Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

P/R

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată şi pregătire pentru tipar: Mihăiță STROE

Iconografia dicţionarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Naţional al Literaturii Române, precum şi din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulţumim tuturor. Mulţumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, şef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Academia Română (Bucureşti)
Dicţionarul general al literaturii române / Academia Română.-
Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti : Editura Muzeul Literaturii Române, 2016-
8 vol.
ISBN 978-973-167-380-6
Vol. 6. : P-R. - 2020. - ISBN 278-606-555-295-1

82.09

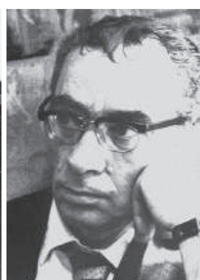
Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

Ediția a II-a revizuită adăugită și adusă la zi

Editura
Muzeul Literaturii Române
București / 2020

P/R

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Teodora DUMITRU
Victor DURNEA
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C. Alexandra CIOCÂRLIE
A. T. Andrei TERIAN
A. Td. Adrian TUDURACHI
Al. G. Alex. GOLDIŞ
Al. S. Alexandru SĂNDULESCU
B. B.-C. Bianca BURȚA-CERNAT
B. C. Bogdan CREȚU
C. D. Crişu DASCĂLU
C. H. Constantin HÂRLAV
C. M. B. Cristina Martha BALINTE
C. T. Constantin TEODOROVICI
Cs. B. Cosmin BORZA
Ct. C. Constantin CUBLEŞAN
D. B. Doru BURLACU
D. C. M. Dan C. MIHĂILESCU
D. G. Dan GRIGORESCU
D. Gr. Dorina GRĂSOIU
D. H. M. Dan Horia MAZILU
D. M. Dan MĂNUCĂ
D. Mc. Dumitru MICU
D. Mn. Doris MIRONESCU
D. V. Dumitru VLĂDUŢ
E.-E. T. Elena-Esther TACCIU
E. P. Eugen PAVEL
E. S. Eugen SIMION
F. F. Florin FAIFER
G. B. Grigore BOSTAN
G. D. Gabriela DRĂGOI
G. Dn. Gabriela DANŢIŞ
G. O. Gabriela OMĂT
Gh. C. Gheorghe CHIVU
Hr. C. Hristu CÂNDROVEANU
I. C. Ion CIOCANU
I. D. Iordan DATCU
I. H. Ion HANGIU
I. I. Ion ISTRATE
I. M. Ioan MILEA
I. O. Ionel OPRIŞAN
I. Pp. Ion POP
I. R. Ilie RAD
I. S. Ion SIMUȚ
I.-A. P. Ioan-Aurel POP
Il. M. Ileana MIHĂILĂ
J. W. Joachim WITTSTOCK
L. Cş. Lucia CIREŞ
L. H. Laurenţiu HANGANU
L. Td. Ligia TUDURACHI
L. V. Leon VOLOVICI
M. C. Mihai CIMPOI
M. Dg. Mihail DOLGAN
M. I. Mihai IOVĂNEL
M. Pp. Mircea POPA
M. P.-C. Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
M. S. Monica SPIRIDON
M. W. Magda WÄCHTER
N. Bl. Nicolae BILEŢCHI
N. Br. Nicolae BÂRNA
N. F. Nicolae FLORESCU
N. M. Nicolae MECU
N. S. Nicoleta SĂLCUDEANU
O. K. OLOSZ Katalin
O. S. Oana SOARE
P. C. Paul CERNAT
P. P. Petru POANTĂ
R. D. Raluca DUNĂ
R. P. Rodica PANDELE
R. T. Răzvan THEODORESCU
R. Z. Remus ZĂSTROIU
S. C. Stănuţa CREŢU
S. I. Stancu ILIN
S. V. Stan VELEA
T. D. Teodora DUMITRU
V. D. Victor DURNEA
V. T. Valentin TAŞCU

Au mai colaborat

A. Bn. Ana BANTOȘ
A. G. Andrei GRIGOR
A. Gţ. Anca GOŢIA
A.-M. B. Ana-Maria BREZULEANU
A. Ml. Andrei MILCA
A. P. Augustin POP
A. S. Aurel SASU
A. St. Alexandra SAFTA
Ad. S. Andrei SIMUȚ
Al. F. Alexandru FARCAŞ
Al. H. Alec. HANŢĂ
Al. R. Alexandru RUJA
C. Br. Carmen BRĂGARU
C. Bz. Constanţa BUZATU
C. Cl. Călin CĂLIMAN
C. Dt. Cristina DEUTSCH
C. Pp. Corina POPESCU
C. R. B. Constantina Raveca BULEU
C. Tt. Călin TEUTIŞAN
C. U. Cornel UNGUREANU
C. V. Cătălina VELCULESCU
E. I. Emanuela ILIE
E. M. Emil MOANGĂ
E. O. Eugen ONU
F. M. Florin MIHĂILESCU
G. Bl. Gheorghe BULUȚĂ
I. B. Ion BÂRSAN
I. Ct. Ioana COSTA
I. Dg. Irina DIGODI
I. Dr. Ioana DRĂGAN
I. H. C. Ion H. CIUBOTARU
I. L. Ion LĂZĂRESCU
I. Ms. Ilie MOISE
I. Rt. Ion ROTARU
I. Ş. Ion ŞEULEANU
I. T. Ioana TĂMĂIAN
Il. C. Ileana CIOCÂRLIE
L. Bc. Liliana BURLACU
L. Bd. Lucia BERDAN
L. C. Lucian CHIŞU
L. Cr. Liliana COROBCA
L. T. Lucia TOADER
M. A. Manuela ANTON
M. D. Marcel DUȚĂ
M. Dr. Magda DRAGU
M. Ds. Mihai DASCAL
M. In. Mariana IONESCU
M. Md. Mihaela MUDURE
M. M.-I. Marina MUREŞAN-IONESCU
M. Ş. Mihaela ŞCHIOPU
M. Vs. Marian VASILE
Mr. M. Maricica MUNTEANU
N. Bc. Nicoleta BORCEA
N. I. Nicolae ILIESCU
N. Sr. Nicolae SARAMANDU
O. I. Ofelia ICHIM
P. Ct. Petruş COSTEA
R. V. Răzvan VONCU
R. Vn. Radu VANCU
S. Is. Sabina ISPAS
S. I.-J. Sorina IANOVICI-JECZA
S. P. Sava PÂNZARU
Ş. A. Şerban AXINTE
Şt. C. Ştefan CAZIMIR
T. A. Tiberiu AVRAMESCU
T. H. Tudor HĂNDĂBUŢ
T. R. Tania RADU
T. T. Teodor TIHAN
V.P. Virginia POPOVICI
V. P. S. Valeriu P. STANCU
V. S. Vasile SPIRIDON
Vs. C. Vasile CIOCANU
*** În redacţie

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociaţie literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincţii româneşti şi străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției – atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bio-bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu şi pentru cei în viaţă) se adaugă un tabel cronologic privind biografia şi opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de faţă) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Moraru pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

***

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediţie; ediţia
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariţie
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariţie
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de…
j.	– judeţul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefaţă
publ.	– publicat de…
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de…
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. **ENCICLOPEDII, DICŢIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIŢII**

Acterian, *Privilegiaţi* = Arşavir Acterian, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, pref. Mircea Zaciu, Iaşi, 1992

Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generaţia contemporană*, pref. Shaul Carmel, Bucureşti, 2003

Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, Bucureşti, 1998

Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, Bucureşti, 1984

Adamescu, *Contribuţiune* = Gh. Adamescu, *Contribuţiune la bibliografia românească*, I–III, Bucureşti, 1921–1928

Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1913

Aderca, *Contribuţii* = F. Aderca, *Contribuţii critice*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1983–1988

Agache, *Lit. rom. ţările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în ţările vecine. 1945–2000*, Iaşi, 2005

Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, Bucureşti, 1979

Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Bucureşti, 1971

Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timişoara, 1977

Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic şi universal. India în conștiința culturală românească*, Bucureşti, 1981

Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinşi*, Bucureşti, 1995

Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iaşi, 1973

Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iaşi, 1974

Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iaşi, 1977

Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, 1997

Anestin, *Schiţă* = Ion Anestin, *Schiţă pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1938

Anghel–Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, 1910

Anghelescu, *Creaţie* = Adrian Anghelescu, *Creaţie şi viaţă*, Bucureşti, 1978

Anghelescu, *Vedere* = Adrian Anghelescu, *Vedere dinspre Eyub*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Clasicii* = Mircea Anghelescu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1996

Anghelescu, *Lectura* = Mircea Anghelescu, *Lectura operei*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Mistificțiuni* = Mircea Anghelescu, *Mistificțiuni. Falsuri, farse, apocrife, pastișe, pseudonime și alte mistificații în literatură*, București, 2008

Anghelescu, *Preromant. rom.* = Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, 1971

Anghelescu, *Scriitori* = Mircea Anghelescu, *Scriitori şi curente*, Bucureşti, 1982

Anghelescu, *Textul* = Mircea Anghelescu, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1988

Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitaţi*, Cluj-Napoca, 1980

Antonescu, *Scriitori şi reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori şi reviste din perioada interbelică*, Iaşi, 2001

Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010

Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iaşi, 1978

Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, Bucureşti, 1983

Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficţiunii*, Cluj-Napoca, 1979

Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L’Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909

Ardeleanu, *„A urî”* = Virgil Ardeleanu, *„A urî”... „A iubi”. Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971

Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, Bucureşti, 1966

Ardeleanu, *Menţiuni* = Virgil Ardeleanu, *Menţiuni*, Cluj-Napoca, 1978

Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori şi critici*, Cluj-Napoca, 1975

Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, 1969

Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, Bucureşti, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, Bucureşti, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, Bucureşti, 1994–2006
Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, Bucureşti, 1957
Baconsky, *Poeţi* = A.E. Baconsky, *Poeţi şi poezie*, Bucureşti, 1963
Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice şi istorico-literare*, Bucureşti, 1968
Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1978
Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, Bucureşti, 1971
Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, 1976
Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, Bucureşti, 1969
Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, Bucureşti, 1974
Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, Bucureşti, 1970
Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, Bucureşti, 1981
Balotă, *Umanităţi* = Nicolae Balotă, *Umanităţi*, Bucureşti, 1973
Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, Bucureşti, 1976
Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, Bucureşti, 1978
Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări şi dialoguri literare*, Bucureşti, 1974
Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, Bucureşti, 1975
Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Coloşenco, Bucureşti, 2000
Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1977
Bădăuţă, *Note* = A. Bădăuţă, *Note literare*, Bucureşti, 1928
Băileşteanu, *Abside* = Fănuş Băileşteanu, *Abside*, Bucureşti, 1979
Băileşteanu, *Aorist* = Fănuş Băileşteanu, *Aorist*, Bucureşti, 1988
Băileşteanu, *Refracţii* = Fănuş Băileşteanu, *Refracţii. Prozatori români contemporani*, Bucureşti, 1980
Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă şi ideal*, Bucureşti, 1975
Bălan, *Condiţia* = Ion Dodu Bălan, *Condiţia creaţiei*, Bucureşti, 1968
Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos şi cultură sau Vocaţia tinereţii*, Bucureşti, 1972
Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, Bucureşti, 1988
Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete şi semnificaţii*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1987
Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, Bucureşti, 1969
Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, Bucureşti, 1987
Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974
Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, Bucureşti, 2001
Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, București, 2004
Bârna, *Capșa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
Bârsănescu, *Medalioane* = Ştefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iaşi, 1983
Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, Bucureşti, 2001
Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicţionarul botoşănenilor*, Iaşi, 1994
Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relaţiile literare româno–maghiare*, Bucureşti, 1972
Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni* = Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940–1996)*, Timişoara, 1996
Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1943
Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, Bucureşti, 1985
Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iaşi, 1980
Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiş, Nicolae Sârbu, *Dicţionarul scriitorilor din Caraş-Severin*, Reşiţa, 1998
Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, 1968
Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, Cluj, 1923
Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii şi articole*, îngr. şi pref. Dumitru Petrescu, Bucureşti, 1975
Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
Borbély, *Cercul* = Ştefan Borbély, *Cercul de graţie*, Piteşti, 2003
Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
Borbély, *Grădina* = Ştefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, Bucureşti, 1995
Borbély, *O carte* = Ştefan Borbély, *O carte pe săptămână*, Bucureşti, 2007
Borbély, *Xenograme* = Ştefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, Bucureşti, 1966
Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, Bucureşti, 1970–1973
Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri şi note istorico-literare*, Bucureşti, 1944
Botez, *Pe marginea cărţilor* = Octav Botez, *Pe marginea cărţilor*, Iaşi, 1923
Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977
Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari ’30*, Sydney, 1981
Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeţi*, Bucureşti, 1935
Bradu, *Poeţii* = Ioan Bradu, *Poeţii şi prozatorii bihoreni*, Beiuş, 1948

Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, Bucureşti, 1985
Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism şi tradiţie*, Cluj, 1972
Braga, *Tradiţie* = Mircea Braga, *Recursul la tradiţie. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
Brateş, *Aspecte* = Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, 1942
Brateş, *Oameni* = Radu Brateş, *Oameni din Ardeal*, Bucureşti, 1973
Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, Bucureşti, 1957 – 1958
Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze şi ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, Bucureşti, 1973
Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1959
Brădăţeanu, *Comedia* = Virgil Brădăţeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, Bucureşti, 1970
Brădăţeanu, *Drama* = Virgil Brădăţeanu, *Drama istorică naţională* (*Perioada clasică*), Bucureşti, 1966
Brădăţeanu, *Istoria* = Virgil Brădăţeanu, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982
Brădăţeanu, *Viziune* = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977
Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.
Buculei, *Prezenţe* = Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973
Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982
Bucur, *Poeţi optzecişti* = Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii '90*, Piteşti, 2000
Bucuţa, *Scrieri* = Emanoil Bucuţa, *Scrieri*, I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, introd. Perpessicius, 1971–1977
Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971
Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986
Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966
Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922
Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chişinău, 1997
Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chişinău, 2002
Burlacu, *Texistenţe* = Alexandru Burlacu, *Texistenţe*, I–III, Chişinău, 2007–2012
Burţa-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burţa-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Bucureşti, 2011
Busuioc, *Scriitori ieşeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 2, Iaşi, 2002
Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922
Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat*, Timişoara, [1944]
Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1986–1992
Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942
Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972
Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976
Caraion, *Tristeţe* = Ion Caraion, *Tristeţe şi cărţi*, Bucureşti, 1995
Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979
Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982
Cartojan, *Cărţile pop.* = Nicolae Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938
Cartojan, *Ist. lit.* = Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996
Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957
Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986
Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iaşi, 1978
Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu şi Ion Bălu, Bucureşti, 1991–1992
Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Şerban, Bucureşti, 1973–1974
Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, Bucureşti, 1982
Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. şi pref. Al. Piru, Craiova, 1972
Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012
Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1968
Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1979
Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1966
Călinescu şi contemporanii = G. Călinescu şi contemporanii săi (Corespondenţă primită), I–II, îngr. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1984–1987.
Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1967

Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1971

Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965

Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972

Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967

Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970

Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973

Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967

Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999

Cărturari braşoveni = *Cărturari braşoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Braşov, 1972

Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974

Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri şi azi*, Craiova, 1995

Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, Bucureşti, 1988

Cândroveanu, *Poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Poeţi şi poezie*, 1980

Cândroveanu, *Printre poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeţi*, Cluj-Napoca, 1983

Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească şi complexul periferiei: primul val*, Bucureşti, 2007

Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 2009

Cesereanu, *Ipostaze* = Domiţian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970

Cesereanu, *Permanenţe* = Domiţian Cesereanu, *Permanenţe ale criticii*, Bucureşti, 1968

Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, Bucureşti, 1990

Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timişoara, 1982

Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, Bucureşti, 1925

Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, Bucureşti, 1905

Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, Bucureşti, 1924

Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. şi introd. Vasile Netea, Bucureşti, 1969

Chendi, *Schiţe* = Ilarie Chendi, *Schiţe de critică literară*, Bucureşti, 1924

Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeţ şi Ioan Spătan, Bucureşti, 2001–2007

Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iaşi, 1994

Chinezu, *Pagini* = Ion Chinezu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1969

Chioaru, *Noi developări* = Dumitru Chioaru, *Noi developări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010

Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalităţii*, Cluj-Napoca, 2000

Chiorean–Kocziány–Niţu–Ploeşteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Niţu, Grigore Ploeşteanu, *Profiluri mureşene*, Târgu Mureş, 1971

Chiţimia, *Folclorişti* = I. C. Chiţimia, *Folclorişti şi folcloristică românească*, Bucureşti, 1968

Chiţimia, *Probleme* = I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972

Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chişinău, 1971

Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011

Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chişinău, 1969

Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chişinău, 1997

Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanţă*, Bucureşti, 1974

Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, 1987

Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timişoara, 1975

Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernităţii*, I–II, Bucureşti, 1977–1979

Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela şi povestirea contemporană*, Bucureşti, 1967

Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, Bucureşti, 1982

Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, Bucureşti, 1972

Ciobanu, *Cultura* = Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chişinău, 1923

Ciobanu, *Ist. lit.* = Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1947; ed. îngr. şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1989

Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluţie, ideologie*, Bucureşti, 1946

Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chişinău, 2004

Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chişinău, 1990

Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chişinău, 1973

Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chişinău, 1998

Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor şi cititor*, Chişinău, 2006

Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timişoara, 1995

Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timişoara, 1983

Ciocârlie, *Mari corespondenţe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981

Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, Bucureşti, 2003–2004.

Cioculescu, *Amintiri* = Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Bucureşti, 1981

Cioculescu, *Aspecte* = Şerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, Bucureşti, 1972

Cioculescu, *Itinerar* = Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, Bucureşti, 1973–1989

Cioculescu, *Poeţi* = Şerban Cioculescu, *Poeţi români*, Bucureşti, 1982

Cioculescu, *Prozatori* = Şerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1977

Cioculescu, *Varietăţi* = Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966

Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, Bucureşti, 1971
Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979
Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeţi*, Iaşi, 1995
Ciopraga, *Efigii* = Const. Ciopraga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 şi 1918*, Iaşi, 1970
Ciopraga, *Partituri* = Const. Ciopraga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, 1973
Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, 1967
Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărţi şi destine*, Iaşi, 1984
Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse şi Don Quijote*, Iaşi, 1978
Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, 1943
Cistelecan, *Al doilea top* = Al. Cisteleacan, *Al doilea top*, Braşov, 2004
Cistelecan, *Diacritice* = Al. Cistelecan, *Diacritice*, vol. I, București, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
Cistelecan, *Poezie* = Al. Cistelecan, *Poezie şi livresc*, Bucureşti, 1987
Cistelecan, *Top ten* = Al. Cistelecan, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chişinău, 1993–2012
Comşa–Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comşa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, Bucureşti, 1994
Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinereţe*, Bucureşti, 1984
Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeţi*, Bucureşti, 1973
Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeţi români. 1950–1973)*, tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
Constantin, *Despre poeţi* = Ilie Constantin, *Despre poeţi*, Bucureşti, 1971
Constantin, *Prozatori–critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori şi critici*, Cluj, 1973
Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. şi pref. Cristian Popescu, postfaţă Şerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
Constantinescu, *Mişcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mişcarea literară*, Bucureşti, [1927]
Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere şi autori*, Bucureşti, 1928
Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, 1967–1972
Corbea–Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, Bucureşti, 1973–1984
Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Bucureşti, 1966
Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele şi departele*, Bucureşti, 1990
Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, Bucureşti, 1984
Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, 1974
Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, 1972
Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, Bucureşti, 1980
Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, Bucureşti, 1995
Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962
Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea şi D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, Bucureşti, 1962
Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, Bucureşti, 1909–[1914]
Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, Bucureşti, 1942
Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, Bucureşti, 1985
Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, Bucureşti, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
Cosma, *Bănăţeni* = Aurel Cosma, *Bănăţeni de altădată*, Timişoara, 1933
Costin, *Viaţa* = Lucian Costin, *Din viaţa scriitorilor*, I–II, Bucureşti, [1937]
Coşovei, *Pornind* = Traian T. Coşovei, *Pornind de la un vers*, Bucureşti, 1990
Cotruş, *Meditaţii* = Ovidiu Cotruş, *Meditaţii critice*, îngr. şi introd. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1983
Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
Craia, *Feţele* = Sultana Craia, *Feţele oraşului*, Bucureşti, 1988
Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, 1985
Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1996
Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997
Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, Bucureşti, 1980
Creţu, *Constructori* = Nicolae Creţu, *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982
Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, Bucureşti, 1977
Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, Bucureşti, 1980
Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, Bucureşti, 1974
Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
Cristea, *Alianţe* = Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, Bucureşti, 1977
Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992
Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, Bucureşti, 1975
Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, Bucureşti, 1987

Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, 1970
Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie şi orgoliu*, Bucureşti, 1984
Cristea-Enache, *Bucureşti* = Daniel Cristea-Enache, *Bucureşti Far West*, Bucureşti, 2005
Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 2001
Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, București, 2009
Cristofor, *Ţara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Ţara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
Crişan, *Confesiuni* = Constantin Crişan, *Confesiuni esenţiale*, Bucureşti, 1977
Crişan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crişan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, 1969
Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, Bucureşti, 1989
Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, Bucureşti, 1994
Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Bucureşti, 1984
Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, Bucureşti, 1957
Crohmălniceanu, *Cronici şi articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, Bucureşti, 1953
Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2001
Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, Bucureşti, 1972–1975; vol. I, ed. 1, Bucureşti, 1967
Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română şi expresionismul*, Bucureşti, 1971
Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, 1981
Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane*, Bucureşti, 2000
Cronologia = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
Cubleşan, *Civic–etic* = Constantin Cubleşan, *Teatrul între civic şi etic*, Cluj-Napoca, 1983
Cubleşan, *Miniaturi* = Constantin Cubleşan, *Miniaturi critice*, Bucureşti, 1969.
Cubleşan, *Teatrul* = Constantin Cubleşan, *Teatrul. Istorie şi actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii şi grupuri*, Bucureşti, 1981
Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009
Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*, Bucureşti, 1975
Curticăpeanu, *Mişc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, Bucureşti, 1968
Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieşene*, I–IV, Iaşi, [1927]; ed. 2, Iaşi, 1928
Dafin, *Iaşul* = Ioan Dafin, *Iaşul cultural şi social*, I–II, Iaşi, 1928–1929
Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
Damian, *Direcţii* = S. Damian, *Direcţii şi tendinţe în proza nouă*, Bucureşti, 1963
Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, Bucureşti, 1970
Damian, *Mănuşa* = S. Damian, *Aruncând mănuşa*, Bucureşti, 1999
Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, Bucureşti, 1997
Dan, *Contribuţii* = Ilie Dan, *Contribuţii*, Bucureşti, 1978
Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, Bucureşti, 1975
Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
Dascal, *Fascinaţia* = Mihai Dascal, *Fascinaţia exegezei. Exerciţii de hermeneutică literară*, Bucureşti, 1998
Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006
Datcu, *Dicţ. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, ed. 3, Bucureşti, 2006
Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea ethnologica*, București, 2010
Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară şi etnologie*, Târgoviște, 2011
Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, Bucureşti, 2002
Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1975
Dărăbuş–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu şi Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1898
Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, Bucureşti, 1920–1933
Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Boris Cazacu, Bucureşti, 1968–1985
Diaconescu, *Condiţia* = Romulus Diaconescu, *Condiţia umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
Diaconu, *Feţele* = Mircea A. Diaconu, *Feţele poeziei*, Iaşi, 1999
Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iaşi, 1998
Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Braşov, 2002

Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iaşi, 2011

Dicţ. analitic = *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*, I–IV, coordonator Ion Pop, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1998–2003

Dicţ. Banat = *Dicţionar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2005

Dicţ. biografic = *Dicţionarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Piteşti, 2006

Dicţ. Chişinău = *Dicţionarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chişinău, 2010

Dicţ. Echinox = *Dicţionar Echinox*, coordonator Horea Poenar, Bucureşti, 2004

Dicţ. esenţial = *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, Bucureşti, 2000

Dicţ. lit. 1900 = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici şi Remus Zăstroiu, Bucureşti, 1979

Dicţ. scriit. rom. = *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1995–2002

Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933

Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, Bucureşti, 1977

Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943

Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare româneşti*, Bucureşti, 1962

Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iaşi, 1982

Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Bucureşti, 2003

Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, Bucureşti, 2004

Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Bucureşti, 1983

Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, Bucureşti, 2000

Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, Bucureşti, 1977

Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 2008

Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1978

Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, Bucureşti, 1970

Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, Bucureşti, 1990

Dimisianu, *Schiţe* = Gabriel Dimisianu, *Schiţe de critică*, Bucureşti, 1966

Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, Bucureşti, 1987

Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, Bucureşti, 1974

Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Iaşi, 1978

Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, Bucureşti, 1980

Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, Bucureşti, 1979, vol. II–III, Iaşi, 1981–1984

Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, Bucureşti, 1976–1983

Doinaş, *Diogene* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970

Doinaş, *Lectura* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980

Doinaş, *Măştile* = Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992

Doinaş, *Orfeu* = Ştefan Aug. Doinaş, *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974

Doinaş, *Poezie* = Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972

Doinaş, *Scriit. rom.* = Ştefan Aug. Doinaş, *Scriitori români*, Bucureşti, 2000

Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez şi măiestrie artistică*, Chişinău, 1982

Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existenţă în metaforă şi idee*, Chişinău, 2007

Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realităţii*, Bucureşti, 1978

Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975

Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, Bucureşti, 1934

Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1969

Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, Bucureşti, 1943

Drăgan, *Aproximaţii* = Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, 1970

Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici şi moderni*, Bucureşti, 1987

Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iaşi, 1978

Drăgan, *Reacţii* = Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, 1973

Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucureşti, 1938

Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, 1983

Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982

Dumitrescu-Buşulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973

Dumitriu, *„Ambasadorii”* = Dana Dumitriu, *„Ambasadorii” sau Despre realismul psihologic*, Bucureşti, 1976

Dunăreanu–Apostoleanu–Corcheş, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheş, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanţa, 1997

Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iaşi, 2011

Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999

Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iaşi, 2011

Duţu, *Cărţile* = Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972

Duţu, *Coordonate* = Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968

Duţu, *Explorări* = Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969

Duţu, *Modele* = Alexandru Duţu, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, 1979

Duţu, *Sinteză* = Alexandru Duţu, *Sinteză şi originalitate în cultura română (1650–1848)*, Bucureşti, 1972

Duţu, *Umaniştii* = Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, 1974
Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri şi polemici*, Bucureşti, 1942
Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, 1965
Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, Bucureşti, 1939
Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, Bucureşti, 1992
Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinereţe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, pref. Constantin Noica, Bucureşti, 1996–2008
Eliade şi corespondenţii = *Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, I–V, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993–2007
Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, coordonator Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1978
Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1997
Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă şi durată*, Iaşi, 1983
Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iaşi, 1999
Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice româneşti*, ed. 3, Iaşi, 2010
Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iaşi, 2002
Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real şi imaginar*, Bucureşti, 1993
Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, Bucureşti, 1990
Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj–Napoca, 1977–1984
Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, Bucureşti, 1965
Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie şi critică*, Cluj, 1971
Felea, *Prezenţa* = Victor Felea, *Prezenţa criticii*, Bucureşti, 1982
Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, Bucureşti, 1968
Felea, *Secţiuni* = Victor Felea, *Secţiuni*, Bucureşti, 1974
Firan, *Macedonski–Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri şi structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, Bucureşti, 1985
Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, Bucureşti, 2009–2010
Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, Bucureşti, 1991
Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor*, Bucureşti, 1998
Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, Bucureşti, 2003
Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiţie*, Bucureşti, 1983
Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini şi cărţi*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, Bucureşti, 1980
Gafiţa, *Faţa lunii* = Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, Bucureşti, 1974
Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelecan, Chişinău, 1999
Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, 1971
Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.
Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest" la „Adio, Europa". Cercul Literar de la Sibiu*, Iaşi, 2003
Gavrilov, *Reflecţii* = Anatol Gavrilov, *Reflecţii asupra romanului*, Chişinău, 1984
George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, Bucureşti, 2000
George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 2003
George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, Bucureşti, 1997
George, *Litere* = Alexandru George, *Litere şi clipe*, Târgovişte, 2007
George, *Petreceri* = Alexandru George, *Petreceri cu gândul şi inducţii sentimentale*, Bucureşti, 1986
George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 1999
George, *Semne* = Alexandru George, *Semne şi repere*, Bucureşti, 1971
George, *Sfârşitul* = Alexandru George, *La sfârşitul lecturii*, I–IV, Bucureşti, 1973–1993
Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, Bucureşti, 1957–1958
Georgescu, *Păreri* = Paul Georgescu, *Păreri literare*, Bucureşti, 1964
Georgescu, *Polivalenţa* = Paul Georgescu, *Polivalenţa necesară*, Bucureşti, 1967
Georgescu, *Printre cărţi* = Paul Georgescu, *Printre cărţi*, Bucureşti, 1973
Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, Bucureşti, 1978
Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, Bucureşti, 1972
Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiţionate*, Bucureşti, 1983
Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească şi vocaţia originalităţii*, Craiova, 1988
Ghiţulescu, *Istoria* = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, 2000
Ghiţulescu, *O panoramă* = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
Giurescu, *Contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906
Giurescu, *Noi contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene*, Bucureşti, 1908

Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei şi a disidenţei*, Bucureşti, 1999
Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, Bucureşti, 1998
Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, Bucureşti, 1930
Goldiş, *Critica* = Alex Goldiş, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, Bucureşti, 1977
Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură şi mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generaţiei şaizeci"*, Bucureşti, 1982
Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruţa lui Moromete*, Bucureşti, 2001
Grigurcu, *A doua viaţă* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viaţă*, Bucureşti, 1997
Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, Bucureşti, 1999
Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, Bucureşti, 1981
Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iaşi, 2005
Grigurcu, *Eminescu–Labiş* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1989
Grigurcu, *Existenţa* = Gheorghe Grigurcu, *Existenţa poeziei*, Bucureşti, 1986
Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei şi forme critice*, Bucureşti, 1973
Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iaşi, 1998
Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Piteşti, 2003
Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, Bucureşti, I–III, 1993–1999
Grigurcu, *Poeţi* = Gheorghe Grigurcu, *Poeţi români de azi*, Bucureşti, 1979
Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iaşi, 2000
Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, Bucureşti, 1972
Guţan, *Cercul Literar* = Ilie Guţan, *Cercul Literar de la Sibiu. Semnificație și destin*, Sibiu, 1995
Haneş, *Scriitorii* = Petre V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, Bucureşti, 1942
Haneş, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneş, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1928
Haneş, *Studii* = Petre V. Haneş, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1910
Haneş, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneş, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1970
Hangiu, *Dicţ. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–2000)*, ed. 3, Bucureşti, 2004
Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri şi de azi ai Blajului. Mic dicţionar*, Blaj, 1994
Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Elena Beram, Bucureşti, 1970–1975
Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Bucureşti, 1989
Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003
Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, Bucureşti, 1987
Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, Bucureşti, 1983
Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaţilor*, Iaşi, 1995
Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, Bucureşti, 1970
Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, Bucureşti, 1978
Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
Hrimiuc-Toporaş, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaş, *Atelier de istorie literară*, Iaşi, 1999
Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iaşi, 2000
Ianoşi, *Romanul* = Ion Ianoşi, *Romanul monumental şi secolul XX*, Bucureşti, 1963
Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, 1920
Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru şi Al. Piru, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1974–1981
Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Bucureşti, 1968
Ibrăileanu, *Scriit. şi curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1930
Ideologia 1848 = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, 1968
Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Bucureşti, 1994
Ierunca, *Româneşte* = Virgil Ierunca, *Româneşte*, Bucureşti, 1991
Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Bucureşti, 1995
Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat*, Bucureşti, 1993
Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfaţă Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974
Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene* = Emanuela Ilie, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane*, Iaşi, 2011
Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, Bucureşti, 1985
Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1972
Indrieş, *Polifonia* = Alexandra Indrieş, *Polifonia persoanei*, Timişoara, 1986
Indrieş, *Dimensiuni* = Elena Indrieş, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, Bucureşti, 1989
Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, Bucureşti, 1979
Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note şi contranote*, tr. Ion Pop, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, 1934
Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1992

Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, Bucureşti, 1976
Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă şi aspiraţie*, Cluj-Napoca, 1977
Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1928–1930
Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ed. 2, I–III, Bucureşti, 1925–1933
Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I–II, Bucureşti, 1934; ed. I–II, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985–1986
Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904
Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I–II, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969
Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol. I–II, Bucureşti, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi până la 1916*, Bucureşti, 1922
Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–IV, Bucureşti, 1934–1939
Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979
Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I–II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968
Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, Bucureşti, 1976
Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara şi sigiliul*, Bucureşti, 1982
Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică şi angajare*, Bucureşti, 1981
Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepţie*, Bucureşti, 1979
Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, Bucureşti, 1985
Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1974
Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Bucureşti, 1978
Iosifescu, *De-a lungul* = Silvian Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, Bucureşti, 1983
Iosifescu, *Drumuri* = Silvian Iosifescu, *Drumuri literare*, Bucureşti, 1957
Iosifescu, *Proză* = Silvian Iosifescu, *Proză şi luciditate*, Bucureşti, 1974
Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, Bucureşti, 2012
Ist. comp. Rom. = *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1972
Ist. filos. rom. = *Istoria filosofiei româneşti*, I–II, Bucureşti, 1972–1980
Ist. lit. = *Istoria literaturii române*, Bucureşti, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
Ist. teatr. Rom. = *Istoria teatrului în România*, I–III, Bucureşti, 1965–1973
Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Bucureşti, 1982
Ivaşcu, *Confruntări* = G. Ivaşcu, *Confruntări literare*, I–III, Bucureşti, 1966–1988
Ivaşcu, *Ist. lit.* = G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969
Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I–IV, Bucureşti, 1980–1985
Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
Laţia, *Cărturari* = Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat*, Bucureşti, 1939
Laurenţiu, *Eseuri* = Dan Laurenţiu, *Eseuri asupra stării de graţie*, Bucureşti, 1976
Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicţionarul scriitorilor botoşăneni. 1945–2000*, [Botoşani], 2000
Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1962–1968
Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, 1958
Lăzărescu, *Prezenţe* = George Lăzărescu, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, 1995
Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti, 1983
Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii ’60–’90. Critica literară*, Piteşti, 2002
Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Piteşti, 2005
Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Şcoala de la Târgovişte”*, Piteşti, 2003
Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii ’80–’90. Dicţionar biobibliografic*, I–III, Piteşti–Braşov–Bucureşti–Cluj-Napoca, 2000–2001
Lefter, *5 poeţi* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeţi*, Piteşti, 2003
Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I–VI, Iaşi, 1970–1991
Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I–II, Iaşi, 1984–1989
Literatura = *Literatura română. Dicţionar cronologic*, coordonatori I. C. Chiţimia și Al. Dima, Bucureşti, 1979
Lit. rom. cont. = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, Bucureşti, 1980
Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viaţa imaginară*, Bucureşti, 1982
Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918), în legătură cu evoluţia culturală şi politică*, Cernăuţi, 1926
Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I–VII, Bucureşti, 1925–1929
Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, I–III, Bucureşti, 1924–1925
Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, Bucureşti,1926–1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943
Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, Bucureşti, 1937
Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu şi Alexandru George, Bucureşti, 1982–1992
Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, Bucureşti, 1921

Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002
Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, 1969–1982
Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992
Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, Bucureşti, 1990–1996
Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, Bucureşti, 1965
Lungu, *Şcoala Ardeleană* = Ion Lungu, *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1978
Lupaş, *Cronicari* = I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941
Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romena*, Firenze, 1955
Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1939-1946
Macrea, *Contribuţii* = Dimitrie Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978
Macrea, *Lingvişti* = Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959
Maftei, *Personalităţi* = Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. I–VIII, Iaşi, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalităţi ieşene*, vol. IX–XII, Iaşi, 2001–2012
Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1926–1930
Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, 1978-1988
Mancaş, *Teatrul* = Mircea Mancaş, *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, Bucureşti, 1979
Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, Bucureşti, 1984
Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, Bucureşti, 2010
Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, Bucureşti, 1980
Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziţie*, Bucureşti, 1998
Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, 1971
Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011
Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, Bucureşti, 1980–1983
Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești, 2008
Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, Bucureşti, 1966
Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Braşov, 2001
Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, Bucureşti, 1968
Manolescu, *Poeţi* = Nicolae Manolescu, *Poeţi romantici*, Bucureşti, 1999
Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, Bucureşti, 1971–1988
Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generaţia războiului*, Bucureşti, 1978
Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste româneşti de poezie*, Bucureşti, 1972
Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne şi contemporane*, Bucureşti, 1982
Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze şi antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1985
Marcea, *Concordanţe* = Pompiliu Marcea, *Concordanţe şi controverse*, Bucureşti, 1983
Marcea, *„Convorbiri”* = Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare” şi spiritul critic*, Bucureşti, 1972
Marcea, *Varietăţi* = Pompiliu Marcea, *Varietăţi literare*, Craiova, 1982
Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Pitești, 2011
Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
Marino, *Dicţionar* = Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I, Bucureşti, 1973
Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, Bucureşti, 1968
Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, Bucureşti, 1977
Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, 1974
Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, Bucureşti, 1981
Martin, *Poeţi* = Aurel Martin, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, I–II, 1967–1971
Martin, *Dicţiunea* = Mircea Martin, *Dicţiunea ideilor*, Bucureşti, 1981
Martin, *Generaţie* = Mircea Martin, *Generaţie şi creaţie*, Bucureşti, 1969
Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, Bucureşti, 1977
Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, Bucureşti, 1986
Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române*, Bucureşti, 1967
Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 1985
Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei şi despre alţii*, Bucureşti, 1973
Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, Bucureşti, 1961–1981
Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976
Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, 1984
Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, Bucureşti, 1996
Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, 1999
Mazilu, *Noi printre ceilalţi* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor*, Bucureşti, 2003
Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1986–1987
Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, Bucureşti, 1994–2000

Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005
Mazilu, *Vocaţia* = Dan Horia Mazilu, *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Bucureşti, 1991
Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive şi structuri dramatice*, Bucureşti, 1986
Mănucă, *Analogii* = Dan Mănucă, *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti*, Iaşi, 1995
Mănucă, *Argumente* = Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, 1978
Mănucă, *Lectură* = Dan Mănucă, *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, 1988
Mănucă, *Perspective* = Dan Mănucă, *Perspective critice*, Iaşi, 1998
Mănucă, *Principiile* = Dan Mănucă, *Principiile criticii literare junimiste*, Iaşi, 2000
Mănucă, *Scriit. jun.* = Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971
Mărcuş, *Thalia* = Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene*, postfaţă Petru Comarnescu, Timişoara, 1945
Mecu, *Fapte–sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte şi sens*, Bucureşti, 2004
Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Ţara Banilor*, I–II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
Mică encicl. = *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*, Bucureşti–Chişinău, 2005
Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, Bucureşti, 2010
Micu, *„Gândirea”* = Dumitru Micu, *„Gândirea” şi gândirismul*, Bucureşti, 1975
Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Bucureşti, 2000
Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticităţii*, I–II, Bucureşti, 1992–1994
Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, Bucureşti, 1970
Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi şi păreri*, Cluj-Napoca, 1978
Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, Bucureşti, 1988
Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, Bucureşti, 1964
Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârşit şi început de mileniu*, Bucureşti, 2010
Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985
Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, Bucureşti, 1959
Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărţi, reviste*, Bucureşti, 1980
Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, Bucureşti, 1994–1997
Micu–Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, Bucureşti, 1965
Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983
Mihăilă, *Contribuţii* = G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori şi filologi români (secolele XVI–XX)*, Bucureşti, 2005
Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, Bucureşti, 1988
Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism*, I–III, Iaşi, 2004–2007
Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, Bucureşti, 1976–1979
Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Piteşti, 1999
Miller–Săndulescu, *Evoluţia* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1935
Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, Bucureşti, I–II, 1969–1971
Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, Bucureşti, 1986
Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate românească postbelică*, Constanţa, 2000
Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie şi generaţie*, Bucureşti, 1975
Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, Bucureşti, 1977
Minea, *Letopiseţele* = Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925
Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900–1918*, II, Timişoara, 1972
Mirodan, *Dicţionar* = Al. Mirodan, *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986–1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, Bucureşti, 1973
Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971
Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice româneşti*, I, Bucureşti, 1985
Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situaţiilor dramatice*, Bucureşti, 1978
Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983
Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Bucureşti, 2003
Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, Bucureşti, 2006
Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilităţii*, Bucureşti, 1996
Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, Bucureşti, 1981
Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1984
Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, Bucureşti, 1985
Moraru–Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I–II, Bucureşti, 1976–1978
Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, Bucureşti, 1979
Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoş Munteanu, *Opera şi destinul scriitorului*, Bucureşti, 1972
Munteanu, *Românii–Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951–2008)*, vol. I, Jula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009
Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, Bucureşti, 1975

Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, 1966

Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărţi*, I–VII, Bucureşti, 1973–1998

Murăraşu, *Ist. lit.* = D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, 1946

Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focşani, 1999

Muşat, *Strategiile* = Carmen Muşat, *Strategiile subversiunii*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002

Muthu, *Balcanismul* = Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Piteşti, 2008

Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995

Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română şi spiritul sud-est european*, Bucureşti, 1976

Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972

Muthu, *Permanenţe* = Mircea Muthu, *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*, Bucureşti, 1986

Nedelcovici–Popescu–Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanţa Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, Bucureşti, 1975

Negoiţescu, *Alte însemnări* = I. Negoiţescu, *Alte însemnări critice*, Bucureşti, 1980

Negoiţescu, *Analize* = I. Negoiţescu, *Analize şi sinteze*, Bucureşti, 1976

Negoiţescu, *Engrame* = I. Negoiţescu, *Engrame*, Bucureşti, 1975

Negoiţescu, *Ist. lit.* = I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1991

Negoiţescu, *Însemnări* = I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970

Negoiţescu, *Lampa* = I. Negoiţescu, *Lampa lui Aladin*, Bucureşti, 1971

Negoiţescu, *Scriitori* = I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, 1966

Negoiţescu, *Scriitori contemporani* = I. Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994

Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, 1977

Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978

Negrici, *Imanenţa* = Eugen Negrici, *Imanenţa literaturii*, Bucureşti, 1981

Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, Bucureşti, 1985

Negrici, C*omunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, Bucureşti, 2002, vol. I: *Poezia*, Bucureşti, 2003

Negrilă, *Dicţ. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997

Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timişoara, 1987

Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribunişti din perioada arădeană*, Timişoara, 1983

Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, Bucureşti, 1921

Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul şi plăcutul*, Bucureşti, 1973

Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Bucureşti, 1944

Nicola, *Valori* = Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Biobibliografii*, I–IV, Bârlad, 1999–2004

Nicolescu, *Şc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Şcoala Ardeleană şi limba română*, Bucureşti, 1971

Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1966

Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat* = Valeriu Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat. Oameni de ieri, oameni de azi*, vol. I (în colaborare cu Gheorghe Petcu), vol II, partea 1-2, Bucureşti, 2001.

Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, Bucureşti, 1975–1984

Niţescu, *Atitudini* = M. Niţescu, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1983

Niţescu, *Poeţi* = M. Niţescu, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, 1978

Niţescu, *Proletcultismul* = M. Niţescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, Bucureşti, 1995

Niţescu, *Repere* = M. Niţescu, *Repere critice*, Bucureşti, 1974

Niţescu, *Scylla* = M. Niţescu, *Între Scylla şi Charybda*, Bucureşti, 1972

Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate. Repere pentru o istorie a culturii româneşti*, îngr. şi introd. Mircea Handoca, Bucureşti, 1989

Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1994–2004

Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine şi valori*, Cluj-Napoca, 1974

Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, Bucureşti, 1967

Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, Bucureşti, 1965

Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timişoara, 1984

Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880-1949)*, I–II, Bucureşti, 2008

Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi*, Bucureşti, 1973

Oprea, *Faţa* = Al. Oprea, *Faţa nevăzută a literaturii*, Bucureşti, 1980

Oprea, *Incidenţe* = Al. Oprea, *Incidenţe critice*, Bucureşti, 1975

Oprea, *Mişcarea* = Al. Oprea, *Mişcarea prozei*, Bucureşti, 1967

Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, 1971

Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera şi autorul*, Piteşti, 2001

Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Piteşti, 1993

Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002

Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Bucureşti, 1968

Opriş, *Reviste* = Tudor Opriş, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei şcolare româneşti*, Bucureşti, 1977

Opriş, *500 debuturi* = Tudor Opriş, *500 debuturi literare*, Galaţi, 1991

Opriţă, *Anticipaţia* = Mircea Opriţă, *Anticipaţia românească*, ed. 2, Bucureşti, 2003

Opriţă, *Cronici* = Mircea Opriţă, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008

Opriţă, *Istoria* = Mircea Opriţă, *Istoria anticipaţiei româneşti*, Iaşi, 2007
Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, Bucureşti, 1985
Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, Bucureşti, 1981
Ornea, *Confluenţe* = Z. Ornea, *Confluenţe*, Bucureşti, 1976
Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1977
Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, Bucureşti, 1988
Ornea, *Înţelesuri* = Z. Ornea, *Înţelesuri. Medalioane de istorie literară*, Bucureşti, 1994
Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, Bucureşti, 1975
Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iaşi, 1997
Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 2004
Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, Bucureşti, 1999
Ornea, *Tradiţionalism* = Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980
Oţoiu, *Proza* = Adrian Oţoiu, *Proza generaţiei ’80. Strategii transgresive*, I–II, Piteşti, 2000–2003
Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Bucureşti, 1983
Paleologu, *Bunul simţ* = Alexandru Paleologu, *Bunul simţ ca paradox*, Bucureşti, 1972
Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Bucureşti, 1980
Paleologu, *Simţul practic* = Alexandru Paleologu, *Simţul practic*, Bucureşti, 1974
Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, 1970
Pamfil, *Spaţialitate* = Alina Pamfil, *Spaţialitate şi temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
Panaitescu, *Contribuţii* = P.P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
Panaitescu, *Începuturile* = P.P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965
Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. I–II, îngr. şi pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1971
Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, 1943
Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, 1975
Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, 1971
Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, Bucureşti, 1983
Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă şi semn*, Bucureşti, 1990
Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros şi utopie*, Bucureşti, 1980
Papahagi, *Exerciţii* = Marian Papahagi, *Exerciţii de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, Bucureşti, 1985
Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noştri. Contribuţie la ideea unui protocronism românesc*, Bucureşti, 1977
Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, Bucureşti, 1986
Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecţii asupra unor clasici români*, Bucureşti, 1989
Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, Bucureşti, 1967
Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare româneşti*, Bucureşti, 1983
Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994
Pascu, *Ist. lit.* = Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, Bucureşti, Iaşi, 1924 – 1927
Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, 1971
Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori şi direcţii literare*, I–II, Bucureşti, 1981–1984
Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri şi metamorfoza lor*, Bucureşti, 1990
Păcurariu, *Dicţ. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996
Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, Bucureşti, 1991–1994
Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, Bucureşti, 1999
Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în faţa oglinzii*, Bucureşti, 1989
Perian, *A doua tradiţie* = Gheorghe Perian, *A doua tradiţie. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică şi de istorie literară*, Târgu Mureş, 1998
Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, Bucureşti, 1996
Perpessicius, *Alte menţiuni* = Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, I–III, Bucureşti, 1961–1967
Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Bucureşti, 1944
Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
Perpessicius, *Menţiuni* = Perpessicius, *Menţiuni critice*, I–V, Bucureşti, 1928–1946
Perpessicius, *Menţiuni ist.* = Perpessicius, *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948–1956)*, Bucureşti, 1957
Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, Bucureşti, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, 1972–1983
Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
Petraş, *Cărţile* = Irina Petraş, *Cărţile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
Petraş, *Lit. rom.* = Irina Petraş, *Literatura română contemporană*, Bucureşti, 1994
Petraş, *Panorama* = Irina Petraş, *Panorama criticii literare româneşti. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
Petraşcu, *Figuri* = Nicolae Petraşcu, *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, 1893
Petraşcu, *Icoane* = Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, I–IV, Bucureşti, 1935–1941

Petraşcu, *Scriitori* = Nicolae Petraşcu, *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, 1898
Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, 1936
Petrescu, *Configuraţii* = Ioana Em. Petrescu, *Configuraţii*, Cluj-Napoca, 1981
Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989
Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate şi romanesc*, Bucureşti, 1969
Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiţiei umane*, Bucureşti, 1979
Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români şi străini*, Cluj, 1973
Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice şi estetice la scriitori transilvăneni*, Bucureşti, 1997
Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, Bucureşti, 1992
Petrescu–Paraschiva, *Dicţ. lit. Dâmboviţa* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicţionar de literatură al judeţului Dâmboviţa. 1508–1998*, Târgovişte, 1999
Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, Bucureşti, 1995
Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, Bucureşti, 1991
Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de ştiinţă, cultură şi artă. Dicţionar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, Bucureşti, 1958
Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, Bucureşti, 1963
Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1966
Petroveanu, *Traiectorii* = Mihail Petroveanu, *Traiectorii lirice*, Bucureşti, 1974
Philippide, *Consideraţii* = Alexandru Philippide, *Consideraţii confortabile*, I–II, Bucureşti, 1970–1972
Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1976–1978
Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. şi pref. George Muntean, Bucureşti, 1978
Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*. Bucureşti, 1969
Pillat, *Tradiţie* = Ion Pillat, *Tradiţie şi literatură*, Bucureşti, 1943
Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize şi sinteze critice*, Craiova, 1973
Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici şi metode*, Bucureşti, 1989
Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, Bucureşti, 1987
Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, Bucureşti, 1970; *Istoria literaturii române de la începuturi până azi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, Bucureşti, 1968
Piru, *Permanenţe* = Al. Piru, *Permanenţe româneşti*, Bucureşti, 1978
Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, Bucureşti, 1975
Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe şi interferenţe*, Craiova, 1974
Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, Bucureşti, 1978
Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, Bucureşti, 1972–1973
Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
Poantă, *Dicţ. poeţi* = Petru Poantă, *Dicţionar de poeţi. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
Poantă, *Modalităţi* = Petru Poantă, *Modalităţi lirice contemporane*, Cluj, 1973
Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evreească*, I–II, Bucureşti, [1935–1936]
Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparniţe româneşti la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1985
Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Bucureşti, 1990
Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, Bucureşti, 1969
Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, Bucureşti, 1985
Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, Bucureşti, 1983
Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generaţii*, Cluj, 1973
Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
Pop, *Viaţă* = Ion Pop, *Viaţă şi texte*, Cluj-Napoca, 2001
Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *„Echinox”. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române și literaților ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, București, 1875–1876
Popa, *Clasici* = Const. M. Popa, *Clasici și contemporani*, Craiova, 1987
Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, Bucureşti, 1975
Popa, *Competenţă* = Marian Popa, *Competenţă şi performanţă*, Bucureşti, 1982
Popa, *Dicţ. lit.* = Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1977
Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, Bucureşti, 1975
Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, Bucureşti, 2009
Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele şi exemple*, Bucureşti, 1971
Popa, *Convergenţe* = Mircea Popa, *Convergenţe europene*, Oradea, 1995
Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la paşoptism*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, Bucureşti, 1995
Popa, *Inserţii* = Mircea Popa, *Inserţii*, Cluj-Napoca, 2003
Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, Bucureşti, 1998

Popa, *Semnul Franţei* = Mircea Popa, *Sub semnul Franţei*, Cluj-Napoca, 2006
Popa, *Spaţii* = Mircea Popa, *Spaţii literare*, Cluj-Napoca, 1974
Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, Bucureşti, 1980
Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009
Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ştefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, Bucureşti, 1987
Popescu, *Cărţi* = Titu Popescu, *Cărţi cu ieşire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980
Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, Bucureşti, 1969
Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfaţă Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, Bucureşti, 1988
Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, Bucureşti, 1997
Prangati, *Dicţ. oamenilor din Neamţ* = Constantin Prangati, *Dicţionarul oamenilor de seamă din judeţul Neamţ. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamţ, 1999
Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, Bucureşti, 1940
Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
Profiluri = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică şi Simion Cibotaru, Chişinău, 1972
Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Bucureşti, 1978
Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul şi esenţa*, Bucureşti, 1972.
Puşcariu, *Călare* = Sextil Puşcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinereţe (1895–1906)*, Bucureşti, 1968
Puşcariu, *Cinci ani* = Sextil Puşcariu, *Cinci ani de mişcare literară (1902–1906)*, Bucureşti, 1909
Puşcariu, *Ist. lit.* = Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
Rachieru, *Poeţi Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Basarabia*, Bucureşti – Chişinău, 2010
Rachieru, *Poeţi Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Bucovina*, Timişoara, 1996
Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 1986
Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, Bucureşti, 1982
Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, Bucureşti, 1980
Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viaţă*, Bucureşti, 1976
Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, Bucureşti, 1984
Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului şi experienţa lecturii*, Bucureşti, 1978
Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, Bucureşti, 1973
Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. şi pref. N. Tertulian, Bucureşti, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. şi pref. Florin Mihăilescu, Bucureşti, 1988–1989
Raşcu, *Amintiri* = I. M. Raşcu, *Amintiri şi medalioane literare*, Bucureşti, 1967.
Razba, *Personalităţi hunedorene* = Maria Razba, *Personalităţi hunedorene (sec. XV–XX). Dicţionar*, Deva, 2000
Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti. 1731–1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, 1981
Răduică, *Dicţ. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicţionarul presei româneşti. 1731–1918*, Bucureşti, 1995
Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, Bucureşti, 1989
Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură şi istorie*, I–III, Bucureşti, 1979–1989
Râpeanu, *Interferenţe* = Valeriu Râpeanu, *Interferenţe spirituale*, Bucureşti, 1970
Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria şi feţele timpului*, Bucureşti, 1983
Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi şi cei dinaintea noastră*, Bucureşti, 1966.
Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiţiei*, Cluj, 1973
Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, Bucureşti, 1986
Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Niculae Gheran şi Nicolae Liu, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Niculae Gheran, 1970–2005
Regman, *Cărţi* = Cornel Regman, *Cărţi, autori, tendinţe*, Bucureşti, 1967
Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, Bucureşti, 1976
Regman, *Confluenţe* = Cornel Regman, *Confluenţe literare*, Bucureşti, 1966
Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică nişte cronicari…*, Bucureşti, 1970
Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puţin ca perfect*, Bucureşti, 1987
Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzecişti"*, Bucureşti, 1997
Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, Bucureşti, 1978
Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, Bucureşti, 1982
Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, Bucureşti, 1990
Regman, *Selecţie* = Cornel Regman, *Selecţie din selecţie*, Bucureşti, 1972
Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, Bucureşti, 2000
Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
Românii = *Românii în ştiinţa şi cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
Rom. magy. ir. lex. = *Romániai magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, Bucureşti, 1981–1994
Rosetti, *Dicţ. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicţionarul contimporanilor din România (1800–1898)*, Bucureşti, 1898

Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1971
Roşu, *Dicţ. lit. Iugoslavia* = Costa Roşu, *Dicţionarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
Roşu, *Personalităţi Voivodina* = Costa Roşu, *Personalităţi româneşti din Voivodina (1734–2004)*, Pančevo, 2004
Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, Bucureşti, 1971–1987; ed. I–VI, Galaţi, Bucureşti, 1994–2001
Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1976–1983
Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timişoara, 1994–1999
Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi – prin ani*, Timişoara, 2009
Ruja, *Printre cărţi* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi*, Timişoara, 2006
Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timişoara, 1979
Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco–române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano şi Nestor Camariano, Bucureşti, 1939
Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicţionar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2003
Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga şi alte studii literare şi estetice*, Bucureşti, 1981
Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, Bucureşti, 1969
Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. şi introd. I. Oprişan, Bucureşti, 1969 –1985
Sadoveanu, *Cărţi* = Izabela Sadoveanu, *Cărţi şi idei*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 2001
Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, Bucureşti, 1954–1973
Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice şi filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1968
Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1903
Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, Bucureşti, 1920
Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacţionar*, Bucureşti, 1921
Sasu, *Dicţ. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti, 2001
Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, 1976
Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
Satco–Pânzar, *Dicţionar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind…*, Bucureşti, 1973
Săndulescu, *Constelaţii* = Al. Săndulescu, *Constelaţii literare*, Bucureşti, 1998
Săndulescu, *Continuităţi* = Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, 1976
Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, Bucureşti, 1972
Săndulescu, *Memorialişti* = Al. Săndulescu, *Memorialişti români*, Bucureşti, 2003
Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 1966
Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 1982
Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, Bucureşti, 1983
Sângeorzan, *Conversaţii* = Zaharia Sângeorzan, *Conversaţii critice*, Cluj-Napoca, 1980
Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, Bucureşti, 1923
Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei româneşti*, I–IV, Bucureşti, 1982–1990
Scrisori – Camil Petrescu = *Scrisori către Camil Petrescu*, I–II, îngr. şi pref. Florica Ichim, Bucureşti, 1981
Scrisori – Densusianu = *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, Bucureşti, 1979–1989
Scrisori – Ibrăileanu = *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă şi Al. Teodorescu, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, 1966–1973
Scriitori rom. – lit. străine = *Scriitori români şi/în literaturile străine*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2010
Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmbovițeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 1972
Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. şi introd. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 2002
Seche, *Schiţă* = Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I–II, Bucureşti, 1966–1969
Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească”*, Bucureşti, 1966
Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, Bucureşti, 1992
Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, Bucureşti, 1984
Simion, *Dimineaţa* = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor*, Bucureşti, 1980
Simion, *Ficţiunea* = Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, I–III, Bucureşti, 2001
Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, Bucureşti, 1999–2009; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1998
Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Bucureşti, 2002; ed. I–II, Bucureşti, 2008
Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relaţia creator–operă*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 1993
Simion, *Mercuţio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio*, Bucureşti, 1993
Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Bucureşti, 1965
Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, Bucureşti, 1974–1989; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1978
Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Bucureşti, 1985
Simuţ, *Arena* = Ion Simuţ, *Arena actualităţii. Confidențe*, Iaşi, 2000

Simuţ, *Critica* = Ion Simuţ, *Critica de tranziţie*, Cluj-Napoca, 1996
Simuţ, *Diferenţa* = Ion Simuţ, *Diferenţa specifică*, Cluj-Napoca, 1982
Simuţ, *Incursiuni* = Ion Simuţ, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
Simuţ, *Reabilitarea* = Ion Simuţ, *Reabilitarea ficţiunii*, Bucureşti, 2004
Simuţ, *Revizuiri* = Ion Simuţ, *Revizuiri*, I, Bucureşti, 1995
Simuţ, *Vămile* = Ion Simuţ, *Vămile posterităţii*, Bucureşti, 2012
Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, Bucureşti, 1987
Sorescu, *Bibliotecă* = Marin Sorescu, *Bibliotecă de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu şi Virginia Sorescu, Bucureşti, 1997
Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influenţă*, Bucureşti, 1969
Sorescu, *Uşor cu pianul* = Marin Sorescu, *Uşor cu pianul pe scări*, Bucureşti, 1985
Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, Bucureşti, 1979
Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul şi tragicul*, Bucureşti, 1983
Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, Bucureşti, 2000
Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iaşi, 1971
Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, Bucureşti, 1968
Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iaşi, 1997
Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, Bucureşti, 2008
Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I–II, Bucureşti, 2011
Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanţa, 2000–2001
Spiridon, *Aparenţa* = Monica Spiridon, *Despre „aparenţa” şi „realitatea” literaturii*, Bucureşti, 1984
Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii*, Bucureşti, 1996
Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenţei*, Bucureşti, 1989
Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, Bucureşti, 1993
Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, Bucureşti, 1978–1988
Stănescu, *Poeţi şi critici* = C. Stănescu, *Poeţi şi critici*, Bucureşti, 1972
Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
Steinhardt, *Între viaţă* = N. Steinhardt, *Între viaţă şi cărţi*, Bucureşti, 1976
Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. şi introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1979
Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie şi culori*, Bucureşti, 1984
Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori şi artişti*, îngr. şi pref. Simion Bărbulescu, Bucureşti, 1988
Straje, *Dicţ. pseud.* = Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, Bucureşti, 1973
Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1969
Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, Bucureşti, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, Bucureşti, 1974–1977
Streinu, *Versificaţia* = Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, Bucureşti, 1966
Sturdza, *Familiile* = *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I–II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, București, 2004–2011
Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chișinău, 2005
Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1928
Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timişoara, 1940
Suţu, *Iaşii* = Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, I–II, Iaşi, 1923–1928
Şchiau, *Cărturari* = Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
Şerban, *Exegeze* = Geo Şerban, *Exegeze*, Bucureşti, 1968
Şerban, *Ispita* = Geo Şerban, *Ispita istoriei*, Bucureşti, 1980
Şiadbei, *Cercetări* = I. Şiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iaşi, 1939
Şiulea, *Retori* = Ciprian Şiulea, *Retori, simulacre, impostturi*, Bucureşti, 2003
Şleahtiţchi, *Cerc* = Maria Şleahtiţchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iaşi, 2007
Ştefănescu, *Dialog* = Alex. Ştefănescu, *Dialog în bibliotecă*, Bucureşti, 1984
Ştefănescu, *Istoria* = Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, Bucureşti, 2005
Ştefănescu, *Jurnal* = Alex. Ştefănescu, *Jurnal de critic*, Bucureşti, 1980
Ştefănescu, *Preludiu* = Alex. Ştefănescu, *Preludiu*, Bucureşti, 1977
Ştefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ştefănescu, *Prim–plan*, Bucureşti, 1987
Ştefănescu, *Momente* = Cornelia Ştefănescu, *Momente ale romanului*, Bucureşti, 1973
Şuluţiu, *Scriitori* = Octav Şuluţiu, *Scriitori şi cărţi*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1974
Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, Bucureşti, 1982–1987
Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa* = Teodor Tanco, *Dicţionar literar (1639–1997) al judeţului Bistriţa-Năsăud. Autori–publicaţii–societăţi*, Cluj-Napoca, 1998
Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, Bucureşti, 1984
Taşcu, *Incidenţe* = Valentin Taşcu, *Incidenţe*, Cluj-Napoca, 1975
Taşcu, *Poezia* = Valentin Taşcu, *Poezia poeziei de azi*, Iaşi, 1985
Teodorescu-Branişte, *Presă şi lit.* = T. Teodorescu-Branişte, *Între presă şi literatură*, I–II, Bucureşti, 1989
Teodorescu–Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generaţii)*, îngr. Aristiţa Avramescu

și Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, București, 1980
Terian, *A cincea esență* = Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esență*, București, 2009
Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, Bucureşti, 1968
Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, Bucureşti, 1972
Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988
Tihan, *Umanităţi* = Teodor Tihan, *Umanităţi şi valori*, Cluj-Napoca, 2000
Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov şi alte eseuri*, Bucureşti, 1984
Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timişoara, 1976
Todor, *Confluenţe* = Avram P. Todor, *Confluenţe literare româno–maghiare*, îngr. şi pref. Dávid Gyula, Bucureşti, 1983
Todoran, *Secţiuni* = Eugen Todoran, *Secţiuni literare*, Timişoara, 1973
Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti. 1733–1830*, Bucureşti, 1957
Tomescu, *Ist. cărţii rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti. De la începuturi până la 1918*, Bucureşti, 1968
Tomuş, *Carnet* = Mircea Tomuş, *Carnet critic*, Bucureşti, 1969
Tomuş, *Istorie* = Mircea Tomuş, *Istorie literară şi poezie*, Timişoara, 1974
Tomuş, *Mişcarea* = Mircea Tomuş, *Mişcarea literară*, Bucureşti, 1981
Tomuş, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuş, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
Tomuş, *Romanul* = Mircea Tomuş, *Romanul romanului românesc*, I–II, Bucureşti, 1999 – 2000
Tomuş, *15 poeţi* = Mircea Tomuş, *Cincisprezece poeţi*, Bucureşti, 1968
Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, Bucureşti, 1983
Trifu, *Cronica* = Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, 1970
Trifu, *Presa* = Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, Bucureşti, 1974–1980
Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1971
Tuchilă, *Cetăţile* = Costin Tuchilă, *Cetăţile poeziei*, Bucureşti, 1983
Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea şi cadrul*, Bucureşti, 1988
Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, Bucureşti, 1973
Tudor, *Mişcarea* = Iorgu Tudor, *Mişcarea cultural-socială în Basarabia după Unire. 1918–1944*, Bucureşti, 1976
Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, Bucureşti, 1977
Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii şi limbaje poetice*, Bucureşti, 1989
Ţârcovnicu, *Contribuţii* = V. Ţârcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780–1918)*, Bucureşti, 1970
Ţepelea, *Amintiri* = Gabriel Ţepelea, *Amintiri şi evocări*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Opţiuni* = Gabriel Ţepelea, *Opţiuni şi retrospective*, Bucureşti, 1989
Ţepelea, *Rememorări* = Gabriel Ţepelea, *Rememorări de istorie, literatură şi cultură naţională*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Studii* = Gabriel Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară*, Bucureşti, 1970
Ţepelea–Bulgăr, *Momente* = G. Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, 1973
Ţeposu, *Istoria* = Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Bucureşti, 1993
Ţeposu, *Viaţa* = Radu G. Ţeposu, *Viaţa şi opiniile personajelor*, Bucureşti, 1983
Ţirioi, *Premise* = Nicolae Ţirioi, *Premise literare*, Timişoara, 1976
Ulici, *Confort Procust* = Laurenţiu Ulici, *Confort Procust*, Bucureşti, 1983
Ulici, *Lit. rom.* = Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoţia '70*, Bucureşti, 1995
Ulici, *Prima verba* = Laurenţiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, Bucureşti, 1975–1978, vol. III, Timişoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfaţă Ioan Es. Pop, Bucureşti, 2004
Ulici, *Recurs* = Laurenţiu Ulici, *Recurs*, Bucureşti, 1971
Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, Bucureşti, 1975
Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi şi secolul XIX)*, Bucureşti, 1988
Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi şi rocade*, Bucureşti, 1978
Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, 1973
Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopţii*, Galaţi, 1996
Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, Bucureşti, 1978
Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Piteşti, 2003, vol. IV: *Banatul*, Piteşti, 2005
Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timişoara, 1980–1990
Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Braşov, 2007
Ungureanu, *La umbra cărţilor* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărţilor în floare*, Timişoara, 1975
Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timişoara, 1995–2000
Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iași, 2002
Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, Bucureşti, 1985
Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză şi reflexivitate*, Bucureşti, 1977.
Urechia, *Ist. şc.* = V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800–1864*, I–IV, Bucureşti, 1892–1901
Uricariu, *Ecorşeuri* = Doina Uricariu, *Ecorşeuri*, Bucureşti, 1989
Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Bucureşti, 1972
Ursu, *Alte contribuții* = N. A. Ursu, *Alte contribuții de istoria culturii românești*, Iași, 2012
Ursu, *Contribuţii ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, Iaşi, 2002
Ursu, *Contribuţii ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria literaturii române*, Iaşi, 1997

Ursu, *Contribuţii sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti în secolul al XVII-lea*, Iaşi, 2003
Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, Bucureşti, 1978
Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generaţia „optzeci". Poezia*, Bucureşti, 2010
Valea, *Oameni* = Lucian Valea, *Oameni pe care i-am iubit*, Iaşi, 1977
Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă şi comparată*, Bucureşti, 1987
Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul şi oglinda*, Bucureşti, 1982
Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărţi*, Bucureşti, 2003
Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iaşi, 2010
Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicţionar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicţionar de autori*, Bucureşti, 2001
Vasile, *Conceptul* = Marian Vasile, *Conceptul de originalitate în critica literară românească*, Bucureşti, 1988
Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, Bucureşti, 1971
Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, Bucureşti, 1963
Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, Bucureşti, 1970
Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori şi opere*, Bucureşti, 1978
Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere şi oralitate*, Bucureşti, 1988
Velea, *Interferenţe* = Stan Velea, *Interferenţe literare româno–polone*, Bucureşti, 1989
Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme şi retrospective literare*, Bucureşti, 1974
Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărţilor*, Bucureşti, 1997
Velea, *Universalişti* = Stan Velea, *Universalişti şi comparatişti români contemporani*, Bucureşti, 1996
Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I–II, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1966
Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri şi forme literare*, Bucureşti, 1946
Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I–XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană şi Vlad Alexandrescu, prefeţe şi postfeţe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu şi George Gană, Bucureşti, 1971–1990
Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1970
Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1965
Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timişoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii"*, Timişoara, 2008
Vintilescu, *Secvenţe* = Virgil Vintilescu, *Secvenţe literare. Repere literare bănăţene (1880–1917)*, Timişoara, 1987
Vişan, *Semnături* = Constantin Vişan, *Semnături în contemporaneitate*, Bucureşti, 1986
Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, Bucureşti, 1971
Vlad, *Analiză–sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză şi sinteză*, Cluj, 1970
Vlad, *Convergenţe* = Ion Vlad, *Convergenţe. Concepte şi alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei,* Cluj, 1970
Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, Bucureşti, 1991
Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoaşterii*, Bucureşti, 1977
Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, Bucureşti, 1975
Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Bucureşti, 1972
Vodă-Căpuşan, *Accente* = Maria Vodă-Căpuşan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
Vodă-Căpuşan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpuşan, *Teatru şi actualitate*, Bucureşti, 1984
Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iaşi, 1996
Voncu, *Secvenţe* = Răzvan Voncu, *Secvenţe literare contemporane*, I–II, Bucureşti, 2001–2002
Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, Bucureşti, 1968
Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, Bucureşti, 1940
Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, îngr. Mihai Pop şi Ioan Şerb, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1975
Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar. 1700–2000*, Satu Mare, 2000
Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi şi alte zile*, Bucureşti, 1978
Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici şi contemporani*, Bucureşti, 1994
Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
Zaciu, *Cu cărţile* = Mircea Zaciu, *Cu cărţile pe masă*, Bucureşti, 1981
Zaciu, *Departe* = Mircea Zaciu, *Departe / aproape*, Bucureşti, 1998
Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, Bucureşti, 1980
Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, 1975
Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, Bucureşti, 1967
Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea şi aventura*, Cluj, 1973
Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, Bucureşti, 1983
Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania …*, Bucureşti, 1996
Zaharia-Filipaş, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaş, *Retorică şi semnificaţie*, Bucureşti, 1993
Zaharia-Filipaş, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaş, *Studii de literatură feminină*, Bucureşti, 2004

Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte şi structuri neoromantice*, Bucureşti, 1971;
Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecţiei. Contribuţii la studiul naturalismului românesc*, Timişoara, 1979
Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, Bucureşti, 1973
Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, Bucureşti, 1975
Zalis, *Valori*= H. Zalis, *Valori de referinţă în critica şi istoria literară românească*, Bucureşti, 1991
Zamfir, *Cealaltă faţă* = Mihai Zamfir, *Cealaltă faţă a prozei*, Bucureşti, 1988; ed. Bucureşti, 2006
Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, Bucureşti–Iaşi, 2012
Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, Bucureşti, 1981
Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1971
Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, Bucureşti, 1989
Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie şi cultură*, I–II, Bucureşti, 2003
Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii şi articole de literatură română veche*, Bucureşti, 1967
Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, Bucureşti, 1994
Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I–II, îngr. Al. Săndulescu şi Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1988
Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. şi postfaţă Al. Săndulescu, Bucureşti, 1984
Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I–II, îngr. şi introd. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

AA = „Ardealul”, Bucureşti, 1941 ş.u.
AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ş. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
AAR = „Analele Societăţii Academice Române”, Bucureşti, 1867 ş.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
AC = „Academica”, Bucureşti, 1990 ş.u.
ADLTR = Arhiva *Dicţionarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iaşi
ADV = „Adevărul”, Bucureşti, 1888 ş.u.; 1990 ş.u.
ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, Bucureşti, 1993 ş.u.
AFT = „Amfiteatru”, Bucureşti, 1966 ş.u.
AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Naţională”, Cluj, 1921 ş.u.
AIX = „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iaşi, 1964 ş.u.
ALA = „Adevărul literar şi artistic”, Bucureşti, 1920 ş.u.; 1990 ş.u.
ALIL = „Studii şi cercetări ştiinţifice”, filologie, Iaşi, 1950 ş.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică şi istorie literară”
ALR = Saşa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1969
AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ş.u.
AMI = *Arborele memoriei. Antologia poeţilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârneci, pref. Roxana Sorescu, Bucureşti, 1997
ANB = „Analele Banatului”, Timişoara, 1928 ş.u.
AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ş.u.
APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ş.u.
ARG = „Argeş”, Piteşti, 1966 ş.u.
ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, 1941
AST = „Astra”, Braşov, 1966 ş.u.
ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ş.u.
AUB = „Revista Universităţii «C. I. Parhon»”, Bucureşti, 1952 ş.u.; din 1956 „Analele Universităţii Bucureşti”
AUC = „Analele Universităţii din Craiova”, Craiova, 1972 ş.u.
AUI = „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”, Iaşi, 1955 ş.u.
AUT = „Analele Universităţii din Timişoara”, Timişoara, 1956 ş.u.; din 2000 „Analele Universităţii de Vest din Timişoara”
BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, Bucureşti, 1874 ş.u.
BRLR = *Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918*, I–III, Bucureşti, 1980–1985; *Bibliografia relaţiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944*, I–X, Bucureşti, 1997–2009
BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I–IV, Bucureşti, 1984–1996
BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I–IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1903–1944
BSS = „Buletinul Societăţii Scriitorilor Români”, Bucureşti, 1916 ş.u.
BUC = „Buletinul cărţii”, Bucureşti, 1923 ş.u.
BVS = „Buna Vestire”, Bucureşti, 1837 ş.u.
CAP = „Capitala”, Bucureşti, 1936 ş.u.
CC = „Caiete critice”, Bucureşti, 1982 ş.u.
CEL = „Cercetări literare”, Bucureşti, 1934 ş.u.
CF = „Contrafort”, Chişinău, 1994 ş.u.
CFL = „Cercetări folclorice”, Bucureşti, 1947.
CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălţi, Iaşi, 1932 ş.u.
CHRM = *Chrestomaţie română*, I–II, îngr. M. Gaster, Leipzig–Bucureşti, 1891
CI = „Cercetări istorice”, Iaşi, 1925 ş.u.
CIL = *Contribuţii de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I–III, publ. Tudor Vianu, Bucureşti, 1956–1962
CL = „Convorbiri literare”, Iaşi, Bucureşti, 1867 ş.u.; Iaşi, 1970 ş.u.
CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ş.u.
CLI = „Cuvântul liber”, Bucureşti, 1919 ş.u.
CLT = „Cultura”, Bucureşti, 2004 ş.u.
CML = „Curentul magazin”, Bucureşti, 1939 ş.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
CN = „Contimporanul”, Bucureşti, 1922 ş.u.
CNP = „Contrapunct”, Bucureşti, 1990 ş.u.
CNT = „Contemporanul”, Bucureşti, 1946 ş.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
CPL = *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, îngr. şi introd. I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1963
CPV = *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, 1967
CRC = „Cronica”, Iaşi, 1966 ş.u.

CRE = „Curentul”, București, 1928 ș.u.
CREL = „Cahiers roumains d’études littéraires”, București, 1973 ș.u.
CTC = „Cele trei Crişuri”, Oradea, Bucureşti, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
CU = „Cuvântul”, București, 1924 ş. u; București, 1990 ș.u.
CVC = „Convorbiri”, București, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
CZ = „Cosinzeana”, Orăştie, 1911 ș.u.
D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
DAA = „Dacia”, București, 1941 ș.u.
DCL = *Documente literare*, I–II, îngr. Gh. Cardaş, București, 1971–1973
DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu şi Virginia Isac, Bucureşti, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieşene*, Bucureşti, 1976
DCS = *De ce scrieţi? Anchete literare din anii ’30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaş şi Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iaşi, 1999
DEP = „Dreptatea”, București, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
DL = „Dacia literară”, Iaşi, 1840; 1990 ș.u.
DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
DML = *Documente şi manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea şi Elena Piru, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1981–1986, vol. VI, publ. şi pref. Andrei Nestorescu, Bucureşti, 1993
DMN = „Dimineaţa”, București, 1904 ș.u.
DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
ECD = „Echidistanţe”, Iaşi, 1991 ș.u.
ECH = „Echinox”, Cluj, 1969 ș.u.
EL = „Előre”, Bucureşti, 1953 ș.u.
F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
FCI = „Facla literară”, Bucureşti, 1923 ș.u.
FCL = „Facla”, Bucureşti, 1910 ș.u.
FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
FK = „Filológiay Közlöny”, Cluj, 1961 ș.u.
FLC = „Flacăra”, Bucureşti, 1948 ș.u.
FLR = „Flacăra”, Bucureşti, 1911 ș.u.
FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
G = „Gândirea”, Cluj, Bucureşti, 1921 ș.u.
GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
GL = „Gazeta literară”, Bucureşti, 1954 ș.u.
GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
GT = „Gazeta de Transilvania”, Braşov, 1938 ș.u.
HT = „A Hét”, București, 1970 ș.u.
IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureș, 1953 ș.u.
IIȘ = „Însemnări ieșene”, Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
IL = „Iaşul literar”, Iaşi, 1955 ș.u.
JL = „Jurnalul literar”, Iaşi, 1939; Bucureşti, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
KR = „Karpatenrundschau”, Brașov, 1958 ș.u.
L = „Literatorul”, Bucureşti, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
LA = „Literatura şi arta”, Chișinău, 1977 ș.u.
LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, Bucureşti, 1991 ș.u.
LAR = „Literatură şi artă română”, Bucureşti, 1896 ș.u.
LCF = „Luceafărul”, Bucureşti, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
LL = „Limbă şi literatură”, Bucureşti, 1955 ș.u.
LR = „Limba română”, Bucureşti, 1952 ș.u.
LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
LRM = *Literatura română medievală*, coordonator şi pref. Dan Horia Mazilu, București, 2003
LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 1998
LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. şi introd. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, Bucureşti, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
LUT = „Lupta”, București, 1921 ș.u.
MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
MB = „Mitropolia Banatului”, Timişoara, 1951 ș.u.
MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, București, 1987 ș.u.
ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
MLI = „Minerva literară ilustrată”, Bucureşti, 1909 ș.u.
MM = „Mitropolia Moldovei”, Iaşi, 1925 ș.u.
MMN = „Meşterul Manole”, Bucureşti, 1939 ș.u.
MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
MOM = „Le Moment”, Bucureşti, 1935 ș.u.
MOT = „Momentul”, Bucureşti, 1945 ș.u.
MS = „Manuscriptum”, Bucureşti, 1970 ș.u.
NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
NRR = „Noua revistă română”, Bucureşti, 1900 ș.u.
NW = „Neuer Weg”, București, 1949 ș.u. (din 1993 supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlemények”, Cluj, 1957 ș.u.
O = „Scrisul bănăţean”, Timişoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
OC = „Observator cultural”, Bucureşti, 2000 ș.u.
ORT = „Orizont”, Bucureşti, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
PAU = *Poeţii şi prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1936
PBU = *Poeţii şi prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. şi introd. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1937
PE = „Presa”, Bucureşti, 1939 ș.u.
PIL = „Prietenii istoriei literare”, Bucureşti, 1931 ș.u.
PL = „Preocupări literare”, Bucureşti, 1936 ș.u.
PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.

PND = *Primii noştri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, Bucureşti, 1960
POS = *Poeţi de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1978
PPR = *Publicaţiile periodice româneşti*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, Bucureşti, 1913–2003, t. V, partea 1–2, Bucureşti, 2009–2012
PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanţa, 1998–1999
PRL = „Propilee literare”, 1926 ş.u.
PRP = Constantin Abăluţă, *Poezia română după proletcultism*, vol.I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanţa, 2000
PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. şi pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, 1962
PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ş.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
PRV = „Porunca vremii”, Bucureşti, 1932 ş.u.
PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ş.u.
R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ş.u.; 1964 ş.u.
RA = „Revista arhivelor”, Bucureşti, 1924 ş.u.
RAZ = „Raza literară”, Bucureşti, 1932 ş.u.
RC = „Revista clasică”, Bucureşti, 1910 ş.u.
RCM = „Revista cultului mozaic”, Bucureşti, 1956 ş.u.; din 1995 „Realitatea evreiască”
RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
REF = „Revista de folclor”, Bucureşti, 1956 ş.u.; din 1964 „Revista de etnografie şi folclor”
REVR = „Revue roumaine”, Bucureşti, 1946 ş.u.
RFR = „Revista Fundaţiilor Regale”, Bucureşti, 1934 ş.u.
RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, Bucureşti, Iaşi, 1915 ş.u.
RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, Bucureşti, 1882 ş.u.
RIR = „Revista istorică română”, Bucureşti, 1931 ş.u.
RITL = „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, Bucureşti, 1952 ş.u.; din 1964 „Revista de istorie şi teorie literară”
RL = „România literară”, Bucureşti, 1968 ş.u.
RLRO = *Reviste literare româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1974
RLSL = „Limba şi literatura moldovenească”, Chişinău, 1958 ş.u.; din 1989 „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară”; din 2009 „Philologia”
RMB = „România liberă”, Bucureşti, 1943 ş.u.
RML = „România literară”, Bucureşti, 1939 ş.u.
RMZ = „Revista muzeelor”, Bucureşti, 1964 ş.u.
RP = „Rampa”, Bucureşti, 1911 ş.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”
RR = „Revista română”, Iaşi, 1995 ş.u.
RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, Bucureşti, 1985–1991
RSE = „Revue des études sud-est européennes”, Bucureşti, 1963 ş.u.
RSL = „Romanoslavica”, Bucureşti, 1953 ş.u.
RVM = „Revista vremii”, Galaţi, 1934 ş.u.
RVS = „Revista scriitoarei”, Bucureşti, 1926 ş.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”
RVTR = *Reviste literare româneşti din secolul al XIX-lea*, îngr. şi pref. Paul Cornea, Bucureşti, 1970
RVVR = „Revista vremii”, Bucureşti, 1921 ş.u.
SBR = „Sburătorul”, Bucureşti, 1919 ş.u.
SBZ =„Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ş.u.
SC = „Studii clasice”, Bucureşti, 1959 ş.u.
SCB = „Studii şi cercetări de bibliologie”, Bucureşti, 1955 ş.u.
SCD = „Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie”, Bucureşti, 1964 ş.u.
SCIA = „Studii şi cercetări de istoria artei”, Bucureşti, 1954 ş.u.
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, 1950 ş.u.
SDC = „Suplimentul de cultură”, Iaşi, 2004
SDIR = *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, Bucureşti, 1901–1913
SDL = *Studii şi documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouţiu şi Gh. Cardaş, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouţiu, Bucureşti, 1931–1946
SDM = „Societatea de mâine”, Bucureşti, 1924 ş.u.
SE = „Seara”, Bucureşti, 1937 ş.u.
SI = „Studii italiene”, Bucureşti, 1934 ş.u.
SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1968
SILF = „Studii de istorie literară şi folclor”, Cluj, 1951 ş.u.
SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, Bucureşti, 1969
SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ş.u.
SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»„, Bucureşti, 1981 ş.u.
SLC = *Studii de literatură comparată*, Bucureşti, 1968
SLF = *Studii de limbă literară şi filologie*, I–III, Bucureşti, 1969–1974
SLS = *Studii de limbă şi stil*, îngr. G. I. Tohăneanu şi Sergiu Drincu, Timişoara, 1968
SLU = „Studii de literatură universală”, Bucureşti, 1956 ş.u.
SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, Bucureşti, 1962 ş.u.
SPS = *Studii de poetică şi stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti şi Mihai Pop, Bucureşti, 1966
ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ş.u.
STD = „Studii. Revistă de istorie”, Bucureşti, 1948 ş.u.; din 1974 „Revista de istorie”
STRS = *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. şi introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1976
SUB = „Buletinul Universităţilor «V. Babeş» şi «Bolyai»„, Cluj, 1956 ş.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»„
SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958 ş.u.
SXX = „Secolul 20”, Bucureşti, 1957 ş.u.; din 2000 „Secolul 21”
SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ş.u.
T = „Transilvania”, Braşov, Sibiu, 1868 ş.u.; Sibiu, 1972 ş.u.
TBR = „Tribuna României”, Bucureşti, 1972 ş.u.
TF = *Temelii folclorice şi orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1971
TIA = „Tribuna”, Cluj, Braşov, 1937 ş.u.
TIL = „Timpul”, Bucureşti, 1937 ş.u.
TM = „Timpul”, Bucureşti, 1876 ş.u.
TMS = „Tomis”, Constanţa, 1966 ş.u.
TP = „Timpul”, Iaşi, 1990 ş.u.
TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ş.u.; Cluj, 1957 ş.u.
TTR = „Teatrul”, Bucureşti, 1956 ş.u.; din 1990 „Teatrul azi”
ŢA = „Ţara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ş.u.
U = „Universul”, Bucureşti, 1884 ş.u.
UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ş.u.; Alba Iulia, 1968 ş.u.
UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ş.u.
UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu şi Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1985
UVR = „Universul literar”, Bucureşti, 1888 ş.u.
VAA = „Viaţa”, Bucureşti, 1941 ş.u.
VAN = „Vieaţa nouă”, Bucureşti, 1905 ş.u.
VBA = „Viaţa Basarabiei”, Bucureşti, 1932 ş.u.; Chişinău, 2002 ş.u.

VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
VL = „Viaţa literară”, Bucureşti, 1926 ș.u.
VLT = „Viaţa literară”, Bucureşti, 1906; din 1907 „Viaţa literară şi artistică”
VR = „Viaţa românească”, Iaşi, 1906 ș.u.; Bucureşti, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
VRA = „Vremea”, Bucureşti, 1928 ș.u.
VRP = „Versuri”, „Versuri şi proză”, Iaşi, 1911 ș.u.
VS = „Vestul”, Timişoara, 1930 ș.u.
VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba şi stilul scriitorilor)*, Bucureşti, 1958
VST = „Viaţa studenţească”, Bucureşti, 1956 ș.u.
VTRA = „Vatra”, Târgu Mureş, 1971 ș.u.
ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, București, 1992 ș.u.
ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundelsheim, 1978 ș.u.

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

P

PADINA, Viorel (pseudonim al lui Viorel Abălaru; 29.X.1950, Gura Padinii, j. Olt), poet. Provine dintr-o familie de pescari, ca fiu al Paulinei (n. Grecu) și al lui Ștefan Abălaru. Urmează școala generală în localitatea natală și Liceul Teoretic din Corabia, după care studiază dreptul la Universitatea din București, finalizând în 1979. Primește repartiție, ca jurist, la Consiliul Unic Agroindustrial de Stat și Cooperatist în Izbiceni, județul Olt. În 1980 redactează *Apel către Europa*, un text violent anticomunist, destinat expedierii la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Madrid, interceptat însă de Securitate. Peripețiile vor fi relatate în broșura *Urmărit de Securitate (Povestea lui Ave)* (1991). Debutează publicistic în 1974, în „Amfiteatru", cu un eseu despre Ion Barbu. În 1982 câștigă concursul de debut al Editurii Cartea Românească pentru volumul de versuri *Poemul de oțel.* Cum apariția cărții este blocată, în 1987 **P.** dă în judecată Editura Cartea Românească pentru nepublicarea volumului, caz unic în România comunistă. Debutează finalmente în 1991. A fost membru al Cenaclului de Luni și al Cenaclului Amfiteatru. Rămânând autorul unui singur volum de versuri editat convențional, desfășoară o amplă și foarte ofensivă activitate de comentator pe internet, folosind semnăturile AVP, The A..., micul burghez ș.a., pe forumurile unor ziare, pe propriile bloguri sau în rețelele de socializare. De asemenea, a publicat online, pe blogul său, amplul „poem cosmogonic" *Planeta Ou.* În 2008 a primit Marele Premiu al Festivalului „Virgil Mazilescu".

Într-o cronică despre volumul întârziat al lui **P.** Nicolae Manolescu făcea câteva remarci neobișnuit de entuziaste: „una din extrem de rarele cărți în care se întrevede geniul poetic. Apărută în 1982, ea l-ar fi situat pe Viorel Padina alături de Mircea Cărtărescu, neîndoielnic poetul generației '80, la fel cum Nichita Stănescu a fost poetul generației '60". Se poate adăuga că poetul a avut ghinionul de a pierde întâietatea și în raport cu Cristian Popescu, poetul paradigmatic al anilor '90, care a debutat – în urma unor compromisuri cu cenzura – în 1988. Așa cum există numeroase fire care-l leagă pe **P.** de Cărtărescu (privirea realității ca tot cosmologic, de pildă, dezvoltată în *Planeta Ou*), există numeroase legături și cu poezia lui Cristian Popescu, începând cu forma prozastică a poeziei, cu obsesia pentru I.L. Caragiale și cu predilecția pentru prelucrarea referințelor culturale sub formă de kitsch: „Ţiu minte: tu dormeai iar soarele se trezise în cer clipea în lumină becher; arunca scânteiuri pe hat de la alior împărat. Soarele ce era mititel dar eu am omis bre că el e şi soarele singurel; că şi stelele din empireu au fiere şi fantă rea şi influenţează cu ea. O fină rază volialină a parvenit ave să-mi vină; dar eu am tăiat-o pe loc pe lumină înainte ca ea să te atingă şi scânteiele au început să ningă. Ce mă fac scânceam febril rotindu-mi paloşu copil; roşeaţa iute se răspândea pe şaua rece ce-i carnea ta iar lumina se făcuse fuioare şi ca lâna mirositoare" (*La alior*). Însă originalitatea frapantă a lui **P.** are numeroase coordonate: filonul exotizării balcanizante în cheie Anton Pann–Ion Barbu coexistă cu imaginarul limbii de lemn socialiste, hermetismul ocult cu deriva suprarealistă controlată. În poeme intră neologisme și imaginar science-fiction laolaltă cu grecisme din literatura pașoptistă sau cu ecouri din Caragiale, simboluri biblice apocaliptice, aluzii la basme sau refrene din cultura de consum a ceaușismului târziu (prima secțiune se numește de altfel *Muzică populară*), deliruri numerologice în care improvizația à la Nichita Stănescu se întâlnește cu fixația pentru statistică a comunismului (*Istoria unui om în cifre*), linii de dialog și narațiuni grotesc-fantastice. *Şah moale*, de pildă, este, după cum s-a remarcat, o prelucrare ekfrastică după un tablou de Salvador Dalí: „Văd o tablă de şah moale, caldă, din figurile căreia moi, plăpânde, curg lacrimi moi, foarte blânde. Un faun moale înfăşurat în coarne mugeşte molatec la o margine. Nebunu tablei moale se repede şi frânge capu faunului, îl rupe şi-l aruncă regelui moale, care îl aruncă în turn, care se înmoaie şi atunci din tabăra ailaltă calu cel moale îşi înfige copita moale în ţeasta moale a decapitatului şi o duce şi o suge".

SCRIERI: *Poemul de oțel*, București, 1991; *Urmărit de Securitate (Povestea lui Ave)*, pref. Gabriel Eliescu, Caracal, 1991.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Viorel Padina*, LCF, 1983, 19 noiembrie; Mircea Bârsilă, [*Viorel Padina*], „Calende", 1992, 4, R, 2010, 11; Nicolae Manolescu, *Soarta unei cărți*, RL, 1993, 4; Claudiu Constantinescu, *Ironia și infernul*, RL, 1993, 4; Nicolae Coande, *Viorel Padina – un „Tractatus" poeticesc al vremii noastre*, CLT, 2009, 15; Vakulovski, *Portret, 418–423.* ***M.I.***

PAGINI ALESE, revistă apărută la București, săptămânal, între 14 martie 1902 și 16 februarie 1903. Publicație din constelația „Literatorului", **P.a.** continuă, „reînsuflețită și reformată", „Revista

modernă”, ceea ce este evidențiat și de numerotarea noului periodic. În lipsa unei casete redacționale, se menționează că revista apare sub îngrijirea lui H. Coșoi. Articolul-program (*Prima vorbă*) deplânge, cu accente patetice, starea culturală a țării, căci „nici un curent trainic nu s-a creat la noi, nici o operă, nici o școală artistică nu s-a impus”. La câteva numere distanță, articolul de fond *Cum s-ar putea crea o mișcare literară* afirmă: „Dintre scriitorii generației care ne-au precedat și mai trăiesc încă, singurul care și-a ținut cu prisosință făgăduiala a fost I.L. Caragiale”. Întrebarea „Cine va marca epoca pe care vom putea să o numim a doua după aceea care a apus odată cu viața lui Eminescu” rămâne deschisă, iar concluzia este că „ne aflăm încă în faza de tranziție”. Pe de altă parte, se remarcă dispersarea forțelor gazetărești, așa încât „avem un cititor de fiecare revistă” și se susține necesitatea unei publicații literare puternice, având drept scop crearea unei mișcări literare autentice. Dezideratul este ilustrat cu exemplul revistei „Literatorul”, pentru care „literatura devenise o funcție socială în stat”. Cu această conștiință a misiunii ei, redacția analizează viața literară și culturală, propune discuții „libere și contradictorii” pe teme precum romanul românesc, curentele literare, literatura națională. Pornind de la existența romanului ca o specie complexă, se consideră că acesta nu are o tradiție în literatura autohtonă, că „autorii romanelor noastre se resimt prea mult de influențe străine”, iar operele lor „pornesc din întuneric și pier în umbră”. Sunt inițiate anchete referitoare și la alte chestiuni culturale de actualitate: *Pe ce căi ar trebui să se îndrume literatura noastră pentru ca ea să poată deveni accesibilă și utilă tuturor claselor sociale* (8/1902). La scurt timp după apariția săptămânalului se lansează Biblioteca „Pagini aurii”, reunind trimestrial în volum „tot ce se va produce mai de preț ca literatură inedită în sfera tinerilor scriitori români”, în cuprinsul primului tom fiind anunțat și un roman al lui Mihail Sadoveanu, *Frații Potcoavă*. De asemenea, alături de ediția de lux pe hârtie satinată, revista este scoasă și în ediție populară. Rubricile obișnuite sunt „Figuri literare” (sunt portretizați Haralamb G. Lecca, D. Nanu, A. Steuerman-Rodion, G. Tutoveanu), „Note de călătorie”, unde scrie Radu D. Rosetti, „Revista revistelor” și „Ştiri literare și artistice”. Sub titlul generic „Opere noi” se fac scurte comentarii despre *Fecioara în alb* de Ştefan Petică (versurile „sonore ca … visul, albe ca … muzica au farmec, dovedesc artă” și reprezintă „cea dintâi notă decadentă din literatura română”), *Cartea de aur* de Al. Macedonski („singura operă de reală valoare literară apărută în vremile din urmă”, o lucrare „titanică prin realismul ei”, purtând „haina somptuoasă a limbii române moderne”). În **P.a.** apar Al. Macedonski (nuvela *Cămătarul*), I. Al. Brătescu-Voinești (schița *Întâmplare*), Cincinat Pavelescu (versuri). După ce dăduse, sub pseudonim, cronici în „Revista modernă”, Mihail Sadoveanu este prezent și aici: în primele șase numere îi apar, în serial, capitole din romanul *Frații Potcoavă*, semnate M. S. Cobuz, apoi nuvelele *Ivanciu Leul*, *Printre gene*, *În amurg*, *Pribegii*, iscălite M. Sadoveanu-Cobuz, *Regretul* și *Hanul boului*, cu semnătura M. Sadoveanu sau Mihail Sadoveanu. Sunt publicate și versuri de Al. Gherghel, Enric Furtună, I. Stătescu-Naia, Virgiliu N. Cișman, Ion Petrovici, A. Mândru, Corneliu Moldovanu, D. Karnabatt, Mihai Codreanu, schițe, nuvele și povestiri

Anul II, No. 2 Exemplarul 15 Bani Sâmbătă 23 Martie 1902

PAGINI ALESE

Abonamente — Publicațiune Literară Săptămînală — Redacția și Administrația

Pe un an . . . Leĭ 8.—
Pe 6 lunĭ . . . „ 4.50

Apare Sâmbăta

Strada Diaconeselor No. 3
Bucuresci

ROMANUL ROMANESC

De la o vreme scriitoriĭ noștriĭ tinerĭ, inchipuindu-șĭ că toate cele-l'alte genurĭ literare s'aŭ epuizat, că literatura noastră 'șĭ-a atins apogeul, aŭ luat calea romanuluĭ. De la «*El* și *Ea*», pînă la cel din urmă «*Triumf al Virtuțeĭ*», — maĭ toate operile nouĭ apărute, fie romane, fie nuvele, fie inlănțuirĭ incoherente de impresiĭ, — poartă titlul somptuos de roman. Nu aceasta, insă, ne miră... Presupuind că autoriĭ acestor romane, aŭ incercat toate cele-l'alte genurĭ, și că, aŭ găsit potrivit temperamentelor lor ultimul gen, — iĭ primim cu bună-voință: Nefericirea e insă, că in toate aceste opere de «longue haleine» nu găsim, pînă astă-zĭ, nimic serios, nimic temeinic, nimic cercetat cu dinadinsul. Am voĭ să știm, de pildă, ce urmăresc aceste romane; căcĭ orĭ-ce roman implică un studiŭ analitic, fie asupra pasiunilor omeneștĭ, fie asupra moravurilor, fie asupra uneĭ stărĭ sociale. Așa fiind, de câte-orĭ deschidem un roman, ne intrebăm: cine'l scrie, despre ce scrie și în ce țară?... Și ne trezim de-odată, — nenorocițĭ naivĭ,— intr'o lume streină, și nouă, și autoruluĭ, și lumeĭ intregĭ!...

Ah! Occidentul acela, rafinat, bizar, unde se trăește alt-fel și se gândește alt-fel, unde ce e la noĭ, nu maĭ e, — unde ce e azĭ nu maĭ e mîine, — acela incurcă plăpindele noastre creere. Căutăm erotism in artă, când pasiunile noastre sunt tot așa de simple, ca și viața câmpenească in mijlocul căreia ne naștem și ne desvoltăm in tihnă. Căutăm agitațiunĭ complicate, intrigă și viciĭ adînc inrădăcinate in omul-umbră, când sintem atît de nevinovațĭ și atît de scutițĭ de ele!.. Robi seteĭ puerelnice de a fi in tot-d'auna «originalĭ», imităm sărmanĭ copiĭ, — tot ce nu știm ce insemnează, și ocolim adevăratele comorĭ ce ne staŭ in cale.

Articolele publicate în această rubrică sînt supuse discuției libere și contradictoriĭ. Decĭ coloanele eĭ sînt deschise tuturor răspunsurilor bine scrise și bine argumentate.

Aŭ nu avem noĭ aicĭ, sub cerul răsărituluĭ, atîtea subiecte marĭ și mișcătoare, de poeme, de drame și de roman? Aŭ in sufletele acelea, răsipite prin pădurĭ, prin munțĭ și pe ape,— in inimile celor carĭ cântă *doina*, dansează *hora*, luptă și mor de *dor* saŭ de mizerie, prin colibe năruite, pe ulițĭ pustiĭ, in umbra palatelor bogate, — nu există nicĭ-un subiect de roman saŭ de dramă? N'avem noĭ cuiburĭ tot așa de pitoreștĭ ca și «*Pyrineiĭ*», de carĭ tu, — școlar de liceŭ, — ne vorbeștĭ, fără să știĭ bine de unde și pînă unde se intind eĭ pe hartă? Și n'avem, oare, la țară și prin tîrgurĭ, făpturĭ omeneștĭ carĭ mor ftizice ca și Lora ta; săŭ criminalĭ fioroșĭ, ca și corsicaniĭ tăĭ?...

Atuncĭ, pentru ce'ĭ cauțĭ aiurea? Pentru ce nu-țĭ ieĭ frumușel tălpășița, și in zile de vară, când n'aĭ unde să staĭ, nu cutreerĭ munțiĭ de-alungul căutind isvoare noĭ pentru operile tale noĭ? De ce nu te inchizĭ, iarna, prin bibliotecĭ, răsfoind și pierzindu-te in lumea vremurilor bătrîne; iar toamna de ce nu te infunzĭ prin monastirĭ și cetățĭ părăsite, spre a controla și intregi tablourile tale straniĭ? De ce nu zugrăveștĭ costumele noastre naționale, in locul costumelor *tyroleze*; și, de ce nu'țĭ fiesezĭ păstoriĭ pe poalele Carpaților, in loc să-i porțĭ, — pe unde nicĭ n'aĭ visat sărmane, — prin *Campagna* și prin *Himalaya*?...

Nu facĭ așa?... De aceia, — dar, — romanele tale n'aŭ nicĭ miez nicĭ înțeles. Ele nu știŭ de unde pornesc, și nu știŭ cuĭ se adresează. Pornesc din intuneric, și pier in umbră!...

Te veĭ adăpa, insă, la adevăratele isvoare ale arteĭ romineștĭ? In cazul acesta romanul «rominesc» va fi cu adevărat *rominesc*. Și, fiind rominesc, el va fi și original, și bogat, și ințeles, și vrednic de atenția celor in fața cărora tu gândeștĭ in taină să inalțĭ prestigiul literatureĭ romineștĭ; in fața lumeĭ civilizate, vecinic setoasă de impresiĭ și de adevărurĭ noĭ.

G. Vladislav.

de Gh. Silvan, N. N. Beldiceanu, H. Coșoi, Ion Ciocârlan, Nae D. Ţăranu, Ioan P. Manolescu, G. Rigo (Gr. Grigoriu), D. Teleor ș.a. Apar scurte articole despre Henrik Ibsen, Lev Tolstoi, Émile Zola, Heinrich Heine și traduceri din A. P. Cehov, Alphonse Daudet, Henry de Forge, Henry Wadsworth Longfellow, Octave Mirbeau, Maxim Gorki, François Coppée, Edgar Allan Poe. Pe parcursul câtorva numere redacția polemizează cu „Sămănătorul". Astfel, la rubrica „Revista revistelor", un articol nesemnat afirmă că „Sămănătorul" „a venit în lumea aceasta cu năzuințe înalte, cu trâmbițări zgomotoase, cu gesturi și cu îmbrânciri ciudate, [...] cu pompoasa făgăduință că va tăia brazdă nouă în țară", dar „naționalismul umfla, ca drojdia, frazele cronicărești ale iluștrilor sămănători". După ce sesizează „lipsa cumplită de colaboratori", articolul atacă dur: „Oricât de conștiincioși suntem față de meritele vechilor poeți Vlahuță și Coșbuc, nu putem ascunde faptul că ei nu ne mai inspiră astăzi nici o încredere". Ilarie Chendi răspunde prompt acestor acuzații, ceea ce atrage o nouă ripostă (*Întâmpinare „Sămănătorului"*) și o nouă pledoarie pro domo: **P.a.** este „cea mai modernă revistă literară", „lipsită cu totul de orice spirit de sectarism sau de coterie", promotoare a tinerelor talente și a luptei lor „cu prejudiții înrădăcinate și cu scriitori oficiali". Câteva numere mai târziu este salutată retragerea lui George Coșbuc și a lui Al. Vlahuță de la conducerea „Sămănătorului". ***Il.C.***

PAGINI BASARABENE, periodic apărut la Chișinău în lunile mai și iunie 1931, ca supliment al revistei „Poetul". Publică versuri și proză în limbile română și rusă. Este redactat de Iorgu Tudor, Alla Razu, Theodor Inculeț, V. Adiasevici, ca organ al cenaclului condus de Iorgu Tudor. Gruparea este alcătuită, în afara celor care figurează ca redactori, din Ion Buzdugan, Sergiu Cujbă, Ștefan Bulat, Ecaterina Cerchez, Vasile Luțcan, Gheorghe V. Madan, Nicolae Spătaru, Al. Terziman. Revista își propune „să fie pusă în slujba literaturii și artei pentru a trezi spre activitate mai rodnică mânuitorii condeiului" din Basarabia, scopul cenaclului pe care îl reprezenta fiind „apropierea și înfrățirea între publiciști, slujitorii și prietenii artei și scrisului, sprijinirea revistelor etc.". **P.b.** are o orientare regionalistă pronunțată, ca și alte publicații conduse sau redactate de Iorgu Tudor. În primul număr se include grupajul *Amintiri despre Leon Donici*, alături de nuvela *Admiratorul* a lui Leon Donici. Tot aici este publicată traducerea în limba rusă a poeziei lui St. O. Iosif *Unei domnișoare*. Theodor Inculeț îl prezintă pe poetul Fotie N. Langada. Revista mai conține versuri de Pan Halippa, Alla Razu, Ion Buzdugan, poezie și proză de Nicolae Spătaru, texte de G. Tutoveanu, L.T. Boga, precum și o pagină închinată lui Alexie Mateevici. ***I.Dg.***

PAGINI BASARABENE, publicație apărută la Chișinău, lunar, din ianuarie până în decembrie 1936, având subtitlul „Revistă literară și de cultură generală". L.T. Boga este director, ca redactor figurează George Dorul Dumitrescu, redactor pentru București fiind Mihail Straje. La ultimul număr lui George Dorul Dumitrescu i se alătură Augustin Z. N. Pop. Redactorii nu se încumetă să vină cu un program pe termen lung, ci doar cu o profesiune de credință. Cu prudență, ei își propun să realizeze o publicație „cu caracter mai mult informativ, care înregistrează faptul literar, indiferent de proveniența lui" și care va cuprinde „întreaga mișcare literară". Un gând este totuși limpede exprimat: îndreptățirea la afirmare a cuvântului românesc în Basarabia, necesitatea de a fi curmată aici starea de inferioritate a graiului românesc. Încă înainte de apariția revistei, în „Viața Basarabiei" se afirma că **P.b.** avea să se bazeze pe scriitori „cu domiciliul la Capșa" și că redactorul venise la Chișinău mânat doar de ambiția de a-și asigura un titlu de glorie. Era un atac de pe poziția unui regionalism îngust. Realitățile basarabene, literare, culturale, istorice își găsesc o abordare prioritară în **P.b**. Sunt evocați Leon Donici (în articole semnate de Demostene Botez, George Dorul Dumitrescu ș.a.), Constantin Stere (însemnări de Tr. Georgescu, Al. M. Nicu (fratele lui Sergiu Matei Nica)), în timp ce Vasile Ţepordei și George Dorul Dumitrescu se opresc asupra lui Alexie Mateevici, I. Negrescu scrie despre Olga Nacu. Proza este ilustrată de B. Jordan, Leon Donici, Titus Hotnog, Gib I. Mihăescu, D. Iov (un fragment de roman), I. Laurențiu (Laurențiu Fulga), Lucia Demetrius, Jul Giurgea, Isaiia Răcăciuni, Anton Holban, Sandu Teleajen, Tr. Georgescu, Mihail Spiridonică, Al. O. Teodoreanu, Carol Ardeleanu. Interesante amintiri de „sub stăpânirea rusească" dă „un basarabean" a cărui identitate nu este divulgată. În aceeași componență eclectică, inegală, sunt publicate versuri de Matei Alexandrescu, Tina Arbore, Gh. Banu, Dem.

Bassarabeanu, Vlaicu Bârna, Radu Boureanu, Ion Buzdugan, Ion Calboreanu, Virgil Carianopol, Vladimir Cavarnali, Al. Călinescu, Vladimir Corbasca, N. Costenco, Sergiu Cujbă, George Dorul Dumitrescu, D. Florea-Rariște, G. Gregorian, Radu Gyr, D. Iov, Magda Isanos, Bogdan Istru, Vasile Luțcan, Ion Aurel Manolescu, Ion Minulescu, Teodor Nencev, Sergiu Matei Nica, Ion Ojog, Ion Pillat, Ion Pogan, C. Salcia, Octav Sargețiu, Teodor Scarlat, Iacob Slavov, Al. T. Stamatiad, Cezar T. Stoika, C.I. Şiclovanu, Viorel [Octav] Şuluțiu, Nuși Tulliu, Iulian Vesper, Al. Voitin, E. Ar. Zaharia. Revista acordă o pagină debutanților: George Meniuc, Eugen Secrieru, Narcisa Negrescu, Leon Şeptițchi. Două grupaje rețin atenția: *Scriitori români pentru durerea Basarabiei* (în numărul 2), alcătuit din articole semnate de Tudor Arghezi, Emanoil Bucuța, Mihail Sadoveanu, I. A. Bassarabescu, Mircea Eliade, V. Voiculescu, Ion Pillat și Al. Donescu, include apeluri patetice de ajutorare urgentă a fraților de peste Prut, aprig loviți de secetă; *Toamne și podgorii românești* (în numărul 9), precedat de o tabletă a lui Tudor Arghezi, *Lumina de toamnă*, și conținând un florilegiu din poezia lui M. Eminescu, N. Iorga, Al. Macedonski, Cincinat Pavelescu, Adrian Maniu, D. Anghel, Ion Buzdugan, Tudor Arghezi, Ion Pillat, Lucian Blaga, Elena Farago, St. O. Iosif, G. Topîrceanu, Al. O. Teodoreanu, Volbură Poiană-Năsturaș, Nichifor Crainic, Virgil Gheorghiu, N. Crevedia, L. T. Boga, D. Iacobescu, D. Iov, Radu Gyr, I. Minulescu, G. Bacovia, Marcel Romanescu, B. Frunte, George Dumitrescu, Bogdan Istru, Al. A. Philippide, Demostene Botez, Nirvana Runcu (Veronica Russo), Radu Boureanu, Zaharia Stancu, Codin Negulescu. Revista nu și-a putut asigura colaborarea unui critic literar de autoritate. O singură dată figurează aici semnătura lui Perpessicius. Ocazional semnează cronici literare George Iancu Ghidu și N. Crevedia. Credincioasă promisiunii de a informa, **P.b.** a cultivat o serie de rubrici: „Cronica măruntă", „Cărți", „Cronica lunară", „Cărți noi", „Note", „Reviste basarabene". Mihail Sadoveanu nota în „Însemnări ieșene": „Revista are o bună și curată înfățișare, suntem bucuroși s-o recomandăm cititorilor", iar Mircea Eliade, în „Vremea", scria între altele: „A apărut al doilea număr din această miraculoasă revistă de cultură. Miraculoasă, prin numărul mare de colaboratori și prin excelentele condiții grafice în care se tipărește". ***I.D.***

PAGINI CULTURALE, revistă apărută la Sighetu Marmației, lunar, din mai 1926 până în iulie 1929, sub redacția lui Vasile Terente. Articolul-program, semnat de redactor, anunță doar noua prezență în peisajul publicistic, în timp ce în *Renașterea unei categorii etico-sociale: idealismul* (2–3/1926) Marin Dragnea circumscrie mult mai precis idealurile revistei: „Din punct de vedere literar vom merge pe cărările luminoase ale înaintașilor. Căci noi luăm de model în avântul nostru cărturăresc pe Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Cerna, Duiliu Zamfirescu etc. Suntem tradiționaliști ca doctrină estetică, fiindcă considerăm tradiționalismul ca pe o categorie literară salvatoare". Rubrici: „Încrustări", „Memento"(știri culturale), „Reviste bucureștene", „Revistele clujene", „Aprecieri". **P.c.** cultivă o poezie minoră, de un patetism desuet, lipsită de vibrație autentică. Se publică proză de Gh. Brăescu, I. Agârbiceanu, Aurel Decei. Cronica literară este semnată de V. I. Bergheanu. În articolul *Pe cărări drepte* Marin Dragnea aduce elogii poporanismului și sămănătorismului, dezavuând energic modernismul („nu putem accepta exagerațiile noului curent"). Apar traduceri din Jókai Mór, Ady Endre, Edgar Allan Poe. Mai colaborează V. Ilea, Ion Chelcea, Angelo Stătescu, N. Batzaria. ***N.S.***

PAGINI DUNĂRENE, publicație apărută la Galați, anual, în 1955, 1956 și 1960. Este o culegere din lucrările cenaclului literar „13 iunie 1916". Redactori: Manole Brazdeș, Stan Păun. Puternic marcată de dogmele epocii, **P.d.** își trasează coordonatele ideologice între „devotamentul față de patrie" și „neîmpăcata ură față de toți acei ce vor să frâneze drumul nostru spre pace și belșug" (*Cuvânt înainte*). Rubrici: „Traduceri", „Scenarii", „Primii pași", „Folclor" „Evocări", „Medalioane", „Documente, amintiri", „Oameni și cărți", „Opinii", „Note". Publică poezie Mihu Dragomir, Camil Baltazar, Stan Păun, Ion Eremia, Lucia Şerbu, iar proză semnează Traian Coșovei, Mircea Ionescu, Dimitrie Pascu, Nicolae Maftei ș.a. Contribuții de istorie și istorie literară dau Paul Păltănea, D. Şoitu ș.a. ***N.S.***

PAGINI LIBERE, publicație apărută la Galați, săptămânal, între 1 iulie și 1 noiembrie 1908, apoi la Ploiești în octombrie 1921, cu subtitlul „Revistă literară și științifică săptămânală", și la București, lunar, din octombrie 1925 până în mai 1926. A. Gălățeanu este redactor în 1921 și în 1925–1926. Barbu

Nemțeanu precizează din primul număr direcția modernistă a publicației și, atacând „Revista celorlalți”, afirmă: „Nu vom zice deci: «Aprindeți torțele să luminăm prezentul literar». Nu vom zice că «am pornit cu târnăcoapele ca să zdrobim arta veche, pentru a închipui una nouă!» Vom spune: «Aprindeți torțele și dați foc revistei care își propune o astfel de cruciadă»”. În consecință, se afirmă că **P.l.** „se prezintă cu o atitudine cu totul modernă”, căci „orice fel de artă va găsi ospitalitate în paginile libere ale revistei noastre. Singura condiție este ca lucrările să aibă un substrat de realitate sufletească și arta să fie artă” (*Deslușiri*, 2/1908). Publică poezie Enric Furtună, Barbu Nemțeanu ș.a., proză semnează Leon Feraru. Se includ în sumar însemnări și eseuri: V. Lateș (*Omul de știință și filosoful*, *Intuiție. Cuceririle psihiatriei*), N. D. Cocea (*Spre arta viitoare, Trecutul*, *Prezentul*, *Viitorul*). Se publică sau se reproduc traduceri din Goethe (*Elegii romane*), Schiller (*Scufundătorul*, *Pompei și Herculanum*), Oscar Wilde (*Theoretikos*), A. P. Cehov (*Ssst!...*). Seria editată la Galați are un supliment, apărut săptămânal din 20 iulie 1908 până în 19 octombrie 1908, tipărit inițial ca anexă gratuită, apoi ca foaie independentă, sub titlul „Lira”; directorul, Sal. Schein, e menționat abia în numărul 22–23. Cu o structură de magazin, destinat îndeosebi divertismentului, suplimentul conține încercări literare ale unor diletanți. În ultima serie a **P.l.** problemele economice și mai ales sociale predomină. În numărul 4–5/1925 lui Panait Istrati i se publică însemnările intitulate *Ştefan al nostru*, consacrate lui Ştefan Gheorghiu, lider al mișcării socialiste. ***P.Ct.***

PAGINI LITERARE, revistă apărută la București, săptămânal, între 21 ianuarie 1899 și 30 aprilie 1900. Poetul Artur Stavri s-a ocupat de întreaga muncă redacțională până la numărul 25, din 10 decembrie 1899, când i se alătură Ion Gorun. Au apărut cincizeci și patru de numere, exceptând perioada 24 iunie – 3 octombrie 1899, când apariția a fost suspendată, probabil din cauza unor dificultăți materiale. **P.l.** nu a fost o revistă „de program”, ci o publicație prin care se încerca o concentrare a scriitorilor, indiferent de opțiuni politice sau de crezuri artistice. Articolul editorial din primul număr semnalează tendința unei părți a criticii literare de a exagera cauzele și efectele unei așa-zise „crize” a literaturii române. Același editorial subliniază intenția redacției de a face din

ANUL I. — No. 1. 20 BANI EXEMPLARUL JOÏ, 21 IANUARIE 1899

PAGINĬ LITERARE

ADMINISTRAȚIA | APARE ÎN FIE-CARE JOI | ABONAMENTE 10 LEI PE UN AN și 5 LEI PE O JUMĂTATE AN

COLABORATORII REVISTEI „PAGINI LITERARE”:

V. A. Urechiă, Gheorghe Coșbuc, Dr. Urechiă, Ion Gorun, Artur Stavri, Constanța Hodoș, George Ranetti, Gh. din Moldova, I. Theodorescu, Anna Ciupagea, S. Sanielevici, Sofia Nădejde, Raul Stavri, Artur Gorovei, Ștefan Basarabeanu, Dim. Anghel, Haralambie G. Lecca, T. Duțu, Jean Bart.

PAGINI LITERARE

In vremurile acestea, cînd criticii emeriți nu mai iaŭ condeiul în mînă, la îndelungi intervale, de cît pentru a deplînge lîncezirea literaturii la noi, — „căderea tuturor genurilor literare mai jos de nivelul mijlociŭ” și „micul interes literar al societății romîne”, — în vremurile acestea, cînd alți iubitori de literatură aŭ ajuns, în disperare, să caute stimulente de înviorare a vieții literare prin înființare de cercuri de amici, cari să se încurajeze între dînșii pentru ca la rîndul lor să încurajeze literatura prin subscripție publică și prin iscusite organizări de frumoase serbări caritative, — apariția unei reviste literare ce nu contează decît numai și tocmai pe lîncedele condeie ce mai susțin de bine de răŭ, măcar sub mijlocie, micul interes literar al publicului nostru, cum și pe însuși acest mic interes literar, ar putea să pară o încercare îndrăzneață.

Dar, or cîtă dreptate ar avea criticii noștri în retragere și or-care ar fi părerea unor amici ai literaturii cu privire la eficacitatea sistemului asociațiilor de bine-facere pentru a se asigura bietei literaturi o mizericordioasă încurajare, noi totuși credem, întemeiați pe slabele noastre experiențe, că mai există și o legătură de raporturi nesilite, simpatice, între publicul nostru cu micul săŭ interes literar și între aceia cari, în neputință de a creia opere nepieritoare ca cele făurite sub auspiciile și binecuvîntarea unei critice epocale, ambiționează măcar atît, să susțină, fie și în chip latent, continuitatea acelor raporturi.

Această credință a noastră, verificată deja prin încercari mult mai parțiale de cît cea pe care o facem astăzi, — ea este care dă naștere și *Paginilor literare* ce se deschid, ospitaliere și ferite de or-ce spirit de esclusivism, or-cărei cugetări, or-cărei observații, — numai cugetare și observație să fie, — și sub or care formă, numai *literară* să fie.

Firește, aceasta este numai o dorință, — în tot cazul ținem să nu fie luată ca o prisumpțiune din partea noastră. Se vor găsi, negreșit, critici cari scocorînd, vor găsi mijlocul de a contesta unora din paginile noastre valoarea fie intrinsecă, fie de formă literară. Căci, în afară de criticii emeriți, și în afară de *critici*, mai avem, din păcate, o pusderie de *cîrtitori*, între cari, trebuie să o recunoaștem, nu la toți răutatea se împerechează cu absoluta nulitate. Discuția cu aceștia însă va interesa și ea, de sigur, publicul nostru cititor.

Și de asemenea îl va interesa, — în această privință am avut iarăși destule exemple, — și discuțiile privitoare nu numai la chestiile de pură literatură, — ci și cele cari ating numeroasele preocupări de ordin social, — și în *Paginile literare* li se va face parte și lor, cu atît mai mult că însăși producția literară în tot-dea-una a purtat și va purta mai ales asupra acestora, direct saŭ indirect.

In toate aceste chipuri și în altele, cari se vor vedea, reluăm dar, — mai mulți la un loc și doritori de a fi din ce în ce mai mulți, — relațiile cu publicul nostru cititor. Zicem că *reluăm* aceste relații, căci *Paginile literare* nu sunt propriu zis o revistă nouă — *altă revistă!* saŭ *încă o revistă!* cum ar zice răutăcioșii. *Paginile literare* aŭ strîns în jurul lor o bună parte din scriitorii deja cunoscuți publicului nostru și aceasta ne dispensează de a mai lungi vorba. Sîntem între cunoștințe mai mult saŭ mai puțin vechi, și

Salutăm pe cei ce vor mai veni!

SINGURĂTATE

Artur Stavri.

FEMEIE SIMPLĂ

... Unde trebue să mă mai duc?... A da! doamna Stoian, — biata femeie, era s'o uit.

P.l. o publicație deschisă, adică ferită de exclusivism, și anunță că are garanția colaborării celor mai cunoscuți scriitori. Şi totuși, o idee directoare rezultă din bogatul și variatul material beletristic și critic. Sunt prezenți scriitori care, în anii precedenți, puteau fi întâlniți în paginile unor reviste ca „Vatra”, „Vieața” sau „Povestea vorbei”, iar literatura publicată mărturisește același interes pentru viața omului simplu, pentru obiceiurile, tradițiile și preocupările lui. La **P.l.** încercările de modernizare, de înnoire a expresiei artistice, excepție făcând atracția către parnasianism a lui Artur Stavri, nu au găsit înțelegere; bunăoară, s-a respins colaborarea lui Ion Minulescu (i se răspunde la „Poșta redacției”: „Nirvan, Slabe; Nirvan, În van; I.M. Nirvan, Tot nu; I.M. Nirvan, Versuri, Dar nu poezie”), și chiar aceea a lui Panait Cerna. Când se împlineau zece ani de la moartea lui Ion Creangă revista retipărește *Popa Duhu.* Nu cu mult înainte apăruse și o traducere a lui M. Eminescu din Mark Twain, intitulată *Obsesiune.* I.L. Caragiale, care s-a numărat, ca și Al. Vlahuță, printre colaboratori, trimite câteva dintre

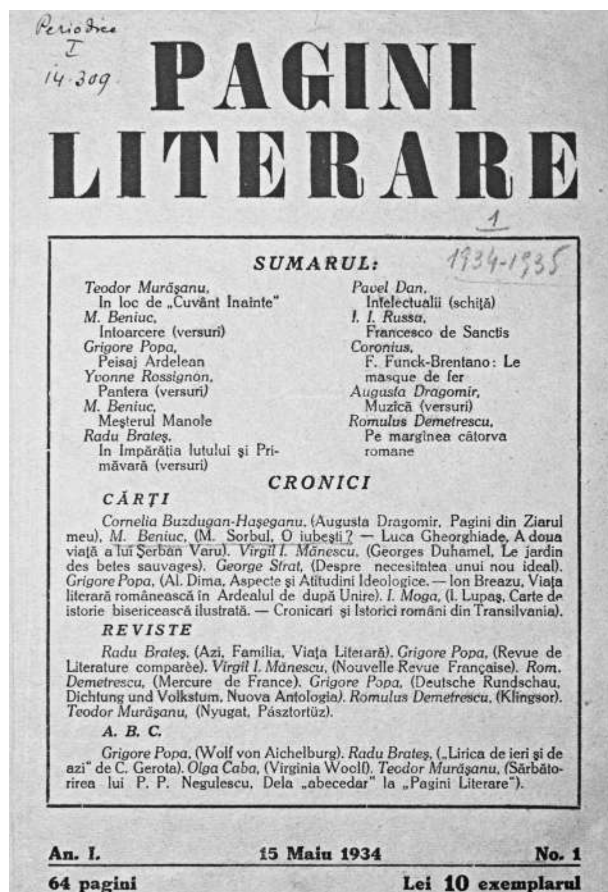
cronicile sale teatrale (*Eleonora Duse – Mounet Sully* ș.a.). În coloanele periodicului e adeseori întâlnit cu versuri originale sau cu traduceri G. Coșbuc (*Murind*, *Apoi vezi*, *Pastel*), alături de care mai sunt prezenți St. O. Iosif, D. Anghel, O. Carp, D. Nanu, Artur Stavri, Raul Stavri, Ana Ciupagea, H.G. Lecca, D. Teleor, I. Gorun, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, Andrei Naum, Petre Liciu. Din versurile postume ale lui N. Beldiceanu au apărut *Neguri* și *Doina ochilor albaștri.* D. Anghel traduce din Lenau, Uhland, Lermontov, Rückert, Heine, Gautier și Verhaeren, St. O. Iosif din Lenau, Heine și Longfellow, iar C. Xeni tălmăcește din Bürger, din Heine și câteva anacreontice. În **P.l.** se tipăresc pentru prima dată versuri din ciclul *În grădină* al lui D. Anghel și traduceri din poezia populară spaniolă, italiană, maghiară etc. ale aceluiași, *Cântec* și *Romanță* de St. O. Iosif, anecdotele lui Petre Liciu. Proza ilustrează mai bine decât versurile orientarea tradiționalistă și populară a revistei. V.A. Urechia dă schițe memorialistice, Ion Gorun, Eugeniu P. Botez (Jean Bart), Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), Constanța Hodoș, Artur Gorovei, Ioan Adam și Virgil Cioflec scriu schițe și nuvele cu o tematică predominant socială și rurală. Septimiu Sever Secula, Emil D. Fagure, V. Scânteie, Laura Vampa, V. Leonescu și D. Anghel (nuvela *Din partea răposatului*) încearcă să descrie frământările intelectualului izolat într-un mediu burghez ostil sau indiferent. Un umor ușor, chiar superficial, caracterizează schițele lui George Ranetti sau pe acelea ale lui Alceu Urechia, ca și numeroasele transpuneri din literatura umoristică franceză. De un bun nivel literar sunt articolele, variate ca tematică (artă, politică, viață socială), aparținând Sofiei Nădejde, lui I. Găvănescul, Al. Vlahuță, I. Teodorescu, George Ranetti. Tot aici și-a publicat H. Sanielevici studiile referitoare la curentele literare ale sfârșitului de secol (naturalism, simbolism etc.), precum și altele în care discută relațiile dintre morală și literatură, dintre frumos și util. Ion Gorun este și autorul unor bune cronici dramatice, în care comentează spectacolele Teatrului Național din București (*Piesele originale*, *Teatrul nostru. Artistele* ș.a.). El se ocupă și de literatura populară, subliniindu-i rolul în formarea literaturii culte și influența asupra unor scriitori ca Alecsandri, Eminescu și Coșbuc. La **P.l.** Mihail Sadoveanu a fost întâmpinat cu căldură. Începând cu numărul din 4 februarie 1899, el devine un colaborator consecvent, cu schițe, nuvele, versuri originale și traduceri (*De prin streini*, *La pândă*, *Necredinciosul*, *Cântece de primăvară* și multe altele), pe care le semnează Cobuz și M.S. Cobuz. ***R.Z.***

PAGINI LITERARE, revistă apărută la Arad, bilunar, între 1 martie și 28 iunie 1916, sub conducerea unui comitet, avându-l ca redactor pe Victor Stanciu. Este o publicație literară de orientare tradițională, editată în excelente condiții grafice, cu interes pentru domeniul cultural, artistic, filosofic și științific, ceea ce îi conferă o înfățișare de jurnal enciclopedic, fiind și singura revistă literară transilvăneană din anii Primului Război Mondial. Condițiile neprielnice muncii intelectuale în timpul războiului duc la destrămarea grupării din jurul publicației și, odată cu aceasta, la încetarea apariției ei. **P.l.** a fost întemeiată la inițiativa lui Ioan Lupaș, cu sprijinul lui Vasile Goldiș, care îi fixează și orientarea prin scrisoarea-program publicată în ziarul „Românul" din 23 decembrie 1915. În articolul-program al **P.l.**, intitulat *Chemare* și semnat de Al. Ciura, se arată că războiul, cu atâtea victime printre intelectuali, a smuls din mâinile românilor transilvăneni drapelul pe care scria „literatura și cultura poporului român". Al. Ciura pledează pentru strângerea rândurilor scriitorilor și accentuează intenția reflectării suferințelor românilor transilvăneni, atât ale celor trimiși pe front, cât și ale celor rămași acasă. Capitolul care ilustrează cel mai bine ideile din program este proza, cu deosebire schița, povestirea și nuvela. Contribuția cea mai importantă o aduce Ion Agârbiceanu, al cărui nume este întâlnit aproape în fiecare număr (*Acasă, Griji multe, Două scrisori, Vinerea Patimilor* ș.a.). Lui i se adaugă Al. Ciura (*Scrisoarea din urmă*), Mihail Gașpar (*Pastel, Singur*), Emil Isac (*La cârciuma lui Moș Pătru*), dar și câțiva condeieri rămași necunoscuți (I. Furtună, Marioara Văleanu, Tomiță Ciprian, Toma Cocișiu). Se publică două lucrări cu caracter memorialistic: Horia Petra-Petrescu, *„Domnul Moldovănuț"*, evocare a lui Ioan Micu Moldovanu, și *O rectificare și o propunere*, închinată lui Jan Urban Jarník și împrejurărilor în care acesta a dat curs cunoașterii culturii române. Colaborează cu poezie socială, în spiritul ideilor din program, Andrei Bârseanu, Teodor Murășanu, Ioan N. Broșu. Semnează versuri de iubire, mai mult convenționale, Aron Cotruș, Teodor Murășanu, Ovidiu Hulea, I.U. Soricu, Maria S. Pallade. Orientarea spre actualitatea imediată

explică faptul că nu sunt republicate scrieri mai vechi, exceptând *Pipelea Gâscariul* de Ioan Barac, text socotit inedit. Din același motiv **P.l.** nu acordă o atenție deosebită nici traducerilor. Totuși, Teodor Murășanu oferă o versiune a poeziei *Clopotul scufundat* de Uhland, Ovidiu Hulea traduce din Menhert Kiss, iar Al. Ciura dă fragmente din piesa *Pactul de sânge* de János Galambos. În secțiunea a doua a publicației, cu titlul general „Cronica", sunt inserate materiale din domenii variate: studii, biografii, știință popularizată, dări de seamă, recenzii, bibliografii, însemnări. „Cronica literară", susținută îndeosebi de Al. Ciura și de Ion Clopoțel, se ocupă de cărți cu ecou în presa vremii și de ediții din scriitori români. Ioan Georgescu, în *Ce fel de literatură dorim noi!*, revine asupra deziderátului conform căruia la baza literaturii culte trebuie să stea creația populară; importante pentru intențiile redactorilor sunt, de aceea, culegerile de literatură populară sau versurile compuse pe tipare populare. Paginile culturale cuprind comentarii privind mișcarea de idei, situația școlilor românești din Transilvania și Banat, precum și studii de istorie, filologie și filosofie. Ioan Georgescu publică eseul *Idei despre cultură*, iar I. Mateiu semnează o seamă de articole referitoare la învățământ. La rubrica „Istorie" figurează câteva studii de Ioan Lupaș, precum monografia *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșanu.* N. Drăganu trimite, pentru rubrica „Filologie", studii de literatură veche și note etimologice. De remarcat că Lucian Blaga susține rubrica „Filosofie", în care publică patru eseuri, unele interpretări privind miturile și mai multe cugetări și aforisme. Al. S. Iorga se ocupă de artele plastice (*Arta și războiul*), însoțindu-și textele cu picturi proprii sau cu reproduceri din artiști celebri. Cronica științifică este asigurată de Victor Stanciu, Alexandru Borza, Gavril Todică, Savin Evuțian ș.a. Revista are și o serie de rubrici – „Însemnări", „Bibliografie", „Răspunsuri", „Poșta redacției" – destinate informării cititorilor și susținerii debutanților. ***D.V.***

PAGINI LITERARE, publicație lunară apărută la Turnu Severin în 14 iulie și în august 1930, cu subtitlul „Revistă artistică – literară – socială", redactor fiind B. Constant. Partea de critică literară are în atenție atât literatura română clasică (Ion Gherghinescu, *Două prăznuiri: 40 de ani de la moartea lui V. Alecsandri, Cinci ani de la moartea lui Ioan Slavici*), cât și literatura contemporană (cronica lui B. Constant la un roman al lui Gib I. Mihăescu, *Brațul Andromedei*). În articolul *O floare disgrațiată* (1/1930) Aureliu I. Lupescu motivează scăderea gustului cititorului pentru poezia contemporană prin „intelectualizarea" excesivă în defavoarea „tonalității afective" și prin „mocirla materialismului feroce", instaurată și ca o consecință a războiului. În sumar intră pagini de proză și poezie semnate de Grigore Patriciu, Gh. Ion, Al. Bistrițeanu ș.a. ***A.-M.B.***

PAGINI LITERARE, revistă apărută la Turda, inițial bilunar, apoi lunar, între 15 mai 1934 și decembrie 1943. Este o publicație cu caracter eclectic, descinzând din nucleul revistei „Abecedar", editată în 1933–1934 la Brad și Turda. Redactor: Teodor Murășanu. De la 15 ianuarie 1936 este condusă de un comitet de redacție alcătuit din V. Beneș, Teodor Murășanu, Romulus Demetrescu, Grigore Popa, Yvonne Rossignon, Mihai Beniuc. Așa cum reiese din articolele inaugurale semnate de Teodor Murășanu și Grigore Popa, **P.l.** se dorește o expresie a tinerei generații ardelene, tinzând să se identifice cu aspirațiile culturale ale întregii tinerimi române și să se deosebească de alte publicații prin prospețimea și vigoarea idealurilor sale, ce au putut căpăta relief doar pe fundalul României întregite. Ambiția redactorilor este să depășească provincialismul, orizontul restrâns al unor reviste transilvănene, să-și racordeze interesul și să-și impună receptarea dincolo de lanțul Carpaților. În articolul-program *În loc de „Cuvânt înainte"* Teodor Murășanu scrie că primăvara culturii românești va fi adusă de „noua promoție de intelectuali și visători din toate provinciile tinerei noastre țări" și anunță „partea sa de atelier la poemul culturii și spiritualității românești". Dezavuează „clișeele vechi, primite de-a gata", contrapunându-le elanul creației neobediente față de tipare obosite, totuși fără să ignore tradiția. Cu tot impulsul înnoirii, revista dorește să păstreze un echilibru între tradiție și aspirațiile firești ale tinereții creatoare, deoarece „prea multe lucruri nobile și utile au fost declarate «pur și simplu» desuete; prea multe înnoiri nejustificate au fost decretate exigențe; prea multe simple nimicuri au fost găsite importante...!". Preocupat de aceeași problemă a generației – subiect ce face carieră în perioada interbelică –, Grigore Popa, în articolul *Peisaj ardelean*, publicat tot în cel dintâi număr, depistează în istoria culturală recentă trei generații care ar ilustra „multiplicitatea de fețe ale Ardealului cultural de

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

Teodor Murăşanu, In loc de „Cuvânt Inainte"
M. Beniuc, Intoarcere (versuri)
Grigore Popa, Peisaj Ardelean
Yvonne Rossignon, Pantera (versuri)
M. Beniuc, Meşterul Manole
Radu Brateş, In Impărăţia lutului şi Primăvară (versuri)
Pavel Dan, Intelectualii (schiţă)
I. I. Russu, Francesco de Sanctis
Coronius, F. Funck-Brentano: Le masque de fer
Augusta Dragomir, Muzică (versuri)
Romulus Demetrescu, Pe marginea câtorva romane

CRONICI

CĂRŢI

Cornelia Buzdugan-Haşeganu, (Augusta Dragomir, Pagini din Ziarul meu). *M. Beniuc*, (M. Sorbul, O iubeşti? — Luca Gheorghiade, A doua viaţă a lui Şerban Varu). *Virgil I. Mănescu*, (Georges Duhamel, Le jardin des betes sauvages). *George Strat*, (Despre necesitatea unui nou ideal). *Grigore Popa*, (Al. Dima, Aspecte şi Atitudini Ideologice. — Ion Breazu, Viaţa literară românească în Ardealul de după Unire). *I. Moga*, (I. Lupaş, Carte de istorie bisericească ilustrată. — Cronicari şi Istorici români din Transilvania).

REVISTE

Radu Brateş, (Azi, Familia, Viaţa Literară). *Grigore Popa*, (Revue de Literature comparèe). *Virgil I. Mănescu*, (Nouvelle Revue Française). *Rom. Demetrescu*, (Mercure de France). *Grigore Popa*, (Deutsche Rundschau, Dichtung und Volkstum, Nuova Antologia). *Romulus Demetrescu*, (Klingsor). *Teodor Murăşanu*, (Nyugat, Pásztortüz).

A. B. C.

Grigore Popa, (Wolf von Aichelburg). *Radu Brateş*, („Lirica de ieri şi de azi" de C. Gerota). *Olga Caba*, (Virginia Woolf). *Teodor Murăşanu*, (Sărbătorirea lui P. P. Negulescu, Dela „abecedar" la „Pagini Literare").

An. I. **15 Maiu 1934** **No. 1**
64 pagini **Lei 10 exemplarul**

azi”. Prima generație, cea antebelică, iluminată de angajarea în înfăptuirea idealului național, rămăsese – în viziunea autorului – la mentalitatea de dinainte de război, cantonată într-un militantism steril. Cea de-a doua, care „și-a făcut studiile imediat după război” și s-a format „în beatitudinea marei biruinți, în plenitudinea burselor și a posturilor vacante”, este definită, fără menajamente, ca fiind „generația drumului invers” sau generația „junelui suficient”. Cea din urmă, care își începea studiile universitare în preajma anului 1927, este considerată – nu fără subiectivism – „cea mai înzestrată și mai bine pregătită, crescută într-o atmosferă mai elevată, prilejuită de schimbarea epocală de perspectivă”; nu mai este o generație ardeleană, ci, perfect adaptată, a devenit românească, identificându-se „cu întreaga tinerime română de azi”. Autorul remarcă și faptul că această ultimă generație, deși cu „fața întoarsă spre Europa, spre Occident”, știe să valorifice în aceeași măsură și filonul autohton: „nici o generație de la cea junimistă n-a ajuns la o îmbinare mai fericită a celor două elemente, decât tânăra generație românească”. Rubrica permanentă „Cronici” cuprinde secțiunile „Cărți”, „Reviste”, „Însemnări”, „A.B.C.”, reunind recenzii și comentarii despre unele evenimente culturale. Rubricile „Am primit la redacție” și „Bibliografie” inserează bogate liste cu ultimele apariții editoriale. Poezia publicată în revistă oferă imaginea caleidoscopică a unor programe estetice care merg de la lirica tradiționalistă, de sorginte gândiristă, reprezentată de V. Voiculescu (*Colind uitat*), Vintilă Horia (*Vals trist*), Mircea Streinul (*Moartea copacului*), Radu Gyr (*La o margine de tinerețe*) și Ion Pillat (cu versuri preluate din volumul în curs de apariție *Ţărm pierdut*), până la lirica marcată de influențele expresionismului german, ilustrată de poemele foarte tânărului Ştefan Baciu. Tot aici se manifestă și doi viitori exponenți ai Cercului Literar de la Sibiu: Radu Stanca (*Fantezie*) și Ştefan Aug. Doinaș (*Stea tristă de aur*, *Intermezzo*). Mai publică versuri Emil Giurgiuca, Vlaicu Bârna, Virgil Carianopol, Mihai Beniuc, autori ce pendulează încă între expresia tradițională și o atitudine marcată de un pregnant prozaism „militant”. Versuri mai semnează Emil Isac, Olga Caba, Al. Husar, George Popa, C.S. Anderco, Traian Chelariu, D. Gherghinescu-Vania, E. Ar. Zaharia, Yvonne Rossignon, G. Barbul, Radu Brateș, Grigore Popa, Teodor Murășanu, Livia Rebreanu-Hulea ș.a. Proza nu reușește să respecte programul revistei în privința deschiderii spre inovație, menținându-se într-o specificitate ardelenească ce reia întru totul teme predilecte înainte de Unire. Subiectul favorit rămâne, în mare măsură, satul transilvan cu valorile sale etice. Din această proză, situată mult sub valoarea poeziei publicate în revistă, se disting paginile scrise de Pavel Dan, consistentele scrieri ale lui Ion Agârbiceanu (*În cabinetul medical*, *Cu mocănița*), Victor Papilian (*Tragic*, *Ajutor*), Mircea Streinul (*La margine*, fragment din romanul *Lupta împotriva visului*). Proză mai dau Ionel Neamtzu, Olga Caba, Gabriel Pamfil, N. Ladmiss-Andreescu, Ion Codrin, Octavian Ruleanu, Paul Constant. Teatrul este mai puțin reprezentat: Zaharia Bârsan, Ion Sân-Giorgiu, Nicolae Mârza. În schimb, studiile și eseurile, prezente din abundență în **P.l.**, vădesc pluralitatea punctelor de vedere în evaluarea fenomenului cultural românesc, cuprinzând o arie de investigare amplă, de la perspectiva tradiționalist-transilvană la cea marxizantă. Unul dintre cei mai activi condeieri este Grigore Popa, care continuă să-și dezvolte ideile din

primul număr în articole ca *Fenomenul românesc din Ardeal*. El percepe Transilvania ca pe o zonă de interculturalitate ce îi conferă specificitate în contextul întregii țări, combătând totodată transilvanismul profesat de înaintași, deoarece îl consideră o limitare a orizontului cultural. Totuși, nu ignoră importanța plaiului ca simbol spațial. Foarte agresiv, eseistul reclamă nevoia de împrospătare și întinerire a publicațiilor transilvănene de felul „Gândului românesc", criticându-l în termeni foarte duri pe redactorul-șef al acesteia: „Scutură-ți revista de zgură, domnule Chinezu, adu în ea alt aer, mai multă supleță de spirit, fă-o să pară rai proaspăt înflorit, ca să mă pot încălzi la văpaia gândului dumitale!". La antipod, în **P.l.** poate fi întâlnit un Mihai Beniuc încă ezitant, dar deja angajat pe calea militantismului marxist. Discursul său se remarcă printr-un ton excesiv, mesianic, ambiționând să lanseze „viziunea fascinantă a Timpului ce vine". În articolul *Exigențele timpului* (1/1936) el vorbește despre o Europă senilă, „cu oasele în putrefacție" și stabilește – în virtutea unei judecăți simplificatoare – două caractere pregnante ale culturii occidentale: o „profundă lipsă de idealism" ce generează, în roman, o epică „fără subiect, fără anecdotă și fără eroi" (Marcel Proust, James Joyce, Thomas Mann), unde amănuntele penibile ale vieții de toate zilele invadează spațiul creației, iar pe de altă parte, „lipsa de participare a maselor la bunurile culturale". Se poate observa, astfel, toleranța ideologică și eclectismul acestui periodic în paginile căruia își găsesc loc atât gândirea rarefiată a unor veleitari, cât și ideile mișcate de fior metafizic ale lui Lucian Blaga (*Despre personanță*, fragment din primul volum al *Trilogiei culturii*, aflat sub tipar). Publică aici și tânărul Emil Cioran, animat încă de un naționalism pătimaș (*Lupta cu timpul*, *Schimbarea la față*). Eseuri mai dau Bucur Ţincu, Stelian Constantin-Stelian, V. Beneș, I. I. Russu, Olga Caba, Octav Şuluțiu. Un articol cu valoare de diagnostic, *Tendințe actuale în literatura noastră* (6–8/1936), semnat de Romulus Demetrescu, oferă un tablou destul de exact al momentului cultural. Bazându-se pe o anchetă inițiată în rândul scriitorilor de Editura Ciornei, autorul comentează răspunsurile celor intervievați (Cezar Petrescu, Mircea Eliade, Ion Călugăru ș.a.) și, înarmat cu asemenea argumente de autoritate, combate „conformismul nostru literar" ce se sprijină pe imitație și modă. Principal recenzent al revistei, Romulus Demetrescu reușește să nu fie nici obedient, nici convențional în judecățile sale. El remarcă două primejdii care ar pândi romanul: subiectele erotice și problematica socială ce tinde să îl asfixieze, transformându-l într-un schelet ideologizat, lipsit de viață. Bine primite sunt romanele *Apostol* de Cezar Petrescu, *Pentru un petec de negreață* de N.D. Cocea. O lucrare a lui Ion Breazu, *Viața literară românească în Ardealul de după Unire*, este aspru criticată pentru că, fără a se apropia de adâncimile peisajului spiritual avut în atenție, face prea mult caz de ardelenitate. Traduceri realizează Pimen Constantinescu, Teodor Murășanu (care folosește și pseudonimul Silviu Bardeș), Emil Gulian, Radu D. Moldovanu. ***N.S.***

PAGINI LITERARE, revistă apărută la Puești-Tutova în septembrie 1934, sub conducerea lui Lazăr Beneș. Adresându-se îndeosebi cititorilor din satele Moldovei, publicația își propune să stimuleze interesul pentru lectură, considerând că „literatura curată presară în adâncul conștiinței noastre un echilibru moral", cum afirmă Dimitrie Danciu în articolul *Şcoala și literatura* (1/1934). În același sens scriu M. Balaban (*Arta de a citi*) și M. Nicolescu (*Cartea*). Deși este recomandată mai ales literatura clasicilor, sunt incluse în sumar și versuri de Sașa Pană: *Moarte naturală* din volumul *Călătorie cu funicularul*, în curs de apariție la editura revistei „unu". Proza este reprezentată de un fragment din romanul *Toria* de Ticu Răducanu și de schița *Păcatul...* de L. Valereanu. Informații despre viața literară a momentului se dau în notele lui Cosma Damian (*Activitatea artistică-literară la +50° Celsius. Aspectul estival al Iașului*), în însemnările lui Ioasaf Baltazar (*Dobrogea literară*) și ale lui E.Ar. Zaharia (*Arboroasa literară*). ***A.-M.B.***

PAGINI LITERARE, revistă apărută la Tel Aviv din decembrie 1959. Subintitulată „Publicație lunară editată de Asociația Culturală «Eliezer Steinbarg»", **P.l.** este editată în limbile română, idiș și ivrit. Redactor responsabil este M. Scherman, administratori – Paul Schwartz, P. Haimovici și L. Falick. Pornind de la ideea că operele de artă, literatură, știință produse de evreii din România constituie și o parte a patrimoniului statului Israel, colectivul de conducere al revistei își propune „să le prezinte și să le popularizeze", ocupându-se în

paralel de aspectele vieții literare și artistice din noul stat, „fără a neglija bogatul tezaur al clasicilor evrei de pretutindeni”. **P.l.** publică îndeosebi fabulele lui Eliezer Steinbarg (câte una în fiecare număr) și articole despre el, pagini din scrierile unor personalități ale vieții evreiești (Iacob Groper, Isac Horovitz, Iacob Fichman), profiluri dedicate unor figuri marcante de origine evreiască (Moses Gaster, Horia Carp), știri culturale ș.a. O deosebită atenție i se acordă lui Enric Furtună, care colaborează intens cu poezii în română sau cu traduceri din idiș în română. În 1961, la împlinirea a optzeci de ani, lui Enric Furtună îi dedică un amplu și elogios portret Dan Mayersohn. Deși de un patriotism ușor exaltat în limbaj, **P.l.** e, în genere, corectă în privința istoriei și a culturii române. Cu o excepție: afirmația că în timpul războiului, din cei 850000 de evrei câți trăiau în România, „au dispărut 425 000 (jumătate din ei)”. Alți colaboratori: Efraim Aizicovici, Israel Weinberg, S.I. Agnon, Lipa Catz, Idov Cohen, Zeev Ben-Chaim, Henry Doru, H. Leyvik, B.H. Cohen, Moshe L. Klein, Ben Mordehai, Ițic Mangher, W. Magazinik, Sergiu Moran, Hava Novak, Ella Carp, Itzhak Korn, Yehouda Ariel, Iacob Fish, Dan Zaharia, David Pinski. ***I.O.***

PAGINI LITERARE, revistă apărută la Făgăraș din ianuarie pînă în aprilie 1990. Colectivul redacțional este alcătuit din Doru Burlacu, Caius Dobrescu, Petru M. Haș, Cornel Teulea. Fără a avea un program explicit, publicația își propune să dinamizeze energiile artistice locale. Semnează versuri Mircea Ivănescu (*Poem intitulat Ana*), Petru M. Haș, Florentin Pițu (sub pseudonimul Andrei Vremir) și Alexandru Mușina. Alături de prozele scurte ale lui Petru M. Haș și Gavril Pinte, revista găzduiește, în foileton, un roman inedit al lui Paul Goma, *În cerc.* Secțiunea rezervată teatrului este ilustrată de o piesă a dramaturgului făgărășean Cornel Teulea. Editorialele aparțin lui Caius Dobrescu, iar Doru Burlacu ține cronica literară. Tot acesta oferă un eseu despre „neașezarea” țării în opera lui Grigore Ureche, în vreme ce A.I. Brumaru scrie un eseu intitulat *Mihai Eminescu. Loc românesc și locuire românească.* Traducerile aparțin lui Florentin Pițu (din Samuel Beckett, Aleksandr Soljenițîn), Petru M. Haș (poeți francezi contemporani) și Mircea Ivănescu (din John Berryman). Revista mizează și pe o inspirată cultivare a citatelor reprezentative. Ilustrațiile reproduc crochiuri ale artiștilor bucureșteni Ștefan Constantinescu și Cristian Zamfirescu. ***D.B.***

PAGINI LITERARE, publicație apărută la Câmpina, lunar, din martie 2001 până în decembrie 2002, ca supliment al cotidianului „Oglinda Câmpinei”. Redactor-șef este Ion Șovăilă, care asigură și prezentarea grafică, iar în componența redacției se află Cristian Tudor, Andrei Nedelcu, Alexandrina Minculescu și Ion Prahovițeanu. Din august 2001, cu Florin Frățilă editor și cu aceeași echipă redacțională, **P.l.** este girată de Mirror Interpress SRL Câmpina, cu sprijinul Primăriei, Consiliului Municipal Câmpina și al Asociației Mutuale AMUS France–Roumanie. Din mai–iunie 2002 ca secretar de redacție figurează Serghie Bucur și ca redactori Cristian Tudor și Alexandrina Minculescu. Structurat pe rubrici – „Restituiri”, „Interviu”, „Eseu”, „Cronica literară”, „Lecturi”, „Memorialistică”, „Diagrame”, „Accent”, „Jurnal”, „Bibliografie”, „Calendar prahovean”, „Revista revistelor” –, periodicul are colaboratori îndeosebi dintre scriitorii și publiciștii care trăiesc în spațiul prahovean: Constantin Trandafir, Christian Crăciun, Simion Bărbulescu, Marta Bărbulescu, Mihai Apostol, Ioan Vintilă-Fintiș, Gherasim Rusu Togan, Victor Sterom, Octavian Onea, Nicolae-Cristian Oprescu, Bogdan Stoicescu, Mihaela Cojocaru, Florin Dochia. Sunt prezenți, de asemenea, cei originari din zonă sau având afinități cu aceasta: Adrian Voica, Al. Săndulescu, Ion Roșioru, Al. Cristian Miloș, Mircea Coloșenco, Stancu Ilin ș.a., care semnează proză, poezie, eseuri, comentarii critice, studii de istorie literară, memorialistică, traduceri și cronici diverse. Revista reia, programatic, articole din publicistica lui I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, Șerban Cioculescu, Geo Bogza, Nichita Stănescu, Petru Creția, Gheorghe Tomozei. Rețin atenția documentele de istorie literară – corespondență inedită I.A. Basarabescu, Al. Tudor-Miu, pagini autobiografice și versuri inedite de Marin Sorescu, o însemnare necunoscută a lui N. Iorga. Utile pentru editori și pentru istoricii literari sunt bibliografia consacrată lui Al. Tudor-Miu (alcătuită de Cristian Tudor), fișele biobibliografice Stelian Constantin-Stelian (redactate de Ion Șovăilă), precum și studiile dedicate lui Tudor-Miu și lui Geo Bogza tot de Ion Șovăilă, un pasionat scotocitor al arhivelor câmpinene. ***C.H.***

PAGINI MOLDOVENE, revistă apărută la Iași, bilunar, între 5 aprilie 1932 și 20 martie 1933, cu subtitlul „Literatură – critică – informație". Nu se precizează componența redacției. În articolul-program, după ce se deplânge starea culturii, reproșându-i-se statului că „a tăiat mișcării literare orice sprijin", se exprimă năzuința de a duce mai departe firul unei tradiții culturale pentru care și „în vremuri mai aprige înaintașii au făcut mari și grele sacrificii individuale". Deși refuză, în principiu, „orice idee de regionalism", revista nu a reușit totuși să îl depășească în fapt. Literatura publicată aici aparține în mare măsură unor autori locali. Astfel, spațiul rezervat poeziei îi revine aproape exclusiv lui George Lesnea, care contribuie cu versuri aproape număr de număr. Cu proză colaborează Aurel Lambrino, Adrian Pascu, Enric Furtună (un fragment din romanul *Meletie jidovul*) și Sandu Teleajen (secvențe din romanul *Umbră și vis*), acesta din urmă fiind și semnatarul scenetei *Buzunarul cuconului Todiriță.* Dacă, în afara unor recenzii și note incluse în rubrica intitulată „Cărțile", critica literară este cvasiabsentă, în schimb **P.m.** găzduiește câteva comentarii eseistice pe teme filosofice sau de ideologie socială. Se publică traduceri din Serghei Esenin (poemul *Cățeaua*, în versiunea lui George Lesnea), Giovanni Papini (*Gog*), Frédéric Mistral (*Mirèio*) și interviuri cu Ionel Teodoreanu, Ștefan Ciubotărașu ș.a. Alți colaboratori: Em. Serghie, Șt. Dimitrescu, Const. Argeșanu, N. Țațomir, Titus Hotnog. ***I.M.***

PAISIE, starețul (21.XII.1722, Poltava, Ucraina – 15.XI.1794, Mănăstirea Neamț), scriitor bisericesc, traducător.

Pe numele său de botez Petru, va primi, ca rasofor, numele de Platon, iar, ulterior, la Athos, ca schimonah, pe cel de **P.** Era fiul protopopului Ioan Velicikovski și al Irinei (n. Mandenko), care mai târziu, în monahie, își va lua numele de Iuliana. După ce urmează școala din Poltava, viitorul monah se înscrie în 1735 în ciclul clasic al seminarului din cadrul Academiei Teologice din Kiev, înființată de Petru Movilă. Tânărul învățăcel își consolidează formația cărturărească prin lecturi teologice și edificare morală, ca un adevărat „teodidact", după mărturisirea sa, mai întâi în lăcașul de la Pecerskaia Lavra și la mănăstirea Bratski, apoi, din 1742, în diferite centre isihaste din Țara Românească. Între 1746 și 1763 se află la Muntele Athos, unde devine ieromonah și reușește să coaguleze o obște solidă de călugări ucraineni, ruși și români. Periplul de îndrumător spiritual continuă odată cu stabilirea sa în Moldova, însoțit de 64 de monahi, când poposește, în 1763, la mănăstirea Dragomirna, iar din 1775 la Secu, pentru ca din 1779 sa ajungă starețul mănăstirii Neamț. Obștea din jurul său s-a extins tot mai mult, creându-se nuclee puternice de viață duhovnicească, propice dezvoltării traducerilor patristice și filocalice, precum și a scrierilor de mistică ortodoxă.

Cel care a rămas în posteritate sub numele de **P.** de la Neamț, canonizat de bisericile rusă și română, este creatorul unui curent inconfundabil de renaștere spirituală, paisianismul, o mișcare care și-a pus amprenta asupra întregii arii de cultură postbizantine sud-est și est europene timp de peste un veac. Rezonanța demersului cărturăresc al starețului, decisiv pentru „învierea spiritului bisericesc" (N. Iorga), este surprinsă în prefața lui Dositei din primul volum al *Vieții sfinților*, tipărit la Iași în 1807, unde se preciza că „nu numai Sfinția Sa să sârguia întru tălmăcirea cuvântului lui Dumnezeu, ci și pre ucenicii săi au pus, pre unii adecă să prescrie, iară pre alții să înveațe gramatica și alte învățături elinești, ca să poată a tălmăci cuvintele și învățăturile Sfinților Părinți, care lucru s-au și făcut". Acea stare de emulație paisiană este evocată și de mitropolitul Veniamin Costache în cea de-a doua prefață, către cititori, pe care o semnează în volumul consacrat lunii septembrie. Climatul creat i-a stimulat pe ucenicii lui **P.**, ceea ce a condus la constituirea în mănăstirile de la Dragomirna, Secu și Neamț a unei autentice „școli românești de traducători" (N. A. Ursu), care a reunit monahi proveniți atât din Moldova, cât și din Țara Românească și din Transilvania. Fac parte din acest laborator, între alții, Macarie dascălul, autorul unei gramatici și a unui lexicon, apoi ieromonahii Ilarion, Gherontie, Climent, Isaac și Iosif, ierodiaconii Ștefan și Grigorie, care au transpus și copiat în limba română diferite

scrieri patristice, hagiografice sau polemice din greacă sau din slavonă, au perfectat vechi traduceri prin confruntare cu originalele, multe fiind publicate ulterior în tipografiile din București, Râmnic, Iași și de la mănăstirea Neamț. Date semnificative despre acești traducători devotați sunt cuprinse și în scurta biografie a mentorului, scrisă ca apendice de Grigorie Dascălul, viitor mitropolit și totodată ucenic la școala paisiană, la cartea, postumă, *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare* a lui **P.**, apărută la mănăstirea Neamț în 1817. Este prima operă a cărturarului editată în limba română la inițiativa lui Veniamin Costache, sub îngrijirea egumenului Silvestru, un florilegiu de tip paterical însoțit de câteva epistole („trimiteri") duhovnicești. Cea mai importantă lucrare a lui **P.**, căreia acesta i-a dedicat mulți ani, este traducerea *Filocaliei* din greacă în slavono-rusă, un text de referință al spiritualității panortodoxe, editat între 1793 și1798 la Moscova. De altfel, multe dintre traducerile sale din scrierile lui Grigorie Sinaitul, Calist Catafigiotul, Macarie Egipteanul, Isaac Sirul, Ioan Damaschin, Ioan Scărarul ș.a. au fost copiate și difuzate în lumea slavonă, unele fiind tipărite. Aproximativ 300 de manuscrise au fost transcrise în epoca sa, dintre care 40 îi sunt atribuite. În această ambianță nu este întâmplător că una dintre primele culegeri filocalice în limba română va fi realizată în 1769 la Dragomirna, după cum o atestă o însemnare a monahului Rafail (BAR, ms. rom. 2597), la care se adaugă o altă traducere voluminoasă din 1800 de la Neamț (BAR, ms. rom. 1455), efectuată după *Filocalia* greacă publicată la Veneția în 1782. Dintre editările paisiene actuale e de consemnat o antologie de „pagini filocalice", *Crinii țarinii* (1996), care cuprinde o suită de „cuvinte" ascetice, traduceri românești realizate după originalele slavone ale starețului. Altă culegere, *Cuvinte și scrisori duhovnicești* (I–II, 1998–1999), adună traduceri paisiene mai vechi și mai noi, o selecție edificatoare de omilii îndrumătoare (între care se disting *Alcătuire despre rugăciunea minții* și *Adeverire pentru rugăciunea minții*), urmate de „așezăminte" ale vieții de obște monahală și corespondență cu discipoli sau confrați, într-un efort de conturare a profilului complex al lui **P.** Biografii dense ale cărturarului au mai scris, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Mitrofan schimonahul, Vitalie monahul, Isaac dascălul și Platon schimonahul, care recompun portretul lui spiritual și moral. Dar, deasupra lor, prin unicitatea sa, se situează autobiografia starețului (editată în 1918 și în 1996), un veritabil jurnal de inițiere monahală, conceput din convingerea că „orice lucru nepredat scrisului trece cu totul desăvârșit în uitare". Sunt reconstituite detaliat, cu o dezarmantă sinceritate, suișurile și coborâșurile unei ființe dăruite, câteva capitole tematice fiind relevante: *Îndrăgostit de liturghia în limba română*, *Renunță la studiile teologice*, *Povestire despre mama mea*, *Vedenia mamei*, *O întâmplare neprevăzută*, *Așteptare dezamăgită*.

SCRIERI, TRADUCERI: *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare. Și viiața cuviosului părintelui nostru starețului Paisie, împreună cu oarecare din trimiterile Sfinției Sale*, Mănăstirea Neamțul, 1817; ed. (*Cuvinte despre ascultare*), îngr. Virgil Cândea, București, 1997; *Autobiografia starețului Paisie Velicicovschi*, îngr. Ștefan Berechet, Iași, 1918; *Dobrotoliubie. La Philocalie slavonne de Païssy Velitchkovsky.* (ed. anastatică a ed. princeps, Moscova, 1793), îngr. și pref. Dan Zamfirescu, București, 1990; *Autobiografia și Viețile unui stareț, urmate de Așezăminte și alte texte*, tr. Elena Lința, îngr. Ioan I. Ică jr., introd. Elia Citterio, Sibiu, 1996; ed. 2, Sibiu, 2002; *Crinii țărinei sau Flori preafrumoase*, Orhei, 1995; *Crinii țarinii. Pagini filocalice*, București, 1996; ed. Sibiu, 2009; *Cuvinte și scrisori duhovnicești*, I–II, tr., îngr. Valentina Pelin, pref. și postfață Virgil Cândea, Chișinău, 1998–1999; ed. 2, Iași, 2010; *Viața, minunile și acatistul*, Vânători, 2004; *Viața și acatistul sfântului cuvios Paisie de la Neamț*, București, 2012.

Repere bibliografice: Platon schimonah, *Viiața preacuviosului părintelui nostru starețului Paisie*, Mănăstirea Neamțul, 1836; ed. îngr. George Racoveanu, Râmnicu Vâlcea, 1934; Iorga, *Ist. lit. XVIII* (1901), II, *390–393*; N. Iorga, *Mănăstirea Neamțului. Viață călugărească și muncă pentru cultură*, Vălenii de Munte, 1912; Dumitru Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, București, 1927; ed. București, 2002; Iorga, *Ist. Bis.* (1930), II, *175–188*; Serghie Cetvericov, *Paisie, starețul Mănăstirii Neamțului din Moldova. Viața, învățătura și influența lui asupra Bisericii Ortodoxe*, tr. Nicodim Munteanu, Mănăstirea Neamț, 1933; ed. București, 2010; Eugen Procopan, *Paisie Velicikovski. Schiță istorică despre viața și opera sa*, „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău", 1933; George Racoveanu, *Viața și nevoințele fericitului Paisie, starețul sfintelor monastiri Neamțul și Secul*, Râmnicu Vâlcea, 1935; *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare și Viața starețului Paisie de la Neamț*, BRV, III, *178–181*; Ilarion V. Felea, *Paisie și paisianismul*, Cluj, 1940; Paul Mihail, *Traduceri patristice ale starețului Paisie*, MO, 1972, 3–4; Paul Mihail, *Schitul Poiana Mărului – un centru ortodox cărturăresc*, în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, coordonator Antonie Plămădeală, Buzău, 1983, *354–384*;

Nestor Vornicescu, *Primele scrieri patristice în literatura noastră*, Craiova, 1984; Paul Mihail, *Cuviosul stareț Paisie de la Neamț*, în *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, coordonator Nestor Vornicescu, București, 1987, *483–495*; Dan Zamfirescu, *O carte fundamentală a culturii române*, București, 1991; Paul Mihail, *Slujba sfântului cuviosului Paisie de la Neamțu (după manuscrisul aflat la Muntele Athos în schitul Sf. Ilie, împreună cu portretul său*), București, 1993; Valentina Pelin, *La Correspondance du staretz Paisie du Monastère de Neamțu (I)*, RSE, 1993, 3–4; Valentina Pelin, *The Correspondence of Abbot Paisie from Neamts (II–III)*, RSE, 1994, 1–4; N. A. Ursu, *Școala de traducători români din obștea starețului Paisie de la mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț*, „Teologie și viață", 1994, 11–12; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *318–319*; *Paisianismul – un moment românesc în istoria spiritualității europene*, îngr. Dan Zamfirescu, București, 1996; *Românii în reînnoirea isihastă*, îngr. Virgil Cândea, Iași, 1997; *Viața cuviosului Paisie de la Neamț*, îngr. Ioan Ivan, Iași, 1997; *Viața cuviosului Paisie de la Neamț. Manuscris românesc inedit*, îngr. Eugen Drăgoi, Galați, 2002; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *145–184*; Cristian Antonescu, *Sfântul Paisie Velicicovski – teologie patristică și povățuire duhovnicească*, „Studii teologice", 2012, 3; Nicoleta-Ginevra Baciu, *Autobiografia lui Paisie Velicikovski, o poetică a devenirii*, Iași, 2012. ***E.P.***

PAIU, Constantin (5.III.1936, Iași), critic de teatru, autor de dramatizări, istoric literar. Este fiul Zoiței (n. Luca) și al lui Constantin Paiu, ceferist. Parcurgând ciclul secundar la o școală de elită, Liceul Internat din urbea natală, **P.** îl va absolvi în 1953. Anul următor își începe studenția la Facultatea de Filologie–Istorie a Universității ieșene. O carieră cu destule zigzaguri îl așteaptă după încheierea studiilor, prima experiență importantă fiind aceea de ziarist. Redactor-colaborator la foaia băcăuană „Steagul roșu" (1958–1959), în aceeași perioadă colaborează asiduu la emisiunile Studioului de Radio ieșean. În 1965 se angajează aici ca redactor (ajungând șef de secție), după ce între 1959 și 1962 lucrase ca muzeograf la Muzeul de Istorie a Moldovei, iar în anii 1962–1965 se înscrisese, ca asistent, pe traiectoria unei promițătoare cariere universitare, brusc întreruptă prin decizie proprie. În 1985, după desființarea postului local de Radio-Televiziune, este trimis în cercetare, în cadrul sectorului de istorie literară al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor (Institutul de Filologie Română „A. Philippide"). O nouă schimbare de destin profesional se produce în octombrie 1997, când accede în corpul didactic al Universității de Arte „George Enescu" din Iași, unde în 2000 e avansat profesor. Mai fusese, în 1992–1995, conferențiar asociat la Universitatea Ecologică „Mihail Kogălniceanu". După debutul din 1959, cu versuri, în „Iașul literar", **P.** optează pentru publicistica teatrală, semnătura lui putând fi întâlnită în „Cronica", „Convorbiri literare", „Flacăra Iașului", „Teatrul", „Ateneu", „România literară", „Contemporanul", „Familia", „Orizont", „Teatrul azi", „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Monitorul", „Timpul", „Dacia literară", „Scena" ș.a. A publicat două atrăgătoare cărticele pentru copii, *Un arici pogonici, trei pitici și-un licurici* (1972) și *O-ntâmplare de mirare* (1981), scenariul radiofonic *Dănilă Prepeleac* fiindu-i imprimat, în 1984, pe un disc Electrecord. Foarte legat de Studioul de Radio Iași, unde și-a trăit anii cei mai plini, **P.** a realizat timp de două decenii emisiunile de critică teatrală și teatru radiofonic, pentru care a scris și a regizat peste o sută douăzeci și cinci de adaptări și dramatizări. I s-au jucat pe diferite scene din țară scenariul pentru un *Spectacol Topîrceanu* (reunind *Balada amintirii* și *Minunile Sfântului Sisoe*, cu un „epilog" original), *Dănilă Prepeleac*, după Ion Creangă, *Întoarcerea din pustiu*, pe motive din scrierile lui Antoine de Saint–Exupéry, *Baltagul*, după romanul lui Mihail Sadoveanu. Este coautor la volumele *Școala ieșeană de teatru. Fișe de istorie* (2000, cu reveniri în 2005 și 2010), *Învățătură și credință. 145 de ani de învățământ modern la Iași* (2005). Antologia *Despre teatru: însemnări și digresii* (1991) strânge laolaltă cronici și articole îndeobște trecute cu vederea ale lui G. Topîrceanu. Operând cu siguranță și discernământ, slujindu-se de nedezmințita lui minuție, **P.** scoate la iveală câteva însemnări și note necunoscute ale „meteoricului cronicar dramatic". Pentru *Dicționarul general al literaturii române* (I–IV, 2005; Premiul „B. P. Hasdeu" al Academiei Române) a redactat o seamă de articole, între care se disting cele despre Valeriu Braniște, N. Carandino, G. Ciprian, Mihai Codreanu, Costache Conachi, Al. Kirițescu, Ion Luca. Identificând ipostazele esențiale ale fiecărui autor, el își construiește microsintezele într-o manieră bine strunită, care însă nu îl împiedică să exploateze, discret, pitorescul unor figuri și al unor scrieri.

Un cronicar temeinic și judicios, de o netăgăduită probitate, se arată a fi **P.** în *Confidențe la arlechin* (1985) și în *Dintele vremii* (2003), care reflectă evoluția de la consemnarea riguroasă a unor

„întâmplări scenice" la comentariul de argumentație complexă, întotdeauna logic, măsurat, vădind un ochi sigur în detectarea valorii netrucate. Criticul discută pertinent spectacolele susținute de teatrele din Moldova în intervalele 1974–1982 și 1985–2001, fără să se aprindă în entuziasme fără frâu ori să aibă voluptatea crudă a desființării. Cu echilibrul său greu de clătinat, se ține departe și de „cumsecădenia" înfășurată în lunecoase echivocuri și de trufia oglindirii de sine. Competența omului de teatru pus pe „confidențe" nonsubiective se clădește pe o impecabilă seriozitate. Emoția, componentă a comunicării „la arlechin", este mereu supusă unei lucidități ce contează deopotrivă pe fermitate și franchețe. Receptiv, cu o anume circumspecție la nou, cronicarul salută abordarea îndrăzneață a unor piese clasice, dar, polemizând virtual cu „superesteții", respinge experimentele aiurea, „năzdrăvăniile", „ereziile" născătoare de „avortoni scenici". Nu se împacă defel cu „săriturile peste cal" ale „mimetismului fals novator", în care extravaganțele celor ce „se dau în priveliște" conțin riscul denaturării, ca și, în forme ilar-novice, pe acela al prăvălirii în elucubrație. Mai puțin în largul lui când e să teoretizeze, **P.** își dirijează exigențele, cu o pedală de constantă comprehensiune (cu incidentale înțepeniri în rigiditate), asupra procesului de „translare", de „eșafodare" a textului dramatic pe scenă, acest „spațiu al semnificațiilor esențiale". El își exprimă cumpătat și bucuria de a fi asistat la un „festin" de performanțe (regizorale, scenografice, actoricești) care par menite să reziste „dintelui vremii" (cum va fi titlul unui volum de publicistică teatrală apărut în 2003), cum și insatisfacția de a fi fost martor la căderea unei piese. „Sub semnul celor două măști îngemănate", consacră, în articole nu lipsite de vibrație sufletească, pagini de prețuire unor directori de scenă, unor confrați și, mai ales, actorului, „omul-mască" prin harul căruia se săvârșește miracolul de sub lumina rampei. În lumea nu rareori narcisiacă, fermecător sau iritant cabotină, câteodată coruptibilă a criticii dramatice, **P.** s-a impus prin integritatea demersului, a cărui miză evidentă este adevărul. Teza de doctorat *Rebreanu, omul de teatru*, publicată, cu reajustări, în 1995 (Premiul Secției Române a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru), nu iese, în fond, din sfera preocupărilor lui de-o viață. Istoricul literar își reconfirmă precizia și acuratețea reflexelor interpretative, felul meticulos de a cerne și a discerne. Înaintând printre diferite „repere" și „constante", el scoate în față posturi mai puțin cunoscute ale lui Liviu Rebreanu – cronicarul dramatic, dramaturgul, directorul de teatru; se adaugă, în secvențe de abundentă informație, traducătorul și scenaristul de film. În *Repere în teatrul antic grec și latin* (2000), ca și în *Introducere în teatrul Renașterii* (2000), inițial cursuri universitare, „parada" marilor creații din Antichitate și din Renaștere e abordată dintr-un unghi de înțelegere, pe cât posibil, neîndatorat opiniilor unor specialiști, prin urmare ferit de „certitudini anticipate". Preocupat să identifice „ideile-reper", „dominantele ideatice și artistice", teatrologul propune, de câte ori are ocazia, „piste de lectură" în perspectiva unor spectacole care să valorifice înțelesurile perene. Scrise accesibil și atractiv, comentariile din aceste cursuri au un timbru personal și o anume culoare a expunerii, cucerind prin neascunsa plăcere de a povesti.

SCRIERI: *Un arici pogonici, trei pitici și-un licurici*, Iași, 1972; *O-ntâmplare de mirare*, Iași, 1981; *Confidențe la arlechin*, Iași, 1985; *Rebreanu, omul de teatru*, Iași, 1995; *Repere în teatrul antic grec și latin*, Iași, 2000; *Introducere în teatrul Renașterii*, Iași, 2000; *Dintele vremii*, Iași, 2003; *Învățătură și credință. 145 de ani de învățământ modern la Iași* (în colaborare), Iași, 2005; *Școala ieșeană de teatru – istorie și actualitate* (în colaborare), coordonator Anca-Maria Rusu, Iași, 2005; ed. 2, Iași, 2010. **Antologii:** G. Topîrceanu, *Despre teatru: însemnări și digresii*, pref. edit., Iași, 1991.

Repere bibliografice: Al. I. Friduș, *Viziuni complementare*, CRC, 1985, 32; Cristina Dumitrescu, *„Confidențe la arlechin"*, RL, 1985, 39; Dumitru Chirilă, *„Confidențe la arlechin"*, F, 1986, 1; Ion Toboșaru, *Consemnări*, III, București, 1987, *171–174*; Florin Faifer, [*Constantin Paiu*], DL, 1996, 23, CL, 2003, 2; Dan Mănucă, *Un studiu exhaustiv*, CL, 1996, 4; Ștefan Oprea, *Chipuri și măști*, Iași, 1996, *190–192*; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *312–313*; Oltița Cântec, *„Dintele vremii"*, CRC, 2004, 2; Sorina Bălănescu, *Leacul de neuitare*, DL, 2004, 53; Carmen Mihalache, *Un critic nepărtinitor*, ATN, 2005, 5. ***F.F.***

PAL, Maria (16.XI.1948, Botești, j. Neamț), poetă. Este fiică a Cătălinei (n. Pal) și a lui Carmil Pal, funcționar. Urmează liceul la Roman, absolvit în 1967, și Facultatea de Istorie–Filosofie, secția psihopedagogie specială, secundar limba și literatura română, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1970–1974). Profesoară și directoare (1990–1998) la Liceul pentru Deficienți de Vedere din Cluj-Napoca, din 1992 este cadru didactic asociat la Facultatea de Psihologie și Științele

Educației a Universității clujene, Catedra de psihopedagogie specială. Publică versuri începând din 1967, în revista „Şcoala nouă" a liceului din Roman, apoi în suplimentul „Condeie nemțene" al ziarului „Ceahlăul" din Piatra Neamț. Între acest moment și anul 1999, când îi apare prima plachetă, *Nesomnul metaforei*, se întinde un lung interval de tăcere, curmat brusc de editarea unui mare număr de volume, uneori grupate câte două în același an. În 2004 și în 2012 a fost distinsă cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România.

Critica a vorbit, în încercarea de a defini ceea ce scrie **P.**, atât despre „o poezie de notație" (Constantin Cubleșan), cât și despre „suprarealismul de fond al autoarei", stând sub semnul lui Gellu Naum (Adrian Popescu), ori despre legături cu „lumea necuvintelor" lui Nichita Stănescu, câtă vreme, în volumul *Străpuns de negăsire* (2000), unele afinități „sunt ușor decelabile" (Ion Cristofor). Un fapt rămâne însă incontestabil, și anume că, după un debut lipsit de relief și fără consecințe vreme îndelungată, **P.** intră în actualitatea literară cu o lirică bine articulată sub aspect stilistic. Pulsiunile aparent dezordonate ale unui imaginar fastuos sub aspect metaforic problematizează, de pildă, înțelesurile sentimentului de libertate: „În crepuscul/ trenul tuturor negațiilor gonea/ cu o viteză nebună/ într-o stație uitată/ în altă vârstă/ cu plase de pietre în mâini/ urci în vagonul înțesat/ cu gândurile tale albastre/ vuind precum furtunoasele oceane". Poemele din volumele ulterioare se înscriu cuminți „din dorința de ordine și de bună rânduială" – spune în 2009 Irina Petraș – în structura astfel definită, provizorie numai în aparență. Poeta consemnează cu grijă reificarea unor pulsații afective fără de care lumea nu își dovedește consistența, căci ea nu mai e formată din obiecte, ci din sensuri cu o corporalitate proprie, de cele mai multe ori agresivă. Experiența lăuntrică devine astfel hotărâtoare, așa cum observă Gheorghe Grigurcu comentând volumul *Ore de umbră* (2004), ca întemeiere și ca experiență personalizată „în care asumarea morală a lirismului are loc cu o tăioasă franchețe".

SCRIERI: *Nesomnul metaforei*, postfață Gheorghe A.M. Ciobanu, Piatra Neamț, 1999; *Cuibul flăcărilor*, pref. Mircea Petean, Cluj-Napoca, 2000; *Străpuns de negăsire*, postfață Ion Cristofor, Cluj-Napoca, 2000; *Tristeți nimbate*, postfață Constantin Cubleșan, Cluj-Napoca, 2001; *Între două bătăi de secundă*, Cluj-Napoca, 2001; *Măsura cenușii*, pref. Adrian Popescu, Cluj-Napoca, 2002; *50 de poeme*, Cluj-Napoca, 2002; *Ore de umbră*, pref. Gheorghe Grigurcu, Cluj-Napoca, 2004; *Dincolo*, Cluj-Napoca, 2005; *Măști de opal*, Cluj-Napoca, 2006; *O carte răsfoită de vânt*, Cluj-Napoca, 2008; *Cu lumina în palme*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2009; *Cărări spre niciunde*, Cluj-Napoca, 2010; *Recviem*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții:** *Memoria exilului românesc. Scrisori din arhiva Chiriachița și Traian Popescu*, pref. Ion Cristofor, Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Ion Cristofor); Ion Caraion, *Scrisori către Nicolas Catanoy*, pref. Ion Cristofor, Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Lucian Strochi, *O ingenuă – Maria Pal*, „Asachi", 2000, 133; Ion Cristofor, [*Maria Pal*], TR, 2001, 5–6, „Cetatea culturală" (Cluj-Napoca), 2001, 10; Florin Rogojan, *„Străpuns de negăsire"*, ST, 2001, 7–8; Elena-Esther Tacciu, [*Maria Pal*], „Minimum" (Israel), 2002, 187, 2003, 192, 2004, 206; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, II, Petroșani, 2002, *70–75*; Viorel Mureșan, *„Dincolo"*, PSS, 2005, 8–9; Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, București, 2005, *241–243*; Viorel Mureșan, *Substantive la plural sau Textul care se scrie în văzduh*, PSS, 2009, 221–223; Irina Petraș, *„Cu lumina în palme"*, CNT, 2009, 9. ***I.I.***

PALADE, Rodica (23.II.1952, Roșiori de Vede), prozatoare, jurnalistă. Este fiica Georgetei Floroiu (n. Dumitrescu), învățătoare, și a lui Constantin Floroiu, profesor. Învață mai întâi în orașul natal (1959–1969), urmează ultimele clase de liceu la București (1969–1971) și va absolvi Facultatea de Filologie a Universității bucureștene (1977) cu teza *Simbolistica apei în poezia lui Lucian Blaga*. Funcționează ca profesoară la Slobozia, apoi ca bibliotecară la Institutul Politehnic din București (1979–1989). Din 1990 devine redactor-șef adjunct la revista „22". Fără să fi frecventat vreun cenaclu, **P.** este solidară în intenții și în declarații cu grupul optzecist. Detectată de criticul Lucian Raicu de la „România literară", **P.** nu va debuta direct la revista bucureșteană, unde cenzura funcționa mai strict, ci la „Tomis" în 1979. Prima carte, romanul *Iarna, vietățile*, îi apare la Cartea Românească în 1987. Mai colaborează cu eseuri, articole și proză la „Tribuna", „Amfiteatru", „Contrapunct", „Vatra", „Observator cultural" ș.a. În 1990 beneficiază de o bursă oferită de Fondation pour une Entraide Intellectuelle Européenne și efectuează un stagiu de documentare la Paris. Este membră a Grupului pentru Dialog Social.

Primit entuziast de critici și distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, romanul *Iarna, vietățile* se remarcă printr-o tăietură băiețească. Nimic din scrisul economicos, sobru practicat de **P.** nu se

înscrie pe linia literaturii feminine și cu atât mai puțin feministe. Textul este aproape naturalist în notație, cu o matură stăpânire a monologului interior și a fluxului psihic. Dacă există o posibilitate de afiliere a acestei rețete la proza contemporană, atunci este vorba de scrisul Gabrielei Adameșteanu (printr-o fericită întâmplare, redactorul cărții). Decesul unui pensionar oarecare – un banal Alexandru Ionescu – și circumstanțele rituale ale unei înmormântări de provincie îi prilejuiesc autoarei o incursiune în mediul amniotic al unei faune umane memorabile. Trei bătrâne – Berenice, Paula și Veronica – reconstituie din fragmente incoerente de memorie destinul lor, pe al altora și soarta unei lumi declasate. Monologul interior și discursul indirect liber – unelte clasicizate ale romanului modern – sunt mânuite cu dexteritate pentru a compune profilurile celor trei Parce în mizerie, care nu prezic destinele, ci doar și le reamintesc, deformat și haotic, una dintre ele fiind chiar amnezică și o mitomană cu veleități literare. Ca și alți prozatori optzeciști, **P.** are o ureche bine exersată: radiografiile diverselor medii și grupuri sociale se bazează în mare parte pe înregistrarea de înaltă finețe a limbajului. Stilul este matur, polisat, într-un mod care îi pune în valoare muchiile aspre, iar tehnica descriptivă și cruzimea observației sunt cu totul inedite la un prozator debutant. În fine, activitatea jurnalistică desfășurată de **P.**, înscrisă cu fidelitate în sumarele revistei „22”, se concretizează predilect atât în interviuri, unele reunite în 1999 în volumul *Fața nevăzută a lucrurilor* (1990–1999), cât și în articole de fond. Temele supuse analizei cuprind o arie substanțială, în primul rând de interes politico-social, dar și cultural. Jurnalista știe să dezvolte incisiv, dar și obiectiv, subiecte de actualitate: procesul comunismului, rolul intelectualității în societatea civilă, trecutul și viitorul monarhiei în România, relația Bisericii Ortodoxe cu Biserica Catolică ș.a.

SCRIERI: *Iarna, vietățile*, București, 1987; *Fața nevăzută a lucrurilor (1990–1999)*, Cluj-Napoca, 1999.

Repere bibliografice: Ion Vlad, *Un nou și autentic prozator*, TR, 1988, 11; Val Condurache, *Planeta cărții*, CL, 1988, 5; Cornel Ungureanu, *Prozatori tineri*, O, 1988, 36; Doina Jela, *Lecția de virtuozitate*, TMS, 1988, 10; Simion, *Scriitori*, IV, *719–723*; Petraș, *Lit. rom.*, *93–95*; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *85–90*; Alexandru Vlad, *Lecția de memorialistică*, VTRA, 2000, 2; Cornel Moraru, *Sacrificiul pentru adevăr și credință*, VTRA, 2000, 2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *554–555*. ***M.S.***

PALAGHIU, Mircea (22.VI.1932, Andrieșeni, j. Iași – 1.X.1978, București), prozator. Este fiul Emiliei și al lui Mihai Palaghiu, preot. Absolvent al unei școli tehnice de drumuri și poduri la Iași, termină Facultatea de Filologie la București, în 1960. Funcționează ca profesor în satul Homorâciu, județul Prahova. Primele schițe îi apar în „Neuer Weg” (1960). După mărturia târzie a lui Dieter Schlesak, din pricina prozelor sale satirice devine indezirabil pentru regim, este arestat și suferă o condamnare de șapte ani. Marcat de această experiență, se sinucide.

Prozator pe deplin stăpân pe procedeele comice, **P.** izbutește să creeze o foarte personală „saga” umoristică. În *Orbit de prea multă dragoste* (1972), prima sa carte, personajele sunt membrii familiei Mirmidon: capul familiei, personaj-narator în mai multe proze, Florentina, soția sa, Marius, fiul cel mare. Lor li se vor adăuga în cărțile următoare Alexandru și Constantin, băieții mai mici. Zece texte independente alcătuiesc o carte inedită, vădind un parodist superior. Calitățile și defectele protagoniștilor sunt dozate cu abilitate. Într-o urbe unde stereotipiile, conclavurile „intelectuale” sunt esențiale, aerul savant al motivațiilor înconjoară întâmplări banale sau, în chipul cel mai firesc, situații neverosimile, cu valoare simbolică. Spre exemplu, membrii familiei Mirmidon și vecinii lor se întrec în construirea, pe acoperișul caselor, a câte unui turn cât mai impozant. În proza titulară din *Eram fericit în noaptea cu lună* (1974) comicul ia naștere din întorsăturile neașteptate pe care autorul știe să le dea unor împrejurări cărora logica receptorului le prevede un alt traseu. Venind să ceară niște bani unui prieten pe care îl salvase odată de la moarte și fiind informat de soția acestuia despre iminența unui refuz, Mirmidon începe – sub „pretextul” de a-și ajuta prietenul să scape de grija bunurilor sale materiale – să îi încarce într-un camion toate obiectele de valoare. În momentul în care stăpânul casei năvălește înăuntru – o nouă întorsătură în atitudinea personajului – tâlharul pare bucuros de reîntâlnire, dar se trezește bătut și fugărit de fostul amic și de consătenii acestuia. Romanul *Sublima Sora Camelia* (1975) este în același timp o utopie și un imn dedicat frumuseții sufletului omenesc, căci abia în finalul narațiunii se înțelege că povestea de dragoste a lui Marius Mirmidon, profesor în satul Măgura, cu învățătoarea Sora Camelia este doar rodul fanteziei celui dintâi. În *Arhipelagul Alexandru* (1976) scriitorul dovedește resurse pentru

romanul dedicat adolescenților, urmărind procesul dificil al trecerii de la copilărie la maturitate în condițiile dezbinării familiale și ale nefericirilor provocate de contactul cu mediul în care protagonistul trăiește. O revenire la stilistica fantezistă și la comicul amar se produce în *La revedere, Cassiopeea!* (1980), scriere romanescă apărută postum.

SCRIERI: *Orbit de prea multă dragoste*, București, 1972; *Eram fericit în noaptea cu lună*, București, 1974; *Sublima Sora Camelia*, București, 1975; *Arhipelagul Alexandru*, București, 1976; *Petrecere la Mirmidon*, București, 1979; *La revedere, Cassiopeea!*, București, 1980.

Repere bibliografice: George Muntean, *„Orbit de prea multă dragoste"*, RL, 1972, 36; Florin Faifer, *„Eram fericit în noaptea cu lună"*, CRC, 1974, 13; Valentin F. Mihăescu, [*Mircea Palaghiu*], LCF, 1976, 17, 1977, 6; Titel, *Pasiunea*, *162–164*; Florin Mugur, *Un basm pentru oameni mari*, „Scânteia tineretului", 1977, 8764; *Dicț. scriit. rom.*, III, *555–557*; Dumitru Matală, *Destinul unei stele căzătoare*, „Oglinda literară", 2008, 84. ***Al.F.***

PALEOLOGU, Alexandru (14.III.1919, București – 1.IX.2005, București), eseist, critic literar.

Este fiul Elenei (n. Vidrașcu) și al lui Mihail Paleologu, avocat. Descendent al unei importante familii de juriști bucureșteni, urmează cursurile Liceului „Spiru Haret", face studii de drept, absolvite în 1943 și, între 1948 și 1950, studii de regie și teatrologie la Institutul de Teatru. În timpul războiului este elev și mai apoi instructor la Școala de Ofițeri de Rezervă de Cavalerie de la Sibiu. După 23 august 1944 funcționează ca referent în Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului (1944–1945) și ca atașat de legație în cadrul Ministerului Afacerilor Externe (1946–1947). Pentru o scurtă perioadă face practică de asistent de regie la Teatrul Național și la Teatrul Armatei din București. Din 1950 intră în clandestinitate, ascunzându-se, sub un nume fals, inițial în București, în cele din urmă ajungând la Câmpulung Muscel, unde îl întâlnește pe Constantin Noica. Vreme de cinci ani **P.** îl frecventează cu asiduitate pe filosof, transformând perioada de retragere din viața publică într-un timp al ucenicie intelectuale și al lecturilor esențiale. Beneficiind de un decret de grațiere după Conferința de la Geneva (1955), reintră în legalitate și, în decembrie 1956, este angajat la Institutul de Istoria Artei al Academiei, secția de artă medievală (bizantină). Arestat la 9 septembrie 1959, este condamnat în lotul „Noica–Pillat" la paisprezece ani de muncă silnică pentru „crima de uneltire contra ordinii sociale" sub mai multe capete de acuzație privitoare la delicte „intelectuale" de punere în circulație a unor texte interzise. Înainte de grațierea din iunie 1964, semnează un acord de colaborare cu Securitatea. Reintegrat pentru scurtă vreme în Institutul de Istoria Artei (secția de teatru), este angajat ca secretar literar al Teatrului „Constantin I. Nottara" în 1967 și apoi ca redactor la Editura Cartea Românească (1970–1976). Pentru că s-a numărat printre semnatarii „scrisorii celor șapte", de solidarizare cu protestul poetului Mircea Dinescu, în primăvara lui 1989 i se ridică dreptul de a publica. După decembrie 1989 are o scurtă carieră politică, fiind numit de noua putere ambasador în Franța, funcție deținută din februarie până la „mineriada" din iunie 1990. A fost senator de Argeș al Partidului Alianței Civice (1992–1996) și senator al Partidului Național Liberal (1996–2004). Debutează în 1931 în „Vlăstarul", revista liceului „Spiru Haret", și în presa centrală cu cronică plastică în „Universul literar" (1938). Înainte de intrarea în clandestinitate mai publică în „Gândirea" și în „Lumină și culoare". După 1965 colaborează la „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Viața românească", „Secolul 20", „Convorbiri literare", „Argeș", „Contemporanul", „Studii și cercetări de istoria artei", „Revue roumaine d'histoire de l'art" ș.a. Debutează editorial în 1970 cu volumul de studii și eseuri *Spiritul și litera*. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru cartea de debut, precum și pentru volumele *Treptele lumii sau Calea către sine a lui Mihail Sadoveanu* (1978) și *Alchimia existenței* (1983), iar în 2000 Fundația Națională pentru Știință și Arte i-a acordat Premiul pentru Excelență în Cultura Românească.

Aproape în aceeași măsură în care elaborează o reflecție **P.** creează un personaj, iar opera sa contează cam tot atât prin ideile pe care le vehiculează și prin persoana pe care o proiectează în spațiul

Alexandru Paleologu, D.R. Popescu și Eugen Jebeleanu

public. Devenit unul dintre cei mai importanți exponenți ai intelectualității după 1989, scriitorul nu s-a definit atât prin fermitatea opțiunilor ideologice, cât printr-o conduită. Spre deosebire de Monica Lovinescu sau de Paul Goma, nu anticomunismul inflexibil îl caracterizează pe **P.**, ci o deliberată și stilizată detașare. Cel care a fost numit „ultimul dandy din România" și-a construit marginalitatea ca un semn distinctiv, făcând din precaritatea și inconsistența carierei sale profesionale sau din amatorismul acțiunilor sale politice o formă căutată de excentricitate. Poza aristocratică, pe care a afișat-o cu insistență în ieșirile publice după 1989, nu reflectă nostalgia după o epocă revolută, nici inadaptarea la o societate proletară, ci o gesticulație în contrast voit cu contextul: probabil că în alte vremuri ar fi jucat noblețea prin teatralizare ca Macedonski sau prin ficțiune ca Mateiu I. Caragiale; în decorul societății comuniste a vrut să pozeze ca aristocrat în zeghe sau în salopetă. În miezul moralei sale se găsește o atitudine pe care el o numește, cu o expresie împrumutată de la Nietzsche, „patos al distanței" și pe care o proiectează în „politețe", în „bun simț" sau în idealul civilizației bizantine. Ea implică o „artă de a trăi" în baza unui principiu al delicateței, care recomandă nu atât moderarea, cât o nesfârșită mediere analitică, până la suprimarea oricărei reacții imediate, monocrome, în raport direct cu gravitatea situației: să nu suferi în condiții de opresiune, să nu te dezguști în mizerie, să râzi în circumstanțe tragice. Nu întâmplător, **P.** este autorul unor evocări ale experienței carcerale care relatează – desigur, printr-o antifrază intenționată – impunerea ritualurilor vieții de salon și a ceremonialului de societate în climatul imund al închisorilor comuniste. În același spirit, scriitorul va evita absolutizarea angajamentelor politice, mărturisind cu cochetărie oscilații extreme de la dreapta la stânga, după cum se va sustrage cu pudoare elanului constructiv, justificând practicarea tuturor activităților de pe poziția diletantului. Undeva avea să se caracterizeze drept „omul care, în mod negrăbit și fără să se apuce să muncească ostentativ, contemplă și vede" (*Breviar pentru păstrarea clipelor*, 2005). Dincolo de atașamentul mărturisit pentru marile opere ale umanității, de lecturile din autori consacrați și de obsesia pentru genii, **P.** rămâne prin vocație un hermeneut al cotidianului, capabil să evoce cu neobosită pasiune biografii de anonimi, încărcându-și memoria prodigioasă cu un inventar de fapte anodine. „Transmutarea banalului în excepțional", formulă pe care o împrumută de la Goethe, orientează întreaga sa creație și justifică interesul pentru filosofia realităților minore, a vieții casnice sau a obișnuințelor triviale ale existenței, ca rațiune ultimă a unei morale practice. „Există fără îndoială o «artă de a trăi»; există creație și geniu în planul acesta, în care nenumărate împliniri au rămas și rămân «capodopere necunoscute»", avea să noteze în *Alchimia existenței*. Notele de călătorie în Italia, luate cu prilejul primei sale ieșiri în străinătate în timpul comunismului (*Bunul simț ca paradox*, 1972), dezvăluie, în același timp cu plictiseala în fața abundenței sufocante a obiectelor de artă, o curiozitate vie pentru diversitatea și pitorescul existențelor insignifiante: „O să intru, bineînțeles, prin muzee; dar mă interesează mai ales strada și peisajul uman (de altfel probabil că acesta va rămâne pentru mine compus din chelneri, taxatori de autobuz, vânzători de «aranciata» și coca-cola, negustorese din piață, tutungii, plus trecătorii)". Această preocupare pentru gândirea formelor banale ale existenței în modernitate îl apropie de Charles Baudelaire, de Walter Benjamin sau chiar de perspectiva lui Pier Paolo Pasolini, cu care a fost contemporan. Scriitorul e interesat de aspectele tehnice ale vieții, de relația ființei cu lucrurile sau de problematizarea modurilor de locuire a spațiilor urbane, pe care adesea le raportează la permanențele, explicite sau implicite, ale civilizației europene. Probabil că **P.** ar fi putut fi un critic al formelor de viață contemporane dacă spiritul ludic și o anume derobare deliberată nu l-ar fi făcut să evite

orice prelungire riscantă a reflecției. Mediul natural al acestei „arte de a trăi" îl constituie formele facile ale conversației publice: interviuri, cărți de confesiuni, dialoguri, risipite cu generozitate și nonșalanță în publicistica postrevoluționară și – fapt rar – la fel de interesante și de semnificative ca și studiile sau eseurile gândite îndelung. Notabil e dialogul cu Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei*, înregistrat între aprilie 1988 și octombrie 1989, dar publicat abia în 1996, după căderea regimului totalitar, în care **P.** mărturisește colaborarea cu Securitatea, oferind un document unic în literatura memorialistică românească prin accentele dostoievskiene ale confesiunii. Primul său volum, *Spiritul și litera* (1970), subintitulat prin aluzie la eseul lui Alexandru Odobescu „încercări de pseudocritică", evocă deja în introducere rezervele față de rigoarea dicției critice și de fapt față de mizele înguste ale actului critic. În mod previzibil, interpretările datorează puțin doxei estetizante a momentului, literatura fiind pentru **P.** mai degrabă un spațiu al valorilor sociale sau umane de ordin general. Unul din studiile cele mai vechi ale scriitorului, *Societatea românească, spiritul public și teatrul între 1849–1878*, amintește prin titlu și prin metodă de maniera lui G. Ibrăileanu de a mobiliza operele literare într-o vastă analiză socială, folosind referințele desprinse de textele de ficțiune în descifrarea unei realități imateriale a „spiritului public". În raport cu autorii, **P.** se comportă ca un amator care își marchează preferințele prin frecventarea aproape exclusivă a câtorva: Camil Petrescu, I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Eugen Ionescu ș.a. Analizele se sprijină pe integrarea valorilor literare în tradiții culturale majore, văzute ca tipare ideale ce ordonează la un nivel de profunzime structura operelor literare. Așa este, de pildă, „amorul pasiune" în opera lui Camil Petrescu, urmărit de critic prin modelul cavaleresc al iubirii până la sursele medievale ale catharismului. În acest sens, interesul pentru dimensiunea metafizică (dacă operele literare „implică în substanța și contextul lor sensuri filosofice, decriptarea acestora le sporește imens cuprinderea și eficiența *estetică*", subliniază comentându-l pe Sadoveanu) nu reprezintă o exigență dogmatică de raportare a literaturii la filosofie, ci o modalitate de situare a unor imagini fundamentale ale umanității în scrierile literare. Apropierea instrumentelor arhetipologiei, identificarea narațiunilor mitice fundamentale sau aplicarea unor scenarii ezoterice asupra textelor literare nu au în cazul lui **P.** o relevanță metodologică, ci contribuie la degajarea unor ipostaze ale ființei umane. Acesta e sensul reflecției pe marginea operei lui Mihail Sadoveanu, singurul autor căruia criticul i-a dedicat o monografie (*Treptele lumii sau Calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*). Abordând doar trei proze, *Creanga de aur*, *Baltagul* și *Ochi de urs*, **P.** propune o reconstituire a unui sofisticat traseu inițiatic (ipoteză contestată tolerant de comentatori), pe care îl privește ca semn al unui „model suprem al civilizației". Organizarea existenței în funcție de mituri ancestrale devine astfel atestare a unui rafinament al conduitelor individuale, un mod de a-și trăi viața în funcție de o disciplină superioară și în raport cu o tradiție subtilă – un fel de „eleganță" antropologică. În ciuda circulației de care s-au bucurat reflecțiile sale literare, meritul scriitorului nu stă în calitatea sau originalitatea interpretărilor, ci mai degrabă în perspectivele transversale pe care le-a implicat în percepția textelor. **P.** rămâne exemplar prin

atitudinea sa intelectuală, capabilă să integreze scrierile literare într-o reflecție mai amplă asupra vieții.

Eseistica lui Al. Paleologu [...] *este, în primul rând, una lucidă, critică, ironică. Polemismul e la locul lui peste tot în aceste eseuri politicoase, deși ferme, a căror urbanitate se observă imediat, începând chiar de la frumusețea stilului, de o studiată și aristocratică neglijență. Și, în fine,* [...] *eseistica lui Al. Paleologu este erudită, hrănită de lecturi diverse și făcute la timp (ceea ce înseamnă și recitire), deschisă dinspre artă (și nu doar literatură) spre filosofie.* [...] *Nimic rigid, inert în bagajul intelectual al eseistului. Ideile, citatele, relațiile vin de la sine, exact când e nevoie de ele. Sigur, spontaneitatea aceasta presupune, pe lângă vocație, o tehnică. Eseistul știe foarte bine cum se joacă naturalețea. Eseurile lui sunt causerie superioară, înaintând, à bâtons rompus, printre paranteze, amintiri personale, divagații, glume, dar coagulate totdeauna în jurul unei idei.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Spiritul și litera*, București, 1970; *Bunul simț ca paradox*, București, 1972; *Simțul practic*, București, 1974; *Treptele lumii sau Calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, București, 1978; *Ipoteze de lucru*, București, 1980; *Alchimia existenței*, București, 1983; *Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des Golans*, Paris, 1990; ed. (*Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor*), tr. Al. Ciolan, București, 1991; Alexandru Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei. Convorbiri: aprilie 1988–octombrie 1989*, București, 1996; ed. 3 Cluj-Napoca, 2002; *Despre lucrurile cu adevărat importante*, îngr. Adriana Babeți, Iași, 1997; ed. 4, Iași, 2011; *Interlocuțiuni*, București, 1997; ed. 2, București, 2009; *Politețea ca armă. Convorbiri și articole mai mult sau mai puțin politice*, Cluj-Napoca, 2000; *L'Occident est à l'Est*, București, 2001; *Moștenirea creștină a Europei*, îngr. Fabian Anton, Cluj-Napoca, 2003; *Amicus Plato... sau Despărțirea de Noica*, București, 2003; *Breviar pentru păstrarea clipelor* (dialog cu Filip-Lucian Iorga), București, 2005; ed. 3, București, 2012; *Strada Armenească. Dialoguri cu Fabian Anton*, București, 2005.

Repere bibliografice: Călinescu, *Fragmentarium*, *159–161*; Raicu, *Structuri*, *223–227*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *93–97*; Raicu, *Critica*, *428–431*; Culcer, *Citind*, *33–41*; Dimisianu, *Opinii*, *162–166*; Ungheanu, *Lecturi*, *269–275*; Zaciu, *Alte lecturi*, *179–183*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *129–134*, II, *242–253*; Raicu, *Contemporani*, *181–184*; Grigurcu, *Critici*, *442–454*; Zaciu, *Cu cărțile*, *163–170*; Gheorghiu, *Reflexe*, *141–145*; Grigurcu, *Între critici*, *131–139*; Steinhardt, *Critică*, *145–149*; Simion, *Scriitori*, III, *551–561*; Cristea, *A scrie*, *66–70*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *34–38*, III, *88–91*, *225–231*, VI, *141–144*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *25–33*, III, *190–202*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *333–336*; Micu, *Scurtă ist.*, IV, *248–250*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *253–257*; Simion, *Fragmente*, II, *163–172*; Grigurcu, *Imposibila*, *281–297*; Faifer, *Faldurile*, *91–95*; Dimisianu, *Lumea*, *213–217*; *Dicț. esențial*, *595–597*; Manolescu, *Lista*, III, *94–106*; *Nostalgia Europei. Volum în onoarea lui Alexandru Paleologu*, îngr. Cristian Bădiliță și Tudorel Urian, Iași, 2003; Cioculescu, *Lecturi*, II, *45–48*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *377–386*, III, *485–489*; Boldea, *Vârstele*, *11–16*; Grigurcu, *De la un critic*, *43–55*; Ștefănescu, *Istoria*, *679–686*; Manolescu, *Istoria*, *907–913*; Popa, *Ist. lit.*, *980–982*; *Prigoana*, ed. 2, coordonator Mihai Giugariu, București, 2010, *passim*; Tudorel Urian, *Viețile lui Alexandru Paleologu*, București, 2010; Bogdan Crețu, *Frivolitatea ca virtute*, CNT, 2012, 10. ***A.Td.***

PALEOLOGU-MATTA, Svetlana (22.VIII.1928, București), eseistă. Este fiica Tatianei Matta (n. Olșevschi), profesoară, și a lui Walter Matta, de origine germano-chiliană, inginer. Învață mai întâi la Ismail (cursurile primare și gimnaziul), apoi la București, unde urmează Şcoala Centrală și frecventează doi ani Academia de Belle-Arte și Conservatorul. În 1950 este expulzată, împreună cu familia sa, în Elveția. După studii de romanistică la Zürich și la Paris, obține în 1955 un doctorat în litere cu teza *Existence poétique de Bacovia*. Este profesoară de limba franceză la diferite licee timp de cincisprezece ani, apoi de literatură și civilizație franceză la o școală de interpreți din Zürich, între 1978 și 1990 funcționând ca lector de limba și literatura română la Universitatea de aici. Se stabilește la Lugano.

Eseul *Eminescu și abisul ontologic*, apărut într-o primă ediție la Aarhus (Danemarca) în 1988, apoi în țară în 1994, se înscrie în rândul puțin numeroaselor cercetări hermeneutice ale operei eminesciene. Autoarea încearcă o abordare a „neantului" introdus de poet în literele românești, categorie indefinibilă și improbabilă rațional, ci numai aprioric, prin alăturarea „lumii" poetice eminesciene de Ființa heideggeriană (*Sein*): nici Dumnezeu, nici temelie a lumii, apropiată dar și departe de om, „depărtare" – cum numește eseista „starea de neascundere", despicătura din „lucru" – de găsit oriunde. **P.-M.** afirmă chiar că Eminescu a avut într-un anume fel preștiința Ființei înaintea lui Heidegger, pentru că poetul român a trăit raportul cu Ființa prin anticiparea propriei morți și prin repetarea acesteia în spirit. Iubirea eminesciană, expresie a „erosului românesc", e descrisă ca participare a poetului la „visul ferice", „visul misterios", adică nostalgie a ființei solidare cu omul prin implicarea

neființei intuibile sub forma morții. Dorul eminescian este explicat prin Emmanuel Levinas ca „foame sublimă", care nu își împlinește consumarea, un „mai puțin ca nimic" ce face ca apropierea să erupă distanța sau categoria „departelui" (aici este citat Edgar Papu). **P.-M.** urmărește îndeaproape și modurile poetice ale exprimării/ transfigurării „iluminatoare" a erosului eminescian, care depășește „grația naturală" a dragostei românești prin „cosmicitatea categoriei departelui". În secțiunea mitopoetică, dedicată *Luceafărului*, premisa e curioasă („ieșit din credințele populare ale patrimoniului zeiței Dochia, Zburătorul eminescian [...] se proiectează în personaje ca Sarmis legendarul ori ca istoricul Mușat"), iar excursul critic derutează nu rareori prin fuga pe trasee excentrice. Poemul – după **P.-M.** – este varianta românească eminesciană a Ființei: o autorevelare, poetul „fiind atras de o alteritate necunoscută și, deși fără acces, manifestată în el", întrucâtva asemănător lui Heidegger, la care Ființa este orice lucru cu obligatorie implicație a neantului („Au nu sunt toate-nvelitori /Ființei ce nu moare?"); iar neantul eminescian este o „prezență – absență*"*, precum în versul „Nu e nimic și totuși e...". Tentativa autoarei este una rară, încercată de puțini cercetători, de a descrie poetica implicită ca proiecție verbală a intuiției ireprezentabilului. Volumul *Jurnal hermeneutic* (1997) continuă cercetarea eminescologică din perspectiva problematicii poetice și sociopolitice, căutând o înțelegere a lui Eminescu nu pe principii estetice sau retorice, ci prin „comprehensiune", cum consideră **P.-M.** să opereze cu „sentimentul participativ", adică printr-o aprofundare empatică. Pentru autoare, a-l înțelege pe Eminescu înseamnă participare la „sensul prezent" al Frumosului. Pe urmele lui Platon, Nietzsche și Heidegger, eseista vorbește de esența divină a poeziei. Conferind mitului funcție gnoseologică intercesivă, ca stadiu al legăturii inconștientului cu „recunoașterea conștientă", cu ajutorul teoriilor psihologiei abisale jungiene și ale hermeneuticii heideggeriene, autoarea caută „sensul poetic" al tensiunii din valoarea etică a frumosului și a binelui atunci când vorbește despre „politeia" eminesciană. Se adaugă în bibliografia autoarei un mic eseu, *In Search of Democracy – În căutarea democrației* (2001, în colaborare cu Constantin Michael-Titus), care conține o reflecție asupra democrației antice grecești, ca și a falsei democrații din secolul al XX-lea, alte eseuri și interviuri, mai multe pagini autobiografice adunate în volumul *Calicantus. Scene din viața lui Cristal* (2005), o carte despre lumea lui Marcel Proust, scrisă în franceză și editată la München în 2011. Scurta teză doctorală *Existence poétique de Bacovia* a fost tradusă în românește în 2012, având meritul primei consemnări, la nivel de sugestie, a posibilei apropieri a modernistului român de existențialism.

SCRIERI: *Existence poétique de Bacovia*, Winterthur (Elveția), 1958; ed. (*Existența poetică a lui Bacovia*), tr., îngr. și introd. Lucia Olaru-Nenati, Bacău, 2012; *Eminescu și abisul ontologic*, pref. N. Steinhardt, Aarhus (Danemarca), 1988; ed. București, 1994; *Jurnal hermeneutic*, pref. George Vulturescu, Cluj-Napoca, 1997; *In Search of Democracy – În căutarea democrației* (în colaborare cu Constantin Michael-Titus), ed. bilingvă, București, 2001; *Calicantus. Scene din viața lui Cristal*, Timișoara, 2005; *Galaxie Proust*, München, 2011; *George Popa in extasis mentis*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Luminița Fassel, *„Eminescu și abisul ontologic"*, ALIL, t. XXXII, 1988–1991; Ioan Pintea, *Eminescu sau Despre comuniunea contrariilor*, VR, 1990, 3; Ion Dur, *Eminescu și partea ascunsă a Ființei*, TR, 1990, 1; Gabriel Stănescu, *„Eminescu și abisul ontologic"*, VR, 1990, 4; Edgar Papu, *„Între Eminescu și Heidegger"* (dialog cu Svetlana Paleologu-Matta), JL, 1992, 35–43; Mihai Cimpoi, *Spre un nou Eminescu*, Chișinău, 1993, *47–62*; Bogdan Mihai Mandache, *„Jurnal hermeneutic"*, CL, 1998, 2; Constantin Trandafir, *Hermeneutică eminesciană*, ALA, 2000, 500; Adela Pal, *Etica înfloririi hibernale*, LCF, 2005, 38; Cassian Maria Spiridon, *Nemargini de gândire*, CL, 2008, 1; Manolescu, *Enciclopedia*, *565–566*; Lucia Olaru-Nenati, *De la Bacovia la Eminescu*, ATN, 2011, 11–12; Theodor Codreanu, *Europenitatea lui Bacovia*, „Bucovina literară", 2012, 9–10; Ioan Lascu, *Bacovia – poet european*, R, 2012, 12. ***E.M.***

PALER, Octavian (2.VII.1926, Lisa, j. Făgăraș – 7.V.2007, București), eseist, prozator, poet.

Este fiul Anei (n. Șerban) și al lui Alexandru Paler, țărani. Un înaintaș, Bucur Paler din Lisa, ar fi fost înnobilat în 1664 de Anna Bornemisa, soția

principelui Transilvaniei. **P.** frecventează cursurile școlii primare în satul natal, apoi urmează Liceul „Spiru Haret" din București (1937–1944), face ultima clasă la Liceul „Negru Vodă" din Făgăraș, susținându-și bacalaureatul la Sibiu (1945). Devine student la Facultatea de Litere și Filosofie și la Facultatea de Drept de la Universitatea din București (1945–1949). Va fi redactor la emisiunile culturale ale Radiodifuziunii Române (1949–1964), corespondent Agerpres la Roma (septembrie–decembrie 1964), director general al Televiziunii Române (1965–1968), vicepreședinte al Radiodifuziunii, coordonând emisiunile literare și muzicale (1968–1970), redactor-șef la „România liberă" (1970–1983), iar din 1990 director onorific al ziarului. Membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român (1974–1979) și deputat în Marea Adunare Națională (1980–1985), în anii '80 intră în conflict cu autoritățile comuniste. Debutează la „Luceafărul", în septembrie 1958, cu poezia *Ulciorul*. La patruzeci și patru de ani publică o carte de „definiții lirice", *Umbra cuvintelor* (1970). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1972, 1980 și în 2005 pentru Opera Omnia) și cu Premiul Academiei RSR (1978), iar în 2003 i s-a decernat Ordinul Steaua României în grad de Cavaler.

Liniștea pietrei ce se mistuie în statui, tăcerile uitate în vinuri, albul care este tăcerea cuvintelor, nucii care curg în somn, frunzele din copacul originar care rătăcesc pe cer sunt temele formulate aforistic de **P.** în *Umbra cuvintelor*: „Și-ascult cum germinează statuile în munți"; „Un deget de aramă/ bate în tăcerea ușii". El părăsește poezia și optează pentru eseul moralistic ce se revendică dintr-un romanesc al ideilor. Modelele sunt eseiștii spanioli (Unamuno, Ortega y Gasset) și, dintre francezi, Albert Camus. Mărturisește că nu cunoaște foamea de real, cum o cunosc, de regulă, reporterii, și că se simte mai bine printre mituri și parabole. Faptul se vede în textele care caută în orice întâmplare simbolul ei uman și emblema ei mitică. **P.** nu a aspirat niciodată să fie un scriitor realist. Când călătorește, călătorește însoțit de Don Quijote și de Sisif (mituri preferate). Sentimentul dominant este că trăiește la o răspântie a timpurilor și civilizațiilor, nu acceptă ideea turnului de fildeș ca loc sublim pentru creatorul de artă pentru că nu crede în tăceri inocente. Pe când era tânăr se gândea să scrie o istorie etică a artei. Nu e atras de filosofia de sistem și, în genere, crede, ca Nietzsche, că orice om de sistem este suspect. Nu ține să fie nici obiectiv, cumpănit, factor stabilizator, este „iremediabil și violent subiectiv". Ar fi vrut să trăiască în Cinquecento la Florența sau în Grecia pe vremea lui Platon. S-a resemnat, grija lui fiind să nu-și trădeze destinul. Libertatea este și pentru el dreptul de a nu minți (o propoziție ce se repetă în eseuri; sursa ei este camusiană). Primele însemnări despre Egipt, Grecia și Italia, intitulate *Drumuri prin memorie* (1972, 1974), ezită între memorialul de călătorie, în stilul mai vechi al genului, reflecția morală și o discretă poezie a timpului. Sala hipostilă de la Karnak îi dă o idee morală, iar ideea îmbracă numaidecât formele unui limbaj inflamat: „Un purgatoriu pentru trufiile netrebnice... da, printre aceste coloane capabile să susțină fiecare un secol ar trebui pedepsiți să treacă și să facă o cură de umilință toți obstinații ridicoli sau grotești ai suficienței agresive, să se rușineze și să plece smeriți". Vizitând Sicilia și Sardinia, călătorul face reflecții despre sentimentul insularității: „Singurătatea Siciliei e centrifugă. Cea a Sardiniei, centripetă". Roma îi pare un oraș cu suflet baroc, statuia lui Moise din biserica San Pietro in Vincoli e „o mânie albă surprinsă într-un moment de acalmie aparentă". Veneția suferă de narcisism, e un oraș, cu alte cuvinte, complexat, bolnav de trecut. Marcel Proust îl numea, totuși, locul înalt al Religiei Frumuseții, iar Paul Morand nu ezita să-l vadă ca unicul refugiu european în fața agresiunii civilizației industriale. Aici, și peste tot, informația se convertește în confesiune și confesiunea ajunge la temele fundamentale ale existenței. Această alianță fixează textul lui **P.** între literatura propriu-zisă și literatura moralistică. Cu *Mitologii subiective* (1975) el se întoarce la Grecia și la miturile ei. Stilul devine mai direct reflexiv și tema morală, esențială la el, răzbate acum mai decis printre rânduri. Exemplul îndepărtat este *Vara* lui Camus. Eseistul vede peste tot epifanii și socotește mitologia o carte despre condiția existențială a omului. În tragedia lui Oedip este un act de revoltă. Asumându-și vina și trăind demn consecințele ei, Oedip se transformă pe sine în zeu. Rătăcirile lui Ulise reprezintă o luptă împotriva uitării, întoarcerea în Itaca este o revenire la ordinea firească a lucrurilor. Față de Ariadna, Tezeu se comportă ca un escroc; morala lui este să se consoleze repede și să fugă de complicațiile sentimentale. Drama Casandrei este fără lumină și fără speranță, căci, explică moralistul,

Eugen Simion, Marin Sorescu și Octavian Paler

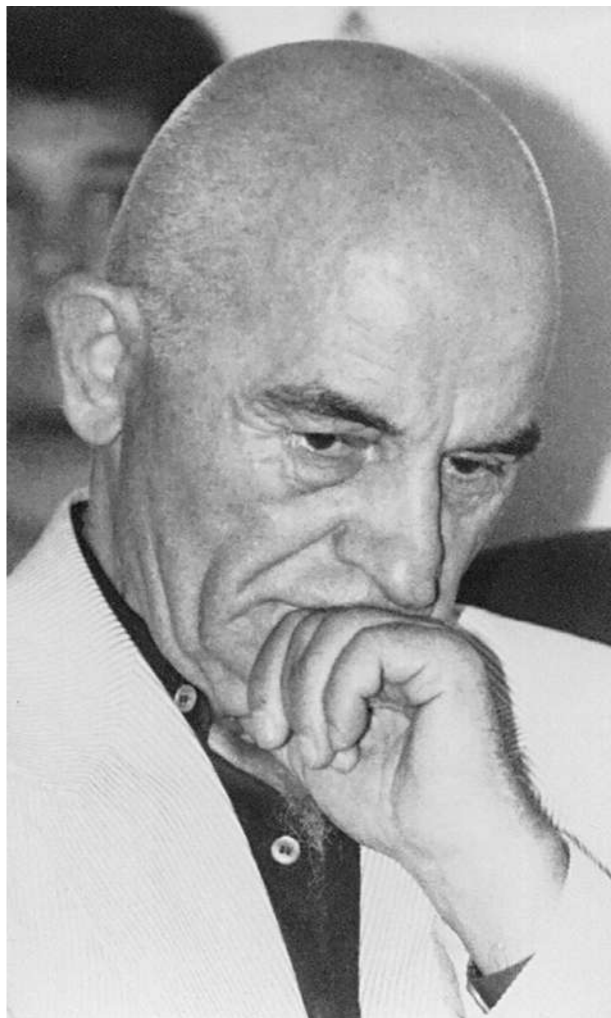
„există dureri în miezul cărora, nemaiavând nimic, putem câștiga totul; dar suferința Casandrei e goală de orice speranță; un zeu sau o fiară ucide timpul înainte de a sosi în inima ei; și nu compasiunea ne poate apăra; compasiunea are nevoie de viitor; ca și dragostea”. Ideea unui Narcis erou tragic (erou camusian) este de natură să alarmeze spiritul. Ipoteza este însă acceptabilă pentru că se bizuie pe un minim de adevăr luat chiar din datele mitului. Eseistul pune patimă și iscusință în astfel de lecturi subiective, mereu în acel stil războinic – un stil al deciziei și al ultimatumului –, eliminând spațiile de respirație calmă, de răsfăț și ironie. Dacă trebuie să fie găsit un model românesc pentru aceste reflecții în care obiectele sunt privite totdeauna dinspre partea universalului, încărcate de sensurile unei grandori tragice, poate fi citat Vasile Pârvan. El a impus în cultura română modelul spiritului condamnat să ia viața în serios și să nu respire decât în preajma marilor simboluri. *Apărarea lui Galilei* (1978) este un „dialog despre prudență și iubire”. Cel mai coerent și mai ingenios, poate, din câte a publicat **P.** O interogație copleșitoare – de ce a cedat Galilei în fața Inchiziției? – și un număr de justificări morale care, la un loc, pun în discuție relația dintre adevăr și etica omului care luptă pentru adevăr. Premisele dialogului sunt următoarele: este, oare, bine să mori pentru o idee și să devii un martir sau să trăiești cu prudență și să încerci să impui adevărul? Galilei se apără zicând că lumea nu are nevoie de victime și că numai diletanții pot avea voluptatea suferinței: „Urăsc călăii, însă nu mi se pare important să-i urăsc ca victimă; prefer să-i urăsc contestându-i prin strigătul meu de bucurie; acest strigăt poate fi mai elocvent decât flăcările unui rug”. Cel ce se opune lui Galilei e de părere că nu merită să trăiești oricum și că adevărul are adesea nevoie de sfinți: „Galilei, cine nu crede în necesitatea adevărului sfârșește prin a le cere și altora același lucru. O lume incapabilă de martiri e o lume incapabilă să apere adevărul. Aici e problema. Nu dacă tu ai fost sau n-ai fost martir. Ci *dacă erai în stare să fii*. Adică, dacă erai în stare să suporți cu orice preț adevărul unei idei în care crezi”. Autorul îmbrățișează punctul de vedere din urmă, dar trebuie spus că, pentru a da dialogului vivacitate și a face să progreseze ideea morală, el nu simplifică teza adversă. Tema cărții alunecă

discret spre Inchiziție și, de la un punct, preopinenții își unesc eforturile de a indica formele pe care le ia represiunea împotriva spiritului (o temă incomodă pentru ideologia totalitarismului). Dialogul e prezent și în eseurile următoare – *Scrisori imaginare* (1979), *Caminante. Jurnal (și contrajurnal) mexican* (1980), *Polemici cordiale* (1983), *Un muzeu în labirint. Istorie subiectivă a autoportretului* (I, 1986) –, căci de oriunde ar porni **P.** ajunge în cele din urmă la ideea de adevăr și la libertatea de a numi adevărul. E subiectul ce îl obsedează pe intelectualul din secolul al XX-lea, om al interogației, cum îl definește André Malraux. Eseistul adaugă interogației radicalismul lui de preot laic, pornit din Făgărașul natal – spațiu al oamenilor drepți și încăpățânați, sugerează el – pentru a reprima balaurul minciunii. Pentru a da altă înfățișare confesiunii (care păstrează, în esență, accentul ei acut testamentar), inventează scrisori către marile spirite (Unamuno, Camus, Erasm, Proust, Seneca, Gide) și însoțește scrisorile imaginare cu poeme reflexive. Alt mod de a repune în dezbatere relația dintre creație și morala omului care scrie, dintre singurătate și suferință, suferință și iubire. Argumentele din *Apărarea lui Galilei* sunt reluate în epistola către Seneca, filosoful și sfetnicul lui Nero, cu aceste vorbe aspre în ton apostolic; „Şi, acceptând să fiți sfetnicul lui Nero, ați acceptat ca filosofia să fie sfetnica unui ucigaș. Chiar dacă ați vrut în felul acesta să-l temperați, împuținând numărul victimelor. În loc ca Nero să condamne numai în numele unui călău, în numele unui nebun, el a condamnat, cât timp i-ați fost sfetnic, și în numele filosofiei. Şi ce rost mai are filosofia dacă ea se recunoaște neputincioasă în fața ucigașilor?; dacă recunoaște că singura ei șansă e să limiteze crimele, fără a putea ataca însăși crima?”. Seneca devine, în acest chip, un simbol al eșecului filosofiei și un simbol al complicității omului care gândește. Moartea voluntară nu îl izbăvește. *Caminante* e o carte de călătorie, rod a optsprezece zile petrecute în Mexic, cam stufoasă și într-un stil exagerat profetic („din ce în ce mai limpede am înțeles că în mine țărâna se întâlnește cu metafizica; de unde neputința de a găsi o cale de împăcare durabilă cu mine însumi, celula mea vitală fiind sfâșiată de o tensiune dublă; aduc o senzualitate tulbure până la ispitele de asceză a ideilor”). Era de așteptat că întâlnirea cu fiesta mexicană să trezească bucuriile spiritului și să elibereze umorul. Eseistul caută însă în continuare miturile (șarpele, piramidele, labirintul acvatic) și nu are ochi decât pentru adevărurile lui. După sugestia *Antimemoriilor* lui Malraux, **P.** își subintitulează notele de călătorie *Jurnal (și contrajurnal) mexican.* Nu are răbdare să țină o cronică a cotidianului, evadează mereu spre marile abstracțiuni morale. *Polemici cordiale*, o carte mai incitantă, este scrisă într-un stil fluent și are mai puțină erudiție mitologică. Aici se vede mai bine radicalismul său moral, firea lui de ideolog ardent și ceea ce Eugen Ionescu numea, prin anii ’30, cu referință la vocația diarismului, „epicismul interior”. Cu alte vorbe, capacitatea de a imagina ideile, de a le pune într-o narațiune și de a le face, astfel, mai ușor accesibile. Inflexibil când e vorba de conceptele etice, vorbește acum despre „utopia cordialității”, confirmând pe Julien Benda, care zicea că orice moralist este, în fond, un utopist. Este, adevărat, un utopist dacă vrea să îndrepte o lume moralmente strâmbă. Şi încă nu s-a văzut un moralist care că reușească. Cel puțin în timpul său. Ceea ce nu diminuează valoarea actului în sine. Rămâne totdeauna ceva (ceva foarte important): calitatea scriiturii. În *Polemici cordiale* autorul mai amestecă o dată cultura cu existența și reia discuția despre relația dintre morală și creație, libertate și necesitate. Sunt căutate situațiile limită și sunt aduse în sprijin cuvinte celebre. Paul Valéry spune, în timpul războiului, că nu îl interesează evenimentele, pe el îl pasionează marea, nu valurile. Acesta este faptul de cultură, provocator pentru spiritul angajat. Vine, acum, faptul de viață: un tren duce spre Weimar, în timpul aceluiași război, o delegație de scriitori francezi colaboraționiști. Trenul oprește la un moment dat (întâmplare sau aranjament cinic) într-un câmp în care se află mai mulți prizonieri francezi păziți de soldați hitleriști. Acestea sunt premisele. Pe baza lor eseistul imaginează cincisprezece discursuri ale lașității și ale trădării, din care ideea turnului de fildeș iese zdrobită cu astfel de fraze: „refuzând să aleagă, el a și ales”; „tăcerea a ajutat ocupația și a devenit complice cu ea”. **P.** este foarte priceput în a pune gândul său tăios, ireconciliabil, în asemenea formule memorabile. Moraliștii sunt de regulă corupți de ambiguitățile limbajului. Răsfățul în paradox îi face inofensivi. Orice moralist este, în ultimă instanță, un manierist. **P.** apără și el ambiguitatea și se socotește chiar un spirit manierist, dar gândește manierismul ca un exercițiu necesar de igienă artistică,

iar ambiguitatea ca o posibilitate a spiritului de a îmbogăți obiectul analizei. Cărțile proprii îl dezmint, totuși. Ele arată un spirit angajat, hotărât să moară pentru ideea morală, orgolios la culme și irepresibil. Este, din acest punct de vedere, o oarecare contradicție între inflexibilitatea moralistului și ideile de toleranță și democrație pe care le propagă. Polemicile nu mai sunt deloc cordiale în cărțile apărute după 1989. Revoluția l-a găsit pe **P.**, cum singur spune, „interzis ca scriitor, șomer ca salariat și suspect ca individ în societate". Această condiție i-a radicalizat și mai mult spiritul. Un stil al urgenței și o retorică, bine controlată, a avertismentului. Scriitorul, care publicase între timp două romane, își revede, acum, în libertate, eseurile vechi și le stilizează fără a schimba esența judecăților din interior. Tipărește, sub această formă revizuită, majoritatea eseurilor vechi și publică altele noi – *Don Quijote în Est* (1994), *Vremea întrebărilor. Cronică morală a unui timp plictisit de morală* (1995), *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal* (1996) ș.a. –, în care îi pot fi regăsite fantasmele. O antologie în limba franceză (*Polémiques cordiales*, 1991) selectează texte din *Polemici cordiale* și *Viața ca o coridă* (1987). Versiunea românească se cheamă *Rugați-vă să nu vă crească aripi* (1995), cu un capitol nou, *Pagini răzlețe*. **P.** postrevoluționar face, mai întâi în „România liberă", apoi în „Cotidianul" și în alte ziare, o cronică morală a vieții politice, arătându-se din ce în ce mai dezgustat de politicianismul românesc și de ipochimenii lui. La început vituperează pe intelectualii „apolitici", apoi înțelege zădărnicia de a părăsi literatura, recunoscând, loial, că a greșit. Face publicistică angajată în stilul lui M. Eminescu și al lui N. Iorga, cu note acide. „Bizantinii" lui sunt politicienii corupți de toate culorile politice, îmbogățiții din perioada de tranziție, oamenii vechiului regim care au intrat în afaceri sau în viața parlamentară. Articolele din ultima vreme arată o mizantropie din ce în ce mai neagră. Moralistul crede că gena națională este compromisă și că răul general nu mai poate fi oprit. Opiniile lui au, de regulă, audiență. Scrierile eseistice merg în sensul cunoscut: confesiune, meditații morale și politice, fapte curente de viață, analizate cu o cruzime care nu exclude un scepticism fundamental. Omul vigilent al Cetății este un Don Quijote într-o lume (lumea Estului) în care utopiile și nostalgiile sunt impure. Sămânța iubirii cade pe un sol îmbibat de ură și, în genere, de mizerie morală. Moralistul nu mai crede în soluții, se mulțumește să pună doar întrebări. Autorul este din ce în ce mai solitar și din ce în ce mai puțin solidar cu timpul său, un Don Quijote care nu mai crede în iluzii, dar continuă să se bată cu morile de vânt. Reabilitează pe Narcis (o veche fantasmă), văzând în el nu un simbol al frivolității, ci al cunoașterii de sine. Altă carte publicată de **P.**, *Deșertul pentru totdeauna* (2001), constituie un original roman autobiografic, adică o autoficțiune cu o notă meditativă pregnantă. Stilul este, la suprafața textului, același: vehement subiectiv, moralistic, amestec de confesiune și speculație în jurul marilor idei, cu o prelungire a faptelor de existență spre mituri și concepte. Scriitorul își asumă (sau, mai bine zis, încearcă să-și asume) biografia și să o justifice până la un anumit punct. Vorbește despre ea cu gândul la destin. Modelul Malraux și modelul Camus nu îl părăsesc. Ce e destinul? O experiență transformată într-o conștiință, spunea Malraux. **P.** gândește cam în aceiași termeni, definind destinul ca o sumă de eșecuri depășite prin meditație. Nu își face un portret prea favorabil. Nu se crede un învingător, deși a publicat un număr mare de cărți, și cărțile au avut (și au în continuare) succes. Face recensământul înfrângerilor și, la sfârșit, când trage linia, se vede că intelectualul care scrie despre viața sa nu e deloc mulțumit de sine. Nu îi place pe unde a trecut, nu s-a simțit bine, cu adevărat, decât în copilărie, în Lisa din preajma munților Făgăraș. Copilăria este, și pentru el, un paradis pierdut. Pierdut, dar nu uitat. Scriitura omului care a trecut hotarul senectuții poate reînvia acest spațiu miraculos. Tatăl (modelul uman și metafizic), mama tăcută și religioasă (face în fiecare seară o sută de mătănii), rânduielile

Octavian Paler, Eugen Barbu și Mihnea Gheorghiu

casei, micile și marile evenimente ale satului, toate revin, acum, în memoria celui care simte respirația neantului. *Deșertul…* este o cronică existențială, fixată, calendaristic, din mai până în august. Naratorul (identificat cu autorul de pe copertă) a suferit un infarct și, cu moartea în față („încarcerat în mine însumi" – zice el), își reconstituie trecutul și își gândește prezentul. O face în felul său, amestecând în confesiune și meditație planurile temporale și existențiale, într-o narațiune fragmentară. Un eseist francez crede că fragmentul este un doliu al textului, o victimă a violenței interioare, un accept al violului scriptic. Definiția se potrivește eseurilor biografice ale lui **P.** Ca să întărească acest doliu, autorul scrie cu două penițe: una care notează reflecțiile, amintirile fulgurante, faptele, pe scurt, de ordin biografic (jurnalul propriu-zis) și alta care transcrie pagini dintr-un posibil roman în care este vorba de un doctor Luca – filosof privat – și de custodele unei biblioteci dintr-un loc care se cheamă Asybaris. Asybaris înseamnă, în ficțiunea lui **P.**, partea noastră de infern. Interesul, la lectură, merge spre jurnalul propriu-zis, un jurnal de idei etice. Aici se poate intui mai ușor portretul omului care nu știe să-și facă prieteni, omul sentimental care poartă în el o tristețe nelămurită și se rușinează să vorbească despre ea. Nu știe să devină „un om de lume" și multă vreme nu vrea să audă că bătrânețea există. Numai că bătrânețea vine fără să fie chemată și eseistul este nevoit s-o ia în seamă. *Deșertul…* e, în esență, o meditație despre bătrânețe, suferință și, fatal, despre moarte. Istoria rămâne pe plan secund și nu este evocată decât ca să justifice fantasmele proiectate de un spirit interogativ în conflict permanent cu *le dehors* și *le dedans.* O scenă memorabilă este aceea în care copilul din Lisa Făgărașului ajunge la București la Liceul „Spiru Haret" îmbrăcat în costum tradițional, speriat de lumea din jur, blocat într-o tăcere agresivă. Ca scriitor, **P.** este o alianță, curioasă, de mesianism și scepticism. Un spirit care „vede" mereu mituri și se plasează, în actele lui de existență, în marea istorie. Retorica lui este solemnă și, deseori, reflecțiile sunt oraculare. A trecut, cum era de bănuit, la roman: *Viața pe un peron* (1981), *Un om norocos* (1984). Este vorba de două parabole ample, cu câteva personaje-simboluri și o intrigă ce nu poate fi fixată în timp și spațiu. Modelul epic poate fi Herman Hesse și Ernst Jünger (*Pe falezele de marmură*), cu simbolistica lor enigmatică, iar în proza românească un punct de referință este *Echinoxul nebunilor* de A.E. Baconsky. Deosebirea de cel din urmă este că **P.** nu pune accentul pe limbajul fastuos, matein, ci pe dialectica ideilor și pe semnificația parabolei. Tema prioritară este sentimentul de culpabilitate, asociat cu frica, recluziunea, poziția intelectualului în lumea violenței moderne. Un profesor de istorie, retras în pustietate mai mult de frică decât din înțelepciune, își scrie viața și din ce scrie se înțelege că el se născuse „gata răstignit". Este pregătit, vasăzică, pentru un destin tragic, iar demnitatea lui este, dacă nu să scape acestui destin, cel puțin să îl supună judecății spiritului. Problematica eseurilor lui Camus și, în genere, a existențialismului, este pusă în termenii unei fabule în care simbolurile (îmblânzitorii de cobre, dresorii de câini, mangustele imperfecte) vin să dubleze ideile, exprimate în lungi și

remarcabile eseuri epice. Pustnicul din sala de așteptare are pasiunea proceselor, modul lui de a cunoaște este a pune în acuzație, adevărul – pentru a fi acceptat – trebuie să treacă mai întâi printr-o lungă contestație. El caută mereu ceva, un sens într-o lume plină de contradicții, o cale care să îl ducă spre adevărul pur, și nu o află pentru că drumul spre adevăr trece prin propria-i ființă dedublată, stăpânită de Fiara agresivă și de Dumnezeul care nu iluminează, ci poruncește. Existența lui e, într-adevăr, un lanț de eșecuri traduse în limbajul parabolei. Copil fiind, și-a dorit o bicicletă și, când a obținut-o, un șofer i-a sfărâmat-o intenționat. A doua pasiune a fost șahul și îndemânarea tânărului era așa de mare, încât ajunge să joace fără tablă cu ambele culori. Dedublarea duce la o stare de dezagregare a imaginii normale a lucrurilor. Se vindecă citind o povestire de Stefan Zweig, unde e vorba de un individ care înnebunește jucând șah orb. Student în drept, renunță la ultimul examen gândind că „într-o lume în care chiar dreptatea e ratată, îmi puteam îngădui și eu să fiu un ratat”. Așadar: forța de a eșua, libertatea de a merge împotriva destinului. Asta amintește de literatura lui Malraux și de tipologia romanelor din anii ’30 ai secolului trecut. Totuși **P.** nu scoate din eșecul existențial o morală a tragismului eroic. El vrea mai degrabă să elucideze relația misterioasă cu mecanismul unei istorii care cultivă în om frica și disperarea. Profesorul de istorie dă elevilor o imagine dramatică a Revoluției franceze, apoi, pasionat de subiect, caută resorturile ascunse ale acțiunii lui Robespierre. Un nou proces se deschide, pro și contra, în jurul noțiunii de adevăr și despre rolul întâmplării în istorie. Unde începe corupția incoruptibilului Robespierre, în ce punct pasiunea pentru justiție se transformă într-o teribilă armă de represiune împotriva omului? Cele mai bune pagini din romanele lui **P.** analizează astfel de ecuații delicate, și trebuie spus că dialectica ideilor e mai spectaculoasă la **P.** decât ficțiunea propriu-zisă. În *Un om norocos* se află tot un personaj „ciudat” – Daniel Petric, artist conștient de mediocritatea lui –, care nu acceptă complicitățile (mari, infernale) ale lumii în care destinul l-a aruncat fără să îl întrebe. Romanul, scris la persoana întâi, este tot o parabolă neagră, dominată de simboluri rău prevestitoare și dublată de o eseistică morală și filosofică de bună calitate. Daniel Petric trăiește într-o veșnică stare de criză, este, ca și naratorul, „un fanatic al nesupunerii”, „un bigot al nesăbuinței”, în conflict cu toate sistemele (familie, societate etc.). Tatăl – pictor de succes – este un tip lamentabil de conformist, simbolul autorității represive. Fiul fuge de el și viața lui devine un șir de eșecuri. Este obsedat, oriunde ajunge, de ideea imposturii. Ajunge cioplitor de cruci, eșuează în iubire, apoi soarta îl duce într-un azil de bătrâni care este, în fapt, un fel de lagăr concentraționar. Pensionarii fabulează, se suspectează, se toarnă între ei. Azilul este simbolul societății totalitare. Suferința și ticăloșia se țin, aici, de mână. Vânătorul are în spatele lui un alt vânător, turnătorul este, la rândul lui, turnat. Deasupra tuturor se află Bătrânul, un mit impus de cei care conduc acest mic infern. Când sculptorul vrea să îl demaște arătând că Bătrânul nu există, nimeni nu îl crede și este eliminat. Încă un eșec pentru Daniel Petric, artistul care, recunoscându-și mediocritatea, este de două ori condamnat să nu aibă liniște: o dată pentru că nu are talent, a doua oară pentru că își dă seama de acest lucru. O parabolă complexă, aglomerată de simboluri existențialiste și morale sumbre (poate fi comparată, din acest punct de vedere, cu *Biserica Neagră*, scrierea lui A.E. Baconsky), o dezbatere de idei incitantă. Romanul din parabolă trăiește, ca și în cazul anterior, prin fervoarea speculației.

Confesiune și dialog: acestea sunt formele specifice de existență ale literaturii lui Octavian Paler, eseist și prozator al cărui scris impecabil cadențat are mereu solemna gravitate impersonală a unui discurs întocmit în respectul deplin al regulilor elocinței clasice, deși este încărcat de toate neliniștile sufletului modern și acuză o subiectivitate violentă și pătimașă, recunoscută de altfel. [...] *Jurnalist de mare vocație, pasionat, mobil, inventiv, Octavian Paler are înfățișarea austeră și anacronică a unui consul roman în acțiune, ce trăiește urmând cu o fidelitate absolută cugetările lui Marcus Aurelius.*

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *Umbra cuvintelor. Definiții lirice*, București, 1970; *Drumuri prin memorie. Egipt, Grecia*, București, 1972; *Drumuri prin memorie. Italia*, București, 1974; *Mitologii subiective*, București, 1975; ed. 3, pref. Daniel Cristea-Enache, Iași, 2008; *Apărarea lui Galilei. Dialog despre prudență și iubire*, București, 1978; ed. București, 1997; *Scrisori imaginare*, București, 1979; ed. București, 1998; *Caminante. Jurnal (și contrajurnal) mexican*, București, 1980; ed. București, 2003; *Viața pe un peron*, București, 1981; ed. 3, pref. Daniel Cristea-Enache, București, 2005; *Polemici cordiale*, București, 1983; ed. 2, pref. Nicoleta Sălcudeanu, Iași, 2008; *Un om norocos*,

București, 1984; ed. 2, pref. Mircea Iorgulescu, Iași, 2008; *Un muzeu în labirint. Istorie subiectivă a autoportretului*, vol. I: *Spre centrul labirintului*, București, 1986; ed. (*Eul detestabil. O istorie subiectivă a autoportretului*), București, 2005; *Viața ca o coridă*, București, 1987; ed. 2, pref. Cosmin Ciotloș, Iași, 2009; *Polémiques cordiales*, tr. Alain Paruit, Paris, 1991; *Don Quijote în Est*, București, 1994; *Rugați-vă să nu vă crească aripi*, București, 1995; *Vremea întrebărilor. Cronică morală a unui timp plictisit de morală*, București, 1995; *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal*, București, 1996; *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, tr. Crisula Ştefănescu și Emily Chalmers, București, 1998; *Drumuri prin memorie*, București, 1999; *Deșertul pentru totdeauna*, București, 2001; *Autoportret într-o oglindă spartă*, București, 2004; *Calomnii mitologice*, București, 2007; *Convorbiri cu Octavian Paler* (interlocutor Daniel Cristea-Enache), București, 2007; *Poeme*, București, 2008

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Octavian Paler*], RL, 1976, 3, 1978, 52, 1980, 43; Stănescu, *Jurnal*, I, *263–270*, III, *133–136*; Nicolae Balotă, *O dramă filosofică*, LCF, 1979, 10; Popescu, *Cărți*, *119–122*, *128–134*; Zaciu, *Cu cărțile*, *63–68*; Mircea Martin, *Morala parabolei*, RL, 1982, 49; Iorgulescu, *Ceara*, *205–214*; Steinhardt, *Critică*, *149–153*, *242–244*; Edgar Papu, *O neobosită trăire*, RITL, 1984, 3; Cristea, *Modestie*, *146–151*; Manea, *Contur*, *153–160*; Raicu, *Fragmente*, *407–410*; Simion, *Scriitori*, III, *514–528*; Al. Călinescu, *Pe faleza de marmură*, CRC, 1985, 21; Iorgulescu, *Prezent*, *131–140*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *207–220*; Steinhardt, *Monologul*, *216–219*; Cristea, *A scrie*, *85–92*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *80–84*; Adrian Marino, *Don Quijote a greșit adresa*, „22”, 1994, 25; Octavian Soviany, *Cavalerul Tristului Est*, APF, 1994, 10–12; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *316–320*, IV, *75–78*, V, *38–44*; Papahagi, *Interpretări*, *70–77*; Radu Sorescu, *Opera lui Octavian Paler*, pref. Ovidiu Ghidirmic, Craiova, 1995; Alex. Ştefănescu, *Portretul scriitorului la 70 de ani*, RL, 1996, 26; Grigurcu, *Imposibila*, *315–320*; Constantin Coroiu, [*Octavian Paler*], ALA, 2000, 528, 2004, 727, 728, CLT, 2007, 19, 2011, 24–26, 2012, 20; *Dicț. esențial*, *597–603*; Gheorghe Grigurcu, *Un director de conștiință*, RL, 2001, 25; Cristea-Enache, *Concert*, *449–455*; Simion, *Genurile*, *66–72*; *Dicț. analitic*, IV, *386–388*; Cristea-Enache, *București*, *440–446*; Holban, *Ist. lit.*, III, *77–84*; *Octavian Paler. In memoriam*, RL, 2007, 24 (grupaj special); Manolescu, *Istoria*, *1175–1178*; Popa, *Ist. lit.*, II, *982–983*; Simion, *Fragmente*, VI, *124–131*; Simuț, *Vămile*, *349–353*. ***E.S.***

PALIA DE LA ORĂŞTIE, cea mai veche tipăritură hunedoreană în limba română cuprinzând traducerea primelor două cărţi ale *Vechiului Testament*, numite în terminologia epocii *Bitiia* şi *Ishodul* (adică *Geneza* și *Exodul*), lucrată cu slove chirilice la Orăştie în 1582. Volumul a fost imprimat între

14 noiembrie 1581 şi 14 iulie 1582, pe hârtie de fabricaţie sibiană, „în cheltuiala multă” a lui Gesti Ferencz, „hotnogiu Ardealului şi Ţărâei Ungureşti”, de către Şerban, fiul lui Coresi, „meşterul mare a tiparelor”, şi „Marien diiac”. Cei doi tipografi braşoveni, chemaţi special pentru imprimarea cărţii, au utilizat corpul de slove folosit anterior în *Psaltirea* slavonă de la 1577 şi în *Triodul* slavon din 1578, ambele scoase la Braşov. Traducerea textului, care cuprindea în forma primă manuscrisă tot *Pentateucul*, *Cartea Regilor* „şi alţi proroci câţiva”, după cum se precizează în prefaţă, a fost opera unui grup de cărturari din Banat şi Hunedoara conduşi de Mihai Tordaşi (adică din Turda), episcopul românilor calvini din Ardeal, Ştefan Herce, „propovăduitorul *Evangheliei*”, şi Efrem Zacan, „dascal de dăscălie”, ambii din Caransebeş, Moisi Peştişel, „propoveduietorul *Evangheliei* în oraşul Lugojului”, şi Achirie, „protopopul varmighiei Henedoariei”. Dată fiind provenienţa geografică a traducătorilor, limba textului, foarte unitară, reflectă în ansamblu normele subdialectului uzual la finele veacului al XVI-lea în zona Banat–Hunedoara, iar cele câteva

particularităţi lingvistice munteneşti au pătruns în tipăritură sub influenţa limbii tipografilor originari din Braşov. Traducătorii afirmă în prefaţa tipăriturii, indicând foarte probabil drumul urmat în timp de textul biblic, de la forma ebraică spre cea românească, că acele „cinci cărţi ale lui Moisi ... sâmt întoarse şi scoase den limba jidovească pre greceaşte, de la greci, sârbeaşte şi într-alte limbi", apoi „den acealea scoase pre limbă rumânească". Sursa utilizată a fost însă nu un presupus original slavon (termenii slavoni aparţineau lexicului literar uzual în epocă), ci *Pentateucul* imprimat în maghiară la Cluj, în 1551, de Gáspár Heltai, traducătorii apelând, după cum indică unele elemente textuale (între care şi o serie de note marginale), şi la o versiune a *Vulgatei*, într-o ediţie asemănătoare cu aceea publicată de Lucas Osiander la Tübingen în 1573. Cunoştinţele de limbă latină ale celor care realizează versiunea românească explică şi utilizarea de mai multe ori, în părţile introductive, originale ale textului, a formelor „român" şi „românesc", în alternanță cu „rumân" și „rumânesc". *Palia de la Orăștie*, care prezintă autonom textul biblic, a avut o influenţă şi o circulaţie limitate în scrisul vechi românesc. Ea a fost sursă directă pentru o copie a primelor două cărţi ale *Vechiului Testament*, făcută în veacul al XVIII-lea în zona Aradului. După unii cercetători, transcrierea celorlalte cărţi biblice, *Regii*, *Daniil* şi *Tobie* (păstrate în manuscris la Biblioteca Academiei Române), fără corespondent în tipăritura din 1582, descinde foarte probabil tot din aceasta. Prin utilizarea unui exemplar al *Paliei...* se explică și forma unei copii fidele a fragmentului intitulat *Carte de pre ruditul lumii*, inclusă într-un miscelaneu transilvănean păstrat în fondul de carte veche al Episcopiei Ortodoxe Române din Gyula. Este însă greu de argumentat existenţa unei relaţii de filiaţie între tipăritura de la 1582 şi aşa-numitul *Levitic*, descoperit de B. P. Hasdeu la Belgrad, publicat în *Cuvente den bătrâni* şi considerat de el a fi „cel mai vechi text biblic în limba română".

Ediţii: *Les Premières traductions de l'Ancien Testament. Palia d'Orăştie (1581–1582)*, vol. I: *Préface et Livre de la Genèse*, îngr. și introd. Mario Roques, Paris, 1925; *Palia de la Orăştie, 1581–1582*, îngr. și introd. Viorica Pamfil, Bucureşti, 1968; *Palia istorică*, îngr. Alexandra Moraru și Mihai Moraru, București, 2001; *Palia de la Orăştie (1582)* vol. I: *Textul*, îngr. și introd. Vasile Arvinte, Ioan Caproşu și Alexandru Gafton, transcrierea textului Sorin Guia, Iaşi, 2005.

Repere bibliografice: Iosif Popovici, *Paliia de la Orăştie. 1582*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXIII, 1910–1911; Mario Roques, *L'Original de la „Palia" d'Orăştie*, în *Mélanges offertes à M. Émile Picot*, II, Paris, 1913, *515–531*; Cartojan, *Ist. lit.* (1940), I, *64–65*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *123–126*; Pavel Binder, *Contribuţii la geneza „Paliei de la Orăştie", operă de colaborare a cărturarilor din Ţara Românească, Transilvania şi Banat*, „Studia bibliologica", 1969, partea 2; Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească: secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, *154–156*; *Dicţ. 1900*, *655–656*; *„Palia de la Orăştie", 1582–1982*, Bucureşti, 1984; Ion Gheție, Al. Mareș, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985, *110–111*, *360–363*, *446*; Gavril Istrate, *„Palia de la Orăştie" şi limba română literară*, AUI, lingvistică, t. XXXVII–XXXVIII, 1991–1992; Ioan Ardeleanu, *„Palia de la Orăştie". Orizont cultural și realitate lingvistică*, Timișoara, 2003; Gheorghe Chivu, *„Carte de pre ruditu lumii", o copie transilvăneană din „Palia de la Orăştie"*, LR, 2006, 5–6; Alexandru Gafton, Vasile Arvinte, *Palia de la Orăştie (1582)*, vol. II: *Studii*, Iaşi, 2007. ***Gh.C.***

PÁLFFY Endre (12.III.1908, Toplița – 16.XI.1975, Budapesta), istoric literar, comparatist. Face liceul la Târgu Mureș, studii de filologie la Cluj și la Paris, unde obține în 1931 diploma de profesor în specialitatea franceză–română. Funcționează ca profesor la Colegiul Reformat „Bethlen Gábor" din Aiud (1931–1940), la Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj și ca director al Liceului de Stat din Năsăud (1941–1944). După război se stabilește în Ungaria, unde este funcționar în Ministerul Învățământului și al Cultelor (1945–1949), șef al Catedrei de limba română la Institutul Pedagogic din Budapesta (1949–1955), apoi docent al Catedrei de românistică a Universității „Eötvős Loránd" din Budapesta și redactor-șef al săptămânalului „Foaia noastră" (1962-1968). Postum i s-a decernat în Ungaria titlul de doctor în științele literare (1976).

În articolele și studiile sale **P**. abordează o gamă largă de probleme privind punctele de contact dintre temele și ideologiile literare în scrisul românesc și în cel maghiar. Cu o astfel de tematică s-a prezentat, încă în tinerețe, la Vălenii de Munte, unde, la invitația lui N. Iorga, a conferențiat în anii 1938–1940 despre asemănările și diferențele ce pot fi descifrate între scrierile lui M. Eminescu și Madách Imre, Liviu Rebreanu și Móricz Zsigmond, Ion Budai-Deleanu și Arany János etc. Colaborează la revistele „Acta Linguistica", „Filológiay közlöny", „Helikon", „Irodalomtörténeti közlemények", „Kortárs", „Nagyvilág". Depășind stadiul

comparatismului de prim palier, **P.** s-a străduit să scoată la iveală interferențele filosofice și ideatice care apar între cele două literaturi și, în general, între literaturile est-europene, ca efect al dezvoltării lor în condiții socioculturale foarte apropiate. Dintr-o astfel de perspectivă analizează *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu și *Țiganii de la Nagyida* a lui Arany János, comediile lui Vasile Alecsandri și cele ale lui Kisfaludy Károly, ideile critice ale lui Titu Maiorescu și ale lui Gyulai Pál, paralelismele vieții și operei la George Coșbuc și la Arany János, traducerea *Divinei Comedii* a lui Dante de către Coșbuc și Babits Mihály, ideile lui C. Dobrogeanu-Gherea și ale lui N. G. Cernâșevski, universul comediilor lui Tudor Mușatescu și Branislav Nusić. Ca istoric literar, **P.** cercetează cu precădere literatura română din secolul al XIX-lea și al XX-lea. Tipărește un voluminos tratat de istorie a literaturii române (*A román irodalom története*, 1961), care oferă cititorilor maghiari o bună prezentare a scrisului românesc de la începuturi până în deceniul al șaselea al secolului trecut. Opera principală a lui **P.** este monografia *George Coșbuc élete és költészete* (1973), care a apărut după o îndelungată și asiduă muncă de cercetare, reflectată într-o serie de studii și articole consacrate vieții și activității poetului. Istoricul literar a mai colaborat la întocmirea unor medalioane (Ioan Barac, Mihail Kogălniceanu, Veronica Micle, George Coșbuc) pentru lexiconul maghiar al literaturii universale (*Világirodalmi lexikon*, I–XVIII, Budapesta, 1970–1995) și a semnat un număr mare de articole și studii consacrate personalităților literaturii române moderne și contemporane.

SCRIERI: *A román irodalom a XX században* [*Literatura română a secolului XX*], Budapesta, 1957; *A román és magyar irodalom kapcsolatai* [*Legăturile literaturilor română și maghiară*] (în colaborare cu Heszke Béla și Domokos Sámuel), Budapesta, 1952; *A román irodalom története* [*Istoria literaturii române*], Budapesta, 1961; *George Coșbuc élete és költészete* [*Viața și opera lui George Coșbuc*], Budapesta, 1973.

Repere bibliografice: Hegyi Endre, *Magyar könyv a román irodalomról*, „Nagyvilág", 1962, 12; Al. Metea, *„A román irodalom története"*, O, 1962, 5; Gáldi László, *„A román irodalom története"*, FK, 1963, 3–4; Dunajecz László, *Șantierele literare din Ungaria*, FON, 1968, 14; Vita Zsigmond, *Pálffy Endre halálára*, UTK, 1976, 3; *Sadoveanu în Ungaria*, CNT, 1981, 23; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița, 263–264;* Munteanu, *Românii–Ungaria*, II, *237–238.* ***O.K.***

PALLADE, Maria S. (5.IV.1882, Roman – 29.X.1946, București), prozatoare. Fiică a căpitanului Teodor Petre, **P.** a urmat cursurile secundare și de specialitate la Roman și la București. Devine profesoară de lucru manual, predând o vreme la Școala Normală din Galați. Deși colaborarea sa în presă este menționată încă de când era elevă, cu numele **P.** apare târziu, semnând versuri în „Pagini literare" (1916), apoi proză în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români", „Cultura poporului" ș.a. Debutul editorial are loc abia în 1926 cu volumul de versuri *Din lanuri vii*, urmat de o serie de romane, care nu o impun însă în atenția lumii literare, așa cum nici încercarea de a accede pe scena Teatrului Național din București, în stagiunea 1931–1932, nu are succes, piesa *Să veghem* fiind respinsă deoarece era „imposibil de reprezentat scenic".

Fără chemare pentru poezie – *Din lanuri vii* cuprinde versificări banale ale unor meditații, motive folclorice sau descrieri ale unor tablouri din viața rurală –, **P.** trece definitiv la proză. Tema predilectă, tratată cel mai adesea melodramatic, este suferința umană și deslușirea cauzelor acesteia. Drame întunecate pecetluiesc destinul unor personaje care fie nu și-au ales bine drumul în viață, fie au fost doborâte de adversitățile sociale sau au căzut pradă unor răufăcători. În romanele *Din umbra vieței* (1927) și *Pe malul mării* (1937) tineri fii de țărani, merituoși, ajunși la o anume poziție în ierarhia intelectuală și socială, sucombă din cauza neadaptării și a neacceptării (non) valorilor „lumii bune". Fete de condiție modestă, insuficient pregătite pentru viață, cad victime unor desfrânați sau răutății semenilor, încheind în mormânt scurte existențe pline de durere și de umilință, ca în *Lucia* (1934), *Suzana* (1939), *Numai o primăvară* (1941). Sau, dimpotrivă, bărbați de diferite vârste și condiții sociale sunt distruși, împreună cu familiile lor, de venalitatea unei prostituate, precum în *Pentru tine* (1935). Nefericit este și protagonistul din *Numerus clausus* (1927), care, în pofida ratării unei prime căsătorii, avea, cel puțin aparent, toate datele pentru a se împlini, dar firea lui de artist îl împiedică. Pe fondul unei involuții psihice structurale, întâmplarea din final (menită să demonstreze aberația antisemitismului), când unul din fii îl ucide pe necunoscutul său frate a cărui mamă era o evreică, îi dă lovitura de grație. O cumplită și insolubilă dramă interioară trăiește, în romanul *Suzana*, un personaj a cărui

conștiință era încărcată de moartea părintelui său și de a unei fete în casă, pe care o alungase după ce o lăsase însărcinată. El va încerca o ispășire prin scris: își analizează și mărturisește vina într-o piesă de teatru, cu scopul de a zgudui spiritele celor care comit cu prea multă ușurință răul. Aici ar fi cheia demersului: suferința ca substrat generator al artei, chiar cu o aluzie la mitul Meșterului Manole. O meditație, modestă, asupra condiției artistului își face loc și în alte romane, unde este denunțat caracterul alienant al acesteia, pasiunea pentru artă (mai degrabă o himeră) fiind comparată cu un fel de morb care subjugă și cauzează nefericirea sau chiar eșecul în viață (*Numerus clausus*, *Pe malul mării*). Singurul roman cu o tonalitate mai luminoasă este *Vraja patimei* (1936), unde protagoniștii ies întăriți din încercările prin care trec, iar dragostea aduce în final fericirea. Mai mult, se ivesc situații și personaje comice, realizate în special prin replică și automatisme de limbaj. **P.** a scris, în cele din urmă, niște romane populare, atât prin compasiunea pentru cei umili, nefericiți, neîmpliniți, cât și prin scriitura accesibilă. Un anumit spirit de observație culege de-a valma întâmplări, vorbe, gesturi, doar verosimile, nu și eficiente în spațiul narațiunii. Deși se înregistrează o oarecare evoluție a prozatoarei, în sensul unei mai mari siguranțe stilistice, textele nu se remarcă prin expresivitate, în pofida efortului de autenticitate și la acest nivel.

SCRIERI: *Din lanuri vii*, Galați, 1926; *Numerus clausus*, Galați, 1927; *Din umbra vieței*, Galați, 1927; *Lucia*, București, 1934; *Pentru tine*, București, 1935; *Vraja patimei*, București, 1936; *Pe malul mării*, București, 1937; *Suzana*, București, 1939; *Numai o primăvară*, București, 1941.

Repere bibliografice: George Baiculescu, *„Numerus clausus”*, PRL, 1927, 5; C.C. Petrovici, *„Din umbra vieței”. „Din lanuri vii”*, CL, 1928, 9–12; Agatha Grigorescu-Bacovia, *„Din lanuri vii”. „Numerus clausus”. „Din umbra vieței”*, RVS, 1929, 6–7; A.Vr. [Aida Vrioni], [*Maria S. Pallade*], RVS, 1935, 1–2, 12, 1937, 1–2, 11–12, 1939, 3–4; S. [Alexandru Tzigara-Samurcaș], *„Vraja patimei”. „Pentru tine”*, CL, 1937, 1–5; I.G. Dimitriu, *„Pe malul mării”*, CL, 1937, 6–7; Al. Piru, *„Suzana”*, JL, 1939, 18; Horia Stanca, *„Suzana”*, „Symposion”, 1939, 2–3; Const. Ghenadie, *„Suzana”*, IIȘ, 1939, 8; G.C. Nicolescu, *„Numai o primăvară”*, „Chemarea vremii”, 1941, 60; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *28*. ***C.T.***

PALLADI, Tudor (6.VI.1946, Bălănești–Nisporeni), poet, traducător, critic literar. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1969), mai târziu funcționând ca redactor în câteva edituri: Cartea Moldovenească, Literatura Artistică, Hyperion (Cartea Moldovei), Litera. A debutat ca poet în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1975), iar individual cu placheta *Plăpând ca un colte* (1990).

Volumul *Odiseea lacrimii* (1994) a confirmat în **P.** o individualitate aplecată asupra unor idei și atitudini ce țin de definirea identității proprii prin cunoașterea rădăcinilor și a istoriei neamului. A fi un continuator demn al strămoșilor e mesajul vibrant al acestor versuri. Alte cărți de poezie, mai noi, precum *Nemărginirea clipei* (2011) sau *Sământă și altar* (2012) și *Talismanul ursitei* (2012), refac același monolog al unui personaj liric avid de adevăr, de certitudini despre sine și despre semenii săi. Poetul contribuie și la îmbogățirea literaturii despre și pentru copii: *Mugurașii mugurei* (1991) ș.a. Într-un volum eseistic de critică și istorie literară, *Momentul monumentelor perene* (2005), ca și în paginile din volumele *Între aspirație și inspirație. Modele și forme moderne* (2011), *Metafora între cuvânt și dramă* (2012), în numeroasele prefețe sau postfețe la cărțile confraților, dar mai întâi în articolele, recenziile și eseurile publicate în presă, **P.** manifestă și aptitudini de analist exigent, disponibilitate pentru dezbateri, pledând frecvent pentru modernitate. Nu i-a rămas străin nici domeniul traducerilor, opțiunile vizând o arie poetică mai puțin obișnuită, aparținând Orientului, dar și poezia rusă.

SCRIERI: *Plăpând ca un colte*, Chișinău, 1990; *Mugurașii mugurei*, Chișinău, 1991; *Odiseea lacrimii*, Chișinău, 1994; *Momentul monumentelor perene*, Chișinău, 2005; *Nemărginirea clipei*, Chișinău, 2011; *Între aspirație și inspirație. Modele și forme moderne*, Chișinău, 2011; *101 poeme*, București, 2011; *Metafora între cuvânt și dramă*, Chișinău, 2012; *Sământă și altar*, Chișinău, 2012; *Talismanul ursitei*, Chișinău, 2012. **Traduceri:** *Lotosul și trandafirul. Nuvele coreene*, Chișinău, 1981; Achebe Chinua, *Săgeata zeului*, pref. trad., Chișinău, 1983; *Din lirica afgană*, Chișinău, 1984 (în colaborare cu Mihail Cibotari); *Poeți uzbeci*, Chișinău, 1988; *Iubita cu ochi de lotuși. Din poezia de dragoste a Orientului*, pref. trad., Chișinău, 1991; *Flori alese din poezia rusă*, București–Chișinău, 2003 (în colaborare cu Igor Crețu).

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Expresia poetică a patriotismului*, LA, 1995, 28 decembrie; Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, Timișoara, 2002, *187-203*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *442–449*; *Dicț. Chișinău*, 397. ***I.C.***

PALODA, gazetă politică și literară apărută la Bârlad, săptămânal, între 5 februarie 1881 și 5 mai 1883 și de la 2 iulie 1892 până la 22 decembrie 1908. Din mai 1884 și până la sfârșitul lunii iunie 1892, G. Cațafani, tipograf și editor bârlădean, a scos săptămânal „Tutova", care înlocuia **P.**, păstrând aceeași redacție. Noua serie, din iulie 1892, continuă numerotarea anilor, ca și „Tutova", începând din 1881. Continuitatea nu este formală, deoarece de partea politică a acestor două periodice s-a ocupat neîntrerupt, din 1882, profesorul de liceu Ştefan Neagoe. Probabil că tot el, până la 1 iunie 1893, când renunță la direcția politică a ziarului, se va fi ocupat și de rubricile literare, la care colabora consecvent și editorul G. Cațafani. Din 1895 redactor al gazetei este poetul G. Tutoveanu. **P.** a fost o publicație de provincie limitată politicește la susținerea intereselor organizației locale a Partidului Liberal. Ceva din cultura temeinică a profesorului ardelean Ştefan Neagoe se reflectă însă în modul de alegere a mijloacelor de manifestare publicistică și mai ales în grija cu care se urmărea viața culturală a orașului și a țării. O foarte activă „Poștă a redacției", rubrici de noutăți literare, de bibliografie și de varietăți (anecdote și schițe umoristice) și mai cu seamă un foileton fac din **P.** un periodic viu, atractiv. Alături de G. Tutoveanu, care semna articolul-program din 1892 *O deslușire pentru cetitori*, schițe satirice, între care *Fefelea* ș.a., poeziile *Vis de aur*, *În codru* ș.a., mai publică C. Hamangiu (coleg de liceu cu G. Ibrăileanu, folosea pseudonimul Maria de la Banca) versuri și comentarii literare (*Portrete literare. Veronica Micle*, *Poeți și reviste* ș.a.), A. Mândru, Dimitrie Nanu, Corneliu Moldovanu, care, elev fiind, debutează aici. Toți compun versuri de factură eminesciană. ***R.Z.***

PALODA LITERARĂ, revistă apărută la Bârlad, lunar, între 20 ianuarie și 28 decembrie 1904, sub directoratul lui Dimitrie Nanu. În *Întâiul cuvânt* publicația își declară scopul de „a scoate la lumină" talentele locale. În consecință, în cele opt pagini din primele două numere vor fi întâlnite pseudonime sau nume mai puțin cunoscute (Profir, Ofelia, Isis – Isidor Budu, Silvia Slăvescu, Maria Arteni, Dan, Rândunel, Nicu G.), semnând poezioare sau „rime vesele", traduceri, schițe și impresii. De la numărul următor D. Nanu, constatând puținătatea talentelor locale ce nu reușeau să asigure textele pentru revistă (garantată financiar timp de un an de editor și colaboratori), trasează în articolul *O nouă îndrumare literară* direcțiile ce se impun: reorientarea spre traduceri („Mai bine o traducere bună, decât o originală mediocră"), selectarea riguroasă a lucrărilor originale („nu vom publica decât pe acelea care au desăvârșita maturitate a talentului"), publicarea documentelor de interes pentru specialiști și studierea folclorului, „unde se găsește izvorul artei noastre viitoare". Ca atare, vor deveni frecvente traducerile „libere", alese din scrieri de Pierre Corneille, Guy de Maupassant, Alfred de Musset, Hélène Vacaresco, Gustave Le Bon ș.a. Pe prima sau pe a doua pagină se publică de regulă portretul literar al unei personalități, precum Barbu Delavrancea, I. L. Caragiale, Ştefan cel Mare ș.a. Poeziile inserate în **P.l.** aparțin lui Cincinat Pavelescu, D. Nanu, Al. Zamfirescu, Al. Gherghel, G. Tutoveanu, A. Mândru, Ion Petrovici, Corneliu Moldovanu (și cu pseudonimul Radu Stâncă). Unii semnatari pot fi regăsiți în paginile literare ale gazetei „Paloda". În ultimul număr se reproduce un articol al lui Titu Maiorescu, *Progresul adevărului*, pentru a evidenția încă o dată clarviziunea acestuia în legătură cu literatura și arta românească, redactorii declarându-se continuatori ai liniei deschise de „Convorbiri literare" și de „Sămănătorul" lui N. Iorga. Acesta din urmă este citat mereu (cu texte din „Sămănătorul", „Făt-Frumos" și „Luceafărul"), fiind considerat „drept cel mai mare îndrumător al literaturii noastre de astăzi". Tot aici se justifică dispariția revistei, „sacrificată" pentru ca „forțele bănești și intelectuale" să fie concentrate pentru asigurarea drumului publicației „Făt-Frumos", care va intra tot în constelația „Sămănătorului". ***C.Br.***

PALTY, Sonia (11.VI.1928, București – 20.VI.2015, Tel Aviv, Israel), prozatoare, jurnalistă. Părinții săi sunt Czica (n. Schulman) și Alfred Follender, cineast. Învață la Liceul „Sf. Iosif" și, din 1940, la Liceul Focșăneanu din București. În 1942 a fost

deportată cu părinții în Transnistria. După război își ia bacalaureatul, devine ziaristă și lucrează din 1947 la „România liberă” (unde scrie sub pseudonimul Sonia Gheorghiu) și din 1950 la „Universul” (unde semnează Adina Bontaș). Dată afară din UTM, va trece ca planificator la Monchim (1951–1961). Colaborează la revistele „Pogonici” și „Licurici” (1952–1953) și începe să publice proză pentru copii. În 1961 se stabilește în Israel. Împreună cu soțul ei, N. Palty, editează publicațiile în limba română „Sliha”, „Revista magazin” și cotidianul „Informația”. Aproape două decenii va fi redactor la „L'Information d'Israel” și „Journal d'Israel”, apoi la „Revista mea” și „Facla”, colaborând asiduu și la ziarul „Viața noastră” ori la revista „Izvoare”. Fondează și conduce Editura Papyrus din Tel Aviv. În 1978 și în 1979 a fost distinsă cu un premiu special oferit de Președintele statului Israel.

P. dobândește recunoașterea ca prozatoare în urma publicării, la Tel Aviv (1980) și la București (1992), a volumului autobiografic *Evrei, treceți Nistrul!* (*Însemnări din deportare*). Evocarea cuprinde un dosar de existență, specie care ține de literatura-document. Astfel se explică numărul mare de traduceri, în ebraică (1983), germană (1995) și engleză (1997). **P.**, supraviețuitoare după paisprezece luni de deportare, reface în carte drumul spre Bogdanovka, locul de cumplită suferință de pe țărmul Bugului. Odiseea fetiței Sonia debutează cu arestarea grupului de evrei din București, convocat într-o școală. Smulși din viața lor obișnuită, copii, tineri și bătrâni sunt trimiși în necunoscut de-a lungul unor drumuri nesfârșite prin sate arse. Ochiul copilului înregistrează cruzimea militarilor germani care decimează coloana zdrențuită, dar și violența unor jandarmi români neomenoși. Oamenii trec prin moarte și foc, iar înjosirile nu cruță pe nimeni. Fetița se maturizează prin suferință, devine infirmieră, salvând vieți, înmagazinând imagini, întâmplări, tragedii, pe care le va evoca peste decenii. Violarea unei evreice la toate posturile de jandarmi, moartea prin îngheț a „strămutaților”, evadările repetate ale unui prizonier, sfârșitul copiilor înecați în Bug, groaza stârnită de groapa uriașă pregătită de germani pentru a-i cuprinde pe deportați se adună în pagini de coșmar halucinant, scrise cu forță epică. Elementul vizual domină evocarea, macabrul instituindu-se ca singură realitate. Altă carte, *Şi astăzi, și mâine, mereu...* (1998), înscrisă în același orizont al Holocaustului, nu se mai articulează în jurul unui narator și personaj epic unic, care să fie liant în istoria destinelor rememorate. Unii, precum Mati, fac parte din universul tensionat al primului memorial, la fel și adolescentul, „voluntar în Transnistria”, care se „predă” jandarmilor spre a împărtăși soarta întregii sale familii, sau copilul aruncat pe terasament din trenul spre Bogdanovka, locul care a dat sute de jertfe iernii și foametei. Alte povestiri aleg un ton mai senin și prezintă personaje „pozitive” printre ofițerii germani, ca în *Fata nr. 11 628* și *Peter.*

SCRIERI: *Evrei, treceți Nistrul!*, pref. Maier Rudich, Tel Aviv, 1980; ed. pref. Magdalena Popescu-Bedrosian, București, 1992; *Şi astăzi, și mâine, mereu...*, pref. Şlomo Leibovici-Laiș, postfață Elli Hilhne, Tel Aviv, 1998.

Repere bibliografice: Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1997, *422–429*; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, *157–160*; Valentin Mihăescu, *Împotriva uitării*, CU, 2002, 8; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *122–124*. ***E.-E. T.***

PAMFIL, Alina (13.V.1957, Deva), teoretician și critic literar. Este fiica Paraschivei Jurca (n. Bucșan) și a lui Nicolae Jurca, medici. Urmează școala generală (1968–1972) la Deva, unde începe și studiile liceale (1972–1974), finalizate în 1976 la Liceul „George Coșbuc” din Cluj-Napoca. În 1980 a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din același oraș, secția franceză–română. În 1993 obține titlul de doctor în filologie cu lucrarea *Categoriile de spațiu și timp în romanul românesc interbelic*. Din 1980 este profesoară de română și franceză în Cluj-Napoca, la Liceul „Traian Vuia”, Liceul de Matematică-Fizică Nr. 3 și Liceul „Gheorghe Șincai”, iar din 1992 cadru didactic la Facultatea de Istorie și Filosofie, din 1994 la Facultatea de Psihologie și Științele Educației de la Universitatea „Babeș–Bolyai”, parcurgând toate treptele profesionale până la gradul de profesor. Ca bursieră a Fundației „Alexander von Humboldt”, desfășoară un stagiu de cercetare la Universitatea din Konstanz (1997–1998). Este președinte al Asociației Naționale a Profesorilor de Limba și Literatura Română „Ioana Em. Petrescu”; a publicat numeroase lucrări de didactică. Debutează la revista „Echinox” cu articolul *Absurdul în folclor* (1979), iar editorial cu volumul *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic* (1993). Mai colaborează la „Vatra”, „Steaua”, „Apostrof”, „Observator cultural”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Studia Universitatis

«Babeș–Bolyai»”, „Perspective” (revistă de didactica limbii și literaturii române, pe care o conduce), „Astra blăjeană” ș.a.

Marcat de școala franceză a naratologiei și de cea germană a teoriilor receptării, demersul critic profesat de **P.** se orientează spre morfologia și poetica formelor literare, teoria genurilor și teoriile lecturii. *Spațialitate și temporalitate: Eseuri despre romanul românesc interbelic* articulează o perspectivă riguroasă asupra dinamicii genului, capabilă să releve metamorfozele configurației spațio-temporale proprii acestuia. În urma unor delimitări categoriale și noționale referitoare la proteismul și invariantele romanului, studiul descifrează un șir de „modele interioare”, numite și „structuri generative ale creației”, specifice prozatorilor analizați: „organicul” (la Liviu Rebreanu), „centrul” (la Hortensia Papadat-Bengescu), „melancolia” (la Mateiu I. Caragiale), „polivalența” (la Camil Petrescu), „atmosfera” (la Anton Holban), „alveolarul” (la M. Blecher) și „anamneza” (la Mircea Eliade). Importante în sine, restituind un spectru larg al operei, aceste concepte, interrelaționate, compun tabloul sistemic al mutațiilor în poetica romanului interbelic. *Eseul, o formă a neliniștii* (2000) construiește o teorie a eseului din perspectiva caracterului hibrid al acestui gen discursiv. Dubla panoramă, tematică și diacronică, alcătuită, pe de o parte, din eseuri aparținând unor autori proveniți din spații culturale variate (A. I. Odobescu, Lucian Blaga, Octavian Paler, Marcel Proust, Paul Valéry, Michel Tournier, Robert Musil, Peter Handke, Günter Grass, Henry Fielding, Virginia Woolf, J. L. Borges) și, pe de altă parte, din studii consacrate eseului de esteticieni, filosofi, teoreticieni și critici literari (Georg Lukács, Theodore W. Adorno, Th. Harrison, Wolfgang Müller Funk, Vasile Băncilă, Nicolae Balotă), circumscrie statutul genului, la confluența dintre domeniile estetic și speculativ, ca „formă artistică” și „mod de reflecție”. **P.** sesizează nuanțat punctele de vedere divergente referitoare la natura eseului, conturând cadre teoretice ferme și grile de lectură flexibile pentru a surprinde caracterul proteiform al speciei.

SCRIERI: *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993; *Eseul, o formă a neliniștii*, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Florin Mihăilescu, *Chestiuni de metodă*, ST, 1994, 1–2; Gheorghe Glodeanu, *Spațialitate și temporalitate în roman*, TR, 1994, 7; Roxana Răcaru, *Neliniștea din jurul eseului*, RL, 2000, 49; Doina Curticăpeanu, *Biblioteca din turn*, F, 2001, 1; Petraș, *Panorama*, *476–478*; Borbély, *Cercul*, *125–130*; Petraș, *Cărțile*, *329–331*. ***I.T.***

PAMFIL, Gabriel (25.VIII.1913, București – 21.III.1990, Cluj-Napoca), poet, publicist. Este fiul profesorului Gheorghe P. Pamfil, decanul Facultății de Farmacie din Cluj, mama sa, Jeanne, fiind franțuzoaică. Tatăl lui e unul dintre fondatorii învățământului farmaceutic clujean, iar fratele, Edouard Pamfil, introduce psihiatria ca materie de studiu în învățământul superior medical; **P.** a fost căsătorit cu Olga Caba, apoi cu anglista Éva Semlyén, supraviețuitoare a lagărului de la Auschwitz. Termină liceul în cadrul Seminarului Pedagogic Universitar din Cluj (1931) și face studii de farmacie, în 1940 devenind doctor în farmacologie la Universitatea din București cu teza *Contribuțiuni la studiul preparării și analiza extractelor de beladonă*, tipărită în același an. Tot acum locotenentul farmacist publică și studiul *Elemente de etică și deontologie profesională.* Ca literat, colaborează la „Abecedar”, „Arieșul”, „Societatea de mâine”, „Pagini literare”, „Arta” (revistă în a cărei redacție este în 1938), „Flacăra”, „Flamura”, „Sfarmă-Piatră”, „Vremea”, „Curentul magazin”, „Pan” (e în redacție), „Chemarea vremii”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Duminica”, „Fapta”, „Lumina”, „Tribuna nouă” ș.a., unde publică versuri patriotice, religioase sau pe diapazon intimist, rareori proză scurtă, toate complementare într-un fel sau altul ideologiei exprimate în comentarii nutrite mai întâi de un vizibil entuziasm față de regimul fascist și mișcarea legionară, apoi de adânca durere cauzată de ciuntirea în 1940 a Ardealului.

P. debutează editorial în 1939 cu *Gânduri de totdeauna*, plachetă în care formele lirice oscilează între confesiune, dialog și epica de inspirație legendară. Tema iubirii „dincolo de fire” și inserțiile mitologice, deși absorbite de ingenioase colaje imagistice (în descendența lui D. Bolintineanu), sunt minate frecvent de expresia stângace, de versificația imperfectă și de fantezia prea ancorată în livresc (*Nirvana*, *Legenda nufărului*). „Poemul național” *România* (1940), închinat monarhului, nu aduce vreo noutate, fiind mai mult un exercițiu declamativ. Cele unsprezece părți ale poemului, urmărind succesiunea marilor momente ale

istoriei, certifică aptitudinea de a exprima idei general-umane, în pofida simbolisticii de avansată uzură pe care o etalează. Volumul *Adâncuri și soare* (1940) are o expresie poetică oarecum mai armonioasă, o simbolistică ceva mai modernă. Surprinzător în ipostaza sa cvasiermetizantă (*Rouă*), discursul își pierde cu totul lirismul când cedează în favoarea fondului religios direct (*Închinare*, *Golgota*) și când în tonalitatea confesivă, marcată, livrescul va fi exhibat în intenția pătrunderii în subteranele oniricului (*Teama de întuneric*). Frânturile poetice din *Stinghere* respiră, totuși, o atmosferă mai densă, conținând imagini pregnante și dând expresie vie timidelor jocuri ale spiritului. Versurile târzii din culegerea *Din partea pământului și-a mea* (1968), rodul unui autor maturizat, mizează pe efortul de concentrare a fluxului poetic. Confesiunea și atitudinea reflexivă primesc altoiul stilului cvasisentențios (*Așteptare*), iar în afara temei erotice, turnată în versuri care mai mult destăinuie decât sugerează (*Floarea inimii*), poemele, adesea ocazionale, vorbesc despre bucuria vieții cotidiene, frumusețea anotimpurilor și măreția naturii. Alte cărți, *Elegii senine* (1979) și *Răspunsuri* (1984), nu aduc schimbări într-un discurs liric care își epuizase resursele. Textele în proză ale lui **P.**, publicate numai în reviste, au cursivitate și se întemeiază pe o fabulă de canon romantic, cu neîndoielnic simț al tensiunii narative, adesea accentuând nota comică până la maxima suculență, într-o formulă subminată totuși de artificiu, cum se întâmplă, de pildă, în *Puterea slăbiciunii*.

SCRIERI: *Gânduri de totdeauna*, București, 1939; *România*, București, 1940; *Adâncuri și soare*, pref. Virgil Carianopol, cu ilustrații de Vasile Dobrian, București, 1940; *Din partea pământului și-a mea*, București, 1968; *Elegii senine*, Cluj-Napoca, 1979; *Răspunsuri*, Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Al. Raicu, *„Gânduri de totdeauna”*, „Tribuna tineretului”, 1939, 32–33; Predescu, *Encicl.*, *627*; L. Voita, *„Adâncuri și soare”*, CML, 1941, 93; Al. Andrițoiu, *„Din partea pământului și-a mea”*, F, 1969, 1; Horia Bădescu, *2 poeți*, TR, 1969, 11; Teohar Mihadaș, *„Elegii senine”*, TR, 1979, 50; Constantin Hârlav, *„Elegii senine”*, RL, 1980, 35; Vasile Sav, *„Răspunsuri”*, TR, 1984, 4; Tașcu, *Poezia*, *180–183*; Ion Oarcăsu, *Gabriel Pamfil: o efigie*, ST, 1985, 3; C. Iugulescu, Gabriela Andrieș Vlăsceanu, *Cicoare. Mică antologie a farmaciștilor scriitori*, București, 1996, *72*. ***V.P.S.***

PAMFILE, Tudor (11.VI.1883, Țepu, j. Galați – 16.X.1921, Chișinău), etnograf, prozator.

Este fiul Vasilicăi (n. Mândru) și al lui Costache Pamfile, țărani. Urmează școala primară la Țepu (1891–1893) și Tecuci (1893–1895), cursurile gimnaziale (1895–1899) și Școala Militară (1899–1904) la Iași, frecventând apoi Școala de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie din București (1904–1906). Din 1907 predă istoria la școala gradelor inferioare din Regimentul 3 Roșiori din Bârlad. Întemeiază împreună cu G. Tutoveanu și Toma Chiricuță Academia Bârlădeană (1 mai 1915), se află printre cei care înființează și conduc revistele „Ion Creangă” și „Miron Costin” și face parte din comitetele de conducere ale revistelor „Freamătul” (la care este și secretar de redacție) și „Florile dalbe”. Imediat după Unirea Basarabiei cu România, la propunerea lui Simion Mehedinți, ministrul Instrucțiunii Publice, maiorul pleacă la Chișinău, unde funcționează ca șef al Serviciului de Propagandă Națională. În mai 1921 Secția literară a Academiei Române hotărăște ca **P.** să fie ales membru corespondent, însă acesta fiind suferind, nu a transmis în timp util că acceptă alegerea și astfel propunerea nu a putut fi supusă votului în plenul academic. A colaborat la „Analele Academiei Române”, „Calendarul foii «Lumea și țara»”, „Calendarul gospodarilor”, „Calendarul «Ion Creangă»”, „Calendarul învățătorilor”, „Calendarul Ligii Culturale”, „Calendarul «Lumina poporului»”, „Calendarul «Neamului românesc»”, „Calendarul național al ziarului «America»” (Cleveland, Ohio), „Calendarul poporului”, „Calendarul sătenilor”, „Convorbiri literare”, „Lamura”, „Lumina poporului”, „Sfatul Țării”, „Școala Basarabiei”, „Șezătoarea”, „Viața literară și artistică”, „Viața românească”, „Vocea Tutovei” ș. a.

După S. Fl. Marian, **P.** este, cum îl definește Romulus Vulcănescu, „a doua figură dominantă în etapa de elaborare a domeniului etnografiei” românești, „un epigon târziu al romantismului

științific”. El alcătuiește, într-un răgaz de viață scurt, cu pasiune și cu deosebită hărnicie, numeroase lucrări de etnografie și folclor, pornind de la ideea că orice culegător trebuie să adune datele despre cultura materială și spirituală din zona sa în vederea realizării năzuitului, încă de pe vremea lui B. P. Hasdeu și A. Lambrior, corpus al folclorului românesc. Cărțile sale, bine apreciate în epocă de Mihail Sadoveanu, N. Iorga și îndeosebi de I. Bianu, care le-a susținut publicarea sub egida Academiei Române, s-au dovedit a fi, la examenul critic mai sever al folcloriștilor de mai târziu, minate de unele deficiențe, cum ar fi sistematizarea puțin riguroasă a materialelor după specii și localități, reproducerea textelor din memorie, modificarea lor prin inoportune îndreptări cărturărești, absența, în unele cazuri, a precizărilor privind sursele etc. Totuși, lui **P.** i se recunoaște meritul de a fi adunat și publicat o impresionantă arhivă de folclor și etnografie, reprezentativă pentru sudul Moldovei. Debutează cu o culegere de lirică populară, *Cântece din ținutul Tecuciului*, în revista „Şezătoarea” (1903). Volumele de folclor infantil – *Jocuri de copii adunate din satul Ţepu (jud. Tecuci)* (I–II, 1906–1907), *Jocuri de copii* (1909) –, editate de Academia Română, se adresează „celor ce au grija educațiunii fizice a copiilor de școală”, cuprinzând jocuri propriu-zise, numărători, jocuri cu păcăleli, jucării, cântece de copii, dansuri, frământări de limbă. Mai sistematică și mai interesantă prin conținut este lucrarea *Cimilituri românești* (1908), care adaugă la colecția din 1898 a lui Artur Gorovei 369 de ghicitori, multe inedite, despre 245 de noțiuni, majoritatea fiind culese din satul natal al lui **P.**. Cărțile următoare mărturisesc aspirația de a realiza o colecție etnofolclorică monografică a zonei Tecuci. În răstimp de numai treisprezece ani (între 1909 și 1921) el publică peste douăzeci și cinci de volume de proză și versuri populare, de credințe și tradiții folclorice, precum și monografii asupra civilizației sătești, multe privind zona Tecuci, unele extinzându-se și spre cele limitrofe. Un loc important în această serie este ocupat de culegerile de basme, snoave, legende, povești despre animale. O colecție de lirică populară realizată în bună parte prin anchete directe, dar și cu concursul unui număr impresionant de colaboratori care i-au comunicat texte din mai toate regiunile țării, tipărită sub titlul *Cântece de țară* (1913), conține peste 1500 de piese și se distinge prin câteva balade necunoscute până atunci. Cu excepția câtorva cântece viciate de intervențiile culegătorului, textele vădesc autenticitate și demonstrează „comunitatea de repertoriu și de stil dintre sudul Moldovei și Muntenia” (Ovidiu Bârlea). Preocuparea ce individualizează poate în modul cel mai pregnant activitatea lui **P.** este culegerea de mitologie populară. Lucrările *Sfârșitul lumii* (1911), *Povestea lumii de demult* (1913), *Diavolul învrăjbitor al lumii* (1914), *Cerul și podoabele lui* (1915), *Văzduhul* (1916) și *Mitologie românească*, volumul I: *Dușmani și prieteni ai omului* (1916), volumul II: *Comorile* (1916), volumul III: *Pământul* (1924), mai toate cu subtitlul *După credințele poporului român*, conțin un bogat material prezentat *in extenso*, fără scurtarea unor variante, abordarea fiind descriptivă. Lipsesc trimiterile comparatiste care, după opinia unor comentatori, ar fi sporit interesul materialului antologat. Alții apreciază pozitiv tocmai generozitatea înregistrării cât mai multor variante, considerând că analiza critică ar fi diminuat prin selecție colecția. „T. Pamfile – apreciază Ovidiu Papadima – n-a supus din fericire tot acest ansamblu de creație patului procustian al unei viziuni unitare și personale, care l-ar fi obligat să selecteze numai ceea ce se conforma ei. El a făcut o admirabilă operă de folclorist culegător și sistematizator, lăsând viitorimii sarcina de a interpreta întreaga viață atât de diversă a mitologiei noastre.” **P.** a dedicat o mare parte din cercetările sale adunării de date și informații despre civilizația sătească, despre ocupațiile și cunoștințele poporului: *Industria casnică la români. Trecutul și starea ei de astăzi. Contribuțiuni de artă și tehnică populară* (1910), *Agricultura la români* (1913), *Cromatica poporului român* (1914, în colaborare cu Mihai Lupescu). Socotite „primele lucrări pe aceste teme în etnografia românească”, aceste studii, deși descriptive, „servesc și azi ca puncte de sprijin în abordarea unor probleme sau compararea unor elemente de cultură materială” (I. Vlăduțiu). Alte cărți au în vedere obiceiurile calendarului popular: *Sărbătorile de vară la români* (1910); *Sărbătorile la români. Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului* (1914); *Sărbătorile la români. Crăciunul* (1914). Autorul lor credea că a realizat câteva lucrări edificatoare asupra sărbătorilor populare tradiționale: „Atâtea câte s-au înșirat sunt îndeajuns ca număr spre a ne putea face, după sintetizările lor, o idee limpede cu privire la caracterul religiunii ce stăpânește poporul român”. **P.** s-a încercat și în literatura

propriu-zisă. Mihail Sadoveanu i-a remarcat câteva schițe și nuvele „cu un caracter foarte personal”, în care „era cuprinsă o ageră cunoaștere a sufletului nostru”, *Delegațiile de la Epureni* sau *Dumnealui, deputatul Ioniță*, bunăoară, fiind considerate niște „minunate bucăți”. V. Voiculescu s-a referit și el la prozatorul **P.**: „Pornind de la folclor și ajutat de talentul lui firesc, a năzuit și a trecut cu izbândă în literatură, învrednicindu-se să publice schițe, nuvele și povestiri în cele mai de seamă reviste”.

SCRIERI: *Carte pentru tineretul de la sate* (în colaborare cu Mihai Lupescu și Leon Mrejeriu), Bârlad, 1907; *Povestire pe scurt despre neamul românesc*, Bârlad, 1907; ed. Chișinău, 1919; *Industria casnică la români. Trecutul și starea ei de astăzi. Contribuțiuni de artă și tehnică populară*, București, 1910; *Sărbătorile de vară la români*, București, 1910; *Agricultura la români*, București, 1913; *Cromatica poporului român* (în colaborare cu Mihai Lupescu), București, 1914; ed. îngr. Antoaneta Olteanu, București, 2001; *Însemnări cu privire la moșia, satul și biserica de la Strâmba din comuna Puiești, jud. Tutova* (în colaborare cu V. C. Nicolau), Bârlad, 1914; *Sărbătorile la români. Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului*, București, 1914; *Sărbătorile la români. Crăciunul*, București, 1914; *Sibile și filosofi în literatura și iconografia românească*, Bârlad, 1916; *Cuiul lui Pepelea*, Chișinău, 1920; *Frăția de cruce și alte înrudiri sufletești la români*, Bârlad, 1920; *Ținutul Hotinului la 1817*, Chișinău, 1920; *Noaptea Sfântului Andrei*, Iași, 1921. **Culegeri:** *Jocuri de copii adunate din satul Țepu (jud. Tecuci)*, I–II, București, 1906–1907; *Cimilituri românești*, introd. edit., București, 1908; *Graiul vremurilor. Povești*, Vălenii de Munte, 1909; *Jocuri de copii*, Ploiești, 1909; *Feți-Frumoși de-odinioară. Povești*, București, 1910; *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări, după datinile și credințele poporului român, adunate din comuna Țepu (jud. Tecuci)*, București, 1911; ed. îngr. Petre Florea, București, 1999; *Firișoare de aur. Povestiri și legende din popor*, București, 1911; *Sfârșitul lumii. După credințele poporului român*, Bârlad, 1911; *Culegere de colinde, cântece de stea, vicleime, sorcove și plugușoare, întocmite pentru folosul tineretului ce urează la Crăciun și Anul Nou*, București, 1912; *Culegere de ghicitori românești (cimilituri)*, București, 1912; *Cântece de țară*, București, 1913; ed. îngr. și pref. C. Ciuchindel, București, 1961; *Povestea lumii de demult. După credințele poporului român*, București, 1913; *Diavolul învrăjbitor al lumii. După credințele poporului român*, București, 1914; ed. îngr. Antoaneta Olteanu, București, 2001; *Un tăciune și-un cărbune. Povești*, București, 1914; *Cerul și podoabele lui. După credințele poporului român*, București, 1915; ed. îngr. Antoaneta Olteanu, București, 2001; *Mitologie românească*, vol. I: *Dușmani și prieteni ai omului*, București, 1916, vol. II: *Comorile*, București, 1916, vol. III: *Pământul. După credințele poporului român*, București, 1924; ed. îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 2000; *Văzduhul. După credințele poporului român*, București, 1916; ed. îngr. și pref. Antoaneta Olteanu, București, 2001; *Cartea cântecelor de țară*, Chișinău, 1919; *Cartea povestirilor hazlii*, Chișinău, 1919; *Carte de rugăciuni pentru creștinii drept-credincioși*, Chișinău, 1919; *Mănunchi nou de povestiri populare cu privire la Ștefan cel Mare*, Chișinău, 1919; *Povestiri populare românești*, Bârlad, 1920; *Cântece bătrânești, doine, mustrări și blesteme*, Tecuci, 1926; *Basme*, îngr. V. Marian, Iași, 1976; *Sărbătorile la români*, îngr. și introd. Iordan Datcu, București, 1997; *Dragostea în datina tineretului român*, îngr. și pref. Petre Florea, București, 1998; *Povestea lumii de demult. Pământul. Sfârșitul lumii*, îngr. Antoaneta Olteanu, București, 2002; *Mitologia poporului român*, îngr. I. Oprișan, București, 2006.

Repere bibliografice: G. Ibrăileanu, *„Jocuri de copii adunate din satul Țepu (jud. Tecuci)”*, VR, 1906, 7; P. Nicanor & Comp. [G. Ibrăileanu], *Un erou modest: Tudor Pamfill*, VR, 1921, 12; Simion Mehedinți, *Tudor Pamfile*, „Dumineca poporului”, 1921, 21; V. Voiculescu, *Tudor Pamfile*, „Dumineca poporului”, 1921, 21, „Lamura”, 1921, 1–2; Mihail Sadoveanu, *Tudor Pamfile*, VR, 1921, 11; Perpessicius, *Repertoriu critic*, Arad, 1925, *185*; Ioan Bianu, *Amintire despre Tudor Pamfile*, „Tudor Pamfile”, 1928, 1–2; Valeriu Ciobanu, *Tudor Pamfile*, RITL, 1956, 1–2; Ovidiu Papadima, *Mitologie românească*, ATN, 1968, 7; Constanța Bădic, *Tudor Pamfile (1883–1921). Bibliografie*, Galați, 1970; I. Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, 1973, *80–81*; Bârlea, *Ist. folc.*, *404–408*; Romulus Vulcănescu, Gheorghe Vrabie, *Etnologia. Folcloristica*, București, 1975, *37–38*; Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană*, Cluj-Napoca, 1977, *62–63*; Virgiliu Florea, *Un folclorist uitat*, TR, 1997, 3–4; Al. Dobre, *Un clasic al etnografiei și folcloristicii românești*, REF, 1997, 3–4; Dumitru V. Marin, *Tudor Pamfile și revista „Ion Creangă”*, introd. Nicolae Constantinescu, Vaslui, 1998; Teodor Vârgolici, *Tradițiile populare și mitologia românească*, ALA, 2001, 577; *Dicț. scriit. rom.*, III, *566–569*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *678–682*. ***I.D.***

PAMFLET, revistă apărută la Iași, săptămânal între 6 decembrie 1934 și 1 noiembrie 1935, apoi bilunar între 1 noiembrie 1935 și 1 decembrie 1936, între 1 februarie 1937 și 1 ianuarie 1938. Director este Cosma Damian, iar secretar de redacție S. Săulescu. Începând cu numărul 27–28/1935, subtitlul „Hebdomadar literar, artistic, social” se va schimba în „Politic, social, literar”, orientarea fiind una democratică. G. M. Zamfirescu salută apariția revistei în articolul *Cuvânt pentru o plecare la drum*, socotind benefică opțiunea redacției pentru tonul polemic sortit să lupte „împotriva prostiei,

lipsei de talent”, ca „fierul roșu cu care a fost arsă cangrena”. Rubrici: „Potpouri – literatură–artă–polemică”, „Note literare”, „Crochiu bibliografic”, „Tutti frutti”, „Văzute și auzite”. Publică poezie Eusebiu Camilar (*Foamea a venit în mahala*), Magda Isanos, V. Spiridonică, Ştefan Ciubotărașu, Ion Aurel Manolescu ș.a., iar Ionel Teodoreanu figurează cu proză (*Fabula mea* și *Între nas și trompă*). Apar cronici literare și, sporadic, comentarii mai ample: Carol Drimer, *Schiller în literatura românească*, Ilariu Carpen, *Un Barbă Albastră în istoria contemporană a literaturei române* (însemnări polemice la adresa lui N. Iorga, prilejuite de apariția *Istoriei literaturii românești contemporane*), Jean Pascal, *Octavian Goga, socialist...*, Alexandru Talex, *Rânduri pentru „Pamflet”*. Sub pseudonimul Toma Alimoș, în numărul 35–36/1936 este inclus un articol incisiv intitulat *„Obiectivitatea” d-lui Călinescu*, în care i se reproșează criticului judecata asupra operei lui G.M. Zamfirescu, autorul articolului conchizând: „De altfel, d. Călinescu are pe conștiință o serie întreagă de cronici bune despre cărți proaste”. Sunt găzduite interviuri cu Ionel Teodoreanu și G.M. Zamfirescu. Mai colaborează M. Gr. Constantinescu, C. Moruzan, Dan Fulger ș.a. Apar și câteva necrologuri: G. Topîrceanu, Panait Istrati. Paginile revistei sunt înviorate de caricaturi. După ce revista își mărește formatul și devine bilunară, sumarul suferă modificări în defavoarea literaturii, preponderente fiind articolele focalizate pe evenimentul social și politic. ***N.S.***

PAN, revistă apărută la București, o dată la două luni, între 1 martie și 15 mai 1941 (cinci numere), având subtitlul „Literatură. Artă”. Directori sunt George Acsinteanu și Remus Ţincoca, iar comitetul de redacție este alcătuit din Ion Diaconescu, Cristofor Dancu, Cuza Marinescu, Al. Alexianu, Gabriel Pamfil. Primul număr se deschide cu un articol al lui Ion Barbu, *Cuvânt către poeți*, o pledoarie pentru valorificarea prin poezie a fondului obscur „de păgânătate” din substraturile sensibilității lirice. Programul propriu-zis apare însă, într-o formă explicită, în articolul lui Cuza Marinescu *Preliminarii la cronica literară*, înscriind orientarea publicației între hotarele unui „românism” xenofob, angajat în combaterea „iudaismului otrăvitor și destructiv” și, în aceeași măsură, împotriva citadinismului și a sincronismului lovinescian. La rândul său, George Acsinteanu, în *Primăvara noastră*, fixează aceleași jaloane. Rubrici: „Muze și poeți”, „Ctitorii culturii noastre”, „Ecran, teatru, muzică, dans”, „În lumea cărților și revistelor”. Colaborează cu poezie Dimitrie Stelaru, V. Copilu Cheatră, Constantin Barcaroiu, Ion Th. Ilea, Ion Sofia Manolescu, D. Gherghinescu-Vania, Dumitru Missir, Coca Farago, Aurel Chirescu ș.a. Publică proză B. Jordan, George Acsinteanu, Ion N. Istrăteanu. Numărul din 1–15 aprilie dedică mai multe pagini personalității lui Nae Ionescu: Mircea Vulcănescu, *Amintiri universitare. Ulysse printre sirene*, Mircea Eliade, *Funcțiunea socratică a lui Nae Ionescu*, Al. Constant, *Mărturii despre Nae Ionescu*, acordând spațiu și unui amplu studiu al profesorului, intitulat *Moda în filosofie*. Mai apar articole consacrate lui O. Goga, M. Eminescu, V. Pârvan. Ultimul număr găzduiește, sub titlul *Un estropiat moral*, câteva însemnări corozive îndreptate împotriva lui Şerban Cioculescu. Alți colaboratori: Al. Zirra, Petre Paulescu, Const. Goran. ***N.S.***

PAN, George Demetru (pseudonim al lui Dimitrie Gheorghiu; 21.X.1911, Piatra Neamț – 22.X.1972, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Ecaterinei și al lui Vasile Dumitru. Frecventează cursurile școlii primare și câteva clase de liceu la Piatra Neamț, întrerupându-și studiile din cauza sănătății șubrede. Funcționează o vreme ca bibliotecar, apoi ca secretar de redacție la revista „Petrodava” din Piatra Neamț (1933–1934) și redactor la numărul unic al publicației „Bloc” (1934). Pleacă la București, unde va fi redactor la mai multe periodice, între care „Gazeta”, „Lumea românească”, „România”, „România literară”, colaborând de-a lungul vremii cu articole, eseuri, reportaje, versuri, proză și traduceri la alte numeroase ziare și reviste: „Azi”, „Orion”, „Glasul Bucovinei”, „Adevărul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Timpul”, „Spectator”, „Naționalul nou”, „Şantier”, „Cuvântul liber”, „Viața literară”, „Reporter”, „Vremea”, „Junimea literară”, „Democrația”, „Fapta”, „Tribuna”, „Iașul literar”, „Viața românească” ș.a. A semnat și Gheorghe Bicaz, Dionysos, Demetru-Pan, Andrei Pietraru, Ygdrasil. Editorial debutează în 1947 cu piesa de teatru *Îngerul din butoi* și cu o culegere de povestiri aliniate cerințelor ideologizante ale vremii, *Ion poartă pacea-n desagă*. În următorii ani îi apar alte volume de proză asemănătoare, semnalate foarte favorabil în cronici, care îl recomandau ca exemplu de scriitor necesar noii orânduiri: *Ce șurubărea*

Manolache (1948), *Moș Simion dă binețe tractoarelor* (1948), *Ciotul* (1950).

Comedia într-un act *Îngerul din butoi* și reconstituirea istorică într-un act *Moș Ion Roată* (1948) sunt tentative derizorii de pătrundere între autorii care asigurau dramaturgia „originală" a momentului. Colaborarea cu Aurel Baranga la scrierea piesei de teatru *Inimi fără hotare* se plasează în zona aceluiași minorat valoric. În această etapă se înscrie și miniantologia de „versuri populare" *Plugarii cântă Republica Populară* (1948), pe care „culegătorul" o prefațează ditirambic. După o tăcere de peste un deceniu, **P.** reapare ca „poet angajat" cu volumul *Umanitas* (1962), dedicat „memoriei lui Camil Petrescu". Circumscrise comandamentelor ideologice ale vremii, versurile din această carte se declară manifest, în cicluri cu titluri explicite, a fi un omagiu adus gândirii iscoditoare și îndrăznețe, rațiunii și conștiinței „omului de tip nou". *Iubirea iubirilor* (1964) este închinat „amintirii lui Alexandru Sahia" și reia tematica oportunistă din *Umanitas*. Poate fi surprinsă însă și o aplecare asupra imaginii poetice, autorul căutând modalități de exprimare mai elaborate. *Dincolo de mine însumi* (1967), volum consacrat „memoriei lui G. Călinescu", abandonează temele conjuncturale și, în versuri cantabile, lucrate cu vădită grijă pentru echilibrul prozodic, propune incursiuni în universul sufletesc sau confesiuni sentimentale ponderate. Partea ultimă a cărții este rezervată unor „interpretări" ale poeziei indienilor nord-americani, de fapt o traducere-adaptare a câtorva pagini utile pentru cunoașterea acestei zone literare. Tot sub formă de cicluri este structurat și *Gingașul Ariel* (1968), închinat „memoriei lui Tudor Vianu". Compozițiile reunite aici dau o imagine asupra disponibilităților poetice ale lui **P.** și oferă poeme de notabilă calitate atât din punctul de vedere al descifrării filosofice a pretextelor (dragoste, alternative existențiale), cât și sub raportul elaborării formale. În sfârșit, *Ultima Thule* (1970) cuprinde reflecții lirice legate de senectute și trecere, de rostul unui poet cu un Pegas „mărunt și cuminte". Într-un fel, cele din urmă cărți îi justifică îndelungile și sinuoasele căutări și îi răsplătesc perseverența. **P.** a realizat și câteva dramatizări după E. Knight și Israel Zangwill, reprezentate între 1945 și 1947, și a semnat un număr relativ mare de traduceri. Între 1939 și 1948, uneori prin intermediar, transpune din versurile lui Catul, Petrarca, Francis Jammes, Paul Verlaine, Friedrich Nietzsche, Rabindranath Tagore, Guillaume Apollinaire, Pablo Neruda ș.a., iar între 1943 și 1957 tălmăcește romane, nuvele și povestiri de Charlotte Brontë, Edgar Wallace, Upton Sinclair, Jorge Amado, Langston Hughes. În 1939 lucra la un *Tratat de traduceri comparate*, pe care nu a reușit să îl termine.

SCRIERI: *Îngerul din butoi*, București, 1947; *Ion poartă pacea-n desagă*, București, 1947; *Ce șurubărea Manolache*, București, 1948; *Moș Ion Roată*, București, 1948; *Moș Simion dă binețe tractoarelor*, București, 1948; *Bate vânt de primăvară*, București, 1949; *Ca să trăiască pădurea*, București, 1949; *Ciotul*, București, 1950; *Umanitas*, pref. Paul Georgescu, București, 1962; *Iubirea iubirilor*, București, 1964; *Dincolo de mine însumi*, București, 1967; *Gingașul Ariel*, București, 1968; *Ultima Thule*, București, 1970. **Traduceri:** Robert Louis Stevenson, *Monstrul*, f.l., 1942; Lytton Strachey, *Elisabeth și Essex*, București, 1943; Florence Barclay, *Poveste de dragoste*, București, 1945; Charlotte Brontë, *Mascarada*, București, 1945; Upton Sinclair, *Mocirla* (*Abatoarele din Chicago*), București, 1945; Jorge Amado, *Pământ fără lege*, București, 1948; Edgar Wallace, *Gentlemanul*, București, 1948, *Misterul trenului de aur*, București, [1948]; Pablo Neruda, *Să se trezească pădurarul*, București, 1949; *Osman Șchiopul și alte povestiri ale scriitorilor turci*, București, 1956 (în colaborare cu Ala Petrescu).

Repere bibliografice: R. M., *Câteva dramatizări după opere celebre*, „Fapta", 1945, 329, 333; Al. Cerna-Rădulescu, *„Regele pomanagiilor", dramatizare după Israel Zangwill*, „Tribuna românească", 1947, 67; Oscar Lemnaru, *Drama scriitorului George Demetru Pan*, „Dreptatea nouă", 1947, 858; Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *315–322*; D. Micu, [*G. D. Pan*], CNT, 1963, 27, RL, 1969, 2; H. Zalis, *„Gingașul Ariel"*, VR, 1969, 7; Aurel Sasu, *„Ultima Thule"*, TR, 1970, 30; Ilie Constantin, *„Ultima Thule"*, RL, 1970, 32; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *187–188*; Al. Raicu, *George Demetru Pan*, RL, 1972, 44; *Lit. rom. cont.*, I, *187–189; Dicț. scriit. rom.*, II, *66–67*. ***C.Pp.***

PANAITE, Nicolae (1.III.1954, Șcheia, j. Iași), poet. Este ultimul născut dintre cei unsprezece copii ai Rozei (n. Ailenei) și ai lui Toader Panaite, țărani. Urmează școala elementară în comuna natală, frecventând apoi, la Iași, Școala Întreprinderii Mecanice de Material Rulant Nicolina (1969–1972), Liceul „Emil Racoviță" (1973–1979) și cursuri în domeniul informaticii (1981– 1985). Are diferite profesiuni: pedagog, îndrumător de practică profesională, operator comercial, funcționar, proiectant. După 1989 este redactor la diferite publicații ieșene (între care, în 1996–2000, „Convorbiri

literare”), devine director al Editurii Moldova, apoi al Editurii Alfa, pe care o înființează, la Iași, în anul 2000. În perioada 2003–2005 editează revista „Calea, Adevărul și Viața”. Împreună cu Ştefan Prutianu, Cassian Maria Spiridon, Ionel Săcăleanu, Aurel Ştefanachi ș.a. se implică în mișcarea antitotalitară din 14 decembrie 1989, la Iași. Debutează cu poezii în „Convorbiri literare” (1972), iar prima carte, *Norul de marmură*, îi apare în 1981, ca urmare a câștigării concursului de debut organizat de Editura Cartea Românească. Colaborează – cu versuri, dar și cu texte publicistice, de critică literară etc. – la „Convorbiri literare”, „Cronica”, „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Opinia studențească”, „Transilvania”, „Viața românească”, precum și la presa cotidiană ieșeană. Este membru fondator al cenaclului Junimea (1975) și al Studioului de Poezie ieșean (1983–1987).

Debutând în perioada înnoirii aduse de promoția optzecistă, **P.** face, într-un fel, figură aparte între colegii de generație. Poezia lui, mai ales cea din *Norul de marmură*, pare mai conformistă și mai conservatoare decât cea a altor optzeciști, vădind mai degrabă înclinația pentru exprimarea în filiația „înaltului modernism” postbelic, decât evoluția către soluțiile postmoderne. Modernismul rezidă nu atât în expresie, dicție, mijloace și recuzită, în imagistică și sintaxa specifică, cât în poziționarea filosofică. De postmodernism eul poetic al lui **P.** se „teme”, se pune la adăpost („În fața zilei cad;/ mă ridic și iar cad…/ Postmodernismul, ca niște ape/ ieșite din matcă,/ îmi inundă casa;/ de streșini mă prind/ urcându-mă pe acoperiș,/ până deasupra hornului”) ori se dezice, nu cu agresivitate radicală, deoarece îi este inevitabil tributar. Observația probabil cel mai frecvent formulată de criticii literari este că **P.** este un autor religios, fiind alăturat lui Ioan Alexandru, Daniel Turcea, Nicolae Ionel. Încă din volumul de debut, redempțiunea e imaginată frapant, în termeni foarte liberi față de prescripțiile ortodoxismului dogmatic: „La umbra norului de marmură/ Numai acolo/ Cuvintele copilului/ Vor fi scrise/ Cu litere de purpură:/ Pe zidurile catedralelor vor fi/ Scrise mereu – / Până când acoperișurile/ Se vor aprinde.// Incendiul, da, măreţul incendiu/ Al înșelătoarelor laude! el/ Ne va desăvârși frumusețea bănuitoare./ La umbra norului de marmură/ Cine va scăpa?/ Dar cine va scăpa?”. **P.** recurge frecvent la alegorie, construiește tablouri fantastice, criptic-semnificative, după modelul suprarealismului pictural, Salvador Dalí, de pildă, cu al său tablou cu ceasuri moi, fiind evocat fie aluziv, fie chiar explicit, și ales ca ilustrație a copertei volumului *Aproape un cerc* (2001). Alteori textualizează fervent contingentul, cumva în maniera unui Fernando Pessoa (invocat și el) ori bacovianizează, oarecum „omagial”, într-un registru mai puțin depresiv decât cel al lui Bacovia, iar altcândva practică un decorativism desuet, la limitele banalității (poetice), dar nu lipsit de farmec: „ – Iubito, copacii sunt râuri/ Din care beau apă păsările, tămăduindu-se,/ Iubito, mai departe e luna,/ Luna de care te reazimi ca de o piatră rotundă”. Caracteristice sunt și escapadele neoavangardiste, care nu fac figură de acte de răsfăț livresc, fiind depistabile mai cu seamă în *Alergarea copacului roșu* (1985), care cuprinde și texte în proză, unele de mare petulanță imagistică, aparent absurdă, de fapt criptat-expresivă, uneori cvasiurmuziene, în fond enigmatic-alegorice. Esențială este deschiderea religioasă, mai pronunțată în timp, însă fără prefaceri spectaculoase de strategii expresive. Numeroase versuri se referă la transcendență și redempțiune, iar unele titluri sunt în sine edificatoare (*Vine lumina*, *A venit cuvântul*, *Semnele Tale*, *Vestirea*). Mistica vizând marile dileme ontologice e dublată de o „mistică” a poemului, a captării inspirate a Cuvântului, poetul devenind, undeva, „aproape un cerc”. Fervoarea căutării epifaniei, comunicată de regulă într-un registru de un patetism sobru, se asociază cu o exuberanță de un dramatism stenic, uneori cu accente postmoderne de umor sau autoironie. Sub titlul *Purpură și iarnă*, **P.** publică în 2012 o amplă antologie de poeme din toate volumele apărute din 1981 încoace. Culegerea este marcat selectivă (poetul avertizează că piesele ar fi fost alese aleatoriu), autorul operând și modificări ale unor texte, oferite astfel în versiune definitivă.

SCRIERI: *Norul de marmură*, București, 1981; *Alergarea copacului roșu*, Iași, 1985; *Semnele și înfățișarea*, București, 1989; ed. postfețe Constantin Hușanu și Val Condurache, Iași, 1995; *Aproape un cerc*, postfață Liviu Leonte, Iași, 2001; *Vestirea*, pref. Vasile Spiridon, Iași, 2004; *Glorie anonimă*, postfață Ioan Holban, Iași, 2007; *Purpură și iarnă*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Personalizarea discursului*, RL, 1981, 14; Voicu Bugariu, *Vuietul somnului*, LCF, 1981, 15; Constanța Buzea, *„Norul de marmură”*, AFT, 1981, 6; M. N. Rusu, *De la teluric la suav*,

AFT, 1981, 7; Lucian Vasiliu, *„Norul de marmură”*, CL, 1981, 7; Coșovei, *Pornind*, *164–167*; Mircea A. Diaconu, [*Nicolae Panaite*], LCF, 1996, 48, CL, 2003, 7; Gheorghe Grigurcu, *Trei poeți moldavi*, RL, 1998, 3; Geo Vasile, *Nicolae Panaite: cercul revelației*, CNT, 2002, 26; Raluca Dună, *„Aproape un cerc”*, LCF, 2003, 4; Holban, *Portrete*, I, *102–105*; Al. Husar, *Magul cuvântului*, VR, 2005, 10–11; Victor Sterom, *Nicolae Panaite – gesturi lirice semnificative printr-o conștiință meditativ-ideatică*, „Poezia“ (Iași), 2006, 4; Holban, *Ist. lit.*, I, *219–222*; Eugenia Ţarălungă, *„Glorie anonimă”*, VR, 2007, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, *568*; Adrian Dinu Rachieru, *De trei ori Nicolae*, CL, 2012, 12; Mircea Bârsilă, *Nicolae Panaite*, R, 2012, 12. ***N.Br.***

PANAITESCU, Dumitru D. (9.VI.1915, Bucureşti – 7.III.1983, Bucureşti), eseist, traducător, editor. Este fiul Alicei (n. Paleologu) şi al lui D. Panaitescu-Perpessicius. Până în 1933 urmează la Bucureşti cursurile Liceului „Dimitrie Cantemir”, absolvind ulterior Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia filologie modernă, a Universităţii bucureștene (1938). În 1959 este arestat şi anchetat la Jilava. În 1974 susține la aceeași universitate o teză de doctorat consacrată lui Ramiro Ortiz (*Ramiro Ortiz, prietenul din Italia*). Funcționează ca lector la Institutul Pedagogic și la Catedra de limba italiană de la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, unde rămâne până la pensionare (1977). Publicistic debutează în 1931, cu versuri, la „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»”, iar editorial cu o traducere din literatura italiană (Piero Gadda Conti) în 1943. A colaborat la „Limbă și literatură”, „Lumea”, „Manuscriptum”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”, „Vremea” ș.a. A desfășurat o activitate prolifică de editor și de traducător, fiind și autorul mai multor manuale de limba franceză.

Cu o formație de romanist, **P.** practică o critică de erudiție, orientată preponderent spre epocile modernității în câteva literaturi occidentale. Temele, care vizează Renașterea și clasicismul francez, barocul italian, *Risorgimento*, dar și simbolismul sau realismul interbelic, nu sunt aproape niciodată abordate din unghiul sintezei sau ca prezentări didactice. Titlul unicei sale culegeri de eseuri, *Carnet inactual* (1970), evocă mai degrabă refugiul în delectări savante, detașate de orice considerente utilitare. De altfel, **P.** alege adesea să trateze autori puțin cunoscuți, din afara canonului, „figuri mai mult sau mai puțin reprezentative, întotdeauna însă pitorești”, cum menționează în prefața cărții. Criticul scrie despre Domenico di Giovanno, autor de secol XV legat de formula „versurilor la întâmplare”, despre Jacopo Sannazaro, părintele romanului pastoral în literatura italiană, sau despre scriitorii grupați în jurul publicației iluministe „Il Caffè”. Nu sunt în sens strict autori minori sau insignifianți, ci întemeietori ai unor tradiții secundare, istoricizate, care și-au asociat numele de forme și manifestări literare devenite caduce. Dar chiar și în eseurile în care se apleacă asupra unor personalități de primă mărime, **P.** o face cu pasiune de colecționar, adunând detalii biografice sau informații rare, cu voluptatea scotocirii într-un muzeu de curiozități. În cazul lui Balzac îl interesează dimensiunea de editor și implicarea în apărarea drepturilor legale ale scriitorilor, după cum din viața lui Dante (căruia îi dedică un text amplu, apărut inițial într-un volum colectiv, *Studii despre Dante*, 1965) reține tribulațiile politice pe fondul agitat al luptelor florentine pentru putere. Metodologic, studiile reflectă caracterul eterogen al istoriografiei contextualizante interbelice, amestecând elemente de istorie politică și instituțională, de critică ideologică și de sociologie, totul presărat cu anecdote și crochiuri biografice. Cu câteva excepții, paginile au fost scrise în anii ’40 și publicate în revistele vremii („Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”), evocând, în momentul strângerii lor în volum, preocupările unei epoci revolute. Două decenii mai târziu, la începutul anilor ’60, în contextul cultural constrângător al regimului comunist, **P.** se specializează în cercetări documentare, colaborând la „Limbă și literatură” și „Manuscriptum”, precum și în îngrijirea unor ediții din scriitori români clasici (Al. Davila, M. Eminescu). Cea mai importantă întreprindere editorială rămâne restituirea operei lui Perpessiucius, realizată în numele unei datorii de familie, cu țelul ambițios de a reda, prin recompunerea acestei creații fragmentate și mozaicate, „un sumar de istorie a literaturii române”. Are o contribuție semnificativă la aducerea la bun sfârșit a ediției *Opere*, îngrijind volumele V–XII. Interesante sunt și antologiile pe care le alcătuiește, asumate adesea cu modestie, teoretizate în câteva ocazii (*Perpessicius și spiritul antologiilor*), revelând un spirit disociativ fin și o cultură literară decantată conceptual. Din culegerile parțiale de studii și cronici aparținând tatălui (*Patru clasici*, 1974, *12 prozatori interbelici*, 1980), **P.** urmărește să reconstituie perspective asupra unor fenomene majore ale culturii române. Una

dintre ultimele ediții Perpesicius, intitulată *Lecturi străine* (1981), organizată în funcție de domeniile mai multor literaturi europene, desenează profilul unui cititor care își hrănește gândirea și imaginația inspirându-se din marile opere ale lumii pentru a evalua realitățile literaturii române. Revine astfel o temă discretă, dar constantă de-a lungul întregii activități a lui **P.**, privitoare la transferurile și contactele literare care răsfrâng asupra arealului românesc experiențele culturilor occidentale, predilect ale culturii italiene, temă prezentă atât în teza de doctorat despre italienistul Ramiro Ortiz, cât și în numeroase comentarii și eseuri (*Dinicu Golescu în Italia*, *Racine în România*, *Vezuviul în jurnalele a trei călători români*, *Dante în România* etc.). Complementar, **P.** selectează și transpune în limba română română, singur sau în colaborare, cărți ale unor autori italieni: Giovanni Verga, Mario Ruffini ș.a., versiunea la *Pinocchio* de Carlo Collodi, remarcabilă, cunoscând numeroase ediții.

SCRIERI: *Carnet inactual*, Bucureşti, 1970. **Ediţii:** Al. Davila, *Vlaicu Vodă*, Bucureşti, 1956, *Vlaicu Vodă şi alte scrieri despre teatru*, pref. Marian Popa, Bucureşti, 1975; Perpessicius, *Eminesciana*, pref. edit., Bucureşti, 1971, *Opere*, V–XII, pref. edit., Bucureşti, 1972–1983, *Patru clasici (Eminescu, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu)*, pref. Edgar Papu, edit., Bucureşti, 1974, *12 prozatori interbelici*, pref. edit., Bucureşti, 1980, *Lecturi străine*, pref. edit., Bucureşti, 1981; M. Eminescu, *Poezii*, pref. Mihail Sadoveanu și Perpessicius, postfața edit., București, 1986. **Antologii:** *De la Chateaubriand la Mallarmé. Antologie de critică literară franceză*, tr., îngr. şi pref. Perpessicius, postfaţa edit., Cluj-Napoca, 1976. **Traduceri:** Piero Gadda Conti, *Gagliarda sau Asediul insulei Capri*, Bucureşti, [1943]; Giovanni Verga, *Familia Malavoglia*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Nina Façon); Domenico Rea, *Regele şi lustragiul*, Bucureşti, 1967; Mario Ruffini, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Titus Pârvulescu); Carlo Collodi, *Pinocchio*, Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Mircea Braga, *„Carnet inactual”*, TR, 1970, 38; Aurel Şorobetea, *„Carnet inactual”*, ST, 1970, 11; Şerban Cioculescu, *Eminesciana*, Bucureşti, 1985, *130*, *231*, *406*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *569–570*; Constantin Călin, *Cum citea Perpessicius (I–III)*, ATN, 2002, 2–4; Marcel Crihană, *Istoria (încheiată definitiv?) a unei ediții*, „Paradox”, 2005, 6–7. ***A.Td.***

PANAITESCU, Horia (18.V.1921, București – 21.III.1986, București), prozator. Urmează cursurile Facultății de Chimie din cadrul Institutului Politehnic din București. A desfășurat o îndelungată activitate de activist PCR, șef în Direcția Presei, redactor la „Veac nou” etc.

Nuvelele și romanele lui **P.** ilustrează *in toto* principiile realismului socialist, sentimentalismul ideologizat, falsul psihologic, dar și cel istoric, tezismul, simplitatea vulgarizatoare, accesibilitatea stilului fiind elementele fondatoare ale acestor proze. Scenariul epic urmărește un traseu similar, personajul central – muncitor, inginer sau student – trăind o transformare fundamentală în momentul înrolării în „lupta comunistă”. Întâmplările sunt plasate în diverse momente ale instalării comunismului: în timpul războiului, ca în *Zâmbetul* (1961), în perioada de ilegalitate a comuniștilor, precum în romanul *Arderi* (1959), care vaticinează societatea „burghezo-moșierească”, sau în timpul „construcției socialiste”, a înființării șantierelor naționale, unde comuniștii sunt confruntați cu presupuse situații de sabotaj, ce determină „intensificarea vigilenței”, ca în romanul *Probleme personale* (1974). Sentimentul ce animă psihologiile simpliste ale „revoluționarilor” este ura de clasă. Oarecum mai izbutită este nuvela *Era târziu și era toamnă…* (1964), care, îndepărtându-se de prezentarea „luptei revoluționare”, conturează o parțială întoarcere spre resursele firești ale literaturii. Experiența ratată de personajul central este moartea tatălui, a cărui dispariție din viața fiului este resimțită treptat, sugerată prin reacțiile celorlalți, prin comportamente neobișnuite. O atmosferă tristă se insinuează în lumea micii familii, care își continuă existența cotidiană fără a intui gravitatea momentului. Dar prim-planul narațiunilor este ocupat, tezist, tot de activiști, de foști ilegaliști în confruntare cu schimbările „interne” din partid, verificați, marginalizați etc. O altă direcție a prozei lui **P.** este ilustrată de cărțile pentru copii. *Tirbozel și Tirbozina pe Insula Misterelor* (1960) și *În luptă cu vrăjitoarele* (1964) urmăresc familiarizarea celor mici cu legile fizicii și ale matematicii, dar tentativa eșuează din cauza stilului defectuos, intens marcat ideologic.

SCRIERI: *Arderi*, București, 1959; *Tirbozel și Tirbozina pe Insula Misterelor*, București, 1960; *Zâmbetul*, București, 1961; *Era târziu și era toamnă…*, București, 1964; *În luptă cu vrăjitoarele*, București, 1964; *Când te uiți în oglindă*, București, 1967; ed. (*Adevărul fiecăruia*), București, 1976; *Unde ești, Eli?*, București, 1969; *Cu duhul blândeții*, București, 1970; *Amândoi la Stratford*,

București, 1972; *Probleme personale*, București, 1974. **Traduceri:** O. Henry, *Pictorul și califul*, București, 1957.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *„Când te uiți în oglindă”*, VR, 1967, 9; Mircea Iorgulescu, *„Cu duhul blândeții”*, RL, 1970, 47; Viola Vancea, *„Amândoi la Stratford”*, RL, 1973, 4; George Pruteanu, *„Amândoi la Stratford”*, CL, 1973, 3; Mihai Minculescu, *„Probleme personale”*, RL, 1974, 30; Ov.S. Crohmălniceanu, *„Probleme personale”*, VR, 1974, 11; Mircea Constantinescu, *„Adevărul fiecăruia”*, RL, 1976, 32; Valeriu Cristea, *Realitate și ficțiune*, RL, 1976, 42; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *402*; Popa, *Ist. lit.*, II, *852*. ***M.Dr.***

PANAITESCU, Petre P. (27.II.1900, Iași – 14.XI.1967, București), filolog, istoric literar

Este fiul Leoniei (n. Greceanu) și al lui Panait Panaitescu, inginer. Urmează cursurile primare și secundare la Iași și la București, devenind, în 1918, student al Facultății de Litere și Filosofie, secția istorie, a Universității bucureștene. Și-a luat licența *magna cum laude* în 1922 și a petrecut un stagiu de specializare la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (1923 și 1924), predând aici și limba română. Se familiarizează cu limbile slave și cu slavistica, făcând acum o opțiune definitivă pentru studierea istoriei medievale a românilor și adunându-și informația pentru teza de doctorat *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, pe care o va susține în 1925, cu distincția *magna cum laude*. Devine în noiembrie 1924 bursier al Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses, studiază în marile biblioteci din capitala Franței și tipărește, în 1925 și 1926, în „Mélanges de l'École Roumaine en France”, rezultatele cercetărilor sale: studii despre Nicolae Milescu și Petru Movilă. Întors în țară, cum înființarea unei Catedre de istoria Europei Orientale – la care Gh. I. Brătianu se gândea pentru tânărul istoric – la Universitatea din Iași trena, va primi un post de profesor suplinitor la Liceul „Mihai Eminescu” din București, din ianuarie 1927 fiind și docent la Catedra de istoria românilor și conferențiar suplinitor al cursului de istoria slavilor de răsărit la Universitate. Conferențiar titular din aprilie 1930, profesor agregat la Catedra de istoria slavilor de răsărit (înființată pentru el) și, în fine, profesor titular începând din iunie 1935, ține și cursuri de paleografie chirilică la Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie (1927–1939). Între timp, în 1934, Academia Română – N. Iorga vorbea aici despre „dreptul” lui **P.** de a ocupa un fotoliu academic, căci, dintre „puterile care se ridică, nimeni nu merită mai mult recunoașterea noastră” – l-a ales membru corespondent, deși contracandidați i-au fost Ilie Minea (recomandat chiar de N. Iorga) și Constantin C. Giurescu, un fost coleg de la Fontenay-aux-Roses. Din septembrie 1940 până în ianuarie 1941 **P.** este rector al Universității din București, instalat de legionari, la a căror mișcare aderase, fiind și director al cotidianului „Cuvântul”. Internat în lagăr în 1941, va fi suspendat de la catedră (până în iunie 1943) și va lucra la Institutul de Studii și Cercetări Balcanice, apoi la Biroul Păcii, pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri. În ianuarie 1945 se vede eliminat din rândul profesorilor universitari, iar toamna este din nou arestat. Va urma un șir lung de penitențe pentru „amestecul în politică”: în 1949, în 1953–1954 și în 1957, luându-i-se și dreptul de semnătură, ceea ce îl determină să apeleze la pseudonimul Al. Grecu sau la inițialele acestui pseudonim. La sfârșitul anului 1948 se va ocupa de organizarea Muzeului Româno–Rus, din vară fiind angajat la Institutul de Istorie al Academiei RPR, în calitate de consilier I (în realitate abia era îngăduit ca documentarist); în 1954 devine cercetător științific principal și între 1963 și 1965 este și șef de sector. Ia parte la lucrările inițiate de Institut, prezintă comunicări la manifestări științifice interne și internaționale, își consumă energia și sănătatea – cum a făcut toată viața – pentru propensiunea cercetărilor de istorie românească, își publică lucrările (semnându-le, din 1956, cu propriul nume). Se stinge lăsând pe masa de lucru manuscrisul cărții *Introducere la istoria culturii românești*, apărută postum, în 1969.

În **P.**, cercetător modern, înclinat să acorde prioritate instrumentelor științifice ce evită aproximările, autor al unor „monografii domnești” – *Alexandru cel Bun* (1932), *Mihai Viteazul* (1936), *Mircea cel Bătrân* (1944) – și al unor cercetări întemeiate frecvent pe izvoare inedite, un promotor al „școlii noi” de istorie (opusă orientării lui N. Iorga)

grupate în jurul „Revistei istorice române”, cultura românească, cea veche în particular, a avut pe unul dintre cei mai însemnați istorici ai ei. Contribuțiile sale constau mai întâi în editarea unor colecții de documente. În 1938 publică *Documentele Ţării Românești. I. Documente interne [1369–1490]*, fiind ulterior unul dintre cei câțiva „benedictini” – nenumiți – care au elaborat, sub titlul *Documente privind istoria României*, o imensă colecție (28 de volume apărute între 1951 și 1957), răsplătită de Academie în 1965 cu Premiul „Nicolae Bălcescu”. Participă și la realizarea primelor volume ale noii serii de acte vechi – *Documenta Romaniae Historica* –, ca și la pregătirea colecției, și ea de mari dimensiuni, *Călători străini despre Ţările Române*. De asemenea, a îngrijit ediții ale operelor vechilor scriitori, a elaborat cercetări monografice consacrate unor cărturari importanți – *Dimitrie Cantemir. Viața și opera* (1958) – sau unor teme grave. Toate dovedesc că **P.** a înțeles pe deplin rosturile culturii și literaturii române vechi (complexe, cu exigențe aparte) și s-a apropiat de ele cu cele mai adecvate instrumente. Venind dinspre istorie (cu o excelentă cunoaștere a limbilor clasice și moderne), înarmat cu ustensilele de lucru ale slavistului (ce îi asigurau pătrunderea în „bibliotecile” culturilor vecine), el a abordat marile teme ale istoriei culturii românești – vechea literatură românească de expresie slavă, cronicarii ce au scris în slavonă sau în română, umaniștii peregrini, înstăpânirea limbii române în cultură –, a stăruit asupra elementelor care alcătuiesc „emblema culturală” românească a timpului vechi, s-a străduit să deslușească acele tensiuni secrete – puse în valoare de raporturile cu spațiile culturale circumvicine românilor – care au asigurat mersul spiritului românesc prin istorie. Încearcă să pună într-o lumină corectă vremea „slavonismului cultural” (profund și insistent antipatizată de mulți cercetători) și să arate caracterul românesc și performant al textelor (slave) elaborate de cărturarii români – *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* ar fi un exemplu. De asemenea, s-a oprit la literatura marilor cronicari moldoveni în studii exemplare asupra textelor, însoțite ulterior de ediții realizate cu acribie, se ocupă de relațiile dintre cultura și literatura română veche și cele slave ori zăbovește asupra procesului de „românizare” a culturii noastre, veritabilă revoluție, „dezrobire a scrisului în limba populară”, ca în *Începuturile și biruința scrisului în limba română* (1965), cu relevarea funcției precumpănitoare a factorului intern (o „inițiativă internă” ce viza afirmarea unor valori), a trebuințelor lăuntrice în acest complex („Începuturile scrisului în limba română nu pot fi despărțite de ridicarea [...] micii nobilimi și a orașelor”). S-a simțit astfel îndreptățit (și pregătit) să realizeze acea „vastă și tulburătoare sinteză” (Dan Zamfirescu), lucrare „de o factură aparte” (Ştefan S. Gorovei) care este *Introducere la istoria culturii românești*, în fapt „o istorie a românilor de la originile străvechi și până în secolul al XIV-lea” (Constantin Rezachevici). Acordând conceptului cultură o înțelegere ce îi deschide foarte mult orizontul de cuprindere, luând în discuție o mulțime de fapte semnificative și neevitând secvențele polemice, **P.** recitește textele (căci manifestă o confiență maximă în documentele scrise), ia în considerare și datele puse la dispoziție de disciplinele auxiliare ale istoriei și explică principalele trăsături ale proceselor culturale petrecute în vechime la români (romanizarea este pentru el o veritabilă opțiune pentru un tip de istorie culturală), toate desfășurate într-o remarcabilă unitate, temelie a „specificului românesc” și a dăinuirii într-un cadru – teoria „cadrelor de cultură” explică apariții și dezvoltări identice – guvernat de Bizanțul ortodox și de Europa Centrală.

SCRIERI: *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*, București, 1923; *Un manuscript al „Efemeridelor” lui Constantin Caragea banul*, București, 1924; *Nicolas Spathar Milescu (1636–1708)*, „Mélanges de l'École Roumaine en France”, 1925, 1; ed. (*Nicolae Milescu Spătarul*), tr. Silvia P. Panaitescu, îngr. și introd. Ştefan S. Gorovei, Iași, 1987; *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1925; *L' Influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev dans les Principautés Roumaines*, Paris, 1926; *Curs de istoria românilor. Influența rusă și polonă asupra vechii culturi românești*, București, 1927–1928; *Ioan Bogdan și studiile de istorie slavă la români*, Vălenii de Munte, 1928; *Călători poloni în Ţările Române*, București, 1930; *La Littérature slavo-roumaine (XV-e–XVII-e siècles), son importance pour l'histoire des littératures slaves*, Praga, 1931; *Alexandru cel Bun*, București, 1932; *Mihai Viteazul*, București, 1936; *Mircea cel Bătrân*, București, 1944; *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, București, 1947; ed. îngr. și postfață Ştefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, București, 1994; *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV–XVII)* (în colaborare cu Valeria Costăchel și A. Cazacu), București, 1957; *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, 1958; *Începuturile și biruința scrisului în limba română*,

București, 1965; *Introducere la istoria culturii românești*, îngr. Silvia Panaitescu, București, 1969; ed. introd. Dan Horia Mazilu, București, 2000; *P.P. Panaitescu în lumina scrisorilor din tinerețe*, pref. Silvia Panaitescu, București, 1970; *Contribuții la istoria culturii românești*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, București, 1971; *Pagini de jurnal (1921–1927)*, îngr. Silvia Panaitescu, Cluj-Napoca, 1974; *Petru Movilă*, îngr. Ştefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, postfață Ştefan S. Gorovei, București, 1996. **Ediții:** N. Bălcescu, *Patru studii istorice*, pref. edit., București, 1928, *Scrieri istorice*, introd. edit., Craiova, [1930], *Scrieri sociale*, București, 1947; Miron Costin, *Istorie în versuri polone despre Moldova și Ţara Românească*, tr. edit., București, 1929, *Letopisețul Ţării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, pref. edit., București, 1944, *Opere*, pref. edit., București, 1958; ed. I–II, pref. edit., București, 1965; Grigore Ureche, *Letopisețul Ţării Moldovei*, introd. edit., București, 1955; *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei RPR*, vol. I, București, 1959, vol. II: *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*, îngr. Dalila Lucia Aramă și G. Mihăilă, pref. Gabriel Ştrempel, București, 2003; *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, București, 1959; *Liturghierul lui Macarie*, introd. edit., București, 1961; Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, I–II, introd. edit., București, 1965 (în colaborare cu I. Verdeș).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *119–123*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *273–279*; Dan Zamfirescu, *Profesorul Petre P. Panaitescu*, RSL, 1965; Andrei Oțetea, *P.P. Panaitescu*, STD, 1968, 1; Émile Turdeanu, *P.P. Panaitescu (1900–1967)*, „Revue des études slaves”, 1968; Bucur, *Istoriografia*, *334–339*; Călinescu, *Opere*, XII, *1075–1095*; Lucian Boia, *Evoluția istoriografiei românești*, București, 1976, *339–344*; *Encicl. istoriografiei rom.*, *250–251*; Mircea Muthu, *La marginea geometriei*, Cluj-Napoca, 1979, *143–146*; Ştefan S. Gorovei, *Petre P. Panaitescu – coordonate ale unei evoluții*, AIX, t. XIX, 1982; Ştefan S. Gorovei, Lucian Năstasă, Petre Ţurlea, *„Şcoala nouă” de istorie. Mărturii documentare*, AIX, t. XXII, 1985, 1, t. XXIII, 1986, 1, t. XXIV, 1987, 2; Maria Tudor, *P.P. Panaitescu despre influența Reformei în cultura românească*, AIX, t. XXIV, 1987, 2; Constantin Rezachevici, *P.P. Panaitescu – o operă de renume, o viață puțin cunoscută*, „Revista istorică”, 1992, 11–12; Alexandru George, *Destin românesc*, ALA, 2001, 557; *Dicț. scriit. rom.*, III, *570–572*; Mihai Mitu, *P.P. Panaitescu*, RSL, 2002; Ovidiu Pecican, *Patru cărți clasice de P.P. Panaitescu*, „Mișcarea literară”, 2005, 3–4; Ștefan Ștefănescu, *P.P. Panaitescu – reputat slavist și istoric al vechii culturi românești*, „Valori bibliofile din Patrimoniul Cultural Național”, 2008. ***D.H.M.***

PANAITESCU, Val (pseudonim al lui Valeriu Stoleriu; 11.IV.1924, Iași), critic și istoric literar, comparatist, traducător. Este fiul Elisabetei (n. Stoleriu) și al lui Vasile Panaitescu, învățător. Învață la Iași, unde urmează Şcoala „Carol I” (1930–1934), Liceul Național (1934–1942) și Facultatea de Litere și Filosofie, luându-și o primă licență în franceză, secundar română și romanistică (1946), iar pe a doua în germană, secundar franceză și latină (1948), ambele cu mențiunea *magna cum laude*. Obține titlul de doctor în filologie în 1972 cu teza *L'Humour de Raymond Queneau*. Bibliotecar onorific al Seminarului de Germanistică de la Universitatea din Iași (1942–1948), va fi ulterior bibliotecar la Biblioteca Centrală a Universității ieșene (1946–1949), asistent la Catedra de estetică și literatură comparată a Facultății de Filologie din Iași (1949–1952). Prin „restrângere de activitate” (de fapt, „epurare”, în baza unor referințe politice denigratoare), este trecut în învățământul mediu, funcționând ca profesor de limba franceză și limba română la câteva școli ieșene (1952–1955). La reînființarea secției de franceză la Facultatea de Filologie din Iași, devine asistent al profesorului N.I. Popa la Catedra de limba și literatura franceză (1955–1956), lector de literatură universală (1956–1958). Printr-o nouă restrângere de activitate în 1958, va fi scos din învățământ și angajat secretar literar la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași (1959–1962). Un timp lector de limba germană la Conservatorul „George Enescu”, în 1968 va reveni la Catedra de limba și literatura franceză, devenind conferențiar (1973–1980), apoi profesor de literatură franceză contemporană (1980–1988) și asigurând, în două rânduri, conducerea Catedrei (1968–1973, 1985–1988). A fost lector de limbă și civilizație românească la Institut des Langues et Civilisations Orientales din Paris (1974). Se pensionează la cerere în septembrie 1988. Ca profesor și om de cultură, s-a remarcat prin erudiție, prestanță, ținută academică, dar și printr-o extremă modestie, refuzând după 1989 funcțiile care i s-au propus pe linie universitară, politică sau culturală. În 2003 îi este acordată distincția Les Palmes Académiques din partea Republicii Franceze. Debutează în 1946 la „Ethos”. Mai târziu colaborează cu articole, studii, cronici la publicații din țară și din străinătate: „Iașul literar”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „România literară”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Caiete critice”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, „Timpul”, „Vie et langage” (Paris), „Les Cahiers de l'Herne” (Paris), „Dialogue” (Montpellier), „Temps

mêlés. Documents Queneau” (Verviers, Belgia), „Œuvres et critiques” (Paris–Tübingen).

Hermeneut rafinat, specialist recunoscut, **P.** este un reprezentant de marcă al școlii ieșene în domeniul studiilor franceze și al comparatisticii. Contribuțiile sale de critică și istorie literară – *Satira lui Rabelais* (1957), *La Littérature française du symbolisme au surréalisme* (1977), *Umorul lui Raymond Queneau* (1979) – se definesc prin originalitatea discursului, rezultată dintr-o articulare fericită a solidității și rigorii germane cu subtilitatea și rafinamentul francez, cele două spații culturale care coexistă în formația sa intelectuală. Spirit enciclopedic exigent, **P**. este cel mai avizat exeget român al operei lui Raymond Queneau și un specialist de prim rang în domeniul studiilor despre umor. În 2003 publică, în două volume, lucrarea *Humorul,* o „sinteză istorico-literară” esențială, o veritabilă *opera magna* consacrată unui domeniu ce a reprezentat preocuparea majoră de-a lungul întregii sale cariere. Aici face distincții erudite între umor și satiră, între „micul” și „marele humor”, acesta din urmă fiind văzut ca atitudine filosofică față de lume. Comentariile aprofundate referitoare la aproximativ două sute de autori din diferite literaturi și epoci, suportul documentar impresionant fac din această carte o sumă asupra problematicii umorului, unică în spațiul cultural românesc. **P**. a coordonat colective de cercetare din Facultatea de Litere ieșenă, a căror activitate s-a finalizat prin publicarea unor lucrări precum *Direcții în critica și poetica franceză contemporană* (1983), *L'Analyse du poème* (1987), *Terminologie poetică și retorică* (1994). A semnat numeroase studii introductive și prefețe la traduceri din literatura franceză și germană (Alfred de Musset, Theodor Storm, Edmond Rostand, Jules Verne, Hervé Bazin, Raymond Queneau, Roger Martin du Gard). A tradus el însuși din K.E. Franzos, H.E. Nossak, Goethe, Queneau, Marc Bloch, H.G. Gadamer, Harald Höffding ș.a.

SCRIERI: *Satira lui Rabelais,* București, 1957; *La Littérature française du symbolisme au surréalisme*, Iași, 1977; *Umorul lui Raymond Queneau,* Iași, 1979; *Humorul*, I–II, Iași, 2003. **Traduceri:** Hans Erich Nossack, *Interviu cu moartea*, București, 1967, *Cel mai târziu în noiembrie*, București, 1973; Goethe, *Contribuții la teoria culorilor*, Iași, 1995; Marc Bloch, *Regii taumaturgi*, pref. Jacques Le Goff, Iași, 1997; Raymond Queneau, *Florile albastre*, îngr. și pref. trad., București, 1997; Hans Georg Gadamer, *Elogiul teoriei. Moștenirea Europei,* pref. Ștefan Afloroaei, Iași, 1999 (în colaborare cu Octavian Nicolae), *Actualitatea frumosului,* Iași, 2000; Im Hof Ulrich, *Europa Luminilor,* Iași, 2003; Harald Höffding, *Humorul ca sentiment vital*, postfața trad., Iași, 2007; Jean-Paul Kauffmann, *Lupta cu îngerul*, București, 2007.

Repere bibliografice: Popa, *Dicț. lit.* (1971), *428*; Al. Călinescu, *„Umorul lui Raymond Queneau”*, CRC, 1979, 43; Constantin Ciopraga, *Un umanist modern*, CL, 1984, 4; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iași, 1990, *167–176*; Grete Tartler, *Un vis în schimbul altui vis*, RL, 1997, 35; *Dicț. scriit. rom.*, III, *572–574*; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *314–315*; Gabriel Coșoveanu, *Humoristul – un sentimental refulat*, „Ziua literară”, 2003, 78; Corneliu Ștefanache, *O lucrare monumentală despre umor*, „Evenimentul”, 2003, 8 noiembrie; Rodica Grigore, *Fals tratat de vise*, CLT, 2006, 41; Elvira Sorohan, *Humorul ca artă de a trăi*, CL, 2009, 2; Octav Eugen Popa, *De la estetica la retorica umorului*, LCF, 2009, 24–25; Popa, *Ist. lit.*, II, *1065*; *Valeriu Stoleriu – Val Panaitescu. In honorem*, îngr. Iulian Popescu, Iași, 2009; Grigore Ilisei, *Exemplaritate morală și cărturărească*, DL, 2010, 91. ***M.M.I.***

PANA LITERARĂ, revistă apărută într-un singur număr la Rădăuți în iunie 1933. Subintitulată „Publicație lunară de critică, literatură și polemică”, **P.l.** aparține grupării de la „Iconar”. Director este Ionel Crețianu, redactori Gh. Tudose, Teofil Lianu, Mircea Streinul, secretar de redacție fiind Filaret Ozar. Articolul-program (*În loc de cuvânt*) anunță în termeni radicali „măreața campanie de exterminare a câtorva cuiburi de viciați, cari, în neputința tragică de-a crea, nu-nțeleg să facă altă treabă decât să batjocorească și să compromită scrisul românesc, literatura națională a prezentului, cu tot soiul de pornografii, impertinențe și grobianisme”. Mircea Streinul, aflat în plină campanie iconaristă, vituperează împotriva „ideologiilor de import” și a „conspirației mucoșilor”, propunând o „disciplină culturală” care să fie „o sinteză de românism”. Rubrici: „Vitrina literară”, „Instantanee literare”, „Aspecte sinoptice”, „Răsfoind revistele”. Poezia, de profil tradiționalist, se constituie, prin Teofil Lianu îndeosebi, într-o prelungire epigonică târzie a arsenalului liric eminescian, dar într-o versiune exsangă, vecină cu platitudinea. Mai sunt prezenți cu versuri Traian Chelariu, E. Ar. Zaharia, Ghedeon Coca, Iulian Vesper. Publică proză Mircea Streinul și Teofil Lianu. Articolele cu caracter polemic aparțin lui Ionel Crețianu și lui E. Ar. Zaharia (*Ghinionul premiilor naționale*, un vehement articol antiarghezian). Mai

colaborează Victor Măgură, Neculai Roșca, George Putneanu, Aspazia Munte, Cristofor Vitencu. ***N.S.***

PANĂ, Sașa (pseudonim al lui Alexandru Binder; 8.VIII.1902, București – 22.VIII.1981, București), poet, prozator, editor

Este fiul Stelei (n. Iancovici) și al lui David N. Binder, medic. Își petrece copilăria la Dorohoi, unde începe și cursurile liceale, absolvite în 1921 la Liceul „Matei Basarab" din Capitală. Este admis la Facultatea de Medicină din Iași, continuându-și studiile la Institutul Medico–Militar din București. Devorator de literatură, cititor pasionat de reviste, **P**. trece printr-o experiență-limită chiar în preajma absolvirii: hotărăște, în urma unei crize sentimentale, să se sinucidă și își trage cinci gloanțe în cap, dintre care unul îi străpunge tâmpla, detractorii poetului spunând că leziunea cerebrală ar fi cauza nașterii revistei „unu". Medic militar, peregrinează prin garnizoane de provincie, avansând, după al Doilea Război Mondial, în noul regim politic, până la gradul de general. Debutează în ziarul „Luptătorul" (1921) și colaborează ulterior la „Rampa", unde în 1922 semnează pentru prima dată Sașa Pană, „Facla", „Bilete de papagal", „Adevărul literar și artistic", „Vremea", „Cuvântul liber", „Meridian", „Azi", „Adam", „Clopotul" (Botoșani), „Revista Fundațiilor Regale", „Lumea", „Veac nou", „Revista literară", condusă de Miron Radu Paraschivescu, „Flacăra", „Contemporanul", „Viața românească", „Luceafărul", „Gazeta literară", „Secolul 20" ș.a. Este redactor-șef la „Orizont" (1944–1947), la „Educația artistică" (1948–1952) și figurează pentru un timp în colegiul redacțional al ziarului „Scânteia".

Fire rezervată, **P.** participă la întrunirile avangardiștilor după ce mulți ani doar urmărise cu atenție activitatea acestora și, contrar autonegației celor mai mulți dintre ei, strânge tot ce ținea de manifestarea avangardismului, compunându-și o cuprinzătoare arhivă personală. Împreună cu Geo Bogza, va edita în 1930 prozele lui Urmuz, pe care le va relua într-o ediție adăugită după patru decenii, în anii recuperării poststaliniste a avangardei. Tot atunci îl va reintroduce în circuit și pe M. Blecher cu o ediție cvasicompletă a literaturii sale și un consistent aport documentar; va edita, de asemenea în două rânduri, primele poeme ale lui Tristan Tzara. Existența lui **P.** e dublă: ca medic militar avansează în grad, spre dezgustul suprarealiștilor, care vedeau trădat principiul neintegrării sociale proclamat de André Breton, iar ca literat, cu ajutorul lui Moldov, Geo Bogza, Victor Brauner, M. H. Maxy, F. Brunea-Fox, B. Fundoianu, Ştefan Roll, Ilarie Voronca și Claude Sernet (Mihail Cosma), scoate în aprilie 1928 revista „unu", asumându-și responsabilitățile redacționale și financiare pentru a face ca publicația să apară regulat până în 1932. **P.** debutase cu placheta *Răbojul unui muritor* (1925), ce conține poezie cu precădere bacoviană, pastișe și parodii, experimentul avangardist fiind aici prezent în pofida fiorului elegiac care însoțește adesea imaginea unei lumi eterate. Din acest punct de vedere, autorul se înscrie în rândul numeroșilor avangardiști al căror debut a fost marcat de reminiscențele simbolismului. Dar acțiunea lui esențială este ilustrarea și promovarea suprarealismului în câmpul literelor românești. Prozele experimentale, poemele și manifestele publicate în „unu" contrastează, prin programatismul lor vehement, cu imagismul exuberant, în fond minor, al poeziei. *Sadismul adevărului* (1936) adună texte eterogene despre orientarea suprarealistă (articole teoretice, cronici de carte și expoziții, portrete, comentarii de film ș.a.), orientare văzută ca un soi de visare semitrează, compensând prin mirabil, cu asocieri autonome ale imaginilor, tot ce nu ține de mirific: visul e „singura REALITATE – pe care nimeni nu ne-o poate fura"; „numai în cupa nesfârșită a visului încape TOTUL". Totuși, prozopoemele lui **P.** nu fac loc dicteului automat, autorul recurgând programatic la analiza lucidă a realului și căutând în facerea poemului – uneori plin de imagini halucinatorii, populate de figuri ale inconștientului – sensul poeziei: poetul e un „secretar al inconștientului", fantasmele lui sunt expresii ale „subteranei" ființei, iar poezia trebuie să fie un vis trăit. Chiar receptarea poeziei trebuie să se realizeze la nivelul trăirii, al asumării integrale de energii revelate ca expresie a tensiunilor: „Visul flagelat:/ Domnița care e poema// Domnița e de jăratec, ia-o în brațe/ Domnița e de fum, sărut-o/ Domnița e sălbatecă:

Mângâi-o/ Domnița e de vis: păstrează-i imaginea/ Domnița e virgină, fecundeaz-o"– *Mărturisiri IV* din *Cuvântul talisman* (1933). Poate mai echilibrat și mai sentimental, oricum mai puțin inventiv decât comilitonii săi, **P.** scrie versuri din care răzbat pe alocuri vocea lui André Breton, cele ale lui Ilarie Voronca, Ion Vinea, Ştefan Roll ori maniera poemelor lui Guillaume Apollinaire. E departe de destrucția suprarealistă, chiar dacă uneori ironia avangardistă sau un vag ecou dadaist își fac simțite prezența, alături de fondul elegiac postsimbolist. În schimb, prozopoemele lasă loc, în fluxul oniric, umorului negru și sarcasmului. Câteva colaje din 1942, intitulate *Atentat la bunele tabieturi*, amintesc de absurdul straniu al lui Max Ernst. **P.**, care pledase pentru neînregimentarea politică a suprarealiștilor, ajunge, după anii de privațiuni și tăcere din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, să militeze, cu apel la limbajul proletcultist al epocii, pentru o literatură angajată, care să orienteze simpatiile stângiste ale avangardiștilor. Intervențiile din „Revista literară" (1947), de pildă, sunt mărturii ale „acomodării" la noile orientări, acum el vorbind despre „un nou realism", „realismul democrației populare transformat din realismul durerii populare". Tot acum va scrie pagini convenționale, în fapt literaturizări, în vers (*23 August 1944* ș.a.), proză sau teatru, a tezelor oficiale, la a căror propagare contribuie de voie sau de nevoie. Importante rămân însă, în cele din urmă, legăturile sale cu avangarda, **P.** tipărind de-a lungul timpului texte inedite de Urmuz, Tristan Tzara, Ion Călugăru și Ilarie Voronca, iar în 1969 dând la iveală *Antologia literaturii române de avangardă.* Chiar dacă infidelă, din motive conjuncturale, în raport cu jurnalele intime pe care le valorifică, o carte memorialistică precum *Născut în '02*, apărută în 1973, cuprinde informații prețioase, fără de care înțelegerea manifestărilor avangardei românești ar fi incompletă. **P.** evocă laconic chipuri ale familiei sale ori câtiva profesori, pentru a se opri la portretele comilitonilor, pe care le trasează în propoziții analoage graficii lui M.H. Maxy. Sunt surprinse esența etică și „geniul" fiecăruia, se încearcă adesea un diagnostic și un scurt comentariu critic, dar nucleul semnificativ al acestor schițe e vibratil, emoțional, născut din cultul prieteniei. Astfel sunt portretele consacrate lui B. Fundoianu, Stephan Roll, Ilarie Voronca ș.a. Chiar figurile socotite minore, ca Dan Faur, Moldov ș.a., sunt fixate în formule memorabile. O pagină relatează despre apariția volumului *Jurnal de sex* al lui Geo Bogza, refăcând atmosfera acelui moment tensionat, în care autorul stârnește concomitent o mare admirație și o dezaprobare violentă. Dincolo de asemenea detalii și de bogăția documentară reală, *Născut în '02* oferă o imagine concludentă, chiar dacă retușată, asupra avangardistului **P.** într-o epocă dificilă – interbelicul românesc. O ediție neretușată a jurnalului ar aduce corecții semnificative. O parte a publicisticii sale din anii '30–'40 ai secolului trecut vor fi reunite în volumul *Prezentări* (2012).

Geo Bogza, Sașa Pană și Virgil Gheorghiu

Parcurgerea întregii etape avangardiste a scrisului lui Sașa Pană atrage atenția asupra unei relative neconcordanțe între, pe de o parte, intențiile programatice bătăioase, mărturisite peste tot, căutând cu obstinație expresia adecvată, și, pe de alta, o structură reală, mai echilibrată, care, fără voie, o sabotează, insinuându-se, nu o dată, tocmai în miezul manifestului. [...] *Când nu sunt o prelungire a manifestelor, poeziile exprimă nostalgia depășirii punctului mort al echilibrului spiritual: multe dintre ele vorbesc despre insatisfacția provocată de*

inevitabila cumințire a poemului, urmată de o melancolică resemnare. Am putea spune că o mare parte a creației lui Sașa Pană e un reflex al tristeții de a nu fi un suprarealist complet.

ION POP

SCRIERI: *Răbojul unui muritor*, București, 1925; *Diagrame*, cu desene de Victor Brauner, București, 1930; *Echinox arbitrar*, cu desene de M.H. Maxy, București, 1931; *Viața romanțată a lui Dumnezeu*, București, 1932; ed. îngr. și pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2006; *Cuvântul talisman*, cu un desen de Marcel Iancu, București, 1933; *Călătorie cu funicularul*, cu un portret de M.H. Maxy, București, 1934; *Sadismul adevărului*, cu ilustrații de Victor Brauner, Marcel Iancu ș.a., București, 1936; ed. îngr. și introd. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2008; *Iarba fiarelor*, București, 1937; *Vladimir*, București, 1937; *Munții noaptea neliniștea*, București, 1940; *Atentat la bunele tabieturi*, București, 1942; *Pentru libertate*, București, 1945; *Plecări fără ancoră*, București, 1946; *Erată la... „Introducere în modernism" de Dinu Stegărescu*, București, 1947; *Poeme fără de imaginație*, cu desene de Florica Cordescu și Ligia Macovei, București, 1947; *Tâlbâc, Tureatcă & Co*, cu desene de Marcela Cordescu, București, 1948; *A fost odată…și nu va mai fi*, București, 1949; *Așa întrecere înțeleg și eu!...* (în colaborare cu Maia Radovan), București, 1949; *Cordonul sanitar*, București, 1949; *Misiunea trebuie îndeplinită*, București, 1950; *Teatru mic*, București, 1950; *În preajma mutărilor*, București, 1965; *Poeme și poezii alese din cărți și din sertar (1925–1965)*, pref. Mihail Petroveanu, București, 1966; *Prozopoeme*, pref. Laurențiu Ulici, București, 1971; *Născut în '02*, București, 1973; *Culoarea timpului*, pref. Mihai Gafița, București, 1977; *Prezentări*, îngr. Vladimir Pană și Ion Pop, pref. Ion Pop, București, 2012. **Ediții:** [Urmuz], *Urmuz*, București, 1930, *Pagini bizare*, București, 1970; Tristan Tzara, *Primele poeme, urmate de Insurecția de la Zürich*, București, 1934; ed. București, 1971, *Suprarealismul și epoca de după război*, tr. edit., București, 1947; Ion Călugăru, *Casa șoarecilor*, București, 1958; Ilarie Voronca, *Poeme*, tr. edit., pref. Eugen Simion, București, 1961, *Poeme alese*, I–II, tr. și pref. edit., București, 1972, *Mic manual de fericire perfectă – Petit manuel du parfait bonheur*, ed. bilingvă, tr. și pref. edit., București, 1973; M. Blecher, *Vizuina luminată*, introd. edit., București, 1971. **Antologii:** *Antologia literaturii române de avangardă*, cu ilustrații de Victor Brauner, Marcel Iancu, M.H. Maxy, Milița Pătrașcu, Jules Perahim, Hans Mattis-Teutsch ș.a., pref. Matei Călinescu, București, 1969. **Traduceri:** Paul Éluard, *Animalele și oamenii lor. Oamenii și animalele lor*, București, 1938.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *112–118*; Perpessicius, *Opere*, IV, *248*, V, *353*, VI, *254–258*; Eugen Jebeleanu, *„Echinox arbitrar"*, RP, 1931, 4 018; Geo Bogza, *Arta lui Sașa Pană*, „Radical", 1931, 16–17; Călinescu, *Opere*, I, *1237–1239*, II, *368–369*, III, *922–927*, VI, *917–920*; Streinu, *Pagini*, V, *81–83*; Matei Alexandrescu, *Primele poeme ale lui Tristan Tzara*, „Litere", 1934, 8; Ion Biberi, *Sadisme et vérité*, MOM, 1936, 428; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *803*, *Ist. lit.* (1982), *887*, *1024*; Octav Şuluțiu, *„Poeme fără de imaginație"*, „Apărarea", 1947, 53; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Tâlbâc, Tureatcă et Co."*, CNT, 1948, 37; H. Zalis, *Changements de garnison*, REVR, 1966, 2; Al. Protopopescu, *„Poeme și poezii..."*, TMS, 1967, 1; Baconsky, *Marginalii*, *184–192*; Piru, *Panorama, 68–70*; Cubleșan, *Miniaturi, 119–128*; Pop, *Avangardismul*, *206–218*; Ion Pop, *„Antologia literaturii române de avangardă"*, ST, 1970, 1; Ştefan Roll, *„Atentat la bunele moravuri"*, CNT, 1971, 21; Călinescu, *Literatura*, *37–40*; Ileana Vrancea, *Virtuțile și servituțile memorialisticii*, LCF, 1973, 33; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *425–431*; Zaciu, *Bivuac*, *80–86*; Barbu, *O ist.*, I, *41–42*; Raicu, *Critica*, *20–25*; Dana Dumitriu, *„Culoarea timpului"*, RL, 1977, 15; Grigurcu, *Poeți*, *428–431*; Virgil Teodorescu, *Sașa Pană*, RL, 1981, 35; Bucur, *Poezie*, *137–150*; *Sașa Pană*, în *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *45*, *679–680*, *passim*; Simion, *Scriitori*, III, *60–62*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *29–30*; Pop, *Avangarda*, *258–269*, *passim*; Ierunca, *Subiect*, *190–192*; *Sașa Pană*, în *Literatura românească de avangardă*, îngr. și pref. Gabriela Duda, București, 1997, *passim*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *133–147*, *193–194*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *574–576*; *Dicț. analitic*, IV, *684–686*; Morar, *Avatarurile*, *156–165*; Pop, *Introducere în avangarda literară românească*, București, 2007, *133–147*; Popa, *Ist. lit.*, II, *396–397*; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, București, 2010, *88–99*. ***E.M.***

PANĂ, Zahu (Zaharia) (20.VIII.1921, Beala de Sus, azi în Republica Macedonia – 11.III.2001, New York), poet. Este fiul Paraschivei (n. Simacu) și al lui Vasile Pană, negustor. Familia emigrând în România în 1926, **P**. învață mai întâi în comuna Cocina, urmează liceul la Silistra, venind apoi la București, unde se alătură mișcării legionare. După o detenție la Aiud (1941– 1942), trece prin experiența frontului și a prizonieratului. Întors acasă, frecventează cursurile Academiei de Înalte Studii Comerciale (1945–1948), pe care le va încheia abia în 1974 la Institutul de Studii Economice, fiindcă fusese arestat în mai 1948, în timpul studenției, ca „dușman al noii orânduiri", și încarcerat la Jilava, Ocnele Mari, Poarta Albă, Aiud ș.a. Acum, până în 1953 și din 1958 până în 1964, face cunoștință cu mai toate închisorile comuniste. Eliberat, lucrează ca expert contabil în mai multe instituții din București. În 1976 se expatriază, stabilindu-se la New York, unde lucrează ca funcționar și expert contabil până la pensionare. Publică sporadic în „Revista scriitorilor români",

„Ethos”, „Carpații”, „Acțiunea românească”, „Solia”, „Unirea”, „Drum”, reviste ale exilului românesc, iar în anii din urmă scrie în periodicele aromâne din țară, „Deșteptarea” și „Dimândarea”. A redactat, de asemenea, o pagină pentru aromâni (*Fara armânească*) în ziarul „Cuvântul românesc” (Hamilton, Canada), al cărui colaborator permanent a fost.

P. debutează în 1935, la numai paisprezece ani, cu versuri în „Lumina”, revista Liceului Comercial din Silistra. Tot atunci publică prima poezie în grai aromân în revista „Armatolii” din București. Urmărit de neșansă, își vede imprimată o culegere de poeme, *Înmuguriri*, în 1940, dar, în învălmășeala evacuării Cadrilaterului, volumul se pierde la tipografie. O culegere, *Doruri zăbrelite*, alcătuită în închisoare, nu a ajuns să fie tipărită, dispărându-i la locul detenției. Câteva poezii îi apar în *Antologie lirică aromână* (1975), altă încercare de a-l include în antologia *Un veac de poezie aromână* (1985) eșuând, fiindcă autorul părăsise țara. Abia în 1989 **P.** își publică prima carte de poeme, *Cu acul pe săpun*, în editura revistei „Cuvântul românesc”. Scrise în clipe de suferință atroce, de disperare și de năzuință spre lumină, versurile poartă pecetea calvarului carceral. Este strigată aici deznădejdea unei generații răstignite, amărăciunea unei despărțiri ce pare definitivă, ca în poemul liminar: „Iată,/ tinerețea mea zbuciumată!// Anii mei/ de trei ori în necazuri trăiți,/ dar în bucurii niciodată,/ odihnesc aici”. *Cu acul pe săpun* este o carte de poezie densă, mărturie, rugă, blestem și litanie, rod al unor ani de încercări inimaginabile. Versul se menține expresiv și în celelalte secțiuni ale volumului, cu precădere în cea numită *Cadrilater*, care înmănunchează un șir de poeme cu un parfum oriental indicibil: „Merg pe drum de țară, printre lanuri coapte,/ carul cu turcoaice peste snopi culcate,/ turcul mână caii, picotind în noapte,/ ele tot cu gândul către lumi uitate...// Hai, Ahmed, gonește carul cu cadâne –/ noaptea este scoasă din seraiuri parcă,/ să vezi haremuri, să dormi până mâine!.../ Ce Şeherezade tihna îți încearcă?” (*Crochiu dobrogean*). În imagini opulente, pline de culoare, este „pictată” o lume „exotică”, aceea a amestecului de neamuri din Dobrogea sudică, ale cărei reflexe răzbat și la alți autori, de la Ion Pillat la Vladimir Cavarnali și Virgil Carianopol. **P.** publică și versuri aromâne, adunate într-o substanțială carte, *Avnănghipsiri*, apărută în 1996. Poetul nu putea să nu cânte soarta aromânilor, locurile unde trăiesc de milenii, prigoniți de învingători. O face în sonuri înfiorate, de bocet, ca în *Niho*, inflexiunile trimițând parcă la *Doina* eminesciană: „Di Avlona pân’ Sărună,/ mași lăieț armânlu adună! Di Catrina–Elbasan,/ jalea creaști an di an.../ Di Aminciu la Tricol,/ Padea-i arsă, loclu gol.../Di Giumaia pân’ Curceaua,/ cântă-n casi cucuveaua...”. **P.** a mai cules folclor aromân, editând chiar un disc de muzică polifonică al grupului vocal „Fârșeroții”. Semnificativ este însă mai cu seamă faptul că a publicat, în 1982, antologia *Poezii din închisori*, reunind, în peste șase sute de pagini, versurile mai multor poeți trecuți prin Gulagul românesc, între care și optsprezece poezii proprii.

SCRIERI: *Cu acul pe săpun*, Hamilton (Canada), 1989; *Avnănghipsiri*, postfață Hristu Cândroveanu, București, 1996. **Antologii:** *Poezii din închisori*, pref. Vintilă Horia, Hamilton (Canada), 1982.

Repere bibliografice: Gheorghe Rădulescu, *„Cu acul pe săpun”*, „Cuvântul românesc” (Hamilton, Canada), 1989, 163; Matilda Caragiu Marioțeanu, *„Cu acul pe săpun”*, RL, 1993, 11; Cândroveanu, *Aromânii*, *111–114*; Hristu Cândroveanu, *„Avnănghipsiri”*, „Deșteptarea”, 1996, 6; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *215–217*; Mihaela Albu, *Un reprezentant al „poeziei închisorilor” – Zahu Pană*, „Euromuseum”, 2008, 6; Manolescu, *Enciclopedia*, *567.* ***Hr.C.***

PANCU-IAŞI, Octav (14.IV.1929, Iași – 16.IV.1975, București), prozator. Este fiul Rașelei (n. Marcu) și al lui Vasile Pancu, funcționar. Începe cursurile liceale la Iași, terminându-le la București în 1947. Este imediat angajat ca redactor la Radiodifuziunea Română (1947–1958), apoi în cinematografie (1959–1962) și la revista „Cutezătorii” (1967–1969), unde îl lansează pe Mircea Sântimbreanu. Devine secretar al Secției de literatură pentru copii și tineret a Asociației Scriitorilor din București.

Volumul de debut, *Timpul stă în loc?* (1949), este o culegere de versuri, direcție în care **P.-I.** nu va persevera, în pofida unei reale aplecări spre identificarea zonelor lirismului cotidian, prin recuperarea cu talent a limbajului și a perspectivei infantile. În schimb, va scrie numeroase compoziții în proză, de dimensiuni diferite, excelând la maturitate în domeniul prozei scurte, unde reușește să capteze farmecul inefabil al lumii aflate la granița dintre real și fantastic proprie celor care nu și-au încheiat copilăria. *Făt- Frumos când era mic* (1963), *Nu fugi, ziua mea frumoasă* (1970; Premiul Uniunii Scriitorilor) și mai cu seamă *Tartine cu vară și vânt* (1968) cuprind mici bijuterii în care scriitorul recompune

cu delicatețe și umor universul copiilor, urmăriți atât în efortul lor de comunicare cu adulți plini de înțelegere și simpatie, dar și de a construi, cu multă candoare și seriozitate, relații cu cei de-o vârstă cu ei. Autorul cucerește acum prin expresivitatea limbajului, a cărui exploatare ludică îl ajută să ocolească schematismele din romanele și povestirile de tinerețe, marcate de cerințe educaționale și uneori chiar de conformism ideologic. Romanul *Marea bătălie de la Iazul Mic* (1953) condensează un întreg repertoriu de motive literare specifice genului, într-un timp și spațiu bine circumscrise în interiorul unui cotidian ușor idealizat, sub semnul confruntării dintre forțele binelui și cele ale răului la nivelul microcosmosului infantil, cu întregu-i cortegiu de virtuți educative. Încă și mai puternic ideologizat apare următorul roman, *Cartea cu ochi albaștri* (1959), narând experiențele dureroase ale unui orfan, Andrei, ajuns băiat de prăvălie și îndrumat de organizația de pionieri să-și găsească drumul. Ambele romane prind însă cu justețe, dincolo de imperative politice, atmosfera senină a unei vârste, chiar dacă seninătatea nu caracteriza nicicum acel timp istoric. Dispărut timpuriu, **P.-I.** rămâne un poet al iluziilor și al candorii copiilor.

SCRIERI: *Timpul stă în loc?*, București, 1949; *Atunci, în februarie*, București, 1951; *Multe, multe luminițe*, București, 1951; *Votez pentru prima oară*, București, 1952; *Marea bătălie de la Iazul Mic*, București, 1953; *Are tata doi băieți*, București, 1956; *Mai e un loc pe genunchi*, București, 1956; *Ala, bala, portocala*, București, 1957; *Schițe în pantaloni scurți*, București, 1958; *Cartea cu ochi albaștri*, București, 1959; *Scrisori pe adresa băieților mei*, București, 1960; *Făt-Frumos când era mic*, București, 1963; *Ariciul din călimară*, București, 1964; *Punct și de la capăt*, București, 1967; *Tartine cu vară și vânt*, București, 1968; *Nu fugi, ziua mea frumoasă*, București, 1970; *Fetița și steaua*, București, 1972; *Vișine aproape coapte*, București, 1972; *Băiatul de pe gard. 8 cărticele cu povești pentru copii*, București, 1972; *Tânărul și marea*, București, 1972; *Singurătatea florilor* (în colaborare cu Mihai Valter), București, 1975; *Tată de duminică* (în colaborare cu Mihai Constantinescu), București, 1975; *Mai e mult până diseară*, pref. Mircea Sântimbreanu, București, 1977; *Iertați-mă, sunt tânăr (însemnări din caiete de drum)*, București, 1982; *Pere alese*, îngr. Alexandru Pancu, Iași, [1991]; *Țaraundevinerierajoi*, îngr. și postfață Mircea Breaz, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Vicu Mîndra, *„Marea bătălie de la Iazul Mic”*, GL, 1954, 29; S. Damian, *„Cartea cu ochi albaștri”*, GL, 1959, 29; Alexandra Indrieș, *Raționalul și extraordinarul în literatura pentru copii*, O, 1966, 4; Crohmălniceanu, *Cronici*, *68–113*; Aura Pană, *Etic și estetic în romanul pentru copii*, IL, 1968, 2; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *403–404*; Maftei, *Personalități*, IV, *199–200*; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *177–181*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *576–577*. ***Il.M.***

PANDREA, Andrei (pseudonim al lui Andrei Dumitru Marcu; 9.II.1936, București), prozator, etnolog. Este fiul Elisei, fiica lui D.D. Patrașcanu, profesoară, și al lui Petre I. Marcu (Petre Pandrea), avocat, sociolog, filosof și scriitor, de la care împrumută și pseudonimul literar; Lucrețiu Pătrășcanu este unchiul său. Parcursul școlar e unul accidentat din cauza situării politice a tatălui și a unchiului. Își face studiile gimnaziale la Școala „Sf. Iosif” din București (1943–1947), unde începe și clasa I de liceu. Arestarea lui Petre Pandrea în 1948 determină mutarea familiei la Poiana Țapului și înscrierea lui **P.** la școala elementară din Bușteni (1948–1950), apoi la Liceul Teoretic Mixt din Sinaia, de unde în toamna lui 1951 va fi exmatriculat din rațiuni politice. Intervenția lui Mihail Sadoveanu, un apropiat al familiei, face posibilă reînmatricularea în iarna lui 1952 și încheierea studiilor liceale în 1954. În același an începe Facultatea de Medicină Generală a Institutului Medico-Farmaceutic din București, după ce fusese simultan acceptat și la Facultatea de Biologie, și la cea de Agronomie. O nouă întrerupere a studiilor survine după cea de-a doua arestare a tatălui său, în 1958, de această dată fiind sprijinit pentru a-și relua cursurile de Tudor Vianu. În 1961 obține diploma și e repartizat, la solicitarea sa expresă, ca medic de circumscripție pentru satele vâlcene Boișoara, Găujani și Bumbuiești, într-una din zonele considerate a fi printre cele mai dificile din țară. Cei trei ani pe care îi petrece aici îi vor oferi materie pentru romanul-jurnal *Medic la Boișoara* (1967), dându-i în același timp ocazia unei cercetări de teren, extinsă până în 1975, care va hrăni întreaga sa cercetare etnografică. Va mai funcționa o vreme (1963–1967) ca medic în două localități rurale prahovene, apoi ca medic de șantier la Paltinu (1967–1968). Revine ulterior în București ca șef al Serviciului de relații internaționale al Editurii Medicale, devenind apoi consilier pentru medicina rurală al ministrului Sănătății și secretar al Secției de teoria și istoria literaturii și artei la Academia de Științe Social-Politice „Ştefan Gheorghiu”. E momentul în care încep și călătoriile sale în străinătate (Ungaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, RDG). Se înscrie la două doctorate în țară, unul

în medicină, celălalt în antropologie medicală, cu teza *Patologia izolatului*, iar în 1973 obține o bursă pentru un doctorat în antropologie la Paris, la Collège de France. Teza (*Terminologie de la parenté au « Pays de Loviștea », Roumanie*), sub coordonarea lui Paul H. Stahl, va fi susținută în 1982. În 1979 **P.** cere azil politic în Franța, revenind în țară abia în 1990. Judecat în absență la București, e condamnat la șapte ani de închisoare. Debutul editorial are loc în 1957 cu *Hoinar prin Bucegi*. De la Paris va publica studii și articole la revistele diasporei: „Buletinul Bibliotecii Române", „Cuvântul românesc", „Journal of the American Romanian Academy of Arts and Sciences", „Lupta", „Vatra". Înainte de emigrare a făcut parte din Centrul de Cercetări Antropologice al Academiei RSR, fiind de asemenea membru al Comisiei de antropologie, etnologie și dialectologie (din 1970). În exil a devenit membru al Academiei Româno–Americane de Științe și Arte (1984) și șef al Secției de folclor a Institutului de Cercetări al acestei Academii (1985), fondator, împreună cu Paul Simionescu, al Asociației Sociologilor și Etnologilor (1987), afiliată Casei Românești din Paris, membru al Asociației Ziariștilor Români–Vest (1991).

Volumul *Hoinar prin Bucegi*, scris în primii ani ai studenției sub forma unui ghid de orientare turistică (recomandat spre publicare la Editura Tineretului de Mihail Sadoveanu), e rezultatul unei pasiuni pe care **P.** o dezvoltase din copilărie pentru expedițiile montane (în vacanțele de vară din 1951 și 1952 fusese chiar ucenic la două stâni din Munții Bucegi). Aici își regăsește originea și interesul pentru aspectele vieții rurale, anchetele etnologice de teren fiind în cazul său o prelungire firească a drumețiilor în natură. Sensibilitatea la formele și detaliile vegetale, precum și atenția acordată atmosferei și peisajului vor inspira mai târziu „tabletele etnologice" din *Cu pușca după zmei* (1998). E vorba de mici narațiuni („tablete"), construite ca niște scenete dialogate, unele cu un anume tâlc, așezate într-o ordine ce transpune pe format diaristic desfășurarea întâmplărilor, coagulate în jurul unui nucleu autobiografic. Prin caracterul lor, aceste proze conțin informație științifică, fiind rezultatul anchetelor de teren desfășurate de **P.** în 1973–1974 în Țara Loviștei, relatate dintr-o perspectivă, potrivit studiilor etnologice, a „observatorului participant". În același timp, ficționalizarea e perceptibilă în atmosfera fabulos-mitică ce încadrează dialogurile, în scenografia atent regizată a „țăranilor-personaje", în tonalitatea confesivă, când entuziastă, când patetică, a intervențiilor naratoriale. Sunt evocări „cu o evidentă participare emoțională" (Ion Pop). Nu alta e rețeta romanului autobiografic *Medic la Boișoara*, care rămâne textul cel mai cunoscut al lui **P.** Perspectiva medicului se adaugă în acest caz radiografiei etnologice și lingvistice a lumii țărănești din Boișoara. E motivul pentru care scriitorul e considerat a fi deschizătorul, în spațiul românesc, al unei direcții a romanului ca mărturie medicală referitoare la starea de sănătate a populației sub comunism și la neajunsurile sistemului medical, într-o formulă ilustrată și de Caius Mihăilă în *Jurnal la Morile de Vânt* (1972) și în *Medicii bolnavi* (1980) sau de Viorel Pătrașcu în *Jurnal de la Filipeni (apostolatul unui medic în „epoca de aur")* (2000). Ca parte a Țării Loviștei, Boișoara îi oferă lui **P.** materie pentru speculații lingvistice, toponimice, antropologice, arheologice ori etnogenetice sau chiar pentru proiecții cosmogonice. La Paris va consacra acestui spațiu o serie de studii, discutând probleme de ordin lexicologic (teza de doctorat din 1982 vizează terminologia rudeniei spirituale în Țara Loviștei), toponimic, arheologic (*Pecenegii și cumanii în Țara Loviștei, hic et nunc*, 1983), etimologic și folcloric (descoperă și descrie obiceiul inedit al Moșilor de iarnă), formulând ipoteze etnogenetice pornind de la obișnuințele alimentare ale populației (*De ce suntem români când stăm la masă*, 1989) sau realizând o cercetare etnologică a stânelor de pe versantul sudic al Munților Făgăraș (*Oaia, ciobanul și brânza*, I–II, 1995–1997). Toate aceste texte alcătuiesc o monografie complexă a Țării Loviștei, care, prelungind cercetările pe care le făcuse Ion Conea, încearcă să continue, la o distanță de mai bine de patru decenii, tipul de monografie pe care îl consacrase în cultura română școala lui Dimitrie Gusti. Romanul *Cinci într-un Topolino. Note de drum din San Marino* (2002) revine la modelul ghidului de călătorie, păstrând formatul jurnalului și focalizarea autobiografică, dar aplicându-se, de această dată, asupra spațiului occidental.

SCRIERI: *Hoinar prin Bucegi*, București, 1957; ed. București, 1973; *Medic la Boișoara*, București, 1967; *Contribution à l'étude ethnologique de la terminologie de la parenté au „Pays de Loviștea", Roumanie*, Paris, 1994; *Unde s-a dat bătălia de la Posada*, Aalborg (Danemarca), 1994; *Voievodul cailor*, I, Aalborg (Danemarca), 1995;

Oaia, ciobanul și brânza, I–II, Aalborg (Danemarca), 1995–1997; *Masa Moșilor. Tablete și studii etnologice*, Aalborg (Danemarca), 1997; ed. București, 1998; *Cu pușca după zmei*, București, 1998; *Cu pușca după zmei și Unde s-a dat bătălia de la Posada*, pref. Vintilă Horia, postfață Ion Pop, București, 2000; *Cinci într-un Topolino. Note de drum din San Marino*, Râmnicu Vâlcea, 2002; *Etnologice*, București, 2006; *Petre Pandrea, martor de veac*, București, 2008.

Repere bibliografice: Romulus Rusan, *Nostalgia sanctuarului*, VST, 1967, 42; Tudor Teodorescu-Braniște, *„Medic la Boișoara”*, CNT, 1968, 12; Nicolae Manolescu, *Jurnalul unui medic*, RL, 1972, 35; D. Micu, *O nouă „Carte a munților”*, LCF, 1974, 11; Cicerone Poghirc, *O contribuție științifică de o importanță excepțională. A. Pandrea, „Identitatea românească. Moșii: reminiscențe religioase arhaice”*, „Lupta”, 1986, 61; *Români, 277–278*; Iulia Argint, *Monte Titano*, RL, 2004, 5; Datcu, *Dicț. etnolog., 682–683*; George Deaconu, *Andrei Pandrea, ambasadorul Țării Loviștei în capitala Franței*, „Curierul de Râmnic”, 2009, 26 ianuarie; Manolescu, *Enciclopedia, 568–569*; Mihail Mihailide, *Cu „bunicul” spre Monte Titano*, „Viața medicală”, 2011, 41. ***L.Td.***

PANDREA, Petre (pseudonim al lui Petre I. Marcu; 26.VI.1904, Balș – 8.VII.1968, București), eseist, memorialist, jurnalist

Este fiul Anei (n. Albotă) și al lui Ion Marcu, moșnean. Urmează școala primară la Balș (1911–1915), studiile secundare la Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu (clasa profesorului Nae Ionescu). Construit după modelul colegiului britanic de la Eton, liceul pregătește mici gentilomi, viitoarea aristocrație militară. Școlarii poartă beretă, mănuși, fac duș zilnic, se tund săptămânal, sunt politicoși, nu înjură, nu clevetesc. Sunt educați în spiritul camaraderiei și al moralei creștine. Dimineața ascultă psalmi sau fragmente din *Noul Testament*, momentele sacre se repetă și mai târziu, numărul rugăciunilor într-o zi fiind de unsprezece. În clasă funcționează un tribunal care decide și aplică pedepsele, cea mai aspră fiind izolarea celui picat în păcatul feloniei sau al „periuții” (lingușirea profesorilor). Iertarea se produce în fața clasei, după o lecție sumară de morală. Câțiva pedagogi și profesori – își amintește **P.** – făceau parte din lojile masonice de tip scoțian. Printre colegii mai mici se află și viitorul conducător al „nicadorilor”, poreclit „Mucea”, tocilar amenințat de repetenție, disprețuit de ceilalți liceeni. Atmosfera cazonă a școlii nu l-a influențat, totuși, prea mult pe **P.**, temperament funciar anarhic, mereu în ceartă cu regulile date de alții. Idealul de mic gentilom european preconizat de colegiu nu a fost și idealul lui, spirit expansiv, „localist” cu aspirații universaliste. În 1922–1923 **P.** își continuă învățătura la Colegiul Național „Carol I” din Craiova, unde trece examenul de bacalaureat cu mențiunea *magna cum laude*. Face studii de drept la Universitatea din București, susținându-și licența în 1926 și doctoratul în 1928, cu o teză despre izvoarele scrierilor juridice ale lui Simion Bărnuțiu (publicată în „Revista de drept public”, ulterior și în volum). Cu sprijinul profesorului C.G. Mironescu pleacă la studii de specializare în domeniile juridic și filosofic la Berlin, Heidelberg, München, apoi la Paris, Roma, Praga, Budapesta (1926–1933). Debutează în „Gândirea” (1923) cu articolul *Literatura care ne lipsește*, semnat A. În „Gândirea” din august–septembrie 1928 i se regăsește numele (Petru Marcu Balș) printre cei ce semnează *Manifestul Crinului alb* prin care se cere o libertate limitată doar de zei și o orientare a generației tinere spre „concretul frenetic și fericitor”. Ceilați autori ai manifestului sunt Sorin Pavel și Ion Nestor. G. Călinescu scrie împotriva lui un pamflet (*Generația bombastică*), iar Mihai Ralea îi suspectează pe semnatarii mistici și frenetici de „rasputinism”, „nechezat de literaturism excesiv”, „revanșă absurdă a pitecantropului refulat de dogme religioase” („Viața românească”, 1928). Cu aceeași ocazie, Şerban Cioculescu inventează termenul „trăirism” pentru a marca, în deriziune, excesul de vitalitate și deficitul de substanță intelectuală din manifestul tinerilor. În Germania misticul **P.** descoperă dialectica hegeliană și materialismul dialectic, punând de aici înainte inconformismul lui moral și social pe alte baze. În această perioadă numele îi apare în revistele de stânga („Bluze albastre”, „Veac nou”, „Stânga”, „Viitorul social”, „Azi”, „Cuvântul liber”) cu articole vitriolante, de un radicalism moral și politic pe care autorul îl va păstra în toate cărțile sale. Publică, la început, semnând Petru Marcu Balș, apoi Petre Diacu (în „Viața

românească”), Petre Albotă și Gaius (în „Adevărul”, „Dimineața” și „Dreptatea”), Petre Dragu, Dr. Petru Ionică, Dr. X, Dr. P. Din 9 octombrie 1932 începe să folosească în „Dreptatea” pseudonimul care îi va aduce notorietatea. În 1933 îi apare volumul *Germania hitleristă. Trei luni la Berlin. Documente – Idei – Oameni*, una dintre primele scrieri antifasciste din Europa. Peste un an tipărește studiul *Psihanaliza judiciară*, unde recomandă o metodologie modernă a domeniului, urmat de *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu* (1935). Se specializează, în urma studiilor din Germania, în sociologie, criminalistică și în critică literară (în descendența, mărturisită, a lui Georg Brandes și Hippolyte Taine). Apără, ca avocat, pe comuniști. Până în 1944 scapă de la moarte– va preciza el mai târziu – o mie de inculpați. A fost, tot după precizările sale, arestat de patru ori ca agitator comunist și de șapte ori după ce comuniștii au luat puterea. Aceștia s-au grăbit să îl condamne pe fostul lor apărător la cincisprezece ani de pușcărie. Fiind cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu (în aprilie 1932 **P.** se căsătorise cu Elisa Pătrășcanu, fiica scriitorului D.D. Patrașcanu), a tras – după arestarea și asasinarea lui Lucrețiu Pătrășcanu – toate ponoasele. A fost închis în două rânduri (1948–1952 și 1958–1964), însumând 3685 de zile și nopți de detenție. A trecut prin paisprezece penitenciare (București, Jilava, Ocnele Mari, Aiud, Craiova, Pitești ș.a.). Nu i s-a găsit, niciodată, o vină precisă. În închisoare nu a stat degeaba: a ținut conferințe, a dat consultații, a înființat „Universitatea de sub Pământ”. A ieșit din detenție în 1964 și a luat-o de la capăt în același stil irepresibil: agitat, radical, zorit, justițiar, cu limba rea și fraza inspirată, trecând ușor de la maladiile morale ale „ilfovismului” (varianta cea mai decăzută a balcanismului) la Constantin Brâncuși și la problemele metafizicii. Această bulimie spirituală și acest stil repezit, autoritar și deosebit de pitoresc se văd mai bine în literatura sa confesivă. Eseurile și portretele, scrise în anii ’30 – *Portrete și controverse* (I–II, 1945–1946) –, amestecă judecățile politice cu cele estetice într-un stil arțăgos, inteligent și colorat. Portretele critice sunt sumare și se bazează, invariabil, pe diagnosticul ideologic completat de un diagnostic moral. „Tăietura directă”, pe care eseistul o observă în stilul de lucru al lui Brâncuși, va fi și stilul său de a polemiza. Numai H. Sanielevici, dintre criticii români, a mai pus o notă atât de colorată în articolele sale de polemică pe teme de antropologie. Locul savanților „cu ardeiul în dos” de acolo este luat aici de „teoreticienii moftangii”, ilfovenii strecurați în spațiul culturii, „homunculuși livrești” etc. În sfera politicii caracterizările sunt ultimative și colorate ca o injurie: Hitler este un actor ratat, cu o „natură histrionică și neroniană”, Armand Călinescu e „un Tersite urât, mic, chior și șchiop”, căpetenia „nicadorilor” – „un paria ambițios și catilinar” etc.

Ca sociolog, **P.** își pune problema statului și a evoluției sociale. O temă care preocupă generația tânără din anii ’30 ai secolului trecut. Elevii lui Nae Ionescu vor să construiască un stat cultural bazat pe ortodoxie (în varianta țărănească). **P.** pornește de la ideea unui „localism” creator, deschis spre Europa. „Localismul” său se bizuie pe etosul oltenesc, mai precis pe „spiritul cobilițar” care, în imaginația sa, va resuscita spiritual decăzuta Europă. Nu îi plac, din ideologia românească, „raționaliștii”, „criticiștii”, „zeflemiștii”, în speță Titu Maiorescu și I.L. Caragiale. Acesta din urmă ar cultiva „fronda iresponsabilă, paradoxul ieftin, irespectul valorilor absolute, o stearpă logică [...], un criticism până la absurd”, unii neavând „conștiința responsabilității scrisului și a activității publice”. **P.** se întâlnește, în critica junimismului și în respingerea ironiei lui Caragiale, cu criterioniștii, de care ideologic se despărțise. Şi aceștia îi reproșau lui Caragiale faptul că, prin ironia lui distrugătoare, împiedică spiritul românesc să ajungă la metafizică. **P.** este de partea curentului istoric tradiționalist și organicist care, pornind de la Mihail Kogălniceanu, ajunge la Vasile Pârvan și, de aici, la Nae Ionescu. „Raționaliștii” vor, așadar, un stat juridic, „organiciștii” unul istoric. Cei dintâi ar fi „criticiști”, „alexandrini”, cei din urmă sunt creatori, neliniștiți și agitați; ei pun lumea în mișcare, europenizează „tradiția”, deschid „localismul” spre modernitate. Argumentul forte este Brâncuși, exponent al „localismelor caracterologiei oltenești”, mesagerul „spiritului cobilițar” în lume. **P.** reia această utopie în *Pomul vieții* (1946), jurnal de reflecții morale, manual de morală practică, dar și colecție de aforisme, autobiografie și, mai ales, ficțiune autobiografică. Vladimir Streinu vede în ea „o recădere în adolescența spiritului”, manifestul unui „fiu al soarelui”, adică manifestul unui tânăr „tremurici” care dezleagă pasiunile turbulente și nu își stăpânește frazele. Judecată aspră, minimalizatoare. **P.** scrie, în fond, o carte de înțelepciune în stil voit bătrânesc,

pornind de la morala lumii rurale. Este un spirit exaltat, dar nu irațional. Manualul său de morală cuprinde 337 sfaturi („un hambar de observații cotidiene asupra vieții de relație între oameni pe care-l strânge orice gospodar pentru copiii săi") despre „condiția femeii măritate", despre „așteptarea bătrâneții", despre neant, despre felul în care trebuie să se poarte un tânăr în lume sau o fată nemăritată etc. Ceva, cum zice autorul, în genul Baltasar Gracián, Machiavelli, Iordache Golescu, Ion Codru-Drăgușanu. Apare aici, nemotivat, și numele lui Mallarmé. Manualul vorbește, inspirat, despre rolul nașului și statutul bunicului în familie, despre tipologia femeii rele și a femeii cuviincioase, despre boala numită „ilfovită" („cretinism, criminalitate și voie bună"), în fine, atacă subiecte mai subtile, cum ar fi singurătatea și politețea. Filosofia de existență este tot țărănească. Idealul uman pe care îl preconizează este „mandarinul rural", „prințul-moșnean", om vital, gospodar cu copii mulți și femeie credincioasă și harnică, nu cu totul auster în familie, din moment ce moralistul îi îngăduie mandarinului de a se bucura, cât poate, de ibovnice atrăgătoare și istețe. Când produce asemenea sfaturi, moralistul nu își ascunde o simpatică trufie: „Eu mă înalț tot mai drept, tot mai sus spre văzduhul albastru și limpede al speculației precise, neîndurate și – nădăjduiesc – al marii creații. Condiția primordială: menținerea singurătății și zăgăzuirea, dând peste bot, la orice încercare de intimitate a oamenilor mediocri. Iubesc tot mai mult pomii, plantele și animalele. Munca și copiii sunt două coordonate arhisuficiente pentru viață". Ieșit din închisoare, **P.** a publicat o carte despre Brâncuși (1967), în care reia ideile sale despre spiritul Olteniei și despre morala țărănească. Apare, acum, mai limpede ideea despre rolul mesianic al „spiritului cobilițar". Brâncuși nu ar fi, din acest punct de vedere, decât „un tipic pandur al spiritului", un avanpost al modernității europene, un ferment artistic pornit din Hobița pentru a duce la Paris semnele înnoirii artei. Vorbind despre Brâncuși, autorul vorbește, în fond, despre fantasmele sale. Eseul este delectabil în ciuda viziunii sale bogomilice. **P.** este un veritabil scriitor și un om de carte care încalcă sistematic convențiile. După 1989 au început să apară scrierile lui **P.** confiscate de Securitate, iar procesul de reconstituire și tipărire este

în curs de desfășurare. Îndeosebi fiica scriitorului, Nadia Marcu Pandrea, a reușit să publice *Reeducarea la Aiud (Jurnal penitenciar 1961–1964)* (2000), *Memoriile mandarinului valah* (2000), la care se adaugă jurnalele din *Helvetizarea României* (2001), *Crugul mandarinului* (2002), *Călugărul alb* (2003), *Noaptea Valahiei* (2006) ș.a. Stilul este, în toate, același: vehement subiectiv, aforistic, simpatic lăudăros, uneori autentic tragic, amestecând confesiunea cu speculația sociologică și politică. Jurnal intim, memorii, eseu biografic, autoficțiune? Greu de spus. Autorul lor amestecă genurile, stilurile, timpurile, trece de la una la alta, deschide paranteze, vorbește despre ce a pățit azi, apoi se întoarce în anii ’30 și face portrete memorabile, în fine, la mijlocul paginii este cuprins de *accedia* dantescă, o boală subtilă a spiritului care la el se cheamă „afaniseală”. Atins de afaniseală, spiritul își recapătă plăcerea de a da sfaturi. Memoriile și jurnalele intime arată, astfel, ca o corabie a lui Noe: are de toate înăuntru, de la meditații despre neant la povestiri fără perdea despre viața studentului oltean ajuns la Berlin, unde spiritul pandur face ravagii în rândurile populației feminine teutone. Numai Ion Barbu a mai povestit, în scrisorile către Tudor Vianu, cu atâta râvnă și haz isprăvile lui erotice în lumea germană. Când le evocă, **P.** are alt ideal de existență. Se gândește să devină un „sihastru”. Un sihastru care recomandă însă un eros roditor și eliberator, în aceeași utopie de tip țărănesc. Când firea obosește (dar nu pentru multă vreme), memorialistul contemplă pentru o clipă orizonturile melancoliei nervaliene: „Sunt un melancolic – scrie în *Soarele melancoliei* (carte publicată postum, în 2005) – în adâncul făpturii mele. Ca să nu-mi înghețe, și să nu-mi împiedice declanșarea focurilor de artificii ale feeriei, strâng de gât neagra lebădă. Mi se prelinge printre degete și se scufundă în lacurile subterane. Acum înțelegeți, prieteni, de ce lebăda neagră a melancoliei mele tulbură și îngheață feeria amiciției, de ce sunt un prieten atât de detestabil?”. Lebăda neagră a melancoliei este însă – avertizează chiar autorul – sugrumată la timp, și spiritul pandur își găsește energiile necesare pentru a vitupera pe „pleșcarii Bizanțului”, pe huliganii de stânga și de dreapta (în latură morală) și pe catilinarii politici. Ce urmează se poate închipui. Nimic nu scapă, nici o „lichea fanatizată” nu este iertată. Din fericire, **P.** își mai schimbă din timp în timp impresiile asupra contemporanilor săi. În cărțile anterioare îl desființa, de pildă, pe cumnatul său, Lucrețiu Pătrășcanu; în *Soarele melancoliei* acesta capătă dimensiuni mitice: „Lucrețiu Pătrășcanu a fost un personaj absolut modern, un fiu al frământatului secol XX, cu o gândire și cu o sensibilitate acut contemporană. A sfârșit într-o tragedie de tip antic sofoclean. Un sfârșit tragic, cu torturi fizice și morale, timp de șase ani neîntrerupți, în hrube sordide. Îmi amintește de Prometeu înlănțuit pe crestele munților Caucaz, cu ficatul devorat de ciocul vulturilor”. Alți ipochimeni nu sunt însă iertați de acest mandarin rural, mândru de noblețea lui și inclement cu ceea ce el consideră a fi prostituatele istoriei. Vorbă grea, judecată aspră, melancolia s-a transformat, brusc, într-o stare de spirit iacobină. S-ar potrivi aici un verb folosit din ce în ce mai rar în limba română actuală: a afurisi. **P.** e un maestru al afuriseniei. Ştie ca nimeni altul să-și afurisească dușmanii. De aceea îl iubește pe Tudor Arghezi (când îl iubește) și își alege cu grijă cuvintele care pot ucide. În astfel de momente eseul biografic pe care îl scrie pare sufocat de monștrii nemerniciei. Petru Groza ar fi „o prostituată a trotuarului politic”, Petru Dumitriu a scris o carte (*Drum fără pulbere*) care este, pur și simplu, „o ticăloșie”, la celălalt capăt al istoriei N. Titulescu e un conservator „factice și formal”, un copil prost crescut, viclean și feroce când e cazul, în fine – un spirit flexibil, prea flexibil, anxios, lipsit de loialitate, mereu la pândă. Inconfundabilul, irepresibilul **P.** nu îi iubește nici pe Brătieni. Nu ezită să îi numească (din pricina represiunilor din 1907) „ucigași” și cere, imperios, să nu li se ridice statui în țara românească. Îl admiră pe Vasile Pârvan și îl consideră maestrul, modelul său. Istoricul ar fi, ca și el, „un luceafăr al melancoliei”, „un prince-paysan”. Fac parte, așadar, din aceeași familie „strict mandarinală și rural-moșnenească”. Asta înseamnă, între altele, o viziune organicistă asupra lucrurilor. Pe N. Iorga îl numește „titanozaur”, „fanariot genial” și îl iubește cu intermitențe. Este supărat pe marele istoric pentru că, după ce îi găsise o sursă documentară în bibliotecile din Germania, nu i-a mulțumit cum s-ar fi cuvenit. Venind vorba de studiile sale berlineze, **P.** descrie, cu talent, o masă „luculică”, animată de vinuri românești, cu austerul Pârvan și cu asistentul său, tânărul istoric Ion Nestor, fostul semnatar al *Manifestului Crinului alb*, mai puțin auster. Scenă epică memorabilă. Moralistul are ce scrie și ce bârfi. Etica pe care o

recomandă se sprijină, în continuare, pe valorile țărănești. În centrul ei se află „omenia și cumințenia”. În *Memoriile mandarinului valah* și, mai înainte, în *Pomul vieții* dăduse mai multe precepte. Ele împacă bucuriile trupului cu austeritățile spiritului oltenesc-european („eu nu sunt român – scrie el – sunt oltean și european”). **P.** aspiră să devină, într-o pauză dintre războaiele sale, un stoic rural. Se pare că nu reușește. Melancoliile spiritului trec repede și moralistul de pe Olteț începe o nouă bătălie. Stoicismul rural este, în aceste circumstanțe, ratat. Se salvează literatura din jurul acestei idei și, prin ea, personajul formidabil care e **P.**, în felul lui un personaj unic în cultura română și chiar în viața noastră publică. Un Don Quijote însoțit nu de Sancho Panza, ci de un Don Juan locvace și insațiabil, pornit să dezlege pasiunile nobile și fecunde și să îndrepte lumea mistificată, obosită, despiritualizată și stearpă. Pentru a defini exact personalitatea lui mai trebuie invocat un personaj: Saint-Just, simbolul dreptății, spiritul necruțător, omul cauzelor cinstite. Teoretic vorbind, aceste persoanje nu au cum trăi împreună. Don Quijote fuge după o himeră, Don Juan zboară de la o femeie la alta și nu poate sta locului, nu are rădăcini, în timp ce Saint-Just stă locului și aplică neîndurător legea morală. Mandarinul valah intră și iese din pușcăriile politice ale secolului său, face apologia virilității și vrea să impună justiția socială. O formulă de existență pe care admirabilul, utopicul, tragicul **P.** o verifică întâi pe propria piele înainte de a o scrie.

Adevăratul Pandrea este de căutat în eseurile politice şi sociologice, toate străbătute de o neîmpăcată opoziţie faţă de ideologia de dreapta. Cel care în 1932, după întoarcerea din Germania, unde probabil că o influenţă mai mare decât dialectica hegeliană asupra modificării lui de atitudine avusese spectacolul imund al fenomenului naţional-socialist, declara „Eu rămân om de stânga...”, se impunea drept unul dintre analiştii cei mai pătrunzători ai fascismului.

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *Germania hitleristă. Trei luni la Berlin. Documente–Idei–Oameni*, București, 1933; *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, București, 1935; ed. 2, București, 2007; *Portrete și controverse*, I–II, București, 1945–1946; *Pomul vieții (Jurnal intim 1944)*, București, 1946; *Brâncuși. Amintiri și exegeze*, București, 1967; ed. îngr. Nicolae Diaconu, Târgu Jiu, 2000; *Eseuri*, îngr. Gh. Stroia, pref. George Ivașcu, București, 1971; *Atitudini și controverse*, îngr. și pref. Gh. Epure, București, 1982; *Reeducarea la Aiud (Jurnal penitenciar 1961–1964)*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Barbu Brezianu, București, 2000; *Memoriile mandarinului valah*, tabel cronologic Andrei Pandrea, București, 2000; ed. 2, I–II, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Ştefan Dimitriu, București, 2011–2012; *Helvetizarea României (Jurnal intim 1947)*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Florin Constantiniu, București, 2001; *Garda de Fier (Jurnal de filosofie politică. Memorii penitenciare)*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, București, 2001; *Crugul mandarinului (Jurnal intim 1952–1958)*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Ştefan Dimitriu, București, 2002; *Călugărul alb*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Victoria Dragu-Dimitriu, București, 2003; *Turnul de ivoriu*, îngr. și postfață Nadia Marcu Pandrea, pref. Ştefan Dimitriu, București, 2004; *Soarele melancoliei*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Ştefan Dimitriu, București, 2005; *Noaptea Valahiei (Jurnal intim 1952–1968)*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Ştefan Dimitriu, București, 2006; *Brâncuși. Amintiri și exegeze*, îngr. Nadia Marcu Pandrea, pref. Ștefan Dimitriu, [vol. I]: *Estetica lui Brâncuși*, București, 2009, [vol. II]: *Pravila de la Craiova – etica lui Brâncuși*, București, 2010, [vol. III]: *Amicii și inamicii: sociologia lui Brâncuși*, București, 2010. **Traduceri:** Aurel C. Popovici, *Stat și națiune*, pref. trad., București, 1939; ed. îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 1997;Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, pref. C.I. Gulian, București, 1956.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *397–401*, *621–622*, II, *451–455*, *957–958*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *867*, *Ist. lit.* (1982), *954*; Perpessicius, *Opere*, XI, *194–198*; Streinu, *Pagini*, II, *326–329*; Piru, *Panorama*, *508–514*; Bucur, *Istoriografia*, *358–359*; George, *Sfârșitul*, I, *150–157*; Cornel Ungureanu, *O familie spirituală*, F, 1974, 27; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *384–391*; Micu, *„Gândirea”*, *119–130*; Simion, *Scriitori*, II, *404–426*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *237–241*; Iorgulescu, *Prezent*, *261–264*; Ornea, *Actualitatea*, *255–259*; Marin Diaconu, *Coordonatele publicisticii lui Petre Pandrea*, JL, 1998, 15–16; Alex. Ştefănescu, [*Petre Pandrea*], RL, 2000, 10, 2003, 18, 19, 2008, 26; Al. Călinescu, *O epocă, un personaj*, ATN, 2000, 6; Constantin Coroiu, [*Petre Pandrea*], ALA, 2000, 533, 671, CLT, 2007, 45, 2011, 48; Simion, *Fragmente*, IV, *254–264*, VI, *219–220*; Ion Vlad, *Petre Pandrea. Semnele reînceperii*, APF, 2001, 10–11; *Petre Pandrea, mandarinul valah*, CC, 2001, 7–12 (grupaj special); *Dicț. scriit. rom.*, III, *577–580*; Stelian Neagoe, *Petre Pandrea în pușcăriile comuniste*, București, 2001; Simion, *Ficțiunea*, III, *384–402*; Alexandru George, [*Petre Pandrea*], ALA, 2002, 615, 632–634; Simion, *Genurile*, *254–268*; Eugen Simion, *Irepresibilul Petre Pandrea*, CC, 2003, 6–8; Gheorghe Grigurcu, [*Petre Pandrea*], RL, 2004, 24, 25, 2005, 23, 24, 2008, 1; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *76–95*; Simuț, *Reabilitarea*, *346–348*; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste*, VIII, București, 2006, *39–41*; Andrei Pandrea, *Petre Pandrea, martor de veac*, București, 2008; Popa, *Ist. lit.*, I, *1158–1162*; Neagu Basarab, *Conferințe*, I, *120–136*; Simuț, *Vămile*, *303–316*. ***E.S.***

PANIŞ, Anatolie (1.II.1932, Cârnățeni–Tighina – 1.II.2007, Snagov), prozator. Este fiul Gheorghiței Paniș (n. Marin), originară din Oltenia, și al lui Teodor Paniș, învățători. La cedarea Basarabiei, familia lui **P.** trece dincoace de Prut. Urmează liceul la Corabia și face trei ani de silvicultură la Institutul Forestier din Brașov. Intenția lui era să studieze agronomia, însă în octombrie 1950, după doar câteva zile de studenție la Institutul Agronomic din Craiova, este arestat. Experiența crâncenă a detenției în arestul Securității din Craiova, în cel de pe Calea Rahovei din București, în închisoarea Jilava, în lagărele de muncă de la Canal îi alimentează, firește, literatura, îndeosebi un memorial târziu, *Lagărul e viața noastră*, apărut în 2002. A fost, pe rând, miner, muncitor constructor și tehnician silvic. S-a stabilit la Snagov, unde din 1995 a editat anual „Almanahul pădurii”.

P. a debutat cu proză la „Gazeta literară” (1967), iar editorial în 1968 cu volumul de nuvele *Frumoasa mea Sandynn*. Urmează alte culegeri de proză scurtă, cea intitulată *Japonezii, eu și Ihuc Mihuc* (1980) fiind menționată favorabil în presa literară. Cu *Două treimi din viață* (1980), scriere prețuită pentru detașarea și pigmenții de umor cu care sunt evocate episoade dramatice, se deschide șirul romanelor lui **P.** *Hoții de pădure* (1982) unește epicul, pe alocuri palpitant, cu lirismul generat de priveliști silvestre. *Să îngropăm trecutul* (1992) reconstituie, cu documente vii, coșmarul demolării satelor din jurul Capitalei, iar *Bătrânii nu mai sunt utili* (1998) e o utopie înfățișând o așezare de bătrâni pe un munte; deciși să își învingă condiția, întemeietorii ciudatei colonii își mențin „adolescența” sufletească făcând tot felul de proiecte temerare. *Cine a furat o minge?* (2002) e un roman despre copii. Sub titlul impropriu *Dincolo de Lisabona* (1992), roman proiectat să fie editat înainte de 1989, se evocă cifrat încercarea disperată de a trece Prutul a românilor basarabeni care, după ultimatumul sovietic din iulie 1940, nu voiau cu nici un chip să rămână în provincia răpită; în 1996 romanul avea să apară într-o nouă versiune, intitulată *Ultimul tren spre România*. Intrat în țara ciuntită după mutarea graniței de pe Nistru pe Prut, acest tren al suferinței umane extreme, al umilinței și deznădejdii devine, totuși, unica întrupare a unei speranțe. Purtător al morții prin sete și sufocare, e așteptat cu înfrigurare, luat cu asalt la fiecare oprire, fiind ultima șansă de evadare din infern. Asemenea unora din cărțile anterioare ale autorului, scrierea îmbină ficțiunea cu documentul, propunându-și să compună, prin secțiuni istorice și incursiuni în legendă, „romanul Basarabiei”. Tragicul exod din 1940 și, retrospectiv, momentul readucerii, în 1918, a Moldovei de peste Prut la patria-mamă sunt reconstituite cu exactitate și cu forță evocatoare. Epicul atinge o tensiune dramatică extremă în episoadele fugii din fața invadatorilor sovietici. Oamenii nu sunt lăsați să urce în tren, sunt capturați și duși cine știe unde, trenurile sunt atacate, blocate și se încearcă distrugerea podurilor. Când „ultimul tren spre România” ajunge la Bolgrad, cerul e acoperit de umbre policrome și fugarii asistă, cu groază, la descinderea parașutiștilor. Ultimele două sau trei vagoane se răstoarnă în urma ciocnirii cu un accelerat. Spectacolul, cromatizat prin componente tragice, nu lipsite de aspecte grotești (încăierări, bătăi sălbatice, îmbătarea mecanicilor de locomotivă, omorârea unui șef de gară, cotcodăcitul sinistru al câtorva zeci de păsări sărite din cuști), e de apocalips. Tragică prin chiar derularea situațiilor, viziunea romanescă e susținută și de lirismul generat de deznădejdea intens omniprezentă. Din cu totul alte rațiuni, impresionant e

romanul *Destrămarea* (2001). Replică la *Desfășurarea* lui Marin Preda, acesta urmărește soarta unei cooperative agricole de producție după decembrie 1989. Îmbogățită prin export de legume, cooperativa e menținută de fosta conducere în propriul folos până la apariția unei legi care să permită vânzarea. Venind un virtual cumpărător care, numindu-se Neamțu, se dă drept cetățean german, președintele și contabilul vând totul la jumătate de preț, bucuroși de comisioanele grase, obținute în secret. Tranzacția provoacă revolta sătenilor, cărora nu li se plătește nici măcar munca din ultimul an. Agitația rămâne zadarnică, atât din cauza complicității organelor de stat cu „neamțul", cât și a incapacității lor de a se organiza, de a acționa uniți. În timp ce lumea de rând se frământă steril, foști activiști de partid și ofițeri de Securitate acaparează funcții de comandă în economie, iar localitatea oferă privitorilor un peisaj de vile superbe, aparținând demnitarilor de odinioară, schimbați acum la față, ca și îmbogățiților prin felurite hoții.

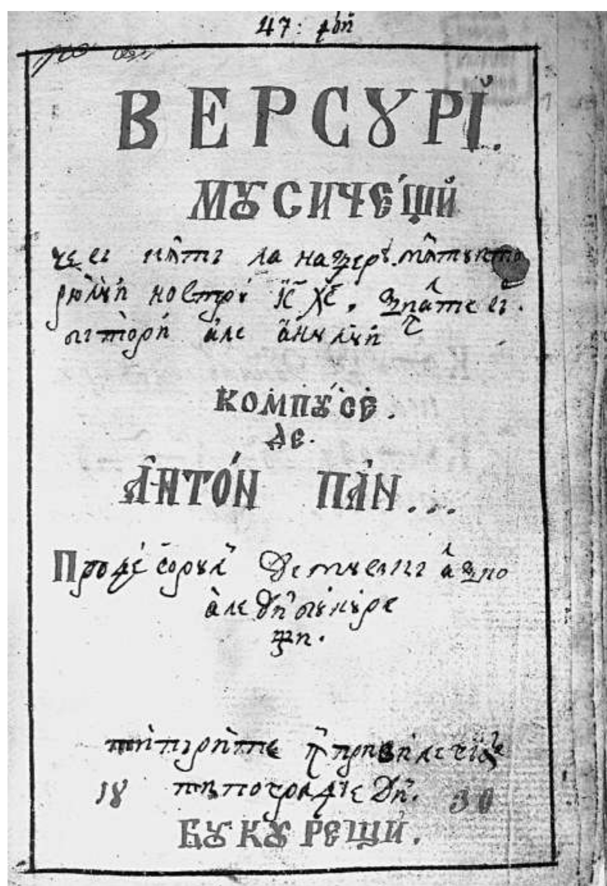
SCRIERI: *Frumoasa mea Sandynn*, București, 1968; *Răpirea din adâncuri*, București, 1970; *Japonezii, eu și Ihuc Mihuc*, București, 1980; *Două treimi din viață*, București, 1980; *Hoții de pădure*, București, 1982; *Iubita de la Gura Teghii*, București, 1983; *Ceasul*, București, 1984; *Domnișoara*, București,1990; *Pisici pentru export*, Galați, 1991; *Dincolo de Lisabona*, Galați, 1992; ed. 2 (*Ultimul tren spre România*), Snagov, 1996; *Să îngropăm trecutul*, București, 1992; *Bătrânii nu mai sunt utili*, Snagov, 1998; *Destrămarea*, Snagov, 2001; *Cine a furat o minge?*, Snagov, 2002; *Lagărul e viața noastră*, Snagov, 2002; *Cum se adună banii*, Snagov, 2003; *Sfârșitul lumii*, Snagov, 2005.

Repere bibliografice: Gheorghe Pituț, *Un prozator autentic*, LCF, 1980, 51; Valentin F. Mihăescu, *„Hoții de pădure"*, LCF, 1982, 27; Laurențiu Ulici, *Prejudecăți abolite*, CNT, 1982, 31; Mihai Ungheanu, *„Iubita de la Gura Teghii"*, LCF, 1984, 12; Claudiu Constantinescu, [*Anatolie Paniș*], RL, 1991, 33, 1993, 7; Nicolae Manolescu, *O istorie romanțată a Basarabiei*, RL, 1993, 7; Ulici, *Lit. rom.*, I, *409–410*; D. Micu, *Dramatica literatură a vieții*, L, 1997, 43–44; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *308*; Simion Bărbulescu, *O utopie romanescă*, LCF, 1998, 41; Geo Vasile, [*Anatolie Paniș*], CNT, 2002, 11, LCF, 2003, 14; Petre Isachi, [*Anatolie Paniș*], „13 plus" (Bacău), 2002, 5–6, 2005, 12; Cristian Măgură, *Metamorfoza infernurilor*, RL, 2002, 40; Liviu Antonesei, *Cazul Anatolie Paniș*, TP, 2002, octombrie; Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, Timișoara, 2002, *177-181*; Cristina Timar, *Apocalipsa. Acum și în versiunea românească*, VTRA, 2005, 11; Nicolae Rusu, *Destin halucinant*, „13 plus", 2007, 1–3; *Anatolie Paniș* (In memoriam), RL, 2007, 5; *Dicț. Chișinău*, *398–399*. ***D.Mc.***

PANN, Anton (1796, Sliven, Bulgaria – 2.XI. 1854, București), poet

Fiu al lui Antonie Pantoleon (Pantaleon sau Pandoleon) Petrov (mai târziu, Petroveanu), arămar, **P.** părăsește locurile natale în timpul războiului ruso–turc din 1806–1812, când mama sa, Tomaida, rămasă văduvă, pribegește cu copiii în nordul Dunării, așezându-se o vreme la Chișinău și din 1812 la București. Tânărul Antonie, cu vocea lui neobișnuit de frumoasă, își începe cariera de cântăreț de biserică la Chișinău. O continuă la Biserica Sfinților și la biserica Olari din București. Câțiva ani la școala de psaltichie a lui Petru Efesiu (1816–1819), unde învață și meșteșugul tiparului, și, abia la 36 de ani, o încercare de a frecventa clasa a patra de franceză la Şcoala de la „Sf. Sava" – cam la atât se limitează învățătura lui sistematică. Iar cariera de psalt și de profesor de muzică religioasă și-a făcut-o unde și după cum îl mâna soarta: la biserica din Şcheii Brașovului în 1821, când se refugiază din cauza „zaverei" lui Tudor Vladimirescu, la o școală a Episcopiei din Râmnicu Vâlcea (1826–1828) și, din nou peste munți, la Brașov, unde **P.,** fire întru totul lumească, este nevoit să se refugieze a doua oară, de data aceasta însoțit de o călugăriță răpită de la Mănăstirea dintr-un Lemn. Trădat și aparent înțeleptit, se întoarce la București, dar avatarurile lui sentimentale, de altfel savuroase, nu contenesc, fiind legate de alte două neveste, pe care le conjură, disperat și zadarnic, să-i fie fidele. În 1842 realizează însă o performanță profesională: este orânduit protopsalt la Biserica Domnească de la Curtea Veche și profesor de cântări la Seminarul Mitropoliei. Mai mult decât atât, în 1843 ajunge proprietar de tipografie. Spirit deschis, pragmatic, energic, om sociabil și mereu dispus să îndrume pe cineva, **P.** face școală: adună în preajma lui numeroși elevi, pe care îi inițiază deopotrivă în psaltichie și în rosturile tiparniței. Intensifică tipărirea de cărți și, ca să-și asigure vânzarea, călătorește prin țară, pe la mănăstiri, în iarmaroace, mereu în

ВЕРСУРЇ

МУСИЧЕЩЙ

КОМПУСЕ

ДЕ

АНТОН ПАН

18 30

БУКУРЕЩИ.

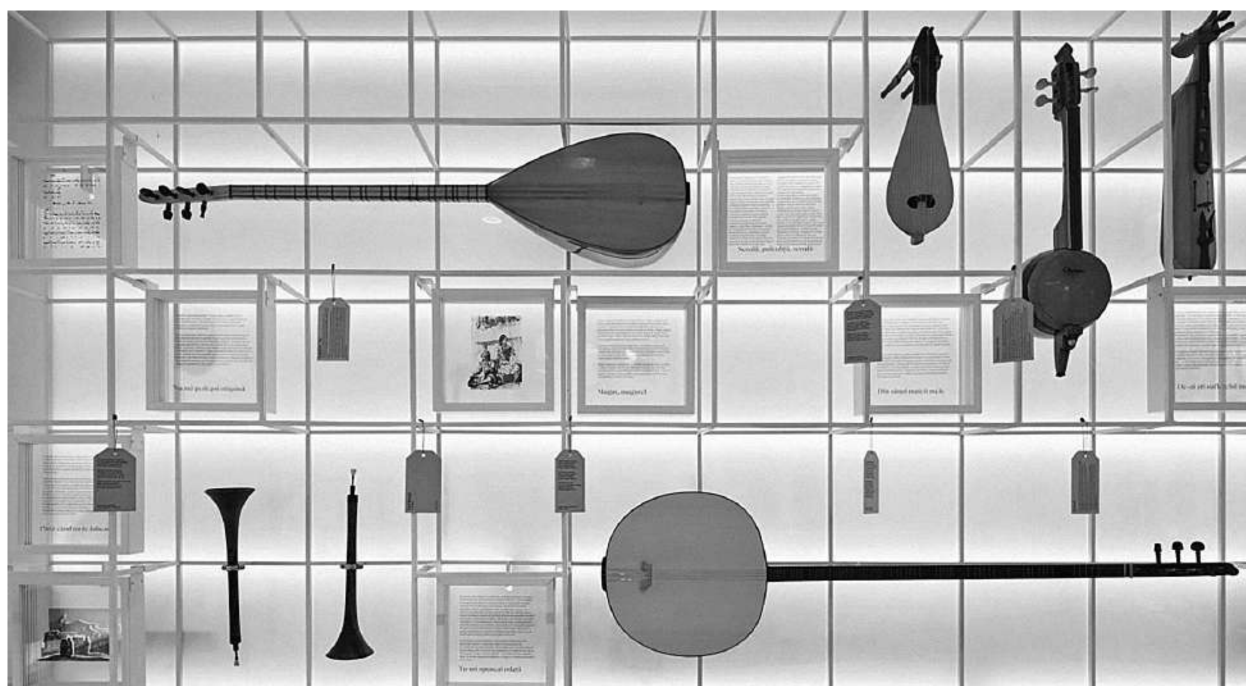
Versuri musicești, *București, 1830*

căutare de cumpărători și subvenții. Pe când se întorcea dintr-un astfel de drum, se îmbolnăvește de tifos și nu după mult timp moare.

Înainte de toate, **P.** a fost un personaj cu o viață pitorească, spectaculoasă, până la un punct chiar scandaloasă prin îndrăzneală și libertate morală. Om de modă veche și concomitent de modă nouă, el face sensibilă, într-o epocă de trecere, întâlnirea dintre secole, lumi și vârste. Conjuncția contrariilor este de domeniul evidenței în atitudinile și în întreprinderile lui, iar scrierile – un mozaic de preocupări practice, dar și prilej de desfătare. Lucrează mai întâi la „românirea" liniei melodice, la aranjarea și șlefuirea textelor din cântările liturgice, editând, după 1840, mai multe opuscule normative în domeniu (*Noul doxastar*, *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești sau Gramatica melodică*, *Irmologhiu sau Catavasier*). Mărturisește însă că a început să se gândească și la altceva, la „câte o carte din cele politicești", ca să-și umple timpul și să-și câștige existența. Cântărindu-și atent talentul, dar și pentru că știa aproape tot despre „cetitorul" mediu, în grațiile căruia era interesat să intre, **P.** își asumă rolul de receptacul al gusturilor literare și muzicale întâlnite în lumea urbană periferică, măruntă. Pentru „prenumeranții" lui, care se delectau citind un anume tip de literatură, se trudea să adune, să prelucreze și să editeze cântece de lume, cărți populare, fabule, snoave, istorioare, proverbe. Unui gust fără mari pretenții îi răspundeau și calendarele pe care le-a întocmit, unde au apărut scrieri incluse ulterior și în volume. Astfel, **P.** mediază, ca și alți scriitori populari (Ioan Barac, Vasile Aaron), cunoașterea literaturii populare și a celei culte. Cărțile lui au avut o răspândire neegalată în epocă, fiind reluate în numeroase ediții, modificate, amplificate cu fiecare tiraj. O culegere de cântece de stea și cântări religioase, în care fuseseră introduse și un număr de poezii laice, apare în 1830, sub titlul *Versuri muzicești ce să cântă la Nașterea Mântuitorului nostru Is. Hs. și în alte sărbători ale anului.* Îi vor urma o sumedenie de antologii de versuri profane, culese din circulația orală și manuscrisă în mediul urban. La început iese de sub tipar *Poezii deosebite sau Cântece de lume* (I, 1831), laudă a vinului, în stil anacreonic, ca și *Îndreptătorul bețivilor* (1832). Cu o compoziție eteroclită, culegerea *Spitalul Amorului sau Cântătorul dorului* (I–II, 1850) pune la dispoziția cititorului texte diverse, fără vreo grijă specială cu privire la paternitatea și valoarea acestora: poezii populare, versiuni ale liricii neoanacreontice românești (Costache Conachi, poeții Văcărești, B.P. Mumuleanu), versuri ale lui Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu ș.a., cuplete din *Baba Hârca* de Matei Millo, versuri scrise de **P.** însuși, însoțite de melodii. Le apropie zugrăvirea, aproximativ identică, a iubirii ca sursă de tristețe și suferință teribilă, tonul amar-dulceag, tânguirea, jeluirea cu retorica ei arzoasă, la care **P.** adaugă, ici și acolo, săgeți iuți, ironice. Rude peste veac – „cânticele țigănești" ale lui Miron Radu Paraschivescu. Pentru că piesele adunate „se smintise din calea lor", editorul intervine, inventiv și cu un bun instinct, în recuperarea clarității și cu deosebire în plasticizarea expresiei. Același vers fluent și un duh al exuberanței verbale în mai toate cărțile populare pe care le prelucrează: *Hristoitie au Şcoala moralului, care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune* (1834), *Noul Erotocrit* (I–V, 1837), *Înțeleptul Archir cu nepotul său*

Anadam (1850). Mult mai înzestrat decât I. Barac sau V. Aaron, **P.** trece de la culegeri, versificări și prelucrări la înstrunări originale, unde virtuozul jocului cu vorbele, cu înțelesurile și bogăția lor multicoloră se află în slujba unui moralist volubil, înclinat spre ironie. Încă în zona prelucrării, cartea *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea* (1853) pleacă în primul rând de la circulația orală a istorioarelor despre pățaniile acestui personaj al culturii populare balcanice și orientale. Aici Nastratin reînvie proaspăt, dintr-o neistovită plăcere a spunerii. Fabulația cu tâlc se desfășoară pe îndelete, ca matcă a unei înțelepciuni milenare, întoarsă și asimilată într-o viziune realistă, în interiorul căreia morala, modernă, indulgentă, se transmite fără acreală, chiar șugubăț. Tot o prelucrare este culegerea *Fabule și istorioare* (I–II, 1841), unde motive livrești și populare de mare vechime sunt îmbogățite în manieră esopică autohtonă. Înrudirea cu poveștile și istorioarele orientale poate fi identificată și în *O șezătoare la țară*, publicată în două părți, în 1851–1852. Dar scrierea este mult mai aproape de spiritul folclorului românesc. E un amalgam de istorisiri, snoave, proverbe, strigături, cântece, vorbe de duh subordonate unei scheme epice. Compoziția anticipă *Hanu Ancuței* de Mihail Sadoveanu, iar intervențiile participanților la șezătoare – conturând o tipologie morală și socială – sunt și aici gândite scenic, după un anume ceremonial. Numai că spectacolul aparține unui comediograf; verva este inepuizabilă, iar fantezia lexicală pare că se autogenerează permanent. De aceea, **P.** nu poate fi categorisit drept folclorist, el este un creator care construiește liber în spațiul culturii populare, pornind de la o erudiție aproape fabuloasă: „Erudiția lui în materie de tradiție orală și populară este enormă” (G. Călinescu). La mijloc de veac XIX, timp deschis spre orizonturi noi, s-ar zice că **P.** rămâne cu un pas în urmă tocmai pentru a tezauriza și fixa această erudiție. O face într-un mod original, de vreme ce preeminentă se dovedește dispoziția ludică. Iar *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, apărută într-o primă ediție în 1847, amplificată în 1852–1853, îi definește cu maximă adecvare talentul și, în același timp, dă seama de temeiurile clasicizării acestui scriitor. Mult mai bogată decât „adunarea de pilde” a lui Dinicu Golescu, pe care o folosea, independentă de o lucrare similară a lui Iordache Golescu, necunoscând ideea de culegere fidelă, ca mai târziu la Iuliu Zanne, care îi datorează masiv, *Povestea vorbii* este o antologie paremiologică versificată a cărei valoare e dată, esențial, de harul lui **P.** Principiul de

Instrumente muzicale de epocă expuse în Casa memorială „Anton Pann” a MNLR

ordonare a materialului, asociativ, face să funcționeze „vorba, din vorbă în vorbă", asemenea unui carusel aflat într-o mișcare amețitoare, parcă fără sfârșit. Se pleacă de la o temă-titlu (prostia, beția, lenea, răutatea etc.), acumulându-se gradat proverbe selectate sinonimic, în prelungirea cărora, ilustrativ, apar, într-o arborescență barocă, povestiri, fabule, cântece. În discuție fiind natura umană, „zidire" dar și „grădină" a lui Dumnezeu, sentințele se conformează unei structuri tipologice general valabile, iar „poveștile" respectă arhetipuri coborând până în Orientul antic, la care **P.** ajunsese prin cultura sa de sorginte folclorică. Totul pare cunoscut, intrat în chip firesc în urzeala, în codul moral al umanității. Dar materialitatea portretelor, incisivitatea lor, dialogul dezinhibat cu prezentul, întreg spectacolul de măști care metamorfozează principii abstracte, universale în realitate și chip viu, de extracție autohtonă, precum și cascada de efecte comice, burlești vin dintr-o intuiție remarcabilă: cuvântului i se transferă rolul de prim-plan, vorba se autonomizează. **P.** creează, astfel, o lume în care forfota cuvintelor are dimensiuni puțin obișnuite. El intră, ca întemeietor, într-o familie de spirite căreia îi vor aparține Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu.

Povestea vorbei *este o comedie a cuvintelor pure și în același timp o comedie umană integrală, făcută din observații impersonale, stereotipe, cunoscute dinainte, surprinzătoare în totala lor lipsă de inedit, în rigiditatea lor chinezească, persiflatoare, de înțelepciune milenară.*

G. CĂLINESCU

Pann face parte și el din familia poeților întemeietori, dar în linie morală. Hristoitie sau Şcoala moralului *(o prelucrare) este o carte delicioasă. Alții vor să scrie o gramatică, o retorică, inventează un limbaj pentru poezie, Pann, versificator iscusit, vrea să dea un cod al bunei purtări. Asta convine talentului său de moralist și gustului său de a cărți. Autorul* Povestei vorbii *este, în fond, un ironist, un poet integral ironist, primul la noi de asemenea proporții.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Versuri muzicești ce să cântă la Nașterea Mântuitorului nostru Is. Hs. și în alte sărbători ale anului*, București, 1830; ed. 5 (*Cântece de stea sau Versuri ce să cântă la Nașterea Domnului nostru Is. Hs.*), București, 1852; *Poezii deosebite sau Cântece de lume*, I, București, 1831; *Îndreptătorul bețivilor*, București, 1832; *Hristoitie au Şcoala moralului, care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune*, București, 1834; *Noul Erotocrit*, I–V, Sibiu, 1837; *Fabule și istorioare*, I–II, București, 1841; ed. 2, București, 1847; *Poezii populare*, I, București, 1846; *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, 1847; ed. I–III, București, 1852–1853; ed. (*Povestea vorbii*), introd. M. Gaster, Craiova, 1936; ed. I–II, îngr. I. Fischer, pref. Şerban Foarță, București, 1967; *Memoria focului mare în București din ziua de Paști anul 1847, martie 23*, București, 1847; *Pocăința omului dezmerdat sau Vorbire între suflet și trup*, București, 1849; *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam*, București, 1850; *Spitalul Amorului sau Cântătorul dorului*, I–II, București, 1850; ed. 2, I–VI, București, 1852; *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*, I, București, 1851; *O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu*, II, București, 1852; *Triumful beției sau Diata ce o lasă un bețiv pocăit fiului său*, București, 1852; *Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea*, București, 1853; *Opere complete*, București, 1904; ed. București, 2004; *Opere alese*, I–II, îngr. și introd. N. Mihăescu, București, 1941–1942; *Scrieri literare*, I–III, îngr. Radu Albala și I. Fischer, introd. Paul Cornea, București, 1963; *Felurite*, îngr. și introd. Mircea Muthu, Cluj, 1973.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Operele lui Anton Pann*, București, 1891; G. Dem. Teodorescu, *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, 1893; Iorga, *Oameni*, I, *59–66*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *230–236*; Demostene Russo, *Studii și critice*, București, 1910, *27–48*; Densusianu, *Lit. rom.*, II, *93–109*; Pillat, *Tradiție*, *141–159*; Cartojan, *Cărțile pop.*, I, *251–262*, II, *187–219*, *241*, *355–356*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *206–214*, *Ist. lit.* (1982), *218–225*; Popovici, *Romant. rom.*, *97–108*; Călinescu, *Opere*, VII, *928–931*, *1015–1017*; Ion Manole [Ion Roman], *Anton Pann*, București, 1954; Vianu, *Opere*, II, *5–27*; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, *447–477*; Ovidiu Papadima, *Anton Pann, „Cântecele de lume" și folclorul Bucureștilor*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2009; Paul Cornea, *Anton Pann*, București, 1964; Elisabeta Dolinescu, *Anton Pann*, București, 1967; *Ist. lit.*, II, *343–354*; [*Anton Pann*], LCF, 1969, 38 (grupaj special); Cornea, *Oamenii*, *120–123*; Papadima, *Ipostaze*, *190–229*, *289–304*; Muthu, *Lit. rom.*, *121–154*; *Dicț. lit. 1900*, *656–658*; Simion, *Dimineața*, *287*, *321–322*, *passim*; Constantin Mateescu, *Drumurile lui Anton Pann*, București, 1981; Săndulescu, *Portrete*, *11–25*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *204–214*, *passim*; Flămând, *Intimitatea*, *6–26*; Anghelescu, *Lectura*, *49–54*; Ilie Dan, *Anton Pann*, București, 1989; Manolescu, *Istoria*, I, *114–119*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *19–23*; Sorescu, *Bibliotecă*, *213–236*; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, *419–432*; *Dicț. analitic*, I, *249–251*; *Dicț. esențial*, *603–605*; Micu, *Ist. lit.*, *82–84*; Perian, *A doua tradiție*, *321–368*; Andrei Oișteanu, *Literatura erotică într-o epocă de tranziție (1774–1866)*, VR, 2005, 3–4; *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, îngr. Constantin Mohanu, București, 2005; Zamfir, *Panorama*, I, *151–161*. ***G.D.***

PANTEA, Aurel (10.III.1952, Chețani, j. Mureș), poet, eseist. Este fiul Anei (n. Deac) și al lui Constantin Pantea, țărani. Urmează școala elementară

în comuna natală și liceul în Luduș, absolvind apoi Facultatea de Filologie, secția română–latină, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1976). Între 1975 și 1976 este redactor la „Echinox", unde se și formează ca poet în grupul coagulat în jurul revistei. Funcționează ca profesor la Borșa, județul Maramureș, între 1980 și 1984 va lucra în calitate de corector la ziarul „Unirea" din Alba Iulia, ulterior fiind profesor la Alba Iulia. Din 1990 este redactor la „Vatra" și din 1997 redactor-șef la „Discobolul". Concomitent, în 1994 devine cadru didactic la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia. Din 2006 este președintele Filialei Alba-Hunedoara a Uniunii Scriitorilor. Debutează cu poezie în 1969 la revista studențească „Gaudeamus" de la Oradea, autorul considerând însă adevăratul său debut publicarea unui grupaj de poezii la „Echinox" în 1971. Prima carte, *Casa cu retori*, îi apare în 1980. Mai colaborează cu poezii, cronici literare, eseuri la „Familia", „Tribuna", „Amfiteatru", „Steaua", „Apostrof", „România literară", „Euphorion", „Luceafărul", „Poesis" ș.a.

Casa cu retori, debutul lui **P.**, aparține optzecismului prin discursivitatea pusă sub semnul jocului insolit, prin combinația de oralitate ironică și intelectualism livresc. Este esențialmente o poezie de limbaj, amuzată de confuzia dintre poezie și proză, dintre imagini și metaforele-concept, dintre lumea imaginară și lumea reală: „Şi dintr-o dată preajma/ se umple de cormorani./ De ce numaidecât de cormorani? zise./ Secundantul, pentru că sunt prețios, am zis și el se făcu/ nevăzut. Am iar în față o zi./ Roabă o vreau acelei imagini" (*Pentru că sunt prețios*). Ceea ce îl distinge de optzeciști este refuzul biografiei și al subiectului: eul poetic și eventualele lui măști sunt depersonalizate, desubiectivizate. În *Persoana de după-amiază* (1983) intelectualismul inerent liricii de limbaj conduce la un sentiment agonic, al epuizării. Realul este atât de departe, de derealizat, încât pare un „animal fabulos" și înspăimântător. Proliferează detaliile, materiile, substanțele, mai ales cele feminine, iar singura șansă de salvare este aceea a plonjării în poemul indistinct, amorf, preformal. Volumul *La persoana a treia* (1992), cu un titlu care sugerează impersonalitatea – titlurile, foarte importante la **P.**, sunt uneori adevărate festinuri lingvistice –, conține un prim ciclu, *Zile cu Bouvard și Pécuchet*, care gravitează în jurul „fricii de trup", și un al doilea, *Negru pe negru*, în care spaima de realul ca trup devorator („o confrerie de burți ale lucrurilor") atinge limita terifiantului. Textele acestui ciclu al rupturilor, dramatizate într-o manieră amintind și de poemele lui Aurel Dumitrașcu, sunt profund expresioniste, trădând un fond abisal angoasat: „M-am retras cu totul,/ stau în punctul întunecat,/ astup o gură". *Aceste Veneții, aceste lagune* (1999), antologie care reordonează versurile anterioare, cuprinzând și inedite, oferă tabloul unei opere eteroclite compozițional, de factură pseudonarativă, situată la intersecția dintre livresc și existențial, dintre notația intelectuală, abstract-melancolică și deriva limfatică a afectelor sau a simțurilor: „Carne urcată în bolți abia concepute, ce personaj/ pitoresc pentru suburbia intimă a poemului, hai să/ începem narația: prin pasaje arhitecți melancolici/ și meșteri măsoară distanțele de la expresie/ până la sens, sunetul pasului lor măsurat abia exprimă/ o umanitate singuratică, filtrate de lumină/ mereu mai auster, fețele lor, un grup de satisfacții/ urcând nivelele, se edifică, în urmă/ o realitate tot mai pregnantă înghite ecourile/ și conversația, solitudinea trupurilor/ acum perfect acordată cu bolțile// și Naratorul în dugheana fiecărui cuvânt/ își oblojește cum poate arsurile/ și vedenia" (*După-amiază cu academică vedenie într-o dugheană*). Tensiunea provine din sfâșierea eului poetic între înlăuntru și afară („homo conclusus" – se mărturisește **P.** într-un poem), între reveria realului și percepția lui, între conștiința unui artefact poetic geometric și presiunea senzației viscerale. Dacă într-o primă secvență, cu versuri discursive și conversații aulice desfășurate în ritmuri largi, domină o perspectivă fundamental estetă și autoreferențială, în ultimele cicluri, *Capricii cu retori și alții* și *Negru pe negru*, corporalul („umezeala cărnii"), limfaticul, amenințătoarele „pulsuri acvatice" cuceresc spațiul. „Năzuind să atingă limfa originară a ființei", „reporter și scafandru în același timp", abandonându-se senzațiilor dezarticulante, dar încercând să le ordoneze într-o viziune abstractă, poetul se transformă într-un „expresionist al peisajelor subliminale" (Al. Cistelecan). Lirica lui, asimilând și experiențele nouăzeciste, tinde să convertească retorica intelectualistă (de tip optzecist) într-o autenticitate „textualizantă" (Marin Mincu), în care eul și limbajul fac corp comun. După o nouă antologie care poartă titlul deja consacrat *Negru pe negru* (2009), publică *Nimicitorul* (2012), subintitulat *Sub semnul timpului*, un volum care îl impune în ipostaza de poet al neantului și al agoniei, al exasperării existențiale. Primul ciclu este o suită de nuclee poetice (poemele nu au titlu) în care se contemplă, până

la insuportabil, „insinuanța malefică și concretă a descompunerii”, spectacolul „cangrenării lumii” (Al. Cistelecan). Al doilea ciclu, cu text paralel în română și latină, se distinge printr-o concizie care deschide poetica spre zone stilistice noi: „Memoria și gustul morții/ nici un nume/ în nici o gură”. În ipostaza de eseist, în *Poeți ai transcendenței pline. Epifanii ale indeterminatului* (2003), inițial teza de doctorat din 2002, **P.** se ocupă de „vis și reverie” în poezia română. După un excurs teoretic și bibliografic al temei, destul de încâlcit, demersul se limpezește în capitolele care se ocupă de autori: Radu Stanca, Emil Botta, Emil Brumaru, Leonid Dimov, Eminescu, Mircea Ivănescu, Gellu Naum ș.a. Criticul devine mai interesant în *Simpatii critice* (2004), unde beneficiază de o deplină libertate de alegere și mișcare, după cum atestă și titlul. Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Eta Boeriu, Florin Mugur, Ion Mureșan, Viorel Mureșan sunt câțiva dintre autorii aleși pe baza unor afinități elective, dar comentați „credibil” (după cum afirmă și Irina Petraș), cu o anumită eleganță și cu intuiția specifică unui poet. În 2007 **P.** coordonează volumul colectiv *Sacrul în poezia românească* și publică un studiu monografic dedicat lui Ștefan Augustin Doinaș. *Metamorfozele lirismului. Lirism și simbol* (2011) este un curs de poezie pentru uzul studenților, ordonat istoric și tematic.

SCRIERI: *Casa cu retori*, București, 1980; *Persoana de după-amiază*, Cluj-Napoca, 1983; *La persoana a treia*, București, 1992; *Negru pe negru*, Târgu Mureș, 1993; *O victorie covârșitoare*, pref. Ion Pop, Pitești, 1999; *Aceste Veneții, aceste lagune*, postfață Al. Cistelecan, Botoșani, 1999; *Poeți ai transcendenței pline. Epifanii ale indeterminatului*, Cluj-Napoca, 2003; *Simpatii critice*, Cluj-Napoca, 2004; *Negru pe negru (un alt poem)*, pref. Ion Pop, postfață Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2005; *Ștefan Augustin Doinaș*, Cluj-Napoca, 2007; *Negru pe negru*, pref. Al Cistelecan, Cluj-Napoca, 2009; *Metamorfozele lirismului. Lirism și simbol*, Cluj-Napoca, 2011; *Nimicitorul. Sub semnul timpului – Internecans. Sub temporis signo*, ed. bilingvă, tr. Marcela Claudia Ciortea, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Poeți tineri la „Albatros”*, RL, 1981, 43; Ioan Moldovan, *„La persoana a treia”*, F, 1992, 12; Țeposu, *Istoria*, *67–69*; Marin Mincu, *Textualism & autenticitate*, Constanța, 1993, *89–92*; Borbély, *Xenograme*, *116–119*; Pop, *Pagini*, *233–235*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *165–169*; *Dicț. analitic*, II, *341–342*, III, *327–329*; Cistelecan, *Top ten*, *163–166*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *584–586*; Virgil Podoabă, *Între extreme. Eseu despre poezia lui Aurel Pantea*, Cluj-Napoca, 2002; Petraș, *Cărțile*, *83–85*; Andrei Terian, [*Aurel Pantea*], E, 2004, *162–163*, 2006, *7–8*; Alex Goldiș, *Experiențele unui mistagog*, VTRA, 2004, 5–6; *Dicț. Echinox*, *271–275*; Iulian Boldea, [*Aurel Pantea*], E, 2007, 3–4, VTRA, 2012, 12; Gheorghe Grigurcu, [*Aurel Pantea*], RL, 2008, 15, 2012, 43; Soviany, *Apocaliptica*, *111–113*, *333–334*; Popa, *Ist. lit.*, II, *571–572*; Ioan Holban, *Omul fără regn*, CL, 2010, 9; Soviany, *Cinci decenii*, I, *250–255*; Radu Vancu, *Nimicitorul. Cu majusculă*, E, 2012, 11–12; Cistelecan, *Diacritice*, *142–151*. ***R.D.***

PANȚA, Iustin (6.XI.1964, București – 27.IX.2001, Lehliu), poet. Este fiul Olguței Panța și al lui Aurel Panța, profesori. A absolvit Liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu (1983) și Facultatea de Electronică a Institutului Politehnic din București (1989). A participat la ședințele cenaclurilor Transilvania din Sibiu și Universitas din București, cel din urmă condus de Mircea Martin. A fost redactor-șef al revistei „Euphorion” din Sibiu (1993–2001). Debutează în 1985, cu versuri, la revista „Transilvania” și editorial, în 1991, cu volumul *Obiecte mișcate*. În 2012 dramaturgul Alexandru Uiuiu, cumnatul lui **P.**, publică un manuscris inedit, intitulat *Intențiile tăcerii*, finalizat în 1986, care ar fi trebuit să constituie debutul poetului și la care a renunțat din motive necunoscute, totuși previzibile, diferența de valoare dintre acest volum și cel din 1991 fiind evidentă. **P.** colaborează cu poezie și articole la majoritatea revistelor literare din țară și la reviste de cultură din Franța, SUA, Marea Britanie, Italia, Danemarca, Spania, Canada, Germania ș.a. A obținut Premiul revistei „Amfiteatru” (1987), Premiul Uniunii Scriitorilor (1991, 1995), Premiul Salonului Național de Carte de la Cluj-Napoca (1992), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1995). Încercările dramatice *Strada Euclid nr. 8* și *Familia M.* i-au fost selectate într-o antologie din 1998 a pieselor prezentate ca „spectacole lectură” la Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu. A scris împreună cu mai vârstnicul său prieten și maestru Mircea Ivănescu un experimental „roman rusesc”, *Limitele puterii sau Mituirea martorilor* (1994). A murit într-un tragic accident de mașină, împreună cu alți doi scriitori, pe drumul dinspre Constanța spre București.

Obiecte mișcate, prima carte a lui **P.**, anunță o viziune și o poetică bine închegată, în fond o filosofie poetică. Autorul poate fi pus în descendența poeților citadini, a poeților realului sau a poeților epicizanți (Mircea Ivănescu, optzeciștii ș.a.), cu influențe vizibile în alegerea spațiului predilect (orașul, strada, camera, gara), a tonalității (oralitatea) sau a sintaxei (insolita juxtapunere și

amestecul dintre poezie și proză). Tânărul poet se distinge prin ridicarea lumii obiectelor la un fel de *modus vivendi* al simplității, un spațiu heraclitean, care conservă memoria afectivă a trecutului, dar și identitatea prezentului: „Numai lucrurile simple nu dezamăgesc niciodată" este unul din laitmotivele sale. Există, de asemenea, câteva obiecte simbolice care apar la intervale regulate: vaza din sticlă albă, eșarfa vișinie, bomboniera etc., toate semne certe ale unor schimbări (sau neschimbări) interioare, greu de tradus prin cuvinte, semne ale unei realități personale. Poezia se alcătuiește din astfel de obiecte purtătoare de stări, din fragmente de întâmplări, de conversații reale, imaginare sau rememorate. Tehnica mizează pe aglutinare și pierderea reliefului exact, pe arabescul complicat al textului, în care se resimte influența lui Mircea Ivănescu, apariție reală în unele poeme, ca personaj. O anume nostalgie difuză, care cedează uneori în fața unei orgolioase, masculine vitalități, se explică prin împrejurări biografice: plecarea soției, mama copilului său, obsesia iubirii pentru ea, obsesia trecutului împreună, a cuplului/familiei destrămate etc. Iubirea rămâne tema principală a liricii lui **P.**, o poezie autentică, trăită, prin care el se apropie mai mult de nouăzeciști decât de optzeciști. Formula combinației dintre liric și narativ, dintre descrierea minimalistă și sugestia inefabilă, atracția concretului, înfășurat în multiple foițe de realități sufletești imponderabile și dublat de dorința de a căuta simbolicul, generalul, arhetipalul, construcția poemului liric-narativ-reflexiv în volute largi, precum la Mircea Ivănescu, dar cu tăieturi precise, bruște, punctate de zvâcniri expresioniste, de imagini tăioase, îl disting pe **P.** în contextul poeziei anilor '90 ai secolului trecut. Propensiunea către filosofie, către cunoașterea adevărului propriu și a adevărului celorlalți – adevărul, în opinia lui, se definește nu prin continuitate, cum spune Mircea Ivănescu, adesea invocat, ci prin contradicții, prin afirmarea contrariului – l-a condus către *Manual de gânduri care liniștesc/ Manual de gânduri care neliniștesc* (2000), „o încercare de filosofie poetică", o didactică personală a lui a-fi-în-lume și a-fi-în-tine, o etică a binelui și a iubirii „celuilalt" – femeia, fiul, părinții, prietenul, deși „celălalt" este și un alt eu, malefic, care nu se lasă iubit, construit, îmbunat. **P.** încearcă, în *Manual...*, să se cucerească și să cucerească lumea („a supune" înseamnă și „a te supune", crede el), pentru a înțelege, pentru a instaura armonia, „echilibrul" dintre

Lucian Vasiliu și Iustin Panța

eu și lume, dintre lumea dinăuntru și lumea dinafară. Este o seducție benefică a „celuilalt", a lumii, care vizează nu deriva (subiectul sedus de obiect), ci împlinirea (subiectul și obiectul se unesc). „Raportul bărbatului cu lumea" se aseamănă „raportului lui Dumnezeu cu natura" prin aceea că bărbatul vrea să stăpânească, pentru că vrea să ordoneze și ordonează prin bunătate și iubire, scrie **P.**, unind astfel, paradoxal, doctrina iubirii creștine, eroismul nietzschean și pragmatica unui „curtean" baroc, ideolog al propriei personalități, preocupat de imaginea sa. Se vrea și un Zarathustra, un învingător cu „sistem", care vrea să domine și să cucerească, dar și un războinic al binelui, un vrăjitor al lumii care visează „o revoluție a sensibilității, a emoției, a simțirii", „umanizarea" unei lumi „dezumanizate" de „nesimțire", „lehamite", „înstrăinare". *Manualul...* își propune să „educe" și să „convingă", dar este și joc imprevizibil, între liniște și neliniște, o luptă în care „autorul" provoacă, strategic, umanizarea prin sensibilizarea „interlocutorului". Nu întâmplător textul se joacă, la propriu și la figurat, între persoana întâi și a doua: „tu" (un „tu" impersonal, reflexiv) îl desemnează și pe „eu" pentru că eu și tu, autor și cititor „se clădesc" unul prin celălalt, trăiesc aceeași dramă a comunicării-comuniune: „Cine (care) pe cine (care) trebuie să salveze? eu pe ceilalți sau ceilalți pe mine?". Dincolo de dimensiunea filosofică a acestei cărți, doar aparent eseistică, însă în mod fundamental de poezie, se percepe disperarea lucidă a unui autor pendulând între bucurie și tristețe, forță și slăbiciune, liniște și neliniște. În fond, este un jurnal care eliberează poate ultimul strigăt de ajutor al tânărului poet, care va muri un an mai târziu. Este un document insolit, o etică foarte

personală, dar și o posibilă etică și pragmatică a scrisului, înțeles ca o formă de „strigăt de ajutor". Lăsând la o parte unele platitudini ideatice sau scăderi stilistice, *Manualul...*, alături de celelalte cărți de poezie ale lui **P.**, rămâne un reper original în literatura română contemporană.

SCRIERI: *Obiecte mișcate*, pref. Mircea Martin, București, 1991; *Lucruri simple sau Echilibrul instabil*, Sibiu, 1992; *Limitele puterii sau Mituirea martorilor* (în colaborare cu Mircea Ivănescu), Sibiu, 1994; *Familia și echilibrul indiferent*, Târgu Mureș, 1995; *Banchetul. Echilibrul stabil*, București, 1998; *Manual de gânduri care liniștesc / Manual de gânduri care neliniștesc*, București, 2000; *Cealaltă obișnuință*, îngr. Dumitru Chioaru, Cluj-Napoca, 2002; *Obiecte mișcate*, I–II, îngr. Nicolae Ţone, cuvânt de însoțire Mircea Ivănescu, introd. Mircea Martin, București, 2003; *Intențiile tăcerii*, pref. Alexandru Uiuiu, Bistrița, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Nume noi: Iustin Panța*, RL, 1992, 6; Cristian Moraru, *Despre gustul amar al memoriei*, CNP, 1992, 16; Nicolae Manolescu, *Obiecte sentimentale*, RL, 1993, 5; Cornel Regman, *„Lucruri simple sau Echilibrul instabil"*, JL, 1993, 13–16; Gheorghe Grigurcu, *Un regizor al obiectelor*, CNT, 1993, 25; Nicolae Oprea, *Lirica rolurilor*, VR, 1994, 9–10; Marin Mincu, *„Mișcarea obiectelor" poeziei*, CNT, 1999, 44; Marian Victor Buciu, *Noua literatură problematizantă*, CNT, 2000, 25; Cistelecan, *Top ten, 9–11*; Soviany, *Textualism*, I, *130–133*; [*Iustin Panța. In memoriam*], E, 2001, 4 (grupaj special); Nicoleta Sălcudeanu, *Delicata impostură*, CU, 2001, 7; Marius Chivu, *Gânduri poetice despre (ne)liniștile existenței*, RL, 2001, 31; Pop, *Viață, 250–255*; Geo Vasile, *Echilibrul indiferent și metafizica anodinului*, CNT, 2002, 5; Marius Chivu, *Uimirea ca obișnuință*, RL, 2002, 30; Horea Poenar, *Cu Iustin Panța despre lucrul simplu care e poezia*, ST, 2003, 1–2; Mircea Martin, [*Iustin Panța*], LCF, 2003, 35, RL, 2003, 41; Adrian Popescu, *Despre Iustin Panța*, E, 2003, 11–12; Borbély, *Cercul, 165–170*; Raluca Dună, *Iustiniada (I–II)*, LCF, 2004, 19, 20; Chioaru, *Noi developări, 56–60*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *14–16*; Ștefan Baghiu, *Despre cateheză*, CLT, 2012, 46. ***R.D.***

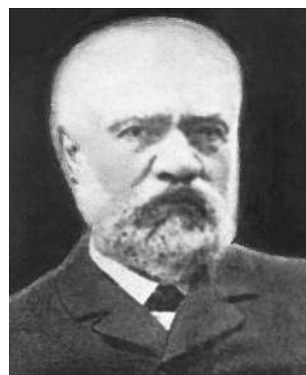
PANŢU, Ion C. (13.III.1860, Brașov – 28.IX.1927, Brașov), prozator. Este fiul lui Constantin Panțu, magistrat. Învață la gimnaziul românesc din Brașov și apoi la Viena, unde face studii la Academia Comercială, Şcoala Politehnică și la Facultatea de Filosofie. Profesor la Şcoala Comercială Superioară din Brașov (1882–1918), autor a numeroase lucrări de contabilitate și comerț, **P.** a fost unul dintre cei mai reputați economiști transilvăneni. În vremea studenției, ca membru al Societății România Jună din Viena, el înțelege de ce este util să fie sprijinită pătrunderea în Transilvania a mai noii orientări literare junimiste. Publică, din 1879, în „Albina Carpaților", „Gazeta Transilvaniei", „Familia", „Poporul", „Şcoala și familia", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Rândunica", uneori semnând și cu pseudonimul I. C. Frunză.

În nuvele, povestiri, schițe **P.** se străduiește – într-o măsură după modelul lui I. S. Turgheniev, din scrierile căruia și traduce în „Tribuna" – să lase în urmă făgașul prozei anecdotice, didacticiste, încercând un registru narativ axat pe atmosferă: *Logofătul Matei* (1887), *Niță dragă* (1888), *Schițe* (1893), *La târg* (1895). Acest ardelean care poate extrage zolist „documente" din viața periferiei brașovene (*Ţica lui Coderiște*) se simte în largul lui și când scrie despre satele și oamenii din Ialomița. Lirismul discret, narațiunea lentă, întârziată prin exploatarea unor stări dramatice neostentative, difuze, precum descumpănirea, nedumerirea, dar și buna motivație în ceea ce privește gestul, felul de a vorbi al personajelor trimit către o posibilă înscriere a lui **P.** în familia prozatorilor câmpiei românești. Istorisirea din *Cale grea* poate figura ca text-probă. Câteva traduceri, din Henryk Sienkiewicz, din finlandezul Pietari Päivärinta, din Maxim Gorki, apărute în preajma anului 1900, sunt apropiate ca tonalitate de proza autorului brașovean. În schimb, în *Liniștea casei* (1890), din cauza invenției epice precare, eșuează o tentativă de roman.

SCRIERI: *Logofătul Matei*, Brașov, 1887; *Niță dragă*, Brașov, 1888; *Liniștea casei*, Brașov, 1890; *Schițe*, Brașov, 1893; *La târg*, Brașov, 1895. **Traduceri:** Pietari Päivärinta, *Pățania mea de la târg. Tovarășul de drum*, Brașov, [1900], *Bătrâna cerșitoare și Vraciul*, Brașov, 1911; Henryk Sienkiewicz, *Novele*, Brașov, 1901; Maxim Gorki, *Hanul tatarilor și fiu-său*, Brașov, 1902.

Repere bibliografice: Breazu, *Studii*, II, *144*, *145*, *148–149*; *Cărturari brașoveni*, *176–177*; *Dicț. lit. 1900*, *659*. ***G.D.***

PANU, George (9.III.1848, Iași – 6.XI.1910, București), memorialist, gazetar, critic literar

Este fiul Anei (n. Gugora) și al maiorului Vasile Panu, unul din aghiotanții lui Al. I. Cuza. A urmat

școala primară (din 1856) și liceul (din 1860) în orașul natal, absolvind în 1867. În același an devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Din 1872 este membru al societății Junimea. Trimis, în 1874, de Titu Maiorescu la studii în Franța, se înscrie la École des Hautes Études și la Collège „Sainte-Barbe" din Paris. Atras de programul Partidului Liberal, **P.** se desprinde de Junimea politică. Tot în această perioadă stabilește legături cu grupări socialiste din Franța și Belgia. Obținând doctoratul în drept la Bruxelles (1879), este numit procuror pe lângă Tribunalul din Iași, apoi avocat al Eforiei Spitalelor Sf. Spiridon. Membru de vază al Partidului Liberal, primește funcția de șef de cabinet al lui C.A. Rosetti. Deputat în 1884, devine un aprig inamic al guvernului lui I.C. Brătianu, pe care îl atacă vehement în ziarul propriu, „Lupta". Întemeiază Partidul Radical. Violența tonului din articolele despre rege, mai ales din cel intitulat *Omul periculos* (1887), îi atrage condamnarea la doi ani de închisoare. **P**. pleacă însă în străinătate. Ales deputat al opoziției unite, este grațiat de rege și își continuă activitatea politică. În Parlament se distinge prin ardoarea cu care susține votul universal, prin înțelegerea arătată deputaților socialiști și prin campaniile de condamnare vehementă a deputaților antisemiți. Se apropie de Partidul Conservator, al cărui membru devine în 1897, din 1901 revenind în Partidul Liberal. Tot acum publică studii despre starea economică și socială a țăranilor români. Ca avocat, **P.** a pledat în 1902, împreună cu B. Delavrancea, în procesul intentat de I. L. Caragiale lui C. Al. Ionescu-Caion. În ultimii ani ai vieții este numit guvernator al Băncii Naționale, singura funcție oficială însemnată deținută de-a lungul unei vieți politice agitate.

În istoria literaturii române **P.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al lucrării *Amintiri de la Junimea din Iași* (I–II, 1908–1910), amplă operă memorialistică despre societatea ieșeană condusă de Titu Maiorescu. După mai bine de două decenii de la desprinderea de Junimea, **P.** și-a așternut pe hârtie amintirile, publicându-le timp de aproape cinci ani (1901–1906) în revista „Săptămâna". Încă de la apariție ele au trezit un interes considerabil atât pentru că priveau o societate în jurul căreia s-au dus multe discuții contradictorii, cât și pentru că cititorii se așteptau la dezvăluirile senzaționale ale unui fost junimist. Scrisă de un om cu o inteligență vie și pătrunzătoare, lucrarea cuprinde scene pitorești, portrete pertinente, caracterizări sugestive. Fără să fie înzestrat în chip deosebit cu talent literar, autorul închipuie un fel de roman plin de culoare, dar neavând totdeauna tangențe cu realitatea. Când îi are în vedere pe junimiștii marcanți, memorialistul îi privește cu oarecare antipatie, din cauza deosebirilor de orientare politică. Paginile dedicate lui M. Eminescu și lui Ion Creangă dovedesc neînțelegerea însemnătății lor în literatura română. Date inexacte sau fapte relatate denaturat îi servesc adesea autorului să vehiculeze atitudini antijunimiste curente în epocă. Temperament de luptător, **P.** a acordat o importanță deosebită activității jurnalistice, conducând, înființând sau fiind redactor la numeroase ziare. După ce în 1883 a colaborat susținut la „Liberalul", în 1884 scoate ziarul „Lupta", pe care îl conduce efectiv, în calitate de director politic, până în 1892. Tipărite în fiecare număr, articolele sale politice se disting prin stringența logicii, bogăția argumentării și mai ales prin incisivitatea analizei și vehemența tonului. În 1896 dirijează „Ziua", unde abordează și chestiuni de literatură și de sociologie. În același timp scrie la „Epoca", „Epoca literară", „L'Indépendance roumaine", „Fântâna Blanduziei". În 1901 întemeiază revista „Săptămâna", pe care o scrie singur, în întregime, până în preajma morții. Fără a fi prea rodnice, preocupările de critic și de teoretician literar îi asigură lui **P.** o fizionomie particulară în epocă. Cele dintâi manifestări critice stau sub semnul junimismului, în general, și al lui Titu Maiorescu, în special. Articolele îndreptate împotriva lui B.P. Hasdeu au drept punct de plecare conceptul maiorescian al adevărului, din această perspectivă **P.** discutând, cel dintâi la Junimea, probleme de istorie națională cu o atitudine critică și cutezătoare, nu întotdeauna și cu argumente bine fundamentate. În lupta dusă de Junimea pentru instaurarea unui spirit nou în cercetările istorice lui îi revine meritul evidențierii importanței ce trebuie dată interpretării corecte a documentelor. Aceleași principii au stat și la baza ideilor despre literatură și critică literară. Adversar al clasicismului, pe care îl acuza că împiedică manifestarea originalității artistice, el susține estetica realismului. De junimism se deosebea doar prin excesiva atenție acordată pozitivismului. Spirit iscoditor, **P.** este deschis mereu atât inovațiilor artistice, cât și evoluției esteticii europene către o abordare sociologică a artei. Arată un interes deosebit teatrului și mai puțin poeziei, pentru a cărei receptare nu

era suficient de înzestrat și pe care a judecat-o cu rigiditate. De aceea nu l-a înțeles pe Eminescu, iar poezia contemporană a condamnat-o. A fost printre cei dintâi care, la noi, au discutat probleme de versificație modernă și a vorbit despre dispariția formelor clasice de versificație. S-a ocupat, de asemenea, de muzica și de pictura modernă, punând în circulație opinii ce dovedesc intuiție, mobilitate spirituală și înțelegere. **P.** s-a încercat și în domeniul beletristicii, reușind să ofere, în *Portrete și tipuri parlamentare* (1893), o serie de „caractere" descrise cu un fin spirit de observație și tratate cu umor sau, uneori, cu ironie incisivă. În „Săptămâna" a tipărit numeroase schițe ori scene intitulate *Din viața animalelor*, interesante prin minuția compoziției.

SCRIERI: *Cestiuni politice*, București, 1893; *Sufragiul universal*, București, 1893; *Portrete și tipuri parlamentare*, București, 1893; ed. îngr. Dan Jumară, Iași, 2001; *Amintiri de la Junimea din Iași*, I–II, București, 1908–1910; ed. I–II, București, 1943; ed. I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1971; *Pagini alese*, îngr. și pref. Alexandru Leon, București, 1958; *Din viața animalelor*, pref. Aristița Avramescu, București, 1972.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, II, *282–285*, IV, *199*, *202*, *314*, *320*, *330*; Anghel–Iosif, *Portrete*, *77–84*; Negruzzi, *Junimea*, *225–231*; Dafin, *Figuri*, III, *33–38*; C.D. Anghel, *Gh. Panu, semănătorul de idei*, București, 1933; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *208*, IX, *303–425*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *383–384*, *Ist. lit.* (1982), *440–441*; Cecilia Caroni-Chilom, *Gheorghe Panu, eseist și critic la revista „Convorbiri literare" și „Săptămâna"*, București, 1942; Vianu, *Opere*, II, *225–228*; Streinu, *Versificația*, *170–173*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *124–126*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *146–150*; George, *Sfârșitul*, I, *51–55*; *Ist. lit.*, III, *74–75*, *920–926*; *Dicț. lit. 1900*, *659–661*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *586–588*; Constantin Coroiu, [*George Panu*], ALA, 2002, 627–630, CLT, 2006, 36–38; Opriță, *Anticipația*, *461–462*; Marin Rădulescu, *George Panu, memorialistul „Junimii" din Iași*, Pitești, 2008. ***D.M.***

PAPACOSTEA, Cezar (11.XI.1886, Muloviște, azi în Republica Macedonia – 5.VII.1936, Brăila), clasicist. Este fiul Theophanei–Flora Papacostea (n. Tonu) și al lui Gușu Papacostea, institutori aromâni; balcanologul Victor Papacostea este fratele său. Urmează cursurile primare în comuna Viziru din județul Brăila, iar pe cele secundare la Brăila, luându-și bacalaureatul în 1905. Este licențiat al Facultății de Drept (1908) și al Facultății de Litere și Filosofie (1909) din cadrul Universității din București. Lucrează ca profesor de limbile latină și greacă la liceul din Alexandria (1912) și la Seminarul Central din București (1913), iar din 1922, când își susține doctoratul cu teza *Tradiție și cugetare în literatura greacă*, ca profesor de limba și literatura greacă la Universitatea din Iași. Deține funcția de director general al învățământului secundar și superior, precum și pe aceea de secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice (1918). Este ales membru corespondent al Academiei Române în 1935. Desfășoară și activitate politică, în calitate de deputat averescan. Debutează în 1914 cu poezii publicate în „Convorbiri literare". Împreună cu D. Evolceanu, Iuliu Valaori ș.a. înființează în 1926 revista de studii clasice „Orpheus", care va deveni din 1929 „Revista clasică", după unirea cu „Favonius".

Opera lui **P.** – care mai cuprinde scrieri pedagogice și o monografie consacrată lui Ștefan Zeletin (1935) – se axează pe lucrări privitoare la cultura și filosofia antică. Autorul dezvoltă în teza sa de doctorat ideile expuse în studiul *Între divin și uman. O problemă a culturii elenice* (1921), reluat ulterior sub titlul *Evoluția gândirii la greci* (I, 1927). Se urmăresc progresele spiritului omenesc în Antichitate, la egipteni, babilonieni, evrei și mai cu seamă la greci, considerați a marca un moment esențial în trecerea de la cugetarea teologică și mitică la cea filosofică și științifică. **P.** își completează sinteza privitoare la evoluția gândirii antice prin studii particulare dedicate unor momente importante din istoria filosofiei grecești, cum ar fi *Sofiștii în Antichitatea greacă. Studiu însoțit de o traducere din Platon, Gorgias (481–506, 521–527)*, publicat în 1934. Cercetătorul lămurește contextul apariției mișcării sofiste, istoricul ei și principalele caracteristici, cu deosebire individualismul. El evidențiază, de asemenea, modificarea percepției asupra fenomenului sofist, situată între desconsiderarea arătată acestor spirite neîncrezătoare în capacitatea omului de a descoperi adevărul unic asupra universului și vieții de gânditorii aflați pe linia Socrate–Platon–Aristotel și reabilitarea din secolul al XIX-lea, operată de reprezentanții idealismului filosofic german sau de cei ai pozitivismului englez, precum și de savanții interesați de istoria socială sau de filologii clasici care pun în lumină rolul sofiștilor de promotori ai retoricii, de exponenți ai democrației și de propagatori ai culturii prin conferințe publice. Cu o reală competență lingvistică și filosofică, **P.** se apleacă mai ales asupra operei lui Platon. El alcătuiește monografia *Platon. Viața, opera, filosofia* (1931), concepută drept studiu introductiv

la traducerile sale din Platon. Lucrarea, una din primele contribuții românești însemnate la istoria filosofiei grecești, își propune urmărirea coordonatelor esențiale ale gândirii platonice în vederea înțelegerii textelor, reconstituind mediul social și filosofic de unde a pornit opera autorului elin. Cercetarea evidențiază liniile directoare ale gândirii lui Platon (teoria amorului fizic, aceea a nemuririi sufletului și, mai ales, doctrina ideilor închegată ca reacție împotriva idealismului sofiștilor prin descoperirea a ceea ce e general și permanent în sufletul omenesc), pentru a pune apoi în lumină locul ocupat de morală sau de politică în sistemul lui filosofic și pentru a releva valențele artistice ale scrisului platonician. Monografia e întregită de traducerea celor mai importante dialoguri ale gânditorului elin, grupate în trei volume din seria *Opere* (1930–1935), tălmăciri fidele față de textul grec și totodată lucrări de creație, transpuneri într-o limbă română colorată și vie, capabilă să păstreze savoarea și mișcarea de idei a originalului, fără a recurge abuziv la neologisme în redarea abstracțiunilor filosofice. **P.** se arată interesat și de studierea influențelor clasice asupra literaturii române. În lucrarea *Filosofia antică în opera lui Eminescu* (1930), el studiază metodic izvoarele antice ale poemelor cosmogonice eminesciene sau ale poeziilor despre viață și suflet și subliniază inspirația directă – iar nu prin intermediar schopenhauerian – a poetului din gândirea indiană, precum și esența platonică a unor scrieri ca *Luceafărul*. Împreună cu G. Popa-Lisseanu și cu Iuliu Valaori, **P.** publică pentru uzul elevilor de liceu gramatici ale limbilor latină și greacă și lucrări referitoare la cultura și civilizația romană, alcătuiește o istorie antologică a literaturii latine pe bază de texte și îngrijește ediții selective din operele lui Cezar, Cicero, Ovidiu, Titus Livius, Lucian și Xenofon.

SCRIERI: *Între divin și uman. O problemă a culturii elenice*, Iași, 1921; ed. (*Evoluția gândirii la greci*), I, București, 1927; *Cercetări pedagogice și sociale*, București, 1925; *Filosofia antică în opera lui Eminescu*, Iași, 1930; *Platon. Viața, opera, filosofia*, București, 1931; *Sofiștii în Antichitatea greacă. Studiu însoțit de o traducere din Platon, Gorgias (481–506, 521–527)*, București, 1934; *Ştefan Zeletin. Viața și opera lui*, București, 1935. **Traduceri:** *Din Sfânta Scriptură*, București, 1918 (în colaborare cu I. Popescu-Mălăești și I. Mihălcescu); Platon, *Phaidon: despre suflet*, București, 1919, *Apărarea lui Socrates. Kriton sau Datoria cetățeanului*, [București, 1919, *Apărarea lui Socrates. Kriton (Datoria cetățeanului). Phaidon (Despre suflet)*, introd. trad., București, 1923, [*Opere*], I–III, introd. trad., București, 1930–1935, *Dialoguri...*, revizuite și întregite de două traduceri noi și cu *Viața lui Platon* de Constantin Noica, București, 1968; Homer, *Odiseea. I–XII*, București, 1929.

Repere bibliografice: Emanoil Bucuța, *Platon, „Apărarea lui Socrates. Kriton. Phaidon”*, „Cugetul românesc”, 1923, 8–9; Şt. Zeletin, *Platon, „Apărarea lui Socrates. Kriton. Phaidon”*, „Revista de filosofie”, 1923, 9, 1924, 3–4; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *127–131*; D. Burileanu, *„Platon. Viața opera, filosofia”*, RC, 1931, 1–2; Şt. Bezdechi, *O travestire a „Odiseei” în românește*, SDM, 1931, 5–7; D.M. Pippidi, *Cezar Papacostea*, RC, 1937, 1; N.I. Herescu, *Pentru clasicism*, Craiova, 1937, *145–161*; Bucur, *Istoriografia*, *296–297*; Rusu, *Membrii Academiei*, *393*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *588–589*. ***A.C.***

PAPACOSTEA, Victor (21.I.1900, Viziru, j. Brăila – 20.VI.1962, București), balcanolog. Este fiul Theophanei-Flora Papacostea (n. Tonu) și al lui Gușu Papacostea, institutori aromâni; clasicistul Cezar Papacostea este fratele său, iar Cornelia Papacostea-Danielopolu, comparatistă, îi este fiică. Urmează la București cursurile liceale, întrerupte un timp din cauza războiului, și secția istorie–geografie din cadrul Facultății de Litere și Filosofie, unde îi are profesori pe N. Iorga, D. Russo, G. Murnu, Dimitrie Onciu, Vasile Pârvan, Simion Mehedinți. După licență (1922) activează ca profesor în învățământul secundar (fiind întemeietor și director de liceu), iar din 1934 își începe cariera universitară. Își luase doctoratul *magna cum laude* în 1932 cu teza *Theodor Anastasie Cavallioti. Trei manuscrise inedite*. Este fondator și ulterior director (1937–1948) al Institutului de Studii și Cercetări Balcanice (care va trece la Institutul de Istorie al Academiei RPR) și al periodicului „Balcania” (pe care îl conduce între 1938 și 1945). **P.** are și o scurtă carieră politică, îndeplinind, ca membru al Partidului Național Liberal, funcția de secretar de stat la Ministerul Educației Naționale în guvernele Sănătescu și Rădescu. Din această cauză, va fi condamnat în două rânduri în timpul comunismului, o dată în 1950–1955 (închis la Sighet), apoi în 1957–1958 (cercetat în București, la Malmaison). Debutează în „Adevărul literar și artistic” (1923). Volumul *Bessarabien, rumänische Rechte und Leistungen* îi apare în 1941. Mai publică în „Ţara nouă”, „Revista macedoromână” (face parte și din conducerea ei), „Pământul românesc”, „Libertatea”, „Revista istorică română”, „Revista arhivelor”, „Revue des études

sud-est européennes", „Revue roumaine d'histoire" (la care a fost redactor-șef adjunct) ș.a.

P. este considerat unul dintre ctitorii institutelor de studii balcanice din Peninsula Balcanică. Ca teoretician al balcanologiei, el definește principalii factori unificatori ai culturilor din acest spațiu: teritoriu de interferență și sinteză a culturilor, literaturilor și civilizațiilor, schimburi de valori spirituale între popoarele din zonă, receptarea curentelor sub forma ce corespunde fiecărui popor în parte. Are în atenție tendințele majore ale vieții intelectuale din Peninsula Balcanică, privită ca parte a istoriei universale și militează pentru studierea comparatistă a culturilor balcanice într-o perspectivă care să pună în valoare concomitent diversitatea și unitatea, prin evitarea unor atitudini partizane, cărora unii specialiști le sacrifică adesea spiritul științific. Studiile publicate în „Balcania", ca și proiectele lansate – un tratat de istorie, o enciclopedie și un atlas lingvistic al spațiului balcanic – configurează atât un program structurat atent, cât și orizontul preocupărilor lui **P.** Cercetătorul se îndreaptă și spre istoria culturii românești în secolele al XVII-lea – al XIX-lea, legând-o de fenomenul politic, social și economic. Scrie despre școala de limbă și cultură slavonă de la Târgoviște, despre Udriște Năsturel și învățământul din vremea lui Matei Basarab și a lui Constantin Brâncoveanu ș.a.

SCRIERI: *„Viețile sultanilor", scriere inedită a lui Dionisie Fotino*, București, 1935; *Povestea unei cărți. „Protopiria" lui Cavallioti*, în *Omagiu lui Constantin Kirițescu*, București, 1937, *665–674*; *Un observator prusian în Țările Române acum un veac: Johann Ferdinand Neigebaur*, București, 1942; *Civilizație românească și civilizație balcanică*, îngr. Cornelia Papacostea–Danielopolu, introd. Nicolae-Şerban Tanașoca, București, 1983; *Tradiții românești de istorie și cultură*, îngr. Cornelia Papacostea-Danielopolu, București, 1996.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *132–135*; Bucur, *Istoriografia*, *222–223*; *Encicl. istoriografiei rom.*, *252*; Kalustian, *Simple note*, III, *85–88*; Ornea, *Actualitatea*, *181–184*; Alexandru Duțu, *Călătorii, imagini, constante*, București, 1985, *316–321*; V. Neumann, *Victor Papacostea – descoperirea valențelor universale ale naționalului*, O, 1986, 16; Ion Zamfirescu, *Oameni pe care i-am cunoscut*, București, 1987, *228–232*; Valeriu Râpeanu, *O restituire*, ALA, 1991, 82; Nicolae-Şerban Tanașoca, *Balcanologi și bizantiniști români*, București, 2002, *159–231*; Nicolae-Şerban Tanașoca, *Balcanologie și politică în România secolului XX. Victor Papacostea în documente din arhivele Securității și din arhiva personală*, București, 2009; Micaela Ghițescu, *Între uitare și memorie*, București, 2012, *30–31, 61, 71, passim.* ***C.V.***

PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, Cornelia (12.VI.1927, București – 26.IV.1998, Paris), comparatistă. Este fiică a Corneliei Papacostea (n. Manasia), profesoară în învățământul secundar, și a lui Victor Papacostea, profesor universitar, balcanolog. Urmează Facultatea de Istorie–Geografie a Universității din București, având-u-i ca profesori pe Gheorghe Brătianu, Alexandru Elian, Ariadna Camariano-Cioran, Const. C. Giurescu. A fost membru fondator și cercetător al Institutului de Studii Sud–Est Europene din București. Își susține teza de doctorat în 1979 cu tema *Tendințe laice în literatura din Principate (1774–1830)*. Colaborează la „Revue des études sud-est européennes", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Revista de istorie și teorie literară", „Balkan Studies", „Eranistis" (Atena), „Neohellenica", „Austin Texas", „Revue roumaine d'histoire" ș.a. Este distinsă, în două rânduri, cu premii ale Academiei RSR: „Timotei Cipariu" (1979) și „N. Iorga" (1985).

Direcția principală a cercetărilor întreprinse de **P.-D.,** ilustrate de lucrările *Intelectualii români din Principate și cultura greacă (1821–1859)* (1979), *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774–1830)* (1982) ș.a., este comparatismul: cultura română și iluminismul grec, laicizarea literaturii române și textele grecești, istoria relațiilor culturale româno–grecești, relațiile între popoarele balcanice, diaspora greacă în Ţările Române. Autoarea urmărește dezvoltarea simțului critic în cultura română și înflorirea literaturii sentimentale în paralel cu identificarea unor scrieri satirice practic necunoscute (dialoguri, comedii, versuri, proză). Aduce noi dovezi despre legăturile dintre intelectualii români și greci ori subliniază implicarea celor greci (de altfel, nume bine cunoscute: Dimitrie Catargi, Gheorghe N. Suțu, Iosif Moesiodax, Neofit Duca, Dimitrie Daniil Philippide) în problemele ce preocupau lumea culturală contemporană lor. **P.-D.** are în atenție circulația intensă a unor scrieri grecești înnoitoare în epocă, precum *Şcoala amanților delicați* și imnurile patriotice ale lui Rigas Velestinlis/Feraios sau *Consecințele amorului* ale lui Athanasios Psalidas, ca și pătrunderea în cultura română prin intermediar grecesc a unor opere literare de seamă din literaturile europene. În *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană* (1985),

scrisă în colaborare cu Lidia Demény, investighează legătura dintre manuscrise și tipărituri în secolele al XVII-lea – al XIX-lea. Lucrările comparatiste semnate de **P.-D.** au fost primite cu interes în străinătate, cu deosebire în spațiul cultural grec. *Comunitățile grecești din România în secolul al XIX-lea* (1996), tradusă în neogreacă la Atena (2010) și completată de editori la nivel bibliografic, prezintă un istoric al comunităților grecești din Țările Române, vizându-se aspectele economice, culturale, religioase, educative, cu detalii din viața cotidiană a diasporei grecești din orașe precum București, Galați, Brăila sau Constanța. De fiecare dată sunt avute în vedere originile acestor comunități, legăturile lor sistematice cu cei de acasă, dar și modul de organizare culturală: școli, biserici, presa în limba greacă, profesiile intelectuale alese, personalități pregnante. Apărută în 1998 la Salonic, *Convergences culturelles gréco–roumaines (1774–1859)* se ocupă de modul în care influența greacă s-a manifestat în Țările Române în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea: un prim capitol are drept subiect literatura neaogreacă în Principatele Române (1774–1830), iar al doilea studiază raporturile intelectualilor români cu marea cultură greacă (fiind vizat intervalul 1821–1859). Sunt cercetate, astfel, influențele iluministe care pătrund în spațiul românesc prin intermediar grecesc, este studiată literatura satirică și poezia neogreacă a epocii fanariote, dar și alte fenomene de sorginte iluministă pe care cultura română le datorează celei neogrecești: începuturile teatrului, codurile juridice ale domnitorilor fanarioți, traducerile din autori occidentali făcute prin intermediul limbii grecești (Molière, Voltaire, Condillac, Goldoni, Bernardin de Saint-Pierre ș.a.)

SCRIERI: *Intelectualii români din Principate și cultura greacă (1821–1859)*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1979; *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774–1830)*, București, 1982; *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană* (în colaborare cu Lidia Demény), București, 1985; *L'Impact de la Révolution française dans la culture roumaine par les textes en langue grecque*, în *La Révolution française et les Roumains*, coordonator Al. Zub, Iași, 1989; *Comunitățile grecești din România în secolul al XIX-lea*, București, 1996; ed. (*Oi ellēnikes koinotētes stē Roumania ton 19o aiōna*), tr. Nikolaos Diamantopoulos, Atena, 2010; *Convergences culturelles gréco–roumaines (1774–1859)*, Salonic, 1998. **Ediții:** Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, introd. Nicolae-Șerban Tanașoca, București, 1983, *Tradiții românești de istorie și cultură*, București, 1996.

Repere bibliografice: Ath. E. Karathanasis, *„Intelectualii români din Principate și cultura greacă (1821–1859)”*, „Eranistis” (Atena), 1980, 10; Nadia Danova, *„Intelectualii români din Principate și cultura greacă (1821–1859)”*, „Études balkaniques”, 1980, 1; Roxane Argyopoulos, *„Convergences culturelles gréco–roumaines (1774–1859)”*, „Dix-huitième siècle”, 2001; Ornea, *Actualitatea*, *181–184*; *Cornelia Papacostea-Danielopolu. In memoriam*, îngr. Lia Brad-Chisacof, București, 1999. ***C.V., B.C.***

PAPADACHE, Frida (7.III.1905, Focșani – 30.X.1989, București), traducătoare. Este fiica Charlottei (n. Neiger) și a lui Leon Antonier, medic. După terminarea primelor șase clase, pe care le face la o școală evanghelică din Pitești, nu își continuă învățătura, fiind autodidactă. Debutează publicistic în 1945 cu recenzii și cronici dramatice, iar editorial cu traducerea *Vântului prin sălcii* a lui Kenneth Grahame, apărută în același an, cu o prefață a lui Tudor Arghezi. Colaborează la „Adevărul”, „Căminul”, „Femeia”, „Munca” ș.a.

Ca traducătoare, **P.** s-a specializat în literaturile anglofone, fiind autoarea câtorva dintre cele mai importante transpuneri în limba română ale unor texte fundamentale ale modernității. Cele mai multe au fost publicate în cadrul programului de traduceri din literatura universală inițiat la sfârșitul anilor ’50 din veacul trecut, rămânând mai bine de o jumătate de secol versiunile de referință pentru opera lui Mark Twain, Theodore Dreiser sau John Steinbeck. În mod semnificativ, **P.** e prima traducătoare în română a lui James Joyce, cu *Oameni din Dublin* în 1966 (din care au apărut inițial patru povestiri în 1965) și cu *Portret al artistului în tinerețe* în 1969, la care se adaugă un fragment din drama *Exilații*, publicat în revista „Secolul 20”. A tradus de asemenea două romane ale Virginiei Woolf, *Între acte* (1978) și *Anii* (1983), textele relevându-i nu numai atracția pentru formula romanului introspectiv englez, ci și pentru textele de mare complexitate stilistică. În prefața la prima ediție a versiunii în română din *Portret al artistului în tinerețe* **P.** se reprezintă ca o scriitoare de vocație, pentru care traducerea reprezintă un act de interpretare, și nu de simplă transpunere „fotografică” a originalului. Este una din puținele profesii de credință pe care le-a lăsat, unde evocă importanța pe care o are „partea de trădare” implicată în orice depășire a sensului literal. Critica a apreciat inventivitatea lexicală a acestor traduceri și capacitatea lor de a îmbogăți resursele limbii române (Nicolae

Balotă), „naturalizarea” termenilor exotici (Adrian Oțoiu), precum și ingeniozitatea cu care au fost adaptate straturi sensibile ale vocabularului, din sfera politicului, a religiosului sau a sexualității, astfel încât să treacă de cenzura comunistă (Arleen Ionescu). **P.** a semnat și o serie de traduceri din domeniul literaturii de divertisment și din acela al literaturii pentru copii, prelungind o preocupare prezentă încă de la debut, când transpune o carte clasică a lui Kenneth Grahame, *Vântul prin sălcii*. Notabile rămân, de asemenea, încercările de a reda în română textele dificile ale lui Lewis Carroll, *Peripețiile Alisei în Țara Minunilor* (1965) și *Peripețiile Alisei în lumea oglinzii* (1971).

Traduceri: Grahame Kenneth, *Vântul prin sălcii*, pref. Tudor Arghezi, cu desene de Lena Constante, București, 1945; ed. 2, cu desene de Stela Crețu, București, 1965; William Z. Foster, *Pagini din viața unui muncitor*, București, 1951; Aleksandr Goncearov, *Corespondentul nostru*, București, 1954 (în colaborare cu Nicolae Stoian); Mark Twain, *Aventurile lui Tom Sawyer*, în Mark Twain, *Opere*, I, București, 1954; Theodore Dreiser, *Sora Carrie*, București, 1957; ed. 2 (*Carrie Meeber*), București, 1962; Robert Louis Stevenson, *Răpit de pirați*, București, 1960, *Seniorul de Ballantrae*, pref. Cornelia Comorovski, București, 1967, *Straniul caz al dr. Jekyll și al lui Mr. Hyde*, pref. Ion Hobana, Cluj-Napoca, 1974; Theodor Storm, *Iezerul albinelor*, București, 1961 (în colaborare cu Laura Dragomirescu), *Trude, zâna ploilor*, București, 1963, *Cronica despre Grieshuus*, pref. Val Panaitescu, București, 1972 (în colaborare cu Laura Dragomirescu); Lewis Carroll, *Peripețiile Alisei în Țara Minunilor*, cu ilustrații de Lucie Mabel Attwell, București, 1965, *Peripețiile Alisei în lumea oglinzii*, cu ilustrații de Petre Vulcănescu, București, 1971; James Joyce, *Oameni din Dublin*, pref. Dan Grigorescu, București, 1966; ed. 2, București, 2002; *Portret al artistului în tinerețe*, București, 1969; John Steinbeck, *Șoareci și oameni*, București, 1971; Eric Linklater, *Vântul din lună*, București, 1973; Ambrose Bierce, *Un călăreț prin cer și alte povestiri*, București, 1974; Virginia Woolf, *Între acte*, pref. Monica Pillat-Săulescu, București, 1978, *Anii*, București, 1983.

Repere bibliografice: Victor Parhon, *Exercițiu de rigoare stilistică*, TTR, 1992, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *590–591*; Grete Tartler, *...fiindcă Joyce scandase cândva latinește*, RL, 2002, 35; Adrian Oțoiu, *„Le Sens de pousser”. On the Spiral of Joyce's Reception in Romania*, în *The Reception of James Joyce in Europe. I. Germany, Northern and East Central Europe*, îngr. Geert Lernout și Wim Van Mierlo, Londra – New York, 2004, *200–204*; Nicolae Balotă, *Resurecția lui Joyce*, CNT, 2007, 10; Arleen Ionescu, *Romanian Hos(ti)pitality in Translating Joyce*, „Scientia Traductionis”, 2012, 12. ***L.Td.***

PAPADAT-BENGESCU, Hortensia (8.XII.1876, Ivești, j. Galați – 5.III.1955, București), prozatoare, autoare dramatică.

Este fiica Zoei Ștefănescu, profesoară, și a lui Dimitrie Bengescu, ofițer, frate cu generalul Gheorghe Bengescu-Dabija (dramaturg și traducător). Născută cu doi ani înainte de căsătoria părinților, scriitoarea va dezvolta o adevărată obsesie – fertilă literar, altminteri – a „ilegitimității”, a originii obscure, a condiției de „bastard”. Educată până la vârsta de unsprezece ani acasă, urmează, în intervalul 1887–1894, ca elevă internă, cursurile Institutului „Dimitrie Bolintineanu” din București, remarcându-se prin talentul compozițiilor literare și epistolare. Dorința sa de a urma Facultatea de Litere se izbește de inflexibilitatea părinților, și în special a tatălui, pentru care onorabilitatea socială a unei tinere femei părea incompatibilă cu statutul de studentă, suspectat de libertinaj. Într-un gest de frondă, viitoarea scriitoare se căsătorește, la douăzeci de ani, cu magistratul Nicolae N. Papadat. Independența râvnită se va dovedi însă, în scurtă vreme, iluzorie. Urmează ani de tracasări și frustrări familiale, accentuate de rigorismul și de opacitatea soțului, cu periodice mutări dintr-un oraș de provincie în altul, acolo unde magistratul era trimis să-și îndeplinească funcția: la Turnu Măgurele, Buzău, Focșani sau Constanța, tuturor acestor neajunsuri adăugându-li-se grija datorată celor cinci copii, născuți în intervalul 1898–1906. **P.-B.** debutează publicistic în 1912, la ziarul conservator „La Politique”, cu articolul *Sur la mort de Petre Liciu*, apărut sub pseudonimul Loys. Sub alt pseudonim, Alice Orient, participă cu succes în 1913, cu poemul *Les Perles*, la un concurs organizat de revista pariziană „Femina”. Începe să scrie proză la îndemnul unei prietene, scriitoarea Constanța Marino-Moscu, pe care o cunoscuse la Buzău, iar în 1913 debutează în paginile „Vieții românești” cu o proză poematică intitulată *Viziune*; vor urma curând, tot aici, și alte texte prozastice, pe care le va strânge în volumul de

debut *Ape adânci* (1919). La cizelarea acestora contribuie, într-o primă etapă, G. Topîrceanu, redactor al revistei ieșene. Din 1914 până în 1923 **P.-B.** întreține o asiduă și fructuoasă corespondență cu G. Ibrăileanu, bogată în sugestii privitoare la laboratorul de creație al prozatoarei. Este semnificativ faptul că ea își pregătește intrarea în literatură sub pretextul obligației de a întreține schimburi epistolare. Aceasta pentru că, mai multă vreme, singura ocazie de a scrie fără a trezi dezaprobarea familiei i se oferă sub pretextul întreținerii corespondenței, mentalitatea mic-burgheză neîmpăcându-se prea bine cu ideea scrisului de plăcere, fără scop imediat, dar acceptând că a răspunde la scrisori este o obligație socială. Bogata sa corespondență de dinaintea debutului (și în mod deosebit aceea purtată cu G. Ibrăileanu sau cu Constanța Marino-Moscu) conține, de fapt, veritabile eșantioane de proză. Nu întâmplător, autoarea recurge în câteva proze de început la tehnica narațiunii epistolare: și *Marea*, și *Lui Don Juan, în eternitate, îi scrie Bianca Porporata* (1926) sunt nuvele construite din juxtapunerea unor scrisori, iar în prima pot fi identificate în filigran, cu inerentele modificări impuse de o fantezie înaripat-evazionistă, chiar aluzii la corespondența întreținută asiduu cu Constanța Marino-Moscu. **P.-B.** nu s-a resemnat niciodată cu gândul că aspirațiile celor „șapte ani de paradis terestru" petrecuți la Institutul „Dimitrie Bolintineanu" din Capitală ar trebui să rămână fără consecințe. Dublat de tenacitate, talentul scriitoarei nu a așteptat decât momentul propice pentru a se manifesta în forță. Dovadă ritmul foarte bun în care se succedă volumele sale. La capătul unei lungi perioade de așteptare, urmate de alți câțiva ani de tatonări, de scrieri și rescrieri, de autoselecții exigente, **P.-B.** pare cuprinsă de o frenezie a creației și a publicării. Își sortează, își reface, își asamblează texte mai vechi, apărute inițial în periodice, pentru a le tipări în volum: așa se constituie volumul *Sfinxul* (1920). Elaborează în timp, începând cu 1914, „feminitățile" ce vor constitui microromanul *Femeia în fața oglinzei* (1921). Scrie câteva capitole dintr-un roman de război, pe care îl va finaliza după ce va intra în cercul Sburătorului (*Balaurul*, 1923). Scrie de asemenea două piese de teatru, *Povârnișul* și *Bătrânul*, pe care după război le prezintă Comitetului de lectură al Teatrului Național din București, a doua fiind și publicată în 1920 – mici drame burgheze, în registru intimist, și totodată exerciții în preambulul creației majore a următoarelor două decenii. Realizează toate aceste lucruri într-o perioadă foarte tulbure, într-un Focșani aflat sub ocupație germană și în condițiile în care ea însăși simte nevoia de a se implica activ în viața comunității, lucrând ca voluntar în serviciul Crucii Roșii – experiență transcrisă în romanul *Balaurul*. Din 1918 începe să colaboreze cu E. Lovinescu, trimițându-i mici proze de război, la granița cu textul publicistic, pentru magazinul literar „Lectura pentru toți", pe care criticul îl conducea. Apropierea scriitoarei de E. Lovinescu determină o răcire a relațiilor cu mentorul „Vieții românești", situație agravată și de campania antilovinesciană inițiată de Topîrceanu la „Însemnări literare". Ajunsă în miezul unui război care nu e al său, **P.-B.** se vede nevoită să aleagă, până la urmă, de partea cărei tabere să se situeze, astfel încât în primăvara lui 1919 e prezentă în paginile primului număr al revistei „Sburătorul", unde va colabora constant în următorii ani, gest pe care vechii prieteni de la „Viața românească" îl vor percepe ca pe o dezertare. (Nu întâmplător, ei îi vor recenza în general nefavorabil cărțile publicate de acum înainte.) Din 1921 până în 1933 scriitoarea locuiește la Constanța, unde Nicolae Papadat lucrează în calitate de consilier la Curtea de Apel. Colaborează la publicații locale precum „Dobrogea literară", „Marea Neagră", „Plaiuri dobrogene". Călătorește destul de frecvent la București, participând la multe din ședințele cenaclului Sburătorul, unde se numără printre figurile de prim ordin. În 1923 realizează împreună cu E. Lovinescu dramatizarea unui roman al acestuia, *Lulu*, piesa fiind pusă în scenă în decembrie, la Teatrul Național din București. În 1926 publică romanul *Fecioarele despletite*, primul din ciclul Hallipilor, urmat în 1927 de *Concert din muzică de Bach*. Așa cum se poate deduce din *Agendele* lovinesciene, în februarie 1927 **P.-B.** „dispare" pentru aproximativ șapte ani de la cenaclu. De altfel, în intervalul 1928–1932 scriitoarea este foarte puțin prezentă în viața literară, publicând sporadic în câteva reviste literare. În toamna lui 1929 călătorește la Viena, iar un an mai târziu la Karlsbad (unde va reveni în vara lui 1935, ca și în 1936). Reintrarea în actualitate se produce în 1932, când apare romanul *Drumul ascuns*. În 1933, odată cu pensionarea lui Nicolae Papadat, familia scriitoarei se stabilește la București. În anul următor E. Lovinescu consemnează în jurnalul său reapariția

la cenaclu a scriitoarei, care citește fragmente din romanul *Logodnicul*, ce va apărea în 1935. La împlinirea vârstei de șaizeci de ani, în 1936, este sărbătorită de confrați, atribuindu-se totodată și Marele Premiu al Societății Scriitorilor Români pentru *Logodnicul*; cu banii primiți ca premiu vizitează, timp de o săptămână, Florența. Romanul *Rădăcini*, apărut în 1938, are parte de o receptare critică mai puțin favorabilă. Tracasărilor lumii literare li se adaugă acum agravarea unor probleme de sănătate mai vechi – totul pe fondul unei situații politice tot mai agitate, care culminează cu izbucnirea războiului. Prezență discretă în viața literară a anilor ’40, **P.-B.** lucrează în această perioadă la romanul *Străina*, continuare a ciclului Hallipilor, din care publică fragmente în câteva reviste (în intervalul 1942–1947). E. Lovinescu o ajută să publice în vara lui 1941, în „Revista română” și în „Familia”, grupaje din poezii pe care le scrisese înainte de Primul Război Mondial. Una din dezamăgirile resimțite de autoare în acești ani este nerecunoașterea sa ca poetă. În 1946, la aproape trei ani de la moartea lui E. Lovinescu, se numără printre fondatorii Asociației Prietenii lui E. Lovinescu, activitatea cenaclului fiind reluată pentru o perioadă foarte scurtă. Tot în acest an i se acodă Premiul Național pentru Proză și este sărbătorită de Societatea Scriitorilor Români la împlinirea a șaptezeci de ani. Este unul dintre ultimele sale momente de glorie. În decembrie 1946 anunță totodată, în cadrul unei anchete din „Contemporanul”, definitivarea romanului *Străina*, dar manuscrisul se va pierde, nu peste mult timp, în împrejurări greu de elucidat. Înghețul dogmatic instaurat odată cu comunismul la sfârșitul deceniului o îndepărtează și mai mult pe **P.-B.** de viața literară. Rarele sale colaborări din presa epocii vor fi pur conjuncturale – semnează (fără să existe certitudinea că le-a scris chiar ea) mici articole în „Flacăra” (*Pace!* – septembrie 1950) sau în „Contemporanul” (*Să retezăm capetele balaurului!* – august 1951) și vorbește o singură dată la Radio București pe tema *Scriitorul, factor social*. În primăvara lui 1955 scriitoarea se stinge în modesta sa locuință bucureșteană din strada Bărăției nr. 38 (locuință pe care o împărțea cu famila uneia dintre fiice, Elena Stamatiadi). Căzuse în dizgrație după instaurarea regimului de „democrație populară” și fusese ignorată oportun de o mare parte a vechilor prieteni literari. Este înmormântată în cimitirul Bellu „aproape ca o cerșetoare” (după mărturisirile de peste două decenii ale lui I. Negoițescu), „fără discurs, fără prieteni, fără admiratori, ca un personaj din romanele sale” (cum notează Nicolae Balotă în *Caietul albastru*). În plus, moartea sa survine la exact doi ani de la decesul lui I.V. Stalin; coloanele ziarelor și revistelor fiind ocupate de comemorarea „părintelui popoarelor”, singura publicație care consemnează dispariția scriitoarei este „Gazeta literară”, unde se publică un ferpar din partea Uniunii Scriitorilor și un articol al lui Tudor Vianu – pledoarie pentru reeditarea, fie și parțială, a operei autoarei. Acțiunea de recuperare a scrierilor sale va începe în 1957 prin reeditarea a două romane din ciclul Hallipilor, *Concert din muzică de Bach* și *Drumul ascuns*, și prin includerea ei în manualul de literatura română pentru clasa a X-a. La capătul epocii dogmatice staliniste scriitoarea revine în atenția criticii, alături de alți autori interbelici recitiți și recuperați. Va fi, din deceniul al șaptelea până după 1989, a doua sa epocă de glorie, consensul critic situând-o printre fondatorii romanului românesc modern,

alături de Liviu Rebreanu și Camil Petrescu. În anii ’80, odată cu ivirea unui nou val de prozatori și de eseiști care au citit-o altfel decât predecesorii și au scris despre ea schimbând, în mod vizibil, anumite accente, proza ei părea mai vitală decât oricând. După 1989 creatoarea Hallipilor traversează însă o nouă epocă de dizgrație, în contextul în care, în principiu, noile deschideri metodologice și detabuizarea interbelicului, dimpreună cu descoperirea unui continent cvasinecunoscut, acela al „literaturii feminine”, ar fi trebuit să constituie premise ale unor relecturi eliberate de constrângerile deceniilor anterioare. Intrată în manualele de liceu în perioada comunistă, **P.-B.** are, tocmai în postcomunism, un rău renume didactic, invocându-se, între altele, scriitura alambicată, presupus inaccesibilă unui cititor de vârstă școlară. După anul 2000 majoritatea manualelor alternative o ignoră, deși **P.-B.** figurează pe o listă mai lungă de autori canonici recomandați de programa școlară. **P.-B.** a fost membră a Societății Scriitorilor Români (din 1921) și a Societății Autorilor Dramatici Români (din 1923). A colaborat, de-a lungul timpului, la „Acțiunea”, „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Almanahul teatrului românesc”, „Azi”, „Bis”, „Cele trei Crișuri”, „Cetatea literară”, „Contemporanul”, „Cronicarul”, „Curentul”, „Curentul literar”, „Cuvântul liber”, „Democrația”, „Dimineața”, „Dobrogea literară”, „Dreptatea nouă”, „Drumul femeii”, „Editorial”, „Facla”, „Familia”, „Femeia și căminul”, „Femeia muncitoare”, „Flacăra”, „Gazeta”, „Ideea europeană”, „Însemnări literare”, „Kalende”, „Preocupări literare”, „Lectura pentru toți”, „Lumea”, „Lumea românească”, „Marea Neagră”, „Marea noastră”, „Mișcarea”, „Mișcarea literară”, „Națiunea”, „Opinia”, „Plaiuri dobrogene”, „La Politique”, „Rampa”, „Realitatea ilustrată”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Reporter”, „Revista română”, „Revista scriitoarei” („Revista scriitoarelor și scriitorilor români”), „Roma”, „România”, „România literară” (director Liviu Rebreanu), „Sburătorul”, („Sburătorul literar”), „Scînteia”, „Tiparnița literară”, „Tribuna poporului”, „Universul”, „Universul literar”, „Versuri și proză”, „Viața românească”, „Viitorul româncelor”, „Vremea”.

O observație recurentă în exegeza operei publicate de **P.-B.** pare a sugera că un talent înnăscut mai degrabă decât o matură voință de elaborare i-ar fi impus autoarei o scriitură simplă ce înfățișează „liric” și fără să problematizeze un univers al feminității cvasilarvare, definită aproape exclusiv de senzație și de sentiment. În realitate, scriitoarea nu se mulțumește să descrie simple drame feminine. Ea (re)pune în discuție însăși noțiunea de feminitate, încearcă că înțeleagă mentalități, examinează prejudecăți, scoate la iveală stereotipuri, adesea cu o ascuțită ironie. În faptul că este obsesiv preocupată de explorarea condiției feminine criticii de ambe sexe au văzut adesea un corolar al lipsei de apetit pentru eveniment, pentru dinamism, pentru proza bine articulată epic, și totodată pentru anumite semnificații majore. În *Femei între ele*, una dintre cele mai autoreferențiale proze, se găsește o explicație a opțiunii, în faza de început a creației, pentru o proză dedicată cvasiexclusiv analizei subiectivității feminine: „Studiul femeii mi-a părut întotdeauna mai interesant decât al bărbatului, fiindcă la bărbați faci înconjurul faptelor și faptele sunt rareori prea interesante”, notează naratoarea. Se adaugă sugestia că viața femeii, cu acel invocat „deficit colosal de existență”, nu poate fi

Cu soțul ei, Nicolae N. Papadat

povestită, ci doar evocată într-un fel de „poezie a mătăsurilor cu colori stinse” și a clarobscurului. Aflat în ambianța unor doamne care încearcă să-și umple cu povești timpul excesiv de dilatat al unei după-amieze de vară petrecute pe terasa unui hotel, personajul narator, o siluetă feminină fără contur precis și fără biografie (ca și Laura din *Balaurul*, ca și Mini din *Fecioarele despletite*), recunoaște, împreună cu colocutoarele sale, că i-ar fi imposibil să povestească altceva în afară de întâmplările plăsmuite de propria imaginație. De altfel, în proza românească scrisă în primele două decenii ale secolului al XX-lea, interesul pentru interioritatea feminină era departe de a se fi banalizat, cu atât mai mult cu cât acest interes venea din partea unei autoare. Cu rare și nesemnificative excepții, literatura română furnizase, până la acea dată, doar reprezentări masculine ale feminității; în acest context proza de acută analiză a „sufletului feminin” și a corporalității feminine venea să umple un gol. Pentru **P.-B.** literatura nu este doar o ocupație de duminică, ci o problemă vitală: „Autobiografia mea literară cu cea personală se confundă inextricabil”. Dacă a reușit să se impună la vârf în literatura română – din postura nu foarte comodă de scriitoare într-o lume literară dominată de bărbați – este pentru că a avut în vedere o miză mare, refuzând să se limiteze la broderii prozastice și să se cantoneze în zona subiectelor fără anvergură. Prozatoare de vocație, **P.-B.** scrie de la început în orizontul unui proiect – mai nebulos într-o primă etapă, din ce în ce mai clar conturat pe parcurs și urmărit cu perseverență. Este semnificativ, sub acest aspect, modul cum înțelege să asambleze cele șase texte ale volumului de debut, așezând înaintea tuturor o proză de mai mare întindere, *Marea*, „ca să nu se creadă că e un volum de schițe mici”, și dând la o parte două proze poematice pe care le bănuiește imature (*Viziune* și *Un crin în comedia umană*). Ulterior autoexigența și teama de a nu eșua în minorat o determină să se distanțeze critic de majoritatea textelor din *Ape adânci*, considerând că acestea aparțin unei etape de tatonări. De altfel, de la debut până după consacrarea datorată ciclului Hallipilor, scriitoarea s-a raportat la povestirile și nuvelele sale ca la niște exerciții sau, dacă e vorba de *Romanță provincială* (1925) ori de *Desenuri tragice* (1927), ca la un necesar intermezzo în așteptarea romanului. În cercul „Vieții românești” **P.-B.** este o autoare atipică. Proza sa din această perioadă nu are aproape nimic în comun cu temele, subiectele, decorurile sau cu personajele feminine cuminți ale unor autoare precum Lucia Mantu sau Otilia Cazimir. Primele ei încercări prozastice descriu o provincie imaginară sau, mai degrabă, o provincie a imaginației suverane, unde „trupul sufletesc” se eliberează de constrângerile realității diurne și de tirania speciei. Protagonistele din *Ape adânci* sau din *Sfinxul* – primele două volume ale prozatoarei, care stau în mare parte sub semnul colaborării cu revista ieșeană – sunt ființe bolnave de melancolie, siluete aproape imateriale pierdute în contemplarea unor tărâmuri nordice sau a unor plaje mediteraneene. Refuzul realității imediate este deocamdată radical: eforturile de obiectivare din *Femeia în fața oglinzei* și mai apoi din *Balaurul* vor deveni posibile doar după ce autoarea își va fi satisfăcut dorința de a evada dintr-un cotidian meschin și de a se concentra asupra propriei subiectivități. Temperamentul ei artist irumpe acum într-un dezmăț de imagini estetizante și de lirism nietzschean. Dincolo de un frapant senzualism, prozele poematice, de la *Viziune* și *Marea* până la *Sephora* sau *Lui Don Juan, în eternitate...*, conțin o meditație asupra friabilității umane; temele lor obsedante sunt corporalitatea bolnavă, amenințarea morții, incertitudinea metafizică. Personajele de fum ale acestor proze trăiesc cu acuitate senzația imediată și, simultan, o contemplă; reflecția și autoreflecția însoțesc permanent o poezie a elementarității, imaginea dansului dionisiac sau a trupului-ispită fiind co-ocurentă cu metafora oglinzii. Poezia corporalității trece cu ușurință de la o apologie a splendorii trupului tânăr la o tonalitate grav-melancolică, în acord cu reflecția asupra perisabilității. Totodată, individualismul scriitoarei, năzuința ei către aventura spirituală, preferința pentru „țara fără margini, fără contururi, fără frontiere a sufletului” se afirmă impetuos. **P.-B.** integrează problematica obsedantă a corporalității unei viziuni mai complexe asupra existentului: tema corpului este un punct de convergență între o reflecție asupra condiției feminine și o reflecție asupra precarității condiției umane; corpul feminin este, între altele, simbolul servituții față de societate și față de legile speciei umane. Pentru Manuela din *Femeia în fața oglinzei* (proză în care se disecă și se dezvrăjește o întreagă mitologie a maternității), purtătoare de cuvânt a autoarei, ca și Mini din *Fecioarele*

despletite, corpul găzduiește, implacabil, conflictul dintre individ și specie. Personaj din „tagma nepatriarhală a singuraticilor” și având o structură mistică, Manuela visează la o comuniune între real și ideal, la o purificare a sufletului și a trupului deopotrivă. În trupul ei senzualitatea se spiritualizează și nubila nu poate înțelege dragostea altfel decât ca tresărire muzicală a unor simțuri. Repulsia Manuelei pentru mecanica fatală a amorului se aliază cu oroarea pe care i-o trezește o eventuală maternitate. Ascetismul său este acela al unei credincioase eretice, la un pas de blasfemie, pentru că însăși întocmirea divină îi apare ca inacceptabilă: urăște tot ceea ce se asociază cu ideea de feminitate și de fecunditate și, într-o secvență a microromanului, chiar icoana Fecioarei Maria reușește să-i provoace o sumbră împotrivire. La **P.-B.**, numeroase personaje – în această etapă, ca și mai târziu – experimentează o adevărată fobie față de maternitate și, în genere, față de anumite ipostaze ale corporalității hipererotizate sau descompuse prin boală. Emblema acestei fobii, de urmărit sistematic de la *Femeia în fața oglinzei* la romanele din ciclul Hallipilor, este imaginea păpușii – corp depersonalizat, reificat, mecanizat, reprodus în serie, galeria personajelor (a celor feminine, dar nu numai) putând fi asemănată cu o colecție de păpuși bizare. Dacă *Femeia în fața oglinzei* se încheie, simbolic, cu o secvență în care Manuela sparge, într-un gest cvasiinconștient, oglinda în ale cărei ape se privise până atunci, eliberându-se astfel din capcana autocontemplării și scrutând derutată, parcă pentru prima oară, lumea din jur, romanul *Balaurul* începe, tot simbolic, cu scena deschiderii unei ferestre. De data aceasta personajul feminin (Laura) își asumă gestul radical de a întoarce spatele oglinzii, orientându-și privirea dincolo de granițele unui eu feminin narcisiac. Imaginea războiului, proiectată la dimensiuni mitice, se conturează prin juxtapunerea unor observații subiective atribuite Laurei, personaj fără o identitate „civilă” bine precizată – e o tânără doamnă dintr-un oraș de provincie –, dar cu un bine definit profil interior. Metaforă a deschiderii către alteritate, fereastra are în context și valențe autoreferențiale, indicând, de exemplu, mult invocata orientare a autoarei spre proza „obiectivă”. Însă obiectivitate înseamnă aici nu atât adoptarea unei tehnici narative asimilabile realismului clasic (ceea ce nu se va întâmpla decât în *Logodnicul* și, parțial, în *Rădăcini*), cât obstinata focalizare asupra alterității. Când Laura iese din pasivitatea sa obișnuită, abandonând burghezul confort domestic și oferindu-se să lucreze ca voluntar pentru Crucea Roșie, deschiderea inițial magică a ferestrei rămâne undeva în urmă, ca semn al unei experiențe transgresive deja consumate. Din universul senzorialității subtile și al reveriilor muzicale Laura trece, în sfârșit, inițiatic, pe teritoriul realității. Războiul îi oferă șansa de a se elibera de o traumă, la care se face vag, dar constant referire pe parcursul romanului, și de a înțelege „estetica brutală a realității”, etichetă sub care se așază aproape toate întâmplările consemnate în *Balaurul*, ca într-un jurnal indirect al protagonistei. La rândul său, autoarea însăși își lărgește aria tematică a prozei, după ce experiența introspecției lirice, a contemplației narcisiace și a „feminităților” claustrate fusese epuizată. Exegeza a impus ca pe un adevăr incontestabil scenariul potrivit căruia proza ar fi fost deturnată din albia subiectiv-lirică a *Apelor adânci* de o presupusă intervenție de mână

forte a lui E. Lovinescu. (Sorin Alexandrescu e de părere, de exemplu, că recomandările lovinesciene ar fi acționat „castrator” asupra scriitoarei.) Salutată de unii ca o izbândă, privită cu regret de alții, atât de frecvent enunțata „trecere de la subiectiv la obiectiv”, de la disecție la construcție, este totuși opțiunea unei scriitoare mature, nicidecum rezultatul unei sterilizante intervenții pe un corp textual docil. În trecerea de la o etapă la alta, romanul *Fecioarele despletite* – citit fragmentar la cenaclul Sburătorul, în mai multe ședințe – e considerat un punct de cotitură, deși semne ale orientării către o construcție mai amplă și cu o mai solidă armătură epică puteau fi întrevăzute încă de la *Femeia în fața oglinzei* și *Balaurul*. Este primul dintr-o serie de cinci volume (incluzând aici și *Străina*) ce compun cronica insolită a unei familii din burghezia autohtonă, în primele decenii ale secolului al XX-lea, cu o focalizare asupra anilor ’20 (în primele două romane) și ’30 (în următoarele). Odată cu istoria Hallipilor poate fi urmărită și istoria unui oraș (primul roman al ciclului era intitulat inițial *Cetatea vie*), intrarea propriu-zisă în modernitate, după război, a unei Capitale eteroclite, care primește mimetic ultimele revelații ale civilizației occidentale. Proză de analiză în aceeași măsură în care este proză de moravuri, arhitectură amplă și solidă, cu ambițiile observației realiste, dar evidențiindu-și – prin tipul de discurs narativ pluriperspectival și mizând pe alocuri pe o tehnică a fluxului conștiinței sau prin construcția personajelor – apartenența la modernitatea literară, ciclul Hallipilor este o „cronică de familie” cu totul atipică, imposibil de încadrat într-o formulă; de aceea etichete precum „balzacianism” sau „proustianism”, frecvente în exegeza autoarei, nu pot fi folosite decât cu numeroase nuanțări. Melanj de sugestii livrești, de „modele” literare pe care autoarea și le însușește numai în măsura în care acestea corespund viziunii sale insolite, romanele din ciclul Hallipilor – cu modificările de perspectivă și de tehnică intervenite de la o carte la alta – conturează un univers ficțional particular, în interiorul căruia secvențe ce par a se revendica de la proza de observație sunt întrețesute cu amănunte desprinse dintr-un imaginar decadent sau din imaginarul contorsionat al expresioniștilor, alternând cu secvențe unde privilegiate sunt analiza stărilor liminare ale conștiinței și examinarea corporalității bolnave. Henry James, Aldous Huxley, Thomas Mann, André Gide, Virginia Woolf, John Galsworthy, Katherine Mansfield (dar și D’Annunzio sau Victor Margueritte), precum și alți prozatori ai timpului au fost invocați în legătură cu romanele „marii europene”, și nu atât ca modele propriu-zise, cât ca analogii sau corespondențe posibile. Pe mari porțiuni narațiunea tinde să se organizeze – în romanele din ciclul Hallipilor – ca parabolă a unei lumi confiscate de imanent, aflată într-un proces de lentă dezagregare, dar refulând cu obstinație intuiția sfârșitului; din această perspectivă, exemplară este construcția parabolică din al doilea roman al ciclului, *Concert din muzică de Bach*, roman considerat de critică drept capodopera autoarei. Toate firele narațiunii – multiple și, pe anumite porțiuni, împletite derutant – converg într-un punct simbolic: un mare concert pregătit într-unul dintre saloanele burgheziei bucureștene (anunțat din primele pagini și evocat, la intervale egale, pe tot parcursul romanului, într-un fel de laitmotiv) e „concurat” de evenimentul funebru al înmormântării unei damnate (Sia); în *Concert...*, ca și în celelalte volume ale ciclului, metafora unui concret vital debordant se împletește contrapunctic cu aceea a morții omniprezente, suverane. În jurul unor pretexte epice aparent mărunte într-un plan al semnificațiilor generale (sau, cu expresia lui G. Călinescu, al „finalităților îndepărtate ale universului”), se țese, cu finețe analitică și cu un extraordinar simț al concretului, o narațiune complicată, densă, stufoasă, care pornește, de exemplu, de la un conflict de familie anodin pentru a ajunge, în cele din urmă, prin acumulare de amănunte epice și de sugestii, la fresca unei întregi societăți, cu genealogiile și cu destinele sale contorsionate, stând sub semnul implacabilului. E o frescă bizară, în care și faptele reprezentate, și siluetele personajelor scot la iveală contururi deplasate, trăsături exagerate și o obsesie a vecinătății dintre grotesc și tragic. Personajele se aseamănă unor fantoșe, iar autoarea nu ascunde sforile prin care acestea sunt acționate; dimpotrivă, le evidențiază cu ostentație, sugerând, poate, mecanismele sociale care îi transformă pe oameni în marionete manevrate din umbră. Voluptuoasa Lenora Hallipa, o preoteasă a instinctului amoros aproape dezumanizant, are un cap de „păpușă de Nürnberg” (femeia-păpușă fiind un echivalent al „fecioarei despletite”) și un corp a cărui alcătuire trădează o senzualitate exacerbată și atrofia cvasipatologică a spiritului. Descrisă, în toată

	VIATA	OPERA
1876	**decembrie 8** Se naște la Ivești, în județul Tecuci, Hortensia, fiica ofițerului Dimitrie Bengescu (fratele generalului dramaturg George Bengescu-Dabija) și a profesoarei Zoe Ștefănescu, a căror uniune matrimonială se va legaliza doi ani mai târziu.	
1887	După ce învățase în casă scrisul, cititul și limba franceză, este înscrisă la Institutul „Bolintineanu” din București, unde își perfecționează franceza, învață limba germană, exersează pianul și deprinde pictura.	
1894	După absolvirea Institutului, locuiește cu familia în Turnu Măgurele, unde tatăl ei, acum colonel, este comandant al Regimentului de Dorobanți Teleorman.	
1896	**septembrie 22** Deprimată de refuzul părinților de a-i îngădui să studieze în Franța, se căsătorește, spre a-și obține independența, cu magistratul Nicolae N. Papadat, licențiat și doctor în drept la Liège. Merge în călătorie de nuntă în Elveția.	
1898	**februarie 14** I se naște primul copil, Nicolae (Nen).	
1899	**martie 6** Vine pe lume prima fiică a scriitoarei, Zoe Hortense Louise (Pupa).	
1900	**februarie 6** Se naște altă fiică a scriitoarei, Marcela.	
1902	**februarie 10** I se naște alt fiu, Dumitru-Gheorghe (Bebe).	
1903	**decembrie** Se mută la Buzău.	
1906	**ianuarie 9** Vine pe lume ultimul copil al scriitoarei, Sofia Elena (Bibica).	
1908–1911	Locuiește din nou în Turnu Măgurele. Pentru un an (1909) va locui la Focșani.	
1911	Se stabilește în Focșani. **octombrie 14** Moare mama scriitoarei.	
1912		**aprilie 10** Debutează în ziarul „La Politique”, sub pseudonimul Loys, cu un necrolog consacrat unui actor de renume, Petre Liciu; va mai publica aici comentarii critice despre Henry Bataille și Marcel Prévost, iar sub semnătura Suzon, cronici feminine. Încurajată de prietena ei, prozatoarea Constanța Marino-Moscu, trimite pagini de proză redacției „Vieții românești”.

1913

Probabil acum întreprinde, la Iași, călătoria în care îl vizitează pe G. Ibrăileanu și cunoaște cercul „Vieții românești”.

ianuarie 1 Debutează, sub semnătura Hortensia P.B., în „Viața românească”, unde îi apare poemul în proză *Viziune*, urmat în lunile viitoare de *Dorință*, *Vis de femeie* și *Marea*.

1914

octombrie I se acordă Premiul revistei „Femina” pentru poemul *Les Perles* (semnat cu pseudonimul Alice Orient).

Începe o corespondență cu G. Ibrăileanu, mentorul „Vieții românești”, foarte densă până în 1923.
Continuă proza *Marea* în „Viaţa românească” şi în mai multe numere din cotidianul ieşean „Mişcarea”; apoi, tot în „Viaţa românească”, apare *Sephora*.

1915

martie Găzduieşte o şezătoare literară organizată la Focşani, avându-i ca oaspeţi, între alţii, pe Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu şi Adela Xenopol.

Semnează prozele *Poveste* (în „Viitorul romancelor”) şi *Femei între ele* (în „Viaţa românească” și în 1916), precum şi confesiunea *Cine sunt!* (în „Versuri şi proză”).
Scrie piesa *Povârnișul* (intitulată mai târziu *A căzut o stea*), selectată de Comitetul de lectură al Teatrului Național din București, dar finalmente nejucată.

1916–1917

Lucrează voluntar, ca soră de caritate, în gara Focșani, îngrijind răniți și trăind cu intensitate tragedia durerii și a morții, transpusă mai târziu în romanul *Balaurul*.

I se tipăresc prozele *Aşteptare* (în „Viitorul romancelor”) şi *Lui Don Juan, în eternitate, îi scrie Bianca Porporata* (în „Viaţa românească”). Apare totodată (în „Viaţa românească”) un prim fragment din *Femeia în faţa oglinzei*.

1918

Colaborează la magazinul literar „Lectura pentru toți”, condus de E. Lovinescu (până în 1920).
octombrie Citește piesa *Bătrânul* în Comitetul de lectură al Teatrului Național din București.
decembrie 18 La patruzeci și doi de ani, debutează editorial cu volumul de proză scurtă *Ape adânci* (datat, totuşi, 1919). G. Ibrăileanu va remarca, în cronica pe care i-o dedică, „originalitatea operei şi caracterul ei eminamente feminin”: „Ceea ce caracterizează în primul rând acest volum de «feminităţi» este impresionabilitatea cu adevărat feminină, de care vibrează fiecare pagină din *Ape adânci*. Opera d-nei Hortensia Papadat-Bengescu este un repertoriu infinit de senzaţii fine, variate şi nuanţate, greu de prins fără o mare putere şi deprindere de introspecţie şi greu de redat fără o sigură şi nesecată invenţie verbală”.

1919		**februarie** Colaborează la publicația ieșeană „Însemnări literare”. **aprilie** La invitaţia lui E. Lovinescu, se asociază, încă de la primul număr, revistei „Sburătorul”, devenind totodată membru fondator al cenaclului cu același nume, gest pe care vechii săi prieteni de la „Viaţa românească” îl consideră o „trădare”. Relaţia scriitoarei cu G. Ibrăileanu va deveni din ce în ce mai tensionată.
1920		Publică piesa *Bătrânul*, „comedie socială în cinci acte”, și placheta de proză *Sfinxul*.
1921	**martie 2** Se înscrie în Societatea Scriitorilor Români. **mai** Se mută cu familia la Constanța, unde soțul său devine consilier la Curtea de Apel. **noiembrie 7** Moare tatăl scriitoarei.	Apare romanul *Femeia în fața oglinzei*. Piesa *Bătrânul* e inclusă în repertoriul Teatrului Național din București pentru stagiunea 1921–1922. Revista „Sburătorul” îi consacră câteva luări de poziție pozitive, în replică la cronica critică a spectacolului, publicată tot aici de Ion Minulescu.
1922		**iulie** „Viața românească” publică nuvela *Sânge*, ultima colaborare a prozatoarei la revista ieșeană. Citește, pe parcursul unui an, la cenaclul Sburătorul nuvelele ce vor compune volumul *Romanță provincială*, pe a cărui primă filă va menționa această lectură, în semn de gratitudine.
1923	**martie** Se numără printre fondatorii Societăţii Autorilor Dramatici Români.	Apare romanul *Balaurul*. **decembrie** Piesa *Lulu*, dramatizare realizată în colaborare cu E. Lovinescu după romanul omonim al acestuia, este montată la Teatrul Național din București; scriitoarea petrecuse sezonul de toamnă asistând la pregătirea spectacolului, care va avea avanpremiera în 12 decembrie.
1924		**martie 16, 23** Citește la Sburătorul fragmente din viitorul roman *Fecioarele despletite*. **aprilie 3** Îi expune lui E. Lovinescu proiectul unui roman care s-ar fi numit *Il Santo*. Din proiect nu se va materializa decât un fragment de dramă, numit inițial *Un sfânt*, apoi *Medievală*, lăsat în manuscris. **octombrie** Aduce la cenaclul Sburătorul textul integral al romanului *Fecioarele despletite*, intitulat în această fază *Cetatea vie*. Iese de sub tipar *Romanul Adrianei*.
1925		Apare volumul de nuvele *Romanță provincială*. **noiembrie 29, decembrie 6** Citește la Sburătorul fragmente din viitorul roman *Concert din muzică de Bach*.

1926

Apare alt volum de nuvele, *Lui Don Juan, în eternitate, îi scrie Bianca Porporata*.
martie 6–noiembrie La Sburătorul citește, cu intermitențe, ample fragmente din *Concert din muzică de Bach*, a cărui apariție agenda lovinesciană o anunță pentru luna noiembrie.
I se editează romanul *Fecioarele despletite*.
Face parte din comitetul de redacție al revistei „Dobrogea literară".

1927

Publică alt volum de nuvele, *Desenuri tragice*, și romanul *Concert din muzică de Bach*, al doilea din ciclul Hallipa.

1928

Este premiată de Societatea Scriitorilor Români pentru *Desenuri tragice*.

În volumul al IV-lea, *Evoluția prozei literare*, din *Istoria literaturii române contemporane*, prima lucrare de sinteză care consacră scriitoarei locul unui deschizător de drum, E. Lovinescu apreciază că „înregistrăm traiectoria literaturii române înseși în procesul ei de evoluție de la subiectiv la obiectiv"; originală prin „fuziunea lirismului cu spiritul analitic", scriitoare din „rasa stendhaliană a analiștilor", care intensifică, și nu diminuează, viața sentimentală prin analiză, cu o atitudine „sinceră până la cinism față de fenomenul sufletesc, și în specie față de feminitate", eliberată de „romantismul și subiectivismul obișnuit al literaturii feminine", prin *Concert din muzică de Bach* prozatoarea „creează definitiv un gen"; „O nouă literatură română începe printr-o afirmație definitivă; sub ochii noștri se înfăptuiește o mare frescă a vieții noastre orășenești, unde toate straturile sociale sunt reprezentate".

1929

octombrie Călătorește la Viena.

Este, până în 1938, membră în comitetul redacțional al „Revistei scriitoarei", devenită „Revista scriitoarelor și scriitorilor români".

1930

ianuarie–februarie Revista „Tiparnița literară" omagiază statura de „mare europeană" a scriitoarei, sub semnăturile lui Ticu Archip, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, F. Aderca, A. Dominic, Mihail Sebastian și I. Peltz.

septembrie Urmează o cură balneară la Karlsbad.

1932

Apare romanul *Drumul ascuns*.
iunie–iulie Puternicul impact al scrisului său în rândul generației moderniste e marcat și de apariția, în patru numere din „România literară", a studiului *Viața și moartea în opera doamnei Hortensia Papadat-Bengescu*, semnat de Anton Holban.

În volumul al II-lea din *Memorii* E. Lovinescu replică obiecțiilor aduse dificultății limbii și stilului scriitoarei printr-o substanțială caracterizare de sinteză: „Evoluția limbii literare s-a decis totuși în sensul scriitoarei, așa că ceea ce au făcut simboliștii pentru poezie, d. Tudor Arghezi și adepții săi pentru publicistică a făcut doamna Hortensia Papadat-Bengescu pentru proza literară propriu-zisă, adică descătușarea limbii din cadrele unei concepții arhaizante, ce-și punea idealul în trecut, și intrarea francă pe calea modernizării, adică a neologizării, dictată de necesități noționale și estetice. În afară de limbă, activitatea scriitoarei s-a încadrat ușor în înseși tendințele noastre moderniste de subtilitate, de analiză a unor stări de conștiință ce depășeau marginile ruralismului curent, de explorare a inconștientului, de intelectualitate”.

1933 După pensionarea soțului său, se stabilește împreună cu familia la București.

1934 **octombrie 14** Jurnalul lui E. Lovinescu înregistrează, după ani de întrerupere, reapariția prozatoarei la cenaclul Sburătorul.
decembrie 9 O lectură de două ore din romanul *Logodnicul* produce în cenaclu mare entuziasm, un adevărat „triumf” al cărui ecou se păstrează în relatarea lui Dan Petrașincu din „Viața literară”, unde se vorbește despre „elevația atmosferei, impusă de lectura marii noastre scriitoare”: „De mult n-am mai auzit pagini de astfel de literatură puternică. [...] Credem că a o așeza lângă mari scriitoare occidentale, ca Virginia Woolf și Katherine Mansfield, este prea puțin. D-na H. P.-Bengescu depășește cu totul, prin construcție virilă și o înaltă conștiință a fenomenului de artă, creațiile care poartă amprentul feminității, situându-se în clasa creatorilor pur și simplu”.

1935 **ianuarie, februarie** Continuă la Sburătorul lecturile din *Logodnicul*.
Iese de sub tipar romanul *Logodnicul*.
iunie Călătoreşte din nou la Karlsbad pentru cura balneară ce-i fusese prescrisă.

1936 **august** Călătoreşte la Karlsbad şi la Paris.
septembrie 11–19 Călătoreşte la Florenţa.
Este sărbătorită la împlinirea vârstei de șaizeci de ani și laureată cu Marele Premiu al Societății Scriitorilor Români pentru romanul *Logodnicul*, juriul fiind compus din Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Perpessicius și Șerban Cioculescu.

1937 **august** Se află din nou la Karlsbad, pentru o cură balneară.

1938 Apare romanul în două volume *Rădăcini*.

1940	**iulie–august** Îşi petrece vara la Braşov, unde primeşte, la un moment dat, vizita lui E. Lovinescu.	
1941	**iunie** De la jumătatea lunii până în august (când revine la Bucureşti) se retrage la Câmpulung.	
1942		Începe redactarea romanului *Străina*, ultimul din ciclul familiei Hallipa, intitulat inițial *Femeia și Leopardul* (alte variante de titlu: *Amurg de zei*, *Ciudata creatură*, *Problemă în absurd*, *Lebăda*). Este din nou, până în 1943, în comitetul de conducere al „Revistei scriitoarelor și scriitorilor români”.
1943	**iunie-iulie** Urmează o cură balneară la Călimăneşti.	
1944	**septembrie 22** Este cooptată în comitetul de conducere al Societății Scriitorilor Români.	
1946	**februarie** Se numără printre întemeietorii Asociaţiei Prietenii lui E. Lovinescu, Alături de Monica Lovinescu, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu şi Vladimir Streinu. I se acordă Premiul Național pentru Proză și este omagiată la împlinirea vârstei de șaptezeci de ani.	
1948		Romanul *Străina*, cules în șpalt la Editura Ciornei, este pierdut în agitația de după decretarea naționalizării; va fi recuperat fragmentar, restructurat și publicat postum.
1949	**noiembrie 24** Moare soțul scriitoarei.	
1954	Este distinsă cu Ordinul Muncii, clasa I.	
1955	**ianuarie** Un comunicat apărut în „Gazeta literară” arată că autoarea se numără printre scriitorii cărora Consiliul de Miniștri a decis să le acorde o pensie lunară în valoare de 2000 de lei. **martie 5** Hortensia Papadat-Bengescu încetează din viață la București, în locuința din Strada Bărăției nr. 38. **martie 8** Este înmormântată în cimitirul Bellu.	

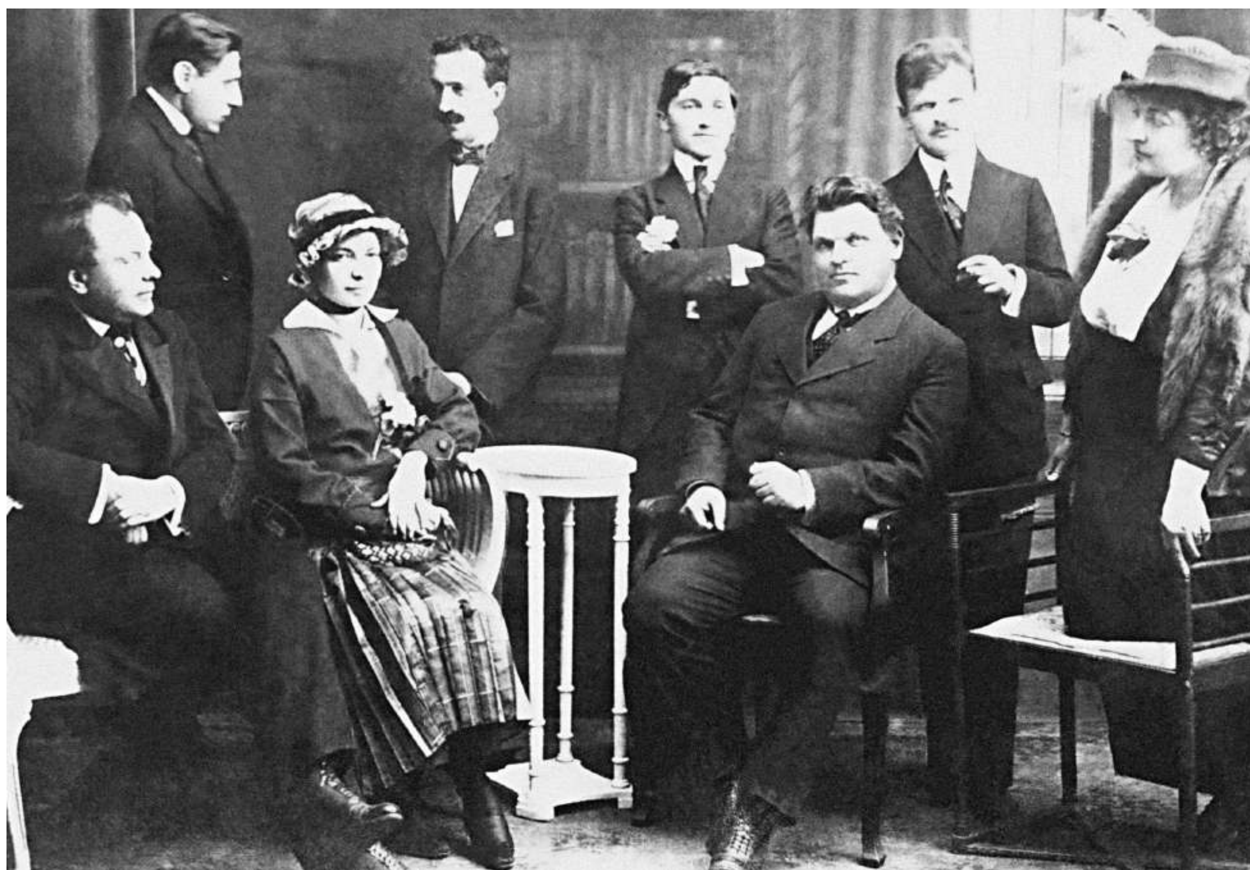
concretețea ei, încă din secvența de început a *Fecioarelor despletite*, carnația obosită, lâncedă, îmbolnăvită de amor a Lenorei – surprinsă în plină criză nevrotică – anunță deja viitoarea descompunere, culminantă în cel de-al treilea volum al ciclului, *Drumul ascuns*. În mod simbolic, cancerul va ataca teritoriul cel mai intim al trupului Lenorei. Mamă, dar lipsită de sentimentul autentic al maternității, Lenora aduce pe lume o serie întreagă de alte fantoșe: Mika-Lé, produs exotic și aproape monstruos al unui adulter cu un pictor italian, „fecioară despletită” cu înfățișare de „lăcustă” sau de „păpușă felahină”, generator al multor conflicte în familia Hallipa; Coca-Aimée, „o păpușă fără caracter, nici expresie în frumusețe” (personaj de prim-plan în *Drumul ascuns*), un corp robotizat și o personificare a vanității sociale; sau cei doi gemeni Hallipa, personaje episodice, dar cu un rol esențial în declanșarea tragediei din *Concert...*, catalizatori ai dezastrului moral, agenți ai disoluției. O „păpușă” este, până la urmă, și fiica mai mare a Lenorei, frumoasa și lucida Elena (Hallipa, devenită Drăgănescu), aparent la antipodul mamei. Cu o viață interioară mobilizată în primul

rând de ambiția parvenirii – care, în cazul ei, poate lua și forma onorabilă, ori chiar strălucitoare, a preocupării pentru artă –, Elena este, ca și Coca-Aimée, o ființă funciarmente mondenă. Amândouă sunt superbe manechine de lux; intangibil, narcisiac, de o frumusețe atinsă de frigiditate, corpul lor își pierde parcă materialitatea, devenind spectru, simulacru de viață. Diferite alte personaje din cercul familiei Hallipa – „buna Lina", făptură ștearsă, care-și duce în permanență cu sine, într-o geantă imensă, instrumentele de medic ginecolog; Sia, fiica montruoasă, arierată a Linei, născută dintr-un amor pasager și ținută ascunsă; Lică Trubadurul, un Don Juan de mahala; excentricul doctor Rim, cu statura lui descărnată și cu o veșnică atitudine teatrală; falsul prinț Maxențiu, debil și exanguu, etalând o noblețe de împrumut, menită să-i mascheze completa lipsă de însușiri; independenta și cinica Ada Razu, supranumită „făinăreasa"; doctorul Walter (terapeutul Lenorei și al doilea soț al acesteia), ajuns în elita mondenă a Bucureștiului prin căsătoria cu bătrâna și bogata Salema; surorile Persu din *Drumul ascuns*, lesbiene din capriciu ș.a.m.d. Chiar și un personaj cu alură gravă precum eteratul muzician Victor Marcian se încadrează foarte bine în această galerie de personaje-fantoșe. Dintr-o cu totul altă categorie fac parte însă Mini și Nory „feminista", martore și colportoare, făcând legătura între diferite personaje, rezumând și comentând evenimente la care au asistat sau despre care li s-a povestit. Dacă statutul celei dintâi este acela de personaj-reflector (rol ce dispare, împreună cu această discretă Mini, de la *Drumul ascuns* încolo), cea de-a doua are, cel puțin în primele trei romane ale ciclului, o funcție de „raisonneur" – pentru ca în celelalte romane, *Rădăcini* și *Străina*, să ocupe o poziție de primplan, dobândindu-și dreptul la propria-i istorie. Pentru mulți exegeți interbelici prezența celor două personaje în *Fecioarele despletite* și în *Concert din muzică de Bach* a putut părea parazitară, indiciu al stângăciei unei scriitoare care încă tatona în căutarea unei formule și persistență reziduală a „lirismului" scrierilor de început. E. Lovinescu este de părere că „viziunea și comentariul liric al lui Mini" denunță „prezența inutilă a scriitoarei", iar lungile discuții dintre Mini și Nory, truc prin care autoarea face să avanseze narațiunea, ar trăda „insuficiența tehnicei obiective". Într-o cronică la *Concert din muzică de Bach* Pompiliu Constantinescu apreciază că „apele vechiului lirism" curg prin vinele primului personaj, iar Tudor Vianu aprobă decizia scriitoarei de a o suprima, odată cu *Drumul ascuns*, pe această Mini, „sub a cărei mască autoarea continua să se zugrăvească pe sine". Observații similare privitoare la statutul celor două „ambasadoare" revin, cu anumite nuanțe, și în critica postbelică, dar acum existența acestora nu mai este percepută neapărat ca nefuncțională, parazitară, ci pur și simplu „altfel" decât a altor personaje, care au mai multă carnație realistă; este o firească schimbare de optică, în contextul unei noi înțelegeri a metamorfozelor romanului în secolul al XX-lea. Pentru Dana Dumitriu, Mini „nu este un personaj, este o «privire»" – observație valorificată de Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe*: prin Mini se observă „instaurarea subiectivității ionice" în romanul românesc interbelic, personajul în cauză fiind „ochiul care scrutează" manifestările exterioare și totodată imponderabilele propriei psihologii. O lungă carieră are, în exegeza scriitoarei, și interpretarea metaforei „trupului sufletesc", în jurul căreia teoretizează diletant aceeași „ambasadoare" Mini în primul roman al ciclului. Noțiune vagă, ieșită din

imaginația unui personaj cu sensibilitate de artist, „trupul sufletesc” lasă loc pentru speculații în marginea inefabilului, desemnând, probabil, nu doar o structură psihică, nu doar o anexă abstractă a organicului, a trupului, ci și un dublu metafizic al acestuia. În același timp, metafora reumanizează imaginea unei feminități privite, prin tradiție, ca instinctuală, excesiv de senzuală, cvasiinconștientă și contrabalansează imaginea unei corporalități opulente, aparent suficiente sieși. În *Drumul ascuns* aspectul de frescă socială devine mai pregnant, iar perspectiva narativă se „obiectivizează” suplimentar în raport cu romanele anterioare. Intuiția răului – transpusă în imaginarea unei întregi galerii de „monștri” sau de relații cvasimonstruoase ori, în orice caz, la granița patologicului – și analiza tenebrelor psihicului uman rămân însă la fel de acute. Tema morții, dominantă, de altfel, în tot ce a scris **P.-B.**, interferează cu investigarea, rece, deziluzionată, a relațiilor de familie sau a celor amoroase, cu tensiunile și cu partea lor de umbră, cosmetizate prin convenție socială. Personaje episodice în *Fecioarele...* și *Concert...* trec acum în prim-plan, cum se întâmplă, de exemplu, cu doctorul Walter, „un estet al imoralismului” (Perpessicius) și cu Coca-Aimée, cinica fiică a muribundei Lenora. Totodată, galeria de snobi și de ființe artificiale se completează cu alte personaje, nu mai puțin stranii. Sanatoriu de lux, saloane mondene unde se petrec uneori experiențe aproape inavuabile (a se vedea anturajul surorilor Persu), medii ale boemei artistice – sunt decorurile principale din *Drumul ascuns*. Spectacolul derizoriu și pe alocuri grotesc al parvenirii sfârșește, și aici, prin a lua o paradoxală turnură tragică; iar analiza unor relații de seducție și dominație (descriptibile în termeni nietzscheeni) se învecinează cu imaginarea unui vast și de neocolit teritoriu tanatic. Observația socială, tehnica introspecției și descripția estetizantă (în culori de sfârșit de

Împreună cu Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu, Anicuța Cârje, N.N. Beldiceanu, Mihai Codreanu și alții

lume) se conjugă perfect. În *Rădăcini* colecția de biografii insolite e completată cu aceea a „feministei" Nory, până acum păstrată sub pecetea tainei. Personaj cu origine obscură, prietenă a familiei Hallipa, colportoare și mediatoare, avocata și activista socială Nory Baldovin, cu aprehensiunile și fobiile ei (inclusiv misandria), ale căror cauze abia puteau fi intuite, devine acum protagonista unei istorii de familie nu mai puțin complicate decât aceea a Hallipilor. „Rădăcinile" scepticei, energicei, masculinizatei Nory sunt dezvăluite împreună cu încrengăturile lor secrete. Nory e un alt copil bastard aflat în căutarea unei familii, a unui loc în lume, și trăind cu obsesia legitimității și a (auto)legitimării. Singurătatea și înstrăinarea sunt teme centrale în *Rădăcini*, legând istoria feministei Nory și eșecul ei existențial de istoriile și eșecurile altor personaje – unele cunoscute din precedentele romane (Elena Drăgănescu, de pildă), altele noi: Dia (sora vitregă a lui Nory), Cornelia (mama detestată a protagonistei), Madona, Caro sau bovarica Aneta Pascu, provinciala devenită victimă a propriului vis absurd de a cuceri Capitala. Roman al memoriei, al regăsirii și asumării trecutului, *Rădăcini* poate fi citit și ca o replică anti-Proust, discretă provocare lansată de creatoarea Hallipilor după ce precedentele cărți fuseseră etichetate, cu entuziasm de unii, cu ironie de alții, ca „proustiene". (Există, de altfel, în cuprinsul romanului un pasaj în care o aluzie la o celebră secvență proustiană – unde atingerea unei pietre de pavaj deschide supapele memoriei involuntare – dobândește accente de șarjă.) Între *Drumul ascuns* și *Rădăcini*, romanul *Logodnicul* – proză de mediu, scrisă după o formulă tipic realistă – reprezintă un intermezzo și un exercițiu. Romanul desenează profilul unui tânăr provincial (Costel Petrescu), un funcționar oarecare, pierdut într-un București cu ale cărui ritmuri și capcane nu reușește să se obișnuiască, un Rastignac neadaptat, silit să se recunoască înfrânt și un Don Juan mediocru. Situație caracteristică la **P.-B.**: tribulațiile sentimentale ale personajului, complicațiile aparent anoste (o căsătorie absurdă, un triunghi amoros ș.a.) dobândesc, pe parcurs, o coloratură dramatică. Inedit este faptul că analiza nu mai vizează, de această dată, decât incidental contorsiunile „sufletului feminin", ci psihologia masculină, și totodată psihologia omului banal. Prozatoarea surprinde în *Logodnicul*, prin tușe cehoviene, cotidianul banal și frământările „omului de prisos", deși și-a mărturisit cu diferite ocazii inaderența față de modelele prozei ruse. Obsesiile maladivului și tanaticului continuă să fie, și în acest roman, laitmotive. *Străina*, cea din urmă carte a autoarei, pierdută în împrejurări tulburi, a fost reconstituită de Gabriela Omăt pe baza unor notițe, fragmente și pagini disparate, fiind publicată târziu, în 2012. Cântec de lebădă, roman-sinteză ce adună obsesiile existențiale și scripturale ale creatoarei Hallipilor, *Străina* reprezintă, atât prin conținutul, cât și prin destinul său (extrem de complicat), imaginea simbolică a unei lumi în declin și a nehotărârii unei epoci ce stă să înceapă. Geneza, scrierea, tribulațiile publicării romanului (presupus a fi fost încheiat) în a doua jumătate a deceniului al cincilea au fost, zeci de ani, adâncite într-o legendă periodic alimentată cu amănunte scoase la iveală de istoria literară. Cât timp a trăit, autoarea însăși a întreținut, voluntar sau nu, confuzia în legătură cu ultimul ei roman. Mărturisirile sale consemnate în varii interviuri sau încredințate diferiților interlocutori (I. Negoițescu, Camil Baltazar sau Ov. S. Crohmălniceanu) se contrazic nu de puține ori, cum argumentează Gabriela Omăt, care, din hățișul speculațiilor și al declarațiilor contradictorii, încearcă să desprindă o logică a faptelor sau, mai precis, cel puțin două scenarii posibile. E posibil ca manuscrisul romanului să se fi pierdut, fatalmente, de două ori: o dată la Editura Cioflec, unde s-ar fi amestecat (ori cules într-o ordine greșită) niște pagini, pentru ca apoi să „dispară" cu totul, dat fiind marasmul anilor 1944–1945 și, între altele, mutarea editurii în alt sediu; a doua oară la Editura Fundațiilor Regale, odată cu naționalizarea acesteia, în 1948 –, după ce ar fi fost cu greu reconstituit. Gabriela Omăt are însă îndoieli serioase că romanul – predat editurii (fiecăreia dintre cele două) în tranșe, pe măsură ce capitolele erau definitivate – ar fi fost realmente încheiat vreodată sau că ar fi fost reconstituit integral pentru Editura Fundațiilor Regale. Acest roman-șantier este, între altele, o mărturie despre maniera de a lucra a scriitoarei: fragmentar, dar și cu o idee suficient de clară, de la bun început, despre cum ar trebui să arate structura de ansamblu. În cadrele (destul de mobile) configurate de ideea generală, sprijinindu-se în același timp pe ample fișe de lucru, cu personaje, însemnări lapidare etc., romanciera procedează prin acumulări dezordonate de fragmente – rescrise în mai multe variante, mereu susceptibile

de adăugiri –, pe care le asamblează la sfârșit după tehnica montajului cinematografic. În linii mari, *Străina* trebuia să fie cartea unei apocalipse sociale și ficționale în egală măsură. Socială întrucât, concepută în anii tulburi de ofensivă a extremismelor politice și apoi de război, cartea absoarbe și, chiar dacă indirect, tematizează violența unor schimbări ce anunță să fie ireversibile. Apocalipsă ficțională, pentru că autoarea convoacă aici mai multe personaje din romanele precedente –Nory „feminista" și sora ei Dia, Elena Drăgănescu și Marcian, Coca Aimée și doctorul Walter ori, din afara ciclului Hallipilor, banalul Costel Petrescu din *Logodnicul* –, spre a le regiza, cu mai multă sau mai puțină pompă, tragice ieșiri din scenă ori, după caz, nespectaculoase ratări existențiale. O atmosferă funebră învăluie mai toate evenimentele din roman, totul e pus sub semnul crepusculului, al incertitudinii și nedesăvârșirii. Lumea ai cărei exponenți erau cei din romanele anterioare – cu siguranță, nu cea mai bună dintre lumile posibile, dar, în raport cu ceea ce se anunță, suportabilă – a intrat în disoluție. Semnele sfârșitului se arată în toate: în moșia de la Gârlele pe care Dia Baldovin o părăsește spre a-și aranja lucrurile definitiv în Elveția sau în sterilitatea artistică și feminină deopotrivă a Inei, ultima figură din seria ciudaților imaginați de romancieră. Nu este, însă, un final grandios, ci unul pe măsura oamenilor, a unor personaje rămase, fie și atunci când se străduiesc să-și depășească limitele, ca în cazul unui artist, a unui spirit superior ca Marcian, la condiția de burghezi cumsecade, cu mici bizarerii ori manii. Priviți prin lentilele deformatoare pe care proza Hallipilor le pune la dispoziție, acești burghezi pot părea, în unele momente, figuri de panopticum sau chiar monstruoase. Scriitoarea se gândise la un moment dat să-și intituleze romanul *Amurg de zei*, cu ironia inclusă însă, pentru că „zeii" se dovedesc a fi nu altceva decât banale făpturi vulnerabile. Măruntul Costel Petrescu, funcționar într-un minister, scrie într-un necrolog rostit la căpătâiul unui confrate: „Încă unul din noi ne-a părăsit; putem vorbi deci, ca un ultim cuvânt, despre un *Amurg de zei*!". Obsesia autoarei de a-și scoate din scenă, pe rând, personajele este conexă cu aceea de a le înlocui cu „oameni noi". Printre ei, necizelatul dar inimosul doctor Ghiță Vlad, „înlocuitor" (la Facultatea de Medicină, dar și pe lângă Coca-Aimée) al doctorului Walter (cunoscut din *Drumul ascuns*), după ce

acesta se sinucide cu o otravă creată de el însuși odată cu antidotul pe care, cu superbie, refuză să și-l administreze. Sau pupilul de la Gârlele al lui Nory Baldovin, răsfățatul Băiatu, ajuns, prin bunăvoința protectoarei, învățător în sat. Unii ca aceștia ilustrează interesul scriitoarei pentru un întreg fenomen social („exodul de la sate" și proveniența tot mai plebee a originalei burghezii românești), cum o arată și însemnările acesteia din jurnalul de creație: „Burghezia (?) – jumătatea populației – cealaltă jumătate, țărănimea. Una ieșită din cealaltă. Din ele, pleava periferică. Tot din ele, clasa ce se cheamă de sus, bogată fie intelectual, fie material". Presiunea politicului pătruns, tot mai agresiv, în viața cotidiană acționează și asupra autoarei romanului *Străina*, determinând-o să se apropie astfel de o temă față de care, în cărțile anterioare, nu manifestase un mare interes. Prin personajul Lucian – fagotist amator și admirator al maestrului Marcian – romanul pătrunde în culisele ministerelor, surprinzând ceva din comedia politicii „dâmbovițene". Lucian, avocat și, în felul lui, un spirit utopic, urzind proiecte de reformă pe care cei

pragmatici le privesc cu condescendență, tehnocrat neînregimentat într-o partidă anume, este unul dintre pilonii acestei (bizare, într-un fel) construcții narative. Cariera lui politică, ambițiile de reformator ocupă un spațiu însemnat în roman, chiar dacă în centrul narațiunii stau drame sentimentale ori de familie. Romanul se împarte, deci, destul de provocator, între un spațiu al politicului (acțiunea desfășurându-se pe la sfârșitul anilor ’30 din secolul trecut) și unul al interiorității, denumit metaforic de un personaj al cărții drept ,,spațiul Leopardului”, între, altfel zis, interesul pentru realități diurne și nevoia de refugiu în realități compensatorii. Alături de o serie întreagă de figuri romanești care au consistență realistă (chiar frust-realistă în unele cazuri) se strecoară un personaj masculin fantomatic, Leopardul, prezent episodic „în carne și oase”, dar subzistând, ca fantasmă, în fiecare secvență. E nu doar amorul ideal al Inei – Străina, protagonista ciudată a romanului –, ci o emblemă a idealității înseși. „Spațiul Leopardului” este spațiul reveriei și al refugiului. Pentru opera, ca și pentru biografia scriitoarei, imaginea „Străinei” este, de altfel, emblematică.

Ceea ce au făcut simboliștii pentru poezie, d. Tudor Arghezi și adepții săi pentru publicistică, a făcut doamna Hortensia Papadat-Bengescu pentru proza literară propriu-zisă, adică descătușarea limbii din cadrele unei concepții arhaizante, ce-și punea idealul în trecut, și intrarea francă pe calea modernizării, adică a neologizării dictată de necesități noționale și estetice. În afară de limbă, activitatea scriitoarei s-a încadrat ușor în înseși tendințele noastre moderniste de subtilitate, de analiză a unor stări de conștiință ce depășeau marginile ruralismului curent, de explodare a inconștientului, de intelectualitate.

E. LOVINESCU

Întreaga literatură a Hortensiei Papadat-Bengescu provine din stăpânirea resorturilor nedeslușite ale structurii psihologice noi și se integrează strălucit în preocuparea generală a culturii moderne de a limpezi actele conștiinței la lumina iraționalului și a subconștientului. [...] *Pe măsură ce se desfășoară fresca, se evidențiază siguranța fără greș a sondărilor morale, puterea de discernământ și luciditatea analitică, prin trăsături repezi, prin inciziuni nešovăitoare. Literatura d-sale nu e dinamică în înțelesul dramatic, dar statismul ei nu derivă din zăbovirea asupra analizelor morale, prin dezbateri teoretice, doctorale* [...]. *Efectul static al epicii d-sale rezultă din perspectivele individuale ale „devenirilor” morale, din singurătatea funciară în care se zbat cele mai reprezentative din destinele omenești ale d-sale.*

ȘERBAN CIOCULESCU

Literatura noastră a fost multă vreme [...] *dedicată câtorva probleme epice foarte simple ca mecanism sufletesc.* [...] *Romanele d-nei Papadat-Bengescu schimbau brusc și total această perspectivă. Intrau, odată cu ele, în epica românească, o seamă de personaje neliniștitoare. Suflete obscure, stări nesigure de conștiință, sentimente duble, maladii stranii, gânduri complexe, grimase, caricaturi, probleme, întrebări – o întreagă umanitate ce contrazicea schemele de psihologie gata făcute ale cititorului harnic.* [...] *D-na Bengescu descoperea în societatea românească medii până atunci necercetate, iar în psihologie zone până atunci nedeschise cititorului nostru.*

MIHAIL SEBASTIAN

Împreună cu Liviu Rebreanu, d-na Hortensia Papadat-Bengescu este, fără îndoială, scriitorul care a exercitat o înrâurire mai adâncă asupra dezvoltării romanului nou. Motivele pe care le-a introdus în circulație, adâncimea analizelor, arta caracterizărilor sale, procedeele întrebuințate se regăsesc din belșug în producția ultimilor ani, încât numele scriitoarei care a dăruit literaturii noastre o seamă de pagini viguroase și profunde trebuie trecut printre acelea ale ctitorilor [...]. *Dacă Liviu Rebreanu se situează încă de la originele lui scriitoricești pe linia de dezvoltare a realismului* [...], *d-na Papadat-Bengescu se desprinde din tabăra scriitorilor intelectualiști și esteți, ale căror mijloace stilistice apar hotărât în operele sale de debut.*

TUDOR VIANU

Romanul nostru urban a dobândit în cea mai scurtă vreme, cu Camil Petrescu și Hortensia Papadat-Bengescu, doi maeștri incontestabili [...]. *Atât prin mediul social din care își aleg personagiile, cât și prin felul de a le prezenta subiacent, mai mult pe fața dinăuntru, pe care joacă în voie intenția neexprimată, acești doi scriitori se atrag în discuție reciproc. Dintre semnalmentele care îi deosebesc, ne vom opri* [...] *asupra sectorului psihologic în care lucrează fiecare.* [...] *Camil Petrescu își plimbă luminile analitice exclusiv în complicațiile amoroase ale inimii omenești.* [...] *Hortensia Papadat-Bengescu urmărește aproape exclusiv deviațiile naturii omenești. Fie că țin de psihologie, fie chiar de fiziologie, stările patologice formează sectorul predilect al romancierei noastre.* [...] *O umanitate de două ori interesantă, o dată prin bolile de care suferă congenital, și a doua oară prin relieful ce capătă de la înzestrarea excepțională a scriitoarei, umple spațiul de viață al romanelor sale.* [...] *Se va observa de oricine că deși remarcabilă prin îndemânarea tehnică modernă de a-și pulveriza eroii în imponderabile psihologice, cu toate acestea romanciera izbutește, cu atât mai neașteptat, să pună în mișcare ființe a căror realitate este atât de puternică, încât devine măsură a relațiilor noastre sociale.*

VLADIMIR STREINU

SCRIERI: *Ape adânci*, București, 1919; *Bătrânul*, București, 1920; *Sfinxul*, București, 1920; *Femeia în fața oglinzei*, București, 1921; *Balaurul*, București, 1923; *Romanul Adrianei*, București, 1924; *Romanță provincială*, București, 1925; *Fecioarele despletite*, București, 1926; *Lui Don Juan, în eternitate, îi scrie Bianca Porporata*, București, 1926; *Concert din muzică de Bach*, București, 1927; *Desenuri tragice*, București, 1927; *Drumul ascuns*, București, 1932; *Logodnicul*, București, 1935; *Rădăcini*, I–II, București, 1938; *Concert din muzică de Bach. Drumul ascuns*, postfață Silvian Iosifescu, București, 1957; *Opere*, I–V, îngr. Eugenia Tudor-Anton, pref. Const. Ciopraga, București, 1972–1988; *Sangvine*, îngr. și pref. Doina Curticăpeanu, Cluj, 1973; *Arabescul amintirii*, îngr. și pref. Dimitrie Stamatiadi, București, 1986; *Omul care a trecut*, îngr. și pref. Dimitrie Stamatiadi, București, 1991; *Ciclul familiei Hallipa*, I–II, îngr. Dimitrie Stamatiadi, pref. Valeriu Râpeanu, București, 2001–2002; *Opere*, I–III, coordonator Gabriela Omăt, îngr. Eugenia Tudor-Anton, pref. Eugen Simion, București, 2012.

Repere bibiliografice: Ibrăileanu, *Opere*, II, *263–265*; Lovinescu, *Critice*, VII, *78–118*; Aderca, *Contribuții*, I, *130–142*, *344–345*, *514–518*, *530–531*, *598–601*, *615–618*, II, *500–505*, *540–542*; Vianu, *Opere*, III, *54–63*, *646–649*, V, *281–290*; Davidescu, *Aspecte*, *64–65*, *506–508*; Perpessicius, *Opere*, II, *296–298*, V, *319–329*, VII, *165–167*, VIII, *131–140*, XII, *259*; Holban, *Opere*, II, *611–614*, III, *9–61*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *136–156*, VI, *10*, *19–20*, *427*; Călinescu, *Opere*, I, *204–215*, *963–968*, II, *979–983*, *1192–1193*, IV, *113*, *363–382*, IX, *1010–1011*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *238–254*, III, *396–397*, IV, *290–291*, *329–353*; *Mărturia scriitorilor Ticu Archip, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, F. Aderca, A. Dominic, I. Peltz, Mihail Sebastian despre marea europeană Hortensia Papadat-Bengescu*, „Tiparnița literară”, 1930, 2–3; Sebastian, *Eseuri*, *314–337*; Ionescu, *Nu*, *161–173*; Şuluțiu, *Scriitori*, *270–283*; Cioculescu, *Aspecte*, *301–302*, *372–384*; Streinu, *Pagini*, I, *121–124*, II, *143–148*, *189–201*, *357–376*, V, *288*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *301–305*, *364–365*, *390*; Munteano, *Panorama*, *241–243*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *653–658*, *Ist. lit.* (1982), *737–742*; Valeriu Ciobanu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1965; Zaciu, *Masca*, *198–219*; Petrescu, *Realitate*, *83–122*; Mincu, *Critice*, II, *141–162*; Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, București, 1971, *377–378*, *passim*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *395–418*; Constantin Ciopraga, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1973; Tudor, *Pretexte*, *7–65*; Iosifescu, *Proză*, *172–196*; Florin Mihăilescu, *Introducere în opera Hortensiei Papadat-Bengescu*, București, 1975; Negoițescu, *Analize*, *164–169*; Maria-Luiza Cristescu, *Hortensia Papadat Bengescu. Portret de romancier*, București, 1976; Dumitriu, *„Ambasadorii”*, *192–222*; *Hortensia Papadat-Bengescu interpretată de...*, îngr. și introd. Viola Vancea, București, 1976; Mincu, *Repere*, *253–276*; Protopopescu, *Romanul*, *105–143*; Sorescu, *Interpretări*, *155–225*; Viola Vancea, *Hortensia Papadat-Bengescu. Universul citadin*, București, 1980; Manolescu, *Arca*, II, *21–60*; Crețu, *Constructori*, *91–140*, *passim*; Mariana Vartic, *Hortensia Papadat-Bengescu. Individual și social în ciclul Hallipa*, DCF, *218–240*; Florescu, *Profitabila*, *92–120*; Crohmălniceanu, *Cinci prozatori*, *98–164*; Ioan Holban, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1985; Cristea, *Fereastra*, *47–68*; Popovici, *Eu, personajul*, *155–170*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–II, VI, *passim*; Zaciu, *Clasici*, *164–184*; Ciocârlie, *Fals tratat*, *198–232*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *162–168*; Negoițescu, *Ist. lit.*, *244–247*; G. Brătescu, *Freud și psihanaliza în România*, București, 1994, *81–88*; Carmen-Ligia Rădulescu, *Hortensia Papadat-Bengescu, marea europeană a anilor ’30*, București, 1996; *Dicț. analitic*, I, *46–48*, *83–85*, *219–220*, *329–331*, II, *56–58*, IV, *17–20*; *Dicț. esențial*, *605–610*; Ghițulescu, *Istoria*, *147–150*; Sorin Alexandrescu, *Identitate în ruptură*, București, 2000, *306–311*; Ion Bogdan Lefter, *Doi nuveliști: Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu*, Pitești, 2001; Eugenia Tudor-Anton, *Hortensia Papadat-Bengescu, marea europeană*, București, 2001; Liana Cozea, *Exerciții de admirație și reproș – Hortensia Papadat-Bengescu*, Pitești, 2002; Zaharia-Filipaș, *Studii*, *29–67*, *121–124*; Grigurcu, *De la un critic*, *284–289*; *Hortensia Papadat-Bengescu. Vocația și stilurile modernității*, coordonator Andreia Roman, București, 2007; Simona Sora, *Regăsirea intimității*, București, 2008, *83–103*; Manolescu, *Istoria*, *610–619*; Florescu, *Aristarc*, II, *193–227*; Burța-Cernat, *Fotografie*, *62–69*, *84–117*. ***B.B.-C.***

PAPADIMA, Liviu (11.VI.1957, București), prozator, critic și istoric literar. Este fiul Ştefaniei Papadima (n. Rădulescu), profesoară de română și latină, și al criticului, istoricului literar și folcloristului Ovidiu Papadima. După absolvirea Liceului „I. L. Caragiale” din București (1976), urmează Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română–engleză, a Universității bucureștene, luându-și licența în 1981. În 1987–1988 beneficiază de o bursă Herder la Viena, unde studiază teoria metaforei. În 1999 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Relația autor–cititor în literatura română, secolul al XIX-lea. Proza pașoptistă și postpașoptistă*. Profesor de limba română la Şcoala Generală din Breaza, județul Prahova (1981–1984), va fi redactor la „Tribuna României” (1984–1987), unde răspunde de pagina culturală și e titularul rubricii de carte, iar mai târziu redactor și redactor-șef (1999–2000) la „Vineri”, supliment al revistei „Dilema”. În 1988 intră ca asistent suplinitor la Catedra de literatură română a Facultății de Litere bucureștene, în 2000 devenind conferențiar, iar în 2010 profesor. Debutează cu versuri în 1969 la revista „Scântei” a

Liceului nr. 32 din București și e inclus în antologia *Copii poeți* (1968). Colaborează la „Caiete critice", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Limbă și literatură", „Revista de istorie și teorie literară", „Luceafărul", „Secolul 21", „România literară", „Euresis", „Dilema" („Dilema veche"), „Observator cultural" ș.a., precum și la publicații străine, în genere de limbă germană, ca „Wespennest" și „Der Donauraum" ș.a. Debutul editorial se produce în 1981 cu volumul de proză *În livada de cremene*. A coordonat mai multe volume colective, între care și *Cercetarea literară azi* (2000), dedicat lui Paul Cornea.

Prima carte a tânărului prozator **P.** asumă riscul unei duble confruntări: pe de o parte, cu tradiția, venerabilă și pe teren românesc, a memorialisticii de călătorie, mai ales ca literatură a muntelui, iar pe de alta cu exigențele propriei generații, preocupată de strategiile narative de ultimă oră. *În livada de cremene* face față acestei provocări prin autenticitatea pasiunii montane, ca și prin preluarea, în cunoștință de cauză, a scriiturii postmoderne. În *Comediile lui I.L. Caragiale* (1996) exegetul reconstituie „destinul pieziș" al scriitorului, stăruie, pe urmele lui Florin Manolescu, asupra evoluției imprevizibile a operei, cu efecte contradictorii și derutante asupra receptării în epocă și în posteritate, caută explicații și corectează cu detașare, de la cota prezentului, opiniile care nu au trecut „proba timpului". În felul acesta, în prima secțiune (urmată de antologia de texte și de comentarii la fiecare piesă) se află deschiderea către viitoarele inițiative ale criticului, care se vor axa pe pragmatica textului. Asaltul „Caragialiei" este reluat, într-o manieră mai personală, în *Caragiale, firește* (1999). Cartea reciclează, mai întâi, studiile mai vechi, care, revăzute și aduse la zi, depistează maladiile esențiale ale omului caragialesc: hipersintaxia și hipersemantismul (în traducere aproximativă: entropia lumii operei comice), care conduc la efasarea, până la vidul lăuntric, a identității de sine a indivizilor și a identității lor exterioare, ambele devenind „lichide", „pură convenție". Începută cu investigarea lui Caragiale, abordarea pragmatică a literaturii ocupă întregul spațiu al cărții *Literatură și comunicare. Relația autor–cititor în proza pașoptistă și postpașoptistă* (1999). Mai mult decât în oricare dintre textele anterioare, **P.** adoptă aici o perspectivă postmodernă, de la ideatica schemelor de reconsiderare detașat-implicată și „ironic-afectuoasă" (Livius Ciocârlie) până la ultimele ei erupții de amănunt în stilul „simpatetic" și totodată „bășcălios" și „«haios»" (Paul Cornea). Comentatorul declară că nu ține să „salveze" proza în discuție, totuși, prin noua optică, el reușește să îl apropie de ea pe cititorul de azi. Îi vine în ajutor mai întâi criteriul de alcătuire a corpusului de texte, care nu este unul valoric, ci în funcție de relevanța în comunicarea scriitorilor cu cititorii din epocă și de miza prozelor în discuție. Cercetătorul creionează astfel poetica prozei antejunimiste, a cărei trăsătură principală – din perspectiva comunicării – este hiperdeterminarea textuală, altfel spus, comunicativitatea excesivă. Demonstrația are un fundament teoretic solid, convocând o bibliografie dominată de nume importante ale naratologiei, teoriei comunicării și semioticii. Volumul *Mai are timpul răbdare?* (2007) reunește studii și eseuri apărute inițial în periodice sau în volume colective din țară și de peste hotare. Prima secțiune, cea mai amplă, cuprinde reinterpretări aflate în răspăr cu opinii consacrate și venerabile ori sondând teritorii puțin cercetate anterior: drama *Despot-Vodă* a lui Alecsandri văzută dinspre tema rostirii; *Amintirile...* lui Creangă ca trecere de la autobiografic la literar și de la monodie la polifonie; noi sensuri și structuri narative caragialiene revelate de schița *Țal!*; nuvelele lui Rebreanu drept „crochiuri experimentale" (deci false nuvele) compuse în vederea trecerii la roman; Camil Petrescu – un „caz tipic în care voința de a face literatură o ia înaintea instinctului literar"; Arghezi ca poet la care „expresia tinde să capete statut ontologic". Semnalând avantajele unei asemenea lecturi, autorul mărturisește a-l datora adresantului: un public străin, de nivel academic, însă „«ignorant» în materie de cultură și civilizație românească".

SCRIERI: *În livada de cremene*, București, 1981; *Comediile lui I. L. Caragiale*, București, 1996; *Caragiale, firește*, București, 1999; *Literatură și comunicare. Relația autor–cititor în proza pașoptistă și postpașoptistă*, Iași, 1999; *Calendarul după Caragiale* (în colaborare cu Călin Andrei Mihăilescu și Rodica Zafiu), București, 2002; *Mai are timpul răbdare?*, București, 2007.

Repere bibliografice: George Muntean, *„În livada de cremene"*, RL, 1982, 34; Țeposu, *Istoria, 149*; Z. Ornea, *Colecția „Tezaur" de la Humanitas*, RL, 1996, 30; George Ardeleanu, *„Comediile lui I. L. Caragiale"*, LL, 1997, 2; Andreea Ciotec, *Contra „junk-food"-ului intelectual*,

„Litere nouă”, 1997, 5; Florentina Costache, *Caragialia non sunt turpia*, RL, 1999, 16; Ioana Pârvulescu, *Horo-SCOP critic*, „Vineri”, 1999, 19; Al. Călinescu, [*Liviu Papadima*], ATN, 1999, 10, 2003, 1; Irina Iliescu, *„Caragiale, firește”*, „Litere nouă”, 2000, 10–11; Paul Cornea, *O expertiză „haioasă” a prozei pașoptiste*, OC, 2000, 7; Iuliana Alexa, *Bolliac, Odobescu, Spielberg și literatura*, RL, 2001, 5; Dan Mănucă, *„Cercetarea literară azi. Studii dedicate profesorului Paul Cornea”*, LL, 2000, 1–2; Ioana Bot, [*Liviu Papadima*], ST, 2001, 2, „Transylvanian Review”, 2007, 4; Mircea Tomuș, *„Caragiale, firește”*, T, 2001, 4; Livius Ciocârlie, *„Literatură și comunicare. Relația autor–cititor în proza pașoptistă și postpașoptistă”*, LL, 2002, 1–2; Alexandru Ioanide, *Oratori, retori și politicieni*, RL, 2003, 39; Tiberiu Stamate, *Câteva sinteze*, RL, 2007, 36; Cosmin Ciotloș, *Context inclus*, RL, 2012, 19. ***N.M.***

PAPADIMA, Ovidiu (23.VI.1909, Sinoe, j. Constanța – 26.V.1996, București), critic și istoric literar, folclorist

Este fiul Silviei Papadima (n. Balteș), învățătoare, originară din zona Sibiului, și al lui Nicolae Papadima, de loc din San Marina, preot și profesor. Face școala primară în diferite localități din Moldova (Negrești, Chișinău, 1917–1921), frecventează Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (1921–1928) și urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1928–1931). Își pregătește doctoratul în Germania (1937–1940), ca bursier al Fundației „Alexander von Humboldt”, susținându-l în 1944 cu teza *Pozitivismul în ideologia literară românească (secolul XIX)*. Între timp funcționează ca profesor suplinitor de limba română în învățământul secundar din București (1932–1933), asistent onorific la Facultatea de Litere și Filosofie din București, la Catedra de istoria literaturii române moderne și folclor (1932–1935), asistent la Academia de Studii Comerciale din București (1933–1935), profesor titular de limba română la Liceul „Em. Gojdu” din Oradea (1935–1936), la Școala Normală din Câmpulung Muscel (1936–1937) și la Liceul de Băieți din Oltenița. Revenind în învățământul universitar, în 1940–1941 este lector de limba și literatura română la Universitatea din Viena, iar din ianuarie 1942 asistent, apoi șef de lucrări la Facultatea de Litere și Filosofie din București, Catedra de istoria literaturii române moderne și folclor, până în septembrie 1949. Lucrează concomitent în colegiul de redacție la „Revista Fundațiilor Regale” (noiembrie 1941 – august 1947). Va fi cercetător științific, șef de lucrări (1951), colaborator extern (1955), șef de sector (1956), documentarist (1960), șef de sector (1964), șef de secție (1967–1975) la Institutul de Istorie Literară și Folclor (Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”) din București. În august 1952, pe când lucra în cadrul Institutului de Istorie la *Bibliografia analitică a periodicelor românești*, este arestat în urma unui denunț și anchetat până în noiembrie 1953. Este condamnat la patru ani de temniță, făcuți la Jilava (unde a petrecut mai bine de doi ani), Craiova, Poarta Albă și Gherla. Este eliberat în noiembrie 1955, însă nu are dreptul să publice până în 1963. Dacă în 1941 este distins cu Premiul „Ion Heliade-Rădulescu” al Academiei Române, iar în 1942 cu Premiul Societății Scriitorilor Români, în 1966 i se acordă Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei.

Pasiunea dintâi a lui **P.**, care își publicase primele versuri în „Lumea copiilor” (1922), colaborând apoi, ca elev de liceu cu versuri, dar și cu cronici literare în revista „Îndemnul – L’Impulsion” (1926), mai târziu în „Dreapta” (unde folosește și pseudonimele D. Pala și P. Opal) și în cotidianul „Calendarul” (1932–1933), s-a dovedit a fi critica de întâmpinare, exercițiu practicat mai cu seamă în anii 1932–1938 la „Gândirea”. Unele dintre textele tipărite în „Gândirea” le-a strâns în volumul *Creatorii și lumea lor* (1943). Figurează aici cronici despre prozatori (G. Călinescu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Pavel Dan, V.I. Popa, Gala Galaction, Ionel Teodoreanu, G. Ciprian, V. Beneș, Ion Iovescu, G.M. Vlădescu, B. Jordan, Dan Petrașincu, G.M. Zamfirescu, Lucia Demetrius, Al. Lascarov-Moldovanu, Mihail Șerban, Henriette Yvonne Stahl, T.C. Stan) și despre poeți (V. Voiculescu, Ion Pillat, Lucian Blaga, V. Ciocâlteu, N. Davidescu, Ștefan Stănescu, Emil Botta, Mihai Beniuc, Iulian Vesper, George Dumitrescu, Cicerone Theodorescu, Virgil Carianopol ș.a.). Se restituie astfel o imagine a efervescenței literare a momentului. În spiritul publicației căreia îi asigura

cronica literară, criticul arată prețuire pentru scrierile vădind „posibilitățile unei literaturi creștine la noi”. În eseul *Neam, sat, oraș în poezia lui Octavian Goga* (1942), **P.** pornește de la mărturisirea poetului că „arta e un domeniu al sincerității impecabile”, sinceritate trecută în acea „mistică a spovedaniei omenești înaintea unui Dumnezeu care a uitat de sfinți ca să-i înțeleagă pe oameni”, o mistică ce „crește totdeauna din realitatea aspră și nu se desparte niciodată de ea”. Vorbind despre Goga, eseistul este interesat preponderent de poezia ce reflectă etnicul, dar și de întrebările generației căreia îi aparține. Format sub influența profesorilor N. Iorga, Mihail Dragomirescu, D. Caracostea, N. Cartojan și, la Berlin, a lui Adolf Spamer, **P.** își alege frecvent o zonă unde istoria și critica literară se îmbină cu folcloristica. Studiul *O viziune românească a lumii* (1941), având ca punct de plecare un ciclu de conferințe radiofonice din 1935 despre cultura noastră populară, ciclu inițiat de V. Voiculescu, este elaborat în anii când Lucian Blaga scria *Spațiul mioritic*, iar Liviu Rusu eseul *Le Sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine*. Pe lângă imboldul primit din partea lui D. Caracostea, autorul a citit lucrări precum acelea ale lui Louis Reynaud (*L'Âme allemande*), Jules Legras (*L'Âme russe*) și a contelui Carlo Sforza (*L'Âme italienne*), toate apărute în 1934, studii interesate să descifreze ceea ce Ernest Bringkmann înțelegea prin „Geist der Nationen”. Apelând în primul rând la viața citadină, aceste cercetări ajungeau la concluzii ce nu vor fi preluate de **P.**, autorul propunându-și să facă doar un „studiu de folclor” pornind de la alte premise. El ține să precizeze că viziunea pe care a conturat-o cu fidelitate („am respectat nu numai cugetul popular, dar și cuvintele lui”) este românească întrucât „ea trăiește organic și firesc, în fiecare clipă, cu multe îmbinări și nuanțe originale, în gândul ca și în gestul fiecărui țăran al nostru”, unice fiind „nuanțele și mai ales echilibrul în care se îmbină aceste nuanțe, aspectul sub care trăiesc toate organic”. Este pusă în relief „pecetea creștină” ce „imprimă fiecare amănunt al folclorului nostru”, aceasta fiind „o realitate, dar o realitate specifică lui, nu una pur teologică, adică de o nedezmințită fidelitate față de dogme”. După 1944 cel ce se afirmase ca un comentator cu vocație al literaturii contemporane s-a văzut constrâns să se dedice istoriei literare, însă cu posibilitatea de a-și continua studiile folcloristice. Dintre noile lucrări ale lui **P.**, cea mai importantă este *Anton Pann, „Cântecele de lume” și folclorul Bucureștilor* (1963), studiu în care lărgește conceptul de folclor, abandonând ideea că țăranul este singurul creator și păstrător de folclor și extinzând investigația în lumea citadină. Cartea contribuie la cunoașterea cântecului de lume din secolul al XVIII-lea și mai ales de la începutul secolului al XIX-lea, „produs” citadin definit drept o categorie cvasifolclorică ce preia tipare stilistice din folclor, circulă pe cale orală, dar și în manuscrise, fiind influențat de poezia cultă. Cercetătorul vede în Anton Pann mai mult un editor, antologia *Spitalul Amorului sau Cântătorul dorului* fiind apreciată ca „un document de istorie literară și un testimoniu de folclor orășenesc”. P. are meritul de a fi identificat aici alți autori ai textelor pe lângă cei cunoscuți, cum ar fi cei patru poeți Văcărești, B.P. Mumuleanu, Gheorghe Asachi, V. Alecsandri. Amplul studiu *Cezar Bolliac* (1966) îl situează pe scriitorul pașoptist în epocă și stăruie cu deosebire asupra ziaristului, despre care monograful aduce informații și interpretări noi. O monografie este și *Ion Pillat* (1974), iar o incursiune istorico-literară cu deschideri erudite ale perspectivei spre spațiul european se află în sinteza *Ipostaze ale iluminismului românesc* (1975), unde exegetul extinde raportările de la aria occidentală, privilegiată de D. Popovici în *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, către manifestarea fenomenului la bulgari, unguri, poloni și în cultura populară. **P.** și-a asumat coordonarea științifică a mai multor lucrări colective, precum *Studii de istorie a literaturii române. De la C.A. Rosetti la G. Călinescu* (1968), *Izvoare folclorice și creația originală* (1970), *Temelii folclorice și orizont european în literatura română* (1971), *Istoria și teoria comparatismului în România* (1972, în colaborare cu Al. Dima) ș.a. A editat scrierile lui Anghel Demetriescu (1937) și a mai publicat antologii de texte folclorice (poezii, basme).

Istoric literar și folclorist de prestigiu, abordând cu aceeași competență și dezinvoltură problemele cele mai diverse, Ovidiu Papadima aduce în exegeze o informație impresionantă, o aplicare la obiect, o subtilitate analitică deosebită, o viziune integratoare adecvată și mai presus de toate o sensibilitate de înțelegere a fenomenului artistic și folcloric de excepție.

I. OPRIȘAN

SCRIERI: *O viziune românească a lumii*, București, 1941; ed. îngr. și postfață I. Oprișan, București, 1995; *Neam,*

sat, oraș în poezia lui Octavian Goga, București, 1942; ed. (*Octavian Goga*), București, 1944; *Creatorii și lumea lor*, București, 1943; ed. îngr. și prefață I. Oprișan, București, 2011; *Poezie și cunoaștere etnică*, București, 1944; *Anton Pann, „Cântecele de lume" și folclorul Bucureștilor*, București, 1963; ed. îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2009; *Cezar Bolliac*, București, 1966; *Bibliografia analitică a periodicelor românești*, vol. I: *1790–1850* (în colaborare cu Nestor Camariano și Ioan Lupu), București, 1966–1967, vol. II: *1851–1858* (în colaborare cu Nestor Camariano, Dan Berindei și Ioan Lupu), București, 1970–1972; *Heinrich von Kleist*, București, 1967; *Literatura populară română. Din istoria și poetica ei*, București, 1968; *Scriitorii și înțelesurile vieții*, București, 1971; *Ion Pillat*, București, 1974; *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, 1975; *Evocări*, postfață Pan M. Vizirescu, fișă bibliografică Liviu Papadima, Iași, 1997; *Ghicitoarea. Formele ei de artă*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2009. **Ediții:** Anghel Demetriescu, *Opere*, pref. edit., București, 1937; *Cu cât cânt, atâta sînt. Antologie a liricii populare*, introd. edit., București, 1963; *Tinerețe fără bătrânețe. Basme populare române*, postfața edit., București, 1973. **Traduceri:** Heinrich von Kleist, *Cutremurul din Chili și alte nuvele*, București, [1947].

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *1170*, *1537–1538*, III, *1112*, *1206*, *1624*; Mihail Sebastian, *Un scriitor uitat și regăsit: Anghel Demetriescu*, RFR, 1938, 1; Petru Comarnescu, [*Ovidiu Papadima*], TIL, 1942, 12 octombrie, 25 decembrie, 1943, 1 mai; Perpessicius, *Opere*, IX, *348–354*, X, *23–28*; I. Oprișan, [*Ovidiu Papadima*], RITL, 1963, 3–4, 1969, 2, „Buletinul Societății de Științe Filologice", 1980, CLT, 2012, 4; Ion Șeuleanu, *Pe marginea unei antologii de lirică populară*, SUB, Philologia, 1964, 2; Marin Bucur, *„Cezar Bolliac"*, RITL, 1967, 3; Ion Taloș, *„Literatura populară română"*, TR, 1968, 42; Piru, *Panorama*, *525–527*; Biberi, *Lumea*, *146–153*; Perpessicius, *Lecturi*, *75–82*; Nicolae Balotă, *„Scriitorii și înțelesurile vieții"*, RL, 1971, 39; Bucur, *Istoriografia*, *485–488*; Laurențiu Ulici, *Sensul erudiției*, RL, 1974, 2; Nicolae Mecu, *„Ion Pillat"*, LL, 1974, 3; Micu, *„Gândirea"*, *972–978*; Mircea Anghelescu, *„Ipostaze ale iluminismului românesc"*, CNT, 1976, 2; Stancu Ilin, *Substanțialitatea cercetării*, LCF, 1979, 25; Mihai Coman, *Sub semnul esențialității*, CNT, 1987, 43; Iordan Datcu, *Cu Ovidiu Papadima prin „culisele" istoriei literare*, JL, 1990, 16–18, 20, 22; *Dicț. esențial*, *610–612*; *Viața cărților lui Ovidiu Papadima*, îngr. și pref. Dorina Grăsoiu, București, 2004; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *687–690*; I. Oprișan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, *351–375*; [*Ovidiu Papadima*], RITL, 2009, 1–4 (grupaj special); Sorin Lavric, *Critica în foileton*, RL, 2012, 10. ***I.D.***

PAPADOPOL, Corneliu (13.IX.1933, Sfântu Gheorghe), traducător. Este fiul Constanței Papadopol (n. Chiriță), doctor în litere la Viena, și al lui Ioan Papadopol, jurist, consilier la Curtea de Casație; prenumele la naștere: Ionel Corneliu. De la mama sa, poliglotă, a moștenit înclinația pentru însușirea limbilor străine și gustul lecturii în original a operelor literare. Își începe învățătura la București, unde urmează liceul (1948–1952), apoi se înscrie la Facultatea de Construcții Civile și Industriale a Institutului de Construcții, obținând licența în 1957. Profesează ca inginer constructor pe șantiere industriale din țară până în 1988, când lucrează în Egipt, iar între 1990 și 2001 în Germania. Colaborează la „România literară", „Contemporanul – Ideea europeană" și mai ales la „Lettre internationale". Debutează editorial în 1982 cu versiunea la *Mărturisirile escrocului Felix Krull* de Thomas Mann.

Abordând mari scriitori ai lumii, **P.** își propune descifrarea partiturilor unor capodopere pline de enigme. După romane și povestiri de Thomas Mann, a căror dificultate stilistică rezidă în subtilitățile învăluitoare ale ambiguității și ironiei ascunse, dar și în incursiunile în germana medievală din *Alesul*, cu un lexic rar și pasaje în versuri, confruntarea cu un text rilkean poematic precum *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, cu numeroase obscurități, dă seamă de disponibilitățile traducătorului. La fel de nuanțat va transpune romanul „polihistoric" al lui Hermann Broch, *Vrăjirea*, una dintre cele mai importante scrieri literare antifasciste ale anilor '30, analiză a isteriei în masă și totodată poem descriptiv de mare frumusețe al naturii montane. Că actul transpunerii înseamnă deopotrivă decriptare, înțelegere și interpretare extrem de sensibilă la toate palierele o dovedește masivul roman fantezist al lui Günter Grass *Calcanul*, a cărui varietate stilistică barocă și capacitate de invenție, nu numai la nivelul expresiei lingvistice, pune mari probleme restituirii adecvate în românește. Cu punct de plecare într-o cunoscută poveste a fraților Grimm, *Pescarul și nevasta lui*, Grass a imaginat parabola umanității în eterna înfruntare dintre arhetipul feminin și cel masculin, desfășurat din preistorie până în epoca noastră, jucându-se fabulos cu planurile compoziționale, cu reveniri, condensări sau amplificări, într-o derutantă dispoziție a registrelor (satiric, parodic, sarcastic, liric, burlesc, realist sau naturalist) – o adevărată provocare și pentru cel mai redutabil traducător. Cunoscător și al limbii suedeze, **P.** a mai transpus romane de August Strindberg.

Traduceri: Thomas Mann, *Mărturisirile escrocului Felix Krull*, pref. Ion Ianoși, Timișoara, 1982, *Alesul*, pref. Ion Ianoși, Timișoara, 1991, *Înșelata și alte povestiri*, pref. Ion Ianoși, Timișoara, 1992; August Strindberg, *Salonul roșu*, București, 1984, *Saloanele gotice*, București, 1987; Arthur Schnitzler, *Drum deschis*, pref. Simion Dănilă, Timișoara, 1986; Bjørnstjerne Bjørnson, *Tomas Rendalen*, București, 1986; ed. (*Moștenirea familiei Kurt*), pref. Andreea Răsuceanu, Chișinău–București, 2012; Rudolf Stratz, *Moartea albă*, București, 1993; Klaus Mann, *Simfonia patetică. Viața lui Ceaikovski*, București, 2005; Rainer Maria Rilke, *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*, București, 2006; Hermann Broch, *Vrăjirea*, pref. trad., București, 2007; Günter Grass, *Calcanul*, pref. Rodica Binder, București, 2008; Kirsten Boie, *Alhambra*, București, 2010.

Repere bibliografice: Cristina Balinte, *Un alt munte vrăjit*, CLT, 2007, 37; Mircea Lăzăroniu, *Artistul, criminalul și nebunul*, RL, 2007, 37; Costin Tuchilă, *Iluzii, refugii, eșecuri*, LCF, 2011, 31. ***G.Dn.***

PAPADOPOL, Paul I. (23.I.1892, Galați – 26.I.1953, București), istoric literar, publicist. După terminarea Liceului „Vasile Alecsandri” din Galați (1912), urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care o va absolvi în 1916. Între 1920 și 1928 funcționează ca profesor de română și latină la Liceul „Mihai Viteazul” din București. Pentru o scurtă perioadă a predat la liceul din Câmpina, unde a pus bazele Ateneului Popular „B.P. Hasdeu”. Debutează în 1909, cu epigrame, în publicația „Dunărea de Jos”. Cu o bogată activitate jurnalistică, colaborează în general la reviste de cultură din provincie, multe având un program tradiționalist și localist, precum și la publicații școlare („Almanahul școlarilor”, „Drum”, „Mugurul” etc.). Mai semnează în „Adevărul literar și artistic”, „Carpații” (Brașov), „Câmpina”, „Condeiul”, „Cronicarul”, „Cuget clar”, „Doina”, „Drum drept”, „Floarea soarelui”, „Gândul nostru” (Iași), „Graiul nostru” (Bârlad), „Provincia literară” (Sibiu), „Licăriri” (Galați), „Munca literară și artistică”, „Năzuința” (Craiova), „Neamul românesc”, „Orizonturi” (Galați), „Preocupări literare”, „Revista vremii”, „România viitoare”, „Universul”, „Universul literar”, „Zburătorul” (Galați) ș.a. A folosit și pseudonimele Alf. A. Grama, Pip, Rică Venturiano, Papadopol-Galați, Al. Petrescu. Este autorul mai multor manuale și metodici de limbă și literatură, antologii școlare din scriitori clasici, traduceri de uz didactic din literatura latină.

Activitatea critică a lui **P.** este integral legată, prin metodă și prin obiective, de cariera sa pedagogică. Edițiile comentate pe care le-a îngrijit (poeții Văcărești, Vasile Cârlova, Ion Creangă ș.a.), broșurile de popularizare a unor figuri ale culturii (Gh. Lazăr, Ciprian Porumbescu, Petre Ispirescu, B.P. Hasdeu, poeții Văcărești, Anton Pann ș.a.), precum și caracterizările operelor literare sunt destinate explicit publicului tânăr. **P.** abordează în numeroase articole probleme legate de introducerea literaturii române contemporane în școală, redactează rubrici adresate elevilor (cum e seria de medalioane din „Universul literar” intitulată *Ce a scris*) și multe dintre preocupările sale istoriografice îi vizează pe autorii din secolul al XIX-lea care ar trebui să intre în conștiința noii generații cu scopul „de a înlătura vălul uitării de pe icoana vrednică de cinstire a unor înaintași”. Ceea ce îi definește formula, înaintea opțiunilor explicite pentru valorile tradiționaliste, e activismul cultural, adesea aliniat la politica educațională a statului. Nu întâmplător, cea mai mare parte a producției sale literare apare în plină dictatură regală, în cadrul unor întreprinderi editoriale susținute de programele culturale de masă. Volumul *Cartea. Foloasele și neajunsurile ei* (1940), cuprinzând mai multe conferințe radiofonice și articole, este, din acest punct de vedere, un veritabil credo referitor la rolul literaturii în școală și în societate. În luările de poziție, adesea militante, se manifestă ca unul dintre primii autori români preocupați de delimitarea literaturii pentru copii și tineret, ca și de constituirea unor colecții și cataloage editoriale specifice. În același timp, **P.** se dovedește un moralist inflexibil, ultraconservator, puțin receptiv față de valorile literaturii moderne și susținând cu vehemență controlul instituțiilor publice asupra producției și difuzării de literatură. Intervențiile, puse sub semnul unei angajări combatante (*Momente din lupta scrierilor imorale*), urmăresc să denunțe „simptomele grave ale bolii de care suferă scrisul românesc”. Din acest punct de vedere sunt nocive nu numai literatura senzațională, polițistă, de aventuri, ci și revistele ilustrate sau chiar formele artistice ale vieții moderne (sport, cinema, reportaj). Față de unele genuri **P.** nu ezită să folosească termenul „pornografie” și să ceară restrângerea libertății sau cenzura. Dar chiar și în absența unor asemenea atitudini agresive, el are rezerve față de întreaga

artă modernă, gustul său literar fiind orientat, în mod fundamental, în spiritul curentelor naționaliste de la începutul secolului. Monografia despre St. O. Iosif (*Un sol al biruinței: poetul St. O. Iosif*, 1930), singura lui lucrare dedicată unui autor cu care a fost contemporan, reflectă familiarizarea cu mediile literare din jurul revistelor sămănătoriste. Comentariul accentuează „specificul național”, citind opera poetului ardelean ca expresie a sufletului popular, ilustrând „întreaga viață a neamului românesc privită în unghiul atât de strălucitor, de plastic și de colorat al naivității și seninătății rustice”. Fără să depășească schematismul psihologizant al criticii școlare, analiza are aspectul unui auxiliar didactic care clasifică tematic poeziile și reunește surse, inclusiv bibliografice și documentare. Ceilalți autori despre care **P.** scrie biografii și din opera cărora realizează ediții fac parte din seria întemeietorilor culturii naționale (Vasile Cârlova, Gheorghe Lazăr, Iancu Văcărescu ș.a.). Dintre acestea, cea mai importantă rămâne antologia consacrată poeților Văcărești (1940). Criticată în epocă pentru precaritatea documentării și intuirea „confuză” a problemelor de istorie literară (D. Popovici), ediția a compensat totuși multă vreme un gol bibliografic. Caracteristică e atenția acordată autorilor autodidacți, între care sunt incluși Ion Creangă, Anton Pann, și, mai ales, Petre Ispirescu. **P.** consacră o carte meșterilor tipografi (*Din trecutul tiparului românesc. Câțiva tipografi mânuitori de condei*, 1940), în care vede niște mediatori ai spiritualității poporului român, subliniind atașamentul religios față de actul cultural și exemplaritatea muncii depuse în serviciul cauzei naționale. Semnificativă pentru interesul istoriografic, această preferință revelează nu atât un critic al clasicilor sau al literaturii tradiționaliste, cât un admirator al autorilor „poporani” uitați, vădind nostalgia curentelor naționaliste de factură neoromantică.

SCRIERI: *Un sol al biruinței: poetul St. O. Iosif*, București, 1930; *Gheorghe Lazăr și opera sa*, București, 1937; *Limba și literatura națională*, București, 1938; *Bogdan Petriceicu Hasdeu, un uriaș al culturii românești*, București, 1939; *O pildă vie: Petre Ispirescu*, București, 1939; *Din trecutul tiparului românesc. Câțiva tipografi mânuitori de condei*, București, 1940; *Cartea. Foloasele și neajunsurile ei*, București, 1940; *Ciprian Porumbescu ca om, ca român, ca artist*, București, 1940; *Un fericit înaintaș: Iancu Văcărescu*, București, 1940; *Un începător de nădejde: Anton Pann*, București, 1941. **Ediții:** Mihail Polizu-Micșunești, *Opere complete*, I, București, 1920 (în colaborare cu Virgil Zaborovschi); Ion Creangă, *Alte povești, snoave, anecdote și versuri*, București, 1933; Poeții Văcărești, *Viața și opera lor poetică*, București, 1940; Vasile Cârlova, *Poeziile precedate de o introducere privind epoca, viața și opera poetului*, București, 1942; *Legende și pasteluri*, introd. edit., București, [1943].

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, *274–276*; Leca Morariu, *Pentru bibliografia lui St. O. Iosif (Superficialitatea bibliografului Paul I. Papadopol)*, „Junimea literară”, 1927, 11–12; M. Popescu, *„Un sol al biruinței: poetul St. O. Iosif”*, CL, 1930, 6; Al. Iordan, *„Criticul” Paul I. Papadopol*, CL, 1937, 8–10; Miron Suru, [*Paul I. Papadopol*], MMN, 1940, 10; Petre V. Haneș, [*Paul I. Papadopol*], PL, 1941, 6, 8; D. Popovici, *„Poeții Văcărești”*, SL, 1942; *Cultura, știința și arta în județul Galați. Dicționar biobibliografic*, Galați, 1973, *207*; Ioan Brezeanu**,** Gheorghe S. Ștefănescu, *Școala gălățeană (1765–1948)*, Galați, 1996, *362*. ***A.Td.***

PAPAHAGI, Emil-George (5.IX.1907, Istanbul – 11.IV.1970, București), eseist. Este fiul Magdalenei (n. Petrașincu) și al lui Nicolae A. Papahagi, profesor, director al Institutului Român din Constantinopol, autor al lucrării *Les Roumains de Turquie*. Începe școala primară la Constantinopol (1914), își continuă învățătura în particular până în 1919, când se mută cu familia la București, unde urmează cursurile Liceului „Mihai Viteazul”, luându-și bacalaureatul în 1927. Datorită succeselor școlare și obținerii Premiului I la concursul organizat de Tinerimea Artistică are ocazia să viziteze Parisul și Londra. E student la Facultatea de Drept a Universității din București (1927–1930) și audiază totodată cursurile Facultății de Filosofie. Are între profesori pe Mircea Djuvara și pe P. P. Negulescu. După efectuarea serviciului militar, în 1931 intră în avocatură, își deschide un birou propriu și lucrează pentru mai multe firme particulare (bănci etc.). Se înscrie în 1948 la doctorat, cu un subiect despre dreptul păcii, dar nu își va susține examenul final. După 1948 este înalt funcționar al unor întreprinderi de export, având astfel posibilitatea să călătorească foarte mult. Se pensionează în 1967. Nu colaborează decât rar la „Revista de filosofie”, scriind fără a se gândi să publice. Singura sa carte, *Eseuri*, a apărut postum (1985), grație muncii dificile de descifrare a manuscriselor, efectuată de nepotul său Marian Papahagi, care a organizat materialul și pe alocuri a dat titluri unor capitole.

Într-o însemnare care însoțește textul intitulat *Eros* poate fi citită un fel de explicație a necesității resimțite de **P.** de a se elibera de gânduri și obsesii: „Am început deci în ziua de 23 august 1939 și am sfârșit în ziua de 1 octombrie 1939, cu un sentiment de ușurare. Fie că am avut sau nu dreptate în ceea ce am scris, *asta am gândit* în anii care au trecut. Sunt acum liber să mă gândesc la altceva". Nota ar mai putea fi interpretată și ca un fel de expresie a neîncrederii în valoarea meditației proprii, ceea ce ar motiva tăinuirea scrierilor. În realitate, eseurile lui **P.** nu sunt cu nimic mai prejos decât ceea ce s-a scris în literatura filosofică românească. Ele au consistență ideatică, suficientă originalitate și personalitate, acuratețe a termenilor, fluiditate în stil, erudiție etc. Un eseu pur teoretic și de acomodare cu gândirea universală este cel intitulat *Thanatos și Bios*, în care se face un studiu lucid asupra filosofiei și psihologiei (nu și psihozei) morții, în linia Spinoza–Pascal, cu întoarceri la Cicero, Democrit sau Epicur, apoi cu recurs la Goethe și La Rochefoucauld, aruncându-se o privire clasicistă asupra fenomenului. Concluzia finală este clară în acest sens: „A privi moartea ca un fapt, nu ca un mister, în aceasta constă severitatea și frumusețea clasicismului". Până aici eseistica lui **P.** e strict filosofică. Al doilea eseu, *Eros*, cu o introducere intitulată *Umanism și cultură*, justifică apartenența autorului la literatură, pentru că ideile filosofice sunt în permanență susținute prin argumente din opere literare. Interpretarea include lecturi care se desfășoară de la Rabelais și Montaigne până la Shakespeare, Dostoievski și Stendhal, dar și la Charles Péguy, trecând prin Racine (nu lipsesc trimiterile la Sofocle și Euripide), Pascal, Renan ș.a. Capitolul *Dialoguri* este pur platonician, sofismele și speculațiile lui Socrate fiind „încredințate" unor gânditori de la noi, învestiți cu titlul de personaje: Alexandru, George, Mihai. Capitolul *Viață și prețuire* poate fi considerat o continuare a *Erosului*. Revin temele morții, ale iubirii, ale „prețuirii" acestora.

SCRIERI: *Eseuri*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1985.

Repere bibliografice: Marius Ghica, *Între contemplație și făptuire*, R, 1986, 6; Z. Ornea, *Eseistică filosofică*, RL, 1986, 31; *Dicț. scriit. rom.*, III, *601–605*. ***V.T.***

PAPAHAGI, Marian (14.X.1948, Râmnicu Vâlcea – 18.I.1999, Roma), critic și teoretician literar, eseist, traducător, editor

Este fiul Elenei Papahagi (n. Anastasatu), farmacistă, și al lui Constantin Papahagi, medic ftiziolog. Familia paternă, de origine aromână, migrează din Macedonia în România înainte de Primul Război Mondial. Înrudit cu filologii Pericle și Tache Papahagi, bunicul patern, Gheorghe Papahagi, autor al unui manual de limbă turcă pentru români, se stabilește inițial în Basarabia, ca director al liceului din Bolgrad. El își urmează fratele mai mare, Nicolae A. Papahagi, director al Institutului Român din Constantinopol, director al ziarului „Le Courrier des Balkans" și autor al lucrării *Les Roumains de Turquie*, privitoare la populația aromânească din Macedonia, provincie a Imperiului Otoman. Doi unchi paterni excelează în același domeniu: Valeriu Papahagi, asistent al lui N. Iorga, și Emil-George Papahagi, jurist, filosof, autor al unor eseuri editate de **P.** în 1985. Generația tatălui lui **P.** se mai remarcă într-un domeniu profesional diferit: cel medical; fratele său, Emilian Papahagi, a fost șeful Catedrei de chirurgie de la Facultatea de Medicină din București și director al Spitalului de Urgență, înainte de a se exila în Germania în 1974. Ramura maternă consolidează tradiția excelenței în științele medicale: fratele mamei, Constantin Anastasatu, unul dintre cei mai importanți ftiziologi români, conduce Institutul de Ftiziologie din București și este rector al Institutului de Medicină din București. Absolvent al Liceului „Gh. Barițiu" din Cluj (1966), **P.** devine student al Facultății de Filologie a Universității clujene, secția română–italiană. După câștigarea prin concurs a unei burse naționale, își continuă studiile la Facultatea de Litere și Filosofie din Roma (1968–1972), secția limbi și literaturi romanice, obținând licența *cum laude* cu teza *Aspetti blasfemi nella poesia lirica romanza delle origini*, coordonată de profesorul

Aurelio Roncaglia. Revenit în țară, își susține doctoratul în filologie la Universitatea din București cu teza *Intelectualitate și laicitate în poezia lirică italiană din secolul al XIII-lea* (1975). Parcurge cariera universitară la Facultatea de Filologie (Litere) din Cluj: asistent (1973–1989), conferențiar (1990–1991) și profesor (din 1992). Predă cursuri și ține seminarii de literatură italiană, filologie romanică și limbă portugheză. Începând din 1994 este șeful Catedrei de limbi și literaturi romanice. Este ales prorector al Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1990–1992) și numit secretar de stat în Ministerul Învățământului (august 1990 – ianuarie 1991), unde se implică energic în definirea unui concept modern de autonomie universitară. Coordonează numeroase proiecte științifice, printre care unele în programul Tempus (1991–1993). După 1989 a susținut conferințe și comunicări științifice în Italia (Roma, Napoli, Veneția, Trieste, Torino), Belgia (Bruxelles), Franța (Tours, Avignon, Paris), Danemarca, Suedia, a avut burse de cercetare la Roma (1992, 1993) și Madrid (1995), a fost *visiting professor* la Universitatea La Sapienza din Roma și la Copenhaga (1998). Din toamna anului 1997 a fost numit director la Accademia di Romania din Roma. Şi aici s-a dovedit dinamic, inventiv, de o energie inepuizabilă, având vocația ctitoriei și a pionieratului intelectual, precum și un veritabil talent organizatoric. **P.** este membru fondator, împreună cu Ion Pop și Ion Vartic, al cenaclului și al revistei „Echinox" (1968), deținând și funcția de redactor-șef (1973–1983), fondator și director al Editurii Echinox (1990), întemeietor și director al Centrului de Analiza Textului de la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, fondator și director al revistei „Studi italo–romeni" (1997), coordonator al colecției „Bibliotheca romanica" a Editurii Dacia (1990), inițiator și coordonator al *Enciclopediei relațiilor culturale româno–italiene*, coordonator, în colaborare cu Mircea Zaciu și Aurel Sasu, al *Dicționarului scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002) și al *Dicționarului esențial al scriitorilor români* (2000). Poliglot, cosmopolit, romanist de prestigiu, **P.** este și un traducător inspirat și prodigios. Semnează în periodice sute de transpuneri din poezia lirică italiană, franceză, portugheză, braziliană, catalană, hispano-americană, versiuni ale unor cărți de critică, estetică, poezie, însoțindu-le de prefețe, postfețe, bibliografii, cronologii, note etc. Avea în șantier o traducere a *Divinei Comedii* de Dante, din care a încheiat și a publicat parțial în periodice („Apostrof", „Echinox", „Vatra") prima parte, *Infernul*, ca volum textul fiind editat postum, în 2012. Debutează cu critică literară în „Amfiteatru" (1968), semnând în continuare numeroase articole, cronici literare, eseuri, studii, pe teme românești și romanice, în diverse reviste literare și științifice din țară și din străinătate. Prima lui carte, *Exerciții de lectură* (1976), primește Premiul Uniunii Scriitorilor. Este autorul mai multor volume de studii și eseuri despre literaturile română, italiană, spaniolă, portugheză sau pe teme de teoria literaturii, filologie, estetică. A îngrijit și a prefațat ediții (E. Lovinescu, G. Călinescu, Liviu Rebreanu, Emil-George Papahagi, Olimpia Radu, Gib I. Mihăescu, Mateiu I. Caragiale, Antonin Artaud). A fost distins cu Premiul Internațional „Eugenio Montale" (1988) pentru tălmăcirea poetului în românește și cu Premiul Internațional Diego Valeri-Città di Monselice pentru întreaga activitate de traducător (1997). Era ofițer al Ordinului Les Palmes Académiques (1994). În 1995 i se acordă Premiul Opera Magna al Uniunii Scriitorilor.

Activitatea lui **P.** s-a desfășurat pe câteva fronturi paralele de mare anvergură intelectuală: comparatistica și studiile romanice, cu precădere italiene; brevetarea și legitimarea unui program hermeneutic ambițios, blindat speculativ și testat cu aplicare la diversele vârste ale literaturii române; despărțirea apelor în producția literară postbelică, aflată sub semnul conjuncturalului și al presiunilor extraculturale. În 1986, cu titlul *Intelectualitate și poezie*, tipărește o versiune revizuită a tezei sale de doctorat despre poezia italiană din Duecento, inaugurând astfel seria cercetărilor sistematice de medievalistică italiană și a exegezelor pe texte din literaturile romanice (italiană, spaniolă, portugheză). Câteva cărți ulterioare, în special *Critica de atelier* (1983; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj) și *Fața și reversul* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor), reunesc interpretări substanțiale ale unor texte de Eugenio Montale, Giuseppe Ungaretti, Fernando Pessoa, Guido Gozzano, Giuseppe Manzoni, Murilo Mendes, Umberto Eco, Dámaso Alonso, Luigi Pareyson ș.a., neocolind nici un gen, de la poezie la proză, la eseu și la critica profesionistă de cele mai diverse orientări. În tot ceea ce a întreprins **P.** a pornit de la o ipoteză particulară privind raporturile dintre literar și social, în sens larg. Viața unei literaturi – e de părere criticul – poate

Radu G. Țeposu, Ion Pop, Marian Papahagi și Laurențiu Ulici

deveni, prin chiar maximele și minimele ei, simptomul stării de sănătate a organismului social. Prin urmare, ceea ce se numește în mod curent o istorie a literaturii trebuie să fie deopotrivă o istorie a ideilor literare, o istorie a stilurilor, a formelor și valorilor, o operă critico-estetică și filologică. Se vede aici reacția programatică și polemică față de scindarea istorică a criticii românești în două filiere polare. Aparent mai viguroasă, una dintre ele, cea antifilologică și speculativă, își are sursele în criticismul maiorescian, ajungând prin C. Dobrogeanu-Gherea, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, G. Călinescu până la Tudor Vianu. Cea de-a doua, reunind pe B.P. Hasdeu, Ovid Densusianu, Paul Zarifopol, N. Cartojan, D. Caracostea, Perpessicius, a demarat din filologie, dar a avut ambiții culturale globalizante care au părut că trădează spiritul propriu-zis critic. După ce, în perioada realismului socialist, orientarea speculativă s-a dovedit vulnerabilă față de dogmatismul sociologizant, tehnicismul filologic a putut să ofere criticilor un refugiu în fața presiunilor ideologice, și dihotomia s-a refăcut pe alt plan. Aspirația lui **P.** este să întemeieze teoretic și aplicativ o sinteză care, depășind ruptura consacrată, să tindă la etajele superioare spre sociologie și psihologie, iar la cele inferioare spre filologie și stilistică. Acest arc aruncat între sociologie și filologie se concretizează într-o critică hermeneutică integratoare, pentru care orice opțiune între eu și text, între subiect și obiect, între sens la nivelul textului și sens la nivelul cititorului are o valabilitate limitată și strict metodologică. Între toate cărțile lui **P.**, *Critica de atelier* a fixat cel mai bine în conștiința publică efortul său de întemeiere a unei fenomenologii a rescrierii (sau a unei critici a variantelor de creație), consacrată pregnant în cercetarea europeană de Gianfranco Contini. Pornind de la premisa că semnificația unui text literar se naște nu numai în raport cu alte texte, ci și cu sine însuși, în dinamica producerii sau a circulației sale criticul caută amprentele lecturii de sine a autorului și constituirea în sistem a intervențiilor sale asupra propriului text (confirmând ipoteza lui Pareyson conform căreia opera se naște

totdeauna reinterpretată). Analizând atelierele de creație ale lui N. Filimon, Ion Agârbiceanu, E. Lovinescu sau Ion Barbu, **P.** reconstituie traseele rescrierii, pe planuri tot mai complexe de referință, de la simpla substituție lexicală la modificarea armăturii macrotextuale, depășind reorganizarea muzicală a textului către refuncționalizările sale expresive. Operațiunea are darul de a compromite o serie de poncife critice de circulație curentă. În cazul lui Filimon se atestă conștiința sa profesionistă reală, contestată adesea, iar în cel al lui Ion Barbu se amendează ipoteza ermetizării progresive a operei. Autorul *Jocului secund* nu gândește simplu și se exprimă complicat, ci exact invers – demonstrează exegetul: el simte și gândește complicat, și felul în care comunică este cel mai simplu din câte îi stau la îndemână (dacă se înțelege aici simplitatea ca adecvare la o intenție de comunicare). Interesul de lectură al lui **P.** acoperă în mod demonstrativ arii ample din toate perioadele literaturii române, criticul urmărind sistematic și metodic să unifice prin interpretare ceea ce este reputat ca disparat. În volumul *Eros și utopie* (1980; Premiul „G. Călinescu" al „Revistei de istorie și teorie literară"), de pildă, texte de M. Eminescu, G. Ibrăileanu, Mateiu I. Caragiale, Mircea Eliade, Ion Barbu sau G. Călinescu trimit la o corelație stabilă între eros și viziunea asupra spațiului și a locului. Lectura critică devine astfel o punte de trecere între multiplu și unu, revelând modelele de profunzime și comunicările intertextuale subterane ale creației. Altă arie de excelență a criticului – mai pregnantă în *Cumpănă și semn* (1990; Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române) sau în *Interpretări pe teme date* (1995) – este literatura contemporană postbelică: domeniu care, atunci când nu a fost zona de exercițiu predilect a dirijismului politic, a beneficiat uneori de un tratament critic superficial, căzând îndeosebi sub incidența criticii de întâmpinare. El însuși cronicar al actualității imediate, deținător de rubrică la revista „Tribuna" în anii '80, **P.** are o strategie particulară de lucru și aici. Criticii constatative, preocupată cel mult de generații și promoții, îi este preferată analiza pe nivele paralele: paradigmele de creație active și concurente la un moment dat, raporturile dintre creație și conștiința critică a autorului. În fine, de un interes aparte se bucură așa-numita viață literară – grupusculele, cenaclurile, personalitățile, revistele, inerțiile și împotrivirile subterane, eșecul marilor mașinării literare ghidate de sus. O dată în plus, criticul își manifestă predispoziția pentru îmbinarea studiului stilistic și sociologic, textual și contextual.

Debutul lui Marian Papahagi (Exerciții de lectură) *mi-l amintește pe acela mai vechi al lui Liviu Petrescu: aceeași critică inteligentă și cultivată, același stil academic, distant, fără familiaritatea zgomotos orală a unora dintre tinerii publiciști, de o eleganță protocolară și, ah, demodată* […]. *Marian Papahagi e un «studios», în ambele sensuri ale termenului, cu solidă formație filologică: scrie o critică de interpretare, minuțioasă, sistematică, de tipul* close reading. *Ceea ce ne atrage atenția la el e mai puțin imaginația și mai mult modul foarte aplicat în care își fundamentează părerile.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Exerciții de lectură*, Cluj-Napoca, 1976; ed. pref. Mircea Martin, București–Iași, 2003; *Eros și utopie*, București, 1980; *Critica de atelier*, București, 1983; *Intelectualitate și poezie*, București, 1986; *Cumpănă și semn*, București, 1990; *Estudios portugueses*, Lisabona, 1991; *Fața și reversul*, Iași, 1993; *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994; *Interpretări pe teme date*, București, 1995; *Rațiuni de a fi*, îngr. Adrian Papahagi, București, 1999. **Ediții:** E. Lovinescu, *Bizu*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974; G. Călinescu, *Avatarii faraonului Tlà*, pref. edit., București, 1982, *Cartea nunții*, postfața edit., București, 1982; Emil-George Papahagi, *Eseuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1985; Olimpia Radu, *Pagini de critică*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1988; Mateiu I. Caragiale, *Sub pecetea tainei*, pref. Nicolae Manolescu, postfață Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994. **Traduceri:** Luigi Pareyson, *Estetica. Teoria formativității*, pref. trad., București, 1977; André Helbo, *Michel Butor. Spre o literatură a semnului*, precedat de un dialog cu Michel Butor, pref. Adrian Marino, Cluj-Napoca, 1978; Murilo Mendes, *Metamorfozele*, pref. trad., București, 1982; Luciana Stegagno Picchio, *Literatura braziliană*, postfața trad., București, 1986; Eugenio Montale, *Poezii*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 1988; Rosa Del Conte, *Eminescu sau Despre Absolut*, pref. trad., cuvânt înainte Zoe Dumitrescu-Bușulenga, postfață Mircea Eliade, Cluj-Napoca, 1990; Roland Barthes, *Plăcerea lecturii*, postfață Ion Pop, Cluj-Napoca, 1994; Paul Morand, *București*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare cu Ion Pop); Dante Alighieri, *Divina commedia. Inferno – Divina comedie. Infernul*, ediție bilingvă, îngr. Mira Mocan, pref. Irina Papahagi, București, 2012.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *Realitatea și utopia criticii*, RL, 1978, 49; Ulici, *Prima verba*, II, *28–30*; Zaciu, *Alte lecturi*, *192–201*; Grigurcu, *Critici*, *518–524*; Zaciu, *Cu cărțile*, *199–203*; Gheorghiu, *Reflexe*, *148–150*; Adrian Marino, *Critica filologică*, TR, 1986, 5; Ion Pop, *„Intelectualitate și poezie"*, ST, 1986, 2; Mihai Zamfir, *Medieval și universal*, RL, 1986, 5; Gabriela Danțiș, *Intelectualitate*

și poezie, CREL, 1987, 1; Adrian Popescu, *Un erudit necesar: Marian Papahagi*, TR, 1991, 12; Ştefan Borbély, *Constructorii. 1. Marian Papahagi*, F, 1993, 2; Ierunca, *Subiect*, *218–223*; Octavian Soviany, *Critica „filologică" și postmodernismul*, APF, 1994, 3–4; Ion Vlad, *Orizonturile criticii hermeneutice*, TR, 1994, 21–24; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *336–339*; Mircea Zaciu, *Scrisori nimănui*, Oradea, 1996, *136–142*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *135–141*; *In memoriam. Marian Papahagi*, RL, 1999, 3 (grupaj special); *„Diminețile la Roma au o prospețime de nebănuit". Dosar „Apostrof" – Marian Papahagi*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicț. esențial*, *612–615*; Simuț, *Arena*, *197–199*; Manolescu, *Lista*, III, *391–397*; Petraș, *Panorama*, *480–487*; Pop, *Viață*, *125–134*; *Dicț. Echinox*, *275–277*; Boldea, *Vârstele*, *121–123*; Ștefănescu, *Istoria*, *1069–1071*; Manolescu, *Istoria*, *1292–1294*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1066*. ***M.S.***

PAPAHAGI, Pericle (20.X.1872, Avdela, Grecia – 20.I.1943, Silistra, Bulgaria), folclorist, filolog. Este fiul Despinei (Despa, n. Caragiani), soră a academicianului I.D. Caragiani, și al lui Nicolae Papahagi. Urmează școala primară în localitatea natală, cursul secundar în Bitolia, iar în 1891 devine student la Facultatea de Litere a Universității din București. Între 1895 și 1898 este profesor la liceul din Bitolia, ulterior funcționând la școli secundare din Salonic, Giurgiu, precum și la Silistra, unde obține titularizarea și este numit director. Făcuse, din 1905, studii de specializare la Leipzig, cu Gustav Weigand, luându-și doctoratul în 1908. Este membru corespondent al Academiei Române (1916). Debutează în 1892, cu *Cântece de leagăn la macedoromâni*, în „Revista nouă" a lui B.P. Hasdeu. Editează revista „Dunărea" (1923) și colaborează la „Analele Academiei Române", „Analele Dobrogei", „Arhiva", „Convorbiri literare", „Frățil'ia", „Grai bun", „Grai și suflet", „Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache zu Leipzig", „Peninsula Balcanică", „Revue historique du sud-est européen", „Vieața nouă", „Viața românească", „Byzantion" ș.a. A mai semnat P.N. Papahagi-Varduna, P.P. Varduna.

Personalitate a filologiei române, cu o „operă vastă, care ocupă o poziție de neschimbat în istoria culturii aromânești" (Matilda Caragiu Marioțeanu), autor al unor impunătoare tomuri, precum *Românii din Meglenia* (1900) și *Meglenoromânii* (I–II, 1902), **P.** este, totodată, autor al unor contribuții fundamentale la cunoașterea folclorului aromân: *Din literatura poporană a aromânilor* (1900) și *Basme aromâne* (1905). În prima, bogatul sumar cuprinde folclorul copiilor, medicină populară, ghicitori, proverbe, colinde, obiceiuri (Paparuda, Lăzărelul, Sânziene), lirică de dragoste, bocete, toate textele fiind date în aromână și dacoromână. Capitolele sunt precedate de scurte comentarii, de referințe la contribuții românești și străine pe aceeași temă; la jocurile copiilor sunt amintite studiile lui Karl Groos și Edward Tylor, la medicina populară sunt menționați Thuchmann, Solomon Reinach, iar dintre români – Costache Vârnav, B. P. Hasdeu și D. Lupașcu. *Din literatura poporană a aromânilor* este prima contribuție științifică la cunoașterea domeniului, depășind încercările modeste ale lui Tașcu Iliescu, Vanghele Petrescu, M. G. Obedenaru și I.D. Caragiani (pe care îl și editează). „Această operă – spune Gr. G. Tocilescu, care preia în *Materialuri folkloristice* texte adunate de **P.** –, ca și celelalte scrieri asupra folclorului aromân datorate d-sale, întrunesc strict toate condițiunile cerute, sunt dezbrăcate cu totul de orice tendințe și considerațiuni patriotice rău înțelese, neurmărind decât adevărul, singurul în stare a contribui la limpezirea multor probleme relative la istoria limbilor romanice în genere, care au întreținut și cimentat și mai mult dragostea pentru folclor." Cealaltă contribuție de seamă a lui **P.**, *Basme aromâne*, a surprins „duhul aromânilor" atât în substanța sa spirituală, cât și originalitatea graiului, reprodus cu „deplină scrupulozitate", culegerea efectuându-se sistematic, iar colecționarul străduindu-se să nu altereze nimic. Nu l-a preocupat frumusețea textelor și de aceea nu i-a evitat pe povestitorii mediocri, fiind convins că și textele de la aceștia vor servi etnografului. În volumul *Scriitori aromâni în secolul al XVIII* (1909), spre a face cunoscută activitatea învățătorilor aromâni înaintași, **P**. a reeditat vocabularul trilingv al lui Theodor Anastasie Cavallioti (Veneția, 1770), lexiconul în patru limbi al lui Daniil Moscopoleanul (Veneția, 1794–1802) și *Noua pedagogie* a lui Constantin Ucuta (Viena, 1797), retranscrise în grecește și transliterate în alfabet latin. De asemenea, a reeditat, cu un bogat comentariu, *Gramatica română sau macedo-română* (Viena, 1813) a lui Mihail G. Boiagi.

SCRIERI: *Meglenoromânii*, I–II, București, 1902; *Cestiunea aromână*, Brașov, 1906; *Parallele Ausdrücke und Redensarten in Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen*, Leipzig, 1908; *Aromânii din punct de vedere istoric-cultural*, București, 1912; *Din trecutul cultural al aromânilor*, București, 1912; *Poezia înstrăinării la aromâni*, București, 1912; *Numiri etnice*

la aromâni, București, 1925. **Antologii:** *Jocuri copilărești*, București, 1893; *Din literatura poporană a aromânilor*, pref. Gr. G. Tocilescu, București, 1900; *Românii din Meglenia*, București, 1900; *Basme aromâne*, București, 1905; *Vânătorul cel viteaz și Frumoasa Pământului*, transpunere în dacoromână de Mihail Magiari, București, 1977; *Pruverbili-a armãnjlor*, pref. Tiberius Cunia, postfețe Alexander Dammer, Nico Papnicola, Mariana Bara și Iancu Perifan, Syracuse, NY (SUA) – Constanța, 2006. **Ediții:** *Scriitori aromâni în secolul al XVIII*, București, 1909; Ioan D. Caragiani, *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, I–II, pref. edit., București, 1929–1941; ed. îngr. Tudor Nedelcea, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: Gr. G. Tocilescu, *Raport asupra culegerii de folclor*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XX, 1897–1898; S. Fl. Marian, *„Din literatura poporană a aromânilor”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIII, 1900–1901; Ilie Bărbulescu, *„Basme aromâne” de Pericle Papahagi*, „Arhiva”, 1906, 3; G. Pascu, *„Graie aromâne”*, VR, 1907, 2; Th. Capidan, *Pericle Papahagi*, „Langue et littérature”, 1943, 1–2; *Scrisori către Artur Gorovei*, îngr. și introd. Maria Luiza Ungureanu, București, 1970, *301–304*; Anastasie Nasta, *Pericle N. Papahagi*, RL, 1972, 52; Bârlea, *Ist. folc.*, *379–380*; Anastasie Nasta, *Basmele aromâne*, RL, 1977, 10; Rusu, *Membrii Academiei*, *394*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *605–607*; Iordan Datcu, *Să ne amintim de Pericle Papahagi*, în *Caleidoscop aromân*, IV, îngr. și pref. Hristu Cândroveanu, București, 2000, *107–111*; Matilda Caragiu Marioțeanu, *Un profesor savant – Pericle Papahagi*, în *Caleidoscop aromân*, IV, îngr. și pref. Hristu Cândroveanu, București, 2000, *112–115*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *690–691*. ***I.D.***

PAPAHAGI, Tache (6.X.1892, Avdela, Grecia – 17.I.1977, București), etnolog, filolog

După ce urmează școala primară la Avdela și liceul românesc din Ianina și din Bitolia (1902–1912), face studii universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1912–1916). Profesor la Târgu Neamț (1916–1918), trece apoi la Facultatea de Litere și Filosofie din București, unde parcurge toate treptele până la aceea de profesor (1920–1948). Este doctor în filologie al Universității din București (1925). Debutează în 1914 la revista „Viața studențească”. Mai colaborează la „Grai și suflet”, „Langue et littérature”, „Vieața nouă”, „Dacia” ș.a.

În demersul științific al lui **P.**, reprezentant de seamă al școlii lui Ovid Densusianu, se îmbină cercetarea etnolingvistică și cea etnofolclorică, trăsătură caracterizantă ce se vădește în mai toate contribuțiile sale și îndeosebi în *Cercetări în Munții Apuseni* și în *Graiul și folclorul Maramureșului*, ambele apărute în 1925. Dacă rezultatele celei dintâi lucrări nu sunt pe deplin concludente, autorul susținând că în spațiul examinat nu există doine, bocete, colinde, balade, basme, strigături, ghicitori, tradiții, opinie care avea să fie infirmată de o monografie a lui Emil Petrovici, *Folclor de la moții din Scărișoara* (1935), cealaltă investigație, făcută într-un interval mai mare, în 1920–1924, în aproape toate satele maramureșene, pe care **P.** le-a străbătut numai pe jos, reușește „să cristalizeze toate trăsăturile fundamentale ale Maramureșului”, adică graiul, folclorul în manifestarea lui artistică, etnografia, starea economică, biserica, ocupațiile, portul și tipul, caracterul locuitorilor, așezările, tradițiile, credințele. Bogatul capitol de texte folclorice (569 de piese) cuprinde doine, strigături, orații de nuntă, bocete, colinde, rugăciuni, balade (categorie poetic–muzicală cu o prezență mai slabă în zona maramureșeană), descântece, cimilituri, jocuri de copii, tradiții și legende, datini, superstiții, basme, în fine, muzica unor texte. **P.** este, totodată, un cercetător de seamă al graiului (*Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, cu două ediții, 1963, 1974) și al creațiilor populare ale aromânilor, în lucrări precum *Antologie aromânească* (1922), *Folclor român comparat* (1929), *Aromânii. Grai, folclor, etnografie* (1932), *Poezia lirică populară* (I, 1948, ediție amplificată în 1967). El constată „deosebirea folclorică, atât cantitativă cât și calitativă, dintre dacoromâni și aromâni, în sensul că, spre deosebire de cel aromân, folclorul dacoromân e pe cât de fecund și strălucit ca fond și imaginație, pe atât de impresionant și plăcut în manifestarea literară și artistică”. Dacă Pericle Papahagi a examinat lingvistic raporturile dintre popoarele sud-estului european, **P.** a publicat câteva temeinice lucrări în care, pe de o parte examinează atât lirica populară dacoromână, cât și lirica aromână, ca în *Poezia lirică populară,* iar pe de alta, în *Paralele folklorice (greco–române)* (1944), are în atenție lirica și epica populară dacoromână

comparată cu cea grecească, remarcând că producția orală dacoromână are puține atingeri cu cea grecească, epica grecească distingându-se, spre exemplu, printr-o mai mare concentrare a acțiunii, având un filon național-patriotic transpus în forme „directe și vibrante, ca și când ar fi ale unui poet cult". **P.** socotește că demersul său comparatist este doar o „fracțiune" din ceea ce ar trebui să fie cercetarea Peninsulei Balcanice, studiile viitoare urmând să se aplece asupra creației populare albaneze, bulgărești, sârbești, grecești, turcești. O probă de modul cum înțelegea **P.** cercetarea folclorică este și *Mic dicționar folcloric* (publicat parțial în 1947, apoi postum, în 1979), în care termenilor studiați le sunt relevate „atingerile" cu alte culturi populare, la termenul „cuc", de pildă, vorbindu-se nu numai despre prezența acestei păsări a primăverii în lirica și în credințele daco-române, ci și în producțiile populare finlandeze, franceze, italiene, spaniole, trimiterile mergând adânc în istorie, până la Pliniu. La fel la termenul „Sânziene", unde se fac analogii cu sărbătorile romane Lupercalia, Stultorum Festa și Fornacalia și cu obiceiuri similare la francezi și italieni. **P.** a contribuit și la cunoașterea unor autori aromâni prin edițiile pe care le-a alcătuit din scrierile lui Nuși Tulliu, Zicu A. Araia și T. Caciona, N. Batzaria.

SCRIERI: *Aromânii din punct de vedere istoric, cultural și politic*, București, 1915; *La românii din Albania*, București, 1920; *Din folclorul romanic și cel latin*, București, 1923; *Cercetări în Munții Apuseni*, București, 1925; *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925; *Creațiunea poetică populară*, București, 1926; *Etnografie lingvistică română*, București, 1926–1927; *Macedoromânii sau aromânii*, București, 1927; *Images d'ethnographie roumaine*, I–III, București, 1928–1934; *Folclor român comparat*, București, 1929; *Originea muloviștenilor și gopeșenilor în lumina unor texte* , București, 1930; *Aromânii. Grai, folclor, etnografie*, București, 1932; *Universitate? Contribuții la istoria cultural-morală a Facultății de Filosofie și Litere din București*, București, 1940; *Paralele folklorice (greco–române)*, București, 1944; ed. 2 (*Paralele folclorice*), București, 1970; *Concordances folkloriques et ethnographiques*, I–II, București, 1946–1948; *Din „Mic dicționar folcloric". Spicuiri folclorice și etnografice comparate*, București, 1947; *Poezia lirică populară*, I, București, 1948; ed. București, 1967; *Mic dicționar folcloric. Spicuiri folclorice și etnografice comparate*, îngr. și pref. Valeriu Rusu, București, 1979; ed. (*Petit dictionaire folkorique. Glanures folkloriques et ethnographiques comparées*), tr. Estelle Variot, îngr. și pref. Valeriu Rusu, București, 2003; *Grai, folclor, etnografie*, îngr. și pref. Valeriu Rusu, București, 1981. **Antologii:** *Antologie aromânească*, București, 1922; ed. 2, îngr. Tudor Nedelcea, pref. Marian Munteanu, Craiova, 2008; *Flori din lirica populară. Doine și strigături*, București, 1936. **Ediții:** Nuși Tulliu, *Poezii*, București, 1926; *Poeții Z. A. Araia și T. Caciona*, pref. edit., București, 1932; N. Batzaria, *Anecdote*, pref. edit., București, 1935.

Repere bibliografice: V. Bogrea, *„Din folclorul romanic și cel latin"*, DR, 1923*;* N. Iorga, [*Tache Papahagi*], RI, 1926, 1–3, 7–9; Ovid Densusianu, *„Graiul și folclorul Maramureșului"*, „Grai și suflet", 1926, *403–405*; Ștefan Pașca, *„Cercetări în Munții Apuseni"*, DR, 1924–1926; N. Drăganu, *„Graiul și folclorul Maramureșului"*, DR, 1924–1926; Vasile Bogrea, *„Graiul și folclorul Maramureșului"*, FF, 1927, 1; O. Fouché, *„Graiul și folclorul Maramureșului"*, „Revue des langues romanes" (Paris), 1927; L. Salvini, *„Folclor român comparat"*, *„Flori din lirica populară. Doine și strigături"*, „Archivi per la raccolta e lo studio delle tradizioni popolari italiane" (Roma), 1936, 1–2; Ion Diaconu. *„Flori din lirica populară"*, „Ethnos", 1941, fasc. 1; N. Bănescu, *„Paralele folklorice (greco–române)"*, RI, 1944, 1–12; Gh. Pavelescu, *„Paralele folklorice (greco–române)"*, T, 1945, 1–2; Bârlea, *Ist. folc., 497–501*; Nicolae Bot, *Tache Papahagi*, AMET, 1977; Adrian Fochi, *Profesorul Tache Papahagi*, REF, 1977, 2; Traian Herseni, *„Mic dicționar folcloric"*, „Ethnologica", 1979; Paul Simionescu, *„Grai, folklor, etnografie"*, REF, 1982, 2; Zamfira Mihail, *Tache Papahagi, promotor al etnografiei comparate*, REF, 1989, 4; Matilda Caragiu Marioțeanu, *Tache Papahagi – marele singuratic*, „Deșteptarea", 1992, 1; Cândroveanu, *Aromânii, 82–83*; *Dicț. esențial, 615–616*; Nicolae Saramandu, *Studii aromâne și meglenoromâne*, Constanța, 2003, *119–128*; Pamfil Bilțiu, *Tache Papahagi sau Savantul cu Maramureșul în suflet*, T, 2006, 8–9; Datcu, *Dicț. etnolog., 691–694*. ***I.D.***

PAPANACE, Constantin (15.IX.1904, Veria, Grecia – 7.IV.1985, Salò, Italia), poet. Este fiul Ianulei și al lui Enache Papanace și se trage dintr-o familie de luptători pentru drepturile aromânilor din Balcani. Bunicul său, preotul Atanasie Papanace, este asasinat fiindcă citea *Evanghelia* în limba română. **P.** își face clasele primare în Veria, iar studiile secundare în Salonic, la Școala Superioară Comercială. În 1925 emigrează în România, unde devine student al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale, absolvită în 1929. Intră în mișcarea legionară, este arestat în 1930 și în 1933–1934. Lucrează ca funcționar la Banca României, apoi la Administrația Financiară din Călărași și ca șef de serviciu la Administrația Financiară a Sectorului de Negru din București. În 1937 este deputat de Caliacra, din partea Partidului Totul pentru Țară al mișcării

legionare. În Bazargic colaborează la ziarul „Legionarii”, anterior fondase el însuși ziarele „Graiul” (1932), „Buciumul” și „Armatolii” (1933), în care apără drepturile românilor din Cadrilater. În curând ajunge însă ideologul și politologul Gărzii de Fier, eminența ei cenușie. În februarie 1939 fuge în Germania, de unde se întoarce în toamna anului 1940, fiind numit subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe. După ianuarie 1941 se refugiază din nou în Germania cu un grup de legionari. Aici este arestat și încarcerat în faimoasa închisoare Spandau din Berlin, apoi cunoaște lagărele de concentrare de la Buchenwald și Dachau, după ce un timp avusese domiciliu forțat. În septembrie 1944 refuză colaborarea cu „guvernul” de la Viena al lui Horia Sima, ca și propunerea acestuia de a lupta împotriva propriei țări, chiar dacă aceasta era ocupată de sovietici. În aprilie 1945 se refugiază în Italia și se stabilește la Salò, pe malul lacului Garda. În țară va fi condamnat la moarte în contumacie. Își elaborează poemele, din care a publicat o parte, precum și lucrările de politologie, unde expune ideologia legionară din perspectiva sa, diferită de a zelatorilor lui Horia Sima, și întemeiază periodicul „Orientări” (1950–1965), iar la Roma Editura Armatolii.

P. scrie poezie în dialect, inclusă parțial în *Mică antologie aromânească*, pe care o editează în 1952, la Freiburg im Breisgau, sub auspiciile Bibliotecii Române. Antologia este alcătuită pe scheletul celei din 1922 a lui Tache Papahagi și reunește autori vechi, dar și mai noi, precum Constantin Belimace, George Murnu, Nicolae Batzaria, Nuși Tulliu, Marcu Beza ș.a., iar în cea de-a doua parte include culegeri de cântece populare aromâne. În ediția a doua a cărții, tipărită la București în 2001, sunt introduși și poeți din România. Atât ediția din 1952, cât și cea următoare cuprind un studiu de peste o sută de pagini, *Câteva considerații asupra evoluției istorice a aromânilor*, apărut mai întâi în „Noul album macedo-român”. În aceeași revistă **P.** publică studiile *Fermentul aromân (macedo-român) în sud-estul european*, una din cele mai însemnate contribuții ale sale, și *Geneza și evoluția conștiinței naționale la macedo-români*. Poezia din *Mică antologie*... este și ea un discurs pro domo, cu accente când folclorice, când amintind de versurile lui George Coșbuc și Octavian Goga: „Irñia doarmi tu munțâl’i armânești/ Și-ncărcat di añi apuagârți chinetlu,/ Prit cheari sturnăroasi mași izvurlu, șcretlu,/ Suschiră și-nviseadză cupii picurărești...” (*Bană astimtă*). Și într-o transpunere liberă: „Pustiul doarme pe munții aromânilor/ Și încărcate de vremi, dorm și pădurile de pini,/ Prin întunecoase pripoare doar șipotul biet / suspină visând și el la turme de mioare...” (*Viață stinsă*). Alte poeme, cele mai multe studii politice sau cu caracter istoric, amintirile și câteva texte eseistice au fost încredințate fratelui său, Carol Papanace, care le-a publicat în țară după 1989.

SCRIERI: *Mihai Eminescu, un mare precursor al legionarismului românesc*, Roma, 1951; ed. pref. Ion Coja, postfață Simion Ghinea, București, 1995; *L’Origine et la conscience nationale des Aroumains*, Roma, 1955; ed. *(Geneza și evoluția conștiinței naționale la macedo-români)*, Timișoara, 1995; *Evocări*, Madrid, 1965; ed. București, 1997; *Fermentul aromân (macedo-român) în sud-estul european*, îngr. și pref. Justin Tambozi, Constanța, 1995; *Mărturiile lui Constantin Papanace – un document al cauzei aromânilor*, îngr. și pref. Justin Tambozi, Constanța, 1996; *Reflexii asupra destinului istoric și politic al aromânilor*, pref. Ionel Zeană, București, 1996; *Pro Balcania și fermentul aromân (macedo-român) în Sud-Estul european*, ed. trilingvă, București, 2004. **Antologii:** *Mică antologie aromânească*, introd. edit., Freiburg im Breisgau, 1952; ed. 2, București, 2001.

Repere bibliografice: M. F. Enescu, *Constantin Papanace*, „Vatra” (Roma), 1985, 171; *Constantin Papanace*, „Cuvântul românesc” (Hamilton, Canada), 1985, 109; Justin Tambozi, *Constantin Papanace, un ilustru ctitor de atitudine*, Constanța, 2006; Manolescu, *Enciclopedia*, *571*. ***Hr.C.***

PAPASTATE, C. D. [Constantin D.] (26.II.1907, Pitești – 21.VIII.1992, Craiova), poet, istoric literar. Este fiul Elenei (n. Teodoride) și al lui Dimitrie Papastatopol. Urmează Liceul „I. C. Brătianu” din Pitești, absolvit în 1926, devenind apoi licențiat în filologie romanică al Universității din București (1929). Face un stagiu de specializare la Dijon (1929–1930). Obține titlul de doctor în litere (1946) cu teza *Science et poésie dans la peinture animalière de Leconte de Lisle*. La Craiova va fi profesor secundar (1930–1960), ulterior cadru didactic universitar, șef al Catedrei de limbi moderne, până la pensionare (1972). Debutează cu versuri în 1925 la „Foaia tinerimii”, continuând să colaboreze la „Falanga”, „Ritmul vremii”, „Universul literar”, „Familia”, „Viața românească”, „Ramuri”, „Steaua”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Manuscriptum” ș.a. Prima carte, *Trepte*, îi apare în 1944.

Poezia lui **P.** se resimte de experiența simbolistă. Lumea copilăriei, trecutul, amintirea – teme recurente în operația de excavare arheologică a eului liric – prind corp prin evocarea, similipillatiană, a toamnelor, viei, gutuiului, a bunicilor, ca și a universului formativ livresc (Hans Christian Andersen, Frații Grimm, Walter Scott, romanticii francezi). Evocarea, mizând mai mult pe muzicalitate decât pe imaginea vizuală, e mai pregnantă în rememorarea anotimpurilor, percepute în tradiția vergiliană a lui Vasile Alecsandri, însă într-o expresie la nivelul poeticii parnasian-simboliste. *În Crucea împușcaților. 1907* (1982) versul de factură populară coexistă cu rezonanțe din Tudor Arghezi și Aron Cotruș. Studiile istoricului literar **P.** nu sunt străine de înclinațiile poetului. Atras de comparatism, este preocupat, în texte rămase în reviste de profil academic, de influența lui Lucrețiu asupra literaturii franceze, de tematizarea naturii în același spațiu literar ori de poezia lui Émile Verhaeren. Şi cercetările sale pe teren românesc mărturisesc afinitatea pentru o anume vârstă a lirismului. Monografia *Traian Demetrescu* (1967) – conservând în demersul și limbajul interpretativ reziduuri sociologiste și fiind concepută în chip tradițional (viața, apoi opera, discutată pe genuri) – se remarcă prin informația documentară, interpretarea păstrându-se de regulă în respectul opiniilor consacrate și cantonându-se la un nivel descriptiv și didactic. Nu sensibil diferit se procedează în monografia *Elena Farago* (1975), unde comentariul beneficiază însă și de mărturisirile poetei, de „lungi și emoționante convorbiri” ce aduc demersului, minuțios și sobru, un plus de implicare afectivă și de autenticitate. Monografiile sunt completate de editarea operei și a corespondenței celor doi scriitori. Istoricul literar s-a oprit și asupra jurnalului inedit al lui Alecsandri (episodul Elena Negri), pe care îl editează în 1947 în original (limba franceză) și în traducere, aceasta fiind discutabilă din cauza moldovenismelor, folosite cu intenția mărturisită de a se apropia cât mai mult de limba vorbită în epoca lui Alecsandri. Ediția (Premiul „C. Hamangiu” al Academiei Române) e precedată de un amplu studiu privind raporturile dintre cei doi, relațiile dintre jurnal și poezia erotică a lui Alecsandri, influența scriitorilor francezi asupra poetului și prozatorului în perioada 1845–1853, aspectele romantice și clasice ale textului diaristic etc. Istoricul literar abordează alteori scrierile în franceză ale lui Alecu Russo, traducerile lui Costache Negruzzi din Victor Hugo ș.a. **P.** a publicat și o serie de studii de uz didactic, un compendiu de gramatică franceză și un curs de literatură franceză.

SCRIERI: *Trepte*, Craiova, 1944; *Anotimpuri*, Craiova, 1946; *Traian Demetrescu*, București, 1967; *Elena Farago*, Craiova, 1975; *Crucea împușcaților. 1907*, Craiova, 1982. **Ediții:** Vasile Alecsandri, *Lăcrămioare*, București, 1947; *Vasile Alecsandri și Elena Negri. Cu un jurnal inedit al poetului*, tr. și introd edit., București, 1947; Traian Demetrescu, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1968; Traian Demetrescu, Elena Farago, *Corespondență*, București, 1976; E. Lovinescu, *Corespondență cu Mihail Dragomirescu și Elena Farago*, introd. edit., Craiova, 1976; Elena Farago, *Versuri*, introd. edit., Craiova, 1978.

Repere bibliografice: C.D. Fortunescu, *„Trepte”*, AO, 1943; Const. D. Ionescu, *„Vasile Alecsandri și Elena Negri”*, R, 1947, 4; Perpessicius, *Opere*, XI, *453–457*; Nicolae Manolescu, *„Traian Demetrescu”*, CNT, 1967, 35; Emil Manu, *„Traian Demetrescu”*, RITL, 1968, 2; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *350–351*; Nicolae Pop, *Periplu sentimental*, Craiova, 1980, *247–252*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *610–611*; Firan, *Profiluri*, II, *149–151*. ***N.M.***

PAPILIAN, Alexandru (27.III.1947, Paris), prozator. Este fiul Mihaelei (n. Papilian) și al lui Sandu Stoichiță, medic. Urmează la București liceul, apoi Institutul de Ştiințe Economice, absolvit în 1970. Lucrează ca bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat (1970–1972), redactor la revista „Flacăra” (1972) și la Radioteleviziunea Română (1972–1977). În 1985 se stabilește definitiv în Franța, unde va fi redactor, apoi șef al Departamentului românesc la Radio France International. Debutează cu proză în „Echinox” (1969), iar prima carte, romanul *Dihorul,* îi apare în 1970. Mai colaborează la „România literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Tribuna” ș.a. Alături de *În loc de postfață* de Fănuș Neagu, schița sa *Naveta* a stat la baza scenariului filmului *Înnebunesc și-mi pare rău* (regia Jon Gostin, 1992). Este nepotul scriitorului Victor Papilian și fratele criticului de artă Victor Ieronim Stoichiță.

În aparență, proza lui **P.** se încadrează perfect în peisajul anilor ’70–’80 ai secolului trecut, când scriitorul și-a desfășurat în mare parte activitatea literară. Amestecul de conformism și subversiune, problematizarea etică și filosofică, investigarea moravurilor „omului nou” (cu unele concesii față de stereotipurile epocii, dar și cu șarje bine dozate), chestionarea conștiinței și, din când în când, a inconștientului – toate acestea sunt note

Augustin Buzura, Mircea Zaciu, Nicolae Prelipceanu, Eugen Uricaru, Petre Bucșa și Alexandru Papilian

comune paradigmei literare din care prozatorul face parte. Totuși, nu de puține ori scrierile sale relevă surprinzătoare convergențe cu proza optzecistă, prin experimentele inter- și metatextuale, prin utilizarea pe scară largă a kitschului și prin construcția unor distopii terifiante. Nota particulară a cărților lui **P.** în raport cu aceste orientări e dată de configurația personajelor, care constituie ținta predilectă a explorărilor narative. Dincolo de modulațiile survenite de la un volum la altul, proza lui poate fi citită ca o descompunere a psihologismului tradițional, proces care declanșează asupra protagoniștilor un lanț de seisme identitare, fără ca ei să devină simple ființe de hârtie. Astfel, romanul *Dihorul*, carte de debut semnalată elogios de Marin Preda („romanul era remarcabil prin sine, dar și prin poziția sa singulară în epocă"), aduce în prim-plan personalitatea acaparantă a lui Troceanu, un student întârziat, filosof nihilist și mizantrop, apatic și antipatic, croit parcă după un calapod nietzschean sau dostoievskian. Scârbit de ceea ce el considera „aceeași condiție umană mizeră", protagonistul declară sfidător: „să te mândrești cu ceva omenesc este de domeniul jalei, și câteodată de cel al morbidului". În contextul prozei scrise la cumpăna deceniilor al șaptelea și al optulea, romanul se individualizează prin cel puțin trei trăsături: ridiculizarea umanismelor (vechi sau noi) în numele unui cinism feroce, care refuză speciei umane orice iluzie compensatorie; suprimarea convenției prozei analitice, bazată pe distincția dintre esență și aparență, dintre persoană și persona; dar, mai ales, proiectarea personajelor ca identități migrante, ca personalități instabile, în același timp failibile și contagioase. În acest sens, romancierul se folosește de convenția narațiunilor încapsulate (câteva voci din roman se îndoiesc de obiectivitatea lui Enache, care citește și interpretează hârtiile lui Troceanu, care era fascinat de persoana lui Ionel Gore etc.), fără ca strategia să vizeze efectul de autenticitate a documentului ori jocurile diegezei. Dată fiind originalitatea frapantă a debutului, volumul *O seară de noiembrie* (1976), unde **P.** se întoarce, poate și datorită influenței lui Marin Preda, la linia realismului clasic, a fost primit cu oarecare decepție. Din cele trei nuvele ale cărții, *Fiul* și *O seară de noiembrie* înregistrează dinamica relațiilor interumane, pe filiera

romanului conștiinței, dar fără a putea rivaliza cu romancierii momentului (Preda, Al. Ivasiuc sau Augustin Buzura). Această direcție, vizând conștiința dilatată și pasivă, lucidă și resemnată, alertă și naufragiată în mediocritate, constituie traiectoria pe care se plasează și nuvelele din *Pricini de iubire* (1981), unde puținele îndrăzneli pe care autorul și le permite sunt de ordin psihologic și stilistic. Totuși, prin cea de-a treia nuvelă, *Un singur drum*, volumul *O seară de noiembrie* anunță cealaltă axă de evoluție a prozatorului, care se va orienta către satira corozivă și sabotarea sistematică a clișeului, concretizate deocamdată prin persiflarea zeloșilor agenți ai regimului (în fapt, măcinați de frustrări și resentimente) sau prin parodierea poncifelor realist-socialiste. Probând afinități vădite cu scrierile lui Teodor Mazilu și I.D. Sîrbu, această componentă caricaturală atinge un nivel superior în culegerea de schițe *Făpturi neînsemnate* (1978) și în romanul *Micelii* (1981), din care cenzura a suprimat un capitol referitor la grevele din Valea Jiului. Personajele, prezente aici în număr covârșitor, au aspectul unor produse de serie, al unor obiecte turnate după același șablon, care diferă infim de la un exemplar la altul. Dacă altundeva prezența naratorului mai trăda câte o undă de simpatie, ea devine acum indiferentă, dacă nu chiar sarcastică, dramoletele fiind privite cu răceală sau chiar cu satisfacție sadică. În aceste condiții, cele două cărți, îndeosebi *Micelii*, se îndepărtează de simpla notație realistă, situându-se în vecinătatea utopiei negative. Viziunea sadic-pamfletară atinge apogeul în romanul *Capricii* (1983), probabil cea mai bună carte a lui **P.** Eufemismul din titlu își relevă în contextul epic o semnificație cinică: pe de o parte, se demască aici o umanitate larvară și amorală, dominată de tropisme instinctuale și de o insațiabilă voință de putere, în cadrul căreia firavele reminiscențe etice se maculează ireversibil în mâzga pulsiunilor narcisiace; pe de altă parte, dominația autorului asupra personajelor dobândește proporții tiranice, protagoniștii fiind reduși la statutul de marionete eviscerate și acefale. Nu în ultimul rând, combinând eseul cu introspecția, oniricul cu distopicul și kitschul cu pastișa, textul e un tur de forță în planul tehnicii romanești. Publicat inițial în franceză sub titlul *Le Fardeau* (1989), romanul *Ex* (1993) semnalează o revenire parțială la formula de debut: ca și Troceanu, Gheorghe Huhulea e un individ cinic și apatic, care – sugerează finalul cărții – va sfârși tot prin a fi asasinat. Numai că, de această dată, refuzul societății și al socialității este mai clar contextualizat, Huhulea fiind un descendent al vechii aristocrații, care privește ordinea comunistă cu o luciditate egalată doar de disprețul irepresibil pentru ea. Deși ar fi putut deveni un roman politic major, *Ex* derapează destul de repede către o intrigă donjuanescă, prea puțin susținută de epica fragmentată a volumului. În altă carte, *Paharul cu muște* (1997), se reiau parțial texte din *Făpturi neînsemnate*, cărora li se adaugă o secțiune tradusă în 1990 de Alain Paruit și, într-o secvență aparte (*Liberté, libre-service*), o suită de fragmente reprezentând câteva „vieți paralele" ale unor personaje prezentate în dublă ipostază: înainte și după decembrie 1989. Urmărind felurite destine, de la mineri și studenți până la disidenți și miniștri, **P.** contrapune clișeelor paralizate ale limbii de lemn, expuse până la saturație și anterior, dezinvoltura noilor limbaje, violente, triviale și agramate, într-o viziune la fel de cinică asupra societății pre- și postdecembriste. În fine, *Le Bien que je n'ai pas fait*, roman apărut în 2002 la Paris, evocă în aceeași manieră sarcastică figuri (îndeosebi feminine) din anii petrecuți în țară.

SCRIERI: *Dihorul*, București, 1970; ed. 2, București, 2000; *O seară de noiembrie*, București, 1976; *Făpturi neînsemnate*, București, 1978; *Pricini de iubire*, București, 1981; *Micelii*, București, 1981; *Capricii*, București, 1983; *Le Fardeau*, tr. Alain Paruit, Paris, 1989; ed. (*Ex*), București, 1993; *Des Mouches sous un verre*, tr. Alain Paruit, Paris, 1990; ed. (*Fliegen unterm Glas*), Frankfurt am Main, 1992; *Paharul cu muște*, București, 1997; *Le Bien que je n'ai pas fait*, Paris, 2002.

Repere bibliografice: Marin Preda, *Imposibila întoarcere*, București, 1971, *117–121*; Nicolae Manolescu, *„Dihorul"*, CNT, 1971, 25; Dana Dumitriu, [*Alexandru Papilian*], ARG, 1971, 7, RL, 1981, 37; Nicolae Manolescu, *Doi prozatori*, RL, 1976, 44; Iorgulescu, *Scriitori*, *229–230*; Alboiu, *Un poet*, *66–68*; Iorgulescu, *Critică*, *126–129*; Radu G. Ţeposu, *Cercul care se închide*, AFT, 1981, 11; Alex. Ştefănescu, *O cale posibilă*, RL, 1983, 14; Ioan Buduca, *„Elogiul" prostiei*, AFT, 1983, 7; Petru Poantă, *„Capricii"*, TR, 1983, 38; Ion Simuț, *Capriciile prozei lui Alexandru Papilian*, ST, 1983, 12; Radu G. Ţeposu, *Aberații*, VR, 1984, 1; Raicu, *Fragmente*, *382–386*; Ioan Holban, *Scriitori în exil*, CRC, 1990, 4; Ov. S. Crohmălniceanu, *Omul nerevoltat*, RL, 1990, 41; Ion Vlad, *Jurnalul unui condamnat*, TR, 1993, 30–31; Octavian Soviany, *Don Giovanni din subterană*, CNT, 1993, 37; Lovinescu, *Unde scurte*, III, *259–262*; Simuț, *Incursiuni*, *291–297*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *368–372*; Perian, *Pagini*,

177–180; *Dicț. scriit. rom.*, III, *613–615*; *Dicț. analitic*, IV, *511–513*; Nicoleta Sălcudeanu, *Patria de hârtie*, Brașov, 2003, *194–198*; Marian Victor Buciu, *Ceva despre proza lui Alexandru Papilian*, JL, 2004, 13–16; Ștefănescu, *Istoria*, *991–996*; Popa, *Ist. lit.*, II, *773–774*; Manolescu, *Enciclopedia*, *572*; Cătălin Stănculescu, *Ecranizarea – un gen uitat și nu prea (anii 1990–2012)*, VR, 2012, 7–8. ***A.T.***

PAPILIAN, Victor (17.VI.1888, Galaţi – 13.VIII.1956, Cluj), prozator, dramaturg.

Fiu al Elenei (n. Plitos) şi al lui Constantin Papilian, medic militar, **P.** este bunicul istoricului de artă Victor Ieronim Stoichiță și al romancierului Alexandru Papilian. Începe şcoala primară la Turnu Măgurele, învaţă apoi la Craiova, unde face şi cursurile secundare la Liceul „Carol I" (1899–1901), pe care le continuă la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti, luându-și bacalaureatul în 1907. Urmează tot în Capitală Conservatorul de Muzică, clasa vioară, şi Facultatea de Medicină, pe care o va termina în 1916. Se află în Moldova ca medic militar în timpul campaniei din 1916–1918. Preparator la Catedra de anatomie a Facultăţii de Medicină din Bucureşti, este chemat la Cluj, unde, din 1919 până în 1947, conduce Catedra de anatomie şi embriologie a Facultății de Medicină. Înfiinţează Institutul de Anatomie Descriptivă şi Topografică şi revista „Clujul medical" (1920). Autor al unor tratate de anatomie devenite clasice, prodecan şi decan al Facultăţii de Medicină clujene, fondator al Societății Române de Antropologie (1933), membru al unor societăţi academice europene, **P.** a fost un reputat om de ştiinţă. Concomitent, întemeiază un cenaclu literar (1930), pe lângă acesta apărând și revista „Darul vremii" (pe care o conduce), este membru fondator al Filarmonicii clujene (1920), precum şi al Societăţii Scriitorilor Români din Ardeal (1936). Deţine funcţia de director al Operei Române (1933–1936) şi al Teatrului Naţional (1936–1940) din Cluj, conduce Cercul dramatic al Universităţii clujene mutate la Sibiu (1940–1945) şi face parte din comitetul de redacţie al revistei „Luceafărul" (1941–1945). Opunându-se noului regim politic imediat după 1946, este demis din funcțiile publice, arestat și condamnat în 1950, fiind eliberat în 1954. Debutează în 1924 cu un text polemic, *Istoria măgarului farsor şi a cioarei invidioase,* replică la acuzaţiile de plagiat aduse lucrării sale *Tratat elementar de anatomie descriptivă şi topografică.* Semnează cu pseudonimul Sylvius Rolando (aluzie la numele a doi antropologi contemporani) prima sa carte, culegerea de nuvele *Generalul Frangulea* (1925), şi romanul *Ne leagă pământul* (1926; Premiul Academiei Române). Mai colaborează la „Abecedar", „Familia", „Gândirea", „Gând românesc", „Lanuri", „Pagini literare", „Ramuri", „Renaşterea", „Revista Fundaţiilor Regale", „Tribuna", „Tribuna nouă", „Universul literar" (unde din 1926 are o prezenţă statornică), „Viaţa românească" ş.a., unele fiind emblematice pentru agenda etnicistă interbelică.

P. e un caz aparte între scriitorii români dintre cele două războaie. Greu de încadrat și de evaluat, profilul său a fost reconsiderat și redefinit după – aproape – fiecare nouă operă. În acest sens, Octav Șuluțiu remarca, încă din 1943, „locul unic" ocupat în literatura română. Înscris în marea tradiție a prozei ardelene și comparat cu Ion Agârbiceanu sau cu Liviu Rebreanu, datorită preocupării lui pentru dramele vieții românești după Marea Unire, **P.** a fost anexat, prin nuvelele „oltenești" și prin atracția pentru pitorescul de limbaj, și de filiera „sudistă" a literaturii române, fiind raportat la Marin Preda, la Eugen Barbu sau chiar la Marin Sorescu. În plus, cu o productivitate impresionantă, scriitorul a lăsat în manuscris o parte importantă a operei sale scrise între 1940 și 1949, între care se numără piese de teatru, proze scurte, romane, conferințe, scrieri memorialistice. Chiar dacă editările succesive din anii '80–'90 nu au schimbat fundamental conținutul operei, adăugând doar repere cantitative la o activitate scriitoricească deja fațetată, acestea au creat impresia unei creații cu contururi încă fluide, care nu încetează să prolifereze la mare distanță în timp după dispariția scriitorului. Apropiat uneori de marii autori canonici, alteori enumerat între figurile reprezentative pentru epoca interbelică sau înregistrat chiar în seria celor „uitați", **P.** rămâne, poate mai mult decât alți autori considerați nedreptățiți, un dosar încă deschis pentru istoria literară. Biografia operei explică, în mare măsură, incertitudinile și ezitările

criticii. Cu un debut târziu, **P.** este, în momentul în care intră în viața literară, o personalitate recunoscută în domeniul științific, legată de fondarea Universității clujene, de inițierea câtorva direcții ale cercetării medicale și mai ales de reorganizarea și conducerea unor mari instituții culturale, el devenind un factor coagulant al vieții culturale ardelenești. Angajarea sa în procesul de „românizare" a noilor teritorii după 1918 l-a făcut să se identifice cu problemele Transilvaniei și chiar, în sens mai larg, cu problema destinului național. Scriitorul este un „migrant", asumând agenda culturală și prioritățile regionale ale spațiului de adopție. Cel mai semnificativ din acest punct de vedere rămâne romanul *În credința celor șapte sfeșnice* (I–II, 1933), comparat adesea cu *Răscoala* lui Liviu Rebreanu, unde **P.** oferă o frescă a vieții transilvănene după Primul Război Mondial din perspectiva conflictelor confesionale dintre ortodoxie, sectanți și ateismul grupărilor comuniste. Romancierul creionează cu trăsături sigure un portret al sectei milenariste, în cadrul căruia evidenţiază figura lui Maxim Muscă, şeful mişcării. Personaj dostoievskian, care oscilează între abjecţie şi candoare, micime sufletească şi extaz, decădere şi idealism, acesta îi dă posibilitatea scriitorului de a reprezenta complexitatea raporturilor sociale din noile teritorii românești imediat după Unirea din 1918 pe baza înfruntărilor ideologice dintre credință și dogmă, dar și a celor etice, dintre fanatism și morală. Specifică acestei panoramări a lumii ardelenești e articularea a două dimensiuni: societate și spiritualitate. **P.** împletește perspectiva realistă cu viziunea asupra valorilor istorice care orientează sau divizează o comunitate, transgresând concretul vieții materiale. E o proză de „idee", susținută de reflecții cu aspect teoretic și mobilată cu proiecții vizionare ale destinului etnic. „Legea românească", formulează autorul într-o conferință din anii '40 (*Despre elite și tineret*), e definită prin legătura esențială între „ideea națională a românilor și ideea creștină". De aceea un roman precum *Bogdan infidelul* (1982), restituit postum, care dramatizează legenda întemeierii Moldovei, are aspectul unei alegorii a misiunii naționale. Punând în centru idealul național ca determinare primordială a destinului etnic, această reconstituire istorică e o meditație asupra valorilor atemporale instituite în momentul fondator al unei națiuni. Evocarea istorică se subsumează unui adevăr colectiv, ca expresie a legităților care acționează la scara multiseculară în spatele realităților sociale. „Adevărul e numai acolo unde voința cârmuitorului se împletește cu voința obștei", sună voit profetic ultimele rânduri ale romanului. Dincolo de dimensiunea social-vizionară, literatura lui **P.** e aceea a unui fin observator. Scriitorul poate fi considerat prin structura sa un diletant, care își redă experiențele de viață, atent la nuanțele pitorești ale rostirii, la particularitățile regionale, la situații și la specificul cercurilor profesionale. Prozele sunt organizate în cicluri, unele publicate, altele rămase în manuscris sau doar proiectate, în funcție de mediile umane observate: *Nuvele oltenești*, *Alte nuvele oltenești*, *Nuvele ardelenești*, *Nuvele bărbierești*, *Nuvele din viața mediciniștilor*. Nu întâmplător, primul său roman, *Ne leagă pământul* (1926), are inspirație autobiografică, relatând istoria formării unui medic în atmosfera începutului de secol. Memorialistica recuperată târziu (*Amintiri din teatru*, 1968) ilustrează forța acestei literaturi, formată prin aglutinarea unor scene dramatizate din plăcerea pură a observației umane. O balerină care solicită o mărire de salariu, un corist care își dorește să fie solist și își condiționează performanța artistică de abstinența sexuală sunt situații surprinse gratuit, printr-o „metodă" bazată pe dialog, pe îngroșarea caracterelor, pe condensarea și aglomerarea conflictelor. Rezultă o scriitură cu aspect expresionist care, prin fragmentare și irizare dramatică, prin lentila măritoare pusă asupra tensiunilor minore sau prin atenția distribuită multifocal spre puzderia de confruntări care tulbură o comunitate, generează un efect de „agitație neîntreruptă și împătimită" (I. Negoițescu). Ceea ce a propulsat această operă de observație în primul raft al literaturii dintre cele două războaie a fost adoptarea unei poziții clinice de raportare și diagnosticare a realității. Inspirată de circumstanțele biografice ale autorului, explorarea mediului medical, precum și revendicarea unei posturi de observare neutră și științifică a umanului se ilustrează în prozele scurte din ciclurile *Nuvele bărbierești* și *Nuvele din viața mediciniștilor*, în romanele *Fără limită* (1936) sau *Chinuiții nemuririi* (I–III, 1976–1986), în piese de teatru (*Maestrul*) și în multe alte texte. „Toată lumea știe că sunt profesor de anatomie, ca atare, om, în primul rând, cumpănit în judecată, bun observator și conștiincios interpret al faptului de experiență", sună incipitul la *Manechinul lui Igor* (1943), cea

mai cunoscută dintre nuvelele scriitorului. Alături de Hortensia Papadat-Bengescu, M. Blecher sau Oscar Lemnaru, **P.** ilustrează una dintre cele mai importante filiere de modernizare a realismului interbelic prin înfățișarea umanului sub specia patologicului. Sensul acestei „medicalizări” a realității nu constă în explorarea determinismului biologic, ci în recuperarea unor „experimente sufletești”, cum spune un personaj dintr-o piesă de teatru, adică în tratarea în condiții limită a universului social. Textele creează situații artificiale de viață, după modelul testărilor de laborator: un savant își exprimă gelozia făcând experiențe asupra ochilor iubitei, un profesor cunoaște dragostea provocând formarea și desfacerea cuplurilor în echipa colaboratorilor săi etc. Postura clinică nu implică o înregistrare a faptelor morale sau sociale în serii statistice, ci dimpotrivă, o atentă observare a manifestărilor aberante, a transgresărilor și a „descătușărilor”: e, în egală măsură, o cale de acces la diformitatea morală ori fiziologică, și un mod al emancipării de norme și de convenții sociale. Astfel, *Fără limită*, cel mai freudian dintre romanele scriitorului, explorează „științific” cazul de disoluție a unei familii care a trecut dincolo de cadrele moralei burgheze, atingând paliere extreme ale depravării. Totuși, sub aparența monstruozității, aventurându-se dincolo de frontierele morale sau de condiționările lumii materiale, literatura lui **P.** aspiră spre transcendență, spre atingerea „misterului” uman și cosmic. Aceasta este de altfel o sursă a fantasticului în proza scriitorului. Privilegiind situaţii în care accidente misterioase vin să tulbure certitudinile ştiinţei, textele evocă, prin prezența supranaturalului, teza cu privire la primordialitatea spiritului. „Epica metaforică și de simboluri” (Constantin Cublešan) din *Sufletul lui Faust* (1928) conține astfel viziuni ale ordinii invizibile a cosmosului construite pe suport parabolic, amintind uneori de proza fantastică eminesciană. Aceeași logică transgresivă animă textele erotice antologate postum în *Decameronul românesc* (1996), prozele cu tematică rurală din culegerea de nuvele *De dincolo de râu* (1938), în care accentul cade nu pe aspectul etnografic, ci pe ritual, ca manifestare a inexplicabilului, sau piesele de teatru care reprezintă conflicte bazate pe idealul absolut al credinței, cum sunt *Ioana D'Arc sau Crinul de aur la Sfântul Mormânt* ori misterul creștin *Tu es Petrus*, editate tot postum. Modurile multiple prin care ficțiunea tematizează necunoscutul determină aspectul proteic al acestei creații, care rămâne, în esența ei, de factură neoromantică. Privită în contextul epocii interbelice, opera lui **P.** ar fi trebuit să se înscrie – dacă ar fi fost cunoscută în ansamblul ei – ca o realizare remarcabilă în linia a ceea ce Călinescu numea literatura „experiențelor”, a „aventurii” și a „neliniștii”. Redescoperirea textelor sale după o jumătate de secol nu a avut însă darul de a-i restabili locul în istoria literaturii. Recuperările târzii, unele făcute în contextul ultimei vârste a naționalismului comunist, au accentuat dimensiunea socială sau autohtonistă, precum și mitologizarea istoriei naționale, diminuând figura acestui scriitor devenit victimă a propriei productivități și a caracterului prolific al literaturii sale.

Literatura lui Papilian, profesor de anatomie la Cluj, cunoscut prin cercetările sale efectuate asupra scoarței cerebrale, manifestă un interes explicabil pentru misterul sufletului omenesc. Lucru curios însă, omul de știință este înclinat să dea faptelor, pe care le examinează cu numeroase precauții pozitiviste, o interpretare spiritualistă, deschisă înfiorărilor religioase.

OV. S. CROHMĂLNICEANU

SCRIERI: *Generalul Frangulea*, Cluj, 1925; *Ne leagă pământul*, Bucureşti, 1926; *Sufletul lui Faust*, Cluj, 1928; *Un optimist incorigibil*, Cluj, 1930; *În credința celor şapte sfeşnice*, I–II, Cluj, 1933; *Cerurile spun*, Sibiu, 1934; *Nocturnă*, Cluj, 1934; *Alt glas*, Oradea, 1936; *Fără limită*, Bucureşti, 1936; *Vecinul*, Bucureşti, 1938; *De dincolo de râu*, Bucureşti, 1938; *A trecut...*, Oradea, 1939; *Cu steagul înfăşurat. Amintiri de la evacuarea Clujului*, Sibiu, 1941; *Manechinul lui Igor şi alte povestiri de iubire*, Bucureşti, 1943; *Teatru*, Sibiu, 1945; *Nuvele olteneşti*, Craiova, 1946; *Amintiri din teatru*, Bucureşti, 1968; *Ceartă oltenească*, îngr. şi pref. Titus Bălaşa, Craiova, 1973; *Teatru*, îngr. şi pref. Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 1975; *Chinuiţii nemuririi*, I–III, îngr. şi pref. Titus Bălaşa, Craiova, 1976–1986; *Bogdan infidelul*, îngr. şi pref. Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 1982; *Coana Truda, Nuvele bărbiereşti*, îngr. Cornelia Papilian şi Constantin Cubleşan, pref. Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 1988; *Lacrima. Amintiri din teatru*, îngr. Cornelia Papilian şi Mircea Popa, pref. Mircea Popa, Bucureşti, 1988; *Povestiri fantastice*, îngr. şi pref. Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 1994; *Decameronul românesc*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Timişoara, 1996; *Legendă și hrisov*, îngr. Sanda Valeria Moraru, pref. Mircea Popa, Alba Iulia, 2007.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *227–230*; C. Fântâneru, [*Victor Papilian*], UVR, 1938, 7, 14, 43; Munteano, *Panorama*, *237–241*; Olimpiu Boitoș, *Victor Papilian nuvelist*, Oradea, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941),

842–843, *Ist. lit.* (1982), *927–928*; Octav Șuluțiu, *Pe margini de cărți*, RFR, 1943, 12; Papadima, *Creatorii*, *225–246*; Zaciu, *Masca*, *365–372*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *519–523*; Popa, *Spații*, *117–135*; Dan, *Proza*, *205–211*; Micu, *„Gândirea"*, *781–823*, *890–899*; Cubleșan, *Teatrul*, *121–137*; Mircea Zaciu, *Victor Papilian*, RITL, 1988, 1–2; *Omagiu lui Victor Papilian*, Cluj-Napoca, 1988; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *207–209*; *Dicț. esențial*, *616–618*; Ghițulescu, *Istoria*, *164–166*; Micu, *Ist. lit.*, *275–278*; Antonescu, *Scriitori și reviste*, *206–210*; *Dicț. analitic*, III, *26–27*; Titus Bălașa, *Viața lui Victor Papilian. Un destin amânat*, Craiova, 2001; Opriță, *Anticipația*, *75–79*; Constantin Mălinaș, *Recuperare de istorie literară*, „Familia română", 2005, 3–4; Mircea Popa, *Victor Papilian*, Cluj-Napoca, 2008; Florea Firan, *Victor Papilian*, „Scrisul românesc", 2009, 3; Popa, *Ist. lit.*, I, *254*. ***A.C., A.Td.***

PAPIU-ILARIAN, Alexandru (9.X.1827, Bezded, j.Sălaj–23.X.1877,Sibiu), filolog, publicist

Este fiul Anei (n. Hodoș) și al preotului Ioan Bucur Pop, al cărui nume l-a preluat latinizat. Învață la Târgu Mureș, la Blaj, unde va deveni discipolul profesorului Simion Bărnuțiu, și la Cluj. Aici redactează, împreună cu alți colegi, un periodic, difuzat manuscris, „Zorile pentru minte și inimă" (1845–1846), în care își formulează orientarea și îndemnurile spre clarificarea unei puternice conștiințe românești, semnând Alesandru Pop. Absolvind în 1847 un curs de drept, este numit funcționar juridic la Târgu Mureș. Participă intens la evenimentele revoluționare din 1847–1848, fiind alături de tribunii de mare autoritate – Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, A. T. Laurian, Timotei Cipariu – care se aflau în fruntea luptelor pentru revendicări naționale. În această perioadă și-a manifestat convingerile și în articole publicate în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" și „Organul națiunale" (Blaj). Amenințat cu moartea de unguri (care îi asasinaseră tatăl), pleacă la Viena, unde urmează Facultatea de Drept (1849– 1852), apoi la Padova, unde obține titlul de doctor în drept (1854). Este nevoit să accepte, în 1855, oferta de a preda dreptul și istoria la Academia din Iași. Conflicte profesionale și politice îl fac să demisioneze în 1858 și, în calitate de profesor particular, are ocazia de a petrece un timp la Berlin, unde va cerceta și aduna documente referitoare la istoria românilor. După Unirea din 1859 devine un colaborator apropiat, împreună cu Mihail Kogălniceanu, al lui Al. I. Cuza, pentru care elaborează lucrări de o mare valoare practică – *Memorandum pentru raporturile românilor cu nemții, cu slavii și cu ungurii…* (1860), *Independența constituțională a Transilvaniei* (1861), ale căror traduceri în franceză, germană, italiană vor apărea ulterior la București, Breslau și Torino. Deține funcții juridice înalte (procuror general, ministru de Justiție), fiind unul dintre inițiatorii reformelor lui Cuza. După abdicarea domnitorului se dedică în mai mare măsură muncii științifice, devenind în 1868 membru al Societății Academice Române. În tot acest timp și-a susținut opiniile sau și-a făcut cunoscute rezultatele cercetărilor printr-o vie colaborare la periodice din Iași și București – „Instrucțiunea publică", „Revista Carpaților", „Românul", „Trompeta Carpaților", „Analele Societății Academice Române" ș.a. La fel de interesantă este și corespondența sa, din perioada 1845–1867, cu Timotei Cipariu, George Barițiu, Iacob Mureșianu, Simion Bărnuțiu, Iosif Hodoș, Ion Ghica. A înființat și condus Societatea Transilvania, destinată susținerii tinerilor studioși din provincia natală. Atacurile adversarilor politici, declanșate împotriva sa cu mulți ani în urmă, capătă accente paroxistice (până la o tentativă de asasinat) când **P.-I.** candidează pentru a fi ales deputat de Giurgiu (1872). Cum întreaga viață i-a fost deosebit de tensionată, o boală nervoasă îi paralizează activitatea în 1874, punând capăt unei biografii excepționale.

Considerând istoria un factor esențial în deșteptarea și definirea conștiinței naționale, **P.-I.**, aflat încă în febra trăirilor revoluționare, proiectează o amplă lucrare, din care s-au tipărit antum, la Viena, doar două volume – *Istoria românilor din Dacia Superioară* (1851–1852). După un preambul despre originea și continuitatea poporului român, autorul prezintă conjunctura politică din Ungaria și Transilvania, anterioară revoluției, apoi consemnează desfășurarea evenimentelor de la 1848. În mare parte reproduceri de documente și fragmente din periodicele vremii, paginile *Istoriei…*

deslușesc semnificațiile profunde ale faptelor și transmit uneori dramatismul, entuziasmul general, patosul luptei. O publicație unică, de o deosebită însemnătate este *Tezaur de monumente istorice pentru România* (I–III, 1862–1864) – colecție de documente, scrieri istorice străine despre români ș.a., în care sunt traduse și editate, în premieră națională, câteva cronici datorate lui Balthasar Walther, Stavrinos, Matei al Mirelor, Dionisie Eclesiarhul, o istorie turcească a lui Ienăchiță Văcărescu, toate însoțite de studii introductive aparținând lui **P.-I.** despre viața și activitatea autorilor avuți în vedere. Mai târziu el descoperă scrierile lui I. Budai-Deleanu, despre ale cărui manuscrise publică în 1870 o amplă dare de seamă. Sub auspiciile Societății Academice Române, editează și prefațează în 1872 *Operele principelui Demetriu Cantemir,* traducând și primele două capitole din *Descriptio Moldaviae*, lucrare apărută în versiunea românească în volumul al doilea, în același an. O vibrantă, exaltată evocare a unui mare înaintaș este *Viața, operele și ideile lui Georgiu Şincai din Şinca* (1869). În domeniul filologiei, după o serie de precizări (*Neologismul*, articol apărut în șase numere din „Foaie pentru minte, inimă și literatură", 1853) și polemici (cu Timotei Cipariu), din care reies idei benefice pentru cultivarea limbii și impunerea sistemului ortografic fonetic, **P.-I.** participă la elaborarea dicționarului Academiei Române coordonat de A. T. Laurian. Strâns legate de activitatea sa politică și istorică sunt studiile de drept istoric național și scrierile juridice, care au contribuit la modernizarea legislației și a vieții administrative românești.

SCRIERI: *Istoria românilor din Dacia Superioară*, I–II, Viena, 1851–1852; ed. îngr. și pref. Serafim Duicu, Târgu Mureș, 1996; *Viața, operele și ideile lui Georgiu Şincai din Şinca*, București, 1869; *Istoria românilor din Dacia Superioară. Schița tomului III*, îngr. și introd. Ştefan Pascu, Sibiu, 1943; *Antologie*, îngr. și pref. Corneliu Albu, București, 1981. **Ediții:** *Tezaur de monumente istorice pentru România*, I–III, București, 1862–1864; *Operele principelui Demetriu Cantemir*, I–II, pref. edit., București, 1872.

Repere bibliografice: Vulcan, *Panteonul*, *125–128*; Pop, *Conspect*, II, *175–178*; Ioan Rațiu, *Alesandru Papiu Ilarian*, UR, 1902, 43–52, 1903, 1–6, 38–52; Vasile Pârvan, *Activitatea politică a lui Alex. Papiu-Ilarian*, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, București, 1909, *373–395*; Ion Clopoțel, *Al. Papiu-Ilarian în fața problemelor românești contemporane*, Alba Iulia, 1939; Corneliu Albu, *Al. Papiu Ilarian*, București, 1945; *Omagiu lui Alexandru Papiu Ilarian*, Zalău, 1969; *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I–II, îngr. și pref. Iosif Pervain și Ioan Chindriș, Cluj, 1972; Zaciu, *Ordinea*, *232–241*; Ioan Chindriș, *Alexandru Papiu Ilarian și Academia Română*, Zalău, 1973; Corneliu Albu, *Alesandru Papiu Ilarian*, București, 1977; *Dicț. lit. 1900*, *662–663*; Ioan Chindriș, *Ideologia revoluționară a lui Alexandru Papiu Ilarian*, București, 1983; *Dicț. scriit. rom.*, III, *618–620*; Popa, *Penumbre*, *66–71*. ***C.T.***

PAPU, Edgar (13.IX.1908, București – 30.III.1993, București), comparatist, traducător

Provine dintr-o familie de funcționari – Italia Papu (n. Bettelli) și Iacob Papu; prozatoarea Letiția Papu este sora sa. La București învață la liceele „Sf. Iosif" și „Sf. Sava", absolvit în 1927, obține licența în litere (1931) și în filosofie (1932). Debutează la „Cuvântul", în 1929, cu o cronică plastică. Își va completa studiile la Viena și în Italia. După întoarcerea în țară, funcționează ca profesor la Liceul Național din Iași (1938–1943) și la Liceul „Sf. Sava" din București (1943–1946), în acest răstimp susținându-și doctoratul cu o teză despre estetica formelor deschise în artă, sub îndrumarea lui Tudor Vianu (1943). Între 1946 și 1952 este asistent, apoi lector la Catedra de literatură universală de la Universitatea bucureșteană (1954–1961) și conferențiar la Catedra de scenografie a Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu" (1968–1975). Își întrerupe activitatea pedagogică între 1952 și 1954, când lucrează ca redactor la Institutul de Lingvistică. Spre sfârșitul perioadei dejiste este arestat și o vreme nu i se îngăduie să publice. A fost membru în Consiliul Uniunii Scriitorilor și director de studii la Universitatea Cultural-Ştiințifică, a făcut parte din colegiul de redacție al revistelor „Cahiers roumains d'études littéraires" și „Secolul 20". A fost distins cu premii de Uniunea Scriitorilor (1968, 1973, 1978, 1989) și de Asociația Scriitorilor din București (1977).

Transferarea faptului de istorie literară într-un spațiu referențial interdisciplinar, cu posibilități

sporite de teoretizare într-un ansamblu de cultură comparată, preferința vădită pentru perspectiva estetică și cutezanța constructivă în formularea asertiunilor sunt dimensiuni intelectuale de domeniul evidenței încă de la prima carte a lui **P.**, *Răspântii. Forme de viață și cultură* (1936). Urmărind definirea formelor de cultură în miezul devenirii lor, comentatorul utilizează consecvent metoda morfologică, rareori îngemănată cu cea pur descriptivă și cu cea istorică. Deschiderea și erudiția dau relief paginii, chiar dacă unele dintre rezolvările propuse au fost depășite de cercetările ulterioare. Cu obiective și modalități apropiate în planul filosofiei culturii, *Soluțiile artei în cultura modernă* (1943) ilustrează două tipuri de cultură, condiționate de cele două tendințe care domină consecutiv ori concomitent spiritualitatea creatoare: plăsmuirea (artistică) și cunoașterea (științifică). Argumentele demonstrației sunt excerptate generos din literatura modernă și contemporană. Unele tente ale gândirii mentorului Tudor Vianu, manifeste și mai târziu, sunt sesizabile îndeosebi în aceste prime lucrări. În cărțile elaborate după 1944, foarte variate tipologic, **P.** explorează precumpănitor literatura universală în interferență implicită sau declarată cu metodologia literaturii comparate, a teoriei literaturii și a istoriei culturii. Studiile care alcătuiesc volumul *Din luminile veacului* (1967) încearcă să analizeze cât mai adecvat scrieri românești și străine (ale lui Marcel Proust, ale Virginiei Woolf) spre a le detecta laturi definitorii. În *Giordano Bruno. Viața și opera* (1947) obiectul tindea chiar spre cuprinderea monografică a unei personalități, bibliografia, pertinent comentată, fixând originalitatea primului filosof modern care și-a îmbrăcat ideile în forme artistice. Nu o dată **P.** se oprește, în dezacord cu alți specialiști, asupra destinului unui gen, ca în *Evoluția și formele genului liric* (1968). Expunerea teoretică, susținută cu fragmente poetice, parcurge întreaga istorie a liricului, de la primele forme de lirism colectiv până la cele puternic individualizate de astăzi, în relație directă cu istoria socială și spirituală a umanității. Aceeași atitudine de asumare a chestiunilor controversate se află în abordarea unui raport binar, tradiție – inovație, înțeles ca

Sașa Pană, Edgar Papu, Nina Cassian, Nicolae Breban și Ana Blandiana

dualitate obiectivă a procesului creator. Să evidențieze concordanța trecut–viitor, caracteristică spiritului italic, dar nu numai lui, și să avanseze câteva sugestii în confruntările teoretice ale vremii constituie scopul imediat al autorului în demersul din *Fețele lui Ianus* (1970). În spațiul mediteranean, aria culturilor străvechi reprezintă prelungiri ale naturii și, ca atare, surse de inspirație înnoitoare, spre deosebire de culturile nordice, noțional opuse naturii. Îndrăznețe, afirmațiile conving prin expresivitatea ilustrărilor. Fragmentat anterior pe studiul unor teme, idei sau personalități, interesul pentru Renaștere se va extinde considerabil în *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare* (1967), **P.** intenționând aici să dea răspuns la o întrebare fundamentală: care este factorul hotărâtor al modificărilor de structură din care a crescut spiritul modern, dat fiind că epoca segmentează istoria formelor de cultură în două tipuri esențial diferite? Concluzia, întemeiată pe argumente din spațiul literaturii, indică drept sursă a transformărilor acel *spiritus movens* al epocii, căruia îi dau substanță descoperirile geografice. Integrată într-un spațiu cosmic redimensionat, conștiința își va schimba propria structură, consecință răsfrântă și de fenomenul literar. Motivele și temele, urmărite evolutiv, se referă la geografie și istorie (ambele exotice), culoare locală, exacțiunile coloniale, tipul uman exotic, insula și utopia, subliniindu-se mutațiile în percepția naturii și în comportamentul existențial. Demonstrația reprezintă un aport notabil la deslușirea rădăcinilor din care se trage omul modern. **P.** va aborda în studii de sinteză și fenomene artistice mai dificile. *Barocul ca tip de existență* (I–II, 1977) stăruie asupra caracterelor intensive ale stilului, fixând, cu temeiuri filosofice și artistice concrete, câteva coordonate principale: tragismul trăirii, conștiința scindată, atitudinea defensivă, preocuparea pentru sporul de originalitate, ostentația, cultul pentru semnul perlei și al oglinzii, obsesia interiorului, echivocul etc. Structura barocă apare, în comparație cu alte stiluri, inepuizabilă și infinită, confuză și insolubilă din cauza antagonismului ireconciliabil al trăirii, ca la Faust, Hamlet ori Don Juan, de pildă. Exegeza este împlinită prin schițarea reperelor unei viziuni integrale a fenomenului la noi, deși spiritul românesc nu este baroc prin natura sa. La fel va proceda autorul și în *Existența romantică* (1980), o „schiță morfologică a romantismului”, în care se reformulează componentele de profunzime ale structurii și ipostazele ontic-romantice (visul, mitul, muzica, ruinele, călătoria, folclorul, ocultismul și temnița) la nivelul formelor deschise de viață și de artă. Dialectica lor de-a lungul timpului, studiată în *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare* și în *Barocul ca tip de existență*, se continuă sugestiv în această lucrare. Trimiterile frecvente la scriitorii români integrează în romantism și fenomenul autohton, ale cărui trăsături distinctive sunt evidențiate succint într-un capitol special. De altfel, literatura universală și fundalul culturii slujesc de multe ori ca planuri de referință pentru interpretarea creației autohtone. *Din luminile veacului* proiectează comparatist scriitori români: Liviu Rebreanu, G. Călinescu, Tudor Arghezi ș.a., invocând alte universuri naționale, ceea ce le întărește contururile originalității și îi plasează pe o scară valorică mai largă. Iar în *Poezia lui Eminescu* (1971) excursul analitic, concentrat asupra „elementelor structurale”, asupra dimensiunilor liricii eminesciene și a

Edgar Papu vernisând expoziția Margaretei Sterian la Muzeul Literaturii Române. În fundal, Al. Oprea

legăturilor dintre ele, afirmă datele universalității poetului și căile prin care aceasta se realizează – perfecționarea expresiei poetice preexistente, întregirea momentului trăit și prezența germenilor anticipativi. Aceleași rațiuni vor susține și ideea unui protocronism românesc, pe care o aduce în prim-plan volumul *Din clasicii noștri* (1977), aserțiunile privind „anticipările" românești în cultura lumii fiind însă discutabile, greu de validat. Sunt aici o serie de relecturi ale operelor unor scriitori de prim rang: Dimitrie Cantemir, Costache Negruzzi, Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Camil Petrescu ș.a. Protocronismul lui **P.** presupune un mod de lectură axat pe semnalarea antecedentelor novatoare autohtone, precum și o strategie culturală menită să compenseze diverse complexe ale literaturii române. Accentuând ideea „anticipărilor pe plan universal, care au avut loc de-a lungul secolelor în literatura românească", protocronismul se opune sincronismului, încercând să resitueze cultura autohtonă în context universal pe baza precedențelor literare. Nobilă în intenție, concepția se sprijină însă pe un viciu de procedură care nu rămâne fără consecințe: autorul pornește de la o teză, urmărind ca, pe parcursul lecturii, să găsească exemplele necesare confirmării ei. Analiza comparativă de tip protocronist, bazată pe așezarea în balanță a unei scrieri românești și a uneia străine, își relevă disfuncționalitățile îndeosebi prin utilizarea a două unități de măsură diferite. De unde, trei tipuri de decalaje: fie textul românesc e citit fragmentar, fiind prelevate doar părțile mai reușite, pe când cel străin este evaluat integral, cu toate scăderile sale; fie opera românească e interpretată cu un instrumentar critic mai sofisticat, pe când textul străin rămâne prizonierul unor poncife critice (comparația dintre Negruzzi și Flaubert); fie scrierea autohtonă e prezentată ca excepție ireductibilă în opoziție cu opera străină, mereu raliată la o tipologie anume (e cazul lecturii la *O scrisoare pierdută*, unde eseistul exagerează importanța Cetățeanului turmentat). Astfel, deși cuprinde și interpretări plauzibile, cartea este alterată în esența ei de caracterul tezist. Din păcate, lucrurile nu se opresc aici, pentru că protocronismul lui **P.** va fi adoptat și transformat într-o armă de luptă ideologică de criticii din jurul revistei „Săptămâna" (Mihai Ungheanu, Dan Zamfirescu, Paul Anghel ș.a.), care vor face din această concepție unul dintre stâlpii doctrinei izolaționiste a național-comunismului. În fine, în anii '70–'80 câteva studii de istorie și teorie literară ale lui **P.** se întrepătrund, ca și la început, în explicarea fenomenului de cultură umanistă, cu cele privind istoria artei: *Între Alpi și Marea Nordului* (1973), carte de eseuri asupra artei germane, și *Arta și umanul* (1974), cu o problematică vastă, în viziune comparatistă, înscrisă în perspectiva teoriei culturii. Postum au fost publicate lucrări despre estetica lui Dante (un vechi proiect al comparatistului) și despre Eminescu, rămase în diverse stadii de finisare. Traducerile, din literatura spaniolă îndeosebi, reprezintă pentru **P.** preocupări secundare, dar versiunea din Cervantes, *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha* (I–II, 1965), realizată în colaborare cu Ion Frunzetti, rămâne o piesă de virtuozitate arhaizantă.

Că Edgar Papu nu e un critic *sau, oricum, nu e unul în sensul obișnuit al termenului, se vede nu numai din faptul că n-a practicat comentariul literaturii la zi* [...], *dar din înseși obiectivele și temele întregii sale activități. Încă de la începuturi, literatura nu a constituit pentru el un domeniu de referință exclusivă. Interesul său se plasează la răspântia domeniilor culturii și în punctele de întâlnire ale acesteia cu viața. Formele de cultură sunt considerate în paralel cu formele de viață nu spre a fi discriminate, ci, dimpotrivă, asociate. Cultura însăși, în ansamblul ei, e văzută ca o formă de viață și, nu întâmplător, arta e chemată să dea soluții nu numai culturale, ci și existențiale.*

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Răspântii. Forme de viață și cultură*, București, 1936; *Artă și imagine*, Iași, 1939; *Soluțiile artei în cultura modernă*, București, 1943; *Giordano Bruno. Viața și opera*, București, 1947; *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare*, București, 1967; *Din luminile veacului*, București, 1967; *Evoluția și formele genului liric*, București, 1968; *Altdorfer*, București, 1969; *Fețele lui Ianus*, București, 1970; *Poezia lui Eminescu*, București, 1971; *Între Alpi și Marea Nordului*, București, 1973; *Arta și umanul*, București, 1974; *Barocul ca tip de existență*, I–II, București, 1977; *Din clasicii noștri. Contribuții la ideea unui protocronism românesc*, București, 1977; *Existența romantică. Schiță morfologică a romantismului*, București, 1980; *Orizonturi la început de veac*, București, 1982; *Motive literare românești*, București, 1983; *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985; *Despre stiluri*, București, 1986; *Lumini perene. Retrospecții asupra unor clasici români*, București, 1989; *Excurs prin literatura lumii*, București, 1990; *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994; *Eminescu, într-o nouă viziune*, îngr. Vlad-Ion Papu, pref. Zoe Dumitrescu Bușulenga, Iași, 2005;

Estetica lui Dante, Iași, 2005; *Interviuri*, îngr. Ilie Rad și Grațian Cormoș, Cluj-Napoca, 2005. **Traduceri:** Epicur, Lucrețiu, *Texte alese,* introd. C.I. Gulian și Marcel Breazu, București, 1950 (în colaborare cu H. Mihăescu); Florencio Sanchez, *În familie*, București, 1957; Federico García Lorca, *Mariana Pineda,* în Federico García Lorca, *4 piese de teatru*, pref. Mihnea Gheorghiu, București, 1958; Cervantes, *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha*, I–II, pref. Maria Teresa León, postfață Ovidiu Drimba, București, 1965 (în colaborare cu Ion Frunzetti); Ramón del Valle-Inclán, *Tiranul Banderas. Curtea miracolelor*, pref. trad., București, 1967.

Repere bibliografice: Anton Dumitriu, *„Răspântii”*, „Lumea românească” 1937, 92; I. Negoițescu, *„Soluțiile artei în cultura modernă”*, „Saeculum”, 1943, 6; Cornel Mihai Ionescu, *„Călătoriile Renașterii și noi structuri literare”*, VR, 1967, 12; Streinu, *Pagini*, IV, *236–237*; Biberi, *Lumea*, *171–177*; Martin, *Generație*, *166–173*; Balotă, *Labirint*, *417–421*; Vlad, *Convergențe*, *143–148*; Raicu, *Structuri*, *192–197*; George, *Sfârșitul*, I, *36–49*, *272–276*, II, *308–311*; Al. Călinescu, *„Poezia lui Eminescu”*, CREL, 1975, 4; Balotă, *Arte*, *323–330*; Anghelescu, *Creație*, *310–327*; Stănescu, *Jurnal*, I, *233–241*; Ungheanu, *Lecturi*, *257–262*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *163–169*; Zaciu, *Lancea*, *197–201*; Grigurcu, *Critici*, *433–441*; Simuț, *Diferența*, *188–192*; Martin, *Singura critică*, *85–107*; Mircea Martin, *Un tratat de ontologie a stilurilor artistice*, VR, 1987, 10; Grigurcu, *Peisaj*, I, *7–10*; Simuț, *Incursiuni*, *118–126*; Simuț, *Revizuiri*, *7–13*; *Dicț. esențial*, *618–621*; Manolescu, *Lista*, III, *55–63*; Mircea Martin, *Cultura română între comunism și naționalism (II)*, „22”, 2002, 44; Florin Mihăilescu, *De la proletcultism la postmodernism*, Constanța, 2002, *144–160*; Ștefănescu, *Istoria*, *673–678;* Dan Mănucă, *Eminescu și protocronismul*, CL, 2006, 6; Holban, *Ist. lit.*, II, *5–11*; Terian, *A cincea esență*, *568–569*, *571-572*; Manolescu, *Istoria*, *898–901*; Grațian Cormoș, *Edgar Papu și teoria protocronismului românesc*, Cluj-Napoca, 2012. ***S.V., A.T.***

PAPU, Letiția (20.XI.1912, București – 2.V.1979, București), prozatoare, poetă. Este fiica Italiei Papu (n. Bettelli) și a lui Iacob Papu, funcționari, și soră cu Edgar Papu. A absolvit Liceul „Regina Maria” (1930) și Facultatea de Litere și Filosofie din București (1934), continuându-și studiile la Paris (1936–1939). Va fi profesoară de liceu la Turda (1939–1944) și la Cluj (1944–1948), lector de limba franceză la Universitatea bucureșteană (până în 1954) și la Institutul Pedagogic din Pitești (până în 1964). Debutează cu versuri în „Gând românesc” (1937), colaborând apoi la „Universul literar”, „Claviaturi”, „Pagini literare”, „Revista tineretului”ș.a.

Prima carte semnată de **P.,** romanul *Cercul alb* (1945; Premiul Editurii Fundației Regale pentru Literatură și Artă), deși de proporții reduse, este, în mod cert, cea mai reușită scriere a autoarei. Plecând de la pretextul manuscrisului găsit, sunt plasate inspirat elementele romantice ale unei iubiri, ajunsă obsesie, într-un cadru semifantastic, misterios și magic, evitându-se melodrama prin introducerea unui „prolog” ce constituie, de fapt, epilogul întâmplărilor narate. Romanele care au urmat, *Anii iubirii* (1955), *Sub arșița verii* (1957), *Între două oglinzi* (1965), *Succes* (1971) și *Moartea tânărului veteran* (1978), ca și volumele de proză scurtă *Suită dramatică* (1959) și *Mărul cunoștinței* (1968) sunt cărți datate. Indiferent de mediul investigat (muncitoresc, studențesc, artistic), tiparele psihologice sunt stereotipe, unele cu o rudimentară schematizare în sensul imperativelor realismului socialist mai întâi, iar mai târziu în linia unui moralism ostentativ: aceiași indivizi „onești”, care reușesc să înfrângă dușmanul de clasă, ori care, neînțeleși de semeni, izbutesc, în urma unor îndelungi tribulații, să își dovedească nevinovăția. În *Lângă un geam deschis* (1955), ca și în *Noi, cei vii* (1963), autoarea versifică facil și declamativ teme frecvente în literatura momentului, vădind o atitudine entuziast-idilică în raport cu realitățile.

SCRIERI: *Cercul alb*, București, 1945; *Anii iubirii*, București, 1955; *Lângă un geam deschis*, București, 1955; *Sub arșița verii*, București, 1957; *Suită dramatică*, București, 1959; *Noi, cei vii*, București, 1963; *Între două oglinzi*, București, 1965; *Mărul cunoștinței*, București, 1968; *Succes*, București, 1971; *Moartea tânărului veteran*, București, 1978. **Traduceri:** Dimos Rendis, *Pământul patriei*, București, 1953 (în colaborare cu Demostene Botez); Romain Rolland, *Beethoven. Marile epoci creatoare. Catedrala întreruptă*, I–III, București, 1965–1967 (în colaborare cu Nicolae Parocescu), *Iubirile lui Beethoven*, București, 1967 (în colaborare cu Nicolae Parocescu).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *152–155;* Perpessicius, *Opere*, XI, *257–262*; Călinescu, *Opere*, VII, *22–25*; Ion Tiba, *„Sub arșița verii”*, IL, 1958, 6; Magdalena Popescu, *„Între două oglinzi”*, GL, 1965, 43; Piru, *Panorama*, *394–396*; Sorin Titel, *„Succes”*, RL, 1971, 44; Ioana Crețulescu, *Istorie romanțată*, LCF, 1978, 16; *Dicț. scriit. rom.*, III, *624–625.* ***D.Gr.***

PAPUC, Liviu (6.VII.1950, Dornești, j. Suceava), istoric literar, editor, traducător. Este fiul Aureliei (n. Rodinciuc) și al lui Vasile Papuc, impiegat de mișcare la CFR. A urmat școala generală și liceul

la Rădăuți (1957–1969), iar ulterior, până în 1973, a fost student al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, la Facultatea de Filologie, secția engleză–română. Devine doctor în filologie al aceleiași universități în 2002 cu teza *Leca Morariu. Viața și opera.* După terminarea studiilor universitare a funcționat ca profesor la școli generale din diferite localități: Gherăseni, județul Buzău (1974–1975), Iași (1975–1976), Focuri, județul Iași (1976–1984). Ulterior este bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași, din 1992 ocupând poziția de șef de serviciu. Debutează în 1967 în revista „Lumina” a Liceului nr. 2 din Rădăuți, al cărui elev era. Debutul semnificativ are loc în 1971 în revista „Alma Mater”, la care a fost redactor-șef adjunct între 1972 și 1973. Redactor la „Convorbiri literare” (din 1996), a mai fost prezent în „Dacia literară”, „Cronica”, „Timpul”, „Poezia” (secretar general de redacție), „Revista română” (redactor-șef din 2006), „Moldova”, „Steaua”, „Bucovina literară”, „Cele trei Crișuri”, „Crișana”, „Porto-Franco” (Galați), „Familia română”, „Iconar” (redactor-șef în 1995), „Continent” (Suceava), „Hyperion” (Botoșani), „Scriptum” (Suceava), „Kitej-grad”, „Evenimentul”, „Monitorul de Suceava”, „Zori noi”, „Miorița” (Câmpulung Moldovenesc), „Analele Bucovinei” (Rădăuți), „Biblioteca și cercetarea” (Cluj-Napoca), „Memoria ethnologica” (Baia Mare), în „Basarabia”, „Limba română” și „Curierul” (Chișinău), „Origini – Romanian Roots” (New York), „Crucea Malteză” ș.a. A mai semnat Liviu P. Morariu și Olvian Radovici. Debutul editorial al lui **P.** este reprezentat de monografia *Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”* (1989, în colaborare cu Nicoleta Popescu și Radu Tătărucă). Primul său volum personal este *Frânturi de cultură bucovineană*, apărut în 1997. A fost distins cu numeroase premii, între care Premiul Fundației Culturale a Bucovinei (1997, 2004, 2008), Premiul Societății Scriitorilor Bucovineni (1998, 2011), Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (2006) ș.a.

P. reprezintă întruchiparea istoricului literar neobosit, scotocitor de documente, înzestrat cu acribie și cu priceperea sintezei, știind să valorifice relevant „recolta” de material documentar. Activitatea lui de cercetare a fost focalizată cu precădere pe câteva teme sau domenii, frecventate cu perseverență și implicare afectivă: specificul cultural al Bucovinei, câteva realități istorico-literare ieșene, în special legate de societatea Junimea. În *Frânturi de cultură bucovineană,* sunt grupate studii și portrete vizându-i pe Leca Morariu, Constantin Hurmuzachi, Ion Grămadă („scriitorul-erou”, evocat prin intermediul unor fragmente de corespondență), Claudiu Isopescu, Mircea Streinul ș.a. În alte studii autorul acordă atenție unor „periodice uitate”: „Deșteptarea”, „Spectatorul“, „Britanica”, apărute la Cernăuți la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea. Un segment important tratează tema *Eminescu și spiritualitatea bucovineană*. Volumul *Marginalii junimiste* (2003) constituie o prezentare substanțială în materie de informație și opinii, vizând aspecte diverse din existența societății Junimea, îndeosebi din perioada ieșeană. Mai multe texte sunt consacrate istoricului apariției revistei „Convorbiri literare”, examinat sub diferite raporturi (*Începuturile*, *Tipografia*, *Editoriale*, *Librăria* etc.). Un text este intitulat *Cele trei Junimi*, fiind vorba de Junimea culturală, masonică și politică. Masoneria junimistă face obiectul unui capitol aparte. La fel și faimoasa „caracudă” a Junimii, atent și extensiv descrisă și comentată. Sunt prezentate mai multe biblioteci ale unor junimiști importanți (Vasile Pogor, Titu Maiorescu, V. Alecsandri, A. D. Xenopol, Ştefan Vârgolici, Iacob Negruzzi ș.a.). Alte aspecte sunt puse în lumină prin referire la documente, multe inedite, la corespondența membrilor Junimii etc. Între altele, este examinată activitatea unor junimiști în calitatea lor de parlamentari: Alecsandri, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor. Sub genericul *Eminesciene* sunt grupate consemnări privind varii laturi ale existenței poetului și ale ecourilor prezenței sale în peisajul social și cultural: *Noi date despre bibliotecarul Eminescu*, *Eminescu, revizor școlar*, *Eminescu la Ober-Döbling*, *Necrolog Eminescu*, *Un bust pentru Eminescu* etc.; sunt investigate și informații despre procesul Eminescu–Dimitrie Petrino, episod care se înscrie întrucâtva într-o temă mai amplă, examinată separat, *Frământări bibliotecare la 1876*, și, pe de altă parte, complinit de *Istoria unui duel care n-a mai avut loc.* Comentariile care însoțesc gestionarea și dezvăluirea documentelor sunt caracterizate de adecvare și perspicacitate, tip de lucru exemplar pentru demersul istorico–literar. Au fost de asemenea remarcate expresivitatea stilistică pe care aceste incursiuni le posedă. *Marginalii junimiste* este o scriere prezentând multiple limanuri de satisfacție intelectuală, lipsa de prețiozitate și subtilitatea „scotocitorului”

literar conferind multor pasaje din lucrare o identitate beletristică. Alt volum consacrat istoriografiei pe teme junimiste este *Societari junimiști în documente* (2006), în care **P.** a adunat și comentat numeroase documente (din care multe sunt prezentate ca facsimile), în special pagini din corespondența privată a unor membri ai Junimii, identificate în fondurile unor instituții ieșene. Scrisorile – referitoare atât la chestiuni de interes pentru Junimea, dar și la chestiuni politice, ideologice, administrative, sociale etc. – aparțin unor junimiști destul de diferiți ca notorietate: Samson Bodnărescu, Dumitru Boghean, A. C. Cuza, Ioan Ianov, Titu Maiorescu, Ioan M. Melik, Dimitrie Petrino, Vasile Pogor, Alexandru Vlahuță. Unele documente sunt menite să producă o puternică impresie, precum o tulburătoare scrisoare, din februarie 1884, a lui Dumitru Boghean, care dă seama de starea lui Eminescu, vizitat la sanatoriul din Oberdöbling. Tot din categoria investigațiilor pe teme junimiste face parte volumul *Francmasoneria și „Junimea" literară* (2010), elaborat în colaborare cu Mihai Dim. Sturdza și cu Horia Nestorescu-Bălcești. Pe de altă parte, abordând cultura din Bucovina, **P.** dedică una din lucrările sale importante lui Leca Morariu, prezentat monografic sub raport biografic (cadrul familial, anii de formare, participarea la Primul Război Mondial, cariera intelectuală) și prin descrierea multiplelor fațete ale activității sale. **P.** a depus și o notabilă activitate de editor. A îngrijit (uneori în colaborare) mai multe ediții, prima fiind un volum de Mircea Streinul, *Lupul din Țara Huțulilor* (1995). Se remarcă mai cu seamă cele realizate din scrierile lui Leca Morariu, inclusiv seria *Opere* (I–III, 2011–2012), iar dintre antologii poate fi menționată seria de volume (primele patru întocmite împreună cu Doina Papuc) în care sunt regrupate texte privitoare la Bucovina: *Bucovina în reportaje de epocă* (2000), *Bucovina în scrieri de epocă* (2005), *Bucovina în consemnări de epocă* (2009), *Bucovina în relatări de epocă* (2009), *Bucovina în mărturii de epocă* (2010), *Bucovina în notații de epocă* (2011). **P.** are și o consistentă activitate de traducător, transpunând (singur sau în colaborare) mai ales din franceză, dar și din engleză, lucrări enciclopedice sau beletristice, unele semnate de autori importanți: Jean Piaget, Marguerite Duras, Romain Gary, Francis Scott Fitzgerald ș.a.

SCRIERI: *Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu"* (în colaborare cu Nicoleta Popescu și Radu Tătărucă), Iași, 1989; *Biblioteca edițiilor Mihai Eminescu românești și străine (1889–1989)* (în colaborare cu Constantin Mălinaș), Oradea, 1989; *Frânturi de cultură bucovineană*, postfață Dan Mănucă, Iași, 1997; *Marginalii junimiste*, Iași, 2003; *Leca Morariu*, Iași, 2004; *Societari junimiști în documente*, Iași, 2006; ed. 2, Iași, 2008; *Francmasoneria și „Junimea" literară* (în colaborare cu Mihai Dim. Sturdza și Horia Nestorescu-Bălcești), București, 2010. **Ediții:** Mircea Streinul, *Lupul din Țara Huțulilor*, postfața edit., Chișinău–Rădăuți, 1995; Teodor Burada, *Testamentul meu*, postfața edit., Iași, 1998 (în colaborare cu Vasile Pop-Luca); Leca Morariu, *Hoinar*, pref. edit., Iași, 2000, *Viață*, pref. edit., Iași, 2001, *Eminescu. Note pentru o monografie*, pref. edit., Iași, 2001, *Pe urmele lui Creangă și Drumuri oltene*, pref. edit., Iași, 2004, *Ion Creangă*, postfața edit., Iași, 2008, *Scrieri istorico-literare*, pref. edit., 2009, *Opere*, I–III, Iași, 2011–2012; Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, pref. edit., Iași, 2000 (în colaborare cu Doina Papuc); Ioan Artemie Anderco, *Jurnal (1876)*, pref. edit., Iași, 2001; Dimitrie Gall, *Jurnal de prizonierat*, pref. edit., Iași, 2005 (în colaborare cu Vasile Pop-Luca); Costache Papuc, *Dascăl pe valea Ozanei*, introd. edit., Iași, 2005; George Vâlsan, *Pământul românesc și frumusețile lui*, postfața edit., Iași, 2008; Alexandru Gh. Morariu, *Scrieri*, introd. edit., Iași, 2010; Petru Th. Missir, *Scrieri literare și politice*, introd. edit., Iași, 2010; Emilian Slușanschi, *Articole, amintiri, mărturii*, pref. Ion Agrigoroaiei, Iași, 2011. **Antologii:** *Bucovina în reportaje de epocă*, Iași, 2000 (în colaborare cu Doina Papuc); *Discursuri parlamentare junimiste*, Iași, 2000; *Bucovina în scrieri de epocă*, pref. edit., Iași, 2005 (în colaborare cu Doina Papuc); *Bucovina în consemnări de epocă*, pref. edit., Iași, 2009 (în colaborare cu Doina Papuc); *Bucovina în relatări de epocă*, pref. edit., Iași, 2009 (în colaborare cu Doina Papuc); *„Convorbiri literare". Corpus de texte ilustrative*, I, partea I, Iași, 2009 (în colaborare); *Bucovina în mărturii de epocă*, pref. edit., Iași, 2010; *Bucovina în notații de epocă*, pref. edit., Iași, 2011; *Urmașilor mei*, pref. edit., vol. I: *Testamente din anii 1859–1862*, vol. II: *Testamente din anii 1863–1870*, Iași, 2011 (în colaborare cu Olga Iordache). **Traduceri:** Francis Scott Fitzgerald, *Visuri de iarnă și alte povestiri*, pref. trad., Iași, 1992; Edgar Wallace, *Conturi lichidate*, Iași, 1992; Alfred de Musset, *Gamiani sau Noaptea plăcerilor*, Iași, 1995; Georges Barbarin, *Secretul Marii Piramide*, Iași, 1997; James M. Buchanan, *Limitele libertății*, Iași, 1997; Jean Delumeau, *Păcatul și frica*, II, Iași, 1998 (în colaborare); *Mituri și simboluri politice în Europa Centrală*, îngr. Chantal Delsol, Michel Maslowski și Joanna Nowicki, Chișinău, 2003; Jean Lacouture, *Stendhal: fericirea rătăcitoare*, Chișinău, 2005; Jean Piaget, Bärbel Inhelder, *Psihologia copilului*, Chișinău, 2005; Robert Muchembled, *Orgasmul și Occidentul.*

O istorie a plăcerii din secolul al XVI-lea până în zilele noastre, Chișinău, 2006; Marguerite Duras, *Extazul Lolei V. Stein*, Chișinău, 2006; Romain Gary, *Dincolo de limita aceasta biletul își pierde valabilitatea*, Chișinău, 2007, *Himere*, Chișinău, 2007; *Kebra Nagast: Biblia etiopiană*, Chișinău, 2011 (în colaborare cu Elena Antohi).

Repere bibliografice: Liviu Antonesei, *Un excelent traducător*, „Monitorul”, 1995, 1237; Dan Mănucă, *Trepte spre sinteză*, „Bucovina literară”, 1997, 4–7; Florin Faifer, [*Liviu Papuc*], DL, 1997, 27, ALIL, t. XLIV–XLVI, 2004–2006; George Bădărău, *Amănunte esențiale*, CL, 1997, 8; Mircea A. Diaconu, [*Liviu Papuc*], „Crai nou”, 1997, 1885, ALA, 2005, 754; Sergiu Ailenei, *Un spirit polemic*, CL, 2002, 2; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *317–318*; Ilie Dan, *Popas printre oameni și cărți*, Iași, 2004, *113–115*, *136–138*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *172*; Constantin Cubleșan, *Eminescu în privirile criticii*, Cluj-Napoca, 2005, *33–40*; Ion Popescu-Sireteanu, *Bucovina. Oameni și cărți*, Timișoara, 2005, *314–320*; Constantin Coroiu, [*Liviu Papuc*], CLT, 2007, 90, 91, CL, 2008, 8, 9; Paul Aretzu, *Scara din bibliotecă*, București, 2007, *217–223*; Ilie Dan, *Retrospectivă și perspectivă*, Iași, 2007, *271–279*; Marius Chelaru, *,,Societari junimiști în documente”*, CL, 2008, 11; Gh. Giurcă, *Secvențe cultural-literare bucovinene*, Suceava, 2008, *105–108*; Ilie Dan, *Din cărți și despre cărți*, Botoșani, 2010, *115–117*. ***N.Br.***

PARADIGMA

Anul 19, Nr. 3-4 / 2011

Revistă multilingvă de cultură — director fondator MARIN MINCU

Bacovia – azi

Bogdan Crețu — Bacovia – ludic?

Șerban Foarță — Secvențe bacoviene

PARADIGMA, revistă apărută la Constanța din 15 mai 1993, inițial lunar, apoi neregulat, sub direcția lui Marin Mincu. Colectivul de redacție menționat în numărul inaugural este alcătuit din Mihai Cimpoi, Ion Dan Nasta, Ștefania Plopeanu (Ștefania Mincu), George Popescu, Monica Spiridon, iar colegiul consultant din Enrique Badosa (Spania), Catherine Durandin (Franța), Alfredo Giuliani (Italia), Adam Puslojić (Iugoslavia), Manuel Simões (Portugalia). În amplul articol din primul număr, Marin Mincu, invocându-l ca model pe Constantin Noica, pune problema omologării creatorilor români în cultura europeană. Intenția e de a sublinia tocmai acea românitate subînțeleasă, ignorată de comentatorii străini: „Oricine poate constata la fața locului cât este de dificil să-i convingi pe francezi că Ionescu, Tzara, Cioran (ale căror nume au fost franțuzite), nu sunt exclusiv «francezi» și că Paul Celan este român. Nu se admit aprioric, și asta devine cel mai grav lucru, nici o inserție, fibră, cicatrice, determinație de românitate în structura operelor lor, ca și cum acestea ar fi apărut din neantul pur”. Pornind de la convingerea că „există o plasmă originară a limbii române”, autorul articolului avansează și o soluție: „În loc de astfel de atitudini specifice unui soi de adolescență prelungită, ar fi cazul să reîncepem, serios, să facem cultură, pornind din nou de la problemele de fond, cu gravitate, cu aplicație, cu implicare, cu pasiune noiciană”. În primul număr sunt publicate în facsimil și scrisori ale lui Cioran către Marin Mincu, precum și un interviu cu Umberto Eco. **P.** promovează îndeosebi literatura contemporană română și italiană și dialogul dintre ele. Numerele sunt dedicate, în mare parte, unor personalități ale vieții culturale românești și italiene: Eminescu, Mircea Eliade, Mircea Ivănescu, I. D. Sîrbu, Nichita Stănescu, Tudor Arghezi, Eugen Ionescu, I. L. Caragiale, Ion Barbu, Marin Sorescu, Nicolae Breban, G. Călinescu, G. Bacovia, Mario Luzi, Paul Celan, Lorenzo Renzi, Umberto Eco, Pier Paolo Pasolini ș.a. Sunt incluse interviuri și texte critice despre fiecare personalitate evocată, traduceri din opera autorului, în italiană ori în română. Rețin atenția, în numărul 2–3/1993, și interpretările unor semiologi italieni (Cesare Segre, Gian Paolo Caprettini ș.a.) privind opera eminesciană, alături de cele ale lui Marin Mincu (despre textualizare la Eminescu), Octavian Soviany, Ștefania Plopeanu ș.a., precum și dosarul *Eminescu a Firenze*, despre

traducerea *Luceafărului* în italiană, realizată de Sauro Albisani; în numărul 1–3/1996 traducerile în italiană și franceză din Nichita Stănescu, textele critice dedicate operei acestuia (în special cel semnat de G. Rotiroti); în numărul 2/1998 studiul despre Ion Barbu și poezia textualistă, semnat de Marin Mincu, în care se propune paradigma barbiană pentru poezia română actuală; în numărul 1/1999 intră o convorbire a lui Mihai Șora cu Marin Mincu despre Eugen Ionescu și un text al directorului **P.** despre dramaturg, insistând pe dimensiunea universală, dar și pe cea locală („spiritul creativ muntean", inovativ și polemic); în numărul 1/2000 studiul lui Marin Mincu despre Tudor Arghezi și „tentativa dramatică de constituire a eului poetic", aspirație prin care poezia acestuia marchează un moment esențial în evoluția spre modernitate a liricii românești. Alte numere găzduiesc dezbateri pe teme de interes „la zi": poezia tânără din Basarabia (nr. 1–3/ 1994), în care sunt publicați Dumitru Crudu, Irina Nechit, Grigore Chiperi, Emilian Galaicu-Păun, Aura Christi, postmodernismul (6–9/1997), semiotica italiană (10–12/1997), canonul și canonizarea. Paginile despre postmodernism conțin o discuție teoretică detașată, lipsită de partis-pris-uri ideologice, despre postmodernitate și postmodernism (Marin Mincu), aspectele postmodernismului sau raportul ambiguu cu modernitatea (Alexis Nouss, Gheorghe Crăciun), fără să lipsească aplicațiile ce au în vedere literatura română. Numărul cuprinde și un amplu text din Gianni Vattimo, *Dialectică, diferență, gândire slabă*, în traducerea Ștefaniei Mincu. Dezbaterea cu privire la canon și canonizare ocupă mai multe numere din 2001–2003 și abordează probleme precum noțiunea canon literar, modul de funcționare al acestuia, la noi, în perioada interbelică, emergența unui „canon textualist". Articolul inaugural al lui Marin Mincu, *Canon și axiologie*, face ordine într-un teritoriu lăsat pe seama defilărilor de revistă. Polemizând cu Gheorghe Crăciun, care disocia canonul optzecist de „valoare", Marin Mincu acreditează ideea perenității criteriului axiologic în constituirea oricărui canon, inclusiv a celui contemporan și discută importanța autenticității în canonul textualist al anilor '60–'80. La anchetă participă Ion Pop, Ioan Buduca, Paul Cornea, Irina Mavrodin, Angela Marinescu, Livius Ciocârlie, Daniel Cristea-Enache, Ion Simuț, Mircea Martin, Mihai Zamfir, Romul Munteanu, Cornel Ungureanu ș.a. Numărul 1–2/ 2003 cuprinde unul dintre primele dosare consistente despre generația 2000, „o nouă generație literară", dosar la care participă Marin Mincu, Ștefania Mincu, Radu Voinescu, Bogdan Alexandru Stănescu, Octavian Soviany și în care sunt publicați tineri autori: Elena Vlădăreanu, Doina Ioanid, Răzvan Țupa, Zvera Ion, Ruxandra Novac, Domnica Drumea, Claudiu Komartin, Dan Sociu. **P.** devine una dintre principalele reviste care susțin și stârnesc dezbateri critice legate de generația 2000. Numărul 1–2/ 2004 cuprinde o dezbatere pe tema *Nichita Stănescu și generația nouă*, la care, pe lângă autori consacrați precum Ștefania Mincu, Al. Cistelecan, Mircea Cărtărescu, Ruxandra Cesereanu, Solomon Marcus, Bogdan Ghiu, răspund provocării și tineri scriitori precum Elena Vlădăreanu, Mircea Țuglea, Miruna Vlada sau Raluca Dună. Un dosar despre „pornografie și erotism", pornind de la „acuzele" aduse generației 2000, este publicat în numărul 3–4/ 2004. În revistă își fac loc și transcrierile discuțiilor din cadrul Cenaclului Euridice, coordonat de Marin Mincu. Începând cu numărul 1–2/ 2005, revista are și un supliment intitulat „Generația 2000", în care apar texte importante precum *Ce este fracturismul. O precizare* de Dumitru Crudu sau studii teoretice și critice scrise de Marin Mincu, Ștefania Mincu, Octavian Soviany, Bogdan Crețu, Radu Vancu, Cosmin Ciotloș ș.a. Între timp, în redacție intră și Octavian Soviany, Mircea Țuglea, Ștefan Borbely și Bogdan Crețu. În numărul 1–2/ 2009 se discută despre „condiția istoriilor literare azi", ca urmare a apariției *Istoriei critice a literaturii române* de Nicolae Manolescu. Participă Antonio Patraș, Paul Cernat, Octavian Soviany, Bogdan Crețu, Constantin Pricop, Irina Petraș, Ion Buzera, Ștefania Mincu, Florin Mihăilescu și Luca Pițu. Numărul 3–4/ 2009 cuprinde, pe lângă o dezbatere despre „complexele și iluziile literaturii române", un grupaj *in memoriam* Marin Mincu. Revista continuă și după dispariția directorului ei, păstrându-și orientarea teoretică și cultivând dezbateri. În numărul 3–4/ 2012 sunt restituite pagini de roman inedite de Marin Mincu și apare un dosar consistent cu traducerile Ștefaniei Mincu din poeți italieni actuali. În afară de texte critice și eseuri, **P.** publică și poezie în română și în italiană. Se mai remarcă interviurile lui Marin Mincu cu Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Umberto Eco, Eugeniu Coșeriu, Nicolae Breban, Gianni Vattimo. De asemenea, sunt publicate poeme de Eugenio Montale,

Gabriella Sobrino, Mario Luzi sau Alfredo Giuliani, corespondența lui Emil Cioran cu Dieter Schlesak, traducerile lui Mircea Ţuglea din Paul Celan ș.a. Revista este ilustrată cu eleganță de artiști plastici precum Spiru Vergulescu, Sorin Ilfoveanu, Sorin Dumitrescu, Mircia Dumitrescu. ***N.S., R.D., B.C.***

PARADOX, revistă apărută la București de la 1 mai 1990 până în august 1991 (patru numere), sub direcția lui Marcel Duță, secretar de redacție fiind Andrei Nestorescu. În editoriale precum *Cultura și puterea*, *Prin cultură la democrație*, *Mitologia tiparului* și *Falsa normalitate*, Marcel Duță abordează teme prin care dorește să stabilească „raportul de atâtea ori paradoxal între cultură și putere”. Preocuparea pentru publicarea de materiale inedite sau pentru restituirea unor texte mai puțin cunoscute se îndreaptă atât spre numele mari ale culturii românești, cum ar fi Mircea Eliade (*Despre rugăciune*, conferință radiofonică din 9 martie 1935), Mircea Vulcănescu (*Despre spiritul românesc*, text preluat din „Caete de dor”, 1952), Vintilă Horia (scrisoare trimisă lui Petre Pascu la 6 octombrie 1990), Constantin Noica (*Războiul formelor*), Dimitrie Cuclin (*Confesiuni*), dar și spre traduceri în premieră din Plutarh, Mario Vargas Llosa, Mihail Bulgakov (*Jurnal*, în versiunea Anei-Maria Brezuleanu) sau Al. Zinoviev (*Comunismul ca realitate*). Cu poezii sunt prezenți Ion Mustață, Victoria Ana Tăușan, Monica Pillat, Lia Miclescu și, sub titlul *Recuperări*, Pan M. Vizirescu și Dimitrie Cuclin. În numărul 4 un interesant grupaj, *O dinastie de scriitori*, îi prezintă pe Ion, Dinu și Monica Pillat, precum și patru scrisori inedite ale lui Dinu Pillat către soția sa. Revista mai cuprinde rubrici dedicate teatrului, muzicii, filmului, recenzii de cărți, evocări ale unor scriitori, dintre care, sub semnătura Sandei Diamantescu, o rememorare intitulată *Ultima întâlnire cu Petru Comarnescu*. ***M.Ş.***

PARALITERATURĂ. Termeni alternativi: literatură de masă, literatură de consum, literatură comercială, literatură serială, literatură populară, literatură senzațională, subliteratură, literatură de frontieră. Conceptul **p.** este inteligibil într-un sistem care opune literatura „înaltă”, destinată elitelor, unei literaturi „joase”, produsă pentru mase. Termenul ca atare, deși a circulat în varii forme din secolul al XIX-lea (în care ieftinirea tipăriturilor a dus la crearea acelei literaturi combătute de Sainte-Beuve sub numele „literatură industrială”), a început să fie problematizat în teoria literară postmodernă, adică în momentul în care dualitatea ierarhică înalt–jos a început să fie chestionată și deconstruită. Postmodernismul inițiază astfel la nivel sistemic atât reconsiderarea canonică retrospectivă a **p.**, cât și transformarea ei în obiect de studiu academic. Totuși, după cum se poate observa și în istoria literaturii române moderne, **p.** a însoțit ca o umbră, sub diverse denominații, literatura omologată critic. De altfel, începuturile literaturii române moderne stau sub influența romanelor senzaționale franțuzești, fiind vorba în primul rând de *Misterele Parisului* de Eugène Sue (1843). Un alt model paraliterar prezent încă de la început este literatura de tip *romance*, sub al cărei semn apare romanul *Elvira sau Amorul făr' de sfârșit* (1844), urmat de o lungă serie de scrieri similare. Deși mediocră, această literatură creează sistemul în interiorul căreia vor apărea primele romane importante la noi. De asemenea, creează fondul autohton de subiecte la care cititorul român care nu are acces la librăria occidentală sau dorește subiecte locale va putea recurge în continuare. *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon (1862), considerat primul nostru roman important, este adânc îndatorat literaturii senzaționale. În scrierea lui Filimon coexistă, după cum arăta Paul Cornea, cele două filiere – „înaltă” și cea „joasă” – al căror amestec atestă atât importanța elementului senzațional în cristalizarea romanului autohton, cât și faptul că apele nu se despărțiseră încă între „înalt” și „jos”. Alți scriitori canonici influențați de **p.** vor fi I.L. Caragiale, apoi Mihail Sadoveanu, ale cărui începuturi literare vor fi influențate de foiletoanele cu haiduci de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Tot acest proces de import și adaptare a ridicat de la început o serie de probleme criticilor români. Ei s-au întrebat, pe de o parte, cum pot scădea fluxul de traduceri în favoarea producției locale și, pe de altă parte, cum pot exporta literatura națională pentru ca aceasta să devină cunoscută în Europa. Astfel, Titu Maiorescu pretinde în studiul *Literatura română și străinătatea* (1882) că a găsit rețeta exportării cu succes a literaturii noastre. Formula ar fi următoarea: conținut autohton plus formă occidentală („acest element original al materiei, îmbrăcat în forma estetică a artei universale”). Dacă Maiorescu aproba exportul unui fond național sub o formă „universală”, în numele aceleiași ecuații, doar că privite în

sens invers, el lupta împotriva „formelor fără fond”, adică împotriva acelor forme occidentale importate în România, dar care nu găseau aici un fond corespunzător care să le permită transplantul. În cadrul grupării literar-politice Junimea, al cărei lider este, Maiorescu construiește în anii 1870–1890, inclusiv prin interacțiunea polemică cu C. Dobrogeanu-Gherea și cu revista „Contemporanul”, începutul unui sistem estetic românesc. Maiorescu inițiază o cristalizare a criteriilor de validare estetică. Argumentele lui sunt naționalist-conservatoare: importul unei forme occidentale este util în măsura în care această formă găsește un corespondent organic pe pământ românesc. Criticul privea cu ochi răi, ca și Gherea de altfel, programele de modernizare accelerată prin arderea etapelor. Deși nu s-a pronunțat direct asupra romanului senzațional, este lesne de indus că l-ar fi discreditat în numele discrepanței dintre forma senzațională a aventurilor și datele poporului român, pe care le idealiza: pentru el, lucrul cel mai de preț pe care-l avea de oferit la export România era „viața specific națională”, prin care înțelegea că „persoanele principale trebuie să fie tipurile unor clase întregi, mai ales a țăranului și a claselor de jos”. Din cercul Junimii, cel care se pronunță asupra **p.** este M. Eminescu, în recenzia *„Novele din popor” de I. Slavici* (1882). Poetul are idei similare lui Maiorescu („orice lucrare literară însemnată cuprinde [...] o lucrare de rezumațiune a unor elemente preexistente din viața poporului”), dar le dă o formă mai violentă când le îndreaptă împotriva importurilor de literatură senzațională. Pentru Eminescu, „fantezia pură”, prin care înțelege caracterul senzațional lipsit de realism (adică de raporturi cu realitatea poporului român, așa cum o idealiza poetul) nu face decât să corupă și să strice gustul național în materie de literatură și morală: „Sunt scriitori [...] cari [...] scornesc fel de fel de cai verzi, creațiuni ale fanteziei pure fără corelațiune cu realitatea, creațiuni ce, prin noutatea lor, atrag poate câtva timp publicul și sunt la modă. [...] acești autori [...] primejduiesc în mare grad gustul, sentimentul adevărului și bunului simț”. Se poate argumenta că acțiunea îndreptată de Junimea împotriva traducerilor din literatura de consum este legitimată parțial de concurența pe care acestea o făceau producției autohtone. Argumentul lui Eminescu ar fi astfel unul pragmatic: înainte de a imita „creațiuni ale fanteziei pure fără corelațiune cu realitatea”, literatura română trebuie să-și creeze propria realitate (bază de subiecte). Însă nu este mai puțin adevărat că argumentul etic și etnic utilizat de Eminescu va avea consecințe pe termen lung, influențând critici naționaliști ca N. Iorga, care vor lupta împotriva literaturii moderniste și a „pornografiei” sau a „spiritului străin” aduse de aceasta. Tipul de valorizare introdus de Maiorescu și Eminescu va fi răsturnat dialectic în următoarea etapă a **p.** în România, istoric situată în perioada interbelică și corespunzând creării și consolidării canonului modernist prin critici ca E. Lovinescu și G. Călinescu. Ei se opun criticilor de direcție etică/ etnică de tipul N. Iorga. **P.** este mediată critic prin intermediul conceptului „aventură”, importat pe filieră franceză (Jacques Rivière, André Gide, Albert Thibaudet). Conceptul va influența în România generația lui Mircea Eliade pe un traseu care include și conceptul „act gratuit” al lui Gide, introdus în romanul *Les Caves du*

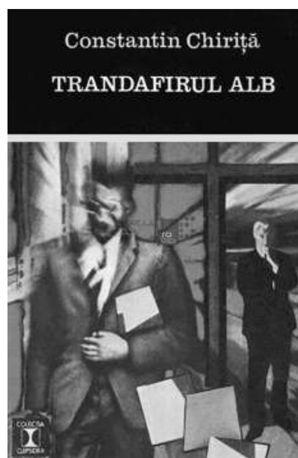

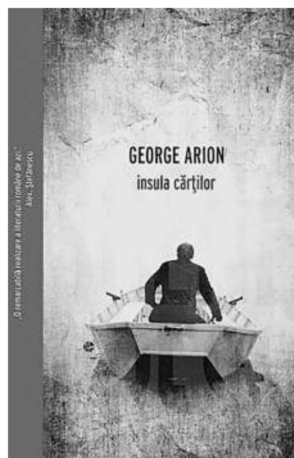

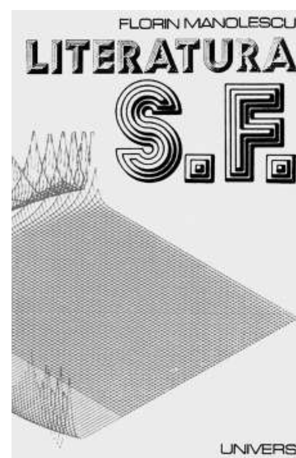

Vatican (1914). Reprezentativ este eseul lui Eliade din volumul *Oceanografie* (1934) despre literatura polițistă. El își declară adeziunea la această literatură prin intermediul unor criterii care-l evocă pe Gide, un autor extrem de important pentru generația lui: „Un roman polițist este întotdeauna o lectură reconfortantă, stenică și pură. Înainte de toate o lectură pură; acolo toți criminalii sfârșesc prin a fi prinși, escrocii se sinucid, iar detectivul se logodește. E singura speță de roman în care morala nu enervează; pentru că e un roman fantastic și logic, și nu știu dacă ați observat că în jocurile (iluzorii) ale fanteziei nebunești (adică perfect logice) există o paradisiacă puritate morală". De remarcat însă că Eliade respinge în același text literatura sentimentală, căreia nu îi găsește nici o filieră de valorizare. Un moment și mai important pentru includerea **p.**, via aventură, în sistemul estetic românesc este capitolul dedicat de G. Călinescu lui Cezar Petrescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941). Călinescu nu îi recunoaște mari merite literare lui Cezar Petrescu, în schimb îi recunoaște rolul de furnizor de subiecte senzaționale într-o literatură dominată de un realism prea pedestru. A scrie romane senzaționale cum face Cezar Petrescu, spune Călinescu, înseamnă „a elibera conștiința creatoare, a o dezlega de tirania realității", adăugând: „Vina scriitorului [...] este [...] de a nu voi să scrie romane senzaționale în deplină sinceritate, spre a deveni un Eugène Sue ori un Al. Dumas, la fel de geniali în felul lor ca și Balzac". Sintetizând, în acest model este depășită desconsiderarea **p.** ca acumulare de fapte senzaționale contrare realismului. Dimpotrivă, tocmai libertatea în raportul cu realismul adusă de această acumulare este pozitivată. Pe de altă parte, trebuie remarcat totuși că din **p.** sunt reținute genuri ca literatura de aventuri sau literatura polițistă, și nu genul literaturii sentimentale sau romanțioase, pentru care atât Eliade, cât și critici precum E. Lovinescu sau Călinescu manifestă un dispreț violent. Altfel spus, **p.** este integrată în *mainstream* prin acele segmente ale ei (literatura polițistă, literatura de aventuri) care nu forțează canonul *mainstream* să se autoreconsidere: astfel, caracterul rațional al literaturii polițiste sau caracterul masculin al literaturii de aventuri sunt criterii care se găsesc printre criteriile de validare în interiorul acestui canon. Spre deosebire de literatura sentimentală, al cărei caracter prea „feminin" este privit cu superioritate de critici, în majoritate bărbați. Următoarea etapă istorică se situează în perioada comunistă (1948–1989). Spre deosebire de regimurile anterioare, comunismul va investi sistematic și consistent în acest câmp literar. El este cel care creează o piață propriu-zisă pentru literatura populară și îi va conferi respectabilitate. Regimul comunist este interesat de genuri ca literatura polițistă și SF-ul din rațiuni de propagandă, lucru anticipat într-un articol din 1945, *Apărarea literaturii polițiste*, de N. Steinhardt: „Într-o concepție progresistă a culturii, romanul polițist poate deveni o excelentă cale de promovare a unor idei pacifiste, antirasiale sau de liberare economică. Păstrând cadrul care constituie senzația și distracția, un autor poate prea bine arăta eroi în luptă cu trusturi acaparatoare, organizații fasciste internaționale sau altele asemănătoare". **P.** este promovată masiv în anii '50 ca suport al realismului socialist în urma discuțiilor din URSS, produse după Congresul al II-lea al scriitorilor sovietici (decembrie 1954), privind literatura

„pentru copii și tineret” (denominația s-a păstrat până astăzi în interiorul Uniunii Scriitorilor din România, și ea o creație instituțională a comunismului, datând din 1949). Așadar, **p.** apare acum în ipostaza de instrument educativ, prin care generații de tineri cititori să fie seduse narativ, prin instrumentele specifice ale literaturii de consum, și îndoctrinate ideologic corespunzător. Deși realismul socialist își pierde semnificativ din influență după 1964, el va rămâne cel mai activ, din toată zona literaturii române, în romanele polițiste și de spionaj, care instrumentează chestiuni prea sensibile ideologic și politic pentru ca manevrarea lor să fie lăsată pe seama liberului arbitru al scriitorilor. Pentru felul în care comunismul instrumentează genurile populare este instructivă lectura primei panorame asupra literaturii contemporane publicate în comunism: Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964* (1965). În sumarul acesteia, alături de capitole inevitabile pentru poetica realismului socialist, cum e *Romane de observație socială*, își fac locul și o serie de genuri populare: *Alte categorii de roman: satiric, memorialistic, de aventuri, polițist, de anticipație etc.*. Devin astfel obiectul istoriei literare contemporane autori precum Constantin Chiriță, Haralamb Zincă, Theodor Constantin, Sergiu Fărcășan, Victor Kernbach, Vladimir Colin. Includerea este mediată ideologic astfel încât să fie scos în prim-plan caracterul educativ, și nu caracterul ei senzaționalist. Se semnalează „pericolul mai accentuat al alunecării în anecdotica gratuită, în senzaționalul fără semnificație” care pândește îndeosebi literatura SF: „Plutind în ipotetic, ea pune imaginației frâne cu totul aproximative și nu este exclus ca anumiți autori dezamăgiți de a nu se putea realiza în romanul propriu-zis de senzație, de tipul «Colecției celor 15 lei», refuzat din principiu de cititorul evoluat, să caute compensații în literatura de anticipație”. Ideologia oficială caută să excludă din ecuație orice caracter gratuit al senzaționalului (spre deosebire de ceea ce teoretizaseră Eliade și Călinescu), dirijând pragmatic toate energiile scriitorilor către imaginarea omului nou comunist: „Indiferent în ce ere, trecute sau viitoare, ne-ar transpune, literatura își îndreptățește existența în măsura în care mediază cunoașterea omului. Vorbind despre umanitatea de mâine, ea propune de fapt o imagine a omului contemporan, [...] în perspectiva devenirii”. Este important de subliniat ambivalența generală a marxismului față de **p.** Pe de o parte, marxismul o ia în serios, considerând-o relevantă ideologic – Karl Marx însuși, în *Sfânta familie* (1845), analizase pe larg *Misterele Parisului*, roman în ale cărui clișee descifrase ideologia utopiei burgheze –, dar și de o largă accesibilitate populară (spre deosebire de experimentele elitist-estetiste). Totuși, deși regimurile socialiste investesc masiv în genuri ale ficțiunii populare, pe de altă parte ele o tratează cu suspiciune ca „artă serială”, văzând aici o formă de exploatare capitalistă a culturii, adică, pe scurt, kitsch. În *Dicționar de estetică generală* (1972), definiția dată de Victor Ernest Mașek kitsch-ului este exemplificată prin subgenurile **p.**: „Kitsch semnifică arta-surogat, precum și toate acele produse artistice concepute în spiritul exploatării doar a unuia sau unora din grupurile de stimuli ce intră în compunerea artei: stimuli de ordin *biologic* (îndeosebi cei erotici), de ordin *etic* (sentimentalismul), de ordin *magic* ori *ludic*. Kitsch-ul se referă, prin urmare, la un univers lipsit de profunzime și de semnificații social-umane superioare”. O sinteză a acestor contradicții care marchează abordarea marxistă a **p.** este formulată în aceeași epocă de Ion Ianoși, în prefața la lucrarea lui Hermann István *Kitsch-ul, fenomen al pseudoartei* (1973): „înfruntarea «culturii de masă» burgheze pune estetica marxistă în fața unor probleme mai complicate decât a pus-o așa-zisa «cultură elitară»: aceasta din urmă își afișase orgolios aristocratismul, pentru noi inacceptabil, pe câtă vreme prima pedalează anume pe «democratism», dar cu un scop contrar valorilor artistice autentice”. La fel ca în cazul etapelor anterioare, în perioada comunistă sunt integrate cu precădere acele genuri ale ficțiunii populare (SF, romanul polițist) care pot fi asociate cu un model de raționalitate deja canonic. Deși literatura de tip *romance* va avea colecții specializate precum „Romanul de dragoste” de la Editura Eminescu, cu tiraje de zeci de mii de exemplare, genul ca atare a continuat să întâmpine rezistență. Printre excepții s-a numărat romanul *Arta conversației* (1980) de Ileana Vulpescu, un fenomen de public, vândut într-un tiraj inițial de 100 000 de exemplare și confirmat prin zeci de cronici (nu toate pozitive). În fine, o nouă etapă își face apariția odată cu instalarea paradigmei postmoderne în literatura română. Deși acest fenomen se instituționalizează în anii 1990–2000, rădăcinile lui pot fi detectate încă din anii 1970–1980. O serie

de critici – Florin Manolescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Marian Popa, Dan Culcer, Mircea Opriță, Voicu Bugariu, Cornel Robu – dedică eforturi, uneori și în calitate de scriitori (Crohmălniceanu, Manolescu, Popa, Opriță, Bugariu), recuperării canonice a unor genuri paraliterare. Principalul gen care beneficiază de aceste eforturi este SF-ul. În zona acestuia vor experimenta și o serie de scriitori *mainstream* din generația ’80 (Mircea Nedelciu, Mircea Cărtărescu, Ioan Groșan). Astfel, SF-ul se transformă de-a lungul anilor ’80 în genul cu indicele de literaritate cel mai ridicat dintre genurile literaturii populare. Integrarea **p.** în *mainstream*, deși clamată teoretic de postmoderniști, va rămâne însă un proces incomplet până în prezent. Această etapă coincide în bună parte cu postcomunismul și are o componentă economică care îi modulează aspectul. În *Remaining Relevant after Communism* (2006) Andrew Baruch Wachtel remarca felul în care piețele culturale est-europene au trebuit să gestioneze importurile agresive ale literaturii de consum occidentale după 1989: „Apariția ficțiunii populare occidentale a fost cu siguranță unul dintre rezultatele cele mai șocante ale prăbușirii comunismului pentru scriitorii din Europa de Est”. Regimul comunist impusese o politică protecționistă asupra traducerilor de-a lungul perioadei 1948–1989. Numărul lor fusese ținut sub control, astfel încât producția autohtonă de literatură să fie încurajată. După 1989, odată cu dispariția sistemului de control, dar și a redistribuirilor care încurajau producția de carte fără grija randamentului comercial, numărul traducerilor explodează (în raport invers de proporționalitate cu calitatea), producând inflație, iar vandabilitatea scriitorilor români are de suferit. Acest lucru se vede chiar la nivelul unor genuri populare. Literatura SF scrisă în română, deși are în 1990, imediat după căderea comunismului, o importantă comunitate de fani și cititori și deși va continua să lanseze o serie de autori importanți, ajunge la tiraje din ce în ce mai scăzute. În schimb, romanului polițist căderea comunismului i-a fost aproape fatală, dată fiind asocierea sa cu personajele sale principale, milițienii și securiștii, care se număraseră printre cele mai antipatizate figuri ale regimului comunist, căruia îi slujiseră ca instrumente de represiune. În special în anii ’90, scriitorul român devaluat prin traduceri recurge, pentru piața internă unde se simte strivit de autorii străini importați, la pseudonime de autori străini. Apare astfel fenomenul falselor traduceri. Fenomenul atinge în primul rând piața literaturii de consum – policier, SF, spionaj. Sebastian A. Corn (pseudonim al lui Florin Chirculescu) publică astfel *Dune 7. Cartea Brundurilor* (1997) sub numele Patrick Herbert, pretins urmaș al lui Frank Herbert (autorul seriei originale *Dune*). Tot Corn publică sub pseudonim un roman erotic, *Nu uita, Pasadena* (1998), semnat Sidney Sheldon (scriitor de altfel real, autor al unui roman având în centru România comunistă, *Windmills of the Gods*, 1987), precum și două romane despre războiul din Vietnam, ambele semnate Chris Buster Morris: *Pagoda musonului* (1996) și *Sindromul Tirpitz* (1997). Criticul și autorul SF Voicu Bugariu dă la iveală sub pseudonimul Roberto R. Grant romanele SF *Zeul apatiei* (1998) și *Animalul de beton* (1999). Autorul SF Aurel Cărășel debutează editorial în 1995 cu romanul fantasy *Vânătoare de noapte*, publicat sub pseudonimul Harry T.

Francis, folosit și pentru romanul polițist, imitație de *hard boiled* american, *Moartea ca o cocotă de lux* (2001). Toate pseudonimele au rezonanțe anglo-americane – detaliu grăitor pentru dominația globală a literaturii de limbă engleză, dar și pentru nevandabilitatea scriitorilor din sud-estul Europei. Spre deosebire de alte țări din fostul lagăr comunist (Rusia, Polonia, Ungaria), care au beneficiat de piețe culturale mult mai bine capitalizate, literatura de consum scrisă de autori români a avut cel mai mult de suferit, fiind aproape anulată de concurența traducerilor pe anumite segmente (romanul polițist abia în ultimii ani a dat semne de reîntoarcere). În acest timp, autori *mainstream* ca Mircea Cărtărescu au reușit să aibă vânzări mai mari decât majoritatea autorilor de consum. Totuși, titlul cel mai vândut al lui Cărtărescu a fost volumul *De ce iubim femeile* (2004), compus parțial din texte publicate inițial în revista „Elle". Acest lucru i-a adus acuzația că a făcut un compromis cu literatura comercială, prin care se înțelegea literatura sentimentală „pentru femei". În condițiile în care nimeni nu i-a reproșat lui Cărtărescu că ar fi făcut un compromis cu comercialul prin integrarea unor elemente SF în romanele lui „serioase" (*Orbitor*, *Solenoid*), aceste reproșuri rămân caracteristice pentru felul în care ficțiunea populară continuă până în prezent să fie receptată în funcție de vechi preconcepții. O consemnare specială merită pledoaria lui Ion Manolescu din *Benzile desenate și canonul postmodern* (2011) pentru recuperarea genului paraliterar al benzilor desenate și pentru includerea în dicționarele și istoriile literare a unor autori reprezentativi precum Puiu Manu, Sandu Florea sau Mircea Arapu.

Repere bibliografice: Titu Maiorescu, *Literatura română și străinătatea*, CL, 1882, 10, 11; M. Eminescu, *„Novele din popor" de I. Slavici*, T, 1882, 69; Paul Zarifopol, *Literatură onestă*, ALA, 1934, 690; Mircea Eliade, *Oceanografie*, București, 1934, *134–139*; Mihai Ralea, *Valori*, București, 1935, *120–128*; Petrescu, *Teze*, *85–109*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982), *passim*; N. Steinhardt, *Apărarea literaturii polițiste*, RFR, 1945, 2; Micu–Manolescu, *Literatura*, *passim*; Silvian Iosifescu, *Literatura de frontieră*, București, 1969; Iordan Chimet, *Eroi, fantome, șoricei*, București, 1970; Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, București, 1971, *174–187*; Cornea, *Regula*, *263–285*; Florin Manolescu, *Literatura SF*, București, 1980; Manolescu, *Arca*, I, *65–119*; Horia Matei, *Literatura și fascinația aventurii*, București, 1986, *278–283*; Radu Toma, *Despre literatura celorlalți*, CC, 1991, 1; N. Steinhardt, *Romanul polițist al tinereților mele*, CC, 1991, 2; Marino, *Biografia*, V, *142–194*; *Dicționar SF*, îngr. Mihai-Dan Pavelescu, București, 1999; Oțoiu, *Proza*, I, *169–186*; Mircea Naidin, *Literatura science fiction*, București, 2003; Mircea Opriță, *Anticipația românească*, ed. 2, București, 2003; Zaharia-Filipaș, *Studii*, *157–173*; Radu Voinescu, *Trivialul*, București, 2004; Florina Ilis, *Fenomenul science-fiction în cultura postmodernă. Ficțiunea cyberpunk*, Cluj-Napoca, 2005; Daniela Zeca Buzura, *Melonul domnului comisar. Pentru o nouă poetică a romanului polițist clasic*, București, 2005; Ioana Drăgan, *Romanul popular în România. Literar și paraliterar*, ed. 2, Cluj-Napoca, 2006; Voicu Bugariu, *Literați și sefiști. O confruntare de mentalități*, Brașov, 2007; Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008; Mircea Opriță, *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000*, Cluj-Napoca, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, *939–943*, *passim*; Dodo Niță, Alexandru Ciubotariu, *Istoria benzilor desenate românești. 1891-2010*, pref. Adrian Cioroianu, București, 2010; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010; Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011; Iovănel, *Evreul*, *92–96*. ***M.I.***

PARASCAN, Constantin (26.I.1944, Măgirești, j. Bacău), prozator, istoric literar. Este fiul Mariei (n. Popa) și al lui Constantin Parascan, țărani. După absolvirea Liceului Teoretic din Onești (1966), a urmat Facultatea de Filologie, secția română–italiană, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași (1967–1972), unde în 2000 își ia și doctoratul. Devine muzeograf la Muzeul Literaturii Române din Iași – Bojdeuca „Ion Creangă" (1972–1975), apoi muzeograf și șef de secție la Casa Pogor și iarăși, din 1989, muzeograf la Bojdeuca „Ion Creangă". Din 1998 este lector asociat la Facultatea de Litere și Științe a Institutului de Studii Europene „Ștefan Lupașcu" din Iași, iar din 2002 este profesor la Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri" din Bacău. Debutează în revista „Alma Mater" cu proza *Coborârea din urmă* (1970), iar editorial cu romanul *Ușile nopții*, apărut în 1981.

Paradigmatic pentru proza lui **P.** este Vasile Proca, personajul principal al romanului *Ușile nopții*, care ar putea fi considerat o replică a protagonistului din *Intrusul* de Marin Preda prin conjugarea nedreptății sociale cu renghiurile jucate de soartă, prin vocația pentru nefericire, confirmată de eșecul familial și de stigmatizarea fizică. Aici personajul este o fire poetică ce își sondează trecutul prin insistente incursiuni anamnetice și prin reverii. Prozatorul apelează la folosirea persoanei a doua singular, procedeu care permite o serie de

suprapuneri: planul real cu cel al visului, monologul interior cu replicile interlocutorului, autorul cu naratorul. Nostalgia, cauzată de „imposibila întoarcere" la mentalitatea și simțirea arhaică, este preponderentă și în romanul *Sufletul nostru dintâi* (1984), un fel de poem în proză cu alură memorialistică și presărat cu elemente fantastice de coloratură neoromantică, figurând un peisaj *état d'âme* antropomorfizat. Factura autobiografică a textului este susținută de apelul la doi naratori care își descriu dialogic – unul diaristic, iar celălalt prin procedeul epistolar – parcursul existențial. Prin aceeași strategie care mizează pe rememorare, confesiune și jurnal se reconstituie, în romanul *Vămile iubirii* (1988), o ambianță aparent romantică, creată de trei femei care doresc să realizeze, fiecare prin datele ei temperamentale, cuplul cu un partener ideal, tentativă care eșuează. Doar Scriitorul ar putea închipui, prin mecanica scripturalului, cuplul exemplar în „cartea-femeie" – o carte care nu își poate găsi modelul decât prin apelul la „prototipul irealizabil" al femeii ideale. Ar fi de reținut mottoul atribuit unui Anonim: „Nu citiți cărți de dragoste. Iubiți-vă! Cea mai frumoasă carte despre iubire e iubirea însăși". Romanul *Orga de argint* (1994) – cel mai reprezentativ pentru tipul de proză abordat de **P.** – reiterează lirico-poematic, tot prin apelul la recuzita romantică, povestea de dragoste primordială. De consemnat și *Gimnastica umbrelor* (2004), roman respins de cenzură în 1983. În ipostaza de istoric literar, **P.** se dedică, exclusiv, unui scriitor: Ion Creangă. Studiul cel mai important, *Ion Creangă. Măștile inocenței* (2000), este precedat de monografia *Bojdeuca „Ion Creangă"* (1984) și de *Povestea vieții lui Ion Creangă* (1996). Construindu-și demersul de la autor înspre operă, comentatorul evită confuzia între biografia unui autor și „viața și opiniile personajelor" sale, ceea ce ar duce de regulă la biografii romanțate și la conturări pripite ale eului creator. El cercetează cu minuție și reordonează nuanțat documentele și actele oficiale, unele inedite, ajungând la definirea unei psihologii creatoare și la schițarea etapelor unui destin uman adesea derutant pentru istoricii literari. Se demonstrează că „sucitul" Creangă a avut darul disimulării, acoperindu-și protector fondul său grav și chiar tragic (nicicum „jovial") cu „măștile inocenței". Acest cod al măștilor este folosit de povestitor și retrospectiv în *Amintiri din copilărie*, analizate aici ca operă de ficțiune propriu-zisă, iar nu ca autobiografie. **P.** nu se hazardează în emiterea de ipoteze neconfirmate de documente și acest lucru se observă și în *Anexă*, apărută inițial separat, sub titlul *Ion Creangă și lumea în care a trăit* (1999), care cuprinde un tablou cronologic comparativ al vieții și al operei scriitorului, așezate în paralel cu evenimentele culturale, literare și sociopolitice din epocă. *Ion Creangă. Măștile inocenței*, „o monografie excepțională", a fost socotită, poate excesiv, „cea mai apropiată de adevărul ascuns al genialului humuleștean din câte s-au scris în istoria și critica literară românească" (Zoe Dumitrescu-Bușulenga). În același spirit este redactată cartea *Eminescu și Creangă la Junimea* (2002), rod al cercetării arhivelor și al examinării a numeroase studii și articole. Se descrie, într-un reușit tablou de epocă, contextul apariției Junimii și a „Convorbirilor literare" și se urmărește apropierea celor doi scriitori de instituția culturală care i-a consacrat. Într-o succesiune nu numai nominală, o nouă societate ieșeană Junimea, care a activat în perioada ce începe cu anii '70 ai secolului trecut și la fondarea căreia a contribuit și **P.**, beneficiază de același tip de prezentare documentară în lucrarea *Istoria Junimii postbelice* (2006; Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor).

SCRIERI: *Ușile nopții*, Iași, 1981; *Ion Creangă. „Nu știu alții cum sunt ..."* (în colaborare), Iași, 1983; *Bojdeuca „Ion Creangă"*, Iași, 1984; *Sufletul nostru dintâi*, Iași, 1984; ed. Iași, 2004; *Vămile iubirii*, Iași, 1988; *Muzeul Literaturii Române* (în colaborare), Iași, 1989; *Orga de argint*, Iași, 1994; *Creangă și copiii*, Iași, 1995; *Povestea vieții lui Ion Creangă*, Iași, 1996; *Ion Creangă și lumea în care a trăit*, Iași, 1999; *Ion Creangă. Măștile inocenței*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, postfață Liviu Leonte, Iași, 2000; *Eminescu și Creangă la Junimea*, Iași, 2002; *Preoția lui Creangă*, Iași, 2003; *Cum i-am cunoscut...*, Iași, 2004; *Gimnastica umbrelor*, Iași, 2004; *Monografie sadoveniană toponimico-literară*, Iași, 2004; *Istoria Junimii postbelice*, Iași, 2006; *Acasă la Ion Creangă*, Iași, 2008; *Mărturii de cultură populară tradițională și de patrimoniu natural. Valea Tazlăului Sărat, județul Bacău*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Ioan Holban, [*Constantin Parascan*], CRC, 1981, 13, 1984, 48, 1988, 32, VR, 2000, 3–4; Voicu Bugariu, *Proză poetică*, LCF, 1981, 24; Dan Petrescu, *Întâmplări din camera cealaltă*, „Dialog", 1981, 5–6; Val Condurache, *„Sufletul nostru dintâi"*, CRC, 1985, 1; Nicolae Rotund, *Poveștile din turn*, TMS, 1988, 10; Constantin Dram, *Lumi narative*, Iași, 1998, *22–25*; Dan Mănucă, *Despre „inocența" lui Creangă*, CL, 2001, 5; Nicolae Turtureanu, *Mătrăguna dulce*, Iași, 2001, *189–190*, *236–238*; Remus Zăstroiu, *O nouă contribuție la cunoașterea vieții*

și operei lui Ion Creangă, RR, 2002, 3; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *320–321*; Mircea A. Diaconu, *Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate*, Cluj-Napoca, 2002, *177–192*; Constantin Coroiu, *Paradisul perisabil*, Iași, 2003, *17*–23; Mircea Ciubotaru, *„Monografie toponimico-literară”*, ALIL, literatură, t. XLIV–XLVI, 2004–2006;Constantin Cubleșan, *Ion Creangă în conștiința critică*, Cluj-Npoaca, 2006, *247–255*, *316–321*; Emilian Marcu, *„Istoria Junimii postbelice”*, CL, 2007, 4; Popa, *Ist. lit.*, II, *789*. ***V.S.***

PARASCHIVESCU, Miron Radu (2.X.1911, Zimnicea – 17.II.1971, București), poet, eseist, traducător, diarist.

Este fiul Paulinei Paraschivescu (n. Scorțeanu) și al lui Romulus Paraschivescu, învățători. Urmează școala primară la Vălenii de Munte, Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești și face studii de arte plastice la Cluj și la București, aici devenind apoi student la Facultatea de Litere și Filosofie. Debutează în 1929 cu poezia *Iubire*, semnată Emil Soare, la „Povestea”, „foaie de expoziție literară în versuri” din Predeal-Sărari. Își continuă activitatea publicistică la „Gazeta învățătorilor prahoveni” din Ploiești (1930). Ulterior colaborează la numeroase periodice, majoritatea de stânga, fiind și redactor la „Cuvântul liber” (1933–1936), secretar de redacție la „Era nouă” (1936), redactor la ziarul „Timpul” (1936–1938), unde conduce pagina de literatură și artă, semnând Paul Scorțeanu (numele bunicului matern). În 1939 este numit șef al Biroului Presei, la Cluj. Redactează „Gazeta satului” (cu Ion Vințe) și face parte din grupul care animă revista clujeană „Țara nouă” (1939–1940). Întors la București, la „Timpul” (1940–1943), reia conducerea paginii culturale și trece în aceeași calitate la „Ecoul” (1943–1944), cotidian condus de Mircea Grigorescu. După război lucrează la „Scânteia” și la „România liberă” (1944– 1946), e redactor-șef la „Revista literară” (1947), ulterior la „Almanahul literar” din Cluj (1949–1950), după care se retrage din presă până la mijlocul anilor ‘60. Acum inițiază, cu o pasiune irepresibilă, „Povestea vorbii”, supliment al revistei „Ramuri” (1966–1969). Animator literar de vocație, și-a dedicat o parte însemnată a activității descoperirii de noi talente. Locuiește o vreme la Brașov, apoi la București, pentru a se izola, în cele din urmă, la Vălenii de Munte, unde va fi și înmormântat. **P.** debutează editorial cu reportajul *Oameni și așezări din Țara Moților și a Basarabilor* (1938), urmat de *Pâine, pământ și țărani* (1943), ambele în maniera lui Geo Bogza, însumând experiența sociologică a echipelor studențești inițiate de D. Gusti. Prima carte de poezie, *Cântice țigănești,* îi apare în 1941 și revelează un lirism singular prin rafinarea unei materii lirice umile și reabilitarea ingenios-stângace a cântecului de lume și a unui bogat limbaj argotic. Volumele următoare – *Cântare României* (1951), *Laude* (1953), *Declarația patetică* (1960), *Versul liber* (1965), *Tristele* (1968) – marchează efortul poetului de a găsi formula unui lirism direct, dezbrăcat de artificii, cu intenția de a fi solidar cu mutațiile social-istorice ale contemporaneității. Modelele rămân André Malraux și Federico García Lorca. **P.** e un contestatar al lui Tudor Arghezi, ale cărui operă și personalitate le-a atacat cu o vehemență nedreaptă în „România liberă” (1945), apoi în „Scânteia” (1947), deschizând campania de desființare a poetului, orchestrată oficial din 1948. Temperament ciclotimic, pasional, capabil de mari elanuri și de bruște depresii, trecut prin mai multe crize psihice (despre care mărturisesc paginile unui jurnal), **P.** avea cultul prieteniei ardente, dar și pe cel al aversiunilor paradoxale. Proza cu caracter reportericesc – *Bâlci la Râureni* (1964), *Drumuri și răspântii* (1967), ca și încercările de teatru – *Asta-i ciudat?*, *În marginea vieții*, *Irezistibilul Bolivar*, *Hamletul meu* (publicată postum) sunt de un interes minor. În schimb, *poeta artifex*, avea o înclinație specială pentru traduceri și a dat versiuni românești remarcabile din San Juan de la Cruz, Charles Péguy, Max Elskamp, Louis Aragon, Rainer Maria Rilke, Stefan George, A.S. Pușkin, N.A. Nekrasov, Federico García Lorca ș.a. Pentru transpunerea poemului *Pan Tadeusz* de Adam Mickiewicz (1956) i s-a acordat Premiul „George Coșbuc” al Academiei RPR. I s-a mai decernat Premiul de Stat (1949).

Cunoscut îndeobște în critica literară drept poetul cel mai plin de surprize, un boem subțire printre cărți și un intelectual de rasă în viață, **P.** apare astăzi ca o structură omogenă, în ciuda

diversității derutante a stilurilor exersate. El este în esență un frondeur mereu egal cu sine, apropiat când de Walt Whitman, când de Ion Barbu, când de Giuseppe Ungaretti, de García Lorca sau de cântecul lăutăresc. Debutează editorial târziu, iar *Cântice țigănești* lasă în urmă, risipită în presa vremii, o bogată activitate poetică de altă factură. Abia primele două volume din seria *Scrieri* (I–IV, 1969–1975), când, practic, destinul său poetic era încheiat, oferă imaginea clară a evoluției. Ciclul intitulat *Primele*, care cuprinde poemele din perioada 1926–1933, așezat, printr-o dedicație de simpatie către revista „unu", sub semnul avangardismului, îngăduie prea puțin să se întrevadă devenirea ulterioară. Poate în câteva erotice se presimte stângăcia aceea subtil stilizată care va face farmecul *Cânticelor țigănești*, după cum conștiința, timidă încă, a nonconformismului premerge marilor gesticulații de frondă din *Declarația patetică*, prin cultivarea unor imagini grotești, drapat-protestatare, ale mizeriei sociale. În rest, poezia se păstrează în cadre elegante, bine strunite de ritmuri și rime, ajungând chiar la un vag ermetism. Cu toate că se editează abia în anii '60, *Declarația patetică* este, de fapt, contemporană cu cartea de debut a lui **P.** și cuprinde, desfășurată, întreaga sa poetică. Teoretizată însă, aceasta se va găsi într-un argument prezent în *Versul liber*. În concepția asupra liricii poetul nu excelează prin ineditul punctelor de vedere, ci prin claritatea cu care își configurează structura. Considerat ca un „surd protest împotriva rutinei", versul liber nu înseamnă o dezicere de la ordine. Esența poeziei – crede autorul, invocându-l pe Stéphane Mallarmé – constă în tehnică, în exercițiul îndelung. Ceea ce caută el este „precizia neglijentă" sau, altfel spus, „înregistrarea exactă a mișcărilor sufletului", „reconstituirea grafică a unui sentiment". Libertatea versului se traduce în felul acesta printr-o libertate constrângătoare: vers liber, adică „liber de orice vorbărie". Ceea ce pare spontaneitate și neglijență nu e decât rezultatul unei elaborări. Discursul, întâmplător parcă, haotic, anonim, reprezintă chintesența unei „maxime personalizări". Rigoarea formală nu se referă, așadar, la obiectivitatea sentimentului, ci la transcrierea exactă a ritmului interior al poemului. Este expresia acută a sensibilității, a trăirilor personale puse în slujba unei colectivități. De aici, o asemenea concluzie: „Ca și nuditatea, înfățișarea versului liber este anonimă și egalitară: sub un limbaj comun, o inimă unanimă". Şi, într-adevăr, pe fondul unei sensibilități adeseori exacerbate, poezia din *Declarația patetică* dezvăluie un veritabil umanism în descendența lui Whitman. Poemul devine un instrument de acțiune, de luptă. El vrea să contribuie la transformarea umanității înseși, precum și la aceea a poetului. Menirea acestuia din urmă este „agitatorică" și „duhovnicească", el trebuie să caute mântuirea prin luptă. „Eu sunt cântăreț și om serios / cetățean și tovarăș al lumii", declară **P.** E începutul unui discurs voit prozaic, dar de o solemnitate bine studiată. Versurile se desfășoară în falduri largi ori țâșnesc în fulgere scurte, conform ritmicii pe care o imprimă sensibilitatea, dispoziția temperamentală. Ele conving, pe ansambluri mari, prin această revărsare calmă, monotonă, devenită obsedantă. Dau impresia unor simple constatări, dar sunt învăluitoare și insinuante. Cântecul este „categoric, pe viață și pe moarte". În simplitatea lui are ceva implacabil, rechizitorial. Privită atent, țesătura este complicată. Poezia e când eterică și rafinată, când pedestră, polemică, urâtă chiar; se avântă într-o metaforă cvasiobscură, ca o iluminare bruscă, ori relatează un fapt banal, jurnalier, familiar; mângâie sau înfierează, cântă ori țipă. Este colocvială, orgolioasă uneori, umilă altă dată, fantastă sau naturalistă. O atare „artă poetică" urmărește în fond o democratizare absolută a universului poetic: la nivelul limbajului propriu-zis, al temelor, al atitudinii față de ele. Vizate sunt în primul rând sentimentalismul minor, purismul, intimismul. Stilul adresativ liber șochează, bruschează bunul simț. Violența este nelimitată. Lira „stiliștilor" îi pare lui **P.** „foanfă" și „rablagită", aceștia sunt niște „maimuțoi", „marțafoi". Umanismul invocat teoretic are o solidă acoperire estetică. Tematica însăși e grandioasă. Este cântată în

Miron Radu Paraschivescu și Demostene Botez

general germinația universală, cu substitutele ei: maternitatea, rodirea vegetală. Același scop polemic rămâne evident și în *Cântice țigănești*, cartea care i-a absorbit aproape integral personalitatea. Aici contrariază din nou atât reabilitarea unei comunități etnice, cât și a unor specii uitate la periferia literaturii – cântecul lăutăresc, cântecul de mahala, romanța. Surprinde naivitatea mimată cu o mare savanterie de mijloace în exprimarea unui eros frust, aprig, a unei naturi umane febrile, al cărei dramatism inconștient țâșnește în expresii adeseori vulgare sau comice. Lumea aceasta, văzută în manifestările ei de vitalitate primară, este tratată într-o „mascaradă” subtil-rafinată a limbajului care coboară, în esența sa, mai ales în ciclul numit *Cântice de lume*, din „of”-urile lui Anton Pann, dar și din maliția bonomă a lui I.L. Caragiale. „Cânticul” reprezintă mai mult decât o specie literară: anume, modalitatea artistă de a te copilări în instinctual. Totul este aici ingenuu și elementar, pur și abject, banal și fantastic. „Personajele”, îndeosebi cele din ciclul *Balade*, sunt ipoteze lirice, așa cum și în dramaturgia firavă a autorului ele sunt dezvoltări, halucinatorii uneori, ale aceluiași eros pasional. Extraordinară rămâne imaginea halucinant-lunară a Vianei, al cărei dans nocturn pare a simboliza o senzualitate cosmică. Stilul voit naiv, stângaci, dar în substanță artist, absolvă această lume care nu cunoaște altă morală decât pasiunea vieții: „dincolo de rău și bun”. Începând cu volumul *Laude*, critica a constatat o modificare a discursului poetic, tematica fiind reluată în *Declarația patetică*: elogiul umanului și al naturalului surprinse în starea lor de germinație sau de împlinire. Fără îndoială, tumultul dinainte s-a potolit. Poeziile devin arabescuri subtil geometrizate, stilizate cu migală și rafinament. Elemente altădată vituperate constituie acum materia poetică. Sunt căutate corespondențele secrete dintre fenomene, stările difuze ale sufletului, imponderabile, ajungându-se progresiv, în *Versul liber* și mai târziu în *Tristele*, până la înțelegerea poemului ca o tensiune sintactică. Câteva „laude” adresate, de exemplu, tomatei, mărului sau lacrimilor sunt poeme aproape manieriste. Obiectele își pierd contururile propriu-zise, pulverizate într-o rețea de metafore de o mare frumusețe. Fântânile, oglinzile, statuile apar ca spații ale contemplării, miracole ale universului interiorizat. Şi totuși, **P.** nu și-a trădat structura sa de frondeur. În anii ’50, la data publicării „laudelor”, o asemenea întoarcere la poezia esențializată, în care ideea elogiului era servită de o tehnică extrem de ingenioasă, reprezenta în fond un mod de contestare a formulei epice schematice în vogă. Poetul se numără printre cei dintâi care anunță resurecția lirismului, așa cum prin *Declarația patetică* anunța trecerea la o poezie ca mod de acțiune, brechtian, ca o dezicere de lirism. Acestea sunt extremele între care se desfășoară aventura lirică, doar în aparență contradictorie, a unuia dintre cei mai valoroși poeți români contemporani.

Cânticele țigănești *au plăcut la apariția lor, plac și azi, dovadă că limba lor argotică nu s-a învechit. Este un mare lirism în ele? N. Manolescu crede că nu („Lipsit de mari mijloace lirice”).* Cânticele *n-au, este adevărat, metafizică și, în afara iubirii, nu îmbrățișează nici o altă mare temă lirică. N-au o concepție asupra lumii, nu privesc îngândurate dincolo de orizonturile vieții și nu impun un mare concept liric. Atâta lipsă de interes pentru mituri în poezie poate da de bănuit. Însă poezia poate trăi și în afara acestor sfere, într-o bufonerie fină. Este ceea ce face Miron Radu Paraschivescu, care, râzând de miturile înalte, creează propria mitologie lirică. Din ea va ieși o întreagă școală poetică (de la Geo Dumitrescu la Marin Sorescu).*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Oameni și așezări din Ţara Moților și a Basarabilor*, Craiova, 1938; *Cântice țigănești*, București, 1941; ed. cu ilustrații de Marcel Chirnoagă, București, 1972; *Pâine, pământ și țărani*, Craiova, 1943; *Cântare României*, București, 1951; *Laude*, București, 1953; *Laude și alte poeme*, București, 1959; *Declarația patetică*, București, 1960; *Poezii*, pref. Dumitru Micu, București, 1961; *Declarația patetică. Cântice țigănești. Laude și alte poeme*, pref. Radu Popescu, București, 1963; *Bâlci la Râureni*, București, 1964; *Versul liber*, București, 1965; *Drumuri și răspântii*, București, 1967; *Tristele*, București, 1968; *Scrieri*, vol. I–II, București, 1969, vol. III–IV, îngr. George Zarafu,

București, 1974–1975; *Ultimele*, pref. Marin Preda, București, 1971; *Amintiri*, îngr. George Zarafu, București, 1975; *Journal d'un hérétique*, tr. Claude Jaillet [Monica Lovinescu], pref. Virgil Ierunca, Paris, 1976; ed. (*Jurnalul unui cobai. 1940–1954*), îngr. Maria Cordoneanu, pref. Vasile Igna, Cluj-Napoca, 1994; *Poeme*, îngr. și pref. Ilie Constantin, Iași, 2000; *Șase cântice țigănești și alte poeme rostite la Radio*, pref. Bogdan Ghiu, București, 2010. **Traduceri:** Konstantin Simonov, *Apărarea Moscovei*, București, 1944; Nikolai Tihonov, *Istorisiri din Leningrad*, București, 1944; Mihail Şolohov, *Şcoala urii*, București, 1944; A. S. Pușkin, *Basme...*, cu ilustrații de Th. Kiriacoff-Suruceanu, București, 1945, *Ruslan și Ludmila*, București, 1951; *Tălmăciri după opt poeți europeni*, cu portrete de Mircea Alifanti, București, 1946; Maxim Gorki, *Univesitățile mele*, București, 1948; N.A. Nekrasov, *Poeme alese*, București, 1953, *Gerul, moșu cu nasu roșu*, București, 1955, *Opere alese*, I–III, București, 1955–1959, *Femeile ruse. Decembristele*, București, 1956; Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz sau Ultima încălcare de pământ în Lituania*, pref. Olga Zaicik, București, 1956, *Poezii*, București, 1957 (în colaborare cu Vlaicu Bârna și Virgil Teodorescu), *Poezii*, București, 1959; Juliusz Słowacki, *Ceasul meditării*, cu ilustrații de Mihu Vulcănescu, București, 1962, *Teatru*, București, 1964 (în colaborare); Giuseppe Ungaretti, *Poezii*, București, 1963 (în colaborare cu Alexandru Balaci); André Malraux, *Calea regală*, București, 1971.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *190–192*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *156–160*; Georgescu, *Încercări*, II, *229–231*; Petroveanu, *Profiluri*, *30–45*; Georgescu, *Păreri*, *151–155*; Călinescu, *Aspecte*, *187–212*; Felea, *Dialoguri*, *181–188*; Regman, *Cărți*, *168–176*; Piru, *Panorama*, *104–109*; Balotă, *Labirint*, *355–359*; Caraion, *Duelul*, *108–114*; Balotă, *Umanităţi*, *401–405*; Călinescu, *Fragmentarium*, *78–84*; Raicu, *Structuri*, *162–168*; Constantin, *A doua carte*, *75–99*; Petroveanu, *Traiectorii*, *78–88*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *539–546*; Ungheanu, *Arhipelag*, *68–71*; Piru, *Poezia*, I, *244–257*; Caraion, *Pălărierul*, *204–209*; Raicu, *Critica*, *35–48*; Pop, *Transcrieri*, *189–194*; Martin, *Identificări*, *197–200*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *14–33*; Poantă, *Radiografii*, I, *87–92*; Baltag, *Polemos*, *151–156*; Grigurcu, *Poeți*, *92–96*; Manea, *Contur*, *82–88*; Raicu, *Fragmente*, *131–134*; Micu, *Limbaje*, *170–178*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *373–377*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *83–85*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *158–162*; Constantin, *Complicitatea*, *72–77*; *Dicț. analitic*, I, *202–205*; Zaciu, *Departe*, *50–54*; Grigurcu, *Amurgul*, *74–77*; *Dicț. esențial*, *621–624*; Simuț, *Arena*, *152–168*; Ştefănescu, *Istoria*, *207–212*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *351–354*; Ana Dobre, *Miron Radu Paraschivescu, eternul eretic*, pref. Eugen Simion, București, 2011. ***P.P.***

PARASCHIVESCU, Radu (14.VIII.1960, București), prozator, traducător. Este fiul Angelei Aida Paraschivescu (n. Brudiu), contabilă, și al lui Ion Paraschivescu, economist. A absolvit la București Liceul de Filologie–Istorie „Ion Creangă" (1979) și Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză–franceză (1984). A lucrat ca profesor de limba engleză la Liceul „Traian Vuia" din Făget, județul Timiș (1984–1988), bibliotecar la Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor (1988–1990) și la Biblioteca Națională a României (1990–1993), redactor-șef adjunct la Editura Olimp (1993–1994), redactor-șef la Editura Elit din Ploiești (1994– 1995), redactor coordonator la Editura RAO (1995–2003), redactor și coordonator al colecției „Râsul lumii" la Humanitas (din 2003). Debutează în „Tomis" (1992) și publică traduceri, articole și proză în „România literară", „Euphorion", „Lettre internationale", „Dilema", „Tomis", „Arcade", „Orizont", „Diverta magazin" ș.a. Colaborează cu articole de gen la „ProSport" și „Gazeta sporturilor", precum și la realizarea unei enciclopedii a fotbalului (2003); de asemenea, realizează emisiunea „După vorbă, după sport" la Radio France Internationale. Publică tablete despre televiziune în „Observator cultural" și în „Evenimentul zilei" și ține o cronică a traducerilor în „Idei în dialog". De asemenea, are rubrici în „Adevărul" și „Esquire".

Romanul de debut, *Efemeriada* (2000), se desfășoară în ambianța deceniului al nouălea din secolul trecut: pe paleta de bază predomină cenușiul, blazarea, compromisurile, rutinele mărunte, reflexele condiționate, psihologiile blocate în cleiul lipsei de perspectivă. Compusă din alăturarea a doi naratori, augmentată de inserturi din romanul pe care unul dintre aceștia l-a scris, *Efemeriada* e o construcție inegală în primul rând din cauza carenței în focalizarea tramei și în ajustarea anecdoticului. Reușite sunt fragmentele, relativ autonome față de angrenajul narativ, în care amprenta vocală a primului narator, scriitorul aspirant Sergiu Varnali, „semnează" partiturile unui discurs cinic, sarcastic, plin de umor. O amprentă asemănătoare lasă personajul-narator Virgil Mihalcea din romanul următor, *Balul fantomelor* (2000). Identitatea lui retorică trimite la un San Antonio privat de backgroundul voluntar–donjuanesc–eroic și înghesuit în datele psiho-corporale ale unui profesor de engleză la un liceu bucureștean. Compus după rețetă de best-seller, scăldat din belșug în sosul unui comic debordant, romanul *Balul fantomelor* potrivește dozajul optim între consumabil și arhivabil. Referințele sunt din zona romanului comic britanic. Că registrul

comic-satiric este mediul predilect al prozei lui **P.** o arată și culegerea de povestiri *Bazar bizar* (2004). Printre subiecte se numără vizita lui George W. Bush în București (*Bushurești*), o sumă de meditații cu haz și fără despre televiziune (*Tubul catodic*), sinuciderea unui scriitor ratat acuzat de plagiat (*Chitila Sunrise*), heraldica Ligii 1 de Fotbal (*Animal Plan(e) t*), apariția unei clone a lui Nicolae Ceaușescu la un simpozion internațional pe teme de turism (*Parteneri din toate țările, cruciți-vă!*), înființarea unui „bordel cultural" într-o garsonieră închiriată de o studentă (*Filoclubul*). În schimb, în romanele ulterioare prozatorul schimbă registrul. *Cu inima smulsă din piept* (2008) și *Fluturele negru* (2010) sunt două ficțiuni istoriografice despre Inês de Castro, infanta Portugaliei, și Caravaggio, plasate în Portugalia secolului al XIV-lea și a doua în Roma de la sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea. Sentimentalitatea poveștilor trimite la formula *romance*. Epocile sunt reconstituite caligrafic, dar mai mult la nivelul frazelor încărcate calofil. Cărțile par la rigoare traduceri abile dintr-o altă literatură prin faptul că autorul, cenzurându-și din motive de adecvare priza la nuanțele idiomatice ale limbii române – pe care le stăpânea atât de bine în scrierile sale comice –, cade într-un soi de neutralitate stilistică în cele din urmă inexpresiv-inodoră, deși foarte colorată. Respirând același aer neutru-internațional, romanul *Astăzi este mâinele de care te-ai temut ieri* (2012), biografie ficțională a unei cunoscute balade irlandeze, *The Fields of Athenry*, navighează în timp și spațiu plecând din Irlanda suferind de „marea foamete" în prima jumătate a secolului al XIX-lea, trecând prin colonia penitenciară din Tasmania a Imperiului Britanic din același secol și ajungând pe stadionul Anfield Road al echipei de fotbal F.C. Liverpool în timpurile moderne. Pe scurt, o combinație între *Papillon* de Henri Charrière și *Febra stadioanelor* de Nick Hornby. **P.** a mai publicat *Fanionul roșu* (2005), un volum de nonficțiuni pe teme sportive, *Ghidul nesimțitului* (2006), antimanual bine intenționat și mic-burghez de satirizare a relelor moravuri, precum și *Toamna decanei. Convorbiri cu Antoaneta Ralian* (2011), carte-dialog condusă atent și politicos cu o reputată traducătoare. De asemenea, a editat numeroase antologii. *Fie-ne tranziția ușoară. Perle românești* (2006), *Mi-e rău la cap, mă doare mintea. Noi perle de tranziție* (2007) și *Dintre sute de clișee. Așchii dintr-o limbă tare* (2009) valorifică umorul involuntar din spațiul public românesc, în timp ce *Răcani, pifani și veterani. Cum ne-am petrecut armata* (2008) este un volum colectiv pe tema copioasă a amintirilor din perioada serviciului militar. În ceea ce privește traducerile, lăsând la o parte scrierile de consum (selectate din producția lui Frederick Forsyth, John Grisham, Robert Ludlum ș.a.), **P.** se dovedește unul dintre cei valoroși, mai subtili, mai atenți la nuanțe traducători contemporani. Versiunile lui la cărți semnate de scriitori precum Kazuo Ishiguro, David Lodge, Virginia Woolf, James Joyce, Salman Rushdie ori Julian Barnes se numără printre vârfurile acestui segment editorial.

SCRIERI: *Efemeriada*, București, 2000; *Balul fantomelor*, București, 2000; *Bazar bizar*, București, 2004; *Fanionul roșu*, București, 2005; *Ghidul nesimțitului*, pref. Andrei Pleșu, București, 2006; *Cu inima smulsă din piept*, București, 2008; *Fluturele negru*, București, 2010; *Toamna decanei. Convorbiri cu Antoaneta Ralian*, București, 2011; *Astăzi este mâinele de care te-ai temut ieri*, București, 2012. **Traduceri:** François Mauriac, *Îngerii negri*, București, 1991; D. H. Lawrence, *Apocalipsul*, București, 1993; Kazuo Ishiguro, *Rămășițele zilei*, București, 1994; David Lodge, *Meserie!*, București, 1997, *Limbajul romanului*, București, 1999, *Vești din Paradis*, București, 2000 (în colaborare cu Raluca Mihail), *Terapia*, București, 2002; William Golding, *Înfruntarea*, Ploiești, 1998, *Inițierea*, București, 2003; Virginia Woolf, *O cameră separată*, București, 1999; Salman Rushdie, *Copiii din miez de noapte*, București, 2000; Julian Barnes, *O istorie a lumii în zece capitole și jumătate*, București, 2000, *Puls*, București, 2011, *Sentimentul unui sfârșit*, București, 2012; Jonathan Coe, *Casa somnului*, Iași, 2001, *Clubul putregaiurilor*, Iași, 2004, *Cercul închis*, Iași, 2006; William Burroughs, *Ghemul fundăturilor*, Pitești, 2003; John Steinbeck, *Scurta domnie a lui Pépin al IV-lea*, București, 2003; James R. Wallen, *Vineri noaptea în oraș*, București, 2004; Aurora Cornu, *Fuga spre centru*, București, 2005; *Antologia Granta: cei mai buni tineri romancieri britanici*, București, 2006 (în colaborare); James Joyce, *Oameni din Dublin*, București, 2012.

Repere bibliografice: Tudorel Urian, [*Radu Paraschivescu*], RL, 2004, 13, 2006, 28, 2007, 51–53; Marius Chivu, [*Radu Paraschivescu*], RL, 2005, 20, ALA, 2008, 938, 2009, 994, 2011, 1068; Mircea Morariu, *„Fanionul roșu"*, F, 2005, 3; Cristina Balinte, *„Cu inima smulsă din piept"*, CLT, 2008, 31; Daniel Cristea-Enache, *Smintitul și nebunul*, RL, 2008, 46; Alina Purcaru, *Caravaggio, portret de roman*, OC, 2011, 302. ***M.I.***

PARASCHIVESCU, Vintilă V. (7.II.1890, București – 6.II.1965, București), poet, prozator. Este fiul Anetei și al lui Vasile Paraschivescu, muncitor.

Învață la Liceul „Gh. Lazăr” și studiază dreptul la Universitatea din București. Va fi avocat în Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale (1914–1931). Conduce apoi Oficiul Național de Turism al României. Primele versuri proprii îi apar în „Junimea literară” (1911), după ce în 1910 i se publicase în „Viața românească” o traducere din Longfellow. Ulterior face parte din cercul de la „Vieața nouă”, unde mentor îi este Ovid Densusianu. A colaborat la „Vieața nouă” începând din 1912 (cvasiregulat până în 1916, intermitent în intervalul 1917–1925), cu versuri, articole (combatant pe front, scrie cronică de război ș.a.), proză poematică etc. Semnează articole și în alte periodice conduse de Ovid Densusianu (săptămânalul „Înălțarea”). A mai publicat sporadic la „Ramuri”, „Drum drept”, „Convorbiri literare”, „Săptămâna politică și culturală” ș.a. Nu era lipsit de orgoliu, protestând atunci când „Viața literară” din Craiova îi include în sumar o nuvelă fără să îi ceară acordul. În „Literatorul” figurează pe lista colaboratorilor revistei, dar se retrage în urma elogierii mareșalului von Mackensen de către Al. Macedonski (vara lui 1918). Se află, din 1922, printre membrii Societății Scriitorilor Români. Debutul editorial este reprezentat de volumul de versuri *Cascadele luminei,* apărut în 1921 și premiat de Academia Română. Câteva scrisori către Ovid Densusianu (de interes documentar, dar fără valoare literară) au fost publicate postum.

Poet minor, însă caracteristic pentru simbolismul grupului de la „Vieața nouă”, fiind – opinează D. Micu – „acela care a ținut să-și racordeze cât mai exact inspirația directivelor ideologice ale revistei”, **P.** a dat o poezie „de concepție”, marcată de retorism, discursivitate, exces de abstracțiuni și intelectualizare, așadar lipsită de lirism autentic, într-un „travesti” simbolist, cum remarca E. Lovinescu: „Travestiul simbolist constă, în afară de un verslibrism frenetic, într-un oarecare exotism de expresie”. Atributele de modernitate constau totuși în recursul la versul liber și în abordarea unei zone tematice noi. Astfel, în *Imn muncei* se glorifică sobru efortul aducător de schimbare în industrie. Ovid Densusianu consemna faptul că versurile lui **P.** proiectează, între altele, „înfățișarea unui oraș modern și ritmul mecanicist al unei existențe care se mișcă în preajma mașinilor”. Se poate spune că, prin referirile la viața modernă, urbană și industrială, poetul i-a anticipat, măcar sub raport tematic, pe unii avangardiști (Geo Bogza ș.a.) și pe unii dintre poeții „dinamitarzi” afirmați în perioada 1945–1948, fără să aibă vigoarea expresivă și energetismul acestora. S-a opinat, pe de altă parte, că ar fi schițat un fel de „proletcultism *avant la lettre*”, afirmație exagerată și inoportună, deoarece entuziasmul în fața modernității și a tehnicii era la **P.** autentic, de altfel în spiritul epocii. A dat și un volum de nuvele, *Pe vifor* (1938), cu piese fără relief deosebit, un recenzent considerând textele de aici ca pe o „întoarcere spre narațiunea liberă și simplă”, ceea ce ar însemna „literatură – adică viață, nu rebus, nu artificiu”.

SCRIERI: *Cascadele luminei*, București, 1921; *Pe vifor*, București, 1938.

Repere bibliografice: O. D.[Ovid Densusianu], *„Cascadele luminei”*, VAN, 1921, 6–7; Al. A. Philippide, *„Cascadele luminei”*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XLIII, 1922–1923; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *568–569*, VI, *140*; George Acsinteanu, *Vintilă Paraschivescu*, VRA, 1938, 525; M. S. [Mihail Sevastos], *„Pe vifor”*, VR, 1939, 2; Horia Stanca, *„Pe vifor”*, „Symposion”, 1939, 2–3; *Un dispărut*, ST, 1965, 3; D. Micu, *Introducere*, în *Poeți de la „Vieața nouă”*, București, 1968, *XLIV–XLVI*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *426*; Micu, *Început*, *122–123*; *Vintilă Paraschivescu*, DCL, II, *232–240*, *247*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *629–630*. ***N.Br.***

PARASCHIVOIU, Emil (4.XI.1946, Brădiceni, j. Gorj), prozator, eseist, dramaturg, traducător. Urmează școala generală la Peștișani, Liceul Militar din Câmpulung Moldovenesc (1960–1964) și Şcoala de Infanterie la Sibiu (1964–1966), ulterior devenind student la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1966–1971). Funcționează ca bibliotecar la Biblioteca de Limbi Străine a Universității bucureștene, redactor-șef al revistei „Atlas magazin”, redactor al Editurii Lecca–Brâncuși și redactor, apoi redactor-șef la Grupul Editorial Corint, unde girează o serie de titluri, majoritatea traduse, din categoria literatură de consum, lucrări enciclopedice destinate copiilor etc. Debutează în 1968 la „Amfiteatru” cu un text experimental-dramatic, *Exact sau Un câine de vânzare*, colaborând apoi la „Contrapunct”, „Caiete critice”, „Echinox” ș.a. Este prezent în antologia *Desant’83* cu un fragment de proză, *Sic*, și cu o amplă secvență pusă sub titlul ironic *Știați că...*. A scris piese de teatru, risipite prin reviste, și a obținut un premiu pentru dramaturgie la Colocviul de literatură studențească (1969). Primul volum, incluzând piesa *Cine mă trece strada?*, îi este editat abia în 2001, fiind premiat, pentru experiment, de ASPRO.

Asiduu frecventator al cenaclului Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu, **P.** s-a remarcat întotdeauna printr-o discreție autoimpusă. A colaborat la o serie de antologii, s-a aflat printre cei care au redactat revista „Noii", alături de colegii săi de generație optzecistă – Mircea Nedelciu, Ioan Flora, Gheorghe Iova, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Sorin Preda ș.a. E autor al câtorva volume de proză și de teatru, propuse la diverse edituri. Trăiește „pe și la marginea literaturii", cum spune un critic. Mai mult, chiar și la marginile textului, proza lui fiind de fapt un comentariu fin și inteligent al ideii de literatură, o permanentă demistificare a convențiilor narative. Profund cunoscător al literaturii franceze, concomitent și traducător, el se situează, în generația optzecistă, cel mai aproape de literalitate, textele lui fiind pline de rapeluri culturale, de la Gustave Flaubert și Marcel Prévost până la Samuel Beckett. Se află aici dicționare, indexuri, aforisme, note, paranteze, antijurnale, permanente începuturi abandonate camusian. **P.** e un fel de scrib sumerian ce își ascunde existența sub asteriscuri și sub tăblițe de argilă. Teatrul lui suportă același „tratament": experimente, mesaje despre sine, despre scriitură, secvențe beckettiene, pirandelliene, dactilograme ale realului. Dezordinea existenței explodează chiar din titluri: *Vreau să am și eu o amintire*, *Marșul sau A treia piesă cu soldați* ș.a.

SCRIERI: *Desant '83* (volum colectiv), pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1983; *Cine mă trece strada?*, Pitești, 2001. **Traduceri:** Guillaume Apollinaire, *Amorurile unui hospodar*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1992; ed. (*Amorurile unui prinț*), București, 2006; Gustave Le Rouge, *Prizonierul planetei Marte. Războiul vampirilor*, București, 1993; Edith Wharton, *Rivalitate*, București, 1994; André Glucksmann, *Maeștrii gânditori*, București, 1994; Denis Diderot, *Bijuteriile indiscrete*, îngr. și pref. trad., Pitești, 2004; Jean-Philippe Toussaint, *Să fugi!*, București, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Proza de mâine*, RL, 1983, 52; Dan Radu Stănescu, *Proza scurtă la un ceas definitoriu*, VR, 1984, 3; Lucian Branea, *„Desant 83"*, „Dialog", 1984, 101–102; Andreea Deciu, *Bunele sentimente*, RL, 1994, 49–50; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *441–443*; Claudiu Groza, *„Cine mă trece strada?"*, CL, 2002, 11; Mircea Lazaroniu, *Ce-ar mai fi de lichidat?*, RL, 2007, 49; Popa, *Ist. lit.*, II, *830*. ***N.I.***

PARDĂU, Platon (1.XII.1934, Vatra Dornei – 12.IV.2002, București), poet, prozator, publicist. Este fiul Elenei (n. Mazga) și al lui Teodor Pardău, muncitor CFR. A terminat liceul la Vatra Dornei (1952) și a urmat cursurile Facultății de Filologie la Cluj, pe care le-a absolvit în 1958. A funcționat ca profesor de limbile franceză și rusă, ocupând ulterior mai multe posturi de conducere în instituțiile culturale locale: director al Casei de Cultură din Vatra Dornei (1958–1959), inspector la Secția raională de învățământ Vatra Dornei (1959), director al Casei Regionale a Creației Populare Suceava (1961–1965), președinte al Comitetului de Cultură și Artă al regiunii Suceava (1964, 1967). În paralel a început o carieră de jurnalist, fiind redactor (1959–1961) și redactor-șef (1965–1968) la ziarul „Zori noi" din Suceava, șef de secție la „Scânteia" (1968–1973) și din 1980 publicist comentator la „Contemporanul" și „România literară". Între 1973 și 1980 a fost lector la Casa de Film nr. 4 din București. Debutează cu poezii în „Tribuna" (1956) și editorial în 1963 cu placheta *Arbori de rezonanță*. Mai colaborează la „Convorbiri literare", „Gazeta literară", „Luceafărul", „România literară", „Steaua", „Ateneu" ș.a. Pe lângă versuri și proză, a scris mai multe piese de teatru (*Zile de toamnă*, *Iubirile de-o viață*, *Ioneștii*, *Capcana*, *Luna de miere*), însemnări de călătorie (*Decembrie în Cuba*, 1973), adunându-și publicistica în *Conversații patetice* (1976). Se adaugă și câteva traduceri, realizate în colaborare, predilect din literatura de limbă spaniolă.

Răsfățat de edituri și librării până în 1989, publicând câte un roman, uneori chiar două în fiecare an, **P.** este un „scriitor de partid" (Nicolae Manolescu) nu numai prin pozițiile oficiale pe care le ocupă în instituțiile culturale ale regimului totalitar, ci și prin consecvența cu care pune literatura în serviciul propagandei comuniste. Alături de Paul Anghel, Ion Lăncrănjan, Corneliu Leu sau Nicolae Țic, face parte din cel de-al doilea val al „literaturii oportuniste" (Ion Simuț), care se afirmă în anii '70–'80. Spre deosebire de etapa realismului socialist, această literatură nu mai e angajată exclusiv în procesele de industrializare și colectivizare, dar continuă să facă o cronică triumfalistă a actualității și să centreze societatea românească în jurul activiștilor de partid, adăugând la aceste coordonate tematice o tendință de rafinare a poeticii realiste prin concilierea tehnicilor literaturii moderne cu subiectele „pe linie". **P.** este, din acest punct de vedere, unul dintre cei mai receptivi autori ai momentului. Capabil să reproducă multe din procedeele estetice și experimentale ale literaturii cu care e

contemporan, scriitorul încorporează elemente de analiză psihologică, de realism magic și afabulație inspirate de proza sud-americană, chiar unele note evazioniste, parabolice și poematice, în formula unei literaturi care în esența ei rămâne conformistă. Totuși, în ciuda caracterului prolific al creației sale romanești, **P.** s-a afirmat mai întâi ca poet. Cu șase plachete apărute între 1963 și 1973, poezia este dominantă într-o primă perioadă. Modelele ei trebuie căutate în lirica interbelică, în imaginația bucolică a tradiționalismului gândirist, în opera lui Lucian Blaga, Ion Pillat sau Aron Cotruș. Poemele evocă imagini ale unui spațiu matricial, cel al Bucovinei, străbătut de forțe transcendente, imagini în care se recunosc unele reminiscențe expresioniste: „În toate locurile/ dumnezeu crește din spini" (*Pasărea vine la noapte*, 1968). Proiectat ca teritoriu fabulos, magic și străvechi, dominat de practici rituale, în care elementele de peisaj, oamenii și vietățile își schimbă rolurile obișnuite și regnurile ajung la coabitări insolite, acest topos e completat de un idilism casnic, consacrat evocării unui spațiu intim în termeni idealizanți („casa cu ceasuri pe pereți", „o casă pentru flori", „casa dragostei" etc.). Imaginația autohtonistă și regională a poeziei lui **P.**, epigonică prin mijloacele ei lirice, avea să se prelungească în proza pe care acesta o scrie. Nu mai puțin de șaisprezece romane sunt plasate în Doruna, veritabil Macondo autohton, care induce o reverberație mitică chiar și narațiunilor realiste și impune un recurs constant la componenta autobiografică. Ca romancier, **P.**, un autor extrem de productiv, debutează cu *Scara lui Climax* (1970), ambițios ca miză, dar nesemnificativ ca valoare, și continuă cu o lungă serie de ficțiuni axate pe dezbateri morale, ambianță cotidiană și „neliniști" ale existenței contemporane. Cel mai cunoscut dintre acestea, pentru curajul de a aborda temele „obsedantului deceniu", este *Ore de dimineață* (1972). Conceput ca o consemnare a ceea ce retrăiesc personajele venite în audiență la un prim-secretar și ca o rememorare critică a experienței colectivizării, romanul pune în lumină, cu prudență, caracterul opresiv al regimului comunist. Și alte proze au ca protagoniști reprezentanți ai elitelor noii societăți. *Ciudata mișcare a inimii în aprilie* (1974) sau *Cu ochii dragostei* (1976) ilustrează viața unor activiști de partid, după cum *Mergând prin zăpadă* (1974) e un text analitic ce prezintă cazul unui cercetător care trăiește cu mania persecuției și cu sentimentul ratării după depășirea unui episod existențial dificil. Sunt romane ale crizei morale sau sociale, care alternează analiza psihologică și tehnica reportajului în funcție de focalizarea asupra unui individ sau asupra societății în ansamblul ei. Așa este, de pildă, și *Aproapele nostru, aproape* (1973), construit ca un roman-document menit să evoce, printr-un amestec de dramatism și sentimentalism, solidaritatea umană din timpul inundațiilor. Odată cu *Minunata poveste a dragostei preafericiților regi Ulise și Penelopa* (1978), se înregistrează o schimbare de registru narativ, prin ceea ce criticii au numit „abundența infinită a fabulosului" (Nicolae Balotă). Pusă pe seama descoperirii literaturii sud-americane (Alex. Ștefănescu), această nouă „rețetă" romanescă implică amestecul planurilor istorice, anacronismele intenționate, intersecții suprarealiste de destine și de realități, ample desfășurări episodice cu caracter parabolic, exploatarea unor elemente distopice etc. Scriitorul vizează în continuare actualitatea socială sau politică, dar nu printr-un discurs „realist", ci prin intermediul unor construcții ficționale oblice. Și în acest caz, notabil este acest prim roman, care propune o parabolă a lumii contemporane printr-o parodie a Odiseei și a Iliadei. În *Scrisorile imperiale* (1979), *Omul coborât din turn* (1980), *Diavolul de duminică* (1981), *Limita de vârstă* (1982), *Rezerva specială* (1984), *Portretul* (1986), *Scrisori venețiene* (1987), *Bănuitele primejdii* (1988)**P.** reia această formulă, fără să îi îmbogățească sensurile estetice sau politice. Chiar dacă unele romane se prezintă ca meditații asupra puterii, asupra societății sau asupra constrângerilor totalitare, componenta lor parabolică, una dintre resursele privilegiate ale strategiei esopice ale literaturii din epocă, nu e deloc curajoasă, subversivă, rămânând doar un factor de culoare care contribuie la încărcarea barocă a narațiunii (Artur Silvestri). Implicarea, în 1985, alături de Vasile Băran, în procesul public al lui Ion Anghel Mânăstire, precum și schimbarea de regim din 1989 au dus la marginalizarea autorului și a operei sale. Romanele apărute după această dată se înscriu în sfera literaturii de consum – *Condotierul*, *Omul de la Interpol* (ambele apărute în 1994) sau au un caracter autobiografic marcat, relatând experiențele târzii ale scriitorului – *Cartea morții* (1999), *Hana. Roman de dragoste și ură* (2000).

SCRIERI: *Arbori de rezonanță*, București, 1963; *Itinerar sucevean*, București, 1964; *Monolog*, București, 1965; *Vânătoare interzisă*, București, 1967; *Pasărea vine la noapte*, București, 1968; *Suceava*, București, 1968; *Planete albastre*, București, 1970; *Scara lui Climax*, București, 1970; *Ore de dimineață*, București, 1972; *Moartea lui August*, București, 1972; *Acasă*, București, 1973; *Aproapele nostru, aproape*, București, 1973; *Decembrie în Cuba*, București, 1973; *Ciudata mișcare a inimii în aprilie*, București, 1974; *Mergând prin zăpadă*, București, 1974; *Cercul*, București, 1975; *Conversații patetice*, București, 1976; *Cu ochii dragostei*, București, 1976; *Minunata poveste a dragostei preafericiților regi Ulise și Penelopa*, București, 1978; *Scrisorile imperiale*, București, 1979; *Omul coborât din turn*, București, 1980; *De dimineață până seara*, București, 1981; *Diavolul de duminică*, București, 1981; *Limita de vârstă*, București, 1982; *Tentația*, I–II, București, 1983–1984; *Rezerva specială*, București, 1984; *Ultima tentație*, București, 1985; *Portretul*, București, 1986; *Scrisori venețiene*, București, 1987; *Bănuitele primejdii*, București, 1988; *Victoria lui Manoliu*, București, 1989; *Pașaport pentru Australia*, București, 1991; *Avocatul diavolului*, București, 1993; *Condotierul*, București, 1994; *Omul de la Interpol*, București, 1994; *Muza Clio*, București, 1996; *Cartea morții*, București, 1999; *Hana. Roman de dragoste și ură*, București, 2000. **Traduceri:** Yasushi Inoue, *Pușca de vânătoare,* București, 1969 (în colaborare cu Lia Pardău); Manuel Cofiño López, *Dragoste și luptă*, București, 1974 (în colaborare cu Anca Dovăncescu), *Când sângele-i ca focul*, pref. Paul Alexandru Georgescu, București, 1977 (în colaborare cu Anca Dovăncescu); Fernando Medina Ferrada, *Morții sunt din ce în ce mai nesupuși*, București, 1981 (în colaborare cu Anca Dovăncescu).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Scara lui Climax”*, RL, 1971, 3; Nicolae Manolescu, *Biografii contemporane*, RL, 1973, 6; Sorin Titel, [*Platon Pardău*], RL, 1973, 34, 1974, 39; Constantin, *A doua carte*, *220–223*; Petroveanu, *Traiectorii*, *278–281*; Roxana Sorescu, *Platon Pardău, un fabulist contemporan*, VR, 1975, 9; Barbu, *O ist.*, I, *413–414*; Ciobanu, *Incursiuni*, *175–182*; Culcer, *Citind*, *200–203*; Liviu Petrescu, *Un roman al puterii*, TR, 1977, 8; Ungureanu, *Proză*, *234–238*; Tudor-Anton, *Ipostaze*, *97–104*; Stănescu, *Jurnal*, I, *104–112*; Artur Silvestri, *Invenția barocă*, LCF, 1979, 33; Nicolae Balotă, *Triumful imaginarului*, RL, 1979, 35; Ștefănescu, *Jurnal*, *205–206*; Ciobanu, *Opera*, *260–268*; Iorgulescu, *Ceara*, *245–252*; Odangiu, *Romanul*, *148–152*; Holban, *Profiluri*, *265–276*; Vlad Sorianu, *„Bănuitele primejdii”*, ATN, 1989, 6; Alunița Cofan, *Despre riscurile libertății*, CC, 1992, 1–2; Emil Mladin, *Un roman tendențios*, RL, 1994, 32; Ierunca, *Dimpotrivă*, *231–235*; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *314–316*; Lucian Chișu, *Clio refuză istoria*, L, 1997, 5; Doru George Burlacu, *Voci ale literaturii*, Cluj-Napoca, 1998, *55–62*; Andreea Deciu, *Culoarea tristeții*, RL, 2000, 7; H. Zalis, *Privire întunecată spre nord*, CNT, 2001, 22; *Dicț. scriit. rom.*, III, *630–632*; Ioan Holban, *Platon Pardău*, București, 2004; Ştefănescu, *Istoria*, *1053–1055*; Ion Simuț, *Literatura oportunistă (II)*, RL, 2008, 26; Popa, *Ist. lit.*, II, *801–802*. ***Al.S., A.Td.***

PARIS–BUCAREST, publicație în limba franceză apărută la București, lunar, din 15 aprilie 1922 până în februarie 1927, cu subtitlul „Revue mensuelle littéraire, artistique, mondaine, sportive”. Redactor (din 1923), apoi director (din 1924): Francis Lebrun. Este publicația cea mai importantă pentru studierea relațiilor româno–franceze din epocă și pentru cunoașterea mișcării francofone din țară, deoarece oferă periodic informații asupra corpului de profesori veniți să predea în învățământul universitar și liceal din România, asupra activității Institutului Francez, a Bibliotecii Franceze de la București și a tuturor activităților misionare organizate în țara noastră. Fiecare număr conține cronici despre viața românilor la Paris și a francezilor în România (*La France en Roumanie*), precum și date despre scriitorii în vizită la București, despre conferințele Uniunii Franceze din România, ale Academiei Feminine, ale Casei Franței etc. În 1925 se acordă un spațiu generos înființării Societății de Prietenie Franco–Române. Un loc important îl ocupă informațiile despre Şcoala Română de la Fontenay-aux-Roses, ca și despre numeroasele cercuri și societăți de prietenie răspândite în țară. Se consacră articole problemelor cultural-literare, se publică texte literare din ambele literaturi, poezii, proză, eseuri, articole, note de călătorie, impresii și numeroase portrete (mai ales realizate de Francis Lebrun), însemnări despre comemorări și aniversări, cronici dramatice, cronici muzicale (unele semnate de Alfred Alessandrescu), note despre mișcarea plastică, noutățile editoriale și cărțile franceze recent apărute. Încă din primul număr semnează articole N. Iorga (*Relations d'art franco–roumaines*), Jean Charles (*Vins de France et de Roumanie),* Jean Peretz (*Les Débuts du théâtre roumain),* Francis Lebrun, poezii dau Olimp Grigore Ioan, Eugen Constant ș.a., cronici despre viața românilor la Paris trimit Elena Văcărescu și Simion Stoicescu. Numerele următoare relatează despre tricentenarul lui Molière, despre sărbătorile încoronării de la Alba Iulia (J. Dionne), centenarul Louis Pasteur, expoziția cărții franceze la București, biblioteca Elenei Văcărescu, jubileele Paul Bourget și

Anatole France, centenarul morții lui Saint-Simon ș.a. Sunt inserate însemnări referitoare la Henri Focillon, civilizația greco-latină (Fr. de Thauby) etc. Literatura română în perspectivă franceză este bine reprezentată prin articole de Charles Drouhet, N. Iorga, J. Voilquin, Sandu Tzigara-Samurcaș, Léo Bachelin ș.a. Se traduce din poezia lui Al. T. Stamatiad, D. Nanu, Ion Al-George, Mircea Dem. Rădulescu ș.a. Proza aparține lui Francis de Miomandre, André Joubert, Fr. de Thauby, Henri Bordeaux ș.a. Se tălmăcește din literatura lui Ion Creangă (*Le Père Douhou*), I.L. Caragiale (*Les Deux conseillers*), Victor Eftimiu (*Katalina, Maître Manole*), Mihail Sadoveanu. Se publică articole și eseuri de Ioan Bianu, Ovid Densusianu, G.A. Anastasiu, Gh. Marinescu, D. Gusti, Costin Petrescu, G. Murgoci, Basil Munteanu, Alfred Moșoiu ș.a. M.J. Voilquin scrie despre M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, celui din urmă analizându-i ideile despre literatură. Alți comentatori aduc în discuție opera lui Paul Valéry, Pierre Loti, Maurice Maeterlinck, Raymond Radiguet, Maurice Barrès, Jules Michelet, Anatole France ș.a. Alteori se oferă liste întregi de cărți apărute în Franța sau se prezintă bibliotecile franceze din România, la aceasta adăugându-se cronici științifice, teatrale, medicale, sportive, știri diverse, precum și numeroase fotografii și ilustrații. Astfel, lumea culturală românească este informată prompt și adecvat cu noutățile din viața intelectuală pariziană, revista constituind o sursă de primă mână privitoare la circulația ideilor și la evenimentele culturale internaționale. ***M.Pp.***

PARNASIANISM. Derivat din numele muntelui Parnas, loc mitologic consacrat lui Apollo și muzelor, termenul numește orientarea estetică a unei grupări poetice constituite la Paris în al șaptelea deceniu din secolul al XIX-lea. Actul formal de constituire a **p.** s-a materializat în editarea, în 1866, a culegerii de versuri *Le Parnasse contemporain*, printre semnatari distingându-se Catulle Mendès, Leconte de Lisle, Théophile Gautier, Théodore de Banville, François Coppée, Sully Prudhomme, José-Maria de Hérédia, Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé. Cinci ani mai târziu apare al doilea volum, datat însă 1869, iar în 1876 al treilea. Concepția despre artă a parnasienilor nu a fost formulată în aceste culegeri, ci în prefețele la unele volume ale lui Gautier și Leconte de Lisle ori în articolele semnate de acești poeți în reviste ca „L'Artiste", „L'Art" ș.a. La temelia **p.** se află principiul artei pentru artă. Lansat de Gautier, în prefața la romanul său *Mademoiselle de Maupin* (1835), reluat în alte scrieri, acest principiu prevede dezangajarea absolută a creației. Se afirmă că, prin natura sa, arta exclude orice utilitarism, nu poate interveni în practica socială, nu are cum să devină eficace în acțiuni de schimbare a existenței, nu își poate asuma direct un rol educativ. Dacă o face, se neagă pe sine. Frumusețea unui obiect – susține Gautier – este invers proporțională cu utilitatea lui: „nu-i cu adevărat frumos decât ceea ce nu poate sluji la nimic; tot ce este util e urât". Neputincioasă în lupta social-politică, artei îi stă, în schimb, în putință de a se autoperfecționa. Autorul volumului *Émaux et camées* pledează pentru autonomia esteticului, considerând arta scop, nu mijloc, afirmând că „orice artist care își propune altceva decât frumosul nu e artist". Refuzându-se militantismului civic, poezia parnasiană se distanțează la fel de categoric și față de intimism. „Je ne te vendrai pas, mon ivresse et mon mal" își previne Leconte de Lisle, într-o poezie, cititorul. În articole el condamnă explicit sentimentalismul, ia în derâdere lirismul lacrimogen, acuză poezia elegiacă de facilitate și de concesii inadmisibile făcute gustului mediocru al unui public fără educație estetică. „Arta – scrie Leconte de Lisle –, a cărei cea mai strălucitoare, intensă și completă expresie este poezia, e un lux intelectual, accesibil doar câtorva foarte rare spirite." „Independentă de sentimentul moral sau imoral", ea îndeplinește o funcție morală exclusiv în virtutea realizării de sine. Înalță sufletul prin faptul de a înfăptui Frumosul, de a crea Forma, ce include prin definiție Ideea. Idee și Formă fiind una, opera perfectă nu se obține prin „inspirație", ci prin travaliu. Cu cât materia în care se împlinește obiectul artistic e mai refractară prelucrării în acest scop, cu atât meritul creatorului e mai mare. Poetica parnasiană implică înțelegerea artei ca dificultate învinsă. În actul de creație poetul are de biruit toate obstacolele inerente năzuinței la perfecțiune, iar pentru aceasta sunt necesare luciditatea, supravegherea stărilor afective, intelectualizarea emoțiilor. Se exclud exaltarea, patosul, redundanța, superfetația, tot ce ține de facilitate. Expresia trebuie să fie concisă, densă, exactă, funcțională, așadar poetică, dar fără înflorituri de prisos, iar ritmul și rimele perfecte. Alături de obiectivare, de impersonalizare, desăvârșirea formală

e o condiție definitorie a **p.**, prin aceste atribute esențiale deosebindu-se de romantism. Leconte de Lisle a construit, asemenea lui Victor Hugo, poeme ample (*Poèmes antiques*, *Poèmes barbares*), a edificat viziuni ale unor civilizații (greacă veche, indiană, iudaică, medievală creștină), dar a făcut-o fără a infiltra în artistic ideologicul, fără a proiecta în veacuri și milenii trecute idealuri ale epocii sale. Excluzând subiectivitatea, implicarea vădită a poetului, **p.** practică reconstituirea arheologică neutră. Pe de altă parte, cultul pentru perfecțiunea execuției se exprimă, la unii dintre componenții școlii, în frunte cu Hérédia, prin compunerea de poezii în forme fixe, în special în aceea a sonetului. Cu toate că există elemente parnasiene la Carducci, D'Annunzio, Stefan George, în prerafaelismul englez etc., **p.** nu s-a manifestat ca școală în alte literaturi. În poezia românească nu s-a cristalizat o orientare analoagă celei parnasiene, și cu atât mai puțin o grupare. Există însă în operele unor poeți români aspecte de creație obiectivă, de asimilare a eului poetic în descripție, apar forme de eliminare din discursul liric a oricărei retorici, a oricărui palpit sentimental, de cenzurare a subiectivității, după cum există evidente preocupări pentru forma în sine, pentru realizarea de performanțe tehnice, indiferent de conținut. Izolate la D. Bolintineanu, V. Alecsandri (în pasteluri, și nu numai), C. Stamati, G. Baronzi, mai insistent cultivate de Al. Macedonski, autor al versurilor din *Bronzes* (1898) și care la un moment dat se definea ca parnasian, elementele de tip parnasian diferențiază, în contextul simbolist românesc, producția câtorva discipoli macedonskieni (Mircea C. Demetriade, Iuliu Cezar Săvescu, Gabriel Donna, Al. Obedenaru, George G. Orleanu, Al. Petroff) ori sunt prezente în lirica lui Duiliu Zamfirescu. Şi „La Revue roumaine", apărută la București în 1912, arată o preferință marcată pentru **p.,** după cum în *Pajere* Mateiu I. Caragiale învederează înrudirea cu parnasienii. Ion Pillat debutează cu un volum de versuri eminamente parnasiene, *Visări păgâne*, urmat de culegerea *Eternități de-o clipă*, în care **p**. e preponderent, iar la Ion Barbu sunt recuperate într-o formulă specială câteva elemente parnasiene. Mihai Codreanu adoptă ca formă poetică preferată sonetul, devenind un fel de omolog al lui Hérédia, iar N. Davidescu acordă orientării o atenție deosebită atât în poezia proprie, cât și în incursiunile critice. Procedări de felul celor statuate de școala parnasiană franceză pot fi identificate, discontinuu, în toată poezia română, inclusiv în cea din a doua parte a secolului al XX-lea, la Miron Radu Paraschivescu, Cicerone Theodorescu, Tudor George, Grigore Hagiu ș.a.

Repere bibliografice: N. Davidescu, *Din poezia noastră parnasiană*, București, 1943; Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, București 1967, *93–99*, *585–586*; Adriana Iliescu, *„Literatorul"*, București, 1968, *259–272*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *234–262*; Micu, *Început, 422–431*; Margareta Dolinescu, *Parnasianismul*, București, 1979; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *262–268*. ***D.Mc.***

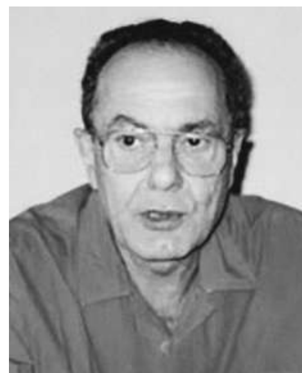
PARTOLE, Claudia (14.VI.1955, Cotova–Drochia), poetă, prozatoare, autoare dramatică. Este fiica Elizavetei-Lidia (n. Ciobanu) și a lui Afanasie Partole, țărani. Urmează în satul natal școala medie (1962–1972) și la Chișinău Facultatea de Filologie, secția ziaristică, în cadrul Universității de Stat (1972–1977). Funcționează ca redactor la postul de radio și televiziune din Chișinău, apoi la Editura Cartea Moldovenească și la mai multe publicații: „Învățământul public", „Alunelul", „Patria tânără", „Moldova suverană" ș.a. A deținut funcția de redactor-șef al revistei „Univers muzical" (2000–2005), iar din 1994 este moderator al cenaclului „La Creangă" și redactor al almanahului cu același titlu, editat de Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă" (Chișinău). A debutat în 1968, fiind elevă, cu versuri în ziarul „Munca comunistă" (ulterior „Glia drochiană"), iar editorial cu cartea pentru cei mici *Mahalaua veselă* (1982). Scriitoare extrem de productivă, **P.** semnează mai multe volume de poezie, proză și un volum de teatru (*Unde ești, Iren?*, 2004). Mai colaborează la „Scânteia leninistă" (ulterior revista „Noi"), „Tânărul leninist" („Florile dalbe"), „Columna", „Universul credinței", „Literatura și arta", „Femeia Moldovei", „Moldova", „Dacia literară", „Convorbiri literare", „Revista română", „Codri", „Dunărea de Jos", „Glasul națiunii" ș.a. Din 2009 susține rubrica „Scrisori de peste râu" în revista ieșeană „Cronica veche". I s-au acordat mai multe distincții, între care numeroase premii la saloanele de carte din Chișinău și Iași, Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2010) ș.a.

P. scrie o poezie reflexivă, spiritul analitic defavorizând adesea unda lirismului. Un „personaj" cu inima „frântă și umilă", văduvit de speranță („tristă speranța se uită la mine străină"), hălăduind într-o „lume flămândă de dor" și rătăcind prin toamnă,

se vrea detașat de propriul eu, un eu împovărat de tânguiri („tânguirile din noi le târâm ca niște edecari din depărtare”). Discursul poetic se desfășoară între doi poli, unul purtând însemnele tăcerii, ale risipirii și ale fricii, celălalt pol fiind marcat de dorința de a nu speria lumina, „lumina gândurilor”. Pe de altă parte, și temele legate de dăinuirea neamului beneficiază de un limbaj parabolic menit să atenueze riscurile tonului declarativ. În literatura pentru copii, domeniul de care e strâns legată și pe care l-a ilustrat într-o serie de cărți și cărțulii, **P.** cultivă o etică axată pe dragostea de natură, de oameni și de divinitate, darul apropierii de lumea celor mici fiind remarcabil. Reflexivitatea caracterizează și piesele, și proza acestei autoare. Necesitatea eliberării de frustrări, de temeri și îndoieli , de singurătate și trădare constituie dominanta prozelor incluse în volumul *Ultima amantă* (2011), dar se profilează mult mai pregnant în confesiunile din romane, între care *Tötentanz* [în edițiile următoare: *Totentanz*] *sau Viața unei nopți* (2009) s-a bucurat de o bună primire. Roman-confesiune care reflectă lupta pentru păstrarea eului identitar al femeii din Basarabia plecate în căutarea mijloacelor de existență, *Tötentanz...* e alcătuit din episoadele care vizează destinul a patru personaje: Ani, Nelly, Emili și autoarea, toate aflate într-o multiplă conexiune. Criza identitară este provocată în primul rând de raportarea la locul natal și la spațiul de adopție. Păstrarea demnității este extrem de dificilă în hățișul unor întâmplări și legături pe cât de incredibile, pe atât de reale. Inserturile cu un caracter eseistic, despre libertate, patrie, exil, despre credința în Dumnezeu și despre speranță, ca și paginile de jurnal conferă mai multă substanță, dar și orizont narațiunii. De o factură specială, *Îmblânzirea câinilor (Jurnalul unei experiențe onirice)* (2009), care reunește glose ritmate după cadența viselor și a nopților, transportă cititorul „într-un timp îndepărtat”, „din alt veac sau din altă lume”. Sunt călătorii fantasmatice inițiind în cunoașterea de sine.

SCRIERI: *Mahalaua veselă*, Chișinău, 1982; *În așteptarea mamei*, Chișinău, 1989; *Are mama fată mare*, Chișinău, 1992; *Păsări suntem când ne naștem*, Chișinău, 1992; *Un mare calendar pentru tine, mic ștrengar*, Chișinău, 1994; *Psalmii Mariei Magdalena*, Chișinău, 1995; *Păziți copiii, sufletele și animalele*, Chișinău, 1995; *O clipă...*, Chișinău, 1998; *Cea mai așteptată întâlnire*, Chișinău, 1999; *Eu sunt*, pref. Emilia Șt. Milicescu, Chișinău, 2000; *Grăbește-te încet*, Chișinău, 2002; *Ochiul care se uită în lume sau Cine l-a răpit pe Tonto*, Chișinău, 2002; *Salba cu mărgele care plâng*, Chișinău, 2004; *Unde ești, Iren?* , Chișinău, 2004; *Dumnezeu vine la mare*, Timișoara, 2005; *O plută așteaptă...*, Chișinău, 2005; *Reculegere* (în colaborare cu Elisaveta-Lidia Partole), Chișinău, 2005; *De la facerea lumii citire*, I, Chișinău, 2006; *Domnița–păstorița*, Chișinău, 2006; *Țara mea privită din stele* (în colaborare cu Iurie Miron), Chișinău, 2008; *Îmblânzirea câinilor (Jurnalul unei experiențe onirice)*, Iași, 2009; *Tötentanz sau Viața unei nopți*, pref. Dorin Cârchelan, Chișinău, 2009; ed. *Totentanz*, Chișinău, 2011; *Floarea iubirii*, Chișinău, 2010; *Ultima amantă*, Chișinău, 2011; *101 poeme*, București, 2011; *Copilul din colivie*, Chișinău, 2012; *În confesional*, Chișinău, 2012; *Peisaj cu dimineți și clipe*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: I. Mărășescu, *Ca o tentație spre pietate și adevăr*, L, 1992, 26–27; Sabina Dodul, *Claudia Partole. Biobibliografie*, Chișinău, 2005; Emilian Marcu, *„Tötentanz sau Viața unei nopți”*, CL, 2007, 5; Gheorghe Gheorghiu, *Devotată cuvântului*, LA, 2008, 18 septembrie; Grigore Chiper, *Câteva personaje în căutarea unui ajutor*, CF, 2009, 7–8; Vlad Zbârciog, *Meridiane ale verbului matern*, Iași, 2009, *277–282*; Aliona Grati, *Tötentanz sau Viața moldovenilor plecați în Italia*, TP, 2010, 4; *Dicț. Chișinău*, *399–401*; Corin Bianu, *„Tötentanz sau Viața unei nopți”*, „Litere”, 2012, 5. ***A.Bn.***

PARUIT, Alain (25.II.1939, Paris – 9.VI. 2009, Paris), traducător francez

Este fiul unei franțuzoaice din Ardennes, Micheline–Christiane (n. Paruit), profesoară, și al lui Endre Herskovits, medic din Brașov. Face școala primară la Paris (1945–1948). Tatăl, membru al Partidului Comunist Francez din 1931, luptător în Rezistență, apoi colaborator al comuniștilor veniți din România, fiind expulzat din Franța, **P.** urmează la București Liceul „I. L. Caragiale” (1949–1956) și Facultatea de Filologie (1956–1961). Între 1956 și 1969 este jurnalist la secția franceză a Radiodifuziunii Române. Se stabilește ulterior la Paris, unde va fi funcționar la o librărie (1970–1971), secretar, apoi secretar general la S.A. Colos, o firmă de comercializare a articolelor

de birou (1973–1977), în fine, vânzător de televizoare la firma Sud–Télé (1983–1989). Face parte din comitetul de redacție al publicației literare „Cahiers de l'Est” (1975–1979), scrie articole despre situația socioeconomică și politică românească la ziarul „Rouge” (1977–1979), îndeplinește funcția de secretar de redacție la „L'Alternative”, publicație „pour les droits et les libertés démocratiques en Europe de l'Est” (1979–1980), iar între 1971 și 1993 este spicher, cronicar și reporter la secția română de la Radio Europa Liberă. Colaborează la „L'Avant-scène”, „Cahiers de L'Herne”, „Caravanes”, „Le Croquant”, „Esprit”, „Europe”, „Gulliver”, „Lettre internationale” „Les Lettres nouvelles”, „Liberté” (Québec), „Missives”, „Le Nouveau recueil”, „Les Nouveaux Cahiers de l'Est”, „La Nouvelle alternative”, „Nouvelle revue française”, „Poésie 98”, „Poésie”, „La Revue parlée”, „Le Serpent à plumes”, „Les Temps modernes”, „Tageblatt” (Luxemburg), „Ubu”, precum și la publicații literare românești. Pentru activitatea sa a fost distins cu o serie de premii: Grand Prix de Traduction „Cultura Latina” (1987), Premiul Uniunii Scriitorilor (1995, 2006), Premiul Fundației Culturale Române (1999) ș.a.

Încă din timpul anilor de liceu **P.** era îndemnat de mama lui să traducă din franceză „un număr de pagini direct, fără pregătire prealabilă, cu voce tare, pentru a înțelege mai bine sensul general”. Din 1971, după plecarea în Franța, începe o asiduă activitate de traducător din literatura română contemporană. Transpune și publică la mari edituri deopotrivă proză (Paul Goma, Dumitru Țepeneag, Virgil Tănase, Mircea Eliade, Bujor Nedelcovici, Alexandru Papilian, Norman Manea, Octavian Paler, Alexandru Vona, Mihail Sebastian, Mircea Cărtărescu, Mircea Nedelciu), eseuri, studii (Mircea Eliade, Emil Cioran), poezie (Mircea Dinescu, Mariana Marin, Magda Cârneci, Cezar Baltag, Marta Petreu, Nora Iuga). Bun cunoscător al celor două limbi, **P.** este profund preocupat ca lectorul francez să nu aibă dificultăți în înțelegerea scrierilor românești tălmăcite în limba lui Voltaire. Când traduce o carte face investigații în literatura franceză apropiată tematic și lingvistic, pentru a găsi corespondențe adecvate. Pentru o bună versiune din *Ostinato* de Paul Goma citește din Jean Genet „pentru a intra în limbajul pușcăriei” și ia aminte la limbajul argotic al unui țigan francez. Când traduce *Din calidor*, cartea aceluiași Paul Goma, citește *La Billebande* a lui Henri Vincent și *Le Cheval d'orgueil* de Pierre Jakez Hélias. „Dacă trebuie să traduc, să zicem, – scrie **P.** – dialogul unui personaj român, îmi zic: ce-ar fi zis un personaj de aceeași condiție socială, de aceeași vârstă, în împrejurări asemănătoare, în franceză? Fiecare cuvânt are evoluția lui, o moștenire care există și influențează, chiar dacă vorbitorul nu este conștient de ea, fără a mai pomeni și polisemia, cu dezvoltările și ambiguitățile ei.” Prin strădania și devotamentul acestui scrupulos tălmăcitor multe scrieri ale literaturii române, cu deosebire contemporane, au fost oferite lectorului francez într-o haină îngrijită. Transpunerile editate ca volume nu spun însă totul, **P.** publicând traduceri din literatura română și într-o serie de reviste franceze. Cu o atât de bogată experiență, el recunoaște cu franchețe că nu îi reușește totul. Astfel, deși este admirator al romanului *Sfârșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu, nu se încumetă să îl abordeze fiindcă nu ar putea „utiliza limbajul și atmosfera unui Paris medieval”. Nu a găsit soluții nici pentru a reda în franceză din opera lui Mihail Sadoveanu. Dincolo de astfel de dificultăți, talentul și meritele traducătorului sunt remarcabile.

Traduceri: Paul Goma, *La Cellule des libérables*, pref. trad., Paris, 1971, *Elles étaient quatre…*, Paris, 1974, *Le Tremblement des hommes*, Paris, 1979, *Les Chiens de mort. La Passion selon Pitești*, postfață Virgil Ierunca, Paris, 1981, *Chassé-croisé*, Paris, 1983, *Bonifacia*, Paris, 1986, *Le Calidor*, Paris, 1987, *L'Art de la fugue*, Paris, 1990, *Astra*, Paris, 1992; D. Țepeneag, *Exercices d'attente*, Paris, 1972, *Arpièges*, Paris, 1973, *Les Noces nécessaires*, Paris, 1977, *Le Mot sablier*, Paris, 1984, *Hôtel Europa*, Paris, 1996, *Pont des Arts*, Paris, 1998, *Au pays du Maramureș*, Paris, 2001, *Attente*, Paris, 2003, *La Belle Roumaine*, Paris, 2006; Virgil Tănase, *Portrait d'homme à la faux dans un paysage marin*, Paris, 1976; *Les Barbelés du rire. Humour politique dans les pays de l'Est*, pref. trad., Paris, 1978; Mircea Eliade, *Uniformes de général*, Paris, 1981, *Les Temps d'un centenaire*, Paris, 1981, *Les Dix-neuf roses*, Paris, 1982, *Les Trois Grâces*, Paris, 1984, *À l'ombre d'une fleur de lys*, Paris, 1985, *Briser le toit de la maison. La créativité et les symboles*, Paris, 1986, *Les Hooligans,* Paris, 1987, *Mémoires II (1937–1960). Les Moissons du solstice*, Paris, 1988, *L'Inde*, Paris, 1988, *Fragmentarium*, Paris, 1989, *L'Alchimie asiatique*, Paris, 1990, *Fragments d'un journal*, III, Paris, 1990, *Cosmologie et alchimie babyloniennes*, Paris, 1991, *Contributions à la philosophie de la Renaissance*, Paris, 1992, *Journal des Indes*, Paris, 1992, *Océanographie*, Paris, 1994, *Commentaires sur la Légende de Maître Manole*, Paris, 1994, *La Bibliothèque du maharadjah*, Paris, 1996, *La Lumière qui s'éteint*, Paris, 1996, *Isabel et les eaux du diable*, Paris, 1999, *L'Île d'Euthanasius,* Paris, 2001, *Un Nouvelle philosophie de la lune*, Paris, 2001, *Incognito à Buchenwald*, Paris, 2007;

Bujor Nedelcovici, *Le Second Messager*, Paris, 1985, *Crime de sable*, Paris, 1989, *Le Matin d'un miracle*, Paris, 1992, *Le Dompteur de loups*, Paris, 1994; Doru Novacovici, *En Roumanie derrière les barreaux*, Paris, 1985, *L'Esplanade*, Paris, 2008 (în colaborare cu Marius Conceatu); Maria Mailat, *S'il est défendu de pleurer*, Paris, 1988; Mircea Dinescu, *Poèmes. Mirage posthume*, Paris, 1989; Alexandru Papilian, *Le Fardeau*, Paris, 1989, *Des Mouches sous un verre*, Paris, 1990; Norman Manea, *Le Thé de Proust et autres nouvelles*, Paris, 1990 (în colaborare cu André Vornic și Marie-France Ionesco), *Le Bonheur obligatoire*, Paris, 1991 (în colaborare cu André Vornic), *L'Heure exacte et autres nouvelles*, Paris, 2007 (în colaborare cu André Vornic și Marie-France Ionesco); *Quinze poètes roumains*, Paris, 1990 (în colaborare cu André Vornic și Marie-France Ionesco); Mariana Marin, *Les Ateliers*, Paris, 1991; Octavian Paler, *Polémiques cordiales*, Paris, 1991; Emil Cioran, *Bréviaire des vaincus*, Paris, 1993, *Solitude et destin*, Paris, 2004, *Transfiguration de Roumanie*, Paris, 2009, *De la France*, Paris, 2009; Alexandru Vona, *Les Fenêtres murées*, Paris, 1995; Virgil Ierunca, *Pitești: laboratoire concentrationnaire*, pref. François Furet, Paris, 1996; *Une Anthologie de la poésie moldave*, pref. Sorin Alexandrescu, Paris, 1996 (în colaborare cu Odile Serre și Cornelia Golua); Magda Cârneci, *Psaume*, Paris, 1997 (în colaborare); Ion Omescu, *Au-delà des rives*, în *Le Fumet de la chimère*, Paris, 1997; Mihail Sebastian, *Depuis deux mille ans*, Paris, 1998, *Journal (1935–1944)*, Paris, 1998, *L'Accident*, Paris, 2002, *Promenades parisiennes et autres textes*, Paris, 2007, *Femmes*, Paris, 2007, *Théâtre*, pref. George Banu, Paris, 2007; Cezar Baltag, *Chemarea numelui – L'Appel du nom*, ed. bilingvă, pref. Mircea Anghelescu, București– Paris, 1999 (în colaborare cu Odile Serre și Ilie Constantin); Mircea Cărtărescu, *Orbitor*, I–II, Paris, 1999–2005; Mircea Nedelciu, *La Danse du coq de bruyère suivi de Problèmes d'identité*, Paris, 2000; *Comme dans un dessin de Escher: huit poètes roumains*, Esch/Alzette, Trois–Rivières, 2002 (în colaborare cu Olivier Apert, Ed. Pastenague [Dumitru Țepeneag] și Odile Serre); Gabriela Adameșteanu, *L'Invention du livre*, Sant-Nazaire, 2005, *Une Matinée perdue*, Paris, 2005; Marta Petreu, *Poèmes sans vergogne*, Cognac, 2005 (în colaborare cu Odile Serre și Ed. Pastenague [Dumitru Țepeneag]); Nora Iuga, *Le Cœur comme un poing de boxeur*, pref. Constantin Abăluță, Paris, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, [*Alain Paruit*], RL, 1998, 46, OC, 2009, 479; Alain Paruit, *Ieronim și coarnele lui Moise*, RL, 1999, 48; Marta Petreu, [*Alain Paruit*], APF, 2000, 6, 2009, 6; Gabriela Adameșteanu, *„Traducerea, adică esențialul pentru mine…”* (dialog cu Alain Paruit), „22”, 2002, 17; xx, *S-a stins din viață Alain Paruit*, RL, 2009, 24; Gabriela Adameșteanu, *In memoriam. Alain Paruit*, „Bucureștiul cultural”, 2009, 25; Ion Mușlea, *La moartea lui Alain*, APF, 2009, 7; Manolescu, *Enciclopedia*, *573–574*. ***I.D.***

PAS, Ion (pseudonim al lui Ioan M. Pascu; 6.X.1895, București – 20.V.1974, București), prozator, gazetar, traducător. Este fiul Mariei (n. Ispas) și al lui Marin Pascu, mic meșteșugar. Autodidact, nu a absolvit decât gimnaziul, eșuând în încercarea de a obține o bursă pentru Școala Normală. Timp de mai mulți ani a lucrat în câteva ateliere și fabrici bucureștene, cunoscând mediile muncitorești și apropiindu-se de mișcarea socialistă. În 1913, în urma unei invitații a publicistului C.G. Costa-Foru, devine redactor la „Revista copiilor și a tinerimei”, marcând astfel începutul unei cariere de gazetar de-a lungul căreia avea să treacă pe la mai multe cotidiene cu orientare de stânga, precum „Adevărul”, „Dimineața”, „Presa”, „Lupta”, dar și prin redacția oficiosului Partidului Socialist și al Uniunii Sindicale – „Socialismul”. Odată cu ascensiunea politică a comuniștilor, după 1946, a ocupat funcții de conducere în diverse instituții culturale: director al Teatrului Național din București (1946), ministru al Artelor (1946–1948), prim-locțiitor al ministrului Culturii (1955–1958), președinte al Comitetului Radiodifuziunii (1958–1965) etc., vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. I s-au acordat mai multe distincții: Ordinul Steaua Republicii Populare Române, clasa I (1964), titlul Erou al Muncii Socialiste ș.a. Debutează în „Dumineca” (1910) cu schița *Barbu*, semnată Ioan M. Pascu, și editorial doi ani mai târziu cu volumul *Din lumea celor obidiți*. Cu o activitate publicistică intensă, fondează câteva reviste culturale, începând cu „Spre lumină” (1912, împreună cu Stelian Vasilescu) și „Gazeta tinerimei” (1919, împreună cu I. Tedescul și Al. Terziman), continuând cu publicații interbelice din aria de influență a Partidului Social Democrat: „Omul liber” (1923–1925, împreună cu Petre Georgescu Delafras), „Cugetul liber” (1927–1929, împreună cu Eugen Relgis) și „Șantier” (1933–1934, 1937). A fost redactor-șef al „ziarului de informație și luptă socialistă” „Libertatea”, apărut în 1944 și devenit în 1948 organ al Partidului Muncitoresc Român. A mai colaborat la „Clopotul”, „Cuvântul liber”, „Facla”, „Gazeta”, „Jurnalul”, „Lumea nouă”, „Rampa”, „România liberă”, „Scânteia”, „Veselia”, „Viața sindicală”, „Veac nou” ș.a. Numeroasele traduceri din literatura occidentală făcute „la comandă” (pe care uneori le semnează P. Ioanid), au cunoscut mai multe reeditări, devenind fie repere ale literaturii clasice, fie, majoritar, ale celei de consum, destinată îndeosebi publicului tânăr (Charles Dickens, Jules

Verne, Al. Dumas-tatăl, Victor Hugo, Jules Renard, Émile Zola, Casanova ș.a.). De altfel, scriitorul s-a dedicat și literaturii pentru copii: *Jurnalul lui Nicușor și alte istorioare pentru copii* (1923), *Găina cea moțată și alte istorioare pentru copii* (1929), *Familia Chiț-Chiț* (1931), *Păsărică, draga mea* (1932) ș.a. A fost căsătorit cu scriitoarea Sarina Cassvan.

În ciuda cantității impresionante de titluri și a debutului precoce, **P.** a fost aproape ignorat de criticii importanți dintre cele două războaie. Pentru contemporani, el a fost un om de presă, definit de activitatea sa la organele socialiste sau la revistele dedicate educației tineretului și difuzării ideilor democratice. Contactele cu cercurile boemei artistice bucureștene, cunoașterea bună a vieții teatrale și editoriale interbelice, prietenia cu unii scriitori consacrați, precum Victor Eftimiu sau Demostene Botez, nu vor contribui la alinierea sa la tendințele sau în mișcările literare ale epocii și nici nu îi vor asigura un loc în istoriile literare. „Nu eram luați în seamă”, avea să spună mai târziu, ca să justifice „spiritul de independență” și acțiunea în absența „mentorilor literari”. În fapt, ca pentru mulți scriitori socialiști, cel puțin până la momentul schimbării regimului politic în anii postbelici, cariera sa literară s-a desfășurat în umbra celei publicistice și ca o anexă a acesteia, înscriind bogata sa producție beletristică pe o orbită extraliterară. De la primul volum, *Din lumea celor obidiți*, și continuând cu numeroasele colecții de povestiri, nuvele sau schițe – *Tablouri în cărbune* (1935), *Simple întâmplări* (1943) ș.a. –, prozatorul se specializează în consemnarea unor frânturi de viață, oferind decupaje fotografice, după model jurnalistic, ale mediilor proletare sau de mahala. Scriitura sa evoluează între limitele unei formule determinate de critica socială și de relatarea gazetărească, concentrată și fără stil, a mizeriei și a marginalității. La originea celor mai multe narațiuni stă un fapt divers, eșantion care implică prin natura sa pluralitatea temelor și indiferența lor, conținându-și morala prin forța brută a decupajului: blocul cu șapte etaje, panoramând existențele locatarilor, colecție de subiecte aglomerate și lăsate nedezvoltate, sau „simplele întâmplări” (titlu sub care autorul își culege publicistica și povestirile). Chiar și atunci când textele sunt prezentate ca romane, cum e cazul cu *Povestea unei fete* (1927) sau cu *Veșnicul învins* (1931), acestea sunt obținute prin aglutinarea mai multor nuclee narative de mici dimensiuni. Perpessicius le situa în genul schiței umanitare, remarcând „scenariul alert”, alcătuit prin acumularea de episoade independente, și „notația nudă, de ziar, trecută printr-un suflet omenesc”. La sfârșitul anilor ’40 **P.** s-a reinventat ca autor de mari cicluri epice, dar nu atât prin descoperirea unei vocații ascunse de romancier, cât datorită oportunităților oferite de noul context politic. Cele patru volume reunite sub titlul *Lanțuri* (1950–1954) sau masiva sinteză autobiografică *Zilele vieții tale* (I–IV, 1949–1950) nu mai reprezintă conștiința critică a jurnalistului, ci o perspectivă totalizantă convenabilă momentului. Scriitorul își asumă misiunea, ghidată de conjunctura ideologică, de a realiza un vast tablou ficțional al României moderne. *Lanțuri*, care cuprinde intervalul de la instalarea dinastiei regale în 1866 până în 1898, la zece ani de la revoltele țăranilor din 1888, trebuia să fie urmat de o serie intitulată *Descătușări*, rămasă în stadiul de proiect și dedicată evoluției societății românești până în 1944. Aceste „reconstituiri” sunt completate printr-o sinteză a anilor 1840–1855, făcută sub pretextul unei monografii consacrate lui Nicolae Bălcescu, publicată inițial sub titlul *Va veni o zi...* (1954), reluată cu titlul *Întâmplări cu Bălcescu* (1963), lucrări dublate de ciclul *Zilele vieții tale*, care schițează un simulacru de cronică subiectivă a mișcării socialiste. **P.** nu scrie romane, ci dramatizează în ordine cronologică istoria României văzută din perspectiva propagandei comuniste. Sunt narațiuni alcătuite printr-o tehnică mozaicală, care combină factologia (nu o dată incertă), invenția cu evocarea memorialistică. Nu suflul epic susține aceste cicluri, ci juxtapunerea de evenimente și situații istorice: episoadele relatează răscoalele țărănești sau Războiul pentru Independență și pun în scenă dezbaterile parlamentare sau discuțiile din cercurile muncitorești, utilizând, cu egală lipsă de relief, figuri istorice sau personaje ficționale. Un reziduu al aceleiași înțelegeri a literaturii, care amestecă istoria, ficțiunea și rememorarea, îl reprezintă numeroasele scrieri memorialistice din a doua parte a activității lui **P.**: *În amintirea lor...* (1945), *Oameni și momente* (1946), *Noi, în URSS* (1947), *Carte despre oameni, locuri, întâmplări* (1961), *Carte despre vremuri multe* (1963), *Carte despre drumuri lungi* (1965) și multe altele. Cu un „caracter de document corect”, după aprecierea autorului, acestea se sprijină pe împletirea dintre impresiile subiective și relatarea ce s-ar dori neutră, dar în fapt este tendențioasă,

evocând viața culturală interbelică, călătoriile în statele comuniste sau istoria mișcării socialiste.

SCRIERI: *Din lumea celor obidiți*, București, 1912; *În seara de Crăciun*, București, 1922; *Pentru zilele de vacanță*, București, 1922; *În lumea copiilor*, București, 1923; *Jurnalul lui Nicușor și alte istorioare pentru copii*, București, 1923; *Lumea celor necăjiți*, București, 1924; *Drumul morții*, București, 1925; *Povestea unei fete*, București, 1927; *Găina cea moțată și alte istorioare pentru copii*, București, 1929; *Familia Chiț-Chiț*, București, 1931; *Nicușor*, București, 1931; *Veșnicul învins*, București, 1931; *Păsărică, draga mea*, București, 1932; *Tablouri în cărbune*, București, 1935; *Găina cea moțată*, București, 1942; *Simple întâmplări*, București, 1943; *În amintirea lor...*, București, 1945; *Cocarda roșie*, București, 1946; *Galantar. Cărți și oameni*, București, 1946; *Lumea noastră*, București, 1946; *Noi în furtună*, București, [1946]; *Oameni și momente*, București, 1946; *Noi, în URSS*, București, 1947; *Drum spre pace*, introd. Lothar Rădăceanu, București, [1947]; *O istorioară cu șoareci*, București, 1948; *Zilele vieții tale*, I–IV, București, 1949–1950; *Lanțuri*, I–IV, București, 1950–1954; *Noi, la 77*, București, 1952; *Va veni o zi...*, București, 1954; ed. *(Întâmplări cu Bălcescu)*, București, 1963; *Așa a fost odată*, București, 1955; *Hans Christian Andersen*, București, 1955; *Ca un fluviu puternic...*, București, 1956; *Trecut întunecat*, București, 1957; *Carte despre oameni, locuri, întâmplări*, București, 1961; *Carte despre vremuri multe*, București, 1963; *Carte despre drumuri lungi*, București, 1965; *Povestiri vechi și noi*, București, 1966; *Prezențe*, introd. Teodor Vârgolici, București, 1968; *Scrieri*, I–VII, București, 1970–1974; *Aducere aminte*, București, 1972; *Evocări*, București, 1973; *Istorioare alese*, București, f.a. **Antologii:** *Războiul*, pref. Henri Barbusse, București, [1923]. **Traduceri:** Jules Verne, *Comoara din Ostrov. Minunatele aventuri ale lui Antifer*, I–II, București, 1913, *Ocolul pământului în optzeci de zile*, București, 1922, *Mathias Sandorf*, I–II, București, 1923 (în colaborare cu Sarina Cassvan), *Steaua Sudului*, București, 1923, *Mihail Strogoff*, I–II, București, [1923] (în colaborare cu Sarina Cassvan), *Cinci săptămâni în balon*, București, [1923], *Castelul din Carpați*, București, [1923], *Hector Servadac în lumea solară*, București, [1924], *Uimitoarea aventură a misiunii Barsac*, București, [1934], *Opt sute leghe de-a lungul Amazoniei*, I–II, București, 1935, *Un bilet la loterie*, București, [1936], *Interesantele aventuri ale unui chinez*, București, [1937], *Insula misterioasă*, I–III, București, [1937]; V.I. Lenin, *Boala copilăriei comunismului*, București, [1921]; Alphonse de Lamartine, *Graziella*, București, 1923; Maxim Gorki, *Mama*, București, 1923 (în colaborare cu Sarina Cassvan), *Pe coastele Italiei*, București, [1928], *Câteva povestiri*, introd. trad., București, 1936; Jules Renard, *Roșcovanul*, București, 1924; Aleksandr Kuprin, *Bordelul (Iana)*, București, [1924]; Émile Zola, *Bestia umană*, București, 1924, *Adevărul*, I–II, București, 1925, *Munca*, București, [1925], *Spovedania unui tânăr*, București, [1926], *Greșeala abatelui Mouret*, București, [1927], *„La fericirea femeilor”*, I–II, București, [1928]; Upton Sinclair, *Jimmie Higgins*, București, [1925]; Anatole France, *Zeilor le e sete*, București, 1926, *Revolta îngerilor*, București, 1927 (în colaborare cu H. Iulian), *Crima lui Sylvestru Bonnard*, București, 1927; Knut Hamsun, *Foamea*, pref. Octave Mirbeau, București, 1926, *Caucaz*, București, f.a.; Maurice Dekobra, *Cu inima întristată*, București, [1926], *Madona din tren*, București, [1926], *Flăcări catifelate*, București, 1928, *Serenada călăului*, București, [1928], *Sfinxul a vorbit*, București, 1930; Claude Farrère, *Omul care a asasinat*, București, 1927; Rabindranath Tagore, *Patima iubirii*, introd. Romain Rolland, București, [1927]; Myriam Harry, *Insula voluptății*, București, [1928]; Claude Anet, *Ariana*, București, [1928], *Țărmul dragostei*, București, [1929]; Pierre Loti, *Aziyadé*, București, [1928], *Pescarul din Islanda*, București, [1928]; Pierre Loüys, *Afrodita*, București, [1928]; Lev Tolstoi, *Ana Karenina*, I–II, București, 1928 (în colaborare cu Sarina Cassvan); Fiodor V. Gladkov, *Cimentul*, București, 1929; Victor Hugo, *Oamenii mării*, București, [1929], *Pentru adevăr și libertate*, introd. Anatole France, București, 1935, *Notre-Dame de Paris*, I–II, București, 1938, *Mizerabilii*, I–IV, București, 1938; Panait Istrati, *Spovedania unui învins*, București, 1930; Jean de Létraz, *Douăsprezece nopți de dragoste*, București, 1930; Francis Carco, *Viața de noapte*, București, 1931; Pierre de Coulevain, *Aristocrație americană*, București, 1931; Roland Dorgelès, *Crucile de lemn*, București, 1932; Casanova, *Memorii*, I–V, București, 1932–1933; Henri Ardel, *Singură*, București, 1934; Al. Dumas-tatăl, *Regina Margot*, I–II, București, 1937, *Contele de Monte Cristo*, I–IV, București, 1938; Charles Dickens, *Aventurile d-lui Pickwick*, I–II, București, 1939, *Documentele postume ale clubului Pickwick*, I–II, București, 1954 (în colaborare cu Nicolae Popescu); F.M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, București, 1939; Theodore Dreiser, *Bestiile umane*, București, 1941; Jules Mary, *Cererea în căsătorie*, București, 1941; W.M. Thackeray, *Bâlciul deșertăciunilor*, I–II, București, 1941; A.K. Green, *Medalionul*, București, 1943; Boris Polevoi, *Povestea unui om adevărat*, Bucuești, 1955 (în colaborare cu Natalia Stroe); Henry Fielding, *Tom Jones*, I–II, București, 1956 (în colaborare cu Al. Iacobescu); Josef Conrad, *Taifun*, București, f.a.; Jean Jaurès, *Civilizație și socialism*, București, f.a.; Rudyard Kipling, *Sinucigașul*, București, f.a.

Repere bibliografice: Eugen Relgis, [*Ion Pas*], DMN, 1922, 5 497, CLI, 1936, 19; Perpessicius, *Opere*, III, *90–91*, V, *106*, XII, *499–500*; G.M. Zamfirescu, *„Drumul morții”*, „Clipa”, 1924, 79; Petru Comarnescu, *„Povestea unei fete”*, „Politica”, 1927, 478; Lothar Rădăceanu, *„Povestea unei fete”*, ALA, 1928, 381; Eugen Jebeleanu, Al. Sahia, *„Veșnicul învins”*, RP, 1931, 3 972 bis; Teodor Scarlat, *„Tablouri în cărbune”*, RVS, 1935, 6–7; Octav Șuluțiu, *„Simple*

întâmplări”, RFR, 1943, 11; Mihail Petroveanu, *„Zilele vieții tale”*, FLC, 1949, 7; Geo Șerban, *„Zilele vieții tale”*, VR, 1949, 11; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Lanțuri”*, CNT, 1951, 226; Silvian Iosifescu, *„Lanțuri”*, GL, 1954, 42; D. Micu, [*Ion Pas*], VR, 1956, 8, „Scânteia”, 1958, 4 170; Radu Popescu, *„Trecut întunecat”*, CNT, 1957, 36; V. Fanache, *„Lanțuri”*, ST, 1965, 10; N. Tertulian, *„Carte despre drumuri lungi”*, VR, 1965, 9; Demostene Botez, *Ion Pas la 70 de ani*, GL, 1965, 41; Eugenia Tudor, *„Povestiri vechi și noi”*, GL, 1966, 29; Râpeanu, *Noi*, *233–239*; Aurel Martin, *„Zilele vieții tale”*, LCF, 1968, 3; Râpeanu, *Interferențe*, *217–220*; Emil Manu, *O operă fundamentală a literaturii lui Ion Pas*, RMB, 1971, 8375; Vârgolici, *Comentarii*, *290–302*; Al. Raicu, *Luminile oglinzilor*, București, 1974, *185–194*; Oprea, *Incidențe*, *59–65*; Vârgolici, *Scriitori*, *255–260*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *633–635*; Popa, *Ist. lit.*, I, *647–648*. ***A.Td.***

PASĂREA ALBASTRĂ, publicație apărută la București, bilunar, între 26 octombrie 1935 și 12 aprilie 1936. Director: Focioni Miciacio; redactor: Petre Florescu. **P.a.** se dorește o publicație de cultură într-o lume sufocată de politică, punând accentul pe actualitatea culturală din țară și din străinătate, fapt subliniat și în articolul-program *Drum...*: „Vrem să închegăm, unitar, o muncă în folosul obștei prea ades înșelată, o muncă hărăzită frumosului de pretutindeni”. Nu lipsesc din editorial nici accentele autarhice: „Excluzând orice amestec străin, nesocotind influențele celor care năzuiesc să monotonizeze mișcarea intelectuală autohtonă și să o înfeudeze meschinelor interese, bilunarul de față inaugurează cu acest număr calea spre realizări cât mai ample, sprijinindu-se pe puterile câtorva entuziaști și păstrând, nescrijelată, credința într-un ideal ce nu trebuie să se dezmintă, dincolo de piedici și de marasme”. Poezia este ilustrată uneori cu versuri moderniste, de factură ceremonial histrionică, precum în cazul lui Emil Botta (*Leviatan*), dar cel mai adesea cu producția tradiționalistă a unor autori ca Radu Gyr (*Program cotidian*), Vladimir Cavarnali, E. Ar. Zaharia, Constantin Barcaroiu, Ion Aurel Manolescu (*Toamnă periferică...*), Matei Alexandrescu (*Stihuri pentru moarte*), Theodor Constantin (*Nostalgii în toamnă*), Coca Farago (*Poemă*) ș.a. Proză dau George Aria, Mircea Ştefănescu, Neagu Rădulescu (*Evantia a luat zece*). Articole, eseuri și interviuri semnează Radu Gyr (*Poeme și... neurologi*, pamflet la adresa abordărilor medicale ale literaturii, pornind de la cartea lui C. Vlad *Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic*; *Moartea boemei*, *Poetul florilor* – despre Dimitrie Anghel), Elena Eftimiu (*Poezia slavă modernă*), Alexandru Talex (*Vasile Pârvan, precursorul*, *Panait Istrati: „Méditerranée”*), Arșavir Acterian (*Oscilații*), Erwin Riegler (*Întâlniri cu Panait Istrati*), Pericle Martinescu (*Moartea polemicei*), Mircea Eliade (*„Nu mă interesează”*, răspuns lui Pericle Martinescu), Anton Holban (*Asemănări*, despre Marcel Proust), Nicodim Ion Matei (*Dialectica existențelor în romanul lui Iakob Wassermann*), Paul Bărbulescu (*Un uitat: St. O. Iosif*), Victor Iliu (*O artă revoluționară*, despre cinema), Mac Constantinescu (*Țărmuri. Dresda*). Cronici literare semnează Nicodim Ion Matei (despre Sanda Mateiu, Damian Stănoiu), Teofan Barnaba (despre Radu Gyr) sau directorul Focioni Miciacio (despre Nichifor Crainic). Publică necrologuri G. M. Zamfirescu (*Nottara în eternitate și adevăr*) și George Aria (*Gib Mihăescu a fost frânt de moarte*). Sumarul este completat cu traduceri din scrierile lui Sabatino López, Guido Milanesi, Alfred de Musset ș.a. ***N.S.***

PASCADI, Ion (3.VIII.1932, Timișoara – 21.VII.1979, București), estetician, traducător. După ce își ia licența în filosofie (1955), este funcționar la Palatul Pionierilor din București (1953–1955), lector la Şcoala Comitetului Central al UTM (1955–1958), șef de redacție la Editura Academiei RSR (1958–1960), șef de sector la Institutul de Filosofie din București, cadru didactic la Universitatea din București. Colaborează la „Gazeta literară”, „Astra” ș.a., dar mai ales la publicații de specialitate („Revista română de științe sociale”, „Revista de filosofie”, „Analele Universității București”, secțiile filosofie și estetică). Debutează în 1954 cu *Detașamentul 7. Însemnările unui instructor de pionieri*.

Însușirea indiscutabilă a scrisului lui **P.** e aceea de a fi instructiv. Numeroasele studii publicate în periodice, culegeri colective, volume nu excelează prin avansarea unor puncte de vedere noi, dar își demonstrează utilitatea prin claritatea expunerii, prin efortul constant de a elucida chestiunile abordate. Ceea ce le dezavantajează e rigiditatea, ideologică mai cu seamă, un ton cumva strepezit. Propensiunea didactică e învederată încă din titluri – *Prelegeri de estetică* (I–II, 1967), *Estetica lui Tudor Vianu* (1968), *Esteticieni români* (1969), *Din tradițiile gândirii axiologice românești* (1970), *Arta de la A la Z (*1978) –, cărțile propunându-și nu să incite intelectual, ci să îl edifice pe cititor asupra obiectului cercetării. În *Idealul și valoarea estetică*

(1966) autorul, analizând noțiuni ca ideal, ideal social, ideal estetic, ideal artistic, valoare, creație etc., stabilește o serie de raporturi, operează disocieri, sistematizează idei, expune poziții estetico-ideologice, astfel încât lucrarea poate iniția în substanța discuțiilor ce se poartă, din Antichitate până în timpurile mai noi, într-un sector central al esteticii. Ce caracterizează tot ceea ce **P.** a încredințat tiparului este strădania, convenabilă în acea perioadă, dar caducă în timp, de a demonstra validitatea punctului de vedere marxist în fiecare problemă supusă examenului critic. Alt studiu, *Gusturile între da și nu* (1968), se întemeiază pe teza că, oricât de variate, „gusturile se înscriu în perimetrul unui ideal sau altul” și, în consecință, „enunțarea unei judecăți de gust sau a alteia presupune totdeauna o apreciere care, în mod implicit sau explicit, vizează o valoare (adevărată sau falsă)”. De aici, obligația pentru exegetul operei de artă „de a depăși simpla reacție de gust prin căutarea motivării ei raționale, a ideilor și concepțiilor care o călăuzesc”. Sub titlul *Estetica între știință și artă* (1971), sunt luate în discuție mai întâi noțiuni antinomice, considerate de **P.** doar alternative, precum ideal și real, social și individual, antic și modern, relativ și absolut, scop și mijloc, conținut și formă, libertate și normă, erudiție și creație, rațiune și efect, obiectivitate și preferință, imitație și originalitate, știință și umanism, pentru ca în secțiunile următoare să fie studiate mai cu seamă raporturi: valoare estetică – istorie, dinamică socială – evoluție artistică, filosofie – literatură, creație – metodă, artă – cunoaștere, artă – progres, teorie – dogmă, text – context ș.a. Reluând concepte din aceste lucrări, și din altele, dezvoltându-le dintr-o perspectivă ceva mai largă, lucrarea *Nivele estetice* (1972) se vrea o „sinteză morfologică”, „o sinteză a modalităților de abordare științifică a operei”. Autorul o consideră necesară, întrucât estetica intuitivă nu elucidează decât unele dintre problemele artei, judecata estimativă bizuindu-se doar „pentru o primă aproximație” pe „intuiția și finețea exegetului”. Pe de altă parte, în cartea *Artă și civilizație* (1976) arta e abordată ca fapt de civilizație. Felul și măsura în care opera de artă se afirmă sau nu în contextul de valori al unei societăți depind de practica socială, în care criteriile estetice acționează în conexiune cu criterii exterioare artei. Faptul este cu deosebire evident în perioadele de trecere dintr-un mediu sociocultural în altul, în condiții, bunăoară, de interferare a ruralului cu urbanul, ale suprapunerii unor serii diferite de civilizație. Asemenea procese duc la proliferarea kitschului, a artei surogat. Apar nu numai obiecte, dar și atitudini kitsch, precum utilizarea unor opere de artă în reclama comercială. În genere, prin integrarea inevitabilă a artei în civilizație, statutul ei estetic ajunge să fie dominat de cel general-social. În consecință, există situația paradoxală că valorile de orice fel, inclusiv cea estetică, și-au dobândit un statut autonom, dar și că ele sunt integrate într-un stil de epocă general, care tinde să le anuleze. Pentru a se preveni pierderea specificității artistice, soluția posibilă – potrivit lui **P.** – e cea întrevăzută de Tudor Vianu: reconstituirea în civilizația modernă a pantomimei artei, existentă în Antichitate. În fine, *Arta de la A la Z* reordonează alfabetic concepte și probleme, expunerea eseistică, formulările clare fiind esențiale în transmiterea informației. Ca traducător, **P.** selectează în anii ’70 scrieri teoretice aparținând tot esteticii: Mikel Dufrenne, *Poeticul*, Abraham Moles, Marie-Luce André, *Artă și ordinator*, Stefan Morawski, *Marxismul și estetica*.

SCRIERI: *Detașamentul 7. Însemnările unui instructor de pionieri*, București, 1954; *Formarea idealului estetic și a gusturilor estetice în societatea socialistă* (în colaborare cu Ludwig Grünberg), București, 1964; *Idealul și valoarea estetică*, București, 1966; *Prelegeri de estetică*, I–II, București, 1967; *Estetica lui Tudor Vianu*, București, 1968; *Gusturile între da și nu*, București, 1968; *Esteticieni români*, București, 1969; *Din tradițiile gândirii axiologice românești*, București, 1970; *Estetica între știință și artă*, București, 1971; *Nivele estetice*, București, 1972; *Destinul contemporan al artei*, București, 1974; *Artă și civilizație*, București, 1976; *Arta de la A la Z*, Iași, 1978. **Ediții:** Mihai Ralea, *Prelegeri de estetică*, pref. edit., București, 1972. **Antologii:** *Estetică și umanism*, introd. edit., București, 1979. **Traduceri:** Mikel Dufrenne, *Poeticul*, pref. trad., București, 1971; Abraham Moles, Marie-Luce André, *Artă și ordinator*, pref. trad., București, 1974 (în colaborare cu Claudia Dumitriu); Stefan Morawski, *Marxismul și estetica*, I–II, îngr. și pref. trad., București, 1977 (în colaborare cu Claudia Dumitriu).

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Câteva păreri*, GL, 1967, 16; Ov. S. Crohmălniceanu, [*Ion Pascadi*], AFT, 1967, 17, RL, 1969, 7; Teodor Tihan, *„Estetica lui Tudor Vianu”*, ST, 1968, 12; Doru Mielcescu, *„Nivele estetice”*, VR, 1973, 5; Dan Cristea, *Eseu și eseistică*, LCF, 1974, 47; Voicu Bugariu, *Artă propusă și artă trăită*, LCF, 1976, 32; Mihai Nadin, *„Artă și civilizație”*, AFT, 1977, 1; Dumitru Velea, *„Arta de la A la Z”*, R, 1979, 9; Mircea Braga, *Însemnări despre „criterii”*, T, 1979, 10, 11; *Dicț. scriit. rom.*, III, *635–637*. ***D.Mc.***

PASCALY, Mihail (1830, București – 30.IX.1882, București), autor dramatic, traducător

De origine greacă, familia lui **P.** era una de oameni nevoiași. După șase clase urmate la școala de la „Sf. Sava” din București, el intră în trupa de diletanți a lui Costache Caragiali, pe care îl părăsește destul de curând în favoarea lui Matei Millo. A dat reprezentații în mai multe orașe, în Transilvania și Banat fiind întâmpinat sărbătorește. În 1860 și în 1862 călătorește la Paris, unde are ce învăța de la actorii reputați ai momentului. După o concurență acerbă, obține în două rânduri (1871–1874 și 1875–1877) concesiunea Teatrului cel Mare din București. În 1877 este primit în Societatea Dramatică, atunci înființată, iar în 1878–1879 se află, împreună cu C.A. Constantiniu, la direcția Teatrului Național din Iași. Ultima perioadă a vieții e dramatică pentru marele actor, care își pierde soția și fiica, el însuși fiind chinuit de ftizie, boală care îl va răpune.

Artist romantic pasionat și tumultuos, **P.** avea o frenezie a jocului dusă până aproape de paroxism. Cu temperamentul său patetic, se lăsa furat cu ușurință de o manieră retorică, exaltată. Prin excelență interpret de melodramă, deși nu a evitat partiturile de comedie, a abordat mari roluri ale dramaturgiei universale (Hernani, Kean, Don Carlos, Ruy Blas, Faust), fiind primul interpret, la noi, al lui Hamlet, ca și al lui Răzvan, din piesa lui B. P. Hasdeu. Stăpânit de ideea unui teatru edificat pe baze sigure, așezământ privilegiat și important factor de civilizare, a întocmit nenumărate memorii, apeluri, declarații, precum și mai multe proiecte de reorganizare teatrală. Sugestiile și propunerile îi apar în publicațiile vremii („Românul”, „Timpul”, „Reforma”), unde el găsește de cuviință să se răfuiască, iar și iar, cu Matei Millo, de care fusese cândva apropiat și care îi fusese asociat la tălmăcirea unor texte dramatice franțuzești. Polemica se extinde și în broșuri precum *Respect adevărului* (1863), semnată împreună cu Matilda Pascaly și C. Dimitriade, unde sunt cuprinse câteva din ideile sale despre teatru. Ceea ce trebuie să urmărească scena nu este numai delectarea, ci și instrucția morală. Ţinta ar fi luminarea spiritelor prin adevăr, frumusețe, noblețe, respingându-se tot ce apare înjositor, ridicol sau artificial. În viziunea lui **P.**, măreția unui spectacol nu e de conceput în afara unor decoruri impunătoare, a costumelor bogate și adecvate, a unei muzici armonioase. Ca autor dramatic, este lipsit însă aproape cu desăvârșire de înzestrare. Piesele sale, pline de înălțătoare sentimente patriotice, sunt compuneri ocazionale, evocând Unirea, omagiind câteva figuri de domnitori (*Moartea lui Constantin Brâncoveanu*, scrisă împreună cu Antonin Roques), brodând mici peripeții în jurul unor personaje celebre în epocă (Baba Hârca, cuconul Bârzoi). S-au publicat doar *Viitorul României* (1859) și *11 iuniu sau Treisprezece ani în urmă. Un ciorbagiu și un zavragiu* (1861). Localizările – după Victorien Sardou, Philippe Dumanoir și Fernand Lafargue, Louis-François Clairville și Ernest Gillet – sunt făcute cu o anume abilitate, ceea ce nu l-a scutit pe **P.** de acuzația, excesivă, de plagiat, emisă de I. L. Caragiale. Mai emancipată față de original ar fi „comedia locală” *Haimanalele*, după Alfred-Néoclés Hennequin și Alfred-Charlesmagne Delacour. A tradus mult, și din Molière (*Amorul doctor*) sau din Victor Hugo (*Ruy Blas,* versiune în proză), preferințele lui îndreptându-se, totuși, spre autori de melodrame cum sunt Adolphe D’Ennery, Eugène Cormon, Auguste Anicet-Bourgeois, Paul Féval, Alexandre Dumas, Émile Moreau, Paul Siraudin, Eugène Labiche, Jean-François-Alfred Bayard, Paul Déroulède, Casimir Delavigne, Émile Augier, Alexandre Dumas-fiul, Octave Feuillet, Edmond Gondinet, Ernest Legouvé, Paul Meurice, Jules Sandeau, Victor Séjour, Louis-Émile Vanderburch, Eugène Granget, Charles Duveyrier și alți câtiva. Versiunile, realizate pentru a fi puse în scenă, se păstrează, în bună parte, în manuscris.

SCRIERI: *Viitorul Româniii*, București, 1859; *11 iuniu sau Treisprezece ani în urmă. Un ciorbagiu și un zavragiu*, București, 1861; *Apel pentru o reorganizare neapărată a Teatrului Național* (în colaborare cu C. Dimitriade și Matilda Pascaly), București, 1863; *Respect adevărului* (în colaborare cu Matilda Pascaly și C. Dimitriade), București, 1863; *Schițe de proiect al unei reorganizări pentru un Teatru Mare al României*, București, 1869.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *14–15*; Letiția Gâtză, *Mihail Pascaly*, București, 1959; *Ist. teatr. Rom.*,

II, *286–291*, *passim*; Virgil Brădățeanu, *Profiluri. Mari actori români*, I, București, 1973, *99–117*; *Dicț. lit. 1900*, *663–664*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *637–638*; Grațian Jucan, *M. Eminescu și M. Pascaly*, PSS, 2005, 10–12; Claudia Dimiu, *Un înaintaș plin de talent, de bune intenții și de nenoroc: Mihail Pascaly*, TTR, 2008, 11–12. ***F.F.***

PASCU, Giorge (1.XII.1882, Bacău – 16.IV.1951, Zlatna), istoric literar, filolog, folclorist. Este fiul Mariei (n. Iliade) și al lui Grigore Pascu, funcționar public. Urmează Şcoala „Vasile Conta", apoi, în 1894–1895, cursurile Liceului Național din Iași, pe care le continuă la Liceul Internat din același oraș, unde îl are ca profesor de literatura română pe G. Ibrăileanu. În intervalul 1901–1907 frecventează tot aici Facultatea de Litere și Filosofie, având ca profesori, printre alții, pe A. Philippide, A.D. Xenopol, P. P. Negulescu. Obține doctoratul în 1909, la Universitatea ieșeană, cu teza *Despre cimilituri. Studiu filologic și folcloric*, care este și debutul său editorial, iar în 1913 își ia docența în filologie română „cu specială privire la dialectologia românească". Ajutor de bibliotecar (subdirector) la Biblioteca Universității din Iași (1908–1911), ajunge director al acesteia (1914–1922, 1927–1932). Preocupările sale vizând organizarea, funcționarea și dotarea instituției sunt relevate de broșura *Proiect de lege pentru Biblioteca Universității din Iași* (1914). În 1920 suplinește Catedra de istoria literaturii române vechi și dialectologie, nou-înființată la Universitatea ieșeană, în 1921 devenind titular al acesteia; profesează până în septembrie 1941, când este pensionat, fiind păstrat însă ca profesor onorar. În toamna anului 1940, în timpul guvernării legionare, este numit decan la Facultatea de Litere din Iași; fondează în noiembrie același an revista săptămânală „Cetatea Moldovei", unde este director. Aici practică o publicistică marcată de spirit revendicativ și virulență, solicită, printre altele, pensionarea și îndepărtarea din învățământ a unor universitari nealiniați ideologiei noului regim, pe care îi etichetează ca francmasoni. În anul următor este înlocuit din funcția de decan de regimul antonescian, fiind și internat în luna mai 1942 în lagărul de la Târgu Jiu, în urma unor critici aduse conducătorului statului. Împreună cu alți colegi se refugiază la Zlatna în martie 1944, unde va rămâne până la sfârșitul vieții; în 1945 comisia de epurare a universitarilor instituită de noile autorități decide înlăturarea sa din învățământ. **P.** debutează ca student în 1903, la revista „Arhiva", cu o recenzie despre o ediție a operei lui Ion Creangă. A înființat și a condus „Revista critică", apărută la Iași în 1927–1940, unde el a început atacurile împotriva unor adversari politici precum G. Ibrăileanu, C. Stere ș.a., continuate în „Cetatea Moldovei". A mai colaborat la „Viața românească", „Renașterea română", „Curentul nou", „Cercetări literare", „Buletinul cărții", „Convorbiri literare", „Tribuna românilor de peste hotare" și la publicații străine precum „Revue de la dialectologie romane", „Münchener Allgemeine Zeitung", „Europa orientale", „Archivum romanicum" ș.a. A fost distins cu Premiul Academiei Române pentru studiul *Sufixele românești* (1915). Şi-a mai semnat articolele polemice Filologus, Gramm sau Grammaticus.

Ca istoric literar, **P.** s-a ilustrat în domeniul literaturii vechi prin cursurile ținute la Universitatea din Iași. *Istoria literaturii și limbii române din secolul XVI* (1921) cuprinde într-un prim capitol analiza celor dintâi texte (rotacizante și nerotacizante), ca și a cauzelor culturale ale introducerii scrisului în română, identificate în propaganda catolică, în calvinism, husitism și luteranism. Într-un capitol se discută tipăriturile din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în special cele ale lui Coresi, iar concluziile examinează și delimitează curentele culturale, centrele de cultură și limba cărților. În *Istoria literaturii române din secolul XVII* (1922) **P.** studiază epocile culturale potrivit perioadelor tiparului în Ţările Române, curentele (slavonesc, latinesc, grecesc, românesc), cu sublinierea izbânzii celui românesc și analiza scrierilor și a personalităților ce au ilustrat perioada, câțiva scriitori fiind tratați monografic. În 1924, ca al doilea volum din *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, apare monografia *Viața și operele lui D. Cantemir*, cel dintâi, *Cronicari moldoveni și munteni*, fiind publicat în 1926. Prezentarea epocii și integrarea autorilor avuți în atenție în contextul cultural al momentului este o caracteristică a manierei de abordare a istoricului literar. Astfel, și în ultimul volum din serie, *Epoca lui Clain, Şincai și Maior* (1927), el evidențiază existența a două curente culturale în Transilvania: unul occidental, care a înrâurit pe românii uniți cu Biserica Romei, și altul răsăritean, al românilor rămași fideli ortodoxismului. **P.** precizează că, deși împărțiți în grupări diferite, românii de peste munți au militat pentru aceleași idealuri naționale, trecând peste confesiunile ce îi separau.

Altă lucrare, *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureche și Miron Costin* (1936) este un studiu extins de delimitare târzie față de opiniile lui P. P. Panaitescu din *Influența polonă în opera și personalitatea lui Grigore Ureche și Miron Costin* (1925), iar volumul *Letopisețul cel moldovenesc utilizat de Gligorie Ureche în legătură cu toate letopisețele moldovenești în slavonește* (1938) este consacrat reconstituirii și analizei izvorului principal al cronicii lui Ureche. De altfel, profesorul ieșean se gândea și la elaborarea unei ediții științifice a operei cronicarului moldovean. Deși examinează literatura și cultura pe provincii, lucrările lui evidențiază influențele reciproce dintre scriitori, oameni de cultură și acordă interes centrelor culturale. Ca folclorist, **P.** este autorul primelor exegeze filologice și stilistice ample asupra ghicitorilor românești. Potrivit observației lui Ovidiu Bârlea, studiul despre cimilituri reprezintă, după monografia lui Lazăr Șăineanu despre basme, cea mai extinsă lucrare fundamentală despre o specie a folclorului românesc. În prima parte autorul întreprinde un studiu filologic adâncit asupra ghicitorilor, iar în a doua se ocupă de clasificare, origini, subiect, formă, extensiune, circulație și dispariție, transformare, statut special, legătura cu alte genuri folclorice, valori etnografice, metodă de culegere și de publicare a cimiliturilor. Au fost remarcate îndeosebi capitolul privind clasificarea ghicitorilor, cel despre forma acestora, unde se delimitează o serie de formule stilistice, și indicațiile metodologice referitoare la culegere, la întocmirea tipologiei bibliografice și alcătuirea colecțiilor. Ca lingvist, **P.** s-a preocupat mai ales de problemele vocabularului (formarea cuvintelor, etimologie, lexicografie) și a abordat, de asemenea, probleme de lingvistică balcanică. *Dictionnaire étymologique macédo–roumain* (I–II, 1925), o lucrare lexicografică în care materialul este grupat pe origini, a fost primit cu rezerve tocmai cu privire la etimologii. **P.** a tradus din latină *Descriptio Moldaviae* de Dimitrie Cantemir (1923) și a alcătuit două ediții din opera lui Ion Creangă, una din *Povești* și alta din *Amintiri din copilărie*, ambele apărute în 1939.

SCRIERI*:* *Despre cimilituri. Studiu filologic și folcloric*, vol. I, Iași, 1909, vol. II–III, București, 1911; *Beiträge zur Geschichte der rumänischen Philologie*, Leipzig, 1920; *Gligorie Ureache. Izvoarele lui Ureache. Interpolările lui Simion Dascălul și textul lui Ureache*, Iași, 1920; *Istoria literaturii și limbii române din secolul XVI*, București, 1921; *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iași, 1922; *La Philologie roumaine dans les pays germaniques et en France. 1774–1822*, Leipzig, 1923; *Demetrio Cantemir*, tr. Carlo Tagliavini, Roma, 1923; *Rumänische Elemente in der Balkansprachen*, Genève,1924; *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, vol. I: *Cronicari moldoveni și munteni*, București, 1926, vol. II: *Viața și operele lui D. Cantemir*, București, 1924, vol. III: *Epoca lui Clain, Șincai și Maior*, Iași, 1927; *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureache și Miron Costin*, Iași, 1936; *Letopisețul cel moldovenesc utilizat de Gligorie Ureache în legătură cu toate letopisețele moldovenești în slavonește*, Iași, 1938. **Ediții:** Ion Creangă, *Povești*, București, 1939, *Amintiri din copilărie*, București, 1939. **Traduceri:** Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1923.

Repere bibliografice: *Publicațiile științifice ale lui dr. G. Pascu ...*, Iași, 1915; Lucian Predescu, *„Giorge" Pascu și „Istoria literaturii române" sau O nulitate universitară*, Turnu Severin, 1932; *Un caz nenorocit și trist: cazul Giorge Pascu*, Iași, 1937; Predescu, *Encicl.*, *638–639*; Chițimia, *Probleme*, *150*, *199*, *245*, *253*; Bucur, *Istoriografia*, *226–227*; Bârlea, *Ist. folc.*, *460–463*; I. D. Lăudat, *Din istoricul catedrelor Facultății de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza" Iași. G. Pascu, întâiul profesor de istoria literaturii române vechi*, Iași, 1975; Iorgu Iordan, *Lingvistica românească între 1918 și 1944*, în *Istoria lingvisticii românești*, București, 1978, *127–128*; Ioan Hudiță, *Jurnal politic (7 septembrie 1940 – 8 februarie 1941)*, îngr. și introd. Dan Berindei, Iași, 2000, *88–89*, *101–102*, *119*, *255–256*; Gavril Istrate, *„Cazul" Giorge Pascu*, DL, 2000, 39; *Dicț. scriit. rom.*, III, *638–640*; Ilie Dan, [*Giorge Pascu*], DL, 2005, 61, 2010, 2; Datcu, *Dicț. etnolog*, *695–696*; Popa, *Ist. lit.*, I, *138*; Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, București, 2011, *102*, *160–161*, *170–171*, *178*, *182–184*, *187–188*, *201–202*, *255;* Adriana Rujan, *Ghicitoarea în folclorul românesc,* Pitești, 2011, *9–12, 88–89.* ***D.V.***

PASCU, Petre (27.I.1909, Semlac, j. Arad – 23.III.1994, Cluj-Napoca), poet, traducător. Este fiul Elisabetei (n. Indreica) și al lui Teodor Pascu, țăran. Învață la Liceul „Moise Nicoară" din Arad, unde l-a avut printre profesori pe poetul Al. T. Stamatiad. Își ia bacalaureatul în 1928 și urmează Facultatea de Drept a Universității din București, absolvită în 1933. Nu a practicat magistratura, ci a ocupat posturi în administrația de stat la București, Vinga, Arad. Mai târziu a funcționat ca bibliotecar la Universitatea din Cluj (1948–1949) și la Facultatea de Drept din aceeași localitate (1949–1950). Debutează în 1925 la ziarul „Primăvara" din Sânnicolau Mare, apoi este redactor la „Tribuna română" din Arad. Este membru al Asociației Scriitorilor

Români din Ardeal. **P.** mai colaborează la „Brașovul literar”, „Înnoirea” (unde e secretar de redacție), „Patria”, „Societatea de mâine”, „Luceafărul”, „Azi”, „Viața românească”, „Orizont”, „Tribuna”, „Foaia noastră”, „Gazeta literară”, „Cronica” ș.a. A semnat și cu pseudonimul Camil Meteoru.

După un prim volum, *Plaiuri* (1943), considerat de critica vremii o promisiune, **P.** revine în viața literară, după o absență de mai bine de douăzeci de ani, cu *Bucuriile mele* (1967), *Gorun adânc* (1972), *Spadă și corolă* (1977), două cărți fiind însoțite de postfețe generoase: în 1967 semnează Perpessicius, iar în 1977 Vladimir Streinu. Poezia lui **P.** se caracterizează prin tonul reflexiv, prin viziunea echilibrată de tip clasic și prin expresia clară, simplă. Linia melodică și curgerea gravă a rostirii nu sunt tulburate de stridențe, inflexiunile elegiace se mențin cu discrete nuanțări în mai toate versurile, nutrite de nostalgia ținutului natal. Poetul atrage atenția mai cu seamă ca bun tehnician al versului. În 1987 publică un volum memorialistic, *Aproape de ei*, unde evocă importante figuri ale culturii cu care i s-a intersectat destinul. A editat *Scrisori bănățene* de Cora Irineu (1975) și a tradus din scriitori maghiari (Kassák Lajos, Móricz Zsigmond, József Attila, Jékely Zoltán, Ledónyi Mihály ș.a.).

SCRIERI: *Plaiuri*, Arad, 1943; *Bucuriile mele*, postfață Perpessicius, București, 1967; *Gorun adânc*, București, 1972; *Spadă și corolă*, postfață Vladimir Streinu, București, 1977; *Aproape de ei*, Cluj-Napoca, 1987. **Ediții:** Cora Irineu, *Scrisori bănățene*, Timișoara, 1975. **Traduceri:** Móricz Zsigmond, *Povestea nu ia niciodată vacanță*, București, 1964; Kassák Lajos, *Averea și colecția mea de arme*, Cluj-Napoca, 1980.

Repere bibliografice: George Drumur, *„Plaiuri”*, „Bucovina literară”, 1943, 46; Matei Alexandrescu, *„Plaiuri”*, SE, 1943, 1621; D. Gherghinescu-Vania, *„Plaiuri”*, TIA, 1943, 756; Ion Șiugariu, *Viața poeziei*, RFR, 1943, 7; N. Popescu, *„Bucuriile mele”*, AST, 1967, 4; Adrian Popescu, *„Gorun adânc”*, ST, 1972, 2; Nae Antonescu, *„Spadă și corolă”*, ST, 1977, 7; *Lit. rom. cont.*, I, *502–503;* Francisc Păcurariu, *Tinerețea poetului*, RL, 1984, 43; Dan Milcu, *O carte de evocări*, RL, 1989, 3; *Dicț. scriit. rom.*, III, *640–641.* ***S.I.-J.***

PASTIOR, Oskar (20.X.1927, Sibiu – 4.X.2006, Frankfurt am Main, Germania), traducător. Este fiul lui Oskar Pastior, profesor de desen și fotograf. Frecventează Liceul Brukenthal din orașul natal. Va fi deportat, împreună cu conaționalii săi sași din contingentele tinere, la muncă obligatorie în bazinul carbonifer al Donețului, în intervalul 1945–1949. După repatriere își face stagiul militar și prestează diferite munci pe șantiere, reușind între timp să-și termine liceul (1953). Studiază germanistica la Universitatea din București (1955–1960) și lucrează ca reporter pentru emisiunile în limba germană ale Radiodifuziunii Române. Emigrează în Germania, stabilindu-se în 1969 în Berlinul de Vest. O sumedenie de cărți, conținând poezie, precum și traduceri din scrieri ale unor autori aparținând literaturii române, dar și celei ruse (Velimir Hlebnikov), italiene (parafrazări libere a treizeci și trei de sonete de Francesco Petrarca) și olandeze (Wiel Kusters), i-au adus consacrarea în lumea scrisului, lirica sa fiind apreciată de diferite foruri literare: Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor (1967), Premiul „Hugo Ball” (1990), Premiul „Ernst Meister” (1993), Premiul „Erich Fried” (2002), Premiul „Georg Büchner” (2006) ș.a. A fost membru al Colocviului Noua Poezie de la Bielefeld (1977), al Academiei de Arte din Berlin (1984), al Academiei Germane pentru Limbă și Poezie din Darmstadt (1989), al grupului OULIPO (1993), al Breslei Artiștilor din Esslingen ș.a. Alături de Herta Müller, căreia i-a relatat experiența sa din lagărele sovietice, folosită de prozatoare în romanul *Leagănul respirației* (2009), este, poate, cel mai cunoscut scriitor german originar din România. Postum, s-a ivit o controversă în privința colaborării sale cu Securitatea, sub numele Otto Stein, până la plecarea în Germania.

La începutul activității sale de traducător, **P.** se îndreaptă spre alcătuirea unor cărți destinate copiilor, transpunând câteva texte de M. Eminescu, George Coșbuc, Tudor Arghezi. Rezonanța acestui demers îl determină să își încerce forțele în tălmăciri de poezie și proză scurtă contemporană. În revistele „Rumänische Rundschau” și „Neue Literatur” publică traduceri din versurile și narațiunile lui Miron Radu Paraschivescu, Geo Dumitrescu, Radu Stanca, Alexandru Andrițoiu, Constantin Țoiu ș.a. Un efort mai îndelungat de transpunere l-a apropiat de sensurile scrierilor lui Tudor Arghezi și ale lui Panait Istrati, **P.** oferind cititorului german un volum de „tablete” argheziene și romanele *Chira Chiralina* și *Ciulinii Bărăganului*. El consideră un moment privilegiat întâlnirea cu literatura lui Lucian Blaga, care i-a revelat cultura autentică a ținutului natal și i-a impulsionat desprinderea de climatul ideologic al anilor ’60, după cum mărturisește în eseul *Despre relația răsfrântă față de texte și persoane*. Descoperirea lui Blaga a

avut ca rezultat, în 1967–1968, și transpunerea în limba germană a unui volum de poezii și a paginilor din *Hronicul și cântecul vârstelor*. Plecând din țară, își concentrează atenția asupra literaturii avangardist-suprarealiste. Publică astfel – în colecția müncheneză „Texte timpurii ale modernismului” – scrierile lui Urmuz, într-un volum apărut în 1976 și însoțit de material documentar concludent, în aceeași colecție fiind editate în versiune germană, în 1984, și poeziile de început ale lui Tristan Tzara. Interesul manifestat pentru acești înaintași explică și preferința lui **P.** pentru lirica mai nouă care continuă orientarea dadaist-suprarealistă, bunăoară pentru opera poetică a lui Gellu Naum, din care a selectat material pentru volumul *Rede auf dem Bahndamm an die Steine* (1998), precum și pentru masiva antologie *Pohesie* (2006, în colaborare cu Ernest Wichner). Din motive similare a fost atras și de imaginația bogată, cu tentă suprarealistă, uneori grotesc-absurdă a lui Marin Sorescu și i-a publicat în traducere patru culegeri de versuri, elaborând totodată versiuni ale pieselor *Iona* (1971) și *Matca* (1974), texte valorificate ca scenarii. În peste zece antologii apărute în Germania sunt incluse poezii românești traduse de **P.**, reeditate și în cele mai variate periodice, care îl indică drept unul din cei mai înzestrați traducători de poezie modernă.

Traduceri: George Coșbuc, *Die Geschichte von den Gänsen*, București, 1958; M. Eminescu, *Der Prinz aus der Träne*, București, 1963; Tudor Arghezi, *Im Bienengrund*, București, 1963, *Schreibe, Feder...*, București, 1964, *Von großen und kleinen Tieren*, București, 1967, *Cuvinte potrivite – Wohlgefügte Worte*, ed. bilingvă, București, 1996; Panait Istrati, *Kyra Kyralina. Die Disteln des Bărăgan*, București, 1963; Lucian Blaga, *Ausgewählte Gedichte*, București, 1967, *Chronik und Lied der Lebenszeiten*, București, 1968, *Tristețe metafizică – Metaphysische Trauer*, ed. bilingvă, București, 1995 (în colaborare); Marin Sorescu, *Aberglaube*, Berlin, 1974, *Noah, ich will dir was sagen*, Frankfurt am Main, 1975, *Abendrot Nr. 15*, München–Zürich, 1985, *Der Fakir als Anfänger*, München–Viena, 1992; Urmuz, *Das gesamte Werk*, München, 1976; Petre Stoica, *Und nirgends ein Schiff aus Attika*, Berlin, 1977; *Zeitgenössische Dichter aus Rumänien*, București, 1981 (în colaborare); Ștefan Bănulescu, *Verspätetes Echo*, Berlin, 1984 (în colaborare cu Ernest Wichner), *Ein Schneesturm aus anderer Zeit*, postfață Ernst Wichner, Frankfurt am Main, 1994 (în colaborare cu Ernest Wichner); Tristan Tzara, *Die frühen Gedichte*, München, 1984; Gellu Naum, *Black Box*, pref. Ernest Wichner, Klagenfurt, 1993 (în colaborare cu Georg Aescht), *Rede auf dem Bahndamm an die Steine*, postfață Ernest Wichner, Zürich, 1998, *Oskar Pastior entdeckt Gellu Naum*, postfață Axel Marquardt, Hamburg, 2001, *Pohesie*, Basel, 2006 (în colaborare cu Ernest Wichner); *Gefährliche Serpentinen. Rumänische Lyrik der Gergenwart*, îngr. și postfață Dieter Schlesak, Berlin, 1998 (în colaborare).

Repere bibliografice: Christina Weiss, *Töne, töne hemmungslos. Die Jugendgedichte des nachmaligen Groß-Dadaisten Tristan Tzara*, SZ, 1984, 6 decembrie; *Auskünfte von und über Oskar Pastior*, Bamberg, 1985; Ilma Rakusa, *Schicksal ist eine interne Angelegenheit. Marin Sorescus Gedichte „Abendrot Nr. 15”*, „Neue Zürcher Zeitung”, 1986, 24 ianuarie; *Festschrift für Oskar Pastior*, München, 1987; Edith Konradt, *Oskar Pastior*, Köln, 1993; Joachim Wittstock, *Poetul Oskar Pastior – un traducător iscusit din limba română*, E, 1999, 3; Mircea M. Pop, *Un nou volum de Gellu Naum în germană*, PSS, 2001, 6; Katrin Lauer, *Premiul Georg Büchner 2006*, RL, 2006, 23; Herta Müller, *„Sunt sigură că Pastior și-a dus absolut singur toată povara”* (interviu), OC, 2010, 286; Matei Martin, *Otto Stein nu e Oskar Pastior*, DM, 2010, 347; *Versuchte Rekonstruktion. Die Securitate und Oskar Pastior*, coordonator Ernest Wichner, München, 2012. ***J.W.***

PASUL VREMII, publicație apărută la București la 15 aprilie și la 15 mai 1926 (două numere). Articolul-program *Către cetitori* afirmă că publicația va părăsi „sentimentalismul rural”, orientându-se către valorile civilizației urbane: „nodul chestiunii noastre sociale stă la orașe; de aici va pleca viața nouă, atât în politică, cât și în cultură. [...] Vechea lume, cu obiceiurile și datinile ei, a murit pentru totdeauna și nimenea nu poate să o mai învie. De aceea noi vom cerca să readucem spiritele la realitate: să le desprindem de trecut, să le împăcăm cu așezarea vieții de astăzi”. În consonanță cu acest program, se publică un eseu al lui Șt. Zeletin, *Agonia tradiționalismului rural în cultura română*, precum și *Neoliberalismul* de Dumitru Drăghicescu. Semnează versuri Ion Pillat (*Rădăcini*), V. Voiculescu (*Pe decindea Dunărei*), Al. Claudian, Cezar Papacostea (*Odysseus și Kalypso*) ș.a. Sunt găzduite studii și eseuri de Mihail Manoilescu (*Organizarea votului universal. Noua lege electorală*), Raul Teodorescu, Mihail Iacob, recenzii de Mircea Eliade (*Cărți noui despre Isus*), Șt. Zeletin, Al. Claudian, care asigură rubrica „Din lumea cărților”, cronici plastice și literare. La rubrica „Reviste” Al. Claudian se referă la polemica dintre „Gândirea”, „Sburătorul” și „Viața românească” în problema specificului național. Publicația beneficiază de o

prezentare grafică de excepție, reproducând lucrări de Gh. Petrașcu, N. Tonitza, I.K. Aivazovski ș.a. ***I.Rt.***

PAȘOPTISM. În sens strict, **p.** numește generația militanților care s-au implicat în lupta pentru emanciparea națională în contextul european al revoluțiilor de la 1848. Prin reverberațiile sale sociale **p.** a depășit însă evenimentul istoric, căpătând dimensiunea unei tendințe culturale și literare emblematice pentru dezvoltarea Țărilor Române la mijlocul veacului al XIX-lea. „Ceva mai mult și ceva mai puțin decât un curent literar" (Paul Cornea), **p.** a ajuns să identifice în tradiția românească atât o adaptare locală a romantismului și principalele sale realizări în intervalul unei jumătăți de secol, cât și o stare de spirit, un sens al angajamentului social și, în cele din urmă, chiar o tipologie perenă a acțiunii politice. Semnificația lui particulară s-a datorat sincronizării mai multor fenomene literare și sociale cu Revoluția de la 1848, determinată de condensarea fazelor de modernizare ale culturii române. Procesele de instituționalizare a culturii, de întemeiere a formelor moderne ale vieții sociale, proiectele de normare și standardizare a unei limbi literare unitare s-au petrecut, practic, în același moment. Generația pașoptistă s-a identificat nu numai cu un program de emancipare națională și socială, ci și cu un elan constructiv care a cuprins domenii majore ale vieții publice, asociindu-se cu o acțiune fondatoare a societății românești. Cel mai important a fost faptul că **p.** s-a suprapus cu metabolizarea târzie a romantismului. În Țările Române descoperirea folclorului și a surselor istoriei naționale, realizate în multe culturi literare europene la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, nu s-a produs decât în jurul anului 1840, în conexiune cu evenimentele revoluționare. Primele expediții arheologice sau etnografice sunt legate de episoadele pregătitoare ale momentului de la 1848, după cum apariția colecțiilor de poezii populare și de documente istorice e contemporană cu aceeași perioadă, prelungindu-se cu exilul militanților români la Paris, Bruxelles sau Londra. Spre deosebire de alte spații europene, în care literatura s-a aflat „în serviciul" Revoluției, înarmându-i pe politicieni cu argumente naționale, în Țările Române s-a stabilit un raport mai complex, prin care evenimentul istoric a devenit un factor catalizator al programelor literare, punându-și

Pașoptiști din Țara Românească: I. Heliade-Rădulescu, I.C. Brătianu, G. Magheru, C. Aristia, C.A. Rosetti, Popa Șapcă, Ion Voinescu II, Nicolae Golescu, Dimitrie Brătianu, Ștefan Golescu, Cezar Bolliac

amprenta asupra interpretării romantismului și definindu-l în funcție de agenda politică. **P.** e un „romantism trăit ca mișcare socială" (Paul Cornea), în care politica modelează manifestările și formele literaturii, înainte ca literatura să alimenteze acțiunea politică. Pe termen lung această coincidență între romantism și acțiunea revoluționară avea să influențeze profund evoluția literaturii române. Pe de o parte, prin receptarea selectivă a celui mai important program literar al secolului al XIX-lea, redus la un proiect pitoresc, naționalist și poporan, orientat spre redescoperirea originilor și spre mobilizarea socială. De cealaltă parte, prin marginalizarea temelor intimiste, a viziunilor abisale sau a experiențelor extreme de dereglare a percepțiilor pe care le-au cultivat unele versiuni

occidentale ale curentului. Întârzierea romantismului titanian eminescian sau lipsa de receptivitate în fața valorilor decadentismului european se înrădăcinează în fuziunea fără precedent a politicii și a literaturii, precum și în tensiunea dintre angajamentul public și aprofundarea pasiunilor private, resimțită din plin de scriitorii pașoptiști: „Să nu ne mai trudim dar, iubite Basile, a alerga după fericirea intimă, o nălucire ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată, și pe care e multă vreme de când n-o mai caut. Să întoarcem ceea ce ne-a rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către țara noastră”, îi scria în 1847 Nicolae Bălcescu lui Vasile Alecsandri. Dincolo de ritmurile culturale, **p.** a fost favorizat de dezvoltarea universului mediatic, a presei, a publicului și a pieții editoriale, care au asigurat de-a lungul mai multor decenii vizibilitatea și persistența generației de revoluționari în dezbaterile societății românești. Dintre aceștia se recrutează primele personalități cu imagine publică, în jurul cărora se construiește un panteon național. „Geniul” lui Dimitrie Bolintineanu sau al lui Andrei Mureșanu, „regalitatea” lui Alecsandri constituie aproape un sfert de secol materia celebrărilor naționale și anticipă mitologizarea eminesciană. Totodată, pașoptiștii dau tonul în stilistica discursului public, vocile lor rezonând în gazetărie sau la tribuna parlamentară până spre sfârșitul deceniului al nouălea. „Dictatura poeților”, care a caracterizat revoluțiile din Europa Centrală și de Est, s-a manifestat în spațiul românesc prin impunerea unei posturi a politicianului-literat, care combină activitatea jurnalistică, oratoria și poza lirică, trezind sentimente de admirație, dar și reacții de ridiculizare. Din această serie fac parte retorica inflamată a lui C.A. Rosetti, parodiată în publicistica lui I. L. Caragiale și sancționată în portretul lui Rică Venturiano, eroii-demagogi din dramaturgia românească, de la subprefectul Tachi Răzvrătescu din *Rusaliile* lui V. Alecsandri până la Nae Cațavencu din *O scrisoare pierdută*, ori amatorismul lui Cezar Bolliac, poet, politician și arheolog, ironizat în pamfletele lui A. I. Odobescu și în cele ale lui Ion Heliade-Rădulescu. Naționalismul declamativ în discurs și diletantismul în acțiunea publică, amestecul de inadecvare și idealism, voința de exprimare liberă și atracția cuvintelor mari, fără acoperire, fixează în imaginarul popular profilul echivoc al pașoptistului, contribuind la memoria în același timp bogată și contradictorie a mișcării. Ideologic, caracterul **p.** este dat de revendicările naționale, vizând afirmarea și recunoașterea unei identități culturale. Din acest punct de vedere, acțiunile revoluționare din Țările Române ilustrează și prelungesc programul Școlii Ardelene, distingându-se în cadrul mișcărilor din 1848, care implică, pentru marii actori de pe scena internațională, obiective referitoare la reforme sociale și politice (Franța, Austria) sau la suveranitatea națională (Ungaria, Polonia). În epocă Friedrich Engels plasa revoluțiile din Țările Române în seria curentelor politice reacționare, alături de panslavismul micilor populații din Imperiul Habsburgic (cehi, slovaci), de mișcarea ilirică croată și de naționalismul maghiar din Transilvania, axate pe demonstrarea viabilității unei comunități fără structuri statale sau naționale constituite în virtutea unor tradiții istorice. Temele centrale sunt cele ale „renașterii” și „regenerării” unei societăți anomice, prin refacerea unei unități naționale și statale arhaice (în mare măsură fantasmată). Mai accentuat în Ardeal, unde obiectivul luptei revoluționare îl constituie conservarea ființei naționale, obținerea pentru români a egalității în drepturi cu așa-zisele „națiuni politice” (ungurii, secuii și sașii) și opoziția față de proiectul de integrare a Transilvaniei în Ungaria, acest program este vizibil și în proclamațiile pașoptiștilor moldoveni și munteni care urmăresc independența administrativă și legislativă față de Rusia, abolirea Regulamentului Organic și revenirea la o stare anterioară de legitimitate instituțională a societății românești. Din calcule care reflectă strategii geopolitice și poziționarea față de marile puteri, dar și din rațiuni care reprezintă nevoile specifice ale culturii române, pașoptiștii vor insista nu pe dimensiunea reformatoare și pe violența rupturii față de trecut, ci dimpotrivă, pe respectarea tradițiilor și pe organicitate, proiectând revoluția ca o „restaurație” (Mircea Anghelescu). „Dacă proclamația [poporului român] se vede pretutindeni însuflată de spiritul păcii, dacă ei nu vorbesc într-un ton amenințător și se țin de drumul legilor și al tractatelor, aceasta învederează caracterul lor cel pravilnic”, precizează *Proclamația de la Islaz* din iunie 1848. Corpusul doctrinar al **p.** mai cuprinde *Proclamația Partidului Național din Moldova către români*, semnată, printre alții, de Costache Negri și de Alecu Russo, broșura *Dorințele partidei naționale în Moldova* publicată

de Mihail Kogălniceanu în august 1848, textul lui V. Alecsandri *Protestație în numele Moldovei, a Omenirei și a lui Dumnezeu*, sau *Manifestul* din 1851 al Comitetului revoluționar român din exil, redactat de D. Brătianu. În aceeași serie se înscrie și discursul din 16 mai 1848 al lui Simion Bărnuțiu, articolele-program ale periodicelor editate de revoluționari, precum și numeroase texte publicate în „Propășirea", „Popolul suveran", „Pruncul român", „România literară", „Steaua Dunării" ș.a., iar în Transilvania în cele două publicații ale lui George Barițiu, „Gazeta de Transilvania" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Foarte multe dintre manifeste sunt scrise de literați, revoluția din Țările Române fiind, după modelul celei franceze, una a „poeților". I. Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri, Costache Negri, Cezar Bolliac ș.a. participă la evenimentele pregătitoare ale mișcării revoluționare, sunt membri ai unor asociații destinate schimbării, elaborează integral sau parțial textul revendicărilor, fac parte din organele provizorii ale revoluției, iar ulterior exprimă conștiința exilului postrevoluționar. Dacă implicarea poeților nu susține întotdeauna radicalizarea acțiunii politice, așa cum s-a petrecut, de pildă, în revoluția maghiară, aceasta va conduce totuși la o întrepătrundere, fără precedent, a sferelor de activitate, a preocupărilor și a registrelor stilistice. Programele revoluției sunt infiltrate de alegorii, de viziuni poetice, de ficțiuni și de efecte de imaginar (Simona Nicoară), dar contaminarea funcționează și în sens invers, stimulând preocupări sociale care intră într-o parte consistentă a operei scriitorilor pașoptiști. Este ceea ce se întâmplă cu revendicările care țin de platforma comună mișcărilor revoluționare europene, marcând despărțirea de organizarea feudală a societății și totodată amplele transformări de la mijlocul secolului al XIX-lea: emanciparea și împroprietărirea clăcașilor, dezrobirea țiganilor, acordarea de drepturi politice tuturor cetățenilor, indiferent de limbă și religie, emanciparea mănăstirilor închinate, instrucție egală și completă pentru toți cei în stare să și-o însușească, adunare legislativă formată din reprezentanți ai tuturor straturilor societății, domnitor ales pe cinci ani, responsabilizarea miniștrilor, libertatea absolută a presei, abolirea pedepsei cu moartea, interzicerea bătăii, instituirea unui regim penitenciar civilizat, desființarea titlurilor nejustificate de funcții etc. Multe dintre aceste teme pătrund în scrierile autorilor pașoptiști, făcând obiectul unor dezvoltări specifice. Astfel e publicistica lui G. Barițiu referitoare la probleme demografice și statistice, studiul lui Nicolae Bălcescu *Reforma socială la români*, articolele lui Cezar Bolliac despre structura societății și privilegiile de clasă (*Mozaicul social*, *Regulamentul, arhonodologia, pravila lui Caragea, Condica criminală la 1851*), reflecțiile lui I. Heliade-Rădulescu despre credit (*Pace sau însoțire între averea nemișcătoare și între bani sau Casa de credit reciproc*), cele despre proprietate, antreprenoriat sau despre rolul social al boierimii, texte adunate în *Echilibru între antiteze*, studiile economice ale lui Ion Ghica (*Despre importanța economiei politice*, *Convorbirile economice*) etc. Anunțate de articolele de economie politică publicate în 1834 în „Curierul românesc" de Theodor Diamant, aceste lucrări ilustrează interesul scriitorilor pașoptiști pentru refondarea societății, prin înțelegerea realităților economice, profesionale sau demografice capabile să asigure organizarea productivă și creatoare a populației. Combinație de efort critic și realism social, dar și de imaginație, interpretările propuse amestecă argumentele economice și filiațiile fanteziste, ilustrând circulația liberă de teme și de procedee între ideologie, știință și literatură, circulație care definește activitatea pașoptiștilor. Nu întâmplător, reversul preocupărilor sociale ale generației îl constituie invenția

structurilor instituţionale, prin recuperarea unor elemente fictive de organizare statală proiectate într-un trecut legendar. I. Heliade-Rădulescu deduce formele de organizare autohtone din administraţia mănăstirilor, retrasând originea lor până la ocupaţia romană a Daciei şi la domnia lui Radu Negru, după cum se raportează la aristocraţia elenă ca să înţeleagă rolul funcţionarilor în societatea contemporană, abordând o dezbatere despre reforma socială şi administrativă nu numai printr-o întoarcere în timp, ci şi printr-o evadare în imaginaţie.

Acelaşi interes pentru recuperarea şi descrierea realităţilor societăţii româneşti orientează şi poetica operelor propriu-zis „de ficţiune". Canonul **p.** nu a fost alimentat de „literatura revoltei" (Dumitru Popovici), scrisă sub impresia evenimentelor din 1848 şi compusă din producţii ocazionale, din efemeride, marşuri revoluţionare sau din prelucrarea unor idei politice progresiste ori utopice în poezia şi satira socială, care pot fi găsite în opera lui C.A. Rosetti, C. Aricescu, I. Catina, ci de imperativul conştientizării patrimoniului naţional, enunţat cu opt ani mai devreme într-o frază din programul revistei „Dacia literară", redactat de Mihail Kogălniceanu: „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre ţări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitoreşti şi de poetice pentru ca să putem găsi şi la noi sujeturi de scris...". Eficacitatea acestei formule s-a datorat capacităţii ei de a prefigura, prin apelul la istorie, natură şi moravuri sociale, liniile tematice pe care avea să evolueze o parte a literaturii române în următoarele decenii. În acelaşi timp, propunerile mai degrabă simple ale lui Mihail Kogălniceanu marcau în cadrul dinamicii interne a câmpului literar o schimbare majoră de focalizare, trecerea de la universal la particular, de la o poetică inspirată de valorile culturii clasice, care a dominat începuturile literaturii române, la atenţia acordată manifestărilor specifice din orizontul etnic. În practică, generaţia paşoptistă a inaugurat un mod de a face literatură care a privilegiat, în locul fanteziei şi al invenţiei, preocuparea pentru observare şi documentare, ataşamentul faţă de formele de viaţă naţională, interesul pentru elementele concrete ale lumii româneşti, determinând o tendinţă generală de supunere la realitate. De aici decurg genericitatea difuză şi atracţia formelor minore, monumentalitatea operei fiind sacrificată în favoarea restituirii gesturilor autentice de recuperare şi colectare a materialului. Coincizând cu dezvoltarea istoriografiei naţionale şi a preocupărilor pentru înregistrarea surselor şi a vestigiilor, literatura paşoptistă s-a constituit într-un spaţiu eterogen, cu frontiere permeabile între tehnicile savante şi discursul literar, între practică şi text. Creaţia se refugiază deseori în descrierile detaliate ale unor piese de colecţie, în naraţiunile despre expediţii arheologice, în istorisirile „anchetelor" de teren, fiind în esenţă un „raport" (Liviu Papadima). Nu numai memorialele de călătorie, de la Grigore Alexandrescu până la Ion Codru-Drăguşanu, ci şi mai târziu rapoartele arheologice ale lui Cezar Bolliac (*Călătorie archeologică în România*, *Escursiune archeologică din anul 1869*), prozele savante ale lui A. I. Odobescu (*Câteva ore la Snagov*, *Tezaurul de la Pietroasa*) sau relatările etnografice ale lui V. Alecsandri (*Românii şi poezia lor*) şi Alecu Russo (*Piatra Teiului*) sunt asemenea manifestări ale literaturii, oscilând, în registre adesea înrudite cu cele ştiinţifice, între consemnare, evocare şi reverie estetizantă. În virtutea „contractului" ei cu realitatea naţională, literatura explorează formele fragmentare, episodicul, efectul de listă şi, ca atitudine, o dispoziţie contemplativă marcată de nostalgie. În acest sens s-a putut vorbi despre rolul decisiv al actului de memorie (Mihai Zamfir), amintirea fiind, înaintea oricărei alte tipologii a creaţiei, constitutivă pentru estetica **p.** Între ipostazele particularizării etnice a literaturii intră întoarcerea către folclor, cu un punct de reper esenţial la Vasile Alecsandri în ediţia *Poezii populare ale românilor*, ca şi în prelucrarea unor motive în propriile versuri (ciclul *Doine* ş.a.), dar istoria e fără îndoială cel mai bine reprezentată în scrierile generaţiei în sens strict, dar şi în etapa următoare, care se revendică în bună măsură de la **p.** În trecut şi în legendele pe care acesta le-a generat îşi află temele unele dintre cele mai valoroase texte ale lui Gh. Asachi (baladele *Ştefan cel Mare înaintea cetăţei Neamţu*, *Dochia şi Traian*, *Turnul lui But*, mai toate nuvelele şi piesele lui de teatru), Ion Heliade-Rădulescu (*Michaida*), C. Stamati (*Dragoş*, *Eroul Ciubăr-vodă*), Grigore Alexandrescu (*Umbra lui Mircea. La Cozia*, *Răsăritul lunii. La Tismana*), Costache Negruzzi (*Alexandru Lăpuşneanul*, *Sobieţki şi românii*, *Aprodul Purice*), D. Bolintineanu (*Legende istorice*), V. Alecsandri (*Cetatea Neamţului sau Sobieţki şi plăieşii români*, *Dumbrava Roşie*, *Dan, căpitan de plai*),

A. I. Odobescu (*Mihnea Vodă cel Rău*, *Doamna Chiajna*), B.P. Hasdeu (*Răzvan și Vidra*), George Baronzi (piesele de teatru *Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni*, *Barba lui Ştefan cel Mare*, epopeea *Daciada*), Grigore H. Grandea (*Vlăsia sau Ciocoii noi*). Spiritul pașoptist vibrează, de asemenea, în versurile lui Andrei Mureșanu, în *Cântarea României*, la Alecu Russo și mai cu seamă la Nicolae Bălcescu (*Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*). Multe opere respectând aceeași rețetă stabilită la începutul anilor '40, de mitologizare a câtorva figuri istorice (Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul ș.a.), de romanțare sau dramatizare a unor biografii și episoade extrase din cronicile Moldovei și Țării Românești, vor continua să apară până în deceniile al șaptelea și al optulea, precum drama lui V. Alecsandri *Despot-Vodă*, care se publică în 1880, deși sunt contemporane, în mod anacronic, cu stadii ulterioare ale esteticii literare. În perioada pașoptistă o bună reprezentare o are și poezia naturii, fie că e vorba de versuri sau de proză poetică: Ion Heliade-Rădulescu (*Zburătorul*), Grigore Alexandrescu (*Trecutul. La mănăstirea Dealului*, *Mormintele. La Drăgășani*, *Meditație*, *Miezul nopții* ș.a.), Cezar Bolliac (*Ermitul*, *O dimineața pe Caraiman*), Dimitrie Bolintineanu (*San-Marina*, *Mihnea și baba*, *Florile Bosforului*), din nou *Cântarea României* și *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, scrierea lui Nicolae Bălcescu. Priveliști din natură pot fi găsite în mai toate poeziile lui Vasile Alecsandri, ca și în proza lui, mai târziu, în 1867, fiind inaugurat și ciclul de pasteluri, titlul de noblețe al operei sale. Dar nu atât inspirația istorică a **p.** ori elogiul naturii, cât literatura de observare a moravurilor avea să marcheze evoluția culturii române. În atmosfera creată de schimbările sociale din preajma Revoluției de la 1848, sub imperativul cunoașterii realităților naționale, s-a dezvoltat un câmp eterogen de reprezentare a societății, format din nuvele de moravuri, texte memorialistice, piese de teatru și încercări fragmentare de roman. *Zoe* și *O alergare de cai*, precum și 22 din cele 30 de „scrisori" cuprinse în *Negru pe alb* de C. Negruzzi, majoritatea scrierilor în proză și a comediilor lui V. Alecsandri, romanele lui D. Bolintineanu (*Manoil* și *Elena*), începuturile de roman lăsate de Mihail Kogălniceanu (*Tainele inimei*) și de Ion Ghica (*Istoria lui Alecu*), vodevilurile lui Costache Caragiali sau cele ale Matei Millo, dar și încercările de imitație sau de alcătuire a unor romane de mistere după moda franceză (I. M. Bujoreanu, C. D. Aricescu, George Baronzi ș.a.) reflectă situații din lumea românească, infirmități sociale, moravuri, datini etc. Aparținând strict **p.** sau plecând preponderent de la el, în acest laborator al literaturii de observație socială, unde se intersectează atenția etnografului, dar și satira sau senzaționalismul și în care se întâlnesc autori de manual și autori minori, opere canonice și genuri de consum, se vor dezvolta germenii realismului, furnizând modele ale unei atitudini față de realitate și primele convenții de reprezentare a materiei locale. Posteritatea **p.**, imaginea sa ca tendință majoră a culturii române și „curent literar" s-au constituit treptat în prima jumătate a secolului al XX-lea din nevoia de a contura, retrospectiv, o direcție alternativă la școala „Convorbirilor literare". G. Ibrăileanu folosește termenul „patruzecioptist" în eseul său din 1909, *Spiritul critic în cultura românească*, pentru a denumi radicalismul și exagerările novatoare în limbă, vorbind despre unitatea curentului în jurul unei atitudini etice, politice și literare în contrast cu temperamentul criticist junimist. Ulterior sensul cultural al mișcării avea să varieze în funcție de contextele politice și de semnificația angajamentului revoluționar, **p.** devenind o valoare legitimantă mai mult decât una istorică. În textele multor critici literari, de la E. Lovinescu până la Adrian Marino, **p.** a ocupat un loc esențial în justificarea atitudinii prooccidentale în cultură și politică, ca expresie exemplară și actuală a „ideii europene". Revendicat de propaganda comunistă aflată în căutarea unei tradiții autohtone a ceea ce se proclama a fi spirit revoluționar radical, **p.** a revenit în spațiul literaturii după 1948, fiind celebrat printr-un val de biografii romanțate ale lui Nicolae Bălcescu (Camil Petrescu, Ion Pas, Dumitru Almaș ș.a.). Revalorizarea termenului în perioada postbelică s-a reflectat și în istoriografia literară românească, unde impunerea noțiunii a coincis cu o critică a romantismului și cu problematizarea conceptualizării sale unitare, ca formulă valabilă în toate spațiile culturale europene. Întoarcerea spre **p.** a fost o tentativă de circumscriere a unei definiții ce era profund dependentă de conjuncturile culturale și istorice locale. Dacă în 1941, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, **p.** nu apare decât sub forma depreciativă a „bonjurismului", sintezele apărute după anii '70 folosesc termenii

„romantism pașoptist” (Paul Cornea), „perioada pașoptistă” sau „canon pașoptist” (Nicolae Manolescu) pentru a eticheta un interval istoric variabil, dar tot mai întins, a cărui cuprindere va trece de la trei (1830–1860) la cinci decenii (1820–1870 sau chiar 1840–1889). Cu o identitate stratificată, constituită de-a lungul unui secol și jumătate, **p.** rămâne esențial pentru înțelegerea modernizării culturii române, destinul său împletindu-se cu receptarea și fixarea câtorva dintre cele mai importante valori ale secolului al XIX-lea atât pe plan ideologic, cât și pe plan estetic.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *passim*; Ibrăileanu, *Spiritul*, *passim*; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, I–III, *passim*; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *7–37*; *Din istoria teoriei și criticii literare românești, I (1812–1866)*, îngr. și introd. George Ivașcu, București, 1967; *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830–1860)*, I–II, îngr. Paul Cornea și Mihai Zamfir, introd. Paul Cornea, București, 1969; Cornea, *Originile*, *passim*; Maria Platon, *„Dacia literară”. Destinul unei reviste, viața unei epoci literare*, București, 1974; Cornea, *Oamenii*, *passim*; *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976; Leon Volovici, *Apariția scriitorului în cultura română*, Iași, 1976, *passim*; Paul Cornea, *Romantismul pașoptist – în căutarea specificului național*, în *Istoria literaturii române. Studii*, coordonator Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1979, *99–125*; Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, I–II, București, 1982; Vasile Cristian, *Istoriografia pașoptistă*, Iași, 1996; Adrian Marino, *Actualitatea ideologiei culturale pașoptiste*, „Sfera politicii”, 1998, 61; Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste românești. Istorie și imaginar*, Cluj-Napoca, 1999; Liviu Papadima, *Literatură și comunicare. Relația autor–cititor în proza pașoptistă și postpașoptistă*, Iași, 1999; Apostol Stan, Grigore Ploeșteanu, *Utopia confederalismului pașoptist. Între vis și realitate*, București, 2001; Dan Berindei, *Revoluția română din 1848–1849. Însemnătatea și programele ei*, București, 2003; Daniel Vighi, *Lumea la 1848*, Cluj-Napoca, 2003; Mircea Anghelescu, *1848 in Bucharest: Revolution as Restauration*, în *History of the Literary Cultures of East-Central Europe*, I, coordonatori Marcel Cornis-Pope și John Neubauer, Amsterdam–Philadelphia, 2004, *281–289*; Alex Drace-Francis, *The Making of Modern Romanian Culture. Literacy and the Development of National Identity*, Londra–New York, 2006; Manolescu, *Istoria*, *145–355*; Nicolae Mihai, *Revoluție și mentalitate în Țara Românească (1821–1848). O istorie culturală a evenimentului politic*, Craiova, 2010; Zamfir, *Panorama*, I, *103–108*, *163–166*, *passim*. ***D.Mc., A.Td.***

PATRAȘ, Antonio (4.XI.1973, Răducăneni, j. Iași), critic și istoric literar.

Este fiul Anetei Patraș (n. Aniculăesei) și al lui Mihai Patraș, profesori. Urmează școala generală în comuna natală, continuându-și învățătura la Iași, la Liceul „Costache Negruzzi”, între 1984 și 1992. În ultimii doi ani de liceu participă la ședințele cenaclului literar Junimea. În perioada 1992–1996 frecventează, tot la Iași, cursurile Facultății de Litere, secția română–latină, la Universitatea „Al. I. Cuza”. După absolvire predă doi ani în învățământul preuniversitar și, în paralel, colaborează la *Dicționarul limbajului poetic eminescian*, coordonat de Dumitru Irimia. În 2002 ocupă postul de asistent la Catedra de literatură română „G. Ibrăileanu” a Facultății de Litere ieșene. Aproape concomitent cu intrarea în învățământul universitar obține și titlul de doctor în filologie. Trei ani mai târziu devine lector, peste alți trei conferențiar, iar în aprilie 2012 ocupă și funcția de prodecan. A beneficiat de două stagii de cercetare în străinătate, la Paris în 2011 și la Cosenza, Italia, în 2012. Debutează cu un articol despre roman în 1998 la „Convorbiri literare”, publicație în a cărei echipă redacțională va intra în 2005. Semnează numeroase texte de critică și istorie literară și în „Timpul”, „Cuvântul”, „Observator cultural”, „Jurnalul literar”, „România literară”, „Idei în dialog”, „Adevărul literar și artistic”, „Vatra”, „Cultura”, „Transilvania” ș.a.

Prima carte a lui **P.**, *Ion D. Sîrbu – de veghe în noaptea totalitară* (2003), reprezintă reconstituirea unui traseu existențial și, totodată, exegeza minuțioasă și aplicată a unei opere. Criticul realizează o monografie folosindu-se de o metodă mai puțin utilizată, dar care se dovedește a fi, în acest caz, adecvată și creatoare în sens hermeneutic: își propune să determine coordonatele biografice pornind dinspre opera scriitorului către viața acestuia, și nu invers. Notațiile memorialistice răspândite în foarte multe texte ale autorului monografiat

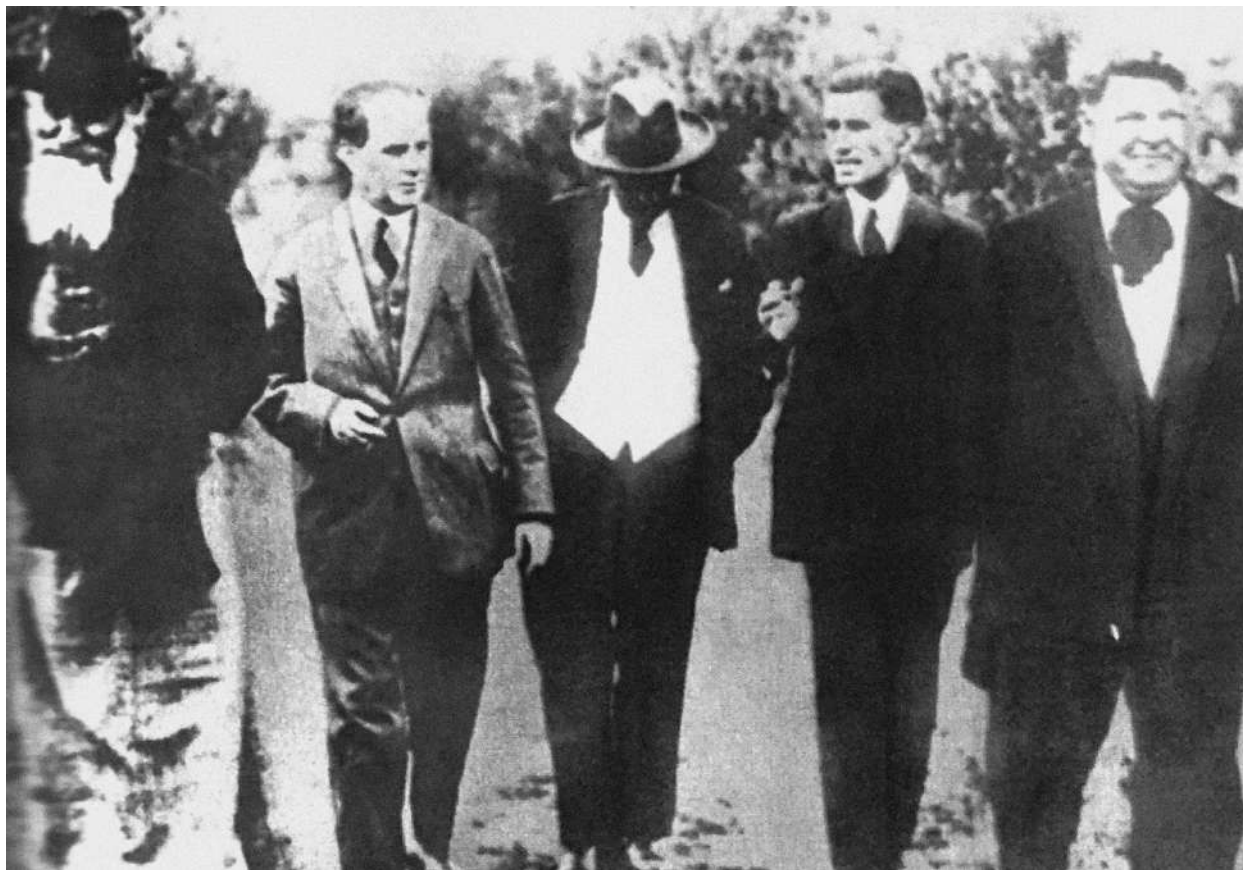
alcătuiesc, în viziunea cercetătorului, „un fascinant roman”, demn de a fi restituit cititorilor după o preliminară sublimare a realității din ficțiune și invers. **P.** integrează fiecare amănunt pe care-l extrage din unele scrieri cu caracter autoreferențial precum *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* sau *Scrisori către bunul Dumnezeu* într-un ansamblu bine organizat și documentat din care pare că nu lipsește nimic, în ciuda faptului că există în mod obiectiv și anumite necunoscute. Așadar, absența unor documente sau mărturii este suplinită prin forța de sugestie și de reprezentativitate a faptelor, cunoscute și verificabile, ce transferă sau împrumută spațiilor goale caracteristicile întregului. Teatrul lui Ion D. Sîrbu este evaluat și analizat mai întâi din perspectiva „delimitărilor teoretice” extrase din dezideratele euphorioniste (educarea estetică a publicului, montarea unor spectacole de factură clasică, scrierea unor piese pentru un repertoriu propriu, de nivel european) și din cronicile dramatice publicate de scriitor în presă. Şi comentariul propriu-zis al textelor este însoțit de referiri precise la o anumită poetică dramatică, suprinsă în datele esențiale ale devenirii ei. După analizarea unor piese precum *Arca bunei speranțe*, *Pragul albastru*, *Iarna lupului cenușiu*, *Bieții comedianți*, *Sâmbăta amăgirilor* sau *Plautus și fanfaronii*, **P.** afirmă că ele „se situează într-o zonă în care comicul, tragicul și grotescul interferează, acest amestec definind în mod paradigmatic figura «non-eroului contemporan»”. În ceea ce privește proza lui Ion D. Sîrbu, exegetul identifică două direcții majore. Prima, „caracterizată prin stil abstract, cerebral, prin satira ascuțită și umorul suculent, rablaisian”, este compusă din romanele postume *Lupul și Catedrala* și *Adio, Europa!*, cărora li se adaugă o parte din nuvelele reunite în volumul *Şoarecele B și alte povestiri.* A doua direcție, prezentă „în opera antumă, atât în proza lirică, meditativă, uneori patetică și sentimentală, alteori nostalgic-evocatoare [...], cât și în dramele parabolice ale autorului reflexiv și atent la țesătura simbolică a lumii”. Titlurile unor subcapitole – *Ridicolul nostru cel de toate zilele*, *Suspicio, ergo sum*, *Sub zodia absurdului*, *Istorie și utopie*, *Căderea în lume*, *În căutarea timpului pierdut*, *Descoperirea suferinței. Ultimele povestiri petrilene sau Timpul regăsit* – sintetizează, fixează și ordonează resorturile interne ale unor scrieri ce-și furnizează încrucișat, unele în raport cu altele, diverse chei de lectură și de interpretare. Cercetătorul nu ezită să identifice și aspectele mai puțin realizate artistic ale operei studiate, ce-și are originea nu atât în observație, cât în gândire, ceea ce justifică tezismul și aspectul demonstrativ al unor pagini. Referindu-se la arta romanescă, criticul subliniază că scriitorul vedea romanul ca fiind „ marea operă a vieții sale, unica formă de supraviețuire, după moarte”. Lucrarea *Ion D. Sîrbu – de veghe în noaptea totalitară* se închide circular prin revenirea la jurnal și la corespondență, scrieri relevând două ipostaze distincte: vioiciunea, exuberanța stilistică, jovialitatea epistolierului contrastează cu meditația gravă, patetică, pesimistă a diaristului, fața și reversul unei personalități umane și artistice de primă mărime în literatura română postbelică. Cea de-a doua carte a lui **P.**, *Fragmentarium* (2006), este o culegere onestă de „impresii despre oameni și cărți” unitară la nivelul unei anumite poetici a actului critic. **P.** consideră că între valoarea artistică și cea etică nu există întotdeaua o prăpastie, literatura putând fi privită „ca expresie autentică, vie, a scriitorului ca om trăitor în lume”. Acest mod de a gândi practica studiilor literare stă și la baza volumului *Ibrăileanu. Către o poetică a personalității* (2007), primul dintr-o serie dedicată literaturii criticilor, proiect premiat de Uniunea Scriitorilor în 2006. După ce depistează originile unei mentalități depășite, conform căreia criticul parazitează literatura propriu-zisă, cercetătorul discută în *Argument* relația de interdeterminare dintre „activitatea creatoare” și „opera critică” în cazul unor intelectuali precum Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu sau G. Călinescu. Cu excepția primului, toți s-au visat mari autori de literatură. Cât au realizat din ce și-au propus, cum au suportat frustrările pricinuite de nemiloasa perseverență a insucceselor și cum anume a funcționat, la fiecare în parte, discernământul critic, toate acestea sunt propuse ca subiecte de elucidat în seria critică proiectată. În cazul lui Ibrăileanu nu se vorbește despre un eșec, dimpotrivă, **P.** procedează la o relectură din două perspective. Prima poate fi numită a „feldeinței”, risipitoare a tenebroaselor umbre ce l-au ținut captiv pe om într-o biografie străină sieși. A doua vine dinspre gândirea teoretică, exprimată cel mai bine în *Creație și analiză*. **P.** așază romanul *Adela* față în față cu acest studiu, ambele aparținând aceluiași moment al elaborării, ceea ce face ca între ele să existe corespondențe numeroase. Accentele cad și pe citirea omului prin intermediul operei sale,

fiind respinse multe „izvoare biografice”, cărora li se dovedește inutilitatea și chiar statutul de martori mincinoși în procesul intentat ficționalizării biografiei. Ultimul capitol, *Salvarea criticului*, cel mai consistent de altfel, nu-și propune să dizolve misterul unui amor atipic, născut și întreținut printr-o „mistificare conștientă”, modulată de o înțelepciune pusă la încercare de pulsiunile inhibate ale carnalității. Pentru că la Ibrăileanu atât iubirea, cât și ficțiunea sunt efecte ale lecturii, ale unei „lecturi îndrăgostite”. Rezultatul e un alt Ibrăileanu, complet necunoscut celor care văd în el doar „o piesă de muzeu, scuturată de praf rareori”. În fine, în textele din *Literatură și biografie. În căutarea omului din carte* (2011) criticul își consolidează ideea conform căreia literatura este o expresie secundară a personalității. Din acest unghi de vedere sunt analizați scriitori precum Cezar Ivănescu, N. Steinhardt, A. I. Odobescu, I. L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Norman Manea, Marin Mincu, Gabriela Adameșteanu, Ovidiu Nimigean, Constantin Acosmei ș.a.

SCRIERI: *Ion D. Sîrbu – de veghe în noaptea totalitară*, Iași, 2003; *Fragmentarium. Impresii despre oameni și cărți*, Iași, 2006; *Ibrăileanu. Către o poetică a personalității*, București, 2007; *Literatură și biografie. În căutarea omului din carte*, Iași, 2011. **Ediții, antologii:** *„Convorbiri literare”. Corpus de texte ilustrative*, I, partea 1, Iași, 2009 (în colaborare); G. Ibrăileanu, *Scrieri alese*, Iași, 2010 (în colaborare cu Roxana Patraș).

Repere bibliografice: Bogdan Crețu, *Arpegii critice*, Iași, 2005, *24–29*; Cristea-Enache, *București*, *681–685*; Dragoș Cojocaru, *Literele omului*, CL, 2006, 11; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *522–523*; Nicoleta Sălcudeanu, *Ghicitoare*, CLT, 2007, 14; Doris Mironescu, *Este criticul literar un scriitor?*, SDC, 2007, 137; Al. Cistelecan, *Moldavia cool*, F, 2007, 5; Paul Cernat, *„În registrul ideilor gingașe”*, „Bucureștiul cultural”, 2007, 6; Cosmin Ciotloș, *Formula 1*, RL, 2007, 30; Angelo Mitchievici, *Contradicția lui Ibrăileanu*, OC, 2007, 127; Șerban Axinte, [*Antonio Patraș*], CU, 2007, 8, CL, 2011, 11; Codrin Liviu Cuțitaru, *Noua critică*, DMT, 2007, 16; Gheorghe Grigurcu, *Inepuizabilul Ion D. Sîrbu (I–II)*, RL, 2007, 41, 42; Mihaela Ursa, *Critic și îndrăgostit*, ST, 2007, 10–11; Marin Mincu, *Proba maturității critice sau Despre „personalitatea” lui Ibrăileanu*, CU, 2009, 383; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *453–455*. ***Ș.A.***

PATRAŞCANU, D.D. [Dimitrie D.] (8.X.1872, Tomești, j. Iași – 2.XI.1937, București), prozator, dramaturg. Este fiul Mariei (n. Vicol) și al mazilului Dimitrie Patrașcanu, proprietar de vii și terenuri agricole. Face școala primară la Tomești și la Iași, unde urmează și Liceul Național, apoi Facultatea de Litere și Filosofie, fiind atestat licențiat în științele istorico-filosofice, *magna cum laude* (1897). Concomitent a urmat și cursurile Şcolii Normale Superioare, unde s-a împrietenit cu G. Ibrăileanu. Profesor de istorie la Bacău, Focșani, București, se implică în viața politică înscriindu-se în Partidul Liberal, pe ale cărui liste e ales deputat în câteva legislaturi. Debutează, se pare, cu un articol la săptămânalul băcăuan „Crainicul” (1904), dar certă ca primă apariție e conferința despre Ștefan cel Mare din „Cultura română” (Iași, același an). După câteva materiale didactice publicate în „Natura”, își începe din 1907 colaborarea la „Viața românească”, de al cărei cerc va rămâne foarte legat, asigurând, administrativ-financiar, reapariția revistei (și a editurii cu același nume) după 1920. Prozele scurte apărute în publicația ieșeană vor alcătui și primul său volum, *Schițe și amintiri* (1909). Transferat la Liceul „Matei Basarab” din București (1908), elaborează numeroase manuale de istorie, de la epoca veche la cea contemporană, reeditate mereu după 1914 (manualul de istorie antică era în 1943 la ediția a douăzeci și cincea, deși la început a fost atacat și autorul a trebuit să își apere lucrarea în broșura *O critică și un profesor*, 1915), dar și *Exerciții de compunere și gramatică* (în colaborare), carte aflată în 1934 la a paisprezecea ediție. După izbucnirea primei conflagrații mondiale, de care era îngrozit, ca și de eventualitatea unei apropieri de Rusia, a militat pentru neutralitatea României. Rămâne în Capitala ocupată, manifestând o atitudine filogermană, vizibilă și în colaborările la periodicul „Lumina”. A publicat numeroase articole – adunate ulterior în volumul *Vinovații. 1916–1918* (1918) – privitoare la ceea ce credea a fi eroarea de a intra în conflict de partea Antantei, la situația disperată în care se afla România în anii 1917–1918, acuzând guvernul Ion I.C. Brătianu și politicienii antantiști de subordonarea interesului național ambițiilor și intereselor personale, de intrarea în luptă cu o armată nepregătită, de alianța cu Rusia, idei susținute și în Parlament. Cum jocurile istoriei au dat câștig de cauză politicii oficiale, după război a fost considerat „trădător” și exclus din învățământ, părăsind și Societatea Scriitorilor Români (unde era membru din 1914 și în care va fi reprimit în 1924). „Executat” moral și politic, **P.** încearcă să-și argumenteze poziția, așa cum o demonstrează textele apărute sub titlul *În fața națiunii* (1925). S-ar spune că el prefigurează tragedia fiului său

Gala Galaction, I. Rosenthal, D.D. Patrașcanu, Panait Istrati și Mihail Sadoveanu

Lucrețiu Pătrășcanu, executat, de data aceasta la propriu, pentru disidență politică.

Proza scurtă din *Schițe și amintiri*, *Timothei mucenicul* (1912; Premiul Academiei Române), *Candidat fără noroc și alte povestiri folositoare* (1916) și *Un prânz de gală* (1928) este destul de diversă atât tematic, cât și ca intenție sau realizare. Secvențele de sugestie autobiografică *Din amintirile lui Constantin Casian* reliefează, în cheie discret umoristică, puternica individualitate a copilului și adolescentului care a fost **P.**, neastâmpărul, nesupunerea, refuzul de a face lucrurile pe care nu le agrea sau înțelegea, nonconformismul, atracția irezistibilă către spectacular, înclinația spre șotie, farsă, glumă. Narațiunea are o energie voioasă, fremătătoare, care sugerează cu fidelitate starea de febrilitate, trăirile intempestive ale eroului, natura sa de lider fără sfială. Ușor atins de spiritul lui Ion Creangă, naratorul își privește cu duioșie adolescența, într-o textualizare liberă, nonșalantă, sclipind la răstimpuri de câte o formulare sau aluzie care pot declanșa ilaritatea cititorilor. Dar, în special condamnarea școlii, a inadecvării profesorilor la misiunea pe care o au, caricaturizarea dură a unor specimene de intruși, toate armonizate cu o vervă de o naturalețe cuceritoare, au entuziasmat pe cititorii tineri. În alte scrieri – *Un caz special*, *Decorația lui Vartolomei*, *Învingătorul lui Napoleon*, *Un figzionomist*, *Un refren diabolic*, *Temperament inegal*, *Un prânz de gală*, *Trage-i cinci părechi de palme!...* – se urmărește fixarea unui tip sau a unui comportament într-o situație anume, detașabilă prin neobișnuitul ei, prin consecințele pe care le provoacă. Totul e privit cu umor și, chiar dacă se exagerează uneori, nu e pentru a satiriza, ci pentru a mări efectul întâmplării sau al caracterului. Arta constă aici în a găsi amănuntul și cuvântul potrivit pentru a scoate în evidență ceva – o disfuncție mentală, disconfortul unor situații, reacțiile, gesturile scăpate de sub control, care vin în contradicție cu dorința sau cu natura personajului ori teribile obsesii și obstinații, deviate uneori în patologic.

Umorul naratorului e subțire, cel observat pare ridiculizat „științific”, pus în lumină ca o victimă comică. Altă categorie de personaje prezintă cupluri în care soția, lipsită de preocupări majore, își îndreaptă toată atenția spre propria persoană sau spre lucruri de nimic, viața în doi devenind absurdă și chinuitoare – *Plimbare*, *Un martir al igienii*, *Telegramă*, *Pentru bal*. Alte câteva schițe ar putea fi socotite drept simple relatări cu haz ale unor mici întâmplări vesele sau nu, dar care au, în subsidiar, intenții satirice – *O audiență*, *Inspecție*, *Simfonie wagneriană*, *Condica doamnei Pompiliu*, *Excursiune de plăcere*, *Timothei mucenicul*, *În ghearele tiranului*. Naratorul sau personajul, om de bună credință, cam inocent, este implicat în situații ce îi stârnesc o perpetuă mirare, nedumerire, jenă ori chiar suferință sau se trezește martor la manifestări neașteptate, oarecum inexplicabile ale unor personaje, care determină desfășurări imprevizibile ale evenimentelor. Câteodată umorul pare un substitut al disperării, bate spre negru, devine haz de necaz, e un mod de a suporta teroarea avalanșei de rele. Deși mai rar, și o succesiune de întâmplări plăcute poate conduce la metamorfoze surprinzătoare. Deprimați și neconsolați că nu pot ajunge în sânul familiei în noaptea de revelion, rămași „înzăpădiți” într-o gară, doi călători, tratați foarte bine de o cunoștință din partea locului, nu se mai pot hotărî să plece acasă, dispoziția și atitudinea lor suferind o modificare radicală. **P.** se întrece pe sine atunci când, prin disimulare (care uneori ia masca ingenuității), reușește abordarea insolită a unor realități banale, prefăcându-le în secvențe comice. Spiritul de observație, intuiția, știința detaliului contribuie la precizia descrierii, după cum veridicitatea dialogului sporește capacitatea de a imagina scene și moduri de a vorbi. Autorul pare să spună în primul rând că aparențele ascund altceva, că el poate vedea și pricepe ce e ascuns, neobservat. O categorie tematică distinctă ar fi cea a relatărilor despre realități și moravuri politice pe care **P.** voia să le publice sub titlul *Politicale* – *Ce cere publicul de la un deputat*, *Stăruinți*, *În fața autorităților*, *Candidat fără noroc*, *Strategie*, *Geologus Horridus Teutonicus*. Experiența lui de candidat în alegeri și de deputat devine sursa unor narațiuni, unele cu o coloratură comică, altele simple reconstituiri de fapte, în care intenționează să releve mecanismele sistemului, practicile politicienilor, așteptările alegătorilor. Politica, o mare și murdară farsă, îi pune pe participanți în cele mai ridicole sau absurde situații, surprinse într-o serie de crochiuri ce fixează tipuri, mentalități care alimentează eterna comedie umană. Unele proze, în special cele adunate în *Domnu Nae* (1921), au un caracter tezist, încercând să demonstreze, pe de o parte, falsul patriotism și ridicolul celor care se arătau îngroziți de prezența nemților, dar așteptau să facă afaceri cu aceștia, pe de alta, să reafirme că poziția filogermană a autorului nu avea nimic nociv pentru țară. După ce în *Timothei mucenicul* folosise stilul biblic pentru a nara cu umor „ostenelile” nu prea sfinte ale unui „cuvios” preot, parodia lasă locul relatărilor pioase, cu tentă evanghelică, despre pătimirile și minunile sfinților ortodocși, menite să întărească credința poporenilor. Apărută sub titlul *Din viețile sfinților* (I–II, 1924–1926), cartea semnată împreună cu Mihail Sadoveanu conține, în mod egal, prelucrări aparținând fiecăruia în parte, colaborarea fiind doar editorială. **P.** este și autorul câtorva piese într-un act, incluse în volumul *Trei comedii* (1924) și jucate la Teatrul Național din București în anii 1943–1945. Prima, *Între filologi*, satirizează, șarjând destul de stângaci, deformarea profesională a unui lingvist posedat de etimologie și fonologie, domenii a căror corectă (după părerea sa) cunoaștere devine unic criteriu de apreciere a oamenilor și de acceptare a relațiilor cu aceștia. *Cine răspunde...* se vrea o sarcastică denunțare a necazurilor provocate de emanciparea femeii și a copilului, ce își permit fapte de care, până la urmă, în virtutea legilor scrise sau nu, e făcut răspunzător doar bărbatul, adus în situații mai mult absurde decât comice. În fine, piesa *Actul al șaselea* e un fel de anticipare postmodernistă, în care intertextualitatea, pastișa ironizatoare, luarea în răspăr a valorilor morale și culturale consacrate, demitizarea, toate alimentate de un crud scepticism, ca și intenția de a ridiculiza retorica ce înveșmânta fastuos penibile neadevăruri și mizerii reușesc să genereze un text acid. Shakespeare e admonestat batjocoritor pentru hecatombele de cadavre, „minciunile” și incoerențele din piesele sale, pentru stilul emfatic, iar finalul din *Romeo și Julieta*, denunțat ca o caraghioasă încheiere de efect morbid, se cere rectificat conform adevărului. Moartea celor doi fusese o simplă amăgire, tinerii se căsătoriseră, își moșteniseră părinții, dar Romeo ajunge să regrete amar că nu murise cu adevărat și blestemă ziua în care a cunoscut-o pe

Julieta, de care e sastisit până peste poate, în bună măsură și din cauza infidelității ei. Iubita-simbol se arată a fi un fel de îndrăgostită de profesie, gata să arunce scara din vestitul său balcon oricărui tânăr care o emoționează. Insolitarea privirii, a înțelegerii, febra de a scoate în evidență ceea ce alții nu văd, de a comunica cu multă energie rezultatele observațiilor par a fi motorul întregii literaturi a lui **P.** Comentatorii îl plasează în imediata descendență a lui I. L. Caragiale, dar disting și câteva calități proprii, pentru că, deși „vede mai ales aspectele ridicole ale vieții", aduce o „notă nouă" și prezintă „scene firești", care „vibrează de inteligență și pătrundere, scânteie de spirit", de „umor sănătos, natural, cald". Natură lirică, sensibil, cu un „fond de amărăciune sufletească, dar disimulată cu farmec", înțelegător, bonom, autorul urmărește doar să înlăture ipocrizia, prejudecățile, cu excepția schițelor din *Domnu Nae* și a altora din *Un prânz de gală*, în care predomină ironia, satira, șarja, pamfletul. Au fost remarcate capacitatea de a surprinde amănuntul (inedit) sau „micile abateri aberante de la normalitate, cu o intuiție revelatoare a realității", de a analiza „procese psihice, uneori curioase, de cele mai multe ori, amuzante". „Comicul psihologic", „generat de contrastul dintre cele două planuri: al conversației reale și al comentariilor interioare", „e realizat cu subtilitate și efectele burlești, atent pregătite, îl continuă foarte firesc". Unele schițe ale lui **P.** sunt reluate în mai toate antologiile de umor românesc, iar câteva au fost dramatizate în minispectacole comice pentru televiziune. Încă din 1911 i s-au tradus diferite proze în germană, apoi în franceză, maghiară, portugheză, rusă, fiind publicate în culegeri sau în periodice, dar cele mai numeroase au apărut în italiană, fie în volume separate – *La signora Cuparencu* (Veneția, 1929), *Un episodio di gioventù* (Roma, 1929), *Il vincitore di Napoleone* (Bari, 1966), *Prose* (Bari, 1966), fie în antologii.

SCRIERI: *Schițe și amintiri*, Iași, 1909; ed. București, 1922; *Ce cere publicul de la un deputat*, București, 1912; *Timothei mucenicul*, Iași, 1912; ed. București, 1922; *O critică și un profesor*, București, 1915; *Candidat fără noroc și alte povestiri folositoare*, București, 1916; ed. București, 1922; *Înzăpădiți!*, București, 1916; *Vinovații. 1916–1918*, București, 1918; *Strategie. O excursie de plăcere*, Iași, 1920; *Domnu Nae*, București, 1921; ed. București, 1924; *Condica doamnei Pompiliu*, București, 1921; *Decorația lui Vartolomei*, București, 1924; *Trei comedii*, București, 1924; *În fața națiunii*, București, [1925]; *Un prânz de gală*, București, 1928; *Un prânz de gală*, pref. Al. Săndulescu, București, 1958; *Învingătorul lui Napoleon*, pref. Ion Roman, București, 1967; *Opere alese*, I–II, îngr. și pref. Viorica Farcașiu, Iași, 1971–1972; *Povestiri*, îngr. și pref. Valentina Marin-Curticeanu, București, 1972; *Candidat fără noroc*, îngr. și introd. Ilie Dan, Iași, 1987; *Învingătorul lui Napoleon*, Iași, 2006. **Traduceri:** *Din viețile sfinților*, I–II, București, 1924–1926 (în colaborare cu Mihail Sadoveanu); Tristan Bernard, Georges Courteline ș.a., *Humorul francez*, București, 1925.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, *457–459*; N. Iorga, [*„Schițe și amintiri"*], NRL, 1910, 2; C.Ș. Făgețel, *„Schițe și amintiri"*, R, 1910, 2; Ibrăileanu, *Opere*, II, *355–357*; Sanielevici, *Cercetări*, *128–142*; D. Karnabatt, *„Timothei mucenicul"*, „Seara", 1913, 1076; Trivale, *Cronici*, *81–89*; Sadoveanu, *Cărți*, I, *156–158*, *239–240*; B. Delavrancea, *„Timothei mucenicul"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXVI, 1913–1914; H. Sanielevici, *„Timothei mucenicul"*, FLR, 1915, 17; Liviu Rebreanu, *„Candidat fără noroc"*, „Capitala", 1916, 6; Lovinescu, *Opere*, VIII, *251–258*, *489–490*, IX, *240–241*, *504*; G. Topîrceanu, *„Strategie" și „O excursie de plăcere"*, VR, 1921, 7; Davidescu, *Aspecte*, *80–82*, *550–551*; Aderca, *Contribuții*, I, *401–406*; Andrei Braniște [Tudor Teodorescu-Braniște], [*D.D. Patrașcanu*], DMN, 1921, 5252, „Aurora", 1922, 119, CLI, 1924, 42; Vianu, *Opere*, III, *45–47*, V, *244–246*; Perpessicius, *Opere*, II, 350–352, III, *233–236*; Ralea, *Scrieri*, II, *132–134*; Ion Darie [Cezar Petrescu], *„În fața națiunii"*, G, 1925, 8, 9; Lovinescu, *Scrieri*, V, *101–105*, VI, *239–240*; Călinescu, *Opere*, I, *434–436*, III, *1107*, V, *60–63*, X, *822–823*; Mihail Sebastian, *D.D. Patrașcanu*, CU, 1929, 1363; [*D.D. Patrașcanu*], ADV, 1937, 16 493, 16 494, 16 495, ALA, 1937, 884 (grupaje speciale); Şerban Cioculescu, *D.D. Patrașcanu*, ADV, 1937, 16 502; Ivașcu, *Confruntări*, II, *174–178*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *596–597*, *Ist. lit.* (1982), *673–674*, *1015*; Grigore Tăușan, *O piesă uitată a lui D.D. Patrașcanu: „Între filologi"*, CTC, 1943, 5–6; Ana-Maria Tuduri, *„Trei comedii"*, MOT, 1945, 10; Sevastos, *Amintiri*, *135–141*; Profira Sadoveanu, *Stele și luceferi*, București, 1969, *285–293*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *171–176*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *572–574*; Brădățeanu, *Comedia*, *276–277*; Geo Șerban, *D.D. Patrașcanu*, ST, 1972, 9; Cioculescu, *Itinerar*, I, *219–223*; Tașcu, *Incidențe*, *164–180*; D. Ivănescu, *D.D. Patrașcanu – documente inedite*, CL, 1982, 12; Iosifescu, *De-a lungul*, *127–142*; Constantin Kirițescu, *Portrete*, introd. Costin C. Kirițescu, București, 1985, *239–243*; Valentin Silvestru, *Umorul în literatură și artă*, București, 1988, *300–304*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *655–657*. ***C.T.***

PATRIA, foaie politică și literară apărută la Iași, bisăptămânal, între 27 noiembrie 1858 și 5 octombrie 1859. C. Gane și apoi, de la 1 decembrie 1858, C. Dediu, indicați drept redactori responsabili, nu

sunt în realitate decât giranți, **P.** fiind continuarea „Albinei românești" și a „Gazetei de Moldavia". Publicația va urma, așa cum se arată într-un editorial scris la 1 iunie 1859, când se împlineau treizeci de ani de la apariția primului ziar al lui Gh. Asachi, direcția politică și literară de la „Albina românească". Se milita astfel pentru un ideal social și cultural care nu mai corespundea stării de lucruri din Principate. De aceea, foaia, care va fi doar un martor neutru al evenimentelor din 24 ianuarie 1859, își suspendă apariția înainte de a trece un an de la tipărirea întâiului număr. Aici Gh. Asachi a continuat să publice, sub titlul general „Foiletonul Albinei române", versuri, articole și recenzii. ***R.Z.***

PATRIA, gazetă politică și culturală apărută la Cernăuți, de trei ori pe săptămână, între 2 iulie 1897 și 21 aprilie 1900. Organ al grupurilor politice naționale românești, **P.** își încadrează activitatea între limitele impuse de legile Imperiului Austro-Ungar, încercând, în cadrul îngust al acestei legalități, mobilizarea românilor din Bucovina în jurul ideii naționale. Programul politic al foii, diferit poate în nuanțe și amănunte, din cauza condițiilor locale, nu se deosebea, în schimb, în ceea ce privește orientarea de principiu de cel al marilor gazete din Transilvania și Banat („Tribuna", „Dreptatea"). Redactori responsabili au fost Dimitrie Bucevschi (14 iulie 1897 – 1 mai 1898) și Erast Levescu (4 mai 1898 – 4 mai 1900). Redactor era însă transilvăneanul Valeriu Braniște, fost director al „Tribunei". În cei trei ani de apariție publicația a sprijinit, urmând pilda ziarelor bucovinene anterioare (continua, de altfel, „Gazeta Bucovinei"), viața culturală și literară a regiunii. Cultura, în opinia redactorilor de la **P.**, era un mijloc de acțiune în planul mai general al confruntărilor politico-naționale. Gazeta își propune să ofere cititorului posibilitatea unor lecturi literare și de cultură, precum și a unor articole politice de bună calitate, pentru a-l scoate de sub influența jurnalismului străin, mai ales a celui de limbă germană. De aceea, este evidentă preocuparea pentru un conținut variat și pentru un stil publicistic îngrijit și accesibil. Totodată se acordă o deosebită atenție problemelor referitoare la limba literară, redactării într-o bună limbă românească și atragerii unor colaboratori cunoscuți din România. Nu se neglijează, de asemenea, cultivarea gustului literar. Se publică articole referitoare la literatură, reportaje, însemnări de călătorie și dări de seamă de la manifestări culturale (spectacole, șezători). O rubrică intitulată „Literatură și știință" urmărește viața literară a Bucovinei, dar ține cititorul la curent și cu mersul literaturii românești de pretutindeni. Un procedeu frecvent utilizat este acela de a se relua articole și studii din ziarele și revistele de la București și Iași sau din Transilvania („Voința națională", „Opinia" din Iași, „Convorbiri literare", „Gazeta Transilvaniei", „Arhiva", „Floare-albastră" ș.a.). În **P.** figurează destul de des G. Coșbuc, cu versuri (*Lordul John*), note în care explică expresii populare și cu articole de folclor (*Simboluri erotice în creațiunile poporului român*). Printre colaboratori se numără V. A. Urechia, Al. Antemireanu (nuvela *Iubita mării*), Al. Ciura, Virgil Onițiu, I. A. Bassarabescu (nuvela *Emma*), I. Al. Brătescu-Voinești (*Cucoana Leonora*, reproducere din „Convorbiri literare"), Th. D. Speranția, D. Nanu, J-B. Hétrat. Aici se inserează versuri traduse de St. O. Iosif din Schiller (*Tabloul din Sais*, *Copila din străini*) și Heine (*Mi-e inima tristă*, *Amurg*). Alte traduceri, din Lenau și Uhland, sunt făcute de I. Prișcu și N. Dracinschi, iar C. Berariu tălmăcește parțial tragedia *Valurile mării și amarului* de Fr. Grillparzer. Cu versuri și proză sunt prezenți și Em. Grigorovitza (*Jupânul Toiba*, *Târgul Starojinețului* ș.a.), Maria Ciobanu, Radu I. Sbiera, Teodor V. Ştefanelli, Mihai Teliman (*Moartea lui Dule*), Dimitrie Dan (*O excursiune la câteva mănăstiri din Moldova*), C. Berariu, Elena Niculiță-Voronca, Valeriu Braniște și Victor Braniște. Săptămânal, gazeta publică o cronică a spectacolelor de teatru și dă variate informații bibliografice. ***R.Z.***

PATRIA, cotidian apărut la Sibiu de la 1 februarie până la 1 septembrie 1919, apoi la Cluj de la 4 septembrie 1919 până la 21 decembrie 1938 și de la 17 februarie până la 30 aprilie 1946, ca organ al Partidului Național Român, apoi al Partidului Național Ţărănesc. Directori sunt Ion Agârbiceanu (1 februarie 1919 – 19 martie 1927), Ion Clopoțel (12 mai 1927 – 25 ianuarie 1930), Aurel Buteanu (8 septembrie 1933 – 21 decembrie 1938) și Zaharia Boilă (17 februarie – 30 aprilie 1946), iar ca prim-redactori apar Sebastian Bornemisa, Radu Dragnea, Mihail Em. Procopiu, Gheorghe Stoica, Aurel Buteanu, Sever Stoica, Virgil Dalea, Emil C. Sabău și Gh. V. Giurgiu. Înființată la scurt timp după Marea Unire din 1918, **P.**, prima publicație cotidiană a românilor din Ardeal editată în această etapă,

Cluj, Duminecă 20 Martie 1927 3 LEI EXEMPLARUL Anul IX. • Numărul 58

PATRIA

DUELUL POEȚILOR

Situația politică

ZBIRII

Adevăruri politice

Constatări

Copilul pierdut...

Di Lapedatu a fost lăpădat

Japonia ratifică tratatul Basarabiei

FOILETONUL „PATRIEI”

Scrisoare de primăvară

militează pentru „așezarea noului stat român pe temeliile adânci ale dreptății pentru întreg poporul nostru și pentru toate popoarele ce trăiesc între granițele României mari”, promovând „cel mai larg program naționalist-democrat, pe temeiul hotărârilor Adunării Naționale de la Alba Iulia” (Ion Agârbiceanu, *Tot înainte*, 1/1919). Ca ziar al românismului și al „patriotismului luminat”, apărător al intereselor Ardealului, cum se precizează într-un număr din 1938 (*Drumul „Patriei”*), **P.** se axează îndeosebi pe publicistica social-politică pusă în slujba suveranității și a solidarității naționale. Consemnările evenimentelor de interes imediat, însoțite de numeroase articole de atitudine, abundă în paginile sale, deseori sub semnături prestigioase. În general, cotidianul se pronunță pe un ton echilibrat pentru unitatea românilor de pretutindeni, pentru adoptarea unor reforme politice cu caracter democratic și pentru cultivarea valorilor morale și religioase, în spiritul naționalismului creștin. În același timp, se declară împotriva imperialismului austro-ungar și rusesc, a socialismului internațional și a fascismului. În repetate rânduri își exprimă dezacordul față de guvernele de dreapta și față de politica Partidului Liberal. Sporadic, în cadrul unei pagini cu titlul „Patria culturală-literară”, al rubricilor „Literatură” sau „Literare–culturale–artistice” și al câtorva suplimente literare, găzduiește versuri, scrieri în proză, studii pe teme diverse, prezentări de cărți, eseuri și traduceri din literatura universală. Apar astfel poezii de Lucian Blaga din volumul *Poemele luminii*, editat în 1919 (*Frumoase mâini*, *Lacrimile*, *Veniți după mine, tovarăși*, *Amurg de toamnă*), de Aron Cotruș, Emil Isac, Victor Eftimiu, Radu Stanca, Teofil Bugnariu, Ecaterina Pitiș, Teodor Murășanu, Zaharia Bârsan, D. Psatta, Bazil Gruia ș.a. Sunt tipărite, de asemenea, versuri de Ion Pillat, George Topîrceanu și Adrian Maniu preluate din *Antologia poeților de azi* întocmită de Ion Pillat și Perpessicius, iar într-un supliment duminical sunt date doine și balade populare. Ion Agârbiceanu încredințează publicației numeroase articole de fond, majoritatea editoriale, dar și povestiri și nuvele (*Pe urmele jertfei*, *Ploaia de vară*, *Amintiri din pribegie*, *Din povestirile lui Moș Andrei*, *Dezamăgire*, *Amurg*), precum și secvențe din romanul *Legea minții*. Intră în sumare și alte scrieri în proză, schițe, fragmente de roman, însemnări și reportaje: Victor Eftimiu (*Povestirile lui Barba Iani*, *Pățania Călugărului Gherasim* și *Paznicul cimitirului*), Dominic Stanca (romanul în foileton *Între două fronturi*), Regina Maria (*Povestea vieții mele*), Septimiu Popa, Aurel George Stino și Vladimir Nicoară. Orientarea tradiționalistă a **P.**, continuatoare declarată a sămănătorismului lui N. Iorga, omagiat în repetate rânduri, transpare și în studiile și articolele de la rubricile „Cronica literară”, „Vitrina” și „Răboj”, dedicate celor mai semnificative apariții publicistice și evenimente din actualitatea culturală. Sunt recenzate cărți de Ion Pillat, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, G. Ibrăileanu, Sextil Pușcariu, Nichifor Crainic, Gala Galaction, Al. A. Philippide, Al. T. Stamatiad ș.a. Colaborator cu poeme și aforisme, Lucian Blaga este considerat de Ion Agârbiceanu „un poet filosof” în *Poemele luminii* și un „filosof poet” în volumul de cugetări *Pietre pentru templul meu*, „un scriitor cu o concepție bine definită asupra vieții, evidentă încă de la primele sale creații” (*Lucian Blaga*, 72/1919). Într-un supliment literar din anul 1919 și Sextil Pușcariu întâmpină cu entuziasm ambele cărți, „cele dintâi manifestări literare ale Ardealului după unirea cu Vechiul Regat”. Cu prilejul publicării plachetei de versuri *Mâine* de Aron Cotruș, **P.** se

angajează într-o polemică cu ziarul liberal „Viitorul”, ce-l consideră pe autor un poet aservit Moscovei. La aceste acuzații vor răspunde, printr-o serie de studii elogioase apărute în numărul 206 din 1928, Şerban Cioculescu (*Poezia lui Aron Cotruş*), Nichifor Crainic, Vasile Netea și N. Davidescu. Foarte apreciați sunt și Alexandru Vlahuță, „cea mai înaltă glorie a literaturii noastre dintre scriitorii români în viață” (*Premiile Academiei*), I. Al. Brătescu-Voinești, George Coșbuc sau Mihail Sadoveanu. Recenziile, în genere destul de sumare, iau în discuție nu doar scrierile de nuanță tradiționalistă, ci fenomenul literar românesc în ansamblu. Dintre revistele epocii, „Sburătorul”, „Gândirea”, „Universul literar” sau „Vieața nouă” se bucură de prețuire, în timp ce „Cuvântul” lui Nae Ionescu, „Neamul românesc” și „Viitorul” se găsesc în centrul unor dezbateri polemice. Dezavuate sunt și poezia argheziană, „decadentă, pornografă”, „germene al putreziciunii sufletești” (Nic. Comșa, *Literatura decadentă sau Evoluția poeziei argheziene*), poziția ideologică a lui G. Călinescu, „victima unei dăunătoare lipse de discriminare a politicului de estetic și a unei și mai detestabile imixtiuni de planuri nici măcar apropiate” (Ion Silvian, *Subtilitățile d-lui G. Călinescu*) sau cea a lui Duiliu Zamfirescu, „cavalerul superficial al politicii românești” (*Dardanelele dlui Duiliu Zamfirescu*). Alături de cronici și studii închinate literaturii române și străine, semnate de G. Bogdan-Duică, Ion Brumaru, Petre Pascu ș.a., **P.** aduce în atenția publicului și probleme de interes cultural și literar mai larg, prezentate și comentate în acord cu profilul său naționalist. Astfel, Radu Dragnea se pronunță împotriva imixtiunii criteriilor politice în judecata literară (*„Literatura” scriitorilor minoritari*) și pentru „răspunderea istorică a scrisului”, Septimiu Popa analizează problema „antieminescianismului”, Victor Eftimiu pe cea a libertății de creație, iar Ion D. Sîrbu abordează criza contemporană a intelectualului (6/1946). O serie de note din 1922–1923, majoritatea nesemnate (*Teatrul nou*, *Zece ani de la moartea lui Caragiale*, *Romanul românesc*, *De la Muzeul Limbii Române*), îi aparțin lui Lucian Blaga. Cu articole și studii de lingvistică, sociologie, filosofie și psihologie contribuie de-a lungul timpului Radu Dragnea (*Rezistența latinității*), Sextil Pușcariu (*Zestrea Ardealului*), C. Rădulescu-Motru (*Criza tineretului*), Petre Ţuțea în 1929, anul său de debut (*Bacalaureatul*, *Proletariatul intelectual*), Grigore Popa (*Problema temperamentului*), Radu Enescu, Dimitrie Gusti, Romulus Demetrescu, Marin Ştefănescu etc. Publicistica sociopolitică, orientată către susținerea valorilor culturale, religioase și morale în contextul operei de întregire a neamului, este susținută de Ion Agârbiceanu, prin texte programatice, cum sunt *Stat creștin* (73/1926), *Sufletul ardelenesc* (246/1920) sau *Generația Unirii – îndemn la culturalizarea maselor* (39/1934), Radu Dragnea (*Optimismul generației eroice* și *Ce căutăm în Ardeal*, o pledoarie pentru școala naționalistă), Vaida-Voevod, Al. Ciura, Ionel Pop, I. Lupaș, Sever Dan și mulți alții. Un colaborator constant este Emil Isac, printr-o serie de însemnări intitulate *Notițele mele*. Pe urmele anchetelor propuse de alte publicații, **P.** își îndreaptă atenția către diverse chestiuni legate de perspectivele literaturii, de relația dintre cultură, societate și politică sau de presupusa agonie a poeziei, discutată în numărul 296 din 1934. În paginile cotidianului apar și o serie de traduceri, multe fiind republicări, din Goethe (câteva fragmente din *Faust* și din *Prometeu*), Giovanni Papini, William Shakespeare (fragmente din piesa *Hamlet*), Walt Whitman, A. P. Cehov, Serghei Esenin, semnate de I.U. Soricu, Panait Cerna, Aurel Decei, Ştefan Aug. Doinaș, Zoia G. Moroianu, Ştefan Braborescu și George Lesnea. De menționat sunt și convorbirile cu N. Iorga, consemnate în primul număr din 1919, pe tema consecințelor în plan social și cultural ale Marii Uniri, sau dialogurile din 1937 cu Victor Eftimiu despre situația teatrelor și a criticii dramatice românești. Discursurile inserate în jurnal, în număr foarte mare, aparțin cu precădere personalităților politice ale vremii, dar și unor oameni de cultură ca N. Iorga (*Tradiția – o moștenire națională*), Sextil Pușcariu (*Romanitatea limbii noastre*), G. Bogdan-Duică (*Ţărănismul doctrinar*), Mihail Dragomirescu (*Omagiu Ardealului*) sau Mihai Ralea (*Ţărănismul și noile curente sociale*). **P.** consacră în decembrie 1936 un număr special Clujului, cu scurte prezentări ale unor oameni de seamă și instituții din toate domeniile de activitate, iar câteva numere din 1920 ilustrează inaugurarea universității clujene, reproducând cuvintele omagiale rostite de Vasile Pârvan, N. Iorga, Sextil Pușcariu ș.a. Publicația mai cuprinde o cronică dramatică susținută de Ion Breazu, Septimiu Sever, Liviu Hulea și Vladimir Nicoară, una plastică de Victor Papilian și V. Beneș, una muzicală de Ana Voileanu-Nicoară, cronica economică, politică,

agricolă, externă, științifică, turistică și feminină, scrisori (din corespondența lui Simion Bărnuțiu cu Ioan Maniu), manifeste, programe, comunicate, apeluri, revista revistelor. ***M.W.***

PAUL, Ioan (20.III.1857, Hidiș, azi Podeni, j. Cluj – 18.III.1926, Cluj), prozator. Se naște într-o familie de preoți; mama, Ana, era soră cu scriitorul Ştefan Cacoveanu, iar tatăl, Sofronie Paul, era paroh în Hidiș. **P.** face școala primară la Aiud, iar liceul la Blaj, terminându-l în 1877. La Viena urmează mai întâi Politehnica, apoi, din 1879, Facultatea de Filosofie. Este unul din factorii coagulanți ai studenților români din capitala imperială, luând parte la activitatea societății România Jună. Titlul de doctor în filosofie îl obține la Budapesta, în 1883, cu teza *Direcțiunea nouă poporală în literatura frumoasă românească.* După absolvire a fost profesor de română și maghiară, dar și de matematică, la Institutul Pedagogic și Teologic din Caransebeș. Din 1886 predă româna, germana și filosofia la gimnaziul din Slatina. Din 1890 profesează la câteva mari licee din Iași (Liceul Național, Liceul Internat, Pensionul Humpel, Şcoala Militară, Şcoala Normală de Fete), până în 1916, când devine titularul Catedrei de estetică literară la Universitate. În 1919 ajunge titularul cursului de estetică literară la Universitatea din Cluj. Ca urmare a dorinței testamentare, a fost înmormântat la Iași. Profesor prin vocație, **P.** a alcătuit manuale de logică și de psihologie, în colaborare cu Miron Pompiliu o *Carte de cetire* (I–III, 1897), iar cu C. Meissner manuale de germană. A colaborat, între altele, la „Familia", unde a și debutat în 1878 cu versuri, „Amicul familiei", „Şezătoarea", „Revista nouă", „Telegraful român", „Foaia diecezană", „Convorbiri literare" (în 1900 era în comitetul de redacție), „Luceafărul", „Viața românească", „Transilvania" ș.a.

Deși atras timpuriu de literatură – pentru nuvela *Nu-i nimic!*, publicată în 1881, obține și o distincție în 1883 –, **P.** este menționabil doar ca autor al câtorva narațiuni, între care se disting cele din volumul *Florică Ceterașul* (1916). Toată proza sa este interesată de lumea rustică a Transilvaniei, care constituie un fundal constant și detaliat, uneori abundent în tablouri etnografice și sociale. Evenimentele sunt reduse la câteva linii (de exemplu, Florică, țigan lăutar, „ceteraș", protagonist al unei nuvele apărute inițial în „Viața românească" din 1913, moare apărând demnitatea iubitei), dispuse în ample incursiuni în viața de zi cu zi a țăranilor. Descendent al nuvelisticii lui Ioan Slavici, autorul alunecă, pe alocuri, într-un didacticism care, deși „acoperit" de un lexic pitoresc, rămâne excesiv. Atunci când încearcă să intre pe terenul teoretizărilor, **P.** se arată adeptul concepției potrivit căreia estetica este o disciplină filosofică, întemeiată pe principii eclectice.

SCRIERI: *Nu-i nimic! Novelă de la 1848*, Viena, 1881; *Az új népies irány a román széourodalom bau* [*Direcțiunea nouă poporală în literatura frumoasă românească*], Budapesta, 1883; *Florică Ceterașul*, București, 1916; *Florică Ceterașul și alte scrieri*, București, 1928.

Repere bibliografice: Marin Dragnea, *S-a stins un mare dascăl: Ioan Paul*, CLJ, 1926, 10; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *565*, *Ist. lit.* (1982), *637*; Elis Bușneag, *„Florică Ceterașul"*, „Revista noastră" (Craiova), 1943, 4–5; Ciopraga, *Lit. rom.*, *539–540*; Maftei, *Personalități*, III, *250–252*; Mănucă, *Argumente*, *84–89*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *641–64*; Victor Durnea, [*Ioan Paul*], CLT, 2011, 13, DL, 2011, 5, 6, CL, 2011, 7. ***D.M.***

PAULESCU, Petre (2.I.1914, Cioranii de Sus, j. Prahova – ?), poet. Este fiul Stanei și al lui Dumitru Paulescu, mici proprietari agricoli. Tatăl cade în bătălia de la Târgu Jiu, în timpul Primului Război Mondial. **P.** va urma cursurile școlii primare din localitatea natală, două clase la Liceul „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești, iar pe următoarele, până la absolvire, la Liceul Militar din Chișinău (1927–1934). Frecventează apoi, în paralel, Şcoala de Ofițeri de Infanterie și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, specialitatea critică literară și estetică (1934–1937). Colaborează la numeroase publicații, printre care „Sfarmă-Piatră", „Gândirea", „Înnoirea", „Porunca vremii", „Pan", „Ramuri", „Tribuna", „Revista Fundațiilor Regale", iar mai târziu la „Convorbiri literare", „Contemporanul", „România literară", „Amfiteatru", „Cronica", „Ateneu", „Argeș", „Tomis", „Astra", „Orizont", „Cadențe" ș.a.; activează la diferite cenacluri literare din București: „Tudor Vianu", Comentar, Faur ș.a.

Primul volum de versuri al lui **P.**, *Cuib și zbor* (1938), va fi urmat de *Luceferi de rouă* (1939) și *Fuga în azur* (1940). Poeziile sunt predominant religioase, singurul merit constând în sobrietate, ceea ce îl ferește pe autor de căderea în clișeu. Stabilirea unei relații cu divinitatea îi creează ocazia exprimării credinței absolute, transgresată deloc banal în plan poetic: „Azi parastasul toamnei ți-l dăruiesc, cuminte/ Şi vreri – potire sacre – spre Tine le-am deschis/ În vie vreau să-ți scutur toți merii

Tăi, Părinte/ Ca să mă cerți cu sfaturi aici, în Paradis". Solitudinea dominată de ubicuitatea imaterială a Creatorului este transformată într-o legătură statornică: „Mai stai, singurătate, să bem azur din oale/ Şi-n adieri de chiot să îmbătăm durerea". Când părăsește aspirația către divin, poetul își pierde speranța, redevenind un inadaptat, rătăcit în cotidian: „Să scriu poeme negre pentru mine/ Şi din vremelnicie să mă strig/ Tu, suflet jefuit de zări străine/ Te strânge ghem, că o să-ți fie frig". Izbăvirea vine tot de sus, când va călători „ca Saul spre Emaus" și „va sparge singurătăți de smalț" cu ajutorul Atoatefăcătorului. Adesea **P.** descoperă totuși, cu smerenie și bucurie, lumea înconjurătoare (*Freamăt de holde*, 1944). Spațiul pierdut al satului e și locul copilăriei, aici găsindu-și loc chipuri de odinioară: Ion, Maria, popa Ilie cădelnițând pe cei duși în cimitir. Şi viața pare un cerc al seninătății, trasat pe pământul sub care se odihnesc strămoșii: „Îmi tot îngrop călcâiul în reavănul ogrăzii,/ Întârzii pe colnice, sub brațe de troiță/ Mi-adorm prin țarini drumul, îmi zboară ochii – șiță –/ Şi-mi sparg singurătatea de lespedea nămiezii". Poezia târzie, aflată la o distanță de câteva decenii față de primele cărți, aduce o schimbare a registrului. Autorul abandonează versul cu prozodie canonică în favoarea celui liber, rezultatul fiind însă pierderea timbrului propriu. Saltul la titluri ca *Promovările ploii*, *Principiul cerbilor* induce o stare de derută, căci, dacă nu e vorba de omonimie, autorul interbelic nu mai seamănă cu el însuși în culegerile, deloc puține, apărute după 1989. Atunci s-ar putea spune că din repertoriul tinereții se păstrează doar motivul singurătății iremediabile și decorul silvan, dar substanța poetică e rarefiată („Iubito, ți-am adus exclamații/ de culoarea Curții de Argeș!", „serbări anotimpice", „ciocârlia cu fuselajul ei sonor", „noaptea nu canotează"), fiind experimentate procedee care coboară versul în anodin.

SCRIERI: *Cuib și zbor*, București, 1938; *Luceferi de rouă*, București, 1939; *Fuga în azur*, București, 1940; *Noi, de la infanterie. Poeme de pe front*, Deva,1943; *Răsărit de Luceafăr*, Corabia, 1943; *Freamăt de holde*, București, 1944; *Arhitectura ploilor*, București, 1972; *Acustica rănilor*, București, 1980; *Vitralii de voci*, București, 1996; *Daliile decid duminica*, București, 1997; *Dresorul depărtărilor*, București, 1997; *Emite zenitul*, București, 1997; *Feerie de fiori*, București, 1997; *Haide Hyperionic*, București, 1997; *Născut în Capricorn*, București, 1997; *Riposta rocilor*, București, 1997; *Strigătul statuilor*, București, 1997; *Viitoristica mea. Profiluri lirice*, București, 1997; *Viteze de viziuni*, București, 1997; *Apocalipsa timpilor mei*, București, 1999; *Memoria cu magnolii*, s.l., s.a.

Repere bibliografice: Emil C. [Emil Cioran], *„Cuib și zbor"*, PRV, 1938, 1162; Mihail Chirnoagă, [*Petre Paulescu*], CL, 1939, 10–12, VAA, 1944, 1001; Nicolae Costin, *Petre Paulescu sau Poezia răzvrătirii*, „Sfarmă-Piatră", 1939, 146; Predescu, *Encicl.*, *642*; Ovid Caledoniu, *„Fuga în azur"*, „Sfarmă-Piatră", 1941, 156; C. Fântâneru, *„Fuga în azur"*, UVR, 1941, 23; Ion Potopin, *„Noi, de la infanterie"*, VAA, 1943, 770; Corina Popescu, *„Arhitectura ploilor"*, RL, 1972, 7; Dan Culcer, *Câte volume, câți poeți?*, VR, 1972, 4; *Scrisoare de la Petre Paulescu. 1980*, ADLTR, P-27; Aureliu Goci, *„Acustica rănilor"*, RL, 1981, 36. ***N.Bc.***

PAULETI, Nicolae (c.1816, Roșia de Secaș, j. Alba – 1.VIII.1848, Făget, j. Alba), culegător de folclor, poet, traducător. Fiu de țărani, **P.** a crescut în casa unchiului său, Vasile Pauleti, preot al satului și protopop districtual, care i-a supravegheat îndeaproape instruirea. De aici și părerea că **P.** descindea dintr-o familie de preoți. A făcut liceul la Blaj (1833–1837). După primii doi ani de liceu a urmat și cursuri de filosofie. Perioada studenției la Academia Teologică din Blaj (1837– 1841) coincide cu activitatea de redactor la revista manuscris „Aurora" (1838–1840) și cu preocupările de folclor, care datează din 1838, când a cules din satul natal peste trei sute de cântece și strigături. Astfel, apelul pentru adunarea literaturii populare difuzat de G. Barițiu prin „Foaie literară" îl găsește în plină activitate. Se pare că **P.** nu s-a îndreptat spre creația populară din proprie inițiativă, ci la îndemnul lui Timotei Cipariu, ulterior abandonând însă definitiv aceste preocupări. După ce termină studiile teologice, se căsătorește cu fiica preotului Simion Pop din Făget, sat în care va preoți până la sfârșitul vieții.

Debutând cu versuri în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (1839), **P.** scrie mai multe poezii, alcătuiește o amplă antologie poetică, cercetează notele despre prozodie ale lui Gh. Săulescu, încercând la rându-i, fără succes, să elaboreze un tratat de poetică românească (*Anotații scoase din prozodia limbii românești*), și face câteva traduceri în versuri (din Schiller ș.a.). În timpul vieții i s-a tipărit în volum doar o odă închinată episcopului greco-catolic al Făgărașului, cu prilejul zilei onomastice. Celelalte versuri, cu destule stângăcii, nu au valoare deosebită. Ambițios, autorul a ținut să le adune, în 1840, într-un volum, rămas în manuscris: *A poeziilor de Nicolae Paulethy*. Bun cunoscător al limbilor latină și greacă, **P.** încearcă să transpună mai multe lucrări

printre care și opera lui Ovidiu. În întregime tălmăcește doar *Antia și Avrocom*, romanul lui Xenofon, lăsând în manuscris o versiune a acestei cărți. Punctul de rezistență al activității lui rămâne culegerea de folclor *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și ficiorii jucând*, a cărei valoare documentară este de netăgăduit. Manuscrisul, trimis în 1839 lui G. Barițiu pentru a fi publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", nu s-a tipărit în timpul vieții culegătorului. Importanța acestei colecții, în care sunt cuprinse cântece și strigături notate la petrecerile din Roșia pe Secaș, sporește prin autenticitatea pieselor și prin transcrierea în dialect a textelor. Culegerea, una dintre cele mai valoroase din prima jumătate a secolului al XIX-lea – editată în 1927 de Al. Lupeanu-Melin cu o serie de erori –, avea să beneficieze de o extrem de riguroasă versiune științifică, realizată în anul 1962 de Ion Mușlea.

SCRIERI: *Pandorie Mărimii Sale Pre-Luminatului... domnului Ioan de Lémeni... Episcopul CC al Făgărașului*, Blaj, 1848; *Scrieri*, îngr. și pref. Ioan Chindriș, București, 1980. **Culegeri:** *De pe Secaș. Cântece și strigături românești de cari cântă fetele și ficiorii și strigă la joc*, îngr. Al. Lupeanu-Melin, Blaj, 1927; ed. (*Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și ficiorii jucând*), îngr. și introd. Ion Mușlea, București, 1962.

Repere bibliografice: Ion Breazu, *Versuri populare în manuscrise ardelene vechi*, AAF, 1930; Ioan Bianu, *Nicolae Pauleti, popă românesc unit de sat și om de litere în Ardeal*, în *Închinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931, *38–41*; Ion Mușlea, *„De pe Secaș"*, DR, 1932–1933; Bârlea, *Ist. folc.*, *61–65*; *Dicț. lit. 1900*, *665–666*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *643–645*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *697*; [*Nicolae Pauleti*], „Discobolul" (Alba Iulia), 2008, 124–126 (grupaj special). ***I.H.C.***

PAVEL, Dora (29.VI.1946, Sântandrei, j. Hunedoara), poetă, prozatoare, publicistă. Este fiica Viorică Voicu (n. Pop) și a lui Eugen Voicu, învățători. Urmează la Deva mai întâi la Liceul Pedagogic, apoi la Liceul „Decebal" (1960–1964). Este licențiată a Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj (1969). Va funcționa ca ghid la Muzeul Unirii din Alba Iulia, bibliotecară, profesoară de limba română la Alba Iulia și Deva, iar mai târziu în calitate de cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca. Din 1990 devine redactor la Studioul de Radio Cluj, fiind realizatoarea emisiunilor literare și de cultivare a limbii române. Debutează cu poezia *Fără Gauguin* în „Steaua" (1972) și va fi prezentă în volumul colectiv *Alpha '84*. Publică versuri, proză, interviuri în „Tribuna", „Steaua", „Luceafărul", „Contrapunct", „Apostrof", „Contemporanul – Ideea europeană", „România literară", „Viața românească", „Poesis", „Familia", „Vatra" ș.a. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (2003). Este căsătorită cu filologul Eugen Pavel, iar criticul literar și teatrologul Laura Pavel este fiica lor.

Poemele pe care le scrie **P.** – de regulă mici narațiuni fracturate, presărate cu eludări și suspendări, frapante prin atmosferă, obținută printr-o maximă concentrare – nu sunt parabole, deși semantizarea în manieră parabolică e frecvent utilizată în secvențe scurte, articulate ca elementele unui puzzle, ci aproximări prudente ale unei confesiuni: „spre seară acolo în încăierările din piață/ în prelungirea străduțelor atone unde reproșurile/ nu mai contenesc/ printre tâmplele de porci, pe salteaua/ în tunelul slinos/ printre pomii mutilați în labirint pe// dunga râului intoxicat unde leșurile vânzătorilor de/ mațe învie și mațele care se umflă încep să/ duhnească dezmorțindu-se alene// în alcoolul adierea și țărâna/ peste piciorul și talpa/ lângă pieptul unei vulpi în corsaj de muselină/ tu singur știi cum se recheamă calmul în preajma/ în fața plăpândei contemplații". După o culegere de povestiri, *Întoarce-te, Esthera* (1999, reeditată în 2010 sub titlul *Animal în alertă*), adevărată probă de încercare a uneltelor sub aspect tematic și stilistic, **P.** dobândește consacrarea ca prozatoare odată cu publicarea romanului *Agata murind* (2003). Protagonista este Augusta, femeie aflată în plină maturitate, a cărei soră, Agata, murise cu decenii în urmă, la vârsta de opt ani. Cimitirul în care fusese înhumată fetița va fi dezafectat și reamplasat, dată fiind degradarea terenului etc., iar aparținătorii celor înmormântați acolo sunt invitați să asiste la operațiune, pentru identificarea sepulturilor și supravegherea transferului. Pe de altă parte, Augusta se află după o îndelungată cură de psihoterapie și, în principiu vindecată, își reasumă sinele printr-o autoscopie retrospectivă – în care anamneza morții Agatei are un loc important –, dublată de o mistuitor-izbăvitoare dezlănțuire de erotism. Poate fi vorba astfel, parabolic, cum au observat comentatorii, de o „dublă deshumare". Nu tematica și așa-zicând anecdotica în sine sunt relevante, ci perspectiva, viziunea, scriitura, dicția și mizanscena. Romanul *Agata murind* e un text extrem de atent lucrat, recuperabil și în cadrele esteticii

realiste. Definitoriu este însă tocmai haloul de sugestie, ireductibil în chip univoc fie la tematică, fie la stil, asigurat de corelarea ingenioasă a acestora. Tematica majoră este configurată aici de investigarea raporturilor dintre Eros și Thanatos. Dacă prin *Agata murind* **P.** și-a dobândit identitatea de prozator important, prin următoarele două romane și-a consolidat-o. Mai „obiectivat“, mai puțin „delirant“, *Captivul* (2006) e construit tot pe o canava de inspirație psihiatrică. Textul romanului – cu excepția epilogului, enunțat de un narator omniscient – se înfățișează ca o confesiune a unui tânăr torturat lăuntric de afecțiunea excesivă, de fapt potențial incestuoasă, pentru propria soră, grav bolnavă psihic și internată într-un așezământ medical de profil. Al treilea roman publicat de **P.**, *Pudră* (2010), are un subiect aproape la fel de frapant, deși aparent mai puțin complex decât precedentul: un tânăr restaurator de artă, numit Carasiniu, se trezește din moarte clinică în capela cimitirului, pe catafalc, și – nemaiamintindu-și inițial împrejurările propriei „morți”, survenită în cursul unui meci de rugbi – parcurge ceea ce criticul Marius Chivu a numit „complicațiile revenirii la viață“. Şi aici, ca și în *Agata murind*, „thriller-ul e deturnat de subtextul psihologic sau filosofic“ (Alex Goldiș). O mențiune specială merită activitatea, excelentă, a scriitoarei ca realizator de interviuri, de convorbiri cu personalități literare, artistice, culturale etc. Adunate în câteva volume – *Armele seducției* (2007), *Rege și ocnaș (Din culisele scrisului)* (2008) – textele impresionează prin consistență și prin relevanță, calitate de prim ordin în ceea ce publică **P.**

SCRIERI: *Narațiuni întâmplătoare*, Cluj-Napoca, 1989; *Poemul deshumat*, Cluj-Napoca, 1994; *Creier intermediar*, Oradea, 1997; *Întoarce-te, Esthera*, Cluj-Napoca, 1999; ed. (*Animal în alertă*), Cluj-Napoca, 2010; *Muncile lui Don Quijote*, Pitești, 2000; *Agata murind*, Cluj-Napoca, 2003; ed. 2, Iași, 2004; *Captivul*, Iași, 2006; *Armele seducției*, Cluj-Napoca, 2007; *Rege și ocnaș (Din culisele scrisului)*, Cluj-Napoca, 2008; Gheorghe Grigurcu, *O provocare adresată destinului. Convorbiri cu Dora Pavel*, Satu Mare, 2009; *Pudră*, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Ioan Moldovan, [*Dora Pavel*], F, 1989, 9, 1998, 5; Valentin Tașcu, *Jocul poeziei și al întâmplării*, ST, 1989, 11–12; Traian T. Coșovei, *Gramatica răbdătoare*, CNT, 1991, 45; Al. Cistelecan, *Febra locvacității*, LCF, 1995, 22; Iulian Boldea, *Metamorfozele textului*, Târgu Mureș, 1996, *54–56*; Poantă, *Dicț. poeți*, *148–150*; Soviany, *Textualism*, I, *139–142*; Lefter, *Scriit. rom. ‘80–’90*, III, *27–28*; Pop, *Viață*, *292–295*; Mircea Iorgulescu, *Fantasmele romanului*, „22”, 2003, 689; Marta Petreu, [*Dora Pavel*], LAI, 2003, 25, DM, 2006, 135; Sanda Cordoș, *Deshumări și emancipare*, APF, 2003, 7–8; Petraș, *Cărțile*, *172–174*; Ulici, *Prima verba*, IV, *345–346*; Marius Chivu, [*Dora Pavel*], RL, 2005, 7, DM, 2010, 318; Alex Goldiș, [*Dora Pavel*], ST, 2006, 4–5, VTRA, 2010, 3–4; Nicolae Bârna, *Romanul analitic și senzațional*, APF, 2006, 12; Irina Petraș, *Literatura română contemporană. O panoramă*, București, 2008, *664–671*; Andrei Simuț, *Teatrul crud al existenței*, OC, 2007, 102; Mihaela Ursa, *O înviere mascată*, APF, 2010, 4; Doru Pop, *Pasiunea de a scrie vorbind despre moarte*, ST, 2010, 7–8; Gheorghe Grigurcu, *Exerciții de adevăr*, Iași, 2011, *348–358*. ***N.Br.***

PAVEL, Eugen (17.IX.1946, Lunca Bradului, j. Mureș), filolog, istoric literar. Este fiul Elenei Pavel (n. Radu) și al lui Nicolae Pavel, funcționari. A urmat cursurile Liceului „Iacob Mureșianu” din Blaj (1960–1964) și ale Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj, secția română (1964–1969). După terminarea studiilor universitare, a fost redactor la ziarul „Unirea” din Alba Iulia, iar din 1975 muzeograf, în specialitatea bibliofilie, la Muzeul de Istorie din Deva. În 1979 a devenit filolog la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, avansând cercetător științific principal gradul I. Din 2011 deține funcția de director al acestui institut. A susținut doctoratul în filologie la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” din București cu teza intitulată *Carte și tipar în Bălgradul medieval* (2001), elaborată sub coordonarea lui Ion Gheție, iar ulterior și-a dat abilitarea. Debutează în publicistica literară în revista „Echinox” (1975) cu un eseu despre poezia lui Lucian Blaga. Cercetările lui **P.** s-au axat, cu predilecție, pe aspecte de filologie și critică textuală, istoria tiparului românesc, în paralel cu studii de istoria literaturii, istoria limbii literare și onomastică. Publică în „Revista muzeelor și monumentelor”, „Sargetia”, „Apulum”, „Mitropolia Ardealului”, „Cercetări de lingvistică”, „Limba română”, „Dacoromania”, precum și în mai multe reviste de cultură, participând, totodată, la elaborarea unor volume colective. Este directorul seriei noi a revistei academice „Dacoromania”. A fost distins cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române pentru coordonarea filologică a ediției *Biblia de la Blaj* (2000) și cu Premiul „Perpessicius” al Muzeului Național al Literaturii Române pentru ediții critice (2011).

Volumul *Carte și tipar la Bălgrad (1567–1702)*, apărut în 2001, este o abordare monografică a unui important centru tipografic, fiind structurat pe două coordonate: una filologică și, concomitent, istorică, iar alta lingvistică. În urma examinării filigranelor aflate pe hârtia tipăriturilor cu caractere latine scoase la Bălgrad în anii 1567 și 1568, **P.** consideră că diaconul Coresi a imprimat prima ediție din *Tâlcul evangheliilor* și *Molitvenicul* în acest oraș. Un capitol dens al cărții este consacrat artei tipografice, prin care se ilustrează tendințele de prelucrare și de asimilare a motivelor ornamentale ucrainene și occidentale în spațiul românesc medieval. După comentarea unor texte complementare (prefețe și epiloguri) ale tipăriturilor bălgrădene, **P.** urmărește filiația cărților apărute în acest centru și stabilește sursele pe care le-au utilizat cărturarii de la Bălgrad. Este evidențiată de asemenea mutația care s-a produs prin trecerea de la modelul slavon, dar și maghiar, din secolul al XVI-lea, la modelul umanist greco-latin, consacrat prin traducerile textului biblic aparținând lui Sante Pagnini (identificat pentru prima oară ca izvor al *Psaltirii* din 1651) și Théodore de Bèze. Încă de la mijlocul secolului al XVII-lea, sub influența acestui ultim model au fost realizate, în premieră la noi, ediții riguroase, care poartă amprenta criticismului protestant, a acribiei caracteristice reprezentanților celui „de-al doilea umanism". Glosele marginale existente pe filele acestor tipărituri anticipează, în esență, un minuțios aparat critic. **P.** surprinde, de asemenea, diversitatea trăsăturilor lingvistice, deseori divergente, din textele bălgrădene, determinată de caracterul specific al variantei literare sud-vest ardelenești, care apare ca un compromis între graiurile de tip nordic și cele de tip sudic. Posteritatea tipăriturilor de la Alba Iulia, difuzarea cărților și a copiilor manuscrise executate după aceste texte sunt considerate semnificative pentru destinul culturii scrise autohtone. Lucrarea *Între filologie și bibliofilie* (2007), explorare atentă în universul cărții, concepută sub forma unui triptic: *Cărți vechi necunoscute*, *Cărți cu însemnări manuscrise*, *Cartea cărților: Biblia lui Samuil Micu (1795)*, este rezultatul unor investigații directe, soldate cu descoperiri importante privind vechile biblioteci românești. Un prețios ex-libris aparținând stolnicului Constantin Cantacuzino, identificat pe o carte rară (un comentariu aristotelic din 1645), atestă încă o dată preocupările bibliofile ale cărturarului muntean, care a deținut o colecție impresionantă de cărți, una dintre cele mai vaste din Europa orientală a secolului al XVII-lea. O serie de completări la *Bibliografia românească veche* îmbogățesc repertoriul tiparului românesc cu mai multe cărți necunoscute anterior. În cea de-a doua secțiune a volumului sunt transcrise și comentate mai multe însemnări manuscrise, adnotări pe marginea filelor unor tipărituri vechi, în care scribi cvasianonimi au evocat fapte legate de destinul cărții, de procurarea și transmiterea ei, dar și întâmplări la care aceștia au fost martori, reflectând structuri ale mentalului colectiv. Ultima secțiune a volumului este dedicată traducerii *Bibliei* aparținând lui Samuil Micu, publicată la Blaj în 1795, monument literar decisiv pentru redefinirea vechiului scris românesc după canonul modernității. Prima parte a studiului constă dintr-o cercetare sursologică, în care filiația este urmărită îndeaproape prin paralelisme și comparații textuale edificatoare. Sunt puse în evidență totodată concordanțele lingvistice între *Biblia* de la București și *Biblia* de la Blaj, care oferă argumente în plus privind rolul pe care l-a jucat ediția din 1795 în procesul de unificare a limbii române literare. Volumul *Arheologia textului* (2012) însumează contribuții importante privind literatura veche românească, concepute dintr-o perspectivă filologică și istorico-literară în același timp. Sunt investigate cărți reprezentative pentru discursul religios din veacurile trecute, scrieri care au avut un rol întemeietor în cultura română prin schimbarea paradigmei lingvistice și introducerea limbii naționale în biserică. Cartea cuprinde în final o galerie de portrete ale unor „vechiști" mai mult sau mai puțin cunoscuți, între care A. Lambrior, Grigore Crețu, M. Gaster, Nicolae Drăganu, N. Iorga, Al. Procopovici, Mario Roques, Ştefan Ciobanu și Ştefan Pașca, urmărindu-se cu spirit critic ceea ce a rezistat peste timp din contribuțiile lor filologice și istoriografice.

SCRIERI: *Palia de la Orăștie (1582–1982). Studii și cercetări de istorie a limbii și literaturii române* (în colaborare), București, 1984; *Carte și tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, 2001; *Între filologie și bibliofilie*, Cluj-Napoca, 2007; *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012. **Ediții:** *Biblia de la Blaj. 1795*, Roma, 2000 (în colaborare); Nicolae Drăganu, *Istoria literaturii române din Transilvania de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea – Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, ed. bilingvă, pref. edit.,

Cluj-Napoca, 2003 (în colaborare cu Octavian Şchiau); Ion Budai-Deleanu, *Opere*, introd. Eugen Simion, București, 2011 (în colaborare cu Gheorghe Chivu).

Repere bibliografice: Ion Buzași, *Restituiri: Ediția jubiliară a „Bibliei" de la Blaj (1795)*, RL, 2001, 35; Elena Dragoș, *Vocația filologului*, „Piața literară", 2002, 6; Daniela Şandru, *Bălgrad, cetatea culturală*, „Piața literară", 2002, 6; Ovidiu Pecican, [*Eugen Pavel*], TR, 2005, 65, CU, 2007, 6, OC, 2011–2012, 349; Iacob Mârza, *Rigoare și sistem*, ST, 2005, 5; Octavian Şchiau, *„Biblia" de la Blaj. 1795*, DR, 2004–2005, 1–2; Elena Dragoș, *„Carte și tipar la Bălgrad (1567–1702)"*, DR, 2004–2005, 1–2; Doru Bădără, *„Între filologie și bibliofilie"*, „Revista română de biblioteconomie și știința informării", 2007, 1; Iulia Iarca, *Parfumuri vechi de carte*, RL, 2007, 40; Emil Vasilescu, *„Între filologie și bibliofilie"*, „Biblioteca", 2007, 9; Monica Avram, *„Între filologie și bibliofilie"*, „Studia Universitatis «Petru Maior»", Historia, 2007; Gheorghe Chivu, *„Între filologie și bibliofilie"*, LR, 2009, 2; Răzvan Voncu, *Ion Budai-Deleanu într-o nouă ediție critică*, RL, 2011, 43, 45; Paul Cernat, *Pentru o lectură pluralistă a lui I. Budai-Deleanu*, OC, 2012, 359. ***Gh.C.***

PAVEL, Laura (19.X.1968, Deva), eseistă, teatrolog. Este fiica scriitoarei Dora Pavel (n. Voicu) și a filologului Eugen Pavel. Învață mai întâi la Alba Iulia, apoi la Liceul Pedagogic din Deva (1980–1983) și continuă cu studii liceale umaniste la Cluj-Napoca (1983–1987). Licențiată, în 1992, a Facultății de Litere a Universității „Babeș–Bolyai", secția română–engleză, devine cadru didactic la Departamentul de teatru al aceleiași facultăți, în specialitățile teatrologie, estetică și teoria dramei. Este doctor în filologie cu teza *Eugène Ionesco sau Experiența nesupunerii* (2002). Din 2008 este angajată și la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu". În timpul studenției participă la activitatea cercului de critică și teorie literară coordonat de Ioana Em. Petrescu și face parte din gruparea polarizată de „Echinox", revistă la care e redactor și apoi secretar general de redacție. Debutează cu poezie în revista „Tribuna" (1984), iar din 1988 scrie cronici literare și dramatice în „Echinox". Mai publică studii și eseuri, cronici literare și dramatice ori proză în „Apostrof", „România literară", „Semnal teatral", „Viața românească", „Contemporanul – Ideea europeană", „Observator cultural", „Contrapunct", „Steaua", „Vatra", „Paralela 45", „Transylvanian Review", „Euresis" ș.a. Eseul *Antimemoriile lui Grobei* înfățișează o lectură critică fluentă a operei romanești a lui Nicolae Breban. Obiectivul identificării în autorul studiat a unui „scriitor tipic postmodern" este mărturisit tranșant și urmărit cu energie. Întrucâtva asemănătoare este a doua carte publicată de **P.**, *Ionesco. Anti-lumea unui sceptic* (2002), consistent eseu monografic, care își propune „să dezvolte, în paralel, mai multe premise explicit polemice în raport cu ionescologia franceză, anglo-americană și românească" și să ofere „o posibilă soluție pentru a răspunde astăzi, în era poststructuralistă, unor multiple provocări hermeneutice". În alt volum, sub titlul *Ficțiune și teatralitate* (2003), sunt grupate texte critice – nu cronici propriu-zise, ci tot eseuri – referitoare la scriitori români, în majoritate contemporani. Repartizate în trei secțiuni, ele vizează prozatori (Dumitru Țepeneag, Nicolae Breban, Ioan Lăcustă ș. a.), dramaturgi (de la Camil Petrescu și Ion Minulescu la Marin Sorescu și Vlad Zografi) și critici, eseiști, diariști (Nicolae Balotă, Arșavir Acterian, Ion Vartic, Vasile Popovici, Şerban Foarță). Studiul *Dumitru Țepeneag și canonul literaturii alternative* (2007), ulterior editat în traducere engleză de o editură americană, pare să fie tot o monografie asupra operei unui scriitor important, însă, de fapt, e mai mult decât atât. Cartea se deschide printr-o analiză consistentă a „dosarului" onirismului – sunt avute în vedere „afilieri, curente și politici congenere", apoi principalele teze ale esteticii onirismului, presiunea pe care o exercită asupra canonului literar din epocă etc., iar în următoarele secțiuni demersul analitic și hermeneutic se focalizează – păstrând mereu referirea la estetica oniristă, dar și la contextul istorico-literar etc. – asupra scrierilor lui Țepeneag, generând un consistent eseu monografic care are în atenție și influența exercitată asupra configurării peisajului literar. Preocupată de „identitatea ficțională" și de „imagologia onirică" proprii scriitorului, autoarea întreprinde o analiză vizând deopotrivă metoda, viziunea și „conținutul", procedările ei mergând de la încadrarea teoretică și istorică până la comentariul prin parafrazare lămuritoare ori până la hermeneutica aplicată componentelor textelor – simboluri, imagistică, bestiar, dar și perspective narative, naratologie etc. Volumul *Teatru și identitate* (apărut în 2012 și editat în dublă versiune, în română și engleză) conține un amplu eseu critic cu referire la dramaturgia lui Eugen Ionescu, Dumitru Solomon, Marin Sorescu, Horia Gârbea și, mai ales, la teatrul lui Matei Vișniec.

SCRIERI: *Antimemoriile lui Grobei. Eseu monografic despre opera lui Nicolae Breban*, pref. Irina Petraș, București, 1997; ed. București, 2004; *Ionesco. Anti-lumea unui sceptic*, Pitești, 2002; *Ficțiune și teatralitate*, Cluj-Napoca, 2003; *Dumitru Țepeneag și canonul literaturii alternative*, Cluj-Napoca, 2007; *Teatru și identitate. Interpretări pe scena interioară – Theatre and Identity. Interpretations on the Inner Stage*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri**: Melanie Klein, *Iubire, vinovăție, reparație*, introd. Hanna Segal, Binghamton – Cluj-Napoca, 1994 (în colaborare cu Emma Tămăianu și Florin V. Vlădescu); Evelyn Underhill, *Mistica*, I, postfață Marta Petreu, Cluj-Napoca, 1994.

Repere bibliografice: Iuliu Rațiu, *„Antimemoriile lui Grobei"*, ECH, 1997, 7–9; Mihaela Ursa-Pop, *Un Nicolae Breban postmodern*, APF, 1998, 11; Dimisianu, *Lumea, 153–158*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90, 29–30*; Gheorghe Grigurcu, *O perspectivă asupra lui Eugène Ionesco*, RL, 2003, 11, 12; Nicolae Balotă, *Un alt Ionesco*, APF, 2003, 6–8; Petraș, *Cărțile, 334–336*; Teodora Dumitru, *Încă un Ionesco*, ALA, 2004, 714; Maria Bote, *Ficțiune și teatralitate*, ECH, 2004, 3-6; Mara Magda Maftei, *Retorici textuale*, CNT, 2004, 10; Irina Petraș, *Despre adevărul iluziei*, CNT, 2004, 11; *Dicț. Echinox, 278–281*; Alex Goldiș, *Cazul Țepeneag*, CLT, 2007, 45; Iulian Boldea, *Critică și ficționalitate*, CNT, 2010, 9; Călina Bora, *Teatrul politic și lupta pentru identitate*, ST, 2012, 9–10. ***N.Br.***

PAVEL, Toma
(4.IV.1941, București),
teoretician și istoric
literar, eseist, prozator

Este fiul Ameliei Pavel (n. Avramescu), critic de artă, și al lui Doru Gerson (Doru Pavel), jurist. După absolvirea Liceului „Mihai Viteazul" din București (1957), urmează cursurile Facultății de Filologie din cadrul Universității București, obținând licența în 1962. Angajat inițial în calitate de cercetător în cadrul Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale al Academiei RSR (1962–1969), emigrează în Franța în 1969 și susține o teză de doctorat, *Recherches sur les variations isotopiques* (1971), la Universitatea Paris III, Sorbonne Nouvelle, sub conducerea lui A.-J. Greimas. După 1970, când se stabilește în Canada, devine, pe rând, cadru didactic la Departamentul de lingvistică al Universității din Ottawa (până în 1981), la Departamentul de literatură al Universității din Montréal (1981–1986), iar ulterior la Universitatea din Santa Cruz, în Statele Unite ale Americii (1986–1990), continuându-și activitatea ca profesor titular la Departamentul de romanistică și literatură comparată al Universității din Princeton, New Jersey. Din 1998 predă la Universitatea din Chicago, la Departamentul de limbi romanice și literatură comparată. A avut calitatea de profesor invitat la Universitatea din Amsterdam, la Harvard, Universitatea din Alberta, la Universitatea Berkeley din California, la École des Hautes Études en Sciences Sociales și la Sorbona. Debutează în 1962, în „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", cu studiul *Notes pour une description structurale de la métaphore poétique*, și editorial cu volumul eseistic *Fragmente despre cuvinte* (1968). Semnează texte în reviste literare precum „Contemporanul", „Familia", „Luceafărul", „Ramuri", „România literară", „Secolul 20", dar și în publicații științifice precum „Lingua e stile", „Revue roumaine de linguistique", „Studii și cercetări de lingvistică", „Critique" ș.a. Figurează, de asemenea, în comitetele redacționale ale unor publicații internaționale prestigioase („Littérature", „Poetics Today", „The Journal of European Studies", „Style") și este fondator și editor general al seriei „New French Thought" de la Princeton University Press. Este membru al Academiei Americane de Literatură Comparată. În afară de mai multe premii care i s-au acordat, pentru activitatea sa a fost distins cu titlul de Cavaler al Ordinului Les Palmes Académiques (1990) și numit Cavaler al Artelor și al Literelor în Franța (2004). A semnat și Thomas G. Pavel.

Începutul activității de exeget literar a lui **P.** se leagă de participarea, alături de Virgil Nemoianu sau de Sorin Alexandrescu, la ședințele Cercului de stilistică și poetică inițiat de Tudor Vianu. La începutul anilor '60 studiile naratologice au reprezentat o modalitate de eschivă de la agenda culturală a stalinismului și o delimitare de impresionism. Comună cerchiștilor era respingerea modelului călinescian instaurat odată cu fenomenul liberalizării și încercarea de a identifica criterii concrete de analiză și evaluare a literaturii. Preocuparea pentru abordările lingvistice ale literaturii s-a păstrat, de altfel, până la jumătatea anilor '80. Micul

text despre *Balada vechii spelunci* de Al. A. Philippide din *Studii de poetică și stilistică* (1966), un volum-manifest al primelor încercări formaliste ale criticilor români, a fost urmat de o mai profundă specializare datorată expatrierii criticului în Franța și apoi în Canada. *La Syntaxe narrative des tragédies de Corneille. Recherches et propositions* (1976) și *The Poetics of Plot. The Case of English Renaissance Drama* (1985) reprezintă, cu diferențe de grad și de anvergură a proiectului, cele mai convingătoare încercări ale criticului de a acredita modelul lingvistic în studiul literaturii. Cartea din 1976 își propunea în mod deschis să adapteze metodele lui Vladimir Propp la tragediile lui Corneille. Modelul descrierii structurilor narative e preluat în ordinea identificării „logicii ascunse" a teatrului lui Corneille, exprimată prin „formule asemănătoare celor algebrice". Volumul era în ton cu încercările „noii critici" franceze de a testa limbajele criticii moderne pe operele unor scriitori clasici, fapt care i-a atras lui **P.** reproșul că utilizează piesele lui Corneille drept simplu pretext pentru acreditarea unor metode noi. Redactată într-o perioadă când polemica la adresa structuralismului începuse să câștige teren, *Poetics of the Plot* e mai nuanțată în gestionarea modelelor lingvistice. Nevoia de a extinde domeniul analizei narative de la narațiuni populare, proză scurtă sau poeme la dramaturgia Renașterii face ca **P.** să-și modifice atât raportarea la modelele critice, cât și instrumentarul teoretic. Despărțirea de o accepțiune rigidă a structuralismului se materializează prin opțiunea pentru un cadru teoretic menit mai degrabă să prospecteze un domeniu și să inițieze o serie de interogații decât să acrediteze o metodă strictă de lucru. Deși e preocupat de a edifica, în descendență structuralistă, „o gramatică" a dramaturgiei Renașterii, **P.** observă faptul că „textele individuale sunt prea complexe" pentru a fi subsumate unei viziuni tabulare. Față de primele studii naratologice ale autorului, *Poetics of the Plot* reprezintă o încercare de limitare a schemelor abstracte în favoarea materialității textului și de preluare a unor noțiuni semantice și referențiale. De altfel, activitatea critică a lui **P.** din a doua jumătate a anilor '80 ilustrează un proces de reconversie. *Le Mirage linguistique. Essai sur la modernisation intellectuelle* (1988; Premiul „René Wellek" al Academiei Americane de Literatură Comparată; tradus în română în 1993) reprezintă unul din cele mai ferme rechizitorii la adresa „noii critici" franceze întreprinse de un fost susținător al ei. **P.** se alătură, astfel, argumentelor avansate de Tzvetan Todorov, Gérard Genette sau Roland Barthes, care în aceeași perioadă își nuanțaseră presupozițiile teoretice anterioare, lărgind reflecția asupra fenomenului structuralist prin analiza originilor sale epistemice. Dificultatea fondatoare a structuralismului provine, crede **P.**, din subordonarea filosofiei speculative lingvisticii. Această eroare epistemologică e responsabilă de un așa-numit abuz al conceptelor lingvistice, vizibil în extrapolarea lor asupra unor domenii pe care nu le pot acoperi decât parțial. Teoreticianul nu condamnă în bloc toate abordările literarului din unghiul disciplinelor limbajului. Cercetările stilistice, *close reading*-ul american sau formalismul rus (căruia i se adaugă Școala de la Praga) sunt subsumate „structuralismului moderat". Sub tirul polemic se află mai ales extensiile postbelice franceze ale fenomenului, care au în comun trei caracteristici centrale: excesul de terminologie lingvistică, critica umanismului și „critica subiectivității și a adevărului". Abil sunt denunțate și contradicțiile retoricii poststructuraliste. Reticența față de abordările exclusiv lingvistice ale literaturii n-a rămas, însă, în planul teoriei, ci s-a concretizat într-un proiect ambițios, cel al semanticii „lumilor posibile", unde devine vizibilă încercarea de a depăși abordările imanente. *Fictional Worlds* (1986, apărut în românește în 1992) reprezintă o modalitate de a scoate studiul literaturii de sub autoritatea lingvisticii și de a-l reapropia de reflecția antropologică. Nevoia reconfigurării unui teren solid după jumătate de secol de deconstrucție a tuturor valorilor umaniste reprezintă impulsul central al unei teorii sistematice despre ficțiune. Două sunt calitățile esențiale ale noțiunii „lumi posibile", împrumutată din logica modală: prin încărcătura ei referențială, ea permite pe de o parte refacerea liantului dintre text și lume, întrerupt total de critica structuralistă. Pe de altă parte, conceptul e îndeajuns de fluid încât să depășească tradiționala noțiune „mimesis", care viza o relație unidirecțională dinspre realitate spre ficțiune. Faptul e evident din definiția lumii ficționale, privită ca „ipoteză substanțială despre natura și organizarea universului uman". A formula o definiție atât de vastă echivalează cu a renunța la limbajul specializat al criticii literare în favoarea unui demers care antrenează nu doar argumente din

semantica modală, ci și argumente din sfera mai largă a sociologiei, a antropologiei și a istoriei ideilor. Prin afirmația că „ficționalitatea este un atribut variabil din punct de vedere istoric”, **P.** eliberează lumea ficțională de sub incidența domeniului exclusiv al literarului și îi redă amplitudinea culturală pierdută odată cu formalismele secolului al XX-lea. Chiar conceptul „lume posibilă”, văzută ca „peisaj ontologic” autonom, reduce opoziția dintre text și realitate, sistemul „lumilor posibile” fiind în aceeași măsură aplicabil dinamicii operelor literare și unor practici sociale. Întoarcerea la referențialitate, teoretizată indirect în *Lumi ficționale*, este valorificată în cărțile următoare ale esteticianului. *La Pensée du roman* (2003, tradus în limba română în 2008), una dintre cele mai citate lucrări ale criticului, pornește de la premisa că romanul reprezintă „un univers posibil relativ la lumea reală”. **P.** se revendică de la Georg Lukács, care privește, în *Teoria romanului*, genul ca pe o problematizare ficțională a raportului dintre individ și lume, respingând însă postulatul hegelian conform căruia istoria epicului ar fi rezultatul dinamicii unui spirit impersonal. Faptul că aspectele formale sunt lăsate în plan secund îi permite lui **P.** să opereze cu categorii tematice largi și să urmărească „viețile succesive” ale romanului din Antichitate până în secolul al XX-lea. Tensiunea dintre subiect și limitele morale funcționează, în textul teoreticianului, ca un criteriu categorial care jalonează cele patru etape de evoluție: cea a normei transcendente, care strivește individualitatea (detectabilă de la formele epice antice până la romanul picaresc), cea a interiorizării preceptelor morale (în romanele lui Richardson, Fielding sau Sterne), cea a limitelor contingente ale idealului (vizibilă în romanele naturaliste) și, în fine, cea a detașării complete a subiectului de realitate, specifică secolului al XX-lea. Mai degrabă decât o istorie formală sau estetică a romanului, sinteza lui **P.** construiește o metanarațiune morală, care încearcă să restituie genului întreaga sa amplitudine speculativă. Cartea dă seama în mod convingător de metamorfozele romanului până la finalul secolului al XIX-lea, când problemele de viziune domină asupra dilemelor expresivității. Odată ce romanul devine un mediu al experimentelor formale, în cadrul modernismului sau al postmodernismului, tipologiile lui nu mai pot fi reduse la dualitatea idealism/antiidealism sau la caracteristici generale precum „estetism” sau „atitudine asocială a eului”. Respingerea analizei structurilor narative în favoarea unei viziuni antropologice explică eșecul demersului în a da seamă de proteismul formal al romanelor de secol XX. Tot ca o consecință practică a proiectului „lumilor ficționale” și a întoarcerii spre referențialitate se cere citit și volumul *L'Art de l'éloignement. Essai sur l'imagination classique* (1996, tradus în 1999). Studiul clasicismului francez îi oferă teoreticianului prilejul de a explica evoluția gustului estetic pornind de la modificarea relației dintre spațiul real și universul ficțional. Cartea se lansează într-o polemică deschisă la adresa curentelor marxiste, care ar opera cu o determinare strictă între artistic și social. Cele două criterii de disjuncție a esteticii moderne de cea clasică sunt, în viziunea lui **P.**, cel al îndepărtării și cel al idilizării. Ceea ce distinge în mod esențial gustul omului Renașterii de cel al modernului e diferența ontologică dintre realitate și ficțiune: dacă omul clasic valorizează superior îndepărtarea, soldată cu ecartul de nedepășit dintre cele două dimensiuni, modernul cultivă o artă a proximității. În timp ce primul privește spre universul ficțional ca reper ideal (un *exemplum* eroic), imposibil de transpus în realitatea cotidiană, omul actualității favorizează „sacralizarea locului comun” și „principiul transfigurării banalului”. Dincolo de acuitatea disocierilor teoretice și de erudiție, studiul revelează în mod subiacent afinitatea autorului față de modelul premodern al literaturii și al existenței: *Arta îndepărtării* e un elogiu al umanității clasice, dotată cu posibilitatea de a locui în mai multe epoci în același timp (conform principiului „eterocroniei”) și cu capacitatea de a percepe realul prin intermediul idealului. **P.** este și autorul unor volume cu caracter eseistic, în care observațiile teoretice sunt însoțite de reflecții morale și de notații confesive. *Fragmente despre cuvinte* și *Inflexions de voix* (1976) tematizează limbajul uman privit în integralitatea lui, dincolo de instrumentele de studiu specializate. În paginile din 1968 acesta îl interesează pe eseist dintr-o perspectivă existențialistă (cu influențe mărturisite din Heidegger și Maurice Blanchot), ca aventură esențială a spiritului, ca „mod de a fi în lume”. Toate temele și inflexiunile umane ale limbajului sunt prezente în reflecțiile lui **P.**, de la limitele și „trădările” lui până la capacitatea de a crea lumi plurale. Viziunea nihilistă a lui Blanchot e resemantizată de eseist, preocupat mai degrabă de aspectul viu,

empatic, al comunicării decât de natura deconstructivă a limbajului. O subtilă modificare de ton în direcție poststructuralistă poate fi detectată în *Inflexions de voix*: țesătura pluriformă de anecdote simbolice și de narațiuni cu caracter confesiv pune în scenă o atitudine sceptică cu privire la capacitatea limbajului de a reflecta fără rest psihologia individuală. Cuvintele sunt pale reflectări ale unui limbaj adamic, imposibil de organizat într-o logică generativă sau structurală. Textul lui **P.** poate fi citit ca un excurs asupra inadecvărilor fundamentale ale limbajului în raport cu acțiunile umane pe care este chemat să le reprezinte. Cele două eseuri reflectă, de altfel, mutațiile sensibile ale gândirii teoreticianului cu privire la raportul dintre limbaj și realitate, servind drept anticameră reflexivă a construcțiilor de teorie literară. Proza lui **P.** are, la rândul ei, aspectul unor extensii ale preocupărilor eseistului. *Le Miroir persan* (1978) se compune dintr-o serie de narațiuni cu teme livrești, unde domină punerile în abis și coincidențele realitate–ficțiune. Fără ca proza să iasă din perimetrul datelor concrete ale realului, identitățile lui Louis, protagonistul romanului, se multiplică printr-o serie de ipoteze bibliografice, întreținute de dialogul cu operele lui Platon, Leibniz sau Voltaire. Ipostazele de cititor, de editor sau de amator de manuscrise rare sunt specifice acestor personaje. Într-un contrapunct ironic specific romanului, personajul central parcurge o reluare ficțională a *Banchetului* lui Platon într-un orășel unde ospățul propriu-zis i se refuză din cauza unei greve a restaurantelor. Mai coagulat din punct de vedere narativ și tematic e *La Sixième branche* (2003, tradus în 2004 cu titlul *A șasea lumină*). Romanul urmărește traseul existențial al lui Louis Veghe (Nachtigal), personaj disputat de frământări identitare din două puncte de vedere: ca român evreu, protagonistul își rescrie identitatea în funcție de perioadele favorabile sau ostile minorității etnice după cel de-al Doilea Război Mondial; ca exilat în societatea canadiană în pragul reînghețului românesc de la începutul anilor ’70, Louis e nevoit să-și revizuiască valorile „ca după o lungă deșteptare din somn”. *A șasea lumină* e o monografie cosmopolită a societății românești, surprinsă pe două continente și în etape istorice diferite. Evenimentele concrete se multiplică simbolic printr-o serie de inserții metanarative și episoade de ezoterism livresc (unul din firele tramei se referă la o aventură bibliofilă desfășurată pe axa București–Viena), aspecte care apropie romanul lui **P.** de modelul ficțiunilor postmoderne ale lui Umberto Eco. Sensul elucidării semnificațiilor istorice și al destinelor individuale prin recursul la narațiune – fiecare personaj e dublat de un povestitor de excepție – reface legăturile de substrat dintre romancier și teoreticianul romanului.

Opunându-se, în genere, inerțiilor de gândire și dogmatizării, Toma Pavel combate, fără s-o spună, și o anumită intoleranță formalistă, ajunsă la apogeu în anii ’60, care, paradoxal, avea la origine un protest împotriva închistării și rigidităților neopozitiviste. Pe de altă parte, el demonstrează, cu argumentul irecuzabil al exemplului propriu, că în teoria literară a zilelor noastre nu ne putem lipsi nici de imaginație, nici de intuiție, nici de umor.

PAUL CORNEA

SCRIERI: *Fragmente despre cuvinte*, București, 1968; ed. postfață Mihai Şora, Pitești, 2002; *Inflexions de voix*, Montréal, 1976; *La Syntaxe narrative des tragédies de Corneille. Recherches et propositions*, Paris – Ottawa, 1976; *Le Miroir persan*, Paris–Montréal, 1978; ed. Paris, 1978; *The Poetics of Plot. The Case of English Renaissance Drama*, Manchester, 1985; *Fictional Worlds*, Cambridge, 1986; ed. (*Lumi ficționale*), tr. Maria Mociorniță, pref. Paul Cornea, București, 1992; *Le Mirage linguistique. Essai sur la modernisation intellectuelle*, Paris, 1988; ed. (*The Feud of Language. A History of Structuralist Thought*), tr. Linda Jordan, Cambridge, 1989; ed. (*Mirajul lingvistic. Eseu asupra modernizării intelectuale*), tr. Mioara Tapalagă, postfață Monica Spiridon, București, 1993; *L’Art de l’éloignement. Essai sur l’imagination classique*, Paris, 1996; ed. (*Arta îndepărtării. Eseu despre imaginația clasică*), tr. Mihaela Mancaș, București, 1999; *Povestiri filosofice*, București, 1998; *De Barthes à Balzac. Fictions d’un critique, critique d’une fiction* (în colaborare cu Claude Bremond), Paris, 1999; *La Pensée du roman*, Paris, 2003; ed. (*Gândirea romanului*), tr. Mihaela Mancaș, București, 2008; *La Sixième branche*, Paris, 2003; ed. (*A șasea lumină*), tr. Dan Petrescu, Iași, 2004; *Universalii – recuperări biblice*, Iași, 2003; *Comment écouter la littérature*, Paris, 2006. **Traduceri:** *Sunete fundamentale*, București, 1970 (în colaborare cu Ştefan Aug. Doinaș, I. Negoițescu, Virgil Nemoianu ș.a.).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Dacă am mai fi dat premii... Cuvinte despre cuvinte*, CRC, 1968, 13; Adrian Marino, *Povestea vorbei*, CRC, 1968, 40; Negoițescu, *Lampa, 207–210*; Virgil Tănase, *Toma Pavel romancier*, „Limite” (Paris), 1980, 30–31; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *323–326*; Ovidiu Verdeș, *Creșterea și descreșterea structuralismului francez*, RL, 1993, 23; Florin Mihăilescu, *Complement la Toma Pavel*, ST, 1993, 11; Virgil Nemoianu, *Arhipelag interior*, Timișoara, 1994,

passim; Spiridon, *Apărarea*, *182–186*, *192–197*; Mihai Zamfir, [*Toma Pavel*], RL, 1996, 42, „22”, 2003, 677, RL, 2003, 38, 2011, 30; Nicolae Balotă, *„Mirajul lingvistic”*, LCF, 1997, 22; Spiridon, *Interpretarea*, *133–140*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *217–220*; Mircea Anghelescu, *Semnul duhului omenesc*, ALA, 2004, 723; Ovidiu Nimigean, Flori Stănescu, *Inerții de tranziție, altruisme & bahluviuni literare*, București, 2006, *118–126*; Cristina Balinte, *Aventurile unui gen populist*, CLT, 2008, 33; Mihaela Ursa, *Întoarcerea la roman*, APF, 2009, 7; Popa, *Ist. lit.*, II, *1025–1026*; Andrei Terian, *Politicile ficțiunii în critica lui Toma Pavel*, „Philologica Iassyensia”, 2010, 2; Cătălin Constantinescu, *Perspective modale în dezbaterea lumi posibile vs. lumi ficționale*, „Acta Iassyensia Comparationis”, 2010, 8; Manolescu, *Enciclopedia*, *574–576*; Goldiș, *Critica*, *164–166*, *194–196*; Iulian Boldea, *„Ființa umană nu trăiește numai și numai exact unde și când se află”* (interviu cu Toma Pavel), RL, 2012, 38. ***Al.G.***

PAVELESCU, Cincinat (20.X.1872, Risipiți, azi Milcovu, j. Vrancea – 30.XI.1934, Brașov), poet

Este fiul Paulinei (n. Bucșan) și al lui Ion Pavelescu, inginer, ambii din familii cu ascendență boierească. Între 1883 și 1891 frecventează Gimnaziul „Dimitrie Cantemir” și Liceul „Sf. Sava” din București. Debutează în 1891, în revista „Biblioteca familiei”, cu poezia *Visuri triste*, semnată cu pseudonimul P.C. de la Milcov. Face studii de drept la Universitatea din București (1891–1895), fiind apreciat de profesorul C. Dissescu, om de stat. Apropiat de Al. Macedonski, va fi prim-redactor la „Literatorul” în 1892–1893. În perioada 1895–1896 își continuă studiile juridice la Paris, la Sorbona și la École des Hautes Études; la întoarcerea în țară își ia licența cu teza *Despre agenții diplomatici* (1897). Îmbrățișează cariera juridică, fiind pe rând ajutor de judecător, judecător supleant, judecător definitiv (din 1908), procuror la Curtea de Apel. Ca magistrat, își efectuează serviciul la Râmnicu Sărat, Brăila, Corabia, Piatra Neamț, Snagov, Sinaia, Slănic Prahova, în Ilfov, din 1929 stablindu-se la Brașov. În 1916, în timpul Primului Război Mondial, se refugiază la Iași. În 1917 pleacă, prin Rusia și Suedia, la Paris, unde este consilier juridic la Legația României, rămânând aici până în 1924. În capitala Franței, în decembrie 1920 editează „Le Courrier franco–roumain, politique, économique et littéraire”, împreună cu Pompiliu Păltănea; hebdomadarul, scos din fondurile personale ale lui **P.**, va apărea până în 1922. Între periodicele în care este prezent, sunt de menționat „Convorbiri critice”, unde funcționează ca prim-redactor în 1907–1908, „Falanga”, al cărei redactor este în 1910, „Brașovul literar și artistic” (1931–1935), unde e director. De asemenea, colaborează la „Lumea nouă ilustrată”, „Adevărul ilustrat”, „Sămănătorul”, „Luceafărul”, „Viața literară și artistică”, „Junimea literară”, „Românul literar”, „Voința Craiovei”, „Ritmul vremii” ș.a. Folosește uneori pseudonimele Anonimul mijlociu, C. Bucșan, Cinci-Natus, P. Cincinat de la Milcov, De la Milcov, Excelsior, Marțial, Petron, Un anonim pauper, Ion și Cincinat (împreună cu I.L. Caragiale) ș.a. Ca poet, debutează editorial în 1911 cu volumul *Poezii*, reluat fără modificări în 1926. Traduce versuri de La Fontaine, Jean Richepin, François Coppée, Heinrich Heine ș.a., precum și romanul *Roza din Grenada* de Jean Rameau, tipărit în foileton în ziarul „Ţara” (1894). În 1909 participă la fondarea Societății Scriitorilor Români, fiind ales în câteva comitete de conducere; în 1911 devine vicepreședinte al instituției, aceeași funcție ocupând-o în 1916–1917. În 1927, la propunerea lui Octavian Goga, i se decernează Premiul Național de Poezie.

P. este un nume cunoscut al epocii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor. Codirector al „Literatorului” macedonskian pentru doi ani, el a învățat de la heraldul simbolismului românesc multe despre tehnica versului, fără însă a fi captivat de exemplul singurătății morale și nici de experimentalismul îndrăzneț al acestuia. Poeziile sale au fost adunate destul de târziu într-un volum, când multe deveniseră romanțe populare și circulau chiar însoțite de muzică. Poemele depășesc stadiul diletantismului, dar nu și pe acela al minoratului. Genul lui **P.** este cel ușor, sentimental. Versurile sunt foarte melodioase, dar fără o orchestrație muzicală deosebită, așteptată de la un inițiat al simbolismului; puține sunt poemele care îndrăznesc versul liber sau asimetria prozodică. Acest volum se deschide cu o serie de meditații prin care autorul caută să-și însușească atitudinea reflexivă

(în ciclul poetic *Sub lampă*) și ipostaza nevrotică, devenite obligatorii în climatul simbolist al începutului de secol („O! corbi siniștri, vă iubesc;/ Voi, ce pe-al iernii alb linţoliu/ Cădeți în stoluri ce-ngrozesc/ Ca niște pete mari de doliu!"). Însă ceea ce domină într-o măsură copleșitoare sunt romanțele și cantilenele, serenadele și madrigalurile, liedurile, epitalamurile și idilele, cu mult mai potrivite cu temperamentul și sensibilitatea poetului. Tematica este în cea mai mare parte aceea erotică, cuprinzând scene de devoțiune sentimentală, elogii aduse iubitei, rememorări ale unei triste despărțiri sau ale unei pasiuni anulate de timp: „Îți mai aduci aminte, doamnă?/ Era târziu și era toamnă,/ Și frunzele se-nfiorau,// Și tremurau în vântul serii/ Ca niște fluturi chinuiți,/ Ca niște fluturi rătăciți/ Din țările durerii". E o poezie plină de galanterii, care folosește tehnica alegoriei sau meditației asupra unor obiecte poetice aflate la îndemână și ulterior uzate prin repetiție: roza, năluca, noaptea, toamna, insula, diamantul ș.a. Poate cele mai reușite sunt textele în care sentimentalismul este dublat de umor, transformând invocația într-o invitație hazlie: „Noaptea însă, când voința/ Și gândirea aiurează,/ În odaia mea te-aduce/ Visul meu și te-ntrupează [...]// Și mi-e frică deodată,/ În privirea ta cuminte/ Să nu văd, cuprins de groază,/ Că și tu ți-aduci aminte". Alteori poemele sunt caracterizate de un sentimentalism diafan, de o sensibilitate vizuală influențată de impresionism, prin decoruri care sugerează nostalgia indefinită a sfârșitului de secol: „Pe lac, ce-n lună s-argintase,/ Încet o lebădă trecea,/ Și pata-i albă se pierdea/ În seara care se lăsase". Însă aspirația spre modernism se limitează la câteva titluri (*Impresii de toamnă*) ce arată o familiaritate cu vocabularul poeziei contemporane, iar nu o aprofundare a esteticii acesteia. Ideea despre poezie a autorului este lipsită de complexitate, punând arta sub specia „preamăririi" și definind-o astfel drept o dexteritate secundară: „Să preamărim tot ce înalță/ Și poate mintea să frământe,/ Ce face inima să bată,/ Ce face sufletul să cânte!". De altfel, în secțiunea *Fabule* ce încheie volumul (dând astfel și o imagine rotundă a paletei de specii în versuri cultivate de poeții epocii), figura greierelui lui La Fontaine este de mai multe ori invocată pentru a-l reprezenta pe artist, alături de la fel de convenționala privighetoare. **P.** este însă cel mai important epigramist român, manifestându-se din abundență în acest gen și câștigându-și o faimă la șezătorile literare sau la întâlnirile colegiale ale boemei din epocă. Cheia succesului este dată de autorul însuși, care cunoaște dimensiunea intersubiectivă a acestei manifestări de spirit: „Epigrama [...] scânteiază numai atunci când o învăluiește un exces de lumină", adică inteligența cititorului. Latura satirică a spiritului lui **P.**, eliberată de convenția lirică pe care poeziile sale o respectă, se desfășoară acum în câteva texte memorabile: „Un scriitor necunoscut/ O epigramă mi-a făcut./ Ca să-mi răzbun pe autor,/ Eu voi citi-o tuturor". Printre temele mai importante și oarecum perene se numără patologia scrisului („Uitând că gloria e fum,/ Imprimi volum după volum!/ Dar timpul crud, pe nesimțite,/ Cum le primește le și-nghite!"), vanitatea de autor („Găsesc că prea se-ngâmfă el/ Cu păru-i arhiabondent;/ Alecsandri era mai chel/ Și... parcă-avea mai mult talent!"), pretenția de a avea spirit în absența înzestrărilor („Amândoi avem o boală/ Și-am căzut victima ei:/ Eu – chelia naturală,/ Tu – chelia de idei!"). Triumful epigramistului este asigurat de catrene care lovesc nu doar prin umorul poantei finale din rimă, ci și prin aceea că par să sintetizeze un duel întreg, totodată dând și lovitura de grație: „Tot adâncul unei strofe/ Nu oricăruia se-arată:/ Orbul nu vede lumina;/ Ce-i lumina vinovată!". Dexteritatea de versificator este remarcabilă, între textele ocazionale numărându-se multe improvizații, „inscripții", poezii pe rime date, dedicații etc. **P.** a lăsat și câteva însemnări memorialistice demne de interes, utile pentru reconstituirea unor momente caracteristice, pentru personalitatea marilor scriitori de la sfârșitul secolului al XIX-lea. I.L. Caragiale, prieten cu mai tânărul **P.**, este descris ca un scriitor preocupat de responsabilitatea în fața posterității, dar și ca un desăvârșit actor social, în largul său într-un pod cu fân, ca și într-un salon franțuzit. Macedonski este prezentat drept „cel mai mare boem al generației sale", un om lipsit de simțul realității, aflat adesea în indigență și trebuind să fie ajutat de către binevoitori, între care tatăl epigramistului. Figurile lui Emil Gârleanu, Al. Davila, D. Anghel, V. A. Urechia, Nicolae Titulescu, C. Dissescu, a reginei Elisabeta apar în câteva scene de epocă în postura de participanți la adunări literare sau la colocvii ceremonioase. Scriitorul regretă dispariția moravurilor literare mai „blânde" ale epocii antebelice, de care a aparținut prin ceea ce îi era mai propriu: „Parcă

viața literară dinainte de război era mai blândă, mai prietenească, mai omenoasă".

SCRIERI: *Fata directorului. Evlavioasa. Camera studentului*, București, 1889; *Poezii*, București, 1911; ed. București, 1926; *Epigrame*, Craiova, 1925; *Regele*, Timișoara, 1931; *Epigrame*, îngr. și pref. Tudor Măinescu, București, 1966; *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență*, îngr. George Zarafu și Victor Crăciun, pref. Victor Crăciun, București, 1972; *Îți mai aduci aminte, doamnă?*, îngr. George Zarafu, București, 2007.

Repere bibliografice: C.A. [C. Alexandrescu], *„Poezii"*, VR, 1911, 8; Ilarie Chendi, *Cincinat Pavelescu*, LU, 1911, 15–17; Vianu, *Opere*, III, *43–44*; Aderca, *Contribuții*, I, *143–155*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *148–153*, *419–421*, VI, *109–111*; Perpessicius, *Opere*, II, *186–189*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *304–305*; Lovinescu, *Memorii*, I, *230–238*, III, *51–53*; I.C. Popescu-Polyclet, *Cincinat Pavelescu (Omul și opera)*, Craiova, 1935; Cezar T. Stoika, *Cincinat Pavelescu*, Chișinău, 1938; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *575–576*, *Ist. lit.* (1982), *648–649*, *1013*; Eftimiu, *Portrete*, *147–154*; Marcel Duță, *Un destin literar – Cincinat Pavelescu*, SIL, *401–424*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *291–295*; Micu, *Început*, *539–540*; Piru, *Varia*, II, *222–227*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *186*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *645–647*; Elis Râpeanu, *Epigrama în literatura română*, Brașov, 2001, *224–271*; *Cei trei magnifici: Cincinat, Ion și Mircea Pavelescu*, îngr. George Corbu, George Zarafu și Mihai Sălcuțan, Râmnicu Sărat, 2002; Victoria Anghelescu, *Cincinat Pavelescu*, ALA, 2008, 939. ***D.Mn.***

PAVELESCU, Gheorghe (31.III.1915, Purcăreți, j. Alba – 18.X.2008, Sibiu), etnolog. Urmează școala primară în satul natal, localitate de munte cu o străveche civilizație pastorală, care i-a modelat de timpuriu personalitatea. Învață la gimnaziul din Sebeș (1928–1931), la liceul din Orăștie (1931–1936) și face studii universitare la Cluj și București, devenind licențiat în filosofie, specialitatea sociologie rurală, filosofie și estetică literară, la Universitatea din Cluj (1940). Este doctor în sociologie al Universității din București (1942), doctor în filosofia culturii al Universității din Cluj – Sibiu (1942) și doctor în etnografie și folclor al Universității din Cluj (1945), având ca îndrumători științifici pe Dimitrie Gusti, Lucian Blaga și Romulus Vuia. A funcționat ca preparator și asistent la Muzeul Etnografic din Cluj (1937–1946), ca director al Secției de artă populară a Muzeului Național „Regele Carol I" din București (1946–1947), ca director al Muzeului Etnografic din Cluj (1947–1950) și în calitate de conferențiar de etnografie la Universitatea clujeană (1947–1951). La recomandarea lui Traian Herseni, participă în 1942 la o cercetare monografică asupra românilor de peste Nistru, eveniment care va avea repercusiuni nefaste asupra carierei sale odată cu schimbarea regimului politic. În perioada 1952–1972 va fi profesor în învățământul secundar, la Sebeșu de Jos, Săliște, Cisnădie și Sibiu. Când se înființează Institutul Pedagogic din Sibiu (1969) este chemat la conducerea Catedrei de limba și literatura română, din 1972 fiind conferențiar la Facultatea de Filologie și Istorie, unde va preda cursuri de literatură universală și comparată, teorie și estetică literară și folclor. Pensionat în 1980, își reia activitatea în 1992, la Facultatea de Litere și Istorie, apoi și la Facultatea de Geografie-Turism din Sibiu. Din 1977 este președinte al Asociației Folcloriștilor și Etnografilor din județul Sibiu. În 1997 i se acordă titlul *doctor honoris causa* al Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, iar în 1998 este distins cu Premiul Național Ethnos.

Legătura lui **P.** cu cercetarea folclorului începe din ultimii ani de liceu, când trimite la Arhiva de Folclor din Cluj, condusă de Ion Mușlea, consistente răspunsuri la chestionare și culegeri de texte populare. Din studenție se afirmă ca publicist la „Gând românesc", întâi prin recenzii și cronici pe tema artei și civilizației populare românești, iar mai târziu prin studii precum *Etnografia românească din Ardeal în ultimii douăzeci de ani*, editat și separat (1939). Tot în perioada 1938–1940 e prezent cu o serie de comentarii vizând unele contribuții românești și străine la cercetarea și valorificarea culturii tradiționale, texte apărute în „Pagini literare" și „Symposion", precum și în ziarul „Tribuna" din Cluj. După 1940 e un asiduu colaborator al revistelor „Transilvania", „Apulum", „Sociologie românească" și „Anuarul Arhivei de Folclor", unde publică și prima contribuție științifică mai importantă – *Pasărea-suflet* (1942). Acest studiu închinat riturilor funerare va inaugura una din direcțiile activității sale – cercetarea mentalității arhaice sătești (credințe, superstiții, obiceiuri), preocupare constantă vreme de șase decenii. *Mana în folclorul românesc. Contribuții pentru cunoașterea magicului* (1944; Premiul „C. Rădulescu- Codin" al Academiei Române) aprofundează cercetările privind mentalitățile arhaice, urmărind cu acribie științifică concepte noi aplicate la datele culturii populare românești. *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni* (1945) se bazează pe o investigație sociologică de proporții (în patruzeci de sate), unde autorul urmărește un singur factor formativ

– cel magic. Structurată pe trei niveluri – viziunea magică, vrăjile și descântecele –, lucrarea se situează în zona de preocupări din studiul *Despre gândirea magică* al lui Lucian Blaga, la care, de altfel, nu o dată face referire. Alt domeniu al culturii tradiționale căruia **P.** îi acordă o atenție specială este acela al istoriei etnologiei românești, de la contribuțiile lui G. Barițiu, V. Alecsandri, B. Delavrancea, Romulus Vuia, Ion Mușlea, Mircea Eliade ș.a. la studiile dedicate unor asociații culturale (Astra) și instituții (Muzeul Etnografic al Transilvaniei). În *Studii și cercetări de folclor* (1971) sunt abordate domenii puțin frecventate până atunci: epica și lirica populară în *Balada populară în sudul Transilvaniei* și în *Orizontul artistic al strigăturii*, istoria folcloristicii în *Începuturile folcloristice în Transilvania*, în *G. Barițiu și patrimoniul artistic popular* și în *Folcloriști saxo-români* sau istoria medicinei pastorale, aceea din Mărginimea Sibiului. Arta populară, cu toate componentele ei, a constituit celălalt domeniu predilect, căruia **P.** i-a închinat studii și articole pertinente încă din tinerețe. *Pictura pe sticlă la românii din Transilvania* – comunicare prezentată la Congresul Internațional de Antrolopogie și Arheologie Preistorică (București, 1937) și publicată în „Apulum" – este urmată de *Pictura pe sticlă la români* („Revista Fundațiilor Regale", 1945), prima sinteză privind una dintre cele mai originale forme ale expresivității artistice din România. *Tradiție și contemporaneitate în arta lemnului din zona Sebeșului* („Apulum", 1990) și *Elogiu țăranului zugrav* („Revista de etnografie și folclor", 1991) urmăresc două importante aspecte ale artei populare din Valea Sebeșului, zonă în care etnograful a întreprins cele dintâi cercetări sistematice, cercetări care vor fi încununate prin publicarea în 2004 a unei impresionante monografii în trei volume dedicate acestei zone.

SCRIERI: *Etnografia românească în Ardeal în ultimii douăzeci de ani*, Cluj, 1939; *Mana în folklorul românesc. Contribuții pentru cunoașterea magicului*, Sibiu, 1944; *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, București, 1945; *Studii și cercetări de folclor*, București, 1971; *Balade populare din sudul Transilvaniei*, Sibiu, 1971; *Folclor satiric din Mărginimea Sibiului*, Sibiu, 1971; *Contribuții la cunoașterea folcloristicii românești din anii 1934–1990*, Sibiu, 1990; *Magia la români. Studii și cercetări despre magie, descântece și mană*, București, 1998; *Lucian Blaga și Sibiul*, Sibiu, 1998; *Eminescu și Sibiul*, Sibiu, 1998; *Ethnos. Studii de etnografie și folclor*, I–IV, Sibiu, 1998–2006; *Prezențe sibiene*, Sibiu, 1999; *Lucian Blaga. Evocări și interpreteri*, Sibiu, 2003; *Valea Sebeșului*, I–III, Sibiu, 2004; ed. I–II, Alba Iulia, 2008; *Vechi cântece populare din județul Alba*, Sibiu, 2007; *Pasărea-suflet. Studiu de antropologie culturală indo-europeană*, Alba Iulia, 2008.

Repere bibliografice: Virgiliu Florea, *„Studii și cercetări de folclor"*, ST, 1971, 6; Bârlea, *Ist. folc.*, *539–540*; Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie*, București, 1979, *396*; Boris Zderciuc, *Profil contemporan. Profesorul Gh. Pavelescu la 75 de ani*, REF, 1990, 3–4; Ilie Moise, *Gheorghe Pavelescu – 80 sau Tinerețea fără bătrânețe a profesorului*, „Studii și cercetări de etnologie", 1995; Ion Taloș, *Profesorul Gheorghe Pavelescu nonagenar*, CL, 2005, 3; Virgiliu Florea, *„Valea Sebeșului"*, AMET, 2005; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 699–701. ***I.Ms.***

PAVELESCU, Ion I. (1888, București – 29.I.1924, Râmnicu Sărat), poet, epigramist. Frate mai mic al poetului Cincinat Pavelescu, **P.** era fiul Paulinei (n. Bucșan) și al lui Ion Pavelescu, inginer. Fire liniștită, a dus un trai mai degrabă retras, cu discrete manifestări în viața publică. Şef de cabinet la Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor (1911), evita să iasă în lume, deși, cu șarmul și felul său de a fi, inspira celor ce-l cunoșteau o promptă simpatie. Ocolea și cenaclurile, când și când făcându-și apariția în cercul de la „Literatorul". Nu se prea putea lăuda cu sănătatea, o boală de rinichi, care avea să-l și răpună, chinuindu-l în ultimii lui ani, petrecuți la moșia pe care o avea la Râmnicu Sărat. A colaborat la „Convorbiri critice", „Falanga", „Ramuri", „Sămănătorul", „Ilustrațiunea română", „Minerva", „Rampa", „Ţara nouă" (Iași), „Flacăra", „Junimea literară", „Ilustrațiunea națională", „Epoca", „Foaia interesantă" (Orăștie), „Les Annales roumaines", „Dezrobirea", „Drum drept", „Săptămîna" (Râmnicu Sărat), „Apărătorii patriei", „România nouă", „Calendarul literar al României Mari", „Gloria României", „Săgetătorul". Împreună cu Oreste, a compus un poem alegoric, *Zile de purpură* (1916), însuflețit de un ardent simțământ patriotic.

În boema bucureșteană a începutului de secol, sonetele lui **P.**, la fel și epigramele, se bucurau de succes. Nici critica, de la cea emisă de prieteni până la câteva condeie ilustre, nu le-a trecut cu vederea. Dacă E. Lovinescu, apreciind „sforțarea și meșteșugul real al condensării", consideră că **P.** „n-a avut nici idei poetice originale și nici nu le-a realizat într-un material dur", Perpessicius, cu larghețea-i binecunoscută, îi dă acolada: „poet

în întregul înțeles al cuvântului”. Adevărul este de partea lui E. Lovinescu. Preocupat de acuratețea formei, **P.** este un îndemânatec meșteșugar al versului cizelat cu migală, ca în lirica parnasiană din care și-a făcut un model. Dincolo de trufașa profesiune de credință („Pe vecinicia prinsă într-un vers,/ Trufaș am pus sigiliul meu de aur”), palpită în stanțele din volumul *Sigilii de aur* (1916) un „cald fior”, tremură o „lacrimă”, tresaltă porniri de „voluptate”. Iubirea îi inspiră trubadurului reverii de „cioplitor de stele”, îi dăruiește „fiorul unei clipe” de vrajă în plimbările sub „clar de lună”, dar tot ea îl supune la „tortura” îndoielilor și a geloziei, urmate de jalea „despărțirii”. Sunt trăiri ce induc, pe alocuri, o cadență de romanță („Iubita mea, îți mai aduci aminte?”). Înduioșări, tânjiri, efuziuni, toate exprimă o stare emoțională ce se sustrage rigorilor lirismului imperturbabil, izvorând din ceea ce poetul însuși numește „inima mea caldă”. Numai atunci când, aidoma parnasienilor, își vede iubita înveșnicită prin grația cuvântului sculptat cu scumpătate, **P.**, cel care se iluzionează a sfida timpul, se regăsește în zona poeziei din care și-a făcut o lectură de căpetenie. De altfel, în afară de o tălmăcire din Jean Richepin („Rampa”, 1912), el a transpus în românește toate poemele lui José-Maria de Hérédia (o bună parte vor fi publicate în „Adevărul literar și artistic”, 1936–1937). A tradus în franceză sonete de Mihai Codreanu („România nouă”, 1920). Câteva poezii sunt de inspirație istorică. O alta se vrea o replică, de colorit sumbru, la un mit (*Sfârșitul lui Don Juan*). „Spectrul morții” (*Hanul blestemat*) se strecoară, aparent neașteptat, în versurile tânărului **P.** E, desigur, un mimetism livresc („parcul mort”, „vântul plânge” – *Toamna*), dar nu numai atât. „Fantoma morții”, care dă târcoale până și amorului (*Gelozie*), semnalează un presentiment. În *Sonete postume* (1925), ceea ce precumpănește este starea de melancolie, cu înlăcrimate aduceri-aminte și cu replieri într-o solitudine aburită de dezamăgirea iubirii care trece și a visurilor care se sting. Există, răzleț, și strofe cu un nerv caustic. Ca epigramist, **P.** nu s-a bucurat de succesul de care a avut parte fratele său, cu toate că unii (Al. T. Stamatiad, printre ei) îl socoteau mai bun. A contat, poate, și faptul că sclipirile lui de spirit au fost adunate abia postum (*Epigrame și epitafuri*, 1925). Cinice sau glumețe, vezicante și surâzătoare, uneori licențioase ori mizând pe simple jocuri de cuvinte, producțiile epigramatice ale lui **P.** sunt lucrate atent, chiar și atunci când țâșnesc dintr-o inspirație de moment. Spontan, ca mai orice umorist, autorul nu pregetă să se angajeze în dueluri literare. Victimele sunt alese dintre scriitori (printre ei, surpriză, și frățânele Cincinat), dintre cei care se cred mai importanți decât sunt, actori, pictori, medici, oameni politici. În superbia unui *Epilog* se disimulează, iarăși, vagi neliniști: „Privind la cei câțiva cu ticuri/ Pe care pana mea-i urzică,/ Posteritatea o să zică,/ C-am pierdut vremea cu nimicuri”. Din păcate, posteritatea l-a uitat de mult și pe bietul **P.** Un Pavelescu, Cincinat, i s-o fi părut de ajuns.

SCRIERI: *Sigilii de aur*, București, 1916; *Zile de purpură* (în colaborare cu Oreste), București, [1916]; *Sonete postume*, Râmnicu Sărat, 1925; *Epigrame și epitafuri*, Râmnicu Sărat, 1925.

Repere bibliografice: Iosif Nădejde, *„Sigilii de aur”*, ADV, 1916, 10 528; Ion Foti, [*Ion I. Pavelescu*], UVR, 1916, 30, „Viitorul”, 1924, 4789; Perpessicius, *Opere*, II, *93–94*, *178–180*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *492–493*, VI, *125*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *255–256*; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni. Fișier istorico-literar*, Buzău, 1980, *29–30*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *116–117*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, I, *360–361*; Florin Faifer, *Mezinul...*, CL, 2002, 11; *Cei trei magnifici: Cincinat, Ion și Mircea Pavelescu*, îngr. George Corbu, George Zarafu și Mihai Sălcuțan, Râmnicu Sărat, 2002. ***F.F.***

PAVELESCU, Mircea (14.X.1908, Iași–11.VII.1980, București), poet, publicist, traducător. Este fiul Artemisei (n. Millo, nepoată de frate a lui Matei Millo) și al lui Virgiliu Pavelescu, inspector financiar; e nepot al scriitorului Cincinat Pavelescu. Urmează cursurile gimnaziale și liceale la Bârlad și din 1923 la Liceul „Sf. Sava” din București, revenind în 1925 la Bârlad, unde va absolvi Liceul „Gh. Roșca Codreanu”. În 1927 se înscrie la Facultatea de Matematică a Universității din București, dar nu o termină, optând pentru Academia Navală din Constanța (1931). Până în 1945 este ofițer al marinei militare și participă la al Doilea Război Mondial. Ulterior activează ca funcționar la Președinția Consiliului de Miniștri (1945–1950) și ca delegat al Guvernului la Administrația Porților de Fier, la Orșova (1950–1952). Între 1952 și 1974 este redactor la revista de satiră și umor „Urzica”. Debutează publicistic în „Graiul nostru” din Bârlad (1925), iar editorial târziu, în 1939, cu volumul de poezii *Pasărea paradisului.* În presă susține o activitate prodigioasă: în 1932 editează, împreună cu Virgil Teodorescu și cu Tașcu Gheorghiu, revista

de avangardă „Liceu”, în 1945 este numit redactor-șef la ziarul „Cugetul liber”; colaborează cu versuri, epigrame, cronici, eseuri, traduceri etc. la „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»”, la „Bilete de papagal”, „Adevărul literar și artistic”, „Jurnalul literar”, „Amicul tinerimei”, „Rampa”, „Revista dobrogeană”, „Vremea”, „Universul literar”, „Radical”, „Seara”, „Farul”, „Spectator”, „Axa”, „Kalende”, „Revista literară”, „Epigrama”, „Pițigoiul”, „Păcală”, „România literară” ș.a. Este prezent în numeroase antologii de epigrame. S-a remarcat și prin dramatizări/ adaptări radiofonice ale scrierilor lui Edgar Allan Poe, George Bernard Shaw, G. Topîrceanu, Tudor Mușatescu ș.a., precum și prin versurile scrise pentru filmul *Vulpoiul păcălit*, regizat de Ion Popescu-Gopo. A mai semnat cu pseudonimele Pavel Mihăileanu, Glauco Pena, Pirc.

Apropiat de mai toate orientările moderniste din perioada interbelică, **P.** manifestă în poeziile sale o amplă deschidere tematică, stilistică și formală. După ce, în timpul colaborării la „Bilete de papagal”, exersează maniera romantică și pe cea simbolistă, dar mai ales frazarea argheziană, în *Pasărea paradisului* aria stilurilor poetice pastișate sau cel puțin urmate se extinde, cuprinzând expresionismul blagian, ermetismul barbian, ba chiar inflexiuni decadentiste și suprarealiste. Simptomatice pentru versatilitatea formulelor lirice încercate rămân chiar caracterizările propuse de G. Călinescu, care se oprea la poetul din perioada apariției la Iași a primei serii a „Jurnalului literar”, la care **P.** a colaborat intens: „educat la școala hermetică”, „poezie fantezistă”, „jurnal de bord, străbătut de o ștrengărească melancolie”. Expansiv-vitalist în *Schiță de coastă* („Golfuri rotunjesc vocale/ limpezi și calme din șoldul tău. [...] Pasărea paradisului răspunde”) sau în *Imensitate* („În glasul meu să bubuie un tunet/ Și spada mea să sângere lumina./ Mă cer visat, neprihănit și teafăr/ Ca o scânteie pură de luceafăr”), subiectul poetic apare cel mai adesea în ipostaza de exclus (*Vagabondaj*), afectat atât de sentimentul disoluției universale (*Panoplii*), cât și de nepăsarea vulgară a semenilor (*Elegie I*), împăcați cu viețile lor sterpe în care totul e „sălciu și uscat” (*Poem pentru prieteni*). Așa se explică, pe de o parte, adoptarea atitudinii de poet-damnat („Priviți și voi, surorilor, corpul meu slăbănog/ plin de lepra unor muzici de altădată” – *Estuar*) și, pe de altă parte, notele melancolice, când nu de-a dreptul depresive, ce contrapunctează exoticele și himericele peisaje marine aduse în scenă de autor. Madreporii, coralii ori algele populează atât de râvnitele universuri compensatorii edenice. Poetul-rătăcitor din *Pasărea paradisului* percepe ținuturile „fosforoase” ale Sudului exclusiv printr-un ochean marinăresc, așa încât apropierea e doar mimată, pe când conștiința nedesăvârșirii rămâne tutelară. După debutul din 1939, găzduit de colecția „Scriitori de ieri și de azi” a Editurii Jurnalul Literar coordonată de G. Călinescu, **P.** nu mai publică nici un volum propriu-zis de autor. În afara versurilor din cele două cărți de colorat pentru copii (*Arca lui Noe* și *Ursulețul călător*, ambele din 1968), scriitorul revine cu poezii doar ocazional, răspândindu-le în revistele la care colaborează („Convorbiri literare”, „Contemporanul” ș.a.). Singura constantă a activității sale literare este constituită de epigrame, memorabile pentru iubitorii genului fiind încondeierile rimate, ironice, acide, la adresa lui Cincinat Pavelescu, dublate de replicile mult mai cunoscutului său unchi. Dintre traducerile, numeroase, pe care **P.** le-a realizat în anii ’50 conform politicii culturale a momentului, au fost date tiparului ca volume pagini din V. G. Korolenko, iar în 1968 și în 1971 poeme și fabule de Victor Sivetidis.

SCRIERI: *Pasărea paradisului*, Iași, 1939; *Arca lui Noe*, București, 1968; *Ursulețul călător*, București, 1968; *Versuri*, București, 1968. **Traduceri**: V.G. Korolenko, *Fără grai*, București, 1955 (în colaborare cu Isabella Dumbravă); Victor Sivetidis, *Măslinul*, București, 1968 (în colaborare), *Fabule*, București, 1971.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Sburătorul*, II, *209*; George Ivașcu, *„Pasărea paradisului”*, JL, 1939, 21; Ștefan Baciu, *Un vechiu tovarăș*, UVR, 1939, 26; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *819*, *Ist. lit.* (1982), *904*; Virgil Ierunca, *Puncte*, CAP, 1943, 2141; I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, 1970, *99–100*; Manu, *Eseu*, *341*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *647–648*; *Cei trei magnifici: Cincinat, Ion și Mircea Pavelescu*, îngr. George Corbu, George Zarafu și Mihai Sălcuțan, Râmnicu Sărat, 2002; Popa, *Ist. lit.*, II, *933*. ***Cs.B.***

PAVLICENCU, Sergiu (4.II.1949, Puhăceni, azi Anenii Noi), hispanist. Este fiul Domnicăi (n. Croitoru) și al lui Gheorghe Pavlicencu, țărani. Urmează școala primară și pe cea medie în satul natal, după care va absolvi Facultatea de Filologie a Universității „M.V. Lomonosov” din Moscova (1972), unde în 1987 își va lua și doctoratul cu o teză despre Juan Valera și tipologia romanului spaniol din secolul al XIX-lea. Laborant la cabinetul lingofonic al Facultății de Limbi Străine a Universității de Stat din

Chișinău (1972–1973), ulterior este lector la Catedra de literatură universală a aceleiași instituții, avansând conferențiar în 1989, profesor în 2003, șef al Catedrei de literatură universală (1993–2011). Între 1974 și 1976 a activat în Cuba în calitate de translator. Doctor habilitat (1998) cu teza *Receptarea literaturii spaniole în spațiul cultural românesc*, susținută la Institutul de Istorie și Teorie Literară (ulterior Institutul de Filologie) al Academiei de Științe din Republica Moldova, va fi aici, în perioada 1991–2011, cu intermitențe, cercetător științific superior, apoi cercetător științific coordonator. A debutat în revista „Cultura" la începutul anilor '70, iar editorial în 1990 cu volumul *Ca două gemene surori...*. Mai colaborează la „Literatura și arta", „Revista de lingvistică și știință literară", „Basarabia", „Sud-Est cultural", „Reverberații", „Anuar de lingvistică și istorie literară" (Iași), „Limba română", „Metaliteratură", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași" ș.a. Participă la colocvii și conferințe în România, Rusia, Spania.

P. semnează studii despre literatura universală și comparată, în special despre literatura spaniolă și latino-americană, despre relațiile literare româno–spaniole. Disociază probleme vizând stabilirea și studierea contactelor dintre literaturi, investigarea valorificării și a asimilării tradițiilor literaturii universale în operele scriitorilor români clasici și moderni, evidențierea celor mai importante modalități de receptare a valorilor din diverse peisaje culturale. Astfel, *Ca două gemene surori...* recuperează și aduce în atenție câteva „episoade spaniole" din biografia sau din scrierile lui Nicolae Costin, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, B. P. Hasdeu. Centrată pe analiză, monografia *Romancieri spanioli din secolul al XIX-lea* (1990) include prezentarea unor autori precum Fernán Caballero, José Maria de Pereda, Pedro Antonio de Alarcón, Juan Valera, Benito Pérez Galdós, Emilia Pardo Bazán, Armando Palacio Valdés, Blasco Ibáñez. Un studiu comparatist cu miză mai mare decât cel din 1990 este *Tentația Spaniei* (1999), care urmărește receptarea literaturii spaniole pe mai multe paliere: traduceri, interpretare critică și prezență sau asimilare în scrisul din spațiul românesc. În afara bunei cunoașteri a domeniului, hispanistului i s-a remarcat „certa disponibilitate pentru renunțarea la clișee ideologice" (Dan Mănucă), ceea ce a devenit și o premisă pentru o abordare modernă. Scopul cercetărilor sale este acela de a contribui la deschiderea posibilităților de interpretare atât a fenomenului literar, cât și a peisajului cultural mai amplu, fiind susținut de infrastructura documentară, de acumularea de informații cu privire la operele traduse într-o limbă sau în alta și la aria lor de difuzare. Este urmărită ceea ce Michel Foucault numea configurația interdiscursivă, adică respectarea integrității domeniului cultural, din care fac parte atât arta, cât și literatura. Este și centrul de greutate al cărții *Tranziția în literatură și postmodernismul* (2002), unde ideile, noțiunile din domeniul literar sunt circumscrise unei arii largi socioculturale. Și ca traducător **P.** a mers atât spre transpunerea din română în spaniolă (proza lui Ion Creangă, literatură populară), cât și spre realizarea unor versiuni în română din nuvelele lui Rafael Felipe, din eseurile lui Ortega y Gasset ș.a.

SCRIERI: *Ca două gemene surori...*, Chișinău, 1990; *Romancieri spanioli din secolul al XIX-lea*, Chișinău, 1990; *Receptarea literaturii spaniole în spațiul cultural românesc*, I–III, Chișinău, 1994–1996; *Receptare și confluențe*, Chișinău, 1999; *Tentația Spaniei*, Chișinău, 1999; *Tranziția în literatură*, Chișinău, 2001; *Tranziția în literatură și postmodernismul*, Brașov, 2002.

Repere bibliografice: Dan Mănucă, *Editorial basarabean*, RL, 1991, 17; Ileana Mihăilă, *„Romancieri spanioli din secolul al XIX-lea"*, RITL, 1992, 1–2; Alexandru Burlacu, *„Infidelitatea" unui hispanist fidel*, CF, 2000, 1–3; Eleonora Hotineanu, *„Tentația Spaniei"*, „Synthesis", 2000–2001; Victoria Baraga, *Despre literatura de tranziție*, „Metaliteratură", 2002, 5; Lucia Țurcanu, *„Tranziția în literatură și postmodernismul"*, „Semn", 2003, 3–4; Ana Bantoș, *Aspecte ale cercetării comparatiste: perspective basarabene*, „Metaliteratură", 2004, 9; Anatol Gavrilov, *„Tranziția în literatură" și „Tranziția în literatură și postmodernismul"*, RLSL, 2005, 4–6; Burlacu, *Texistențe*, I, *168–176*; Șleahtițchi, *Cerc, 134–137*; *Dicț. Chișinău, 402–403.* ***S.P., A.Bn.***

PAVLOVICI, Florin Constantin (14.III.1936, Concești, j. Botoșani), prozator, traducător. Este fiul Haretei Pavlovici (n. Balan) și al lui Dionisie Pavlovici, învățători. Urmează școala primară în satul natal, liceul la Dorohoi și Facultatea de Filosofie, secția ziaristică, la Universitatea din București (1953–1958), făcând și studii de limba engleză (1966–1969) la aceeași universitate. Între anii 1959 și 1964 este deținut politic. După ieșirea din închisoare va lucra ca muncitor, funcționar, contabil (1964–1966) și ca redactor la Radiodifuziunea Română (1969–1998).

În *Tortura pe înțelesul tuturor* (2001; Premiul „Laurențiu Ulici” al Uniunii Scriitorilor) protagonist este **P.** însuși, arestat în 1959 sub acuzația că ar fi negat valoarea unei cărți a lui Zaharia Stancu, *Rădăcinile sunt amare*, că vădește „ploconire” față de literatura occidentală reacționară, în fine că ar fi participat la un complot studențesc contrarevoluționar. De la Uranus, Jilava, Salcia, Strâmba, Grindu până la penitenciarul Gherla acest element „dușmănos”, „ostil”, „descompus”, „complotist”, cum este etichetat de anchetatori și torționari, cunoaște toate formele de umilire, toată panoplia de „metode” folosite de aceștia. „Împărțitorii de dreptate” sunt abjecți, poltroni, cupizi, gardienii au o inepuizabilă fantezie în terorizarea deținuților. Scoși atât pe căldură sufocantă, cât și pe ger năprasnic la munci epuizante, cu puștile paznicilor ațintite asupra lor, cu câinii asmuțiți împotriva „trântorilor”, deținuții muncesc până la epuizare, sunt hrăniți cu ciorbă de murături, astfel că sunt stăpâniți de psihoza foamei, iar unii mănâncă șerpi, șoareci, șobolani („șobolan la proțap”), lucernă, în timp ce doctorul nu tămăduiește, ci e doar „expert în decese”. Intelectualii, care nu erau puțini și nu de mâna doua, fiindcă ei se numeau Alexandru Paleologu, Al. Zub, Al. Ivasiuc, I.D. Sîrbu, erau strașnic păziți, ca să nu își manifeste în vreun fel gândurile, să nu converseze, să nu-și arate cunoștințele, să nu uzeze de limbile străine pe care le cunoșteau. Însă ei izbutesc să își păstreze nealterată demnitatea și, ca să-și deghizeze nefericirea, țin în secret conferințe, schimbă idei. Al. Paleologu „își purta zeghea ca pe un costum de vacanță, iar conversația lui schimba baraca mizerabilă în salon”, Sergiu Al-George vorbea ca în templu, I.D. Sîrbu ca într-o aulă universitară, iar Al. Ivasiuc conferenția strălucitor în timpul unor marșuri forțate. Conversația în limbi străine era delict, instrumentele de scris erau și ele socotite delict, iar hârtia scrisă sau tipărită era vânată. Mai târziu, la Gherla, s-a admis o singură lectură, a „Scânteii”, ca mijloc de reeducare. Întreaga narațiune dovedește talentul special al autorului, mizând pe ironia amară. *Tortura pe înțelesul tuturor* rămâne, cum s-a spus, împreună cu *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt și cu *Închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid, „o extraordinară operă de referință”, scrisă „cu un imens talent literar” (Nicolae Manolescu). Cea de-a doua carte a lui **P.**, *Frica și pânda* (2009) evocă încercările de reinserție ale fostului deținut politic care până să fie încadrat la Redacția culturală a Radiodifuziunii Române, mai întâi provizoriu, pentru a i se verifica dosarul, a fost constrâns să accepte munci umilitoare. Este evocată acum o altă lume, a cenzorilor (cu numele lor real) și a tipurilor de cenzură, a redactorilor versificatori de lirică militant-declamatoare, unul dintre ei certat cu lectura, însă având „o strălucită cultură de cârciumă”, a colaboratorilor dispuși oricând să citească pe post orice li se cerea (Demostene Botez, Victor Eftimiu, Virgil Carianopol ș.a.), în fine lumea securiștilor din Radio, unul amintindu-i lui **P.** de comandantul lagărului de la Salcia. Deși eliberat la 1 februarie 1964 din închisoarea de la Gherla, fostul deținut, în care Securitatea băgase spaima, are mereu vise legate de pușcărie, își visează torționarii de parcă nu s-ar fi despărțit „nici o clipă de ei”, visează că evadează și că este prins, își visează anchetatorul gata să-l lovească pentru că citise ceva. O carte tulburătoare, un excelent document. **P.** a tradus din literaturile de limbă engleză, versiunile lui netrecând neobservate, ca în cazul tălmăcirii romanului *Americanul* de Henry James, căreia Nicolae Manolescu îi aprecia claritatea și rafinamentul.

SCRIERI: *Tortura pe înțelesul tuturor*, Chișinău, 2001; ed. 2, București, 2011; *Frica și pânda*, București, 2009. **Traduceri:** Herbert Read, *Originile formei în artă*, pref. Dan Grigorescu, București, 1971; Shirley Ann Grau, *Trece condorul*, București, 1975; Henry James, *Americanul*, București, 1980, *Între două tărâmuri*, 1980; John Cheever, *Orașul visurilor spulberate*, București, 1983.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Un american la Paris*, RMB, 1981, 20 ianuarie; Al. Mihalcea, *O excepțională frescă a Gulagului românesc*, RMB, 2002, 19 ianuarie; Liviu Grăsoiu, [*Florin Constantin Pavlovici*], CL, 2002, 3, LCF, 2002, 25; Florin Lăzărescu, *Căldura ochiului de sticlă*, TP, 2002, 3; Ruxandra Cesereanu, *„Tortura pe înțelesul tuturor”*, ST, 2002, 4; Grete Tartler, *„Tortura pe înțelesul tuturor”*, „Ziua literară”, 2002, 29 iulie; Claudiu Constantinescu, *Tratat de arheologie penitenciară*, DM, 2002, 499; Georgeta Drăghici, *„Tortura pe înțelesul tuturor”*, JL, 2002, 13–20; Mircea Iorgulescu, *Enciclopedia „bandiților”*, „22”, 2002, 661; Ecaterina Ionescu, *Galaxia torturii*, „Memoria”, 2002, 40–41; Săndulescu, *Memorialiști*, *325–332*; Nina Negru, *Lecturi dușmănoase*, „Ex Ponto”, 2003, 9; Titus Vîjeu, *Eterul și eternul*, București, 2003, *195–196*; Cristea-Enache, *București*, *686–694*; Manolescu, *Istoria*, *1439–1441*; Andrei Bodiu, *Despre demnitatea suferinței*, T, 2012, 8. ***I.D.***

PĂCALĂ, gazetă satirică apărută la București, săptămânal, între 16 iunie și 15 noiembrie 1860.

Atacurile repetate împotriva guvernului, cu mijloace satirice dintre cele mai diverse, între care invectiva era un procedeu des întrebuințat, aduc darea în judecată a redactorului Pantazi Ghica și suspendarea periodicului. Prin iunie 1861 **P.** ar fi reapărut, dar numărul nu s-a păstrat, iar în anul 1865 Pantazi Ghica încearcă, fără succes, să scoată o nouă serie. Ușurința la scris a redactorului și-a găsit un bun câmp de acțiune în **P.** Se critică hotărârile administrației, se parodiază discuțiile din Cameră sau stilul gazetarilor adverși. Umorul, cam greoi, rezultă mai ales din calambururi și din stâlcirea numelor proprii, dar se apelează și la caricaturizarea excesivă, cu referiri la defectele fizice, reale sau imaginare, ale celor vizați. Cronici, glume, varietăți umoristice, un „consiliu al mandarinilor" (acest gen de satiră va fi desăvârșit de B. P. Hasdeu), relatări de fapte diverse se adaugă versurilor, schițelor, reportajelor și articolelor privind literatura (*Despre autori*, *Teatrul*) sau politica (*Schițe politice moderne. Fiziologia patriotismului*, *Ce este opinia publică*). Superioară, poate, sub raport literar gazetei „Nichipercea" a lui N. T. Orășanu, **P.** se situează sub nivelul acesteia în ceea ce privește atitudinea politică. O fabulă, *Atelajul eterogen*, publicată de Gr. Alexandrescu la 17 septembrie 1860, este prima sa colaborare poetică după încercarea la care îi fusese supusă sănătatea în vara aceluiași an. ***R.Z.***

ANULU I — 1860. N° 1. SĂMBATA 16 IUNIU.

PĂCALĂ.

JURNAL UMORISTIC

Il n'y a que les petits esprits qui craignent les petits écrits. (Beaumarchais).

PROGRAM.

Gerant și Redactor responsabil PANTAZI GHICA.

PĂCALĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 4 februarie 1941 şi 24 februarie 1944. Director: Virgiliu Slăvescu. Revistă de satiră şi umor, **P.** îşi expune în articolul-program, redactat în versuri, intenţiile: „Să dezgheţ morocănoşii cu giumbuşuri şi minciuni,/ Să împrăştii norii grijei, ce s-a pripăşit în lume,/ Dăruind cu prisosinţă duhul viu al unei glume". De altfel, pe frontispiciul fiecărui număr, în loc de subtitlu, apăreau următoarele versuri: „La drum, române, ia cu tine/ O snoavă, două, nu uita!/ Aşa-i de veacuri firea ta/ Şi uneori îţi prinde bine!", cărora după intrarea României în război li s-a adăugat o strofă: „Dar când la Patria Română/ Râvneşte hidra bolşevică/ Nesăţioasă şi păgână/ Ia şi o armă, că nu strică!". La rubrica „Marii umoriști români" se reproduc scrieri ale lui I.L. Caragiale, Alceu Urechia, George Ranetti, Al. Cazaban, G. Topîrceanu, Cincinat Pavelescu, Urmuz, Haralamb G. Lecca ş.a. Dintre contemporani sunt prezenţi Mircea Pavelescu, A.C. Calotescu-Neicu, George Voevidca, Petre Bellu, N. Georgescu-Cocoş, I. Gr. Perieţeanu, Tudor Măinescu, Al. Bilciurescu, Const. Rîuleţ, Leonida Secreţeanu, Eugen Barbu. Alte rubrici permanente: „Calea Victoriei", „Foileton", „Dicţionar francez–român", „Teatru în miniatură", „Foaie verde", „Fraze pentru un roman". Revista publică anecdote literare, epigrame, catrene, fabule, proză umoristică, poezii, umor străin – traduceri din Alphonse Allais, A.P. Cehov, Mark Twain ș.a. O schimbare radicală în conţinutul revistei se produce începând cu numărul din 28 iunie 1941, când actualitatea politică devine predominantă (războiul, neînțelegerile dintre Aliaţi, dictatura lui Stalin, primele victorii ale Germaniei naziste etc.). Precizând că „râsul nu e sinistru și nu a fost niciodată", directorul respinge, în același număr, acuzațiile lui Vladimir Streinu privind inactualitatea revistelor de umor (*Reviste umoristice*). Numărul ulterior va inaugura o suită de editoriale care imaginează o emisiune a postului de radio Moscova (peste 59 de „emisiuni speciale"), redactate într-o originală limbă „româno–rusă" şi având următorul final: „*Păcală* balşoi pezevengski gazetă. Niet credevaite şto citaite./ Desfundanie!". Desenele şi caricaturile sunt semnate de Nicol, Aurel Petrescu, George Voinescu ş.a. ***I.R., L.Bc.***

PĂCĂŢIAN, Teodor V. (28.XI.1852, Ususău, j. Arad – 11.II.1941, Sibiu), ziarist, autor de versuri, prozator. Este fiul Elenei (n. Deheleanu) și al învățătorului Vasile Păcățian. A urmat gimnaziul la Lugoj și liceul la Arad, apoi a funcționat o vreme ca notar comunal în județul Timiș. Debutează cu încercări literare în „Familia" (1872), ulterior publică în „Amicul familiei", „Foaia literară", „Noua bibliotecă română" ș.a. Stabilindu-se la Timișoara, devine ziarist profesionist și scrie mult timp la „Luminătoriul" și „Dreptatea" (sub pseudonimele Brutus și Luca Drugă). În 1885 fondează săptămânalul „Timișana" (unde semnează și T. Odor; revista va fi continuată de „Gazeta poporului"). Ca redactor responsabil al „Tribunei" de la Sibiu, publică aici articole semnate Delacerna. În 1901–1902, 1904–1917 este directorul „Telegrafului român", iar din 1919 scoate „Gazeta oficială" a Transilvaniei. A mai colaborat la „Transilvania", „Societatea de mâine", „Gazeta ilustrată", „Tribuna" (Cluj) ș.a. A editat o culegere de documente parlamentare ale românilor ardeleni – *Cartea de aur sau Luptele politice naționale ale românilor de sub Coroana ungară* (I–VIII, 1903–1915), apreciată și premiată, și a întocmit un studiu, *Jertfele românilor* (1923), cu privire la sacrificiul ostașilor din Transilvania și Banat în Primul Război Mondial. Activitatea în slujba acestor idei i-a adus însă și șapte procese de presă soldate cu închisoare și amenzi.

Unicul volum de poezii al lui **P.**, *Flori de toamnă* (1882), cuprinde un fel de meditații elegiace, cu tristeți inexplicabile și dor de moarte. Sunt versuri livrești și superficiale, sufocate de o expresie comună, ca și cele erotice sau patriotice. Poezia sa a fost aspru criticată de unii contemporani, ca un rău exemplu de imagini, idei și limbă, ceea ce, pare-se, l-a făcut pe autor să renunțe și să încerce proza. Publică numeroase schițe umoristice și istorioare în diferite periodice, mai cu seamă în calendarele sibiene apărute între anii 1906 și 1936, unele texte fiind incluse și în culegerea colectivă *Un ceas de șezătoare poporală* (1927). Ultima colaborare (din „Calendarul «Tribuna Ardealului»", 1941) este *Pățania lui badea Spiridon*, o reușită povestire populară axată pe demonstrarea incapacității bărbatului de a rezista la insistențele curiozității feminine. Cunoscând limba germană, **P**. a localizat o dramă după E. Raupach – *Sâmbăta morților* (1906). A tradus câteva lucrări juridice și politice de Rudolf Ihering, John Stuart Mill, F. Holtzendorff. Postum, în 2012, s-a publicat și o biografie a lui Iosif Gall, om politic, jurist, cu o contribuție însemnată și în domeniul cultural, și în cel al educației. Ca ziarist și prozator, **P**. are meritul de a fi participat la lupta pentru drepturi a românilor din Transilvania și de a fi contribuit la dezvoltarea interesului lor pentru cultură.

SCRIERI: *Flori de toamnă*, Timișoara, 1882; *Jertfele românilor*, Sibiu, 1923; *Visul lui badea Simion, Când ceasul bate treisprezece*, în *Un ceas de șezătoare poporală*, Sibiu, 1927, *49–64*; *Un mecenat român: dr. Iosif Gall*, îngr. Ovidiu Emil Iudean, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** John Stuart Mill, *Libertatea*, Sibiu, 1899; E. Raupach, *Sâmbăta morților*, Sibiu, 1906; G. S. Petrov, *Calea spre Dumnezeu*, Sibiu, 1909.

Repere bibliografice: Miron Pompiliu, *„Flori de toamnă"*, CL, 1883, 10; Mefisto, *„De pe la noi"*, F, 1899, 17; Chendi, *Scrieri*, I, *316–320*; Gh. Cardaș, *Teodor V. Păcățian*, PAU, *302–305*; I. Lupaș, *Teodor V. Păcățianu*, Sibiu, 1941; Elena Dunăreanu, *Calendarele românești sibiene (1793–1970)*, Sibiu, 1970, *passim*; Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, 1977, *126–136*; *Dicț. lit. 1900*, *666–667*; Horia Stanca, *Teodor V. Păcățian*, T, 1990, 9; Cornel Sigmirean, *Teodor V. Păcățianu: o viață de cărturar*, Târgu Mureș, 1996. ***C.T.***

PĂCURARIU, Dim. [Dimitrie] (9.III.1925, Şcheia, j. Suceava – 18.I.2002, București), istoric și critic literar

Este fiul Xeniei (n. Lucaciu) și al lui Isaia Păcurariu, țărani. După ce urmează Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava (1937–1944) și Liceul „Mihai Viteazul" din București (1944–1945), va absolvi în 1949 Facultatea de Filologie a Universității din Cluj. Funcționează ca profesor la Liceul „Gh. Barițiu" din Cluj (1949–1950), bibliotecar la Biblioteca Academiei Române (1951–1954), iar din 1953 intră ca asistent la Catedra de istoria literaturii române a Facultății de Filologie a Universității din București, unde va deveni profesor (1969, obținând și docența în același an), șef de catedră (1968–1979) și decan al Facultății de Limba și Literatura Română

(1967–1975). În 1962 își susține doctoratul cu Tudor Vianu, cu teza *Ion Ghica*, cea dintâi monografie exhaustivă dedicată prozatorului. Predă limba, literatura, istoria și civilizația poporului român la Universitatea Sorbona din Paris (1963–1964) și ține cursuri, ca profesor invitat, la Universitatea din Viena (1965–1967). Între 1990 și 2002 este decanul Facultății de Filologie de la Universitatea Hyperion din București, unde fondează seria *Comunicările „Hyperion"* (I–XI, 1992–2002), rod al unei susținute activități didactice, încununată cu titlul de profesor onorific al Academiei Internaționale de Învățământ de pe lângă UNESCO (1999). A debutat în 1942 cu poezii în cotidianul „Viața", publicând în anii următori poezii și proză în ziarul „Bucuria", în revistele „Bucovina literară", „Fapta" ș.a. Mai târziu va colabora la „Luceafărul", „România literară", „Literatorul", „Synthesis", „Revue de littérature", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Revista de istorie și teorie literară", „Quaderni dell'umanesimo" (Roma) ș. a.

P. a debutat ca istoric literar specializat în secolul al XIX-lea cu ediția Ion Ghica, *Documente literare inedite* (1959), rezultat al unor valoroase cercetări în arhive românești și străine. A publicat apoi, în colaborare cu Paul Cornea, *Curs de istorie a literaturii române moderne* (1962; Premiul Ministerului Învățământului). Preocupările de istorie literară precumpănesc în micromonografiile *D. Bolintineanu* (1962), *Ion Ghica* (1965) și *Al. I. Odobescu* (1966), prima continuată de *O carte și șapte personaje* (1976, în colaborare cu Claude Pichois), cuprinzând, pe baza unui bogat material inedit, comentarii despre poeziile lui Bolintineanu din *Brises d'Orient*, apreciate în epocă de Philarète Chasles și Théodore de Banville. **P.** a consacrat mai multe lucrări apariției, etapelor și manifestării unor direcții literare în cultura română. Cu o informație temeinică în domeniul istoriei culturii, *Clasicismul românesc* (1971), reluată în *Clasicism și tendințe clasice în literatura română* (1979), analizează, din perspectivă evolutivă, preluarea și adaptarea clasicismului de către scriitorii români, studiind dăinuirea tipologiei clasice până în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Paginile din *Clasicism și romantism* (1973), *Studii și evocări* (1974), *Scriitori și direcții literare* (I–II, 1981–1984) aduc precizări și clasificări de natură istorico-literară și teoretică privitoare la opere, personalități, tendințe literare. Bun cunoscător al secolului al XIX-lea, **P.** a alcătuit ediții din scrierile lui Andrei Mureșanu, D. Bolintineanu (despre care a realizat și o antologie critică, *Dimitrie Bolintineanu interpretat de...*, 1974), a prefațat numeroase ediții ale unor scriitori clasici și romantici, a coordonat și a elaborat articole pentru *Dicționar de literatură română. Scriitori, reviste, curente* (1979) și a inițiat volumele colective *Eminescu după Eminescu* (1978), în care sunt incluse comunicările prezentate la un colocviu organizat în 1975 la Paris, și *Comparatismul azi* (2000). Din 1990 perspectiva comparatistă se extinde și se adâncește în lucrările lui **P.** În *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor* (1990; Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române) el abordează, mai întâi din punct de vedere teoretic, problematica unei ramuri importante a criticii literare, tematologia sau *Stoffgeschichte*, disociind între temă (domeniu general-abstract), motiv (concretizare a temei sub un aspect tipic) și mit (structură deschisă, modificabilă în funcție de epocă și de personalitatea artistului). Câteva studii ample, solide, sistematice ilustrează în istoria literaturii universale și românești evoluția și filiația unor motive, tema istorică în romantism, care capătă cu totul alte semnificații decât în epocile anterioare ori decât în perioada postromantică, precum și destinul unor motive literare privilegiate, cum ar fi avariția sau seducătorul, ori al miturilor moderne despre viteză și mașinăriile inventate de tehnica deplasării. Fără intenția unor exemplificări exhaustive, dar cu o erudiție susținută agreabil, eseurile din cartea *Despre timp și spațiu în literatură* (1994) își propun „o seamă de reflecții asupra modului în care e gândit timpul și spațiul" îndeosebi în creațiile dramatice, de la tragicii greci la teatrul modern și contemporan (Gerhard Hauptmann, Henrik Ibsen, August Strindberg, Jean Giraudoux, Eugene O'Neill, Henri de Montherlant, Eugen Ionescu, Friedrich Dürrenmatt ș.a.). În prima secțiune este analizată tendința de concentrare la regulile faimoaselor unități și contestările lor în diferite momente și literaturi. A doua secțiune are în vedere tendința contrarie, de evadare din cadrul spațial și temporal, ca aspirație umană de a depăși limitele duratei terestre, implicând totodată teoria metempsihozei, a reîncarnărilor succesive în alte spații și în alte timpuri, tot atâtea călătorii imaginare în trecut și în viitor, precum și în zone miraculoase. Altă lucrare a lui **P.**, *Curente literare românești și context european* (1998), cercetează o preocupare permanentă a

literaturii române: sincronizarea cu marile curente și idei europene. Clasicismul, barocul, rococoul, romantismul, realismul, naturalismul sunt recuperate cu oarecare întârziere în spațiul cultural românesc, procesul de sincronizare – susține criticul – înfăptuindu-se complet abia în secolul al XX-lea, în plină epocă interbelică. Pornind de la o perspectivă istorică, pe care, de altminteri, nu o abandonează vreodată, studiile lui **P.** se remarcă prin probitate, pasiune pentru valorizarea detaliului revelator, discernerea sensurilor imuabile în evoluția fenomenului literar, iar în ultima perioadă de activitate prin integrarea progresivă a dezbaterii teoretice și a disponibilităților oferite de orientarea comparatistă.

SCRIERI: *Curs de istoria literaturii române moderne* (în colaborare cu Paul Cornea), București, 1962; *D. Bolintineanu*, București, 1962; *Ion Ghica*, București, 1965; *Al. I. Odobescu*, București, 1966; *Clasicismul românesc*, București, 1971; *Clasicism și romantism*, București, 1973; *Studii și evocări*, București, 1974; *O carte și șapte personaje* (în colaborare cu Claude Pichois), București, 1976; *Clasicism și tendințe clasice în literatura română*, București, 1979; *Dicționar de literatură română. Scriitori, reviste, curente* (în colaborare), București, 1979; *Scriitori și direcții literare*, I–II, București, 1981–1984; *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, București, 1990; *Despre timp și spațiu în literatură*, București, 1994; *Curente literare românești și context european*, București, 1998; *Din povestirile lui Anton Păduraru*, Craiova, 1998; *Poeme simple (1942–1945)*, Craiova, 2000. **Ediții, antologii:** Ion Ghica, *Documente literare inedite*, pref. edit., București, 1959; Andrei Mureșanu, *Poezii și articole*, pref. edit., București, 1963; *D. Bolintineanu interpretat de...*, pref. edit., București, 1974; *Eminescu după Eminescu*, pref. edit., Iași, 1978; *Comparatismul azi – Le Comparatisme aujourd'hui – The Comparatism Today* (în colaborare), ed. trilingvă, București, 2000. **Traduceri:** Claude Pichois, *Literatură și progres. Viteză și viziune a lumii*, pref. și postfața trad., București, 1982.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *„Ion Ghica”*, CNT, 1965, 32; Eugen Simion, [*Dim. Păcurariu*], GL, 1966, 47, R, 1975, 1; Perpessicius, *Alte mențiuni*, III, *185–195*; Ov. S. Crohmălniceanu, *„D. Bolintineanu”*, RL, 1969, 32; Piru, *Varia*, I, *35–38*, *105–107*; Ciobanu, *Panoramic*, *275–279*; Mihai Drăgan, *„Clasicism și romantism”*, CRC, 1973, 48; D. Micu, *„Clasicism și romantism”*, CNT, 1974, 2; Dan Simonescu, [*Dim. Păcurariu*], RL, 1977, 9, ALA, 1991, 83; Marin Mincu, *Colaborare și sincronizare*, LCF, 1977, 28; Constantin Ciopraga, *„Clasicism și tendințe clasice în literatura română”*, LL, 1980; Al. Săndulescu, *O carte despre clasicismul românesc*, RMB, 1980, 30 septembrie; Mihai Dascal, *Critica universitară*, RL, 1981, 45; Piru, *Ist. lit.*, *546*; Lucian Chișu, *Eseistica literară neeuclidiană. Dim. Păcurariu despre spațiu și timp în literatură*, L, 1995, 15; Nicolae Rotund, *Dialoguri indirecte*, Constanța, 1996, *165–174*; Nicolae Rotund, *Incursiuni critice*, Constanța, 1997, *182–187*; Ovidiu Ghidirmic, *Dimitrie Păcurariu și modelul sadovenian*, R, 1999, 4; *Dicț. esențial*, *624–626*; Libuše Valentová, Jiři Nasinec, *Slovník rumunských spisovatelů*, Praga, 2001, *176–177*; Alexandru Niculescu, *Un profesor, un istoric literar: Dimitrie Păcurariu (1925–2002)*, JL, 2002, 5–10; *In memoriam*, în *Comunicările „Hyperion”*, XI, București, 2002, *307–315*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *571–577*; Nicolae Cârlan, *Dim. Păcurariu, o amintire perenă*, „Bucovina literară”, 2010, 3; Micu, *Mileniu*, *350–353*. ***Al.H.***

PĂCURARIU, Francisc (2.I.1920, Teaca, j. Bistrița-Năsăud – 13.IV.1998, București), prozator, poet, eseist, traducător

Este fiul Mariei (n. Szabo) și al lui Efrim Păcurar, cizmar. Își începe învățătura în comuna natală și din 1932 urmează Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj, luându-și bacalaureatul în 1940. În „Luceafărul”, revista liceului, îi apar în 1938 primele încercări literare – versuri și comentarii critice. După Dictatul de la Viena, urmează cursurile Facultății de Medicină a Universității „Francisc Iosif I” din Cluj, din octombrie 1940 până în martie 1943, când studenții români sunt alungați din universitate. În aceeași perioadă lucrează în redacția cotidianului „Tribuna Ardealului”, aflat sub direcția lui Emil Hațieganu, fiind prezent aproape număr de număr cu articole, eseuri, versuri. Concomitent, colaborează la „Săptămâna” din Bistrița, „Universul literar”. Debutează în volumul colectiv *Versuri din Transilvania de Nord*, editat la Cluj în 1941, prima lui carte fiind *Psalmii neliniștii*, apărută în 1942. Tot acum publică două eseuri în albumele *Raoul Şorban* și *Petre Abrudan*. După alungarea trupelor de ocupație germano-ungare, **P.** a fost redactor responsabil al săptămânalului „Înfrățirea” din Târgu Mureș (1944–1945). Revine la Cluj și încearcă să-și termine studiile de medicină (fără succes, în cele din urmă). Participă la strădania de a se înființa o

nouă revistă literară, colaborează la câteva publicații efemere, interzise de cenzură: „Abecedar literar", „Veac 20", „Antologia primăverii", lucrează ca redactor la „România liberă" și la „Lupta Ardealului", scrie în „Lumea", „Contemporanul", „Revista literară". Angajat la Direcția Generală a Presei și Relațiilor Culturale din Ministerul Informațiilor, va fi trimis în 1948 la Legația Română din Budapesta, în calitate de consilier cultural și de presă. În scurt timp direcția este trecută la Ministerul Afacerilor Externe, în cadrul căruia **P.** va lucra până în 1975, cu diferite însărcinări: consilier cultural și de presă la ambasadele României din Budapesta (1948–1953), Belgrad (1956–1957) și Roma (1958– 1959), șef de misiune diplomatică în Argentina și Uruguay (1959–1963), în Grecia și Cipru (1968–1973), funcționar superior în minister, conducând Direcția de Relații cu Presa (1963–1968) și Direcția de Cultură și Presă (1973–1975). A fost secretar executiv al Comisiei Naționale pentru UNESCO (1975–1976), ulterior pensionându-se din motive medicale și dedicându-se exclusiv literaturii. Mai colaborează la „Tribuna", „România literară", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Luceafărul", „Transilvania", „Cronica"ș.a.

Scriitor care se manifestă în poezie, proză și eseu, activitate unitară prin constanța preocupărilor de fond, **P.** a debutat ca poet, ipostază pe care a confirmat-o și în anii maturității depline – *Priveliștile lumii (*1967), *Omul bântuit de cuvinte* (1980) ș.a. Lirica sa se plasează în linia poeziei moderne a epocii, cu tematică existențială – eul liric explorează motive precum trecerea, dispariția, împăcarea cu eternitatea, dar degustă și savoarea cotidianului, a aparent neînsemnatului –, păstrând și elemente tradiționale din poezia ardeleană. I s-a reproșat absența tensiunii lirice, dar i-a fost remarcat timbrul egal al vocii poetice. Mult mai viguroase sunt proza și eseistica lui. După o primă carte de proză – *Furtună sub Detunata* (1957), amplă „povestire istorică" de evocare a unui episod din lupta minerilor din Zlatna la câteva decenii după răscoala lui Horea –, **P.** a dat un ciclu romanesc format din cinci volume care, relativ independente, se articulează într-o ambițioasă frescă social-istorică: *Labirintul* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Timpul și furtunile* (1978; Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR), *Tatuajele nu se lasă la garderobă* (1982), *Geneza* (1983) și *Întâlnirea* (1989). Prozatorul a desemnat, la un moment dat, sintagma „Timpul și furtunile", titlul unuia dintre romanele componente, drept generic al întregului ciclu și, probabil, proiecta augmentarea acestuia (*Întâlnirea*, care încheie seria, este prezentat astfel drept „cartea întâi" a unui roman). Pe de altă parte, *Ultima călătorie a lui Ulise* (1976), deși comportă tangențe tematice cu narațiunile ciclului, nu face parte din acesta. În masivul său demers romanesc **P.** și-a propus să exploreze cu ajutorul ficțiunii (susținută de o solidă documentare) procesele prin care istoria înrâurește destinele individuale și, deopotrivă, să reconstituie, prin scrutarea amănunțită, convergentă a unor destine individuale, marile convulsii istorice. Prin evocarea biografiilor a trei intelectuali ardeleni din generații succesive, în *Geneza* sunt recuperate evenimentele din Transilvania începând din epoca revoluției din 1848–1849 până în perioada interbelică. *Timpul și furtunile* investighează evenimente și situații din anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial, *Labirintul* este povestea calvarului unui intelectual român rămas în Clujul anilor 1940–1944, în vreme ce *Întâlnirea* evocă epopeea militară a eliberării Ardealului de Nord în toamna anului 1944, iar în romanul *Tatuajele nu se lasă la garderobă* acțiunea e situată în perioada postbelică, cu toate că abundă referirile la trecut și evocările unor evenimente anterioare. În general, autorul reconstituie cu pregnanță anii celui de-al Doilea Război Mondial, cu cortegiul lor de evenimente tragice (ororile stăpânirii horthiste și szalasiste în Transilvania de Nord, pogromul de la Iași, catastrofele și suferințele provocate de războiul propriu-zis pe Frontul de Răsărit sau în alte împrejurări). Fresca epică e focalizată prin personaje-reflectori, ale căror solilocvii și dezbateri lăuntrice sunt esențiale pentru motivarea narațiunii. Nu vigoarea epică este însușirea de căpetenie a acestei proze, ci arborescența și bogăția comentariului. „Carnația" existențelor individuale în istorie este restituită plauzibil, cu arta mânuirii elementelor de culoare. Romancierul practică un tezism moderat, propunând personaje în cele din urmă viabile literar. Recurge la o varietate de procedee și tehnici narative proprii modernității, în cadrele unui demers structural realist și cu rol edifiant, subordonat unui mesaj moral având, desigur, și motivație conjuncturală. Eseistica lui **P.** privește trei domenii, ilustrate cu intensitate diferită. Primul, abordat în tinerețe, este cel al comentariului de artă plastică. Al doilea, frecventat consecvent o perioadă

de timp, este circumscris culturii sud-americane: *Introducere în literatura Americii Latine* (1965), *Schițe pentru un portret al Americii Latine* (1966), *Scriitori latino-americani* (1966), *Nepoții șarpelui cu pene* (1967), *Profiluri hispano-americane contemporane* (1968), *Individualitatea literaturii latino-americane* (1973), precum și traducerile din *Antologia literaturii precolumbiene* (1973; Premiul Asociației Scriitorilor din București), amplă prezentare a credințelor mito-religioase din spațiul precolumbian, un adevărat eveniment editorial. Ambasador în țări sud-americane, scriitorul a simțit imboldul – soldat cu rezultate valide – să devină și un „ambasador" al culturii latino-americane în conștiința publicului din România. De această misiune, asumată din proprie inițiativă, s-a achitat prin lucrări care atestă stăpânirea unei informații bogate și adecvare stilistică. Contribuțiile sale au avut rol de pionierat, recomandând – pentru prima oară în mod sistematic și cuprinzător – atenției cititorului român valori literare până atunci prea puțin sau deloc cunoscute. Sunt puse în circulație nume de scriitori contemporani, mulți dintre ei încă netraduși în românește, sunt avansate considerații interesante despre realitățile latino-americane, dincolo de cele strict culturale sau literare. Un alt filon eseistic, cel vizând istoria, abordat în *Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor. Paralelisme, interferențe, convergențe și contradicții în cursul istoriei* (1988; volumul al doilea a rămas în manuscris), se situează, în parte, în continuarea tematicii din romane. Nu e vorba de o operă de istoric, ci de meditația unui scriitor în marginea istoriei, cu implicare personală (ca ardelean, ca martor al dramelor provocate de istorie în anii '40, ca bun cunoscător al culturii maghiare) și, totodată, cu recurs abundent la documente și la alte izvoare istorice. Militant decis al cauzei românești, martor și trăitor al unor evenimente tragice, **P.** refuză retorica agresivă a șovinismului, manifestându-se cu echilibru ca un susținător al armoniei și colaborării interetnice.

SCRIERI: *Psalmii neliniștii*, Bistrița, 1942; *Raoul Şorban*, Cluj, 1942; *Petre Abrudan*, Cluj, 1942; *Laudă singurătății*, Cluj, 1944; *Furtună sub Detunata*, București, 1957; *Introducere în literatura Americii Latine*, pref. Miguel Angel Asturias, București, 1965; *Schițe pentru un portret al Americii Latine*, București, 1966; *Scriitori latino-americani*, București, 1966; *Nepoții șarpelui cu pene*, București, 1967; *Priveliștile lumii*, București, 1967; *Profiluri hispano-americane contemporane*, București, 1968; *Ochean simplu*, București, 1972; *Individualitatea literaturii latino-americane*, București, 1973; *Labirintul*, Cluj-Napoca, 1974; *Răzvrătirea desenatorului de cercuri*, Cluj-Napoca, 1974; *Ultima călătorie a lui Ulise*, Cluj-Napoca, 1976; *Solstițiu de iarnă*, Cluj-Napoca, 1977; *Timpul și furtunile*, București, 1978; *Omul bântuit de cuvinte*, Cluj-Napoca, 1980; *Tatuajele nu se lasă la garderobă*, București, 1982; *Geneza*, Cluj-Napoca, 1983; *Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor. Paralelisme, interferențe, convergențe și contradicții în cursul istoriei*, București, 1988; *Întâlnirea*, București, 1989; *Întoarcerea*, pref. Aurel Rău, Cluj-Napoca – Bistrița, 2009. **Traduceri:** *Antologia literaturii precolumbiene*, îngr. și pref. trad., București, 1973.

Repere bibliografice: Emil Giurgiuca, *Versuri din Transilvania nordică* , „Dacia", 1942, 8; Emanoil Bucuța, *Pietre de vad*, III, București, 1943, *369–370*; Edgar Papu, *„Introducere în literatura Americii Latine"*, GL, 1965, 39; Darie Novăceanu, [*Francisc Păcurariu*], CNT, 1965, 51, 1967, 2; Felea, *Reflexii*, *191–194*; Nicolae Manolescu, *„Priveliștile lumii"*, CNT, 1969, 7; Poantă, *Modalități*, *70–75*; Felea, *Secțiuni*, *150–154*; Al. Balaci, *„Antologia literaturii precolumbiene"*, CNT, 1974, 5; Nicolae Balotă, *Glose la poezia lui Francisc Păcurariu*, F, 1974, 9; Mircea Iorgulescu, *„Ochean simplu"*, LCF, 1974, 40; Laurențiu Ulici, *„Labirintul"*, CNT, 1974, 42; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Demersul unei conștiințe lucide*, RMB, 1975, 21 februarie; Tudor-Anton, *Ipostaze*, *105–111*; Ardeleanu, *Mențiuni*, *109–122*; Munteanu, *Jurnal*, II, *258–262*, III, *67–70*; Zaciu, *Lancea*, *69–73*; Băileșteanu, *Refracții*, *172–184*; Tomuș, *Mișcarea*, *196–204*; Poantă, *Radiografii*, I, *38–41*; Felea, *Aspecte*, III, *26–34*; Cistelecan, *Poezie*, *112–113*; Mircea Popa, *Istoria așa cum a fost*, TR, 1988, 30; Florin Constantiniu, *Convergențe și contradicții*, VTRA, 1988, 8; Miko Ervin, *Solidaritate invincibilă*, TR, 1988, 36; Cristea, *A scrie*, *151–156*; Simuț, *Incursiuni*, *53–60*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *649–652*; Gheorghe Neagu, *Calendar de inimă românească*, „Oglinda literară", 2006, 57. ***N.Br.***

PĂDUREANU, Ion Bujor (10.XII.1934, Tâmpa, j. Hunedoara – 21.VII.2017, București), prozator, poet. Își începe școala în satul natal (1940–1945), urmând apoi Şcoala Normală din Deva (1945–1952) și Facultatea de Filologie, secția română–istorie, din cadrul Universității din București (1954–1959). Un timp lucrează ca învățător sau profesor în localitatea hunedoreană Toplița (1953–1954, 1959–1962), ulterior fiind profesor de limba română și istorie la diverse școli din București. Colaborează la „Luceafărul", „Tribuna", „Steaua", „Viața românească", „Vatra", „România literară" ș.a.

P. debutează în revista „Luceafărul" (1967) cu povestirea *Cetatea* și își publică în 1968 primul volum de proză, *Frumoasa cocoșată*, caracterizat prin alăturarea unui limbaj stângaci, excesiv poetizat, și a celui de sorginte țărănească. Titlurile indică frecvent conținutul povestirii – *Pădurea*, *Povestea fânului*, *La noi la Pădureni*, *Sfade*, *Vorbele drumului* –, fiind puncte de reper în ceea ce privește subiectele alese pentru a evoca lumea satului. Narațiunea este eliptică, fără amănunte și fără un fir epic bine definit, iar personajele sunt vagi, în orizontul ales punându-se accentul când pe realități propagandistice, precum fenomenul „școlarizării la sate", când pe întâmplări erotice unde predomină spectaculosul: castrări, violuri, pedepsirea femeilor adultere etc. De multe ori textul este un monolog prin intermediul căruia se încearcă ilustrarea mentalității țărănești: „niciodată nu piere omu' cu scaun la cap". Prozatorul, altfel capabil să imprime instantaneelor sale un ritm alert și să revitalizeze cotidianul, face abuz atât de metafore, cât și de cuvinte și expresii regionale și scade valoarea textului prin adăugarea unei încărcături inoportune, mitice sau fantastice, ca în *Ion Mortu*. Următoarea carte, *Discuții din priviri* (1971), cuprinde, așa cum mărturisește autorul, „false note de călătorie", o vizită în Franța provocându-i reflecții privind viața, moartea, dragostea, adevărul, fericirea, speranța. Interesat de peisajul citadin, ca și de viața satelor, **P.** va încerca să rețină, caleidoscopic, cât mai multe impresii din spațiul francez: *Louvre*, *Povești lyoneze*, *Amiens sau Mulțumim pentru speranță*, *Verdun*, *Reims* etc. Şi aici maniera metaforică e adesea exagerată, descripțiile cedând locul unui lirism retoric. Până și un roman, *Interogatoriu la iubire* (1972), va avea aceleași caracteristici ținând de tenta lirică, la care se adaugă înscrierea într-o tematică abordată fals, agreată în epocă: lupta comuniștilor împotriva legionarismului. Antiteza bine–rău e fără nuanțe, fie ea ilustrată prin intermediul unor personaje simbolice (Oamenii și Umbrele Verzi). Poveste a prizonierului „nr. 113", profesor-doctor și imagine a Vindecătorului, capturat de Umbra-Uliu, acțiunea, extrem de schematică și tendențioasă, se va desfășura între capturarea profesorului, urmată de torturile la care este supus de către Umbre, și salvarea acestuia de către comuniști, concluzia fiind vădit conjuncturală și de un patetism rizibil. Era în ordinea firească a lucrurilor ca **P.** să aibă și o producție lirică abundentă, ale cărei trăsături se vor contura chiar din volumul *Poemele pădurii* (1973): metaforizarea excesivă a banalului, utilizarea febrilă a versificării retorice, preluarea unor elemente din doina sau din balada populară, vădind o propensiune mai degrabă întârziat sămănătoristă decât clasicizantă. Mitizarea „ținutului pădurenilor", prezentă și în scrierile în proză, imaginea și simbolistica pădurii ca spațiu al unei cosmogonii a iubirii, interpretarea sensului vieții și al morții prin prisma anotimpurilor sunt teme dominante în aceste versuri cu aer aproape întotdeauna vetust. Pădurea revine ca laitmotiv de-a dreptul obsesiv chiar din titlurile poeziilor: *Valuri de pădure*, *Pădure ascunsă*, *Crești, pădure, și te-ndeasă*, *Ochi de pădure* etc. Şi versurile din *Imperiul iubirii* (1980) sau din *Poeme mirate* (1986) se vor încadra între aceleași limite, aducând note patriotarde și mai apăsate, plasate oportunist în contextul politic al epocii. În ciuda banalității și a versificației facile, există la **P.** câteva metafore, unele repetiții și linii melodice fericite.

SCRIERI: *Frumoasa cocoșată*, București, 1968; *Discuții din priviri*, București, 1971; *Interogatoriu la iubire*, București, 1972; *Poemele pădurii*, București, 1973; *Chemare din adâncuri*, București, 1974; *Frunzele pământului*, București, 1974; *Umbra Zimbrului*, București, 1977; *Constelația ziditorului*, București, 1979; *Imperiul iubirii*, București, 1980; *Încolțirea cuvintelor*, București, 1981; *Poeme mirate*, București, 1986; *Criza sentimentelor*, București, 1990; *Poezii*, București, 1994.

Repere bibliografice: Sorin Titel, *„Discuții din priviri"*, RL, 1971, 47; Marian Popa, [*Ion Bujor Pădureanu*], SPM, 1971, 51, AFT, 1973, 4; Dan Medeanu, *„Interogatoriu la iubire"*, CNT, 1972, 21; Alexandru Ruja, *„Interogatoriu la iubire"*, O, 1972, 6; Emil Manu, *„Interogatoriu la iubire"*, AST, 1972, 11; Adrian Popescu, *„Poemele pădurii"*, ST, 1973, 13; Daniel Dimitriu, *Naturaliști, caligrafi și alții. Ion Bujor Pădureanu, „Frunzele pămîntului"*, CL, 1974, 6; M.N. Rusu, *Poezia previzibilă*, AFT, 1977, 9; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *415*; *Lit. rom. cont.*, I, *536*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *652–653*. ***C.Dt.***

PĂLTĂNEA, Pompiliu (28.VII.1889, Brăila – 1956, Paris), critic literar, dramaturg, prozator, traducător. Este fiul Anetei și al lui Ioan I. Păltănea, mic negustor; prenumele la naștere: Ovidiu Pompiliu. Absolvent, în 1908, al Liceului „N. Bălcescu" din Brăila, apoi urmează Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, luându-și licența în 1912, cu specializarea filologie modernă. După ce i se publică în 1903 o poezie în

suplimentul pentru copii al „Adevărului", debutul său ca prozator are loc în 1909, în „Vieața nouă", revistă în care va rămâne un colaborator constant, productiv, luările sale de poziție calificându-l drept un discipol al lui Ovid Densusianu. Sub același patronaj, scoate, alături de Titu Dinu, săptămânalul literar „Farul" în 1912. Mai colaborează la „Noua revistă română" și la „Adevărul de duminică", unde folosește pseudonimul Rebus-Brăila. Înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, merge la Paris, pentru studii în vederea unui doctorat (pe care nu-l va încheia), apoi devine atașat de presă pe lângă Ambasada României în Franța. Între 1917 și 1921 este membru în comitetul de direcție al periodicului „Românul. Journal hebdomadaire franco–roumain". După război va studia în capitala Franței , reluând pregătirea doctorală, din nou nefinalizată. În 1920 și 1921 este redactor-șef al săptămânalului „Le Courrier franco–roumain, politique, économique et littéraire", editat de Cincinat Pavelescu. Colaborează la „Mercure de France", „Je suis partout", fiind în același timp corespondent extern al cotidianului bucureștean „Universul". Primește Legiunea de Onoare în grad de Cavaler (1920), apoi de Ofițer (1927). Este coorganizator al celui de-al XVI-lea Congres al Presei Latine (București, septembrie 1927), fapt pentru care i se acordă, în Spania, Crucea Ordinului Meritului. În 1940 devine secretar general al Asociației Presei Străine din Franța, iar din 1944 președinte al Federației Ziariștilor Străini din Franța. În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, până la 1 octombrie 1944, este secretar principal de presă al Legației Române la Vichy. După război rămâne în Franța, publicând în presa emigrației române. În 1948 figurează ca membru fondator al Asociației Jurnaliștilor Români din Străinătate. În 1949–1952 era între principalii susținători ai revistei „Chemarea", iar în 1952 scoate, alături de Constantin Arsene, un număr amplu din „Almanahul pribegilor români", conceput ca o „istorie concentrată a literaturei și culturei române". A semnat și Pompiliu Păltânea.

În serialul *Adevăr și legendă*, publicat în „Vieața nouă" între 1914 și 1916 și adunat într-un volum postum, în 2012, **P.** încearcă să susțină importanța istorică a simbolismului în spațiul culturii române. Eseul reia, la distanță de decenii, eforturile lui Jean Moréas și ale altor militanți de a apăra simbolismul de stigmatul „decadenței", referindu-se la contextul local. Informația este bogată, fiind citate în special referințe franceze, pe care criticul le stăpânește competent. Argumentele nu pot fi, totuși, altele decât cele ale teoreticienilor francezi din anii 1880. Autorul devine original atunci când susține caracterul „național" și înnoitor al curentului în cultura română și caută să fixeze o identitate ideologică a simbolismului, prin delimitare față de „naționalismul demagog" și de „țărănismul sectar". Citând ideile filosofice ale lui Henri Bergson și Alfred Fouillée, el reafirmă, pe de o parte, ideea fluidității vieții sufletești și necesitatea de a-i găsi acesteia o nouă expresie, iar pe de altă parte, ideea energiei vitale a noului secol, deschis progresului tehnic. Astfel, simbolismul ar însemna nu numai o apropiere a poeziei de specificul ei, ci și o democratizare a artei, care ar ajunge, în acest fel, pe înțelesul oricărui „suflet impresionabil", ceea ce e o exagerare naivă. „Panteismul" unor simboliști francezi ar dovedi umanitarismul simbolismului în genere. În esență, curentul – crede **P.** – nu e numai intelectualist și citadin, ci și vitalist și progresist. Ajuns aici, criticul se lansează în afirmații riscate, precum existența unei înrudiri între simbolism și folclor, socialism sau iubirea creștină. Argumentația studiului suferă și din cauza faptului că singurul teoretician român și singurul poet din care se dau citate este Ovid Densusianu; mai sunt menționați, pasager, Mihail Cruceanu, Eugeniu Sperantia, Al.T. Stamatiad, I.M. Rașcu, Ion Minulescu, Al. Gherghel ș.a. În ipostaza de dramaturg, **P.** publică mai întâi *Gaudeamus* (1911), farsă „din viața studențească", jucată pe scenă în același an de Societatea Studenților în Litere; efectul comic este dat de vioiciunea cu care sunt schimbate replici scurte și paradoxale. Atmosfera destinsă a acestui text bonom, fără pretenții, îngăduie și strecurarea unor ironii la adresa prejudecăților față de simbolism. În 1912 scriitorul semnează volumul *Triptic dramatic*, alcătuit din *Darul muzelor, Fugind de Charybdis* și *Jocul zeilor*, concept plin de ambiție, vrând să ilustreze psihologii complicate și determinisme sociale ce manipulează resorturile intime ale personajelor. De fiecare dată intriga, artificială, compromite țesătura dramatică. Sunt propuse conflicte neverosimile, de felul celui din *Darul muzelor:* un mariaj este nefericit din cauza bizareriei soțului, gata să se vadă înșelat ca să își poată dori soția. *Jocul zeilor* urmărește tribulațiile unui personaj care își propune, cinic, să o seducă pe mama prietenului său, pentru a-i

mărturisi, în final, acestuia că „zeii” implacabili ai antagonismelor de clasă l-au obligat să acționeze astfel. Prozele lui **P.** nu au fost adunate în volum, fiind publicate între 1909 și 1919 doar în „Vieața nouă”: *Robii unei himere*, *Destăinuirea unui mort*, *Concert nupțial*, *Impresiile unui convertit* ș.a. Mai izbutită este *Povestea frumoasei Psyche* (1912), istoria iubirii unui băiat de nouă ani pentru păpușa surorii sale mai mari. Zbaterea sufletească a copilului e relatată pe un ton grav, fiind exclusă ironia, chiar și aceea blândă, ca la Ionel Teodoreanu. Accentul cade îndeobște pe decorația stilistică a relatării, pe incantația frazei, încețoșând înțelesul. Scriitorul nu are vocație epică, iar atmosfera misterioasă nu poate suplini deficiențele de construcție, motivarea insuficientă a conflictului sau lipsa de fundament a pretențiilor filosofice. Durabile cu adevărat sunt rezultatele activității de traducător a lui **P.**, care a realizat, în colaborare cu Titu Dinu, versiuni ale unor scrieri din latină (Horațiu, Plaut) și franceză (Maurice Maeterlinck). *Satirele lui Horațiu* (1911; Premiul Academiei Române), transpuse în metru original, au vioiciune și autenticitate.

SCRIERI: *Gaudeamus*, București, 1911; *Triptic dramatic. Darul muzelor. Fugind de Charybdis. Jocul zeilor*, București, 1912; *Adevăr și legendă*, îngr. și introd. Dumitru Vlăduț, Timișoara, 2011. **Traduceri:** Horațiu, *Satirele lui...*, București, 1911 (în colaborare cu Titu Dinu); Plaut, *Comediile lui...*, București, 1912 (în colaborare cu Titu Dinu); Maurice Maeterlinck, *Pasărea albastră*, București, 1912 (în colaborare cu Titu Dinu).

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, *81–88*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *135–139*; Nicolae Lascu, *Horațiu în literatura română*, GR, 1935, 11–12; Predescu, *Encicl.*, *627*; Bote, *Simbolismul*, *154–159*, *221–225*, *235–237*; Eugeniu Sperantia, *Amintiri din lumea literară*, București, 1967, *136*, *141*, *144*; *Poeți de la „Vieața nouă”*, introd. Dumitru Micu, București, 1968, *285*, *287–289*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *743*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *653–654*; Pamfil Șeicaru, *Scrieri din exil*, I, îngr. I. Oprișan, București, 2002, *375–384*; Manolescu, *Enciclopedia*, *36–37*, *69*, *154–155*; Angela Chiriac, *Pompiliu Păltănea, critic literar, prozator, dramaturg, traducător, ziarist*, „Ex libris” (Brăila), 2012, 1. ***Ș.A., D.Mn.***

PĂMÂNTEANUL, gazetă politică și literară apărută la București, de două ori pe săptămână, între 3 iulie și 25 septembrie 1839. Era editată pentru a combate poziția lui I. Heliade-Rădulescu în problemele limbii literare. Un Petre Înlesnitoru, pseudonim care ar putea să îl ascundă pe Cezar Bolliac sau pe Grigore Alexandrescu, critică exagerările etimologiste și inconsecvența lui Heliade în raport cu părerile susținute în prefața gramaticii lui de la 1828. Bolliac publică aici versuri, începând cu *O patimă*, apoi balada *Maria din Bezdat* și alte poezii erotice. O scriere în proză cu caracter satiric, *Cele dintâi ceasuri de petrecere ale unui domnișor*, îi aparține lui S. C. Boerescu. Un A. D. comentează situația creată, periodic, de inundarea Bucureștilor prin revărsările Dâmboviței. Din Byron, sub titlul *Bonivard la Şilon*, traduce M. C. (Constantin Moroiu), iar A. Poenaru colaborează cu tălmăcirea unei serii de povestiri despre școală, reunite sub titlul *Exempluri asupra iubirii de patrie.* Transpunerea unei lungi nuvele, *Balul vițe-legatului* de M-me Charles Reybaud, îi aparține lui Enrich Winterhalder, viitorul colaborator al lui C. A. Rosetti. ***R.Z.***

PĂMÂNTUL NOSTRU, publicație apărută la Călărași de la 1 iunie 1932 până în aprilie–mai 1944; la început iese de trei ori pe lună, iar din 1942 ritmul devine bilunar. Din 16 aprilie 1933 titlul rămâne „Pământul”. Redactor și director-proprietar este Eugen Cialâc, nominalizat pe prima pagină a ziarului din 4 iunie 1933, până la acel moment articolele fiind fără semnătură sau publicate cu pseudonimele Omul de pe stradă, Spic ș.a. În *Cuvântul înainte* se arată că intențiile acestei „gazete cinstite” dintr-un „județ în care foile de șantaj abundă” urmăresc „să fie un sprijinitor de fiecare clipă al agriculturii și al plugarului mare sau mic, singurul factor de producție al organismului nostru social”, „să fie în același timp un prieten al tuturor claselor sociale și apărătorul intereselor negoțului, industriei și meșteșugarilor, care nu pot însă progresa, dacă pătura de bază a țării – plugărimea – este năpăstuită și istovită”. Într-o notă din 1 noiembrie 1932 se elimină eventuala confuzie cu „organul Uniunii Agrare”, tipărit la București, „cu același titlu ca al foii noastre”. Odată cu numărul 37–38/1933 se acordă atenție actualității editoriale prin cronica literară ținută de J.G. Vasiliu, cuprinzând scurte prezentări ale cărților de Fl. Rădulescu, *Din țara visului*, Eugen Relgis, *Bulgaria necunoscută*, Mihai Tican-Rumano, *Misterele continentului negru.* Centrul de greutate culturală stă însă în studiile de istorie locală, alcătuite de dr. Pompei Samarian (*Ceva din trecut*, ulterior titlu de rubrică fixă, *Ciuma din 1829 în Călărași*, *Călărașii acum 100 de ani*, *Ciuma din 1829 în județul Ialomița*). Lui J.G. Vasiliu îi aparțin și rubricile de informație

asupra noilor apariții literare, mai întâi „Breviar", apoi, începând cu 11 decembrie 1933, „Vitrina", preluată din 6 august 1934 de Eugen Cialâc, iar din 1942 de A. M. Elefterescu și Vasile Ion I. Bocan. Periodicul se declară, prin vocea lui J.G. Vasiliu, „pătruns de imensul rol ce-l are literatura în viața unui popor ca cel românesc, care și-a căutat întotdeauna reazăm în înțelepciunea cuminte a slovii". În deceniul 1933–1943 **P.** se transformă dintr-o gazetă în care cultura locală își găsește spațiu de publicare într-un ziar local deschis către cultura națională. Se publică poezii de Mircea Streinul, Ion Th. Ilea, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Sanda Movilă, Const. Rîuleț, Ștefan Baciu, Agatha Grigorescu-Bacovia, Vasile Militaru, proză de Coca Farago, Teodor Scarlat, Neagu Rădulescu, Anton Holban (fragment inedit din *Ioana*), Panait Istrati (fragment din *Ciulinii Bărăganului*), texte de teatru precum *Omul din Maroc* de Isaiia Răcăciuni, impresii de călătorie de Radu Cosmin ș.a. Sunt realizate interesante anchete, între care *Rosturile publicațiunilor de provincie*, *Scriitorii – despre ei și despre carte*, *Editorii noștri ne spun*, *Puncte cardinale*, *Romanul românesc* ș.a., toate izbutind să adune răspunsuri de la numeroși scriitori și critici de prim rang. La rubrica „Vitrina" apar semnalări însoțite de mici comentarii asupra lui Panait Istrati, Mircea Eliade, Dragoș Protopopescu, Perpessicius, E. Lovinescu ș.a.. **P.** găzduiește articole de Mircea Eliade (*Literatura de provincie*, în care se afirmă emfatic „Cred că nu s-a făcut cunoscut, încă, geniul adevărat al provinciei literare", fiind indicată soluția unui „*jurnal intim* de provincie") sau de Octav Șuluțiu (*Abundența literară*, îndreptat împotriva „unora cari au început să se sperie de proporțiile pe care le ia literatura română", cu o concluzie drastică asupra inapetențelor vremii: „nu se scrie mult, ci se scrie bine. În schimb se citește puțin"). ***C.M.B.***

PĂMÂNTUL ROMÂNESC, publicație care apare la București, lunar și apoi anual, „sub conducerea unui comitet studențesc", între 1941 și 1945. Prim-redactor este Victor Isac, iar redactor responsabil Aurelian Rădulescu; începând cu numărul din 15 mai 1941, „închinat Revoluției naționale", Aurelian Rădulescu ocupă funcția de redactor responsabil, Victor Isac fiind secretar de redacție. Rubricile permanente ale celor treizeci și două de pagini cuprind: editorialul redacției; un grupaj pe teme ideologice („Perspective"), la care colaborează constant Mihail Fărcășanu (*Instinctul și voința de libertate*, *Libertate și Naționalitate*, *Regăsirea omului*, *Lupta pentru personalism*), Octavian Iliescu, Romulus Anastasescu, Alexandru Covaci, Dan Lăzărescu; „Litere alese", unde apar proze de Aristița Gabrielescu, poezii de Jean Dorin (*Spleen*), Valentin Georgescu (*Snagov*), Felix Anadam (Geo Dumitrescu scria sub acest pseudonim) (*Filă de cronică*), Valentin Enescu Stâlpeni (*Nunta fratelui meu*, *Oștenii Crucii*); un grupaj intitulat „Cronica", subdivizat în categoriile „Recenzii", „Cronica literară", „Cronica politică". Cronica literară este scrisă de Virgil Ierunca, autor al unor articole despre *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu (8/1941) și *Arta prozatorilor români* a lui Tudor Vianu (9/1941), în care apără „elefantul creației călinesciene" de „cruciada de larve" („G. Călinescu, care nu a întârziat să ridice conștiința estetică românească pe plan universal, așa cum alți oameni de bine luptă – în alte domenii – pentru ridicarea conștiinței naționale, se vede obiectul de ofensă al unor inși care și-au făcut din materia lor cenușie focarul de confuzii contagioase pentru toți predispușii la non-rațiune") și laudă necondiționat, în formulări pitorești, cartea lui Vianu (remarcând „asasinatul comis de autor împotriva acelui didacticism reumatic pe care îl practică toți candidații la nemurire"). Numărul 8 aduce în plus rubrica de revistă a presei, „Alfabet", ținută tot de Virgil Ierunca, și lista celor mai importanți membri ai cenaclului studențesc al revistei: Virgil Ierunca, Nicolae Jianu, Marin Sârbulescu, Dan A. Lăzărescu, Aristița Gabrielescu, Jean Dorin, Remus Țețu ș. a. De la numărul 15/1942 până la numărul 18/1945, **P.r.** propune o structură redacțională modificată – director: Aurelian Rădulescu; comitetul de redacție: Gheorghe Bumbești, Paul Dimitriu, Victor Isac, Romulus Anastasescu, Dan A. Lăzărescu, Mihail M. Tigoianu. Ritmul devine anual. Dintre temele abordate pot fi citate *Omagiu culturii franceze*, *Cultura germană și italiană*, *Transilvania*, *Anglo-saxonii.* Spațiul alocat ideologiei se rezumă la o rubrică, maximum două („Cronica ideilor", „Actualități"), în schimb se lărgește substanțial interesul acordat fenomenului cultural internațional. Participă la dosarele tematice Basil Munteanu (*Viziunea franceză a omului*), Mihail Fărcășanu (*Ideile politice ale Franței*), Dan A. Lăzărescu (*Teatrul francez*, *Scurtă privire asupra politicii britanice*), Pia Fărcășanu (*Arta franceză*), Virgil Ierunca (*Centenarul lui*

Mallarmé), Remus Țețu (*Considerațiuni despre spiritualitatea germană*), George Sbârcea (*Spre o nouă înțelegere a lui Pirandello*), I. Diaconescu-Tismana (*Benedetto Croce*), D. Drăghicescu (*Anglo-saxonii și misiunea lor planetară și cosmică*), Alice Voinescu (*Realismul și idealismul shakespearian*), Petru Comarnescu (*America pe care au ignorat-o mulți europeni*), Sandu Tzigara-Samurcaș (*Ariel britanic*) ș.a. Se remarcă traducerile din poezia germană – Stefan George, Hugo von Hofmannsthal, Rainer Maria Rilke – realizate de Ion Pillat; din *Cântecul Nibelungilor* transpune Virgil Tempea, Radu Teculescu din Ezra Pound, iar Ioan D. Pătrașcu din versurile lui Gabriele D'Annunzio (*Semănătorii*) și ale lui Giovanni Pascoli (*Miezul nopții*, *Orfanul*). ***C.M.B.***

PĂRERI CRITICE, publicație apărută la București în 1916, dar datată 1 aprilie – 1 iulie 1915, ca buletin al Societății Critice, condusă de Mihail Dragomirescu. În cuvântul introductiv Dragoș Protopopescu precizează că Societatea Critică are „ca punct de plecare principiile metodei estetice în critică, iar ca țintă stabilirea – pe cât se poate – a unor valori obiective în literatura noastră curentă". În sumar sunt incluse opt dări de seamă asupra ședințelor societății (comunicări și discuții), unde sunt prezentate mai multe cărți sau teme: Raul Teodorescu, *„Ringala", dramă istorică în 5 acte de Victor Eftimiu*, Paul I. Papadopol, *Revista „Poezia" dirijată de Const. T. Stoika*, Barbu Solacolu, *Poezia simbolistă din „Noua revistă română"*, Dragoș Protopopescu, *„Bisericuța din Răzoare" de Gala Galaction* ș.a. ***A.-M.B.***

PĂRERI LIBERE, publicație apărută la București, săptămânal și apoi bilunar, între 21 martie 1929 și 24 martie 1932, apoi între 7 martie și 18 noiembrie 1936. Revista are o orientare liberală, cu evidentă susținere pentru Vintilă Brătianu și I. Gh. Duca. Din primul număr articolele merg până la pamflet și caricaturizare la adresa național-țărăniștilor lui Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod, Ion Mihalache, Mihai Popovici, a alianței la guvernare dintre Constantin Argetoianu și Nicolae Iorga. Contribuie I.N. Fințescu (*Politica internă*), C.A. Tătăranu (*Vremuri noi*), George M. Sescioreanu (*Parlamentul demisionaților în alb*), Seb. Șerbescu (*Minoritățile la Geneva*), Val. Mugur (*În jurul Pascaliei*), Al. Alexandrini (*Leaderul tuturor majorităților*), H. Aznavorian (*În republica sovietelor*), Const. C. Zamfirescu (*Legea comercializării*) ș. a. Se întrevede o posibilă constituire a unor rubrici: „Menajeria parlamentară", „Răsfoind revistele", „Note săptămânale". La numărul 4, în cadrul articolului lui I. N. Fințescu *Între blocuri și bisericuți*, se fac primele precizări legate de profilul publicației: „Un mănunchi de prieteni publicăm revista politică săptămânală «Păreri libere». Unii dintre noi suntem înregimentați în Partidul Național Liberal". Aceste informații vor fi completate în articolul *După un an* de H. Aznavorian, în deschiderea numărului 19/1930, unde se precizează că revista, în fond „manifestarea tineretului în Partidul Liberal", a fost „scoasă cu mijloace proprii", la inițiativa unui grup de liberali din noua generație, dornici de schimbare a modului de a face politică în România reîntregită: „Scopul nostru n-a fost să doborâm idoli, ci să ne afirmăm cu întreaga noastră individualitate, în interesul și pentru sprijinirea acțiunii politice a unui partid"; „Dorim o îndulcire a luptelor politice. Prea se macină inutil energiile creatoare". Cu numărul 27/1930, rubricile se diversifică: „Cronica politică" de C. A. Tătăranu, „Economice" de C.C. Zamfirescu, „Externe" de N. Furculescu, „Interne" de Al. Alexandrini, „Cronica dramatică"/ „Teatru" de Val. Mugur. Din 29 ianuarie 1931 **P.l.** afișează subtitlul „săptămânal politic, economic, artistic și literar", iar formatul devine cel de ziar în patru pagini; de la 19 noiembrie 1931 subtitlul va fi concentrat în „săptămânal politic – economic – cultural". Toate aceste modificări sunt considerate de George M. Sescioreanu, în editorialul *Activitatea noastră*, drept „îmbunătățiri", fiind păstrată totuși politica editorială: „Ca și în trecut, în coloanele «Păreri libere» vom examina toate problemele politice, economice și financiare, fără prejudecăți și fără patimă, călăuziți numai de interesul țării". Pagina a doua primește genericul „Literatură – Artă – Muzică – Teatru"; pe lângă rubrica de teatru a lui Val. Mugur, mai figurează „Cronica muzicală", scrisă de Radu N. Cioculescu, tablete culturale de Ion Marin Sadoveanu (*Pulberea din imagini*, în care combate „apolitismul" izolaționist francez și susține „arta militantă" din zonele de influență germanică, remarcabilă prin „imagini încărcate cu o pulbere explozivă", care „se adresează deopotrivă și muncitorului, și intelectualului"; *Începuturile criticei dramatice la noi*), „Cronica literară" semnată de Horia Oprescu, un articol de N.N. Tonitza (*Cuvinte fără ifose despre pictura bizantină*), un pamflet de Tudor Mușatescu

(*Cronicarul dramatic. Compunere*) ș.a. La pagina a patra rețin atenția comentariile politico-ideologice ale lui Alfred Solacolu, de la „Cronica externă”, și C.V. Gerota (*Spre stânga*). Treptat, zona de critică a adversarilor politici își mărește volumul, intensitatea și asprimea atacurilor – ținta predilectă fiind N. Iorga, cel care „își gâdilă slăbiciunile la Paris”, deși este autorul „Falimentului, mare tragedie națională”, reprezentată în „Regatul Românesc, la Teatrul de paiațe, cu persoanele: Yorick Bufonul – Autorul, Cetățeanul turmentat – C. Argetoianu, Burghezul gentilom – Munteanu Râmnic, Avarul – Vasilescu Carpen, Voevodul Țiganilor – Ștefănescu Amza ș.a.”. Revista atrage și colaborarea unui poet, Al. Robot. În numărul 47/1931 Radu N. Cioculescu combate, în *Imperiul lui Hitler*, național-socialismul („un diletantism cabotin și inconștient, în fața căruia se prosternă a treia parte a poporului german, nepolitic prin definiție, care după douăsprezece ani de la război n-a găsit încă mijloacele să-și axeze năzuințele colective pe un făgaș de realități imediate, ci se complace a naviga între Scylla comunismului și Charibda hitlerismului, fără să aibă măcar scuza unui donquichottism, care poate fi îngăduit sau presupus fascismului mussolinian, de caricaturală factură”). Numărul 1/1932 marchează o etapă nouă, revista reușind de-a lungul timpului, conform afirmațiilor lui C. Gerota din articolul *La popasul celor 3 ani*, „să formeze și să mărească împrejurul ei un grup de tineri solidar uniți în gândire și vederi, o gardă, pe care modestia, să nu mă oprească a o numi de onoare, la dispoziția partidului și a șefului, pentru paza adevăratului crez democratic liberal”, „a demarcat printr-o barieră netedă și aparentă lumea profitorilor de pleiada luptătorilor”. Pagina a doua își schimbă denumirea, devenind „Viața culturală”; după câteva numere își reia însă vechea titulatură. Adversitățile se păstrează, iar în numărul 5/1932 fotografia lui N. Iorga, care ilustrează articolul *Confiscarea „Calendarului”*, apare cu legenda „Călăul” (în sensul de „Călăul presei”). Din martie 1936 **P.l.** revine în actualitatea publicistică: „... în maturitatea gândirei politice, ne reîntoarcem către cititorii noștri fideli, cari au urmărit scrisul nostru dela primele începuturi, atât de tineresc atunci”, se scrie în editorialul redacției (*După un popas...*), care arată că revista intenționează să fie vocea „unei generații de luptă și de rezistență în fața derutei generale”. Pagina a doua este repartizată rubricii „Litere și artă”, având subsecțiunile „Vitrina” (cu scurte semnalări ale aparițiilor editoriale, ținută de Tzapuc), „Plastica”, „Scena”, ambele asigurate de Ion Zurescu, „O carte pe săptămână” (semnează Eugen Victor). Scriitorii români importanți, precum Liviu Rebreanu, G. Ibrăileanu, sunt discutați de Yves., care urmărește agenda aniversărilor, comemorărilor, dar și necrologurile. De la numărul 3/1936 se introduce „Cronica literară”, de alcătuirea ei ocupându-se Eugen Ionescu (autorii analizați sunt poeții Radu Boureanu, Emil Botta, iar în numărul 6 semnatarul rubricii comentează pe marginea scrierilor lui Constantin Noica), iar ulterior fiind scrisă de Eugen Victor, care prezintă romanul lui Mircea Eliade *Huliganii*. La 18 noiembrie 1936 **P.l.** se definește doar ca „bilunar politic, economic, social”, revine la formatul de caiet, fiind administrată de ziarul „Viitorul”; în funcția de secretar de redacție apare Ion Zurescu. Revista își încetează însă apariția. ***C.M.B.***

PĂRPĂUȚĂ, Radu (25.II.1955, Tomești, j. Iași), prozator, publicist, traducător. Este fiul Augustinei (n. Surdu) și al lui Ioan Părpăuță, cântăreț bisericesc. Începând din anul1962, face școala în comuna natală. Se înscrie la Liceul Militar din Câmpulung Moldovenesc, unde nu rămâne decât un trimestru, din cauza unui vot de blam cu avertisment pe linie de UTC fiind exmatriculat. Între 1971 și 1975 urmează în Iași cursurile Liceului „Emil Racoviță” și apoi pe cele ale Facultății de Filologie, secția rusă–română, de la Universitatea „Al. I. Cuza” (1976–1980). După terminarea facultății a lucrat ca profesor la școlile din satele Buda și Burdusaci, județul Bacău, precum și la școli din comuna Tomești. Din 1987 până 1990 a fost documentarist, bibliotecar și traducător la un institut de cercetare de pe lângă CUG Iași. Ulterior a fost o vreme ghid turistic. Scrie la mai multe ziare și reviste. A fost redactor, redactor șef-adjunct și redactor șef al revistei „Timpul”, unde în 1990 a debutat cu un reportaj. Primul volum de proză, *Învierea muților*, i-a apărut în 2004, fiind distins cu Premiul pentru debut al „Ziarului de Iași”. A fost membru al grupării literare Club 8. Începând din 1991, a tradus îndeosebi din limba rusă peste cincizeci de volume de istorie, filosofia istoriei, religie, literatură, optând pentru autori precum Lev Tolstoi, Dmitri Merejkovski, Nicolai Berdiaev, Daniil Harms, Ines Rodena ș.a. Este prezent între cele 28 de nume

incluse în antologia *oZone friendly. Iași. Reconfigurări literare* (2002).

P. este un povestitor din stirpea unor scriitori precum Ion Neculce, Ion Creangă, Calistrat Hogaș, Al. O. Teodoreanu sau Mihail Sadoveanu, legat nu numai prin tiparele narative, dar și prin tematică și limbaj de tradiția moldavă de la finele secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea. Miza prozelor sale scurte ține și de resuscitarea, conservarea și mai dreapta prețuire a unei lumi specifice, a satului și târgului moldovenesc, cu tot ceea ce le alcătuiește identitatea: mentalități, limbaj, obiceiuri culinare, simboluri, credințe etc. Scrisul său are un program consecvent, acela de a deveni un vehicul al memoriei culturale, de a ajuta tradiția să meargă mai departe. Nu e vorba de spontaneitate, deși adesea, stilistic, oralitatea domină textul; e vorba mai degrabă de un efort livresc, de plasarea conștientă (și riscantă) într-o direcție care începe prin Costache Negruzzi și își găsește momentul culminant în gruparea de la „Viața românească" și mai ales la Sadoveanu. Aceste modele obligă la mult rafinament, la un soi de estetizare densă și cerebrală a narațiunii, care nu e la îndemâna oricui. Una dintre strategiile logice ale autorului este, prin urmare, situarea textului la limita memorialisticii. Ca și proza de secol XIX, povestirile lui **P.** valorifică sau dau impresia că ar valorifica experiențe proprii: naratorul își punctează mereu calitatea de martor, personajele par oameni reali, cu stare civilă, vecini, neamuri, colegi, decupați ca atare, laolaltă cu poveștile lor demne de a fi consemnate. Numai că biografemele nu sunt prioritare, autorul nu privește către sine și nu se așează în ce îl interesează este să reconstituie cât mai fidel o „halcă" din trecut, să o fixeze ca parte a memoriei comunitare. El e un cronicar al lumii pe care i-a fost dat să o cunoască, pe care o evocă adesea cu nostalgie, în fine, este un povestaș care are datoria de a nu lăsa uitarea să se aștearnă peste cele vechi. De aceea, una din mizele textelor sale este reprezentativitatea: ele aduc în prim-plan situații, cutume, coduri uitate, personaje cât mai specifice lumii evocate. De peste tot străbate atașamentul autorului față de aceasta. Cititorul asistă la un adevărat spectacol lingvistic orchestrat prin diferite expresii și ziceri de sorginte populară sau regională. Tonul relaxat, jovialitatea expunerii și bucuria scrisului contrastează în unele situații cu o anumită dimensiune tragică a existenței. **P.** are un fel special de a-și construi fiecare „istorie". În respirația foarte scurtă a prozelor el are timp să își conducă narațiunile spre un orizont de așteptare al cititorului, pe care, la final, îl contrazice, îl ia în răspăr. Povestirile cu final neașteptat sunt cât se poate de verosimile, oricât de neobișnuite ar părea. Situațiile atipice expuse ca niște snoave sunt construite în așa fel încât dimensiunea fantastică să coexiste cu cea realistă într-o narațiune ludică sincopată. *Învierea muților* este o pastișă sadoveniană care reciclează nu numai stilul, ci și procedeele povestirii, transformându-l pe marele scriitor în personaj prin intermediul amintirii unui paznic de noapte. Parodia nu e însă acidă, ci admirativ-mimetică. Alt text, *O samă de măscări*, se plasează explicit în trena prozei lui Al. O Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, revalorificând limbajul lui Neculce, din care preia și personajele, altoit pe o tramă anecdotic-istorică. *La taifas*, un text sugestiv, reactualizează pofta de a povesti a personajelor lui Sadoveanu. Inserțiile elementelor care trimit la prezentul scrierii acestor „istorii" în fabulosul conturat de situațiile narative, dar și de limbaj, conduc la ideea că **P.** ar fi un scriitor postmodern atipic.

SCRIERI: *Învierea muților*, pref. Ovidiu Nimigean, Iași, 2004; *Giardinieri. Povestiri vechi și nouă*, Iași, 2012. **Traduceri:** Nikolai Berdiaev, *Filosofia lui Dostoievski*, Iași, 1992, *Sensul istoriei*, Iași, 1996; Ines Rodena, *Roza sălbatică*, Iași, 1994, *Și bogații plâng*, I–II, Iași, 1995; Dmitri Merejkovski, *Iisus necunoscut*, Iași, 2006; Lev Tolstoi, *Hagi Murad*, Iași, 2006; Daniil Harms, *Circul Chardame*, Iași, 2012, *Despre modul cum s-a împrăștiat un om*, Iași, 2012; Vasili Grossman, *Drumul*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Marina Mureșan, *Rusul altruist și cimitirul*, F, 1993, 5–6; Gruie Piticari, *„Învierea muților"*, ATN, 2005, 8; Mircea Păduraru, *Duhul lui Creangă. În Iași*, TP, 2005, 3; Daniela Liț, *Un postmodernist moderat*, VTRA, 2005, 5–6; Gabriel Horațiu Decuble, *„Învierea muților"*, „Tiuk", 2005, 10. ***Ș.A., B.C.***

PĂSCULESCU, Nicolae (20.XII.1869, Orlea, j. Olt – ?), culegător de folclor. După studii la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, devine profesor la Târgoviște (1899–1904), Brăila (1904–1905), Galați (1905–1906), la Pomârla, în județul Botoșani (1906), la Tulcea (1906–1907) și Huși (din 1907).

Culegerea lui **P.**, *Literatură populară românească* (1910), socotită de Ioan Bianu, în referatul însoțitor în vederea publicării, „de o însemnătate cu totul deosebită", „de o mare valoare", cuprinde

61 de balade, grupate după clasificarea lui G. Dem. Teodorescu (superstițioase și solare, istorice, haiducești, acestea fiind cele mai numeroase, domestice), 66 de colinde (la fereastră, de familie, de bărbat, de boieri mari, de negustor, de flăcău, de tineri, de băiat, de fată mare, de copil mic, de babă, de mocan, de cioban, de pescar, de vânător), plugușorul (12 texte), Vasilca, sorcova, conăcării, 56 de descântece, 250 de proverbe și zicători, 759 de ghicitori. Textele provin dintr-un spațiu larg, cuprinzând zona unde s-a născut culegătorul, apoi zonele unde a funcționat ca profesor, baladele fiind adunate de la câțiva buni interpreți: Lucan Candoi din Celei, Petre Stăncilă din Orlea și Fănică Radu din Silistraru–Brăila. Bogăția, varietatea și frumusețea textelor, glosarul cuprinzător, cele 30 de melodii de balade fac din această colecție una dintre cele mai valoroase, nu numai în momentul apariției ei. **P.** a mai cules un număr însemnat de texte, pe care însă și le-a însușit Gh. I. Tăzlăuanu, fostul său elev la Huși, publicându-le în colecția *Comoara neamului* (I–X, 1943).

Culegeri: *Literatură populară românească*, București, 1910.

Repere bibliografice: Bârlea, *Ist. folc., 395–396*; Datcu, *Dicț. etnolog., 703.* ***I.D.***

PĂTRAŞCU, Horia (15.V.1938, Caransebeș – 16.II.2016, București), prozator. Este fiul Iulianei Pătrașcu (n. Albulescu), tehnician dentar, și al lui Ilie Pătrașcu, funcționar CFR. Urmează cursurile Liceului „Nicolae Bălcescu" din Craiova (1953–1955). Este absolvent al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale", secția teatrologie–filmologie (1968). A funcționat ca director al Căminului Cultural al comunei Zervești, județul Caraș-Severin (1960–1961), instructor artistic la Casa de Cultură din Caransebeș (1961–1963), redactor la Studioul Cinematografic București (1968–1970), redactor la revista „Flacăra" (1973–1990), referent artistic la Consiliul Național al Cinematografiei (1990–1998). A debutat publicistic în „Oltenia literară" în 1955. Debutul editorial se produce în 1966 cu povestirile din *Întunericul și profesoara de pian*. Obține Premiul revistei „Luceafărul" pe anul 1964. Este autorul a numeroase scenarii, documentare și filme de televiziune. Cel mai cunoscut scenariu al autorului a stat la baza lungmetrajului *Reconstituirea*, în regia lui Lucian Pintilie (1967).

Nuvelele și schițele din *Întunericul și profesoara de pian* anunță un prozator specializat deopotrivă în transcrierea realității exterioare și în explorarea adâncimilor sufletești. Punând între paranteze clișeele prozei politice din deceniul al șaselea, **P**. optează pentru o formulă narativă deschisă, în care detaliile primează asupra perspectivei panoramice. Atât relațiile dintre personaje, cât și raportarea lor la realitate stau sub semnul îndoielii și al ambiguității. Piesa care dă titlul volumului, construită în jurul unui triunghi erotic, reprezintă o celebrare a imprevizibilului psihologiei umane și o modalitate de testare a formulelor narative proaspăt ieșite din dogmatism: introspecția alternează cu transcrierile brute ale realului, perspectiva narativă și focalizarea se modifică permanent, într-o formulă cvasiexperimentală. Stilul abisal al *Întâlnirii din Pământuri* de Marin Preda e transferat într-un imaginar citadin, în care umanitatea suferă de angoase și iluminări inefabile. În schița *Acasă la dragoste* neliniștile unei muncitoare la fabrica de zahăr se risipesc odată cu întoarcerea soțului. În *Stâlpul* conflictul mocnit dintre doi parteneri de lucru se rezolvă neprevăzut printr-un moment brusc de simpatie reciprocă. Observația abisală crește în paralel cu conștiința realului în cea mai cunoscută nuvelă a prozatorului, *Reconstituirea.* Având drept punct de plecare un eveniment real, proza subminează prin mijloace ficționale exigențele reeducării marxist-leniniste. Într-un orășel de provincie faptele reprobabile ale unui grup de tineri sunt corectate prin „reconstituirea" lor în fața aparatului de filmat al autorităților. Deși de dimensiuni reduse, *Reconstituirea* e un exemplu remarcabil de proză polifonică, în care densitatea detaliului realist coexistă cu digresiunea simbolică. Problematica participării individului la construcția noii realități e supusă unei deconstrucții fine, care se folosește de tehnici narative complexe pentru a fragmenta mizele ideologice ale „reconstituirii". Discontinuitatea acțiunii, tehnica contrapunctului, amânările sau insistența asupra unor personaje periferice transformă *Reconstituirea* într-o nuvelă cu caracter subversiv, simptomatică pentru neîncrederea în capacitatea ideologiei de a îngenunchea instinctul vital. Nu doar Vuică și Ripu, tinerii „huligani", se abstrag normelor generale ale societății, ci și reprezentanții autorităților, caracterizați de o „stranie detașare de scopul misiunii lor" (C. Stănescu). Pe canavaua unei întâmplări banale

se configurează o narațiune enigmatică, în care dimensiunea îngust didactică e strivită de intruziunea naturalului (toropeala, cadrul montan) și a temelor general umane (erosul și moartea). Fără a mai atinge nivelul valoric al *Reconstiturii*, nuvelele din *Pentru un călător cu trenul* (1986) sunt notabile prin indentificarea legilor arhetipale în filigranul unor evenimente sau întâmplări aparent banale. Predilecția pentru orășelele de provincie și pentru populația lor modestă – ingineri, gazetari, zidari, pensionari – nu face, în mod paradoxal, decât să pună în valoare substratul alegoric al scriiturii. În transcrierile aparent reportericești se deschid trape simbolice, care atestă capacitatea prozatorului de „a descoperi tragicul în realitățile cotidianului" (Eugen Simion). De mici dimensiuni, romanele lui **P.** asimilează retorica și temele anunțate în proza scurtă. Față de cărțile anterioare, *Petrecerea* (1982) reprezintă o actualizare vizibilă a discursului în ton cu formulele Noului Roman francez: cele treizeci de capitole sunt, de fapt, reproduceri fotografice ale realității, montate conform unei poetici dispersive. Tehnicile cinematografice abia sugerate în *Reconstituirea* sunt asumate fățiș, într-o narațiune care refuză programatic totalizarea. Din această cauză, decupajul regizoral primează asupra faptelor propriu-zise, iar raporturile dintre personaje, trei tineri muncitori la o fabrică de mobilă (un maistru secretar la UTC, un șofer și o cantinieră), rămân neelucidate. De interes sunt, în schimb, micromonografia provinciei „C." și galeria de figuri secundare („tante Ghizi", directorul Dinică, primarul Gheorghiu), care compensează, prin pitorescul psihologic, ariditatea narațiunii. Tot experimental e „microromanul" *Cabana* (1983), unde, renunțând la decupajul cinematografic, prozatorul adoptă vizibil efecte împrumutate din dramaturgie. O cabană plasată într-un mediu ostil e sediul întâlnirii dintre proprietari (doi bătrâni) și o serie de musafiri neprevăzuți: doi răufăcători și două personaje inofensive (el și ea). Trama senzaționalistă a poveștii, alimentată de scena unei crime, e pusă în umbră de substratul identitar: captivi în cabana „Cumpăna" de Anul Nou, toți renunță la măști pentru a-și revela adevărata natură. Originalitatea romanului e de regăsit în tehnica obscurizării narative: deși evenimentele și dialogurile dintre personaje nu depășesc marginile realismului, decontextualizările, elipsele sau insistența obsesivă asupra unor detalii fac din *Cabana* o proză multistratificată. Romanele lui **P.** de după 1989 renunță la caracterul ermetic și experimental, păstrând însă dimensiunea simbolică a realului. Cel mai izbutit, *Asfalt (În adânc)* (1998), reia materia brută a unei nuvele din *Pentru un călător cu trenul*, pentru a-i atașa o semnificație mai amplă. Povestea unor instalatori care sapă o groapă într-un loc greșit e reproiectată narativ pe fundalul zilei de 21 decembrie 1989. Istoria măruntă a lui Luca, Matei, Marcu, Ion și Maria (numele biblice sunt piste false ale narațiunii) trimite, prim metonimie și prin paralelism simbolic, la evenimentele revoluționare, transferând asupra celor cinci personaje emoțiile întregii populații: confuzie, spaimă, dezorientare, lipsă de solidaritate. Sentimentul dominant rămâne cel al promiscuității, din moment ce munca instalatorilor se încheie cu un viol. Reușita cărții constă în ocolirea supralicitării simbolice prin sugestia unei revoluții minimalizate sau interpretate ca farsă: deși ecouri pătrund permanent în „groapa" muncitorilor, ele nu acaparează niciodată prim-planul narațiunii, ocolind conștiința vie a personajelor. Ultimul roman al lui **P.**, *Tancul* (2003), reprezintă o formă de adaptare a stilului scriitoricesc la exigențele pieței de carte postrevoluționare. Narațiunea profită de o situație inițială cu intertext kafkian – prezența inexplicabilă, într-o dimineață, a unui tanc în ograda unui proprietar de bar comunal – pentru a exploata câteva stereotipuri comunitare ale societății de tranziție: teama de „teroriști", elogiul societății de consum, obsesia „integrării" în structurile euro-atlantice, nostalgia față de trecut sau cosmetizarea lui conform noilor exigențe sociale. Din păcate, compromisul față de formula prozei de consum, liniară și previzibilă, nu e în totalitate compensat de numărul considerabil al trimiterilor livrești și de strategiile parodiei.

SCRIERI: *Întunericul și profesoara de pian*, București, 1966; *Reconstituirea*, București, 1967; *Petrecerea*, Timișoara, 1982; *Cabana*, București, 1983; *Pentru un călător cu trenul*, Timișoara, 1986; *Reconstituirea*, București, 1996; *Asfalt (În adânc)*, București, 1998; *Tancul*, București, 2003.

Repere bibliografice: Stănescu, *Cronici*, *164–169*; Iorgulescu, *Scriitori*, *230–232*; Sorin Titel, *Romanul și oamenii „simpli"*, RL, 1982, 25; Alex. Ştefănescu, *Şapte personaje în căutarea unei ieșiri*, RL, 1983, 50; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *95–101*; Eugen Simion, *Povestitori*, RL, 1986, 49; Ulici, *Lit. rom.*, I, *410–411*; C.S. [C. Stănescu], *În umbra operei*, ALA, 1996, 325; Daniel Cristea-Enache, *La Strada*, ALA,

1999, 453; Dan Croitoru, *În oraş se întâmplă ceva...*, RL, 1999, 12; Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, Bucureşti, 2000, *97–100*; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *654–655*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, II, *122–125*. ***Al.G.***

PĂTRUŢ, Picu (1818 – 3.IX.1872, Sălişte, j. Sibiu), copist, versificator. **P.**, numit de N. Cartojan „Anton Pann al Ardealului”, s-a născut într-un sat de oieri din Mărginimea Sibiului, aşezare cu o străveche cultură tradiţională. Copilul (Oprea, după numele de botez) intră la doisprezece ani ca ajutor de crâsnic la biserica mare din Sălişte, atras de icoanele şi de cărţile din biserică. În 1848 sau în 1849 se călugăreşte la schitul Cheia, fără a rămâne însă în clauzura mănăstirii. Modesta slujbă de crâsnic îi oferă condiţii de studiu şi lucru. Interesul pentru literatura populară şi laic-moralizatoare a timpului a făcut dintr-un autodidact un om cu o bibliotecă de aproximativ două sute de volume scrise de mână. La nouăsprezece ani copiază din Anton Pann „versuri muziceşti” şi compune în metru popular primele trei scene ale dramei religioase *Irozii* (*Craii* sau *Magii*), piesă în cinci variante, transcrise în 1837–1838. Dintre acestea, doar primele trei au fost reproduse integral de Elisabeta Nanu în „Anuarul Arhivei de Folclor” (1942). *Mironosiţele* (manuscris datat 1852) reprezintă un mister versificat, frecvent în Europa de Vest. Iniţiativa de a pune în scenă o astfel de piesă într-o zonă folclorică cu puternice rădăcini tradiţionale îl dezvăluie pe autor ca pe un creator conştient de interesul consătenilor pentru spectacolul dramatic. Deşi e vorba de texte manuscrise, drama s-a răspândit în ţinutul Săliştei, până la Blaj şi chiar la Braşov. Piesa devenind cvasifolclorică, numele autorului nu a mai fost reţinut. În 1875 *Mironosiţele* va fi tipărită într-o formă prescurtată, datorată lui Petru Băncilă, care omite să indice paternitatea ei. E republicată de D. Şt. Petruţiu într-o versiune completă în 1937, iar în anul următor Victor Ion Popa o va prelucra într-o piesă care preia şi titlul *Mironosiţele*. După ce, în februarie 1872, adună într-un caiet diferite versuri profane şi patriotice (poezii de Ienăchiţă Văcărescu, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu ş.a.), caiet încheiat cu un *Viers la mort: Tristă-i viaţa omenească...*, **P.** se stinge din viaţă în urma unei boli de piept.

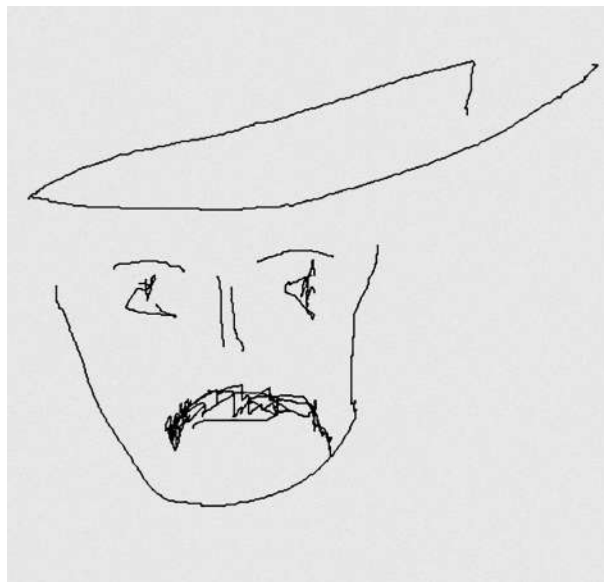
Cu toate că o parte a manuscriselor lui **P.** s-a pierdut la expoziţia organizată de Muzeul Astra în 1905, se păstrează încă peste cinci sute de poezii, imnuri, balade, compuse de el însuşi sau doar copiate. Opera sa principală este *Stihos – adecă viers*, lucrare caligrafiată între 1842 şi 1844, având 1400 de pagini şi cuprinzând 474 de cântări interpretate la principalele sărbători religioase şi aranjate în ordinea calendaristică veche a anului (1 septembrie – 31 august). Dintre ele, 367 sunt originale, unele fiind retranscrise de **P.** şi în alte volume. Se evidenţiază o epopee de peste trei mii de versuri, ilustrată cu mai bine de optzeci de miniaturi, *Viers al dreptului şi curatului Iosif celui prea frumos, fiiul patriarhului Iacov, luoat şi alcătuit din cuvântul Sf. Efrem Sirul*. Cea mai mare parte a textului e scris în stil şi metru popular. Luându-şi drept model lirica populară sau versurile lui Anton Pann şi I. Tincovici, **P.** creează imagini de o accentuată plasticitate, ce poartă fie amprenta trăirii dramatice, fie a emoţiei şi admiraţiei, ca în ciclul închinat naturii. Macabeii, de pildă, sunt asemănaţi eroilor neamului, care îşi apără limba şi credinţa. Poezia naturii (*Viersul de primăvară* şi *Cântarea lui Avel*) are o cromatică puternică, atestând un artist în profundă comuniune cu ritmurile firii. Ţintind cultivarea tradiţiei, **P.** prezintă vieţi şi evenimente pilduitoare şi adaugă adesea şi un vers independent, intitulat *Învăţătura praznicului*. Imnurile sale conţin, mai toate, invocaţii ale divinităţii pentru folosul pământului şi al poporului român. În afara literaturii proprii, **P.** a transcris versuri folclorice sau din operele înaintaşilor, a copiat un număr impresionant de cărţi tipărite pe care nu şi le-a putut cumpăra: *Biblia*, *Divanul sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea* de Dimitrie Cantemir, *Isaak Lakedem* de Al. Dumas-tatăl în traducerea lui G. Baronzi, *Moartea lui Avel* de S. Gessner în transpunerea lui Al. Beldiman, *Crucea de argint* de Eugène Sue tradusă de I. Heliade-Rădulescu ş.a. Copiile se individualizează prin îmbunătăţiri ale limbii şi stilului, prin explicaţii aduse noţiunilor neclare. Copistul îşi permitea chiar intervenţii personale şi folosea o limbă fără asperităţi, apropiată de aceea de dincolo de Carpaţi. Ca miniaturist, **P.** nu a fost un simplu ilustrator de texte, ci un povestitor în imagini plastice al unor realităţi a căror sorginte e viaţa satului românesc din vremea sa. Miniaturile lui reprezintă o operă unică, fără model anterior, realizată pentru textul *Bibliei* în conformitate cu propria viziune asupra diferitelor momente din istoria sacră. Activitatea sa – crede Zoe Dumitrescu- Buşulenga – „are caracterul unei sinteze care strânge laolaltă cuceririle

poeziei de la începuturile ei populare și până la Anton Pann”.

SCRIERI: *Colindele Paștilor sau Învierea lui Cristos*, în Petru Băncilă, *Colindele Crăciunului și ale Paștilor*, Sibiu, 1875, *47–56*; *Mironosițele*, în D. Şt. Petruțiu, *„Mironosițele”. O dramă religioasă din ținutul Săliștii*, AAF, 1937; *Irozii* (*Craii* sau *Magii*), în Elisabeta Nanu, *Un manuscris cu irozi al lui Picu Pătruț*, AAF, 1942; *Miniaturi și poezie*, îngr. Octavian O. Ghibu, evocări de Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Vasile Drăguț, introd. Octavian O. Ghibu și Crișan Mircioiu, București, 1985.

Repere bibliografice: Onisifor Ghibu, *Scriitorul-ascet Picu Procopie Pătruț din Săliște*, „Telegraful român”, 1905, 80, 82, 83, 86; D. Şt. Petruțiu, *„Mironosițele”. O dramă religioasă din ținutul Săliștii*, AAF, 1937; N. Cartojan, *Colindele cu steaua*, „Artă și tehnică grafică”, 1938–1939; Onisifor Ghibu, *Un reprezentant rustic al spiritualității românești de la mijlocul secolului al XIX-lea: Picu Pătruț din Săliște*, București, 1940; Elisabeta Nanu, *Un manuscris cu Irozi al lui Picu Pătruț*, AAF, 1942, VI; Ion Vlasiu, *Drum spre oameni*, București, 1961, *124–130*; Vasile Drăguț, *Picu Pătruț din Săliște*, SXX, 1965, 9; Paul Anghel, *Arhivă sentimentală*, București, 1968, *140–165*; Octavian O. Ghibu, [*Picu Pătruț*], BOR, 1976, 3–4, 1987, 5–6; Răzvan Theodorescu, *Un enciclopedist al spiritului sătesc*, MS, 1985, 4; Al. Zub, *Univers rustic*, VR, 1986, 8; Mihai Rădulescu, *Picu Pătruț, ilustrator al lui E. Sue și S. Gessner*, MS, 1986, 4; Mihai Moraru, *Două texte inedite ale „Irozilor” lui Picu Pătruț*, SCIA, 1986; *Dicț. scriit. rom.*, III, *657–658*; Mircea Muthu, *Călcâiul lui Delacroix*, București, 1996, *46–50*; Gheorghe Popescu Vâlcea, *Miniaturi românești. Miniatura și ornamentul manuscriselor românești*, București, 1998, *passim*; Ioan Mariș, *Picu Pătruț, poet și miniaturist*, T, 2003, 7; *Picu Pătruț, ultimul mare miniaturist al Europei – Picu Pătruț, the Last Great Miniaturist of Europe*, ed. bilingvă, coordonator Georgeta Roșu, București, 2012. ***A.Gț.***

PĂTULEA, Dinu (22.IX.1947, Galați), poet, eseist, traducător. Mama poetului, Ortansa (n. Dimitriu), avea preocupări intelectuale, iar tatăl, Ion Pătulea, era negustor. **P.** a urmat școala primară în orașul natal, continuându-și învățătura la București, unde va absolvi Liceul „I. L. Caragiale” (1965). Licențiat în 1970 al Facultății de Limbă și Literatură Română a Universității bucureștene, a funcționat până în 1990 ca profesor la școala generală din Bumbuești, județul Vâlcea, devenind apoi redactor la săptămânalul ecologist „Eco” și profesor la liceul bucureștean „Marin Preda”. Debutează în 1975, la „Familia”, cu poemul *Diotima*, fiind sprijinit de Ștefan Aug. Doinaș. Editorial, e prezent în culegerea colectivă *Prier* (1988), unde sunt incluse versuri care ar fi

Autoportret

trebuit să constituie materia primului volum personal, proiectat cu titlul *Romanul sau Posibilitățile Magdalinei*. Dar cea dintâi carte personală, *Fleacuri criminale*, îi apare în 1993. Mai colaborează cu poezie, eseistică, publicistică și traduceri la „Caiete critice”, „Contrapunct”, „România literară”, „Literatorul”, „Contemporanul – Ideea europeană” ș.a.

Cu *Fleacuri criminale* **P.** se exprimă, stilistic și tematic, pe coordonatele caracteristice pentru poezia optzecistă. Universul său mobilizează inventarul și anecdotica măruntă a vieții casnice. Nu în exclusivitate, căci li se adaugă câteva traiectorii și contexte sociale marginale, provizorii, nespectaculoase – navetismul, viața măruntă a gărilor obscure și a traseelor de autobuz lăturalnice, apostolatul didactic rural (episod, de altfel cvasiobligatoriu în biografia și în textele majorității tinerilor scriitori din anii ’80), cârciuma (cea din anii ’90, dotată cu televizor color care recepționează clipuri transmise prin satelit). Emblematice sunt câteva personaje cu care eul liric intră în comunicare: în universul casnic – Magdalina, cea „refractară față de poezie” (Eugen Simion), iar în cel public – impiegatul de mișcare cu veleități de poet, colegele de navetă, elevii amărâți de la țară (un poem, intitulat *două codițe blonde*, închipuie o microbiografie de „om năcăjit”), o doamnă Elfriede, posesoare a unui sortiment de bunătăți „refegiste”, cuprinzând, între altele, „această pastă de dinți disident pe care eu aș mânca-o” ș.a. E adevărat că, după cum remarca

Eugen Simion, poezia lui **P.** „are o latură comună cu poezia voluptuos ironic conjugală a lui Emil Brumaru”, dar într-o perspectivă cumva mai scrâșnită ori mai urmuzian-grotescă. Inventarul cotidianului prozaic nu e cultivat decorativist, cu o complezență neangajantă pentru pitoresc (fie el și un pitoresc al sordidului), ci vehiculează, cu o retorică burlesc-minimalistă, desfășurări ambițioase. Marginalitatea și întâmplătorul sunt aparente, semnalate cu umor răutăcios și blând totodată, și conectate la paradigmele imprevizibile ale heterotopiei. Arătate cu degetul, cu simulat parapon prăpăstios, ele sunt convertite pe loc în contrariul lor. Colorată anecdotic, lirica lui **P.** este de regulă nonnarativă: vădește performanța obținerii unui maxim de conotație cu un minim de anecdotică și de narație. Ecouri din – sau omologii cu – poezia unor autori din generații mai vârstnice (atât de diferiți între ei, precum Tudor George, Mircea Ivănescu și Leonid Dimov) sunt perceptibile pe alocuri. De filiație dimoviană este, de pildă, amplul poem „narativ” *cu moneda de*, care pune în scenă o „eternitate iterativă” (ca *Baia* sau *Pasărea de argint* la Dimov), cu virtuți nelămurit alegorice. Caracteristic – sub aspectul formal, al grafiei – pentru versurile lui **P.** este și recursul la artificiile de punere în pagină, la destructurarea corpului fizic al textului, în răspăr cu uzanțele curente, printr-un fel de antiprozodie de factură personală, nu fără asemănări cu procedările avangardiste. Modalitate de insolitare pregnantă a unor părți de discurs aparent anodine, vizând un spor de expresivitate, o lectură „ghidată”: prin nonconformism tipografic, prin frazări și fragmentări imprevizibile, prin bararea, cu o linie orizontală, a unor cuvinte (la care poetul ar fi renunțat, dar pe care le lasă lizibile, nu fără tâlc) se obțin cezuri productive semantic, goluri, zigzaguri ale traseului privirii de-a lungul și de-a latul paginii, întreruperi și temporizări ale citirii, care structurează decodarea poemelor într-un chip anume. În și mai mare măsură caracteristică e o formulă de angajare social-politică total refractară față de orice conformism ori „nonconformism conformist”, în fond o angajare mai mult filosofică și morală decât una propriu-zis politică. Poetul contemplă și valorizează – ori deplânge, revoltat în cheie majoră, fără emfază zgomotoasă – cu mijloace extrem-moderniste, optzeciste, stări și tendințe de profunzime, degradări ale omenescului, determinate de experiența istorică a contemporaneității. Toate acestea, sub aparențele cultivării unui *bric-à-brac* pitoresc și abstrus.

SCRIERI: *Prier* (volum colectiv), București, 1988; *Fleacuri criminale*, București, 1993.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Magdalina și Carolina*, RL, 1989, 6; Nicolae Bârna, *’80 după ’80*, CC, 1995, 1–2; Octavian Soviany, *Sindromul Magdalina*, CNT, 1995, 7. ***N.Br.***

PĂUN, Gheorghe (6.XII.1950, Cicănești, j. Argeș), prozator. Este fiul Floarei (n. Toma) și al lui Vasile Păun, țărani. Urmează cursurile școlii elementare în comuna natală, apoi învață la Liceul „Vlaicu Vodă” din Curtea de Argeș (1965–1969). Licențiat al Facultății de Matematică, secția informatică, din cadrul Universității din București (1974), doctor în matematică (1977), **P.** lucrează în calitate de cercetător științific la Institutul de Matematică al Academiei Române (București). Primește o bursă Humboldt (1992–1993) la Magdeburg, în Germania, vizitează universități din Ungaria, Cehia, Slovacia, Polonia, Franța, Austria, Olanda, Finlanda, SUA ș.a., lucrează mai mulți ani, cu începere din 2003, la Universitatea din Sevilla. Este membru corespondent al Academiei Române din 1997 și membru titular din 2012. De asemenea, din 2006 e membru al Academiei Europei. În afara lucrărilor de specialitate, a elaborat cărți de cultură științifică și jocuri logice. A fost distins cu mai multe premii pentru literatura SF pe care o scrie.

Prozele matematicianului **P**. au fost asociate cu literatura de anticipație, cu genul științifico-fantastic. Se observă, ca un reflex al activității de cercetător, latura speculativă, „fundamentarea” paradoxală a unor piese narative, în fapt mici parabole comune fantaștilor de oriunde, tratate cu vagă ironie, într-un minimum de cuvinte. Disoluția epică a acumulării de fapte sugerează o evoluție în cicluri, în spirală mai curând, în care oricărui model îi corespunde un dublu al său. Volumul *Sfera paralelă* (1984) propune astfel de revalorificări în manieră SF: *Printre noi...* relatează povestea unui text ucigaș care, transmis de autor persoanelor avizate, provoacă în serie moartea lectorilor, ba chiar și a autorului (narator inclus) referinței la acesta; *Sfera paralelă* (titlu ce sugerează improbabilul logic) narează despre ceea ce se anunța a fi o transpunere „provincială” a temei dublului, dar care se rezolvă în cheia SF a lumilor paralele; aceeași tratare SF și „cibernetică” este abordată în *Sora lui*

Robin și *Teribila spirală*. Proza din *Generoasele cercuri* (1989) se înscrie și mai bine în acest program auctorial al unei scriituri hiperrealiste: un cadru scenic abia schițat, al unei lumi de periferie, industrializată abuziv, în care se ghicește univoc trama absurdă sau paradoxală care animă conștiințe oarbe uneori – un muncitor eșuat în viață din cauza unui incident din adolescență provoacă același tip de incident, în care victimă va fi de data aceasta un tânăr surprins în aceeași postură, așadar repetabilitate în spirală (*Cândva în parc*). Romanul *Oglinzi mișcătoare* (1994) narează și el programul autorului: ceea ce e prezis și descris – chiar și la modul oniric, când e vorba de predicțiile personajului narator – devine necesitate, într-o secvență spiralată. *Hotel Anghila sau Vacanța unui detectiv particular* (1994), care poartă pe copertă numele autorului „tradus" în engleză (George Peacock), contează doar ca un exercițiu parodic de proză detectivistică, în modul lui Raymond Chandler, scris cu oarecare umor. În schimb, *O mie nouă sute nouăzeci și patru sau Schimbarea care nu schimbă nimic* (1993), apărut și în traducere engleză (Londra, 1997), e o replică la *O mie nouă sute optzeci și patru* al lui George Orwell și preia întocmai cadrul și personajele antiutopiei scriitorului englez, plasând evenimentele după zece ani, când aparatul de control al conștiințelor, dirijat de societatea totalitară – stratificată în funcție de cele mai abuzive privilegii – asupra căreia veghează Fratele cel Mare, suferă o revoluție care izbucnește prea repede, luându-i prin surprindere pe complotiști. Aceștia îl vor promova pe Fratele cel Nou, care teoretizează și aplică o „schimbare care nu schimbă" (aluzie la semnificația Revoluției din decembrie 1989, de întoarcere în același punct). Dacă, dincolo de îngroșările de rigoare, s-a văzut în romanul lui Orwell o parabolă a societății totalitare, romanul lui **P.** grefează, tot parabolic, situații din România postdecembristă, același stil întâlnindu-se în romanele *Lotta* (2005), *Ultima saună* (2006) ș.a. Începând cu anii 2000, **P.**, autor extrem de productiv, se manifestă și ca poet, rimând în stilul clasic sentimente generale – *Teama de toamnă* (2009), *De-a viața* (2009), *Haina arlechinului – L'Habit de l'arlequin* (2009) ș.a., dar și ca epigramist – *Cactus de veghe* (2011). Interesant este și memorialistul în *Privind peste umăr* (2010), care evocă satul natal, Cicănești, cu legendele locale și întâmplările copilărești, școala din sat, viața de cămin studențesc, plină de vesele privațiuni, cariera destul de aventuroasă a unui matematician într-o vreme când chiar și cercetarea științifică era afectată de abuzurile regimului, fascinația față de jocul go, emoțiile din decembrie 1989, călătoriile în străinătate, totul într-o manieră relaxată, cu plăcerea povestitului. Publicistica semnată de **P.** în presa argeșeană este adunată în volumele *Lumea văzută de un matematician* (2009) și *Cărți și autori* (2012).

SCRIERI: *Sfera paralelă*, București, 1984; *Generoasele cercuri*, București, 1989; *O mie nouă sute nouăzeci și patru sau Schimbarea care nu schimbă nimic*, București, 1993; *Oglinzi mișcătoare*, București, 1994; *Hotel Anghila sau Vacanța unui detectiv particular*, București, 1994; *Nemiloasele cercuri*, Curtea de Argeș, 2004; *Lotta*, Pitești, 2005; *Ultima saună*, Curtea de Argeș, 2006; *Inscripții pe un bilet de tren*, București, 2007; *Teama de toamnă*, pref. Radu Cârneci, Pitești, 2009; *Calvarul năzuințelor*, Pitești, 2009; *De-a viața*, Pitești, 2009; *Haina arlechinului –L'Habit de l'arlequin*, ed. bilingvă, tr. Paula Romanescu, Pitești, 2009; *Guadalquiviria*, București, 2009; *Lumea văzută de un matematician*, București, 2009; *Privind peste umăr. Memorii premature*, Pitești, 2010; *Cactus de veghe*, Pitești, 2011; *Cărți și autori*, Pitești, 2012.

Repere bibliografice: Solomon Marcus, *Spectacolul matematicii*, R, 1983, 50; Mihai Coman, *Întâlnire de gradul III cu literatura SF*, SLAST, 1984, 8; Voicu Bugariu, *Literatură și matematică*, LCF, 1984, 38; Nicolae Manolescu, *Eseul ca „provocare"*, ST, 1984, 12; Cornel Robu, *„Sfera paralelă"*, ST, 1984, 12; Mircea Tomuș, *Un model al perfectibilității*, T, 1984, 12; Voicu Bugariu, *Tineri prozatori*, SLAST, 1986, 13; Ion Hobana, *Anatomy of Wonder. A Critical Guide to Science Fiction*, Londra, 1987, *562–570*; Alex. Ștefănescu, *Ars longa, prosa brevis*, RL, 1990, 7; Ioan T. Morar, *„Generoasele cercuri"*, „Almanah «Anticipația»", 1990; George Arion, *Tiran după tiran*, FLC, 1993, 50; Paul Schveiger, *„O mie nouă sute nouăzeci și patru sau Schimbarea care nu schimbă nimic"*, „Viața noastră" (Tel Aviv), 1997, 18 iulie; Rusu, *Membrii Academiei*, *400*; Opriță, *Anticipația*, *306–309*, *554–555*; Ion Buzera, *Riscurile stilului parabolic*, „Mozaicul", 2005, 5–6. ***E.M.***

PĂUN, Octav (26.II.1928, Iași – 29.VIII.2008, București), folclorist. Este fiul Cleopatrei Păun. Urmează școala primară la Dorohoi, învață apoi la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți (1939–1946) și la Liceul „Octavian Goga" din Odorhei (1946–1947). Va absolvi în 1951 Facultatea de Filologie a Universității din București, devenind cadru didactic la Catedra de istoria literaturii române și la Catedra de folclor a Facultății de Filologie bucureștene, apoi lector de limba, literatura și civilizația poporului român la universitățile din Sofia (1964–1966) și Belgrad (1967–1969, 1990–1993), conferențiar la

Universitatea „Spiru Haret” din București (1993–1995). Este doctor în științe filologice cu teza *Paralele folclorice româno–sârbo–croate*, susținută în 1974 la Universitatea din Belgrad. Debutează cu un studiu despre literatura română veche în „Analele Universității București” (1957). Mai colaborează la „Revista de istorie și teorie literară”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Viața românească”, „Lumina” (Pančevo), în publicații de la Skopje, Sofia, Belgrad ș.a.

Ca folclorist, **P.** realizează, dar mai cu seamă editează, singur sau în colaborare, colecții de literatură populară, precum și un curs pentru institutele pedagogice de 3 ani, *Folclor literar românesc* (1964, în colaborare cu Barbu Theodorescu). În 2003, sub titlul *Novăceștii*, publică studii de folclor comparat care își au punctul de plecare în teza de doctorat. Aici sunt examinate, în două capitole extinse, variantele sârbești și românești despre Novăcești. Cel mai semnificativ aport al cărții este acela că autorul nu își susține asertiunile folosind traduceri germane sau franțuzești, ci chiar texte de primă sursă, studiate în anii când s-a aflat la Belgrad. Altă caracteristică a demersului este că nu constată doar analogii, interferențe, paralele între cele două serii de variante, ci caută explicații istorice, etnografice, etnologice ale acestor confluențe. Câteva antologii de folclor, toate alcătuite în colaborare cu Silviu Angelescu, repertoriază legende (1983), basme, cântece bătrânești și doine (1989). Studiile introductive la aceste volume sunt bune prezentări ale locului fiecărei specii în contextul prozei sau poeziei populare. De pildă, în ceea ce privește legendele, **P.** trece în revistă istoricul teoriilor referitoare la originea poveștilor populare, la categoriile legendei și la structura ei. În timpul unui stagiu de documentare, în anii ’70, **P.** a avut șansa să descopere la Biblioteca „Goethe” din Weimar primele trei numere, până atunci necunoscute, din „Fama Lipschii pentru Dația”, întâiul periodic românesc, scos de I. M. C. Rosetti și Anastasie I. Lascăr în 1827 la Lipsca (Leipzig). În câteva studii a analizat influența literaturii populare asupra operei lui M. Eminescu, Mihail Sadoveanu, Mircea Eliade. De asemenea, a editat, în colaborare cu Vasile Popeangă, *Din istoria literaturii didactice românești*, lucrare a lui Onisifor Ghibu (1975), a antologat, în colaborare cu Antoaneta Tănăsescu, *Discursuri de recepție la Academia Română* (1980), a realizat o antologie de proză românească în limba bulgară (1965) și mai târziu o antologie a poeziei românești din Iugoslavia (1995, în colaborare cu Simeon Lăzăreanu) ș.a.

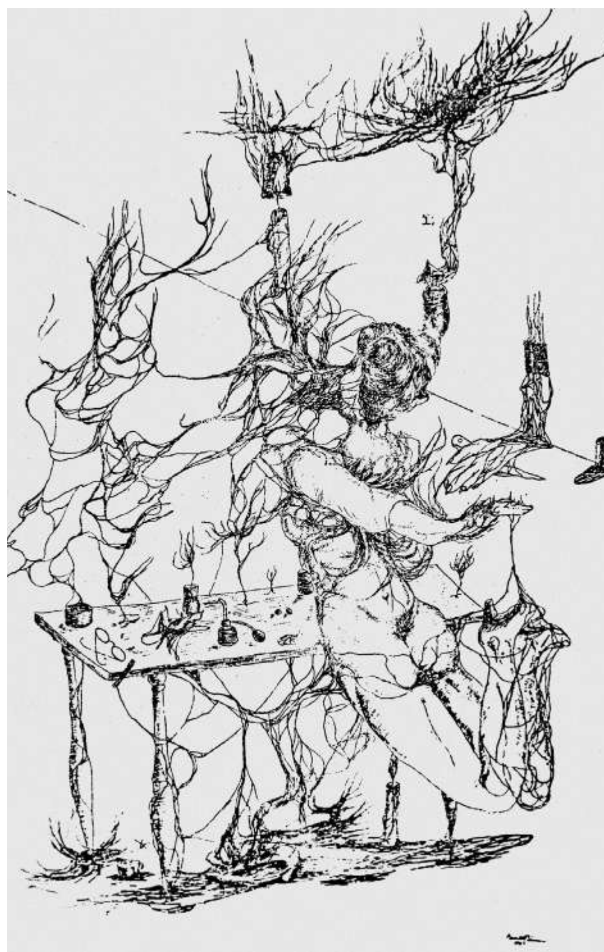
SCRIERI: *Folclor literar românesc*, București, 1964 (în colaborare cu Barbu Theodorescu); *Novăceștii*, București, 2003. **Culegeri:** *Folclor din Dâmbovița*, București, 1981 (în colaborare cu Silviu Angelescu). **Ediții, antologii:** *Album de paleografie românească*, București, 1958 (în colaborare cu Mitu Grosu); [*Cei care plătesc cu viața*], Sofia, 1965; *Elogiu folclorului românesc*, pref. edit., București, 1969 (în colaborare cu Maria Mărdărescu); Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, introd. Vasile Popeangă, București, 1975 (în colaborare cu Vasile Popeangă); *Discursuri de recepție la Academia Română*, pref. edit., București, 1980 (în colaborare cu Antoaneta Tănăsescu); ed. 2, București, 1997; *Legende populare românești*, introd. edit., postfață Silviu Angelescu, București, 1983 (în colaborare cu Silviu Angelescu); Petre Lenghel Izanu, *Poezii și povești populare din Maramureș*, pref. Mihai Pop, București, 1985; *Folclor din Muntenia și Oltenia*, vol. X: *Basme, cântece bătrânești și doine*, București, 1989 (în colaborare cu Silviu Angelescu); *Intrarea în casă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia*, pref. edit., București, 1995 (în colaborare cu Simeon Lăzăreanu).

Repere bibliografice: Bârlea, *Ist. folc., 58–73*; Datcu, *Dicț. etnolog., 704.* ***I.D.***

PĂUN, Paul (pseudonim al lui Zaharia Herscovici; 5.IX.1915, București – 8.IV.1994, Haifa, Israel), poet. Este fiul Helenei și al lui Rudolf Herșcovici. Bunicul dinspre tată a trecut Prutul de frica armatei țariste, care l-ar fi recrutat forțat, și a rămas în Moldova. **P.** trăiește într-o familie cu bunăstare și cu preocupări artistice, mai toți fiind și vorbitori de franceză. După ce își ia bacalaureatul (1933), face studii de medicină, absolvite în 1940, perioadă în care aderă la Partidul Comunist, din al cărui colegiu de presă face parte. Din 1941 e chirurg într-un spital evreiesc din București. Își schimbă numele în Zaharia Zaharia (1945). La începutul anilor ’60 a emigrat în Israel, stabilindu-se la Haifa, unde a profesat ca medic urolog. A fost și un artist plastic apreciat, prezentând, în țară și peste hotare, mai multe expoziții cu ecou imediat. Semnând cu pseudonimul Paul Păun, debutează cu versuri avangardiste în primele numere ale revistei „Alge” (1930–1933), la care este redactor alături de Aurel Baranga (director), Gherasim Luca, Sesto Pals și S. Perahim. Cu aceeași grupare editează efemeridele „Pulă” (1931) și „Muci” (1932). Mai colaborează la „unu”, „Viața imediată”, „Facla”, „Cuvântul liber”, „Azi”, „Lumea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Lumea românească”,

„Era nouă”, „Meridian”, „Viața românească”. Editorial, intră în scena literară cu volumul de versuri *Plămânul sălbatic*, apărut în 1939. Mai folosește iscăliturile Paul Paon, Paul Paon Zaharia, Paul Yvenez.

Plămânul sălbatic este un lung poem cu secvențe onirice, dar și cu îmbinări șocante de cuvinte: „le vorbeam despre dragoste/ ca despre o crimă de artă/ [...] te iubesc/ cum iubește asasinul/ carnea și cuțitul”. Acest nou Robinson Crusoe, cum se consideră **P.**, descoperă, printr-o percepție whitmaniană, o „solidaritate mondială a suferinței” în dăruirea de sine ce capătă dimensiuni cosmice. Filonul răzvrătirii provine din nevoia de libertate pe care spiritul celui despovărat de prejudecăți și de clișee sociale o simte revenind printre semeni: „acum inima mea e obrazul suferinței/purtat peste orașe, peste mări”. Așa cum s-a întâmplat cu versurile confraților Virgil Teodorescu, Gellu Naum, Gherasim Luca, D. Trost ș.a. din Grupul Suprarealist Român, poezia lui **P.** din placheta *Marea palidă* (1945) devine și mai clar exponenta liricii suprarealiste. E un poem de câteva sute de versuri, „un mic poem-fluviu de o stranie frumusețe” (Ov. S. Crohmălniceanu), care abundă în imagini frenetice, bizare, cu reflexe stranii, sugerând erotismul când suav, când șocant și ciudat: „în gâtul tău curge o rochie lichidă”; „în timp ce pe brațe/ [...] țin corpul tău cât o linguriță”; „și totuși între noi e un fulg îmbrăcat în călău/ un cadavru cât o mică păpușă”. Peisaje absurde proiectează imagini halucinante, nu departe de picturile lui Salvador Dalí: câmpul este invadat de paturi de fier ca niște schelete, ori „sufocant, peisajul topit/ răsuflă adânc, se oprește, răsuflă”. Tot în anul 1945 **P.** a semnat, alături de Gellu Naum și Virgil Teodorescu, manifestul intitulat *Critica mizeriei*. Spirite contestatare, ei se revoltă împotriva a tot ce întruchipează vechile sisteme de valori, proclamând „permanentul efort pentru eliberarea expresiei umane sub toate formele ei”, reprezentat de suprarealism. De altfel, sub bagheta lui André Breton, **P.** și alți adepți români ai curentului vor scrie în 1947 un nou manifest, *Le Sable nocturne*. Cum remarca Virgil Ierunca, în perioada realismului socialist incipient „noul suprarealism – și mai exact Gherasim Luca–Paul Păun–D. Trost – a reprezentat nu numai un proiect al libertății de creație care se voia ca o adevărate sfidare a noului «sens al istoriei», dar și o etică a eroismului fără limită, care tindea să facă

Desen de Paul Păun

din suprarealism un «supra-adevăr»”. Alte două cărți, de astă dată de proză, *Les Esprits animaux* (1947) și *La Conspiration du silence* (1947), venerează cuvântul văzut ca o alchimie. Singurul volum editat, artizanal, prin șapirografiere, în Israel este *La Rose parallèle* (1975), text început de **P.** în 1953 la București. Aici autorul își păstrează propensiunea spre suprarealism, dar îi asociază, într-un mod personal, concepte cabalistice. Și opera artistului plastic își extrage esența și respiră în același spațiu genuin suprarealist pe care poetul nu l-a părăsit niciodată.

SCRIERI: *Plămânul sălbatic*, cu două guașe de S. Perahim, București, 1939; *Diamantul conduce mâinile* (în colaborare cu Virgil Teodorescu și D. Trost), București, 1940; *Marea palidă*, București, 1945; *Critica mizeriei* (în colaborare cu Gellu Naum și Virgil Teodorescu), București, 1945; *L’Infra-Noir. Préliminaires à une intervention*

surthaumaturgique dans la conquête du désirable (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Virgil Teodorescu și D. Trost), București, [1946]; *La Conspiration du silence*, București, 1947; *Éloge de Malombra* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Virgil Teodorescu și D. Trost), București, 1947; *Les Esprits animaux*, București, 1947; *Le Sable nocturne* (în colaborare cu Gherasim Luca, Gellu Naum, Virgil Teodorescu și D. Trost), în *Le Surréalisme en 1947. Exposition Internationale de Surréalisme, présentée par André Breton et Marcel Duchamp*, Paris, 1947; *La Vie extérieure*, București, 1948; *La Rose parallèle*, Haifa (Israel), 1975.

Repere bibliografice: C. Ionescu-Gulian, *„Plămânul sălbatic”*, VR, 1939, 5; Streinu, *Pagini*, II, *144–147*; Ion Caraion, *Paul Păun*, „Mondial magazin”, 1947, 35; André Breton, *Le Surréalisme en 1947*, Paris, 1947, *passim*; Piru, *Panorama*, *131–132*; *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983, *50*, *52*, *680*; Pop, *Avangarda*, *334–343*; Ierunca, *Subiect*, *224–233*; Ion Pop, *Paul Păun*, ST, 1994, 12; Ștefan Baciu, *Însemnările unui om fără cancelarie*, București, 1996, *220–221*; Alexandru Lungu, *Note despre poeții români din Israel*, VTRA, 2000, 10–11; Crohmălniceanu, *Evreii*, *158–166*, *197–198*; Alexandru Lungu, *Întâlnire și reîntâlnire cu Paul Păun*, „Columna”, 2002, 2; Cristofor, *Țara Sfântă*, II, *92–98*; Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, București, 2003, *510*; [*Grupul Suprarealist Român*], „Seine et Danube”, 2004, 3 (grupaj special); Michael Finkenthal, *Ce s-a întâmplat cu „algiștii” în 1933?*, APF, 2007, 1; Constantin Abăluță, *Paul Păun între modernism și suprarealism*, E, 2007, 9–10; Popa, *Ist. lit.*, I, *226*; Manolescu, *Enciclopedia*, *577–578*; *Paul, unde ești?*, OC, 2011, 308 (grupaj special); Michael Finkenthal, *Note pentru o repoziționare a „valului” suprarealist din România – 1945–1948 (I–II)*, OC, 2011, 319, 320. ***O.I.***

PĂUN, Stelian (24.II.1913, Turnu Măgurele – 11.X.1993, București), poet, prozator. Este fiul Gherghinei Păun, muncitoare în port, și al lui Marin Păun, agricultor și muncitor portuar. Urmează cursurile primare și liceale la Turnu Măgurele. Între 1933 și 1939 este student la Academia de Înalte Studii Comerciale și la Școala Normală Superioară din București. Numit, în 1943, profesor titular la Liceul de Băieți din Turnu Măgurele, în 1945 devine și director, iar în 1948 este promovat inspector-șef al Inspectoratului Școlar al Județului Teleorman. A deținut funcții de conducere și în cadrul Inspectoratului Școlar al Județului Ilfov, a fost membru în Comitetul Executiv al Regiunii București și deputat regional timp de opt ani. Debutează cu versuri în „Cuvântul liber” (1936), pentru scurt timp semnând și Stelian Păun-Negru. În presa vremii publică, pe lângă versurile proprii, traduceri din lirica unor poeți americani proletari grupați în jurul revistei „New-masses” (New York), precum și eseuri, recenzii, reportaje etc. Colaborează la „Lumea românească”, „Câmpul” (Turnu Măgurele), „Drum” (Roșiori de Vede), „Tineretul” (Turnu Măgurele). În 1939–1940 este secretar de redacție la „Lumea românească”, iar în 1945 tipărește gazeta „Vipera”, fiind redactor-șef și elementul catalizator al acesteia. A mai colaborat la „Teleormanul liber”, „Steagul roșu”, „Gazeta literară” ș.a.

Poeziile lui **P.**, scrise în registrul ideologiei oficiale, exploatează stângaci un așa-zis sentiment patriotic, fiind versificări facile, în spirit agitatoric: „Cu această dragoste nepieritoare/Eu, țară, te iubesc clocotitor/ Și-am mers la braț cu tine totdeauna/ În văzul și-n auzul tuturor” (*E o iubire*). Dinastia regală este blamată stupid („țara lui rege Hopânțol”) și îndemnul de a pune capăt unei rânduieli politice „învechite” este exprimat conform rețetarului impus în epocă: „Să sfărâmi lumea veche în care-ai suferit” (*Cântec pentru liniștit copilul*). Primul roman publicat de **P.**, *Pământ sălbatic* (1966), e urmat de *Fața lumii* (1971), *Primăvară în infern* (1981) și *Cloșca cu puii de aur* (1983). În *Primăvară în infern* autorul încearcă să ofere o frescă a evenimentelor din așezarea Turris de pe malul Dunării, coroborate cu cele care au marcat istoria țării în preajma anului 1940 și după aceea. Se străduiește să contureze prototipuri umane, dar nu reușește decât rareori, personajele fiind lipsite de consistență epică. Dialogurile, cu puține excepții, par niște tirade înțesate de date, ca niște lecții de istorie ori de conduită umană care „sună” la fel, fie că sunt rostite de un adolescent sau de un adult. Se fac trimiteri, în direcția acceptată oficial, la momente din istoria României, precum mișcarea legionară, uciderea lui N. Iorga, al Doilea Război Mondial și tributul în vieți omenești plătit de armata țării. Instaurarea regimului comunist este văzută ca o izbăvire. Cu certe sugestii autobiografice, protagonistul e un tânăr intelectual ai cărui părinți, țărani, au făcut tot posibilul să îl ajute să învețe la București, la facultate. Proaspăt absolvent, este numit de secretarul de partid al județului director al școlii din Turris și, puțin după aceea, inspector-șef. Previzibil, apologia comunismului, considerat cea mai dreaptă orânduire, nu întârzie să apară: „... peste tot e nevoie de oameni buni,

bine pregătiți, și mai presus de toate, comuniști!". **P.** a mai tipărit un volum de însemnări, *Omul de la catedră* (1974), privind educația, școala.

SCRIERI: *Pământ sălbatic*, București, 1966; *Fața lumii*, București, 1971; *Omul de la catedră*, București, 1974; *E o iubire*, București, 1978; *Primăvară în infern*, București, 1981; *Cloșca cu puii de aur*, București, 1983.

Repere bibliografice: Virgil Carianopol, *„Pământ sălbatic"*, VR, 1966, 9; Sorin Titel, [*Stelian Păun*], RL, 1971, 50, 1975, 52; Valeriu Cristea, *„Fața lumii"*, FLC, 1971, 51; Adrian Popescu, *„Fața lumii"*, ST, 1972, 23; Virgil Carianopol, *„Primăvară în infern"*, R, 1981, 8; Al. Raicu, [*Stelian Păun*], RL, 1983, 9, 1988, 11; Cristea, *Teleorman*, *353.* ***O.I.***

PĂUN, Vasile D. (9.II.1850, București – 1.III.1908, București), poet, teoretician și critic literar. După studii secundare făcute în București, la Gimnaziul „Gh. Lazăr" și la Liceul „Sf. Sava", lucrează o vreme ca funcționar în administrație. Va absolvi și Facultatea de Litere a Universității din București. Tot aici este apoi profesor (1877) și director (1878) la Gimnaziul „Cantemir Vodă", profesor (din 1879) la Liceul „Sf. Sava". Își va fi desăvârșit studiile în Germania, când, din 1883, l-a însoțit ca preceptor pe principele Ferdinand de Hohenzollern. La întoarcerea în țară, ajunge profesor titular de limba și literatura română (din 1890) dar și director (1892–1903) al Liceului „Gh. Lazăr" din Capitală.

În revista „Albina Pindului", unde debutează în 1868 cu poema *Umbra lui Mihai*, **P.** își semna versurile Basiliu Dimitrescu sau Vasile Demetrescu. Acum, în cercul Orientul, organizat de Gr. H. Grandea, are prilejul să îl cunoască și să se apropie de M. Eminescu. Va mai fi prezent cu versuri, dar și cu proză, articole și cronici literare în „Foaia societății Românismul", „Traian", „Columna lui Traian", „Foaia societății Renașterea", „Povestitorul", „România liberă", „Românul literar", la „Vatra", „Literatură și artă română", la „Revista societății Tinerimea Română" (unde e redactor-șef), „Apărarea națională" (pe care o editează împreună cu alții) ori la „Secolul", aici susținând cronica literară și rubrica „Note și reflexiuni". Mai semna Davus, Pavo, Simplex și Zorilă. Versurile lui – patriotice, elegii, satire, ode (*Odă la rezbel*, 1877), alegorii, balade – sunt ale unui manierist care știe să fructifice lecturi și tehnici. Spirit reflexiv cam uscat, construind după scheme apăsat romantice, ca mai târziu Panait Cerna, autorul este un calofil, preocupat de eufonia ritmică și de calitatea prozodiei (*Iezerul, Sihastrul*, „poveste poetică" – 1896). Ca și prietenul său Anghel Demetriescu, **P.**, om cu serioasă cultură clasică, informat și cu privire la ideile și arta contemporană, a fost un teoretician tradiționalist, intrând în rezonanță cu autori și opere consacrate. Deși teoretiza insistent asupra preeminenței fanteziei între facultățile generatoare de artă, înțelesul frumosului era, la el, cel clasicist. În contribuțiile lui analizează cvasididactic, citând abundent esteticieni al căror șir pornește din Antichitate, noțiuni precum urâtul, ridicolul și comicul, glosează în legătură cu alte categorii – sublim, grație, farmec, naivitate –, scrie comentarii scolastice intitulate *Catastrofa Nibelungilor* („analiză literară critică", 1896) *Ficțiune, imagine și comparațiune* (1896), *Înrudirea poeziei cu celelalte arte frumoase (muzica, pictura, plastica și arhitectura*) (1898). Şi criticul preferă „aerul limpede al imaginilor senine", arătându-se prudent față de poetica lui Charles Baudelaire, „stegarul celui mai desăvârșit senzualism". Stângăciile de prozodie ori greșelile de limbă, sancționate cu iritare, uneori chiar violent, îi stârnesc câteodată porniri marcate de suficiență.

SCRIERI: *Odă la rezbel*, București, 1877; *Ferdinand de Hohenzollern, principele României*, București, 1889; *Catastrofa Nibelungilor*, Craiova, 1896; *Ficțiune, imagine și comparațiune, studiu comparativ de literatură poetică. Sihastrul, poveste poetică*, București, 1896; *Înrudirea poeziei cu celelalte arte frumoase (muzica, pictura, plastica și arhitectura*), București, 1898.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *41–45*; G. Popa-Lisseanu, *Vasile D. Păun*, UVR, 1929, 22; Perpessicius, *Alte mențiuni*, II, *397–398*; Bucur, *Istoriografia*, *56–57*; *Dicț. lit. 1900*, *668–669*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *658–660.* ***G.D.***

PĂUN-PINCIO, Ion (17.VIII.1868, Mihăileni, j. Botoșani – 30.XII.1894, București), poet. Tatăl său, Alexandru Păun, îndeplinise funcția de subprefect în județul Dorohoi. Mama publicase înainte de căsătorie, sub semnătura Maria Cozmiță, câteva texte prin revistele din Bucovina. Terminând școala primară la Mihăileni în 1881, **P.-P.** începe liceul la Pomârla și îl va continua la Botoșani. Este perioada în care își publică cele dintâi versuri în „Familia" (1888), apoi în „Drepturile omului", „Contemporanul", „Ilustrațiunea română". O vreme urmează cursuri liceale și la Iași, unde, cuprins de o afecțiune subită pentru arta scenei, se înscrie și în clasa de declamație a Conservatorului.

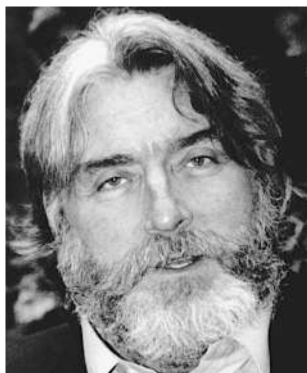
Dar, covârșit de neajunsuri materiale, nu-și poate termina studiile. Într-o călătorie prin Italia, din 1892, plătită de însoțitorul său, D. Anghel, își alege pseudonimul Pincio după numele unei celebre grădini din Roma. La începutul aceluiași an se angajează telegrafist în București. De aici e mutat la Brăila și, după un timp, în comuna Piua Petrii, județul Ialomița. Intrat în conflict cu mai marii lui, își va da demisia, dedicându-se ziaristicii. Acum colaborează mai regulat la „Adevărul", „Adevărul ilustrat", „Arhiva", „Evenimentul literar", „Literatură și știință", „Munca", „Munca științifică și literară", la publicațiile muncitorești îndeosebi, **P.-P.** fiind atras în această vreme către mișcarea socialistă. Dar tribulațiile vieții de slujbaș îi zdruncinaseră sănătatea. Nu rezistă decât câteva săptămâni în postul de casier la o berărie ținută de I. L. Caragiale. Bolnav, se retrage la Brăila, să se îngrijească. Găsește încă resurse de a răspunde cu entuziasm chemării gazetei „Lumea nouă", care îi oferă o funcție de redactor. Se prăpădește în urma unei banale infecții. În 1948 a fost ales membru post-mortem al Academiei RPR.

Lirica, de o anume melodicitate, a lui **P.-P.**, adunată postum, în 1896, este aceea a unui melancolic timid și însingurat, pierdut în reverii sau urzind sfioase gânduri de dragoste. Poetul e un afectuos, de o duioșie aproape feminină. Peisajul cernit al amurgului, toamna, cu cerul plumburiu străbătut de umbrele sinistre ale corbilor, îi declanșează acestui senzitiv o stare apăsătoare de urât, de spleen (ca în poezia simbolistă) și o melancolie tulburată, vag, de presentimentul morții. Prin atmosfera deprimantă provocată de spectacolul naturii în destrămare, *Amurg, Dies irae* (după Leconte de Lisle) sau *Sfârșit de toamnă* îl prevestesc pe G. Bacovia. **P.-P.** este însă, în primul rând, un eminescianizant. Lirismul lui, în care răzbate sunetul pur al ingenuității, cuprinde totuși atâta autentică simțire, câtă să nu facă din el un searbăd epigon. Versurile erotice, în care se percep inflexiuni folclorice, capătă uneori tonalitatea idilelor lui G. Coșbuc. E poezia de factură intimistă a unui confesiv, nu lipsit cu totul de umor și nici de autoironie. Alteori, aplecându-se spre necazurile altora, întristatul nu se mai abandonează doar propriilor pătimiri. Deși abulic, el întrevede în aceste clipe, ca singură cale de urmat, lupta. Lirica lui socială este notabilă prin accentele de satiră. În afara unor articole și a unor note critice, poetul a scris și câteva schițe, în care evocă anii copilăriei petrecute la țară. Prozele sunt pătrunse de simpatie și compasiune pentru cei sărmani, amărâți și năpăstuiți. Câteodată mila se preschimbă în indignare sau într-o ironie acidă.

SCRIERI: *Versuri și proză*, București, 1896; *Versuri, proză, scrisori*, pref. G. Diamandi, București, 1911; *Versuri*, îngr. și postfață N. Ionescu-Lazu, București, 1946; *Versuri, proză, scrisori*, îngr. Andrei Rusu, pref. I. Vitner, București, 1955.

Repere bibliografice: Botez, *Scrieri*, *47–50*; Chendi, *Schițe*, *105–108*; G. Dumitrescu, *Figuri uitate. Ion Păun-Pincio*, VRA, 1935, 408; Barbu Lăzăreanu, *Ioan Păun-Pincio*, București, 1948; *Ist. lit.*, III, *576–578*; *Dicț. lit. 1900*, *669*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *660–662*. ***F.F.***

PĂUNAȘUL CODRILOR, revistă apărută la Tohanul Vechi (Zărnești), lunar, din decembrie 1941 până în iunie 1944; de la numărul 5 /1942 are subtitlul „Revistă literară și lunară", iar numerele 1–2/1944 se subintitulează „Revistă literară și culturală". Director fondator: I. Merișescu, director literar: Nicolae Graur. Articolul-program, *Chemare*, semnat de I. Merișescu, mărturisește dorința de a da publicului „tot ce poate fi mai sănătos și mai bun" și de a lupta împotriva „încornoraților" care înveninează literatura. Revista cuprinde poezii și scurte articole critice despre poeți, cu o accentuată preferință pentru literatura mai veche și fără vreun interes pentru curentul modernist. În numărul 1–2 din 1944 **P.c.** reproduce din „Moftul român" poezia *Da…nebun* de I.L. Caragiale. Se publică versuri de I. Merișescu, Zaharia Bârsan, Nicolae Graur, Nicolae Isac, Radu D. Rosetti, Const. Stăvaru ș.a. De altfel, număr de număr se reproduc texte din mari scriitori români, cu precădere poezie: V. Alecsandri, Panait Cerna, Octavian Goga, Alexie Mateevici. În sumar este inclusă proză semnată de I. Merișescu, Ilie Gh. Crișan, Ursanu Zeletin, alături de câteva articole, apărute sub genericul „Poeții noștri": I. Merișescu, *Octavian Goga*, V.R. Stoica, *Mihail Eminescu*, Radu D. Rosetti, *Un uitat: Haralamb G. Lecca*. Radu Mehedinți traduce din italiană. Publicația mai cuprinde un „Caleidoscop literar", cu scurte prezentări ale materialelor literare apărute în alte reviste, cugetări, anecdote, poșta redacției, anunțuri. Alți colaboratori: N. Carpen, M. Suciu-Sibianul, V. Modorcea-Ossian. ***T.H., L.B.***

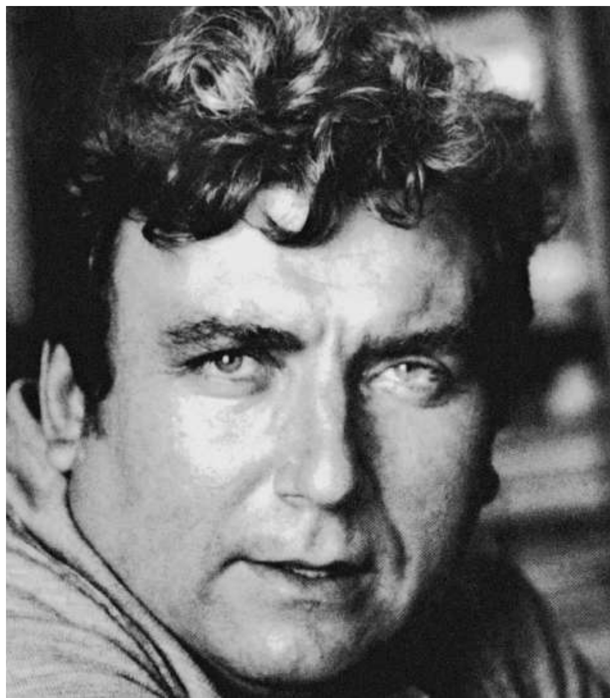

PĂUNESCU, Adrian (20.VII.1943, Copăceni–Bălți – 5.XI.2010, București), poet, prozator, gazetar.

Este fiul Floarei Păunescu (n. Ispas) și al lui Constantin Păunescu, învățători. După ocuparea Basarabiei de către armata sovietică, familia se întoarce la Bârca, în Oltenia. **P.** începe cursul mediu la Craiova, spre a-l continua la București și a-l absolvi, în 1960, la Şcoala Medie nr. 10 (actualmente Şcoala Centrală, un liceu bucureștean de vechi renume). În anul absolvirii debutează cu versuri în „Luceafărul". Debutul editorial avea să se producă în 1965 prin apariția volumului *Ultrasentimente*. Student, între 1963 și 1968, la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, lucrează, din 1966, în redacția revistei „Amfiteatru". În 1968 trece la „Gazeta literară" și, în continuare, la „România literară", unde, în 1969, este redactor-șef adjunct. În 1970 devine redactor-șef adjunct la „Luceafărul". Timp de un an universitar (1970–1971) beneficiază de o bursă la Iowa (SUA). Revenit acasă, întemeiază un „cenaclu revoluționar" de mare răsunet, ce organizează șezători în toată țara. Din 1973, când poetului i se încredințează direcția săptămânalului „Flacăra", cenaclul primește numele acestuia, iar faima lui, într-un anume sens eficientă și în „umanizarea" ideologiei oficiale, crește neîncetat. Aici promovează poezia contemporană, lansând numeroase talente literare, dar și muzicale. În anii '80 revista și cenaclul întrețin și intensifică până la limitele excesului și ale imposturii cultul familiei Ceaușescu, ceea ce a făcut ca breasla să reacționeze și să-l sancționeze moral. Concomitent, tot **P.** semnalează fel și fel de situații deplorabile, de abuzuri și injustiții și încearcă să rezolve doleanțele multor frustrați și năpăstuiți. După momentul decembrist din 1989 **P.** scoate periodicele „Vremea" și „Totuși iubirea", fondează Editura Adrian Păunescu, reactivează cenaclul (care fusese interzis în 1985, odată cu revista „Flacăra"), cât și o nouă serie a revistei, sub titlul „Flacăra lui Adrian Păunescu", moderează emisiuni televizate etc. Obține titlul de doctor în filologie în 2006, susținând o teză privind poeții generației '60. Angrenat în politica militantă, devine membru în conducerea Partidului Socialist al Muncii, de unde trece în 2000 la Partidul Democrației Sociale, devenit după scurtă vreme Partidul Social Democrat din România. Activează în Parlamentul României ca senator în perioada 1992–1996, apoi în 2000–2008. De-a lungul celor trei legislaturi poetul a fost președintele Comisiei pentru cultură, culte, artă și mijloace de informare în masă, fiind desemnat și între parlamentarii care au reprezentat România în Consiliul Europei. Pentru opera lui literară, ca și pentru activitatea de animator cultural, scriitorul a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1968, 1970), Premiul Academiei RSR (1983), precum și cu numeroase alte premii, decernate de diferite instituții, asociații, foruri etc. În 2003 a fost decorat cu Ordinul Național Steaua României în grad de Cavaler. La împlinirea vârstei de 67 de ani, în iulie 2010, i s-a acordat diploma Meritul Academic pentru creația literară și pentru susținerea proiectelor Academiei Române. A fost ales membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova. A fost căsătorit cu poeta Constanța Buzea.

Pe tărâmul scrisului **P**. excelează, înainte de orice, prin productivitate. Dintre poeții români e, poate, cel mai fecund din toate timpurile, având editate zeci de volume, unele de o masivitate neobișnuită. Modernist cu măsură în primele trei cărți – *Ultrasentimente, Mieii primi* (1966), *Fântâna somnambulă* (1968) –, poetul adoptă ulterior mijloace expresive clasice, multe de factură preeminesciană. Străbătând culegerile al căror șir începe cu *Istoria unei secunde* (1971), s-ar părea că se parcurg pagini cu versuri inedite de I. Heliade-Rădulescu, V. Cârlova, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, V. Alecsandri și mai ales Grigore Alexandrescu: „Să ne gândim la mica, lovita noastră țară,/ să ne gândim la lume, la patrie din nou,/ să-i fie dreaptă calea, aicea și afară,/ să ne gândim la țară, acum de Anul Nou". Cadența stihurilor din piese ca *Mere și rouă*, *Veac de tăcere* o amintește pe cea din macedonskienele *Stepa* și *Prietenie apusă*. Totuși, e de precizat că autorul nu urmează poezia veacului al XIX-lea și în materie de lexic. Vocabularul său, minus regionalismele izolate și unele cuvinte create, se găsește întru totul în *Dicționarul limbii*

române contemporane. În majoritatea poeziilor este, în schimb, preluată prozodia din precedentul secol și, odată cu ea, întreaga ei poetică. După toate indiciile, în înțelegerea lui **P.** cuvântul „poezie" e sinonimul cuvântului „vers" și a poetiza înseamnă a versifica. Tot ce provoacă o reacție oarecare a sensibilității (și nicidecum doar ceea ce, potrivit opiniei lui Vladimir Maiakovski, se poate spune numai în versuri) are, căzând sub incidența privirii sale, șansa de a se face vers, și chiar se face într-o clipită. Aidoma poeților din veacurile trecute, cel care lansează *Manifest pentru sănătatea pământului* (1980) întrebuințează versul la orice, îi impune toate corvezile la care e supusă vorbirea obișnuită. Recurge la el pentru a se confesa, a-și vărsa năduful, a se căi, a se justifica, pentru a slăvi și a veșteji, pentru a denunța, a amenința, a condamna, pentru a formula judecăți, pentru a instrui și a îndemna, pentru a evoca și comemora, pentru a mobiliza. „Originalitatea provine din aceste stări complexe și incontrolabile, din labilitatea sufletească a poetului. În fond, Adrian Păunescu este un egocentric, căutând mereu postura cea mai avantajoasă (uneori cu prețul sacrificării artei) în care eul să țâșnească hipertrofic", opinează Nicolae Manolescu, apreciind apoi că în arta poetului, „cam elementară", „factorul de persuasiune oratorică are mai mare importanță decât reflexul liric pur al unei emoții". Exprimând întotdeauna expansiv stări de conștiință masive, clare, fără nuanțe, declamabile, poetul nu operează cu sugestii. Spune, pur și simplu: nu numai pe șleau (de cele mai multe ori), dar cu enorme prisosuri verbale. Spusa poate fi aluzivă, dar nu e niciodată criptică, nu trimite la presupuse „reale" tainice, pentru a căror numire nu există vocabule proprii. De aici, și toate consecințele de ordin artistic. Putând (și neezitând) să vorbească despre orice, poetul nu își alege cuvintele, nu acordă nici unora statut privilegiat. Se vrea doar „mânuitor", nu și „mântuitor" de cuvinte, precum Lucian Blaga. Într-un fel romantic de obârșie hugoliană, e hotărât să „mântuiască" nu vorbele, ci lumea. În loc de a oficia în sanctuare, declamă pe stadioane, în fața mulțimii. Situat la antipodul simbolismului, lansatorul de „manifeste" cultivă tot ceea ce contrazice mai sfidător principiile poeziei „pure", și chiar recomandările din *Arta poetică* a lui Paul Verlaine. Logosul său (îndatorat, totuși, prefacerilor determinate de mișcarea simbolistă prin aceea că își poate și, uneori,

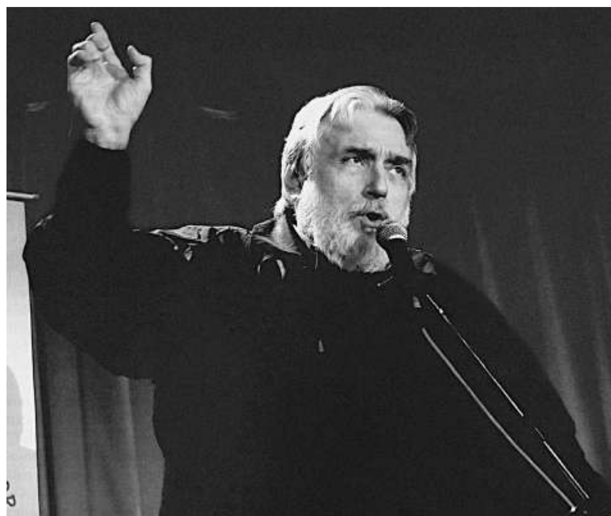
chiar își permite abateri de la anumite canoane prozodice) nu evită sentimentalismul, oralitatea, diluția verbală, lungimile excesive, retorismul, prolixitatea, inconsistența, platitudinea, prozaismul. Nu le evită și nici nu le încredințează, antifrastic, funcții estetice. Le acordă drept de cetățenie nu dintr-un nonconformism estetic, din spirit de frondă față de codurile puriste, ci sub impulsul temperamentului, al temperaturii afective de moment. Poezia devine discurs, articol, reportaj, pamflet, afiș, proclamație, manifest etc. E, în cele din urmă, atâta suflet în tribunul preocupat de „sănătatea pământului", că, indiferent ce factor extern declanșează inspirația, inefabilul țâșnește în versuri parcă de la sine. Prin structurări de aparență spontană, înfăptuite sub impactul fie al entuziasmului, fie, mai cu seamă, al indignării (*facit indignatio versum*, zicea Iuvenal), lirica lui **P**. devine, intermitent, modernistă sau dobândește amprente ale modernității. La debut ea a fost, de altfel, marcată de spiritul modern în aceeași măsură ca producția lirică a aproape întregii noi generații. În anii '60 autorul versurilor din *Ultrasentimente* a participat la readucerea poeziei pe traiectul evolutiv normal tot atât de intens ca Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana ș.a., și chiar cu aceeași eficacitate. Piesele remarcabile din volumul de

debut și din cel următor, *Mieii primi*, reiau (în expresie personală, deocamdată doar prin amprenta tonusului afectiv) motive, trăiri și tonalități de genul celor frecvente în lirica perioadei interbelice. Nota cea mai pregnant individualizantă a „ultrasentimentelor” e un naturism cu accente de senzualitate candidă, analog, cu o diferență de suculență, celui din *Pașii profetului* de Lucian Blaga: „O, pepenii iluminau cerul când se coceau./ Cu urmele dinților de iepuri în ei,/ Stelele noi le mușcau, le sângerau,/ Cu purpurii averse de ulei” (*Amurg cu diavoli*). Teritoriul liric este, de altminteri, o împărăție a organicului, în care făpturile umane se pot naște din plante: „La-nceputul lumii noastre delirante,/ Când pământul se ținea de soare încă,/ Sau cu-o frică adâncă,/ Oh, doi tineri au ieșit frumos din plante” (*Tinerii*). Sentimentului reîntoarcerii în părinți, prezent la Blaga, i se răspunde prin unul al „smulgerii din părinți”. „Mieii primi” descind cu evidență din cei cărora Pan „le mângâie cornițele sub nǎstureii moi de lână”, și divinitatea nu îi abandonează nici după ce cresc: „Iar Dumnezeu strălucește greoi în berbeci…”. Dintre celelalte ecouri de dincolo de anul 1948, an care, asemenea Styxului, separă poezia întâiului deceniu republican de cea anterioară, două sunt distincte: unul arghezian, din *Seceta mare*, perceptibil în *Halucinație de secetă*: „De ce ai pus în ierbi, fierbinte,/ O răzbunare ca un șir de gropi?/ Şi dacă-ți trebuiră oseminte,/ De ce nu le-ai cules din plopi?”; altul macedonskian, însă adaptat pentru proslăvirea nupțiilor intelectului: într-o euforie mai curând dionisiacă decât apolinică, intelectul urcă, extatic, spre „plus infinit”, ca (spre Soare) în *Ritmuri pentru nunțile necesare*, poemul lui Ion Barbu: „Treci și de 1, treci și de 2,/ Rupe-i spirala lui 3 cu brațul./ Du-te la 4, ca la un roi/ Care spre 5 își îndreaptă nesațul [...]// Sorii le macină mărilor spiritul/ Şi-n risipire cu pașii rod/ Plus infinitul, plus infinitul/ Care pe numere e voievod.// [...] El e deasupra și-n toate părțile,/ Râde în sunete ca un pian,/ Clatină hărțile, biruie morțile,/ El e văzduhul submarțian” (*Spre plus infinit*). Marcat mai cu seamă de Blaga, versul lui **P.** avea să se înscrie, prin cele mai autentic lirice dintre poeme din *Fântâna somnambulă*, pe o orbită argheziană. Sursa lirismului este „suferința cerului”, sila de efemer, de „păcat”, aspirația spre absolut, spre condiția originară, spre reintegrarea în „Marele Gând”. Poetul suferă de a nu mai suferi, de a fi devenit insensibil („Ce gros sunt îmbrăcat, ce simțuri groase,/ ce piele groasă, ce urechi rudimentare./ Şi ce ochi groși, ce limbă trândăvită,/ ce neîndurerare”) și cere mamei să îl nască a doua oară, resensibilizat: „Tu care poți, întâia și singura, să fii/ izvor al ființei mele, mai naște-mă o dată [...]// [...] îndurerează, mamă, din nou această carne” (*Îndurerează*). Drama sa, analoagă aceleia a „psalmistului singuratic” și, în alt fel, a lui Baudelaire, este de a dori cerul lăsându-se atras de pământ, de a se ști în neputința de a-și continua zborul „spre plus infinit”, sub impactul „ispitelor ușoare și blajine”: „Mi-e dor de Tine și iubesc femei/ mi-e dor de Tine și-mi fac pod și casă; Ţie îți spun cuvinte, câștig prieteni mulți,/ și case și păduri și ploi și celelalte,// și cresc spre Tine până când mi se-nvechește carnea,/ până când osul se tocește la încheieturi, apoi/ m-aplec într-un genunche, sufletul meu se-apleacă într-un trup/ și plouă peste mine tot mai străine ploi” (*De dorul cui cresc, Doamne*). Nutrind, totuși, speranța reinstalării în „prototip”, a perceperii

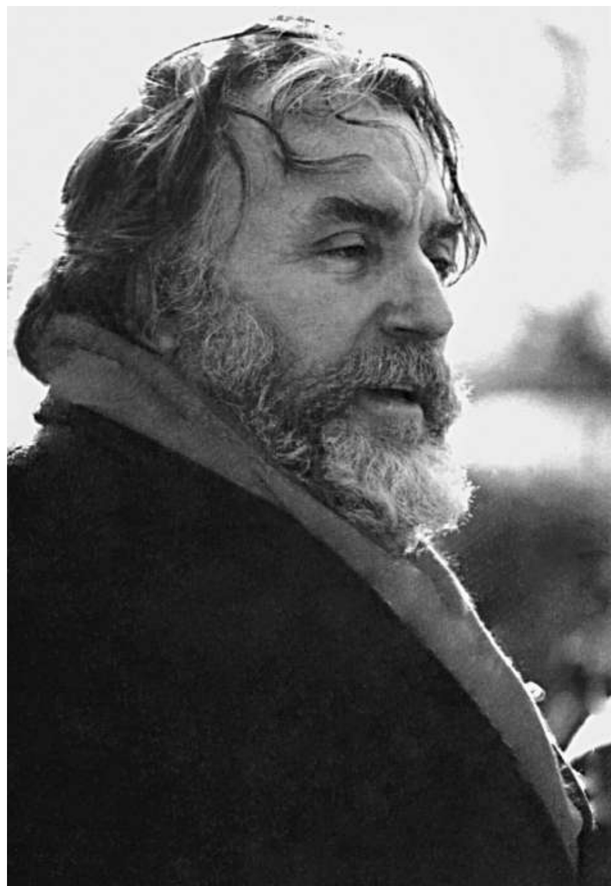
Nichita Stănescu și Adrian Păunescu

„cuvântului originar” („Redă-ne prototipul, dă-ne prima sământă/ și ca pe un păcat ce vrea să fie iar/ șoptește, Limpezimea Ta, pronunță/ acel cuvânt originar!” – *Întâi a fost cuvântul*), noul psalmist încearcă o dezolare atât de mare în clipele când are sentimentul că „nu se poate”, încât nu ezită să reproclame (după modelul Nietzsche) moartea lui Dumnezeu: „El a murit cu totul,/ ștergeți-vă cu albe ștergare mâna, botul,/ adio, Dumnezeu a fost ucis” (*Alt fiu*). Însă chiar și dispărut, „Părintele” continuă să fie dorit. Proferând blasfemii („Rușine, dumnezeule de bâlci”), poetul nu își poate totuși extirpa „pofta de dumnezeire”, simțul pentru sacru. O anume „biserică de frig” conservă pentru sufletul său adorata divinitate: „Eu știu ce ești, mică biserică de frig,/ în tot destinul de sacâz al meu, în toată putrefacerea facerii mele/ singură tu miroși a Dumnezeu” (*Biserica de frig*). În sine, dorul de absolut este un motiv romantic. Aici el capătă însă, ca anterior la Arghezi, accent modern prin violența formulărilor, o violență ce frizează uneori agresivitatea. În general, starea cea mai propice marilor elevații lirice e, în opera lui **P.**, frenezia, cu toate că alături poate sta și apatia. Dintre marii moderni, probabil Arthur Rimbaud este poetul cu care autorul *Fântânii somnambule* are cele mai multe afinități și chiar metafora titulară e o replică la *Corabia beată*. În Rimbaud își are una din rădăcini expresionismul și încă din primele trei cărți de versuri romantismul funciar al lui **P.** învederează propensiuni expresioniste. Potrivit propriei declarații, insidios autopersiflantă (din *Iubiți-vă pe tunuri*, 1981), stilul efuziunilor sale e un „romantism

desuet și expresionist”. Nu atât stilul, cât atitudinea situează o parte a acestei poezii în prelungirea expresionismului. Prezumtivul străbătător al infiniturilor deploră, asemenea atâtor confrați neoexpresioniști, stingerea, în mileniul nostru „târgoveț”, a „rasei” cântăreților: „O, disperații cântăreți,/ ce rană veche îi apasă?/ Într-un mileniu târgoveț/ se stinge blând această rasă” (*Cântăreții disperați*). Constată consternat că, fiind „bombardat” cu rouă, pământul se degradează și mai mult în loc de a cunoaște o regenerare: „Pe ale lumii două aripi căzuse roua jucăușă,/ Din ale lumii două aripi eu am văzut ieșind cenușă.// […] Pe ale lumii două aripi, pe ale lumii aripi două,/ Cenușa scoate parcă sânge din locul unde-a căzut rouă” (*Pe ale lumii două aripi*), denunță cu amărăciune superficialitatea sfârșitului de veac, în care „tragedia dragostei” se joacă „în fața scaunelor goale”, propunând ca antidot „iubirea pe tunuri”. Rușinat de o seamă de priveliști ale lumii de azi, și chiar de sine însuși, pentru faptul că, „theofor” fiind, „mai poate râvni altceva”, precum „măgarul naiv al lui Dumnezeu”, care, purtându-și stăpânul în spinare, „e-n călduri și-și caută spasmodic femela” (*Aripă zburând pălmuită*), poetul își povățuiește contemporanii, cu o ironie crudă, să evite măcar naufragiul moral definitiv, să nu se abandoneze blazării absolute. Stilistic, principalul caracter particularizant al structurărilor de tip modern rămâne violența. Știind să vehiculeze și suavități (câteva sonete de dragoste au o fluiditate aproape simbolistă), predicatorul „iubirii pe tunuri” preferă discursul impetuos, formularea brutală, caustică, cuvântul strident, expresia flagelantă, imaginea scandaloasă. Nici un poet român, de la Aron Cotruș încoace, nu îl întrece, și nici măcar nu îl egalează în obținerea de efecte literare prin manipularea doar vag prelucrată a vorbirii cotidiene aspre, a injuriei plastice la modul elementar, a expresiei pamfletare. E dificil a disocia în fiecare propoziție constituenții cu tentă expresionistă, modernistă în general, de cei pur romantici, însă percutanța vocabulelor, insolitul alăturărilor, modul provocator al construcțiilor frastice și imagistice dau multor versuri un aspect incontestabil modern. Adeseori instrumentul vorbirii poetice e paradoxul. Fie că semnalează situații paradoxale, fie că enunță paradoxal, poetul obține efecte vrednice de literatura absurdului. Simulând repudierea comerțului particular, poemul *Florăresele* se încheie astfel: „...au apărut florile, au înflorit –/

auzi dumneata – florile,/ asta ne mai trebuia,/ la asta nu ne așteptam. Am fost luați/ prin surprindere. Au înflorit florile". Cu paradox sau fără, expresia-șoc contrariază sensibilitățile atașate figurilor de tip tradițional: poetul își „ia capul în pumni/ ca pe o cloșcă cu puii de aur/ recuperată", „se învârte ca un cal prima oară chemat pentru ham"; „în cocoși se coace sământa zorilor de zi", „mașinile aleargă-n lume ca mere putrede pe-un deal", toamna vine „ca o epilepsie", „ca un accent peste căderea Romii"; la vederea ochiului iubitei adoratul se ferește, ca și cum ar vedea „gura unei puști", pământul e un „ou din cuibul lui Dumnezeu". Activ intermitent în interiorul macro- și microstructurilor poeziei lui **P.**, spiritul modern determină în câteva rânduri și apariția unor elemente de natură ludică, asemănătoare celor atât de frecvente la Nichita Stănescu. Prin repetiții, spre exemplu, se obțin jocuri de cuvinte aproape dadaiste: „Calul călare pe cal,/ calul călare pe calul călare,/ calul călare pe calul călare pe cal,/ calul călare pe calul călare pe calul călare" (*Calul călare*). Altundeva apar aliterații: „Murmure despre muri murinzi de mură" (*Muri de mură*), iar un poem, ecou al sonetului *Vocalele* al lui Rimbaud, aduce ninsoare cu vocale: „Și ninge vocale, găteli disperate,/ Un vânt de vocale în codri mai bate,/ Din A și din E și din I se fac toate,/ Din O și din U și din I pe-nnoptate,/ Din A se fac șei de ninsori deșelate" (*Ningere de vocale*). Poetul practică și un soi de letrism: „Leng va ri șerc" (*Elegie*); „Mi-e creierul abcdefghijklmnoprsștțuvxw" (*Creier aprins*). Modernismele și ultramodernismele de această speță nu sunt însă decât momente de relaxare și amuzament într-o activitate poetică impulsionată de un patos eruptiv, înscris în sensibilitatea modernă îndeosebi prin adoptarea unor unelte expresioniste. După 1989 cărțile de poezie ale lui **P.**, numeroase, nu aduc un plus, ci dimpotrivă, semnalează o cantonare în versificația ocazională, minată de prozaism. Ca autor de proză narativă, el s-a afirmat cu povestirile fantastice și satirice din *Cărțile poștale ale morții* (1970) și cu fragmente de roman apărute în presă. *Aventurile extraordinare ale lui Hap și Pap* (1970), realizată în colaborare cu Constanța Buzea, este o carte pentru copii. Volumul *Vinovat de iubire* (2010) este un roman. A publicat și un alert memorial de călătorie, *De la Bârca la Viena și înapoi* (1982). Vajnic publicist, și-a strâns o parte din torențiala lui producție în câteva volume compacte. Memorabil a rămas volumul *Sub semnul întrebării* (1971, ediția a doua 1979), care cuprinde interviuri realizate de scriitor cu diferite personalități ale vieții publice (culturale, științifice), interesante nu numai din punctul de vedere al desfășurărilor biografice, ci și din perspectiva contextualizării, a fixării unor momente și etape istorice. **P.** a mai semnat (împreună cu Andrei Păunescu, fiul său) un volum precum *Texte fundamentale. Cultură și mass-media* (2007), ce nu este câtuși de puțin beletristic, și nici propriu-zis publicistic, prezentându-se ca o lucrare de uz didactic universitar. La baza volumului *Generația 60 – Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru* (2007) s-a aflat teza de doctorat redactată de scriitor.

În poemele sale trăiesc laolaltă, disputându-și rolul esențial, un tragedian și un comediant, un spirit care observă marile drame și un altul care le joacă, le „încorporează", le transpune pe scenă. Un Saint-Just și un Mitică guraliv, fanfaron își dau, astfel, mâna în versurile lui Adrian Păunescu. Poemul stă sub acest semn al indeciziei, iar indecizia se traduce [...] *prin imposibilitatea poetului de a-și*

stăpâni cuvintele, de a-și disciplina materia poemului. Avem, de aceea, senzația, citindu-l pe Adrian Păunescu, poet excepțional de talentat, că 20 de butoaie goale se rostogolesc la vale, 10 oratori vorbesc simultan și 50 de cazane sub stare de presiune aruncă trâmbe șuierătoare de aburi.

EUGEN SIMION

Poetul stă pe un vulcan în continuă erupție, e aruncat în slavă și absorbit în viscerele de foc – o păpușă în mâna propriului temperament, care nu suferă decât de prea mult. Prea mult – din orice, lipsuri ca și însușiri. [...] *Păunescu s-a aruncat asupra poeziei cu dezlănțuirea cu care, de obicei, se dezleagă cuvintele încrucișate. În tren. Numai că el le încrucișează. Are în cap mii de rime, care cer versuri înapoia lor, precum lațul spânzurătorilor gâturi. Un prestidigitator în stare să-ți scoată porumbelul și din piatră seacă, fâlfâind. Ar rima, dacă ar avea trei zile libere la munte și două la mare – fără cenaclu – întreg dicționarul lui Laurian și Massim cu* Dicționarul explicativ al limbii române contemporane. *Rimându-i întâi pe Laurian cu Massim. Ce fericit amalgam latin–dac ar ieși din această logodnă a secolului al XIX-lea cu deceniile noastre!*

MARIN SORESCU

SCRIERI: *Ultrasentimente*, pref. Matei Călinescu, București, 1965; *Mieii primi*, București, 1966; *Fântâna somnambulă*, București, 1968; *Aventurile extraordinare ale lui Hap și Pap*, București, 1970 (în colaborare cu Constanța Buzea); *Cărțile poștale ale morții*, București, 1970; *Istoria unei secunde*, București, 1971; *Sub semnul întrebării*, București, 1971; ed. 2, București, 1979; *Viață de excepții*, București, 1971; *Lumea ca lume*, Craiova, 1973; *Repetabila povară*, Craiova, 1974; *Pământul deocamdată*, București, 1976; *Poezii de până azi*, pref. Eugen Barbu, postfață Șerban Cioculescu, București, 1978; *Manifest pentru sănătatea pământului*, București, 1980; *Iubiți-vă pe tunuri*, București, 1981; *De la Bârca la Viena și înapoi*, București, 1982; *Rezervația de zimbri*, București, 1982; *Totuși, iubirea*, București, 1983; *Manifest pentru mileniul trei*, București, 1984; *Locuri comune*, București, 1986; *Viața mea e un roman*, București, 1987; *Într-adevăr*, București, 1988; *Sunt un om liber*, București, 1989; *Poezii cenzurate*, București, 1990; *Trilogia căruntă*, București, 1993–1994; *Front fără învingători*, București, 1995; *Infracțiunea de a fi*, București, 1996; *Tragedia națională*, București, 1997; *Deromânizarea României*, București, 1998; *Cartea cărților de poezie*, București, 1999; ed. București, 2012; *Meserie mizerabilă, sufletul*, București, 2000; *Nemuritor la zidul morții*, București, 2001; *Doctoratul în tristețe*, București, 2002; *Până la capăt*, București, 2002; *Din doi în doi*, București, 2003; *Liber să sufăr*, București, 2003; *Eminamente*, București, 2003; *Încă viu*, București, 2005; *Logica avalanșei*, București, 2005; *Ninsoarea de adio*, București, 2005; *Un om pe niște scări*, București, 2006; *De mamă și de foaie verde*, București, 2006; *Copaci fără pădure*, București, 2006; *Generația 60 – Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru*, București, 2007; *Poezia patriotică în luptă cu homunculii*, București, 2007; *Texte fundamentale. Cultură și mass-media*, București, 2007 (în colaborare cu Andrei Păunescu); *Ultima noapte pe Atlantida. Poezii vechi și noi*, București, 2010; *Vinovat de iubire*, București, 2010; *Repetabila povară*, pref. Eugen Simion, București 2010; *Poezii cu un singur punct*, București, 2011.

Repere bibliografice: Călinescu, *Aspecte*, *315–319*; Martin, *Generație*, *49–61*; Regman, *Cronicari*, *48–55*; Martin, *Poeți*, I, *245–255*, II, *223–230*; Vlad, *Convergențe*, *292–297*; Stănescu, *Poeți și critici*, *7–17*; Constantin, *Prozatori–critici*, *109–114*; Pop, *Poezia*, *223–244*; Iorgulescu, *Rondul*, *64–74*; Felea, *Secțiuni*, *64–68*, *101–107*; Barbu, *O ist.*, I, *120–135*; Piru, *Poezia*, II, *382–394*; Ungheanu, *Arhipelag*, *107–116*; Cristea, *Domeniul*, *118–123*; Raicu, *Critica*, *306–312*; Felea, *Aspecte*, I, *16–21*, II, *94–100*, III, *107–112*; George, *Sfârșitul*, II, *363–370*; Dimitriu, *Ares*, *66–81*; Nițescu, *Poeți*, *159–172*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *244–268*; Stănescu, *Jurnal*, I, *176–184*, II, *37–56*, III, *47–50*; Dimisianu, *Opinii*, *77–83*; Grigurcu, *Poeți*, *118–130*; Mugur, *Profesiunea*, *284–309*; Iorgulescu, *Critică*, *61–65*; Dobrescu, *Foiletoane*, II, *37–53*; Moraru, *Semnele*, *102–112*; Popa, *Competență*, *307–317*; Iorgulescu, *Ceara*, *149–154*; Pop, *Lecturi*, *91–100*; Dimisianu, *Lecturi*, *184–190*; Ulici, *Confort Procust*, *178–189*; Ștefănescu, *Dialog*, *186–195*; Sorescu, *Ușor cu pianul*, *76–92*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *309–315*; Micu, *Limbaje*, *157–167*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *339–342*; Simuț, *Incursiuni*, *65–69*; Monica Lovinescu, *Unde scurte*, III, *218–225*; Andrei Păunescu, *Supraviețuirea lui Adrian Păunescu*, I, București, 1997; Grigurcu, *Imposibila*, *209–230*, *321–328*, *passim*; *Dicț. analitic*, II, *53–55*, *192–194*; Grigurcu, *Amurgul*, *80–97*, *228–229*, *268–273*, *290–294*, *passim*; *Dicț. esențial*, *626–628*; Micu, *Ist. lit.*, *351–353*; Manolescu, *Lista*, I, *295–298*; Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *În căutarea comunismului pierdut*, Pitești, 2001, *258–269*; Voncu, *Secvențe*, II, *30–36*; Ștefănescu, *Istoria*, *491–502*; Andrei Terian, *Iubirea de patrie*, CU, 2006, 4; C. Stănescu, *Un protocronist: Adrian Păunescu*, CLT, 2008, 22; Manolescu, *Istoria*, *1052–1055*; Popa, *Ist. lit.*, II, *223–231*, *passim*; Simion, *Fragmente*, VI, *230–231*; Nicolae Manolescu, *„De liniște ființa mea se teme"*…, RL, 2010, 43; Varujan Vosganian, *Să ne amintim de patima cu care a trăit*, RL, 2010, 43; Paul Cernat, *Adrian Păunescu sub semnul întrebării (I–II)*, OC, 2010, 298, 299; Gabriel Dimisianu, *Adrian Păunescu altfel*, RL. 2011, 1; Adrian Dinu Rachieru, *Adrian Păunescu: un poet mediatic*, CNT, 2012, 3; Alex. Ștefănescu, *Adrian Păunescu a învins*, CNT, 2012, 3. ***D.Mc.***

PĂUNESCU, Constantin (20.VI.1925, Topoloveni – 6.II.1999, București), poet. Este fiul Teodorei (n. Radu) și al lui Ioan Păunescu, agricultor, fruntaș al mișcării cooperatiste întemeiate de consăteanul său Ion Mihalache. După instrucția primară la Topoloveni, urmează la București, ca bursier al statului, Liceul „Matei Basarab" (1937–1945), unde îl are profesor pe Perpessicius, de care se apropie ca de un părinte spiritual. Trece la Universitate, la Facultatea de Pedagogie–Psihologie (1945–1949), pe care o frecventează în paralel cu cea de Litere și Filosofie, aici avându-i profesori pe G. Călinescu, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Mircea Florian. În l952 e arestat, judecat și condamnat pentru „uneltire împotriva ordinii sociale" și face doi ani de închisoare politică. În l968 devine doctor în psihologie, iar în 1970 este confirmat de UNESCO ca expert pentru problemele copiilor cu handicap, domeniu în care se va ilustra cu lucrări de referință. În 1973, câștigând un concurs internațional, este chemat ca profesor invitat în Elveția, la Geneva (Institutul de Ştiințe Sociale, unde ține cursuri în cadrul sectorului pentru doctoranzi, condus de Jean Piaget), Lausanne și apoi în Franța, la Lyon (Centrul de Formare a Profesorilor). Întors în țară, este conferențiar la Institutul Central pentru Perfecționarea Personalului Didactic, Catedra de psihopedagogie specială, și totodată cercetător științific la Institutul de Psihologie al Academiei Române. După 1989 activează ca director al Institutului pentru Persoanele cu Handicap. Simultan ține cursuri de psihologie la universitățile „Spiru Haret" și Pro Humanitas. Debutează în revista Liceului „Matei Basarab" (1945), îndrumată de Perpessicius, iar editorial în 1969 cu *Euphorion*. Colaborează cu versuri la „Iașul literar", „Ateneu", „Argeș", „Contemporanul", „Familia", „Luceafărul", „România literară" ș.a.

Citindu-i în manuscris un grupaj de versuri trimis în 1949, Lucian Blaga aprecia caracterul lor „incoruptibil", releva „câteva bucăți deplin realizate" și „indiciile certe ale unor deosebite posibilități". Date fiind însă împrejurările istorice vitrege, **P.** își publică târziu prima carte, în care Perpessicius identifica „unul dintre debuturile cele mai elocvente ale lirismului nostru contemporan". Particularitatea poemelor lui este lirismul imnic și glorificator – *Magnificat*, titlul unui volum din 1983, e simptomatic, cum, pentru exuberanța vitală juvenilă, era și titlul *Euphorion* –, dedicat nu realităților conjuncturale, ci poeziei, iubirii, copilăriei ca vârstă eternă, ființei. Poetul se află într-o continuă jubilație, stare extatică a slăvirii clipei de grație când miracolele vieții, artei și spiritului, ale sacrului se lasă întrezărite sau revelate. Versurile păstrează ecouri din Rilke și din Blaga ori denotă similitudini temperamentale cu V. Voiculescu cel din sonete: „Catapeteasma morții o sprijin pe-un sonet"; „E dură neclintirea rostirii, truda-i sfântă/ să-ntruchipezi nefirea-n poezie,/ o catedrală unde oricare piatră cântă"; „Eu cred în adevărul nimbat de Poezie"; „Ucid neantul cu adorarea"; „Ce joc sublim: cu fiece ecou/ trezim eternitatea și murim". Poezia e trăită ca expresie și „joc întru ființă", autorul fiind convins că „fără poezie, oriunde e noapte". Altă cale de acces la marile taine și experiențe este iubirea-combustie, iubirea-adorație și voluptate, împinsă până la punctul în care carnalul trece în spiritual, în vreme ce copilăria se revelează ca o experiență originară și reversibilă, scrutată cu uneltele poetului psiholog. O asemenea lirică imnică e pândită de grandilocvență, redundanță și discursivitate, capcane în care, contând pe inspirație și prea puțin pe elaborare, **P.** cade adesea, mai ales în *Cariatidele iubirii* (1986) și în *Asceza voluptății* (1996). Versuri prețioase se pierd astfel în sterilul poemelor nesupravegheate ca întreg. O selecție riguroasă ar putea să dea seamă de o poezie neoromantică autentică, de tip vizionar.

SCRIERI: *Euphorion*, București, 1969; *Magnificat*, București, 1983; *Jocul întru ființă*, București, 1985; ed. 2, București, 1997; *Cariatidele iubirii*, București, 1986; *Labirintele crinului*, București, 1988; *Asceza voluptății*, București, 1996.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Lecturi*, *333–340*; Nicolae Mecu, *Doi poeți despre condiția poeziei*, VR, 1985, 2; Radu Bagdasar, *O carte despre arta iubirii*, ARG, 1986, 10. ***N.M.***

PĂUNESCU-ULMU, T. [Traian] (14.X.1903, Craiova – 19.VII.1983, București), critic literar, poet. Absolvent al Liceului „Carol I" din Craiova, **P.** obține în 1926 licența *magna cum laude* în filologie modernă la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. În 1928 primește o bursă pentru studii în filologie romanică la Paris, în 1932 călătorește la Constantinopol și pe coastele Asiei Mici. Între 1926 și 1939 este profesor de română și franceză la Liceul „Frații Buzești" din Craiova, continuându-și cariera didactică la București, în special la Liceul „Matei Basarab". În 1958 a fost închis pe

motive politice, fiind eliberat în 1964. După această dată, până în 1969 a fost și bibliograf principal la Biblioteca Academiei Române. Debutează în „Convorbiri literare” (1923). Până în 1947 publică eseuri critice și poezie la „Clipa”, „Gândirea”, „Convorbiri literare”, „Adevărul literar și artistic”, „Cele trei Crișuri”, „Ion Maiorescu”, „Viața literară”, „Curentul”, „Săptămâna culturală”, „Arhivele Olteniei”, „România nouă”, „Universul literar” ș.a., semnând fie cu numele său, fie T. U. sau T. Ulmu. Face parte, între 1924 și 1926, din comitetul de redacție al revistei craiovene „Flamura”, alături de N.I. Herescu și Radu Gyr, participând și la conducerea periodicelor „Suflet românesc” (1925), „Năzuința” (1926–1929), „Pleiada” (1927–1928). Figurează, de asemenea, în comitetul de conducere al revistei „Ramuri” (1928–1947) și publică aici numeroase articole. În 1936 devine membru al Societății Scriitorilor Români, fiind numit în același an secretar general al Societății Scriitorilor Olteni.

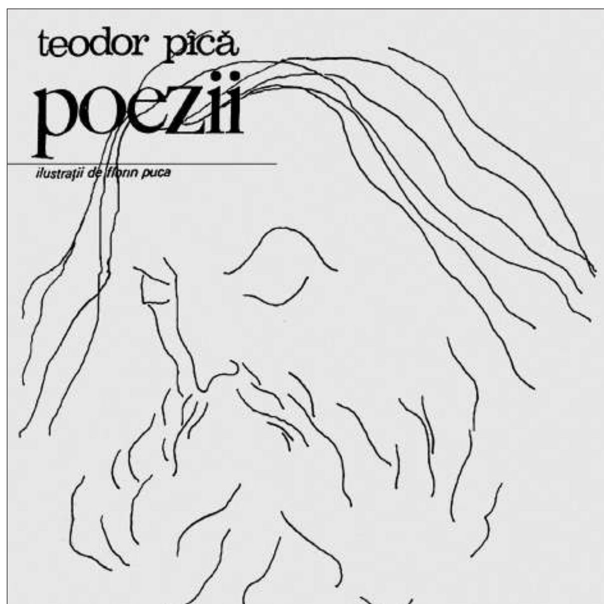
Cartea de debut a lui **P.**, *Viața tragică și românească a lui Eminescu* (1928), este o biografie romanțată din care nu s-a tipărit decât cea dintâi parte, *Copilăria și tinerețea*. Biograful dorește să evidențieze genialitatea poetului, manifestată din copilărie, mergând până la a susține că atunci a avut loc geneza, încă neconștientizată, a unora dintre imaginile marilor opere de mai târziu. Dat fiind momentul apariției, lucrarea este totuși meritorie, în pofida prezenței unor poncife și a aproximării nereușite a graiului moldovenesc. În 1938 apare *Problema Eminescu*, volum de „comentarii și interpretări” elaborate între 1928 și 1932, prezentat cu modestie drept o mică contribuție în direcția sintezei pe care epoca, de fapt, o produsese deja. Criticul se ocupă doar de poemele antume, împărtășind reținerile lui G. Ibrăileanu față de cercetarea postumelor. Altfel, comentariile nu depășesc stadiul de simplă povestire a poemelor, fără investigații interpretative. Se reține sugestia existenței unei „poezii pure” eminesciene în *Stelele-n cer…*, *Peste vârfuri* ș.a., ca și ideea de a discuta vizionarismul („peisajul transcendent”) eminescian, însă cu referire doar la *Luceafărul* și *Mortua est!*. În anii ’40 **P.** se va ocupa de poezia lui Ion Pillat într-o serie de studii concise, reunite în cartea *Poetul Ion Pillat (Contribuții critice)*, publicată în 1947. Metoda critică este tot impresionistă, bazată pe observații directe, lipsite de argumentare, asupra textului. Pillat ar fi panteist (ca și Eminescu) în descrierile de peisaj, unde ar arăta o predilecție pentru antropomorfizare. În ciuda acestui fapt, poetul e definit ca „un clasic al specificului românesc”, ceea ce înseamnă pur și simplu că e un adept al clasicismului prin echilibru, altitudine intelectuală și gustul Antichității, și un poet național prin materialul reprezentat. Într-un articol, *Contribuția literară a Olteniei*, din volumul *Oltenia*, editat de Fundația Culturală Regală „Mihai I” în 1943, **P.** nu exagerează meritele provinciei în această direcție. Al. Macedonski este recunoscut a fi cel mai însemnat autor originar din această zonă, citat însă doar prin capodoperele consacrate la acea dată. Tudor Arghezi este, în mod bizar, considerat „alogen”, spațiul cel mai întins fiind dedicat lui Traian Demetrescu și lui C. Rădulescu-Motru. Considerațiile critice sunt, și aici, timide, convenționale, lipsite de relief. În tinerețe, prietenii scriitori și-l aminteau pe **P.** ca susținător al unei poezii „robuste și solide”. În 1934 va publica singurul său volum, *Poeme alese*, cuprinzând versuri dedicate naturii, într-o transpunere colorată și voluntară, o prelungire, în fapt, a arghezianismului. Imagistica, violentă, mizează pe contrastul dintre presimțirea intensă a morții și revenirea primăverii sau dintre imprecație și rugăciune. Profesiunile de credință sunt tot argheziene, însă lipsite de grație și păcătuind prin gesticulație excesivă.

SCRIERI: *Viața tragică și românească a lui Eminescu*, vol. I: *Copilăria și tinerețea*, Craiova, 1928; *Poeme alese*, Craiova, 1934; *Problema Eminescu. Comentarii și interpretări*, Craiova, 1938; *Al. Popescu-Telega, hispanista*, Craiova, 1943; *Din problemele școalei românești*, Craiova, 1944; *Poetul Ion Pillat (Contribuții critice)*, Craiova, 1947.

Repere bibliografice: Ion Dongorozi, *„Viața tragică și românească a lui Eminescu”*, R, 1928, 10; Al. Popescu-Telega, *„Viața tragică și românească a lui Eminescu”*, „Năzuința”, 1928, 2; Şerban Cioculescu, *T. Păunescu-Ulmu*, ADV, 1928, 22 octombrie; *Antologia poeților olteni*, îngr. I. C. Popescu-Polyclet, Craiova, 1929, *109–110*; Traian Mateescu, [*T. Păunescu-Ulmu*], R, 1936, 2, 1938, 11–12; Metzulescu, *Literile*, I, *186–188*; Const. D. Ionescu, *„Problema Eminescu”*, R, 1938, 6–7; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *348–349*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *665–666*; Firan, *Profiluri*, II, *164*; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. Ion Popișteanu, Constanța, 1996, *87–88*, *90–91*; Mihai Rădulescu, *Însemnări pe „Calendarul meu” de Radu Gyr*, București, 2003, *12–20*. **Ş.A.**

PÂCĂ, Teodor (1.I.1928, Ploiești – 16.VI.1978, București), poet, traducător. Este fiul Angelei (n. Cozoroff), originară din Brăila, și al lui Dumitru

Pâcă, salariat CFR, de loc din Oltenia. Tatăl viitorului poet fiind transferat cu slujba la Sibiu, **P.** urmează aici cursurile secundare (1938–1944), remarcându-se prin rezultate școlare excelente, prin seriozitatea în studierea disciplinelor umaniste (limbile clasice și moderne: franceza, italiana). Se înscrie în 1947 la Facultatea de Drept a Universității din București, fiind în paralel stagiar la CFR. Se transferă în 1949 la Institutul „Maxim Gorki", însușindu-și temeinic limba rusă. Devine, din convingere, membru al Partidului Comunist, însă, pentru luări de poziție critice radicale, este exclus din partid. Episodul îi va marca biografia, el rămânând în ochii autorităților o persoană potențial periculoasă. Atitudinea lui rebelă a determinat exmatricularea înainte de examenul de stat și i-a creat dificultăți în calea unei inserții sociale decente și meritate. O propensiune structurală către formule de viață libertare, incapacitatea de a accepta constrângerile instituțional-profesionale au dus la marginalizare socială. **P.** a avut o existență boemă, punctată de „avânturi bahice" (Gheorghe Grigurcu) și trăiri fervente, copleșită de dificultăți materiale extreme A practicat meserii și a avut ocupații dintre cele mai diverse: impiegat la CFR, sortator de piei într-o tăbăcărie, profesor de rusă și de română, electrician, zugrav, vopsitor, profesor de gimnastică și chiar antrenor de box la Medgidia. A apărut ca interpret – în roluri secundare, „de culoare" și pitorești, distribuirea fiind explicată de înfățișarea lui hirsută – în mai multe filme, în special istorice și de aventuri. A fost una dintre figurile cele mai cunoscute ale boemei bucureștene a anilor '50 – '70 ai secolului trecut, care mobiliza – în formațiuni fluide, un „nucleu" relativ stabil fiind cel constituit de „grupul de la «Singapore»", numit astfel după denumirea neoficială a unui local din Piața Rosetti, loc de adunare pentru libații. Debutul editorial, întârziat de statutul de „suspect" politic al autorului, este reprezentat de volumul *Poezii* (1970), singura lui carte publicată în timpul vieții. A colaborat cu versuri la „Tânărul scriitor", „Luceafărul", a tradus – proză și versuri – din limba rusă. Prin strădania lui George Astaloș e prezent în antologii în limba franceză, tipărite în Franța și în România – *Éthique et esthétique* (1996), *Spectre lyrique* (1999) –, tot el editând, sub titlul *Scurtă despărțire* (2000), și integrala liricii lui **P.**, cu prefața *Damnatul unei generații rătăcite.*

Asemănător cu Tudor George, **P.** este un poet mai puțin fertil, însă – foarte probabil – un poet mai bun, mai profund, mai puțin artizan decât colegul său de boemă. Răzvrătit în cuget și în atitudini, frecvent și în tematica și recuzita poemelor, rămâne în fond un clasicizant, desigur în cadrele modernismului. Adesea e deliberat desuet, prin arborarea, după cum remarca Gheorghe Grigurcu, a unui „limbaj defunct" și a unor „sentimentalități tocite din epoca Cerna – Iosif". Manierist, el cultivă cu minimă autoironie implicită o anumită prețiozitate, deși se arată uneori „mai «bacovian» cu mult decât Bacovia, mai plebeu în limbaj decât Stelaru" (Dumitru Micu). E foarte iscusit într-ale prozodiei, recurgând nu o dată, macedonskian sau în emulație cu confratele Tudor George, la formele fixe de poem: sonetul, rondelul. Construiește – foarte arghezian uneori – mici meditații existențiale („Nu mă grăbesc să birui mai departe/ Cu nici o clipă dincolo de moarte,/ Ori să-mi mulez de pe acum statuia/ Spre fala mea și cinstea nimănuia…"), succinte arte poetice, scrutează angoase ori bizare peisaje interioare, trasează discret filoanele unei erotici afectat „deocheate", de fapt pură, ascuns-sentimentală. Discursul poetic este în general sobru, fără risipă de zgomot și culoare, aproape desuet-convențional, în pofida unor irizații de „mitocănie" (calculată) ori de frondă explicită. Într-un poem – memorabil ca exercițiu de terifiant buf – este evocată tortura foamei atroce, rezolvată absurd, urmuzian (dar și cu sugestii din

G. Topîrceanu), prin devorarea propriului cap, după o ceartă cu viscerele. Atmosfera, anecdotica și folclorul boemei bahice și jovial-crapuloase sunt mult mai rar prezente în textele poetului decât ar lăsa-o de bănuit renumele său. În esență, lirica lui **P.** se afiliază mai degrabă intimismului livresc decât rebeliunii goliarde sau villonești, iar aceasta din urmă, când se manifestă, este investită cu o tentă cărturărească. Mai convingătoare decât gesticulațiile potatorice sunt fără îndoială – deși par „desuete" – câteva pasteluri meditativ-nostalgice sau câteva schițe bucolice ori sentimental-peisagiste, precum *Reverie*. Discursive, explicite, cu sintaxă corectă, clară și rafinat elaborată, poemele nu reprezintă o „rebeliune" ori un act de frondă în ambianța epocii, în care **P.** – un manierist și un minor, însă un minor profund – e o figură secundară, chiar dacă inconfundabilă. Asemănări multiple sunt depistabile în opera lui, fie cu predecesori (Tudor Arghezi, Al. A. Philippide), fie cu contemporani (Leonid Dimov, Emil Brumaru, Tudor George ș.a.). Nu e vorba atât de înrâuriri propriu-zise, cât de convergențe ori coincidențe, explicabile prin apartenența la un context și prin alimentarea dintr-un patrimoniu cultural (și temperamental) comun, dar ele sunt scoase în evidență de relativul deficit de originalitate și de puținătatea operei lui **P.,** altfel un talent real și un suflet chinuit. Poemul probabil cel mai reușit, foarte admirat încă de la apariția într-o revistă, rămâne *Scurtă despărțire* : „Vă las în valea acestei scurte plângeri,–/ Orice sfârșit vestește-un început,–/ Mă duc eu primul – sunt mai priceput,/ Să pun din vreme șeile pe îngeri.// Zvântați cu zâmbet aripile plânse,/ V-aștept la grajdurile de smarald,–/ Nu vă grăbiți, d-abia-i amiază și cald/ Şi eu v-aștept și chingile sunt strânse.// Când veți veni-n amurg sub înserare/ Vom călări frumoși prin elizeu,/ În cavalcadă, pân-la Dumnezeu,/ Descălecând la tronu-i, la picioare.// Ne-om prosterna cu frunțile alese/ Pe lespedea de nouri luminată,–/ Cel mai frumos din noi va spune: «Tată,/ Ţi s-au întors feciorii cu mirese.// Pe unde ne-ai trimis a fost și bine/ Şi rău a fost pe drumul străbătut,/ Dar tot ce-ai scris să facem am făcut/ Și nu te-a dat nici unul de rușine.// Acum ne-am întors cu toți, – ne iată/ Ce altă slujbă ne așteaptă, Tată?!»".

SCRIERI: *Poezii*, cu desene de Florin Pucă, București, 1970; *Scurtă despărțire*, îngr. și pref. George Astaloș, cu desene de Florin Pucă, București, 2000. **Traduceri:** Djalil Musa, *Cântarea eroică*, București, 1958; Vsevolod Ivanov, *Culorile vântului*, București, 1968 (în colaborare cu Mihail Cardaș); Veniamin Kaverin, *Scandalagiul sau Serile pe Vasilievski Ostrov*, București, 1968 (în colaborare cu Suzi Racevski); V. I. Şișkov, *Ceata*, București, 1970 (în colaborare cu Mihail Chițiș), *Taigaua*, București, 1970 (în colaborare cu Mihail Chițiș); Valentin Kataev, *Delapidatorii*, București, 1971 (în colaborare cu Mihail Chițis); Feodor Tiutcev, *Versuri*, București, 1977.

Repere bibliografice: Cristea, *Un an*, *116–119*; Barbu, *O ist.*, I, *258–260*; Fănuș Neagu, *Teodor Pâcă*, RL, 1978, 25; Tudor Ţopa, *Poeziile lui Teodor Pâcă*, VTRA, 1978, 10; Grigurcu, *Poeți*, *142–145*; Negoițescu, *Alte însemnări*, *139–141*; Grigurcu, *Eminescu – Labiș*, *436–439*; Florentin Popescu, *Cafeneaua literară și boemii ei*, București, 1997, *110*, *201–203*; Iulian Neacșu, *Scurtă despărțire?*, ALA, 2000, 521; Radu Voinescu, *Un stâlp al boemiei*, LFC, 2001, 13; *Dicț. scriit. rom.*, III, *759–760*; Popa, *Ist. lit.*, II, *466–467*. ***N.Br.***

PÂNZARU, Ioan (15.X.1950, Focșani), istoric și teoretician literar, traducător. Este fiul Aureliei Pânzaru (n. Scurtu), funcționară, și al lui Eniță Pânzaru, avocat, din 1941 prizonier în Rusia, apoi consilier juridic. Urmează cursurile primare și liceale la Focșani. Va absolvi în 1973, la Universitatea din București, Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale, secția limba franceză, în cadrul căreia va funcționa încă de la încheierea studiilor, parcurgând treptele ierarhiei universitare până la gradul de profesor (2000). După 1989 îndeplinește și o serie de funcții: șef al Catedrei de franceză (1990–1992), prodecan al Facultății de Limbi Străine (1992–1993), coordonator al Departamentului Lingua în cadrul Agenției Naționale Socrates (1996–1998), director al Centrului de Limbi Străine al Universității din București (din 1998), în 2000 fiind ales prorector. A fost distins cu gradul de Cavaler al Ordinului Les Palmes Académiques, de Comandor al Ordinului Cruzeiro do Sul și cu Orden del Aguila Azteca. Face parte din International Society of Arthurian Studies și din Asociația Română de Studii Franceze. Debutează în 1964, la „Gazeta literară", cu însemnări despre Mihail Sadoveanu. Colaborează, în principal cu solide contribuții de medievistică romanică, la o serie de publicații universitare și academice românești – „Analele Universității București", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Synthesis", „Revista de istorie și teorie literară"ș.a. –, dar și străine – „South-European Journal for Semiotic Studies", „Revista de la Asociación Española de Semiotica" ș.a. Atât articolele și studiile din reviste, cât și numeroasele capitole

cu care a contribuit la lucrările colective ale Catedrei de franceză – *Histoire de la littérature française* (I–III, 1981), *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (1984) ș.a. – indică o curiozitate intelectuală neostenită, dublată de o armătură teoretică riguroasă, care îi permit și deplasarea competentă în secolele modernității culturii franceze sau române. A prefațat și tradus lucrări teoretice și literare din spațiul francofon.

Prima carte personală a lui **P.**, *Cercetare de estetică a oralității. Eseu despre cântecele de gesta* (1989), are la bază teza de doctorat, susținută în 1980, sub titlul *La Chanson de geste et le récit oral*. Lucrarea propune o abordare complexă a oralității, analizată cu precădere în ipostaza cântecelor de gesta și marcată de progresele antropologiei culturale în studiul fenomenelor literare, dar sprijinindu-se totodată pe teoria și investigarea epopeilor homerice, ca text de referință, cu întregul lor cortegiu de interpretări și teoretizări. Capitolele dedicate culturii orale și rolului jucat de literatura specifică ei în normarea, conservarea și cultivarea vorbirii – care se transformă în vehicul al tradiției, fie ea sacră sau mundană – sunt deosebit de incitante, relevând bogația de semnificații pe care modernitatea le poate depista în studierea caracterului organic al literaturii în societățile de tip arhaic. Un pas înainte în direcția sintetizării printr-o grilă interpretativă personală a complexului de elemente istorico-culturale care compun moștenirea literară a Evului Mediu francez în context occidental o reprezintă *Introduction à l'étude de la littérature médiévale française (IX-e–XIV-e siècles)* (1998), lucrare reunind în juste proporții tradiția bine asimilată a cercetărilor internaționale în domeniu cu viziunea proprie, ceea ce privilegiază valorile spirituale ale celor trei mari culturi monoteiste – creștinătatea, iudaismul și islamismul – care și-au pus pecetea pe literatura medievală franceză. Altă carte a lui **P.**, *Practici ale interpretarii de text* (1999), are profunde valențe teoretice, pledând pentru recuperarea bogatei tradiții a decodării sensului încastrat în text, de la sensul literal până la cel literar, trecând prin arcurile sensurilor alegorice, morale sau anagogice, derivate din aplecarea misticilor asupra textelor sacre și ajungând până la marile modele interpretative ale veacurilor al XIX-lea și al XX-lea. În *Regimul interpretării. Literatura și sensul acțiunii* (2012) **P.** extinde perspectiva metacritică la disciplinele umaniste, urmărind reintegrarea discursului literar într-un circuit educațional și situând astfel interpretarea în „funcția de călăuză a acțiunii", în care reflecția socială și cea morală devin esențiale din unghiul unei „pragmatici a culturii".

SCRIERI: *Histoire de la littérature française* (în colaborare), I–III, București, 1981; *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (în colaborare), București, 1984; *Création et devenir dans la littérature française du XX-e siècle* (în colaborare), București, 1989; *Cercetare de estetică a oralității. Eseu despre cântecele de gesta*, București, 1989; *Paysans de l'histoire. Approche ethnologique de la culture roumaine* (în colaborare cu Vintilă V. Mihăilescu și Ioana Popescu), București, 1992; *Introduction à l'étude de la littérature médiévale française (IX-e–XIV-e siècles*), București, 1998; *Practici ale interpretării de text*, Iași, 1999; *Regimul interpretării. Literatura și sensul acțiunii*, Iași, 2012. **Traduceri:** Claude Lévi-Strauss, *Mitologice*, I–II, pref. trad., București, 1995–1998; Marc Augé, *Religie și antropologie*, pref. trad., București, 1995; Armand Mattelart, Michèle Mattelart, *Istoria teoriilor comunicării*, Iași, 2001.

Repere bibliografice: Al. Duțu, *Glasul secolelor*, RL, 1989, 40; V. Versescu, *Farmecul discret al epopeii*, ATN, 1991, 4; Michel Stanesco, *Cercetare de estetică a oralității*, „Cahiers de civilisation médiévale", 1993, 144; Lucia Berdan, *Claude Levi-Strauss, „Mitologicale", I*, ALIL, t. XXXIV, istorie literară, 1994–1995; Mihaela Voicu, *„Introduction à l'étude de la littérature médiévale française (IX-e–XIV-e siècles)"*, „Synthesis", 1999; Ileana Bârsan, *„Practici ale interpretării de text"*, „Synthesis", 1999; Anca Manolescu, *Textul între bucurie și investigație*, DM, 2000, 367; Ionel Savitescu, *Practici interpretative*, CRC, 2000, 7. ***Il.M.***

PÂNZARU, Sava (8.IX.1932, Hansca–Chișinău – 6.V.2012, Chișinău), istoric literar. Este fiul Froniei (n. Donov) și al lui Gheorghe Pânzaru, țărani. Urmează Școala Pedagogică din Cahul (1950–1954) și devine student al Facultății de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1954–1959). Este angajat în 1961 la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe de la Chișinău. Doctor habilitat în filologie cu teza *Fenomenul literar din Basarabia de până la 1918* (1995), devine cercetător științific principal în 1996, fiind specialist în domeniul literaturii comparate și al teoriei traducerii. Sub egida Institutului, a participat la elaborarea mai multor lucrări colective. I s-au acordat câteva distincții, între care Premiul Prezidiului Academiei de Științe din RSS Moldovenească (1982), Diploma de Recunoștință a Academiei de Științe din Republica Moldova (1996).

P. este autor al monografiilor *Gorki în Moldova* (1971, în limba rusă) și *Fire vii trepidante. L.N. Tolstoi în Basarabia* (1978, în limba rusă), care au ca obiect de studiu înrâurirea celor doi scriitori asupra literaturii din spațiul basarabean. Marcate de mai multe carențe (supralicitarea influenței rusești, ideologizarea forțată a unor aspecte ș.a.), cărțile se disting, totuși, precum în cazul majorității contribuțiilor de istorie literară ale autorului, printr-o bogată informație, surse de primă mână și un comentariu critic nu o dată pertinent. **P**. este și coautor al lucrării *Relații literare moldo–ruso–ucrainene* (I–III, 1978–1982), tributară și ea exagerării influenței unilaterale și, în multe privințe, forțate a factorilor culturali rusești și ucraineni asupra literaturii din Basarabia. Alte articole au în atenție scriitori de obârșie din stânga Prutului – C. Stamati-Ciurea, C. Stere, Leon Donici ș.a. sau se opresc din nou asupra lui Lev Tolstoi în Basarabia. Cercetător pasionat, **P**. a depistat în periodice numeroase materiale de interes istorico-literar, pe care le-a folosit în studierea poeziei lui Alexie Mateevici, scriitor pe care, împreună cu Ion Nuță și Efim Levit, l-a editat integral (I–II, 1993). În ultima perioadă de viață a publicat antologia *Icoane basarabene. Proză scurtă din anii 1918–1940* (2007), culegerea de contribuții documentare *Itinerar arhivistic* (2008) și încă o carte în limba rusă despre Lev Tolstoi (2008).

SCRIERI: *Relații literare moldo–ruso–ucrainene* (în colaborare), I–III, Chișinău, 1978–1982; *Itinerar arhivistic*, Chișinău, 2008. **Ediții, antologii:** Alexie Mateevici, *Opere*, I–II, pref. edit., Chișinău, 1993 (în colaborare cu Ion Nuță și Efim Levit); *Icoane basarabene. Proză scurtă din anii 1918–1940*, introd. edit., Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Dumitru Apetrei, *„Gorki în Moldova”*, „Cultura”, 1972, 8 ianuarie; Alexandrina Matkovski, *Omagiu la aniversare*, „Nistru”, 1978, 11; Gheorghe Bogaci, *O lucrare valoroasă*, „Moldova socialistă”, 1979, 9 ianuarie; [*Sava Pânzaru*], RLSR, 1992, 2, 2002, 3–4 (articole aniversare); Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *275*; *Dicț. Chișinău*, *404–405*; Apetri, *Atitudini*, *190–191*; Burlacu, *Texistențe*, III, *121–126*. ***N.Bl.***

PÂRJA, Gheorghe (2.V.1950, Desești, j. Maramureș), poet, publicist. Este fiul Docăi (n. Batiu) și al lui Gheorghe Pârja, țărani. Urmează Liceul Pedagogic din Sighetu Marmației (1965–1970) și Facultatea de Ziaristică la București (1974–1978). A lucrat ca învățător și ca funcționar la Muzeul Maramureșului din Sighetu Marmației (1972–1974). În 1978 a fost pentru câteva luni corector la revista „Flacăra” și, ulterior, a revenit în provincie ca angajat al ziarului județean maramureșean „Pentru socialism”. Din 1990 este redactor, apoi redactor-șef al gazetei „Graiul Maramureșului”, iar din 2012 este redactor șef-adjunct la revista de cultură „Nord literar” din Baia Mare. Debutează cu versuri în „Luceafărul” (1968) și editorial în antologia colectivă *Caietul debutanților* (1977). Primul volum de autor, *În numele tatălui*, îi apare în 1996. A editat revista școlară „În prag” (a Liceului Pedagogic din Sighetu Marmației, 1967–1970), suplimentul literar „Graiul de duminică” (1991–1992) și revista „Europa – kilometrul 0” (1999). În 1973, împreună cu un grup de prieteni, inițiază un festival de poezie la Sighetu Marmației, devenit în 1979 Serile de Poezie de la Desești și care din 1984 poartă numele lui Nichita Stănescu. A alcătuit, de altfel, alături de poetul Echim Vancea, antologia *Umbra noastră* (2003), cuprizând pagini de poezie din cadrul festivalului, începând din 1979. Îngrijește, împreună cu Echim Vancea și cu Ioana Petreuș, și volumul *Portret de grup cu Laurențiu Ulici* (2002). Mai semnează în „Amfiteatru”, „Astra”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „România literară”, „Tribuna”, „Viața studențească” ș.a. A fost distins cu câteva premii, între care Premiul „I.D. Sîrbu” al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru volumul de publicistică *Livada cu prieteni și alte împrejurimi* (2010).

Lirica lui **P.** pare scrisă pentru a fi declamată. Bucuria incantației, gustul sonorităților grave, cadențele care „cântă” uneori în gol trădează o rostire al cărei mediu propriu e spectacolul folk ori serbarea câmpenească. Cel care a întemeiat Serile de Poezie de la Desești, unul dintre cele mai longevive festivaluri desfășurate în decorul patriarhal al satului ardelean, prelungește în versuri o utopie (romantică) a recitalului în natură care îi reunește pe poeți în numele unei oficieri colective a ceremonialului liric: „Prieteni/ Aduceți podoabele voastre/ Și crinul de nuntă”. Este de altfel și o poezie a prieteniei, care nu se sfiește să își declare solidaritățile și admirația; pentru că important nu e actul confesiv, comunicarea dramelor individuale ori a stărilor originale ale unui subiect, ci împărtășirea de sentimente, trăirea împreună a unei vrăji poetice. Tematic, debutul din volumul *În numele tatălui* a stat sub semnul unui elogiu al naturismului și al valorilor rurale, citit de critică în cheie tradiționalistă, pe filieră blagiană, ca „subtil amestec de tradiție și modernitate” (Gheorghe Glodeanu). În realitate,

nu e vorba de noțiunea imaterială a satului-idee, nici măcar de stilizarea caligrafică a poeților gândiriști. Ceea ce definește această poezie este nostalgia robustă a unei tradiții cu date esențiale: dorul de părinți („Cine n-are dor de părinți/ Să urce pe râuri la noi în Ardeal”), „casa trainică” („Unde este o casă trainică/ Ai oricând imaginea raiului povestit”), străbunii etc. Departe de a bascula recuzita bucolică spre un plan transcendent, abundența de „raiuri” și „polen dumnezeiesc” exprimă aici viziunea exaltată și idealizată poetic a unei lumi rustice în fond accesibile. În contextul anilor ’70–’80 ai secolului trecut, căruia **P.** îi aparține în ciuda debutului întârziat, această poetică funcționează ca un mecanism evazionist, de „încântare” și înfrumusețare a realității. Este ceea ce se vede și în *Cartea din Valea Mătrăgunii* (2000), care, abordând o temă tipic optzecistă, anume exilul în orașul provincial, o supune unui tratament de autoiluzionare. Se recunosc prezențele obsedante ale ultimului deceniu comunist, camuflate sub un strat gros de fard poetic: orașul devine burg, oamenii lui castelani, pustietatea se încarcă de magie („Prin singurătatea orașului trece o muzică divină”), iar proza cotidianului se populează cu zei și domnițe: „Cu zeii e greu să trăiești într-un oraș provincial/ Ei se cuibăresc în metafizica zeițelor”. Abia culegerile următoare, *Poemele Ieronimei* (2003) și *Singurătatea sonoră* (2005), vor înregistra eșecul – inevitabil – al iluziei în fața realității. Construită în oglindă, ca revers al încântării, poezia se deconspiră acum („Ieronima a devenit o metaforă absentă”) și își anticipă dispariția: „Aici se sfârșește poemul/ Și începe să latre un câine”. Starea lirică se recompune în jurul unor figuri ale realității netransfigurate, „odaia crudă”, „odaia albă”, „omul pustiu”. Notația devine sobră, percepțiile sunt transcrise neutru: „Am părăsit odaia crudă pentru totdeauna/ [...] O sticlă de Tuborg am lăsat-o pe masă/ Pânza de păianjen în colțul camerei/ A prins zvonul ultimului poem”. Unele versuri amintesc de strategiile minimaliste contemporane, dar, așa cum tradiționalismul nu era aici propriu-zis modernist, nici deziluzionarea nu pare cu adevărat postmodernă. E o etapă care urmează o sinusoidă a „încântării” și a „dezvrăjirii” în marginea modelor poetice, folosind vârstele poeziei ca suport pentru parcurgerea propriului destin. **P.** este de asemenea autorul unei ample serii de interviuri, interesante prin caracterul eterogen al partenerilor de dialog (românişti din străinătate, teologi, artiști, savanți, poeți „prieteni” ș.a.) și al unui volum de evocare a lui Nichita Stănescu, intitulat *Călătoria îngerului prin Nord* (2008), alcătuit prin reconstituirea, cu propensiune hagiografică, a celor două vizite pe care poetul le-a făcut în Maramureș în 1979 și în 1980.

SCRIERI: *În numele tatălui*, București, 1996; *Sub podul lui Apollodor. Despre Nichita Stănescu și alți poeți din lume (Gheorghe Pârja în dialog deschis cu Adam Puslojić)*, București, 1998; *Cartea din Valea Mătrăgunii*, Sighetu Marmației, 2000; *Dialoguri în centrul Europei*, I–II, București, 2000–2003; *Dialoguri cu ferestre spre nord*, Cluj-Napoca, 2005; *Poemele Ieronimei*, Cluj-Napoca, 2003; *Singurătatea sonoră*, Cluj-Napoca, 2005; *Poeme din vremea lui Adam*, Sighetu Marmației, 2007; *Călătoria îngerului prin Nord. Nichita Stănescu în Maramureş*, Baia-Mare, 2008; *Livada cu prieteni și alte împrejurimi*, Baia Mare, 2010.

Repere bibliografice: Dan–Silviu Boerescu, *Pârja, Pălăguța & Paşa, Parasca*, LCF, 1996, 38; Victoria Luţă, *Poeţi prieteni*, RL, 1999, 21; Grigore Traian Pop, *O mie de poeţi postdecembrişti (II)*, CC, 2003, 6–8; Ion M. Mihai, *Scriitori din Maramureş*, Cluj-Napoca, 2003, *281–296*; Valentin Taşcu, *„Portret de grup cu Laurenţiu Ulici”*, TR, 2003, 27; Gheorghe Glodeanu, *Poezie și poetică*, București, 2004, *411–416*; Ioan Moldovan, *„Singurătatea sonoră”*, F, 2006, 10; Gheorghe Grigurcu, *Poeți din Nord (II)*, RL, 2007, 5; Ioan Groșan, *Editorialul ca o celebrare*, LCF, 2011, 15. ***A.Td.***

PÂRVAN, Vasile (28.IX.1882, Perchiu, j. Bacău – 26.VI.1927, București), eseist

Este fiul Aristiței (n. Chiriac) și al lui Andrei Pârvan, învățător. Începe cursul primar în târgul Berești, județul Covurlui, unde tatăl său se transferase în 1887, și îl continuă la Bârlad. Un timp va fi ucenic la o cizmărie, iar din clasa a doua începe să mediteze școlari. În 1893 intră la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad, fiind de două ori premiat la concursurile de istorie ale societății Tinerimea Română. În septembrie 1900 devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, audiind și cursuri de drept. Cu sprijinul lui N. Iorga,

obține o mică bursă, dar lucrează ca pedagog, succesiv, la un pension și la un institut particular. Debutează în 1897 la „Tinerimea română". Din 1900 e prezent în „Noua revistă română", din 1902 colaborează la „Convorbiri literare", din 1903 scrie și la „Voința națională", „Epoca", „Tribuna poporului" (semnând uneori cu pseudonimul V. Andrei), „Luceafărul" ș.a. În 1903 e angajat funcționar la Biblioteca Academiei Române, iar în 1904 își susține licența. La recomandarea lui N. Iorga și a lui D. A. Sturdza, e primit, ca bursier, la Universitatea din Jena. După doi ani trece la Universitatea din Berlin, unde studiază filosofia. Citește intens literatură străină. În 1906 aderă la Frăția Bunilor Români, organizație creată de N. Iorga, și începe să colaboreze la „Sămănătorul" și „Neamul românesc". Din anul următor mai scrie pentru „Viața românească" și pentru „Gazeta generală a învățământului". La 9 ianuarie 1909 obține, la Universitatea din Breslau, diploma de doctor în filosofie, în baza unei teze despre naționalitatea comercianților din Imperiul Roman. Înapoiat în țară, unde în 1905 fusese numit profesor la Bacău, este transferat în 1907 la Iași, fără a funcționa. Recomandat în 1909 ca suplinitor la Catedra de istorie antică a Universității din București, în noiembrie își începe cursul. În același an școlar e și profesor de latină la Liceul „Gh. Lazăr". Devine membru al Comisiei Monumentelor Istorice, director al Muzeului Național de Antichități (din 1910) și e ales membru corespondent (1911), apoi titular (1913) al Academiei Române, care în 1909 îi acordase un premiu. Activitatea sa, atât de prodigioasă, îi conferă o aură de legendă. Munca la catedră, unde va fi titularizat în 1913, la Muzeu, la Academie (în 1920–1923 e vicepreședinte, iar din 1923 secretar general), prezența în presă sunt amplificate prin susținute preocupări de natură organizatorică și administrativă, și mai cu seamă de intense cercetări arheologice, efectuate, cu colaboratori, mai ales în Dobrogea. Pe deasupra, conferențiază în cadrul Universității de Vară de la Vălenii de Munte, în beneficiul Ligii Culturale pentru Unitatea Tuturor Românilor, întreprinde călătorii de studii în străinătate și excursii științifice cu studenții în Transilvania. Scoate în 1913–1914, cu Virgil Arion și G. Bogdan-Duică, publicația „Românismul". În 1914 contribuie la întemeierea Institutului de Studii Sud-Est Europene, sub a cărui egidă ține prelegeri. Se căsătorește, în noiembrie 1913, cu Silvia Cristescu, nepoata lui Ioan Bogdan, care în august 1917 va muri, împreună cu fetița adusă atunci pe lume. Tragedia îl zdruncină, dar îl și îndârjește în voința de a sfida cruzimea destinului printr-o muncă asiduă. Refugiat în timpul războiului la Dobrovăț, județul Iași, își continuă aici lucrul, apoi la Odessa și la Focșani. Întors la București, își reîncepe activitatea didactică, colaborează la „Arhiva pentru știința și reforma socială" a lui D. Gusti, în care formulează un întreg program de culturalizare, participă hotărâtor la organizarea Universității din Cluj, printre ai cărei profesori se va număra din 1919, precum și la constituirea, în același an, a Institutului de Antichități și Studii Clasice în capitala Transilvaniei. În 1918 aderă la Partidul Muncii, întemeiat de Paul Bujor, G. Diamandi, Ion Cantacuzino, C. I. Parhon ș.a. Din noiembrie 1920 este recomandat director la Accademia di Romania din Roma, care, înființată în acel an, va începe să funcționeze în 1922. Colaborează cu Académie des Inscriptions (Franța) și cu Accademia dei Lincei (Italia), redactează regulamentul școlilor române din Roma și Paris, fondează, cu Aristide Blank, D. Gusti și Marin Simionescu-Râmniceanu, Editura Cultura Națională (1920), formulează inscripțiile pentru Arcul de Triumf din București, reia săpăturile la Histria, efectuează săpături și în Muntenia și Moldova, activează intens la Academia Română, ține cursuri, conferențiază în țară și în străinătate, conduce PEN-Clubul Român (1923), colaborează la publicații științifice, scrie cărți, întreține o permanentă corespondență cu oameni de știință români și străini, cu Martha Bibescu și cu alți scriitori, participă la congrese științifice internaționale. Va fi ales membru al unor instituții științifice de prestigiu: Reale Società Romana di Storia Patria, Pontificia Accademia Romana di Archeologìa, Numismatische Gesellschaft din Viena, e profesor agregat la Sorbona. Presimțindu-și sfârșitul, își lasă averea, prin testament, Academiei Române, iar biblioteca o donează Şcolii Române din Roma.

Titluri de permanentă referință în bibliografia de specialitate, lucrările lui **P.** depășesc marginile arheologiei și ale istoriei în genere, putând fi revendicate și de filosofie, și de literatură. Ele i-au creat nu doar un prestigiu științific, ci și o autoritate morală cum puțini au avut, tânărul savant exercitând asupra unei părți din intelectualitatea umanistică o covârșitoare influență. Cutezătoarea lui sinteză *Getica* (1926) va reprezenta mai mult decât „o etapă importantă" în evoluția arheologiei

românești, rămânând vie prin dimensiunea creativă. Om de știință riguros până la fanatism, mergând cu probitatea până la citarea (cum el însuși menționează) chiar și a „celui mai modest și mai inocent diletant rural" căruia îi datorează vreo informație, **P.** nu a ezitat să construiască pe baza datelor – fatal lacunare – de care dispunea cele mai tulburătoare ipoteze, să combine informații disparate și să le întregească, temerar, cu imaginația (călăuzită de o stringentă logică), încât monumentala sa lucrare învie o lume. Umanitatea dacică și autoproiecția acesteia în divin e adusă spre a se bucura de singura nemurire considerată reală de istoric, cea în virtutea căreia dispăruții trăiesc viața ideală în conștiința urmașilor. Mai mult ca probabil savantul a proiectat peste lumea dedusă din extrem de săracele izvoare literare ale Antichității și mai cu seamă din laborioasele investigații arheologice întreprinse o lume a propriului spirit. În viziunea lui **P.** dacii erau un popor de țărani, harnic, pașnic și drept, de o exemplară moralitate; casta preoțească unea anahoreți locuitori în peșteri, disprețuitori ai plăcerilor trupești, necunoscând vinul și femeia, nici carnea, hrănindu-se doar cu brânză, lapte, miere și cu vegetale; în fruntea lor se afla marele preot Deceneu, care își avea sălașul în vârf de munte, de unde aducea slăvire lui Gebeleizis-Zalmoxis, zeul suprem, stăpânul cerurilor. Viziunea va fi contestată de arheologi de nediscutată autoritate. C. Daicoviciu respinge, în *La Transylvanie dans l'antiquité*, aserțiunea lui **P.** potrivit căreia Zalmoxis ar fi fost o divinitate uranică, acreditând opiniile unor savanți străini, vehement combătute în *Getica*, după care geto-dacii s-ar fi închinat, din contră, unei zeități htoniene. De aceeași părere era, dintre nespecialiștii de seamă, și Lucian Blaga care, într-un studiu din „Saeculum", contestă explicit teza lui **P.** Creator al unei metafizici a „adâncului", al unei „noologii abisale", era firesc ca Blaga să se ralieze celor ce așază tronul zeului dacilor în tărâmuri subpământene. Dar universul spiritual întemeiat de **P.** există, nimic nu îl poate desființa, după cum viziunea winckelmanniană a Greciei sau aceea a Renașterii italiene, făurită de Jacob Burckhardt, nu a încetat a fi fascinantă deși i s-a demonstrat insuficienta fundamentare științifică. Chiar dacă se dovedește că străbunii noștri adorau divinități htoniene, că balaurul din steagurile lor figura nu un „zmeu", o reptilă înaripată, cum credea **P.**, ci șarpele din adâncuri, frumusețea construcției din *Getica* va fi mereu admirată: măreția olimpiană a lui Zalmoxis, distincția sacerdoților săi, hărnicia, tenacitatea, austeritatea spartană a dacilor, „cei mai viteji și mai drepți dintre traci" după Herodot. După cum va fi neîncetat apreciată limpezimea gândirii, noblețea stilului, clasicismul structural al autorului. Adevărate creații literare sunt eseurile lui **P.** Volumul *Idei și forme istorice* (1920) însumează patru studii de filosofia istoriei, unele cuprinzând pagini cu inflexiuni poematice, iar în *Memoriale* (1923) se află poeme în toată puterea cuvântului. **P.** nu se confesează propriu-zis, dar apelează la măști provenite din cultura antică pentru a-și expune, într-o manieră adesea lirică, opiniile. Autorul crede că, prin studiul epocilor de mult apuse, se pot reînvia concepții străvechi și astfel e posibil accesul la ceea ce el numește „maiestuosul gând al unei umanități eterne, încorporate". Demersul e unul creator, de vreme ce **P.** evocă și muza: „Tu, Clio, încălzești cu focul tău trupurile de demult adormiților și îi faci iară vii, trăind din nou puternic în lumea lor și năvălind plini de viață în lumea noastră: cu sângele încă lunecând pe armurile lor, cu patima încă aprinsă în privirile lor, cu visul încă palpitând în făptura mâinilor lor". Unele texte folosesc tiparele speciilor clasice (imnul, poemul oniric, panegiricul) pentru a aduce un prinos unor personalități precum Constantin Erbiceanu, Dimitrie Onciul, dar și soldaților căzuți în Primul Război Mondial. Străbate din *Memoriale* o nostalgie după o lume echilibrată, așezată în forme definitive, cea clasică, mediteraneană; autorul împrumută adesea stilul, retorica textelor antice, închină imnuri zeităților eline sau romane, încercând să recreeze, într-un prezent diluat, spiritualitatea înaltă a culturii clasice. Rezultatul este un amestec de evocare savantă și poem, preponderentă fiind calitatea literară a textelor, unii critici (Șerban Cioculescu, Ion Vartic) insistând îndeosebi asupra calităților de poet ale lui **P.** Din ambele cărți se detașează idei care, completate cu altele, din celelalte scrieri, compun o viziune și un program de viață, o filosofie practică. De nu e originală în premise și concluzii, îndatorate și unele și celelalte stoicilor, în special lui Marc Aureliu, căruia istoricul i-a și consacrat un studiu, concepția lui **P.** este profund personală în accente, în articulațiile interioare, în vibrația inefabilă a ideii. Modalitatea argumentării, temperatura opiniilor, stilul sunt ale unui cărturar modern în care s-a întrupat un înțelept din Hellada. Gânditorul se exprimă sacerdotal,

frazele au o cadență gravă, unele sunt versete, tonul general este poematic, dialogurile – căci uneori **P.** își ordonează ideile în chip de dialoguri platoniciene – au o maiestate de *missa solemnis*.

Dacă geniul lui N. Iorga era viforos sau șăgalnic, acela al lui V. Pârvan era muzical și solemn. Când, după câteva clipe de așteptare, studenții priveau spre ușa ce se deschidea, apărea în fața lor Brand. Pastorul Brand al lui Ibsen, cu haina neagră încheiată auster până sus, călcând pe un ghețar. Însă văzut de aproape, pastorul n-avea în ochii săi pătrunzători durități nordice, iar tristețea încruntată într-o ironie gravă îi dădea înfățișarea unui actor tragic.

G. CĂLINESCU

Biografia lui e o negație a conformismului, un protest vehement contra „miasmelor aducătoare de somn, inerție și moarte", o invitație la zbor înalt, necuprins, către piscurile de unde se răsfrâng în sufletul nostru, roditoare, ideile, spiritul, viața. Mesajul său primordial e un patetic îndemn la faptă, la fapta creatoare de valori care să supraviețuiască zgomotului diurn.

AL. ZUB

SCRIERI: *Idei și forme istorice*, București, 1920; ed. îngr. și introd. Al. Zub, București, 2003; *Memoriale*, București, 1923; ed. îngr. și pref. Ion Vartic, Cluj, 1973; ed. îngr. și pref. Al. Zub, București, 2001; *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926; ed. îngr. și postfață Radu Florescu, București, 1982; *Dacia. An Outline of the Early Civilizations of the Carpatho-Danubian Countries*, tr. I.L. Evans și M.P. Charlesworth, Cambridege, 1928; ed. (*Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-dunărene*), tr. Radu Vulpe, București, 1937; *Corespondență și acte*, îngr. și introd. Al. Zub, București, 1973; *Scrieri*, îngr. și introd. Al. Zub, pref. Radu Vulpe, București, 1981; *Studii de istorie medievală și modernă*, îngr. Lucian Nastasă, pref. Al. Zub, București, 1999; *Datoria vieții noastre*, îngr. Florica Dimitrescu, București, 1999; *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, postfață Nicolae Balotă, București, 2000; *Pagini din corespondența Vasile Pârvan – Sextil Pușcariu*, îngr. Magdalena Vulpe, București, 2002; *Scrieri de istorie romană*, îngr. Nicolae Zugravu, pref. Al. Zub., Iași, 2002; *Scrieri alese*, îngr. Al. Zub, pref. Radu Vulpe, București, 2006; *Scrisori inedite – Lettere inedite*, ed. bilingvă, îngr. Ion Bulei, București, 2007; *Dacii la Troia. Studii de protoistorie a Daciei*, îngr. I. Oprișan, București, 2011.

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, I, *237–240*, IX, *26–42*, *473–480*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *161–170*; Călinescu, *Opere*, I, *180–190, 346–353*, III, *779–781*, VIII, *1324–1325*; Mircea Eliade, *Vasile Pârvan*, CU, 1927, 945; Al. Busuioceanu, *Pârvan gânditorul*, București, 1933; Iorga, *Oameni*, III, *236–237*; Băncilă, *Portrete*, *126–166*; Zarifopol, *Eseuri*, *176–182*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *321–323*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *862–864*, *Ist. lit.* (1982), *949–951*; Lucian Blaga, *„Getica"*, „Saeculum", 1943, 4; Tudor Vianu, *Jurnal*, București, 1961, *31–36*; Dan Botta, *Scrieri*, IV, București, 1968, *90–98*; Mincu, *Critice*, I, *76–86*; Todoran, *Secțiuni*, *266–288*; Balotă, *Ion*, *86–117*; Marin Sorescu, *Insomnii. Microeseuri*, București, 1971, *20–23*; Lucian Blaga, *Izvoade*, București, 1972, *63–86*; Nichita Stănescu, *Cartea de recitire*, București, 1972, *123–129*; Al. Zub, *Vasile Pârvan. Efigia cărturarului*, Iași, 1974; ed. 2, Iași, 2001; Al. Zub, *Vasile Pârvan. Biobibliografie*, București, 1975; Balotă, *Arte*, *241–255*; Vartic, *Spectacol*, *12–32*; Micu, *Lecturi*, *168–177*; Mircea Anghelescu, *Pârvan, scriitorul...*, T, 1980, 6; Virgil Catargiu, *Condiția umană și idealul etic în concepția lui Vasile Pârvan*, București, 1982; Virgil Catargiu, *Vasile Pârvan, filosof al istoriei*, Iași, 1982; George Lăzărescu, *Repere de cultură*, București, 1982, *126–141*; Steinhardt, *Critică*, *228–238*; Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan: idealul uman și valorile vieții*, București, 1983; Al. Zub, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, București, 1983; ed. 2, pref. Liviu Antonesei, București, 2005; *Vasile Pârvan interpretat de...*, îngr. Ștefan Lemny și Al. Zub, București, 1984; Cioculescu, *Itinerar*, V, *432–438*; *Dicț. esențial*, *629–631*; Al. Zub, *Vasile Pârvan: dilemele unui istoric*, Iași, 2002; Gheorghe Ungureanu, *Vasile Pârvan și istoria ca formă de viață*, Pitești, 2003; Ieronim Tătaru, *Vasile Pârvan și criticii literari (I–III)*, „Axioma", 2007, 10–12; Constantin Ciopraga, *Spectrul multiunghiular al „Memorialelor" lui Vasile Pârvan*, CL, 2008, 12; Constantin Coroiu, [*Vasile Pârvan*], CLT, 2008, 12, CL, 2012, 3; Dumitru Vlăduț, *Retorica de comemorare la Vasile Pârvan (I–III)*, T, 2010, 6–8; Liviu Franga, *Memorial pentru autorul „Memorialelor"*, VR, 2012, 3–4. ***D.Mc., B.C.***

PÂRVU, Sorin (29.IV.1946, Mihălășeni, j. Botoșani), critic și istoric literar, eseist. Este fiul Elenei Pîrvu (n. Panu), funcționară, și al lui Constantin Pîrvu, profesor de limba și literatura română. Frecventează cursurile școlii din Răuseni, județul Botoșani, urmează la Iași Liceul „Costache Negruzzi" (1960–1964), apoi Facultatea de Filologie, secția engleză–română (1964–1969) și Facultatea de Istorie–Filosofie, secția filosofie (1970–1975) din cadrul Universității „Al. I. Cuza". Sub îndrumarea lui Silvian Iosifescu, elaborează teza de doctorat *Romanul comportamentului*, susținută la Universitatea din București în 1979. Devine asistent la Catedra de engleză a Facultății de Filologie ieșene în 1969 și parcurge toate treptele până la gradul de profesor, obținut în 1999. A predat cursuri de literatură română și teorie a literaturii ca lector la School of Slavonic and East European Studies din Londra și la Faculty of Modern and Medieval Languages din Cambridge (1982–1984), pentru ca, prin intermediul unei burse Fulbright, să susțină cursuri de

literatură americană la State University of New York at Albany (1993–1994). A fost membru în Consiliul Fundației Soros pentru programe de limbă engleză (1993–1995) și membru în Consiliul Director al Centrului de Studii Românești (1998–2006). Este redactor-șef al Editurii Institutul European (din 1990), redactor-șef al revistei „Echidistanțe" (tot din 1990), director al revistei "DeNarratione" (din 2010). Debutează în 1972 la „Cronica", colaborând ulterior și la „Convorbiri literare", „Ateneu", „Dialog", „Opinia studențească", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", seriile literatură și filosofie, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»", „Revue roumaine des sciences sociales" ș.a. Este coordonator general al *Dicționarului de scriitori nord-americani* (A–B, 2008–2009), a participat la realizarea unor lucrări colective, precum *Dicționar de postmodernism. Monografii și corespondențe tematice* (2005), pe care de asemenea l-a coordonat.

În studiile sale **P.** propune o abordare din perspectivă comparatistă a literaturii române și a celei din spațiul britanico-american, apelând, nu de puține ori, și la semiotică, naratologie, filosofie sau etică. Volumul *The Romanian Novel* (1992) este o introducere deosebit de utilă în universul literaturii române de până la al Doilea Război Mondial, adresată cititorilor străini dornici să primească informații esențiale despre o anumită etapă din evoluția scrisului românesc. Sunt prezentate nouăsprezece cărți de proză, comentariul extinzându-se asupra literaturii europene, prin stabilirea unor analogii, totodată cu preocuparea de a contura originalitatea și personalitatea operelor avute în atenție. Sunt traduse în limba engleză fragmente reprezentative pentru fiecare roman sau nuvelă, încât cititorul să poată intui particularitățile stilistice ale fiecărui text. Se relevă că, de pildă, *Ciocoii vechi și noi* ilustrează „anatomia pură", N. Filimon nemaifiind interesat să se conformeze intrigii tradiționale, considerată ca arbitrul valorii literare; ideile devin specifice doar când plasarea în timp și spațiu este foarte concretă. Cât despre *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu, cititorul este avertizat că „uneori este dificil de hotărât dacă literatura recreează fenomenele din viață sau dacă se întâmplă exact invers – adică fenomenele din viață sunt rezultatul absorbției clișeelor literare de către realitate. Acest aspect este cu atât mai dificil de decelat aici cu cât este vorba de un *Kunstelroman*". Între titlurile alese spre a fi propuse ca o carte de vizită pentru ansamblul literaturii române se numără *Mara* de Ioan Slavici, *Tănase Scatiu* de Duiliu Zamfirescu, *Ion* și *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, *Concert din muzică de Bach* de Hortensia Papadat-Bengescu, *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, *Baltagul* de Mihail Sadoveanu, *Adela* de G. Ibrăileanu, *Patul lui Procust* de Camil Petrescu ș.a. În *Proza comportamentului* (ediția a doua 1992) **P.** face anatomia behaviorismului în literatură, subliniind că „romanul comportamentului [...] este un reflex, o reacție specifică la o anume conjunctură", iar „apariția sa nu e singulară; ipostaza literară este întregită de manifestări în psihologie, sociologie, politologie, filosofie, lingvistică și semiotică". Definitorie pentru modalitatea narativă comportamentistă – scrie criticul – este cultivarea onticului conjugată cu suprimarea psihicului. Evitarea analizei psihologice în favoarea consemnării unui „proces-verbal" are ca scop restituirea fidelă a evenimentelor, fără incursiunea în universul propriu eului fiecărui personaj. Depersonalizarea artei în scopul obținerii unei relații mai subtile între nivelul semnificat și nivelul semnificant este evidentă. Și alte incursiuni critice – *Chipul din apă. Între conceptual și senzorial* (1998), *Desenul din praf. Idei, autori, cărți* (1998), *Narrative Poetry. The Mythical Mode* (2001), *Dramatic Poetry. The Mythical Mode* (I–II, 2003–2004), *Dicționar SF* (A–Z, 2005) ș.a. – evidențiază un tip de abordare asociativă, analiza critică nefiind nicicând superfluă. Ca traducător, **P.** se oprește la texte privind analiza prozei, naratologia, domeniul de predilecție în preocupările lui.

SCRIERI: *American Fiction*, (în colaborare cu Irina Burlui) I–II, pref. Ştefan Avădanei, Iași, 1988; ed. 2 (*The American Novel*), postfață Linda Mizejewski, Botoșani, 1993; *Romanul comportamentului*, introd. Valeriu-Florin Dobrinescu, Iași, 1989; ed. 2 (*Proza comportamentului*), Iași, 1992; *Dicționar de prozatori americani contemporani*, introd. Ștefan Avădanei, Iași, 1989; ed. 2 (*Prozatori americani contemporani*), Iași, 1999; *The Theory of the Novel*, Iași, 1991; ed. 2 (*The Romanian Novel*), introd. Kurt M. Treptow, New York, 1992; *Chipul din apă. Între conceptual și senzorial*, Iași, 1998; *Desenul din praf. Idei, autori, cărți*, Iași, 1998; *Narrative Poetry. The Mythical Mode*, Iași, 2001; *Dicționar SF*, A–F, introd. Petru Iamandi, Iași, 2003; *Dramatic Poetry. The Mythical Mode*, I–II, Iași, 2003–2004; *Literatura marginală*, Iași, 2005; *Dicționar de postmodernism. Monografii și corespondențe tematice* (în colaborare), Iași, 2005; *Dicționar SF*, A–Z, Iași, 2005;

Dicționar de scriitori nord-americani, A–B (în colaborare), pref. Dumitru Dorobăț, Iași, 2008–2009. **Traduceri:** Jean-Michel Adam, Françoise Revaz, *Analiza povestirii*, Iași, 1999; Gerald Prince, *Dicționar de naratologie*, Iași, 2004; Michael Toolan, *Narațiunea*, introd. trad., Iași, 2008; Mieke Bal, *Naratologia*, ed. 2, pref. Monica Bottez, Iași, 2008.

Repere bibliografice: Magda Ursache, *Cu cărțile sub vremi*, CL, 1999, 6; George Bădărău, *„Analiza povestirii”*, CL, 1999, 8; Constantin Coroiu, [*Sorin Pârvu*], ALA, 1999, 471, „Evenimentul”, 1999, 2384, 2387; Petraș, *Panorama*, *496–498*; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *326–327*; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, *97–98*; [*Sorin Pârvu*], „DeNarratione”, 2010, 1 (grupaj special). ***O.I.***

PÂRVULESCU, Ioana (10.I.1960, Brașov), prozatoare, poetă, critic literar, traducătoare. Este fiica Dorei Pârvulescu (n. Vintilă), profesoară, și a lui Gheorghe Pârvulescu, notar. Urmează școala generală și Liceul „Andrei Şaguna” la Brașov și Facultatea de Litere a Universității din București, absolvită în 1983. Lucrează ca profesoară de limba română și limba franceză în Roata de Jos, județul Giurgiu; din 1990 este redactor la Editura Litera, iar din 1993 până în 2010 redactor la „România literară”, unde susține cronica literară în perioda 1993–1996 și ulterior „Cronica optimistei/ Cronica pesimistei”. La Editura Humanitas a coordonat colecția „Cartea de pe noptieră”. În 1996 devine asistent, avansând până la gradul de profesor la Facultatea de Litere a Universității din București. În 1999 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Prejudecăți literare*. A urmat cursuri la New Europe College, București (1997–1998), Wissenschaftskolleg, Berlin (2001). A fost profesor invitat la Institut für Romanistik, Viena (2002). În câteva rânduri obține Premiul Uniunii Scriitorilor (1999, 2000, 2005). Debutul îl face cu poezia *Glossă* în 1976 la revista „Muguri” a Liceului „Andrei Şaguna” din Brașov. Mai târziu este prezentă îndeosebi în „Contrapunct”, „Dilema”, „Secolul 20” ș.a. Intră mai întâi în volumul colectiv *13 poeți* (1988), prima ei carte fiind *Lenevind într-un ochi*, apărută în 1990.

În versurile din *Lenevind într-un ochi* **P**. se relevă ca o poetă a dragostei, a universului intim, cotidian. Jocul delicat al sentimentului oscilează între euforie și îndoială, între exuberanță și melancolie, având ca punct de referință armonia și dizarmonia cuplului. În *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.* (1999), **P**. reconstituie tipologia personajului feminin în literatura română de-a lungul unui secol, de la C. Negruzzi (Doamna B.) la Camil Petrescu (Doamna T.), urmărind schimbarea de paradigmă a acestuia, în funcție de care stabilește un vast arbore genealogic. Erotica veșmintelor, onomastica, metaforele vegetale individualizează vârstele și adâncesc psihologia diverselor tipuri feminine. *Prejudecăți literare. Opțiuni comode în receptarea literaturii române* (1999) trece în revistă și delimitează o lungă serie a prejudecăților literare (prejudecata și termenii apropiați – prostie, superstiție, clișeu, canon etc.), observând rolul lor paradoxal: prejudecățile împiedică, dar uneori și ajută judecata de valoare. În continuare **P.** reface istoricul premiilor Uniunii Scriitorilor și consacră ample analize operelor premiate în decursul anilor, punându-le în legătură cu cele două sensuri ale prejudecății: pozitiv și negativ. *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* (2003) reconstituie, într-un text glisând în permanență între retro și modern, nu fără o plăcere ludică, nu numai imaginea caleidoscopică a Bucureștiului dintre războaie, ci și viața României din epocă. Sunt valorificate numeroase surse documentare – presa, jurnalele, memoriile și corespondența scriitorilor. **P**. urmărește evoluția civilizației, schimbarea mentalităților, a modei, a vocabularului, insistă asupra urbanizării din anii ’30 ai veacului trecut. Volumul *În intimitatea secolului 19* (2005) preia de la cel anterior deschiderea eseistică și curiozitatea biografică, valorificând istoria literară a epocii romantice pentru a realiza un portret colorat subiectiv al perioadei sfârșitului de secol. Autoarea se folosește din nou de un vast material documentar, de jurnale intime, memorii, scrisori și pagini de presă, pentru a identifica „intimitatea” epocii, adică modurile în care sensibilitatea și mentalitățile perioadei diferă de cele moderne. Reconstituirea se face cu o nostalgie mărturisită. **P.** se oprește asupra epocii lui Carol I, când are loc o accelerare a modernizării țării. Marile personalități (C.A. Rosetti, Ion C. Brătianu, Titu Maiorescu, Pache Protopopescu ș.a.) sunt invocate nu numai ca „oficiali”, ci și în legătură cu moda vremii (barbă sau barbișon, lavalieră și baston, frac și redingotă) și cu obiceiurile lor cotidiene. Universul familiei are de asemenea locul său, dar și petrecerile (baluri și revelioane), vilegiaturile, sărbătorile naționale, spectacolele și concertele. Războiul pentru Independență și bolile (mai ales „boala secolului”,

tuberculoza) ocupă și ele un spațiu important. Un capitol este dedicat zilei de 15 iunie 1889, sub titlul *O zi rea*, cu refacerea atmosferei din jurul morții și înmormântării lui Eminescu, cu reacțiile gazetelor și ale principalelor personaje publice. Cele două principale teme ale cărții sunt gustul intimității în secolul al XIX-lea și fascinația față de progres a oamenilor acestei epoci. *Întoarcere în secolul 21* (2009), pandant al cărții din 2005, conține o colecție de scrieri publicistice, cronici literare și notițe de critică socială și morală ale lumii din jur. Aceeași perspectivă empatică, implicată este întoarsă acum către „nevrozele" epocii postmoderne. **P.** a mai dedicat două cărți de critică lui I. L. Caragiale. *În țara Miticilor. De șapte ori Caragiale* (2007) face o analiză istorico-literară a universului ficțional caragialian privind familia, copiii, prietenia etc. Autoarea subliniază în fiecare din cele șapte capitole că „Țara Miticilor nu e România contemporană lui Caragiale, ci una din multele ei dubluri fictive, care-și joacă rolul puțin mai stângaci decât protagonista din istoria reală". Polemizând cu tradiția interpretării critice, **P.** neagă realismul reprezentării literare din opera caragialiană, socotind că marele scriitor „a fost cel mai puțin contemporan cu oamenii secolului 19". În *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale* (2011) autoarea își reformulează teza anterioară, vorbind acum despre o relație a lui Caragiale cu presa vremii sale. Recurgând la o cercetare de aproape a presei din epocă, **P.** caută să identifice posibile modele tipologice sau discursive caragialiene în aerul vremii. *Cartea întrebărilor* (2010) conține eseuri cu aspect conversațional, în care sunt chestionate diferite figuri ale vieții literare contemporane cu privire la soluția unor probleme clasice de istorie sau teorie literară. Sunt discutate valențele literare ale *Bibliei*, misoginismul interbelicilor, valoarea estetică, implicațiile metaforice ale plumbului în poezia lui Bacovia sau dacă „mai avem azi un Maiorescu". Odată cu *Viața începe vineri* (2009), **P.** s-a orientat spre romanul retro, de atmosferă, fixat asupra lumii românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu abordări legate de timp, memorie, nostalgie, intimitate și, în fine, de capacitatea ficțiunii de a evalua aceste chestiuni. Intriga este abia schițată, povestea polițistă din miezul ei fiind mai curând un pretext. În Bucureștiul de la 1898 un străin îmbrăcat în haine ciudate, pe nume Dan Cretzu, apare în familia doctorului Leon Margulis. În timp, se va afla că misteriosul străin provine din viitor, el servind ca un delegat al cititorului de secol XXI în lumea veche. Mai toate personajele, cu identitate reală sau ficțională, devin, pe rând, naratori în roman, contribuind la elaborarea nu atât a intrigii benigne și decorative, cât a unui spațiu nostalgic, încărcat de presimțirea viitorului. În următorul roman, *Viitorul începe luni* (2012), personajele sunt aceleași, dar personalitățile de fundal istoric se înmulțesc. De astă dată, intriga se învârte în jurul unui atentat (real) plănuit la adresa lui Carol I în 1898. Aceasta este însă o falsă pistă; romanul dezamorsează intriga polițistă, și de această dată miza sa fiind una de tablou de atmosferă și sensibilitate reconstituit arheologic. Dacă în romanul anterior Dan Cretzu călătorise înapoi în timp, de astă dată Iulia Margulis ajunge în epoca iphone-ului. Cele două romane-pereche propun forme de temporalitate marcate de esteticism, într-o formulă narativă originală.

SCRIERI: *Lenevind într-un ochi*, București, 1990; *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, București, 1999; *Prejudecăți literare. Opțiuni comode în receptarea literaturii române*, București, 1999; *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, București, 2003; *În intimitatea secolului 19*, București, 2005; *În țara Miticilor. De șapte ori Caragiale*, București, 2007; *Întoarcere în secolul 21*, București, 2009; *Viața începe vineri*, București, 2009; *Cartea întrebărilor*, București, 2010; *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale*, București, 2011; *Viitorul începe luni*, București, 2012. **Traduceri:** Angelus Silesius, *Cherubinicher Wandersmann–Călătorul heruvimic*, ed. bilingvă, postfața trad., București, 1999; Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați*, București, 2002; Rainer Maria Rilke, *Îngerul păzitor*, îngr. și postfața trad., București, 2007; Laurent Seksik, *Consultația*, București, 2007.

Repere bibliografice: Tania Radu, *„Lenevind într-un ochi"*, LAI, 1991, 8; Costache Olăreanu, *„Alfabetul doamnelor"*, ALA, 1999, 456; Paul Cernat, [*Ioana Pârvulescu*], „Vineri", 1999, 6, OC, 2003, 34, „22", 2010, 12, 2011, 48; Vitalie Ciobanu, *Valsul pe eșafod*, Chișinău, 2001, *182–190*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *32–34*; Mircea Iorgulescu, *Romanță pentru vechiul București*, „22", 2003, 29; Ștefănescu, *Istoria*, *1136–1137*; Simona Sora, *Secolul puterii aburului*, DM, 2006, 102; Angelo Mitchievici, [*Ioana Pârvulescu*], OC, 2007, 379, „22", 2011, 33; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *419–424, 504–508*; Gabriela Gheorghișor, *Călătorie romanescă în belle-époque*, LCF, 2009, 42; Cosmin Ciotloș, [*Ioana Pârvulescu*], RL, 2010, 3, 49–50; Bianca Burța-Cernat, *Jocul cu timpul*, OC, 2010, 511; Marius Chivu, *„Secretul" lui Caragiale*, ALA, 2011, 1081; Cistelecan, *Diacritice*, II, *152–156*. ***Al.S., D.Mn.***

PECICAN, Ovidiu (8.I.1959, Arad), prozator, eseist, critic literar. Este fiul Mărioarei (n. Popița) și al lui Alexandru Pecican, contabil. După încheierea studiilor preuniversitare la Arad (1966–1978), va absolvi Facultatea de Istorie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1985), unde obține și doctoratul cu teza *Istoricul Bogdan Petriceicu Hasdeu* (1998). Se angajează ca profesor de istorie la Liceul Agroindustrial din Lipova (1985–1990), după care se mută la Cluj-Napoca, fiind redactor la revista „Apostrof" (1990–1991). Devine cercetător științific la Centrul de Studii Transilvane de pe lângă Fundația Culturală Română (1991–1994), apoi cadru didactic la Facultatea de Studii Europene a Universității „Babeș–Bolyai", avansând până la gradul de profesor. Participă la întemeierea Asociației Istoricilor din Transilvania și Banat (1991) și a Asociației Provincia (2002), precum și la înființarea revistelor „Studia Europaea" și „Caietele tranziției". Mai e prezent, uneori ca redactor, deținând rubrici de istorie sau de literatură, la „Echinox", „Steaua", „Conversația", „Istoria azi", „Contemporanul – Ideea europeană", „Discobolul", „Observator cultural", „Tribuna", „Vatra" ș.a. Debutează cu proză scurtă în ziarul arădean „Flacăra roșie" (1978), iar editorial cu romanul *Eu și maimuța mea* (1990). A obținut Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru volumele *Arta rugii* (2007, în colaborare cu Alexandru Pecican, fratele său) și *Voluptăți literare* (2011).

Activitatea prolifică a istoricului și publicistului **P.** e dublată constant de preocupările literare, în rândul cărora domină proza și critica literară. Cartea de debut, *Eu și maimuța mea*, îl înscrie în cadrul orientării clujene „neo-oniriste", alături de Corin Braga și Ruxandra Cesereanu. Încercarea polemică a acestor scriitori de a pune între paranteze mecanismele literare în favoarea transcrierii nude a stărilor onirice e dublată, în mod paradoxal, de un experimentalism de sorginte postmodernă. În *Eu și maimuța mea* efectul oniric e creat mai degrabă de inflația strategiilor textuale decât de absența lor. Prin autoreferențialitate și fragmentare discursivă (cele șapte capitole ale cărții pot fi citite și ca o colecție de nuvele), naratorul, ipostaziat ca „personaj amânat", vizează surprinderea realității „cu venele deschise". Exercițiul postmodern al scriturii e valorificat în romanele următoare în două direcții contrare: în reciclarea epicului realist-psihologizant în descendență dostoievskiană, și în practicarea prozei de consum cu mize literare transparente. Prima categorie e ilustrată de romanele *Imberia* (2006) și *Arhitecturi mesianice* (2012), cele mai unitare și mai consistente proze ale lui **P.** *Imberia* juxtapune două fire narative reunite de figura tânărului Dragodan, profesor de istorie. O parte derulează povestea de dragoste a tânărului cu Imberia, în timp ce a doua e o radiografie a relației acestuia cu tatăl său. Trama erotică reactivează o temă predilectă în literatura română, cea a bărbatului rasat corupt de o femeie inferioară. Imberia, ipostază a Leliei din *Bunavestire* a lui Nicolae Breban, face parte din galeria personajelor declasate față de care protagonistul poveștii afișează o atitudine contradictorie, de fascinație și de repulsie. Mostrele de sadism naratorial, în virtutea căruia personajele sunt puse sub lupă în cele mai denigrante situații, e tot un apanaj al fascinației brebaniene. Gândită în contrapondere cu frivolitatea poveștii erotice, cealaltă parte a romanului surprinde moartea tatălui și refugiul lui Dragodan în religie. Construcția alunecă treptat în eseu și alegorie, devenind susceptibilă de retorism. Dimensiunea gravă a existenței se accentuează în *Arhitecturi mesianice*, unde părintele Gomboș – apariție episodică în *Imberia* – devine protagonist. Frescă a Clujului postdecembrist, romanul capătă aspect de parabolă prin contrastul dintre misiunea publică a acestui personaj, „preot practician" aflat în slujba comunității, și „păcatele" personale. Dostoievskianismul iese la suprafață în dilema morală a confruntării preotului cu fiul său, părăsit în tinerețe. În general, scriitura lui **P.** e însă mai convingătoare în ipostaza parodică și sarcastică decât în registrul înalt. Dexteritatea stilistică a prozatorului, capabil să identifice modalitățile de fuziune a speciilor majore cu formele literaturii de consum, devine evidentă în romanul *Bokia* (2011). Deopotrivă parodie livrescă a literaturii – în descendența *Țiganiadei* – și proză cu cheie trimițând la evenimente contemporane ușor recognoscibile, *Bokia*, cu un subtitlu „explicativ": „roman foileton realist postsocialist, adică telemanelă de tranziție cu apariție zilnică în noile media", denunță stereotipii comunitare specifice provinciei prin folosirea până la saturație a calamburului și a bric-à-brac-ului lingvistic. Tot ca modalitate de apropiere a publicului, dar și ca simptom al proteismului discursiv al autorului, poate fi privit și interesul pasager pentru literatura SF. Romanul *Razzar* (1999), scris

în colaborare cu Alexandru Pecican, nu părăsește retorica strictă a genului, însă îl particularizează prin conectarea tehnologicului la arhetipal, prin infuzia de ludic și prin ingeniozitatea tehnicilor narative. Cu totul specifică, în schimb, e formula de proză scurtă practicată de scriitor. În *Clipuri* (2001), *Darul acestei veri* (2001), *Zilele și nopțile după-amiezei* (2005), *Povești de umbră și povești de soare* (2008) el propune o sumă de crochiuri cotidene mai apropiate de stilul improvizat al schiței decât de economia narativă a nuvelei. „Colecția" din *Darul acestei veri* e simptomatică pentru caracterul eteroclit al prozei scurte semnate de **P**., amestec de transcriere realistă și aforism, unde alonja parodică subminează programatic punctele de sprijin ale parabolei. În comentariul literar scrisul lui **P.** se dovedește la fel de prolix și de dispersiv. Fie că e vorba de cronici, articole, dialoguri sau interviuri, de pagini dedicate unor clasici ai literaturii române sau unor nume strict contemporane, toate sunt supuse unor abordări digresive, preocupate mai degrabă de vecinătățile textului (filiații auctoriale, impact social, zvonistica vieții literare) decât de analiza la obiect și de precizia judecății de gust. Lipsa consecvenței axiologice și aspectul dezinvolt-eseistic, manifest în dictonul „uneori e mai ușor să scrii decât să citești" (*Rebel fără pauză. Contribuții la istoria literaturii române*, 2004), au fost privite adesea de critică drept simptome ale unui spirit combativ, refractar canonului literar în vigoare. Și în incursiunile în trecut **P.** practică „ alt fel de istorie"; abandonează frecvent postura academică, cultivând, cu ingeniozitate, talent narativ și chiar cu umor, perspectiva care deschide lectura spre fața mai puțin cunoscută a epocilor și oamenilor, preocupat fiind îndeosebi de imaginarul medieval.

SCRIERI: *Eu și maimuța mea*, Cluj-Napoca, 1990; ed. 2, București, 2012; *Un român în lagărele sovietice*, Arad, 1991; O *utopie tangibilă. Convorbiri cu Nicolae Breban*, București, 1994; *Lumea lui Simion Dascălul*, Cluj-Napoca, 1998; *Troia, Veneția, Roma*, Cluj-Napoca, 1998; *Razzar* (în colaborare cu Alexandru Pecican), București, 1999; ed. 2, București, 2012; *Arpadieni, angevini, români*, Cluj-Napoca, 2001; *Clipuri*, Cluj-Napoca, 2001; *Darul acestei veri*, Cluj-Napoca, 2001; *Realități imaginate și ficțiuni adevărate în Evul Mediu românesc. Studii despre imaginarul medieval*, Cluj-Napoca, 2002; *Trecutul istoric și omul Evului Madiu*, Cluj-Napoca, 2002; *Hașdeenii – o odisee a receptării*, Cluj-Napoca, 2003; *B. P. Hasdeu istoric*, Cluj-Napoca, 2003; *Rebel fără pauză. Contribuții la istoria literaturii române*, Cluj-Napoca, 2004; *Spirala. Paul Goma și problema antisemitismului* (în colaborare cu Laszlo Alexandru și Ion Solacolu), Cluj-Napoca, 2004; *Vorbind* (în colaborare cu Gheorghe Grigurcu și Laszlo Alexandru), Cluj-Napoca, 2004; *Sânge și trandafiri: cultură ero(t)ică în epoca ștefaniană*, Chișinău, 2005; *Zilele și nopțile după-amiezei*, Arad, 2005; *Imberia*, București, 2006; *Puncte de atac*, Cluj-Napoca, 2006; *Trasee culturale nord-sud (șapte convorbiri)*, Cluj-Napoca, 2006; *Arta rugii* (în colaborare cu Alexandru Pecican), Cluj-Napoca, 2007; *Istorii intersectate*, Tmișoara, 2007; *Sertarul cu cărți*, Cluj-Napoca, 2007; *Nord. Moduri de locuire*, Timișoara, 2008; *Povești de umbră și povești de soare*, Timișoara, 2008; *Reuniunea anuală a cronicilor literare*, Cluj-Napoca, 2008; *Medievalități*, București, 2009; *Mituri publice, mituri cotidiene*, Sighetu Marmației, 2010; *Aventurile lui Matiaș Corvin la Cluj*, Cluj-Napoca, 2011; *Bokia (roman foileton realist postsocialist, adică telemanelă de tranziție cu apariție zilnică în noile media)*, București, 2011; *Pâlnia și burduful*, Cluj-Napoca, 2011; *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante* (în colaborare cu Alexandru Lazslo), București, 2011; *Voluptăți literare*, Cluj-Napoca, 2011; *Acorduri și dezacorduri critice*, Cluj-Napoca, 2012; *Arhitecturi mesianice*, Cluj-Napoca, 2012; *999 de minciuni: treisprezece povestiri*, Cluj-Napoca, 2012; *Evul Mediu fictiv: reprezentări despre medievalitatea românească (și nu numai)*, București, 2012. **Antologii:** *Europa în gândirea românească interbelică*, Iași, 2008; *Antologia prozei scurte transilvane actuale*, I–III, Cluj-Napoca, 2010–2011. **Ediții**: B.P. Hasdeu, *Olteneștile*, Cluj-Napoca, 2002; *Letopisețul Țărâi Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viiața domnilor, carea scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă*, introd. edit., Cluj-Napoca, [2008].

Repere bibliografice: Mircea Țicudean, *Nimic de ascuns*, APF, 1990, 3–4; Diana Adamek, *Privirea lui Lancelot*, TR, 1990, 43; Ion Simuț, *Soarta debutului în roman*, RL, 1991, 24; Remus-Horațiu Pintea, *Ovidiu Pecican și... maimuțele sale*, CNT, 1991, 29; Mircea Opriță, *Acorduri finale la „Noul val"*, TR, 1992, 36; Catrinel Popa, *„Darul acestei veri"*, OC, 2002, 102; Cătălin Constantin, *Alt fel de istorie*, RL, 2003, 24; Laura Pavel, *Ficțiune și teatralitate*, Cluj-Napoca, 2003, *53-57*; Petraș, *Cărțile*, *175–177*; *Dicț. Echinox*, *281–286*; Gheorghe Grigurcu, *Cine este Ovidiu Pecican?*, RL, 2005, 13; Florin Mihăilescu, *Între conservatori și reformiști*, VR, 2005, 5; Ruxandra Cesereanu, [*Ovidiu Pecican*], ST, 2005, 5, RL, 2006, 5; Grigurcu, *De la un critic*, *367–370*; Bianca Burța-Cernat, *Naționalismul ca fantasmă erotică*, OC, 2006, 321; Sanda Cordoș, *Plăci de personalitate*, VTRA, 2006, 10; Alex Goldiș, *Ironii auctoriale*, ST, 2006, 7-8; Constantin Cubleșan, *O nouă lectură din Grigore Ureche*, „Astra blăjeană", 2009, 2; Irina Petraș, *Literatură română contemporană. Prelungiri*, Cluj-Napoca, 2010, *390–393.* **Al.G.**

PECIE, Ion (13.VI.1951, Slobozia-Trăznitu, azi Slobozia [Popești], j. Argeș – 25.III. 2011, Târgu Jiu), critic literar, eseist. Este fiul Mariei (n. Zuluf) și al lui Theodor Pecie, țărani. Frecventează școala elementară în localitatea natală, iar între 1966 și 1970 urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Pitești. Ca student (1973–1977) la Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca, este redactor la revista „Echinox", în paginile căreia debutează cu critică literară în 1975, la rubrica de comentarii dedicate cărților de proză. După licență lucrează ca profesor la Liceul Industrial din Mizil, la Liceul „Tudor Arghezi" din Târgu Cărbunești (1978–1990) și la Colegiul Național „Tudor Vladimirescu"din Târgu Jiu. Mai colaborează cu cronici și eseuri la „Gorjul literar", „Tribuna", „Steaua" „Transilvania", „România literară", „Ramuri" (unde semnează la rubrica „Cronica literară"), „Vatra", „Viața românească", „Literatorul", „Bucovina literară", „Cultura" ș.a. În 1979 obține Premiul revistei „Tribuna", iar în 1982 este premiat de revista „Ramuri".

Prima carte a lui **P.**, *Romancierul în fața oglinzii*, iese de sub tipar în 1989 și nu are, datorită circumstanțelor, ecoul pe care l-ar fi meritat atât pentru ipoteza de lectură aplicată romanului contemporan românesc (investigat la nivelul unor opere emblematice) și calitatea analizei, cât și pentru originalitatea opiniei critice (nu o dată în răspăr cu opiniile consacrate). Interesat de metamorfozele epicului, eseistul se oprește asupra romanelor în vogă – unele controversate, nu numai atunci – din anii '70–'80 ai secolului trecut: *Cel mai iubit dintre pământeni* (Marin Preda), *Săptămâna nebunilor* (Eugen Barbu), *Don Juan* (Nicolae Breban), *Viața și opera lui Tiron B.* (Dumitru Radu Popescu), *Galeria cu viță sălbatică* (Constantin Ţoiu), *Lumea în două zile* (George Bălăiță), *Trei dinți din față* (Marin Sorescu), *Labirintul* (Francisc Păcurariu), *Martorii* (Mircea Ciobanu), *Ficțiune și infanterie* (Costache Olăreanu). Eseurile sunt scrise într-un ton colocvial, apelând uneori la calambur, însă dicțiunea critică valorifică enunțul teoretic și referința erudită, ca și aluzia ironică sau observația mulată pe detaliul tematic semnificativ. În cea de-a doua carte, *Meșterul Manole. Prozatori ai lumii: Creangă, Sadoveanu, Rebreanu* (2001), **P.** grupează patru eseuri ample, concepute, într-o primă versiune, în anii studenției sau în cei imediat următori. Forma lor este rodul unor rescrieri succesive (și concentrice), marcate prin datare. Studiul *Meșterul Manole,* amplificare și aprofundare a unei schițe inițiale (*Manole, meșterul* fiind chiar textul de debut al criticului în „Echinox"), urmată de o versiune intermediară (*Apărarea unui voievod*, în „Almanahul «Ramuri»", 1985), rămâne elocvent pentru traiectul actului critic. Autorul optează pentru interpretarea baladei drept „piatră de temelie în exegeza mitului estetic la români", citind-o prin prisma mitului dedalic. E implicată astfel tema căutării (itinerarul prin labirint, traseul inițiatic, drumul spre un centru sacru). Aceste căi ale interpretării structurează și alte eseuri. Cel despre Ion Creangă (datat 1979–1988) reține atenția prin lectura basmelor *Povestea porcului* și *Povestea lui Harap Alb* („basm metafizic") ca „epopei abreviate", în care criticul identifică schema mitică a cuceririi unui „centru sacru". Organizarea discursului critic este ingenioasă, cu o savuroasă punere în scenă a ideilor, din perspectiva carnavalescului, ca în cazul eseului *Liviu Rebreanu* (datat 1984). *Phallusiada sau Epopeea iconoclastă a lui Creangă* (2011), ea însăși o carte iconoclastă prin subiect și abordare, pleacă de la analiza minuțioasă a două povești licențioase (*Povestea poveștilor* și *Ionică cel prost*), pentru a se extinde într-un studiu asupra erotismului în opera lui Ion Creangă. Analiza pe text, cu relevarea ambiguităților elocvente și a stratificărilor semantice, combinată cu erudita analiză arhetipală și simbolică, altoite pe stilul liber, asumat carnavalesc al eseistului, transformă lectura acestor pagini într-un spectacol critic și hermeneutic savuros.

SCRIERI: *Romancierul în fața oglinzii*, București, 1989; *Meșterul Manole. Prozatori ai lumii: Creangă, Sadoveanu, Rebreanu*, București, 2001; *Phallusiada sau Epopeea iconoclastă a lui Creangă*, Târgu Jiu, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Stilul face critica*, RL, 1989, 9; Constantin Lămureanu, *Oglinda din noi*, TMS, 1989, 5; Dan C. Badea, *Scrisul și monada*, AFT, 1989, 5; Monica Spiridon, *Studiul oglinzii*, R, 1989, 5; Radu Călin Cristea, *Spre poli*, F, 1989, 6; Ioana Bot, *La oglindă*, TR, 1989, 32; Ioan Holban, *Noua critică*, CRC, 1990, 30; Maria Chețan, *Ion Pecie*, ECH, 1994, 1–3; Ion Tarbac, Al. Doru Şerban, Ion Elena, Constantin Căruntu, *Scriitori gorjeni* (*File de dicționar*), Târgu Jiu, 1998, *114*; Gheorghe Grigurcu, *Un soi de revizuiri*, RL, 2003, 23; *Dicț. Echinox*, *286–287*; Gabriel Coșoveanu, *Panerotismul lui Creangă*, RL, 2011, 20; Ion Popescu-Brădiceni, *Viața și opera lui Ion Pecie*, Târgu Jiu, 2012. ***C.H.***

PE DRUMURI NOI, revistă apărută la Brașov, bilunar, între 23 februarie și 1 mai 1929 (patru numere), sub conducerea lui Eugen Jebeleanu și a lui Ştefan Il. Chendi. În articolul-program *Gânduri pentru drumuri noi* se afirmă că publicația „va fi o revistă a ideilor eminamente estetice, un organ în care vom lupta pentru biruința frumosului în artă. Va fi o tribună a forțelor noi, dornice de viață, entuziaste!”. Luând explicit ca model, inclusiv prin format, revista „Bilete de papagal” a lui Tudor Arghezi, publicația brașoveană găzduiește versuri de Eugen Jebeleanu (*Sonet provincial*, *Prăbușire*...), Ştefan Muscalu, Pavel Nedelcu, Alexandru Mușlea, Mihai Munteanu, proză de E. Jebeleanu (*Ciangăul*) și B. Jordan. Ștefan Il. Chendi scrie despre lirica germană contemporană (poetul Klabund) și despre Aron Cotruș. Jebeleanu semnează un interviu cu scriitorul Heinrich Zillich, din care și traduce un scurt poem. De asemenea, se publică traduceri din Ady Endre, Petőfi Sándor (I. Al. Bran-Lemeny și E. Jebeleanu) și Baudelaire (Alexandru Mușlea), note, recenzii, cronica revistelor etc. ***I.Rt.***

PEGAS, revistă apărută la București, lunar, din 13 noiembrie 1932 până în mai 1933. Redactori sunt Gheorghe Râpă și Ion Nistoreanu; de la numărul 3/1932 apare cu subtitlul „Literatură, ideologie, critică” și cu altă componență redacțională: Gheorghe Râpă și Al. Raicu, iar ultimele două numere (cu alt format și cu frontispiciul schimbat) menționează ca director pe Al. Raicu, iar ca redactori pe Ion Nistoreanu și pe Mihail Florian. Deși nu are un articol-program (înlocuit cu poezia *De vorbă cu muza*, semnată P. Mircea), **P.** se raliază tendințelor moderniste din literatura vremii. Versurile aparțin lui Virgil Carianopol, Al. Raicu, Teodor Scarlat, Ovid Caledoniu (care debutează aici), dar și unor autori puțin cunoscuți. Dan Petrașincu și Al. Raicu sunt prezenți cu fragmente de roman (*Sângele* și *Drumurile unui noctambul)*. Bine reprezentat este sectorul de critică, în special prin recenzii, scrise frecvent de Al. Raicu, la cărți recent apărute: G.M. Zamfirescu, *Maidanul cu dragoste*, Mihail Sadoveanu, *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*, Jean Bart, *Europolis,* N.D. Cocea, *Fecior de slugă,* G. Călinescu, *Cartea nunții,* Pompiliu Constantinescu, *Critice*. Un fulminant articol trimite Mihail Ilovici *(O lichidare – Romulus Dianu,* 8/1933). Revista mai conține eseuri, medalioane, cronici, plastice și muzicale, noutăți și informații editoriale, epigrame etc., semnate de Al. Talex, Şt. Atanasiu, Silviu Cernea, Constantin Stănescu ș.a. ***I.Rt.***

PEISAJ, revistă apărută la Roman, ca bilunar, la 1 mai și la 20 mai 1935, având subtitlul „Literar, artistic, științific”. Director este Mihai Crăciun, iar prim-redactor este Em. Florens. În numărul inaugural G.M. Zamfirescu salută noua publicație: „Așteptând talentul de mâine, viguros, trainic și binefăcător, biruitor, pe care orice revistă provincială ni-l poate vesti, suntem datori să privim cu toată simpatia și acest «Peisaj» artistic, literar și științific al prietinilor de la poalele munților, legați în efortul lor spre frumos și adevăr de un gând comun”. Sunt prezenți cu versuri Otilia Cazimir, Ştefan Baciu, N. Țațomir, Ion Manolescu, Em. Florens ș.a. În primul număr apare o cronică la romanul *Nea Nae* al lui N.D. Cocea. La rubrica „Magazin” se consemnează apariții editoriale și revuistice. **P.** acordă atenție prezentării grafice, reproducând lucrări de Șt. Dimitrescu, Otto Briese, N. Tonitza ș.a. Glumele, epigramele și noutățile cinematografice completează sumarul unei publicații care s-ar fi putut impune în istoria presei românești dacă ar fi avut o existență de durată. ***I.Rt.***

PELEŞUL, revistă apărută la București, săptămânal între 21 ianuarie și 18 iunie 1884 și o dată pe lună din noiembrie 1887 până în octombrie 1888 și în ianuarie–martie 1889; în 1888 a fost editată și sub denumirea „Revista”, iar în 1889 se numea „Revista românească”. M. I. Toncescu, poet lipsit de talent (cu o oarecare faimă pe la 1885, din cauza unui incident cu Al. Vlahuță), și, în anul 1889, actorul Ștefan Vellescu sunt directorii periodicului, care se situează ca orientare între gazetele tutelate de Al. Macedonski. Deși colaborarea lui Macedonski este sporadică (un articol biografic dedicat generalului I. Em. Florescu și un excelent portret al actorului C. Dimitriade), referirile la el sunt des întâlnite. M.I. Toncescu îi dedică versuri, Traian Demetrescu descrie în pagini pline de sensibilitate modul în care l-a cunoscut, multe dintre comentariile critice îl citează ca poet exemplar, opunându-l scriitorilor mai în vârstă și, în primul rând, lui V. Alecsandri. Semnând Eu, într-un articol intitulat *Scrisoarea I-a*, Ștefan Vellescu afirmă că din cauza celebrității lui Alecsandri nu se pot afirma tinerii poeți, între care și Macedonski. Sub pseudonimul Ego, Alecsandri îi răspunde în nota *Iubit necunoscut!*,

atrăgându-i atenția că „poeții de talent vor fi oricând recunoscuți”. Cu încercări de critică literară colaborează Bonifaciu Florescu (*Poezii de Al. Vlahuță*), Ştefan Vellescu, Traian Demetrescu și N. D. Georgian. Alături de Toncescu, au mai publicat versuri Mircea C. Demetriade, Traian Demetrescu, C. Mille, I.I. Trușescu, H. Rănișteanu (H. Rheinstein), Al. Negrișanu-Nenoveanu, Carol Scrob și Ştefan Vellescu. Este posibil ca poezia *Pe când cerul vieții mele* a lui Iuliu Cezar Săvescu (apărută în septembrie 1888) să reprezinte debutul literar al poetului. Scrierile în proză aparțin lui D. Teleor (*Nostalgia rozelor, Visuri de iarnă* ș.a.), I.S. Spartali, Aug. R. Clavel, Bonifaciu Florescu, Traian Demetrescu (*Al. Macedonski. Amintiri personale*), Edgar Th. Aslan, D. Manolescu-Sidery și Vladimir Macedonski (nuvela *Procesul boierului Christache*). Se traduc versuri din Lenau, Lamartine, Théodore de Banville, Catulle Mendès și Charles Grandmougin (*La întoarcere*, în versiunea lui Traian Demetrescu). Sub titlul *Esența internă a artei*, apar fragmente din *Lumea ca voință și reprezentare* de Schopenhauer în tălmăcirea lui Fl. Simionescu. ***R.Z.***

PELIMON, Alexandru (1822 – 27.VII.1881, Novaci, j. Gorj), poet, prozator, dramaturg, traducător. Este ultimul din cei patru copii ai Mariei și ai lui Antoniu Pandele, slujbaș, apoi comerciant în București. Nu avea prea multă învățătură și a ocupat funcții modeste la Comisia Documentelor Mănăstirești, la Consistoriul Eparhiei Buzău (1864) ori la Arhivele Statului din București. Cu o carieră administrativă lipsită de strălucire, mai mereu fără bani, s-a dedicat compensatoriu scrisului. De-a lungul anilor, începând cu *Poezii fugitive* (I, 1846), publică o puzderie de opuri cuprinzând versuri lirice și epice, impresii de călătorie, nuvele, romane, tragedii, melodrame, vodeviluri ș.a. E o literatură de fundal, ilustrând, și dincolo de limita cronologică, tendințe ale epocii pașoptiste. Autorul, care scria în 1845 la „Vestitorul românesc”, în 1848 la „Pruncul român”, iar mai târziu la „Românul” și „Reforma”, și-a exprimat, fără orgoliu, doar credința exaltată în puterea literaturii de a modela sentimente patriotice.

De la poezia erotică – compuneri naive cu unele motive exotice – **P.** trece și fixează în cadrele versului câte o suvenire despre gloria românilor. *Vestita bătălie de la Călugăreni* (1848), *Traian în Dacia* (1860), *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821* (1862) ș.a., poeme care ar fi trebuit să participe la un ciclu eroic, sunt reluate în ediții succesive ori completate cu altele, într-o avalanșă de volume a căror serie fusese deschisă în 1846 și merge până la *Amintiri poetice istorice* (1881) ș.a. Înrâuririle din Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri se răsfrâng previzibil, adică fără relief dar spornic, în aceste pagini. Același caracter de receptacul îl au piesele de teatru compuse de **P.**, unde pot fi întâlnite subiecte, personaje, procedee dramatice obișnuite în epocă: melodramele *Fiul mazâlului* (1851), *Actrița din Moldova* (1852), „tragedia” *Curtea lui Vasilie Vodă* (1852), comedia *Păcală și Tândală. Şi-a găsit tingirea capac* (1854). Oarecum mai interesantă este proza acestui poligraf. *Hoții și hagiul* (1853), unul din primele romane românești duse până la capăt și tipărite, scriere „cu aspecte picarești” (G. Călinescu), imaginează un conflict în lumea pestriță a periferiei bucureștene. Ca și în romanele *Jidovul cămătar. Moldova și Bucovina* (1863), *Un funcționar sinucis. Fratele și sora* (1873), se supralicitează foiletonistic intriga amoroasă, elementele senzaționale, arsenalul sentimentalist și didacticist. Se remarcă totuși, ca la mai toți romancierii mijlocului de veac XIX, buna intuiție și adecvarea câtorva scene de moravuri, a unor portrete în tușă satirică. Scriind și roman istoric, **P.** transpune în *Bucur, istoria fundării Bucureștilor* (1858) idei unioniste. O evocare se află și în *Matei Vodă la monastirea Sadova* (1870), după cum *Catastrofa întâmplată boiărilor în muntele Găvanul – 1821* (1864) ori *Revoluțiunea română din anul 1848. Mușătoiul* (1868) punctează simpatia, adeziunea față de sensul democratic al mișcărilor de la 1821 și 1848. Din zona interesului documentar ies însemnările de călătorie ale lui **P.** *Impresiuni de călătorie în România* (1858) și *Memoriu. Descrierea s. monastiri* (1861) aparțin unui peregrin sârguincios, pornit prin locurile istorice ale Munteniei și Olteniei. El cercetează vestigii, vizitează mănăstiri, citește hrisoave și inscripții, evocă gloria apusă. Dar ieșirea din aerul „impestat” al Bucureștilor, călătoria „cu sacul în spate”, pe jos, devin și prilej de a descoperi, cu ochi dilatat, un chip al naturii („viziunea și acustica sa sunt terifice”, spune G. Călinescu) ori pretext pentru literaturizări, întrucât memorialul este împănat cu subiecte de nuvele romanțioase, cu portrete schițate maniheist în tonuri întunecate. **P.**, care a mai semnat Palemon, a și tradus din Al. Dumas – *Tereza*

(1848), *Trei muschetari* (I, 1853), din Bernardin de Saint-Pierre – *Paul și Virginia* (1850), *Coliba indiană* (1850), din versurile lui Schiller, Lamartine și Mickiewicz, un fragment din *Romeo și Julieta* de Shakespeare, dar și din Joseph Fiévée, Émile Souvestre ș.a., unele tălmăciri fiind cuprinse în sumarul volumelor proprii.

SCRIERI: *Poezii fugitive*, I, București, 1846; *Poezii*, Iași, 1847; *Suliotul. Grecia liberă*, București, 1847; *Vestita bătălie de la Călugăreni*, București, 1848; *Poezii diverse*, în Bernardin de Saint-Pierre, *Coliba indiană...*, București, 1850; *Poezii*, București, 1850; *Fiul mazâlului*, București, 1851; *Actrița din Moldova. Pe ursită*, București, 1852; *Curtea lui Vasilie Vodă*, București, 1852; *Stanțe la România*, București, 1852; *Hoții și hagiul*, București, 1853; *Colecție de poezii nuoi*, București, 1854; *Păcală și Tândală. Și-a găsit tingirea capac*, București, 1854; *Colecțiune de poezii. Faptele eroilor*; București, 1857; *Bucur, istoria fundării Bucureștilor*, București, 1858; *Impresiuni de călătorie în România*, București, 1858; ed. îngr. Dalila-Lucia Aramă, pref. Şerban Cioculescu, București, 1984; *Traian în Dacia*, București, 1860; ed. București, 1874; *Memoriu. Descrierea s. monastiri*, București, 1861; *Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821*, București, 1862; *Jidovul cămătar. Moldova și Bucovina*, București, 1863; *Catastrofa întâmplată boiărilor în muntele Găvanul – 1821*, București, 1864; *Flori de Moldo-România*, București, 1864; *Epoca glorioasă a lui Mihai Viteazul*, București, 1867; *Revoluțiunea română din anul 1848. Mușătoiul*, București, 1868; *Citera în Carpați*, București, 1870; *Matei Vodă la monastirea Sadova*, București, 1870; *Un funcționar sinucis. Fratele și sora*, București, 1873; *Baia de Aramă. Lucifer. Câteva poezii alese*, București, 1874; *Gloriile românilor. Mihai Viteazul*, București, 1875; *Patriotism – Vladimirescu*, București, 1877; *Trei sergenți. Campania românilor în Bulgaria*, București, 1879; *Oștenii români (1877–1878)*, București, 1880; *Amintiri poetice istorice*, București, 1881. **Traduceri:** Al. Dumas, *Tereza*, București, 1848, *Trei muschetari*, I, București, 1853; Lamartine, *Omul*, București, 1850; Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*, București, 1850, *Coliba indiană*, București, 1850; Joseph Fiévée, *Zestrea Suzetei*, București, 1852; Telesforo de Trucha, *Giurământul ținut. Don Martin de Freytas*, București, 1854; Émile Souvestre, *Avutul și săracul*, București, 1856; Schiller, *Cântarea clopotului*, București, 1872.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *114–116*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *248*, *Ist. lit.* (1982), *270–275*; Călinescu, *Opere*, VI, *759–761*; Paul Cornea, *Un roman de acum un veac despre București*, GL, 1959, 41; *Ist. lit.*, II, *589–592*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *487–488*; Vârgolici, *Retrospective*, *41–50*; *Dicț. lit. 1900*, *670–671*; Barbu, *Romanul*, *104–107*; Mîndra, *Ist. lit. dram.*, I, *159–161*; Mănucă, *Lectură*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *321*; Faifer, *Semnele*, *341–343*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *670–672*. ***G.D.***

PELIN, Mihai (25.VIII.1940, Cernăuţi – 14.XII.2007, Bucureşti), prozator, gazetar. Este fiul Victoriei (n. Agavriloaie) şi al lui Gheorghe Pelin, ofiţer. A absolvit liceul la Craiova în 1958 şi Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti în 1969. A funcţionat ca redactor (1965), apoi ca secretar general de redacţie (1970) şi redactor-şef adjunct (1974) la revista „Ramuri”, redactor la „Scânteia tineretului” (1967), şef de secţie la „Tribuna României” (1972), la „Flacăra” (1979) şi la Redacţia revistelor pentru străinătate (1984). Între 1987 şi 1990 lucrează la Centrul de Cercetări Istorice al Fundaţiei „Iosif Constantin Drăgan” (Milano – Veneţia – Roma). Ulterior este pe rând redactor-şef la „Naţiunea”, redactor şi consilier la „Baricada” şi „Totuşi iubirea”, comentator publicist la „Viitorul românesc” şi

„Ora”, redactor la „Evenimentul zilei” şi la „Naţional”, şef de secţie la „Expres magazin”. Debutează cu versuri în „Oltenia literară” (1957) şi cu proză în „Luceafărul” (1963). În 1973 obţine Premiul Uniunii Tineretului Comunist, iar pentru *Căderea Plevnei* (1977) i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor.

În proza din volumul *Redactori şi pianişti* (1967) accentul cade pe descrierea unor stări sufleteşti inexplicabile, pe relevarea unor trăiri imperceptibile. Subiectul, tema aproape că nu există sau se compun din câteva întâmplări vag conturate. Contează, în primul rând, reacţia subconştientului, sensibilitatea personajelor (*Fularul cu centauri, O discuţie despre patine*…). Povestirile din *Inaderenţă* (1968) rafinează maniera atât ca substanţă, cât şi ca opţiune stilistică. După alte pagini publicate în reviste (*Dimineaţa hrănind porumbeii*), care anunţau un roman intitulat *Mercenarii*, **P.** părăseşte brusc acest tip de proză, îndreptându-se cu *Mioriţa nu s-a născut lângă stele* (1973) spre reportaj. Aici peisajul lăuntric cedează locul celui exterior. Autorul îşi propune, de exemplu, să reconstituie itinerarul Vitoriei Lipan din *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu (*În căutarea Vitoriei Lipan*). Ia drept reale întâmplarea şi personajele romanului şi trece prin sate şi hanuri, peste dealuri şi văi, ca să dea de urmele autentice ale crimei pe care o evocase scriitorul. Astfel, descoperă o realitate în care omul duce o existenţă dură. În locul preconceputei imagini despre blândeţea şi calmul moldoveanului, se dezvăluie, din acte, arhive, relatări, o lume răscolită, pasionată, trăind în permanentă tensiune, cu oameni care au mereu ceva de răzbunat, încheindu-şi viaţa în chip năprasnic. Se simte aici influenţa unor predecesori iluştri, dar destul de diferiţi, cum sunt Calistrat Hogaş şi Geo Bogza. Ulterior, atras de „vocea” documentelor, **P.** se concentrează asupra studiului istoriei contemporane. În 1988 publică la Veneţia *Requiem pentru Convenţia de la Geneva*, o reconstituire a destinului tragic al prizonierilor germani capturaţi în România după 23 august 1944. *Epistolarul infernului* (1993) cuprinde corespondenţa dintre Ion Antonescu şi liderii democraţi Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Gh. Tătărescu. Alte mărturii şi investigaţii istorice – prelucrate într-o manieră cel mai adesea controversată, dat fiind part-pris-ul legat de instituțiile oculte ale regimului comunist – sunt incluse în *Sionişti sub anchetă. A.L. Zissu* (1993), *Legendă şi adevăr* (1994), *Culisele spionajului românesc. DIE (1955–1980)* (1997) ş.a. Începând din 1994, **P.** s-a implicat în elaborarea volumelor care vor fi publicate sub genericul *Cartea Albă a Securităţii*, viaţa literară şi culturală făcând obiectul volumului al patrulea, *Istorii literare şi artistice (1969–1989)*, apărut în 1996, unde figurează în calitate de coordonator. În cazul cărților care privesc scriitori sau instituții literare (*Operațiunile „Melița” și „Eterul”. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate* – 1999, *„Artur”. Dosarul lui Ion Caraion* – 2001), atitudinea autorului este adesea una lipsită de obiectivitate, textele fiind pline de judecăți de valoare colorat-sumare. Sunt priviți cu ostilitate disidenții regimului comunist din România (Paul Goma, Andrei Pleșu), reprezentanți ai exilului (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, L.M. Arcade, Sanda Stolojan) sau defectori ai Securității pe care această instituție de poliție politică îi persecută cu înverșunare (Ion Caraion). De un tratament mult diferit se bucură apropiații regimului și ai Securității, precum Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor, care în anii ’80 operează, la revista „Săptămâna”, ca executanți ai sarcinilor trasate de instituțiile de forță. Deși documentația lui **P.** este una amplă, completând dosarele de arhivă cu recursul la publicații de epocă și interviuri cu martori, frapează tonul implicat, adesea polemic față de personaje persecutate de serviciul de poliție politică. În altă carte, *Deceniul prăbușirilor (1940–1950)*, apărută în 2005, autorul urmărește parcursul biografic și cariera a numeroși artiști români în anii ’40, pictori, sculptori, arhitecți, de la presiunile născândului „stat național legionar” în favoarea unei arte „pure” rasial până la convertirea la comunismul triumfător după război sau la înfrângerea în fața opresiunii ideologice staliniste de la sfârșitul deceniului. Sunt evocate pierderea, în vara anului 1940, a luminosului Balcic, orașul din Dobrogea de sud preferat de toți marii peisagiști interbelici, evacuarea tuberculoșilor osoși, printre care și pictorița Lucia Demetriade-Bălăcescu, dintr-un sanatoriu din Bugeac, intrigile provinciale, tentația puterii obținute pe căi politice la critici de artă precum Ion Frunzetti, apropiat pasager de legionari, agresiunile criticii noi la adresa pictorilor reputați ai epocii: Lucian Grigorescu, Alexandru Ciucurencu, Corneliu Baba, Theodor Pallady. Alte pagini cu profil istoric sunt dedicate exilului românesc din perioada comunistă (*Opisul emigrației politice* – 2002), misiunilor diplomatice italiene din timpul

celui de-al Doilea Război Mondial (*Diplomație de război: România–Italia. 1939–1945* – 2005, carte pentru care primește în 2006 Ordinul Solidarității Italiene în grad de Comandor) sau evenimentelor din preajma anexării Basarabiei și Bucovinei de Nord de către Uniunea Sovietică (*Săptămâna patimilor (23–28 iunie 1940)* – 2008).

SCRIERI: *Redactori şi pianişti*, pref. Laurenţiu Fulga, Bucureşti, 1967; *Inaderenţă*, Bucureşti, 1968; *Mioriţa nu s-a născut lângă stele*, pref. Ilie Purcaru, Bucureşti, 1973; *Căderea Plevnei,* Bucureşti, 1977; *Şa pierdută pe mare*, Bucureşti, 1983; *Speranţa*, Bucureşti, 1984; *Requiem pentru Convenţia de la Geneva*, Veneţia, 1988; *Epistolarul infernului*, Bucureşti, 1993; *Sionişti sub anchetă. A.L. Zissu*, Bucureşti, 1993; *Legendă şi adevăr*, Bucureşti, 1994; *Culisele spionajului românesc. DIE (1955–1980),* Bucureşti, 1997; *Operaţiunile „Meliţa" şi „Eterul". Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, Bucureşti, 1999; ed. București, 2007; *Miza războiului: 6 septembrie 1940–12 iunie 1941,* Bucureşti, 2000; *Iluziile lui Iuliu Maniu*, I–II, Bucureşti, 2000–2001; *„Artur". Dosarul lui Ion Caraion*, Bucureşti, 2001; *Genii şi analfabeţi. Militari şi intelectuali sub lupa Securităţii*, îngr. Maria Marian, Bucureşti, 2002; *Opisul emigraţiei politice*, Bucureşti, 2002; *Italieni, vă ordon treceţi Prutul!*, îngr. Virginia Carianopol, Bucureşti, 2003; *Un veac de spionaj, contraspionaj şi poliţie politică,* Bucureşti, 2003; *Trecutul nu se prescrie. SRI și SIE*, București, 2004; *Deceniul prăbușirilor (1940–1950)*, București, 2005; *Diplomație de război: România–Italia. 1939–1945*, București, 2005; *Raidul escadrei trădate. Bombardament asupra României (1941–1944)*, București, 2005; *Marele rapt regal*, București, 2006; *Săptămâna patimilor (23–28 iunie 1940)*, pref. Florin Constantiniu, București, 2008. **Antologii:** *Cartea Albă a Securității*, I–IV, București, 1994–1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, *193–195*; Caraion, *Duelul, 47–51*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *363–365*; Ungheanu, *Arhipelag, 179–182*; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *417*; Iorgulescu, *Scriitori*, *233–234*; Titu Popescu, *Apariţii româneşti în lumea liberă*, „Curentul" (München), 1989, 5996; René Al. De Flers, *Despre Mihai Pelin și minciuna securistă*, JL, 2001, 11, 17; *Dicț. scriit. rom.*, III, *672–673;* Marta Petreu, *În anticamera Securității*, APF, 2002, 7–8; Nicolae Manolescu, *Securitatea și scriitorii transfugi*, RL, 2002, 27; Ioan T. Morar, *Cenzură și camuflaj*, RL, 2002, 29; Zamfirescu, *Istorie*, II, *588–590*; Boris Marian Mehr, *O carte de referință în cultură*, RCM, 2005, 229–230; Radu Varia, *O carte document. Legionari și staliniști*, RL, 2005, 26; George Radu Bogdan, *Însemnări pe marginea volumului lui Mihai Pelin „Deceniul prăbușirilor (1940–1950)"*, RL, 2005, 43, 47, 49; Sabina Fati, *Haimanalele lui Pelin*, OC, 2006, 82; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *235–241*. ***M.Vs., D.Mn.***

PELTZ, I. [Isac] (12.II.1899, București – 10.VIII.1980, București), prozator, traducător.

Este fiul Esrei (n. Rotenberg), lenjereasă, și al lui Nathan Peltz, chelner și comisionar. Rămas orfan de mamă, neglijat de tată, nu a beneficiat de o pregătire școlară și profesională solidă. La doisprezece ani a părăsit casa părintească, s-a angajat ca slujbaș la un birou comercial, iar seara lucra la secretariatul Uniunii Evreilor Pământeni. A debutat cu versuri și proză în 1913 la „Critica" , iar editorial în 1917 cu microeseul *Menirea literaturii.* În 1916 a lansat revista „Îndrumarea", apoi a devenit corector la „Gazeta ilustrată". În 1918 i-au apărut primele două cărți de proză poematică, *Fiori* și *Stafia roșie*, a început colaborarea la „Scena", la „Presa liberă" și la „Literatorul" lui Macedonski, unde figurează un timp ca redactor. Și anul următor a fost caracterizat de o activitate publicistică prodigioasă: redactor la „Chemarea" și „Facla", ziare conduse de N.D. Cocea, dar și la „Neamul evreiesc", coordonator al revistei „Pagini literare și sociale", colaborator la „Lumea evree" și la „Revista pentru toți", editor al cotidianului „Presa liberă". În 1919 apare în paginile revistei „Sburătorul", devenind și o prezență constantă la cenaclul lui E. Lovinescu. În același an s-a căsătorit cu Schendel Malke Feldman, cu care a avut două fiice, Ernestina (Tia), pictoriță și graficiană, și Leia, profesoară. Ulterior a condus „Caetele lunare" (1926–1927, 1929) și „Zodiac" (1930–1931) și a colaborat sau a fost redactor la „Reporter", „România literară" (1932–1934), „Tiparnița literară", „Adam", „Contimporanul", „Adevărul literar și artistic", „Sinteza", „Șantier", „Bilete de papagal", „Vremea", „Adevărul", „Dimineața", „Lupta", „Rampa", „Izbânda", „Avântul", „Cuvântul liber", „Gazeta", „Gazeta evreiască" ș.a. A semnat și cu pseudonimele I.P. Amurg, Enter, Ipel, Logicus, I. Pajură, Rix. În 1931 a fost ales președinte al Cercului Ziariștilor din București. Între 1940 și 1941 a suferit de pe urma politicii

antisemite și a resurecției legionare, a fost evacuat din propria casă și și-a suspendat activitatea în presă. După război scrie la „Drapelul", „Era nouă", „Viața românească", „România liberă" „Veac nou", „Flacăra", „Gazeta literară" ș.a. În 1950 a fost arestat, fiind acuzat că în anii '40 a fost angajat să redacteze buletinul de presă al Siguranței și că le-a dat note informative ofițerilor din Prefectura Poliției Capitalei. În ciuda prozelor realist-socialiste publicate începând cu 1946 și a mărturiilor favorabile exprimate la proces de Camil Petrescu ori de Geo Bogza, a fost închis doi ani și șapte luni. Abia în 1957 a revenit în viața culturală, având un ritm susținut de apariții editoriale. În 1978 i s-a acordat Premiul Special al Uniunii Scriitorilor.

Destul de repetitive tematic, cărțile de proză ale lui **P.** surprind mai ales prin varietatea formulelor narative ori a registrelor stilistice și retorice. În fapt, metamorfozele din scrierile sale ar putea servi oricând drept „hârtie de turnesol" pentru perceperea marilor mutații (mai mult sau mai puțin) estetice, specifice literaturii române din secolul al XX-lea. „Cel mai mare producător de tristețe din literatura noastră", amărăciune care nu e generată atât de boală sau de mizerie, cât de „conștiința caducității individuale și universale" (E. Lovinescu), **P.** își începe activitatea literară sub influența simbolismului macedonskian, *Fiori*, *Stafia roșie*, *Meșterul Viață* (1919) sau *Fantoșe vopsite* (1924) cuprinzând proze scurte, poematice, care exhibă o atmosferă decadentă, nevrotică și vag melancolică, un mediu aplatizant, prielnic manifestării bizareriilor lingvistice și a viziunilor absurde ori grotești. Apoi, în romanul *Viața cu haz și fără a numitului Stan* (1928; Premiul Societății Scriitorilor Români), se vădește impactul modelului avangardist, protagonistul, de factură urmuziană (cu „purici în spirit și șerpi în minte"), ajungând un reprezentant al anonimilor și înfrânților: „câți stani, Doamne, cu servieta subțioară, galbeni, tăcuți, puzderie de frați de-ai noștri, îngenunchiați de lipsuri și învinși de toate nădejdile ucise". În ciuda strădaniilor rocambolești de a se sustrage unei existențe rutiniere și mizere, aventurierul Stan, când negustor de iepuri și fabricant de săpun inofensiv, când armator, nabab, proprietar de circ sau dansator modern, nu poate evada din societatea corupților și parveniților, fiind mereu „doborât de oceanul micilor necazuri și anonimizat prin teroare și oboseală". Aceeași viziune pesimistă, chiar distopică, definește *Horoscop* (1932) și *Amor încuiat* (1933), numai că, odată cu aceste romane, **P**. renunță la experimentele literare, asimilând repere mai aproape de modelul clasic, dar și mai adecvate construcțiilor epice ample: balzacianismul, realismul rebrenian, naturalismul. Tot acum scriitorul inaugurează ceea ce avea să devină lumea distinctivă a prozei sale: ghetoul evreiesc, periferia cu cafenelele, bordelurile și odăile ei imunde, unde visele duc invariabil la deziluzie și depresie, de vreme ce ratarea și nefericirea par definitiv înscrise în destinul oamenilor locului. Astfel, ghetoul imaginat de **P.** dezvăluie doar înrudiri de suprafață cu literatura mahalalei dezvoltată de G.M. Zamfirescu ori de Eugen Barbu, lipsindu-i atât elanul vitalist, cât și suflul epopeic. Segregate etnic, mai întotdeauna nepăsătoare față de tradițiile religioase și culturale iudaice (centrale în romanul cu caracter etnografic al lui Ury Benador, *Ghetto veac XX*), personajele lui **P.** experimentează mereu o neîmplinire de esență aproape metafizică. Până și copiii cu simțurile încă nepervertite, adolescenții ambițioși și inteligenți, tinerele virtuoase și educate, intelectualii onești și lucizi, chiar potentații capabili să-și satisfacă orice poftă sunt constant tulburați de o frustrare, de o traumă sau de o iluzie, care le năruie orice potențial echilibru sufletesc. Tot astfel, cei mai deznădăjduiți locuitori ai ghetoului, a căror viață atinge gradul maxim al promiscuității, urmăresc măcar câte un ideal, năzuințele narcotizându-i, dar totodată accentuându-le tragedia existențială. Pe de o parte, promovarea acestui „realism sentimental" (Ion Simuț) comportă destule riscuri artistice, putând glisa ușor spre melodramă. De exemplu, *Horoscop*, urmărind confirmarea bufă a fatalității că Haim Vraciul, copilul din flori al prostituatei Rifca, „are să iubească femei care se vând și are să moară de prea multă inimă", și *Amor încuiat*, descriind naturalist agonia relației dintre Funh și Mily Hart (suferindă de o malformație sexuală congenitală), sunt diminuate estetic din cauza unor „crudități de multe ori inutile" și a „verniului de prețiozități" (Perpessicius). Pe de altă parte, când este atent controlată retoric și narativ, tocmai sublimarea notației strict realiste prin dezvăluirea infrarealității sufletești conferă originalitate și valoare prozelor lui **P.** Romanele care l-au consacrat – *Calea Văcărești* (1933) și *Foc în Hanul cu tei* (1934) – excelează nu atât prin valențele lor monografice, prin conturarea frescei unei societăți

măcinate de antinomii, cât prin investigarea detaliată, empatică, a sentimentului și procesului ratării. Ele nu sunt doar simple „monografii de cartier", care „interesează mai ales prin aspectul colectiv" (G. Călinescu), ci însumează fascinante (inclusiv prin varietatea lor) tipologii de învinși. Ghetoul îi constrânge pe oameni să împărtășească sentimentul decăderii și conștiința mediocrității propriei sorți, dar fiecare înfrângere impresionează prin excepționalitatea condițiilor și contextelor care au determinat-o. Dacă realitatea exterioară poate fi înțeleasă și recuperată prin intermediul antitezelor, cea interioară evoluează sub semnul oximoronului. Nu întâmplător, aceste proze caleidoscopice și polifonice implică preponderent stilul indirect liber, naratorul așa-zis omniscient monopolizând discursul epic doar pentru a propune contrapuncte metonimice ale disoluției universale: „Guri ilare, frunți strâmbe, picioare șubrede – Calea Văcărești e un imens panopticum închipuit de o minte scăpată din hățuri. [...] Amărăciunile cresc într-însul, îl îneacă. Viața, în Calea Văcărești, e atinsă de molii" (*Calea Văcărești*). Rând pe rând, perspectiva este delegată câte unui personaj, radiografierea ratării câștigând nu doar amploare, ci și o captivantă consistență. În *Calea Văcărești* mozaicul de voci și de viziuni despre existență este organizat în jurul perplexității lui Ficu, copilul maturizat prematur de dramele apropiaților, și al fatalismului Leiei, bunica îndărătnică, dar obligată să asiste neputincioasă la destrămarea propriei familii: Esther (mama lui Ficu și soția lui Șoifer, un chelner abrutizat) duce o viață de sacrificiu, muncind până la epuizare, cu toate că boala sa e tot mai aproape de faza terminală; cealaltă fiică, Haike, este isterică și istovită de pragmatismul soțului bogat, energicul Paul se îmbolnăvește de epilepsie și moare ca umil plasator de mărunțișuri, iluzionatul Moriț emigrează și se ratează în America, iar boemul Rubin este un utopist burlesc. Cu toate că visurile fiecăruia se dovedesc, de la bun început, irealizabile, cu toții hăituiesc – sisific și tot mai fără vitalitate – miraje reînnoite. Pentru ei, viața rămâne o pregătire tragicomică pentru implacabila ratare, așa încât, nu o dată, moartea e considerată o izbăvire. Și mai resemnați sunt protagoniștii din *Foc în Hanul cu tei*. Ioină/Ionel, autodidactul cu o „sensibilitate care ținea mai mult de nervi decât de caracter", bovarica Liza Braun, fragila și frustrata Liza Blum, socialistul necizelat Mehală experimentează „narcoza visului care paralizează orice elan" (Valeriu Râpeanu). Până și arivistul atroce Micu Braun, cel care se îmbogățește și datorită despăgubirilor primite în urma incendierii controlate a depozitului de la Hanul cu tei, beneficiază de o paradoxală umanizare prin obsesia cvasimistică pentru înavuțire. Incapabili măcar să-și cristalizeze, nicidecum să-și împlinească proiectele sentimentale sau existențiale, având tentative de suicid, uneori vagi, alteori mai clar conturate, personajele din *Foc în Hanul cu tei* contribuie energic doar la definitivarea propriului eșec: „Mâine, zburdălnicia puștanelor se va schimba în știuta resemnare cu gust rău de leșie". Cărțile următoare – *„Actele vorbește"* (1935), *Moartea tinereților* (1935), *Nopțile domnișoarei Mili* (1935), *De-a viața și de-a moartea* (1939) – reiterează tematicile patentate de **P.**, dar insulele de originalitate, cum sunt paginile dedicate petrecerii dionisiace de Purim din *Nopțile domnișoarei Mili* sau evadarea din mediul sufocant al ghetoului propusă în *„Actele vorbește"*, nu le pot anula caracterul

Mihail Straje, I. Peltz și Paul Daniel

manierist. O metamorfoză majoră cunoaște scrisul lui **P.** abia după al Doilea Război Mondial. Romanele *Israel însângerat* (1946), *Avrumță se biruie pe sine* (1949), *Vadul fetelor* (1949), *Max și lumea lui* (1957) ori culegerile de nuvele *Inimi zbuciumate* (1962) și *Microbar* (1971) împrumută în mod rudimentar toate principiile realismului socialist, oferind dramelor învinșilor o explicație conformă cu directivele politice ale vremii: „Prost mai e alcătuită lumea noastră: de o parte o mână de burtoși care cresc în osânză și profită de pe urma muncii celor mulți, de altă parte roboții, asupriții, umiliții, înșelații" (*Inimi zbuciumate*). În aceste proze lumea lui **P.** rămâne, totuși, recognoscibilă, complet străine fiind doar pasajele propagandistice, rostite emfatic de unele personaje sau de narator. Chiar și instructivele volume memorialistice din acea perioadă sunt contaminate ideologic, consfințind epuizarea energiei scriitoricești. Complementar sau poate compensator, începând cu anii '50, **P.** traduce mult ori numai stilizează, inițial masiv din literatura de limbă rusă, mai târziu și din cea de limbă franceză ș.a.

Adevăratul destin literar al lui I. Peltz se fixează definitiv abia în Calea Văcărești *(1933) și în* Foc în Hanul cu tei *(1934), în care realismul minuțios e numai o formulă aparentă. Creația lui nu este, în realitate, obiectivă și nu se integrează în epicul pur, ca opera lui L. Rebreanu. Originalitatea lui nu stă în acumularea amănuntelor, ci în suflul liric ce le dă o coeziune de ordin pur sufletesc. I. Peltz e un mare poet liric, realizat într-un material degradat, în mizeria fizică și morală, în suferință, boală, moarte. Cu toată înregistrarea amănuntelor respingătoare ale cancerelor, tuberculozelor, tumorilor, demențelor, haloul lor poetic le nimicește dezgustul și ne trezește numai sentimentul solidarității umane în suferință și moarte.*

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Menirea literaturii*, București, 1917; *Fiori*, București, [1918]; *Stafia roșie*, București, 1918; *Meșterul Viață,* București, 1919; *Paiațele politice literare*, București, 1921; *Fantoșe vopsite*, București, [1924]; *Viața cu haz și fără a numitului Stan*, București, [1928]; *Horoscop*, București, 1932; *Amor încuiat*, București, 1933; *Calea Văcărești*, I–II, București, 1933; ed. cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1957; ed. pref. Ion Simuț, București, 1989; ed. pref. Teodor Vârgolici, București, 1997; *Foc în Hanul cu tei*, I–II, București, 1934; ed. pref. Valeriu Râpeanu, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1961; ed. cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1995; *„Actele vorbește"*, București, 1935; *Moartea tinereților*, București, [1935]; *Nopțile domnișoarei Mili*, București, [1935]; ed. pref. Z. Ornea, București, 1998; *De-a bușilea*, București, 1936; *Evocări*, București, [1936]; *Țară bună*, București, 1936; *Pui de lele*, București, 1937; *De-a viața și de-a moartea*, București, [1939]; *Contemporanii*, București, 1946; *Israel însângerat,* București, 1946; *Avrumță se biruie pe sine*, București, 1949; *Vadul fetelor*, București, 1949; *Max și lumea lui*, București, 1957; *Inimi zbuciumate*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1962; *Cum i-am cunoscut*, București, 1964; *Fauna burzuluiților*, București, 1965; *Amintiri despre...*, București, 1967; *Instantanee comice și nu prea...*, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1967; *Scrieri*, I–V, București, 1969–1973; *Microbar*, București, 1971; *Amintiri din viața literară*, București, 1974; *Treceri și petreceri*, București, 1980; *Am scris numai pentru promovarea omeniei...*, îngr. și pref. Florentin Popescu, București, 2003. **Traduceri:** Piotr Pavlenko, *Soarele de stepă*, București, 1950 (în colaborare cu V. Cordun); M. Nikitin, *Însemnări din Kuzbass*, București, 1954 (în colaborare cu N. Stoian); Eduard Claudius, *Oameni alături de noi*, București, 1955 (în colaborare cu Paul Manu); Konstantin Fedin, *Frații*, București, 1955 (în colaborare cu N. Moroșanu); A. Golovko, *Mama*, București, 1955 (în colaborare cu V. Sapuna); Roman Kim, *Sumiko din Hiroșima*, București, 1956 (în colaborare cu Irina Andreescu); Konstantin Paustovski, *Ani îndepărtați,* București, 1962 (în colaborare cu Natalia Stroe); Azis Nesin, *Dacă aș fi fost femeie*, București, 1963 (în colaborare cu Vlad Popa); Jules Verne, *Istoria marilor descoperiri,* I–II, pref. Ion Hobana, București, 1963 (în colaborare cu G. Nicolae); Pierre Daix, *Maria*, pref. Florin Mihăiescu, București, 1964; Mulk Raj Anand, *Povestea unui copil indian*, pref. Eugenia Tudor, București, 1965 (în colaborare cu Andrei Bantaș); Jaroslav Hašek, *Micul scamator*, București, 1965 (în colaborare cu Traian Ionescu-Nișcov); O'Henry, *Poveste neterminată*, pref. Marin Sorescu, București, 1965 (în colaborare cu Al. Hallunga); Ivan Efremov, *Coroana neagră*, București, 1966 (în colaborare cu M. Roth); George Sand, *Tinerețea lui Étienne Depardieu*, pref. Mircea Anghelescu, București, 1966; Otto Sailer-Jackson, *Tigrii mei*, București, 1967; Eugène Sue, *Misterele Parisului*, I–IV, pref. Mircea Anghelescu, București, 1968; Henri Murger, *Scene din viața de boem*, pref. H. Zalis, București, 1972; Honoré de Balzac, *Modeste Mignon*, București, 1973; Sarah Bernhardt, *Dubla mea viață. Memorii*, București, 1976 (în colaborare cu I. Cassian-Mătăsaru).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *242–246*, V, *348–351*, VI, *138–141*, VII, *158–160*, *328–329*, XI, *313–318*, XII, *352*, *418*, *500–501*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *177–195*; Sebastian, *Eseuri*, *284–287*; Călinescu, *Opere*, I, *1053–1055*, II, *168–173*, *182*, *490–492*, *511–512*, *785–790*, *983–984*, III, *168–171*, *277–282*; Streinu, *Pagini*, V, *232–235*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *317–320*, *409–413*, VI, *231–233*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *708–710*, *Ist. lit.* (1982), *792–794*; G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, 1945, *346–347*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *207–212*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *344–345*;

Florin Mugur, *Stăpânul casei*, VR, 1980, 10; Steinhardt, *Critică, 159–161*; Râpeanu, *Scriitori, 217–237*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *219–220*; C. Stănescu, *„Atlantida" lui I. Peltz*, ALA, 1995, 281; Simuț, *Revizuiri, 214–234*; *Dicț. analitic*, I, *112–113*, II, *84–86*; *Dicț. esențial, 631–633*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *9, 11, passim*, V, *8, 9, passim*, VI, *7, passim*; Al. Săndulescu, *I. Peltz, memorialist*, RL, 2004, 35; Rodica Lăzărescu, *Viața cu haz și fără a numitului Peltz*, București, 2005; Morar, *Scriitori evrei, 94–109*. ***Cs.B.***

PENDEFUNDA, Liviu (10.III.1952, Iași), poet, prozator, eseist. Este fiul Mariei și al lui Gheorghe Pendefunda, medic. În 1959 începe școala la Liceul „Mihai Eminescu" din Iași, pe care îl va absolvi în 1971. Urmează Facultatea de Medicină și Farmacie în orașul natal, pe care o termină în 1977. Practică medicina generală la Scânteia, județul Iași, până în 1982, când devine medic neurolog la un spital ieșean. În 1991 obține titlul de doctor în științe medicale. Un an mai târziu ocupă funcția de medic-șef la Clinica de Neurologie a Spitalului „Prof. dr. N. Oblu" din Iași. Din 1992 este și cadru didactic, avansând în 2000 la gradul de profesor la Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa". Concomitent, publică versuri, proză, eseuri și reportaje în „Convorbiri literare" (debut în 1971), „Cronica", „Ateneu", „Vatra", „Steaua", „Ramuri", „România literară" ș.a. Semnează și cu pseudonimele Petre Șiță, Octavian Laurențiu și Dan Bogdan Anghel. Prima carte de versuri, *Sideralia*, îi apare în 1979. I s-au acordat câteva premii literare, între care Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (2009), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2010).

Placheta *Farmacii astrale* (1981) poate fi privită ca punct de plecare pentru o direcție principală a poeziei lui **P.** Viziunea lumii ca o farmacie stelară se concretizează și se amplifică în sensul explorării sentimentului cosmic. Această tendință capătă consistență în versurile din volumele *Tihna scoicilor* (1984), *Cabinetul doctorului Apollon* (1986), *Căruța cu nebuni* (1992), cât și în cartea de eseuri *Dorință și sinapsă* (1992), pe care autorul o numește, în antologia *Profetul la marginea imperiilor* (2000), studiu de interferență. Alt segment al liricii lui este reprezentat de volumele *Astrul cojilor de ou* (1982), seria de zece plachete intitulate *Falii* (1983–2012), *Vrăjitorii marelui vid – Magicians of the Emptiness* (1997) și de *Legenda* (1998), *Rondeluri și ovoide* (2005), *Cele mai frumoase poeme de dragoste* (2008), *Al treilea clopot* (2009) sau de trei volume apărute în 2012 – *Întoarcerea profetului*, *Poema spiritului sau Decalogul*, *Cavalerul cu cinci funde*. La **P.** textele joacă rolul unor nuclee care, deși sunt marcate prin titluri, alcătuiesc poeme ample, unitare semantic. Ele pornesc de la diverse idei de natură filosofică, structurate în două planuri: bâlciul, spectacolul grotesc al unei lumi în degringoladă („înspăimântătoare procesiuni: oameni demenți, măști agățate de dosuri de animale/ purtând bonete, pălării cu pene, lumânări./ Sălbatica feerie prin fața tronului trecea: viori, fluiere, acordeoane/ tobe și clopote răsunând absurd,/ iar arca-n care oamenii și animalele se adunaseră/ era căruța de nebuni ce-ardea magnific"), contrapus aspirației spre inițierea într-o ordine transcendentă, încifrată, accesibilă, fulgurant, numai inițiaților. Cu tot efortul de esențializare poetică, slujit îndeosebi de simbolistica matematică, uneori ca la Ion Barbu, autorul conceptualizează frecvent, aducând în pagină puzderie de trimiteri livrești și lăsând imaginea poetică într-un plan secund. În culegerea de însemnări de călătorie *Drumuri prin Moldova* (1987) **P.** nu își dezminte vocația: imaginile care i se înfățișează privirii sunt transfigurate, ontologizate, poetizate.

SCRIERI: *Sideralia*, București, 1979; *Farmacii astrale*, [I]–II, postfață Constantin Pricop, Iași, 1981–2010; *Astrul cojilor de ou*, Vaslui, 1982; *Falii*, [I–X], Iași, 1983–2012; *Tihna scoicilor*, Iași, 1984; *Cabinetul doctorului Apollon*, București, 1986; *Drumuri prin Moldova*, București, 1987; *Căruța cu nebuni*, [I–II], Iași, 1992–2011; *Dorință și sinapsă*, Iași, 1992; *Mișcarea cerească*, Iași, 1993; *Vrăjitorii marelui vid – Magicians of the Emptiness*, Iași–Springfield, 1997; *Legenda*, Iași, 1998; *Profetul la marginea imperiilor*, București, 2000; *Rondeluri și ovoide*, Iași, 2005; *Biblioteca profetului*, Iași, 2007; *Dogma sau libertatea gândirii – esențe ale arcului reflex noetic*, Iași, 2007; *Cele mai frumoase poezii de dragoste*, Iași, 2008; *Al treilea clopot*, Iași, 2009; *Ros lucis*, pref. Ioan Holban, postfață Daniel Corbu, Iași, 2009; *Taine sau alegorii – o incursiune subcorticală*, Iași, 2010; *Cavalerul cu cinci funde*, Iași, 2012; *Întoarcerea profetului*, Iași, 2012; *Poema spiritului sau Decalogul*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Prima verba*, RL, 1979, 27; Constantin Crișan, *Poezia tânără*, ST, 1982, 6; Cristian Livescu, *Simțul stelar*, CRC, 1984, 19; Valentin Tașcu, *„Tihna scoicilor"*, ST, 1984, 8; Adrian Marino, *Jurnalul provincial*, TR, 1987, 18; Petru Poantă, *„Drumuri prin Moldova"*, ST, 1987, 6; Theodor Codreanu, *Ucenicia scriitorului tânăr*, LCF, 1987, 46; Nichita Danilov, *Din valurile presei*, TP, 1992, 9; George Bădărău, *Cunoașterea prin eros*, LCF, 2002, 7; Constantin Ciopraga, *Liviu*

Pendefunda – astre și neuroni, CL, 2005, 5; Holban, *Ist. lit.*, I, *265–276*; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, *215–221*. ***Ș.A.***

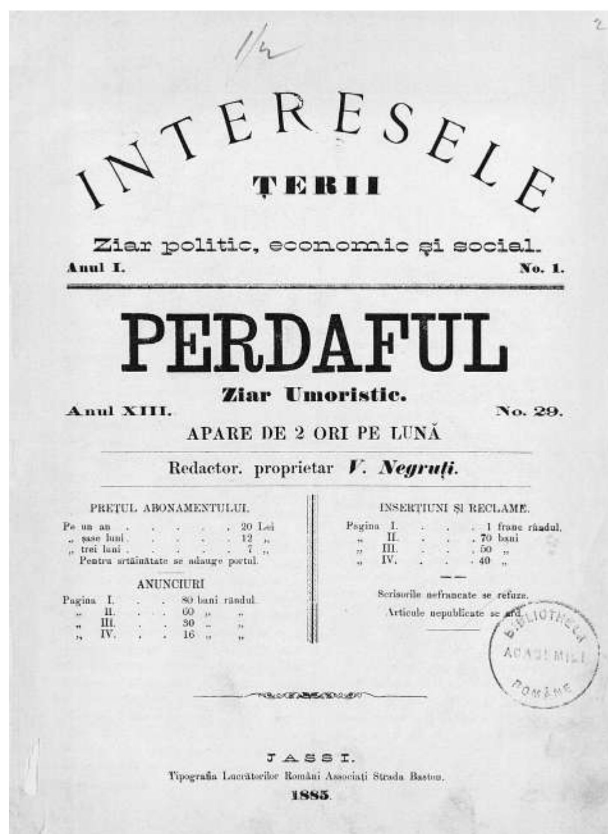
PENESCU, Ioan (1808 – 20.XI.1868, București), traducător, publicist. Se cunosc puține date despre activitatea sa până la sosirea în Brăila, în 1832, când este numit profesor la prima școală românească din localitate. Urmase, probabil, cursurile lui I. Heliade-Rădulescu de la „Sf. Sava" din București (**P.** va rămâne un simpatizant al lui Heliade și după revoluție), ajutat bănește de fratele mai vârstnic, serdarul Gh. Penescu. La Brăila a fost nu numai un profesor la Școala Normală cu merite deosebite în consolidarea și modernizarea învățământului, ci și un animator al vieții culturale. Implicat și în evenimentele de la 1848, după înfrângerea Revoluției se află printre arestați, fiind însă eliberat din cauza unei boli cronice.

Din 1838 devenit proprietarul unei tipografii, **P.** fondează o bună gazetă comercială („Mercur"), în care își semnează contribuțiile și I. P. sau Redactorul și despre care Mihail Kogălniceanu, în „Dacia literară", are cuvinte de laudă. Încercarea de a mai scoate o gazetă, „Econoama română" (1839), a eșuat după primele numere. În tipografia sa ies și două cărți pe care le traduce din franceză: *Hoție din ideile unuia din visurile lui Lebriun* (1840) și *Eudoxia sau Viitorul prevăzut* (1841) de D'Arnodar, ambele fiind povestiri moralizatoare, cu lungi disertații despre virtute. Adept al respectării proprietății literare, **P.** cerea autorilor, în prefața la *Hoție...*, să nu își însușească nemărturisit ideile și scrierile altora, pentru a fi feriți de „mustrarea cugetului" și de o „înfricoșată critică a înaltului tribunal al literaților". Din 1844 se mută la București, ca profesor la Seminarul Mitropoliei. În Tipografia Mitropoliei, pe care o și conduce din 1851, își va publica *Prințipuri de agricultură* (1845), *Manual de economie casnică sau Datoriile morale și materiale ale stăpânei de casă* (1846), *Istoria sfântă* după Victor Duruy (1852) și *Catehismul bunei creșteri a fetelor* (1854). Dacă nu este vorba de altă persoană omonimă, atunci **P.** este și autorul, nu lipsit de îndemânare, al câtorva piese lăsate în manuscris: *Stanciu Bratului*, melodramă în trei acte despre haiduci, *Fătul haiducului,* o comedie cu cântece, și o dramă, *Meșteru Manole*, în care sunt intercalate pasaje din legenda populară, sub formă de arii și coruri. Tot în manuscris se mai află o compunere ocazională: *Umbra lui Mihai Viteazul la Târgoviște*.

Traduceri: J. Lebrun, *Hoție din ideile unuia din visurile lui ...*, pref. trad., Brăila, 1840; D'Arnodar, *Eudoxia sau Viitorul prevăzut*, Brăila, 1841; Victor Duruy, *Istoria sfântă*, București, 1852; *Ludovic sau Micul emigrant*, București, 1853.

Repere bibliografice: Ion Vîrtosu, *Ioan Penescu*, „Analele Brăilei", 1929, 4–6; Gh. T. Marinescu, [*Ioan Penescu*], „Analele Brăilei", 1930, 4, 1931, 2, 1935, 1; Ion Vîrtosu, *Ioan Penescu – animator cultural al Brăilei în primii ani după 1829*, București, 1931; Const. C. Giurescu, *Istoricul orașului Brăila*, București, 1968, *177–181*; Marin Bucur, *Ioan Penescu*, RITL, 1979, 2; *Dicț. lit. 1900*, *672*; Buculei, *Prezențe*, *182–183*; Cătălin Mustață, *Ioan Penescu – un brăilean pașoptist la București*, RA, 1994, 1. ***L.V.***

PERDAFUL, periodic satiric și literar apărut la Iași, săptămânal, din octombrie 1873 până la 24 mai 1887, apoi între 20 februarie și 20 martie 1888 și între 14 mai 1892 și 25 ianuarie 1893; din noiembrie 1876 până în octombrie 1877 revista a apărut sub titlul „Figaro". Redactor, în primii ani de apariție, a fost Mihai Negrutz, un anticonservator și un antijunimist convins, iar în ultimii ani (1885–1893) Vasile Negrutz. Diversitatea de procedee satirice

INTERESELE ȚERII
Ziar politic, economic și social.
Anul I. No. 1.

PERDAFUL
Ziar Umoristic.
Anul XIII. No. 29.
APARE DE 2 ORI PE LUNĂ
Redactor. proprietar *V. Negruți*.

PREȚUL ABONAMENTULUI.
Pe un an . . . 20 Lei
„ șase luni . . . 12 „
„ trei luni . . . 7 „
Pentru străinătate se adauge portul.

ANUNCIURI
Pagina I. . . 80 bani rândul
„ II. . . 60 „ „
„ III. . . 30 „ „
„ IV. . . 16 „ „

INSERȚIUNI ȘI RECLAME.
Pagina I. . . 1 franc rândul.
„ II. . . 70 bani
„ III. . . 50 „
„ IV. . . 40 „

Scrisorile nefrancate se refuză.
Articole nepublicate se ard.

JASSI.
Tipografia Lucrătorilor Români Associați Strada Bastion.
1885.

întrebuințate, precum și menținerea satirei și a umorului la un nivel literar mai întotdeauna acceptabil fac din **P.** o gazetă interesantă. Se criticau în primul rând politica junimistă, mai ales sub aspectele ei culturale, dar și personalitățile societății ieșene: Titu Maiorescu (în mai multe articole nesemnate, între care *Taifasuri literare, Merite literare aveți?*, și în cântecelul comic *Ministrul Tirtiflichi* de Gh. Tăutu), Iacob Negruzzi, M. Eminescu (poezia nesemnată *Poetului E... junimist*, articolul *O invitație la botez*), N. Gane. Față de Vasile Alecsandri se adoptă o atitudine contradictorie – când o critică aspră (poezia *Poetului politic*), când o laudă fără rezerve. Criticile nu țințeau numai actele și atitudinile politice, ele erau îndreptate și împotriva literaților junimiști: N. Gane era ironizat pentru mai puțin realizata nuvelă *Două nebunii*, satirele lui Iacob Negruzzi deveniseră un prilej de comentarii umoristice și de parodie, versurile Matildei Cugler-Poni erau interpretate echivoc, obținându-se efecte comice. După 1876 calitatea umorului din **P.** scade. ***R.Z.***

PERDICHI, George I. (22.V.1912, Perivoli, Grecia – 10.XII.1966, New York), poet. A învățat carte la școala românească din comuna natală, situată în Munții Pindului, apoi a făcut, în țară, liceul și Academia Comercială din București. Publică versuri și articole pe teme sociale și culturale la „Lumina" din Grebena (1936), „Decalogul", „Făurar", „Tinerețea", „Apărarea" ș.a. A dus o viață agitată politic, a cutreierat Europa, ajungând în cele din urmă în Statele Unite ale Americii, unde sfârșește în sărăcie și boală (suferea de tuberculoză). A lăsat în manuscris numeroase poezii, publicate postum.

P. este unul dintre autorii aromâni mai puțin prolifici. A scris poezie, a transpus pentru prima dată în aromână *Luceafărul*, precum și alte cincisprezece poeme eminesciene. Își publică prima culegere de versuri, *Grailu a geanlui, grai di moarti* (1939), în vremurile tulburi din preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Poezia lui vorbește despre dorul după satul natal și locurile din Pind, despre dragostea pentru „fara", etnia aromânilor, ce trăiește departe de trunchiul românesc, printre străini, ca într-o furtună continuă. În lirica lui se găsesc uneori texte substanțiale, precum *Xeanile*, un cântec de înstrăinare, cu inflexiuni de vers popular, despre plecarea silită pe alte meleaguri, după câștig ori la învățătură, în care se dă glas unui intens sentiment de tristețe. **P.** a scris și câteva poeme erotice, scăldate adesea într-o ironie care le sporește farmecul, ca în *După cum s-veadi*, una dintre cele mai citite și îndrăgite producții ale sale. Partea cea mai rezistentă a prestației lui literare este însă transpunerea poemelor eminesciene în grai aromân, versiunile pe care le-a realizat fiind incluse și într-o ediție realizată în 1981 de Kira Iorgoveanu.

SCRIERI: *Grailu a geanlui, grai di moarti*, pref. N. Batzaria, București, 1939; *Puizii aleapți*, New York, 1991; *Izvuri di Bană*, I–III, Constanța, 2000. **Ediții:** M. Eminescu, *Luțeafirlu și Numta-al Şumbă (Călin)*, București, 1940, *Poezii – Puizii*, ed. româno– aromână, îngr. Kira Iorgoveanu, București, 1981 (în colaborare).

Repere bibliografice: N. Batzaria, *Fiindcă am citit niște versuri*, „Dimândarea", 1938, 17–18; Marin Sârbulescu, *„Luțeafirlu și Numta-al Şumbă (Călin)"*, „Tribuna tineretului", 1941, 94; Gh. Rațiu, *Un poet al Pindului*, „Axa", 1941, 59; *George I. Perdichi*, UVPA, *389–390*; Cândroveanu, *Aromânii*, *83–85*. ***Hr.C.***

PERETZ, Erastia (24.I.1914, Iași – 1999, Richelieu, Canada), prozatoare, poetă. Este fiica Ecaterinei și a lui Ion Peretz, profesor universitar și scriitor. A urmat liceul și Facultatea de Drept în București. Se lansează în literatură de pe piedestalul titlului Miss România 1931, an în care i se anunța o primă plachetă de versuri plină „de naivități cu totul prețioase și de o melodie discretă și feminină", carte care nu a mai apărut. Începe să publice însă proză la „Curierul" (Chișinău, 1932, al cărui director e tatăl său), apoi e prezentă în „Cuvântul", „Gazeta juridică" (din al cărei comitet de redacție face parte în 1933–1934), „Linia nouă", „Convorbiri literare", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a. cu proză, versuri, articole literare, culturale și cu numeroase interviuri, înscrise sub genericele „Bărbații politici despre cărți și artă" și „De vorbă cu profesorii noștri". Debutează editorial în 1933 cu volumul *Îmi placi!...*, iar în 1935 devine membră a Societății Scriitorilor Români. Urmează și Conservatorul de Artă Dramatică din București, pe care îl termină în 1942, dar va profesa scurt timp actoria, la teatre din București și Sibiu. Se căsătorește mai întâi cu medicul și criticul literar Nicolae Roșu, apoi cu actorul Septimiu Sever, sub numele Erastia Sever semnând librete și texte de muzică ușoară, traducerea unor piese de teatru jucate în anii '60 (Al. Dumas, Georges Feydeau ș.a.). Împreună cu soțul ei, se stabilește în 1971 în Canada, de unde nu mai parvin

multe informații, ci doar o notă despre publicarea unei cărți de gastronomie (*La Cuisine roumaine*, 1979) și o referință indirectă la probabilul ei deces din 1999.

„Frescă de moravuri contimporane”, *Îmi placi!...* este o povestire despre sensibilitatea rănită a unei fete, a cărei încercare de a interveni pentru a-și ajuta o colegă aflată în impas devine o tristă odisee. Tânăra apelează la câțiva demnitari, însă are prilejul să constate că aceștia erau niște impostori indecenți. Narațiunea, o modestă încercare de pamflet social, de sancționare a unei realități șocante, e mai puțin izbutită literar, de unde și o receptare ambiguă. Pe de o parte, **P.** este apreciată de Tudor Arghezi (pentru „pana, îndrăzneala și sincerităţile” cu care a scris o „povestire vie”), de Lucian Boz (pentru „vioiciunea și ochiul ascuțit”, ce îi permit să realizeze, cu un „condei acid”, „o vie și susținută șarjă contra politicienilor”) și de Nicolae Roșu (care vede în carte o capacitate de observație riguroasă, valorificată într-o „narațiune bine dozată, concentrată și desfășurată progresiv în volute de ironie tăioasă”); pe de altă parte, Perpessicius reproșează falsa abordare, ceea ce face ca scrierea să eșueze între pamflet și reportaj, iar Octav Şuluțiu îi găsește atâtea defecte, încât îi cere autoarei să renunțe la literatură. În volumul de proză scurtă *Ceai dansant* (1934) **P.** își extinde aria, realizând dări de seamă despre modul de a fi al unor personaje aparținând unei „protipendade” de mahala, studențimii, presei. Petreceri, preocupări și discuții derizorii, ridicate la rang de înalt stil de viață, o vulgaritate sufocantă constituie mediul lor natural. Naratoarea pare un naturalist pus pe observarea speciei, notând exact ce vede și ce aude. În *Reportaj marin*, de pildă, într-un peisaj apăsat de o căldură cețoasă, pe o plajă insalubră, se înghesuie trupuri diforme, descrise cu cruzime, cu amănunte înregistrate îndeobște fără discernământ. Romanul *Stele căzătoare* (1946) urmărește câteva existențe feminine plasate în ambianța Conservatorului, a unui teatru sau în viața intimă. Mai complexe sunt doar două personaje, preocupate de artă și cărți, de calitatea propriei vieți. Celelalte femei, caricate de **P.**, sunt ființe care se amăgesc sau doar se ascund sub un văl romanțios. S-a spus că în acest roman „autoarea și-a analizat eroinele fără cruțare, în toată tragica lor nuditate”, totul „într-un stil simplu și direct” (Dan Petrașincu). Versurile din placheta *Primăvară pustie* (1945) proiectează o dramatică tensiune între un preaplin de vitalitate și trăire sufletească („sunt buimacă de tinerețe, de avânt”) și conștiința inutilității, a unei efervescențe fără rost. Așteptările spulberate („E beznă grea în lume, în suflet și în cer”) intensifică dorința morții: „Să mă dau pământului să mă soarbă/ Să mă prefacă, să mă plămădească, să mă fiarbă” (*Cântec de singurătate*). Vibrația trăirilor, exprimarea lor directă, fără apel la artificii de efect, conferă poeziei scrise de **P.** o anumită forță care o face mai convingătoare decât proza sa.

SCRIERI: *Îmi placi!...*, pref. Tudor Arghezi, cu o caricatură de Ross, București, 1933; *Ceai dansant*, București, 1934; *Primăvară pustie*, București, 1945; *Stele căzătoare*, București, 1946.

Repere bibliografice: *O nouă poetă: Erastia Peretz*, RP, 1931, 4018; Lucian Boz, *O frescă de moravuri ale unei tinere scriitoare*, ADV, 1933, 15 304; Nicolae Roșu, *„Îmi placi!...”*, CRE, 1933, 2103; Perpessicius, *Opere*, VI, *348–350*; I.P. [I. Peltz], *„Îmi placi!...”*, „Epoca”, 1934, 1488; Octav Şuluțiu, *„Îmi placi!...”*, „Azi”, 1934,1; Predescu, *Encicl.*, *647*; Romeo Alexandrescu, *Producțiile Conservatorului*, UVR, 1942, 27; Constantin Stelian, *„Primăvară pustie”*, AA, 1945, 419; Dan Petrașincu, *„Stele căzătoare”*, „Dreptatea nouă”, 1946, 239; *Sever, Erastia*, în *cIMeC - Institutul de Memorie Culturală București* (ediție on line). ***C.T.***

PERETZ, Ion (20.IV.1876, Giurgiu – 18.II.1935, București), dramaturg, traducător. Este fiul lui Petrache Peretz. A început cursul secundar la Liceul „V. Alecsandri” din Galați, terminându-l la Colegiul „Sf. Sava” din București. S-a înscris apoi la Facultatea de Drept din același oraș, pe care a absolvit-o în 1898. Câtva timp a fost șef de cabinet al lui B. Delavrancea, primar al Capitalei. Şi-a continuat studiile la Paris, unde în 1904 și-a luat doctoratul. Întors în țară, s-a înscris în barou, în 1906 fiind numit profesor de istoria dreptului vechi românesc la Facultatea de Drept din Iași, de unde se va transfera, în 1920, la Universitatea din București. A fost, o vreme, inspector general al învățământului secundar și superior. Pe parcursul carierei didactice cercetează pravilele românești din secolul al XVII-lea în legătură cu sursele lor grecești și elaborează un curs de istoria dreptului vechi românesc. O extensiune aduc studiile *Ideea de drept și lege în folclorul român*, *Căsătoria în literatura noastră populară* și *Poporul turcesc și folclorul român*, acestea anticipând preocupările imagologice de mai târziu. Contribuții de acest

gen sunt publicate în reviste de specialitate sau de cultură, precum „Analele literare”, „Arhiva”, „Curierul judiciar”, „Revista istorică”, „Revista generală de drept”, „Convorbiri critice” (unde în 1909–1910 împarte direcția cu Mihail Dragomirescu), „Viața românească”, „Capitala”, „Masca” ș.a. Li se adaugă articole social-politice și pe teme literare, fragmente de piese tălmăcite și originale, găzduite de publicațiile „Patria” (la care e prim-redactor), „La Patrie”, „La Roumanie”, „La Revue roumaine”, „L'Indépendance roumaine”, „Opinia” (unde e director în 1912) „Mișcarea” (aici fiind director între 1914 și, probabil, 1918) ș.a. După război este prim-redactor la „Social-țărănismul”, director la „Curierul” din Chișinău și colaborează la „Dreptatea” (Chișinău), „Rampa”, „Politica”, „Cele trei Crișuri”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” (e în redacție) ș.a. Începând din 1901 traduce piesele *Sângele spală* de José Echegaray, *Fritzchen* de Hermann Sudermann, *Francesca da Rimini* de Gabriele D'Annunzio, *Noaptea regilor* de Shakespeare, *Hangița* de Carlo Goldoni, *Chantecler* de Edmond Rostand, *Nepoftita* de Maurice Maeterlinck, *Fedra* de Racine, *Domnișoara Cifra* de Paul Gavault, *Vântură-lume de la Soare Apune* de John Millington Synge. A adaptat, de asemenea, pentru scenă, în versuri, „povestirea” *Ilderim* a Reginei Maria. Cele mai multe tălmăciri i-au fost comandate ori au fost acceptate de teatrele din țară, însă nu toate au fost puse în scenă. În 1915 **P.** prezenta Teatrului Național din București o scriere proprie, drama istorică în versuri *Bimbașa Sava*, care va deschide stagiunea 1918–1919, tot acum fiindu-i reprezentată și drama în cinci acte *Mila Iacșici*. I se va juca însă, mai întâi, în ianuarie 1918, la Iași, o piesă inspirată de actualitate, *Pui de cuc*. Mai văd luminile rampei *Premergătorii* (1920) și *Mărăști* (1921) la București, *Prăbușirea* la Cluj (1925) și Iași (1926), precum și *Fata lui Loth* la Chișinău (1929). În 1934 autorul predase, spre lectură, Teatrului Național din București piesele *Noapte sub Hangerli*, *O repetiție* și *Amor cu A mare*. **P.** a făcut parte din comitetul de reorganizare a teatrelor, în 1920 fiind aproape jumătate de an director general al Teatrului Național din București. Tot scurt timp, în 1927, va fi director al instituției teatrale din Chișinău. A fost membru al Societății Scriitorilor Români (1919), al Societății Autorilor Dramatici Români (1923) și al Ateneului Român. Scriitoarea Erastia Peretz a fost fiica sa.

Fascinat de timpuriu de teatru, **P.** ucenicește îndelung transpunând în românește piese ale unor dramaturgi iluștri, dar versiunile sale, chiar dacă au fost reprezentate, nu rămân în fondul repertorial activ. Cauza rezidă în insuficienta înzestrare poetică și în capacitatea redusă de a echivala în traduceri subtilitățile din textele originale. Strădania i-a adus totuși o anume dexteritate în versificare și în construcția conflictelor, ceea ce, împreună cu familiarizarea sa cu trecutul românesc, cu graiul vechilor pravile, al cronicilor și al baladelor populare, i-a determinat opțiunea pentru drama istorică în versuri. Prima încercare, *Bimbașa Sava*, acuză însă un dialog greoi, împiedicat în arhaisme, dar și o incongruență în caracterul personajului principal, un viteaz fără patrie care promite să lupte alături de Tudor Vladimirescu pentru a câștiga inima iubitei, dar renunță din gelozie și caută să o cucerească prin sperjur. În cele din urmă, fără speranță, se duce la moarte pentru a nu-și păta numele. Nici tiradele Vladimirescului, al căror fond e preluat din documentele vremii, nu au căldura trebuitoare. Mai realizată e drama *Mila Iacșici*. Mergând pe urmele lui A.I. Odobescu din *Mihnea Vodă cel Rău*, **P.** inventează o relație erotică între pretendentul la domnie, ascuns de urgia Craioveștilor la conacul „fratelui său de cruce” Dumitru Iacșici, și sora acestuia, Mila. Înșelăciunea și trădarea justifică uciderea lui Mihnea de către încrâncenatul frate al Milei, ca și gestul sinucigaș al acestuia. Tentativa de a face din Mihnea un personaj complex, aidoma lui Vlaicu Vodă, eșuează, însă tribulațiile sufletești ale Milei, între iubire și ură, asigură acțiunii un anume dramatism. Rețin atenția și câteva scene pitorești, precum iarmarocul din Târgoviște ori forfota din piața burgului Sibiu, locul în care se produce asasinarea lui Mihnea. Detașată parcă din *Bimbașa Sava*, piesa într-un act *Premergătorii* rămâne, ca și „episodul eroic” *Mărăști*, o producție ocazională, festivistă. *Pui de cuc* marchează apropierea autorului de subiectele contemporane, având în atenție soarta copiilor născuți în urma abuzurilor comise de vremelnicii ocupanți în timpul Primului Război Mondial. Pledoaria în favoarea „puilor de cuc” nu e susținută scenic, personajele nu au consistență, iar deznodământul se bizuie pe un artificiu facil: o încurcătură de rețete farmaceutice. Pe aceeași linie a dramei burgheze în proză, *Fata lui Loth* arată o construcție mai elaborată. Intriga se axează pe un caz judiciar – crima comisă de o tânără, victima

fiind tatăl vitreg care, cu complicitatea mamei, îi speculase afecțiunea pentru a profita de averea ei. Piesa are un crescendo dramatic, bine transpus într-un dialog alert, doar finalul fiind forțat, artificios.

SCRIERI: *Spre întregirea neamului*, Galați, 1914; *Bimbașa Sava*, București, 1918; *Mila Iacșici*, București, [1919]; *Premergătorii*, București, 1921; *Teatru*, București, 1922; *Fata lui Loth*, București, 1929; *Carol II, regele românilor*, tr. Erastia Peretz, București, 1932. **Traduceri:** Gabriele D'Annunzio, *Francesca da Rimini*, București, 1907; Maria, Regina României, *Ilderim*, București, 1921; William Shakespeare, *Noaptea regilor*, București, f.a.

Repere bibliografice: Ion C. Bacalbașa, *„Sângele spală"*, „Cronica", 1907, 176; Emanuel Cerbu, [*Ion Peretz*], „Masca", 1916, 1, „Izbânda", 1919, 374; Vianu, *Opere*, XIV, *474–475*; Nichifor Crainic, *„Bimbașa Sava"*, „Dacia", 1919, 46; [Ovid Densusianu], *„Bimbașa Sava"*, VAN, 1919, 5–6; Emil D. Fagure, *„Mila Iacșici"*, ADV, 1919, 10 973; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc în război*, pref. I.Al. Brătescu-Voinești, București, 1921, *36–39*; Ioan Massoff, *A murit un „om de teatru"*, RP, 1935, 5133; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *360–361*; Nicolae Crucianu, *Ion Peretz*, „România", 1939, 265; Predescu, *Encicl.*, *647*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *835*, *Ist. lit.* (1982), *920*; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *240*; Valentin Silvestru, *Clio și Melpomene*, București, 1977, *125–127*; Ion Zamfirescu, *Drama istorică universală și românească*, București, 1976, *245–246*; Modola, *Dramaturgia*, *138*. ***V.D.***

PEREZ, Hertha (24.VII.1926, Siret), germanistă, critic literar, traducătoare. Este fiica Henriettei și a lui Rudolf Liquornik, care dețineau un mic atelier de tricotaje. Frecventează Liceul de Fete „Eudoxiu Hurmuzachi" (1936–1944) din Rădăuți, iar după bacalaureat începe la Universitatea din București Facultatea de Filologie, secția germană–engleză, dar din 1947 se transferă la Iași, unde va absolvi, în același an (1949), și Seminarul Pedagogic Universitar. Va intra asistentă la aceeași facultate în 1950, parcurgând toate treptele didactice (profesor și șef de catedră între 1969 și 1982), predând germană, engleză și literatură universală. Își susține doctoratul în 1961 la Universitatea din București, sub îndrumarea lui Tudor Vianu, cu o teză despre nuvelistica lui Thomas Mann. Emigrează în Germania Federală, unde va fi colaborator extern la Universitatea din Stuttgart (1983–1984), apoi traducător și translator la autoritățile locale. Colaborează cu articole, studii și comentarii literare la reviste din țară și din spațiul germanic: „Analele Universității «Al. I. Cuza» din Iași", „Studii de literatură universală", „Revista de filologie romanică și germanică", „Cronica", „Convorbiri literare", „Karpathenrundschau", „Arcadia" (Bonn), „Welt und Wort" (München), „Weimarer Beiträge" ș.a. Este membră a Asociației Internaționale de Filologie Germanică.

În prima sa carte de critică, *Tradiție și inovație în romanul german* (1974), **P.** conturează momente esențiale ale creației romanești germane din toate timpurile: o adevărată istorie a romanului, începând de la cel baroc al lui Grimmelshausen la cel din epoca Luminilor, trecând prin operele lui Christoph Martin Wieland la „romancierul exemplar" Goethe, ilustrat de *Suferințele tânărului Werther* și de cele două texte despre Wilhelm Meister, dar nu și de *Afinitățile elective*; se oprește la câțiva autori din revoluționara perioadă romantică (Jean Paul, Hölderlin, Bonaventura, Novalis, Clemens Brentano, E.T.A. Hoffmann), urmărind apoi evoluția spre realism a altor reprezentanți ai literelor germane, precum Gottfried Keller, Adalbert Stifter, Wilhelm Raabe sau Theodor Fontane, cel care depășește provincialismul, creând romanul social și psihologic de anvergură. În substanțialul capitol *Între tradiție și modernitate* autoarea evidențiază contribuția la dezvoltarea literaturii a unor mari scriitori din secolul al XX-lea, de la Thomas Mann la „generația nouă" a lui Heinrich Böll și Günter Grass, iar în ultimul capitol pe aceea a făuritorilor romanului modern universal (Franz Kafka, Alfred Döblin, Hermann Broch, Robert Musil). În *Ipostaze ale personajului în roman* (1979) **P.** face o incursiune în tipologia și istoria personajului de la începuturile romanului până în veacul al XX-lea. Autoarea analizează evoluția lui *homo fictus* în proza renascentistă, diversificarea personajului în secolul al XVIII-lea, prin ascensiunea eroului burghez și apariția celui sensibil din perioada sentimentalismului, configurarea câtorva tipuri romantice, ofensiva realismului și inerenta sa tipologie de la Balzac la naturalism, precum și metamorfozele personajului în proza secolului trecut, inclusiv în cea contemporană românească. Studiul, lucrare de pionierat în critica noastră, se bazează pe o bibliografie actualizată, în pas cu teoria literară a momentului, cu valoroase disocieri, fiind totodată o analiză relevantă a disponibilităților artei romanești de-a lungul vremii. Tălmăcirile realizate de **P.**, majoritatea în colaborare, au ca obiect în special epoca romantică germană, excepție făcând transpunerea volumului de nuvele și povestiri *Orga de*

zăpadă al lui Franz Storch, pentru care i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1982, *ex-aequo* cu Doina Florea).

SCRIERI: *Tradiție și inovație în romanul german*, Iași, 1974; *Ipostaze ale personajului în roman*, Iași, 1979. **Antologii:** *Antologia poeziei romantice germane*, pref. edit., cuvânt înainte Al. A. Philippide, București, 1969; *Deutsche literarische Texte nach Gattungen und Arten*, Iași, 1973 (în colaborare); *Anthologie des deutschsprachigen Theaters im 20. Jahrhundert*, București, 1975 (în colaborare); *Anthologie der deutschen Lyrik im 20. Jahrhundert*, Iași, 1977 (în colaborare); *Twentieth Century. Short Stories of the English Speaking World*, București, 1979 (în colaborare). **Traduceri:** *Povestea marmotei. Basme romantice germane*, postfața trad., Iași, 1970 (în colaborare cu Mihai Ursachi); Bonaventura, *Veghile de noapte*, postfața trad., Iași, 1973 (în colaborare cu Doina Florea); Clemens Brentano, *Basme*, postfața trad., Iași, 1973 (în colaborare cu Alexandra Indrieș); Joseph Roth, *Cripta Habsburgilor*, postfața trad., București, 1973 (în colaborare cu Mihai Ursachi); Willibald Alexis, *Pantalonii cavalerului von Bredow*, București, 1976 (în colaborare cu Doina Florea); Marcus Clarke, *Pentru toată viața*, pref. trad., Iași, 1978 (în colaborare cu Doina Florea); Émile Gaboriau, *Afacerea Lerouge*, Iași, 1980 (în colaborare cu Doina Florea); Franz Storch, *Orga de zăpadă*, pref. Doina Florea, Iași, 1982 (în colaborare cu Doina Florea).

Repere bibliografice: Horst Fassel, *Bei Hertha Perez zu Gast. Gespräch mit einer vielseitigen Germanistin*, VK, 1980, 4; Andrei Corbea, *„Orga de zăpadă” de Franz Storch*, CRC, 1982, 28; Gheorghe Șerban, *„Orga de zăpadă” de Franz Storch*, CL, 1982, 11. ***G.Dn.***

PERIAN, Gheorghe (12.I.1952, Cenad, j. Timiș), critic și istoric literar. Este fiul Persidei (n. Țântoi) și al lui Gheorghe Perian, agricultori. După terminarea școlii generale din localitatea natală (1967) urmează Liceul Teoretic din Sânnicolau Mare (1967–1971), iar între 1972 și 1976 Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca. După absolvire lucrează ca profesor la Reghin, Sâncraiu de Mureș și Nazna. În 1990 devine redactor la revista „Familia”, apoi cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității „Babeș–Bolyai”. În 1999 își susține doctoratul în filologie cu teza *A doua tradiție. Forme ale poeziei naive în literatura română până la Anton Pann*. Debutează în 1971 la „Neue Literatur” cu poezie în limba germană, în traducerea lui Richard Wagner. În studenție este redactor la „Echinox” (1974–1976), unde din 1974 începe să scrie critică literară. A mai fost prezent în „Vatra” (unde deține o rubrică dedicată tinerilor autori), „Tribuna”, „Steaua”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Transilvania”, „Amfiteatru”, „Argeș”, „Astra”, „Ramuri”, „Transilvania”, „Discobolul”, „Târnava” (Târgu Mureș) ș.a. Debutează editorial în 1996 cu volumul *Scriitori români postmoderni*, pentru care obține Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor și Premiul Filialei Târgu Mureș a Uniunii Scriitorilor. Pentru volumul *A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann* (2003) i s-a acordat Premiul Filialei Târgu Mureș a Uniunii Scriitorilor. Se află între autorii dicționarelor literare coordonate de Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu sau de Ion Pop.

Privilegierea fenomenelor marginale în dauna celor canonice e manifestă în preocuparea lui **P.** pentru extremitățile istoriei literaturii române: perioada veche și perioada contemporană. Ultima subîntinde întreaga lui activitate de critic, de la articolele din „Echinox” până la apariția primului volum. Deși ambițiile de sinteză sunt absente, *Scriitori români postmoderni* acreditează o formulă critică în filigranul căreia se pot identifica strategii ale lecturii pozitiviste. Parcimonia exprimărilor sau respingerea conjecturilor în favoarea clarității axiologice și a demersului factologic, practici suspecte de didacticism, reprezintă forme de delimitare față de excesele stilistice ale criticii șaizeciste și față de tehnicismul celei optzeciste. Fie că e vorba de inventare lexicale ori de observații formale, exercițiul de a privi simptome literare noi prin raportarea la tipare vechi e vizibil în analogiile dintre textualismul contemporan și procedee literare consacrate de tradiție: proza lui Mircea Nedelciu e citită ca o „comedie a literaturii” pornind de la „tehnica manuscrisului găsit”, în timp ce poezia lui Mircea Cărtărescu se întoarce la viziunea Antichității, „integrând iubirea în sfera comicului”. În relieful formulelor poetice postmoderne **P.** identifică adesea modelul parabolei sau al alegoriei, precum și tendința de a scrie „poezie ocazională”. Expertiza asupra literaturii postbelice e probată și în *Pagini de critică și de istorie literară* (1998), *Dezlegarea la cărți* (2006) sau în *Literatura în schimbare* (2010). Compuse din cronici și eseuri publicate în periodice sau rămase în manuscris, cele trei cărți reflectă preocupări legate de evoluția și de tipologiile literaturii române în etape de tranziție: primele manifestări ale lirismului românesc, morfologia romanului

politic, revirimentul prozei scurte, reconfigurarea istoriei literaturii prin contribuțiile exilului și ale scriitorilor din Basarabia, specificitatea generației optzeciste în cultura postbelică. Cele mai convingătoare comentarii vizează însă problematica „obsedantului deceniu". Un spirit subtil polemic se suprapune celui hermeneutic în analiza complicațiilor ideologice ale romanelor lui Al. Ivasiuc sau ale lui D.R. Popescu, vădind adeziunea la scriitura generației '80. Tot în reflecția asupra recuperării fenomenelor marginale se înscrie și celălalt pol de interes al criticului, literatura română tradițională. Reabilitarea momentului literar 1900 în dauna epocii interbelice, considerată supralicitată, e evidentă în *Scriitori care au fost* (2011). Analizele dedicate poeților simboliști și presimboliști (Al. Obedenaru, D. Iacobescu, D. Anghel, Ion Minulescu sau G. Bacovia) construiesc o rețea de referințe semnificative pentru zorii modernității poetice românești, stabilindu-i retorica și temele predilecte. În schimb, *Despre Gala Galaction* (2005), o „carte pe o temă dată", este afectată de didacticism. Lipsa unei viziuni critice viabile pentru anii 2000 e vizibilă în scindarea activității nuvelistului de cea a romancierului și în analiza izolată a operelor. Demersul cel mai ambițios, în măsură să valorifice calitățile de sinteză ale criticii lui **P.**, e de regăsit în *A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini la Anton Pann.* Situat, ca obiect de investigație, la antipodul preocupărilor pentru postmodernism, lucrarea se legitimează prin noutatea de perspectivă adusă de teoriile critice contemporane. Premisele sunt detectabile încă din *Pagini de critică și de istorie literară*, unde lirica lui Dosoftei și cea a lui Costache Conachi devin noduri de bifurcație între tradiția livrescă și cea lăutărească. Miza e de a demonstra că în paralel cu instituția literară cultă se poate trasa retrospectiv o tradiție a literaturii naive, devenită manifestă abia odată cu poeții Văcărești și cu Anton Pann. *A doua tradiție* combină două demersuri metodologice complementare, însă simptomatice pentru critica lui **P.** Pe de o parte, primează excursul documentar pedant, necesar restabilirii unui corpus de texte ocazionale lăsate de autorii lor în manuscris: povestiri în versuri, cântece de lume, cântece la stea, „verșuri la morți" ș.a. Pe de altă parte, textele tradiției naive fac obiectul unei lecturi stratificate, menite să preîntâmpine susceptibilitățile de schematism asociate literaturii ocazionale. Pe urmele dialogismului lui Mihail Bahtin și a predilecției formaliștilor ruși pentru procese literare secundare, **P.** acreditează o specie literară elastică, „predispusă la interferențe și hibridizări multiple". Prin denunțarea jocurilor metatextuale și prin analiza codificărilor formale, criticul reface tradiția reprimată a literaturii naive românești recurgând la argumente de evaluare modernă. Interpretarea textelor contemporane prin apelul la strategii tradiționale și, invers, lectura fenomenelor de odinioară din unghiul teoriilor recente ține, în fapt, de dialectica internă a criticii lui **P.**

SCRIERI: *Scriitori români postmoderni*, București, 1996; *Pagini de critică și de istorie literară*, Târgu Mureș, 1998; *A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003; *Despre Gala Galaction*, Cluj-Napoca, 2005; *Dezlegarea la cărți*, Cluj-Napoca, 2006; *Literatura în schimbare*, Cluj-Napoca, 2010; *Scriitori care au fost*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții, antologii:** Mihail Chirnoagă, *Basoreliefuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1977; *Antologia poeziei naive românești din secolul al XVIII-lea*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Marian Papahagi, *„Echinox" – alte opt nume*, AFT, 1976, 6; Piru, *Critici*, *302–303*; Radu G. Ţeposu, *Ariel, scribul hieratic*, VTRA, 1997, 3; Ion Pop, *„Scriitori români postmoderni"*, VTRA, 1997, 3; Iulian Boldea, *Postmodernismul românesc*, „Discobolul", 1999, 14; Călin Teutișan, *Itinerarii critice*, ST, 1999, 3–4; Viorel Mureșan, *Un „constructor" al generației '80*, VTRA, 2000, 2; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *39–41*; Petraș, *Panorama*, *409–500*; Diana Adamek, *Transilvania și verile cu polen*, Pitești, 2002, *154–157*; *Dicț. Echinox*, *288–292*; Boldea, *Vârstele*, *201–204*; Nicoleta Sălcudeanu, *Perian the best*, CLT, 2007, 3; Borbély, *O carte*, *203–206*; Cistelecan, *Diacritice*, I, *178–190*; Ovidiu Pecican, *Sertarul cu cărți*, Cluj-Napoca, 2007, *178–189*; Adina Dinițoiu, *Schimbări de paradigmă în literatura anilor '80 și '90*, OC, 2011, 301. ***Al.G.***

PERIEŢEANU, I. Gr. [Ioan Gr.] (24.III.1879, Bucureşti – 14.II.1959, Bucureşti), poet, traducător. Este fiul Mariei (n. Habudeanu) şi al lui Grigore Perieţeanu. Dintr-o primă căsătorie a mamei are un frate vitreg, Alexandru G. Djuvara, ce ajunge un renumit avocat. Deşi tatăl are aceeaşi profesie şi se trage dintr-o familie boierească, familia accede la o bună stare materială abia târziu, în urma unor succesive moşteniri. **P.** învaţă la Bucureşti, unde termină Liceul „Matei Basarab", apoi, în 1902, Facultatea de Drept. În timpul studiilor universitare înfiinţează Societatea Studenţilor în Drept (al

cărei vicepreşedinte este), precum şi publicaţia lunară „Gazeta juridică” (1899–1901). După absolvire se înscrie în Baroul de Ilfov, dar acceptă să funcţioneze ca inspector în Poliţia Capitalei (calitate în care redactează un regulament menţinut în vigoare multă vreme) şi apoi ca secretar general al Primăriei Capitalei. Ascensiunea avocatului **P.** continuă după prima conflagraţie mondială: el pledează în cauze celebre, elaborează lucrări de specialitate, conduce reviste adresate breslei din care face parte („Curierul judiciar”), este ales vicepreşedinte (1934) şi preşedinte (1935) al Uniunii Avocaţilor din România, precum şi vicepreşedinte al Uniunii Internaţionale a Avocaţilor. Se implică şi în viaţa politică, fiind deputat în intervalul 1928–1931 şi vicepreşedinte al Camerei. Scurt timp, în guvernul Vaida-Voevod (1932), este ministru al Comunicaţiilor. În 1939 devine preşedinte al Consiliului de administraţie al Căilor Ferate Române. Paralel, **P.** desfăşoară şi o intensă activitate literară. În presă debutează, probabil, în 1898 la „Revista literară”, cu versuri, iar editorial cu volumul *Originale şi traduceri* (1903), scos împreună cu C.M. Mulţescu. Mai colaborează, semnând şi Narcis, Iper, Don Priego, Don Salust, la „Noua revistă română”, „Literatură şi artă română”, „Pagini literare”, „Minerva”, „Revista idealistă”, „Flacăra” ş.a. O piesă – *Scepticul din Sala Băilor Eforiei* – i s-ar fi pus în scenă în 1904, iar în 1908 prezenta Comitetului de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti comedia *Popescu petrece*. Este admis în Societatea Scriitorilor Români în 1914. Şi în anii de după război activitatea sa literară e deosebit de intensă: este prezent cu poezii originale şi traduceri în numeroase periodice – „Rampa”, „Bilete de papagal”, „Gândirea”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Universul literar”, „Cele trei Crişuri”, „Epigrama” ş.a. –, încredinţează tiparului mai multe volume de versuri – *Cântecul plopilor* (1928), *Glasul apelor* (1932; Premiul Academiei Române), *Escale* (1934), *Sonete* (1936), *Italice* (1937), *Prin cereşti vitralii* (1940), *Zvonul anilor* (1943), *Vraja amintirilor* (1947). Unele cuprind şi o secţiune de tălmăciri, în care se întâlnesc nume precum Leconte de Lisle, Hérédia, Baudelaire, Régnier, Edmond Haraucourt, Georges Rodenbach, Verhaeren ş.a. Traduce, de asemenea, teatru de Edmond Haraucourt şi Edmond Rostand, precum şi romane de Henry Kistemaeckers, Edmond Rostand, Maupassant, Paul Bourget, Georges Rodenbach. Ţine în Bucureşti, dar şi în multe alte localităţi, nenumărate conferinţe, uneori sub egida Ligii Navale Române, mai ales pe tema mării la poeţi autohtoni (Eminescu, Ion Pillat) sau străini (Paul Verlaine, Gabriele D’Annunzio, Paul Valéry). Scurtă vreme, în 1930, este director al Teatrului Naţional din Bucureşti, implicit şi director general al teatrelor. În 1945 **P.** este epurat din Barou, iar în mai 1950 este arestat şi condamnat la cinci ani de închisoare pentru activitatea sa politică. La zece ani după moartea lui, în urma unor achiziţii de la familie, Arhivele Naţionale înfiinţează un fond ce-i poartă numele, în care pe lângă multe acte sunt cuprinse şi câteva manuscrise literare: piesa *Dilema*, scrisă în colaborare cu Cincinat Pavelescu, şi patru caiete de poezii, dintre care unul se intitulează *Vremuri noi*, iar alte două *Lacrimi şi lumină*.

Utilizarea la maturitate cu predilecţie a sonetului, încercarea de a prinde în vers splendorile arhitectonice şi ale artelor plastice de care este impresionat în timpul „escalelor” făcute la Istanbul, la Atena, în Malta, la Alger, în Egipt, dar mai ales în Italia, şi „portretele” consacrate unor insecte, păsări şi animale au făcut ca unii cronicari să vadă în **P.** „ultimul parnasian” din România. Însă şi ca traducător el nu se opreşte la Hérédia, Régnier, Leconte de Lisle, ci pare mai curând fascinat de Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Georges Rodenbach sau de Verhaeren, mai târziu arătând interes şi pentru Gabriele D’Annunzio sau pentru Paul Valéry. Nu surprinde, aşadar, că **P.** e atent şi la dimensiunea muzicală a realităţii, la prezenţa indistinctului, a inefabilului, sondat dificil, doar cu ajutorul sugestiei. Înclinare către simbolism vădesc şi titlurile unor cicluri – *Cântecul plopilor*, *Glasul apelor*, *În surdină*, *Zvonul anilor*, *Viziuni, Adorare, Cântecul amintirilor* –, cicluri care, păstrate de-a lungul timpului, se îmbogăţesc de la o plachetă la alta. Câteodată însă efectul e stricat de un vers ce şchiopătează ori de şocante invenţii lexicale, precum „afundiş”, „tomnală”, „viselnic”, „răsvală”, „bolbor”, „se-ncaibără” etc. Distonează şi câteva ode la puternicii zilei (regele Carol al II-lea, Mussolini). Ca şi Cincinat Pavelescu, împreună cu care a scris o piesă ce n-a văzut lumina rampei, **P.** are însuşiri de epigramist, pe care însă le-a valorificat într-un singur volumaş – *Urzici* (1910).

SCRIERI: *Originale şi traduceri* (în colaborare cu C.M. Mulţescu), Bucureşti, 1903; *Răzleţe* (în colaborare cu A. Sterescu), Bucureşti, 1907; *Zvârcoliri* (în colaborare cu Nicolae Petraşcu), Bucureşti, 1907; *În surdină*, Bucureşti, 1908; *Urzici*, Bucureşti, 1910; *Opt portrete*, Bucureşti, 1913; *Cântecul plopilor*, Bucureşti, [1928]; *Pentru artă* (în colaborare cu Isidor Birnberg şi I.M. Vasilescu-Nottara), Bucureşti, 1928; *Glasul apelor*, Bucureşti [1932]; *Escale*, Bucureşti, [1934]; *Sonete*, Bucureşti, [1936]; *Italice*, Bucureşti, [1937]; *Poezia mării*, Bucureşti, 1937; *Elogiul mării*, Bucureşti, 1938; *Prin Italia, Turcia şi Polonia,* Bucureşti, 1938; *Ion Pillat, cântăreţul mării noastre*, Bucureşti 1940; *Prin cereşti vitalii*, Bucureşti [1940]; *Rugă*, Bucureşti, 1940; *Zvonul anilor*, Bucureşti, [1943]; *Amintiri din viaţa judiciară*, Bucureşti, 1943; *Vraja amintirilor*, I–II, Bucureşti, 1947. **Traduceri:** Paul Bourget, *Cuvântul dat. O spovedanie*, Bucureşti, 1908, *André Cornelis*, Bucureşti, [1912]; Guy de Maupassant, *Bel-Ami*, Bucureşti, [1911]; E.M. de Vogüé, *Jean d'Agrève*, Bucureşti, [1915]; *Din alte zări...*, Bucureşti, 1916; Émile Zola, *Greşeala abatelui Mouret*, Bucureşti, 1920; Al. Dumas, *Cei trei muschetari*, Bucureşti, 1922; Edmond Haraucourt, *Don Juan de Marana*, Bucureşti, 1923; Georges Rodenbach, *În exil*, Bucureşti, 1925; Henry Kistemaeckers, *Nelegitima*, Bucureşti, [1926]; Edmond Rostand, *Samarineanca*, Bucureşti, 1927; Émile Verhaeren, *Hercule*, Bucureşti, 1937; M. Guyot, *Solidaritate*, Bucureşti, 1946; [Emile Verhaeren, Maurice Magre], *Două tălmăciri*, Bucureşti, 1946.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *„În surdină"*, CVC, 1910, *847–848*; Grigore Tăuşan, *Un traducător rar*, „Viitorul", 1913, 1870; C. Sp. Hasnaş, *„Opt portrete"*, FLR, 1913, 1; Al. Hodoş, *„Din alte zări…"*, „Minerva", 1916, 2651; Tudor Arghezi, *Cronica teatrului nejucat*, ŢA, 1927, 13–14; Nichifor Crainic, *„Cântecul plopilor"*, CRE, 1929, 393; Perpessicius, *Opere*, III, *246–247*; Eugen Jebeleanu, *O personalitate*, GT, 1930, 105; Şerban Cioculescu, *„Glasul apelor"*, ADV, 1932, 14; 836; Octavian Goga, *„Glasul apelor"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. LIII, 1932–1933; Al. Bogdan, *„Escale"*, LUT, 1934, 3771; *Sărbătorirea d-lui avocat I. Gr. Perieţeanu cu ocazia premierei de către Academia Română a volumului „Glasul apelor"*, Bucureşti, 1934; Stelian Constantinescu-Stelian, *Un interpret emerit al poeziei: I. Gr. Perieţeanu*, UVR, 1943, 22; Al. Bilciurescu, *I. Gr. Perieţeanu, poet al mării*, Bucureşti [1943]; I.C. Popescu-Polyclet, *I.Gr. Perieţeanu, poetul mării*, „Drum nou", 1947, 36; *Dicţ. scriit. rom.*, III, *677–678*. ***V.D.***

PERPESSICIUS (pseudonim al lui Dumitru Panaitescu; 21.X.1891, Brăila – 29.III.1971, București), critic și istoric literar, poet, editor

Mama sa, Elisabeta (n. Daraban), era originară din Cucova, județul Putna. Tatăl, originar din Ianina, pe nume Ştefan Panait, era muncitor. **P.** este elev al Liceului „Nicolae Bălcescu" din Brăila (1902–1910). Între 1910 și 1914 urmează studii de limba română și filologie romanică la Universitatea din București. Debutează în 1911 cu o schiță, *Omida*, semnată cu pseudonimul Victor Pribeagu, în revista „Flori de câmp" din Brăila, iar cu poezie în 1913 la „Versuri și proză", *Reminiscență* fiind iscălită D. Pandara. Tot în timpul facultății are loc și prima apropiere de manuscrisele eminesciene, sub îndrumarea profesorului Mihail Dragomirescu. Publicând poemul *Ad provinciales, meum in Gretchen amorem spernentes* în 1915 în revista „Cronica" a lui Tudor Arghezi, își fixează pseudonimul Perpessicius, însemnând „cel încercat de suferință". Tot în 1915 devine funcționar la Biblioteca Academiei Române, unde va rămâne până în 1919. În toamna lui 1916, după intrarea României în război, este concentrat pe frontul din Dobrogea, unde este rănit în luptă, peregrinând apoi prin spitale; mâna dreaptă îi va fi salvată de la amputare printr-o operație de rezecție a cotului, iar scriitorul va trebui să își scrie textele cu mâna stângă. În 1918 se întoarce din Iași la București, unde înființează, alături de Dragoș Protopopescu și Scarlat Struțeanu, revista „Letopiseți". În 1919 își susține examenul de capacitate și este numit profesor la Liceul „Moise Nicoară" din Arad. De aici este mutat la Liceul Militar din Târgu Mureș, în 1920–1922 la Școala Normală din Brăila, iar ulterior la mai multe gimnazii și licee din București. În 1929 devine profesor la Liceul „Matei Basarab", post în care va rămâne până în 1951. În 1925 publică primul său volum, *Repertoriu critic*, urmat în 1926 de versurile din *Scut și targă*. Este redactor la „Universul literar" (1925–1927), luând în fapt locul directorului N. Iorga; în 1927 intră în redacția

ziarului „Cuvântul", unde rămâne până la suspendarea lui, în decembrie 1933; Concomitent, face cronica literară la Radio București (1934–1938), colaborează la „România", ziarul lui Cezar Petrescu (1938–1940), și la „Acțiunea" (1940–1944). În anii '30 își începe și activitatea de editor. Din 1933 lucrează la o ediție critică a operei lui M. Eminescu. Inițial angajat de editorul Ciornei, întreprinderea este susținută din 1938 de Fundațiile Regale, unde primul volum din seria *Opere* apare în 1939, următoarele cinci, rezultat al unei munci severe, fiind tipărite în următoarele decenii, până în 1963. În 1936 editează critic opera lui Mateiu I. Caragiale. La sfâșitul anilor '20 încep să apară cele cinci volume intitulate *Mențiuni critice* (1928–1946), în 1940 *Dictando divers*, iar în 1944 *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*. După război este ales membru corespondent (1945), apoi membru activ (1955) al Academiei RSR, fiind numit în 1957 director general al Bibliotecii Academiei. Tot în 1957 devine director al Muzeului Literaturii Române, nou-înființat, în 1970 fondând și revista acestuia, „Manuscriptum". În această a doua parte a activității lui publică *Mențiuni de istoriografie literară și folclor* (1957), apoi *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor* (I–III, 1961–1967), *Memorial de ziaristică* (1970), *Lecturi intermitente* (1971), iar postum apar *Eminesciana* (1971) și *Lecturi străine* (1981). De-a lungul vieții va mai publica în „Arena", „Neamul românesc", „Flacăra", „Hiena", „Buletinul cărții", „Mișcarea literară", „Cugetul românesc", „Sburătorul", „Ideea europeană", „România nouă", „Săptămâna muncii intelectuale și artistice" ș.a., apoi în „Lumea", „Viața românească", „Steaua", „Familia" etc., reluându-și rubrica „Mențiuni critice" în revistele „Luceafărul" și „Tânărul scriitor", în timp ce în „Gazeta literară" rubrica sa poartă titlul „Lecturi intermitente". În 1940 este distins cu Premiul Național pentru Literatură, în 1945 cu Premiul „Nicolae Bălcescu" al Societății Scriitorilor Români, iar în 1953 cu Premiul de Stat, acordat pentru editarea operei lui M. Eminescu.

Poetul **P.** ilustrează momentul timpuriu al modernismului românesc printr-un intimism mobilat cu imagini prețioase și delicate, având totodată, ca o notă personală, intelectualismul, aluzia culturală, cultivarea modelelor clasice. G. Călinescu afirma că „întreagă formația lui e simbolistă" și, într-adevăr, el este înrudit nu doar stilistic, dar și tematic, cu Henri de Régnier, Paul Fort, Francis Jammes, Émile Verhaeren, din care și traduce inspirat în secțiunile finale ale volumelor sale. Totodată, ecourile horațiene, mitologia antică intermitent folosită, ca și citarea de opere și autori moderni dau poemelor sale un aer rutinat și o detașare autoironică. În volumul *Scut și targă* aspirația intimistă a poetului este confruntată cu un eveniment traumatic, războiul, care interzice retragerea în sine. Violența evenimentelor relatate este stinsă printr-un estetism care încețoșează contururile și face lucrurile aproape irecognoscibile. Descrie moartea ca pe un spectacol în care cauzele ei și violența asociată sunt escamotate. Discreția și pudoarea blochează mesajul patriotic care ar putea justifica moartea soldaților. Dar estetizarea este și o strategie de apărare a sensibilității morale greu încercate: „Noi am sădit în brazda neagră, pe Muratan și Calfa-Dere,/ În loc de maci și micșunele, nenumărate flori de viață,/ Îmbujorate flori de sânge – răsadul ruptelor artere –/ Când înflorise agonia pe ochii noștri flori de ceață". Dacă suferința omenească este surdinizată, decorul natural este antropomorfizat, în compensație, evocând, metaforic, măcelul: „Pe după culmi, în sânge ce gâlgâie-n eteruri,/ Solemn se prăbușește ghilotinatul soare". Travestită în imagini ceremonioase și ambigue, realitatea crudă a războiului este îndepărtată prin gestul poetului de a se replia în universul interior. Părând a întoarce spatele celor mai violente imagini, poemele descriu suferința metonimic; astfel surdinizată, ea devine totuși oricând repetabilă în conștiință: „florile de pe câmpie le cosesc mitraliere", greierii chefuiesc în iarbă fără să-i poată trezi pe executații din șanț, „flora stelelor polare" își scutură jerbele peste cei căzuți, eroii „adorm de veci pe-o floare, îngropându-se-n petale". Astfel, poemele de război ale lui **P.** nu formează un reportaj al evenimentelor, ci o propunere de reconstituire lirică a semnificațiilor carnagiului în ordine antropologică. Volumul *Itinerar sentimental* (1932) cuprinde elegii și reminiscențe sentimentale, texte datate și localizate, reunite în „albumuri" marcat ocazionale. Dacă în *Scut și targă* muza predilectă era infirmiera Mädy, acum aceasta se numește Fatma, poetul dedicându-i omagii și invitând-o să cunoască abundența luxuriantă și frumusețea naturii. Discreția face ca până și invocațiile amoroase să fie făcute mai mult în joacă, cu accent pus asupra infirmității proprii: „Două mâini valide-ar fi/ Insuficiente/ Să te

mângâi, Fatma, și/ Să-ți fac complimente.// Din nefericire, vai!/ Dreaptă ești inertă,/ Când ar trebui să stai/ Extrem de alertă,// Să o mângâi lin pe-obraz,/ Să-i așterni covoare:/ Trandafirul de Șiraz/ – Minunata floare”. De asemenea, peisajul urban cu melancoliile sale specifice este convocat în poeme: cinematograful, portul, trenul, tramvaiul, flașnetarul, găzarii autumnali. Poezia lui **P.** se păstrează în atmosfera „amorului academic”, discret și plin de erudiție mascată, cu nostalgii filtrate prin coperți de carte, într-o bibliotecă, completând portretul unui „poet minor remarcabil” (G. Călinescu). Tot ca literatură de imaginație poate fi indexat și romanul *Fatma sau Focul de paie*, publicat fragmentar în periodice, ficțiune sentimentală localizată la Brăila și în Moldova, în timpul războiului. Pe de altă parte, criticul literar **P.** face parte din cea mai strălucită promoție românească, aceea afirmată în anii ’20 din secolul trecut și considerată de E. Lovinescu „a doua generație post-maioresciană”, cea care impune durabil doctrina autonomiei esteticului. Durata și consecvența activității sale, care se întinde neîntrerupt din 1923 până în 1971, îl fac cronicarul cu cea mai lungă carieră din istoria literaturii române. Rubrica sa de cronică literară este susținută în diferite reviste, fiind dublată în anii ’30 de o cronică literară radiofonică cu audiență. Textele au fost adunate în mai bine de zece volume, de la *Repertoriu critic* la *Lecturi intermitente*, completate de volume postume, totalizând câteva mii de pagini. Principiile estetice ale lui **P.** sunt eclectice, venind pe un fond impresionist și profund antidoctrinar. „Programul lui critic prevede numai libertăți, nici o constrângere, în afară, bineînțeles, de aceea a gustului; fetișizat în sensul lui Anatole France și Lemaître, de la care ia și ideea lecturii simpatetice” (Eugen Simion). El acceptă diversitatea frumosului artistic, fundamentându-și programatic eclectismul gustului „în orice culoare se întâlnesc nuanțe infinite”. Opera literară exprimă o natură artistică („temperamentul”) ce nu trebuie falsificată prin fixarea programatică a unei „concepții” înalte: „Realizare și concepție sunt una și aceeași în opera de artă”.

Metaforele critice ale lui **P.** fac din literatură prilejul unor ceremonialuri laice, al unor solemnități marcate de gesturi rituale. Un aforism al criticului spune: „Scriitor sunt și nimic din ce e frumos nu mi-e indiferent”, ceea ce trasează o legătură de condiționare reciprocă între frumusețe și îmbrățișarea unei atitudini de entuziasm deschis, sărbătoresc față de aceasta. **P.** își începe cariera critică printr-o declarație de principii în care se înfățișează deliberând „în tinda unei magistraturi” dacă poate să-și asume oficiul de judecător de cărți, postură neobișnuită, care pune gestul critic sub semnul unei conștiințe etice hipertrofiate. Critica are oricum o dimensiune etică, având de-a face cu recunoașterea „adevărului” (estetic), iar opțiunea lui **P.** îi adaugă o caracteristică notă autoreflexivă. Dilema sa nu privește doar dificultatea de a spune ferm „da” sau „nu” în fața, de pildă, a literaturii potentaților zilei, ci mai mult teama cronicarului de a nu „trăda” adevărul literaturii printr-o judecată lipsită de atenție și de sensibilitate. El își afirmă imparțialitatea în fața cărților venite din toate zările literaturii, respingând sectarismul etnic sau ideologic (este notabilă deschiderea sa față de scriitorii de origine evreiască, de exemplu), ca și pe cel estetic, al școlilor literare, cronicarul acceptând cu egală deschidere simbolismul și naturalismul, având totuși rezerve față de curentele populiste de la începutul secolului. Mai importantă este însă precauția de a nu mistifica adevărul unui entuziasm genuin din timpul lecturii printr-o laudă prea măsurată. **P.** nu promite o critică exclamativă, însă consideră un defect profesional abținerea tactică, sancțiunile calculate, politica literară. Urmându-l pe Rémy de Gourmont, el își însușește imperativul pasiunii sincere în rostire: „Voi alunga cât mai hotărât, ca pe-o satană, ipocrizia și, vorbind de o scriere, voi căuta să transcriu cât mai lămurit ecourile, abia distincte, voi vorbi, cu alte cuvinte, cu pasiune, disprețuind ori lăudând după împrejurări. Dacă blamul va fi de multe ori surâzător, în loc să fulgere a spaimă, ca-n Apocalipsă, entuziasmului meu însă nu-i voi pune frâu și slobod îl voi lăsa să măsoare zările”. Adversarul unei astfel de atitudini este criticul lipsit de empatie, care își travestește incapacitatea de gust în precepte estetice. Scriind elogios despre *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu, criticul își exprimă „indignarea” în fața „acestui val de barbarism critic care în fața poeziei își vâră degetele în ochi”. Entuziasmul cronicarului este și o măsură de precauție față de păcatul „belferismului”, mereu la pândă. Gesticulația critică a lui **P.** a părut însă a fi excesiv de ceremonioasă, incapabilă de negări hotărâte: „hermetism critic făcut din ceremonii nesfârșite și retractări disimulate” (G. Călinescu). Este adevărat că textul lui critic are un marcat relief estetic, constituind adesea microeseuri pe teme literare, iar nu simple dări de seamă despre cărți. Cronicarul înțelege să sublinieze caracterul de eveniment al unei apariții editoriale majore, precum *La Medeleni* ori *Hanu Ancuței* de Mihail Sadoveanu sau *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, printr-un spectacol stilistic remarcabil, în care vocabula prețioasă, aforismul, evocarea biografică își găsesc mereu locul. Văzând literatura ca pe o sărbătoare a limbajului, criticul participă prin textul cronicii sale la atmosfera festivă. Cronicarul nu este totuși un timid, negația făcându-se de multe ori auzită; el refuză însă brutalitatea „execuției”, așa că textul său devine prilejul unei demonstrații pedagogice pentru uzul bunului cititor. Subiectul fiecărei recenzii este literatura însăși, așa încât eșecul semnat Virgiliu Monda, G. Rotică sau George Dumitrescu deschide calea unei discuții despre valoarea estetică, despre păcatul clișeului, despre modele recomandabile. Dacă lucrarea recenzată nu poate stârni entuziasmul, cronicarul elogiază, subversiv, opera virtuală pe care autorul a ratat-o: „Ce carte minunată a scăpat din vedere (a neglijat sau a nesocotit, poate că e mai corect spus) să ne dea d-l Ionel Teodoreanu în ultima sa lucrare, *Turnul Milenei!*”. Pentru **P.**, cronica face parte din teritoriul literaturii, „verdictul” reprezentând doar o parte, desigur importantă, dar nu unica, din misiunea ei. La fel de important este ca textul critic să evoce și să justifice importanța, rostul, valoarea literaturii atât explicit, prin demonstrația critică, cât și prin menținerea unui relief stilistic pronunțat. Cronica face parte din literatură, cronicarul aparține comunității literare, pe care trebuie să o onoreze inclusiv prin felul de a scrie. Criticul va justifica editarea în volum a cronicilor literare în ordinea publicării lor în periodice prin dorința de a le păstra „aerul de jurnal de critic”. Astfel, paginile din *Mențiuni critice* pot fi considerate indexuri cuprinzătoare ale literaturii interbelice, marcate de receptivitatea mereu vie a cronicarului față de formule estetice cât mai variate. El scrie cu înțelegere despre

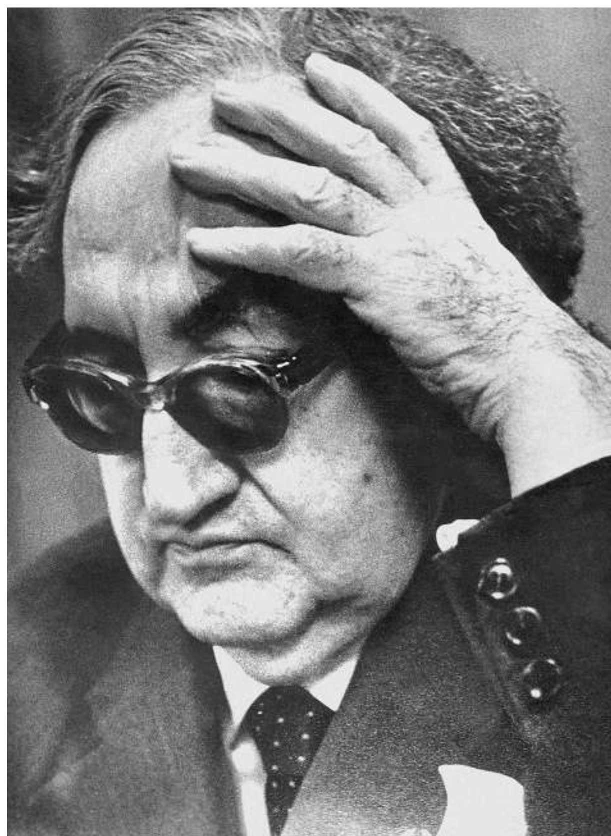
ermetismul lui Ion Barbu, despre realismul lui Liviu Rebreanu, despre estetismul lui Mateiu I. Caragiale, despre avangardismul lui Ilarie Voronca, despre umorismul lui D. D. Patrașcanu sau cel al lui Al. Cazaban, despre tradiționalismul lui V. Voiculescu și despre realismul „apologetic și misionar" al lui Gala Galaction. Salută dezvoltarea romanului în anii '20, înregistrează cu interes apariția lucrărilor de istorie literară, asistă la impunerea valului avangardist românesc, apreciind totodată și contribuțiile scriitorilor lansați la începutul secolului. Consideră simbolismul un moment important pentru evoluția literaturii române, find printre cei mai consecvenți cronicari interbelici care fac acest lucru. El recunoaște că simte un atașament personal față de literatura care se scria în anii adolescenței lui, devenită un fapt istoric între timp. Astfel, critica sa este și o formă de confesiune, o revizitare nostalgică a autorilor tinereții, priviți cu tandrețe și indulgență: la apariția celei de-a treia ediții a *Romanțelor pentru mai târziu* ale lui Ion Minulescu, el scrie paragrafe încărcate de lirism și autoironie despre propria adolescență și lecturile de atunci din cărți de Lev Tolstoi, Anatole France, Jean Lorrain și Edmond Rostand, din care și-a extras arhetipuri erotice și morale. Prețuirea criticului față de simboliști trebuie astfel explicată și prin atașamentul față de fantomele propriului trecut. Dar criticul manifestă și o puternică deschidere față de trecutul mai îndepărtat al literaturii, scriind cu ocazia unor aniversări, reeditări sau noi monografii critice despre figuri ale secolului al XIX-lea, precum Ion Budai-Deleanu, Iancu Văcărescu, Ion Codru-Drăgușanu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Filimon. Deși apropierea majoră de trecutul literaturii române are loc mai ales în textele de după 1948, când cronicarul se îndepărtează progresiv de autorii actualității pentru a scrie „mențiuni de istoriografie literară și folclor", interesul pentru precursorii modernilor se manifestase cu mult înainte. Scriitorii vechi sunt apreciați pentru „însușirile pururi actuale ale artei" de care operele lor dau dovadă, fiind considerați contemporani în aceeași mare familie a literelor. Așa cum relectura simboliștilor de la 1900 îi stârnea cronicarului emoții biografice, temporalitatea înscrisă în operele clasicilor este ea însăși prețioasă, deoarece în cărțile celor vechi este înscrisă istoria socială a României. Criticul se apleacă asupra memorialului de călătorie al lui

Desen de Marcel Iancu

Dinicu Golescu la centenar sau asupra scrisorilor lui Nicolae Bălcescu la 75 de ani de la moartea acestuia, studiază cu interes apariția poeziei religioase valoroase în literatura română ca pe o completare binevenită a neajunsurilor literaturii mai vechi. Literatura română reprezintă pentru el un continuum care se reformulează mereu, deschizând noi capitole sau închizând unele mai vechi. Cronicarul are dreptate să vadă în foiletonistică o formă de „istorie literară stratificată", așa cum o înțelege **P.** cronica literară fiind un exercițiu permanent de reevaluare a întregului unei literaturi. El publică, pe lângă cărțile formate din cronici, și câteva volume eseistic-publicistice: *Dictando divers* și *Jurnal de lector*, iar mult mai târziu *Memorial de ziaristică*. Sunt volume de însemnări cu caracter adesea confesiv, cu o dimensiune intimistă ce caută comunicare către cititor, preocupate nu de cărțile de literatură propriu-zise, ci de ceremonialurile din jurul acestora: editori, ziaristică, lectură, școală, universitate, cu dese abateri melancolice în spațiul amintirii. Unele texte sunt alegorii morale, fiziologii ale profesiilor intelectuale, mici pamflete. Adesea tema este pervertirea muzei literare pentru foloase materiale: un poet

care renunță la adevărul propriilor versuri popo-rane de debut pentru poziții în ierarhia politică, studenți care se lasă instrumentalizați politic și uită eroismul goliardic al lui „Gaudeamus igitur". Cronicarul este fascinat de biografemele mediilor literare, scriind despre întâmpinările la poșta redacției ale scriitorilor debutanți în jurul lui 1900 sau despre tramvaiul cu cai, descris cu duioșite într-o poezie de St. O. Iosif. În *Jurnal de lector* își apără tipul de critică practicat, ipostaziindu-se sub figura lui Pentapolin, criticul terorizat de atitudinea tehnicist-autoritară a colegilor de breaslă. Pentapolin se consideră un scutier fidel al literaturii, refuzând spectacolul de vanitate al altora: „Ce îl uimise îndeosebi în activitatea critică a Patronului, ce continua să-l minuneze la nepoții lui de breaslă era siguranța opiniilor, justul echilibru între gândire și expresie, cuirasa impenetrabilă a verdictului. Oamenii aceștia nu se îndoiseră niciodată. Se voiseră critici și nu înțelegeau să se mai întoarcă din drum". Pentru **P.**, literatura rămâne un spațiu securizant și delectabil, cu o notă de sacralitate laică, care îi impune criticului o atitudine blândă, tolerantă, de căutător al frumosului chiar în locurile și situațiile improbabile. Literatura este spațiul intimității, al retragerii în sine și a evocării de umbre din trecut, legate de o istorie personală de cititor. Glosând pe marginea indiferenței cinice a consilierilor botoșăneni din 1887 față de soarta lui Eminescu, **P.** observa că indiferența nu se schimbase foarte mult în conținut în 1928, ci doar în formă: „Astăzi n-avem o monografie a poetului, n-avem o ediție critică, necum una de mare artă și ilustrată, și suntem și mai departe de perspectiva vreunui monument". De ediția critică avea să se ocupe el însuși în chip exemplar, începând cu deceniul al patrulea din secolul trecut. Prin semnificația ei culturală, dar și prin proporțiile realizării, opera filologică a lui **P.** i-a conferit prestigiul de cel mai important editor român. Marea ediție critică a operelor lui Eminescu, publicată de el pe parcursul mai multor decenii, rămâne un reper exemplar sub raportul capacității de a reda circulației publice, într-o formă supravegheată critic, o operă neîncheiată de autor și punând numeroase probleme de lecțiune, cronologie, interpretare. În cele șase volume editorul publică poeziile antume, cu variantele acestora, poeziile postume, cu variante, și, într-un volum separat, poezia eminesciană de inspirație folclorică. Descifrarea textelor, identificarea variantelor și restituirea cronologiei lor, clarificarea elementelor de biografie și de istorie literară suscitate de un text sau altul, înlăturarea controverselor filologice pe seama unei lecțiuni sau a alteia sunt rezolvate de editor cu precizie și eleganță. El elucidează chestiuni complexe privind geneza operelor și evoluția textelor prin variante, trasând o figură a spiritului eminescian bine ancorată într-un parcurs biografic reconstituit cu minuție. Opțiunea editorului de a secționa opera lirică eminesciană în grupuri de postume aflate pe diferite trepte de legitimitate a fost, mai târziu, chestionată, dar calitatea muncii de descifrare, precizia atribuirii de variante și a recompunerii de familii de texte sau sugestiile hermeneutice făcute în excursurile istorico-literare din jurul textelor nu i-au fost contestate. Secțiunile *Note și variante* oferă o bogată informație istorico-literară și deschid perspective de lectură seducătoare, erudiția fiind mascată de o proză ceremonioasă. Dedicându-i lui Eminescu o parte esențială a activității sale și legându-și astfel destinul literar de acesta, **P.** a îndeplinit la nivel de performanță o operă de

filolog, dându-i titlurile de noblețe de care aceasta avea nevoie în epoca modernă.

La Perpessicius, erudiția urmând linia curbă a frazării întoarse mai totdeauna asupră-și, pentru a scăpa din nou în mereu alte arcuri și ramificări ornamentale, după estetica parcă a conversației unui vechi salon occidental, erudiția însăși devine podoabă stilistică. Felul de a introduce chiar date bibliografice e grațios ca un pas de menuet. Decalcuri franceze de limbă în alternanță imediată cu sintagme românești desuete se învecinesc în același gust al prețiozității circumlocute. Criticul, pe lângă o pălărie împodobită de penaje, cu care salută larg, complimentos, are la șold o sabie decorativă, potrivită cu costumul, al cărei mâner lucrat artistic cere o mână fină și gesturi inofensive. În condiția sa internă, acest critic, mai mult sugerând decât afirmând, aparține secolului politeții și este poate ultimul european căruia îi stau bine, mai bine decât multora din epocă, peruca, jaboul, mânecuțele de dantelă și fundele de sub genunchi, până unde urcă ciorapii de mătase. E un gentilom al criticii literare.

VLADIMIR STREINU

După mai bine de patruzeci de ani de la dispariția lui Perpessicius, critica lui îmi pare aceeași: critică artistică, fixată în tinda *operei, critică integral impresionistă, frumoasă, lirică încercând să treacă judecata de valoare prin apa simpatiei și a bucuriei… Este o metodă posibilă și, aplicând-o cu mare devotament timp de șaizeci de ani, metoda s-a impus. Perpessicius a fost singurul critic român cu adevărat iubit de scriitori… Omul era în relațiile publice și în intimitate de o mare delicatețe. Trecuse prin suferință (invalid grav de război) și făcuse din suferință un stil al euforiei critice și al devotamentului pentru literatură. Perpessicius întruchipează, în imaginația mea, pe omul de litere vechi în stare să moară, cu adevărat, pentru literatură. Vedea în ea o noblețe și a trăit el însuși ca un gentilom (un* orleandist*, i-a zis prietenul său Vladimir Streinu) în preajma acestei nobleți a spiritului, apărând, cu fidelitate, codurile ei… Un om frumos moral și un spirit pe care nu poți să nu-l stimezi.*

EUGEN SIMION

Perpessicius este un critic de lume și un curtean al Literelor. Arta lui este una de sugestie și de nuanță. Un cod al bunelor maniere o conduce de la un capăt la altul. Jubilant a fost Călinescu, nu el, care a inventat un ritual și o etichetă menite a ascunde un fond mai degrabă sceptic. Așa se explică mica lui manie de degustător de texte. Deseori o singură poezie, uneori chiar și numai un distih ori un vers, iar în proză câte un citat picant și exotic îi produc o emoție capabilă să facă uitat restul unei întregi opere. Raționalismul lui galic, educat la școala rococoului stilistic, se complace în ceremonii bizantine. Perpessicius este, ca toți marii lui contemporani întru critică, un european, un occidental, dar care a avut, spre deosebire de toți, gustul oriental, levantin, al întortocherii stilistice. Acesta e paradoxul: un gust amar și dezamăgit pitit sub un maxim protocol al admirației.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Repertoriu critic*, Arad, 1925; *Scut și targă*, București, 1926; *Mențiuni critice*, București, I–V, 1928–1946; *Itinerar sentimental*, București, 1932; *Dictando divers*, București, 1940; *E. Lovinescu* (în colaborare cu Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu), cu o schiță biobibliografică de Anonymus Notarius [E. Lovinescu], București, 1942; *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, București, 1944; *Mențiuni de istoriografie literară și folclor*, București, 1957; *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, I–III, București, 1961–1967; *Opere*, vol. I–IV, București, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitescu, București, 1972–1983; *Memorial de ziaristică*, București, 1970; *Eminesciana*, îngr. și pref. Dumitru D. Panaitescu, București, 1971; *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971; *Lecturi străine*, îngr. și pref. Dumitru D. Panaitescu, București, 1981; *Scriitori români*, I–V, îngr. și pref. Andrei Rusu, București, 1986–1990. **Antologii:** *Antologia poeților de azi*, I–II, cu 70 de chipuri de Marcel Iancu, București, 1925–1928 (în colaborare cu Ion Pillat); ed. îngr. Ion Nistor, pref. Cornelia Pillat, București, 2000. **Ediții:** Mateiu I. Caragiale, *Opere*, pref. edit, București, 1936, *Craii de Curtea-Veche*, pref. edit., București, 1965; M. Eminescu, *Opere*, I–VI, introd. edit., București, 1939–1963; Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, București, 1952. **Traduceri:** *De la Chateaubriand la Mallarmé*, îngr. și pref. trad., cu portrete de Rudolf Rybiczka, București, 1938; ed. îngr. și postfață Dumitru D. Panaitescu, Cluj-Napoca, 1976.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, *278–283*, *386–388*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *347–349*, *545–547*, VI, *60–61*, VIII, *243–248*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *390–392*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *196–232*; Streinu, *Pagini*, IV, *206–211*, V, *54–55*, *306–307*; Vianu, *Opere*, I, *223–225*, III, *224–227*, *513–516*, V, *268*; Philippide, *Considerații*, II, *230–234*; Aderca, *Contribuții*, II, *143–144*, *308–311*; Călinescu, *Opere*, I, *904–908*, II, *204*, III, *478–484*, *1490–1499*, IV, *823–828*, *850–853*, *931–934*, *983–985*; Sebastian, *Eseuri*, *464–472*; Cioculescu, *Aspecte*, *548–558*, *713–715*; Munteano, *Panorama*, *203–204*; Papadima, *Scriitorii*, *7–11*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *767–770*, *Ist. lit.* (1982), *851–854*; Bratu, *Cronici*, II, *165–172*; Simion, *Orientări*, *347–352*; Negoițescu, *Scriitori*, *361–365*; Regman, *Confluențe*, *301–312*; *Omagiu lui Perpessicius*, RITL, 1967, 1 (grupaj special); Ciopraga, *Portrete*, *260–273*; Regman, *Cărți*, *292–300*; Baconsky, *Marginalii*, *66–77*, *193–198*; Piru, *Panorama*, *491–493*; Cesereanu, *Ipostaze*, *55–89*; Manolescu, *Poezia*, *44–47*, *159–171*; *Excurs sentimental Perpessicius*, București, 1971; Grigurcu, *Teritoriu*, *18–22*; Zaciu, *Colaje*, *173–175*, *180–183*; Bucur, *Istoriografia*, *520–529*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *287–291*, III, *203–207*, IV, *285–290*;

Cioculescu, *Varietăți, 408-414*; Ungheanu, *Pădurea, 199–210*; Felea, *Secțiuni, 310–327*; Teodor Vârgolici, *Perpessicius*, București, 1974; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *160–173*; Oprea, *Incidențe*, *19–28*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *411–415*; Simion, *Scriitori*, II, *337–353*; Raicu, *Practica*, *202–207*; George, *Sfârșitul*, II, *262–266*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *44–49*, III, *127–135*; Grigurcu, *Între critici*, *56–67*; Anghelescu, *Lectura*, *210–214*; *Perpessicius*, îngr. și pref. Marcel Crihană, București, 1988; Dimisianu, *Repere*, *83–105*; *Perpessicius – studii, articole, documente*, îngr. Zamfir Bălan, Galați, 1991; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *181–182*; Marcel Crihană, *Convorbiri despre Perpessicius*, București, 1993; Marcel Crihană, *Alte convorbiri despre Perpessicius*, București, 1993; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; Teodor Tihan, [*Perpessicius*], ST, 1994, 1–3, 1995, 6, 1996, 7–8, 1999, 11–12, 2000, 1, 2001, 9–11, 2002, 1–12, 2003, 3–6, 9, 12, 2004, 1–3, 2006, 4–6, 2011, 4; Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, 1998, *15–26*; Grigurcu, *Peisaj*, III, *41–43*; Tihan, *Umanități*, *78–145*; *Dicț. esențial*, *633–636*; Marcel Crihană, *Opera lui Perpessicius*, București, 2001; *Dicț. scriit. rom.*, III, *678-682*; Manolescu, *Lista*, III, *7–13*; Cernat, *Avangarda*, *313–330*; Manolescu, *Istoria*, *798–801*; Popa, *Ist. lit.*, I, *981–982*. ***D.Mn.***

PERSEVERENŢA, publicație apărută la București, de două ori, apoi de trei ori pe săptămână, între 5 martie 1867 și 23 martie 1869. Redactorul acestui „ziar politic și literar", în care atitudinea națională este afirmată cu vigoare și într-un stil puțin supravegheat, este Alexandru Candiano-Popescu, viitorul conducător al „republicii" de la Ploiești (1879) și erou al Războiului pentru Independență. Difuzarea **P.** în Transilvania este oprită de autoritățile maghiare (în 1868, apoi în 1869) și, pentru exemplarele expediate peste munți, titlul va fi schimbat în 1869 în „Libertatea". Între cei care figurează în sumarul gazetei se află poeții D. Bolintineanu (*Marioara*, *Conrad*), V. Alecsandri (cu *Banul Mărăcine*, reluată din „Concordia" – 1857), N. Densușianu, Miron Pompiliu, Th. Şerbănescu, Mihail Zamphirescu. Din scrierile în proză ale lui Alecsandri se republică *O preumblare prin munți*. B. P. Hasdeu tipărește mai întâi în **P.**, sub titlul *Răzvan-Vodă*, „poemă dramatică în cinci cânturi", drama *Răzvan și Vidra*. Grigore H. Grandea este autorul romanului *Misterele palatului Valhala*, imitație nereușită după romanele lui Eugène Sue. ***R.Z.***

PERŞA, Dan (26.I.1960, Gherla), prozator, poet, eseist, critic literar. Este fiul Susanei Perșa (n. Pop) și al lui Gheorghe Perșa, profesori. Urmează Facultatea de Geologie, secția geofizică, a Universității din București, absolvită în 1985. Din 1993 e redactor, apoi secretar general de redacție al revistei „Tomis" din Constanța. Între 1998 și 2001 editează revista „Inorog", din 2002 este secretar general al revistei de literatură și arte „Amphion" și din 2004 lucrează ca redactor-șef la magazinul internațional de arte plastice, arheologie și istorie „Preda's". În 2004–2005 locuiește în București și lucrează la Editura Cartea Universitară, Editura Național si la revista „România văzută de sus". În 2006 se stabilește la Bacău, unde este inițial secretar general de redacție al suplimentului cultural „Meridian 27" al „Ziarului de Bacău", la care face și publicistică de opinie și culturală, ulterior redactor al revistei „Ateneu". Debutează în 1992 la revista „Tomis", iar prima carte, romanul *Vestitorul*, îi apare în 1997. A publicat apoi mai multe romane, dar și volumul de versuri *Epopeea celestă* (1999). Mai colaborează la „Ex Ponto", „Euphorion", „Vatra", „Calende", „Timpul" (Iași), „Analele Dobrogei", „Observator (München)" ș.a., publicând versuri, fragmente de roman, eseuri sau articole de teorie și critică literară. A fost distins cu Premiul Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor (2007) ș.a.

În tabloul literaturii recente romanul *Vestitorul* poate fi repartizat în categoria postmodernismului de factură pynchoniană. Prezentul narațiunii s-ar situa în principiu pe la 1835, iar locul acțiunii ar fi Scăieni, unde a funcționat o încercare de falanster socialist-utopic animată de Theodor Diamant. Cronologia romanului – pe care **P.** îl asezonează cu fragmente autoreflexive, mărturisiri auctoriale din perioada scrierii cărții – e sistematic destructurată, în scenă intrând personaje și evenimente din diferite epoci. Sunt invocate, între altele, instaurarea forțată a comunismului în agricultură, în anii '50 ai secolului al XX-lea, abuzurile Securității din aceeași epocă, este pus în ramă delirul ultimului deceniu ceaușist. Efectul este de simultaneitate generalizată, de irelevanță a cronologiei. În privința subiectului, acesta e un fel de nucleu absent, anticipat ori reamintit, dar nu adus direct în prezent. Nici faimosul falanster de la Scăieni, în mai multe rânduri evocat aluziv, nu e înfățișat vreodată. Cititorul e confruntat cu situația paradoxală a unui epic cvasivid într-o carte densă în anecdotică și culoare: parcă nu se întâmplă nimic, deși se întâmplă o sumedenie de lucruri. „Vestitorul" este un cioban, alter ego decalat al lui Petrache Lupu, martor al unei teofanii opace, presupus „vestitor"

ignorând sensul vestirii („Da' ce pustia să vestesc?", se tot întreabă el nedumerit). Se disting *otium*-ul boieresc postfanariot, tratat în manieră mateină, și toposul complotului ocult, ilustrat de colonelul Vărzaru, întruchipare a „Securității" eterne. Cartea nu are un deznodământ ori o concluzie, pentru că – afirmă autorul – textul e virtual infinit, așa cum și existența e infinită. Al doilea roman, *Şah orb...* (1999), poate fi considerat un lung poem și totodată un jurnal selectiv, la limita autoficțiunii. Felul în care demarează dă impresia de utopie negativă, construită alegoric sau parabolic, cu recurs la fabulos, în registrul carnavalescului tragic ori al miraculosului grotesc și burlesc. Ceea ce este însă contrazis de punerea în abis a fabulei apocaliptice, de fapt un text scris de protagonistul din *Şah orb*, roman cu un text de altă natură, cu tematică biografică și viziune biografistă, o cvasiautoficțiune (protagonistul-narator e un posibil dublu ficțional al autorului), unde confesiunea și autointrospecția sunt însă alternate cu reverii ori cu vedenii onirice, dar și cu intervențiile unor naratori secundari, reflectori ai biografiei personajului. Anecdotica e pletorică și, la urma urmei, comună: viața studențească predecembristă și existența precară, frustrantă din anii postdecembriști, trăite de un tânăr chinuit de incertitudini și aspirații generoase, mici aventuri, povești de amor, libații bahice, dar și un caz de arivism politic (al unui cadru universitar) etc. – toate supuse comentariului auctorial. Romanul e bogat în accente neoexpresioniste, dar și raliat la practicile textuale optzeciste. Un adevărat recital complet de postmodernism poate fi considerat romanul *Cu ou și cu oțet* (2007), consistent, ludic-sofisticat și plin de vervă, deși mai puțin realizat sub raport valoric. Dintre romanele publicate de **P.**, mai multe sunt însă efectiv cărți „de raftul întâi", vădind condiția autorului, de important prozator al epocii actuale încă nerecunoscut pe deplin. În *Cărțile vieții* (2009), fals roman istoric, lumea ficțională e croită după modelul celei reale de la sfârșitul secolului al XVII-lea, în vremea ultimilor domni pământeni din Ţara Românească, înainte de începutul șirului de domnii fanariote. Personajele sunt în parte figuri istorice cunoscute (domnitorii munteni Şerban și Ştefan Cantacuzino, stolnicul Constantin Cantacuzino, Constantin Bălăceau, faimosul agă, Constantin Brîncoveanu ș.a.), ori, mai precis, sunt substituți ficționali ai acestora, iar în parte figuri integral ficționale, indivizi cu poziții mai obscure pe eșichierul social, inși fără existență atestată documentar, dar plauzibili și reprezentativi. Tabloul de epocă este, până la un punct, construit cu acuratețe, însă nu în aceasta rezidă ținta romancierului: el țese pânza unui context colorat de determinări social-istorice pentru ca, de aici, să poată proceda cu sporită eficacitate la investigarea general-omenescului. Verosimilitatea e trimisă frecvent la plimbare, rigoarea documentară aparent hipertrofiată e de fapt suspendată cu dezinvoltură la tot pasul, anacronismele sau neexactitățile sunt, dacă nu numeroase, frapante, la fel derapajele fanteziste, recurgerea la modul poetic și simbolic ori la verva ludic-burlescă. Cartea este una gravă și profundă. Nu mai puțin adânc și bogat în înțelesuri este și următorul roman al lui **P.** Ca și *Cărțile vieții*, ca și *Vestitorul* (a cărui continuare sau volum al doilea este prin preluarea personajelor, a cronotopului etc.), *Arca* (2012) e un „fals roman istoric", dar și un fals roman-parabolă. La prima vedere, el poate părea doar un savuros roman picaresc, un divertisment în costume de epocă, dar, la o lectură atentă, își vădește condiția de carte gravă.

SCRIERI: *Vestitorul*, București, 1997; *Epopeea celestă*, Craiova, 1999; *Şah orb...*, București, 1999; *Concert la patru mâini* (în colaborare cu Ovidiu Dunăreanu, Liviu Lungu și Florin Șlapac), îngr. Ioan Popișteanu, pref. Vasile Spiridon, Constanța, 2005; *Război ascuns*, București, 2005; *Urme pe nisip*, Cluj-Napoca, 2007; *Cu ou și cu oțet*, București, 2007; *Cărțile vieții*, 09; *Arca*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Tudorel Urian, [*Dan Perșa*], CU, 1997, 8, 2000, 4, RL, 2007, 29, 2009, 24; Octavian Soviany, *Scriptorul care nu se teme de diavol*, CNT, 1997, 44; Gabriel Dimisianu, *Un nou romancier*, RL, 1998, 6; Constantin Dram, *Între alegorie și structură*, CL, 1998, 4; Ioan Stanomir, *Călătorie la capătul cărții*, LCF, 1999, 6; Dumitru Mureșan, *Un roman de ficțiune istorică*, VTRA, 1999, 11; Vasile Baghiu, *Naturalețe nu înseamnă oralitate*, VTRA, 1999, 11; Bârna, *Prozastice*, *244–251*; Radu Aldulescu, *Schiță pentru o istorie a literaturii în regim de libertate*, ARG, 2006, 10; Bogdan Crețu, *Dumnezeu a murit…nu, zău !*, ALA, 2007, 885; Adrian Jicu, *Un prozator important*, CNT, 2009, 11; Nicolae Bârna, [*Dan Perșa*], CLT, 2009, 22, 2012, 49. ***N.Br.***

PERŢA, Cosmin (5.XII.1982, Vișeu de Sus, j. Maramureș), poet, prozator, eseist. Este fiul Firuței (n. Ciuban) și al lui Lucian Perța, scriitor. Absolvent al Liceului Teoretic „Bogdan Vodă" din Vișeu de Sus (2001), va urma cursurile Facultății de Litere, secția română–etnologie, din cadrul Universității

„Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, luându-și licența în 2005 cu o monografie consacrată lui Radu G. Ţeposu. A finalizat în 2011 un doctorat la Facultatea de Litere a Universității din București, cu teza *Fantasticul de interpretare în proza central și est-europeană (secolul XX)*. Este lector la Facultatea de Filologie a Universității Hyperion și redactor-șef al Editurii Tracus Arte. Debutează cu poeme în 2000 la „Convorbiri literare”, iar editorial în 2002 cu volumul de poezie *Zorovavel*.

Afirmat inițial ca poet, **P.** se dovedește repede un scriitor polivalent, explorând toate genurile literare, inclusiv pe cele neficționale. În același timp cu volumele de poezie, publică povestiri, romane, piese de teatru, colaborează la alcătuirea unui volum colectiv de istorie literară, scrie un studiu doctoral despre fantastic și o monografie despre un critic optzecist, astfel încât bibliografia lui devine mai arborescentă decât a oricărui alt congener douămiist. Despre poezia lui s-a spus, încă de la început, că este neoexpresionistă. Și, într-adevăr, atât *Zorovavel*, cât și *Santinela de lut* (2006) confirmă diagnosticul. Primele poeme din *Santinela de lut*, alcătuind un ciclu autonom, se numesc *durerea*, *disperarea*, *nebunia*. În ele moartea vine uneori „pâș-pâș”, „ca o mare lighioană verzuie”, alteori „hâș-hâș, ca o vrabie”. Un poem din ciclul *Santinela de lut* poartă titlul márquezian *Despre moarte și alte dihănii*. Altul, din ciclul *Cântece pentru Linalin*, se cheamă *linalin, moartea și regatul de-apoi*. Al patrulea ciclu se numește *Moartea unui bunic*. Practic, nu există nici un ciclu în componența căruia să nu se afle vreun poem cu titlul brodat explicit în jurul simbolicii morții ori a durerii. În fond, încă dintru început poezia așa se și arată: broderie migăloasă ale cărei fire, generate de propria existență, țes întruna imagini, nicicând aceleași, ale morții, durerii, isteriei, disperării. Și cărțile ulterioare sunt nutrite din același *Fühlung*, însă treptat poetul își descoperă și o vocație experimentală, amestecând și hibridând euristic genurile, summumul acestui experimentalism fiind volumul *Teofil și câinele de lemn* (2012). Mai înainte, în *Bocete și Jelanii* (2009), cu tot titlul spăimos, daimonul poetic nu-i atât de negru, de vreme ce bocetele și jelaniile se dovedesc până la urmă mai degrabă un soi de cântece de ursitoare pentru Maria, copila încă nenăscută, „mândrețea de fată pe care o aștept”, cum admite, deloc jălalnic, poetul. În măsura în care poemele deplâng un sfârșit, atunci acesta ar fi al ființei fantasmatice care e Poetul singur-singurel, eventual sociopat și musai nevropat. Poetul maximalist al suferinței se visa, în versuri amintind de cele ale lui Mircea Cărtărescu din *Nimic*, cu un strop de colocvialism lunedist în minus și cu ceva emfază neoexpresionistă în plus, așa cum șade bine unui douămiist de școală ardeleană, precum bunăoară în această splendidă imagine: „sunt doar un om singur care se împarte/ între familie și singurătate cum se împarte la măcelar/ carnea macră de carnea cu zgârciuri,/ carnea roșie și crudă de cea violetă stătută la soare”. Însă textele subsecvente, vorbind obstinat despre părinți, bunici, prieteni din copilărie și topoi predilecți ai jocurilor din acea vreme, plonjând adică decisiv în straturile geologice ale memoriei, nu mai susțin ipostaza anterioară. Nu vârsta adolescentin-bovarică a Poeziei e exorcizată în bocete și jelanii, ci copilăria însăși. Încât așa cum celui plecat prea devreme în lumea fără pătimire și întristare i se pune în scenă o nuntă, copilului încă nenăscut i se cântă elegiac minunata copilărie lăsată în urmă de tatăl său. Ca și când poetul ar miza pe un transfer magic dinspre fericirea copilăriei trecute înspre cea a copilăriei viitoare. Pe de altă parte, proza lui **P.** a fost definită (de Rita Chirian, de pildă) ca o poezie în deghizament, cu sursa în aceleași obsesii și tratându-și substanța mai degrabă liric. Paginile de critică literară, în schimb, nu sunt câtuși de puțin poetizante; dimpotrivă, textele sunt mai degrabă neutre stilistic și bine informate teoretic, cu o bună arhitectură conceptuală, specifică unui profesionist. Monografia despre Radu Țeposu (2012) e un reper și în bibliografia despre optzecism, iar studiul despre „fantasticul de interpretare” (editat în 2012) are chiar ambiția propunerii și argumentării unui concept remarcabil.

SCRIERI: *Zorovavel*, pref. Victor Cubleșan, Cluj-Napoca, 2002; *Dicționar Echinox* (în colaborare), coordonator Horea Poenar, București, 2004; *Santinela de lut*, București, 2006; *Cântec pentru maria*, București, 2007; *Întâmplări la marginea lumii*, București, 2007; *Bocete și jelanii*, București, 2009; *Bătrânul, o divină comedie*, Bistrița, 2009; *Două povestiri*, București, 2010; *Fără titlu*, Pitești, 2011; *Introducere în fantasticul de interpretare*, București, 2011; *Radu G. Țeposu, rafinament și intuiție*, București, 2012; *Să împuști iepuri aici e bine*, București, 2012; *Teofil și câinele de lemn*, București, 2012.

Repere bibliografice: Gellu Dorian, *„Zorovavel”*, CL, 2003, 6; Viorel Mureșan, *„Zorovavel”*, PSS, 2005, 10–12;

Irina Petraș, *„Santinela de lut”*, CNT, 2006, 7; Andrei Terian, *Concerte și concetti*, CLT, 2006, 47; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Iată cum moartea vine pâș-pâș*, ALA, 2006, 7; Cosmin Ciotloș, *Testul de paternitate*, RL, 2007, 42; Bianca-Burța Cernat, *Între low fantasy și comedia literaturii*, „Bucureștiul cultural”, 2007, 9; Rita Chirian, *Poetry in Disguise*, CLT, 2008, 8; Radu Vancu, *„Bocete și jelanii”*, RL, 2010, 21; Chioaru, *Noi developări*, *140–143*; Paul Cernat, *Aer proaspăt*, DMT, 2011, 62; George Neagoe, *Cvasitratat de literatură*, CLT, 2011, 48; Soviany, *Cinci decenii*, II, *164–167*; Adina Dinițoiu, *Radu G. Țeposu, un portret empatic*, RL, 2012, 37; Șerban Axinte, *Împotriva canonului*, OC, 2012, 627. ***R.Vn.***

PERŢA, Lucian (23.XI.1953, Gâlgău, j. Sălaj), poet, publicist. Este fiul Ilenei Perța (n. Faur), lucrător comercial, și al lui Sofron Perța, tehnician forestier; prenumele la naștere: Lucian Liviu. Urmează cursurile Liceului „Dragoș Vodă” din Sighetu Marmației, absolvite în 1972. Va deveni student al Facultății de Filologie, secția română–spaniolă, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, în această perioadă fiind și redactor la „Napoca universitară” și „Echinox”. Este membru fondator al grupului umoristic studențesc Ars Amatoria de la Cluj-Napoca, alături de Ioan Groșan, Radu G. Țeposu, Ioan Buduca, George Țâra, Toni Grecu. Funcționează ca profesor de limba și literatura română în Valea Barnii, județul Alba (1978–1979), profesor și director la școli din comuna Poienile de sub Munte, județul Maramureș (1981–1988). Din 1990 este profesor-educator la o școală generală pentru copii cu deficiențe din Vișeu de Sus, în 1992 fiind numit aici și director al Casei de Cultură. Debutează în culegerea *Cântec de început* (1967), iar primul volum de autor, *Folclor poetic eminamente nou din Ţara Maramureșului*, îi apare în 1997. După 1990 este redactor la „Glasul de Nord” și la „Jurnalul de Sighet”. Colaborează la ziarele „Graiul Maramureșului” și la revistele „Tribuna”, „Astra”, „Echinox”, „Urzica”, „Luceafărul” și „Luceafărul de dimineață”, „Archus”, „Steaua”, „Familia”, „Poesis”, „Vatra”, „Nord literar”, „Poezia” ș.a. A avut sau are rubrică permanentă de parodii la majoritatea revistelor importante din țară. Este redactor-șef al revistelor de satiră și umor „Pupăza” (1999–2000) și ,,Colac peste pupăză” (din 2005). A inițiat și organizează anual la Vișeu de Sus Festivalul Internațional de Satiră și Umor Zâmbete în Prier și realizează în 2012 o antologie care marchează „un deceniu de umor epigramatic” afirmat în acest cadru. Obține extrem de multe premii la concursuri și festivaluri, între care Premiul „I.L. Caragiale” al revistei „Urzica” (1989), Marele Premiu al Festivalului Internațional de Poezie de la Sighetu Marmației (2006), Premiul Festivalului Internațional de Poezie „Nichita Stănescu” (2008), Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj (2011), Premiul revistei „Ateneu” (2012) ș.a. Scriitorul Cosmin Perța este fiul său.

Considerat „unul dintre cei mai valoroși maeștri într-ale parodiei” (Victor Cubleșan), **P.** include în *Folclor poetic eminamente nou din Ţara Maramureșului* parodii ori pastișe folclorice care vizează, cu ironie mușcătoare ori doar cu umor, mentalitatea „de tranziție” din prima jumătate a anilor ’90. „Speciile” și conținutul imitațiilor „folclorice” se adaptează noilor realități: cântecele de oprimare socială se referă la tânăra angajată și patron, cele de înstrăinare vorbesc despre fetele plecate „la turci”, iar cele de cătănie includ esențiala vocabulă NATO, „strâgăturile” sunt despre „noile realități capitaliste”, „din diasporă”, „din arhivele Securității”, bocetele se clasifică în texte „la plătirea curentului”, „la salariu”, „la scumpirea benzinei”, în timp ce descântecele pot fi „de conjunctură”, „de intrare în NATO” (acesta „să zâce la răsăritul soarelui în fața Bruxellesului”) ș.a.m.d. În volumul următor, *Rondeluri implementate* (1999) **P.** părăsește stilul folcloric, dar nu abandonează filonul satirei sociale, politice ori de moravuri. Histrionismul funciar al autorului (primul poem amenință că „L. Perța” se va „implementa” în întreaga țară) înscrie întotdeauna o notă de autoironie, de umor bonom, care camuflează fibra moralistă în ludicul până la urmă gratuit. Multe rondeluri sunt portrete șarjate ale unor (noi) tipuri și vicii umane: managerul, „omul de bine”, sponsorul, șomerul, securistul, „șeful cel nou”. Altele se dedică obiectelor ori evenimentelor vieții obișnuite: *Rondelul caloriferului*, *Rondelul genții diplomat*, *Rondelul lemnelor ce vin*, al noilor manuale școlare sau al noilor bancnote, iar *Rondelul iernii ce-o să vină* are opt „versiuni”, corespunzătoare diverselor partide politice. Parodii după versurile unor colegi maramureșeni sunt textele din *Cuțitul ca o mască* (2002) și *Groapa cu (a)muze* (2002) – una din cele mai reușite cărți ale lui **P.**, alăturând textul original și versiunea lui parodică. Se conturează un dialog savuros între original și duplicatul parodic, acesta constituind o altfel de lectură critică, menită să demonteze poemul cu mijloace extrem de diverse: de la mimarea amuzată a unor

structuri formale ori metaforice la întoarcerea pe dos a semnificației sau la traducerea intenționat greșită a conținuturilor originalului, uneori cu aluzii de ordin biografic. Spre exemplu, un poem scris în registru înalt, ceremonios, despre „serile de poezie de la Desești” se convertește într-o scenă de gen mult mai reală – o „băută” locală încheiată cu ajutorul șefului de post. Un poem despre așteptarea misterioasă a „trenurilor nopții” se transformă – prin același procedeu de (fals) ingenuă traducere literală – într-o scenă de lamento erotic buf: „erau și nopți când/ nu vorbeam despre trenuri/ firește că tăceam/ neavând subiect de conversație/ [...] / dar în zadar/ ai plecat, aveai un temperament vulcanic/ apoi te-am văzut tot mai rar/ desigur, erai mecanic/ și eu biată acar!” (*Trenurile nopții au fulgerat*). Intenția primă poate fi moralistă (demascarea ridicolului poetic), dar, în ansamblu, versurile au un aer carnavalesc, de comedie spumoasă a limbajului poetic provincial. Parodiile lui **P.** descoperă uneori carențele poeziilor parodiate, alteori sesizează latențele comice ale unor structuri poetice și lingvistice sau pur și simplu reinventează textele în cheie ludică. Poetul își exersează talentul pe diverse sectoare tematice: compune un ghid turistic pentru pețitorii județului Maramureș, descriind cu umor tipurile umane din fiecare sat, un volum de balade și sonete dedicat anotimpurilor, un savuros volum în care parodiază manualele de română alternative, scrie un amar teatru umoristic „de buzunar” despre realități sociale contemporane, *De-a școala* (2012) fiind poate cea mai reușită piesă despre situația copiilor și a educației din România. Proiectul său cel mai amplu, dezvoltat în două ediții succesive, *Apelul de seară* (2006) și *Vizita de dimineață* (2011), a doua mergând până la cei mai tineri poeți douămiiști, este o istorie parodică a poeziei române de la origini până în prezent. Această „panaramă” a literaturii l-a confirmat drept unul dintre cei mai prolifici și serioși parodiști ai zilelor noastre.

SCRIERI: *Folclor poetic eminamente nou din Țara Maramureșului*, Sighet, 1997; *Rondeluri implementate*, pref. Radu G. Țeposu, Cluj-Napoca, 1999; *Cuțitul ca o mască*, postfață Octavian Soviany, Cluj-Napoca, 2002; *Groapa cu (a)muze*, pref. Victor Cublеșan, postfață Claudiu Groza, Baia Mare, 2002; *Aventurile lui Cosmin în drum spre Țara de Aur*, Cluj-Napoca, 2003; *Poveste de iarnă*, Cluj-Napoca, 2005; *Apelul de seară. O panaramă a poeziei românești de la origini până în prezent*, Cluj-Napoca, 2006; *Pacea zăpezii*, Târgu-Mureș, 2006; *Din vremea lui „A fost odată”. Balade și sonete*, pref. Ioan Pavel Azap, postfață Ioan Groșan, Cluj-Napoca, 2008; *... Și am ieșit din vremi râzând. Poezia și parodia anotimpurilor*, Cluj-Napoca, 2009; *Cartea nunților. Ghid practic pentru județul Maramureș*, Cluj-Napoca, 2010; *Cât îi Maramureșu'/ Nu-i poet ca eu și tu. Poeți maramureșeni din primul deceniu al secolului XXI*, Cluj-Napoca, 2010; *Literatura română mură-n gură. Pseudo-analize literare la texte din manualele alternative ale claselor V–VIII*, Cluj-Napoca, 2010; *Vizita de dimineață. O panaramă a poeziei românești de la origini până în prezent*, Cluj-Napoca, 2011; *Poeme paralele*, Zalău, 2012; *Ședință de consiliu (teatru de buzunar)*, Cluj-Napoca, 2012; *Vin turcii (teatru de buzunar)*, Cluj-Napoca, 2012; *De-a școala (teatru de buzunar)*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Radu G. Țeposu, *Lucian Perța. Fișă pentru mai târziu*, „Urzica”, 1986, 9; Augustin Cozmuța, [*Lucian Perța*], „Graiul Maramureșului”, 1995, 1772, „Nord literar”, 2007, 1; Marius Tupan, *Unde perțiene*, LCF, 1997, 18; Laura Temian, Otilia Marinescu, Ana-Maria Brezovski, *Autori maramureșeni. Dicționar biobibliografic*, Baia Mare, 2000, *412–417*; Adrian Alui Gheorghe, *„Rondeluri implementate”*, „Poezia”, 2000, 4; Ioan Moldovan, *Meseria de-a parodia*, F, 2002, 7–8; *Dicț. Echinox*, *292–294*; Viorel Mureșan, *La curțile parodiei*, PSS, 2007, 1–2; Gheorghe Grigurcu, *Poeți din Nord (II)*, RL, 2007, 5; Ovidiu Pecican, *Istoria ca poezie și umor*, OC, 2012, 395. ***R.D.***

PERVAIN, Iosif (8.I.1915, Cugir – 16.V.1982, Cluj-Napoca), istoric literar.

Este fiul Malvinei (n. Dizmacec) și al lui Iosif Pervain, muncitor modelator. Clasele primare le face în localitatea natală, gimnaziul la Orăștie, în 1934 luându-și bacalaureatul la Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia. Urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, absolvită cu mențiunea *magna cum laude* (1938). E angajat încă din timpul studenției de Sextil Pușcariu ca documentarist la Muzeul Limbii Române din Cluj. Se orientează mai mult spre literatură, avându-i ca îndrumători pe G. Bogdan-Duică, D. Popovici și Ion

Breazu, alături de care se formează, și își susține doctoratul în 1948 cu o teză despre preromantismul românesc. Debutul îl face în revista „Gând românesc" cu articolul *Studiul limbii române în Transilvania* (1939), căruia i-au urmat o serie de colaborări în paginile ziarului „Țara nouă", dar și în „Transilvania" și „Studii literare", în ultima publicând sub pseudonimul I. Verbină o serie de contribuții documentare. Exemplul școlii lui G. Bogdan-Duică, orientată spre investigarea surselor, se asociază, în cazul lui **P.**, cu acela al lui D. Popovici, care caută să plaseze literatura națională într-un context comparatist mai larg. Teza de doctorat aduce numeroase exemple de influențe venite dinspre preromantismul englez, german, maghiar și italian, autorul dovedind o bună stăpânire a mijloacelor comparatismului. Sub auspiciile lui Ion Breazu și D. Popovici, colaborează la redactarea *Bibliografiei literare* inițiate de „Dacoromania", fiind apoi cooptat de aceștia în Secția de istorie literară și folclor de la Institutul de Istorie Literară și Folclor din Cluj, unde este încadrat efectiv în 1958. Va cerceta aici mai vechi teme despre istoria presei din Transilvania și va colabora la proiectul angajat de Lucian Blaga, *Românii în periodicele germane din Transilvania în secolul al XVIII-lea,* excerptând material din mai toate periodicele germane din Transilvania. Bibliografia a fost revăzută ulterior de Aurel Sasu și de Ana Ciurdariu și editată în două volume (1977–1983). Alte cercetări privesc istoria teatrului din Transilvania – *Matei Millo la Cluj, în 1870*, *Societatea diletanților „teatrali" din Cluj (1870–1875*) –, Școala Ardeleană sau activitatea lui G. Barițiu, despre acesta scriind o monografie pe care nu a mai apucat să o încheie. A inițiat însă, în anii '70–'80, publicarea unui vast corpus de documente, în calitate de coordonator al lucrării *George Barit și contemporanii săi*, al cărei prim volum iese în 1973 și este distinsă pe parcursul apariției cu Premiul „Nicolae Iorga" al Academiei RSR (1978). A condus Secția de istorie literară a Institutului academic clujean, contribuind la formarea unui grup de tineri cercetători, între care s-au numărat V. Fanache, Mircea Popa, Elena Stan, Aurel Sasu, Valentin Tașcu, ca și Maria Protase, Georgeta Antonescu, Livia Grămadă. În paralel, **P.**, angajat la Universitate, mai întâi ca asistent în Catedra condusă de D. Popovici, parcurge toate treptele, devenind șef al acesteia în octombrie 1958, iar la scurt timp profesor. De asemenea, va fi primul rector al Institutului Pedagogic din Oradea.

Volumul *Studii de literatură română* (1971) acoperă în bună măsură preocupările predilecte ale lui **P.**: marii reprezentanți ai Școlii Ardelene, apoi Ioan Slavici și G. Barițiu. Studiile privitoare la iluminismul românesc sunt cele mai concludente, deoarece aici calitățile cercetătorului se manifestă deplin: el merge întotdeauna la izvoare, caută să aducă date inedite, să corecteze aserțiuni și informații intrate în uz, să demoleze false gloriole, luptându-se cu diletantismul unor istorici literari. Latura polemică este poate cea mai fascinantă, deoarece specialistul e dublat de un polemist împătimit, cu vorbe de duh memorabile, rămase în istoria nescrisă a vieții academice clujene și mai ales în memoria generațiilor de studenți care i-au urmărit vituperările, izbucnirile umorale de mare efect. **P.** a publicat un volum din lucrările inedite ale lui Ion Budai-Deleanu (1970), în care dă la iveală polemica necunoscută a acestuia cu Eder. O lucrare de aceeași factură, descoperită printre manuscrisele lui Samuil Micu (*Responsum ad Crisim Josephi Caroli Eder*), lămurește etape importante din biografiile lui Gheorghe Șincai, Petru Maior și Samuil Micu, contribuind la configurarea atmosferei în care au lucrat și a ecoului dobândit de activitatea lor. Cercetătorul e pasionat să studieze și să scoată din uitare nume de al doilea sau al treilea rang, cum ar fi Simeon Marcovici, Gh. Lazăr, Dimitrie Eustatievici, Al. Gavra, Zaharia Carcalechi, Sevastian Tabacovici, harnici colportori de cultură sau deschizători de drum într-o direcție sau alta. Prelegeri interesante a ținut **P.** despre Gh. Asachi, B.P. Mumuleanu, Costache Conachi, Anton Pann, ca și despre începuturile presei românești, studii de la care se poate oricând porni spre o conturare mai exactă a epocii. E vorba mai cu seamă de surprinderea climatului postiluminist, preromantic și romantic, precum și a modului cum se încetățenește la noi literatura mormintelor și poezia nopții. Subiectul l-a urmărit încă din etapa tezei de doctorat, *Reflexe preromantice în literatura română: Edward Young și Thomas Gray*, în care s-a ocupat de modul cum *Nopțile* lui Young și *Elegia* lui Gray au pătruns pe continentul european prin prelucrările lui Le Tourneur, influențând lirica lui Lamartine și Chateaubriand. S-a născut astfel o adevărată „sentimentalitate preromantică", prizată și la noi prin traducerile făcute de Simeon Marcovici. Raportări de mare utilitate sunt

făcute la soarta poeziei lui Lamartine în România sau la circulația romanelor Doamnei de Tencin, ale lui Baculard d'Arnaud și Bernardin de Saint-Pierre, înrâuriri care ajung și la I. D. Negulici, Gh. Asachi și I. Heliade-Rădulescu. Bun cunoscător al perioadei, cercetătorul își extinde investigațiile asupra începuturilor teatrului românesc ori ale presei și lămurește multe din problemele insuficient clarificate în domeniu. Exigent, având în cel mai înalt grad cultul exactității, **P.** rămâne în perimetrul istoriei literare un vrednic urmaș al lui D. Popovici și al lui Ion Breazu. S-a manifestat, sporadic, și în calitate de critic literar în paginile unor reviste precum „Gând românesc", „Transilvania", „Almanahul literar", „Tribuna" și „Steaua", ca și în „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»", „Cercetări de lingvistică", „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", „Studii și cercetări de istoria artei", „Revista de istorie și teorie literară", „Limba română".

SCRIERI: *Studii de literatură română*, Cluj, 1971; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Românii în periodicele germane din Transilvania (1778–1840)* (în colaborare cu Aurel Sasu și Ana Ciurdariu), I–II, București, 1977–1983; *Secvențe preromantice*, îngr. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, 1999. **Ediții:** I. Budai-Deleanu, *Scrieri inedite*, introd. edit., Cluj, 1970; *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I–II, pref. edit., Cluj, 1972 (în colaborare cu Ioan Chindriș); *Supplex Libellus Valachorum*, tr. în limba maghiară Köllö Károly, București, 1971 (în colaborare cu Ana Ciurdariu și Aurel Sasu); *George Barițiu și contemporanii săi*, I–VII, pref. Ştefan Pascu și edit., București, 1973–1986 (în colaborare).

Repere bibliografice: Zaciu, *Ordinea, 301–307;* Bucur, *Istoriografia, 479–480*; Octavian Schiau, *Iosif Pervain*, TR, 1982, 16; V. Fanache, *Iosif Pervain*, ST, 1982, 6; Mircea Popa, *Profesorul Iosif Pervain (1915–1982*), „Buletinul Societății de Ştiințe Filologice", 1982; Traian Brad, *Dascălii noștri. Profesorul Iosif Pervain,* TR, 1991, 51; Ion Şeuleanu, *În fruntea Catedrei de literatură română*, SUB, Philologia, 1995, 2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *682–683*; Ion Buzași, [*Iosif Pervain*], ALA, 2002, 604, RL, 2003, 37, ST, 2007, 4–5; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2002, *182–183*; *Iosif Pervain sau Cultul exactității*, îngr. Ion Mărgineanu, Alba Iulia, 2003; Ion Istrate, *Iosif Pervain*, „Lamura", 2004, 27–29; *Corespondență Perpessicius–Pervain*, îngr. Valentin Chifor, APF, 2012, 5. ***M.Pp.***

PEŞACOV, Gheorghe (Gheorghian) (15.IV.1785, Vidin, Bulgaria – 1.XI.1854, București), poet. Tatăl său, Toma Penciu, poreclit Peșacov, era bulgar, dar fiul a moștenit de la mamă, odată cu limba, sentimentul naționalității românești. **P.** a învățat la Brașov și Craiova. Răpit de cârjaliii lui Osman Pazvantoglu, tânărul este reținut la Vidin în cancelaria acestuia și obligat să traducă documente slavone luate de la boierii români. După 1818, la Vidin, controlează comerțul de tranzit și este secretarul lui Rusten Pașa. Se stabilește apoi la Craiova, unde se numără printre intelectualii orașului. La 1821 dădea lecții particulare și era profesor la Şcoala Normală din Târgu Jiu. E numit, din 1843, tălmaci în Comisia Documentală de pe lângă Arhivele Statului din București. Aici traduce, în 1849, documentele slavo-bulgare rămase de la Neagoe Basarab. Era prieten cu Văcăreștii, îi cunoștea pe Anton Pann și pe B.P. Mumuleanu. Românizându-și numele, semna și Pedestrășescu.

P. a scris versuri în limba greacă, în bulgară (e menționat de istoriografia literară bulgară în legătură cu începuturile poeziei culte), în română și acrostihuri bilingve greco–române. Poeziile în românește sunt, în cea mai mare parte, ocazionale. Câteva au fost notate, la moartea lui Dinicu Golescu, pe o pagină a cărții acestuia, *Însemnare a călătoriii mele*. Altele se adresează lui Iancu Văcărescu, Eufrosin Poteca, Pavel Vasici. Un poem mai dezvoltat, alcătuit în februarie 1821, în bejenie, era un panegiric pentru Tudor Vladimirescu: *Jălire a necuviincioasei morți a heroului României*. De la **P.** a rămas, multă vreme în manuscris, poemul *Desmierdare poeticească*, alcătuit din 264 de versuri și editat în 1981. Autorul descrie cu minuție, în canon clasic, anotimpurile, toate formele de relief și îndeletnicirile omenești. Câteva accente în elogiul exuberanței naturii și mai multe detalii de atmosferă autohtonă dovedesc darul observației spontane, contrastând cu pesimismul artificios al pasajelor de poem filosofic. Între manuscrisele poetului se mai află traducerea intitulată *Împărătesc sânual spre statornicia adevăratei fericiri omenească*, după o scriere cu conținut iluminist, apoi o tălmăcire din August von Kotzebue și fragmente din *Nopțile* lui Young. Ar fi transpus în românește versuri sârbești „despre lauda răsăritului soarelui" (însoțindu-le cu o, personală, „laudă a apusului"), și, din grecește, „romanțuri" morale și filosofice. N. A. Ursu îi atribuie traducerea romanului popular *Filerot și Antusa*, precum și manifestul antiotoman *Trâmbița românească*, în 414 versuri, publicat în 1821 pe o foaie volantă și adaptat după un marș grecesc scris de Adamantie Coray.

SCRIERI: [*Versuri*], în *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I, îngr. Al. Piru și Ioan Şerb, pref. Al. Piru, București, 1970, *137–138*; *Desmierdare poeticească*, DML, IV, *229–258*.

Repere bibliografice: M. Fănescu, *Gheorghian Peșacov. Contribuții la cunoașterea vieții și activității sale*, în *Arhivele Statului. 125 de ani de activitate*, București, 1957, *287–301*; Piru, *Ist. lit.*, II, *206–207*; *Ist. lit.*, II, *139–141*; C.Velichi, *Un poète slavo-roumain: Georges Peșacov*, RSL, 1968; Duțu, *Cărțile*, *98*; Cornea, *Originile*, *387–396*; *Dicț. lit. 1900*, *672–673*; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *416–430*; Manolescu, *Istoria*, *104–105*; Ursu, *Alte contribuții*, *183–195.* ***S.C.***

PETCULESCU, Valentin (16.III.1947, București), poet, dramaturg. Este fiul Mariei Petculescu (n. Dragnea), contabilă, și al lui Vasile Petculescu, inginer mecanic. A urmat școala elementară și Liceul „Sf. Sava" la București, după care se înscrie tot aici la Conservatorul „Ciprian Porumbescu", secția pedagogică (1966-1970) și secția compoziție (1968-1971), la clasa profesorului Anatol Vieru. A funcționat ca profesor de muzică la Liceul „Dinu Lipatti", apoi la Catedra de armonie în cadrul Academiei de Muzică din Capitală (1992-1995) și la Facultatea de Muzică a Universității „Spiru Haret" (1996-2011). E autorul unui bogat repertoriu de piese simfonice, corale și camerale, distingându-se în special în compoziția liedului pentru voce și pian; a publicat, de asemenea, un tratat de armonie ș.a. A frecventat cenaclul Junimea, condus de Ov.S. Crohmălniceanu (1980-1989). După Revoluția din 1989 a fost pentru câțiva ani colaborator al rubricii „Viața culturală" la postul de radio Europa Liberă. Debutează cu versuri la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" (1979), iar editorial cu proză în volumul colectiv *Desant '83.* Mai colaborează la „Contrapunct", „Luceafărul", „România literară", „Teatrul azi", „Astra", „Steaua", „Avanscena", „Actualitatea muzicală" ș.a. Pentru activitatea componistică i s-a acordat Premiul Academiei Române (1997).

P. scrie poezie în spirit optzecist, prin înregistrarea banalității, a cenușiului și a lipsei de sens a existenței. Spre deosebire însă de alți scriitori ai generației care fac poezie din consemnarea cotidianului, există la el o insatisfacție permanentă și explicită față de „deficitul" realității. **P.** are tendința să noteze dispariția experienței („Am scris despre «un cer de faianță»/ Dar nu l-am văzut niciodată/ Am scris despre «otrava din ierburi»/ Dar nu mi-am muiat niciodată buzele în ea") și în același timp să compenseze prin reverii dezabuzate, concepute ca pure exerciții imaginative fără consecințe. Formula sa lirică se constituie astfel printr-un dozaj variabil între minimalismul optzecist și un onirism stilizat. Un poem de dragoste e declanșat de un anunț la rubrica de necrologie a unui ziar, ca o șansă erotică deja ratată în clipa descoperirii („Nu te-am cunoscut Cornelia S."). Într-o plachetă târzie, *Spiralis* (2010), poetul descoperă lumea senzațiilor mărunte, pe care o explorează nu pentru a accentua prezența unui subiect sensibil, ci, dimpotrivă, pentru a contempla indiferența naturii. Ceea ce rezultă e o lirică a stărilor vegetative, care a neutralizat dramele individuale („Iar a murit unu' în locul meu"), hrănindu-se din presimțirea pasivă a unei apocalipse colective. Se imaginează undeva corpurile încă vii, abandonate unei legi inexorabile a gravitației, „lunecând" pe apă și pe „toboganul din lemn afumat". Reușite sunt „naturile moarte", din care prezența umană a fost evacuată: „Fazan și-n spate-o draperie verde/ cuțit de-argint și-n jurul lui lumina blândă, teacă/ o fructieră de alamă fără fructe/ micul abis din golul cupei/ schițat de umbrele savante/ apoi proporția care ucide și fixează". Încă din volumul de debut individual, *Orașul fără ieșire la mare* (1989), „un fel de jurnal intim, redactat cu o anume sicitate", cum scria Ov. S. Crohmălniceanu pe coperta a IV-a a cărții, o serie de portrete realizate în cheie suprarealist-grotescă, conturate în maniera lui Emil Brumaru (Pianistul, Poetul, Arhitecta, Vărul Ion), anticipau vocația dramatică a literaturii lui **P.** și capacitatea sa de a construi „personaje". Piesele cuprinse în *Când vor înflori magnoliile* (2008), majoritatea într-un singur act, sunt mai degrabă niște pilule ce mizează pe poantă, șarade sau „gaguri scenice" (Ion Bogdan Lefter). Ilustrând formula unui teatru burlesc, acestea exploatează jocurile de limbaj, definind personajele prin referințe livrești sau prin calități cvasimuzicale ale vorbirii. Câteva piese fac aluzii la istoria recentă, într-un registru de reflexivitate ironică: *A zecea mineriadă* evocă evenimentele din 1990, *D'a capo. Primul și ultimul act* parodiază discursul dictatorului comunist, iar *Ultimul dejun* e un ecou dramatic al răsturnării de regim din 1989.

SCRIERI: *Orașul fără ieșire la mare*, București, 1989; *Mic ficționar poetico-muzical*, Râmnicu Vâlcea, 2002; *Clepsidra spartă. Conexiuni*, București, 2003; *Ragtime*,

Râmnicu Vâlcea, 2004; *Când vor înflori magnoliile*, pref. Ion Bogdan Lefter, București, 2008; *Spiralis*, București, 2010.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Proza de mâine*, RL, 1983, 52; Cornel Ungureanu, *„Desant '83"*, O, 1984, 3; Lucian Branea, *Desant '83*, „Dialog" (Iași), 1984, 101–102; Bogdan Ghiu, *Poeme respirate*, CNP, 1990, 8; Laura Bisoc, *Viața în orașul fără ieșire la mare*, CC, 1990, 1; Eugen Simion, *Jurnalul liric*, RL, 1990, 9; Liviu Dănceanu, *Grația ca o săgeată*, RL, 2004, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, *503*; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni*, 2010, *93–114*. ***L.Td.***

PETEAN, Mircea (2.II.1952, Jucu de Mijloc, j. Cluj), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Misarăș) și al lui Ştefan Petean, țărani. Urmează școala primară în satul natal (1959-1962), Şcoala Generală din Jucu de Jos (1962–1965), devenind apoi elev la Liceul Energetic din Cluj-Napoca (1965–1969) și la Liceul Teoretic „Ady–Şincai" din același oraș (1969–1970). În 1972 se înscrie la cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai", pe care le va absolvi în 1976, la specializarea română–franceză. Lucrează o vreme ca profesor la Moisei (1977–1985) și Borșa (1985–1989). În 1990 e, pentru scurtă vreme, inspector școlar. Se întoarce la Cluj, ca redactor la Editura Dacia (1990–1998), secretar general de redacție la Editura Cartimpex (1998) și redactor la Radio Renașterea (1999–2009). În 1998 își creează propria editură, Limes, al cărei director este. Debutul în presă se produce la „Echinox", în 1974, cu un grupaj de versuri, iar cel editorial, în 1981, cu volumul de poezie *Un munte, o zi*. Mai colaborează cu versuri, recenzii și proză la „România literară", „Viața românească", „Ziarul de duminică", „Echinox", „Euphorion", „Steaua", „Tribuna", „Apostrof", „Haiku", „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Familia", „Poesis", „Ex Ponto", „Argeș", „Discobolul", „Nord literar" ș.a. A fost redactor la „Echinox" (1974-1976), a deținut rubrici permanente în „Steaua" și „Convorbiri literare". Poeme, proză i-au fost incluse în mai multe antologii apărute în țară sau peste hotare. De asemenea, i s-au publicat, de regulă în editarea proprie, cărți traduse în franceză, engleză, germană, maghiară, albaneză. Este distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru volumele *Ploi. Zăpezi. Felurite* (1998) și *Câmp minat* (2009), cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru *Cartea de la Jucu Nobil* (ediția a doua, I–III, 2003) ș.a. I s-a acordat și Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004).

Autor al unui număr considerabil de volume, **P.** nu tipărește înainte de 1989 decât unul singur: *Un munte, o zi*. Adună însă o cantitate mare de texte „de sertar", care va constitui materia altor patru cărți, *Cartea de la Jucu Nobil* (1990), *S-au produs modificări* (1991), *Călător de profesie* (1992) și *Zi după zi* (1993) și, ulterior, a antologiei *Dincolo de marginea marginii* (1996). Caracteristica acestei prime etape o constituie invenția frenetică de imagini („am așteptat să se coacă în mine imagini"), a cărei formulă oscilează între oniric și un grotesc de factură expresionistă. **P.**, care face parte dintre echinoxiștiii celui de-al doilea val, afirmați la începutul anilor '80, are o abordare specifică a cotidianului cenușiu, combinând observația realității cu spiritul ludic ori chiar – surprinzător – cu fascinația pentru formele suave și miraculoase ale lumii. Toposul său mitic, Jucu (*Cartea de la Jucu Nobil* va fi dezvoltată în 2003 ca trilogie), se alcătuiește nu ca un interval de refugiu, paradisiac, ci, pe lungi secvențe, ca un spațiu damnat, în care provincia își revelează mizeria și prozaicitatea. „Evadarea" se face într-o natură măruntă, care și-a diminuat reliefurile („dealurile mai mici decât un cal"), a secătuit („și un pârâu anemic plin de broaște și de mormoloci/ un deal sterp și o urmă de apă curgătoare"), devenind un mediu de rezonanță pentru condiția de captiv („roată în jurul nostru zornăiau cețurile/ câmpia își târa cu greutate lanțurile"). Tabloul oamenilor, care juxtapune caricatural figuri de țărani și de muncitori, e în mod particular sensibil la dinamicile colective: o mulțime care râde spasmodic cu „râs zguduit" („râde de mine?/ râde de noi?/ râde de sine?"), imaginea unui grup de femei din autobuzul de navetă („mă îmbarc zilnic pentru ziua care trece/ în aceeași navă cu un pâlc de femei/ ca niște napi cu rădăcinile-n cer/ cu balaurul cu mai multe capete însomnorate al muncii" (*Călător de profesie*) sau cea a oamenilor muncii veniți la odihnă („ațipiseră în front apoi se treziseră mulțumind în cor/ cu voce tare partidului și iubitului conducător/ ațipiră din nou și dormiră tun/ și dorm până în ziua de azi" (*Zi după zi*). Totuși, nu e vorba nicicum de o celebrare a comunității. Sentimentul care străbate întreaga poezie a lui **P.** e cel al unei nevoi de comuniune ce rămâne mereu nesatisfăcută, sursă a unei „sensibilități ultragiate" (Traian T. Coșovei) și justificare a unei preocupări obsedante pentru figurile comunității – de la copiii din sat („noi eram mâncătorii de bulbi")

până la reunirea mistică a „Cercului" de poeți („în jur stau așezați roată cei șapte membri ai Cercului"). Poezia de după 2000 accentuează trăsăturile textualiste (*Câmp minat*), centrându-se pe teme din sfera creației, ceea ce evocă diminuarea resurselor și penuria inspirației. Autoreflexiv, discursul e în același timp autopersiflant, „figurile" sub care se reprezintă eul liric fiind „bătrânul", „nebunul" ori „aedul devenit lichea". Tematizarea acestei degradări a poeziei, ce survine deodată cu deprecierea condiției autorului ei, îl conduc pe **P.** spre ideea unei „poezii vorbite", pe care o formulează în „poemele ligure" din *Catedrala din auz* (2012). Caracteristică singularizantă în peisajul contemporan (Dumitru Chioaru), această „întoarcere" la oralitate nu înseamnă nici resuscitarea fondului folcloric, nici orientarea spre resursele limbajului banal, ci incapacitatea de a mai susține jocurile imaginației. E semnul unei poezii sărăcite de lirism, definită prin simplitate, care și-a pierdut prospețimea și exuberanța figurativă, și care în secvențele cele mai reușite recurge la montajul teatral-ironic al „flecărelii": „vorbirea unora e graba câinelui plus chinul demagogului/ în pană de oxigen".

SCRIERI: *Un munte, o zi*, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 1981; *Cartea de la Jucu Nobil*, [vol. I], Cluj-Napoca, 1990, vol. II, Pitești, 2000; ed. 2, I–III, Cluj-Napoca, 2003; *S-au produs modificări*, Cluj-Napoca, 1991; *Călător de profesie*, București, 1992; *Zi după zi*, Sibiu, 1993; *Lasă-mi, Doamne, zăbava!*, Cluj-Napoca, 1995; *Dincolo de marginea marginii*, București, 1996; *Ocolul lumii în 50 de jocuri creative* (în colaborare cu Ana Petean), Cluj-Napoca, 1996; *Ploi. Zăpezi. Felurite – Pluies. Neiges. Divers – Raines. Snows. Miscellanea*, ed. trilingvă, tr. Yvonne și Mircea Goga, Cristina Tătaru, Cluj-Napoca, 1988; *Cartea întâlnirilor* (în colaborare cu Andreas Wellmann), Cluj-Napoca, 1999; *Lovituri de nisip*, Cluj-Napoca, 2004; *Drumul spre Nghe An sau Patru scriitori români descoperă Vietnamul* (în colaborare cu Mircea Ghițulescu, Valeriu Butulescu și Horia Gârbea), pref. Constantin Lupeanu, București, 2004; *Poemele Anei*, Cluj-Napoca, 2007; *Câmp minat*, Cluj-Napoca, 2009; *Catedrala din auz*, Florești – Cluj-Napoca, 2012; *Munți și zile*, Florești – Cluj-Napoca, 2012. **Ediții:** *Întoarcerea învinsului. Întâlniri cu Mircea Zaciu*, Cluj-Napoca, 2001 (în colaborare cu Aurel Sasu).

Repere bibliografice: Marian Papahagi, *„Echinox" – alte opt nume*, AFT, 1976, 6; Nicolae Manolescu, *Trei debuturi*, RL, 1982, 15; Ștefan Borbély, [*Mircea Petean*], AST, 1982, 5, APF, 1993, 3–4; Ioan Moldovan, [*Mircea Petean*], F, 1990, 4, 1994, 3, 1995, 7–8; Diana Adamek, *Sărbătoarea memoriei*, TR, 1990, 29; Al. Cistelecan, *Alte amintiri din copilărie*, VTRA, 1990, 7; Gabriela Omăt, *La răspântie de stiluri*, RL, 1990, 34; Gheorghe Grigurcu, [*Mircea Petean*], F, 1990, 10, CNT, 1994, 6; Octavian Soviany, *Mic tratat de nimicnicie*, APF, 1992, 1; Eugen Simion, *„Catedralele memoriei" și alte călătorii*, L, 1992, 50; Ion Mureșan, *Imposibila călătorie*, TR, 1993, 15; Țeposu, *Istoria*, *98–99*; Ruxandra Cesereanu, *Două melancolii atipice*, ST, 1995, 6; Iulian Boldea, *Epistole și melancolii*, LCF, 1995, 41; Perian, *Scriitori*, *55–62*; Pop, *Pagini*, *239–244*; Borbély, *Xenograme*, *118–119*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *181–184*; Zaciu, *Departe*, *103–107*; Poantă, *Dicț. poeți*, *150–152*; Călin Teutișan, *Fețele textului*, Cluj-Napoca, 2002, *149–156*; Milea, *Sub semnul*, *117–128*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *685–686*; Pop, *Viață*, *256–260*; *Dicț. analitic*, IV, *466–468*; Nicolae Oprea, *Literatura „Echinox"-ului*, I, Cluj-Napoca, 2003, *passim*; *Dicț. analitic*, IV, *466–468*; Dumitru Chioaru, *Developări în perspectivă*, București, 2004, *145–149*; *Dicț. Echinox*, *294–297*; Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, București, 2005, *208–211*; Traian T. Coșovei, *La formarea ideilor*, Iași, 2005, *75–77*; Irina Petraș, *Cărți de ieri și de azi*, Cluj-Napoca, 2007, *48–50*; Borbély, *O carte*, *181-185*; Ovidiu Pecican, *Sertarul cu cărți*, Cluj-Napoca, 2007, *184–187*; Ciopraga, *Efigii*, *165–170*; Pop, *Vocile poeziei*, *155–165*; Dumitru Chioaru, *Câmpul minat al poeziei lui Mircea Petean*, R, 2010, 5; Gheorghe Grigurcu, *Catalog liric*, Iași, 2010, *291–294*; Gheorghe Perian, *Literatura în schimbare*, Cluj-Napoca, 2010, *155–165*; Borbély, *Existența*, *186–189;* Ovidiu Pecican, *Mircea Petean: palimpsest aniversar*, APF, 2012, 7. ***L.Td.***

PETICĂ, Ștefan (20.I.1877, Bucești, j. Galați – 17.X.1904, Bucești, j. Galați), poet, dramaturg, publicist

După o legendă, familia Petică se trage din răzeșii împroprietăriți în Bucești de Ștefan cel Mare. Mama se numea Ecaterina (Catinca), iar tatăl, Ianachi, era notar și jălbar al satului. **P.** urmează școala primară în Liești, iar în Tecuci gimnaziul (real). Cursul superior îl face în Brăila, la Liceul „Nicolae Bălcescu" (1892–1896). Elev, se alătură mișcării socialiste. Frecventează clubul muncitoresc, aflat sub îndrumarea profesoarei Izabela Andrei (Sadoveanu), vorbește, alături de V.G.

Morțun și Ioan Nădejde, muncitorilor din port, face propagandă la sate. Își însușise germana, franceza, italiana, engleza și citea cu pasiune lucrări de filosofie, economie, sociologie, istoria artei. În 1894 debutează cu articolul *Socialismul la sate* în ziarul „Munca”, scriind apoi și la ziarul „Lumea nouă”, unde din 1898 e și redactor. Susține campania de presă împotriva bătăii în armată, demască „barbariile din portul Brăila”, acuză, în spiritul criticului de artă englez John Ruskin, civilizația burgheză de distrugerea armoniei naturale și a frumosului la sat (*Fum și praf*, *Iad și rai*). Îndepărtându-se de mișcarea socialistă în momentul de dezorganizare și derută al anilor 1898–1899, însingurat, se îndreaptă spre simbolism, în care vede o răzvrătire superioară împotriva unei lumi nedrepte și urâte. Intră în cercul lui Al. Macedonski, este, din februarie până în iunie 1899, secretar de redacție la „Literatorul”. Își trecuse bacalaureatul în București (1898) și urma, tot aici, cursurile Facultății de Litere și Filosofie și ale Facultății de Matematică. Pentru a se întreține, face gazetărie. Redactor la „Capitala” (1898–1899), „Economia națională” (1902–1903) și „La Roumanie” (1902), colaborator la „Depeșa”, „Apărarea națională”, „Dorobanțul”, evoluează spre un naționalism cu accente xenofobe. Apare cu versuri, teatru, proză, articole de critică în „România jună”, „Noua revistă română”, „Literatură și artă română”, „România ilustrată” „Românul literar”, „Sămănătorul”, „Făt-Frumos”. A semnat cu numeroase pseudonime: Caton, Erics, M. Pall, Narcis, S. Mușat, Sapho, Senez, Sentino, Sergiu, Stef, Stiopca, Ştefan, P. Ştefan, Trubadur ș.a. În 1902 e ales secretar al Asociației Generale a Presei. Un timp a avut și o mică slujbă: bibliotecar la Ministerul Domeniilor. Personalitate donquijotescă, ancorată în vis și mitomanie, scandalizând prin discrepanța dintre inteligența de elită și indigența stridentă a omului, **P.** a fost una din figurile cele mai încărcate de neliniști ale boemei bucureștene. Bolnav de tuberculoză, s-a întors în satul natal; moare în vârstă de douăzeci și șapte de ani și este înmormântat în curtea bisericii.

Poemele din ciclurile *Fecioara în alb*, *Când vioarele tăcură*, *Moartea visurilor*, cuprinse în volumul publicat de autor în 1902, au apărut anterior, uneori sub alte titluri, în „Literatorul” (1899), „România jună” (1900), „Literatură și artă română” (1899–1901). *Cântecul toamnei* și *Serenade demonice* vor fi editate în volum postum, în 1909. După versificările începuturilor, pe teme umanitare, **P.** își găsește un drum propriu în poezie în contact cu simbolismul. Nu a fost însă un imitator. El a trăit, pe coordonate de o excepțională noblețe intelectuală, drama singurătății și a eșecului, a fatalității tragice, regăsindu-se în adâncul tristeților misterioase de care se încarcă lirica simbolistă. Motivul poetului blestemat, impus la noi de Macedonski, era susținut la **P.** de sentimentul real (chiar dacă versul lui nu a putut evita întru totul clișeele) al condamnării fără ieșire conținute de aspirația spre ideal și transcendență. Văzând în artă singura cale de refacere a unității primare dintre om și întregul sacru, de care tehnica și excesiva civilizare îl îndepărtau, credea cu fanatism în misiunea poeziei sale. Primul nostru „simbolist declarat”, **P.** a transformat poezia în căutare superioară, o naștere divină, desfășurată ca un delir obsesiv și muzical, în „mistică înfiorare”, rugăciune, murmur ori strigăt de spaimă. Ciclurile de poeme sunt construcții polifonice, cu laitmotive ce aduc la suprafață dureri ascunse. Emoția intelectualizată, senzațiile rafinate deșteptate de arte intră prin **P.** în poezie în stilizări când manieriste, când încărcate de o grație naivă. Imagini picturale și sonore se înlănțuie în asociații de simboluri cu sensuri polivalente, al căror ultim mister poetul pare a-l proteja. Sugestia muzicală, transpozițiile întrețin tonul surdinizat, atmosfera vaporoasă, dar și obscura ambivalență a figurilor. Ciclul *Fecioara în alb* pare un cânt de slavă închinat unei iubite de o suavitate boticelliană (*La creatura di bianco vestita* era titlul dat de **P.** versurilor în „România jună”). Dar imaginea fecioarei se încarcă de semnificații mai adânci, purtând nostalgia unei purități inaccesibile și aproape inumane: frumosul absolut („Pe când deasupra aplecată,/ În semn de veșnică iertare,/ Va coborî înseninată/ Privirea albelor fecioare”). Domină, fascinant, albul lilial (și fantomatic), gestul rugii este hieratizat, într-o idealizare ce nu e străină de influențe prerafaelite și de surse mistice. Refrenele ritmează plângerea țintei aflate prea sus, prea departe și omeneasca zbatere între neprihană și păcat: „Ah! floarea dorului ce moare”; „Vai, blândul, tristul prinț vestit/ Ce triști sunt crinii pe cărare!”. Accentul cade pe atmosferă, picturalitatea rămâne eterată, absorbită în nuanță, imprecisă. Ciclul *Când vioarele tăcură* se cufundă în muzică, lux, vagă și voluptuoasă visare. Poezia instrumentelor muzicale (viori, întristate mandoline, flautul magic) vine din simbolismul

francez. Elogiul tăcerii, albul atotstăpânitor trimit la Stéphane Mallarmé (pentru el, ca și pentru Stefan George, **P.** nutrea un adevărat cult). Sinestezii de o deosebită finețe asociază sunete, culori și parfumuri până la risipirea contururilor lumii materiale. Dar elanul transcenderii alternează cu pierderea speranței („Târziu bătură-n ușă nebunele fecioare"); târziul duce spre „moartea visurilor" și spre poema renunțării, a alunecării în deznădejde și moarte: „Lumina e un chin care ne-apasă,/ Iar cerul nesfârșit ne dă fiori". Întunecarea sufletului se infiltrează într-o scenografie simbolică (noaptea fără stele, negrele ruine, turnul rece, plânsul în somn al păunilor, corbii), culminând cu năluca tragică a Marelui Răstignit. La fel ca în *Serenade demonice*, tensiunea ideilor și sentimentelor, sarcasmul precumpănesc. Însă convingerea prezenței unui centru regenerator, icoană a materiei spiritualizate – precum în viziunile esoterice ale lui Dante ori în cele ale rosicrucienilor –, înnobilează suferința omului: „Şi când vom fi streini de orice viață,/ De stele, de parfum, de flori albastre,/ O roză, ca pe-o insulă de gheață,/ Va crește sfântă-n sufletele noastre". Chiar dacă patetica damnării, ca și impresia de morbidețe ori de prețiozitate imprimă liricii un aer desuet și, alături de figurile ermetice, explică redusa ei audiență, prin **P.** poezia românească a încorporat pe deplin muzica, anecdota lirică fiind înlocuită de simbol și de sugestia muzicală. Pe linia controlului ritmului și a concentrării emoției, cu el și poemul în proză se rafinează. **P.** este deopotrivă interesant ca dramaturg, fiind autorul primei piese de idei, care e și prima dramă a absolutului din literatura noastră: *Solii păcii* („Literatură și artă română", 1900–1901). Un conflict interior, născut de jindul după un suprafiresc ideal, capătă aici veșmânt de basm și de alegorie: prințul Viorel renunță la preapământeana Ileana pentru Simina, epifanie a perfecțiunii abstracte și inaccesibile, dar la capătul nefireștii asceze pe care și-o impune, a torturilor așteptării îl întâmpină Solii păcii (apariții sumbre, cu model în teatrul lui Maurice Maeterlinck), anunțând moartea. **P.** a mai publicat drama *Frații* și, în „România ilustrată" din 1901, un fragment, *Cântecul singurătății*, dintr-o tragedie. Lui i s-a atribuit și o comedie ce veștejea „trădarea generoșilor" – *Prietenii poporului*, apărută în aceeași publicație, sub pseudonimul Ywann. Dar aceasta, probabil și volumul de crochiuri parlamentare intitulat *Cronici*, imprimat la Iași în 1897 sub același

Desen de Cik Damadian

pseudonim, pot aparține – cum afirmă Constantin Constantinescu (Cosco) în amintirile sale – lui George Rădulescu, unul dintre directorii „României ilustrate". Remarcabilă în epocă prin consecvența ei, prin soliditatea lecturilor și a argumentelor, este pledoaria lui **P.** pentru simbolism. Cunoscător, ca nimeni altul, al literaturii moderne, citită în original (Walt Whitman, André Gide, Arno Holz, Gabriele D'Annunzio, Hugo von Hofmannsthal, Friedrich Nietzsche), **P.** a fost, înainte de Ovid Densusianu, cel mai competent teoretician al simbolismului, cum se poate vedea în articolele *Noul curent literar* – 1899, *Poezia nouă*, *Transformarea liricei* –1900. Încercând să îi găsească începutul în lirica lui Eminescu și la Macedonski, aduce în prim-plan conștiința nouă (acceptarea contrastelor, a părții

întunecat-subterane a eului) din care izvorăște. Adept al antropopathismului lui John Ruskin și al estetismului, de la care reține ideea perfecțiunii formale, ca și pe aceea a metafizicii fondului, **P.** a dovedit, în același timp, o evoluată înțelegere a spiritului național în artă și a dialecticii tradiționalism – modernism, anticipând disputele teoretice ale deceniilor următoare, precum în *Momentul național în artă* – 1900, *Arta națională* – 1901. Înainte de Lucian Blaga, a scris despre locul misterului în poezie și despre rolul inconștientului în evoluția formei interne în artă.

Simbolismul începe în literatura română efectiv cu Ștefan Petică. Al. Macedonski anunțase curentul, îi dăduse un început de doctrină, fără să fi devenit prin asta poet simbolist propriu-zis. Precursori ai simbolismului, Traian Demetrescu, Iuliu Cezar Săvescu îl vestesc doar prin unele note ale liricii lor, care în esență rămâne romantică în primul caz, parnasiană în cel de-al doilea. Ștefan Petică e însă simbolist prin însăși atitudinea lirică, prin sensibilitate, dacă nu și prin întreaga tehnică poetică. […] *Toate sau aproape toate notele definitorii ale versurilor lui Ștefan Petică sunt proprii și poemelor sale în proză. Pionier al acestei specii în literatura noastră, autorul* Serenadelor demonice *liricizează proza (teritoriu, de drept, al epicului) în conformitate cu tendințele simbolismului. Prozopoemele sale vor converti stări sufletești imprecise în reprezentări vagi, vaporoase, proiectate în peisaje stranii, topite într-o atmosferă de vis, manevrând implicit fraza intens colorată afectiv, solubilă, de o fluiditate muzicală, și în genere instrumentele vorbirii lirice. Izbește și în cuprinsul lor, ca în versuri, acuitatea senzațiilor, îndeosebi a celor olfactive, iar erotismul, aici mai puțin stilizat, se rostește cu violență sporită.*

DUMITRU MICU

SCRIERI: *Fecioara în alb. Când vioarele tăcură. Moartea visurilor*, București, 1902; *Frații*, București, 1903; *Cântecul toamnei. Serenade demonice*, București, 1909; *Poeme*, îngr. N. Davidescu, București, f.a.; *Opere*, îngr. și pref. N. Davidescu, București, 1938; *Scrieri*, I–II, îngr. și introd. Eufrosina Molcuț, București, 1970–1974; *Poeme în proză – Poemi in prosa*, ed. bilingvă, tr. Nicoleta Presură Călina, pref. Marin Bețteliu, Craiova, 2009. **Traduceri:** [*Poeme*], în *Scrieri*, I, București, 1970.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, IV, *72–75*; Davidescu, *Aspecte*, *5–6*, *211–220*; Perpessicius, *Opere*, II, *79–80*, *169–171*, VIII, *116–127*, XII, *531–532*, Constantinescu, *Scrieri*, IV, *233–238*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *606–608*, *Ist. lit.* (1982), *685–686*; Vianu, *Arta*, II, *75–77*; Călinescu, *Aspecte*, *24–41*; Bote, *Simbolismul*, *passim*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *362–371*; Micu, *Început*, *392–401*; Zamfir, *Proza poetică*, *291–330*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *142–145*, V, *372–376*; Dumitrescu-Bușulenga, *Valori*, *108–115*; *Dicț. lit. 1900*, *673–674*; Zina Molcuț, *Ștefan Petică și vremea sa*, București, 1980; Modola, *Dramaturgia*, *176–196*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *221–225*; Micu, *Modernismul*, I, *124–135*; Constantin Trandafir, *Introducere în opera lui Ștefan Petică*, București, 1984; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *162–164*; *Dicț. analitic*, I, *189–190*, II, *55–56*; *Dicț. esențial*, *636–638*; Iulian Boldea, *Un simbolist aproape uitat: Ștefan Petică*, CNT, 2007, 9; Manolescu, *Istoria*, *541–544*; Zamfir, *Panorama*, I, *504–513*. ***S.C.***

PETRA, Nicolae (9.X.1909, Săliște, j. Sibiu – 15.VIII.1985, Ciudad de México), poet, eseist. Se trage dintr-o familie de intelectuali: mama, Ștefania Petra, era profesoară, iar tatăl, Nicolae Petra, medic. Tânărul urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, visând să ajungă biolog și frecventând literatura științifico-fantastică. Sub influența părinților, care voiau să îi asigure o profesiune practică, urmează cursurile Academiei Comerciale din Berlin, unde, la scurt timp după absolvire, își trece doctoratul. A publicat studii economice privind pătrunderea capitalului străin în România. A fost angajat un timp la compania americană de turism Wagon Ltd. Cook, devine apoi patronul unei fabrici de tricotaje la Sibiu, lucrând, în același oraș, la o mică bancă a familiei. Se căsătorește cu Aurelia Micu, o americancă de origine română. După intrarea trupelor rusești în România, soția și copiii pleacă în SUA, dar **P.** are dificultăți, reușind să părăsească țara în 1946. În drum spre America este nevoit să se oprească un timp în Belgia, unde lucrează ca docher pentru a-și asigura subzistența. Din această perioadă datează câteva pagini de jurnal scrise la Bruxelles și publicate în „Jurnalul literar” din 2006, pagini străbătute de tristețea părăsirii locurilor natale. De-abia în 1947 primește viza de intrare în SUA, alăturându-se, în fine, familiei. O vreme își câștigă existența ca funcționar de bancă, apoi lucrează ca administrator al unei ferme. La începutul anului 1950 se afla în Guatemala, ca agent de turism al companiei Wagon Ltd. Cook, apoi în aceeași calitate în Cuba. Din 1958 devine directorul agențiilor firmei din America Centrală. Până la urmă reușește să-și deschidă în Ciudad de México un oficiu de turism independent, numit Petra, cultivând cu asiduitate grupurile de români din întreaga lume. Așa îl cunoaște, la Paris, pe Virgil Ierunca, împreună cu care fondează, în septembrie 1969, „Limite”, una din cele mai importante publicații ale exilului românesc, a cărei existență, ca și a editurii omonime, a depins

în bună măsură de sprijinul financiar al lui **P.** Articole și versuri îi sunt găzduite în „Solia", ziar al Episcopiei Ortodoxe Române din America, la care va fi și redactor (1949–1950), în „Revista scriitorilor români", „Cuvântul românesc", „Destin", „Semne", „Mele" ș.a. Înființează în 1960 Asociația Enciclopedică Română din Mexic, sub auspiciile căreia apare „Drum", revistă pe care o întemeiază în 1963 împreună cu Vasile Posteuca, asociația proiectând să alcătuiască și o enciclopedie a exilului. Picturile, desenele și acuarelele lui au fost expuse în Franța, Germania și Mexic.

Cu o structură de moralist, **P.** adună în primul volum din *Predici în pustiu* (1960) o suită de eseuri despre dimensiunea morală a lucrurilor. Secvențele despre dragoste, muncă, singurătate, justiție, minciună etc. nu sunt ostentativ normative, ci par mai degrabă rememorări pentru sine însuși. Cu același titlu apare peste aproape un sfert de veac altă carte, cu subtitlul *Inutilitatea omenirii* (1982), principalul eseu de aici atrăgând atenția lui Emil Cioran. Alte capitole dezbat chestiuni spinoase, controversate: *Credința*, *O lume mai bună*. Dacă în primul volum autorul se situează în linia eticismului ardelean, filtrat prin poetica eseurilor lui Montaigne, în cel de-al doilea secvențele, denumite modest „considerații filosofice inconștiente", intră în umbra gândirii cioraniene. Între aceste „limite" **P.** își gândește și poezia. O primă plachetă este tipărită în Mexic, cu titlul *Cele șapte anotimpuri* (1961), iar a doua carte, antologia *Poezii*, apare în 1974 la Madrid. Poetul trăiește intens prezentul, vâltorile vieții născând mereu energii pentru timpul și viața „de-acum". Totuși, caligrafia versului nu poate ascunde „praful neputinței" și cenușa „idealului înfrânt". E mult mai intens dorul de pământul natal, autorul încheind apoftegmatic: „O singură doină/ și numai o vorbă/ ne vine de-acolo și merge aici/ și-o singură cale așază o țară în veci".

SCRIERI: *Predici în pustiu*, vol. I: *Simplă învățătură*, Ciudad de México, 1960; *Cele șapte anotimpuri*, Ciudad de México, 1961; *Poezii*, Madrid, 1974; *Predici în pustiu. Inutilitatea omenirii*, Ciudad de México, 1982; *Caiet de aritmetică*, Ciudad de México, 1984.

Repere bibliografice: Vasile Posteuca, [*Nicolae Petra*], „America", 1961, 55, 57; Horia Stamatu, *„Poezii"*, „Limite" (Paris), 1976, 21; Oana Costin, *„Poezii"*, „Cuvântul românesc" (Hamilton), 1982, 81: Dumitru Ichim, [*Nicolae Petra*], „Cuvântul românesc", 1984, 104, „Journal A.R.A.", 1986, 8–9; Virgil Ierunca, *Moartea unui om*, „Limite", 1985, 12; Constantin Sporea, *Nicolae Petra. 1909–1985*, „Revista scriitorilor români" (München), 1986, 23; Manolescu, *Enciclopedia*, *580–581*. ***S.I.***

PETRA-PETRESCU, Horia (26.XI.1884, Brașov – 12.V.1962, Sibiu), gazetar, autor dramatic, prozator, traducător. Este fiul Anei (n. Slaba) și al lui Nicolae Petra-Petrescu, publicist. Va absolvi școala primară din Şcheii Brașovului și, în 1903, Gimnaziul Greco-Oriental din același oraș. Își continuă studiile la Facultatea de Filosofie a Universității din Budapesta (1903–1904), la Viena (1904–1906) și Leipzig (1908–1910), unde obține titlul de doctor în filosofie cu o „disertație inaugurală" intitulată *Ioan Luca Caragiales Leben und Werke* și publicată în 1911. În perioada vieneză este ales secretar și, pentru un răstimp, în 1906, președinte al societății România Jună. Debutase încă din 1903 cu o povestire în revista „Luceafărul", care apărea la Budapesta, continuând să publice proză, versuri și mai ales comentarii de literatură și publicistică socială în numeroase gazete sau reviste. Din 1911 intră în ziaristică, angajându-se la cotidianul „Românul" din Arad. Un an mai târziu este chemat la Brașov și numit secretar literar, stipendiat, al Societății pentru Fond de Teatru Român; în această calitate editează publicația societății, „Revista teatrală" (1913–1914), și îngrijește colecția „Biblioteca teatrală", în care va tipări și texte dramatice proprii – *Văduvioara și alte șase monoloage* (1913) – sau localizări – *La sate* (1912) după Octave Feuillet, *Învingeri strălucite* (1913) după Georges Courteline, *Micul mincinos* (1913) ș.a. Starea precară a sănătății îl obligă să își întrerupă activitatea din 1914 până în 1918, perioadă când se află la Viena și apoi la Praga, pentru a se trata. După război, pentru scurt timp, face parte din delegația română la Conferința de Pace de la Paris, apoi se întoarce în țară, stabilindu-se la Sibiu, unde își asumă, în continuarea preocupărilor tatălui său, diverse funcții de conducere la Astra: secretar literar, redactor și redactor-șef al revistei „Transilvania" (din 1923), redactor al calendarelor Astrei („Amicul poporului", 1924–1933, „Calendarul săteanului", 1924–1933, „Calendarul Astra", 1925–1928, 1930–1936, „Calendarul Daciei Traiane"), redactor al colecției de literatură „Biblioteca poporală a Asociațiunii". Tot la Sibiu face parte din Gruparea Intelectuală Thesis. În noiembrie 1941, silit de asaltul tot mai

insistent al bolii, renunță la îndatoririle și responsabilitățile pe care le avea.

P.-P. publică în 1908 o broșură, *Probleme teatrale*, urmată de alte cărți în care discută, fără pretenții de teoretizare, dar cu o informație la zi, în primul rând din surse germane, menirea educativă a teatrului: *Publicul nostru și teatrul* (1911), *Teatrul de vară* (1911), *Este mișcarea noastră teatrală un lux?* (1912), *Teatrul la țară* (1914). Un poem, *Faust și aviatorul* (1921), câteva drame și comedii „poporale" precum *În seara de Crăciun* (1921), *Gogu* (1922), *Între două focuri* (1923), culegerile de versuri *Pentru cei mici și buni* (1919), *Poezii* (1938) sau de proză, cum sunt *Pe pământ udat de sânge și alte schițe* (1924), *„Meșterul Nicu"* (1926), și câteva cărți în care adună articole și comentarii politice ori sociale, dar și însemnări despre literatură – *Îndemnuri* (1914), *Gânduri de duminecă* (1937) ș.a. – depun, de asemenea, mărturie despre disponibilitățile unei personalități caracterizate printr-o remarcabilă deschidere către cele mai variate aspecte ale realităților românești din anii premergători și următori Primului Război Mondial. O susținută activitate de conferențiar completează aceste preocupări, la care se adaugă interesul arătat actualității culturale și literare din țară, dar și din Germania sau din Cehia, pe care o va comenta în ziare și reviste. În același timp întreține corespondență cu oameni de cultură ai epocii, între care Sextil Pușcariu, Iosif Popovici, Octavian C. Tăslăuanu, Ilarion Pușcariu ș.a. Beneficiind de o informație directă și raportându-se mereu la ceea ce socotea a fi datoria unui scriitor român din Transilvania, traduce din scrierile lui Hans Christian Andersen, J.E. Volkelt, Bjørnstjerne Bjørnson, Selma Lagerlöf, Chateaubriand, Erkmann–Chatrian, Alphonse Daudet, Georges Courteline, Octave Feuillet, Petőfi Sándor, Bozena Némcova, Karel Čapek, Maurice Maeterlinck, Alfred Sutro, Aleko Konstantinov, L.N. Tolstoi, I.S. Turgheniev, A.P. Cehov, Maxim Gorki, Leonid Andreev, Multatuli, Schiller, Roberto Bracco ș.a. A colaborat la „Luceafărul", „Viața românească", „Sămănătorul", „Flacăra", „Convorbiri literare", „Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful român" ș.a., unde semnează și H. P. P., Bujorel, Dascălul Petrea, Horică, Marin Ilie (se preia numele unui personaj al lui N. Petra-Petrescu), Petre Olariu, Radu Mărgean sau Radu Paltin. Textele teatrale compuse de **P.-P.**, utile în vremea când au fost publicate și probabil jucate de actorii amatori din Transilvania, și-au pierdut cu timpul și prospețimea, și interesul. „Poporale" ca intenție, adică adresându-se mai puțin celor cu știință de carte și mai mult oamenilor de la sate, *În seara de Crăciun* sau *Între două focuri* sunt, de fapt, comedii ocazionale, fără alte merite în afara unor vagi note de umor, intenția moralizatoare fiind dominantă. Schițele, nuvelele și cele câteva povestiri fantastice din volume precum *Pe pământ udat de sânge...* sau *O bucată de pâne din Banat și alte schițe originale* (1925), ca și textele din presă merită ceva mai multă atenție. Notația moravurilor se îmbină cu înregistrarea aproape mereu fidelă a felului în care vorbesc oamenii simpli. Este o „proză țărănească", în continuarea liniei curentului poporan de la „Tribuna" lui Ioan Slavici, dar și cu influențe dinspre poporanismul „Vieții românești". Încă de luat în seamă și astăzi sunt paginile memorialistice, cele mai multe răspândite prin periodice, și substanțiala contribuție publicistică. Risipindu-se într-o febrilă prestație de activism social și cultural, **P.-P.** și-a neglijat tocmai ceea ce pare a fi fost adevărata sa vocație, cea de comentator al literaturii. El se dovedește un lector nu doar comprehensiv, ci și bine orientat în actualitatea literară. Îl interesează în egală măsură marii scriitori ruși (Tolstoi, Cehov, Gorki), câțiva din nordul Europei (Bjørnson, Selma Lagerlöf) sau francezi (Alphonse Daudet între alții), dar și romancierii germani de după 1920 ori Multatuli și Axel Munthe. Iar notele de lectură, mai ales cele din revista „Transilvania", unde avea o rubrică permanentă, îl arată deschis către orientări diverse, moderne și mărturisesc, totodată, luarea-aminte pe care o manifestă față de reprezentanții literaturii minorităților de la noi, bunăoară față de scriitorul șvab Adam Müller-Guttenbrunn.

SCRIERI: *Probleme teatrale*, Brașov, 1908; *Ioan Luca Caragiales Leben und Werke*, Leipzig, 1911; ed. bilingvă (*I. L. Caragiale: viața și opera – I. L. Caragiale: Leben und Werke*), tr. Orlando Balaș, Veronica Buciuman și Ruxandra Chișe, îngr. Ioan Derșidan și Rudolf Windisch, pref. Ioan Derșidan, postfață Klaus Bochmann, Cluj-Napoca, 2004; *Publicul nostru și teatrul*, Arad, 1911; *Teatrul de vară*, Brașov, 1911; *Este mișcarea noastră teatrală un lux?*, Brașov, [1912]; *Mișcarea noastră teatrală și zbuciumul sufletesc al intelectualilor de la noi*, Brașov, 1913; *Poezii și monoloage de declamat*, Brașov, 1913; *Văduvioara și alte șase monoloage*, Orăștie, 1913; *Îndemnuri*, Brașov, 1914; *Teatrul la țară*, Brașov, 1914; *Viața intelectuală românească în orașele din Ardeal*, Brașov, 1914; *Sestra Servatia* [*Sora Servatia*], tr. I. Flajs Hansová, Praga,

1917; *Pentru cei mici și buni*, Sibiu, 1919; *Faust și aviatorul*, Sibiu, 1921; *În seara de Crăciun*, Săliște, 1921; *La răspântii*, Sibiu, 1921; *Gogu*, Sibiu, 1922; *Dacă dai de-un om de-al tău*, Sibiu, 1923; *Între două focuri*, Lugoj, 1923; *Călcâiul lui Achile*, Sibiu, 1924; *Cehi și români*, Sibiu, 1924; *Cât de departe au ajuns cu toții*, Sibiu, 1924; *Gânduri de dat mai departe*, Sibiu, 1924; *Linda Raia. Comedie cu lacrimi în ochi*, Sibiu, 1924; *Nu e numai la noi așa*, Sibiu, 1924; *Pe pământ udat de sânge și alte schițe*, Sibiu, 1924; *Toate plugurile umblă*, Sibiu, 1924; *Un tăciune și-un cărbune. Triptic tragicomic, joc de marionete pentru oameni mari*, Sibiu, 1924; *O bucată de pâne din Banat și alte schițe originale*, Sibiu, 1925; *Om nou se naște-n iaduri de dureri*, Sibiu, 1925; *Se-ntreabă mintea sănătoasă*, Sibiu, 1925; *„Meșterul Nicu”*, Sibiu, 1926; *Mila și compătimirea socială în literatură*, Sibiu, 1926; *Pacea de la Versailles*, Brașov, 1926; *Grivei și alte povestiri*, Sibiu, 1927; *Nicolae Bălcescu*, Sibiu, 1927*; Nunta amânată*, Praga, 1927; *Abatele Zavoral și Institutul Cehoslovac–Român din Praga*, Sibiu, 1928; *Ceva despre Cehoslovacia*, Sibiu, 1928; *Ultima audiență*, Brașov, 1933; *Gânduri de duminecă*, Brașov, 1937; *Unde-i iubire, acolo e Dumnezeu*, Sibiu, 1937; *Poezii*, Brașov, 1938; *Clipe de întremare sufletească*, f.l., f.a.; *Pentru serile de șezătoare*, f.l., f.a.; *Povești din țara cehului* (în colaborare), f.l., f.a. **Traduceri:** Maxim Gorki, *Nuvele*, Budapesta, 1906; J. E. Volkelt, *Arta, morala și cultura*, Brașov, 1909; Bjørnstjerne Bjørnson, *Mary*, Arad, 1911; Octave Feuillet, *La sate*, Brașov, 1912; Georges Courteline, *Învingeri strălucite*, Brașov, 1913; *Micul mincinos*, Brașov, 1913; Alfred Sutro, *În templul adevărului*, Brașov, 1914; Ivan Turgheniev, *Pânea altuia*, Brașov, 1914; Peter Rosegger, *Grigoraș-Păsăraru*, Brașov, 1915; L.N. Tolstoi și alții, *Stropi de rouă răcoritoare*, Sibiu, 1921; José Echegaray, *Marele Galeoto*, Sibiu, 1924.

Repere bibliografice: Ion Scurtu, *„Viața și operele maestrului Caragiale”*, „Seara”, 1912, 725; *Horia Petra-Petrescu*, „Almanahul scriitorilor de la noi”, 1912, *127–133*; I.I. Nedelescu, *„Gogu”*, „Gazeta cărților”, 1922, 6; Perpessicius, *Opere*, XII, *286*, *501–502*, *546*; Al. Dima, *Un semănător al luminii*, „Calendarul săteanului”, 1937, *70–71*; Şerban Cioculescu, *Caragiale și ardelenii*, UVR, 1939, 34; Predescu, *Encicl.*, *650*; Aurel Vasiliu, *Însemnările unui sibian despre Caragiale*, LL, 1966; Ciopraga, *Lit. rom.*, *592–593*; Eugen Onu, *Horia Petra-Petrescu*, „Calendar literar”, 1970; *Scrisori către Horia Petra-Petrescu*, Sibiu, 1971; Mircea Popa, [*Horia Petra-Petrescu*], CNT, 1972, 24, ALA, 2002, 610; Dragoş Şesan, *Horia Petra-Petrescu*, „Studii și cercetări științifice” (Bacău), 1972; *Publiciști ardeleni către Horia Petra-Petrescu*, I–III, îngr. Elena Dunăreanu, Sibiu, 1976–1979; *Dicț. scriit. rom.*, III, *689–691*; Ion Simuț, *Prima monografie Caragiale*, RL, 2004, 28; Ioan Derșidan, *Sibianul Horia Petra-Petrescu la Leipzig. Prima teză de doctorat despre I. L. Caragiale*, T, 2011, 6–7; Bogdan Ulmu, *Cvasiuitatul Petra-Petrescu*, CL, 2012, 7, 8. ***R.Z.***

PETRA-PETRESCU, Nicolae (7.XI.1848, Ibănești, j. Mureș – 25.I.1923, Sibiu), publicist, traducător. Are obârșie țărănească, tatăl său fiind printre fruntașii satului. Frecventează școala primară în Ibănești, continuându-și învățătura la școlile din Reghin, Bistrița și, în cele din urmă, la Blaj, unde în 1869 își ia bacalaureatul. Se înscrie apoi la Seminarul Teologic din Sibiu. Între timp îl cunoaște pe mitropolitul Andrei Şaguna, câștigându-i simpatia și protecția. Viitorul publicist intenționa să studieze dreptul, dar solicitat de Visarion Roman, fondatorul Băncii Albina, se angajează funcționar la această instituție. Mai târziu va fi el însuși director al Băncii Cordiana din Fofeldea (lângă Sibiu). A mai îndeplinit și alte funcții: bibliotecar al Astrei, arhivar bibliotecar, membru în Eforia Şcoalelor Centrale Române Greco-Orientale din Brașov etc. În timpul Primului Război Mondial a pribegit în Rusia. Scriitorul Horia Petra-Petrescu este fiul său.

Sub pseudonimul Moșul, **P.-P.** colaborează la „Telegraful român”, „Observatoriul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Amicul familiei”, „Amicul tinerimei”, „Revista ilustrată”, „Familia” ș.a. Redactează el însuși revista „Muza” (1871) și calendarul „Amicul poporului”. Încurajează culegerea folclorului, publicând, în periodice, poezii populare. Este, în același timp, autorul mai multor traduceri, inegale ca valoare. Preferințele sale se îndreaptă spre literaturile rusă (L. N. Tolstoi, I. S. Turgheniev, V. M. Garșin) și germană (Schiller). În genere, traducătorul folosește o frază cursivă. Se remarcă îndeosebi traducerile din Tolstoi, publicate în „Gazeta Transilvaniei” și adunate în volumul *Povestiri alese*. Selecția textelor este subordonată, în majoritatea cazurilor, unor tendințe moralizatoare. Uneori **P.-P.** se îndepărtează prea mult de original, ocolind sondajele psihologice (nuvela *Patru zile* de Garșin); alteori abuzul de latinisme face dificilă lectura (*Biografii romane* de A. W. Grube). A mai publicat două poezii patriotice (*3/15 mai* și *E păcat*) și câteva localizări (*Satul cu comorile*, *Geloșii*, *Pomul de Crăciun*).

SCRIERI: *Ciprian Porumbescu, compozitor român*, f.l., [1883]; *Satul cu comorile*, Brașov, 1884; *Geloșii*, Brașov, 1905; *Ilie Marin*, București, 1905; *Pomul de Crăciun*, Brașov, 1906; *Povestiri*, I, Sibiu, 1912. **Culegeri:** *Poezii poporale*, în Gh. Preda, *Nicolae Petra-Petrescu (Moșul) – un amic al poporului*, Sibiu, 1926. **Traduceri:** A.W. Grube, *Biografii romane*, Sibiu, 1876; Clémence Robert, *Mandrin, căpitanul banditilor*, Sibiu, 1877; Carol Horn, *În*

munți, Sibiu, 1879; Friedrich Schiller, *Nepotul ca unchi*, Sibiu, 1880; [L. N. Tolstoi], *Povestiri alese*, Brașov, 1892; *Carnetul roșu*, Brașov, 1901; *Din putere proprie*, Sibiu, 1909; *Fabule după diferiți autori*, Sibiu, 1923; *Istorioare orientale...*, Sibiu, 1923; *De braț cu Moșul în povești*, Sibiu, 1924.

Repere bibliografice: *N. Petra-Petrescu*, „Almanahul scriitorilor de la noi”, 1912, *97–104*; Gheorghe Preda, *Nicolae Petra-Petrescu (Moșul)*, Sibiu, 1926; Petrea Dascălul [Petre Olariu], *Amintiri recunoscătoare*, LU, 1935, 4–6; Predescu, *Encicl.*, *650–651*; Valeriu Ciobanu, *Doi nuveliști ruși în România: V. Garșin și V. Korolenko*, RITL, 1955; Tatiana Nicolescu, *Tolstoi și literatura română*, București, 1963, *50*; *Dicț. lit. 1900*, *675*; *Dicț. scriit. rom*, III, *691–692*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *706*. ***C.Bz.***

PETRACHE, Ion (19.II.1926, București–20.VII.1997, București), poet, prozator. A urmat liceul la Oltenița și, după o întrerupere, la Satu Mare, absolvindu-l în 1948. În timpul războiului, în anii 1944–1945, a fost aviator militar. După aceea lucrează o vreme în aviația civilă utilitară, în calitate de comandant de aerodrom la Satu Mare. Devine cursant al Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București, pe care o încheie în 1952. Ulterior a lucrat ca redactor la „Viața militară”, „Aripile patriei”, „Viața românească” și la Radiodifuziune. Debutează cu versuri în „Viața românească” (1950). Prima sa carte este placheta *Aripi*, apărută în 1953, urmată de numeroase volume de versuri (din care unul destinat copiilor – *Răscrucea vârstelor*, 1966), precum și de o culegere de nuvele.

Debutând la începutul anilor ’50, **P.** a dat – la fel ca mulți colegi de generație – o lirică declamatoare, „confecționată”, puternic marcată de comandamentele oficiale, de militantism politico-patriotic și de accesibilitate propagandistică a expresiei. Mai târziu, când presiunea dirijismului politic a mai slăbit întrucâtva, poetul s-a străduit să-și pună în valoare filonul de sensibilitate genuin, relativ comun de altfel. Structural mai degrabă romantic, cultivând constant, dar cu un conformism prudent, procedeele expresive ale poeziei moderne, practică o lirică oarecum „naivă”, artizanală, fără enormități, dar și fără sclipire, reușind să apară ca un fel de Panait Cerna întârziat. În mesajul lui se pot desluși o neliniște difuză, aprehensiunea – discret sugerată – a neîmplinirii, a senectuții, crâmpeie de revelații, de vaticinări ori imprecații (câteodată obscur-vindicative), plăcerea contemplației, uneori înfiorări convenționale pe teme istorice, considerații pe teme etice – totul schițat indecis și plat. Câteva caligrafieri intimiste nu sunt lipsite de oarece grație. Dar **P.** pare dispus să prelucreze liric, fără discernământ sau reticențe, orice pâlpâire mai energică a sensibilității sale meditative. Preponderente ar fi regretul, neliniștea, tristețea, despărțirea, injustițiile și noncomunicarea, dar apar și izbucniri, poate autoironice, agresiv-narcisiste. Metafore, mici alegorii ori parabole punctează discursul, însă majoritatea poemelor rămân declarative ori, dimpotrivă, impenetrabil obscure. Ca prozator, **P.** a adunat în volumul *Dincolo de aparențe* (1968) câteva nuvele de nivel modest, convenționale și previzibile în desfășurarea lor, deși subiectele și tratarea sunt variate: un mutilat de război se întâlnește zilnic cu o femeie imaginară; o foarte tânără aviatoare e menajată (nu numai din neîncredere în capacitățile ei profesionale, ci și din dragoste) de comandantul aerodromului, până ce, într-o situație neobișnuită, ea își dovedește competența; un țăran care a ucis pentru pământ se întoarce după cincisprezece ani de ocnă și își regăsește nevasta și copilul; un cioban de munte devine miner și e treptat lămurit de necesitatea luptei de clasă (contextul e cel al războiului, iar viziunea e tributară propagandei comuniste postbelice); o femeie dezaxată încearcă seducerea unui eminent compozitor, subiectul fiind tratat romanțios, cu elemente de senzațional și cu un psihologism de duzină, combinat cu exigențe ale „demascării” disoluției morale a burgheziei, proprii rețetarului realismului socialist.

SCRIERI: *Aripi*, București, 1953; *Diminețile patriei*, București, 1959; *Întâlnire de seară*, București, 1965; *Răscrucea vârstelor*, București, 1966; *Dincolo de aparențe*, București, 1968; *Ciob de univers*, București, 1969; *Exodul umbrelor*, București, 1969; *Cântec pe toate cuvintele*, București, 1972; *Cer și pământ*, București, 1974; *Culorile sufletului*, București, 1974; *După concert*, București, 1976; *Dimineața împlinirilor*, București, 1978; *Nopțile nu vin din afară*, București, 1979; *Poeme din război*, pref. Nichita Stănescu, București, 1981; *Ninge pe ascuns*, București, 1988.

Repere bibliografice: M. N. Rusu, *„Întâlnire de seară”*, LCF, 1966, 12; Mircea Vaida, *„Întâlnire de seară”*, ST, 1966, 8; Matei Alexandrescu, *„Dincolo de aparențe”*, VR, 1969, 2; Nicolae Florescu, *„Ciob de univers”*, IL, 1969, 8; Florin Manolescu, *„Exodul umbrelor”*, RL, 1969, 50; Ion Lotreanu, *„Cântec pe toate cuvintele”*, RL, 1972, 45; Dim. Rachici, *„Cer și pământ”*, O, 1974, 30; Ioan Adam, *„Culorile sufletului”*, SPM, 1975, 218; Piru, *Poezia*, I, *373–374*; Dan Mutașcu, *Sentimentalul bine temperat*,

SPM, 1977, *332*; Costin Tuchilă, *„Nopțile nu vin din afară”*, LCF, 1979, 42; *Lit. rom. cont.*, I, *258–259*. ***N.Br.***

PETRAN, Iosif (pseudonim al lui Iosif Pocler; 14.VI.1932, Dudești-Cioplea, j. Ilfov, azi în București – 2005, Israel), prozator. Își începe învățătura la școala primară evreiască, urmând la București și Liceul Cultura, Liceul Teoretic Evreiesc, absolvit în 1948. Devine funcționar la Ministerul de Externe. Între 1961 și 1964 va fi student la Institutul Pedagogic din București, secția română–franceză, lucrând ulterior ca profesor la mai multe școli bucureștene. Debutează în 1964 cu nuvele, obținând premiul al doilea la un concurs al „Gazetei literare”, iar prima carte de povestiri, *Lișița*, îi apare în 1965. Scrie scenarii radiofonice și adaptează pentru radio romane și nuvele clasice românești (*În vreme de război* de I.L. Caragiale, *Tănase Scatiu* de Duiliu Zamfirescu, *Enigma Otiliei* de G. Călinescu ș.a.). Stabilit în Israel din 1972, scrie, folosind și pseudonimele I. Eban, I. Stern, F. Talia, în presa de limbă română („Viața noastră”, „Adevărul”, „Facla” ș.a.), este redactor la revista „Izvoare”, secretar de redacție și o vreme redactor-șef la „Revista mea”, apoi secretar de redacție și redactor-șef la „Orient Expres”. A fost distins cu Premiul Sion (1993) al Asociației Scriitorilor Israelieni de Limbă Română din Israel.

Scriitor prolific, **P.** publică până la plecarea din țară cărți de proză scurtă și romane, bine primite în epocă. Multă obsesie sexuală, dialog fragmentar, laconic, sugerând stări și pulsiuni ale inconștientului, mai mult decât structuri epice. Se simte tehnica lui Ernest Hemingway, modelul unor tineri prozatori ai momentului. Narațiunile decupează momente crepusculare din legăturile, de regulă incidentale, ale unor cupluri. Există propensiunea spre parabolă, tributară existențialismului, după cum intervin elemente precum absurdul, acceptarea întâmplării, sexul ca blestem și vocație fatală. De altfel, ediția definitivă a romanului *Portul pustiu* (1997) pare să adune toate trăsăturile și temele tinereții lui **P**. Scrisă în anii ’60, respinsă de editurile românești, cartea construiește parabola unei insule infernale în care trăiește o mică unitate tribală cosmopolită, mai bine zis apatridă, supusă unei dictaturi de tip comunist, ca într-un fel de Cuba. Fiu de miliardar, Max, evreu, nimerește în această lume, retrăind experiența străinului în lumea comunismului totalitar. Gulagul îl supune pe acest antierou statutului alienant impus de Consiliul cel temut, ipostază a celebrului Comitet Central, dându-i sentința „insulă pe viață”. Dar falia morală de tip „capitalist”, lumea anterioară a lui Max, îl consemnase drept corupt. Așa că acceptarea umilinței de „insular” e o reacție firească, iar evadarea va fi înțeleasă ca reintegrare în lumea originară. Sancțiunile practicate pe insulă, precum tăierea rației de carne, omniprezența lui Big Brother, polițistul suprem, prezența unui doctor pervers, „specialist” în genetică și realizând „eliminarea bătrânilor”, ca și a unui sculptor al potentaților comuniști completează imaginea unui sistem social atroce și grotesc. Nuvelele din *Alături de foc* (1982) reiau tehnica narativă proprie scriitorului, cu unele accente noi: realitatea israeliană, experiența militară a eroului-narator, trecut prin războaiele israeliene, mediul cosmopolit incluzând proveniența românească a personajelor episodice. Interferarea lumilor și a culturilor e interesantă, ca și permanența fundalului creat de tensiunile israeliano-arabe. *Noapte albă*, reprezentativă în acest sens, evocă vizita lui Oscar – fost combatant de origine română care cucerise „cel mai vechi oraș din lume”, Ierihonul – în casa lui Zayd, arabul cunoscut de el în 1948. Fiul adoptiv al lui Zayd, Fuad e obsedat de nevoia de a se răzbuna, de a-l ucide pe Oscar; acesta e apărat însă de legea ospeției arabe, în care Zayd crede încă. Şi prin această nuvelă **P.** face joncțiunea cu prozatorii stângii israeliene. Altă dublă realitate e invocată în nuvela *Doctorul*. Ady, naratorul, vechi israelian, o revede pe fosta sa iubită într-o călătorie în România. Simona, căsătorită cu un inginer, nu își face probleme și i se dăruiește încă o dată. Apoi dispare inexplicabil, în pofida întâlnirii fixate. De fapt, fusese urmărită de Securitate, iar soțul ei, disident, este arestat, cum se întâmplase și cu ea. În toată proza lui **P.** instantaneele de viață au orizont psihanalitic.

SCRIERI: *Lișița*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1965; *Fotografii mișcate*, București, 1967; *Contratimp*, București, 1968; *Faruri de ceață*, București, 1970; *Soarta altuia*, București, 1970; *Moartea a doua*, București, 1971; *Pereții albi*, București, 1971; *Alături de foc*, Tel Aviv, 1982; *Portul pustiu*, București, 1997. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Mai tare ca moartea*, București, 1972.

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *„Contratimp”*, LCF, 1968, 32; Mircea Iorgulescu, [*Iosif Petran*], RL, 1970, 48, CL, 1972, 22; Alex. Ştefănescu, *„Moartea a doua”*, LCF, 1971, 20; Popa, *Dicț. lit.* (1971), *452*; Martha Cohen, *Iosif Petran. Pasionanta viață a unui*

scriitor, „Tribuna magazin” (Tel Aviv), 1997, octombrie; Solo Har, *Generația confruntărilor*, București, 1997, *431–441*; Elena-Esther Tacciu, *„Insula infernală”*, „Minimum” (Tel Aviv), 1998, 1; Aczél, *Scriitori rom. Israel, 127–129*; Manolescu, *Enciclopedia*, *581–582*. ***E.-E.T.***

PETRAŞ, Irina (27.XI.1947, Chirpăr, j. Sibiu), critic literar, traducătoare. Este fiica Anei Petraș (n. Ganea) și a lui Ioan Pavel Petraș, funcționari. După ce urmează Liceul Teoretic din Agnita (1954–1965), face studii la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1965–1970). O scurtă perioadă este profesoară de limba și literatura română la Liceul Pedagogic din Zalău, apoi la Liceul Teoretic din Agnita, iar din 1972 până în 1975 la Liceul „Ady–Şincai” din Cluj. Devine asistent universitar la cursurile pentru studenți străini de la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca, unde predă până în 1985. Își ia doctoratul în 1980 cu teza *Proza lui Camil Petrescu.* Se angajează ca bibliograf la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” din același oraș. După 1989 se dedică activității editoriale, mai întâi la Editura Didactică și Pedagogică, iar din 1999 la Editura Casa Cărții de Ştiință din Cluj-Napoca. Din anul 2005 este președinte al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. Debutează cu versuri în revista „Luminița” (1957), iar prima carte, *Proza lui Camil Petrescu*, îi apare în 1981. A mai semnat Agneta Ganea, Irina Ganea, Irina Poantă, Irina Cosma, Ileana Ulmu. Redactează articole pentru *Dicționarul scriitorilor români,* coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (III–IV, 2001–2002), *Clujeni ai secolului 20* (2000) ș.a.; este prezentă în numeroase volume colective consacrate îndeosebi vieții literare clujene, pe unele îngrijindu-le sau coordonându-le. A obținut în mai multe rânduri Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (1992, 1993, 1995, 1998, 1999, 2003, 2004, 2008). De asemenea, a fost distinsă cu Premiul „Lucian Blaga” al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1992) și i s-a acordat Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) și în grad de Ofițer (2010). A fost căsătorită cu criticul Petru Poantă.

P. desfășoară o activitate intensă în presa literară, deținând rubrici permanente în „Steaua”, „Transilvania” (cronica traducerilor) sau în „Apostrof” (cronica literară) și în „Contemporanul – Ideea europeană” („Genosanalize”). În 1989 tipărește tripla monografie aniversară *Un veac de nemurire: Mihai Eminescu, Veronica Micle, Ion Creangă*, iar după această carte scoate aproape în fiecare an câte două sau mai multe volume. Revine la subiecte care au preocupat-o și scrie din nou despre Camil Petrescu (1994), reconsiderat în interiorul câtorva „schițe pentru un portret”, sau despre Creangă, studiat dintr-un unghi inedit (*Ion Creangă, povestitorul*, 1992), ori despre Eminescu. Nu este de neglijat latura didactică a comentariului, autoarea intenționând aproape în mod declarat să ofere „lecții” de interpretare, ceea ce pare că reduce substanțial devierea spre fantezie, spre metafora critică. Tot în linie didactică se așază mai multe volume cu structură de dicționar dedicate teoriei literaturii, esteticii, stilisticii, versificației: *Curente literare* (1992), *Figuri de stil* (1992), *Genuri și specii literare* (1993), *Metrică și prozodie* (1995), *Teoria literaturii* (1996), *Fabrica de literatură* (2003). *Panorama criticii literare românești. 1950–2000* (2001) înregistrează critici și istorici literari ai unei jumătăți de secol, adăugând fișei biobibliografice referințe critice și un text reprezentativ pentru personalitatea autorului. *Cărțile deceniului 10* (2003) adună peste două sute de recenzii ale unor cărți de poezie, de proză și de critică literară, cărora li se adaugă alte circa o sută douăzeci de cronici și de comentarii critice cuprinse în volumul *Cărți de ieri și de azi* (2007). *Literatură română contemporană. O panoramă* (2008) radiografiază o mie de cărți nou-apărute, scrise de circa patru sute de autori. Partea cea mai interesantă a exercițiului de lectură și interpretare pe care îl practică **P.** este însă eseistica: *Ştiința morții* (I–II, 1995–2001), *Limba, stăpâna noastră. Încercare asupra feminității limbii române* (1999) și *Feminitatea limbii române. Genosanalize* (2002), *Despre feminitate, moarte și alte eternități* (2006). Vocația reflexivă, dedusă din aplecarea perseverentă asupra unor teme, se combină la **P.** cu o extrem de specială predispoziție jubilativă, pulsând în fața textului scris, ca și cum actul de a scrie ar fi pentru toți un miracol și o sărbătoare. De unde și riscul asumat al ierarhizărilor relative, al fragmentării analizelor. O insurgență plină de farmec și de tensiune traversează discursul critic, ca și cum comentatoarea și-ar aduce aminte (și mereu ar aduce aminte cititorului) că totul este tranzitoriu în realitate și că nu e vreme de fleacuri, cum ar fi un text încheiat la toți nasturii. A transpus în românește mai bine de treizeci de volume din diverse literaturi și din mai multe genuri, variind de la proză, inclusiv policier, la eseu și poezie.

SCRIERI: *Proza lui Camil Petrescu*, Cluj-Napoca, 1981; *Un veac de nemurire: Mihai Eminescu, Veronica Micle, Ion Creangă*, Cluj-Napoca, 1989; *Curente literare*, București, 1992; *Figuri de stil*, București, 1992; *Ion Creangă, povestitorul*, București, 1992; *Genuri și specii literare*, București, 1993; *Camil Petrescu. Schițe pentru un portret*, București, 1994; ed. București, 2003; *Literatura română contemporană*, București, 1994; *Metrică și prozodie*, București, 1995; *Știința morții*, vol. I, Cluj-Napoca, 1995, vol. II, Pitești, 2001; *Teoria literaturii*, București, 1996; ed. Cluj-Napoca, 2009; *Limba, stăpâna noastră. Încercare asupra feminității limbii române*, Cluj-Napoca, 1999; *Panorama criticii literare românești. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001; *Feminitatea limbii române. Genosanalize*, Cluj-Napoca, 2002; *Cărțile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003; *Fabrica de literatură*, Pitești, 2003; *Clujul literar. 1900–2005*, Cluj-Napoca, 2005; *Despre locuri și locuire*, București, 2005; *Teme și digresiuni. Scriitori clasici și moderni*, 2006; *Despre feminitate, moarte și alte eternități*, București, 2006; *Miezul lucrurilor* (convorbiri cu Alexandru Deşliu), Focșani, 2006; *Cărți de ieri și de azi*, Cluj-Napoca, 2007; *Literatură română contemporană. O panoramă*, București, 2008; *Literatură română contemporană. Prelungiri*, Cluj-Napoca, 2010; *Locuirea cu stil. Locuri ale memoriei culturale transilvane*, Cluj-Napoca, 2010; *Moartea la purtător. Stări și cuvinte*, București, 2012; *Divagări (in)utile. Viață și literatură*, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** Henry James, *Povestiri cu fantome*, Cluj-Napoca, 1991; Virgil Tănase, *România mea*, București, 1996; Philip Roth, *Animal pe moarte*, Cluj-Napoca, 2001; Mac Linscott Ricketts, *Rădăcinile românești ale lui Mircea Eliade*, I–II, București, 2004; Ștefan J. Fay, Marcel Moreau, *Epistolar – Correspondance: București–Paris*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 2005.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *„Proza lui Camil Petrescu”*, O, 1982, 9; Călinescu, *Biblioteci*, *168–170*; Ruxandra Cesereanu, *O gurmandă a morții*, ST, 1996, 4–5; Ion Cristofor, *„Limba, stăpâna noastră”*, TR, 1999, 25–28; *Dicț. scriit. rom.*, III, *692–694*; Mircea Anghelescu, *„Panorama criticii literare românești”*, RL, 2002, 5; Ion Pop, *„Panorama criticii literare românești”*, VTRA, 2002, 5–6; Ion Bogdan Lefter, *Este limba română feminină?*, OC, 2003, 164; Constantin Coroiu, [*Irina Petraș*], DL, 2003, 2, CLT, 2011, 312–314; Grigurcu, *De la un critic*, *268–272*; Alex. Ştefănescu, [*Irina Petraş*], RL, 2007, 20, 2008, 33; Ion Simuț, *O cititoare profesionistă*, RL, 2007, 46; Borbély, *Existența*, *220–225*. ***V.T., I.I.***

PETRAŞCU, Nicolae (5.XII.1859, Tecuci – 4.IV.1944, București), critic literar, prozator. Este fiul Elenei (n. Bița) și al lui Costache Petrovici-Rusciucliu, mici proprietari în Fălciu, și frate cu pictorul Gheorghe Petrașcu. A urmat școala primară în orașul natal, iar cursurile secundare la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad (1873–1880), adoptând de timpuriu numele sub care va deveni cunoscut mai târziu. În 1880 s-a înscris la Facultatea de Litere și Drept din București, pe care o termină în 1884. Elev fiind, trimisese „Convorbirilor literare” câteva poezii, care nu au fost tipărite. Ca student, frecventează seratele de la Intim Club, unde îi cunoaște pe câțiva dintre scriitorii și artiștii de frunte ai țării, între care și pe Duiliu Zamfirescu, de care s-a legat printr-o lungă prietenie. În 1883 este introdus la ședințele Junimii bucureștene. Atașat în Ministerul de Externe (1885), șef de cabinet al lui P. P. Carp (1888), va fi numit secretar de legație la Paris (1889) și Istanbul (1890). Din 1892, retrăgându-se din diplomație, ține, la recomandarea lui Titu Maiorescu, un curs facultativ de istoria literaturii române la Universitatea din București. Sprijină activitatea politică a Junimii în coloanele ziarului „Constituționalul”, dar se desprinde treptat atât de principiile ei literare, cât și de cele politice. Întemeiază, împreună cu D. C. Ollănescu-Ascanio, o nouă societate – Amicii Literaturii și Artei Române – și editează, din noiembrie 1896, revista „Literatură și artă română”, al cărei director a fost până la încetarea publicației, în 1910. Debutează în 1879 cu versuri la „Jurnal pentru toți”, tot versuri trimițând în 1881 la „Curierul român”. Diverse articole și încercări critice i-au apărut în „Convorbiri literare”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, „Ateneul român”, „Vieața nouă”, „Viața socială”. Cronicile și recenziile le-a semnat și cu pseudonimele D. Carpat, A. Costin, O. Leandru, O. Lian, Lucenzio, Nap, I. Nestor, Don Paez, D. Riveanu, El. Rovin, Sanzio, E. Serea, Silver sau Sirius. Către sfârșitul vieții și-a reluat activitatea de critic literar, întreruptă aproape două decenii, alcătuind câteva monografii despre scriitorii și artiștii pe care îi cunoscuse și redactându-și memoriile.

Ambiția lui **P.** era de a fi socotit un îndrumător al literaturii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea, căreia intenționa să îi dea, după propria-i expresie, o „nouă orientare”. În critică a debutat în 1887, în paginile „Convorbirilor literare”, cu un articol foarte drastic la adresa lui B. Delavrancea, iscălit cu pseudonimul, ce îi va deveni obișnuit, A. Costin. Părea un adept convins al ideilor maioresciene despre literatură, motiv pentru care Iacob Negruzzi i-a și încredințat, pentru scurt timp, obligațiile de redactor al „Convorbirilor literare” (1888). În polemica dintre Titu Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea,

s-a situat alături de cel dintâi, ca într-un studiu dedicat lui Eminescu (1892), prima lucrare amplă care cercetează viața și opera marelui poet. Pe baza unor documente inedite, **P.** reconstituie cu exactitate momentele principale din existența lui Eminescu și discută aplicat câteva trăsături ale operei, ce privesc componența vocabularului, muzicalitatea și armonia versului, inițiind astfel studiul formal al poeziei eminesciene. După 1892 încearcă să practice o critică literară întemeiată nu doar pe gustul artistic, ci mai ales pe ceea ce el dorea să fie criterii obiective. Socotește opera literară determinată în chip decisiv de mediul social, de caracterul și de ereditatea artistului. Monografia despre Vasile Alecsandri, din 1894, deși investighează pe larg caracteristicile epocii, nu reușește să stabilească relația hotărâtoare dintre esența operei poetului și epoca în care aceasta a fost creată. O atenție deosebită a arătat **P.** relației dintre public și literatură. Cauza pentru care scriitorii români nu aveau cititori el o considera a fi intransigența junimistă față de scrierile cu caracter patriotic, singurele care – după el – puteau câștiga o largă adeziune. De aceea, în activitatea sa critică a adoptat o atitudine de toleranță față de orice lucrare provenind de la un scriitor român, mai ales dacă aceasta era inspirată din istoria națională. **P.** s-a remarcat cu deosebire prin campania dusă pentru reorganizarea teatrelor naționale și a conservatoarelor de muzică și artă dramatică, precum și prin aceea pentru sprijinirea scriitorilor și a artiștilor de către stat. Prețuitor constant al artelor plastice, el este autorul unei serii de monografii despre Ion Mincu, Nicolae Grigorescu, Ioan Georgescu, G. Demetrescu-Mirea, pe care i-a cunoscut și sprijinit prin revista „Literatură și artă română". De altfel, arhitectul Ion Mincu este și personajul principal din romanul *Marin Gelea* (1905), scriere cu numeroase inserții autobiografice, în care **P.** intenționează să descrie societatea românească și îndeosebi lumea literar-artistică de la sfârșitul secolului al XIX-lea, așa cum, mai târziu, va încerca să facă și în paginile memorialistice din *Icoane de lumină* (I–IV, 1935–1941), unde „generația artistă" are un loc special.

SCRIERI: *Mihail Eminescu*, București, 1892; *Noi în 1892*, București, 1892; *Figuri literare contimpurane*, București, 1893; *Vasile Alecsandri*, București, 1894; *Scriitori români contimporani*, București, 1898; *Carmen Sylva*, București, 1899; *Marin Gelea*, București, 1905; *Zvârcoliri* (în colaborare cu I.Gr. Periețeanu), București, 1907; *Dimitrie C. Ollănescu (Ascanio)*, București, 1926; *Ioan Mincu*, București, 1928; *Duiliu Zamfirescu*, București, 1929; *N. Grigorescu*, București, 1930; *Anghel Demetriescu*, București, 1931; *Ioan Georgescu*, București; 1931; *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1932; *G. D. Mirea*, București, f. a.; *Artiști români contemporani*, București, f.a.; *Icoane de lumină*, București, I–IV, 1935–1941; *Icoane de lumină*, îngr. și pref. Dumitru Petrescu, București, 1972.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *179–186*; Chendi, *Impresii*, *205–213*; Perpessicius, *Opere*, V, *135–139*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *479*, *Ist. lit.* (1982), *541–542*, *1004*; Lovinescu, *Maiorescu post.*, *153–171*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *23–25*, *669*; Micu, *Început*, *21–24*; Bucur, *Istoriografia*, *130–135*; Gafița, *Fața lunii*, *509–521*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *57*, *124–126*, *179*, *229*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *130–134*; *Dicț. lit. 1900*, *675–676*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *694–696;* Nicolae Chiscop, *Nicolae Petrașcu (1859–1944)*, „Dunărea de Jos", 2004, 30; Nicolae Scurtu, *Câteva știri noi despre Nicolae Petrașcu*, „Litere", 2007, 5. ***D.M.***

PETRAŞINCU, Dan (pseudonim al lui Angelo Mo(r)retta; 2.VI.1910, Odessa – 1997, Roma), prozator

Tatăl, de profesie sculptor ceramist, era originar din Sicilia, iar mama, Ana (n. Munteanu), din Slobozia. Până la vârsta de zece ani locuiește, împreună cu familia, la Odessa, unde face școala primară. În 1920, ca urmare a revoluției bolșevice, emigrează în România. Urmează liceul la Râmnicu Sărat și București. Frecventează cenaclul Sburătorul începând din octombrie 1931, când E. Lovinescu notează în „agende" că italianul „citește poezii declamatorii date la «Adevărul»", peste o săptămână prezentând „o schiță fantastică, *Cocoșul*, acceptabilă, și o poezie". În noiembrie „cere un pseudonim", iar în februarie 1932 „citește un fragment de roman", pentru care în martie „vrea o prefață", ceea ce „se primește foarte condiționat", tot atunci fiind notat pseudonimul, deocamdată însoțit de numele real: „Moretta-Petrașincu citește o schiță". **P.** va fi, până la moartea mentorului său, unul dintre cei mai asidui frecventatori ai

cenaclului. Debutează în 1931, cu versuri, la „Adevărul literar și artistic”. În 1932–1933 conduce, alături de Horia Liman și Ieronim Şerbu, lunarul „Discobolul”. Este redactor la „Rampa”, „Adevărul”, „Reporter”, „Lumea românească” și „România literară”. În anii războiului i se încredințează spre redactare pagina literară a ziarului „Viața”. Mai colaborează la „România” lui Cezar Petrescu, iar după război la ziarele „Frontul plugarilor” și „Națiunea”. Prima carte, romanul *Sângele*, îi apare în 1935, autorul fiind remarcat de ziarul „Dimineața”, care îi acordă un premiu pentru proză. După o vizită de șapte luni, în 1949, în Italia, renunță un timp la ideea de a emigra în Occident, dar în 1951 se va stabili la Roma. Semnând cu numele său real, publică în italiană lucrări pe teme de mitologie și religie, antropologie, filosofia limbajului, fiind sedus de cultura orientală veche, pe care o propune cititorului european în intenția de a-i atrage atenția asupra surselor unei posibile resurecții spirituale a Occidentului. În 1968 predă istoria religiilor orientale la Universitatea Teologică Marianum din Roma. Ultimul text de ficțiune scris în limba română este romanul *Omul suspect*, din care în 1971 publică fragmente în „Revista scriitorilor români” de la München. E un roman autobiografic axat pe dificultățile de opțiune ale omului și scriitorului cu dublă ascendență etnică și lingvistică. În România postbelică **P.** nu e un autor propriu-zis interzis (e acceptat să viziteze țara în câteva rânduri, însă numai odată cu așa-numitul „dezgheț ideologic”), totuși nici opera sa românească, nici cea în alte limbi nu pătrund în circuitul public, scriitorul rămânând până în anii ’90 aproape necunoscut.

Destinul lui **P.** este brăzdat de contradicții, incertitudini și imprevizibil. Omul civic, ca și intelectualul, nu pare a-și găsi niciodată locul definitiv. „Nici de dreapta, nici de stânga, se angajează întâi într-o parte, apoi în partea cealaltă, își dă seama că a făcut o prostie, se exilează, nu-i place Occidentul, se întoarce în România, înțelege că iar a greșit, se reîntoarce în Occident, și atunci are o mutație de existență și preocupări. Renunță la vocația de romancier, deși scrisese un roman în care povestise tribulațiile disponibilităților sale, și se preocupă de religiile extrem orientale, după ce se stabilește definitiv în Occident” (Virgil Ierunca). Debutează sub auspiciile lui E. Lovinescu, pentru care, de exemplu, *Omul gol* (1936) e „o strălucită culegere de nuvele [...] ce-l situează [...] printre continuatorii literaturii psihologice a Hortensiei Papadat-Bengescu, cea mai mare ce există în românește”, iar în romanul *Monstrul* (1937) criticul remarca „influența rusească și îndeosebi dostoievskiană”, benefică „în sânul unei literaturi gospodărite geometric”, și îi prevedea autorului „un destin literar ce se va impune curând evidenței, monolitic”. Pozitive, elogioase chiar, sunt și judecățile de valoare ale lui Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Perpessicius. Nu însă și aprecierea lui G. Călinescu din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, nemulțumit de morbiditatea scrierilor lui **P**. Critica de după război prelungește tocmai această judecată negativă, mai întâi prin Al. Piru, apoi prin Ov. S. Crohmălniceanu, care le reproșează naturalismul și freudismul. După 1989, când se reeditează romanul *Monstrul*, s-ar părea că receptarea prozei lui **P.** reintră într-o etapă favorabilă. Romanele și nuvelele prezintă, desigur, niște „cazuri”, dar ele se află departe atât de radicalismul manihеist al opoziției sănătos – bolnav din naturalism, cât și de morbiditatea și frecventa mohoreală a investigațiilor psihanalitice. Numitorul tematic comun al prozei lui **P.** îl formează relația dizarmonic – armonic/ rearmonizare și continua pendulare între patologic și normal, între care nu (mai) există o falie. Patologicul este depășit printr-o aspirație a (re)integrării în cosmos sau, mai puțin pretențios, printr-o reintrare în regula normalului: aspirație uneori ratată (Martin din *Sângele*, Cora din *Cora și dragostea*, 1943), alteori împlinită (Emil din *Monstrul*, Costin din *Miracolul*, 1939). E semnificativ că între antecedentele salvării lui Emil se regăsește sensibilitatea extremă la limbajul și muzica ascunsă a universului, pe care I. Al. Brătescu-Voinești o trecuse într-un personaj de nuvelă. Acest elan conferă personajelor o anumită solaritate – chiar în momentele lor de derută maximă –, provenită și din faptul că ele apelează conștient la forțe benefice și reechilibrante. Paradigmatic este romanul *Monstrul*, cea mai bună scriere epică a lui **P.**, unde protagonistul recurge insistent și programatic la virtualitățile sale pozitive, în stare să le distrugă pe cele malefice (acestea sunt „monstrul”), cauzate de relația exclusivistă (latent complex al lui Oedip) pe care încearcă să i-o inculce mama posesivă, insidios tiranică. Personajele reprezentative din mai toate prozele alcătuiesc o mică galerie de inadaptabili, oameni solitari și care detestă existența cotidiană

banală și burgheză, „mahalaua" morală, din care vor să evadeze. Romancierul e un fin analist al acestor procese de eliberare și rearmonizare, după cum e și un bun observator al periferiei, cu lumea și limbajul ei. El excelează în introspecția stărilor în care insul e deopotrivă actor și spectator, altfel spus, împinge analiza lucidă până la cazuistică; după cum reușește la fel de bine în analiza stărilor de conștiință modificate, unde în prim-plan trece supraconștientul, ca în *Sângele*, aici protagonistul trăind o „nebunie lucidă", sau a rupturilor de conștiință. Remarcabilă e, de asemenea, manevrarea liberă, dezinvoltă a tehnicilor romanului subiectiv: alternarea narațiunii la persoana a treia cu stilul indirect liber sau cu jurnalul (*Monstrul*) ori abordarea de plano a romanului-jurnal, în care naratorul-diarist prilejuiește frecvente comentarii autoreflexive. Mai mult decât alte personaje, protagonistul romanului *Cora și dragostea* resimte acut imposibilitatea de a-l înțelege pe celălalt – monadă hermetic repliată asupră-și. Jurnalul pe care îl ține Mihai este un mijloc de decriptare a celuilalt, dar și a diaristului însuși, care își analizează cu maximă luciditate derapajele conștiinței și imposibilitatea comunicării reale – altă temă a scriitorului. În tânărul **P.** E. Lovinescu îl vedea pe liderul noii generații de romancieri. Pronosticul său avea suficiente premise. Dacă istoria postbelică ar fi fost alta, premisa ar fi putut deveni realitate.

SCRIERI: *Sângele*, București, 1935; *Omul gol*, București, 1936; *Monstrul*, București, 1937; ed. *(Copilăria cu umbre)*, București, 1944; ed. București, 1994; *Miracolul*, București, 1939; *Junglă*, București, 1940; *Omul și fiara*, București, 1941; *Edgar Poe, iluminatul*, București, 1942; *Cora și dragostea*, București, 1943; *Timpuri împlinite*, București, 1947; *Un mare poet al libertății: Alexandru Sergheevici Pușkin*, București, 1949; *La resa dei conti*, Roma, 1957; *Lo spirito dell'India*, Roma, 1960; ed. (*Spiritul Indiei*), tr. Dana-Elena Lișiță, București, 1993; *Gli dei dell'India*, Milano, 1966; ed. (*I miti indiani*), Milano, 1982; ed. (*Mituri indiene*), tr. Mara și Florin Chirițescu, București, 1998; *Il pensiero vedanta*, Roma, 1968; ed. (*Gândirea vedanta*), tr. Mara și Florin Chirițescu, București, 1996; *La parola e il silenzio*, Roma, 1970; ed. (*Cuvântul și tăcerea. O posibilă reconstituire a Logosului cu ajutorul conceptului de Şabda–Sphoța din lingvistica indiană*), tr. Mara și Florin Chirițescu, București, 1994; *Il Daimon e il superuomo*, Roma, 1972; ed. (*Daimon și supraom*), tr. Bogdan Zotta, București, 1994; *Aurobindo e il futuro dell'uomo*, Roma, 1974; *Il Quinto millennio*, Milano, 1979; *I miti delle antiche civiltà messicane*, Milano, 1984; ed. (*Miturile vechilor civilizații mexicane*), tr. Viorica Alistar, București, 1998; *Miti antichi e mito del progresso. Antropologia del sacro dal paleolitico al nucleare*, Genova, 1990; ed. (*Mituri antice și mitul progresului. Antropologia sacrului din paleolitic până în era nucleară*), tr. Viorica Alistar, București, 1994; *I miti maya e aztechi e delle antiche civiltà messicane*, Milano, 1996. **Traduceri:** Louis Bromfield, *Cabaretul 55. Spioana. Vas de lux. Ce devin?*, București, 1943; *Münchhausen. Isprăvile baronului Minciună. Călătorii minunate pe apă și pe uscat*, București, 1943; Victor Hugo, *Lucrezzia Borgia*, București, f.a.; Keith Winter, *Fascinație*, București, f.a.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, *902–905*, III, *193–197*, *961–968*; Cioculescu, *Aspecte*, *295*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *452–453*, III, *260–262*, VI, *294–295*; Papadima, *Creatorii*, *338–341*; Sadoveanu, *Cărți*, II, *205–206*; Perpessicius, *Opere*, VII, *331–335*, IX, *166–175*, XII, *195–200*; Streinu, *Pagini*, V, *277–280*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *879–880*, *Ist. lit.* (1982), *966*; Al. A. Philippide, *„Timpuri împlinite"*, „Semnalul", 1947, 1594; Al. Piru, *„Timpuri împlinite"*, „Națiunea", 1947, 389; Piru, *Panorama*, *330–333*; Mircea Popescu, *„«Cuvântul și tăcerea» lui Dan Petrașincu"*, „Revista scriitorilor români" (München), 1970, 9; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *435–436*; Al. Raicu, *De la Dan Petrașincu la Angelo Morretta*, TBR, 1975, 66; Ion Simuț, *Romanul psihanalitic: Dan Petrașincu*, F, 1981, 11; *Elena Ştefoi în dialog cu Virgil Ierunca*, CNP, 1990, 48; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *258–259*; [*Dan Petrașincu*], JL, 1992, 19–20 (grupaj special); *Români*, *254–255*; Cicerone Poghirc, *Angelo Morretta (Dan Petrașincu) la 85 de ani*, „Lupta" (Paris), 1995, 252; E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, *329–331*, *609–611*, *617*, *744–745*, *passim*; Popa, *Reîntoarcerea*, *89–96*; Lovinescu, *Sburătorul*, III, *135*, *136*, *passim*, IV, *7*, *8*, *9*, *passim*, V, *8*, *9*, *passim*, VI, *8*, *9*, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *696–698*; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, București, 2002, *191–206*; Popa, *Ist. lit.*, I, *252–253*; Manolescu, *Enciclopedia*, *518–520*; Simuț, *Vămile*, *433–435*. ***N.M.***

PETRE, **George A**. (23.IV.1900, Măldăeni, j. Teleorman – 31.I.1958, București), poet, publicist, traducător. Este fiul lui Alexandru Petre, ceferist închis șase luni pentru solidarizare cu răsculații din 1907. Urmează școala primară în satul natal, apoi cursul secundar la Liceul „Sf. Haralambie" din Turnu Măgurele. De aici, în ultimul an, datorită, se pare, atitudinii profesorilor față de debutul său liric în ziarul local „Cuvântul" (1919), se mută la Liceul „Mihai Eminescu" din Satu Mare. După bacalaureat se va înscrie la Academia Teologică Ortodoxă din Oradea. A fost hirotonit diacon, dar a îmbrăcat haina preoțească mult după absolvire; locuiește până în 1940 în Oradea. Fiind încă

elev și apoi student, va continua să colaboreze, cu versuri, proză și articole, la periodicele teleormănene „Cuvântul”, „Victoria”, „Drum nou”, dar și la o publicație precum „Satu Mare”. Ulterior este redactor la revista bilingvă orădeană „Aurora”, în care dă traduceri din Petőfi (concomitent oferea teatrului local o versiune maghiară a piesei *Akim* de Victor Eftimiu) și la cotidianul „Sentinela de Vest”, apoi la „Cele trei Crișuri pentru popor” și la „Familia”. Versuri mai publică în „Adevărul literar și artistic”, „Rampa”, „Universul literar”, „Cortina” (Oradea) și „Cosinzeana”. În 1929 se va afla la direcția ziarului „Gazeta de Vest”, devenit mai târziu „Noua gazetă de Vest”, unde iscălește și cu inițiale (G.A.P. și g.a.p.) ori cu pseudonimele Emin Asan, Diaconu, P. Diaconu, Alter Scotus ș.a. Debuta acum și editorial cu placheta *Dumnezău* (1928), urmată de o tălmăcire din Ady Endre, *Sânge și aur* (1930). În deceniul următor scrisul îi mai este găzduit de periodicele „Viața literară”, „Societatea de mâine”, „Țara noastră”, „Gând românesc”, „Gândirea”, „Tribuna”, „România”, mai rar de „Cuvântul”, „Calendarul”, „Curentul” ș.a. Din mai multe volume pe care le avea pregătite pentru tipar, se editează doar unul, de poezii, intitulat *Umbre și lespezi* (1938). După Dictatul de la Viena **P.** e obligat să părăsească orașul de care se atașase și să se mute la București, unde va conduce Editura Dacia Traiană. În anii războiului este redactor-șef al Serviciului Gazetelor din Ministerul Propagandei, colaborează la „Tribuna” (Brașov), „Cuvântul” (Brăila), „Dacia rediviva”, „Convorbiri literare” ș.a. Traduce acum, probabil mai mult din necesități pecuniare, două romane, *Regina Cristina* de Philip Lindsay și *Kitty* de Rosamond Marshall precum și o piesă pusă în scenă în 1947 – *3 la purtare* de P. Laurent. Curând, asupra lui planând acuzații de „naționalism”, activitatea sa publicistică încetează cu totul. Ar fi scris totuși, în 1948, un roman intitulat *Copiii sergentului*. Postum, în 1974, i se editează volumul *Umbre și lespezi*, cu o secțiune de inedite.

Prima plachetă a lui **P.** ilustra doar o parte din lirica acestor ani, anume aceea legată de formația lui teologică și, ca atare, fără comunicare directă cu mișcarea de la „Gândirea”. *Dumnezău* este în fond un poem unitar, expresie a evlaviei reale și profunde a unui slujitor al Bisericii. Preamărirea divinității și rugăciunile ce i se adresează sunt în tonul bogatului limbaj liturgic, fără să cedeze la ispita unor inovații. Numai rareori eul liric se personalizează, precum în poezia *În biserica veche*, unde este retrăit momentul când, copil, „colo, la amvon, cu glas tremurător/ Glăsuiam sfielnic crezul la popor”, sau în *Psalm*, unde se dă glas năzuinței de a fi „profetic trubadur/ Ce-și macină ființa și-o aruncă-n jur/ Ca să-ncolțească-n inimi ca grâul din ogor”, năzuință ce poate fi privită și ca un crez poetic orientat spre colectivitate. Un asemenea crez pare să răzbată din versurile primului ciclu din *Umbre și lespezi*, intitulate *Vis străbun*, *Așa era tata*, *Țăran*, *Plugar*, *Danie străveche*. Revelația atavismelor țărănești, a legăturii cu predecesorii, a identificării cu ei se asociază întrucâtva și cu ideea „testamentului” arghezian. Distanțarea se produce curând, căci strămoșul trăind în urmaș, și „legământul” său („vis străbun”, „danie străveche”) sunt simțite mai puțin ca o comoară și un izvor de energie și dârzenie, cât ca o piedică în calea durării „visului nou”, o enigmă („un alfabet vechi, neînțeles”) ce „farmecă”, dar și obligă la veghe îndelungată, „cu ochiul crunt”, ca o consumare anticipată a puterilor ori a bucuriei de a trăi: „Cine putu prin veac a pătrunde/ Să secere holdele mele?” (*Chiot pe câmpie*); „Ce strămoș aprins de sete/ Sorbi paharul până-n fund?” (*În cârciuma bucuriei*). Notă distinctă conferă și faptul că sunt folosite, cu parcimonie totuși, lexicul regional („acioi”, „natră”, „obic”, „bașbuzuci”, „parâng”, „zdroncănesc”), o versificație ce se refuză fluidității și melodiei și o imagistică uneori voit apoetică („din sufletul meu și-a făcut pernă /Un străbun”; „casele s-au legat la cap cu prosoape/ Ca oamenii când au migrenă și vor să scape”). Pe acest fond, eul liric dă glas tot mai des unor stări de angoasă extremă. O influență ce pleacă de la argheziana *Duhovnicească*, de la câteva poeme ale lui Lucian Blaga și, mai departe, de la expresionism este posibilă, însă ea a prins pe solul unei firi introvertite, melancolice și al unor experiențe sufletești intense: solitudinea (*Pastel*), senzația claustrării (*Sub zidul nopții*, *La umbra vremii* și *Gând sub lespede*), dedublarea (*Tremur de fântâni*, *Ogor sterp*), pierderea treptată a identității (*Anotimp stins*). În acest sens sunt și încercările de autoportretizare din *Luptă fără sfârșit*, din *Cerșetorul orb* („Cânt cu vremea surpată în ureche/ Azvârlit în prezent parodie/ Ca cerșetorul orb cu armonica veche/ Mereu aceeași melodie”) sau din *Mecanicul orb*. Cel de-al doilea ciclu, nepotrivit intitulat *Lespezi*, se circumscrie liricii erotice, trăsătura dominantă fiind dată de

irealizarea trăirii. Predestinați unul celuilalt dintru început, cei doi sunt mereu pe traiectorii paralele ori într-un tragic contratimp. Jubilația viitoarei împliniri e copleșită mai totdeauna de durerea veșnicei amânări, dar mai ales de teama ratării întâlnirii, prin nerecunoaștere reciprocă. Sub anodinul titlu *Alte stihuri*, al treilea ciclu, compus doar din șase piese, purcede din aceeași angoasă în fața morții. Așteptarea exasperată până la revoltă din poemul *În umbra nimicului* este urmată de viziunea hibernală a nonexistenței în *Viziune de iarnă* și *Copilul gerului*, alternând cu alta, oarecum fatalist împăcată, ca în *Eterna chilie* și *Stih adormitor*, aceasta repede înlocuită însă de tabloul întâlnirii cu „îngerul morții", terifiantul mesager al incomunicabilei taine supreme. Exigențele ideologice ale regimului comunist au făcut ca în volumul din 1974 să fie eliminate o serie de poezii prezente în cel antum. Aceleași rigori au operat în selecția versurilor din periodice, care aduc, în genere, variații (uneori cu modulații noi și cu o imagistică proaspătă) pe temele cunoscute, dar și în aceea a ineditelor, unde își găsesc loc doar bucuria „întoarcerii la cântec", lauda vieții și a lumii (în fond, a Creațiunii) sau duioșia paternității.

SCRIERI: *Dumnezău*, Oradea, 1928; *Umbre și lespezi*, Oradea, 1938; *Umbre și lespezi*, îngr. Dimitrie Danciu, pref. V. Fanache, București, 1974. **Traduceri:** Ady Endre, *Sânge și aur*, Oradea, 1930; ed. îngr. Nae Antonescu și Corneliu Bala, pref. Nae Antonescu, Oradea, 1996; Philip Lindsay, *Regina Cristina*, București, f.a. (în colaborare cu A. Profirescu); Rosamond Marshall, *Kitty*, București, f.a.

Repere bibliografice: George Bota, *Poezia d-lui George A. Petre*, F, 1927, 5–7; M. San-Marino [M. G. Samarineanu], *„Dumnezău"*, F, 1928, 1–2; C. Fântâneru, *„Umbre și lespezi"*, UVR, 1939, 6; Ivașcu, *Confruntări*, III, *34–36*; Octav Șuluțiu, *„Umbre și lespezi"*, F, 1939, 6–7; Radu Stanca, *„Umbre și lespezi"*, TIA, 1939, 9; Predescu, *Encicl.*, *344*, *651*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *857–858*, *Ist. lit.* (1982), *943*; Fanache, *Întâlniri*, *132–142*; Al. Cistelecan, *„Umbre și lespezi"*, F, 1975, 10; Teodor Neș, *A doua carte despre oameni din Bihor*, îngr. și pref. Stelian Vasilescu, pref. Ioan Chira, Oradea, 1979, *275*, *passim*; Antonescu, *Scriitori*, *162–167*; Stelian Vasilescu, *Un poet bihorean: George A. Petre*, F, 1983, 2; Cezar Marian, *Universul poetic*, F, 1983, 2; Octavian Grigore, *Evocări: George A. Petre*, „Placebo", 1991, 5; *George A. Petre*, DCS, *100–101*; Iordan Datcu, *Veșnic pasionat de progresul inteligenței*, ST, 2000, 5–6; Stelian Ceampuru, *George A. Petre sau Valența afectiv-meditativă a pastelului*, „Caligraf", 2000, octombrie; Cristea, *Teleorman*, *358–359*. ***V.D.***

PETRESCU, Aurel (23.V.1927, Ploiești – 17.XII.2003, București), critic și istoric literar, prozator, poet. Este fiul Anei (n. Stroe Ionescu) și al lui Gheorghe Petrescu. Urmează cursurile Liceului „Spiru Haret" din Ploiești (1938–1946) și este student la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj–Brașov (1946–1951). Va absolvi în 1957 și Facultatea de Filologie a Universității din București, unde este reținut ca asistent. În 1968 devine doctor în filologie. Între 1969 și 1971 va fi lector la Universitatea din Leipzig și la Universitatea „Martin Luther" din Halle. Din 1993 funcționează ca profesor la Universitatea Athenaeum din București, în cadrul Facultății de Filologie și Ziaristică, fiind și decan al acesteia. Debutează în 1957 la revista „Tânărul scriitor". Colaborează la „Analele Universității București", „Limbă și literatură", „Tribuna", „Ramuri", „Argeș", „Revista de istorie și teorie literară", „Literatorul", „Viața românească" ș.a.

În cartea sa de debut, *Opera lui Camil Petrescu* (1972), inițial teză de doctorat, **P.** examinează opera prin apelul la o seamă de factori extrinseci (raportul biografie – creație, influențe etc.), dar mai ales prin investigarea ei din interior, analiza urmând fiecare din genurile ilustrate de scriitor. Îmbinând demersul istorico-literar cu critica analitică, exegetul consacră trei lucrări ample lui Eminescu. Cea dintâi este *Eminescu. Originile romantismului* (1983), o lucrare ambițioasă, care își propune să epuizeze semnificațiile personalității creatoare eminesciene, așezând-o în context universal. Adept al metodei genetice de factură ideologică, **P**. cercetează sursele autohtone și străine care au fertilizat gândirea eminesciană. Aceeași metodă este utilizată și în *Eminescu. Metamorfozele creației* (1985), unde interpretul intenționează să descifreze devenirea creației eminesciene, să releve osmoza acesteia cu biografia, precum și locul, originalitatea poetului în mișcarea romantică de pretutindeni. În cea din urmă componentă a acestui triptic, *Eminescu. Limbajul simbolic* (1989), se analizează oniricul romantic și limbajul simbolic al nocturnului prin metoda criticii arhetipale a lui Carl Gustav Jung și a ideilor lui Gaston Bachelard despre poetica reveriei. Dar **P.** este el însuși un scriitor, deplasându-și interesul mai cu seamă

spre proză. În *Orele albastre* (1981), un memorial de călătorie prin Leipzig, călătoria devine o aventură intelectuală, descrierea orașului german, îndeosebi prin incursiuni în istoria lui, făcându-se din resorturi culturale. Dintr-un proiect romanesc ambițios, *Neamul Basarabilor*, un prim tom, *Cei care am fost* (1984), se ocupă de marii Basarabi (Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul și Constantin Brâncoveanu), recursul la istoria și mitologia națională fiind prezent și în romanul *Dromichet. Semnul nemuririi* (1988), care recompune epoca regelui ars de „dorința unei Tracii eterne". *Sub soarele pământului* (1987) situează acțiunea în perioada interbelică și pare mai curând un roman social, în pofida aspirației autorului de a pune în discuție opțiuni și frământări lăuntrice, dezbaterea având drept țintă statutul artistului. *Apocalips* (1991) adoptă formula prozei SF, asezonată cu un prea marcat substrat pedagogic. **P**. a mai publicat placheta *Cărbune și diamant* (1990), cu versuri în prozodie clasică, și a alcătuit câteva ediții din scrierile lui Camil Petrescu, Samson Bodnărescu și din presa literară a secolului al XIX-lea.

SCRIERI: *Opera lui Camil Petrescu*, București, 1972; *Orele albastre*, București, 1981; *Eminescu. Originile romantismului*, București, 1983; *Neamul Basarabilor*, vol. I: *Cei care am fost*, București, 1984, vol. II: *Sub soarele pământului*, București, 1987, vol. III: *Şi care am văzut sfârșitul*, București, 1998; *Eminescu. Metamorfozele creației*, București, 1985; *Dromichet. Semnul nemuririi*, București, 1988; *Eminescu. Limbajul simbolic*, București, 1989; *Cărbune și diamant*, București, 1990; *Istoria literaturii române. Note de curs*, I–IV, București, 1990–1992; *Apocalips*, București, 1991; *Naturi catilinare*, București, 1997; *Venirea Androginului*, București, 1998; *Casa rândunelelor*, București, 1998; *Scrinul amintirilor*, București, 1998; *Ondina*, București, 1998. **Antologii, ediții:** *Din presa literară românească a secolului XIX*, pref. Romul Munteanu, București, 1967 (în colaborare cu Georgeta Rădulescu-Dulgheru); Samson Bodnărescu, *Scrieri*, pref. edit., București, 1968 (în colaborare cu Paul Lăzărescu); Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, pref. edit., București, 1971, *Teatru*, I–III, introd. edit., București, 1973, *Maxime și reflecții*, pref. edit., București, 1975, *Danton*, pref. edit., București, 1991.

Repere bibliografice: Sasu, *Progresii*, *20–24*; Gh. Bulgăr, *Date și sugestii*, FLC, 1983, 48; Roxana Sorescu, *Două studii de eminescologie*, VR, 1984, 3; D. Micu, *Noi studii eminesciene*, VR, 1985, 10; Ion Dur, *„Eminescu. Metamorfozele creației"*, „Revista de filosofie", 1986, 2; Vasile Spiridon, [*Aurel Petrescu*], SLAST, 1989, 36, ATN, 1990, 10–12. ***D.V.***

PETRESCU, Camil (9.IV.1894, București – 14.V.1957, București), prozator, dramaturg, poet, critic și cronicar dramatic, eseist, gazetar

A venit pe lume la spitalul bucureștean Filantropia, ca fiu al Anei (n. Keller) și al lui Camil Petrescu, funcționar de poștă sau ofițer, originar, se pare, din Brăila. Tatăl a murit la numai douăzeci și opt de ani, chiar înaintea nașterii copilului. Abandonat în maternitate de mamă – moartă și ea la scurtă vreme și despre care nu va mai afla ulterior nimic, cu excepția unor scrisori expediate în vara anului nașterii sale –, viitorul scriitor este încredințat spre creștere unei doici din Obor, Maria, soție a subcomisarului de poliție Tudor Popescu. În 1901 este înscris la Şcoala nr. 8 din Gura Oborului, unde va fi coleg cu Aura Buzescu. În 1906 intră ca bursier, cu sprijinul inspectorului de poliție Episcopescu (în casa căruia mama sa adoptivă lucra ca menajeră), la Liceul „Sf. Sava", după care se mută, în 1909, la Liceul „Gh. Lazăr", absolvit în 1913. Elev la acesta din urmă, înființează un cenaclu literar, Cercul nostru, și tot aici este premiat, în 1912, la un concurs inițiat de revista „Flacăra", pentru răspunsurile la întrebările *Care este idealul vostru?* și *Care este scriitorul român în viață pe care îl preferați și de ce?* (autorul numit de **P.** a fost I.L. Caragiale). La 30 aprilie 1913 debutează în revista „Rampa", condusă de N.D. Cocea, cu articolul *Teatrul Comedia*. Între 1913 și 1916 urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, unde îi are profesori, printre alții, pe C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, I. Rădulescu-Pogoneanu și Mihail Dragomirescu; este remarcat, în cadrul seminarelor, de P.P. Negulescu. În 1914 scrie la „Facla", sub pseudonimul Raul D., iar în 1915 începe să colaboreze la „Cronica" (ai cărei directori erau Tudor Arghezi și Gala Galaction), semnând R., Radical și K. Mill. În 1915 și 1916 este, în paralel cu studiile universitare, cadet al Şcolii de Ofițeri din cadrul Regimentului „Mihai Viteazul" – înrolat dintr-o criză de orgoliu, după ce fusese respins, la începutul războiului, de

comisia medicală de recrutare: „tânărul care abia devenea scriitor și-a spus că niciodată el, care a cerut intrarea în război, nu se va mai putea privi față-n față cu conștiința lui, și mai ales că nu-i va mai putea privi în față pe cei care au luptat pe front, dacă nu va fi fost și el acolo alături de ei" – își amintește scriitorul într-un text din 1954. Proaspăt sublocotenent, în august 1916 va fi concentrat, apoi mobilizat în Regimentul 22 Infanterie – Târgoviște. Participant la luptele de rezistență de pe Valea Prahovei împotriva armatelor germane, este rănit în urma exploziei unui obuz, episod transpus, sub titlul *Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu*, în romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (I–II, 1930). Rămâne cu o infirmitate auditivă care îl va marca toată viața, după cum va consemna în *Note zilnice*: „Surzenia m-a epuizat, m-a intoxicat, m-a neurastenizat. Trebuie să fac eforturi ucigătoare pentru lucruri pe care cei normali le fac firesc. [...] Sunt exclus de la toate posibilitățile vieții. [...] Aci, unde totul se aranjează «în șoaptă», eu rămân veșnic absent". Revenit pe front în 1917, ia parte, cu Regimentul 16 Infanterie – Suceava, la luptele din Moldova, la Cașin și Oituz. La 24 iulie 1917 cade prizonier și este internat în lagărul de la Sopron (Ungaria), în vreme ce, în comunicatul din 1 august al regimentului căruia îi aparținea, este declarat mort. Întors epuizat din prizonierat (10 aprilie 1918), lipsit de mijloace materiale, îi apare lui E. Lovinescu ca „un tânăr sublocotenent într-o uniformă decolorată de sfârșit de război, supt la față, de un blond spălăcit, luminat totuși de fixitatea fosforescentă a două mărgele albastre-verzui". Angajat, la 1 ianuarie 1919, în calitate de profesor suplinitor la Liceul „Gh. Lazăr", își trece, în martie, licența în filosofie, obținând calificativul *magna cum laude*; doctoratul și-l va lua cu același calificativ în 1937, în fața unei comisii prezidate de C. Rădulescu-Motru, cu teza *Modalitatea estetică a teatrului*. Răspunzând chemării unor intelectuali bănățeni, în frunte cu viitorul deputat Avram Imbroane, pleacă în Banatul proaspăt unit cu țara pentru a se înscrie, cu devotament și febrilitate, în acțiunea de culturalizare a provinciei. Este redactor-șef la „Banatul", devenit apoi „Banatul românesc" (1919–1921), înființează și conduce, pe rând, publicațiile „Limba română" (1920) și „Țara" (1920–1921), în care semnează atât cu numele său, cât și cu pseudonimele Grămătic, Millu&Cam, Cronicar, Radical ș.a. Având totdeauna în minte o arhitectură programatică – trezirea conștiinței naționale în contextul mutațiilor politice dramatice survenite după încheierea războiului sau stimularea, odată cu sentimentul solidarității civice, a individualității și spiritului critic –, scriitorul abordează, în rubrici intitulate „Exerciții de conversație", „Prin sate bănățene" sau „Săptămâna politică", domenii dintre cele mai diverse, de la lecții de scriere corectă a limbii române la cronici culturale și dramatice, de la note de călătorie la comentarii ale realităților politice din Vechiul Regat –, extinse, acestea din urmă, până la proporțiile unui adevărat curs de istorie a României moderne (seria de articole *România de azi*). Purtat de valul entuziasmului, directorul „Țării", cel care promitea, în editorialul primului număr al ziarului, „să-i silească pe toți ceilalți să-și țină frumoasele lor programe și promisiuni", candidează, în 1921, chiar la alegerile parlamentare, înscris ca independent pe listele din circumscripția („cercul") Oravița; nu obține însă decât 118 voturi, clasându-se ultimul și renunțând de atunci, nu fără amărăciune, la orice veleități politice. La 7 iunie 1919 îi apar, în „Sburătorul" lui Lovinescu, primele versuri din *Ciclul morții*, a cărui publicare va continua, de-a lungul mai multor numere, și în anul următor. Salutat cu căldură de Tudor Vianu într-o scurtă prezentare intitulată *Un scriitor nou* (30 octombrie 1920), debutul lui **P.** în „Sburătorul" marchează începutul unei relații sinuoase, inegale și tensionate cu mentorul modernismului românesc. E un amestec de deschideri comprehensive și aprecieri critice elogioase, reflectate în întâmpinările din cenaclu și apoi în capitolul dedicat poetului în volumul al III-lea din *Istoria literaturii române contemporane* (1927), dar și de reticențe teoretice și ideologice surde, efuziuni trucate și desconsiderare ascunsă sub masca politețurilor prevenitoare (după cum o arată lectura paralelă a agendelor lui Lovinescu și a notelor zilnice camilpetresciene, făcută de Florica Ichim), relație al cărei moment polemic culminant este reprezentat de apariția, ca răspuns la portretul acid făcut scriitorului în memorialul lovinescian din 1932, a pamfletului *Eugen Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile* (publicat inițial în mai multe numere ale „României literare" din 1932). Revenit în București (1922), după ce fusese primit, la 1 noiembrie 1921, în Societatea Scriitorilor Români, **P.** își începe colaborarea la „Revista vremii", care va dura până în

1924. Debutase editorial în 1923 cu *Versuri. Ideea. Ciclul morții.* Între 5 ianuarie și 15 martie 1924 editează și conduce publicația „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”, unde încearcă să pună în practică o idee pentru care militase încă din perioada bănățeană – organizarea „muncitorilor intelectuali” într-o structură care, așa cum va afirma mai târziu, în eseul *Despre noocrația necesară*, ar încununa „cea din urmă revoluție” și ar consfinți ceea ce, în patetismul vizionar al scriitorului, ar trebui să fie „ordinea definitivă” a lumii. Conștient că în fața crizelor politice și sociale europene care au dat naștere fascismului, pe de o parte, și comunismului, pe de alta, „neutralitatea este o iluzie”, **P.** afirmă, în continuarea gândirii platoniciene din *Republica*, „primatul spiritului”, „dreptul inteligenții de a i se încredința toate problemele sociale, toate dificultățile de ordin metodologic și toate problemele epistemologice pe care le pune fenomenologia științei și artei politice”, în virtutea corespondenței necesare dintre ordinea eternă („noocratică”) a lumii și autoritatea istorică și politică. Odată instaurată noua ierarhie socială, scrie profetic **P.**, mișcările revoluționare vor deveni caduce, nemaiputându-se ridica dincolo de condiția unor „simple răzvrătiri”. Eforturile scriitorului, primite cu reticență și ironie de contemporani, vor avea un ecou palid în octombrie 1926, când este numit de Ministerul Muncii, fără a fi plătit, „referent al muncii intelectuale” la Paris, „post” pe care îl va deține însă doar câteva săptămâni. În perioada 19 decembrie 1925 – 23 decembrie 1926 editează și conduce revista „Cetatea literară”, unde publică *Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici*, răspunzând astfel campaniei denigratoare care, instrumentată de Pamfil Şeicaru, a culminat cu retragerea piesei *Mioara* din programul Teatrului Național din București. Mai apar aici ciclul de poezii *Transcendentalia*, precum și câteva scrisori imaginare semnate T., colaboratoare enigmatică pentru contemporani, întâmpinată de E. Lovinescu în numărul al doilea al revistei: „salut miracolul pururi impresionant al ecloziunii talentului”; epistolele vor deveni parte integrantă a romanului *Patul lui Procust* (I–II, 1933). Între timp, i se regăsește semnătura în revistele „Mișcarea literară”, „Cuvântul liber”, „Viața literară”, „Sinteza”. Din 25 noiembrie 1927 până la 13 februarie 1929 conduce „Universul literar”, ale cărui numere sunt dedicate – într-o galerie portretistică ce continuă eforturile din 1920 ale directorului „Limbii române” de a modela o conștiință a neamului – unor personalități precum Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri, Constantin Brâncuși, Nicolae Titulescu, Elvira Popescu. Urmează, până la izbucnirea războiului, un deceniu literar de activitate febrilă: colaborează la nenumărate reviste și gazete („Universul”, „Vremea”, „Argus”, „Omul liber”, „Excelsior”, „România literară”, „Reporter”, „Gazeta” ș.a.), ia parte (cu indicații exasperante pentru actori și regizori) la repetițiile teatrelor din Capitală și din provincie unde i se montează piesele, conferențiază despre Marcel Proust, călătorește la Constantinopol, merge la congrese internaționale (la cel al scriitorilor dramatici din 1938 îl va cunoaște pe Bernard Shaw) și, mai ales, scrie și publică operele literare și dramatice care îl vor consacra – piesa de teatru *Danton* (1931), romanele *Ultima noapte...* și *Patul lui Procust*, eseurile reunite sub titlul *Teze și antiteze* (1936). În ciuda imaginii de personalitate literară marcantă și de autor de succes, conturată odată cu apariția *Patului lui Procust* – poziție consfințită ulterior de paginile pline de substanță dedicate romancierului și dramaturgului de G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* –, viața lui **P.** se desfășoară, de-a lungul celei mai dinamice epoci a României moderne, sub semnul întunecat al sărăciei și exasperării. *Notele zilnice* se deschid, în 1927, cu gândul obsedant al sinuciderii („De altminteri, convingerea mea ultimă e că în anul 1928 nu voi mai intra. Sinuciderea trebuie să-mi vie din ascendență”), umbră care va plana asupra conștiinței scriitorului până dincolo de 1932, când sunt dezvăluite, în paginile „României literare”, identitatea fictivă a „doamnei T.” și iminenta publicare a unui nou roman. An de an, ingratitudinea plată a autorităților – îi este refuzată angajarea la stat până și ca invalid de război –, precum și inaptitudinea sa funciară de a face din scris o ocupație lucrativă îi vor măcina și umili orgoliul, împingându-l către dispoziția sumbră din care s-a ivit George Demetru Ladima: „Ce să fac? Dacă mă ocup de studiile filosofice, mor de foame, dacă fac gazetărie nu pot s-o fac la altă gazetă decât a mea, căci nu mă primește nimeni. [...] Sufăr astăzi, când de 20 de ani mă socot prețuit cu șiretenie la jumătate, că nu sunt ceea ce spunea Vinea, o «personalitate culturală», situație foarte productivă pentru unii”. Din 1934 situația materială i se mai îmbunătățește, odată cu

angajarea ca redactor, iar din iunie 1940 ca redactor-șef la „Revista Fundațiilor Regale”, poziție pe care o va deține până în octombrie 1942, apoi din aprilie 1944 până în decembrie 1947, când publicația este desființată; în 1946 este și redactor-șef al suplimentului „Caiet de poezie”. Perioada tulbure a celui de-al Doilea Război Mondial îi induce, după o înseninare de scurtă durată (este, din februarie până în decembrie 1939, director al Teatrului Național din București), o stare de agitație perpetuă, cu schimbări radicale și bruște de atitudine, surprinse, nu fără parti-pris-uri, de notele *Jurnalului* lui Mihail Sebastian: „Nimeni nu e mai dezorientat decât el, mai descompus de frică, mai isteric în clipele nedecise, mai catastrofic în prevederi – și pe urmă, cu vechiul lui surâs triumfător, îți explică nu numai că a prevăzut totul, dar că ar fi fost în stare, «dacă ar fi fost ascultat», să prevină totul”. Ultimul deceniu de viață al scriitorului coincide cu ocupația sovietică a țării și cu anii de violență socială și politică instaurată de noua putere comunistă. În paralel cu mimarea recunoașterii meritelor sale literare – este primit la 1 noiembrie 1948 în Academia Republicii Populare Române și i se acordă în 1949 Premiul de Stat pentru dramaturgie –, se vede silit, „în condiții bestiale” (după propriile-i mărturii), să își încalce toate convingerile etice și estetice în „opere” comandate, concepute și amendate ideologic sub supravegherea agresivă a culturnicilor vremii. Futilitatea și eșecul, astăzi perfect previzibile, ale tentativelor sale de împotrivire sunt relatate, în rânduri de un intens dramatism, în *Nota preliminară* la *Doctrina substanței* (editată postum, în 1988), opera capitală a viziunii sale filosofice, începută în preajma izbucnirii războiului și continuată, cu mari dificultăți, după încheierea acestuia: „Cazul meu e un caz particular cu o notă de grotesc tragic. Piedicile care mi s-au pus lucid și hotărât, peste cele obișnuite istorice, adeseori cu alternativa de a alege între lucru și moarte, s-au justificat prin pretinsa admirație pentru romancierul și dramaturgul Camil Petrescu. Un soi de ticăloasă punere sub interdicție. Ceva nerod care se simțea obligat să protejeze, să apere cu orice preț pe «marele scriitor», împotriva capriciilor și «veleităților sale științifice», considerate ca o rătăcire, ca o risipă a unui bun, care ar fi aparținut, vezi bine, domnilor protectori. [...] Ca să nu fiu dat afară dintr-o slujbă [...], directorul X m-a obligat să scriu un roman. Ca să pot să-mi câștig apoi existența, mi s-a

impus să scriu exclusiv piese de teatru”. Acesta este contextul în care apare trilogia *Un om între oameni* (1953–1957), roman de factură tradițional-obiectivă, cu o geneză prelungită de-a lungul a șapte ani (1950–1957) și rămas în cele din urmă neterminat. Talentul scriitorului, dublat de o muncă de documentare pe cât de minuțioasă, pe atât de sterilizantă, nu reușește să suplinească abdicarea silită de la principiile de creație care l-au impus, prin opera sa anterioară, drept unul dintre reperele spirituale ale modernismului românesc; de altminteri, întreaga scriere poartă pecetea oboselii și a dezgustului, frazele urmându-se una pe alta în virtutea unor automatisme și stereotipii bătătoare la ochi, lipsite de orice implicare afectivă sau ideatică.

Ceea ce individualizează opera lui **P.** în peisajul literaturii române interbelice este dinamica proteică a unei incongruențe funciare: fie că este vorba de roman, teatru sau poezie, scrisul său, departe de a se suprapune cu acuratețe unui model retoric, proliferează dincolo de granițele genului sau speciei consacrate cu spontaneitatea cu care un lichid traversează limitele inutil trasate într-un mediu hidrofil, destrămând unitatea voinței auctoriale tradiționale și fragmentând blocul discursului literar în nuclee rizomatice, polimorfe și autonome. „Mulți vor fi observat disproporția care stă la baza romanului *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*”,

Mihail Sadoveanu, Ion Jalea și Camil Petrescu

scrie G. Călinescu în *Istoria*... sa, decretând că partea a doua a scrierii ar fi putut foarte bine să lipsească, fără pagube majore în plan estetic; nici Pompiliu Constantinescu („Vremea”, 1930) nu vede lucrurile altfel, regretând că „d-l Camil Petrescu nu s-a hotărât să facă două romane distincte, unul de iubire și analiză, altul de evocare dramatică mai amplă a războiului”. Cât privește *Patul lui Procust*, calitatea de roman a operei, spune iarăși G. Călinescu, „durează numai sub regimul lecturii”, întrucât creația de caractere, factor determinant al genului, este deficitară, iar personajele „nu se țin minte”, în vreme ce pentru Șerban Cioculescu („Adevărul”, 1933) „unitatea romanului, blocul impresionant, valabil, definitiv” este doar povestirea lui Fred Vasilescu, cele *Trei scrisori ale doamnei T.* fiind, în economia scrierii, perfect dispensabile, laolaltă cu notele de subsol și poeziile lui Ladima, care nu fac altceva decât să „îngreuieze textul” și să „dăuneze rotunjimii armonioase a operei”. Calitatea paradoxală a unei scriituri care, aparent minată de vicii compoziționale, îl propulsează pe autorul ei în cea mai reprezentativă triadă valorică a creatorilor de roman dintre cele două războaie – alături de Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu – îi va apărea lui G. Călinescu, în cronica sa de întâmpinare din „Capricorn” (1930), ca efect al unei rupturi de nivel conceptuale – „romancier onorabil, dar prozator excelent”; e o formulă pe cât de sugestivă, pe atât de tensionată, a cărei dinamică, proiectând în plan sintagmatic disonanțe de adâncime, aproximează o impresie subliminară de neclaritate și „stranietate”, asemănătoare tulburării aperceptive provocate de vederea unei fotografii mișcate. Situația receptării critice se repetă întocmai cu textele dramaturgice, în care abundentele indicații parantetice, „mai degrabă nereprezentabile” (cum aprecia G. Călinescu) și stânjenitoare pentru desfășurarea dramatică (după opinia lui Pompiliu Constantinescu), fac piesele de

teatru inadecvate finalității scenice, complicându-le analitic și deplasându-le conturul retoric-intențional în afara limitelor impuse de categoria lor taxonomică. În sfârșit, E. Lovinescu – ale cărui impresii critice preponderent pozitive sugerate de lectura *Ciclului morții* vădesc mai curând prevalența spiritului de opoziție împotriva tradiționalismului decât o admirație genuină – este evident contrariat de „descripția analitică”, „obiectivitatea notației” și „prozaismul voit” al versurilor, cărora le reproșează, în subsidiar, tocmai instabilitatea generică, urmare „primejdioasă” a „înlăturării voluntare a oricărui aparat poetic”. Singurul critic de marcă al epocii dintre războaie care, elaborându-și discursul în afara unei ideologii imperativ-normative, reușește să anticipeze anticonvenționalismul endemic al teoriilor din *Noua structură și opera lui Marcel Proust* e Perpessicius: *Ultima noapte...*, scrie el în „Cuvântul” (1930), este, în ciuda evidentei disocieri tematice, cartea unui singur război – al conștiinței cu ea însăși – dus, e drept, pe două fronturi; în aceeași ordine de idei, *Patul lui Procust* nu trebuie judecat cu măsura „romanului de analiză”, pentru că, privită atent, scrierea dezvăluie existența nu a unuia singur, ci a două straturi romanești zidite în palimpsest („un al doilea roman se zidește în adâncime, sub temeliile celui dintâi”), între care se desfășoară „comunicări neîntrerupte, ca un adevărat sistem de intensificare, ca și cum toată bolta aceea subterană ar sluji de vastă cutie de rezonanță romanului de deasupra”. Esența definitorie a scrisului lui **P.**, continuă criticul, „este mai puțin tiparul de tehnicitate” în care scriitorul toarnă materialul experimentelor sale, „cât însuși acest material”, care, traversând paginile în ipostaza unui „fluid de autenticitate”, nesocotește constrângerile reperelor formale cu superbia unei omniprezente și tainice suveranități. Intuițiile lui Perpessicius au meritul cardinal de a orienta discuția către o întrebare esențială: care este, de fapt, natura acestui „fluid”, evocat de fiecare dată, în disocieri analitice sau în simultaneități descriptive, ca substrat sangvin al „autenticității”, „lucidității”, „anticalofilismului” sau „documentarismului psihologic”? Ce este acest material, „așa de omogen și ispititor totdeauna”, a cărui acțiune, misterioasă și fascinantă, dizolvă retortele laboratorului critic și face inoperant tabloul epistemic – axiomatic și modelator – al retoricii literare? O primă ipoteză trimite, evident, la fluxul modern al conștiinței, teoretizat de William James și devenit, odată cu operele lui James Joyce și ale Virginiei Woolf, o constantă literară a modernității. **P.** nu îl prețuiește însă deloc pe romancierul irlandez, pe care probabil că nici nu îl citise și căruia îi reproșează ceea ce socotește a fi mecanicismul simplei asocieri de senzații, „penibilă în pretențiile ei de artă” (*Noua structură...*). Cea de-a doua explicație, detaliată cu voință sistemică și migală pasională de scriitorul român, îl vizează pe Marcel Proust. Adept declarat al „metodei proustiene” în literatură, **P.** își construiește expunerea teoretică asupra romanului prin opoziție tranșantă față de „convenționalismul realist-naturalist” al secolului al XIX-lea, a cărui preferință compulsivă pentru „tipuri”, reflectată în orizontul de așteptare didacticist al cititorului comun, dar și al criticii de întâmpinare („Această pretenție de a «contura» un personaj [...] apare de altfel în cele mai multe cronici literare de azi, fără să mai vorbim de naivele manuale didactice, răsplătind cu laudă ori pedepsind cu reproș”), dezvăluie dogmatismul și precaritatea unei psihologii anacronice, „raționalistă, romantică și pozitivistă”. În contrast cu rigiditatea deterministă a scriiturii de tip mimetic, Proust introduce în literatura europeană, scrie **P.** în *Noua structură...*, onestitatea absolută a propriei conștiințe, înlocuind, prin cultivarea asociațiilor capricioase ale memoriei involuntare, omnisciența auctorială tradițională, ubicuă și falsificatoare, cu „autenticitatea halucinantă” a subiectivității și trăirii individuale. Neajunsurile, de extracție iluministă, ale abordării raționaliste fuseseră puse în discuție încă de Wilhelm Dilthey, amintit de eseist între exponenții de marcă ai „noii structuri”. Dilthey este cel care, teoretizând diferența inaugurală a hermeneuticii moderne dintre „științele naturii” și „științele spiritului”, a exercitat o influență pe cât de profundă, pe atât de puțin remarcată asupra autorului român: astfel, ceea ce este creat de om (istoria, arta, filosofia, psihologia ș.a.) nu poate fi judecat – spune Dilthey – după normele extranee ale logicii dihotomice carteziene, întrucât subtilitatea gradațiilor și a tranzițiilor infinite ale experienței interioare nu se lasă explicată prin („redusă la”) schema metodologică subiect/obiect; dimpotrivă, continuă esteticianul german, înțelegerea formelor obiectivate ale existenței umane presupune o conștiință fatal subiectivă a identității, care traversează, în dinamica aceluiași impuls, atât subiectul, cât și obiectul,

	VIATA	OPERA
1894	Se naște în București, la spitalul Filantropia, Camil Petrescu, fiul Anei (n. Keller) și al lui Camil Petrescu, funcționar de poștă sau ofițer, originar, se pare, din Brăila. Tatăl moare înainte de a se naște copilul. Mama moare, și ea, la scurt timp după naștere. Copilul este încredințat spre creștere unei doici din mahalaua Obor.	
1901	Este înscris la Școala nr. 8 din Gura Oborului, unde este coleg cu viitoarea actriță Aura Buzescu.	
1906	Intră ca bursier la Liceul „Sf. Sava”, cu sprijinul inspectorului de poliție Episcopescu, în casa căruia mama sa adoptivă lucra ca menajeră.	
1909	Se mută la Liceul „Gh. Lazăr”, secția reală. Aici înființează, împreună cu alți colegi de clasă, un cenaclu literar, Cercul nostru.	
1912	**noiembrie** Este premiat la un concurs pentru elevi inițiat de revista „Flacăra”.	
1913	**iunie** Va absolvi liceul cu media 7,40. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București.	**aprilie 30** Îi apare în „Rampa” (director: N.D. Cocea) primul articol, *Teatrul Comedia*.
1914	Obține o bursă de studii Hillel.	**ianuarie–februarie** Publică trei articole în „Facla” (director: N.D. Cocea) sub pseudonimul Raul D. **iunie** Colaborează – până în iunie 1916 – la „Cronica” (directori: Tudor Arghezi și Gala Galaction).
1915-1916	În paralel cu studiile universitare, este cadet al Școlii de Ofițeri din cadrul Regimentului „Mihai Viteazul”.	
1916	**august** Este concentrat, apoi mobilizat în Regimentul 22 Infanterie – Târgoviște. Participant la luptele împotriva armatelor germane, e rănit în urma exploziei unui obuz și rămâne cu o infirmitate auditivă. Episodul va fi transpus în capitolul *Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu* din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.*	Publică versuri în „Capitala” (director: Ion Th. Florescu). **mai–iulie** Scrie mai multe variante la piesa *Jocul ielelor*.
1917	Revine pe front și ia parte la luptele din Moldova, la Cașin și Oituz. **iulie 24** Cade prizonier și este internat în lagărul de la Sopron (Ungaria). **august 1** Un comunicat oficial îl declară mort pe câmpul de luptă.	

1918

aprilie 10 Se întoarce din prizonierat.

iulie Citește în casa lui Mihail Dragomirescu o variantă a piesei *Jocul ielelor*.
Începe o colaborare asiduă la „Scena” (director: A. de Herz).
decembrie Se publică în „Letopiseți” (director: Dragoș Protopopescu) o scenă din *Jocul ielelor*.
Jocul ielelor intră în repetiție la Teatrul Regina Maria, dar premiera nu va avea loc.

1919

ianuarie 1 Este angajat profesor suplinitor la Liceul „Gh. Lazăr” din București.

ianuarie Publică în „Ilustrațiunea armatei” relatări din război care, prelucrate, vor intra în romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.
Scrie prima variantă din *Act venețian*.

martie 16 Obține licența în filosofie *magna cum laude*.
Pleacă în Banat, unde va funcționa ca profesor, participând la acțiunea de culturalizare a provinciei.

mai Devine redactor-șef la „Banatul” („Banatul românesc”), funcție deținută până în mai 1920, când demisionează.
Publică în „Răsăritul” (Chișinău) versuri și traduce din Heine *Țesătorii Sileziei*.
iunie 7 Începe să colaboreze cu versuri la revista „Sburătorul” (director: E. Lovinescu).

1920

ianuarie 22 Editează la Timișoara „Limba română”, „foaie pentru limbă, artă și literatură” care va apărea până la 19 iunie.
mai 16 La Timișoara înființează și conduce ziarul „Țara”, „organ popular independent” care va apărea până la 17 aprilie 1921.

iunie Se internează la Wiener Sanatorium în încercarea de a-și recăpăta auzul printr-o operație.
În capitala Austriei vede tablouri de Bruegel cel Bătrân, asistă la conferințele lui Rabindranath Tagore.

octombrie Continuă să publice în „Sburătorul” versuri din *Ciclul morții*.
Tudor Vianu scrie tot aici articolul *Un scriitor nou*.

noiembrie Încearcă să înființeze un sindicat al ziariștilor bănățeni.
decembrie Ia cuvântul la o mare adunare populară organizată pentru a susține reîntregirea Banatului.

1921

Candidează la alegerile parlamentare, înscris ca independent pe listele din circumscripția Oravița, dar nu este ales.
noiembrie 1 Este primit în Societatea Scriitorilor Români.

Redactează varianta definitivă a piesei *Suflete tari*.
decembrie 21 Citește *Suflete tari* în ședința Comitetului de lectură al Teatrului Național din București.

1922 Revine la București.

Îi apar versuri în „Sburătorul literar”.
Publică articole politice în „Revista vremii” (directori: Grigore Gafencu și S. Șerbescu); colaborarea continuă până în 1924.
Începe o polemică dură cu „Viața românească”.
mai 12 Are loc premiera piesei *Suflete tari* la Teatrul Național din București, în regia lui Paul Gusty.
Colaborează sporadic la „Contimporanul”.

iunie Este distins cu Premiul Teatrului Național (pe care îl împarte cu alți trei dramaturgi).

iulie Citește piesa *Jocul ielelor* în cenaclul Sburătorul.
Reîncepe colaborarea la „Rampa”.

1923 Îi apare prima carte, *Versuri. Ideea. Ciclul morții*, la Editura Cultura Națională.
Colaborează la „Aurora”, „Cugetul românesc” (directori: Ion Pillat și Tudor Arghezi), „Flacăra”, „România”.
Piesa *Act venețian* e inclusă în suplimentul literar al ziarului „Spre ziuă”.
Scrie piesa *Mioara*.

septembrie–decembrie Ține câteva prelegeri teoretice la cursul de artă dramatică al actorului Al. Mihalescu.

decembrie Intră ca redactor și cronicar dramatic la cotidianul „Argus”.

1924 **ianuarie 5** Editează și conduce revista „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”, apărută până la 15 martie.
Are loc la Teatrul Național din Iași premiera piesei *Act venețian*.
Colaborează la „Adevărul” și „Revista română”.
Scrie consecvent la „Cuvântul liber” (director: Eugen Filotti), până în ianuarie 1926, când publicația își încetează apariția.
Începe lucrul la drama *Danton*.

1925 **aprilie** Începe să colaboreze la „Mișcarea literară” (director: Liviu Rebreanu).
Publică în volum piesa *Suflete tari (Nebunia lui Andrei Pietraru)*.
Colaborează la „Universul literar”, condus de Perpessicius; e prezent aici până în 1927.
decembrie 19 Editează și conduce revista „Cetatea literară”, care își încetează apariția la 23 decembrie 1926.
iarna Citește în cenaclul Sburătorul piesa *Danton*.

1926 **ianuarie** Începe lucrul la comedia *Mitică Popescu*.

februarie–iunie Lansează la Ministerul Muncii, Cooperațiunii și Asigurărilor Sociale, la Instrucțiunea Publică și la Externe memorii pentru înființarea la ambasadele române din străinătate a unui post de „informator cultural”, pentru a face cunoscută cultura română în străinătate.

iulie Este numit de Ministerul Muncii, Cooperațiunii și Asigurărilor Sociale „referent al muncii intelectuale” la Paris, post deținut numai câteva săptămâni în toamnă.
E angajat „inspector pentru cinema” la București.

noiembrie 8 Piesa *Mioara* este reprezentată pe scena Teatrului Național din București, în regia lui Soare Z. Soare; premiera este un insucces.
Ultimul număr din „Cetatea literară” conține *Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici*, scris în urma atacului orchestrat de Pamfil Șeicaru după spectacolul cu piesa *Mioara*. În paginile revistei mai publică versuri, dar și *Scrisorile doamnei T.*, care vor fi ulterior incluse în *Patul lui Procust*.
Redactează o nouă variantă a piesei *Mioara*.

1927

ianuarie Începe redactarea unui jurnal.
Colaborează la „Viața literară” (directori: G. Murnu, apoi I. Valerian) și la „Sinteza” (directori: G. Călinescu și G. Nichita).
Face eforturi pentru a relua apariția revistei „Cetatea literară”.
noiembrie 25 Primește conducerea „Universului literar” (demisionează la 13 februarie 1929).

1928

ianuarie Inaugurează în ziarul „Universul” rubrica „Tăblițe” (asigurată până la sfârșitul lunii iulie 1930).
Cezar Petrescu începe o campanie de presă împotriva dramaturgului.
martie 21 Are loc premiera comediei *Mitică Popescu* la compania Bulfinsky–Fotino.

septembrie Călătorește la Constantinopol.

Publică, în „Vitrina literară”, impresii despre o călătorie la Constantinopol.

1929

Se mută în strada Ion Câmpineanu, fiind vecin cu E. Lovinescu.
Devine membru în PEN-Clubul Român.

mai Începe să colaboreze la „Vremea” (director: Vladimir Al. Donescu).
Apar, în „Caietele «Cetății literare»”, piesele *Mioara* și *Act venețian*, reunite în volumul *Teatru*.
noiembrie Deschide rubrica „Între oglinzi paralele” în cotidianul „Omul liber” (director: Ion Th. Florescu), unde va fi prezent și cu articole, cronici teatrale, literare, gastronomice ș.a. (până în noiembrie 1930).
Piesa *Suflete tari* este tradusă în limba italiană de Silvestri Georgi și editată la Veneția–Perugia.

1930

Declarat invalid de război, i se acordă drepturile legale; intră în posesia a cinci iugăre de pământ în județul Timiș-Torontal ș.a.

februarie 16 Piesa *Suflete tari* este transmisă radiofonic, în regia lui Ion Șahighian.
martie–octombrie Scrie romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, din care apar fragmente în „Tiparnița literară”, „Facla” și „Excelsior”.
Publică în foileton, la „Vremea”, piesa *Danton*.

iunie Participă la Congresul Autorilor Dramatici și al Compozitorilor, organizat la Budapesta.

noiembrie La Editura Cultura Națională apare romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (două volume).
Cartea are recenzii favorabile în presă.

1930-1931

Piesa *Suflete tari* este jucată la Teatrul Național din Chișinău, în regia lui Mitu G. Dimitriu.

1931

ianuarie 9 La Teatrul Național din București are loc premiera piesei *Act venețian*, în regia lui Ion Șahighian.
Apare a doua ediție din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.
Colaborează la „Muzică și teatru" (director: Emanoil Ciomac).
Apar în volum piesa *Danton* și poemele din *Transcendentalia*.
aprilie 7 Comedia *Mitică Popescu*, pusă în scenă de actorul Ștefan Braborescu, se joacă la Teatrul Național din Cluj.

1932

februarie 20 Începe colaborarea la „România literară" (director: Liviu Rebreanu); publică, în foileton, fragmente din viitorul volum polemic *Eugen Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*.
aprilie–iunie Colaborează la „Țara noastră".
Lucrează la teza de doctorat.
Scrie *Divorțul doamnei Dudu*, un scenariu de film.
Continuă lucrul la romanul *Patul lui Procust*, început în 1926.

august Face a doua călătorie la Constantinopol.

1933

februarie Apare romanul *Patul lui Procust*, în două volume.
Publică volumul *Rapid–Constantinopol–Bioram*.
Își începe colaborarea la „Munca literară și artistică".
Editează volumul *Eugen Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*.
mai 27 Iese, sub conducerea sa, revista „Foot-ball național", cu o serie nouă în octombrie–noiembrie 1937.
decembrie Apare ediția a doua, revizuită, a romanului *Patul lui Procust* (un volum).

1934

Este primit în Sindicatul Ziariștilor Profesioniști din București.

ianuarie Intră redactor la „Revista Fundațiilor Regale".
Colaborează la „Drept și datorie", revista mutilaților de război, și la cotidianul „Gazeta".
Ministerul Instrucțiunii Publice interzice lectura romanelor sale de către elevi.

decembrie Face parte din Comitetul de direcție al Teatrului Național din București.

1935

martie Ține, în cadrul unui ciclu inițiat de Institutul de Istorie Literară, o conferință despre Marcel Proust.
aprilie Încearcă să editeze cotidianul „Raza", dar nu primește autorizația de apariție.

1936

iunie 6 Devine membru activ al Oficiului de Studii Legislative (președinte: P.P. Negulescu).
septembrie E ales vicepreședinte al Societății Autorilor Dramatici Români (președinte: Caton Theodorian).

mai Apare volumul de eseuri *Teze și antiteze.*

1937

aprilie 9 Își susține doctoratul cu lucrarea *Modalitatea estetică a teatrului*; i se acordă calificativul *magda cum laude.*

septembrie Piesa *Suflete tari* este înscrisă în repertoriul permanent al Teatrului Național din București.
Are loc premiera spectacolului *Suflete tari* la Teatrul Național din Cluj, în regia actorului Ion Tâlvan.
Începe o nouă campanie de presă împotriva sa, inițiată de revista „Credința".
Apare lucrarea *Modalitatea estetică a teatrului*, editată de Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II".

1938

Scrie scenariile de film *Ștefan cel Mare* și *O fată într-o iarnă.*
Colaborează la revista „Comuna".

iunie–iulie Participă la Congresul Internațional al Scriitorilor Dramatici, desfășurat la Stockholm, unde îi cunoaște pe Paul Claudel și pe Bernard Shaw.
decembrie Încearcă să fondeze o societate cinematografică numită Carpatia–Film; proiectul eșuează.

1939

Începe redactarea lucrării *Doctrina substanței.*

februarie 11 Este numit director al Teatrului Național din București, unde începe o restructurare radicală.
Pentru câteva luni devine președinte al Societății Autorilor Dramatici Români, după dispariția lui Caton Theodorian.
mai 27 I se acordă Premiul Național pentru Literatură Dramatică.
iunie–iulie Face o călătorie de informare la Paris și Londra, unde ia legătura cu personalități din lumea teatrului, proiectează turnee, invită regizori să monteze la București ș.a.
decembrie Este înlăturat de la direcția Teatrului Național.

1940-1944

Participă la întrunirile și conferințele grupului Știință și Cunoaștere, condus de Anton Dumitriu.
Colaborează la „Caiete de filosofie".
Este redactor-șef la „Revista Fundaților Regale" (iunie 1940–octombrie 1942).

1942

Comitetul Sindicatului Ziariștilor din București îl radiază din registrul membrilor.
septembrie 23 Se constituie ca persoană juridică Asociația Prietenii lui Camil Petrescu.
septembrie 29 Pleacă la Roma pentru a depune lucrarea *Doctrina substanței* la Biblioteca Vaticanului (va fi editată în 1988).

1943

aprilie 9 Piesa *Mioara* este pusă din nou în scenă la Teatrul Național din București, în regia autorului.

Se declanșează altă campanie de presă împotriva lui. În apărarea dramaturgului vin Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Ion Vinea, Tudor Vianu, Perpessicius ș.a.

mai Ține la Ateneul Român conferința *Procesul de creație al operelor proprii.*

Scrie, la îndemnul lui Liviu Rebreanu, piesa *Iată femeia pe care o iubesc*, pe care o va citi în Comitetul de lectură al Teatrului Național din București.

decembrie Piesa *Suflete tari* este pusă în scenă la Teatrul Național din Craiova.

1944

februarie 28 Are loc, la Teatrul Național din București, premiera piesei *Iată femeia pe care o iubesc*, în regia autorului.

aprilie Revine, ca redactor-șef, la „Revista Fundațiilor Regale" (până în decembrie 1947).

august 23 Îi este bombardată locuința din strada Ion Câmpineanu.

noiembrie Începe să publice în „Fapta" (director: Mircea Damian).

1945

ianuarie-februarie Înscrie la Tribunalul Ilfov revista „Munca intelectuală", dar proiectul nu se realizează.

februarie Înființează un Seminar de regie experimentală, destinat regizorilor și actorilor.

octombrie Deschide în „Lumea" (director: G. Călinescu) rubrica „Zădărnicia scrisului".

noiembrie Comedia *Mitică Popescu* este admisă de Comitetul de lectură al Naționalului bucureștean.

decembrie 14 În regie proprie, la Teatrul Național din București este reprezentată în premieră piesa *Mitică Popescu.*

1946

ianuarie Inaugurează în „Lumea" rubrica intitulată „Cascada prejudecăților".

martie 8 Comedia *Mitică Popescu* se joacă la Teatrul Național din Iași, în regia lui G. Dem. Loghin.

mai E redactor-șef la „Caiet de poezie", supliment al „Revistei Fundațiilor Regale" (apare până în februarie 1947).

Ține, în cadrul unor simpozioane privitoare la problemele teatrului, organizate de Ministerul Artelor, conferința *Primatul textului.*

Scrie piesa *Profesor doctor Omu.*

La Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă apar primele două volume din ediția definitivă *Teatru* (ultimul volum iese în 1947).

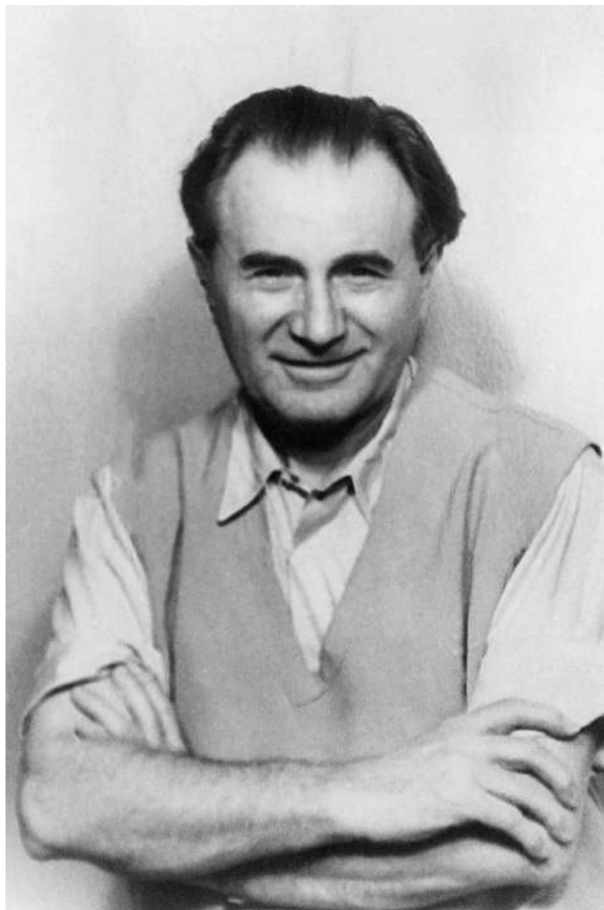
1947

ianuarie Începe colaborarea la „Contemporanul".

Elaborează *Addenda* la *Fals tratat pentru uzul autorilor dramatici.*

	aprilie Se căsătorește cu actrița Eugenia Marian. **iunie 21** I se naște primul fiu, Camil-Aurelian. **vara–toamna** Încearcă să înființeze o companie teatrală (Teatrul de Artă), în asociere cu Fundația „Mihai I” și cu sprijinul bănesc al unor oameni de teatru și scriitori.	
1948		Scrie și publică piesa *Bălcescu*.
	noiembrie 1 Devine membru titular al Academiei RPR.	
1949	Pentru piesa *Bălcescu* i se acordă Premiul de Stat.	
		aprilie 15 Piesa *Bălcescu* se joacă în premieră la Teatrul Național din București, cu Mihai Popescu în rolul titular.
	mai Este evacuat, împreună cu familia, din apartamentul pe care îl ocupa într-un imobil din Calea Victoriei și se mută în strada Brezoianu.	
1950		Iese de sub tipar culegerea de nuvele *Turnul de fildeș*. Se documentează pentru romanul *Un om între oameni*.
	mai 6 I se naște al doilea fiu, Octavian-Eugeniu.	
1952		Începe să scrie romanul *Un om între oameni* (din care va publica fragmente în „Viața românească”).
1953		Apare primul volum din *Un om între oameni*.
1954		Scrie scenariul cinematografic *Bălcescu*, redactat în zece variante, în care intervin o serie de alți „autori”.
	aprilie Este sărbătorit și decorat cu prilejul împlinirii vârstei de șaizeci de ani.	
1955		**iunie** Apare volumul al doilea din romanul *Un om între oameni* (ultimul va fi publicat în 1957, postum). Lucrează la piesa *Caragiale în vremea lui* (fragmente apar, peste doi ani, în „Viața românească”, tot atunci fiind editată în volum).
	august Face o călătorie pe Dunăre.	
1956	**martie** Participă, ca invitat, la Consfătuirea Tinerilor Scriitori.	
		Poemul eroi-comic *Papuciada sau Povestea despre armata viteazului Papuc* e respins de Editura Tineretului, fiind publicat fragmentar numai în „Viața românească”. **aprilie 1** Conduce revista „Teatrul”. Iese de sub tipar volumul *Nuvele*, ediție adăugită.
1957		**martie** Apare volumul antologic *Versuri*, ultimul îngrijit de scriitor.
	mai 13 Camil Petrescu se stinge din viață la București. Este înmormântat la cimitirul Bellu.	

selectând evenimentele conform idiosincraziilor unei structuri psihice date și suprapunând multiplicitatea aspectelor eterogene ale exteriorului și interiorului într-o unitate indivizibilă, lipsită de corespondent în lumea naturală. De aceea, spre deosebire de explicare, proprie științelor naturii, comprehensiunea, definitorie pentru domeniile spiritului, are ca obiect întotdeauna ceva individual, propunându-și să identifice particularitățile „trăirii" (*Erlebnis*) în unicitatea și irepetabilitatea datului lor, singularitatea subiectivă fiind, în acest caz, singura valoare care poate fi afirmată dincolo de orice îndoială. De unde concluzia-program – prea adesea atribuită exclusiv influenței proustiene – a lui **P.:** „Să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gândesc *eu*... Aceasta-i singura realitate pe care o pot povesti... Dar aceasta-i realitatea conștiinței mele, conținutul meu psihologic... Din mine însumi eu nu pot ieși... Orice aș face eu nu pot descrie decât propriile mele senzații, propriile mele imagini... Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi...". Viața fiind, în sens bergsonian, „pură devenire" – își continuă demersul scriitorul român –, caracterul ireversibil al momentelor sale nu poate fi surprins decât în absolutul unui prezent perpetuu, dimensiune prea puțin adecvată structurii progresiv-cumulative a unei opere romanești; dificultatea, aparent insolubilă, este magistral rezolvată de Proust, ale cărui amintiri involuntare, eliberate de presiunea tipologizantă a istoriei, se constituie în epifanie a duratei pure, semn al autenticității garantate de spontaneitatea coeziunii afective a psihicului. Poate fi însă identificat „fluidul de autenticitate" despre care vorbește Perpessicius cu fluxul memoriei involuntare proustiene? În ciuda politicii declarative și a patetismului argumentativ cu care își susține afinitatea spirituală cu autorul *Timpului regăsit*, **P.** (așa cum au dovedit-o studii critice importante, de la G. Călinescu la Alexandru George și Nicolae Manolescu) este destul de departe de a transpune în practică un model de scriitură de a cărei poetică îl despart constante temperamentale și ideologice semnificative. *Patul lui Procust*, salutat la apariție ca ilustrând triumful revoluției proustiene în literatura română, este mai degrabă dosarul reconstituirii, cu mijloacele moderne ale psihologismului și fenomenologiei, a ceea ce „ar fi trebuit să fie", în concepția scriitorului, romanul realist și literatura în general. Pentru el, așa cum remarca și Pompiliu Constantinescu în cronica la *Teze și antiteze*, stilurile culturale nu au o valoare în sine (Dostoievski și Balzac sunt văzuți, în *Noua structură*..., ca „anacronici"), ci par a se urma și încapsula într-o căutare tensionată a „concreteții" și „autenticității". De aceea, „dosarul de existențe", propus încă din subsolul primei pagini, este înainte de toate un dosar de declarații de intenție și indicații de regie textualistă, asemănarea cu Proust, identificată de Tudor Vianu la nivelul construcției frazei ca „acumulare de asociații în jurul unei impresii unice", fiind o problemă de ordin pur stilistic, iar nu ideatic. *Patul lui Procust* este un roman criticist în sens kantian, o înlănțuire savantă de „teze și antiteze" narative, și, în același timp, un roman al scrierii romanului, cu deosebirea că, în vreme ce forța motrice a modernismului literar occidental este dedublarea autoreflexivă, manifestată ca distanțare și ironie, **P.** repornește, adamic, din momentul imediat anterior turnurii „greșite" adoptate de realism – de la

romanul epistolar al secolului al XVIII-lea. Respingând principial omnisciența și obiectivismul, desfășurarea epică din *Patul lui Procust* este rezultatul unui subtil și spectaculos joc intelectual, în care alternarea vocilor narative – scrisorile doamnei T./amintirile lui Fred Vasilescu, scrisorile lui Ladima/comentariile, zgomotoase ale Emiliei, interioare ale lui Fred, însoțite, toate, de observații și disertații teoretice ale autorului – conferă operei un dinamism de natură centrifugă, amintind de multiplicitatea perspectivală și secvențialitatea arhitectonică din *Legăturile primejdioase*. Numai că, în vreme ce scrierea lui Laclos poartă pecetea unor tipare retorice recunoscute și acceptate, pe care autorul, în aparență absent, le folosește pentru a conduce din umbră acțiunea, romanul lui **P.** afirmă preeminența subiectivismului ca unică modalitate de cunoaștere și creație, marcând astfel diferența, definitorie pentru modernitatea literară, dintre convenție – obiectivă, normativă și generalizatoare – și tehnică – subiectivă, autoreferențială și individualizantă. (La nivel pur teoretic, distincția apare în eseul *Romanul polițist*, care opune schematismului „farmaceutic” al „rețetei” literare, forța substanțială, creatoare de „autenticitate”, a imaginației personale.) Dramele eroilor camilpetrescieni nu mai sunt reconstituite convențional-mimetic, prin observație „arhimedică”, ci retrăite de la nivelul nesubsumabil al fiecărei conștiințe prin surprinderea detaliului semnificativ și a mișcărilor vieții sufletești, ale cărei oscilații infinitezimale, substituindu-se acțiunii din narațiunea clasică, se constituie în adevărata materie romanescă. Singura concesie făcută literaturizării este atitudinea misterioasă a lui Fred Vasilescu – poncif aparținând, cum observa G. Călinescu, tocmai convențiilor romanului polițist –, pe care arhivarul-scenarist, încurajat de succesul experienței mistificatoare cu privire la identitatea doamnei T. din „Cetatea literară”, o folosește pentru a ține trează, până la ultima pagină, atenția cititorului. Mai aproape de modelul proustian pare romanul *Ultima noapte...*, monografie a iubirii și geloziei lui Ștefan Gheorghidiu, în care treptele de intensitate ale afectului devin centre de coagulare mnemonice obsesive, aglutinând evenimentele în formațiuni narative geometric-probabiliste, dispuse de-a lungul axei imaginare a textului precum lentilele de mărimi variabile ale unui aparat optic. Însă progresia în complexitate a instrumentului de analiză mânuit de narator în prima parte a romanului, departe de a conduce la limpeziri de contur, nu face decât să tulbure și mai mult imaginea intricată a constelațiilor factuale, a căror semnificație psihologică ultimă nu se revelează, în totalitatea ei, decât unui observator radical schimbat – celui care a trăit, cu ochii măriți de febrele spaimei, suferințele și ororile războiului. Și aici, distanța față de Proust se menține considerabilă, scrierea purtând, în ciuda unității subiective de perspectivă, suficiente însemne ale emblematicii normative tradiționale (liniaritate cronologică, dozare a intensității dramatice, organizare arborescentă a discursului) pentru ca devansarea sistemului, luat ca întreg, să genereze, în percepția critică interbelică, o impresie obscură de „nesuprapunere” și inadecvare funcțională. În ceea ce-l privește, răspunzând unor interviuri publicate în „Facla” (1932), „România literară” (1933) și „Timpul” (1943) în preajma și după apariția *Patului lui Procust*, **P.** își definește prozele ca romane „substanțiale” sau „substanțialiste”, concept împrumutat fenomenologiei husserliene: „Literatura care mă interesează pe mine, cea substanțială – refuză tipi reprezentativi... Este o concepție de ordin cantitativ, electoral, această reprezentare. [...] E fals ca artă. Personajul substanțial nu reprezintă pe nimeni, este el. Este un tip semnificativ – nu reprezentativ”. Transpunând dihotomia tradiție/inovație în forma antinomiei dintre ordinea reprezentării și ordinea semnificației, **P.** răstoarnă logica metafizică a raportului dintre esență și aparență și abandonează, politic vorbind, viziunea democrată a romanului realist pentru imuabilitatea și exclusivismul înălțimilor aristocrate. Nu e vorba însă de o aristocrație a sângelui, ci de una a spiritului, care, respingând exercițiul dialecticii, își împlinește chemarea inițiatică și politic absolutistă („noocratică”) prin conturarea și ierarhizarea monadelor subiective, în autosuficiența cărora se realizează fuziunea intuitivă a concretului și esenței: substanțialismul literar este surprinderea, simultan cu prezentarea faptelor, a amprentei lor eidetice, adică a semnificației lor în ordine absolută („substanțială”) sau, în termenii specializați ai *Doctrinei substanței*, intuirea, în forma „prezenței”, a structurii axiale, orientate noosic, materialitate („necesitate”) / spiritualitate („noos”).

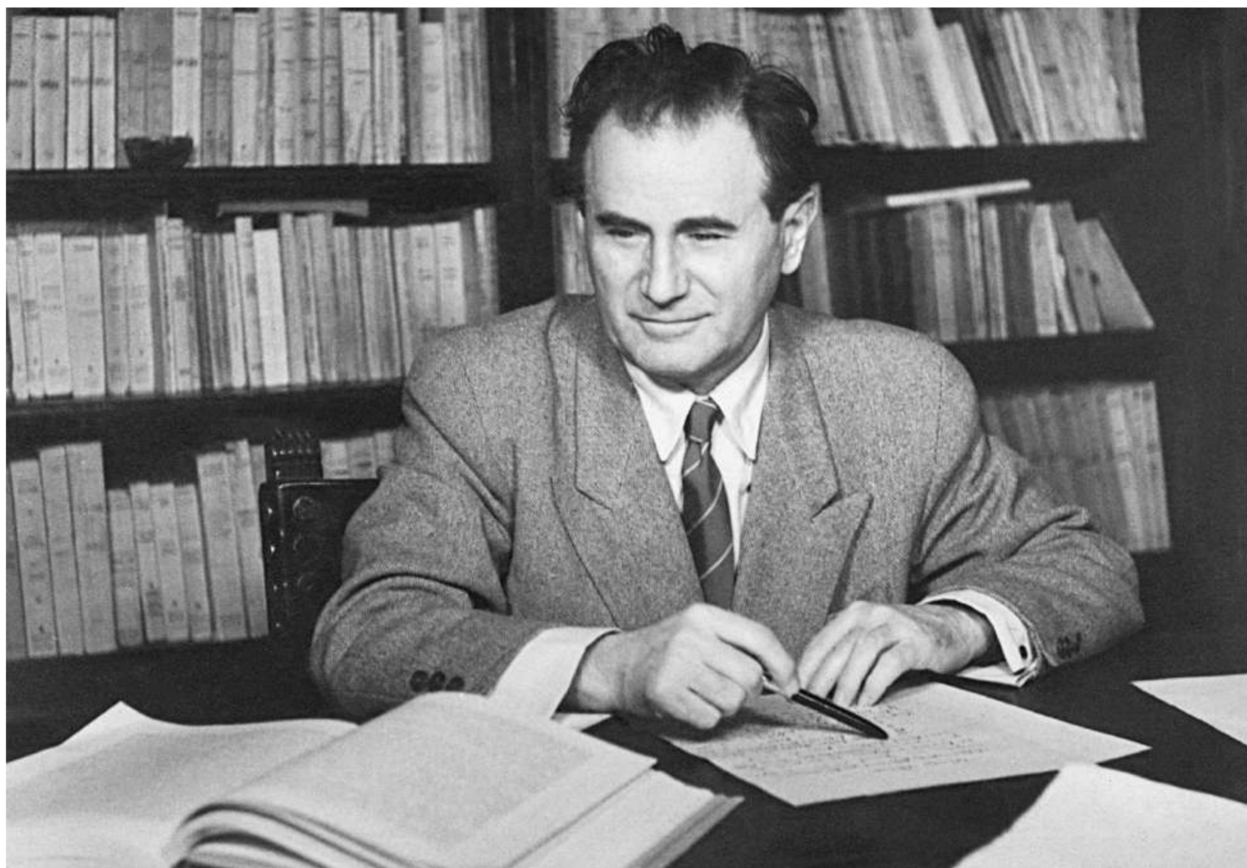
În orizontul creației concrete, personaje „substanțiale” – excentrice prin absența eterogenității psihologice și supraumane prin cenzură

esențialistă – sunt, într-o măsură incomparabil mai mare decât eroii romanelor, personajele pieselor de teatru ale lui **P**. După cum s-a observat, entitățile dramatice camilpetresciene „nu sunt caractere, adică previzibilități de comportament în funcție de o premisă dată pentru totdeauna, ci cazuri de conștiință” (Marian Popa), progresii geometrice în absolut, a căror monosemie structurală realizează trecerea, în viziunea autorului lor, de la convenția naturalist-mimetică, exterioară și superficială, la furtuna turbionară a „răsfrângerii în sine însuși” (*D-ra Ventura și Bernard Shaw*), înlocuind tabloul clasic al conflictului social și moral cu afirmarea apodictică, nondialectică, a purității și unicității ontologice a ideii. Gelu Ruscanu (*Jocul ielelor*), intelectualul ajuns director al unui ziar socialist din iluzia de a fi întrezărit în utopia marxistă împlinirea propriilor sale convingeri himerice, trăiește evidența incompatibilității dintre caracterul intersubiectiv, patronat de schimburi și compromisuri, al vieții sociale (materializat în tranzacțiile imunde pe care i le propune Şerban Saru Sinești) și claritatea desăvârșită, narcisistă și autosuficientă, a imperativului kantian absolut. Pus în situația de a redeveni uman – prin acceptarea, odată cu adevărul despre moartea tatălui său, a contingenței și failibilității propriei persoane –, Ruscanu nu se mai poate întoarce dincoace de bariera care desparte perfecțiunea transcendenței de dimensiunea coruptă a imanenței: sinuciderea nu este, în cazul său, o simplă alternativă, o probabilitate opțională, ci o necesitate compulsivă. Andrei Pietraru (*Suflete tari*), tânărul cu perspective strălucite, venit în Capitală pentru a-și continua studiile, renunță la cultivarea potențialităților sale intelectuale („omenești”) din pricina fixației fascinatorii asupra Ioanei Boiu, trufașa și glaciala aristocrată în casa căreia lucrează ca bibliotecar, reducându-și astfel, programatic, temeiul existenței la „suprafața” infinitezimală, esențializată fenomenologic, a unei corzi desfășurate deasupra abisului. Odată atinse culmile înghețate ale monomaniei ideatice – sărutul, la data și ora stabilite, a mâinii Ioanei Boiu, urmat de cedarea totală, inexplicabilă realist-psihologic, a acesteia (într-un paralelism cu trama epică din *Roșu și negru* al lui Stendhal, care exclude însă, în perspectivă substanțialistă, orice bănuială de imitație) –, este îndeajuns un singur gest de emoție și slăbiciune comună, precum îmbrățișarea prietenesc-afectuoasă a servitoarei Elena, pentru ca întregul eșafodaj, ridicat către altitudinile rarefiate și omenește intangibile ale ideilor, să se prăbușească. Ceea ce lipsește, încă din intenția declarată a scriitorului, personajelor dramatice camilpetresciene este tocmai verosimilitatea, impresia de trăire universal valabilă („contradictorie”), provenită din sinuozitatea psihologică și exteriorizarea dramatică a îndoielilor și nehotărârii. Aflate într-o stare de permanentă halucinație, ele se situează la limita ordinii umanului – sau, cum scrie G. Călinescu, „ideile nu sunt întrupate în oameni vii” –, prăbușindu-se, asemenea somnambulilor, imediat ce sunt trezite la realitate. Nu este verosimil ca Andrei Pietraru să-și anuleze, la numai douăzeci de ani, toate punțile de comunicare și căile de împlinire mundană, după cum nu este credibil – în sens mimetic-convențional – ca Pietro Gralla, corsarul devenit proveditor al flotei din *Act venețian*, să proiecteze în figura de reputație îndoielnică a unei actrițe intensitatea patosului și încordarea spirituală a iubirii absolute. Răsturnările de situație, iarăși, se produc grație intervenției, suprarealistă *avant la lettre*, a unui *deus ex machina* de extracție fenomenologică, provocând ceea ce autorul numește, în *Patul lui Procust*, „dislocări de conștiință”: este cazul schimbării abrupte de atitudine, într-o singură scenă, a Ioanei Boiu, explicată de Perpessicius, în termeni psihanalitici, ca o formă de manifestare a isteriei sexuale, sau al prefacerii lui Cellino, din *Act venețian*, dintr-un personaj ușuratic și cinic, seducător cu sistem, într-un alt Nicola, supus credincios și plin de umilință, pregătit de orice sacrificiu pentru un stăpân a cărui autoritate copleșitoare se constituie în semnul paralizant al absenței oricărei dimensiuni umane. Verosimile ca personaje sunt Matei Boiu-Dorcani, boierul de viță veche, anacronic și demn precum reprezentările hieratice dintr-un tablou votiv, salutat la unison de cronicile interbelice drept unica reușită tipologică a *Sufletelor tari*, și mai cu seamă Danton, revoluționarul bonom și plin de pătrundere a antinomiilor vieții sufletești, a cărui figură limpede conturată a propulsat scrierea, în accepția criticii normativ „didacticiste”, la rangul celei mai de seamă realizări dramatice a scriitorului. În ordinea esențelor însă (cea care contează în demersul teoretic-demonstrativ al lui **P.**), exemplar este, pentru destinul modernității pe cale de a se naște, Robespierre – revoluționarul

pur, lipsit de scrupule și ezitări etice, a cărui unilateralitate caracterială, identificată cu inflexibilitatea ideii de revoluție, îl apropie de galeria fenomenologică a personajelor „substanțiale", de care îl desparte, totuși, o doză „letală" de schematism convențional. Este, prin urmare, substanța pandantul filosofic al „fluxului de autenticitate"? Dacă încercările de definire filosofică a substanței, deși numeroase, rămân oarecum neclare și lipsite de originalitate, postulând, în principiu, existența unui substrat ultim, unificator al dimensiunilor spațiale și temporale, al structurii și materiei, al fondului și formei, autenticitatea camilpetresciană este, în chip explicit, substanța în actul manifestării sale – dinamismul de natură intuitivă al integrării datului (a faptelor și întâmplărilor mundane) în ordinea esențelor. Operând în oglindă, esențele, la rândul lor, pot fi redate concretului, care devine, prin aceasta, semnificativ, „substanțial". În plan gnoseologic, conform definiției din prefața la *Teze și antiteze,* autenticitatea, în calitatea sa de proces, nu este altceva decât cercul hermeneutic însuși, metoda prin care partea anticipează întregul și îl conține în chip intuitiv, în vreme ce, invers, înțelegerea părții se revelează doar în lumina comprehensivă a întregului. Gândirea lui **P.** se refuză, astfel, idealismului transcendental, despărțindu-se de Husserl și afirmând, diltheyan, individualitatea concretă ca unică realitate eidetică: „esențele, scrie el în *Doctrina substanței*, sunt grupările organice ale senzațiilor într-un principiu existențial". În limbaj liric, ideile pot fi „văzute". În perspectivă istorico-literară, conceptul construit de **P.** comportă două aspecte majore. Întâi, autenticitatea, așa cum o demonstrează fără echivoc radicalismul ideatic din *Noua structură...*, este actul asumat, a cărui reușită nu mai trebuie argumentată, al despărțirii de modelul tradițional al literaturii, distanțare a cărei limpezime principială și luciditate creatoare fac din **P.** cel mai de seamă romancier modernist român și, în rivalitate declarată cu E. Lovinescu, teoreticianul sincronizării literaturii noastre cu spațiul spiritual occidental. Egal semnificativă, apoi, este accepția autenticității ca denunțare a estetismului. Recognoscibile în opera camilpetresciană sub înfățișările argumentative cele mai diverse, incidențele condamnării estetismului european al sfârșitului de secol XIX – proiecții ideologic-literare ale experienței copleșitoare a războiului („Cei întorși din tranșee încă palizi au arătat că jocurile cu vorbe sunt ridicole și că ei au văzut direct moartea") – se constituie în reperele sistematice, conștiente și programate, ale unei ofensive fără întoarcere: de la delimitarea de „moda «poeziei pure»", reprezentată de Mallarmé și Valéry (*Poezia pură*), și constatarea decesului „teatrului liber și pasional" antebelic (*Criza teatrului românesc*), **P.** ajunge, la capătul unui probatoriu febril, la punerea sub acuzare chiar a ideilor de „dramaticitate" și „artisticitate", teatrologul imputându-i actriței Maria Ventura (altminteri considerată o „tragediană superioară" în *Fedra* lui Racine) patetismul și exterioritatea unui joc „prea izbitor «frumos»", care ar trăda uscăciunea sufletească a unei emoții profesionalizate, lipsite de dimensiunea intelectuală („substanțială") a trăirii interioare. Viața nu trebuie despărțită de artă, afirmă el la unison cu mișcările avangardiste, pomenindu-i pe Tristan Tzara și pe André Breton;

complexitatea sufletească a unui actor cu adevărat mare este prezentă, în aceeași măsură, și în existența sa cotidiană, tot așa cum, spune în continuare **P.**, pentru un boxer antrenamentul nu este o simplă pregătire profesională, ci însuși modul său de a fi. De aici, intenția expusă în nota de pe prima pagină a *Patului lui Procust*, deschizătoare de drumuri în teatrologia secolului a XX-lea, de a aduce pe scenă actori neprofesioniști: „Am avut totdeauna convingerea [...] că «meseria», «meșteșugul», sunt potrivnice artei. În cronicele mele de teatru, de pildă, am cerut adesea, gândind că numai astfel se va regenera arta actoricească la noi, ca directorii de teatru să încerce să-și recruteze interpreții principali nu dintre ucenicii care au făcut conservatoarele, cât mai ales atrăgând în lumina rampei dintre personalitățile care și în alte regiuni și-au dovedit capacitatea de creație". Invitată să apară pe scenă fără studii de actorie, în virtutea inteligenței de a-și transpune „înflorirea sensibilității" în spontaneitatea trăirii „autentice", doamna T. este îndemnată, cu aceeași convingere, să scrie fără „stil" și chiar fără „talent", în cea mai polemică și deconcertantă viziune asupra actului creator din literatura noastră: „Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simțit, ceea ce a gândit, ceea ce i s-a întâmplat în viață, lui și celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsuflețite. Fără ortografie, fără compoziție, fără stil și chiar fără caligrafie". Ceea ce vizează, în chip principial, „anticalofilismul" camilpetrescian nu este însă adoptarea naivelor amintiri ale colonelului Lăcusteanu ca exemplu canonic al noii literaturi – scriitorul însuși atrăgând atenția, în prefața la *Teze...*, că „emfaza și verva excesivă" proprii unor articole sunt menite „obținerii, și cu silnicie, a audienței" –, ci dislocarea, posibilă doar prin comparație exagerată, a prestigiosului și strivitorului model cultural maiorescian. Astfel, eforturile Junimii de a „organiza" și „înfrumuseța", scrie **P.** în studiul *Limba literară* (consacrat gestului genezic al lui Titu Maiorescu de a fi despărțit cuvintele „poetice" de cele „prozaice", dând astfel naștere unei lumi culturale

împărțite în „clase”) au condus, odată cu tendința de supraevaluare a „caligrafiei stilistice”, la „sacrificarea autenticului, a pateticului, a străfundurilor psihologice”, ajungând să se osifice apoi în criterii axiologice dogmatice, atotprezente atât în sistemul educațional, cât și în critica și estetica interbelice. Rezolvarea problemei nu poate veni decât prin abandonarea, într-un act purificator convergent teleologic cu automatismul psihologic suprarealist (indicat ca o soluție viabilă), a „«viciului» stilului”. Despărțirea de Maiorescu, teoretizată de **P.** cu determinarea spiritului unei culturi conștiente de propria sa maturitate, este, în evoluția literaturii române, celălalt versant ideologic al unei lupte „mitice” în cadrul căreia, având de partea sa prestigiul incontestabil al șefului de școală, E. Lovinescu părea unicul erou civilizator. Revenind, în fine, la întrebarea sugerată de Perpessicius – anume, dacă impresia de „discordanță” compozițională provocată de scrisul lui **P.** ar putea fi atribuită confluenței dintre „apele” aluvionare ale convențiilor tradiționaliste și „mareea” modernistă –, răspunsul nu poate fi decât pozitiv. Pentru a limpezi problema trebuie spus că „fluxul de autenticitate” (adevăratul responsabil pentru disfuncționalitatea „instrumentelor” critice interbelice) și conceptul de autenticitate sunt două lucruri distincte, la fel cum „fluxul conștiinței” (mai apropiat de constelațiile inconștientului decât de caracterul disociativ al intelectului) nu suportă operația de echivalare cu ideea de conștiință. Dacă, pe de o parte, autenticitatea camilpetresciană poate fi explicitată ca aproximare infinitezimală a convergenței întregului (ideatic) și părții (contingente), a esenței și imanenței, de cealaltă parte, „fluidul” care antrenează ipostazele sale literare, traversând barierele formalismelor categoriale, are natura misterioasă, obscură și aluzivă a unui substrat plasmatic, a unui lichid interstițial care, asigurând „comunicarea neîntreruptă” între straturile romanului-palimpsest, „ignoră” limitele de demarcație ale paradigmelor retorice consacrate. De aceea, mai degrabă decât analizate ca romane, piese de teatru sau poeme (în sensul generic-convențional al ideii de „carte”), scrierile lui **P.** își dezvăluie pluralismele conceptuale și multiplicitățile semnificante atunci când sunt citite, postmodern, ca „texte”. Cartea este un obiect închis și finit; textul, dimpotrivă, este o curgere infinită, un „flux” fără început și fără sfârșit. Cartea închide în sine sensuri preexistente; textul este o mașinărie productivă, ale cărei sensuri și semnificații proliferează continuu prin schizoidie și diseminare. În lumina viziunii camilpetresciene, care opune literaturii realist-mimetice („tradiționale”), și chiar modernității înseși (într-un interviu din „Floarea de foc”, 1932), devenirea, polimorfismul și „nervozitatea” literaturii „substanțiale”, textul este suprafața fenomenală, aflată într-o permanentă expansiune, generată de procesele de „convergență” și „precipitare” fenomenologică; e textura eterică și învăluitoare, lingvistică și ideologică în aceeași măsură, a unei strategii (postmoderne) de tip carismatic. Astfel, dacă romanele *Ion* sau *Răscoala* ale lui Rebreanu conving, cele camilpetresciene seduc. Celălalt aspect, mai dificil de izolat analitic, al „fluxului de autenticitate” vădește consistența difuză și ocurența enigmatică ale unei pulsații fascinatorii. Prețuindu-se, înainte de toate, ca intelectual, **P.** își proiectează, încă de pe băncile Universității, evoluția gândirii conform unei scheme ordonatoare hegeliene, dezvăluită, în 1943, revistei „Vremea”: „voi scrie până la 25 de ani versuri [...]; între 25–35 de ani teatru [...]; între 35–40 de ani romane [...]. Și abia la 40 de ani mă voi întoarce la filosofie”. Astfel, poezia, dramaturgia și proza se constituie în treptele simbolice ale ascensiunii spiritului către „momentul” substanțial, iluminant și integrator, al revenirii la propriul sine – „clipa” extatică a cunoașterii absolute. (De altminteri, scriitorul nu și-a ascuns niciodată convingerea că literatura nu este un scop în sine – declarând chiar, în „Floarea de foc”, că „arta n-are ca rost al ei frumosul”; dimpotrivă, ca formă a cunoașterii, orice artă vizează, „somnambulic”, ceva care îi rămâne, mereu, exterior.) Și, la fel cum momentele evoluției spiritului din filosofia hegeliană sunt lăsate în urmă pe măsura circumscrierii lor în formele artei, religiei și filosofiei, genurile și epocile literare sunt, la rândul lor, negate și „depășite” – „încapsulate” prin *Aufhebung* – în orizontul finalist, vizionar-apocaliptic, al morții literaturii și artei: „Din convingere profundă, de ordin dialectic, spune **P.** într-un interviu acordat „României literare” (1933), cred că toată arta e caducă”. „Fluxul de autenticitate” este, în acest orizont, esența fenomenologică opiacee, echivocă și fascinantă care, eludând convențiile și limitele taxonomiilor, conturează promisiunea unui „dincolo” de factură transliterară – a „mai-mult-decât-literaturității”.

Temperament psihologic, autorul Patului lui Procust *aduce în romanele sale, ca și maestrul său, marele magician al psihologismului francez Marcel Proust, o psihologie în spațiu, în care trecutul cu amintirile lui se incorporează prezentului, se interpolează și iarăși cade în umbră, fără ca, în tot acest joc de tuburi telescopice, impresia de prim-plan și de relief al oricăruia dintre obiective să se umbrească. Nu „psihologia plană", a lui Stendhal, cât psihologia ramificată, de virtuoză trecere dintr-un registru sufletesc în altul, psihologia proustiană, pe care autorul* Patului lui Procust *o posedă în toate tainele ei și care singură poate să ajute la reconstituirea „timpului pierdut", în sensul de trăit și căzut în penumbrele amintirii, cum este marea orchestrație a lui Proust, cum sunt cele două suite, de până azi, ale romanelor d-lui Camil Petrescu.*

PERPESSICIUS

Care este însușirea romanului Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*? Este aceea de a fi o proză superioară. Un om cu un suflet clocotitor de idei și pasiuni, un om inteligent și neprihănit totdeodată, plin de subtilitate, de pătrundere psihologică dar și naiv, cu inocențe (și cu talent) de poet, vorbește despre dragostea lui, despre femeie, așa cum o vede el, despre oameni, despre nașterea pământului din haos etc., și din acest monolog nervos se desprinde încetul cu încetul o viață sufletească, indeterminată dar reală, un soi de simfonie intelectuală, care te surprinde prin exactitatea cu care elemente disparate se întreţes, care te încântă prin plăcerea ce poate rezulta din claritățile psihice. Camil Petrescu a adoptat aici stilul clasic francez al analizei și dacă ușurința supără puțin, meritul de inovator este incontestabil.*

G. CĂLINESCU

Spre deosebire de Rebreanu, de d-na Bengescu, de Gib Mihăescu, ceea ce izbutește mai bine autorul Ultimei nopți de dragoste... *nu este atât afundarea în regiunile obscure ale conștiinței, cât exactitatea aproape științifică în despicarea complexelor sufletești tipice. Întocmai ca moraliștii clasici, dar, evident, în primul rând cu mijloacele de narațiune și prezentare ale unui romancier, analiza sa se aplică asupra marilor pasiuni umane, în care lămurește elementele constitutive, în treptata lor însumare, cu un adevărat „spirit de geometrie".*

TUDOR VIANU

Camil Petrescu este probabil cel dintâi la noi care a simțit nevoia să coboare, în romanele sale, viața de pe scenă în stradă: atât în sensul introducerii în limbajul eroilor a banalităților cotidiene, cât și în acela al renunțării la emfaza care marca totdeauna, în romanul doric, vorbirea și gesturile personajelor. El deteatralizează romanul. La origine, conceptul de autenticitate folosit de Camil Petrescu trebuie interpretat și în acest fel. [...] *Obiectul romanului doric este, într-un fel, esența realului, nu existența vie și concretă. Vorbind de autenticitate, Camil Petrescu a avut în vedere nu numai deteatralizarea romanului, scoborârea personajelor în stradă, dar și combaterea acestui abuz de semnificație.* [...] *Încercarea de a introduce în roman nu doar un eveniment comun, dar și pe acela ,,fără semnificație", aleatoriu, care întrerupe din loc în loc circuitul cauzelor și efectelor, are în cele din urmă o consecință considerabilă: imposibilitatea motivației globale a acțiunii și psihologiei.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Versuri. Ideea. Ciclul morții*, București, 1923; *Suflete tari (Nebunia lui Andrei Pietraru)*, București, 1925; *Mitică Popescu*, București, 1928; *Substanțialism*, București, 1928; *Teatru*, București, 1929; *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, I–II, București, 1930; *Danton*, București, 1931; *Transcendentalia*, București, 1931; *Eugen Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*, București, 1933; *Patul lui Procust*, I-II, București, 1933; ed.2, I, București, 1933; *Rapid–Constantinopol–Bioram. Simplu itinerar pentru uzul bucureștenilor*, București, 1933; *Teze și antiteze*, București, 1936; ed. îngr. și pref. Aurel Petrescu, București, 1971; ed. îngr. și pref. Florica Ichim, București, 2002; *Modalitatea estetică a teatrului*, București, 1937; *Mioara sau Toată lumea e sinceră la douăzeci de ani*, București, 1943; *Teatru*, I–III, București, 1946–1947; *Bălcescu*, București, 1948; *Cei care plătesc cu viața*, București, 1949; *Turnul de fildeș*, București, 1950; *Nuvele*, București, 1953; *Un om între oameni*, I–III, București, 1953–1957; *File de viață*, București, 1954; *Nuvele*, București, 1956; *Caragiale în vremea lui*, București, 1957; *Versuri*, postfața autorului, București, 1957; *Opere*, I–VI, îngr. Al. Rosetti și Liviu Călin, introd. Liviu Călin, București, 1973–1983; *Teatru*, I–III, îngr. și introd. Aurel Petrescu, București, 1973; *Note zilnice (1927–1940)*, îngr. și pref. Mircea Zaciu, București, 1975; ed. îngr. și pref. Florica Ichim, București, 2003; *Documente literare*, îngr. Al. Bojin și Florica Ichim, București, 1979; *Publicistică*, I, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 1984; *Doctrina substanței*, I–II, îngr. Florica Ichim și Vasile Dem. Zamfirescu, introd. Vasile Dem. Zamfirescu, București, 1988; *Teatru*, îngr. și postfață Florica Ichim, București, 1997.

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, I, *265–273*, III, *238–241*, V, *144–151*, *321–329*; Lovinescu, *Critice*, VII, *25–28*; Aderca, *Contribuții*, I, *156–165*, *480–481*, *509–510*, *622–623*, II, *187–189*, *238–241*, *287–288*, *312–316*, *321–323*; Perpessicius, *Opere*, II, *17–21*, *107–110*, *391–394*, IV, *287–292*, V, *207–210*, *226–229*, VI, *128–133*, *224–226*, *379–380*; Lovinescu, *Ist.lit. rom.cont.*, II, *282–284*, III, *407–414*; Streinu, *Pagini*, I, *209–215*, II, *366–368*, III, *132–137*, IV, *144–151*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *248–274*, VI, *199*; Călinescu, *Opere*, I, *157–158*, *632-633*, *864–869*, *913*, II, *94–100*, *130–133*, *484*, *527*, IV, *83–97*, *99–113*, VIII, *1093–1095*, *1394–1395*, XII, *46–51*, *1070–1071*; Şuluțiu, *Scriitori*, *284–296*, *369–378*; Sebastian, *Eseuri*, *384–398*; Sebastian,

Jurnal, *381–387*, *511–513*; Ionescu, *Nu*, *95–158*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *67*, *130–131*, *307–308*, *367–368*; Munteano, *Panorama, 173–174, 204, 246–248*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *658–666*, *Ist. lit.* (1982), *743–750*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *328–334*, XXVIII, *431–435*; B. Elvin, *Camil Petrescu*, București, 1962; Călinescu, *Aspecte*, *124–136*; Ciopraga, *Portrete*, *173–202*; Georgescu, *Polivalența*, *187–216*; Piru, *Panorama*, *414–426*; Tertulian, *Eseuri*, *250–313*; Balotă, *Euphorion*, *350–364*; Petrescu, *Realitate*, *123–167*, *257–260*; Paleologu, *Spiritul*, *109–145*; Zaciu, *Glose*, *146–164*; George, *Semne*, *93–193*; Oprea, *5 prozatori*, *155–199*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *437–478*; Aurel Petrescu, *Opera lui Camil Petrescu*, București, 1972; Marian Popa, *Camil Petrescu*, București, 1972; *Camil Petrescu interpretat de...*, îngr. și pref. Liviu Călin, București, 1972; George, *Sfârșitul*, I, *188–193*, II, *229–239*, III, *146–148*, IV, *185–195*; Raicu, *Structuri*, *36–51*; Ştefănescu, *Momente*, *112–153*, *191–230*; Zaciu, *Lecturi*, *86–110*; Ovidiu Ghidirmic, *Camil Petrescu sau Patosul lucidității*, București, 1975; Simion, *Scriitori*, II, *171–202*; Liviu Călin, *Camil Petrescu în oglinzi paralele*, București, 1976; Cristea, *Arcadia*, *149–165*; Micu, *Lecturi*, *113–135*; Protopopescu, *Romanul*, *144–165*; Ungureanu, *Contextul*, *129–142*; Manolescu, *Arca*, I, *33–34*, *passim*, II, *61–130*, *passim*, III, *22–24*, *passim*; Micu, *Scriitori*, *128–148*; Irina Petraș, *Proza lui Camil Petrescu*, Cluj-Napoca, 1981; Piru, *Ist. lit.*, *215–219*; Crețu, *Constructori*, *141–194*, *217–231*, *266–269*, *passim*; Crohmălniceanu, *Cinci prozatori*, *165–210*; *Camil Petrescu*, îngr. și pref. Paul Dugneanu, București, 1984; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *58–90*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *108–112*; Maria Vodă Căpușan, *Camil Petrescu. Realia*, București, 1988; Holban, *Literatura*, I, *126–135*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *248–250*; Micu, *În căutarea*, I, *5–12*, *151–195*; Pamfil, *Spațialitate*, *106–130*, *passim*; Zaharia-Filipaș, *Retorică*, *185–211*, *223–256*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; Papu, *Scriitori-filosofi*, *42–55*; Irina Petraș, *Camil Petrescu. Schițe pentru un portret*, București, 1994; *Dicț. analitic*, I, *14–16*, *267–270*, II, *289–290*, III, *297–300*, IV, *176–178*, *284–286*, *308–314*, *369–370*; *Procesul „tovarășului Camil". Teatru documentar în stare naturală*, îngr. Ion Vartic, pref. Mircea Zaciu, Cluj-Napoca, 1998; Pârvulescu, *Alfabetul*, *passim*; Tomuș, *Romanul*, I, *345–390*; *Dicț. esențial*, *638–645*; Ghițulescu, *Istoria*, *65–73*; Lăcrămioara Petrescu, *Poetica personajului în romanul lui Camil Petrescu*, Iași, 2000; Negrici, *Comunism, Proza*, *91–92*; Grigurcu, *De la un critic*, *268–272*; Ştefănescu, *Istoria*, *169–174*; Ungureanu, *Geografia lit.* IV, *51–54*; Dorin Popa, *Jurnalistul Camil Petrescu*, Iași, 2006; Anton Adămuț, *(Și) filosofia lui Camil Petrescu*, Iași, 2007; Manolescu, *Istoria*, *661–676*; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *148–151*; Popa, *Ist. lit.*, I, *611–616*; Simuț, *Vămile*, *257–260*, *299–302*. ***L.H.***

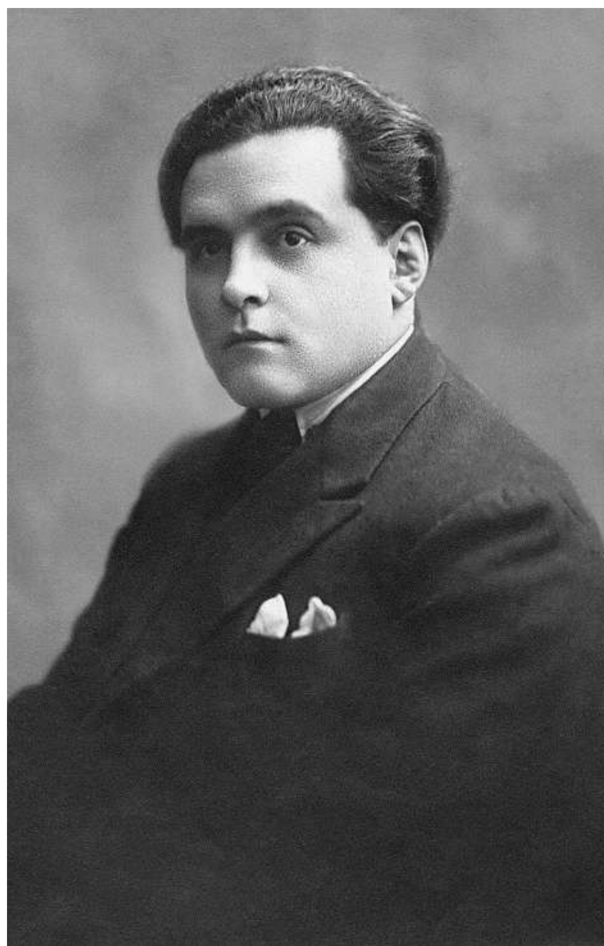
PETRESCU, Cezar (1.XII.1892, Hodora, j. Iași – 9.III.1961, București), prozator, gazetar, traducător.

Este fiul Olgăi, fiica senatorului liberal Iordache Comoniță, moșier și arendaș, și al lui Dimitrie D. Petrescu, doctor în științe agricole la Paris. După două clase primare pregătite acasă (1899–1901) și două la Roman (1901–1903), începe gimnaziul la Liceul Internat din Iași (1903–1904), își continuă învățătura la Roman (1904–1907) și iarăși la Iași, la Liceul Național (1907–1910), cu ultima clasă în particular. Urmează Facultatea de Drept la Universitatea din Iași (1911–1914). Scrie la „Facla" din 1913, semnând cu pseudonimul C.P. Horia. Mai târziu este codirector la revista „Hiena" (1919), redactor la „Adevărul", „Dimineața", „Bucovina", „Ţara nouă", la ziarul „Voința" (1920) din Cluj, aici înființând în mai 1921, împreună cu Gib I. Mihăescu, Adrian Maniu ș.a., revista „Gândirea". Redactor la ziarele „Cuvântul" și „Curentul" (1928), mai târziu director al cotidianului politic și literar „România" (1938–1940) și al revistei „România literară" (1939–1940), funcționează un timp și ca secretar general în Ministerul Artelor (1936). În 1931 i s-a decernat Premiul Național pentru Proză. Debutează cu povestirea *Scrisori*, publicată în „Sămănătorul" (1907), iar prima carte, *Scrisorile unui răzeș*, îi apare în 1922. Confrații i-au creat lui **P.** legenda unui om monden, bogat, client al cazinourilor, căsătorit de cinci ori, privind lumea din goana unui Buick, în care era fotografiat uneori alături de câte o soție mai mult sau mai puțin tânără. Realitatea pare alta, el fiind dacă nu un personaj cu un destin tragic, oricum cu unul sinuos și contorsionat, căruia viața îi servește din când în când mari amărăciuni. Se naște într-o familie bogată, dar se simte bine în gazetele de stânga, nemulțumindu-și familia. Este amenințat cu pușcăria pentru o vină pe care nu ar fi avut-o. Încearcă să se sinucidă la douăzeci și opt de ani, dar este salvat printr-un miracol. Își

sacrifică relațiile cu mama pentru a se căsători cu iubita săracă, dar grijile existenței îl fac să călătorească foarte mult, fiind alături de tânăra sa soție prea puțin timp, până la moartea neașteptată a acesteia (1921). Adolescența și tinerețea îi vor sta sub semnul crizelor de tuberculoză osoasă. Mai târziu, când își câștigase cu multă muncă autoritatea de romancier de succes, cedează unei dictaturi fără glorie precum cea a lui Carol al II-lea, conducându-i gazetele oficiale, pentru ca după război să se supună uneia de-a dreptul funeste, care, e drept, îl făcea în 1955 academician. În 1940 i se întâmplase ceva și mai cumplit: unicul său fiu, Aurel Teodor Petrescu, nemulțumit că **P.** nu e de acord cu căsătoria sa înainte de a-și termina studiile, își împușcă iubita și se sinucide, fără norocul de a putea fi salvat, ca odinioară tatăl său. Ulterior **P.** mai are neșansa să își vadă cea mai apropiată dintre surori condamnată politic la închisoare pe viață, concomitent cu fuga peste graniță a celei de-a patra soții. Moare de infarct în timp ce lucra la un stufos roman tezist (*Vladim sau Drumul pierdut*), care avea aproape trei mii de pagini (și peste zece mii de file cu variante).

P. își considera prima carte, *Scrisorile unui răzeș*, „ca o lichidare a influenței sadoveniste”. La nivelul expresiei, al scriiturii, procesul desprinderii de sămănătorism, pe care prozatorul și-l impune în nuvelele din *Drumul cu plopi* (1924), se vădește un veritabil salt, cu rezultate notabile. Fructificând buna experiență a nuvelisticii europene (de la Guy de Maupassant la Leonid Andreev), **P.** uzează acum cu precădere de modalitățile prozei de analiză, având ca obiect de studiu „omul interior”. Făcuse pași în această direcție încă din *Scrisorile unui răzeș*, dar prin intermediul unor personaje involuate spiritual (*Râsul*) sau al unor naturi elementare, folosind o anume linearitate a cazuisticii sufletești (*Socoteala*). *Drumul cu plopi* schimbă perspectiva. „Omul interior” este aici un citadin, în genere intelectual, capabil de o mecanică sufletească mai elastică și mai imprevizibilă. Ideologic însă, prozatorul nu părăsește cu totul orbita sămănătoristă. Se simte din modul în care personajele se raportează la oraș, din desele incursiuni întreprinse în memoria lor patriarhală, din prezența unor dezrădăcinați reali sau disimulați. Autorul are pretenția de a descoperi în realitatea contingentă un fenomen nou, de inadaptare cu extensie colectivă, datorat unei disjuncții între ritmul rapid al civilizației și cel individual, mai lent. Sortit acestei „tragedii”, omul secolului al XX-lea îi apare, peste ierarhii și clase sociale, un incurabil inadaptat, cu echilibrul lăuntric devastat de efortul pe care îl face în vederea alinierii la ordinea mereu în metamorfoză a lumii exterioare. Acesta este teritoriul de emergență al figurației învinșilor, pentru care **P.** manifestă o adevărată predilecție, începând cu protagoniștii elegiaci din *Scrisorile unui răzeș* și sfârșind cu eroii romanelor sale: sinucigașul Radu Comșa din *Întunecare* (I–II, 1927–1928), retrasul din lume Paul I. Năgară din *Cheia visurilor* (1935), iluminații tranșeelor din *Ochii strigoiului* (I–III, 1942) ș.a. Fatalitatea este invocată de autor ca justificarea „planetară” a crizei. Pentru a o face mai plauzibilă, îi găsește și o justificare autohtonă: el vede iradiind și lucrând în insul de aici, sub forma unui conflict temperamental, milenarul dualism geografic Occident – Orient. Cu cel de-al treilea volum de nuvele și povestiri, *Omul din vis* (1925), **P.** surprinde iarăși prin schimbarea registrului narativ; de la schițe și povestiri elegiac sămănătoriste și nuvele în tradiție maupassantiană trece brusc, prin descoperirea psihanalizei, la texte de cutezantă introspecție psihopatologică. E sensibil la orice simptom de remaniere epică, fenomen pus în evidență și de publicistica sa. Conceptele cu care operează vor fi însă întrucâtva difuze, conturate prin coroborarea unor surse și puncte de vedere nu totdeauna congruente. Câteva constante pot fi disociate totuși cu ușurință. Scriitorul închipuie, de pildă, insul social dedublat față de eul său latent, pe care îl resimte traumatic ca fiind un celălalt, un altul. Când perspectiva asupra personajului se revendică mai ales dintr-o direcție freudiană, eul subliminal îi apare ca depozitar al unei experiențe elementare, urcând fie din refulări individuale infantile, fie din tare filogenetice (*Râsul*, *Adevărul*, *Fereastra*, *Somnul* ș.a.). Atunci când îi preferă ipostaza de factor moderator, de instanță dominând, ba chiar admonestând moral ființa socială (*Păianjenul negru*, *Omul din vis*, *Omul care și-a găsit umbra* ș.a.), orientarea pare să sugereze apropierea de viziunea poetului și cercetătorului F.W.H. Myers, foarte popular în Europa prin lucrarea postumă *Personalitatea umană* și oarecum la modă după 1921, când André Breton îl preia, cu unele corecții pozitiviste, în teoriile sale asupra automatismului psihic. În ambele cazuri se vizează un singur scop: explorarea teritoriului de dincolo de conștiință. Dar partea de

umbră, subiacentă, a conștiinței se lasă greu descifrată, impunând prin imprevizibil și fantasticitate. Aceasta este, de altfel, și posibila explicație a expresiei „fantasticul interior”, cu care scriitorul își particularizează un întreg ciclu de opere. În același timp, preocupat de interioritate, autorul nu mai are suport pentru tirade poematice, textul câștigând rapid în epicitate. Efectele reformulării de atitudine sunt receptate de textele scrise sau revăzute în această perioadă și care vor intra în culegerile de nuvele editate până spre anul 1930 – *Aranca, știma lacurilor* (1927), *Somnul* (1927), *Omul care și-a găsit umbra* (1928), ba chiar de unele romane – *Simfonia fantastică* (1929), *Baletul mecanic* (I–II, 1931). Şi personajele din *Întunecare*, elaborat în această epocă, dezbat cu dezinvoltură ultimele teorii asupra mecanismelor visului, iar convertirea rapidă a romancierului nu trece neobservată. Prozator de formație tradiționalist-sadovenistă, investigând realitatea prioritar social și comportamentist, **P.** ajunge să facă o pasiune pentru explorarea abisului vieții interioare. *Omul din vis* este o nuvelă fantastică numai în măsura în care exploatează o ipoteză asupra subconștientului uman. Protagonistul acuză o gravă stare de decompensare psihică, cauzată de revenirea obsesivă a unui laitmotiv din visele sale infantile. Textul pendulează cu suplețe între registrul realului și cel al fantasticului, granița dintre ele având o anume fragilitate. Omul care apare în somn nu ar fi altceva decât un mesager oniric al unei realități viitoare, trăită ulterior în concretețea ei istorică. Tot la o potențialitate vizionară, profetică, a subconștientului face aluzie și nuvela *Aranca, știma lacurilor*, dar într-o manieră mai sinuoasă și cu o vizibilă aplecare către fantasticul de factură gotică. Într-o ambianță incert radcliffiană și sub efectul unui vin vechi de Tokay, personajul central se simte provocat de spiritul unei moarte care, dispărută fără urmă (sinucigașă sau victimă a unei crime), nu își găsise liniștea unui mormânt. Coșmarul unei urmăriri nocturne îl face descoperitorul cadavrului și pacificatorul locurilor. Dar aventura sa funambulescă are aspectul unei transe hipnotice, care pune în funcție facultăți excepționale de clarviziune. Trezit, conștient adică, nu se recunoaște în nici una din etapele incursiunii și află amănunte care îl consternează. Fusese, așadar, instrumentul unei influențe oculte, al unui fluid cosmic, în sensul ipotezelor de magie neagră. Premisa teoretică a nuvelei predispune, ca și în

Omul din vis, la depășirea firescului, a verosimilului. Prozatorul exploatează această deschidere îndeosebi în direcția fantasticului terifiant, redescoperind convențiile literaturii romantice, dar folosindu-le într-o convergență modernă. În confruntare cu un subconștient insidios și agresiv trăiesc și personajele nuvelei *Somnul*, anticipând într-o măsură intransigența morală a eroilor lui Camil Petrescu, ca și dureroasa autoscopie a celor din proza lui Anton Holban. *Omul care și-a găsit umbra*, o amplă narațiune, pune în gamă epică speculația freudiană despre cei care eșuează din cauza succesului. Personajul, învingător în confruntarea cu capcanele socialului, își obține și supraveghează ascensiunea printr-o inflexibilă strategie și cu sacrificiul preceptelor morale elementare. Numeroasele frustrări îi aduc un sentiment de vinovăție față de sine și față de ceilalți și îi trimit din interior semnele unei teribile anxietăți, sub imperiul căreia în cele din urmă își curmă

viața. De la teza freudiană scriitorul își permite o singură corecție, antrenând textul într-o direcție facil cvasifantastică. Cu toate că autorul nuvelelor și povestirilor din deceniul ’20–’30 declara orgolios în interviuri, ori de câte ori avea prilejul, că își dorește eliberarea de sămănătorism, în romane el rămâne captiv, deliberat și cu o anume frenezie, al inventarului de teme al curentului. Mai mult decât atât, își propune să dea o dimensiune romanescă, o arhitectură și o tipologie specifică marilor motive sămănătoriste, care până la el avuseseră doar reprezentări minore. El va proiecta, de pildă, adevărate cicluri de romane pe tema omului robit de „rodul pământului” sau de nostalgia obârșiei; al omului cu educație patriarhală, nimerit în plasa de interese mercantile a „capitalei care ucide” sau eșuând prin atonie în orizontul meschin și sufocant al „târgurilor unde se moare”. De aceea, ca romancier, **P.** nu va agrea experimentul (într-o epocă, ce-i drept, de mari tentații), cu câteva excepții: *Simfonia fantastică*, un fel de trenă și cântec de lebădă al introspecțiilor psihanalitice din nuvele, și *Baletul mecanic*, roman de aventuri exotice, amalgamând supoziții psihanalitice cu elemente de senzațional cosmopolit și fantastic hoffmannesc. Se va fixa în formula romanului de tip tradițional european, cu obârșii în Balzac, Zola, Daudet, Dickens, Galsworthy, Tolstoi, Dostoievski și cu modele în contemporaneitate, precum Jules Romains, Jean Giraudoux, François Mauriac, Jacob Wassermann, Sigrid Undset ș.a. Va da prioritate tentației de radiografiere a conștiinței și mentalității congenerilor, propunându-și o frescă paradigmatică a momentului. Primul său roman, *Întunecare*, se dorește un panoptic sociomoral al deceniului 1916–1926, cuprinzând epoca participării la Primul Război Mondial și a reașezărilor politice de după conflagrație. **P.** îl închipuie a fi romanul generației sale, adică al „generației sămănătoriste”, și va construi în jurul unui protagonist de sorginte rurală, Radu Comșa, care, aspirând la o realizare socială, se vede contrazis de lipsa de idealism și morală a semenilor. Caracter curat, răzbind prin merite personale și muncă asiduă, Radu Comșa ajunge secretarul de cabinet al unui avocat influent, deputat și moșier, cucerind și inima fiicei

Ion Minulescu, Al. O. Teodoreanu, Mihail Sadoveanu, Marietta Sadova, Ion Pillat, Al. T. Stamadiad, I.M. Sadoveanu, Cezar Petrescu și alții

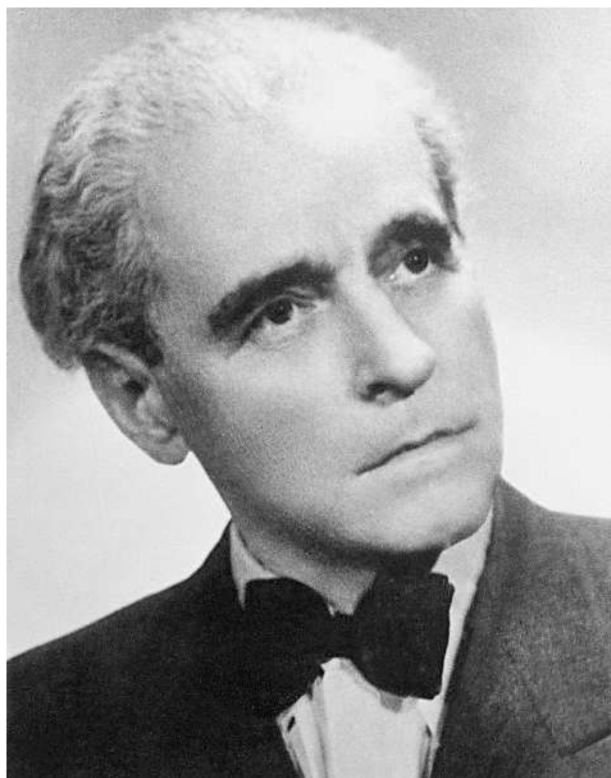

acestuia și anunțând, printr-o posibilă și profitabilă mezalianță matrimonială, saltul în altă poziție socială. Numai că inaderența morală la lumea în care se pregătea să intre îl face capabil de reticențe care îi vor marca radical destinul. De pildă, trăind acut complexul de a fi fost salvat de plecarea pe front de viitorul său socru, într-un sincer elan patriotic merge voluntar în linia întâi, de unde se întoarce mutilat trupește și sufletește. Dar lumea de după război, deși cu mari elanuri naționale, ambiții și realizări, nu mai are pentru Radu Comșa nici un preț, mai ales pe fundalul înstrăinării iubitei și al incomunicării erotice, ceea ce culminează cu sinuciderea protagonistului. De altfel, *Întunecare* a sedus cu deosebire ca roman al acestei ratări sentimentale, profilat pe ecranul Primului Război Mondial, care nu ocupă prim-planul, ci este intermediat printr-o dramă credibilă, care iradiază un pacifism manifest. Optica umanitaristă, antimilitaristă și pacifistă, devenită o adevărată modă în presa de stânga europeană, se face simțită și în *Întunecare*, dominând discursul și comportamentul unor oameni ce par desprinși din galeria dezertorilor ruși, care rupeau frontul și își împușcau comandanții. Tema neadaptării idealiștilor din tranșee la climatul păcii mai face obiectul altor romane ale lui **P.**, care vor forma, într-o proiectată panoramă epică numită *Cronica românească a veacului XX*, ciclul *Război și pace*. Bunăoară, în *Plecat fără adresă. 1900* (1932), realizat după o grilă narativă gidiană, alambicat și confuz (urmând să aibă și o replică, *Sosit fără adresă*, rămasă nescrisă), cei „plecați la drum odată cu veacul”, trecând prin experiența războiului, își pierd definitiv echilibrul, capitulând, precum Radu Comșa, fie prin sinucidere, fie prin ratare. În *Ochii strigoiului* ei nu sunt alții decât camarazii de front ai protagonistului din *Întunecare*, cu prezență epică percutantă și acolo. Romanul este modern prin formulă, uzând în mare de procedeele cinematografului. De altfel, în 1944 va fi dramatizat, fiind jucat o lună pe scena Teatrului Național din București. Protagonistul este Bogdan Cernegură, care, luat prizonier de nemți, reușește să evadeze, dar este rănit la cap, rămânând amnezic douăzeci de ani. Își revine abia în 1939, când trebuie să se adapteze unui context cu totul schimbat, găsindu-și copila fată de măritat, iar pe tovarășii de luptă din tranșee ratați în grade diferite. Trama narațiunii, cea a amneziei (încercată pasager și într-o nuvelă, *Morți fără cuvânt la înviere*), cu o carieră prestigioasă în romanul european (începând cu *Colonelul Chabert* al lui Balzac), nu va face însă din *Ochii strigoiului* o carte memorabilă, deoarece tendința spre verbiaj a scriitorului, irepresibilă, îneacă totul în discursivism, cel puțin ultimele două volume ale romanului fiind un soi de rechizitoriu retoric făcut epocii în numele dezideratelor anarhiste și stângiste ale celor din tranșee. Alt roman realizat în marjele acestei problematici, *Războiul lui Ion Săracu* (1945), e un jurnal al unei cătane de la țară în cel de-al Doilea Război Mondial, încercând o perspectivă asupra evenimentelor din unghiul unui țăran, adică al unei psihologii de om simplu. Tot pe fundalul anilor ’40 este proiectată și experiența de front din Primul Război Mondial trăită de combatantul, devenit între timp profesor de liceu, Neagu Tomaziu în *Tapirul* (I–II, 1946–1947). Prim-planul narațiunii este ocupat însă de tribulațiile protagonistului la reîntâlnirea, imaginată, cu vechea sa iubită. Pe de altă parte, pentru că din cauza dimensiunilor neobișnuite, mult timp **P.** nu găsise editor pentru *Întunecare*, scrierea va intra în circuitul literar la trei-patru ani de la momentul elaborării, devenind contemporană cu textele de inspirație psihanalitică. Următorul roman, *Simfonia fantastică*, va fi mai aproape de experiențele novatoare ale prozatorului în explorarea psihologiei umane decât de tendințele de a panorama socialul din *Întunecare*. De altfel, el va prelua trama psihanalitică a nuvelei *Somnul* într-o arhitectonică mai complexă, intersectând și căutările gidiene, cu oarece popularitate în acel moment. Ca și protagonistul din *Somnul*, Grigore Stolnicu din *Simfonia fantastică* își suspectează soția de adulter și își centrează întreaga existență, sub asediul anarhic al subconștientului, pe depistarea dovezilor. Filmul mental al geloziei suportă însă deformări carnavalești. Capitolele cărții redau augmentarea ilară a acestei monomanii și converg către un final patetic-macabru: lângă catafalcul pe care îi zace soția (la a cărei moarte contribuise), personajul râde isteric, răsfoind câteva epistole platonice din adolescență și închipuindu-și-le a fi „probele” mult căutate. Scena are o plasticitate intensă, amintind – ca perspectivă grotescă asupra unui eveniment tragic – pânzele expresionismului. Calchierea titlului *Simfoniei fantastice op. 14* de Hector Berlioz nu este întâmplătoare. Scriitorul experimentează o formulă stilistică neobișnuită: își propune, de pildă, să insinueze narațiunii modelul

retoric al simfoniei lui Berlioz, tentativă ce ar putea aminti de André Gide. Practic însă, **P.** este mai aproape de experiența pe care o întreprinde Aldous Huxley în *Punct, contrapunct*. Şi el își dorește un tip de narațiune în care conlucrarea internă, infrastructurală a capitolelor să aproximeze convergența orchestrală a episoadelor simfonice. Menține, de aceea, romanul în strictă simetrie cu afabulația muzicală și dă unor convenții componistice funcționalitate literară.

Oricât de mult ar fi fost tentat să experimenteze, să își modernizeze retorica narativă, poate și din mondenitate, pentru a fi pe valul mișcării artistice europene, **P.** o face pe texte de mică extensie epică, nuvelistice. Dar când își propune un studiu social tradițional, se întoarce la marile teme sămănătoriste. Pe motivul orașului tentacular, al metropolei corupătoare de suflete rurale nealterate, derivație a temei dezrădăcinării, crește romanul *Calea Victoriei* (1930), o cronică a Bucureștiului anilor ’30 din secolul trecut, unde prin intermediul câtorva protagoniști – familia magistratului Constantin Lipan, a scriitorului Teofil Steriu și a ziaristului Ion Ozun – se încearcă o sondare a mediilor sociale, financiare, politice, artistice ale Capitalei românești, unde Calea Victoriei este închipuită ca un soi de Wall Street balcanic. Ca și în *Întunecare*, personajele centrale trăiesc intens o experiență a inadaptării și a prăbușirilor interioare și sociale. Capitala este, ca la Mihail Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu- Voinești, o Sodomă ucigătoare de visuri curate, de orgolii și ambiții artistice, de cariere politice și financiare. Viziunea este rodul unei perspective conservator-sămănătoriste asupra orașului modern și de idealizare a unei etici patriarhal-rurale. Tot o întoarcere la ideologia sămănătoristă, în termeni chiar mai expliciți, este și microromanul *Cheia visurilor* (1935) care figurează destine într-o vertiginoasă pierdere de înălțime. Protagonistul, un industriaș respectat și invidiat pentru statutul său material și social, este cuprins de o intensă criză existențială, de care era marcat și protagonistul schiței *În podgoria de odinioară*, ce deschidea *Scrisorile unui răzeș*. În miezul orașului modern și frematător, industriașul are obsesia sacrificiilor morale făcute în cursa pentru îmbogățire și mai ales senzația acută a lipsei de trăire autentică a vieții. El ia o hotărâre care îl readuce la condiția începuturilor sale patriarhale: își cumpără o moară părăsită la o margine de iaz și se retrage la țară ca să ducă o existență simplă. Așadar, toată zbaterea lui spre a accede la o condiție socială nouă, citadină, fusese inutilă. Pe acest făgaș tematic evoluează și alte destine în romane care au ca fundal metropola cu tentațiile ei mondene și mercantile. Spre pildă, în *Duminica Orbului* (1934), Gara de Nord intersectează două destine, un judecător și o profesoară, care timp de douăzeci și patru de ore tind să alcătuiască un cuplu. O serie de fatalități, care țin de genuinul lor caracterologic, oriental-balcanic, dar și de experiența vieții lor anterioare, le compromit dorința de comunicare și șansele de îngemănare. E acum, în evoluția romancierului, o perioadă când acesta intuiește marile teme ale existențialismului francez (incomunicarea, singurătatea paradoxală a insului în lume, solipsismul), care pătrund în proza europeană. Ele animă romanele scrise și publicate de **P.** în ultimii ani ai celui de-al Doilea Război Mondial: *Carlton* (1944), *Adăpostul Sobolia* (1945). Astfel, personajele din *Carlton* trăiesc în „alveolele” unui bloc modern din centrul Capitalei, copleșiți de dramele mărunte ale incomunicării erotice și ale însingurării citadine. Fatalitatea face ca blocul să se prăbușească în cutremurul din noiembrie 1940, demonstrând parcă teza lui Jean-Paul Sartre că viața aparent nesemnificativă de zi cu zi, „contingența”, nu este „o părere pe care să o putem ignora; ea este absolutul și, prin urmare, gratuitatea perfectă”. Către concluzii de felul acestora evoluează și *Adăpostul Sobolia*, unde un cuplu de tineri are revelația, intrând într-un adăpost bucureștean în timpul unui bombardament, că trăiește un absolut al comunicării sufletești, dar iubirea lor durează, tragic, doar până fac primii pași în afara adăpostului, când o bombă îi spulberă pe amândoi. Romanele, mai ales cele de maturitate, vor avea protagoniști devorați de angoase, clamându-și foamea de răspunsuri capitale, după modelul urmat, fără o mare detentă, al unor personaje întâlnite la André Malraux, Antoine de Saint-Exupéry, Jean-Paul Sartre, Albert Camus ș.a. Deși intenționa să radiografieze mediul social, **P.** aduce în prim-plan investigarea vieții sufletești. Adiționând mereu alte și alte orientări, pe acest traseu tipologia învinșilor – constantă individualizatoare a prozei sale, pornită de la tipare sămănătoriste, înnoită cu tușe caracteristice venind dinspre Maurice Barrès și Paul Bourget, trecută prin liberalismul retoric al psihanalizei și contaminată de „catastrofismul” lui Nikolai

Berdiaev – evoluează către soluții existențialiste. Fundalul prozei românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea este orașul de provincie, locul în care eroi sadovenieni educați după precepte rurale clacau iremediabil sau sfârșeau în mediocritate. Cei din schițele, povestirile sau nuvelele lui **P.** nu se diferențiază prea mult, numai că, în genere intelectuali, ei pun parcă mai mult idealism în speranța evaziunii (*Zăpada*, *Unchiul din America*, *Cariera lui Vidran* etc.). În roman autorul continuă să îi scoată la suprafață, dar operează o schimbare: alege de cele mai multe ori o perspectivă sarcastică. De pildă, personajele din *La Paradis General* (1930) își trăiesc și retrăiesc dramele întâlnindu-se și povestindu-le într-un cadru oenologic și culinar, la crâșma „La Paradis General". Pornind de la aceleași principii narative, *Oraș patriarhal* (I–II, 1933) își propune să fie mai puțin sarcastic cu mediul târgului românesc, scriitorul fiind mai îngăduitor cu inșii de fundal și neiertător cu protagonistul lui, parvenitul Tudor Stoenescu-Stoian, un fel de Mitică obraznic și fără scrupule, care pătrunde în „orașul patriarhal" creându-și, ca om de București, o mitologie de persoană cu mari reușite și relații sus-puse. În genere, *Oraș patriarhal* este o construcție romanescă în bună parte viabilă, impunând prin epicul de influență balzaciană, reușind să dea culoare și dimensiuni stereoscopice ambianței orașului românesc de provincie, impregnată de tristețea dramei dezrădăcinării. De altfel, prin aceste două romane **P.** și-a propus să reprezinte în panorama sa epică conceptul sămănătorist al „târgurilor unde se moare", cum își și numește ciclul în care le include. Altă idee scumpă ideologiei sămănătoriste, cea a învățătorului de sat ca luminător al conștiinței rurale, care trăiește și moare în vatra satului alături de țărani, este prilejul introducerii primului erou învingător, adaptat, în opera lui **P.**: Nicolae Apostol (prototipul e un profesor din anii de gimnaziu la Roman), protagonist al romanului *Apostol* (1933). Pe de altă parte, având o perspectivă monografică asupra societății românești, romancierului i se pare a-i fi scăpat din atenție o latură mai nouă a lumii rurale românești, ivită la început de secol XX și legată de pătrunderea în spațiul ei a spiritului afacerist prin exploatarea unui recent „rod al pământului": petrolul. Va ataca tema într-un ciclu de două romane, intitulat *Pământ și cer* și cuprinzând *Comoara regelui Dromichet* (1931), în care personajul central, Zaharia Duhu, este un romantic căutător de comori dacice, doritor de îmbogățire, dar imaginat ca un învingător abia în celălalt roman, *Aurul negru* (1934), reușita venind nu din visuri himerice, ci în urma descoperirii unui zăcământ de petrol. Viziunea rămâne însă net sămănătoristă, iar inșii cu asemenea aspirații sunt prezentați ca niște infirmi morali, învinși în toate celelalte laturi ale existenței. Doar Zaharia Duhu, când se îmbogățește și își simte bunăstarea, se dezleagă ușor de ea, nevăzând-o ca rod al muncii: va dărui o imensă avere boierului scăpătat Boldur Iloveanu, sărăcit – loc comun sămănătorist – de arendași. Din epopeea lumii rurale românești a începutului de secol nu putea lipsi, pentru cel care își dorea o radiografie a ei, un eveniment cardinal, bulversant pentru conștiința contemporanilor: răscoala din 1907. Subiectul i se impune romancierului târziu, după marea reușită a lui Liviu Rebreanu cu *Răscoala* și după alte câteva scrieri de substanță. În trilogia *1907*, alcătuită din *Mane, tekel, fares*, *Noi vrem pământ!*, *Pământ… mormânt* (1937–1943), el nu izbutește să treacă de locurile comune gazetărești decât prin câteva prezențe notabile în spațiul galeriei tipologice a romanului: Iordache Cumpătă,

Dimitrie Petreanu, agronomul în care încearcă să-l figureze cu oarecare idealism pe tatăl său, ș.a. Extrapolând aprecierile lui G. Călinescu prezente într-o cronică din 1933, se poate spune că multe romane ale lui **P.** ,„scriitor care are adesea condei", sunt „de o calitate literară turburată". Format într-o epocă de posteminescianism manifest, chiar sămănătorismul său părând a izvorî uneori din ideologia conservatoare a lui Eminescu, **P.** nutrește un cult constant pentru poet. Fiindcă este și perioada când apar marile inițiative exegetice și de editare științifică (I. Crețu, D. Caracostea, Perpessicius, G. Călinescu), îndrăznește o abordare a biografiei acestuia și îmbină documentul cu ficțiunea într-o narațiune de tip romanesc. Autorul mărturisește că nu și-a propus să realizeze o biografie, și cu atât mai puțin una romanțată, ci să interpreteze „o viață cu toate mijloacele, dar și cu toată libertatea genului". Cartea se va numi *Luceafărul sau Romanul lui Eminescu* și se întinde pe spațiul a trei volume: *Luceafărul* (1935), care se referă la copilăria și adolescența poetului, *Nirvana* (1936), vizând perioada studenției la Viena și Berlin, și *Carmen Saeculare* (1936), care figurează ultima perioadă a existenței poetului, cu insistență asupra bolii și morții sale. Romanul a avut succes, în primul rând la public, cunoscând numeroase ediții, înainte și chiar după cel de-al Doilea Război Mondial. Critica i-a rămas însă, în genere, nefavorabilă, întrucât l-a raportat constant la marile exegeze interbelice. În altă zonă, literatura pentru copii, **P.** s-a depășit pe sine prin *Fram, ursul polar* (1932), un roman realizat în linia lui Jack London, o adevărată capodoperă, ce a cunoscut și o neașteptată circulație în afara țării, mai mult decât oricare dintre scrierile sale. Şi acesta e construit pe coordonatele mult uzitatei teze sămănătoriste a dezrădăcinării. Ca și ceilalți învinși, Fram nu își poate găsi liniștea în mediul unui celebru circ urban (Struțki), unde este iubit și adulat de copii. Îl cheamă ghețurile Polului, din care fusese smuls. Când este pe punctul de a-și atinge visul, îl copleșește însă dorința întoarcerii în lumea civilizată. Fram este, așadar, ca și personajele din *Scrisorile unui răzeș*, un suspendat între dorința adaptării urbane și nostalgiile obârșiei. Reușit este și romanul *Omul de zăpadă* (1945), care aproximează registrul poetic al basmelor românești, cu fantezia lor dezinvoltă. În timpul comunismului, acceptând cu voie sau de nevoie noua direcționare a literaturii, **P.** va îmbrăca în haina prozei toate sloganele propagandistice ale regimului, ajungând unul din stâlpii realismului socialist în etapa lui cea mai dură, etapa stalinistă. Povestirile și nuvelele din *Două inimi tinere* (1951), *Nepoata lui Moș Ursachi* (1953), *Vino și vezi* (1954), *Moara de la Cotul Dracului* (volum publicat postum, în 1961, cuprinzând doar două povestiri noi, restul fiind texte vechi, refăcute) exaltă tezele false ale momentului: soluționarea în comunism a conviețuirii pașnice între etniile conlocuitoare, victoria pe frontul alfabetizării, vigilența în lupta de clasă, entuziasmul în fața marilor înfăptuiri de pe șantierele țării etc. Chiar titlul *Vino și vezi* trebuia să dea concretețe epică acestui entuziasm conjunctural. În acești ani, subjugați dogmatismului ideologic, sub „îngrijirea literară" a lui **P.** au apărut numeroase traduceri, mai cu seamă din literatura rusă și sovietică.

Chiar de la apariția Scrisorilor unui răzeș, *s-a recunoscut în literatura lui Cezar Petrescu (n. 1892) o continuare a sămănătorismului și în scriitor un continuator al lui Sadoveanu. Deși urbană și neîndeplinind, deci, una din condițiile considerate ca esențiale ale sămănătorismului, încadrarea e îndreptățită, întrucât găsim în această literatură câteva din notele sămănătoriste, cum e, de pildă, poezia amintirii și a regretului; faptele nu sunt povestite în actualitatea lor, ci refulate în trecut și brusc reîmprospătate printr-o revedere a locurilor unde s-au desfășurat odinioară; totul se învăluie, astfel, în poezia depărtării, a nostalgiei și a regretului.*[...] *Sămănătoristă e, de pildă, tematica din* Întunecare *(1927–[1928]), cel mai bogat și, într-un fel, mai reușit roman al războiului nostru de întregire națională: povestea feciorului de țăran, pornit cu avânt la război, procesul tuturor deziluziilor întâmpinate pe front, credința că totuși generația călită în tranșee se va întoarce alta acasă, succesiunea de decepții, rănirea, desfigurarea, părăsirea lui de către logodnică, îngrămădirea tuturor amărăciunilor în fața realităților întru nimic schimbate de baia de sânge, ce-l împing pe Radu Comșa până la deznodământul sinuciderii, constituie una din marile teme de pesimism social prezentă în toată literatura moldovenească de inadaptare. Romanul dovedește o mare putere de amplexiune și de evocare de grupări sociale, în care, ceea ce e mult mai rar la scriitor, nu lipsește nici puterea de analiză psihologică.*

E. LOVINESCU

Romancierul se străduiește să studieze societatea românească și omul universal într-un ciclu de romane, unele de „investigație orizontală", adică socială, altele de „investigație verticală", adică psihologică. Cezar Petrescu voiește să refacă „comedia umană" a lui Balzac. Rezultatele nu sunt la înălțimea intențiilor, cu toate că nu se poate

tăgădui autorului inventivitatea epică. [...] *Contribuția lui Cezar Petrescu nu trebuie neglijată într-o literatură cu prejudecata tiranică a observației. A închipui indivizi care caută și descoperă comori, care se sacrifică pentru prieteni intrând la închisoare și peregrinează prin lume jucând la ruletă și făcând asasinate, fete provinciale devenind vamp și întâlnind pe Greta Garbo, aventurieri cu stranii și obscure afinități este a elibera conștiința creatoare, a o dezlega de tirania realității. Vina scriitorului, datorită în parte mediului său, este de a oscila între «studiu» și epica pură, de a nu voi să scrie romane senzaționale în deplină sinceritate, spre a deveni un Eugène Sue ori un Al. Dumas, tot atât de geniali în felul lor ca și Balzac.*

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Scrisorile unui răzeș*, București, 1922; *Drumul cu plopi*, București, 1924; *Omul din vis*, Craiova, 1925; *Aranca, știma lacurilor*, București, 1927; *Întunecare*, vol. I, București, 1927, vol. II, Craiova, 1928; *Somnul*, București, 1927; *Carnet de vară*, Craiova, [1928]; *Omul care și-a găsit umbra*, București, 1928; *Simfonia fantastică*, București, 1929; *Calea Victoriei*, București, 1930; *La Paradis General*, București, 1930; *Pif... Paf... Puf...*, București, 1930; *Cain și Abel*, București, 1930; *Comoara regelui Dromichet*, București, 1931; *Baletul mecanic*, I–II, București, 1931; *Flori de gheață*, București, 1931; *Kremlin*, București, 1931; *Plecat fără adresă. 1900*, București, 1932; *Greta Garbo*, București, 1932; *Fram, ursul polar*, cu ilustrații de N.N. Tonitza, București, 1932; *Oraș patriarhal*, I–II, București, 1933; *Apostol*, București, 1933; *Nepoata hatmanului Toma*, București, 1933; *Floare de agave*, București, 1933; *Aurul negru*, București, 1934; *Duminica Orbului*, București, 1934; *Cheia visurilor*, București, 1935; *Luceafărul sau Romanul lui Eminescu*, I–III, București, 1935–1936; ed. (*Romanul lui Eminescu*), I–II, București, 1938; *Cei trei regi*, București, 1935; *1907*, I–III, București, 1937–1943; *Iliuță copilul*, București, 1938; *Ochii strigoiului*, I–III, București, 1942; *Carlton*, București, 1944; *Adăpostul Sobolia*, București, 1945; *Omul de zăpadă*, București, 1945; *Războiul lui Ion Săracu*, București, 1945; *Cocârț și bomba atomică*, București, 1946; *Tapirul*, I–II, 1946–1947; *Doctorul Negrea*, București, 1949; *Neghiniță*, București, 1949; *Două inimi tinere*, București, 1951; *Nepoții gornistului* (în colaborare cu Mihai Novicov), București, 1952; *Despre scris și scriitori*, București, 1953; *Nepoata lui Moș Ursachi*, București, 1953; *Ajun de revoluție 1848*, București, 1954; *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, 1954; *Pârjolul* (în colaborare cu Dinu Bondi), București, 1954; *Vino și vezi*, București, 1954; *Ai noștri ca brazii*, București, 1955; *Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mâine*, București, 1955; *Scriitorul și epoca sa*, București, 1956; *Mărturiile unui scriitor*, București, 1957; *Însemnări de călător, reflecții de scriitor*, București, 1958; *Cele dintâi povestiri*, București, 1959; *Drumul cu plopi*, București, 1961; *Moara de la Cotul Dracului*, îngr. și pref. Mihai Gafița, București, 1961; *Vladim sau Drumul pierdut*, București, 1962; *Evocări și aspecte literare*, îngr. și pref. Mircea Popa, Timișoara, 1974; *Opere*, I, îngr. Mihai Dascal, introd. Al. Piru, București, 1985; *Corespondența lui Cezar Petrescu*, îngr. și introd. Șt. Ionescu, Cluj-Napoca, 1986; *Georgetta (epistolar inedit)*, îngr. Dumitru Vacariu și Lucian Vasiliu, Iași, 1998. **Traduceri:** Mihail Șolohov, *Pe Donul liniștit*, I–IV, București, 1947–1948 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi), *Povestiri de pe Don*, București, 1957 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); A. N. Tolstoi, *Pâinea*, București, 1949 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi), *Opere alese*, IV, București, 1954 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); V. N. Ajaev, *Departe de Moscova*, I–III, București, 1950 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Balzac, *Eugénie Grandet*, București, 1950, *Moș Goriot*, București, 1955, *Opere alese*, București, 1965, *Beatrix. Eugénie Grandet*, București, 1981 (în colaborare cu H. Grămescu); Feodor Gladkov, *Poveste despre copilărie*, București, 1950, *Volnița*, București, 1952 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi), *Anul crâncen*, București, 1957 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); A. S. Makarenko, *Steaguri pe turnuri*, București, 1950 (în colaborare cu Rostislav Donici), *Poemul pedagogic*, București, 1950 (în colaborare cu Zoe Dumitrescu și Tamara Schächter), *Cartea pentru părinți*, București, 1951 (în colaborare cu Rostislav Donici); Vera Inber, *Povestiri despre copii*, București, 1952; Vasili Grossmann, *Stepan Colciughin*, I–II, București, 1953; Henryk Sienkiewicz, *Pentru pâine*, București, 1955 (în colaborare cu Teodor Holban), *Nuvele*, pref. Olga Zaicik, București, 1960 (în colaborare cu Teodor Holban), *Nuvele clasice poloneze*, îngr. I. C. Chițimia, București, 1963 (în colaborare); Maxim Gorki, *Opere*, VII, VIII, XIV, București, 1957–1959 (în colaborare); L. N. Tolstoi, *Opere*, XII, București, 1958 (în colaborare cu S. Recevski), *Sonata Kreutzer și alte povestiri*, pref. Ion Vasile Șerban, București, 1971 (în colaborare cu S. Recevski și Ștefana Velisar Teodoreanu).

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, *166–175*, *507–508*; Perpessicius, *Opere*, III, *187–191*, IV, *34–43*, *74–76*, *156–160*, *190–194*, *341–346*, V, *36–43*, *156–160*, *345–347*, VI, *182–190*, *344–348*, *359–362*, VII, *81–84*, *155–158*, *354–359*, X, *97–107*, XI, *88–93*, *175–183*, XII, *187–195*, *503–504*; Ralea, *Scrieri*, II, *122–125*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *275–319*; Vianu, *Opere*, III, *228–232*, V, *313–316*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *93–102*; Călinescu, *Opere*, I, *1243–1248*, *1368–1369*, II, *179–181*, *192–198*, *1089–1097*, IV, *83–97*, *99–113*, *417–425*, X, *640–642*; Cioculescu, *Aspecte*, *339–342*, *446–447*, *456–458*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *206–209*; Munteano, *Panorama*, *232–237*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *681–690*, *Ist. lit.* (1982), *765–774*; Papadima, *Creatorii*, *212–224*; G. Călinescu, *Istoria literaturii române (compendiu)*, București, 1945, *336–337*; Horia Stancu, *Cezar Petrescu*, București, 1958; Mihai Gafița, *Cezar Petrescu*, București, 1963; Piru, *Panorama*, *247–266*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *316–331*; Ion Bălu, *Cezar Petrescu*, București, 1972; Popa, *Spații*,

65–83; Micu, *„Gândirea”*, *681–705*; Dan, *Proza*, *192–201*; Mircea Popa, *Cezar Petrescu sau Romanul ca sociologie a mediilor*, DFC, *120–171*; Râpeanu, *Scriitori*, *151–160*; Popa, *Convergențe*, *144–153*; *Dicț. analitic*, I, *50–51*, *67–70*, *113–116*, II, *266–268*, IV, *456–459*, *524–528*, *581–583*, *631–634*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV–V, *passim*; *Dicț. esențial*, *645–648*; Alex. Ştefănescu, *Cezar Petrescu*, RL, 2003, 5; Dascal, *Aventuri*, *139–185*; Manolescu, *Istoria*, *772–773*; Popa, *Ist. lit.*, I, *239–240*; Ștefan Dărăbuș, *Cezar Petrescu – fascinația romanului*, Cluj-Napoca, 2011. ***M.Ds.***

PETRESCU, **Dan** (26.II.1949, București), eseist, traducător, prozator. Este fiul Georgetei Petrescu (n. Teodorescu), funcționară, și al lui Mircea Petrescu, avocat. Urmează Liceul „Roman Vodă” din Roman și Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, absolvită în 1981. La sfârșitul anilor ’80 devine disident oficial al regimului Ceaușescu. Din această perioadă datează volumul de „convorbiri libere într-o țară ocupată” *Ce-ar mai fi de spus*, realizat împreună cu Liviu Cangeopol și apărut mai târziu, în 1990. Va fi secretar de stat în Ministerul Culturii (1990), redactor-șef adjunct la Editura Nemira (unde coordonează colecțiile „Totem” și „Purgatoriu”, ultima fiind una dintre cele mai importante colecții de literatură română de după 1989) și consilier la Editura Polirom. Debutează publicistic în 1980, iar editorial în 1985 cu grupajul *Povestiri furate și la lume iarăși date (proze lungi, medii și scurte)*, inclus în volumul colectiv *Proze* (cel mai timpuriu text datează din 1972). Colaborează cu traduceri, eseuri, cronici literare, note, proze la „Dialog”, „Opinia studențească”, „Echinox”, „Viața românească”, „Vatra”, „Astra”, „Orizont”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Neue Literatur”, „Dialogue” (Montpellier), „Libération”, „La Nouvelle alternative”, „Agora”, „Timpul”, „Național”, „Observator cultural” ș.a. Criticul și istoricul literar Radu I. Petrescu îi este frate.

P. este un autor autoprogramat ca marginal. El respinge principial orice sistem (cultural sau politic) care emite pretenții de centralitate. Din această perspectivă, a fost corect caracterizat ca fiind „un antifundamentalist și antiautoritarist înrăit, un spirit *underground*, un anarhist critic și ludic” (Paul Cernat). De aici derivă aspectul care privește „metoda” utilizată: textele vizate (în sens larg – texte propriu-zise, acțiuni, persoane, zvonuri, segmente mediatice etc.) nu sunt niciodată atacate frontal, ci deconstruite dinspre o margine selectată mai mult sau mai puțin subiectiv. În măsura în care **P.** poate fi aproximat ca un critic ironist, figura criticii lui este metonimia: odată ce un fragment de text este destrămat, se subînțelege efectul mai larg al destrămării întregului text. Deși, pe fond, metoda rămâne neschimbată, ea suportă în timp modulări și variații ținând de retorica aplicată. În *Tentațiile anonimatului și alte eseuri* (1990), culegere de interpretări și note compuse înainte de 1989, paginile etalează o erudiție ostentativă, corpul lor fiind saturat sau chiar supraîncărcat de trimiteri și referințe: „o tehnică de înșelare a cenzurii”, explică **P.**, „de rătăcire a ochiului «prea ager» într-un hățiș menit să pună la adăpost afirmațiile prea dure îndărătul unor nume prestigioase, ca și cum impresia de consens astfel creată în jurul acestor afirmații le-ar mai fi atenuat cumva, prin supradeterminare culturală” (e de remarcat că o justificare asemănătoare producea un alt membru al grupului intelectual de la Iași, Sorin Antohi). Prefața la *În răspăr* (2000) marchează schimbarea retoricii baroce ocolitoare într-una mai „rarefiată”, mai „directă”: „mi-am rarefiat stilul eseistic: ce s-a pierdut în subtilitate, mă consolez eu, s-a câștigat în directețe”. Schimbarea s-ar datora nu numai dispariției cenzurii sau detaliului că intervențiile din volumul *În răspăr* – ca și cele din *Deconstrucții populare* (2002) și *Secta gânditorilor de estradă* (2009) – au apărut în cotidianul „Național”, ci și „lipsei de audiență a unui fel de a scrie mai specializat, care devine inutil câtă vreme nu-l mai poate pricepe aproape nimeni”. Fervoarea deconstructivistă apare ca efect al scepticismului față de un model cultural puternic. Semnificativ, în amplul eseu *Scandalul Sokal* **P.** arbitrează, cu gravitate mimată și ironie subterană, părțile beligerante, pentru a mărturisi la sfârșit că nu citise textul de la care pornise scandalul, culegându-i doar ecourile. De altfel, eseistul lucrează cel mai adesea cu „reflectori” ce-i oferă opinii și citate antitetice pe care le coregrafiază ca într-un teatru de marionete, propriile-i păreri fiind mai curând sugerate decât declarate: un mod de a lua în derâdere versiunile prea ostentative ale datului cu părerea. Există, totuși, un plan în care se suspendă relativismul ironic, și acesta este al judecății etice. Nisipul mișcător al „adevărurilor” ce pot fi spuse cu egală (indiferentă) dreptate în spațiul culturii se transformă în solul ferm al unui adevăr tare, pe care **P.**, ca gestionar privilegiat al său, se simte chemat să îl restabilească. Uneori acțiunea sa e salutară, alteori – doar umorală. Revenind

la relativist, una dintre originalitățile lui e aceea de a fi inventat sintagma „necitire avizată" și de a-i fi speculat efectele în recenzii la cărți pe care declară din capul locului a nu le fi citit: rezultă de aici o delectabilă literatură comică, compusă din presupuneri, inferențe și colportaje pe marginea volumelor erudit necitite. Complementare sunt sintagmele „cărți greșite" și „cărți enervante", cărți care nu sunt „propriu-zis proaste", dar în care „ceva sună fals, ceva e supărător și, până la urmă, enervant, tocmai gândindu-ne că avem de-a face cu spirite luminate, emancipate, de la care ne-am fi așteptat, poate, la mai puține sacrificii închinate feluriților idoli vetuști". Enervarea este, de altfel, una dintre muzele cele mai fidele ale lui **P.** Încă din *Tentațiile anonimatului…* el își manifesta simpatia pentru ceea ce numește „protexte" (un sinonim rezonabil e dat de combinația dintre „glosse" și „enervări"): notații de o ironie mușcătoare pe marginea unei secvențe culturale (*Tentațiile anonimatului…*) sau mediatice (*În răspăr*). *Scrisori către Liviu. 1994–2004* (2004), avându-i ca destinatari pe Liviu Antonesei și pe Liviu Cangeopol, reabilitează demodatul gen epistolar, oferind pagini sclipitoare de speculație intelectuală, de bârfă superioară și de portretistică oscilând între maliție și venin. În eseist/ epistolograf se întrevede adesea prozatorul, abandonat în anii '80 după publicarea volumului colectiv *Proze*, în care pozase, ajutat de o tehnică textuală acrobatică, în astenic trăind sofisticat sfârșitul literaturii. Un text de acolo (*Înșirarea*) era un exercițiu despre „imposibilitatea de a scrie". Altul (*Probleme la fabrica de calmisatoare*) prelucra ironic o țesătură pe tema plagiatului și a realismului socialist. O scriere colectivă de tinerețe, parodică, ludică, saturată de intertext, a fost recuperată prin publicarea fragmentului de roman *„Brazde peste haturi" revisited* (2011), „manuscris de grup început în toamna lui 1982 și pierdut pe 18 mai 1983, când unicul său exemplar a fost confiscat de Securitate" (Sorin Antohi). **P.** a transpus în românește scrieri ale lui Ioan Petru Culianu (cumnatul său), Toma Pavel, precum și texte de Roger Caillois, Georges Bataille ș.a.

SCRIERI: *Proze* (în colaborare cu Dumitru Augustin Doman și Tudor Stancu), București, 1985; *Tentațiile anonimatului și alte eseuri*, București, 1990; *Ce-ar mai fi de spus. Convorbiri libere într-o țară ocupată* (în colaborare cu Liviu Cangeopol), București, 1990; *În răspăr*, București, 2000; *Deconstrucții populare*, Iași, 2002; *Scrisori către Liviu. 1994–2004*, Pitești, 2004; *Secta gânditorilor de estradă*, Iași, 2009; *„Brazde peste haturi" revisited* (în colaborare cu Sorin Antohi, Luca Pițu și George Pruteanu), pref. Sorin Antohi, Iași, 2011. **Traduceri:** Bernard-Henry Lévy, *Elogiu intelectualilor*, București, 1992; Ioan Petru Culianu, *Pergamentul diafan*, București, 1993, *Pergamentul diafan. Ultimele povestiri*, postfață Dan-Silviu Boerescu, București, 1996 (în colaborare cu Mihaela Gliga și Mihai Moroiu), *Mircea Eliade* (în colaborare cu Florin Chirițescu), București, 1995, *Studii românești*, I, București, 2000 (în colaborare cu Corina Popescu); Louis Pauwels, Jacques Bergier, *Dimineața magicienilor. Introducere în realismul fantastic*, București, 1994; Roger Caillois, *Omul și sacrul*, București, 1997; Georges Bataille, *Erotismul*, București, 1998; Toma Pavel, *A șasea lumină*, Iași, 2004; Stéphane Audeguy, *Teoria norilor*, București, 2006; Philippe Forest, *Sarinagara*, București, 2006; Nicolas Grimaldi, *Tratat despre banalitate*, București, 2006; Henri Michaux, *Un barbar în Asia*, București, 2008.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *Critica ucigașă*, O, 1990, 38; Ion Simuț, *Câți Dan Petrescu există?*, F, 1991, 3; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *18–21;* Paul Cernat, [*Dan Petrescu*], OC, 2000, 21, 2002, 120; Simuț, *Arena*, *212–215*; Ștefan Borbély, *Dan Petrescu – în răspăr*, „22", 2001, 582; Cristea-Enache, *Concert*, *364–376*; Daniel Cristea-Enache, *Deconstrucții cu sânge rece*, ALA, 2002, 624, 625; Ciprian Șiulea, *Deconstrucția care zidește*, ALA, 2004, 705; Ion Bogdan Lefter, *Cărțile anului*, OC, 2005, 254–255; Dumitru Ungureanu, *(P)referințe*, ARG, 2005, 8; Luca Pițu, *Revine, maiestuos, genul misivelor literare*, ARG, 2006, 2; Ion Buzera, *Experimentul epic în comunism*, „Mozaicul", 2011, 11. ***M.I.***

PETRESCU, Dumitru (4.VIII.1934, Glina, j. Ilfov – 14.XII.1985, București), istoric literar. Este fiul Elenei (n. Radu) și al lui Petre Dumitrescu, mic industriaș, apoi mecanic la Uzina Chimică „9 Mai" din București. Urmează cursurile primare în comuna natală, apoi Liceul „Mihai Viteazul" din București, absolvit în 1952. Studiază un an ziaristica, fiind și reporter la Agerpres, frecventează un timp cursuri la Politehnică, dar alege în cele din urmă Facultatea de Filologie a Universității din București, pe care o termină în 1959. Lucrează ca pedagog (1959) și profesor suplinitor la două licee din București, iar în 1961–1962 este cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române. În 1962 devine asistent la Institutul Pedagogic din București, de unde în 1964 trece la Facultatea de Limba și Literatura Română, în cadrul Catedrei de literatură universală, apoi la cea de literatură română. În 1974 obține titlul de doctor cu o teză despre G. Bogdan-Duică, reluată în volumul

cu care debutează editorial în 1978. Colaborează la „Analele Universității București", „Luceafărul", „Ramuri", „România literară", „Viața românească" ș.a.

Istoria literară practicată de **P**. evită capcanele pozitivismului printr-o justă îmbinare a judecății din perspectivă istorică (contextualizare) cu cea din perspectiva prezentului (actualizare) și prin aplicarea unor criterii evaluative din instrumentarul criticii estetice și al istoriei de valori. Prin aceste opțiuni, ca și prin amploare, el depășește în studiul *G. Bogdan-Duică* lucrarea de același tip a lui Vasile Netea (1940). Cartea, „excelent studiu monografic", „obiectiv, exact, nici apologetic, nici minimalizator" (Al. Piru), urmărește să identifice ceea ce rămâne valabil dintr-o activitate impresionantă sub aspectul erudiției (dimensiune pentru care autorul cercetat a nutrit un „cult cvasimistic") și în același timp contradictorie. Performanța monografului stă, pe lângă contribuțiile documentare și obiectivitate, în capacitatea disociativă. Astfel – arată **P.** – Bogdan-Duică își egalează sau își întrece contemporanii sub raportul formației, al varietății și vastității informației, dar rămâne în urma lor prin „îngustimea percepției estetice": acceptă teoretic noutatea, dar în practică se manifestă ca adversar al ei (de exemplu, apără legitimitatea expresionismului, totuși teatrul lui Lucian Blaga i se pare „bizar, straniu, fantastic", adjectivele având un sens minimalizator); proclamă, în teorie, ca discipol maiorescian, primatul esteticului, însă nu distinge istoria literară de cea culturală, aproape toate monografiile sale ocupându-se de figuri istorice, tangențial (și) literare (Gheorghe Lazăr, Simion Bărnuțiu, Eftimie Murgu ș.a.); pledează cauza adevărului în dialog, dar în polemici „ceea ce îi lipsea era spiritul toleranței cu privire la opinia altora". **P**. intuiește în Bogdan-Duică un caz dramatic: cărturarul harnic și onest care „se vede întrecut și uneori ridiculizat de semenii săi", criticul care „cunoaște toate ideile critice și estetice moderne", făcându-și din ele o cheie, pe care însă nu știe să o folosească. E la el o dramă a erudiției ce nu se poate elibera de arcanele analizei și de „cultul mărunțișului literar", cum observase încă Pompiliu Constantinescu. Sunt evidențiate contribuția lui Bogdan-Duică pe terenul istoriei („adevărata vocație") și meritele lui de pionierat în comparatism, relevând accentul pus pe receptarea activă a influențelor. Un studiu echilibrat și restitutiv este și cel despre Nicolae Petrașcu, prezentat ca disident maiorescian, dar și ca precursor al lui E. Lovinescu în teoria culturii. Sunt subliniate meritele de pionier în eminescologie și de practicant al criticii estetice și al celei caracterologice de tip sainte-beuvian, Petrașcu încercând să concilieze critica de gust (maiorescian) cu critica mai nouă (Georg Brandes). Editorul **P.** îi restituie texte reprezentative: *Biografia mea*, *Noi în 1892*, *D. T. Maiorescu*, *Delavrancea*, precum și eșantioane semnificative din cele patru volume ale seriei de evocări *Icoane de lumină*. Specializat în literatura română modernă, **P**. este și semnatarul unor prefețe la volume de poezie (B. Fundoianu, G.G. Ursu, Ştefan Dima).

SCRIERI: *G. Bogdan-Duică*, București, 1978. **Ediții:** G. Bogdan-Duică, *Studii și articole*, pref. edit., București, 1975; Nicolae Petrașcu, *Icoane de lumină*, pref. edit., București, 1972; Ion Petrovici, *Însemnări de drum*, pref. edit., București, 1983.

Repere bibliografice: Al. Piru, *„G.Bogdan-Duică"*, LCF, 1978, 31. ***N.M.***

PETRESCU, Florin Mihai (31.III.1930, Iași – 3.IV.1977, Iași), poet. Este fiul Elenei Petrescu (n. Nievescu), educatoare, și al lui Mihai Petrescu, funcționar. Urmează Liceul Internat, absolvit în 1949, și Facultatea de Filologie în orașul natal, luându-și licența târziu, mult după terminarea studiilor. Debutează la „Iașul literar" în 1956, unde, în același an, va fi angajat ca redactor, iar prima carte, placheta *Chemarea primăverii*, îi apare în 1959. A mai colaborat cu versuri, traduceri și recenzii la „Ateneu", „Familia", „Flacăra Iașului", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Orizont", „Tribuna", „Viața românească" ș.a. În 1968 i se acordă Premiul Asociației Scriitorilor din Iași pentru volumul *Concert minus unu*.

P., poet din gruparea revistei „Iașul literar" și reprezentant al liricii patriotice din anii '50–'60 ai secolului trecut, scrisă în spiritul grandilocvent al epocii, își conturează încă de la debut un profil poetic: o anume înclinație spre lirismul duios și o notabilă facilitate în versificarea locurilor comune. *Chemarea primăverii* și *Stele roșii* (1960) cuprind versuri conjuncturale, în care sunt enumerate conștiincios avantajele noii societăți, virtuțile omului erei socialiste, aici abundând piesele cu caracter ocazional, adeziunile entuziaste la fenomenul social contemporan. Uneori, în poemele de dragoste, când autorul își strunește facilitatea

lirică, tonul devine elegiac și trăirea sentimentului se impune pregnant (*Cântec trist*). Nici în *Perspective* (1963), care continuă tematic cărțile anterioare, nu lipsește versul ocazional (*Lui Iuri Gagarin*). În schimb, *Concert minus unu* constituie un moment cu totul aparte. Poezia încetează de a mai fi o simplă și directă „declarație patetică", un act de adeziune totală, fie ea și conformistă, și devine un mod de sondare și exprimare a eului. De remarcat sunt grija pentru rimele rare și tentativa de a sugera prin muzicalitate o stare sufletească. În versurile din culegerea *Între pământ și stele* (1970) poetul pare că dobândește pentru prima dată conștiința menirii sale și, meditând asupra condiției creatorului de artă, se confesează într-un registru ce amintește dilemele, neliniștile multor confrați iluștri (*În ajun*). Cizelarea fonică și concizia, dar mai ales abandonarea temelor impuse, a retorismului și a verbozității duc la realizarea unor piese remarcabile, ce lasă să se întrevadă mai mult ca oricând propensiunea spre meditație, spre introspecția propriului destin de artist. *Vis și simetrie* (1973), fără să fie o antologie în sensul propriu al cuvântului, este o sinteză a orientărilor lirice anterioare. Ca urmare, se întâlnesc aici atât poezii cu caracter partinic, cât și autentice câștiguri estetice. Esențială rămâne însă atitudinea lui **P.** față de propriul traseu poetic: o caldă împăcare cu sine și cu lumea, fără regrete și fără reproșuri (*Drum lung*). În poeziile din volumul *La timpul unu* (1974), ca și în ultima plachetă antumă, *Taina oracolelor* (1976), nota preeminentă e dată de neliniștea ce înfioară versul, de o teamă vagă ce se strecoară printre cuvinte: „Au început să mă îndrăgească morții/ Alunecând în muzicale trape" (*Absență*).

SCRIERI: *Chemarea primăverii*, Iași, 1959; *Stele roșii*, pref. Demostene Botez, București, 1960; *Perspective*, București, 1963; *Concert minus unu*, București, 1968; *Între pământ și stele*, Iași 1970; *Vis și simetrie*, Iași, 1973; *La timpul unu*, Iași, 1974; *Taina oracolelor*, Iași, 1976; *Orhideea de argint*, Iași, 1978; *Cioplitor de vise*, îngr. Ada Teodorescu-Fărtăiș, Iași, 1980; *Cântecul păsării paradisului*, Iași, 1984; *Poezii*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1987.

Repere bibliografice: Felea, *Dialoguri*, *264–265*; Constantin, *A doua carte*, *223–227*; Piru, *Poezia*, II, *116–120*; Daniel Dimitriu, *Florin Mihai Petrescu*, CL, 1977, 2; Horia Zilieru, *Florin Mihai Petrescu*, RL, 1977, 14; Ioanid Romanescu, *O tulburătoare poveste*, CRC, 1977, 16; Virgil Cuțitaru, *Poezia lui Florin Mihai Petrescu*, CL, 1977, 6; Maftei, *Personalități*, III, *253–255;* Leon, *Umbre*, IV, *233–239*; Al. Andriescu, *„Orhideea de argint"*, CRC, 1979, 13; *Lit. rom. cont.*, I, *286–288*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *712–713*; Ciopraga, *Efigii*, *41–46*; Popa, *Ist. lit.*, II, *391–392*. ***D.Gr.***

PETRESCU, Ioana (10.X.1906, București – 20.X.1996, București), prozatoare. Este fiică a Constanței (n. Georgescu) și a lui Ioan Bălănescu, ofițer de marină, ajuns la sfârșit de carieră la rangul de viceamiral și care, după ce în tinerețe a dat la iveală, iscălind Ioan Bălănescu-Danubian, un volum de versuri și unul de „schițe marine", a publicat mai multe lucrări legate de profesiunea sa. **P.** a urmat școala primară și cursurile secundare în București, înscriindu-se tot aici, după trecerea bacalaureatului în 1925, la Facultatea de Drept, absolvită în 1928. Debutează târziu, cu o schiță, la „Vremea" (1937), în editura hebdomadarului apărându-i în cursul aceluiași an și romanul *Fapt divers*. Până la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial va mai publica în „Vremea", la intervale destul de mari, reportaje și însemnări de drum, precum și al doilea roman, *Joc de oglinzi* (1943). După aproape cincisprezece ani izbutește să tipărească în colecția „Povestiri științifico-fantastice" a revistei „Ştiință și tehnică" *Balaurul mărilor* (1957), *Cântecul Lebedei* (1958) și *O întâmplare de necrezut* (1960). Aceluiași gen îi aparțin și amplele nuvele *Audacia* (1963) și *Minuni la Mărgărit* (1965), cărora li se adaugă biografiile romanțate *Omul din lună (Mikluho Maklai)* (1959), *Ua-Naasse, cântecul libertății. Viața lui Toussaint Louverture* (1964), *Lusitanii. Vasco da Gama și descoperirea drumului spre Indii* (1967) și *Marco Polo – messer Milione* (1984), precum și romanele *Măgura Vulpii* (1968), *Soarele târziu* (1975) și *Firul neîntrerupt* (1988).

În primul său roman, *Fapt divers*, **P.** atacă un subiect dificil, cu posibile lezări ale moralei curente. Rugată de cel pe care l-a iubit să-i adopte copilul când soția îi moare, Mia, o „intelectuală" (citește cărți de filosofie), acceptă, cu speranța recâștigării bărbatului, dar și cu perspectiva revanșei simbolice. Timpul pare să rezolve ecuația în sensul formării unui solid sentiment matern. Acesta însă prinde să vireze, când copilul crește și devine un tânăr asemănător în multe tatălui său, spre erotism, viraj pe care eroina îl refulează și prin dramatizarea întrucâtva exagerată a avansării în vârstă. Mia traversează o criză ce o conduce la sinucidere, simplu „fapt divers" pentru ceilalți. Atât confuzia sentimentelor, cât și criza finală ofereau câmp

fertil analizei psihologice. Instrumentul ales în *Fapt divers* este monologul interior, însă debutanta nu îl stăpânește deplin și nici nu are pacientă discursivă. Ca urmare, romanul e alcătuit din două părți inegale, fără continuitate între ele. De asemenea, „fluxul” conștiinței este redat în manieră poantilistă, din detalii ce caracterizează bine, dar în fugă, personajele și decorul citadin modern, într-un „scris sobru, poate prea schematic și într-un ritm cam sacadat” (Pompiliu Constantinescu). Romanul *Joc de oglinzi* ilustrează credința, pusă deja în gura protagonistei din *Fapt divers*, în darul și pedeapsa femeii „de a fi mereu atât de mult alta”. Protagonista, Alma Voinea, apare mai întâi în ipostaza de cercetătoare foarte dotată, autoare a unei descoperiri epocale, performanță anulată însă de faptul că altcineva i-o luase înainte și își comunicase rezultatele. Apoi ea este, total și fără rezerve, soția îndrăgostită a unei seducătoare „secături”, care, fără scrupule, o pasează prietenului bogat, Valentin. În sfârșit, devine o veritabilă curtezană, întreținuta bancherului parizian Melas și concomitent amanta berbantului Robert de Cedres. Falimentul bancherului și apariția unui copil din cealaltă relație o aduc pe Alma în pragul sinuciderii, evitată totuși, maternitatea revelându-i-se finalmente drept condiție firească, salvatoare. Multitudinea personajelor, mai toate vii, dar cu o unică dimensiune, schimbarea repetată a decorurilor, unele de o autenticitate neîndoielnică, altele (mai ales cele plasate în străinătate) în chip vădit de inspirație livrescă, arată un anume progres al prozatoarei. Acesta este sesizabil și în povestirile târzii. Conștientizându-și deficiența în materie de invenție epică, acum **P.** recurge îndeobște la o tramă furnizată de istorie ori de literatură. În acest sens, *Balaurul mărilor* și *Cântecul Lebedei*, a căror acțiune e plasată în plin Ev Mediu nordic sau în zorii modernității italiene, atestă pricepere în reconstituirea culorii locale, mai ales printr-un lexic adecvat. Narațiunile sunt însă alterate de conformarea la ideologia socialistă, în cea dintâi, de pildă, prin tenta anticlericală și ateistă. Același tribut îl plătesc și biografiile romanțate ce au în centru pe Vasco da Gama, pe călătorul rus Mikluho Maklai ori pe revoluționarul Toussaint Louverture, limbajul acestora, „adaptat” nivelului de înțelegere al copiilor și adolescenților, scoțând și mai mult în evidență tezismul. O reușită va înregistra **P.** abia în *Marco Polo – messer Milione*, unde plăcerea evocării peisajelor orientale face în mare măsură uitată existența modelului. În cazul nuvelelor SF *Audacia* și *Minuni la Mărgărit*, destinate aceluiași public, acțiunea se desfășoară în România „construcției socialiste”, iar idealizarea epocii „noi” anulează efectul multor pasaje ce surprind bine viața cotidiană a unor cercetători. Năzuind, probabil, să se sustragă pe cât se poate comenzii sociale, scriitoarea se va orienta ulterior mai hotărât spre romanul istoric. *Măgura Vulpii* este, în fond, o poveste de dragoste desfășurată în peisajul exotic al capitalei otomane din anii 1863–1865, locul fiind și teatrul eforturilor întreprinse în special de Costache Negri pentru recunoașterea definitivă a Unirii Principatelor și pentru acceptarea secularizării averilor mănăstirești. Acțiunea are un ritm alert, grație și elementelor de roman senzațional (iubiri interzise, asasinate plătite, contrabandă cu arme, spionaj, răpiri, evadări etc.), iar decorul, fie că este vorba de Măgura Vulpii, de București ori de cosmopolitul și pitorescul Istanbul, vădește ochiul călătorului pasionat, dar și studiul albumelor documentare. Personajul central de aici, doctorul Neagu Vulpeș, ocupă un loc important și în romanul *Soarele târziu*. Frânturile de amintiri povestite intermitent lui Valentin Albotă, tânăr bancher venit să îi smulgă doctorului acceptul pentru exploatarea unei păduri multiseculare, dar convertit la valorile acestuia și învestit ca moștenitor spiritual, și mai ales jurnalul dăruit aceluiași conturează viața de eremit tolstoian a unui conservator devotat locurilor natale, care dorește însă și luminarea apropiaților săi, moșneni musceleni, precum și atitudinea unui om implicat în unele momente istorice prin care trece țara. Povestea de dragoste cu fata pe care o răpise fanariotului Scarlat Gazotti este dublată de alte două, unde protagoniști sunt nepoata sa, Mândra, pianistul Dragoș Donea și Valentin Albotă. Acesta din urmă se află, de asemenea, în centrul unui volet secundar, al istoriei propriei familii, identificată în mare parte cu existența Băncii Cambanis, care cunoaște o „mărire” penibil atinsă și o „decădere” fulgerătoare. O impresie de *remake* nu poate fi eliminată totuși la lectura acestei scrieri. În cazul romanului *Firul neîntrerupt* lucrurile sunt și mai limpezi, probând încă o dată lipsa puterii de invenție a autoarei. În esență, e vorba de o actualizare și o minimă extindere a narațiunii din *Joc de oglinzi*. Ana Cerna este punct cu punct Alma Voinea, iar bărbații de care își leagă soarta poartă, mai toți, aceleași nume (Cos, Răzvan, Melas). **P.** părăsește

viziunea naratorului atașat eroului și, apelând la un nou personaj feminin, doctorița Nora Păun, pune în scenă o confesiune reciprocă a celor două femei, în cursul unei călătorii Paris – București. Cum renunță și la dorința de a demonstra cvasididactic teza referitoare la condiția femeii, câștigul în verosimilitate este cert. Din păcate, scriitoarea cedează din nou presiunilor ideologice, complicând situația protagonistei, devenită fără să vrea „transfug", „trădătoare" de țară, și făcând din Nora Păun un personaj ostentativ, totalmente „pozitiv".

SCRIERI: *Fapt divers*, cu gravuri de Ion Anestin, București, 1937; *Joc de oglinzi*, București, 1943; *Balaurul mărilor*, București, 1957; *Cântecul Lebedei*, București, 1958; *Omul din lună (Mikluho Maklai)*, pref. Claudiu Giurcăneanu, București, 1959; *O întâmplare de necrezut*, I–II, București, 1960; *Audacia*, București, 1963; *Ua – Naasse, cântecul libertății. Viața lui Toussaint Louverture*, pref. Sergiu Verona, București, 1964; *Minuni la Mărgărit*, București, 1965; *Lusitanii. Vasco da Gama și descoperirea drumului spre Indii*, București, 1967; *Măgura Vulpii*, București, 1968; *Soarele târziu*, București, 1975; *Marco Polo – messer Milione*, București, 1984; *Firul neîntrerupt*, București, 1988.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *320–325*; Ieronim Şerbu, *„Fapt divers"*, „Lumea românească", 1937, 29; Lucian Boz, *„Fapt divers"*, ADV, 1937, 16398; Horia Stamatu, *„Fapt divers"*, BVS, 1937, 148; Mihail Chirnoagă, *„Joc de oglinzi"*, VAA, 1943, 937; E. M. [Eliza Mârzescu], *„Joc de oglinzi"*, CRE, 1943, 5767; Ovidiu Râureanu, *„Joc de oglinzi"*, TIL, 1944, 2485; Petru Poantă, *„Măgura Vulpii"*, ST, 1969, 5; Gheorghe Sprințeroiu, *„Măgura Vulpii"*, TR, 1969, 27; S. Traian, *„Măgura Vulpii"*, VR, 1969, 7; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *430*; Cornel Munteanu, *„Firul neîntrerupt"*, ST, 1988, 6; Cosma, *Romanul*, II, *134–134*; *Dicț. scriit. rom.*, *714–715*; Opriță, *Anticipația*, *441–442*. ***V.D.***

PETRESCU, Ioana Em. [Emanuela] (28.XII.1941, Sibiu – 1.X.1990, Cluj-Napoca), critic, istoric și teoretician literar

Este fiica Elvirei Popovici (n. Chiffa), profesoară de limba engleză, și a istoricului literar Dumitru Popovici. Începând din 1951 urmează cursurile Școlii Medii de Fete nr. 2 din Cluj și pe cele ale Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" (1959–1964). După absolvire funcționează la Catedra de literatură română a Universității clujene, devenind profesor în 1990. Își susține doctoratul în 1974, sub coordonarea lui Iosif Pervain, cu o teză despre Ion Budai-Deleanu. Între 1981 și 1983, cu sprijinul unei burse Fulbright, are o experiență americană, determinantă pentru cercetările sale, la lectoratul român de la University of California, Los Angeles. Debutează în „Cercetări de lingvistică" (1966) cu articolul *Concepția lingvistică a lui Aron Pumnul*, iar editorial în 1974 cu volumul *Ion Budai-Deleanu și eposul comic* (Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR). A mai colaborat la „Amfiteatru", „Cronica", „Echinox", „Familia", „Limbă și literatură", „Revista de istorie și teorie literară", „Steaua", „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»", „Tribuna", „Tomis", „Vatra" ș.a. În afara propriilor studii critice, a editat opera lui D. Popovici (șase volume între 1969 și 1989). Postum, au fost publicate mai multe colecții de documente intime (jurnal, corespondență) păstrate în arhiva familiei. În 1989 Uniunea Scriitorilor i-a acordat Premiul „Mihai Eminescu" pentru întreaga activitate. A fost căsătorită cu criticul literar Liviu Petrescu.

Puțini critici postbelici au avut parte, ca **P.**, de recunoaștere și de influență reală asupra mediului didactic și universitar și concomitent, până la un moment dat, de cantonarea în circuitul unei tradiții regionale a studiilor literare. Autoare a uneia dintre rarele interpretări care au intrat în canonul receptării operei eminesciene, alături de lecturile fundamentale ale lui Tudor Vianu, Rosa Del Conte sau I. Negoițescu, **P.** a lăsat câteva propuneri epistemice singulare, rămase practic fără consecințe în critica literară românească. Cu preocupări care acoperă o gamă vastă de interese, depășind cu mult domeniul disciplinelor literare, de la arhetipologie și antropologie până la biosemiotică și epistemologie, **P.** a practicat o modalitate de tratare a subiectelor de istorie literară cu detentă teoretică și conceptualizantă, care a făcut dificilă încadrarea și exploatarea unora dintre contribuțiile sale. De fapt, în formula sa interpretativă fuzionează două filiere distincte, ceea ce probabil că explică și complexitatea, și ambivalența destinului operei sale. Biografic, **P.** s-a bucurat de prestigiul unei dinastii intelectuale, care se leagă, prin figura lui D. Popovici, de fondarea studiilor literare

românești la Facultatea de Litere din Cluj. Ceea ce avea să numească, într-un interviu din 1989, „o replică peste timp, o continuare și o reconstrucție, pe alte baze teoretice, a comparatismului practicat de Popovici" ancorează critica ei în preocupările epocii interbelice, justificând o interogație referitoare la istoricitatea formelor literare. Chiar fără să aibă focalizarea culturală proprie comparatismului pozitivist dintre cele două războaie, demersul asumat al unei „poetici istorice" combină, pentru fiecare autor pe care îl studiază, o perspectivă internă asupra mecanismelor creativității și situarea într-o viziune amplă a dinamicii formelor în modernitate. În sens profund, **P.** rămâne atașată de problema centrală a reflecției lui D. Popovici, vizând în toate demonstrațiile sale, fie și la nivel implicit, cadența evenimențialității istorico-literare și „periodizarea" literaturii române. Conceptualizarea noțiunii „mutațiilor", în *Eminescu și mutațiile poeziei românești* (1989), ultimul ei volum antum, nu este din acest punct de vedere decât o replică dată la mare distanță la încercarea de definire a „etapelor" literaturii române propusă de autorul *Literaturii române în epoca Luminilor*. Pe cea de-a doua filieră, opera sa critică e angajată în orizontul de lecturi al generației șaizeciste, asumând, prin vocabular și prin narațiunea interpretativă dominantă, un model „existențialist". Din acest punct de vedere, reprezintă una dintre cele mai strânse aplicații ale filosofiei sartriene și ale fenomenologiei heideggeriene, așezând la baza comentariului literar o „semantică ontologică", adică o constelație de teme care ilustrează relația eului cu lumea: cunoaștere, gândire, erou, destin etc. Ca și pentru alți critici din aceeași generație, aceste opțiuni hermeneutice vor determina interesul pentru reflectarea condiției umane în literatură și sensibilitatea față de rezonanțele „tragice" ale operelor. Astfel, *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică* (1978), prima ediție a monografiei despre poetul național, ar fi trebuit să se intituleze, înainte de intervenția cenzurii, *Eminescu, poet tragic*, titlu recuperat în 1994. În mod particular, la **P.** modelul „existențialist" a inspirat o arheologie a stratificărilor de sens care reflectă situarea omului în lume, justificând recursul la antropologie, la interpretarea gândirii simbolice sau chiar la structurile aperceptive preconștiente, codificate la nivel biologic. *Nivele configurative în construirea imaginii*, studiu fundamental pentru concepția autoarei, va căuta astfel ecuația creației artistice în „ritmurile, adesea șovăielnice, ale sângelui". În esență, e o încercare de a cuprinde în actul critic totalitatea aspectelor prin care ființa se manifestă în edificarea reprezentărilor culturale și literare. De altfel, într-un proiect autobiografic nerealizat, **P.** va mărturisi atașamentul față de sistemele simbolice ca formă de proiecție umană și de dominare fragilă a realității, într-un scenariu existențialist infiltrat în țesătura profundă a ideii critice: „Am transformat întotdeauna drumurile în trasee circulare, cu repere fixe care converteau realul în simbolic, anulându-l. Orice drum – o întoarcere în sine; orice aventură – o schemă verificată prin repetare" (*„Carteggiare" – elogiul călătorului fără vocație*, 1991). Raportată la alte reinterpretări ale istoriei literare cu care a fost contemporană, particularitatea acestui model hermeneutic nu ține nici de metodă, ca pentru Paul Cornea și pentru școala bucureșteană de sociologie a literaturii, nici de limbaj, cum se întâmplă cu importurile structuraliste din opera lui Mihai Zamfir sau din a lui Eugen Negrici. Critica practicată de **P.** se distinge prin încercarea de reconstituire a evoluției literare și culturale pe paliere abisale de configurare a reprezentării, implicând un nivel fantasmatic, de profunzime, în determinarea istoricității literaturii române. Primele lucrări ale autoarei reflectă o inițiere în problemele secolului al XIX-lea, în subiecte adesea de erudiție sau de interes strict istoriografic. Editarea operelor lui D. Popovici, din păcate lăsată neîncheiată, o va pune în contact cu studiile minuțioase ale acestuia asupra iluminismului și romantismului. Dar chiar și înainte de această întreprindere editorială, **P.** publică câteva studii asupra operei lui Aron Pumnul (*Concepția lingvistică a lui Aron Pumnul*, 1966, *Un discipol pașoptist al lui W.T. Krug*, 1968), desprinse din șantierul unei lucrări de licență. După modelul lui D. Popovici, debutează printr-o critică a ideilor literare și lingvistice, dar interpretarea reflectă deja spiritul interogațiilor existențialiste. Astfel, raționalismul specific școlii latiniste e privit ca sistem simbolic de organizare a lumii, eșecul său fiind citit nu ca o eroare ideologică, ci mai degrabă ca o inevitabilă înfrângere umană în fața complexității lumii. Cea mai importantă lucrare din această perioadă rămâne teza de doctorat despre Ion Budai-Deleanu, publicată sub titlul *Ion Budai-Deleanu și eposul comic*. Construită pe un amplu suport

comparatist, cartea raportează *Țiganiada* la tradiția europeană a epopeii comice, urmărită din Renaștere până în secolul al XVIII-lea. Cercetarea nu implică totuși o documentare sursologică, elaborată pe baza influențelor și contactelor efective ale cărturarului ardelean, ci e orientată spre degajarea unui model poetic orginal, obținut prin combinația între registrul parodic și componenta eroică a unei narațiuni a civilizării. E o „carte despre eroic mascată ca o istorie literară a eroicomicului", după propria caracterizare a autoarei, lăsată într-o pagină de jurnal. Nu componenta parodică, specifică epopeii comice, o interesează pe **P.**, ci figurile destinului eroic și ale misiunii, citită ca o încercare inevitabil sortită eșecului, de afirmare a unui sens al vieții individuale ori colective. Distribuția atentă a accentelor, subliniind dedublarea imaginarului eroic prin ironie și tragism, definește modul specific de focalizare critică al autoarei. Aceeași articulare tematică se regăsește și în alte cercetări din aceeași perioadă, dintre care unele vor fi reluate în volumul *Configurații* (1981). Astfel e studiul despre Bălcescu (*Perspectivă eroică și perspectivă ironică în opera lui N. Bălcescu*, 1972), care urmărește emergența unei mitologii a misiunii naționale în literatura pașoptistă, sau cel despre destin și întâmplare în literatura română veche (*Tragicomicul și roata norocului*, 1981). Cele două cărți de maturitate, *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică* și *Eminescu și mutațiile poeziei românești* se sprijină atât pe extinderea domeniului acestei „semantici ontologice", cât și pe modelarea dispozitivului interpretativ. Scenariul critic din prima carte nu mai urmărește figura izolată a destinului sau categoria eroicului, ci elaborarea unor scheme comprehensive cu mijloace împrumutate din teoria științelor și a cunoașterii, care își subordonează elemente de reprezentare literară, topoi și arhetipuri. Ceea ce autoarea numește „model cosmologic" definește un mod specific de existență a ființei în lume, un „sentiment existențial dominant" înscris istoric, ca dimensiune determinantă a unei ample paradigme culturale. Sprijinindu-se pe diferența dintre mai multe „ipoteze asupra structurii universului", văzut „platonician" (armonios și centrat) sau „kantian" (mecanic și descentrat), interpretarea poeziei eminesciene se articulează în două mișcări, plecând de la recuperarea figurilor universului idilic până la comentariul unor teme ale universului absurd, ale „dezvrăjirii" și ale dezindividualizării dramatice. **P.** va exploata valențele istorice ale schematizării raportului ființei cu lumea în *Eminescu și mutațiile poeziei românești* pe baza unei ample perspective asupra cadrelor epistemice ale modernității, care distinge între două „modele gnoseologice", unul distanțat, clasic, celălalt participativ, presupunând o „schemă funcțională de adâncime care leagă inteligența umană de totalitatea universului organic". În centrul interpretării se găsesc figuri ale relației de cunoaștere, **P.** realizând de fapt o istorie a poeziei românești, de la pașoptiști până la Nichita Stănescu, printr-o analiză a dinamicii raportului dintre subiect și obiect, care amintește de tematismul fenomenologic al școlii geneveze, practicat de Georges Poulet, Jean Starobinski sau de Jean Rousset. Comentariul recuperează în textele lirice ipostaze ale privirii, ale vizionarismului și, mai ales, motive poetice ale încorporării și ale ingurgitării. Însă chiar și în cele mai concrete aplicații, analiza e orientată de mize teoretice, autoarea valorizând apariția unui „nou concept de poeticitate" la Ion Barbu sau la Nichita Stănescu în funcție de emergența unei paradigme cognitive în cultura secolului al XX-lea. Angajamentul teoretic al acestei reflecții e vizibil în ultima monografie concepută de autoare, *Ion Barbu și poetica postmodernismului* (1993), predată la editură în 1987, dar publicată postum. Dezvoltare a unui capitol din *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, interpretarea operei barbiene e precedată de o introducere, apărută fragmentar sub titlul *Modernism/ postmodernism. O ipoteză* (1988), care propune o lectură a postmodernității pe baza unei teme a regresiunii în arhaic, tratată ca experiență a dezindividualizării. Spre deosebire de înțelegerea curentă a postmodernismului, **P.** nu reține nici fracturarea și pluralitatea orizonturilor de cunoaștere, nici exploatarea resurselor culturii populare, optând pentru o viziune romantică a regăsirii unui sens supraordonat al ființării transindividuale, conceput ca un răspuns la aporiile deconstrucției. Alături de alte studii apărute în anii '80 (*Conceptul de „text" în viziune deconstructivistă*, *Filosofia poststructuralistă a lui Derrida și soluțiile criticii contemporane*, *De la citat la grefa textuală* etc.), textul fructifică o bibliografie achiziționată de autoare în cursul lectoratului desfășurat la Los Angeles în anii '80. Cele mai multe dintre acestea sunt de fapt fișe de

lectură și exerciții de receptare a unor noi direcții de cercetare, importante nu atât prin tezele lor, cât prin aclimatizarea în spațiul românesc a avangardei teoretice occidentale. **P.** are meritul de a propune câteva dintre primele analize aprofundate ale studiilor despre deconstrucție ale lui Hillis Miller și Jacques Derrida sau de a semnala originalitatea perspectivei lui Fredric Jameson ori a lui Richard Shusterman. Experiența americană avea să fie subiectul unui epistolar, gândit pentru publicare chiar de autoare, editat însă abia în 1998, cu titlul *Molestarea fluturilor interzisă*. Corespondența trimisă din SUA spre familie și spre câteva prietene apropiate evocă un scenariu al descoperirii Occidentului, care intrigă, uneori prin prefabricate literare, ochiul străinului. Pe lângă numeroasele detalii care consemnează experiența de zi cu zi, epistolarul surprinde și melancolia marginalizării, trăită de un intelectual est-european într-o lume cu care comunicarea nu e posibilă. „Sunt tot ființa încârligată, închisă și incapabilă să forțeze bariera universurilor izolate ale fiecăruia dintre noi", mărturisește într-una din scrisori. Spre deosebire de corespondența americană, jurnalul, apărut în 2004, e în mult mai mare măsură un document intim, făcut ca un exercițiu expresiv și de sinceritate, nedestinat publicării. Inegal prin durata lungă pe care o acoperă (1959–1990), acesta e ținut intermitent, uneori cu pauze mari, justificate de nevoia de exprimare literară. „Am renunțat la jurnal de când am început să scriu cărți", notează autoarea. Mult mai consistent în primii zece ani, jurnalul ilustrează căutările unui intelectual în formare, oferind secvențe ample de autoanaliză cu aspect de cazuistică erotică și, în paralel, o explorare a stărilor maladive. Datorită unor notații sporadice, va deveni ulterior un document al vieții literare în Clujul anilor '80 și, în câteva contexte, un spațiu de reacție politică. Ultima intrare din jurnal, datată 17 iunie 1990, imediat după suprimarea mișcării civice din Piața Universității, revelează o conștiință sceptică și deziluzionată în atmosfera tulbure a începutului de tranziție: „Intelectualitatea mi se pare cumplit de vinovată, dar aerul lor de deținători ai adevărului mă cutremură". Din arhivele familiei s-a mai publicat un epistolar intim, *Corespondența intimă Ioana Em. Petrescu – Liviu Petrescu (1961–1978)*, apărut în 2012, din care cea mai consistentă parte acoperă prima perioadă a relației cu Liviu Petrescu, dintre 1961 și 1968. Ceea ce a justificat interesul pentru restituirea documentelor private a fost semnificația singulară a figurii criticului în Universitatea clujeană. **P.** a avut o posteritate care a implicat atât diversitatea preocupărilor de cercetare și complexitatea orizonturilor de cunoaștere, cât și fascinația pentru modelul uman, în jurul seminariilor și cursurilor ținute de ea la Facultatea de Filologie constituindu-se o veritabilă mitologie. Dincolo de consolidarea unei tradiții a studiilor eminescologice, opera sa a avut un impact considerabil asupra școlii de comparatism și asupra receptării teoriei literare în spațiul transilvănean, impunând un profil exemplar al gestului critic care nu se poate disocia de teorie și de istorie, pe care însăși autoarea îl definea în articolul *Mutațiile conceptului de critică* (1985): „A vorbi despre un «critic pur», prin opoziție cu un «istoric literar pur» sau cu un «teoretician pur», devine din ce în ce mai dificil".

În cercetarea ghidată de normele științei literare, unde, în cazurile fericite, ne întâlnim de obicei cu aplicații oneste ale unor metode sau proceduri la modă, Ioana Em. Petrescu s-a numărat printre spiritele efectiv creatoare. Ea a produs câteva „ficțiuni savante", de mare potențial incitativ. Astfel, succesiunea „modelelor cosmologice adoptive" în poezia eminesciană, de la armonia și platonismul începuturilor la tragismul finalului; seria evolutivă a eroi-comicului, prin aventuros, travesti, ironie spre revitalizarea parțială și romantică a epicului în context parodic; explicarea liricii lui Nichita Stănescu prin tendința de a crea o poezie metalingvistică, dincolo de incantatoriul fonetic, de metaforismul densificat, de tensionarea sintactică etc.

PAUL CORNEA

Vocația cercetătorului și a universitarului, defel neglijabilă, determină, la Ioana Em. Petrescu, profesarea riguroasă și exactă a categoriilor disciplinelor angajate în demersul științific întreprins. Refuzându-și „frivolitatea" lecturilor influențate de componenta emoțională a receptorului, chiar și avizat, ea raționează sacrificând impresiile, obținând în schimb o geometrie a interpretării, marca și expresia studiului pasionat, fascinat de conceptele disciplinelor [...], *dar și de mesajul textelor chemate să depună mărturie prin semn și semnificație și să dea seama de destinul lor atât de dependent de cititor și de disciplina lecturii sale.*

ION VLAD

SCRIERI: *Ion Budai-Deleanu și eposul comic*, Cluj-Napoca, 1974; *Eminescu. Modele cosmologice și viziune poetică*, București, 1978; ed. (*Eminescu, poet tragic*), îngr. Ioana Bot, Iași, 1994; *Configurații*, Cluj-Napoca,

1981; *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989; *Cursul Eminescu*, îngr. Ioana Bot, Cluj-Napoca, 1991; *Ion Barbu și poetica postmodernismului*, București, 1993; ed. îngr. Ioana Bot și Ligia Tudurachi, Cluj-Napoca, 2006; *Molestarea fluturilor interzisă*, îngr. și postfață Ioana Bot, București, 1998; *Modernism/ postmodernism. O ipoteză*, îngr., introd. și postfață Ioana Bot, Cluj-Napoca, 2003; *Jurnal. 1959–1990*, îngr. Rozalia Borcilă și Elena Neagoe, postfață Carmen Mușat, Pitești, 2004; *Studii eminesciene*, îngr. Ioana Bot și Adrian Tudurachi, Cluj-Napoca, 2009; *Studii despre Ion Budai-Deleanu*, îngr. Ioana Bot și Adrian Tudurachi, Cluj-Napoca, 2011; *Corespondența intimă Ioana Em. Petrescu – Liviu Petrescu (1961–1978)*, îngr. și pref. Mirela Tomoiagă, Cluj-Napoca, 2012. **Ediții:** D. Popovici, *Poezia lui Eminescu*, pref. edit., București, 1969, *Romantismul românesc (1829–1840)*, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969, *Studii literare*, I–VI, Cluj, 1972–1989; Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Metodă și vocație*, RL, 1974, 11; Ion Vlad, [*Ioana Em. Petrescu*], TR, 1974, 12, 1990, 42, 1994, 48; Zaciu, *Lancea*, *202–206*; Dan C. Mihăilescu, *Drumuri noi în exegeza eminesciană*, LCF, 1978, 49; Gheorghe Grigurcu, *„Eminescu”*, F, 1979, 5; Mihai Zamfir, *Configurații recente ale exegezei eminesciene*, LL, 1979, 3; Dana Dumitriu, *Rigoare și subtilitate*, RL, 1982, 9; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *96–98*; Cornel Ungureanu, *Poezia românească văzută altfel*, O, 1989, 39; Al. Cistelecan, *Poezia după Eminescu*, VTRA, 1989, 12; Al. Duțu, *Vedere și viziune*, VR, 1990, 3–4; Regman, *Nu numai*, *284–286*; Florin Manolescu, *De la poetica vederii la poetica viziunii*, CC, 1991, 10–12; Cornel Moraru, *Orizontul interpretării*, VTRA, 1991, 4; Virgil Podoabă, *Probitatea și probele în critica Ioanei Em. Petrescu*, VTRA, 1991, 4; *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu*, îngr. Diana Adamek și Ioana Bot, Cluj-Napoca, 1991; Ulici, *Lit. rom.*, I, *491–493*; Ioana Bot, *Trădarea cuvintelor*, București, 1997, *26–38*; Spiridon, *Interpretarea*, *192–204*; Sanda Cordoș, *O grație excepțională*, APF, 2000, 10; *Dicț. esențial*, *648–650*; Petraș, *Panorama*, *502–507*; Pop, *Viață*, *118–124*; Borbély, *Cercul*, *5–14*; Simona Vasilache, *Cota de avarie*, RL, 2005, 4; Andrei Terian, *De la geografie la cosmologie*, VTRA, 2006, 1–2; Alex Goldiș, *O teorie critică românească*, VTRA, 2006, 6; Holban, *Ist. lit.*, III, *146–149*; Gheorghe Perian, *Dezlegarea la cărți*, Cluj-Napoca, 2006, *55–58*; Elena Voj, *Contribuția Ioanei Em. Petrescu la studiul postmodernismului în teoria literară*, Cluj-Napoca, 2006; Alexandru Ruja, *Preatânăra doamnă...*, O, 2007, 2; Ioana Pârvulescu, *Maimuță–om–bibliotecă*, RL 2009, 47; Anamaria Ghiban, *O ipostază a autenticității în intimismul românesc – Jurnalul Ioanei Em. Petrescu*, AUI, literatură, t. LIV–LV, 2008–2009; Antonio Patraș, *„Studii eminesciene”*, RL, 2010, 6. ***A.Td.***

PETRESCU, Liviu (17.XII.1941, Râmnicu Sărat – 5.VII.1999, Cluj-Napoca), critic literar, eseist

Este fiul Mariei Petrescu (n. Zainea), funcționară, și al lui Gheorghe Petrescu, ofițer. Școala elementară a făcut-o în orașul natal și la Lugoj, după care urmează Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj (1952–1959) și tot aici, între 1959 și 1964, frecventează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai”. Din 1977 este doctor în filologie al Universității clujene cu teza *Romanul condiției umane*, publicată în 1979. Cadru didactic al aceleiași facultăți, a parcurs toate treptele carierei universitare, fiind din 1990 profesor de literatură comparată și literatură română. A fost, de asemenea, decan al Facultății de Litere (1990–1992), director al Centrului Cultural Român din New York (1992–1994) și, pentru o scurtă perioadă (1998–1999), director al Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca. A avut numeroase contacte cu universități din străinătate în cadrul stagiilor de cercetare sau al unor lectorate de limba și civilizația românească în Marea Britanie (1966), Norvegia (1971), Iugoslavia (1972), Polonia (1974), Danemarca (1978), SUA (1981–1983, University of California, Los Angeles). Debutează în revista „Tribuna” (1958) cu critică literară și în volum cu *Realitate și romanesc* (1969). Mai colaborează cu eseuri și cronici literare la „Steaua”, „Echinox”, „România literară”, „Luceafărul”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Synthesis”, „Secolul 20”, „Familia”, „Transilvania”, „Vatra”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Caiete critice”, „Viața românească” ș.a. A participat cu pagini de critică la realizarea unor volume colective, s-a aflat între autorii dicționarelor literare coordonate de Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu sau de Ion Pop. A fost președinte al Societății Culturale „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca. A primit Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor pentru volumul de debut, precum și

Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Romanul condiției umane* și pentru *Vârstele romanului* (1992), ultima carte fiind distinsă și cu Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române. A fost căsătorit cu Ioana Em. Petrescu, critic literar.

Între criticii care la sfârșitul anilor '60 din secolul trecut s-au emancipat de constrângerile realismului socialist în numele autonomiei esteticului, **P.** este probabil cel mai apropiat de o perspectivă etică asupra literaturii. Ca și alți colegi de generație, a fost sensibil la ideile lui Jean-Paul Sartre, care au pătruns în cultura română odată cu noua eseistică franceză și care aveau să constituie programul unei „critici existențialiste": reflecția asupra condiției umane și asupra limitelor ei ca un criteriu ultim de valorizare a operelor literare. În contextul complicat al liberalizării limitate permise de regimul totalitar, această poziționare oferea avantajul unei înnoiri moderate, fiind în același timp o reconectare a culturii noastre la curentele occidentale ale gândirii estetice și, concomitent, o modalitate de interpretare compatibilă cu mizele etice ale ideologiei oficiale. În acest sens, **P.**, care a teoretizat existențialismul ca reflecție în marginea literaturii și a dedicat un articol (*Chestiuni de metodă*) concilierii acestuia cu gândirea marxistă, putea să scrie în 1973 fără sentimentul compromisului: „Literatura constituie, în concepția noastră, o solicitare și mai profundă decât cele pe care viața este în stare să ni le adreseze!" (*Scriitori români și străini*). Acestei perspective etice i se datorează interesul constant al criticului pentru filosofie. În generația sa, este autorul care aduce în literatură cele mai multe referințe din disciplinele gândirii abstracte, din metafizică, epistemologie sau din teoria culturii. Comparat adesea cu Tudor Vianu pentru rigoarea și bogăția conceptualizărilor, **P.** nu folosește totuși filosofia pentru a ajunge la o estetică, asemeni ilustrului său înaintaș, ci mai degrabă ca un mijloc practic pentru descrierea ipostazelor tipice ale condiției umane. Exercițiul de abstractizare are la el o finalitate strict etică, urmărind să recupereze ceva din determinările permanente ale existenței și din modul în care ființa umană se confruntă prin trăire cu propria situare în lume. De aceea criticul își mărturisește de la început atracția pentru interpretarea tipologizantă, în care vede o opțiune hermeneutică diferită atât de pozitivismul istorist al criticii românești tradiționale, cât și de minuția analitică a noii critici structuraliste. Este ceea ce mai târziu, în eseul introductiv din *Scriitori români și străini* (1973), avea să descrie prin formula eseisticii, înțeleasă ca o modalitate de contemplare a unor „esențe generale". Volumul de debut, *Realitate și romanesc*, care se încheie cu un capitol intitulat *Problema realității*, propune o reflecție asupra reprezentării în literatură cu intenția – ambițioasă – de a oferi o perspectivă asupra realismului sub inspirația fenomenologiei. Plecând de la un material relativ modest, alcătuit din câteva interpretări ale operelor unor romancieri români, **P.** încearcă să definească un pact mimetic în măsură să reflecte experiența umană. E o ipoteză radicală în contextul tradițiilor exegetice românești care, de la opiniile lui E. Lovinescu asupra romanului lui Liviu Rebreanu, definesc realismul prin exigența observației obiective. Criticul reușește nu numai să schițeze un parcurs de lectură alternativ (Duiliu Zamfirescu, Mateiu I. Caragiale, Camil Petrescu, Anton Holban, Gib I. Mihăescu), ci și să sublinieze existența unei dimensiuni „interne" a realismului, o formă de proiecție a subiectului în reprezentarea realității, prin idealizare (reconstrucția realului în funcție de esențele sale platoniciene), estetizare sau dandysm. Următoarele volume, *Dostoievski* (1971) și *Scriitori români și străini*, fac parte din laboratorul tezei de doctorat, *Romanul condiției umane*. Condiția umană, pe care criticul o descrie prin „conflictul dintre setea de absolut a ființei umane, pe de-o parte, și existența anumitor principii limitative, pe de altă parte", cuprinde atât problema libertății reflectate în literatură, atitudinile posibile în raport cu constrângerile existențiale și ontologice, cât și situația tragică a ființei după abolirea autorității morale și divine. În perspectiva finală asupra subiectului, dezvoltată în volumul din 1979, **P.** distinge trei ipostaze ale acestui conflict: înfruntarea omului cu legea sau destinul, conștientizarea limitărilor ontologice ale spațiului și timpului, relația individului cu Celălalt, văzut ca o metaforă a societății și ca o figură politică a raportului cu autoritatea. Remarcabilă prin efortul de esențializare, analiza se concentrează asupra unor atitudini literare constante, pe care criticul le numește „modele", un fel de topoi legați de problematizarea condiției umane în literatură: „jertfa", „îndoiala", „cucerirea" sunt ipostaze de o generalitate maximală, care constituie implicit o gramatică universală a tragismului existenței umane. Este baza unei metode comparatiste singulare, prin

care se justifică discutarea textelor românești alături de capodoperele occidentale. De altfel, **P.** se arătase încă din volumul de debut preocupat de integrarea literaturii naționale, încercând să reducă problemele literare la dileme filosofice universale („soluțiile și răspunsurile oferite de scriitorii români la marile întrebări pe care și le pune omul contemporan") în așa fel încât să transgreseze particularitățile culturale ale romanului românesc. Bazată pe decontextualizare și pe neutralizarea specificităților, această practică a comparației va fi ilustrată permanent în cărțile sale, permițându-i să pună în paralel experiențe din spații, epoci și discursuri diferite, ca să îl alăture, de pildă, pe romancierul F. M. Dostoievski ideologului și istoricului Vasile Pârvan sau pe prozatorul Albert Camus filosofului D.D. Roșca. Apărut după o absență editorială de mai bine de zece ani, eseul *Vârstele romanului* (1992), reluat și adus la zi sub titlul *Poetica postmodernismului* (1996), marchează abandonul temelor existențialiste. Lucrarea este rezultatul unei experiențe americane pe care **P.** o are la începutul anilor '80, când beneficiază de un stagiu de cercetare la University of California din Los Angeles (unde Ioana Em. Petrescu era lector de limba și literatura română), ceea ce avea să îl familiarizeze cu textele deconstrucției, împrospătându-i bibliografia și reorientându-i preocupările. Criticul abordează acum poetica romanului din perspectiva mutațiilor de paradigmă specifice modernității. Accentul cade pe istoricitatea modelelor epistemice, numite, cu un termen împrumutat de la Jean-François Lyotard, „metanarațiuni", la care se adaugă o formă de determinism socioeconomic preluată de la Alvin Toffler și Fredric Jameson: ascensiunea și stabilizarea modurilor de producție capitaliste, ulterior intrarea lor în declin și afirmarea modurilor de producție postindustriale. În funcție de aceste mari dislocări ale spiritualității și societății occidentale, eseistul distinge trei poetici ale romanului: modernismul, căruia îi corespunde realismul, modernismul înalt sau târziu, care se manifestă prin formele realismului mitic și magic, și, în sfârșit, postmodernismul, pe care îl definește prin inovațiile Noului Roman francez din anii '60 și prin textualism. Trecerea de la prima versiune a studiului la cea de-a doua, cu adăugiri semnificative și cu un titlu complet schimbat, arată intenția criticului de a deplasa centrul de greutate al cărții și de a integra reflecția în dezbaterile din presa literară postdecembristă, în mod particular preocupată de temele postmoderne. Cartea, care trebuia să fie primul studiu românesc despre postmodernism, a rămas totuși în istoria problemei mai degrabă ca reper discutabil, comentatorii reproșându-i atât amestecul de perspective, cât și inadecvarea la realitățile românești prin importul unor teorii ale exuberanței economice și ale dezvoltării postindustriale în contextul unei societăți cu economie de stat planificată. Obiecțiile care i s-au adus puneau astfel în evidență tensiunea internă a demonstrației și arhitectura ei eterogenă, care combina un determinism economic și epistemic, implicând o viziune largă asupra obiectelor culturale, cu elemente de microlectură, în care supraviețuiau urme ale „fetișizării" operei, specifice unei perspective autonomiste. **P.** și-a conceput ultimul volum, *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitori transilvăneni* (1997), ca o reflecție în marginea unei particularități regionale esențiale. Sunt de fapt studii asupra prozatorilor transilvăneni din mai multe generații, de la Ioan Slavici la Alexandru Vlad, ordonate, prin reluarea distincțiilor din *Vârstele romanului*, în funcție de trei categorii: realismul „tradițional", realismul mitic și textualismul. Paginile sunt semnificative pentru că autorul își explicitează aici pentru prima dată mizele etice ale propriei formule critice, referindu-se la aceeași componentă existențialistă a interpretării care l-a preocupat de-a lungul întregii sale cariere. Faptul că această recunoaștere nu a devenit posibilă decât cu mare întârziere, într-un context complet diferit față de cel în care debutase, arată că pentru a se exprima pe deplin trebuia să se schimbe atmosfera culturală. **P.** rămâne un critic al anilor '70 din secolul trecut ale cărui intuiții au fost limitate de condiționările politice și estetice ale câmpului literar. Nu i se poate contesta meritul de a fi căutat soluții de înțelegere a literaturii prin dimensiunea sa etică. A adus în spațiul românesc o perspectivă complexă asupra criticii literare, care implică elemente de filosofie și epistemologie, anticipând astfel interesul următoarelor generații pentru studiile culturale. **P.**, care a reușit să se situeze etic într-un moment care favoriza radicalismele estetice, a ratat totuși șansa de a reprezenta figura tutelară pentru următoarea etapă a studiilor literare românești. Fără a fi un deschizător de drumuri, criticul rămâne ca promotorul, prin excelență, al unui „stil universitar în critică" (Laurențiu

Ulici), o sursă erudită de referințe și de bibliografie, un importator timpuriu de teorii și idei literare.

Adevăratul său obiectiv îl constituie spiritualitatea literaturii și nu ipostaza, parțială, a literaturii ca fenomen spiritual. Interesul criticului e îndreptat spre existența literară a „ideilor", a „problemelor" și a raporturilor fundamentale, atitudine căreia reducerea literaturii la idei, la probleme și la raporturi generale îi este nu doar străină, ci chiar opusă...

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *Realitate și romanesc*, București, 1969; *Dostoievski*, Cluj, 1971; *Scriitori români și străini*, Cluj, 1973; *Romanul condiției umane*, București, 1979; *Vârstele romanului*, București, 1992; ed. (*Poetica postmodernismului*), Pitești, 1996; ed. Pitești, 1998; *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitori transilvăneni*, București, 1997; *Corespondența intimă: Ioana Em. Petrescu – Liviu Petrescu (1961–1978)*, îngr. Mirela Tomoiagă, pref. Ioana Bot, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Stănescu, *Poeți și critici*, *207–209*; Tomuș, *Răsfrângeri*, *168–174*; Dimisianu, *Valori*, *179–182*; Cristea, *Domeniul*, *406–410*; Vlad, *Lecturi*, *138–143*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *177–182*; Iorgulescu, *Scriitori*, *327–330*; Zaciu, *Alte lecturi*, *258–263*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *215–218*; Grigurcu, *Între critici*, *231–235*; Martin, *Singura critică*, *229–235*; Ion Vlad, *Romanul modern și postmodernismul*, TR, 1992, 42; Ulici, *Lit. rom.*, I, *493–496*; Radu G. Ţeposu, *Vârsta a treia a modernismului*, CU, 1996, 10; Micu, *Scurtă ist.*, IV, *151–152*; Spiridon, *Interpretarea*, *176–180*; Mircea Martin, *Rigoare cu sine însuși*, RL, 1999, 29; Constantin Hârlav, *Note pentru un profil: Liviu Petrescu*, CC, 1999, 6–7; Ion Pop, *Liviu Petrescu – un om al cărții*, ST, 1999, 6–7; *Dicț. esențial*, *650–652*; Cristea-Enache, *Concert*, *323–326*; Manolescu, *Lista*, III, *336–342*; Voncu, *Secvențe*, I, *192–194*; Borbély, *Cercul*, *113–117*; Boldea, *Vârstele*, *106–109*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1038*; Goldiș, *Critica*, *269-274*; *Spiritul critic la Liviu Petrescu*, coordonator Sanda Cordoș, Cluj-Napoca, 2011. ***A.Td.***

PETRESCU, Lucreția (12.XII.1882, Bârlad – 2.II.1961, București), autoare dramatică, prozatoare. Este fiica Anei (n. Cuparencu) și a lui Neculai Manoliu. Şcoala primară și liceul le urmează la Bârlad. Își face studiile universitare în București. Se apucă târziu de scris și, fire timidă, se hotărăște greu să publice. Pentru început tatonează, vrând să afle părerea unor maeștri. Citind manuscrisul piesei *Păcatul*, I. Al. Brătescu-Voinești cade pradă unui entuziasm ce va provoca – fapt fără precedent, fiind vorba de o debutantă – o ședință a Academiei Române. Din păcate pentru autoare, euforia prozatorului stârnește la unii cronicari reacții acide, câteodată nedrepte. Cu proză, texte dramatice, articole, însemnări de călătorie **P.** colaborează la „Revista scriitoarei" („Revista scriitoarelor și scriitorilor români"), „Universul literar", „Adevărul literar și artistic", „Universul", „Universul copiilor", „Duminica «Universului»", „Rampa", „Calendarul almanah al ziarului «Universul»", „Vremea" ș.a. Frecventează cenaclul Sburătorul, iar din 1934 este membră a Societății Scriitorilor Români.

Poate că râvnind ieșirea la rampă ca dramaturg, **P.** nu s-a prețuit îndeajuns ca prozatoare. Nici măcar nu a stăruit să își scoată nuvelele în volum (titlul ar fi urmat să fie *Domnițe și jupânițe*). Oricum, chiar și din scrieri răzlețe reiese înzestrarea ei pentru gen: invenție epică, fie și într-un registru minor, spirit de observație nu lipsit de finețe și, mai ales, un limbaj agreabil, care se adaptează ușor oricărei epoci, oricărui subiect. Cel mai bine îi reușește, în plan stilistic, antifraza, o manieră isteață, cu malițiI străvezii, de a modula insinuant subtextul, care sabotează cu delicii secrete enunțul pieziș (*Pruncul serdarului Panait*, *Ghinea spânul*, *Părintele Mardarie de la Vovidenie*, *Herșcu tinichigiul*). Din atracția pentru trecut se înfiripă sub condeiul ei și nuvela istorică. Sunt narațiuni fără anvergură, dar cu un anume parfum evocator, dat și de răsfățul lexical prin care se manifestă voluptatea enumerării de veșminte (femeiești, îndeosebi), podoabe și alte găteli de odinioară (*Vorniceasa Tarsița Filipescu*). Printre serdari, ispravnici, vornici și alți bărboși cu giubea și ișlic se distinge, privită cu solidaritate afectivă, femeia – domnița, duduca, jupânița – cu frământările și capriciile care o definesc. Trăirile ei, aparent mărunte, își au febrilitatea lor, iubirile ce îi sunt date sunt scump plătite nu rareori. Şi în prozele având ca temă războiul, și în cele inspirate din actualitatea imediată femeia are parte, chiar și când greșește, de o înțelegere ce poate merge până la argumentul cazuistic. Când cade în păcat, de vină ar fi fiind obtuzitatea partenerului, frustrările acumulate (dorințe ascunse cu teamă, elanuri reprimate, regrete, resemnări), iar în vremuri de cumpănă – istoria care, profitând de vulnerabilitatea lor, le agresează. Cu o turnură naționalistă (pe alocuri propagandistică) și o pedală melo, schițele și nuvelele având ca fundal războiul emit sugestia unui realism sumbru. Vieți frânte, pătimiri, drame într-o Moldovă pustiită, prin care se târăsc spre casă, unde nu bucurii îi așteaptă, bieți ostași istoviți, zdrențăroși, betegi. Siluete indistincte într-un

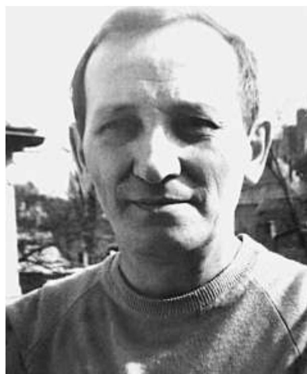
peisaj întunecat. Mai mult contur au portretele cu tușă de grotesc (*Antohi bogasierul*). Umorul, mai rar în creația feminină, colorează plăcut prozele scrise de **P.**, ca în *Conu Gheorghieș și conu Alecuță.* Îi reușesc și poveștile în canonul basmului (*Fetele craiului Ger*), răscroind chisnovat miturile (*Danaidele*) sau cultivând un aer oriental prin care se străvede o morală spre luare-aminte (*Feciorul*, *Răsplata*). Însă ceea ce atrage în scrisul bârlădencei – ca, de altfel, și în teatrul ei – este șartul rostirii. Romanul *Mărăcini* (1937), în care investise oarecari nădejdi, a fost tratat cu severitate de comentatori. Într-adevăr, narațiunea, minată de intenții confuze, se rătăcește într-un kitsch care, paradoxal, nutrește paginile cele mai izbutite (scena botezului de la Pitești, cu țopăieli, hăpăieli și agrăiri de suburbie). Mânată de înfrigurarea parvenirii sociale, protagonista, Lilica Pârvu, ar trebui probabil să ilustreze, în viziunea incertă a romancierei, condiția ingrată a femeii, dependentă de simțuri („tremurul întregii ei feminități dornice”), care îi dictează comportamentul amoros. Cu piesele de teatru **P.** s-a bucurat de succes, la public îndeosebi, dar nu numai. După elogiile, scăpate de sub control, ale lui Brătescu-Voinești (un „giuvaier”, „cea mai frumoasă, cea mai bine făcută dramă ce s-a scris în românește”), mulți oameni de condei s-au grăbit să-și procure *Păcatul.* Părerile, și la lectură, și după premiera din 1924 la Teatrul Național din București, au fost împărțite. Unii (Camil Petrescu, Liviu Rebreanu) s-au lăsat impresionați. Alții, fără multe ocoluri, au luat-o în râs. Şi unii, și alții merg prea departe. Scrisă cu nerv și cu un talent, pe care nu i l-a negat mai nimeni, pentru dialoguri, piesa *Păcatul* este, în fond, o melodramă plasată, pentru culoare, într-un cadru istoric, în timpul domniei lui Vasile Lupu. Autoarea își strecoară și aici obsesia privind situația, grevată de neajunsuri, a femeii, mai apăsătoare în timpurile de demult. Un bărbat aprig la mânie, logofătul Bogdan Dragnea Merișanul, își terorizează nevasta, amenințând că o aruncă afară din casă dacă nu îi dăruiește, după cele câteva fete, și un fecior. Cuprinsă de disperare, jupâneasa Maria, îndemnată de slujnica Tudora, schimbă fetița pe care o naște cu pruncul atunci ivit pe lume al unei țigănci. Soi rău, puradelul devine un june destrăbălat, care o hărțuiește, cu gând păcătos, pe biata Crisanda, copila nedorită de tătâne-său. Vrând să-și salveze fiica, nefericita mamă îl otrăvește pe nemernic, trăind apoi o morbidă senzație de ușurare. Ca să o scape de furia logofătului, ajuns în pragul nebuniei, tuciuria Tudora ia vina asupra ei, murind înainte de a fi sângeros biciuită. Cu unele situații trase de păr (coincidențe forțate ș.a.), piesa confirmă interesul autoarei pentru conflictele în plan psihologic. În *Puiul de lup* (pusă în scenă la Naționalul bucureștean în stagiunea 1932–1933), dramă în același registru (plâns în hohote, „răcnet” final), ciocnirea, cu o coloratură tezistă, e între instinctul de neam (porunca „sângelui”) și simțământul iubirii. Personajul supus tragicei dileme, Pan Vlasko, un tânăr nobil polonez, este înfrânt în luptă și adus la curtea vornicului Dragomir. Curând se înfiripă o idilă între junele trufaș, care suportă greu umilința captivității, și Păunica, sora lui Mihuț, cel care îl învinsese pe leah într-o luptă directă. Între sentiment și resentiment, frământările lui par să se aline, numai că destinul hotărăște altfel. Într-o nouă confruntare a moldovenilor cu polacii, nu mai suportă echivocul situației în care se află și fuge către ai săi, care însă îl rănesc de moarte, crezându-l trădător. Readus în cetățuie, Pan Vlasko își dă sufletul chiar în clipa în care cununia lui, celebrată în mare grabă, s-a săvârșit. E un personaj de o anume complexitate, ofertant pentru un interpret cu fibră romantică. O comedioară de moravuri e *Joc primejdios* (reprezentată în 1933). Cu o replică dezinvoltă, pudrată de un șarm de salon, scrierea, ce recurge la fentele quiproquoului, își are morala ei, penalizând fin cochetăria unor cuconițe care, uitând de decența cuvenită, sunt gata să primească omagiul cât mai intim al unor tinerei. Unei văduve încă nurlii, Aglaia Cornea, i-ar surâde o picantă aventură cu flușturatecul Bob Floroiu. Numai că hazardul, cu logica lui ascunsă, aranjează altfel lucrurile, lui Bob căzându-i cu tronc copilița doamnei, cu un nume suav, Crina, fericita întorsătură ducând, se poate bănui, la logodnă. Substanța morală a „comediei” *Anuța* (jucată tot la Teatrul Național din București, în 1924) e tulburată de furtive pulsiuni feminine, chiar dacă mascate de încruntări mustrătoare. O cocotă, Lucy Morandi, mamă denaturată, se căznește să-și împingă fiica, pe candida, frusta Anuța, crescută în curățenia vieții de la țară, să exercite „meseria” vinderii trupului, aducătoare de câștiguri bunișoare. Evident, țărăncuța e oripilată de mediul viciat unde a nimerit și fuge de acolo, răsplata acestei neprihăniri fiind căsătoria, ce se întrezărește, cu tânărul învățător pe care, cât trăise în sat, apucase

să îl îndrăgească. În *Anuța* obsesiile mocnite și principiile exhibate fac un ciudat amalgam.

SCRIERI: *Păcatul*, pref. I. Al. Brătescu-Voinești, București, [1924]; *Anuța*, București, [1926]; *Dracul*, București, 1932; *Puiul de lup*, București, 1933; *Joc primejdios*, București, 1933; *Mărăcini*, București, [1937].

Repere bibliografice: I. Al. Brătescu-Voinești, *O operă de mare valoare*, CL, 1924, ianuarie–februarie; Rebreanu, *Opere*, XIV, *136–138*; *Critica dramatică despre „Păcatul" d-nei Lucreția Petrescu*, RP, 1924, 2079; Perpessicius, *Opere*, II, *389–390*, XII, *546–547*; [*Ședința Academiei Române consacrată piesei „Păcatul" de Lucreția Petrescu*], „Buletinul Institutului de Literatură", broșura 1, 1925; Camil Petrescu, [*Lucreția Petrescu*], „Argus", 1924, 3430, 1925, 3777, 1931, 5531; G. Bogdan-Duică, *„Anuța"*, „Națiunea", 1927, 122; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc contimporan*, București, 1927, *203–212*; H. Sanielevici, *Noi probleme literare, politice, sociale*, București, 1927, *55–105*; I. Anestin, *Scrieri despre teatru*, îngr. și pref. Victor Durnea, București, 1989, *113*, *116–117*, *231*; Radu Gyr, *„Mărăcini"*, PRV, 1937, 821; Lovinescu, *Opere*, XII, *350–351*; Călinescu, *Opere*, III, *882–886*, *934*; Mihail Sebastian, *Întâlniri cu teatrul*, îngr. și introd. Cornelia Ștefănescu, București, 1969, *153–154*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *848–849*, *Ist. lit.* (1982), *934*; Cioculescu, *Aspecte*, *234–236*; Valentin Silvestru, *Clio și Melpomena*, București, 1977, *135–136*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *373–376*; Nicola, *Valori*, *554–557*; Florin Faifer, *Timida*, CL, 2004, 8. ***F.F.***

PETRESCU, Radu (31.VIII.1927, București – 31.I.1982, București), prozator, diarist, critic literar.

Este fiul Emiliei Petrescu și al lui Emil Petrescu, funcționari. Familia se mută la Târgoviște în 1936, unde **P.** urmează cursurile Liceului „Ienăchiță Văcărescu" (1938–1946) și înființează, împreună cu Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu, un cerc literar (1944) și înființează câteva reviste în manuscris. Va absolvi Facultatea de Filologie a Universității din București (1951), susținându-și licența abia în 1970, cu o lucrare despre G. Bacovia. Lucrează ca profesor la Petriș și Prundu Bârgăului, în județul Bistrița (1951–1954), apoi ca funcționar la Institutul de Statistică (1955), ca laborant și bibliograf la Institutul de Cercetări Hortiviticole (1957–1967) și la Institutul de Cercetare și Valorificare a Legumelor și Fructelor (1967–1970). În 1979 a obținut o bursă în Franța. Începe să publice în 1945 la „Orizont", unde folosește pseudonimul Henri Donville, și la „Universul literar". Mai colaborează la „Arta", „Convorbiri literare", „Cronica", „Luceafărul", „Ramuri", „România literară", „Viața românească" ș.a.

Apărut în viața literară târziu, la o vârstă când era pe deplin format și scrisese bună parte din cărțile ce aveau să îi alcătuiască opera, **P.** face parte din acea categorie restrânsă de scriitori contemporani care, neacceptând nici un fel de comandament al epocii, au așteptat o perioadă de relativă liberalizare pentru a publica. Și-a atras aprecierea pentru romanul *Matei Iliescu* (1970; Premiul Uniunii Scriitorilor), s-a impus ca șef al grupului „târgoviștenilor", volumele de jurnal i-au adus un început de notorietate, dar adevărata consacrare a venit abia după moarte, când prozatorii optzeciști au recunoscut în el un antemergător și, totodată, un mare artist. Astăzi nimeni nu îi contestă locul, dintre cele mai importante, în literatura de după al Doilea Război Mondial. Singura ezitare care persistă este aceea că unii critici îl acceptă în totalitate, ca prozator de primă însemnătate, pe când alții preferă romanelor jurnalul. La o privire atentă apare însă clar că nu există clivaj în creația lui: unitatea e dată de relația cu scrisul, aceeași pe ambele ei versante. Jurnalul este în mod evident operă și nu numai martor al ei. Ființă „în întregime construită în vederea scrierii", cum singur mărturisește, **P.** s-a abstras cu totul, cu întreaga lui existență, în literatură. Când scriitorul spune „literatura mea încă este viață", trebuie înțeles că, în ceea ce îl privește, în afara literaturii nu a avut viață, de unde și intensitatea aparte, atât a existenței, cât și a cărților sale. A fi în interiorul lumii înseamnă pentru el a fi instalat „printre Idei". În jurnal își tratează întâmplările zilnice din perspectiva artei, adică încearcă să le scoată din timp și să le înscrie în eternitate („Ce mi se întâmplă *acum*, de fapt mi se întâmplă în *eternitate*"). Din același motiv, lumea este interiorizată, peisajul, de pildă, fiind lucrat în așa fel încât să devină expresie a ființei. Sublimând realul, situându-l în perspectivă absolută, autorul se ferește tocmai de ceea ce în mod obișnuit dă substanță jurnalelor: faptele mărunte

și adesea lipsite de sens ale zilei. Poate că acest demers are rolul de a exorciza realul, deloc generos cu scriitorul de-a lungul întregii sale vieți. Undeva el spune că „geometria de aer te poate scăpa de oamenii amenințători". Ca atare, își construiește un spațiu propriu, fapt cu pregnanță sensibil mai cu seamă în primul volum de jurnal, *Ocheanul întors* (1977), unde, deși dă o mare concretețe lumii cu care vine în contact ca profesor stagiar într-un sat transilvănean, se închide de fapt într-un univers de senzații plastice și de trăiri livrești. Cum observă Mihai Dinu Gheorghiu, **P.** ține realul la o distanță protocolară. Totuși, acesta nu pălește, ci dimpotrivă, văzut de un ochi educat de pictură și captat de un instrument senzorial foarte fin, își păstrează toată consistența. Atâta doar că își schimbă regimul: se mută din ordinea imediatului în ordinea literaturii, iar agentul principal al acestei translații este fraza de o mare densitate. Cât de elaborată, de puțin spontană este expresia din jurnalele publicate – *Părul Berenicei* (1981), *A treia dimensiune* (1984) – s-a putut constata când, după 1989, au apărut în presă fragmente pe care autorul nu apucase să le finiseze. Şi omul părea altul, încât s-ar putea afirma că **P.**, cel cunoscut din cărțile lui, este în bună parte un produs al scrisului său. Conștiința artistică are pentru el înălțimea și intensitatea unei religii. Ca autor de ficțiune, se înscrie pe linia flaubertiană, adică îl preocupă mult mai mult scrierea însăși și mai cu seamă construcțiile operei decât sensurile ce se degajă din ele. Profunzimea nu decurge din mesaj, ci din stringența alcătuirii care, atunci când e dusă la desăvârșire, devine viziune. Dramele vieții îl interesează prea puțin. În *Meteorologia lecturii* (1982), unde își fundamentează istoric propriul demers, el distinge între linia biblică a prozei, purtătoare a dramatismului existențial, și linia homerică, de-a lungul căreia precumpănesc perfecțiunea formei și plasticitatea. Opțiunea sa este în mod hotărât pentru cea din urmă. **P.** are mare aplecare spre studiul volumelor și formelor, el știe să ritmeze golul și plinul în așa fel încât, deși dă o mare densitate materiei, nu o face opacă pentru că, totodată, atribuie o mare importanță aerului înconjurător. Dacă expunerea e epurată de emoțiile comune, în schimb nu îi lipsește fiorul sublimului. Felul de a povesti, detașat, dar și atent la amănuntul frapant, este de origine călinesciană. De pe acest trunchi se ridică propria desfășurare, uneori de o acută modernitate, încât tradiția prozei interbelice și ecoul sau chiar inițiativa căutărilor înnoitoare se îmbină cu mult firesc. Această coexistență se evidențiază în principalele sale opere de ficțiune: romanele *Matei Iliescu* și *Ce se vede* (1979) ori în celelalte proze, *Didactica nova*, *Sinuciderea din Grădina Botanică*, *În Efes*, incluse într-un volum din 1971, ca și în *O singură vârstă* (1975). Romanele pun o problemă de a cărei rezolvare depinde imaginea autorului, care a evoluat dinspre o formulă tradițională spre una modernă, sau invers, a început prin a fi novator, apoi s-a clasicizat. Prima concluzie rezultă din ordinea apariției, mai întâi *Matei Iliescu*, apoi *Ce se vede*, iar cealaltă din declarația autorului că a doua carte a fost scrisă mult mai devreme, în 1954. De fapt, nici *Matei Iliescu* nu este un roman tradițional. Pare să fie așa, în primul rând din pricina ambianței patriarhale în care se petrece acțiunea. În al doilea rând, pentru că și modul narațiunii despre iubirea dintre protagoniști, Matei și Dora, este unul liniștit, chiar dacă nu lipsesc, cum semnalează Ov. S. Crohmălniceanu, proustiene răsturnări cronologice datorate capriciilor memoriei involuntare. Dincolo de acest plan, drama are loc la înălțimea esențelor. Ca și în jurnal, în *Matei Iliescu* **P.** încorporează idei, face din ele substanța unei educații sentimentale de tip flaubertian. Față de acest mod de a trata iubirea, reproșul adus de același critic referitor la absența planului obscur, pulsionar, al relației erotice este neavenit. În fond, scriitorul își realizează

doar opțiunea pentru o literatură de tip „homeric” și nu „biblic”, adică de tip esențial și nu existențial. În *Ce se vede* se regăsesc – ori poate se anticipează – procedee ale ultimului val al prozei moderne. După ce își pierduse de mult omnisciența, naratorul a ajuns să fie creația personajelor, care îl modifică mereu de-a lungul textului. Se multiplică unghiurile de vedere și se aglutinează timpii, cum remarca Mircea Zaciu. Treptat, prin reluări de fragmente și prin reflectare de sine, narațiunea se blochează. În locul ei se construiește un spațiu complicat, care e spațiul propriu al literaturii. Întregul proces are și caracter polemic. Ceea ce se absoarbe în text este universul romanului realist: acesta există în carte și, totodată, e negat. Cititorul asistă la alchimia prin care obiectul se preface în descriere, întâmplarea în frază. Totul e însoțit de comentariul ironic nu al povestitorului, ci al personajelor care se autodefinesc ca ființe de hârtie. Monografia *G. Bacovia* (1999) e la origine teza de licență susținută de **P.** după aproape douăzeci de ani de la terminarea facultății, din cauza circumstanțelor politice nefavorabile tânărului „demascat” ca elitist și deviaționist în „Contemporanul” din 1950. Structurată pe trei secțiuni, lucrarea reconstituie din tușe călinesciene biografia poetului înrudit cu autorul tezei prin marginalitate socială dublată de concentrarea exclusivă asupra creației, degajează apoi la nivelul fiecărui volum elementele esențiale ale viziunii poetice, de la punctul de pornire simbolist până la renunțarea la artificiu din *Stanțe burgheze*, insistându-se asupra apropierii de M. Eminescu sau de Al. Macedonski, de Charles Baudelaire sau de Stéphane Mallarmé și, în sfârșit, pune în lumină calitățile prozei bacoviene – apreciată de estet –, cum ar fi gustul pentru senzațiile rare și reverii, pentru armoniile muzicale și scenele plastice. De asemenea, cele patru serii epistolare, distincte tematic și ca tonalitate din *Corespondență. Sinuciderea din Grădina Botanică* (2000), adresate lui Petru Creția, Miron Radu Paraschivescu, Norman Manea și Mircea Muthu, dezvăluie complexitatea personalității lui **P.**, completând imaginea artistului dedicat propriei creații până la a-și confunda viața cu actul scrierii, cu ipostaza celui interesat de analiza critică a operelor congenerilor, de statutul literatului într-o perioadă istorică totalitară sau de profilul cititorului ideal. De la **P.** au rămas secțiuni de jurnal neprelucrate pentru tipar, neșlefuite și dând senzația unui surplus de autenticitate. Scoase la lumină, paginile produc, într-o măsură, un efect de contrast față de lucrările diaristice antume. Pe de o parte, nu mai sunt estompate sporadicele tensiuni în relațiile cu apropiații literari, iar pe de altă parte, îl arată pe autor mai puțin desprins de realitățile epocii de dictatură – nu atât de cele politice, cât de reflexele lor în viața obișnuită – decât s-ar fi crezut. În *Catalogul mișcărilor mele zilnice. Jurnal. 1946–1951. 1954–1956* (1999) se contorizează și sistematizează mișcările lipsite de spectaculozitate ale unui elev, student și apoi mărunt funcționar din România anilor ’50, sub o formă insolită: inventare, buletine meteorologice, bibliografii, bilanțuri, liste de bucate sau fișe medicale, pentru a transfigura aceste exerciții prozaice în experiențe autoformative. Dublând în permanență planul înregistrării seci cu acela reflexiv, oprindu-se asupra emoțiilor estetice, ca și asupra detaliilor prozaice de viață cotidiană, diaristul reține atmosfera de efervescență spirituală a dezbaterilor de idei dintre membrii grupării numite mai târziu Şcoala de la Târgoviște, consemnează de pe poziții de inaderență organică ecoul negativ al inițiativelor regimului comunist asupra traiului zilnic, își expune proiectele și își dezvăluie șantierul de creație, în care experimentează mereu, cu o mare consecvență și încredere în propria vocație, noi posibilități de expresie și de supunere a sensibilității la rigorile formei literare, reconstituind astfel elementele definitorii ale unei existențe dominate de imperativul artistic. Deși temele rămân oarecum aceleași, în *Prizonier al provizoratului. Jurnal. 1957–1970* (2002) diaristul privilegiază reflexul interior al întâmplărilor. Nu lipsesc totuși notele de lectură, reproducerea unor citate (spre exemplu, din jurnalul lui Eugène Delacroix), sunt consemnate scene cotidiene, unele grotești, sau se fac referiri la realitatea socială și literară. Viața pare că aparține unui haos larvar; numai prin scris îți apropii nu doar adevărul, ci și frumosul. De aceea, scriitura se schimbă, are o materialitate aproape picturală, alteori e o melopee a luminii, un spațiu parcă suspendat, de un realism fantastic, unde un ochi migălos desenează „ritmuri pe un pretext indiferent”. În întregul ei, opera lui **P.** reprezintă poate cea mai radicală asumare de sine a literaturii înfăptuită vreodată de un scriitor român. Ceea ce unei priviri grăbite poate să îi pară steril, devitalizat presupune de fapt o mare capacitate de spiritualizare a formei, încât nu miră faptul că,

adresându-se cititorului, autorul se referă la romanul lui în termeni religioși: „Vei înțelege, poate, odată, că m-am referit la vizibilitatea a ceea ce e mai important. Ți-am dat de văzut, aici, Treimea, ce se vede când te uiți bine la lumea nescrisă și la cea scrisă”; „Nu cred că viața mea e atât de interesantă încât să merite o cronică zilnică și nici nu intenționez cumva să transform aceste foi ușurele în tribună de pe care posteritatea să asculte lecțiile mele postume. Caietele de față sunt cutii de sticlă în care bag fluturi cu speranța că, odată, uitându-mă la ele, voi avea surpriza agreabilă de a vedea că fluturii sunt tot vii și zboară între pereții de sticlă agitându-și aripile colorate, trompele delicate și ingenioase. În scurt: jurnalul nu e o carte de idei, ci de Idei”. Volumele *Pentru buna întrebuințare a timpului. Jurnal. 1971–1976* (2009) și *Prezent și în același timp străin. Jurnal. 1977–1982* (2011) întregesc integrala diaristică a lui **P.** cu imaginea ultimului deceniu din viața autorului, perioadă de înăsprire a regimului politic intrat în faza naționalist-comunistă și totodată de afirmare publică a scriitorului, care își dorește și în același timp își refuză notorietatea. Măruntul funcționar rezistă agresiunii istoriei prin scris, activitate care dă sens întregii lui vieți, prozatorul ieșind din anonimat după publicarea primelor sale texte. Diaristul pune mereu în valoare dimensiunea estetică a existenței în note de lectură aprofundate sau în reflecții pe marginea unor expoziții, în reconstituirea tabloului vieții literare contemporane sau în însemnări de călătorie succinte și alerte, urmărind suprapunerea dintre realitatea locurilor și imaginea lor livrescă, în reveniri asupra propriilor articole spre a face rectificări și a adăuga lămuriri necesare sau în proiecte de lucru care vizează transformarea jurnalelor în cărți de literatură propriu-zisă. Cu trecerea timpului și acumularea slăbiciunilor fizice și a frustrărilor autorului care se simte ignorat de confrați, jurnalul capătă culori tot mai sumbre, înregistrând etapele unei degradări progresive, transpusă și în caracterul discontinuu, fragmentar, lacunar al însemnărilor zilnice.

În timp ce pentru Gide sau Green jurnalul este cronica existenței individuale (în toate implicațiile ei, de la politică la sexualitate), pentru Radu Petrescu existența reprezintă lumea cărților și destinul *nu este altceva decât un mod de a scrie. De aceea jurnalele sale nu vorbesc decât despre lecturile și despre relațiile lui cu scriitura, considerată ca actul fundamental al existenței. Când lumea de afară pătrunde, totuși, în însemnările zilnice, ea pătrunde, am putea zice, mai ales prin* literaritatea *ei: frumusețea unui nor, caracterul fantastic al unei neguri, expresivitatea unui chip de țăran. Lumea nu există pentru acest împătimit caligraf decât ca literatură și pentru literatură.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Matei Iliescu*, București, 1970; *Proze (Didactica nova. Sinuciderea din Grădina Botanică. Jurnal. În Efes)*, București, 1971; *O singură vârstă*, București, 1975; *Ocheanul întors*, București, 1977; *Ce se vede*, București, 1979; *Părul Berenicei*, București, 1981; *Meteorologia lecturii*, București, 1982; *A treia dimensiune*, București, 1984; *G. Bacovia*, Pitești, 1999; *Catalogul mișcărilor mele zilnice. Jurnal. 1946–1951. 1954–1956*, București, 1999; *Corespondență. Sinuciderea din Grădina Botanică*, îngr. Marta Petreu și Ana Cornea, pref. Marta Petreu, Cluj-Napoca, 2000; *Locul revelației*, îngr. Adela Petrescu, pref. Gheorghe Crăciun, Pitești, 2000; *Prizonier al provizoratului. Jurnal. 1957–1970*, îngr. Ruxandra Mihăilă, Pitești, 2002; *Pentru buna întrebuințare a timpului. Jurnal. 1971–1976*, îngr. Adela Petrescu, Pitești, 2009; *Prezent și în același timp străin. Jurnal. 1977–1982*, îngr. Adela Petrescu, Pitești, 2011. **Traduceri:** Vitaliano Brancati, *Anii pierduți*, București, 1967.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, [*Radu Petrescu*], RL, 1970, 10, 1980, 26; Dimisianu, *Prozatori*, *183–187*; Stănescu, *Cronici*, *170–175*; Georgescu, *Printre cărți*, *149–156*; Tudor, *Pretexte*, *174–183*; Iorgulescu, *Rondul*, *188–196*; Ștefănescu, *Preludiu*, *209–213*; Vlad, *Lectura*, *80–84*; Georgescu, *Volume*, *24–31*; Iorgulescu, *Firescul*, *201–205*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *211–219*; Culcer, *Serii*, *225–231*; Piru, *Debuturi*, *82–86*; Zaciu, *Cu cărțile*, *85–89*; Iorgulescu, *Ceara*, *135–139*; Simuț, *Diferența*, *139–142*; Ciocârlie, *Eseuri*, *30–40*; Gheorghiu, *Reflexe*, *7–15*; Manea, *Contur*, *40–44*; Călinescu, *Biblioteci*, *131–136*; Holban, *Profiluri*, *299–309*; Simion, *Scriitori*, IV, *260–291*; Holban, *Literatura*, I, *152–163*; Papahagi, *Cumpănă*, *115–118*; Mihai Dragolea, *În exercițiul ficțiunii. Eseu despre Școala de la Târgoviște*, Cluj-Napoca, 1992, *34–40*, *passim*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *93–95*; Ioan Ilieș, *Posteritatea lui Radu Petrescu*, Târgu Mureș, 1993; Simuț, *Incursiuni*, *156–160*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *342–345*; Ion Manolescu, *Literatura memorialistică*, București, 1996, *52–59*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *356–363*; Mircea Bențea, *Radu Petrescu. Farmecul discret al autoreflexivității*, Cluj-Napoca, 2000; *Dicț. esențial*, *651–655*; *Dicț. analitic*, III, *39–42*, *184–185*, IV, *634–636*, *682–684*; Paul Cernat, [*Radu Petrescu*], OC, 2001, 95–96, 2003, 156, 157, „22”, 2011, 23; Manolescu, *Lista*, II, *111–121*, III, *184–186*; Simion, *Ficțiunea*, III, *321–339*; Mușat, *Strategiile*, *221–226*, *passim*; Negrici, *Comunism*, *Proza*, *388–390*; Gheorghe Crăciun, *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei). Fragmente cu Radu Petrescu și Mircea Nedelciu*, Cluj-Napoca, 2003; Grigurcu, *În pădurea*, *105–112*;

Lefter, *Primii postmoderni*, *passim*; Simuț, *Reabilitarea*, *101–102*, *110–114*; Manolescu, *Istoria*, *1168–1172*; Popa, *Ist. lit.*, II, *907–910*; Nicolae Berindeiu, *Radu Petrescu – Corpul și textul*, Cluj-Napoca, 2010; Cristina Manole, *Lecturi în vremuri de austeritate. Jurnalul lui Radu Petrescu*, OC, 2010, 540; Gheorghe Grigurcu, *Marele Radu Petrescu*, RL, 2012, 1; Simuț, *Vămile*, *341–344*. ***A.C.***

PETRESCU, Radu I. (20.VI.1960, Roman), critic și istoric literar, traducător, poet. Este fiul Georgetei Petrescu (n. Teodorescu), funcționară, și al lui Mircea Petrescu, avocat. Între 1976 și 1980 urmează Liceul de Artă „Octav Băncilă" din Iași, iar între 1982 și 1986 e student la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza", secția română–franceză. În 2001 susține teza de doctorat *Poezia lui B. Fundoianu/Benjamin Fondane*. Inițial lucrează ca profesor la Liceul Agroindustrial Sascut (1986–1990), apoi ca redactor la săptămânalul „Timpul" (ianuarie–martie 1990), ca referent literar la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" (1990–1995). Ulterior este încadrat asistent la Catedra de limbă și literatură franceză a Facultății de Litere de la Universitatea „Al. I. Cuza", din 2009 fiind conferențiar la aceeași catedră. Debutează cu un articol în 1982 la „Opinia studențească". A mai colaborat cu articole și studii în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", „Philologica Jassyensia" , „Cultura. International journal of philosophy of culture and axiology – Revista internațională de filosofia culturii și axiologie", „Acta Jassyensia Comparationis", „Euresis", „Cahiers Benjamin Fondane" (Paris–Tel Aviv), „Echidistanțe", „Convorbiri literare", „Dacia literară", „Transylvanian review" ș.a. A obținut burse de studiu în Franța și a făcut parte din echipele mai multor granturi internaționale. Eseistul Dan Petrescu este fratele său.

Debutul editorial al lui **P.** a constat în editarea tezei de doctorat: *Privirea Medusei. Poezia lui B. Fundoianu/ Benjamin Fondane* (2003; Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor și Premiul Fundației „Traian Olteanu"). Autorul își propune sondarea universului liric al lui B. Fundoianu având permanent în vedere cele două etape ale creației, cea din România și cea din Franța. Titlurile capitolelor sintetizează sensul cercetării, fiind definiții elocvente ale desfășurării acestui demers: *Lirica de tinerețe*, *Semnificațiile „priveliștii" în poezia lui B. Fundoianu*, *Metamorfozele poeticii*, *La grande traversée*. Lucrarea este deschisă de analiza liricii lui Fundoianu dintre 1913 și 1915, când imită și asimilează „diverse forme, tonalități, experiențe poetice consacrate" atât din literatura română, cât și din cea franceză. Este momentul în care își conturează propria voce, care va deveni distinctă în literaturile celor două țări. Așa cum remarcă **P.**, „mai întâi tânărul exersează, asimilează, *respectă* și apoi, printr-o mișcare ce-i este caracteristică, *se desface* de model(e), chiar dacă păstrează din el(e) ceea ce, evident, îi folosește; din diferite genuri de «semne poetice» particulare el scoate o personală sinteză, care, la început, se aseamănă cu modelele utilizate, dar a cărei figură, originală, se naște chiar din *ruptura* față de ele". Tot acum se poate observa că se întrevede în versurile lui Fundoianu un simbol care va căpăta o identitate puternică: Ulise. Acestor influențe li se adaugă aceea a tradiției iudaice, al cărei rol este puternic în mesajul său liric. **P.** atrage atenția asupra acestei etape, care pregătește metamorfoze spectaculoase în parcursul poetic al lui B. Fondane. Traseul Iași–București–Paris este considerat drept „realizarea simbolicului «drum spre Centru»". Odată cu schimbarea limbii în care vor fi scrise poemele, se schimbă și „decorul", dar și viziunea poetică. Devine pregnant motivul „rătăcirii pe ape", al cărui corolar îl constituie Ulise, personaj cu care autorul se identifică, asumându-și sensul peregrinării personajului mitic care vede cântecul sirenelor ca pe unica șansă de a atinge sublimul. Exegetul se mai oprește la ideea că scriitorul se regăsește și în gestul eroului de a plonja „în adâncul apelor, «au fond de l'Inconnu»". Pe de altă parte, influența concepției iudaice despre lume „informează clar viziunea poetică a volumului *Ulysse*", este de fapt „baza existențialismului fondanian". **P.** mai semnalează la Fundoianu „senzația de a fi, peste tot, un *străin* (obsesie existențialistă, dar și gnostică, între altele)", care îi produce scriitorului o „cronică dezrădăcinare"; destin similar cu cel al emigranților: „Mereu tranzitorii (în trecere aflați), emigranții sunt simbolul eroului tragic – ce se confruntă cu limita – , protagonist a acestei *quête* existențiale. [...] Ei «ne-liniștesc» lumea sau, mai exact, lumile prin care trec, deoarece le demonstrează relativitatea, ne-desăvârșirea". Când se referă la volumele în limba franceză ale lui Fondane, **P.** menționează că „ele merg împotriva direcției din epocă la nivelul structurii și al tonalității, dominantă fiind, mai mult ca oricând, „asumarea iudaismului". Abordare profundă a complexului

spirit creator care a fost B. Fundoianu, cartea *Privirea Medusei...* oferă subtile căi de acces spre înțelegerea etapelor creației poetului româno–francez. Alt volum al criticului, care-și exersează și înclinația spre ludic, *Uimitoarea epopee a lui Vuzan, Căpitan-Tuzan și a aghiotantului său, Phistir, Sergentu' Fir. PoHeme scăpate de sub control* (2008), este o inspirată „joacă" de versuri cu o figurație în descendență urmuziană: „Faimosul sergent Phistir/ e făcut dintr-un unic fir/ la pept cu artă/ câlcit, ceea ce-l face foarte Fericit./ E un șnur, un șiret,/ aproape un firet/" (*Phistir*). Poemele sunt populate cu personaje stranii, ilare, precum „babe uscate ca nucile" care „circulau prin văzduh ca nălucile", Vuzan, Căpitan-Tuzan, Phistir, Sergentu' Fir, Duremar, faimosul Negustor de Nori și de Lipitori ș.a. Altă dată sunt produse, în același registru parodic, versuri în maniera lui Ion Barbu: *[Pe la ceas dus…] Poemă semi-hermetică (semi-destupată)* sau în manieră cvasisimbolistă: *Urâtul, Poem simbolist* („Apoi, începură să plângă fără motiv/ Vedeau totul doar în oliv,/ Babele melodios bocea,/ Mâțele rău stuchea,/ Țăranii mai abitir dormea/ Și sfâșietor sforăia". Revenind la exegeză, **P.** propune în *Un Coup de dés... Représentations du hasard dans la littérature* (2009) o analiză a conceptului „hazard", disociind între diferitele tipuri de interpretare: semiotică, hermeneutică, epistemologică. Plecând de aici, sunt analizate scrieri ale lui Edgar Allan Poe, Paul Valéry, Mallarmé, Kafka, Antonio Tabucchi, Sacha Guitry, Raymond Queneau, Witold Gombrowicz, Milan Kundera, Vladimir Nabokov ș.a. Complementar, **P.** a tradus din Miguel de Unamuno, Aimé Michel ș.a., participând, de asemenea, la realizarea unei antologii trilingve, *Imn hăituit de bărbați – Hymne traqué par les hommes – Hymn Haunted by Men* (2008), care reunește tălmăciri ale unor distihuri românești.

SCRIERI: *Privirea Medusei. Poezia lui B. Fundoianu-Benjamin Fondane*, Iași, 2003; *Uimitoarea epopee a lui Vuzan, Căpitan-Tuzan și a aghiotantului său, Phistir, Sergentu' Fir. PoHeme scăpate de sub control*, București, 2008; *Un Coup de dés... Représentations du hasard dans la littérature*, Iași, 2009. **Traduceri:** Miguel de Unamuno, *Agonia creștinismului*, Iași, 1993; Aimé Michel, *Metanoia. Fenomene fizice ale misticismului*, București, 1994; Gérard & Sophie de Sède, *Ocultismul în politică. De la Pitagora până în zilele noastre*, București, 1996; *Imn hăituit de bărbați – Hymne traqué par les hommes – Hymn Haunted by Men*, ed. trilingvă, cu grafică de Ion Barbu, Timișoara, 2008 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dan Gulea, *Cine mai vine la fotograf*, OC, 2004, 204; George Vulturescu, *„Privirea Medusei"*, PSS, 2004, 4–5; Remus Zăstroiu, *„Privirea Meduzei"*, „Cahiers Benjamin Fondane" (Paris–Tel Aviv), 2005, 8; Cătălin Constantinescu, *Ulysse și Emigrantul – eroii tragici ai „modernității fondaniene"*, „Acta Jassyensia comparationis", 2005, 3; Ionel Savitescu, *Cărți enigmatice*, ATN, 2006, 8. ***O.I.***

PETRESCU, Răzvan (20.IX.1956, Berești, j. Galați), prozator, dramaturg. Este fiul Elenei Petrescu (n. Avram), asistentă medicală, și al lui Radu Petrescu, medic radiolog. Învață la București, unde urmează școala elementară, Liceul nr. 43 – actualul Liceu „Al. I. Cuza" din „cartierul scriitorilor", Titan – și Facultatea de Medicină, absolvită în 1982. Profesează cinci ani într-un dispensar din județul Dâmbovița, ulterior alegând să se ocupe exclusiv de scris. Între 1990 și 1994 este redactor la „Cuvântul" și la „Amfiteatru", apoi trece la Editura Litera; din 1995 funcționează în cadrul Grupului Editorial All, iar începând cu 2004 lucrează la Curtea Veche Publishing. Colaborează la „România literară", „Luceafărul", „Contrapunct", „Vatra", „Viața românească", „Arc", „Arca", „Dilema", „Dilemateca" ș.a. Frecventează în studenție reuniunile cenaclului Universitas, condus de Mircea Martin. Prima prezență editorială i se înregistrează odată cu volumul colectiv de proză scurtă *Debut '86*.

Excesul de relativizare a propriei valori literare se adaugă la **P.** discreției aproape maladive. Scriitor care stăpânește povestirea cu un har nu deseori întâlnit, mai puțin dispus să fructifice artistic „viziuni", cât să regizeze ingenios momente de viață, scoțându-le din banalul cotidian, artizan al cuvintelor, dar fără patima jocurilor textualiste, **P.** lasă criticii dreptul de a atrage atenția cititorilor asupra cărților sale. Ceea ce s-a întâmplat cu voci dintre cele mai avizate, care s-au pronunțat fără rezerve: Mircea Martin („are stofă de adevărat prozator"), Nicolae Manolescu („ilustrează admirabil procedeul realismului cu ochiuri mici de plasă"), Mircea Nedelciu („un talent într-adevăr de excepție în proza momentului"). Alcătuite mai ales din proze scurte, scrierile lui **P.** etalează variate procedee (palimpsest, intertextualitate, autoreferențialitate, introspecție), adaptate cu ingeniozitate situațiilor-context și transpuse într-un stil plin de naturalețe epică. Tematica aleasă, definită în general de patru coordonate – ratarea, vinovăția, moartea, însingurarea –, nu conduce spre recurențe

obositoare, prozatorul având capacitatea de a prezenta de fiecare dată câte un nou aspect al conflictelor ce jalonează existența. Preocuparea dozării eficiente a elementelor care articulează narațiunea se evidențiază încă de la început: *Grădina de vară* (1989) reunește povestiri al căror element tematic esențial îl reprezintă ratarea, iar în subsidiar însingurarea și adesea sfârșitul; *Eclipsa* (1993) focalizează ideea morții, lăsând pe fundal însingurarea și vinovăția; *Într-o după-amiază de vineri* (1997) reflectă în primul rând starea de însingurare, apoi moartea și vinovăția. Naratorul „proteic" (Ioana Pârvulescu) se delectează „consumând" ironic experiențe. În povestirea *Globul de cristal* (din volumul *Grădina de vară*) el este pacientul în comă din salonul unui spital, care în starea-limită dintre moarte și viață își analizează viața de familie, ajungând la concluzia că întreaga sa existență de până la momentul accidentului nu fusese decât un eșec continuu. În *Farsa* (din *Eclipsa*), naratorul trece în spatele „măștii" lui Cain, chemat în fața instanței pentru uciderea lui Abel, pe care, în final, îl asasinează a doua oară, în chip absurd, lovind cu ciocănelul judecătorului (redevenit Abel) umbra unei făpturi greu de identificat din cauza întunericului; *Jurnalul unui locatar* (tot din *Eclipsa*) îl aduce iarăși în prim-plan pe narator, acum posesor al unui apartament cu două camere situat la etajul al zecelea, care constată, mai întâi cu uimire, apoi cu o angoasă din ce în ce mai accentuată, că vecinii îi mor de la o zi la alta. În *Unde ești, Eleonora?* (din volumul *Într-o după-amiază de vineri*), naratorul, care se prezintă drept vânzător de ziare, însoțește în călătoria cu metroul de Dristor o doamnă (derulând, totodată, povestea doamnei despre un ins disperat că nu o găsește pe Eleonora), iar în povestirea *Rolul lui Iisus* (din aceeași carte) el împrumută vocea narativă unui actor care, pregătindu-se pentru interpretarea unei dificile partituri, se transpune într-atât, încât își pierde identitatea și o adoptă pe aceea a personajului. Cel mai bine se simte însă naratorul ca observator, aceasta fiind o reminiscență din timpul carierei medicale a lui **P.**, o deprindere profesională fructuoasă, mediul spitalelor revenind deseori în proza lui. În atenție intră, bunăoară, ca la consultație, figurile reprezentative ale unui sat, surprinse în toiul „dezbaterilor de bufet" (*La bufet, Primăvara la bufet*), perorând în legătură cu efectele radiațiilor de la Cernobîl sau schițând actul de constituire a unui nou partid politic. Decupajul nu este inedit tematic, în imaginarul literar cârciuma fiind locul deplinei convivialități masculine, concurând bucătăria, destinată cu strictețe sporovăielilor femeiești. În alte povestiri sunt parcurse „dosare de caz": soție și mamă ratată (*Vals!*), ofițeri de miliție care își tratează cu sadism victimele, niște tineri protestatari din ziua de 21 decembrie 1989, fără să știe că fiecare îl torturează cu zel ideologic tocmai pe fiul colegului său (*Cum a fost respins Kipling la cenaclu*), un criminal condamnat la moarte și un tată care insistă să primească, după terminarea execuției, nu consolări formale și inutile, ci o misterioasă sacoșă „adusă din străinătate" (*O pungă de plastic cu mânere albe*). Fie că mimează oralitatea, fie că efectuează „disecții" asupra personajelor, fie că se limitează la a expune jurnalul banalității existențelor, scriitorul află soluții care să îl salveze din încrâncenarea pe care temele frecventate o presupun. Acestea sunt ironia și aparenta detașare (tipic medicală) în fața gravității unor maladii sau chiar a morții. Formula narativă e definită totodată prin remarcabila știință de a mânui substanța epică și a întreține ritmul necesar captivării cititorului, tradus prin alternanța dintre povestitul cu farmec și efectele bruște, de tipul „loviturilor de teatru". În *Foxtrot XX* (2008) **P.** improvizează ficțiuni din substanța elasticizată ludic a scrierilor având caracter de jurnal personal („Am ținut morțiș să mă mut tot în Balta Albă din două motive: mai întâi ca să fiu aproape de mama, ca s-o ajut, să-mi facă de mâncare, prima mea susținătoare-n ale scrisului și cel mai traumatizant critic al meu, mult mai târziu au apărut Mircea Martin, omul providențial care m-a lansat la apă, și Mircea Horia ce avea să mă încurajeze să stau în apă") și a fragmentelor din publicistică, însumând colaborări la reviste: cronici de film, articole despre cărți, cititori, dichisuri culturale ș.a. *Rubato* (2011) este o antologie, o selecție *best of* din proze scurte deja editate, la care se asociază un „bonus" inedit: povestirea polifonică *Jaf armat*, remarcabilă prin umorul negru și tehnica experimentală a ritmării frazelor în dezvoltarea narațiunii pe spații de mici dimensiuni, perfect asimilată din literatura americană postmodernă. Piesele de teatru ale lui **P.**, *Farsa* (1994; Premiul UNITER) și *Primăvara la bufet* (1995; Marele Premiu la Concursul Național de Dramaturgie „Camil Petrescu"; Premiul Uniunii Scriitorilor) transpun în registru dramatic povestiri din volumul *Eclipsa.* Scriitorul realizează și câteva adaptări ale unor povești de

Frații Grimm (*Crăiasa albinelor*, *Lupul și vulpea*, *Prințul fermecat*), H. Chr. Andersen (*Hainele împăratului*), Ion Creangă (*Povestea unui om leneș*) și James Reeves (*Tom Degețel*).

SCRIERI: *Grădina de vară*, București, 1989; *Eclipsa*, București, 1993; *Farsa*, București, 1994; *Primăvara la bufet*, București, 1995; *Într-o după-amiază de vineri*, București, 1997; *Mici schimbări de atitudine*, București, 2003; *Foxtrot XX*, București, 2008; *Rubato*, București, 2011.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Un debut remarcabil*, RL, 1989, 23; Adriana Babeți, *Terapie intensivă*, O, 1989, 32; Doru Mareș, *„Prier". Proza care aduce ploaia*, TMS, 1989, 8; Marian Papahagi, *Încercarea prozatorului*, TR, 1989, 28; Ioan Holban, *Drama și melodrama*, CRC, 1989, 35; Liviu Petrescu, *Viața ca o doctorie*, ST, 1989, 9; Gabriel Dimisianu, *Proza cotidianului*, CC, 1990, 3; Mircea Țicudean, *Realitatea prozei tinere*, ECH, 1990, 3–4; Nicolae Manolescu, *Polimorfie stilistică*, RL, 1993, 11; Claudiu Constantinescu, *O artă a nevrozei*, RL, 1993, 11; Ioana Pârvulescu, *„Eclipsa"*, DM, 1993, 13; Iulian Boldea, *Câteva noțiuni de epică*, VTRA, 1993, 8; Al. Cistelecan, *Proza de plăcere*, E, 1993, 3; 29; Dan Stanca, [*Răzvan Petrescu*], VR, 1994, 1, LCF, 1997, 46; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *206–210*; Radu Călin Cristea, *Despre Răzvan Petrescu*, „Arc", 1997, 1–2; Daniel Cristea-Enache, [*Răzvan Petrescu*], CC, 1997, 3–4, ALA, 1997, 395, OC, 2011, 345, 346; Ioan Stanomir, *Întâmplări din irealitatea imediată*, LCF, 1997, 30; Constantin Dram, *Lumi narative*, Iași, 1998, *68–74*, *154–159*; Ghițulescu, *Istoria*, *454*; Manolescu, *Lista*, II, *303–305*; Ștefănescu, *Istoria*, *1118–1119*; Cosmin Ciotloș, *Proza cea mai scurtă*, RL, 2008, 20; Marius Chivu, *Citiți acest prozator!*, ALA, 2008, 925; Dana Pârvan-Jenaru, [*Răzvan Petrescu*], OC, 2008, 450, 2011, 345; Crina Bud, *Teach me read*, VR, 2009, 1–2; Doina Ioanid, *Despre viață, cu dragoste și abjecție*, OC, 2012, 353; Constantin Cubleșan, *Lumea caleidoscopică a lui Răzvan Petrescu*, CNT, 2012, 8. ***C.M.B.***

PETREU, Marta (14.III.1955, Jucu, j. Cluj), poetă, eseistă, editoare. Este fiica Mariei (n. Oloșutean) și a lui Augustin Crișan, agricultori. Urmează la Cluj Liceul „Emil Racoviță" (1970–1974) și cursurile Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai" (1976–1980), în timpul cărora este și redactor la „Echinox" (1977–1981). În 1992 obține titlul de doctor în filosofie cu teza *Valențele estetice ale anamorfozei logice*. Lucrează ca profesoară la Liceul „Emil Racoviță" din Cluj-Napoca (1980–1990), redactor la „Steaua" (1990) și redactor-șef la „Apostrof", revistă pe care o fondează în iunie 1990. Este conferențiar, iar din 2000 profesor la Facultatea de Istorie și Filosofie din Cluj-Napoca. Debutează cu poezie în „Tribuna" (1977), iar editorial cu volumul de versuri *Aduceți verbele* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai publică în „Tribuna", „România literară", „Contrapunct", „Euphorion", „Adevărul literar și artistic", „22" ș.a. Poezia sa a fost tradusă în reviste și volume colective din Serbia, Franța, Germania, SUA, Italia, Suedia, Canada, Rusia etc. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1997), Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2003, 2005, 2006), Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2003), premii ale revistelor „Poesis" (1993, 2001, 2011), „România literară" (2011), „Observator cultural" (2012) ș.a. A fost căsătorită cu criticul Ion Vartic.

Alături de nume precum Ion Mureșan, Aurel Pantea și Ioan Moldovan, **P.** ilustrează ramura ardeleană a generației ’80, promovând o poezie de filiație expresionistă, deschisă în egală măsură către transcendența numinosului și către visceral, amplificând angoasa la cote paroxistice și exhibând trăirea imediată până în pragul disoluției sinelui. Ca și în cazul poeților congeneri, lirica sa nu cunoaște mutații spectaculoase, ci doar modulații discrete, provenite din expandarea ori comprimarea unor nuclee semantice care păreau amorțite în latențele imaginarului. Oarecum similară e și dificultatea tehnică în care se găsește **P.**, aceea de a evita repopularea ruinelor vechilor convenții deconstruite cu o nouă eflorescență retorică. Un asemenea impas e sesizat și contracarat cu promptitudine încă din *Aduceți verbele* printr-o strategie bine calculată. Asumându-și un discurs estetizant-asertoric prin titluri ca *Prefață*, *Cântec*, *Elegie*, *Dialog*, precum și prin numeroasele poeme omologate ca simple „teze", autoarea pare să se instaleze benevol sub umbrela literarității, pentru ca apoi să degradeze poeticul prin sabotări sistematice: „Supraviețuirea prin simboluri/ prin deprinderi dozate bine gândite:/ febra la cinci pasta de ras biberonul// Ventuza asta pusă pe-obiecte/ îmblânzind justificând dinafară// Simboluri niciodată ratate: de pe-acum/ ne jucăm de-a senilii mergem țepeni// Înăuntru. Înăuntru e bruta lucidă flămândă/ Înăuntru e creierul tânăr/ pofticios – vulpe veșnic gravidă" (*Teze despre zilele faste*). Plasarea abstracțiunilor în proximitatea rău famată a organicului („Fragilitatea Martei – un exces de adrenalină/ luciditatea – cianura dintr-o vișină crudă"), laolaltă cu suspendarea barierelor de protecție sintactică, generează o

Georgeta Dimisianu și Marta Petreu

corupere iremediabilă a conceptului de către empirie, marcând totodată existența unui rest ce continuă să se sustragă eforturilor cognitive. Însă de aici nu rezultă, ca în atâtea alte cazuri, o fetișizare a psihicului sau a senzorilor, căci același tratament necruțător i se aplică și eului liric („Marta"), un fel de *modellino* liric supus deformărilor ciclotimice („Moare în Marta zi de zi o femeie"), pe orbita căruia gravitează câțiva bărbați fantomatici (Maestrul de Vânătoare, principele Pierre), atinși uneori, prin ricoșeu, de dozele de sarcasm pe care protagonista și le administrează regulat: „Ora de logică:/ camera ginșii bărbatul de-o noapte/ maieutica (Maestrul de Vânătoare/ e adept al lui Socrate)// Ora de fapte:/ Marta s-a tuns/ Marta-și visează un trup de argint/ copiază teze despre măsură// Apoi: pudra trufia rimelul lavanda" (*Teze neterminate despre Marta*). Poemele din *Dimineața tinerelor doamne* (1983) și din *Loc psihic* (1991) aduc un imaginar mai compact, dominat de „figurile violenței și ale exasperării" (Eugen Simion), care se dezvoltă radial prin dilatarea spiralată a unui centru semantic. Deși suferă pe alocuri de inflația neologismului de factură clinică sau filosofică, textele relevă o construcție mai atent studiată, cu numeroase simetrii secvențiale și cu dispunerea geometrică a frazelor într-o mișcare circulară. Ca și în *Aduceți verbele,* versurile de aici pun în relief principalul atu al poetei: „introspecția lucidă, aproape clinică, adevărată incizie pe epiderma sentimentului" (Nicolae Manolescu). Programatic, o atare pretenție se susține prin discreditarea „lumii de Dincolo" spre beneficiul realității fruste („Spun astăzi despre suferință: realitatea copleșește imaginația/ cum saloanele unui spital de rând/ umilesc Infernul" – *Loc psihic I*), precum și prin instrumentarea unor aluzii biografice care sapă tot mai adânc în galeriile conștiinței: „Nu-mi lipsește nici un organ// Augustin și Maria: la nașterea mea/ dragostea lor era o poveste de mult uitată/ colb colb// Între voi doi așez memoria mea lătrătoare/ ca-ntr-un pat conjugal:/ nu m-ați dorit/ dar mi-ați prezis jupuirea" (*Fericita vârstă adultă*). În paralel cu etalarea visceralității, devenită concomitent pretext de autoscopie și de autopsie, **P.** accentuează acum destructurarea poncifelor feminității, corodate de acizii lucidității și ai ironiei: „Creierele noastre sunt izomorfe: știm – femeile/ prețuiesc sentimentul nu dorința/ carnea noastră expertă/ nu e însăși iubirea" (*Scrisoare către dragostea unui bărbat II*). Puseurile destabilizatoare ale eului liric, experimentate cu precădere asupra propriei ființe, privită în dubla ipostază de individ și specie, se conjugă astfel cu fervoarea demontării iluziilor și a falimentării imaginarului: „Aceasta este rochia mea de duminică/ dedesubt se află trupul meu aproximativ intact/ la dracu se găsește sufletul meu nefestiv/ Iar acesta ești tu/ îndrăgostit până peste urechi de mine/ adică de o realitate cât se poate de fictivă/ și complet nelocalizabilă" (*Loteria din Babilonia*). O schimbare notabilă, realizată în *Poeme nerușinate* (1993) și în *Cartea mâniei* (1997), se concretizează prin emergența tematicii religioase, ca și prin tentativa de renegociere a pactului cu literatura. Pe de o parte, se înglobează un număr considerabil de „antipsalmi" (Cornel Regman), cu finalitate deopotrivă tragică și pamfletară. Chiar dacă trimiteri biblice apăruseră, în aliaj cu miteme grecești, încă din culegerile anterioare, originală e acum suprapunerea perfectă dintre biografie și hagiografie, poeta speculând coincidența dintre propriul prenume și acela al unui personaj biblic. Din această omonimie ia naștere un discurs dublu codificat, unde revolta împotriva „Tatălui" sintetizează în egală măsură defularea și erezia: „În abatorul acesta perpetuu/ de viețăți lucide și vorbitoare/ el Stăpânul poftește tainul de osanale porția caldă/ de tămâie: spuma de sânge/ El însuși – Forma perfectă a existării – e ca hingherul la pândă// El Stăpânul e Măcelarul// e Hingherul" (*Apocalipsa după Marta*). Pe de altă parte, aceeași oroare de cabotinism și truculență, care constituie una din obsesiile acestei poezii, provoacă la o redefinire a raportului dintre visceralitate și livresc. Ca urmare a expunerii unei sincerități denudate (ori, mai degrabă, ca efect al unei revanșe perverse a scriiturii), cele două

componente se contopesc până la indistincție. Deși conțin câteva cicluri inedite, antologiile *Apocalipsa după Marta* (1999) și *Falanga* (2001) nu modifică substanțial datele acestui univers poetic. În schimb, *Scara lui Iacob* (2006) marchează un nou reper pe drumul autoflagelării și al detabuizării. Mai întâi, întreg volumul se proiectează sub forma unei curbe descendente, după cum o arată două poeme-cheie ce tematizează motivul titular al cărții, care sunt plasate la începutul și spre finalul ei: „Sunt singură. Stau în picioare. Pe picioare-mi duc greul/ Sunt numai o rană/ și ca o coloană mă sprijin pe mine// Da. Stau verticală/ ca scara lui Iacob care coboară din cer" (*Ca o coloană*); „Cobor. Treaptă cu treaptă/ suptă în adâncime. Cobor/ pipăind cu talpa îngustă de piatră/.../ Cobor. Nu mai am nimic de așteptat – îmi spun: scara care duce la cer pentru mine coboară." (*Scara*). Apoi, poeta nu ezită să asimileze figura divinității cu imaginea amantului, transformând astfel relația mistică într-una erotică: „Tu ești femeia aleasă să fie omorâtă cu pietre –/ ai spus surâzând// Nu mă atinge. Sunt muritoare/ Carnea mea tristă umană/ te așteaptă de la facerea lumii – am răspuns/ Dar aici și acum nu mă atinge// Și-atunci tu mi-ai dezbumbat bluza/ mi-ai descopciat fusta/ și m-ai dezbrăcat tacticos/ Stam în fața ta goală pușcă în piața centrală/ ca o bucată de carne în galantar" (*Aleasa*). Având parte de o receptare unanim favorabilă, romanul *Acasă, pe Câmpia Armaghedonului* (2011) prelungește și articulează psihologic obsesiile poetice ale autoarei pe teritoriul ficțiunii. O „confesiune întunecată, circulară și obsesivă" (Alex Goldiș), volumul recompune, din unghiul Tabitei Vălean, destinul mamei sale Mica, un personaj deopotrivă devastat și acaparator, care, în mijlocul unei familii iehoviste ce așteaptă producerea Armaghedonului, pare să-l declanșeze zilnic în propriul cămin. De altfel, cartea se impune nu atât prin surprinderea complexității relațiilor sociale și (inter)confesionale din satul ardelean al ultimelor decenii, cât prin ambivalența relațiilor afective și de putere din familia Vălenilor, în care cea mai grea moștenire pare a fi tocmai identitatea: „Te blăstăm pă tine – răbufnește Mica – anume să-mi moștenești ce am eu în minte și-n suflet, puterile și neputințele mele! În veci!". Evoluând într-un alt regim generic, eseistica lui **P.** nu este complet izolată de literatura sa. Există chiar o comunicare secretă între domenii, probată prin transplantarea unor teme și scheme de construcție. Totuși, cele două sectoare se situează pe paliere distincte: pe cât de ferventă e poeta în utilizarea unei dicțiuni nefardate, pe atât de atrasă e eseista de sofistică, de nisipurile alunecoase ale doctrinelor și de împletirea inextricabilă dintre psihoză și idee. Astfel, culegerea *Teze neterminate* (1991) reunește trei secțiuni relativ independente. Cu o tematică eterogenă, prima parte (*Afecțiuni elective*) alătură o suită de eseuri despre Hegel, Marin Preda, Albert Camus, Elias Canetti, Mircea Eliade și Karl Marx. În comentarea scrierilor literare **P.** e preocupată mai puțin de valențele estetice ale operelor, cât de (in)coerența gândirii care se ascunde îndărătul textului. Din acest punct de vedere, pertinentă este concluzia interpretării din *„Salvatorul salvat" și enigma celor nouăsprezece trandafiri*: „La Eliade, revelațiile sunt construite de autor, iar nu trăite de acesta și, la o analiză minuțioasă, își dezvăluie lipsa de autenticitate literară și umană". În schimb, cea de-a treia secțiune (*Teze neterminate*) mizează pe avantajele fragmentarismului și pe insolitul asocierilor, fiind un montaj de texte care speculează contiguitățile imprevizibile. Captivante și plauzibile în ansamblu, unele juxtapuneri – cum ar fi analogia dintre Liviu Rebreanu și Hegel pe baza unor afirmații decontextualizate din *Ion* – resimt însă o aplecare excesivă către „demonul analogiei". De un interes literar redus este partea a doua (*Parva logicalia*), o sistematizare competentă a sofismelor, care va alcătui, cu câteva modificări și adăugiri, substanța volumului *Jocurile manierismului logic* (1995). Cartea care a impus-o pe **P.** pe piața românească a ideilor este *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României"* (1999), o analiză detașată și documentată a scrierilor politice în limba română ale lui Emil Cioran, cu accent pe cartea acestuia din 1936. Avansând în cercuri concentrice și combinând demersul exegetic cu patosul arhivistic, cercetătoarea realizează o atentă încadrare a gândirii cioraniene în climatul epocii, prin identificări și delimitări succesive în raport cu sursele politice și filosofice, cu mișcarea legionară, cu ideologia criterionistă ș.a. Sunt evitate atât cazuistica frivolă, cât și tonul justițiar revanșard, procedându-se, în bună tradiție pozitivistă, la o examinare minuțioasă a datelor istorice, filosofice și ideologice, ordonate cu o claritate ireproșabilă, deși uneori cu o pedanterie redundantă. Argumentul-cheie, care susține respingerea (cu nuanțele de rigoare) a concepției cioraniene, se bazează pe o disociere justă a regimurilor

discursive practicate de autor. Preocuparea pentru reprezentanții „generației ’27” se continuă în cele șapte eseuri despre Eugen Ionescu din volumul intitulat *Ionescu în țara tatălui* (2001), textele comunicând și cu celelalte scrieri ale eseistei: *Un Gorgias de București* – în care se afirmă „coincidența uluitoare” dintre metafizica autorului și concepția școlii sofiste – e preluat din *Jocurile manierismului logic*, în timp ce *Țara tatălui, țară de fier* relevă, la rându-i, o convergență cu modul de construcție a imaginarului din ultimele culegeri de versuri publicate de **P.** Diferența este că, în cazul lui Eugen Ionescu, se accentuează nu izomorfismul biografico-religios, ci, prin aplicarea unei grile psihanalitice, acela dintre revolta împotriva fantasmei paterne și complexul propriei apartenențe etnice, resimțită ca factor inhibitiv și autoritar. Angajată într-un pariu metodologic în aparență perdant, altă lucrare, *Filosofia lui Caragiale* (2003), reușește să reconstituie din cioburile diseminate ale concepției dramaturgului un puzzle coerent și plauzibil. Oarecum similar este demersul din *Despre bolile filosofilor. Cioran* (2008), unde **P.** confruntă „filosofia” bolii existentă în scrierile lui Cioran cu modul în care acesta privește boala în existența cotidiană și, în cele din urmă, cu reacțiile sale de om bolnav. Într-o parte considerabilă a ei, *Filosofii paralele* (2005) livrează ceea ce promite titlul, adică o serie de comparații între diverse teme conceptualizate de autori români și străini (Descartes versus Blaga, Schopenhauer versus Cioran, Blaga versus Cioran etc.). Există, însă, și serii mai ample, precum aceea care îi reunește pe D.D. Roșca, Bucur Țincu și Mircea Vulcănescu ca filosofi ai „românismului”. Însă probabil că, în cele din urmă, cel mai cunoscut eseu al cărții este acela, publicat într-o primă formă în 1994, în care autoarea demonstrează că părți considerabile din *Cursul de metafizică* (1928/1929) al lui Nae Ionescu au fost plagiate după tratatul *Mysticism* (1911) al lui Evelyn Underhill. Cea mai controversată carte a lui **P.**, *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian* (2009), a declanșat în presa literară românească o serie de polemici care s-au întins pe mai bine de un an. Teza centrală a volumului este că, în calitatea sa de discipol al lui Nae Ionescu, Mihail Sebastian ar fi fost, cel puțin pentru o perioadă de șapte ani (1927–1934/1935), un „extremist de dreapta (moderat)”, fapt care s-ar verifica, dincolo de atașamentul față de maestrul său, prin anumite luări de poziție antidemocratice, ca și prin admirația pentru anumite personalități radicale din Europa vremii (precum Benito Mussolini). Ca și în monografia despre Cioran, autoarea a studiat intens publicistica, filosofia și memorialistica epocii și a urmărit plasarea obiectului într-un context mai larg. Însă, în cazul de față, această operație pare să fi fost subminată de laxitatea conceptelor folosite, de interpretarea tendențioasă a surselor și de intenția de a potrivi cu orice preț figura lui Sebastian unui profil prefabricat, cu iz senzaționalist. Ca urmare, volumul a fost calificat drept „o încercare de fraudă istorico-literară” (Mihai Iovănel) și un „sistematic exercițiu de demonizare” (Ioana Pârvulescu). Fără a-și asuma în mod explicit tema, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească* (2011) tinde să focalizeze diversele extremisme românești, din secolul al XIX-lea până în perioada comunistă. Cartea se deschide cu un studiu care urmărește să surprindă și să ierarhizeze gradele antisemitismului din cadrul grupării Junimea, dar se instalează apoi în analiza critică a manifestărilor binomului fascism (legionarism) versus comunism în cultura română, cu accent asupra primului termen. De altfel, unele studii – acela privind frecvența portretizării lui Nae Ionescu ca „diavol” sau acela referitor la sensul conceptelor „extrema dreaptă” și „extrema stângă” în interbelicul românesc – par să funcționeze și ca replici polemice întârziate la obiecțiile care i s-au adus cărții despre Sebastian.

Marta Petreu este o egocentrică prin natură, de o trufie ce se cuvine înțeleasă mai ales ca o lipsă de menajamente față de sine. Orgoliul ei constă în a se lua pe sine ca exemplu negativ, disecându-se cu un bisturiu ascuțit, spre a-și arăta suferința, frustrarea, lipsa de speranță și eșecul. E vorba de un lirism al deziluziei, care însă nu se marchează, ci se declară: poeta pune degetul pe rană, scormonește în locurile cele mai dureroase, cu o cruzime insuportabilă.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Aduceți verbele*, București, 1981; *Dimineața tinerelor doamne*, București, 1983; *Teze neterminate*, București, 1991; *Loc psihic*, Cluj-Napoca, 1991; *Poeme nerușinate*, București, 1993; *Jocurile manierismului logic*, București, 1995; *Cartea mâniei*, București, 1997; *Apocalipsa după Marta*, Cluj-Napoca, 1999; *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României”*, Cluj-Napoca, 1999; *Falanga*, Cluj-Napoca, 2001; *Ionescu în țara tatălui*, Cluj-Napoca, 2001; *Filosofia lui Caragiale*, București, 2003; ed. rev., Iași, 2012; *Filosofii paralele*, Cluj-Napoca, 2005; *Sadovaia 302 bis. Pe urmele lui Bulgakov la*

Moscova (în colaborare), Cluj-Napoca, 2006; *Scara lui Iacob*, București, 2006; *Despre bolile filosofilor. Cioran*, Iași, 2008; *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian*, Iași, 2009; *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Iași, 2011; *Acasă, pe Câmpia Armaghedonului*, Iași, 2011; *Apocalipsa după Marta*, Iași, 2011; *O zi din viața mea fără durere. Eseuri*, Iași, 2012. **Ediții, antologii:** Alexandru Vona, Ovidiu Constantinescu, *Ferestre întredeschise*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1997 (în colaborare cu Ion Vartic); Arthur Dan, *Mituri căzute*, pref. I. Negoițescu, Ion Vianu, Alexandru Paleologu, Cluj-Napoca, 1999; Radu Petrescu, *Corespondență. Sinuciderea din Grădina Botanică*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare cu Ana Cornea); Radu Stanca, *Aquarium*, pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare cu Ion Vartic); Bucur Țincu, *Apărarea civilizației*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2000; Alexandru Vona, *Esmeralda*, cu desenele autorului și ale Gabrielei Melinescu, fișă de dicționar Florin Manolescu, Cluj-Napoca, 2003, *Să mai fiu o dată îndrăgostit*, Cluj-Napoca, 2005; *În lumea taților*, Cluj-Napoca, 2004; *Conversații cu...*, vol. I, București, 2004, vol. II, Cluj-Napoca, 2006; *Cele 10 porunci*, Cluj-Napoca, 2007; *Scriitorul și trupul său*, Cluj-Napoca, 2007.

Repere bibliografice: Al. Cistelecan, *„Dimineața tinerelor doamne”*, F, 1984, 3; Simion, *Scriitori*, IV, *569–574*; Ion Vlad, *Mângâierile filosofiei*, TR, 1991, 33; Eugen Simion, *„Un paradis de cenuși”*, L, 1992, 10; Țeposu, *Istoria*, *85–86*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *134–140*; Zaciu, *Departe*, *66–69*; Ștefan Borbély, *Atributul excelenței*, OC, 2000, 23–24; Sorin Alexandrescu, *Marta Petreu despre fascinația – malignă – a lui Cioran*, OC, 2000, 25; Livius Ciocârlie, *Un excelent studiu despre tinerețea lui Cioran*, „22”, 2000, 31; Dimisianu, *Lumea*, *290–293*; *Dicț. esențial*, *655–657*; Grigurcu, *Poezie*, II, *228–232*; Soviany, *Textualism*, I, *41–44*; Bârna, *Comentarii*, *218–232*; *Dicț. analitic*, III, *372–373*, IV, *445–447*; Regman, *Ultime explorări*, *72–77*; Manolescu, *Lista*, I, *359–364*; Cristea-Enache, *Concert*, *398–414*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *54–56*; Pop, *Viață*, *218–233*; Borbély, *Cercul*, *32–44*; Petraș, *Cărțile*, *85–89*, *341–352*; Florin Mihăilescu, *Caragiale și filosofia*, VR, 2004, 8–9; *Dicț. Echinox*, *297–299*; Andrei Terian, [*Marta Petreu*], E, 2005, 3–4, CLT, 2006, 37; Teodora Dumitru, *Cioran până la capăt*, ALA, 2005, 752; Lefter, *Flashback*, *296–307*; Ștefănescu, *Istoria*, *933–938*; Matei Călinescu, *Un joc nepermis cu „firele sorții”*, OC, 2006, 70; Mihaela Ursa, *Cum simt scriitorii*, ST, 2008, 1; Ciopraga, *Efigii*, *175–180*; Manolescu, *Istoria*, *1331–1336*; Paul Cernat, *Pacientul Cioran*, OC, 2009, 201; Mihai Iovănel, *DNA Petreu față cu vrăjitoarele*, CLT, 2009, 25; Ioana Pârvulescu, [*„Diavolul și ucenicul său”*], RL, 2009, 28, 29, 30; Vasile Popovici, *Procurorul de serviciu*, O, 2009, 9; Alex Goldiș, *Armaghedonul după Marta*, CLT, 2011, 17; Cosmin Ciotloș, *Cronică de familie*, RL, 2011, 20; Gelu Ionescu, *Un semn de carte*, OC, 2011, 315; Daniel Cristea-Enache, *Total War [I–II]*, OC, 2011, 337–338; Claudiu Turcuș, *Înfrângerea cărturarilor*, OC, 2011, 347; Soviany, *Cinci decenii*, I, *232–234*; Ion Bogdan Lefter, *Uimitoarea dezvăluire a unui Sebastian extremist de dreapta*, VR, 2012, 1–2. ***A.T.***

PETRI, Domnița (14.V.1956, Nepos, j. Bistrița-Năsăud), poetă. Este fiica lui Ilie Petri, profesor. După absolvirea Liceului „Liviu Rebreanu” din Bistrița (1975), urmează cursurile Facultății de Automatică a Institutului Politehnic din București. Lucrează un timp în învățământ, apoi în presă. După 1989 a emigrat în Statele Unite ale Americii. Abandonând poezia, se dedică profesiei de informatician la compania de software Adobe, în San Jose. Debutează în volumul colectiv *Ascendență* (1975), fiind, de asemenea, prezentă în plachetele bistrițene *9 dimineți* (1975) și *Spații posibile* (1979), ca și în *Zece poeți tineri*, unde este inclusă placheta *Timpul sevei* (Iași, 1976). Prima carte personală, *Eclipsa*, îi apare în 1979. Colaborează cu versuri la „România literară”, „Cronica”, „Amfiteatru”, „Familia”, „Tribuna”, „Steaua”, „Limbă și literatură”, „Luceafărul”. A fost distinsă cu Premiul Editurii Junimea (1974), Premiul Tinere Condeie (1975), Premiul Festivalului Național de Poezie „Nicolae Labiș” (1975), Premiul revistei „Amfiteatru” (1976) ș.a.

Semn al unei sensibilități profund contradictorii, poezia scrisă de **P.** se definește printr-un manierism care se îngemănează cu sonuri vechi, venite parcă dintr-o „rădăcină de baladă”, din ecouri ale satului arhaic, ce răzbat în ritmurile poemelor sale închinate unor orizonturi și însemne izvorâte din arhetipuri indicibile („nenumite semne”). Poeta spune despre misterii în care se articulează senzualul și gracilul, ascunsul și imensul, asperitatea și ființa spirituală, întocmai cum e alcătuirea sa sufletească. Definitorii în versurile din *Eclipsa*, dar și mai târziu, sunt ingenioasele metafore ale contradicțiilor interne, mizând pe surpriza alcătuirii paradoxale, oximoronice („Vei fi voioasă de tristă”, „fragedă paloare”, „voi fi puterea de a fi bătrână”). Sunt aici piese supuse unor exigențe prozodice speciale, sonete compuse cu un deosebit simț muzical, concentrând expunerea în metafore ale delicateții și candorii, care își găsesc sursa în „lumea” contradictorie a trăirii. **P.** are o ingenuitate care netezește livrescul artificios și sentimentalul, perspectiva modernistă și dulceața atitudinii nostalgice întoarse asupra vechimii rurale aducând versul la o formă ce asociază sensibilitatea solemnă și viziunea

suprareală. Un text, *Scurtă istorie*, din volumul *Celălalt* (1985), este artă poetică și program, cât și parabolă manieristă despre alteritatea masculină, care în scriitura poetei se vădește într-un joc al contrariilor ce se substituie până la confuzia reciprocă. Poemul dă seama și de metaforele tensiunilor ascunse în firea autoarei: „mi-am dictat/ la masă scria un bărbat/ îmi dicta. scriam după cum îmi dicta/ și dictam ce-mi dicta. el scria".

SCRIERI: *Timpul sevei*, în *Zece poeți tineri*, Iași, 1976; *Eclipsa*, Iași, 1979; *Celălalt*, București, 1985; *Traversare marcată*, București, 1987.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Timpul penei. 5 preludii feminine*, LCF, 1976, 26; Ulici, *Prima verba*, II, *94–95*; Constanța Buzea, *„Eclipsa"*, AFT, 1980, 1; Lucian Vasiliu, *„Eclipsa"*, CL, 1980, 4; Valentin Tașcu, *„Eclipsa"*, ST, 1980, 4; Ciobanu, *Opera*, *227–229*; Costin Tuchilă, *„Celălalt"*, LCF, 1985, 37; Dumitru Radu Popa, *„Celălalt"*, RL, 1985, 40; Al. Călinescu, *„Celălalt"*, CRC, 1985, 44; Simion, *Scriitori*, IV, *555–560*; Ion Moise, *Domnița Petri*, „Minerva", 1994, 24; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, *269–270*; Zaciu, *Departe*, *66–69*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *725–727*; Victor Stir, *Poeta Domnița Petri, de la „Rebreanu" la Adobe (SUA)*, „Mesagerul" (Bistrița-Năsăud), 2007, 20 iulie; Dumitru Popițan, *Cincisprezece condeieri neposeni*, Bistrița, 2010, *46–69*. ***E.M.***

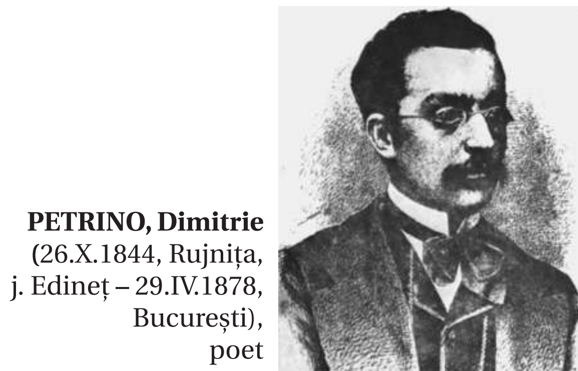
PETRICĂ, Ion (8.VI.1934, Moldovița, j. Caraș-Severin – 27.V.2012, București), istoric literar, comparatist, traducător. Este fiul Anei (n. Turcin) și al lui Ioan Petrică, pădurar. Face clasele primare în satul natal, apoi urmează Liceul „General Dragalina" la Oravița (1945–1952). Admis în 1952 la Facultatea de Filosofie a Universității din București, este trimis după doi ani în Polonia, unde în 1958 va absolvi Facultatea de Limba și Literatura Polonă de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia. Din 1959 lucrează la Catedra de filologie slavă, specialitatea limba și literatura polonă, de la Facultatea de Limbi Străine a Universității bucureștene, unde va fi promovat profesor în 1993, funcție pe care o îndeplinește până în 2004, când, după pensionare, va fi profesor consultant. Între 1990 și 1996 este șef al Catedrei de limbi slave. Își susține doctoratul în 1974 cu teza *Relații culturale româno–polone*. A fost distins cu Meritul Cultural Polon (1970), Crucea de Cavaler al Ordinului Meritul Republicii Polone (1997) ș.a., precum și cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1996) și Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1999) pentru traduceri.

P. debutează în presă în 1952, iar editorial în 1976 cu lucrarea *Confluențe culturale româno–polone*, la origine teza sa de doctorat, în care se întrepătrund istoria, istoria literară și comparatismul, acoperind cronologic a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Primele capitole sunt dominate de informații privitoare la viața politică, gravitând în jurul a două evenimente cruciale: Revoluția de la 1848 și răscoala de eliberare națională a Poloniei din 1863. Legăturile care se înfiripă cu aceste prilejuri, îndeosebi între intelectualii participanți la mișcările revoluționare, sunt interpretate pertinent, iar imaginea lor e substanțial completată în lumina unor documente noi, care stabilesc alte reliefuri în desfășurarea faptelor. Prezente sporadic și mai înainte, informațiile culturale sporesc simțitor în capitolul consacrat emigrației polone în România după eșuarea răscoalei din 1863. Cele mai interesante elemente se află în capitolele finale, unde datele istorice se instalează în subtext, cedând prioritatea celor istorico-literare și comparatiste. Pătrunderea literaturii polone în România (scrierile lui Adam Mickiewicz și ale lui Henryk Sienkiewicz) și a celei române în Polonia (de la Vasile Alecsandri la M. Eminescu), contribuția specialiștilor polonezi și români la promovarea reciprocă a valorilor ori ecourile literare ale relațiilor istorice ș.a., toate dau măsura demersului întreprins de **P.** Implicarea afectivă, sesizabilă, atenuează uscăciunea enunțului factologic, realizând conturarea opiniei, fie ea critică sau admirativă. Următoarea carte, *Studii polono–române* (1994), are o alcătuire mozaicată, care trădează aceeași îngemănare între vocația de istoric și preocupările istorico-literare. Mai consistent și mai strict delimitat metodologic și tematic este capitolul *Teme românești în viziune poloneză*, în care autorul reia, într-o versiune îmbunătățită, excursul privind câteva evenimente istorice și imaginea lor în literatura polonă, cu adăugiri notabile în sfera interpretării analitice. Toate motivele înfățișate – Codrul Cosminului, Despot Vodă, Domnița Ruxandra, revoluția lui Tudor Vladimirescu și Războiul pentru Independență din 1877 – au surse în realitate, dar eflorescențele literare se deosebesc în funcție de epocă, de specificul etnic și de temperamentul autorilor polonezi și al celor români. Căci **P.** așază în paralel versiunile polone și românești, scoțând în relief diferențele și explicându-le aplicat pe cât mai multe paliere, uneori comentariul aducând chiar a pledoarie. Fizionomia polonistului este completată de contribuția sa la realizarea mai multor manuale. Pe de altă parte, traducerile pe care le realizează se remarcă prin acuratețe și ritm,

prin recrearea atmosferei în cazul prozei clasice (Sienkiewicz, Prus, Konoponicka, Reymont) prin recompunerea structurilor caracteristice ale textelor la scriitorii contemporani (Witold Gombrowicz, Tadeusz Różewicz, Tadeusz Nowak ș.a.)

SCRIERI: *Confluențe culturale româno–polone*, București, 1976; *Studii polono–române*, București, 1994. **Traduceri:** Marian Naszkowski, *Zile de neliniște (Amintiri din deceniul al patrulea)*, pref. autorului, București, 1963, *Anii încercărilor*, București, 1966; Stanisław Wygodzki, *Omul cu căruciorul și alte povestiri*, pref. trad., București, 1964; Bruno Schulz, *Manechinele*, pref. trad., București, 1976; *Zece poeți polonezi contemporani*, pref. trad., București, 1978; I. Chęciński, *Conacul cu stafii*, București, 1979 (în colaborare); Ryszard Kłyś, *Ucideți oaia neagră*, București, 1979; Kornel Filipowicz, *Prizonierul și fata*, București, 1980; Tadeusz Nowak, *Şi de vei fi crai, și de vei fi călău*, pref. trad., București, 1987; Tadeusz Dołega-Mostowicz, *Vraciul. Profesorul Wilczur*, I–II, pref. trad., București, 1991; Witold Gombrowicz, *Ferdydurke*, postfața trad., București, 1996, *Pornografie*, postfața trad., București, 1999, *Trans–Atlantic*, postfața trad., București, 1999, *Cosmos*, postfața trad., București, 2000; Adam Mickiewicz, *Balade și romanțe*, București, 1998 (în colaborare); Andrzej Stasiuk, *Cum am devenit scriitor*, postfața Simona Popescu, București, 2003.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Confluențe culturale*, RL, 1976, 52; Nicolae Liu, *„Confluențe culturale româno-polone”*, ST, 1977, 9; Ioana Crețulescu, *Destine naționale și literare*, LCF, 1977, 50; Andrei Pippidi, *„Confluențe culturale româno–polone”*, RSE, 1977, 4; Ladislau Gyemant, *„Confluențe culturale româno–polone”*, AIX, t. XX, 1977; Leon Volovici, *„Confluențe culturale româno–polone”*, CREL, 1978, 1; Ulici, *Prima verba*, II, *213–214*; Danuta Bieńkowska, *Niewiedą samych siebie zubożamy*, „Literatura” (Varșovia), 1979, 28 august; Velea, *Interferențe*, *226–230*; Velea, *Universaliști*, *269–277*; Stan Velea, *Revitalizarea eseului*, „Crai nou”, 2003, 3494. ***S.V.***

PETRINO, Dimitrie (26.X.1844, Rujnița, j. Edineț – 29.IV.1878, București), poet

Este fiul Eufrosinei și al lui Petre Petrino, nobil. A început să învețe în familie, îndrumat îndeaproape de frații mamei, Constantin și Gheorghe Hurmuzachi. În 1859 pleacă într-un lung voiaj european, cheltuindu-și averea moștenită de la un unchi, al cărui nume – Dimitrie P. Armis – l-a folosit ulterior spre a semna unele poezii. În 1867 soția și copilul îi mor, tragedie care îi va marca profund existența. Membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, **P.** scrie la „foaia” acesteia. Colaborator la „Convorbiri literare”, în 1875 se mută la Iași, unde este numit director al Bibliotecii Centrale, înlocuindu-l pe M. Eminescu. Scurt timp predă și la Universitate (1876–1878). Rupe însă relațiile cu Junimea și îl dă în judecată pe Eminescu pentru vini imaginare. Pleacă la București, unde se și stinge, bolnav de ftizie.

P. începe să scrie versuri încă din 1860, mai ales poezii bahice și patriotice. Recenzat elogios de V. Alecsandri, volumul *Flori de mormânt* (1867) cuprinde lamentații prilejuite de tragedia familială a autorului, însă imaginile sunt emfatice și obositoare prin monotonia sentimentului clamat. Treptat poezia se mai limpezește și, cu toate că se menține în același registru al disperării din dragoste, își găsește un drum propriu, lesne sesizabil în cadrul liricii preeminesciene. Autorul refuză în mod deliberat versul reflexiv, revendicându-și exclusiv latura sentimentală, din convingerea că „le cœur est la vraie lyre”. Scurta și zbuciumata sa boemă îi influențează morala, construită maniheist și melodramatic, după modelul lui *Rolla* al lui Alfred de Musset, ca în poemul *Raul* (1875), un imn adus iubirii pure, care nu ar putea exista decât într-o altă lume, a morții. Iubirea ia forma invariabilă a obsesiei, senzualismul fiind însă unul convențional, de sorginte livrescă. *Legenda Nurului* (1877) preia, stângaci, simbolul prezent în stihurile lui Costache Conachi, pe care îl transpune în experiența proprie. „Nurul” reprezintă o iubire spiritualizată prin durere și suferință, ale cărei tărâmuri încep dincolo de rațional. Împotriva labilității destinului **P.** a încercat să se apere prin cultivarea stăruitoare a idealului feminin, conceput idilic și confruntat cu o realitate decepționantă. De unde, refugiul în vis. Ca orice romantic, el a văzut posibilitatea împlinirii amoroase și în trecut. *La gura sobei* (1876) imaginează un cămin pașnic și fericit. În ansamblu, lirica lui **P.** închează locurile comune ale vremii într-un întreg oarecum acceptabil, caracterizat prin fluiditatea limbajului și acuratețea prozodică, situând astfel ciclul *Resunete* printre cele mai

reușite versuri ale deceniului 1860–1870. Broșura *Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina* (1869), scrisă de pe poziții junimiste, recomandă cunoașterea limbii populare pentru a contribui la tendința de individualizare a celei literare. Tonul pamfletar la adresa lui Aron Pumnul a atras replica vehementă a lui Eminescu, de unde o inimiciție de durată. **P.** a tradus versuri de Goethe, Heine, Emanuel Geibel, Lenau, Victor Hugo.

SCRIERI: *Flori de mormânt*, Cernăuți, 1867; *Prolog compus și rostit de domnul D. Petrino la deschiderea concertului ce s-a dat în 27 ianuarie 1869 în Cernăuți spre folosul Fundăciunei Pumnulene*, Cernăuți, 1869; *Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina*, Cernăuți, 1869; *Lumine și umbre*, Cernăuți, 1870; *Raul*, Cernăuți, 1875; *La gura sobei*, Iași, 1876; *Discurs rostit la serbarea funebră ce s-a ținut la Iași la 1 octombrie 1875*, Iași, 1877; *Legenda Nurului*, Iași, 1877; *Poeme*, pref. G. Sion, Iași, [1894]; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *191–193*; Pop, *Conspect*, II, *226–230*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *167–169*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *368–369*, *Ist. lit.* (1982), *423–424*; Cioculescu – Streinu – Vianu, *Ist. lit.*, *191–192*; Ciorănescu, *Lit. comp.*, *187–191*; Vianu, *Opere*, II, *199–201*; Augustin Z. N. Pop, *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, 1969, *151–157*; Mănucă, *Scriit. jun.*, *128–148*; *Dicț. lit. 1900*, *677–678*; *Dicț. scriit rom.*, III, *727–728*; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003, *135–160*; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, *319–329*. ***D.M.***

PETRIŞOR, Marcel (13.IV.1930, Ocișor, j. Hunedoara), prozator, eseist, traducător. Părinții lui, Melania și Aurel Petrișor, au fost învățători. Face școala primară în satul natal, iar cursurile secundare la Liceul „Avram Iancu" din Brad (1942–1948) și la Deva. Se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, absolvind-o în 1952. Imediat după terminarea facultății este închis din motive politice, trecând prin mai multe temnițe până în 1956. Eliberat temporar, în același an este din nou arestat și întemnițat la Jilava, Dej, Gherla, Aiud, până la amnistia din 1964. În anul următor devine student la Facultatea de Limbi Romanice, secția franceză, a Universității din București, pe care o încheie în 1970. Funcționează ca profesor de limba franceză la liceele „Iulia Hasdeu" și „Spiru Haret" din București, de unde se pensionează. Debutează cu un volum de proză scurtă, *Serile-n sat la Ocișor* (1971), în care dă o imagine a satului ardelean „sub un unghi anecdotic, dar cu multă culoare" (Marian Papahagi). Colaborează la „Luceafărul", „România literară", „Contemporanul", „Tribuna" „Steaua", „Familia", „Transilvania", „Revista de filosofie" ș.a. După 1989 se implică temporar în politică, fiind și parlamentar din partea Uniunii Democrat Creștine. În perioada 1991–2010 este redactor al revistei „Puncte cardinale" din Sibiu.

P. e un solitar atât prin firea, cât și prin biografia sa. Nu a participat decât rar la viața obștii scriitoricești, deși s-a bucurat de aprecierea generației sale. Aceasta explică, poate, și predilecția pentru personaje enigmatice, sumbre. Unul dintre acestea este straniul martir din secolul al XVIII-lea prezentat în romanul *Crișan* (1977), altminteri, în plan general, un motiv de a înfățișa drama condamnatului la moarte. Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan, mai bine zis preliminariile ei, fuseseră evocate și într-un roman anterior, *Măreasa* (1975), în centrul căruia se află, de asemenea, un caracter aprig, contesa Magda Teleki, un personaj real. De altfel, aproape tot ce scrie **P.** pornește dintr-o realitate imediată sau istoric dovedită. Senin este autorul doar în prozele care evocă satul copilăriei, ca în volumul de debut. Cu romanul *Temeri* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din București) el revine la satul Ocișor și creează un personaj feminin, Ruzalia, având ca model pe bunica sa. Protagonista excelează prin respectarea tradițiilor, a rânduielii și moralei din comunitatea rurală românească. Şi altă scriere romanescă, intitulată *Căruța cu scânduri* (1990), are în vedere lumea veche a moților și bihorenilor, proiectată tot printr-un destin aparte, atribuit unui personaj, Sabin. Drept fundal sunt introduse elemente reale, efigii ale vieții de la țară în prima jumătate a secolului al XX-lea, dar de fapt atemporale: calul, căruța, câinele. În toate aceste proze există un simț deosebit al fantasticului, congener cu lumea mitică și cu aura legendară a locurilor descrise. În 1976 îi apare *Călătorie spre Soare-Răsare*, un jurnal de călătorie cu transsiberianul până în China, o experiență fascinantă, aventura traversării Siberiei cu trenul fiind considerată mai impresionantă chiar decât descoperirea „imperiului" lui Mao. Târziu, în 2001, are prilejul, în volumul *Drumuri întortocheate*, de a completa periplul călătoriilor cu Europa și America de Nord. Înainte de 1989 scriitorul nu avea cum să își tipărească memoriile din lungul său periplu forțat prin închisorile comuniste. În 1991 deschide seria *Memorii*,

un prim volum numindu-se *Fortul 13. Convorbiri din detenție* (1991), al doilea – *Secretul Fortului 13. Reeducări și execuții* (1994), iar al treilea – *La capăt de drum* (1997). Ca și Teohar Mihadaș, **P.** transformă cumplitele încercări din detenție în material de proză, tonalitatea, departe de a fi vindicativă, fiind mai degrabă amuzantă, anecdotică. „Literatură de sertar" până la un punct, mizând, pe urmele lui Céline și ale lui Soljenițîn, pe faptul documentar, memoriile sale devin, într-o ediție revăzută, intitulată *Cumplite încercări, Doamne!* (2011), adevărat roman prin transfigurarea ilustrelor figuri intelectuale ale detenției (Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Petre Țuțea, Aurel State, Dumitru Stăniloae, Petre Pandrea, prințul Aurel Ghyka ș.a.) în eroi romanești, ce susțin dialoguri incitante, cu evitarea literaturizării și păstrarea autenticității trăirilor. Unii comentatori consideră mai importantă activitatea de eseist și estetician a lui **P.** Oricum, aceasta este bine conturată, având o solidă armătură filosofică. Obiectul asupra căruia își orientează eseistul percepția filosofic-estetică este literatura și arta, luate la un loc, cu toate că el se simte atras mai cu seamă de mirajul artelor plastice. În 1972 editează un album de artă dedicat pictorului german Mathias Grünewald. Interesul său pentru arte se vădește în eseurile din *Curente estetice contemporane* (1972), *La Rochefoucauld. Aventura orgoliului* (1973) și *Vitralii* (1978). Dacă în prima carte expune principalele teorii estetice ale secolului al XX-lea, trecând în revistă ideile lui Georg Lukács, Edmund Husserl, Martin Heidegger, promotori ai structuralismului și existențialismului, dar mai ales pe cele ale lui Max Bense, cu a sa estetică informațională, în *Vitralii* dezvoltă concepte (eonul estetic, entropia, opera deschisă) și le exemplifică divers cu lucrările lui Albrecht Dürer, cu imnurile orfice, cu Don Quijote, E.A. Poe, Baudelaire, Dostoievski, Unamuno, dar și cu Ștefan Aug. Doinaș ori cu Mircea Ivănescu. Un eseu, *N. V. Gogol sau Paradoxurile literaturii moderne* (1996), confirmă sugestia lui Marian Papahagi privind un anumit spirit „gogolian" al personajelor lui **P.** Pe de altă parte, din studiul despre La Rochefoucauld se vede atenția acordată memoriilor acestuia, fapt semnificativ, pentru că partea cea mai întinsă a scrierilor lui **P.** este dominată de memorie și rememorare. În prelungirea preocupărilor teoretice, remarcabilă este și activitatea de traducător a lui **P.,** îndeosebi prin transpunerea unor importante eseuri literare și studii de istorie a artei și de filosofie a culturii (Jean-Paul Sartre, Pierre Francastel, René Berger, Jurgis Baltrušaitis). Tălmăcește, în colaborare, și din literatura gruzină.

SCRIERI: *Serile-n sat la Ocișor*, București, 1971; *Curente estetice contemporane*, București, 1972; *Grünewald*, București, 1972; *La Rochefoucauld. Aventura orgoliului*, București, 1973; *Măreasa*, București, 1975; *Călătorie spre Soare-Răsare*, București, 1976; *Crișan*, București, 1977; *Vitralii*, București, 1978; *Temeri*, București, 1985; *Căruța cu scânduri*, București, 1990; *Memorii*, vol. I, București, 1991, vol. II–III, Iași, 1994–1997; ed. (*Cumplite încercări, Doamne!*), îngr. și pref. Răzvan Codrescu, postfață Lucian D. Popescu, București, 2011; *N. V. Gogol sau Paradoxurile literaturii moderne*, pref. Luca Pițu, Iași, 1996; *Tratat de tremurat*, Cluj-Napoca, 2000; *Drumuri întortocheate. Jurnal de călătorie prin Asia, Europa și America de Nord*, Iași, 2001; *Neamul lui Gemu*, Craiova, 2002; *Cei din Aclua*, București, 2004; *Strigoii Ocișorului*, București, 2005; *Trecute vieți de domni, de robi și de tovarăși*, București, 2008. **Traduceri:** Jean-Paul Sartre, *Baudelaire*, pref. trad., București, 1969; Galienne și Pierre Francastel, *Portretul*, pref. trad., București, 1973; René Berger, *Mutația semnelor*, introd. trad., pref. Dumitru Matei, București, 1978; Jurgis Baltrušaitis, *Oglinda*, pref. trad., București, 1981; Ciabua Amiredjibi, *Data Tutașchia*, Iași, 1981 (în colaborare cu Aurel State și Adina Nicolescu), *Gora Mborgali sau Surâsul destinului*, București, 2010 (în colaborare cu Alexandra Popescu Vizghina și Dana Petrișor); *Șatili. Proză gruzină contemporană*, pref. trad., București, 1983 (în colaborare); Al. Dumas, *Muntele de nisip*, I–II, București, 1990 (în colaborare).

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *„Serile-n sat la Ocișor"*, CNT, 1971, 34; Al. Călinescu, [*Marcel Petrișor*], CRC, 1971, 37, 1975, 51; Dana Dumitriu, *„Curente estetice contemporane"*, RL, 1972, 34; Negoițescu, *Engrame*, *158–160*; Sorin Titel, *Note de călătorie*, RL, 1977, 9; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *431–432*; Cristea, *Fereastra*, *244–250*; Constantin Hârlav, *„Crișan"*, ST, 1978, 4; Doina Uricariu, *„Vitralii"*, LCF, 1979, 9; Cornel Munteanu, *„Temeri"*, TR, 1985, 20; Valeriu Cristea, *Ruzalia din Ocișor*, RL, 1985, 51; Mircea Popa, *„Temeri"*, ST, 1986, 2; Val Condurache, *„Căruța cu scânduri"*, RL, 1991, 1; Claudiu Constantinescu, *„Căruța cu scânduri"*, RL, 1991, 9; Ruxandra Cesereanu, *Cavoul agonic*, ST, 1993, 8–9; Radu Mareș, *Un nou filon narativ*, TR, 1994, 10; Eugen Evu, *„Secretul Fortului 13"*, „Ardealul literar și artistic", 1997, 1; Gheorghe Grigurcu, *Dedublarea lui Gogol*, RL, 1997, 33; Constantin Coroiu, *Între „spleenul apusean" și „plictisul răsăritean"*, DL, 1999, 34; Razba, *Personalități hunedorene*, *382–383*; Marian Papahagi, *Marcel Petrișor*, în *Dicț. scriit. rom.*, III, *728–730*; Victoria Milescu, *„Strigoii Ocișorului"*, VR, 2006, 6–7; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste*, VIII, București, 2006, *212–213*; Elvira Sorohan, *Literatura lui Marcel Petrișor*,

CL, 2007, 2; Popa, *Ist. lit.*, II, *965–966*; Petru Ursache, *Drumul crucii, drumul pâinii (I–III)*, CL, 2012, 1–3. ***C.H.***

PETRODAVA, revistă de cultură apărută la Piatra Neamț, lunar, din martie 1933 până în martie 1934. Comitetul de conducere este format din Ioan Drăgan, V. Scripcaru, Gh. Gh. Neculau, I. Ciupală, Vasile Dorneanu. În articolul-program se spune: „Nu urmărim deci fundarea nici unei școli, care să-și găsească realizarea în expresia monumentală și dinamică a vreunui curent literar, cultural și social, care să modifice fizionomia universului. Unicul nostru scop se limitează la coordonarea formală și statică a unor idei". **P.** a beneficiat de prezența unor poeți precum George Nimigeanu, Artur Enășescu, E. Ar. Zaharia, Mircea Streinul, alături de care scriu și Vasile Dorneanu, Ioan Vespremie, I. Manolache ș.a. Foarte activ este George Demetru Pan, care publică versuri, un fragment din „tragicomedia în șapte tablouri" *Târfichi* sau recenzii la A. Cerneanu și E.Ar. Zaharia (*Rostiri tari* și *Apoteoze),* la Ioan Georgescu (*Cântece din umbră)* ș.a. Tot el îl salută, la rubrica „Tineri poeți", pe N. Crevedia. Sumarul mai include reproduceri din versurile Mariei Banuș, ale lui Lucian Blaga, Serghei Esenin (în transpunerea lui Zaharia Stancu), din proza lui Aleksandr Kuprin, cronici la cărți publicate de C. Stere (*În preajma revoluției*) și Emanoil Bucuța (*Crescătorul de șoimi*), Mircea Streinul (*Carte de iconar*), Iulian Vesper (*Echinox în odăjdii*), Ion D. Mătasă (*Doi ani în Guribaba*), Cezar Petrescu (*Nepoata hatmanului Toma*) ș.a., un necrolog al poetului Nicolae Milcu, iar Mihail Celarianu e prezent cu fragmente din romanul *Polca pe furate.* Este reprodus din „Rampa nouă ilustrată" un articol al lui Mircea Eliade, *Reviste din provincie.* ***I.Rt.***

PETROVEANU, Mihail (28.X.1923, București – 4.III.1977, București), critic și istoric literar

Este fiul Mariei (n. Algazi) și al lui Jean Petroveanu. Și-a început studiile secundare în 1934 la Colegiul „Sf. Andrei" din București, iar bacalaureatul l-a obținut în 1944, obligat fiind, în perioada 1941–1944, să treacă la un colegiu exclusiv pentru populația de origine evreiască, unde i-a avut profesori, printre alții, pe Mihail Sebastian și pe F. Aderca. Urmează apoi cursurile Facultății de Litere a Universității bucureștene, secția franceză–română (1944–1947). Redactor la „Contemporanul" (1947) și la Radio (1948–1952), devine redactor-șef adjunct la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1952–1955), „Viața românească" (1955–1956) și „Gazeta literară" (1956–1961). Între 1962 și 1977 e redactor-șef adjunct la publicațiile românești pentru străinătate. Debutează în 1945 la revista „Studentul român". A fost prezent frecvent în „Contemporanul", „Viața românească" și „Gazeta literară", îndeosebi cu cronici de poezie, dar și în „Flacăra", „Steaua", „Scânteia" ș.a. Prima carte, *Pagini critice*, îi apare în 1958 și însumează articole publicate în presă între 1947 și 1957. A fost căsătorit cu poeta Veronica Porumbacu. Amândoi și-au pierdut viața la cutremurul din martie 1977.

Evoluția scrisului lui **P.** poate fi văzută ca o „diagramă" a presiunilor politice exercitate de autoritățile comuniste, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, asupra criticii literare și a literaturii naționale: de la dogmatismul agresiv al primului volum, interesat nu de valoarea estetică a cărților abordate, ci de consonanța ideilor dintr-o operă literară cu interesele partidului aflat la putere, demersul analitic al autorului câștigă, de-a lungul anilor, adâncime teoretică și maturitate stilistică, ajungând, odată cu „dezghețul" ideologic de la mijlocul anilor '60 – în studiile despre George Bacovia, Adrian Maniu sau Ion Vinea –, la o înțelegere superioară a poeziei și a actului creator. Astfel, cele din urmă scrieri ale lui **P.** îmbină, în chip fericit, analiza psihologică și critica de text rafinată, punând în lumină, așa cum își dorea criticul, o „viziune despre lume", al cărei orizont ontologic își datorează complexitatea frecventării asidue a unui mediu spiritual aflat în continuă efervescență. Prin contrast, prefața la *Pagini critice*, partizană și deformantă, concentrează unele dintre cele mai grosiere mistificări ideologice: într-o „conversație" cu un „străin" care dorea să se informeze „cu bună credință, asupra libertății de creație în țara noastră" este pusă pe același plan ideologia impusă literaturii în țările căzute în sfera de influență sovietică cu „unitatea ideologică" a artei gotice

sau renascentiste, totul împănat cu „argumente irefutabile” din operele lui Lenin. În articole dedicate Mariei Banuș, lui Mihai Beniuc, Miron Radu Paraschivescu, A.E. Baconsky, Tudor Arghezi sau lui Zaharia Stancu este înfierată „poezia obscurantistă” a marilor lirici interbelici, opunându-i-se cea „inspirată din forța poporului”, care ar fi exemplar ilustrată de Mihai Beniuc și de Aurel Gurghianu. În schimb, paginile despre Bacovia reprezintă un prim pas către critica creatoare de mai târziu: combătând ideea de „artificialitate decadentă”, aruncată ca un stigmat asupra operei poetului, **P.** reliefează faptul că arta bacoviană, departe de a fi tributară unei rețete sterilizante, inaugurează una dintre cele mai profunde atitudini lirice din poezia românească a secolului al XX-lea. Studiul *Tudor Arghezi, poetul* (1961) își propune să identifice și să urmărească „axa dramei argheziene”, creionată, în opinia criticului, de opoziția dintre „tendințele faustice” ale temperamentului scriitorului și „forțele negative ale misticismului” său. E o analiză în care stridența accentelor ideologice – de la elogiul „muncii oamenilor simpli” (în *Cuvinte potrivite*) la „demascarea persecutorilor” (în *1907*) – se estompează uneori, perspectiva devenind mai suplă, stilul ferm, limpede, așa cum se întâmplă în paginile despre *Flori de mucigai* sau despre lirica erotică argheziană. Culegerea *Studii literare* (1966) coagulează, în prezentarea personalității poeților Adrian Maniu, Al. A. Philippide, Ion Vinea și B. Fundoianu, prima contribuție substanțială a criticului la istoria literară românească. Într-o vreme în care atât mișcarea tradiționalistă, cât și cea avangardistă erau încă subiecte prea puțin discutate, demersul lui **P.** are meritul de a scoate valorile spirituale interbelice din conul de umbră la care le condamnaseră ideologia și cenzura oficiale și de a pune în evidență fundamentul estetic al unor teme și motive socotite până nu demult „burgheze” și „decadente”. Incluzând, pe de o parte, analiza operelor, grupate pe genuri și specii, și, pe de alta, activitatea intelectuală și publicistică a scriitorilor, orizontul critic al textelor izbutește să sugereze câteva linii de forță ale gândirii românești interbelice. Cea mai de seamă realizare critică și estetică a lui **P.** este însă studiul *George Bacovia* (1969). Lucrarea, în care subtilitatea sugestiilor, a argumentelor și a formulărilor se conjugă cu deschiderea unei viziuni comprehensive, a contribuit în chip esențial la schimbarea curentului de opinie interbelic (susținut și de *Istoria* ... lui G. Călinescu), potrivit căruia lirica bacoviană s-ar înscrie într-o tendință literară relativ minoră. Bazându-și judecățile pe o lectură atentă a textelor bacoviene, ca și pe sugestiile rezultate din trimiteri culturale variate, având drept centru literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **P.** nu ezită – în concordanță cu ideile poetului despre propria creație – să îl considere pe Bacovia un scriitor decadent, în tradiția lui Paul Verlaine, Émile Verhaeren și Maurice Rollinat. Efortul de a-l situa într-un context spiritual european este concretizat prin explorarea sistematică a universului său imaginar, într-un proces analitic în care efortul de definire a „arhetipurilor” liricii bacoviene recomandă cartea ca un important reper critic în domeniu.

SCRIERI: *Pagini critice*, București, 1958; *Tudor Arghezi, poetul*, București, 1961; *Profiluri lirice contemporane*, București, 1963; *Studii literare*, București, 1966; *George Bacovia*, București, 1969; *Traiectorii lirice*, București, 1974. **Traduceri:** Jules Verne, *Copiii căpitanului Grant*, București, 1950.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Mihail Petroveanu*], „Romanian Review”, 1967, 1, CNT, 1970, 12; Felea, *Reflexii*, *148–153*; Al. Piru, *O monografie despre Bacovia*, RL, 1970, 7; Dan Laurențiu, „*George Bacovia*”, FLC, 1970, 8; Şerban Foarță, *O monografie: „George Bacovia”*, O, 1970, 11; Zaharia Sângeorzan, „*George Bacovia*”, CRC, 1970, 15; Constantin Călin, „*George Bacovia*”, ATN, 1970, 4; George Gibescu, „*George Bacovia*”, R, 1970, 5; Eugen Luca, „*George Bacovia*”, VR, 1970, 5; Stănescu, *Poeți și critici*, *199–203*; Piru, *Varia*, I, *354–356*; Georgescu, *Printre cărți*, *58–61*; Tomuș, *Răsfrângeri*, *157–167*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *54–59*; *9 pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, București, 1977, *345–366*; Georgescu, *Volume*, *100–102;* Pillat, *Itinerarii*, *352–356*; Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, București, 1979, *55–69*; Felea, *Prezența*, *7–10*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *730–732*; Geo Șerban, [*Mihail Petroveanu*], „Realitatea evreiască”, 2005, 226, OC, 2011, 329; Goldiș, *Critica*, *235–240*. ***L.H.***

PETROVICI, Dușan (23.VIII.1938, Variaș, j. Timiș), poet, traducător. Este fiul Elenei (n. Luchin) și al lui Emil Petrovici, funcționar. Urmează școala primară în Variaș (1945–1948), își continuă învățătura la Timișoara (1948–1955), apoi face tot aici cursuri postliceale de chimie (1962–1965) și e doi ani student al Facultății de Medicină Veterinară. Mai întâi operator chimist, din 1970 e corector la revista „Orizont”. Din 1982 s-a stabilit în Germania, la Düsseldorf. A debutat cu poezie (*Moderato cantabile* și *Poeziei*) în „Orizont” (1966), iar editorial cu *Lebede*

ale puterii (1972). Mai colaborează la „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Vatra", „Tribuna", „Echinox", „Poesis" ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut și cu Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor (1994) pentru volumul *Erotica ermetică – Die hermetische Erotik*. Este prezent în *Antologija savremene rumunske poezije* (Saraievo, 1977), *Zeitgenössische Dichter aus Rumänien* (București, 1981), *O mie și una de poezii românești* (volumul VIII, București, 1997) ș.a.

P. este, încă de la debut, un poet cu o sigură stăpânire a cuvântului, pe care-l așază în nebănuite contexte. Discursul liric suportă o adevărată revoltă a cuvintelor, dar sub această pornire rebarbativă poate fi descoperit un poet al sentimentelor reținute, un suflet candid, deschis spre înțelegerea existenței, oscilând între îndoială și temere. Starea melancolică generează imagini luxuriante, uneori în desfășurări baroce, scrise cu eleganță și cu o anume misterioasă ceremonie a gestului liric. Copilăria marchează starea de ingenuitate, apropiată ori similară momentului de elevație poetică. *Ziua Voom* este un ciclu al erosului și prieteniei. Dezinhibat, liber de orice constrângeri, poetul jubilează în fața cuvintelor, le caută cu fervoare, trăiește cu bucurie clipa descoperirii expresiei dorite. Un fel de erotică a textului se desfășoară în stanțe de un inedit aparte și de o cruditate senzuală, care îl atrage irezistibil. *Capriciile* se realizează în notații dense ori în picturi zoomorfe. Mai tensionată de zbuciumări lăuntrice, chiar mai crispată și în sonuri abrupte, dure este poezia din *Autobiografie ermetică* (1992). Totul pare supus derizoriului și trecerii, vârsta erodează, timpul străfulgeră spre momentul final; de aici, o poezie explozivă, concentrată. Poeziile din *Zaruri de apă* (1999) dezvăluie de asemenea un suflet neliniștit, interogativ, ce pune mereu sub întrebare lumea. **P.** scrie acum o poezie contorsionată de felurite seisme existențiale, ce ar putea configura o filosofie a existenței. Metafora polisemantică a sângelui are o mare frecvență, iar din balansul antinomic dintre mitologie și real se naște drama surprinsă în poeme. Ritualuri poetice adesea greu de descifrat scot la suprafață structuri metaforice surprinzătoare, tensiunea imagistică nelăsând imaginea poetică să se rutinizeze; ea este proaspătă, pare că se reconfigurează mereu, niciodată aceeași și de aici farmecul poeziei lui **P.**, unul învăluitor, captivant. O bună parte a acestei lumi poetice bine articulate include un spațiu alienant, viziuni sumbre, presimțiri tiranice. Starea premonitorie nu exprimă atât o spaimă a sfârșitului, cât un mister al său și o dorință de exorcizare. O anumită criză a exprimării ține în suspensie discursul poetic („nu am cuvinte pentru ziua de mâine"), asociat cu sentimentul trecerii și al vidului („a nu spune nimic tocmai în clipa când ființa întreagă/ nominalizează neantul"). Poetica misterului lasă uneori să se întrevadă totuși o luminozitate a drumului. Poetul pune „sub lupă moartea", iar poezia devine o expresie a detașării, în tonuri ludic-ironice. În *nopți westfalice* (2003) viziunea și sensibilitatea poetică merg spre esențe expresioniste. Spațiul westfalian e însoțit de un mister tenebros și de aura amintirilor, cele două trepte ale meditației fiind iubirea și dezagregarea, moartea. Retorica poeziei lui **P.** urmează un traseu sinuos, de încifrări și sugestii, de paliere criptice și deschideri simbolice.

SCRIERI: *Lebede ale puterii*, București, 1972; *Obelisc*, Timișoara, 1973; *Neînceputa mireasmă*, Timișoara, 1975; *Obiecte pierdute*, Timișoara, 1980; *Clima temperată*, București, 1981; *Autobiografie ermetică*, Timișoara, 1992; *Erotica ermetică – Die hermetische Erotik*, ed. bilingvă, tr. Balthasar Waitz, Timișoara, 1994; *Zaruri de apă*, Timișoara, 1999; *nopți westfalice*, Timișoara, 2003. **Traduceri:** *65 de povestiri*, Pančevo, 1970 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu); Vladimir Ciocov, *Neliniști albe*, București, 1978; Miodrag Bulatović, *Cocoșul roșu zboară spre cer*, București, 1978; *Spirala de aur. Poeți sârbi din România*, îngr. și postfața trad., introd. Anghel Dumbrăveanu, București, 1980.

Repere bibliografice: Eugen Dorcescu, *„Lebede ale puterii"*, O, 1973, 3; [*„Lebede ale puterii"*], O, 1973, 5 (grupaj special); Nicolae Prelipceanu, [*Dușan Petrovici*], TR, 1973, 6, 1975, 50; Dan Cristea, *„Lebede ale puterii"*, RL, 1973, 12; Petru Poantă, *„Lebede ale puterii"*, ST, 1973, 4; Şerban Foarță, [*Dușan Petrovici*], O, 1973, 49, 1980, 35, 1992, 19, 2008, 4, 2009, 8, TR, 2009, 168; Dana Dumitriu, [*Dușan Petrovici*], RL, 1974, 25, 1975, 49; Ciobanu, *Incursiuni*, *123–124*; Ioan Buduca, *Poezia lui Dușan Petrovici și altele*, O, 1977, 42; Alexiu, *Ideografii*, *131–134*; Felea, *Aspecte*, I, *203–209*; Ruja, *Valori*, *115–117*; Lucian Alexiu, [*Dușan Petrovici*], O, 1980, 31, 1993, 5; Marcel Corniș-Pop, *Elegiile obiectelor pierdute*, O, 1980, 35; Lucian Raicu, *Senzații și imagini*, RL, 1980, 37; Al. Cistelecan, *Câteva note despre Dușan Petrovici*, O, 1982, 5; Cornel Ungureanu, [*Dușan Petrovici*], O, 1982, 9, 1993, 5; Ulici, *Lit. rom.*, I, *224–225*; Ruja, *Parte*, I, *202–206*, II, *108–111*; *Dicț. scrit. rom.*, III, *732–733*; *Dicț. Banat*, *586–589*; Ruja, *Printre cărți*, *247–251*. ***AL.R.***

PETROVICI, Ion (14.VI.1882, Tecuci – 17.II.1972, București), memorialist, eseist. Este fiul Ortansei (n. Berea) și al lui Dimitrie Petrovici. Părinții erau oameni cu o bună stare materială. Pe linie maternă **P.** se înrudea cu poetul Theodor Şerbănescu, iar după tată cu pictorul Gheorghe Petrașcu și cu Nicolae Petrașcu, directorul revistei „Literatură și artă română". Urmează școala primară în orașul natal și cursurile secundare în București, la Colegiul „Sf. Sava" (1892–1899). În 1903 este licențiat al Facultății de Drept, iar în 1904 și al celei de Litere și Filosofie din cadrul Universității bucureștene. A fost unul dintre discipolii preferați ai lui Titu Maiorescu. Doctor în filosofie (1905), face specializări la Leipzig și la Berlin, avându-i profesori pe Wilhelm Wundt, Johannes Volkelt, Wilhelm Dilthey. În 1906, la întoarcerea în țară, e numit conferențiar de logică și filosofie la Universitatea din Iași, în 1912 devenind profesor, iar între 1923 și 1926 fiind și decan. Din 1940 funcționează ca profesor de istorie a filosofiei moderne la Universitatea din București. Se afirmă din tinerețe cu o strălucită activitate științifică, publicând studii în reputate reviste europene, precum „Revue de métaphisique et de morale", „Archiv für Geschichte der Philosophie und Soziologie", „Revue mondiale" ș.a. Este ales membru corespondent (1927), apoi membru titular (1934) al Academiei Române, membru al Academiei din München și al altor academii și organisme științifice internaționale. E laureat al Premiului Național de Proză (1940). De timpuriu s-a angajat în politică, fiind deputat în mai multe legislaturi și ministru al Lucrărilor Publice (1921), ministru al Instrucțiunii Publice și al Educației Naționale (1926–1927, 1937–1938) și, în fine, ministru al Culturii Naționale și al Cultelor (1941–1944), în timpul guvernării mareșalului Ion Antonescu. Ulterior avea să fie condamnat de regimul comunist, acuzat de crimă de război; va sta șaptesprezece ani în închisoare.

Deși debutase ca poet în „Noua revistă română" (1900), publicând apoi volumul *Un colț de viață* (1902) și piesa în versuri *O sărutare* (1901), reprezentată la Teatrul Național din București, **P**. s-a impus ca filosof, cu o serie de lucrări, precum *Cercetări filosofice* (1907), *Teoria noțiunilor* (1910), *Probleme de logică* (1911), *Introducere în metafizică* (1924), *Studii istorico-filosofice* (1925), *Viața și opera lui Kant* (1936), *Schopenhauer* (1937) ș.a. Literatul va reveni însă ca memorialist și eseist. În *Amintirile unui băiat de familie* (1938) se relevă ca

Liviu Rebreanu și Ion Petrovici

un remarcabil evocator, cu darul povestirii, știind să reconstituie atmosfera unei lumi apuse, care generează fie inevitabile melancolii, fie un îngăduitor zâmbet ironic. Temele sunt orașul provincial (Tecuci), cu trăsurile lui și cu tristețea despărțirilor, vacanțele la moșie, valsul, plimbările singuratice, primii fiori ai dragostei, deniile, vilegiatura la Slănic, Bucureștiul tramvaielor cu cai, mai toate paginile amintind de proza lui Duiliu Zamfirescu. Nu mai puțin dăruit este portretistul din *Amintiri universitare* (1920), *Figuri dispărute* (1924) și *Momente solemne* (1927), *Din amintirile unui fost dregător* (1934). Cei care figurează în bogata lui galerie sunt Titu Maiorescu, venerat ca „maestrul maeștrilor și zeul zeilor, al cărui cuvânt era o vrajă", tumultuosul N. Iorga, foarte inteligentul, causticul orator P. P. Carp, apoi Take Ionescu, Al. Marghiloman, Duiliu Zamfirescu, ca și Barbu Delavrancea, în portretizarea căruia autorul împrumută inspirat câteva trăsături dominante ale celui

evocat, precum patetismul, stilul metaforic. Alteori medalionul rămâne încrustat într-un panegiric (semnificative sunt textele din *Momente solemne*), concentrând esența morală a personajului, ca în cazul regelui Carol I, al lui I. C. Brătianu, N. Iorga, Octavian Goga. Virtuțile literare ale memorialisticii nu pot fi despărțite de valoarea ei documentară, întrucât e vorba despre istoria culturală și politică a unei jumătăți de secol, până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, perioadă căreia autorul i-a fost martor nemijlocit, implicat cel mai adesea în făurirea ei. Nu de aceeași calitate sunt impresiile de călătorie. **P.** pare să fi avut, cum declară, „mania ambulatorie", vizibilă în însemnările de drum din volumele *Raite prin țară* (1926), *Impresii din Italia* (I–II, 1930–1938), *Peste hotare* (1931). El este un descriptiv, care nu știe totdeauna să aleagă semnificativul, povestind cam fără nerv și plutind nu o dată în generalități exclamative. Se simte totuși prezența filosofului și a moralistului, care sondează dincolo de aspectul „turistic", producând reflecții interesante, bunăoară asupra specificului unei țări sau numai al unui loc („l'esprit d'épargne" al locuitorilor din Lyon, de pildă), asupra modului de viață al unor comunități (precum meridionalii napolitani) sau a excepționalei concepții urbanistice italiene. Filosoful istoriei meditează asupra muntelui și a mării, ca simboluri de care este legată însăși ființa adâncă a neamului său, trimițând cumva la spațiul mioritic al lui Lucian Blaga. Nici sfera politicului nu îi rămâne străină, ca, de exemplu, în Franța, unde face elogiul democrației, sau în Italia, unde portretul în alb și negru al lui Mussolini e impregnat de ironie la adresa dictaturii fasciste. Fără să aibă forța lui N. Iorga, **P**. se înrudește cu el prin cultivarea prodigioasă a memorialisticii și a oratoriei, înscriind un moment în arta evocării și a portretului.

SCRIERI: *O sărutare*, București, 1901; ed. București, 1944; *Un colț de viață*, 1902; *Cercetări filosofice*, Iași, 1907; *Noi cercetări filosofice*, Iași, 1911; *Amintiri universitare*, București, 1920; *Simțiri rostite*, București, 1923; *Figuri dispărute*, București, 1924; ed. București, 1937; *Introducere în metafizică*, București, 1924; *Studii istorico-filosofice*, București, 1925; *Raite prin țară*, București, 1926; ed. București, 1944; *Văzute și trăite*, București, 1926; *Momente solemne*, București, 1927; *Felurite (Probleme și oameni. Evenimente. Note de drum)*, București, 1928; *Impresii din Italia*, I–II, București, 1930–1938; *Peste hotare*, București, 1931; *Titu Maiorescu. 1840–1917*, București, 1931; *Deasupra zbuciumului*, București, 1932; *Din cronica filosofiei românești*, București, 1934; *Din amintirile unui fost dregător*, București, 1934; *Rotocoale de lumină*, București, 1934; *Figuri și concepții filosofice contemporane*, București, 1935; *Viața și opera lui Kant*, București, 1936; *Schopenhauer*, București, 1937; *Amintirile unui băiat de familie*, București, 1938; *Evocări de mari filosofi*, București, f.a.; *Fulgurații filosofice și literare*, București, f.a; *De-a lungul unei vieți. Amintiri*, București, 1966; *Prin meandrele trecutului (Evocări inedite. Pagini memorialistice)*, pref. Mihai Gafița, București, 1979; *Însemnări de drum*, îngr. și pref. Dumitru Petrescu, București, 1983; *Filosofi contemporani*, îngr. și pref. Alexandru Boboc, București, 1997; *Fulgurații literare*, pref. Viorel Roșca, București, 1997; *Talentul oratoric. Conferințe la radio. 1932–1943*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 2002; *Filosofie și politică*, îngr. și introd. Adrian Michiduță, pref. George Corbu, Craiova, 2006; *De-a lungul unei vieți*, București, 2007; *Discursuri parlamentare*, îngr. Petre Dan-Străulești, București, 2008; *Prejudecată și adevăr*, îngr. și introd. Richard Constantinescu, Iași, 2008.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *326–337*; Ralea, *Scrieri*, II, *447–448*; Chinezu, *Pagini*, *117–120*; Dafin, *Figuri*, I, *59–61*; Călinescu, *Opere*, I, *344–346*, II, *293–298*, V, *42–43*; Lovinescu, *Critice*, VIII, *144–148*; Perpessicius, *Opere*, III, *159–162*, V, *184–187*, VIII, *65–67*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *221*; Lovinescu, *Memorii*, II, *85–97*; Călinescu, *Ist.lit.* (1941), *832*, *Ist. lit.* (1982), *916*; Vianu, *Opere*, V, *254–255*, IX, *355–360*; Streinu, *Pagini*, V, *173–187*; Șerban Cioculescu, *„Raite prin țară"*, RFR, 1944, 7; Brădățeanu, *Istoria*, II, *60–61*; Manolescu, *Metamorfozele*, *85–91*; Leon, *Umbre*, II, *225–230*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *391–394*; Corbea–Florescu, *Biografii*, II, *247–252*; Maftei, *Personalități*, II, *197–199*; Micu, *„Gândirea"*, *934–938*; Băncilă, *Portrete*, *94–97*; Simion, *Scriitori*, IV, *5–10*; H. Zalis, *Apropierea de Ion Petrovici*, LCF, 1995, 22; Rusu, *Membrii Academiei*, *410*; Constantin Popescu-Cadem, *Ion Petrovici sub verificările Gărzii de Fier*, JL, 2000, 15–18; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *31*, *passim*, V, *10*, *passim*, VI, *11*, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *733–735*; Istrate, *Portrete*, II, *198–205*; Săndulescu, *Memorialiști*, *98–106*; Adrian Michiduță, [*Ion Petrovici*], „Mozaicul", 2004, 8–9, 2007, 2, 2012, 4, ARG, 2006, 10, 2007, 2, 6, „Cafeneaua literară", 2007, 8; Al. Zub, *Ion Petrovici*, DL, 2004, 53; Ionel Necula, *Ion Petrovici în vizorul Securității*, București, 2005; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste*, VIII, București, 2006, *219–220*; Ionel Necula, *Ion Petrovici: un capitol de filosofie românească*, București, 2006; Ionel Necula, *Ion Petrovici. Recurențe*, I, Ploiești, 2011. ***Al.S.***

PETRU, Luminița (21.II.1943, Constanța), prozatoare, traducătoare. Este fiica Ștefaniei Petru (n. Teodorof), profesoară, și a lui Gheorghe-Eugeniu Petru, comerciant. Urmează școala primară și

medie la Constanța, apoi Facultatea de Medicină Generală din București (1960–1966). Profesează ca medic în specialitatea anestezie-terapie intensivă la spitalele bucureștene Fundeni (1966–1968) și CFR (1968–1985), apoi ca psihiatru la Policlinica sectorului 1. Din 1995 lucrează, tot ca psihiatru, în Franța (la Centrul Spitalicesc din Prémontré, în regiunea Picardia), frecventând între timp și Facultatea de Psihanaliză a Universității Paris VIII. Manifestă preocupări literare precoce, fiind distinsă cu un premiu al revistei „Cravata roșie" în 1956. Adevăratul debut în presă are loc în 1971, la „Cadran" (publicație a cenaclului „George Bacovia"), cu proză scurtă, prefigurând primul volum, *Totul și încă ceva*, ieșit de sub tipar în 1972. Scriitoarea părea plină de avânt și, în euforia debutului, nutrea mari proiecte, pe care le dezvăluia prematur: romane, nuvele și schițe; nici una dintre cărțile anunțate nu a apărut. A publicat ulterior alte cărți de proză, literatură pentru copii, a semnat traduceri din franceză (Marivaux ș.a.) și engleză. A colaborat la „Amfiteatru", „Luceafărul", „Viața românească", „România literară", „Contrapunct", „Cariatide", la emisiuni de radio și televiziune. Și-a continuat activitatea literară în Franța, diferite texte – poezie și proză scurtă – fiindu-i selectate în volume colective editate ca urmare a unor concursuri literare.

În *Totul și încă ceva* **P.** se oprește la subiecte din actualitate. Personaje mai mult sau mai puțin „mărunte" (copii, bătrâni, studenți, câțiva călători întruniți fortuit într-un compartiment de tren, un tânăr bolnav incurabil atins de regresiune infantilă etc.) sunt urmărite la nivelul stărilor și reacțiilor, fără mari preocupări de arhitecturare epică. Prozatoarea procedează impresionist, pointilist, uneori cvasiminimalist, dar demersul ei este întotdeauna dublat de compasiune (rezervată), lăsând să transpară și o propensiune etică. Voit „descusute", fragmentate și fragmentare, într-un fel stranii, prozele vădesc oarecare talent și o abordare proprie (chiar dacă nu de o originalitate spectaculoasă), cu un comportamentism limitat, amendat de intermitente identificări cu personajul, din care decurg sugestii de explicare a psihologiei acestuia, comunicate lacunar. În textul povestirilor, compus din dialoguri și notații fugare, rămâne mereu un crâmpei de enigmă, o provocare la o lectură participativă. De aici, cum s-a observat (Ana Blandiana), o anumită ambiguitate semnificată discret, dar virtual productivă. Uneori textul eșuează în duioșie dulceagă, în romanțiozitate banală, iar preocuparea pentru analiză sufocă narațiunea. Deficitul epic nu pare să fie, totuși, un defect al acestor povestiri infinitezimal-caleidoscopice, oarecum cinematografice, dat fiind că modul lor de expresie, asumat, este mai degrabă cel liric. Ceva mai consistente narativ sunt textele din *Garda de noapte* (1982), povestiri sau mici nuvele care mobilizează personaje din lumea spitalelor (medici și bolnavi), dar și din afara acesteia, din mediul citadin provincial și din cel rural, cu oameni ale căror „dureri înăbușite" sau episoade biografice dramatice sunt examinate compasiv, cu preocupare pentru revelarea demnității umane și, în legătură cu aceasta, a condiției feminine. Prin *Ultimul Mușatin* (1984), roman istoric care îi evocă, de fapt, pe ultimii doi Mușatini – Alexandru Iliaș și fiul său, al cărui destin fără noroc e schițat succint –, **P.** dă o lucrare onorabilă în limitele genului și ale uzanțelor în materie pentru anii în care a fost publicată. Ritmul e destul de alert, cu recurs la un dialog pitoresc, la multe personaje secundare. Protagonistul este un reflexiv, un fel de „iluminist" plin de bune intenții, călăuzit de o viziune umanist-melioristă. Eventualul mesaj al cărții către contemporaneitate privește „moralitatea exercitării puterii" (Victor Atanasiu). Tematica vieții din mediul medical este reluată în *Permis de conducere* (1997), probabil cea mai izbutită carte publicată de **P.**, dintre cele cu subiecte de actualitate. Romanul, cu substrat autobiografic nedisimulat (protagonista-naratoare lucrează ca medic anestezist într-un spital și se numește chiar Luminița Petru), reconstituie plauzibil și edificator atmosfera din mediul medical al anilor '80. Dăruirea și abnegația, ca și, la celălalt pol, demisia morală sunt proiectate pe trama unui scenariu axat pe aspirația spre realizare umană și pe propensiunea structurală a autoarei către intransigență morală.

SCRIERI: *Totul și încă ceva*, București, 1972; *Chițibuș și Boroboață* (în colaborare cu Ștefan Popescu), București, 1978; *Garda de noapte*, București, 1982; *Ultimul Mușatin*, București, 1984; *Permis de conducere*, București, 1997.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Totul și încă ceva"*, LCF, 1972, 49; Ana Blandiana, *„Totul și încă ceva"*, AFT, 1973, 3; Tatiana Rădulescu, *Prin cotidianul amorf*, VR, 1982, 12; Victor Atanasiu, *Un interesant roman istoric*, ARG, 1988, 7; Ulici, *Lit. rom.*, I, *435–436*. ***N.Br.***

PETRU CERCEL
(c. 1545 – 1590),
cărturar, poet

Este fiul domnitorului Pătrașcu cel Bun și a împărtășit soarta multor fii de voievozi români, fiind ținut ostatic la Înalta Poartă, garanție a credinței față de turci a tatălui său. După moartea domnitorului, în 1557, **P.C.** este surghiunit în insula Rhodos, apoi trimis într-o temniță din Siria și prin alte locuri. Evadează spectaculos în 1559 (dacă nu cumva a rămas în închisorile turcești până prin 1570) și își începe demersurile pentru dobândirea tronului părintesc, la Stambul întâi, prin 1571, apoi la Brașov, unde se află după ce trecuse prin Țara Românească și încercase – cu sprijinul boierilor, dar fără succes – să îl detroneze pe Alexandru al II-lea Mircea. Pașii îl vor purta apoi prin Polonia (în 1572), Austria (la Viena frecventează Curtea împăratului Maximilian al II-lea), în Italia, întâi la Genova și apoi la Roma. Face peste tot o bună impresie prin chipul desăvârșit în care știe să se poarte și prin prezența agreabilă (se spune că vorbea douăsprezece limbi), prin inteligența sa remarcabilă („un inteletto giudizio e valor mirabile" – va spune mai târziu Franco Sivori, care îi va fi secretar, în al său *Memoriale delle cose occorse a me Franco Sivori del Signor Benedetto dopo della mia partenza di Genova l'anno 1581 per andar in Valacchia*), pentru modul în care practica virtuțile renascentiste (în el Stefano Guazzo vedea un cavaler al Renașterii, un curtean perfect, precum cei portretizați de Baldassare Castiglione în al său *Il Cortegiano*), prin informația culturală pe care o stăpânea. Papa Grigore al XIII-lea îi dă acestui prieten al ducilor italieni recomandări foarte bune pentru Henric al III-lea, regele Franței, la a cărui Curte **P.C.** ajunge în 1579. Urcă (după un nou stagiu constantinopolitan, urmărit cu atenție de Ecaterina Salvaressi, mama lui Mihnea Turcitul), în sfârșit, pe tronul Țării Românești în 1583. Zidește, ctitorește (a refăcut mănăstirea de la Curtea de Argeș, biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, a zidit mănăstirea Mislea), construiește palatul Curții din Târgoviște, oraș în care și-a stabilit capitala, deranjându-i pe turci („il palazzo del Principe è di molta grandezza", va nota Franco Sivori) și îl înconjoară cu grădini, înălțând biserica domnească din incintă, unită cu palatul printr-o galerie pe piloni. Își surprinde însă conaționalii prin gestul exotic al căsătoriei pe care o face, în 1584, cu una dintre cele trei turcoaice aduse de la Stambul; o creștinează întâi, botezând-o Stanca, dar pomelnicul bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului o ține minte ca „Doamna Sultana". Toarnă în scurta sa domnie – șederea sa pe tronul Țării Românești se va încheia în 1585, la mai puțin de doi ani – tunuri (căci voia să se lupte cu turcii, cum va face fratele său Mihai), împodobește Curtea cu grădini în care erau animale sălbatice, păsări exotice în colivii și alte ciudățenii capabile să stârnească o „meraviglia" barocă, se înconjoară de apuseni, poartă cu aceștia discuții savante despre latinitatea limbii române („La loro lingua – va scrie Sivori – è cosi quella della Moldavia, regno confinante. È parte mischia di latino, parte italiano, parte greca e parte schiavona"), savurează împreună cu ei poezia lui Ronsard și face ca această atmosferă să rimeze perfect – în înțelesul ei occidental – cu un poem scris prin 1579–1580 de voievod și tipărit, sub titlul *Capitolo del Prencipe di Valacchia*, de Stefano Guazzo în cartea sa *Dialoghi piacevoli* (Veneția, 1586). Dat jos din scaun, **P.C.** fuge în Ardeal, dar înșelat, jefuit, trădat, arestat, va nimeri în cele din urmă într-o închisoare maramureșeană (Hust). Scapă și de acolo în 1587, ia din nou calea Europei de Apus (Viena, Veneția, Roma), cu gândul de a obține iar tronul Valahiei. Bizuindu-se pe prietenii occidentali, cutează să meargă chiar la Stambul, în 1589, spre a-și pune în practică planurile. Adversarii sunt însă mai puternici și mai abili. **P.C.** va fi întemnițat în fioroasa temniță Edicule și apoi trimis – se pare după ce fusese mutilat – în exil în insula Rhodos. Este ucis în februarie sau în martie 1590, în timpul acestei călătorii pe mare.

Poemului alcătuit de **P.C.** i s-a spus „rugăciune" sau „imn" (și este într-adevăr un imn baroc) și, dacă n-ar reprezenta o „întâmplare" deosebită pentru biblioteca românească de cărți vechi, textul ar putea figura într-o istorie a liricii religioase

românești. Invocat drept făcător și stăpân al lumii („Potentissimo Dio del sommo, et imo,/ Tu che creasti il ciel, la terra e'l mare...”), ca dăruitor generos (și nerăsplătit) și ca mântuitor, Dumnezeu este conjurat cu o pietate în care duhul ortodox răzbate limpede, în traducere sunând astfel: „Îmi iartă, Doamne, grelele păcate/ Şi-atât de mare ai milostivire/ Spre mine, sluga ta cea vinovată,/ Ca să trăiesc cu tine-n nemurire/ Şi fă-mă, Doamne, vrednic de răsplată...”.

SCRIERI: *Capitolo del Prencipe di Valacchia*, în Stefano Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, Veneția, 1586, *25–26*; *Rugăciunea domnului muntean*, tr. și publ. Al. Ciorănescu, RFR, 1935, 9; reed. (*Imn*), LRV, I, *293–297*, în *Poezia românească de la începuturi până la 1830*, îngr. Gabriela Gabor, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996, *29–31*.

Repere bibliografice: Gr. G. Tocilescu, *Petru Cercel*, București, 1874; Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Romania*, București, 1916, *153–166*; Al. Ciorănescu, [*Petru Cercel*], RI, 1935, 7–9, RFR, 1935, 9; Al. Cartojan, *Petru Cercel*, Craiova, [1941]; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *67–68*, *Ist. lit.* (1982), *61–62*; Ștefan Pascu, *Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul sec. XVI*, Sibiu–Cluj, 1944; G. Mihăilă, *Petru Cercel*, LRV, I, *291–293*; Pimen Constantinescu, *Petru Cercel – umanist român și poet*, T, 1977, 10; *Dicț. lit. 1900*, *679–680*; Mazilu, *Recitind*, II, *24–25*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *735–738*; Cristian Luca, *Petru Cercel: un domn umanist în Țara Românească*, București, 2000; Dan Horia Mazilu, *Voievodul dincolo de sala tronului*, Iași, 2003, *34–38*; Mazilu, *Noi printre ceilalți*, *10–11*. ***D.H.M.***

PETRUŞAN, Gheorghe (4.VIII.1938, Micherechi, Ungaria), critic și istoric literar, publicist. Face liceul la Gyula, apoi studii (1958–1963) la Universitatea „Eötvős Loránd” din Budapesta. După absolvire ani în șir este cadru didactic (1963–2007) și mai bine de două decenii șef al Catedrei de limba și literatura română (1980–2003) în cadrul Școlii Superioare Pedagogice „Juhász Gyula” din Seghedin. Are mai multe funcții publice: președinte al Uniunii Democrate a Românilor din Ungaria (1983–1995), președinte al Autoguvernării Românești din Seghedin (1998–2004) ș.a. A știut să polarizeze intelectualii români în acțiunile de afirmare a valorilor ce le definesc identitatea, fiind „un mentor de conștiință și acțiune, o autoritate literară, morală și civică” (Cornel Munteanu). Editează publicația „Lumina” (1990–1993) și revista trimestrială bilingvă „Convietuirea”–„Együttélés” (din 1997). Colaborează din timpul studenției la „Foaia noastră”, „Noi”, „Calendarul românesc”, „Calendarul nostru” ș.a., periodice românești din Ungaria, precum și la altele în limba maghiară, dar și la „Viața românească”, în care semnează cronici și medalioane literare.

Istoric literar și critic de concepție și structură universitară, **P.** contribuie, prin studiile și prin prezența sa în viața culturală a minorității române din Ungaria, la afirmarea valorilor identitare ale românilor. Monografia *Iosif Vulcan și revista „Familia”* (1992) examinează activitatea lui Vulcan în Ungaria, momentele importante ale preocupărilor acestuia, legate nu numai de presă, programul și realizările revistei „Familia”, contribuțiile principalilor ei colaboratori, pe care autorul monografiei, întotdeauna bine documentat, le așază în relație cu literatura din Principatele Române și cu cea din Ungaria. Volumul *În căutarea identității noastre* (1994) adună studii și articole despre literatura română clasică și contemporană, ca și despre viața spirituală a românilor din Ungaria, despre organizarea comunității românești, al cărui profil e completat și de un periplu prin trecutul și prezentul învățământului, al asociațiilor culturale etc. Preocupat de afirmarea limbii și literaturii române, **P.** combate și aici, tenace, uneori cu o tonalitate polemică, exclusivismul etnic, încercările de asimilare a minorității românești din Ungaria, de înstrăinare a ei de ceea ce îi este propriu, pledând pentru utilitatea comunicării și a unor bune relații între români și maghiari. Este și autor al unor manuale de istoria literaturii române pentru liceu, la care adaugă o *Antologie de literatură română* (I–III, 1982–1988).

SCRIERI: *Iosif Vulcan și revista „Familia”*, Szeged, 1992; *În căutarea identității noastre*, îngr. și pref. Vasile Voia, Gyula, 1994.

Repere bibliografice: Máté Gavril, *„Iosif Vulcan și «Familia»”*, TR, 1992, 32; Valentin Chifor, *O nouă exegeză despre Iosif Vulcan și „Familia”*, F, 1992, 11; Constatin Cublešan, *Iosif Vulcan și orizonturile „Familiei”*, JL, 1992, 44–52; Mircea Muthu, *Minoritate și cultură*, TR, 1995, 17; *Bibliografie*, Gyula, 1998, *73–82*, *131–160*; Ștefan Gencărău, *Cu profesorul Gheorghe Petrușan despre identitatea românilor din Ungaria*, F, 2001, 1; Munteanu, *Românii – Ungaria*, II, *124–127*, *238*, *passim*. ***I.D.***

PHILIPPIDE, Alexandru A. (1.IV.1900, Iași – 8.II.1979, București), poet, eseist, traducător

Este fiul Mariei (n. Nemțeanu) și al lui Alexandru I. Philippide, reputat lingvist și filolog, care i-a inspirat dragostea pentru studiul filologic și pentru literatură. Urmează la Iași, între 1906 și 1918, școala primară, apoi Liceul Național, frecventând în continuare, în paralel, cursurile Facultății de Drept și pe cele ale Facultății de Litere și Filosofie. Obține licența în drept în 1921. Din 1922 studiază filosofia și economia politică la Berlin (până în 1924) și la Paris (până în 1928). Revine în țară și se stabilește la București, unde lucrează la Direcția Presei din Ministerul de Externe și în Ministerul Propagandei (1929–1947). După război trăiește destul de discret, dedicându-se aproape în exclusivitate activității de traducător. În 1955 este ales membru corespondent și în 1963 membru titular al Academiei RPR, îndeplinind, între 1965 și 1974, și funcția de președinte al Secției de științe filologice, literatură și arte. În 1967 i se decernează Premiul Herder. I s-a acordat și Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate (1977). Debutează în mai 1919, cu poezia *Cântecul câtorva*, la revista „Însemnări literare", și desfășoară o intensă activitate publicistică. Colaborează cu versuri, eseuri și traduceri la reviste interbelice reprezentative: „Viața românească", „Integral", „Gândirea", „Adevărul literar și artistic", „Contimporanul", „Revista Fundațiilor Regale", „România literară", „Cuvântul liber", „Dimineața", „Vremea" ș.a., iar în perioada postbelică la „Contemporanul", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Secolul 20" ș.a. Prima carte, *Aur sterp*, îi apare în 1922.

În peisajul literaturii interbelice, poezia lui **P.** se construiește în afara câmpului de confruntare între diferitele orientări ce caracterizează epoca. Modernismul și tradiționalismul îi sunt indiferente în latura lor exclusivistă și, fără a le conceptualiza sau fără a se angaja în dispute, poetul se definește în raport cu ele doar în măsura în care reprezintă dimensiuni organice ale liricii în general. Când teoretizează, o face în manieră „gestaltistă", tipologizând structurile și atitudinile fundamentale ale spiritului. Definirile sunt simple și poetizante. Astfel, sufletul „realist" este mânat de „avântul către lumea exterioară" și îi sunt proprii „observația și acțiunea", în vreme ce spiritul romantic este ispitit să se afunde „pe calea visului și a contemplației în lumea dinăuntru, în lumea întâmplărilor psihice", la care accede prin imaginație și reflexivitate: „Firea romantică este mereu atrasă de propriile ei adâncuri. Sufletul realist, dimpotrivă, nu simte atât de des nevoia întoarcerii acasă, ca romanticul, exilat oarecum în viața de toate zilele, și nu are, cum are romanticul, nostalgia continuă și chinuitoare a unei alte vieți și a unei alte lumi". Clasificarea e simplificată (și, desigur, ideală) și, chiar dacă poetul o pune în formulele unui discurs neutru-constatativ, se află aici o implicită pledoarie pentru romantism, înspre ale cărui viziuni, teme și motive esențiale se orientează, de altfel, întreaga sa creație. **P.** recuperează însă filonul romantic al poeziei printr-o mișcare de regresiune dinspre timpurile poetice moderne către secolul marilor viziuni cosmice. Fenomenul nu este, în acest caz, unul de involuție. La „reciclarea" temelor romantice poetul ajunge valorificând experiența simbolistă și expresionistă, care traversase între timp poezia lumii. Nu e de văzut aici atât o intenție de actualizare, cât o afinitate structurală și o încredere onestă în vitalitatea unei estetici ce părea depășită. Opțiunea pare să fi fost atât de nedumeritoare în epocă, încât versurile din *Aur sterp*, volumul de debut, sunt situate de comentatori în marginea avangardismului, fiind puse în rând cu produsele excesive ale „poeziei noi". E. Lovinescu acuză chiar la tânărul poet „imaginea aruncată fără control" și persiflează discret ceea ce părea că ține de abuzul modernist al avangardei. Evident, experimentele avangardiste nu îi sunt străine poetului care, ulterior, în timpul celor patru ani petrecuți la Paris, frecventează chiar mediile rebelilor literari aflați în plină confruntare „doctrinară". Modernist nu este însă primul său volum decât în măsura în care simbolismul nu poate fi asimilat tradiției. O bună parte din piesele reunite în *Aur sterp* reconstituie o atmosferă bacoviană – decoruri dezolante, stări de vagă tristețe. Litaniile marelui deprimat sunt înlocuite însă de cadențe

mai iuți, tonul devine mai ironic: „De-acum se lasă iarăși pâclă deasă/ Şi ca o babă-n haine de mireasă,/ Cu trena lungă încâlcită-n spini,/ Se plimbă toamna prin grădini/ [...] Pe stradă trece-un mort calic,/ Vântul merge după dric” (*Preludiu de toamnă*). Deseori imaginile rezultă din asociații mai cutezătoare: „Şi-atârnă noaptea zdrențele pe ramuri,/ Își bagă luna nasul bleg pe geamuri;/ Strivit în pumni de nouri, cerul des/ Îngenunchează mohorât pe zări/ Şi drumul singur rătăcit pe șes/ Se-afundă, șchiopătând, în depărtări...”. Ceea ce pare însă fidelitate neabătută față de recuzita simbolistă se dovedește a fi o proiecție onirică a propriei interiorități. Visul este poate motivul cel mai frecvent al poemelor lui **P.,** iar spațiul oniric se încheagă la limita dintre real și simbolic. Oglinzile, de pildă, sunt suprafețe subțiri între două lumi: a formelor și a adâncurilor, a trecutului și a prezentului: „Oglinzi! Adânci firide fără fund./ În voi statui de stafii se ascund;/ Pe apa voastră cu fiori de stâncă/ Un zbor de vechi priviri plutește încă/ Şi-alunecând din gol, în voi coboară/ Năluca vremii de odinioară”. Onirismul romantic suportă un proces de contaminare cu cel suprarealist. Glisarea în vis are, de multe ori, o funcție compensatoare. Sensul este acela al dislocării din real și al călătoriei imaginative într-un univers liniștitor, golit de elementele ostile ale contingenței: „Prin lumi de nouri vom călători,/ Văzduh mai nou din noi va înflori./ La căpătâiul cerului o stea/ Înmugurită pentru noi va sta/ Din raze limpezi să ne facă drum/ În lumea unde negurile iernii/ Clădesc albastre mănăstiri de scrum/ În care toacă luna de vecernii...”. Alteori adâncimile subconștientului sunt sondate în căutarea unei identități autentice. Sub suprafețe calme eul profund apare, nu o dată, devastat: „Mi-e sufletul o năruire de statui,/ Le-aud cum cad, fărâmă cu fărâmă,/ Vecii de vis în mine se dărâmă,/ Făclii aprinse-n templul nimănui”. Dorința, tragică, de extincție a romanticului sau chemarea, mai relaxată, de dispariție care îl „soarbe” pe simbolist fac loc unei cavalcade înspăimântate spre moarte: „E vremea. Noaptea va veni curând/ Şi vântul urlă ca un lup flămând.../ Şi-ascute timpul coasa lângă tine./ Dă pinteni Morții. E târziu de-acum...”. Nu atât veșmintele sufletului romantic sunt noi la **P.**, cât trăirea și situarea lui în lume. Schema romantică a inadecvării eului la lume este aceeași, dar eul se încarcă de o apăsare nouă, pentru că și lumea a

Desen de Marcel Iancu

devenit alta. Cosmosul nu mai este, ca la M. Eminescu, spațiu al formelor pure și eterne, fântână din care izvorăște absolutul și care absoarbe elanul titanic de idealitate. Poetul percepe universul în forme degradate, cu elemente atinse iremediabil de îmbolnăvire, pustiire, năruire; cerul e obosit, valurile oceanului sunt moarte, copacii epuizați, cosmosul întreg pare bolnav. Sufletul însuși este atins de o maladie necunoscută și macerantă și se cere extirpat. Gestul ia forme paradoxal expresioniste: „Mi-e bolnav cugetul și aș vrea să-l rup/ Cum rupi unui păianjen un picior/ Şi sufletul mă doare ca un trup!/ Din mine-aș vrea să-l scot și să-l omor,/ Să nu-l mai simt în mine cum se zbate/ Ci să-l asvârl în gârlă și să-i cânt pe mal/ În violet minor,/ Cum cântă vântul când pe-aproape-i toamnă”. Vitalismul nietzschean din poezia lui Lucian Blaga se voia eliberat în căutarea unui trup pe măsură, la dimensiunea marilor alcătuiri geologice sau cosmice, pe când la **P.** sufletul se dezmărginește înspre pustiu și epuizare. O translație

similară cunoaște și motivul călătoriei. Zborul cosmic eminescian avea o destinație certă: absolutul, al cărui spațiu era plasticizat în imagini de o mare consistență, în timp ce la **P.** elanul își păstrează substanța și energia, dar, în lipsa unor modalități ontologice adecvate, rămâne irealizabil, iar sensul manifestării lui e și el ipotetic: „Pânză rămasă fără catarg,/ Desfășură-ți aripile mai larg,/ Desfă din lanțurile-i ruginite/ Bătrânul și hodorogitul vânt,/ Îndeamnă-l către mări nemărginite/ Cât mai departe de pământ/ Şi du-ne sufletele ostenite/ De căutarea unui cer mai sfânt". Poemul *Izgonirea lui Prometeu* poate fi un exemplu de ajustare a temelor romantice trecute prin grila modernității. „Personajul" este titanul, excepția, geniul care, spre deosebire de Luceafărul eminescian, își trece în faptă disponibilitățile de generozitate și de trăire activă. Actul său înseamnă, deopotrivă, revoltă împotriva unei ordini încremenite, dăruire și autentificare a unor avânturi lăuntrice. Între zei și oameni, Prometeu va fi veșnicul rebel, condiția sa e de eternă inadecvare. Izolarea resemnat-disprețuitoare a lui Hyperion se realiza în spațiul protector al cosmosului, conservându-i și consacrându-i eternitatea și echilibrul. Solitudinea prometeică e totală: refuzat atât de spațiul celest, cât și de cel uman, el le refuză la rându-i pe amândouă. Fericirea lui Prometeu pare a fi această nesfârșită rătăcire între lumi și nesecata dorință de a se dărui prin faptă. Volumele *Stânci fulgerate* (1930) și *Visuri în vuietul vremii* (1939) fac mai evident caracterul romantic al poeziei lui **P.**, ca și felul în care mijloacele modernității devin mai pregnante. Retorismul este substanțial diminuat, discursul liric este definitiv mutat din albia confesiunii în aceea a formulării dense, lucid alcătuită pe temeiul aluziilor și al sugestiilor intelectuale. Diafanitățile și edulcorările romantice se contaminează de viziunea și expresia baudelairiană, virusate de „urâtul" estetizat. Venită tot din romantism, pasiunea cosmicității, fără a-și micșora cu nimic intensitatea, este formalizată în spirit expresionist. Ceva transcende în permanență elementele alcătuitoare ale lumii celeste și terestre, punându-le pe toate sub semnul fiorului metafizic, dar și al unei spaime existențiale nelămurite. Mineralitatea, infinitul cosmic, temporalitatea și spiritul se contopesc într-un tot care poartă dureros în sine nostalgia vidului originar. Mai dispersat în fragmentele universului și ale timpului decât la romantici, sufletul nu încetează totuși să aspire la un punct de idealitate, îndepărtat de contingent la o distanță măsurabilă în absolut. Trecut prin ontologia banalității sufocante a simboliștilor, încercat de fiorul metafizic expresionist, poetul recuperează romantismul printr-un proces de o specială clasicizare a atitudinii. Simptomatice sunt unele texte din *Visuri în vuietul vremii*, unde se abandonează declarat elementul circumstanțial, ocazional, în favoarea unei viziuni supratemporale. Poezia cantonată în cadre conjuncturale, aleatorii este repudiată: „Silită poezie-a vremii noastre,/ Într-adevăr, prea mult a vremii noastre/ Şi prea puțin a vremurilor toate". Impulsul poetic se orientează spre vechi și etern valabil: „Deschideți iară vechile atlase;/ Pornim spre zările miraculoase./ Dar nici un vers pentru contemporani/ Şi poate-așa din nou ne vom deprinde/ Să socotim cu veacuri, nu cu ani". Cultura clasică a poetului dublează vizibil temperamentul său romantic, îl atrage spre esențe și modele, diminuând patosul în favoarea unei contemplativități raționaliste.

Miturile Antichității sunt privite ca tipare de moralitate, comportament, trăire și creație, Orfeu, Euridice, Caron, Acteon, Ulise, Proteu, Cerberul, Parcele fiind pretexte pentru decupaje de atemporalitate. Visul romantic, ca și călătoria metempsihotică se arată mai degrabă ca o modalitate de căutare a modelului esențial. Poezia însăși este expresie a universalității esențiale: „Pe lângă noi trec ere după ere/ Dar nu ne-ating. Privindu-le-n tăcere,/ Cuprindem totul însă rămânem mai departe/ În hexametrii noștri fără moarte". Procesul devine mai evident în poemele din volumul *Monolog în Babilon* (1967), ultimul pe care poetul l-a publicat în timpul vieții. În multe piese de aici, din nou neoromanticul se însoțește cu neoclasicul. Atât prozodia veche, apelul insistent la miturile Antichității, situarea accidentalului în universal, a excepției în generalitate, cât și pledoaria implicită pentru rațiune („Cunoașterea e tot o cucerire") sunt parametri ai clasicității. Istoria, văzută prin gândirea unui erou privilegiat al ei, Alexandru Macedon, nu mai apare ca o succesiune de evenimente cu conținut diferit, ci ca o juxtapunere de momente etern repetabile în esența lor. Totuși, sentimentul misterului romantic se păstrează: „Dar poate că zeii/ Așa cum spun niște-nțelepți mai noi,/ Sunt doar întruchiparea concretă a ideii/ De nemurire. În esența lor/ Ce sunt nu știe nici un muritor". Cu o operă cuprinsă în puține cărți, publicate la intervale mari de timp, **P.**, care este și un eseist elegant, cu o mare deschidere culturală, dar mai cu seamă un traducător de marcă al poeziei universale, propune în poezia românească a secolului al XX-lea un model de revitalizare a marilor curente, asumate într-un tot rezistent la proba timpului. ***A.G.***

P. scrie critică altfel decât își scrie versurile și, om de cultură întinsă, pune totdeauna dezbaterea literară într-un cerc mai larg de probleme în care spiritul lui se mișcă fără dificultate. Sentimentul că trăim nu într-o provincie culturală, ci într-o cultură veche, sincronică, originală, îl avem răsfoind și *Considerații confortabile*. Ele se rotesc în jurul câtorva noțiuni esențiale: modernismul, tradiția, specificul, romantismul și clasicismul, fantasticul, senzaționalul și, bineînțeles, poezia, pe care, totuși, poetul se ferește s-o închidă într-o definiție, preferând să spună mai degrabă ce nu este decât ceea ce este. Câteva sugestii sunt cu toate acestea de reținut, și una dintre ele lasă să se înțeleagă că poezia se explică prin ea însăși și nu trebuie încercat a descoperi ceva dincolo de ea: „Pentru că nici nu mai este altceva nimic sau, dacă mai este ceva, este ceva necuprins în poezie și care nu mai interesează fenomenul poetic". **P.** este foarte aproape, aici, de Valéry, și, în genere, de poziția poeziei pure, din care însă exclude orice nuanță de misticism. El vrea să spună că poezia își este suficientă sieși, dar unde începe și unde se sfârșește sfera ei, iată un lucru greu de precizat. Baudelaire o compara cu emoția pe care o provoacă observarea unui nor. Brémond cu o rugăciune, alții cu contemplarea unui apus de soare sau cu mirosul unei flori. O elevație, deci, a spiritului, o stare de grație și o trăire pe alt ritm muzical. Orice definiție devine, fatal, o aproximare, o încercare de a explica inexplicabilul. **P.** nu e departe de acest înțeles, cu toate că, spirit raționalist, nu se mulțumește a da roată necunoscutelor. Observațiile lui avertizează îndeosebi asupra excesului de explicitare în critică: viciul spiritelor care vor să descopere în orice silabă a poemului un înțeles adânc, posibil a fi tradus în noțiuni comune. Înțelegerea poeziei este necesară, dar nu și bagatelizarea ei printr-o explicație didactică. Iată un avertisment sănătos. Ar fi de așteptat ca un spirit atât de pozitiv să îmbrățișeze cauza civilizației moderne. Dimpotrivă, vede în ea o mare primejdie pentru artă. Iată poziția lui **P.**: divorțul dintre cultură și civilizație. Civilizația omoară imaginația, iar arta fără imaginație nu există. Problema se poate discuta. Dar se poate semnala convingerea fermă a poetului că omul modern are nevoie de vis și că trăiește în nostalgia de miracol. Aceleași idei el le-a exprimat și în versuri (incomunicabilul ființei umane) și în proză (*Îmbrățișarea mortului*), unde cultivă fantasticul. O formulă luată din Poe rezumă poziția mai generală a poetului: în artă trebuie să primeze totdeauna „precizia imprecisului". Precizia imprecisului – iată idealul poetului adevărat. **P.** găsește și în estetica mallarméană propriile idei despre artă. Faptul, de pildă, că autorul *După-amiezii unui faun* detestă tot ceea ce se poate face cu ușurință și spontan. Sau că versul se întemeiază pe contrastul dintre sensul enigmatic și extrema lui precizie. Paul Valéry îi servește, de asemenea, ca punct de referință. Fraza lui îi pare „plăcută la sunet și plină, ordonată și insinuantă." Ce interesează în *Considerații confortabile* nu este, în fond, nici exactitatea analizei, nici

adevărul diagnosticului, ci figura morală a eseistului, ascunsă în comentariile despre cărțile altora. **P.** pare aici mai clasicizant decât în alte texte, mai circumspect față de modernism, un spirit, în fine, retras în spatele legilor, gândind deasupra școlilor literare și prețuind, în creație, munca, elaborația lentă. ***E.S.***

Alexandru Philippide revine la Eminescu, Novalis și Hölderlin cu experiența lirică a anilor care-l despart de ei. Romantismul lui e mult mai cerebral, se supune acțiunii inhibitive a unui veac antisentimental. Din lirica lui Al. Philippide, erosul dispare cu desăvârșire. În general, eul poetic urmează exemplul lui Baudelaire și Mallarmé, impersonalizându-se. „Cosmicismul” pronunțat e o consecință a acestei smulgeri deliberate din contingent. Spiritul investește imaginația cu o rară putere revelatoare. [...] *Poetul nu descrie evenimente, fie ele și sufletești, ci își caută sensurile existenței, contemplând-o pe un plan ideal, în vaste figurații imaginare. Se mai petrece și altceva: limbajul poetic însuși suferă modificări esențiale; metafora își lărgește enorm arcul, îndepărtându-se de câmpul senzorial imediat și operând tot mai des cu analogii de ordin intelectual. Forma directă, confesivă, a lirismului e părăsită pentru exprimarea aluzivă eliptică; versul capătă o concentrare gnomică. Retorismul, dacă nu poate fi gâtuit, cunoaște o frânare prin care vin să-l răcească frecvent accente sarcastice.*

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Există în poezia lui Philippide o continuă oscilație între fascinația ,,clasică” a limitelor și cea ,,romantică” a ilimitării, o voință de expansiune și una de regăsire. Lucrul cel mai surprinzător este că aceste două tendințe extreme la un moment dat au început să se confunde. Necunoscutul se contrage în cunoscut, călătoria devine popas, distanțele infinite revelează până la urmă firea stabilă, prezentul etern al lucrurilor.

LUCIAN RAICU

Alegorismul lui Alexandru Philippide, din ce în ce mai acuzat de la un volum la altul, convine structurii sale lăuntrice, înclinată nu spre țipăt sau confesiune, spre descriere sau metaforizare, ci spre desfășurarea discursivă, fie că e vorba de etalarea unui sentiment sau de urmărirea unei idei. Treptat, un fel de baladesc se insinuează în structurile lirice ale poetului. Un narativ pus în slujba liricului: stările de suflet sunt expuse, aproape întotdeauna, ca etape ale unei aventuri narabile, așezate cap la cap, pentru a ajunge la concluzia finală. Nici o spaimă de conceptualism: doar o ușoară corecție a lui, concretizată în imagini care tind să circumscrie sau să prelungească ideea.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

SCRIERI: *Aur sterp*, Iași, 1922; *Stânci fulgerate*, București, 1930; *Visuri în vuietul vremii*, București, 1939; *Floarea din prăpastie*, București, 1942; *Poezii*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1962; *Studii și portrete literare*, București, 1963; *Cele mai frumoase poezii*, pref. Al. Piru, București, 1965; *Studii de literatură universală*, pref. Zoe Dumitrescu Bușulenga, București, 1966; *Monolog în Babilon*, București, 1967; *Scriitorul și arta lui*, București, 1968; [*Opere*], I–II, pref. Toma Pavel, București, 1969; *Considerații confortabile*, I–II, București, 1970–1972; *Puncte cardinale europene*, București, 1973; *Scrieri*, I–IV, București, 1976–1978; *Vis și căutare*, București, 1979; *Opere*, I, București, 2000. **Traduceri:** Heinrich Heine, *Din memoriile domnului de Schnabelewopski*, București, [1928], *Proză*, pref. Tudor Vianu, București, 1956 (în colaborare); E.M. Remarque, *Întoarcerea de pe front*, București, 1931; Charles Baudelaire, *Flori alese din „Les Fleurs du mal”*, București, 1934, [*Versuri*], în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, București, 1967; Emil Ludwig, *Bismarck*, București, [1937]; Hölderlin, Novalis, Mörike, Rilke, *Poeme*, introd. trad., București, 1940; E.T.A. Hoffmann, *Povestiri fantastice*, București, 1943; Anatole France, *Ulmul din parc*, București, 1949; M. I. Lermontov, *Un erou al timpului nostru*, București, 1949, *Poezii alese*, pref. Mihai Novicov, București, 1951, *Teatru*, București, 1963 (în colaborare); Goethe, *Egmont*, București, 1949, *Suferințele tânărului Werther*, București, 1960, *Teatru*, pref. Tudor Vianu, București, 1964 (în colaborare cu Laura Dragomirescu); Voltaire, *Povestiri*, București, 1949, *Naivul*, îngr. și introd. N.N. Condeescu, București, 1962, *Candid sau Optimismul*, București, 1969; N. G. Cernîșevski, *Ce-i de făcut?*, București, 1951 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); V.G. Korolenko, *Muzicantul orb*, București, 1951 (în colaborare cu Isabella Dumbravă); A. S. Herzen, *Cine-i de vină?*, pref. Tatiana Nicolescu, București, 1954 (în colaborare cu Tamara Gane); Thomas Mann, *Mario și vrăjitorul*, pref. Alfred Margul Sperber, București, [1955], *Lotte la Weimar*, București, 1964; Friedrich Schiller, *Don Carlos, infante de Spania*, București, 1955; Jules Vallès, *Jacques Vingtras*, I–III, pref. Silvian Iosifescu, București, 1956; H. C. Andersen, *Povestiri*, București, 1958, *Lebedele*, București, 1958, *Crăiasa Zăpezii*, îngr. și pref. Teodora Popa, București, 1965 (în colaborare cu I. Cassian-Mătăsaru), *Basme*, București, 1986 (în colaborare cu I. Cassian-Mătăsaru); Victor Hugo, *Versuri*, pref. Valentin Lipatti, București, 1958 (în colaborare); Lesage, *Istoria lui Gil Blas de Santillana*, I–II, introd. N.N. Condeescu, București, 1960; A.P. Cehov, *Doamna cu cățelul și alte povestiri*, pref. trad., București, 1961 (în colaborare); Leonid Leonov, *Bursucii*, pref. Tamara Gane, București, 1961 (în colaborare cu Ada Steinberg); Alfred Margul-Sperber, *Cele mai frumoase poezii*, București, 1962; Georges Courteline, *Scrieri alese*, pref. Elena Vianu, București, 1965; Choderlos de Laclos,

Legăturile primejdioase, București, 1966; *Flori de poezie străină răsădite în românește*, București, 1973; ed. plurilingvă, îngr. Marcel Duță, București, 1998; *Tălmăciri din teatrul universal*, îngr. și pref. D. Ivănescu, București, 1982.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, *318–322*; Perpessicius, *Opere*, II, *122*, IV, *173–176*, VII, *97–98*, IX, *399–403*; Aderca, *Contribuții*, I, *505–506*, II, *220–222*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *391–395*; Streinu, *Pagini*, II, *22–31*, IV, *57–58*; Ralea, *Scrieri*, II, *455–457*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *337–361*; Călinescu, *Opere*, I, *912*, II, *204, 724–730*, III, *727–739*, IV, *325–336*, VI, *1018*; Șuluțiu, *Scriitori*, *158–164*; Munteano, *Panorama*, *270–271*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *750–753*, *Ist. lit.* (1982), *835–838*; Cioculescu, *Aspecte*, *84–103*; Vianu, *Opere*, XI, *271–280*; Simion, *Orientări*, *66–83*; Negoițescu, *Scriitori*, *286–289*; Ivașcu, *Confruntări*, I, *437–442*; Petroveanu, *Studii*, *73–123*; Regman, *Cărți*, *163–167*; Manolescu, *Metamorfozele*, *85–91*; Mincu, *Critice*, I, *189–192*; Doinaș, *Diogene*, *66–70*; Paleologu, *Spiritul*, *178–181*; Ulici, *Recurs*, *99–108*; Grigurcu, *Teritoriu*, *13–17*; *Alexandru Philippide interpretat de...*, îngr. George Gibescu, București, 1972; Balotă, *Umanități*, *378–389*; Constantin, *A doua carte*, *50–61*; Piru, *Varia*, II, *379–387*; Dumitrescu-Bușulenga, *Valori*, *151–161*; Raicu, *Structuri*, *116–125*; Balotă, *Ion*, *308–339*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *256–284*; Nicolae Balotă, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, București, 1974; Doinaș, *Orfeu*, *200–205*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *127–135*; Piru, *Poezia*, I, *57–69*; Nicolescu, *Starea*, I, *85–88*, II, *23–29*; Pop, *Transcrieri*, *195–209*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *698–703*, II, *154–170*; Laurențiu, *Eseuri*, *175–184*; Raicu, *Practica scrisului*, *147–167*; Ciopraga, *Ulysse*, *96–112*; Grigurcu, *Poeți*, *41–50*; Doinaș, *Lectura*, *140–153*; Zaciu, *Cu cărțile*, *17–22*; George Arion, *Alexandru Philippide sau Drama unicității*, București, 1982; Bucur, *Poezie*, *222–236*; Horia Avrămuț, *Alexandru Philippide. La răscrucea memoriei*, București, 1984; Flămând, *Intimitatea*, *69–75*; George Gibescu, *Alexandru Philippide*, București, 1985; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *94–108*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *291–302*; Constantin, *Complicitatea*, *52–57*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *306–308*; Pop, *Recapitulări*, *160–170*; Regman, *Întâlniri*, *214–217*; *Dicț. analitic*, I, *65–67*, II, *75–76*, III, *95–97*, IV, *159–160*, *406–408*; *Dicț. esențial*, *657–661*; Alex. Ștefănescu, *Alexandru Philippide*, RL, 2002, 37; Ioana Lipovanu, *Eseistica lui Alexandru A. Philippide. Critica ideilor în context românesc și universal*, București, 2002; Dascal, *Aventuri*, *206–217*; Mircea Bârsilă, *„Vârsta de fier” în viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Pitești, 2006; Manolescu, *Istoria*, *759–761*; Mircea Bârsilă, *Teme și aspecte semnificative în lirica lui Nichita Stănescu și Al. Philippide*, Pitești, 2009; Popa, *Ist. lit.*, II, *318–322*. ***A.G., E.S.***

PHILIPPIDE, Alexandru I. (1.V.1859, Bârlad – 12.VIII.1933, Iași), filolog, istoric literar

Descinde dintr-o familie grecească originară din Milies (Thessalia), stabilită în Moldova spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor. Bunicul său, avocatul Nicolae Philippide, era nepot de frate al istoricului Dimitrie Daniel Philippide, călugăr grec ajuns profesor la Academia Domnească din București și apoi la cea Grecească din Iași, autorul unor scrieri despre istoria și geografia României. Tatăl, Iancu Philippide, a fost subprefect al județului Tutova. **P.** a urmat Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din orașul natal, după care se înscrie, în 1878, la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, unde își ia licența în 1881. Devine custode și apoi bibliotecar la Biblioteca Centrală, iar din 1884 îi succedă lui A. Lambrior la Catedra de limba română a Liceului Național din Iași. Între 1888–1890 urmează o specializare în lingvistică la Halle. În 1893 este numit, cu sprijinul lui Titu Maiorescu, profesor suplinitor la Catedra de filologie română, nou-înființată, de la Universitatea din Iași. Frecventează cercul Junimii și colaborează la „Convorbiri literare”, unde își pune în valoare simțul său critic. Profesor titular din 1897, el se impune prin lucrările sale fundamentale de istorie a limbii române, teorie a limbajului, fonetică descriptivă și gramatică, de o mare erudiție, între care *Principii de istoria linbii* (1894), *Gramatica elementară a limbii române* (1897), *Originea românilor* (I–II, 1925–1928). Între 1898 și 1906 lucrează la *Dicționarul limbii române* patronat de Academia Română, continuând munca lui B.P. Hasdeu, proiect pe care este nevoit să-l abandoneze, lăsând în manuscris mii de pagini. După 1906 intră în conflict cu junimiștii și ajunge un colaborator apropiat al „Vieții românești”. În anii 1913–1916 a fost decanul Facultății de Litere și Filosofie din Iași. În 1927, împreună cu un grup de colaboratori, între care Giorge Pascu, Iorgu Iordan, D. Găzdaru ș.a.,

întemeiază Institutul de Filologie Română din Iași. Creator al școlii lingvistice de la Iași, **P.** a fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1898 și membru titular în 1900.

P. este autorul unei scrieri care marchează o etapă de pionierat în istoriografia literaturii române vechi: *Introducere în istoria limbei și literaturei române* (1888), socotită drept „prima încercare conștiincioasă asupra materiei" (Lazăr Şăineanu), o operă care ar putea servi „de model ca sistematică așezare a materiei, ca științifică orânduire a lucrurilor tratate" (N. Iorga). Preocupările de filologie propriu-zisă ale lui **P.** se manifestaseră mai înainte în paginile „Convorbirilor literare" din 1882, prin critica unui fals grosolan din epocă, *Cronica lui Huru.* Autorul își structurează tratatul din 1888 în mai multe subdiviziuni în care consemnează fenomene „limbistice", autori și scrieri, tipărite sau manuscrise, începând din secolul al XVI-lea (cu o perspectivă și asupra epocilor premergătoare) și până în anul 1821. În partea introductivă filologia este definită, într-o accepțiune foarte largă, în spirit neogramatic, drept o ramură a istoriei, care are ca „obiect de expunere viața omenească în toate manifestările sale". Sfera filologiei include, după părerea sa, domenii vaste precum „istoria vieții publice", ceea ce ar echivala cu „istoria politică", sau, mai concis, istoria, apoi așa-zisa istorie a vieții private, denumită și „istoria socială", cea a vieții artistice (istoria artelor), precum și a celei intelectuale (istoria literară). În ansamblul „vieții intelectuale" sunt înglobate, potrivit lui **P.**, istoria, știința și poezia, manifestate prin scris, care compun, astfel, literatura. De aici el deduce că „istoria literară este rezumatul literaturei unui popor", întreprins prin mai multe modalități de interpretare, cărora le corespund următoarele tipuri de critică: gramaticală, istorică, generică sau estetică, individuală, externă. Sunt prefigurate conexiunile posibile între istoria literară și critică, analiza istoricului fiind determinată, în primul rând, „de mersul genurilor literare, de stilurile generice", iar în al doilea rând „de stilurile individuale". Conceptul de istorie literară nu era fixat pe deplin în epocă, iar studiul literaturii era încă nedespărțit de cel al limbii. Cu toate aceste abordări eclectice, autorul intuiește necesitatea unei delimitări, astfel că separarea între diferitele ramuri filologice „trebuie să stea înaintea noastră ca un ideal la care să tindem". Ezitările filologului sunt simptomatice în descrierea disciplinei, din profilul căreia își propune să elimine biografismul, dar acceptă, în același timp, că „biografiile autorilor sânt foarte trebuitoare pentru înțelegerea istoriei literare". El operează o distincție între uneltele biografului și cele ale istoricului literar, celui dintâi solicitându-i imperios o detașare față de materialul documentar investigat, oricât de „sec" ar deveni acesta, și „să se stăpânească de la orice apreciere în bine sau în rău", adoptând astfel o obiectivitate care să-i garanteze credibilitatea. În schimb, istoricul literar nu poate să rămână pasiv în judecarea fenomenului, ceea ce îl îndreptățește să apeleze la critica estetică a operelor. Aceeași poziție este împărtășită și în privința datelor bibliografice, elemente ce ar ține mai mult de apanajul istoriei sociale și nu al celei literare. Şi totuși, ele trebuie să facă parte din arsenalul istoricului literar, ca instrumente ale unei metode științifice. Perspectiva lingvistică este însă dominantă în manualul său „introducător", ceea ce îl situează mai mult în categoria lucrărilor de filologie și limbă literară decât în aceea a istoriografiei literare. Această orientare metodologică, cu o puternică tentă bibliografic-lingvistică, va deveni o constantă a școlii ieșene, fiind preluată și de Giorge Pascu. Plecând de aici, **P.** își propune să reconstituie și să ordoneze istoria limbii române și, implicit, a literaturii noastre vechi, concomitent cu înregistrarea elementelor bibliografice referitoare la cărțile manuscrise și la cele tipărite în veacurile trecute, precum și a datelor biografice ale autorilor. Cele trei coordonate – bibliografii, fenomene, biografii – sunt reluate în cadrul fiecărui secol, iar datele sunt ordonate în mod sincronic și după genuri – scrieri religioase, științifice, istorice, poetice, periodice. Iată, bunăoară, o listă a autorilor din secolul al XVII-lea pe care îi tratează (enumerați în ordinea și ortografierea sa): ieromonahul Silvestru, popa Ioan din Vinți, Ştefan Fogarași, preotul Ioan din Sâmpetru, Alexandru Dascalul, Teodor Corbea, Ioan Viski, în Transilvania; mitropolitul Varlaam, mitropolitul Dosofteiu, Eustratie Logofătul, Nestor Ureche, Grigore Ureche, Miron Costin, Neculaiu Costin, Tudosie Dubău, Ioan Neculcea, Neculaiu Spatar Milescu, mitropolitul Petru Moghilă, în Moldova; Meletie Macedoneanul, Melhisedec, Daniel Andreiu Panonianul, mitropolitul Ungro-Vlahiei Varlaam, ieromonahul Inochentie, mitropolitul Teodosie Veștemianul, Iordache Cantacuzin, Radu

Greceanul, Şerban Greceanul, Filoteiu Sfintagorețul, Udriște Năsturel Herescu, în Muntenia. Sunt mai consistente paragrafele consacrate biografiei cronicarilor moldoveni, între care cel despre Miron Costin, acesta fiind caracterizat, într-o tentă romanțată, drept „franc, viteaz și cavaleresc". Desigur, sunt detectabile limitele investigațiilor din acea vreme, unele supoziții privind datarea și localizarea textelor vechi, de exemplu, nefiind validate de cercetarea filologică actuală. Bogăția de informații privind manuscrisele și tipăriturile care au circulat în spațiul cultural românesc, precum și modul sistematic de prezentare analitică îi conferă însă lucrării o anumită însemnătate în orientarea studiilor asupra epocii vechi din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Cu toate că nu depășește nivelul strict informativ, cartea va trezi interesul cercetătorilor străini, fiind semnalată în anul imediat următor apariției în revista „Romania". Se remarcă, de asemenea, poziția lui **P.** în cadrul dezbaterilor pe marginea conceptului de limbă literară, pentru care va utiliza, după modelul francez, termenul „limbă comună". În compendiul din 1888 el pune în opoziție cele două „dialecte stilistice", adică limba vorbită sau populară și limba scrisă. În *Principii de istoria limbii*, de fapt primul volum din *Istoria limbii române*, acceptă existența unor variante literare în vechiul scris românesc, susținând că „până la 1859 n-a putut exista o singură limbă comună pentru toată românimea". Punctul său de vedere s-a dovedit viabil, fiind îmbrățișat de majoritatea cercetătorilor. El a lansat, în aceeași lucrare, pentru prima oară, teoria potrivit căreia limba română literară nu ar avea la bază un anumit grai, ci este rezultatul unei conlucrări între toate graiurile dacoromâne; prin influența exercitată de scriitorii moldoveni, poziția privilegiată a graiului muntean a fost treptat estompată, iar spre sfârșitul secolului al XIX-lea ar fi început „să se fixeze ca limbă comună un compromis între dialectele diferitelor provincii românești". Savantul nu pregetă să pășească uneori în agora literară, într-un articol intitulat *Idealuri*, apărut în „Convorbiri literare" (1892, 1893), angajându-se în disputa junimiștilor cu C. Dobrogeanu-Gherea, fără a fi însă convingător. Într-un alt articol, *Istoria și critica literară*, din primul număr al revistei „Viața românească" (1906), subintitulat *Un raport asupra Catedrei de istoria literaturii române de la Universitatea din Iași*, **P.** încearcă, nu fără accente polemice, să definească din nou profilul istoricului literar, pe care îl percepe ca pe „un altfel de om decât un critic improvizat, cu criterii ad-hoc". Rămâne reticent față de analiza după criterii estetice a poeziei, gen pe care îl consideră, în virtutea unui pozitivism exagerat, inferior științei și istoriei. Față de *Introducerea...*, unde admitea că istoricul, spre deosebire de biograf, poate profesa o critică estetică, după aproape două decenii este mult mai reținut, susținând că „productele literare înregistrate de istoric sunt pentru acesta numai niște manifestări ale naturii, care trebuiesc pricepute, nu lăudate, nici batjocorite". Virtuțile de polemist imbatabil ale lui **P.** sunt evidențiate pregnant și în seria de foiletoane reunite sub titlul *Specialistul român. Contribuție la istoria culturii românești din secolul XIX* (1907). Convins că recenzia este „o istorie literară în mic", că cititorul trebuie să descopere în ea „reflexul fidel al operei însăși", cu condiția ca recenzentul „să cetească cu adevărat", el găsește suficiente exemple care nu confirmă aceste cerințe elementare. Mai mult, vrea să ofere un model privind modul în care ar trebui alcătuită o recenzie, supunând dicționarul lui H. Tiktin unei avalanșe de critici aplicate, exhaustive, în urma căreia încheie sarcastic: „Tare mici mai sunt oamenii cei mari când îi cunoști de-aproape". Nici alți „specialiști" nu sunt scutiți de critici tăioase, chiar fostul său protector, Titu Maiorescu, este acuzat că ar fi introdus în cercetarea științifică doar forma, nu și fondul. În fine, nu pot fi ignorate preocupările de folcloristică prezente în teza de licență *Încercări asupra stărei sociale a poporului român din trecut* (1881), cu referiri notabile asupra baladei populare. Pe de altă parte, corespondența lui **P.** dezvăluie atât crâmpeie dintr-o biografie intelectuală zbuciumată, cât și punțile de legătură stabilite cu diverși savanți și literați din țară și din străinătate, îndeosebi relațiile strânse cu cercul de la „Viața românească", pentru care a fost un adevărat „mentor din umbră" (I. Oprișan). Mai puțin cunoscute sunt traducerile lui din latină, realizate în tinerețe și rămase multă vreme în manuscris, el oferind versiuni la odele, satirele și epistolele lui Horațiu, datate în 1876, ca și din epistolele lui Plinius cel Tânăr, în 1880.

SCRIERI: *Introducere în istoria limbei și literaturei române*, Iași, 1888; *Specialistul român. Contribuție la istoria culturii românești din secolul XIX*, Iași, 1907;

Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii, I–II, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 1986–1987.

Repere bibliografice: *„Introducere în istoria limbei și literaturei române”*, „Romania”, 1889; Ioan Bogdan, *„Introducere în istoria limbei și literaturei române”*, „Revista nouă”, 1889, 4; Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române*, București, 1892, *376*; Ioan Petrovici, *Alexandru Philippide în evoluția culturii românești*, București, 1935; Iorga, *Pagini*, I, *33*; Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, București, 1969; Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar*, *201–203*; Macrea, *Contribuții*, *184–198*; *Alexandru Philippide. 50 de ani de la moarte*, Iași, 1983; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii române vechi*, I, București, 1996, *158–160*; Carmen-Gabriela Pamfil, *Alexandru Philippide*, București–Chișinău, 2008; Antonio Patraș, *Alexandru Philippide. Portret în fărâme (I–II)*, CL, 2009, 2, 3; Ofelia Ichim, *Alexandru Philippide și receptarea istoriei literare*, „Philologica Jassyensia”, 2009, 1. ***E.P.***

PHILOLOGICA JASSYENSIA, revistă care apare la Iași, semestrial, din 2005, editată de Institutul de Filologie Română „A. Philippide” și de Asociația Culturală „A. Philippide”; iese atât în format clasic, pe hârtie, cât și on-line. **P.J.** este indexată în baze de date internaționale precum EBSCO, PROQUEST, MLA. Articolele și recenziile sunt în limba română, dar și în limbi de circulație internațională: engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă. Paginile revistei sunt deschise atât tinerilor filologi, cât și specialiștilor consacrați din țară și din străinătate. În editorialul din numărul inaugural se subliniază intenția fondatorilor: „Revista se dorește a fi un spațiu editorial de convergență pentru specialiștii filologi de pretutindeni, care împărtășesc dăruirea față de studierea faptelor de limbă, literatură și de spiritualitate populară românească așa cum s-au petrecut ele de-a lungul veacurilor și așa cum le-am dori să se regăsească în viitor. Centrată, îndeosebi, pe cunoașterea și promovarea valorilor perene ale filologiei românești înțeleasă în sens larg, revista a fost gândită să aibă atât o coerență atent regizată a propriului demers, cât și un specific bine individualizat în raport cu celelalte oferte de același gen de pe piața cultural-științifică actuală”. Aria tematică a articolelor se referă la istorie și critică literară, teorie literară, literatură comparată, etnologie, lingvistică, sociolingvistică, studii de gen și mentalități, receptarea fenomenului migraționist, valorizarea realizărilor culturale mai puțin cunoscute din diaspora românească ș.a. Din Consiliul academic al revistei fac parte personalități marcante ale românisticii și ale romanisticii atât din România, cât și din plan internațional, iar membrii redacției sunt cercetători la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” – director: Ofelia Ichim, redactor-șef: Florin-Teodor Olariu, redactor-șef adjunct: Luminița Botoșineanu. Structurată în două mari secțiuni, „Philologia perennis” și „Interculturalia”, **P.J.** cuprinde, alternativ, două dosare tematice: *Românistica – stare de fapt* și *Plurilingvismul – între deziderat și realitate*. Primul dosar își propune să prezinte receptarea limbii și culturii române la diferite universități din lume. Astfel, au apărut articole despre studiul românisticii la Universitatea din Sofia, Universitatea Jagiellonă din Cracovia, Universitatea din Kiev, Universitatea din Salamanca, Universitatea Complutense din Madrid, Universitatea Komenský din Bratislava, Universitatea Sapienza din Roma, Universitatea din Trondheim, Universitatea din Zürich, Universitatea din Poznań, Universitatea din Ljubljana, Universitatea din Los Angeles, Universitatea din Strasbourg, Universitatea Eötvős Loránd din Budapesta. Celălalt dosar, *Plurilingvismul – între deziderat și realitate*, abordează o temă de mare actualitate, **P.J.** fiind parteneră a instituției Observatoire Européen du Plurilinguisme (Paris). Un alt capitol consistent în structura revistei îl constituie recenziile la publicații de specialitate recente, editate în țară sau peste hotare. Până în anul 2008 au fost incluse în sumar și prelegerile Asociației Culturale „A. Philippide” cu privire la contribuția ieșeană la patrimoniul spiritual românesc. Cu articole de critică și istorie literară, literatură comparată sau de teoria literaturii, cele mai bine reprezentate în revistă, au colaborat printre alții, Constantin Ciopraga, Mac Linscott Rickets, Jean-Louis Courriol, Ștefan Borbély, Corin Braga, Marina Mureșanu-Ionescu, Lăcrămioara Petrescu, Mihaela Albu, Ileana Orlich, Marta Petreu, Heinrich Stiehler, Alain Vuillemin, Emanuela Ilie, Michael Impey, Lucia Cifor, Marco Cugno, Horst Fassel, Klaus Heitmann, Lidia Vianu, Antonio Patraș, Monica Spiridon, Maria Șleahtițchi, Mariana Dan, Andrei Terian, Laurențiu Hanganu, Gisèle Vanhese, Teodora Dumitru, Doris Mironescu, Oana Soare, Paul Cernat, Radu I. Petrescu ș.a. În domeniul lingvisticii contribuțiile au fost semnate de Teresa Ferro, Goran Filipi, Ioana Vintilă-Rădulescu, Michael Metzeltin, Martin Maiden, Thede Kahl, Wolfgang Dahmen, Joanna Porawska, Fernando Sánchez Miret, Jana

Páleniková, Gavril Istrate, Stelian Dumistrăcel, Coralia Ditvall, Georgiana Gălățeanu-Fârnoagă, Alexandru Gafton, Nicolae Saramandu, Maria Manoliu-Manea, Rudolf Windisch, Oliviu Felecan ș.a. În privința etnologiei și a studiilor culturale, au fost prezenți în **P.J.** Ion Taloș, Annemarie Sorescu Marinković, Mihaela Bucin, Sanda Golopenția-Eretescu, Remus Zăstroiu, Felicia Dumas, Bogdan Ștefănescu, Narcisa Știucă ș.a. ***O.I.***

PHOENIX, revistă apărută la București, săptămânal, din 22 ianuarie 1990 până în noiembrie 1995, sub conducerea unui comitet format din Paul Nancă (director), Dan-Silviu Boerescu (redactor-șef), Horia Gârbea (redactor-șef adjunct), Dan Medeanu, Pavel Perfil, Bogdan Teodorescu ș.a. În intenția de a promova „libertatea, democrația, demnitatea”, **P.**, autointitulată „publicație independentă”, dorește ca „aceste cuvinte să aibă acoperire în viață prin noi înșine” (Paul Nancă, *Noi zicem că...*). Printre rubricile mai importante se numără „Oportunismul liber”, „Din istoria rezistenței anticomuniste”, „Lovitură liberă”, „Opinii”, „Oglinzi”, „Țara așa cum este”, „Contacte”, „Dramele cotidianului”. Revista publică versuri semnate de Romulus Vulpescu, Areta Şandru, precum și poezia *Ne vom întoarce într-o zi* de Radu Gyr, însoțită de o prezentare a autorului, aparținând lui Gheorghe Rădulescu. Cronicii literare susținute de Dan-Silviu Boerescu i se adaugă mai multe articole ce vizează receptarea operei eminesciene, precum cel semnat de George Munteanu, *Înapoi la Eminescu*. Eseuri cu tematică literară sau socioculturală publică și Gabriel Rusu (la rubrica „Viața cărților”), Ileana Vulpescu, Dumitru Micu, Gabriela Banu. În cadrul rubricii „Meșterul Manole” pot fi citite eseuri, reflecții, mărturisiri semnate de Vintilă Horia (*Whisky și Sodoma*, *Însemnări despre haosul socialist*, *Memoriile lui Nichifor Crainic*)**.** Gazeta mai conține și interviuri cu Petre Țuțea, Augustin Buzura, Octavian Paler, Nicolae Manolescu ș.a., traduceri din publicații străine, informații din viața mondenă, muzică, sport, scrisori deschise, anchete, ilustrații. Alți colaboratori: Mihai Zamfir, Ion Bogdan Lefter, Florian Popa. ***M.W.***

PIATKOWSKI, Adelina (20.V.1920, Brăila – 17.VIII.2006, București), clasicistă. Este fiica Elenei Grecea (n. Manoliu), institutoare, și a lui Constantin Grecea, procuror militar. Urmează cursurile Liceului de Fete din Brăila și ale Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, specialitatea limbi clasice, luându-și licența în 1942. Funcționează ca profesoară de limba și literatura greacă la Facultatea de Limbi Clasice a Universității din București (1946–1976). Ulterior predă limba greacă la Universitatea Cultural-Ştiințifică din București (1983–1988). Obține titlul de doctor în filologie cu teza *Conflictele sociale din Grecia antică reflectate în opera poeților din sec. VII–VI î.e.n.* (1949). Este membră a Societății Internaționale de Studii Clasice „Eirene”. Din 1984 face parte din comitetul de redacție al revistei de studii clasice „Philologus”. Conferențiază la universitățile din Bochum, Konstanz, Berlin și Jena (1981, 1986). Colaborează la „Revue des études sud-est européennes”, „Studii clasice”, „Studii de literatură universală” ș.a.

Ca și alți înaintași clasiciști, **P.** a desfășurat o activitate complexă, menită a umple spații goale într-un domeniu puțin frecventat. *Curs de istoria literaturii grecești. Epoca preclasică (sec. IX–VI î.e.n.)* (1962), ce tratează poezia epică a lui Homer și cea didactică a lui Hesiod, precum și lirica din secolele VII–VI, precedă *Istoria literaturii eline* (1972), scrisă în colaborare cu Maria Marinescu-Himu, lucrare panoramică și didactică de referință prin documentația vizând literatura greacă antică în toate perioadele sale de manifestare (arhaică, clasică, elenistică, romană) până la edictul lui Iustinian din 529 d.Hr., când încetează școala ateniană de filosofie. În fiecare perioadă sunt analizate genurile predominante și caracteristicile sale esențiale, conceptul de literatură la cei vechi incluzând și istoriografia, geografia, elocința, filosofia ș.a., afirmate pe întinsul teritoriu locuit (sau influențat) de greci. Autoarele vehiculează și sistematizează o vastă informație, de la apariția scrisului până la constituirea și impunerea formelor de expresie ce stau la baza literaturii europene, punând totodată în evidență răspândirea și diversitatea lor în numeroasele centre înrâurite de geniul elenic. Lucrare de comparatistică, *Poezia latină în lumina influențelor grecești. Prelegeri de topologie comparată* (1976) tratează, cu excepția poeziei dramatice, care ar fi necesitat un spațiu adecvat, principalele genuri dezvoltate de romani în descendența literaturii eline – epopeea eroică, bucolica, poezia didactică, *satura* –, abordându-se totodată chestiuni cu privire la interferențe și paralelisme culturale și ideologice, preluarea modelelor și asimilarea

lor, circulația miturilor și simbolurilor, a temelor și motivelor, însușirea meșteșugului literar etc. O inițiativă meritorie s-a dovedit și realizarea dicționarului *Scriitori greci și latini* (1978), coordonat împreună cu N. I. Barbu, lucrare de pionierat în lexicografia românească referitoare la aceste arii culturale, pentru care autoarea a elaborat îndeosebi articole despre poeți (Homer, Sappho, Pindar, Anacreon, Arhiloh, Alcman, Theognis din Megara, Alceu, Simonide din Ceos, Calpurnius Siculus ș.a.). O exegeză interesantă, în care erudiția ce o definește pe **P.** se supune principiului accesibilității ideilor și demonstrării lor agreabile, este *Jocurile cu satyri în Antichitatea greco-romană* (1998). Studiul urmărește evoluția de la primele rudimente pantomimice de esență mitico-religioasă până la apariția, în secolul al V-lea î.Hr., a dramei satirice cu text literar, al cărei părinte, Pratinas din Phlius, era contemporan cu Eschil. Cu timpul, drama satirică va completa ciclul tragediilor, pentru a atenua tensiunea, încheindu-se obligatoriu cu triumful binelui și al dreptății asupra răului, iar manifestarea parodică și dezvoltarea personajului și a elementelor de compoziție o va apropia de comedia veche. Particularitatea spațiului roman – consideră autoarea – constă în faptul că, deși subiectele dramei satirice au fost preluate în poemul epico-dramatic, amplificându-se în paralel mimul popular sicilian, poeții latini nu vor scrie deloc dramă satirică, în locul ei ivindu-se comedia lui Plaut și Terențiu. **P.** a luat în seamă și necesitatea de a alcătui cărți de istorie în vederea familiarizării cititorului nespecializat: *O istorie a Greciei antice* (1988) continuă cu *Istoria epocii elenistice* (1996), scrieri în care nu s-a mulțumit cu o simplă înșiruire de evenimente succedate pe vastul teritoriu cucerit de elini, ci a pus în valoare strălucitele lor realizări materiale și spirituale, contribuția imensă la cultura omenirii prin dezvoltarea unor discipline ca arhitectura, sculptura, ceramica, medicina, geografia, istoriografia, filosofia, literatura, oratoria, retorica ș.a. Solida formație a lui **P.** s-a manifestat și în activitatea de traducătoare și editoare a unor texte fundamentale din autorii elini, însoțite de consistente și erudite comentarii și note care să elucideze diversitatea aspectelor filologice, literare, istorice, filosofice, culturale implicate. Împreună cu Ion Banu a coordonat ampla ediție din presocratici, *Filosofia greacă până la Platon* (I, 1–2 – II, 1–2, 1979–1984), exemplu de acribie științifică, în care a și tradus (uneori în colaborare) și comentat fragmente din Heraclit, Antisthene, Democrit, Gorgias, Cratylos, din Herodot și din poeți precum Alceu, Mimnermos, Aristarchos din Tegeea, Agathon, Patrokles, Cratinos, din utopii ale lui Chairemon, Hippodamos din Miles, Phaleas din Chalcedon și din mulți alți autori, restituind, pentru prima oară în cultura românească, tezaurul ideilor preplatonicienilor. I se datorează, de asemenea, transpuneri de opere esențiale din literatura elină, *Istoriile* lui Herodot și ale lui Polibiu, *Istoria romană* a lui Cassius Dio, comedia *Broaștele* de Aristofan, *Scrisorile*, în parte apocrife, ale lui Platon ori texte din Plutarh, Porphyrios ș.a. O investiție temeinică, pe termen lung, în actul de cultură, rareori prețuită.

SCRIERI: *Curs de istoria literaturii grecești. Epoca preclasică (sec.IX–VI î.e.n.)*, București, 1962; *Istoria literaturii eline* (în colaborare cu Maria Marinescu-Himu), București, 1972; *Poezia latină în lumina influențelor grecești. Prelegeri de topologie comparată*, București, 1976; *Scriitori greci și latini* (în colaborare), pref. N.I. Barbu, 1978; *O istorie a Greciei antice*, București, 1988; *Istoria epocii elenistice*, București, 1996; *Jocurile cu satyri în Antichitatea greco-romană*, Iași, 1998. **Ediții:** *Filosofia greacă până la Platon*, I, 1–2 – II, 1–2, introd. Ion Banu, București, 1979–1984 (în colaborare cu Ion Banu). **Traduceri:** Aristofan, *Broaștele*, îngr. și pref. trad., București, 1974; Herodot, *Istorii*, I–II, îngr. și introd. trad, București, 1961–1964 (în colaborare cu Felicia Vanț-Ștef); ed. bilingvă, I–II, București, 1998; Cassius Dio, *Istoria romană*, I–III, îngr. și introd. trad., București, 1973–1981; Polybios, *Istorii*, II–III, îngr. și pref. trad., București, 1988–1995; Platon, *Scrisori*, îngr. și pref. trad., București, 1997; Porphyrios, *Viața lui Pitagora*, în Porphyrios, *Viața lui Pitagora. Viața lui Plotin*, îngr. și introd. Cristian Bădiliță, Iași, 1998; *Epicurea*, îngr. și introd. trad., București, 1999 (în colaborare cu Constantin Balmuș); Plutarh, *Viețile paralele: Demostene și Cicero*, îngr. și pref. trad., București, 2000, *Despre oracolele delfice*, îngr. trad., pref. Smaranda Bădiliță, Iași, 2004 (în colaborare cu Magda Mircea).

Repere bibliografice: Nelu Zugravu, *„O istorie a Greciei antice”*, AUI, istorie, t. XXXVII–XXXVIII, 1991–1992; Arcadie Suceveanu, *„Istoria epocii elenistice”*, „Pontica”, 1997, 30; Grete Tartler, *Să conducă filosofii!*, RL, 1997, *33*; Ioana Rucsandra Dascălu, *Psilosophia, magistra vitae sau Pactul biografic în Antichitate*, CL, 2003, 3; Liviu Franga, *Când zeii nu mai calcă printre oameni (I–II)*, OC, 2006, 71, 73. ***G.Dn.***

PIATRA CRAIULUI, publicație apărută la Dragoslavele – Muscel, lunar, din aprilie 1928 până în mai 1929. Director-proprietar: George Ulieru, redactori: preotul I. Răuțescu și Iosif Catrinescu (acesta din urmă de la numărul 4/1928). Revista,

subintitulată „Foaie pentru luminarea poporului", nu are un articol-program, dar s-ar dori o continuatoare a „Făcliei Muscelului" (1926–1927), coordonată tot de George Ulieru. Având un grup restrâns de colaboratori, gazeta publică rețete medicale și sfaturi practice, articole de combatere a alcoolismului și a fumatului, pledând pentru o morală sănătoasă, întemeiată pe valorile creștine. Se reiau versuri de Alexie Mateevici (*Cântarea slavei*) și o tălmăcire din Robert Burns de St. O. Iosif. George Ulieru traduce din Maurice Maeterlinck, Walt Whitman, Saadi, Rabindranath Tagore, Francis Jammes, I.S. Turgheniev. Tot el publică, sub titlul *Însemnările unui medic de plasă*, fragmente din viitoarea carte *Din carnetul unui medic de plasă. Însemnări* (1948). Ca orice revistă provincială, **P.C**. a încercat să valorifice și folclorul, Dumitru I. Băjan semnând articolul *Ielele și originea lor*. Relief are, de asemenea, componenta religioasă. ***I.Rt.***

PICĂTURI DE ROUĂ, revistă apărută la Craiova, bilunar, din februarie 1931 până în ianuarie 1932, fără menționarea colectivului redacțional. Având formatul „Biletelor de papagal", publicația propune unul din cele mai scurte articole-program: „Un «cuvânt înainte» înseamnă mai mult decât o spovedanie, o profesiune de credință. Ne vom feri de aceasta. Cuvântul nostru va fi simplu și curat: vroim ca picăturile de rouă să cadă rodnic pe floarea sufletului tău, cititorule!...". Bine ilustrată în paginile revistei, poezia îi numără între semnatari pe Constantin Nisipeanu și pe Const. Jaleș. De consemnat articolele *Arta rustică românească* (E. Hagiescu) și *Propaganda pentru folclorul românesc* (Șt. Crăciunoiu). Numărul din 15 aprilie 1931 inserează o dare de seamă (ilustrată cu un portret-caricatură) despre o conferință a lui N. Iorga, *Îndrumări culturale în viitor*, ținută la Craiova, numărul din 20 mai 1931 fiind închinat marelui istoric român, venerat de redactorii revistei. Sunt găzduite cronici literare la un volum de epigrame al lui A.C. Calotescu-Neicu, la *Poezii alese* de Theodor Rosen, ca și la volumul de versuri *Sub vraja umbrelor* de Sabina Paulian. În 1932 publicația își schimbă formatul, dar dispare tot atunci. ***I.Rt.***

PIENESCU, G. [**Gheorghe**] (19.III.1926, Dorohoi – 21.IX.2012, București), editor. Este fiul Paraschivei (n. Vasiliu) și al lui Octavian Pienescu, licențiat în teologie și drept, magistrat. Urmează cursurile primare la școlile „Gheorghe Asachi" din Dorohoi (1933–1936) și „Sauciuc Săveanu" din Cernăuți (1936–1937), frecventând apoi Liceul „Mitropolitul Silvestru" din Cernăuți (1937–1940), Liceul „I. C. Brătianu" din Pitești (1940–1941) și Liceul „Carol I" din Craiova (1941–1945). Este student la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1946–1950), devenind, după terminarea studiilor, dispecer la Direcția Centrală a Editurilor, Poligrafiei și Difuzării Cărții (1950–1951), secretar general de redacție (1952–1953), redactor principal și șef al redacției de valorificare a moștenirii literare la Editura de Stat pentru Literatură și Artă și la Editura pentru Literatură (1953–1971), ulterior la Editura Științifică și Enciclopedică (1971–1986). Colaborează la „Argeș", „Gazeta literară", „Steaua", „România literară", „Manuscriptum", „Limbă și literatură", „Viața românească", „Familia", „Curierul românesc"ș.a. A debutat în 1956 cu ediția Tudor Arghezi, *Pagini din trecut*. În martie 1977 cutremurul a dărâmat blocul în care locuia, molozul îngropând roadele unei munci de cercetare literară de trei decenii.

Editor care a făcut parte din echipa de elită de la Editura pentru Literatură și de la Editura Științifică și Enciclopedică, **P.** a fost preocupat îndeosebi de opera unor scriitori ca Dimitrie Cantemir, Vasile Alecsandri, A. I. Odobescu, Dinicu Golescu, Ion Agârbiceanu, Ion Sava, C. Rădulescu-Motru și P. P. Negulescu. Demersul său cel mai îndelungat și mai fructuos a constat însă în recuperarea din periodicele vremii a scrierilor lui Tudor Arghezi și în restituirea lor într-o amplă ediție. Dacă în 1959 Uniunea Scriitorilor a propus ca opera argheziană să fie editată într-o serie de opt volume, **P.** a alcătuit un sumar pentru treizeci și patru, amplificat apoi până la șaizeci de volume. Timp de treisprezece ani a făcut „corvoadă gingașă" pe lângă „penița" lui Tudor Arghezi, a scotocit periodicele și ziarele la care acesta a colaborat, a citit poetului tot ce a găsit, a făcut în întregime operațiunile cerute de o astfel de întreprindere și cu o devoțiune exemplară a pregătit pentru tipar douăzeci și șapte de volume din seria *Scrieri* (1962–1975). S-a petrecut însă una dintre cele mai nefericite întâmplări din istoria editării clasicilor români: acest editor, filolog și textolog experimentat, cum puțini sunt, este împiedicat să ducă până la capăt seria și nu i se permite să alcătuiască ediția critică a operei argheziene. A evocat el însuși, în „Familia", motivele care l-au împiedicat să finalizeze proiectul. Cum ar fi

arătat ediția critică se poate înțelege din ediția *Versuri* (I–II, 1980). Tehnica de editor foarte scrupulos a lui **P.** este vădită, de asemenea, în modul cum a stabilit textul studiului *Personalismul energetic* al lui C. Rădulescu-Motru (1984), nota la ediție ocupându-se, în zeci de pagini, de grafii, fonetică, fonetica sintactică, morfologia, formarea cuvintelor, sintaxa și lexicul operei avute în vedere. Încă în intervenția intitulată *Imixtiunea incompetentă în structura edițiilor*, apărută în revista „Luceafărul" (1980), ulterior și în alte articole din „România literară" anilor 2000, **P.** și-a exprimat dezacordul față de amputarea textelor clasice și a semnalat dificultățile de documentare și elaborare a edițiilor, inexistența instrumentelor de lucru necesare, a aparaturii de copiere, absența unui cadru economic optim etc. O suită de amintiri, cu date valoroase privitoare în special la viața intelectuală din primii ani ai epocii totalitare, publică **P.** în presă, sub titluri precum *Note din lăuntru. Cum am devenit cărțar* și *Corvoada gingașă.*

Ediții: Tudor Arghezi, *Pagini din trecut*, ed. 2, București, 1956, *Versuri*, I–II, pref. Ion Caraion, postfața edit., București, 1980; Vasile Alecsandri, *Ovidiu*, București, 1957, *Teatru*, I–II, pref. Al. Piru, București, 1961–1962; A. I. Odobescu, *Scene istorice. Câteva ore la Snagov. Pseudo-cynegeticos*, București, 1961, *Opere*, I, pref. Tudor Vianu, București, 1965 (în colaborare), *Scrieri alese*, I–II, introd. Tudor Vianu, București, 1970, *Doamna Chiajna. Scene istorice. Zece basme mitologice. Călătorie din Paris la Londra*, pref. Tudor Vianu, București, 1970, *Pseudo-cynegeticos. Scene istorice din cronicele române. Câteva ore la Snagov. Articole*, pref. Constantin Măciucă, București, 1972; Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, București, 1963; Ion Agârbiceanu, *Opere*, I–XII, introd. Mircea Zaciu, București, 1962–1985; Ion Sava, *Măști*, pref. Ileana Berlogea, București, 1973; C. Rădulescu-Motru, *Personalismul energetic*, București, 1984; P. P. Negulescu, *Filosofia Renașterii*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1986; Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, pref. Dan Horia Mazilu, postfață Aureliu Goci, București, 2001; George G. Potra, *Contribuții la istoricul țiganilor din România*, București, 2002. **Traduceri:** Pierre Riffard, *Dicționarul esoterismului*, București, 1998 (în colaborare cu Doina Pienescu); Roger Faligot, Rémi Kauffer, *Istoria mondială a serviciilor secrete*, I–II, București, 2000.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, *178–182*; Niculae Gheran, *Arghezi – ieșirea din tunel*, ALA, 2002, 646; Barbu Cioculescu, *Polifem, cărțarul*, RL, 2005, 13; Nicolae Prelipceanu, *In memoriam. G. Pienescu*, VR, 2012, 11–12. ***I.D.***

PILDE FILOSOFEŞTI, carte populară. A circulat în limba română în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea atât prin tipărituri, cât şi prin copii manuscrise integrale sau parţiale. Punctul de plecare al acestei cărţi se află în culegerea monseniorului Antoine Galland, intitulată *Les Bons mots et les maximes des Orientaux.Traduction de leurs ouvrages en arabe, en persan et en turc*, apărută în 1694 la Paris. Trăind din 1710 la Curtea lui Constantin Brâncoveanu, Antonio Maria Del Chiaro a tradus cartea în limba italiană. Din italiană în greacă a fost transpusă de Ioan Avramios (predicatorul Curţii), iar din greacă în română e tălmăcită şi tipărită de Antim Ivireanul la Târgovişte în 1713. Versiunea din 1713 avea deja diferenţe faţă de selecţia oferită de Galland şi ele se înmulţesc în reeditări: în 1783 la Râmnic, prin grija lui Grigore Râmniceanu, în 1783 şi 1795 la Sibiu, în 1786 inclusă de Leon Gheuca în *Octoihul mic*, apoi în 1844 tot la Iaşi. Pe de altă parte, cele peste douăzeci şi cinci de manuscrise păstrate provin în egală măsură din Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, fiind copii executate după tipărirea cărţii şi ajungând până la jumătatea secolului al XIX-lea. Asocierea în miscelanee se face cu *Floarea darurilor*, cu *Istoria Troiei*, cu cronografe, cu cronici în versuri. Uneori manuscrisele au şi miniaturi naive, precum cele ale lui Copce Negoiţă din Piatra Neamţului (1783), care îşi schiţează singur chipurile a doi filosofi, presupuşi autori ai „pildelor". Spre deosebire de *Floarea darurilor*, culegerea *Pilde filosofeşti* e alcătuită numai din maxime, fără exemple ilustrative. Dar aceste maxime conţin nu o dată imaginea care să le fixeze în memoria cititorului: „Mai bine iaste a bate hierul pe o necovală decât să stai toată zioa în picioare înaintea stăpânului tău cu mâinile legate la piept"; „Ucenicul ce citeşte fără de voia lui iaste asemenea cu un ibovnic ce n-are bani; călătorul ce n-are socoteală bună iaste ca pasărea fără de aripi; învăţătorul ce nu se apucă de aceea ce ştie iaste ca copacul cel fără de roade, şi dervişul fără de ştiinţă iaste ca o casă ce n-are uşă". *Pilde filosofeşti* se află printre primele cărţi de înţelepciune tipărite în limba română. Selecţia lui Galland din tezaurul oriental s-a făcut sub dominanta spiritului umanist, el fiind preocupat de accentele aşezate în comentariile asupra demnităţii umane. Atât versiunea italiană, cât şi cea greacă şi apoi cea românească fac, fiecare în parte, propria selecţie, prin eliminări, adăugiri, prelucrări. Grigore Râmniceanu şi Leon Gheuca îşi

pun, de asemenea, amprenta asupra culegerii de pilde, deschisă intervenţiilor prin natura structurii sale. Într-un manuscris varianta din epoca brâncovenească este legată de câteva capitole dintr-o lucrare a lui Samuil Micu despre „învăţătura politicească". Dar ecoul cel mai important se identifică în scrierile fraţilor Goleşti: Dinicu Golescu, *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti, de întâmplări vrednice de mirare, de bune gândiri şi bune neravuri, de fapte istoriceşti şi anecdote* (1826) şi Iordache Golescu, *Pilde, povăţuiri i cuvinte adăvărate şi poveşti*. De asemenea, Petre Ispirescu le-a cunoscut şi folosit în basmele pe care le publică. În alt plan și ecourile asupra repertoriului şi modalităţilor de portretizare în frescele bisericeşti sunt interesante.

Ediţii: *Pilde filosofeşti*, tr. Antim Ivireanu, Târgovişte, 1713; ed. 2, Râmnic, 1783; ed. Sibiu, 1783; ed. în *Octoihul mic*, Iași, 1786; ed. Sibiu, 1795; ed. Iași, 1844; ed. în Duţu, *Coordonate, 71–116*.

Repere bibliografice: Duţu, *Coordonate*, *47–64*; Duţu, *Cărţile*, *21–28, 48, 105–125*. ***C.V.***

PILDER-KLEIN, Hermine (3.I.1901, Albeștii Bistriței, j. Bistrița-Năsăud – 20.III.1998, Heidelberg, Germania), traducătoare. După absolvirea școlii medii germane la Bistrița, fiica Herminei (n. Csallner) și a preotului luteran Friedrich Michael Klein și sora istoricului literar Karl Kurt Klein (căruia i-a consacrat o carte), studiază, cu Gustav Kisch, germanistica și filosofia la Universitatea din Cluj, de asemenea frecventează cursurile de filologie romanică, atrasă de expunerile lui Sextil Pușcariu. Își continuă studiile în Germania, la Marburg, obținând în 1924 titlul de doctor cu o disertație în domeniul dialectologiei săsești. Își desfășoară activitatea didactică la Sibiu, unde predă, la Liceul Evanghelic de Fete, limbile germană și română, și la București, ca asistentă a profesorului Simion C. Mândrescu la Catedra de germanistică a Facultății de Litere și Filosofie. Renunță, din cauza obligațiilor familiale, la cariera academică, dedicându-se în schimb traducerilor. În iunie 1958 este arestată și, după anchete îndelungate, condamnată de un tribunal militar clujean; va fi eliberată din detenție abia după cinci ani și jumătate. Motivul arestării: difuzarea unei cuvântări despre problematica emigranților sași, discurs provenit din Germania. Părăsind țara în 1969, se stabilește la Heidelberg, continuându-și cercetările în domeniul graiurilor săsești. Colaborează la „Südostdeutsche Vierteljahresblätter", „Der Übersetzer" și la alte periodice. În 1981 i se decernează Premiul Organizației Sașilor Ardeleni din Germania pentru întreaga activitate, inclusiv pentru efortul de transpunere a numeroase scrieri literare românești în limba germană.

Atașamentul față de literatura lui Liviu Rebreanu, originar, ca și **P.-K.**, din ținutul bistrițean, o determină să tălmăcească mai întâi din proza lui: în 1943 publică *Proștii* la o editură vieneză, iar un an mai târziu romanul *Amândoi*. Conștientă de responsabilitatea traducătorului în recrearea emoției estetice a operei tălmăcite, **P.-K.** își propune adecvarea stilistică la realitățile acesteia, transpunerea nu numai a sensurilor, ci și folosirea imaginației în reconstituirea limbajului idiomatic, ca în cazul lui I. L. Caragiale, sau al expresivității limbii vorbite la Ion Creangă, ceea ce presupune cunoașterea subtilităților ambelor limbi. La Mihail Sadoveanu, prozatorul său favorit, limbajul de epocă ori al personajelor provinciei moldave, încărcătura metaforică a textelor de descriere peisagistică sunt tot atâtea încercări de echivalare creatoare a originalului. Mai traduce povestiri de B. Delavrancea, romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* al lui Camil Petrescu, *Ulița copilăriei* de Ionel Teodoreanu ș.a. Din literatura postbelică **P.-K.** selectează tot pagini de proză: *Bijuterii de familie* și *Vânătoare de lupi* de Petru Dumitriu, *Desfășurarea* de Marin Preda sau *Străinul* de Titus Popovici.

Traduceri: Liviu Rebreanu, *Die Einfältigen*, postfața trad., Viena, 1943, *Alle beide*, Viena, 1944; Mihail Sadoveanu, *Sommersonnenwende*, pref. Oscar Walter Cisek, Viena, 1943, *Der Wunderwald*, postfața trad., București, 1952, *Kriegserzählungen*, București, 1953, *Novellen und Erzählungen*, București, 1958, *Bojarensünde und andere Erzählungen*, Leipzig, 1958, *Das Leben Stefans des Großen*, București, 1958, *Die Wolfsinsel*, Berlin, 1962; I.L. Caragiale, *Novellen und Skizzen*, București, 1950; Petru Dumitriu, *Saat und Ernte*, Berlin, 1952; Barbu Delavrancea, *Novellen und Erzählungen*, București, 1955; Marin Preda, *Aufbruch*, București, 1955; Ion Creangă, *Kindheitserinnerungen*, București, 1956, *Das Märchen von Harap Alb*, București, 1956, *Der Lausejunge aus Humulești*, Berlin, 1958; Emil Gârleanu, *Der starke Held*, București, 1956; Cezar Petrescu, *Fram der Eisbär*, București, 1957; Titus Popovici, *Der Fremdling*, București, 1957; Camil Petrescu, *Letzte Liebesnacht, erste Kriegsnacht*, București, 1970; Ionel Teodoreanu, *Gasse meiner Kindheit*, București, 1971.

Repere bibliografice: Kurt Rein, *Laudatio der Dialektologin und Übersetzerin, Trägerin des Siebenbürgischen Kulturpreises 1981 Hermine Pilder-Klein*, ZSL, 1981, 2; Hans Bergel, *Hermine Pilder-Klein zum 80. Geburtstag*, SV, 1981, 1; Hans Bergel, *Eine überragende Frauenpersönlichkeit*, SV, 1991, 1; Ortrun Scola, Annemarie Schiel, *Dr. Hermine Pilder-Klein*, în *Siebenbürgisch-sächsische Frauengestalten. Ihr Leben und Wirken*, f. l., [1990], *85–88*. ***J.W.***

PILLAT, Cornelia (22.III.1921, București – 18.IV.2005, București), editoare, memorialistă. Este fiica Ecaterinei (n. Ionescu) și a lui Gheorghe Ene Filipescu, membru de frunte al Partidului Social Democrat, arestat la începutul anilor ’50, mort în închisoare. **P.** este absolventă a Facultății de Litere și Filosofie din București (1948), cu specializarea istoria artei, unde i-a avut profesori pe Basil Munteanu, Alexandru Busuioceanu, Tudor Vianu, Mihai Ralea și unde a fost colegă cu Dinu Pillat, Virgil Untaru (Ierunca), Geo Dumitrescu, Tiberiu Tretinescu, Teohar Mihadaș, Ion Caraion, Monica Lovinescu, Dan Cernovodeanu, Mihnea Gheorghiu, Marin Sârbulescu, Pavel Chihaia ș.a. S-a căsătorit în 1945 cu Dinu Pillat, Monica Pillat fiind fiica lor. După o perioadă grea de „șomaj” forțat, în care tânăra familie a fost nevoită să vândă bunuri din casă și o mare parte din celebra bibliotecă a lui Ion Pillat, **P.** este acceptată în 1955 ca documentaristă la Institutul de Istoria Artei, condus de George Oprescu. În 1958 trece la Biblioteca Academiei Române, unde rămâne până în 1965, mai întâi ca bibliograf, apoi ca muzeograf. Din această perioadă datează lucrarea bibliografică *Gogol în literatura română. 1860–1960*, apărută în 1960, sub numele Cornelia Filipescu. În 1965 va fi reprimită la Institutul de Istoria Artei în calitate de cercetător științific până în 1975, când se vede din nou transferată la Direcția Monumentelor Istorice.

Autoare a numeroase studii de istoria artei, publicate în volumele *Pictura murală în epoca lui Matei Basarab* (1980), *Variațiuni pe teme date în arta medievală românească* (2003) sau în reviste de specialitate, semnatară a unei monografii închinate bisericii Crețulescu din București (1968), **P.** își lasă deoparte propriile preocupări și la sfârșitul anilor ’70 se dedică cu devotament și pasiune conservării și perpetuării memoriei familiei Pillat. O face și pentru că Dinu Pillat, dispărut în 1975, nu reușise, din pricina vremurilor potrivnice și a detenției, să împlinească dorința tatălui său, Ion Pillat, înscrisă testamentar, de a-i fi editată întreaga operă după un plan întocmit de el însuși. Documentându-se în arhiva familiilor Pillat și Brătianu și în biblioteci, a dus la bun sfârșit o muncă de mare dificultate filologică și de erudiție, oferind cititorilor o remarcabilă ediție și poate cel mai fidel portret al poetului. Apărută inițial în șase volume (1983–1994), la care s-a adăugat al șaptelea, cuprinzând corespondența lui Ion Pillat (1998; Premiul Uniunii Scriitorilor), ediția completă va fi publicată, revizuită, adăugită și necenzurată, în 2000–2004. Dar **P.** surprinde cu un volum propriu de memorialistică, intitulat *Eterna întoarcere* (1996; Premiul Fundației „Cella Delavrancea”). Critica a remarcat, dincolo de valoarea documentară a memoriilor, însușirile scriitoricești ale autoarei, ingeniozitatea narativă și harul portretistic. „Ofrandele” aduse celor trecuți în lumea umbrelor, dar și unei epoci apuse, au fost pe drept cuvânt comparate cu paginile din *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt, căci, asemenea monahului de la Rohia, **P.** se împăcase cu lumea, cu suferințele, cu Dumnezeu.

SCRIERI: *Gogol în literatura română. 1860–1960*, București, 1960; *Eterna întoarcere*, pref. Doina Uricariu, București, 1996; ed. (*Ofrande*), pref. Doina Uricariu, București, 2002; *Biruința unei iubiri. Dinu & Nelli Pillat. Pagini de corespondență*, îngr. Monica Pillat, pref. H.-R. Patapievici, București, 2008. **Ediții:** Ion Pillat, *Poezii* [*Opere*], I, introd. Adrian Anghelescu, postfața edit., București, 1983, *Opere*, vol. II, București, 1985, vol. III, introd. Monica Pillat, București, 1986, vol. IV, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1988, vol. V, pref. Mircea Martin, București, 1993, vol. VI, postfața edit., București, 1994, vol. VII, București, 1998, *Opere*, I–VI, pref. edit., București, 2000–2004.

Repere bibliografice: Ornea, *Actualitatea*, *140–144*; Alexandru George, *Pe marginea unei tragedii*, LCF, 1996, 33; Z. Ornea, *O evocare tulburătoare*, RL, 1996, 36; Corina Anghel, *Eterna reîntoarcere*, CNP, 1997, 5; Daniel Cristea-Enache, *Lumini și umbre*, CC, 1997, 5–7; Gabriel Dimisianu, *O lume prefăcută în nisip*, RL, 2003, 4; Anca Mateescu, [*Cornelia Pillat*], JL, 2003, 7–12, ALA, 2005, 767; Cioculescu, *Lecturi*, I, *86–87*, *106–110*; Bogdan Alexandru Stănescu, *Discreția unei modernități*, LCF, 2004, 14; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *216–224*; Carmen Brăgaru, *Un destin împlinit*, RL, 2005, 17; Geo Șerban, *Un cuib de nobili*, OC, 2009, 208; Adrian G. Romila, *Ofrandele memoriei*, CL, 2012, 2; Simona Vasilache, *Acel stil de viață*, VR, 2012, 9–10. ***C.Br.***

PILLAT, Dinu (19.XI.1921, București – 5.XII.1975, București), prozator, critic și istoric literar, editor

Este fiul pictoriței Maria Pillat (n. Procopie-Dumitrescu) și al poetului Ion Pillat. Urmează cursurile Liceului „Spiru Haret" (1932–1940), în a cărui revistă, „Mlădița", debutează în 1933 cu *O călătorie la Constantinopol*, și pe cele ale Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, absolvită în 1945. Își susține doctoratul în 1947 cu teza *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, cu excursul suplimentar *Contribuțiuni la biografia lui Ion Pillat*, îndrumător fiindu-i G. Călinescu, al cărui asistent a fost între 1945 și 1947. După instaurarea regimului comunist, își pierde postul de la Universitate și străbate o lungă perioadă de privațiuni, optând forțat pentru soluții disperate, dureroase și umilitoare. Mai târziu, în decembrie 1956, redevine colaboratorul profesorului său, în calitate de cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor din București. În martie 1959 este arestat în celebrul lot Noica–Pillat și judecat sub acuzația de „uneltire împotriva ordinii sociale și înaltă trădare de stat", motivată, între altele, de scrierea romanului *Așteptând ceasul de apoi*, care circulase în manuscris. Condamnat la douăzeci și cinci de ani de muncă silnică, este eliberat din închisoare în 1964, după mai bine de cinci ani. Își reocupă postul de cercetător (păstrat grație lui G. Călinescu), activând în cadrul Institutului până în 1975, când cu câteva luni înainte de stingerea din viață, este retrogradat ca bibliograf la Biblioteca Centrală Universitară. Scriitoarea Monica Pillat este fiica sa și a Corneliei Pillat.

După „Mlădița" **P.** scrie la „Vlăstarul", revista Liceului „Spiru Haret", publicând, din 1934, câteva eseuri despre nuvela și romanul românesc, cronici literare, dar și proze lirice. Se conturează din această perioadă cele două direcții principale ale carierei sale. Debutul criticului este considerat însă cel din 1938, când semnează în „Universul literar" articolul *Nuvelistica lui Ionel Teodoreanu*. Colaborează în aceeași perioadă și la „Preocupări literare". Ca romancier, debutează în 1941, la revista „Albatros", cu pagini din *Jurnalul unui adolescent*, continuat la scurtă vreme de microromanul *Tinerețe ciudată* (1943), prefațat de Ionel Teodoreanu. Deși „de o dezarmantă naivitate juvenilă" (Alexandru Paleologu), romanul interesează prin prospețimea stilului, cât și prin valorificarea liniei gidiene a esteticii autenticității. Cele câteva considerații scrise de Ion Pillat atunci când a citit romanul fiului său reprezintă o schiță sumară a subiectului: „Romanul – foarte scurt și concis și nu din lipsă de materie, ci dintr-o concentrare organică [...] – îmi pare prețios mai ales prin dublul plan spiritual și moral în care evoluează personajele sale. Tinerețea lor, ecou al celei a autorului însuși, e încântătoare tocmai în nevoia, atât de firească la vârsta aceea fericită în ochii numai ai cititorului ce nu o mai are, de a se confrunta mereu cu absolutul în idei, în sentimente, în gesturi. Orice tânăr e un inadaptat". Cu toate aceste calități, cartea, apărută în plin război, va trece aproape neobservată. În *Moartea cotidiană* (1946) autorul face un salt spre o mai mare detașare și luciditate în descrierea vieții unei familii de mici intelectuali burghezi, ale căror existențe cenușii sunt surprinse pe fundalul unui peisaj urban la fel de șters și dezolant. *„Moartea cotidiană* – scria N. Steinhardt – s-a vrut o rapidă căutătură asupra unui mediu sfâșietor de banal și sordid, de natură a incita la deznădejde și a da senzația nereușitei." Din nou fără un ecou deosebit în critica vremii, romanul nu este comentat nici după ce pare a fi redescoperit, în 1979, la adevărata lui valoare de „modernitate aproape sincronă, dacă nu protocronă a temei înstrăinării" (Emil Manu). În 1948 **P.** îi scrie lui G. Călinescu despre finalizarea celui de-al treilea roman, având ca model *Demonii* lui Dostoievski și intitulat inițial *Tinerii noului veac*, apoi *Vestitorii*, ulterior *Așteptând ceasul de apoi*. Scriitorul trata un subiect delicat, privind mișcarea legionară, în dorința de a-i înțelege doctrina care a condus la fapte reprobabile și la crimă. Textul, confiscat în momentul arestării, împreună cu alte fișe și manuscrise, s-a rătăcit în arhivele Securității timp de mai bine de o jumătate de veac, până la descoperirea lui întâmplătoare, și senzațională, în primăvara anului 2010. O soartă neprielnică a împiedicat aceste romane să

participe la viața genului, cu toate că în ele există ceea ce Eugen Simion numea un „spirit în avangardă în proza noastră”. Principal cap de acuzare în procesul lotului Noica–Pillat, ultimul roman al lui **P.**, considerat revelația anului 2010, tradus în limba franceză și comentat intens în special pentru istoria „arestării” îndelungate a scriitorului și a implicațiilor ideologice în destinul operei literare în perioada comunistă, s-a dovedit a fi, după cum declarase autorul în anii elaborării, cea mai reușită producție a sa, nu atât prin calitatea novatoare a scriiturii, cât prin structura mai elaborată, personajele mai bine conturate, psihologia fină și, nu în ultimul rând, prin câteva pasaje infuzate de un lirism profund, adăugate la ultima revizuire a textului pe la mijlocul anilor ’50. Romanul rezistă la proba timpului prin cheia originală propusă de **P.** în înțelegerea fenomenului legionar juvenil, aceea a unui cod religios în care ispita, păcatul, jertfelnicia și salvarea prin trăire mistică jucau un rol esențial. După ieșirea din închisoare, **P.** renunță să mai scrie roman și se dedică criticii literare. Versuri nu a compus niciodată, deși avea o mare pasiune pentru poezie, învederată prin câteva traduceri din Rilke, cronici literare la cărți de poezie și prin antologia *O constelație a poeziei române moderne* (1974). Volumul *Mozaic istorico-literar. Secolul XX* (1969) se ocupă de „cazuri literare insolite”, precum M. Blecher, Emil Botta, Serghei Esenin, pentru că, din cultură, pe critic îl interesau mai ales „chestiunile care puteau furniza certitudini tensiunilor sale interioare” (Lucian Valea), dar și reconstituirea biografiei unor autori precum Ion Pillat, Ion Barbu sau G. Călinescu, Ionel Teodoreanu, V. Voiculescu, pe care i-a considerat întotdeauna părinți spirituali. În 1976 apare postum eseul *Dostoievski în conștiința literară românească*. Din păcate rămas neterminat, acesta include și dezvoltă păreri expuse în mai multe articole din tinerețe: *Exegeze dostoievskiene*, *B. Fundoianu și cazul Dostoievski*, *Descoperirea lui Dostoievski*, *Romanul românesc și influența rusească*. După 1989 și după apariția primei monografii (Carmen Brăgaru, 2000), scriitorul a devenit subiectul a numeroase documentare TV, emisiuni de radio și mese rotunde, iar odată cu descoperirea neașteptată a manuscrisului în arhivele CNSAS și publicarea lui, interesul pentru destinul literar al lui **P.** a crescut, publicul și critica acordându-i o mare atenție, iar Editura Humanitas începând din 2010 tipărirea unei serii de autor.

SCRIERI: *Tinerețe ciudată*, pref. Ionel Teodoreanu, București, 1943; ed. îngr. și pref. Monica Pillat, București, 1984; *Moartea cotidiană*, București, 1946; ed. pref. Ana-Maria Boariu, postfață Monica Pillat, Cluj-Napoca, 1979; *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1947; *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, București, 1969; ed. 2, București, 1971; ed. București, 1998; *Ion Barbu*, București, 1969; ed. 2, București, 1982; *Dostoievski în conștiința literară românească*, pref. Alexandru Paleologu, București, 1976; *Itinerarii istorico-literare*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1978; *Biruința unei iubiri. Dinu&Nelli Pillat. Pagini de corespondență*, îngr. Monica Pillat, pref. H.-R. Patapievici, București, 2008; *Așteptând ceasul de apoi*, îngr. Monica Pillat, pref. Gabriel Liiceanu, București, 2010; *Tinerețe ciudată și alte scrieri*, îngr. Monica Pillat, pref. George Ardeleanu, București, 2011; *Spectacolul rezonanței*, îngr. Monica Pillat și George Ardeleanu, București, 2012. **Ediții, antologii:** Ion Pillat, *Poezii*, I–II, pref. Mircea Tomuș, București, 1967; Ion Barbu, *Pagini de proză*, pref. edit., București, 1968, *Versuri și proză*, pref. edit. București, 1970, *Joc secund*, pref. edit., București, 1973, *Poezii. Proză. Publicistică*, București, 1987 (în colaborare cu Mihai Dascal și Maria Rafailă); Valeriu Ciobanu, *Fiul lunii*, pref. edit., București, 1969; M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, pref. edit., București, 1970; Ştefan I. Nenițescu, *Ani*, pref. Al. A. Philippide, București, 1973; Ionel Teodoreanu, *Pagini cu copii și adolescenți*, pref. edit. București, 1973; *O constelație a poeziei române moderne*, pref. edit., București, 1974; *G. Călinescu în conștiința literară a contemporanilor*, pref. George Muntean, București, 1999. **Traduceri:** Rainer Maria Rilke, *Exerciții de supraviețuire*, îngr. și pref. Ileana Mălăncioiu, București, 1993.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *362–364*; Perpessicius, *Opere*, XII, *469–473*; Octav Şuluțiu, *„Tinerețe ciudată”*, RFR, 1944, 1; Călinescu, *Opere*, VI, *30–31*; Piru, *Panorama*, *400–403*; Nicolae Manolescu, [*Dinu Pillat*], CNT, 1969, 28, RL, 1974, 30, 2010, 32; Nițescu, *Scylla*, *25–30*; Piru, *Varia*, I, *339–349*, *511–513*; *In memoriam. Dinu Pillat*, RITL, 1975, 4; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *67–71*; Valea, *Oameni*, *117–122*; Adrian Marino, *Repere dostoievskiene*, LCF, 1978, 12; George, *Sfârșitul*, II, *340–342*, III, *149–153*; Manu, *Eseu*, *244–247*; Raicu, *Practica scrisului*, *421–425*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *338–343*, IV, *427–432*; Steinhardt, *Incertitudini*, *159–163*; Paleologu, *Ipoteze*, *69–95*; Ion Vlad, *Proza lui Dinu Pillat*, TR, 1984, 49; Anghelescu, *Lectura*, *215–219*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *86–91*; Simion, *Scriitori*, IV, *37–44*; Al. Săndulescu, [*Dinu Pillat*], JL, 1990, 18, RL, 2009, 38; Grigurcu, *Peisaj*, *96–99*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *345–348*; Stelian Tănase, *Anatomia mistificării (1944–1989). Procesul Noica–Pillat,* București, 1997; *Dicț. esențial*, *661–662*; Carmen Brăgaru, *Dinu Pillat. Un destin împlinit*, București, 2000; Gabriel

Dimisianu, *Romancierul Dinu Pillat*, RL, 2001, 46; *Dicț. analitic*, III, *79–81*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *176–181*; Carmen Brăgaru, *Dinu Pillat – 30 de ani de la moarte*, RL, 2005, 50; Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhiva CNSAS: Dinu Pillat*, RL, 2006, 22; Cosmin Ciotloș, [*Dinu Pillat*], RL, 2008, 19, 2010, 20, 2012, 30; Ion Vianu, *„Biruința unei iubiri”*, DMT, 2008, 25; Dan C. Mihăilescu, *Un copleșitor triunghi epistolar: Pia, Dinu și Nelli Pillat*, „Idei în dialog”, 2009, 4; Geo Şerban, *Un cuib de nobili*, OC, 2009, 208; Popa, *Ist. lit.*, I, *244–245*; Sorin Lavric, [*Dinu Pillat*], RL, 2010, 20, 2012, 44; *Un roman arestat (I–II)*, OC, 2010, 276, 277 (grupaje speciale); Radu Ciobanu, *Corpul delict*, O, 2010, 9; Micu, *Critici prozatori*, *177–183*; *Prigoana*, ed. 2, coordonator Mihai Giugariu, București, 2010, *passim*; Scurtu, *Contribuții*, I, *144–166*; Paul Cernat, *Dinu Pillat la ceasul de apoi*, OC, 2012, 374. ***C.Br.***

PILLAT, Ion
(31.III.1891, București – 17.IV.1945, București), poet, traducător, eseist

Este fiul Mariei (n. Brătianu), a doua fiică a lui Ion C. Brătianu, și al lui Ion N. Pillat, senator, moșier de veche origine răzeșească. Își petrece copilăria pe domeniul Brătienilor, la Florica (în Ștefănești, Argeș), iar vara la moșia tatălui său de la Miorcani pe Prut, în nordul Moldovei, Florica și Miorcani devenind ulterior embleme ale imaginarului său poetic. După școala primară și primele trei clase ale cursului gimnazial, absolvite la Pitești, dar urmate în particular, se mută la Liceul „Sf. Sava” din București (1905), unde îl are profesor de limba română pe Ion Suchianu. În același an, în iarnă, pentru a le desăvârși studiile, mama pleacă la Paris cu cei trei copii (Ion, Pia și Nicolae), cel dintâi înscriindu-se la Liceul „Henri IV”. Vacanțele și le petrece în țară, unde ia parte, alături de unchii și de mătușile sale, la excursii în munții Bucegi, Făgăraș, Ciucaș, Retezat, Ceahlău, în Deltă, Bărăgan, Dobrogea și în nordul Moldovei, fiind pasionat de geografie și geologie. Încă din anii 1905–1906, în corespondența cu rudele, de care este foarte legat, apar primele încercări în versuri. Călătorește cu familia prin Franța, Elveția, Anglia, Italia, Turcia. În 1909 își ia, cu rezultate strălucite, examenul de bacalaureat la Paris. Dar tot în 1910 e student la Sorbona și, conform tradiției familiale, studiază atât istoria și geografia, cât și dreptul. Frecventează însă și cursurile Facultății de Litere și Filosofie. Este epoca entuziasmului pentru Leconte de Lisle, José-Maria de Hérédia, Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Lautréamont, Henri de Régnier, Maurice de Guérin, Maurice Barrès, dar și pentru André Gide, Oscar Wilde, E.A. Poe, Algernon Charles Swinburne, Dante Gabriel Rossetti ș.a. În 1910 își întrerupe șederea la Paris pentru a efectua în țară serviciul militar la Regimentul 2 Artilerie de Câmp, tradițional în familia Brătienilor. În 1909 făcuse cunoștință cu Florica Rosetti (alintată Spiț pentru spiritul ironic), de care îl va lega o strânsă prietenie (până în 1914, când poetul îi va mărturisi dragostea, cerând-o de soție, dar va fi refuzat). În 1911 îl cunoaște pe Titu Maiorescu prin intermediul Floricăi Rosetti, nepoată a criticului, care îi arătase acestuia câteva poezii ale tânărului ei admirator, incluse în scrisorile pe care i le trimitea. Întâlnirea a fost remarcabilă și a lăsat amprente adânci în producția poetică ulterioară și în memoria lui **P.** În 1912, la Paris, face parte din grupul studenților români numit „Cei 4 mușcători” (datorită profilului parodico-satiric al producțiilor prezentate la seratele de la căminul studenților români). În țară e introdus prin intermediul lui Horia Furtună în cercul lui Al. Macedonski. Îi frecventează asiduu cenaclul, entuziasmat de *Noaptea de decemvrie*, iar Macedonski se entuziasmează la rândul lui de noul venit, considerând că acesta ar putea fi marele poet pe care România îl aștepta. Tot acum, în 1912, **P.** își editează volumul *Flori sacre*. În 1913 obține licența în litere la Paris. Reîntors în țară după o călătorie în Italia și pe Riviera franceză, ia parte ca sublocotenent la campania din Bulgaria. În 1914 revine la Paris, instalat într-un nou apartament unde locuiește cu fratele său și unde se întrunesc tineri cu preocupări literare, alcătuind o grupare ce își va spune Academia celor 10. **P.** era secretarul grupării, iar unul din proiecte s-a concretizat ulterior în *Antologia poeților de azi*, editată în colaborare cu Perpessicius între 1925 și 1928. În 1914, după o pregătire asiduă, obține și licența în drept la Sorbona, cu un punctaj foarte mare, după care revine definitiv în țară. După o scurtă logodnă cu Tatiana Lahovary, se căsătorește în 1915 cu pictorița Maria Procopie Dumitrescu, fiica unui jurist,

fost primar al Capitalei. Apartamentul lor din Strada Romană nr. 6 e frecventat de Tudor Vianu, Ion Minulescu, Adrian Maniu, Oscar Walter Cisek, Horia Furtună. Fiica lui **P.**, Pia, purtând numele bunicii materne și al scriitoarei Pia Alimănișțianu, mătușa favorită, se naște în 1916, iar fiul, Constantin (Dinu) Pillat, în 1921. Odată cu retragerea trupelor în Moldova, deși o parte a familiei rămâne în București, **P.** este nevoit să plece la Iași, fiind repartizat ca ofițer de legătură pe lângă armata franceză. După terminarea războiului participă la Conferința de Pace de la Paris în calitate de secretar al lui Al. Vaida-Voievod. Aflat la Paris, intenționează să dea examenele de doctorat în drept politic și economic, deoarece transilvănenii îl îndemnau să ia o catedră la Universitatea din Cluj. Totuși, la sfârșitul anului se întoarce în țară pentru a-și susține candidatura la Parlament. În 1925 devine deputat, iar în 1927 senator de Dorohoi (din partea Partidului Liberal). În 1924 traduce din Rainer Maria Rilke, împreună cu Oscar Walter Cisek, primind o scrisoare de mulțumire de la poetul austriac și invitația de a-l vizita. În 1927 face prima călătorie în Grecia, o nouă sursă de inspirație pentru poet, iar din 1929 descoperă Balcicul, mica Grecie românească, unde ține conferințe la Universitatea Liberă Coasta de Argint; îndrăgostit de Balcic, va construi aici o casă, ca mulți alți oameni de cultură ori politicieni români. Din 1928 călătorește frecvent în Europa (Bruxelles, Geneva, Haga, Amsterdam, Praga etc.) ca delegat al Uniunii Internaționale a Asociațiilor pentru Societatea Națiunilor; între 1930 și 1934 e reprezentant în Comisia de Cooperare Europeană sau în Comitetul Intelectual. În 1931 participă la un Congres al Uniunii Internaționale a Asociațiilor pentru Societatea Națiunilor, la Assisi, unde se discută și probleme ale minorităților, ca unic delegat al românilor. În 1932, la Bruxelles, ca delegat al Asociației Române pentru Societatea Națiunilor, se luptă pentru situația transnistrenilor, persecutați și masacrați de autoritățile sovietice. Tot în 1932 face o escală la Paris, unde are contacte cu mai multe personalități române și franceze ale vieții culturale, acum cunoscându-l și pe Saint-John Perse. Participă la sesiunile Uniunii Interparlamentare de la Istanbul (1932) și Geneva (1935, 1939), la o conferință a statelor dunărene ținută la Stresa (tot în 1935), la Congresul Ligii Națiunilor Unite care se ține la Copenhaga (1938). Nu numai activitatea sa diplomatică e intensă, ci și cea culturală. Între 1930

și 1935 este prezent în cercurile culturale și politice pariziene (unde fratele său Nicolae e foarte bine plasat), relațiile și legăturile sale fiind acelea ale unui om de lume și de cultură: din scrisori reiese că „se vede” cu Léger, Jules Romains, Valéry-Larbaud sau Benjamin Crémieux, prin Elena Văcărescu îl cunoaște și pe Paul Valéry, în afara oamenilor politici influenți din cercul „interaliaților”. În țară, în tinerețe, frecventează cenaclul revistei „Convorbiri literare”, debutând în paginile publicației junimiste în ianuarie 1912; primul volum, *Povestea celui din urmă sfânt*, îi apare în același an la Paris. Face parte, împreună cu Adrian Maniu, Horia Furtună ș.a., din redacția revistei „Flacăra” (1911–1916), între 1922 și 1924 scoate, cu Tudor Arghezi și Vladimir Streinu (secretari de redacție), „Cugetul românesc”; participă, alături de N.I. Herescu și V. Voiculescu, la realizarea unicului număr al publicației „Pleiada” (1934). Un timp s-a apropiat și de gruparea de la „Gândirea”, unde îi apar poezii proprii și

traduceri. Mai colaborează cu articole, versuri și traduceri la „Adevărul literar și artistic", „Arta", „Azi", „Calendarul", „Contimporanul", „Cronica" lui Tudor Arghezi, „Cuvântul literar și artistic", „Năzuința", „Revista Fundațiilor Regale", „România literară" condusă de Liviu Rebreanu, „Tiparnița literară", „Universul literar", „Vieața nouă", „Viața românească", „Vremea" ș.a. În 1936 e ales membru corespondent al Academiei Române și i se decernează Premiul Național pentru Literatură.

Versurile timpurii ale lui **P.**, grupate în ediția antumă definitivă (*Poezii*, I–III, 1944) sub titlul *Casa amintirii*, prezintă interes doar ca exerciții, având ca însușire incontestabilă îndemânarea imitativă. Sunt mimați cu dexteritate atât poeți consacrați (M. Eminescu, V. Alecsandri, Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, G. Coșbuc, Panait Cerna, St. O. Iosif, D. Anghel), cât și confrați ceva mai vârstnici, precum Tudor Arghezi și Al. T. Stamatiad. La Paris începe să compună după modele parnasiene, nu fără a utiliza în continuare maeștri ai poeziei naționale, „însă teribil travestiți, până la nerecunoaștere, în costume exotice" (G. Călinescu), precum și poeți din alte literaturi și din epoci extrem de diferite, de la Omar Khayyam la Giosuè Carducci, de la romanticii și prerafaeliții englezi la Heine, de la Lafcadio Hearn la André Gide, de la Maurice de Guérin la Gabriele D'Annunzio. Aceasta, mai ales în *Visări păgâne* (1912). În *Eternități de-o clipă* (1914), dar mai cu seamă în *Amăgiri* (1916) și în *Grădina între ziduri* (1919) parnasianismul e complicat cu un simbolism artificios, fiind puși la contribuție, între alții, Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Rimbaud, Moréas, Rodenbach, Maeterlinck, Henri de Régnier, Albert Samain, Oscar Wilde, Valéry, valorificați mai mult în latura exterioară, iar dintre români îndeosebi Macedonski și D. Anghel. Se pot identifica și reminiscențe romantice franceze (Hugo, Alfred de Vigny), corespondențe cu Francis Jammes, similitudini cu Duiliu Zamfirescu, și indicațiile de izvoare s-ar putea înmulți. E vorba – menționează chiar autorul – de „influențe multiple, variate, disparate" și – se poate adăuga – neasimilate, multe neasimilabile, unele fiind refuzate de „firea adâncă" a poetului. O cercetare minuțioasă ar stabili, de asemenea, proporțiile influenței culturii sale istorice și geografice asupra versurilor din primele volume, atât de încărcate de nume proprii și de cuvinte desemnând realități exotice, încât străbaterea lor reclamă foiletarea enciclopediilor și a atlasului. În anii de studii poezia este pentru **P.** un prilej de verificare a gustului și a cunoștințelor și, în mare măsură, un exercițiu pentru desăvârșirea meșteșugului versificării. Fără să experimenteze prea multe moduri prozodice, poetul le cultivă perseverent pe acelea în care se va exprima și în opera de maturitate. Preferința lui merge către versul iambic de paisprezece silabe, dar folosește destul de frecvent și endecasilabul, uneori alexandrinul, din când în când și versul mai scurt. Foarte rar recurge la versul liber, toată iubirea sa fiind dăruită definitiv „sfintelor silabe cu rimă și cezură". În două-trei rânduri ritmează în metru antic, construind hexametri și tetrametri amfibrahici și dactilici. Nu lipsesc procedările instrumentaliste. În cuprinsul lor, *Visări păgâne* (un fel de replică la *Florile Bosforului* de D. Bolintineanu), în parte și *Eternități de-o clipă*, mai puțin *Amăgiri* sunt piese arheologic-exotice, iar sub aspectul realizării le este proprie maniera estetizantă. Motivele sunt mai ales din lumea Orientului Apropiat și Îndepărtat, dar și din mitologia greacă (*Centaurii*), nelipsind (în special în *Eternități*...) priveliștile de metropolă occidentală (*Sonete pariziene*), iar procedeul constă în descripția și declamația romantică bine poleită cu numiri care amintesc în permanență că e vorba despre un „muzeu": „În nor de fum și flăcări se năruie și piere/ Khanat, regat, imperiu din Tibru la Baikal./ Pe urma noastră crește neghină și tăcere,/ Şi pasărea de pradă și corbul nu ne cere/ Să spunem de ni-e faima Baber sau Hasdrubal". Biruință a tehnicii, a îndemânării, versul este, în cazul lui **P.**, anterior poeziei. Evoluția poetului exemplifică – zice Vladimir Streinu – „legea după care, dacă poezia duce la știința versului, știința versului generează de asemenea poezie". O generează începând chiar de la întâile volume. În spațiul rece al *Visărilor păgâne* se constituie intermitent, în marginile canoanelor adoptate, priveliști care încântă prin stilizarea delicată, prin grație, prin conturul ferm al desenului. Piese de rezistență sunt cuprinse în grupajul *Centaurii*, alături de care pot fi așezate ierarhic *Barbarul* și *Krum cuceritorul*, ce anunță *Cântecele stepei* din *Eternități*.... Alcătuit sub impulsul *Centaurului* lui Maurice de Guérin, pe care îl va și traduce, dar cu punct de plecare într-un vis, ciclul *Centaurii* comunică sentimentul straniei damnațiuni de a fi „zeu și ființă deodată" cu o energie aproape argheziană, în viziuni inedite. În *Barbarul* poetul nu face decât să proiecteze

aceeași stare de vitalitate torturantă, însă în expresie mai frustă, în alt decor, asiatic, pentru ca în *Krum cuceritorul* să construiască, parcă din piatră, o înfățișare de centaur sălbatic: „Pe armăsar în spume oprit, ca un erete/ Privirea o rotește flămândă pe câmpii./ Oștirile-i în urmă se-naltă mii și mii,/ Desfășurând spre zare un mișcător perete!”. Motivul „barbariei” va fi reluat într-un cadru larg în *Cântecele stepei,* cărora Tudor Vianu le găsește afinități cu *Anabasis*, poemul lui Saint-John Perse, tradus de asemenea de poet. În întregul lui, *Eternități...*, de o factură nu mai puțin livrescă decât prima culegere, se diferențiază prin degajarea de balastul erudiției, printr-o inspirație mai liberă, o anume detașare de obiectul evocării sau al contemplației. Tablourile sunt obținute prin aceeași elaborare, însă au o luminozitate mai sudică, iar liniile desenului câștigă în suplețe, schițând o tendință de muzicalizare. Lui **P.** îi reușesc profiluri grațioase, vrednice să ornamenteze vase grecești. Funciar parnasiene, poemele sunt lucrate deseori cu o tehnică simbolistă. *Vocea de pe proră* din grupajul *Ecouri marine*, de exemplu, e transmisă cu mijloacele lui D. Anghel. Unul dintre *Sonetele corintiene*, *Lais*, pare o variantă a vreunei „romanțe pentru mai târziu” de Ion Minulescu. Pe scară mult mai largă se recurge la tehnica simbolistă în *Amăgiri*. E tot un simbolism programatic, un produs de laborator, fruct rece al inteligenței. Oricare i-ar fi procedeele, poetul continuă să fie mai aproape de Hérédia decât de Verlaine. Noi progrese sunt realizate în *Grădina între ziduri*, dar și aici simbolismul rămâne în bună parte exterior. **P.** scrie ca simboliștii fără a deveni simbolist. El împrumută recuzita școlii, vorbește de „domnița-nlănțuită de vrăji medievale”, de parcuri în care „frunza cade arămie”, de „zeul toamnei trist și singur”, de „apele tăcerii” în care se privește un „palid Narcis”, de „o țară fabuloasă cu crânguri de polip”, însă toate acestea nu sunt moduri ale unei trăiri „muzicale”, ci imagini, literatură. Corespondențele sunt, dacă nu forțate, oricum exterioare: „Şi frunzele foșniră spulberate.../ Foșniră cum foșnește amintirea”. Pe scurt, livrescul continuă să fie preeminent. Modelele se lasă ușor identificate. *Satan* trimite la Baudelaire și la Macedonski, prin unele detalii și la prerafaeliți, nu și la Rollinat, al cărui decadentism extrem nu putea conveni unui temperament echilibrat. În *Grădina între ziduri* mai pot fi identificați Maeterlinck, Henri de Régnier, Francis Jammes, Albert Samain mai ales, aduși însă cu multă decizie la o cheie proprie. Poezia străbate, încet dar sigur, un proces de diferențiere, al cărui rezultat va fi un veritabil salt, marcat de volumul *Pe Argeș în sus* (1923). Dar una din piesele cele mai bune, *Aci sosi pe vremuri*, fusese scrisă în etapa premergătoare apariției volumului *Grădina între ziduri* și a aparținut inițial acestuia. Nu e unica poezie de inspirație autohtonă anterioară fazei tradiționaliste, de vreme ce *Balta*, *Seară la Miorcani* se înscriu în aceeași linie. Noutatea nu e doar de decor și se exprimă într-o subiectivizare sporită, originală, a tablourilor, în muzicalizarea picturii, în lirism. E interesant cum, pe măsură ce se emancipează de influențe, inclusiv de cele simboliste, **P.** devine cu adevărat simbolist. Henri de Régnier, Albert Samain și Francis Jammes mai ales sunt asimilați personalității proprii, în sfârșit definitiv conturată, iar simbolismul, autohtonizându-se, devine un principal mod al tradiționalismului. Nota individualizantă o dă adâncimea zonelor sufletești. Poetul nu mai zugrăvește peisaje, ci se autoexprimă în peisaj. Fără a dizolva priveliștile în „fantazie”, ca D. Anghel, spre a transmite doar stări vagi, vaporoase, poetul Miorcanilor și al Floricăi nici nu scrie „pasteluri”. Afinitățile temperamentale cu Alecsandri, menționat nominal într-un distih („La lampă, când ziua cu totul s-a umbri,/ Voi reciti «Pasteluri» de V. Alecsandri”), sunt vădite, însă e aici un Alecsandri trecut prin toată arta europeană antinaturalistă și antiparnasiană. În *Mărturisiri* (1942) **P.** își definește creația din etapa „tradiționalistă” drept „o poezie a pământului spiritualizat în vreme, a timpului materializat în amintire”. În alți termeni, o poezie în care contrariile se substituie unul altuia: spațiul (materia) devine stare de spirit, nonmateria, timpul se spațializează. Meleagurile copilăriei se confundă cu leagănul lumii, „dealul albăstrit de lună” al Floricăi dobândește caractere edenice. Reîntâlnirea Argeșului, a Râului Doamnei, în care „arde sclipind” trecutul, este pentru poet o regăsire de sine. Florica e Olimpul lui. În cercul de vrajă al satului străbunilor, evadând din timpul profan, se intră într-un timp, s-ar putea zice folosind un cuvânt din barbianul *Joc secund*, „mântuit”. Acolo, integrat rânduielilor statornice, strămoșești, poetul se simte restituit sieși. „Moșia aurită de-amurg și de-amintire” devine o „mănăstire vie”, înăuntrul căreia se trăiește în absolut. Repetarea prin veacuri a unor situații fundamentale, dar în decor

schimbat, e modul participării la eternitate: o stare în care eternul și vremelnicul se confruntă tulburător. Poetul cutreieră, întovărășit de fiică, locuri străbătute altcândva de bunicul său cu altă copilă, bunica celei de acum (*Odihna tatii*), prilej de trăire simultană în trecut, viitor și prezent, adică în predecesori, în urmași și în sine însuși. Tema va reveni în *A doua elegie* din *Caietul verde* (1932), unde tatăl se recunoaște în fiu și se aude chemat cu glasul său de odinioară. Dar expresia artistică unică a unor asemenea simțăminte e poezia *Aci sosi pe vremuri*, în care paralelismul de situații, așezarea în palimpsest a unor scene din veacuri diferite, esențial identice, altele numai în detalii, generează un rafinat lirism meditativ și de atmosferă. Pe drumul pe care a venit oarecând, într-o „berlină legănată prin lanuri de secară", Calyopi, bunica, iat-o sosind acum pe viitoarea stăpână. Iubitul nu îi mai recită, seara, precum celeilalte iubitul ei, *Le Lac* și „«Zburătorul» de-un tânăr Eliad", ci poeme de Francis Jammes și *Balada lunii* de Horia Furtună. Câmpia este însă aceeași: „lac întins sub lună", aceleași sunt clipele de extaz, în care încape iluzia nemuririi, același, poate, și „turnul vechi din sat", cu clopotul lui sunând „de nuntă sau de moarte". În atmosfera de patriarhalitate, în legănarea molcomă a distihurilor pline de mireasma holdelor de secară, e o melancolie dulce, o împăcare înfiorată: „Ca ieri sosi bunica și vii acuma tu:/ Pe urmele berlinei trăsura ta stătu.// Același drum te-aduse prin lanul de secară./ Ca dânsa tragi, în dreptul pridvorului, la scară". Înapoiat la origini, lăsându-se absorbit în tiparele eterne ale existenței petrecute lângă pământ, poetul coboară, vorbind în limbaj goethean, la „mume". Regăsindu-și „bunii", el își regăsește totodată eul esențial, sufletul de copil. Munții din preajmă, „albaștri, vineți, de aur-verde", păzesc „basmul copilului ce-am fost". Totul „pe Argeș în sus" e plin de bucuria copilăriei: „Acolo unde-n Argeș se varsă Râul Doamnei/ [...] murmură pe ape copilăria mea". Poetul se zărește pe sine, cel de odinioară, „sub bolțile de vii", copil „ducând la gură un strugur de rugină". Privind prin ochelarii bunicii, vede – în alt timp – un „băiat liniștit", căruia „bunica-i dă pe frunte, blond, părul la o parte". „Copilul ce-a fost" este, icoanele gravate în simțirea lui prind viață, trecutul nu e perceput ca trecut, ci e o permanență, o incoruptibilă actualitate. Acordând celor dispăruți adorația cu care sunt înconjurați sfinții, poetul preface plaiurile argeșene într-un panteon, le preschimbă într-un spațiu sacru. Intrând „în codri ca-n biserică", zările Goleștilor sunt „altare largi suflate în aur preacurat", Florica e o „mănăstire vie,/ În care amintirea aprinde lumânări", iar „tămâia înserării înalță-albastru fum". Priveliștile nu rămân ceea ce sunt, ele primesc un preaplin sufletesc. „Cămara de fructe" este pentru copil „raiul", a cărui ușă este deschisă cu frică: „Deschid cu teamă ușa cămării de-altădată/ Cu cheia ruginie a raiului oprit [...]// Șovăitor ca robul ce calcă o comoară/ Din basmul cu o mie și una nopți, mă-nchin:/ Văd pepeni verzi-smaragde cu miezul de rubin –/ Și tămâioșii galbeni ca soarele de vară". Fructe sunt nu doar în cămară, ci peste tot; ele spânzură grele în crengi și cad, masive, ca în livezile miraculoase de pe malurile Tigrului și ale Eufratului. Ceea ce duce la o spiritualizare a peisajului. Nimburi de paradis aureolează fiecare priveliște contemplată cu ochii copilăriei, conferind picturii pillatiene un farmec aparte. Procedeul frecvent, observat de Tudor Vianu, e filtrarea naturii prin artă, cu o tehnică ce este a picturii impresioniste. În loc de a zugrăvi peisaj sau obiecte, poetul le schițează doar fugitiv, surprinse în vibrația luminii și așezate într-o perspectivă care le distanțează oarecum de privitor, fixându-le parcă într-un plan ireal. Nu priveliștile deșteaptă amintiri,

În fața Facultății de Drept din Paris cu Horia Furtună, Alfred Moșoiu și Ion Lugoșianu

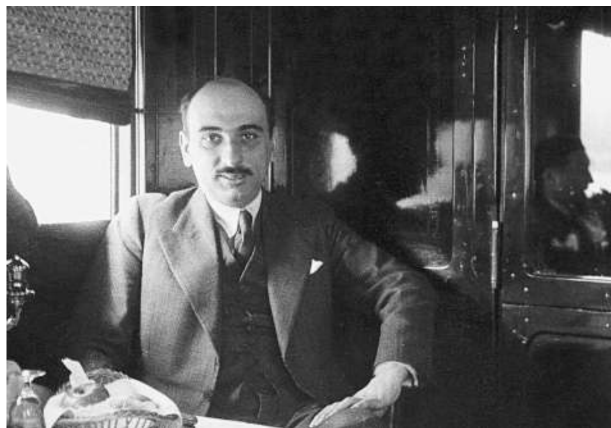

ci amintirea își creează peisajele ce-i convin, proiectând sau cernând asupra lor lumina din interior. Copilăria renăscută face apele de argint, întunecă „povârnișul viei” într-un „praf de soare”, albește livezile cu „pulbere de lună”, ridică din hornul fiecărei case „un crin înalt de fum”, preschimbă „căsuțele răzlețe din satul Izvorani” în „mici capre cățărate pe-o râpă de lumină”. Dacă *Pe Argeș în sus* este cartea cărților lui **P.** și una dintre capodoperele poeziei românești, în versurile din *Satul meu* (1925) poetul își devine propriul epigon. Cartea e un soi de monografie a Miorcanilor, mai exact o colecție de gravuri și stampe reprezentând oameni și peisaje. Poeziile, fiecare numai de două strofe, sunt construite cerebral, manierismul, prețiozitatea, carența vibrației fiind manifeste. Nu lipsesc totuși imaginile grațioase, miniaturile executate cu gingășie și umor. Unele par niște exerciții în vederea viitoarelor „poeme într-un vers”. Merite de ordin „iconografic” au și piesele prezente în *Biserica de altădată* (1926), mai cu seamă în ciclul *Povestea Maicii Domnului*. E vorba de un fel de sistematizare și mai precisă orientare, de o canonizare a picturii din *Pe Argeș în sus*. Ceea ce acolo era doar sugerat aici e spus lămurit, uneori cu farmec. Acolo se afla sugestia delicată a unui paradis pământesc localizat pe malul Argeșului, pe când dincoace „instruirea” e făcută de-a dreptul: „Vezi, raiul e o casă din Muscel,/ Tot prin livezi de stele sui la el.// O casă albă cu ferestre mici,/ În care îngerii sunt rândunici.// Și sufletele stau în cuibul lor/ Ca pui golași sub strașină de nor”. Ideea acestei strămutări geografice a „poveștii” sacre este, indiscutabil, ingenioasă (Lucian Blaga, care a ridiculizat-o, va localiza el însuși, în *Arca lui Noe*, potopul în Transilvania), și felul aplicării pe alocuri remarcabil. Dar străduința poetului în a pune istoria din *Evanghelii* neapărat în acord cu viața și mai ales cu anumite împrejurări istorice de la noi, ce nu au sens decât considerate în inefabilul unicității lor, ajunge ineficientă poetic. În *Limpezimi* (1928), cel de-al patrulea volum din seria „tradiționalistă”, **P.** poate fi considerat, față de cel din *Pe Argeș în sus*, ceea ce este Duiliu Zamfirescu în raport cu Vasile Alecsandri. Stoarsă de sucuri, poezia a dobândit limpezime de diamant. Un ciclu mai ales, *Calendarul viei*, reia nemijlocit inspirația din *Pe Argeș în sus*, dar nu spre a o amplifica, ci mai curând trădând-o. Ce fusese sau ajunsese acolo să fie transmis ca emoție spontană devine aici temă, motiv literar, căci poetul stilizează atât de radical expresia, încât, chiar generat de o percepție directă a existenței, versul său capătă caracter livresc. *Plein-air*-ist în *Calendarul viei*, tot astfel în ciclul *Limpezimi*, poetul se interiorizează în ciclul intitulat chiar astfel (*Interior*), în sensul că nu mai pictează natura, ci reproduce ornamentele propriei camere: „căprioara de porțelan”, „peștii roșii”, o „miniatură persană”, lalelele din „sfeșnicul subțirelui pahar”, „o icoană cu busuioc”. Tot prin virtuți picturale se menține și ciclul *Elegii*, în care frunzele se fac „de aur vechi” și mesteacănul „își stoarce părul despletit la lună”. Mari consecințe în creația lui **P.** are descoperirea „țărmului clasic”. Intuită cu mult înainte, Hellada i se revelează direct cu prilejul unei călătorii în Grecia, făcută în 1927, repetată peste câțiva ani. „Descoperirea Helladei și a artei sale [...] – specifică el însuși – a fost un eveniment capital în viața mea.” Era normal ca omul atât de însetat de soare, de „limpezime”, de sud (înrudit și în această privință cu Alecsandri) să se simtă în climatul elin ca într-o altă patrie a sa. Acest climat va fi al său, la propriu de data aceasta, prin construirea vilei de la Balcic, Dobrogea fiind, în înțelegerea lui, o prelungire a Greciei. Liric, descoperirea „țărmului pierdut” echivalează cu o nouă regăsire. Florica îi restituise sufletul copilăresc; sub cerul Helladei el dispare ca ins, se metamorfozează în ochiul absolut, vrăjit de splendoarea artei eterne. Vibrația este, comparativ cu aceea din *Pe Argeș în sus*, incontestabil scăzută, însă armonia versului, transparența imaginii și puritatea ei sporesc. Scrise îndeosebi în endecasilab, uneori și în versuri mai scurte, multe turnate în forma fixă a sonetului (care își lărgește stihul până la paisprezece silabe), poemele din *Scutul Minervei* (1933), *Țărm pierdut* (1937), *Balcic* (1940) au parcă eleganța statuilor grecești și, traversându-le, se naște sentimentul înaintării printre colonade. O seamă de poezii din *Țărm pierdut* restituie un univers păstoresc adus din timpuri mitice, când „Clopoțeii caprelor sunau răcoare/ De ape vii printre măslini și eucalipți” și când fauni tineri ședeau pe pietre albe, lângă ciobani, învățându-i să cânte din nai, în timp ce din „marea limpede” răsărea, printre scoici și alge, câte un chip de „zeu tăcut, ca un delfin”. Alte versuri evocă Delfi, Cicladele, muntele Himet, „formă pură”, teatrul din Epidaur, astăzi pustiu, dar odinioară „umplut de zei/ Cu trup străveziu de vecie” ș.a. Piese memorabile sunt *Țărm pierdut*, *Asfodela* (care va da și titlul unei antologii

Cu Tudor şi Elena Vianu și cu V. Voiculescu și alții la Balcic

în 1943) și în special *Olimpia*, ca o coloană de lumină sonoră: „Albe coloane, zei reci,/ Trupuri fără de pată,/ Frunză cu freamăt de veci,/ Vreme nedezlegată". *Scutul Minervei*, culegere de optsprezece sonete, atât de legate între ele încât scrierea poate fi socotită un singur poem, poate fi văzută și ca o mică estetică normativă pentru uz propriu, un program clasicizant radical. Disprețuind „secile vrăjiri a vremii-nșelătoare", poetul se retrage „la umbra unui dafin", sub scutul Minervei, „zeița clară ca flacăra", care îi dă puterea să-și „toarne chinul în marmoră cerească". *Balcic* e o replică sui-generis la *Biserica de altădată*, **P.** așezând Grecia în pietrosul peisaj dobrogean. Nu Grecia pură, mitologică, din *Ţărm pierdut*, ci o Helladă turcită, în care încape și Iudeea. Concurând pe Dărăscu, pe Iser, poetul pictează cu o pastă foarte subțire, cretoasă, un Balcic patriarhal. O remarcabilă pânză e cea înfățișată în *Cimitir tătăresc,* cu râpe văroase și cu pietre sure, printre care umblă asini cu urechile pleoștite, unde „Ţigăncușe cu basma și în șalvari/ Vișinii, portocalii, de-un roșu mat,/ Joacă-n pântec pe un viers tărăgănat/ Şi aleargă și se bat pentru-o para". Exprimarea directă, în genere discursul, comentariul, meditația lirică îi reușesc mai rar, iar în *Umbra timpului* (1940), în *Împlinire* (1942) ori în ciclul postum *Cumpănă dreaptă* nu sunt puține compunerile artificioase, fade. Realizări în planul liricii meditative se găseau îndeosebi în *Caietul verde*, elegiile de aici având o prozodie obișnuită, dar fiind scrise, mai toate, în vers alb și reluând motivul timpului, al succesiunii generațiilor, însă într-o notă gravă, singulară ca intensitate în opera poetului. Influența elegiilor duineze ale lui Rilke e evidentă în ton, în atmosfera sufletească. Idealul estetic al lui **P.** – precizat pe deplin în deceniul al patrulea – este poezia pură, asupra căreia disertează în mai multe rânduri – *Valéry, Rilke și poezia pură*, în *Portrete lirice* (1936), *Poezia pură*, în „Viața românească" (1938). Rezultatul ultim în planul propriei creații este poemul într-un vers. Ideea de a scrie asemenea poeme i-a venit la recitirea lui Hugo „în vederea unei conferințe" (este vorba despre *Lirica lui Victor Hugo*, 1935), prilej de a observa și că anumite versuri se detașau din context ca niște piese de sine stătătoare. Acestea ar fi, nu doar la Hugo, „versurile dăruite", numite astfel de Paul Valéry și ilustrate de **P.** prin formulări ca acestea: „Zburau fazani de aur în focul din cămin", „Ai spart oglinda: chipul din țăndări nu-l culegi", „Viața-i fum – și fumul căminului ți-e drag". În tot, opera lui este a unui slujitor al poeziei, devotat ei în exclusivitate, până la fanatism. Viața întreagă autorul *Eternităților de-o clipă* a năzuit cu ardoare, ca

În Orient Express

un alt Mallarmé sau Valéry, la poezia absolută. Autor aproape fără biografie, el și-a trecut-o, întreagă, în operă. Ca și pentru Mallarmé, pentru **P.** totul în lume există spre a fi ridicat la Carte.

Activitatea sa de traducător este semnificativă atât cantitativ, cât și calitativ, ca diversitate și noutate, Ov. S. Crohmălniceanu considerând că **P.** are „cea mai solidă cultură poetică dintre scriitorii noștri". Natură livrescă polimorfă, cunoscător al mai multor limbi europene, traduce cu dexteritate din clasici și contemporani, din poezia franceză (Ronsard, Maurice de Guérin, Baudelaire, Mallarmé, Moréas, Francis Jammes, Claudel, Valéry) și germană (Klopstock, Goethe, Schiller, Hölderlin, Lenau, Hebbel, Stefan George, Hofmannsthal, Carossa), din lirica engleză și irlandeză (Shelley, Shakespeare, Yeats), americană (Walt Whitman, Emily Dickinson, Edgar Lee Masters, Carl Sandburg) și chiar și din poezia spaniolă (Rubén Darío, Antonio Machado). Lui i se datorează și primele versiuni românești din opere dificile, inovatoare, recent apărute, precum *Anabasis* de Saint-John Perse sau *Waste land* de T. S. Eliot, iar în colaborare cu prietenul său Oscar Walter Cisek traduce admirabil din poeți de limbă germană de primă mână, precum Georg Trakl sau Rilke. Fără să aibă o teorie explicită, din eseurile sale și din prefețele care însoțesc unele traduceri importante se deduce totuși o teorie unde traducerea e definită ca încercare de tălmăcire a esenței unei poezii, a acelui „suflet" care trebuie echivalat cât mai fidel într-o altă formă lingvistică. **P.** își recunoaște, cu mândrie, familia de spirite cosmopolite din care face parte: figurează printre primii traducători și prefațatori europeni ai unor mari poeți. Personalitatea lui Eliot, de pildă, cel care a introdus în cultura engleză „marile nume ale literaturii noi continentale", critic și editor de revistă, poate constitui un model pentru omul de cultură român, dar probabil că **P.** alege să traducă *Țara pustie* întrucât „T. S. Eliot cu poemul său pune în discuție materia însăși a poeziei". Miza dublă a unor astfel de traduceri e asumată conștient în *Lămurirea tălmăcitorului* la poemul *Anabasis* de Saint-John Perse, unde **P.** mărturisește că fidelitatea față de traducere se împletește cu năzuința „esențială" de a crea, în limba română, o „echivalență" poetică conformă cu propria ei „sevă".

Ion Pillat și-a întocmit totdeauna volumele în așa fel încât, prin unele din motivele lor, ele se leagă cu cele trecute, pe când prin altele anunță pe cele viitoare. Cariera sa poetică n-a cunoscut niciodată surpări de teren, tranziții neașteptate, evoluții bruscate. Dezvoltarea sa a rămas tot timpul organică, încât de la o manifestare la alta există totdeauna firul unei continuități. Pe de altă parte, felul logic al lucrării sale n-a lăsat niciodată nedezvoltată vreuna din înmuguririle lui poetice.

TUDOR VIANU

Putem reconstitui o îndelungată perioadă de lirism modern, străin și autohton, din înseși nervurile poemelor sale, fundal istoric pe care joacă luminile sensibilității sale elegiace; dacă, precum vom vedea, calificația de poet al experiențelor formale se justifică din abundență, cu indicarea naturii elegiace a liricii sale, am determinat și vibrația ei diferențială, și chiar universul moral în care se mișcă. D. Pillat este un horațian, depănând intuiția timpului ireparabil cu regretul insistent după copilărie și adolescență, mai apoi cu presimțământul morții, fatală finalitate a curgerii vremii, cu ireversibila ei lege, provocând totuși o senină, o temperată melancolie.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Pillat nu e printre animatorii primei linii din poezia noastră. Dar el e, fără îndoială, titularul unei linii. […] *Simplificat ca sensibilitate într-o formulă a echilibrului și seninătății melancolice și redus ca atitudine și doctrină la religia plaiului și la nostalgia mediteraneană, prelucrate în mirajul versului clasicist, poetul tutelează, de fapt, o tipologie susținută de structuri redundante.*

AL. CISTELECAN

Impresia de detașare este reală la lectură, dar nu și aceea de impersonalitate. Pillat nu-și ascunde preferințele, modelele și, dacă este ceva ce trebuie să remarcăm în poemele lui, este tocmai intenția de a construi ceea ce Albert Béguin numea o țară imaginară. Țara imaginară, ireductibilă a poeților exemplari. Asta vrea să spună un peisaj, o

floră, o faună, un număr de semne care se repetă, pe scurt, un spațiu de securitate. Țara imaginară a lui Pillat este o combinație între Miorcanii din preajma stepei și Florica de pe Argeș, acolo unde nepotul răzeșilor de pe Prut citește la infinit, cu un sentiment ciudat de bucurie îngândurată, calendarul cosmic al naturii. Colina ca un pieptar împodobit, pridvorul străbun, vârful de deal („capăt liniștitor de drum"), via care miroase a tămâios și coarnă, șerpii groși cât brațul, fagii înalți, șipotul potolit din jgheaburi, amurgul care se lasă peste Argeș cu stoluri de prigorii, din nou toamna și melancoliile ei luminoase, chiotul culegătorilor, codrul care arde cu flăcări vegetale, țăranul care poartă cerul pe umeri, iată câteva din elementele acestei țări imaginare, una dintre cele mai originale din literatura română. Capodoperele ei poetice se cheamă Ctitorii, Închinare, În vie, Spre Izvoreni, Odaia bunicului, Drum de noapte *și, de bună seamă,* Aci sosi pe vremuri *și curiosul poem* Bătrânii, *unde Ion Pillat reciclează stilurile poetice ale înaintașilor… în modul, de mai târziu, al postmodernilor. Dar cu mai multă elegie și mai puțină ironie cărturărească… Ion Pillat este un mare poet. Un poet al liniștilor agreste și al singurătăților bucuroase.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Povestea celui din urmă sfânt*, cu schițe de Petru Georgescu-Rachtivanu, Paris, 1912; *Visări păgâne*, București, 1912; *Eternități de-o clipă*, București, 1914; *Iubita de zăpadă*, București, 1915; *Amăgiri*, București, 1916; *Poezia lui P. Cerna*, București, 1916; *Grădina între ziduri*, Paris, 1919; ed. București, 1920; *Pe Argeș în sus*, București, 1923; ed. București, 1936; *Dinu Păturică* (în colaborare cu Adrian Maniu), București, 1925; *Satul meu*, București, 1925; *Biserica de altădată*, București, 1926; *Tinerețe fără bătrânețe* (în colaborare cu Adrian Maniu), București, 1926; *Florica* (în colaborare cu Ștefan Popescu), București, 1926; *Întoarcere (1908–1918)*, București, 1928; *Limpezimi*, Craiova, 1928; *Caietul verde*, București, 1932; ed. București, 1936; *Scutul Minervei*, București, 1933; *Pasărea de lut*, București, 1934; *Poeme într-un vers*, București, 1936; *Portrete lirice*, București, 1936; ed. îngr. și pref. Virgil Nemoianu, București, 1969; *Țărm pierdut*, București, 1937; *George Coșbuc*, București, 1938; *Balcic*, cu acuarele de Maria Pillat-Brateș, Craiova, 1940; *Umbra timpului*, București, 1940; *Împlinire*, București, 1942; *Mărturisiri*, București, 1942; *Asfodela*, pref. N.I. Herescu, București, 1943; *Tradiție și literatură*, București, 1943; *Poezii*, I–III, București, 1944; *Poezii*, îngr. și pref. Aurel Rău, București, 1965; *Poezii*, I–II, îngr. Dinu Pillat, pref. Mircea Tomuș, București, 1967; *Opere*, I–VII, îngr. și postfață Cornelia Pillat, introd. Adrian Anghelescu, Monica Pillat, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Martin, București, 1983–1998; *Opere*, I–VI, îngr. și pref. Cornelia Pillat, București, 2000–2004. **Ediții, antologii:** *Poezia toamnei*, București, 1921; *Antologia poeților de azi*, I–II, cu 70 de chipuri de Marcel Iancu, București, 1925–1928 (în colaborare cu Perpessicius); ed. îngr. Ion Nistor, pref. Cornelia Pillat, București, 2000; *Cântece din popor*, București, 1928; Miron Costin, *Cartea despre descălecatul dintâi – Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1933; *Cartea dorului*, București, 1934; Alecu Russo, *Cântarea României*, pref. edit., București, 1936; *Poeți basarabeni*, București, 1936; *Poeți din Ardeal și Banat*, București, 1936; Al. Macedonski, *Poezii*, București, 1939; A. I. Odobescu, *Pseudo-cynegeticos*, București, 1941; Poeții Văcărești, Costache Conachi, *Poezii*, pref. edit., București, 1942; Grigore Alexandrescu, *Fabule*, pref. edit., București, f.a. **Traduceri:** Francis Jammes, *Poezii alese*, București, 1927 (în colaborare cu N.I. Herescu); Saint-John Perse, *Anabasis*, București, 1932; Charles Baudelaire, *Poezii (Les Fleurs du mal)*, București, 1937, [*Versuri*], în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, București, 1967; *Din poezia germană*, Cernăuți, 1937; Paul Claudel, *Îngerul a vestit pe Maria*, București, 1939; Maurice de Guérin, *Poèmes. Le Centaure. La Bacchante*, ed. bilingvă, pref. Basil Munteanu, București, [1943]; *Tălmăciri. 1919–1944*, în *Opere*, IV, îngr. Cornelia Pillat, București, 2002.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, *296–302*, *386–388*; Vianu, *Opere*, III, *205–223*, *511–512*, XII, *715–723*; Perpessicius, *Opere*, II, *151–154*, *246–252*, III, *213–218*, *266–271*, VI, *28–31*, *60–64*, VII, *11–13*, XI, *28–31*, XII, *532–533*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *390–392*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *365–422*; Streinu, *Pagini*, I, *57–70*, V, *45–53*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *97–106*; Călinescu, *Opere*, II, *584–586*, *595–598*, III, *144–150*, *591–593*, *753–781*, *1389–1390*, IV, *354–357, 753–781*, *1389–1390*; Sebastian, *Eseuri*, *263–267*; Şuluțiu, *Scriitori*, *165–174*; Sebastian, *Jurnal*, *211–212*, *224–227*; Cioculescu, *Aspecte*, *153–154*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *92–94*; Munteano, *Panorama*, *287–290*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *773–780*, *Ist. lit.* (1982), *857–864*; *Ion Pillat. Mărturii despre om și poet*, București, 1946; Manolescu, *Lecturi*, *114–146*; Negoițescu, *Scriitori*, *163–167*; Ciopraga, *Portrete*, *154–172*; Regman, *Cărți*, *235–251*; Manolescu, *Metamorfozele*, *92–97*; Piru, *Panorama*, *41–48*; Tomuș, *15 poeți*, *127–152*; Pillat, *Mozaic*, *231–253*; Balotă, *Labirint*, *45–69*; Doinaș, *Diogene*, *60–65*; Victoria Ana Tăușan, *Ion Pillat. Ceremonia naturii*, București, 1972; Cioculescu, *Itinerar*, I, *232–235*, IV, *427–432*, V, *470–480*; Ovidiu Papadima, *Ion Pillat*, București, 1974; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *97–121*; Micu, *„Gândirea"*, *456–491*; Pop, *Transcrieri*, *65–76*; Ungureanu, *Contextul*, *68–103*; Pillat, *Itinerarii*, *3–62*; Cristian Livescu, *Introducere în opera lui Ion Pillat*, București, 1980; Martin, *Paranteze*, *169–196*; Anghelescu, *Vedere*, *245–285*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *168–188*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *19–36*; Ion Vlad, *Ion Pillat și natura formelor literare*, TR, 1991, 13; Nicolae Mecu, *„Tradiție" și „spirit mediteranean"*, VR, 1991, 3; Mircea Martin, *Ion Pillat și „arhetipurile de absență"*, VR, 1991, 3; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *285–286*; Pop, *Recapitulări*, *79–86*; *Dicț. analitic*, I, *110–112*, II, *374–376*, III, *316–318*,

367–370, IV, *117–118*, *404–406*, *459–462*, *510–511*; *Dicț. esențial*, *662–665*; Zigu Ornea, *Ion Pillat epistolier*, RL, 1999, 45; Al. Cistelecan, *Celălalt Pillat*, București, 2000; Danțiș, *Bucolica*, *97–100*, *passim*; Cornel Mihai Ionescu, *Orizontul filosofic al poeziei lui Ion Pillat*, VR, 2001, 3–4; Al. Săndulescu, *„Antologia poeților de azi”*, JL, 2001, 5–10; Cioculescu, *Lecturi*, I, *80–85*, II, *195–208*; Grigurcu, *În pădurea*, *209–212*; Bogdan Alexandru Stănescu, *Discreția unei modernități*, LCF, 2004, 14; Elena Lucia Mara, *Limbaj și expresivitate în poezia lui Ion Pillat*, Sibiu, 2008; Manolescu, *Istoria*, *655–660*; Carmen Brăgaru, [*Ion Pillat*], MS, 2010, 1–4, RL, 2012, 48. ***D.Mc., R.D.***

PILLAT, Monica (8.X.1947, București), poetă, prozatoare, eseistă, editoare, traducătoare. Este fiică a Corneliei Pillat (n. Ene Filipescu) și a lui Dinu Pillat, critic și istoric literar, și nepoată a poetului Ion Pillat. Urmează la București liceul (1961–1965) și Facultatea de Limbi Germanice, secția engleză–română (1965–1970). Îmbrățișează cariera universitară (1970–2005), devenind profesor la Facultatea de Limbi Străine a Universității bucureștene. Este doctor în filologie (1978) cu teza *Modernitatea nuvelei fantastice a lui Edgar Allan Poe*, bursieră Fulbright și *visiting professor* la Oregon State University, Corvallis, în SUA (1993). A debutat cu versuri în revista „Luceafărul” (1965), iar prima ei carte este romanul pentru copii *Cei 13 și misterul* (1968; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează cu studii, articole și traduceri la „România literară”, „Steaua”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Viața românească”, „Secolul 20”, „Secolul 21”, „Dilema”, „Contemporanul – Ideea europeană” ș.a., participă la realizarea mai multor volume colective. A semnat și Monica Pillat-Săulescu.

Ca poetă, **P.** dezvăluie în versurile din primul volum, *Corăbii* (1970), un lirism al stărilor sufletești delicat conturate, rostite în formulări de o fermă concizie. Deși e vorba despre poezii de tinerețe, visarea și melancolia rămân aici tonalități adiacente, tutelar fiind aerul grav și meditativ. Elanul spre „nețărmurire” se vede contrapunctat de luciditatea unui eu poetic neliniștit, care percepe limitarea insinuată pretutindeni: „De-am fi putut fugi atunci/ Dar cum porneam ne-mpiedicam/ De uleioase frunze lungi/ Şi sub copaci ne prăbușeam.// Râdea în umbră cineva/ Deodată hohotul se sparse/ Tăcerea galbenă creștea/ Prin noi trecură păsări arse”. *Imaginația ecoului* (1981) continuă percepția fabuloasă a lumii și registrul grav, dar aduce și o esențializare a gândirii poetice, care atinge echilibrul între tensiunea spiritului și vibrația lirică. Evadând din contingență, poeta se concentrează asupra esențelor, pătrunde într-o lume în care mișcarea e „un dar al neclintirii”, întunericul este „insomnia/ Luminii când dispare ora”, uitarea e „liniștea memoriei care-și contemplă dăinuirea”, iar „ființa e năpădită de neființă”. Este intuită ordinea metafizică a lumii, însă întrebările rămân în plan secund, precumpănitoare fiind sugestia unor stări care surprind evanescența realului și mai ales linia fragilă dintre cele două lumi, astfel încât dilema hamletiană devine „a fi și a nu fi”. Prin contemplație, deopotrivă afect și concentrare, existența nu mai e limitată în timp, golul pierderilor sufletești este compensat de prezența permanentă a celui dispărut, iar sincronizarea cu umbra sau cu ecoul face posibilă comunicarea: „Care dintre noi doi e-adevărat?/ Căci glasul meu se-aude ca ecoul,/ Şi orice gest e-o repetare,/ Iar dacă fac un pas, e pasul tău”. Emoția întâlnirii celor două tărâmuri poate fi cuprinsă doar în cuvinte, scrisul deschide o „ușă interzisă”, mijlocind descoperirea unei identități esențiale, perene. Textul are capacitatea de a închide un timp de inalterabilă actualitate, ceea ce o face pe poetă să privească spre scris ca spre un reazem. Este însă un liman bântuit de o ambiguitate funciară, ce apare intens în versurile din *Pluralul ca o veghe* (1990) și pe care **P.** a abordat-o cu un fin simț al analizei semiotice în volumul *Ieșirea din contur* (1985). Creația prin cuvânt se configurează din frânturi de gânduri ori emoții, dar este mereu amenințată de „albul ciudat” al „filelor oprite-n fila/ Acelui ceas când încă scrisul/ Nu și-a ales un sens aparte”, de neputința fixării unui sens ultim, ce rămâne mereu inexprimabil. Scrisul e vis („Îmi nălucea că scriu”), e starea cea mai propice îngemănării dintre real și imaterial, iar poetul e „transcris de viu pe zidul alb”. Versurile din volumul dedicat mamei sale, *Dorul de rai* (2005), sunt meditații asupra trecerii timpului și a „recuperării eternului din efemer”, o continuare, dincolo de moarte, a comunicării generațiilor. La rândul lor, eseurile de semiotică se apleacă asupra unor scrieri din literatura română, engleză și americană, pentru a defini aventura autorului care transpune misterul și unicitatea ființei în imuabilul expresiei literare și, pe de altă parte, modul în care textul literar își depășește în procesul lecturii propria sa determinare și devine un emițător continuu de semnificații, fără a atinge însă iluzia „operei

nețărmurite". Cu eseurile din *Cultura ca interior* (2001) **P.** se manifestă din nou ca fin anglist ce evoluează pe arii largi: de la „reverberații shakespeariene" la romanticul Samuel Coleridge și la victorienele surori Brontë ori la moderniștii T.S. Eliot, Virginia Woolf, Malcolm Lowry până la autori intens traduși în zilele noastre, precum Angela Carter sau Vladimir Nabokov. A mai publicat studii despre William Shakespeare în seria *Comunicările „Hyperion"* (1994–1998), precum și despre Edgar Allan Poe într-un volum colectiv, dar și studii despre literatura engleză medievală. În analize care vădesc erudiție și rigoare academică, autoarea își pune în valoare sensibilitatea poetică, apropiindu-și intuitiv operele, ca pe veritabile „roluri de artist". Un întreg capitol despre ambianța în care s-a format, despre atmosfera din familia Pillat, despre „prieteniii moștenite" și oameni exemplari se definește ca o memorialistică de bună calitate, oferind totodată informații utile istoricului literar. Se rețin portretul făcut lui Dinu Pillat, din frânturi de amintiri, dar mai ales „prin vitraliul" operei, cât și analiza poeziei lui Ion Pillat, încercări capabile să restituie trecutul ca prezent: „Ce am spus despre ei contează prea puțin, esențial este că pe când scriam s-a întâmplat să fiu cu ei, ca niciodată, într-un prezent etern". Autoarea mărturisește un mod de a înțelege lucrurile prin „generozitatea creștină" și „bucuria artei", datorat lui Dinu Pillat, precum și viziunea potrivit căreia pătrunderea operei de artă conduce la cunoaștere de sine și modelare sufletească, pe care acesta o moștenise, la rândul său, de la Ion Pillat. Câștigul este enorm, căci arta – spune **P.** – dă consistență lumii chiar și în vremuri de mare tulburare a istoriei. Carte a unei aventuri lăuntrice, *Drumul spre Emaus* (2002) este „uitare înapoi", dar și drum înainte. În „prezentul unui ceas trecut care durează" amintirile se cheamă unele pe altele, pierderile și regăsirile revin obsedant. Mai întâi imaginea tatălui smuls cu brutalitate de acasă într-o zi de Buna Vestire, apoi, peste ani, în liniștea mănăstirii Văratec, vestea eliberării lui din închisoare, care redeșteaptă neantul zilei de după arestare, confirmând că „paroxismul bucuriei, ca și nefericirea cea mai cruntă sunt deopotrivă de nimicitoare". Primele scrisori trimise de Dinu Pillat în libertate, reîntâlnirea în calmul rupt de lume al mănăstirii, contrapunctate de separarea iremediabilă ce avea să vină mult prea curând, sunt evocate cu acuitatea trăirii nedomolite de trecerea vremii. Dar în „urgia separării" se înfiripă presimțirea unui alt fel de a fi împreună, „într-un acasă al ideilor eterne", pentru că „mersul printre cărți" are puterea să înfrângă abisurile. Din pagini de carte însemnările tatălui călăuzesc pelerinajul fiicei care, pornită în căutarea părintelui pierdut, se descoperă pe sine. Tatăl este regăsit în scris, în substanța sufletească proprie amândurora. Profesiunea de credință mărturisită în versuri este întărită acum cu sensul experienței personale. Semnificația acestui volum, în care prozele scurte și poemele se succedă, alternând evocarea cu aerul rarefiat al trăirii poetice, este împlinită de vocația sacralității ce se înalță senină, amintind din nou moștenirea paternă a scriitoarei. Ca editoare, **P.** s-a consacrat punerii în valoare a operei tatălui său, dând la iveală, postum, mai multe texte literare (printre care romanul *Așteptând ceasul de apoi*), precum și publicării corespondenței dintre apropiații ilustrei sale familii. De asemenea, a tradus din scrierile Iuliei Hasdeu și ale Elenei Văcărescu, precum și eseuri de Virginia Woolf.

SCRIERI: *Cei 13 și misterul*, București, 1968; *Corăbii*, București, 1970; *Corabia timpului*, București, 1976; *Imaginația ecoului*, București, 1981; *Modernitatea nuvelei fantastice a lui E. A. Poe*, București, 1983; *Ieșirea din contur*, București, 1985; *Pluralul ca o veghe*, București, 1990; *Sentințe suspendate*, București, 1998; *Cultura ca interior*, București, 2001; *Drumul spre Emaus*, București, 2002; *Redemption Through Art. Studies in Medieval English Literature*, New York–București, 2003; *Povești din lumea jumătăților de zâmbet*, București, 2004; *Dorul de rai*, București, 2005; *Minunea timpului trăit. Din corespondența Monicăi Pillat și a lui Lily Teodoreanu cu Pia Pillat*, pref. H.-R. Patapievici, București, 2010; *Ioana Celibidache. O mătușă de poveste*, București, 2011; *Universul lui Edgar Allan Poe* (în colaborare cu Mihai Stroe și Manfred Pütz), Iași, 2011; *Povestind despre atunci* (în colaborare cu Barbu Cioculescu), București, 2012. **Ediții:** Dinu Pillat, *Tinerețe ciudată. Moartea cotidiană. Jurnalul unui adolescent*, pref. edit., București, 1984; ed. (*Tinerețe ciudată și alte scrieri*), pref. George Ardeleanu, București, 2011, *Biruința unei iubiri. Dinu&Nelli Pillat. Pagini de corespondență*, pref. H.-R. Patapievici, București, 2008, *Așteptând ceasul de apoi*, pref. Gabriel Liiceanu, București, 2010, *Spectacolul rezonanței*, București, 2012 (în colaborare cu George Ardeleanu); Pia Pillat Edwards, *Zbor spre libertate*, tr. Mariana Neț, București, 2006, *Sufletul nu cunoaște distanțele. Pagini de corespondență cu familia Pillat*, București, 2009. **Traduceri:** Elena Văcărescu, *Scrieri alese*, București, 1975; Iulia Hasdeu, *Versuri, proză, corespondență*, București, 1976; Virginia Wolf, *Eseuri alese. Arta lecturii*, pref. trad., București, 2007.

Repere bibliografice: Ştefan Aug. Doinaş, [*Monica Pillat*], GL, 1967, 18, „Curentul”, 2001, 14; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Pe marginea unei pagini de poezie*, LCF, 1967, 22; Nicolae Manolescu, *Literatură pentru copii și nu prea*, CNT, 1968, 28; Valeriu Cristea, *„Cei 13 și misterul”*, AFT, 1968, 33; Gabriel Dimisianu, *„Cei 13 și misterul”*, LCF, 1972, 45; Constantin, *A doua carte*, *227–229*; Ungheanu, *Arhipelag*, *220–223*; Eugen Simion, [*Monica Pillat*], LCF, 1977, 4, RL, 1985, 40; Ov. S. Crohmălniceanu, *Cărți pline de farmec, cărți pline de delicii*, FLC, 1977, 5; Barbu Cioculescu, [*Monica Pillat*], RL, 1977, 23, 1999, 15, R, 1982, 6, „Columna” (Târgu Jiu), 2002, 2, „Vremea”, 2002, 7, LCF, 2005, 43; *Lit. rom. cont.*, I, *747*; Ion Cristofor, *Poezia Monicăi Pillat*, ST, 1982, 1; Steinhardt, *Critică*, *109–112*; Cristea, *Modestie*, *88–91*; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *181–184*; Gabriela Omăt, *Pluralul într-o stinsă șoaptă*, RL, 1990, 38; Dumitru Micu, *Profil de poetă*, „Viitorul”, 1990, 38; Grigurcu, *Poezie*, II, *233–235*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *750–751*; Dan Stanca, *Jurnalul unei căutări religioase: „Drumul spre Emaus”*, RMB, 2002, 3 863; Nicolae Mecu, *Virtuțile ziditoare ale culturii*, JL, 2002, 11–12; Cioculescu, *Lecturi*, I, *77–79*, II, *63–67*; Tudorel Urian, *Sentiment și candoare*, RL, 2005, 42; Al. Săndulescu, *Un roman sentimental și un jurnal de creație*, RL, 2008, 40; Daniel Cristea-Enache, *În fața vieții*, OC, 2009, 248; Popa, *Ist. lit.*, II, *512*; Antonio Patraș, *Femei între ele sau Îndreptar pentru o bătrânețe frumoasă*, CL, 2010, 11. ***Il.C.***

PINDUL, publicație apărută la București de la 15 noiembrie 1898 până în 1899. Aflată „sub direcția unui comitet”, revista este condusă efectiv de Nuși Tulliu, în a cărui locuință se va afla redacția. O serie de numere încep cu articole-apel în care scriitorii aromâni sunt chemați să lucreze asupra graiului aromân, atunci în stadiul de „bună marmură necioplită”. Semnează versuri Nuși Tulliu (și cu pseudonimul Tullius), Iota (sau Iotta) Naum, Costică Cosmu, iar proză scriu N. I. Mocu, Aristide Tulliu, I. de la Gavana, G. Zverca ș.a. Petru Vulcan dă pagini dintr-o „dramă macedo-română” în trei acte, în timp ce Taki Papleacu traduce o comedie grecească. Se mai publică articole pe teme etice și politice. ***I.D.***

PINGUINUL, gazetă de umor și satiră apărută la București, săptămânal, din 28 februarie până în 21 martie 1937. Redactor responsabil: Lascăr Sebastian, girant responsabil: Filip Dumitru. Printre colaboratori se numără Geo Bogza (cu reportajul *Telefonul public 40. 4. 01 40*), Ștefan Roll, Paul Teodorescu, C.L. Vâlceanu, Andrei Tudor. Caricaturile lui Victor Brauner și cele ale lui Jules Perahim imprimă revistei un aer de modernitate, chiar avangardist. După publicarea a patru numere, editarea **P.** este interzisă. ***M.Pp.***

PINTEA, Emil (16.XII.1944, Cluj – 6.I.2004, Cluj-Napoca), poet, bibliograf. Este fiul Anastasiei Pintea și al lui Simion Pintea, funcționari. Învață la Cluj, unde urmează școala primară, Liceul Sportiv (1950–1961) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai”, absolvită în 1968. Este angajat bibliotecar la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, unde lucrează până la sfârșitul vieții. Debutează cu versuri în revista „Luceafărul” (1968), fiind prezent mai târziu în volumul colectiv *Alpha ’87*. Poezie va mai publica abia în anul 2000, când semnează placheta *Rare Ploi Rare*. Prezent cu articole și studii de biblioteconomie în revistele „Academica”, „Steaua”, „Renașterea”, „Minerva” (Bistrița), „Transylvanian Review”, colaborează cu recenzii, traduceri, versuri, proză scurtă la revistele de cultură, mai cu seamă la cele din Transilvania. A fost consultant de specialitate al proiectului arhitectural românesc prezentat la concursul internațional de la Paris pentru construirea noii Biblioteci din Alexandria (1989). A obținut Premiul I la Concursul Național de Poezie și Eseu „Octavian Goga” (1997).

Lirica lui **P.**, puțin bogată și cuminte, nu intenționează să depășească o anume tradiție ardelenească. Poetul e consecvent în a rima și a ritma după canoane, iar versul lui se distinge prin acuratețe, prin nuanțele patriotice decente și prin notația peisagistică inspirată. Un *Lied* sună melodios și cald, la limita contemplației: „Zilele trec cum frunzele vin,/ anii se duc și-mpreună devin,/ aripi de fluturi pe mlaștini de cer./ Norii ca insule mici ce se cern”. Peste ani, în *Rare Ploi Rare*, **P.** se desprinde vag de această formulă, rimând doar când și când. Asemenea stihuri se lasă citite în intimitate, dar nu produc vreun ecou și nici nu atrag prea mult atenția criticii. Poezia pare să fi fost aici mai mult un exercițiu de sensibilitate, o demonstrație pentru sine a capacității creative proprii. Partea cea mai rezistentă a activității lui **P.** o constituie însă efortul de cercetare și bibliografiere a unor importante reviste de cultură. Singur sau în colaborare a avut răbdarea de a întocmi indici de autori și scrieri pentru publicațiile „Gândirea” (1921–1944), „Boabe de grâu” (1930–1935), „Blajul” (1934–1936) și „Steaua” (1949–1974). Totodată este notabilă continuarea lucrării *Bibliografia literaturii române*, coordonată inițial de Tudor Vianu, care realizase trecerea în

revistă a scrierilor din anii 1961–1965, noua lucrare fiind elaborată în echipă (I–V, 1996–2002). Fără îndoială, asemenea întreprinderi, lipsite de spectaculozitate, sunt de o mare utilitate pentru cercetarea fenomenului literar românesc.

SCRIERI: *„Blajul” (1934–1936)*, Cluj, 1972; *„Steaua” (1949–1974)* (în colaborare), I–III, Cluj-Napoca, 1979; *„Boabe de grâu” (1930–1935)*, introd. Melania Pintea, Cluj-Napoca, 1986; *Bibliografia literaturii române* (în colaborare), I–V, Cluj-Napoca, 1996–2002; *„Gândirea” (1921–1944)*, Cluj-Napoca, 1998; *Rare Ploi Rare*, Cluj-Napoca, 2000. **Antologii, ediții:** *„Gândirea”. Antologie literară*, Cluj-Napoca, 1992; Radu Dragnea, *Supunerea la tradiție*, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1998.

Repere bibliografice: Z. Ornea, *Literatura „Gândirii”*, RL, 1992, 22; Nae Antonescu, *Antologia „Gândirea”*, ST, 1992, 5–6; Mircea Muthu, *„«Gândirea». Antologie literară”*, APF, 1992, 11; Adrian Popescu, *Emil Pintea 50*, ST, 1995, 1–2; Zaciu, *Departe, 29–32*; Nae Antonescu, *Un valoros indice bibliografic*, ST, 1999, 3–4; Adrian Popescu, *Fluența discursului*, ST, 2000, 9–10; Mircea Petean, *Emil Pintea*, CL, 2001, 7. ***V.T.***

PINTEA, Ioan (26.X.1961, Runcu Salvei, j. Bistrița-Năsăud), poet, eseist. Este fiul Floarei (n. Dâncu) și al lui Anchidim Pintea, țărani. Urmează liceul la Beclean (1975–1980) și Facultatea de Teologie Ortodoxă, secția teologie pastorală, la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca (1990–1994). Profesează, succesiv, ca bibliotecar la Biblioteca Județeană Bistrița (1984–1990), director la Centrul Județean pentru Conservarea și Valorificarea Creației Populare Bistrița-Năsăud, iar din 2002 ca șef de serviciu la Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud. Se numără printre cei care inițiază la Bistrița Saloanele „Liviu Rebreanu”. Alături de alții, reia, în 1990 la Bistrița, editarea revistei „Minerva”. Cofondator al publicației „Deisis” (München; editată de Mitropolia Ortodoxă din Germania), al cărei redactor-șef este în 1995–1996, îndeplinește funcția de redactor-șef și la „Renașterea”, revista Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (1993–1996), la periodicul bistrițean „Mișcarea literară” (din 2002) și inițiază, în 2004 la Bistrița, apariția unei noi serii a periodicului „Realitatea ilustrată”. A fost deputat în Parlamentul României (1996–2000) și consilier cultural al arhiepiscopului Bartolomeu Anania, apoi preot paroh în satul Chintelnic, județul Bistrița-Năsăud. Debutează în 1975 la „Limbă și literatură română” (seria pentru elevi) și editorial în volumul colectiv *Alpha ’85*. Cea dintâi carte, *Frigul și frica*, îi apare în 1992. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Astra”, „Viața românească”, „Interval”, „Arca”, „Cadran”, „Convorbiri literare” (în care semnează rubrica „Mic jurnal discontinuu”), „Apostrof”, „Orizont”, „Tribuna”, „Vatra”, „Steaua”, „Euphorion” ș.a. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2006, 2009), Premiul Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud (2010).

Circumstanța că **P.** a ucenicit în preajma lui N. Steinhardt a fost esențială în destinul său, o etapă al cărei rod direct a fost inițial apariția cărții de convorbiri *Primejdia mărturisirii* (1993), urmată de alte și alte serii de dialoguri și pagini de evocare, precum și de numeroase ediții ale scrierilor monahului de la Rohia. Pe de altă parte, faptul că a devenit el însuși preot motivează deschiderea înspre fundamentele mistice ale imaginarului poetic. Dar terminologia și aluziile la mitosul biblic propun un lirism ce stimulează reflecția, iar nu scriitura profetică. Desfășurarea alegorică a versurilor, nutrită de parabole biblice, nu este o simplă transpunere plasticizată a unor episoade evanghelice, ci mai curând o asumare a spiritului acestora. Ușurința de a utiliza „materialul” biblic și recuzita din domeniu îl face pe autorul volumului *Grădina lui Ion* (2000) să proiecteze imagini sacrosancte peste o realitate comună și să evite turnurile livrești ori abordarea „partizană”. Așa se explică apariția tensiunii lirice la limita dintre carnal și spiritual, dintre păcat și mântuire, dintre tăgadă și ispășire, în timp ce viziunea (i)luminată are loc sub semnul crucificării și al resuscitării promise, însoțite de numeroasele semnificații pe care acestea le implică. **P.** este sensibil la reflexele celeste cu puteri de regenerare asupra lumii, aflată în vreme de criză milenaristă și orientată spre orizontalitatea pământească. Se regăsesc aici motive cristice fundamentale: iubirea pentru aproape și identificarea cu acesta, comunicarea ce tinde să devină comuniune, sacrificiul necesar producerii iluminării, inclusiv al aceleia poetice. **P.** este pătruns de posibilitatea salvării ființei omenești prin puterea credinței izbăvitoare, promisa răsplată finală revenind doar celor drepți și răbdători. Cu sufletul iluminat de iubirea divină, poetul ocolește „vămile pustiei”, nu crede în singurătatea îndoliată de pe *via dolorosa* sau în zodia destrămării, iar privirea nu i se încețoșează de umbra păcatului. Tonalitatea versurilor ocolește dojana, ba mai mult, nu degajă asprime „ioanică”. Figura

„preabunului Ioan”, cel ce vorbește de Apocalipsă „deasupra cârdului de gâște plutind”, iar apoi „se sfâșie în pustie” după ce și-a îndemnat semenii să nu ia în deșert numele Domnului, domină ciclurile din *Frigul și frica.* Poemele afirmă nădejdea creștină, susținută de „bucuria întrebării”, care caută să descifreze secretul pietății și al fervorii create în jurul divinității, iubirea și ardoarea în a celebra „mormântul gol”. Autorul „amalgamului entuziast” prezent în culegerea *Admirații ortodoxe* (2003) știe că metafizica poetică echilibrată duce mult mai direct spre întâlnirea cu divinul decât versurile ce repetă canoane teologale sau dau frâu liber fantasmelor lirice sanctoide. Poemele glisează înspre exercițiul spiritual, intră treptat într-un ritm de evlavie și exultă prezența harului pogorât peste lume. Confesiunea, mereu însoțită de candoare, sugerează truda căutării cucernice și transcrie satisfacția iluminării interioare, căci **P.** crede că ordinea divină asigură o mai lesnicioasă apropiere de bucuriile umile ale vieții. Exercițiul spiritual, căutarea continuă caracterizează de asemenea următoarele lui cărți de versuri: *Casa teslarului* (2009), *50 poeme alese* (2009).

SCRIERI: *Frigul și frica*, Cluj-Napoca, 1992; *Primejdia mărturisirii* (convorbiri cu N. Steinhardt), Cluj-Napoca, 1993; ed. București, 2006; *Însoțiri în Turnul Babel*, Craiova, 1996; *Mormântul gol*, Cluj-Napoca, 1999; *Grădina lui Ion*, pref. Adrian Popescu, Bistrița, 2000; *Bucuria întrebării. Părintele Stăniloae în dialog cu Ioan Pintea*, Bistrița, 2002; *Admirații ortodoxe*, postfață Dan C. Mihăilescu, Cluj-Napoca, 2003; *Mic jurnal discontinuu. Însemnările unui preot de țară*, Cluj-Napoca, 2005; *Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt. Însemnările unui preot de țară*, Pitești, 2007; *Casa teslarului*, București, 2009; *50 poeme alese*, Cluj-Napoca, 2011; *Proximități și mărturisiri*, București, 2012. **Ediții:** N. Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, Cluj-Napoca, 1994, *Călătoria unui fiu risipitor*, București, 1995, *Ispita lecturii*, introd. edit., Cluj-Napoca, 2000, *Eu însumi și alți câțiva*, Cluj-Napoca, 2001, *Pledoarie pentru o literatură „nobilă și sentimentală”*, I–II, Iași, 2001–2002 (în colaborare cu Radu Săplăcan), *Eseu romanțat asupra neizbânzii*, Iași, 2003, *Cuvinte de creație*, postfața edit., București, 2006; *Cartea de la Runc*, Bistrița, 2002 (în colaborare cu Gheorghe Pop și Ionel Tompa).

Repere bibliografice: Steinhardt, *Monologul*, *251–255*; Laurențiu Ulici, *Debuturi*, RMB, 1992, 804; George Vulturescu, *„Frigul și frica”*, PSS, 1992, 10–11; Eugen Simion, *N. Steinhardt mărturisitorul*, L, 1993, 34; Al. Cistelecan, *Expresionisme cu aghiasmă*, E, 1993, 1; Adrian Popescu, *Alegoria reînviată*, ST, 1993, 2; Mircea A. Diaconu, *Poeți ardeleni*, CL, 1999, 9; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *57–59*; Dan Ciachir, *Cronica ortodoxă*, îngr. Mircea Platon, Iași, 2001, *111–119*; Mircea Platon, *Fără îndoială*, Iași, 2001, *98–101*; Olimpiu Nușfelean, *Dialogul ca izbândă*, CL, 2002, 7; Gheorghe Grigurcu, *Pietate și creație*, RL, 2006, 26; Tudorel Urian, *Postmodernism liturgic*, RL, 2009, 28; Adrian G. Romila, *Poemele din „Casa teslarului”*, LCF, 2009, 28; Irina Petraș, *„Casa teslarului”*, RL, 2010, 5; Ioan Holban, *Îngerul lecturii și scrisului*, RL, 2012, 43. ***V.S.***

PINTESCU, Alexandru (pseudonim al lui Alexandru Gorscovoz; 5.II.1947, Zalău – 30.IV.2003, Satu Mare), poet, eseist, traducător. Este fiul Salustiei (n. Şerban) și al lui Alexandru Gorscovoz, șef de gară. După ce termină liceul la Baia Mare (1965), urmează Facultatea de Drept a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1966–1971). Se înscrie în Baroul din Satu Mare, practicând avocatura. Între timp, va absolvi, în sistemul învățământului fără frecvență, și Facultatea de Filosofie a Universității clujene (1977). Ca student, frecventează cenaclurile revistelor „Tribuna” și „Echinox” și debutează în 1966, în revista „Ramuri”, iar editorial în volumul colectiv *Popas printre poeții tineri* (1974). Mai colaborează la „Steaua”, „Familia”, „Transilvania”, „Contemporanul”, „Flacăra” ș.a. Este în redacția revistei „Poesis” încă de la înființarea ei (1990). Semnează și Alexandru Olar, Al. Olar-Varnali, Horia Algor. Figurează cu versuri în antologiile *Caietul debutanților* (București, 1979), *Umbra libelulei* (București, 1993), *Ierarhiile pergamentelor* (Piatra Neamț, 1995), *O sută de catarge* (București, 1997), *Antologia copilăriei* (Deva, 1998) ș.a. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor în 2001.

În prima sa carte, *Literatură și eveniment* (1983), **P.** adună eseuri privind literatura rusă și cea sovietică, semnate de-a lungul anilor în presă. Sunt aici pagini care pun în ecuație istoria și literatura, discutând modul în care marile evenimente se răsfrâng în scrierile literare. *Rusia între „dezgheț” și „transparență”* (2001) continuă seria cărților care îl consacră pe autor drept un specialist în literatura rusă, cu o panoramare bine documentată a miturilor curente despre Rusia/ URSS, a eșecurilor istoriei sale. Cercetarea este implicit animată de convingerea că literatura nu poate face abstracție de componenta etică, de implicarea autorilor în realitățile politice și sociale ale timpului lor. Scriitorii canonici și întemeietorii literaturii ruse moderne, de la Esenin la Bulgakov, sunt analizați prin prisma

Zeitgeist-ului ideatic, o pondere mare primind biografia lor intelectuală. *Stalin și „Holocaustul" roșu* (2004) va accentua și mai pronunțat factorul istoric și politic, iar parcursul analitic glisează acum dinspre marea literatură spre tribulațiile istorice ale schimbării de paradigmă politică, religioasă și culturală. Cartea reliefează într-o manieră proprie „paradoxul sufletului rus" (marea literatură) în conjuncție cu paradigma totalitară (traumele istoriei). Într-un excurs preponderent istoric, ea supune analizei cazurile etic problematice și paradigmatice ale scriitorilor din perioada sovietică. Dovadă a afinității cu acest spațiu literar este și antologia *Poezie sovietică modernă și contemporană* (1988), o selecție în care predomină autorii din generațiile mai tinere și oferă versiuni românești fidele originalului, echivalând fericit atât incisivitatea verbului unora, cât și metaforismul frapant al altora. În contextul dezbaterilor despre literatura română contemporană, *Retorica aproximației. Breviar de poezie optzecistă* (2004) aspiră nu doar să cuprindă întreaga creație poetică a generației '80, cu ambiția sintezei la final de etapă, fiind și un breviar al temelor și o antologie de portrete complete ale poeților optzeciști, abordați din perspectiva clasicizării lor. Bilanțul nu se transformă într-unul axiologic, cu toată intenția implicit polemică de a accentua contribuția poeților de plan secund și de a relativiza aportul autorilor consacrați ai generației, iar clasificarea propusă nu e operațională, aplatizând tipologiile posibile, nivelate și de excesul interpretării tematiste. Aceasta oferă însă varii deschideri spre încadrarea fructuoasă a autorilor în literatura universală, esențiale pentru critica lui **P**. fiind racordurile cu literatura rusă. Intenția revizuirii canoanelor literare este vizibilă și în *Vârsta de bronz a criticului sau Critica între epifanie și entelehie* (2005), carte care propune câteva reconsiderări ale unor scriitori uitați (Victor Valeriu Martinescu), o valorizare a metodelor critice (studiul despre Ștefan Aug. Doinaș) și consacră un stil personal al discursului critic, apropiat de eseu și marcat de ironie verbală, uneori gratuită totuși, care se va regăsi și în poezie. Două plachete, *Colocviile vântului* (1985) și *Euthanasia* (1991), îl definesc pe **P.** ca pe un poet aflat în căutarea personalității. Versul se situează pe linia tradițională și ca prozodie, și tematic. Ulterior poezia accede la un anume rafinament al ideii, dar adesea rămâne insuficient elaborată liric, jocul unor sonorități verbale ajungând la granița calamburului, ceea ce ar reprezenta, totuși, numai o performanță facilă. În ultimul său volum de poezii, *Calvaria* (2003), coexistă două registre stilistice opuse, cel grav, interogativ, meditativ, exprimat cel mai bine în poeme din *Calvaria* sau din *Hibernia* (1999), și cel ludic-postmodern, înțesat de referințe la personaje mitologice, manieră care își găsește forma potrivită în poemul *Cenotaf*, un tipic exemplu de poezie optzecistă a cotidianului, înveșmântată în jocuri de limbaj, cu un livresc ce slujește spectacolul comic al existenței.

SCRIERI: *Literatură și eveniment*, Cluj-Napoca, 1983; *Colocviile vântului*, București, 1985; *Euthanasia*, Satu Mare, 1991; *Jocul dragostei și al hazardului*, București, 1994; *Recife*, Timișoara, 1996; *Prospero și „teatrul sărac"*, Cluj-Napoca, 1997; *Radiografia zăpezii*, Timișoara, 1997; *Poeta artifex*, ed. bilingvă, tr. Miruna Pintescu, Timișoara, 1998; *Hibernia*, pref. Ion Pop, București, 1999; *Enclave*, postfață Gheorghe Glodeanu, Botoșani, 2000; *Ordalia: alte boeme*, Cluj-Napoca, 2001; *Rusia între „dezgheț" și „transparență"*, Cluj-Napoca, 2001; *Calvaria*, pref. Mircea Muthu, postfață Virgil Bulat, Oradea, 2003; *Retorica aproximației. Breviar de poezie optzecistă*, Iași, 2004; *Stalin și „Holocaustul roșu"*, Cluj-Napoca, 2004; *Vârsta de bronz a criticului sau Critica între epifanie și entelehie*, Iași, 2005. **Traduceri:** *Poezie sovietică modernă și contemporană*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1988; Boris Pasternak, *Sora mea, viața*, Timișoara, 1998, *Se topește zăpada*, Timișoara, 1998; Anna Ahmatova, *Anno Domini*, Timișoara, 1998; Pierre Paris, *Casa umbrelor*, Satu Mare, 2001 (în colaborare cu Claudia Pintescu).

Repere bibliografice: Gheorghe Glodeanu, [*Alexandru Pintescu*], TR, 1985, 16, „Nord literar", 2004, 2; Mihaela Ursa, *„Jocul dragostei și al hazardului"*, ST, 1994, 10–11; Mariana Filimon, *Un univers paralel*, CNP, 1998, 6–7; Adrian Popescu, *„Poeta artifex"*, ST, 1999, 8–9; Virgil Mihaiu, *„Cârlige de cuvinte"*, ST, 2000, 11–12; Vulturescu, *Cultură, 167–173*; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *59–61*; Petraș, *Panorama*, *517–518*; Marius Chivu, *„Rusia între «dezgheț» și «transparență»"*, OC, 2001, 60; Mircea A. Diaconu, *Poeți ai Sătmarului*, CL, 2002, 5; Ioan Moldovan, *Al treilea scaun gol...*, PSS, 2003, 5–6; Cornel Munteanu, *Alexandru Pintescu (1947–2003). Spectacolul ludic al poeziei*, VR, 2003, 8–9; Ion Pop, *Un prieten cu suflet ales*, PSS, 2003, 5–6; *Dicț. Echinox*, *333–339, 301–307*. ***Ct.C., Ad.S.***

PIPPIDI, D.M. [Dionisie M.] (17.XII.1905, Craiova – 10.VII.1993, București), clasicist, traducător. Este fiul Lemoniei (n. Argyroudis) și al lui Mihai Pippidi, comerciant; a fost căsătorit cu Liliana, fiică a lui N. Iorga; este tatăl istoricului Andrei Pippidi. Face studii universitare de drept și litere la București, specializându-se apoi la École Pratique des Hautes

Études din Paris și la Accademia di Romania din Roma. Îi sunt mentori D. Evolceanu în țară, Jules Marouzeau și Jérôme Carcopino în Franța, Augusto Rostagni în Italia. Își începe cariera universitară în 1933, ca asistent la Iași, devenind profesor în 1945. A funcționat și la Muzeul Național de Antichități, la Institutul de Arheologie, unde asigură funcția de director între 1971 și 1982. Este doctor al Universității din București (1932) cu teza *Tacite et Tibère. Une contribution à l'étude du portrait dans l'historiographie latine*, publicată în același an, iar mai târziu *doctor honoris causa* al universităților din Lyon și Geneva, membru corespondent (1963) și titular (1990), președinte al Secției de istorie și arheologie a Academiei Române, membru al Institutului Arheologic German și al Institutului Arheologic Austriac, membru corespondent, apoi asociat, al Institutului Franței (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres), membru corespondent al Academiei Britanice, precum și președinte al Federației Internaționale a Asociațiilor de Studii Clasice. A debutat cu studiul *„Occentare sive carmen condere". Contribuție juridică la lămurirea unei probleme de istorie literară*, publicat în „Orpheus" (1928). Mai colaborează la „Revista clasică", „Studii clasice", „Revista Fundațiilor Regale", „Studii literare" ș.a.

P. este autorul a numeroase studii de istorie și cultură antică, apărute în țară și în străinătate: *Recherches sur le culte impérial* (1939), *Autour de Tibère* (1944), *Contribuții la istoria veche a României* (1958), lucrare mult amplificată în ediția din 1967, *Studii de istoria religiilor antice* (1969), *I Greci nel Basso Danubio dall'età arcaica alla conquista romana* (1971), *Scythica Minora. Recherches sur les colonies grecques du litoral roumain de la Mer Noire* (1975), *Parerga. Écrits de philologie, d'épigraphie et d'histoire ancienne* (1984), *Studii de istorie și epigrafie* (1988). A coordonat și *Dicționar de istorie veche a României* (1976). Pasiunea arheologică pentru reconstituirea lumii vechi, cu specială preocupare pentru coloniile grecești de pe țărmul dobrogean al Pontului Euxin, nu lasă deoparte nici un domeniu afin, inclusiv mărturiile filologice, literare și de istorie a religiilor, pe care le supune unor comentarii erudite, atent mereu la respectarea „documentului", indiferent de natura sa, și la valorificarea lui. Aceste studii și eseuri, tot atâtea incursiuni în istoria culturii antice, din care nu lipsesc surprizele nici pentru literat și unde se simte exemplul lui Vasile Pârvan, prilejuiesc o lectură incitantă și ca dialectică a ideilor, susținută deseori de un verb incisiv, polemic. În plan strict filologic, clasicistul a dat o traducere a *Poeticii* lui Aristotel (1940), cu comentarii și întregiri bibliografice la reeditarea din 1965, constituind un model de exegeză atât prin pertinentele note pe marginea textului, pe care aproape îl dublează, cât și prin excursurile referitoare la principalele probleme ridicate de acesta – teoria despre comedie și concepția despre istorie a Stagiritului –, precum și despre natura inspirației la Aristotel și Horațiu. Ca traducător, **P.** a mai publicat *Fragmentele eleaților*, cu texte din Xenofon, Parmenide, Zenon și Melissos (1947), incluse ulterior, *ne varietur*, în *Filosofia greacă până la Platon* (I, 2, 1979), lucrare de referință în domeniu, coordonată de Ion Banu și Adelina Piatkowski. Tot cu texte din autori preplatonici a contribuit, în antologia *Arte poetice. Antichitatea* (1970), însoțind-o de un studiu introductiv și comentarii și unde adună, în tălmăcirea unor nume prestigioase (Constantin Balmuș, Constantin Noica, Gheorghe Guțu, Mihail Nasta, Ionel Marinescu), cele mai importante opere poetologice ale lumii vechi, unele transpuse pentru prima oară în românește. Același interes l-a arătat **P.** și în culegerea *Proză istorică greacă* (1970), în care pune în valoare, de asemenea în transpunerea unor reputați clasiciști (Virgil Popescu, Petru Creția, Mihail Nasta, Florea Fugariu, Radu Alexandrescu), scrieri din tezaurul istoriografic elin (Hecataios Milesianul, Herodot, Tucidide, Xenofon, Polibiu, Plutarh, Arrian). Volumul *Variații pe teme clasice* (1981) reunește studii publicate anterior despre poemele homerice *Iliada* și *Odiseea* și locul lor în epica greacă, lirica arhaică elină, drama attică, de la originea tragediei până la marii reprezentanți clasici, un eseu despre istoriografia la greci, insolita comparație între Aristotel și abatele Bremond cu privire la „purificarea" tragică. O componentă importantă a activității lui **P.** o formează critica poetologică, domeniu care îl situează printre cei mai de seamă exegeți români clasiciști. În *Formarea ideilor literare în Antichitate* (1944), studiu pe care îl actualizează în 1972 după ultimele cercetări mondiale, savantul face o expunere a celor trei perioade distincte în evoluția poeticii antice: clasică, elenistică și greco-romană. Pentru perioada clasică analizează idei și concepte prezente la presocratici, la Platon și Aristotel, referitoare la categoria frumosului, natura operei de artă, funcția civilizatoare și educativă a poeziei,

misiunea socială a poetului, inspirație și caracterul ei irațional, starea de „entuziasm” a creatorului și „nebunia” divină ce îl conduce în actul creației, mimesis, comedia veche și tehnica dramatică, despre catharsis și funcția sa, ilustrată în tragedie, scopul ultim al poeziei fiind, la Aristotel, desfătarea intelectuală. Teoreticienii epocii elenistice (Filodem din Gadara, Neoptolemos din Parion, Ariston din Chios, Erathostene din Alexandria) se preocupau mai cu seamă de chestiuni tehnice, bunăoară de alegerea subiectului, de formă și expresivitate artistică, precum și de personalitatea creatorului. Perioada greco-romană este reprezentată de Horațiu (îndatorat în *Arta poetică* lui Neoptolemos din Parion), Dionys din Halicarnas, partizan al școlii attice și propagator influent al clasicismului în curs de constituire, și de autorul tratatului *Despre sublim*, pe care **P.** îl consideră „fără rival în Antichitate și unul din marii critici ai tuturor timpurilor”. În ansamblu, scrierile lui **P.** demonstrează vocația sa enciclopedică spre completitudine, aspirația umanistă și universalistă de îmbrățișare a unor domenii înrudite, în vederea reconfigurării unei imagini – pe cât posibil – vaste asupra spiritualității lumii antice.

SCRIERI: *Tacite et Tibère. Une contribution à l'étude du portrait dans l'historiographie latine*, București, 1932; *Formarea ideilor literare în Antichitate*, București, 1944; ed. 2, București, 1972; ed. 3, pref. Nicolae-Şerban Tanașoca, Iași, 2003; *Studii de istoria religiilor antice*, București, 1969; *Variații pe teme clasice*, București, 1981; *Parerga. Écrits de philologie, d'épigraphie et d'histoire ancienne*, București–Paris, 1984. **Antologii:** *Arte poetice. Antichitatea*, îngr. și introd edit., București, 1970; *Proză istorică greacă*, îngr. și introd. edit., București, 1970. **Traduceri:** Aristotel, *Poetica*, îngr. și introd. trad., București, 1940; ed. 2, București, 1965; ed. 3, introd. trad., îngr. Stella Petecel, București, 1998; *Fragmentele eleaților*, îngr. trad., București, 1947; reed. în *Filosofia greacă până la Platon*, I, 2, îngr. Ion Banu și Adelina Piatkowski, introd. Ion Banu, București, 1979; *Fragmentele eleaților. Presocraticii. Xenofanes, Parmenides, Zenon, Melissos*, ed. bilingvă, îngr. și trad., București, 1998; M. I. Finley, *Lumea lui Odiseu*, pref. trad., București, 1968 (în colaborare cu Liliana Pippidi).

Repere bibliografice: Ion Biberi, *Orizonturi spirituale*, București, 1968, *48–62*; Nicolae Manolescu, *Studii clasice*, RL, 1981, 47; Ion Ianoși, *Idealul clasic*, CNT, 1981, 45; Grigurcu, *Între critici*, *112–115*; Petre Alexandrescu, *La moartea profesorului D. M. Pippidi*, „22”, 1993, 29; Şerban Papacostea, *Un dascăl de rigoare științifică și morală: Dionisie M. Pippidi*, „Revista istorică”, 1993, 11–12; *Dicț. scriit. rom.*, III, *751–752*; Ioana Costa, *Filologia clasică în vremea precedentului război*, CL, 2003, 3; Rusu, *Membrii Academiei*, *414*. ***G.Dn.***

PIRU, Alexandru (22.VIII.1917, Mărgineni, j. Bacău – 6.XI.1993, București), critic și istoric literar

Este fiul Elenei-Lența (n. Chelaru) și al lui Vasile Piru, notar; familia are o ascendență aromână. **P.** urmează școala primară în comuna natală, iar cursurile secundare la Liceul „Principele Ferdinand” din Bacău, secția reală (1928–1936). Devine student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, unde are profesori, între alții, pe G. Călinescu, Iorgu Iordan, Dan Bădărău, fiind licențiat în filologie modernă (1940). Urmează și Şcoala Normală Superioară, apoi, la București, Seminarul Pedagogic Universitar, pe care îl termină în 1941. Își susține examenul de capacitate în învățământul secundar (1942) și este clasat primul pe țară (în comisie: Al. Rosetti și D. Popovici), alegându-și ca disciplină secundară limba franceză. Predă la Liceul Național din Iași (1943–1944), apoi la Liceul de Construcții Civile și Edilitare din București (1944–1947). În ianuarie 1946 este numit asistent la Catedra de literatură română modernă a lui G. Călinescu de la Facultatea de Litere din București. În iunie 1947 trece examenul de doctorat cu teza *Opera lui G. Ibrăileanu*, luat cu mențiunea *magna cum laude*, conducător științific fiind G. Călinescu. Va fi scos din învățământul universitar odată cu acesta, la 1 octombrie 1949, din motive politice. Timp de șapte ani lucrează sporadic ca topometru, strungar, paznic, salvamarist. Este reintegrat în 1956 ca asistent, iar din 1966 ca profesor prin concurs, la Facultatea de Filologie din București și la Universitatea din Craiova, unde va fi și decan din 1969 până în 1974, asigurând până în 1976, ca redactor-șef, și conducerea revistei „Ramuri”. Copiază de mână, la solicitarea lui G. Călinescu, ediția a doua a *Istoriei literaturii române de la*

origini până în prezent, pe care tot el o va edita în 1982. Nu a făcut niciodată caz de persecuțiile și privațiunile la care a fost supus. Solicitat în mai multe rânduri să vorbească despre eliminarea lui G. Călinescu și a asistenților săi de la Universitatea din București, a publicat în „Caiete critice" (1993) un articol documentat și obiectiv, fără a se referi, nici de data aceasta, la destinul său, cu o discreție și o mândrie pe care puțini le-au înțeles și le-au apreciat. Întors la București, continuă în amfiteatru vechiul stil maiorescian al prelegerii magistrale. Avea, totuși, o cordialitate remarcabilă în relațiile cu studenții și la examene dădea întotdeauna note mari. Era ceea ce se cheamă un om bun, în ciuda atitudinilor lui războinice din presa literară. Trăia, în ultimii ani, într-un cerc restrâns de prieteni. Dorea să păstreze legăturile cu învățământul filologic, dar, în două rânduri, Senatul Universității din București i-a respins după 1989 cererea de a rămâne profesor consultant. O injustiție enormă, de neiertat. Cei care îl dăduseră afară în 1949 și îi luaseră locul la catedră îl împiedicau acum să mai aibă contact cu studenții. Totuși, ales senator, în 1990–1992 e în Parlamentul României. De-a lungul timpului contribuțiile critice și de istorie literară i-au apărut în „Jurnalul literar", „Însemnări ieșene", „Curier ieșan", „Lumea", „Națiunea", „Revista Fundațiilor Regale", „Ecoul", „Bacăul", „Victoria", „Viața românească", „Iașul literar", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul" ș.a. I s-au decernat Premiul Asociației Scriitorilor din București (1973), Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR (1977) ș.a. A fost căsătorit cu Elena Piru, istoric literar.

P. a debutat în revista „Năzuinți" a Liceului „Principele Ferdinand" din Bacău (1935) cu articolul *Fragmente din ideologia eminesciană*. În „Jurnalul literar" (1939), la îndemnul lui G. Călinescu, semnează recenzii critice, după ce publicase versuri, ca student, în ziarele ieșene. Este semnalat în 1941 de G. Călinescu în *Istoria literaturii române...*. Colaborator permanent la „Națiunea", s-a format spiritualicește în cercul lui G. Călinescu. *Fiziologia criticii* și *Istoria literaturii franceze* de Albert Thibaudet și *De la Baudelaire la suprarealism* de Marcel Raymond i-au fost, la începuturile critice, cărțile de căpătâi. Între 1946, când scoate la Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă prima carte, *Viața lui G. Ibrăileanu*, și 1959, când apare *Opera lui G. Ibrăileanu*, adică treisprezece ani, nu a publicat nimic. Ulterior va avea o activitate bogată. După exemplul lui N. Iorga și G. Călinescu, acoperă spațiul întregii literaturi române. A început cu articole despre autorii contemporani, strânse în volumul *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950* (1968), a trecut la studii monografice, aplicând, iarăși, îndemnul lui G. Călinescu, potrivit căruia un critic tânăr trebuie să își încerce forțele în spațiul clasic. În 1961 publică *Literatura română veche*, urmată în 1964 de *Literatura română premodernă*, iar în 1981 scoate *Istoria literaturii române de la început până azi*. Critic total, istoric literar erudit, **P.** este mefient față de noile metode, considerând că „nu metodele fac critici, ci invers". *Viața lui G. Ibrăileanu* este o biografie în stil pozitivist, cu încercarea, totuși, de a face portretul intelectual și psihologic al unui om reputat, până atunci, prin ascetismul și obsesiile lui profesionale. Pentru **P.**, Ibrăileanu este un creator complex, tulburat, ca Titu Maiorescu, de drame interioare, inclusiv acelea de ordin sentimental, un spirit superior tinzând spre contemplație, în fine, un moralist strălucit. Când investighează opera, criticul merge dincolo de text, caută filiația ideilor și metamorfozele spiritului care le pune în mișcare. Tempereaza legenda și dă, prin analiză, o imagine verosimilă a lui Ibrăileanu: un critic prob, fin cititor de literatură, informat, chiar erudit, cu mari posibilități de disociere în sfera ideilor. În analiza critică și în descrierea operei **P.** folosește un stil exact, concentrat, de o simplitate de bun-gust, însoțit de o ironie cordială. Romanul *Adela* este văzut ca o „patetică elegie a dragostei nesatisfăcute", o operă superior analitică („cel mai bun roman românesc de analiză"), o elegie (formula este fericită) „de o mare vibrație lirică, în tonuri wertheriene mai potolite, străbătute de un inefabil regret, în stilul elegiac al lui Anghel". Studiul despre Ibrăileanu este, în totalitate (*Viața...* și *Opera...*), o operă solidă, cea mai importantă ce s-a scris despre criticul ieșean. Nu i s-ar putea reproșa decât ușoara tendință de a minimaliza, prin comparație, pe E. Lovinescu, adversarul bucureștean al lui G. Ibrăileanu. În același stil sunt scrise și monografiile despre Costache Negruzzi, Liviu Rebreanu, Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri, cu observații foarte fine despre ultimii doi și cu ipoteze critice noi față de G. Călinescu, precum și celelalte studii cuprinse în *Varia* (I–II, 1972–1973), *Reflexe și interferențe* (1974), *Permanențe*

românești (1978), *Valori clasice* (1978) ș.a. **P.** și-a fixat un mod de a citi operele clasice care corespunde unui mod de a gândi literatura. Face întâi o descriere a operei și o diagramă a ideilor, pune apoi omul într-o categorie morală (răzbate aici ceva din pasiunea lui G. Ibrăileanu pentru temperamentul ce stă în spatele ideilor), nu omite biografia, evitând, totuși, erorile criticii biografice. Arma lui de preț este maliția. Când faptele o cer, el știe să o folosească în chip admirabil, ceea ce face suportabilă, la lectură, reconstituirea faptelor exterioare operei. *Literatura română veche* și *Literatura română premodernă*, reunite în 1970, reexaminează literatura română de la Filotei, Nicodim și Grigore Ţamblac până la Iancu Văcărescu și Barbu Paris Mumuleanu. Pentru faza veche (până la 1780) împarte literatura pe secole, pentru epoca de tranziție (1780–1830), când fenomenele culturale se diversifică, istoricul literar grupează autorii și scrierile după apartenența lor la o comunitate ideologică și socială (*Şcoala Ardeleană*) sau după genul literar (*Poezia clasică lirică*, *Un pamfletar*). Nu pune preț pe periodizare, considerând că altceva este esențial în valorizarea literaturii vechi: concentrarea informațiilor și calitatea lecturii. Lecția lui G. Călinescu din *Principii de estetică* (istoria literară ca știință inefabilă) este urmată cu fidelitate în liniile ei generale și adaptată unui spirit critic original. **P.** are un pronunțat simț epic: vede ușor detaliul biografic înveselitor și dă mai totdeauna citatul care trebuie. O privire sistematică asupra întregii literaturi române se află în *Istoria literaturii române de la început până azi*, după modelul lui G. Călinescu (compendiul din 1945) și E. Lovinescu (*Istoria literaturii române contemporane*, 1937). Rostul lucrării este să vizioneze critic o materie imensă și variată și să stabilească o justă scară de valori. Întreprindere totdeauna riscantă,

Eugen Simion, Edgar Papu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ioviț Popescu și Alexandru Piru

prilej de mari nemulțumiri. Nu a scăpat de ele nici **P.** El împarte literatura pe epoci mari de creație (epoca veche, epoca de tranziție, perioada modernă, epoca marilor clasici), iar când într-o epocă sunt mai multe direcții clasifică autorii și scrierile în funcție de stilul estetic general. Revine, astfel, la criteriul lui G. Ibrăileanu, dar se desparte de criticul de la „Viața românească" prin introducerea factorului estetic în compartimentarea epocii. E mai aproape de G. Călinescu în clasificarea literaturii din secolul al XX-lea decât de E. Lovinescu, care împărțea operele în funcție de genurile de creație și, în interiorul genului, de ideologia literară. G. Călinescu trece direct de la epoca veche la „clasicii întârziați" (Văcăreștii, Costache Conachi, Ion Budai-Deleanu) și, de aici, la romantici (Vasile Cârlova, Ion Heliade-Rădulescu), la „mesianicii pozitivi" (Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu), la „întemeierea prozei" (Costache Negruzzi), „romanticii macabri" (Dimitrie Bolintineanu) și la „patrioți și unioniști", prezentând, într-un capitol special pe Vasile Alecsandri. **P.** introduce o epocă de tranziție (1780–1829) și, desființând toate compartimentele propuse de G. Călinescu, pune literatura română de la 1830 la 1862 sub semnul competiției dintre clasicism și romantism. Acolo unde G. Călinescu descoperă „micul romantism" (Barbu Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voinești), discipolul său află o pendulare între clasicism și naturalism, asociind la această tendință și pe Duiliu Zamfirescu. Cât despre C. Dobrogeanu-Gherea, el deschide capitolul „naturaliștilor umanitari", iar St. O. Iosif anunță „revirimentul romantismului", altă formulă pentru a numi pe sămănătoriști. Autorul evită terminologia lui E. Lovinescu (sămănătorism, poporanism, tradiționalism), cum o evitase și G. Călinescu, introducând titluri noi. Poporaniștii sunt cuprinși în capitolul *Realismul democratic* (G. Călinescu îi spunea „tendința națională"), moderniștii capătă o calificație nouă: „sincronism și diferențiere", iar tradiționaliștii, ortodoxiștii (grupați în două încăperi ale spiritului liric de G. Călinescu) ilustrează în istoria lui **P.** „tendința de resuscitare a spiritului etnic". E. Lovinescu găsea și alte diviziuni (poezia de fantezie, poezia de „concepție", poezia descriptivă, realistă etc.). **P.** desființează asemenea frontiere și reorganizează teritoriul literaturii moderne pe spații mai întinse. Poezia, proza, critica, dramaturgia merg împreună sub același steag estetic și

Ov. S. Crohmălniceanu și Alexandru Piru

cu participarea mai multor promoții de autori (criteriul generației rămâne secundar). Mai e de spus că în noua istorie ermeticii sunt despărțiți de dadaiști și de suprarealiști (ei conviețuiau în istoria lui G. Călinescu) și primesc acum o altă denumire: „de la parnasianism la manierism", ceea ce pare corect și oportun. În fine, se introduce un punct de marcaj nou, anul 1930 (*Orientări noi după 1930*), considerându-se că atunci se afirmă o generație nouă de scriitori și, inevitabil, un nou stil de a gândi literatura. Emil Botta, G. Călinescu, Mircea Eliade sunt incluși în această categorie. Literatura română actuală începe, după **P.**, în 1948 cu Marin Preda. Istoricul literar nu mai descoperă aici stiluri, tendințe estetice, ia scriitorii importanți pe rând și îi definește prin datele esențiale ale operei, într-un spațiu ce variază de la șase–șapte pagini (Marin Preda) la o jumătate de rând, atât cât necesită simpla transcriere a unui nume. Maniera lui de a prezenta este aceea cunoscută din cărțile anterioare: stil decis, autoritar, fără figurație, care nu admite controversa, dar o provoacă în chip invariabil. Stilul critic este adecvat materiei sintetizate și câteva mari capitole sunt remarcabile. Tot ce scrie **P.** despre epoca veche, despre literatura de tranziție sau despre marii clasici se citește cu interes și plăcere. El „rezumă", cum zic cei care îl contestă, dar cu inteligență și cu o ironie ce fac din rezumat o pagină critică delectabilă și edificatoare. Lectura criticului depinde de un anumit mod de a înțelege literatura, nu vechi, tradiționalist, ci legat de principiile unei critici estetice generale. Acelea pe care le folosea, în fond, și G. Călinescu și, după el, le-au folosit și criticii din a patra generație

postmaioresciană. Unele aspecte se pot discuta. Poate fi apropiat Dimitrie Bolintineanu de Gérard de Nerval? Sunt „hilariante” amintirile colonelului Locusteanu? Camil Petrescu le considera sublime, iar G. Călinescu le apropia (păstrând proporțiile) de memoriile lui Saint-Simon. A fost „impus” Victor Eftimiu de cenaclul Sburătorul? Eftimiu devenise un nume de circulație înainte de apariția cenaclului condus de E. Lovinescu. Acesta a fost, e drept, un critic de primă oră al fecundului dramaturg. **P.** scrie un capitol frumos despre G. Ibrăileanu, relevând aspectele esențiale ale operei. Nu face însă același lucru cu E. Lovinescu. Semnalează cu satisfacție „injustițiile”, erorile criticului (între ele, aceea etern citată despre Camil Baltazar) și îi minimalizează monografia despre Titu Maiorescu. Nu se poate susține că talentul lui E. Lovinescu se reduce în *Memorii* la faptul că este „capabil [...] de a nara cu haz anecdote auzite sau trăite”. Înainte de toate, E. Lovinescu este în *Memorii* un moralist de prim ordin. Procedeul de a scoate la lumină injustițiile critice nu mai funcționează însă în capitolele rezervate lui G. Călinescu sau lui G. Ibrăileanu. Nicolae Labiș este expediat în câteva fraze și, la urmă, se strecoară îndoiala asupra autenticității versurilor din *Lupta cu inerția.* Cezar Baltag, poet emblematic, conceptualizant, nu a ieșit „din mantaua lui Nicolae Labiș”, cum zice **P.**, ci din alte modele. Bine scrise, cu observații fine, sunt capitolele despre poezia lui Nichita Stănescu și Leonid Dimov, favorabil e și acela despre Marin Sorescu. Criticul elogiază proza lui Fănuș Neagu și are îndreptățirea să o facă, dar este reticent cu Ștefan Bănulescu, iarăși nejustificat, deoarece Bănulescu este, în genul prozei mitice, unul din scriitorii contemporani cei mai dotați. Ar fi fost oportună o mai mare importanță acordată prozei lui Augustin Buzura. În fine, la critică, sunt introduse câteva nume noi și este înregistrată prezența în câmpul eseisticii filosofice a lui Constantin Noica. **P.** continuă să rămână reticent față de Valeriu Cristea, unul din cei mai importanți critici români de după război. Penetrante, în schimb, sunt capitolele despre Marin Preda, Eugen Jebeleanu, Nicolae Breban, Al. Ivasiuc, Dumitru Radu Popescu. După exemplul lui G. Ibrăileanu, E. Lovinescu și G. Călinescu, **P.** a făcut și literatură de ficțiune. *Cearta* (1969) este un roman despre psihologia cuplului, văzută în sensul lui André Gide. Bărbatul caută în dragoste unicitatea, absolutul, femeia se mulțumește cu relativul și varietatea. Femeia nu are caracter, ci numai temperament. E, așadar, o incompatibilitate funciară la mijloc și, din această cauză, pasiunea dintre inclementul Andrei Patriciu și frivola Grazia-Maria nu poate să dureze. Două schițe psihologice se observă aici: una este aceea a gelosului metodic, alta este aceea a femeii inconștiente, grațios amorală. A iubi înseamnă pentru Grazia-Maria a exista. Plăcerea prozatorului de a specula în jurul unei teme dificile (manifestările erosului) se vede numaidecât. După generația lui G. Călinescu, Perpessicius, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, **P.** rămâne istoricul literar cel mai temeinic pe care îl are, în formulă tradițională, literatura română postbelică.

Mai decent și desigur mult mai corect este să constați spiritul profund actual al operei lui Alexandru Piru, toleranța ei intimă la nou (atunci când acesta nu este o formă deghizată de snobism), caracterul ei policrom, maniera inefabilă aproape în care, cum anticipam, muza opiniâtre *conversează cu cea generos-comprehensivă în interiorul aceluiași text critic. Totul, sub cupola unui spirit net junimist, capabil, e drept, de inflexiuni, dar care, atunci când se produc, sunt ale unei săbii de Damasc (și nu ale unei convingeri schimbate pe drumul Damascului).* [...] *O dată în plus, depășind cu siguranță sincopele destinului, găsind resurse apoi să fie printre cei câțiva care au pătruns, cantitativ și calitativ, destinul literaturii române și, în sfârșit, anticipând cu mereu acută ironie virtuțile aceluiași destin, profesorul Alexandru Piru rămâne una dintre acele personalități cărora nici un om de bună credință nu le va putea contesta exemplaritatea efortului.*

CRISTIAN MORARU

SCRIERI: *Viața lui G. Ibrăileanu*, București, 1946; *Opera lui G. Ibrăileanu*, București, 1959; *Literatura română veche*, București, 1961; *Literatura română premodernă*, București, 1964; *Liviu Rebreanu*, București, 1965; *C. Negruzzi*, București, 1966; *G. Ibrăileanu (Viața și opera)*, București, 1967; *Poeții Văcărești*, București, 1967; *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, București, 1968; ed. București, 2004; *Cearta*, București, 1969; ed. îngr. Ioan Șerb, București, 1995; *Istoria literaturii române*, I–II, București, 1970; *Introducere în opera lui I. Eliade Rădulescu*, București, 1971; *Varia*, I–II, București, 1972–1973; *Analize și sinteze critice*, Craiova, 1973; *Reflexe și interferențe*, Craiova, 1974; *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, București, 1975; *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977; *Introducere în opera lui Vasile Alecsandri*, București, 1978; *Permanențe românești*, București, 1978; *Valori clasice*, București, 1978; *Marginalia*, București, 1980;

Debuturi, București, 1981; *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, 1981; ed. București, 2001; *Discursul critic*, București, 1987; *Critici și metode*, București, 1989; *Surâzătorul Alecsandri*, București, 1991; *Eminescu azi*, București, 1993; *Ultimile preciziuni și comentarii critice*, îngr. Petre D. Anghel, pref. Eugen Simion, București, 2004. **Ediții, antologii:** G. Călinescu, *Iubita lui Bălcescu*, București, 1965, *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, București, 1966, *Studii și comunicări*, pref. edit., București, 1966, *Principii de estetică*, postfața edit., București, 1968, *Universul poeziei*, postfața edit., București, 1971, *Literatura nouă*, pref. edit., Craiova, 1972, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, pref. edit., București, 1982; *Poezia română clasică (De la Dosoftei la Octavian Goga)*, I–III, pref. edit., București, 1970 (în colaborare cu Ioan Şerb); G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, pref. edit., București, 1974–1981 (în colaborare cu Rodica Rotaru).

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *883*, *Ist. lit.* (1982), *969*; Călinescu, *Opere*, VI, *688–694*, *1081–1082*; Streinu, *Pagini*, IV, *244–249*; Ion Biberi, *Orizonturi spirituale*, București, 1968, *96–106*; Mincu, *Critice*, I, *217–221*; Vlad, *Analiză–sinteză*, *63–69*; Bucur, *Istoriografia*, *569–571*; Grigurcu, *Idei*, *85–90*; Dimisianu, *Valori*, *127–135*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *27–37*; Ion Lotreanu, *Caligrafii critice*, București, 1977, *129–149*; Baltag, *Polemos*, *126–133*; Dimisianu, *Opinii*, *206–215*; Regman, *Explorări*, *29–39*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *704–713*; Ungheanu, *Lecturi*, *263–268*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *166–171*; Grigurcu, *Critici*, *55–69*; Iorgulescu, *Ceara*, *103–108*; Grigurcu, *Între critici*, *143–159*; Sângeorzan, *Anotimpurile*, *115–138*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *135–145*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *71–77*; Regman, *Nu numai*, *133–147*; Al. Săndulescu, *Alexandru Piru*, RL, 1993, 45; Grigurcu, *Peisaj*, I, *53–56*; Florin Mihăilescu, *„Criticul care «știa tot»"*, ST, 1994, 1–2; Nicolae Mecu, *Al. Piru*, RITL, 1994, 1; Romul Munteanu, *Alexandru Piru*, LCF, 1997, 47; Simion, *Fragmente*, I, *121–127*, V, *142–149*; Grigurcu, *Amurgul*, *27–28*; *Dicț. esențial*, *665–668*; Manolescu, *Lista*, III, *90–93*; Simion Bărbulescu, *Introducere în opera lui Al. Piru*, Pitești, 2001; *Dosar Al. Piru*, CC, 2002, 1–2; Pavel Țugui, *Al. Piru (I–II)*, CC, 2003, 3, 8; Mihai Iovănel, *Critica à la PIRrhUs*, ALA, 2005, 753; Ștefănescu, *Istoria*, *707–712*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1012–1013*; Terian, *A cincea esență*, *564–567*; Micu, *Critici prozatori*, *169–170*; Micu, *Mileniu*, *331–339*; Cornel Ungureanu, *Lectura a doua a cărților necesare*, O, 2012, 4. ***E.S.***

PIRU, Elena (18.III.1919, Iași – 30.X.1974, București), istoric literar. Este fiica Anei Bjoza (n. Gheorghiu) și a lui Iosif Bjoza, funcționari, și soția istoricului și criticului literar Al. Piru. Urmează la Iași Liceul „Oltea Doamna" (1930–1937) și Facultatea de Litere și Filosofie (1937–1941), unde îl are profesor pe G. Călinescu, din care își face, ca și Al. Piru, un model. Paleograf la Arhivele Statului din Iași, arhivist la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, bibliotecar principal la Biblioteca Academiei, **P.** va fi în cele din urmă cercetător științific la Institutul de Istorie Literară și Folclor, condus de G. Călinescu. Debutează în 1956, la „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", cu un eseu despre opera Hortensiei Papadat-Bengescu, în care urmărește evoluția scriitoarei de la „psihologism, senzualism, lirism" la „realismul social". Mai colaborează la „Ateneu", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul", „Manuscriptum", „Viața românească".

Deprinzând de timpuriu – la îndemnul și după modelul lui G. Călinescu – disciplina documentării, **P.** se devotează cercetării arhivistice, atât pe cont propriu, cât și în calitate de colaboratoare apropiată a magistrului, care îi consemnează de fiecare dată contribuția documentară, ca în monografiile *N. Filimon* și *Gr. M. Alecsandrescu*. Preocupată de opera lui A. I. Odobescu și pasionată a mărturiilor despre viața acestui autor, publică acte și un „testament moral" al scriitorului, precum și un proiect de editare a vastei lui corespondențe. Axată, ca istoric literar, pe perioada pașoptistă și postpașoptistă (inclusiv pe cercetarea influenței franceze), colaborează cu Paul Cornea și cu Roxana Sorescu la editarea unor manuscrise literare din epocă. Cercetătoarea de arhive savurează parfumul timpurilor revolute și, bunăoară, evocă participativ, după Ion Ghica, Bucureștii vremii lui Caragea vodă. Altminteri, puținele sale lucrări de istorie literară, rămase în reviste, sunt sobre până la sicitate. În cele trei studii micromonografice cu care colaborează la volumul al doilea al tratatului academic de istorie a literaturii române (*Ioan Voinescu II, Alexandru Cantacuzino* și *G. Sion*), accentul cade pe exactitatea reconstituirii biobibliografice, în vreme ce interpretarea operei e nespectaculoasă, uneori deficitară (de pildă, romanul *Serile de toamnă la țară* de Al. Cantacuzino este mult subevaluat).

SCRIERI: *Ioan Voinescu II, Alexandru Cantacuzino, G. Sion*, în *Ist. lit.*, II, *599–603*, *609–614*. **Ediții, antologii:** *Documente și manuscrise literare*, vol. I–II, pref. Al. Dima, București, 1967–1969 (în colaborare cu Paul Cornea), vol. III, introd. Paul Cornea, București, 1976 (în colaborare cu Paul Cornea și Roxana Sorescu); Claudia Millian, *Cântări pentru pasărea albastră*, pref. edit., București, 1975; *Poeții Văcărești*, postfață Al. Piru, București, 1997.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Elena Piru (1919–1974)*, RITL, 1974, 4; *Dicț. scriit. rom.*, III, *755–756*. ***N.M.***

PIŞCU, Daniel (27.VI.1954, Lupeni), poet, prozator. Este fiul Florinei (n. Mușat) şi al lui Ştefan Pişcu, medic. A absolvit Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1979). Ca student, participă la şedinţele Cenaclului de Luni, condus de Nicolae Manolescu. Este profesor în județele Bacău, Brașov și Iași, metodist la Casa de Cultură din Rădăuți, bibliotecar la Biblioteca Județeană „George Barițiu" din Brașov. Debutează cu poezie în „Amfiteatru" (1978), iar prima carte, *Aide-mémoire*, îi apare în 1989. Colaborează şi la „România literară", „Timpul", „Interval", „Convorbiri literare", „Vatra", „Luceafărul", „Cronica", „Astra", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Tineretul liber", „Pagini bucovinene", „Bucovina literară", „Viața românească", „Arca", „Hyperion", „Euphorion", „Poesis", „Apostrof", „Contrapunct", „Familia" ş.a. Din 1997 susţine câţiva ani cronica literară în cotidianul „Bună ziua, Braşov".

Poezia lui **P.** cultivă o anume delicateţe ce răzbate din banalul cotidian, relevată cu umor bonom într-o notaţie finală a fiecărei compoziţii, ca o mică surpriză, după câteva rânduri cizelate tocmai pentru a exprima maxima simplitate de înţeles. Giuseppe Ungaretti ar putea fi un model al acestei maniere, la fel de bine şi tehnica japoneză a notaţiei, dar **P.** diluează expresia şi o goleşte conştient de orice tensiuni, căutând cu luciditate binevoitoare banalitatea insidioasă a oricărui fapt. Aici pot fi remarcate o legătură cu avangarda anilor '30 (poemul care dă titlul volumului de debut este grăitor), dar şi înscrierea în stilistica optzecistă. Exigenţa cu care şi-a întârziat publicarea primei culegeri, unde se află versuri ce premerg literaturii generaţiei sale, fac din apariţia cărţii şi un punct terminus al orientării. Ca autor de proză, **P.** publică şi o scriere postmodernă, *Cel mai mare roman al tuturor timpurilor* (2002). Începutul e un joc dramatizat, cu dialoguri mucalite, ironice, antilivreşti, demitizatoare de canoane literare, în bonom răspăr cu tot. În fapt, ar fi o încercare de teatru absurd înregistrată de autor, ceea ce apoi se transformă într-o naraţiune cu un plan de roman axat pe amintiri: profesori şi prieteni din studenţie, nume şi personaje reale. Dialogul alternează cu rememorarea, notaţia e lapidară, de o maximă economie, într-o totală absenţă a podoabelor sau a pretenţiei stilistice, denunţând orice emfază auctorială. Poemele din *Game* (2002) fac parte dintr-o culegere la care **P.** se referă adesea (*work in progress*) în romanul său, ca fiind anterioară volumelor editate. Sunt aici exerciţii manieriste bazate pe succesiunea gradată a notelor din gamele muzicale, unde fiecare notă este prima silabă a primului cuvânt din cele opt versuri, fiecare vers fiind clădit pe un picior metric invariant ş.a.m.d. Pendulând între sapiențial și glumeț, poemele din *Jucătorul de cărți* (2006) sunt tot mai eliptice și simple. *Puțină adrenalină* (2009) continuă jocul, introduce în scenă turismul postmodern, fixând clipe din călătorii în Grecia, Spania, Portugalia, Andorra, Bulgaria. Textele din *Piața Sfatului (La mele)* se distribuie între tableta publicistică și poemul în proză, vorbind în rime și jocuri de cuvinte despre subiecte anodine sau glosând pe marginea cuvintelor de fiecare zi.

SCRIERI: *Aide-mémoire*, postfaţă Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1989; *Scrisorile de acasă*, Piteşti, 1995; *Titlul poemului este aforism*, Botoșani, 1997; *Mă chemau păsările*, Timişoara, 1999; *Cel mai mare roman al tuturor timpurilor,* Braşov, 2002; *Game,* Braşov, 2002; *A venit un iepuraş*, Timișoara, 2003; *Jucătorul de cărți*, București, 2006; *Puțină adrenalină*, București, 2009; *Piața Sfatului (La mele)*, București, 2011.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Trei poeţi*, RL, 1989, 43; Ioan Holban, *Sancta simplicitas*, CRC, 1990, 17; Ioana Pârvulescu, *O reconstituire*, CNP, 1990, 24; Val Condurache, *O lectură târzie*, RL, 1991, 22; Mircea Doreanu, *Absurd şi candoare*, AST, 1995, 2–3; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *167–171*; Roxana Pană-Oltean, *Vârsta şi scriitura inocenţei*, RL, 2000, 21; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *61–63*; Catrinel Popa, *Regula jocului*, RL, 2002, 27; R.M. Năstase, *Cum pierzi cu atuurile în mână*, RL, 2006, 26; Mihail Vakulovski, *„A folosi cuvântul nu e un joc, ci o mare responsabilitate"* (interviu cu Daniel Pișcu), OC, 2010, 519; Lucian Alecsa, *Poliformele unei poezii curate*, „Hyperion", 2011, 10–12; Nicolae Stoie, *Adaus la un „portret comercial" semnat de Vakulovski*, VR, 2012, 1–2; Liviu Apetroaie, *„Piața Sfatului (La mele)"*, DL, 2012, 11–12. ***E.M.***

PITIŞ, Ecaterina (13.XII.1882, Braşov – 14.I.1963, Brașov), poetă, publicistă. Este fiica Raveicăi (n. Din) și a lui Nicolae Pitiș, avocat. Urmează o școală de contabilitate, apoi deține funcții la diferite instituții brașovene sau din alte orașe – pedagogă la o școală profesională din Sibiu, directoare a internatului unei școli profesionale din Arad. A debutat în 1900 la revista „Literatură și artă română" (București), unde continuă să publice și în anii următori, dar treptat își extinde colaborarea și la alte

periodice, în principal la „Gazeta Transilvaniei" (între 1900 și 1944, cu unele pauze), „Luceafărul", „Sămănătorul", „Convorbiri literare", „Ramuri", „Viața românească", „Cosinzeana", „Românul" (Arad), „Patria" (Cluj), „Transilvania", „Gândirea", „Gândul nostru", „Societatea de mâine", „Țara noastră", „Țara Bârsei", „Prometeu", „Acțiunea" (Galați). În alte câteva zeci de publicații semnătura îi apare sporadic, în afară de versuri, și sub traduceri, proză, articole. O situație specială o are prezența scrisului său, uneori cotidian, la „Biruința" (Cluj, 1926–1927) și la „Gazeta Transilvaniei" (1942–1944), unde susține câteva rubrici permanente („Icoane de pe stradă", „Icoane fugare", „Instantanee"), cu texte situate între articolul de gazetă și proza scurtă, în care abordează, în general cu intenții educativ-moralizatoare, cele mai diverse aspecte din imediata apropiere, din viața publică sau din lumea largă. O dominantă a acestui gen de publicistică ar fi aplecarea asupra cazurilor nefericite, fie că e vorba de flori, arbori, păsări, animale, fie de copii, oameni sărmani, bolnavi, bătrâni etc., receptivitatea față de manifestările suferinței fiind o constantă a sensibilității scriitoarei. La apariția volumului *Poezii* (1909) **P.** era considerată reprezentativă pentru lirica feminină, fiind aleasă, în 1911, membră a Societății Scriitorilor Români. În presa vremii îi mai sunt semnalate două opuscule de povești: *Bălăior și Tămâița* (Orăștie, 1911) și *A fost odată ...* (Brașov, 1913).

În versurile sale **P.** intenționează o descriere a propriei lumi, a reperelor ei esențiale, într-o viziune ușor convențională, idilizată sau dramatizată poate și sub influența unor modele livrești. Privirea, atenția sunt focalizate asupra naturii, ca realitate absolută, singura sursă de certitudine și, uneori, de bucurie, într-o viață aflată sub semnul părăsirii, suferinței, zădărniciei și morții. Sensibilitatea senzorială generează câteva tablouri din natură sau din mediul rural realizate cu finețe picturală, în imagini și sugestii delicate. Dar cum principalul motor este durerea, în cele mai multe poezii se insinuează stări care fac din aparentul pastel un revelator al răului sufletesc. Sunt consemnate tot mai des tristețea locurilor părăsite, a ființelor abandonate, ravagiile toamnei în natură, „cântecul frunzelor uscate", „aspru și amar", ceea ce o face pe poetă să se simtă măcinată de regrete și de jale. În zecile de poezii publicate în periodice după 1909 **P.** continuă să versifice în aceeași manieră simplă, comună și cam vetustă, aproximativ aceleași teme și stări. Hotărâtă să transforme „lacrimile" în „mărgăritare", alcătuiește compoziții plastice ușor eterate, cu peisaje sub lună, cu edenice înserări în livezi și mici gospodării, cu verdele ierbii stropit de aurul păpădiilor. Dar, pe de altă parte, se intensifică trăirile provocate de sentimentul trecerii, resimțită ca o îngropare sub umbra „aripei uitării". „Drumeț rătăcitor", cu „visuri fără rost", cu viața risipită, poeta are viziunea coșmarescă a invaziei tristeții, ca niște duhuri rele care năvălesc de pretutindeni și dau senzația copleșitoare a unei lente implozii: „pustiul meu e fără de hotare", „mă scufund în el ca într-o mare". Deși în forme nu prea originale sau expresive, versurile reușesc să figureze imaginea unei sensibilități vii care, ajutată de modele oferite de predecesori, dar și de simplitatea exprimării, accede la o modestă posteritate.

SCRIERI: *Poezii*, București, 1909.

Repere bibliografice: Dragomirescu, *Scrieri*, *218*; Tr. D. L., *„Poezii"*, CL, 1909, 7; I. Borcia, *„Poezii"*, LU, 1909, 19; N. Iorga, [*„Poezii"*], NRL, 1909, 7; C. Ș. Făgețel, *Volumul de poezii al d-rei Ecaterina Pitiș*, R, 1909, 11; Ion Scurtu, *Poetele noastre: Ecaterina Pitiș*, MLI, 1909, 6; *Ecaterina Pitiș*, „Almanahul scriitorilor de la noi", 1912, *37–38*; Ion Clopoțel, *Antologia scriitorilor români de la 1821 încoace*, IV, Arad, 1918, *209–211*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *394–395*; [*Ecaterina Pitiș*], PAU, *575–582*; Petru Homoceanul, *Ecaterina Pitiș*, „Luceafărul de ziuă", 1957, 3; [*Ecaterina Pitiș*], POS, *297–306*; Georgina Rovența, *Monografii și studii literare*, București, 1992, *68–71*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *756–757*. ***C.T.***

PITIȘ, George I. (1.III.1858, Brașov – 11.XII.1920, București), folclorist, etnograf. Este ultimul dintre cei șase copii ai Mariei și ai lui Ion Pitiș, țărani. Urmează școala primară și liceul la Brașov și, din 1880, Facultatea de Litere și Filosofie din București. Copilăria și vacanțele petrecute în Șcheii Brașovului l-au ajutat să cunoască modul de viață, îndeletnicirile și creațiile artistice ale celor în mijlocul cărora trăia. Ca student, este atras de preocupările unor reputați folcloriști – B. P. Hasdeu, M. Gaster, Lazăr Șăineanu, Gr. G. Tocilescu – , de la care își însușește elemente de concepție și metodă, fructificate în activitatea sa. Teza de licență, *Despre Areopag*, susținută în 1887, îl recomandă ca pe un bun cunoscător al limbilor clasice și al culturii antice. A funcționat ca profesor de greacă și latină, timp de treizeci și șapte de ani, la Craiova, Galați și București. Autor al unor manuale de gramatică elină, **P.** a tradus din Homer (*Iliada*, cartea I) și a publicat, în

original, o ediție comentată a dialogului *Kriton* de Platon (1898), pentru uz școlar.

În urma culegerilor efectuate pe baza cercetărilor directe, desfășurate după cele mai exigente metode ale timpului, **P.** a colaborat cu studii de folclor și etnografie la „Revista nouă", „Convorbiri literare" și „Gazeta Transilvaniei". Sunt de reținut *Un ochi plânge, unul râde*, *Poveste cu Miază-Noapte și Şina de fier* și *Șiște, pricolici, necuratu* (1890), *Uitatul* (1891), *Cei trei frați* (1891) și *Turca în Perșani* (1893). Începute în Şcheii Brașovului, anchetele sale au fost extinse treptat până în Ţara Hațegului. Insistând, deopotrivă, asupra jocurilor de petrecere, obiceiurilor la sărbători și a celor rituale, asupra îndeletnicirilor tradiționale, subliniind valoarea artistică a folclorului literar prin analize de texte, **P.** se dovedește un cercetător aplicat. Studiază jocurile de petrecere (1888) și observă că unele dintre ele, mai ales cele de copii, își au originea în vechi practici magice ale grupurilor de vârstă matură. Mai amplu concepute, lucrările referitoare la „juni" – *Sărbătoarea junilor la Paști* (1889) și *Junii la Crăciun* (1890) – reprezintă contribuții de seamă la cunoașterea acestui străvechi obicei românesc. Intenția lui **P.** de a realiza un studiu monografic asupra tuturor practicilor rituale la naștere, nuntă și înmormântare nu s-a materializat decât în parte, lucrarea alcătuită nedepășind faza descriptivă. Cercetările sale rețin totuși atenția prin câteva probleme privitoare la evoluția acestora sau la valoarea literară și socială a cântecelor de leagăn și a bocetelor, ca în *Nunta în Şchei până la 1830* (1888), *Îngropăciuni. Perșani* (1893) și *Obiceiuri populare la românii din Şchei (Nașterea și creșterea)* (1903). Din literatura populară l-a interesat îndeosebi proza. Deși nu ilustrează teme și motive noi, poveștile pe care le-a cules, după modelul lui I. Pop-Reteganul, Petre Ispirescu și D. Stăncescu, sunt importante pentru valoarea documentară, sub raportul psihologiei mediilor investigate. A lăsat în manuscris numeroase culegeri și însemnări referitoare la credințele populare, colindele, descântecele, legendele, strigăturile și snoavele adunate din zona cuprinsă între Brașov, Săcele, Covasna și Săliște. Tot în manuscris se află și paisprezece texte lirice culese înainte de 1880 și considerate a fi cele mai vechi cântece consemnate de la românii din Şchei. Studiile de etnografie ale lui **P.**, în care se ocupă de industria casnică în Şcheii Brașovului, portul din Ţara Hațegului și păstoritul din Săliște, Săcele, Covasna și din Dobrogea au fost, parțial, valorificate ulterior. El a lăsat una dintre cele mai vechi descrieri ale stânei din sud-estul Transilvaniei, precum și numeroase date în legătură cu obiceiurile și credințele păstorilor. Prin limitarea ariei de cercetare, însoțirea descrierilor cu schițe și desene, ca și prin notarea fonetică a materialelor culese, **P.** anunță școala lui Ovid Densusianu.

SCRIERI: [*Studii de folclor și etnografie. Texte folclorice*], în Ion Mușlea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, 1968. **Traduceri:** Homer, *Iliada (Cartea I)*, București, 1888.

Repere bibliografice: Chițimia, *Folcloriști*, *327–370*; Ion Mușlea, *George Pitiș, folclorist și etnograf*, București, 1968; Bârlea, *Ist. folc.*, *308–310*; *Dicț. lit. 1900*, *680–681*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *714*. ***I.H.C.***

PITUŢ, Gheorghe (1.IV.1940, Săliște de Beiuș, j. Bihor – 6.VI.1991, București), poet, prozator, publicist

Este fiul Elenei (n. Foghiș) și al lui Pașcu Pituț, muncitor silvic. După ce urmează școala primară în comuna natală, își continuă învățătura la Sudrigiu (1950–1953), apoi face cursuri liceale de silvicultură la Năsăud (1953–1956) și Şcoala de Maiștri Forestieri din Sighetu Marmației (1958–1961). Începe Facultatea de Filologie la Cluj (1962–1964) și o termină la București (1964–1967). Între 1956 și 1958 a fost tehnician silvic la Beiuș, iar în 1961–1962 la Tușnad. Este corector la „Gazeta literară" (1967–1968), redactor, apoi secretar general de redacție la „România literară" (1968–1971), redactor, secretar de redacție, apoi secretar general de redacție la „Viața românească" (1973–1991), sub egida căreia a editat numeroase suplimente literare, almanahuri etc. La recomandarea lui Dumitru Stăniloae, din 1970 până în 1972 a beneficiat de o bursă de studii la Facultatea de Filosofie a Universității din Köln. Debutează cu versuri la „Tribuna" (1963) și își publică cea dintâi carte, *Poarta cetății*, în 1966. A

mai semnat în „Amfiteatru", „Luceafărul", „România literară", „Familia", „Vatra", „Steaua" ș.a.

Cronologia volumelor lui **P.** nu corespunde cu perioadele de elaborare, și aceasta atât din cauza ritmului de lucru al scriitorului, cât și din cauza faptului că a refuzat imixtiunea ideologicului ori chiar a cenzurii. De aceea, cu toate că se afirmă deplin după 1970, poetul ar trebui încadrat mai degrabă în ramura ardeleană a generației '60, alături de Ioan Alexandru și Ana Blandiana, cu care este congener prin obârșie și prin afinități. „Primitiv modern" (Marian Popa), **P.** este un poet tradiționalist prin materialul inspirației și modernist prin imagerie și poetică. Nostalgia vârstei edenice a copilăriei, atmosfera cântecelor și poveștilor din satul natal, misterele pământului și ale cosmosului, percepția tragică a condiției omului contemporan, sfâșiat între magia imaginarului țărănesc și „jungla marilor orașe", reprezintă tot atâtea trasee de conectare la o tradiție care coboară până la Lucian Blaga și Octavian Goga. Nu sunt de ignorat nici sursele unui tradiționalism livresc sui-generis, care înseamnă asimilarea unor mari modele poetice – Ion Pillat, Aron Cotruș – și cultivarea sonorităților eminesciene în poeziile cu formă fixă (sonete). *Poarta cetății* propune un imaginar pe deplin structurat, din coordonatele căruia poetul va porni în mai multe direcții, fără a le părăsi cu totul vreodată. Ezitarea între interogații și ipoteze, între pulsiuni vitaliste și fatalism, pe axa a două simboluri – pădurea și cetatea –, instituie o poezie misterioasă, care obține efecte din impactul ideilor cu concretul și din sugestia unui spațiu opac, neguros, unde cunoașterea rațională nu are acces. Forța evocatoare a naturii nu pune totuși cadrul natural într-o relație de opoziție integrală cu cetatea. Pădurea nici nu este, de fapt, evocată liric și elegiac, demersul cultivând mai mult magia imaginii și formele rafinate ale simplității. Maniera naturală de transformare a ideii poetice în text, una din calitățile cele mai prețioase ale lui **P.**, se impune chiar de la primul volum, amplificând impresia de rostire fundamentală sau de cercetare a marilor taine ale naturii, pe care o creează imaginile cinetice. Nevoia de regăsire imaginară a stărilor de început este responsabilă de o întreagă mitologie lirică asociabilă cu poezia tradiționalistă: satul, părinții, copilăria, creionul învățătorului care face semne misterioase pe hârtie. Expresia nu este însă deloc tradițională. Un ecou din *Poemele luminii*

Marin Sorescu, Romulus Vulpescu și Gheorghe Pituț

ale lui Blaga străbate versurile albe ale lui **P.**, în spatele cărora se deslușesc contururile grave ale unor interogații, spaime și neliniști ale veacului. Discursul se deschide, astfel, spre misterele cosmosului, simplitatea mecanismelor poetice neputând crea imagini bucolice sau tablouri idilizante, ca în poezia lui Nichifor Crainic ori în versurile lui V. Voiculescu. Anul 1968 anunță o „erupție” pentru scriitor**,** deschizând seria a cinci volume în numai trei ani, hotărâtoare pentru destinul lui literar. *Cine mă apără* (1968), adâncește interogațiile din *Poarta cetății* și confirmă că, fără a fi monocord, poetul își propune să evolueze, asemeni lui Blaga, în cercuri concentrice, a căror axă va fi, în cazul său, căutarea a ceea ce el însuși va denumi ceva mai târziu „sunetul originar”. **P.** nu este, cu toate acestea, un neoromantic. Căutarea „muzicii sferelor” în sinele lăuntric sau în sinea lucrurilor nu echivalează cu un act de cunoaștere metafizică. Distinct este tocmai sentimentul de abis, de întuneric, de neant chiar, pe care îl comunică lirica sa. Energetismul, enorm, ia forma unor stări de mirare sau de întrebare în fața misterelor lumii, steaua începând să fie un termen de referință. Versul din *Frunze, pomi, arbori* (1968) nu reușește să iasă din siajul anterior, balastul descriptivo-baladesc fixând, mai mult decât era cazul, imaginea poetului în spațiul tradiționalismului, din care evadează abia în *Ochiul neantului* (1969). Deschizându-se sub semnul nopții, lirismul intră într-o zonă gravă, răsfrângând spaima în fața condiției umane și făcându-se ecoul unor stări intermediare induse de intuirea unor simboluri, tragice și impenetrabile, în spatele concretului cotidian. Din postura de *homo viator* (în care va fi întâlnit în sonetele sale), poetul dialoghează cu neantul, ce întunecă până și blagiana lumină. Casa, culorile, satul, lucrurile devin reprezentări duale ale stărilor celui ce are percepția dureroasă a marii aglomerări citadine unde omul se simte alienat, pierdut. Sunetul grav al discursului și semnele întunecării viziunii despre lume, evidentă în ultimii ani ai deceniului ‘80–’90, își fac simțită prezența încă de acum. *Fum*, carte datată 1971, dar apărută și difuzată cu un an mai devreme, exploatează capacitatea de a delimita, cu simplitate expresivă, imagini necristalizate, difuze, însoțite de prezența nebuloasă a unor sensuri mai mereu intuite, însă niciodată dezvăluite pe deplin. Imaginea fumului care ascunde înfățișările concretului (singurătatea poetului–copil, mizeria orașului, abisul sufletesc al omului modern) îi caracterizează cât se poate de bine poetica. *Stelele fixe* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor) reprezintă un titlu și o imagine mai veche, figurând ca atare chiar în *Cine mă apără*. Acum **P.** își strânge toate fațadele discursului, de unde forța de impact care i-a propulsat numele în prim-planul liricii românești. *Stelele fixe* îi clasicizează de fapt lirica, iar autorul își găsește în imaginea astrelor nemișcate simbolul privilegiat al tuturor acelor mistere către care trimite fie prin argheziene interogații, fie prin blagiene tăceri. Puritatea expresivă a versului generează senzația unor structuri armonice în straturile de adâncime ale textului, semn sigur al deplinei stăpâniri a materiei poetice. Anii de după apariția cărții *Stelele fixe* aduc o tot mai accentuată intruziune a cenzurii în destinul scriitorului. Constrâns să își restrângă aparițiile ca poet, el se concentrează asupra publicisticii, adunată postum în 2003–2004, în două volume, sub titlul *Culoarea visului*. Cartea *Locuri și oameni, scriitori și parabole* (1982), ca și romanul *Aventurile marelui motan criminal Maciste* (1983) constituie, prin plasarea deliberată în ireal, o încercare de expurgare a răului existențial și artistic reprezentat de presiunea ideologiei oficiale. Destinul lui **P.** se frânge neașteptat, în plină maturitate creatoare. După 1991 este redescoperită o latură ignorată, și anume ipostaza de sonetist, numeroase texte fiind publicate în reviste și grupate începând din 1995 în mai multe volume. Spectator al lumii, din avanpostul mirării naive autorul se îndreaptă către o poezie specială, dialogând cu un *homo universalis* căruia îi comunică o viziune heraclitică asupra existenței. Sensibilitatea scrutează tot mai acut răul universal, orizontul e tot mai întunecat, sub semnul tulburător al tragicului. Strămutarea pe un alt astru, vis ultim, traduce nevoia de evaziune, ca panaceu împotriva urâtului. Este greu de spus care ar fi fost traiectoria lui **P.** dacă destinul său ar fi fost altul.

O reală prezență a umanității, o mentalitate umanistă se simt îndărătul confesiunilor și comportamentelor particulare ale eului liric, ca un temei și ca un plan al verificărilor necesare […]. *O anumită ,,natură specifică a umanului“ pare să fie, în general, sâmburele moral pentru care poetul se simte chemat să militeze, iar acest sâmbure moral este identificat cu conceptul elin de ,,măsură”.*

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Senzația acută a materiei colcăitoare, teroarea de ceea ce e grotesc și absurd în ordinea naturii se traduc într-o notație lipsită, deliberat, de grația caligrafiei. Metafora

e făcută să descurajeze ochiul obișnuit cu subtilități livrești... În această cruzime a sincerității poetice, trebuie să observăm nu numai o expresie temperamentală, ci și o reacție față de extraordinara inflație de abstracțiuni din poezia actuală. O neîncredere totală se manifestă, atunci, în posibilitatea cuvîntului de a exprima ideea, și poetul alege expresia atingătoare, fără grații lirice.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poarta cetății*, București, 1966; *Cine mă apără*, București, 1968; *Frunze, pomi, arbori*, București, 1968; *Ochiul neantului*, București, 1969; ed. anastatică, îngr. Valentina Pituț, București, 1998; *Sunetul originar*, București, 1969; *Fum*, București, 1971; *Stelele fixe*, București, 1977; *Locuri și oameni, scriitori și parabole*, București, 1982; *Noaptea luminată*, pref. Mihai Ungheanu, București, 1982; *Aventurile marelui motan criminal Maciste*, București, 1983; ed. 2, pref. Mircea Micu, București, 2006; *Stelele fixe*, îngr. Valentina Pituț, postfață Romul Munteanu, București, 1995; *Sonete*, îngr. Valentina Pituț, București, 1995; *Umbra unui țipăt*, Timișoara, 1996; *Scrisori de iubire din 21 de poeme*, cu ilustrații de Florin Pucă, îngr. Barbara Elena Pituț, Timișoara, 1997; *Celălalt soare*, îngr. Valentina Pituț și Nicolae Țone, posfață Romul Munteanu, București, 1998; *Călătorie în Uriaș*, București, 2002; *Când îngerii adorm pe crengi*, îngr. Valentina Pituț, pref. Romul Munteanu, București, 2003; *Culoarea visului*, I–II, îngr. Valentina Pituț, București, 2003; *Iubita, puii albi și sfinții*, îngr. Valentina Pituț, postfață Geo Vasile, București, 2006; *Sonete*, îngr. Valentina Pituț, postfață Geo Vasile, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, *170–173*; Martin, *Generație*, *62–71*; Constantin, *Despre poeți*, *195–201*; Felea, *Poezia*, *94–99*; Munteanu, *Opera*, *232–236*; Caraion, *Duelul*, *115–117*; Grigurcu, *Teritoriu*, *204–209*; Raicu, *Structuri*, *362–367*; Poantă, *Modalități*, *115–119*; Mincu, *Poezie*, *113–122*; Negoițescu, *Engrame*, *108–111*; Piru, *Poezia*, II, *253–256*; Barbu, *O istorie*, I, *134–140*; Laurențiu, *Eseuri*, *185–191*; Iorgulescu, *Scriitori*, *126–129*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *234–239*; Ruja, *Valori*, *146–152*; Grigurcu, *Poeți*, *198–205*; Dimitriu, *Singurătatea*, *198–202*; Doinaș, *Lectura*, *224–229*; Grigurcu, *Existența*, *395–398*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *286–290*; [*Gheorghe Pituț*], VR, 1991, 6 (grupaj special); Constantin, *Complicitatea*, *154–157*; Adrian Popescu, *Arhetipala casă*, ST, 1995, 12; Munteanu, *Jurnal*, VI, *107–120*; Rodica Mureșan, *Gheorghe Pituț. De veghe în cuvânt*, Timișoara, 1998; Grigurcu, *Poezie*, II, *240–249*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *757–759*; Cristea-Enache, *Concert*, *47–49*; Al. Ruja, *Ipostaze critice*, Timișoara, 2001, *209–219*; Vasile, *Poezia*, *210–214*; *Dicț. analitic*, IV, *166–168*; Ștefănescu, *Istoria*, *811–812*; Paul Dugneanu, *Gheorghe Pituț – devenirea poetică*, București, 2007; Popa, *Ist. lit.*, II, *272–273*; Maria Vaida, *Gheorghe Pituț sau Ochiul și noaptea*, Cluj-Napoca, 2009. ***R.V.***

PIȚU, Luca (14.I.1947, Cajvana, j. Suceava – 14.VI.2015, Focșani), eseist

Este fiul Magdalinei (n. Șoldan) și al lui Vasile Pițu, agricultori. Urmează liceul la Gura Humorului și Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, absolvită în 1968. Devine aici, în 1971, cadru didactic la Catedra de limba și literatura franceză, unde după 1989 va preda teoria traducerii și logica discursului fictional. Şi-a susținut doctoratul în 1982, la București, cu teza *Lautréamont: la rhétorique de son œuvre*. Debutează în 1975, la „Opinia studențească", cu eseul *Cheia hermeneutică*, iar editorial, în limba franceză cu *Le Chasseur de corbeaux* (1986), eseu introductiv la o traducere a *Poveștii poveștilor* de Ion Creangă, realizată de Mariana Goujon și Jean-Paul Goujon, iar în românește cu volumul *Naveta esențială* (1991; Premiul Uniunii Scriitorilor, refuzat de autor). Mai colaborează la „Echinox", „Dialog", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Viața românească", „Vatra", „Luceafărul", „Contrapunct", „Convorbiri literare", „Orizont", „Familia", „Timpul", „România literară" ș.a. Alături de Emil Brumaru, Dan Petrescu, Liviu Antonesei, Al. Călinescu, Dan Alexe, Al. Zub și de alți câțiva scriitori și universitari, a făcut parte, în anii '70–'80, din ceea ce a fost numit Grupul de la Iași, un grup de atitudine civică antitotalitară. În aceste împrejurări, **P.** avea să fie anchetat de Securitate (din mai 1983), iar încercarea de a fi scos de la catedra universitară, în 1989, își găsește tot astfel explicația. După 1989 călătorește în Franța și în alte țări europene, dar și în Pakistan. În perioada 1992–1994 a fost lector de limbă română la Universitatea Nancy I, în Franța.

P. își publică prima carte ca autor de limbă franceză. Opuscul de rafinament ludic și erudiție manipulată burlesc, *Le Chasseur de corbeaux*, editat în Franța, conceput inițial ca o prefață la *Povestea poveștilor* de Ion Creangă, a devenit în cele din urmă o lucrare independentă, păstrând, firește, puternice

legături referențiale cu povestea a cărei prezentare era destinat să fie. Cu prilejul unor reeditări ulterioare, textul avea să fie însoțit de numeroase altele, în română și în franceză, proprii ori „împrumutate" (reproduse după alți autori, cu indicarea procedeului), de ilustrații etc., aparițiile nefiind, de fapt, „simple" reeditări, ci consistente volume noi, antologic-tematice. Asocierea spiritului cărturăresc cu licențiozitatea și, în general, cu erotomania literaturizată în chip estet se produce la **P.** pe linia unei vechi tradiții franceze, care merge de la Rabelais la Pierre Louÿs și Guillaume Apollinaire. Nesecata vervă erudit-colocvială, filologico-filosofico-epicureică va fi etalată abundent și în eseurile în românește, izvodite după același „tipar" foarte personal, cu deosebire frapant și rar în context autohton. Sub „acoperirea" reprezentată de etalarea unui impresionant belșug de cunoștințe și de perspicacitate hermeneutică, **P.** scrie de fapt literatură. Eseistul are predilecție cvasiexclusivă pentru textul scurt: cărțile lui sunt alcătuite din fragmente eseistice concentrate (pe care el însuși le desemnează drept „textúle", „texticule", note și „notúle", „eseuri explodate, cogitațiuni intemperante, aluviuni moldovinești, ghiveciuri bahluvioase, anamneze desferecate", „lucrături frontaliere" etc.), diferite prin tematică ori structură, însă izbitor de asemănătoare între ele, ca segmente ale unui solilocviu virtual infinit. Definitorie este identitatea lor stilistică, inconfundabilă. Scriitorul combină erudiția cu spiritul ludic, cultivă un vocabular neologistic și tehnicist, împănat imprevizibil și savuros cu arhaisme, regionalisme (moldovenești), vocabule și ziceri proprii registrului familiar ori caracteristice pentru exprimarea colocvială și necenzurată, frustă sau buruienos-colorată, uneori propriu-zis licențioasă. În pofida diversității tematice, textele sunt marcate de o monotonie a petulanței giumbușlucare. Mai mult ori mai puțin autoficțiuni, ele au statut de pagini de jurnal condensat ori de memorialistică referitoare la perioade recente, dacă nu la stricta actualitate, de schițe publicistice de moravuri, pe teme moral-civice etc., dând seama de lecturi, de evenimente familiale, sentimentale sau sexuale, de vacanțe și călătorii, de episoade curioase, dramatice, semnificative ori pur și simplu amuzante din existența zilnică a autorului, a mediilor universitare ieșene, a obștii scriitoricești, a satului natal etc., colportând uneori, pur și simplu, bârfe, înnobilate prin scânteierea stilistică și prin hazul mizanscenei, și mai ales prin divagațiile hermeneutice pe care le prilejuiesc, ori trasând portrete ale unor contemporani. Filonul intimist nu predomină totuși, iar prim-planul este ocupat de comentariile și glosările pe teme și subiecte „cărturărești". Deși respinge „sistemul", cultivând fragmentarul și fulgurația, **P.** dă despre Lautréamont și despre Creangă două micromonografii sub forma unor eseuri. Despre cel referitor la Creangă, inclus în *Naveta esențială* – cu titlul *Adaos humuleștenesc* –, reluat, cu unele modificări, sub titlul generic *Exerciții de recitire vernală*, în *Ultima noapte de dragoste și întâia noapte de filosofie* (1992), vorbesc titlurile textelor componente, în sine edificatoare: *Vânătorul de ciori merită o prefață cinegetică*, *Fragmente dintr-un discurs ornitologic*, *Întrebarea leneșului*, *Soacra cu ochi pineal și semnificantul transcendental*, *Excurs în limba povestirilor humuleștene*, *Reîntoarcerea la soacră (dar și la nurori)*, *Moș Nichifor Perlocuționariul*, *Al patrulea codoșlâc*, *Patafizica omenească*. Volumul publicat în 2006 sub titlul *Dinspre ei și dinspre mine*, cu subtitlul așa-zicând lămuritor „diverse textule heteroceptive și câteva dialoguri intersolare", este unul compozit, reunind o culegere de eseuri critice propriu-zise, vizând scrieri (sau opera) unor autori diferiți (Gheorghe Crăciun, Ciprian Şiulea, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Mareș, Ion Barbu, Mihai Ursachi, Gheorghe Grigurcu, Raymond Queneau), o secțiune intitulată *Modestele contribuțiuni ale cioranologului amator* (cuprinzând unsprezece texte) și o serie de convorbiri între **P.** și diferiți interlocutori (Adrian Alui Gheorghe, Cassian Maria Spiridon, Liviu Apetroaiei, Adriana Babeți, Ioan Radu Văcărescu). O piesă de neignorat în bibliografia lui **P.** este volumul *Documentele antume ale „Grupului de la Iași"* (2010), lucrare în care scriitorul își asumă mai degrabă rolul de antologator și comentator decât cel de autor propriu-zis: cartea reunește numeroase documente de epocă, publice sau private, referitoare la prigonirea, de către Securitate, în anii '80 ai secolului trecut, a unor intelectuali din Iași percepuți ca adversari ai regimului totalitar. Cartea cuprinde, între altele, și textul colectiv *„Brazde peste haturi" revisited*, o încercare de parodiere grotescă a romanelor realismului socialist propagandistic al anilor '50, roman foileton inițiat și redactat – oarecum după metoda „cadavrului rafinat" – de așa-numitul Artel Textual, adică de **P.** împreună cu Sorin Antohi, Dan Petrescu, George Pruteanu, și care, difuzat în samizdat ori prin lecturi

publice neoficiale, descoperit și confiscat de Securitate, a constituit unul din temeiurile urmăririi și persecutării celor implicați. *„Brazde peste haturi“ revisited* a fost reeditat – împreună cu documente, comentarii și ilustrații relative la episodul în speță – și separat (2011). Rămas neterminat, format doar din câteva capitole, textul e o mostră de postmodernism literar militant, antitotalitar, caracteristic anilor ’80. Deși funciar polemic și, în felul lui, angajat, demersul eseistic al lui **P.** rămâne unul beletristic prin excelență. Fastidios nu o dată prin exces de vervă, autorul are adesea resurse să intereseze și să delecteze.

SCRIERI: *Le Chasseur de corbeaux,* Muizon (Franța), 1986; ed. (*Le Chasseur de corbeaux: randonnées exégétiques en Créanguie*), Iași, 2004 ; ed. Iași 2010 ; ed. (*Descinderi patafizice în dumbrava narativă a Cinexegeticului Povestaș din Humulești – Déambulations pataphysiques à travers la futaie narrative du Maître de la Vénerie épique des Carpathes Orientales*), postfețe Dan Alexe, Marco Bandini și Dominique Fernandez, Iași, 2012 ; *Lettre à un ami occidental*, Muizon (Franța), 1990; ed. Iași 2004; *Naveta esențială*, Iași, 1991; *Sentimentul românesc al urii de sine*, Iași, 1991; *Însem(i)nările Magistrului din Cajvana*, pref. Ion Bogdan Lefter, Iași, 1992; *La cafeneaua hermeneutică*, Iași, 1992; *Ultima noapte de dragoste și întâia noapte de filosofie,* Iași, 1992; *Fragmente dintr-un discurs in(?)comod*, Iași, 1993; *Eros, Doxa & Logos*, Iași, 1995; ed. pref. Gheorghe Grigurcu, postfață Andrei Bodiu, Iași, 2004; *Breviarul nebuniilor curente*, postfață Victor Georgescu, Iași, 1996; *Temele deocheate ale timpului nostru*, Pitești, 2002; *Dinspre ei și dinspre mine*, Pitești, 2006; *Lautréamont, la rhétorique et nous suivi de Retour aux démêlés avec autrui*, Brașov, 2006 ; *Le Néant roumain. Un entretien – Neantul românesc. O convorbire*, ed. bilingvă, tr. Mona Antohi, Sorin Antohi și Dan Alexe, îngr. Sorin Antohi, Iași, 2009; *Documentele antume ale „Grupului de la Iasi” (întregite cu, mai ales, romanul-foileton al Artelului Textual, titulat, acela, „Brazde peste haturi” revisited),* Iași, 2010; *„Brazde peste haturi” revisited* (în colaborare cu Sorin Antohi, Dan Petrescu și George Pruteanu), pref. Sorin Antohi, Iași, 2011. **Ediții:** Rachilde, *Domnul Venus*, tr. Roxana Gheorghiu, pref. edit., Iași, 1991. **Traduceri:** Alfred Jarry, *Căutarea Messalinei: romanul vechii Rome*, îngr. și pref. trad., Iași, 1998.

Repere bibliografice: Liviu Antonesei, *Un eseist*, „Dialog”, 1981, 79–80; Ion Bogdan Lefter, *Aventurile editoriale ale unui eseist ieșean*, CNP, 1992, 2; Mircea Mihăieș, *Un San-A. printre cuvinte*, O, 1992, 1; Dan C. Mihăilescu, *Sfoara cu motocei*, LAI, 1992, 13; Cornel Moraru, *„Sentimentul românesc al urii de sine”*, VTRA, 1992, 5; Mihai Dragolea, *Viața și opiniile patafizicianului Luca Pițu*, F, 1992, 9; Ovidiu Nimigean, *Monstrum eruditionis*, TP, 1996, 5; Borbély, *Xenograme*, *71–73*; Ovidiu Morar, [*Luca Pițu*], CL, 1999, 7, 2003, 11; Bârna, *Comentarii*, *187–194*; Cristea-Enache, *Concert*, *415–420*; Andrei Bodiu, *Conservatorul Pițu*, OC, 2003, 168; Ciprian Şiulea, *Plăcerea memorialului*, ALA, 2004, 709; Grigurcu, *De la un critic*, *189–192*; Nicolae Bârna, *Le Cajvanien (schiță de portret)*, VR, 2006, 3; Mihai Rogobete, *Sfidarea compoziției*, LCF, 2011, 3. ***N.Br.***

PIUARIU-MOLNAR, Ioan (1749, Sadu, j. Sibiu – 16.III.1815, Sibiu), cărturar, traducător, editor. Este fiul Patrasiei și al preotului Ioan Piuariu, supranumit Popa Tunsu, figură legendară a luptei românilor împotriva catolicizării. După absolvirea liceului săsesc din Sibiu, deprinde meșteșugul de a vindeca bolile de ochi, pe care îl practică neoficial până când obține diploma de magistru chirurg la Facultatea de Medicină din Viena (1774), în urma frecventării unor cursuri și a unui examen cu vestiți profesori de oculistică. După un stagiu în Banat, este numit în 1777 medic oculist al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu. Ajunge celebru în întregul imperiu (dar și în Ţările Române), astfel încât în 1791 i se creează o catedră la Liceul Medico-Chirurgical din Cluj (instituție de învățământ superior), unde este cel dintâi profesor român de rang universitar. În paralel cu strălucita carieră de oftalmolog, are o foarte diversă și susținută activitate socială și cultural-iluministă. A fost un timp și „medic al săracilor” și a cunoscut în amănunțime starea socială a românilor din Transilvania, fapt care l-a determinat să lupte până la sfârșitul vieții pentru ameliorarea condiției lor. După ce în 1782 adresase o petiție împăratului, avizată favorabil, ceea ce i-a permis importante acțiuni pentru dezvoltarea învățământului românesc, **P.-M.** devine coautor, alături de Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior ș.a., al documentului *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*, text tipărit prin grija sa în 1791. Își face o densă rețea de relații, extinsă și în Ţara Românească și Moldova, care îl ajută să-și realizeze țelurile, se implică în aproape toate aspectele vieții sociale, având inițiative care de multe ori au dus la rezultate practice importante (între care și înființarea în 1811, la Sadu, a unei fabrici de postav). Pe plan cultural activitatea sa apare la fel de diversă și rodnică. A tradus și prelucrat cărți de popularizare a unor cunoștințe teoretice și practice, a întocmit manuale școlare, o gramatică, dicționare. Între 1789 și în 1795 a avut câteva inițiative de a scoate, pentru prima dată în românește, un periodic. O „înștiințare” din 1795 detalia profilul

enciclopedic al unei proiectate reviste ce urma să se numească „Vestiri filosofești și moralicești”. A organizat Societatea Filosoficească din Mare Principatul Ardealului (1795), ai cărei membri erau reprezentanți de seamă ai Şcolii Ardelene, dar și Iancu Văcărescu și alți cărturari de peste munți. Colaborând strâns cu tipografiile din Sibiu, Cluj și în special cu cea din Buda, **P.-M.** a editat sau a facilitat apariția a numeroase cărți ortodoxe, răspândite apoi în toate provinciile românești. De altfel, a fost singurul dintre fruntașii români ai secolului al XVIII-lea care și-a păstrat credința ortodoxă, izbutind totuși să se impună la înalt nivel, obținând chiar un titlu de noblețe (von Müllerscheim). Prin diversitatea activităților și intensitatea angajamentului, prin realizări, prin influența avută în epocă, însăși viața lui **P.-M.** poate fi considerată o operă care îl așază alături de cei mai de seamă reprezentanți ai iluminismului românesc.

Ca și ceilalți cărturari ardeleni, **P.-M.** este intens preocupat de cultivarea limbii române, ca o premisă esențială a luminării poporului. Urmând îndeaproape modelul gramaticii lui Samuil Micu și Gheorghe Şincai (*Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*), el alcătuiește un manual – *Deutsch–Wallachische Sprachlehre* (1788) – accesibil, practic, cu reguli simple, concise și cu exemple adecvate. Întocmește și un bogat dicționar german–român, care însă va apărea postum (*Wörterbuchlein Deutsch und Wallachisches – Vocabularium nemțesc și românesc,* 1822). Colaborează la dicționarul început de Samuil Micu și continuat de alți învățați ai vremii, tipărit abia în 1825 și cunoscut sub numele *Lexiconul de la Buda.* Din aceeași dorință de a așeza limba română la nivelul celorlalte limbi oficiale ale imperiului, dar și dintr-o evidentă înclinație literară, el a compus *Odă întru pomenirea mutării cei de-a pururea a augustei Mariei Tereziei*, publicată în 1780 și semnată M. Lucrarea *Retorică adecă Învățătura și întocmirea frumoasei cuvântări*, editată de **P.-M.** în 1798 (și a cărei alcătuire i-a fost mult timp atribuită), este o traducere anonimă mai veche după Francisc Scufos, *Téhni ritorikís* (Veneția, 1681). Este primul tratat de acest gen apărut în românește, un act cultural reprezentativ pentru năzuințele iluminiștilor, prin îndemnul patetic la însușirea „meșteșugului” de a vorbi frumos, logic, convingător. Aceleași scopuri erau urmărite și în *Istorie universală adică de obște, care cuprinde în sine întâmplările veacurilor vechi* (I, 1800), transpusă după Claude François Millot. Şi aici cărturarul român se străduiește să dea o formă cât mai adecvată, sensibilă adesea, conținutului, demonstrând, așa cum o face în mai toate textele sale, gust și aplicație literară. A mai colaborat cu Samuil Micu la traducerea intitulată *Hronologia împăraților turcești* (lăsată în manuscris). Mult căutată și utilă a fost prelucrarea *Economia stupilor* (1785), în care, ca și în cele câteva lucrări de medicină, **P.-M.** aduce importante contribuții la stabilirea terminologiei științifice românești.

SCRIERI: *Odă întru pomenirea mutării cei de-a pururi a augustei Mariei Tereziei*, Sibiu, 1780; *Economia stupilor*, Viena, 1785. **Ediții:** *Retorică adecă Învățătura și întocmirea frumoasei cuvântări*, Buda, 1798; ed. îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 1976. **Traduceri:** Claude François Millot, *Istorie universală adică de obște, care cuprinde în sine întâmplările veacurilor vechi*, I, Buda, 1800.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.*, III, *290–294*; Ioan Lupaș, *Ioan Piuariu-Molnar. Viața și opera lui*, București, 1939; Popovici, *Studii*, I, *272–278*; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, *39*, *59–61*; Dumitru Belu, *Cea dintâi omiletică în limba română. Retorica de la 1798*, MA, 1963, 9–10; *Ist. lit.*, II, *98–103*; Sasu, *Retorica*, *116–149*; Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Cluj-Napoca, 1976; *Dicț. lit. 1900*, *681–682*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *274–276*; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *332–352*; Eugen Străuțiu, *Ioan Piuariu-Molnar și activitatea sa culturală*, T, 2003, 1. ***C.T.***

PLACEBO, revistă apărută la Alexandria, apoi la Videle, neregulat, între 1990 și 2006, inițial cu subtitlul „Pagini literare teleormănene”, schimbat de la numărul 12–13/1994 în „Cultură, arte, idei”. În numărul 2–3/1990 se menționează că este editată de revista „Argeș”, iar de la numărul următor că e scoasă de „Calende”. Tot acum este anunțat ca realizator Ştefan Marinescu Vida, președinte al Societății de Litere și Arte Placebo, pentru ca la numărul 5 să fie anunțat colegiul de redacție: Stelian Ceampuru, Valentin Dobrescu, Anghel Gâdea, Octavian Grigore, Florin Marincea-Crângeanu, Ştefan Marinescu Vida (coordonator), Romulus Toma. Vor mai face parte din colegiu, pe termene variabile, Bogdan Ghiu, Traian T. Coșovei și Mihail Grămescu. Este de semnalat, în primul rând, numărul 6/1991, închinat lui Marin Preda, cu scrisori inedite ale acestuia către un fost coleg de școală primară. Aici mai semnează Romulus Sălăjan, Romulus Toma, Al. Popescu-Tair și Dobre Burcea. Opera lui Marin Preda este o preocupare permanentă

a revistei, despre proza sa scriind Stelian Ceampuru (*Stilul oral în „Moromeții”*), Elisabeta Ghiță (*Despre copilărie în proza lui Marin Preda*), Anișoara Dobre (*„Răzbunarea lui Moromete” sau Marin Preda și onoarea de a fi contrazis de istorie*) ș.a. O prezență permanentă are coordonatorul publicației, care semnează (și cu pseudonime) recenzii, cronici ș.a. Sunt găzduite versuri de Constantin Salcia, Nicoleta Milea, Valentin Dobrescu, Romulus Toma, Adela Popescu, Iulian Bitoleanu, Adrian Bucurescu, George Pena, Ion Tobosaru, proză de Gheorghe Filip, Anghel Gâdea, Mihai Voiculescu, Mihail Grămescu, eseuri de Lucian Teodosiu, pagini de critică rămase de la Mircea Scarlat (*Prima încercare de epopee românească*). Traduceri din Ernest Hemingway, Iuri Bondarev și Mario Benedetti realizează Stelian Ceampuru. ***I.D.***

PLAI, revistă apărută la Plaiul Cosminului (județul Cernăuți), lunar, din martie până în mai 1934 (trei numere), avându-i ca redactori pe Aspazia Munte (Aspazia Munteanu) și pe Neculai Pavel. Ca publicație a Editurii Iconar, al cărei inițiator și conducător era Mircea Streinul, **P.** încearcă să promoveze literatura bucovineană. Poeziile sunt semnate de Iulian Vesper, George Drumur, N. Tcaciuc-Albu, Aspazia Munte ș.a. Mircea Streinul este prezent cu proză (*Jurnal de poet*), cu poezie (*Text apocrif de autobiografie*) și „răspunde pentru articolele și notele nesemnate”. În numărul al doilea este inserat un amplu interviu luat lui Mircea Streinul de E. Ar. Zaharia. ***M.Ș.***

PLAI ROMÂNESC, „ziar independent al comunității românești din Regiunea Cernăuți”, cu periodicitate neregulată, apărut la Cernăuţi din 7 octombrie 1990 până în 1999, apoi din 2009. Inițial publicaţie a Societăţii pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, care, în urma unui proces de presă, e nevoită să renunțe la editarea periodicului, **P.r.** are ca redactori pe Vasile Tărâţeanu (1990–1994), Ilie T. Zegrea (până în aprilie 1995), Ştefan Broască (din iulie 1995). La seria reluată începând din 2009 fiecare număr are un „responsabil de ediție”, iar din echipa redacțională fac parte Dumitru Covalciuc (redactor), Adriana Medvedi, Gheorghe Ciuclea și Tatiana Culașciuc (redactor literar). Primul număr din 1999 include în sumar *Secvenţe de la Podul de Conştiinţă „Mihai Eminescu”*, adică fragmente din discursurile unor scriitori – Ioan Alexandru, Ion Vatamanu, Vasile Leviţchi, Grigore Bostan –, rostite cu prilejul dezvelirii bustului poetului în faţa casei lui Aron Pumnul din Cernăuţi. Se publică versuri de Mircea Lutic, Grigore Bostan (*Ploaie la răscruce* ș.a.), George L. Nimigeanu, Vasile Tărâțeanu (*Rugă în trei*, *Civilizație* ș.a.), Simion Craciu, Ilie Motrescu, Mihai Grigore (*Dincolo de Euclid* ș.a.), Mariana Pândaru (*Geometrie ciudată*, *Singurătate pecetluită* ș.a.), Vasile Zetu (*Vânătoare*, *Colind* ș.a.), Ion Beldeanu, Arcadie Opaiț (*Dincolo*, *Poiana mea râmată de mistreți* ș.a.), Gheorghe Moiș (*Autoportret*, *E toamnă iar* ș.a.), Ion Cozmei ș.a. În fiecare număr apar contribuții de factură istorico-socială: Pavel Țugui, *Ținutul Cernăuților: date istorice și populația în anii 1772–1777*; Vasile Tărâțeanu, *Istoria se repetă?*; Maria Toacă, *Iluzia unui muzeu* – text care discută situația Muzeului „Mihai Eminescu” din Cernăuți; Ștefan Broască, *Despre cultură, omenie și popor*, *Un act istoric ce nu poate fi contestat (28 noiembrie 1918)*; Ion Beldeanu, *Cine se teme de Ștefan cel Mare?*; Grigore Bostan, *Cultură și educație*; Mircea Grigorovița, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică*. Într-o serie de articole se comentează polemic interzicerea celebrării a 500 de ani de la bătălia de la Codrii Cosminului. Vasile Tărâțeanu, Ștefan Broască ș.a. semnează *Memorandumul cu privire la situația românilor (moldovenilor) din Ucraina*, iar Petru Bejinaru articolul *La zece ani de la oprirea ziarului „Plai românesc”*. Studii și cercetări de istorie literară și culturală dau, între alții, Florentin Popescu (*Conștiința de neam a Luceafărului*), Nicolae Cârlan (*Petru Movilă – fiu credincios al neamului românesc*), Vasile Pavel (*Opera lingvistică a lui Vasile Bojoca*), Dumitru Oprișan (*Bucovineni care au fost: Grigore Filimon*), Octavian Voronca (*Eminescu despre limba maternă*), Dumitru Mintencu (*Luceafărul – lumină tutelară*), Maria Toacă (*Drama recreării teatrului românesc la Cernăuți*), Vasile Bâtă (*A avut sau n-a avut urmași Mircea Streinul?*) ș.a. Un număr este dedicat lui Constantin Brâncuși, un altul despărțirii de poetul Vasile Levițchi (Vasile Tărâțeanu, *In memoriam. Vasile Levițchi*, Ștefan Broască, *Sufletul poetului*). Alte intervenții, de critică literară, sunt semnate de Maria Toacă (*O istorie a rezistenței prin cultură*, text referitor la apariția unei noi ediții a cărții lui Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918*), Doina Milavu (*Poezia ca descifrare*, despre poetul Grigore Gherman și cartea sa *Epoca nedescifrată*), Adrian

Dinu Rachieru (despre *Ora de prânz a vulcanului Etna*, culegere de versuri a lui Arcadie Opaiț), Mihai Morăraș (*N-oi uita vreodată, dulce Bucovină*, text dedicat personalității poetului Nicolae Spătaru). Emil Simion comentează monografia *George Tofan. O viață dedicată școlii* de Gheorghe Giarcă, iar Dumitru Covalciuc se ocupă de *Tereblecea, un sat de la margine de țară*, cartea lui Ion Crețu. O rubrică, „N-oi uita vreodată, dulce Bucovină”, prezintă medalioane şi profiluri de scriitori, savanţi, oameni de artă, politicieni originari din Bucovina dar stabiliţi la Chișinău, iar alte două, „Eveniment editorial” și una de note și însemnări critice (susţinută de Ştefan Broască), sunt destinate cu precădere vieţii cultural-literare din zona Cernăuţi, exprimând dorinţa redactorilor de a mobiliza forţele locale la viaţă culturală proprie. Alţi colaboratori: Nicolae Dabija, Mihai Cimpoi, Arcadie Suceveanu, George Muntean, Ion Popescu. ***G.B., R.Z.***

PLAIURI, revistă de literatură, cultură și economie apărută la Slănic-Prahova la 1 februarie și la 1 martie 1937 (două numere). Director: Nicolae Pătrașcu. În articolul-program, *Am fâlfâit un steag*, se arată că noua publicație are menirea de a da un „imbold spre lume și viața literară, de a sădi în sufletul fiecărui ins credința întru Hristos și de a răscoli în suflet dragostea către patrie, către cruce, neam și rege”. Prin tematica materialelor și valoarea colaboratorilor, **P.** se înscrie între publicațiile asumat provinciale, pentru al căror rol pledează, încă în numărul inaugural, Nicolae Graur (*Importanța revistelor provinciale*). De semnalat și un eseu al acestuia, *Snobismul în artă*, alături de articolul lui George Negru despre câteva obiceiuri folclorice locale și de acela al lui Andrei Udrea, *Ce înseamnă a fi bun gospodar*. Cele două numere mai includ versuri semnate de Nicolae Pătrașcu, Iulian Dragu, Marieta Panait și pagini de proză ale directorului revistei (autor al volumului *Frânturi de lumină*). La acestea se adaugă câteva recenzii, epigrame, cugetări, o cronică a revistelor ș.a. ***I.Rt.***

PLAIURI DOBROGENE, revistă apărută la Constanța, lunar, din octombrie 1926 până în aprilie 1927. Redactor: Constantin Muche Blond. Cei mai mulți colaboratori sunt profesori de liceu, magistrați și funcționari, majoritatea din Dobrogea, câțiva din Suceava sau Chișinău. Alături de aceștia este de înregistrat prezența în sumar a Hortensiei Papadat-Bengescu cu fragmentul *Cheiul* (1/1926). Revista publică traduceri din Ovidiu, Heine, Selma Lagerlöf. Aici D. Stoicescu glosează pe marginea unei epistole a lui Cezar Bolliac către Alexandru Sutzu și trimite comentariul intitulat *Ultima operă a lui Delavrancea*, iar Zoe Verbiceanu publică un articol despre Panait Cerna. Semnează versuri C.M. Blond (Constantin Muche Blond), George Voevidca, A. Mândru, I.C. Popescu-Polyclet, Ion Bentoiu. Alți colaboratori: Irène Fleury, Fausta Rădulescu, Marius Verbiceanu, Eduard Sbiera. ***I.Rt.***

PLAIURI MOLDOVENE, publicație apărută în comuna Borșani – Putna, lunar, din septembrie până în 18 decembrie 1932 și în martie și aprilie 1935, cu subtitlul „Organ cultural enciclopedic lunar”. Director fondator: Gh.N. Trandafir. În articolul *Idei de program* Gh. M. Tudorache dezvăluie intențiile periodicului: „trezirea unui suflu nou de viață spirituală”, alături de promovarea producțiilor populare, a sentimentelor și obiceiurilor strămoșești. De orientare neosămănătoristă, revista publică versuri semnate de Ionel Hagiu, D.T. Rețeanu, culegeri de folclor basarabean și bucovinean, sfaturi casnice și medicale, anecdote. Sunt de reținut o scrisoare inedită de la Vasile Militaru, prin care directorul revistei era autorizat să îi reproducă fabulele, ca și articolul *Ce vrea bolșevismul?*, unde acestui „curent social”, considerat „o boală molipsitoare, care, pe toate căile, caută să subjuge omenirea”, i se demască esența distrugătoare (anularea identității naționale, ateismul, dictatura proletariatului, confiscarea proprietății și colectivizarea bunurilor). Numărul din 18 decembrie 1932 este consacrat „memoriei Marelui Om al Şcoalei, Spiru C. Haret”, personalitatea fiindu-i evocată de George Grecea, M. Antonescu și I. Răileanu. ***I.Rt.***

Anul I Nr. 1 8 Pagini 30 Lei 1 Iulie 1943

PLAIURI NĂSĂUDENE

Virtus Romana Rediviva

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA București

ABONAMENTE

PLAIURI NĂSĂUDENE, revistă apărută la București, neregulat, între 1 iulie 1943 și 1 mai 1945. Redactori sunt Emil Boșca-Mălin, Ion Th. Ilea și

Vasile Netea, iar secretar de redacție Emanoil Cobzalău. De la numărul 4 E. Boșca-Mălin devine director, iar de la numărul 20–21/1944 prim-redactor e Ilie T. Echim. La numărul 31–33/1945 direcția e asigurată de E. Boșca-Mălin și Ion Costan. Din redacție au mai făcut parte George Sbârcea, Iustin Ilieșiu, Octavian Ruleanu ș.a. Fără să lanseze un program explicit, dar apărând sub deviza *Virtus romana rediviva*, publicația are un caracter cultural larg și, așa cum o arată diversele ei rubrici („Luminișuri", „Scormonind trecutul", „Maramureșul voievodal"), este consacrată în primul rând valorilor și tradițiilor regionale, restituite și comentate în numeroase articole pe teme istorice, folclorice, pedagogice ș.a. Un loc însemnat – și chiar o rubrică specială, „Plaiuri literare" – se acordă literaturii. Se publică îndeosebi versuri de Ion Th. Ilea, Lucian Valea, Iustin Ilieșiu, Emanoil Cobzalău, A. Mândru, Vlaicu Bârna ș.a., dar și proze scurte de Ion Agârbiceanu și Octavian Ruleanu. Comentariul critic la zi lipsește aproape cu totul, dar pot fi întâlnite câteva contribuții de istorie literară: Vasile Netea scrie despre începuturile literare ale lui George Coșbuc și semnează articolul *Opera unui scriitor al Someșului: Ion Pop Reteganul*, iar Zoe Moldovanu e autoarea însemnărilor intitulate *O fiică a Năsăudului: Veronica Micle*. Mai sunt incluse în sumar pagini semnate de N.I. Herescu, Iosif E. Naghiu, Mircea Damian, Oct. C. Tăslăuanu, Emanoil Bucuța, Leon Scridon, Gavril Scridon, Ernest Bernea, Vasile Al-George ș.a. ***I.M.***

PLAIURI ROMÂNEŞTI, revistă culturală apărută la București la 10 ianuarie și în februarie 1929 (două numere). Director: Ciprian Doicescu. Prin program, enunțat în *Directive*, publicația se circumscrie liniei tradiționaliste, opunându-se „revistelor «moderniste» conduse în bună parte de străini" și pledând cauza „artei sănătoase, creată din muncă și sinceritate". Acest program este susținut și de un eseu al lui Eugeniu Sperantia, *Tradiție și organism social* („Tradiția e temelie a edificiului social, e principiu al configurației, al fizionomiei distinctive, al unității organismului social"). Paginile de proză sunt semnate de Victor Papilian (*Lupta*), iar poeziile de Ciprian Doicescu (*Scrisoare de regret*, *În țintirim*) și Alexandru Carrusy (*Azur*, *Porțile*). Lui Ramiro Ortiz îi aparține articolul *Poeziile italiene ale lui Asachi*, iar C. Rădulescu-Motru oferă însemnările intitulate *De ce literatura română e lipsită de actualitate?* (pledoarie pentru literatura națională). Sumarul mai include recenzii de Ciprian Doicescu, cronici muzicale și plastice, revista revistelor etc. Dacă revista și-ar fi continuat apariția, între colaboratorii de marcă ar fi urmat să se numere, după cum se menționează la un moment dat, N. Iorga, Simion Mehedinți, Liviu Rebreanu, Ion Agârbiceanu, Const. Brăiloiu, Tudor Vianu ș.a. ***I.Rt.***

PLAIURI SĂCELENE, revistă apărută la Satulung – Săcele, lunar, din ianuarie 1934 până în iulie 1940, îngrijită de Victor Tudoran și Ion Crisbășanu; din iulie 1934 redactor rămâne doar Victor Tudoran. Secretari de redacție sunt Nicolae G. Moisiu și Ioan G. Tocitu, ultimul până în decembrie 1934. Din 1939 Victor Tudoran devine director, iar Ion Păltănea redactor. În primii trei ani **P.s.** are un format aidoma celui al revistei „Bilete de papagal". „Dacă rostul «Vieții săcelene», revista cu care am pornit la drum în 1930, era de a cerceta trecutul, a trezi obiceiurile și a transmite specificul săcelenesc – se spune în articolul-program –, rostul «Plaiurilor săcelene» este de a reda – sub formă de informație – prezentul și a prevedea viitorul, care nu ne prea surâde." Publicația își propune să facă „o legătură mai strânsă între săcelenii răspândiți pe întinsul României Mari [...] și cei rămași acasă, cu amintirea celor plecați". Rubrici permanente cu profil literar sunt: „Colțul cărții", „Folclor săcelean", „Cronica literară" (din 1937), „Pagina poeziei tinere" (din 1938), „Note literare". Deși pornește ca revistă „sătească", **P.s**. obține colaborarea a numeroși scriitori: poeții Dimitrie Danciu, Elena Farago, George Tutoveanu, Ion Apostol Popescu, E. Ar. Zaharia, Haralambie Țugui, I. Al. Bran-Lemeny, I.U. Soricu, prozatorii N. Batzaria, Cezar Petrescu, la care se adaugă filosoful Vasile Băncilă (*Regionalism și românism*, *Lucian Blaga și regiunea Săcelelor)*, traducători, istorici. În numărul 3/1937 apare o scrisoare de la „sculptorul statuar" Ion Jalea, care va reveni, în numărul următor, cu articolul *Pavilionul românesc la Expoziția Internațională din Paris.* Recenziile au în vedere cărți de Mihail Dragomirescu, Aron Cotruș, Aurel Marin, Gh. Atanasiu, E. Ar. Zaharia, Vasile Băncilă. Revista a încercat în 1935 și experiența unor numere tematice, dedicate, de pildă, poetului săcelean Nicolae Nicoleanu sau lui Alexandru Lapedatu. Alți colaboratori: Aurel A. Mureșianu (cu un studiu privind problema ceangăilor din Săcele), Vlad Şeitan, Victor Jinga, Zenovie Popovici. ***I.Rt.***

PLATON, Maria (28.XII.1924, Nănești, j. Vrancea – 21.XI.2016, Iași), istoric literar. Este fiica Mărioarei (n. Ilie) și a lui Alexandru Goleanu, militar. Urmează școala primară la Chilieni, în județul Hotin (1931-1935), iar cursurile secundare la Liceul Ortodox de Fete din Cernăuți (1935 – 1940) și la Liceul „Oltea Doamna" din Rădăuți, susținând examenul de bacalaureat în 1943. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene, luându-și licența în februarie 1948. În anul următor devine asistent la Catedra de literatură română a Facultății de Filologie din Iași, după ce, între 1947 și 1949, predase limbile română, franceză și rusă la gimnaziul din Dărmănești și la Școala Normală de Fete din Bacău. Cariera universitară (lector – 1953, conferențiar – 1969, profesor – 1976) este mărturia vocației didactice, bazată în egală măsură pe o bună comunicare cu studenții și pe o susținută activitate de cercetare în domeniul istoriei literare. În 1969 își ia doctoratul în filologie cu lucrarea *„Dacia literară" (1840)*. Între 1982 și 1985 conduce Catedra de literatură română a Facultății de Filologie ieșene, iar din 1985 funcționează în calitate de profesor consultant. În două rânduri (1970 – 1972, 1975 – 1977) a predat cursuri de limbă și literatură, de cultură și civilizație română la Universitatea „Paul Valéry" din Montpellier, unde în 1972 obține alt doctorat cu teza *Vasile Alecsandri et le Félibrige*. Preocupările istoricului literar ocupă zone întinse și variate ale culturii și literaturii, trecute adesea și prin filtrul unei abordări comparatiste: teoria literaturii, literatura română din epoca pașoptistă și a marilor clasici, literatura feminină, literatura pentru copii, istoria romanului românesc din secolul al XIX-lea. Au rezultat cursuri universitare (*Istoria literaturii române moderne*, I–II, 1962 – 1976, ș.a.) și contribuții monografice dedicate fie unei reviste precum „Dacia literară" (1974), fie unor scriitori – *Vasile Alecsandri et le Félibrige*, *Vasile Alecsandri, poeții felibri și „Cântecul gintei latine"* (1980), *Ana Brâncoveanu de Noailles: Poezia* (1998), *Alice Călugăru. O poetă pe nedrept uitată* (2001), *Un destin existențial și literar: Henriette Yvonne Stahl* (2011), sau unei teme cu totul noi în cercetarea literară de la noi, *Femeia și bărbatul. Identități umane și reprezentarea lor artistică în literatura română din secolul al XIX-lea* (2009). Alte contribuții sunt incluse în volume colective: *Culture et littérature roumaines* (Montpellier, 1972), *De la „Viața românească" la „Ethos"* (1989), *Scriitori români (analize literare*) (1990) ș.a. Un complement adecvat îl constituie publicarea ediției integrale a revistei „Dacia literară", însoțită de un studiu introductiv substanțial (1972; Medalia de Aur la Salonul Cărții, București), sau a unor ediții din scrierile lui Nicolae Bălcescu (1988) și ale Elenei Văcărescu (1997, 1998). Debutează în 1949 la ziarul ieșean „Opinia". Ulterior este prezentă cu studii, cronici și recenzii la „Revue de langues romanes", „Actes du Congrès de la Latinité", „Mélanges Louis Michel", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Revista de istorie și teorie literară", „Limbă și literatură", „Iașul literar", „Cronica", „Ateneu", „Convorbiri literare" ș.a.

Depășind stricta abordare istorico-literară, **P.** urmărește în cursurile universitare și în cărțile sale direcțiile de evoluție ale unei perioade ori sensurile unei opere și, totodată, semnificațiile generale ale faptului istoric și biografic. Materialul, colectat cu acribie, îi oferă adesea posibilitatea unei construcții care depășește cadrul literaturii autohtone. Efortul comparatist se dovedește unul coerent, fără racordări exagerate și fără forțarea unor uși deschise. Contribuția personală ține atât de viziunea asupra ansamblului sau de ordonarea datelor într-o structură probată cu argumente, cât și de fluența, subtilitatea expunerii. *Istoria literaturii române moderne*, primul curs publicat, fără să schimbe înfățișarea tradițională a epocii premergătoare anului 1848, ocolește primejdia unei tratări din perspectiva ideologiei dominante în anii '60 ai secolului al XX-lea. **P.** oferă un comentariu în linii mari personal, care se sprijină pe reconstituirea fundalului istoric, pe alcătuirea unor serii de fapte și de tipologii și pe o continuă încadrare axiologică. *„Dacia literară". Destinul unei reviste, viața unei epoci literare* este un studiu monografic temeinic, în care prospectarea cadrului istoric se îmbină cu cercetarea împrejurărilor socioculturale. Personalitatea lui Mihail Kogălniceanu, este creionată cu acuratețe și pregnanță. Programul revistei, cu toate semnificațiile lui, e raportat la realitățile anilor în care periodicul a apărut, dar se urmărește și însemnătatea inițiativei lui Kogălniceanu pentru deceniile postpașoptiste, precum și deschiderile pe care le-a făcut posibile. Cartea dedicată Annei de Noailles nu este, așa cum vor fi cele despre Alice Călugăru sau despre Henriette Yvonne Stahl, o construcție monografică, ci un eseu centrat pe creația poetică a scriitoarei, sprijinit însă pe multe

elemente biografice, selectate atent din desfășurarea unui traiect existențial puțin obișnuit: un extraordinar fond de întâlniri și despărțiri, dar mai ales de experiențe, de evenimente sociale, politice și, în primul rând, literare. Se urmărește astfel devenirea omenească și intelectuală a unei personalități care s-a încadrat firesc în mediul cultural francez, fără să-și abandoneze nimic din ceea ce avea singular. „Marile prietenii" cu verișoarele ei Martha Bibescu și Elena Văcărescu, cu Colette, Marcel Proust, Mistral, Valéry, Jean Cocteau ș.a. sau relațiile cu oameni politici, între care Louis Barthou, Aristide Briand, Léon Blum ș.a., sunt de asemenea evocate. Cu *Alice Călugăru. O poetă pe nedrept uitată*, **P.** propune, utilizând puținele informații păstrate sau oferite de investigațiile anterioare, ca și pe acelea obținute prin eforturi proprii, o biografie cât mai completă a scriitoarei, precum și o analiză cu mijloace actuale a poeziei și a romanului *La Tunique verte*. Textul propriu-zis este însoțit de un florilegiu de versuri și de o anexă care include acte, documente și informații bibliografice. Prima parte a cărții se dezvoltă ca o reconstituire monografică și se bazează pe o lectură a corespondenței scriitoarei, mai ales a aceleia cu G. Topîrceanu, și a unor surse de primă mână, între care monografia (o teză de doctorat) rămasă în manuscris a profesorului universitar ieșean Gh. Agavriloaie, precum și pe o reconsiderare a unui demers poetic puțin cunoscut și a operei unei prozatoare „de originalitate și substanță", care a preferat pentru nuvelele și romanul ei limba franceză. Este urmărită și activitatea de transpunere în românește a poeziei lui Emmanuel Geibel, Heinrich Heine sau Nikolaus Lenau. Personalitatea scriitoarei se detașează astfel cu nuanțări și precizări care schimbă sensibil un portret interior trasat de comentatorii precedenți. În completarea acestui efort de reevaluare se adaugă o selecție a epistolelor trimise de Alice Călugăru, de la Paris, lui Chendi, Ibrăileanu și lui Topîrceanu, împreună cu o secțiune de „evocări și mențiuni critice" și alta de „poezii alese". Pe coordonate similare se situează și *Un destin existențial și literar: Henriette Yvonne Stahl*, cuprinzătoare construcție analitică, cu un suport de informații în bună măsură inedite privind opera și viața scriitoarei, încercată de nenumărate „cutremure existențiale". Același interes pentru zone puțin cercetate este vizibil și în *Vasile Alecsandri, poeții felibri și „Cântecul gintei latine"*. Sunt urmărite aici, prin apelul la o documentație parțial nouă, istoricul mișcării felibrilor, ecourile trezite în lumea latină, relațiile dintre Vasile Alecsandri și poeții felibri, dar se face și un istoric al legăturilor culturale româno–franceze din secolul al XIX-lea, căruia i se adaugă o privire asupra modului în care s-a valorificat la noi, după 1900, ideea latinității. Pasiunea pentru aspecte puțin cunoscute, acuratețea caracterizărilor și siguranța situărilor generale constituie și de această dată trăsături care individualizează o contribuție de istorie literară și culturală demnă de toată atenția.

SCRIERI: *Istoria literaturii române moderne*, I–II, București, 1962 – 1976; *Vasile Alecsandri et Le Félibrige*, Montpellier, 1972; *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iași* (în colaborare), București, 1972; *„Dacia literară". Destinul unei reviste, viața unei epoci literare*, Iași, 1974; *Vasile Alecsandri, poeții felibri și „Cântecul gintei latine"*, Iași, 1980; *Ana Brâncoveanu de Noailles: Poezia*, Iași, 1998; *Alice Călugăru. O poetă pe nedrept uitată*, Iași, 2001; *Femeia și bărbatul. Identități umane și reprezentarea lor artistică în literatura română din secolul al XIX-lea*, Iași, 2009; *Un destin existențial și literar: Henriette Yvonne Stahl*, Iași, 2011. **Ediții:** *„Dacia literară", subt redacția lui Mihail Kogălniceanu*, introd. edit., București, 1972; N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voevod Viteazul*, postfața edit., Iași, 1988; Elena Văcărescu, *Romanul vieții mele. „Printre cei mari ai unei lumi dispărute"*, pref. edit., Iași, 1997; *Elena Văcărescu și Franța. Memorii, oameni și idei*, pref. edit., Iași, 1998.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *„«Dacia literară»"*, RL, 1972, 14; Al. Zub, *„«Dacia literară». Destinul unei reviste, viața unei epoci literare"*, AIX, t. X, 1973; Cornea, *Oameni, 72*; Al. Dobrescu, *„«Dacia literară». Destinul unei reviste, viața unei epoci literare"*, CL, 1974, 12; Despina Tomescu, *„«Dacia literară». Destinul unei reviste, viața unei epoci literare"*, RITL, 1974, 3; Antoaneta Macovei, *„«Dacia literară». Destinul unei reviste, viața unei epoci literare"*, AUI, filologie, t. XXI, 1975; Liviu Leonte, *Raporturi culturale franco–române*, CRC, 1980, 15; Valentin Tașcu, *„Vasile Alecsandri, poeții felibri și «Cântecul gintei latine»"*, ST, 1981, 3; Busuioc, *Scriitori ieșeni, 336–337*; Al. Cistelecan, *Monografia unei aventuriste*, CLT, 2009, 19. ***R.Z.***

PLATON, Mircea (23.VI.1974, Iași), eseist, poet, traducător. Este fiul Marianei (n. Radu) și al lui Mihai Platon, consilier juridic. Urmează la Iași liceele „Emil Racoviță" (1988–1990) și „Mihai Eminescu" (1990–1992), apoi Facultatea de Drept a Universității „Al. I. Cuza" (1992–1996). Între 1992 și 2000 îndeplinește diferite funcții în presă ori în edituri: este redactor al Editurii Agora, apoi editor la Editura Trinitas a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei și

redactor la Departamentul cultural al cotidianului „Monitorul" din Iași ori coordonator al Departamentului cultural al cotidianului „Ziua de Iași". Între 2000 și 2004 e masterand la McMaster University din Hamilton, Ontario, Canada, cu specializarea limba și literatura franceză, apoi doctorand în istorie la The Ohio State University at Columbus, SUA, între 2002 și 2012 fiind asistent și lector la cele două universități. Obține doctoratul în 2012, când devine cercetător asociat la Centre for Philosophy, Religion and Social Ethics, ținând de Institute for Christian Studies din Toronto. Debutează cu poezii în 1988 la revista „Cronica". Publică peste două sute de studii, eseuri, cronici literare, comentarii politice, polemici în majoritatea revistelor culturale din țară, precum și studii de istorie în reviste academice notorii, precum „Russian History" (Brill), „Du Bois: Social Science Research on Race" (Cambridge University Press), „French History" (Oxford University Press), „Intellectual History Review" (Routledge) ș.a.

Ca poet, **P.** reciclează, la modul când grav, când blând-ironic, modele ale tradiției clasice, în special ale Antichității și medievalității, într-un efort livresc de recuperare a unei spiritualități considerate vetuste, depășite. Volumul *Adversus haereticos* (1997), semnat cu pseudonimul Alexandru Theognostul, folosește diferite măști lirice pentru a provoca circulația unor valori etice și spirituale într-o lume care s-a rătăcit de ele. *Jocuri sub ulm* (1999) conține douăsprezece poeme în manieră așa-zis tradițională, mai puțin retorice, mai deschise către experiment, dar cultivând aceleași modele. Poezia lui **P.** are și o miză culturală: ea îndeamnă la revizitarea unor vârste artistice și spirituale încă neperimate, universale, temele și atitudinile fiind explicite în eseuri, unde încă de la primele cărți se plasează ideologic în zona unui conservatorism nuanțat și a unui naționalism cultural. În prefața cărții de debut, *Paseism polemic sau Încercare de naționalism critic* (1996), autorul propune o recuperare, sub semnul urgenței, a valorilor etice și identitare din literatura poporanistă: „Dacă nu izbutim să redeșteptăm conștiința națională, curând ultimii cărturari români vor scrie într-o limbă moartă". În această logică revalorificarea unor autori intrați în umbră, precum D. Teleor, I.C. Vissarion, I.A. Bassarabescu, Artur Gorovei, Ilarie Chendi, ar putea stârni interesul pentru unele teme considerate desuete. În cărțile următoare **P.** își menține atitudinea, afirmând că prin intermediul literaturii se pot apăra valorile „tari", vechi, îndelung verificate, care definesc omul: „Ceea ce are de conservat mișcarea tradițională e tocmai definiția omului, înțelesul naturii umane. [...]. Conservatorii trebuie să apere omul pentru a articula o societate după chipul și asemănarea omului, fără ambiții tehnocratice și fără a robotiza omul de dragul producției, fără a distruge criteriile discernerii binelui de rău de dragul egalității, fără a distruge familia ca «ordine naturală permanentă în care înflorește ființa umană» (Susan Orr) de dragul experimentelor sexuale, fără a pretinde că suntem zei, dar că singurul zeu e nimicul. În aceste condiții, conservatori sunt cei care rezistă oricărei întreprinderi și oricărui set de valori care tind la abolirea omului, de la corporatismul de stat la cel anonim". În contextul ideologic contemporan poziția lui **P.** devine implicit polemică, autorului nelipsindu-i spiritul combativ, nu o dată militant, și nici posibilitățile expresive. De fapt, prima calitate a eseisticii lui este stilul: ofensiv, imprevizibil, portant, decisiv. Autorul își asumă deschis ideile în care crede și nu e dispus să le negocieze, nu cultivă echivocul și nu preferă neutralitatea nuanțelor. Scrisul lui e, de la prima la ultima carte, unul angajat. O carte, *Ortodoxia pe litere* (2006), se subintitulează *Îndreptar de fundamentalism literar*, ceea ce se explică prin convingerea că „literatura bună are în comun cu creștinismul faptul că e duh întrupat [...]. Spiritul se realizează în și prin cuvânt, după cum sufletul se îmbunătățește în și prin trup. Inspirația nu e mai mult decât expresia, ci mai puțin. Formularea nu sărăcește gândul, ci îl sporește. Realismul creștin e, în ultimă instanță, sursa realismului literaturii, în care «inspirația» ia forma cuvântului datorită disciplinei, ascezei, faptei". Este aici poziția unui intelectual credincios, care înțelege literatura nu ca pe o formă de erezie, ci ca pe o prelungire firească, nobilă a aceluiași resort spiritual. Ca și adevărata credință, literatura nu refuză revelația și slujește, prin grația permisă scriitorului, același Dumnezeu. „Fundamentalismul" e, spune autorul, semn de sănătate spirituală, iar bunul simț trebuie să triumfe atât în istorie, cât și la o scară mai redusă. De aceea, o respingere fără drept de apel a comunismului, un sistem destinat eșecului, așa cum orice proiect utopic eșuează atunci când este pus în practică, când se transformă în armă ideologică. Subtil, autorul consideră că la noi comunismul a cunoscut o accentuată ipostază grobiană, brutală

și asta pentru că i-au lipsit elitele (intelectuale). Comunismul s-a „românizat”, transformându-se într-o stare de perpetuă teroare, menținută de o protipendadă care știa să tragă foloasele. Nimic nobil în tot acest fenomen. Tabloul creionat de **P.** este credibil și atrage atenția asupra suplinirii, pe tărâm mioritic, a idealiștilor cu oportuniștii. Cei apreciați de autor sunt oamenii care amintesc sau conservă, într-o epocă lipsită de repere morale, un model aflat într-un irecuperabil proces de extincție, adică aristocrația, adevărata aristocrație, nu cea genealogică. Altfel stau lucrurile în cazul unor scriitori consacrați, care, în ciuda situării lor în *pole position*, nu sunt scutiți de orgoliul unei autoplasări în ierarhia breslei, revendicând merite în fapt inexistente. În astfel de cazuri **P.** devine un polemist redutabil. El nu se plasează explicit nici la dreapta, nici la stânga, criticând nu atât sistemul politic, cât situarea interesată a intelighenței în una dintre cele două tabere. Nici postcomunismul, cu ideologia globalismului corporatist, supranațional, nu e mai puțin malign. Eseistul este un eurosceptic, pentru că megastructura Uniunii Europene ar tinde să sufoce valorile spirituale care dau identitate unei națiuni. El crede în „România profundă”, care ar fi, de fapt, „România sacrificată”, „România-țintă”, „România țăranilor, preoților și oamenilor de caracter”, mereu suprimată fie de „internaționalismul proletar”, fie de „globalismul corporatist”. Efectul noilor ideologii postcomuniste este „omul reificat”, care crede în sistemul supranațional, dar a părăsit normalitatea. **P.** rămâne consecvent, de-a lungul anilor și cărților, acestei poziționări conservatoare, apărând, „omul în relație cu Dumnezeu”, valorile spirituale, mereu atacate, ironizate, bagatelizate sau interesat uitate de „elitele de dumping” de după 1989. Eseistica lui, principial polemică, contrariază, stârnind reacții adverse, precum și adeziuni ferme, dar captivând prin erudiție și personalitate stilistică.

SCRIERI: *Paseism polemic sau Încercare de naționalism critic*, Iași, 1996; *Adversus haereticos*, Iași, 1997; *Teologie si haiduci*, Timișoara, 1998; *Jocuri sub ulm*, Timișoara, 1999; *Literatura cu blazon*, Iași, 2000; *Fără îndoială*, Iași, 2001; *Ortodoxia pe litere. Îndreptar de fundamentalism literar*, București, 2006; *Les Aventures critiques d'un poète dans le Siècle des Lumières*, Iași, 2006; *Cine ne scrie istoria?*, Iași, 2007; *A treia forță: România profundă* (în colaborare cu Ovidiu Hurduzeu), București, 2008; *Măsura vremii: îndemn la normalitate* (în colaborare cu Gheorghe Fedorovici), București, 2009; *Conștiința națională și statul reprezentativ*, Iași, 2011. **Traduceri:** Francesco Petrarca, *Taina mea sau Despre zbuciumul pasiunilor mele*, Iași, 1995 (în colaborare cu Alina Horvath); Alfred de Vigny, *Mareșala d'Ancre*, Iași, 1995, *Chatterton*, Iași, 1997; Jean-François Soulet, *Istoria imediată*, pref. Florin Constantiniu, București, 2000; François Decret, *Cartagina sau Imperiul mării*, București, 2001; T.E. Hulme, *Opere filosofice si poetice*, îngr. trad. Iași, 2006.

Repere bibliografice: George Bădărău, *Tineri poeți*, CL, 1999, 10; Ion Roșioru, *Jocuri sub ulm*, CL, 2000, 4; Nicolae Stroescu-Stânișoară, [*Mircea Platon*], JL, 2000, 9–12, CL, 2009, 1; Dorin Ștefănescu, *O ancoră în cer*, VTRA, 2000, 1; Cassian Maria Spiridon, [*Mircea Platon*], LCF, 2001, 41, CL, 2008, 2, 11, 12; Dragoș Cojocaru, *Suavul suspin*, Iași, 2004, *151–154*; Bogdan Crețu, *Un polemist creștin*, ALA, 2007, 854; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *512–517*; Horia-Roman Patapievici, *Radicalism și critică paușală*, „Idei în dialog”, 2008, 2; Sorin Lavric, [*Mircea Platon*], RL, 2008, 6, 48; Vladimir Tismăneanu, *Mistificări, denunțuri și fixații la marginea dreptei*, CL, 2009, 6; Nicolae Busuioc, *Scriitori și publiciști ieșeni contemporani*, Iași, 2009, *553–554*. ***B.C.***

PLĂMĂDEALĂ, Antonie (17.XI.1926, Stolniceni, j. Lăpușna – 29.VIII.2005, Cluj-Napoca), prozator, eseist. Este fiul Elisabetei (n. Pojoga) și al lui Vasile Plămădeală, cântăreț bisericesc. Urmează școala primară în satul natal (1933–1937), înscriindu-se apoi la Seminarul Teologic din Chișinău. După ocuparea Basarabiei de către trupele sovietice, vine cu familia la București, unde își continuă studiile la Seminarul Teologic, absolvit în 1945, când intră la Facultatea de Teologie. Ultimul an de studii (1948–1949) îl face la Cluj, unde își dă și licența. Numit la naștere Leonida, se călugărește în 1949, sub numele Antonie, la mănăstirea Prislop. Condamnat politic de Tribunalul Militar din București, se sustrage de la efectuarea pedepsei ascunzându-se în nordul țării, unde predă limba română la diverse școli, printre care școli miniere din Baia Mare și școli monahale de la mănăstirile Slatina și Râșca. Va fi în cele din urmă închis la Jilava (1954–1956). După eliberare își câștigă existența ca muncitor necalificat, economist, suportând regimul „reeducării prin muncă”, pe care l-au cunoscut și alți deținuți politici. Reintră în viața bisericească abia în 1968, ca secretar-șef al Institutului Teologic din București. Trimis la studii la Oxford (1968–1970), obține titlul de doctor în teologie cu o lucrare despre rolul Bisericii în gândirea occidentală. Cu altă teză, *Biserica slujitoare în gândirea orientală*, primește același

titlu și la București. Devine episcop vicar la Patriarhie (1970–1980), răstimp în care funcționează și ca rector al Institutului Teologic (1971–1973). Urcă în ierarhia bisericească, ajunge în 1980 episcop de Buzău, iar în 1982 mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului. Este membru în mari concilii bisericești europene și mondiale, din 1992 fiind ales și membru de onoare al Academiei Române. Ca literat, debutează editorial cu romanul *Trei ceasuri în iad*, apărut în 1970. Colaborează, în afară de revistele de teologie, la „Tribuna”, „Luceafărul”, „România literară” ș.a.

Pe lângă studiile de teologie, **P.** publică și lucrări dedicate unor figuri care aparțin deopotrivă lumii bisericești și istoriei literaturii, cum ar fi Neagoe Basarab, Chesarie de Râmnic, Leon Asachi, Gheorghe Şincai, Andrei Şaguna, Miron Cristea. Bunăoară, studiul *Lazăr Leon Asachi în cultura românească* (1985) este compus dintr-un amplu portret biografic, urmat de editarea unor texte, predici, cuvântări și pastorale. Fundamentală este editarea lucrării *Loghica*, „scrisă în limba franțuză de Lazăr Leon Asachi, membru al Academiei Parisului și a Berlinului”. Între numeroasele pagini care privesc în bună parte istoria literară se înscriu excursul *Dascăli de cuget și simțire românească* (1981) *Nume și fapte din istoria culturii românești* (1983), *Calendar de inimă românească* (I–II, 1988), trei peripluri prin cultura română din vechime până în contemporaneitate (1997) și altele cu același profil, preeminent documentar. De interes este și volumul intitulat *Amintirile mitropolitului Antonie Plămădeală... Convorbiri cu Carmen Dumitriu și Dragoș Şeuleanu* (1999). Pe lângă discuțiile despre adeseori complicatele probleme ale Bisericii Ortodoxe în relațiile ei cu alte culte și cu diverse secte religioase, dincolo de structura și ținta morală a comentariilor, rememorările duc inevitabil spre anii de detenție și spre perioada de dominație a regimului comunist ateu. Ca și în celelalte studii cultural-religioase, și în aceste dezbateri dialogate se simte „smerenia prelatului”. În literatura de ficțiune **P.** intră cu romanul *Trei ceasuri în iad*. Este o carte a cărei narațiune se desfășoară pe mai multe planuri, cu toate că prima impresie este de roman SF. Imediat după terminarea războiului, unui german, Peter Gast, i se transplantează memoria altuia, Anton Adam, aflat pe patul de moarte. Concomitent i se fac și unele retușuri de chirurgie estetică. Trimis în orașul lui din Bavaria, nu e recunoscut de familie, oricâte dovezi de apartenență încearcă să dea mamei, logodnicei și celorlalți. Numai un nebun al locului îl recunoaște. Personajul este de fapt un criminal hitlerist ascuns de medici sub o nouă înfățișare și sub o altă identitate. Trecând din fantastic în real, textul se impune în cele din urmă ca o „narațiune de tip parabolic” (Mircea Muthu), dar și ca o alegorie a crizei de identitate, a raportului mistic dintre trup și suflet ori ca o scriere ce dezvoltă și o componentă politică. Dana Dumitriu considera romanul ca unul „de analiză, un roman-alegorie, o parabolă cu implicații multiple, etice, filosofice, sociale, psihologice, metafizice”. S-ar putea spune că ascensiunea lui **P.** pe scara ierarhică a Bisericii Ortodoxe a oprit desfășurarea unui talent literar.

SCRIERI: *Trei ceasuri în iad*, București, 1970; ed. 4, Sibiu, 2004; *Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977; *Rugul Aprins*, București, 1979; ed. 2, Sibiu, 2002; *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981; *Nume și fapte din istoria culturii românești*, București, 1983; *Lazăr Leon Asachi în cultura românească*, Sibiu, 1985; *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867–1918). După documente, acte și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, București, 1986; *Contribuții istorice privind perioada 1918–1939: Elie Miron Cristea. Documente, însemnări, corespondență*, București, 1987; *Calendar de inimă românească*, I–II, Sibiu, 1988; *Românitate, continuitate, unitate*, Sibiu, 1988; *Tâlcuiri noi la texte vechi*, București, 1989; *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, îngr. Dumitru Stăniloae, București, 1995; ed. 2, București, 2010; *De la Alecu Russo, Eminescu și Goga la Blaga, Stăniloae și Nicolae de la Rohia*, Sibiu, 1997; *De la Filotei al Buzăului la Nicolae Bălcescu și Andrei Şaguna*, Sibiu, 1997; *De la Gherman din Dacia Pontică, Nicolaus Olahus și Cazania lui Varlaam la Inocențiu Micu, Ion Creangă și Gh. Lazăr*, Sibiu, 1997; *Amintirile mitropolitului Antonie Plămădeală... Convorbiri cu Carmen Dumitriu și Dragoș Şeuleanu*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1999; *Cine sunt eu, ce spun eu despre mine. Convorbiri cu arhim. Teofil Părăian*, pref. Laurențiu Streza, Sibiu, 2010. **Antologii:** *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, I–II, Buzău, 1983; *Pagini dintr-o arhivă inedită. Documente literare*, introd. edit., București, 1984.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Trei ceasuri în iad”*, RL, 1970, 19; Alex. Ştefănescu, *În limitele unei parabole*, LCF, 1970, 24; Cornel Ungureanu, *„Trei ceasuri în iad”*, O, 1970, 6; Nicolae Manolescu, *„Trei ceasuri în iad”*, LCF, 1970, 27; Liviu Grăsoiu, *Un roman psihologic*, ATN, 1971, 1; Mircea Muthu, *Contribuții de istorie literară*, ST, 1982, 2; Gabriel Țepelea, *Un eminescolog și o importantă arhivă*, RL, 1985, 2; Mircea Anghelescu, *„Lazăr Leon Asachi în cultura românească”*, T, 1985, 3; Mihai

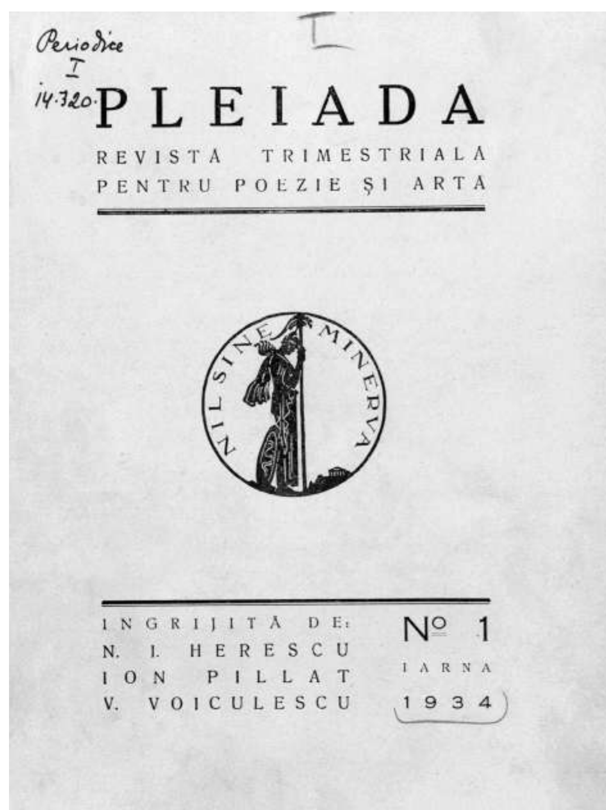
Ungheanu, *Exactitatea admirației*, București, 1985, *203–210*; [*Antonie Plămădeală*], MA, 1986, 6 (grupaj special); Virgil Cândea, *„Lazăr Leon Asachi în cultura românească”*, RITL, 1986, 2–3; Vlaicu Bârna, *De la document la sinteză*, ST, 1989, 10; Cornea, *Semnele*, *73–77*; Ioan Pintea, *Însoțiri în Turnul Babel*, Craiova, 1996, *81–93*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *760–762*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *504–511*; Artur Silvestri, *Modelul „Omului Mare”. Zece „convorbiri de amurg” cu Antonie Plămădeală urmate de „douăzeci și opt de scrisori de altădată”*, București, 2004. ***V.T.***

PLEIADA, publicație apărută la București în 1904 (două numere). Este condusă de un comitet al cărui delegat este Donar Munteanu. Se anunță reapariția „Literatorului”, marcându-se astfel și apartenența celor prezenți în paginile **P.** la grupul din jurul lui Al. Macedonski. Colaborează N. Țincu, Mircea C. Demetriade, Cincinat Pavelescu, Al. Macedonski (*Epigraf, Inscripție pe un orologiu, Oh, suflete orb)*, Al. T. Stamatiad (sub pseudonimul Alexandru Adrian), Iuliu Cezar Săvescu, D. Karnabatt ș.a. Mircea C. Demetriade traduce din Paul Verlaine (*Cântecul toamnei*), iar Al. Macedonski din Victor Hugo (*Dervișul*). Donar Munteanu semnează medalioane despre Al. Depărățeanu, Ion Kalinderu, C. Dissescu, Ion Th. Florescu, C. Boicescu. ***M.Pp.***

PLEIADA, „revistă pentru poezie, critică și ideologie” care apare la Craiova, în trei numere (ultimul dublu), pe format caiet a câte 32 de pagini, din noiembrie 1927 până în ianuarie–februarie 1928. Redactori: N. I. Herescu și T. Păunescu-Ulmu. Primul număr se deschide cu studiul *Un aspect al poeziei lui Eminescu*, în care Păunescu-Ulmu subliniază „nota transcendentului, a metafizicului care își pulverizează din abundență aurul astral în strofe întregi și cuceritoare”. Revista publică un grupaj de versuri, printre autorii selectați aflându-se V. Voiculescu (*Poezii*, *Ionică. O ciornă de poem*), Ion Pillat (*Elegie*), Ion Buzdugan (*Fântâna din răscruci*), Aron Cotruș (*Străin*), N. I. Herescu (*Închinare*), G. Murnu. Se schițează un repertoriu de rubrici: „Cronica poeziei” de N. I. Herescu, care în articolul *Gânduri despre poezia românească*, plecând de la observația că în literatura română a momentului „de-o parte, proza e cantitativ abundentă, calitativ superioară și, mai ales, vertebrată: Sadoveanu, Arghezi, Rebreanu, Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu, Ionel Teodoreanu, Condiescu, Dongorozi [...], de cealaltă parte, poezia: anemică, sporadică și, mai ales, *fără coloană vertebrală*”, propune formarea unui public adecvat, „spre folosul inteligenței românești”, dat fiind că „o inteligență fără poezie este o inteligență amorfă”; „Cronica ideilor” asigurată de T. Păunescu-Ulmu, cu, de pildă, un exercițiu de admirație față de personalitatea lui V. Pârvan, recent dispărut, perceput ca „un punct culminant”, comparabil doar cu Eminescu (*Vasile Pârvan în cultura românească*; „Câteva cărți”, unde sub semnătura lui T. Păunescu-Ulmu apar scurte recenzii la Șt. Zeletin sau la André Gide ori sunt criticate poeziile lui Zaharia Stancu pe motivul „lipsei de personalitate”; „Cronica măruntă”, semnalând evenimente de interes din viața politică, socială, culturală din România sau din străinătate (*Congresul presei latine*, *Teatrul Național craiovean*, activitatea de la Action Française etc. În numărul 2/1927 Al. Popescu-Telega prezintă poezia Americii Latine. Articolul lui T. Păunescu-Ulmu *Poezia română actuală și moș Tăgârță* combate exaltarea „specificului național în lirica română”, situație inadecvată când „pitorescul și folcloricul se confundă cu artisticul”. N.I. Herescu își apără vehement punctul de vedere legat de traducerea defectuoasă din Horațiu publicată de E. Lovinescu, lansându-se într-o serie de afirmații injurioase (*Confirmare*). Rubricilor „Cronica ideilor”, „Câteva cărți”, „Cronica măruntă” li se alătură secțiunea de atitudine polemică „Marginalii”. Ultimul număr, dublu, este dedicat poetului V. Voiculescu, pe a cărui operă **P.** mizează fără echivoc, așa cum se întâmplă și în cazul lui Ion Pillat. În articolul *Între roman și viață* T. Păunescu-Ulmu atrage atenția asupra speciei, la modă în Franța, a romanului biografic, extrapolând discuția pentru cazul românesc și oferind câteva sugestii de subiecte, cu posibilele lor direcții de dezvoltare epică, „Cronica socială” e susținută de Ion Dongorozi (*Dascălii și politica* etc.). ***C.M.B.***

PLEIADA, publicație apărută la București în cinci numere, bilunar, între 15 martie și 15 iunie 1930, avându-l director pe Valeriu Grecu. În *Cuvânt înainte*, nesemnat, se încearcă definirea unui profil particularizant al noii publicații. Tonul emfatic, de manifest, însoțește însă o aglomerare de clișee cu specific naționalist. Conform acestora, **P.** „s-a închegat spontan, țâșnită din entuziasm juvenil”, nu aparține nici unei „grupări exclusiviste” și, cultivând „un ideal, o pasiune, o religie”, nu se află nici măcar sub influența vreunui „program”.

Aceleiași direcții îi sunt tributare trimiterile exaltate la „Marele nostru Eu colectiv”, la cultul strămoșilor („solidaritatea cu trecutul, cu înaintașii”), la mitul faustic, precum și respingerea fermă a „originalității absolute”, a „individualismului desfrânat și anarhic”, reacția la „adoptarea pasivă a formulelor de artă care vin de-a gata confecționate din Apus”. Fără idei de creație, recunoscând tranșant că „nu avem nici o rețetă”, **P.** crede că știe exact, în schimb, cum „trebuie să fie artistul”, pe care și-l dorește „contopit cu omul”, „omul-român”, „cântărețul aspirațiilor legitime [...], fruntaș în viața spirituală, noul preot al «cetății»”, total opus „intimistului egocentric, mărunt, miriapod, obscur (ca avarul care-și îngroapă tezaurul în pământ)”. Se încadrează în primul profil D. Murărașu, Radu Gyr, George Dumitrescu, Radu Boureanu, Constantin Orăscu, Ilariu Dobridor ș.a., prezenți în rubrici și pagini relativ constante. La pagina întâi se publică, de regulă, câte un studiu de istorie literară: *Articolele lui Eminescu în „Timpul”*, *Teoria păturii suprapuse și Eminescu*, avându-l autor pe D. Murărașu, care își pregătește cartea *Naționalismul lui Eminescu*; tot aici Radu Gyr, în articolul *Omagiu romantismului*, atrage atenția că în 1930 se celebrează doar centenarul variantei franceze, „o ramă poleită, dar îngustă”, curentul manifestându-se și în alte literaturi, printre care și cea română. Urmează, în mod obișnuit, două pagini destinate poeziilor, prozei, însemnărilor autobiografice. Semnează versuri George Murnu, George Dumitrescu, Radu Gyr, Ion Pillat, Radu Boureanu, V. Demetrius. Cu proză se înscriu Valeriu Grecu și George Dorul Dumitrescu. Ultima pagină aparține cronicilor („Cărți”) și revistei presei („Răsfoind revistele”), susținute de Constantin Orăscu pe un ton moderat, și de Valeriu Grecu, incisiv. Ultimul număr al **P.** conține o „predică” din perspectiva laică a lui Mihail Dragomirescu, determinată de succesul „unor întreprinderi literare care au de scop înjosirea figurii lui Isus” (*Cuvântul lui Isus*). Mai contribuie cu versuri Ilariu Dobridor, iar N.N. Crețu, în articolul *Între Sadoveanu și Arghezi*, îl critică pe Arghezi și îl laudă pe Sadoveanu, considerat „dintre puținele excepții fericite care nu și-au înjosit talentul”. ***C.M.B.***

PLEIADA
REVISTĂ TRIMESTRIALĂ PENTRU POEZIE ȘI ARTĂ
NIL SINE MINERVA
ÎNGRIJITĂ DE: N. I. HERESCU ION PILLAT V. VOICULESCU
No 1
IARNA 1934

PLEIADA, publicație apărută la București într-un singur număr, în ianuarie–martie 1934, în îngrijirea lui N.I. Herescu, Ion Pillat și V. Voiculescu. În 72 de pagini format caiet, **P.** încearcă într-un fel să reia activitatea revistei cu același titlu, tipărită la Craiova între 1927 și 1928. Pe coperta a patra lista colaboratorilor îi mai include pe Șt. Dimitrescu, Rodica Maniu, Șt. Nenițescu, Tudor Vianu. Sumarul este structurat similar antecesoarei craiovene: un studiu aprofundat și eșantion de inspirată portretistică (*Poezia lui Ion Pillat* de Tudor Vianu), un grupaj de poezii reunind, pe de o parte, versuri de Ion Pillat (*Scutul Minervei*, *XVIII*), pe de alta, omagii care îi sunt adresate acestuia de V. Voiculescu (*Poetului Minervei*), Ștefan Nenițescu (*Alegorie*), câteva traduceri din Catul (*Către Lesbia*, *Aceleiași*, *Consolare lui Calvus la moartea Quintiliei*, *La moartea fratelui său*) purtând semnătura lui N.I. Herescu. Tot N.I. Herescu semnează articolul *Dante în românește*, cu ocazia traducerii lui Alexandru Marcu din *Divina Comedie*, „a patra versiune românească”, recent realizată „cu multă grijă și cu mare simț artistic”, argumentul valoric fiind că „e vorba de o proză ritmică care e poetică prin elementul ei muzical”. Iconografia cuprinde două portrete în peniță, unul făcut lui Tudor Vianu de Șt. Dimitrescu, altul lui Ion Pillat, având ca autoare pe Rodica Maniu. ***C.M.B.***

PLEIADA, publicație apărută la Iași, lunar, din ianuarie până în iunie 1938. Pe ultima pagină a primului număr, în nota *Gânduri*, **P.** este prezentată de Petru Pascaru și de Iosif Ion Balu drept o „culegere de literatură și artă" al cărei scop constă în „refacerea spirituală" a „Iașului de azi – putred și materialist – altădată falnic de strălucirea unui blazon de *Cetate a Culturii*". De la numărul 2 publicația face cunoscută publicului componența redacției: director e Cezar Popa, iar redactori Petru Pascaru, Iosif Ion Balu. Apar rubricile stabile „Panoul poeziei" (unde au cuvântul poeți tineri, precum George Vaida), „Prezentări" (cu ironii, malițiI, mici pamflete la adresa profesorilor de la Universitate), „Cronica literară" (realizată de Mihail Chirnoagă, care scrie „întâmpinarea" cărților de poezie recent publicate de Alexandru Călinescu – *Mări moarte* și de Ștefan Baciu – *Micul dor*), „Însemnări" (Petru Pascaru despre viața culturală ieșeană). Sunt incluse scrieri în proză de Mihail Chirnoagă (*Vila din munte*), Petre Noureanu, I.I. Balu. Poeme semnează Ștefan Baciu (*Lucrețius*, „din *Profiluri antice*"), Eusebiu Camilar (*Pe ulițele Iașilor*), Victor Măgură (pseudonim al lui Ion Purice), Alexandru Călinescu. Numărul 3 aduce în sumar o rubrică nouă, „Cronica scandaloasă", ținută sub pseudonimul Cyrano de Bergerac. Mai sunt publicate amintirile generalului Octav Boian despre Ion Creangă, o poezie de Al. Piru (*Opiomanie*), două epigrame cu ținte politice aparținând lui C. Popa, un amplu articol în care V.I. Cataramă critică nefondat, considerând-o „farsă inutilă", inițiativa lui G. Călinescu, în „complicitate" cu G. Ivașcu, de a reînființa Junimea (*D. G. Călinescu și Noua Junime*). Ultimul număr îl are menționat doar pe redactorul Petru Pascaru. ***C.M.B.***

PLEIADE, revistă de cultură apărută la Satu Mare, mai întâi lunar, apoi neregulat, din ianuarie 1990 până în 1994. Redactor-șef: Radu Ulmeanu. Primul număr e îngrijit de un colectiv format din George Achim, Nae Antonescu, Ion Blendea, Mihai Fodor, Gal Elemer, Gheorghe Glodeanu, Cornel Munteanu, Dumitru Păcuraru, Alexandru Pintescu, Anamaria Pop, Ilie Sălceanu. Ulterior Radu Ulmeanu devine director, redactor-șef fiind Ion Vădan, secretar general de redacție Ion Ghiur, redactor principal Vasile Tarța, iar subtitlul consemna faptul că publicația este scoasă de Casa de Editură Pleiade. De la numărul 2/1991 din colegiul de redacție face parte și Grigore Scarlat. În articolul *La început* se arată că **P.** își propune „să facă ceea ce trebuie să facă o revistă dintr-o zonă periferică a țării, să prezinte o grupare de scriitori de baștină și în același timp să asigure o conexiune cu întregul fenomen cultural românesc". Acest tip de regionalism se reflectă pe deplin în conținutul, destul de variat, al revistei și în componența grupului de colaboratori. Se publică versuri de Radu Ulmeanu, Vasile Tarța, Ion Vădan, George Vulturescu, Ion Baias, dar și ale unor autori de limbă maghiară ca Lang Zsolt și Irinyi Kiss Ferencz. În numărul 3–4/1991 pot fi citite o serie de inedite ale lui Gheorghe Pituț și câteva poeme ale unei talentate poete, Raluca Sălăjan, dispărută la numai șaptesprezece ani. Dacă proză nu se tipărește decât sporadic (de menționat doar fragmentul de roman *Aventuri în Levant* al lui Ion Chiorean), în schimb revista are o bogată secțiune critică, incluzând cronici de Cornel Munteanu, recenzii de Ion Ghiur, eseuri critice de Gheorghe Glodeanu, Silvia Ceuca, Alexandru Zotta, contribuții de istorie literară aparținând lui Ion Buzași (subiectul fiind Eminescu și Blajul). Cel mai asiduu comentator este însă Nae Antonescu, care scrie despre poezia lui Emil Giurgiuca, despre romanul *Luntrea lui Caron* de Lucian Blaga, despre personalități ca Emil Cioran, Mircea Eliade ș.a. Nu lipsesc traducerile, cum sunt cele din poezia lui Boris Pasternak (în versiunea lui Alexandru Pintescu). Alți colaboratori: Doru Radoslav, Gh. Bulgăr. ***I.M.***

PLEȘEA, Gabriel (9.VIII.1942, București), prozator, publicist, traducător. Este fiul Floricăi Pleșea (n. Olteanu), soră medicală, și al lui Radu Pleșea, funcționar. Învață la Liceul „Gh. Lazăr" din Capitală (terminat în 1961) și urmează tot aici cursurile Facultății de Filologie, secția engleză, absolvite în 1967. Lucrează inițial la Serviciul de protocol al Societății Mineral Import–Export din București, de unde trece pe postul de corespondent de relații la Institutul Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea (1969–1971) și ulterior ca documentarist la Centrul UNESCO (1972–1975). În ianuarie 1976 pleacă în Statele Unite ale Americii, unde începe lungul drum al reprofesionalizării. Urmează cursurile Facultății de Relații Internaționale, secția economie și informatică, la Columbia University din New York, încheiate în 1979 cu obținerea titlului de master. Lucrează, până în 1998, ca analist-specialist în Management Information Systems. Se întoarce în țară, în vizite frecvente după 1993, la una din ele

fiind încununat, la Neptun, cu un premiu al Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Scriitori români la New York* (1998). Colaborează la „Secolul 20", unde debutează ca traducător în 1970, „Ramuri", „Tribuna", „Viața românească", „Romanian Review", „Luceafărul", „Jurnalul literar", „România liberă", „New York Magazin", „Lumea liberă românească" (New York), „Dorul" (Copenhaga) ș.a.

După o relativ bogată activitate de traducător din literatura engleză și americană, **P.** încearcă, prin romanul *Bitter Be Thy Bread* (1989), rescris în românește și publicat în țară sub titlul *Aruncă pâinea ta pe ape* (1994), virtuțile prozei de amplitudine. Pornind de la datele experienței sale de viață, imprimă narațiunii tenta unei dezbateri cu deschidere parabolică asupra soartei omului la sfârșit de mileniu și a omului dezrădăcinat. Problema înstrăinării îl preocupă pe **P.** și în romanul *Imposibila reîntoarcere* (1996), clădit tot pe firul propriei biografii. Într-o cu totul altă postură, în cel de-al treilea roman, *Dosarul cu bârfe* (2000), autorul-personaj se amuză, privind detașat, ca la un spectacol, la tinerețea petrecută în țară, rememorată odată cu parcurgerea dosarului de la Securitate, dăruit de un prieten din copilărie. **P.** și-a reunit în cele din urmă aceste romane în rama unei trilogii, *Trilogia exilului* (2002). Cel de-al patrulea roman, *Destine întortocheate* (2006), conceput pe o temă pseudopolițistă, urmărește tot destinul românilor expatriați nu din motive politice, ci din dorința realizării profesional-economice, tematica devenind axul acestor narațiuni romanești. Volumul *Scriitori americani contemporani* (1997) include eseuri despre Norman Mailer, Kurt Vonnegut, William Styron, John Updike, Joseph Heller, Erika Jong, Joan Didion, Toni Morrison, Joyce Carol Oates, Paul Auster, Maya Angelou, Arthur Miller, Edward Albee ș.a. Aproape concomitent **P.** publică *Scriitori români la New York*, carte compusă din „interviuri, fragmente de operă, semnalările criticii" despre nouă scriitori care trăiesc în marele oraș american: Nina Cassian, Mircea M. Ionescu, Constantin Virgil Negoiță, Anca Pedvis, Dumitru Radu Popa, Mirela Roznoveanu, Mircea Săndulescu, Ştefan Stoenescu și autorul însuși. Publicistica sa, foarte diversă și îndeobște echilibrată, este adunată sub titlurile *Corespondențe din New York* (1999), *Concordia ca necesitate înțeleasă. Peticul pe gaura din drapel* (2001), *Reporter la New York* (2004), *Marasmul românesc* (2011). Volumul *Un reporter român la Națiunile Unite* (2012) aduce în peisajul românesc „corespondențe" trimise în țară, dar și unor periodice străine, de la sediul din New York al organizației în perioada 1994–2011.

SCRIERI: *Bitter Be Thy Bread*, New York, 1989; ed. (*Aruncă pâinea ta pe ape*), București, 1994; ed. (*Cast Thy Bread Upon the Waters*), Bloomington, 2008; *Imposibila reîntoarcere*, București, 1996; *Scriitori americani contemporani*, București, 1997; *Scriitori români la New York*, București, 1998; *Corespondențe din New York*, București, 1999; *Dosarul cu bârfe*, București, 2000; *Concordia ca necesitate înțeleasă. Peticul pe gaura din drapel*, București, 2001; *Trilogia exilului*, București, 2002; *Reporter la New York*, București, 2004; *Destine întortocheate*, București, 2006; ed. (*Twisted Destinies*), Bloomington, 2008; *Marasmul românesc*, București, 2011; *Un reporter român la Națiunile Unite*, București, 2012. **Traduceri:** *Cinci povești cu cowboy* (în colaborare cu Petru Popescu), îngr. și pref. Petru Popescu, București, 1972; Edgar Rice Burroughs, *Întoarcerea lui Tarzan*, București, 1973; Charles Dickens, *Impresii din Italia*, București, 1997.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, *„Aruncă pâinea ta pe ape"*, „Lumea liberă românească" (New York), 1994, 303; Emil Mladin, *Fabrica de scriitori din Manhattan*, RL, 1994, 29; Teodor Vârgolici, *Romanul unui exilat*, ALA, 1994, 231; Sanda Diaconescu, *Imposibila reîntoarcere*, „Lumea liberă românească" (New York), 1996, 418; Ştefan Stoenescu, *Multum in parvo*, LCF, 1997, 45; Alex. Ștefănescu, *Un scriitor agitat*, RL, 1999, 38; Mirela Roznoveanu, *Un alt punct de vedere*, „Lumea liberă românească" (New York), 1999, 578; Victoria Milescu, *„Dosarul cu bârfe"*, „Universul cărții", 2000, 11–12; Micu, *Ist. lit.*, *653–654*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *225–228*; Manolescu, *Enciclopedia*, *582*; Cristina Manole, *„Marasmul românesc"*, OC, 2012, 613; Sonia Elvireanu, *Gabriel Pleșea, o perspectivă asupra exilului românesc*, Sibiu, 2012. ***I.O.***

PLEŞOIANU, Grigore (30.I.1808, Cerneți, j. Mehedinți – 30.I.1857, București), traducător

Este fiul Elisavetei (n. Greceanu) și al lui Paraschiv Pleșoianu, urmaș al unui neam de mici boieri olteni. Elev, la „Sf. Sava", al lui Gh. Lazăr și al lui I. Heliade-Rădulescu, **P.** a fost, între 1826 și 1832,

profesor la Şcoala Națională din Craiova. Nemulțumit de condițiile din școală, pleacă în satul natal după un schimb de scrisori vehemente cu Eforia Şcoalelor. În 1836, fiind înlocuit la școala din Cerneți cu Ioan Maiorescu, se mută la București și se retrage curând din învățământ. Pe temeiul studiilor mai vechi de la școala lui Gh. Lazăr, devine în 1838 inginer hotarnic, noua profesiune aducându-i avere și ranguri: pitar în 1839, serdar din 1850.

P. a fost un pedagog cu prestigiu, preocupat, în spirit iluminist, de înnoirea metodelor de predare și de îmbunătățire a manualelor. Numeroasele abecedare și „dialoguri" pentru învățarea limbilor franceză și greacă, alcătuite sau traduse de el, vădesc, prin prefețele și istorioarele care le însoțesc, grija pentru „luminarea" tinerilor printr-o chibzuită educație morală și religioasă, după „regule bune și omenoase". De aceea, întreaga atenție a traducătorului se îndreaptă spre literatura moralizatoare. Voltaire, Marmontel (*Aneta și Luben*), Fénelon (*Întâmplările lui Telemah, fiul lui Ulise*), M-me Cottin (romanul epistolar *Emilia Mansfield*) și mai ales canonicul german J. Chr. Schmid sunt autorii preferați**,** nu pentru valoarea lor literară, ci pentru accesibilitatea și caracterul educativ al scrierilor. Doar lunga introducere la romanul lui Fénelon (o transpunere fidelă a unui studiu al lui La Harpe, *Vorbire asupra poeziii epice și de bunătatea poemii lui Telemah*) indică un anume interes pentru normele estetice clasiciste, în perioada începuturilor teoriei literare românești. Lipsa de discernământ a lui **P.** în alegerea operelor străine, vizibilă la un moment dat și criticată de Mihail Kogălniceanu într-o notiță din „Dacia literară", se explică și prin dorința de a pune la îndemâna copiilor povestiri atractive și ușor de înțeles. O versiune românească după romanul *Robinson Crusoe* al lui Daniel Defoe, pe care o anunțase în „Curierul românesc" (1830), nu a mai apărut. După exemplul lui Heliade, **P.** și-a expus ideile despre starea socială și culturală a Țării Românești în prefețele cărților traduse. În *Idee repede despre istoria românilor*, capitol adăugat la manualul lui P. Blanchard *Cele dintâi cunoștințe* (1828) și retipărit în „Curierul românesc", el realizează, cu accente pamfletare, imaginea țării devastate de turci și de fanarioți. Prefața la *Aneta și Luben* este o amplă satiră socială, sub forma unei conversații cu un boier retrograd, prilej de a enumera sarcastic moravuri feudale și nedreptăți mai vechi sau mai noi. Se cer aici învățătură și cultură pentru toți, „legi drepte și moralicești", un teatru în limba română. Dialogul e purtat cu vervă, autorul dovedind un dar deosebit de a contura, prin replici spirituale, dar și triviale uneori, tipuri pitorești și mentalități caracteristice epocii. Vigoarea polemică a primelor prefețe a scăzut însă repede. Cele mai multe conțin, pe lângă mărturii autobiografice, obișnuitele îndemnuri și precepte de morală tradițională.

Traduceri: [P. Blanchard], *Cele dintâi cunoștințe*, pref. trad., București, 1828; Marmontel, *Aneta și Luben*, pref. trad., București, 1829; [Voltaire, Marmontel], în *Deosebite istorii morale desfătătoare și pline de învățătură*, București, 1831; Fénelon, *Întâmplările lui Telemah, fiul lui Ulise*, I–IV, pref. trad., Buda, 1831; *Engolpion de aur sau Deslușirea înțelesului icoanei lui Chevit Tebeanul*, pref. trad., [Sibiu], 1833; [J. Chr. Schmid], *Istoria Ghenovevii de Brabant*, pref. trad., București, 1838, *Copilul pierdut și Licuriciul*, pref. trad., București, 1838, *Columbul*, pref. trad., București, 1839, *Canarul*, pref. trad., Craiova, 1840; [Ambrosius Marlianus], *Theatron politicon*, I–III, pref. trad., Buzău, 1838.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *81–82*, *127–128*; N. Bănescu, *Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVII, 1915; D. Popovici, *Gr. Pleșoianu și La Harpe*, SL, 1943; Ilie Popescu-Teiușan, *Grigore Pleșoianu*, DIPR, I, *285–329*; G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, București, 1966, *96–106*; Piru, *Ist. lit.*, II, *252–256*; Dinu A. Dumitrescu, *Un animator: Grigore Pleșoianu*, R, 1967, 2; N. A. Ursu, *O disertație necunoscută de la 1822 despre limba română literară*, SLF, I, *155–170*; Viorica Diaconescu, *Grigore Pleșoianu – pionier al literaturii românești pentru copii*, AUB, limbă și literatură română, t. XVIII, 1969, 2; *Dicț. lit. 1900*, *682–683*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *762–764*; *Repere spirituale românești. Un dicționar al personalităților din Dolj*, Craiova, 2005, *264–265*. ***L.V.***

PLEŞU, Andrei (23.VIII.1948, București), eseist

Este fiul Zoei (n. Rădulescu) și al lui Radu Pleșu, medic. Frecventează școala primară la Sinaia, Pârscov (județul Buzău) și la București, unde urmează

Liceul „Spiru Haret" (1959–1966) și Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu", secția istoria și teoria artei (1966–1971). I-au fost profesori, printre alții, Ion Frunzetti, Eugen Schileru, Vasile Drăguț, Dan Hăulică. În 1980 își ia doctoratul în istoria artei cu o teză publicată în același an sub titlul *Pitoresc și melancolie. O analiză a sentimentului naturii în cultura europeană* (Premiul Uniunii Artiștilor Plastici, Premiul Asociației Scriitorilor din București). Face câteva stagii ca bursier Humboldt la Universitatea din Bonn (1975–1977) și la cea din Heidelberg (1983–1984). Cercetător științific la Institutul de Istoria Artei al Academiei (1971–1979), e apoi lector la Facultatea de Arte Plastice a Institutului „N. Grigorescu" (1980–1982), de unde e destituit pentru că participase la „meditația transcendentală", condamnată de forurile de partid sub cuvânt că ar fi o formă de acțiune antistatală. E suspendat și din funcția de secretar al Secției de critică a Uniunii Artiștilor Plastici și i se ridică dreptul de semnătură. Vrednică de semnalat e solidaritatea colegilor de breaslă, care au refuzat să scrie un text nou pentru albumul *I. Popescu-Negreni*, ce fusese elaborat de **P.**, dar nu mai putea să apară sub numele lui după măsurile luate împotriva autorului. După doi ani este angajat ca referent în Biroul de documentare al Uniunii Artiștilor Plastici și, la scurt timp după aceea, ca documentarist la Institutul de Istoria Artei din București, unde rămâne până în 1989, fiind „transferat" în cele din urmă ca muzeograf la Casa Memorială „George Enescu" din Tescani. După 1989 va fi profesor la Academia de Arte Frumoase, la Facultatea de Filosofie a Universității din București (1991–1997), rector al Colegiului Noua Europă (din 1994), lector la Berkeley University, SUA (1994). De asemenea, va fi desemnat ministru al Culturii (1989–1991) în primul guvern postrevoluționar și mai târziu ministru de Externe (1997–1999), membru al Colegiului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (2000–2004), din care demisionează, consilier prezidențial pentru relații internaționale (2004–2005), funcție din care, de asemenea, demisionează. Este membru fondator al Grupului pentru Dialog Social și a întemeiat, fiind și redactor-șef, revista „Dilema" (denumită din 2004 „Dilema veche"), în care susține un editorial săptămânal. I s-au acordat numeroase premii și distincții atât în țară: Premiul Uniunii Scriitorilor, 1994, 2012, Premiul Asociației Scriitorilor din București, 1996, Premiul ASPRO, 1996, 2003, Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de Mare Cruce, 2000, ș.a., cât și peste hotare: titlul Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres și Commandeur, apoi Grand Officier de la Légion d'Honneur din partea Republicii Franceze (1999) ș.a.; este membru al mai multor academii de arte și științe, *doctor honoris causa* al Universității „Albert Ludwig" din Freiburg (2000) și al Universității „Humboldt" din Berlin (2001).

P. s-a afirmat ca unul dintre cei mai înzestrați eseiști ai generației sale. A debutat încă de pe când era student, în 1968, cu un eseu despre originile artei, apărut în revista „Amfiteatru", colaborând ulterior și la „Contemporanul", „România literară", „Luceafărul", „Secolul 20", „Viața românească", „Adevărul" ș.a. La douăzeci și șase de ani îi apare prima carte, *Călătorie în lumea formelor* (1974), în care face dovada unei reale puteri asociative, întemeiată pe o solidă cunoaștere a marilor direcții din filosofia artei. Câteva însemne sunt evidente de pe acum: informația cuprinzătoare care conlucrează cu o intuiție precisă, concluziile demersului analitic fiind adesea surprinzătoare. Fără să caute originalitatea cu orice preț, eseistul ajunge la formulări axiologice personale, pentru că abordează operele de artă dintr-o perspectivă în care raporturile dintre idee și semnul plastic sunt interpretate într-un sistem de relații multiple, aflându-se în atenție atât arta contemporană artistului discutat, cât și istoria formelor. Aproape în același mod e construită și monografia *Guardi* (1981), unde contribuția pictorului venețian la crearea peisajului e pusă în evidență prin raportarea la marile concepții privitoare la natură ce prindeau contur în secolul al XVIII-lea și aveau să dea întreaga măsură a semnificației lor în pictura engleză către sfârșitul secolului. Din păcate, ecoul critic al monografiei a fost slab, căci la puțină vreme avea să izbucnească scandalul „meditației transcendentale". Oricine compară destinul acestei cărți cu cel al tezei de doctorat, editată numai cu un an înainte, își dă seama de consecințele sancțiunilor absurde luate împotriva autorului: în timp ce *Pitoresc și melancolie...* primise două premii, monografia *Guardi* nu are parte nici măcar de comentarii substanțiale. Lucrurile par a intra pe un făgaș cât de cât normal în 1986, când i se editează volumul *Ochiul și lucrurile*, conținând precumpănitor cronici, eseuri și exegeze dedicate artelor plastice. S-ar putea să fi fost gândit ca replică la *Les Mots et les choses*,

lucrarea lui Michel Foucault, mutând domeniul „arheologiei științelor umane” de la limbajul verbal la cel vizual. Subiectele variate mărturisesc o preocupare comună – descoperirea „histrionismului”, adică a puterii artistului de a se metamorfoza. „Iluzia” prezenței omului în centrul universului, despre care vorbește Foucault, devine aici un alt fel de iluzie: „masca”, noțiune implicită în spectacolul histrionic, înseamnă capacitatea actorului de a lua înfățișări diverse pentru plăcerea celorlalți. Dintre toate cărțile scrise de **P.**, întâmpinată cu numeroase comentarii a fost *Minima moralia* (1988). Titlul ar putea conține o trimitere la Theodor Adorno și la lucrarea acestuia din 1951, dar esteticianul german adăugase un subtitlu – *Reflecții dintr-o viață mutilată* – pe care autorul român nu pare a și-l însuși, subtitlul său fiind *Elemente pentru o etică a intervalului.* Cartea lui **P.** (el însuși trăind pe atunci o „viață mutilată”) stabilește un punct central al perspectivei etice: omul cu adevărat moral e cel ce respectă o lege pe care știe că ar putea să o ignore, să nu i se supună. Relativitatea oricărui cod etic trebuie recunoscută odată cu autoritatea acestuia, individul constituie „criteriul de validitate a legii”, întâlnirea lui cu „arhetipurile comportamentale ale spiritului universal” traducându-se în reperele siderale ale legii. *Despre îngeri* (2003) este a doua parte dintr-o „trilogie a intervalului” care ar mai trebui să cuprindă, pe lângă *Minima moralia*, și un volum privind „problematica parcursului spiritual, a «căii»”. Cartea are o structură „în oglindă”, în cadrul căreia se îmbină speculația, specularul și spectacularul. Oricât ar uza de instrumentele ludicului sau ale divagației, prima parte (*Introducere în angelologie*) rămâne un tratat în toată regula, unde artificiile stilistice nu alterează înlănțuirea ideilor. Astfel, într-o privire deopotrivă erudită și problematizantă, unde farmecul discret al citatului alternează cu speculația dezlănțuită, **P.** traversează problemele importante ale „angelologiei”: legitimarea temei îngerilor prin depășirea binarismului logic, raportul între om și înger, discutarea argumentului tomist privind existența acestor mediatori, situarea îngerilor în zona ontică a „imaginalului”, monahia ca stare de apropiere maximă în raport cu condiția angelității etc. Se propune la un moment dat chiar un decalog intitulat *Teze pentru o fenomenologie a protecției (îngerești).* Cu o configurație mai fragmentară, partea a doua (*Experiențe, tatonări, lecturi*) este simetrică celei dintâi: dacă obiectul

Andrei Pleșu și Dan Hăulică

Introducerii… îl constituiau îngerii, acum privirea eseistului se oprește asupra angelității, înțeleasă ca o constantă ce se infuzează în cele mai variate compartimente ale existenței. Aici îngerii devin adesea pretexte pentru considerații despre limbaj și artă, despre bine și rău, despre intelect și iubire. De altfel, autorul avertizase încă de la început că „a te ocupa de îngeri devine încet-încet […] un mod de a revizita întreaga cultură a lumii”. Debutând ca o hermeneutică subtilă a unui topos cultural, *Despre îngeri* se instituie treptat ca o meditație profundă asupra modului de a fi în lume. În 1994 **P.** reunește în *Limba păsărilor* eseuri despre materializarea tipologică a devenirii limbajului. Structurile supuse analizei, în capitole despre idiomurile simbolice (psihanalitice, mitic-arhaice, picturale), idiomurile credinței (în mistica răsăriteană și în epicureismul disperării existențialiste), idiomurile formării

(în funcționarea eficientă a exercițiului paidetic), idiomurile cerești (subiect din sfera angelologiei), depășesc regimul unei așteptate, însă mult prea limitate, dezbateri lingvistico-filosofice, prezentă, de altfel, în *Introducere (Limba păsărilor. Însemnări pe marginea unui dialog platonician)*, lărgindu-și cadrul către „orizontul de universalitate spre care tinde orice idiom particular". Un demers hermeneutic întreprinde **P.** și în *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste* (2012), unde mesajul hristic („scandalos", adică paradoxal) este analizat prin prisma pildelor din *Noul Testament*. Autorul nu se lasă copleșit de impresionanta erudiție exegetică a bibliografiei bimilenare, decelând ferm, dar cu subtilitate, noutatea discursului și a ideilor creștine într-o prezentare deosebit de accesibilă, aproape narativă, stimulând meditația activă, interpretarea filosofică personală despre rostul existențial al omului. Alte volume – *Obscenitatea publică* (2004), *Comédii la porțile Orientului* (2005), *Despre frumusețea uitată a vieții* (2011), *Față către față. Întâlniri și portrete* (2011) – reunesc parte din publicistica sa incisivă, iar pagini de jurnal sunt consemnate în *Note, stări, zile. 1968–2009* (2010). Popularitatea eseistului, mai ales pentru generația tânără, a fost câștigată și prin intervențiile sale orale; spontaneitatea, strălucirea replicii, adresa directă a argumentului polemic, jocul dezinvolt cu paradoxul, limbajul, întotdeauna suplu, stăpânit cu grație, au făcut ca **P.** să fie privit ca un om ce nu se teme de duelul verbal, indiferent de interlocutor. Se adaugă meritele criticului care a susținut cu argumente solide arta unor grupări (bunăoară, Grupul de la Poiana Mărului) sau a unor pictori (Horia Bernea, Florin Mitroi ș.a.), puțin apreciată sau chiar atacată de comentatorii oficiali ai vremii.

Andrei Pleșu, a cărui formație de critic plastic e sprijinită pe serioase cunoștințe în filosofie și în limbile vechi, denotă, pe lângă o inteligență mobilă și profundă, o enormă plăcere a stilului artistic. Şi dacă o anumită intemperanță [...] *a dispărut între timp, nu rămâne mai puțin vizibilă și astăzi înclinarea lui spre fraza impecabilă, lucrată, construită, și rareori spontană, sau spre spectacolul cuvântului, care nu aparține limbii vorbite, dar nici, pe de-a-ntregul, celei scrise, combinându-le abil și corectându-le una prin alta.*

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Călătorie în lumea formelor*, pref. Ion Frunzetti, București, 1974; *Pitoresc și melancolie. O analiză a sentimentului naturii în cultura europeană*, București, 1980; ed. București, 1992; *Guardi*, București, 1981; *Ochiul și lucrurile*, București, 1986; *Minima moralia. Elemente pentru o etică a intervalului*, București, 1988; *Dialoguri de seară* (*cu Părintele Galeriu, Gabriel Liiceanu, Sorin Dumitrescu*), București, 1991; *Jurnalul de la Tescani*, cu desene de Horia Bernea, București, 1993; *Limba păsărilor*, București, 1994; *Chipuri și măști ale tranziției*, București, 1996; *Transformări, inerții, dezordini: 22 de luni după 22 decembrie 1989 (Andrei Pleșu și Petre Roman în dialog cu Elena Ştefoi)*, Iași, 2002; *Despre îngeri*, București, 2003; *Obscenitatea publică*, București, 2004; *Comédii la porțile Orientului*, îngr. Radu Paraschivescu, București, 2005; *Despre bucurie în est și în vest și alte eseuri*, București, 2006; *Note, stări, zile. 1968–2009*, București, 2010; *Despre frumusețea uitată a vieții*, București, 2011; *Față către față. Întâlniri și portrete*, București, 2011; *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, București, 2012. **Ediții:** Eugen Schileru, *Preludii critice*, pref. edit., București, 1975; Constantin Noica, *Jurnal de idei*, București, 1990 (în colaborare cu Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu și Sorin Vieru).

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *„Pitoresc și melancolie"*, CL, 1980, 9; Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, București, 1983, *passim*; Alexandru Paleologu, *Profesiunea de critic de artă*, VR, 1986, 9; Livius Ciocârlie, *Critica de artă ca „introducere la un mod de a fi"*, RL, 1986, 41; Mircea Iorgulescu, *Calea și ținta*, RL, 1988, 18; Radu Enescu, *Maximus in minima moralia*, F, 1988, 24; Mircea Martin, *Arta de a fi moral*, VR, 1988, 11; Ion Ianoși, *Andrei Pleșu*, APF, 1992, 12; Simion, *Mercuțio*, *159–164*; Ierunca, *Semnul*, *71–79*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *294–300*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *496–497*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *118–122*; Spiridon, *Interpretarea*, *141–145*; *Dicț. esențial*, *668–673*; Manolescu, *Lista*, III, *398–402*; Ștefan Borbély, [*Andrei Pleșu*], APF, 2004, 2, 2012, 11; Ștefănescu, *Istoria*, *1045–1050*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *479–484*; Manolescu, *Istoria*, *1278–1283*; *O filosofie a intervalului. In honorem Andrei Pleșu*, coordonatori Mihail Neamțu și Bogdan Tătaru-Cazaban, București, 2009; Al. Cistelecan, *Jurnalul ca eseu – eseul ca jurnal*, ARG, 2012, 7; Constantina Raveca Buleu, *Andrei Pleșu – galerie de portrete*, CNT, 2012, 12. ***D.G.***

PLOIEŞTIUL LITERAR, publicație apărută la Ploiești, săptămânal, apoi bilunar, între 1 august 1920 și 1 decembrie 1921, sub conducerea unui comitet. De la numărul 2–3/1920 își schimbă numele în „Ploieștii literari", de la numărul 5/1920 subtitlul „Revistă literară" devine „Revistă bilunară ilustrată. Artă. Literatură. Ştiință", iar odată cu intrarea în cel de-al doilea an de apariție survine ultima modificare: „Stropi de rouă. Revistă enciclopedică bilunară". Dezideratul exprimat de redactori în deschiderea primului număr, acela de a publica „novele,

amintiri, versuri, schițe umoristice și de a căuta să obțină concursul scriitorilor noștri de valoare", îi determină ulterior să solicite „corespondenți harnici pentru locurile vacante, în provincie". Alături de rubricile specifice unui magazin – „Doctorul sănătoșilor", „Rubrica amuzantă", „Coloana veselă", „Cugetări", „Varietăți. Ecouri. Jocuri distractive", „Rubrica științifică", „Cronica sportivă" –, sunt de semnalat „Mișcarea culturală", cu știri din Bacău, Târgoviște, Galați, sau „Cărți și reviste", cuprinzând scurte impresii de lectură. Sunt publicate sonete și rondeluri de Șt. V. Ionescu și Dem. Bassarabeanu, pasteluri de Al. Terziman, precum și alte versuri de G. Baiculescu, Al. Tudor-Miu (care debutează aici), Tănase Bădescu (care semnează și A.T. Bădescu), V. Macovei, Em. I. G. Diaconescu, Eugenia Atanasiu, Dem. Baciu (care folosește și semnătura Bacdemvi), epigrame și epitafuri de N. Mihăescu-Nigrim, fragmente de nuvele de S. Semilian, povestiri de Iordan Lucaci, N. N. Beldiceanu. Cu articole privind literatura au colaborat și Gala Galaction, N. Dunăreanu, D. Iov, Liviu Marian, Alfred Moșoiu, Zaharia Stancu. Pentru foarte multe texte sunt folosite pseudonime. Apar traduceri din Lev Tolstoi, Marcel Prévost, Charles Baudelaire. ***Il.C.***

PLOP, Teodor (22.X.1909, Mămăliga–Hotin – 6.XII.1990, București), poet. Este fiul Alexandrei (n. Baltă) și a lui Ion Plop, ceferist. Urmează școala primară în satul natal și Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți, pe care îl va absolvi în 1929 , președinte de comisie fiind Mihai Ralea. Ca elev, încearcă, împreună cu Mircea Streinul și cu alți doi colegi, să scoată o revistă șapirografiată, „Caietul celor patru" (1928), în care e prezent cu proză, dar după primul număr conducerea școlii interzice apariția publicației. Debutul semnificativ se produce în timpul studenției la Facultatea de Drept din Cernăuți, când publică versuri în gazeta locală „Tribuna". Se înscrie, concomitent, la Facultatea de Teologie, abandonând-o după un an. Își trece licența în drept în 1933 și practică avocatura la Hotin. După 1944 și-a continuat activitatea în București, ca avocat al Academiei RPR (1947–1949), al Băncii Naționale, apoi ca liber profesionist până în 1977, când se pensionează. În 1933 îi apare prima plachetă de versuri, *Frunză elegiacă.* În 1941 înființează și conduce periodicul „Cetatea Hotinului", unde semnează Toader Țarălungă. Mai colaborează cu versuri și articole literare la „Spectatorul", „Glasul Bucovinei", „Cronica" (Cernăuți), „Pagini basarabene", „Poetul", „Junimea literară", „Gândirea", „Jurnalul literar", „Curentul magazin", „Universul literar", „Revista Fundațiilor Regale", „România literară", „Drapelul" ș.a., iscălind adesea Tudor Plop-Ulmanu și Tudor Ulmanu.

Primul volum de poezii al lui **P.** a cunoscut trei ediții, fiecare cu un sumar îmbogățit, și a avut o bună întâmpinare în presă, dar abia în *Versuri despre mine cel adevărat* (1942) se cristalizează substanța poetică. La o mare distanță în timp, autorul încredințează tiparului încă o carte, *Desene naive* (1983), exercițiul liric ajutându-l să-și configureze o poziție mai adecvată față de propria poezie. În *Frunză elegiacă* motivul frunzei stinghere, tremurând în aerul umed al toamnei, simbolizează destine anonime și efemere. Poetul își dezvăluie confesiv trăirile, fluxul liric așezându-se, cuminte, într-un tipar previzibil și pe alocuri banal. Bunăoară, dragostea e „batere de aripă", ramurile „scuturatu-s-au/ ca și iubirea", doar spaima de moarte ia chipul unei fiare la pândă. Totuși, din când în când imagistica e ceva mai elaborată. O undă naționalistă, specifică anilor de după 1940, îl scoate temporar din contemplarea propriei suferințe. Încearcă să edifice, printr-un artificiu de arhitectură fonetică, „o grațioasă definiție" – cum spune G. Călinescu – a provinciei martirizate: „Basarabia/ Cuvânt cu patru a/ ca o biserică/cu patru turle albe/ pe zările istoriei/ căria nu știu cine/ i-a furat clopotul...". Versul se înscrie într-un registru calm, până și revolta e transpusă în stihuri în care „ecoul luptei mai stins va răsuna". Revigorarea din *Versuri despre mine cel adevărat* este vizibil marcată de realitatea războiului și de eșecul iubirii („De-acuma ne vor despărți/ și fluvii late de tăceri/ cu țărmuri joase de dureri"). Peste decenii, în *Desene naive,* poetul își propune, cu voce puternică, „să spargă absurdele tipare". Se vede că vrea să aibă încredere în sine însuși, dar încercarea de a sfărâma „asaltul de banalitate" este iluzorie, elanul fiind stăvilit fie de autoironie, fie de o lucidă mărturisire: „O destul! M-am înecat în versuri/ Şi nu-s poet, sunt simplu om". Mai mult, cedând noii orientări ideologice, autorul introduce și versuri care răspundeau comenzii acestui moment politic: „ca și marea ne cântă gloria/ timp ce noi făurim istoria!". O broșură din 1942, *Traian Valter. Scrisoare unui erou în eternitate*, este un necrolog liric închinat unui prieten mort pe frontul de la Odessa în 1941. În arhiva lui **P.** există

informații despre existența unei plachete, *Doamnei... Scrisoare poste-restante* (1942), despre asidua preocupare de a elabora studii referitoare la familia Hasdeu, în special despre Iulia Hasdeu, din ale cărei scrieri a tradus. Tot aici se află numeroase scrisori de la Mircea Streinul, Artur Gorovei, G. Călinescu, Perpessicius ș.a., precum și versuri netipărite.

SCRIERI: *Frunză elegiacă*, Cernăuți, 1933; ed. Cernăuți 1937; ed. Cernăuți, 1943; *Traian Valter. Scrisoare unui erou în eternitate*, Hotin, 1942; *Versuri despre mine cel adevărat*, Hotin, 1942; *Desene naive*, București, 1983.

Repere bibliografice: G.B., *„Frunză elegiacă"*, BVS, 1937, 78; Călinescu, *Opere*, III, *863–865*; Predescu, *Encicl.*, *665*; Călinescu, *Ist.lit.* (1941), *856*, *Ist. lit.* (1982), *941*; Traian Chelariu, *Apariții editoriale*, UVR, 1944, 1; Mihai Niculescu, *Poetul Teodor Plop*, UVR, 1942, 30; Aurel Tita, *„Frunză elegiacă"*, CRE, 1944, 5791; Călinescu, *Scrisori*, *65–66*; Nicolae Scurtu, *Noi contribuții la bibliografia poetului Teodor Pop*, „Litere", 2012, 3. ***N.Bc.***

PLOPEANU, Ștefania (pseudonim al Mariei Cojocaru; 27.XII.1944, Plopeni, j. Constanța), poetă, eseistă, traducătoare. Este fiica Elenei (n. Voicilă) și a lui Ilie Cojocaru, țărani. Urmează Liceul „Mihai Eminescu" din Constanța (1958–1962) și Facultatea de Filologie a Universității din București, secțiile română (1962–1967) și franceză (1970–1974). Lucrează ca profesoară la Liceul Agricol din Poarta Albă (1967–1974), apoi la Liceul de Construcții nr. 18 din București (1974–2001). Este director administrativ la Editura Pontica (1991–2012) și redactor la revista „Paradigma" (din 1993, de la înființare). În 2002 își ia doctoratul în filologie cu lucrarea *Miorița – o hermeneutică ontologică*. Debutează cu poezie în „Contemporanul" (1964), iar editorial cu volumul de versuri *Cum eu...* (1974). Mai colaborează la „Luceafărul", „Viața românească", „Tomis", „Cronica", „Convorbiri literare" ș.a. Poezia i-a fost antologată în mai multe volume apărute în țară și în străinătate. A fost căsătorită cu criticul literar Marin Mincu. Cu excepția liricii, autoarea își semnează textele cu numele Ștefania Mincu.

Desfășurată într-o tonalitate gravă, uneori abstractă și transportând o emoție puternic spiritualizată, poezia scrisă de **P.** focalizează coliziunea dintre ontofanie și discurs. Prima carte, *Cum eu...*, indică o amplasare în zona (neo)modernismului, între Lucian Blaga și Nichita Stănescu. Hieratismul și rusticitatea se asociază în serii alegorice, dezvăluind o tratare solemnă a mitului, iar fabula e turnată în imagini evanescente care funcționează ca analogon al stărilor eului. O vizibilă schimbare de registru aduc culegerile *Vorbindu-vă prin semne* (1979) și *Elegii vorbite* (1982), în care se simte influența poeziei italiene (Carlo Porta, Edoardo Sanguineti, Adriano Spatola ș.a.). Limbajul își sporește acum coeficientul de plasticitate și de colocvialitate, miturile sunt resemantizate prin poziționarea lor în contexte derizorii („hei Apollo/ sau Phaeton ce-ai căutat cu cvadriga/ pe teren accidentat"), livrescul e domesticit într-o vastă rețea intertextuală, în timp ce procesul scrisului cunoaște o mai largă difuziune tematică: „Pe mal stă un copil răutăcios/ *strappando i pesci*/ despărțindu-i/ în fâșii fără formă/ e nevoie de foarte multe cuvinte/ pentru a descrie cu ce se ocupă el/ de aceea stau și înconjur/ cu gard viu această imagine". Ce-i drept, aluziile scripturale devin uneori excedentare, transformând poemele în versete teoretizante inabil camuflate: „Textul fiind singurul rezultat/ (fie și provizoriu) al unui act de creație literară/ ne rămâne să-i cercetăm dârele/ în absența subiectului/ care a fost fie dat dispărut/ în furtună/ fie mort în patul său/ fie ars (și pus în urnă)/ și răspândit/ înspre cele patru vânturi". O nouă etapă anunță volumul *Cavalerul din drezină* (1992), care atestă reorientarea poeziei către dimensiunea etică. Autoreferențialitatea revine, dar cu o funcție opusă față de poemele „italiene", de vreme ce nu mai indică reflexivitatea subiectului liric, ci vidul de substanță al obiectului („cavalerul"), simplă „ființă de hârtie" gonflată prin transfuzii frazeologice. Întreruptă de *Starea de juxtapunere* (1997), un experiment cu privire la efectele contiguității semnificanților, problematica morală e reluată în *Cum stau eu aici pe terasă și contabilizez obscenitatea istoriei* (2001), poate cea mai bună carte a poetei. Dioramă grotescă a unor escatologii alternative, poemele sunt o sumă de parabole care avertizează asupra iminentelor apostazii ale delirului istoric. Matricea culturală italiană e tutelară și în eseistica lui **P.** Anticipată de o antologie comentată (1987), monografia *Nichita Stănescu între poesis și poiein* (1991) constituie o analiză din perspectivă semiotică a operei autorului șaizecist. Teza studiului insistă pe „refundarea" poeticului întreprinsă de Nichita Stănescu, proces concretizat, în viziunea exegetei, printr-un „mod aparte de *a transgresa poeticitatea prin ea însăși către poezie*", în sensul cuceririi realului

și al instaurării propriei literalități. Deși alunecă uneori în stereotipie, metoda utilizată nu eșuează în dogmatism și devine un instrument eficient în plan hermeneutic. De altfel, principala calitate a criticii practicate de **P.** constă în ingeniozitatea ipotezelor, întotdeauna polemice și provocatoare. O deficiență rezidă în insuficienta contextualizare a interpretării, ceea ce face ca unele concluzii să fie aplicabile unui număr indeterminat de conținuturi. Cele două trăsături se observă în relecturile poeților „clasici" din volumul *Despre starea poeziei* (2003). Convingătoare e, pe de o parte, lectura lui Tudor Arghezi ca poet de tip persuasiv, care „nu mai referă *despre real*, ci se adresează *spre real*". Pe de altă parte, nesatisfăcătoare e circumscrierea liricii eminesciene în cheia biograficului, ca „temă majoră" în jurul căreia gravitează celelalte teme; deși veridică, observația poate fi aplicată în cazul oricărui poet romantic. Alte cronici și studii din aceeași carte relevă, însă, o incontestabilă evoluție a autoarei, care se deplasează dinspre semiotică și psihanaliză către ontologie și hermeneutică. Rezultatul acestei reorientări este și amplul eseu *Miorița – o hermeneutică ontologică* (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor), care propune o reinterpretare a baladei dintr-o perspectivă estetico-filosofică, în linia Heidegger–Gadamer–Ricoeur–Vattimo. Ideea centrală, potrivit căreia corpusul mioritic ar abrevia o concepție ontologică similară celei heideggeriene, e plauzibilă, chiar dacă indică o anumită predispoziție către suprainterpretare. Eseul cuprinde și o serie de precizări substanțiale cu privire la dimensiunea inițiatică a baladei, fenomenologia morții, experiența temporalității, conceperea *Mioriței* ca răscruce intertextuală (și nu ca simplu evantai de variante dezvoltate în jurul unui text-cadru), structura actanțială a discursului, „pasivitatea" ciobanului, componenta orfică ș.a. Al doilea (2007) și al treilea volum (2011) din seria *Despre starea poeziei* indică o creștere a interesului acordat liricii contemporane, ce culminează cu *Douămiismul poetic românesc*, cartea din 2007, probabil prima încercare de cartografiere relativ sistematică a fenomenului. Chiar dacă abordarea discret favorabilă a autoarei tinde să-i omogenizeze valoric pe cei 34 de poeți comentați și chiar dacă, în afară de douămiiști, selecția include nediscriminatoriu și scriitori afirmați în deceniul precedent, cartea interesează atât prin observațiile analitice, cât și prin diferențierile tipologice pe care le trasează între diversele generații și promoții. Astfel, într-o polemică dusă cu Ion Pop, optzeciștii sunt descriși ca „tehniciști, ironici, ludici, livrești, textualiști și evazioniști", nouăzeciștii sunt „tandri, sentimentali, autopersiflanți, concilianți și nu ocolesc temele mari, serioase", pe când douămiiștii ar fi „radicali și sumbri, ba chiar post-apocaliptici în sensul, se pare, deplin al cuvântului". De-a lungul a patru decenii, **P.** a realizat și numeroase traduceri, având un rol considerabil în difuzarea și promovarea culturii italiene contemporane în România.

SCRIERI: *Cum eu...*, București, 1974; *Vorbindu-vă prin semne*, București, 1979; *Elegii vorbite*, București, 1982; *Scrisoarea femeii urâte*, București, 1984; *Cartea seducției*, București, 1986; *Nichita Stănescu între poesis și poiein*, București, 1991; *Cavalerul din drezină*, Constanța, 1992; *Starea de juxtapunere*, București, 1997; *Cum stau eu aici pe terasă și contabilizez obscenitatea istoriei*, București, 2001; *Miorița – o hermeneutică ontologică*, Constanța, 2002; *Despre starea poeziei*, Constanța, 2003; *Vorbindu-vă prin semne*, pref. Octavian Soviany, București, 2004; *Douămiismul poetic românesc. Despre starea poeziei II*, Constanța, 2007; *Dincolo dincoace de poezie*, București, 2011; *Starea poeziei III*, București, 2011. **Traduceri:** Maria Corti, *Principiile comunicării literare*, pref. Marin Mincu, București, 1981, *Cântecul sirenelor*, postfață Marin Mincu, Constanța, 1991, *Pentru o enciclopedie a comunicării literare*, Constanța, 2000 (în colaborare cu George Popescu); Cesare Segre, *Istorie – cultură – critică*, pref. Marin Mincu, București, 1986; Umberto Eco, *Pendulul lui Foucault*, I–II, postfață Marin Mincu, Constanța, 1991 (în colaborare cu Marin Mincu), *Insula din ziua de ieri*, Constanța, 1995 (în colaborare cu Marin Mincu), *Limitele interpretării*, Constanța, 1996 (în colaborare cu Daniela Bucșă), *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Constanța, 1997, *Baudolino*, Constanța, 2001, *Kant și ornitorincul*, Constanța, 2002, *Misterioasa flacără a reginei Loana*, Iași, 2004, *Apocaliptici și integrați*, Iași, 2008, *De la arbore la labirint*, Iași, 2009, *Cimitirul din Praga*, Iași, 2010, *Cum ne construim dușmanul*, Iași, 2011; Gianni Vattimo, *Sfârșitul modernității. Nihilism și hermeneutică în cultura postmodernă*, postfață Marin Mincu, Constanța, 1993, *Aventurile diferenței*, Constanța, 1996, *Subiectul și masca*, Constanța, 2001, *Dincolo de interpretare*, Constanța, 2003, *A crede că mai credem*, 2005; Alberto Moravia, *Disprețul*, Constanța, 1997; Pier Paolo Pasolini, *Petrol*, pref. Giuseppe Zigaina, Constanța, 1999; Mario Luzi, *Poezii–Poesie*, ed. bilingvă, pref. Marin Mincu, Constanța, 2002; Luigi Pareyson, *Ontologia libertății*, Constanța, 2005.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Ștefania Plopeanu*], RL, 1980, 9, 1987, 2; Dinu Flămând, *„Elegii

vorbite”, VST, 1983, 14; Grete Tartler, *Armonia disonanțelor*, RL, 1985, 41; Ulici, *Lit. rom.*, I, *225–227*; Grigurcu, *Poezie*, II, *236–239; Dicț. scriit. rom.*, III, *769–772*; Mircea Martin, *O carte-reper*, „Ziua”, 2003, 23 ianuarie; Florin Mihăilescu, *Surprizele unei interpretări*, VR, 2003, 5; Octavian Soviany, *Hermeneutica ex-fundării*, CNT, 2004, 7; Mara Magda Maftei, *Ștefania Mincu – o perspectivă asupra poeziei*, VR, 2005, 6-7; Xenia Karo, *O sită iertătoare*, „Mozaicul”, 2008, 1; Borbély, *Existența*, *81–85*; Bogdan Crețu, *Poezia ca doliu sau Despre neputința literaturii*, VR, 2011, 11–12. ***A.T.***

PLUGUŞOR, formă a colindei legată de obiceiul uratului din ajunul Anului Nou. Regional, obiceiul se mai numește „cu plugurelul”, „cu plugul”, „cu buhaiul”, „cu cârceia”, iar colindătorii sunt „plugari”, „plugărași” sau „urători”. Se practică, în forme mai simple sau degradate, de copii, iar în forme ample, adesea spectaculoase, de bărbații tineri sau maturi și, mai rar, de femei. Urătorii se organizează în grupuri de două sau mai multe persoane și urează la fiecare familie fericire și mai ales recolte bogate. Textul este un recitativ epic (în Muntenia se și cântă uneori), prezentat de un solist pe fond zgomotos de tălăngi, de pocnete de bici, imitații de răgete, uneori cu acompaniament muzical, într-o atmosferă de mare veselie. În forma sa clasică și cea mai răspândită, **p.** narează desfășurarea amănunțită a cultivării și recoltării grâului, a măcinatului și coacerea pâinii. Poemul, care are uneori sute de versuri, este salvat de monotonie prin numeroase pasaje hazlii. Ca și alte forme de colinde, **p.** cuprinde formule introductive, mediane și finale. Spre deosebire de celelalte colinde, acordă o mai mare libertate de improvizație și, prin aceasta, dă prilejul exercitării nestingherite a talentului fiecărui narator. Astfel s-a ajuns la unele forme de **p.** care au renunțat total la conținutul tradițional agrar, devenind cronici ale unor evenimente locale și actuale, satira fiind aici nelipsită. Mai rar textul urat este o baladă, poate din necesitatea adaptării textului la situația celor cărora li se face urarea (*Miorița* urată la păstori) sau, în unele zone, datorită preferinței pentru literatura de haiducie (balade haiducești). O formă deosebită de cele anterioare este **p.** lipsit complet de episodul epic ori redus ca întindere, adesea cântat, întâlnit în special în Muntenia. Se pare că acest tip se află numai în repertoriul copiilor și nu ar fi exclus să fie o folclorizare a unui **p.** scris de G. Sion. În evoluția tipului tradițional nu poate fi ignorat nici rolul variantei publicate de V. Alecsandri. O situație specială are **p.** pe teritoriul Transilvaniei, unde ia forma de epilog al colindei propriu-zise și se numește „urarea colacului” sau „mulțămită”. Ca și celelalte forme ale colindei, **p.** își are originea într-un ritual magico-religios. Funcția sa ritualică s-a transformat treptat într-una de divertisment și felicitare, ceea ce i-a asigurat permanența. S-a găsit o corespondență a **p.** în sărbătorile romane Opalia, în care se celebra cultul soției lui Saturn, Ops, simbol al abundenței și al fertilității, dar ipoteza că ar continua niște manifestări autohtone legate de solstițiul de iarnă pare mai verosimilă. Principala direcție de realizare artistică este aceea a satirei și umorului, care se obțin printr-o variată gamă de mijloace. Consemnând muncile agricole din epoci mai îndepărtate, unele variante conservă amănunte valoroase din punct de vedere documentar. Prin funcția lui originară, **p.** se înrudește cu descântecul (a fost atestată și denumirea „descânteca plugului”), de care îl apropie uneori și un anume tipar în dezvoltarea epicului. Prin amploare, prin modul de rostire, dar mai ales prin cultivarea alegoriei și a divagațiilor amuzante, se aseamănă cu orația de nuntă. Deoarece ocazia de care se leagă **p.** coincide cu aceea a reprezentării teatrului popular de Anul Nou, sunt dese situațiile în care cele două manifestări se reunesc, colinda servind ca preambul al piesei. **P.** poate fi încadrat și într-un ciclu de obiceiuri cu caracter agrar, căci în ziua de Anul Nou după el urmează „semănatul” și obiceiul „cununii la seceriș”. Dintre toate formele colindei, **p.** se dovedește a fi cel mai rezistent, datorându-și vitalitatea conținutului său laic, marii adaptabilități la situații și funcției educative a satirei.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I, partea II, București, 1900; Al. Vasiliu, *Cântece, urături și bocete de-ale poporului*, București, 1909; N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, București, 1910; *Cântece de stea și plugușor ce se cântă la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos și la Anul Nou (Sf. Vasile)*, Huși, 1936; V. Cojocaru, I. Pantelimon, *Plugușor*, Pașcani, [1936]; Gh. Cucu, *200 colinde populare*, îngr. C. Brăiloiu, București, 1936; M. Bejenariu, *Culegeri de cântece de stea. Colinde și urături pentru Crăciun și Anul Nou*, Huși, [1943]; George Cozma- Diaconu, *Colinde și plugușoare*, Fălticeni, f.a.; P. Gheorgheasa, *Obiceiuri de Crăciun și Anul Nou*, București, f.a.; *Folclor din Moldova*, I–II, București, 1969.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, București, 1874, *58–62*; S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, I, București, 1898, *22–24*; Tudor Pamfile, *Agricultura la români*, București, 1913, *29–32*; Th. D. Speranția, *Miorița și Călușarii – urme de la daci*, București, 1915, *169–191*; A. Lambrior, *Obiceiuri din deosebite timpuri ale anului*, „Făt-Frumos", 1926, 5, 6; Gh. Neagu, *Poezii culte ajunse populare*, PL, 1940, 4; [*Plugușorul*], REF, 1960, 1–2 (grupaj special); *Ist. lit.*, I, *27–29*; Pavel Ruxăndoiu, *Formule descriptive ale poeziei riturilor agrare*, AUB, filologie, t. XII, 1963; Henri H. Stahl, *Comentarii etnografice pe tema „Plugușorului"*, REF, 1965, 2; Ernest Bernea, *„Buhaiul" la Fundul Moldovei – Bucovina*, REF, 1967, 4; Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, 1970, *215–220*; *Dicț. lit. 1900*, *683–684*; Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Obiceiurile agrare – o dominantă a culturii populare din Moldova*, ALIL, seria B, t. XXIX, 1983–1984; Vasile Adăscăliței, *Istoria unui obicei. Plugușorul*, Iași, 1987; Dumitru Pop, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Cluj-Napoca, 1989, *25–131*; Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, 2001, *230*–235; Gh. Vrabie, *Ritualurile agrare la români*, Pitești, 2002; *Ritualurile agrare românești*, I–II, îngr. și introd. Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2007–2008. ***L.Cș.***

POANTĂ, Petru (7.IV.1947, Cerișor, j. Hunedoara – 7.IX.2013, Cluj-Napoca), critic literar

Este fiul Iuliei (n. Poantă) și al lui Nicolae Poantă, țărani. Urmează școala primară în satul natal, iar liceul la Hunedoara, absolvindu-l în 1965. Își continuă studiile la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj (1965–1970). După terminarea facultății este angajat redactor la revista „Steaua", unde va deține mult timp cronica literară și va rămâne două decenii, până în 1991, când devine consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Cluj. Timp de patru ani, între 1997 și 2001, este redactor la Editura Didactică și Pedagogică și director la Centrul Creației Populare, după această dată revenind ca director la Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural din Cluj-Napoca. Debutează în revista „Tribuna" (1966) cu o traducere din Georg Trakl, iar prima cronică literară îi apare în „Echinox" (1968). Cartea *Modalități lirice contemporane*, publicată în 1973 și distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj, marchează debutul editorial. Este prezent și în „Transilvania", „Vatra", „Ateneu", „Literatorul", „Contemporanul – Ideea europeană", „România literară", „Apostrof" ș.a. Semnează mai multe articole în *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), în *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000) și este coordonator al colecției „Biblioteca școlii" a Editurii Didactice și Pedagogice. A fost căsătorit cu scriitoarea Irina Petraș.

Profilul esențial al lui **P.** este cel de cronicar literar, învestitura fiindu-i dată chiar din anii studenției, când îi revine sarcina de a susține cronica literară la revista „Echinox", al cărei membru fondator și animator a fost. Exercițiul a fost benefic, **P.** a obținut astfel un statut important, care a făcut ca, imediat după terminarea studiilor, să fie cooptat redactor la „Steaua", unde i s-a încredințat, de asemenea, cronica literară. A știut să își organizeze ulterior vastul material adunat în paginile revistei și a tipărit volumul *Modalități lirice contemporane*, receptat mai degrabă ca o sinteză decât ca o culegere de cronici și recenzii. Cu această carte criticul va fi recunoscut ca unul dintre cei mai pertinenți comentatori de poezie. În structurarea sumarului procedează, în stil călinescian, la gruparea poeților pe afinități și caracteristici. Mai întâi fixează un fundal al poeziei după 1950 (după Nicolae Labiș, considerat o punte de trecere de la o „modalitate" la alta), exact definit: „În fond, în aceeași perioadă, exista «absența» fecundă a unor mari poeți, precum Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Al. A. Philippide ș.a. Tinerii care debutează după 1960 vor evolua în bună parte sub influența catalitică a acestor naturi, vor redescoperi sursele reale ale lirismului sub prestigiul conștiinței lor exemplare". Materia este împărțită pe capitole-idei: *Specificul liricii sociale*, *Patos și angajare*, *Resurecția lirismului*, *Refacerea tradiției*, fiecare corespunzând câte unei generații și unei tendințe. De o atenție deosebită se bucură, explicabil, poeții din jurul revistei „Steaua": A.E. Baconsky, Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea, Al. Andrițoiu, Ion Horea, Ion Brad. Dar nu sunt uitați cei de la

Cercul Literar de la Sibiu, fixați sub semnul „baladescului": Radu Stanca, Ştefan Aug. Doinaș. În sfârșit, vin cei din valul lui Nichita Stănescu, realizându-se astfel o panoramă a poeziei acestor ani, din care nu lipsește mai nimeni. Cartea este scrisă cu maturitate, cu un ton „suav-agresiv", cum ar spune autorul ei. În *Radiografii* (I–II, 1978–1983; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj pentru primul volum), criticul își menține formula, dar de această dată nu mai renunță la forma inițială a cronicilor literare, publicându-le ca atare. Își lărgește doar aria de abordare, ocupându-se de proză (D.R. Popescu, Augustin Buzura, Eugen Uricaru), de unii clasici (Ion Creangă) sau de scriitori uitați (Ioachim Botez). Consecvent, **P.** mai tipărește o carte asemănătoare, *Scriitori contemporani. Radiografii* (1994; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), în care, pe lângă cei deveniți între timp „mai vechi", consacrați așadar, își găsesc locul cei nou-veniți în literatură. Rodul acțiunii constante de urmărire a destinelor poeților generației din imediata sa apropiere este și *Dicționar de poeți. Clujul contemporan* (1998, reluat în a doua ediție în 1999). Dicționarul nu este deloc „local", pentru că îi cuprinde și pe cei care au debutat sau au început să scrie la Cluj, iar acum se află pretutindeni în țară (Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Gheorghe Pituț, Angela Marinescu, Nicolae Prelipceanu, Matei Gavril ș.a.). Altă carte a produs însă o reală surpriză: când toată lumea se obișnuise cu prestația criticului în mers cu generația sa, el apare cu un studiu-eseu despre un clasic, *Poezia lui George Coșbuc* (1976). Specializarea în poezie i-a permis să discute detașat despre poetul năsăudean într-un moment când acesta intrase într-un con de umbră. Criticul – pentru că nu intenționează să devină istoric literar, nici măcar în acest subiect – este unul dintre cei care reușesc să șteargă ceva din eticheta „poet al țărănimii", pe care i-o pusese C. Dobrogeanu-Gherea. Îl vede pe Coșbuc chiar ca pe un „poet de salon", mai ales în ceea ce privește lirica lui erotică. Dintr-un sentiment de fraternitate și de pe poziția cenaclistului de la „Echinox", **P.** scrie *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar* (1997; Premiul revistei „Poesis"), realizând o monografie a grupării ce era considerată ca opozantă la proletcultism și la creația de „comandă socială". Cu prilejul sărbătoririi a treizeci și cinci de ani de la întemeierea revistei „Echinox", **P.** publică *Efectul „Echinox" sau Despre echilibru* (2003; Premiul Uniunii Scriitorilor), o scriere care trădează în autorul ei un sentimental, numai că, și de această dată, nostalgia nu îl împiedică să fie exact în afirmații. Spre surprinderea multor comentatori, cărțile succesive ale criticului încearcă o evaluare a propriei tinereți și a trecutului din perspectiva maturității, imposibilă fără apelul la registrul evocativ tradițional și la modalități analitice de tip sociologic. „Clujul meu", grup de cuvinte care revine în titlul a trei volume, în 2006, în 2007 și în 2011, ajunge astfel să reprezinte un fel de sintagmă salvatoare, în stare să dea noi înțelesuri unor fapte a căror semnificație părea că se osificase. Până la urmă, întoarcerea spre trecut înseamnă și în acest caz, ca în atâtea altele, nu numai o tentativă de restabilire a adevărului, ci și o justificare în plan etic, obținută prin radiografierea istoriei și a apartenenței de grup. Cum spunea Ion Simuț, Clujul lui **P.** nu este neapărat și Clujul său, după cum fiecare poate avea unul, în funcție de experiențele pe care orașul i le-a procurat. De unde și nevoia de a adânci analiza, în speranța validării cât mai complexe a setului de aserțiuni la care fiecare a subscris. Criticul a semnat și numeroase prefețe, mai ales la cărțile unor debutanți, și a întocmit câteva ediții din scrieri ale lui Ioachim Botez, George Coșbuc, Vasile Băncilă, Radu Stanca ș.a.

SCRIERI: *Modalități lirice contemporane*, Cluj, 1973; *Poezia lui George Coșbuc*, Cluj-Napoca, 1976; ed. (*George Coșbuc, poetul*), București, 1994; *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983; *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994; *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997; ed. Cluj-Napoca, 2006; *Dicționar de poeți. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998; ed. Cluj-Napoca, 1999; *Efectul „Echinox" sau Despre echilibru*, Cluj-Napoca, 2003; *Clujul meu. Oameni și locuri. O istorie subiectivă a Casei de Cultură a Studenților*, Cluj-Napoca, 2006; *Clujul meu. Anii șaptezeci*, Cluj-Napoca, 2007; *Clujul meu. Radiografii*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții, antologii:** *Die Lebensschaukel*, postfața edit., Cluj, 1972; Ioachim Botez, *Însemnările unui belfer*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974; George Coșbuc, *Poezii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979; *Eterna epigramă*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1981; Vasile Băncilă, *Semnificația Ardealului*, Cluj-Napoca, 1993; Mircea Vulcănescu, *Războiul pentru întregirea neamului*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1991; *Caietul cu poeți*, Cluj-Napoca, 1996; Radu Stanca, *Doti*, pref. edit., Pitești, 2001; *Pavel Dan*, Cluj-Napoca, 2007 (în colaborare cu Victor Cubleșan).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Fragmentarism și viziune critică*, RL, 1973, 49; Ulici, *Prima verba*, I, *45–47*; Al. Dobrescu, *Destinul formelor literare*, CL, 1974,

1; Laurențiu Ulici, *Riscurile meseriei*, RL, 1974, 8; *În discuție: Petru Poantă, „Modalități lirice contemporane”*, TR, 1974, 16; Ion Vlad, [*Petru Poantă*], TR, 1974, 45, 1983, 28; Radu G. Țeposu, *„Poezia lui George Coșbuc”*, ECH, 1977, 1; Valentin Tașcu, [*Petru Poantă*], ATN, 1978, 2, CRC, 1979, 3, TR, 1979, 6, ST, 1983, 9; Cornel Ungureanu, [*Petru Poantă*], O, 1978, 50, 2006, 1; Ion Simuț, [*Petru Poantă*], ECH, 1978, 10–12, RL, 2007, 47; Iorgulescu, *Scriitori*, *330–332*; Zaciu, *Alte lecturi*, *188–191*; Adrian Popescu, *Decizie și expresivitate*, TR, 1979, 6; Mircea Popa, *Între subiectiv și obiectiv*, TR, 1979, 6; Dan C. Mihăilescu, *Critica: între rigoare și jubilație*, TR, 1980, 49; Grigurcu, *Critici*, *404–412*; Tomuș, *Mișcarea*, *319–323*; Grigurcu, *Între critici*, *261–267*; Ierunca, *Dimpotrivă*, *93–97*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *146–149*; Doina Curticăpeanu, *„Cercul Literar de la Sibiu”*, F, 1998, 1; *Dicț. scriit. rom.*, III, *772–773*; Cristea-Enache, *Concert*, *340–345*; Petraș, *Panorama*, *523–525*; Manolescu, *Lista*, III, *376–380*; Marta Petreu, *„Efectul «Echinox» sau Despre echilibru”*, APF, 2003, 11; Nicolae Oprea, *Literatura „Echinox”-ului*, I, Cluj-Napoca, 2003, *passim*; *Dicț. Echinox*, *307–314*; Grigurcu, *De la un critic*, *210–214*; Cistelecan, *Diacritice*, I, *137–140*; Irina Petraș, *Literatură română contemporană. O panoramă*, București, 2008, *728–729*; Popa, *Ist. lit.*, II, *107*; Al. Cistelecan, *Portret în cărbune*, CLT, 2010, 283. ***V.T., I.I.***

PODOABĂ, Virgil (27.V.1951, Topa Mică, j. Cluj), critic literar. Este fiul Mariei (n. Pop) și al lui Augustin Podoabă, agricultori. Urmează la Cluj Liceul „Ady–Şincai” (1966–1970) și Facultatea de Filologie (1972–1976), absolvită cu o teză de licență despre „poezia ludico-ironică de azi”. În timpul studenției a fost redactor la revista „Echinox” și a condus, împreună cu Gheorghe Perian, cenaclul omonim. După absolvire e profesor la Şcoala Specială nr. 13 din Zalău (1976–1980), metodist și bibliotecar la Oradea (1980–1990), redactor la revista „Familia” (1990) și redactor-șef la „Gazeta de Vest” (1991–1992). Din aprilie 1990 este și redactor la revista „Vatra” din Târgu Mureș, iar din 1992 cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității Transilvania din Brașov, unde înființează, împreună cu un grup de studenți, revista „Erată”, pe care o conduce între 1995 și 1998. În 2003 își ia doctoratul în filologie cu teza *Experiența revelatoare și tematizarea ei în literatura română contemporană*, susținută la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca (coordonator: Ion Pop). Debutează în „Echinox” (1973), iar editorial cu volumul *Între extreme*, un eseu despre poezia lui Aurel Pantea (2002; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Steaua”, „Caiete critice”, „Arca”, „Tribuna”, „Viața românească”, „Limes”, „Contrapunct”, „Calende”, „Contrafort”, „Discobolul”, „Paralela 45”, „Observator cultural” ș.a. După ce în „Vatra”, la rubrica intitulată „Cărțile supraviețuitoare”, au apărut comentarii dedicate mai multor texte de proză din perioada comunistă, **P.** le-a reunit și a coordonat, între 2008 și 2011, o serie de trei volume colective – o tentativă de a testa „rezistența” acestora la schimbarea contextului literar și politic.

Primele cărți ale lui **P.** sunt, de fapt, micromonografii privitoare la scriitori optzeciști din Transilvania, concepute dintr-o perspectivă deopotrivă empatică și polemică. Dacă empatia dezvăluie un sistem de afinități elective, polemica țintește două mize complementare, ținând atât de statutul canonic al autorilor comentați, cât și de metoda de lectură a scrierilor acestora. Ambele componente sunt tematizate în introducerea la *Între extreme*. Pe de o parte, autorul denunță „critica tehnică” prin care a fost citită poezia optzecistă, propunând în contrapartidă o „critică de identificare”, adică un „gen de lectură fenomenologică și estetică totodată, care combină/ îmbină [...] hermeneutica existențială – vizând experiența revelatoare, originară, a subiectului creator, ca și, apoi, ontopoetica explicită și implicită în operă – cu critica tradițională de judecată estetică”; pe de altă parte, observă că optzecismul poetic camuflează, de fapt, o dualitate – există aici o linie „textualizantă”, „postmodernă” (lunedismul), dar și o linie „ontologizantă”, „modernă” („neoexpresioniștii” ardeleni Alexandru Mușina, Mariana Marin ș.a.). **P.** reclamă o reabilitare a celei din urmă, în care se încadrează și obiectul analizei sale, poetul Aurel Pantea. Interpretarea liricii acestuia, realizată prin suprapunerea unor grile de lectură de dată recentă (Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard, Richard Rorty) pe fenomenologia lui Gaston Bachelard, conduce la o figură coerentă și convingătoare: „poezia lui Aurel Pantea se zbate mereu între aceste două extreme: la un capăt, abisul visceralității confuze și al psychei freudiene și jungiene; iar la celălalt, exercițiul spiritului de contemplație ca eufemism al dezastrelor și haosului descoperite la extrema cealaltă”. Afirmația este apoi detaliată prin descrierea imaginarului elementarizant al poetului și a statutului reprezentării în și prin discurs. Mai puțin reușită se arată însă încadrarea finală a lui Aurel Pantea („El se numără printre acei poeți, foarte puțini, care [...] creează gustul în virtutea căruia vor fi judecați”), de vreme

ce o asemenea afirmație e mai degrabă efectul grilei de lectură utilizate decât al operei investigate. De altfel, acest studiu indică limitele criticii lui **P.**: subtilă și eficientă în analiza imanentă a textului, metoda se relevă failibilă sub aspectul contextualizării istorice, unde, ca urmare a adeziunii interpretului la operă și în absența componentei „tehnice" care să producă discriminări și comparații, fiecare scriitor analizat tinde să apară drept „acategorial". Pe coordonate similare – restructurarea revizionistă a raportului dintre provincie și Capitală, semnalarea clivajului din interiorul paradigmei optzeciste, profesarea unei „critici de identificare", centrată pe „experiența revelatoare" a textului – se plasează și *Anatomia frigului. O analiză monstruoasă* (2003; Premiul Asociației Scriitorilor din Mureș). Principala diferență vine din caracterul ludic mai direct asumat al textului, confirmat de incursiunile hedonist-metafizice ale criticului și de semnalarea „monstruozității" analizei, provenită din „(dis)proporția ei deșănțată față de scurtimea textului analizat" – nuvela *Drumul spre Polul Sud*, aparținând lui Alexandru Vlad. Ca și în eseul precedent, criticul remarcă la prozatorul clujean o „poetică a nealinierii", concretizată prin nesupunerea la programul textualist și livresc al congenerilor săi și prin producerea unei proze referențiale umplute cu „substanță existențială". Drept martori, **P.** îi convoacă acum în ajutorul său pe Gabriel Marcel, Georges Bataille și Emmanuel Levinas, din această întâlnire rezultând un discurs speculativ și digresiv, cu observații pertinente, dar și cu destule momente de suprainterpretare. Eterogenul volum *Punctul critic. Pagini despre și de confesso-literatură* (2002) conține texte apărute în „Vatra" despre literatura nonficțională postdecembristă; ideea „experienței" organizează articolele grupate în capitole precum *Experiențe politice (și nu doar)* sau *Experiențe creatoare*. Texte confesive ale unor scriitori precum Paul Goma sau Florin Mugur stau alături de comentarii despre cărți ale unor critici ca I. Negoițescu, Vasile Popovici și Mircea Mihăieș; ultimul capitol, *Homo viator*, reunește trei eseuri despre tot atâtea memoriale de călătorie postbelice. *Metamorfozele punctului. În jurul experienței revelatoare* (2004; Premiul Asociației Scriitorilor din Mureș) include comentarii de dimensiuni variabile despre prozatorii „metaficționari" ai Școlii de la Târgoviște (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu), despre reprezentanți „cotidiano-textualiști" ai generației '80 (Ioan Groșan, Sorin Preda, Bedros Horasangian, Gheorghe Crăciun), despre prozatori ai generației '60–'70 (Constantin Țoiu, Augustin Buzura, Mihai Sin, Eugen Uricaru) și, la final, un eseu despre Paul Goma. „Experiența revelatoare" (termen totuși vag în context) indică aici un „centru interior" al ontologiei operei celor analizați, configurând, nu fără exagerări partizane inflamate, un evantai de tipologii și opțiuni „angajate în real" în planul prozei românești postbelice. *Ultimul latin – Mircea Zaciu. Monografia unei opere* (2005; Premiul Asociației Scriitorilor din Mureș) este un profil monografic empatic dedicat fostului lider al școlii critice clujene; „latinitatea" e privită nu atât ca moștenire a „școlii ardelene", cât ca atitudine critică raționalistă. În fine, micul volum *Secvența inflamată. Critică și creație conceptuală la Mircea Martin* (2010) are aspectul unui exercițiu de adeziune la un model critic, examinat pe calea criticii fenomenologice. Cele două eseuri componente, generate de un context aniversar, vădesc același patos manifestat de **P.** în legătură cu autorii favoriți. Sunt evidențiate „lovinescianismul" și „spiritul teoretic" al crtiticului șaizecist, „secvența inflamată" fiind identificată drept figură a unui spirit ghidat de vocația esențializării.

SCRIERI: *Între extreme. Eseu despre poezia lui Aurel Pantea*, Cluj-Napoca, 2002; *Punctul critic. Pagini despre și de confesso-literatură*, Pitești, 2005; ed. 2, Pitești, 2007; *Anatomia frigului. O analiză monstruoasă*, Cluj-Napoca, 2003; *Metamorfozele punctului. În jurul experienței revelatoare*, Pitești, 2004; *Ultimul latin – Mircea Zaciu. Monografia unei opere*, Cluj-Napoca, 2005; *Fenomenologia punctului de plecare*, pref. Ovidiu Moceanu, Brașov, 2008; *Secvența inflamată. Critică și creație conceptuală la Mircea Martin*, Pitești, 2010. **Antologii:** *Cărțile supraviețuitoare*, I–III, Brașov, 2008–2011 (în colaboare).

Repere bibliografice: Ion Pop, *Aurel Pantea în monografie*, „Piața literară", 2002, 13; Livius Ciocârlie, *Scrisoare pe marginea unei cărți*, VTRA, 2002, 5–6; Nicoleta Clivеț, *Postmodernismul revelat*, CU, 2002, 7; Nicoleta Sălcudeanu, *O carte prea perfectă*, „Discobolul", 2002, 7–9; Ana-Roxana Mihalache, *„Între extreme"*, ECH, 2002, 10–11; Catrinel Popa, *Virgil Podoabă despre Aurel Pantea*, OC, 2002, 135; Rareș Moldovan, *Criticul și poetul său*, F, 2003, 9; Horea Poenar, *Critica bine făcută*, ST, 2004, 4–5; Traian Ștef, *Cărțile prietenilor*, F, 2004, 5; Adriana Stan, [*Virgil Podoabă*], F, 2004, 5–6, „Verso", 2006, 6; *Dicț. Echinox*, *314–317*; Ovidiu Pecican, [*Virgil Podoabă*], ST, 2005, 3–4, 2006, 6; *Cistelecan, Diacritice*, I, 155–177; *Andrei Grigor, O re-examinare a*

prozei postbelice, CC, 2008, 3–5; Caius Dobrescu, *Marele poet al erei postbelice*, OC, 2011, 329. ***A.T., P.C.***

PODOLEANU, Ion (16.I.1929, Ulmu–Lăpușna – 9.VI.2005, Chișinău), prozator, dramaturg. Este fiul lui Isidor Podoleanu. A absolvit Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău (1951). Şi-a făcut doctorantura la Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1951–1954). Scurt timp cadru didactic la facultatea pe care o urmase, din 1955 este redactor la „Tinerimea Moldovei", „Țăranul sovietic", „Cultura Moldovei", „Moldova socialistă", „Nistru", „Chipăruș", „Literatura și arta". Are mai multe funcții, în conducerea Radiodifuziunii și Televiziunii, în Ministerul Culturii, e director al teatrelor „Luceafărul" (1970–1973) și „A.S. Pușkin" (1981–1985) din Chișinău. I s-a acordat Premiul de Stat în 1979.

Chiar de la prima carte, *Din gura satului* (1963), **P.** s-a dovedit un adept al schiței care exploatează situații pe cât de simple, pe atât de hazlii, adoptând un stil oral adecvat personajelor „recrutate" dintre țăranii mucaliți, botezați prin supranume ce îi definesc caracterologic. Tentativa autorului de a aprofunda mesajul etic și de a evada din sfera folclorismului superficial, vădită în culegerile de nuvele și povestiri *Traverse* (1966), *Creioane colorate* (1980), nu s-a soldat întotdeauna cu rezultate de apreciat. Îndemânarea de a prezenta personaje caracterizate prin pitoresc și de a închipui dialoguri firești și-a găsit o mai bună întrebuințare în câteva scrieri dramatice: *Săptămâna Patimilor* (1974), *Pe-un picior de plai* (reprezentată în 1970 și publicată în 1979), *Pe-o gură de rai* (1982) ș.a., cu toate că în unele tributul plătit ideologiei comuniste subminează observația, altfel incisivă, a autorului. Nuvelele și baladele dramatizate *Suflete de veghe*, *Ce frumoasă este viața*, *Urmașii dacilor și ai Romei*, *Parastas basarabean* și *Percheziția*, reunite în 2005 într-un volum, vor fi fost scrise din aceeași rațiune, a câștigului de expresivitate în discursul dialogal.

SCRIERI: *Din gura satului*, Chișinău, 1963; *Legenda puterii*, Chișinău, 1963; *Traverse*, Chișinău, 1966; *Pe-un picior de plai*, pref. Andrei Hropotinschi, Chișinău, 1979; *Creioane colorate*, Chișinău, 1980; *Pe-o gură de rai*, Chișinău, 1982; *Nemurire*, Chișinău, 1987; *Sacrilegiul*, Chișinău, 1996; *Urmașii dacilor și ai Romei*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1999; *Baronul*, București, 2002; *Drame și comedii*, Chișinău, 2004; *Suflete de veghe*, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Alte disocieri*, *142–147*; Mihai Cimpoi, *Ion Podoleanu*, în *Profiluri*, *466–470*; Andrei Hropotinschi, *Revelația slovei artistice*, Chișinău, 1979, *187–209*; Alexandru Cosmescu, *Maiștri și învățăcei*, Chișinău, 1979, *106–113*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *188*; *Dicț. Chișinău*, *415–416*. ***I.C.***

POEM, revistă apărută la Turnu Măgurele între 25 februarie și 1 mai 1937 (cinci numere), sub îngrijirea lui Const. Ene, N.I. Crăcea și T. Diuclea. Așa cum transpare dintr-un scurt articol inaugural intitulat *Înainte…*, unde se fac considerații despre dificultatea artei adevărate, arătându-se că „marea frumusețe a gândului se dăruiește scump, greu", publicația are simpatii pentru modernism și ermetism. Conținutul ei rămâne însă foarte modest. Se publică versuri, proză scurtă, recenzii, articole pe teme estetice și culturale, semnate de un grup restrâns de colaboratori, între care, alături de redactori, se numără Ilariu Carpen, Valeriu Brustur, Şt. Dincă, Florea Călin, I.O. Suceveanu, Cristache Gh. Milian, Mircea Georgescu. ***I.M.***

POENAR, Horea (9.XII.1973, Buntești, j. Bihor), eseist. **P.** (al cărui prenume la naștere e Horea-Flavius) urmează Liceul Teoretic „Avram Iancu" din Brad (1988–1992) și Facultatea de Litere a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca, specializarea română–engleză (1992–1996). În prezent este cadru didactic al aceleiași facultăți. A predat ca lector limba română la Arizona State University (SUA). În perioada 2001–2009 a fost director al revistei „Echinox". Debutează în revista „Steaua" (1994; Premiul pentru debut în publicistică al Asociației Scriitorilor din Cluj) și editorial cu micromonografia *Cristian Popescu* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). A mai colaborat la „Tribuna", „Apostrof", „Vatra", „România literară", „Observator cultural" ș.a. A contribuit la realizarea *Dicționarului analitic de opere literare românești* (I–IV, 1997–2003), coordonat de Ion Pop, și a coordonat *Dicționar Echinox (A–Z). Perspectivă analitică* (2004).

Formula critică a lui **P.** presupune o viziune piramidală asupra domeniului, în cadrul căreia vârful figurii l-ar constitui teoria literară, iar baza ei ar fi cronica și analiza de text. Semnificația și importanța unui demers critic ar fi conferite de situarea sa în această ierarhie. Din acest motiv, toate scrierile lui **P.**, indiferent de temă sau de

miză, vizează atingerea unui perspective teoretizante, chiar și atunci când o asemenea poziționare nu este necesară ori este de-a dreptul improprie. De pildă, în primul său volum, *Cristian Popescu*, opera poetului devine un laborator experimental pentru verificarea unor achiziții teoretice recente sau pentru etalarea ultimelor lecturi. Din cuprinsul comentariului poeziei lui Cristian Popescu i se rezervă doar o treime, restul consumându-se prin divagații fastidioase despre metoda critică, conceptele „generație”, optzecism, nouăzecism, poetica autorului ș.a. Astfel încât, în lipsa excursului analitic și a contextualizării istorice, ideea principală a cărții („poezia sa e o configurare de destin literar și personal, linia distinctivă între text și eu fiind tot mai firavă”) rămâne suspendată între truism și incontinență. Aceleași carențe apar și în cartea următoare, *O plimbare de dimineață pe strada Servandoni* (2003), subintitulată *O teorie a atitudinii critice*: urmărind să realizeze o dislocare a conceptelor critice uzuale, **P.** lansează un contra-discurs care, dorindu-se subversiv, rămâne doar prolix, fără a reuși să fundamenteze o alternativă viabilă la critica „tradițională”. Această ambiguitate funciară este și motivul pentru care autorul nu reușește să justifice de ce modelul critic pe care îl promovează („E timpul pentru discursul critic de a muta accentul pe sine, de a depăși servilitatea nejustificată față de un text cu care seamănă în mod sugestiv și deloc surprinzător prea mult pentru a-i purta respect exagerat”) ar putea constitui un proiect teoretic de perspectivă și nu o simplă mostră de narcisism exacerbat. Registrul argumentativ nu diferă nici în cel de-al treilea volum al lui **P.**, *Semnul celor patru. O teorie a interpretării* (2008), care se deschide cu avertismentul că „organizarea unei teorii nu mai poate urma criteriile moderniste ale vizibilității și logicii”. „Postmodernitatea” demersului funcționează, însă, mai degrabă ca un alibi pentru truisme și contradicții decât ca un catalizator real, atâta timp cât „semnul celor patru” ar constitui o tentativă a reconcilia două școli de gândire antinomice: doctrina lui Hans Georg Gadamer despre actul interpretării ca „fuziune a orizonturilor” (al interpretului, al operei și al interpretării înseși) și termenul indecidabil de „himen” al lui Jacques Derrida. Și mai deficitare sunt aplicațiile, unele dintre ele puerile, precum încercarea de a clasifica romanul românesc în funcție de reușita/ eșecul autorilor la nivelul „compoziției” (*Patul lui Procust* de Camil Petrescu) sau al „stilului” (*Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale).

SCRIERI: *Cristian Popescu*, Brașov, 2001; *O plimbare de dimineață pe strada Servandoni. O teorie a atitudinii critice*, Cluj-Napoca, 2003; *Semnul celor patru. O teorie a interpretării*, Pitești, 2008. **Ediții, antologii:** *Dicționar Echinox (A–Z). Perspectivă analitică*, București, 2004 (în colaborare); ed. 2, Pitești, 2008.

Repere bibliografice: Nicoleta Cliveț, *Debuturi în critică*, VTRA, 2002, 3–4; Sanda Cordoș, *Debutanți după stil nou*, VTRA, 2002, 8–9; Al. Cistelecan, [*Horea Poenar*], VTRA, 2002, 11–12, F, 2007, 4, 6–7; Andrei Terian, [*Horea Poenar*], ALA, 2004, 728, CLT, 2009, 22; Ion Simuț, [*„Dicționar Echinox”*], RL, 2005, 5, F, 2005, 5; Ștefan Borbély, *Parturiunt montes...*, APF, 2005, 11–12; [*Dosar „Dicționar Echinox”*], TR, 2005, 59; Cornel Ungureanu, *Echinox între dicționare, antologii și amintiri*, O, 2006, 1. ***A.T.***

POENARU, Emil (19.XI.1932, Blaj – 28.VIII.2012, Brașov), dramaturg, prozator, jurnalist. Absolvent al Facultății de Drept a Universității „V. Babeș” din Cluj (1955), va fi ulterior doctor în drept al Universității din București (1961). Între 1955 și 1959 este cadru didactic la Universitatea clujeană și la Universitatea Politehnică din Brașov. În perioada 1959–1966 îndeplinește funcția de procuror la Procuratura Regiunii Brașov. Lector la Universitatea Transilvania din Brașov (1974–1989), urcă treptele ierarhiei, devenind profesor în 1996. Debutează în revista „Astra” cu povestiri, la rubrica „Jurnalul unui procuror”.

Atât dramaturgia, cât și proza lui **P.** sunt circumscrise în două arii: istoria națională și adaptarea literară a experienței de procuror a autorului. Astfel, piesa într-un act *Stejarul* (1968) urmărește evocarea – reluată peste unsprezece ani în *Acuzatul Gheorghe Şincai* – a unor episoade din viața cărturarului transilvănean: conflictul cu autoritățile, plecarea la Viena, detenția, perioada petrecută în castelul contelui Wass, moartea. Personajele suferă de schematismul tributar dogmatismului epocii în care au fost concepute, textul abuzând de o sumedenie de poncife. De același păcat suferă și personajele, imaginate fals, maniheist, din *Prețul omeniei* (1976), între doi tineri ilegaliști comuniști, pe de-o parte, și cel numit Domnul, pe de altă parte, neputându-se stabili – chipurile din motive ideologice și în ciuda statutului comun de întemnițați – vreo pistă reală de comunicare. *Burebista* (1978) prezintă cititorilor literaturizarea altui episod al

istoriei și anume unirea triburilor dacice sub sceptrul primului lor mare rege, narațiunea fiind ici și colo bine dozată. Aceeași modalitate narativ-documentară se întâlnește în *Trei recursuri pentru Horea, Șincai și Iancu* (2005). Celălalt palier al scrierilor lui **P.** – „teatrul-dezbatere” și „proza-document”, cum au fost numite – scot în față un autor preocupat de tema vinovăției și de examinarea conștiințelor. Metafora „sălii de așteptare”, prezentă într-o piesă de teatru și dezvoltată apoi într-un roman dedicat eticii juridice, are o dublă semnificație: loc de „consumare a existenței noastre” și spațiu al conștiinței. Personajele, abordate demonstrativ, nu o dată chiar tezist, sunt cazuri și ilustrează puncte de vedere în acest tribunal ficțional, iar numele lor, generice, sunt grăitoare: Procurorul, Profesorul, Poetul, Hamalul, Responsabilul, Doamna, Domnișoara, Fata. O colecție de povestiri pe teme juridice (care inițial au făcut obiectul unei rubrici susținute în revista „Flacăra”) sunt adunate și în *Testament cu ilustrate colorate* (1977). Mai mult literaturizate decât literare, deseori moralizatoare, uneori chiar melodramatice, aceste fișe de caz au drept scop invitația la o reflecție asupra ușurinței cu care inocenții, pradă imo(amo)ralității celor din jur, pot săvârși fapte necugetate. Naratorul-procuror nu se grăbește să-și acuze personajele, mizând îndeobște pe „recuperarea” lor și fiind interesat de meditația asupra justeții legii în raport cu vinovăția reală a indivizilor.

SCRIERI: *Stejarul*, Brașov, 1968; ed. (*Acuzatul Gheorghe Șincai*), București, 1979; *File din activitatea și lupta comuniștilor brașoveni* (în colaborare cu Mircea Băltescu), Brașov, 1971; *Sala de așteptare*, Brașov, 1971; *Complot la Sarmizegetusa*, București, 1973; *Sala de așteptare*, București, 1974; *Prețul omeniei*, Brașov, 1976; *Testament cu ilustrate colorate*, București, 1977; *Burebista*, București, 1978; *Calendarul de la Sarmizegetusa Regia* (în colaborare cu Șerban Bobancu și Cornel Samoilă), București, 1980; *„Bună seara, Maria”*, București, 1982; *Primăvara eroului*, București, 1984**;** *Un proces (Brașov, mai–iunie 1936) în fața istoriei*, București, 1986; *Un monument pentru Decebal*, București, 2001; *Trei recursuri pentru Horea, Șincai și Iancu*, Brașov, 2005.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, [*Emil Poenaru*], TR, 1973, 18, RMB, 1978, 10 423; Nicolae Baltag**,** *„Sala de așteptare”*, LCF, 1974, 28; N. Maria, *„Testament cu ilustrate colorate”*, AST, 1977, 4. ***Al.F.***

POENARU, Petrache (10.I.1799, Benești, j. Vâlcea – 2.X.1875, București), cărturar

Fiu al Smarandei (n. Otetelișanu) și al vtori-vistiernicului Constantin Poenaru, **P.** face parte dintr-o familie de mici boieri scăpătați, dar cu obârșie veche, suind până în veacul al XVI-lea. Dat mai întâi la învățătură în seama unui dascăl grec, intră în 1812, cu sprijinul unchiului său Iordache Otetelișanu, ca bursier la școala adăpostită în clădirea fostei mănăstiri Obedeanu din Craiova. O vreme copist la București, în 1819 va fi numit, în locul lui Eufrosin Poteca, profesor de elină la „Sf. Sava”. Concomitent, urma cursurile Academiei grecești de la Schitu Măgureanu. În 1821 ajunge secretar al cancelariei lui Tudor Vladimirescu. După moartea acestuia, avea să se dedice studiilor și preocupărilor culturale. Sprijinit de rude, el pleacă în 1822 la Viena, iar în 1824 reușește să obțină o bursă de patru ani pentru a se specializa în Franța, la Şcoala Politehnică, în matematicile teoretice și practice. Între timp devenise un bun cunoscător al limbilor franceză și latină, italiană și germană. La Paris urmează, din 1826, cursuri de inginerie, mineralogie și geologie. După absolvire va efectua, în vederea completării și aprofundării studiilor teoretice, o călătorie prin Franța, iar în 1830 se va afla în Anglia. Întors în țară în 1832, va fi numit profesor de fizică și matematică la „Sf. Sava” și inspector, apoi director la Eforia Şcoalelor. În 1832, folosind și experiența sa apuseană, redactează un regulament al școlilor, care reprezintă cea dintâi încercare de organizare a învățământului în Țara Românească. Pentru strădania sa neobosită a fost recompensat în câteva rânduri, fiind făcut mare comis (1834), mare clucer (1841), agă (1851). A ocupat numeroase funcții administrative, iar din 1841 face parte din Obșteasca Adunare. În anul 1848 **P.**, care fusese membru și în Comisia pentru eliberarea robilor țigani, este arestat. În 1864 domnitorul Al. I. Cuza îl numește în Consiliul de Stat. În epocă el are și o

participare activă la viața culturală a țării. În 1833 era printre cei care înființaseră Societatea Filarmonică, în 1845 făcea parte din Asociația Literară, în 1855 lucrează, împreună cu alții, la proiectul de ortografie cu litere latine. A inițiat Societatea Agronomică și Şcoala de Agricultură de la Pantelimon. În 1861 Astra îl desemnează membru de onoare. A fost vicepreședinte și apoi președinte al Societății pentru Învățătura Poporului Român. În 1870 va fi primit în Societatea Academică Română, cu un discurs de recepție despre Gh. Lazăr. E unul dintre întemeietorii Grădinii Botanice din București și ai Muzeului Național de Antichități.

Destoinic discipol al lui Gh. Lazăr, **P.** s-a devotat de-a lungul întregii vieți învățământului românesc. În calitatea sa de director al Eforiei Şcoalelor (1832–1848), s-a străduit să facă din școală o instituție de stat cu caracter permanent, în care limba de predare să nu fie greaca și franceza, ci româna. În virtutea convingerilor sale iluministe, nutrea credința că numai reformele culturale ar putea contribui la îmbunătățirea stării morale și materiale a poporului. Preocuparea pentru situația învățământului românesc se reflectă și în cuvântările pe care le ține cu prilejul festivităților școlare. Aceste discursuri, însuflețite de simțăminte și elanuri nobile, au o elocvență caldă, convingătoare. **P.** a publicat în „Curierul românesc", „Muzeu național", „Gazeta Teatrului Național", „România", „Cantor de avis și comers", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Vestitorul românesc", „Trompeta Carpaților". Articolele lui conțin, îndeobște, sfaturi practice pentru lucrarea pământului, învățăminte folositoare în gospodărie sau sunt rapoarte școlare, cuvântări festive ș. a. La 1 octombrie 1843 **P.** scoate foaia „Învățătorul satului", cea dintâi publicație, gratuită și oficială, destinată mediului rural. Semnând de obicei cu inițiale, redactorul folosește o exprimare agreabilă și pe înțeles, vădind o familiarizare cu graiul țărănesc. În afară de povețe pentru îndreptarea moravurilor, mai inserează o serie de articole, strânse apoi într-un volum (*Învățături pentru prăsirea duzilor și creșterea gândacilor de mătasă adunate și întocmite pe clima Țării Românești*, 1849), și publică proză de factură didactică (*Bogăția muncitorului sau Tainele lui moș Stan*). **P.** a întocmit mai multe cărți pentru școală. Împreună cu Florian Aaron și G. Hill elaborează un *Vocabular franțezo–românesc* (I–II, 1840–1841). Din perioada studiilor în străinătate, cât și în legătură cu unele probleme de învățământ, a rămas de la el o interesantă corespondență. Înregistrând cu admirație realizările tehnicii, le descrie cu precizie și pătrundere, fără să fie uimit precum alți călători români care l-au precedat. Priceput în tehnică, este el însuși om cu idei și inițiative. Şi-a brevetat, de altfel, o invenție, măruntă dar ingenioasă, numită „condei portăreț, fără sfârșit, alimentându-se însuși cu cerneală", un predecesor al stiloului. Scrisorile profesorului sunt ceremonioase, pline de modestie și bun-simț, cu fraze lungi și uneori greoaie, având câteodată o tentă cronicărească. Sunt, pe alocuri, și izbucniri vehemente, de mânie, care dau o anumită tensiune acestor epistole. În 1871, în forul academic, **P.** dă citire discursului de recepție *Giorgiu Lazăr și școala română*. E o schiță biografică alcătuită cu admirație și pietate pentru marele său înaintaș. Unele date, cum sunt acelea care privesc evenimentele de la 1821, au și implicații autobiografice.

SCRIERI: *Giorgiu Lazăr și școala română*, București, 1871; [*Discursuri pedagogice*], în A. Vasculescu, *Petrache Poenaru – organizatorul școalei române*, București, [1940], *17–32*, în George Potra, *Petrache Poenaru – ctitor al învățământului în țara noastră*, București, 1963, *329–364*, în *Gândirea pedagogică a generației de la 1848*, îngr. și introd. A. Manolache, Gh.T. Dumitrescu și Gh. Pârnuță, București, 1968, *52–66*.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *1–4*; A. I. Odobescu, *Petrache Poenaru. Cuvântare asupra vieței și activitățeі sale*, București, 1889; Urechia, *Ist. șc.*, I, *188–191*, II, *25–27*, *105–108*; Pompiliu Eliade, *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle*, ed. 2, Paris, 1905, *238–243*; N. Iorga, *Petrache Poenaru*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXVIII, 1905–1906; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *135–138*; Ioan C. Filitti, *Scrisori inedite ale lui Petrache Poenaru*, Craiova, 1934; A. Vasculescu, *Petrache Poenaru – organizatorul școalei române*, București, [1940]; George Potra, *Petrache Poenaru – ctitor al învățământului în țara noastră*, București, 1963; *Ist. lit.*, II, *295–298*; *Dicț. lit. 1900*, *684–685*; Nicolae A. Andrei, *Petrache Poenaru*, „Lamura", 2005, 10–12; Nicolae P. Leonăchescu, *Inginerul Petrache Poenaru*, București, 2006. ***I.L.***

POENARU, Vasile (22.VIII.1955, Miloșești, j. Ialomița), poet, publicist, traducător. Este fiul Eugeniei (n. Strapazan) și al lui Bucur Poenaru, țărani. Urmează la București Liceul „Nicolae Bălcescu" (1970–1974) și Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română–engleză, absolvită în 1979. Profesor la o școală generală din București, va fi din 1980 până în 1987 redactor la „Tribuna României". Face în 1981–1982 și un curs postuniversitar

la Academia de Ştiințe Sociale și Politice „Ştefan Gheorghiu”. În 1990 fondează Editura Coresi. Între 2000 și 2003 se specializează în telecomunicații în SUA. Coordonează revistele didactice „Speak English. English for Romanian” (1990–1994) și „Le Francophile” (1990–1992) și, de asemenea, este autorul mai multor lucrări cu caracter didactic (literatură română, limbă engleză, matematică). Debutează la „Scânteia pionierului” în 1966, iar editorial, cu *Nașterea mea în poezie*, în 1969. Scrie și literatură pentru copii, fiind distins, pentru *Cartea serbărilor școlare* (1999), cu Premiul Asociației Scriitorilor din București.

Debutul cu *Nașterea mea în poezie*, la paisprezece ani, este remarcat în epocă. **P.** pare un Nichita Stănescu mai dur, un adolescent exploziv, cu gesturi zvâcnite, debordând de energie. Forța de expresie, metaforismul insolit, combustiv, limbajul neologic caracterizează versurile din acest volum, poate cel mai original al poetului. Aici se dezvăluie o conștiință poetică timpurie și un talent viguros. Ezitările între dinamismul cosmic și descriptivismul melancolic, uneori de conotație religioasă, între imaginea concretă și abstracțiune vor constitui polii discursului său și ulterior. În *Jungla marină* (1971) proliferează concatenările concret–abstracte de materii: oameni-copaci sunt „cuplați într-o sete cosmică și grea”, alteori copacii sunt „cai crescuți în trupul meu”. Poemele proiectează peisaje cosmice, alegorice, încărcate de imagerie metaforică: cai negri, luna-păianjen, crengi de șarpe, cenușă, iarbă (*Galop de foc*, *Cocoși de sete* etc.). „Jungla marină” simbolizează lupta eului cu materia uriașă, informă, care îl înlănțuie: „La capătul lumii într-o junglă marină/ mă lupt cu lianele vii zi și noapte./ Roiesc în ochii mei insectele luminii./ Munții de lei înfuriați/ cu verzi maimuțele de ger în gheare/ rostogolesc mărăcinișuri de sunete și culori/ în sângele meu dilatat./ O sete neagră/ materializează zorile./ Mustește de noapte carnea soarelui/ în pârjolul de apă” (*Jungla marină*). După această explozie de materialitate, *Muntele* (1975) aduce o clasicizare de tip șaizecist (model Ion Gheorghe) a imaginarului și a expresiei, anunțată de câteva poeme anterioare (spre exemplu, *Invocația* către Zamolxis din *Jungla marină*). Paradoxal, tema nu este muntele, ci Bărăganul, „nuntirea” cu această câmpie „mamă și fecioară”. Atras de poemul lung, cosmogonic, alegoric *(Cosmosul necesar)*, consacrat în anii ’60–’70, și de un neoromantism de factură cvasifolclorică (ciclul *Scrisorile voievodului*), **P.** înregistrează un recul valoric. Dar, imprevizibil, se îndreaptă brusc și fără prea mare însuflețire spre optzecism. În *Investigații* (1984) se simte influența liricii americane contemporane și a poeziei narative a cotidianului, practicată în anii ’80 de Mircea Ivănescu și de alții: de la titluri precum *Nisipul clepsidrei proiectează lumi*, *Dumnezeu are un Mercedes Benz*, *Curiozitatea vinde en-gros marfă de contrabandă* la tonalitatea ludic-ironică și la „subiectele” prozaice ori livrești. Trei cărți publicate în 1999 corespund unor etape de creație diferite: *Ninsori în Bărăgan* se întoarce la tematica spațiului și a timpului originar (câmpia, copilăria), într-o lirică epurată complet de experimentele optzeciste, *Sonete* cultivă destul de cuminte obscuritatea și polisemantismul tipice sonetelor shakespeariene, iar în *Cerbul lovit între coarne* rupturile, agresivitatea amintesc de forța versurilor de început, contrabalansată acum de o luciditate amară, poemul cu implicație existențială, socială și religioasă substituind poezia elanului cosmic din adolescență.

SCRIERI: *Nașterea mea în poezie*, Slobozia, 1969; *Jungla marină*, București, 1971; *Muntele*, București, 1975; *Investigații*, București, 1984; *Pisica din vis*, Miloșești, 1990; *Povestea vântului turbat*, București, 1999; *Povestea calculatorului îndrăgostit*, București, 1999; *Povestea planetei gânditoare*, București, 1999; *Povestea prințesei Maria*, București, 1999; *Povestea fetiței vrăjite*, București, 1999; *Povestea câinelui zburător*, București, 1999; *Povestea tatălui risipitor salvat de Moș Crăciun*, București, 1999; *Vine, vine Moș Crăciun*, București, 1999; *Cartea serbărilor școlare*, București, 1999; *Ninsori în Bărăgan*, București, 1999; *Sonete*, București, 1999; *Cerbul lovit între coarne*, București, 1999; *Jungla marină. 1969–1999*, București, 1999; *Fabule după Esop*, București, 2000; *Povestiri și poezii pentru voi, iubiți copii*, București, 2000; *Zâna din salcia plângătoare*, București, 2002; *Aventurile lui Luca*, București, 2002. **Traduceri:** *Nichita Stănescu. Bas-Relief with Heroes*, Memphis, 1988 (în colaborare cu Thomas C. Carlson); *Light at Such a Time. Eight Romanian Poets Today*, Memphis, 1988 (în colaborare cu Thomas C. Carlson și Ştefan Stoenescu).

Repere bibliografice: Petre Ghelmez, *Un debut de excepție: Vasile Poenaru*, ARG, 1971, 11; Domițian Cesereanu, *Un debut precoce?*, LCF, 1972, 3; Ion Pop, *Poezia genezelor*, ECH, 1972, 6–7; Poantă, *Modalități, 126–128;* Mincu, *Poezie, 228–230;* Popa, *Dicț. lit.* (1977), *438; Lit. rom. cont.*, I, *754–755*; Dumitru Radu Popa, *Pariul identității*, LCF, 1984, 25; H. Zalis, *Deveniri promițătoare*, VR, 1984, 7; Ion Cristofor, *„Investigații”*, ST, 1985, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, *566.* ***R.D.***

POESIS, publicație apărută la Satu Mare, lunar, începând din ianuarie 1990. În numărul 3/1990 se precizează că este editată sub îndrumarea unui colectiv coordonat de Gheorghe Glodeanu, Emil Matei, Alexandru Pintescu și George Vulturescu; de la numărul 4–5/1990, ultimul figurează ca director, iar în numărul 12/1992 este anunțat alt colegiu de redacție: George Achim, Alexandru Pintescu și Paul Emanuel Silvan, modificat din nou în l993: Daniel Corbu, Alexandru Pintescu și Grigore Scarlat. Editor: Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul Național Satu Mare. După două decenii George Vulturescu rămâne fondator, redactor-șef și realizator al revistei, secondat o perioadă de Al. Pintescu, al cărui nume e menținut în caseta redacțională și după decesul acestuia (2003). Din iunie 2010 apare seria „Poesis internațional” la Satu Mare și apoi la Bistrița, desprinsă ca o publicație de sine stătătoare (director: Dumitru Păcuraru, redactor-șef: Claudiu Komartin). **P.**, ale cărei subtitluri sunt, succesiv, „Eseistică, poezie, cultură”, „Revistă de poezie”, „Revistă de poezie și arte”, nu prezintă un articol-program. În editorialul din 2007, *«Poesis» – 200, cârja mea de aur prin pulberile Nordului*, George Vulturescu mărturisește că „un program-manifest al revistei nu a fost formulat în mod expres”, recomandând celor interesați să-l deducă din articolul apărut în chiar primul număr, *Definiția poeziei*. Într-un interviu acordat lui Dumitru Aug. Doman („Argeș”, 2005), tot George Vulturescu declara: „Am preferat consemnarea fenomenului poetic, preponderența textului analitic față de cel de atitudine la zi, perisabil în timp”. Cum indică și titlul, revista e axată pe publicarea de versuri. Dacă debutanților ori poeților în curs de afirmare le este acordat un spațiu larg, numelor consacrate le este rezervată rubrica „Antologie «Poesis»”, unde figurează, de obicei, fiecare cu un poem. Semnează versuri Horia Bădescu, Adrian Alui Gheorghe, Gabriela Melinescu, Matei Vișniec, Magda Cârneci, Daniel Corbu și mulți alții. Numărul dublu 134–135/2002 oferă versuri inedite de Simion Stolnicu. Proza este prezentă doar sporadic: câteva fragmente de Ion Vădan, Iustin Panța și Ion Caraion (*Spitalul amorului* – „proiect de roman rămas neterminat”, 2/1994). În 2012, în cadrul „Caietelor «Poesis»”, Varujan Vosganian publică nuvela *Dincolo de lumea de dincolo*. La ancheta „Proza poeților” (1–2/2002) răspund Ruxandra Cesereanu, Aura Christi, Adrian Popescu, Vasile Spiridon și Lucian Vasilescu. Sectorul publicisticii literare este însă dens, ilustrat de Mircea Muthu, Dan-Silviu Boerescu, Mircea Handoca, Nae Antonescu, Nicolae Oprea, I. Negoițescu, Mihai Ursachi, Vasile Spiridon, Șt. Ion Ghilimescu, Alexandru Zotta. Gheorghe Glodeanu se ocupă de Vintilă Horia sau de personalitatea lui Mircea Zaciu, Marin Mincu semnează articolul *Despre autenticitatea scriiturii și despre «catharsis negativ»*, Mircea Popa îl are în atenție pe Ștefan Aug. Doinaș. Sunt restituite două eseuri de Ion Caraion: *Pentru cinci minute de libertate* și *O pată de sânge intelectual*. Nicholas Catanoy publică pagini de jurnal (*Cârja lui Sisif*, 6–7/2004). Rubrica traducerilor („Echivalențe lirice”) este bine susținută, incluzând transpuneri din Friedrich Nietzsche, Boris Pasternak, Charles Baudelaire, Paul Valéry, Paul Claudel, Henri Michaux, Paul Éluard, Boris Vian, Salman Rushdie, Paul Verlaine, Ady Endre ș.a. Revista găzduiește și traduceri din românește în limbi de mare circulație. Astfel, Mihaela Mudure se exersează pe lirica Ruxandrei Cesereanu (2004), după ce, în 2002, oferise, alături de Richard Proctor, varianta engleză pentru *Boul și vițelul* de Grigore Alexandrescu. În același an Vlad Andrei tălmăcește din Ernesto Sabato, Andrei Zanca din lirica germană, iar Vasile Sav din Sf. Augustin. Alexandru Vlad oferă fragmente din romanul *Nexus* de Henry Miller (2005). Sunt inserate numeroase și substanțiale interviuri. George Vulturescu se întreține cu Liviu Ioan Stoiciu, Adalbert Gyuris cu Ana Blandiana, iar Aura Christi dialoghează cu sculptorul Vasile Gorduz. Acordând premii, inițiind colocvii, publicația și-a impus personalitatea în peisajul presei literare de la noi. Pentru Laurențiu Ulici, **P.** este nu doar „cea mai bună revistă de poezie din România”, ci „o istorie vie a poeziei contemporane și a receptării ei critice. Preferința vizibilă pentru poeții promoțiilor ’80 și ’90 nu trebuie să ducă la concluzia că am avea a face cu o revistă de grup de generație”. Alți colaboratori: Dan Damaschin, Mihai Cimpoi, Iolanda Malamen, Olimpiu Nușfelean.

D.B.

POETUL, revistă apărută la Chișinău, neregulat între ianuarie și mai 1921, în 1931 și lunar din 1 noiembrie 1937 până la 1 noiembrie 1938, cu subtitlurile succesive „Versuri și critică", „Revistă de literatură", „Literatură și artă", „Itinerar artistic și literar". Director: Iorgu Tudor; redactor-șef: Sergiu Matei Nica. Editată sub auspiciile Societății Scriitorilor și Publiciștilor Basarabeni, **P.** își propune să promoveze „elementele basarabene valoroase", acordă o atenție deosebită tinerilor scriitori și comentează viața literară din Basarabia în articole ca *Literatura basarabeană de azi* de Mircea Streinul, *Prinosul Basarabiei în literatura românească* de Pan Halippa, *Aspecte din anul literar 1938* de Iacob Slavov, *Cuvânt din partea scriitorilor tineri* de Sergiu Matei Nica, *Pentru scrisul din Basarabia* de Nicolae Spătaru, *Vechea Basarabie literară* de Gh. Bezviconi. Sunt republicate versuri de Octavian Goga, Cincinat Pavelescu, Panait Cerna, St.O. Iosif, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, dar sunt găzduite și poezii noi, semnate de Octav Sargețiu (*Spleen*, *Elegie*), George Danubia (pseudonimul lui George Dan; poezia *Ego*), Mircea Pavelescu (*Elegie*), Pan Halippa (*Il mondo va da se*), Lotis Dolenga (*Codrul*), Sergiu Grosu (*Pastel*), Liviu Marian, Iorgu Tudor, Sergiu Cujbă, Olga Crușevan, Iacob Slavov, Teodor Plop, Boris Baidan, Bogdan Istru, George Meniuc, Vladimir Cavarnali ș.a. La capitolul critică literară Alexis Nacco face o prezentare a poetului Alexie Mateevici, T. Pamfil scrie despre placheta *Cântări basarabene* de Sergiu Cujbă, sunt semnalate monografia *Pavel Gore* a lui Gh. Bezviconi, placheta *Licăriri de stele* semnată de Petre Stati, antologia *Poeți tineri bucovineni* alcătuită de Mircea Streinul, ca și versurile acestuia adunate sub titlul *Corbul de aur*. Poeții traduși sunt Heine, Pușkin și Lermontov. Ultima pagină conține de obicei versiuni în rusește ale unor poezii apărute în cuprinsul revistei. Cu seria deschisă în 1937, **P.** va fi o publicație mult îmbunătățită, încercând să atingă nivelul cultural al revistelor din Capitală. Cronica literară e susținută de Sergiu Matei Nica, iar cea plastică de Șt. Danu și Gh. Bezviconi. În câteva numere Elena Alistar semnează un amplu eseu despre mișcarea feministă din Basarabia. Ingenioasă este plasarea pe copertă, sub același titlu, a două catrene de autori diferiți: Ecaterina Pitiș și Eugen Jebeleanu, *Vraja primilor fulgi*, Radu Rosetti și I. Gr. Periețeanu, *1 Ianuarie 1938*, D. Iov și Donar Munteanu, *Iarna basarabeană*, Olga Crușevan (-Florescu) și Elena Dobroșinschi-Malai, *În prag de primăvară*. Rubrici: „Vitrina cărții basarabene", „Profiluri literare", „Eșarfe", „Sub semnul spiritului", „Portrete în cărbune", „Opinii, efigii, chenare…", „Notițe critice", „Muguri", „Colțul feminin", „Din literatura străină", „Poeți tineri bucovineni". Din decembrie 1938 până în iunie 1940 redactorii de aici își vor continua activitatea în revista „Itinerar". ***L.Cr., R.P.***

POEZIA, revistă apărută la București, lunar, între 1 februarie și 1 august 1915, cu subtitlul „Religioasă-socială". Redactor este Const. T. Stoika, semnatar al rubricii „Ecuații", în care își propune să stabilească apropierea între poeți români și francezi de factură modernă: D. Anghel și Maurice Rollinat, Mihai Codreanu și José Maria de Hérédia, Ovid Densusianu – „un Verhaeren al poeziei noastre". Permanente sunt rubricile „Cronica bilunară", „Arta", „Reviste", „Fapte & informații". În afara propriei producții poetice și a unor traduceri din Lucrețiu, Const. T. Stoika promovează poeți moderniști, ca V. Demetrius, Mihail Săulescu, dar și pe G. Murnu, Mia Frollo (traducători din autori clasici și din poezia italiană) sau pe Dragoș Protopopescu (cu poezia *Far off Memory*). Victor Eftimiu este prezent cu fragmente din piesa *Ringala*, iar Mihail Sorbul cu scene din drama *Patima roșie*. Gala Galaction se confesează în *Zile petrecute în Bucovina*. Arhimandritul Iuliu Scriban este cel care, prin articolele *De la Triumf la Golgota* și *Destin și viață*, imprimă un accent religios revistei. Ovid Densusianu publică pagini din cursul *Literatura nouă la popoarele romanice*. Ultimul număr, închinat lui Panait Cerna, cuprinde, în afara unor comentarii ale lui Duliu Zamfirescu, Mihail Dragomirescu și Const. T. Stoika (*Divinitatea în poezia lui Cerna*), o poezie inedită a lui Cerna (*Poveste tristă*) și traduceri ale acestuia din Charles Baudelaire și François Coppée. ***M.Ș.***

POEZIA, revistă apărută la Craiova, lunar, din ianuarie 1934 până în aprilie 1935. Fondatori: Leonard Divarius, Const. Jaleș, Const. I. Manea. De la numărul 2/1934 redactori rămân Leonard Divarius și Const. I. Manea, iar de la numărul 5–6/1934 publicația este redactată doar de primul. Lipsită de un articol-program, **P.** vădește o vagă orientare modernistă, ce transpare atât din poeziile incluse în sumar, cât și din scurtele comentarii, recenzii și însemnări cuprinse în rubricile

„Cronica poeziei” și „Reviste”. Printre semnatarii versurilor se numără, în afara redactorilor, Elena Farago, Coca Farago, Al. Iacobescu, Tiberiu Iliescu, T. Păunescu-Ulmu, Eugen Constant, Ilariu Dobridor, Aurel Tita, Ştefan Bălcești, Constantin Nisipeanu, Mihail Cruceanu, Sabina Paulian. ***I.M.***

POEZIA, publicație apărută la Iași, trimestrial, începând cu primăvara lui 1995, cu subtitlul „Revistă de cultură poetică”. Aflată sub egida Fundației Timpul, ulterior apare sub auspiciile Uniunii Scriitorilor și ale Fundației Culturale Poezia. Pe coperta a patra a numărului inaugural se precizează că lansarea – doar cu exemplare de semnal – a avut loc pe 15 iunie 1994 la Botoșani, în cadrul Zilelor Eminescu, tirajul complet fiind tras abia în martie 1995. Director fondator și redactor-șef este Cassian Maria Spiridon. Din primul colegiu redacțional fac parte Emil Brumaru, Franz Bartel, Al. Cistelecan, Gellu Dorian, Horst Fassel, Adrian Alui Gheorghe, Dan Laurențiu, George Popa, Gabriel Stănescu, Liviu Ioan Stoiciu și Mihai Ursachi. În timp acesta suferă repetate transformări: Liviu Papuc și Vasile Proca figurează ca redactori, iar secretar general de redacție este George Bădărău. Mai târziu, Liviu Papuc devine secretar general de redacție, iar între redactori apar și Marius Chelaru, Dragoș Cojocaru, Emanuela Ilie, Amalia Voicu ș.a. „Frecvența de apariție”, spune Cassian Maria Spiridon în articolul de deschidere *Poezia*, „ține cont de succesiunea anotimpurilor. În măsura în care se va impune și mijloacele financiare vor permite, se va putea trece de la patru la douăsprezece numere pe an”. Deziderat neîmplinit, însă. Tot aici sunt aduse lămuriri legate de orientarea publicației: „Ca program și direcție, revista își propune cu prioritate afirmarea poeziei naționale actuale, dar și a celei universale – se înțelege, în haină românească; aici vor fi prezentate eseuri și articole privind creația în general, va fi pusă în discuție condiția artistului și câte altele. În fascicula critică vor fi panoramate, pe cât posibil, aparițiile editoriale în domeniu”. Convins că poezia singură „va da în veac socoteală de vremurile tulburi, nevoiașe și debusolate, încleștate în cele materiale și pieritoare ale lumii de azi și... dintotdeauna”, redactorul-șef anunță și câteva din titlurile tematicii generale a „părții teoretice” a publicației. Deschiderea se face cu tema *Poezie și Metafizică*, după care urmează *Poezie și Dragoste*, *Poezie și Transcendență*, *Poezie și Filosofie*, *Poezie și Dumnezeu*, *Poezie și Magie*, *Poezie și Muzică*, *Poezie și Suferință* ș.a. Marius Chelaru ține rubricile „Poezia minorităților din România” și „Biblioteca «Haiku»”. La rubrica „Însemnări” Florentina Niță se ocupă de poezia diasporei. Pagini antologice de istorie și teorie literară pot fi citite la rubrica „Arte poetice la români”. Nici publicistica nu este neglijată. Simone Reicherts-Schenk dedică o serie de articole legendei Meșterului Manole în dramaturgia română, Cezar Ivănescu deschide un „curs general de poezie”, Irina Mavrodin propune „fragmente despre poezie”, Mihai Ursachi scrie despre poezia postmodernă, George Popa despre lirica lui Rainer Maria Rilke, Ștefan Avădanei despre poezia metafizică engleză, Cristian Bădiliță îl are în atenție pe Martin Heidegger. Sub titlul *Latina mea reziduală*, Ștefan Aug. Doinaș glosează pe marginea impactului limbii latine asupra poeziei românești. Fiecare număr se deschide cu un interviu și are pe ultima pagină un poem eminescian. Cassian Maria Spiridon se întreține cu Ana Blandiana, Radu Florescu, Nicolae Sava, Călin Vlasie ș.a., Petra Vlah îl are partener de dialog pe Gabriel Stănescu, iar Vasile Proca îi intervievează pe Gaál Áron, Adam Puslojić, Gellu Dorian. Critică literară semnează Al. Cistelecan, Dan Stanca, Gellu Dorian, Adrian Botez, Marius Chelaru, Victor Sterom ș.a. Se traduce din lirica românească clasică și contemporană, dar și din poeți străini. Alți colaboratori: Theodor Damian, Mihaela Albu, Antonio Patraș, Dan Mănucă, Noemi Bomher, Ioan Holban, Cristian Livescu. ***D.B.***

POGAN, Ion (pseudonim al lui Vasile-Florin Tărăbuță; 10.IV.1905, București – 1968), poet. Urmează liceul la București (1915–1923), tot aici absolvind Facultatea de Drept (1927). Face o carieră de magistrat. Debutează cu poezie în „Adevărul literar” (1924), iar prima carte, *Liniști și comori*, îi apare în 1929. A colaborat la „Universul literar”, „Clipa”, „Ritmul vremii”, „Mișcarea literară”, „Bilete de papagal”, „Viața literară”, „Vitrina literară”, „Îndreptar” ș.a. A editat la Brăila revista „Relief dunărean” (1934).

Lirică de confesiune șoptită, palidă la nivelul expresiei și la cel al substanței, poezia lui **P.** se așază la început în prelungirea simbolismului minor, sentimental, discret și suav, evoluând apoi către prețiozitate și alambicare, fără un spor sensibil de vigoare și calitate. Cel mai individualizat volum e *Zogar* (1936). Titlul e dat de numele unui cățel, iar

poemele componente, așezate sub un motto lămuritor („Les chiens sont des candidats à l'humanité", aparținând lui Jules Michelet), exprimă „o lirică «a câiniei»" (G. Călinescu), evocând câteva din momentele scurtei existențe a micului animal și durerea la dispariția prietenului patruped. Poetul procedează la antropomorfizarea câinelui, transformat în „interlocutor" tăcut, de fapt în rezonator al unor angoase, exaltări și gânduri cu accente vitaliste, în simbol al ingenuității sufletești. G. Călinescu a opinat că punctul de plecare al ciclului de poeme ar fi fost poemul lui Ion Barbu despre „răpusul câine Fox", ceea ce pare o exagerare. Barbiene sunt, într-adevăr, câteva rare și răzlețe sonorități, poate întâmplătoare, poate mărturisind o reală, dar neconcludentă, influență. Ca realizare poetică, *Zogar* e net inferior versurilor barbiene, nici imaginile nu frapează, nici înlănțuirea lor, și nici muzicalitatea limbii sau pregnanța rostirii. În absența sugestiei și a fiorului estetic, poezia lui **P.** se cere „descifrată" numai la nivelul sentimentelor, care se dezvăluie delicate, autentice și neafectate. Versuri și imagini cât de cât remarcabile sunt puține, stilul e zgrunțuros, viziunea fărâmițată, iar sinergia expresivă e absentă. Se rețin, totuși, câteva izbutite crochiuri dinamice ale unor trăiri emoționale în peisaj câmpenesc sau silvestru și câteva accente valide poeticește. Producția ulterioară a lui **P.** se menține pe coordonatele unui anumit manierism modernist cu ținută decentă, dar lipsit de originalitate.

SCRIERI: *Liniști și comori*, București, 1929; *Relief*, București, 1932; *Zogar*, București, 1936; *Lavine*, București, [1943]; *Crizantemele lumii*, pref. Ion Biberi, București, 1969.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *494*, *1319–1321*, III, *24–27*, IV, *847–848*; Pompiliu Constantinescu, *„Zogar"*, VRA, 1936, 428; Perpessicius, *Opere*, III, *313–314*, VI, *47–48*; VII, *228–229*; Streinu, *Pagini*, V, *144–146*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *818*, *Ist. lit.* (1982), *903*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *79*. ***N.Br.***

POGHIRC, Cicerone (20.III.1928, Măscurei, j. Vaslui – 15.IV.2009, Paris), filolog. Este fiul Mariei Poghirc și al lui Dumitru Poghirc, învățători. Urmează școală primară în Iana, iar gimnaziul și clasele liceale la Bârlad (1939–1947), fiind absolvent al Liceului „Gh. Roșca Codreanu". Începe studiile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, secția clasică, dar le va termina la București în 1951, fiind numit asistent la Catedra de filologie clasică. Face și studii de specializare în lingvistica indoeuropeană la Universitatea din Leningrad (1955–1959). Și-a susținut doctoratul în 1959 cu teza *Raporturile vechii macedonene cu greaca veche*. Urcă treptele ierarhiei până la gradul de profesor (1968). Activează la Universitatea din București ca șef al Catedrei de limbi orientale (1963–1972) și al Catedrei de filologie clasică (1974–1976), prodecan al Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale (1963–1970), e director general în Ministerul Învățământului (1970–1972). Predă în calitate de *visiting professor* la universitățile Indiana, Michigan și Berkeley din SUA (1973–1974) și la Universitatea din Padova (1976–1979). Este secretar și vicepreședinte al Societății de Studii Clasice, președinte al Societății de Studii Orientale (1969–1979), membru al Societății Române de Lingvistică și la Indogermanische Gesellschaft (RFG) ș.a. În 1979 se stabilește în Franța; predă la universitățile din Bochum (Germania) și Paris, din 1982 fiind secretar general al Centrului Român de Cercetări din capitala Franței. Colaborează la *Dicționarul limbii române* (VI, 1965) și la tratatul *Istoria limbii române* (II, 1969), editează două volume ale lui Theofil Simenschy (1978, 1979), precum și *Introducere în istoria limbii albaneze* de Eqrem Çabej (1997). În exil publică eseuri, articole, recenzii ș.a. în „Lupta", „Cuvântul românesc", „Dacoromania" ș.a, iar în intervalul 1988–1993 este redactor-șef la „Kurier", publicație a Societății pentru Limba și Literatura Română, Bochum.

În lucrarea *B.P. Hasdeu, lingvist și filolog* (1968), concepută ca o primă etapă în valorificarea operei savantului, **P.** realizează o sinteză a ideilor viabile oferite de acest erudit de tip renascentist, pe care îl consideră un precursor în majoritatea domeniilor lingvisticii și filologiei. Servindu-se de capitole privitoare la biografia și formația intelectuală a autorului studiat, ca și de o sinteză bibliografică a lucrărilor sale științifice, **P.** îi reliefează activitatea de indoeuropenist, de slavist sau de cercetător al elementelor de substrat din română, oprindu-se cu deosebire asupra meritelor în dezbaterea unor probleme de lingvistică generală privitoare la aplicarea metodei comparativ-istorice sau la reconstrucția lingvistică, în elaborarea teoriei limbii ca sistem, a circulației cuvintelor sau a inexistenței unor granițe precise între dialecte. Lucrare cu

caracter expozitiv, sistematică și precisă, bazată pe reproducerea unor citate ample din lucrările luate în discuție, monografia conține doar arareori observații critice. Cercetătorul, sedus de o personalitate de excepție, îi prezintă pe un ton apologetic ideile, fără să sancționeze decât în treacăt erorile sau exagerările, și se arată adesea părtinitor în aprecierea poziției lui Hasdeu în polemicile în care a fost implicat. Chiar dacă entuziasmul prevalează câteodată asupra spiritului științific, studiul are meritul de a reconstitui dimensiunile operei lui Hasdeu printr-o lectură atentă a unei producții lingvistice și filologice de mari dimensiuni, în bună măsură risipită în publicațiile timpului.

SCRIERI: *B.P. Hasdeu, lingvist și filolog*, București, 1968; *Philologica et linguistica. Ausgewählte Aufsätze (1953–1983)*, îngr. și pref. Helmuth Frisch, Bochum, 1983; *Les Aroumains* (în colaborare), Paris, 1990; ed. (*Aromânii. Istorie, limbă, destin*), București, 1996.

Repere bibliografice: Al. Graur, *„B. P. Hasdeu, lingvist și filolog”*, LR, 1969, 3; N.S. Tanașoca, *„B. P. Hasdeu, lingvist și filolog”*, RSE, 1969, 3; Doina Negomireanu, *„B. P. Hasdeu, lingvist și filolog”*, CLG, 1969, 2; Matei Cazacu, *„Philologica et linguistica”*, „Limite” (Paris), 1985, 46–47; *Dicț. scriit. rom.*, III, *773–774*; Marius Ghilezan, *Cicerone Poghirc – un vizionar în căutarea binelui*, OC, 2009, 215; Manolescu, *Enciclopedia, 582–584.* ***A.C.***

POGOR, Vasile (20.VIII.1834, Iași – 20.III.1906, Iași), poet, traducător. Este fiul Zoei (n. Cerchez) și al comisului Vasile Pogor. Învață la pensionul Malgouverné din Iași, iar din 1849 face studii juridice la Paris, unde obține și doctoratul. Întors în țară, participă la conspirația îndreptată împotriva lui Al. I. Cuza, după detronarea acestuia fiind numit prefect al județului Iași. În 1866 a redactat, împreună cu C. Negruzzi și alții, jurnalul „Constituțiunea”. Prieten cu Titu Maiorescu, P. P. Carp, Iacob Negruzzi și Theodor Rosetti, **P.** este, alături de aceștia, unul din întemeietorii societății Junimea, ale cărei ședințe, găzduite vreme îndelungată în propria-i casă, le înviora cu glumele sale malițioase. Până în 1871 a fost proprietarul tipografiei în care s-au imprimat revista „Convorbiri literare” și majoritatea scrierilor junimiștilor. Mult timp președinte al Societății de Încurajare a Junimei Române Studioase, deputat, prim-președinte al Curții de Apel din Iași, refuză în 1870 să devină ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, dar mai târziu acceptă funcția de primar al orașului Iași (1880–1881, 1888–1897). Debutează în 1861, cu traduceri, la revista „Ateneul român” a lui V.A. Urechia, colaborând apoi la „Din Moldova”, „Gazeta de Iași”, „Originea”, dar mai ales la „Convorbiri literare”.

Înzestrat cu o inteligență vie, sceptic și zeflemist, **P.** avea și patima cititului. Determinist convins la începuturile activității sale, adept al lui H. T. Buckle și al lui Auguste Comte, eclectic în idei, a evoluat treptat către schopenhauerianism și apoi către budism. În ceea ce privește literatura, a fost un nonconformist, mai mult dintr-o atitudine etică decât estetică. Moștenind de la tatăl său preferința pentru satiră în spiritul secolului al XVIII-lea, a cultivat-o mereu, până către sfârșitul vieții. Fără aptitudini deosebite, a abordat și poemul de meditație, pe care a încercat să îl îmbine cu satira. Meditațiile lui se concentrează cu predilecție pe tema deșertăciunii. Poate și sub influența lui Schopenhauer și a lui Eminescu, a scris poemul *Nirvana. Calea vieții*, unde versifică incolor precepte budiste, extrase din

cărțile orientalistului francez Eugène Bournouf (din care a și tradus câteva fragmente). Aceleași înclinații transpar și din nuvela *Cele cinci surori de la Târgul Neamțului*, a cărei atmosferă amintește de *Cezara* lui Eminescu. **P.** a fost atras și de „cânticelul comic”, scriind *Paharnicul Chifterescu*, un text plin de ironii la adresa boiernașilor provinciali, ignoranți și puși pe căpătuială. O bogată activitate a desfășurat în calitate de traducător. Demnă de reținut este tălmăcirea primei părți din *Faust* de Goethe, la care a început să lucreze înainte de 1859, asociindu-și-l apoi pe N. Skelitti. Traducerea a apărut în 1862, fiind cea dintâi în literatura română. Nemulțumit de faptul că în prima versiune a transpus versurile în proză, **P.** a reluat singur textul, publicând în „Convorbiri literare” (1879, 1880) o nouă variantă, fragmentară, superioară celei dintâi. Poreclit la Junimea „biblioteca contemporană”, din cauza întinselor sale lecturi, el a tradus și a publicat în „Convorbiri literare” în special versuri, din cei mai diverși autori, de la literatura chineză clasică până la literatura franceză contemporană. Este cel dintâi traducător român al lui Charles Baudelaire și al nuvelelor lui E. A. Poe.

Traduceri: Goethe, *Faust*, Iași, 1862 (în colaborare cu N. Skelitti).

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea*, *5–6*, *47–50*, *128*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *103–104*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *380*, *Ist. lit.* (1982), *436–438*; V. I. Cataramă, *Sufletul Junimii: Vasile Pogor*, Iași, 1942; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit., 181–182;* Mănucă, *Scriit. jun., 149–175*; *Dicț. lit. 1900*, *685–686*; Dan Mănucă, *Cea dintâi traducere românească a lui „Faust”*, DL, 1994, 2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *774–775*; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003, *171–173*, *232–245*; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, *331–337*; Liviu Papuc, *Vasile Pogor familist. Filiera basarabeană*, CL, 2012, 3. ***D.M.***

POGOR, Vasile, comisul (1792, Pogorăști, j. Botoșani – 10.XII.1857, Iași), poet. Dintr-o modestă familie de răzeși, fiu al Mariei și al lui Alexandru Pogor, **P.** își făurește cu tenacitate o carieră administrativă. Grămătic la Episcopia Hușilor, prin 1811 ar fi fost angajat la Consulatul Rus din București. În 1819, primind rangul de serdar, pătrunde în rândurile micii boierimi. Din 1826 până în 1852 va ajunge mare comis, vel spătar, vel agă, postelnic, vornic. La 1834 și, din nou, în 1838 e numit director al Departamentului Dreptății, în 1849 este membru în Divanul Domnesc, la 1854 face parte din Comitetul cercetării socotelilor și a bugetelor, ca director al Casei Vămilor, iar în 1856 ajunge prezident al Divanului de Apel. Având complexul unei ascendențe obscure, **P.** rămâne, în pofida ascensiunii sale, un nemulțumit. Nu întâmplător în 1839 participase la conspirația lui Leonte Radu.

Opera lui **P.**, cu țintă satirică, își are un impuls tocmai în această nemulțumire. Cunoscând limbile greacă, franceză și rusă, comisul e un spirit nutrit și de enciclopedismul și iluminismul veacului al XVIII-lea. Elemente clasiciste și preromantice coexistă în poezia sa. El s-a bucurat de notorietate datorită unei scrieri – apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” în 1839 – căreia i s-a dat titlul *Niam vine și niam să trece*. În versuri ce tind să fie o meditație pe tema *fortuna labilis* se presimte *Glossa* lui Eminescu. Deșarte sunt vanitatea și lăcomia, dorul de parvenire, când totul stă sub semnul vremelniciei. Timpul aduce celor pământești grozave risipiri. După moarte, făptura omenească se desface iarăși în „stihii” (aer, lut, foc, apă). Purceasă din textele *Ecleziastului*, viziunea lui **P.** conține și unele elemente materialiste. Descriind, cu oarecare imaginație plastică, sinistra părăginire a palatului domnitorului Mihail Sturdza, el este unul dintre primii poeți români ai ruinelor. Însă vocația scriitorului moldovean, om cu un temperament pătimaș, nu e reflecția, ci satira, pamfletul. Cu sarcasme mușcătoare, degenerând în trivialități, satirele lui, tipărite postum, contestă îndreptățirea privilegiilor moștenite, fiul de răzeș socotind că protipendada este răspunzătoare de starea de înapoiere a Moldovei. Cu zel justițiar, el izvodește o *Vedenie, ce au văzut un schimnic Varlaam de la mănăstirea Secului din Moldova, la anii de la zidirea lumei 7329, iar de la întruparea mântuitorului nostru Iisus Hristos, 1821.* E o poemă alegorică, în care duhul schimnicului Varlaam, înălțat în slava cerului, purtat apoi în infern, unde i se oferă priveliștea groaznicelor cazne la care sunt supuși păcătoșii, asistă în cele din urmă la judecata pe care o face un personaj simbolic, Dreptatea, demnitarilor trădători, vinovați de pătimirile Moldovei, începând chiar cu domnitorul (Mihai Suțu) și cu mitropolitul (Veniamin Costache). Pedeapsa, pentru fiecare, e sângeroasă și umilitoare: puși în falangă, sunt crunt bătuți la tălpi. Sunt scene și imagini zugrăvite cu o ciudată voluptate, autorul zăbovind pe îndelete asupra chinurilor și zvârcolelii celor osândiți. Eminescu, necunoscând autorul, a fost reținut de această poemă, pe care

a transcris-o cu grijă, intervenind în manuscris. Unele stihuri prevestesc pasaje din *Scrisoarea I*, alte ecouri fiind de regăsit în articolele politice ale marelui poet. Ca și C. Aristia, **P.** încearcă unele creații lexicale: „samuroblane", „aniscrielnic" (letopiseț). O „facire epic-comică împrotiva întrunirii grecilor asupra Porții otomanicești" urma să fie *Eterida*, din care s-a păstrat doar invocația către adevăr. În *O satiră veche sau Cântic pe care odă nu bine l-au poreclit*, comisul revine la ideea că singurul titlu de merit pentru cineva îl constituie vrednicia, nu „evghenia vechimei". În afara unui dialog în versuri, de factură populară, între Țara Ungurească și Moldova, unde se pot detecta, iarăși, elemente preeminesciene, **P.** mai compune o diatribă la adresa unor instituții ale vremii, *Dialog între Fire și Moldova*. Invocațiile către Moldova, bogată, dar îndurerată de starea ei prezentă, amintesc de *Cântarea României*. Niște versuri franțuzești din 1830, *Oubli*, vădesc lecturi clasice (Boileau) și romantice (Victor Hugo). Admirator al lui Voltaire, **P.** transpune în 1838 *Henriada*, după ce în 1837 tălmăcise *Zaira*; tot el traduce și prelucrează din poezia lui Lorenzo Pignotti, fără să tipărească textul. Şi alte traduceri, din Crébillon și din câțiva autori încă neidentificați, s-au păstrat, ca și multe versuri proprii, în manuscris.

SCRIERI: *Scrieri*, îngr. și pref. Vasile Sandu, București, 1986. **Traduceri:** Voltaire, *Henriada*, pref. trad., București, 1838.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *95*, *Ist. lit.* (1982), *91–92*; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, *431–435*; Piru, *Ist. lit.*, II, *287–296*; *Ist. lit.*, II, *218–228*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *348–349*; Cornea, *Originile*, *284–287*; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, *639–647*; *Dicț. lit. 1900*, *686–687*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *776*; Ursu, *Alte contribuții*, *293–296*. ***F.F.***

POLITICA, periodic apărut la București între 5 iunie 1926 și 10 iulie 1928, cu subtitlul „Ziar popular independent de informație și critică". În numărul 5/1926 Alfred Hefter (director sau poate chiar proprietar) afirmă în articolul *Un ziar nou* că **P.** va avea o atitudine politică obiectivă, neutră și că „prin coloanele lui aleargă spiritul epocii". Ideile sunt reluate de Hefter în bilanțul *După un an*, cu o precizare privind refuzul „de-a silabisi formulele curente lansate de idealiști sau de sceptici, de revoluționari sau de tradiționaliști". Continuând prestația de la cotidianul ieșean „Lumea" (cu suplimentele sale literare, precum „Lumea. Bazar săptămânal"), redacția asigură un echilibru între partea informativă și cea de comentariu social și cultural. Fiecare număr include, pe prima pagină, medalionul unei personalități a lumii politice sau culturale, din țară ori de peste hotare. Articolele politice, îndeobște pertinente, sunt scrise de Alfred Hefter (care semnează și B. Am.), S. Grosman, H. St. Streitman (în rubrica intitulată „Ziua e scurtă…" sau „Între da și nu"), Micaela Catargi, Mihail Manoilescu ș.a. Cronici economice furnizează câtva timp Lazăr Iliescu. Pentru a câștiga audiență ziarul recurge la metode verificate, la început publicând în foileton scrieri precum *Memoriile lui Terente. Vagabondul apelor* de Gh. Mironescu, notele de călătorie (pe un itinerar occidental) ale lui Jean Naum și, în sfârșit, romanul „sportiv" *Tragica viață a jokeului Stewer*, iscălit Petru de Lozia, pseudonim al lui Petru Comarnescu. Un spațiu generos se alocă inițial și publicisticii unor scriitori: Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Artur Gorovei, D. Karnabatt, Sărmanul Klopștock ș.a. La rubrica „«Politica» teatrală, literară și artistică", tot mai consistentă, Em. Serghie și Tita Bobeș semnează note și cronici teatrale, iar Petru Comarnescu inserează articole pe teme de cultură, recenzii, cronici plastice (iscălite și Radu Veniamin) și muzicale. Li se alătură Marcel Botez, specializat în cronici muzicale, și Oscar Walter Cisek, care glosează pe marginea evenimentelor din domeniul artelor plastice. Treptat rolul lui Petru Comarnescu devine tot mai mare; va face public, de altfel, în februarie 1928, că e responsabil al paginii. Lui i se datorează texte cu ascuțiș critic privitoare la *Istoria literaturii române contemporane* a lui E. Lovinescu, la activitatea lui Camil Petrescu sau la direcția revistelor „Gândirea" și „Viața românească". Poate tot el dă glas „decepției" în fața volumului *Cuvinte potrivite* de Tudor Arghezi, dacă pseudonimul Caron îi aparține. La inițiativa lui se recurge tot mai frecvent la interviuri și anchete, a căror miză crește progresiv. Astfel, dezbaterea *„Politica" și abecedarul*, referitoare la reforma învățământului, reunind opiniile lui C. Rădulescu-Motru, Gh. D. Mugur, Mircea Djuvara, Apostol D. Culea, G. Tașcă, Tudor Vianu, D. Gusti, Petre Andrei, Ion Petrovici ș.a., e urmată de *Oratoria a murit?* (care în subsidiar ridică și problema „neoclasicismului"), cu participarea lui C. Rădulescu-Motru, I. Petrovici, N. Iorga, E.

Lovinescu, Mihail Manoilescu, Mihail Dragomirescu, I. Valjan, I. Gr. Periețeanu, Ion Peretz ș.a. Ancheta *Arta românească* (*Lămuriri privitoare la problema specificului românesc*), desfășurată în intervalul ianuarie– aprilie1927, reușește să înscrie răspunsuri venind de la N. Iorga, V. Drăghicescu, George Enescu, Marin Simionescu- Râmniceanu, Francisc Şirato, Ion Jalea, Constantin Brăiloiu, Oscar Han, Mihail Jora, G.D. Kiriac, Ion Pillat ș.a., iar *Cum trebuie să fie condus Teatrul Național?* numără printre participanți pe C. Rădulescu-Motru, Iacob Negruzzi, Al. Davila, I. Valjan. Altă anchetă, privitoare la „decorativul teatral", nu va fi finalizată. Se consacră, de asemenea, pagini omagiale Italiei (cu prilejul vizitei reprezentantului Casei de Savoia), lui Ion Petrovici (la douăzeci de ani de carieră didactică), lui Octavian Goga. Este marcată și împlinirea a patru ani de la moartea lui Urmuz, republicându-se *Pâlnia și Stamate*. Cu excelente calități de organizator, Petru Comarnescu oferă congenerilor săi posibilitatea de a se exprima în eseuri și analize (uneori remarcabile). Printre ei se află Ionel Jianu, Ion Orleanu (cu un ciclu despre opera lui Marcel Proust), Victor Stoe, Ioan G. Diamandy, Mihail Polihroniade, Const. Clonaru ș.a., prefigurând grupul criterionist de mai târziu. Mai participă la realizarea rubricilor culturale Ion Marin Sadoveanu (însemnări pe teme teatrale), Emanoil Bucuța, Constantin Gane (specializat o vreme în „revista revistelor"), G.M. Cantacuzino, Camil Baltazar, Emanoil Ciomac, Mihai Ralea, N. Bagdasar, Vintilă Russu-Şirianu, Filip Corsa, Oct. C. Tăslăuanu, Coriolan Bărbat, G. Călinescu (cu articolul *Mihai Ralea* și o cronică la piesa *Iuliu Cezar* a lui Enrico Corradini) ș.a. După dispariția **P.** structura și personalitatea paginii culturale se regăsesc în ziarul „Ultima oră", unde redactor va fi tot Petru Comarnescu. ***V.D.***

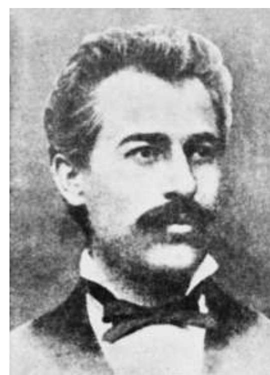
POLITICA VREMII, revistă apărută la București între 14 noiembrie 1937 și 23 ianuarie 1938, cu subtitlul „Săptămânal politic, social, literar, artistic". Redactor responsabil: Gaby Michailescu. De la numărul 9/1938, director este Ion Rotaru. În loc de articol-program se publică un desen sugestiv, în care un bărbat tânăr amenință cu pumnul o seamă din mărimile politice ale zilei, reprezentate caricatural plutind în nori. Procedeul de a înlocui textul cu imaginea e folosit frecvent, desenele unor plasticieni talentați, între care Victor Ion Popa, ilustrând temele zilei și exprimând totodată spiritul insurgent și tonul polemic al publicației, ale cărei ținte sunt politicianismul și oportunismul. Totuși, dacă în paginile ei predominantă rămâne critica vieții sociale și politice, literatura și arta nu sunt nicidecum neglijate. Apar poezii de Teodor Scarlat, Constantin Salcia, Vlaicu Bârna, Ion Moldoveanu și, mult mai numeroase, proze scurte de G.M. Zamfirescu (*Viața care se apără*), N. Papadopol, L. Leoneanu, Silviu Cernea, Sergiu Dumitrescu. În numărul 9/1938 se reia un text confesiv, din 1925, al lui Panait Istrati (*Spovedania).* Revista are o rubrică dedicată cronicii literare, dar fără un titular constant, și face loc, de asemenea, câtorva medalioane și comentarii consacrate unor scriitori români sau străini: G.M. Vlădescu, *Lângă un mormânt proaspăt* (despre D.D. Patrașcanu), Constantin Barcaroiu, *Panait Istrati*, B. Jordan, *„Universitățile" lui Maxim Gorki* ș.a. Traducerea povestirii *Ai comis o crimă?* de Luigi Pirandello, rubricile „Note de artă" (ținută de N. Pora), „Note în marginea actualității" și mai ales cea intitulată „Măști, culise, reflectoare", cu însemnări și articole foarte percutante, nu o dată polemice, pe teme teatrale și cinematografice (între semnatari remarcându-se Gaby Michailescu), completează sumarul unei reviste care se distinge prin vivacitatea ei. Alți colaboratori: Eugen Boureanul, Alexandru Talex. ***I.M.***

POLIZU-MICŞUNEŞTI, Mihail (1842, București – 2.VII.1916, București), autor dramatic. Provine dintr-o familie boierească: mama, Ruxandra, era o Oteteleșanu, iar tatăl, Dumitrache Polizu, era magistrat, membru al Înaltei Curți de Casație. După anii de școală militară petrecuți la Dresda, **P.** se întoarce acasă în 1868. Îmbrățișând cariera armelor, este trimis la Viena, într-o școală militară; curând, însă, va intra în diplomație, ca secretar de legație la Berlin. În țară a mai fost primar al Constanței. Membru onorific în Comitetul teatral, după plecarea lui Petre Grădișteanu de la conducerea Teatrului Național din București e numit director interimar, iar în 1911 inspector al teatrelor. Colaborează la „Convorbiri literare", „Literatură și artă română", „Revista ilustrată" ș.a. A fost și compozitor, autor de romanțe, mai ales pe versuri de M. Eminescu. Pictor, și-a prezentat tablourile la câteva expoziții, luând și un premiu în 1874.

P.-M. a început să scrie târziu, părăsind fără regrete vechile-i deprinderi mondene. Compune o nuvelă, *Băiatul cu steaua* („Convorbiri literare", 1891), facilă și misogină, dar apoi se lasă acaparat de teatru. S-a bucurat de bune aprecieri, nu numai din partea publicului. Titu Maiorescu îl recomanda ca pe un creator, pe scenă, al limbii de salon. Piesele lui așa-numite „de salon" – *Lăcrămioare*, editată în 1893, *Flori de piatră*, reprezentată în 1897 – au un dialog suplu, alert, câteodată spiritual. Cu subiecte împrumutate dintr-o ambianță apropiată spectatorului (familia, cu problemele ei, căsătoria, cu bucuriile și neplăcerile inerente), comediile, dezinvolte, de o anume grație, vădesc și meșteșug, ceea ce le-a asigurat succesul. Tipărită postum, în volumul *Opere complete* (1920), piesa *La 30 de ani* – poate după Paul-Bernard Rosier –, un amestec de farsă și vodevil, s-a jucat, din 1895, stagiuni de-a rândul. Tonul surâzător, de badinerie, este acela care convine cel mai mult comediografului, cum se întâmplă în sprințara idilă *Dragoste de cioban* (pe scenă în 1916). În schimb, *Lizi* („Convorbiri literare", 1894) este o melodramă întocmită după regulile genului (lacrimi, taine, dezvăluiri senzaționale). **P.-M.** e un scriitor cu lecturi moderne, un admirator, probabil, al dramaturgiei scandinave, al lui Henrik Ibsen îndeosebi. Piesa *Lizi* poate fi raportată la *Hedda Gabler*. De asemenea, unele analogii se pot face între *Pământ* (1910) și *Strigoii*; conflictul, pe plan moral, angajează boierimea, care ar da semne de degenerescență, și țărănimea. Împovărat de o „ereditate păcătoasă", tânărul Ștefan se zbuciumă, cu mințile tulburate. Intriga se complică prin introducerea unor revendicări ale țăranilor care, sătui de „strâmbătate", vor pământ. În perorații moralizatoare, care îi sunt proprii, autorul stigmatizează și păgubitoarele, vinovatele convenții. Teatrul lui, vădind și oarecare preocupări de psihologie, este unul cu tendință, nu numai etică, dar și socială – și amândouă, de altminteri, se întrepătrund. O „dramă socială" ambiționează să fie *Zburătorul* (jucată din 1898), dar construcția e melodramatică, la fel ca și aceea din *Lizi* sau din *Judecată și osândă* (1896). În chestiunile sociale, dramaturgul, urmărit de nebuloase, utopice idealuri „socialiste" (*Spre ideal*, pusă în scenă în 1902), rămâne confuz, fiind însuflețit mai mult de simțăminte și elanuri generoase. De aici, accesele retorice sau unele pasaje inundate de un lirism abundent, dar factice. În afara unei expresii de o anume mlădiere și acuratețe, meritul lui **P.-M.** este acela de a fi încercat să elaboreze un teatru de factură modernă.

SCRIERI: *Lăcrămioare*, București, 1893; *Pământ*, București, 1910; *Opere complete*, I, îngr. și pref. Virgil Zaborovschi și Paul I. Papadopol, București, 1920.

Repere bibliografice: I.C.B. [Ion C. Bacalbașa], *M. Polizu-Micșunești*, „Steagul", 1916, 180; Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, 1944, *223–226*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *68–69*; *Dicț. lit. 1900, 687–688*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *777–779*. ***F.F.***

POMPILIU, Miron (20.VI.1848, Ștei – 20.XI.1897, Iași), poet, critic literar, folclorist.

Este al doilea fiu al Anei (n. Popa) și al preotului Nicolae Popovici, al cărui nume l-a purtat până la debutul în publicistică, schimbându-l apoi în Moise Popiliu și mai târziu în Miron Pompiliu. A urmat cursul primar în Ștei, fiind trimis ulterior la școala germană din Băița și la liceul din Beiuș, unde a fost coleg cu I. S. Bădescu, S. Fl. Marian și V. Ranta-Buticescu. După terminarea studiilor liceale la Oradea, obține bacalaureatul la Beiuș (1866) și se înscrie la Facultatea de Drept din Pesta. În 1868 este nevoit să fugă, din motive politice, la București, unde devine student al Facultății de Litere. Aici este membru al societății Orientul și intră în comitetul de redacție al revistei „Albina Pindului". Împrietenindu-se cu B. P. Hasdeu, colaborează la „Traian" începând chiar cu primul număr. Se înscrie la Universitatea din Iași în 1869 și își ia licența la Facultatea de Litere în 1873. Timp de doi ani a fost secretar al Universității, apoi profesor la Școala Centrală de Fete și la alte licee și pensioane ieșene.

Din 1869 **P.** se manifestă ca unul dintre cei mai dinamici membri ai societății Junimea. Colaborator al „Convorbirilor literare" încă din primul an de apariție, a fost prezent în revistă printr-o bogată și diversă publicistică. A susținut Junimea

prin întreaga sa activitate, aderând necondiționat la ideologia ei literară și politică, pe care a promovat-o mai ales în recenzii și cronici. Nu a ezitat să îi condamne, uneori vehement, pe scriitorii ardeleni care îl sprijiniseră și să critice reviste din provincia natală, la care scrisese el însuși. Atacurile sale, îndreptate împotriva neologismelor și a construcțiilor calchiate după modele străine, urmăreau să susțină articole similare ale lui Titu Maiorescu. Din aceeași atmosferă junimistă provin și antipatia manifestă față de literatura patriotardă sau față de fraza bombastică, precum și elogiul simplității imagistice și al sobrietății stilistice. Apreciind literatura „cu valoare în sine" și disprețuind-o pe cea „de ocazie", criticul considera că perfecțiunea artistică înseamnă adecvarea perfectă a formei la fond. Ca scriitor, **P.** a debutat în „Familia" din 1866, odată cu Eminescu. A colaborat apoi la numeroase alte periodice: „Traian", „Albina Pindului", „Albina", „Concordia", „Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina". Versurile de început, alcătuite în spiritul doinelor, sunt copleșite de reminiscențe din literatura epocii și lipsite de simțul limbii. În schimb, în poeziile dedicate copilăriei autorul găsește o tonalitate oarecum proprie, rezultată din simplitatea și armonia imaginilor. El are psihologia înstrăinatului, a „osânditului" și de aceea versurile de după 1880 sunt dominate de motivul obsedant al copilăriei fericite. Preferă pădurea (simbolizând prospețimea) și râul (simbol al liniștii), pe care, melancolic, le combină până la saturație. Mai realizate, basmele, în special *Ileana Cosinzeana, din cosiță floarea-i cântă, nouă-mpărății ascultă*, sunt creații proprii, după modele folclorice din Bihor. **P.** îi precedă pe Ioan Slavici și pe Ion Creangă, inițiind astfel prelucrările de acest gen atât în „Convorbiri literare", cât și în literatura română. Se adaugă o limbă mlădioasă, cu perioade ample, bine construite, precum și un umor țărănesc savuros. Asemenea lui Slavici și lui Eminescu, el folosește portrete, descrieri și imagini romantice, care dau povestirii o notă pe alocuri livrescă. De altfel, înclinațiile sale romantice sunt vizibile și în traducerile făcute din Goethe, Schiller, Justinus Kerner, Uhland, Friedrich Rückert, August von Platen, Heine, Lenau, Friedrich von Halm, Emanuel Geibel, Lamartine, Petőfi și Arany János. O activitate deosebit de fructuoasă, începută imediat după terminarea liceului, a desfășurat **P.** în calitate de culegător de folclor. Delegat din partea societății Orientul să adune folclor transilvănean împreună cu I. S. Bădescu și N. Droc-Barcianu, a colindat în multe rânduri regiunea Bihorului, valea Crișului Negru și împrejurimile Sibiului, publicând apoi mii de versuri care aparțin aproape tuturor speciilor folclorice. O atenție deosebită a acordat baladei, culegerea sa fiind dată tiparului în 1870. Acoperind o arie tematică largă, baladele de aici au deschis drum unei întregi serii de poezii populare care vor intra în atenția revistei „Convorbiri literare". Culegătorul era călăuzit de ideea valorii documentare a folclorului, pe care îl socotea capabil să ofere date despre originea și istoria poporului, prin relevarea tradițiilor naționale, amenințate în contemporaneitate de elemente străine împrumutate fără măsură. A recurs la transcrierea fidelă a textelor, pe care le-a însoțit de numeroase adnotări. În unele cazuri are grijă să noteze nu numai localitatea unde a efectuat culegerea, ci și numele informatorului. Spre a întregi imaginea vieții românilor din Bihor, a scris un studiu despre graiul din această regiune („Convorbiri literare", 1887) și un altul despre limba, literatura și obiceiurile de aici („Șezătoarea", 1903), printre primele în lingvistica românească. Pasionat de problemele școlii, **P.** a avut și bogate preocupări didactice. A realizat o selecție de scrieri literare clasice și contemporane în *Antologie română pentru uzul școalelor secundare* (1885), împreună cu Ioan Paul a alcătuit o *Carte de cetire* (I–III, 1897), iar în 1887 a îngrijit o ediție a poeziilor lui Costache Conachi.

SCRIERI: *Poezii*, îngr. și pref. Mircea Popa, Oradea, 1998. **Culegeri:** *Balade populare române*, Iași, 1870; *Codreana Sănziana*, Brașov, 1895; *Literatură și limbă populară*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, 1967. **Ediții:** Costache Conachi, *Poezii*, pref. Caterina Konaki Vogoride, introd. Emanuil Vogoride Konaki, Iași, 1887.

Repere bibliografice: Caragiale, *Opere*, IV, *417–421*; Panu, *Junimea* (1943), I, *353*, II, *82–83*; Const. Pavel, *Miron Pompiliu*, Beiuș, 1930; Lovinescu, *Scrieri*, II, *15–20*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *380–382*, *Ist. lit.* (1982), *438–439*; *Miron Pompiliu*, Oradea, 1968; *Ist. lit.*, III, *59–60*, *875–880*; Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, 1977, *83–95*; *Dicț. lit. 1900*, *688–689*; Liviu Papuc, *Revenirea lui Miron Pompiliu*, CL, 1999, 9; *Dicț. scriit. rom.*, III, *779–78*; Popa, *Pagini*, *131–151*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *716–717*. ***D.M.***

PONI, Ioan (8.VIII.1819, Roman – 6.XI.1853, Iași), autor de versuri, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Buhlea) și al lui Constantin Ponici. Învață la

Roman, urmând apoi cursurile Academiei Mihăilene și ale Conservatorului Filarmonic-Dramatic din Iași. În stagiunea 1839–1840 se angajează în trupa condusă de Costache Caragiali, iar ulterior, remarcat de Matei Millo, intră la școala de declamație inițiată de acesta. În anii 1844–1846 evoluează pe scena Teatrului de Varietăți din Iași, iar între 1846 și 1853 apare în spectacolele date de Teatrul cel Mare din Copou. Întors din străinătate, unde fusese la studii, va lua parte la pregătirea revoluției de la 1848. După înfrângerea mișcării, **P.**, membru al Asociației Patriotice, este închis. Și până atunci, fiind considerat un personaj incomod, chiar primejdios pentru stăpânire, mai suportase câteva arestări. Va mai juca la București, în reprezentații ale trupei lui Costache Caragiali (1850), precum și la Teatrul cel Mare (1853). După plecarea, în 1852, a lui Matei Millo la București preia, secondându-l pe Neculai Luchian, conducerea teatrului ieșean. O soră, Anica, era și ea actriță, iar alta, Zamfira, va fi mama savantului Petru Poni.

P., care debutează pe scenă în 1839, a fost un remarcabil actor de tragedie, ilustrându-se în interpretarea unor personaje romantice, cât și în dificile roluri de compoziție. A publicat și versuri, originale și traduceri (din Adèle Hommaire de Hell), în gazetele vremii („Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Spicuitorul moldo-român", „Albina românească", „Zimbrul", „Almanah de petrecere pentru moldo-români", „Almanah pentru români"). În stihuirile lui de factură meditativă, autorul pare tentat de lirica de idei, muncit de întrebări nebuloase asupra veșniciei timpului și a misterului vieții („ascunsul firii"). Altă preferință, care îi vine din experiența de om de teatru, este aceea pentru monologul dramatic în versuri. A tradus, din franțuzește, poezii și piese de teatru (Philippe Dumanoir, D'Ennery, Joseph Bouchardy).

Repere bibliografice: Massoff, *Teatr. rom.*, I, *364–365*; Brădățeanu, *Istoria*, I, *175–176*; Olga Flegont, *Ioan Poni*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1968, 1; Trifu, *Cronica*, *242–244*; Virgil Brădățeanu, *Profiluri. Mari actori români*, I, București, 1973, *62–73*; *Dicț. lit. 1900*, *689–690*. ***F.F.***

PONTICE, revistă apărută la Constanța, lunar, din ianuarie 1939 pînă în august 1940. Proprietar este Aurel Vulpe, iar ca redactor răspunzător figurează George Duma, colectivul redacțional schimbându-se pe parcurs. În editorialul-program, intitulat *Sub două îndemnuri*, se arată: „S-au strâns, prin urmare, laolaltă, toți cei d-aci, care s-au manifestat pe terenul istoric, arheologic, artistic în general, și au fundat «Ponticele», în amintirea celui dintâi poet care a trăit, a visat și s-a stins pe țărmul mării noastre". Sunt publicate versuri de Al. T. Stamatiad, George Gregorian, N.I. Herescu, Ion Minulescu, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Ion Pillat, Alexandru Gherghel, Al. Șteflea ș.a., fragmentele de proză avându-i ca autori pe Valerian Petrescu, G.M. Vlădescu, Al. Lascarov-Moldovanu, George Acsinteanu. În numărul 2/1939 K.H. Zambaccian publică eseul *Un pictor pornit din Constanța: Marius Bunescu*, în timp ce Radu D. Rosetti e prezent cu un *Fragment autobiografic* (8–9/1939), evocând anii în care a funcționat ca procuror la Constanța. Studii temeinice de istorie și arheologie semnează Radu Vulpe, Pericle Papahagi, C. Florian, Gr. Florescu. Numărul 6–7/1939 este dedicat lui Eminescu, conținând articole semnate de N. Iorga, Elena Văcărescu, Valerian Petrescu, Grigore Trancu-Iași. Secțiunea de traduceri este ilustrată de transpunerile lui Pimen Constantinescu (din Giacomo Leopardi) și Al.T. Stamatiad (din lirica japoneză). La „Cronica literară" sunt recenzate cărți de Șerban Cioculescu, Dimitrie Olariu, Octavian C. Tăslăuanu, Gheorghe A. Cuza. Prin ținuta grafică și valoarea colaboratorilor **P.** se impune ca o revistă provincială meritorie. ***I.Rt.***

POP, Anamaria (7.IV.1952, Turda – 7.VII.2015, Szalkszentmárton, Ungaria), poetă, traducătoare. Este fiica Ilenei Pop (n. Böjthe), învățătoare, și a lui Gheorghe Pop, profesor. Școala generală și liceul le-a făcut la Turda, absolvind apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1979). Lucrează ca ziaristă la „Cronica sătmăreană" din Satu Mare, apoi la „Gazeta de Nord", din 1991 fiind manager la o agenție de publicitate, ulterior realizator de programe la Radio Transilvania (1996), consultant pentru programe Phare al Comisiei Europene (1996–1998), director al Centrului Cultural al României la Budapesta (1999–2001). Retrasă ulterior în Szalkszentmárton, un sat de pe malul Dunării, în Ungaria, se ocupă exclusiv de traduceri. Debutează cu poezie în „Tribuna" (1968), iar editorial în 1972 cu volumul *Castelul din siclame albe*, însoțit de o recomandare a lui Victor Eftimiu. Mai colaborează la „Steaua", „România literară", „Viața românească", „Luceafărul", „Amfiteatru" ș.a. Activă traducătoare din

literatura maghiară contemporană, selectează nume precum Göncz Árpád, Esterházy Péter, Nádas Péter, Márai Sándor ș.a., dând în versiune românească peste douăzeci de scrieri, îndeosebi romane și proză scurtă, dar și câteva eseuri sau piese de teatru ori pagini memorialistice. Pentru reușitele în acest domeniu i s-au acordat în Ungaria premiile „Füst Milan", „Déry Tibor" ș.a., iar în țară Premiul Uniunii Scriitorilor (2008), Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (2009).

Discursul liric se circumscrie la **P.** unui ceremonial al cuvântului care ființează sub semnul unei crispări interioare: „De atâtea cântece/ s-a vestejit iarba din mine,/ apele au miros de sărut putred" (*Schimbare*). Poeta simte apăsarea timpului bântuit de războaie și cataclisme (seceta planetei, bolile, stresul cotidian etc.) și vede o nouă renaștere prin regăsirea ritmurilor naturii („sub pleoapa pădurii/ se naște inorogul"). Purificarea se poate face și prin dragoste, prin întoarcerea la marile resurse și candori ale copilăriei. De unde, și evocarea unei mitologii a familiei, prezentă foarte des, ca punct de referință într-un ritual ce instituie un dialog cu ființele protectoare. Poezia preferă verslibrismul, ocolind muzicalitatea și cantabilitatea versului tradițional. Apelul la simboluri, la parabolă este frecvent, **P.** situându-se consecvent de partea unui optzecism temperat, chiar dacă un anumit localism sui-generis transpare uneori în țesătura lirică – „amintirea Ardealului mă doare" (*Poem pentru o biografie*) – sau dacă face trimiteri la istorie – „Decebal mă strângea la piept/ trec în împărăția istoriei" (*Esență*, *Mit*) etc. O senzualitate difuză se insinuează prin retortele cerebralității, configurând o imagistică mitologic-bucolică sau naturist virginală, din care nu lipsesc fantasticul domestic, inserția livrescă sau pirueta ironic-spirituală: „Hai să ne plictisim împreună,/ dar nu oricum…/ este foarte important cum folosești/ elementul candoare/ doar știi/ reginele își iubesc supușii…/ până atunci,/ eu voi privi șoseaua/ îmbătând pionul cu o aducere aminte/ tu nu uita,/ dă-i calului să mănânce/ un pumn de cuvinte" (*Poem de plictiseală*). Gravitatea reflexivă își caută o expresie directă, concentrată, fie ea una abstractizantă, nu lipsită de obscurizări artificiale, de complicata aventură a simulării. O opțiune mai clară pentru autoreferențialitate, mergând spre tehnicile intertextuale, spre disoluția limbajului se poate detecta ulterior în *Pasul corbilor* (1980), *Coridă* (1983) și *Trăgătorul la țintă* (1999), unde încărcătura de modernitate e mult mai vizibilă. O subtilă critică a realităților unui timp tiranic, cel al „epocii socialiste", se instituie aici printr-o lucidă și ironică prospectare a derizoriului vieții colective, din care se evadează prin ironie și badinaj, prin apel la spectacolul cu măști, la ipostaza de saltimbanc și arlechin, la demistificarea stereotipiilor și anomaliilor vieții (*Poem pentru ultima reprezentație*, *Poem pentru gardienii de suflet*). Între cerebralitate și senzualism, trăirea este la **P.** perpetuă alternanță.

SCRIERI: *Castelul din siclame albe*, pref. Victor Eftimiu, București, 1972; *Pasul corbilor*, București, 1980; *Coridă*, București, 1983; *Trăgătorul la țintă*, Pitești, 1999. **Traduceri:** Hervay Gizella, *Amprente*, pref. Ana Blandiana, București, 1988; Esterházy Péter, *Verbele auxiliare ale inimii*, postfață Mircea Nedelciu, Iași, 1997, *O femeie*, București, 2002, *Ediție revăzută*, București, 2008; *Harmonia coelestis*, București, 2008, *Cartea lui Hrabal*, Pitești, 2009, *Privirea contesei Hahn-Hahn*, Pitești, 2009, *Rubens și femeile neeuclidiene*, București, 2009, *La început eram încă un om normal*, București, 2010, *Nici o artă*, București, 2011; Göncz Árpád, *Moștenirea*, Cluj-Napoca, 1998; Kukorelly Endre, *Malul- Memoria*, Budapesta, 1999; Szöcs Géza, *Rănită, sepia*, București, 1999; Bitó Lázló, *Cheile raiului*, București, 2001; Nadas Péter, *Sfârșitul unui roman de familie*, pref. Daciana Branea, Iași, 2001, *Rănile bătrânului continent*, pref. Carmen Mușat, București, 2010, *Apocalipsa memoriilor*, I–II, București, 2011; Pomogáts Bella, *Reconstruirea podurilor (maghiarii și românii)*, pref. Gabriel Andreescu, Sfântu Gheorghe, 2002; Szabó Magda, *Abigél*, Iași, 2003; Kertéz Imre, *Drapelul englez*, București, 2004, *Altcineva*, București, 2004; Márai Sándor, *Lumânările ard până la capăt*, București, 2004, *Moștenirea Esterei*, București, 2006, *Turneu la Bolzano*, București, 2008; Méhes György, *Gina*, Iași, 2004; Bartis Attila, *Tihna*, Pitești, 2006; Thuróczy Katalin, *Anotimpul V*, pref. Alina Nelega, București, 2006; Forgách András, *Cheia*, pref. Iulia Popovici, București, 2010.

Repere bibliografice: Daniel Dimitriu, *„Castelul din siclame albe"*, CL, 1972, 21; Mihai Minculescu, *„Castelul din siclame albe"*, RL, 1972, 43; Alexandru Lungu, *În căutarea cuvintelor*, VR, 1973, 3; Al. Pintescu, *Între mitizare și ironie*, VR, 1984, 4; Constantin Olariu, *Esterházy Péter, „Verbele auxiliare ale inimii"*, RL, 1998, 10; Annemarie Sorescu, *Trăgătoarea la țintă*, O, 2000, 8; Petraș, *Cărțile*, *89–90*; Flavia Teoc, *Scurtă privire în laborator sau Cum am tradus (rescris, reinventat) un vers* (interviu cu Anamaria Pop), VTRA, 2010, 8–9; [*Anamaria Pop*], OC, 2012, 364 (grupaj special). ***M.Pp.***

POP, Augustin (13.IX.1952, Panticeu, j. Cluj – 6.II.1998, Cluj-Napoca), poet Este fiul Dochiței

Pop (n. Ochiș) și al lui Augustin Pop, muncitori. A urmat la Cluj Liceul „Gh. Barițiu" și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai", secția română–italiană (1972–1976) și a frecventat vreme de trei ani cursurile Facultății de Filosofie a Universității din București (1976–1979). A fost profesor de limba și literatura română la o școală din Huedin (1976–1980), apoi cercetător științific la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca. În 1993–1994 a beneficiat de o bursă la Universitatea Catolică din Milano pentru pregătirea unei teze de doctorat despre poezia lui Umberto Saba. A participat la evenimentele din 21–22 decembrie 1989 de la Cluj, citind mulțimii poezii din ciclul *Libertățile dictatoriale*, scrise în 1985. Primele încercări poetice îi apar în revista „Zorile" a Liceului „Gh. Barițiu" din Cluj, debutul propriu-zis având loc însă în 1974 la revista „Echinox", al cărei redactor a și fost între 1974 și 1976. A colaborat la „Steaua", „Vatra", „Amfiteatru", „Familia", „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Apostrof", „Tomis", „Astra", „Argeș", „Calende", „Poesis", „Contrapunct" ș.a. În 1990 a scos, împreună cu un grup de tineri scriitori din Cluj-Napoca, publicația „Graffiti". A îngrijit și prefațat o ediție din poezia lui Al. Macedonski (1981) și a participat la elaborarea unor lucrări colective: *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Tezaurul toponimic al României. Transilvania. Județul Sălaj* (2006). La cinci ani de la dispariție, revista „Vatra" din Târgu Mureș i-a dedicat un număr special (8–9/2003), care cuprinde, în afara unor evocări și a unor substanțiale articole critice (Al. Cistelecan, Cornel Munteanu, Ioan Moldovan, Alexandru Mușina, Mircea Muthu, Ruxandra Cesereanu, Aurel Pantea, Virgil Podoabă, Ion Pop, Nicoleta Săcudeanu ș.a.), o seamă de texte inedite ale sale (poeme, fragmente de jurnal, corespondență).

Deși cronologic face parte din generația optzecistă, în momentul debutului **P.** nu îi împărtășea poetica. Cu excepția ciclului final, unde se întrezărea o viitoare schimbare de atitudine, primul său volum, *Ceea ce fulgerul amână* (1981), este expresia unui lirism singular în epocă. Spre deosebire de mulți tineri poeți ai momentului, adepți stăruitori ai personalizării discursului, ai implicării în cotidian, ai ironiei și autoironiei ori ai jocurilor textuale, autorul apărea mai degrabă ca un ermetic care, respingând provocările realității, se dedă la o tainică *ars combinatoria*. Meticulos elaborate și mizând pe sugestie și pe forța de iradiere a unor simboluri, poemele iau nu o dată aspectul unor ceremonii de metaforizare a limbajului. Gestul liric devine el însuși aici mai mult învăluitor decât dezvăluitor și solicită un anume efort de decriptare. **P.** a lăsat însă destul de repede în urmă această fază, iar a doua carte, *Apropierea* (1990; Premiul revistei „Poesis"), aduce o abruptă modificare de viziune și stil. Poetul ermetic și estetizant de dinainte iese din labirintul imaginarului pur pentru a pătrunde în acela al realității imediate. Acum poemele refuză aproape programatic să fie altceva decât stenograme ale clipei sau ale zilei, scurte dări de seamă biografice, glose pe marginea vieții din jur și a propriilor trăiri. Ele se hrănesc dintr-un acut sentiment al derizoriului existențial, dar și dintr-o atitudine radicală în fața răului social și politic. Astfel, textele din ciclul *Libertățile dictatoriale*, elaborate în perioada ceaușismului agresiv, exprimă laconic și percutant oprimarea ființei în universul totalitar, ale cărui mecanisme s-au infiltrat malefic în conștiințe. Aici, ca și postumele din *Telejurnalul de la Cluj* (2000), tonul devine parodic, demistificator, poetul dând în vileag absurdul totalitarismului prin mimarea logicii strâmbe și a limbajului plin de clișee al acestuia. Uneori demistificarea, mai puțin apăsată, dar cu o bătaie mai lungă, cristalizează în parabole ironic-meditative care vădesc, precum poemul *Zeul din mașinărie*, nu doar ingeniozitate, ci și profunzime.

SCRIERI: *Ceea ce fulgerul amână*, pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1981; *Apropierea*, Cluj-Napoca, 1990; *Telejurnalul de la Cluj*, îngr. Rodica Marian și Ștefan Borbély, Pitești, 2000; *Poeme*, Cluj-Napoca, 2010. **Ediții:** Al. Macedonski, *Poezii*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1981.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Trei debuturi*, RL, 1982, 15; Poantă, *Radiografii*, II, *127–129*; Lucian Alexiu, *Literatura de sertar*, O, 1990, 39; Diana Adamek, *Salt în inima lucrurilor*, TR, 1990, 40; Țeposu, *Istoria*, *73*; Perian, *Scriitori*, *106–114*; Borbély, *Xenograme*, *109–112*; Poantă, *Dicț. poeți*, *157–158*; Milea, *Sub semnul*, *129–132*; Grigurcu, *Poezie*, II, *250–252*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *780–781*; [*Augustin Pop*], VTRA, 2003, 8–9 (grupaj special); *Dicț. Echinox*, *318–320*; Bodiu, *Evadarea*, *65–70*; Pop, *Vocile poeziei*, *89–95*; Popa, *Ist. lit.*, II, *574*. ***I.M.***

POP, Augustin Z. N. (30.VIII.1910, București – 1.IV.1988, București), istoric literar

Este fiul Floarei (n. Marinescu) și al lui Zamfir Pop, preot. Învață la București, unde se înscrie la cursurile Facultății de Litere și Filosofie, obținând licența în 1931. Profesează până în 1953 în sistemul preuniversitar, iar din 1955 este angajat patru ani cercetător principal la Biblioteca Academiei Române. Ulterior își începe cariera universitară, ajungând profesor și îndeplinind, la Institutul Pedagogic din Pitești, funcția de decan al Facultății de Filologie (1966–1968) și pe aceea de rector (1968–1971). Își susține în 1968 teza de doctorat la Universitatea din Cluj, iar în 1970 primește și titlul de doctor docent. Debutează în 1929 la revista „Sepia" și colaborează de-a lungul anilor la „Convorbiri literare", „Preocupări literare", „Buletinul M. Eminescu", „Viața românească", „Luceafărul", „România literară", „Biserica Ortodoxă Română", „Tomis", „Transilvania", „Ramuri" ș.a. A semnat și A. Pop, Augustin Pop, Aug. Pop, Olga Profir, Antioh Profir, Elsa Brețeanu.

Primele lucrări ale lui **P.** sunt contribuții documentare la biografia mitropolitului Varlaam, cuprinse în *Neamul mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei* (1938) și în *Biografia mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei* (1940). Se adaugă un volum de studii din 1943, intitulat *Glosări la opera mitropolitului Dosoftei,* și, din domeniul asupra căruia se va concentra ulterior, câteva cercetări privitoare la biografia lui Eminescu: *Contribuții eminesciene* (I–II, 1938–1940). Se remarcă de pe acum importanța dată surselor documentare, meticulozitatea cercetărilor în arhive, efortul de reconstituire a biografiilor, problematizarea unor aspecte mai puțin dezbătute. De pildă, în cartea despre opera lui Dosoftei, parcurgând, în capitolul *Psalmi și psaltiri versificate în Europa,* întreaga tradiție a speciei lirice de până la transpunerea mitropolitului, autorul consideră că principala cauză a lipsei de interes pentru versificări de acest gen în aria de cult ortodoxă o constituie slaba cuprindere a psalmilor în ritualul sacru (cele câteva inițiative din Transilvania, înregistrate după 1673, apar sub influență calvină). Aceeași metodă, privilegiind informația documentară, stă la baza întregii activități a lui **P.**, ce reunește lucrări de istorie literară centrate în jurul controverselor din biografia lui Eminescu, cum sunt *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu* (1962), *Mărturii. Eminescu – Veronica Micle* (1967), *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu* (1969), *Întregiri documentare la biografia lui Eminescu* (1983), *Caleidoscop eminescian* (1987), ori cercetări lărgind considerabil sfera tematică a preocupărilor, de pildă prin studiile despre mai mulți scriitori pașoptiști: *Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu* (1960), *Contribuții la biografia lui Bălcescu* (1963), *Câteva contribuții documentare la opera și biografia lui Costache Negruzzi* („Limbă și literatură", 1969), *Întregiri la biografia lui I. Eliade Rădulescu* (1972) ș.a. De asemenea, o parte semnificativă a paginilor publicate în reviste alcătuiește substanța cărților *Din istoria culturii argeșene* (1965), *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș* (1985). Altă lucrare, *Ovid Densusianu. Fișier* (1973), cuprinde imagini ale manuscriselor, note bibliografice, fotografii din arhiva personală a filologului român, reproduceri după coperta celor dintâi ediții ș.a. Dacă rigoarea selecției și autenticitatea surselor utilizate nu pot fi puse la îndoială în scrierile lui **P.**, conștiinciozitatea istoricului literar fiind împinsă către limita ultimelor detalii, interpretarea pe care o dă unor aspecte permite întrezărirea compromisurilor față de perspectiva istoriografică oficială. Cel mai relevant este felul excesiv în care documentele sunt „citite" pentru a demonstra că Eminescu purta o mare prietenie „clasei țărănești" și că se îndrăgostise de Veronica Micle tocmai pentru că aceasta provenea dintr-un „mediu muncitoresc" etc. Simulând obiectivitatea și combătând atât „romanțările" unor autori ca N. V. Baboeanu și Octav Minar, autori ai „cărților de succes facil" unde poeta era prezentată ca „frivolă și cauza calamităților din existența lui Eminescu", cât și pe „apologeții de ocazie", care o transformaseră într-o „poetă de forță și o sfântă", comentatorul insistă asupra originii proletare, a „îngustărilor materiale" și a „sărăciei din anii copilăriei", considerate elemente determinante în consolidarea prieteniei cu „antiromanticul umanist" Eminescu. Dincolo de aceste „accidente",

atât de distonante încât își învederează fără dubiu statutul de inserții conjuncturale, ansamblul cercetărilor lui **P.** furnizează un vast material informativ, biografic și bibliografic, punând în valoare strădaniile acestui cărturar de a completa episoade lacunare din istoria literaturii române cu date obținute în urma parcurgerii fondurilor documentare mai puțin accesibile ori ignorate de antecesori.

SCRIERI: *Neamul mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, București, 1938; *Contribuții eminesciene*, I–II, București, 1938–1940; *Biografia mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, București, 1940; *Glosări la opera mitropolitului Dosoftei*, Cernăuți, 1943; *G.T. Kirileanu*, București, 1956; *Catalogul corespondenței lui Mihail Kogălniceanu*, București, 1960; *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, 1962; *Contribuții la biografia lui Bălcescu*, București, 1963; *Din istoria culturii argeșene*, Pitești, 1965; *Mărturii. Eminescu – Veronica Micle*, București, 1967; *Liviu Rebreanu*, București, 1967; *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, 1969; *Scriitorii argeșeni și copiii*, Pitești, 1970; *Întregiri la biografia lui I. Eliade Rădulescu*, București, 1972; *Ovid Densusianu. Fișier*, Deva, 1973; *Pe urmele lui Mihai Eminescu...*, București, 1978; *Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu...*, București, 1979; *Pe urmele Veronicăi Micle...*, București, 1981; *Întregiri documentare la biografia lui Eminescu*, București, 1983; *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș*, București, 1985; *Caleidoscop eminescian*, București, 1987. **Ediții:** Mihail Kogălniceanu, *Scrisori. Note de călătorie*, București, 1967 (în colaborare cu Dan Simonescu); Veronica Micle, *Poezii*, pref. edit., București, 1969, *Corespondență*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979; Ion Popescu-Piscu, *Viața mea, aceasta*, pref. edit., București, 1979.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, [*Augustin Z. N. Pop*], GL, 1967, 46, LCF, 1979, 16; Marin Bucur, *„Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu”*, VR, 1970, 1; Piru, *Varia*, I, *164–170*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *125–128*; Bucur, *Istoriografia*, *402–403;* Eugen Dorcescu, *„Pe urmele lui Mihai Eminescu...”*, O, 1978, 46; Dan Mutașcu, *Portret itinerant*, SPM, 1978, 386; George Chirilă, *„Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu...”*, CNT, 1980, 36; M. N. Rusu, *„Caleidoscop eminescian”*, SPM, 1987, 865; N. Mihăescu, *Cu privire la Eminescu*, SPM, 1987, 871; Al. Raicu, *Popas sentimental*, CNT, 1987, 3; *Dicț. scriit. rom.*, III, *782–783;* Popa, *Ist. lit.*, II, *1011*; Gheorge Marin, *Augustin Z.N. Pop*, „Curtea de Argeș”, 2011,1. ***C.M.B.***

POP, Dumitru (18.III.1927, Băsești, j. Maramureș – 11.XII.2006, Cluj-Napoca), folclorist, etnolog. Este fiul Anei (n. Vălean) și al lui Alexandru Pop, țărani. Face școala elementară în localitatea natală, apoi învață la Liceul Internat din Iași (1939–1945) și la Liceul „Vasile Lucaciu” din Carei (1945–1947). Își dă licența în limba și literatura română la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj (1951), iar doctoratul în științe filologice (1969) la Universitatea din București, cu teza *Folcloristica Maramureșului*. Își începe cariera universitară ca asistent (1951), avansând până la gradul profesor (1970) la Catedra de literatură comparată și teoria literaturii a Facultății de Filologie de la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj. Concomitent, este cercetător științific principal (1957–1959), apoi conducător al Secției din Cluj a Institutului de Folclor al Academiei Române (1966–1969), decan al Facultății de Filologie (1968–1976), director al Institutului de Lingvistică și Istorie Literară (1974–1976). A funcționat ca lector, în 1964, la Universitatea din Montpellier (Franța). Colaborează la „Anuarul Arhivei de Folclor” (serie nouă), „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Cronica”, „Demos” (Berlin), „Dacoromania” (Freiburg), „Etnographia” (Ungaria), „Familia”, „Folclor literar” (Timișoara), „Limbă și literatură”, „Marisia”, „Revista de etnografie și folclor”, „Steaua”, „Studii și comunicări de etnologie”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Tribuna” ș. a.

Activitatea de folclorist și etnolog a lui **P.** este bogată, îmbrățișând majoritatea aspectelor culturii populare. Ea poate fi compartimentată în mai multe secțiuni, între care teoria generală a folclorului, metodologia cercetării, categorii și motive folclorice, istoria folcloristicii, relația literatură orală – literatură scrisă etc. Câteva contribuții de istorie literară și culturală, precum și paginile de memorialistică întregesc profilul cărturarului și dau o imagine mai exactă a multitudinii preocupărilor sale. El este mai întâi un pasionat și competent culegător de folclor. Dintre cele câteva mii de piese colecționate în diferite zone etnofolclorice (Câmpia Transilvaniei, Codru, Bihor, Lăpuș, Năsăud), a publicat o parte în volume colective – *Poezii populare din Sălaj*, *Poezii populare din Lăpuș*, incluse în *Folclor din Transilvania* (I, 1962) – ori de sine stătătoare – *Folclor din Bihor* (1969) și *Folclor din zona Codrului* (1978). Culegerile se remarcă prin acuratețe, prin respectarea riguroasă a metodelor de înregistrare și a criteriilor de selecție a textelor. „Am eliminat tot ceea ce părea deficitar sub raportul autenticității, toate textele care purtau semnele imixtiunii culegătorului”, notează cercetătorul în prefața la *Folclor din Bihor*. Criteriile estetic și documentar sunt cele care decid în principal antologarea materialelor. Ambele

criterii sunt subordonate principiului reprezentativității, astfel încât textele oferă de regulă o imagine reală a repertoriului folcloric din zonele investigate, cu o atenție sporită acordată variantelor, importante pentru sesizarea procesualității în folclor. O pondere însemnată o au aici textele legate de obiceiuri. Studiile care precedă culegerile se definesc ca niște micromonografii etnofolclorice informate și atent concepute, capabile să rețină specificul zonei și să îi fixeze locul în contextul creației populare. *Folcloristica Maramureșului* (1971) este primul studiu de anvergură al lui **P.**, *Folclor literar românesc* (I, 1957) fiind doar un curs universitar. În cele două secțiuni ale studiului sunt trecute în revistă preocupările pentru folclorul maramureșean (culegeri, deschideri teoretice și metodologice, direcții, etape) și se ordonează texte din reviste și ziare mai puțin accesibile cititorului de azi. Lucrarea este o contribuție la istoria folcloristicii, autorul considerând că asemenea cercetări sunt necesare în vederea realizării unei sinteze. *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească* (1989) înmănunchează câteva studii distincte: *Între obiceiurile calendaristice și cele legate de vârstele omului*, *Plugușorul – sinteză folclorică românească*, *Paparuda*, *Caloianul*, *Drăgaica*, *Imagini de colindă în cântecul ceremonial de seceră*. Pe lângă obiectivele strict științifice, cercetătorul își propune să demonstreze, prin intermediul riturilor analizate, vechimea agriculturii ca ocupație principală la români, permanența satului românesc, ambele înțelese ca semne ale continuității etnice. Fiecare text reprezintă o contribuție densă la elucidarea unor fenomene etnoculturale. Întemeindu-se pe o bibliografie solidă, pe un bogat corpus de variante, pe informații și documente de teren semnificative, autorul procedează la examinarea minuțioasă a faptelor supuse observației. Intenția sa este de a propune puncte de vedere noi, bazate pe o recitire a realității folclorice, diferită de cea a cercetării anterioare. În cazul Drăgaicei, **P.** realizează prima încercare de monografiere a obiceiului din literatura românească de specialitate. Cât privește metoda utilizată, el este interesat de originile, de „formele primare”, de geneza fenomenelor abordate. Aceastea sunt raportate la alte rituri arhaice, la nivelul de mentalitate care le-a generat. Sunt urmărite stadiile de evoluție a ritului ori a întregului obicei, seriile tipologice, recuzita rituală, textele poetice de ilustrare, mutațiile intervenite în mentalul colectivităților tradiționale. Nu lipsește nici perspectiva comparativă, mai cu seamă contextul sud–est european, pentru a semnala elementele de poligeneză ori de conculturație. Şi studiile rămase în periodice sau publicate în ultimii ani se caracterizează printr-o paletă tematică amplă, evidențiind varietatea preocupărilor lui **P.** În unele dintre acestea autorul discută chestiuni esențiale ale culturii și literaturii noastre orale, venind cu perspective interpretative interesante, în altele, precum *Coordonate ale culturii populare românești în perspectivă etnologică* (2004), pledează pentru înnoirea disciplinei, în etnologie fiind necesară renunțarea la mentalitățile izolaționiste și la supralicitarea valorilor noastre culturale. În volumul de memorii *Martor atent și moderat părtaș la istorie*, care apare în 2005, cu un an înaintea dispariției sale, **P.** evocă poveștile cu strigoi și feți frumoși care i-au marcat copilăria petrecută pe valea Sălajului, pe când era, ca simplu „fiu de plugar”, participant activ la riturile și petrecerile satului. Trece în revistă de asemenea treptele parcursului său profesional, începuturile preocupărilor pentru folclor, întâlnirile care l-au marcat, cu Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Mușlea ș.a.

SCRIERI: *Folclor literar românesc*, I, Cluj, 1957; *Folcloristica Maramureșului*, București, 1971; *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Cluj-Napoca, 1989; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Studii de istoria folcloristicii românești*, Baia Mare, 1997; *Cercetări de folclor românesc*, Cluj-Napoca, 1998; *Universul culturii tradiționale și promovarea lui în cultura și viața contemporană*, Cluj-Napoca, 2003; *Coordonate ale culturii populare românești în perspectivă etnologică*, pref. Radu Constantinescu, Cluj-Napoca, 2004; *Crepusculul unor valori și forme ale vechii noastre culturi și civilizații*, Cluj-Napoca, 2004; *Martor atent și modest părtaș la istorie*, Cluj-Napoca, 2005; *Valea Gurghiului. Monografie etnologică* (în colaborare cu Ion Mușlea și Ion Taloș), îngr. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2008. **Culegeri:** *Poezii populare în Sălaj*, *Poezii populare din Lăpuș*, în *Folclor din Transilvania*, I, București, 1962, *155–218*, *443–470*; *Folclor din Bihor*, Oradea, 1969; *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978; *Folclor din Crișana și Banat de la începutul secolului XX*, introd. edit., postfață Georgeta Corniță, Baia Mare, 1998.

Repere bibliografice: Ion Taloș, *„Folclor din Bihor”*, „Jahrbuch für Volksliedforschung” (Freiburg), 1970, *119–120*; Ion Șeuleanu, *„Folcloristica Maramureșului”*, TR, 1971, 4; Vasile Adăscăliței, *„Folcloristica Maramureșului”*, CL, 1971, 5; Ion Chiș Şter, *„Folclor din zona Codrului”*, AAF, 1980; Paul H. Stahl, *„Obiceiuri agrare în tradiția populară românească”*, „Études et documents balkaniques et méditerranéens”, 1989, 14; Mihai Coman, *Transformările „formelor simple”*, RL, 1990,

19; Ion H. Ciubotaru, *„Coordonate ale culturii populare românești în perspectivă etnologică”*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2004; Virgiliu Florea, [*Dumitru Pop*], AMET, 2005, ST, 2007, 3; Datcu, *Dicț. etnolog., 718–721*; Ion Șeuleanu, *In memoriam: Dumitru Pop*, DR, 2006–2007; *Mentori și discipoli. 85 de ani de la nașterea profesorului Dumitru Pop (1927–2006)*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2012. ***I.Ș.***

POP, Grigore Traian (4.XI.1939, Şieu-Odorhei, j. Bistrița-Năsăud), eseist, prozator. Este fiul Zamfirei și al lui Grigore Pop, țărani. Urmează liceul la Năsăud, își ia bacalaureatul la Bistrița și devine student la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din Cluj (1958–1963). Funcționează ca profesor la Institutul Pedagogic din Craiova și, tot aici, la Şcoala Specială, apoi ca redactor la revista „Ramuri”, la „Scânteia tineretului” și la Româniafilm. După 1989 a condus scurt timp ziarul „Dimineața”. Este director al Editurii Eurasia. Debutează în 1962, la „Tribuna”, cu versuri. Colaborează la majoritatea revistelor de cultură cu studii și eseuri de filosofie, istorie literară și mai rar cu critică. Din 1967 publică în „Ramuri” *Dicționar de filosofie românească*, unde scriitori ca Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Noica, Nae Ionescu sunt prezentați altfel decât în spiritul dogmatismului marxist. În 2003 inaugurează în „Caiete critice” un serial intitulat *O mie de poeți postdecembriști*, reluat în două volume cu titlul *O mie și unu poeți postdecembriști* (2012).

Deși are formație de filosof și istoric, **P.** este cunoscut și pentru spiritul său de polemist, manifestat în revista „Literatorul”, sau în ipostaza de critic literar, ilustrată în suplimentul literar-artistic „Ecart” și în „Caiete critice”. În 1998 publică o carte despre generația ’30, *Mircea Eliade și Nobelul interzis*, unde susține teoria că, deși Eliade era cea mai îndreptățită personalitate postbelică pentru a obține în anii ’80 prestigioasa distincție, în acel moment s-a declanșat o adevărată campanie de culise împotriva sa. Acuzat pentru mai vechiul său „legionarism”, Eliade ajunge victima unei orchestrații din umbră și a unor ciudate manipulări, fiind boicotat din cursa spre Nobel, ca și personajul său din *Nouăsprezece trandafiri*, care devine implicit un text al anamnezei. În cele două volume din lucrarea bibliografică *Reviste de filosofie și sociologie* (1979–1983) **P.** realizează o panoramă a publicisticii filosofice românești de la origini până în 1947, iar în ediția Titu Maiorescu, *Prelegeri de filosofie* (1980), alcătuită în colaborare cu Alexandru Surdu, scoate la lumină cursurile ținute de mentorul junimist la Universitatea din București între 1883 și 1905. În *Lecturi filosofice* (1991) sunt adunate studii și eseuri mai ales despre scriitori filosofi: Eminescu, Lucian Blaga, Pius Servien (pe care îl și editează în 1987), Mircea Eliade. Lucrările *Garda, Căpitanul și Arhanghelul din cer* (I–III, 1995–1996) și *Mișcarea legionară – idealul izbăvirii și realitatea dezastrului* (1999) încearcă o prezentare completă a mișcării legionare, autorul fiind preocupat, ca istoric, de un fenomen social-politic pe care cu siguranță îl stăpânește. *Crima din templul de jad* (1996) este, în aparență, un roman polițist, dar implică și o parabolă postmodernistă. Sub același pretext al policier-ului, dar vizând fenomene mai ample (ezoterism, masonerie, alchimie, ocultism, servicii secrete) sau teme esențiale ale literaturii universale (Graalul), se înscrie și romanul *Şarpele care-și înghite coada* (2004). O reverență către Mateiu I. Caragiale – *Craii de Curtea Veche*, Fănuș Neagu – *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* sau înspre eroii lui Panait Istrati, cartea urmărește devorarea „Autorului” de către propria-i creație, obsesia logosului, patima de a scrie. Ca și în următorul roman, *Pocher și Ringespiel* (2006), principala calitate a lui **P.** rămâne autoironia, prozatorul practicând un joc intertextual ce parodiază lumea politică sau literară dâmbovițeană postdecembristă, cu personaje reale ușor recognoscibile. „Centrul” poveștii este Hanul lui Manuc, un simbol pentru bârfa preschimbată în euforie a spiritului, în care un sceptic Socrate autohton caută, nostalgic după Bucureștii de altă dată, „soluții imaginare pentru mistere autentice”.

SCRIERI: *Reviste de filosofie și sociologie*, I–II, București, 1979–1983; *Lecturi filosofice*, Craiova, 1991; *Crima din templul de jad*, București, 1996; *Mircea Eliade și Nobelul interzis*, București, 1998; *Puși contra Dumitru Dinulescu*, București, 2001; *Şarpele care-și înghite coada*, București, 2004; *Pocher și Ringespiel*, București, 2006; *Gulagul lui Socrate*, București, 2011; *Mirmidonii doctorului Mengele*, București, 2012.

Repere bibliografice: Alexandru George, *Necesitatea disocierii*, LCF, 1995, 27; Geo Vasile, *Viața și ficțiunile lui Mircea Eliade într-o interpretare inedită*, LCF, 1998, 29; Liviu Grăsoiu, *Primele exegeze*, CL, 2003, 5; Andrei Milca, *Proza românească înainte și după comunism*, București, 2004, *181–185*; Viorel Dinescu, *În spatele unor simboluri*, VR, 2005, 3–4; Marian Dopcea, [*Grigore Traian Pop*], VR, 2005, 3–4, 10–11; Valeria Manta Tăicuțu, *Nevoia de a fi verosimil*, LCF, 2006, 34. ***A.Ml.***

POP, Ioan Es. (27.III.1958, Vărai, j. Maramureș), poet

Este fiul Victoriei (n. Ciocian) și al lui Simion Pop, diacon. A absolvit liceul la Șomcuta Mare (1978) și Facultatea de Filologie a Universității din Baia Mare, secția română–engleză (1983). Participă la reuniunile cenaclului din jurul revistei studențești „Nord", al cărei redactor-șef este între 1981 și 1983, și, sporadic, la ședințele cenaclului Universitas din București. După absolvirea facultății a lucrat ca profesor la Ieud (județul Maramureș). În 1989 pleacă la București, unde lucrează pentru câteva luni la Casa Poporului, ulterior angajându-se la „Luceafărul", întâi corector, apoi redactor și secretar general de redacție. După 1989 este jurnalist la „Cotidianul", editor executiv la „PRO TV magazin", editor, apoi editor-șef al „Ziarului de duminică" (suplimentul cultural al „Ziarului financiar"), redactor la Editura Paralela 45. Debutează, ca student, cu ciclul de poeme *Vid de memorie*, în revista „Nord" (1981). Mai colaborează la „Nouăzeci", „România literară", „Astra", „Tribuna", „Vatra", „Contemporanul", „Transilvania", „Contrapunct", „Convorbiri literare", „Poesis" ș.a. Pentru prima sa carte, *Ieudul fără ieșire* (1994), i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Premiul revistei „Poesis" și Premiul Festivalului Național de Poezie de la Sighetu Marmației. E prezent în antologia bilingvă *Pe urmele marelui fluviu – Auf den Spuren des grossen Stroms* (cu Werner Lutz, Robert Șerban ș.a., 2002) în antologia poeților nouăzeciști *Manualul de literatură* (împreună cu Daniel Bănulescu, Mihail Gălățanu, Cristian Popescu ș.a.), alcătuită de Nicolae Țone (2004), în volumul *Băutorii de absint* (2007), alături de Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Ion Mureșan și Liviu Ioan Stoiciu, în *O căruță încărcată cu nimic* (volum în care mai semnează Peter Srager și Robert Șerban, 2008) ș.a.

Poezia lui **P.** – *Ieudul fără ieșire*, *Porcec* (1996; Premiul Primăriei Municipiului București), *Pantelimon 113 bis* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor), reunite în antologia din 2000 *Podul* (Premiul Academiei Române), *Petrecere de pietoni* (2003; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul ASPRO), *Unelte de dormit* (2011; Cartea de Poezie a Anului) ș.a. – nu aparține nici unei școli, mode ori vreunui curent contemporan, deși autorul a fost etichetat drept nouăzecist. Se pot recunoaște elemente optzeciste ori nouăzeciste (procedee, metode, tipuri de limbaj, registre stilistice etc., chiar un „aer de familie"), s-a vorbit, în cazul lui, de o depășire prin „asimilare" a optzecismului (Alex. Ştefănescu), dar și de improprietatea ambelor etichete (Ion Pop). Totuși, modul de a „asimila" al lui **P.** este atât de diferit structural, de pildă, de cel al lui Mircea Cărtărescu, care sintetizează și el o întreagă experiență optzecistă, încât se poate afirma că poetul maramureșean vine de mult mai departe: lirica lui își trage sevele din trupul încă viu al modernismului. Fascinația modernistă ar consta într-o asumare a poeziei ca act ontologic, în orfismul ce transformă spațiul liric dintr-un tărâm al artificiului, al convenției, într-unul al existenței. În ciuda limbajului aparent ludic, ironic, colocvial, forța poeziei lui **P.** este forța miraculoasă a limbajului poetic de a se metamorfoza în lume și de a ființa ca atare, în vreme ce rafinamentul postmodern tinde, din contra, să transforme lumea în limbaj. Lirica lui este una a limitei dureroase, spațiale ori temporale, identitatea însăși este percepută ca limită din care eul ar vrea să scape spre un „dincolo" sau spre un „celălalt" seducător, chiar dacă cel mai adesea conotat malefic. Acel loc unde „viața se bea și moartea se uită" e un vers inaugural, ce poate deveni emblematic pentru o poetică a damnării, a existenței trăite beckettian – amestec de absurd și revelație – în așteptarea morții eliberatoare. Totuși, o lectură în cheie biografistă, practicată adesea de cititorii și criticii poeziei „biografiste", nu va atinge decât tangențial nucleul poeziei lui **P.**. Universul poetic imaginat în primele trei volume constituie o replică pe dos la lumea reală, așa cum o propune Anticartea din *muzeul lăuntric*, proză inclusă în sumarul antologiei *Podul*, acea carte care, vie și monstruoasă, ar putea dărâma „muzeul" uman: istoria, moartea, limitele, limbajul din care nu se poate ieși, tot ceea ce închistează și sugrumă ființa umană, din afara ori din lăuntrul său. Se deconspiră aici, dar și în alte poeme, o poetică a secundarului sau, folosind terminologia autorului, o teorie a „colateralului": neșansa, nenorocul, boala,

degradarea, oroarea, răul interior, moartea, ca premise „pozitive”, ca modalități de a accede la valorile opuse. Discursul poetic se constituie astfel în discurs al unei ontologii, chiar dacă *au rebours*. De aceea, posibilele analogii cu simboliștii francezi, cu moderniștii E.A. Poe ori T.S. Eliot, cu poeții contemporani cei mai apropiați (Cristian Popescu, Ion Mureșan), raportările la optzecismul și nouăzecismul autohton nu spun prea mult despre substanța poeziei lui **P.**, diferită fundamental de cea a „asemănătorilor” săi. Poezia sa se distinge printr-o profunzime și o seriozitate de tip „modernist”, ușor desuetă dacă nu ar fi deghizată în haine la modă precum intertextualitatea, aluziile livrești, practicile textualiste, epicul, pitorescul, prozaicul ori ludicul ironic-absurd. Temele sunt moartea, transcendența, neputința ieșirii din timp și din spațiu, căutarea de sine, căutarea lui Dumnezeu și a unei religiozități proprii, născută din îngenunchere și oroare, dar redată într-un limbaj minimalist, antimetaforic și autopersiflant, care mizează adesea pe calambururi și nu-și îngăduie „iluminări” ori zvâcniri stilistice. Totuși, deși obsedată de viața ca moarte ori de moartea ca viață, de prizonieratul într-o ereditate întunecată, poezia e, paradoxal, plină de sevă vitală, are consistența unei realități și dimensiunea unei metafizici. Ceea ce pare construit nu este decât parodiere a practicilor poetice și a obișnuințelor de limbaj, o încercare de izolare a limbii comune, pentru a ieși din „fundătura vorbirii noastre”. Pentru că este nevoie de un alt limbaj, pentru o altă lume și o altă cunoaștere: „înaintez prin dosul ființei/ pe dedesubtul ei,/ unde nu se află încă nimic închegat”. Scrisul se face pe dinăuntru, este un scris în propriul trup, o scriere-căutare și sfâșiere de sine. În arta poetică intitulată *iov.iova.iona.ion*, înțesată de aluzii livrești, biblice și autobiografice – o întâlnire între poetul Gheorghe Iova și autor, la intersecția Căii Victoriei cu Lemnea, într-o vineri seara, pe 16 noiembrie – poate fi citită „plângerea” lui Iova-Iov, care de fapt îl exprimă pe mereu „interiorul” Iona-Ion: „scriu greu. vâr vârful creionului în piele până unde/ dau sub ea de mine. scriu cât de-adânc simt eu că trebuie/ să scriu./… / scriu până când litera se scufundă sub carne. într-o zi voi/ fi citit/ numai pe dinăuntru. voi fi o carte legată în propria-mi/ piele. și de nepătruns. și când mă vor deschide/ am să mă mut pe cealaltă parte a mea. voi rămâne/ mereu interior. vor căuta. voi râde.// deci hai la megara ori hai la berbecul, bătrâne,/ dar astăzi e ultima oară, căci mâine/ n-are cum fi nicicând mâine”. Nu există mișcare pentru că nu există ieșire: totul este înăuntru, se pot identifica aici un complex al lui Iona, un Iona poet, locuitor al chitului care este poezia-trup, din care nu se poate salva, în care se crestează pe sine pentru a ieși în afara sa. Argheziana unghie de la mâna stângă devine aici un simbol al încercării sisifice de sfâșiere a spațiului conținător, în mod paradoxal identic cu eul-conținut: „dar eu cioplesc la o unghie grozav de mare” sau „eu acum vorbesc de sub unghii: ele au crescut deja/ nemăsurat de mari, poate mai mari decât capacele de la sicrie./ precis au intrat iar prin pereții vecinului, poate că îl acoperă și pe el acum”. Unghiile sunt inutila armă de luptă împotriva spațiului-carceră, ele cresc și trec prin pereții vecinului, care nu este însă decât celălalt, dublul. Totul se învârtește în cerc, precum în halucinantul poem *Nănești*, camera, blocul, casa sunt pe rând carceră, corabie a nebunilor, bâlci derizoriu, sicriu, arcă pândită de distrugere și ambiguu destinată salvării. Orașul, alt loc al geometriei morții, este împărțit în două de un râu: pe un mal așteaptă eul, pe celălalt mal așteaptă celălalt; când podul care unește cele două maluri se prăbușește, eu și celălalt pornesc unul spre altul, după o pândă și o așteptare de-o viață: „abia acum cine trece trece cu adevărat”, și se subînțelege că trecerea prin sine, regăsirea înseamnă de fapt prăbușire. Acest straniu „celălalt” ia adesea chipul unor personaje: Hans, Zoli, Mircea, Elvira, copilul, tatăl, vecinul, străinul, amicul, fiecare cu drama lui, cu simbolistica lui. „Celălalt” este atât „el”, cât și „eu”, de aceea pronumele care exprimă cel mai bine identitatea poetică este „noi”, un dublu cuprinzător, care conține, desparte și unește. Discursul poetic are aceeași funcție duală: unește și desparte limbajul comun de celălalt limbaj, pe care îl inventează sau doar îl visează. Se remarcă unele procedee specifice: despărțirea în silabe a cuvintelor la sfârșitul versurilor, punctuația amintind de proza beckettiană, în care punctul nu mai marchează sfârșitul unei propoziții, folosirea frecventă a refrenului, a jocurilor de cuvinte, obținute prin desfacerea și recontextualizarea metaforică a unor expresii din limbajul cotidian: „adulmec/ ceasul rău și văd că se potrivește/ cu-al meu”; „tot timpul au avut grijă ai mei ca eu să nu am timp”; „am 30 de ani de moarte de la naștere încoace”; „ca ieri știu că mâine n-o să fie nici mâine decât/ tot azi și azi și azi mereu/ și de azi pe azi nu

se mai poate face mare lucru"; „amurgul zeilor ne-a găsit gata/ nepregătiți"; „doamne, ce de viață mai avea și el în el!/ toată numai bună de murit". După 2000 **P.** a mai publicat, alături de câteva antologii și un volum scris în doi, cu Lucian Vasilescu (*Confort 2 îmbunătățit*, 2004), două cărți cu poeme noi, *Petrecere de pietoni* și *Unelte de dormit*, unde texte noi conviețuiesc cu inedite mai vechi sau cu texte din anii '90 prelucrate. S-a vorbit de manierizare sau de clasicizarea formulei sale poetice, ceea ce într-o anumită măsură este adevărat, dar relativa secătuire a filonului tragic, care i-a fost reproșată, provine dintr-o evoluție a viziunii sale: substanța poeziei s-a schimbat, a devenit din întunecată mai „lividă", iar revolta s-a „micșorat". Ontologia sa se apropie de o ironic-neoblagiană, obsesivă și tanatică laudă a somnului și a nemișcării, a luminii-întuneric interioare, ne-„cărnoase" (*cu acești ochi, cu care n-am văzut*). Pe de altă parte, absurdul acestui univers devine unul minimalist, simplificat, ne-spectaculos, iar spațiul – coordonata esențială pe care se desfășoară scenariul poetic – tot mai mic, circular, prăbușit în interior, dar fără acel eroism tragico-ironic inițial, cu o forță acum a mecanismului implacabil, dezumaniza(n)t sau postuman. Fără să îi lipsească savoarea „(neo)realistă" ori rafinamentul ludic-livresc, lirica „plină de oroare" a lui **P**. s-a impus încă de la debut prin forța limbajului și a viziunii, generând în anii 2000 un val de emulație în rândul mai tinerilor poeți neoexpresioniști. Universul său „fără ieșire", cu o halucinantă autonomie ontologică (Ieud, Pantelimon 113 bis, Oltețului, Nănești, Momfa etc.), absolut original în poezia română contemporană, îl așază pe autor în triada de aur a poeziei anilor '90–2000, alături de Cristian Popescu și Ion Mureșan.

E de recunoscut că […] *nu sunt prea mulți poeți să transmită cu atâta forță implicarea tragică a ființei în actul creator. Într-o vreme când se vorbește atât de mult despre ,,impactul cu realul" și ,,biografismul" poeziei, cărțile lui Ioan Es. Pop mărturisesc deopotrivă sensibilitatea profundă față de ,,evenimentul" imediat și față de ceea ce lirica autentică a avut de spus, esențial, dintotdeauna.*

ION POP

SCRIERI: *Ieudul fără ieșire*, București, 1994; *Porcec*, București, 1996; *Pantelimon 113 bis*, București, 1999; *Podul*, postfață Dan Cristea, București, 2000; *Petrecere de pietoni*, postfață Dan C. Mihăilescu, Pitești, 2003; *Confort 2 îmbunătățit* (în colaborare cu Lucian Vasilescu), București, 2004; *No exit*, pref. Dan C. Mihăilescu, București, 2007; *Acasă e mereu în altă parte*, Cluj-Napoca, 2010; *Momfa*, I–II, îngr. Nicolae Țone, București, 2010; *Unelte de dormit*, cu desene de Dumitru Gorzo, București, 2011.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Ioan Es. Pop*, LCF, 1990, 1; Cristian Popescu, *Portret de prieten*, LCF, 1990, 18; Ioana Pârvulescu, *Alt jurnal, alte închisori*, RL, 1994, 21, 51–52; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *165–168*; Marin Mincu, *Un poet textualist: Ioan Es. Pop*, VR, 1999, 1–2; Ruxandra Cesereanu, *Mic dicționar de poeți români onirici… Ioan Es. Pop, răbdare în delirul narativ*, ST, 1999, 5–6; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *475–476*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *203–213*; Radu Săplăcan, *Custode de ziduri*, CL, 2000, 3; Grigurcu, *Poezie*, II, *253–256*; Daniel Corbu, *Generația poetică '80*, Iași, 2000, *80–83*; Pop, *Viață*, *302–306*; Soviany, *Textualism*, II, *92–95*; Raluca Dună, *Ioan Es. Pop și nostalgia modernismului*, VR, 2002, 10–11; Andrei Terian, *Reinventarea poeziei*, CLT, 2004, 6, 2007, 48, E, 2006, 1–2; Bogdan Alexandru Stănescu, *Ioan Es. Pop. Portret de grup cu magnifici*, LCF, 2004, 23–25, ALA, 2005, 768, 799; Cistelecan, *Al doilea top*, *10–12*; Ștefănescu, *Istoria*, *1104–1106*; Carmen Mușat, *Un neoexpresionist la început de mileniu*, OC, 2007, 125; Viorel Mureșan, *Scrisul dureros*, PSS, 2008, 9–10; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *243–251*; Manolescu, *Istoria*, *1409–1411*; Chioaru, *Noi developări*, *61–64*; Răzvan Voncu, *Ioan Es. Pop în ediție completă*, RL, 2011, 7; Daniel Cristea-Enache, *Intrarea în zonă*, OC, 2011, 324; Borbély, *Existența*, *279–283*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *20–26*. ***R.D.***

POP, Ioan F. (4.I.1959, Valcău de Sus, j. Sălaj), poet, eseist. Este fiul Mariei (n. Bodea) și al lui Flore Pop, țărani. Urmează școala primară și primele două clase de liceu în comuna Sâg, județul Sălaj, absolvind apoi Liceul de Filologie–Istorie din Oradea (1984). Este licențiat în teologie–istorie la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca, Departamentul Oradea (2002). A lucrat un timp ca muncitor și controlor tehnic de calitate la Întreprinderea Metalica din Oradea (pînă în 1992). Între 1990 și 1994 este redactor la „Gazeta de Vest", ulterior devine redactor al revistei „Noua gazetă de Vest" (1994–1996), apoi referent cultural la Cercul Militar din Oradea (1995–1996), muzeograf la Muzeul Țării Crișurilor și, din 2003, cadru didactic la Universitatea din Oradea. De asemenea, lucrează ca secretar de redacție al revistei orădene de cultură creștină „Vestitorul". Debutează cu poezie în 1984, la „Familia", și editorial cu *Pedale de hîrtie* (1994). Mai colaborează cu versuri, eseuri, articole la „România literară", „Vatra", „Poesis", „Echinox", „Luceafărul", „Viața românească" ș.a.

În *Pedale de hârtie* și în volumele ce urmează **P.** propune formula unui textualism autodistructiv, apocaliptic și pe alocuri parodic, care își asumă

descendența onirică și neoexpresionistă. El tematizează actul poetic cu ironie livrescă și luciditate tragică. Marca specifică e un fel de „greață” sartriană, atât de realitate, cât și de literatură. Relațiile dintre realitate și ceea ce „descrie” poezia, dintre corporalitate și poem, dintre realul dinafară și cel dinăuntru sunt surprinse într-un dublu joc agonic, care epuizează posibilitatea sensului, spațiul concentric al poemului fiind unul absurd. Fluxul de asociații conceptuale, concrete ori livrești, uneori funambulești, nu duce însă la eliberarea unei emoții ori la coagularea unei semnificații. Tensiunea dintre scris și existență, imposibil de reconciliat, și denunțată ca atare, în tonalitate gravă, dar și autoironică, va genera o ură de sine care adună pulsiunile acestor poeme în proză, adesea obscure la nivelul semnificației. Dense, întunecate, textele construiesc spații ale unei materialități excesive, netranscendente. *PoemeșinimiC* (1996) continuă să țească aceleași „thanatice arabescuri”, uneori melancolice, somnolente, alteori violente. Versurile alcătuiesc un singur text poematic, jurnalul infernal al unei realități (interioare și exterioare) insuportabile: „târziu, am strigat la ușa spitalului/ amurgul își plimba sânii cu miros de dinamită/ strigătul a albit totul în jur, a îngreunat mersul –/ acolo m-am născut, sub propria mea privire/ pe batistuțe colorate, pe care mi le așterneam singur/ acolo mi-am încercat până târziu inițialele/ (un gol am lăsat pentru a umple un alt gol)/ din realitatea mahmură, fără ritm, fără rimă/ mai erau doar trei lopeți de aruncat/ târziu/ când visele ne îmbrâncesc, ne pocnesc oasele/ mâinile mele îndelung m-au pipăit, urlând singuratice” (*din cuvântul tău rostit în pustiu, 3*). În *Poeme de sedus realitatea* (2000) materia poetică se concentrează, spațiul poemului se condensează, dar peisajul rămâne tot apocaliptic: „Orizont tumefiat în care mucegaiul sapă noi răvașe. seară cu/ dinți ce rupe din maluri bucăți reci, indiferente. fiecare trecere/ ne naște mai goi și mai străini./ cei rămași mai așteaptă încă/ viermuiala viselor rătăcite sub pernă, locul unde cioburile/ sângelui strălucesc orbitor. cuprinși în întuneric ca într-un/ cearceaf de muribund, cu mâini schilodite fluturând din zid semne/ de var. urechea din creier în care urlă în fiecare noapte moarteA”. Amestecul de visceralitate și simbolism, metaforismul excesiv, imaginarul (auto)distrugerii caracterizează și celelalte volume. *Poemele poemului nescriS* (2010, Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Arad) se distinge prin formula poemului în proză, dar excesul formulei și mecanizarea ei devin aici tot mai pregnante și sufocante stilistic. **P.** a mai publicat în 2009 o monografie dedicată operei Sfântului Augustin (doctoratul său) și tot în 2009 un jurnal eteroclit (de notații culturale, introspecție, discurs poetic etc.) rod al stagiilor de studiu la Roma și Paris. *Tăceri de la margine* (2011), dedicat lui Radu Enescu, un volum la fel de eteroclit, cuprinde eseuri, confesiuni, articole de presă, comentarii docte sau ironice pe diverse teme, mai mult sau mai puțin actuale, care subîntind tema propriului destin scriitoricesc.

SCRIERI: *Pedale de hârtie*, Cluj-Napoca, 1994; *PoemeșinimiC*, Cluj-Napoca, 1996; *Poeme de sedus realitatea*, Cluj-Napoca, 2000; *Sfântul Augustin – morfologia unei paradigme*, Cluj-Napoca, 2009; *Jurnal aproape închipuit*, Cluj-Napoca, 2009; *Poemele poemului nescriS*, Cluj-Napoca, 2010; *Poemele absenței*, Cluj-Napoca, 2011; *Tăceri de la margine*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Florin Lazăr, „*Pedale de hîrtie*”, ECH, 1995, 6–9; Andrei Grigor, *Sau poet sau nimic*, L, 1996, 38; Gheorghe Mocuța, *Un onirist insolit*, „Arca”, 1996, 10–12; Bucur Demetrian, *Spre un orizont al viziunii*, R, 1996, 10–12; Victor Cubleșan, *Poeme și nimic*, ST, 1996, 11–12; Carmelia Leonte, *D'ale matematicii*, CRC, 1997, 7; Ștefan Borbély, *Imperiul pustiei*, PSS, 1997, 1–2; Ioan Moldovan, *La a doua carte*, F, 1997, 2; Munteanu, *Jurnal*, VII, *240*; Grigurcu, *Poezie*, II, *257–261*; Simona-Grazia Dima, *Forța neideologică a discursului*, VR, 2001, 7–8; Vasile Dan, *„Jurnal aproape închipuit”*, „Arca”, 2010, 4–6. ***R.D.***

POP, Ion
(1.VII.1941, Mireșu Mare, j. Maramureș), poet, critic și istoric literar, editor, traducător

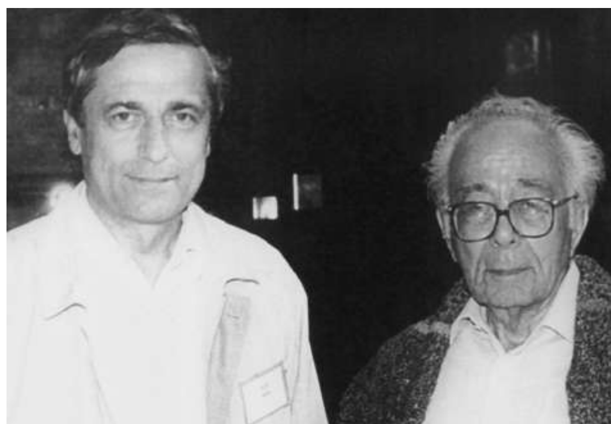
Este fiul Anei (n. Teudean) și al lui Vasile Pop, ambii agricultori. Urmează studiile primare în localitatea natală, apoi Școala Elementară nr. 5 din Cluj, Liceul „Emil Racoviță” din aceeași localitate (1955–1959) și Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” (1959–1964). După licență predă la universitatea absolvită, unde este, succesiv, preparator (1964–1966), asistent (1966–1971), lector (1972–1989) și profesor (1990–2007). În 1971 devine doctor

în filologie al Universității clujene cu o teză intitulată *Avangardismul poetic românesc*. Între 1973 și 1976 activează ca asistent asociat la Universitatea Paris III – Sorbonne Nouvelle. În intervalul 1990–1993 este director al Centrului Cultural din Paris, iar în perioada 1996–2000 este decan la Facultatea de Litere unde a predat. Debutează cu versuri în 1959 la „Steaua", afirmându-se mai întâi ca poet în paginile publicațiilor literare clujene, ulterior prin grupajul de poeme apărut în 1963, cu o prezentare de Mircea Zaciu, în „Luceafărul". Editorial, este prezent în 1966 cu volumul de versuri *Propuneri pentru o fântână*, iar în 1969 îi apare prima carte de critică literară, *Avangardismul poetic românesc*, aproape simultan cu a doua culegere de versuri, *Biata mea cuminţenie*. De la începutul anului 1969 este redactor-șef al revistei „Echinox", pe care o conduce până la plecarea în stagiul parizian, la începutul anului 1973, când este înaintat director al publicației, iar Marian Papahagi devine redactor-șef. Astfel se constituie „triumviratul" Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic (redactor-șef adjunct din 1972), care conduce echipele redacționale succesive de la „Echinox" până la schimbarea intempestivă, în 1983, a formulei de către autoritățile comuniste. În perioada primului stagiu sorbonard, **P.** alcătuiește, împreună cu Dumitru Țepeneag, numărul special *Écrivains roumains d'aujourd'hui* al revistei „Les Lettres nouvelles" (1976), condusă de Maurice Nadeau. De asemenea, poartă convorbiri, realizează interviuri cu scriitori și artiști de prestigiu din Franța și Elveția, textele, amplificate ca număr în timp, formând substanța unor excelente volume intitulate *Ore franceze* (I–II, 1979–2002), primul fiind distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Continuă să colaboreze cu eseuri, cronici, studii și interviuri la „Steaua", „Tribuna", „România literară", „Echinox", „Amfiteatru", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Vatra", „Familia", „Viața românească" ș.a. Participă la realizarea unor lucrări colective, precum *Scriitori români. Mic dicționar* (1978) și *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Studii literare* (1987), coordonată de Ion Vlad, *Eminescu după Eminescu* (1978), coordonată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, prefațează volume de versuri ale poeților echinoxiști, alcătuiește ediții din scrierile avangardiștilor români, traduce, colaborează la enciclopedii străine. După 1989 își continuă activitatea pe aceleași direcții și coordonează, la rându-i, o lucrare de amploare, *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998-2003), redactat de un colectiv al Catedrei de literatură română, literatură comparată și teoria literaturii de la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca. De asemenea, conferențiază în țară și peste hotare și participă la diverse colocvii, fiind preocupat îndeosebi de problematica avangardei literare. Grupaje din versurile sale apar traduse în limbile franceză, germană, maghiară, sârbă etc., în reviste și antologii.

Deși **P.** intră în scena literară cu lirică, o vreme cel puțin „criticul pare să-l fi estompat, în conștiința publică, pe poet" (Ştefan Borbély). Nici coabitarea dintre poezie și critică nu este atât de pașnică pe cât ar lăsa impresia. E drept că poetul practică o formulă mereu în ton cu epoca, dovedind, de la un volum la altul, o capacitate notabilă de autoregenerare; și că, totodată, unele „metafore obsedante" (copilăria, masca, ritul, jocul, convenția și revolta etc.) reverberează adesea în exegeză, devenind „teme" sui-generis ale discursului critic. Dar, pe de altă parte, lirica reprezintă o perpetuă încercare de emancipare a poetului de sub tutela criticului. Livrești, reflexive și autoreferențiale, poemele postulează ingenuitatea ca deziderat intangibil, și nu ca pistă de decolare a aventurii lirice. Din acest punct de vedere, drumul străbătut acoperă distanța de la stadiul de „prizonier al convenției" la acela de „rentier" al acesteia (Al. Cistelecan). Deși nedeclarată, captivitatea aceasta se manifestă suficient de clar încă din primele două cărți. Tributare tradiției ardelene pe filiera Goga–Blaga, *Propuneri pentru o fântână* și *Biata mea cuminţenie* descriu o lume citadină prin structură, dar patriarhală prin substanță, coagulată prin polarizarea unor motive specifice: cuvântul, dezrădăcinarea, mama, sângele, elementele în genere. Totuși, o anume permeabilitate la cotidianul prozaic, nota de colocvialitate sorescianǎ (în primul volum) și forțarea stănesciană a limitelor limbajului (în cel de-al doilea) atestă sincronizarea formulei cu poezia generației. În următoarea etapă, marcată de versurile din *Gramatică târzie* (1977) și *Soarele și uitarea* (1985), imaginarul se deschide, în bun spirit echinoxist, invaziei înșelătoare a livrescului: ecartul sau consonanța dintre limbaj și lume, răsfrângerea limbajului asupra lumii sau doar asupra lui însuși constituie teme favorite ale meditației lirice. Practicând o poezie a poeziei, autorul e, totuși, mai puțin atras de mecanismele de funcționare a textului, cât de modalitățile de a prinde realul în plasa deasă a discursului: „În colțul de sus al

ferestrei/ văd frunze de nuc tremurând/ în boarea amiezii/ și-o pană de graur căzând.// Tot ce pot face pentru ea/ e s-o notez aici, să-i prind în vârful/ creionului, în negrul de cărbune,/ puținul aur:/ poate c-o s-o fac să cadă mai încet" (*Moment*). Mai mult, odată cu *Amânarea generală* (1990) și *Elegii în ofensivă* (2003), textul își recapătă dimensiunea referențială: dinamizat prin teatralizare și subminat de o ironie corozivă, dusă uneori până la cinism și sarcasm, poemul face loc acum parabolei morale („Când s-au trezit cu un pumn în gură,/ mulți dintre ei/ au amuțit pe vecie.// Alții însă/ au fost fericiți./ Au găsit totuși/ un os de ros/ pentru dinții lor/ de lupi tineri" – *Place de la Concorde*) sau orfic existențiale („Pe obraji mă ardeau încă urmele pietrei/ din bărbia zdrelită se mai prelingea câte-un strop negru,/ iar eu vorbeam deja, inspirat, despre intertextualitate, despre felul/ cum versul, mâncând versuri, nu se îngrașă totuși,/ ci, asimilând creator, produce un sânge nou" – *Mânia pietrelor*). Legătura dintre această poezie, formal livrescă, dar „intențional antilivrescă" (Gheorghe Grigurcu) și formula critică a lui **P.** echivalează cu o dublă relație de supunere și dominație, în care subiectul și obiectul se generează reciproc, și este privită, în introducerea la *Poezia unei generații* (1973; Premiul Uniunii Scriitorilor), ca imagine paradigmatică a criticii înseși: „Lectură trăită, în actul căreia cititorul reface un model plauzibil al operei, lăsându-se însă deopotrivă el însuși «modelat», critica presupune în egală măsură orgoliul și umilința, curajul stăpânirii și al aservirii." Prin urmare, atât poezia, cât și critica presupun o modelare concomitentă a eului și a lumii, a poetului/interpretului și a textului. Iar modalitatea

Ion Pop și Mihai Șora

critică cea mai adecvată acestui ideal este o exegeză empatică, bazată pe comuniunea dintre lector și text și preocupată mai degrabă de reconstituirea universului imaginar al operei decât de descrierea angrenajului său retoric. În fond, așa se explică și atracția vădită a lui **P.** pentru Școala de la Geneva (și pentru critica de identificare în genere, de la fenomenologie la tematism și de la Gaston Bachelard la Jean Starobinski). O atare convergență se materializează printr-un vast sistem de afinități elective, probat de numeroasele cărți de critică și eseistică traduse din franceză (Georges Poulet, Jean Starobinski, Gérard Genette, Tzvetan Todorov, Paul Ricoeur ș.a.), de studiile minuțioase din *Lecturi fragmentare* (1983) – sunt comentați aici, între alții, Albert Béguin, Marcel Raymond, Georges Poulet, Roland Barthes, Jean-Pierre Richard, Paul Zumthor ș.a. –, dar mai ales de convorbirile reunite în dipticul *Ore franceze*. Tot în prelungirea acestei rețele de afinități se așază, într-o manieră surprinzătoare, preocuparea constantă pentru studierea avangardismului autohton. O posibilă motivație se găsește în *Avangardismul poetic românesc*, unde **P.** susține că avangarda „nu numai că respinge o anumită tradiție sau afirmă zgomotos noul, ci *se îndoiește de însăși posibilitatea existenței literaturii ca mod specific de expresie a omului*". De altfel, eseurile de aici, alcătuind prima cercetare postbelică de anvergură consacrată fenomenului, pivotează în jurul raportului dintre spulberarea și instituirea convenției. Prin ricoșeu, prima parte a lucrării abordează și aspecte tangențiale (raportul dintre tradiție și inovație, reabilitarea concretului, condiția manifestelor, arhitectura viziunii, oniricul, statutul ontologic al poeziei, rolul inconștientului etc.), în timp ce a doua secțiune cuprinde o serie de profiluri ale unor autori reprezentativi: Urmuz, Tristan Tzara, Ion Vinea, Ilarie Voronca, Ștefan Roll, Sașa Pană, Geo Bogza, Gherasim Luca, Gellu Naum, Virgil Teodorescu. Scrisă cu o cunoaștere amănunțită a fenomenului, dar și cu aderență afectivă, cartea relevă, de asemenea, capacitatea criticului de a-și cristaliza observațiile în imagini memorabile. De pildă, ideea convenționalizării revoltei e contrasă într-o metaforă splendidă: „Căci, de atunci, principele, care e poetul, obosit de rotunjimea sferei ținute – însemn al puterii – în mână, îi pune colți ascuțiți, pentru ca, măcar din când în când, să-l pătrundă puțină durere. Sângele scurs din dreapta lui se încheagă însă în jur, și mereu mai trist e prințul de noul rotund. Tânjind

printre cele șase zile egale ale săptămânii, el mai caută încă sărbătoarea unei răni". O abordare mai sistematică – și, fatalmente, mai didactică – se întâlnește în *Avangarda în literatura română* (1990). Teza rămânând aceeași, accentul cade acum pe radiografia limbajelor și nu a autorilor. Odată delimitate compartimentele (precursorii, dadaismul, constructivismul, futurismul, integralismul, suprarealismul, „marginalii"), comentariul se desfășoară pe trei niveluri: discutarea manifestelor (de unde se deduce o posibilă suprastructură retorică ce urmează a fi verificată prin confruntarea cu textul literar), descrierea poeticilor individuale și o foarte aplicată analiză de text. Fără a fetișiza obiectul studiat, **P.** punctează, în concluzie, rolul deopotrivă terapeutic și catalitic al avangardei. Din corpul acestei exegeze sunt extrase și dezvoltate ulterior două monografii autonome: *A scrie și a fi. Ilarie Voronca și metamorfozele poeziei* (1993) și *Gellu Naum. Poezia contra literaturii* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). În cea din urmă criticul procedează după canoanele genului, dublând parcurgerea pe genuri a operei prin fine disocieri tematice și cronologice. Totuși, analiza, care își propune să demonstreze că poezia lui Gellu Naum prezintă „un fel de coerență mai de adâncime, mai secretă, mai ascunsă privirii profane", comportă riscul de a anula specificul suprarealist al textelor, vărsându-le în rezervorul mai amplu al modernismului. Critic de poezie, **P.** și-a exercitat cu succes aptitudinea asupra liricii românești din secolul al XX-lea, de la postromantism la postmodernism. Comentând toate formulele poetice, exegetul s-a dedicat, cu aceeași fervoare, relecturii clasicilor și impunerii modernilor. Distincția dintre cele două segmente fiind greu de făcut, criticul le aplică același tratament, discută autorii pe un ton participativ și neumoral și se interesează mai degrabă de aspectul hermeneutic decât de acela strict axiologic. E aici și o formă de evaluare implicită, de vreme ce critica lui **P.** e una afirmativă prin excelență, orientată exclusiv către promovarea valorilor. Totuși, o anume diferență există, pornind chiar de la situarea față de obiect: pe când analiza modernilor urmărește o circumscriere globală, în afara oricărei teze, lecturile clasicilor sunt aproape întotdeauna fragmentare, parțiale, adică ghidate de o ipoteză de lucru care urmează a fi demonstrată pe parcurs. Așa se întâmplă, de pildă, în *Transcrieri* (1976), *Jocul poeziei* (1985; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Academiei Române) și în *Recapitulări* (1995). Cât privește *Lecturi fragmentare*, aceasta este o culegere eteroclită cuprinzând, în proporții diferite, texte despre clasici, moderni, dar și despre critica literară. Tot în prima categorie se situează monografia *Lucian Blaga. Universul liric* (1981), care pune cel mai bine în lumină metoda criticului. Proiectată ca alianță între neoretorică, tematism și mitocritică, metoda concepe opera poetică drept „confesiune revelatoare" menită să asigure interfața eului cu lumea prin medierea discursului; în consecință, textul valorează doar în măsura în care comprimă o *imago mundi*, o reprezentare a cosmosului. De altfel, cele trei ipostaze lirice ale eului la Blaga (eul stihial/panic, „omul problematic", eul regresiv) sunt delimitate în funcție de câteva constante atitudinale, asociate unor nuclee ale imaginarului și întrupate în forme retorice proprii. Însă poate cea mai bună carte a criticului este *Jocul poeziei*, care se concentrează asupra evoluției liricii românești din secolul trecut. Utilizând un corpus poetic generos – de la George Bacovia, Tudor Arghezi și Ion Barbu până la Leonid Dimov, Mircea Ivănescu și Mircea Cărtărescu –, **P.** urmărește autonomizarea progresivă a textului liric în raport cu realitatea extraliterară, cu alte cuvinte trecerea de la mimesis la poesis. Văzut ca simptom al modernizării liricii autohtone, procesul e condensat exemplar într-o frază din capitolul introductiv: „În fața *jocului lumii* și a *jocului în lume*, *jocul ca lume* al poeziei e, de fapt, acel «real imaginar» care le cuprinde, sub semnul libertății neîngrădite a spiritului uman de a se recunoaște mereu, de-a lungul istoriei, în roluri mereu schimbate, reluate mereu". Pe de altă parte, poezia postbelică este circumscrisă cu precădere în paginile din *Poezia unei generații*, *Pagini transparente. Lecturi din poezia română contemporană* (1997), *Viață și texte* (2001; Premiul Uniunii Scriitorilor), precum și în *Nichita Stănescu. Spațiul și măștile poeziei* (1980), care este prima abordare monografică a operei poetului. Cea mai semnificativă se dovedește seria de interpretări din *Poezia unei generații*, unde, asemenea lui Mircea Martin și lui Marin Mincu, **P.** dezvoltă conceptul „generație de creație", formulat de Tudor Vianu. Fără a fi afectat de idiosincrasiile generaționiste, criticul dă, totuși, un posibil program și propune un posibil canon. Programul ar fi comprimat în sintagma „lupta cu inerția" a lui Nicolae Labiș și ar cuprinde, pe lângă afirmarea vădită a noului, „patosul confesiunii", „candoarea descoperirii universului" și „luciditatea dominării lui", precum și o

nu mai puțin importantă „etică a creației"; de asemenea, autorul punctează reinstaurarea paradigmei moderniste și restabilirea contactelor cu perioada interbelică. Canonul reunește zece poeți – Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Gabriela Melinescu, Marin Sorescu –, al căror precursor și spirit tutelar este considerat Labiș, învestit cu atribute de „mit" și de „existență-model". **P.** a comentat cu aceeași simpatie și scrierile unor poeți din generațiile mai noi. Astfel, *Viață și texte* include portretele unor scriitori afirmați în ultimele două decenii ale secolului al XX-lea. Nefiind un cronicar în sensul comun al termenului, criticul oferă mai degrabă niște micromonografii unde încearcă să surprindă „figura spiritului creator" al autorilor. Se poate spune că interpretul nu ține să exceleze prin expresivitate, nu simte nici tentația jurnalismului, dar intuiește fără greș esențialul unei opere. Pericolul pare a fi altul: aplicând o grilă de analiză mult mai complexă decât obiectul, criticul tinde uneori să îl deformeze prin supralicitare. Totuși, în majoritatea cazurilor, discursul critic probează nu numai o adecvare perfectă, ci și o capacitate unică de sinteză. De pildă, comentând titlul unui volum de Ioan Es. Pop (*Ieudul fără ieșire*), autorul îl justifică prin „faptul, în același timp foarte banal și foarte profund, că poetul a fost *repartizat* (ca profesor) în acea localitate nordică sau – mai exact – că ea *i-a fost repartizată*, ca *lot* (ce poate fi citit și franțuzește), ca parcelă de soartă, eșantion al destinului, decis, așadar, de instanțe superioare". Între „viață" și „texte" **P.** descoperă nu numai o punte de contact, ci și o consubstanțialitate secretă. Cel mai important volum pe care criticul l-a publicat în noul mileniu este, probabil, *„Echinox". Vocile poeziei* (2008), care își propune, nu fără un aer pro domo, să evidențieze diversitatea și complexitatea liricii produse de colaboratorii revistei clujene. În acest sens, autorul volumului vede un avantaj al grupării în faptul că acesteia i-a lipsit orice „constrângere programatică", în speță „manifestele limitativ angajante". Apoi, criticul distinge trei vârste poetice în evoluția echinoxismului. Prima dintre ele e ilustrată de „emblematica treime" din deceniul opt (Dinu Flămând, Ion Mircea, Adrian Popescu), ce vehiculează o formulă clasabilă „sub semn «estetizant», «manierist» și «livresc»", însă doar „în înțelesurile pozitive ale acestor termeni". A doua o constituie optzecismul, ce relevă „caracterul organic al unei progresiuni către așa-numita «viață imediată»", vizibilă mai ales în „realismul notației" orientate către „concretul existențial" (Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Andrei Zanca, Ion Mureșan, Marta Petreu ș.a.). În sfârșit, o nouă fază a echinoxismului se întrevede după 1989, când poetica grupării pare să se întindă de la „noua energie vitală" pe care o etalează Ruxandra Cesereanu până la „iluminările" lui Ștefan Manasia. Pe baza acestor constatări, **P.** respinge calificativul „cam grăbit și superficial" de „manierism" (în sens negativ) sub care a fost așezată prima promoție echinoxistă și contestă orice „încercare de marginalizare pornită de la «centru»" a ceea ce el numește „aportul micii dar viguroasei familii (neo)expresioniste" la configurarea poeziei generației '80. Încă un volum, *Dezordinea de zi. Publicistică 2000–2011*, e publicat în 2012 și distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Dacă nu e un teoretician și, cu atât mai puțin, un doctrinar, Ion Pop are însă o conștiință teoretică […]*, ceea ce înseamnă, în primul rând, capacitate de situare față de metodologiile critice afirmate în ultimele decenii, fără mimetism, ci printr-o firească deschidere spre nou, fără vreo infidelitate față de propriile înclinații și aptitudini, ci printr-o amplă desfășurare a lor. Ion Pop e astăzi, cu certitudine, unul din cei mai buni critici ai poeziei din câți avem, iar în planul analizei pe text este de-a dreptul imbatabil.*

MARIAN PAPAHAGI

SCRIERI: *Propuneri pentru o fântână*, București, 1966; *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969; *Biata mea cumințenie*, București, 1969; *Poezia unei generații*, Cluj, 1973; *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976; *Gramatică târzie*, Cluj-Napoca, 1977; *Ore franceze*, vol. I, București, 1979, vol. II, Iași, 2002; *Nichita Stănescu. Spațiul și măștile poeziei*, București, 1980; ed. 2, București, 2011; *Lucian Blaga. Universul liric*, București, 1981; *Lecturi fragmentare*, București, 1983; *Jocul poeziei*, București, 1985; ed. 2, Cluj-Napoca, 2006; *Soarele și uitarea*, Cluj-Napoca, 1985; *Amânarea generală*, Cluj-Napoca, 1990; *Avangarda în literatura română*, București, 1990; ed. 2, București, 2000; *A scrie și a fi. Ilarie Voronca și metamorfozele poeziei*, București, 1993; ed. 2, București, 2007; *Recapitulări*, București, 1995; *Pagini transparente. Lecturi din poezia română contemporană*, Cluj-Napoca, 1997; *Gellu Naum. Poezia contra literaturii*, Cluj-Napoca, 2001; *Viață și texte*, Cluj-Napoca, 2001; *Descoperirea ochiului*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 2002; *Elegii în ofensivă*, București, 2003; *Lucian Blaga în 10 poeme*, Cluj-Napoca, 2004; *Introducere în avangarda literară românească*, București, 2007; *„Echinox". Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008; *Litere și albine*, Cluj-Napoca, 2010; *Din avangardă spre ariergardă*, București, 2010; *În fața mării*, Cluj-Napoca,

2011; *Interviuri. Între biografie și bibliografie*, Cluj-Napoca, 2011; *Dezordinea de zi. Publicistică 2000–2011*, Cluj-Napoca, 2012. **Ediții, antologii:** Ilarie Voronca, *Act de prezență*, introd. edit., Cluj, 1972, *Scrieri*, I–III, introd. edit., București, 1992–1996; Ştefan Roll, *Ospățul de aur*, introd. edit., București, 1986; V.V. Martinescu, *Ştiri despre V.V. Martinescu*, Oradea, 1995; Gherasim Luca, *Inventatorul iubirii și alte scrieri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003; *Poeții revistei „Echinox"*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003; Sașa Pană, *Viața romanțată a lui Dumnezeu*, Cluj-Napoca, 2006, *Sadismul adevărului*, Cluj-Napoca, 2008, *Prezentări*, pref. edit., București, 2012 (în colaborare cu Vladimir Pană); *La Réhabilitation du rêve. Une anthologie de l'avant-garde littéraire roumaine*, Paris–București, 2006; Urmuz, *Schițe și nuvele aproape... futuriste*, București, 2012. **Traduceri:** Georges Poulet, *Conștiința critică*, pref. trad., București, 1979; Jean Starobinski, *Textul și interpretul*, pref. trad., București, 1985, *1789. Emblemele rațiunii*, pref. trad., București, 1990; Eugen Ionescu, *Note și contranote*, pref. trad., București, 1992; Gérard Genette, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, pref. trad., București, 1994; Tristan Tzara, *Şapte manifeste Dada. Lampisterii. Omul aproximativ*, pref. trad., București, 1996; Tzvetan Todorov, *Omul dezrădăcinat*, pref. trad., Iași, 1999; Paul Ricoeur, *De la text la acțiune*, postfața trad., Cluj-Napoca, 1999; Paul Morand, *București*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare cu Marian Papahagi); Benjamin Fondane, *Scriitorul în fața revoluției*, îngr. și introd. Mircea Martin, București, 2005.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Teritoriu*, *232–235*; Petrescu, *Scriitori*, *78–85*; Grigurcu, *Idei*, *147–151*; Tomuș, *Răsfrângeri*, *148–156*; Dimisianu, *Valori*, *182–186*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *96–100*; Vlad, *Lectura*, *63–67*; Zaciu, *Alte lecturi*, *184–191*; Iorgulescu, *Scriitori*, *333–336*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *206–210*; Dana Dumitriu, [*Ion Pop*], RL, 1981, 33, CREL, 1982, 1; Grigurcu, *Critici*, *177–183*; Ştefan Borbély, *Critică și echilibru*, VTRA, 1984, 3; Cistelecan, *Poezie*, *53–59*; Eugen Simion, *Îngerul abstract sau Păzitorul de litere*, RL, 1990, 41; Mircea Martin, *Avangarda, un capitol de istorie literară*, VR, 1990, 12; Cristea, *A scrie*, *159–163*; Papahagi, *Interpretări*, *43–47*, *70–76*, *103–107*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *348–350*; [*Ion Pop*], VTRA, 1995, 8 (grupaj special); Simuț, *Critica*, *24–27*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *131–134*; Dimisianu, *Lumea*, *348–352*; Grigurcu, *Poezie*, II, *262–272*; *Dicț. esențial*, *673–675*; Manolescu, *Lista*, III, *315–322*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1120*; Andrei Terian, [*Ion Pop*], E, 2002, 6–9, 2009, 3–4; Mircea Anghelescu, *Biblioteca esențială*, ALA, 2004, 727; *Dicț. Echinox*, *325–335*; Simuț, *Reabilitarea*, *349–351*; Boldea, *Vârstele*, *95–101*; Cistelecan, *Diacritice*, I, *77–88*; Manolescu, *Istoria*, *1243–1244*; Paul Cernat, *Metamorfozele echinoxismului*, *22*, 2009, 41; Al. Cistelecan, *Exercițiile de „înseninare" ale lui Ion Pop*, CLT, 2010, 267; Goldiș, *Critica*, *274–277*; *Ion Pop – 70*, îngr. Sanda Cordoș, Pitești, 2011; *Ion Pop. Şapte decenii de melancolie și literatură*, îngr. Ştefan Borbély, Cluj-Napoca, 2011. ***A.T.***

POP, Ionel (24.XI.1889, Gherla – 27.I.1985, București), prozator. Este fiul Elenei, sora lui Iuliu Maniu, și al lui Ioan Pop, profesor la Seminarul Teologic Greco-Catolic din Gherla și vicar episcopal al Năsăudului. Urmează școala primară și secundară la Gherla, Şimleu Silvaniei și Năsăud, absolvind liceul în 1907 la Blaj. Ulterior face studii universitare de drept și economie la Berlin și München. După moartea tatălui său, cu suportul material oferit de Iuliu Maniu (căruia îi va consacra câteva pagini memorialistice), își susține doctoratul în drept și economie politică la Budapesta în 1911. Profesează avocatura la Blaj, unde, în calitate de membru al Consiliului Național Român local, este cooptat ca secretar în Biroul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. În 1920 se mută la Cluj, unde își continuă cariera juridică, implicându-se constant și în viața politică a țării. Deputat în Parlament în mai multe legislaturi și vicepreședinte al acestuia, ca membru al Partidului Național Țărănesc, devine în octombrie 1944 Înalt Comisar pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei. După o perioadă de detenție și domiciliu forțat între anii 1948 și 1956, se stabilește la București, trăind exclusiv din scris, sub diverse pseudonime, ca I. Venator, Junior, Nemo, Corax ș.a. Debutează în 1908 la ziarul „Lupta" din Budapesta, colaborând ulterior cu articole politice, studii și reportaje la „Românul" din Arad, „Revista politică și literară" de la Blaj, la publicațiile clujene „Unirea", „Patria", „România nouă" și la „Transilvania" din Sibiu, din al cărei colegiu de redacție face parte în anii 1940–1945. Din 1933 până în 1948 este directorul revistei de vânătoare, pescuit și chinologie „Carpații", unde publică Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Demostene Botez, Ştefan Aug. Doinaș ș.a. Debutează editorial, în 1956, cu volumul de povestiri *După focul de armă* și mai colaborează la „Flacăra", „Luceafărul", „Magazin", „România literară", „România pitorească", „Steaua", „Viața românească", „Veac nou" etc.

Înzestrat cu un real talent evocator, **P.** este un pasionat al naturii și un cunoscător al florei și faunei de pe meleagurile Transilvaniei. Fie că descriu priveliști mirifice contemplate în timpul drumețiilor prin munți, scene din viața animalelor, păsărilor, insectelor sau îndeletniciri vânătorești și pescărești, narațiunile sale, preponderent confesive, respiră o atmosferă de încântare calmă, de armonie și echilibru. În spiritul literaturii lui A. I. Odobescu, I. Al. Brătescu-Voinești sau Mihail Sadoveanu, pe care,

de altfel, prozatorul îl însoțește în plimbările sale la Valea Frumoasei sau la cabana de la Bradu Strâmb, povestirile reproduc impresiile unui călător atent și avizat, cu o sensibilitate artistică delicată. De la primele cărți despre animale – *Capra neagră* (1957), *Vulpea* (1957), *Din fauna noastră* (1959), *Întâlniri cu animale* (1960), *Instantanee din viața animalelor* (1964) ș.a. – și de la tratatele cinegetice până la volumele de maturitate, abordarea literară se substituie treptat celei informative. De altfel, culegerea *Vânătorul și natura* (1969) este deopotrivă un tratat ce cuprinde date și sugestii utile despre tipologia animalelor și a vânătorilor, despre condițiile naturale și etice ale acestei ocupații și un eseu cu o bogată coloratură poetică. Vânătoarea este pretextul unui „joc de încântări", o incursiune într-o „lume de vrajă", care adăpostește „glasul tainic al strămoșilor". Ea este întotdeauna însoțită de bucurii superioare, precum plăcerea aventurii, a peisajului, a evadării din cotidian, încununate de sentimentul aproape mistic de dizolvare a eului în ființa naturii. Abundente în informații meticulos culese din dicționare, enciclopedii, tratate de științele naturii, scrierile lui **P.**, rezultat al „hoinărelilor prin natură", pornesc întotdeauna de la observații personale, consemnate și ulterior confruntate cu alte mărturii, pentru a corespunde unui crez ce pune în prim-plan autenticitatea. Astfel, un ciclu de povestiri bine documentate din punct de vedere ornitologic, *Pași prin lumea păsărilor* (1965), poate fi citit ca un veritabil „roman al păsărilor" (Demostene Botez), iar *Instantanee din viața animalelor* nu sunt, în intenția prozatorului, monografii sau tratate, ci simple „fotografii la minut" ce redau „crâmpeie" din viața necuvântătoarelor, cu obiceiurile, ciudățeniile, tovărășiile și dramele lor, filtrate prin viziunea unui artist. După un ceremonial amintind pe alocuri de *Hanu Ancuței*, scrierea lui Mihail Sadoveanu, în timpul unor popasuri sau ospețe la cabane din munți, în cerdacul caselor de vânătoare, în timpul nopților „scăldate în lună plină", pădurari, pescari sau bunici istorisesc peripeții captivante, învăluite în mister. Într-o atmosferă de basm, apar, pe rând, „pasărea bătută în nestemate", „Moș Martin", lupul „Ochi-albi", „cavalerul negru" (cocoșul de munte) sau „Albă-ca-zăpada" (hermelina), protagoniștii unor întâmplări uneori amuzante, alteori înduioșătoare ori dramatice. Scriitorul este un iubitor al inefabilului ascuns în lumea viselor și a legendelor, încredințat că pretutindeni plutește „o legănare a spiritului" care-l ridică pe om deasupra celor văzute. Vraja necunoscutului, perceptibilă „prin zarea pleoapelor întredeschise", într-o stare de grație, este ispita stăruitoare a plimbărilor sale prin natură, a vânătorii sau a pescuitului, ca „dulce adormire și odihnă a sufletului". Descrierea este întreruptă de interludii reflexive despre imensitatea creației, relativitatea cunoașterii și despre valoarea contemplației ca posibilă cale de acces la imaginarul mitic. Majoritatea personajelor din povestiri și din romanul *Inima pădurii* (1986) poartă, la rândul lor, un nimb de taină, specific lumii ancestrale căreia îi aparțin. Vânători, pescari, hoinari, paznici de pădure, aceștia sunt oameni cu înfățișări ciudate, cu vorbe și „năravuri" stranii și cu suflete de copii. Înțelepți și onești, asemenea personajelor sadoveniene, ei trăiesc în comuniune cu natura, respectând neabătut un cod înscris în legile firii. Cel mai adesea supranaturalul, descins din superstiții și din credințe străvechi, se inserează firesc în ordinea lucrurilor. Alteori însă, așa cum se întâmplă în ampla narațiune *Văpaia* (1984), amintind vag de fantasticul prezent la Mircea Eliade, misterul declanșează o „ruptură de nivel" ce atrage după sine o neașteptată metamorfoză interioară a protagonistului. Eposul de tip clasic alternează cu tehnici compoziționale moderne, specifice literaturii autenticiste, pentru a recupera, sub forma unui „dosar" existențial, parcursul insolit al acestei convertiri. Apetența autorului pentru document devine, astfel, dintr-o simplă modalitate de informare științifică, ca în primele volume, un procedeu literar în scrierile târzii. Pe fondul aceleiași nedezmințite admirații a naturii, operele de maturitate relevă o adâncire a timbrului elegiac și a dispoziției meditative. Întâmplările pline de vervă din cartea *Un ochi râde, altul plânge* (1981), de pildă, sunt adumbrite de amintiri „dureroase și pline de reproș", de regrete și interogații privind legitimitatea vânătorii. Evocările se transformă tot mai frecvent în „spovedanii" și profesiuni de credință în care vorbește nu naturalistul, ci artistul, un adevărat „povestitor de rasă, prevăzut cu talentul descriptiv al poetului", după opinia lui Şerban Cioculescu.

SCRIERI: *După focul de armă*, București, 1956; *Capra neagră*, București, 1957; *Vulpea*, București, 1957; *Din fauna noastră*, București, 1959; *Întâlniri cu animale*, pref. Demostene Botez, București, 1960; *Hoinăreli prin natură* (în colaborare cu Demostene Botez), București, 1961; ed. 2, București, 1965; *Instantanee din viața*

animalelor, București, 1964; *Pași prin lumea păsărilor*, București, 1965; *Vânătorul și natura*, București, 1969; *Întâlniri neașteptate*, București, 1970; *De la urs la pănțăruș*, București, 1972; *Îmi aduc aminte*, Cluj, 1972; *Vânători. Oameni și câini*, pref. Şerban Cioculescu, București, 1972; *Mamifere din România* (în colaborare cu Vasile Homei), I–II, București, 1973; *Poienița ielelor*, București, 1974; *O palmă de râu și niște istorii vânătorești*, București, 1978; *Un ochi râde, altul plânge*, București, 1981; *Priviri în atelierul naturii*, București, 1982; *Văpaia*, București, 1984; *Povestiri vânătorești*, București, 1986; *Inima pădurii*, București, 1986; *Etica vânătorească*, Timișoara, 1995; *Amintiri despre Iuliu Maniu* (în colaborare cu Zaharia Boilă și Matei Boilă), îngr. Livia Titieni Boilă, pref. Ana Blandiana, postfață Toader Nicoară, Cluj-Napoca, 1998; *Scrieri alese*, îngr. Mioara Pop și Rozalia Cotoi, pref. Iulian Boldea și Eugen Nistor, Târgu Mureș, 2008; *Pagini de corespondență. Scrisori către Viorica Lascu. Dialog epistolar cu Monica Lazăr*, Târgu Mureș, 2011.

Repere bibliografice: Eugeniu Sperantia, *„Vânătorul și natura”*, ST, 1969, 11; Barbu Solacolu, [*Ionel Pop*], VR, 1971, 1, 1972, 12; Nae Antonescu, *„Îmi aduc aminte”*, TR, 1972, 43; Cioculescu, *Itinerar*, II, *342–345*, III, *218–222*, IV, *280–284*; Doina Uricariu, *Actualitate și izvoare*, LCF, 1976, 27; Valeriu Râpeanu, *Ionel Pop*, RL, 1985, 5; Sânziana Pop, *Un martor al istoriei și al literaturii*, LCF, 1985, 6; Alexandru Filipașcu, *Ionel Pop*, TR, 1985, 7; Dumitru Susan, *Ionel Pop sau Recuperarea timpului trecut*, Deva, 1997; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, *284–286*; Z. Ornea, *Amintiri*, RL, 1999, 41; *Dicț. scriit. rom.*, III, *785–787*; George Limbeanu, *Ionel Pop. Meandrele unui destin sau Patima nemuririi*, pref. George Arhip, Sibiu, 2006; Gabriel Cheroiu, *O istorie a literaturii cinegetice române*, II, București, 2007, *7–72*; Ioan Popa, *Pornind de la o lansare de carte*, „Astra blăjeană”, 2009, 2; Ion Buzași, *Ionel Pop epistolier*, VTRA, 2011, 7. ***M.W.***

POP, Mihai (18.XI.1907, Glod, j. Maramureș – 8.X.2000, București), etnolog.

Este fiul Iuliei (n. Lazăr) și al lui Ștefan Pop, preot greco–catolic. A absolvit Liceul „Dragoș Vodă” din Sighetu Marmației (1925) și a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1925–1928), unde l-a avut profesor pe Ovid Densusianu. Se specializează în slavistică la universitățile din Praga, Varșovia, Cracovia, Bonn (1929–1934) cu profesorii M. Murko, P. Bogatîrev, I. Horak, M. Tille, Roman Jakobson. Se apropie de orientările structuraliste ale Cercului Lingvistic de la Praga și urmează cursuri de literatură comparată și folclor, de studiere a structurii interne a creației populare, de știința literaturii. În 1942 își susține doctoratul în filologie la Universitatea din Bratislava cu teza *Cuvintele compuse de origine veche slavă bisericească în vechea limbă română scrisă*, pe care a pregătit-o cu profesorul M. Weingart și a susținut-o, ulterior, cu I. Stanislav. În 1963 devine doctor docent în științe filologice al Universității din București. Este profesor suplinitor la Liceul „Spiru Haret” din București (1928–1929), iar în cadrul Facultății de Litere și Filosofie, asistent la Catedra de istorie a literaturii române și folclor (1936–1939), șef de catedră fiind D. Caracostea. Ocupă mai târziu funcțiile de conferențiar (1957–1962) și profesor (1962–1975). Între 1968 și 1972 este șeful Catedrei de literatură română veche și folclor a Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București. A participat la acțiunile inițiate de Institutul Social Român, coordonate de D. Gusti, și a condus, alături de Anton Golopenția, cercetările în plasa Dâmbovnic, în județul Argeș, fiind și membru al echipelor studențești în campaniile de culegere a folclorului organizate de C. Brăiloiu. Din 1949, când se înființează Institutul de Folclor din București, răspunde de activitatea de cercetare în calitate de coordonator. Va fi director adjunct științific (1954) și director al Institutului de Etnografie și Folclor al Academiei RSR (1965–1975). Devine membru al multor organisme științifice internaționale: președinte al Societății Internaționale de Etnografie și Folclor, membru al Consiliului Internațional de Folclor din cadrul UNESCO, membru al Academiei Americane de Științe Sociale, membru corespondent al Societății Austriace de Antropologie, președinte al Societății Române de Antropologie Culturală, membru în Comisia de Folclor a Academiei Române ș.a. Este ales membru de onoare al Academiei Române (2000). A predat la Universitatea din Marburg (Germania, 1973), la Universitățile din Berkeley și Ann Arbor (SUA, 1974–1975), la Collège de France (1976), unde îl cunoaște pe Claude Lévi-Strauss, și la Université Paris-Nanterre (1978). A fost distins cu Premiul Herder (1967). Redactor-șef al „Revistei de folclor” (din 1956) și al „Revistei de etnografie și

folclor" (1964–1975), membru în consiliile de redacție ale publicațiilor „Studii și cercetări de istoria artei", „Revista de studii sud-est europene", „Limbă și literatură" ș.a., colaborează la „Analele Universității București", „Romanoslavica", „Secolul 20", „Folclor literar" (Timișoara), „Revue roumaine de linguistique", „Memoriile Comisiei de Folclor", „Journal of the International Folk Music Council", „Fabula", „Schweiz- Archiv für Volkskunde" (Basel), „Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae", „Uomo & cultura" (Palermo) ș.a. Publică studii în volumele colective *Istoria literaturii române* (I, 1964), *Studii eminesciene* (1965), *Studii de poetică și stilistică* (1966), *Folclor din Țara Loviștei* (1970), *Educație și limbaj* (1972) ș.a.

P. îmbină activitatea didactică cu cea de cercetare și contribuie la formarea nucleului de specialiști de la Institutul de Etnografie și Folclor. Adept al direcțiilor novatoare, este unul dintre promotorii structuralismului și ai semioticii în folcloristică. A sprijinit cooperarea cu marile școli folcloristice europene și americane și a colaborat cu personalități marcante și cu instituții de prestigiu ale domeniului. Apreciind lucid momentul în care se aflau disciplina folcloristică în România și domeniile înrudite, inițiază un program de cercetare academică multidisciplinară (*Corpusul folclorului românesc*, „Revista de etnografie și folclor", 1969). Spirit generos, deschis inovațiilor și orientărilor moderne, oferă specialiștilor și celor pe care îi îndrumă idei, direcții de studiu, material documentar, sugestii pentru viitoare cercetări de interes etnologic. Datorită unei bogate informații în domeniul etnologic și al cunoașterii, în egală măsură, al fenomenului folcloric românesc și al celui european, studiile și articolele sale conțin observații și aprecieri cu adevărat inedite, care oferă posibilități pentru o dezvoltare ulterioară. A elaborat și un *Îndreptar pentru culegerea folclorului* (1967), destinat amatorilor, dar util și specialiștilor. A făcut cercetări sistematice de folclor în zonele Câmpulung Moldovenesc, Maramureș, Făgăraș, Gorj, Vrancea, Dâmbovnic–Argeș, Roman, Poiana Mare–Băilești, Calafat–Segarcea, Podgoria Aradului, zona petrolieră a Olteniei, Valea Motrului, Vâlcea. În colaborare cu Pavel Ruxăndoiu, a semnat lucrarea *Folclor literar românesc* (1976), text de bază al cursurilor universitare. Acesta oferă o perspectivă completă asupra conceptelor privitoare la folclorul literar și la sistemul genurilor folclorice românești. Problematica folclorului contemporan, raporturile dintre tradiție și inovație, metodologia cercetării sunt tot atâtea teme dezvoltate în studii precum *La struttura della ballata rumena „Miorița"* („Uomo & cultura", 1970), *Un Thème akritique dans la poésie épique roumaine* („Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes", 1971). **P.** acordă un mare interes cântecului epic, despre care ține un curs special. Publică un grupaj referitor la caracterul istoric al epicii populare, raporturile dintre universal și național, legăturile dintre motivele dezvoltate în baladele românești și în cele balcanice. Proza populară epică reprezintă un alt capitol important al preocupărilor sale, care se materializează într-un curs despre structura basmului, ca și în mai multe lucrări privind caracterul național și istoric, stratificarea în stilul povestitorilor populari, aspecte actuale ale cercetării structurale a basmului, performarea și receptarea povestirilor, legendele. A scris, de asemenea, despre caracterul formalizat al culturii orale, rolul educațional al limbajului culturii populare, despre probleme generale ale etnologiei europene. Textul poetic care însoțește ritualul îi oferă posibilitatea elaborării unor studii remarcabile; observând structurile și semnificațiile obiceiurilor, el subliniază felul în care se constituie în seturi de sisteme (*L'Incantation-narration, mythe, rite, Mitul marii treceri*). Interesul pentru descifrarea acestor sisteme se concretizează în volumul *Obiceiuri tradiționale românești*, publicat în 1976. Autorul acordă mai multă atenție tradițiilor din ciclul calendaristic: colindatul, călușul, Anul Nou, privit ca un „discurs ceremonial", iar din ciclul celor de familie se oprește la „mitul marii treceri". Pentru cercetarea obiceiurilor a folosit și pelicula cinematografică, filmul despre călușul din Bârca fiind unul dintre cele mai complete înregistrări ale obiceiului disponibile până acum. Abia spre sfârșitul vieții își adună, în *Folclor românesc* (I–II, 1998), principalele studii. Postum, în 2010, au apărut, sub îngrijirea lui Zoltán Rostás, pagini din publicistica pe care **P.** a semnat-o în anii 1937–1940.

SCRIERI: *Dâmbovnicul, o plasă din județul Argeș* (în colaborare), București, 1942; *Îndreptar pentru culegerea folclorului*, București, 1967; *Folclor literar românesc* (în colaborare cu Pavel Ruxăndoiu), București, 1976; *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976; ed. postfață Rodica Zane, București, 1999; *Folclor românesc*, I–II, îngr. Nicolae Constantinescu și Al. Dobre, București, 1998; *Vreau și eu să fiu revizuit. Publicistica din anii 1937–1940*, îngr. Zoltán Rostás, București, 2010.

Repere bibliografice: Vrabie, *Folcloristica*, *395*, *396*, *409*, *420*, *421*; Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, București, 1973, *49*, *394*, *395*, *398*, *406*, *426*; Biberi, *Lumea*, *154–161*; Nicolae Constantinescu, *Claritate, noutate, profunzime sau Despre tinerețea fără bătrânețe a profesorului*, REF, 1987, 3; *Școala Mihai Pop*, îngr. Gheorghe Deaconu și Ioan St. Lazăr, Râmnicu Vâlcea, 1997; Ilie Moise, *Creatorul școlii etnologice românești*, REF, 1997, 1–2; Al. Dobre, *Omagiu unui mare folclorist. Profesorul Mihai Pop la 90 de ani*, ALA, 1997, 394; Lucia Ofrim, *„Folclor românesc"*, LL, 1998, 3–4; Otilia Hedeșan, *Înapoi, la clasici*, O, 1999, 7; Petru Ursache, *Folcloristul total*, CL, 2000, 2; Margaret Hiebert Beissinger, *Amintiri duioase despre Mihai Pop*, ALA, 2001, 586; Nicole Constantinescu, *Mihai Pop în „Enzyklopädie des Marchens"*, ALA, 2002, 644; Zoltán Rostás, *Sala luminoasă. Primii monografiști ai școlii gustiene*, București, 2003, *261–360*; [*Mihai Pop*], „CERC" („Cercetări etnologice românești contemporane"), 2005, 1 (grupaj special); Datcu, *Dicț. etnolog.*, *723–725*; A. Gh. Olteanu, *Un aristrocrat*, RL, 2007, 45; *Centenar Mihai Pop. 1907–2007: studii și evocări*, îngr. Ioana Fruntelată, Adrian Stoicescu și Rodica Zane, București, 2007; Sanda Golopenția, *Mihai Pop*, „Memoria ethnologica", 2009, 30–31; Paul Cernat, *Un alt interbelic*, „22", 2011, 8; Iulia Popovici, *Necunoscutul Mihai Pop*, OC, 2011, 334; Datcu, *Pagini*, *98–103*. ***S.Is.***

POP, Sânziana (24.VI.1939, Cluj), publicistă, prozatoare

Este fiica Alexandrei Pop (n. Lupan), profesoară, și a medicului și ziaristului Gavril Pop, director al revistei „Tribuna" din Brașov. Învață la Liceul German din Brașov (1950–1953), apoi la Liceul nr. 3 din același oraș (1953–1956) și va absolvi, în 1960, cursurile Facultății de Filologie la Universitatea din București. După o perioadă de colaborări la „Gazeta literară", „Scânteia tineretului" și „Luceafărul", se angajează redactor la „Luceafărul", unde în 1964 devine șef de secție. Debutează editorial cu volumul *Nu te lăsa niciodată*, apărut în 1966 și distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. În 1991 înființează revista „Formula AS" (inițial cu titlul „As"), care devine repede un fenomen de succes, comercial, dar și sociocultural, atingând un tiraj puțin obișnuit.

P. este unul dintre cei mai înzestrați reporteri literari ai perioadei 1970–1980, formându-se la școala (și în fascinația) lui F. Brunea-Fox și Geo Bogza. Cea mai mare parte a scrisului i-a rămas în paginile revistelor. Reportajele din coloanele „Luceafărului" anilor '70 (multe semnate în colaborare cu Gabriela Melinescu) erau adevărate sărbători sociostilistice, descoperind fețele sensibile ale realității, universul poetic inocent al copiilor handicapați, lumea pescarilor din Deltă (ființe fabuloase, din specia personajelor lui Panait Istrati și Ștefan Bănulescu), a oamenilor de la munte (îndeosebi din regiunile Brașovului, Făgărașului, din defileul Rucăr–Bran). Deși uneori corodată de exigențele propagandistice ale ceaușismului, formula reportajului scris de **P.** rezistă la proba timpului, în special grație substanței sufletești a autoarei: romantică, frumoasă, pe cât de suavă, pe atât de energică, ziarista adoră drumețiile, peisajul viforos și amalgamat, știe să extragă ce e de preț în peisajul uman, stilul este cald, alert, proaspăt și franc, nerefuzându-și patetismul de calitate. O parte din această frenetică activitate va fi selectată în volumele *Viața cere viață* (1974, în colaborare cu Gabriela Melinescu), *Propuneri pentru paradis* (1975) și *Scrisori din linia întâi* (1984), iar rezonanțele ei se vor simți din plin în paginile revistei „Formula AS". Ca prozator, **P**. se remarcă, în narațiunile din *Nu te lăsa niciodată* mai întâi, prin percepția vitalist-panteistă și senzualismul adolescentin, afine cu cele întâlnite în proza din acești ani scrisă de Gabriela Melinescu. Cele două autoare au în comun frenezia trăirii, un aer băiețesc, dezinvolt, naturalețea stilului. **P.** accentuează latura nonconformistă a feminității încă „neîncepute" și totuși provocatoare (*Vară*). Personajul-narator oscilează între copilărie și adolescență, dar erosul stă în centrul universului său: de la erosul încă nedefinit – în deambulări nesfârșite soarele, iarba, dealul exercită o atracție misterioasă – la autooglindire sau dorință orientată către un partener real. Sunt consemnate mici întâmplări din viața unei fete de vârstă incertă (între zece și cincisprezece ani), circumscrise sferei familiale sau burgului, un Brașov încă dominat de modelul lumii rurale, cultul libertății, al lui „fais ce que tu voudras" fiindu-i întru totul caracteristic. Autoarea preia limbajul și perspectiva personajului, ceea ce îl va face pe Ov. S. Crohmălniceanu să trimită la *De veghe în lanul de secară* de J.D. Salinger. Narațiunea nu este totuși simplistă, în parte și datorită construcției de

tip puzzle: realitate cotidiană, reverie, miraculos. Trecerile sunt alunecări bruște dintr-o lume în alta, din real în poezie ori într-un tărâm al absurdului, cu pasaje onirice de un fior poetic intens. Ritmul alert al epicului, stilistica netrucată, concretețea și vibrația descripției sunt atuuri prezente și în romanul *Serenadă la trompetă* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor), apariție de succes în epocă, echivalând farmecul unui Alain- Fournier autohton. Proză tipică a tinereții explozive, *Serenadă...* captează trăirile juvenile din Şcheii Brașovului, cu iubiri adolescentine în descendența „Heidelbergului de altădată”, cu tristeți ploioase și o sportivitate incandescentă, amestec de senzualism amețitor, lirism nobil, de freamăt introspectiv și frondă înduioșătoare. Cum s-a remarcat, autoarea nu are suflu epic, talentul ei se desfășoară pe spații reduse, cu o spontaneitate și o „grație lirică” specială, care definește o generație de tineri scriitori de la mijlocul anilor ’60. Romanul se va întâlni, în anii ‘80, cu *Îngereasa cu pălărie verde,* cartea Adinei Kenereș, iar în anii ‘90 cu Brașovul Simonei Popescu, în linia unei feminități insurgent-evocative.

SCRIERI: *Nu te lăsa niciodată*, pref. Gh. Achiței, București, 1966; *Serenadă la trompetă*, București, 1969; *Viața cere viață* (în colaborare cu Gabriela Melinescu), București, 1974; *Propuneri pentru paradis*, București, 1975; *Scrisori din linia întâi,* București, 1984. **Traduceri:** Walter Matthias Diggelmann, *Puțin înaintea sfârșitului*, București, 1969, *Isidor Ruge a fost achitat,* București, 1972 (în colaborare cu Rodica Demian).

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, *„Nu te lăsa niciodată”*, F, 1966, 9; Viola Vancea, *Proza feminină*, RL, 1969, 26; Cristea, *Interpretări*, *171–173*; Damian, *Intrarea*, *135–138;* Negoițescu, *Lampa*, *225–257;* Stănescu, *Cronici*, *176–184;* Iorgulescu, *Rondul*, *171–174;* Ungheanu, *Arhipelag*, *117–123, 188–191*; Ungureanu, *Proză*, *248–250;* Iorgulescu, *Scriitori*, *234–236;* Negoițescu, *Alte însemnări*, *196–198;* Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *268–274;* Cosma, *Romanul*, I, *260–261;* Stănescu, *Jurnal*, III, *115–118;* Cornel Ungureanu, *Sânziana Pop – confesiunea frenetică*, TR, 1991, 5; *Dicț. scriit. rom.*, III, *787–790; Dicț. analitic*, IV, *126–127;* Nicolae Dragoș, *Gabriela Melinescu și Sânziana Pop, redactori la „Luceafărul”*, „Agora”, 2000, 4. ***T.R., R.D.***

POP, Simion (25.IX.1930, Vărai, j. Maramureș – 12.V.2008, Pécs, Ungaria), publicist, prozator. Este fiul Rozaliei (n. Ciocean) și al lui Teodor Pop, țărani. Învață la Satu Mare, terminând liceul în 1949. Va absolvi la București Şcoala de Literatură „M. Eminescu” (1952) și Academia de Ştiințe Social-Politice „Ştefan Gheorghiu”, secția ziaristică (1968). Lucrează ca gazetar la săptămânale din Satu Mare și din Baia Mare (1949–1951) și ca reporter la Radiodifuziunea Română (1952–1958). Deține funcțiile de secretar și apoi de vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor (1958–1968). Este redactor-șef al revistelor de turism „România pitorească” și „Vacances en Roumaine” (1972–1989). Ambasador al României în Ungaria între 1990 și 1992, ulterior va locui în Spania, iar din 2001 în Ungaria. Debutează la „Almanahul literar” din Cluj în 1949, iar prima carte, culegerea de povestiri *Călătorie cu bucluc,* îi apare în 1955.

În volumele de reportaje ale lui **P.** – *Lauda tinereții. Cronică de reporter de pe șantierul Salva –Vișeu* (1956), *Paralela 45* (I–III, 1958–1981; Premiul Academiei RSR), *Anul 15* (1959) sau *Ore calde* (1962) –, cu stilul festivist și neobosit entuziast al speciei în epoca socialistă, se înfățișează realitatea din perspectiva propagandei oficiale. Paginile dovedesc totuși verva publicistului atent la cotidian, ca și acuitatea prozatorului capabil să reconstituie, fie și tezist, dimensiunea morală sau simbolică a evenimentelor și să schițeze profiluri pregnante. Între jurnalistică și literatură se situează notele de călătorie din *Pieton în Cuba* (1963), *Orga de bambus* (1966; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Jurnal hellenic* (1974), *Cartea Chinei* (1977) sau din *Orașe infidele* (I–II, 1985–1986), unde autorul se interesează mai degrabă de diversitatea tipurilor umane și de varietatea manifestărilor spiritului decât de pitorescul unor peisaje insolite. Povestirile și nuvelele din *Călătorie cu bucluc,* ca și cele din *Pământul spânzuratului* (1957), *Afișe de bal* (1960), *Faetonul* (1970) sau din *Ploaia bleu* (1970) valorifică înzestrarea epică a lui **P.** în construirea unor scene pline de vivacitate, cât și predilecția pentru studiile de caracter. Dacă publicistica lui are tentă literară prin interesul pentru psihologic sau simbolic, romanele *Triunghiul* (1964), *Criza de timp* (1969), *Marșul alb* (1974), *Luptătorul fericit și iubirea lui pătimașă* (1979), *Bestiariu* (1981), *Student la istorie* (1985) sau *Excelența Sa* (1997) ș.a., uneori deficitare sub raportul investigației analitice, dar mereu atente la social și actualitate, cu o frază concisă și rapidă, par în cele din urmă marcate uneori în exces de experiența jurnalistică. Fie că trece în revistă prin prisma unui triunghi erotic, dar după schema realismului socialist, mutațiile de conștiință pricinuite de transformările de după al Doilea Război Mondial într-un mediu mineresc (*Triunghiul*) sau urmărește cursa împotriva morții a unui om accidentat, care își rememorează viața într-o confesiune aflată la limita halucinației

(*Criza de timp*), fie că celebrează patetic sau solemn eroismul voluntarilor pe frontul antihitlerist (*Marșul alb, Luptătorul fericit și iubirea lui pătimașă*) sau cercetează datinile și istoria Maramureșului în încercarea de a descifra adevăruri uitate (*Student la istorie*), autorul este egal cu sine însuși, în pofida încercărilor de înnoire a formulelor epice. El experimentează modalități diferite, de la notația lirică la cea alegorică, de la tușa fantastică la observația directă de reporter, recurge la expresia frustă, condensată și dinamică a ziaristului, dar și la mijloace ale prozatorului modern, cum ar fi fracturarea fluxului temporal, întretăierea planurilor narative, sondarea inconștientului și exploatarea valențelor simbolice ale situațiilor și gesturilor. Eseuri, poezii sau povești pentru copii, dar și câteva traduceri realizate în colaborare – Horacio Quiroga (*Anaconda*, 1963), Franz Kafka (*America*, 1970) – completează bibliografia unui scriitor prolific, nu întotdeauna și semnificativ.

SCRIERI: *Călătorie cu bucluc*, București, 1955; *Lauda tinereții. Cronică de reporter de pe șantierul Salva–Vișeu*, București, 1956; *Pământul spânzuratului*, București, 1957; *Paralela 45*, I–III, București, 1958–1981; *Anul 15*, București, 1959; *Afișe de bal*, București, 1960; *Ore calde*, București, 1962; *Oameni ai zilelor noastre*, București, 1963; *Pieton în Cuba*, București, 1963; *Triunghiul*, București, 1964; ed. București, 1967; *Orga de bambus*, București, 1966; *Criza de timp*, București, 1969; *Amfora sabină*, București, 1970; *Faetonul*, București, 1970; *Ploaia bleu*, București, 1970; *Cimitirul vesel. Monografie sentimentală despre Săpânța* (în colaborare cu I. Miclea Mihale), București, 1972; *Nord*, București, 1972; *Sunt fiul lui Nan. Pățanii cu cai, parașute și un avion*, București, 1972; *Civica*, București, 1973; *Marșul alb*, București, 1974; *Jurnal hellenic*, București, 1974; *Amphitrion*, București, 1976; *Cartea Chinei*, București, 1977; *Destine muncitorești*, București, 1979; *Luptătorul fericit și iubirea lui pătimașă*, București, 1979; *Fotograful de îngeri*, București, 1980; *Bestiariu*, Cluj-Napoca, 1981; *Student la istorie*, București, 1985; *Orașe infidele*, I–II, București, 1985–1986; *Călare pe lup*, București, 1990; *Debarcând în amurg*, Cluj-Napoca, 1990; *Ultimul Unicorn. Dialogurile Unicornului cu Vulcana* (în colaborare cu Judit Nádor), București, 1995; *Excelența Sa*, București, 1997; *Nomad în Mesoamerica*, I, București, 2001; *Sinele-câinele*, București, 2005.

Repere bibliografice: I. Vitner, *Prozatori contemporani*, II, București, 1962, *252–267*; Ardeleanu, *Însemnări*, *231–236*; Dimisianu, *Schițe*, *61–64*; Matei Călinescu, *„Orga de bambus”*, VR, 1967, 2; Adrian Marino, *„Orga de bambus”*, CRC, 1967, 14; Marian Popa, *„Triunghiul”*, LCF, 1967, 52; Regman, *Cărți*, *186–192*; Bălan, *Condiția*, *133–137*; Sorianu, *Glose*, *121–125*; Gabriel Dimisianu, *„Criza de timp”*, FLC, 1969, 49; Constantin Cubleșan, *„Paralela 45”*, TR, 1970, 31; Adrian Păunescu, *Sub semnul întrebării*, București, 1971, *356–363*; Aurel Martin, *Pro Patria*, București, 1974, *173–175*; Stănescu, *Jurnal*, I, *291–295*; Costin Tuchilă, *Actualitate și insolit*, RL, 1985, 50; Miko Ervin, *Întâlnire cu anul 2000*, Cluj-Napoca, 1989, *139–143*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *790–791*. ***A.C.***

POP, Vasile (14.VI.1875, Domnești, j. Vrancea – 6.III.1931, București), publicist, prozator

Este fiul Ecaterinei (n. Rareș) și al lui Ion Pop, țărani. Înainte de a absolvi școala primară, intră ucenic la un dentist, apoi la un armurier, după care lucrează câțiva ani într-o fabrică din București, specializându-se ca lucrător mecanic. Animat de idei socialiste, debutează cu un articol în ziarul „Munca” al lui C. Mille (1893), apoi continuă intens cu proză și versuri umoristice în „Adevărul”, „Vieața”, „Povestea vorbei”, „Lumina” (Ploiești), unde semna rubricile „Ghionturi versificate” și „Glume”, „Sămănătorul”, „Evenimentul” (Iași), unde a fost și redactor în 1904–1905, „Viața” (1906), „Viața literară și artistică”, „Dimineața”, „Minerva”, în care îi apar și trei romane polițiste în foileton semnate Const. Fulger, „Minerva literară ilustrată”, „Seara” și sporadic în multe altele. În 1897 i se editează primul opuscul, *Fleacuri*. Se pare că, la un moment dat, avea o anumită situație socială și financiară, pentru că în 1914 era director și proprietar al periodicului „Trăiască Franța!”, apoi „redacteur en chef” la revista „Les Annales roumaines”, care milita cu înflăcărare pentru intrarea României în război. În timpul Primului Război Mondial primește o misiune, pentru a cărei îndeplinire face o mare călătorie, ajungând în Statele Unite ale Americii pe calea cea mai lungă – Vladivostok – Japonia – și trăind o experiență deosebită, relatată în volumul *Înconjurul lumii fără voie* (1927) și prelucrată literar într-o trilogie romanească. Revenit în țară, publică proză în „Renașterea română” (Sibiu), „Izbânda” și scoate altă serie de volume, iar în 1926–1927 este director la „Gazeta Prahovei” (Ploiești), pe care o scrie aproape singur,

semnând diverse rubrici – „Vorbe de clacă”, „Licăriri”, „Lucruri simple” – și cu inițiale sau cu pseudonime (Aladin, Gh. Bradul, Gh. Scytul, ultimul folosit mult și în „Lumina”). Concomitent, era și prim-redactor al ziarului „Săgeata”. Încercările de a aborda și alte genuri s-au soldat cu eșecuri: volumul *Versuri* (1900) i-a fost desființat de critică, iar „drama” *Surpriza*, inclusă în 1903 în repertoriul Teatrului Național din București, va intra în atenția Comitetului de lectură abia în 1930. Devenit un moralist serios și oficial, în 1921 ținea la Ploiești „conferințe populare”, publicate în broșuri: *Dragoste de dinastie*, *Stăruința ordonată*, *Respectul de religie*. Membru fondator al Societății Scriitorilor Români, a avut unele atribuții în structura administrativă a acesteia. Viața sa zbuciumată cunoaște apogeul nefericirii în 1931, când **P.** orbește.

Proza umoristică publicată la început este și singura parte relativ reușită a scrisului lui **P.** Culegerile *Fleacuri, Râs și plâns* (1906), *Povești hazlii* (1908) aduceau un gen deosebit de umor, naratorul, mai totdeauna și personaj principal, adoptând o atitudine de autopersiflare, de victimă naturală, care privește ca normale toate neplăcerile ce se țin lanț – bătăi, izgoniri brutale, eșecuri dure, arestări. Din această răsturnare a perspectivei, la care se adaugă și hazul stârnit de cel care râde de sine, rezultă un tip de umor oarecum inedit. Lăsându-și fantezia să spargă contururile firești ale realului, autorul pune în fața oamenilor o oglindă deformatoare, realizând șarje funambulești. Câteva volume de mai târziu – *Ce pățește omul bun* (1922), *Amice, ești un prost!* (1923), *Din viața speluncelor* (1923) – continuă în același gen, cu ceva mai multă precizie stilistică și mai puțină exagerare în relatarea faptelor. Amorul, sub formele lui jucăușe, dramatice sau tragice, este altă temă a prozei sale. În special culegerile *Cum iubește o fată* (1907), *Cum să iubim?!...* (1908), *Fericirea se cucerește* (1909), *Iubirea e biruitoare* (1911), *O dragoste din ochi* (1915), *Ah, cât ești de frumoasă!* (1915) conțin numeroase scene unde **P.** intenționează să releve forța iubirii de a determina destinele omenești. Ideea sa despre literatură nu trece însă de melodrama ieftină, confecționată după rețete deja desuete, pentru cititori puțin pretențioși. El alunecă involuntar în parodie, astfel încât scenele stereotipe (toți tremură, se îngălbenesc, sunt inundați de sudoare sau leșină), desele împușcături care rezolvă situațiile devin clișee ridicole. De altfel, nu epica îl preocupă pe autor, ci dialogurile, care vor să dezbată anumite idei. Principala teză, promovată și argumentată cu ardoare de multe personaje, este necesitatea emancipării femeilor. Personajele feminine, neinhibate de prejudecăți, între altele, agresează delicatețea unui critic precum G. Ibrăileanu. Mai pregnante sunt astfel de idei în volumul *Din ocna vieței* (1902), care poate fi luat și ca titlu generic pentru o lungă serie de alte proze strânse în culegeri sau rămase în periodice. Constatarea unui ocnaș că „viața e o glumă proastă” ar putea fi luată drept motto al scrisului acestui prozator, de unde și atitudinea lui hâtră, nonșalantă chiar și atunci când relatează întâmplări dureroase, triste, revoltătoare. Axate exclusiv pe spectacular și senzațional, romanele sunt abordabile numai din punct de vedere tematic. În *Domnița Viorica* (1905), protagonista, tânăra soție a unui boier lipsit de scrupule și nemilos, își asumă responsabilitățile de diriguitoare a moșiei și satului, purtându-se omenește cu toți; datorită ei, țăranii devin mai buni, mai solidari, mai productivi. Dorind să fructifice impresiile călătoriei în Japonia și SUA, **P.** le dă o formă romanescă. *Americana îndrăgostită* (1920) e o poveste oarecum insolită, făcând loc mai ales ideilor feministe. Celelalte două volume ale ciclului – *Cuceritorul de inimi* (1921), *Vândută de propria-i mamă* (1922) – sunt însăilări de peripeții ale unor personaje care de care mai ieșite din comun, autorul abandonând orice intenție documentară și păstrând din specificul mediilor și moravurilor americane doar imaginea unui teribilism infantil. „Romanul popular” *Cuza-Vodă* (1912, semnat C. Fulger) ori, mai târziu, *Eroii lui Mihai Viteazul* (1932) constituie perigeul involuției literare a autorului. Într-un surogat de literatură el abuzează, din necesități comerciale, de elementul senzațional ieftin. Apreciindu-l inițial, unii comentatori au recunoscut că ar avea „ceva de spus”. Mult mai numeroase au fost criticile care i s-au adus, a căror vehemență mergea până la „excluderea” sa din literatură. Dincolo de orice interpretare, în favoarea prozatorului există un argument de sociologie literară: a fost unul dintre cei mai prizați autori români ai epocii, cu un puțin obișnuit succes de librărie.

SCRIERI: *Fleacuri*, București, 1897; *Versuri*, Ploiești, 1900; *Din ocna vieței*, București, 1902; ed. 2 (*Ocna vieței*), 1907; *De dragul celor mici*, București, 1904; *Domnița Viorica*, București, 1905; *Râs și plâns*, București, 1906; *Cum iubește o fată*, București, 1907; *Prin vraja dragostei*, București, 1907; *Povești hazlii*, București, 1908; *Cum să iubim?!...*, București, 1908; *Mai tare ca iubirea*, București, 1909; *Fericirea se cucerește*, București, 1909; *Iubirea e*

biruitoare, București, 1911; *Cuza-Vodă*, București, [1912]; *Ah, cât ești de frumoasă!*, București, 1915; *O dragoste din ochi,* București, 1915; *Regina noastră Maria*, București, 1919; *Americana îndrăgostită,* București, 1920; *Cuceritorul de inimi*, București, 1921; *Vândută de propria-i mamă,* București, 1922; *Ce pățește omul bun*, București, 1922; *Sărutul de binefacere,* București, [1922]; *Ruga unei mame*, București, 1923; *Amice, ești un prost!*, București, 1923; *Din viața speluncelor*, București, 1923; *Înconjurul lumii fără voie,* Ploiești, 1927; *Eroii lui Mihai Viteazul,* București, 1932.

Repere bibliografice: V.A. Urechia, *„Versuri”,* AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIII, 1900–1901; Ilarie Chendi, [*Vasile Pop*], CL, 1902, 11, LU, 1911, 11; Iorga, *O luptă,* I*, 64–65, 99–101, 279–280*; At. M. Marienescu, *„Ocna vieței”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVI, 1903–1904; Lovinescu, *Critice*, I, *75–83*; Ibrăileanu, *Opere,* IV, *23–24*, *195–197*; At. M. Marienescu, *„Domnița Viorica”*, AAR., partea administrativă și dezbaterile, t. XXVIII, 1905–1906; V.V. Haneș, *„Revolverul” și nestâmpărul unui nuvelist*, VAN, 1908, 13; Mihail Dragomirescu, *„Povești hazlii”*, CVC, 1909, 25; I. Vinea, *„Americana îndrăgostită”*, ADV, 1920, 11089; Const. Șăineanu, *„Înconjurul lumii fără voie”*, ADV, 1928, 13 548; [*Drama și moartea lui Vasile Pop*], DMN, 1931, 8 667–8 672, 8684, 8 693–8 695; Eugen Jebeleanu, Alexandru Sahia, *Vasile Pop,* RP, 1931, 3 939; Arghezi, *Scrieri*, XXVI, *187–192*; Ion Breazu, *Vasile Pop*, DR, 1931–1933; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *113–114*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont., 232*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *565, Ist. lit.* (1982), *637*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *791–792.* ***C.T.***

POP, Vasile Gr. (13.X.1850, Crasna–Storojineț – 21.VI.1909, București), istoric literar, autor de versuri și proză. Se numea Vasile Gherman Pop și se trăgea dintr-o familie de țărani bucovineni. Urmează gimnaziul la Suceava, ajutat de cavalerul Eugeniu de Stârcea. Absolvent al Facultății de Litere din București (1872), **P.** a fost, în Capitală, profesor și funcționar în Ministerul Instrucțiunii și Cultelor. Începe să publice în „Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” (1865) balade (după model popular) și poezii patriotice, trimite versuri la „Steluța” din Botoșani, iar la „Traian” (1869) dă o colecție de doine din Bucovina. Colaborează și la „Noul curier român”, „Reforma”. Ca secretar al cercului literar Orientul, fusese desemnat să culeagă folclor bucovinean, aici, ca și la Societatea Românismul fiind înscris cu numele Vasile Gramen (anagramă care, prescurtată ulterior, va fi utilizată și ca semnătură).

Discursivele meditații morale și lirica cetățenească aparținând lui **P.** intră în broșura *Aurora Bucovinei* (1872). Versurile sunt însoțite de o „privire fugitivă asupra literaturei române în genere, iar în special asupra mișcărei literare din acea provincie a Daciei”. În 1875–1876 îi apare, în două volume, *Conspect asupra literaturei române și literaților ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, una din primele încercări de istorie literară la noi. Cu destinație didactică, cartea își propune să cuprindă literatura, teatrul, periodicele, societățile literare și publiciștii din toate provinciile românești. Dacă tratează obârșiile – perioada colonizării romane în Dacia – în chip fantezist, lucrarea are, în schimb, meritul de a fi subliniat însemnătatea literaturii populare ca tezaur al specificului național. Din cultura veche **P.** îi menționează pe Neagoe Basarab, „erudit al epocii sale”, pe Coresi și Varlaam, pe cronicarii și cărturarii Școlii Ardelene, iar între primii noștri poeți, pe Iancu Văcărescu, Costache Conachi, Anton Pann. Partea a doua subliniază însemnătatea „direcției noi” și a personalității lui Titu Maiorescu, aproape toți junimiștii fiind incluși în lucrare. Eminescu este văzut prin prisma portretului pe care Maiorescu i-l consacrase. Aprecierile sunt de multe ori simplificatoare, iar accentul cade pe acțiunea culturală, însă pentru secolul al XIX-lea *Conspectul*... oferă cele mai multe informații asupra unor publiciști și scriitori puțin cunoscuți. Surse i-au fost bibliografia lui Dimitrie Iarcu și *Lepturariu rumânesc*... al lui Aron Pumnul. **P.** a mai publicat versuri în *Suveniri* (1874), nuvelele *Eufrosina sau Virtutea unei femei* (1875), *Rezultatul inspirațiunei unei mame* (1891), o traducere după George Born, *Catarina Cornaro*, ș.a.

SCRIERI: *Aurora Bucovinei. Poezii. Cu o privire fugitivă asupra literaturei române în genere, iar în special asupra mișcărei literare din acea provincie a Daciei*, București, 1872; *Suveniri,* București, 1874; *Eufrosina sau Virtutea unei femei*, București, 1875; *Conspect asupra literaturei române și literaților ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, București, 1875–1876; ed. îngr. și introd. Paul Lăzărescu, București, 1982; *Rezultatul inspirațiunei unei mame*, București, 1891. **Traduceri:** George Born, *Catarina Cornaro*, București, 1879; H. Sternberg, *Milena cea frumoasă*, I–III, București, 1881–1882.

Repere bibliografice: Bucur, *Istoriografia*, *28–30*; *Dicț. lit. 1900*, *691*; Kalustian, *Simple note*, I, *184–190*; Popa, *Tectonica*, *239–243*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *793*; Satco, *Encicl. Bucoviei*, II, 227. ***S.C.***

POP-CURŞEU, Ioan (4.II.1978, Ocna Mureș), eseist, critic literar, traducător. Este fiul Mariei Curșeu (n. Chirica), asistentă medicală, și al lui Petru Curșeu, preot. După ce învață la Liceul „Petru Maior" din Ocna Mureș (1988–1996), urmează cursurile Facultății de Litere a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca, secția franceză–română (1996–2000). A făcut studii masterale și doctorale în țară și străinătate. În 2007, la Universitatea din Geneva, finalizează o primă teză, *De l'Homme hyperbolique au texte impossible: théâtralité, théâtre(s), ébauches de pièces chez Baudelaire*, având ca specializare istoria teatrului, iar în 2011, la Universitatea „Babeș–Bolyai", a doua teză, intitulată *Magie și vrăjitorie în cultura română*. În perioada 2002–2007 activează ca asistent-doctorand la Universitatea din Geneva, iar din 2011 este lector la Facultatea de Teatru și Televiziune din Cluj-Napoca. În cadrul activității de la „Echinox" (2000–2004), coordonează și pagina franceză. Ulterior este redactor la diverse publicații clujene, universitare („Studia Dramatica", „Ekphrasis") și de tradiție („Steaua"). Debutul absolut are loc în „Echinox" cu o traducere (1998), iar editorial cu volumul *Nu știe stânga ce face dreapta* (2004). Publică traduceri (Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Guillaume Apollinaire, Jacques Prévert), cronici literare, studii în „Echinox" „Tribuna", „Steaua", „Vatra", „Euresis", „Studia", „Ekphrasis", „Critique", „Apostrof".

În prima sa carte, *Nu știe stânga ce face dreapta*, **P.-C.** formulează un program critic a cărui premisă constă în „reficționalizarea" deplină a operei analizate. Pentru comentatorul atent la „șovăielile gândirii critice" nu atât subiectul investigației critice contează, cât lumea discursivă pe care o proiectează asupra scriitorului investigat. Prin urmare, autorii selectați reprezintă programatic pretexte pentru generarea digresiunii critice (aici Miron Costin și Radu Ionescu), asupra unor subiecte vaste, de factură comparatistă (curentele literare) sau de teorie a criticii, având propensiunea de a ilustra premisele „critificțiunii", adică autonomia interpretării de obiectul cercetat. Spre exemplu, interpretarea propriu-zisă a operei lui Radu Ionescu este mereu amânată și mereu întrezărită în siajul unei comparații generale între perioadele romantice ale literaturii franceze și române. În acest prim volum actul critic se situează adesea în parametrii ludicului, ai teatralității, arborând un stil retoric, uneori emfatic, ipostaziind cu ironie vocile interioare ale criticului surprins în chiar momentul investigării operei și accentuând teatralitatea gestului critic. **P.-C.** își alege ca punct de plecare detaliile cele mai insolite, afișând o versatilitate a metodelor (merge până la a practica ironic „astro-critica") și militând pentru o critică integratoare. Textul nu e ferit de unele excese stilistice, cu formulări abrupte, ce răspund unor excese voite de interpretare, menite să demonstreze caducitatea și bovarismul inerente actului critic. Fidel programului „critificțional" schițat, **P.-C.** continuă în cartea sa cea mai reușită, *Baudelaire, la plural* (2008), tendința de a proiecta asupra unui clasic o ficțiune critică insolită, iconoclastă, menită să transgreseze posteritatea critică a acestui scriitor canonic și să regăsească geometria trăirilor interioare în dinamica actului creator. Percutanța criticii se observă deplin în capitolul *Scriitorul și umbrele sale*. Important este, aici, nu atât punctul final, cât travaliul în sine al traseului interpretativ, cu dialectica sa, ce nu poate fi intuită în construcția critică terminată. De aceea chiar parcursul capătă o importanță specială, transcris fiind în amplul „jurnal baudelairian" (acele impresii neprelucrate științific), jurnal ce schițează toate temele ce ar putea fi cercetate în legătură cu Baudelaire. Detaliile anecdoticii reale din fundalul scrierilor baudelairiene capătă un relief aparte, inițiind un policier critic. *Baudelaire, la plural* este o monografie în răspăr, cu frecvente ruperi de ritm în discurs, cu treceri abrupte de la Baudelaire – omul la figura sa canonică și înapoi la creator. **P.-C.** posedă plasticitatea formulărilor, plăcerea analogiilor, lectura altfel a detaliilor, dar și excesul stilistic, discontinuitatea de ton și cea discursivă, preferința pentru abordările nonconformiste. În altă carte, *Vasile Bologa (1859–1944)* (2010), manifestă o temperare a avântului polemic și a propensiunilor spre confesiv și „critificțiune", construind sistematic o monografie clasică a unui destin exemplar, prin intermediul căruia poate schița deopotrivă paradigma culturală și tipologia intelectualului ardelean, păstrând însă aceeași atenție asupra dinamicii interioare a autorului investigat. Cartea actualizează încă un domeniu – folclorul literar – din largul spectru de preocupări valorificate până acum de articolele și cărțile lui **P.-C.**: istoria literaturii franceze și române, comparatism, teatru și film. Ca traducător, el optează subiectiv pentru scriitori francezi clasici sau

contemporani, se orientează și asupra studiilor de film, preferând un stil anticalofil, pliat pe cerințele de comunicare moderne.

SCRIERI: *Nu știe stânga ce face dreapta*, Pitești, 2004; *Baudelaire, la plural*, Pitești, 2008; *Vasile Bologa (1859–1944)*, Alba Iulia, 2010. **Traduceri:** Jean Cuisenier, *Memoria Carpaților. În România milenară, o privire interioară*, Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Ştefana Pop-Curșeu); Patrick Deville, *Femeia perfectă*, Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Ştefana Pop-Curșeu); Lucian Blaga, *În marea trecere – Le Grand passage*, ed. bilingvă, Marsilia, 2003 (în colaborare cu Ştefana Pop-Curșeu); Gustave Thibon, *Diagnostic*, Cluj-Napoca, 2004 (în colaborare cu Ştefana Pop-Curșeu); Ion Pop, *La Decouverte de l' œil*, ed. bilingvă, Saint-Nazaire, 2005 (în colaborare cu Ştefana Pop-Curșeu); Louis-Ferdinand Céline, *Convorbiri cu Profesorul Y*, Pitești – București, 2006; Henri Michaux, *Viața în pliuri*, Cluj-Napoca, 2007; Philippe Forest, *Romanul, realul și alte eseuri*, Cluj-Napoca, 2008; William Cliff, *În Orient*, Cluj-Napoca, 2010; B. Fundoianu, *Baudelaire și experiența abisului*, București, 2012; Gilles Deleuze, *Cinema*, vol. I: *Imaginea-mișcare*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Andrei Terian, *Astrocritica și alte năzbâtii*, ALA, 2005, 751; Maria Diana Florea, *Poziționare în zodia balanței*, CU, 2005, 331; Irina Petraș, *Clujul literar. 1900–2005*, Cluj-Napoca, 2005, *107*; Dan Cristea, *Înconjurând opera*, LCF, 2008, 34; Claudiu Turcuș, *Baudelaire și alchimia criticului*, VTRA, 2009, 3. ***Ad.S.***

POP-FLORANTIN, Ioan (8.VIII.1843, Popteleac, j. Sălaj – 29.VIII.1936, București), prozator, estetician. Este fiul Mariei (n. Pop) și al lui Vasile Pop. Își începe învățătura în casa părintească, după care se înscrie la un gimnaziu din Cluj, terminându-l în 1863. Student al Facultății de Filosofie la Viena, o va absolvi în 1867, tipărind cu acest prilej o disertație despre sistemul fonetic al limbii române. Vine în România și este numit profesor de filosofie la Botoșani și Bârlad, iar în 1870, cu sprijinul lui Titu Maiorescu, se transferă, tot ca profesor, la Iași. În 1872–1873 l-a suplinit pe Maiorescu la Catedra de filosofie a Universității ieșene. **P.-F.** a fost membru al societății Junimea din 1868, dar, impulsiv și orgolios, cu toate că avea aceleași idealuri estetice, se îndepărtează de gruparea ieșeană. Preocupat de orientările mai noi ale filosofiei și ale disciplinelor înrudite, a alcătuit manuale de psihologie și logică și a popularizat metodele pedagogice ale lui Friedrich Fröbel.

Activitatea de scriitor a lui **P.-F.** cunoaște două perioade: cea din timpul Junimii și cea ulterioară. Prima este și cea mai interesantă și originală, asigurându-i un loc distinct în istoria literaturii române. Nuvelele scrise între 1869 și 1871 (*Decebal*, *Pribeagul*, *O floare albă*, *Juanita*, *O casă neagră*, *Tuhutum* și *Zoa-Zuirvan*), caracterizate printr-o atmosferă stranie, amintesc, în ansamblu, de povestirile romanticilor germani și anticipează nuvela *Sărmanul Dionis* a lui Eminescu. Imaginația prozatorului se dovedește nu numai aprinsă și bogată, dar și bine stăpânită. Istorie și exotism se confundă într-o lume romantică, uneori delirantă, abundentă în ciudățenii și surprize. Personajele par desprinse din legendă și basm, numele sunt sonore și neobișnuite, izvorâte dintr-o imaginație onomasiologică aparte. Protagoniștii cad adesea în transă, acțiunea desfășurându-se astfel sub semnul ambiguității, accentuată și de un onirism care precedă tehnica lui Gala Galaction. Adesea ei se comportă ca niște posedați. Bunăoară, Decebal e dominat de patima luptei și a puterii, iar drama lui se înscrie pe un fundal care, în viziunea autorului, nu e național, ci etic. Această tehnică apropie proza lui **P.-F.** de basmul popular. Pe de altă parte, stilul alătură provincialisme și metafore îndrăznețe, vizând frecvent paradoxul. Fraza, adesea ritmată, e construită totuși armonios. Volumul *Cântece voinicești despre zile din bătrâni* (1870) cuprinde balade de factură populară, iar *Anecdote poporane* (I, 1893) se bazează pe șarjarea limbajului, în timp ce *Romeo* (1873), *Horea* (1885), *Avram Iancu, regele Carpaților* (1891) sunt încercări de roman istoric. Se adaugă o amplă epopee, *Ștefaniada* (1925), și o piesă cu subiect istoric, *Avram Iancu* (1924). Un merit deosebit îi revine lui **P.-F.** în calitate de estetician. El este, la noi, autorul primului tratat de estetică tipărit (I–II, 1874–1887). În concepția sa, această ramură a filosofiei studiază materia și sistemul formal al artei, pentru a găsi un principiu fundamental și general apt să rezolve toate problemele. Pentru el, plăcerea estetică se constituie într-un domeniu diferit de cel al atitudinilor practice, caracterizându-se prin seninătate și independență, și se produce numai atunci când sufletul se află într-o stare de „joc", adică de mișcare liberă (idee preluată din estetica germană a epocii). În felul acesta, apar „frumosul în sine", dar și „urâtul" atunci când jocul nu priește spiritului. **P.-F.** e astfel și printre primii esteticieni români care definește noțiunea „urât", în același timp în care ea circula intens și în estetica europeană. Un accent deosebit cade pe aspectul senzorial al frumosului,

în speranța autorului de a afla unele legi estetice precise el putând fi considerat un precursor al lui Mihail Dragomirescu. Cel mai important dintre principiile sale stabilește însușirile jocului estetic, care, pentru a provoca frumosul, trebuie să fie proporționat, moderat și armonic. Idealul estetic al lui **P.-F.** se vădește a fi de natură junimistă, foarte apropiat de cel al lui Titu Maiorescu.

SCRIERI: *Cântece voinicești despre zile din bătrâni*, Bârlad, 1870; *Fundament de filosofie*, Iași, 1871; *Romeo*, Iași, 1873; *Estetica*, I–II, Iași, 1874–1887; *Decebal*, Craiova, 1882; *Tinerețea lui Ştefan cel Mare*, Iași, 1882; *Horea*, Iași, 1885; *Avram Iancu, regele Carpaților*, Iași, 1891; *Anecdote poporane*, I, București, 1893; *Reforma metoadelor în știință și practică și teoria consecutismului universal*, București, 1895; *Frumusețea liniară și frumusețea omului*, Iași, 1896; *Ortografia corectată, față de erorile Academiei Române*, București, 1915; *Mama Tudora*, București, 1915; *Maica starița*, București, 1920; *Avram Iancu*, București, 1924; *Ştefaniada*, București, 1925.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea*, *134–136*, *244*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *121–122*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *373–374*, *Ist. lit.* (1982), *430–431*; Mănucă, *Scriit. jun.*, *175–212*; *Ist. filos. rom.*, I, *554–563*; *Ist. lit.*, III, *58–59*; Maftei, *Personalități*, III, *267–269*; *Dicț. lit. 1900*, *697–698*; Barbu, *Romanul*, *170–174*; Constantin Cubleșan, *Romantic și fantast*, ST, 1993, 2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *795–796*; Alexandra Catrina Ciornei, *Influența germană în literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 2009, *69–75*; Marius Gabriel Iacob, *Prezențe și metamorfoze ale fantasticului în literatura română*, Iași, 2011, *33–43*. ***D.M.***

POP-RETEGANUL, Ion (10.VI.1853, Reteag, j. Bistrița-Năsăud – 3.IV.1905, Reteag, j. Bistrița-Năsăud), folclorist, prozator

Părinții, Maria (n. Săbăduș) și Dumitru Pop, erau țărani nevoiași. **P.-R.** începe să învețe carte în Reteag, urmează școala normală din Năsăud, continuându-și studiile la preparandiile din Gherla și Deva (1864–1873). Din 1873, când este numit învățător la Orlat, lângă Sibiu, se dedică educării și instruirii țăranilor, considerând că emanciparea națională se poate înfăptui numai pe calea progresului material și cultural. Entuziast și energic, dornic să cunoască lucruri și oameni noi, activează ca învățător în sate din zonele Hațeg, Făgăraș, Lugoj, Blaj și Năsăud, preocupat în același timp de culegerea folclorului de aici. Citea, de predilecție, studii de pedagogie, folcloristică și etnografie. Întreținea legături cu alți folcloriști, printre care T.T. Burada, Elena Niculiță-Voronca, Artur Gorovei, Jan Urban Jarník, At. M. Marienescu, G. Cătană. În 1894 și 1895 a fost secretar al Astrei. La sfârșitul secolului al XIX-lea numele lui **P.-R.** putea fi întâlnit în mai toate publicațiile vremii. A condus el însuși „Cărțile săteanului român", „Convorbiri pedagogice", „Revista ilustrată", „Foișoara", „Gazeta de duminică" și a colaborat la „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful român", „Familia", „Transilvania", „Amicul familiei", „Luminătoriul", „Contemporanul", „Tribuna", „Timișana", „Gazeta poporului", „Revista generală", „Fântâna Blanduziei", „Gutinul", „Biblioteca familiei", „Noua revistă română", „Luceafărul" ș.a. Semna și Anibal, Anibal Detunătescu, Doctor Zeno, Feciorul tatii de la noi din sat, I. P. Reteganul, Someșanul, Stan Pățitul.

Pedagog cu vocație, **P.-R.** a susținut ideea unui învățământ cu finalitate practică, orientat spre agricultură și pomicultură. În acest spirit, făcea educația școlarilor și sătenilor atât în școală, cât și în afara ei. Concepția pedagogică e ilustrată și de producțiile literare, căci proza lui conține, în subtext, îndemnuri moralizatoare. Povestirile și nuvelele, scrise într-o limbă neaoșă, anticipând uneori temele lui Liviu Rebreanu (*Susana cea nebună* are unele analogii cu *Ion*), sunt frânturi din viața sătească, cu scene de atmosferă realiste. Fără a fi deplin realizate artistic, ele au cunoscut o mare circulație. Articolele de istorie literară ale lui **P.-R.** popularizează viața și opera unor autori care răspundeau ideilor sale despre rolul scriitorului: I. Barac, D. Țichindeal, Andrei Mureșanu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu ș.a. Sporadic, a publicat și traduceri, alegând mai cu seamă povestiri cu semnificații etice. Ca folclorist, are în vedere diversele perspective din care poate fi studiată creația populară: estetică, psihologică, socială, lingvistică etc. El a fost un adept al ideii circulației și a contaminării unor motive folclorice în aria universală. Cu o informație temeinică și cu o substanțială activitate de culegător, a formulat și principii cu privire la metoda de adunare și publicare a folclorului:

Programa pentru adunarea materialului literaturii poporale și *Despre modul de a aduna materialul literaturii populare*. Cerea redarea exactă a versurilor, iar în privința prozei folclorice recomanda păstrarea nealterată a fondului, recunoscând că fiecare povestitor creează o nouă variantă. Intenționând să alcătuiască un corpus de folclor, ca oglindă a vieții poporului, a strâns basme, legende, cântece, balade, colinde, bocete, orații de nuntă, obiceiuri etc. *Povești ardelenești culese din gura poporului* (I–V, 1888), cea mai cunoscută din colecțiile sale, apreciată de B. P. Hasdeu pentru autenticitate, cuprinde basme din toată Transilvania. Dintre basmele publicate în secolul al XIX-lea, cele culese de **P.-R.** se pare că se situează cel mai aproape de sursa populară. Unele, dezvoltate pe motive universale (reînvierea prin găsirea inimii, eroul care salvează luna și soarele ș.a.), pot fi alăturate celor mai bune povești ale altor popoare. Culoarea locală apare foarte pregnant din obiceiuri, onomastică, localizări și grai. Culegerile de versuri realizate de folclorist cuprind multe texte inedite, lăsate, în parte, în manuscris, ca și alte pagini, memorialistice, publicistice etc., editate după anul 2000. În prefața la *Trandafiri și viorele* (1884) face o clasificare a versurilor folclorice în cântece bătrânești, voinicești, ostășești, de bucurie, de dragoste, de jale, de dor, de urât, satirice, de nuntă și chiuituri. Din același volum rețin atenția cântecele de cătănie, o frumoasă variantă a motivului „amărâtă turturea”, „cântecele găinii” din ceremonialul nunții, precum și colindele cu destinație specială (după ocupație, vârstă, sex). Despre haiducul Pintea Viteazul a dat o culegere de „tradiții, legende, schițe istorice” și un studiu. **P.-R.** a îmbinat preocupările folcloristice cu cele de etnografie, descriind portul și diverse obiceiuri, în repetate rânduri solicitând informații de felul acesta prin apelurile și chestionarele pe care le lansa.

SCRIERI: *Rusalin a lui Dămian*, Brașov, 1881; *Stan Bolovan*, Brașov, [1886]; *Țiganii*, Blaj, 1886; *Isteață și pace!*, Brașov, [1887]; *Norocul și mintea*, Brașov, [1887]; *Leonat cel tânăr*, Gherla, 1893; *Novele și schițe*, I–II, Gherla, 1898–1899; *Povestiri din viața țăranilor români*, I–II, Sibiu, 1900–1901; *Novele*, București, 1901; ed. îngr. Diana-Alina și Anton Rus, pref. Ion Buzași, Blaj, 2005; *Povestiri*, pref. Octavian Goga, Sibiu, 1908; *Lucă-minte slabă și alte povestiri pentru popor*, Sibiu, 1925; *Stan Bolovan și alte povestiri ardelenești*, Sibiu, 1929; *Copiii Ursuțului și alte povestiri pentru popor*, pref. Horia Petra-Petrescu, Sibiu, 1931; *Dascălul Ioniță*, Sibiu, 1932; *Odinioară și acum. Amintiri din copilărie*, pref. Horia Petra-Petrescu, Sibiu, 1933; *Amintirile unui școlar de altădată*, îngr. și introd. Ion Apostol Popescu și Serafim Duicu, București, 1969; ed. 2, îngr. Cornel Cotuțiu, Cluj-Napoca, 2006; *Din memoriile mele*, Sibiu, 2005; *Pragmatismul romantic. Manuscrise din fondul I.P. Reteganul – Biblioteca Academiei Române*, îngr. și introd. Rodica Raliade, București, 2005; *Medalioane literare (pagini de publicistică)*, pref. Constantin Cubleșan, Cluj-Napoca, 2009. **Culegeri:** *Fagul ciobanului Todor*, Brașov, 1881; *Trandafiri și viorele*, Gherla, 1884; *Chiuituri de care strigă feciorii la joc*, Gherla, 1887; *Povești ardelenești culese din gura poporului*, I–V, pref. Alexiu Viciu, Brașov, 1888; ed. îngr. Vasile Netea, București, 1943; ed. București, 1957; *Cine nu știe striga cetească cartea asta, adecă Chiuituri de care strigă feciorii în joc*, Gherla, 1891; *Starostele sau Datini de la nunțile românilor ardeleni*, Gherla, 1891; *Povești din popor*, pref. Zaharia Boiu, Sibiu, 1895; *Bocete adecă Cântări la morți*, Gherla, 1897; *Opșaguri cât cioplite, cât pilite și la lume împărțite*, Gherla, 1897; *Pintea Viteazul. Tradiții, legende și schițe istorice*, Brașov, [1898]; *Românul în sat și la oaste aprețiat din cântecele lui poporale*, Gherla, 1899; *125 chiuituri de care strigă feciorii în joc*, Gherla, f.a.; *Poezii poporale. Cântece bătrânești*, Sibiu, 1900; *Zidirea lumei. Adam și Eva. Originea sfintei cruci și cele 12 Vineri după tradiții poporale și manuscrise vechi*, Gherla, 1901; *De la moară. Povești și snoave*, I–II, Budapesta, 1903; *Povestiri din viața țăranilor*, I–II, Sibiu, 1911–1913; *1000 doine, strigături și chiuituri ce se obișnuiesc la jocurile și petrecerile noastre poporale*, ed. 4, Brașov, 1923; *Din Țara Hațegului. Povestiri*, Sibiu, 1930; *Munți, animale și pământ*, Sibiu, 1935; *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, îngr. și pref. Vasile Netea, București, 1943; *Crâncu, vânătorul codrului*, București, [1963]; *Crăiasa zânelor. Povești ardelenești*, îngr. și pref. Vasile Netea, București, 1970; *De n-ar fi poveștile*, îngr. N. Nistor și I. Drăgoiescu, pref. Vasile Rusu, Sibiu, 1971; *Povești populare*, îngr. Doina David, Timișoara, 1989; *Zâna apelor*, îngr. Iordan Datcu, București, 1997; *Povești ardelenești*, îngr. I. Crețiu, Cluj-Napoca, 2001. **Antologii:** *Inimioara adecă Floarea poeziei naționale*, Sibiu, 1885; *Buchetul. Culegere de cântece*, Gherla, 1894; *Prietinul săteanului român*, Gherla, 1895.

Repere bibliografice: Ion Simionescu, *Un scriitor folositor*, „Ateneul”, 1901, *7*; Chendi, *Foiletoane*, *82–86*; Iorga, *Oameni*, I, *91–95*; I. Breazu, *Literatura „Tribunei” (1884–1895)*, DR, 1934–1935; Horia Petra-Petrescu, *Din viața lui Ioan Pop-Reteganul*, „Țara Bârsei”, 1935, 4; *Din viața dascălului Ion Pop-Reteganul*, Cluj, 1938; Vasile Netea, *Ion Pop-Reteganul*, București, 1943; Netea, *Maior–Goga*, *143–165*; Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, I, îngr. și introd. Ion Taloș, București, 1971, *169–200*; Ion Apostol Popescu, *Ion Pop-Reteganul*, pref. Ion Agârbiceanu, București, 1965; *Ist. lit.*, III,

881–888; Bârlea, *Ist. folc.*, *285–291*; Virgiliu Ene, *Folcloriști români*, Timișoara, 1977, *130–141*; *Dicț. lit. 1900*, *702–703*; Ioan Ilieș, *Acasă la Ion Pop-Reteganul*, Bistrița, 1995; Virgiliu Florea, *Ion Pop-Reteganul după 90 de ani*, AAF, 1994–1996; *Dicț. scriit. rom.*, III, *796–798*; Popa, *Penumbre*, *84–99*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *725–727*. ***L.Cș.***

POPA, Constantin (10.III.1936, Cozia, j. Iași), poet, dramaturg. Este fiul Lucreției (n. Harabagiu) și al lui Alexandru Popa, muncitor la CFR. Urmează primele șase clase la Huși, apoi se transferă la Liceul Junimea din Iași. Frecventează tot aici cursurile Școlii Medii Tehnice Sanitare (1950–1954). După absolvire e angajat felcer-igienist în Târgu Ocna. În această perioadă activează într-o formație teatrală, fapt care l-a determinat să dea examen, în 1958, la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București. În 1960 este arestat sub acuzația de calomnie la adresa guvernului și democrației populare, ca după două luni de anchetă să fie eliberat. Ca actor, începând din 1962, a jucat mai întâi la teatrele din Bacău și Reșița, iar din 1965 la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" din Iași, unde a interpretat din 1965 până în 2000, anul retragerii sale de pe scenă, zeci de roluri, fiind distins cu mai multe premii. În acest răstimp se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității „Al. I. Cuza", luându-și licența în 1975. În același an publică și piesa de teatru *Hora întreruptă*, imediat transpusă cinematografic de Letiția Popa. În 1991 devine profesor la Universitatea de Arte „George Enescu" din Iași. Și-a luat doctoratul în 2004 cu teza *Teatrul absurdului între revelație filosofică și necesitate estetică*. Debutează în 1968, cu poezie, la „Cronica" și mai publică sporadic în „Convorbiri literare", „Teatrul", „Contemporanul", „Dacia literară", „România literară" ș.a. Prima carte de poezie, *Prețul alegerii*, îi apare în 1976, urmată de alte volume de versuri. Este preocupat și de punerea în scenă a pieselor proprii – *Calul Verde*, *Regulamentul de bloc*, *Mașina de vânt* și *Cavou Bar* –, reunite târziu în *Mașina de vânt* (1996), apoi în volumul *„Gheorghe Popescu" de Gheorghe Popescu* (2009). I s-au acordat mai multe premii, între care și Premiul de Excelență din partea Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (2007).

Versurile lui **P.** par a fi rezultatul asimilării treptate a marilor modele din lirica românească, modele de care poetul se distanțează pe măsură ce își află mijloacele expresive proprii. El nu pastișează nimic, transferă în paginile sale doar acea substanță poematică ce este compatibilă cu sine. De multe ori textele sunt organizate ca niște replici adresate unor opere literare celebre: „Să fie chiar adevărat/ că bulgării negri fluturi se făceau,/ plângând peste o pată de sânge/ care vorbea?" (poem dedicat lui Nichita Stănescu) sau „Al începutului ou purificat/ În rece unghi așezat,/ Sunet egal cu drepte paralele/ Dormind muzica-ntre ele,/ Suflet ridicat/ La un nesfârșit pătrat, Milostivul ucigaș de nimbi" (versuri consacrate lui Ion Barbu). Poetul devine cu adevărat autentic atunci când lirica sa îmbracă veșmântul discursului dramatic, situându-se între luciditate, joc ironic și amărăciune. Poemul fără titlu ce închide volumul *Teroarea clepsidrei* (1996) cristalizează o viziune asupra vieții și a lumii: „Să-ți mai spun: viața e un lung șir de uși închise/ pe care crezi că le deschizi./ Sigur, poate fi și un lung șir de uși deschise/ pe care, însă, de obicei, nimeni nu știe să intre./ Cu mare oboseală, îți spun că nu e nimic de făcut./ Cu aceeași mare oboseală, îți spun că totul se poate./ Să treci prin viață neobservat e o imposibilitate./ Să treci observat e costisitor și, sigur, un/ dubios spectacol". Poezia lui **P.** evoluează de la carte la carte, capătă intensitate și profunzime pe măsură ce conștiința de sine dictează autorului mereu alte forme de manifestare a interiorității. Ca dramaturg, el reușește să susțină, într-o scenerie alegorică, un text contestatar ce are drept țintă regimul comunist. Personajele sale trăiesc sub presiunea unui sistem agresiv, absurd, ce uniformizează conștiințele și reduce individul la o simplă marionetă aptă să facă figurație într-un mare spectacol ideologic. „În fiecare din piesele mele cineva strigă după ajutor chiar dacă acest strigăt este surdizat, încifrat uneori pentru a păcăli cenzura", mărturisește **P.** într-un pasaj autoreferențial. Piesele, scrise și jucate în perioada dictaturii, pot fi citite oricând cu interes, pentru că autorul a izbutit să îmbine jocul subversiv (cu anecdotică efemeră) cu un anumit tip de esențializare reflexivă.

SCRIERI: *Hora întreruptă*, Iași, 1975; *Prețul alegerii*, Iași, 1976; *Cuvinte învinse*, Iași, 1978; *Perioada de instrucție*, Iași, 1981; *Împăcarea cu Faust*, Iași, 1986; *Școala de îngeri*, Iași, 1991; *Teroarea clepsidrei*, Iași, 1996; *Mașina de vânt*, pref. Florin Faifer, Iași, 1996; *Donatorul de umbră*, Iași, 2000; *Sertarul cu emoții*, Iași, 2006; *„Gheorghe Popescu" de Gheorghe Popescu*, Iași, 2009; *Crescătoria de clipe*, postfață Ioan Holban, Iași, 2011; *Lumină din lumină*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *Zece poeți tineri*, CL, 1976, 6; Al. Piru, *„Prețul alegerii”*, LCF, 1976, 28; Sergiu Negură, *„Cuvinte învinse”*, CL, 1979, 9; Al. Călinescu, [*Constantin Popa*], TTR, 1981, 11, CRC, 1986, 29; Vasile Mihăescu, *„Perioada de instrucție”*, CL, 1982, 3; Ioan Holban, [*Constantin Popa*], CRC, 1991, 23, „Bucovina literară”, 2011, 9; Ştefan Oprea, *Metafora agresiunii*, CRC, 1991, 29; Ulici, *Lit. rom.*, I, *299–300*; Florin Faifer, *Măștile absurdului*, CRC, 1996, 5–6; Oltița Cântec, *La căderea cortinei de stagiune…*, CRC, 2000, 6; *Dicț. scriit. rom.*, III, *799–800*; Mircea Ghițulescu, *Dramaturgi contemporani: Constantin Popa*, CL, 2008, 1; Al. Husar, *Dialectica timpului*, CRC, 2009, 3. ***Ș.A.***

POPA, Constantin M. (1.IX.1943, Brașov–27.I.2016, Craiova), critic și istoric literar. Este fiul Mariei (n. Licurici) și al lui Mihai Popa, funcționar. Învață la Craiova, unde urmează Şcoala „Tudor Vladimirescu” și Liceul „N. Bălcescu”, absolvit în 1961. Devine student al Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1961–1966), iar mai târziu își ia doctoratul cu teza *Morfologia ceremonialului în opera lui Mihail Sadoveanu*, susținută în 1997 la Universitatea din Craiova. Funcționează ca profesor de limba și literatura română în Filiași, apoi în Craiova, la Liceul de Arte și Meserii „Constantin Brâncuși”, Şcoala „Alexandru Macedonski” și la Colegiul Național „Frații Buzești”. Activitatea la catedră va fi întregită de publicarea a numeroase antologii comentate, de uz didactic, din operele unor scriitori români, realizate, majoritatea, în colaborare cu Florea Firan. Debutează în 1966 la „Tribuna”, iar prima carte este *Replay*, apărută în 1980. Este, din 1998, redactor-șef al publicației „Mozaicul”. Colaborează la „Tribuna”, „Ramuri” (unde în 1976–1977 susține cronica literară), „Luceafărul”, „Steaua”, „Vatra”, „Contemporanul”, „Literatorul”, „Observator cultural”, „Scrisul românesc” ș.a. A fost premiat de Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor în 1997 pentru volumul *Ceremonialul sadovenian* și în 2004 pentru Opera Omnia.

În volumul *Replay* **P.** expune într-un stil median, echidistant față de calofilie și prețiozitate și, pe de altă parte, față de ariditatea tehnicistă. El întruchipează, cu formula lui Voicu Bugariu, „critica respectuoasă”. Sunt comentați poeți ca Marin Sorescu, Sina Dănciulescu, Radu Cârneci, Titus Vîjeu, eseiști și critici precum Edgar Papu, Cornel Regman, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, D. I. Suchianu, prozatori ca Al. Ivasiuc, Francisc Păcurariu, D. R. Popescu, Mircea Horia Simionescu, Ion Băieșu, C. Novac, Maia Belciu, Dan Mutașcu, Corneliu Leu, Radu Theodoru, Eugen Uricaru, Nicolae Prelipceanu, Radu Mareș, Tudor Octavian ș.a. Laurențiu Fulga ocupă o întreagă secțiune a cărții, echivalentă cu o micromonografie. În partea finală sunt grupate texte ce vizează scriitori clasicizați: Gala Galaction, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu. În *Brațul de la Lepanto* (2003) regruparea tematică interferează cu cea întemeiată pe periodizarea istorico-literară; astfel, o secțiune intitulată *Cercul lui Făt-Frumos* include contribuții exegetice referitoare la operele lui Ion Creangă, Ioan Slavici, Mateiu I Caragiale, Mihail Sadoveanu, H. Bonciu, Gib I. Mihăescu, G. Călinescu, altundeva sunt investigate poezia contemporană a autenticismului neinhibat și a tragismului existențial, dar și „proza în costum postmodern”. Cartea se ocupă, de asemenea, de ipostazele eseului critic contemporan, cu ilustrări din paginile unui mare număr de autori, din toate generațiile, o atenție specială fiind acordată câtorva dintre cei care au tratat „tema postmodernistă”. Culegeri asemănătoare sunt *Lectica lui Cicero* (2005) și *Îngeri provizorii* (2010). **P.** a publicat și lucrări monografice. Despre Mihail Sadoveanu scrie un amplu eseu – *Ceremonialul sadovenian* (1997; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Craiova), versiune a tezei de doctorat. Exegetul se străduiește să investigheze modul în care scriitorul „«mediază» între sacru și profan”. Opera lui Sadoveanu este abordată din perspectiva raporturilor arhaic–livresc, a continuității între arhaicitatea persistând în context etnofolcloric și o anumită tradiție inițiatică transmisă livresc. În micromonografia *Hermeneutica lui Adrian Marino* (1993) comentariul este descriptiv, explicativ și rezumativ. Tot despre Adrian Marino **P.** a publicat în 2001 o monografie însoțită de o antologie comentată și de un dosar al receptării critice, iar în 2008 revine asupra subiectului cu volumul *Adrian Marino, ideocriticul impenitent*. Un alt volum monografic este *Mircea Dinescu: poezia insurgenței* (2006). În *Noaptea lui Vincent* (1998) sunt adunate pagini de jurnal, care vor fi reluate ca atare în prima parte a volumului din 2011 *Sextant*; acesta din urmă reunește așa-zicând jurnale de călătorie ale autorului, de fapt colecții de observații, sugestii și interpretări, de trimiteri intertextuale și culturale, pe canavaua relatării unor călătorii și sejururi efectuate de autor în sudul Franței și în Canada.

SCRIERI: *Replay,* București, 1980; *Clasici și contemporani,* Craiova, 1987; *Cui i-e frică de comentariul literar?,* Craiova, 1991; *Hermeneutica lui Adrian Marino*, Craiova, 1993; *Ceremonialul sadovenian,* Craiova, 1997; *Noaptea lui Vincent,* Craiova, 1998; *Adrian Marino*, Brașov, 2001; *Brațul de la Lepanto*, Craiova, 2003; *Lectica lui Cicero*, Craiova, 2005; *Mircea Dinescu: poezia insurgenței*, Craiova, 2006; *Adrian Marino, ideocriticul impenitent,* Craiova, 2008; *Îngeri provizorii*, Craiova, 2010; *Sextant. Jurnal de călătorie*, Craiova, 2011. **Antologii:** *Sud-Vest. O antologie a scriitorilor contemporani din Oltenia*, Craiova, 1998 (în colaborare).

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *Cartea de debut. Critica respectuoasă*, LCF, 1981, 36; Laurențiu Ulici, *Lectură analitică*, RL, 1982, 9; Marin Beșteliu, *Jaloane pentru o viitoare exegeză*, R, 1987, 12; Constantin Cubleșan, *„Hermeneutica lui Adrian Marino"*, ST, 1994, 5; Bucur Demetrian, *„Noaptea lui Vincent" sau Jurnalul, eterna întoarcere*, CL, 1998, 11; *Dicț. scriit. rom.*, III, *800–801*; Petraș, *Panorama*, *533–536*; Firan, *Profiluri*, II, *176–178*; Traian Ştef, *„Brațul de la Lepanto"*, F, 2004, 3; Mircea Muthu, *Radiografia critică*, APF, 2006, 2; Al. Cistelecan, *Aproape de monografie*, F, 2008, 2; Gabriela Gheorghișor, *Despre ideocriticul impenitent*, LCF, 2008, 37; Luminița Corneanu, *„Îngeri provizorii"*, RL, 2010, 30; Ştefan Borbély, *Exactitate și manierism*, APF, 2010, 8; Constantina Raveca Buleu, *„Sextant"*, APF, 2012, 2. ***N.Br.***

POPA, **Cornel George** (6.VII.1957, Popricani, j. Iași), prozator, dramaturg. Este fiul Angelicăi (n. Antoniu) și al lui Constantin Popa, medic; prenumele la naștere: Corneliu Petrică. A absolvit Facultatea de Construcții din Iași (1986) și Academia de Teatru și Film din București, secția regie film (1997). A fost angajat pedagog, muncitor necalificat, recepționer, funcționar, iar după 1989 ca ziarist (reporter, publicist comentator,), om de televiziune, în domeniul publicitar (conducând firma Bill Consulting). A lucrat în presă la „Opinia studențească" din Iași, unde între 1985 și 1992 este publicist-comentator,la „Timpul", „Convorbiri literare", „Monitorul de Iași", „Zig-zag", „Privirea" ș.a., apoi la câteva televiziuni: PRO TV, Antena 1, TVR, Prima etc. A mai scris la „Amfiteatru", „Orizont", „Cronica", „Contrapunct", „Ziarul de duminică" ș.a. Piesa de teatru *Viața mea sexuală* (2005) a fost montată la Iași și la București, fiind ulterior adaptată pentru cinema de autor, care a semnat și regia (2010).

Volumul de debut al lui **P.**, *Cincizeci și șase de blitzuri și alte chestii* (1992), conține proze scurte sau foarte scurte a căror eterogenitate, coroborată cu performanța lor stilistică, probează versatilitatea și mobilitatea autorului. Culegerea are aspectul unei mape de schițe executate în vederea pregătirii unei scrieri mai ample. Prozele sunt lucrate pe o bandă extinsă a regimurilor și modalităților ficționale; pot fi inventariate atât texte stabilizate la nivelul realismului mărunt, cât și texte fantastice sau absurde. Nu sunt disprețuite micile experimente vizând convențiile narative. O referință ar putea fi proza scurtă americană de tip Hemingway, măcar prin ceea ce privește demotivarea ficțiunilor, inserarea lor într-un dispozitiv lipsit de background, „explicații", „poantă" sau finalitate explicită. De aici, sentimentul de absurd care resemantizează chiar datele de realism nedilematic prin nimic absurde. *Dobitocul de țânțar* (1996) actualizează la nivelul anilor '90 explorările interbelice ale morbidului din cărți precum *Monstrul* de Dan Petrașincu. Romanul apare sub forma unui șotron rememorativ, cu tematică preponderent erotică, asamblat pe principiul unei aparente asociații libere – în fond riguros controlate. Naratorul își prezintă educația sentimentală de la origini până în prezentul în care eșuează repetat să intre la facultate, amestecând fantezii și relatări imprecis creditabile pe o paletă întinsă de la sexualitatea prepuberală până la cea adolescentină, incluzând violuri exercitate de și asupra unor copii. Parametrii psihologici ai narațiunii sunt complicați prin trauma sinuciderii tatălui impotent (naratorul însuși manifestă dispoziții tanatice) și prin relația oedipiană cu mama. Tonul care face muzica este însă de comedie neagră coroborată cu o mare indiferență, deloc corectă politic, în fața actelor atroce relatate. *Nesimțitul* (1997) a atras și mai acut atenția criticii asupra calităților de prozator ale lui **P.** Anecdotica e asigurată de tribulațiile unui tânăr arhitect cu succes social și erotic care, în urma unui accident de mașină, rămâne impotent. Infirmitatea modifică violent relația cu ceea ce se întâmplă în jur. La nivel narativ, cartea nu este lipsită de complicări ale tehnicii de expunere, prin delegarea ca personaj-narator a unui soi de dublu vizibil și agresiv al autorului. De asemenea, romanul valorifică abilitatea autorului de a compune în regimul realismului mizerabilist. Dar, fundamental, cartea se mișcă în zona irațională a evoluției unei obsesivități de tipul Cezar Petrescu, cel din *Simfonia fantastică*, sau, din literatura contemporană, a mai modestului Emil Mladin din *Părintele Mavrodin.* Oricât de reușite ar fi tușele realiste

prin care **P.** fixează, bunăoară, „pensionarii" unei bodegi, subteranele prostituției sau, în general, lumea unor decăzuți social către care personajul său este atras cu o forță fatalistă, principala calitate literară vine din surprinderea – cu schepsisul de a fi indeterminată cauzal – a aparentei degradări a arhitectului impotent. În fond, periplul său poate fi văzut ca o umanizare, ca o extragere din zona clișeelor și automatismelor sociale care îi reglaseră viața. Abandonând editorial proza, **P.** s-a orientat către teatru. O primă piesă publicată, *Viața mea sexuală* (2005), dramă sentimental-erotică plasată într-un sex-shop, nu își alimentează suficient intențiile de comedie, căzând mai curând în patetism. Superioară este piesa *Mai ales toamna* (2008), comedie neagră-absurdă despre imposibilitatea unei trupe de actori de a iniția și duce la capăt o repetiție. Autorul și-a valorificat activitatea de gazetar într-un volum de remarcabile reportaje, *Mâinile pe care de atâta timp* (2006). A mai publicat, sub titlul *Bărbatul ca produs. Cum pot fi cucerite femeile. Ghidul bărbatului tânăr* (2005), un soi de manual divagant, prolix și nesărat.

SCRIERI: *Cincizeci și șase de blitzuri și alte chestii*, pref. Ion Cristoiu, postfață Ioan Buduca, Iași, 1992; *Dobitocul de țânțar*, București, 1996; *Nesimțitul*, București, 1997; *Bărbatul ca produs. Cum pot fi cucerite femeile. Ghidul bărbatului tânăr*, București, 2005; *Teatru. Viața mea sexuală*, București, 2005; *Mâinile pe care de atâta timp*, 2006 (*e-book*); *Mai ales toamna*, București, 2008.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, [*Cornel George Popa*], RL, 1996, 45, 1997, 28, 2012, 27; Bogdan Popescu, *Cu cinism înainte!*, CC, 1997, 3–4; Constantin Dram, *Lumi narative*, Iași, 1998, *64–68*; Bogdan Popescu, *Un „nouăzecist" cu năbădăi*, CC, 2000, 9–12; Cristea-Enache, *Concert*, *253–256*; Alina Boboc, *Teatru la sex shop*, LCF, 2007, 19. ***M.I.***

POPA, Dorin (5.VII.1955, Ştiubieni, j. Botoşani), poet, jurnalist. Este fiul Maricăi (n. Aramă) şi al lui Costache Popa, maistru croitor. Urmează primii trei ani de şcoală în satul natal, după care aproape în fiecare an schimbă instituţia de învăţământ, la Iaşi şi Câmpulung Moldovenesc, în cele din urmă absolvind, în 1975, Liceul „Dimitrie Cantemir" din Iaşi. Între 1979 şi 1984 e student al Facultăţii de Fizică a Universităţii „Al. I. Cuza", iar mai târziu (1994–1996) urmează şi studii postuniversitare, specialitatea jurnalistică, în cadrul aceleiaşi universităţi, unde își ia și doctoratul în 2003 cu teza *Camil Petrescu, eseist și publicist*. Îşi începe cariera didactică predând fizica la mai multe şcoli din județul Iași, iar din 1985 profesează la câteva licee din Iași. După 1989 ocupă funcţia de redactor-şef adjunct la „Timpul" şi lucrează ca redactor la Editura Universității „Al. I. Cuza" (1990–1992). Pentru o perioadă mai mare de timp va fi publicist-comentator la „Contemporanul" (1991–1999), în același interval fiind redactor la „Cotidianul", „Timpul", „Unirea" ș.a., realizator de emisiuni TV. Ulterior va fi cadru didactic la Departamentul de jurnalistică şi științele comunicării al Facultăţii de Litere ieşene. A beneficiat de mai multe burse de studii în străinătate (Italia, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Spania). Debutează cu poezie în „Convorbiri literare" (1973). În studenţie este, pe rând, redactor, secretar general de redacţie, redactor-şef adjunct şi redactor-şef la revista „Dialog". Mai colaborează la „Opinia studenţească", „Amfiteatru", „Cronica", „Vatra", „Apostrof", „Orizont", „Viaţa românească", „România literară", „Poesis" ş.a. I s-au acordat mai multe premii în țară, între care Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1990, 1994), premii oferite de revistele „România literară", „Poesis", „Cronica" ș.a., precum și câteva distincții internaționale, unele versuri fiindu-i publicate în mai multe ediții bilingve sau plurilingve.

Deşi se manifestase ca poet încă de la începutul anilor '80, **P.** reuşeşte să publice primul volum, *Utopia posesiunii*, abia în 1990. Aici există deja trăsături ce pot fi considerate definitorii, confirmate în versurile din culegerile ulterioare, până la *Povestea mea: alia avatar* (2011). Poezia stă sub semnul unei interiorităţi care, în mod paradoxal, este exhibată în „transcrieri disperate", cu o directețe aproape violentă, netrucată, pătimaşă: „tot ce aş putea atinge/ şi nu ating/ tot ce aş putea înțelege/ şi nu înţeleg/ tot ce aş putea fi/ şi nu sunt" (*Autoportret*). Multe texte au în componenţa lor fragmente interogative sau se constituie ele însele în întrebări rostite şovăielnic, cu o disperare surdă: „ce mai aştept acum/ când nimic nu mai aştept?!/ mi-am numărat cu atenţie/ toate malformaţiile/ neputinţele toate/ şi nenorocul întreg,/ cu suflet uşor,/ în sufletul meu/ l-am adunat/ ce mai aştept?" (*Ce mai aştept*). Poate doar erosul este văzut când și când ca „o salcie miraculoasă", ca „un pod posibil ridicat deasupra îndoielilor". În versul din *Când o femeie pleacă* (2005) predomină interogaţiile legate de o vină veche, neînţeleasă, difuză, ca în *Şi ninge şi ninge*. Se poate spune că lirica lui **P.** pare să aibă şi o funcţie terapeutică pentru cel

care îşi caută în permanenţă echilibrul interior. Deşi uneori inegală, fiind în permanenţă în căutarea propriilor resurse, poezia are un timbru statornic. Alt segment important în preocupările lui **P.** îl reprezintă cărţile de interviuri: *Convorbiri euharistice* (1992), *Cu Părintele Galeriu între Geneză şi Apocalipsă* (2002) ș.a. Prima reuneşte interviuri cu Petre Ţuţea, Neagu Djuvara, Sorin Dumitrescu şi Andrei Pleşu, cea de-a doua e un dialog amplu pe teme religioase, cu „întrebări semeţe" şi cu „răspunsuri smerite", pe când *Scriitorii și politica. 1990–2007. De la Iliescu la Băsescu și retur* (2007) include un dialog cu Liviu Antonesei pe teme politice la zi. **P.** este şi autorul unor lucrări teoretice cu profil jurnalistic, unde, din perspectivă didactică, sunt sistematizate şi analizate numeroase aspecte privind mass-media. O carte despre jurnalistul Camil Petrescu (2006) se înscrie într-o măsură în aceeași arie de preocupări.

SCRIERI: *Utopia posesiunii*, Iaşi, 1990; *Fără întoarcere*, Iaşi, 1992; *Convorbiri euharistice*, Iaşi, 1992; *Tentativă de spovedanie*, postfaţă Ioan Holban, Iaşi, 1994; *Ce mai aştept*, Timişoara, 1996; *Moartea mea – viaţa mea*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1997; *La cumpăna luminii* (în colaborare cu Emilia Popa), pref. Luminița Georgeta Vîrlan, Piatra Neamț, 1999; *Când o femeie vine către tine*, Iaşi, 2001; *Introducere în studiul şi istoria mass-media*, Iaşi, 2002; *Textul jurnalistic*, Iaşi, 2002; *Mass-media astăzi*, Iaşi, 2002; *Cu Părintele Galeriu între Geneză şi Apocalipsă*, Bucureşti, 2002; *Genuri şi specii ale textului jurnalistic*, Galaţi, 2003; *Când o femeie pleacă*, Botoșani, 2005; *Jurnalistul Camil Petrescu*, Iaşi, 2006; *Scriitorii şi politica. 1990–2007. De la Iliescu la Băsescu şi retur. Dorin Popa în dialog cu Liviu Antonesei*, Iaşi, 2007; *Povestea mea: alia avatar*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ioan Holban, [*Dorin Popa*], CRC, 1990, 19, CNT, 1993, 39; Traian T. Coşovei, *„Utopia posesiunii"*, CNT, 1991, 20; Romaniţa Constantinescu, *Tentativă de seducere*, RL, 1992, 44; Teodor Georgescu, *Salvarea prin iubire*, TP, 1994, 3; Cristian Tamaş, *„... pe viaţă şi pe moarte, cu patimă dansez ..."*, DL, 1994, 14; Octavian Soviany, *Poezie şi exorcism*, CNT, 1995, 6; Victoria Luţă, *Caligrafii poetice*, RL, 1999, 31; Faifer, *Faldurile*, *111–113*; Cistelecan, *Top ten*, *90–92*; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *178–181*; Constantin Ciopraga, *Dorin Popa: măştile poetului*, CL, 2002, 10; Liviu Antonesei, *„Introducere în studiul şi istoria mass-media". „Textul jurnalistic"*, TP, 2002, 11; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *340–341*; Carletta Elena Brebu, *Comunicarea, „o nouă religie"*, ATN, 2008, 1; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, *222–227*. ***Ş.A.***

POPA, Dumitru Radu (26.X.1949, București), prozator, eseist

Este fiul Mariei-Magdalena Popa (n. Levandowsky), medic, pianistă, traducătoare, autoare de cărți pentru copii, și al lui Grigore Gr. Popa, medic. Urmează școala elementară și începe liceul la Craiova (1956–1962), fiind absolvent al Liceului „I.L. Caragiale" din București (1967) și al Facultății de Limba și Literatura Română, secția română–franceză, a Universității bucureștene (1972). Ca student, este redactor la „Universitas" (1968–1969) și la revista „Amfiteatru" (1970–1972). Lucrează apoi la Editura Albatros (1972–1974) și la „Tribuna României" (1974–1985). În octombrie 1985 emigrează, stă un an în Franța și apoi pleacă în Statele Unite ale Americii, stabilindu-se la New York. Din 1986 până în 1989 urmează la Columbia University cursuri de master în domeniul cercetării bibliografice a dreptului internațional și comparat, în aceeași perioadă fiind bibliotecar la Facultatea de Drept de la New York University. Din 1996 va deveni profesor și director asociat al Bibliotecii de Drept și decan asistent al Facultății de Drept. A debutat în 1968, cu proză și eseu critic, la „Amfiteatru". După refuzul mai multor edituri de a-i edita volumul de nuvele *Orașul prenatal*, abia în 1980 își vede publicată prima carte, eseul *Antoine de Saint-Exupéry. Aventura conștiinței*. A mai colaborat cu eseuri și cronici literare la „România literară", „Luceafărul", „Dialog", „Echinox", „Ramuri", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Caiete critice", „România liberă", după 1989 semnează periodic în „Scrisul românesc" și „Cultura". Din 1990 publică volume și studii în domeniul dreptului internațional și comparat în reviste americane de specialitate și traduceri de poezie românească în reviste literare precum „Willow Spring", „Orbis", „Poetry New York", „International Review of Poetry", „New York Literary Journal". După 1986 a fost prezent, câțiva ani, cu cronici culturale la Radio BBC.

Cartea de debut a lui **P.**, *Antoine de Saint-Exupéry. Aventura conștiinței*, este o lucrare de popularizare. Cea dintâi culegere de proză, *Călătoria* (1982), se înscrie pe linia literaturii simbolic-alegorice, a realismului magic și a fantasticului absurd. Cele mai multe povestiri au drept protagonist și narator un personaj alienat, ambiguu paranoic, implicat în tot felul de scenarii, inițial realiste, dar care se dezvăluie, brusc ori treptat, funambulești. Tema spectacolului absurd, existențial și livresc, apare chiar din prima proză, intitulată *Într-o seară*, în care „eul" primește vizita unor personaje deopotrivă reale și livrești: corbul lui E. A. Poe și un Ulise necanonic, un antierou, cum de fapt antieroi sunt mai toate personajele lui **P.** Tema individului și a identității, fundamentală pentru autor, e inaugurată în cea de-a treia proză, *Estivală*, al cărei personaj, acel „eu" alienat, bântuit de obsesii și fixații, va deveni mai târziu eroul ficțiunilor omonime din *Fisura* (1985), *Panic Syndrome!* (1997; Premiul Uniunii Scriitorilor) și *La revoluția română* (2000). Depersonalizarea individului, prins iremediabil în sistem, primește conotațiile unui ritual funebru de trecere, dar moartea nu e decât o inițiere într-un absurd și mai absurd. *Fisura* trimite la parabola universului concentric-concentraționar din romanele și prozele kafkiene, la așteptarea beckettiană a unei epifanii care se dovedește nu doar absurdă, inutilă, ci și infernală. Tema e reluată în registre ușor diferite în nuvele precum *Totul despre fugă*, *Partida*, *A doua zi*, *Amuzament cotidian*, *Noul deținut*, *Alegere de grădinar*. Câteva proze, mai ample (*Ferdinand*, *Sobrante Vega*, *Triumful talentului*, *Convalescența*) și se particularizează prin construcția dezarticulată: alternarea de planuri narative, uneori și de stiluri, registre, tonalități diferite, succesiune ilogică de întâmplări. Nuvela *Ferdinand* e un SF burlesc, *Dialectica tăcerii* tratează tema identității, valorificând motivul dublului într-o narațiune metaficțională, pusă sub semnul infernului dantesc și kafkian, dar în registru ironic, cu aluzii politice („E un tablou tipic burghez în descompunere"). Există, de asemenea, ecouri din Beckett sau din Eugen Ionescu în câteva proze alegorice, concentrate, cu un limbaj foarte precis, totuși aluziv, neutre ca tonalitate și comentariu auctorial, dar trădând o intensă ironie (*Amuzament cotidian*, *Autodistrugătorul*, *Proprietatea* ș.a.). Cum nu există ieșire din universul concentraționar, pușcăriașul nevinovat din *A doua zi*, spre exemplu, sparge în fiecare zi o cană, chiar dacă aceasta înseamnă o condamnare perpetuă, dar e singura lui formă de protest, chiar dacă este absurdă. Pe de altă parte, personajul lui **P.** este un abulic, un neputincios care găsește în sistem acea rațiune superioară de a fi care îi lipsește. Parabola este valorificată în nuvela *Fisura*, unde esențială e – conotația politică dovedindu-se evidentă – teoria lumilor paralele, a relativității existențelor: nu se știe dacă cealaltă lume, în care naratorul pătrunde printr-o „fisură" (în podeaua de lângă biroul său), este o lume fictivă, un paliativ al imaginației unui individ neîmplinit în viața cotidiană sau e rodul unei minți bolnave, schizofrenice, al unui vis-viziune cu caracter ezoteric. Naratorul coboară în lumea cealaltă, unde asistă la spectacolul teribil al unui sistem totalitar, unde viața socială și privată sunt un crud carnaval de crime reale și înscenate. Despre „lumea reală", în care personajul este un funcționar de birou exemplar, nu se știe mare lucru, doar că el e un abulic anost, iar despre celălalt oraș cititorul află treptat, odată cu naratorul, tot mai multe lucruri, care par întâi absurde, apoi, treptat, înfiorătoare. Paradoxul este tocmai acesta: abolirea voinței individului nu prin forță, ci prin metoda insidioasă a convingerii, a convertirii. Naratorul renunță la sine, la realitate, pentru a primi o existență guvernată de sensul impersonal al sistemului: misiunea sa este să copieze continuu, cu mâna stângă. Minciuna oferită astfel este remediul absurd al lipsei unui adevăr personal, individual. Celelalte proze, deși bine scrise, nu se ridică la valoarea acestei nuvele. În general, sunt narațiuni fantastice, alegorice sau stranii, pigmentate de umor și ironie și construite pe tehnica sugestiei și a detaliului aparent neutru, cu finaluri deschise și posibilități multiple de interpretare, inclusiv politică. *Panic Syndrome!* dezvoltă aceeași linie a fantasticului, epurată de temele întunecate ale spațiului concentraționar. Spațiul narativ este acum cel american, dar bâlciul existenței umane rămâne același. Tema identității e explorată de această dată din perspectiva, ironic-amuzată, a unui „eu" panicat, care suferă de o „boală fără nume", asemănătoare cu „moftul" lui I.L. Caragiale. Este un fel de cerc vicios al psihopaților, dintre care personajul bolnav se dovedește cel mai sănătos. Aceeași temă este tratată în nuvela *Alegerea*, construită cu o tehnică tipic postmodernă: amestecul de realități temporale paralele (lumea avocaților de

la New York, pretențios-frivolă, cu accente de *Satyricon*, și lumea „paranormală" a anului 1692, populată de vrăjitoare). *Din povestirile unui frizer* proiectează spațiul comunității românești din Queens, și anume zona „luzărilor" și a micilor întreprinzători, cu povești ce pot fi citite într-o cheie politico-alegorică. Dacă cele trei povestiri se caracterizează prin limbajul savuros de sorginte caragialiană, ca și printr-o intrigă simbolic-detectivistă, *Tablourile* e o delicată proză de atmosferă pe tema (mai veche în proza lui **P.**) a „intrării privitorului în tablou", de un erotism abia sugerat, scrisă în stil impresionist, proustian, dintr-o perspectivă auctorială aluziv-neutră (ca la Henry James). Se perindă, într-o narațiune evanescentă, momente din timpul interior al unei Lady V., admiratoare a lui James Whistler, fragmente din jurnalul ei, „călătoriile" ei imaginare în tablourile lui Whistler și în viața pictorului. Căutarea identității coincide cu o căutare a adevăratei feminități și a sexualității feminine, dar și a unui alter ego estetic. Aceeași tramă și formulă narativă e reluată și dezvoltată în romanul *Lady V.* (2006). Romanul *Traversând Washington Square* (1999) vorbește tot despre timp, identitate, lumi paralele, relația subiect privitor – obiect privit, fiind articulat ca două povestiri în oglindă, dar cartea este, din punct de vedere estetic, inferioară celorlalte, adoptând, pe alocuri, tonalitatea și tehnicile romanului de succes american. *La revoluția română* reia tema și tonalitatea din *Panic Syndrome!*. Romanul, alcătuit dintr-o succesiune de trei nuvele, două legate prin prezența aceluiași personaj-narator și de același eveniment istoric – Revoluția din 1989, așa cum a fost trăită de comunitatea românească de la New York –, a treia, fantastică, un mixaj de teme mai vechi, comunicând cu primele două prin motivul peștelui (motiv dublu, sacru și profan, cristic și demonic), este o savuroasă comedie de limbaj postmodern, un bâlci al deșertăciunilor, dincolo de care se ghicesc ironia și îndoiala autorului față de sensurile lumii (româno-americane) în care trăiește. **P.** a mai publicat în 2004 *Sabrina și alte suspiciuni*, roman postmodern cu o construcție sofisticată, împletind mai multe scenarii narative și metanarative. *Skenzemon!* (2005) reunește cele două volume de povestiri tipărite înainte de 1989 și *Din partea cealaltă*, cuprinzând publicistică și eseurile apărute în revista „Scrisul românesc" în ultimii ani. *Sfinți, vânturi și alte întâmplări* (2012) surprinde prin formula inedită, la granița dintre autoficțiune, istorie și fantastic. Autorul oferă o istorie parțială și personală a comunismului românesc rescriind istoria familiei sale: Toni, judecătorul fugar și pretins nebun, bunicul – baronul Josef, dar și alte personaje, simbolice sau istorice, doar pomenite. Sensul final pare a fi unul religios, acela al unei rezistențe și izbăviri a familiei din istoria întunecată a comunismului, dar și al unei izbăviri generale.

SCRIERI: *Antoine de Saint-Exupéry. Aventura conștiinței*, București, 1980; *Călătoria*, București, 1982; *Fisura*, București, 1985; *Panic Syndrome!*, pref. Dan Cristea, București, 1997; *Închide ochii! Povestirile seminței*, București, 1998; *Traversând Washington Square*, București, 1999; *La revoluția română*, București, 2000; *Sabrina și alte suspiciuni*, București, 2004; *Skenzemon!*, București, 2005; *Lady V.*, București, 2006; *Din partea cealaltă*, Craiova, 2007; *Sfinți, vânturi și alte întâmplări*, București, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Un eseu al devenirii*, RL, 1980, 48; Dana Dumitriu, *Provizoratul stărilor*, RL, 1982, 23; Ioan Holban, *Frumoasa lume ascunsă*, CRC, 1990, 13; Ilie Constantin, *Plecarea prin luptă*, București, 1998, *183–201*; Gabriel Pleșea, *Scriitori români la New York*, București, 1998, *159–194*; Alex. Ştefănescu, *Un exeget al fantasmelor*, RL, 1999, 22; Dimisianu, *Lumea*, *446–449*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *230–233*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *801–803*; Cristea-Enache, *Concert*, *186–189*; Nicoleta Sălcudeanu, *Patria de hârtie*, Brașov, 2003, *189–193*; Mircea A. Diaconu, *„Sabrina și alte suspiciuni"*, CL, 2004, 10; Paul Cernat, *Suspiciuni postmoderne și mister metafizic*, CU, 2004, 10; Ștefănescu, *Istoria*, *1116–1117*; Cosmin Ciotloș, *Desant optzeci și ceva*, RL, 2006, 18; Manolescu, *Enciclopedia*, *585–587*; Marius Mihet, *Povești despre deznădejde*, RL, 2012, 43. ***R.D.***

POPA, Dumitru Titus (19.X.1940, Sub Pădure, j. Mureș – 3.I.2011, București), poet, jurnalist. Este fiul Anei și al lui Dumitru Popa, țărani. Va absolvi cursurile Liceului „Al. Sahia" din Târnăveni (1957) și pe cele ale Facultății de Drept din București (1967), fiind doctor în științe juridice. Urmează și un curs postuniversitar de jurnalism, între 1967 și 1972 lucrând ca redactor la „Scânteia", iar între 1987 și 1989 ca șef al Catedrei de presă la Facultatea de Ziaristică din cadrul Academiei de Ştiințe Social-Politice „Ştefan Gheorghiu". Ulterior este redactor-șef la „Românul" (1990) și „Românul magazin" (1991–1993). Intră în lumea politică, fiind numit secretar de stat, membru al Guvernului (1993–1994), director general al Televiziunii Române

(1994– 1996), membru în Consiliul de Administrație al Radiodifuziunii Române (1995–1999). Desfășoară și activitate didactică în cadrul Şcolii Naționale de Ştiințe Politice și Administrative și la Facultatea de Jurnalism a Universității Hyperion din București, aici deținând și funcția de decan până la sfârșitul vieții.

P. începe să publice versuri în „Luceafărul” și în „Tribuna”, însă iese din anonimat odată cu prezentarea pe care Nina Cassian o face unui grupaj de poezii, la rubrica „Poșta literară”, în revista „Astra” (1971): „Semnalez la acest poet o gestică de anvergură care nu are nimic de a face cu retorica sau cu cabotinismul, un simț al metaforei inedite și înaripate, originalitatea confesiei și ca însemne mai vizibile, deși secundare, foamea de cuvinte, lupta dură cu care le supune și exploziile lor recunoscătoare. De asemenea, un fel de delir cu armonii dureroase”. Încurajat de aprecieri, **P.** alcătuiește un prim volum de poeme, *Seara pe arbori*, editat în 1975, oscilând între lirica simbolistă de atmosferă și tradiționalismul cu accente romantic-patriotice, dominat de figuri ale eroilor transilvăneni (Avram Iancu, Horea). Indecizia stilistică se menține și în următoarele cărți, unde se manifestă aspirația către poezia cu valențe metafizico-filosofice, eșuată progresiv în baladescul miturilor naționale. În *Alegerea ființei* (1977) coexistă versuri despre căutarea de sine, ființă, matrice existențială, adevăr, rațiune, conștiință, Sfânta Treime, cu poeme închinate Şcolii Ardelene, lui Crișan, Gheorghe Şincai și Avram Iancu: „Trăiesc perfid cu umbra de-atunci (cât se cuvine)/ Sunt propriul meu tată și fiu – triunghi pe cer” (*Clara sublim – I*). Din când în când chiar și aceste trasee caracteristice sunt întrerupte de structuri vădind exersarea câte unui nou registru, cum este cel expresionist din poemul *Subpădure*: „Animalul bolnav e adus. Din cheagul de sânge ce l-a atins/ Va sări un șuvoi pentru moarte și mult mai mult/ pentru viață”. *Ordinea și armonia* (1981) trimite prin titlu către sistemul normelor clasice, însă repertoriul temelor se limitează, mai evident de această dată, la prelucrări axate pe simbolul baladesc al călărețului pribeag (*Cântec transilvan*, *Balada mezinului*, *Bătrânul Petru*, *Omul cu nume Ioan*) și la imnuri de glorificare a latinității, strămoșilor traci și a țării (*Scrisoare latină*, *România*, *Burebista*). Mesianismul, mistica și retorica naționalistă, contaminante în acești ani, domină versurile din *Avram Iancu sau Întemeierea prin jertfă* (1984), stabilindu-se corespondențe metaforice între simboluri ale istoriei țării și personaje biblice (*Craii porniți de la răsărit: Horea, Cloșca, Crișan*, *Mihai Întreitul*, *Psalm*, *Transilvania*, *Patria însă*, *Nicolae Bălcescu*, *Mihai Eminescu*). O încercare de a aborda alte perspective tematice se înregistrează în *Pecetea elină* (1985) și în *Zei în lacrimi* (1987), ambele puse sub semnul întoarcerii la principiile ordonatoare ale poeziei de început. Nici de această dată autorul nu își poate struni condeiul de la devieri înspre poeme encomiastice de un ridicol sporit de contextul hibrid. După 1989 activitatea literară a lui **P.** diminuează în bună parte, publicând numai „romanul picaresc” *Incinta perfectă (și teribilele ei personaje)* (2001) și *Revoluția portocalie. Un exercițiu cromatic sinucigaș* (2009). Acum se dedică îndeosebi alcătuirii de lucrări precum *Dreptul comunicării* (1999), *Deontologia profesiunii de ziarist* (2000), *Conceperea și elaborarea ziarului* (2001), care intră în aria de interes a specialiștilor în drept, comunicare și jurnalistică.

SCRIERI: *Seara pe arbori*, București, 1975; *Alegerea ființei*, București, 1977; *Ordinea și armonia*, București, 1981; *Proba labirintului*, București, 1983; *Avram Iancu sau Întemeierea prin jertfă*, București, 1984; *Pecetea elină*, București, 1985; *Zei în lacrimi*, București, 1987; *Deontologia profesiunii de ziarist*, București, 2000; *Conceperea și elaborarea ziarului*, București, 2001; *Incinta perfectă (și teribilele ei personaje)*, București, 2001; *Revoluția portocalie. Un exercițiu cromatic sinucigaș*, București, 2009.

Repere bibliografice: Nina Cassian, *„Poșta literară”*, AST, 1971, 6; N.S., *Dumitru Titus Popa*, AST, 1978, 3; Alexandru Hancu, *„Alegerea ființei”*, TR, 1978, 31; Ermil Rădulescu, *Lirică confesivă*, LCF, 1978, 9; Alexandru Horia, *Solemnitatea discursului poetic*, LCF, 1986, 26; Ulici, *Lit. rom.*, I, *300*; Popa, *Ist. lit.*, II, *252*; Nicolae Băciuț, *„În aceste vremi ale derivei și cacialmalei axiologice...”* (interviu cu Dumitru Titus Popa), VTRA, 2011, 2. ***C.M.B.***

POPA, George (19.X.1912, Mediaș – 19.IX.1973, Mediaș), poet. Se trage dintr-o familie de țărani – mama se numea Maria (n. Ghecășan), iar tatăl, Gheorghe Popa, era zilier. Urmează școala primară la Biertan, Târnava Mare și Gârbova. În 1930, absolvind Şcoala Normală din Deva, este numit învățător în Ghelința și Lemnia, din Covasna, apoi în Dârlos și Valea Lungă, din județul Sibiu. În 1937 se află, ca învățător, în Mediaș. Debutase cu versuri la „Gazeta Hunedoarei” în 1930. În 1933–1934 își face stagiul militar la Cernăuți, unde ajunge să îi cunoască pe literații bucovineni Mircea Streinul,

Traian Chelariu, Iulian Vesper, iar în 1939 este concentrat tot în Cernăuți, făcând parte din unitatea de pază a frontierei pe Ceremuș. În septembrie 1933, împreună cu Mihail Axinte și alții, scotea, la Mediaș, revista „Lanuri". Articolul-program, foarte probabil datorat lui **P.**, invoca idealul unui „tradiționalism dârz, evolutiv", edificat pe cuvântul „neuzat", mustind de dărnicia pământului natal. Prezent aici cu poeme, redactează, alături de N. Albu și V. Copilu Cheatră, rubrica de recenzii „Cărți", precum și rubrica „Cronica". Nu a fost un cronicar sistematic și de doctrină, dar, ghidat mai ales de intuiție, a lăsat aprecieri sigure despre Ştefan Petică, Ion Minulescu, G. Ibrăileanu, Anton Holban, Aron Cotruș, Al. Dima, Tudor Arghezi, Matei Alexandrescu, Radu Boureanu ș.a. În 1939 tipărește în „Lanuri" eseul *Literatura ardeleană de azi,* tras, tot atunci, și într-o plachetă. În acești ani poetul era publicat în „Satul", „Orientări" (Moinești), „Hyperion", „Abecedar", „Societatea de mâine", „Adevărul literar și artistic" și „Viața literară", „Progres și cultură", „Brașovul literar și artistic", „Frize", „Glasul Bucovinei" și „Junimea literară", „Pagini literare" (București), „Gând românesc", „Luceafărul", „Buha". *Plecarea spre legendă,* primul său volum de versuri, apare în 1936 și e distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români, premiu împărțit cu Virgil Carianopol și Virgil Huzum. Stabilit la Mediaș – unde a fost învățător, profesor de limba română și muzică, bibliotecar și, în 1946, reprezentant al Direcției Generale a Teatrelor și Operelor din Transilvania –, membru al Asociației Scriitorilor Români din Ardeal, mai colaborează la „Pământul", „Front literar", „Națiunea", „Eu și Europa", „Ecoul", „Familia", „Buna Vestire", „Jar și slovă", „Stol", „Tribuna", „Convorbiri literare", „Curentul magazin", „Meșterul Manole", „Curțile dorului", „Universul literar", la caietele de poezie „Zarathustra", la „Sfarmă-Piatră", „Vremea", „Claviaturi", „Revista Fundațiilor Regale", „Transilvania". În 1944 era redactor al gazetei „Mediașul nou", apoi secretar de redacție la „Ecoul Târnavelor" (1945). Neschimbat în formula lirică, trimite revistelor „Luceafărul de ziuă", „Tribuna Sibiului", „Tribuna", „Utunk" părți din ciclurile *Tristul argonaut* și *Inimă sub arcuș,* care, împreună cu stanțele singurului său volum de dinainte de 1945, vor intra într-o târzie antologie de autor, *Mâhniri lângă leagăn* (1972). **P.** lăsase Editurii Dacia din Cluj-Napoca o carte de memorii și portrete din peisajul literar interbelic (Radu Stanca, Aurel Marin, Peter Neagoe, Emil Isac, Ion Agârbiceanu, Ion Chinezu ș.a.), însă volumul *Scriitori la ora amintirii* nu a mai apărut în timpul vieții lui, reușind să publice în presă doar câteva fragmente. În manuscris a lăsat și două culegeri de traduceri: proze de Ady Endre (*Dreptatea familiei Ohidy*) și povestiri pentru copii de Benedek Elek. A mai semnat George Mihail, Dan Artemiu, P. Georgescu.

Deși poezia lui **P.** nu impresiona nici prin volum, nici prin bogăția temelor, el a reușit totuși să se impună printr-o voce lirică distinctă. Pornind de la rădăcinile folclorice ale ardelenismului (invocate în poema *Transilvanie, gură de rai*) și impregnat de atmosfera lumii lui Lucian Blaga, va afla, cu autenticitate, o cale proprie în mirajul legendei (pe care o vedea drept „spiritualism" „adaptat la forme de viață") – centru ordonator al imaginarului său. Poetul dovedește un adevărat har al sublimării vieții și al transfigurării ei printr-o melodicitate pură: „Dar noi am prins de talpă rădăcini,/ Mâinile ni-s funii de lumini". Peisajul păduros de acasă arată, în frânturi, îndrăgite icoane („Mestecenii visează încă sub coajă de lapte/ La frunze și la câmpurile coapte"– *Anotimp*), însă acestea nu reprezintă decât o fracție a plămadei divine ce se urzește din vocile pământului, chemările cerului și vibrațiile inimii omenești, „către toate zările deschisă": „Sunt seri când cerul tot se topește-n violină/ Şi-n vârful degetelor stele nu tac./ Ies atunci poemele și noaptea-i plină/ De ele, ca niște fructe care se desfac" (*Violină*). Încântarea regăsirii panice este treaptă a unui urcuș – i se spune „exod spre vis", „călătorie", „Fata morgana" – către râvnita „mare cetate", domeniul „amintirii viitoare" a absolutului: „...câte ne-au tulburat de-atâtea ori/ Acolo nu rămân fără răspuns". **P.** se simte împlinit scrutând cu obstinație o interioritate atinsă, ca de o aripă de înger, de miracolul presimțirii „izvoarelor albastre", a existenței proiectate în etern: „Caleștile așteaptă cu fluturii la ham/ Să trecem"...; „Pornim spre țară nouă, cu soarele în scut"; „Vibrare calmă lunecă-n fântâni" (*Scrisoare pentru liniștea celor rămași).* Şi, în năzuința către „un semn mai nou și pur", el nu va obosi în a-l descoperi prin intermediul actului de creație: „Seara e câteodată aspră și plină,/ Cartea e numai mătase și numai lumină". Poemul unește eul cu murmurul orfic al lumii și cu aspirația ei spre lumină: „Brațele suie înalte în apele dimineții –/ În fiecare deget tremură un clopoțel"; „Călătorești prin pajiștea literelor moi de lună/ Şi fiecare

altă cantilenă sună” (*Poem despre cărți*). Astfel, amprenta personală – dezvăluită, de obicei, în trăirea iubirii, în amărăciunea neajungerilor și sub povara timpului – apare, în fața ritmurilor „inimii lumii”, fie, până la extrem, efasată (*Elegie, Absentă*), fie incorporată în rit și, în consecință, dez-individualizată, proiectată în tipare (*Prințul pornește spre legendă, Sfârșit de heruvim*): „Frânghii de ierburi îmi leagă picioarele goale,/ Rece, apa mi-a intrat în sandale,/ Îmi vestejesc aripile și căzând sună/ Ca un fluier cu găuri de lună”. Sugestia regăsirii dimensiunii sacre a existenței prin moarte, prin creație și jertfă, cuprinderea rapsodică, în cadru de baladă, prilejuiesc reușite pagini și atunci când poetul reface mari mituri folclorice – *Miorița* și *Meșterul Manole*. Singurătatea artistului ca ființă de excepție, un „ales”, fatalitatea cu rezonanțele ei de descântec („Trecea nesimțind/ În inimă cum/ Trandafir de fum/ Negru se tot suie/ Fără cărăruie,/ Negru înflorește/ Nalt, împărătește”) din *Baladă, Cioban murind* și *Manole vorbește zărilor* (care aparține, de fapt, lui V. Copilu Cheatră) și, deopotrivă, reînvierea unui etos eroic, ce nu apune odată cu moartea lui Avram Iancu sau a lui Horea, Cloșca și Crișan, din *Crăișor de munte, Trei umbre, noaptea*, restituie emoții adevărate în marginea emoției colective, cu o perfectă intuire a tonalității participative. Totuși, meritul poetului este acela de a fi întrezărit în euritmia fluid-elegiacă a interiorității sale modalitatea de a aduce o notă modernă în poezia ardeleană, direcționată, în genere, de activism și civism etnic. **P.** este și autorul unei exegeze critice, *Poetul Ion Moldoveanu și destinul său linosian* (1942). Foarte înzestrat, dispărut în plină tinerețe, poetul comentat e comparat cu miticul cântăreț Linos, ucis în zorii vieții, din invidie, de zeul Apollo.

SCRIERI: *Plecarea spre legendă*, Mediaș, 1936; *Literatura ardeleană de azi*, Mediaș, 1939; *Poetul Ion Moldoveanu și destinul său linosian*, Sibiu, 1942; *Mâhniri lângă leagăn*, îngr. și pref. V. Fanache, București, 1972.

Repere bibliografice: Horia Stanca, *„Plecarea spre legendă”*, „Națiunea”, 1936, 270; Pompiliu Constantinescu, *„Plecarea spre legendă”*, VRA, 1936, 460; Octav Șuluțiu, *„Plecarea spre legendă”*, F, 1937, 5; Mihail Chirnoagă, *Medalion liric: George Popa*, „Pământul”, 1937, 168; Perpessicius, *Opere*, X, *121–125;* Olimpiu Boitoș, *„Poetul Ion Moldoveanu și destinul său linosian”*, LU, 1943, 6; Nicolae Albu, *„Poetul Ion Moldoveanu și destinul său linosian”*, AA, 1944, 6; Chinezu, *Pagini, 281–282;* Titu Popescu, *„Mâhniri lângă leagăn”*, T, 1972, 6; Valentin Tașcu, *„Mâhniri lângă leagăn”*, F, 1972, 11; Piru, *Varia*, II, *433–435;* Fanache, *Întâlniri, 161–167;* Nae Antonescu, *O revistă de prestigiu: „Lanuri”*, T, 1978, 2; Titus Andronic, [*George Popa*], T, 1978, 9, 1992, 43, „Al cincilea anotimp”, 1999, 7; *Dicț. scriit.rom.*, III, *803–805.* ***S.C.***

POPA, George (7.VII.1923, Crucea de Sus, azi în Panciu), poet, eseist, traducător. Este fiul Elenei (n. Vulpoi) și al lui Constantin Popa, țărani. Urmează școala primară în localitatea natală, Seminarul „Sf. Gheorghe” din Roman (1934–1942) și Facultatea de Medicină din Iași (1943–1949). După absolvire e angajat preparator la aceeași facultate (devenită Institutul de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”), parcurgând toate gradele până la cel de profesor; după pensionare devine profesor consultant. De-a lungul timpului a publicat, în țară și în străinătate, sute de lucrări de specialitate, domeniile sale de cercetare fiind pneumologia, cardiologia, hematologia și imunologia. Între 1978 și 1990 este *visiting professor* la Clinica de Hemato-Oncologie a Facultății de Medicină din Freiburg. Debutează ca scriitor în „Iașul literar” (1963) cu traduceri din Omar Khayyam. Mai colaborează cu poezii, articole și traduceri la „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Poezia”, „Steaua”, „Tribuna”, „Ateneu”, „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Dacia literară”, „Journal des poètes”, „Fantasmagie”, „Periscop” (Belgia), „Dorul” (Danemarca), „Sinteza-Krușevaț” (Iugoslavia) ș.a. Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici (1967) și al Uniunii Scriitorilor (1970), *doctor honoris causa* al Univertății de Arte „George Enescu” din Iași. A obținut mai multe premii literare, între care Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași, pentru Opera Omnia (2003) și Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române (2011).

Coordonatele liricii lui **P.** sunt trasate încă din primul volum, *Laudă formei* (1969), o pledoarie implicită în favoarea resuscitării modelelor clasice de poezie. Plachetele de versuri care vor urma, de la *Constelația Hyperion* (1978) la *Pe pagini de eter* (2012) sunt înscrise pe direcția aspirației spre împlinirea prin formă a sublimului ce derivă din fericita joncțiune dintre expresia spiritualizată și ideea de extracție filosofică. Din acest motiv, multe poeme sunt mai mult niște aforisme versificate: „Nu știm ce-i adevărul. Nu știm nici dacă este./ Ori prea-i amar, și Zeul nu vrea să-l știm și noi?/ Ci, omul

fiind singur, zidit fără ferestre,/ A izvodit cuvântul spre a putea fi doi” sau „Neașezare-i totul, ca și cum Absolutul/ Mereu se tot amână de teama neschimbării/ Ce-ngheață primenirea, norocul re-creării./ Această-nțelepciune de mult ne-o-nvață lutul”. În mai multe culegeri de eseuri – *Spațiul poetic eminescian* (1982), *Prezentul etern eminescian* (1989), *Aporii ale tragicului* (2001), *Metafora și cei trei oaspeți ai poemului* (2002), *Spiritul hyperionic sau Sublimul eminescian* (2003) ș.a. – **P.**, autor foarte productiv, amplifică, pornind îndeosebi de la spiritul poeziei lui M. Eminescu, idei exprimate deja în lirica sa. Lucrările dedicate artelor plastice – *Semnificațiile spațiului în pictură* (1973), *Rodin* (1977) – și traducerile din Omar Khayyam, Rabindranath Tagore, Rainer Maria Rilke ș.a. întregesc profilul unui scriitor, s-ar putea spune diletant, definit de tentația spre totalitate. Şi în *Repere în spiritualitatea românească* (2004), *Libertatea metafizică eminesciană* (2005), *Meditații asupra liricii universale* (I, 2007), *Studii de literatură comparată* (2009) și *Luceafărul – treptele spiritului hyperionic* (2010), *Eminescu sau Dincolo de absolut* (2012) ș.a., cărți cu titluri extrem de ambițioase pentru hobby-ul lui **P.**, se simte aceeași aspirație spre sensurile ideii de absolut. Interpretările pe care le aduce operei eminesciene par niște coborâri în lumea spiritului, ca adevărata realitate, implicând o „ardere de tot”.

SCRIERI: *Laudă formei*, București, 1969; *Semnificațiile spațiului în pictură*, București, 1973; *Rodin*, București, 1977; *Constelația Hyperion*, Iași, 1978; *Spațiul poetic eminescian*, Iași, 1982; *Orfeu și Euridice*, Iași, 1986; *Prezentul etern eminescian*, Iași, 1989; *Istoria culturii și a civilizațiilor*, Iași, 1997; *Însemnările unui oaspete al luminii*, Iași, 1998; *Inițieri*, Iași, 1999; *Aporii ale tragicului*, Iași, 2001; *Imposibila aventură*, Iași, 2001; *Înălțarea mai sus de sine*, Iași, 2002; *Catrenele din Valea Vinului*, Iași, 2002; *Metafora și cei trei oaspeți ai poemului*, Iași, 2002; *Meditații orfice*, Iași, 2003; *Spiritul hyperionic sau Sublimul eminescian*, Iași, 2003; *Repere în spiritualitatea românească*, Iași, 2004; *Trei fețe ale sublimului*, Iași, 2004; *Libertatea metafizică eminesciană*¸ Iași, 2005; *Deschideri metafizice în lirica lui Eminescu*, București, 2007; *Învierea preludiilor*, Iași, 207; *Meditații asupra liricii universale*¸ I, Iași, 2007; *Poezii*, Iași, 2008; *Tratat de uimire*, Iași, 2008; *Studii de literatură comparată*¸ Iași, 2009; *Luceafărul – treptele spiritului hyperionic*, Sibiu, 2010; *Cântec infinit*, pref. Leonida Maniu, Iași, 2011; *Eminescu sau Dincolo de absolut*, Iași, 2012; *Pe pagini de eter*, Iași, 2012. **Traduceri:** Omar Khayyam, *Catrene*, București, 1979; Rabindranath Tagore, *Poeme*, pref. trad., București, 1987, *Jertfa lirică (Gitanjali)*, Iași, 2000, *Lebăda*, Iași, 2001, *Figurina. Coșul cu fructe*, Iași, 2003; Hafiz, *Divanul*, Iași, 1997; A.K. Coomaraswamy, *Hinduism și budism*, Iași, 1997; Rainer Maria Rilke, *Elegiile duineze. Sonete către Orfeu*, Iași, 2000.

Repere bibliografice: Aurel Leon, *„Rodin”*, CL, 1977, 9; Liviu Leonte, [*Goerge Popa*], CRC, 1979, 19, 2002, 4; Zaharia Sângeorzan, *„Constelația Hyperion”*, RL, 1979, 40; Dimitrie Costea, [*George Popa*], CRC, 1980, 4, CL, 2002, 8; Mihai Drăgan, *O carte nouă despre Eminescu*, CRC, 1983, 20; Constantin Ciopraga, *Eminescu și spațiul poetic*, ATN, 1983, 10; Virgil Cuțitaru, *Pasiuni integratoare*, CL, 1983, 11; Cristina Zetu, [*George Popa*], CRC, 2002, 4, 2005, 1, CL, 2003, 10; George Bădărău, *„Inițierile” lui George Popa*, CRC, 2004, 8; Al. Zub, *Tentația sublimului: George Popa*, CL, 2005, 10. ***Ș.A.***

POPA, Grigore (31.VII.1910, Podeni, j. Cluj – 24.IX.1994, București), poet, eseist. Este fiul Veronicăi și al lui Vasile Popa, țărani. Urmează clasele primare în localitatea natală (1916–1922), apoi frecventează Liceul „Regele Ferdinand” din Turda (1922–1929). Își ia licența în filosofie în 1933 la Universitatea din Cluj, ca absolvent al Facultății de Litere și Filosofie. În martie 1933 participă la înființarea societății Frăția Ortodoxă Română, pe care mai târziu o va conduce în calitate de secretar general. Între 1934 și 1936 funcționează ca profesor de liceu la Cluj, iar în 1938 primește o bursă de doi ani la Şcoala Română de la Fontenay-aux-Roses, continuându-și studiile în capitala Franței. În 1939 își ia doctoratul în filosofie *magna cum laude*, cu teza *Existență și adevăr la Sören Kierkegaard*, sub îndrumarea lui D.D. Roșca. Din nou profesor de liceu, la Sibiu (1940–1942), devine asistentul lui D.D. Roșca la Catedra de teoria cunoașterii și istoria filosofiei a Universității din Cluj, mutată temporar la Sibiu. Înlăturat în 1945 din învățământ, este arestat, condamnat și deținut în mai multe închisori, până în toamna anului 1947. Între 1948 și 1949 lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj, iar până în 1952 ca documentarist la Institutul de Lingvistică al Academiei, Filiala Cluj, apoi ca psiholog. Arestat din nou în 1958, la mijlocul anilor ’60 se mută cu familia la București. Se angajează psiholog la Centrul de Reumatologie, mai târziu devenind cercetător în cadrul Institutului de Medicină și Farmacie. Colaborează la „Darul vremii”, revistă condusă de Victor Papilian, în paginile căreia debutează ca poet în 1930, la „Abecedar”, „Pagini literare”, „Herald”, „Societatea de mâine”, „Gândirea”, „Gând românesc”,

„Luceafărul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Saeculum”, „Sfarmă-Piatră”, „Meșterul Manole”, iar în perioada postbelică la „Familia”, „Steaua”, „Viața românească”, „Jurnalul literar”, „Poesis”, „Apostrof” ș.a. Fondează și conduce ziarul „Țara” (Sibiu, 1941–1944) și este unul dintre animatorii ultimei serii a revistei „Luceafărul” (Sibiu, 1941–1945). A semnat și cu pseudonimele I. Andreiu, I. Daru, Espectador, Grigorie Tobie.

Deși își strânge relativ târziu, și parțial, producția poetică în volumul *Cartea anilor tineri* (1939), vibrația lirică este autentică și irupe din majoritatea textelor scrise de **P**. Propensiunea către metaforă – firească indiferent în ce domeniu se manifestă, dar consubstanțială cu personalitatea, creația și izvoarele poeziei lui Lucian Blaga – a putut fi interpretată ca descinzând din aceasta. Versurile dezvăluie familiaritatea autorului cu spiritul poeziei europene, îndeosebi cu Rainer Maria Rilke și Stefan George și, în același timp, trădează comuniunea cu spiritul filosofiei existențialiste. Lirica lui **P.** e un imn închinat naturii, percepută ca întrupare panteistă a divinității. Ființele apropiate, dătătoare de viață, Tatăl și Mama, capătă alura unor forțe primordiale, iar liniștea satului, a pământului și a codrului e întrevăzută ca o imagine a Edenului. De aici, dorința de comuniune cu natura și de reîntoarcere către lumea miracolelor vii și a misterului insondabil, către viața simplă și solemnă, străjuită de dumnezeire. O aspirație nemărginită spre pacea divină, spre puritatea celestă individualizează în epocă această poezie. Din păcate, cel de-al doilea volum de versuri, *Pentru tine, sfântă Transilvanie*, anunțat în 1943 ca fiind sub tipar, nu a mai apărut în timpul vieții autorului, iar volumul *Ceasul minunilor*, ce ar fi reunit ultimele poeme din timpul războiului, a rămas în stadiul de manuscris. O activitate mai bogată a desfășurat **P**. în spațiul eseisticii literar-filosofice, prin intermediul căreia încearcă să-și contureze crezul existențialist. De fapt, independent de Nae Ionescu – ale cărui cursuri nu le-a audiat – și în bună măsură pe un drum paralel cu D.D. Roșca, el se definește drept unul dintre cei mai fervenți susținători, la noi, al existențialismului. Fascinat încă din anii studenției de sociologia lui Georg Simmel, promotor al „filosofiei vieții”, **P**. își dedică întreaga tinerețe aprofundării, interpretării într-o perspectivă personală a ideilor existențialiste. Fără a construi un sistem – de altfel existențialismul neagă din principiu „temnițele” oricărui sistem –, el e printre puținii filosofi, nu numai români, care încearcă să își fundamenteze afirmațiile pornind de la rădăcinile cele mai îndepărtate ale curentului: coboară până la Socrate, Apostolul Pavel, Sfântul Augustin, Blaise Pascal (*L’Actualité de Pascal*, 1937), Friedrich Nietzsche. În teza de doctorat se oprește la viziunea filosofică a lui Kierkegaard și comentează în mai multe eseuri punctele de vedere ale contemporanilor Lev Şestov, Gabriel Marcel, Nikolai Berdiaev, Martin Heidegger, Karl Jaspers (*Existențialismul*, 1943). În gândirea sa – inspirată de scrierile lui Kierkegaard („Pascal al Nordului”) – existențialismul s-ar defini prin preocuparea exclusivă față de „individul concret, unicul”, „accentul cel mare” căzând „pe subiectul cunoscător, pe individul care filosofează din necesitatea de a-și analiza și înțelege în primul rând propria dramă”, a filosofa însemnând aici „a te salva”. Este de remarcat că filosofia existențială reprezintă „o manieră personală de a fi, ale cărei forme de realizare se desfășoară între ispitele imanenței și transparențele transcendenței”, este „expresia filosofică a spiritului omenesc răstignit între imanență și transcendență, având conștiința vie și dramatică a acestei situații fundamentale”. Specifică filosofiei existențialiste ar fi operarea cu categoriile „concrete”, concepte „verificate de musturile existenței, de dramele […], înălțările și întristările acesteia”. „A cunoaște – se afirmă în continuare – înseamnă a exista, iar a exista însemnează a realiza adevărul prin propria ta viață și a-l răscumpăra, dacă e necesar, prin moarte.” Existențialismul apare ca un stil de viață în care fundamentală pentru împlinirea gândului e puterea voinței, dăruirea pasională – tensiune prin care se deschide calea comuniunii cu divinitatea, dialogul omului cu Dumnezeu. Filosoful putea să conchidă astfel că existențialismul ar fi mai degrabă o filosofie a mântuirii decât una a disperării. În consens cu acest crez, **P.** îmbrățișează fenomenul literar-artistic și filosofic, încercând să schițeze în limitele filosofiei culturii fie profilul „conducătorului” (*Inteligența socială și psihologia conducătorului*, 1935), fie matricele stilistice specifice popoarelor lumii: stilul românesc, ortodox, indic, european, american, eladic, romanic, francez, spaniol, italian, germanic, englez, rus (*Stiluri de viață*, 1937). Interpretarea culturii în perspectiva existențialismului e tema lucrărilor *Prezența divină în filosofia contemporană* (1942), *Invitații – la Frumos,*

Poezie, Credință, Înțelepciune, Metafizică, Moarte, Aventură, Câmp, Tradiție, Comuniune, Românism, Eroism (1941), *În duhul ortodoxiei naționale* (1942) și se poate afla chiar în *Armand Godoy, poète latin et chrétien* (1942), studiu ce evidențiază neliniștea metafizică în toate sferele gândirii contemporane și cu deosebire în domeniul cel mai sensibil – poezia, valoarea acesteia fiind condiționată de „cifrul metafizic" implicat actului creației. Arta – rod al cufundării în tumultul vieții și al trăirii ei sub tensiunea aspirației către cele eterne – i se pare, de altfel, a fi, alături de „credința fierbinte" și „gândul metafizic", una din căile prin care omul poate deveni „din rob al lui Dumnezeu" „colaboratorul său". În *Peisaj ardelean* (1943) și în *Itinerar spiritual* (1943) **P.** își adună o parte din publicistică, îndeosebi din paginile ziarului „Țara" și ale revistei „Luceafărul". Sunt înmănuncheate, în prima carte, articolele de susținere a scrierilor lui Lucian Blaga și Octavian Goga, iar în a doua – notațiile pe marginea aparițiilor recente din literatură și filosofie, volume și ediții din Martin Heidegger, Raymonde Vincent, Daniel Rops, Stéphane Mallarmé, Léon Daudet, Giovanni Papini ș.a.

SCRIERI: *Inteligența socială și psihologia conducătorului*, Cluj, 1935; *L'Actualité de Pascal*, Paris, 1937; *Stiluri de viață*, Cluj, 1937; *Cartea anilor tineri*, Sighișoara, [1939]; *Existență și adevăr la Sören Kierkegaard*, Sibiu, 1940; ed. pref. Achim Mihu, Cluj-Napoca, 1998; *Invitații – la Frumos, Poezie, Credință, Înțelepciune, Metafizică, Moarte, Aventură, Câmp, Tradiție, Comuniune, Românism, Eroism*, Sibiu, 1941; *Armand Godoy, poète latin et chrétien*, Sibiu, 1942; *În duhul ortodoxiei naționale*, pref. Grigorie T. Marcu, Sibiu, 1942; *„Luceafărul". Un capitol de luptă și credință românească*, Sibiu, 1942; *Prezența divină în filosofia contemporană*, Sibiu, 1942; *Existențialismul*, Sibiu, 1943; *Peisaj ardelean*, Sighișoara, 1943; *Itinerar spiritual*, Sibiu, 1943; *Douăzeci și cinci de ani de viață spirituală în Ardeal*, Sibiu, 1944; *Ardealul, grădina rădăcinilor românești*, București, [1945]; *Jurnal metafizic*, îngr. și postfață Marin Diaconu, București, 1998; *Pentru tine, Sfântă Transilvanie*, îngr. Marin Diaconu, București, 1998. **Traduceri:** Dimitrie Gusti, *Egoism și altruism*, București, 1969; Georg Simmel, *Rembrandt*, București, 1978; Thomas Thilo, *Arhitectura clasică chineză*, București, 1981; Theodor Lipps, *Estetica. Psihologia frumosului și a artei*, I–II, București, 1987.

Repere bibliografice: Zevedei Barbu, *„L'Actualité de Pascal"*, PLI, 1938, 1–2; Nichifor Crainic, *„Stiluri de viață"*, G, 1938, 3; Călinescu, *Opere*, IV, *816*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *290–292*; Ștefan Baciu, *„Cartea anilor tineri"*, G, 1939, 9; Pompiliu Constantinescu, *„Cartea anilor tineri"*, VRA, 1941, 617; Petru Comarnescu, *„Existență și adevăr la Sören Kierkegaard"*, RFR, 1941, 6; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *856*, *Ist. lit.* (1982), *942*; Octav Sargețiu, *„Invitații..."*, VBA, 1942, 8–9; I. Șg.[Ion Șiugariu], *„Armand Godoy, poète latin et chrétien"*, RFR, 1943, 2; Micu, *„Gândirea"*, *632–633*; *Grigore Popa (fișă biobibliografică)*, APF, 1993, 1–2; Mihai Șora, *Drumeț cu iască și amnare*, JL, 1996, 45–48; Cornelia Ștefănescu, *Între rațional și imaginar*, JL, 1996, 45–48; Horia Stanca, *În amintirea lui Grigore Popa*, JL, 1996, 45–48; Marin Diaconu, *Superlativul vieții*, JL, 1996, 45–48; *Dicț. scriit. rom.*, III, *805–806*. ***I.O.***

POPA, Marian (15.IX.1938, București), critic, istoric și teoretician literar, prozator

Este fiul Mariei Popa (n. Rapolti), menajeră, și al lui Mircea Popa, desenator cartograf, încadrat plutonier major în Legiunea de Jandarmi. Urmează școala elementară la București, iar din 1952, tot aici, o școală medie de mecanică, la care renunță în 1955, când se angajează ca manipulant de materiale și macaragiu la o fabrică de gheață, apoi ca frezor și rabotor la Uzinele Autobuzul. Absolvent al liceului (cursuri serale) în 1958, devine student la Facultatea de Filologie a Universității bucureștene (1961–1966). Va fi asistent la Catedra de literatură universală și comparată a facultății pe care o terminase. Își susține doctoratul în 1972 cu o lucrare despre călătoriile epocii romantice, publicată în același an. În 1973 obține o bursă a Fundației Humboldt și efectuează un stagiu la Stuttgart, iar din 1983 este lector la Universitatea din Köln. În februarie 1986 face cerere de azil politic, dar îi este respinsă; în 1987, la expirarea contractului, rămâne în Germania. Formația intelectuală i-a fost dirijată, din anii de studii, de Romul Munteanu. Între 1975 și 1978 conduce, în cadrul Facultății de Limba și Literatura Română, clubul studențesc Litere. Debutează la „Viața studențească" în 1965. Mai colaborează la „Luceafărul", „Săptămâna", „România literară", „Viața românească", „Convorbiri literare",

„Steaua" ș.a. Prima carte, *Homo fictus*, îi apare în 1968.

Ceea ce îl particularizează pe **P.** în peisajul postbelic este ironismul, funcționând ca presupoziție principală a criticii și chiar a literaturii sale. Ironia este o escortă permanentă, exercitându-se în mai multe variante: prin relativizarea criticii ca sursă de adevăr și prin relevarea modalităților ficționale, speculative și accidentale ale acesteia; prin subminarea figurii autorului-critic („toate numele și operele amintite în paginile dintre coperți, chiar numele autorului, sunt cu totul și cu totul imaginare", scrie chiar „Autorul" pe coperta a patra a volumului *Modele și exemple*, 1971); prin folosirea intensivă a parodiei – sunt parodiate teorii și stiluri critice și sunt transformate în material literar mai mult sau mai puțin comic. Scrierile critice ale lui **P.** evoluează pe trei coordonate: comparatism, taxinomism, structuralism. Ele se circumscriu conceptului de relație, autorul fiind înainte de toate un investigator al relațiilor, din punct de vedere sintactic, semantic, pragmatic, ce pot fi stabilite între ficțiuni, între elemente ale ficțiunilor, între ficțiuni și interpretări sau între ficțiuni și realitatea ce le conține. Deși integrează condiționările istoricului asupra literarului, comparatismul său este mai puțin istoric și mai mult morfologic; criticul relevă structuri pentru a le clasifica și face clasificări pentru a detecta structuri. Puțin sensibil la relevanța esteticului ca finalitate a literarului, modelul său de lectură implică doar în plan secund judecata de gust. Erudiția lui **P.** este adesea un alt vehicul al ironiei. *Comicologia* (1975) e deschisă prin următorul avertisment-manifest, valabil și pentru *Homo fictus* sau pentru *Călătoriile epocii romantice*: „Cartea [...] a fost mai întâi redactată folosindu-se numai speculații personale. După aceea au fost citite lucrările altora, descoperindu-se că tot ceea ce părea reflecție proprie exista mai de mult. Exact pentru acest motiv ideile altora sunt ideile proprii, folosite ca material de construcție". Dacă ideile autorului sunt înlocuite de aparatul bibliografic extrem de aglomerat, dacă toate au fost spuse și nimic nou nu mai este cu putință, rolul criticului se resoarbe în „narațiunea" care dispune și montează bibliografia pe linii de forță taxinomice inventate sau doar inventariate. *Homo fictus*, subintitulat *Structuri și ipostaze*, înregistrează relații categoriale, tematice, sintactice, mitografice ș.a.: personajul aristotelic versus personajul nonaristotelic, grupuri de personaje și grupul ca personaj, masele și personajul masă, stăpânul și servitorul, tipicitatea, personajul stereotip, personajul simbolic și personajul simbol, suprapersonajul, personajul absent, eroul, autorul devenit propriul său personaj, personajul și numele său. Relatările din *Călătoriile epocii romantice* sunt considerate din punct de vedere filosofic, tipologic, geografic, utopic sau din perspectiva tehnicilor literare de redactare. Cărțile de critică ale lui **P.** pot fi grupate în două categorii: sinteze tematice – *Homo fictus*, *Călătoriile epocii romantice*, *Comicologia*, lexicografice – *Dicționar de literatură română contemporană* (1971, ediția a doua 1977), istorice – *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (I–II, 2001, ediție 2009), monografice – *Camil Petrescu*, *Viscolul și carnavalul* (1980) și culegeri de studii și articole – *Modele și exemple*, *Forma ca deformare* (1975), *Competență și performanță* (1982). Acestea din urmă amplifică adesea zonele bibliografice din sinteze prin cercetări suplimentare asupra personajelor, onomasticii personajelor, a călătoriei, comicului ș.a. Dar în sumarul lor eterogen se regăsesc și investigații privind raportul dintre mesaj și convenție în literatură, delirul posibilității în science-fiction (în *Modele și exemple*), libertatea de creație, literatura western în spațiul românesc (pornindu-se de la *Moara cu noroc* de Ioan Slavici), realismul și fantasticul în calitate de categorii literare (*Forma ca deformare*). În *Competență și performanță* **P.** e interesat sistematic de concepte din filosofia computațională, fiind în critica românească unul dintre primii și puținii critici-filologi care le aplică. Câteva eseuri cercetează raportul dintre final și finalizare sau dintre centru și provincie ori – temă fierbinte în epocă – problemele ridicate de encomiastică în literatură. În *Camil Petrescu* autorul cercetat e redus la doctrina substanțialismului, examinat pentru întâia oară într-un context monografic. *Viscolul și carnavalul* e un „eseu tipologic" care investighează din unghiul „simbolurilor operatoare" enunțate în titlu literatura lui Fănuș Neagu. *Dicționar de literatură română contemporană* a fost criticat pentru subiectivitate (incluzând aici privilegierea în interpretări a unor autori parveniți pe linie partinică) și admirat atât pentru volumul de informație, cât și pentru pionieratul în literatura de gen. În *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, limitele temporale, fixate aici între 23 august 1944 și 22 decembrie 1989 (dar depășite

frecvent fie înainte, fie înapoi pentru completarea unor corelații), sunt stabilite de preeminența politicului comunist asupra literarului. Literatura este cercetată printr-o seamă de determinări ale legăturilor strânse dintre literar (autori, scrieri, instituții, publicații, moravuri, anecdotică) și politicul ideologic, instituțional și birocratic. Cuantificarea acestui sistem de raporturi e mai important pentru **P.** decât construirea unui canon estetic; funcția estetică a literaturii este oricum secundară pentru autor față de cea sociologică, gnoseologică sau antropologică. Arhivarea exhaustivă e cuvântul de ordine care permite paraesteticului și nonesteticului să devină pertinente când adaugă un plus de informație contextualizantă. Bazinul referențial, de o eterogenitate neortodoxă academic, colportează zvonuri, informații cu sursă neverificabilă laolaltă cu reconstituiri minuțioase (cazul plagiatului din *Incognito* de Eugen Barbu) și cu parcurgeri profesioniste ale colecțiilor de publicistică. Tipul de tratare variază de la capitolul monografic la simpla indexare nominală și de la analiza scrierilor (eterogenă ca metodă – stilistică, istoricistă, tematistă, ideologică ș.a.) la aproximarea unui autor pornind de la datele lui fizice. I se acordă un spațiu generos literaturii/culturii produse de exil, iar autori precum Horia Stamatu și Constantin Virgil Gheorghiu sunt monografiați pe larg. Deși o serie de autori legionari din diasporă sunt tratați comprehensiv și compensatoriu, acțiunea unor instituții din străinătate de a se opune politicii din țară este circumscrisă agenturilor străine de spionaj; ba chiar Monica Lovinescu va fi simetrizată lui Nicolae Moraru. Principala antiteză pe care este construită *Istoria*... provine din teoria conspirației, fiind reductibilă la confruntarea dintre spiritul național și elementul alogen (sovietic, evreiesc, maghiar, neromânesc). În interviuri ulterioare **P.** va invoca o bibliografie în care intră romanele conspiraționiste ale lui Thomas Pynchon. Limitarea *Istoriei*... la determinări caracteristice ficțiunii nu este o excentricitate ulterioară a autorului, care rămâne coerent cu relativismul său epistemic (deși nu sesizează contradicția dintre programul „tare" al naționalismului și cel „slab" al relativismului ironic), ci e un factor de construcție (dincolo de avertismente precum „Această istorie este un roman balzacian-ionescian"). Ceea ce nu transformă totuși reactivarea esențialismului etnic interbelic și a excepționalismului românesc neoprotocronist (scheme operative și unificatoare de-a lungul lucrării) într-o poveste secundară din *Istorie*.... Stilistica pusă în joc este de o mare varietate; în alternanță sau în consonanță cu stilul academic-pozitivist sec sunt folosite intensiv intertextul, pastișa, parodia, portretul, șarja, anecdota, calamburul. Cartea a produs numeroase controverse, cărora autorul le-a răspuns în *Avocatul diavolului* (2003), carte de dialoguri realizată de Marius Tupan. Proza lui **P.** poate fi citită simultan ca *violon d'Ingres*, ca ilustrare „didactică" a teoriilor din *Homo fictus*, *Comicologia* sau din *Călătoriile epocii romantice* ori ca formulare a acestora din alt unghi. *Doina Doicescu și Nelu Georgescu* (1977), primul său roman, e o *Cartea nunții* prelucrată prin Alphonse Allais sau prin partea de „proză absurdă" din literatura lui I.L. Caragiale. Textul este o suită de descrieri ale raporturilor dintre personaje altfel goale, reduse la condiția lor onomastică, și aceea interșanjabilă (paginile de început prezintă, în cel mai pur stil Allais, un dialog telefonic între Doina, care se dă drept Lia, și Gigi, care se prezintă ca Nelu). Totul este tapetat cu citate și aluzii literare. *Călătorie sprâncenată* (1980) exploatează experimentalist-parodic convenția însemnărilor de călătorie. *Podul aerian* (1981) valorifică ironic literatura realist-socialistă, în care până și accidentalul participă la împlinirea necesității istorice, metonimizată prin suprarealistul „pod aerian". Pe fondul, subversiv și marcat intertextual, al pastișării literaturii triumfaliste de șantier, romanul nu are personaje principale; toate sunt secundare și episodice. O descriere posibilă a (non)acțiunii romanului e dată de apariția și dispariția a sute de personaje, multe cu o simplă prezență nominală.

SCRIERI: *Homo fictus. Structuri și ipostaze*, București, 1968; *Dicționar de literatură română contemporană*, București, 1971; ed. 2, București, 1977; *Modele și exemple*, București, 1971; *Camil Petrescu*, București, 1972; *Călătoriile epocii romantice*, București, 1972; *Comicologia*, București, 1975; *Forma ca deformare*, București, 1975; *Doina Doicescu și Nelu Georgescu*, București, 1977; *Călătorie sprâncenată*, București, 1980; *Geschichte der rumänischen Literatur*, tr. Thomas Kleininger, București, 1980; *Viscolul și carnavalul*, București, 1980; *Podul aerian*, București, 1981; *Competență și performanță*, București, 1982; *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, București, 2001; ed. I–II, București, 2009; *Avocatul diavolului. Marian Popa în dialog cu Marius Tupan*, București, 2003; *Mercurius. Comite al viselor*, București, 2004. **Antologii:** *Realismul*, I–III, introd. edit., București, 1969.

Repere bibliografice: Grigurcu, *Idei*, *225–230*; Tomuș, *Răsfrângeri*, *93–98*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *114–117*; Culcer, *Citind*, *57–62*; Iorgulescu, *Scriitori*, *336–339*; Culcer, *Serii*, *204–207*; Grigurcu, *Critici*, *208–216*; Grigurcu, *Între critici*, *219–225*; Sângeorzan, *Anotimpurile*, *185–189*; Velea, *Universaliști*, *278–286*; Dan Mănucă, *O istorie cu... istorii*, CL, 2001, 9; Mircea Iorgulescu, *Istoria literaturii ca spectacol de marionete*, „22", 2001, 52, 2002, 1; *Dicț. scriit. rom.*, III, *806–809*; Dan C. Mihăilescu, *O pădure falsă pe un munte de adevăruri*, LAI, 2002, 9–13; Nicolae Manolescu, *Critică literară și denunț*, RL, 2002, 12; Andrei Terian, *Dincoace și dincolo de proletcultism*, VTRA, 2004, 9; Radu Voinescu, *Printre primejdiile criticii*, Constanța, 2004, *68–105*; Manolescu, *Enciclopedia*, *587–589*; Neagu Basarab, *Conferințe*, I, *108–120*. ***M.I.***

POPA, Mircea (29.I.1939, Lazuri de Beiuș, j. Bihor), critic și istoric literar, editor

Este fiul Anei (n. Negrău) și al lui Alexandru Popa, preot ortodox. Începe școala la Bogeiu și Ciutelec (clasele primare), o continuă la Popești, în Bihor (1950–1953) și urmează liceul la Oradea (1953–1955) și la Vadu Crișului (1955–1956). Este licențiat al Facultății de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (1960), secția română–istorie; își susține doctoratul în 1970 cu o teză despre Ilarie Chendi. După un interval în care este profesor la Săcuieni și Aleșd (județul Bihor) și apoi muzeograf la Muzeul Banatului din Timișoara, în 1963 devine cercetător în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca, secția de istorie literară, pe care o conduce din 1979. În 1995 obține titulatura de profesor la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, unde a predat până în 2009, an în care se pensionează și din cercetare. Debutează la revista „Steaua" în 1963, iar editorial cu volumul *Ilarie Chendi* în 1973. A mai colaborat la „Ateneu", „Familia", „Limbă și literatură", „Literatorul", „Luceafărul", „Revista de istorie și teorie literară", „Synthesis", „Tribuna", „Vatra", „Viața românească" ș.a. A contribuit cu articole la *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), la *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005) ș.a. A alcătuit ediții ale scrierilor lui Octavian Goga, Lucian Blaga, Ioan Slavici, Ion Agârbiceanu, Emil Isac, Victor Papilian, Vasile Goldiș, Nicolae Oțelea, Vintilă Horia ș.a. A colaborat, de asemenea, la realizarea a două volume din seria de corespondență *George Barițiu și contemporanii săi* (II–III, 1975–1977), lucrare distinsă cu Premiul „N. Iorga" al Academiei RSR. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (în mai multe rânduri), a primit Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) ș.a.

Încă de la primul volum se configurează profilul preocupărilor de istoric literar ale lui **P.**, interesat deopotrivă de cultura Transilvaniei și de recuperarea unor figuri mai puțin explorate ale literaturii române. Cartea cu privire la activitatea lui Ilarie Chendi inaugurează o serie de monografii dedicate unor personalități care au contribuit decisiv la emanciparea conștiinței literare transilvănene. Lipsite de mărci personale ale scriiturii, dar și de opțiunea pentru inovații teoretice, lucrările, extrem de numeroase, au ca miză restituirea activității integrale a scriitorilor vizați. Personalitatea lui Ilarie Chendi, privită ca însumare a ipostazelor de jurnalist politic, istoric literar, eseist, dar și de exeget al literaturilor străine, este considerată un factor coagulant al culturii ardelene și prin aducerea în discuție a unei serii de paralelisme cu figurile lui Titu Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea sau N. Iorga. Disputată permanent de dileme privitoare la criteriile estetice, etnice sau etice, critica lui Ilarie Chendi reprezintă „seismograful fidel" al câmpului cultural din Transilvania de la finalul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Prezentarea minuțios documentată a contribuției culturii ardelene, cu trăsăturile ei particulare, constituie în continuare vectorul central al monografiilor lui **P.** În cartea despre Ioan Molnar Piuariu (1976) autorul recuperează figura medicului iluminist prin semnalarea eforturilor acestuia de a edifica instituții culturale și de educație în limba română. Cu o armătură documentară riguroasă e și monografia *Timotei Cipariu. Ipostazele enciclopedistului*

(1993), în care istoricul literar corectează figura de „om al Cetății" printr-o încercare timidă de schițare a unei „biografii interioare". O ușoară desprindere de didacticismul și de pozitivismul monografiei tradiționale e de găsit în paginile dedicate lui Octavian Goga și lui Ion Agârbiceanu, unde pasiunea documentaristică începe să fie dublată de o reflecție asupra morfologiei culturii și a interferențelor formulelor literare transilvănene cu cele de dincolo de Carpați. În *Octavian Goga între colectivitate și solitudine* (1981) criticul insistă asupra unei „poetici a realului", în care „simțul elementelor și al materialității lucrurilor" e văzut ca principala soluție la impasul posteminescian al liricii românești. Cel mai ambițios demers monografic al lui **P.**, *Introducere în opera lui Ion Agârbiceanu* (1982), e și cel mai puțin limpezit din punctul de vedere al prezumțiilor teoretice. Evoluția în trei trepte a realismului românesc – dintr-o fază incipientă, a „realismului mimetic, nediferențiat" spre cel „critic, burghez" și, în cele din urmă, spre faza „postnaturalistă" ilustrată de scrierile lui Ion Agârbiceanu – e neconvingătoare tipologic din cauza inconsecvenței criteriilor și a diversității (incompatibilității) autorilor considerați reprezentativi: Al. Macedonski stă alături de Ion Creangă și de I.L. Caragiale ca simptom al „realismului burghez", în timp ce G. Bacovia ar ilustra „realismul la pătrat", identificabil și în operele lui Mihail Sadoveanu sau în cele ale lui Liviu Rebreanu. Cu toate acestea, lucrarea nuanțează eticheta lovinesciană de sămănătorist aplicată lui Agârbiceanu și argumentează în favoarea modernității operei prozatorului prin „sondarea zonelor obscure, abisale și contradictorii ale sufletului uman, puse în contact permanent cu zestrea de reprezentări magice". Preocuparea perseverentă pentru dinamica intelectuală ardeleană se reflectă și în sinteza *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi până la 1918* (2003, în colaborare cu Valentin Tașcu). Exploatând premisa că între istoria presei și istoria literaturii există condiționări complexe, studiul insistă asupra publicațiilor care contribuie la dezvoltarea conștiinței scriitorului român și a mișcărilor de unificare culturală a Transilvaniei cu România. Un loc special îl ocupă, astfel, semnalarea convergențelor dintre curentul „realist popular" coagulat în jurul revistei sibiene „Tribuna" și orizontul ideatic al „Sămănătorului" de mai târziu. Unele lucrări ale lui **P.** se deschid și spre alt orizont, deopotrivă din unghiul abordărilor și al teritoriului tematic acoperit. *Tectonica genurilor literare* (1980), cel mai modern demers din punctul de vedere al metodei, reinstrumentează premisele pozitiviste în direcția studiilor cantitative și a sociologiei literaturii. Istoricul literar denunță în mod deschis critica eseistică și impresionistă, care i se pare a guverna câmpul cultural românesc, în favoarea unor lucrări menite să recupereze dimensiunea științifică a studiilor umaniste. Urmărind câteva sugestii ale lui Paul Cornea din *De la Alecsandrescu la Eminescu*, **P.** se folosește de instrumente cantitative (bilanțul operelor apărute în diferite epoci) pentru a da seama de evoluția diferitelor genuri prin decupaje istorice ample. Astfel, un studiu referitor la roman relevă faptul că el devine un gen predominant – ca număr și impact asupra cititorilor – între 1871 și 1880, altul investighează statistic nașterea literaturii de călătorie în secolul al XIX-lea. *Tectonica genurilor literare* inaugurează și o etapă arhivistică a cercetărilor lui **P.**, preocupat ulterior aproape exclusiv de a aduce în actualitate fenomene uitate ale culturii române. Dacă o serie de excavări au potențialul unor adânciri în alte etape – filologul descoperă că prima carte de fabule din literatura română îi aparține lui Nicolae Oțălea (Oțelea) –, cele mai multe rămân în sfera anecdoticului sau a detaliului fără semnificație, ca efect al lipsei de discernământ între evenimentul semnificativ și lestul documentar, dar și ca urmare a insuficienței ipotezelor hermeneutice. Absența valențelor interpretative ale scrierilor lui **P.** este compensată prin aplecarea asiduă, cu un fundament solid, asupra unor documente inedite sau asupra unor tipuri de relații interculturale insuficient aprofundate de cercetarea anterioară. Din prodigiosul caleidoscop de contribuții ale istoricului literar, în *Cărți, manuscrise, biblioteci* (2010) se reține preocuparea pentru fenomenul cenzurii în Transilvania înainte de 1848 și pentru prezența unor documente românești în bibliotecile budapestane. În general, în cărțile semnate după 1989, majoritatea cu aspect compozit, studiul factual al literarului este proiectat pe ecranul mai larg al unor influențe și paralelisme europene. Din această serie fac parte volumele *Convergențe europene* (1995), *Aspecte și interferențe iluministe* (1997), *Apropieri literare și culturale româno–maghiare* (1998) sau *De la est spre vest. Priveliști literare europene* (2010). Particularitatea lor constă

în semnalarea unor coincidențe și zone de contact puțin frecventate de comparatistica tradițională, precum și exploatarea relațiilor literaturii române cu fenomene culturale maghiare, slovace, sârbești sau turcești. În ciuda caracterului eteroclit, paginile din *Reîntoarcerea la Ithaca* (1998) reprezintă aportul notabil al ciclului comparatist, în măsura în care își propune să surmonteze hiatusul din operele scriitorilor români exilați în favoarea unor abordări integratoare, cu rolul de a construi „un fond ale exilului românesc". Un caracter mai unitar al construcției e de observat în *Lucian Blaga și contemporanii săi* (2007), care pune în evidență felul în care harta relațiilor umane a determinat geografia ideilor intelectuale ale poetului. Abordarea biografistă, adecvată într-o anumită măsură, nu este lipsită însă de considerații inadecvate, cel puțin la nivelul formulărilor: Sextil Pușcariu e considerat „zâna bună" a lui Blaga ș.a.m.d. *Continuități* (2010) și *Deschideri: de la clasici la contemporani* (2011) ilustrează lărgirea, aproape neașteptată, a sferei de interes a lui **P.** spre comentariul literaturii postbelice: D.R. Popescu, Nicolae Breban, I.D. Sîrbu, Mircea Cărtărescu ș.a. În absența ineditului documentar, vocea criticului se confundă însă până la indistincție cu cea a interpreților anteriori.

SCRIERI: *Ilarie Chendi*, București, 1973; *Spații literare*, Cluj-Napoca, 1974; *Ioan Molnar Piuariu*, Cluj-Napoca, 1976; *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi până la 1918* (în colaborare cu Valentin Tașcu), Cluj-Napoca, 1980; *Tectonica genurilor literare*, București, 1980; ed. București, 2003; *Octavian Goga între colectivitate și solitudine*, Cluj-Napoca, 1981; *Introducere în opera lui Ion Agârbiceanu*, București, 1982; *Timotei Cipariu. Ipostazele enciclopedistului*, București, 1993; *Estuar*, București, 1995; *Convergențe europene*, Oradea, 1995; *Aspecte și interferențe iluministe*, Timișoara, 1997; *Apropieri literare și culturale româno–maghiare*, Cluj-Napoca, 1998; *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998; *Mihai Eminescu. Contextul receptării*, Reșița, 1999; *Homo militans*, Cluj-Napoca, 2000; *Mihai Eminescu în Transilvania (1866–1918). Bibliografie*, Cluj-Napoca, 2000; *Figuri universitare clujene*, Cluj-Napoca, [2002]; *Inserții*, Cluj-Napoca, 2003; *Pagini bihorene*, Oradea, 2003; *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, 2004; *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004; *Andrei Veress – un bibliograf maghiar, prieten al românilor*, Vulcan, 2006; *Sub semnul Franței*, Cluj-Napoca, 2006; *Lucian Blaga și contemporanii săi*, Cluj-Napoca, 2007; *Relații culturale și literare româno–spaniole de-a lungul timpului*, Alba Iulia, 2007; *Victor Papilian*, Cluj-Napoca, 2008; *Incursiuni în presa românească*, Cluj-Napoca, 2009; *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009; *Cărți, manuscrise, biblioteci*, Cluj-Napoca, 2010; *Continuități*, Cluj-Napoca, 2010; *De la est spre vest. Priveliști literare europene*, Cluj-Napoca, 2010; *Deschideri: de la clasici la contemporani*, București, 2011; *Panoramic jurnalistic: presa de ieri și azi*, Cluj-Napoca, 2011; *Prezențe literare – oameni și cărți*, Cluj-Napoca, 2011; *Identificări: contribuții și precizări documentare*, București, 2012. **Ediții, antologii:** Octavian Goga, *Poezii*, pref. edit., București, 1972; Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1973; Cezar Petrescu, *Evocări și aspecte literare*, pref. edit., Timișoara, 1974; *George Barit și contemporanii săi*, II–III, București, 1975–1977 (în colaborare); Vasile Goldiș, *Scrieri social-politice și literare*, introd. edit., pref. Ștefan Pascu, Timișoara, 1976; Nicolae Oțălea, *Alese fabule*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1985; Emil Isac, *Teatru. Proză*, pref. edit., București, 1986; Victor Papilian, *Lacrima. Amintiri din teatru*, pref. edit., București, 1988 (în colaborare cu Cornelia Papilian), *Decameronul românesc*, pref. edit., Timișoara, 1996; Grigore Cugler, *Apunake și alte fenomene*, pref. edit., Oradea, 1996, *Alb și negru*, pref. edit., București, 2003; Ion Agârbiceanu, *Cartea legendelor*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1996, *Fața de lumină a creștinismului*, Cluj-Napoca, 2006, *Din viața lui Isus*, Cluj-Napoca, 2010, *Povestiri regăsite*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2011; Corneliu Coposu, *Semnele timpului*, pref. edit., Timișoara, 1997; Miron Pompiliu, *Poezii*, pref. edit., Oradea, 1998; Vintilă Horia, *Acolo și stelele ard*, pref. edit., București, 1999, *Moartea morții mele*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1999, *El fin del exilio*, tr. Ileana Scipione, Sandra Popescu-Duma, Tudora Șandru Mehedinți, pref. edit., Madrid, 2002, *Credință și creație*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003; Constantin I.A. Nottara, *Suflete obosite*, pref. edit., București, 1999; *Presa și ideea națională*, Alba Iulia, 2000; Lucian Boz, *Scrisori din exil*, tr. Doru Burlacu, Călin Teutișan și Rozalia Groza, pref. edit., Cluj-Napoca, 2001; George Coșbuc, *Ochiul lu Dumnezeu – poezii inedite și regăsite*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2004; Ionel Jianu, *Între teatru și literatură*, pref. edit., București, 2004; Ștefan Aug. Doinaș, *Poezii de tinerețe*, pref. edit., Oradea, 2005; *Dicționar autobiografic de personalități literare: G. Bogdan-Duică și C. Zavalide*, Alba Iulia, 2007; *Spania descoperită de români*, Cluj-Napoca, 2007 (în colaborare); *Cântece câmpenești cu glasuri rumânești* (*Cluj, 1768*), pref. edit., Cluj-Napoca, 2008; Constantin Hagea, *Suflet ardelean*, Cluj-Napoca, 2010 (în colaborare cu Traian Bradea); *Plânge Ardealul!...*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2011; Samuil Micu, *Cuvinte de laudă*, pref. edit., Târgu Lăpuș, 2011.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *245–247*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *106–111*; Iorgulescu, *Scriitori*, *339–340*; Tihan, *Apropierea*, *138–143*; Constantin Cubleșan, [*Mircea Popa*], TR, 1989, 5, ST, 1995, 6; Cioculescu, *Itinerar*, V, *30–34*; Z. Ornea, *O carte despre Cipariu*, RL, 1994, 26; Cornea, *Semnele*, *67–72*; Micu, *Scurtă ist.*, IV, *172–173*; Adrian Marino, *Exilul românesc și literatura*,

RL, 1998, 33; Doina Curticăpeanu, *Scara de cristal*, F, 1999, 1; Dan Mănucă, *Virtuțile istoricului literar*, CL, 1999, 12; Ion Buzași, [*Mircea Popa*], „Astra blăjeană”, 2000, 1, 2012, 3–4, RL, 2000, 23, 2003, 25, LCF, 2004, 5, „Nord literar”, 2004, 2, ST, 2005, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *809–810*; Alexandru George, *„Figuri universitare clujene”*, ALA, 2003, 652; V. Fanache, *Mircea Popa – 65*, ST, 2004, 4–5; Ion Simuț, *Dacă nici Coșbuc, atunci cine?*, RL, 2005, 13; Boldea, *Vârstele*, *129–131*; Ion Cristofor, *Mircea Popa și fascinația culturii franceze*, „Cetatea culturală”, 2007, 7; Teodor Vârgolici, *Cărturari și patrioți transilvăneni*, RL, 2007, 38; Irina Petraș, *Mircea Popa, istoricul literar*, CNT, 2008, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, *1039–1040*; Răzvan Voncu, *Transilvania e o bibliotecă*, RL, 2010, 48; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *109–115*. ***Al.G.***

POPA, Nicolae (13.II.1959, Buda–Călărași), poet, prozator, publicist. A terminat școala primară în satul vecin, Pârjolteni, a urmat Școala Tehnică Poligrafică din Chișinău (1978) și, tot aici, cursurile Universității de Stat, secția jurnalism (1978–1983), absolvind ulterior Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1989). A fost redactor la „Orizontul”, „Literatura și arta”, „Sfatul Țării”; din 1995 intră în redacția revistei „Basarabia”, iar din 2003 e redactor-șef al publicației „Opinia”. Debutează cu versuri în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1980). În anul 2000 a beneficiat de o bursă a Fundației Soros–Moldova. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1995, 2001, 2003, 2008), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1995, 2008), Premiul Filialei Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România (2009).

În versurile din volumele *Timpul probabil* (1983) și *Ghid pentru cometa Halley* (1987) **P.** se definește ca un poet din categoria ironiștilor sentimentali care întrețin lirismul într-o zonă elegiacă, dar și într-un registru dramatic. În postura ciudată de „ghid al cometei Halley” , el se vrea un tânăr Orfeu, care să restabilească legăturile rupte între om, natură și lucruri sub semnul cântecului identificat cu existența. Poezia din *Lunaticul nopții scitice* (1995) acreditează „lunaticia” – stare de tensiune, trăire paroxistică, „barbară” și panică (în sensul lui Lucian Blaga), poetul apărând drept un „băutor de imagini tari” în fața unei eternități dumnezeiești sau satanice. În *Careul cu raci* (2003), cea mai importantă carte de versuri a sa, **P.** se dezvăluie un neomodernist expresionist, ezitând între suferința melancolică, neputincioasă și revolta amenințătoare, între transparența și alegoricul evaziv al notației, între voința de puritate și conștiința maculării. Înainte de toate, este însă un poet social, purtător al „vinei” tragice de a se fi născut basarabean: „Cărări de câini se adâncesc în ploaie,/ cărări mereu speriate de gheare,/ de lanțuri,/ de stârvuri osoase jumulite din mers.// Schelălăim pe aici,/ sub o stea de nămol,/ noi, câinii, noi,/ stăpânii câinilor,/ înnebuniți de fazele năpârlirii.// Ne-a rămas atât de puțină tristețe/ pentru câtă suferință se arată!// Crește prea mare tritonul/ în ochiul de apă/ în care ne oglindim laolaltă cu focul.// Departe, în cer,/ pe o stea mlăștinoasă,/ urletul câinelui/ moare încovrigat ca și câinele“ (*Cărări de câini*). Sentimentul părăsirii, al pustiirii lumii și a sinelui covârșește aceste poeme. Este un sentiment de gol imens, de pierdere a oricărei speranțe de mântuire. De la neliniștitele poeme cu îngeri ale lui V. Voiculescu la lumea creștină suferindă, vidată de sensul mântuirii și instalată într-o așteptare absurdă, ca în poemul, emblematic, *Copilașii din cer*, este o mare distanță: raiul lui **P.** nu e decât un loc al plângerii; simbolurile consacrate ale interiorității paradisiace (casa, grădina) devin spații goale, infernale. Dacă tonalitatea, repertoriul tematic și stilistic rămân adesea tributare modelului gândirist, poemele au suficientă forță și autenticitate pentru a sparge acest tipar, izvorând dintr-o sensibilitate modernist-expresionistă. Există și poezii de atmosferă, descriptiv-intimiste, care mizează pe sugestie și care își deconspiră cheia alegorică spre final; nu lipsesc ironia, conștiința livrescă sau oralitatea discursivă. Lirismul de factură alegorică, în cheia unei drame individuale și naționale (*Careu*) sau păstrând o trakliană ambiguitate simbolică (*Praful și pulberea*), ajunge până la simplitatea și ingenuitatea trucată, postmodernă a unor poeme precum *Căci spune chinezoaica*: „Nu mai desena omuleți,/ oricât de mici,/ oricât de veseli,/ dacă nu-ți poți stăpâni creionul/ și-l lași să se împlânte/ – fie și numai un pic –/ în inima celui desenat.// Desenează altceva./ Desenează ceva ce n-are inimă./ Să zicem: o femeie scriind.// Căci spune chinezoaica: «În meditație sunt ca o fiară»”. Trecând de la poezie la proză, în romanul *Cubul de zahăr* (1991) **P.** îmbină formula sadoveniană tradițională cu intertextualitatea postmodernă prin prezența auctorială a naratorului. Narațiunea este axată pe contrastul dintre proiecția utopică a visurilor și aspirațiilor adolescentine ale protagonistului,

Sava (cubul de zahăr este simbolul armoniei, purității, „dulceții vieții” și perfecțiunii morale), și perspectiva antiutopică pe care o impune mediul alienant al unui sat de codru cufundat în infernul rusificării și al sovietizării. Personajele sunt niște dezrădăcinați, înstrăinați în vatra strămoșească, ale cărei temeiuri morale au fost surpate. Ideea încrucișării absurde a mistreților cu scroafele este o proiecție grotescă a experimentelor monstruoase care au distrus comunitatea rurală basarabeană. *Păsări mergând pe jos* (2001), subintitulat „povestiri de nepovestit”, reia tema politică în moduri mai mult sau mai puțin evidente, dar cu o preferință marcată pentru sugestie și alegorie: ceea ce rămâne nespus în povestire trebuie dedus și interpretat de cititor, iar suspiciunea tipică regimurilor opresive este combinată cu „neîncrederea” postmodernă în instanțele narative. Se distinge povestirea ce dă titlul volumului, în care perspectiva (păsărilor/ oamenilor, personajelor/ naratorilor) și discursurile se schimbă neîncetat, planurile narative se intersectează și întrepătrund, generând un fantastic metanarativ, tipic postmodern. Aceeași linie textualist-postmodernă se menține și în *Avionul mirosea a pește* (2008), roman bine primit și comentat de critica din România. Din 2011 **P.** publică și literatură pentru copii: *Balcoane cu elefanți* (2011, Cartea Anului la Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret, Chișinău) și *Marele Ciulică* (2012), o carte scrisă special pentru copiii basarabeni. Autorul acoperă cu povești singurătatea copiilor abandonați de părinți (plecați la muncă în străinătate), oferindu-le ca model un erou cu puteri miraculoase, care poate transforma realitatea. **P.** a mai scris articole polemice sau cronici literare și a coordonat antologia *Cartea poeziei 2011*.

SCRIERI: *Timpul probabil*, pref. Mihai I. Ciubotaru, Chișinău, 1983; *Ghid pentru cometa Halley*, Chișinău, 1987; *Cubul de zahăr*, Chișinău, 1991; ed. Chișinău, 2005; *Lunaticul nopții scitice*, Chișinău, 1995; *Păsări mergând pe jos*, Chișinău, 2001; *Careul cu raci*, Chișinău, 2003; *Avionul mirosea a pește*, Chișinău, 2008; *Balcoane cu elefanți*, Chișinău, 2011; *Marele Ciulică*, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Leo Butnaru, *Probabilitate și probitate*, LA, 1983, 25 august; Mihai Cimpoi, [*Nicolae Popa*], LA, 1983, 3 noiembrie, 1993, 15 aprilie; Ion Ciocanu, *Marginalii la un debut*, în *Cartea poeziei*, Chișinău, 1985, *117–120*; Andreea Deciu, *Neajunsurile perfecțiunii*, RL, 1992, 4; Voichița Sasu, *Dulce-amarul vieții basarabene*, TR, 1992, 14; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *245–246*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *124–127*; Cistelecan, *Top ten*, *49–51*; Iulian Ciocan, *Mergând pe jos dinspre marginea lumii (literare)...*, CF, 2001, 7–8; Raluca Dună, *Basarabia. Fugi din careul roșu*, LCF, 2003, 33; Marius Chivu, *Cum citim poezia basarabeană*, RL, 2004, 38; Adrian Dinu Rachieru, *Voci basarabene*, CL, 2005, 3; Ioan Moldovan, *Poezia ca „desprindere clară de obiectele calde”*, F, 2005, 9; Ion Simuț, *Postmodernismul de peste Prut*, RL, 2005, 24; Adrian Dinu Rachieru, *Textualismul temperat*, LCF, 2006, 9; Șleahtițchi, *Cerc*, *120–129*; Tudorel Urian, *Textualism basarabean*, RL, 2008, 27; *Dicț. Chișinău*, *420–422*. ***M.C., R.D.***

POPA, N.I. [Nicolae I.] (25.II.1897, Puiești, j. Vaslui – 21.VI.1982, Iași), comparatist, critic și istoric literar. Este fiul Aspasiei (n. Pavelescu) și al lui Ioan G. Popa, învățător, și frate cu dramaturgul Victor Ion Popa. Urmează școala primară din Călmățui–Tecuci (1903–1907) și devine bursier al Liceului Internat din Iași (1907–1915). După absolvire, fiind elev la Școala Militară, participă ca voluntar la războiul din 1916–1918; avansat sublocotenent, ia parte la campaniile de la Mărășești și Oituz, fiind de trei ori decorat (1923, 1924 și 1931). Student al Facultății de Litere a Universității din Iași, obține în 1921 licența în franceză, secundar română, cu mențiunea *magna cum laude*. În 1923 susține la București examenul de capacitate, în urma căruia este numit profesor titular la Seminarul „Veniamin” din Iași. Între 1924 și 1931 studiază la Paris, ca membru al Școlii Române din Franța, apoi ca bursier al Ministerului Educației Naționale. Urmează cursuri la Collège de France, Sorbona, École Pratique des Hautes Études, École Normale Supérieure, documentându-se în marile biblioteci pariziene în vederea doctoratului. Lucrează sub îndrumarea unor profesori de renume, precum Fernand Baldensperger, Paul Hazard, Gustave Cohen, Fortunat Strowski. Începe să colaboreze la „Revue de littérature comparée” și atrage atenția specialiștilor prin amplul studiu *Le Sentiment de la mort chez Gérard de Nerval*, publicat în 1925, la editura pariziană J. Gamber. Întors la Iași, este numit profesor de limba franceză la Liceul Internat și la Seminarul Pedagogic Universitar. În același timp, face parte dintre animatorii Cercului de Studii Franco–Române Luteția din Iași (în 1936 e vicepreședinte) și se afirmă cu articolele publicate între 1936 și 1940 la „Însemnări ieșene”, unde e și secretar de redacție. Își susținuse doctoratul în litere în 1935, luat *magna cum laude*, la Universitatea din

București, sub conducerea lui Charles Drouhet, cu studiul introductiv și ediția critică a cărții *Les Filles du feu* de Gérard de Nerval. Cele două volume fuseseră deja publicate în 1931, la editura pariziană Champion, în seria „Opere complete ale lui Gérard de Nerval", și se bucuraseră de o primire excelentă. Este momentul care îl consacră pe **P.** ca „nervalian" de prim rang, ediția sa rămânând una de referință. În 1939–1940 predă la Şcoala Normală Superioară din Iași, iar în 1942 e numit profesor suplinitor la Catedra de limba și literatura franceză a Universității ieșene, devenind titular în 1946. Va juca un rol salutar când, în ciuda dificultăților, reușește să pună la adăpost, în propriul domiciliu, o parte din fondul de carte al Cercului Luteția, desființat de autoritățile comuniste în noiembrie 1948, odată cu Institutul Francez de la București și cu întreaga Misiune Franceză în România. Va fi șef al Catedrei de franceză de la Universitatea din Iași până în anul pensionării (1969), cu o întrerupere impusă de desființarea acestei catedre, între 1950 și 1957. După 1957 reorganizează învățământul universitar ieșean de studii franceze, reușind să coaguleze un nucleu de profesori valoroși și să formeze o școală în domeniu. Paralel cu strălucita carieră didactică, a deținut funcții administrative de mare responsabilitate: director al Teatrului Național „Vasile Alecsandri" (1946–1947), decan al Facultății de Filologie (1948–1950), șef de secție și responsabil al colectivului de istorie literară de la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Filialei Iași a Academiei (1959–1970). În această ultimă calitate **P.** a contribuit în mod esențial la formarea unui solid nucleu de cercetare în domeniul criticii și istoriei literare. Activitatea profesorului s-a bucurat de o binemeritată recunoaștere: în 1956 este distins cu Premiul „C. Dobrogeanu-Gherea" al Academiei RPR pentru studiile consacrate lui V. Alecsandri, N. Bălcescu, Alecu Russo; în 1936 și în 1981 i s-a atribuit distincția Les Palmes Académiques, atât pentru meritele de exeget al literaturii franceze, cât și pentru contribuția la difuzarea limbii și culturii franceze în România. Din 1962 a fost membru al Asociației Internaționale de Literatură Comparată, calitate în care participă la numeroase congrese internaționale, prezentând comunicări, tipărite apoi în publicații de specialitate. A ținut conferințe pe teme de istorie și critică literară în țară, precum și la universitățile din Praga, Bratislava, Budapesta ș.a. Debutul publicistic are loc în 1922 în „Buletinul Seminarului Pedagogic din Iași" cu articolul *Literatura romantică franceză în educație*. Semnătura sa va fi prezentă în „Viața românească", „Athenaeum", „Gând românesc", „Însemnări ieșene", „Ethos", „Opinia", „Revue de littérature comparée", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Revista de istorie și teorie literară", „Synthesis", „Secolul 20", „Cronica", „Convorbiri literare" ș.a.

P. rămâne, înainte de toate, un model al Profesorului, prin ținută academică, eleganță, rigoare, îmbinate cu suplețe, generozitate și corectitudine fără reproș. Pe de altă parte, activitatea didactică a diminuat un timp ce ar fi putut fi consacrat mai generos structurării propriei opere. Aceasta trebuie reconstituită din sutele de texte (studii, articole, cronici și recenzii) publicate de-a lungul anilor în numeroase periodice românești sau străine. O încercare – parțială – o constituie volumul *Studii de literatură comparată* (1981). Mai multe linii de forță organizează subteran această constelație textuală, din care, global, se configurează profilul unui umanist de tip clasic, permanent deschis înnoirii, sedus uneori de reflexele actualității, dar niciodată trădând valorile fundamentale. Ceea ce îi asigură notorietatea europeană sunt, fără îndoială, studiile consacrate lui Gérard de Nerval. Acribia cu care s-a aplecat, la început de carieră, asupra operei lui Gérard de Nerval, mai ales în substanțialul aparat critic al ediției *Les Filles du feu*, va deveni stilul inconfundabil al cercetărilor proprii. Textul stabilit, cât și studiul introductiv aferent, precum și celelalte incursiuni în opera lui Nerval din perioada pariziană vor tranșa chestiuni multă vreme controversate și vor oferi răspuns unor numeroase aspecte obscure. Cu acest tip de studii exegeza nervaliană, atât de frecvent supusă speculațiilor, intră în etapa sa științifică și lucrul a fost recunoscut fără rezerve de universitarii și specialiștii francezi în domeniu. **P.** se numără, de asemenea, printre promotorii cercetărilor românești de literatură universală și comparată, contribuind la constituirea unei școli comparatistice românești.

SCRIERI: *Le Sentiment de la mort chez Gérard de Nerval*, Paris, 1925; *Les Sources allemandes de deux „Filles du feu", „Jemmy" et „Isis", de Gérard de Nerval*, Paris, 1930; *„Rezistențele" franceze în literatura comparată*, Iași, 1938; *Studii de literatură comparată*, îngr. și pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1981. **Ediții:** Gérard de Nerval, *Les Filles du feu*, I–II, introd. edit., Paris, 1931.

Repere bibliografice: Henri Clouard, *Une thèse importante*, „Le Jour”, 1935, 15 iulie; André Billy, *Une édition critique des „Filles du feu”*, „L'Oeuvre”, 1935, 16 iulie; Adrian Marino, *Un român despre o problemă de literatură comparată*, RFR, 1944, 1; Gavril Istrate, [*N. I. Popa*], CRC, 1968, 7, ALIL, t. XXXIV–XXXVIII, 1994–1998, CL, 1999, 9; Bucur, *Istoriografia*, *274–275*; Constantin Ciopraga, *Spirit și metodă*, CRC, 1977, 12; Al. Dima, *Profesorul Nicolae I. Popa – octogenar*, CRC, 1977, 12; Val Panaitescu, [*N. I. Popa*], ALIL, t. XXVI, 1977–1978, CRC, 1982, 30; Marina Mureșanu Ionescu, [*N. I. Popa*], CRC, 1979, 10, „Études nervaliennes et romantiques” (Namur), 1981; Lidia Gavrilescu, *Bibliografia scrierilor prof. dr. docent N. I. Popa*, Iași, 1979; Al. Călinescu, *Am întâlnit și comparatiști fericiți*, CL, 1982, 5; Aurel Leon, *Uimire până la sfială*, CRC, 1982, 30; Maftei, *Personalități*, V, *191–195*; Ion Zamfirescu, *Oameni pe care i-am cunoscut*, București, 1989, *212–219*; Cornea, *Semnele*, *232–236; Actes. Journées de la francophonie. I. Centenaire Nicolas I. Popa (1897–1982)*, Iași, 1998, *27–80, 91–95*; Sorina Bălănescu, *N. I. Popa – director al Teatrului Național din Iași*, ALIL, t. XXXIV– XXXVIII, 1994–1998; Remus Zăstroiu, *Portretul unui necunoscut. N. I. Popa, publicist*, ALIL, t. XXXIV–XXXVIII, 1994–1998; Dan Mănucă, *Pildele unui doctorat ratat*, CL, 1998, 7; *Dicț. scriit. rom.*, III, *810–811*; Istrate, *Portrete*, II, *216–224*. ***M.M.I.***

POPA, Ștefan N. (5.III.1938, Liești, j. Galați – 3.III.2011, Constanța), istoric literar, traducător. Urmează la București și la Iași Facultatea de Filologie – Istorie, secția rusă–română, și face studii de specialitate la Moscova și la Cracovia. În anul 1975 își susține la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași teza de doctorat *Specificul basmului animalier (în folclorul rusesc și românesc)*. Va fi cadru didactic la Universitatea ieșeană (1962–1990), la Universitatea „Ion Creangă” din Chișinău (1991–1992), conferențiar la Universitatea „Ovidius” din Constanța, secția română–rusă (din 1992), șef al Catedrei de limbi străine și moderne și filologie balcanică, lector de limba română la Facultatea de Filologie din Belgrad (1976–1981), profesor extraordinar la Catedra de limba și literatura română din cadrul Facultății de Filosofie din Novi Sad (1994–1996). Colaborează la „Libertatea”, „Lumina”, unde publică frecvent articole de critică literară, „Analelele Societății de Limba Română”, „Steaua”, „Analele științifice ale Universității «Ovidius»”, „Tomis”, „Metafora”, „Feed Back” ș.a.

Pentru o privire de ansamblu asupra literaturii de expresie românească din spațiul ex-iugoslav, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, cartea lui **P.**, distinsă cu Premiul Cartea anului editorial 1997, este de o utilitate incontestabilă. Autorul ei este unul dintre puținii intelectuali care au scris o astfel de lucrare, literatura din Voivodina fiind văzută cu un ochi din afară și surprinzând cele mai importante momente în dezvoltarea ei. Este cel dintâi care face împărțirea literaturii în curente, până atunci clasificarea având în vedere generații sau promoții de scriitori. **P.** întreprinde analiza operelor prin scoaterea în evidență a motivelor și temelor recurente, mai puțin prin prisma biografiei scriitorilor, autorii fiind grupați după tematică. Investigarea analitică a fenomenului literar este urmată de sistematizarea într-o panoramă istorico-literară tradițională, cuprinzând etapele premodernă, modernă și postmodernă. Pentru prima dată în istoria literaturii din Voivodina a fost deschis un capitol aparte avangardismului, literaturii suprarealiste și de tip colaj. Tot o prioritate e stabilită prin așezarea literaturii din Voivodina în context balcanic și european. De semnalat și atenția specială acordată de istoricul literar presei, mai ales revistei „Lumina”, care a avut un rol important în relația cu literatura din România, accentuând ideea că prin promovarea scrisului românesc se stabilește și un contact direct cu limba literară. Alte două lucrări, *Lumea poveștilor animaliere* (1999) și *Rușii: istoria culturii și civilizației sec. XI–XVII* (2000) reiau și amplifică preocupări din etapa ieșeană a lui **P.**, temele fiind prezente fie în teza de doctorat, fie în cursurile ținute în fața studenților. Și când predă la Novi Sad alcătuiește mai multe manuale pentru școlile primare cu româna ca limbă de predare. Ca traducător, se oprește îndeosebi la cărți de proză din literatura rusă, macedoneană, sârbă.

SCRIERI: *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pančevo, 1997; *Lumea poveștilor animaliere*, Constanța, 1999; *Rușii: istoria culturii și civilizației sec. XI–XVII*, Constanța, 2000. **Traduceri:** Vasili Sukșin, *În profil și en face*, pref. trad. Iași, 1972 (în colaborare cu Doina Florea); Boris Višinski, *Țărmuri străvechi*, Iași, 1978 (în colaborare cu Liliane Georgevici); Mirko Petrović, *Muzicantul din curte*, Novi Sad, 1979; Dimitar Solev, *Circuitul umbrei*, pref. trad., postfață Peter Bosovsk, Iași, 1981; Radivoje Pešić, *Poarta sărutului*, pref. Doina Florea-Ciornei, Iași, 1983. **Antologii:** *Legende populare din Moldova*, Iași, 1968 (în colaborare cu Pavel Florea).

Repere bibliografice: Ion Roșioru, *O nouă istorie a literaturii*, TMS, 1998, 3; Alina Ologu, *„Lumea poveștilor animaliere”*, TMS, 2000, 1; Lena Lazăr, *Conexiuni și motive*, LCF, 2000, 15; Marina Cap-Bun, *Folclor comparat*, ST, 2000,

5–6; Violeta Basa, *„Rușii: istoria culturii și civilizației sec. XI–XVII”*, „Metafora”, 2000, 4; Olimpia Pancaricean, *Profesorii noștri*, Vârșeț, 2000, *145*; Virginia Popović, *Deux variantes de la ballade „Mioritza”*, „Memoria ethnologica”, 2009, 30–31; Costin Grigore, *Biserica Ortodoxă din Rusia între medieval și modern*, „Tabor”, 2012, 3; Virginia Popović, *Opinii și reflecții*, Pančevo, 2012, *passim*. ***V.P.***

POPA, Valeriu Mircea (4.X.1947, Timișoara), poet. Este fiul lui Carmen Elena și al lui Todor Mircea Popa, inginer în metale rare. Urmează Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, secția psihopedagogie specială – limba și literatura română, absolvită în 1976, făcând în particular și studii de muzică; are și preocupări de artă plastică. Participă la Festivalul de Muzică Pop al Facultății de Arhitectură, unde i se acordă Premiul pentru compoziție și text la edițiile 1969 și 1971. A funcționat ca profesor defectolog în școli ajutătoare (învățământul special), iar după 1989 a trecut în învățământul universitar, fiind lector de psihologie la Facultatea de Teologie Romano-Catolică și Asistență Socială a Universității din București și profesor asociat al Academiei de Artă. Debutează cu un grupaj de poeme în 1981 la revista „Vatra”. În 1982 este inclus în *Caietul debutanților* al Editurii Albatros, iar în 1993 își publică prima carte, *Furnicile și oglinda*. Colaborează cu versuri la „Contemporanul–Ideea europeană”, „România literară”, „Vatra” ș.a.

P. face parte din categoria celor pentru care poezia este exercițiu spiritual, tentativă mereu reluată de captare a ființei, într-un limbaj de maximă densitate și rigoare. Debutul târziu și parcimonia aparițiilor lui publicistice și editoriale se explică prin aceste exigențe. *Furnicile și oglinda*, carte de sertar, însumând poeme scrise în deceniul 1979–1989, a trecut neobservată de critică, poate și din cauză că apăruse în regie proprie și în regim *hors commerce*. Autorul ei era ca și necunoscut, deși în 1983 Cezar Ivănescu atrăsese atenția asupra lui, intuindu-i câteva caracteristici – monotonia „până la exasperare”, dar și „senzația miracolului existențial”, „conștiința damnării”, „mizerabilismul de nuanță bacoviană”, „absența ostentației moderniste”. Volumul va fi promovat tot de „critica artiștilor”, și anume de poeți precum Angela Marinescu, Constantin Abăluță și Nora Iuga, sensibili la autenticitatea viziunii și la severitatea formală a versurilor ultimului venit în cercul solitarilor. Lucrurile se repetă cu *Războinicul cu ciorapi de piele* (1996), editată tot în regie proprie, și abia cu *Ultimele pătrate de frig* (1998; Premiul Asociației Scriitorilor din București) **P.** intră și în atenția criticilor. Referindu-se și la cartea de debut, Al. Cistelecan scrie: „Dac-ar fi fost luat în seamă, acest prim volum l-ar fi scos pe poet în vedetă, trecându-l din linia de rezervă în linia întâi a postexpresioniștilor”. Versuri precum cele din poemul *Speranța* – „o viață întreagă, până la genunchi în apă./ să cerni mâlul galben. îmbrăcat în zdrențe./ visând pietricele strălucitoare”, rezumă emblematic întreaga poezie a lui **P**. Aparent (sau în primă instanță) înregistrare a cotidianului mecanic, impur și hâd, lirica lui traduce, de la un capăt la celălalt, o voltaică tensiune de depășire a cotidianului și a materiei joase, ceea ce în planul limbajului corespunde cu stilizarea și esențializarea notației până la punctul în care imaginea ei devine epură confină cu figura (opusă polemic) a spiritului. Ambii poli ai operațiunii de transgresie sunt reprezentați fără nici o urmă de retorică a exhibării eului, ci – cu toată personalizarea gramaticală – în registrul moral și estetic al impersonalității suverane. Retras în cochilia sinelui, sondat cu tranșanța și transparența autospecției blecheriene, solitarul se contemplă de la distanță, cu o totală răceală: „...pot să mă uit la mine de departe./așa cum aș privi un mort”; „și tu departe de toate acestea./ dincolo de propriile gesturi. îndeplinite reflex./ cauterizându-ți golurile memoriei/ frica”. Poemele transcriu o metafizică a existenței ale cărei repere tematice, revenind obsedant, sunt izolarea și solitudinea, frica și disperarea, vacuitatea memoriei și vidul prezentului, într-un cuvânt agresivitatea și inconsistența realului; un univers terorizant, dominat de răsturnarea firescului –„un zâmbet/ ca o cicatrice” e una dintre paradigmele lui – și de vidul semiotic și ontologic – „acum vom trăi mâine./ astăzi e prea târziu”. *Războinicul cu ciorapi de piele* continuă această radiografiere a cotidianului, însă aici faptul comun este nu o dată supus insolitării generatoare de imagini stranii, simbioză de tehnică expresionistă și suprarealistă: „soția eschimosului își dezbrăca/ rochia din blană de focă/ și imediat după aceea/ săniile pornesc din partea de sus a sânilor/ trasează în goană lungi semne sângerii”. Discursul liric e mai puțin segmentat, eliptic și abrupt, conservându-și totuși adresa directă, tensiunea și urgența căutărilor, cum și ambivalența. Căci există în versurile lui

P. un paradox al nihilismului, și nu întîmplător este citat Emil Cioran, „scepticul de serviciu" al veacului trecut. Fără să își confecționeze iluzii facile din paravane și ocheane colorate, poetul se află angajat într-o acerbă bătălie, a cărei miză stă în înfruntarea polemică a realului, depășirea și „răscumpărarea" condiției umane impure, animat fiind de o mistică profană, denudată stilistic de orice retorică de triumfalism al revelației sau, din contra, de clamare a eșecului dureros: expediția e mereu dură, poetul știe că drumul ei nu se termină niciodată, dar important pentru el este să se afle pe cale. Expresia cea mai concludentă a acestei căutări crâncene, febrile și totodată de o foarte sobră expresie este volumul, purtând un titlu semnificativ, *Camera de subsol sau Răscumpărarea* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din București). Există aici o sinteză a lirismului damnării, dar și al transcenderii și purificării, în care imaginilor opace (de pildă, plumbul) le sunt contrapuse polemic figurile simbolice ale suprafețelor reflectorizante sau/și transparente: oglinda, apa, gheața, sticla, diamantul, oțelul, aurul, toate culminând în imaginea purificată a muzicii și luminii. În centrul cărții stă lunga compoziție *rayela sau 27 poeme găsite* – odisee a spiritului în căutarea totalității / unității și sacralității. Cele douăzeci și șapte de piese consemnează tot atâtea trepte ale realului – cum ar fi spus Noica –, supus alchimic transsubstanțierii, anunțată, ca într-un laitmotiv de uvertură, în primele versuri ale poemului: „și totuși înăuntrul trupului său/ oricine poate preschimba plumbul în aur". E un traseu inițiatic, în care fragmentarul, disparitatea și distorsiunea sensurilor sunt depășite prin experiențe asimilabile rugăciunii („oasele craniului devin transparente/ dacă vibrația sunetului Amen/ ajunge în dreptul privirii/ ce repede se dizolvă/ triunghiurile de plumb") sau ascezei profane („dacă o să înfășori cu răbdare pe mosor / firul de sânge/ vei ajunge până la suflet"). Expresie a disperării existențiale și metafizice, versul lui **P**. sfârșește – cu mențiunea că acesta e un „sfârșit continuu" – în experiența integrării cosmice și a salvării. În plină epocă postmodernă, lirica lui hieratică reabilitează virtuțile fondatoare ale marii poezii.

SCRIERI: *Furnicile și oglinda*, pref. Constantin Abăluță, București, 1993; *Războinicul cu ciorapi de piele*, București, 1996; *Ultimele pătrate de frig*, București, 1998; *Camera de subsol sau Răscumpărarea*, București, 2001.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Valeriu Mircea Popa*, LCF, 1983, 13; Angela Marinescu, *Poeme rupte*, VTRA, 1990, 2; Nora Iuga, [*Valeriu Mircea Popa*], RL, 1995, 4, LCF, 1997, 19; Nicolae Prelipceanu, *Valeriu Mircea Popa. Poezia în 200 de exemplare*, RMB, 1995, 1603; Constantin Abăluță, *Analiza critică a unui poet*, CNP, 1997, 2–3; Aurelian Titu Dumitrescu, *Un suprarealist mistic*, VR, 1998, 4–5; Gheorghe Grigurcu, [*Valeriu Mircea Popa*], RL, 2000, 25, 2002, 28; Aura Christi, [*Valeriu Mircea Popa*], CNT, 2000, 44, 2002, 12; Octavian Soviany, *Viața ca un miracol*, LCF, 2002, 8; Vasile Pruteanu, *„Camera de subsol sau Răscumpărarea"*, ATN, 2002, 2; Al. Cistelecan, *Doi poeți*, „Ziua literară", 2002, 12; Iuliana Alexa, *Metaforele și răscumpărarea*, RL, 2002, 13; Horia Gârbea, *Un poet singuratic*, LCF, 2002, 17; George Vulturescu, *„Camera de subsol sau Răscumpărarea"*, PSS, 2002, 3–4; Ștefania Plopeanu, *„Ultimele pătrate de frig"*, TMS, 2008, 13. ***N.M.***

POPA, Vasko (29.VI.1922, Grebenaț, azi în Serbia – 5.I.1991, Belgrad), poet. Este fiul Emiliei și al lui Vasile Popa, funcționar. Urmează școala primară și liceul la Vârșeț, luându-și bacalaureatul în 1940. Frecventează cursuri de filosofie la Belgrad, unde își ia licența târziu, în 1949. Face și studii de medicină la București în perioada războiului, petrecând o perioadă și la Viena, unde frecventează cursuri de filosofie ș.a. Etapa bucureșteană îi oferă șansa contactului cu poezia lui Tudor Arghezi, dar și cu cea a suprarealiștilor români. Arghezi, Ion Barbu, Gellu Naum vor deveni modele importante ale experimentelor sale lirice. În 1943 este internat câteva luni în lagărul german de la Becicherecu Mic. Om al stângii, **P.** va deveni după război primul redactor-șef al revistelor „Libertatea literară" (1946) și „Lumina" (1947), apărute la Vârșeț, iar din 1953 redactor la Editura Nopok (devenită Nolit) din Belgrad, unde rămâne până la pensionare (1979). Secretar general al Societății de Colaborare Culturală Iugoslavia – Franța, scriitorul leagă prietenii cu marii poeți francezi ai avangardei. Cu toate că scria versuri încă din liceu, publicându-și primele încercări în 1938, va debuta semnificativ abia în 1949, în revista „Književne novine". În 1953 scoate volumul *Kora* [*Scoarța*] – un eveniment în poezia din Iugoslavia, echivalând cu o schimbare de paradigmă într-o epocă dominată de dogmatism ideologic și estetic. Lecțiile suprarealiste franceze sau cele ale liricii moderne române sunt preluate de **P.** cu inteligență, nu fără apeluri succesive la folclorul sârb. Reeditată în numeroase rânduri, cartea va deveni, la rându-i, un model. Următoarele volume sunt

traduse în mai multe limbi, asigurându-i notorietatea de mare poet în cercurile literare europene. Cea dintâi din cele peste douăzeci de limbi în care i-au apărut cărțile a fost franceza, în 1959, la Editura Pierre Seghers, echivalările aparținând lui Alain Bosquet. Deși transpuse și la noi de A.E. Baconsky, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Flora, Aurel Covaci ș.a., versurile lui au fost receptate cu dificultate în România. A fost distins cu numeroase premii în Iugoslavia, dar și în Austria (1968). A fost ales membru corespondent al Academiei de Științe și Arte a Iugoslaviei (1972), membru al Academiei Mallarmé din Franța (1977) ș.a.

Ineditele lui **P.,** descoperite de Petru Cârdu și editate în 2002, demonstrează că poetul avea intenția de a se exprima și în românește. Versurile arată nu doar fața unui iubitor de divertismente literare, ci par a fi rezultatul unei meditații asupra poeziei. Compuse în anii 1947–1948, textele sunt ironice, autoironice, joviale, construind un șir de punți către universul de mai târziu. La fel cu poeziile lui Paul Celan scrise în românește sau cu cele semnate de Tristan Tzara ori asemenea textelor de tinerețe ale lui Eugen Ionescu, Ilarie Voronca sau B. Fundoianu, ele evocă o apartenență și un stil. Ca poet în limba română, **P.** putea să urmeze în anii ’50 două căi. Prima ar fi fost a poeziei similifolclorice pe care o practicau confrații săi din brigăzile agitatorice, dând tonul în literatura proletcultistă a românilor din Iugoslavia. A doua cale era dialogul cu poezia din România. Modelele din țară erau însă și mai dezamăgitoare în anii 1948–1949, când începea ofensiva versificării lozincard- agitatorice pe care o propuneau, conform comenzii ideologice, Mihai Beniuc, Eugen Frunză, Victor Tulbure, Veronica Porumbacu ș.a., iar din literatura română fuseseră excluși toți scriitorii pe care **P.** îi admira. Suprarealiștii erau vânați cu necruțare, Arghezi intra sub interdicție, Blaga era anatemizat, Eminescu era comparat cu poetul proletar Theodor Neculuță ș.a.m.d. Loialitatea față de cultura română însemna chiar alegerea exilului interior. Originalitatea lui **P.** e descoperirea interiorității care oglindește. Înainte de a-și elabora arta poetică din *Cunoaștere*, în care fixează paradigma negației, el a scris în românește *La masă cu tristețea*, poezie metaforic programatică: „Afară ninge/ Visul lasă urme/ Nu visa// Și cerul din pahar/ Și el are stele// Cu cine dansează/ Zâmbetul meu?// Te rog să le spui/ Să uite că sunt cântec// Zici că are grâu verde/ Între gene”. Poetul

exersează un limbaj al interdicției și, poate, o terapie. El trebuie să manevreze cu energie partitura lui „nu”, dar trebuie să privească atent lumea din imediata apropiere, unde lucrurile își destăinuie mesajul secret, potențialul cosmic. Prima impresie este de cântec de pahar, de romanță ratată, de plângere amoroasă, a doua lectură atrage atenția asupra unui proiect neobișnuit, ce se va împlini mai târziu, în altă limbă. Nu e de neglijat nici sugestia folclorică, dialogul rapid, insertul antipoetic, comedia amoroasă: „Mărie, merlița mea,/ Creanga s-a frânt, lumea-i grea// Dar cuibul tău, dar palma mea?// Grâul verde din ochii mei/ L-au cosit ochii lui răi// Mărie, holda mea, măi!// Nu te-a întrebat umbra ta/ Unde-i pe lună umbra mea?// Mărie, a stins-o noaptea.// Zâmbetul ți-a-nțelenit/ Vocea albă ți-a-nnegrit/ Treci! Cărașul l-am grăbit”.

Alintul e neobișnuit, apelativul „merlița” aparținînd unei inițiative aparte, legat, probabil, de folclorul zonei. Dar în miraculosul bestiar își face loc o pasăre psihopompă. Mierla evocă o confluență și o sugestie – regimul sentimental îl prefațează pe cel imnic. Un ecou palid al lui Arghezi („Tu, creangă cazi, tu frunză te ridici”) întâlnește o temă vie: aceea a cuibului și a palmei care ocrotește și poate transfigura un univers. Citabil este spațiul holdei, mai cu seamă al grâului verde, invocat frecvent. Enigmaticul începe să-și facă loc în versuri care au, totuși, fluență. O „amintire vieneză” (*Pe bulevard*) introduce (nu fără explicabile stângăcii) dialogul dezabuzat, ușor cinic, conversația fantastă: „Salut tramvaiul cunoscut/ ce vine din cartierul meu// Niciodată n-ai să-mi strângi pleoapele/ Între palatele-ți depărtatele// – Ce facem, mergem, puiule?// – Dragostea mea n-are franci// dar dacă vrei să bei două ramuri!// Şi mașinile mă ocolesc”. Există chiar și mici intermedii sămănătoriste, cu versuri care evocă ruperea de satul-matrice, precum cele din *Carașul între depărtări*: „O, crede-mă, dacă vrei/ că am sosit de la Coștei.// Mă caută grâul verde/ mă află și mă pierde.// Chem și chem, chem satul meu/ glasul îmi revine greu.// Glasul îmi revine plângând/ nu-s aripi, nu-i cer, nu-i vânt// de foc, de joc să le spui/ în mijlocul satului// I-am ars umbra de la geam/ și cum de zile mai am…”. De relevat că în poezia scrisă de **P.** în limba sârbă stilul discursiv dispare, elocvența este asasinată. Poetul învață de la avangardiști subminarea confesiunii, a despletirii lirice, a plângerilor suave. El trăiește implozia, reducția, buna așezare a negației. Nu mai versifică, nu mai utilizează limbajul declarativ. Se oprește asupra unor sintagme, încercându-le capacitatea sugestivă, forța de a ocroti enigma. Apar, prin urmare, negațiile, dar se forjează și un limbaj al pierderii, al retragerii și al absenței, se construiește un discurs secret. Grâul verde, umbrele, aripile ș.a. vor fi transferate în versurile din primul volum, *Kora*. 1949 este anul rupturilor grave – despărțirea oficială a României de Iugoslavia se sincroniza cu înstăpânirea realismului socialist la București și cu excluderea din literatură a celor ce nu aderau la noua formulă. Există însă două momente importante ale reîntâlnirii lui **P.** cu literatura română. Primul are loc după ce Gh. Gheorghiu-Dej și Iosip Broz Tito consfințesc împăcarea. În 1956, la primul Congres al Scriitorilor din Republica Populară Română, poetul va rosti, ca delegat al țării vecine, un discurs unde, dincolo de limbajul clișeizat, pot fi descoperite câteva repere. Semnificativă e invocarea punctelor comune, care se vor dovedi rădăcini și vor fi temele lui predilecte: începuturile scrisului, frescele de pe pereții mănăstirilor, arta populară. Poetul rebel nu se dezminte atunci când vorbește despre datoria scriitorului de a transcrie doar adevărul, de a nu accepta compromisurile. Dar partea cea mai semnificativă a discursului este finalul, în care Tudor Arghezi este așezat alături de M. Eminescu, I. L. Caragiale și Mihail Sadoveanu. Al doilea moment este cel al întâlnirii cu Nichita Stănescu, în 1966, când acesta îi va traduce și prefața un volum, tipărit de Editura Albatros în seria „Cele mai frumoase poezii”.

O sublimare a sensurilor, o tentație de cristalizare în simbol, o sublimă dezagregare a simbolului, o comparare a lui în materie comparabilă cu fisurarea în stea a geamului mat, străbătut de o piatră transparentă […], *simbolul coboară din generalitatea lui, se filtrează, făcând loc sentimentului singularizat, unic, capabil să reproducă vizual partea nevăzută a lucrurilor și să convertească în cuvinte ceea ce nu ține de cuvinte.*

NICHITA STĂNESCU

Un modernist arhaic, avangardist cu măsură. El și-a altoit tradiționalismul din sânge cu ultimele cuceriri poetice, tăind, c-o custură, creanga foarte sus și lăsând să înmugurească ceva ca o coroană nouă și minunată: poezia sus-numitului Vasko Popa, cetățean al Vârșețului și al lumii…

MARIN SORESCU

SCRIERI: *Câmpia neodihnei*, tr. Radu Flora, pref. Miodrag Pavlović, Pančevo, 1965; *Versuri*, tr. și pref. Nichita Stănescu, București, 1966; *Versuri noi*, tr., îngr. și postfață Radu Flora, Pančevo, 1976; *Poezii*, I–II, tr. Ioan Flora, Pančevo, 1983; *Sare de lup*, tr. Marin Sorescu și Slavomir Popovici, pref. Marin Sorescu, București, 1983; *Câmpia neodihnei*, tr. Ioan Flora, pref. Cornel Ungureanu, București, 1995; *Inel celest*, tr. și îngr. Ioan Flora, pref. Cornel Ungureanu, București, 2000; *Rumunske i druge pesme* [*Cântece românești și altele*], ed. bilingvă, tr. și îngr. Petru Cârdu, Vârșeț, 2002; *Cerul din pahar*, pref. Ioan Baba, Pančevo, 2002; *Opera poetică*, I–II, tr. Ioan Flora, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Flora, *Lit. rom. Voivodina*, *25–33*; [*Vasko Popa*], „Lumina”, 1985, 4, 7–9, 1987, 7, 1991, 1–3 (grupaje speciale); Damjan Antonijvici, *Mit i stvarnost. Poezija Vaska Pope*, Belgrad, 1996; Baba, *Compendiu*, *67–71*; Aurel Rău, *Portrete de zile mari*, București, 2000, *120–121*; Voncu, *Secvențe*, II, *186–188*; Ungureanu, *Mitteleuropa*, *229–311*; Agache, *Lit. rom țările vecine*, *122–126*; Ioan Lascu, *Lupul*

totemic al lui Vasko Popa, „Scrisul românesc", 2008, 7; Vesna Cidliko, *Studije o poetici Vaska Pope*, Belgrad, 2008; Liubița Raichici, *Vasko Popa – o frontieră poetică*, București, 2009; Ljubica Rajkić, *Vasko Popa. Stringența unei integrale în limba română*, pref. Cornel Ungureanu, Zrenjanin, 2012. ***C.U.***

POPA, Victor Ion (29.VII.1895, Bârlad – 30.III.1946, București), dramaturg, prozator, publicist

Este fiul Aspasiei (n. Pavelescu) și al lui Ioan G. Popa, învățător; comparatistul N.I. Popa îi e frate. Elev al Liceului Internat și, ulterior, al Liceului Național din Iași, unde îi are profesori pe G.Ibrăileanu, Calistrat Hogaș și pe Octav Botez, se formează sub influența revistei „Viața românească". Din 1914 urmează cursurile Facultății de Drept și, în paralel, pe cele de arta actorului la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Iași, întrerupte după intrarea României în război, pentru a face o școală de ofițeri la Botoșani. În 1917 ajunge pe front ca sublocotenent și este rănit la Oituz, experiență dramatică transfigurată mai târziu în romanul *Floare de oțel* (1930). Grafician încă din 1915 la „Versuri și proză" și, mai apoi, la „Rampa" și la „Omul liber", devine, din 1920, redactor și desenator la „Revista copiilor și a tinerimii", al cărei director era C.G. Costa-Foru. Un an mai târziu participă, în calitate de redactor tehnic și cronicar plastic, la realizarea „Gândirii", aflată sub conducerea lui Cezar Petrescu. Din 1923 este ajutor de pictor scenograf la Teatrul Național din București și apoi, succesiv, director de scenă la Teatrul Popular (1925) și la Teatrul Național din Craiova (1926), director al Teatrului Național din Cernăuți (1927–1929) și regizor al teatrului deținut de Maria Ventura (1930–1932). După 1934 se numără printre colaboratorii Fundației „Principele Carol", însărcinat cu organizarea teatrului sătesc și coordonarea colecției „Cartea satului". În aceeași perioadă ia parte la anchetele de sociologie rurală realizate de echipele conduse de D. Gusti, contribuind la monografia neîncheiată a satului Dodești-Fălciu. Este unul dintre inițiatorii proiectului Muzeului Satului (1936). Între 1938–1944, ca director al Teatrului Muncă și Voie Bună (numit din 1941 Muncă și Lumină), se preocupă de pătrunderea teatrului în centrele muncitorești. Pentru scurtă vreme a fost director al Oficiului Național Cinematografic (1943). După un an de funcționare ca profesor suplinitor la Catedra de dramă, comedie și regie scenică a Conservatorului din București, se titularizează în 1944. A debutat la 1 decembrie 1912, cu poezia *Liniște*, în „Revista noastră" a Liceului Unirea din Focșani, semnând cu pseudonimul Gheorghe A. Hamza. Prima piesă care i s-a pus în scenă este *Ciuta*, reprezentată în septembrie 1922 la Teatrul Național din București și publicată în volum în 1924. Numeroase alte piese scrise în anii 1917–1919 (*Vultoarea*, *Lucia*, *Flori și fluturi*) au fost lăsate în manuscris. Mai colaborează cu articole, cronici și comentarii teatrale, cu versuri și texte dramatice sau cu desene și caricaturi la diverse publicații interbelice: „Acțiunea", „Adevărul literar și artistic", „Boabe de grâu", „Curentul", „Curentul magazin", „Dimineața", „Gazeta", „Hiena", „Luceafărul", „Lumea", „Neamul românesc", „Ora", „Politica vremii", „Reporter", „Spectatorul", „Vremea" ș.a. Pentru *Ciuta* i s-au acordat Premiul Teatrului Național, Premiul Asociației Criticilor Dramatici, precum și Marele Premiu „Caragiale".

În ciuda unei activități prodigioase și a unei creații neobișnuit de prolifice, receptarea lui **P.** a fost mai degrabă modestă. Criticii interbelici au fost derutați de accentele autohtoniste din opera sa și l-au privit ca pe un reprezentant întârziat al sămănătorismului. În *Velerim și Veler Doamne* (1933; Premiul Societății Scriitorilor Români) G. Călinescu vedea o temă a „nuveliștilor de dinaintea războiului", în vreme ce E. Lovinescu credea că îl descoperă pe „unul din ultimii povestitori sămănătoriști moldoveni de talent". Totuși, **P.** este îndatorat mai degrabă contextului politic și cultural creat după 1918 prin formarea României Mari decât naționalismului de la începutul secolului. Ca și alți scriitori din epocă, a fost preocupat de consecințele pe care schimbările sociale și culturale aveau să le exercite asupra actului artistic. De aici, semnificația pe care o atribuie teatrului – „jurnal al literaturii", cum îi spune în mai multe rânduri, pentru a-i sublinia efemeritatea și în același timp sensibilitatea la transformările societății. Alături de Camil Petrescu

sau de Tudor Vianu, **P.** este unul dintre cei mai insistenți teoreticieni interbelici ai artei spectacolului, fiind interesat nu atât de problemele generale ale teatrului, cât de situarea lui în noul context românesc. Numeroasele sale eseuri din anii ’30 (*Teatru în aer liber*, *Teatru – pentru azi – pentru noi*, *Teatrul pentru radio și autorii noștri* etc.) comentează transformările artei dramatice în raport cu publicul și cu realitățile vieții moderne. Scriitorul discută ieșirea reprezentărilor teatrale din sălile de spectacol, folosirea actorilor amatori, implicarea mulțimii în desfășurarea unei piese ori provocările teatrului radiofonic. În același spirit **P.** teoretizează posibilitatea unui „teatru românesc". „Pledez așadar pentru o creație românească", avea să noteze într-unul din articolele cu caracter programatic. Asemeni lui Ion Marin Sadoveanu, e preocupat de găsirea unei formule dramatice naționale, care să corespundă intereselor reale ale societății românești, formulă articulată în funcție de tradițiile folclorice și de mentalitatea publicului sătesc. „Teatrul pentru cei mulți" nu poate fi decât un teatru popular, atât în sensul larg al termenului, cât și în cel restrâns etnografic. Amestecul de tendințe novatoare și conservatoare din activitatea lui **P.**, care i-a derutat pe contemporani, de aici provine. În aceeași măsură în care se dedică unei reflecții cu caracter experimental despre modernizarea artei dramatice, scriitorul se angajează într-o pledoarie cu vădite accente identitare, ambele atitudini ținând de caracterul stringent al actualității. În acest context abordările „teatrului sătesc" nu sunt metafizice și naționaliste, în căutarea unui „suflet etnic", ci tehnice, autorul descriind modalitățile în care publicul rural poate să recepteze și să participe la actul artistic. Astfel, *Vicleimul*, care a apărut în 1934 cu subtitlul „joc sfânt, cules din popor, cu întregiri și lămuriri de punere în scenă", conține o adaptare a formulei teatrului popular, însoțită de numeroase indicații de „producție", unele foarte moderne, despre realizarea decorurilor, mișcarea scenică, selecția actorilor sau amplasarea spectacolului: „se joacă – și trebuie făcut să se poată juca – în orice loc, fie piețe, ulițe sau case". **P.** a scris de asemenea mai multe „îndreptare" pentru uzul artiștilor amatori și cel puțin într-o piesă de teatru și-a exprimat simpatia față de debutanți și față de destinele modeste ale tehnicienilor din spatele scenei (*Răzbunarea sufleurului*, 1937). Într-o oarecare măsură, acestei preocupări pentru teatrul popular i s-a datorat recuperarea – chiar și parțială – a operei autorului în perioada comunistă. Piesele care l-au impus, *Ciuta*, *Mușcata din fereastră* (pusă în scenă în 1928, publicată în volum în 1930; Premiul Academiei Române), *Take, Ianke și Cadâr* (jucată din 1932, editată în 1938), sunt rezultatul aceluiași efort de identificare a unor teme și structuri dramatice adecvate publicului românesc. Ceea ce le definește e viziunea unei societăți organice, cu ritmuri perene, în care generațiile se succedă fără rupturi, iar păturile sociale și comunitățile etnice coexistă armonios. Atașamentul față de tradiție nu se manifestă prin mobilizarea unor teme folclorice sau a unor aspecte ale vieții rurale, ci mai degrabă prin evocarea ciclicității și a repetitivității destinelor. În încercarea de a-și înscrie creația pe niște coordonate „localiste", **P.** aderă la formula unui teatru lipsit de dramatism, din care, odată cu emfaza romantică, sunt evacuate și conflictele ireductibile, înlocuite prin construcția de atmosferă, prin realismul psihologic și cel social-economic. De aceea, piesele evocă viața tihnită a provinciei și, în același timp, abordează teme ale actualității: condiția socială a noilor îmbogățiți (*Ciuta*), viața multiculturală a mahalalei interbelice (*Take, Ianke și Cadâr*), percepția războiului în lumea rurală (*Răspântia cea mare*) sau fascinația lumilor exotice specifică vieții moderne (*Apa vie*). Mai profund infiltrată de elemente rurale e proza lui **P.**, care cultivă atât particularitățile regionale de limbaj, cât și reprezentările

Autoportret

folclorice. Romanul cu structură polițistă *Velerim și Veler Doamne* e articulat melodic de refrenul unei colinde („După dealul cela mare/ Velerim și Veler Doamne...”), iar nuvelele – *Povestiri cu prunci și cu moșnegi* (1936) – sunt adesea construite prin transfigurări ale realității după model etnografic. În același sens, cele două proze inspirate de începuturile aviației, *Sfârlează cu fofează* (1936), precum și vasta reconstituire a biografiei lui Aurel Vlaicu, *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu* (I–III, 1939), se sprijină pe o reprezentare populară a inventivității inginerești, cu tratări dialectale ale vorbirii principalelor personaje, ilustrând cu stângăcie înrădăcinarea modernității tehnologice în tradițiile multiseculare ale satului românesc. Recuperat mai repede decât alți autori contemporani, pare-se că **P.** a avut un destin postum fericit. Încă înainte de reabilitarea modernismului interbelic, la sfârșitul anilor ’50 textele și ideile scriitorului au fost preluate de teatrele muncitorești și de trupele de amatori, iar o serie de puneri în scenă pentru televiziunea de stat i-au asigurat o popularitate neașteptată în industria culturală a societății comuniste. Paradoxal, pe lista montărilor de succes s-au numărat chiar unele dintre piesele eșuate în reprezentările din timpul vieții autorului, cum a fost *Take, Ianke și Cadâr*. Mesajul umanist, viziunea idealizată asupra provinciei, melodrama ușoară și, nu în ultimul rând, pitorescul de limbaj devenit delectabil după dispariția realităților pe care le descria au făcut posibilă această reușită tardivă. În cursul anilor ’70 opera lui **P.** a fost vizată de mai multe inițiative de reevaluare istorico-literară, cu reeditări și numeroase restituiri de manuscrise, care au confirmat productivitatea scriitorului, dar fără să modifice locul său în canonul literaturii române.

Opera lui Victor Ioan Popa strălucește mai degrabă prin reușitele involuntare, prin ceea ce scapă intenției demonstrative, semn că avem în acest autor un scriitor rătăcit în meandrele propriului său talent.

RADU G. ȚEPOSU

SCRIERI: *Ciuta*, București, 1924; *Păpușa cu piciorul rupt*, București, 1926; *Pufușor și Mustăcioară*, București, 1926; *Floare de oțel*, București, 1930; *Mușcata din fereastră*, București, 1930; *Shakespeare în infern*, București, 1932; *Velerim și Veler Doamne*, București, 1933; *Vicleimul*, cu un desen de Lena Constante, București, 1934; *Acord familiar*, București, 1935; *Cuiul lui Pepelea*, București, 1935; *A fost odată un război*, București, 1936; *Încercarea*, București, 1936; *Povestiri cu prunci și cu moșnegi*, București, 1936; *Sfârlează cu fofează*, București, 1936; *Plata birului. Deșteapta pământului. Cățelul sau așa ceva...*, cu desenele Lenei Constante și ale autorului, București, 1937; *Ghicește-mi în cafea*, București, 1938; *Mironosițele*, București, 1938; *Take, Ianke și Cadâr*, București, 1938; *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu*, I–III, București, 1939; *Bătaia*, București, 1942; *Cantonament buclucaș*, București, 1942; *Cântecele mele*, București, 1946; *Piese într-un act*, îngr. și pref. Beatrice Moscu, București, 1958; *Teatru*, îngr. Ştefan Cristea, pref. Sanda Radian, București, 1958; *Velerim și Veler Doamne. Floare de oțel*, București, 1958; *Scrieri despre teatru*, îngr. Vicu Mîndra și Sorin Popa, pref. Radu Beligan, București, 1969; *Ghicește-mi în cafea*, îngr. Cornel Simionescu, pref. N.I. Popa, București, 1972; *Mic îndreptar de teatru*, îngr. și postfață Virgil Petrovici, București, 1977; *Take, Ianke și Cadâr. Mușcata din fereastră*, îngr. și pref. Valeriu Râpeanu, București, 2002. **Traduceri:** G.B. Shaw, *Profesiunea d-nei Warren*, București, [1926]; Pierre-Jean Jouve, *Spitalul*, București, f.a.; Rudyard Kipling, *Marinarii fără teamă*, București, f.a.; Lev Tolstoi, *Viața mea. Povestirea unei țărănci din Rusia*, București, f.a.; Oscar Wilde, *Crima lordului Arthur Savile*, București, f.a.

Repere bibliografice: Davidescu, *Aspecte*, *499–501*; Lovinescu, *Opere*, IX, *225–226*; Camil Petrescu, *Opinii și atitudini*, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1962, *422–424*, *445–447*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *423–429*, VI, *48*; Perpessicius, *Opere*, VI, *351–356*, VII, *181*, VIII, *290–292*; Călinescu, *Opere*, II, *487–490*, *511*, III, *261–266*, IV, *626–627*; Cioculescu, *Aspecte*, *269–272*; Papadima, *Creatorii*, *269–271*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *217–218*, *368–369*; Mihail Sebastian, *Întâlniri cu teatrul*, îngr. și introd. Cornelia Ştefănescu, București, 1969, *171–175*; Vianu, *Opere*, XII, *379–382*; Munteano, *Panorama*, *252–257*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *701–702*, *Ist. lit.* (1982), *785–786*, *920*; Streinu, *Pagini*, II, *272–273*; Ştefan Cristea, *Victor Ion Popa*, București, 1973; Constantin Parfene, *Victor Ion Popa*, Iași, 1973; ed. Vaslui, 1995; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *9–24*; Micu, *„Gândirea”*, *878–880*; Vicu Mîndra, *Victor Ion Popa*, București, 1975; Brădățeanu, *Istoria*, II, *326–335*; Râpeanu, *Scriitori*, *161–188*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *218–219*; Micu, *Scurtă ist.*, II, *230–232*; *Dicț. analitic*, I, *187–189*, III, *109–110*, IV, *210–212*, *356–359*; Radu G. Țeposu, *Victor Ion Popa*, în *Dicț. esențial*, *675–678*; Ghițulescu, *Istoria*, *101–104*; Florin Faifer, *Victor Ion Popa, dramaturgul*, CL, 2005, 10; Manolescu, *Istoria*, *793–794*; Toma Vlădescu, *Teatrul lui Victor Ion Popa*, JL, 2009, 1–6; Alex. Ștefănescu, *Sfârlează cu fofează*, RL, 2011, 1; Victorița Encică, *Take, Ianke și Cadâr: identități în oglindă*, Brăila, 2011. ***A.Td.***

POPA-LISSEANU, Gheorghe (12.X.1866, Lisa, j. Brașov – 14.V.1945, București), clasicist. Își face studiile universitare la București, absolvind Facultatea de Litere și Filosofie și Şcoala Normală Superioară

(1890). Va fi profesor de limba latină la liceele „Sf. Sava", „Matei Basarab" și „Gheorghe Lazăr" din Capitală. Deține funcțiile de inspector școlar (1914), director general al învățământului secundar (1919), precum și de consilier tehnic în Ministerul Instrucțiunii Publice (1922–1928). Este profesor la Secția Pedagogică Universitară (1928–1931). În 1919 devine membru corespondent al Academiei Române, între 1922 și 1927 e și deputat liberal, vicepreședinte al Camerei în 1924. Colaborează la „Banatul", „Graiul românesc", „Orpheus", „Revista clasică", „Reînvierea", „Universul" ș.a.

P.-L. publică studii istorice, filologice și arheologice privitoare la problemele formării poporului și a limbii române, ale continuității daco-romane, precum și ale Evului Mediu românesc: *Tablele cerate descoperite în Transilvania* (1890), *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei* (1914), *Romanica* (1925), *Românii în izvoarele istorice medievale* (1939), *Continuitatea românilor în Dacia. Dovezi nouă* (1941), antologia *Dacia în autorii clasici* (I–II, 1943). Cea mai importantă contribuție istoriografică a sa o constituie alcătuirea unui vast corpus de surse narative clasice și medievale privind istoria românilor, *Izvoarele istoriei românilor. Fontes historiae Daco-Romanorum* (I–XV, 1934–1939), primele șase tomuri fiind distinse cu Premiul Academiei Române în 1935. Cercetează, de asemenea, mitologia populară românească (articole în „Convorbiri literare"), alcătuiește monografii ale unor teritorii locuite de români, analizează activitatea unor promotori ai culturii române, ca Gh. Lazăr sau I. Heliade-Rădulescu. Își valorifică experiența didactică în diverse moduri: redactează studii de pedagogie și metodică a predării limbilor clasice, alcătuiește, singur sau în colaborare, numeroase manuale școlare și editează texte clasice pentru uz școlar (excerpte din scrieri ale lui Cezar, Cicero, Tit Liviu, Ovidiu, Vergiliu, Esop, Xenofon, Lucian). Dacă numele lui ca autor al lucrărilor *Gramatica limbii latine. Morfologia, sintaxa și noțiuni de stilistică* (1909) și *Noțiuni elementare de versificațiune latină. Prosodia și metrica* (1916) sau al antologiei *Istoria literaturii latine pe bază de texte* (1928) este cunoscut mai cu seamă elevilor și studenților clasiciști, **P.-L.** capătă o notorietate mai largă datorită unei cărți de vulgarizare a cunoștințelor despre Antichitate, intitulată *Mitologia greco-romană în lectură ilustrată* (I–II, 1912–1926) și care în 1944 ajunsese la a opta ediție. Cultura română îi datorează și câteva bune traduceri din Cicero, Pliniu, Eutropiu și Lucian.

SCRIERI: *Mitologia greco-romană în lectură ilustrată*, I–II, București, 1912–1926; ed. I–II, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2008; *Noțiuni elementare de versificațiune latină. Prosodia și metrica*, București, 1916; *Amor și Psyche*, București, 1924; *Basarabia*, București, 1924; *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr* (în colaborare cu G. Bogdan-Duică), București, 1924; *Legende și povești antice. Prelucrate după autori clasici greci și romani*, București, 1926; *Izvoarele istoriei românilor. Fontes historiae Daco-Romanorum*, I–XV, București, 1934–1939; ed. I–IV, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 2010; *Românii în izvoarele istorice medievale*, București, 1939. **Antologii:** *Istoria literaturii latine pe bază de texte*, București, 1928; *Dacia în autorii clasici*, I–II, București, 1943. **Traduceri:** Reinhold Köpke, *Metrica versurilor lirice ale lui Horațiu*, București, 1895; Eutropius, *Istoria romană*, București, 1916; *Corespondența lui Pliniu cu împăratul Traian*, București, 1920; Lucian, *Toxaris sau prietenia. Convorbire între un grec și un scyth*, București, 1924; Cicero, *Discursul pentru Archias*, București, 1925.

Repere bibliografice: Cezar Papacostea, *„Romanica"*, „Orpheus", 1926, 1; V. Al. Georgescu, *„Istoria literaturii latine pe bază de texte"*, RC, 1929, 1; I. D. Suciu, *Gheorghe Popa-Lisseanu*, RIR, 1945, 15; P. Grigoriu, *Gheorghe Popa-Lisseanu și educarea conștiinței naționale*, „București. Materiale de istorie și istoriografie", 1980, 10; Rusu, *Membrii Academiei*, *420*. ***A.C.***

POPA MAZILU, Teodora (11.IX.1928, Galați – 16.XI.2007, București), poetă, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Kirițescu) și a lui Vasile Popa, maistru militar de aviație. Urmează la București Liceul „Iulia Hasdeu" (1940–1948) și Facultatea de Drept (1948–1953) și este, succesiv, redactor la Radiodifuziunea Română, Editura pentru Literatură (din 1960) și Editura Eminescu (1969–1975).

P.M. scrie o poezie de notație lirică în volumele *Curcubeul* (1987), *Sunetul luminii* (1989), *Al cincilea anotimp* (2003), cu unele accente de sentimentalism desuet, apelând la o recuzită imagistică lipsită de relief. Dominate de sentimentul vremelniciei, versurile câștigă în profunzime și dramatism în *Al cincilea anotimp*, carte scrisă după pierderea unei ființe apropiate. **P.M.** compune și texte pentru melodii de muzică ușoară, aducând un spor de seriozitate într-un domeniu în care predomină improvizația. *Ispita* (1999) ar fi o variantă românească a romanelor populare europene de aventuri și dragoste, cu schimbări de situație desfășurate în trei arii geografice – România, Elveția și

Marea Britanie. Dar **P.M.** s-a dedicat, timp de trei decenii, tălmăcirilor din literatura franceză clasică și contemporană, cu rezultate notabile mai ales în transpunerea unor scrieri de Charles Perrault, Cardinalul de Retz, Adèle de Boigne, George Sand, Al. Dumas-tatăl, Émile Zola, Cardinalul Richelieu. A tradus și câteva romane populare și polițiste din secolele al XIX-lea și al XX-lea, aparținând lui Eugène Sue, Frédéric Soulié, Maurice Leblanc ș.a. A mai tălmăcit cărți din domeniul artelor plastice.

SCRIERI: *Curcubeul*, București, 1987; *Sunetul luminii*, București, 1989; *Ispita*, București,1999; *Al cincilea anotimp*, București, 2003; *Vremea iubirii*, București, 2005. **Traduceri:** Charles Perrault, *Frumoasa din pădurea adormită. Povești, Memorii*, pref. Anca Georgescu Fuerea, București 1968; Hans Christian Andersen, *Povestea vieții mele*, București, 1969; Émile Zola, *O pagină de dragoste*, București, 1971, *Visul*, București, 1992; Charles Diehl, *Teodora, împărăteasa Bizanțului*, București, 1972; George Sand, *Povestea vieții mele*, I–III, București, 1972, *O iarnă în Majorca*, București, 1992; Al. Dumas-tatăl, *Ludovic al XIV-lea și secolul său*, București, 1972, *Cele două Diane*, I–II, București, 1973, *Gemenele*, București, 1976, *Ludovic al XV-lea și Curtea sa*, București, 1989, *Ludovic al XVI-lea și Maria Antoaneta*, București, 1992, *Otrava și pumnalul familiei Borgia*, București, 1992, *Lupoaicele din Machecoul*, Brașov, 1993; Marie-Anne Desmarest, *Torente*, I–III, București, 1975–1981; Philippe Hériat, *Familia Boussardel*, I–III, pref. Antoaneta Tănăsescu, București, 1975–1981; Cardinalul de Retz, *Memorii*, I–III, București, 1979; Françoise de Motteville, *Memorii despre Ana de Austria și Curtea sa*, I–II, București, 1981; Adèle de Boigne, *Memorii (Povestirile unei mătuși)*, I–III, pref. Marcel Petrișor, București, 1982, *Un secol de zădărnicie*, I–II, București, 1993; Henri Rochefort, *Întâmplări din viața mea*, I–II, București, 1983; Honoré de Balzac, *Jean Louis. Copilul renegat*, București, 1984, *Mireasa furată*, București, 1997; Frédéric Soulié, *Castelul din Ronquerolles*, I–II, București, 1985; Eugène Sue, *Paiața*, I–II, București, 1987; Maurice Leblanc, *Misterul eșarfei purpurii (Confidențele lui Arsène Lupin)*, București, 1991; Pierre de Coulevain, *Nobilime americană*, București, 1998; Archibald Joseph Cronin, *Doamna cu garoafe*, București, 1991; Hermann Sudermann, *Puntea pisicii*, București, 1993; *Frumoasa cu plete de aur. Basme clasice franceze*, București, 1997; Cardinalul de Richelieu, *Memorii*, București, 2005.

Repere bibliografice: Tiberiu Avramescu, *In memoriam – Teodora Popa Mazilu*, RL, 2008, 5. ***T.A.***

POPAS LITERAR, revistă apărută la Craiova, bilunar, apoi neregulat, între 17 septembrie 1944 și 15 septembrie 1947. Director: D.F. Ionescu-Ghindeni. Și-a schimbat frecvent subtitlul, păstrând însă de fiecare dată o formulă care definește preocuparea publicației pentru actualitatea literară și culturală. Cum se afirmă în articolul inaugural *Ce ne trebuie*, revista „se vrea cu tot sufletul în slujba cauzei culturale a provinciei din sânul căreia iese”, asumându-și, ca modestă misiune, „încurajarea condeierilor olteni”. Fără a-și depăși condiția provincială, **P.l.** publică mai cu seamă versuri, între semnatari numărându-se Elena Farago, D.F. Ionescu-Ghindeni (foarte des, inclusiv la rubrica „Poeți olteni tineri”), Șt. Zamfirescu, Preda Savu, Dem. Bassarabeanu, C. Barcaroiu, Eugen Constant, Adrian Stănciulescu ș.a. Deși sporadice, din sumar nu lipsesc nici prozele scurte (schița *Vioara fără coarde* de Al. Cazaban ș.a.), nici articolele de critică și istorie literară (*Vasile Conta și arta poetică* de Mihu Dragomir, *Ultimul sămănătorist* de Al. Cerna-Rădulescu) și nici traducerile (poeme de Pușkin și povestirea *Casa judecății din urmă* de Oscar Wilde). ***I.M.***

POPESCU, Adela (7.II.1936, Beuca, j. Teleorman), poetă. Este fiica Andreicăi Popescu (n. Marinescu) și a lui Ion Popescu, învățători; a fost căsătorită cu istoricul literar George Muntean, căruia în 2009 îi dedică un volum omagial. **P.** urmează cursurile primare în satul natal și la Radna, gimnaziul la Lipova și la București, unde frecventează apoi liceul (absolvit în 1953) și Facultatea de Filologie (cu licența în 1959). Între timp va absolvi și Școala de Literatură „M. Eminescu” (1955), fiind concomitent redactor la Studioul Cinematografic „Al. Sahia” și reporter la săptămânalul „Albina”. Debutează cu versuri la „Tânărul scriitor” în 1953. Mai publică în „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Scrisul bănățean”, „Viața românească”, „Vatra”, „Litere”, „Ex Ponto” ș.a., precum și în reviste din străinătate (Grecia, Italia, Japonia, Iugoslavia, Noua Zeelandă, SUA, Ucraina, Ungaria). Prima ei carte e o culegere bilingvă, *Entre nous, le temps – Între noi, timpul*, apărută în 1975 la Paris, în Editura Saint-Germain-des-Prés. Volumele care au urmat vor purta același titlu, dar sumarul se va lărgi continuu, până la a se dubla de fiecare dată. Ceea ce atrage atenția este reușita poetei de a-și difuza versurile peste hotare, traduse în mai multe limbi, în ediții din ce în ce mai ample, cuprinzând, în partea a doua a volumelor, și referințe critice. În ediția din 1992 poeziile sunt transpuse în engleză, franceză, italiană, maghiară, germană, rusă, spaniolă. Amalgamate cu opinii ale

unor cititori nespecializați și cu simple evocări, acestea își pierd din relief, dar pot interesa ca fenomen de receptare mai largă a poeziei.

Temperament romantic, **P.** contemplă lucrurile și creațiile umane din perspectiva lunecoasă a timpului, trecând poemelor (altfel de o limpiditate mediteraneană) un constant frison elegiac. Între participare și contemplare, ea o alege pe aceasta din urmă, după cum optează pentru o afirmare discretă a eului, și nu pentru exhibarea lui grandilocventă. Timpul și contemplația distanțează, efasând contururile lucrurilor și patosul trăirii, bemolează entuziasmele, dar reumple experiențele cu substanța unor sensuri mai pure, smulse parcă irepresibilei treceri. Versurile caligrafiază de regulă asemenea stări: „Şi te iubesc acum când nu mai am/ Cuvinte norocoase să te cheme,/ Când între noi stă timpul ca un geam/ Şi ne privim tăcuți ca în portrete.../ Aș vrea să râd cum râde-un diamant/ Şi-aș vrea să te prefaci nepăsător, / Dar peste umăr cupe să ciocnim,/ S-aprindem întunericul, să fim/ Ca-ntr-un tablou celebru de Rembrandt...”. Poezia iubirii, predominantă, așază între prezent și trecut interstiții aburoase, încețoșând imaginile, ca într-o tehnică *sfumato*. De aici, și principalele trăsături ale discursului poetic: discreția confesiunii, calmul melancolic al amintirii, diafanul tablourilor stilizate. O autoironie discretă vertebrează contemplarea cu ochi abstras a lumii, văzută shakespearean ca o scenă de teatru. Expresia, urmărind esențializarea, impune prin concizie și acuratețe. Din detașarea „mișcată” de afect și din estomparea eului **P.** și-a făcut o atitudine lirică ușor de recunoscut, iar din eleganța frazării și idealul cizelării nesilite – un mod personal de expresie.

SCRIERI: *Entre nous, le temps – Între noi, timpul*, ed. bilingvă, cu gravuri de Holley Chirot, Paris, 1975; *Între noi, timpul*, ed. plurilingvă, pref. Thomas C. Carlson, cu gravuri de Holley Chirot, Washington DC, 1992; *Între noi, timpul*, București, 1998; *Între noi, timpul – Watashitachi no aido ni-toki*, ed. bilingvă, tr. și postfață Sumiya Haruiya, pref. Shuichi Kato, Tokyo, 2003; *Între noi, timpul – Entre nous, le temps*, ed. bilingvă, tr. Claudia Dumitriu și Zaharia Macovei, București, 2010.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Despre dragoste, pe gânduri...*, RL, 1975, 27; Andrei Corbea, *Debut editorial: „Între noi, timpul”*, TBR, 1976, 87; Roxana Sorescu, *„Între noi, timpul”*, RL, 1976, 26; Nicolae Mecu, *„Entre nous, le temps”*, REVR, 1976, 4; Al.A. Philippide, *Un debut egal cu o împlinire*, RL, 1978, 10; Adrian Marino, *Poezie cosmopolită*, „Tribuna Ardealului”, 1993, 77; Romul Munteanu, *Adela Popescu – o poetă necunoscută*, „Meridian”, 1993, 288; Dionisie Mirea [Dumitru Micu], *Refuzul inerției*, L, 1993, 48; Şt. Cazimir, *„Între noi, timpul”*, ALA, 1999, 485; Florin Mihăilescu, *De la reverberații la interogații*, VR, 2000, 9; Andrei Nestorescu, *O poetă română în limba japoneză*, VR, 2003, 10; Liviu Grăsoiu, *Ediții de autor*, „Ex Ponto”, 2010, 4, Iordan Datcu, *Poezia Adelei Popescu*, „Litere”, 2012, 5. ***N.M.***

POPESCU, Adrian (24.V.1947, Cluj), poet, prozator, eseist

Este fiul Anei (n. Verde) și al lui Grigore Popescu, medic. La Cluj va absolvi liceul (1965) și Facultatea de Filologie (1971). Ulterior lucrează ca redactor la „Steaua”, în 2000 devenind redactor-șef al publicației. Este unul din membrii fondatori ai revistei „Echinox”. Debutează în 1962 la ziarul „Făclia”, iar în 1963 îi apare cea dintâi poezie în „Steaua”. Prima carte, *Umbria*, este publicată în 1971, fiind distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Mai colaborează la „Tribuna”, „România literară”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Viața creștină” ș.a. A fost bursier în Italia, la Perugia (1976, 1978). I s-au decernat mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1979, 1997), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1989), Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2005), Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru Opera Omnia (Botoșani, 2007). A mai fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004).

Încă de la volumul de debut, *Umbria*, se pot discerne la **P.** două tendințe și componente ale lirismului: poezia ca „meșteșug” și poezia ca revelație (în special de conotație religioasă). Între construcția lucidă și ritmul orfic, între livresc și simbol, între decorativism și viziune, într-un cuvânt între formă și spirit pendulează această lirică, mereu aspirând să cuprindă atât frumusețea „terestră” (perfecțiunea ritmului, a cadenței și a imaginilor), cât și frumusețea „celestă” (plenitudinea unei semnificații

multiple, personală, simbolică, religioasă). Tensiunea versurilor, uneori blândă, melancolică, alteori încrâncenată, cu accente patetice, dublează fertil răbdarea și încrederea „ucenicului" în „steaua" destinului său: „Prin pulberea lumii, copil, cu părul plin/ De viespi mari de aur și fluturi de noapte/ Cât ai mers stârnind praf alb cu tălpile/ Până la steaua în care te-ai aprins.// Din vale urca un fum albăstrui/ Şi se simțea dulceața unui nor de rășină/ Ca și cum acolo un sat de dulgheri/ Şi-ar fi făcut sălaș tăinuit/ Sau subțiri păstori de albine/ Ce te-au rugat să șezi cu ei la cină./ Prin pulberea lumii, copil, cu părul plin/ De viespi mari de aur și fluturi de seară,/ Până când n-ai mai fost decât un lung/ Fuior de raze-n mâna nimănui" (*Prin pulberea lumii*). Atât *Umbria*, cât și *Focul și sărbătoarea* (1975) aparțin, după cum va mărturisi mai târziu autorul în *Revelații despre poezie* (2001), unui „univers al purității și al candorii", unui „lirism extatic-adolescentin". Fapt constatat mai întâi de critică: Mircea Iorgulescu, în postfața antologiei *O milă sălbatică* (1983), folosește termeni precum „vocația sublimității și a extazului", „poet al beatitudinii și deopotrivă al beatificării", observând și că debutul coincide cu apogeul valoric al poeziei lui **P.** În primul volum există, într-adevăr, o ingenuitate a percepției senzorial-spirituale, o prospețime a imaginii care se vor pierde ulterior, când tentația intelectualizării, comună echinoxiștilor, și predilecția pentru construcția hibridă, prolixă răpesc tocmai farmecul percepției originare, cosmice, paradisiace. Influența formativă a lui Lucian Blaga nu e neglijabilă, după unii critici constituind un „model prim și esențial" (Eugen Simion) asupra liricii de tinerețe a lui **P.**, care reușește să surprindă deopotrivă acea stare de așteptare binecuvântată, cvasiinconștientă, a unui „copil-slujitor" al misterelor lumii (prezentă încă în *Cortegiul magilor* din volumul *Călătoria continuă*, 1989), dar și presimțirea morții, percepută ca ascundere în lumină: „Şi nu te poți ascunde nicăieri/ Decât într-o lumină/ Pe care o gâtuie vântul" (*Un mugur*, în *Umbria*). Universul este un loc al armoniei dintre spirit și trup, Dumnezeu și om, *mundus naturalis* și *mundus imaginalis*. Prin aceeași descendență se explică în primul rând percepția intensă a caracterului sacru al lumii și plasarea omului în orizontul misterului religios. Tot de la Blaga (în sensul unei valorizări pozitive) vine și sentimentul trecerii, „cântecul vârstelor", care țâșnește din viață și din moarte în egală măsură: „Tânăr fiind și plin de năluci am slujit frumusețea/ netrecătoare drapată-n petalele trandafirului roșu/ ora de-acum e mai săracă-n uimiri și mai rece/ dar neclintit nu abdic de la-nțelesul minunii/ roua din capelele crinilor nu s-a uscat pentru mine// Mă cunosc și mă judec eu însumi mai aspru cu vremea/ divizat și întreg, păcătos și ascet, înrobit oarbelor patimi/ și cast, ezitant și plin de tărie, rotund și impar;/ versant al vârstei mature prin tine urcușu-l-ncerc/ poartă-mi mâna să-mi sap trepte-n luciosul perete" (*Cântec de vârstă*, din volumul *Vocea interioară*, 1987). Din același poem poate fi dedus un program etic care își propune „un cântec aspru și grav", un cântec al destinului – netrecător –, un „cântec al faptelor". Altundeva poetul va spune: „Dacă nu suntem la fel cu versurile noastre/ la ce bun să mai scriem?" (*Struguri*). Dacă în *Unde fuge mercurul*, poem inclus în *Curtea Medicilor* (1979), se autodeclară, ironic (la adresa criticilor literari), „cuviincios", „tradiționalist", „un blând poet naturist", unul din poemele apărute peste un deceniu propune o altfel de estetică, aspră, necruțătoare: „vreau sticla pe care o spargi să-ți faci un vârf/ de lance un stil ascuțit și neîndurător/ să scriu cu el pe zid silabele zilei de foc/ sângele ascuns al sinelui să răzbată vijelios/ ca dintr-o arteră tăiată în fâșiile paginii/ îmbibându-le cu seva lui netemătoare" (*Un stil ascuțit*). De altfel, acest program estetic, impropriu structurii poetice a lui **P.**, nu este urmat decât accidental. Firea lui nu este înclinată către violența ce ține de „estetica țipătului", ci mai degrabă către sugestia imponderabilă, încărcată de sensuri întunecate, de un insinuant tragism. Poetul, solar, dar privilegiind lumina crepusculară, filtrată, blândă – omul-Flacără în *Pisicile din Torcello* (1997) – excelează în arta sugestiei evanescente, a pastelului alegoric-simbolic. Tendința, firească pentru o astfel de natură poetică, este de manierizare. Începând chiar de la *Focul și sărbătoarea* și din ce în ce mai pregnant în următoarele cărți, se simte cum poemele se desfășoară în spații exterioare, decorative (simptomatică e abundența substantivelor). Modelul clasic și influența italiană – de la modelul bucolicii elegante și al sonorităților vergiliene la modelul poeziei prețioase, obscur-strălucitoare – covârșesc substanța genuină a imaginarului. Lirica se înscrie de-acum pe două coordonate destul de amestecate, inclusiv valoric: pe filiera neotradiționalistă, de inspirație religioasă, trecută prin

expresionismul blagian, și pe aceea a unei poezii cu tipar clasico-italian, de factură barocă, picturală, cu elemente narative sau biografice (în jurul motivului călătoriei sau al memoriei), în care se ascund aspirația către înnoire stilistică sau deschiderea către fluxul vieții imediate, concrete. Multe poeme par însă artificiale, livrești, puritatea lor e strict formală, hieratismul rămâne simplu gest aferat, imaginile își pierd pregnanța simbolică. Deși lirica este, în ansamblu, muzicală, cu un ritm impecabil și o dicțiune ritualică, nu vor mai fi atinse cadențele vrăjite și intensitatea vizionară din *Umbria* inaugurală. *Dimineața în forul roman* (2007) reia temele predilecte (tema morală, religioasă, istoria, timpul, moartea etc.) într-o notă preponderent colocvială, adesea într-o formulă poetică simplificată ori hibridă – uneori cvasimemorialistică, alteori narativă; poezia este acum mai atrasă de real, de cotidian, mai concretă, fără acea eleganță elitistă specifică, uneori cu tușe de lumină ori ritmuri incantatorii, dar tocmai de aceea inegală și eteroclită. În 2010 apar antologia *Ieșirea în larg*, cu o consistentă postfață de Ion Pop, și o antologie de poezii religioase, alcătuită de Ion Buzași pe criterii discutabile. **P.** este și autorul unor volume de proză, *Tânărul Francisc* (1992) și *Cortegiul magilor* (1996), în care reia, în stilul unei hagiografii romanțate, biografia Sfântului Francisc ori rescrie romanesc tema călătoriei inițiatice a celor trei magi, într-un discurs narativ reușit (mai puțin finalul, nonficțional), la persoana întâi (ceea ce îi conferă o anumită ingenuitate), combinând oniricul, proza de atmosferă fantastică și narația de tip istoriografic. Eseurile din *Spuma și stânca* (1991) și din *Revelații*... mărturisesc convingeri despre poezia proprie, despre lirică în genere și despre scrisul unor confrați, mai ales din generația autorului, dezvăluind o personalitate în căutarea echilibrului dintre spirit și formă, vechi și nou, interior și exterior, sacru și profan. Unele opinii concentrează opțiuni statornice: poezia ca stare de „sărbătoare" (lăuntrică), de unde și preferința pentru omul „în haine de sărbătoare" (metaforă pentru poetul neotradiționalist al anilor '70), față în față cu omul „în haine de lucru" (poetul postmodern, optzecist) sau necesitatea dimensiunii etice a poeziei (idealul coincidenței dintre viața și opera artistului). Tot în căutarea modelelor tradiției, monografia *Lancea frântă* (1995) se ocupă de lirica lui Radu Gyr, iar *Aur, argint, plumb* (2005) strânge o parte a publicisticii pe teme literare ori religioase, unele articole vădind și o atitudine etică de o notă distinctă, uneori cu nerv polemic, cu pătrunzătoare notații de observator al caracterelor și moravurilor lumii literare contemporane. *Academia de pe Gianicolo* (2008) este un fel de jurnal și monografie personală a Societății Academice Române, fondată la Roma în 1957. Autorul evocă o atmosferă și personajele ei, dintre care personalități ale exilului românesc (Mircea Eliade, membru al Societății, monseniorul Octavian Bârlea, fondatorul Societății, italienistul Mircea Popescu, secretarul acesteia ș.a.) și prezintă rodul cercetărilor întreprinse în arhiva de la Colegiul Pio Romeno de pe colina Gianicolo, care demonstrează eforturile acestei instituții de a organiza o veritabilă rezistență prin cultură, erijându-se într-o academie liberă a exilului românesc. După 2000 **P.**, legat de mii de fire de Italia și de cultura ei, traduce din prozatori contemporani precum Alessandro Baricco, preocupându-se totodată de prezentarea sau/și tălmăcirea unor cărți de literatură religioasă din același spațiu.

Există o demnitate, niciodată trădată, a expresiei poetice la Adrian Popescu, ce presupune eliminarea trivialităților și a stridențelor, metamorfoza miraculoasă a tot ceea ce rănește ochiul și sensibilitatea în caste imagini rezultate din filtrarea stilistică, dar, în ultimă instanță, și o manifestare a unei etici a scrisului artistic ce conotează, ca pe un adevărat crez superior, în ordine morală, și nu numai estetică, eleganța literară a textelor.

MARIAN PAPAHAGI

SCRIERI: *Umbria*, Cluj, 1971; *Focul și sărbătoarea*, Cluj-Napoca, 1975; *Câmpiile magnetice*, București, 1976; *Curtea Medicilor*, București, 1979; *Suburbiile cerului*, București, 1982; *O milă sălbatică*, postfață Mircea Iorgulescu, București, 1983; *Proba cu polen*, Cluj-Napoca, 1984; *Vocea interioară*, Cluj-Napoca, 1987; *Călătoria continuă*, București, 1989; *Spuma și stânca*, Cluj-Napoca, 1991; *Tânărul Francisc*, Cluj-Napoca, 1992; ed. 2, Pitești, 2000; ed. 3, Târgu Lăpuș, 2008; *Lancea frântă. Lirica lui Radu Gyr*, București, 1995; *Cortegiul magilor*, Cluj-Napoca, 1996; *Italia subiectivă*, pref. Marian Papahagi, Iași, 1997; *Pisicile din Torcello*, București, 1997; *Fără vârstă*, pref. Dan Cristea, București, 1998; *Poezii*, București, 1998; *Umbria*, pref. Ștefan Borbély, București, 2000; *Revelații despre poezie*, Cluj-Napoca, 2001; *Drumul strâmt*, Cluj-Napoca, 2001; *Ucenicul ascultător*, postfață Dan Cristea, București, 2002; *Aur, argint, plumb*, Cluj-Napoca, 2005; *Dimineața în forul roman*, Cluj-Napoca, 2007; *Academia de pe Gianicolo*, București, 2008; *Ieșirea în larg*, postfață Ion Pop, Pitești, 2010; *Poezii*

religioase, îngr. și pref. Ion Buzași, Târgu Lăpuș, 2010; *Cuibul*, Iași, 2011. **Traduceri:** Alessandro Baricco, *Ocean Mare*, postfața trad., Iași, 2003, *Mătase*, postfața trad., Iași, 2003, *Fără sânge*, Iași, 2004; Giorgio Caproni, *Il seme del piangere – Sământa plânsului*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2005; Attilio Bertolucci, *La camera da letto – Dormitorul*, ed. bilingvă, pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *Jocul lucid al imaginației*, RL, 1975, 21; Piru, *Poezia*, II, *490–494*; Iorgulescu, *Scriitori*, *129–132*; Regman, *Explorări*, *15–18*, *235–239*; Poantă, *Radiografii*, I, *253–257*, II, *90–95*; Grigurcu, *Poeți*, *485–489*; Felea, *Aspecte*, II, *219–226*; Dimitriu, *Singurătatea*, *170–175*; Iorgulescu, *Critică*, *74–78*; Moraru, *Semnele*, *129–136*; Iorgulescu, *Ceara*, *169–173*; Regman, *Noi explorări*, *72–74*; Tuchilă, *Cetățile*, *191–206*; Ştefan Aug. Doinaș, *„O milă sălbatică”*, RL, 1984, 28; Tașcu, *Poezia*, *189–196*; Cistelecan, *Poezie*, *122–126*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *316–323*; Simion, *Scriitori*, IV, *366–374*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *153–156*; Papahagi, *Cumpănă*, *218–229*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *107–112*; Pop, *Pagini*, *183–191*; Cistelecan, *Top ten*, *93–95*; Grigurcu, *Poezie*, II, *273–296*; Octavian Soviany, *Lumina și Umbra*, LCF, 2001, 45–46; *Dicț. analitic*, III, *206–209*, *338–339*, IV, *290–292*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *817–819*; Manolescu, *Lista*, I, *308*; Gheorghe Grigurcu, *Despre un Dumnezeu estet*, RL, 2002, 29; Ruxandra Cesereanu, *Monseniorul Hadrianus*, RL, 2002, 22; Borbély, *Cercul*, *212–217*; *Dicț. Echinox*, *336–339*; Ștefănescu, *Istoria*, *875–882*; Ion Pop, *Căutând „înțelesul minunii”*, RL, 2007, 20; Irina Petraș, *Seninătate în restriște*, ST, 2007, 4–5; Petru Poantă, *Adrian Popescu, poetul paradisiac*, „Orașul”, 2008, 9; Iulian Boldea, *Poetul în forul roman*, APF, 2008, 4; Ovidiu Pecican, *Peregrinări elegiace*, APF, 2008, 6; Manolescu, *Istoria*, *1087–1088*; Popa, *Ist. lit.*, II, *286–288*; Vasile, *Mărci*, *53–56*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *157–168*. ***R.D.***

POPESCU, Aurelian I. (24.III.1931, Jupânești, j. Gorj – 13.I.1993, București), folclorist. Este fiul Nataliei (n. Motorogeanu) și al lui Ion Popescu, brigadier silvic. Învață la Liceul „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu (1942–1945) și urmează Școala Pedagogică, absolvită în 1950. Devine învățător și profesor suplinitor de limba și literatura română în Lunca Cernii, județul Hunedoara. Între 1953 și 1957 este student la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, după absolvire funcționând ca profesor la liceul din Hațeg. În martie 1958 este arestat de Securitate, judecat și condamnat la zece ani de închisoare de Tribunalul Militar Iași, pentru că participase în 1957, la Iași și la Putna, la sărbătorirea a cinci sute de ani de la înscăunarea lui Ştefan cel Mare. Deținut politic până în 1964, va fi apoi doi ani șomer. În 1966 este încadrat documentarist și ulterior cercetător științific la Centrul de Istorie, Filologie și Etnografie din Craiova al Academiei RSR. Își ia doctoratul cu teza *Haiducul și haiducia în folclor*. Între 1975 și 1979 va lucra în calitate de lector la Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice din Craiova, de unde se transferă ca lector la Facultatea de Filologie a Universității craiovene, devenind în 1990 profesor și decan. În ultimii ani de viață este senator PNȚCD în Parlamentul României. Colaborează la „Ramuri”, „Arhivele Olteniei”, „Analele Universității din Craiova”, „Gazeta Gorjului”, „Coloana” (Târgu Jiu), „Folclor literar” (Timișoara), „Philologica” ș.a.

Principala contribuție a lui **P**. în domeniul folcloristicii este culegerea *Cântece bătrânești din Oltenia* (1970), care conține aproape o sută de balade (fantastice, vitejești, istorice, păstorești, haiducești, familiale etc.) din partea mijlocie a județului Dolj, zonă mai puțin cercetată. Colecția este alcătuită mai mult pe principiul reprezentării decât pe acela al valorii pieselor incluse. Înregistrate cu mijloace moderne, textele dovedesc prezența încă vie a genului în Oltenia, culegerea fiind una dintre cele mai bogate publicate până la acea dată. Studiul *Ideea de dreptate și libertate în cântecul popular* (1988), consacrat haiducului și haiduciei, este în bună măsură didactic și marcat sociologizant. Având o memorie prodigioasă, fostul deținut politic **P.** și-a notat și a inclus în antologia *Poezia în cătușe* (1995) versuri scrise în temniță de Radu Gyr, Ion Omescu, Andrei Ciurunga, Nichifor Crainic, Eugen Luca, Vasile Pânzaru, Dumitru Arvat ș.a. În antologie au intrat și o serie de poezii cuprinse în volumul din 1982 al lui Zahu Pană, *Poezii din închisori*.

SCRIERI: *Atlasul complex Porțile de Fier* (în colaborare), București, 1972; *Pasărea măiastră*, București, 1974; *Dreptul la viață*, Craiova, 1979; *Ideea de unitate națională în viziunea populară*, Craiova, 1980; *„Ghilușul” și „Suflet oltenesc”* (în colaborare), Craiova, 1987; *Ideea de dreptate și libertate în cântecul popular*, Craiova, 1988; *Folclor literar românesc*, Craiova, 1989. **Culegeri:** *Cântec vechi din Oltenia*, Craiova, 1967 (în colaborare); *Cântece bătrânești din Oltenia*, pref. Dumitru Șandru, Craiova, 1970. **Antologii, ediții:** *Cântec de pe Jiu*, Craiova, 1971 (în colaborare cu I. Rusu-Şirianu); C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Povești oltenești*, pref. edit., Craiova, 1975, *Tivisoc și Tivismoc*, postfața edit., Craiova, 1987; *Războiul pentru Independență în viziunea populară*, pref. edit., Craiova, 1976; *Poezia în cătușe*, pref. edit., postfață Nicolae Panea, Craiova, 1995.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *1877 în literatura populară și în cea cultă*, RL, 1977, 18; Ion Taloș, *1877 în folclor*, ST, 1977, 5; Nicolae Bot, *„Războiul pentru Independență în viziunea populară”*, ST, 1977, 5; Rodica Florea, *„Războiul pentru Independență în viziunea populară”*, RITL, 1977, 3; Livia Bot, *„Ideea de dreptate și libertate în cântecul popular”*, AAF, 1991; Nicolae Panea, *Domnul profesor,* „Suflet oltenesc”, 1994, 2; Firan, *Profiluri*, II, *178–180*; Datcu, *Dicț. etnolog., 730–731.* ***I.D.***

POPESCU, Bogdan (29.IV.1968, București), prozator

Este fiul Ioanei Popescu și al lui Dragomir Popescu, profesori. Face ciclul elementar la școala din Prundu, învățând apoi la Liceul „I.L. Caragiale” din București, absolvit în 1986. Efectuează stagiul militar și urmează cursurile Facultății de Litere a Universității din București (1987–1992), lucrând ulterior ca profesor de franceză la Colegiul Tehnic „Edmond Nicolau” și la Colegiul Național „I.L. Caragiale” din Capitală. Va debuta în „Literatorul” (1992) cu povestirea *Păcătosul* (prezentată de Eugen Simion); aproape concomitent publică în „Caiete critice” un comentariu la un roman de Bujor Nedelcovici. Va mai colabora cu povestiri sau fragmente de proză, precum și cu articole, comentarii, recenzii și cronici literare la „Contemporanul – Ideea europeană”. Din februarie 1993 este redactor, iar din 2002 unul din titularii cronicii literare la „Caiete critice”. Cartea *Vremelnicie pierdută* îi apare în 2001, fiind distinsă cu Premiul Fundației Naționale pentru Ştiință și Artă și cu Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române. **P.** publică ulterior romanul *Cine adoarme ultimul* (2007) și *Banul de aur sau Viața din opera lui Ştefan Bănulescu* (2010), un studiu dezvoltat pornind de la teza de doctorat pe care a susținut-o în 2009.

*Vremelnicie pierdut*ă ar fi, la prima vedere, un volum de proze scurte. De fapt, în pofida fragmentării sale, e un text unitar, o nuvelă amplă ori, mai bine zis, un mic roman. Scriitura lui **P.** probează, prin tematică și viziune, o raliere la un patrimoniu tradițional, săvârșită însă pe coordonatele extremei modernități. *Vremelnicie pierdută* e o literatură lucrată „bine, la gherghef”, cum observă Eugen Simion. Oralitatea este un atribut esențial și e obținută printr-o meșteșugită transfigurare lingvistică, întemeiată pe o atentă „ascultare a vocilor”. Sub aparențele colocvialității și ale capriciului asociativ, se desfășoară o compoziție bine arhitecturată, prin îmbinarea unor cicluri ori filoane narative, dintre care cel mai frecvent ilustrat se află sub un singur titlu – *Amintiri prefăcute.* Plin de seva concretului, *Vremelnicie pierdută* e totuși un text antirealist, în care primează nu observația (excelentă, de altfel), ci travaliul scriitoricesc, procedeele puse în lucrare în această carte cu naratori multipli, cu glisări ale cronotopului, cu sumedenie de sertare narative, de retușuri ori variante ale realității ficționale, cu adevărate cascade de citări, incluse unele în altele, prezente în discursul unor naratori de la un moment dat incerți, alcătuind un fel de „gură a satului”. Prozatorul schimbă unghiul și codul pe neașteptate, operează întoarceri și rupturi în logica receptării narațiunii, inclusiv în logica fabulosului. Are loc, între altele, și un fel de telescopare a timpului prin povestire. Apar referiri ori racordări la ultimii șaizeci-șaptezeci de ani: e vorba, undeva, de legionari, apoi de vremea în care existau „domnu’ Prim de la județ” și „președintele de CAP”, dar e vorba și de anii de după 1989. **P.** nu face însă operă de cronicar, nici de sociolog ori de etnograf. Iar timpul istorisit e mai degrabă unul circular, sugestie a eternei întoarceri. Oricum, importantă e „istoria mică”, privind familia, comunitatea, sinele, faptele de viață așa-zis neînsemnate și comune, cărora le este descoperit și restituit caracterul esențial. Există în această carte semnale de intertextualitate, de referiri la mitologia românească (un exemplu, între altele, e oferit de scenariul mioritic al uciderii lui Daie Gulu, cel nemuritor, de către doi mocani). Un repertoriu de ingrediente din basme, balade, povestiri fantastice folclorice și istorisiri de demonologie populară e mobilizat în capitolul *Un orb*, unde e prezentată povestea misteriosului personaj Sfânta de pe Vale: oaia năzdrăvană, viziunea paradisiacă a „gurii de rai”, șerpii și smârcul malefic, câinele iadului, fata frumoasă și iubeață ca metamorfoză vicleană a Tălpii-Iadului ș.a. Toate sunt recuperate în ordinea „realistă” prin invocarea stării bahice a personajului care le-a perceput, recuperare contrazisă însă, în

alte pasaje, astfel încât textul rămâne ambiguu. În narațiune este vorba de o lume a satului pestriță și alterată. E, în parte, lumea fiului lui Bălosu din *Moromeții* de Marin Preda ori cea a personajelor din proza lui Ion Iovescu, în care tinerii se îmbracă orășenește, compun scrisorele de amor, petrec „boierește” etc., o lume afectată de vicisitudinile istoriei. Se rețin numeroase secvențe narative, cum ar fi transformarea sătenilor în îngeri înaripați, episodul venirii Raiului pe Pământ, într-o versiune apropiată de cea a lui Ivan Turbincă, catastrofa în care piere satul întreg la o revărsare a Dunării, ca o variantă acvatică a Sodomei și Gomorei, și încă altele, între care tema „Strămoașei”, cumva izolată, în răspăr, livrată contrapunctic, sub formă de mici pasaje culese cu alte caractere decât restul cărții. Se poate spune că arhitema e mântuirea, nu cea strict religioasă, ci literară, prin povestire. Astfel, pasajul așteptării unei mari inspecții școlare, așteptare anxioasă, febrilă, generatoare de isterie colectivă, și în cele din urmă zadarnică, episod înrudit poate cu nuvela lui Gh. Brăescu *Vine doamna și domnul gheneral*, dar trasat în tonuri mult mai tari, grotești, márqueziene parcă, poate fi citit și ca o parabolă a așteptării Zilei de Apoi. Dar tema escatologică și soteriologică e, în chipul cel mai vădit, invocată aici prin recursul mai mult decât aluziv – la fel ca în romanele lui Petru Cimpoeșu, Dan Stanca, Liviu Ioan Stoiciu – la mitul cristic. Există un personaj potențial mesianic, un pandant sau o nouă întrupare a Mântuitorului. El moare, dar învie în final (după o îndelungată letargie care amintește de crisalida din *Orbitor*, romanul lui Mircea Cărtărescu) și, după un periplu comparabil cu cel al Sey Mondy, protagonistul din *Saludos* al lui Alexandru Ecovoiu, „visează”, de fapt enunță, formulează, re-creează – povestind – Lumea. Se află în *Vremelnicie pierdută* o întoarcere a buclei asupra ei înseși, o autoprezentare a narațiunii, cu valențe în cele din urmă ontologice. Existent și viu ar fi doar ceea ce a fost povestit. Iar personajul mesianic, copilul nefericit, mort și înviat, e un povestitor, e povestitorul. El e desigur și „ultimul om” (asemenea „ultimului” Aureliano din *Un veac de singurătate* al lui Márquez), dar e și creatorul lumii prin povestire (ca Mircișor al lui Cărtărescu, din *Orbitor*). Se cuvine observat și că **P.** e, într-o oarecare măsură, un prozator neooniric de factură personală, care operează cu material așa-zis rural. În fond, apelul la visare, combinat cu solipsismul postmodern, constituie, chiar și în chip explicit, motorul literaturii pe care o practică. Realitatea pare inițial evanescentă, inconsistentă, opacă, ternă, inertă, muribundă. Apariția unui bătrân „povestaș” (Moș Mitu, înconjurat de umbre ușoare, siluete omenești diafane care zburătăcesc în jurul lui) trezește totul la o viață adevărată. Când bătrânul începe să vorbească, se face soare, universul devine consistent, viu, e creat prin povestirea-visare. În altă parte un personaj exclamă: „Bă, dacă nu v-aș visa eu, pe voi și cu satu acesta cu sfinți, nici măcar n-ați fi, prăpădiților !”. Prin remarcabilul său debut **P.**, prozator puțin prolific, se anunța a fi din stirpea lui Ştefan Bănulescu**.** A doua carte, romanul *Cine adoarme ultimul*, nu a infirmat acea constatare. Mediatizat într-un chip mai „vizibil“ decât volumul de debut, romanul a fost primit foarte favorabil de critică și plasat printre aparițiile valoroase ale ultimilor ani. Totuși, se poate observa că, în vreme ce autorul adusese prin prima sa carte o noutate remarcabilă, prin a doua el nu se „reinventează“, ci își continuă drumul, aprofundează, rafinează, amplifică. *Cine adoarme ultimul* e, într-un fel, o expandare, o extindere a *Vremelniciei pierdute* (cam tot așa cum, la Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa stângă* era o amplificare, spectaculoasă, a nuvelisticii din *Nostalgia*). Scriitorul nu se autopastișează însă, ci continuă să livreze materia, consistentă, a unui filon revelat anterior și ilustrat acum cu o complexitate sporită. Personajele, anecdotica, materia epică, diversitatea stilistică, și rafinamentul narativ și compozițional, îmbinarea recursului la fantastic, oniric și imaginar cu adecvarea așa-zicând „realistă” sunt plămădite / manevrate la altă scară, cu toate că universul ficțional propus este, în esență, același, fără rupturi radicale. În pofida posibilei aparențe de vernacular și pitoresc, e vorba despre o carte de largă adresabilitate, care „dă seama“, cu o recuzită și o distribuție particulare, de generalitatea omenescului. Scriitorul își confirmă condiția de autor neooniric, temeiul literaturii sale fiind – în ciuda impresiei de realism pe care o suscită pe ample porțiuni și a carnației psihologice și social-istorice – apelul la visare și solipsismul radical, demiurgic, al povestitorului, care este creatorul lumii prin povestirea-visare. Această poziție estetică „internalizată“ era vădită încă din primul volum al autorului. În acest roman este acreditată într-un chip sofisticat și seducător totodată. „Adevăratul“ creator al universului nu poate fi decât un Adormit, care îl visează/creează. „Cel care doarme“ este, în

mai multe rânduri, evocat în carte, în această postură, fără fastidioase lămuriri explicative. Tocmai de aceea finalul extrem al narațiunii este de o importanță și de o forță expresivă copleșitoare. Două personaje – alter egoul auctorial Repetentu și mai vârstnicul profesor suplinitor Foiște – pornite într-un misterios pelerinaj către capătul lumii, de fapt către lumea de dincolo (li s-au găsit ulterior încălțările pe malul Dunării și s-a conchis un dublu suicid prin înecare), ajunse într-un loc în care se poate recunoaște Tărâmul Celălalt, descoperă o mulțime de Adormiți: „Lumina era cenușie, văzduhul încremenit apăsa liniștea cam fioroasă ce învăluia pădurea. […] Zăriră, tupilați printre tulpinile buruienilor, cu trupurile parcă din cenușă întărită, zeci și sute de Adormiți. Erau acoperiți și prinși între ei de o pânză străvezie din fire subțiri, precum cele din gogoșile de mătase. […] –- Ia uite, domnule ! Şi noi care credeam că e unul singur…”. **P.** este şi autorul unui volum aşa-zicând de istorie literară, *Banul de aur sau Viaţa din opera lui Ştefan Bănulescu*. În principiu, ar fi vorba de o biografie, reconstituită şi comentată, a unui mare scriitor cu care **P.** are afinităţi speciale şi al cărui „succesor” este, într-un fel, prin particularităţi ale viziunii şi ale universului tematic. De fapt, este un superb eseu biografic, ultradocumentat și ultradetaliat, dar şi, totodată, captivant la lectură, ieşit de sub pana unui puternic scriitor. În demersul său biograful-eseist pornește de la o observaţie formulată cândva chiar de Ştefan Bănulescu: „Biografiile stricte ale scriitorilor pot dezamăgi; când ele se năruie şi se refac pe dimensiunile sensului operei, parcă începe să fie înţeles mai bine şi scriitorul”. În prefaţă **P.** îşi legitimează modul de acţiune: „Astfel, deşi nu le-am căutat cu o obstinaţie ce ar fi putut duce la exagerări, am semnalat (mai cu seamă în notele de subsol) unele corespondenţe între ficţiune şi o *posibilă realitate*. Aceasta în contextul încercării de a creiona o biografie a scriitorului – aşa cum el însuşi sugerase – pe dimensiunile sensului operei”. Rezultatul „încercării” este impresionant.

Proza consistentă, „puterea ursului”, impresionând prin tăria neobișnuită a amănuntelor, a lui Bogdan Popescu […] *este totodată plină de subtilități, de „treceri” amețitoare: realitatea se topește în fantastic, fantasticul se dovedește doar un vis, dar visul (visat vrăjitorește, diavolește) creează existența celorlalți...*

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Vremelnicie pierdută*, București, 2001; *Cine adoarme ultimul*, pref. Daniel Cristea-Enache, Iași, 2007; *Banul de aur sau Viața din opera lui Ştefan Bănulescu*, București, 2010.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *În așteptarea unui debut*, L, 1996, 34; Eugen Simion, *Debutul unui prozator*, „Cotidianul”, 2002, 170; Nicolae Bârna, [*Bogdan Popescu*], VR, 2002, 10–11, CLT, 2008, 50; Voncu, *Secvențe*, II, *77–78*; Cristea-Enache, *București*, *519–527*; Daniel Cristea-Enache, *Ape adânci*, CLT, 2007, 4; Cosmin Ciotloș, *Cine citește primul*, RL, 2007, 12; Alex Goldiș, *Viața și mai ales faptele literare ale lui Bogdan Popescu*, CLT, 2007, 14; Bogdan Crețu, *Lumea ca vis al celui ce doarme*, OC, 2007, 111; Bianca Burța-Cernat, *Derapaje realist-magice*, OC, 2007, 111; Claudiu Turcuș, *Somn pe trei voci*, VTRA, 2007, 6; Andrei Terian, [*Bogdan Popescu*], CLT, 2007, 34, E, 2008, 11–12; Simion, *Fragmente*, V, *133–136*, VI, *66–67*; Nicolae Crețu, *„Satul cu sfinți“ și „omul sub vremi“*, CL, 2009, 10; George Neagoe, *Biographia literaria*, CLT, 2011, 19. ***N.Br.***

POPESCU, Cristian (1.VI.1959, București – 21.II.1995, București), poet.

Este fiul Corinei și al lui Vasile Popescu, colonel. A absolvit Liceul „Sf. Sava” (1979) și Facultatea de Litere a Universității din București (1990) cu o teză despre I. L. Caragiale. Înainte de 1989 are diverse ocupații, între care aceea de paznic de noapte la Observatorul Astronomic. Din 1990 este redactor la „Luceafărul” și redactor-șef adjunct al suplimentului acestei reviste, „Nouăzeci”. În 1994 este angajat redactor la secția culturală a cotidianului „Adevărul”; deține în „Adevărul literar și artistic” rubricile „Caiet de citire și de caligrafie. Fragmente de jurnal” și „Biblioteca rulantă”. Debutul editorial se produce în 1988, când îi apare, cu mari dificultăți, volumul *Cuvânt înainte*. Este vorba de fapt de un semidebut – din două motive. Cu un an înainte, în 1987, publicase, în colecția „Cartea cea mai mică” susținută de revista „Convingeri comuniste”, broșura *Familia Popescu*. Apoi, *Cuvânt înainte*, care încorporează secvențe parțial rescrise din *Familia Popescu*, suportă din partea cenzurii modificări

substanțiale, ceea ce îl va determina pe **P.** să desemneze volumul *Arta Popescu* (1994) drept adevăratul său debut.

Literatura lui **P.** este mitul fondator al așa-numitei generații ’90, formată în majoritatea-i reprezentativă în cenaclul Universitas al lui Mircea Martin și considerată de o parte a criticii drept un val optzecist întârziat. Moartea scriitorului, la treizeci și șase de ani neîmpliniți, biografia nebulos-boemă, măcinată de schizofrenie, faptul că a debutat înaintea majorității colegilor săi de promoție (Daniel Bănulescu, Ioan Es. Pop), originalitatea frapantă, care a atras mulți imitatori – toate acestea au contribuit la consistența mitului. Dintre trăsăturile care îi particularizează literatura trebuie amintite în primul rând mitologia familială pe care și-o creează; desființarea graniței formale sau de gen între proză și poezie (deși este descris curent drept poet, **P.** poate trece la fel de bine și drept autor de proze); insinuarea poeziei în suporturi ce par să nu o tolereze: necrologuri, *Mica publicitate*, *Cartea recordurilor*, texte publicitare; prezența unui umor negru, uneori foarte negru, care unește influența lui I. L. Caragiale, autor răscitat, cu o pulsiune tanatică omniprezentă, dar nu în sensul romantismului, ci în acela naiv și chiar trivial al cimitirului din Săpânța; înscenarea kitschului, urmată de sublimarea lui; fetișizarea unor elemente precum tramvaiul 26, manechinele din vitrine, pachetul cu vată, spațiul familial sau ceea ce este asociat morții: pomeni, morminte, cruci, lumânări; identificarea autorului empiric cu autorul abstract, asimilarea funcției estetice cu funcția existenței. Dintre sursele invocate de critică sub raportul precedenței pot fi reținuți Urmuz (pentru absurd și pentru perfecționismul nesfârșitelor rescrieri), G. Bacovia (tematica mortuară, includerea în fluxul poeziei a șabloanelor de limbaj cotidian) ori Ion Minulescu (gustul pentru kitsch, deși la poetul romanțelor acesta era mai mult involuntar). Totuși, mai relevantă în termeni de poetică este apropierea de Marin Sorescu din ciclul *La Lilieci*: aceeași dependență de un nivel „umil”, aparent nepoetic, al limbajului, oralitate cu falsă aparență de neprelucrare, narativitate, candoare, debușeu în metafizic. Originalitatea rămânea însă izbitoare în *Familia Popescu* și în *Cuvânt înainte*, fals tratat de mitologie familială care forțează adesea textul la un fir de păr de prostul gust. Un text precum *La comemorarea bunicii* conține lucruri care sub mâna unui poet oarecare s-ar transforma cu ușurință în rizibil. Evenimente de felul unei pomeni de mahala – jumătate petrecere, jumătate pioasă „comemorare” – sunt specific caragialiene prin amestecul impenetrabil de registre opuse. Cititorul descinde în plin kitsch morbid și feeric, într-o atmosferă de intimitate colocvială și de doliu, în care alimentele sunt fie anexate doliului (poze de la nuntă lipite pe sticlă), fie substituite prin obiecte funerare necomestibile (lumânări în ceștile de cafea), fie intră în zona unui tabu (ceapă verde, ardei gras și ridichi plantate pe un mormânt). Motivul pentru care un poem precum *Dana Popescu* a fost cenzurat ține tot de violarea unui tabu, de data aceasta sexual, textul fiind considerat „incestuos”: „Înmoi buzele în frișcă, mă frig cu ciorba, salivez ducând la gură murătura, trag din țigară, sorb din șampanie ca să-mi închipui și eu ce-or simți băieții când dau de gustul buzelor tale, soră a mea, soră șefă a unui spital de boli mintale. Ştiu eu că-ți umpli în fiecare noapte cada cu scrum și mucuri de țigară și-amesteci cu frișcă și te scalzi; ca să slăbești. Vrei să ai din nou picior ușor și botină de-aia fină ca la doi ani, când te iubea doar tata”. Şi obsesia pentru vată are o componentă erotică pe cât de inavuabilă pe atât de evidentă, în anii ’80 vata fiind pe lista lucrurilor cel mai greu de procurat. Alt element esențial stă în simularea perspectivei infantile, precum în poemul următor: „În țara noastră cresc codri și păduri întregi de arbori genealogici ai familiei Popescu. În aceste păduri venea Cristi de mic să asculte susurul și ciripitul. Să asculte cum crește iarba verde. Dar, tolănit la rădăcina arborilor genealogici, ținând strâns la piept capul iubitei, auzea cum îi crește acesteia părul. Fiecare arbore genealogic crește deja lăcuit și încrustat cu motive populare, așa că poți rupe orice crenguță drept suvenir. Acești arbori îmbrățișează cu crengile lor turiștii și le întind în semn de rămas bun ramul care ne-a fost la vremuri de restriște numai nouă prieten. Și în același timp râul le răcorește picioarele ostenite”. Este o operație tipică de subminare a stilului înalt-poetic prin înglobarea sa în structuri kitsch care funcționează antifrastic. Textele sursă îi aparțin lui M. Eminescu din *Fiind băiat păduri cutreieram*, *Scrisoarea III* etc., vulgarizat didactic și transformat într-o recuzită iconografică și imnografic-patriotică. Starea de convenționalitate previzibilă în care funcționează adultul și matricea de locuri comune în care el se mișcă sunt inversate sau distorsionate. Literatura lui **P.** vine dintr-o conștiință autoprogramată să regreseze la o perspectivă infantilă în

sesizarea realului, să coboare în acea stare ingenuă a limbajului în care logica se frânge și se recompune în zonele oniricului ori ale naivului. Se dovedește util să fie distinse cele două niveluri, al „naratorului" și al „autorului". Naratorii sunt întotdeauna naivi, genuini, infantili, chiar săraci cu duhul. Dar aici nu este o artă naivă: „naivitatea" e produsă de o mare subtilitate în înțelegerea convenției care o face posibilă, iar discursul diferitelor voci poartă întotdeauna amprenta unui discurs de control, aparținând „autorului", care își semnalează prezența în text și presiunea tandră-ironică asupra primului nivel. Impactul acestei literaturi vine și din controlul perfect asupra relației între aceste două niveluri textuale. Este de aceea impropriu să se vorbească de autenticitate și de biografism. Deși propria-i viață e prima materie a poeziei, **P.** o supune unei deformări nu mai puțin artificiale decât în cazul tabloului *Domnișoarele din Avignon* al lui Picasso. În *Arta Popescu*, poetica minimalistă cu bătaie maximalistă continuă să își găsească o ilustrare remarcabilă. Titlul *Arta Popescu* este cât se poate de semnificativ. Dincolo de posibila filiație ironică – trimiterea la numele sopranei Arta Florescu –, explicitată de altfel în câteva rânduri, sintagma formulează o antiteză detensionată: Arta, cu majusculă, cu toate rafturile ei de convenții și de ierarhii, alături de Popescu, un nume dintre cele mai banale, care prin frecvență se golește de atributul desemnării unei individualități; e numele unei ființe stas, anonime, un șablon. Titlul trimite în fond la accepțiunea primară a artei: aceea de meserie sau chiar, într-un mod mai accentuat-metafizic, de meserie de a trăi. În acest sens poate fi citată o afirmație a lui **P.** din 1991: „Împotriva categoriei esteticului. Mai bine spus o încercare de altoire, de dovedire a ne-diferențierii între estetic, pe de-o parte, și celelalte domenii, pe de alta, o re-împrospătare a unora prin celelalte. [...] *Visez o școală în care elevii ar învăța arta ca pe o modalitate de a trăi*". Un rol mai important decât în scrierile anterioare îl joacă intertextualitatea. Sursele care o alimentează sunt texte șablonizate prin circuit didactic (*Trebuiau să poarte un nume* de Marin Sorescu), citate ultracunoscute din clasici (principalii autori fiind Eminescu și Caragiale), ziarele, cântecele de lume, limbajul străzii bucureștene în comunism, pasaje din misticii ruși sau din *Pateric*. Apar numeroși „psalmi", adresarea către Dumnezeu făcându-se cu „Matale". Se fac trimiteri la Gică Petrescu, simbol al petrecerii populare și al longevității, ambele contrapunctate în poezie prin pomeni și obsesia morții. *Caiet de citire și de caligrafie* (2003), carte postumă, șantier al unui proiect care ar fi urmat să încorporeze două volume de câte 333 de fragmente, recuperează și remontează o parte a publicisticii risipite în revistele „Adevărul literar și artistic" și „Luceafărul". E vorba tot de un jurnal, în măsura în care toată literatura lui **P.** nu e altceva decât un „jurnal cotidian și liturgic, în același timp sacru și profan, banal și esențial pe aceeași pagină" (C. Stănescu). Fiind unitar în sensul că spiritul autorului poate fi întâlnit în fiecare pagină, *Caiet de citire și de caligrafie* are, altfel, o alcătuire destul de eterogenă: poeme, fragmente de jurnal propriu-zis, ciorne, reflecții despre artă, eseuri religioase, amintiri, schițe după realitate, fișe de lectură etc. Se completează în nuanțe și detalii ceea ce fusese mobilat în scrierile anterioare, inventarul de obsesii rămânând același. **P.** a adaptat pentru scena Teatrului Odeon din București *... au pus cătușe florilor* de Fernando Arrabal și *La țigănci* de Mircea Eliade.

Ce pot spune în câteva fraze despre această poezie decât că impresionează prin decizia cu care pune în joc, în jocul ei, existența. Cu inflexiuni din Bacovia și din Urmuz (acestea sunt umbrele tutelare, dar deloc tiranice), Cristian Popescu se arată gata să-și joace nu numai prezentul, dar și trecutul, nu numai biografia, ci și genealogia, să se despartă, adică să demitizeze figura mamei, amintirea tatălui etc., cu o detașare de-a dreptul terifiantă pe alocuri. Dedramatizarea existenței, bagatelizarea solemnității, a tragicului chiar, ating în scurte texte culmi încă necercetate până acum de poeții români. Dar toată această licitație a marilor sentimente nu sfârșește în distanțare ironică și sarcasm, ci într-o reasumare. De aceea efectele comice, strălucite altfel, sunt pasagere. Tragicul existenței este reasumat împreună cu comicul ei inerent. [...] *Disocierea ironică, spectaculoasă, sfârșește într-o îmbrățișare sentimentală.*

MIRCEA MARTIN

SCRIERI: *Familia Popescu*, București, 1987; *Cuvânt înainte*, București, 1988; *Arta Popescu*, București, 1994; *Caiet de citire și de caligrafie*, îngr. și postfață Nicolae Țone, București, 2003.

Repere bibliografice: Marin Mincu, *Doi poeți postmoderniști*, RL, 1988, 15; Radu Enescu, *„Cuvânt înainte"*, F, 1989, 2; Cristea, *A scrie*, *241–243*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *350–353*; C. Stănescu, *„Ciorna aia din palmele ălor morți"*, ALA, 1994, 212; *Care e locul lui Cristian Popescu în poezia postbelică?* (anchetă de Dan-Silviu Boerescu), LCF, 1996, 7; Ion Bogdan Lefter, *Un poet fără noroc*, RL, 1996, 10; Cristian Tudor Popescu, *Timp*

mort, Iași, 1998, *125–128*, *152–154*; Mircea Martin, *Cristi Popescu sau Despre moarte ca „operă personală”*, MS, 1999, 1–4 (grupaj special); Manolescu, *Lista*, I, *416–419*; Horea Poenar, *Cristian Popescu*, Brașov, 2001; Soviany, *Textualism*, II, *25–28*; Mihai Iovănel, *Cristian Popescu – autor și personaj*, ALA, 2003, 675; Cristea-Enache, *București*, *481–485*; Ștefănescu, *Istoria*, *957–962*; Manolescu, *Istoria*, *1354–1357*; Popa, *Ist. lit.*, II, *601–603*; Rita Chirian, *Arte familiale. Cristian Popescu*, CLT, 2010, 34; Vakulovski, *Portret*, *424–438*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *11–14*. ***M.I.***

POPESCU, Cristian Tudor (1.X.1956, București), prozator, gazetar, traducător. Este fiul Victoriei și al lui Tudor Popescu. Urmează la București Liceul „Mihai Viteazul” și Facultatea de Automatizări și Calculatoare din cadrul Institutului Politehnic, absolvită în 1981. Ulterior lucrează ca analist programator. După 1989, în calitate de redactor, redactor-șef adjunct, redactor-șef și director al cotidianului „Adevărul”, se impune ca unul dintre cei mai importanți și mai populari gazetari din România. Este, de asemenea, redactor-șef al săptămânalului „Adevărul literar și artistic”. În 2005 demisionează de la „Adevărul” și înființează cotidianul „Gândul”, unde este director până în 2008, când rămâne doar editorialist. Susține la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” un curs de tehnici de manipulare și propagandă în cinematografie și televiziune, domeniu în care își dă doctoratul cu o teză publicată ulterior sub titlul *Filmul surd în România mută* (2011). Debutează în 1984 la „Echinox” cu povestirea SF *Grădina de cenușă*. Primul volum, culegerea de „ficțiuni speculative” *Planetarium*, îl publică în 1987. Prenumele Tudor și l-a adăugat pentru a nu fi confundat cu poetul Cristian Popescu.

Prozele SF cuprinse în *Planetarium* sunt scrise de **P.** în contextul anilor ’80 ai secolului al XX-lea, perioada „noului val”, a almanahului „Anticipația”, a fervorii cenaclurilor de gen și a fanzinelor. Un număr de tineri, majoritatea de formație pozitivistă, abordează atunci literatura SF de pe alte poziții decât o făcuseră cei din generațiile anterioare, tributare în mare măsură unei viziuni idilice, ideologizante sau în cel mai bun caz lirice. „Noul val” al deceniului al nouălea importă o mentalitate anglo-saxonă, aducând în peisaj o viziune mai pragmatică. Textul capătă stil, iar componenta SF rigoare și vocabular. O postfață-manifest atașată volumului de debut avansează următoarea diferență specifică a „ficțiunilor speculative” (sintagmă atribuită lui Robert A. Heinlein, pe care autorul o preferă aceleia de literatură științifico-fantastică) față de literatura *mainstream*: „literatura generală pune în evidență idei despre lume, SF-ul construiește lumi pentru idei”. Consecvent acestui program, **P.** construiește povestirile în jurul unui model cerebral, de o logică riguroasă, care include însă din plin manevrele emoționalului. Semnificativă pentru descrierea modelului este performanța sa intelectuală, forța de a percuta idei prin specularea, culminând cu o finalizare șoc, a unor premise realiste sau fantastice. Cele două secțiuni ale cărții prezintă câteva deosebiri relative la regula de compoziție. Scrierile din prima parte – *Cassargoz și alte povestiri* – presupun o realitate nu mult diferită de cea curentă. Lumea ficțională se naște prin distorsionarea rezonabilă a unui chip care își păstrează familiaritatea. În *Cassargoz*, hitul cel mai cunoscut al autorului, un fost mercenar intră în circuitul unui joc cinic pentru distracția celor bogați, o partidă de vânătoare de oameni în care distanța dintre simulare și realitate se șterge cu totul, iar vânătorul devine cel vânat. În cea de-a doua secțiune, *Planetarium*, prozatorul inventează o serie de lumi ficționale alternative, obturând aproape complet circuitele semantice care fac recognoscibilă, coerentă și confortabilă realitatea curentă. Totuși, fie că extrapolează date ale unei realități (cvasi)familiare, fie că proiectează arhitecturi cu totul stranii, textele au ca referință constantă și ireductibilă umanul, aproximat din perspectiva unui model puternic vascularizat etic. De pildă, în *Omohom*, nuvela considerată aproape unanim performanța de vârf a scriitorului, în care o mașină misterioasă controlează inteligența populației, menținând-o la parametri medii și eliminându-i la vârsta de zece ani pe cei necorespunzători, tema chestionează subversiv raportul dintre individ și colectivitatea uniformizantă, dintre destinul prescris de sus în jos în numele fericirii comune și dreptul individual la alegeri. Este de remarcat mai mereu performanța în registrul stilistic; fraza „are nerv, tăietură ironică, brutalitate, sarcasm, dar și capricii lirice, flexiuni miloase, neașteptate erupții de energie sentimentală” (Mircea Opriță). *Vremea Mânzului Sec* (1991), roman scris înainte de 1989, deși conține o secvență publicată inițial în almanahul „Anticipația”, este o ficțiune non-SF. Semnând o prezentare pe coperta a patra, Ov. S. Crohmălniceanu vorbește de „o resuscitare originală a romanului picaresc”. Rătăcirile

personajelor în crepusculul lipsei de orizont ar justifica o astfel de etichetă. Cartea surprinde, într-un melanj ironic-melancolic, mecanica blazată care ritmează existența în anii ’80. Nimic nu pare să se întâmple, în afara unor nonîntâmplări – rutina unei slujbe inutile, a unor amoruri apatice sau a unor nesfârșite discuții. Majoritatea cărților de după 1989 – *Copiii fiarei* (1997), *Timp mort* (1998), *România abțibild* (2000), *Un cadavru umplut cu ziare* (2001), *Nobelul românesc* (2002), *Libertatea urii* (2004), *Sportul minții* (2004), *Luxul morții* (2007), *Cuvinte rare* (2009) –, subintitulate „scrieri”, asumându-și așadar calitatea de literatură, strâng texte publicate inițial în „Adevărul”, în „Adevărul literar și artistic” și în „Gândul”. Eterogene – atribut al cărui corelativ este coerența excelenței stilistice, indiferent de regimul violent-vitriolant, rece sau cald-patetic –, cuprinzând editoriale, analize politice sau sportive, cronici și eseuri literare sau cinematografice, reportaje, un scenariu de film (*Timp mort*, ucronie plecând de la evenimentele din decembrie 1989), pamflete sau ficțiuni propriu-zise, aceste culegeri de texte „circumstanțiale” sunt în fond rezultatul unei acțiuni de scriere la două mâini, prozatorul adaptându-și vocea și instrumentele la mediul gazetarului. Va teoretiza, de altfel, sintagma „literatură a zilei”: „crisparea existențială din România împinge literatura pe teritoriul gazetăriei, la limita *reflectării instant.*[...] Scriitorul trebuie să-și asume o condiție asemănătoare actorului de teatru, a cărui artă vie durează o seară, ceea ce nu-i interzice nicidecum valoarea și frumusețea. Să scrie nu cu gândul că va fi citit peste o sută de ani, ci cu dorința de a fi în mintea și inima oamenilor *pentru o zi*”. Nu de puține ori aceste scrieri pentru gazetă ajung să fie autentice „ficțiuni speculative”, precum *Trigrama Shakespeare*, inclusă în volumul din 2005, care amorsează ipoteza unei comunicări altfel imposibile între William Shakespeare și *Yi Jing, Cartea schimbărilor* chinezească. Astfel, prozatorul SF al anilor ’80 nu dispare în identitatea gazetarului ci, dimpotrivă, cel de-al doilea îi oferă primului o audiență mult superioară nișei fandomului. Deși folosesc o logică implacabilă, textele nonficționale ale autorului au căzut adesea în zona unei receptări acut polarizate. Este de menționat pentru audiența sa negativă în mediile literare textul despre Nichita Stănescu, selectat în *Libertatea urii*, în care propunea ca opera poetului să fie antologată într-o broșură, restul fiind ars. Dar și textele despre teatru, cinema, politică sau fotbal au stârnit adesea controverse. **P.** a publicat și o antologie SF, *Imperiul oglinzilor strâmbe* (1993), însoțită de o amplă prefață teoretică (*SF ca paraliteratură*). Pe lângă un număr de autori anglo-saxoni, volumul conține texte de Ov. S. Crohmălniceanu, Camil Baciu, Vladimir Colin, Sergiu Fărcășan și I. D. Sîrbu. **P.** a tradus, în colaborare cu Mihai-Dan Pavelescu, *Bug Jack Barron!* de Norman Spinrad (1993), și din Stanisław Lem (autor fetiș) *Edificiul nebuniei absolute* (1995) și *Întoarcerea din stele* (1997).

SCRIERI: *Planetarium*, pref. Voicu Bugariu, București, 1987; *Vremea Mânzului Sec*, cu o prezentare de Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1991; *Copiii fiarei*, București, 1997; *Timp mort*, Iași, 1998; *Omohom*, pref. Lucian Boia, Iași, 2000; *România abțibild*, Iași, 2000; *Un cadavru umplut cu ziare*, Iași, 2001; *Nobelul românesc*, Iași, 2002; *Libertatea urii*, Iași, 2004; *Sportul minții*, București, 2004; *Trigrama Shakespeare. Ficțiuni speculative*, îngr. și pref. Mihai Iovănel, București, 2005; *Luxul morții*, Iași, 2007; *Cuvinte rare*, Iași, 2009; *Filmul surd în România mută*, Iași, 2011. **Antologii:** *Imperiul oglinzilor strâmbe*, pref. edit., București, 1993.

Repere bibliografice: Dan Stanca, *Şansa și neșansa*, RL, 1991, 46; Z. Ornea, *O antologie SF*, RL, 1993, 15; Dorin Tudoran, *Kakistocrația*, Chișinău, 1998, *551–554*; Simion, *Fragmente*, IV, *259–264*; Simuț, *Arena*, *26–42*, *222–226*; Cristea-Enache, *Concert*, *238–245*; Opriță, *Anticipația*, *298–300*; Simuț, *Reabilitarea*, *340–342*; Ștefănescu, *Istoria*, *1119–1120*; Teodora Dumitru, *Proces de cerebralizare forțată*, CLT, 2006, 4; Mihai Iovănel, *Un kilogram și ceva de materie*, CLT, 2006, 17; Holban, *Ist. lit.*, II, *285–291*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *442–443*; Radu Pavel Gheo, *Despre Science Fiction*, ed. 2, București, 2007, *219–223*; Robu, *Science-fiction*, *244–248*. ***M.I.***

POPESCU, Dumitru (18.IV.1928, Turnu Măgurele), prozator, poet, eseist

Este fiul unor mici meseriași. Urmează școala primară, gimnaziul și Liceul Comercial, terminat în 1947, în orașul natal, înscriindu-se apoi la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din

București, pe care o va încheia ca licențiat în științe economice în 1951. Este, de asemenea, absolvent al Școlii Superioare de Partid „A.A. Jdanov" din Leningrad (1956). Intrat în Partidul Muncitoresc Român din 1953, activează în presă ca redactor, apoi secretar general adjunct la „Contemporanul" (1950–1955), redactor-șef la „Scânteia tineretului" (1956–1960). Încredințându-i-se funcții pe linie de partid și de stat, este membru al Biroului Comitetului Central al UTM (1956–1960), director general la Agerpres (1960–1962), vicepreședinte al Comitetului de Cultură și Artă de pe lângă Consiliul de Miniștri (1962–1964). Revenit în presă, conduce, între 1965 și 1968, ziarul „Scânteia", pentru a prelua, după aceea, Direcția Culturii și Presei din Comitetul Central al PCR (1969–1971). Președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste între 1971 și 1976, va fi membru al Comitetului Politic Executiv și secretar al Comitetul Central al PCR cu probleme de presă (1976–1981), președinte al Consiliului Național al Radioteleviziunii Române (1969–1971, 1976–1981), membru al Comitetului Central al PCR până în 1989. A fost deputat de Arad, Alba, Mureș și Iași în Marea Adunare Națională. Din 1981 până în 1989 funcționează ca rector al Academiei de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu". Ideolog oficial al regimului ceaușist, poreclit și Popescu-Dumnezeu, **P.** a instituit un control dur în cultură, vizând obediența față de comandamentele politice ale momentului. Exclus după 1989 din viața politică, va fi condamnat la închisoare în lotul membrilor Comitetului Politic Executiv al PCR. Debutează cu o poezie în 1949 la „Teleormanul liber", iar prima carte, *Impresii de călător*, îi apare în 1962.

Impresii de călător, ca și *Drumuri europene* (1965) revelează în **P.** un scriitor cu aplecare spre eseu. Voiajând prin țări europene (Franța, Marea Britanie, Italia, Grecia), afro–asiatice (Egipt, Irak), ajuns și dincolo de Oceanul Atlantic (Cuba), el surprinde aspecte variate ale naturii, climatelor sociale și formelor de civilizație, nu fără a opera succinte incizii istorice și a semnala (ca în descrierea luminozității stranii din Grota Azzurra) fapte ce ar fi explicabile doar prin „fenomene miraculoase", petrecute pe când „planeta noastră era un unic soare". Vocația poetică învederată intermitent în notele de drum, ca și în alte scrieri prozastice, se manifestă în mai multe culegeri de poeme: *Pentru cel ales* (1968), *Un om în agora* (1972), *Gustul sâmburelui* (1974), *Rază de cobalt* (1979), *Insomnia dragonului* (1989), *Ieslea Minotaurului* (1993) ș.a. De regulă libere și nerimate, versurile comunică vibrații ale unei conștiințe active, angajată în construcția unei așa-zise „lumi noi", nota lirică individualizantă fiind un patos al afirmării edifiante, al situării declarative în conformitate cu exigențele rațiunii, afectată inevitabil și de cerințe conjuncturale. Aceasta ar implica, în intenția autorului, scrutarea lucidă a realității, disocierea autenticului de fals, intoleranța față de impostură, fie ea și „socialistă", orizontul rămânând același: societatea pe care activistul o visează. Orice sofistică dispare însă în prezența versului encomiastic fără rezervare din volumul cu titlul *Pentru cel ales*, dedicat lui Nicolae Ceaușescu. De cu totul alt gen sunt poemele din ciclul *Versurile liedurilor dedicate Magdalenei și ale proiectelor de arii pentru „Văpăi vesperale"*, anexat romanului *Cenușa din ornic* (1988): reverii, fantezii, divagații, figurație de basm, geografie exotică, mitologie greacă și biblică. Fatalmente datate, eseurile din *Biletul la control!* (1968), *Ieșirea din labirint* (1973), mai târziu cele din *Eclipsă în Cetatea Soarelui* (1996) ș.a. abordează probleme contemporane cu optica unui militant (apoi fost militant) politic, însă cu o gesticulație care vrea să acrediteze libertate de spirit, lărgime de vederi, intelectualitate, moralism clasic. În proza narativă **P.** debutează, imprevizibil, cu o construcție amplă – trilogia romanescă *Pumnul și palma* (1980–1982). Trecerea era totuși doar în aparență nepregătită, întrucât nu eposul definește natura scrierii, ci efervescența publicistică, ideologică. Osatura epică structurează cadrul unor dezbateri de idei, al unor confruntări de natură etico-socială. Prin rememorarea prilejuită de moartea unui înalt funcționar de partid, a raporturilor acestuia, timp de aproximativ două decenii, cu un alt activist, un timp colaboratorul său cel mai apropiat, discursul romanesc devine o dezbatere pe tema exercitării puterii în socialism, „exemplificarea" fiind orientată tezist. Confruntări de opinii tensionate, care vor să pună în lumină două moduri de a concepe puterea și, implicit, două atitudini ideologice, reflectând, la scară redusă și cu un tezism deformant, o tensiune existentă la vârful piramidei. Manole Sum întruchipează spiritul dogmatic, dezumanizant, iar Vladimir Cornea crede că omul nu e doar instrumentul întemeierii unei lumi drepte și prospere, ci și beneficiarul ei. Potrivit unei mențiuni a scriitorului, aflată în *Am fost și cioplitor de himere* (1994), personajele nu ar fi două persoane istorice deosebite, ci unul singur, dictatorul

contracarat de propria lui virtualitate, de „umbra" lui posibilă. Cele două atitudini exprimă antitetic ideologia comunismului autoritar, brutal, opresiv, stalinist și ideologia comunismului „cu față umană". În optica auctorială, adecvată țelurilor propagandistice ale scrierii, ideală ar fi a doua atitudine, idee înscrisă conjunctural în panoplia de idei a comunistului de tip nou. De menționat că *Pumnul și palma* a stârnit o reacție ostilă în „Literaturnaia gazeta". Următorul roman, *Muzeul de ceară* (1984), construit sub forma unui monolog adnotat de un scriitor, relevă tot impasul unui „revoluționar de meserie", un director de centrală industrială, Sergiu Harnagea, dezumanizat prin identificare cu funcția exercitată, nu sub impulsul unui fanatism fie și pseudorevoluționar, ci al arivismului, stimulat de soție. E și aici un scop propagandistic, abordat însă altfel. Distorsionarea adevărului e și ea prezentă, căci autorul este „preocupat să pozitiveze prezentul prin selecții din trecut" (Marian Popa). Cu alte două romane, *Vitralii incolore* (1985) și *Cenușa din ornic*, proza lui **P.** încercuiește alt domeniu, acela al existenței individuale, nu fără configurarea cadrului social și istoric. Liantul primului roman e drama unui chirurg oftalmolog, înfățișat în ambianța lui profesională, în alternanță cu alta, în care se definește virtuala sa pereche ideală, o balerină. „Cenușa" celuilalt roman e produsă de sfâșierile interioare pe care și le provoacă reciproc îndrăgostiții, prilej pentru o analiză excesivă, explicabilă prin predispoziția lor de a despica firul în patru și în paisprezece. Dintre romanele de după 1989, două au caracter „eseistic", iar unul conține cronica unor familii, cu intruzii discrete de poezie. Scris la persoana întâi, *Focul de paie* (1999) e un fel de jurnal intermitent, nedatat, minuțios, atribuit unui fost demnitar. Fost ministru secretar de stat, acum pensionar, acesta se întâlnește, în diferite locuri, cu amici, foști colegi, cunoscuți. De fiecare dată participă la un mod de viață nou: între ei se înfiripă conversații, se încing discuții. Subiectele sunt de toate felurile, dar ponderea o dețin cele politice. Unii interlocutori fuseseră, după 1989, în închisoare (ca și autorul însuși), dar nici unul nu dezvăluie ceva din această experiență, și, în genere, nu abordează chestiuni de actualitate concrete. Toți emit, în schimb, reflecții asupra situației de după prăbușirea comunismului. În aserțiunile lor critica se îmbină cu autocritica. „Ăștia", guvernanții de azi, „sunt iresponsabili sau hoți", pe când ei, foștii, erau numai orbi. Reflecția-pivot a textului aparține unui fost ministru și vicepreședinte al guvernului: socialismul a fost, în România, un „foc de paie", nu avea cum să nu eșueze în competiția cu orânduirea opusă. Iar disertația va continua în termenii previzibili ai noii ideologii, la fel de persuasiv ca și în demonstrația anterioară, direcționată invers. Mai narativ, mai plin de substanță epică, *Omul zăpezilor* (2003) dezvăluie alte modalități de adaptare la climatul social de după 1989 a unora dintre cei bine situați politic și/sau economic în societatea socialistă. Cheagul romanului *Pasajul* (2002) e biografia unui ins de origine socială modestă care, prin propriile puteri, ajunge departe. Parcurgerea etapelor din viața protagonistului prilejuiește și reconstituirea altor vieți, și, implicit, traversarea întregului secol trecut, începând de pe la finele celui de-al treilea deceniu. Compus din tranșe de viață obișnuită, romanul iese spre final din formula realistă prin obișnuitele inserții eseistice ale autorului. În discuții se emit păreri și constatări de natură politică, dar și reflecții cu iz filosofic. Componenta mai interesantă, dintr-o anume perspectivă, a scrierilor lui **P.** este, în cele din urmă, memorialistica pusă în circulație după 1989. Cu o detașare ce se vrea deplină, dar și cu o permanentă subiectivitate autojustificatoare, într-un text minat de bombasticism, fostul înalt demnitar (Vladimir Tismăneanu îl va numi „Marele Pontif al religiei politice ceaușiste) rememorează în *Timpul lepros* (1992), *Am fost și cioplitor de himere: un fost lider comunist se destăinuie* (1993), în *Elefanții de porțelan* (1996), volum al cărui subtitlu e „scene și personagii în umbra Cortinei de Fier: memorii transfigurate", sau în *Cronos autodevorându-se* (I–VI, 2005–2007) fapte, evenimente, resuscită situații în care fusese implicat, portretizează personalități de prim rang, românești și străine, construind astfel un foarte subiectiv și controversabil tablou de epocă, în care persistă intenția de a proclama existența unei esențe umane în comportamente riguros circumstanțiate. O revenire la același tip de discurs poate fi întâlnit în volumul *Spațiile dintre negru și alb. Dialog printre gratii* (2011).

SCRIERI: *Impresii de călător*, București, 1962; *Drumuri europene*, București, 1965; *Biletul la control!*, București, 1968; *Pentru cel ales*, București, 1968; *Un om în agora*, București, 1972; *Ieșirea din labirint*, București, 1973; *Gustul sâmburelui*, București, 1974; *Rază de cobalt*, cu desene de Constantin Piliuță, București, 1979; *Pumnul și palma*, vol. I: *O dimineață înșelătoare*, București, 1980, vol. II: *Ochiul ciclonului*, București, 1981, vol. III: *Marșul*

cariatidelor, București, 1982; *Muzeul de ceară*, București, 1984; *Vitralii incolore*, București, 1985; *Cenușa din ornic*, București, 1988; *Insomnia dragonului*, București, 1989; *Timpul lepros*, București, 1992; *Ieslea Minotaurului*, București, 1993; *Am fost și cioplitor de himere: un fost lider comunist se destăinuie. Convorbire realizată de Ioan Tecșa*, București, 1993; *Eclipsă în Cetatea Soarelui*, București, 1996; *Elefanții de porțelan*, București, 1996; *Focul de paie*, București, 1999; *Pasajul*, București, 2002; *Omul zăpezilor*, București, 2003; *Cronos autodevorându-se*, I–VI, București, 2005–2007; *Atelierul de vară*, București, 2009; *Diformitatea liniilor în portret. Dialoguri fictive despre întâmplări reale*, București, 2011; *Spațiile dintre negru și alb. Dialog printre gratii*, București, 2011.

Repere bibliografice: Poantă, *Modalități*, *22–25*; Barbu, *O ist.*, I, *109–113*; Bălan, *Artă*, *159–172*; Alexiu, *Ideografii*, *27–29*; Baltag, *Polemos*, *206–209*; Grigurcu, *Poeți*, *114–117*; Ruja, *Valori*, *41–45*; *Lit. rom. cont.*, I, *640–643*; Martin, *Paranteze*, *69–71*, *130–132*; Zaciu, *Cu cărțile*, *109–119*; Munteanu, *Jurnal*, III, *215–218*; Livescu, *Scene*, *160–165*; Ciobanu, *Opera*, *255–259*; Stănescu, *Jurnal*, II, *155–170*, III, *86–89*; Poantă, *Radiografii*, II, *62–66*; Odangiu, *Romanul*, *125–131*; Moraru, *Textul*, *166–173*; Marcea, *Atitudini*, *82–92*; Iorgulescu, *Prezent*, *206–211*; Bălan, *Repere*, *188–196*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *51–55*; George, *Sfârșitul*, IV, *274–279*; Simuț, *Incursiuni*, *61–64*; Grigurcu, *Imposibila*, *79–90*, *passim*; Micu, *Ist. lit.*, *486–487*; Manolescu, *Lista*, II, *128–131*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *819–822*; Cristian Vasile, *Un ideolog ceaușist*, „Idei în dialog", 2008, 5; Popa, *Ist. lit.*, II, *680–682*; Vladimir Tismăneanu, *Marele Pontif al religiei politice ceaușiste*, RL, 2012, 16. ***D.Mc.***

POPESCU, D.R. [Dumitru Radu] (19.VIII.1935, Păușa, j. Bihor), prozator, dramaturg, eseist, poet

Este fiul Mariei Popescu (n. Bențea) și al lui Traian Popescu, învățători, originari din Mehedinți. După ce urmează liceul la Oradea (1949–1953), face trei ani studii de medicină la Cluj (1953–1956), tot acolo urmând Facultatea de Filologie, absolvită în 1961. Corector, apoi redactor la „Steaua", din 1970 este redactor-șef la „Tribuna", ulterior redactor-șef la „Contemporanul" (din 1982) și la „România literară" (1988–1989). Secretar al Asociației Scriitorilor din Cluj, membru în Biroul Uniunii Scriitorilor, va fi, între 1981 și 1989, președinte al organizației. În 1968 devine membru supleant al Comitetului Central al PCR, iar în 1975 deputat în Marea Adunare Națională. După 1989 scriitorul a fost o vreme redactor și consilier al Editurii Viitorul Românesc. Este ales membru corespondent al Academiei Române în 1997, devenind membru titular în 2006. După această dată scriitorul este director general al Editurii Academiei Române și vicepreședinte al Consiliului științific editorial. Autor deosebit de productiv, **P.** debutează în 1953, cu versuri, în „Crișana" (Oradea), spre a colabora apoi susținut, mai ales cu proză, la „Steaua" (în 1954 debutează aici ca prozator cu schița *O partidă de șah*) și la numeroase alte periodice. În 1958 îi apare primul volum, *Fuga*, urmat, aproape an de an, de noi culegeri de proză scurtă și, mai târziu, mai ales de romane (primul roman, *Zilele săptămânii*, i se publică în 1959) și piese de teatru, precum și de eseuri și poezii. A semnat și un număr de scenarii de la care au pornit filme artistice devenite notorii: *Un surâs în plină vară* (1963, regia Geo Saizescu), *Prea mic pentru un război atât de mare* (1969, regia Radu Gabrea), *Păcală* (1974, regia Geo Saizescu), *Duios Anastasia trecea* (1979, regia Alexandru Tatos), *Vânătoarea de vulpi* (1980, regia Mircea Daneliuc), *Fructe de pădure* (1983, regia Alexandru Tatos), *Rochia albă de dantelă* (1989, regia Dan Pița), *Turnul din Pisa* (2002, regia Șerban Marinescu) ș.a. Scriitorul a fost distins cu numeroase premii, multe fiind dintre cele mai prestigioase; a obținut în mai multe rânduri Premiul Uniunii Scriitorilor (1964, 1969, 1973, 1975, 1978, 1979, 1980, 1994, 2003, iar în 2008 Premiul Național pentru Literatură), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1995), Premiul „I. L. Caragiale" al Academiei RSR (1969), Premiul Cinematografiei pentru cel mai bun scenariu (1964) ș.a. Scrierile i-au fost traduse în mai multe limbi și editate în străinătate. Opera scriitorului s-a bucurat relativ timpuriu de o largă recunoaștere, exegeza a comentat-o intens, critica i-a validat valoarea, iar **P.** a fost consacrat de facto ca unul din marii prozatori ai epocii sale, precum și ca un dramaturg important. După 1989 s-au manifestat tentative de a-i contesta valoarea literară, susținându-se că recunoașterea din perioada anterioară s-ar fi datorat bunei relații a scriitorului cu oficialitatea comunistă și poziției de

președinte al Uniunii Scriitorilor; după o perioadă de „purgatoriu”, tentativele de contestare au eșuat și **P.** a fost reconfirmat de opinia literară drept unul din cei mai importanți scriitori contemporani.

Debutând editorial la sfârșitul anilor ’50 cu proză scurtă – ca și alți congeneri, ulterior fixați la roman –, făcându-se remarcat de la primele volume prin introducerea în câmpul literaturii de strictă actualitate a unor figuri, situații, atmosfere de o pregnanță pitorească, uneori insolită, stranie, controlat-fantezistă, toate diferite de cenușiul realismului caracteristic vremii, comod-inerțial, manierizat, scriitorul și-a dezvăluit adevărata statură literară ceva mai târziu, cam la un deceniu de la debut. Culegerile de proză scurtă, nuvelistica din prima perioadă, chiar și romanul deși nu au trecut neobservate, păreau a fi îndatorate, cum s-a opinat, schematismului din epocă. De fapt, **P.** a dat o nuvelistică extraordinară, cu aducerea în prim-plan a dramelor umane individuale, a unor situații sau pățanii puțin comune, deseori bizare, înfățișate neconvențional, autorul fiind (prin subiecte, tematică, tehnica narativă etc.) întotdeauna în opoziție cu rețetele consacrate și convenționalizate. Situată în linia prozei realist-critice ardelene, integrată conjunctural – și, în esență, doar aparent – realismului socialist, nuvelistica juvenilă a lui **P.** posedă de la început trăsături ce o particularizează. Realismul aspru, rebrenian, încorporează, prin crearea de atmosferă, un lirism mai intens și mai subtil decât scrierile lui Ioan Slavici și Ion Agârbiceanu, sensurile celor mai rezistente narațiuni concentrându-se în simboluri. Preludii ale creației romanești majore a lui **P.** s-au vădit a fi nu atât povestirile din culegerea *Fuga* și romanul *Vara oltenilor* (1964), cât unele nuvele. O caracteristică a acestora e dilatarea percepției realului până la fabulos și mitic. Cadrul multor întâmplări fiind satul din regiunea sud-vestică a țării în anii ultimului război și ai secetei, ele oferă suport unor stări alienante, provocatoare de exasperări paroxistice, de proiecții demențiale, de halucinații. Sunt particularități care, în cele mai izbutite nuvele, ies nu doar din calapoadele strâmbe ale realismului socialist, ci din orice tipare consacrate ale literarului și devin, în romanele de maturitate, constituenți formativi ai unui stil de o noutate deconcertantă. **P.** a dărâmat, printre cei dintâi, zăgazurile din calea invenției în materie de tehnică prozastică, fără a nimici însă realismul. A substituit oricărui realism

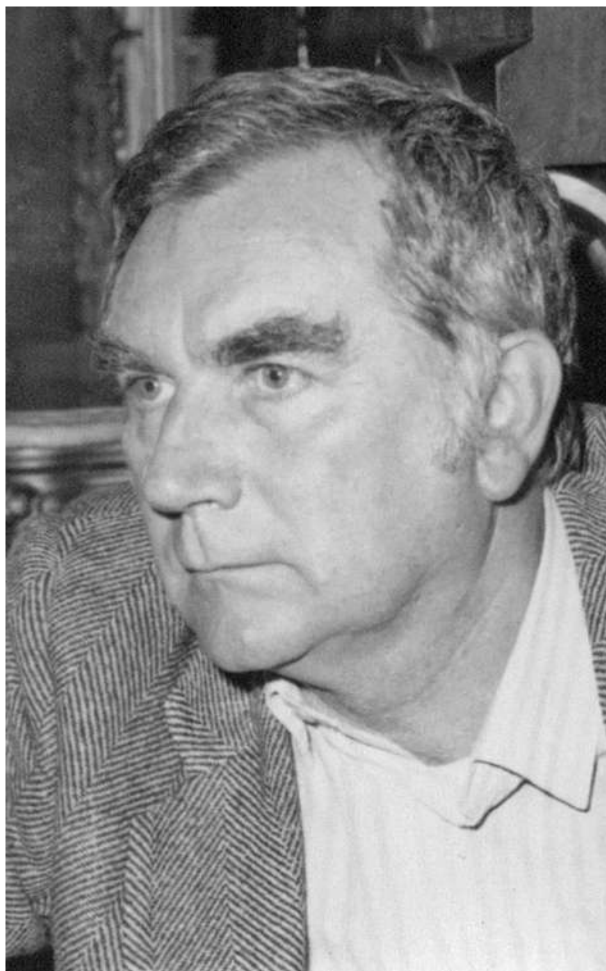
D.R. Popescu, Augustin Buzura, Eugen Uricaru și Ștefan Agopian

limitativ, chiar și celui mai puțin rigid, „realismul nețărmurit”. După cum a observat critica, el ridică epicul la provocarea meditației existențiale. Îmbină cu mare iscusință ușurința stilistică, bogăția lexicală, ironia și ludicul, viziunea realistă și transfigurarea simbolizantă. Dintre povestirile și nuvelele scriitorului, unele sunt considerate capodopere, însă întreg corpusul de proză scurtă este cu totul remarcabil, viabilitatea lor fiind intactă la decenii după prima publicare. E vorba, mai ales, de *Dor*, de *Duios Anastasia trecea* și de *Leul albastru*, în care – după cum avea să se vadă ulterior – scriitorul și-a dat măsura de mare prozator și a anunțat, prefigurându-le, procedeele și particularitățile de viziune, tehnica prozastică cu adevărat revoluționară pe care avea să le vădească începând cu ciclul de romane inaugurat prin *F* în 1969. În proza românească nu existau romane construite asemenea celor din ciclul ce debutează cu *F* și din cel intitulat *Viața și opera lui Tiron B.* (I–II, 1980–1982). Funcția literei titulare F e aceea de a preveni cititorul, asemenea unui semn pe o poartă, că, deschizând cartea, pătrunde într-o lume tulbure, întoarsă pe dos, răscolită, scoasă din țâțâni. Un țăran și-a instalat culcușul într-un plop, profesorul de desen de la o școală oarecare umblă desculț și nu răspunde oamenilor la salut, în schimb salută vitele și câinii, un alt personaj, fără să aibă înclinațiile zoofile ale băiatului din *Cătunul* lui William Faulkner, ce aleargă dement după o vacă, își adoră capra și nu iese nicăieri fără ea, iar o femeie, sărind noaptea pe o fereastră, nimerește într-un pom și adoarme agățată de crengi. Este vorba despre un sat în care o

bătrână a murit nu la multă vreme după ce satul a parcurs o etapă de convulsii teribile, suferind toate chinurile cauzate de încercările comuniste de a restructura arbitrar lumea rurală. Perioada cea mai crâncenă a colectivizării forțate a trecut, însă calvarul continuă și nu s-au stins suferințele și spaimele. În cele ce își spun oamenii adunați la un priveghi nu iradiază atât sufletul dintotdeauna al țăranului, cât un suflet colectiv ce se resimte de pe urmele seismului istoric traversat, care trăiește dureros în prezent și în trecutul apropiat, asimilat însă prezentului, un suflet agitat, smuls din matca sa. Moartea însăși pare o negație a propriei imagini, o parodie a morții. Până în ultima clipă Măria, muribunda, se dovedește atât de lucidă, atât de stăpână pe propria natură, încât mulți se așteaptă să se ridice din pat și să se comporte ca un om sănătos. Bătrâna îi recunoaște pe toți cei din jur, unora le amintește cu o precizie uluitoare întâmplări de demult. Tot timpul vorbește limpede, are umor și, ca și cum ar vrea să-și bată joc de teama superstițioasă a celor de față, cântă cântece de lume și vorbește foarte puțin reverențios despre tărâmul de dincolo. La un moment dat, strigă uneia dintre fiice să îi aducă furca. După deces se petrec lucruri grotești: o femeie se sperie și țipă, alte două, cuprinse la rândul lor de spaimă, dau să fugă afară, odată cu cea care țipase, se împiedică și cad toate trei, una peste alta, spărgând damigeana cu vin. Aparent, nici o gravitate, dar, de fapt, gravitatea există. Dincolo de situațiile stupide, romanul conține un poem al morții într-o formulă de mare elevație. Măria moare socratic. Membrele i se răcesc treptat, ca altădată acelea ale filosofului atenian, și, asemenea lui, este stăpână pe ea însăși până în clipa stingerii. Nucleul epic al cărții e dispariția unui zbir comunist, asasin, a cărui ucidere și-o revendică, fără temei (spre a-și crea un fel de aură), un bețiv. Din acest nucleu pornesc fire ce, întinzându-se și complicându-se la nesfârșit, încâlcindu-se pe alocuri într-o manieră bizară, vor străbate un șir de romane: *Vânătoarea regală* (1973), *O bere pentru calul meu* (1974), *Împăratul norilor* (1976), *Ploile de dincolo de vreme* (1976). Cel mai izbutit e, de departe, *Vânătoarea regală.* Este un roman-anchetă, un dosar de mărturii disparate, compus ca un sistem de oglinzi ce reflectă din unghiuri diferite o secvență de timp istoric, surprinsă într-un anume spațiu. Posedat, ca un alt Hamlet, de voința de a face lumină, de a împrăștia misterul ce învăluie, de mulți ani, împrejurările dispariției fără urmă a tatălui său, tânărul procuror Tică Dunărințu determină (cam în același fel în care sunt coordonate istorisirile din *Patul lui Procust* ale lui Camil Petrescu) mai mulți inși de vârste și profesii diferite să relateze tot ce știu despre cel dispărut și despre oamenii cu care el avusese mai mult de-a face, evocând astfel și ambianța unor momente esențiale din existența acestuia. Considerate în sine, faptele narate sunt numai pretexte și încifrează semnificații depășind cu mult materialitatea lor, multe episoade includ simbolul, metafora sau capătă caracter de alegorie, de parabolă. Discontinuitățile, ruperile de nivel, derogările de tot soiul de la normal, ancorarea în excentric, amestecul de tragic și grotesc, de sublim și ilar au rolul de a construi o lume în care totul e răsturnat, în care nu funcționează reguli, criterii. O lume, în același timp, încordată într-un crâncen efort al ieșirii din sine, al autodepășirii, o lume străbătând hățișurile unui timp presupus a fi al unei geneze, dar care se va dovedi că e o fundătură istorică. Deocamdată se speră în evoluții benefice. Temeliile vechii societăți, cea de dinainte de război, au fost sfărâmate, oamenii trec dintr-o existență în alta. Ei își duc dincolo întreaga memorie, întreaga experiență, și nu doar pe cea individuală. Poartă în ei tot ceea ce psihologia categoriilor morale în care se înscriu a acumulat în cursul istoriei. Traume și distorsiuni, și mai ales porniri dezumanizante. Uri, spaime, complexe atavice răbufnesc în expresii paradoxale, demențiale, desfigurând caractere, impunând conduitei multora manifestări de neînțeles. Din cauza răsturnărilor sociale au ieșit la suprafață exemplare umane deformate moral sau incapabile să-și domine înclinații și veleități nocive, ca brutalitatea, cruzimea, orgoliul exacerbat, arivismul, setea de putere. Parvenit într-o anumită funcție, un ins se comportă ca un satrap, consătenii ajungând să se teamă de el. În jurul micului despot s-a aciuat o clică de profitori, care reprimă orice tendință de respingere a situației existente. Drept exponenți ai „noului” trec niște impostori, tarați moral, activiști de partid „exemplari”, care îi terorizează nu doar pe țărani, ci și pe comuniștii naivi, stăpâniți încă de credința într-o idee. Frescă socială sui-generis, *Vânătoarea regală* este și o meditație asupra adevărului și demnității. Romanul rezistă eroziunii timpului nu prin componentele ce acreditează iluzia posibilității de a birui anormalul, absurdul,

monstruosul chiar și în condițiile comunismului, ci prin dezvăluirea hidoșeniilor și strâmbătății sistemului comunist. Celelalte romane ale ciclului sunt mai puțin dense. Cu *Iepurele șchiop*, întâiul volum din ciclul *Viața și opera lui Tiron B.*, literatura lui **P.** înscrie performanțe spectaculoase. Epicul se alcătuiește din narațiuni independente, „capitole-nuvele", atribuite lui Tiron B., ziarist ardelean de aceeași vârstă cu secolul. Construite fiecare altfel, rememorativ, dialogic și în multe alte chipuri, utilizând cele mai diferite tehnici, de la aceea a povestirii la cele instituite de Noul Roman și de literatura absurdului, narațiunile amalgamează elemente din toate tipurile de roman – realist clasic, analitic, frescă, politic, popular, senzațional, de mistere, polițist, dezbatere. Aliază banalul cotidian cu extraordinarul și fantasticul, gingășia cu trivialitatea, frivolul cu poeticul, eroicul și carnavalescul, vulgarul cu sublimul, grotescul cu tragicul, realismul demitizant cu romantismul mizerabilist (idealizarea declasaților, disculparea delincvenților), relatarea cursivă, limpede cu dialogul polemic sofisticat, cu monologul contorsionat sau cu cel dramatic, uneori subiacent dialogului, pe care, ca în teatrul lui Eugene O'Neill, îl contrapunctează, îmbină artificialul literar nedisimulat cu aliteratura, utilizează vocabularul periferic și exprimarea protocolară, injuria pitorească și citatul distins, fraza eliptică și perioada orchestrată poematic ș.a.m.d. Totul pare, uneori, un joc intelectual, o demonstrație de virtuozitate artistică, o însumare de „exerciții de stil". Trama epică se întocmește din nararea unor acțiuni având ca scop doborârea dictaturii antonesciene și reconsiderarea alianțelor politico-militare ale României. Reconstituite pe bază de documente, acțiunile sunt luminate mult mai complex decât în literatura anterioară consacrată prefacerilor din august 1944. Înfățișați (totuși) unilateral, ca singurii factori dinamizanți ai pregătirilor menite să asigure izbânda actului politic pus la cale, comuniștii, fie aceștia personaje fictive, ca Ilie Dragomir, prezență centrală, sau personalități reale, unele doar menționate (Lucrețiu Pătrășcanu, Emil Bodnăraș ș.a.), sunt portretizați fără idealizare. Când în case conspirative, când în localuri publice, Ilie Dragomir are întrevederi și cu lideri ai partidelor istorice, cu intelectuali de prestigiu, și cu exemplare de la periferia societății. După cum specifică autorul, intenția sa a fost de a-i prezenta pe cei care au conceput și realizat actul din august 1944 într-o „unitate uneori nescutită de contradicții și chiar de paradoxuri", de a „desluși în ambianța vremii factorii mai puțin spectaculoși [...] care au făcut posibilă ieșirea României din război" și de a-i scoate la lumină pe acei „anonimi" care, în momente istorice decisive, devin, „ca în corul antic, ochii și urechile lumii și vocea ce va pecetlui dezlegarea adevărului". În special prin anonimi (un soldat, o servantă, un fotograf, un agent de poliție ciudat) sunt aduse în carte secvențe de istorie. Prin unii, mai cu seamă prin ubicuul fotograf Gogu Pană, narațiunile se articulează într-o manieră specială, adesea cinematografică, restituind scene din toate mediile sociale. Astfel se realizează un caleidoscop care, împreună cu analiza psihologică, sugestiile mitologice și celelalte componente ale scriiturii, participă la construirea a ceea ce prozatorul numește, în postfață, „romanul total". Un cineroman și un romaneseu, un roman-problemă, în același timp. În cel de-al doilea volum al ciclului, *Podul de gheață*, sceneria e proiectată pe un fundal mitic, dându-i-se semnificații ontologice, omologându-se parțial actele personajelor cu acelea ale unor eroi arhetipali. Oamenii sunt vag individualizați, unii nu au nici măcar nume (colecționarul de fluturi, „femeia utopică", orbul), alții, cei mai mulți, poartă sau sunt desemnați fie prin numele de familie, fie prin prenume (Lucuță, Gotlieb, Marcovici, Paramon, Logofet, Apăchioară, Diamantopol, Boboc, Dina, Ortansa), chiar numai prin numele mic (Zoli) sau printr-o simplă inițială (V). Actorii secvențelor de spectacol istoric contemporan repetă, cu modificările de rigoare, acte ale protagoniștilor mitici. Participant la asasinarea lui Pătrășcanu, Lucuță intră în categoria ucigătorului de frate, a cărui spiță urcă până la Cain. În aceeași tipologie se încolonează, prin complicitatea la crime sau la asasinat moral, Marcovici, Paramon, Gotlieb, Zoli, ca și Tibor Antal, procurorul care, fără intenția expresă de a-l preda călăilor, deconspiră ascunzătoarea unui tânăr hăituit pe nedrept. Omologi ai acestor fratricizi sunt paricizii Loga și Beldeanu, medicii în stare, prin intrigă și calomnie, prin teroare morală permanentă, să grăbească moartea superiorilor (Iuliu Hațieganu, Sebastian Voiculescu) spre a le lua locul. Victimele acestor monștri, ale acestor „centauri", inși incapabili să-și înfrâneze instinctele bestiale, sunt Dora Roza, Teofil Boboc și alții. Personajul principal e Zoli, fost militant, bărbat ce

se crezuse constructor al unui pod de aur și care, în realitate, a zidit unul de gheață. E un suflet dezamăgit, torturat de căințe, de remușcări. Drama acestui om sfârșit, retras în satul natal, unde nu e așteptat de nimeni, zbuciumul acestui suflet pustiit învederează imposibilitatea evitării răului prin boicotarea istoriei. Refăcând în sens invers drumul izgoniților din Eden, Făt-Frumos nu rămâne în țara tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte. Conștiința sa nefericită („iepurele șchiop") îl readuce în lumea muritorilor. Următoarele romane – *Rezervația de pelicani* (1983), *Orașul îngerilor* (1985), *Dumnezeu în bucătărie* (1994), *Truman Capote și Nicolae Țic* (1995) nu continuă cele două cicluri (*F* și *Viața și opera lui Tiron B.*). Primul mitizează un infern concentraționar; al treilea încifrează mituri în ambianțe de lume românească sud-vestică din anii de după 1989, unde oamenii se numesc Gogoneață, Cașuba, Titirișcă, textul incluzând și reproducerea unui interviu al lui Zinoviev, cu referiri la Gorbaciov. În afara ciclurilor se afla de altfel și un roman mai vechi, *Cei doi din dreptul Țebei* (1973), roman despre care s-a spus că reproduce povestea lui Romeo și a Julietei în context transilvănean, temeiul rivalității între familiile îndrăgostiților ținând în acest caz de șovinism. În romanele publicate după 1989 – *Dumnezeu în bucătărie, Truman Capote și Nicolae Țic, Paola și Francesca și al treisprezecelea apostol* (1998), *Falca lui Cain* (2001), *Întoarcerea tatălui risipitor* (2008) – autorul abandonează perioada postbelică, deja revolută și „istoricizată", tratată în ciclul *F.*, cât și epoca celui de-al Doilea Război Mondial, evocată în *Iepurele șchiop* și în alte scrieri, focalizându-și observația și discursul narativ asupra realităților strict contemporane, ale anilor 1990–2008. O întoarcere a atenției autorului către vremuri ceva mai vechi se manifestă în *Săptămâna de miere* (1999), roman care glosează ficțional pe trama oferită de un eveniment real de la sfârșitul anilor '50 (faimosul furt prin atac armat asupra unei mașini a Băncii de Stat, survenit la 28 iulie 1959), dar majoritatea romanelor au drept cadru de desfășurare a ficțiunii peisajul postdecembrist. Ca și la unii confrați și congeneri, la **P.** se observă că opera lui romanescă nu e reductibilă la un curent literar anume, ale cărui procedări să le fi urmat docil. Conectat la orizontul epocii, în perspectiva marii literaturi de pretutindeni, scriitorul și-a găsit, singur, o cale proprie, foarte personală. Elementele novatoare, caracteristice, sunt de găsit la nivelul compoziției, al tematicii (tematica nefiind demascarea fărădelegilor unui moment istoric, ci marile chestiuni ale viețuirii umanității), la nivelul imagisticii și al scriiturii, deopotrivă. Practicând o insolitare foarte puternică a convenției tradițional-realiste a prozei de ficțiune, procedând într-o manieră extrem de asemănătoare cu așa-numitul experimentalism prozastic (cultivat programatic, ostentativ și chiar dogmatic de generația următoare, cea optzecistă), romancierul nu renunță propriu-zis la realism, însă îi lărgește spectaculos cuprinderea și îi diversifică manifestarea. Practic, romancierul invită la sau mai degrabă impune o redefinire a termenului. Tonalitatea și viziunea caracteristice sunt mai degrabă cele ale carnavalescului tragic, ceea ce nu înseamnă că referirea, consistentă și eficace, la real nu se impune mult mai viguros decât în cazul atâtor producții serbede ale realismului

convențional. Retorica prozastică e revoluționară, punctul de vedere al naratorului e modificat, pus în chestiune, delegat succesiv unor personaje, prin lungi tirade ale acestora, prin narațiuni cvasiindependente sau sertare narative care se articulează decisiv în ansamblu. Scriitorul recurge nu o dată la autoreferențialitate – în vremea în care procedeul era rarisim în beletristica noastră și înainte de a deveni o adevărată modă –, la autocomentariul ironic, marcat de o productivă ambiguitate. Inserțiile de fantastic, bizar, miraculos, excentric, grotesc, prezentificarea fantoșelor și a simulacrelor, a unor alcătuiri și dezvoltări epice uneori puternic șarjate, absurde, demitizarea realismului plat, comod, discreditarea explicitărilor raționale pe de o parte, recursul la arsenalul mitic și mitologic, la simbol și metaforă, la alegorie și parabolă, stranietatea uneori cvasiexpresionistă a imagisticii, amestecul contrariilor – banalitatea cotidiană împletită cu fantasticul, delicatețea sufletească cu nerușinarea și cruzimea, spurcăciunea cu sublimul, tragismul copleșitor cu grotescul deșuchiat – pe de altă parte, toate se conjugă fericit într-o formulă de rostire romanescă a cărei urmărire la lectură echivalează cu o experiență de implicare profundă. În romanele de după 1989 modul de abordare, viziunea, procedeele, estetica prozastică rămân aceleași, dar aplicate cu diferite modulații de intensitate: autorul operează din nou sub semnul pluralității codurilor și registrelor, combinând sau alternând meșteșugit codul realist, cel parabolic și cel fantastic, iar compoziția e mai degrabă apropiată de mișcarea browniană decât de o simetrică, tradițional arhitecturată construcție narativă amplă, simfonică. Se vădește din nou apetența pentru cultivarea carnavalescului tragic, eventual grotesc, recursul la comentariul (implicit) sarcastic, procedarea uneori puternic pamfletară, aplecarea către subiecte insolite, uneori clădite pe schelărie mitologică (au fost depistate „rescrieri“ sau revizitări ale unor mituri clasice, ale unor legende, reciclarea subiectului unor tragedii antice precum cele din trilogia *Orestia* ori din *Antigona* ș.a.), gestionarea productivă a resurselor excentricității, punerea în scenă a unei invazii a maleficului. Ceea ce se relevă caracteristic pentru autor și hotărâtor pentru receparea operelor sale este, însă, înalta aspirație morală a întregului demers, departe de orice gesticulație mărunt și explicit moralizatoare. Autor prolific și în teatru, **P.** se remarcă, și aici, în primul rând prin plurimorfismul creației. Nimeni nu a introdus pe acest tărâm atât de numeroase tehnici de construcție dramatică. A scris zeci de piese, precedate și urmate de altele rămase în periodice, cum se va întâmpla și după culegerea selectivă de debut *Acești îngeri triști* (1970), care sunt extrem de inegale valoric. Autorul prelucrează material din surse foarte variate, de la mitologie și basm la realitatea socială și viața contemporană, de la războaiele getice la al Doilea Război Mondial, experimentând modalități literare divergente, ultramoderne și tradiționale, inclusiv folclorice, prozastice și poematice, corelează, ca și în proză, atitudini opuse, tabloul realist cu metafora și simbolul, conferă unor situații prozaice sens alegoric, dimensiuni de parabolă, proiectează faptul istoric pe cel biografic anonim sau în mit, plonjează frecvent în fantastic. Sub aspectul construcției și în genere al teatralității, unele piese sunt excesiv de stufoase, prolixe, grevate de o discursivitate superfluă, stridente chiar în raport cu cele mai anticlasice structuri. Dar tot ceea ce e de natură să contrarieze norme și gusturi, tot ce solicită cititorului și spectatorului eforturi de percepere se legitimează, în intenție cel puțin, prin demersul care problematizează. Căci invarianta operei dramatice (ca și a prozei) lui **P.** e problematizarea. În prima lui piesă, *Mama* (publicată în „Steaua”, 1960), este adus acasă din război, prin visele protagonistei, fiul acesteia și astfel se creează o poezie tragic duioasă a unui climat familial de o patriarhalitate iluzorie. Sfera vieții individuale, integrată într-un parametru sau altul al socialului, mai vast sau mai restrâns, livrează materia constitutivă și pieselor următoare: *Vara imposibilei iubiri* (reprezentată în 1967 la Teatrul Național din Cluj), unde simțăminte tandre sunt zdrobite, în timpul războiului, de un ins fără suflet, bestial, *Acești îngeri triști* (pusă în scenă în 1969 la Teatrul de Stat din Târgu Mureș), ale cărei personaje sunt tineri muncitori pe un șantier – o fată lilială, Silvia, și un băiat, Ion, aspru, mereu zbârlit, susceptibil, marcat de traume îndurate în copilărie, ambii victime ale propriei modestii și onestități, *Timpul în doi*, analiză a bovarismelor unei soții ce se aventurează imaginar într-o relație adulterină, curmată prin spânzurarea ipoteticului amant cu șnurul fierului de călcat. Un dramatism mai complex conține climatul vieții de familie în *Pasărea Shakespeare*, unde o tânără, Irina, asemenea unui crin răsărit într-o cloacă, nu izbutește să iasă din acest

mediu decât prin sinucidere. Mediul familial devine spațiul unei acțiuni epico-dramatice terifiante și în *Pisica în noaptea Anului Nou*, unde un tată, smuls din familie în perioada condamnărilor arbitrare, reapare în mijlocul ei după douăzeci de ani, în noaptea Anului Nou, travestit în Moș Gerilă. Reacțiile convivilor, după spulberarea „mistificației", definesc calitatea morală a fiecăruia. Altă familie, cea din *Ca frunza dudului din rai*, nu își acoperă murdăria, ca pisica, ci o etalează, ca porcii. Şeful acesteia, Ionel, e, de altfel, director al unei ferme de râmători. Dramaturgul rescrie aici tragedia legată de Medeea, adusă într-un sat românesc din epoca socialistă. Un fenomen de „porcire" prezintă și piesa cu titlul antifrastic *Luminile paradisului*. Unul din personajele principale e un savant angajat în serviciul răului. Simbolic, laboratorul său e instalat pe o cocină, în care va fi, în cele din urmă, aruncat. Moartea psihică lentă, cadaverizarea progresivă e tema piesei *Maimuța nudă sau Războiul de la 8 la 10*. Un arbore nesfârșit simbolizează timpul, iar cineva spune că doar cel ce reușește să urce pe el fără oprire se poate sustrage mortificării psihice. Când nu denunță alienări ale psihicului uman, dramaturgul semnalează, între alte situații, sufocări în mizerie, precum cea a unei spălătorese șchioape, Silvia, a cărei viață, autocurmată în final, se irosește într-un subsol (*Visul sau Damenvals*), imaginează personaje enigmatice, bătrâni care au când nouăzeci, când nouă sute de ani și care își amintesc de un ciudat Herbert, înțelept nebun sau nebun înțelept, un soi de prototip al nebunilor ce mișună în opera lui **P.**, îndatorată modelului shakespearean și prin asemenea prezențe (*Niște fluturi frumos colorați*), sau dezbate tema dezrădăcinării, condiția tragică a expatriatului (*Rugăciune pentru un disc-jockey sau Ziua de pe insulă*). Coșmarescă, acțiunea piesei *Pădure cu pupeze* se petrece într-un vechi conac părăginit, aflat în mijlocul unei păduri, ce adăpostește manechine de lemn, fără capete. Din pădure vin sunete scoase de pupeze. Într-o atmosferă stranie, mai apăsătoare decât cea din teatrul lui August Strindberg, piesa adună – într-un chip amintind de Luigi Pirandello, dar și de alți dramaturgi care, de la Shakespeare, întruchipează scenic, alături de personaje presupuse reale, și himere ale închipuirii unora dintre ele – făpturi teratologice grotești, incarnări ale nebuniei diabolice. În afara unor texte ca acestea, al căror centru dramatic e plasat într-un spațiu de regulă închis, antologiile de teatru ale lui **P.** conțin și piese cu subiecte desprinse din actualitatea social-politică, precum *Balconul sau Clătite cu urdă și mărar, Hoțul de vulturi* și, mai cu seamă, *Studiu osteologic asupra unui schelet de cal dintr-un mormânt avar din Transilvania*. Prima „expune" o aniversare în timpul căreia se mănâncă niște „clătite cu urdă și mărar" și denunță, prin tânărul Adrian Ionescu (în final și prin rememorări ale tatălui său), degenerarea politico-morală a unui șef de șantier și a tuturor „revoluționarilor sătui" prin care au luat naștere „aristocrația proletară" și „ciocoismul socialist". Personajul din *Hoțul de vulturi* e un Prometeu caricatural: director al șantierului unei hidrocentrale, exaltat, romantic, naiv, luat peste picior de muncitori, înșelat de soție, neînfrânt totuși, în stare să-și suporte drama, hotărât să muncească în continuare și după dezmeticire, după smulgerea brutală din ceața iluziilor. Inspirat de o descoperire arheologică, *Studiu osteologic...* e o vastă cronică politică, reflectând întreaga epocă dintre sfârșitul ultimului război mondial și „zilele noastre", când – spune autorul – biografia ce structurează piesa „nu se sfârșește". Această biografie este a unei țărănci, Măria, eroină „dintr-un șir de femei anonime care au stat la temelia istoriei", „unul dintre soldații anonimi ai desăvârșirii noastre". O caracteristică a operei lui **P.**, propensiunea spre parabolă, se manifestă în chipul cel mai explicit în *Cezar, măscăriciul piraților sau Capcana sau Cine îndrăznește să verifice dacă împăratul are chelie falsă* și în *Dirijorul*. Prima piesă reface înălțarea și pierzania lui Cezar în versiune parodică, iar *Dirijorul* exemplifică într-un cadru grotesc triumful prin crimă al mediocrității, imposturii și imoralității. Un dirijor, Nan, e omorât pentru că, după cum afirmă unul dintre virtualii succesori (care se numește Spânul, Dințosul, Înaltul ș.a.m.d.), „nu ia bacșiș" și astfel le „insultă meseria". Fecund – în anii 2000 apar volume în care sunt incluse câte patru piese inedite deodată –, metaforic și problematizant prin excelență, teatrul lui **P.** demistifică, asemenea romanelor și nuvelelor sale, așa-zisele „transformări revoluționare", înfățișându-le în tablouri și viziuni apocaliptice. Şi producția de eseist a lui **P.** este impresionantă, în bună parte fiind adunată în volumele *Galaxia Grama* (1984) *Complexul Ofeliei* (1998), *Dudul lui Shakespeare* (2000), *Actori la Curtea prințului Hamlet* (1999), *Pușca lui Caragiale* (2003).

Să spunem că proza lui D. R. Popescu descumpănește prin insolit? N-am spune deloc o noutate. Important este să găsim cum și prin ce descumpănește, care e specificul insolitului său. Proza din F *sau din* Vânătoarea regală *(capodoperele scriitorului), ca și aceea din* Viața și opera lui Tiron B.*, aglutinează elementele realului, aglomerează disparitățile frapante și fragmentele dezbinate ireversibil în spații închise și le accelerează neliniștitor mișcarea. Textul e o apă tulbure ca însăși realitatea în care trebuie să faci efort să distingi lucrurile, să scoți la suprafață sensurile. Lipsa transparenței, tendința de a încifra și a ascunde semnificațiile aparține realității înseși. Problemele de conștiință nu sunt simple, principiile morale nu rezolvă totul, unu plus unu fac cu mare dificultate doi, o sumă totuși neomogenă, tristă și problematică. Romanul e o gură de vărsare a realității, ca o deltă; de aici, caracterul său aluvionar: el se formează prin depuneri succesive de straturi din cea mai diversă și îndepărtată proveniență. În peisajul de stuf, mlaștini și ape există puțin pământ nou sigur.*

ION SIMUȚ

Formula literară a lui D. R. Popescu asociază, de regulă, trei elemente: gustul pentru mister și spectaculos, o intrigă bogată și, instalat în inima notației realiste, poeticul manifestat în preferința pentru simboluri. Acestea din urmă sunt variate și acoperă un spațiu de viață unde e vorba mereu de crime, iubiri tragice, călătorii bogate în evenimente, personaje ciudate, chiar diabolice, animale malefice… Viața apare astfel ca o poveste confuză, neîncheiată. Constituită dintr-un amalgam de fapte bune și rele, urâte și frumoase, verosimile și neverosimile, care se agresează reciproc și se îngăduie cu dificultate.

EUGEN SIMION

Un climat în multe privințe asemănător cu al romanelor sale este acela al dramaturgiei lui D. R. Popescu. E o lume adesea incertă, în care realul se fluidifică în imaginar, plăsmuiri coboară din vis sau din coșmar și prind să se întrupeze, dispărând apoi la fel de neașteptat, o vegetație luxuriantă de simboluri tinde să cotropească și să acopere totul. Concretul se pulverizează până la nebulozitate în abstract și drama, ivită din stranietăți, s-ar schimonosi în fel de fel de extravaganțe dacă n-ar exista cumpăna poeziei.

FLORIN FAIFER

SCRIERI: *Fuga*, București, 1958; *Zilele săptămânii*, București, 1959; *Umbrela de soare*, București, 1962; *Fata de la miazăzi*, București, 1964; *Vara oltenilor*, București, 1964; *Somnul pământului*, București, 1965; *Dor*, București, 1966; *Duios Anastasia trecea*, București, 1967; *F*, București, 1969; *Prea mic pentru un război atât de mare*, București, 1969; *Acești îngeri triști*, Cluj, 1970; *Ploaia albă*, București, 1971; *Cei doi din dreptul Țebei*, Cluj, 1973; *Piticul din grădina de vară*, București, 1973; *Vânătoarea regală*, București, 1973; *Căruța cu mere*, București, 1974; *O bere pentru calul meu*, Craiova, 1974; *Teatru*, București, 1974; *Acești îngeri triști*, București, 1976; *Împăratul norilor*, București, 1976; *Ploile de dincolo de vreme*, Cluj-Napoca, 1976; *Virgule*, Cluj-Napoca, 1978; *Viața și opera lui Tiron B.*, vol. I: *Iepurele șchiop*, București, 1980, vol. II: *Podul de gheață*, Cluj-Napoca, 1982; *Leul albastru*, pref. Cornel Ungureanu, București, 1981; *Câinele de fosfor*, București, 1982; *9*, postfață Val Condurache, Iași, 1982; *Rezervația de pelicani*, București, 1983; *Galaxia Grama*, București, 1984; *Orașul îngerilor*, București, 1985; *Teatru*, I–II, îngr. Valentin Silvestru, București, 1985–1987; *Moara de pulbere*, București, 1989; *Dragostea e ca și-o râie*, București, 1994; *Dumnezeu în bucătărie*, București, 1994; *Mireasa cu gene false*, București, 1994; *Truman Capote și Nicolae Țic*, București, 1995; *Paolo și Francesca și al treisprezecelea apostol*, București, 1998; *Complexul Ofeliei*, București, 1998; *B. Stoker și contele Dracula*, București, 1998; *Actori la Curtea prințului Hamlet*, București, 1999; *Săptămâna de miere*, București, 1999; *Dudul lui Shakespeare*, București, 2000; *Falca lui Cain*, București, 2001; *Călugărul Filippo Lippi și călugărița Lucrezia Buti. Simonetta Berlusconi*, București, 2001; *Anglia*, postfață Florea Firan, Craiova, 2003; *Pușca lui Caragiale*, București, 2003; *Cucul de fier sau Prădarea raiului sau Rapsodia Valahă sau Soția Lui Isus sau Rosencrantz și Guildenstern dansează conga în Valahia*, București, 2004; *Ștefan cel Mare*, București, 2004; *Săptămâna cu o mie și una de nopți*, București, 2004; *Nopțile săptămânii*, postfață Florea Firan, București, 2005; *Anglia și vărsatul de vânt, teatru radiofonic latimp* (audio, 2006); *Domnul Fluture și doamna Fluture sau Paradisul lui Freud.*, București, 2006; *Un elefant se legăna pe o pânză de paianjen sau Cianură, ciocolată și trandafiri albaștri sau Femeia cu șase țâțe. Mocofana*, București, 2007; *Diavolul aproximativ sau Ora de metafizică sau Dumnezeul cel Mic. Olga, pisica brumărie. Țara berzelor*, București, 2008; *Întoarcerea tatălui risipitor*, București, 2008; *Epistola către englezi*, postfață Florea Firan, Craiova, 2009; *Opere*, vol. I: *Mări sub pustiuri*, pref. Cornel Ungureanu, Iași, 2010; *Pastorul sașilor. Moartea lui Liviu Rebreanu, Vrăjitoarea și călugărul*, Craiova, 2010.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări*, II, *171–175*; Damian, *Direcții*, *284–288*, *310–313*; Dimisianu, *Schițe*, *51–55*, *183–197*; Streinu, *Pagini*, III, *138–140*; Balotă, *Labirint*, *401–406*; Negoițescu, *Lampa*, *160–173*; Vlad, *Convergențe*, *298–305*; Vlad, *Lecturi*, *255–263*; Iorgulescu, *Rondul*, *107–114*; Cristea, *Domeniul*, *218–224*; Ungheanu, *Arhipelag*, *102–106*; Negoițescu, *Engrame*, *140–153*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *214–222*; Balotă, *Universul*, *193–211*; Vlad, *Lectura*, *273–288*; Ungureanu, *Proză*, *124–146*; Dimisianu, *Nouă prozatori*, *118–135*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *616–625*, IV, *202–226*; Poantă, *Radiografii*, I, *41–46*, II, *27–30*, *135–140*; Călinescu, *Perspective*, *48–52*, *59–63*; Apolzan, *Casa*, *117–153*; Mirela

Roznoveanu, *Dumitru Radu Popescu*, București, 1981; Valentin Tașcu, *Dincoace și dincolo de „F“*, Cluj-Napoca, 1981; Iorgulescu, *Critică*, *160–168*; Culcer, *Serii*, *147–154*; Iorgulescu, *Ceara*, *174–188*; Munteanu, *Jurnal*, III, *223–225*, IV, *312–323*; Popa, *Competență*, *213–223*; Diaconescu, *Dramaturgi*, *130–160*; Țeposu, *Viața*, *151–157*; Faifer, *Dramaturgia*, *94–103*; Manolescu, *Arca*, III, *140–165*; Leonte, *Prozatori*, I, *146–158*, II, *133–167*, *266–273*; Raicu, *Fragmente*, *318–324*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *358–403*; Iorgulescu, *Prezent*, *105–121*; Sorescu, *Ușor cu pianul*, *143–155*; Călinescu, *Biblioteci*, *178–183*; Marian Popescu, *Chei pentru labirint. Eseu despre teatrul lui Marin Sorescu și D. R. Popescu*, București, 1986; *D.R. Popescu*, îngr. și pref. Andreea Vlădescu Lupu, București, 1987; Cristea, *Fereastra*, *128–143*; Holban, *Profiluri*, *67–88*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *199–212*; Popescu, *Teatrul*, *125–140*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *356–361*, IV, *152–157*, V, *9–13*, *234–238*; Simuț, *Incursiuni*, *260–272*; Petrescu, *Studii transilvane*, *133–158*; *Dicț. analitic*, II, *37–39*, III, *339–341*; Grigurcu, *Amurgul*, *185–197*; *Dicț. esențial*, *680–683*; Ghițulescu, *Istoria*, *291–306*; Micu, *Ist. lit.*, *554–561*; Diaconescu, *Condiția*, *211–290*; Manolescu, *Lista*, II, *217–229*; Voncu, *Secvențe*, I, *85–93*, II, *53–55*, *172–173*; Mihai Iovănel, [*D.R. Popescu*], ALA, 2002, 620, 2004, 741, 742; Negrici, *Comunism, Proza*, *282–283*, *331–338*; Sorin Crișan, *Circul lumii la D. R. Popescu*, Cluj-Napoca, 2002; Jeana Morărescu, [*D.R. Popescu*], CC, 2003, 3–5, 7–8, CNT, 2010, 3; Holban, *Portrete*, I, *136–144*; Mirela Marin, *Antiutopia și utopia valorilor*, București, 2003; Ciprian Șiulea, *Retori*, *55–60*; Marian Victor Buciu, *D. R. Popescu și oglinda aburită*, CNT, 2004, 9; Simuț, *Reabilitarea*, *154–174*; Andrei Terian, *Vulpea și iepurii*, CC, 2005, 7–8; Ștefănescu, *Istoria*, *555–564*; Holban, *Ist. lit.*, II, *35–45*; Daniel Cristea-Enache, *Oameni de piatră (I–II)*, RL, 2007, 15, 16; Ion Simuț, [*D.R. Popescu*], F, 2007, 5–6, 2007, 5, RL, 2005, 49, 2007, 35; Manolescu, *Istoria*, *1099–1105*; Elisabeta Pop, *Un dramaturg incomod, disident 100 %*, F, 2007, 5–6; Popa, *Ist. lit.*, II, *643–654*; Constantin Cubleșan, [*D.R. Popescu*], TR, 2010, 191, „Nord literar”, 2011, 9, CNT, 2012, 10; [*D.R. Popescu – 75*], „Pro Saeculum“, 2010, 5–6 (grupaj special); Adrian Dinu Rachieru, [*D.R. Popescu*], CNT, 2011, 7, 2012, 10; Gabriel Mihai Marciu, *Teatrul lui D.R. Popescu: puneri în seamă*, Craiova, 2012. ***D.Mc., N.Br.***

POPESCU, Florentin (3.IV.1945, Lera-Chiojdu, j. Buzău), poet, prozator, istoric și critic literar, publicist. Este fiul Floricăi (n. Cheșca) și al lui Octavian Popescu, tehnician veterinar. Urmează școala primară în satul natal, liceul la Pătârlagele și Buzău, absolvind în 1969 Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București. Devine redactor la „Viața studențească” (1968–1969), „Viața Buzăului” (1969–1970) și „Informația Bucureștiului” (1970–1971), apoi la Editura pentru Turism (Sport-Turism) (1971–1985) și la Editura Albatros (1985–1991), la „Vocea României” (1992–1998) și „Manuscriptum” (1997–1998), ulterior lucrează ca expert la Consiliul Național al Audiovizualului (1998–2000), muzeograf la Muzeul Național al Literaturii Române, de unde se pensionează în anul 2005. Este fondator și director al revistei „Colibri” (1990–1991) și al editurii cu același nume, redactor-șef al revistei „Sud”, redactor-șef al revistei „Bucureștiul literar și artistic”, pe care a fondat-o împreună cu poetul Coman Șova în 2011. Mai colaborează la „Luceafărul”, unde debutează în 1963, „România literară”, „Argeș”, „Ateneu”, „Amfiteatru”, „Steaua”, „Vatra”, „Cronica”, „Manuscriptum”, „Orizont” ș.a. Este distins, în 1968, cu Premiul pentru Poezie al revistelor „Viața studențească” și „Amfiteatru”, care premerge debutului editorial cu *Obsesia păsărilor* (1970).

Pe fundalul unei intense activități jurnalistice, marcată de apariția ulterioară a numeroase volume de reportaje – *Țara fântânilor* (1972), *Rapsodii la vatra Mioriței* (1975), *Reîntâlnire cu cetatea adolescenței* (1979), *Carte de dragoste pentru București* (1986) –, **P.** își consolidează, cu *Obsesia păsărilor*, *Mereu peregrinul* (1972), *Cuvinte de grâu* (1975), *Țărmul uitat și alte poeme* (1981), *Peregrin la Ninive* (1988), *Flăcări și porumbei* (1989), *Elegia cailor pierduți* (2007) ș.a., profilul unui poet tradiționalist discursiv, cu o exaltare imagistică artificioasă. Călătoria la unul din leagănele civilizației îi descoperă lumi fabuloase, devenind prilej de confruntare cu sine însuși și sursă pentru o lirică a descripției reflexive, ca în *Peregrin la Ninive*. Proza îl trădează pe poet, reconstituind metaforic și liric timpuri revolute și figuri intrate în legendă și basm de aici („oameni, locuri și tradiții din ținutul Buzăului”), ca și din depărtări, cum se vede în *Contemporan cu visul* (1978), *Povarna și alte povestiri* (1987), *Babilon, orașul blestemat* (1998), *Poveștile Babilonului* (2000). Interesat statornic de opera și personalitatea lui V. Voiculescu, născut pe meleagurile buzoiene, istoricul literar **P.** scrie câteva cărți: *Pe urmele lui Vasile Voiculescu* (1984), *V. Voiculescu și lumea lui* (1993), *V. Voiculescu la Pârscov* (1996), *V. Voiculescu, contemporanul nostru* (1997), *Detenția și sfârșitul lui V. Voiculescu* (2000), *Viața lui V. Voiculescu* (2003). Concomitent, o atracție deosebită a exercitat-o figura lui Alexandru Odobescu, surprinsă în lucrarea *Al. I. Odobescu și Buzăul* (1995) și în monografia *Romanul vieții și operei lui*

Alexandru Odobescu (2001). Seria monografiilor este continuată cu *Nicolae Labiș* (București, 2006) și *N. Porsena. O viață, un destin, o operă* (2008). În *O istorie anecdotică a literaturii române* (1995), pasiunile, excentricitățile, viața de cafenea, dragostea și opțiunile politice devin puncte de plecare în conturarea unor portrete de scriitori, cum se întâmplă în alte câteva cărți editate în anii 2007–2012. Cele trei volume din *Eu v-am citit pe toți* (2007–2011) adună foiletoanele semnate de-a lungul a peste trei decenii în diverse publicații – amiabile, fără spirit critic, cu accente frecvent encomiastice. Autor industrios, **P.** s-a manifestat și ca editor: a îngrijit scrieri de Octavian Goga, G. Bacovia, I. Peltz, Camil Baltazar, Ion Băieșu, Florin Mugur, a alcătuit mai multe antologii tematice (poezia religioasă, poezia satului, colinde, poezie de dragoste etc.) și a publicat, pentru elevi, *Dicționar de literatură română* (1997) și *Dicționar de literatură universală* (1998) ș.a.

SCRIERI: *Obsesia păsărilor*, București, 1970; *Mereu peregrinul*, București, 1972; *Țara fântânilor*, București, 1972; *Cuvinte de grâu*, București, 1975; *Rapsodii la vatra Mioriței*, București, 1975; *Ctitorii brâncovenești*, București, 1976; *Contemporan cu visul. Oameni, locuri și tradiții din ținutul Buzăului*, București, 1978; *Reîntâlnire cu cetatea adolescenței*, București, 1979; *Țărmul uitat și alte poeme*, București, 1981; *Diligența cu păsări*, București, 1983; *Pe urmele lui Vasile Voiculescu*, București, 1984; *Carte de dragoste pentru București*, București, 1986; *Povarna și alte povestiri*, București, 1987; *Peregrin la Ninive*, Cluj-Napoca, 1988; *Flăcări și porumbei*, București, 1989; *Puii de urs nu merg cu automobilul*, București, 1989; *Cele mai frumoase poezii*, București, 1992; *V. Voiculescu și lumea lui*, București, 1993; *O istorie anecdotică a literaturii române*, București, 1995; ed. 2, I–II, București, 1999; *Al. I. Odobescu și Buzăul*, Buzău, 1995; *V. Voiculescu la Pârscov*, Buzău, 1996; *V. Voiculescu, contemporanul nostru*, Buzău, 1997; *Cafeneaua literară și boemii ei*, București, 1997; *Dicționar de literatură română*, București, 1997; *Babilon, orașul blestemat*, București, 1998; *Dicționar de literatură universală*, București, 1998; *Divinități, simboluri și mistere orientale*, I–V, București, 1999–2003; ed. 2 (*Dicționar de mitologie orientală*), Târgoviște, 2005; *Detenția și sfârșitul lui V. Voiculescu*, București, 2000; *Poveștile Babilonului*, București, 2000; *Romanul vieții și operei lui Alexandru Odobescu*, Constanța, 2001; *Amintirea care ne rămâne*, București, 2002; *Viața lui V. Voiculescu*, București, 2003; *Necunoscutul Macedonski*, București, 2005; *Nicolae Labiș*, București, 2006; *Fotoliul de onoare*, Râmnicu Sărat, 2006; *Colibri, un zbor întrerupt*, Focșani, 2007; *Bucureștii cafenelelor literare*, București, 2007; *Semne și simboluri*, București, 2007; *Un mesteacăn rătăcit în câmpie*, Buzău, 2007; *Eu v-am citit pe toți*, I–III, Târgoviște, 2007–2011; *N. Porsenna. O viață, un destin, o operă*, Târgoviște, 2008; *O istorie culturală în imagini. De la G. Călinescu la Nichita Stănescu*, București, 2008; *Portrete în peniță*, București, 2009; *Siluete pe plajele timpului*, București, 2009; *Noi portrete în peniță*, București, 2010; *Scrijelind pe nisipurile universului*, București, 2010; *Epigrame cu materialul clientului*, București, 2011; *Gânduri de scriitor*, București, 2011; *Scriitori din Strada Apolodor*, București, 2011; *Obsesia păsărilor*, Iași, 2012; *Salonul cu portrete în peniță*, Târgoviște, 2012.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *„Obsesia păsărilor”*, RL, 1970, 15; Alexandru Lungu, *„Mereu peregrinul”*, ATN, 1972, 12; Şerban Cioculescu, *„Pe urmele lui V. Voiculescu”*, RL, 1984, 10; Mihai Ungheanu, *„Pe urmele lui V. Voiculescu”*, LCF, 1984, 26; Romul Munteanu, *„Peregrin la Ninive”*, FLC, 1988, 31; Tudor Cristea, *Poezie și ceremonial*, ARG, 1988, 12; Ulici, *Lit. rom.*, I, *300–302*; Ion Apetroaie, *Literatură și reflexivitate*, Iași, 1996, *89–93*; Teodor Vârgolici, [*Florentin Popescu*], 1998, 436, 2003, 675, 684; *Dicț. scriit. rom.*, III, *826–829*; Lucian Chișu, *Nouăzecișinouă de cărți*, București, 2004, *229–232*; Alexandru Deșliu, *Convorbiri în cumpănă*, Focșani, 2006, *256–305*; Emil Lungeanu, *Călător în Parnas. Odiseea literară a lui Florentin Popescu*, ed. 2, București, 2012; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *290–297*; Niculae Ionel, *Scriitori târgovișteni*, Târgoviște, 2012, *209–215*. ***I.O.***

POPESCU, George (20.II.1948, Bratovoiești, j. Dolj), poet, critic literar, traducător. Este fiul Mariei (n. Nicola) și al lui Marin Popescu, agricultori. Urmează Liceul Teoretic „Nicolae Bălcescu” din Craiova (1962–1966) și Facultatea de Filologie a Universității din Craiova, secția română–italiană (1966–1971), absolvită cu o teză de licență despre satul ca entitate metafizică în lirica lui Lucian Blaga. După absolvire lucrează ca bibliotecar și gazetar în presa culturală locală (1971–1983) și ca redactor la „Ramuri” (1983–1992). În 1991 participă, alături de un grup de colegi, la destituirea pe motive politice a lui Marin Sorescu de la conducerea revistei craiovene (mai târziu îi va promova însă opera). Este cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității din Craiova (din 1992, devenind ulterior titular al cursului de Literatură italiană modernă), redactor al revistei „Paradigma” din Constanța (de la înființare, în 1993) și redactor-șef al revistei „Autograf MJM” din Craiova (din 2005). Își ia doctoratul în 1998 cu o teză despre Lucian Blaga, susținută la Universitatea din Constanța și coordonată de Marin Mincu. Debutează cu poezie în „Ramuri” (1964), iar editorial cu volumul de

versuri *Desprinderea de brumă*, apărut în 1984. Mai colaborează la „Viața românească”, „Luceafărul”, „Mozaicul”, „Transilvania”, „Convorbiri literare”, „Sinteze”, „Scrisul românesc” ș.a.; e prezent în mai multe volume colective din România și Italia. I s-a acordat Premiul pentru traducere al Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor (2005).

Italienist ca profesie și formație, promotor al literaturii române în Italia și al literaturii italiene în România, **P.** lasă să transpară în scrierile sale semnul acestui climat cultural. Pe de o parte, își dovedește buna cunoaștere a limbii și culturii italiene într-o sinteză asupra poeziei din secolul trecut – *Poesia italiana del Novecento: dal decadentismo ai Novissimi* (1998) – și prin studiile consacrate unor poeți precum Giacomo Leopardi, Eugenio Montale sau Mario Luzi, în ultima secțiune din *Mecanica formei* (1999); totodată, traduce în românește numeroase volume din literatura și critica italiană. Pe de altă parte, profilul de italienist al autorului se întrevede și în celelalte lucrări ale sale. Astfel, cu excepția debutului, cărțile de poezie – *Ştiința veselă* (1993), *Magna Impuritas* (1999), *Scrisori către lady Di* (2003) – conjugă hiperrealismul și livrescul. Ca „poet posttextualist”, el urmărește reziduurile textului „într-o lume desfigurată de semnele apocalipsei” (Marin Mincu). În plan estetic însă, mijloacele alese nu sunt întotdeauna dintre cele mai potrivite, provocând uneori o supraîncărcare gongorică a frazei și o diluare a raporturilor semantice: „iar la paris london siracusa/ în birtul unei provincii camuflate sub haina/ minoritarului angoasă și galerii/ *angst und seele* (fără majuscule) că/ n-am ajuns la fitil – spune scribul montalian –/ pe pârleazul grijii de azi: bani puteri japonezi (orbiți de amurgul occidentului)/ chinezi peșin la kilogram” (*Magna Impuritas*). Critica lui **P.** atestă o predilecție similară pentru textualismul italian, coroborat cu alte achiziții din teoria literară contemporană. Acest eclectism metodologic se observă îndeosebi în *Tensiunea esențială. Metaforă și revelație în opera lui Lucian Blaga* (1997), probabil cea mai bună carte a autorului. Conceput ca un studiu al operei lui Blaga, volumul identifică nucleul gândirii acestuia în „tensiunea esențială” dintre metaforă – înțeleasă nu ca simplu trop, ci ca instrument deopotrivă ontologic și gnoseologic – și revelație, proces urmărit în toate sinuozitățile sale, de la antinomie la dialectică și apoi la *coincidentia oppositorum*. Respingând tentația de a explica compartimentele operei lui Blaga unul prin celălalt, criticul caută un nucleu de profunzime, care să explice în egală măsură generarea discursului poetic și a celui filosofic. **P.** optează pentru o perspectivă mai pronunțat semiotică, ce prezintă avantajul de a efectua nu numai o radiografie a universului poetic, ci și a poeticii ca atare. Metoda rămâne aceeași în *Mecanica formei*, ce urmărește „aventura poeticului”, „examinarea [...] câtorva moduri de înființare a poeticului”, centrul de greutate fixându-se asupra liricii românești, de la M. Eminescu la generația ’80. Perceput adesea ca discipol al lui Marin Mincu, **P.** a scris despre modelul său autohton o monografie – *Marin Mincu. Eseu despre autenticitatea scriiturii* (2000). În ciuda mizei riscante și a elanului empatic care îl străbate, textul se susține printr-o cercetare laborioasă, ca și prin pertinența unor formulări de sinteză. Preocupările italienistului se întreaptă și către hermeneutica poeziei italiene moderne. *Povara orfanității. Eseu despre poezia lui Mario Luzi* (2005) e un studiu monografic deschis printr-un examen al condițiilor afirmării „poeziei ermetice” din Italia anilor ’30 ai secolului trecut, curent ilustrat o vreme și de Mario Luzi, unul dintre cei mai longevivi poeți moderniști italieni. Conceput ca loc geometric de afinități elective, *Provocarea indicibilului* (2007) reia din *Povara orfanității* un studiu despre Mario Luzi (*Temeiuri vizibile sau viața ca literatură*), căruia îi adaugă, în prelungirea demersului din *Mecanica formei*, eseuri despre Leopardi, Eugenio Montale și Andrea Zanzotto. Ținta declarată a cărții este „articularea unui discurs metapoetic, propunând un parcurs al poeticii italiene de la Leopardi la Mario Luzi”. Seriozitatea abordării este însă grevată, și aici, de ariditate și de emfaza gongorică a stilului.

SCRIERI: *Desprinderea de brumă*, Craiova, 1984; *Ştiința veselă*, Constanța, 1993; *Tensiunea esențială. Metaforă și revelație în opera lui Lucian Blaga*, Constanța, 1997; ed. (*Lucian Blaga și paradigma gândirii europene*), Craiova, 2011; *Poesia italiana del Novecento: dal decadentismo ai Novissimi*, Craiova, 1998; *Mecanica formei*, Constanța, 1999; *Magna Impuritas*, Constanța, 1999; *Gian Paolo Pasolini, ereticul corsar*, Constanța, 2000; *Marin Mincu. Eseu despre autenticitatea scriiturii*, București, 2000; *Scrisori către lady Di*, Craiova, 2003; *Poesis vs. Krisis: le aporie dell’indicibile. Cesare Pavese, Pier Paolo Pasolini, Claudio Magris, Vincenzo Consolo, Günter Grass*, Craiova, 2006; *Povara orfanității. Eseu despre poezia lui Mario Luzi*, Constanța, 2005; *Provocarea indicibilului*, Craiova, 2007; *Da Giovanni Verga ai nostri giorni. Percorsi didattici di*

letteratura italiana, Craiova, 2007. **Traduceri:** Alberto Moravia, *Cum să trăiești cu o soție necredincioasă*, Craiova, 1991; Leonardo Sciascia, *Cu orice risc*, Craiova, l995; Umberto Eco, *Cinci scrieri morale*, Constanța, 1997, *Cum se face o teză de licență*, Constanța, 2000, *Supraomul de masă*, Constanța, 2003; Maria Corti, *Pentru o enciclopedie a comunicării literare*, Constanța, 2000 (în colaborare cu Ştefania Mincu); Lorenzo Renzi, *Cum se citește poezia*, Constanța, 2001.

Repere bibliografice: Mona Momescu, *Poeți promovați de „Pontica"*, TMS, 1993, 12; Marin Mincu, *George Popescu*, PRA, I, *269–270*; Mircea A. Diaconu, *Două experiențe poetice*, CL, 2000, 4; Octavian Soviany, *O provocare*, LCF, 2001, 31; Peter Quince, *Marin Mincu în miezul realului*, E, 2002, 1–3; Firan, *Profiluri*, II, *190–191*; Ştefania Mincu, *Despre starea poeziei*, Constanța, 2003, *161–163*; Ioan Lascu, *Italienistul poetician*, R, 2008, 12. ***A.T., P.C.***

POPESCU, Horia Florian (28.II.1935, București), traducător. Este fiul Mariei Popescu (n. Diaconescu), funcționară, și al lui Ilie Popescu, ziarist, cunoscut sub pseudonimul I.P. Prundeni. Urmează la București liceul, apoi doi ani la Facultatea de Filologie, secția limba și literatura rusă (1954–1956), dar la sfârșitul anului 1956 este arestat și condamnat la doi ani de închisoare corecțională pentru agitație publică, apoi primește cinci ani domiciliu forțat la Răchitoasa și Lătești. Din 1964 lucrează ca muncitor la Fabrica de Țigarete din București, dar este admis în 1965 la Facultatea de Limbi Germanice, secția limba și literatura engleză, pe care o va absolvi în 1970. Va funcționa la Biblioteca Centrală Universitară din București (1970–1990), în cadrul serviciului Documentare, apoi ca redactor la ziarul „Viitorul" și la săptămânalul „Liberalul" (1990–1992), iar în 1998–1999 va fi șef al Biroului de presă al Partidului Național Liberal. Mai predă engleza la școli particulare, după 2000 fiind translator. Debutează în 1971 la „Secolul 20", iar editorial în 1972 cu versiunea la romanul *Pe patul de moarte* de William Faulkner (tradus în colaborare cu Paul Goma). Mai colaborează la „România literară", „Luceafărul", „Romanian Review", „22", „Jurnalul literar", „Lettre internationale" ș.a. A fost premiat la Salonul Național de Carte și Publicație Culturală (Cluj-Napoca, 1994) și nominalizat de trei ori la Premiul pentru traducere al Uniunii Scriitorilor. A mai semnat Horia Popescu, Horea Popescu.

Act esențialmente critic în punctul său de pornire, consideră **P.**, traducerea presupune câteva operații preliminare, precum desăvârșita asimilare a textului original, interpretarea sensurilor posibile ale mesajelor autorului, descifrarea structurilor artistice, analiza stilistică adecvată. Implicit, traducătorul devine un hermeneut, de talentul lui depinzând receptarea operei în limba-țintă și circulația în cultura care o preia. Transpunerile lui **P.**, îndeosebi din literatura americană a secolului al XX-lea, de la William Faulkner la proza scurtă a lui Raymond Carver, un maestru al genului, sau la Norman Mailer, Philip Roth și Thomas Pinchon, au fost unanim apreciate. Printre performanțe s-au remarcat dificilele romane ale lui Vladimir Nabokov, reeditate de mai multe ori. Au fost puse în evidență firescul transpunerii, cursivitatea echivalărilor, păstrarea prospețimii jocurilor de cuvinte și a limbajului aluziv, „fără a sacrifica poezia textului", Dan Grigorescu considerând versiunea la *Lolita* „una dintre cele mai izbutite ale unui roman anglo-saxon". Și în cazul altui roman nabokovian, *Ada sau Ardoarea*, izbânda traducătorului se datorează faptului de a întruni calități indispensabile omului de cultură: „Horia Florian Popescu se întâmplă să fie nu doar un anglist de marcă, ci totodată un familiar al cotloanelor rusisticii, dublat de un fin și subtil cunoscător al domeniului galic" (Ștefan Stoenescu). O demonstrează și versiunea de excepție la eruditul tratat al lui Moshe Idel, *Perfecțiuni care absorb. Cabala și interpretare*, în care **P.** a reușit să țină cumpăna între transmiterea riguroasă a semnificațiilor și savorile originalului. Nu în ultimul rând se cuvine a fi menționată recrearea atmosferei într-un roman precum *Ultimul cabalist din Lisabona* de Richard Zimler, scris pe formula cunoscută din *Numele trandafirului* de Umberto Eco, în care firele aventurii, plină de mister și suspans, cvasipolițistă, se intersectează cu reflecția filosofică. **P.** s-a implicat și în transpunerea în engleză, împreună cu Brenda Walker, a unor poeme din M. Eminescu, printre care *Luceafărul*, *Scrisorile*, *Glossa*, *La steaua*, demers reluat în mai multe ediții, cu reușită în planul redării cadenței și melodiei celor aproape 2900 de versuri.

SCRIERI: *Opera lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Liviu Rebreanu pe meridianele lumii* (cercetare bibliografică), pref. Al Piru, București, 1973 (în colaborare); *„Revista Fundațiilor Regale"* (indice bibliografic) (în colaborare cu Rodica Calcan) coordonare Anca Podgoreanu, București, 1995. **Ediții:** Dragoș Protopopescu, *Fenomenul englez*, I, introd. Dan Grigorescu, București, 1996 (în colaborare cu Dan Grigorescu). **Traduceri:** William Faulkner, *Pe patul*

de moarte, București, 1972 (în colaborare cu Paul Goma); Paul MacKendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, București, 1978; John Bayley, *Fascinația romantismului*, București, 1982; *In celebration of Mihai Eminescu. Poems*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, cu ilustrații de Sabin Bălașa, Londra, 1989 (în colaborare cu Brenda Walker); Cees Nootebom, *Ritualuri. Cavalerul e mort*, București, 1990; Vladimir Nabokov, *Lolita*, postfață Dan Grigorescu, București, 1994, *Ada sau Ardoarea. O cronică de familie*, Iași, 2004, *Camera obscură*, București, 2005; ed. (*Un hohot în beznă*), Iași, 2011; Richard Rohmer, *Rommel și Patton*, cuvânt înainte M.S. Regele Mihai, pref. Sir William Stephenson, București, 1995; William Diehl, *27*, București, 1995 (în colaborare cu Mariana Grancea); K.W. Jeter, *Vânătorul de recompense 2*, București, 1998; Thomas Pynchon, *V.*, postfață Geta Dumitriu, București, 2000; Don DeLillo, *Zgomotul alb*, Iași, 2002; Tracy Chevalier, *Fata cu cercel de perlă*, pref. Mircea Mihăieș, Iași, 2003; Moshe Idel, *Perfecțiuni care absorb. Cabala și interpretare*, pref. Harold Bloom, Iași, 2004; Norman Mailer, *Un vis american*, Iași, 2005; Raymond Carver, *Catedrala*, Iași, 2006; Richard Zimler, *Ultimul cabalist din Lisabona*, București, 2007; Philip Roth, *Viața mea de bărbat*, Iași, 2008.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Încrederea în Faulkner*, RL, 1972, 5; Liana Zăgreanu, *Argumentele unei sinteze*, RL, 1978, 43; Darie Novăceanu, *„Fascinația romantismului”*, RL, 1982, 15; Dan Grigorescu, [*Traducătorul H. F. Popescu*], CNT, 1982, 42, RL, 1994, 5; Valeriu Cristea, *Despre o carte intitulată „Lolita”*, L, 1994, 8; Cristina Chevereșan, *„Fata cu cercel de perlă”*, O, 2003, 6; Patricia-Dorli Dumescu, *Instantanee feminine*, O, 2003, 8; Vasile, *Lumea*, *275–279*; Ștefan Stoenescu, *Imensul regret de a nu fi iubit îndeajuns*, RL, 2004, 44; Madeea Axinciuc, *„Perfecțiuni care absorb. Cabala și interpretare”*, „Idei în dialog”, 2005, 2; Florina Pârjol, *Cui (nu) îi este frică de moarte?*, CU, 2007, 3; Alexandru Budac, *Un fluture pe nume Ada*, O, 2009, 7; Rodica Grigore, *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011, *27–31*, *38–42*. ***G.Dn.***

POPESCU, Ion Apostol (6.III.1920, Scăueni, j. Vâlcea – 23.I.1984, Gherla), poet, istoric literar, folclorist. Este fiul Mariei (n. Popescu) și al lui Apostol Popescu, silvicultor. Face școala primară la Robaia, județul Argeș, și la Jiblea, județul Vâlcea (1927–1932), Școala Normală la Râmnicu Vâlcea (1932–1938) și Sibiu (1938–1940), urmând Facultatea de Litere și Filosofie la Sibiu (1943–1945) și Cluj (1945–1947). Este doctor în filologie al Universității din București (1970) cu teza *Ion Pop-Reteganul*. Profesor de liceu la Gherla (1947–1963), devine apoi cadru didactic la Facultatea de Filologie din Târgu Mureș. Debutează cu folclor în „Izvorașul” (1935), iar în volum cu însemnările din *Literatura ardeleană nouă* (1945). Este redactor la „Prietenii artei” (1947), colaborează la „Artă, teatru, cinema, muzică”, „Astra”, „Claviaturi”, „Făclia”, „Luceafărul literar”, „Provincia”, „Ramuri”, „Scrisul bănățean”, „Steaua”, „Tribuna”, „Tribuna Transilvaniei”, „Voința Transilvaniei” ș.a.

În *Literatura ardeleană nouă* **P.** încearcă să contureze profilurile unor scriitori ca Victor Papilian, George Boldea, Ion Moldoveanu, Mihai Beniuc, Emil Giurgiuca, Ion Th. Ilea, Aurel Marin, Teodor Murășanu, Grigore Popa, Ion Şiugariu, Ştefan Baciu, Vlaicu Bârna, Lucian Valea, Radu Stanca, Ştefan Aug. Doinaș, Pavel Dan, George Țepelea, V. Copilu Cheatră, Octav Şuluțiu și Vasile Netea. Este vorba mai mult de o „caldă interpretare” a unei literaturi căreia i se desprind drept caracteristici principale „sănătatea artistică rară”, dinamismul și vigoarea. **P.** va stărui însă în poezie și în folcloristică. Versurile pe care le scrie sunt ale unui poet egal cu sine în celebrarea bucuriilor calme, a roadelor toamnei, a cuplului familial, „inspirația sa majoră fiind de ordinul ginecolatriei” (Şerban Cioculescu). Monografia *Ion Pop-Reteganul* (1965), „cea mai valoroasă și cea mai temeinică ce s-a scris până azi asupra vieții și operei Reteganului” (Ion Agârbiceanu), este totuși lacunară, autorul omițând bogata culegere a folcloristului, păstrată în manuscris la Biblioteca Academiei Române. Colecționarul de folclor **P.** înregistrează orații de nuntă de pe Someș, basme de la armenii din Gherla și în 1969 scrie un studiu despre iconarii de la Nicula, dedicat „cu fervoare și dărnicie” – cum remarca A.E. Baconsky – unuia dintre „cele mai strălucite capitole de sensibilitate românească”. Publicat în seria *Folclor din Transilvania* (VIII, 1986), volumul *Poezii populare din Ardeal* include, în cele aproape trei sute de pagini ale sale, diverse piese lirice, dominante fiind strigăturile (peste două sute), colindele și orațiile de nuntă, acestea din urmă culese din județele Alba, Mureș, Cluj, Sălaj, Brașov, Bistrița-Năsăud și Sibiu.

SCRIERI: *Literatura ardeleană nouă*, București, 1945; *Ion Pop-Reteganul*, pref. Ion Agârbiceanu, București, 1965; *Iubiri*, București, 1968; *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula*, pref. A. E. Baconsky, București, 1969; *Studii de folclor și artă populară*, București, 1970; *Flaut pentru o frumoasă*, București, 1971; *Istoria literaturii române*, I–II, Târgu Mureș, 1971; *De vorbă cu Marco Polo*, București, 1974; *Trec printre oameni*, București, 1978; *Mănăstirea Nicula* (în colaborare cu arhimandritul Cleopa Nanu),

Cluj-Napoca, 1985; *De ziua inimii noastre*, îngr. Constantin Mohanu, pref. Şerban Cioculescu, Craiova, 1987. **Ediții:** Ion Pop-Reteganul, *Amintirile unui școlar de altădată*, introd. edit., București, 1969 (în colaborare cu Serafim Duicu). **Culegeri:** *Basme armenești din Transilvania*, București, 1967; *Frumoasa privighetorilor. Basme armenești din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1974; ed. 3, introd. Vasile I. Bunea, București, 2001; *Orații de nuntă (Colăcării, cântece și strigături culese de pe Valea Someșului)*, București, 1979; *Poezii populare din Ardeal*, în *Folclor din Transilvania*, VIII, București, 1986, *267–558*.

Repere bibliografice: Vasile Adăscăliței, *„Ion Pop-Reteganul"*, CRC, 1966, 4; Constantin Mohanu, *„Ion Pop-Reteganul"*, LCF, 1966, 30; Iordan Datcu, *„Basme armenești din Transilvania"*, ARG, 1967, 9; Sarchis Selian, *„Basme armenești din Transilvania"*, „Nor Chiang", (București), 1967, 38; S. Jamgotchian, *Descoperirea recentă a unui manuscris armean în România*, „Kragan Tert" (Erevan), 1968, 2; Suren Kolangian, *„Basme armenești din Transilvania"*, „Kragan Tert" (Erevan), 1968, 20; Victoria Jiquidi, *„Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula"*, AFT, 1969, 12; Ion Taloș, *„Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula"*, TR, 1970, 18; Virgil Cândea, *Un omagiu artei de la Nicula*, SXX, 1970, 2; I. Oprișan, *„Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula"*, RITL, 1970, 4; Serafim Duicu, *„Studii de folclor și artă populară"*, F, 1970, 10; Ion Buzași, *Orații de nuntă someșene*, T, 1980, 1; Şerban Cioculescu, *Folcloristica*, RL, 1980, 50; Teohar Mihadaș, *Ion Apostol Popescu*, ST, 1984, 2; Emil Lazăr, *Ion Apostol Popescu*, ST, 1995, 3; *Dicț. scriit. rom.*, III, *829–830*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *732–733*; Ana Flavia Zegrean, *Ion Apostol Popescu: viața și activitatea*, îngr. Mircea Damian Câmpean, Monica Luminița Câmpean și Maria Buzan, Cluj-Napoca, 2012. ***I.D.***

POPESCU, Magdalena (1.III.1943, București), critic și istoric literar, traducătoare

Este fiica Silviei (n. Baicu) și a lui Octavian Popescu, preot. Învață la București, unde urmează Liceul „Gheorghe Lazăr" (1949–1960) și Facultatea de Filologie (1960–1965). Până în 1966 **P.** (căsătorită Bedrosian) funcționează ca redactor la Radiodifuziunea Română, apoi ca preparator și asistent la Catedra de limbi străine a Institutului de Petrol și Gaze din București. Din 1968 este redactor la „România literară", unde publică aproape săptămânal la rubricile de cronică literară. În 1970 devine redactor la Editura Cartea Românească, între 1990 și 1996 deținând aici funcția de director. Ulterior lucrează în calitate de cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române, fiind în echipa de coordonare și revizie a *Dicționarului general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Din 2004 este redactor la Editura Academiei Române. Debutează în 1964 la „Gazeta literară". Mai colaborează la „Contemporanul", „Luceafărul", „Astra", „Ateneu", „Axioma", „Caiete critice" ș.a. A fost distinsă în 2009 cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler.

O serie de studii de mare întindere, impecabil articulate argumentativ și – conform unei rețete cu care **P.** se identifică *ab initio* – epuizând o arie problematică, sunt consacrate unor scriitori din cele mai variate epoci, de la cea veche (Miron Costin, Dimitrie Cantemir) la cea modernă (Ion Vinea) și contemporană (Mircea Ciobanu, Marin Preda). Cu acesta din urmă **P.** a avut o relație particulară: de editor preferat și de comentator exigent al cărților sale, de consilier al editorului și, nu în ultimul rând, al prozatorului, torturat de „blestematele chestiuni insolubile" ale creației. În ultima parte a vieții Marin Preda a făcut publice colocviile sale cu **P.** pe marginea șantierului trilogiei finale, *Cel mai iubit dintre pământeni*. În volum **P.** debutează cu *Slavici* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor), studiu critic care este în toate privințele un *happax legómenon*: exemplar unic al unei tipologii pe care o ilustrează în mod ideal. Cartea este o anatomo-fiziologie a operei prozatorului ardelean, semnificativă prin concluzii și exemplară prin instrumentarul folosit. Autoarea îl citește pe Slavici ca un dispecer instalat la pupitrul de comandă al unui sistem automat de conexiuni. Cartografia lumii ficțiunilor lui Slavici scoate la iveală o veritabilă arhetipologie umană. În epicentrul operei se află insul și contractul său cu obștea: o relație a cărei tensiune determină mișcarea în timp a operei lui Slavici. Lumea socială – arată autoarea cărții– nu imprimă în mod mecanic amprente pe retina creatorului și nici în plastilina limbii. Percepția, ca și reprezentarea literară sunt condiționate de sisteme de pre-judecăți care exclud ideea inocenței creatoare. În rețeaua de conexiuni a ficțiunii cu nonliterarul, autorul este întâiul releu și mediator. După cum demonstrează

exegeta, în romanul lui Slavici „chipul societății se schimbă odată cu imaginea pe care autorul și-o face despre rostul scrisului său și despre literatură". În această imagine se ascunde și un calcul preliminar, privind reacția probabilă a publicului. Interpreta demontează mecanismul care, după Vasile Popovici – într-o carte ce continuă demonstrația de aici – dă naștere personajului numit „trialogic". Mai precis, în plasa de evenimente, romancierul urmărește cu meticulozitate norme, recurențe sau scheme. Pe măsură ce le descoperă, el le transmite, le explică și le comentează pentru publicul care se cere convins. În al doilea moment al interpretării sale **P.** urmărește cum cade Slavici, treptat, în capcana propriului profesionalism: lumea devine un simplu exemplu pentru axiomele deja statornicite de romancier. Ia naștere astfel un repertoriu de prefabricate și de stereotipii, inventariate minuțios și cu finețe. În alt orizont de referință obiectul de interes al studiului este moralistul Slavici, fixat într-o atitudine didactică. În opera sa moralismul obliterează profund diverse compartimente ale textului și întreține tensiunea între povestire și subtextul său motivant. Acesta din urmă se erijează – spre sfârșitul perioadei creatoare a lui Slavici – în discurs tezist, transformând evenimentele narate în simple pretexte. Interpretările date de exegetă schimbă cu totul optica tradițională asupra scriitorului. Demersul epic al lui Slavici este grevat de o socialitate complexă, greu de descoperit cu ochiul liber (conform intuițiilor critice candide) și imposibil de transpus în termenii, de o mare naivitate teoretică, ai simulacrului de lume. Prozatorul ardelean este un caz de școală pentru dificultățile și avantajele unei lecturi profesioniste, bine dotate instrumental și corect conduse metodologic. Cartea scrisă de **P.** arată ce înseamnă practic o revizuire critică și cum poate renaște un autor plonjat în indiferență pioasă, dacă este actualizat cu fler și metodă. Autoarea uzează de o serie de stratageme sofisticate, compartimentele și etajele operei fiind explorate sistematic și după aceea puse în consonanță: descrierea, explicarea, proiecția speculativă se împletesc. Slavici este examinat într-un orizont comparatist amplu – Preda, Dostoievski, Tolstoi –, care îl situează și îl luminează contrastiv. Biografia e recuperată ca reper în construcția operei, menținându-se o tensiune fructuoasă euristic între creator și insul „care n-a vrut să fie scriitor". În mare parte prozatorul este și un pretext pentru a trece în revistă evoluția și turnantele istoriei literare românești, dinamica prozei, tipologia creatorilor de la noi și de aiurea și de a evalua stadiul perspectivelor și metodelor critice, justificate și cântărite, la vedere, înainte de a fi puse la lucru. Valoarea demonstrativă a studiului ține și de modul neostentativ de adaptare a unei metodologii moderne. De altfel, ansamblul exegezei e lipsit de denivelări sau stridențe și – lucru remarcabil la proporțiile lucrării – e perfect echilibrat. În viața literară și publică **P.** este cunoscută mai cu seamă ca o editoare cu o activitate epatantă, nu numai ca suprafață, ci și ca eficiență și vocație. Antenele sale au fost orientate cu precădere spre critică și proză. În circumstanțe potrivnice spiritului critic, redactorul de carte a luat pe cont propriu – asumându-și toate riscurile și suportând, când a fost cazul, toate consecințele – ofensiva promovării și menținerii în circuit a unui anumit tip de interpret al literaturii: profesionist, talentat, exigent cu sine și cu ceilalți, rezistent la ucazurile promulgate de sus. Dimensiunea paideică, pregnantă în cartea despre Slavici, flerul elevat didactic al celei care nu scapă din vedere schimbări de turnantă ale istoriei creatoare s-au exprimat plenar în eforturile îndrumătorului literar care a fost **P.** Ei i se datorează în bună parte intrarea în circulație a promoției de scriitori optzeciști. Semnificativă e și prestația de traducătoare, selecția operată de **P.** oprindu-se predilect la scrieri, mai ales în franceză, ale unor autori români din exil – Petru Dumitriu, Ilie Constantin, Petru Popescu, Mioara Cremene, Georgeta Horodincă.

SCRIERI: *Slavici*, București, 1977. **Traduceri:** Ilie Constantin, *Căderea spre zenit*, pref. trad., București, 1995 (în colaborare); Petru Dumitriu, *Omul cu ochi suri*, I–III, București, 1996; Paul Ricoeur, *Despre interpretare*, București, 1998 (în colaborare cu Valentin Protopopescu); Pascal Bruckner, *Hoții de frumusețe*, București, 1999; Petru Popescu, *Întoarcerea*, București, 2001 (în colaborare cu Smaranda Bedrosian); Françoise Dolto, Inès Angelino, *Când părinții se despart*, București, 2003 (în colaborare cu Smaranda Bedrosian); Mioara Cremene, *Isus sau Provocarea prin moarte. Convorbiri inițiatice. Paris. 1989–2009*, București, 2011; Georgeta Horodincă, *Visătoare: o afecțiune de lungă durată*, postfață Geo Șerban, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Cornel Moraru, „*Slavici*", FLC, 1977, 2; Eugen Negrici, „*Slavici*", R, 1977, 12; Manolescu, *Lista*, III, *347–350*; Mircea Iorgulescu, *Dincolo de metode*, RL, 1978, 49; Georgescu, *Volume, 135–138*; Ştefănescu, *Jurnal, 152–153*; Ciobanu, *Însemne, 293–301*; Grigurcu,

Critici, 184–187; Tomuș, *Mișcarea, 331–334;* Ulici, *Lit. rom.*, I, *517–519*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *830–831.* ***M.S.***

POPESCU, Marian (8.IX.1952, București), critic și teoretician teatral, traducător. Este fiul Stelianei și al lui Gheorghe Popescu, muncitor. Urmează cursurile Facultății de Limba și Literatura Română, secția română–engleză, a Universității din București, absolvită în 1976. În 2000 își ia doctoratul în filologie *magna cum laude*, la aceeași Universitate, cu teza *Teatrul românesc în perioada contemporană. 1990–1997*. Funcționează ca profesor de limbă engleză la Târgoviște (1976–1979), bibliotecar la Biblioteca Centrală de Stat (1979–1983), producător delegat la Casa de Filme nr. 3 (1983–1987) și la Casa de Filme nr. 4 (1987–1990). Este unul dintre fondatorii UNITER, al cărei vicepreședinte (apoi vicepreședinte executiv) va fi în perioada 1990–1994. Concomitent, lucrează ca redactor-șef adjunct la revista „Teatrul azi" (1990–1992), din 1995 fiind coeditor la „Anuarul teatrului românesc". În 1991 își începe cariera universitară, mai întâi la Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București, din 1996 la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, unde ajunge șef al Catedrei de artă teatrală. Din 2001 ține și cursuri pentru un masterat interdisciplinar organizat de Centrul de Excelență în Studiul Imaginii de la Universitatea din București, unde este profesor invitat. În 2002–2003 e cooptat cercetător asociat la Facultatea de Litere, Departamentul artelor spectacolului, din Arras, în 2010 e profesor invitat la Universitatea Rennes 2, Franța, iar din 2009 predă și la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca. În paralel cu activitatea didactică, din 1993 va fi director, apoi director onorific al Editurii Unitext. În 1997 conduce câteva luni Direcția Instituțiilor de Spectacole din Ministerul Culturii și Cultelor, în noiembrie–decembrie 1999 e consilier la Departamentul Cultură-Educație al Președinției României, iar în 2003 consultant artistic la Teatrul de Stat din Oradea. Debutează la „România literară" în 1975. Mai colaborează cu numeroase cronici dramatice, eseuri, recenzii și articole la „Luceafărul", „Contemporanul", „Flacăra", „Revue roumaine", „Steaua", „Tribuna", „Orizont", „Familia", „Litere, arte & idei", „Cuvântul", „22" ș.a., precum și la publicațiile Institutului Internațional de Teatru și la reviste de specialitate din SUA, Franța, Spania, Croația și Ungaria. A susținut emisiuni proprii și ca invitat la Televiziunea și Radiodifuziunea Română sau la posturi private de radio și TV. A fost distins cu premii acordate de „Tribuna" (1982) și „Ateneu" (1988), cu Premiul UNITER (1991, 2001), cu Premiul Uniunii Scriitorilor (2004) ș.a. De asemenea, i s-a conferit Ordinul Steaua României în grad de Ofițer (2000).

Preocupat încă din anii studenției de dramaturgie (lucrarea sa de diplomă se intitula *Despre conceptul de tragic în teatru*), **P.** face o pasiune din cercetarea destinului acestei arte în contemporaneitate, devenind un foarte asiduu teoretician al fenomenului. Pe linia lui Ion Marin Sadoveanu, care opera distincția între dramă (text literar) și teatru (spectacol), consideră că suportul textual este incomplet fără desăvârșirea prin spectacol. Dacă Ion Marin Sadoveanu era tentat să acorde poemelor dramatice ale lui Shakespeare, Molière, Ibsen, Strindberg ș.a. autonomia față de scenă, ele putând fi înțelese, gustate și numai prin lectură, **P.** crede că în teatru nu poate exista excepție, spectacolul constituind încununarea dramei. În consecință, pare a vedea rolul regizorului mai important decât al autorului. Ține totuși să releve, teoretizând cu subtilitate, specificul literar al textului dramatic – legile lui, deosebite față de proză și poezie – și militează pentru cunoașterea prealabilă a acestuia, încât la reprezentarea lui spectatorul să poată compara piesa cu punerea ei în scenă, sensurile încifrate cu dezlegările scenice refractate. **P**. raportează continuu arta spectacolului nu numai la arta literară intrinsecă textului de la care se pornește, ci și la domeniile implicite ale viziunii, precum fenomenologia, filosofia culturii, istoria, sociologia și antropologia. Nu e uitată funcția teatrului, privită cu optimism, teoreticianul visând romantic la reîntoarcerea acestuia la rosturile inițiale, ca artă a cetății. Toate aceste chestiuni sunt discutate incitant în *Chei pentru labirint* (1986) – o incursiune plecând de la analiza operei dramatice a lui Marin Sorescu și D.R. Popescu –, în *Teatrul ca literatură* (1987) și *Drumul spre Ithaca. De la text la imagine scenică* (1990). Cele trei volume conturează, din diverse perspective, viziunea autorului, contribuind la poetica românească modernă a teatrului. În paralel cu aspirația spre teoretizare, **P**. propune în *Oglinda spartă* (1997) și în *The Stage and the Carnival. Romanian Theatre after Censorship* (2000) o sinteză asupra fenomenului teatral postrevoluționar, cuprizând nu numai o schiță a diverselor lui

fațete, ci și „a culturii și societății românești după 1989”, o privire de ansamblu, susținută de analize pertinente, asupra unei perioade de timp și mai întinse fiind realizată în paginile intitulate *Scenele teatrului românesc 1945–2004. De la cenzură la libertate* (2004). Prelucrând capitole din *Teatrul ca literatură*, *Drumul spre Ithaca* și din *13 abordări ale imaginii* (2003), dar și articole neincluse în volume, **P.** dă în *Teatrul și comunicarea* (2011) o lucrare emblematică, alcătuită din trei părți: *Comunicarea teatrului și paradigma clasică*, *Teatrul comunicării și paradigma modernității*, *Performativitatea în teatru și în comunicare*. „Cartea aceasta – ținea el să precizeze – încearcă să configureze un teritoriu, l-am putea numi al teatralizării comunicabilului, la care cei vechi nu se gândiseră în acest fel (ei aveau în vedere comunicarea teatrului), iar cei noi îl propun, stimulați de sofisticarea scenotehnicii teatrale de după apariția internetului, pentru a fi în acord cu filosofia culturii succesului care a cuprins tot mai mult «lumea ca spectacol»”. Pretutindeni teatrul românesc și în genere cultura română sunt privite de **P.** cu deschidere către fenomenul universal, autorul avansând puncte de vedere comparatiste de viu interes. Această abordare se sprijină, de altfel, și pe o prodigioasă activitate de traducător al unor piese reprezentate ulterior la mai multe teatre din țară, cu deosebire din dramaturgia britanică, din autori precum Harold Pinter, Edward Bond, Howard Barker, Martin Crimp, David Pownall, Sarah Kane, J. Graham Reid, David Edgar, Willy Russell, Ray Coney ș.a. A mai transpus din Peter Brook un text fundamental precum *Spațiul gol*.

SCRIERI: *Chei pentru labirint. Eseu despre teatrul lui Marin Sorescu și D.R. Popescu*, București, 1986; *Teatrul ca literatură*, București, 1987; *Drumul spre Ithaca. De la text la imagine scenică*, București, 1990; *Oglinda spartă*, București, 1997; *The Stage and the Carnival. Romanian Theatre after Censorship*, Pitești, 2000; *13 abordări ale imaginii*, Constanța, 2003; *Scenele teatrului românesc 1945–2004. De la cenzură la libertate*, București, 2004; *Teatrul și comunicarea*, București, 2011. **Traduceri:** Peter Brook, *Spațiul gol*, pref. George Banu, București, 1997.

Repere bibliografice: Valentin Silvestru, *Un merituos debut editorial*, RL, 1986, 27; Dan C. Mihăilescu, [*Marian Popescu*], T, 1986, 10, „22”, 1998, 24, „Ziarul de duminică” (supliment al „Ziarului financiar”), 2001, 2 martie; Ion Bogdan Lefter, *Teatrul văzut dinspre „noul val”*, RL, 1988, 15; Mircea Ghițulescu, *„Teatrul ca literatură”*, ST, 1988, 5; Piru, *Critici*, *264–267*; Mircea Morariu, [*Marian Popescu*], F, 1991, 1, TTR, 2005, 6–8, 2012, 1–2, 5–7; Florin Faifer, *Spectacol de concepte*, TTR, 1991, 1–2; Val Condurache, *Mânuirea sentimentelor*, RL, 1991, 8; Ion Oarcăsu, *„Drumul spre Ithaca”*, ST, 1991, 2–3; Miruna Runcan, *Între mitologii și obsesii*, „ArtPanorama”, 1998, aprilie; Claudiu Groza, *Chipul în oglindă*, APF, 1998, 10; Mihaela Michailov, *Cenzura și efectul de castrare*, CLT, 2005, 5; Iulia Popovici, *Viața de zi cu zi a teatrului*, OC, 2012, 365. ***I.O.***

POPESCU, Mircea (14.X.1919, Fieni – 17.VIII.1975, Roma), critic și istoric literar, traducător. Provenind dintr-o familie de învățători, **P.** învață la Liceul „Gheorghe Şincai” din București, unde îl are profesor de italiană pe G. Călinescu, face doi ani de studii la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, secția limba și literatura italiană (1938–1940), sub îndrumarea profesorului Al. Marcu, la recomandarea căruia obține o bursă în Italia. În toamna anului 1942 își ia licența *magna cum laude* la Facultatea de Litere din Roma, cu lucrarea *I cantari di Tristano*. Își prelungește perioada de specializare încă doi ani, datorită unei burse acordate de statul italian în vederea susținerii unui doctorat în filologie. Sfârșitul războiului îl surprinde la Roma, iar evenimentele ce au urmat îl determină să rămână definitiv în Italia. În 1945–1946, la invitația lui Antonio Banfi, conduce Lectoratul de limba și literatura română de la Universitatea din Milano, iar în 1947 se întoarce la Roma ca profesor în învățământul secundar, apoi funcționar de stat, în 1972 devenind asistent titular de filologie romanică la Universitatea din capitala Italiei. Are o intensă activitate în presă, încercând să promoveze valori ale literaturii române atât prin articole critice, cât și prin traduceri, acestea din urmă găzduite în 1945 într-o revistă precum „Caravella” (I.L. Caragiale, Ion Agârbiceanu, Mihail Sadoveanu) sau în volume. Mai traduce în italiană, în 1946, în colaborare cu Eugeniu Coșeriu, *Orizont și stil* și *Artă și valoare* de Lucian Blaga, singur transpunând, tot în 1946, *Capul de rățoi* de G. Ciprian și *Concert din muzică de Bach* de Hortensia Papadat-Bengescu, iar mai târziu *Histoire et utopie* și *Le Mauvais démiurge* de Emil Cioran.

P., care în țară debutase în 1940 cu articolul *Ultimo canto di Safo*, scrisese la „Universul literar” și la „Curentul literar”, colaborează la aproape toate revistele politice și culturale ale exilului românesc, de la „Caete de dor” la „Îndreptar” și „Cuvântul în exil”, de la „România” din New York la „Destin” din Madrid, de la „Ființa românească” și „Ethos”

la „Limite", „Vatra" și „Bună Vestire". Între 1954 și 1957 activează ca redactor al publicației româno–italiene „România", apărută la Roma. Din 1962 până la sfârșitul vieții îngrijește ca secretar general „Revista scriitorilor români", periodic tipărit sub egida Societății Academice Române. Prezența lui **P.** la manifestările culturale ale exilului este deosebit de semnificativă. El este principalul cronicar al literaturii românești din exil. În anii '60, îndeosebi în paginile revistei „La Fiera letteraria", prezintă cele mai însemnate opere ale scriitorilor români din țară și din afara ei. Scrie nu numai despre Mircea Eliade, Vintilă Horia, Eugen Ionescu și despre Emil Cioran ori despre Paul Goma. Mai scrie despre Tudor Arghezi (din care a și transpus un însemnat număr de poezii), Lucian Blaga, Ana Blandiana și Ioan Alexandru, iar în „Acta Philologica" semnează câteva studii consacrate legăturilor literare româno–italiene (*D'Annunzio e i romeni, Il sogno di Maria, Ovidio in Romania* ș.a.). După ce în 1957 editase culegerea *Poesia popolare romena*, în 1966, în cadrul colecției de studii și eseuri a Societății Academice Române, publică *Saggi di poesia popolare romena,* o primă încercare de sinteză a cercetărilor de valorificare mitologică a folclorului în conformitate cu perspectivele deschise de studiile lui Mircea Eliade. În 1967, când apare *Poesia romena moderna*, devine clar că **P.** viza realizarea unei istorii a literaturii române, atâta vreme cât privirea sa asupra evoluției poeziei românești urmărea aproape cronologic dezvoltarea istorică a speciilor, de la Dosoftei până la Arghezi, Blaga, Ion Barbu sau Vintilă Horia, trecând prin Eminescu, Coșbuc, Goga sau Bacovia. În 1969 iese la Milano *Antologia della letteratura romena*, unde, în tălmăcirea lui **P.**, sunt prezentați poeți moderni interbelici. *Storia della letteratura romena,* încadrată în colecția „Storia della letterature del Sud–Est Europeo" (coordonată de Luigi Santucci), e publicată în 1970, demersul fiind considerat de Virgil Ierunca „foarte important pentru situarea obiectivă a literaturii noastre în Italia". Autorul aplică în mod constant, după exemplul călinescian, căruia îi rămâne fidel, un anume exclusivism estetic în detrimentul culturalului, nu negat, dar sistematic trecut în planul secund. În cadrul Școlii Ardelene, bunăoară, reține doar figura pregnantă a lui Ion Budai-Deleanu, considerat singurul artist viabil, la fel cum Dimitrie Cantemir este tratat numai ca scriitor, din vechea cultură românească fiind puse în valoare expresivitatea artistică a adaptărilor și traducerilor de texte religioase, „concepția estetică" a traducătorului. În contextul dezvoltării moderne a literaturii românești, istoricul literar rezervă, ca și G. Călinescu, un capitol directorului revistei „Literatorul", *Macedonski și noua poetică*, iar pe Eminescu îl încadrează în perimetrul lui Titu Maiorescu și al Junimii, alături de Ion Creangă și I.L. Caragiale, care alcătuiesc, și după opinia sa, „triada de seamă a literaturii române". Punctul de vedere al criticului impresionist își găsește, dezvoltându-se, rațiunea tocmai într-o viziune unitară a literaturii și evoluează în sensul definirii unor coordonate ale specificității naționale și europene. Dacă G. Călinescu accentua raporturile personalității artistice cu istoria, **P.** supune individualitatea literară evoluției istorice și conștiinței naționale în conglomeratul ce particularizează sud-estul european. În comentarea literaturii române interbelice se evidențiază capitolele *Ermetism și avangardă* și *Neliniști tinerești și autohtonism filosofic*, întrucât au meritul să ridice analiza critică din sterilul ideologism al epocii și să nuanțeze realitatea artistică a perioadei. Era totuși firesc ca această istorie literară din 1970 să nu aibă o perspectivă adecvată asupra literaturii contemporane din România. Într-o succintă secvență finală, *Perioada nefericită de după război*, se găsește soluția spre a evita discuția asupra eșecurilor dogmatice ale realismului socialist, în cadrul căruia nu sunt amintite decât cedările morale, cu repercusiuni dramatice în plan artistic, cum sunt considerate cele ale lui Mihail Sadoveanu și Tudor Arghezi. Aici apar, probabil pentru prima oară într-o istorie literară, referiri la literatura de rezistență scrisă în țară și, de asemenea, la operele autorilor români din exil: Eugen Ionescu, Emil Cioran, Vintilă Horia, Ștefan Lupașcu și Alexandru Busuioceanu. Admirația pentru poezia argheziană, vizibilă prin aplecarea asupra universului celui ce a scris *Cuvinte potrivite*, pe care îl recomandă cu stăruință cititorului italian, acuzând cu severitate tălmăcirile aproximative realizate de Salvatore Quasimodo, nu domină, totuși, lucrarea sa istoriografică. În *Poesia romena moderna* raporturile literare sunt altfel intuite și descrise de critic, în sincronie cu subiectivismul judecății de valoare. **P**. gândește „trei secole de poezie românească" tocmai în funcție de existența lui Tudor Arghezi, parcurgând drumul în sens invers, de la Arghezi spre începuturi.

SCRIERI: *Saggi di poesia popolare romena*, Roma, 1966; *Poesia romena moderna*, Roma, 1967; ed. Roma, 1969; *Storia della letteratura romena*, Milano, 1970; *Istoria literaturii române – Storia della letteratura romena*, ed. bilingvă, tr. Michaela Şchiopu, pref. Nicolae Florescu, București, 2001. **Antologii:** *Poesia popolare romena*, Roma, 1957. **Traduceri:** Lucian Blaga, *Orizzonte e stille*, îngr. Antonio Banfi, Milano, 1946 (în colaborare cu Eugeniu Coșeriu), *Arte e valore*, Milano, 1946 (în colaborare cu Eugeniu Coșeriu); *Antologia della letteretura romena*, Milano, 1969; Emil Cioran, *Storia e utopia*, pref. trad., Milano, 1969, *I nuovi dei*, Milano, 1971.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, *Roma nu va mai fi aceeași*, „Limite" (Paris), 1975, 20; Monica Lovinescu, *La început a fost … exilul*, „Limite", 1975, 20; Teodor Onciulescu, *Mircea Popescu*, „Revista scriitorilor români", 1975, 13; Ierunca, *Subiect, 57–61*; Roberto Scagno, *Fra oblio e memoria...*, „Studi italo–romeni", 1998, 2; Liviu Grăsoiu, *O istorie a literaturii române pentru italieni*, CL, 2002, 6; Michaela Șchiopu, *Mircea Popescu sau Dimensiunea exilului românesc în Italia*, JL, 2002, 13–20; Florescu, *Menirea, 152–164*; Adrian Popescu, *Mircea Popescu, exilatul din Via Chiabrera*, RL, 2007, 11; Manolescu, *Enciclopedia, 589–590.* ***N.F.***

POPESCU, Nicolae D. (9.VIII.1843, București – 8.VI.1921, București), prozator. Este fiul Niculinei și al lui Dumitru Popescu, preot la Biserica Icoanei din București. Şi-a întrerupt școala înainte de vreme și în 1861 intră copist la Ministerul de Externe, unde din 1876 va fi arhivar-șef până în 1913, când se pensionează. Colaborând și la unele dintre publicațiile vremii – „Amicul familiei", „Telegraful", „Ghimpele", „Revista contimporană", „Revista literară și științifică", „Columna lui Traian", „Vatra", „Revista literară", „România ilustrată" ș. a. –, **P.** produce industrios un gen de proză ieftină, destinată cititorului naiv, fără gust și pretenții. De altfel, peste patru decenii, începând din 1866, el va scoate o mulțime de calendare populare, forma cea mai adecvată de difuzare a acestei literaturi de colportaj: „Calendarul pentru toți", „Calendarul istoric și popular", „Calendarul basmelor", „Calendarul progresului", „Calendarul amuzant și picant", „Calendarul pentru toții fiii României" etc. Semna și Nedea, Popnedea.

Istoria, punct de plecare pentru „nuvele" ori „romane" precum *Radu al III-lea cel Frumos* (1864), *Meșterul Manole sau Fundarea monastirei Curții de Argeș* (1882), *Fata de la Cozia* (1887), *Maria Putoianca* (1892), *Bătălia de la Călugăreni* (1894), *Junețea lui Mihai Viteazul* (1895), *Mihai Viteazul și călăul* (I, 1895) ș.a., ori Războiul pentru Independență din 1877, „exploatat" în *Amazoana de la Rahova* (1879), *Prizonierul român de la Plevna* (1879), *Santinela de la Grivița* (1889), *Căpitan Buzdugan* (1890), *Primul rănit* (1890), *Botezul de sânge* (1892), *Peneș Curcanul* (1892), *Sora de caritate* (1892) ș.a., sunt percepute în cheie elementar patriotică și moralizatoare, poligraful fabricând foiletonistic intrigi, personaje, întâmplări. O faimă specială i-au adus lui **P.** ciclurile care narau isprăvile unor haiduci (Iancu Jianu, Tunsul, Miu Cobiul, Bujor, Codreanu ș. a. m. d.), editate și reeditate neistovit până târziu, după 1900. Ținând de traseul comercial al scrisului, aceste broșuri respectau un tipar: întruparea simplistă a conflictului dintre bine și rău, idealizarea „bunilor", exploatarea excesivă a senzaționalului, aglomerarea, previzibilă și de rău gust, a scenelor tari, tenebroase, cu violențe, omoruri etc. **P.**, care a fost comparat cu Ponson du Terrail și a avut la rându-i numeroși imitatori autohtoni (Panait Macri, Ilie Ighel-Deleanu ș.a.), fusese citit cu interes, în zorii formării lor, de Mihail Sadoveanu, N. Iorga, Gala Galaction ș. a. Mai publică, prelucrate, alterate, basme și legende, editează începând din 1878, cu modificări și adăugiri de la o ediție la alta, *Dorul inimei*, culegere amintind epigonic de *Spitalul Amorului* a lui Anton Pann, unde sunt agregate versuri populare, romanțe, „cântece de dor și amor", cuplete, poezii de Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Al. Sihleanu ș. a., versificări proprii, traduceri. Era de așteptat ca el să aleagă spre a traduce *Crimele misterioase* de Émile Gaboriau (1880) și să caute la Charles Desnoyer și A. D'Ennery (*La Bergère des Alpes*) o schemă pentru piesa *Păstorița Carpaților* (premiera în 1877), localizare jucată la București stagiuni în șir.

SCRIERI: *Radu al III-lea cel Frumos*, București, 1864; *Amazoana de la Rahova*, București, 1879; *Prizonierul român de la Plevna*, București, 1879; *Iancu Jianu*, București, 1880; *Miul haiducul*, București, 1881; *Tunsul haiducul*, București, 1881; *Moartea lui Bujor haiducul*, București, 1882; *Bujor haiducul*, București, 1882; *Codreanu haiducul*, București, 1882; *Meșterul Manole sau Fundarea monastirei Curții de Argeș*, București, 1882; *Maria Putoianca,* București, 1884; *Constantin Brâncoveanu,* București, 1885; *Fata de la Cozia*, București, 1887; *Santinela de la Grivița*, București, 1889; *Căpitan Buzdugan*, București, 1890; *Primul rănit*, București, 1890; *Botezul de sânge*, București, 1892; *Peneș Curcanul*, București, 1892; *Boierii haiduci*, București, 1892, vol. II: *Războiul dintre*

haiduci și ruși, București, 1892; *Sora de caritate*, București, 1892; *Radu Anghel*, I–II, București, 1893; *Bătălia de la Călugăreni*, București, 1894; *Junețea lui Mihai Viteazul*, București, 1895; *Mihai Viteazul și călăul*, I, București, 1895; *Isprăvile tâlhărești ale lui Nicolae Grozea, Dumitru Lungu și Ioniță Tunsul*, București, [1909]; *Scăparea lui Iancu Jianu din ocna părăsită*, București, [1911]. **Antologii:** *Dorul inimei*, București, I–II, 1878–1879; *Carte de basme*, I–IV, București, 1892.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *28–30*; Sadoveanu, *Opere*, VI, *329–333*; N. Iorga, *Pagini alese*, I, îngr. Mihai Berza, București, 1965, *44–45*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *530*, *Ist. lit.* (1982), *598*; Călinescu, *Opere*, VII, *616–620*; Pillat, *Itinerarii*, *87–97*; *Dicț. lit. 1900*, *692–693*; Barbu, *Romanul*, *128–131*; Faifer, *Semnele*, *211–212*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *831–834*; Ioana Drăgan, *Romanul popular în România – literar și paraliterar*, Cluj-Napoca, 2001, *passim*. ***G.D.***

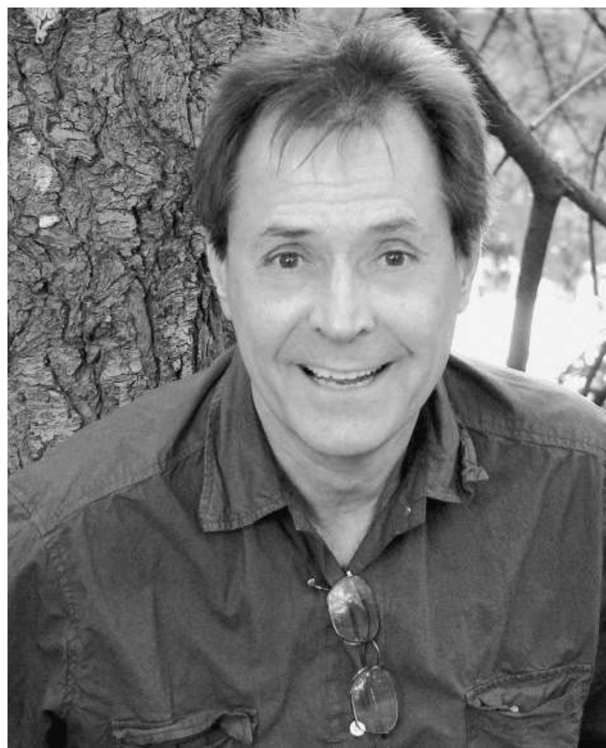

POPESCU, Petru (1.II.1944, București), prozator, poet, eseist, traducător.

Este fiul actriței Nelly Cutava și al lui Radu Popescu, cronicar dramatic. A absolvit la București liceul (1962) și Facultatea de Limbi Germanice, secția engleză (1967). În 1966 publică placheta *Zeu printre blocuri*, debut poetic salutat de Paul Georgescu pentru caracterul citadin și novator, dar criticat de alți comentatori pentru o prea vizibilă raliere la stilul poeziei moderne americane. Ca prozator, începe cu povestiri publicate în presă (una dintre ele, *Moartea din fereastră*, câștigă Premiul revistei „Amfiteatru"), iar în 1967 îi apare primul volum de proză scurtă, intitulat tot *Moartea din fereastră*. Ca romancier, începe cu *Prins* (1969), o descriere a „generației fără idealuri", captivă a comunismului. Romanul *Dulce ca mierea e glonțul patriei* (1971) îi sporește și consolidează scriitorului succesul adus de primul roman. Cele două sunt transpuse imediat în limbile polonă, cehă, slovacă, maghiară și germană, iar altul, *Sfârșitul bahic* (1973), este tradus de îndată în Marea Britanie și Suedia. În afară de cărțile proprii, **P.** publică traduceri și alcătuiește o antologie pentru tineret, *Cinci povești cu cowboy* (1972), care cuprinde proză a scriitorilor americani O' Henry, Stephen Crane și John Graves, cât și *Poveste cu cowboy*, reprodusă din volumul *Moartea din fereastră*. Tot acum scrie primul său scenariu, *Drum în penumbră*, ecranizat în 1972 de Lucian Bratu, filmul fiind apreciat pentru prezentarea veridică a vieții omului de rând, fără cosmetizarea propagandistică impusă în epocă filmelor cu subiect din actualitate. Aflat în postura de scriitor apreciat și situat în prim-planul vieții literare, **P.** petrece o parte din anii 1971–1972 la Viena, ca bursier al Premiului Herder. Colaborează la „Gazeta literară", „România literară", „Viața românească", „Amfiteatru", „Argeș", „Teatru", „Contemporanul", „Argeș", „Scânteia tineretului" ș.a. cu eseuri privind estetica prozei contemporane, comentarii despre literaturile engleză și americană, ulterior adunate sub titlul *Între Socrate și Xantipa* (1973). E admirat de un public larg și curtat de oficialitate, fiind, între altele, promovat, ca reprezentant al tinerilor scriitori, în organele centrale ale organizației de tineret patronate de PCR. În 1973 face parte din echipa de ziariști care îl însoțește pe Nicolae Ceaușescu în vizita oficială în America de Sud, prilej cu care – observând de aproape mecanismele puterii – i se întărește intenția de a-și părăsi țara. În 1974 se află un semestru la Universitatea Iowa din SUA, în cadrul Programului Internațional al Scriitorilor. La înapoiere în Europa, scriitorul se oprește la Londra, hotărând să nu se mai întoarcă în țară. Locuiește mai întâi în Marea Britanie, iar din 1978 în SUA, la Hollywood. Își continuă activitatea literară în limba engleză, publicând la început versuri – *Boxes, Stairs and Whistle Time* (1975), apoi romane, scrieri de nonficțiune. În urma absolvirii unei prestigioase școli, The American Film Institute din Hollywood, scrie numeroase scenarii cinematografice, unele în colaborare cu soția sa, scenarista Iris Friedman. Regizează filmul *Death of an Angel* (1986), după un scenariu care îi aparține. După decembrie 1989 scriitorul vine în mai multe rânduri în România, unde îi sunt reeditate cărți scrise în românește și apar în traducere unele scrise în limba engleză. Îi apare un nou roman în limba română, *Supleantul* (2009), și își face publică, în interviuri, intenția de a alterna în viitor scrieri în limba română cu scrieri în limba engleză și de a-și împărți viața între SUA și țara natală.

În doar nouă ani (1966–1974) **P.** pătrunde în forță în literatură: două volume de versuri (*Zeu printre blocuri* și *Fire de jazz. 1964–1966* – 1969), două de proză scurtă (*Moartea din fereastră* și *Om în somn* – 1971), unul de eseuri (*Între Socrate și Xantipa*), un scenariu cinematografic ecranizat (*Drum în penumbră*) și cinci romane (*Prins*, *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, *Să crești într-un an cât alții într-o zi* – 1973, *Sfârșitul bahic*, *Copiii Domnului* – 1974). S-a impus, cumva spre surprinderea generală, însoțită fie de admirație, fie de adversitate, în postura, rar ilustrată și dificilă, a scriitorului de succes. Un succes fulminant de public (cărțile lui devin best-selleruri), dar și de critică, de vreme ce scriitorul practica o literatură accesibilă, atractivă, de mare popularitate și, concomitent, o literatură menită să satisfacă în bună parte exigențe estetice. O primă secțiune, intitulată *Idei patetice*, din culegerea *Între Socrate și Xantipa* expune un bine articulat program estetic și literar, explicitat cu o expresivitate persuasivă. Este un program original, într-o epocă în care creația literară, de-abia eliberată de constrângerile realismului socialist, își îndreptase, prin reacție compensatoare, energiile către „arta pură” și către experimentul ultramodernist. **P.** propune o „a treia cale”: cea a romanului realist, relativ conservator ca tehnică, a romanului lizibil, fără inovații tehnice ostentative, fără excese experimentaliste, însă modern prin substanță, un roman conectat la actualitate și deschis către un public citadin și instruit. Își exprimă rezerva față de modelul francez al Noului Roman, considerat de el periferic, și trimite la modelul american în ipostaza lui accesibilă, mai atrăgătoare. Structural combativ și netimorat de conveniențe, scriitorul procedează, apărându-și ideile, la lansarea unei lungi diatribe la adresa criticii literare din epocă. Opinii proprii sunt incluse și într-un grupaj de comentarii cu privire la Camil Petrescu, Marin Preda, Geo Bogza, Adrian Marino, Al. Piru, Matei Călinescu ș.a., precum și într-o secțiune ce vizează mai ales literatura modernă și contemporană engleză și americană, încă puțin cunoscută, atunci, la noi (Nathaniel Hawthorne, Norman Mailer, Truman Capote, John Updike, Edgar Lee Masters, Robert Frost ș.a.). **P.** debutase însă ca poet, iar versurile lui afirmau familiaritatea cu lirica americană, respirau un aer proaspăt, un individualism juvenil, triumfător, de alură sportivă, un narcisism susținut de elan vitalist intelectualizat, dublat de propensiunea către meditație și introspecție. Poetul producea exerciții de destructurare calculată a percepției și a transcripției imagistice, privilegiind substratul existențial (iar nu livresc), într-un vers „caligrafiat” ultramodernist, cu ingenioase manevre tipografice (rândurile sunt întrerupte de spații albe, astfel încât în pagină să fie aliniate la ambele margini etc.). Poezia e preponderent enunțiativă, moderat metaforică. Autorul procedează la încifrări expresive, trasează uneori crochiuri frapante de „peisaj”, preconizează autenticitatea („să ne scoatem paltoanele/ să ne scoatem și pielea/ să ne scoatem ochii și inima/ pe masă// noi oamenii sinceri/ noi nu avem arme/ atacăm fără gloanțe murim fără discursuri” etc.) și profesează, în termeni modernist-alegorici, angajarea existențială ardentă („lumânările tuturor vieților scad/ fiecare unde e ascunsă/ numai a mea arde și crește se consumă și crește/ din flacăra ei se clădește și rodește/ o și eu am să mor și de moartea mea se moare/ dar eu voi da foc cerului cerul/ va surâde acestui incendiu”). Poemele pot fi considerate, totuși, exerciții de digitație, ținând seama de talentul de prozator afirmat cu brio la scurtă vreme, cu nuvelele incluse în *Moartea din fereastră*. Cea mai izbutită este piesa titulară, poveste – cu noimă alegorică – a unui bondar care se stinge captiv între geamurile duble ale unei încăperi, fascinat de peisajul verde-luxuriant de afară și înspăimântat de tenebrele din interiorul clădirii. De altfel, fiecare text pare să fie câte un „exercițiu” tematic și stilistic bine dus la capăt. Importante însă cu adevărat sunt romanele lui **P.**, care învederează citadinismul, modernismul scriiturii, întotdeauna alertă, bogată, elegantă, preocuparea pentru autenticitatea discursului literar. Recursul la experiența autobiografică și la inserția cotidianului este evident, cu toate că nu e vorba de romane autobiografice, nici de jurnale deghizate în roman. Prozatorul știe să construiască, să generalizeze, asigurând totodată demersului său prezența palpitului „vieții trăite”. Există, desigur, accente convenționale, există și multe stridențe, consecutive pactizării cu procedee ale prozei „populare”, dar ele rămân, în parte, neglijabile. *Prins* abordează o temă gravă: confruntarea unui om aflat în plină tinerețe cu somația morții apropiate, final anunțat, inexorabil. Cu toate acestea, romanul nu e sufocat de tonalitatea sumbră, ci e stenic și incitant, autorul utilizând somația inevitabilului pentru a determina o situare lucidă a celui „prins”, personaj în

care, în chipul cel mai evident, a investit mult din propriul sine. O poveste de dragoste (considerată de mulți a fi una din cele mai frumoase din literatura română contemporană), precum și alte întâmplări extrase din cotidian conferă romanului consistență epică. Finalul este simbolic, stingerea tânărului e dedramatizată printr-o buclă a resemnării victorioase, căci personajul domină grozăvia morții absurde prin puterea autointrospecției și printr-o înțelegere calmă a existenței. Romanul sintetizează cu acuitate și un ansamblu de mentalități, comportamente, reacții și atitudini ale tinerei generații de orășeni instruiți din anii '70 ai secolului trecut. Acest profil de generație e trasat cu o luciditate surprinzătoare în epocă. Cartea e în același timp și un poem al orașului modern. *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, de asemenea scris la persoana întâi, aduce în prim-plan tot un protagonist tânăr. Mulți comentatori l-au receptat ca pe un roman autobiografic, ceea ce nu este, chiar dacă scriitorul i-a dat personajului mult din interioritatea și din experiența sa. Procedeul apare curent la **P.**, teoretizat ca atare, la fel ca și exprimarea naratorului la persoana întâi și „în nume propriu". Narațiune a experienței de viață acumulate de un tânăr intelectual, absolvent al unei facultăți de istorie, în timpul efectuării serviciului militar, *Dulce ca mierea e glonțul patriei* e un roman de inițiere și în plan erotic. Băiat dezghețat, cu o biografie destul de bogată în episoade amoroase, protagonistul trăiește acum prima dragoste adevărată, o dragoste copleșitoare și enigmatică, curmată înainte de a fi ajuns la plenitudine, dar care consacră la rându-i atingerea bărbăției depline. E o iubire citadină, modernă și evoluată, cu doza ei de straniu, mister și totodată susceptibilă să îndemne la analogii literare: în femeia iubită, Laguna, se poate recunoaște o versiune a Doamnei T. din *Patul lui Procust* de Camil Petrescu. Pe lângă temele principale – armata și dragostea –, rețin atenția și alte teme ori motive: moartea și frica de moarte, violența, oroarea de sordid și derizoriu, prietenia, solidaritatea ș.a. *Să crești într-un an cât alții într-o zi*, tot un roman de actualitate și despre tineri, pare mai puțin consistent, dar face loc modalității picarești și umorului, iar *Sfârșitul bahic*, cu acțiunea plasată în anii '50, în toiul „obsedantului deceniu", reconstituie istoria recentă. Anticipând într-un fel *Galeria cu viță sălbatică*, romanul lui Constantin Țoiu, *Sfârșitul bahic*, bine construit, cu o epică densă, pasajele eseistice diminuând în favoarea acțiunii (uneori cu elemente de senzațional), conține o diatribă virulentă la adresa perioadei staliniste, procedare în principiu încurajată oficial în perioada ceaușistă, dar care vizează, în subtext, aspectele blamabile ale oricărui regim totalitar. Ultima scriere publicată de **P.** înainte de plecarea din țară, *Copiii Domnului*, un microroman ori, mai degrabă, o nuvelă amplă, o poveste populată cu eroii unei „mitologii" monahale și haiducești autohtone, poartă subtitlul *O legendă munteană* și reprezintă un omagiu adus lui Gala Galaction. În fine, ce a publicat **P.** în limba engleză poate interesa cititorul român tocmai pentru că întregește portretul unui autor al cărui traseu românesc s-a întrerupt înainte de vreme. *Before and after Edith* (1978) e un roman aparent de suspans, dar în fapt o poveste de dragoste pe fundalul Vienei Primului Război Mondial și cu multe referiri la România. *Amazon Beaming* (1991) e o carte-document pornind de la experiența excepțională trăită de un cercetător și explorator american, Loren McIntyre. Istoria descoperirii celui mai îndepărtat izvor amazonian, luxurianța și bizareria peisajului, dar mai cu seamă existența fascinantă a populației indiene mayoruna sunt recuperate într-o narațiune captivantă. *The*

Return (1997), din nou o carte cu un caracter pronunțat autobiografic, foarte bogată în informații și confesiuni, concepută cu un oarecare scrupul al obiectivității, prezintă un interes particular pentru cititorul român. *The Oasis* (2001) are un subtitlu care o rezumă în chip esențial: *A Memoir of Love and Survival in a Concentration Camp*. E o biografie romanțată (o poveste de dragoste începută în condiții tragice, într-un lagăr nazist), plină de dramatism, pornind de la mărturia unor rude prin alianță – Blanka și Mirek Friedman, părinții soției lui **P.**, originari din Cehoslovacia, supraviețuitori ai Holocaustului – și de la o minuțioasă documentare, cu grija de a reconstitui atmosfera epocii evocate și de a restitui adevărul teribil al acelor evenimente. *Almost Adam* (1996), un roman înrudit cu *Amazon Beaming*, valorifică ceea ce se poate numi aventura științifică, aici în centru fiind un studiu întreprins de un tânăr antropolog american asupra unei mici populații africane trăind în sălbăticie și aflată într-un stadiu cvasiprotouman, ca un fel de fosilă vie antropologică. Romanul *Girl Mary* (2009), tradus în românește sub titlul *Fata din Nazaret* (2010) este – după cum se spune într-o prezentare publicitară a cărții – „o reinterpretare din perspectivă laică a nașterii imaculate a întemeietorului creștinismului Isus Hristos", dar și – după cum spune autorul – „o poveste de dragoste, istorică". Cartea a fost apreciată ca un roman de consum de bună calitate, atrăgător prin măiestria realizării, și totodată contestată (la fel ca și alte opere literare cu subiecte biblice tratate liber, necanonic) din punct de vedere religios. Un nou roman scris în limba română, *Supleantul*, este, la fel ca *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, numai în aparență un roman autobiografic. Deși are un cert substrat autobiografic, este în primul rând un roman (adică o operă de ficțiune), iar nu o „mărturie" *non-fiction* literaturizată. Subiectul, construit pornind de la elemente reale (întrucâtva cunoscute publicului din folclorul urban), a trezit interes: e vorba de povestea de dragoste a naratorului (un tânăr scriitor în curs de afirmare la începutul anilor '70 ai secolului trecut, din nou un dublu ficțional al autorului real, cu care are foarte multe lucruri în comun) și a fiicei lui Nicolae Ceaușescu, șeful regimului politic totalitar din epocă, iarăși un substitut ficțional. Scris cu multă vervă și iscusință, dar și cu o firească distanțare (explicabilă și prin distanța temporală față de evenimentele care vor fi oferit „materia brută" a subiectului), romanul e agreabil și antrenant, părând să reînnoade cu maniera și universul tematic proprii scriitorului în primele sale romane. Totuși, se poate opina că sub raportul nivelului artistic, al forței de persuasiune ficțională, al valorii literare pur și simplu, acest roman dat de **P.** nu le egalează pe cele de la începutul carierei lui, fiind grevat tocmai de excesiva utilizare a îndemânării narative, de prezența acuzată a recursului la rețetele romanului de succes popular.

Scriitorul acesta cu aer de dandy, de „monden", făcând oricând figură bună în înalta societate, a „căzut" peste câteva „mituri" ale generației anilor '70: singurătatea colectivă, limbajul secret al muzicii „tinere", subversivitatea adolescenței, drama lipsei de ideal etc. Scriitor citadin prin natură și cultură, descendent, cum îi place să spună, dintr-o familie de ofițeri patrioți, Petru Popescu n-a disprețuit, de la primele cărți, succesul, ci l-a căutat cu lumânarea. L-a avut, pe merit, căci, fără a face concesii gustului comun, a găsit căile de comunicare cu un public relativ larg, care i-a cumpărat cărțile.

C. STĂNESCU

Pe scurt, pătratul temelor fixe ale lui P.P. [*Petru Popescu*] *e Orașul – Iubirea – Prietenia – Istoria, iar pătratul calităților sale de artist: sinceritatea – lirismul grav – receptivitatea la idei – fluența story-ului.*

GEORGE PRUTEANU

SCRIERI: *Zeu printre blocuri*, pref. Paul Georgescu, București, 1966; *Moartea din fereastră*, București, 1967; *Fire de jazz. 1964–1966*, București, 1969; *Prins*, București, 1969; *Om în somn*, București, 1971; *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, București, 1971; *Între Socrate și Xantipa*, București, 1973; *Să crești într-un an cât alții într-o zi*, București, 1973; *Sfârșitul bahic*, București, 1973; *Copiii Domnului. O legendă munteană*, București, 1974; *Boxes, Stairs and Whistle Time*, Londra, 1975; *The Last Wave*, Sydney, 1977; *Before and after Edith*, Londra, 1978; ed. (*Înainte și după Edith*), tr. Antoaneta Ralian, București, 1993; *In Hot Blood*, Los Angeles, 1986; *Amazon Beaming*, New York, 1991; ed. (*Revelație pe Amazon*), tr. Radu Paraschivescu, București, 1993; *Almost Adam*, New York, 1996; ed. (*În coasta lui Adam*), tr. Radu Paraschivescu, București, 2001; *The Return*, New York, 1997; ed. (*Întoarcerea*), tr. Magdalena Popescu și Smaranda Bedrosian, București, 2001; *The Oasis*, New York, 2001; ed. (*Oaza*), tr. Florin Sicoie, București, 2002; *Weregirls: Birth of the Pack*, New York, 2007; *Footprints in Time*, New York, 2008; ed. (*Urme în timp*), tr. Cristina Jinga, București, 2008; *Girl Mary*, New York, 2009; ed. (*Fata din Nazaret*), tr. Mihnea Gafița, București, 2010; *Supleantul*, București, 2009. **Traduceri:** Marica Beligan, *Cenușa mea va fi caldă*, București, 1968; E. M. Forster, *Aspecte ale romanului*, postfața

trad., București, 1968; James Baldwin, *Din sălbăticie*, București, 1971 (în colaborare cu Corina Cristea); *Cinci povești cu cowboy*, îngr. și pref. trad., București, 1972 (în colaborare cu Gabriel Pleșea).

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Medalion: Petru Popescu*, VR, 1965, 9; Valeriu Cristea, *„Zeu printre blocuri”*, VR, 1967, 1; Nicolae Manolescu, [*Petru Popescu*], AFT, 1968, 1, RL, 1993, 14; Matei Călinescu, *Poezie și sinceritate*, CNT, 1969, 23; Adrian Marino, *Un roman despre viață și moarte*, RL, 1970, 4; Damian, *Intrarea*, *112–119*; Dimisianu, *Prozatori*, *175–178*; Ion Vlad, *Romanul între poezie și obiectivare*, TR, 1971, 15; Dana Dumitriu, *„Dulce ca mierea e glonțul patriei”*, ARG, 1971, 4–5; Al. Călinescu, [*Petru Popescu*], CRC, 1971, 25, 1972, 14; Stănescu, *Cronici*, *190–194*; George Pruteanu, *Citadin fără complexe*, „Magazin”, 1973, 806; Regman, *Selecție*, *354–359*; Georgescu, *Printre cărți*, *169–179*; Petrescu, *Scriitori*, *138–142*; Iorgulescu, *Rondul*, *164–170*; Martin, *Metonimii*, *327–335*; Ungheanu, *Arhipelag*, *124–143*; Octavian Soviany, *Schimbarea la față*, CNT, 1994, 10–12; C. Stănescu, *Interviuri din tranziție*, București, 1996, *74–93*; *Dicț. analitic*, I, *340–342*, III, *415–417*; Micu, *Ist. lit.*, *652–653*; Ungureanu, *La vest*, II, *103–111*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *834–837*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *235–238*; Negrici, *Comunism*, *Proza*, *248–250*; Tudorel Urian, *Iubire hollywoodiană la Dachau*, RL, 2003, 3; [*Petru Popescu*], VTRA, 2004, 3–4 (grupaj special); Elisabeta Lăsconi, *Când femeia devine metafizică...*, ALA, 2004, 706; Teodora Dumitru, *Conserve de ton pentru pisici vs. România*, ALA, 2004, 731; Ștefănescu, *Istoria*, *659–666*; C. Stănescu, *Popescu se întoarce*, CLT, 2009, 46; Dinu Bălan, *Petru Popescu*, Alba Iulia, 2009; Popa, *Ist. lit.*, II, *794–796*; Daniel Cristea-Enache, *Scriitorul tineretului*, OC, 2010, 260; Magda Ursache, *Tovărășica și supleantul*, LCF, 2010, 4; Marcel Lucaciu, *Amantul puterii*, VR, 2010, 5-6; Alex. Ștefănescu, *Petru Popescu reeditat*, CNT, 2010, 8; Manolescu, *Enciclopedia*, *590–594*; Borbély, *Existența*, *28–33*. ***N.Br.***

POPESCU, Radu (c. 1655–1729, București), cronicar. Este grec după tată – Hrizea, vistiernicul din Popești, era fiul unui Gheorghe Carida, cititor de cărți de drept, care venise de lângă Ianina – și din familia Băleanu după mamă – Maria era fiica marelui ban Gheorghe Băleanu și soră a lui Ivașco Băleanu. Ştia latinește, grecește și turcește și părea menit urcării rapide a treptelor dregătoriilor. S-au opus însă un destin potrivnic, împrejurările politice și „amestecăturile” pe care nu le-a ocolit. Era logofăt de vistierie în 1675, dar, după ce tatăl său a fost ucis în 1680 de seimeni din porunca lui Şerban Cantacuzino, a luat calea exilului, cu toți ai lui, plecând în Turcia și apoi în Moldova. I-a servit ca sol lui Constantin Brâncoveanu (în Ardeal, pe lângă generalul austriac Heissler), a fost clucer de arie între 1692 și 1696. Spirit neliniștit și inamic al Cantacuzinilor și al lui Brâncoveanu prin tradiții de familie, ia parte în 1700 la o uneltire împotriva voievodului și poposește pentru scurt timp în temniță. Sub Brâncoveanu nu va mai deține decât demnități mărunte (ispravnic pentru haraciul din județul Vâlcea în 1701, ispravnic al Ocnelor Mari de la Râmnic în 1703, mare vornic de Târgoviște în 1712), în stare, toate, să îl nemulțumească și să îi rănească orgoliul. Va face carieră abia în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat, ajungând mare vornic în 1716, mare ban și iarăși mare vornic în 1719. Considerația pe care i-a arătat-o fanariotul nu îl va împiedica pe **P.** să uneltească și împotriva lui și – refugiat la Brașov între 1716 și 1718 – să facă front comun (el, vechiul dușman al Cantacuzinilor) cu cei ce voiau să îl aducă pe tron pe fiul lui Şerban Cantacuzino, sprijinit de austrieci. Valurile care au trecut peste el l-au făcut să îmbrace rasa monahală la mănăstirea Radu Vodă din București, în 1724. Devenit monahul Rafail, va lucra în continuare, în chilia sa, la cronica pe care o începuse de câtăva vreme.

În jurul paternității asupra compilației de cronici cunoscute sub titlul *Istoriile domnilor Țărâi Rumânești* s-au purtat discuții furtunoase, pasionante, neîncheiate încă. Primii editori ai textului au atribuit cronica – mai mult din necesități „de serviciu” – lui Constantin Căpitanul (Filipescu). Această ipoteză, care îl promova în postura de autor pe un cărturar stimabil (înrudit cu Bălenii, ca văr cu mama lui Grigore Băleanu, dar și cu Cantacuzinii, căci îi venea nepot de fiică postelnicului Constantin Cantacuzino), nu a rezistat observațiilor critice, în ciuda unei cariere îndelungate, printre sprijinitori numărându-se Aron Densușianu și N. Iorga. Cel dintâi care a șubrezit acest punct de vedere a fost Gr. G. Tocilescu. Nu a întrunit consensul cercetătorilor nici părerea potrivit căreia autorul *Istoriilor...* ar fi **P.** – avansată de o literatură stufoasă purtând semnături precum I. G. Sbiera, C. Giurescu, P.P. Panaitescu, Alexandru A. Vasilescu, N. Cartojan, Constant Grecescu, I.D. Lăudat, Al. Cărăușu, D. Stan, Mircea Anghelescu, Dumitru Velciu –, prezumție căreia i s-a acordat atenție, întrucât era vorba de un nepot al marelui ban Gheorghe Băleanu. S-a spus – și nu fără dreptate – că motive de ordin cronologic împiedică, în primul rând, acceptarea lui **P.** în ipostaza de autor al

întregului corpus (adică și al secvenței care povestește evenimentele scurse între 1290 și 1688), căci, descriind, cu aere de martor ocular, niște evenimente de prin 1663, 1665, 1669, acel autor aparține evident altei generații decât celei a fiului vistiernicului ucis din porunca lui Şerban Cantacuzino. Au optat pentru un alt autor, anonim, al secvenței numite îndeobște *Cronica Bălenilor* Al. Piru, Liviu Onu, Dan Horia Mazilu, dar și P.P. Panaitescu. Pentru mulți cercetători **P.** nu este decât autorul cert al secvenței intitulate *Cronica despre Nicolae Mavrocordat* (*1688–1728*), la a cărei redactare a purces prin 1718 sau 1719, lucrând la ea până în preajma morții sale. Imaginea de scriitor obiectiv, preocupat de instituirea unui etic nealterat și urmând judecăți nepărtinitoare, pe care se străduiește să o construiască în text, este serios amendată de considerația, încărcată de un soi de pioșenie, cu care cronicarul lucrează la zidirea „monumentului” lui Nicolae Mavrocordat, conștiinciozitatea cu care el îmbrățișează opiniile patronului său (chiar și filoturcismul) și le profesează cu sârguință. Ajunge uneori până la un servilism deconcertant și ilariant. Aflați în preajma unei încuscriri cu Nicolae Mavrocordat, odioșii Cantacuzini (stolnicul și fiul său, Ştefan Vodă, pieriseră și din cauza „amestecului” lui Nicolae Mavrocordat), împroșcați până atunci cu sudalme, declarați ucigași prin vocație și „feciori ai dracului”, dobândesc subit bunăvoința cronicarului și, în cap cu stolnicul Constantin Cantacuzino, „bătrân și vestit”, își regăsesc noblețea necesară pentru elogierea proiectatei alianțe: „fiind dă neam blagorodnic, și mai cinstit între toate neamurile boierimii Țărâi Rumânești”. Imaginii solare a unui Mavrocordat cu o conduită exemplară – păstrător al tradițiilor („au dat boieriile celor ce li s-au cuvenit”), doritor de armonie, „înțeleptu, blându și bun”, prezență notabilă în Imperiu, administrator chibzuit și cu dragoste de țară, atotiertător –, ce reclamă lauda, în ciuda cenzurii retorice introduse de autor („Care aceste toate [...] dă le voiu trece eu cu vederea, pietrile vor striga”), îi este opus un Brâncoveanu tiranic, jefuitor, duplicitar, orgolios, demolator, setos de putere și de parvenire, regizor perfid al unor aventuri politice europene. Într-un cuvânt – contramodelul indezirabil, produs al unei vindicte pasionate. Zugrăvind un astfel de Brâncoveanu, **P.** participă la o dezbatere și polemizează cu panegiriștii, încercând o definiție proprie

pentru dubletul fericire–laudă: „Iaste osebire între laudă și între fericire, că să fericescu mulți împărați, crai, domni, boiari, pentru norocul ce au în viiața lor, după pofta și voința celor trupești lucruri, cum avuții multe să aibă, cu cinste, cu îndelungări de stăpâniri și altele ca acestea. Sânt darurile norocului pe care și alți păgâni și tirani le-au avut, iar nu s-au laudat de niscaiva fapte bune, că lauda iaste numai a faptelor celor bune ce face cineva în viiața lui și pe urma lui rămâne acea bunătate de o laudă oamenii”. Contestând tocmai virtutea, cronicarul îl transformă pe Brâncoveanu (obiect al unui blestem general, căci acceptase majorarea haraciului pentru binele său) într-un beneficiar lipsit de merite al jocului, favorabil la început, al norocului („dar acestea au fost toate darurile norocului”), într-o existență incompatibilă cu „fapta

bună”. **P.** ațâță sârguincios un fel de foc purificator care vrea să opereze eradicări globale ori clarificări de etapă. Trădarea politică, manevrată de o omenească lăcomie, este divulgată în cazul Cantacuzinilor (inși cu o veritabilă vocație a „umbletelor”), al lui Brâncoveanu și al lui Ştefan Cantacuzino, mistuiți de propriile lor ambiții, al lui Dimitrie Cantemir, producător de gesturi irecuperabile. Aceștia – și mulți alții lângă ei: Toma Cantacuzino, pildă de nerecunoștință și cultivator de himere, serdarul Barbu Cornea, „tâlharul cel mare” – au adesea un sfârșit care confirmă premonițiile cronicarului. El are însă și știința ridiculizării subțiri (îi persiflează pe uneltitorii neperformanți, țesători ai unor „sfaturi vrednice de râs”, „deșarte” și „vrednice de batjocuri”), prin bagatelizare și minimalizare, dar îi este la îndemână și persiflarea în absența distilării ironiei, pe fondul unui râs gâlgâitor („dicretul” imperial prin care beizadea Gheorghe era numit nu domn sau guvernator, ci „ban Craiovei” „l-au făcut” pe fiul lui Şerban Cantacuzino „din cal măgari”), sincopat de plasticizări paremiologice, căci **P.**, un Miron Costin cumva „miniaturizat” datorită vehemențelor, moralizează necontenit. Adevăratul scriitor este cel din prima parte a cronicii, memorialistul capabil să supună faptele și personajele care le produc unor analize atente, să descifreze intenții și mobiluri și să descrie destine, să stăruie asupra unei idei, urmărindu-i drumul ciclic în care preceptul ordonează substanța epică. Când trece la notația ca de jurnal, cronica se umple de mărunțișuri a căror banalitate autorul se preface a nu o observa. Textul se transformă într-un fel de almanah–calendar în care sunt aglomerate, fără efort selectiv, incendii, perioade de secetă, molime, războaie turco–austriece, abdicări spectaculoase, decese mai însemnate („Întâi au murit Filip, duce de Orleansu”, „Murit-au și Inochentie al treisprezecelea, papa al Râmului”) și logodne de prin Europa („Într-acest an fiind logodit Ludovic al cinci[sprezece]lea, craiul franțozesc, cu fata craiului Ișpanii și aducând-o în Paris numai să facă nuntă, au aflat pricină că ar fi fost mică dă zile, și au stricat logodna, și o au trimis-o înapoi la Ișpaniia”), nunțile ori cumetriile ce implicau cumva persoana lui Mavrocordat, știrile senzaționale („Într-acest an în luna lui noiemvrie, s-au întâmplat preasfințitului patriiarh al Țarigradului, kir Ierimii, mare și primejdioasă întâmplare...”) și reviziile financiare organizate în întreaga împărăție. Mare amator de lexic neologic (lecturile sale din „diarii” și din calendare îi furnizau material din belșug), **P.** face figură de autor cu informația la zi. Pentru acest scriitor de factură barocă – la care curiozitatea nu mai înseamnă, ca la predecesori, doar iscodire – spațiile exotice, Orientul prezintă o atracție deosebită. Zona aceasta, trăitoare sub semnul fabulosului, îi oferă subiecte senzaționale și îi prilejuiește fastuoase parăzi de savanterie istorico-geografico-lingvistică. Cronicarul se delectează procurând tălmăcirea câte unei sintagme exotice („Şăhdahud-han Dăgăstanleas, care tâlcuindu-să să zice lăcuitoriu în munți”) sau coborând în istorie pentru a urmări succesiunea stăpânirilor politice fixată în toponimie: „acest Dervent să zice elinește Alixandriia, cetate a lui Alixandru cel Mare, iar turcește îi zice Demir-capi”. Din înșiruirile onomastice cu sonorități ciudate (Şahtahmuz – feciorul șahului Persiei, Miruveiz, Bengli Mustafa-pașa, Azac, Bagdat, Abdulah-pașa, Chirul și Arakis, Nasirtasi, califul Muntevechelul, Gelas, cetatea Hai ș.a.) explodează, impresionant, secvențele de erudiție care impun un frecventator al savanților celebri în lumea otomană (citează coordonatele cetății Hemedea după „tabelele gheograficești ale lui Uluc-bei gheograful [...] lungimea 83° și lățimea 35°”) și al scrierilor de istorie arabă („Acest Tefliz [Tbilisi] l-au fost ars odată Muntevechelul, fiind haliv la leatul turcesc 230, iar de la Hristos 817”). Cronica lui **P.** dispune de realizări ce depășesc vizibil tiparele din povestirile identificate în letopisețele predecesorilor săi. Construcția narațiunii – fie că este vorba de istorisiri moralizatoare, de pamflete (dușmanii scriitorului sunt nenumărați, ai domnitorului la fel) ori de un fel de proză de aventuri (precum cea care relatează „răpirea lui Nicolae Mavrocordat”) – este mereu complicată cu conjecturi interesante, cu intersectări și supraetajări dibaci utilizate. Aceste structuri sunt neîndoielnic un act de adeziune la tiparele literaturii baroce, adeziune deloc surprinzătoare la un gânditor care își justifică nestatornicia unei existențe pline de meandre prin lipsa de substanță a demersurilor omenești, la capătul cărora nu se poate afla decât recluziunea – soluție pregnant barocă: „Ci fiind vornic mare eu, Radul Popescu, în cinstea și în dragostea măriei-sale, și viind la vreme dă bătrânețe, și dă slăbiciune, socotind că și ale lumii sânt toate dășarte, singur din bunăvoie am cerut voie

de la măria-sa și am mers de m-am călugărit”. Scriitorul care meditase la alternările de situații modulate de „norocul zavisnic” are capacitatea de a sesiza, dincolo de exploziile propriei antipatii (cu mari virtuți la nivel literar), vanitatea strădaniilor constructorilor de (condamnabile – zice moralistul) proiecte himerice, ambiționați iluzoriu numai de „fumurile dășărtăciunii”, și de a sugera plasarea sfârșitului implacabil al existențelor (chiar dacă este vorba de niște inamici declarați) sub semnul inexorabil al „sorții alunecătoare”. Parcurgând paginile încărcate de vehemență declanșată de resorturi complexe ale cronicii lui **P.**, cititorul va avea certitudinea că a participat la o mare și mult așteptată întâlnire cu un scriitor adevărat.

Radu Popescu, cu toate defectele lui ca istoric, are însă mai multă cursivitate în povestire decât Stoica Ludescu. El nu se pierde în lungi și oțioase imprecații biblice, ci dizolvă indignarea și ura în narațiune. Este o limbă rea, cârcotașă. Înregistrează toate zvonurile răutăcioase, chiar și vulgare ale timpului, când e vorba de adversari.[...] *Dar Radu Popescu are ceva din darul marilor cronicari moldoveni, izbutind să scoată la lumină colțuri interesante din trecutul zbuciumat al țării, în care se vede coloarea timpului și psihologia societății. Şi factura sintactică a stilului are o tehnică mai modernă. Fraza e mai degajată din angrenajul coordonărilor și al incidentelor. Țâșnește câteodată viu și energic în dialoguri scurte. E caracteristică în această privință scena dinamică, povestită cu efecte teatrale a mazilirii lui Antonie-vodă din Popești.*

N. CARTOJAN

SCRIERI: *Istoriile domnilor Țării Rumânești scrise de Constantin Căpitanul*, publ. N. Bălcescu, „Magazin istoric pentru Dacia”, 1845, *83–114*, *147–186*, *211–250*, *279–326*, *343–379*, 1846, *3–35*; *Cronica Țării Rumânești*, „Magazin istoric pentru Dacia”, 1847, *21–62*, *93–178*; *Istoria Moldo-României*, vol. II: *Istoria Țărei Românești*, București, 1859, *278–399*; *Istoriile domnilor Țării Românești, cuprinzând istoria munteană de la început până la 1688*, îngr. și pref. N. Iorga, București, 1902; *Istoriile domnilor Țărâi Rumânești*, în *Cronicari munteni*, I, îngr. Mihail Gregorian, pref. Eugen Stănescu, București, 1961, *225–577*; *Istoriile domnilor Țărâi Rumânești*, îngr. Constant Grecescu, introd. Constant Grecescu și Eugen Stănescu, București, 1963; *Istoriile domnilor Țărâi Rumânești*, în *Cronici brâncovenești*, îngr. și postfață Dan Horia Mazilu, București, 1988, *308–325*; *Cronica despre Nicolae Mavrocordat*, în *Cronicari munteni*, îngr. și introd. Dan Horia Mazilu, București, 2004, *753–867*.

Repere bibliografice: Gr. C. Tocilescu, *Studii critice asupra cronicilor române*, RIAF, vol. III, 1884; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *122–131*, *143–161*, *167–172*, II, *156*, *500–505*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *34–37*, *Ist. lit.* (1982), *30–33*; Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *239–250*; Eugen Stănescu, *Cronica „Istoriile domnilor Țării Românești” și locul ei în istoriografia românească*, București, 1963; Piru, *Ist. lit.*, I, *171–179*, *297–304*; Cioculescu, *Varietăți*, *62–69*; Panaitescu, *Contribuții*, *390–476*; *Ist. lit.*, I, *394–401*, *537–542*, *547*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *214–217*; Duțu, *Umaniștii*, *83*, *96–100*, *112*, *185*; Mircea Anghelescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, RITL, 1976, 1; Andriescu, *Stil*, *70–77*; Dan Horia Mazilu, *Cronicarii munteni*, București, 1978, *89–145*, *281–328*; *Dicț. lit. 1900*, *693–696*; Dumitru Velciu, *Cronicarul Radu Popescu*, București, 1987; Mazilu, *Vocația*, *74–81*; Sorohan, *Introducere*, *256–259*; *Dicț. analitic*, II, *199–202*; *Dicț. esențial*, *683–685*; Mazilu, *Recitind*, III, *135–139*; Manolescu, *Istoria*, *72–76*. ***D.H.M.***

POPESCU, Radu (1.I.1913, Bucureşti – 31.VII.1985, Bucureşti), cronicar dramatic, traducător. Este fiul Ecaterinei şi al lui Tudor Popescu, avocat. Învaţă la Bucureşti, unde va absolvi Liceul „Gh. Lazăr” (1930) şi va urma cursurile Facultăţii de Drept, încheiate în 1934, studiind apoi şi la Paris. După absolvire va fi scurtă vreme avocat în Baroul de Ilfov, funcţionar într-un minister, angajat la Biblioteca Academiei și apoi aproape tot restul vieții liber-profesionist. Debutează la revista „Bluze albastre” în 1933. E în redacție la „Cuvântul liber”, seria 1933–1936, după război semnează cronică dramatică la „Contemporanul” şi la „România liberă”, colaborând de-a lungul timpului şi la „Viaţa literară”, „România literară”, „Viaţa românească” (unde e şi redactor), „Teatru” (unde funcţionează în intervalul 1969–1987 ca redactor-şef) ş.a. În anii ’50–’60 se ocupă nu numai de dramaturgie și de spectacolul de teatru, ci este autorul a numeroase cronici literare, sancționând, conform imperativelor noului regim, „devierile”, nealinierea la politica culturală a momentului. „Ductibil ca un cositor” (Petre Pandrea), „intelectual strălucitor și corupt, agreat de mari spirite ale epocii și totodată disprețuit” (Marian Popa), **P.** este unul dintre cei mai versatili critici ai acestor ani. Mai puțin rezonantă e activitatea lui de traducător: în colaborare cu Dinu Bondi, a transpus piesele *Britannicus* de Racine și *Cântăreața cheală* de Eugen Ionescu; a mai scris pamflete politice, reportaj, cronică sociojudiciară. Este tatăl prozatorului Petru Popescu.

Singurul volum publicat de **P.** este *Cronici dramatice* (1974; Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei

RSR), cuprinzând cronicile din perioada aprilie 1970 – decembrie 1973. Intervenţiile sunt marcate de obedienţă faţă de orientarea ideologică oficială, semnatarul lor fiind unul dintre soldaţii disciplinaţi şi influenţi prin care sistemul a controlat viaţa culturală, în speţă pe cea teatrală. În structura comentariului intră, de obicei, prezentarea autorului piesei, „povestirea" textului, modul în care s-a realizat punerea în scenă (regizorul, actorii) şi reacţia publicului. Dar acesta nu este un parcurs cu rol strict expozitiv, ci o incursiune analitică atât în ceea ce priveşte piesa, cât şi mizanscena. Unele cronici se opresc asupra spectacolelor ce pleacă de la scrieri aparţinând unor autori români (Mihail Sebastian, Horia Lovinescu, Miron Radu Paraschivescu, Teodor Mazilu ş.a.), altele se ocupă de montări din dramaturgia universală (Shakespeare, John Arden, Jean Anouilh ş.a.). Dincolo de situarea ideologică, vivacitatea ar fi caracteristica prin care ar putea fi definită maniera critică a lui **P.**, trăsătură prezentă în analiza literar-dramaturgică a pieselor, dar mai ales în portretizări. Cronicarul ştie să evalueze şi relaţia autor–regizor, aşa cum se întâmplă, bunăoară, când vorbeşte despre Horia Lovinescu. **P.** apropie cronica dramatică de critica literară şi de eseu, textul fiind alert chiar şi atunci când din substanţa lui se profilează opinii conformiste, ceea ce se întâmplă frecvent.

SCRIERI: *Cronici dramatice*, Bucureşti, 1974. **Traduceri:** Racine, *Britannicus*, în Racine, *Teatru*, pref. Elena Vianu, București, 1959 (în colaborare cu Dinu Bondi); Eugen Ionescu, *Cântăreața cheală*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, I, introd. B. Elvin, București, 1970 (în colaborare cu Dinu Bondi).

Repere bibliografice: Andrei Strihan, *Două cărţi de critică teatrală*, RL, 1974, 52; Dumitru Radu Popa, *„Croniques dramatiques"*, REVR, 1975, 2; Nicolae Vâlceanu, *„Cronici dramatice"*, VTRA, 1975, 3; Ștefănescu, *Istoria, 152*; Popa, *Ist. lit.*, II, *868–869*. ***C.Dt.***

POPESCU, Răsvan (31.V.1962, București), prozator, publicist. Învață la Bucureşti, unde va absolvi Liceul „Gh. Şincai", frecventând apoi cursurile Facultății de Inginerie Geologică și Geofizică (1982–1987), urmate de un stagiu ca geolog în complexul minier din Valea Jiului. Din 1990 își începe cariera jurnalistică: urmează cursuri postuniversitare la California State University, va fi corespondent al postului de radio BBC (1992–1996), apoi va face publicistică de televiziune. În 1998 devine secretar de stat, conducând Departamentul Informațiilor Publice, și purtător de cuvânt al Guvernului, iar în 1999-2000 e purtător de cuvânt al președintelui Emil Constantinescu. Din 2000 este membru în Consiliul Național al Audiovizualului, iar în intervalul 2007–2012 conduce această instituție.

După intenția mărturisită de **P.** în pseudojurnalul *Purtătorul de cuvânt* (2002), scrierile sale ar reprezenta „un mozaic", „o reflecție asupra condiției umane în fragmente". Punctul de pornire al acestora este autobiografic: în *Omul cu cioc și gheare* (1994) autorul își proiectează tinerețea petrecută într-un cartier marginal și începuturile meseriei de ziarist, iar în proza din *Subomul* (1993) și în romanul *Prea târziu* (1996) buna surprindere a atmosferei din mină indică reminiscențe din stagiul de geolog. Preferința se îndreaptă spre cazurile extrem-dramatice, înscrise pe fundalul cenușiului exasperant sau al negrului sordid, ceea ce consonează cu alegerea universului închis ca spațiu de desfășurare a acțiunii. Transpunerea ficțională presupune o documentare atentă, dar și permanenta grijă de a o depăși prin încapsularea parabolică, uneori cu derivații de factură senzațională. Tehnica de compoziție a scrierilor, majoritatea transpuse scenaristic sau articulate pornind de la scenarii de film, este puternic cinematografică, uneori în dauna închegării epice: autorul pare a turna cadru după cadru, îmbină gros-planul și filmarea cu încetinitorul, prinde foarte bine, și cu minime precizări, profilurile, conflictele și mai ales atmosfera tensionată, decupează atent scenele, desface în bucăți gesturile personajelor și are grijă să asigure suspansul. De altfel, **P.** si-a transpus majoritatea scrierilor în scenarii cinematografice, ecranizate ulterior de regizori de prestigiu (Lucian Pintilie, Radu Gabrea, Dan Pița ș.a.). Geneza romanului *Prea târziu*, care va fi tradus de Marco Cugno și editat și la Roma în 2011 sub titlul *Fundesac*, este interesantă. La originea sa ar sta un volum de reportaje din viața minerilor, intitulat *O lume fără cer*, care ar fi fost predat Editurii Cartea Românească, dar care nu a fost publicat niciodată, principala cauză fiind dispariția redactorului Florin Mugur. Ulterior autorul topește materialul în volumul de povestiri *Subomul*, care l-a atras pe Lucian Pintilie, regizorul propunându-i lui **P.** să scrie scenariul pentru filmul *Prea târziu*, dar este și scheletul romanului omonim. În realitatea subpământeană a minei din Fundesac are loc o

serie de crime și textul se organizează sub forma unei anchete. Rezolvarea presupune recurgerea la un deloc binevenit efect de senzațional: ucigașul nu e dintre cei care alcătuiesc fauna sordidă a locului (personaje reușite ar fi Îngeru' sau omul cu caprele), ci este „subomul", creatură cu aspect de maimuță, ins tarat psihic, refugiat pentru totdeauna în mină. Nu parabola, destul de anemică, interesează – moartea concomitentă a anchetatorului și a „subomului" –, ci configurarea atmosferei de sfârșit de lume din acest spațiu închis. *Război în bucătărie*, scenariu premiat în 1997 la Festivalul de Film de la Veneția și publicat în 2001, este tot o parabolă, dar cu două branșe respiratorii: toleranța interetnică și motivul iubirii tragice. Întâmplările propriu-zise sunt, de astă dată, un simplu pretext: într-un cotlon uitat de lume, pe fundalul evenimentelor din martie 1990 de la Târgu Mureș, un dezertor român se îndrăgostește de o unguroaică, amândoi trebuind să lupte cu urmărirea autorităților și cu ura tatălui fetei. Surprinde mai ales finalul, ambiguu, înregistrând fuga abulică a băiatului după moartea neașteptată a tatălui fetei. De un nivel inferior este microromanul *Femeia visurilor* (2004), urmărind schematic și după o tehnică pretins onirică tribulațiile sentimentale și profesionale ale lui Thomas, de profesie regizor. **P.** a investit și în publicistică, reluându-și articolele pe teme politice de actualitate din revista „22" în volumul *Niște ciori vopsite-n roșu* (2006).

SCRIERI: *Subomul*, București, 1993; *Omul cu cioc și gheare*, București, 1994; *Prea târziu*, cu un argument de Lucian Pintilie, București, 1996; *Război în bucătărie*, postfață Marius Theodor Barna, Pitești, 2001; *Purtătorul de cuvânt*, București, 2002; *Femeia visurilor*, cu un argument de Dan Pița, București, 2004; *Niște ciori vopsite-n roșu*, București, 2006.

Repere bibliografice: Victor Cubleșan, *„Subomul"*, TR, 1993, 19; Emil Mladin, *Colivii pentru păsări de cârpă*, RL, 1994, 28; Constantin Dram, *Lumi narative*, Iași, 1998, *74–79*; Iulian Boldea, *O lume în derivă*, CU, 1999, 12; Marius Chivu, *„Război în bucătărie"*, OC, 2001, 64; Alexandru Vlad, *Fapte și cuvinte*, VTRA, 2003, 6–7; Cornel Moraru, *Jurnalul „purtătorului de cuvânt"*, VTRA, 2003, 8–9; Tudorel Urian, *Cartea sau filmul?*, RL, 2005, 7; Adina Dinițoiu, *O temă literară neconvingătoare*, OC, 2005, 5. ***O.S.***

POPESCU, Simona (10.III.1965, Codlea, j. Brașov), poetă, prozatoare, eseistă. Este fiica Elenei Popescu (n. Voicu) și a lui Ovidiu Popescu, funcționari. Urmează Liceul Unirea din Brașov (1979–1983) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, secția română–franceză (1983–1987). În studenție participă la ședințele Cenaclului de Luni și ale cenaclurilor Junimea și Universitas. Este profesoară în satul Iordăcheanu, județul Prahova, corector la Editura Cartea Românească și din 1996 cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității din București. În 2002 își ia doctoratul în filologie la universitatea absolvită. Debutează cu poezie în „Dialog" (1984), iar editorial cu volumul *Xilofonul și alte poeme* (1990). La începutul anilor '90 face parte, împreună cu Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Marius Oprea, din Grupul de la Brașov; toți vor contribui la realizarea volumului colectiv *Pauză de respirație* (1991). A mai colaborat la „Echinox", „România literară", „Contrapunct", „Interval", „Euphorion", „Observator cultural", „Suplimentul de cultură", „Dilema", „Lettre internationale", „Euresis" ș.a. A fost distinsă cu Premiul ASPRO (1998). Este căsătorită cu scriitorul Ion Bogdan Lefter.

În ciuda formulelor variate pe care le utilizează, cărțile publicate de **P.** par secvențe coextensive ale unui text unic, care își revendică un statut transgeneric. Poezia, proza și eseistica se coagulează în jurul acelorași nuclee semantice (refuzul literaturii instituționalizate, supremația poeziei ca „mod de viață", plictiseala, nebunia, adolescența, memoria, corporalitatea, organicul în genere), care compun un program deopotrivă estetic și existențial. Temele amintite sunt abordate frontal în *Volubilis* (1998), o colecție de eseuri, dialoguri și articole de presă. Dar, în virtutea unor afinități elective, ele asigură și substanța volumului despre Gellu Naum și suprarealism – *Salvarea speciei* (2000) –, o „ficțiune critică" realizată sub forma unui mozaic de citate, rezumate, comentarii, amintiri și dialoguri, unde, fără a emite pretenții de istoric literar, **P.** mizează pe o cunoaștere empatică a poetului. Totuși, pe lângă pasajele memorialistice sau pur ficționale, sunt de notat tentativa autoarei de a disloca vechile poncife suprarealiste (dicteul automat, hazardul obiectiv, umorul negru etc.) prin reabilitarea unor noi teme (plictisul, solitudinea, senzorialul, corporalitatea, copilăria), precum și prin găsirea unor punți stabile de contact între suprarealism și postmodernism. Reluat într-o versiune amplificată (*Clava. Critificțiune cu Gellu Naum*, 2004), volumul încorporează și o serie de note

despre manuscrisul insolit *Calea Șearpelui*, despre punerea în scenă a piesei de teatru *Exact în același timp*, precum și despre prima expoziție amplă Victor Brauner din București. Încadrarea volumului în categoria „critificțiunii” e menită, în intenția autoarei, să evite „cele două capcane: biografismul plat și critica literară – amândouă, din punctul de vedere al unui suprarealist, antipoetice”. În ceea ce privește poezia scrisă de **P.**, autoarea și-a definit propria formulă în primul ei articol cu caracter programatic: *Sensul poeziei, astăzi* (1987). Măcar în teorie, aceasta este consonantă cu postmodernismul optzecist (dialogism și plurivocitate, eterogenie și simultaneitate, mimesis și autenticitate), deși nu fără unele corecții cu privire la conținutul și funcția „poeziei realului”. De altfel, diferența față de optzecism rezidă mai ales în instrumentarea tehnicilor textuale: nicăieri livrescul nu va fi utilizat ca scop în sine, ci transformat într-un vehicul de acțiune existențială. Procedeul se observă încă din *Xilofonul și alte poeme*, unde poemul titular fixează una din strategiile predilecte ale autoarei, aceea de a atrage fragmentele eteroclite care plutesc la suprafață în vârtejul centripet al obsesiei. Cea mai reușită piesă din volum este *Plicty*, „o radiografie ingenioasă a stării de spleen” (Nicolae Manolescu). Textul constituie în același timp o provocare și un experiment: polifonic și intertextual (procesând atât fragmente livrești, cât și frânturi din conversații cotidiene), pueril și atent manufacturat, poemul transferă senzația de plictiseală dinspre tematica spre retorica discursului. În fond, complicata armătură sintactică din *Plicty* nu e altceva decât o monodie bine controlată, care secretează continuu același sentiment al vidului semantic: „Între niște oameni de secol trecut/ care cască și umblă în căutare tare are re/ (probantur amicitiae)/ stau duminica în pat picotesc merg pe stradă și moțăie/ lumea e făcută parcă pentru ei/ pentru somn/ veșnicul/ mă simt de parc-aș fi mama mamei mele/ între niște oameni din alt secol/ care trăiesc ca să-și crească fragezii pui/ sau să se apere de țânțari// nu mi-e foame/ nu mi-e sete/ dar simt un gol/ în stomac// mi-e tare urât”. Consubstanțialitatea dintre poetică și problematică se conservă ca principiu compozițional și în *Juventus* (1994), o arheologie inedită a stării de a fi tânăr. Numai că aici repertoriul atitudinilor este mult mai amplu, etalându-se între umoare și clișeu sau între candoare și sarcasm. În palimpsestul ființei, subiectul liric își descoperă multiple identități subcutanate, obiectivate sub forma unor voci concurente. Mai puțin prizată de critică, *Noapte sau zi* (1998) e totuși o carte remarcabilă, cu iz de *Levant* nouăzecist, cu precizarea că aici prin vămile poemelor nu mai sunt traficate doar texte, ci limbaje, complexe imaginare și, în ultimă instanță, lumi poetice. Sub alibiul polarității tutelare, **P.** își desfășoară textele după un ritm de sistolă și diastolă, vertebrând dublul regim (nocturn/ diurn) al ființei prin dublul regim al poeziei, disputată în egală măsură de vizionarism, teratologie, oniric și grotesc, ca și de prozaism, naturalețe, trezie și organic. *Lucrări în verde sau Pledoaria mea pentru poezie* (2006) este o simili-epopee polifonică și postmodernă ce reia toate temele obsedante ale autoarei. Numărul mare de personaje (câteva sute, de la Ghilgameș la Coleridge, de la Goethe la Berryman și de la Pantera Roz la Powerpuff Girls), compoziția cvasihomerică (volumul are 11 capitole/ „cânturi”) sau trimiterile la *Țiganiada* lui Budai-Deleanu (în subsolul cărții sunt convocați, pe lângă cunoscuții Filologos, Erudițian și Idiotisean, noi *personae*, precum Musikfilos, Cinefilos, Underground sau anagramatul Pitru Merea) amintesc suficient de clar de tradiția genului. Mai mult, un eroism discret se poate întrevedea până și în acțiunea cărții, care pornește de la o situație perfect banală: Profy (una dintre ipostazele autoarei) le dă studenților săi un mic test în care îi întreabă de ce (nu) mai citesc poezie, învățăceii îi răspund (după puteri), iar autoarea continuă dialogul dezvoltând sau demontând răspunsurile, în orice caz introducând în cadrul ipoteticului colocviu un cor de voci care pledează (tot după puteri) în favoarea poeziei. Adăugând la toate acestea și clivajul subiectului poetic, care, pe lângă Profy (masca didactică, serioasă și academică), le mai cuprinde pe Scry (ipostaza creatoare, ludică și cinică) și pe Sy (eul intim, pueril, visător și „oligo”), e de înțeles de ce, într-una din puținele dăți când se aventurează să ofere o „definiție” a poeziei, **P.** o caracterizează astfel: „Pentru mine, poezia înseamnă să vorbești cu vocile îngropate în interiorul nostru unde sunt dezorientate și singure și să le dăm drumul să radieze”. Prefigurat de *Juventus*, *Exuvii* (1997) este un roman atipic, mai degrabă un vast poem în proză. Amortizând la extrem acțiunea și fragmentând sintaxa narativă, scrierea e concepută ca o înlănțuire de miniparabole pe tema identității. În concordanță cu simbolul din titlu, personajul-narator

suportă o suită de „năpârliri”, diseminate cronologic, dar coexistente în spațiul simultan al memoriei. Totuși, romanul refuză convenția confesiv-diaristică a proustianismului, conturându-se mai degrabă ca biologie decât ca psihologie. Amintind de halucinantele incursiuni corporale ale lui M. Blecher, *Exuvii* e o autobiografie somatică ce întregește imaginea de ansamblu a unei opere bazate pe ambiguitatea frontierei între viață și text. **P.** a fost coautoare și, într-un anume sens, „coordonatoare” a romanului colectiv *Rubik* (2008), apărut ca rezultat al cursului de scriere creatoare pe care l-a ținut la Universitatea din București și semnat de 23 de „autori” și 6 „invitați”. Folosind imaginea cubului ca pe un simbol al complexității, dar și al eterogenității narative, romanul se dorește a fi o „autoficțiune colectivă” în care micronarațiunile componente se întâlnesc într-un concert polifonic.

SCRIERI: *Xilofonul și alte poeme*, București, 1990; *Pauză de respirație* (în colaborare cu Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Marius Oprea), București, 1991; *Juventus*, București, 1994; *Exuvii*, București, 1997; *Noapte sau zi*, Pitești, 1998; *Volubilis*, Pitești, 1998; *Salvarea speciei. Despre suprarealism și Gellu Naum*, București, 2000; *Clava. Critificțiune cu Gellu Naum*, Pitești, 2004; *Juventus și alte poeme*, Pitești, 2004; *Lucrări în verde sau Pledoaria mea pentru poezie*, Cartea Românească, 2006; *Rubik. Roman colectiv* (în colaborare), Iași, 2008. **Ediții:** Gellu Naum, *Calea Șearpelui*, introd. edit., Pitești, 2002, *Despre identic și felurit*, pref. edit., Iași, 2004, *Opere*, I–II, pref. edit., Iași, 2011–2012.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *Un debut exemplar*, LCF, 1990, 9; Mircea Cărtărescu, *Plictis și nostalgie*, ATN, 1990, 5; Eugen Simion, *Criza de identitate*, RL, 1990, 29; Mircea Martin, *Poezie feminină?*, VR, 1990, 7; Ioana Pârvulescu, *Vârste pe pânza vremii*, RL, 1994, 25; Ion Pop, *Tinerețea, ce alternativă!*, VTRA, 1994, 8; Grigurcu, *Poezie*, II, *303–312*; Manolescu, *Lista*, I, *420–423*; Caius Dobrescu, *Inamicul impersonal*, Pitești, 2001, *28–32*; Pop, *Viață*, *302–306*; Mircea A. Diaconu, *Egografii – literalmente și în toate sensurile*, CL, 2002, 11; Ștefan Borbély, *Regnul ființei proteice*, LAI, 2003, 7; *Dicț. analitic*, IV, *514–515*; Bogdan Alexandru Stănescu, *En-Clava*, LCF, 2004, 28; Carmen Mușat, *Matrioșka poeticească sau Cum să faci poezii cu exuvii*, OC, 2005, 17; Grigurcu, *De la un critic*, *273–278*; Andrei Terian, *Simonologie forever*, CLT, 2006, 25; Alex Goldiș, *The Making of Simona Popescu*, CLT, 2006, 53; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *291–299*; Cosmin Borza, *Cartea revelațiilor*, CLT, 2007, 39; Bodiu, *Evadarea*, *136–138*; Soviany, *Cinci decenii*, II, *30–32*; Răzvan Voncu, *Invitație la relectură*, RL, 2012, 2. ***A.T.***

POPESCU, Spiridon (13.VIII.1864, Rogojeni, j. Galați – 8.V.1933, București), prozator

Ar fi trebuit să-l cheme Dumitrașcu, la fel ca pe bunicul său, preotul Ion Dumitrașcu. Fiindcă tatălui lui **P.** i se zicea Constantin a Popei, băiatul, la rându-i, e cunoscut, până ce e dat la școală, ca „sin Popa”. Învățătorul îl trece însă în scripte cu numele Popescu, pe care îl va purta de aici înainte. Mama, Safta (n. Tofan), nu deprinsese azbuchea, dar tatăl, care atunci când muncile câmpului îi lăsau răgaz se îndeletnicea cu croitoria, știa carte. **P.** se școlește, din 1871, în sat la el, apoi la Oancea. În 1878 e înscris la Seminarul din Galați, dar dă concurs pentru o bursă la instituția similară de la Socola din Iași. Ca să se întrețină, se angajează cântăreț la biserica Sf. Gheorghe din Galați, apoi și la mănăstirea Socola. După ce, timp de un an, urmează Şcoala Politehnică din Capitală, în 1890 își dă bacalaureatul și devine student la Facultatea de Ştiințe a Universității ieșene; își va lua licența în matematică și fizică în 1895. În 1891 intră, la Iași, ca bursier la Şcoala Normală Superioară, unde îl are coleg pe G. Ibrăileanu. Din 1894 până în 1928 își exercită vocația de om de catedră: suplinitor la Bârlad (1894–1895), profesor la Curtea de Argeș (1895–1897), Vaslui (1897–1899), unde primește și funcția de director, Tulcea (1899–1904), în fine la București, la liceele „Mihai Viteazul” (1904–1916), unde e numit director, și „Gheorghe Lazăr” (1916–1928). Singur sau în colaborare, alcătuiește manuale de aritmetică și de citire. Apreciat de Spiru Haret pentru calitățile lui de dascăl, este promovat în 1912 inspector general al învățământului primar. În câteva rânduri a intrat, ca deputat, în Parlament. După debutul din „Arhiva” (1890; va reveni în coloanele revistei în 1893), colaborează cu proză, articole privind viața de la țară, precum și de popularizare a științei, amintiri la „Lupta”, „Evenimentul literar”, în a cărui redacție figurează, „Albina”, „Avântul” (Galați), „Comoara tinerimii”, unde activează în

comitetul de redacție, „Votul universal” (Galați), „Revista generală a învățământului”, „Curentul nou”, „Viața românească”, „Flacăra”, „Liga «Deșteptarea»”, pe care o dirijează, „Școala Normală” (Iași), „Educația”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. A mai semnat cu pseudonimele N. Dumbravă, S.P. Rogojeanu, Tofan, N. Tofan.

Nimeni și nimic nu l-ar putea abate pe **P.** din convingerile lui „țărăniste”. Chemarea lui e aceea de luminător. Înființează la Vaslui, împreună cu Mihai Pastia și Ioan Adam, cele dintâi biblioteci sătești, ține conferințe, scrie foiletoane trase apoi în broșură. Oferă sfaturi și îndemnuri, la acestea cuvenindu-se să ia aminte și învățătorii, și preoții, care nu sunt deloc un model de conduită. Despre foloasele cărții **P.**, în demersurile căruia se observă o pronunțată înclinație didactică, vorbește stăruitor, cu pilde ce se vor grăitoare, ca în *Contribuțiune la munca pentru ridicarea poporului* (1904; Premiul „Adamachi” al Academiei Române), unde configurează, în paletă poporanistă, portretul unui „apostol” dăruit menirii lui în – utopie de început de secol – „satul ideal”. Cumnat cu C. Stere, **P.** cată însă cu mâhnire la „satul real”, cu sumbra lui mizerie. Și suferă pentru că satul e vatra de românism curat, primejduit de relele ce se abat dinspre oraș, „iadul gol” – contaminație sămănătoristă –, unde valorile autentice se alterează, se părăduiesc. Articolele, mizând pe stratagemele persuasiunii, vădesc indiscutabile aptitudini de psiholog. Încă student, **P.** emite, la un congres, opinii avizate – *Considerațiuni psihologice din viața țăranului român* (intervenție tipărită în 1893). Și, îndeobște, scrierile de orientare sociologică și le concepe ca pe niște „studii asupra sufletului și vieții țărănești”. O manieră de abordare de sorginte poporanistă, de pe urma căreia și literatura lui are de câștigat. Relevând o plăcere, ca de șezătoare, a istorisirii, suita narativă *Din povestirile unui vânător de lupi* (1912), cam simpluță altminteri, e înviorată de buna intuiție a sufletului infantil. Povestind, autorul își exercită pornirea de a instrui, de a lămuri pe cei înțeleniți în neștiință. Și, totodată, de a tâlcui întâmplările pe care se apucă să le depene. Copilăria, cu ingenuitățile și șăgălniciile ei, este evocată în volumul *Zori de iulie* (1912) cu un surâs cât duios, cât amuzat (*Din vacanțele de iarnă*, *La cireșe*, *Din vremea răcanului*, *Varga domnului*, *Hotărâre nestrămutată*). Într-o seamă de „copii după natură” sunt surprinse, apoi, alte imagini, întunecate, ale vieții de clăcaș. Ajunși la sapă de lemn, obidiții, care muncesc pe rupte ca să-și stingă obligațiile către boieri, nu au cui să se plângă. Exasperați, ei nu mai știu unde să caute dreptatea (*Să dea ordin după dreptate!...*). Înșelați la târg (*De la târg*), loc al păcătoșeniei, măcinați de boli (*„Ah, ce vremuri!...”*), smintiți în bătăi și acasă, la prășit și secerat, și în armată (*La țintă)*, unii se cufundă în băutură, câte un nesăbuit înecându-se, la propriu, în licoarea revărsată din butoaie (*Dușmanul)*. Creierul le e năclăit nu doar de aburii alcoolului, dar și de superstiții și eresuri. Cred în blesteme, așa cum, intrați în vreun impas, își anină speranța în descântece, în datul în bobi, în leacurile băbești (*„Tot făcut mi-a fost”*, *Diplomata din Vădeni*, *Doctorul și baba*). Precum nefericita mamă din schița *Izbăvirea blăstămului*, care, având o fată mută și cu mintea inertă, își explică tragedia prin lucrături haine ale soartei: „întâlnitura”, „pocitura”, „strigătura”. Dincolo de astfel de spaime primitive, zbuciumul atinge, literar vorbind, cote de dramatism. Dacă în narațiuni ca acestea intervine și plăsmuirea, în schițele și nuvelele lui **P.** faptele parcă ar fi înregistrate pe viu (*Moș Ion Postelnicul*, *În Măstăcani*, fragment din romanul, anunțat dar neapărut, *Om nou*). De altfel, chiar autorul le recomandă ca fiind „documente omenești”. Contribuie la această impresie și sensibilitatea ascuțită pentru intonațiile rostirii, ceea ce dă scrisului său, impregnat de suculente regionalisme, un aer de naturalețe. Prozele documentând asupra existenței din spațiul țărănesc au – mărturisit – substanță autobiografică. Cu timpul, mai cu seamă spre sfârșitul vieții scriitorului, invenția se tot restrânge, sub condeiul nostalgic făcându-și loc licăririle aducerilor-aminte. Amintiri din timpul războiului, cu un drum de coșmar până la Bârnova (*Din vremea războiului*), suveniruri, consemnate ca într-un jurnal, din școală și din timpul stagiului petrecut în minister. Un amestec de bucurie și de nesățioasă curiozitate îi stârnește băiețașului din Rogojeni plecarea, împreună cu tatăl său, la Galați. Evocările, îngânând expresii cu binecunoscută pecete („Doamne, mult îmi era drag drumul la bunica”, „dragă Doamne”, „o bătăiță ca aceea”), au ceva din dicțiunea *Amintirilor din copilărie* ale lui Ion Creangă. Un personaj care revine, într-o schiță sau alta, ca partener de „taifasuri” este moș Gheorghe. Un țăran deștept, circumspect, hâtru, cu un bun-simț ce îl face să-și

deschidă urechea la argumentele prin care mai tânărul consătean caută să-i împrăștie ignoranța. Reapare, nu chiar cu aceleași trăsături, în nuvela *Moș Gheorghe la Expoziție (Din psihologia celor mulți)*, apărută în „Viața românească" în 1907, iar volum în 1912. Bătrânul din Horincea, urnit fără voia lui la București, la expoziția jubiliară de pe câmpia Filaretului, unde se etalau realizările înfăptuite în patruzeci de ani de monarhie, are, odată ajuns aici, reacții viscerale, de respingere și dezgust. Colindând prin oraș, cu teamă și neîncredere, cu ochi ironici, dar și cu gura căscată, el exteriorizează o naivitate cât reală, cât jucată – e un fel de Moș Ion Roată, s-a zis –, minunându-se uneori parșiv, bodogănind întruna, blestemând, scoțând din volbura sufletului porniri crunte, sângeroase („cum le-aș mai tăia gâturile!"). Scârbit rău, moș Gheorghe nu îi are deloc la inimă pe „surtucari", fie ei politicieni, judecători, finanțiști, care își bat joc de norod („Ptiuuuu! trăsni-i-ar Cel-de-sus!"). Altfel, cârtitorul nu-și acoperă privirea când ceva îi atrage atenția. Stă și cercetează „cu de-amănuntul", mormăind mulțumit: „Bun, tată, bun de tot!". Fără să vrea, are și haz. Văzând „bustul lui Duca", îl căinează că e cu ochii scoși; Heliade cel de bronz i se pare că e gata-gata să-l otânjească pe careva („când te-oi cârpi!"); la teatru nu se dumirește cum de nu curg luminile din policandre. Şi iarăși se înnegurează horinceanul dinaintea statuii lui „conu Lascăr", Lascăr Catargiu, boier din alte vremuri, căruia tare i s-ar plânge de „mișelia" din țară. Bucșit de resentimente, bombănitorul unchiaș, cu toată trena lui de pitoresc, nu e neapărat un personaj simpatic. Nuvela *Rătăcirea din Stoborăni* prevestește romanul *Răscoala* al lui Liviu Rebreanu. G. Călinescu o consideră chiar „un strălucit izvor". E o narațiune vie, cu un ritm bine susținut, respirând un adevăr care ține de realismul psihologic. Din loc în loc dramatismul se răsucește în comic, în grotesc. În Stoborăni bântuie zvon de răzmeriță. Săraci din cale-afară, țăranii freamătă într-o așteptare pătrunsă de neliniști. Nu trebuie decât o scânteie ca disperarea lor să explodeze. Prilejul unor răfuieli le dă o exaltare ce duce ușor la necugetate violențe. Ei își răzbună devastând, incendiind, lovind barbar cu furci, topoare, ciomege, punând mâna și cărând acasă tot ce nu sfărâmă. E o „rătăcire" care nu îi antrenează în vârtejul ei pe toți. Unii se codesc să participe, alții ar vrea să-și obțină drepturile într-alt fel, cu vorbă bună. Dar, și fără ei, răscoala își continuă iureșul devastator până ce intervine forța de represiune. Capii mișcării sunt bătuți cu centiroanele și toți „rătăciții" vor trebui să repare ce au stricat și să dea înapoi proprietarilor mărfurile prădate. Răscoala se sfârșește prost. Nu asta – sugerează autorul – era calea. În final, un personaj simbolic, Ion Tăcutu, invocă îngândurat, ca pe o soluție pasămite izbăvitoare, „legea", legea reformei agrare, așteptată să vină mai degrabă. Cu firea lui blajină, **P.** nu avea cum să aprobe turbulențele.

SCRIERI: *Considerațiuni psihologice din viața poporului român*, Iași, 1893; *Contribuțiune la munca pentru ridicarea poporului*, Galați, 1904; *Din povestirile unui vânător de lupi*, București, [1912]; *Moș Gheorghe la Expoziție*, București, 1912; ed. pref. Zoe Dumitrescu, București, 1950; *Zori de iulie*, București, 1912; *Taifasuri cu moș Gheorghe*, Orăștie, 1913; *Pagini alese*, îngr. și pref. Ion Dodu Bălan, București, 1959; *Scrieri*, îngr. și pref. Ion Tiba, București, 1977.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, II, *366–373*, IV, *169–171*, *380–381*, *385–386*, *439*; Lovinescu, *Scrieri*, V, *93–94*; Călinescu, *Opere*, II, *233–234*, IV, *507–511*, VII, *815–819*, *X*, *912–913*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *591–593*, *Ist. lit.* (1982), *668–669;* Cornelia Ştefănescu, [*Spiridon Popescu*], RITL, 1960, 4, VR, 1966, 3; Cioculescu, *Lit. rom.*, *531–535*; Micu, *Început*, *385–387*; Bălan, *Artă*, *67–88*; Pompiliu Marcea, *„Rătăcirea din Stoborăni"*, LCF, 1977, 10; Zaciu, *Lancea*, *116–121*; Piru, *Ist. lit.*, *239–240*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *838–840*. ***F.F.***

POPESCU, Ştefan (20.VII.1912, București – 16.I.1995, București), poet, prozator, eseist, traducător. Este fiul Zoei (n. Ştefan) și al lui Vasile Popescu, țărani. În București face școala primară „A.T. Laurian" și Liceul „Matei Basarab", iar în 1936 va absolvi Facultatea de Litere și Filosofie, luându-și licența în filologie romanică. Urmează studii de specializare la Dijon și Paris (1938–1939). Scurt timp este profesor suplinitor, bibliotecar, apoi secretar de redacție la ziarul „Timpul", la revista „Sociologie română" a Institutului Social Român, condus de D. Gusti, redactor la Radio București (1945–1948), iar mai târziu tehnoredactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, director adjunct la „Reclama comercială" (1965–1967). Debutează în 1928, cu un sonet, în revista școlară „Muguri", iar în 1939 îi apare volumul *Poeme*. Editează și conduce revista „Cadran" (1931, 1939), scrie la „XY", unde e și secretar de redacție, „Viața literară", „Lumea", „Orizont", „Convorbiri literare",

„Viața românească”, „Reporter”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. A folosit, mai ales în anii de început, pseudonimul Sabin Vasia. Publică peste treizeci de cărți de poezie, proză, critică, teatru și peste cincisprezece volume de traduceri, ediții, antologii etc.

Versurile lui **P.** sunt alcătuite dintr-un amestec, adeseori subtil, de ludic și gravitate, de libertate modernistă și de constrângere la tiparul tradițional, exprimând o viziune panteistă, uneori în tonalitate whitmaniană, totdeauna vitalistă și umanitaristă. Începând cu poeme de avangardă cuminți, ca în *Alfabet* (1939), sau cu poezii folclorizante, ca în *Leroi-ler* (1941), va trece după 1944, și pentru că avea o mare ușurință a versificației, către poezia epică festivistă, lozincardă, conformându-se noilor cerințe ideologice: *Tuturor* (1948), *Neobosita laudă* (1969) ș.a. Cu o conștiință lucidă a uzurii în timp, poetul face o selecție parcimonioasă în volumul *Poeme. 1931–1965* (1965) și mai ales în *Puterea iubirii* (1971). Proza însă, cultivată de **P.** cu precădere după 1960, îndeosebi pe subiecte istorice, uneori cu o poetizare a stilului în descendență sadoveniană, captivează prin claritate narativă, prin știința portretizării și intuiția psihologică și, în același timp, prin exactitatea reconstituirilor de epocă. O nuvelă amplă, *Premieră de gală* (1957), concentrează acțiunea într-o singură seară, din noiembrie 1955, la Viena, când spectacolul extraordinar cu *Fidelio* de Beethoven redeschide, după război, celebra Staatsopera; atmosfera de gală cosmopolită e completată cu una strict muzicală, prin reproducerea portativelor cu muzica interpretată. Dar **P.** își dă măsura talentului mai cu seamă în narațiunea istorică. Romanul *Pașala* (1968) are un aer baladesc, descriind pitoresc viața de huzur în raiaua Brăilei pe la 1734 într-o succesiune concentrată și rapidă de capitole, cu intermitența specifică serialelor cinematografice, cu episoade de luptă și răzbunare, cu iubiri pătimașe și răpiri haiducești. Știința stilizării arhaizante este demnă aici de A.I. Odobescu. Alt roman, *Pajura cu două capete* (1977), narează domnia lui Mihnea Vodă cel Rău și pune în valoare virtuțile dramatice ale dialogului, îmbinând evocarea istorică documentară cu dinamica ficțiunii epice moderne. Un prim volum din *Critice*, intitulat *Realități și exigențe literare* (1947; Premiul Academiei RPR), adună publicistica militantă a lui **P.**, cronicile sale de întâmpinare, îndeosebi din revista „Cadran”. Câteva eseuri au fost bine primite de critică: *Poezia trubadurilor* (1942), *Van Dyck* (1969), *Michelangelo. Vremea, omul, opera* (1970). Începând cu anii ’50, a tradus, singur sau în colaborare, din Montesquieu (*Scrisori persane*), Marivaux (*Țăranul ajuns*), Charles Lamb (*Eseurile lui Elia*), Iannis Ritsos, Menelaos Ludemis ș.a., uneori în colaborare. O duzină de romane istorice, terminate sau nu, evoluând narativ de la cucerirea Daciei până la Nicolaus Olahus, au fost lăsate în manuscris.

SCRIERI: *Poeme*, Sighișoara, 1939; *Alfabet*, București, 1939; *Leroi-ler*, București, 1941; *Excursie în munți*, București, 1941; *Poezia trubadurilor*, București, 1942; *Nici cu gândul nu gândești*, Craiova, 1943; *Cu inima în pumni*, București, 1944; *Cum a fost cu putință*, București, 1945; *Se ridică ceața*, București, 1945; *Critice*, vol. I: *Realități și exigențe literare*, București, 1947; *Tuturor*, București, 1948; *Premieră de gală*, București, 1957; *Poeme. 1931–1965*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1965; *Pașala*, București, 1968; *Adio, Xenia Vilari*, București, 1969; *Neobosita laudă*, București, 1969; *Nestematele unelte*, București, 1969; *Van Dyck*, București, 1969; *Michelangelo. Vremea, omul, opera*, București, 1970; *Imnuri*, București, 1971; *Puterea iubirii*, București, 1971; *Ascuns*, București, 1972; *Un pitic cât un ibric*, București, 1972; *Poeme cu soldați*, București, 1972; *Zăpezi*, București, 1973; *Murmur*, București, 1974; *Triumf*, București, 1975; *Măiastra*, București, 1976; *Pajura cu două capete*, București, 1977; *Chițibuș și Boroboață* (în colaborare cu Luminița Petru), București, 1978; *Aievea*, București, 1984; *Sfetnic de taină*, București, 1985; *De din vale de Rovine*, București, 1986; *Până la marea cea mare*, București, 1988. **Traduceri:** Lu Sin, *Adevărata poveste a lui Ah-Qui*, București, 1954; Ludwig Renn, *Trini*, București, 1957; Montesquieu, *Scrisori persane*, București, 1957; Iannis Ritsos, *Poeme*, București, 1958 (în colaborare cu Iannis Veakis); Menelaos Ludemis, *Un copil numără stelele*, București, 1959 (în colaborare cu Dimos Rendis), *Orologiul lumii bătea miezul nopții*, București, 1961 (în colaborare cu Iannis Veakis), *Zile zbuciumate*, București, 1963 (în colaborare cu Ian Halliannis); Dido Sotiriu, *Morții așteaptă*, București, 1961 (în colaborare cu Iannis Veakis); Charles Lamb, *Eseurile lui Elia*, pref. trad., București, 1973 (în colaborare cu Luminița Petru); Marivaux, *Țăranul ajuns*, pref. Irina Bădescu, București, 1976 (în colaborare cu Luminița Petru).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *430–434*; Perpessicius, *Opere*, IX, *251–252*; Dan Petrașincu, *Poezia d-lui Ștefan Popescu*, VAA, 1941, 170; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *857*, *Ist. lit.* (1982), *942*; Piru, *Panorama*, *143–145*; Gabriel Dimisianu, *„Adio, Xenia Vilari”*, RL, 1969, 4; S. Damian, *„Pașala”*, RL,

1969, 6; George Munteanu, *Trei volume de Ştefan Popescu*, CNT, 1969, 30; Piru, *Poezia*, I, *241–242*; Mihai Minculescu, *Recompunerea unui portret*, RL, 1977, 32; *Lit. rom. cont.*, I, *190–191*; Liviu Bratoloveanu, *Nedisimulata candoare*, RL, 1982, 50; Teodor Vârgolici, *„De din vale de Rovine”*, RL, 1987, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, *352*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *840–842*. ***M.D.***

POPESCU, Titu (1.V.1942, Stupca, azi Ciprian Porumbescu, j. Suceava), critic literar, estetician, prozator. Este fiul Letiției (n. Totoianu) și al lui Titu Popescu, jurist. Învață la Liceul „Horia, Cloșca și Crișan” din Alba Iulia (absolvit în 1960), urmând apoi Facultatea de Filologie, secția română, a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj, pe care o termină în 1965**.** Între 1966 și 1987 face parte din mai multe redacții de ziare județene („Crișana” din Oradea, „Tribuna Sibiului”) și reviste, ultima fiind redacția revistei „Transilvania” din Sibiu (din 1972). În 1976 obține doctoratul la Universitatea din București cu teza *Specificul național în doctrinele estetice românești*. Din 1987 se stabilește în Germania, la Karlsberg, ca azilant politic. Aici devine colaborator al mai multor publicații ale exilului românesc, iar între 1989 și 1993 este redactor-șef la „Curentul”, care apare la München. Debutează în 1965 la „Tribuna”, iar prima carte, *Mihail Dragomirescu estetician*, îi este editată în 1973. Mai colaborează îndeosebi cu articole de critică literară și de estetică la „Steaua”, „Cronica”, „Astra”, „Familia”, „Orizont”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „România literară” ș.a. A obținut Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu (1983) și, în exil, Premiul Asociației Internaționale a Scriitorilor și Oamenilor de Artă Români, Literart XXI (SUA, 2002, 2005).

Format la școala clujeană de istoriografie și estetică–teorie literară, **P.** își impune de la început reguli dintre cele mai severe. Nu se aventurează în critica de întâmpinare decât ocazional și preferă să parcurgă traseul istoric al esteticii românești. Așa se explică faptul că a debutat cu portrete cvasicomplete ale unor teoreticieni: Mihail Dragomirescu și Mihai Ralea (*Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea*, 1974). Probitatea, temeinicia acestor cărți impresionează, dar câștigul constă mai ales în modificarea unor imagini clișeizate, în viziunea integratoare. Exersat cu acest tip de studii, care pot fi considerate și modele, **P**. trece în mod firesc la sinteză, elaborând o construcție dificilă, precum *Specificul național în doctrinele estetice românești* (1977). Noțiunea de specific național este o categorie care a suferit deformări începând cu gherismul, continuând cu poporanismul și sămănătorismul și terminând cu așa-zisa „estetică marxist-leninistă”. Riscul abordării unui asemenea subiect, practic devalorizat prin supralicitare sociologizantă, este asumat și evitat. **P.** vrea să se pronunțe exact, în scopul reabilitării ideii în cauză, și de aceea partea teoretică are în vedere definirea „semnificațiilor estetice ale specificului național”, iar partea a doua exemplifică susținerile teoretice prin figuri ale esteticii românești, precum Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, G. Ibrăileanu, Mihai Ralea, E. Lovinescu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, G. Călinescu. Plecând de la aceste „dovezi”, înscrise într-un orizont contemporan, *Necesitatea esteticii* (1979) întreprinde și o radiografie a lucrărilor mai noi apărute în domeniu. După acest „examen” **P.** își permite un moment de respiro și scrie frecvent cronică literară la revista „Transilvania”. Criticul ține sub lupă cărți diverse, dar mai cu seamă de critică și teorie literară, pronunțându-se cu sobrietate despre Mircea Zaciu, Nicolae Manolescu, Adrian Marino, Eugen Simion ș.a. Volumul care va reuni aceste însemnări este, după cum spune însuși autorul, „un jurnal de lectură”, cu un titlu metaforic, *Cărți cu ieșire la mare* (1980). Exercițiul critic va fi reluat târziu, în timpul exilului, când strânge în volumul *Editoriale* (2000) recenzii la scrieri de Adrian Marino, Mircea Zaciu, Constantin Cubleșan, I. Negoițescu, Cornel Ungureanu ș.a. Preocupările de estetică sunt continuate însă, până la plecarea din țară, constant: studii despre „morala în artă”, observată prin literatura de călătorie, ca în *Arta ca trăire și interpretare* (1982), *Concepte și atitudini estetice* (1983) și *D. Caracostea – un critic modern* (1987). În Germania **P**. pare a-și schimba profilul, îndreptându-se spre proză. După o scurtă perioadă oarecum dificilă, de adaptare la condițiile exilului, în 1989 publică *Un an cât o speranță*, un roman-confesiune despre condiția azilantului, „o dureroasă expresie a singurătății” (Radu Bărbulescu). În același an editează un album de artă dedicat pictorului clujean Radu-Anton Maier, pribeag și el în Germania. Despre exil și literatura lui va scrie în mod obișnuit – despre Emil Cioran, Basil Munteanu, Ioan Petru Culianu, despre Horia Stamatu, căruia îi consacră și o monografie în 1993. Va lua interviuri

unor scriitori plecați din spațiul cultural românesc (Octavian Bârlea, George Banu, Jacob Popper, Alexandru Lungu, Pavel Chihaia), semnând cărți cu titluri semnificative: *Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil* (2000), *Convorbiri despre exil și literatură* (2001, în colaborare), *Din perspectiva exilului* (2002), dar și un „jurnal de exil” intitulat *După zece ani* (2004). Acum cele mai interesante pentru el sunt cărțile ce se află la limita dintre eseu și proză, jurnalele de călătorie, însemnările privind istoria culturii și civilizației. Modelul ar fi Adrian Marino cu al său jurnal spaniol *¡Ole! España*, **P.** publicând în replică volumul *Calul troian* (1996). În același gen se înscriu *Povestiri din Italia* (1993) și *Antichitatea mirabilă* (2002), o privire metaforică, ilustrată fotografic și poetic, despre Roma și Atena. Incitant este studiul *Estetica paradoxismului* (1995), care se ocupă de un „curent” puțin cunoscut, fondat de matematicianul Florentin Smarandache, aflat și el în exil. Încă două cărți de artă, *Sibiu – album sentimental* (1998), despre care Mircea Zaciu spunea că este „o carte cuceritoare prin ineditul ei, prin ingeniozitatea ei și, nu în ultimul rând, prin parfumul nostalgic ce-l degajă”, și albumul *Martin Frei – fascinația culorii* (2000) întregesc o operă diversă, dar susținută de gustul pentru frumos și de fascinația esteticului. În anii care au urmat aceeași operă s-a rotunjit prin lucrări noi, în direcții previzibile. Mai întâi, prin sinteze din ce în ce mai bine argumentate, dedicate altor teritorii ale cunoașterii estetice: *Estetica mișcării* (2007), *Frumosul natural și frumosul artistic* (2009), *Estetica Paradisului* (2011), apoi în domeniul creației literare propriu-zise, ca în cazul volumului de povestiri *Colonia compatrioților* (2006), ori în zona comentariului critic, precum într-un volum intitulat *Autori și climate* (2009). Sub aspectul valorificării corpusului de concepte și de idei estetice în sfera istoriei literare, grăitoare rămân paginile din monografia dedicată poetului, romancierului și dramaturgului George Astaloș: *Astaloș – valoarea stilistică a întregului* (2007). Un studiu incitant este și *Psihiatrie politică* (2011), dedicat raporturilor cu actualitatea politică, autorul dovedindu-se, pe planul reflexiei sociale, un comentator abil care își asumă perspectiva etnoculturală.

SCRIERI: *Mihail Dragomirescu estetician*, București, 1973; *Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea*, Cluj-Napoca, 1974; *Specificul național în doctrinele estetice românești*, Cluj-Napoca, 1977; *Necesitatea esteticii*, Timișoara, 1979; *Cărți cu ieșire la mare*, Cluj-Napoca, 1980; *Arta ca trăire și interpretare*, Timișoara, 1982; *Concepte și atitudini estetice*, București, 1983; *D.Caracostea – un critic modern*, Cluj-Napoca, 1987; *Un an cât o speranță*, postfață Radu Bărbulescu, München, 1989; ed. Sibiu, 1992; *Radu-Anton Maier*, München, 1989; *Poetul Horia Stamatu*, München, 1993; *Povestiri din Italia*, München, 1993; ed. (*Senzație la Florența*), Sibiu, 1995; *Estetica paradoxismului*, București, 1995; ed. (*The Aesthetics of Paradoxism*), tr. Paul Georgelin, Florentin Smarandache și Lucian Popescu, Râmnicu Vâlcea, 2002; *Calul troian*, München, 1996; *Sibiu – album sentimental*, pref. Mircea Zaciu, Sibiu, 1998; *Der steinerne Mensch*, München, 1999; *Editoriale*, Aarhus (Danemarca), 2000; *Martin Frei – fascinația culorii*, Sibiu, 2000; *Nimeni nu-i profet în țara lui, ci în exil*, București, 2000; *Convorbiri despre exil și literatură* (în colaborare), București, 2001; *Antichitatea mirabilă*, München, 2002; *Din perspectiva exilului*, Cluj-Napoca, 2002; *După zece ani. Jurnal de exil*, postfață Nicolae Florescu, București, 2004; *Mirela – un paradox*, Ludwigsburg–Timișoara, 2005; *Calul troian – povestiri din lume*, pref. Mirela Roznoveanu, Cluj-Napoca, 2005; *Colonia compatrioților*, Norcross (SUA), 2006; *Sibiu – identitate spirituală* (în colaborare), Sibiu, 2007; *Estetica mișcării*, Cluj-Napoca, 2007; *Astaloș – valoarea stilistică a întregului*, București, 2007; *Autori și climate*, Cluj-Napoca, 2009; *Frumosul natural și frumosul artistic*, Cluj-Napoca, 2009; *Psihiatrie politică*, Cluj-Napoca, 2011; *Estetica Paradisului*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Florin Mihăilescu, [*Titu Popescu*], LCF, 1973, 31, VR, 1978, 6; Doina Uricariu, *Specificul național în estetică*, LCF, 1977, 49; Mircea Braga, [*Titu Popescu*], T, 1977, 12, ST, 1983, 1; Al. Andriescu, *„Specificul național în doctrinele estetice românești”*, CREL, 1978, 4; Mirela Roznoveanu, *Critică și estetică*, RL, 1979, 15; Ion Pascadi, *„Necesitatea esteticii”*, T, 1979, 6; Cornel Ungureanu, *„Cărți cu ieșire la mare”*, O, 1981, 12; Adrian Marino, [*Titu Popescu*], TR, 1986, 30, 1987, 35, JL, 1990, 32, 38–39; Pavel Chihaia, *Expoziția retrospectivă și albumul monografic Radu Maier*, „Observator” (München), 1990, ianuarie–martie; Vasile Mănuceanu, *„Un an cât o speranță”*, „Observator” (München), 1990, ianuarie–martie; Adrian Popescu, [*Titu Popescu*], ST, 1993, 11, 1995, 7–8; Jacob Popper, *Un român-german din Italia*, „Curierul românesc”, 1995, ianuarie; Geo Vasile, *Paradoxismul sau Drama automatismelor*, LCF, 1997, 17; Radu Enescu, *Estetica paradoxismului*, ST, 1997, 7; *Dicț. scriit. rom.*, III, *842–848*; Grigore Scarlat, *Din perspectiva exilului*, TR, 2003, 17; Victor Cubleșan, *Volumul reîntoarcerilor*, ST, 2008, 8–9; Manolescu, *Enciclopedia*, *596–597*; Nicolae Florescu, *„Psihiatrie politică”*, JL, 2011, 13–18; Constantin Cubleșan, *Un estetician: Titu Popescu*, ST, 2012, 5. ***V.T., I.I.***

POPESCU, Tudor (8.IX.1930, Constanța – 22.VIII.1999, București), dramaturg, prozator

Este fiul Ecaterinei (n. Bărbulescu) și al lui Gheorghe I. Popescu, subofițer de marină. Învață la Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanța (1941–1948) și la Liceul „Matei Basarab" din Târgoviște (1949), apoi urmează Facultatea de Filosofie (1949–1953) și, fără să-l absolve, Institutul de Teatru „I.L. Caragiale" din București (1953–1955). Este șef de redacție la Editura Tineretului (1956–1966), director al unei case de film din București (1967), redactor-șef al revistei „Educația pionierească" (1969–1975), redactor la „Era socialistă", redactor-șef la „Urzica" (1989), director pentru scurt timp al Teatrului „Radu Stanca" din Sibiu. Debutează editorial cu romanul *Ultima aventură* (1957). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1979, 1994), Premiul Uniunii Scriitorilor (1981, 1985) și cu Premiul „I.L. Caragiale" al Academiei RSR (1983).

P. s-a făcut cunoscut mai întâi ca prozator, citit îndeosebi de adolescenți, pentru care a scris numeroase romane de acțiune. *Ultima aventură* relatează peripețiile unor tineri aventurieri, călători în Spania și în zona amazoniană a Braziliei, la sfârșitul secolului al XIX-lea. *Un băiat privește marea...* (1960), construcție romanescă precară, înglobând clișee realist-socialiste, își fixează acțiunea în perioada interbelică, personajul, un hamal în port, având nu atât o existență picarescă, cât experiențe care îi hotărăsc orientarea politică. În spiritul conjunctural al epocii este alcătuită și culegerea de nuvele axate pe probleme etice *Dragostea începe oricând* (1962). Mare parte din romanele următoare, tributare de asemenea sloganelor ideologice oficiale, sunt de spionaj și polițiste: *Drum fără întoarcere* (1963), *Vulpea simte capcana* (1964), *Ecuația cu trei necunoscute* (1965), *„H.W." își caută umbra* (1965), *Brățara de cretă* (1966), iar altele sunt evocări istorice: *Un dac la Roma* (1967), conceput în genul superproducțiilor cinematografice, *Cel mai isteț, cel mai viteaz* (1978), o ficțiune despre Decebal. Deși, după propria-i mărturisire, încă de prin 1955 își încercase condeiul în dramaturgie, **P.** debutează târziu, în 1976, cu piesa *Uneori liliacul înflorește spre toamnă*, pusă în scenă la Baia Mare, de-acum înainte concentrându-se asupra acestui domeniu, în care s-a impus rapid. Unei tentative dramaturgice SF, *Terra 2* (jucată în 1978 la Piatra Neamț), îi succedă, în același an, piesa *Băiatul cu floarea* (reprezentată la Teatrul „Ion Creangă" din București), care preia lumea adolescenților din romane, moment ce reprezintă, de fapt, desprinderea din anonimat a dramaturgului. Succesul i-l aduce comedia *Scaunul* (reprezentată în 1979 la Constanța), ipostază inedită pentru autor, alternând registrul comic cu cel grav, într-o meditație asupra existenței sociale a individului. Scrierile lui dramatice cunosc în continuare o ritmicitate puțin obișnuită: între 1976 și 1984 văd lumina rampei șaptesprezece piese, ulterior mai compune alte câteva zeci, precum și o mulțime de texte scurte. Preocupat de actualitate – are doar o singură dramă istorică, *Ispita* (pusă în scenă în 1979), inspirată de perioada dacică –, el exersează, cu oscilații valorice sensibile, o problematică diversă și o sumedenie de modalități, scriind comedii satirice sau amare, farse, drame, melodrame, încercări de parabolă filosofică (*Ultima noapte a lui Don Juan*) ș.a. Preponderent e filonul comic, prin care piesele și-au câștigat popularitate. Cu înclinație de moralist și ingeniozitate în compoziție și tipologie, scriitorul denunță impostura, fariseismul, parvenitismul, oportunismul, incompetența, abuzul de putere, traficul de influență, birocratismul, mistificarea, corupția, gândirea dogmatizată și exprimarea în clișee, logoreea pretențioasă, demagogică etc. Apelează nu o dată la grotesc, caricatură, parodie, după cum deseori în spatele umorului se află implicații existențiale grave. Astfel, piesele sunt, în esență, pledoarii pentru adevăr, pentru autenticitatea ființei umane, noblețe spirituală și etică. Din textele jucate fie în București, fie în țară, reprezentative ar fi – alături de *Scaunul* – *Concurs de frumusețe* (1979), *Paradis de ocazie (Cuibul)* (1979), *Arta prezicerii pe termen scurt (Omul nu-i supus mașinii)* (1980), *Jolly Joker* (1980), *Un suflet romantic* (1984), aceasta din urmă replică, întrucâtva, la *Jocul de-a vacanța*, piesa lui Mihail Sebastian. Foarte ancorat în actualitatea socială a momentului, dar nu întotdeauna deschis unor semnificații mai generale,

carență la care se adaugă concesiile făcute opticii oficiale, teatrul său intră după 1989 într-un con de umbră. Perimate sunt mai cu seamă dramele (*Nu ne naștem toți la aceeași vârstă*, pusă în scenă în 1980, *Lungă poveste de dragoste*, reprezentată în 1982), cultivând genul „pieselor de producție", „de șantier" sau ficționalizând destinul unor activiști comuniști cărora li se conferă iluzorii sensibilități, profunzimi spirituale ș.a.m.d. Tentativele scriitorului de a-și adapta unele lucrări – de pildă, *Milionarul sărac* (premiera în 1983), devenită *Milionar la minut* – la noile condiții sociale și politice nu au dat rezultate. După cum nici alte piese – *Ajutor, salvați un dobitoc!* (*Hoțul sentimental*), *Cinci clovni în fața trecutului*, *Casa blestemată* ș.a. – nu au reușit să îi aducă succesul din perioada anterioară.

SCRIERI: *Ultima aventură*, pref. F. Aderca, București, 1957; *Un băiat privește marea...*, București, 1960; *Dragostea începe oricând*, București, 1962; *Drum fără întoarcere*, București, 1963; *Vulpea simte capcana*, București, 1964; *Ecuația cu trei necunoscute*, București, 1965; *„H.W." își caută umbra*, București, 1965; *Brățara de cretă*, București, 1966; *Un dac la Roma*, București, 1967; *Doi domni fără umbrele*, București, 1971; *Turistul singuratic*, București, 1974; *Urcușul*, București, 1975; *Cel mai isteț, cel mai viteaz*, București, 1978; *Cuibul*, București, 1979; *Parodii teatrale*, București, 1980; *Paradis de ocazie*, București, 1981; *Cocorii sufletului nostru*, București, 1982; *Jolly Joker*, București, 1983; *Un prieten devotat*, București, 1985; *Sorin și Irina*, București, 1985; *Domide contra Napoleon*, București, 1986; *Arta dialogului*, București, 1987; *Milionarul sărac*, București, 1987; *O dragoste nebună, nebună, nebună...*, București, 1990; *Marea bufonadă*, Oradea, 1995; *Ultimele comedii*, pref. Valentin Nicolau, București, 2001.

Repere bibliografice: Sorin Alexandrescu, *„Un băiat privește marea..."*, GL, 1961, 2; Voicu Bugariu, *„Un dac la Roma"*, AST, 1967, 8; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *447*; Cristian Livescu, *Două piese de Tudor Popescu: „Scaunul" și „Cuibul"*, TTR, 1979, 6; Diaconescu, *Dramaturgi*, *76–80*; Florin Faifer, *Tema singurătății*, VR, 1993, 1; Mircea Moraru, *Noutăți în biblioteca de dramaturgie*, F, 1995, 10–11; Dumitru Chirilă, *Tudor Popescu*, F, 1999, 9; Ghițulescu, *Istoria*, *252–256*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *845–847*; Popa, *Ist. lit.*, II, *884–885*. ***E.O.***

POPESCU-CADEM, Constantin (27.VII.1928, București – 17.VI.2014, București), istoric literar, editor, poet. Este fiul Casandrei (n. Miulescu) și al lui Dumitru Popescu, funcționar. A urmat la București școala primară, Liceul „Gh. Şincai", absolvit în 1948, și Facultatea de Filologie, secția limbi clasice, luându-și licența în 1961. Este profesor de latină și română în învățământul liceal din Capitală, încheindu-și cariera didactică în 1995, la Colegiul „Mihai Viteazul". Debutează la revista „Urzica", în 1970, cu epigrame. Aici își însoțește pentru prima dată numele de familie cu apendicele Cadem, rezultat din combinația abrevierii prenumelor părinților săi. Se dedică cercetărilor arhivistice și descoperă, de-a lungul anilor, la Arhivele Naționale din București și la unele arhive din țară, numeroase documente care aduc modificări importante în privința datelor referitoare la viața și opera unor însemnați scriitori români, începând cu poeții Văcărești și continuând cu Eminescu, Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, Mateiu I. Caragiale, E. Lovinescu, Emil Cioran, Mircea Eliade ș.a. În 1975 revista „Manuscriptum", la care își stabilește colaborarea, îi deschide un spațiu intitulat „Document în replică", unde publică ani în șir articole însoțite de probe documentaristice. Mai colaborează la „Revista de istorie și teorie literară", „Jurnalul literar", „România literară", „Noi, tracii" ș.a.

Cercetător pasionat, **P.-C.** descoperă și editează în 1984, la capătul unor explorări laborioase, teza de licență a lui Mircea Eliade, intitulată *Contribuții la filosofia Renașterii*. Provenind dintr-o perioadă de incipiență științifică și publicistică a viitorului savant și scriitor, lucrarea a avut un pandant într-o suită de aproximativ douăzeci de articole – note de călător, impresii intelectuale, relatarea cunoștinței cu savanții italieni Giovanni Papini, Ernesto Buonaiuti, Giovanni Gentile –, publicate în aceiași ani în „Cuvântul", „Universul literar", „Foaia tinerimii" și „Sinteza", reproduse acum pentru prima dată de **P.-C.**, ca *Itinerar italian* (*1927–1928)*, într-o parte a doua a ediției. Tot mai interesat de „subiectul" Mircea Eliade, cercetătorul și-a continuat sistematic investigațiile, identificând și editând în 1992 și teza de doctorat a acestuia, *Psihologia meditației indiene. Studii despre yoga*. Moment crucial în destinul tânărului Eliade, studiul deschide calea construcției operei sale științifice și literare. Şi aceste pagini sunt însoțite, pentru o mai completă explicitare și înțelegere, de un scurt fragment din *Memorii*, ce limpezește motivul alegerii subiectului, susținut de aprecierea corectă a sistemelor filosofice indiene. Într-o succesiune de studii cu argumente fără echivoc, dublate de probe – acte mitrice, de stare civilă, scrisori olografe –, **P.-C.**

comunică, de asemenea, importante clarificări și rectificări la biografia lui Tudor Arghezi, mai ales privind părinții, anii de școlaritate, împrejurările aderării și ale ieșirii din cinul monahal, ale primei căsătorii și ale primului său născut etc. *Legendă și adevăr în biografia lui Tudor Arghezi* („Manuscriptum", 2/1975), primul din serie, a provocat o dispută aprigă, întinsă pe mai mulți ani, din care au ieșit la iveală informații noi, unele provenind chiar de la descendenții scriitorului. Frecventator avizat al arhivelor literaturii române moderne, **P.-C.** identifică alte acte importante, fonduri epistolare și chiar manuscrise inedite. Jurnalul *Caietele de la miezul nopții* (2001) al lui Alexandru Busuioceanu este unul dintre acestea. Întins, cu unele sincope în timp, între 1939 și 1957, mărturisire „în oglindă" nuanțată și pe alocuri amară, deznădăjduită autoscopie în special în anii exilului spaniol, jurnalul vorbește și despre nume importante de români risipiți în lume odată cu instaurarea puterii populare la București – Emil Cioran, Mircea Eliade, N.I. Herescu, Vintilă Horia, Aron Cotruș, Horia Stamatu, Basil Munteanu ș.a. Născută dintr-un impuls polemic fast, ampla monografie *Titu Maiorescu în fața instanței documentelor* (2004) abordează aspecte din viața intimă a omului de cultură, din jurnalul și din corespondența sa, confruntate constant cu documente autentice și aducând la lumină secvențe biografice mai puțin sau deloc cunoscute. Sunt revelate relațiile cu francmasoneria și activitatea francmasonică a Junimii (*Junimea – societate francmasonă*), un capitol anume e rezervat raporturilor cu Eminescu în contextul ultimilor ani de viață ai poetului, altul, fastuos (*Titu Maiorescu și femeile*), se apleacă amănunțit și nuanțat asupra fiecărei femei care a jucat un rol însemnat în viața sentimentală a mentorului junimist – Emilia Maiorescu, Clara Kremnitz, Cleopatra Poenaru-Lecca, Mite Kremnitz, enigmatica Olga Neumann. *Document în replică* (2007) reunește textele rubricii din „Manuscriptum", „Revista de istorie și teorie literară" și „Jurnalul literar", incluzând articole despre B. P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Mite Kremnitz, I. L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale, Alice Călugăru, Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, G. Călinescu ș.a. Versurile din *Rondeluri* (2003), o carte insolită în contextul preocupărilor lui **P.-C.**, se centrează exclusiv pe motivul morții: moartea ca reîntoarcere la ceea ce a fost ființa umană înainte de a se naște, viața ca interstițiu fulgurant care întrerupe pentru o clipă veșnicia. În fața morții totul îi apare poetului derizoriu, iar viața, zbaterile, iubirea sunt văzute ca fiind ilar zadarnice.

SCRIERI: *Titu Maiorescu. Date biografice*, București, 2002; ed. 2 (*Titu Maiorescu în fața instanței documentelor*), București, 2004; *Rondeluri*, București, 2003; *Document în replică*, București, 2007. **Ediții:** Mircea Eliade, *Contribuții la filosofia Renașterii*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1984, *Psihologia meditației indiene. Studii despre yoga*, introd. Charles Long, epilog (*Mircea Eliade și țestoasa chioară*) Ioan Petru Culianu, București, 1992; Alexandru Busuioceanu, *Caietele de la miezul nopții (Jurnal. 1939–1957)*, tr. și pref. edit., București, 2001.

Repere bibliografice: Mircea Zaciu, *Lecturi și zile*, TR, 1975, 30, 31; Liviu Grăsoiu, *Nici legendă, nici adevăr*, LCF, 1975, 37; Vasile Gh. Şega, *Originea lui Tudor Arghezi*, R, 1975, 9, 1976, 3; I.D. Lăudat, *Precizări în legătură cu biografia lui Tudor Arghezi*, CRC, 1975, 39, 1980, 21, AUI, literatură, t. XXVI, 1980; Mitzura Arghezi, [*Precizări*], MS, 1976, 1, RL, 1983, 6; Florea Firan, *Noi date argheziene*, R, 1980, 9, 10; Şerban Cioculescu, *Argheziana*, București, 1986, *442–448*, *467–470*; Pavel Țugui, *Arghezi necunoscut*, București, 1998, *6–8*, *14–17*, *32–48*, *58–63*; Teodor Vârgolici, *Contribuții de istorie literară*, RL, 2008, 5. ***R.P.***

POPESCU-MARIN, Magdalena (18.VII.1933, Roman), traducătoare. Este fiica Elenei (n. Vasiliu) și a lui Ioan Popescu, oficiant sanitar militar. După studii liceale în orașul natal, urmează Facultatea de Filologie a Universității din București (1952–1957), devenind cercetător științific la sectorul de gramatică al Institutului de Lingvistică al Academiei Române; participă la realizarea mai multor lucrări și instrumente de lucru indispensabile domeniului. Obține titlul de doctor în filologie în 1974, sub îndrumarea lui Al. Graur. Colaborează la „România literară", „Arc", „Lettres roumaines", „Luceafărul" și la periodice elvețiene ca „Gasetta Romontscha", „Igl Ischi", „La Quotidiana", „Annalas", „Litteratura", „Calendar Romantsch", unde mai publică nuvele și poeme proprii în romanșă.

P.-M. începe din 1973 studiul retoromanei, abordând atât lingvistica (mai ales asemănările dintre română și retoromană), cât și literatura, mai cu seamă din spațiul elvetic, și se afirmă ca prima traducătoare în România din acest idiom neolatin. Cunoscând bine cultura romanșă, contribuie la cunoașterea acestui spațiu în România. O primă lucrare, bilingvă, *Antologie de poezie romanșă* (1980), este realizată împreună cu profesorul american Augustin Maissen. Au urmat mai multe

transpuneri: Toni Halter, *Călărețul de la Greina* și *Jurnal ecleziastic*, Gion de Crap Sais, *Misterul din Palasecca*, Gion Deplazes, *Destine*, *Bârlogul vulturilor* și *Teribil de suspect*, Iso Camartin, *Reflecții de la Sils-Maria*, Françoise Choquard, *Iarna lucidă*, *Cele trei case*, *Cuvintele mele*, Victor Durschei, *Amalgam...*, Rut Plonda, *Parcă n-a fost nimic* ș.a. La acestea se adaugă o antologie de proză romanșă, *Omul de la fereastră* (1992). Pe de altă parte, a tălmăcit, în antologia *Das Spiel von Leben und Tod…* (2002, în colaborare cu Beat A. Föllmi), piese de teatru ale lui Ion Băieșu, Horia Gârbea, Horia Lovinescu, D. R. Popescu și D. Solomon. Multe traduceri sunt însoțite de introduceri sau de postfețe substanțiale, conturând și contextualizând profilul scriitorului ales spre a fi făcut cunoscut cititorului român. În teritoriul retoroman din Elveția traducătoarei i se spune „Madleina della Rumenia". Pentru meritele ei Consiliul Cantonului Graubünden (Grisons) i-a decernat în 1999 un premiu de recunoștință, iar în 2004 i s-a acordat Premiul Pro Helvetia.

Traduceri: *Antologie de poezie romanșă – Antologia dalla poesia romontscha*, ed. bilingvă, îngr. și introd. trad., București, 1980 (în colaborare cu Augustin Maissen); Toni Halter, *Călărețul de la Greina*, postfața trad., București, 1991, *Jurnal ecleziastic*, pref. trad., București, 2006; *Omul de la fereastră. Proză romanșă*, introd. trad., București, 1992; Gion de Crap Sais, *Misterul din Palasecca*, București, 1995; Gion Deplazes, *Destine*, București, 1995, *Bârlogul vulturilor*. *Teribil de suspect*, București, 1998; Georg Simmel, *Cultura filosofică*, București, 1998 (în colaborare cu Nicolae Stoian); Iso Camartin, *Reflecții de la Sils-Maria*, București, 1999; *Das Spiel von Leben und Tod ...*, Zürich, 2002 (în colaborare cu Beat A. Föllmi); Françoise Choquard, *Iarna lucidă*, pref. Monique Chefdor, postfața trad., București, 2002, *Cele trei case*, pref. Pierre-Olivier Walzer, postfața trad., București, 2004, *Cuvintele mele*, postfața trad., București, 2010; Silvio Camenisch, *Dulcea mea Laura*, pref. Martin Cabalazar, postfața trad., București, 2002; Victor Durschei, *Amalgam...*, pref. trad., București, 2004; Rut Plouda, *Sco scha nüglia nu füss – Parcă n-a fost nimic*, ed. bilingvă, pref. Chasper Pult, postfața trad., București, 2009.

Repere bibliografice: Al. Graur, *O antologie romanșă*, RL, 1980, 9; Bartolome Tscharner, *Madleina Marin – l'ambassadura dil romontsch en Rumenia*, „La Casa Paterna. La Punt" (Cuera), 1990, 10 august; *Prosa romontscha en lungatg rumen*, „Gasetta romontscha", 1992, 31 iulie; Gion Deplazes, *Madleina Popescu-Marin – ina sentupada*, „La Quotidiana", 1999, 8 septembrie; Tudora Şandru Mehedinți, *Premiu de recunoștință*, RL, 1999, 45; Andreea Deciu, *Marginalitatea fericită*, RL, 1999, 45; Victoria Milescu, *Françoise Choquard, „Iarna lucidă"*, „Universul cărții", 2002, 8–9; Sorin Lavric, *Gustul resemnării*, RL, 2007, 19; Marius Chelaru, *Toni Halter, „Jurnal ecleziastic"*, CL, 2007, 6. ***I.D.***

POPESCU-NEGURĂ, Alexandru (21.III.1893, Râmnicu Sărat – 30.I.1974, București), poet, gazetar. Este fiul Mariei și al lui Constantin Popescu, „proprietar podgorean". Urmează școala primară, gimnaziul și liceul la Râmnicu Sărat. Neputând urma studii universitare, devine în 1912 funcționar la CFR. Încorporat în toamna anului 1914, participă la campania din Transilvania și la luptele din Muntenia din toamna anului 1916; în primăvara următoare este trimis la Şcoala de Geniu, cantonată la Huși, unde îl are coleg pe Dan Barbilian (viitorul poet Ion Barbu). După demobilizare, cu sprijinul fostului său profesor de română, Dumitru Mazilu, intră ca reporter la ziarul bucureștean „Dacia", în ale cărui pagini semnează Al. Negură. Reluându-și postul de funcționar la CFR, e deplasat în 1921 la Arad; de aici va trimite corespondențe ziarelor „Universul", „Lupta" și mai târziu la „Adevărul", „Dimineața" și „România". Ca poet debutează în 1923 în revista „Flacăra", iar prima plachetă, *Sărmanul pescar*, e tipărită în 1926. În orașul de la granița vestică scoate, în septembrie 1921, revista satirică „Urzica", împreună cu Ioan Jivi-Bănățeanu și Aurel Cosma, apoi, în 1922, împreună cu Aron Cotruș, Constantin Savu, Tiberiu Vuia și alții, ziarul „Solidaritatea", care însă nu supraviețuiește decât trei luni. Concomitent, grupul formează și un cenaclu, la care mai participă Al. T. Stamatiad, Romul Ladea, Gh. Groza. În anii următori colaborează la revistele arădene „Salon literar", condusă de Al. T. Stamatiad, „Duh", „Hotar", scoasă de profesorul Al. Constantinescu, „Înnoirea", „Piatra de hotar", precum și la ziarele locale – „Ştirea", „Renașterea română", „Înainte", „Bravo". Sporadic, poezii și epigrame, articole pe teme culturale, recenzii, cronici îi mai apar în reviste precum „Universul literar", „Rampa", „Luceafărul", „Banatul", „Vremea", „Transilvania", „România de Vest", „Familia", „Cele trei Crișuri", „Cuvântul liber", „Viața socială", „Pagini literare" (Turda) ș. a. A mai semnat PAN, Mefisto, Alyk etc. Începând cu 1938, se integrează grupului de la „Universul literar", participând activ la șezătorile organizate în numeroase localități de pe tot teritoriul României. În timpul războiului funcționează ca redactor în secția Publicații din

Ministerul Propagandei. Semnează numeroase articole, poezii, nuvele și povestiri în „Basarabia", „Basarabia literară" ș.a. După 1944 este membru al cenaclului „Al. Sahia" și conduce Filiala Arad a Uniunii Scriitorilor până la mutarea ei la Timișoara. Prezent rar în paginile periodicelor, iscălind acum Alexandru Popescu-Negură, la împlinirea a opt decenii de viață i se tipărește o antologie, *Ecoul tăcerii* (1972), ce reunește poezii din plachetele anterioare, cu numeroase modificări, precum și inedite.

O inspirație deloc abundentă, precum și o ucenicie îndelungă și laborioasă la școala maeștrilor dau vaga impresie că **P.-N.** este un diletant. Primele poezii din placheta de debut (*Pescarul*, *Zidarii*, *Plugarul*, *Tipograful*) sunt vădit influențate de lirica argheziană: ca în *Belșug*, pe brazda proaspăt arată cade o umbră care „Putea-va fi chiar Dumnezeu", pescarul, aruncând și ridicând ritmic plasa, „pare un nebun ce-n mare sapă", iar zidarii „ard de-un dor setos de-a prinde lutul/ Şi de a-l răstigni cu fruntea-n nori". Sunt însă și reflexe din lirica lui D. Anghel (*Crinul*), din peisajele altor simboliști, cu târguri prăfuite străbătute de „un car funebru", din ritmurile lui G. Topîrceanu („O cicoare își desface/ Ochiul vioriu/ Trei lăstuni își sapă cuibul…"), poate chiar un ecou din Lucian Blaga („Atâta liniște s-a așternut în mine/ Şi-atâta oboseală m-a cuprins,/ C-aud suflarea gândului cum devine/ Din ce în ce mai tainic și mai stins…). În sfârșit, în câteva „pastele" (*Nocturnă*, *Furtuna*) se strecoară o tentă expresionistă. Şi volumul *Fulgi* (1927) adună exerciții descriptive – poeziile se intitulează *Pastel*, *Acuarelă*, *Peisaj bolnav*, *Marină etc.* –, cu o preferință vădită pentru tot ce sugerează apropierea sfârșitului. Fac excepție *Grădina*, în care accentul cade pe explozia de culori, *Belșug*, cu o laudă implicită a rodului ogoarelor, sau *Oraș natal*, în care ies la suprafață secvențe autobiografice, și *Povestea vântului*, cu sonorități din descântece. Surprinzătoare este ipostaza de poet al colectivității, manifestată în volumul *Ardealul* (1941). Versurile încearcă și cel mai adesea izbutesc să cuprindă în sine „durerea valahă", provocată de „diktatul de la Viena" și de ultimatumul sovietic, ce rupeau din trupul țării nord-estul Transilvaniei, nordul Bucovinei și Basarabia, și zugrăvind din nou, precum Octavian Goga, un paradis în pragul extincției violente, cu intermitente înviforări, în care sunt resuscitate figurile tutelare – Horea, Iancu, Decebal. Tabloul tragic prinde contur, ca și la alți poeți ai vremii, în mai multe „inscripții" și în „scrisori", având ca destinatari mama sau iubita rămase în sat, „bădia" dus cu regimentul în marș „cu steagul înfășurat", un prieten, dar și tinerii ce se închină unui „crez mincinos" ori „muncitorul" ademenit de utopii străine. Un ciclu de „cântece", câteva poeme cu inflexiuni imnice – *Flăcăii*, *Joc* –, un altul ce preamărește Învierea sau o „o inscripție pentru o ctitorie de veac" hrănesc totuși nădejdea într-un apropiat viitor luminos. Foarte sărace, secțiunile *Din periodice* și *Inedite*, ce completează selecția din *Ecoul tăcerii*, nu sunt deplin relevante pentru o înnoire a temelor și a modalităților lirice.

SCRIERI: *Sărmanul pescar*, Arad, 1926; *Fulgi*, Arad, 1927; *Parodii adevărate*, Arad, 1930; *Răutăți mici pentru oameni mari*, București, 1932; *Ardealul*, Arad, 1941; *Ecoul tăcerii*, pref. Victor Eftimiu, București, 1972.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *285*; F. Aderca, *„Sărmanul pescar"*, SBR, 1926, 2; Octavian Moșescu, *Alte vitralii*, București, 1973, *107–109*; Piru, *Poezia*, I, *80–81*; *Scrisoare de la Dimitrie Danciu. 1980*, ADLTR, D-32; *Scrisoare de la Silvia Popescu-Negură. 1981*, ADLTR, P-16; Nicolescu, *Buzău–Rîmnicu-Sărat*, II, partea I, *481–482*. ***V.D.***

POPESCU-POLYCLET, Ion C. (18.XII.1883, Craiova – 1962), poet, publicist. Urmează Facultatea de Drept la Universitatea din București. Practică un timp avocatura, apoi funcționează ca magistrat la Craiova. Debutează în „Noua revistă olteană" (1903), unde susține cronica literară și publică versuri. Prima carte, *Viorele*, îi apare în 1904. Mai colaborează la „Viitorul", „Apărarea națională", „Noua revistă română", „România jună", „Ramuri", „Românul literar", „Sămănătorul", „Revista modernă", „Carmen", „Cronicarul", „Literatorul", „ Revista idealistă", „Convorbiri critice", „Luceafărul", „Presa Olteniei", „Gorjanul", „Situația", „Jurnalul", „Condeiul" ș.a. A mai semnat cu pseudonimele Alexandru Amar, Polyclet, I. Polyclet, I.C.P. Polyclet.

Prin versurile din *Viorele* și din *Zări albastre* (1913) **P.-P.** ilustrează în registru minor orientările simboliste ale lirismului românesc de la începutul secolului al XX-lea. Realizările sale poetice sunt modeste („auzi tu vântul cum suspină/ prin frunze moarte de verbină"), autorul mizând mai degrabă pe declamarea emoției decât pe transpunerea cât de cât originală a unei trăiri. Florile ocupă prim-planul celor mai multe poezii, sufletul

e devastat de tot felul de melancolii, iar ftizia care înroșește batiste este invocată obsesiv. Arareori versul se apropie de eufonia proprie lui Ştefan Petică („În noaptea calmă și senină/ Încet viorile suspină/ Romanța veche și uitată”), stihurile luând frecvent turnura unor romanțe. O caracteristică a versurilor din *Zări albastre* o constituie prezența unor modele poetice, recursul, cu un rezultat șters, la maniera lui Maurice Maeterlinck, José Maria de Hérédia, Jean Moréas, Albert Samain. Ca epigramist, **P.-P.** se situează printre pionierii genului la noi. Deși de mici dimensiuni, cele patru volume de epigrame apărute între 1913 și 1942 i-au întreținut notorietatea printre contemporani. A mai îngrijit *Antologia poeților olteni* (1929), bogată în referințe asupra mișcării lirice a zonei. În 1935 i-a dedicat lui Cincinat Pavelescu o broșură evocativă, dar fără valoare istorico-literară.

SCRIERI: *Viorele*, Craiova, 1904; *Zări albastre*, Craiova, 1913; *La vale*, Craiova, 1913; *Amurg de toamnă*, Craiova, 1925; *Epigrame*, Craiova, 1932; *Epigrame*, Craiova, 1934; *Cincinat Pavelescu* (*Omul și opera*), Craiova, 1935; *Epigrame și epitafuri*, Craiova, 1936; *Reliefuri*, Craiova, [1940]; *În picaj*, Craiova, 1942. **Antologii:** *Antologia poeților olteni*, Craiova, 1929. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Tare ca moartea*, București, 1909.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, *50–54*, VI, *17–18*; Metzulescu, *Literile*, I, *134–136*; Predescu, *Encicl.*, *680*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, *378–380*; Elis Râpeanu, *Epigrama în literatura română*, Brașov, 2001, *120*; Firan, *Profiluri*, II, *195–196*. ***L.C.***

POPESCU-SIRETEANU, Ion (13.IX.1934, Mănăstioara-Siret, j. Suceava), editor, istoric literar, prozator, autor de versuri. Este fiul Veronicăi (n. Boghian) și al lui Gheorghe Popescu, țărani. Face școala primară în satul natal și la Siret, liceul la Timișoara și Oradea (1949–1953), iar studiile universitare le urmează la Facultatea de Filologie din Iași (1954–1958). Lucrează ca profesor de limba română la Drăgușeni, județul Suceava (1958–1961), inspector metodist la Secția de Învățământ a raionului Bârlad (1961–1962), ulterior fiind cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași, iar din 1990 până în 1999 șef al Catedrei de limba română pentru studenți străini. Își ia doctoratul cu teza *Termeni păstorești în limba română* (1976) și publică mai multe lucrări dedicate limbii române: *Limbă și cultură populară* (1983), *Cuvinte românești fundamentale* (1995), *Memoria limbii române* (I–IV, 1997–2003) ș.a. Participă și la elaborarea monografiei *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (I–II, 1991–1992; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române). Colaborează la „Contemporanul”, unde debutează în 1965, „Cronica”, Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Revista română” ș.a.

Dintre scrierile literare ale lui **P.-S.**, destinate cu deosebire copiilor și tinerilor, o marcă de originalitate vădește *Păcală și ai săi* (1994), al cărei personaj nu este încremenit într-un timp de odinioară, cum îl prezintă snoavele populare românești, ci imaginat în contemporaneitate, ca vecin, frate și prieten, prezent în piață, magazin, restaurant, școală etc., pus pe șotii, dar și făcând aluzii la viața politică. Se adaugă alte câteva cărți de proză scurtă: *La porțile norocului* (2002), *Cățeaua și alte povestiri* (2009) etc. **P.-S.** este și autorul unor volume de versuri și poeme în proză: *Între două veșnicii* (1996), *De dragoste* (1999), *Cale și drum* (2001), *Oameni și întâmplări din satul meu* (2002), *Vânturi și naturi* (2005), *În moara mea* (2010), *Mama* (2011) ș.a., compune, de asemenea cu ușurință și fără mari exigențe, câteva serii de fabule. Mai semnificativă decât această abundentă producție alcătuită din pagini de literatură poate fi considerată altă latură a activității lui: publicarea în mai multe cărți a unor amintiri ale celor care i-au cunoscut pe Titu Maiorescu, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, Liviu Rebreanu ș.a., aceste antologii fiind deosebit de utile cercetărilor asupra vieții și operei scriitorului respectiv. Nu se rezumă la textele apărute în publicații periodice, ci solicită contemporanilor evocarea unor personalități, în această categorie intrând, de pildă, paginile în care Petru Caraman îl portretizează pe fostul său profesor G. Ibrăileanu. Lucrarea *Siretul, vatră de istorie și cultură românească* (1994), al cărei principal autor și coordonator este, se definește ca o monografie culturală și istorico-literară alcătuită dintr-o serie de medalioane despre cărturari și scriitori legați de această străveche localitate, cum au fost, între alții, T. V. Ştefanelli, Elena Niculiță-Voronca, Mihai Teliman, Liviu Marian, Vasile Andru ș.a. O lucrare asemănătoare ca modalitate de structurare este *Bucovina. Oameni și cărți* (2005).

SCRIERI: *Păcală și ai săi*, Iași, 1994; ed. 4, Iași, 2008; *Fabule pentru copii*, Iași, 1995; *Între două veșnicii*, Iași, 1996; *Povești și povestiri*, Iași, 1996; *De dragoste*, Timișoara, 1999; *Orașul Siret și împrejurimile*, Iași, 1999; *Cale și drum*, Timișoara, 2001; *La porțile norocului*, Iași, 2002; *Oameni și întâmplări din satul meu*, Iași, 2002; *Bucovina.*

Oameni și cărți, Timișoara, 2005; *Vânturi și valuri*, Iași, 2005; *Boul orator*, Iași, 2007; *Cățeaua și alte povestiri*, Iași, 2009; *În moara mea*, Geamăna, 2010; *Ziditor de cuvinte*, Pitești, 2010; *Mama*, Iași, 2011; *Fabule*, Iași, 2012. **Antologii, ediții:** *Poezia ieșeană contemporană*, Iași, 1968; G. Tutoveanu, *Versuri*, pref. G.G. Ursu, București, 1968; *Amintiri despre Eminescu*, Iași, 1971; I. Heliade-Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, București, 1973; *Amintiri despre Titu Maiorescu*, Iași, 1973; ed. 2, Iași, 2006; *Amintiri despre Mihail Sadoveanu*, Iași, 1973; *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, I–II, Iași, 1974–1976; *Amintiri despre Iorga*, I, Iași, 1980; *Amintiri despre Ion Creangă*, Iași, 1981; Iuliu Cezar Săvescu, *Scrieri*, pref. edit. și Lucian Chișu, București, 1984; *Amintiri despre Liviu Rebreanu*, Iași, 1985; *Siretul, vatră de istorie și cultură românească*, Iași, 1994 (în colaborare).

Repere bibliografice: Teofil Răchițeanu, *Antologie poetică ieșeană*, TR, 1969, 15; Constantin Ciopraga, *Eminescu în amintirile contemporanilor*, „Glasul Patriei", 1971, 35; Şerban Cioculescu, [*Amintirile editate de Ion Popescu-Sireteanu*], RL, 1973, 23, 37, 1975, 7, 1977, 7–8; Mihai Drăgan, *Maiorescu în amintirile contemporanilor*, CRC, 1973, 50; Ardeleanu, *Opinii, 163–168*; Eugenia Tudor-Anton, *G. Ibrăileanu reflectat în oglinda amintirilor*, VR, 1976, 6; Al. Piru, *Din viața lui Ibrăileanu*, LCF, 1977, 13; Nicolae Manolescu, *Studiu de portret*, RL, 1977, 15; Romulus Diaconescu, *Creangă în memoria contemporanilor,* R, 1981, 12; Petru Zugun, *„Amintiri despre Ion Creangă"*, CRC, 1981, 47; Rachieru, *Poeți Bucovina, 326–327*; Constantin Blănaru, *Virtuțile perene ale fabulei*, „Țara Fagilor", 1998, 3; Radu Rotaru, *Poemele Ionpopescului cel siretean*, CRC, 1999, 7; Busuioc, *Scriitori ieșeni, 347–349*; Ilie Dan, *Reîntâlnire cu Păcală*, RR, 2003, 1; Adrian Jicu, [*Ion Popescu-Sireteanu*], ATN, 2003, 10, 2004, 6; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *237–238*; Emilian Marcu, *„Bucovina. Oameni și cărți"*, CL, 2005, 7; Datcu, *Dicț. etnolog., 734–735.* ***I.D.***

POPESCU-TELEGA, Alexandru (9.IV.1889, Telega, j. Prahova – 26.VII.1970, București), hispanist, traducător. Fiu al preotului Ștefan Popescu, a făcut școala primară în satul natal și la Breaza, apoi a urmat Liceul „Sf. Petru și Pavel" din Ploiești. Între 1909 și 1913 a fost student al Facultății de Filosofie și Litere a Universității bucureștene. Câteva luni a audiat prelegeri de specialitate la universități din Italia (Florența) și Franța (Montpellier). Din 1919 va fi profesor la Colegiul Național „Carol I" din Craiova. Își susține doctoratul în litere cu o teză despre receptarea lui Cervantes în Italia (1931). Ca urmare a demersurilor făcute de Nicolae Iorga și de Iorgu Iordan, este numit în 1939 profesor de limba și literatura spaniolă la Universitatea din București, unde din 1944 va suplini și Catedra de limba și literatura italiană. În 1936 e ales membru al Societății Scriitorilor Români, iar în 1941 membru corespondent al Academiei Regale Spaniole.

Student fiind, **P.-T.** debutează în 1912 la „Vieața nouă", revista condusă de Ovid Densusianu, al cărui legatar va deveni și despre care va publica, în 1934, o amplă cercetare, prima monografie în domeniu. Aici el abordează sistematic opera de lingvist, de critic, de poet și de animator literar a fostului său profesor. Poate și la îndemnul lui Densusianu, se va dedica cercetării spațiului literar iberic, publicând studii despre autori spanioli, catalani, portughezi. Este considerat cel dintâi hispanist profesionist român, activitatea desfășurată de el contribuind la cunoașterea aprofundată, la noi, a particularităților literaturilor din Peninsula Iberică. Pe lângă studii, a publicat articole de popularizare, cu deosebire în periodice din Craiova, dar și din București. Din 1919 până în 1944 a colaborat nu numai la „Sburătorul", „Ideea europeană", „Ramuri", „Roma", „Revista Fundațiilor Regale", „Viața literară", dar și la „Crainicul" (Târgu Jiu), „Renașterea" (Râmnicu Vâlcea), „Universul", „Curentul magazin", „Lumea românească", „Vremea", „Cuget românesc" ș.a. Din 1922 e cooptat în comitetul de redacție al publicației craiovene „Năzuința", al cărei director va fi în 1928–1929, ulterior conducând hebdomadarul „Săptămâna", apărut în 1931–1932 tot la Craiova. **P.-T.** a cercetat cu precădere literatura spaniolă, în studii despre Cervantes, Lope de Vega, Unamuno, Manuel Machado, Rubén Darío. În „Pleiada" (1927) semnează cel dintâi studiu românesc despre poezia latino-americană, promovată și prin numeroase traduceri. S-a arătat interesat nu numai de scriitorii clasici, ci și de cei contemporani. Atras îndeosebi de Cervantes, în câteva lucrări analizează, după principii istorico-literare pozitiviste, raporturile dintre biografie și operă, răspândirea scrierilor sale în spațiul italian, locurile prin care a trecut autorul. După ce în 1942 a realizat o lucrare despre traducerile românești din *Don Quijote*, a dat în cele din urmă și propria lui versiune (I–II, 1944–1945), la care trudise ani în șir. **P.-T.** face o transpunere corectă, fluentă, în care se folosește, pentru a da savoare textului, de arhaisme și regionalisme. Traducerea e însoțită de note filologice și istorico-literare destinate să îl ajute pe cititor în situarea operei lui Cervantes în viața literară, culturală și socială din Spania. Hispanistul este și

autorul unor studii de folclor comparat, în care caută, cu prudență, analogii și similitudini între literatura populară română și cea spaniolă. *Lecturi romanice* (1939) adună o parte din contribuțiile apărute în diverse periodice despre literaturile spaniolă, franceză, catalană, italiană, portugheză. Lucrarea *Gramatică spaniolă* (1942) este precedată, în 1941, de antologia didactică *Páginas escogidas de literatura española*. **P.-T.** a tradus, pentru prima dată integral la noi, o scriere din literatura catalană, datorată lui Joan Maragall (*Laude*, 1922). A mai transpus din Ricardo León, Camilo Castelo Branco, Calderón de la Barca, Lope de Vega, Dolores Medio, Miguel de Unamuno, Juan Ramón Jiménez, Manuel Machado, Vicente Blasco-Ibáñez ș.a., precum și din Giovanni Verga și Francis Carco.

SCRIERI: *Din viața și opera lui Unamuno*, Craiova, 1923; *Cervantes. Viața și opera*, București, 1924; *Lirica portugheză de azi*, Craiova, 1926; *Rătăcirea lui Ion Vancea*, Craiova, 1926; *Asemănări și analogii în folclorul român și iberic*, București, 1927; *Idolul vremii*, Craiova, 1930; *Cervantes și Italia*, București, 1931; *Ovid Densusianu*, Craiova, 1934; *Două drame de Lope de Vega interesând istoria și literatura românilor*, Craiova, 1936; *Lecturi romanice*, București, 1939; *Cervantes*, București, 1940; *Încercări de traducere ale lui „Don Quijote" în românește*, București, 1942; *Pe urmele lui Don Quijote*, București, 1942; *Romancero*, București, 1947. **Traduceri:** Ricardo León, *Iubirea iubirilor*, București, 1922; Joan Maragall, *Laude*, București, 1922; *Prozatorii spanioli contemporani*, pref. trad., București, 1923; Camilo Castelo Branco, *Iubire de pierzanie*, București, 1927; Giovanni Verga, *Povestea unei pitulici*, Râmnicu Vâlcea, 1939; Armando Palacio Valdés, *Sora San Sulpiciu*, București, 1940; Pedro Calderón de la Barca, *Viața este vis*, București, 1942, *Doamna Spiriduș*, pref. Paul Alexandru Georgescu, București, 1966; Lope de Vega, *Teatru ales*, pref. trad., București, 1943, *Fata cu ulciorul. Țărăncuța din Getape*, București, 1943; José Maria Ferreira de Castro, *Pădurea virgină*, București, 1944; Miguel de Cervantes, *Iscusitul Don Quijote de la Mancha*, I–II, București, 1944–1945; Mihail Sadoveanu, *Un mulino arrastrado por el Siret*, București, 1962, *El zodiaco del Cáncer*, București, 1963; Onelio Jorge Cardoso, *Calul de mărgean*, București, 1964 (în colaborare); Dolores Medio, *În căutarea Nataliei Blay*, București, 1964.

Repere bibliografice: Emanoil Bucuța, *„Prozatorii spanioli contemporani"*, „Cuget românesc", 1923, 12; Perpessicius, *Opere*, XII, *227*; Al. Lascarov-Moldovanu, *„Cervantes"*, „Răsăritul", 1925, 4; E. [Mircea Eliade], *„Prozatorii spanioli contemporani"*, „Revista universitară", 1926, 1; Pompiliu Constantinescu, *„Rătăcirea lui Ion Vancea"*, VL, 1927, 40; N. I. Herescu, *„Asemănări și analogii în folclorul român și iberic"*, „Pleiada", 1927, 2; T. Păunescu-Ulmu, *Al. Popescu-Telega, hispanista*, Craiova, 1943; Ion Biberi, *„Cervantes"*, „Democrația", 1944, 7; M. Lörinczi, Grigore Dima, *Retrospectivă Alexandru Popescu-Telega*, VR, 1970, 1; Al. Dima, *Principii de literatură comparată*, București, 1972, *63–64*; Cioculescu, *Aspecte*, *448–450*; Stelian Cincă, *Preocupări hispanice la Craiova*, AUC, științe filologice, t. II, 1973; Domnița Dumitrescu, *Ecos catalanes en la cultura rumana*, CREL, 1977, 1; Ion Pătrașcu, *Un strălucit reprezentant al hispanismului românesc*, AUC, științe filologice, t. IX, 1981; Apolzan, *Aspecte*, *375–376*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *735–736*. ***D.M.***

POPFIU, Justin (23.X.1841, Dijir, j. Bihor – 27.III.1882, Leta Mare, azi Liteni, j. Cluj), autor de versuri, publicist. Trăind și învățând la Baia Mare, Carei și Oradea, în condițiile dificile ale oprimării românilor, **P.** crește în spiritul valorilor naționale, care constituie, alături de religie, fundamentul său moral, rațiunea activității de mai târziu. Încă din liceu începe să redacteze reviste („Deșteaptă-te, române", „Muza crișană"), iar în perioada studiilor la Colegiul „Sf. Barbara" din Viena are un rol foarte activ în organizarea studenților români. Hirotonit preot greco–catolic în 1863, va fi profesor de limba și literatura română la liceul din Oradea. A elaborat o *Scurtă istorie a literaturii române* (1867), folosită ca manual în școala sa. A devenit pentru un timp un fel de lider al mișcării literare orădene, reorganizând și conducând Societatea de Lepturǎ, editând almanahul literar „Fenice" (1866–1867), în care a publicat versuri și proză (mai izbutită fiind o povestire cu titlul *Fiia lui Menumorut*). Orientându-se tot mai mult spre preocupările religioase, scoate în 1868 revista „Amvonul", apoi trece ca profesor de liturgică la un seminar, pentru ca în 1880 să devină protopop la Leta Mare. A mai colaborat cu versuri, proză, articole la „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Familia", „Sionul românesc" ș.a.

Activitatea literară a lui **P.** este în primul rând o formă de promovare a ideilor sale politice și morale. Însușindu-și procedeele retoricii clasice, el a devenit un bun orator religios (predicile apar în „Amvonul"). Încercările poetice incluse în volumul *Poezie și proză* (1870) sunt stângace, grandilocvente. Animat de sentimente morale și de intenții moralizatoare, autorul tratează naiv și prozaic teme de istorie națională, folosind motive din D. Bolintineanu. Sunt, îndeosebi, panegirice prolixe, atribuind personajelor istorice calități ideale. Prozodia

greoaie, mulțimea epitetelor fade și improprii, flexiunile forțate nu atestă un poet. Puțin cunoscute sunt însă ideile, incitante și azi, ale lui **P.** referitoare la literatura română. În 1867 el rostea la Cluj, la o adunare a Astrei, conferința intitulată *O privire fugitivă preste literatura română și lipsa unei istorii critice a literaturii române*, rezumată prompt în „Familia”, reluată, dezvoltată, adnotată și însoțită de un sumar analitic (în total mai bine de 170 de pagini) în volumul *Poezie și proză*. La zi cu informația privind literele române din ambele părți ale Carpaților, afirmând retoric „avem și noi literatură, și încă ce literatură!”, **P.** crede că a venit timpul să se realizeze „o istorie critică a literaturei naționale”. Precizările ce urmează detaliază felul în care el o vede înfăptuită: „sub aceasta nu voi a înțelege o simplă înregistrare a cărților române”, „ci un op critic, care să arate pre reprezentanții diverselor perioade literare până la timpul cel mai nou, atât după cursul vieții și activitatea lor, cât și a analizul lucrărilor lor mai alese, mai caracterizatorie”. Enunțată pentru prima oară aici, ideea unei istorii literare critice va fi preluată de Iosif Vulcan, dar nu va atrage atenția lui Titu Maiorescu, în *Observări polemice* (1869) acesta concentrându-se asupra altor aspecte și sancționând dur pledoaria lui **P.** din cauza tonului exaltat și a supraevaluării meritelor unor literați români.

SCRIERI: *Poezie și proză*, Oradea, 1870.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *120*, *135–136*, *168–169*; Pop, *Conspect*, II, *190–191*; Eugeniu Potoran, *Poeții Bihorului*, Oradea, 1934, *38–43*; Teodor Neș, *Figuri bihorene – Iustin Popfiu (1841–1882)*, F, 1936, 4; Gh. Cardaș, *Iustin Popfiu*, PAU, *180*; Vasile Vartolomei, *Iustin Popfiu. La centenarul nașterii*, Cluj, 1941; *Dicț. lit. 1900*, *697*; Popa, *Tectonica*, *251–253*; Ion Simuț, *Prima pledoarie pentru o istorie critică a literaturii române*, RL, 2010, 3. ***C.T.***

POPIȚI, Grigore (13.III.1900, Pătaș, j. Caraș-Severin – 15.I.1980, Timișoara), poet, memorialist. Este fiul Mariei și al lui Vasile Popiți, păstor. Învață la Liceul de Stat Maghiar și la Institutul Pedagogic Ortodox Român din Caransebeș (1916–1920), iar mai târziu urmează cursurile unor școli militare. A funcționat un timp ca profesor la Şcoala CFR din Timișoara, în 1929 intrând în armată, cu gradul de sublocotenent, la Regimentul de Vânători din Timișoara, de unde a fost mutat în 1942 la Marele Stat Major. În 1947 a devenit director al Regionalei Banat a Arhivelor Statului, funcție pe care o deține până în 1957, la pensionare. Debutează cu publicistică în 1920 la „Banatul românesc”. Primele poezii i-au apărut în 1921 în „Cronica ilustrată” (Timișoara), apoi în 1922 în „Lumea copiilor” (București), în același an colaborând și la „Flacăra”. Publică și în „Universul literar”, „Viața literară”, „România militară”, „Românul”, „Banatul”, „Luceafărul”, „Fruncea”, „Suflet nou”, „Vestul”, „Scrisul bănățean” („Orizont”) ș.a. Semnează și cu pseudonimele Sebastian Crăciunescu, Gr. Pătășanu. Este unul din membrii fondatori ai cenaclului Altarul Cărții din Timișoara (1933), iar în 1936 al Asociației Scriitorilor Români din Banat, al cărei secretar general și apoi vicepreședinte a fost. În 1949 ia parte la înființarea Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

Placheta de debut a lui **P.**, *Glasul sufletului și al trupului* (1932), reunește îndeosebi poezii sociale amintind de Aron Cotruș și exprimă oarecum simplist durerea, revolta și speranțele celor înrobiți. Volumul anunța, de asemenea, în ultimul ciclu, poezia vieții păstorești, element care va marca fizionomia lui **P.** Prin *Cântece din fluier* (I–II, 1935–1944) și *Dragoste* (1945), el devine un cântăreț al universului folcloric țărănesc, recuperat ca o lume dominată de simplitate, delicatețe și puritate afectivă. Proiectând peisaje precum cel de la poalele muntelui Semenic, poetul se arată un descriptiv calm, atins de o fugară melancolie. În expresia lirică împrumută procedee lingvistice și stilistice din folclor: „Mândro-n ochii tăi frumoși,/ Firul dragostei mi-l coși,/ Tinerețea-n alții nu-i,/ Ochi căprui, ochi căprui”; „A plecat bădița sus,/ Sus în stână și mi-a spus/ Că-mi ia dragostea cu dor,/ Până-n vârful munților”. **P.** este și autorul unui, târziu, volum de evocări, *Pe cărările tinereții* (1979), unde, alături de rememorarea unor momente din copilărie și tinerețe, se află și informații despre viața culturală bănățeană în perioada interbelică. Ca arhivist, a dat la iveală prețioase materiale cu privire la istoria Banatului, surse documentare necunoscute până atunci. A tradus și a publicat în periodice scrieri de Ady Endre, Heine, Lenau ș.a., precum și din scriitorii de limbă maghiară și germană din România.

SCRIERI: *Glasul sufletului și al trupului*, Timișoara, 1932; *Cântece din fluier*, I–II, cu gravuri de Catul Bogdan, Timișoara, 1935–1944; *Date și documente bănățene (1728–1887)*, Timișoara, 1939; *Dragoste*, cu gravuri de Marcel Olinescu, Timișoara, 1945; *Conspectul arhivelor din Banat*, București, 1950; *Cântece din fluier*, pref.

Ovidiu Papadima, București, 1968; *Pe cărările tinereții*, pref. Mircea Șerbănescu, Timișoara, 1979.

Repere bibliografice: Virgil Treboniu, *„Glasul sufletului și al trupului”*, RAZ, 1934, 15; Florea Florescu, *„Cântece din fluier”*, ȚA, 1935, 806; Octavian Șuluțiu, *„Cântece din fluier”*, F, 1935, 10; Ion B. Mureșianu, *„Date și documente bănățene (1728–1887)”*, VS, 1940, 2 369; Petru Sfetca, *Eroul-căpitan Gr. Popiți*, VS, 1942, 2 734; Perpessicius, *Opere*, IX, *467–468*; Dumitru Micu, *„Cântece din fluier”*, GL, 1968, 1; Al. Jebeleanu, *Poetul Grigore Popiți la 70 de ani*, ST, 1970, 3; Nicolae Țirioi, *Lirica timișoreană (1944–1969)*, Timișoara, 1970, *289–298*; Aurel Turcuș, *„Pe cărările tinereții”*, O, 1979, 35; Petru Novac Dolângă, *Mărturisiri și repere*, Timișoara, 1980, *124–133*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *849–850*; *Dicț. Banat*, *601–603*; Maria Vertan, *Arhivistul Grigore Popiți*, „Eminescu” (Timișoara), 2006, 7. ***D.V.***

№ 1

POPORUL SUVERAN.

ГАZЕТЪ ПОЛIТIКЪ ШI ЛIТТЕРАРЪ.

ЛIБЕРТАТЕ, ЕГАЛIТАТЕ, ФРАТЕРНIТАТЕ.

Букурещi | Сѫмбѫтъ 19. Iунiе | Анул 1848.

POPOLUL SUVERAN, gazetă politică și literară apărută la București, bisăptămânal, între 19 iunie și 11 septembrie 1848 (26 de numere). Primele două numere poartă titlul „Poporul suveran” (ca și numerele 8–14), celelalte au denumirea „Popolul suveran”. Redactor responsabil este Dimitrie Bolintineanu, suplinit, în lipsă, de Al. Zanne, iar redactori sunt Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, Petre Teulescu și Nicolae Bălcescu (acesta e și redactor responsabil între 2 și 13 august). **P.s.** a fost unul din organele de presă ale Revoluției muntene de la 1848. Pe frontispiciu figura deviza Revoluției Franceze, Libertate, egalitate, fraternitate, înlocuită ulterior cu dictonul latinesc Vox populi, vox dei. Ținta publicației, afirmată în articolul-program, era sprijinirea drepturilor poporului „în contra tiraniei” și unirea Principatelor. Cu o orientare sobră și consecvent revoluționară, exprimând în primul rând idealurile lui Bălcescu, **P.s.** a dezbătut ideile și problemele imediate ale Revoluției de pe o poziție democrată: a protestat împotriva amestecului puterilor străine în treburile țării, a criticat lipsa de promptitudine a Guvernului Provizoriu în rezolvarea problemei țărănești, a susținut necesitatea înarmării populației și a atragerii tuturor păturilor sociale în revoluție, a demascat falsul patriotism. Au apărut în **P.s.** studii privind chestiunea țărănească (N. Bălcescu, *Despre împroprietărirea țăranilor*, Ion Ionescu de la Brad, *Proprietatea muncii și a pământului este sfântă*), precum și lucrarea *Drepturile românilor către Înalta Poartă* de N. Bălcescu. Unele articole, aparținând în fapt lui D. Bolintineanu, I. Ionescu de la Brad, Cezar Bolliac sau lui N. Bălcescu, sunt nesemnate. Deși **P.s.** s-a subintitulat „gazetă politică și literară”, literatură se publică puțină, exclusiv legată de momentul Revoluției. Bolintineanu dă, în primul număr, un marș, celebrând o zi importantă (*Cântec de libertate, improvizat în ziua de 11 iunie*) și reproduce, după „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, *O noapte pe malul Dunării*, cu o temă de actualitate – robia țăranilor. O satiră în proză îi aparține lui Grigore Alexandrescu. Gazeta găzduiește pamfletul anonim *Cuvânt a unui țăran către boieri*. La rubrica „Urzici” sunt caracterizate moravuri și persoane ostile mișcării revoluționare. De câteva ori apar și știri teatrale. Se traduce, în foileton, *Carlota Corday* de Lamartine. ***S.C.***

POPORANISM. Curent de idei politice, sociale și literare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, **p.** s-a cristalizat în jurul revistelor ieșene „Evenimentul literar” și „Viața românească”, fiind promovat de C. Stere și de G. Ibrăileanu, principalii lui teoreticieni. Termenul apare pentru prima dată în articolul *Socialiștii și mișcarea națională*, publicat de ziarul ieșean „Evenimentul” în numerele din 11–13 august 1893, fără semnătură, dar aparținându-i lui C. Stere. El combate atât „vrăjmășia” socialiștilor față de mișcarea națională din Transilvania, opacitatea acelorași cu privire la rolul progresist al burgheziei, cât și ideea „monopolului” socialiștilor în materie de „iubire sinceră și devotată pentru poporul lor”, preconizând o „mișcare națională” mai largă, cu „un caracter așa să zicem poporanist”. Cuvântul-cheie al **p**. este pronunțat încă de pe acum: datorie. Mai insistent și mai limpede conturat, termenul revine în seria de articole ale aceluiași, *Din notițele unui observator ipocondric*, publicate în ziarul „Adevărul” în octombrie–decembrie 1893, când este evocată și „mișcarea revoluționară” din Rusia „cunoscută sub numele de poporanism”. Denumirea a fost interpretată de contemporani și de cercetătorii **p**. drept un calc după rusescul *narodnicestvo*

(provenit din *narod*, „popor”), propus de C. Stere. În replica la lucrarea lui C. Dobrogeanu-Gherea *Neoiobăgia*, Stere arată totuși că nu ar fi vorba nici de un calc lingvistic și nici de vreo influență a fenomenului rusesc acoperit de acesta: „Ce am luat de la poporaniștii ruși? Cuvântul? Dar nu sunt populiști în America și poporali în Germania de sud? Şi întrebuințez eu *în același sens* termenul? Ideea că fiecare țară își are evoluția și politica ei care nu pot fi imitate? Dar aparține ideea asta «originală» numai poporanișilor ruși?” etc. Termenul se încetățenește rapid, datorită „atracției la distanță” exercitate de forme adjectivale din aceeași familie lexicală, care au cunoscut o largă și intensă circulație în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: „popular”, „poporal”, „poporan”. Sub impactul acestor forme deja existente, dar care desemnau o realitate generică, lipsită de o marcă doctrinară particulară, în numeroase întrebuințări din epocă conceptul **p**. are un sens ambiguu și totodată mai extins decât cel definit de ideologii săi. Vagul și extensia semantică sunt de găsit chiar și în texte considerate îndeobște antipoporaniste canonice. Astfel, discursul de recepție în Academia Română rostit în 1909 de Duiliu Zamfirescu nu trimite la **p**. doctrinar, ci vizează promovarea exclusivistă a tematicii țărănești și a folclorului, după cum nici răspunsul polemic al lui Titu Maiorescu nu folosește sensul specializat al termenului și nu se referă la creațiile subsumate lui. Cu același statut incert, conceptul reapare în raportul academic al lui Maiorescu, din mai 1910, asupra unei cărți de Ion Dragoslav și unde „poporanism” este luat cu înțelesul de imitare falsă și artificioasă a stilului popular. Referatul execută lucrarea scurt, prin reducția logică la care predispune comparația cu Ion Creangă, sugerat ca artist cu adevărat „poporanist”: „El vorbea și scria de la sine în graiul țăranului moldovean; la el stilul poporan era firesc. D-l Dragoslav umblă după cultură literară; stilul său țărănesc e meșteșugit. Creangă pornește de jos și ajunge sus; poporaniștii pornesc de sus și ajung jos. Creangă ne înalță, poporaniștii ne coboară”. În epocă semantismul termenului se complică prin faptul că mișcarea poporanistă este strict contemporană cu cea sămănătoristă, cu care împarte „țărănismul”, tema națională, reacția antidecadentă și refuzul gratuității literaturii, cum și – în ordinea tratării temei satului – unele accente emoționale paseiste și de duioșie compasională. Considerabila suprapunere de program conduce, în percepția generală și mai ales în cea a adversarilor, la efasarea diferențelor de înțelegere a chestiunii țărănești și a celei naționale, așa încât nu o dată **p**. este folosit pentru a denumi un program indistinct, sămănătoristo-poporanist. Simbolic relevantă în acest sens este cartea lui H. Sanielevici din 1921, intitulată *Poporanismul reacționar*, în care sunt reunite articole contra ideologiei lui N. Iorga și a literaturii lui Mihail Sadoveanu în ipostaza de colaborator al revistei „Sămănătorul”. Eforturile repetate ale lui Stere și Ibrăileanu de a demonta asemenea suprapuneri nu s-au soldat totuși cu limpezirea imaginii **p**. în epocă. Puritatea semantică a termenului a fost afectată și de vecinătatea lui doctrinară cu socialismul de la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu care împarte dezideratul reformelor pentru emanciparea socială și materială a țărănimii și pe cel de democratizare a societății românești în ansamblu, apropiere de care Stere se delimitează în repetate rânduri. Vagul terminologic este potențat de la bun început de cel al programului, anunțat de Stere în articolul *Ce cerem de la artiști* și dezvoltat în cel intitulat neechivoc *Poporanismul*, ambele apărute în „Evenimentul literar” din martie 1894, dar unde precizia și răceala conceptuală sunt surclasate de factura emoțională a discursului, care sună a mesianism pașoptist adus la zi: „Poporanismul e mai mult un sentiment general, o atmosferă [...] intelectuală și emoțională, decât o doctrină și un ideal bine hotărât. Analizându-l, putem scoate din el următoarele elemente constitutive: *iubirea nemărginită de popor* – sub care se înțelege totalitatea concretă a maselor muncitoare și producătoare –, *apărarea devotată a intereselor lui, lucrarea entuziastă și sinceră spre a-l ridica la înălțimea unui factor social și cultural conștient și neatârnat*; iar ca substrat teoretic putem arăta ideea: 1) că poporul *numai el singur are dreptate*, că el e veșnic martir, veacuri întregi a muncit și și-a vărsat sângele său pentru a ridica pe umerii săi întreaga clădire socială și 2) că toate păturile superpuse au, din pricina aceasta, față cu poporul, *o datorie atât de mare, că, dacă ar dori sincer să o plătească, n-ar putea, cu toate jertfele, cu tot devotamentul și abnegația lor, să plătească măcar procentele*”. La rândul său, G. Ibrăileanu va insista în repetate rânduri pe faptul că **p**. „nu e nici un curent, și nici o școală literară, ci numai o concepție asupra vieții”, cum spune în articolul din 1911 *Iarăși poporanismul*. Afirmația aceasta și

revenirea asupra ei trădează poate o conștiință secretă a șubrezeniei conceptului, dar și, mai sigur, convingerea că setul de imperative afișate ilustra spiritul dominant al vieții intelectuale și artistice din epoca de la confluența veacurilor. Momentul radicalizează idealuri mai vechi, urcând până la 1848 (G.C. Nicolescu, primul monograf al curentului, a propus ideea unui „prepoporanism românesc", pe care l-a împins chiar până la „faza de luminare, 1780–1810", consolidând astfel rațiunea de a fi și autoritatea **p**., dar și atenuându-i diferența specifică), trecând apoi prin teoria „păturii superpuse" și a „prăpastiei" dintre ea și „poporul de jos", teorie vehiculată de o parte din junimiști, popularizată și galvanizată afectiv de vehemența verbului publicistic eminescian, preluată în fine de vizionarismul social și de estetica tendenționistă de la „Contemporanul". De aceste precedențe sunt conștienți promotorii curentului, atunci când afirmă, în focul polemicii cu „Sămănătorul", că deviza „întoarcerii la popor" nu este o invenție a lui N. Iorga și că, din contra, originile ei îndepărtate se confundă cu programul „Daciei literare", al generației profetice de la 1848, care, cum afirmă ritos G. Ibrăileanu în 1909, a realizat „naționalizarea culturii, literaturii și a limbii". Ideologia socială și politică poporanistă așază în prim-plan rezolvarea problemei țărănești prin exproprierea marilor proprietăți și, consecutiv, prin împroprietărirea țăranilor. Pe această temă C. Stere desfășoară o campanie de proporții, materializată în veritabile studii socioeconomice, precum cel intitulat *Țară de latifundii* din decembrie 1906, încheiat cu avertismentul-perifrază: *„Latifundia perdidere Romaniam...".* Pe același plan cu reforma agrară se situa pledoaria **p**. pentru democratizarea vieții sociale românești prin introducerea votului universal. După Primul Război Mondial cele două mari deziderate împlinindu-se, „orientarea politică poporanistă dispare oficial", iar „conceptele sale social-politice sunt transferate de către Stere în structura țărănismului" (Z. Ornea). Referindu-se la această continuitate, dar operând și o seamă de delimitări, G. Ibrăileanu va arăta într-un articol din 1920 că „Partidul Țărănesc nu e poporanismul. Dar e partidul născut din schimbările preconizate de poporanism.[...] Țărănismul e o luptă practică, cu un scop practic anumit, poporanismul este o atitudine în fața vieții, o *ideologie*. S-ar putea zice mai mult: când se naște o democrație rurală, poporanismul-atitudine nu mai are cauză. Cauza lui era starea de iobăgie a țărănimii". Numeroase controverse a stârnit teza poporanistă privitoare la industrializarea României. Elaborată de C. Stere, al cărui principiu fundamental era adaptarea modelului socioeconomic occidental la realitățile naționale contemporane, teza este formulată mai întâi într-un discurs parlamentar din 1901: „afară de cazuri excepționale, totdeauna bine studiate și bine chibzuite, nu putem avea noi, popor de țărani, decât o industrie accesorie și suplimentară agriculturii, o industrie țărănească". Șapte ani mai târziu, studiul *Social-democratism sau poporanism?* sintetiza întregul program: „O țărănime liberă pe pământul ei; dezvoltarea meseriilor și a industriilor mici, cu ajutorul unei intense mișcări cooperative la sate și în orașe; monopolizarea de către stat, în principiu, a industriei mari; aceasta este formula progresului nostru economic și social ce ni-o impun condițiile vieții noastre naționale". Ideologia literară a **p**. apare exprimată în articolul-program, *Către cetitori*, al revistei „Viața românească" (1 martie 1906), care reia aproape integral articolul lui C. Stere *Poporanismul.* Scopul prioritar al ofensivei poporaniste prin noua revistă consta în crearea unei culturi „naționale", adică *„specifice"*: „un popor nu-și poate justifica dreptul la existența distinctă în sânul popoarelor civilizate, decât dacă poate contribui cu ceva la cultura universală, *dându-i nota specifică a geniului său*". Programul de reforme economice, sociale și politice primea astfel un statut de valoare intermediară, de vreme ce el avea menirea de a face posibilă realizarea acestui țel cultural prioritar. Așadar **p**. social și politic este pus în slujba **p**. literar: „O cultură «națională», de un caracter specific, nu se va naște decât atunci când masele mari populare, adevărat românești, vor lua parte și la *formarea*, și la *aprecierea* valorilor culturale – limbă, literatură, forme de viață etc. – și acest lucru nu se va întâmpla decât atunci când, prin *cultură, viață politică mai largă și ridicare economică*, țărănimea va căpăta în stat valoarea *socială* proporțională cu valoarea sa numerică, economică, morală și națională [...], cultura, viața politică și ridicarea economică a țărănimii fiind *mijlocul* pentru a ajunge la o cultură cu adevărat națională și de valoare europeană...". Asemeni celui socioeconomic, programul literar al **p**. decurge dintr-o filosofie a adaptării modelului, de data aceasta în vederea realizării specificității culturale

Redacția revistei „Viața românească”. Rândul întâi: G. Ibrăileanu, C. Stere, A. Philippide, N. Gane, Paul Bujor. Rândul al doilea: A.N. Gane, I. Botez, C. Botez, G. Pascu, G. Kernbach. Rândul al treilea: Octav Botez, M. Carp, I.I. Mironescu, P. Iliescu

naționale. Punând în centrul programului ridicarea statutului material și moral al țărănimii, G. Ibrăileanu, mentorul literar al revistei „Viața românească” și principalul teoretician și promotor al **p**. literar, a ținut în repetate rânduri să-și disocieze orientarea privitoare la țărănime de „țărănismul literar” promovat de sămănătoriști. Rezultanta acestei delimitări era opțiunea pentru un realism care se voia necruțător: „S-a înțeles că, adversari ai oricărei falsificări a vieții țărănești, nu noi am fi aceia care să presupunem *înfrumusețarea* în artă a vieții și a sufletului țărănesc. Aceasta ar fi o caricaturizare și deci o ofensă și, dacă voiți, un act antipoporanist. Țăranul trebuie arătat în toată goliciunea inferiorității, sălbăticiei și barbariei lui – dacă e inferior, sălbatic și barbar. Să nu i se cruțe nici o apucătură rea, nici un vițiu. Să fie zugrăvit *complect*, [...] cu toate *contingențele explicatoare*, cu *faptele* luminate de *cauzele lor* – și atunci imaginea țăranului, fiind adevărată și *just* luminată, cu cât va fi mai respingătoare, cu atât va fi o *protestare* mai vie împotriva soartei care i s-a creat și de care este răspunzătoare istoria și sfetnicii ei...” (*Iarăși poporanismul*). O asemenea perspectivă se opunea viziunii paseiste și idilice ilustrate de o întreagă tradiție literară românească pe care G. Ibrăileanu o trecea în revistă în studiul *Țăranul în literatura românească* (1907), unde denunța ponciful țăranului „pitoresc”, al „țăranului ca decor” și ca „reclamă” al lui Vasile Alecsandri, poetul care „falșifică” realitatea crudă: „Crescuți cu «pastelurile» lui Alecsandri, noi am fost înșelați, am considerat pe țăran ca o ființă fericită și nu știu zău dacă nu i-am invidiat soarta!! Şi când ni se spunea că-și duce cu greu viața, noi zâmbeam, căci noi ne gândeam la «juna» Rodică și la «sămănătorii» care înoată în fericire...”. Ca reacție, programul literar poporanist preconiza o abordare lucidă, cum va scrie, retrospectiv, tot Ibrăileanu în *Ce este poporanismul?* (1925), care trebuia să aducă în literatură „țăranul social”,

„țăranul sărac care are nevoie de reforme, de ridicare, de transformare”. Declarând că **p**. literar constă în „atitudinea de simpatie a scriitorului față cu clasa țărănească”, mentorul „Vieții românești” amorsa delicata chestiune a „moralei în artă”, cum își intitulează articolul din 1906 în care ia apărarea lui Mihail Sadoveanu în fața acuzațiilor de imoralitate aduse prozatorului de H. Sanielevici în „Curentul nou”. Fundamental în lămurirea problemei rămâne însă articolul *Scriitori și curente* („Viața românească”, martie 1906), unde punctul de plecare îl constituie tot imperativul național, al *„nuanței* specifice a sufletului omenesc”. Cum *„încarnarea* acelui suflet [...] mai nepervertit, mai curat” nu era de găsit decât la „poporul românesc de la țară”, rezulta că „numai acei scriitori vor reprezenta spiritul românesc care sau fac parte din țărănime și n-au rupt legăturile morale cu ea [...] sau care, dacă nu fac parte din țărănime, și-au plecat urechea la popor, s-au botezat în izvorul curat și românesc al sufletului popular”. Exemplari pentru aceste două categorii, singurele admise, erau Octavian Goga și Mihail Sadoveanu. Articolul formulează încă o dată sensul **p**.: „Această infiltrare a spiritului românesc în literatura cultă este *poporanismul* din punct de vedere sufletesc al scriitorului”. Definiția conține deja premisele complinirii etice a etnicului, pe care criticul o accentuează evocând *„idealul”*, „tendințile scriitorului”, *„sentimentul”*. Un pas mai departe, și conceptele etice „ideal”, „atitudine”, „tendinți”, „sentiment” sunt luate în calcul drept criterii de evaluare a literaturii: „ne vom permite să ținem samă de sentimentele poetului, de înălțimea lui morală, să-l întrebăm dacă are cele mai înalte idealuri ale vremii și ale poporului său”. Nuanțările ce vor urma nu modifică esențial instrumentarul critic. Mai întâi deoarece reverența făcută esteticului se vede ecranată de pasul spre etic și de reafirmarea preeminenței etnicului: „Desigur, dacă scriitorul are talent și suflet înalt, îl vom aprecia. Vom fi mai mulțumiți însă când acest talent va servi pentru expresia unui înalt suflet românesc și mai ales când acest suflet se va îmbrăca în haina românească – când va lua materialul operei din viața românească”. Pe urmă, disjungerea între morala în genere și morala poporanistă nu duce lucrurile mai departe : „Atitudinea de antipatie pentru *rău* o vom numi cu un nume general *atitudine morală*, atitudinea morală de antipatie pentru lipitorile satului o vom numi cu un nume special: *poporanistă*, căci implică atitudinea de simpatie pentru țărănime” (*„Morala” în artă*). Postulând, pe urmele lui C. Dobrogeanu-Gherea, că „orice artă e tendențioasă”, doctrinarul **p**. literar va conchide, în același articol, că *„în literatură*, «poporanismul» va însemna *atitudinea de simpatie a scriitorului față cu clasa țărănească* – atâta tot”. Tandemul conceptual etic–etnic avea să joace un rol important în politica literară poporanistă, în stabilirea priorităților și a criteriilor de selecție și în judecata critică de valoare, cu toate că, prin vocea lui Ibrăileanu, **p**. literar declară că „nu exclude nici un curent ori școală literară” și că „cineva poate să fie un poporanist încarnat și, în același timp, simbolist […]. Şi tot așa, alt poporanist poate să fie realist, și un al treilea clasic, după temperamente” (*Iarăși poporanismul*). Deși „Viața românească” publică și poeți simboliști, la nivel declarativ **p**. se dovedește contradictoriu, fiindcă adeseori simbolismul, și cu atât mai mult decadentismul vor fi principial respinse pe considerente etice: „Simbolismul – scrie Ibrăileanu în *Literatură și societate* – e și o atitudine în fața vieții. Iar atitudinea simboliștilor e ignorarea sau chiar disprețuirea frământărilor vieții”. În plus, simbolismul nu ar conta la noi decât ca epifenomen, fiind un produs al imitației, deci nereprezentativ pentru „spiritul național”. Literatura promovată de **p**. ca reprezentativă este totuși lipsită de o specificitate clară, relevând și din acest punct de vedere ambiguitatea conceptului și a mișcării subîntinse de acesta. Mari scriitori ca Mihail Sadoveanu și Octavian Goga, revendicați de curentul de la „Viața românească”, s-au format și au debutat în atmosferă sămănătoristă, iar în scrierile unor prozatori ca Spiridon Popescu, Jean Bart, I. I. Mironescu sau Calistrat Hogaș este greu de decelat un gen proxim poporanist, teme precum decăderera „neamurilor” și ridicarea „noroadelor”, dezrădăcinarea și inadaptabilitatea/înstrăinarea făcând parte dintr-un fond comun, din care se împărtășesc și scriitorii sămănătoriști sau cei neafiliați vreunei orientări anume. Mai mult decât dintr-o ideologie specifică, autorii considerați poporaniști se nutresc dintr-o stare de spirit generică, proprie epocii, iar afinitățile dintre ei țin nu atât de o idelogie, cât de o atmosferă creată în jurul revistei ieșene și al liderilor ei carismatici. **P**. literar a provocat, în epocă și în anii interbelici, reacții adverse, provenite și din tabăra tradiționaliștilor ori a promotorilor artei cu tendință, și din cea a criticii moderniste

și estetizante. Astfel N. Iorga, flancat de comilitonii săi de la „Sămănătorul" și „Neamul românesc literar", reproșează ideologiei „Vieții românești" lipsa de originalitate și epigonismul, din punctul lui de vedere **p**. literar nefiind altceva decât „continuarea forțată și acoperită a direcției naționaliste de la «Sămănătorul»", cum afirmă în 1913, în prefața la o broșură a lui Victor Iamandi-Adrian, *Poporanismul literar al „Vieții românești"*. Disociind între **p**. în sens doctrinar („poporanismul tendențios" de la publicația condusă de Ibrăileanu) și poporanism în sensul valorificării fondului folcloric („substratul cel mai solid al unei literaturi, și cu deosebire al unei literaturi primitive, ca a noastră"), Mihail Dragomirescu, ered al criticii estetice maioresciene, desfășoară în „Convorbiri critice" o insistentă operațiune de combatere a ideologiei **p**., abordată mai târziu, în *Sămănătorism, poporanism, criticism* (1934), prin utilizarea conceptelor scoase din „știința literaturii": „capodopera literară" nu poate fi explicată sociologic, ci numai prin „*omenescul* dintr-însa". De la critica estetică se revendică și obiecțiile lui Ovid Densusianu, articulate de refuzul tendenționismului, de pledoaria pentru citadinism („De ce numai la țară ar fi adevărul românesc?") și denunțarea antipatiei față de oraș, de apărarea simbolismului modernizator – nu mai puțin specific, în opinia sa, decât orientările tradiționaliste. După intervenții mai puțin sistematice, E. Lovinescu reia analiza **p**. în *Istoria civilizației române moderne* (I–III, 1924–1925). Apreciindu-i meritele „în planul social și cultural" (contribuția la înfăptuirea reformei agrare și la introducerea votului universal), partizanul autonomiei esteticului obiectează că „plecând [...] de la «iubirea nemărginită pentru popor», de la «apărarea devotată a intereselor lui», de la o «datorie» pe care o avem de plătit, el se pune de la sine alături de artă". Situând **p**. în directă descendență sămănătoristă, Lovinescu subliniază caracterul „reacționar" al ideologiei: „A lega literatura unei țări în plină revoluție burgheză de clasa cea mai înapoiată sub raportul civilizației înseamnă a lucra împotriva sensului dezvoltării noastre istorice". În *Istoria literaturii române contemporane* (I–VI, 1926–1929) doctrinarul modernismului românesc disociază formal **p**. de sămănătorism mai ales prin prisma intențiilor din programul teoretic, fără însă a admite un statut autonom literaturii promovate de el: „Adevărata contribuție a «Vieții românești» se manifestă tot în sensul vechiului sămănătorism liric". În compendiul lucrării, din 1937, unde **p**. este relegat, alături de sămănătorism, în tabăra „mișcărilor reacționare", revine aproape *tel-quel* acuzația, capitală, din *Istoria civlizației române moderne* referitoare la situarea față de „sensul istoriei".

Repere bibliografice: C. Stere, *Publicistică*, I–II, îngr. Victor Durnea, Iași, 2010–2012, *passim*; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *419–423*, *447–450*, *468–474*, *478–488*, *500–504*, V, *7*, *114–123*, *140–148*, *182–185*, 302–306, *555–574*; Duiliu Zamfirescu, *Poporanismul în literatură*, București, 1909; Maiorescu, *Opere*, II, *229–244*, *549–550*; Victor Iamandi-Adrian, *Poporanismul literar al „Vieții românești"*, pref. N. Iorga, Iași, 1913; H. Sanielevici, *Poporanismul reacționar*, București, 1920; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, II, *165–175*, *passim*, III, *54–62*; Ralea, *Scrieri*, II, *376–379*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *80–119*, II, *67–71*, *passim*, IV, *108–135*, *passim*; Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, București, 1934; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *25–35*, *192–213*, *passim*; G. C. Nicolescu, *Ideologia literară poporanistă. Contribuția lui G. Ibrăileanu și bibliografia problemei*, București, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *585–604*, *Ist. lit.* (1982), *661–681*; Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluție, ideologie*, București, 1946; Al. Piru, *Viața lui G. Ibrăileanu*, București, 1946, *passim*; Al. Piru, *Opera lui G. Ibrăileanu*, București, 1959, *passim*; Ion Enache, *Contribuții la critica poporanismului*, București, 1959; D. Micu, *Poporanismul și „Viața românească"*, București, 1961; Ciopraga, *Lit. rom.*, *88–101*; Micu, *Început*, *82–99*; Z. Ornea, *Poporanismul*, București, 1972; Vasile, *Conceptul*, *200–218*; Z. Ornea, *Viața lui C. Stere*, I–II, București, 1989–1991, *passim*; Ovidiu Moceanu, *Literatura română la începuturile secolului al XX-lea (1900–1918). Reviste, curente și direcții literare*, Brașov, 2002, *passim*. ***N.M.***

POPORUL, gazetă politică și literară apărută la București, de două ori pe săptămână, seria întâi de la 18 august 1871 la 8 octombrie 1876 și seria a doua de la 17 mai 1881 la 21 aprilie 1892. Între aceste limite, apariția gazetei a fost neregulată (1553 de numere); din 1884 i s-a interzis difuzarea în Ungaria. Director și redactor, cu excepția unei perioade scurte din anii 1875–1876, când **P.** este redactat de un comitet, este gazetarul liberal N. Bassarabescu. În foiletonul periodicului (intitulat „Folliola"), au fost publicate versuri, proză și articole dedicate vieții literare: B.P. Hasdeu (*Domnului redactor al jurnalului „Poporul"*, *Discurs la înmormântarea lui I. Heliade Rădulescu*, *Al duoilea remășag* ș.a.), C.D. Aricescu (poeziile *Amicului meu I.C. Fundescu*, *Rosetta*, *Dorul* ș.a.), Gr. G.

Tocilescu, A. I. Odobescu (*Prandiulu academicu*), N. Țincu, C. Eraclide și Al. Macedonski (*Fluierul ciobanului*, republicare din „Stindardul”). Tot în foileton au apărut *O săptămână la schitul Frumoasa*, promițătoare încercare de roman, cu bune descrieri de natură și ale mediului social (semnată cu inițiala M.), precum și traduceri din Hans Christian Andersen, Thomas Moore și P. Zaccone (romanul *Lanterna roșie*, al cărui protagonist este un român, principele Mihai Orbescu). Seria a doua a gazetei nu a mai publicat literatură. ***R.Z.***

POPORUL, publicație apărută la Budapesta, ca săptămânal, cu mari întreruperi, de la 7 ianuarie 1894 până la 31 decembrie 1919, având subtitlul „Foaie economică”. Din martie 1897 apar ediții separate în limbile română, maghiară, germană, slovacă și ruteană. Director este Desideriu Bombay, iar ca redactor responsabil figurează Gheorghe Alexici, care semnează și Coresi ori Popa Coresi. În *Precuvântare* se precizează că este vorba de o foaie populară („tot omul s-o poată ceti”), al cărei scop este să întărească unitatea: „Una suntem toți în iubirea patriei; unească-ne deci și năzuința ca prin economie înțeleaptă să ne îmbunătățim soarta, să ridicăm bunăstarea noastră și a tuturor și a țării”. Pe lângă rubricile despre agricultură și economie, publicația face loc unui bogat lot de producții folclorice și prezintă fotografii de români din diverse zone ale Transilvaniei. A existat – și aici este contribuția lui Gh. Alexici – o preocupare constantă pentru reproducerea cât mai fidelă a creațiilor populare. În numărul 18 se și face o precizare în acest sens: „Ținta noastră este a întrupa în ortografie cât se poate de credincios graiul viu al poporului, adecă de a sămna sunetul precum se rostește. Numai așa are valoare adunarea poeziilor poporane”. Un loc aparte ocupă și paginile reproduse din opera unor scriitori ca V. Alecsandri, C. Negruzzi, Victor Vlad-Delamarina, G. Coșbuc, Th. D. Speranția, I.L. Caragiale, Sofia Nădejde, Al. Vlahuță, Gr. Alexandrescu, M. Eminescu, Carmen Sylva, Alecu Donici, St. O. Iosif, I. Minulescu, Radu D. Rosetti ș.a. O serie de fotografii îi prezintă pe regele Carol I și pe regina Elisabeta, pe V. Alecsandri, pe mitropolitul Miron Romanul ori pe Emanuil Gojdu. Foaia nu a plăcut unora, cărora li se răspundea în 1899: „Sunt oameni cari ne-au dușmănit mereu, pentru că ne-am făcut slugi ai unei cauze sfinte românești. Dar când n-au avut cauzele bune dușmani? Cine izbește în noi dă cu noroi în steagul culturii române; cine ne înjură pentru că voim să luminăm poporul este nepretinul neamului nostru și cine strigă împotrivă cu gura spumegătoare de veninul pizmii este unealta intereselor josnice, un nefericit care-și teme pâinea”. ***I.D.***

Anul I. Budapesta, Joi 20 Septemvrie (3 Octomvrie) 1901. Nrul 1.

POPORUL ROMÂN

Abonamentul: | Apare: Dumineca şi Joia. | Inseratele:

Budapesta, strada Vörösmarty Nr. 19, I, 8.

POPORUL ROMÂN, gazetă apărută la Budapesta, o dată până la de patru ori pe săptămână, între 3 octombrie 1901 și iulie 1911, apoi la Arad între 13 august 1911 și 2 octombrie 1914, cu o întrerupere din ianuarie 1908 până în decembrie 1909. Redactor responsabil și proprietar-editor este Dimitrie Birăuțiu. De la numărul 2/1905 poartă subtitlul „Foaie politică, socială și economică”. Din 1907 este „Organ al Partidului Național Român”, iar proprietar devine Aurel Vlad și redactor responsabil Vasile Macrea. De-a lungul anilor, din redacție au mai făcut parte C. Pleșoianu, G. Bucurescu, Radu Timișianu, Gh. Susan, Atanasiu Hălmăgianu, Octavian Goga, Ioan Lupaș, Ion Agârbiceanu, Onisifor Ghibu, Gh. Popp, V.C. Osvadă, Vasile Lucaci, I. Suciu. A avut și câteva suplimente: „Cucu”, „Gura satului”, „Foaie ilustrată”. Deși preponderent informativă, difuzând știri și comentând evenimente legate de viața românilor transilvăneni, gazeta acordă oarecare atenție și literaturii. În rubrici precum „Partea literară”, „Pentru ceasurile de odihnă” și mai ales „Foișoara”, apar adesea versuri populare sau în stil popular, snoave, articole pe teme culturale. Tot aici pot fi întâlnite numele unor colaboratori importanți, între care Octavian Goga, cu poemul *Cântecele mele*, George Coșbuc, cu povestirile *Întoarce-ți inima spre Dumnezeu* și *Mânia*, Mihail Sadoveanu (*Probota*, *Călărașul*), Ion Agârbiceanu (*Hoțul*), Emil Gârleanu, Mihail Lungianu, Victor Eftimiu. Ioan Slavici contribuie cu articolele *Eugeniu Carada, Socialismul creștinesc, Mișcarea noastră literară* (toate în 1910). Se mai publică, sporadic, traduceri din Alphonse Daudet, Anatole France, Lev Tolstoi, Vergiliu (o prelucrare în proză a *Eneidei,* sub titlul *Pribegirea strămoșului Enea peste țări și mări și urzirea Gintei Latine*, în

serial, începând cu numărul 21/1907). Alți colaboratori: Petre Dulfu, Ecaterina Pitiș, I. Pop-Reteganul, Zaharia Bârsan, Emil A. Chiffa, Nuși Tulliu. ***I.M.***

POPOVICI, Alecu (17.III.1927, Iași – 9.IX.1997, București), dramaturg, critic dramatic. Este fiul Profirei Popovici (n. Beltzer), farmacistă, și al lui Remus Popovici, jurist, funcționar superior la IOVR. Urmează la Iași Școala „Gh. Asachi" (1933–1937), Liceul Național (1937–1945) și Facultatea de Medicină (1945–1950), pe care o va absolvi însă la București (1951). Până în anii '70 **P.** a deținut mai multe funcții în domeniul teatral: profesor la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București, director în cadrul Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, director al Teatrului „Ion Creangă", secretar literar la Teatrul „Constantin I. Nottara". În paralel, este, pentru o perioadă, redactor-șef al publicației „Săptămâna culturală a Capitalei", iar din 1956 până în 1970 face parte din comitetul de redacție al revistei „Teatrul", unde ține lunar, cu unele intermitențe, cronică dramatică. Debutează în 1943, cu elegia *Zbucium*, în „Năzuinți", publicație a Liceului Național ieșean. În 1944 scrie la „Vremea", apoi lucrează ca ziarist la „Opinia" (1946–1948) și la „Lupta Moldovei" (1948–1950). Prima lui piesă, *Rățoiul*, se joacă în 1948–1950 la Teatrul Național din Iași. Uniunea Scriitorilor i-a conferit în 1961 un premiu pentru piesa *Băiatul din banca a doua*, iar în 1993 un premiu pentru întreaga activitate.

Îmbinarea pantomimei cu „laconismul estradei" și cu „fastul feeriei" – sintagme prin care **P.** definea genul hibrid al teatrului de păpuși și marionete – este cel mai bine pusă în evidență de prima lui piesă de gen, *Cea mai frumoasă aventură* (*Cetatea florilor*). *Întâmplări despre copii pentru a fi jucate de păpuși* (1959), în care este imaginată „odiseea" fantezistă și amuzantă a construirii unui oraș utopic. Piesei i s-ar putea reproșa dispersarea subiectului pe mai multe paliere tematice și accentul moralizator, această ultimă tendință intensificându-se ulterior. Astfel, textele dramatice reunite în *Întâmplări cu păpuși* (1964), ca și proza scurtă din *Băiatul cu ricșa* (1962) se resimt de imixtiunea ideologicului, sesizabilă mai ales în tematică (idealizarea așa-zisului ev nou și a realizărilor sale, denunțarea unor tare umane, revelarea, prin crearea unor mici fabule, a structurii viciate a democrațiilor occidentale etc.) și în tonul moralizator. Treptat dramaturgul, care a scris câteva zeci de piese, se debarasează de zgura ideologică, surprinde vârsta copilăriei și peripețiile ei într-o manieră vivace, ca în *Șut...gol!*, piesă într-un act (1971), *Nu mă tem!*, subintitulată „farsă", ș.a., cu toate că nu reușește întotdeauna să camufleze intenția pedagogică. Interesează și activitatea de cronicar dramatic a lui **P.**, care comentează de regulă spectacole cu piese subsumabile genului comic, de la estradă la farsă sau comedie. Se rețin îndeosebi considerațiile asupra teatrului de păpuși, unde pe autor îl preocupă trasarea unei istorii minimale a speciei și a specificului său scenografic sau regizoral.

SCRIERI: *Cea mai frumoasă aventură (Cetatea florilor). Întâmplări despre copii pentru a fi jucate de păpuși*, București, 1959; *Băiatul din banca a doua*, București, 1961; *Băiatul cu ricșa*, București, 1962; *Copii, haideți la teatrul de păpuși!*, București, 1963; *Costache Antoniu*, București, 1964; *Începe teatrul*, București, 1964; *Întâmplări cu păpuși*, București, 1964; *Pasărea colibri. Povești populare braziliene povestite de ...*, București, 1964; *Eu și prietenii mei*, București, 1965; *Fotografia din perete (Monolog în... 4)*, București, 1965; *Afară-i vopsit gardu, înăuntru-i leopardu*, București, 1966; *Mici și mai mici*, București, 1966; *Nimic despre fotbal*, București, 1966; *Vrei să te joci cu noi?*, București, 1966; *Cui îi e frică?*, București, 1967; *O fetiță caută un cântec*, București, 1967; *Zâmbiți, vă rog*, București, 1967; *De iarnă...*, București, 1968; *Retușați modelul*, Timișoara, 1968; *Zamfir Chiț-Chit*, București, 1968; *Misterioasa dispariție a balaurului Coca*, București, 1969; *Aventurile lui Așchiuță*, București, 1970; *Băiatul cu ghitara*, București, 1971; *Și-am încălecat pe-o șa...*, București, 1971; *Șut... gol*, București, 1971; *Zboară, zboară...*, București, 1971; *Grădina poveștilor*, București, 1972; *Poveste la grădina zoologică*, București, 1976; *Verișorii*, București, 1977; *Fabule și pseudofabule*, București, 1986; *Delfinul va sta în... cadă*, București, 1992; *Povestea poveștilor*, București, 1995. **Traduceri:** Balzac, *Hanul roșu*, București, 1963; Arkadi Buhov, *Povestiri umoristice*, pref. Sergiu Fărcășanu, București, 1964; Holger Pukk, *Tu știi cum să te porți?*, București, 1965 (în colaborare cu Ștefan Topală); O. Sekora, *Cățelul zburător*, București, 1965 (în colaborare cu Theodor Holban).

Repere bibliografice: Piru, *Panorama*, *167–168*; Aurel Baranga, *Alecu Popovici sau Triumful modestiei*, SPM, 1972, 75; Marius Robescu, *Scufița cu trei iezi*, RL, 1973, 18; Amza Săceanu, *Fața văzută și nevăzută a teatrului*, București, 1974, *226–233*; Aurel Bădescu, *Teatrul tinerei generații*, CNT, 1975, 13; Ștefan Iureș, *Poveștile de aur*, TTR, 1975, 4; Popa , *Dicț. lit.* (1977), *449*; Ileana Lucaciu, *În lumea fanteziei*, SPM, 1979, 431; Opriș, *500 debuturi*, *94–95*; Popa, *Ist. lit.*, I, *952*. ***O.S.***

POPOVICI, Constantin (21.V.1924, Romancăuți–Hotin – 5.XII.2010, Chișinău), istoric literar, prozator. Este fiul Nadejdei și al lui Teodor Popovici. Învață la gimnaziul din Lipnic, apoi la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți. În 1951 a absolvit Facultatea de Filologie, secția limbă și literatură rusă, la Universitatea din Cernăuți, unde a urmat și doctoratul. Un timp este conferențiar la Institutul Pedagogic din același oraș, iar din 1955 este angajat la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău, în calitate de colaborator științific și din 1962 șef al sectorului de relații literare, apoi șef de secție. Doctor habilitat în filologie (1974), profesor universitar (1988), va deveni membru corespondent (1989), ulterior membru titular (1995) al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Din 1991 până în 2000 este director al Institutului de Cercetări Interetnice. Debutează cu monografia *Motive sociale în poezia lui Mihail Eminescu* (1963, în limba rusă). A fost distins cu numeroase ordine și medalii în Republica Moldova, Ucraina, Rusia, România, Ungaria, Canada, Marea Britanie.

În centrul preocupărilor lui **P.** se află cercetarea literaturii clasice și studierea relațiilor literare româno–ruso–ucrainene. Monografia *Eminescu. Viața și opera* (1974, cu numeroase alte ediții), culegerea de studii și articole *Mihail Eminescu* (1966), albumul monografic *M. Eminescu și opera lui în documente, mărturii și ilustrații* (1985) învederează un eminescolog pasionat. El contribuie la mai buna cunoaștere a operei eminesciene și prin îngrijirea, prefațarea și comentarea câtorva volume de publicistică și corespondență, amintiri ale contemporanilor etc. Rod al unei munci scrupuloase, bine documentată, monografia despre Eminescu oferă o interpretare de ansamblu a omului și a scriitorului, de la antume la postume, la variante, articole, scrisori, note, însemnări. Tendința de a integra opera eminesciană în contextul literaturii universale și de a o examina în plan comparativ, detectarea unor afinități sau a unor influențe, analiza variantelor particularizează exegeza lui **P**. Problema relațiilor literare constituie obiectul altor studii monografice, precum *Ion Creangă și basmul est-slav* (1967), *Teatrul ucrainean pe scenele din Chișinău* (1995, în limba ucraineană) ș.a., precum și al culegerilor de articole *Pagini de prietenie literară* (1978) și *Aprecieri și medalioane literare* (1979), *Schițe de folclor și literatură artistică ucraineană în Moldova* (2007, în ucraineană) ș.a. **P**. a coordonat lucrarea colectivă *Relațiile literare moldo–ruso–ucrainene* (I–II, 1978–1982, în limba rusă), fiind și unul dintre autori. Este, de asemenea, coautor al lucrărilor *Istoria literaturii moldovenești* (1958, 1988), *Relații literare și folclorice moldo–ruso–ucrainene* (1967) ș.a. Colaborează la întocmirea unor enciclopedii și culegeri de folclor din Basarabia și Ucraina. A scris și câteva romane, excesiv politizate, toate în limba rusă: *Nistru în flăcări* (1977), *Zori în freamăt* (1980), *Destine vitrege* (1985), în care înfățișează, conform comenzii politice oficiale, soarta românilor din Bucovina și Basarabia în perioada bolșevică. Volumul *Memoria anilor* (1986) conține amintiri din timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

SCRIERI: *Mihail Eminescu*, Chișinău, 1966; *Ion Creangă și basmul est-slav*, Chișinău, 1967; *Eminescu. Viața și opera*, Chișinău, 1974; *Pagini de prietenie literară*, Chișinău, 1978; *Aprecieri și medalioane literare*, Chișinău, 1979; *M. Eminescu și opera lui în documente, mărturii și ilustrații*, Chișinău, 1985; *Memoria anilor*, Chișinău, 1986; *Scrieri alese*, I–XV, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Nicolae Bilețchi, *O sinteză critică asupra operei eminesciene*, „Moldova socialistă", 1977, 15 mai; Dumitru Coval, *File din epopeea unor zile mari*, LA, 1982, 19 august; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987, *54–66*; Mihail Dolgan, *Constantin Popovici*, RLSL, 1994, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *274*; Vasile Ciocanu, *Academicianul Constantin Popovici*, RLSL, 1999, 1; Ion Șpac, *Academicianul Constantin Popovici. Cercetări biobibliografice*, Chișinău, 2002; [*Constantin Popovici*], „Metaliteratură", 2004 (grupaj special); Irina Mavrodin, *„Eminescu. Viața și opera"*, CL, 2009, 9; Efimia Țopa, *O viață alături de Eminescu*, LA, 2010, 17 iunie; *Dicț. Chișinău*, *425–427*. ***M.Dg.***

POPOVICI, D. [Dumitru] (25.X.1902, Dăneasa, j. Olt – 6.XII.1952, Cluj), istoric literar, comparatist. Este fiul Ioanei (n. Popescu) și al lui Ioan Popovici, învățător. Urmează școala primară în Șerbănești, județul Olt (1909–1914), Liceul „Radu Greceanu" la Slatina (1914–1923) și Facultatea de Litere și

Filosofie a Universității din București (1923–1927). Încă din studenție funcționează ca asistent onorific al lui D. Caracostea (1924– 1926), însă după obținerea licenței în litere este profesor de liceu la Slatina (1927–1930) și Iași (1930–1936). În răstimp (1930–1934) urmează la Paris cursuri postuniversitare de neogreacă cu André Mirambel și de literatură comparată, avându-i profesori pe Fernand Baldensperger, Paul Hazard și Mario Roques. Concomitent, predă limba română la Școala de Limbi Orientale Vii și la Sorbona. În 1935 obține titlul de doctor în litere cu o teză despre ideologia literară a lui Ion Heliade-Rădulescu, editată în același an. Din 1936 până la moarte este profesor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, urmându-i la catedră lui G. Bogdan-Duică, dar venind cu o viziune total diferită, formată la școala franceză a comparatismului modern. În 1928 începe să publice articole de istorie literară în revista „Oltul" din Slatina, însă adevăratul său debut ca specialist trebuie considerat studiul *Poezia lui Cezar Bolliac*, apărut în 1929 în „Viața românească". În 1935 contribuie la întemeierea revistei „de ideologie și știință a liceelor militare" „Atheneum" din Iași, fiind secretar de redacție. În numărul inaugural semnează studiul *Vico și Heliade*, iar în următorul fragmente din *„Santa Cetate". Între utopie și poezie*. Între 1942 și 1948 conduce la Sibiu publicația „Studii literare", pe care o și înființase. În 1941 i se naște unicul copil, Ioana Emanuela, viitorul critic și istoric literar Ioana Em. Petrescu.

Studiul de debut al lui **P.** anunța un istoric literar preocupat de ideologia care stă la baza fenomenului literar, în cazul în speță ideologia socială a lui Bolliac, inclusiv influențele exercitate asupra ei. *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu* (1935) face un pas mai departe pe terenul istoriei ideilor, abordate genetic (contextul istoric care le-a produs) și comparatist (contextul european). Dacă în ceea ce privește cercetarea strictă a scriitorului pașoptist lucrarea nu era tocmai o premieră (de ideologia lui se mai ocupaseră, chiar dacă numai parțial, G. Bogdan-Duică, G. Oprescu, Tudor Vianu), nu e mai puțin adevărat că ea inaugura explorarea sistematică a unei problematici ce avea să constituie obiectivul pe termen lung al istoricului literar: studiul ideologiilor literare din perspectivă comparată și sociologică. Subiectul era ingrat; despre revoluționarul, gânditorul și scriitorul pașoptist se formulaseră deopotrivă blamuri și elogii, iar opera descuraja prin masivitatea și diversitatea ei contradictorie. Meritul lui **P**. stă în abordarea comprehensiv-detașată, din unghiul perioadei traversate de scriitor și pe care acesta o ilustrează exemplar. Faptul că Heliade n-a putut „să urmărească o problemă până în amănuntele sale ultime" coincidea cu însuși „imperativul epocii sale: în locul explorării intensive, în adâncime, care duce la specializare, activitate extensivă, care duce la enciclopedism". Istoricul literar urmărește cum, sub eclectismul și disparitatea suprafețelor diverselor scrieri, se închează comandamentele ce conferă operei o unitate de adâncime: ideea de naționalitate conjugată cu cea cosmopolită și umanitaristă a „omului evanghelic", cultul „datelor generale ale sufletului omenesc" și „respectul de regulă și de model". *„Santa Cetate". Între utopie și poezie*, studiul din același an, având în centru poemul heliadesc, este de fapt o cercetare erudită a fundamentelor poeziei sociale de după „eșuarea" în utopie – pe teren istoric – a „tuturor experiențelor socialiste", dar în beneficiul poeziei, care își revendica astfel generoasa temă. Lucrarea investighează gândirea socială a lui Teodor Diamant, Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Ion Ionescu de la Brad și izvoarele ei (de la *Biblie* și Sf. Augustin la socialiștii francezi), ca premise ale ideologiei romanticilor români, și complinește *Ideologia...* aprofundând una dintre coordonatele gândirii lui Heliade – acest „jidov rătăcitor al spiritualității române" –, al cărui tip de personalitate e definit astfel: „Cu structura lui sufletească, Heliade, pelerin al ideii de mai bine, nu-și putea manevra veleitățile sale revoluționare decât între umanitarismul biblic și pacifismul fourierist. În felul acesta, poezia lui socială, care cuprindea prea mult cer și prea mult viitor, era ursită să nu fie niciodată ceea ce ar fi trebuit să fie poezia socială: o poezie a prezentului și a pământului". În anexele studiului sunt editate poemele *Santa Cetate* și *Harpa lui David*, dar și *Cateșismul socialiștilor*. Tripticul de lucrări consacrate lui Heliade se încheie cu ediția critică *Opere* (I–II, 1939–1943). Ampla introducere, în fond o micromonografie, reciclează idei din celelalte două studii, dând caracterizări care se rețin: „Smuls din lumea intelectuală în care se formase, scriitorul nostru se găsește prins în ritmul trepidant al vieții spirituale din secolul trecut. Faptul acesta avea să-l facă să fie, pe plan social, un conservator care plutește pe valurile socialiste; în literatură, un clasic

îndrăgostit de poezia romantică, iar în ordine religioasă, un credincios care bate totuși la porțile fiecărei idei, întrebând dacă Dumnezeu locuiește înlăuntru”. Date fiind masivitatea și inegalitatea valorică a operei, ediția – cea mai importantă până la cele îngrijite de Vladimir Drimba și de Mircea Anghelescu – este selectivă, incluzând în primul volum versuri (traduceri, imitații, originale) și proza de imaginație, iar în al doilea articole despre literatură și limbă. Anunțate de exegeza operei lui Heliade, cercetările lui **P.** despre epoca Luminilor se materializează inițial în cursul ținut în anul universitar 1938–1939 – *Literatura română în epoca „luminării”*, care se ocupă numai de Școala Ardeleană, prezentată comparatist, pe fundal european, și uzând de o bogată bibliografie franceză și germană privitoare la iluminism. Expunerea umplea un gol în istoria literară românească, reticentă în abordarea secolului al XVIII-lea sau limitându-se la unirea cu Biserica Romei. În această completare stă însăși teza demonstrației: prin faptul că, în creuzetul mișcării, filosofia raționalistă ieșise învingătoare asupra doctrinei religioase, Luminile transilvănene au convertit cosmopolitismul tipic iluminismului occidental (cu baza în universalismul catolic) într-o doctrină națională, care avea să declanșeze renașterea în întregul spațiu spiritual românesc. Ajuns aici, **P**. formulează o ipoteză ademenitoare privind personalitatea literaturii transilvane moderne. Tensiunea existențială și culturală din care se naște Școala Ardeleană, precum și stagiul clasic mai îndelungat al literaturii din această regiune ar conferi *ab initio* epicii ei moderne o trăsătură specifică, și anume absența lirismului: „Romanul liric, în care epica era anulată de lirica plângătoare, nu putea prospera într-o atmosferă în care sufletele simțitoare nu erau în elementul lor. Iată pentru ce în Ardeal epica s-a păstrat într-o stare mai pură decât în celelalte părți ale Țărilor Române”. Ideile cursului din 1938–1939 sunt topite în vasta sinteză *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières* (1945), precedată, de altfel, și de alte lucrări adiacente, însă nedidactice: studiile *La Littérature roumaine de Transylvanie au dix-neuvième siècle* (apărut în volumul colectiv *La Transylvanie* din 1938 și retipărit în același an în broșură separată) și *Contribuția românilor din Transilvania la literatura română* (publicat în 1942 în revista „Transilvania”, iar în 1943 tradus în „Rassegna culturale della Romania”). Sinteza din 1945 cercetează fenomenul luminist în tot spațiul cultural românesc, însă, date fiindu-i anvergura, caracterul omogen și forța de impact la nivel național, Școala Ardeleană ocupă și aici poziția centrală. Mișcării i se recunoaște meritul unei schimbări de axă în plan național: „Activitatea renașterii transilvane contribuie în chip esențial la eliberarea poporului român de complexul spiritual sud-est european”. Fenomenul transilvan e urmărit și în prelungirile lui din secolul al XIX-lea, când exagerările latiniștilor „atrag prăbușirea curentului care inspirase literaturii române elanul novator”. O atenție specială i se acordă lui Ion Budai-Deleanu, marele scriitor al epocii (care va face și obiectul cercetării *Doctrina literară a „Țiganiadei”*, apărută în „Studii literare”, 1948), a cărui epopee este analizată sub raportul izvoarelor, ideologiei subiacente, temelor satirei, tehnicii, limbii. Culegerea *Cercetări de literatură română* (1944), care inaugura „Biblioteca «Studii literare»” a Universității din Cluj, colecție creată și coordonată de **P.**, abordează masiv epoca pașoptistă, după ce aceasta făcuse obiectul unor cursuri: *Literatura română în perioada lui Asachi și Heliade* (1939–1940), *Generația „Daciei literare”* (1941–1942), *Russo și Bălcescu* (1942–1943) ș.a. Cartea reia introducerea la ediția Heliade, tot o reluare fiind studiul despre Dimitrie Bolintineanu, publicat inițial ca introducere la ediția *Scrieri alese* (1942), pe care **P.** o îngrijește. Bolintineanu, „scriitorul cel mai caracteristic pentru epoca în care a scris, epocă agitată de pasiuni politice, care impuneau scriitorului un ideal străin de artă”, este reconsiderat pentru prima dată prin prisma preromantismului (influența lui Volney, Ossian și a baladei medievale occidentale). Studiul realizează o exemplară hartă valorică a acestui scriitor atât de inegal, unde se insistă cu ochi critic și fin ironic asupra epopeii și artificioaselor „legende istorice”, cu „harnașamentul [lor] verbal”, dar și asupra performanțelor din baladele fantastice. În mod curios, este comentat prea puțin *Conrad* – cel mai valoros poem filosofic românesc până la *Memento mori* al lui Mihai Eminescu –, plasat totuși, împreună cu memorialistica de călătorie, printre „punctele cardinale în desfășurarea unei întârziate literaturi preromantice” ce au contribuit esențial „la crearea atmosferei poetice în care își făcea ucenicia, influențat de poezia lui Bolintineanu, Mihai Eminescu”. Dacă în studiile de ideologie talentul literar al austerului cercetător era revelat de punerea în scenă a ideilor, aici el se

manifestă în lapidaritatea și plasticitatea caracterizărilor. Celelalte studii ale culegerii au în vedere aspecte particulare din opera lui Cezar Bolliac („primul teoretician al romantismului în cultura română”),Vasile Alecsandri (raportat la generația Junimii), primele manifestări de teorie literară în cultura română etc. Istoria literară a secolului e continuată cu *Romantismul românesc*, curs ținut de profesorul clujean în ultimul său an de viață și publicat de Ioana Em. Petrescu în 1969. Epoca pașoptistă îi reținuse și până atunci atenția , totuși cursul prezintă o materie inedită. Sinteza se ocupă de primul romantism românesc (faza de până la 1848), caracterizat prin împletirea elementelor romantice cu cele preromantice (exegetul nu credea în existența la noi a unui curent preromantic constituit), luministe (ca la Heliade), clasice (precumpănitoare la Gh. Asachi, iar la Grigore Alecsandrescu aflate în echilibru cu cele romantice, clasice și luministe, *Anul 1840* fiind textul cel mai reprezentativ). În miezul lucrării se distinge momentul „Daciei literare”, care suscită dimensiunea națională a literaturii (texte exemplare: programul lui Mihail Kogălniceanu și poemul *Cântarea României*), triumfătoare prin Eminescu, nu înainte însă de a trece prin Alecsandri, definit ca expresia „celei mai patetice lupte dintre local și universal pe care o cunoaște literatura românească”. Se insistă și asupra influențelor socialismului utopic la Bolliac și Bălcescu (un „romantic de esență tare”), ca și asupra operei epice a lui Costache Negruzzi (e aici o analiză antologică a nuvelei *Alexandru Lăpușneanul*), însă nu sunt uitați nici ardelenii (cu accent pe George Barițiu) și basarabenii, poeții munteni minori, nici creația „în spirit popular” a lui Anton Pann. *Romantismul românesc* – venind după lucrarea parțială și pierdută în amănunte a lui Bogdan-Duică din 1923 despre „întâii poeți munteni” – se impune ca prima sinteză completă asupra perioadei. În spiritul concepției sale generale, **P**. acordă un loc proeminent descrierii contextului istoric și cultural, doctrinei literare și liniilor de forță ale ideologiei literare. *Poezia lui Mihai Eminescu*, un curs din 1947–1948 (editat postum, în 1969), poate fi considerat ținta finală a istoricului literar, către care se îndreaptă toate scrierile lui referitoare la romantism și la emanciparea treptată a literaturii române. Cursul venea în continuarea exegezei structurale și genetice a lui D. Caracostea, trecea însă accentele pe contextul istoric și pe biografia intelectuală a poetului și îmbina criteriul cronologic cu cel tematic și stilistic. Definitorie pentru personalitatea poetului este coordonata titaniană, care sfârșește în perspectiva reflexivă a geniului, formele lirice deplasându-se, corelativ, de la odă la satiră și, mai departe, la elegie, pe când palierul stilistic evoluează de la comparație la metaforă și la limbajul gnomic. Cum arată Ioana Em. Petrescu, în forma ei definitivă interpretarea urma să aibă un caracter structuralist, să identifice formele logice (biografia intelectuală), universul poetic și formele afective. Studiul despre poezia lui Eminescu e precedat de istoricul exegezei, în cursul *Eminescu în critica literară* (1946–1947) fixându-se reperele: Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, Tudor Vianu, G. Călinescu, D. Caracostea. Capitolele rezervate ultimilor doi constituie centrul de greutate prin anvergura, dar și prin opoziția dintre opțiunile lor metodologice, stil analitic, finalități. Capitolul aferent lui Călinescu luminează, în schimb, și opțiunile epistemologice ale lui **P**. Calificat fără nuanțe ca „impresionist” și promotor al subiectivismului în critica și istoria literară, sancționat drastic pentru viziunea lui asupra firii „rudimentare” a omului și poetului, certat pentru zăbava în „descrierea operei” și pentru accentul pus pe creația postumă, lui Călinescu nu i se recunoaște decât meritul analizelor de text. Perspectiva se arată aici reducționistă și nedreaptă. În câteva rânduri specialistul și-a descris metoda, începând cu primele lui studii și rotunjind-o în cele de maturitate. Când prezintă concepția literară a lui Bogdan-Duică (1938), el arată că literatura comparată trebuie să depășească studiul „dependențelor de fond” și să le adauge pe cele „de expresie”. Metoda e expusă integral în cursul *Literatura română modernă. Tendințe de integrare în ritmul cultural european* (1939–1940). Principalul punct de referință pe teren românesc era studiul *Tehnica criticii și a istoriei literare* al lui G. Călinescu (1939), de care istoricul literar clujean se desparte polemic. Acceptă postulatul relației dintre critică și istoria literară și primatul esteticului, dar respinge sever relativismul deschis de conceptul de critică și istorie literară creatoare, care duce la contestarea statutului istoriei literare ca știință: „Analizând nu opera de artă în elementele ei obiective, ci rezonanța pe care această operă o are în sufletul lui, un istoric de artă devine în mod automat un artist”. Or, afirmă **P.**, mereu atent la „valorile obiective ale materialului

supus intuiției", „identic lui însuși, materialul intuit organizează în spiritele normale o bază identică, ceea ce face posibilă existența istoriei artei ca disciplină științifică, cu cerințe specifice și metode proprii". Istoria literară e definită astfel drept „știința care degajează, ierarhizează și interpretează valorile literare". Odată ce stabilește că ea are a se ocupa de operă ca rezultat al unei „elaborări spirituale care se cere urmărită în toate etapele sale și în toate elementele puse la contribuție", autorul cursului ajunge să o integreze firesc în sfera literaturii comparate. El preconizează un comparatism modern, în consonanță cu ultimele achiziții teoretice occidentale, care mutau accentul de pe factorul extern pe metabolizarea influenței și originalitate, evidențiind rolul personalității: „Istoria literară va căuta să determine cu toată preciziunea posibilă materialul exterior: izvoare, influențe, dar ea va trebui să aibă permanent în vedere și reacțiunea artistului creator față de acest material, pentru că valoarea artistică a unei opere este determinată numai de unicitatea vibrației pe care materialul extern, general, comun, o împrumută de la sufletul creator". Mai mult, istoria literară trebuie să înregistreze și „reacțiunea unei opere de artă asupra ei însăși", prin care „fragmentul anterior influențează întotdeauna asupra aceluia în curs de realizare". La fel de importantă este (cum se arătase în cursul despre iluminism) tratarea literaturii ca „fenomen de cultură" „care se cere integrat timpului său", căci „fenomenul literar" nu e independent de istorie. Tot acolo se insistă pe necesitatea „privirii comparative", alta decât studiul influențelor și al impactului lor: „Numai o confruntare mai largă de date și de fapte ne va ajuta să dezvăluim sensul general al unor evenimente cărora, altfel, am fi ispitiți să le atribuim o importanță locală". Noi precizări aduce sinteza *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, de data aceasta folosindu-se de *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu (principalul reper de care se disociază), „lucrare atât de inegală și totuși atât de prețioasă", căreia i se impută, între altele, absența periodizării. Obiecția țintea o carență încă mai profundă: Călinescu e interesat de individualitatea scriitorilor, nu și de ceea ce constituie „caracterele comune ale unui curent ori ale unei epoci". Ce periodizare propune **P**. se poate vedea din introducerea la lucrarea în franceză despre luminismul românesc. El nu ia în calcul literatura veche, care ar fi lipsită de originalitate, dată fiind puternica influență slavonă și grecească debitoare apartenenței noastre ortodoxe. În consecință, ceea ce îl interesează este procesul modern de emancipare, început în chip major și decisiv cu epoca Luminilor (1779–1829). Aceasta e urmată de etapele 1829–1840 (luminism și romantism), 1840–1867 (romantism „în teorie") și 1867–1893 (Junimea). În viziunea exegetului evoluția literaturii române moderne e totuna cu istoria eliberării de ceea ce îi era străin și a regăsirii de sine, mai întâi prin conștientizarea apartenenței latine și europene și apoi, prin romantism, a identității naționale în context universal. Mai general, savantul afirmase că „privită din punct de vedere cultural, istoria poporului român este, pentru o durată de secole, istoria eliberării sale spirituale". Cum ar fi arătat istoria perioadei de după 1893 se poate întrezări tot din cartea publicată în 1945. Urmând „prăbușirii idealului junimist", literatura interbelică nu și-ar fi găsit încă propria identitate („nu ne dă câtuși de puțin impresia că străbate o perioadă de revenire în urma naufragiului"), „sinteza românească" sub semnul ortodoxiei fiind lipsită de consistență, de vreme ce „nu-i cuprinde pe câtiva dintre scriitorii cei mai remarcabili ai epocii actuale". Întreruptă la vârsta când se elaborează marile sinteze, marginalizată și relegată îngustului cerc al „specialiștilor", plasată la capitolul „istoria literară universitară", capitol apăsat de prejudecata aridității solemne și pedante, concurată masiv de baroca, exuberanta, seducătoarea *Istorie*... a lui Călinescu, minimalizată sau ocultată de călinescofilii *à outrance* și (re)editată târziu, opera impunătoare și modernă a lui **P.** nu s-a bucurat de influența pe care o merita. Istoricul literar este și autorul unei literaturi de imaginație (versuri, proză, comedii, o încercare de traducere din *Infernul* lui Dante), în cea mai mare parte lăsată în manuscris. În „Tribuna" (1970, 1972) s-a publicat un fragment din comedia parabolică *Regele din Propontide*.

Pentru prima dată, după multe încercări, epoca formării literaturii române moderne era examinată în datele ei majore și interpretată în raport cu orientările esențiale ale literaturii universale. [...] Literatura română în epoca Luminilor *inaugurează o epocă în istoria literară română. Ea este concepută în perspective de literatură comparată și izbutește, pentru întâia dată la noi, să ridice comparativismul de la rolul modest al căutării „influențelor"*

la acela de a explica îndrumarea esențială a literaturii într-o anumită epocă.

TUDOR VIANU

Moartea atât de timpurie a autorului, la vârsta când un critic și un istoric este în plină activitate creatoare, a lăsat neterminată [...] *întreaga construcție a primei istorii literare românești în care fenomenul literar nu mai era văzut strict pragmatic, ci prin prisma integrării sale în dinamica generală a doctrinelor ideologice, în perspectivă sociologică și nu mai puțin pe un vast tablou al evoluției artistice din Europa acelei vremi.*

MIRCEA ANGHELESCU

SCRIERI: *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, București, 1935; *„Santa Cetate". Între utopie și poezie*, București, 1935; *La Littérature roumaine de Transylvanie au dix-neuvième siècle*, București, 1938; *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944; *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945; *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969; *Poezia lui Mihai Eminescu*, pref. Ioana Em. Petrescu, București, 1969; *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfață Aurel Martin, Cluj, 1972–1989. **Ediții:** I. Heliade-Rădulescu, *Opere*, I–II, introd. edit., București, 1939–1943; Dimitrie Bolintineanu, *Scrieri alese*, pref. edit., Craiova, 1942.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *„Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu"*, G, 1935, 7; D. Caracostea, [*D. Popovici*], DR, 1936–1938, AAR, memoriile secțiunii literare, t. LXII, 1941–1942; Șerban Cioculescu, *„Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu"*, „Lumea românească", 1938, 503; Streinu, *Pagini*, II, *281–291*; Vlad, *Analiză – sinteză*, *25–36*; Paul Cornea, *Dimitrie Popovici sau Istorismul „deschis"*, TR, 1972, 48; Piru, *Varia*, I, *49–51*, *135–138*; Vlad, *Convergențe*, *65–70*; Nicolae Manolescu, [*D. Popovici*], RL, 1973, 7, 1989, 46, 48; Bucur, *Istoriografia*, *463–476*; Zaciu, *Ordinea*, *257–264*; Munteanu, *Aristarc*, *98–112*; Vlad, *Lecturi*, *377–385*; Mihai Zamfir, *D. Popovici – unul din mentorii noștri*, LCF, 1978, 1; *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1978, *68–71*; Iorgulescu, *Firescul*, *122–127*; Anghelescu, *Lectura*, *187–192*; Mircea Anghelescu, *Istoricul literar*, T, l990, 1; Mircea Popa, *D. Popovici – emblema personalității*, ST, 1992, 10; Cornel Munteanu, *D. Popovici și reconsiderarea statutului eminescologiei*, F, 1993, 1; Zaciu, *O scenă*, *Transilvania*, *439–444*; *Dicț. esențial*, *685–687*; Gheorghe Mihai, *Dumitru Popovici. Omul și opera*, Slatina, 2002. ***N.M.***

POPOVICI, Mircea (21.IV.1923, București – 31.III.2014, Iași), poet. Este fiul Mariei (n. Ungureanu) și al lui Ovidiu Popovici, ofițer, combatant în ambele conflagrații mondiale. Bunicul, Alexandru Popovici, institutor la școala de la Trei Ierarhi din Iași în același timp cu Ion Creangă, a colaborat cu acesta în alcătuirea unor manuale pentru clasele elementare. **P.** a făcut școala primară în București și a dat examen de admitere la Liceul „Ion Neculce", dar, printr-o hotărâre a familiei, este trimis să urmeze Liceul Militar la Iași. Aici profesorul N. I. Popa îi înlesnește contactul cu poezia franceză. Se va înscrie apoi la Școala Militară Superioară din Capitală, concomitent urmând și Facultatea de Drept (1942–1947). Prezentat de prietenul său Constant Tonegaru lui E. Lovinescu, citește poezie la cenaclul Sburătorul în 1942–1943, iar prin Mihail Crama intră în grupul din jurul lui Vladimir Streinu, viitorul său mentor. A frecventat, de asemenea, întâlnirile literare ale cercului de la gazeta „Fapta", aflat sub conducerea lui Mircea Damian. Debutează în 1944, la „Kalende", cu poezia *Cetatea moartă*. Versuri îi apar în publicațiile bucureștene „Democrația", „Semnalul", „Jurnalul de dimineață", „Fapta", „Dreptatea nouă", în „Caiete de poezie" (suplimentul „Revistei Fundațiilor Regale"), precum și în „Moldova liberă" din Iași, „Facla" din Brăila, „Iconar" din Rădăuți. În 1945 Fundația „Regele Mihai I" îi premiază, alături de *Versuri* de Geo Dumitrescu și de *Plantații* de Constant Tonegaru, volumul manuscris de poeme intitulat *Izobare*, iar cartea apare în 1946. O boală de plămâni pune capăt scurtei cariere de ofițer (a luptat în cel de-al Doilea Război Mondial) a lui **P.** Reformat, se mută în Iași și se orientează către o altă profesie. Urmează Institutul Politehnic, după care va fi inginer proiectant până în 1984, când se pensionează.

Poet al „generației pierdute", strălucit reprezentată de Ion Caraion, Ștefan Aug. Doinaș, Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Ștefan Baciu, Constant Tonegaru, **P.** nu a putut trece peste zbuciumul perioadei de ruptură de după război și traversează o lungă perioadă de tăcere literară. Cu *Licențe emotive* din 1987 revine la poezie după mai bine de patruzeci de ani, răstimp în care, rar, mai fusese prezent în „Iașul literar", „Cronica", „Convorbiri literare", „Timpul", „Ateneu". Dacă volumul de debut, *Izobare*, prezentat elogios de Vladimir Streinu și de George Ivașcu, a reținut atenția e pentru că versurile consonau cu tendințele timpului: „ne consideram niște novatori" („Un singur fel de ocupație în starea civilă: inovatori"). Și totuși, poezia lui **P.**, ce fixează în notații obstinate febra mecanică a unui veac încins „cu arc voltaic", pulsând în „ritmul

tacheților”, în „angrenajul pistoanelor” și în „violența reoforilor” aprinși, nu face elogiul progresului, al tehnicii. Dimpotrivă, viziunea sa e cea a copleșirii și uniformizării umanului prin impersonalitatea trufașă, de o rece ferocitate, a mașinii. Şi când „din zvon de mecanisme”, din ideile funcționând „la priză”, din inima – „crater violent care aruncă matematic cenușă” „o nouă alchimie” nu se înfăptuiește (în spirit, ostil „suișului”, aflându-se instalat același „orizont planimetric” dat de comandamentele trupului), opoziția poetului nu întârzie să se manifeste. Ea dă opresante tușe grotești tablourilor („Oameni se izbesc de geamul vitrinei, de poduri,/ striviți de obloane, cu zgomot ca niște lăcuste”, străzi „plesnesc la-ncrucișare ca tendoanele”, tramvaie foșnesc „ca viermi de mătase”) ori susține refugiul în aventura imaginară („cu evantaiul nopții pe noi și în pumni cu aritmetica cerului și a stelelor ude”). Mai des, însă, se instalează piruteta ironică, prin care poetul bagatelizează, în felul lui Arthur Rimbaud, clișeele trăirilor uniforme și emoțiile edulcorate (Fata Morgana e „banală”, iubita „era când faună tropicală, când floră;/ în păr avea plantații necuprinse de secară”; în „măscăriciul rampei” se vede pe sine însuși). Impresia generală e una de frondă juvenilă, însă liniile unui lirism structural sunt deja marcate. Acesta trece în prim-planul romanțelor sentimentale (și ele subminate de acorduri burlești) din *Licențe emotive* și din volumele care vor urma: *Poezii* (1988), *Paletă de amurg* (1991), *General Museum* (2001), *Variațiuni rococo* (2008), *Izobare* (2005) fiind o reeditare a cărții de debut a lui **P.**. Amprenta timpului ajuns în impasul amiezii, moment simbolic ce desparte sensul ascendent al existenței de coborâș, este omniprezentă. Mișcarea e lentă, chipurile sunt fără umbră, farmecul liniștii înșelător: în oglindă, dublul său evocă „umbra altcuiva”, copleșitoare. Trecutul se poate transforma oricând în material exploziv: „Îmi este amintirea istorie de pulberi/ atât de condensată și nici nu se îndură/ să iasă din cutia blindată, de conservă,/ decât zvârlind cuprinsul în marea aventură”. Retragerea din viață pare iminentă: „Nu mai am nici un fel de povești/ Când defilează albe umbrele pe umăr/ și marea-i retrasă în plasele cu pești”. Elegiacul, discret, dar mereu prezent, este corectat de ludice acorduri senzuale și de duioșia domesticului, ce-l alătură, în *Hora de cuișoare* și în *Butaforie*, lui Emil Brumaru: „Ce veri fierbinți strivite cu fierul de călcat/ îmi suflă lumânarea ca fluturi grei de lene?/ Vom sta la barieră în mici singurătăți/ Când ploi de apă dulce răstoarnă damigene”. Pe imagini sustrase perimetrului casnic, unele năstrușnice, parcă alese în glumă – în fapt, ocolind, datorită unei discreții ce îl caracterizează, să-și dezvăluie gravitatea –, **P.** dă un panoptic al frângerii general omenești în fața timpului, așa cum prin „izobare”, termen tehnic, înțelegea o presiune sufletească permanentă, unificatoare, ca stare a poeziei: „Că am ascuns în rumeguș/ lumina de cuțit, la foc,/ Să vină carii, ei să facă/ din dop de plută – zarul cu noroc” (*Mobilă cu lustru*). Semnele morții se instalează în plin, odată cu dispariția femeii iubite. În *Hora miresii* și *Pavană pentru o infantă vie*, din *General Museum*, poetul face apel, cu multă grație, la modele folclorice și mitologice, care îndulcesc pierderea prin percepția semnelor unei sacralități-punte între tărâmurile despărțite: „Te-au suit păsări în pom/ ca să-ți pună verighetă... Ai atâtea frunze-n palmă/ și un crin pe inelar”. Gesturile suprarealiste, evocatoare de absență (în *Salut* volutele panglicei de pălărie, fără cap, îneacă scena), accentele de umor negru („Tu mă credeai la bariere/ trăgând cu pușca în jivine/ dar dacă schimbi fusul orar/ dă-mi cangea să mă prind de tine”), stingerea speranței, când „ziua nu are orbită” și ascensiunea-i „pe loc”, din variațiunile încă, întristat, totuși „rococo” ironice sunt, de asemenea, pregnante: „barca pe valuri saltă ușor”/ Mai șade și-acum o haină/pe scaun, cu glonțul pătruns/Îmi port umbra în valiză/și becu-i ieșit din orbită./Am scris lapidar NU INTRAȚI”. Şi când reușește să evite capriciile unor asociații alese pentru efect, **P.** găsește în poezie un spațiu care e numai al său prin balansul, convingător, între ușurința jocului și tristețe.

SCRIERI: *Izobare*, București, 1946; ed. Iași, 2005; *Licențe emotive*, Iași, 1987; *Poezii*, București, 1988; *Paletă de amurg*, Iași, 1991; *General Museum*, Iași, 2001; *Variațiuni rococo*, Iași, 2008; *Cabinetul de stampe*, Iași, 2009.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, II, *133–139*; G. Ivașcu, *Doi poeți premiați*, CNT, 1946, 5; Călinescu, *Opere*, VI, *949–953*; Piru, *Panorama*, *176–178*; Barbu, *O ist.*, I, *63–65*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *209–210*; Manu, *Eseu*, *145–146*; Al. Călinescu, *Recuperări*, CRC, 1988, 40; Nicolae Manolescu, *Doi poeți de altădată*, RL, 1989, 1; Simion, *Scriitori*, IV, *45–47*; Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iași, 1990, *185–199*; Laurențiu Ulici, *Efectul de sincronism*, LCF, 1990, 1; Constantin Coroiu, *Mărturii în timp*, București, 1997, *169–176*; Mincu, *Poeticitatea*, *72–74*; Al. Piru, *Istoria literaturii române*, București,

2001, *307–308*; Marian Victor Buciu, *Poezia întreruptă*, CNT, 2003, 5–8; Bogdan Crețu, *Poetul după 60 de ani*, ALA, 2006, 813; Cosmin Ciotloș, *Generația regăsită*, RL, 2006, 31; Ioan Holban, *Îmbarcat pe vasele unei societăți de navigație spre Neant*, DL, 2009, 87; Popa, *Ist. lit.*, I, *216–218*; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 231–236. ***S.C.***

POPOVICI, **Sebastian** (27.IX.1905, Ştiubieni, j. Botoșani – 5.X.1974, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Elenei (n. Popescu) și al lui Adrian Popovici, preot. Urmează cursurile gimnaziale și liceale la Pomârla (1916–1924), apoi va absolvi Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, susținând licența în filosofie (1931). Din 1933 este profesor de liceu în Cernăuți, unde, în cadrul Facultății de Filosofie și Litere, obține titlul de doctor în psihologie–pedagogie (1940). Își continuă activitatea profesorală în București (1940–1941), după care devine subdirector în Ministerul Culturii Naționale și, pentru o scurtă perioadă de timp (primăvara lui 1945), director al Casei Şcoalelor și a Culturii Poporului, pentru ca, din 1949 până în 1968, să revină la cariera didactică. Debutează publicistic în 1933, în ziarul naționalist „Calendarul", înființat de Nichifor Crainic, iar editorial, în 1938, cu volumul de poezii *Din ploile orașului meu*. Mai colaborează la „Convorbiri literare", „Însemnări ieșene", „Claviaturi", „Orizont", „Viața Basarabiei", „Vremea", „Dacia rediviva", „Universul literar", „Curentul magazin", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a.

De vreme ce nu excelează vreodată prin originalitate, poezia lui **P.** cunoaște transformări exclusiv în funcție de convențiile literare pe care le urmează. Majoritatea celor paisprezece poeme care compun placheta de debut, *Din ploile orașului meu* (1938), se plasează explicit (prin titluri, mottouri, laitmotive) în descendența postromanticilor/ simboliștilor români (Minulescu, Macedonski, Bacovia). Două elegii intitulate *Furtună* conțin reflecții despre imposibilitatea reprezentării sfârșitului: „Dar gura încleștată n-a mai putut să spună/ Și-n limba de oțel – înțepenind cuvântul,/ O funie de clopot – se zbuciumă nebună". În *Provincială* „monotonia de fanfară" își macină „greoi cadența", în *Nocturnă* un potop stârnit pe neașteptate spulberă armonia inițială, înecând „cerul, luna și cu stelele", iar *Nostalgie* reiterează angoase a căror substanță poetică a fost epuizată cu mult timp în urmă: „Afară burează./ Iubito! Te chem,/ Că parcă-noptează –/ Și parcă mă tem". Alte texte rescriu în regim minor idile vag romantice (*Sonet*) sau alegorii de sorginte argheziană (*Dialog de toamnă*). Pași înapoi în evoluția formulelor lirice pastișate sunt făcuți odată cu *Dumnezeu la mine-n casă* (1940), carte în care se psalmodiază în maniera ortodoxiștilor de la „Gândirea", dar și cu *Iarba fiarelor* (1942), unde, preponderent, **P.** reia formula pastelurilor primăvăratice ale lui Topîrceanu. Un panteism liric, voit ludic și naiv, fundamentează când tablouri idilice care îmbie la reverii gingaș-duioase (*April*, *Recolta nouă*, *Dezmorțire*, *Rod*, *Luna*, *Baia melcilor*), când incantații religioase în care natura-templu își binecuvântează/ sacralizează toate viețuitoarele. „Fluturi cucernici" primesc „sfânta lumină" de la florile transformate în „lumânărele", albinele se „cuminecă" luând anafora din cupele înflorate, în stupul-capelă sună vecernia (*Cuminecătura*). În *Rugăciune* stupii devin chilii, albinele – maici, fagurii – strane, iar în *Pâine nouă* omul, călăuzit de lumina licuricilor, e sfințit prin botezul cu rouă și prin împărtășirea cu pâinea dăruită de ogor. Până și evenimentele triste (despărțirea, boala, moartea) sunt naturalizate fie prin integrare în ritmul etern al universului, fie prin apelul la corespondențe cu lumea florilor, insectelor, animalelor etc. (*Plecări*, *Cine-o fi murit?*, *Pom desfrunzit*). Excepție fac doar poemele patriotice din finalul cărții (*Geme glia*, *Lumină în Ardeal*, *Ruga de ostaș*, *Drum prin Basarabia*), în care armonia naturii e viciată de „lifta muscălească". Aspirația către puritate caracterizează programatic și proza lui **P.** Protagonistul care dă titlul microromanului *Vătaful Neculai* (1943) este portretizat în cel mai fidel și naiv stil sămănătorist. „Fiu" al pământului, „zeu" al lanurilor de grâu, „fratele bacilor de la stânele boierești", Neculai îndeplinește rolul de personaj-martor, perspectiva sa neviciată reflectând declinul boierilor corupți prin copierea mentalităților occidentale. Puzderia regionalismelor ori arhaismelor și a descrierilor excesiv de metaforice contrapunctează notele naturaliste ce redau tragedia moșierilor din Ştiubeni: coconul George, școlit la Paris, necinstește o țărancă și, drept răzbunare, e ucis de pețitorul ei, iar sofisticata Adela se sinucide neputând suporta atât moartea fiului, cât și contactul cu lumea de dincolo de proiecțiile bovarice, simbolizate de parcul maiestuos pe care îl amenajează exploatându-i pe săteni. Deși plasate în mediul citadin, schițele și nuvelele din *Dincolo de vis* (1946) exaltă tot valorile arhaicității.

Orașului, loc al pragmatismului, egoismului, vanității și al degradării morale, i se opun spațiile neprihănite ale mănăstirii (*Vocea*), ale artei pure (*Dincolo de vis*), ale lumii animalelor (*Pâinea noastră cea de toate zilele*) ori ale casei părintești (*Jucăria lui Dumnezeu*).

SCRIERI: *Din ploile orașului meu*, cu o gravură de Rudolf Rybiczka, Cernăuți, 1938; *Dumnezeu la mine-n casă*, Cernăuți, 1940; *Iarba fiarelor*, București, 1942; *Vătaful Neculai*, București, 1943; ed. îngr. Dan Popovici, București, 2002; *Dincolo de vis*, București, 1946. **Traduceri:** Alexei Tolstoi, *Copilăria lui Nichita*, București, 1945 (în colaborare cu Eugenia C. Hariton), *Cheița de aur sau aventurile lui Buratino*, București, 1948 (în colaborare cu Eugenia C. Hariton).

Repere bibliografice: Dan Bălteanu, *„Din ploile orașului meu”*, U, 1939, 179; Constantin Fântâneru, *„Din ploile orașului meu”*, UVR, 1940, 46; Mihail Sebastian, *„Iarba fiarelor”*, „România viitoare”, 1942, 84–85; Mihail Chirnoagă, *„Iarba fiarelor”*, VAA, 1943, 822; Ion Șiugariu, *„Iarba fiarelor”*, RFR, 1943, 5; Traian Chelariu, *„Vătaful Neculai”*, UVR, 1943, 34; Octav Şuluțiu, *Pe margini de cărți*, RFR, 1944, 1–2; Al. Dima, *Cărți și reviste literare românești*, R, 1947, 3; Ştefan Popescu, *Critice*, I, București, 1947, *89–92*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *853–855*; Corina Costopol, *O restituire târzie*, ,,Biblioteca”, 2003, 11–12. ***Cs.B.***

POPOVICI, Titus (16.V.1930, Oradea – 29.X.1994, Tulcea), prozator, dramaturg, memorialist.

Este fiul Floricăi Popovici (n. Ciupe), învățătoare, și al lui Augustin Popovici, funcționar poștal. Începe școala în orașul natal și o continuă în Arad, la Liceul „Moise Nicoară” (1941–1945), unde, datorită dirigintelui, fost luptător în Legiunea Străină pe frontul antinazist, intră în contact cu ideologia socialistă. În octombrie 1945 se înscrie în Uniunea Tineretului Comunist. Revenit în Oradea, urmează cursurile Liceului „Emanuil Gojdu”, absolvit în 1949. Este admis la Facultatea de Filologie a Universității din București, pe care o termină în 1953 (fără a-și lua licența). Debutează publicistic cu un eseu în „Revista elevilor” (1947) și editorial cu volumul *Mecanicul și alți oameni de azi* (1951), care cuprinde zece schițe scrise împreună cu Francisc Munteanu și apărute inițial în „Viața românească” (1950). Încă din timpul studenției (1952) este numit inspector la Comitetul pentru Artă de pe lângă Consiliul de Miniștri. După ce publică romanele realist-socialiste *Străinul* (1955) și *Setea* (1958; Premiul de Stat), iar la finalul anilor ’50 scrie primele scenarii de film cu caracter propagandistic, **P.** obține numeroase funcții și onoruri publice: face parte din colegiul de redacție al revistei „Luceafărul” (1958–1961), este membru în Biroul Uniunii Scriitorilor și în Consiliul Cinematografiei (din 1956), în Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă (din 1962), în Consiliul Culturii și Educației Socialiste (din 1973). Între 1965 și 1980 deține trei mandate de deputat în Marea Adunare Națională, iar în 1974 ajunge membru corespondent al Academiei RSR. Între 1982 și 1986 este redactor-șef al revistei „Vânătorul și pescarul sportiv”. Din 1965 până în 1989 îndeplinește funcția de membru supleant, apoi titular, al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Beneficiază de faimă, de influență și câștiguri deosebite de pe urma calității de scenarist al unora dintre cele mai populare producții cinematografice din anii ’60–’80: *La moara cu noroc*, *Pădurea spânzuraților*, *Dacii*, *Columna*, *Mihai Viteazul*, *Puterea și adevărul*, *Atunci i-am condamnat pe toți la moarte*, *Cu mâinile curate* (în colaborare cu Petre Sălcudeanu), *Operațiunea Monstrul*, *Profetul, aurul și ardelenii*, *Lumini și umbre*, *Secretul lui Bachus*, *Horea*, *Actorul și sălbaticii* ș.a. După căderea regimului totalitar, prin intermediul textelor memorialistice și de ficțiune sau al unui amplu interviu TV (difuzat ca serial în 1994), fostul slujitor al ideologiei anilor predecembriști promovează un discurs anticomunist dur.

Indiferent de contextul istoric, oportunismul caracterizează activitatea politică și literară a lui **P.** Versatile nu doar tematic, ci și stilistic, schițele, povestirile/ nuvelele și romanele sale (majoritatea reliefând un caracter autobiografic pregnant) răspund tezist orizontului de așteptare al epocii în care apar: de la dogmatismul stalinist la perioada liberalizării, apoi a naționalismului ceaușist, până la anticomunismul postdecembrist. Totuși, în pofida caracterului lor propagandistic, prozele angajate ideologic sunt arareori și conformiste din punct de vedere literar. Manifestând încă din

adolescență puseuri de vanitate și un impetuos spirit critic, polemic ori parodic (Marian Popa), **P.** are ambiția de a scrie literatură realist-socialistă utilizând tehnici sau strategii narative consacrate de realiștii și moderniștii interbelici. Evoluția personajelor urmează întotdeauna tiparul distribuției în categorii maniheiste („lămuriții” / „reacționarii”, „oamenii noi” / „oamenii vechi”), dar construcția lor se fundamentează pe surprinzătoare și derutante, de multe ori chiar neverosimile complexități și ambiguități psihologice. Limbajul propagandistic alternează constant cu înscenări retorice livrești ori cu trimiteri culturale și intertextuale epatante (citatele în latină devin de-a dreptul manieră). Procedări narative monologice care mimează neutralitatea și obiectivitatea, facilitând în fapt exprimarea schematică a unor teze politice, lasă de multe ori locul polifoniei și pluriperspectivismului. Diluat este și optimismul proiectat prin deznodământul clasic al narațiunilor caracteristice perioadei, **P.** preferând finalurile deschise și problematizante. Rezultă proiecte epice hibride, lipsite de omogenitate stilistică și compozițională, inegale ca realizare literară, dar care fisurează schematismul realist-socialist. Inițial acest demers de modernizare a structurilor narative tipice literaturii ideologice a anilor ’50 produce efecte burlești. Spre exemplu, schițele concepute în colaborare cu Francisc Munteanu, publicate în volumul de debut, se disting prin tentativa de a conferi profunzime psihologică procesului prin care diverse categorii profesionale (metalurgiști, țesători, șantieriști, colectiviști etc.) ajung la conștiința că întruchipează „omul nou” socialist. Contrar directivelor literar-ideologice ale epocii, convertirea protagoniștilor din *Mecanicul și alți oameni de azi* nu este atât rezultatul unor „instruiri”, ci mai degrabă al „lămuririlor” psihologice, care iau inclusiv forma unor revelații spirituale bufe: un ștanțator ezitant ideologic se reinventează admirând efortul fizic intens al unui metalurgist, un frezor își reconsideră condiția presupus umilă corectând greșelile de proiectare făcute de ingineri, iar un țesător se eliberează de atitudinile mic-burgheze înlocuind invidia cu stima față de un coleg stahanovist. Tot un preaplin interior e programat să decidă și devenirea întru comunism a personajelor centrale din cele două proze (*Gusti Iluț* și *Baci Jurca*) care compun prima carte de autor a lui **P.**, *Povestiri* (1955). Numai că aici adeziunea la așa-zisul cod moral și de conduită socialist are explicații de-a dreptul transcendentale. Ființe stihiale, personificând energiile vitale ancestrale ale muntenilor, Iluț și Jurca descoperă în noua ideologie întruchiparea celor mai intime valori și credințe ale locurilor în care s-au născut, pe care fostele regimuri politice ar fi încercat să le anuleze sau să le pervertească. Așadar, psihologismul rudimentar din schițe este substituit în povestiri de misticismul autohtonist, provocând tot o interpretare involuntar caricaturală a formulei realist-socialiste. Abia odată cu romanele din 1955 și 1958 reforma scontată de **P.** se împlinește cu adevărat. Iar efectul e paradoxal: depășirea schematismului, a dogmatismului implică potențarea nu doar a valențelor literare, ci și a dimensiunii propagandistice. *Străinul* și *Setea* conferă rescrierii istoriei din perspectivă comunistă o forță expresivă și un efect de autenticitate mai substanțiale decât oricare dintre ficțiunile angajate ale epocii dejiste. Din acest punct de vedere, **P.** își confirmă pe deplin statutul de scriitor canonic al literaturii române din timpul comunismului. De altfel, un merit major pentru reușita diversificării și înnoirii procedeelor realist-socialiste îl are decizia abilă a prozatorului de a plasa acțiunea celor două romane cu precădere în intervalul dintre finalul celui de-al Doilea Război Mondial și impunerea noului regim. Anii extrem de tulburi în care structurile și relațiile sociale experimentează o derută totală îi prilejuiesc lui **P.** înscenarea unor psihologii complexe, bază privilegiată pentru dezvoltarea – pe cât de arborescentă, pe atât de captivantă – a intrigilor, a tensiunilor și a redefinirilor intelectuale, spirituale sau politice. Nu întâmplător, frescele sociale propuse de **P.** (cea preponderent citadină din *Străinul* și cea rurală din *Setea*) evită mai mereu ipostazierile dihotomice. Bildungsromanul din 1955, construit pe baza stilului indirect liber, urmărește „ieșirea în lume” (coincidentă cu inițierea ideologică bruscă) a liceanului Andrei Sabin, care își demonstrează nonconformismul, inadaptarea ori elanurile revoluționare în moduri tipice adolescenței: lecturi bulimice, proiecții bovarice, dezbateri de idei interminabile, pe cât de aprinse, pe atât de benigne, gesturi de frondă risipite în cârciumi ori în compuneri școlare. Tocmai de aceea, când eseul său critic la adresa războiului și implicit a nazismului, citit la ora de istorie, conduce absurd la exmatricularea sa, Andrei se simte complet dezorientat, teoriile sale umaniste, vag marxiste, destructurându-se.

Ezitările și scepticismul îi vor ghida gândurile ori acțiunile, chiar și în momentele în care condiția sa de exclus motivează câteva răbufniri de revoltă, altfel degrabă refulate. „Străinul" lui **P.** nu manifestă deloc pasionanta disperare de a fi prezentă la Albert Camus și nu ajunge la convingerile definitive și încrâncenate ale protagoniștilor realist-socialiști. Chiar dacă susține un discurs cu tentă propagandistică, din perspectiva dogmelor ideologice ale regimului instaurat după cel de-al Doilea Război Mondial, el poate fi mai degrabă etichetat drept un „șovăielnic". Această viziune difuză asupra existenței tensionează vădit evoluția adolescentului spre ceea ce ar trebui să fie „omul nou" socialist și va filtra transformările sociale din preajma momentului 23 august 1944: de la viața familiei Sabin, simptomatică pentru proletariatul citadin în bună măsură neîncrezător în revoluția care se duce în numele său sau al rudelor din satul ardelean Lunca (unde se mută acțiunea romanului plasată inițial în Arad), pentru care comunismul se reduce la amenințarea, apoi la promisiunea redistribuirii proprietății asupra pământului, până la mediul școlar, jurnalistic, militar sau politic cu care tânărul intră în contact. Astfel, debilul și, câteodată, caricaturalul profesor de istorie Suslănescu, cel care se opune adeziunii protagonistului la comunism, enunță câteva idei cu potențial subversiv major, cum este asocierea fanatismului ideologic cu un atentat la adresa umanității, de validitatea căreia Andrei se convinge asistând la ororile de pe front sau la discuții cu tovarășii revoluționari. Mai mult, în ciuda registrului grotesc prin care sunt expuse ticăloșia, cinismul sau cruzimea protipendadei țărăniste tutelate de enigmaticul și manipulatorul baron Romulus Papp de Zerind (personaj menit să-l înfățișeze tendențios pe Iuliu Maniu), comuniștii nu constituie pe deplin soluția salvatoare. *Străinul* se încheie înaintea instaurării „dictaturii proletariatului", Andrei Sabin alternând între convingeri și deziluzii ideologice. Abia ediția a IV-a (din 1972) oferă un epilog conformist – intrarea personajului principal în Partidul Comunist, participarea la activități anarhiste și începutul carierei sale de ziarist propagandist. Ultima revizuire a cărții (ediția a VI-a din 1989) ambiguizează din nou finalul, insistând pe compromisurile jurnalisticii de partid și pe caracterul rudimentar al doctrinei de inspirație sovietică. Dar relativizarea deznodământului optimist rămâne doar o nouă probă a oportunismului, **P.** reluând critica la adresa „greșelilor" trecutului clasicizată de literatura „obsedantului deceniu". Strategii literar-ideologice similare caracterizează și *Setea*. Dacă *Străinul* e un roman al formării „omului nou" în lipsa instituționalizării comunismului, cea de-a doua construcție epică amplă a lui **P.** imaginează convertirea socialistă a universului rural în absența chiar a principalei reforme sistemice impuse de noul regim – colectivizarea. Prin urmare, o dată în plus, teze ale ideologiei comuniste contaminează un univers uman complex și divers, surprins în timpul marilor prefaceri istorice (finalul celui de-al Doilea Război Mondial, reforma agrară din 1945), așa încât – deși privilegiate – intențiile oportunist propagandistice nu sunt și monopolizatoare. Mai ales că, dezvoltând planul rural din *Străinul* și preluând tehnica sa narativă centrală (stilul indirect liber), *Setea* multiplică personajele-reflectoare. Dihotomiile sunt estompate, aproape oricare dintre viziunile despre lume aflate în conflict beneficiind de reprezentări deopotrivă ample, nuanțate și veridice. Vocea narativă încearcă, de exemplu, să surprindă chiar și variațiile lexicale și fonetice ale vorbirii țăranilor, muncitorilor, intelectualilor ori politicienilor. Osatura realist-socialistă se păstrează, dar perspectivele asupra existenței țărănești sunt caracterizate prin ambiguitate mai degrabă decât prin schematism ideologic. Așa se explică și de ce, în ciuda schimbărilor de optică ale regimului totalitar asupra ruralității, **P.** face doar modificări minore în cele opt ediții ale romanului, apărute între 1958 și 1987. Pe de o parte, principalii promotori ai dogmei socialiste în *Setea*, învățătorul George Teodorescu și țăranul sărac Mitru Moț (primul e unchiul, al doilea verișorul lui Andrei Sabin), întruchipează puțin spre deloc idealul revoluționar al noii orânduiri. Proaspăt întorși de pe front, ei acționează în primul rând sub impulsul traumelor, frustrărilor și utopiilor. Învățătorul dezvoltă un fanatism cvasicreștin și încearcă să-și împartă averea săracilor, acțiunile sale reformiste fiind mai mereu naiv-idealiste, în timp ce impulsivul Mitru devine comic prin modul burlesc în care își închipuie restructurarea sistemului (se autointitulează primar pentru o noapte) și prin schimbarea de comportament adusă de numirea sa în funcția de președinte al comisiei de împroprietărire. Pe de altă parte, „reacționarii" proeminenți ai romanului, doi reprezentanți ai lumii vechi, profund conservatoare, Ana

Moț (soacra lui George Teodorescu și mătușa lui Mitru) și Găvrila Ursului (bogătașul satului Lunca), nu doar că nu sunt meniți să stârnească „ura de clasă”, ci reactualizează memorabil, în descendența prozei lui Ioan Slavici, Liviu Rebreanu sau Pavel Dan, imaginea clasică a țăranului ardelean – neidealizată, dar nici o clipă caricaturizată. În mod paradoxal, șarja ideologică se manifestă mai programatic, deci mai puțin problematizant, în cele câteva reveniri ale lui **P.** la literatură de după *Străinul* și *Setea*: drama *Passacaglia* (1960, publicată în volum doar în 1989), care infirmă în registru senzaționalist credința că arta poate salva lumea, reportajul *Cuba. Teritoriu liber al Americii* (1962) ori *Puterea și adevărul* (1973), piesă de teatru ce reproduce scenariul celui mai faimos film de propagandă din timpul comunismului românesc. Până și în *Moartea lui Ipu* (1970), considerată de majoritatea criticilor literari „capodopera” creației lui **P.** și „una dintre cele mai bune nuvele ale literaturii române postbelice” (Mircea Iorgulescu), deriziunea ce vizează ipocrizia mic-burgheză concurează secvențele de satiră politică din romanele anilor ’50. De această dată, totuși, prozatorul profită de dezghețul ideologic favorabil inovațiilor artistice și experimentează mai îndrăzneț decât oricând pornind de la tema sa preferată: conflictul vechi–nou în contextul prefacerilor social-politice de la finalul ultimului război mondial. Delegând perspectiva narativă unui copil și oferind calitatea de protagonist unui marginal (un bătrân poreclit Ipu, considerat „nebunul satului”), **P.** conferă autenticitate tragicomediei existențiale implicate de orice schimbare bruscă a cursului istoriei. Inocența, fantezia, utopia, irealitatea/ suprarealitatea banalului cotidian, jocul, simularea, perversitatea, cruzimea se îmbină într-un spectacol buf al răsturnării lumii. Amenințate cu execuția de către ocupanții naziști dacă asasinul unui soldat neamț nu va fi dezvăluit, notabilitățile unei comune îl manipulează pe debilul Ipu să se sacrifice. În timpul ospățului organizat cu acest scop preotul, notarul, doctorul și familiile lor acceptă până și cererea bătrânului de a înscena o repetiție a slujbei de înmormântare. Când trupele române recuceresc localitatea, Ipu e disprețuit din nou de toți cei care, cu o seară înainte, îi creaseră impresia că ajunsese pentru prima dată în viață o persoană respectată. Privite prin ochii fratelui preotesei, un copil de paisprezece ani inadaptat micii comunități de fățarnici, de aceea foarte apropiat tocmai de inocentul protagonist al nuvelei, evenimentele burlești și grotești dobândesc o dimensiune pronunțat parabolică, sintetizată de replica din final: „Atunci i-am condamnat, pe toți, la moarte”. Spiritul revanșard, parodic și satiric devine hiperbolic în scrierile lui **P.** publicate după 1989. În conformitate cu spiritul anticomunist al perioadei, prozatorul, acum „convertit” la noul mers al istoriei, derulează un proces literar labirintic al totalitarismului, jucând, rând pe rând, toate rolurile posibile: acuzator, acuzat, judecător, victimă, martor, denunțător. Apărut în 1990, dar – potrivit confesiunilor lui **P.** – scris ca „literatură de sertar”, *Cutia de ghete* este un microroman distopic despre infernul cotidian comunist. Fidel registrului retoric foarte demonstrativ, inclusiv prin nenumăratele inserții auctoriale sau intertextuale având drept scop caricaturizarea limbii de

lemn și a fericirii obligatorii promovate de propagandiștii regimului, firul narativ rezumă aspectele absurde sau șocante ale realității imediate. Un mic funcționar este obligat să-și transporte fetița născută moartă de la morgă la crematoriul aflat în celălalt capăt al orașului deoarece conducerea maternității nu are voie să recunoască oficial astfel de decese. Purtând cutia de ghete (servind drept sicriu) în brațe, bărbatul schimbă mai multe tramvaie intersectându-se parcă la tot pasul cu coloanele oficiale ale „conducătorului iubit". Monologuri afectuoase adresate copilei, tentative imaginare de asasinare a dictatorului, rememorări ale unor gesturi infantile de disidență pigmentează melodramatic interminabila călătorie funerară a protagonistului, care, la un moment dat, implică și una dintre cele mai grotești scene din întreaga literatură a lui **P.**: suspectat că ascunde carne în cutie, tatăl îndoliat este interogat de călători, ba chiar amenințat cu confiscarea „mărfii" obținute prin „relații". Tot o distopie e și *Cartierul Primăverii. Cap sau pajură* (publicat postum, în 1998), doar raza de focalizare a satirei fiind modificată: de la lumea măruntă la bestiarul protipendadei sistemului totalitar. Logica acțiunii și omogenitatea perspectivelor narative sunt complet neglijate, romanul compunându-se din colaje de situații și de chipuri abjecte, majoritatea trimițând fățiș, în ciuda măștilor caricaturale, la realități istorice cunoscute: Costache Bălănuță, burghezul regalist, legionar, antonescian, metamorfozat, întâi din oportunism, apoi din fanatism, în socialist înfocat, Ninel Aurăreanu, nebunul-întru-comunism după cum certifică și prenumele-anagramă, care ajunge să mimeze alienarea mintală ca să scape de tovărășii în care nu mai crede, Tantzi, „cenușăreasa" regimului, prostituata devenită „ștăboaică" pe linie de partid, Vasile Vasiliu-RoșioriidăVede (Gh. Gheorghiu-Dej), Puiu (Nicolae Ceaușescu), Duța lu' Briceag (Elena Ceaușescu), Vera Rosenblum (Ana Pauker), Sultănica Gâlciu (Suzana Gâdea) ș.a. Cum dovedește și seria de dialoguri (auto)ironice – de inspirație textualist-postmodernistă – dintre Autor și Critic, inserate la finalul fiecărui capitol, compoziția prolixă a narațiunii ar fi intenționată, simbolizând stupiditatea și primitivismul „comunismului real". Totuși, efectul de construcție nu anulează impresia de improvizație literară facilă pe care o lasă *Cartierul Primăverii*.... Cu atât mai mult cu cât, în cărțile de memorii *Cartea de la Gura Zlata* (1991) și *Disciplina dezordinii* (1998) aceeași tehnică a colajului e controlată mult mai temeinic, tinzând să dea un plus de legitimitate reconsiderării polemice a trecutului comunist. Printre secvențe dedicate rememorării aventurilor cinegetice și piscicole, evocării locurilor și oamenilor care i-au marcat diverse etape ale vieții ori republicării unor articole din revista „Vânătorul și pescarul sportiv", **P.** include în volumul din 1991 (revizuit în 1994 sub titlul *Râul uitării*) spovedanii publice, sancționând, justificând, dar mai ales încercând să-și asume și să se împace cu condiția de privilegiat și de propagandist al unui sistem represiv. Demersul e amplificat în *Disciplina dezordinii*, „roman memorialistic" apărut la patru ani după moartea scriitorului. Confesiunea activează o gamă retorică și mai diversă, așa încât autoironia, sarcasmul ori satira trec adeseori în plan secund pentru a lăsa un spațiu generos de manifestare acceselor de vanitate sau chiar fanfaronadei. **P.** reconstituie convingător teama, deruta și speranțele care, caracterizând după război mai multe pături sociale, au prilejuit expansiunea comunismului, rămânând însă complet neverosimilă ipostazierea sa ca spirit lucid și disociativ în raport cu manipulările ideologice. Tot astfel, memorialistul reflectă pregnant precaritatea morală și intelectuală care domina atât forurile centrale ale partidului, cât și uniunile/ organizațiile de scriitori (memorabil sunt, de exemplu, caricaturizați Mihai Beniuc și Demostene Botez), tratând în același timp expeditiv, chiar minimalizând, rolul său de scriitor aservit regimului. Puțin creditabile sunt și gesturile subversiv-evazioniste dezvăluite în *Disciplina dezordinii*: atitudinea ostentativ neprotocolară de la întrunirile oficiale, replicile mucalite din timpul întrevederilor cu Ceaușescu, refuzul de a prelua președinția Uniunii Scriitorilor sau portofoliul de ministru al Culturii etc. Reformator oportunist dar veridic în activitatea literară din timpul comunismului, **P.** își asumă în cele din urmă, numai circumstanțial, postura de doctrinar al postcomunismului.

Moartea lui Ipu *este scrisă pur realist, deși întâmplările povestirii sunt încărcate de simbolism: „cina cea de taină", inițiere, simbolurile morții și ale învierii. Astfel citită, această povestire este și o ilustrare a modului în care Titus Popovici și ai lui ar fi putut scrie în anii cinzeci dacă nici un realism socialist nu s-ar fi interpus între ei și coala de hârtie. Am putea atunci citi această povestire și ca o versiune „epurată înapoi" a acelei literaturi atacată parcă de*

acizi, „epurate înainte” de vremurile cumplite ale anilor cinzeci.

SORIN ALEXANDRESCU

SCRIERI: *Mecanicul și alți oameni de azi* (în colaborare cu Francisc Munteanu), București, 1951; *Povestiri*, București, 1955; *Străinul*, București, 1955; ed. 4, București, 1972; ed. 6, Timișoara, 1989; *Setea*, București, 1958; ed. 8, București, 1987; *Cuba. Teritoriu liber al Americii*, București, 1962; *Columna*, București, 1968; *Mihai Viteazul*, București, 1969; *Moartea lui Ipu*, București, 1970; *Puterea și adevărul*, București, 1973; *Judecata*, Iași, 1984; *Passacaglia*, București, 1989; *Cutia de ghete*, Ploiești, 1990; ed. 2, București, 1999; *Cartea de la Gura Zlata*, București, 1991; ed. (*Râul uitării. Aparente povestiri de pescuit și vânătoare*), Ploiești, 1994; *Disciplina dezordinii*, București, 1998; *Cartierul Primăverii. Cap sau pajură*, București, 1998.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări*, I, *136–164*, II, *68–84*, *269–280*; Damian, *Direcții*, *77–100*; Petroveanu, *Pagini*, *99–111*; Micu, *Romanul*, *148–171*, *270–281*; Silvian Iosifescu, *În jurul romanului*, București, 1961, *218–235*; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, *189–194*; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, I, București, 1962, *120–142*; Căprariu, *Jurnal*, *209–222*; Regman, *Cărți*, *43–57*; Iorgulescu, *Rondul*, *98–106*; Ungheanu, *Arhipelag*, *150–153*; Ștefănescu, *Preludiu*, *161–167*; Ungureanu, *Proză*, *166–174*; Faifer, *Dramaturgia*, *104–110*; Leonte, *Prozatori*, I, *136–145*, II, *98–100*, *252–255*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *310–322*; Ștefănescu, *Prim-plan*, *160–166*; Simion, *Scriitori*, IV, *129–143*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *96–99*, *228–231*; Poantă, *Scriitori*, *17–19*; Petrescu, *Studii transilvane*, *58–63*; Gabriel Dimisianu, *Un Procopius român*, RL, 1998, 28; Sorin Alexandrescu, *Identitate în ruptură. Mentalități românești postbelice*, București, 2000, *206–208*; Bogdan Popescu, *Gloria postumă*, CC, 2000, 4–8; Gheorghe Grigurcu, *Duplicitatea lui Titus Popovici*, RL, 2000, 47; *Dicț. scriit. rom.*, III, *855–858*; Micu, *Ist. lit.*, *471–472*; Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *În căutarea comunismului pierdut*, Pitești, 2001, *213–227*; Cristea-Enache, *Concert*, *127–131*; Negrici, *Comunism, Proza*, *133–138*; *Dicț. analitic*, III, *86–89*, IV, *129–133*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *170–172*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *387–397*; Mihai Zamfir, *Doar talentul e de ajuns?*, RL, 2005, 19; Ștefănescu, *Istoria*, *279–290*; Cornel Ungureanu, *Titus Popovici și istoriile secrete ale clasei politice*, LCF, 2007, 3; Marian Victor Buciu, *Titus Popovici între propagandă, inhibiție și autoexcludere literară*, VR, 2008, 1–2; Manolescu, *Istoria*, *978–982*; Irina Petraș, *Literatura română contemporană: o panoramă*, București, 2008, *761–763*; Valeriu Râpeanu, *Oameni iluștri: convorbiri și rememorări*, București, 2009, *142–151*; Popa, *Ist. lit.*, I, *914–917*; Petru Poantă, *Titus Popovici, rentierul*, TR, 2011, 206; Adrian Dinu Rachieru, *O istorie politică a literaturii române postbelice. Titus Popovici, încă un „fiu risipitor”?*, IIȘ, 2012, 6. ***Cs.B.***

POPOVICI, Vasile (13.V.1956, Cuveșdia, j. Arad), critic și teoretician literar. Este fiul Georginei (n. Munteanu) și al lui Alexandru Popovici, pădurar. Urmează la Timișoara Liceul Silvic (1971–1975) și Facultatea de Filologie, Istorie și Filosofie, secția franceză–română (1976–1980). Lucrează, tot la Timișoara, ca profesor la Școala Generală nr. 15 (1980–1989), cercetător la Centrul de Cercetări Socio-Umane al Academiei Române (1989), consilier-șef la Inspectoratul pentru Cultură Timiș (1990), director al Editurii de Vest (1990–1992). Din 1991 este cadru didactic la Facultatea de Litere timișoreană. A fost parlamentar de Timiș al Partidului Alianței Civice și vicepreședinte al Comisiei de politică externă a Camerei Deputaților (1992–1996). În 1997 își ia doctoratul în filologie cu teza *Personajul literar*, susținută la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca. Intrând în diplomație, este succesiv consul general al României la Marsilia (1998–2002), consilier de comunicare la Ambasada României din Paris (2002–2005), ambasador al României în Maroc (2005–2011) și ulterior în Portugalia. Debutează în „Orizont” (1979) cu un articol de critică literară, iar editorial cu volumul *Marin Preda – timpul dialogului* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează la „Forum studențesc”, „România literară”, „Familia”, „Steaua”, „Transilvania”, „Vatra”, „Viața românească”, „Caiete critice”, „A treia Europă” ș.a.

Focarul criticii lui **P.** îl constituie relația dintre personaj și persoană (fie aceasta o entitate reală sau o individualitate fictivă), raport pe care autorul îl abordează, de regulă, cu instrumentele naratologiei, secondată uneori de psihanaliză, sociologie sau ontologie. Astfel, studiul *Marin Preda – timpul dialogului* analizează opera de tinerețe a prozatorului, în care criticul vede nu atât o vârstă biologică, cât „o anume *stare de creație*”, concretizată în nuvele și în *Moromeții*, scrieri unde descoperă un „timp al dialogului”, în opoziție cu celelalte romane, tributare unui „timp al istoriei” (al monologului). Firul director al eseului urmărește implicațiile dialogului – înțeles într-o accepțiune mai largă, apropiată de „dialogismul” lui Mihail Bahtin – în proza lui Marin Preda, precum și importanța sa ca „formă fundamentală de existență a personajelor”. Pendulând între *close reading* și teoretizarea

din mers, **P.** ajunge la observații de substanță privind „imaginile ascunse" ale textului (privirea, turnirul, „mijlocul", erotica, salcâmul, acvaticul), poetica descrierii, jocul, teatralitatea și „tehnica autointerpretării", chiar dacă unele puncte de vedere sunt neconvingătoare (de pildă, lectura nuvelei *Desfășurarea*, unde comentatorul escamotează clișeele de epocă). Cartea cuprinde una din strategiile predilecte ale criticului, susținută de presupoziția că opera își conține nu numai sensul, ci și codul de lectură și concretizată prin detectarea unor „noduri" textuale care trimit în egală măsură la mesajul, la retorica și la lumea prozei. În ciuda mizei aparent modeste, este vizată o țintă cu bătaie mai lungă: văzând în autorul *Moromeților* „un artist, un *autoreflexiv*", **P.** pledează, cu argumente rezonabile, pentru o nouă încadrare a prozatorului, care excedă zona realismului brut. Anvergura teoretică este alta în *Eu, personajul* (1988), volum care reunește două ample eseuri. Primul, *Romanul inconștientului*, descrie acest subgen narativ prin referire la scrierile lui Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, ale Hortensiei Papadat-Bengescu și ale lui Marin Preda. Paradigma fiind circumscrisă în funcție de tematizarea (conștientă sau nu) a tărâmului inconștientului, sunt delimitate două direcții de evoluție în proza noastră: Slavici – Preda – Sorin Titel și Rebreanu – Hortensia Papadat-Bengescu – Breban. Principalul beneficiar al acestei categorizări este Slavici, romanul *Mara* fiind citit ca o transpunere a mitului oedipian și, totodată, ca o descoperire *avant la lettre* a tehnicilor psihanalitice. Mai important este însă celălalt eseu, *Cel de-al treilea personaj*, care va genera, prin reluare și amplificare, volumul *Lumea personajului* (1997). Corpusul de ilustrare a ideilor este similar: Slavici, Mihail Sadoveanu, Rebreanu, Preda, cărora li se adaugă, la rescriere, Balzac, Dostoievski, Tolstoi și Gide. Dar interpretările conduc aici la o substanțială și originală teorie a personajului, ce provoacă sondaje profunde în armătura prozei realiste. Relevând unele incidențe cu teoriile lui Mihail Bahtin și René Girard, **P.** realizează o „sistematică a personajului literar" bazată pe relația dintre identitate și alteritate. Utilizând ca punct de referință sistemul persoanelor gramaticale, teoreticianul distinge trei „Arhipersonaje": monologic (un „El" privat de relația cu Celălalt, o „sumă de atribute" având o existență pur obiectuală: Dinu Păturică, Dionis, Goriot ș.a.), dialogic (un „Eu" care se definește în funcție de un „Tu", un subiect veritabil constituit prin raportul cu alteritatea: Bernard din *Falsificatorii de bani* de Gide sau personajele lui Dostoievski) și trialogic (un „Eu" care se constituie în relație cu „Tu", dar și cu „El", o conștiință fluidă și complexă care se reflectă atât în interlocutor, cât și în posibilii martori: Anna Karenina sau eroii lui Slavici). Teoria e remarcabilă prin coerență, prin acoperirea intensivă a domeniului și prin vastele aplicații pe care autorul ei le realizează sau, cel puțin, le presupune. Fără a trasa o evoluție, concepția expusă aici indică o suită de revoluții în structurile narative, ceea ce justifică pretențiile modelului de a fi utilizat ca grilă valorică, cu amendamentul că schema funcționează exhaustiv doar în textele guvernate de convențiile mimesisului. De aceea, critica poeticii lui Gide din perspectiva acestei teorii se justifică doar parțial, de vreme ce în *Falsificatorii de bani* verosimilul este numai unul din factorii care se confruntă în angrenajul motivațiilor compoziționale. În schimb, productivitatea analitică a teoriei este maximă în perimetrul ficțiunii realiste, ceea ce îi permite interpretului să manevreze conceptele pe terenul său favorit. Analiza prozei lui Slavici constituie o probă concludentă: printr-o lectură pătrunzătoare, atentă la detalii, dar și la conexiunile dintre diversele planuri ale textului, criticul demonstrează ideea „teatralizării epicului" și chestionează o serie de prejudecăți din receptarea prozatorului ardelean, cum ar fi acelea privind incongruențele de construcție, inabilitatea stilistică sau tezismul moralizator. Tot astfel, interpretul susține cu probe veridice dominanta realistă a *Baltagului* sadovenian, confirmată prin sabotarea logicii mitice de către logica mimesisului. Deși pare a gravita pe o altă orbită de preocupări, eseul *Rimbaud* (1997; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) se dezvoltă pe un teritoriu similar celor anterioare. Utilizând o metodă care postulează „emergența operei în biografie și a biografiei în operă", criticul delimitează trei ipostaze ale poetului („diurnă", „umbros-sălbatică" și „vizionară"), a căror combinatorie ar face din Rimbaud un „protagonist într-o piesă în care a jucat toate rolurile", unic actor în spectacolul creației de sine. Organizat secvențial, demersul critic montează scrieri și episoade ale biografiei rimbaldiene (poemele în limba latină, corespondența, *Corabia beată*, relația cu Verlaine, *Iluminările*, *Un anotimp în Infern* etc.), vizând stabilirea corespondențelor între cele două planuri. Ipoteza pare incitantă, deși se clădește

uneori pe conjecturi improbabile (de exemplu, poemul *Corabia beată* e citit ca „o fantastică transpunere imagistică a unui coit in extenso”). Interpretând poezia lui Rimbaud drept „sursă originară a realității”, **P.** deliteraturizează imaginea poetului francez, dezvăluindu-și, totodată, afinități cu unii critici timișoreni (Livius Ciocârlie, Mircea Mihăieș) preocupați de aceeași sferă a biograficului.

SCRIERI: *Marin Preda – timpul dialogului*, București, 1983; *Eu, personajul*, București, 1988; *Lumea personajului. O sistematică a personajului literar*, Cluj-Napoca, 1997; *Rimbaud*, Cluj-Napoca, 1997; ed. 2, București, 2006. **Ediții:** Sorin Titel, *Țara îndepărtată. Pasărea și umbra*, postfața edit., București, 1989; Lucian Raicu, *Scene, fragmente, reflecții*, pref. edit., București, 2000.

Repere bibliografice: Eugen Simion, [*Vasile Popovici*], RL, 1983, 42, 1988, 48; Nicolae Manolescu, *Două cărți despre Marin Preda*, RL, 1984, 23; Dan C. Mihăilescu, *Dioptriile criticii*, T, 1984, 6; Ion Bogdan Lefter, *Imagini de adâncime*, AFT, 1986, 12; Ioan Holban, *Relația teatrală*, CRC, 1989, 23; Țeposu, *Istoria*, *167–168*; Papahagi, *Fragmente*, *252–256*; Cornea, *Semnele*, *169–175*; Virgil Podoabă, *Fenomenologia personajului literar*, VTRA, 1996, 11; Cornel Moraru, *Personajul trialogic*, VTRA, 1996, 11; Adrian Cristea, *Personajul ca lume*, „Paralela 45”, 1997, 1; Gheorghe Grigurcu, *Aventura personajului*, RL, 1997, 47; Livius Ciocârlie, *Rimbaud e un altul*, RL, 1998, 12; Spiridon, *Interpretarea*, *187–190*, *205–208*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *858–861*; Manolescu, *Lista*, III, *436–438*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, III, *96–98*; *Dicț. Banat*, *610–614*; Florina Pîrjol, *Să nu-l lăsăm intact pe Rimbaud*, OC, 2006, 64; Lucian Raicu, *De ce Rimbaud*, RL, 2006, 23; Holban, *Ist. lit.*, I, *467–470*, III, *243–248*; Manolescu, *Istoria*, *1383–1384*. ***A.T.***

POPOVICI, Virginia (8.VI.1975, Seleuş, Serbia), istoric literar. Este fiica Măriei (n. Gătăianţ) și a lui Aurel Guțu, țărani. Urmează școala primară în localitatea natală, apoi gimnaziul la Alibunar și Liceul „Borislav Petrov Braca” din Vârşeţ (1990–1994). Devine studentă a Universității din Novi Sad, Facultatea de Filosofie, secția limba și literatura română (1994–1999), unde mai târziu obține titlurile de magistru în filologie (2009) și doctor în științele literaturii (2012). După un stagiu pregătitor la Facultatea de Învăţători din Belgrad (2001–2002), este angajată asistent-preparator la Catedra de limba şi literatura română, Facultatea de Filosofie, Universitatea din Novi Sad, din 2009 lucrând ca asistent, iar în 2012 promovând lector. A colaborat la numeroase publicații academice și culturale: „Libertatea”, „Memoria ethnologica”, „Romanoslavica”, „Speech and Context”, „Studii de ştiinţă şi cultură”, „Arca”, „Vorba noastră”, „Nord cultural” ș.a. Figurează ca membru fondator al revistei „Europa” (Novi Sad, 2008 ș.a.). Este membră a Societăţii Scriitorilor din Voivodina, a Asociaţiei de Lingvistică Aplicată din Serbia, a Societăţii (Fundaţiei) Române de Etnografie şi Folclor din Voivodina, a Societăţii de Limba Română din Voivodina. În 1996 debutează cu versuri, în revista „Lumina” (unde mai târziu va fi membru în consiliul științific), în 1977 e prezentă în antologia *Imagini în violet* (Vârșeț), iar debutul editorial individual se înregistrează în 2004, cu volumul *Pavel Gătăianţu. Contribuţii la monografie*. Foarte activă în promovarea relațiilor culturale în spațiul european, îndeosebi a legăturilor cu România, **P.** se află între întemeietorii Fondului Europa și ai Centrului pentru Dialogul Culturilor (Novi Sad) și participă la realizarea mai multor volume colective, majoritatea dedicate studiilor interculturale și comparatismului. A fost distinsă cu Premiul „Ioan Slavici” al Universității „Vasile Goldiș” din Arad (2011), cu Premiul acordat de Casa de Presă și Editură Libertatea și de revista „Lumina” (2012) ș.a.

În cartea despre Pavel Gătăianțu **P.** adună şi sistematizează majoritatea articolelor publicate în legătură cu activitatea acestui poet, prozator și jurnalist de limbă română din Voivodina, acribia fiind caracteristica esențială a lucrării. Cartea *Literatura de limba română din Serbia şi antropologia culturală* (2012), scrisă împreună cu Carmen Dărăbuş, este un parcurs analitic prin literatura română din Serbia. Identitatea şi valorile ei sunt căutate şi afirmate prin secvenţe de istorie locală și literară. Cele trei capitole (*Reprezentări sociale în proza de limba română din Serbia*, *Valori matriciale. Poezia de limba română din Serbia*, *Forme ale culturii tradiţionale*) sunt abordate interdisciplinar prin „înrămări” antropologice, imagologice, etnologice etc. Restrângând tematica, **P.** abordează, aprofundându-l, în alt volum, *Opinii și reflecții. Lirica românească din Voivodina* (2012), un segment al scrisului literar din Banatul Sârbesc, poate mai apt să depășească spațiul în care s-a manifestat inițial, să circule și în afara lui.

SCRIERI: *Pavel Gătăianţu. Contribuţii la monografie*, Novi Sad, 2004; *Literatura de limba română în Serbia şi antropologia culturală* (în colaborare cu Carmen Dărăbuș), Cluj-Napoca–Novi Sad, 2012; *Opinii și reflecții. Lirica românească din Voivodina*, Pančevo, 2012.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Vremea parantezelor*, O, 2010, 8; Carmen Dărăbuş, *Interdisciplinaritatea în publicistică*, „Europa”, 2010, 6; Mihaela Albu, Codruţa Mirela Stănişoară, Camelia Zăbavă, *Întoarcerea în Ithaca. Cultura română din exil şi din afara graniţelor. Realizări, recuperare, restituire*, 2011, *112, passim*; Ofelia Ichim, *Literatura de limba română din Serbia şi antropologia culturală*, „Philologica Jassyensia”, 2012, 2; Crina Bud, *Literatura în rama antropologiei culturale*, „Europa”, 2012, 9. ***C.D.***

POPOVICI-BĂNĂȚEANUL, Ioan (17.IV.1869, Lugoj – 10.IX.1893, Lugoj), poet, prozator. Este fiul Susanei (n. Dobrin), precupeață, și al lui Nicolae Popovici, maistru opincar. A urmat în orașul natal cursurile unei școli primare bisericești, iar din 1880 gimnaziul catolic maghiar, de unde este eliminat în 1884, sub motivul că ar fi desfășurat o activitate considerată subversivă de autorități. Se înscrie în 1884 la liceul românesc din Brașov, apoi la cel din Beiuș. În 1887 revine la Brașov, unde urmează cursurile până în 1889, când devine student la Institutul Teologic-Pedagogic din Caransebeș. Este ales secretar, apoi vicepreședinte al societății de lectură a studenților din institut și redactor al revistei literare „Progresul”, editată de aceștia. În urma unui conflict politic se vede nevoit să părăsească Banatul și în primăvara anului 1892 pleacă la București, unde se angajează ajutor de contabil la Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor. În ianuarie 1893 citește la Junimea nuvela *În lume*, iar în martie se întoarce în Banat, intenționând să termine Institutul Teologic. Viața plină de privațiuni îl marcase definitiv și, ftizic de mai multă vreme, se stinge în toamna aceluiași an.

Îndată după sfârșitul prematur, scrierile lui **P.-B.** cunosc o răspândire rapidă, înlesnită cu deosebire de articolul elogios scris de Titu Maiorescu, criticul căruia i se datorează și cognomenul Bănățeanul. Debutând în 1888 cu poezii în „Tribuna”, va continua să scrie versuri, care se disting prin finețea și subtilitatea sentimentelor, expuse cu simplitate. Este nota care le particularizează în cadrul curentului eminescian. Motive frecvente – copilăria fericită, resemnarea în fața morții – primesc un timbru ceva mai personal cu deosebire în poemele în proză. Influențat de George Coșbuc, **P.-B.**, care a semnat și cu pseudonimele Niță de la Lugoj și Oreste, a scris și povești în versuri, inspirându-se din legende și basme populare. De altfel, el cunoștea bine folclorul bănățean, ca unul ce culesese, în vara anilor 1886 și 1887, poezii din împrejurimile Lugojului, publicate în „Familia”. Ceea ce l-a impus însă în istoria literaturii române este nuvelistica, inclusă în paginile revistelor „Tribuna”, „Foaia ilustrată”. Format în spiritul prozei realiste a lui Ioan Slavici, el nu era totuși străin de principiile realismului european. În copilărie cunoscuse îndeaproape mediul cojocarilor bănățeni, viața maiștrilor, a calfelor și a ucenicilor, personaje care îi vor popula proza. Cea dintâi nuvelă apărută în presă se intitulează *Din lume* (1890), iar ultima are titlul *După un an de jale* (1893); în acest foarte scurt interval mai apar *Un sfârșit jalnic* (1891), *De la târg*, *În lume* (1893). Unele nuvele sunt subminate de accente melodramatice și de procedee naturaliste. Ca toate scrierile în proză ale bănățeanului, nuvela *În lume* – cea mai reușită – își ia subiectul tot din viața meseriașilor. În genere, intriga este sumară, interesul îndreptându-se mai ales către personaje. De obicei este vorba de ființe sfioase, cu o viață interioară zbuciumată, pe care nu și-o exteriorizează, de unde și lipsa de înțelegere din partea celorlalți, suferințele îndurate. Oamenii nu pot fi văzuți în afara unui anume rigorism moral, caracteristic mediului lor social. Scriitorul excelează în înfățișarea atmosferei rigide, constituită în jurul unui cod etic mai mult îngust decât ferm, pe care uneori unii se amuză ei înșiși să îl încalce (*De la târg*). La impresia de realism degajată de nuvelele lui **P.-B.** contribuie naturalețea dialogurilor, precum și sobrietatea stilului, proprietatea limbii, rareori tulburată de stângăcii ori de regionalisme. A mai realizat, probabil prin intermediar german, câteva traduceri din I. S. Turgheniev, Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen ș.a., majoritatea rămase în „Tribuna”.

SCRIERI: *Din viața meseriașilor*, pref. Titu Maiorescu, București, [1895]; *Nuvele. Din viața meseriașilor*, I, București, 1909; *Darul lui Christos. La fereastră*, Sibiu, 1909; *Doi scriitori bănățeni: Victor Vlad-Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanu* (antologie), îngr. și pref. Al. Bistrițeanu, Craiova, [1943]; *În lume*, pref. Marin Bucur, București, 1955; *În lume*, îngr. și introd. Nicolae Țirioi, Timișoara, 1973. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Expedițiune nordică*, Lugoj, 1907.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice, III, 175–196*; E. Lovinescu, *Pași pe nisip*, Fălticeni, 1906, *114–119*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *191–196*; Ilarie Chendi, *Portrete literare*, București, 1911, *71–76*; Traian Topliceanu, *Viața și opera lui Ioan Popovici-Bănățeanu*, Caransebeș, 1930; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *369–370*; Grigore

Scorpan, *Un poet eminescian uitat: Ioan Popovici-Bănățeanu*, Iași, 1937; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *566–567*, *Ist. lit.* (1982), *638–639*; D. Vatamaniuc, *I. Popovici-Bănățeanul*, București, 1959; ed. 2, Timișoara, 2005; *Ist. lit.*, III, *61–63*; Țirioi, *Premise*, *13–18*, *188*; Mănucă, *Argumente*, Iași, 1978, *145–158*; *Dicț. lit. 1900*, *700–701*; Ungureanu, *Imediata*, I, *171–176*; Vintilescu, *Secvențe*, *144–160*, *245–255*; *Dicț. Banat*, *603–607*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *861–862*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *31–34*. ***D.M.***

POPP, Vasilie (1789, Chimitelnic, j. Mureș – 6.III.1842, Zlatna), versificator, folclorist, istoric literar. Fiu de preot, dintr-o familie care a numărat mai multe generații de clerici greco-catolici, **P.** a fost dat să învețe într-o școală catolică din Târgu Mureș și la Liceul Piarist din Cluj. Aici compune câteva elegii în limba latină (dedicate profesorilor, colegilor și guvernatorului Transilvaniei), acestea fiind printre primele poezii latinești tipărite scrise de un român. Din 1811 urmează la Viena cursurile Facultății de Filosofie și ale Facultății de Medicină. Scrie *Elegia de laudibus Medicinae* și alta închinată împăratului Francisc I, ultimele sale poeme latinești. A fost interpret la Curtea Imperială austriacă și, poate, chiar profesor al arhiducelui Maximilian. În 1814 și-a trecut doctoratul în filosofie și în 1817 doctoratul în medicină cu o lucrare în limba latină despre obiceiurile de înmormântare la români, *Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeiis daco-romanorum*. Este primul medic cu studii universitare al românilor din Brașov, unde va profesa din 1818. La invitația lui Gh. Asachi, în 1821 vine în Moldova, ca profesor de filologie și filosofie și director al Seminarului de la Socola. Nu rămâne la Iași decât câteva luni; izbucnirea mișcării eteriste, închiderea școlii îl determină să se întoarcă în Transilvania. La Brașov pune ordine în arhiva bisericii Sf. Nicolae din Șchei. O istorie a bisericii, *Brevis notitia Ecclesiae Bolgarszegiensis ad St. Nicolaum*, existentă în manuscris și atribuită lui, nu îi aparține. În schimb, *Despre apele minerale de la Arpătac, Bodoc și Covasna* (1821) este importantă și filologic, ca punct de plecare pentru terminologia medicală în limba română. Din 1829 **P.** a fost medic în Zlatna și a făcut parte din Direcția sanitară a minelor.

Mai puțin cunoscută, activitatea literară și culturală a lui **P.** impresionează nu prin volum, ci prin îndrăzneala cu care sunt abordate domenii încă ignorate la acea vreme. Prima încercare de folclor comparat este, la noi, disertația sa de doctor în medicină. Preocupat să combată practici dăunătoare sănătății, el include un bogat material documentar asupra riturilor populare de înmormântare din toate provinciile locuite de români, pe care le compară cu cele ale romanilor, grecilor și slavilor. Sunt citate surse germane, franceze, italiene, Dimitrie Cantemir și Del Chiaro. Vechimea, stadiul primitiv al materialului înregistrat sporesc interesul lucrării, în care se demonstrează romanitatea folclorului nostru. În 1827, prefațând *Psaltirea prorocului și împărat David* a lui Ioan Prale, dă o schiță a istoriei literaturii române. *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre* (1838) prezintă vechi centre tipografice și cărțile care au apărut aici, constituindu-se în cea dintâi încercare autohtonă de bibliografie. Înainte de această disertație nu erau cunoscute date despre tipografiile de la Uniev, Sâmbăta Mare, Cluj. Ideile expuse în prefață sunt foarte aproape de programul de mai târziu al „Daciei literare”. **P.** vorbește despre „neapărata trebuință de a cunoaște istoria națiunei și literatura națională”; el vrea să arate cu această istorie a scrisului românesc că „pe la începutul veacului al XVI-lea, în care timp puține nații au scris în limba lor, românii au scris bine românește”. A susținut „Foaia pentru minte, inimă și literatură” și „Gazeta de Transilvania”, exercitând și o bună influență asupra lui G. Barițiu; îi recomanda să renunțe la ortografia greoaie a lui Petru Maior, să nu intervină în limbă eliminând fără măsură slavonismele, să popularizeze literatura celorlalte provincii românești. A pledat și pentru introducerea în școală a diplomaticii, disciplină auxiliară a istoriei. A publicat, în „Foaie pentru minte...”, o biografie a lui V. Fabian-Bob. Traduce *Egloga I–X* din *Bucolicele* lui Vergiliu; tălmăcirile, apărute postum în „Foaie pentru minte...” (1853–1855), se remarcă prin fidelitate față de original. Limbajul poetic rămâne însă trudnic, lipsit de suplețe.

SCRIERI: *Elegia* [...] *Carolo Michaeli Moger*, Cluj, 1808; *Elegia* [...] *Georgio Banffi*, Cluj, 1808; *Elegia* [...] *Emerico Wass*, Cluj, 1809; *Elegia ad inclytos status*, Cluj, 1810; *Elegia de laudibus Medicinae*, Viena, 1813; *Elegia Francisco Primo*, Viena, 1814; *Dissertatio inauguralis historico-medica de funeribus plebeiis daco-romanorum*, Viena, 1817; ed. bilingvă (*De funeribus plebejis daco-romanorum sive hodiernorum valachorum et quibusdam circa ea abusibus – Despre înmormântările comune la daco-români sau la românii de astăzi și despre unele*

superstiții, Viena 1817), tr. Andreea Mârza, îngr. și introd. Marius Rotar și Iacob Mârza, Alba Iulia, 2004; ed. trilingvă (*Temetkezési szokások az erdélyi románoknál, 1817 – Obiceiuri de înmormântare la românii ardeleni, 1817 – Dissertatio inauguralis hostorico-medica de funeribus plebejis daco-romanorum sive hodiernorum valachorum, Viena, MDCCCXVII*), Budapesta, 2006; *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre*, Sibiu, 1838; ed. îngr. și introd. Eva Mârza și Iacob Mârza, Alba Iulia, 1995.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *280–287*; Ion Mușlea, *Viața și opera doctorului Vasilie Pop (1789–1842)*, Cluj, 1928; Ion Mușlea, *Contribuțiuni nouă la viața și opera doctorului Vasilie Popp (1789–1842)*, Cluj, 1936; Ion Mușlea, *Dr. Vasile Popp. La centenarul morții sale*, Sibiu, 1942; Popovici, *Romant. rom.*, *326–327*; N. A. Ursu, *Părerile doctorului Vasilie Popp asupra ortografiei românești cu litere latine*, ALIL, seria filologie, 1956, fasc. 2; *Ist. lit.*, II, *117–119*; Vasile Netea, *Preocupările lingvistice și literare ale lui Vasilie Popp*, LL, 1970; Eva Mârza, Iacob Mârza, *Iluminism și romantism la Vasilie Popp. O listă cu cărți din 1842*, în *Cultură și societate în epoca modernă*, îngr. Nicolae Bocșan, Nicolae Edroiu și Aurel Răduțiu, Cluj- Napoca, 1990; Eva Mârza, Iacob Mârza, *Polihistorul Vasilie Popp (1789–1842)*, în *Pagini transilvane*, coordonator Dan Berindei, Cluj-Napoca, 1994, *163–187*. ***S.C.***

POPPER, Jacob (28.V.1921, București – 5.II.1996, Roma), prozator, eseist. Este fiul lui Isac Popper, agent de asigurări. Își petrece copilăria la Iași, unde în 1936–1937 era elev în clasa a VI-a la Liceul Internat și apoi absolvent al Liceului de Aplicație, după care urmează, cu o întrerupere din cauza legilor rasiale, Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene, fiind licențiat în 1946. Redactor la ziarele „Moldova” și „Lupta Moldovei” (1945–1947), înființează revista literară „Pygmalion” (1947), suspendată de cenzură după două numere, trece ca redactor la „Flacăra”, „România liberă”, „Contemporanul” (1948–1951) și la Editura de Stat pentru Literatură și Artă. Înscris în Partidul Comunist în 1946, este exclus în 1949, fiind îndepărtat în 1958 și din Uniunea Scriitorilor. A emigrat în 1964 și, după o ședere la Roma, s-a stabilit la München. Între 1965 și 1980 a fost redactor la Radio Europa Liberă, unde a folosit și pseudonimul Emil Câmpeanu. Începe să scrie de timpuriu, colaborând în 1939 la ziarul „Iașul” și la „Jurnalul literar”. Debutează editorial cu *Iliuță în Țara Soarelui* (1951), o carte pentru copii urmată în 1956 de *Taina albă*, un roman destinat tineretului, pentru care **P.** este acuzat de plagiat de Eugen Barbu și de apropriere a textului, scris, de fapt, de Titus Popovici (care afirmă că ar fi fost „negrul” lui **P.**); romanul, tradus în italiană în 1974, este distins cu Premiul Castello.

Cu o formație intelectuală ce beneficiază și de o tradiție de familie, **P.** a cultivat, după etapa inițială, marcată intens de obediență conjuncturală, în fapt după plecarea din țară, o scriitură modernă și calofilă. Romanul *L'uomo e l'ombra* (1966, cu versiunea românească în 1992) imaginează un episod din existența lui Galileo Galilei relatat din perspectiva unui discipol, Ercole Argenti. Folosind motivul manuscrisului furat, romanul exploatează problematica inevitabilului conflict între libertatea de gândire a intelectualului de excepție și voința de control a Puterii, reprezentată aici prin Sfântul Oficiu. Tradiția familială a lui **P.** (fratele bunicului său, inginerul- explorator Iuliu Popper, mort la treizeci și șase de ani la Buenos Aires, în împrejurări neelucidate, a fost regele Țării de Foc și a devenit un personaj legendar în Argentina) și sentimentul apartenenței la un neam al cărui spirit îl poartă indelebil reprezintă sursa romanului fantezist-istoric *Estrellita și regele Țării de Foc*, publicat inițial în două reviste ale exilului, „Apoziția” (1982–1985) și „Minimum” (1988), apoi, ca volum, în 1993. O revoluție, o poveste de dragoste, problematică politică, morală, proiecție în fantastic, toate acestea compun o poveste ce amintește de un roman de Jules Verne, cu aventuri și personaje exemplare. Scriitorul probează capacitatea de a crea atmosferă din notații pline de acuratețe privind natura, prezența umană, specificul local. Textele din *„Momentul adevărului” și alte prospectări critice* (1994) și din *Focul de pistol al lui Settembrini. Pagini regăsite din condica unui ușer* (1995) sunt eseistice, scrise într-o manieră colocvială, ce poartă marca oralității, impusă de faptul că erau concepute spre a fi transmise pe calea undelor la Europa Liberă. Inevitabil modelate de subiectivitatea autorului și de contextul în care au fost realizate, comentariile difuzate în cadrul emisiunilor „Tribuna liberă” și „Meridiane culturale” conțin un bogat referențial cultural. Frecvent polemice, uneori colorate de umor, intervențiile radiofonice au mai ales valoare documentară, vorbind despre climatul unei perioade și despre perspectiva configurată de „baricada” din Occident. Monografia *George Coșbuc*, publicată de **P.** în tinerețe (1951), ilustra o percepție sociologizantă în exces, înscrisă de fapt într-o

comandă ideologică. La senectute, și-a rescris studiul de pe altă poziție, deplasând accentele în *Celălalt Coșbuc* (1995), care este practic o carte nouă.

SCRIERI: *Iliuță în Țara Soarelui*, București, 1951; *Taina albă,* București, 1956; ed. (*L'enigma bianco*), Florența, 1974; *George Coșbuc*, București, 1951; ed. 2, București, 1957; *L'uomo e l'ombra*, Firenze, 1966; ed. (*Omul și umbra*), Iași, 1992; *Pe ring cu Eugen Barbu. Dispută în șase runde, un apolog și o veșnică pomenire*, București, 1990; *În culisele Europei Libere*, București, 1992; *Estrellita și regele Țării de Foc*, cu o scrisoare de Vintilă Horia, București, 1993; *„Momentul adevărului" și alte prospectări critice*, Sibiu, 1994; *Focul de pistol al lui Settembrini. Pagini regăsite din condica unui ușer*, Sibiu, 1995; *Celălalt Coșbuc*, postfață Constantin Cubleșan, Sibiu, 1995. **Traduceri:** *Ghitare cu ghimpi. Cântece și poeme contestatare din Europa și America Latină (Parafraze, tălmăciri, interpretări)*, București, 1993.

Repere bibliografice: Dan Coman, *Marginalii la romanul „Taina albă"*, ST, 1956, 6; Nicolae Manolescu, *Un „polemist" și sursele lui de informare*, RL, 1991, 26; Sorin Vieru, *Erezii și eretici*, VR, 1992, 10–11; Titu Popescu, [*Jacob Popper*], ST, 1993, 1, 1994, 7–8, 1996, 1–2, JL, 1997, 1–4; Adrian Popescu, *Umbra lui Galilei*, ST, 1993, 3–4; Radu Voinescu, *„El Rey"*, RL, 1993, 35; Ov. S. Crohmălniceanu, *O poveste adevărată, captivantă*, CC, 1993, 10–12; Călin Manilici, *Ușerul Europei Libere*, ST, 1995, 10–11; Constantin Cubleșan, *Un frate risipitor*, ST, 1996, 1–2; Aurel Rău, *Despărțire de Jacob Popper*, ST, 1996, 1–2; Radu Mareș, *Condiția polemicii literare*, TR, 1996, 21; Ioan-Pavel Azap, *Jacob Popper – o nevoie absolută de libertate*, TR, 1997, 41–42; Manolescu, *Enciclopedia*, *598–599.* ***G.Bl.***

POPULARUL, publicație apărută la București, zilnic, între 16 octombrie 1937 și 2 martie 1938. Redactor responsabil este Victor Stănescu, care de la numărul 64/1937 devine director politic, iar Ion (Ionel) Munteanu director, ultimul fiind înlocuit de Mugur Christea (de la numărul 107/1938). Intenționând să fie în primul rând un ziar de informație, **P.** se dovedește echidistant din punct de vedere politic. În loc de articol-program, în primul număr apare textul *Întâmpinare* de Tudor Arghezi, în care poetul spune, între altele, că „Ziarismul e un gen ca teatrul. Ochiul, gândul, toate funcțiunile de intelect și sufletești ale ziaristului se împrumută, într-un singur tempo complex, din intuiție și sinteză". De altfel, Arghezi va continua să fie unul dintre semnatarii cei mai prestigioși în **P.**, contribuind cu o serie de tablete scrise în maniera sa metaforică și percutantă (numerele 13–20, 39/1937). Poetul scrie aici despre întâmplări tragice, precum incendiul de la azilul pentru orbi fondat de Carmen Sylva (*Vatra arsă*), despre chestiunea morală a tinereții ca scuză nejustificată (*Tinerețe și țărână*), despre comedia onomastică din viața publică românească (*Stilul Brobdignac*), despre Academia Română, „care începe să se miște" și academicienii care „încep să-și aducă aminte de viață" (*Mehr Luft*), despre „candoarea contribuabilului anonim" (*Scadența*), despre sinuciderea unui tânăr care amintește frapant de un poem al lui Rimbaud (*Arthur Rimbaud: Le dormeur du val*), despre „vulgaritatea de conduită a direcției Ateneului" față de George Enescu și, prin contrast, despre delicatețea sublimă a acestuia, dovedită de vizita făcută „pe neștiute" pictorului Ștefan Luchian, bolnav (*George Enescu*). Tot tablete publică frecvent Victor Eftimiu (*Optimism*, *Studenții*, *Munca națională* etc.), care, în plus, oferă ziarului și câteva amintiri despre I.L. Caragiale. Remarcabilă e prezența lui Gala Galaction cu articolul *Edițiile Sfintei Scripturi*, în care, lăudând ediția „revăzută și primenită temeinic" tipărită de Patriarhia Română, arată totuși că ea „are încă multe imperfecții, neclarități și neajunsuri moștenite" și de aceea noua versiune a *Bibliei*, „ediția regală" aflată sub tipar, e binevenită. Încă și mai importantă e colaborarea lui E. Lovinescu, autor nu numai a două articole publicate sub genericul *Probleme de limbă* (*Noi, nostru* și *Său, lui*), ci și a trei episoade din serialul intitulat *Iorgaica* (30–32/1937). Desprins din volumul IV al *Memoriilor*, în curs de apariție, textul îl are ca protagonist pe istoricul N. Iorga, portretizat tăios, în aqua forte, chiar dacă, se declară din capul locului, paginile „nu au caracter polemic și nu sunt scoase din împrejurări actuale"; „scrise în vara anului 1932" și „pline de rumoarea epocii de după ministeriatul d-lui Iorga", caracterul lor ar fi „strict psihologic și memorialistic". Deși nu-i poate tăgădui „marile însușiri de cărturar, pasiunea animatoare, talentul oratoric, imensa și binefăcătoarea activitate culturală", criticul trasează în tușe groase, aproape pamfletare, trăsăturile ce îi par definitorii pentru istoricul devenit om politic: radicalismul, irascibilitatea, vanitatea și setea de onoruri. Portretul rezultat trădează, mai mult decât o rivalitate ideologică, o ostilitate dovedită în epocă a fi reciprocă. Pe seama acesteia este pus și faptul că serialul va fi interzis de cenzură, așa cum redacția se va mulțumi să sugereze într-o notă adresată cititorilor: „Cititorii noștri vor înțelege de ce nu mai putem continua

publicarea ciclului *Iorgaica*”. În afara acestor nume cotidianul nu se bucură decât de puține alte prezențe scriitoricești notabile. Astfel, au mai colaborat Lucia Demetrius (între altele cu articolul *Literatură pentru copii*), Şerban Cioculescu (*Cuminţenie*, un elogiu adus șefului partidului conservator, Grigore Filipescu), N. Carandino, Mia Frollo. Consacrată actualității culturale, rubrica „Popularul artistic-literar” găzduiește îndeosebi note și anunțuri, dar și câteva recenzii (de Marie Jeanne Străjescu și C. Cristobald), cronici teatrale (de Victor Eftimiu și C. Cristobald) și muzicale (semnate R.K.). ***I.M.***

PORA, Mircea (4.VI.1944, Topolovățu Mare, j. Timiș), prozator. Este fiul Aurorei (n. Nemoianu, sora mai mică a avocatului Virgil Nemoianu, tatăl teoreticianului literar Virgil Nemoianu), casnică, și al lui Iuliu Pora, medic. Frecventează cursurile Liceului „I.L. Caragiale” din București (1955–1961) și pe cele ale Facultății de Istorie–Filosofie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1965–1970), efectuând mai târziu, între 1990 și 1992, și un stagiu de pregătire postuniversitară la INALCO (Paris), sub îndrumarea profesoarei Catherine Durandin. Între 1970 și 1988 este profesor de istorie în județul Timiș. După 1994, pentru o scurtă perioadă, începe o carieră universitară ca lector la Facultatea de Jurnalistică a Universității Banatul din Timișoara, pe care o abandonează pentru a redeveni profesor de istorie la Liceul de Arte Plastice din Timișoara. Debutul publicistic are loc în 1980 la revista „Orizont” (cu povestirea *Ce s-a întâmplat?*), iar cel editorial în volumul colectiv *Drumul cel mare* (1985). Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Aradul literar”, „Banatul azi”, „Calende”, „Familia”, „Focus Vest”, „Forum studențesc”, „Vatra”, „Viața studențească” ș.a. A obținut de două ori Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, pentru prima lui carte, *Indiile galante* (1993), și pentru *Ieșind din vis puțin îngândurat* (2002).

Debutul întârziat și absența din marile culegeri-manifest ale generației, poate chiar o opțiune personală pentru insolitare fac din **P.** un reprezentant atipic al optzecismului timișorean, unde se regăsește alături de Viorel Marineasa sau de Daniel Vighi. Reflectând câteva din tendințele majore ale literaturii contemporane, scrisul său este caracterizat de predilecția pentru proza scurtă și de atracția pentru evenimentele mărunte ale cotidianului, pe care le ilustrează însă cu moderație și cu o vizibilă lipsă de interes față de formele extreme ale experimentului textualist. **P.** este, din acest punct de vedere, un marginal, cu o scriitură marcată în același timp de eterogenitate și, în raport cu poetica optzecismului, de un plus de libertate. Cultivând o tonalitate colocvială, asociată discursului autobiografic, prozele lui mizează pe spontaneitate, înscriindu-se în sfera scriiturii diaristice, chiar dacă în interiorul aceluiași text se amestecă tehnici narative și forme literare cât se poate de diferite. De altfel, ceea ce a atras atenția comentatorilor încă de la primele texte publicate a fost virtuozitatea compozițională cu care autorul orchestrează forme diverse, sugerând un „ciudat amestec de «consignație» epică, unde coexistă «pacific» cronica istorică mistificată, decalcul după documentul istoric, jurnalul intim, memorialul de călătorie, crochiul marin, poezia idilei rustice” (Radu Enescu). Totuși, în general, claviatura prozatorului este mai restrânsă, el combinând formule minore ale stilului jurnalistic („epistolar de bloc”, „întrebări și răspunsuri”, „anunțuri gratuite”, „telegrame” etc.). Ca și la alți scriitori optzeciști, reconstituirea universului banal al existenței cotidiene se face prin acumulări lente, fără perspective metafizice și fără generalizări. Definitorie este caligrafia estetizantă a vieții mărunte, decupajul atent, crochiul de detaliu îngrijit până la lirism. Tonalitatea e reportericească, dar pierderea voită în zonele insignifiante ale realității și voluptatea focalizării conferă acestei proze un paradoxal aer de gratuitate și detașare față de caracterul politic sau social al lumii descrise. Unele tablouri sunt memorabile: „Trei, patru, poate douăzeci de femei mai în vârstă, mici de statură, apropiate de ruralitate, purtau pe sub rochiile de stofă pantaloni de trening, introduși aceștia în anumite situații în cizme sau într-o altă variantă legați în partea de jos circular cu sfori pentru a face, de data asta, o priză mai bună cu bocancii sau șoșonii ce-i aveau în picioare. Pe cap, aceste luptătoare feminine pentru hrană aveau căciuli de blană românești, căciuli cu clape rusești, fesuri fortificate cu cârpe, glugi asortate cu fulare, pungi de plastic” (*Tour Eiffel, turiștii toamnei*). În raport cu istoria pe care o traversează, această colecție de personaje și situații mediocre nu are conotații apăsătoare, conturând fără încrâncenare atmosfera sumbră a ultimului deceniu comunist și deturnând-o adesea prin strategii ironice. Prezentate cititorului ca „bagatele”, ca „lucruri ușoare”,

care se pretează la efecte umoristice și „lecturi în răspăr" (Cornel Ungureanu), lumea totalitară și teroarea sunt tratate aici în registru minor. Frica stă sub semnul „sperieturii", este asociată micilor fobii inofensive și îmblânzită prin înserieri ilare: frica de urechile prea mari ale iepurilor sau de săriturile „trapeziste" ale veverițelor (*Zilele „Reflex"*), frica de râsete și răcnete, de trântiturile și pocniturile vecinilor de bloc (*Tanti Veta*), frica de ginerele mort (*Dintr-o altă viață, parcă*). Absența aluziilor subversive și a gravității politice se explică, probabil, și prin faptul că toate cărțile lui **P.** au fost publicate după 1989. În același timp, există și o afinitate mai profundă cu literatura Școlii de la Târgoviște, evidentă în recompunerea savantă a observațiilor mărunte, în neutralitatea etică și mai ales în dimensiunea subiectivă a relatării, care îi situează scrierile în proximitatea unor proze ale lui Radu Petrescu, Costache Olăreanu sau Petru Creția.

SCRIERI: *Indiile galante*, Timișoara, 1993; *Celălalt tărâm*, Timișoara, 1994; *Glasuri lângă leagănul meu*, Timișoara, 1996; *Nicăieri*, Timișoara, 1998; *Imperiul de praf*, Timișoara, 2000; *Băi, profesore...*, Timișoara, 2001; *Ieșind din vis puțin îngândurat*, Timișoara, 2002; *Republica Melcu'*, Timișoara, 2004; *Opere*, I–II, Pitești–București–Cluj-Napoca, 2006; *Iertați-mi acest strigăt*, Timișoara, 2008; *Ani de pasaj*, Timișoara, 2010; *Tour Eiffel, turiștii toamnei*, Pitești, 2012.

Repere bibliografice: Radu Enescu, *Prezențe editoriale bihorene*, F, 1985, 4; Cornel Ungureanu, [*Mircea Pora*], O, 1994, 1, 1995, 1, 1997, 1; Carol Sebastyen, *„Indiile galante"*, CU, 1994, 4; Eugen Bunaru, *Complicitatea scriitorului*, O, 1998, 7; Emilia David, *„Imperiul de praf"*, OC, 2000, 30; Adrian Dinu Rachieru, *Un moralist*, CNT, 2001, 12; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *98–100*; *Țintă fixă: Mircea Pora*, VTRA, 2003, 4–5 (grupaj special); Ion Arieșanu, *„Ieșind din vis puțin îngândurat"*, O, 2003, 8; Alexandru Ruja, *Un prozator în ascensiune*, O, 2003, 9; Nicoleta Cliveț, *Visătorul din Bibliotecă*, VTRA, 2003, 4–5; *Dicț. Banat*, *614–617*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *160*; Grațiela Benga, [*Mircea Pora*], VR, 2007, 5, O, 2010, 5; Ovidiu Pecican, *Pora de la Timișoara*, TR, 2008, 142; Gheorghe Mocuța, *Romanul scriiturii lui Mircea Pora*, „Arca", 2008, 1–3; Vasile Spiridon, *Singurătăți posibile* (*I–II*), CL, 2008, 5–6; Eugen Dorcescu, *Poetica non-imanenței*, București, 2009, *166–169*; Olimpia Berca, *Departe de centru, aproape de centru*, Timișoara, 2012, *26–31*. ***L.Td.***

PORA, N. [Neculai] (23.VII.1881, București – 12.XII.1940, București), prozator, traducător. Este fiul Vasilicăi (n. Popescu) și al lui Ioan Pora, funcționar. Face studii liceale la „Sf. Sava" din București, unde urmează și Facultatea de Litere și Filosofie, lucrând apoi ca secretar literar la Editura Cartea Românească. Debutează în 1903, la „Revista idealistă", cu poezii iscălite V. Brad și N.P., iar prima carte, *Din alte vremuri*, îi apare în 1910. Mai colaborează la „Revista noastră", „Ramuri", „Calendarul «Minervei»", „Viața literară", „Convorbiri critice", „Universul literar", „Vieața nouă", „Adevărul literar și artistic", „Flacăra", „Secolul", „Seara", „Dimineața", „Convorbiri literare" ș.a. A mai semnat N. Pralea, Ion Gruia, Barbu Lăutarul. Este membru al Societății Scriitorilor Români din 1911.

Prezență consemnată sporadic în critica vremii, **P.** trece drept un autor al „tranziției" (E. Lovinescu), fără calități care să îl individualizeze sau să îl atașeze altei direcții decât sămănătorismului întârziat, pe care îl ilustrează într-o totală desincronizare față de tendințele momentului. În povestiri, schițe și nuvele încearcă subiecte sentimentale, intriga romanțioasă, acțiunea cu sens pilduitor, într-o ambianță cu „icoane" de la țară sau din trecut. Din același arsenal vine însă și surprinderea unor situații la granița anormalității sau chiar din zona patologicului, cu consecințele lor în planul proiecțiilor obsesive, ca în volumul *Între viață și moarte* (1912) sau, mult mai târziu, în romanul *Stigmat* (1940). Schematice și teziste, în limita acelorași clișee sămănătoriste, sunt romanele *Măscărici* (1933) și *Cântec de sirenă* (1934). Reușitele prozatorului se conturează extrem de rar, și anume în crearea unei atmosfere de sorginte fantastică, cu variantele sale – basm, feerie, vis –, și nu în construcții epice de tip obiectiv. **P.** a tradus proză, în special din literatura italiană.

SCRIERI: *Din alte vremuri*, București, 1910; *Între viață și moarte*, București, 1912; *Muzeul A. Simu*, București, 1913; *Într-o noapte pe Bărăgan*, București, 1914; *Farniente*, București, 1916; *Taina cea mare*, București, 1916; *Hagi-Minciună*, București, 1917; *De dragul lor...*, București, 1918; *Excursiunea învățătorilor ardeleni în Vechiul Regat (8–24 august 1921)*, Cluj, 1921; *Vraja cântecului*, București, 1923; *Într-o țară, departe*, București, 1925; *Oglinda fermecată*, București, 1925; *Din lumea lor*, București, 1926; *Floarea din poveste*, București, 1926; *Măscărici*, București, 1933; *Cântec de sirenă*, București, 1934; *O ulcică la taica*, București, [1935]; *Congresul păpușilor*, București, [1938]; *Pici și pitcoace*, București, [1938]; *Când se deschide cerul*, București, 1939; *Stigmat*, București, 1940; *Năzdrăvăniile lui Mitu fugar*, București, f.a. **Traduceri:** Ugo Ojetti, *Folchetto*, D'Annunzio, *Linia inimii și alte nuvele*, București, 1914; Giuseppe Giacosa,

O partidă de șah, București, [1917]; Luciano Zuccoli, *Cuconițe și dudui*, București, [1918], *Mititica*, București, [1926]; Gabriele D'Annunzio, *Episcopo & C-ie*, București, f.a.; Grazia Deledda, *Jocurile vieții, jocurile morții*, București, f.a.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, *78–80*, *240*; Tudor Vianu, *„De dragul lor...”*, L, 1918, 16; Victor Eftimiu, *„Într-o țară, departe”*, LUT, 1925, 973; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *183–184*; Perpessicius, *Opere*, II, *313–314*, III, *121*, *124–125*, VI, *157–159*, XII, *312–314*, *418*; Const. Șăineanu, *„Vraja cântecului”*, ADV, 1928, 13579; Izabela Sadoveanu, *„Vraja cântecului”*, ALA, 1929, 447; Camil Baltazar, *N. Pora*, „Tiparnița literară”, 1929, 6–7; Al. Robot, [*N. Pora*], RP, 1933, 4558, 1934, 4760; Ovidiu Papadima, *„O ulcică la taica”*, G, 1936, 4; Octav Șuluțiu, *„O ulcică la taica”*, F, 1936, 2; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *233*; Al. Raicu, *„Când se deschide cerul”*, „Tribuna tineretului”, 1939, 28–29; Al. Bilciurescu, *„Stigmat”*, TIL, 1940, 1126; Ciopraga, *Lit. rom.*, *592*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *862–863*. ***S. I.-J.***

PORSENNA, N. [Nicu] (13.I.1892, București – 18.I.1971, București), prozator, traducător, publicist

Este fiul Mariei (n. Cordea) și al lui Gheorghe Ionescu, tipograf. **P.**, al cărui nume literar preia prenumele său, Nicu Porsenna, își face studiile la Liceul „Matei Basarab” (1902–1910), apoi la Universitatea bucureșteană, unde urmează Facultatea de Drept și Facultatea de Filosofie, absolvită în 1914. Până în 1948 va practica avocatura, funcționând și ca jurisconsult sau cu alte însărcinări în diferite consilii de administrație. Concomitent, are o susținută activitate literară și publicistică, începută cu versuri la „Viața socială” (1910) și continuată la „Noua revistă română”, „Flacăra” (la care a fost și redactor în 1921–1922), „Gloria României”, „Rampa”, „Parlamentul românesc”, „Politica socială”, unde publică proză, articole literare, teatrale, politice. Pe această linie se înscrie și rolul lui în înființarea unor periodice – „Latinul” (1914), „Ghilotina” (1915–1916), „Ideea liberă” (1937), în care sunt promovate idei de extremă dreapta – sau direcția revistei „Muncă și voie bună”, reintitulată „Muncitorul național român” (1941). Opiniile exprimate în presă sunt rezultatul unor preocupări timpurii, așa cum atestă câteva lucrări de gen: *Interdépendance des facteurs sociaux* (1913, în colaborare), un studiu de sociologie teoretică scris cu intenția de a corecta ideile lui Émile Durkheim, urmat de *Războiul popoarelor* (1914), *Principiul libertății în evoluția politică a statelor europene și atitudinea României* (1915), *Heghemonia politică în raport cu dezvoltarea economică a statelor* (1916). Observator și analist al realităților interne, cu precădere al clasei politice (el însuși a fost deputat conservator în Parlamentul Marghiloman, 1918), **P.** încearcă, în special în *Regenerarea neamului românesc* (1937), o radiografiere a cauzelor subdezvoltării și sărăciei, criticând violent pe conducătorii de oricând ai țării, considerați principalii vinovați, propunând soluții de ameliorare, într-un demers continuat și în *Proporția etnică și primatul muncii românești* (1938). Formal, ține să precizeze că propunerile lui nu au nimic comun cu antisemitismul sau cu „bestialitatea proletară, ce a caracterizat și osândit pe vecie regimul comunist” sovietic. Cu timpul, se adâncește tot mai mult în cercetarea fenomenelor paranormale și a parapsihologiei, ca în *Visul profetic* (1943), *Aparițiuni și fantome materializate* (1946) ș.a., sau în texte ce însoțesc traduceri precum *Nemurirea sufletului* de William Crookes ori *Amintirile unui medium* de Ernest W. Oaten, în versiunea Nataliei Șt. Ionescu. Editorial, debutează în literatură cu volumul de proză scurtă *La judecata zeilor* (1913). În 1921 este primit în Societatea Scriitorilor Români, dar este „radiat” în 1926. S-a implicat în conducerea editurilor Gutenberg și Cugetarea, precum și în punerea în practică a unui program pentru înființarea de biblioteci în întreprinderile și instituțiile din țară, inițiat în calitatea sa de consilier în Ministerul Muncii (1941). După ce în 1939 a cheltuit trei milioane de lei pentru a-și ecraniza nuvela *Se-aprind făcliile*, în distribuție cu George Vraca, Emil Botta ș.a., între 1942 și 1945 îndeplinește funcția de (vice)președinte la Cooperativa Filmul Românesc. Personalitate publică cu vederi de dreapta, s-a văzut silit să se ascundă după 1948. Nu va reuși să scape și va fi închis între 1957 și 1964.

La judecata zeilor este o carte originală atât ca formulă editorială, cât și ca mod de abordare a subiectelor. Într-un prolog în versuri câteva personaje pun în discuție ideea de artă literară și

improvizează experimental o scurtă poveste, totul constituindu-se într-o spirituală metaliteratură, unde **P.** anticipează o modă estetică de peste decenii. Gluma se îngroașă când se trece la „judecarea zeilor”, nu numai demitizând pe fondatorii unor mari religii – Buda, Moise, Hristos –, dar încercându-se și „probarea” falsității învățăturilor acestora. S-ar putea spune că vehemența cu care Hristos își reneagă propriile precepte și suferința cu care își trăiește condiția de sacrificat al divinității, aluziile la marile violențe prin care creștinismul a fost impus ca religie oficială precedă, modest, atitudini, întâlnite mai târziu la scriitorii de azi. În *Moartea galbenă* este schițat un fel de (auto)portret al omului preocupat de tot ce înseamnă cunoaștere, de la intuiția artistică la filosofie, știință și în final la ocultism, la practicile parapsihologice, considerate etapa ultimă a desăvârșirii spirituale. La fel de nonconformiste sunt prozele din culegerea *Dincolo de iubire și de moarte* (1915), în care se simte, ca și în primul volum, impactul direct al ideilor unor scriitori ca Oscar Wilde sau Anatole France. Şi în prologul „romanului” *Magdalena* (1915) autorul remarcă distanța între prozaismul vieții și literatură numită „repaosul duminical al sufletului”, propunându-și să relateze altfel, mai adevărat, o scurtă întâmplare amoroasă de care naratorul, deși personaj central, se detașează net, el fiind spiritul lucid, sceptic, care se privește cu ironie, își comentează cu mult umor sentimentele, menținând toată întâmplarea într-o tensiune amuzat-amăruie. Scurte inserții din texte celebre, cu rol de glose ilare, sau alte referințe la teorii/modalități literare vădesc intenția de a deconstrui actul literar, ca în postmodernism. Un fel de joacă a unui spirit viu, sarcastic, atrăgând atenția asupra mistificării prin cuvinte, ceea ce alienează individul. Experiența războiului – la care **P.** participase – nu rămâne fără urme, și culegerea de proză *Strigoii* (1920) deschide seria narațiunilor „serioase”, menite să demonstreze dezastrele provocate de accidentele iubirii ori să critice violent aspecte ale vieții sociale: *Spre fericire* (1921), *Visătorii* (1925), o povestire despre alegerile și oamenii din Cadrilater, dar și cu multe săgeți contra literaților români, *Se-aprind făcliile* (1935) și romanul *Rug* (I–II, 1943), care absoarbe și substanța epică din *Spre fericire*. Piesa titulară din culegerea de proză *Se-aprind făcliile* povestește cazul unei fete care cade victimă a unui amor nepotrivit, cu intenția de a ilustra caracterul irațional, implacabil și dezastruos al pasiunii. Se mai remarcă schița *O aventură din tinerețe a lui Sherlock Holmes*, spumoasă, cu câteva gaguri în care sunt făcute praf calitățile celebrului detectiv și pretențiile de moralitate ale englezilor. Cu o construcție insuficient supravegheată, cedând gustului pentru melodramatic, romanul *Rug* este un mixaj de întâmplări menite să definească un personaj extraordinar, tipul răzvrătitului care, cu o inteligență diabolică, ia în răspăr totul, nerecunoscând nici o altă valoare decât propria plăcere. Sfârșitul e paradoxal și artificios: el este „judecat” și ucis de un ins decăzut, purtător de cuvânt al opiniei publice. E la **P.** un amestec de inteligență și atitudine teribilistă, accentuată de recursul la senzațional, la personaje exemplare, înconjurate de stârpituri sau de caricaturi, iar la nivelul textului de inserarea unor scurte comentarii șmecherești, câteodată numai de dragul de a le face. Poate gustul vag influențat de „demonismul” lui Oscar Wilde (din care și traduce), dar mai degrabă pervertit de rețetele literaturii de consum, l-a împiedicat să realizeze o operă care se anunța notabilă în epocă. Critica vremii l-a ignorat de regulă, doar primul său comentator sesizând „sporul de energie artistică” pe care **P.** îl obține prin modul de a privi lucrurile, printr-o „inspirație neobișnuit de fecundă” (Dem. I. Theodorescu). O dramă istorică în versuri, *Vulturul* (scrisă împreună cu Scarlat Froda și publicată în periodice), care elogiază figura și faptele lui Mihai Viteazul, a fost jucată în 1917 la Teatrul Național din Iași cu Constantin Nottara în rolul principal. După ce a tradus biografia *Cicerone* de Lamartine (1941, cu ample adnotări), *Balada închisorii din Reading* de Oscar Wilde (1944, publicată împreună cu *Corbul* lui E.A. Poe), **P.** a realizat transpuneri care vor intra în *Antologie de lirică universală*, editată postum, în 2002. Aici se află versiuni după numeroase poezii ale unor autori de limbă latină (Lucrețiu, Catul, Properțiu, Ovidiu ș.a.), franceză (Villon, Ronsard, Lamartine, Hugo, Musset, Baudelaire, Verlaine, Verhaeren ș.a.), germană (Goethe, Schiller, Novalis, Heine, Lenau, Rilke, Trakl ș.a.), engleză (Shakespeare, Donne, Blake, Byron, Shelley, Keats, Tennyson ș.a.). În câteva „lămuriri” **P.** își expune opiniile în materie de traducere, afirmând că preferă să respecte spiritul unui autor, al unei opere, sunetul special al fiecăreia, ceea ce presupune studiu aprofundat, asumarea personalității scriitorului avut în vedere. Oricum, tălmăcitorul

reușește variante fluente, bine cizelate, care nu și-au pierdut valoarea expresivă.

SCRIERI: *La judecata zeilor*, București, 1913; *Dincolo de iubire și de moarte*, București, 1915; *Magdalena*, București, 1915; *Strigoii*, București, 1920; *Spre fericire*, București, 1921; *Visătorii*, București, 1925; *Se-aprind făcliile*, București, 1935; *Rug*, I–II, București, 1943. **Traduceri:** Alphonse de Lamartine, *Cicerone*, București, 1941; Oscar Wilde, *Balada închisorii din Reading*, București, 1944; *Antologie de lirică universală*, îngr. și pref. Florentin Popescu, București, 2002.

Repere bibliografice: Dem. I. Theodorescu, *„La judecata zeilor”*, „Înainte”, 1913, 275; *„Dincolo de iubire și de moarte”*, „Alarma”, 1915, 116; I. Vinea, *„Strigoii”*, ADV, 1920, 11 191; Dragoș Vrânceanu, *„Se-aprind făcliile”*, CRE, 1935, 2589; Ion Pas, *Un nuvelist: N. Porsenna, „Se-aprind făcliile”*, „Gazeta cărților”, 1935, 377; G. [Al. Gregorian], *„Se-aprind făcliile”*, PRV, 1935, 150; Aurel Chiriacescu, *„Rug”*, CAP, 1943, 2134; Mihai Atanasiu, *„Rug”*, SE, 1943, 1671; *Scrisoare de la Zoe Porsenna. 1985*, ADLTR, P-82; *Dicț. scriit. rom.*, III, *864–865*; Florentin Popescu, *N. Porsenna. O viață, un destin, o operă*, Târgoviște, 2008; Popa, *Ist. lit.*, I, *742*. ***C.T.***

PORTOFOLIUL ROMÂN, revistă literară și istorică apărută la București, lunar, din martie 1881 până în iunie 1882. Redactor și editor: Bonifaciu Florescu. Periodicul are un cerc eterogen de colaboratori, publiciști și poeți, animați de intenții lăudabile și grupați într-o societate pentru studiul istoriei naționale, așa cum rezultă dintr-un preambul scris de B. Florescu. O rubrică intitulată „Revista politică”, pe care o redactau alternativ B. Florescu și Pantazi Ghica, urmărește – punctul de vedere fiind cel liberal – viața politică și activitatea legislativă. Un scop politic, nemărturisit, are și selecția documentelor istorice, pe care B. Florescu le publică număr de număr sub titlul *Portofoliul român sau Acte istorice*. Excelent redactat, într-un limbaj publicistic îngrijit și accesibil, „Buletinul bibliografic” se mărginește să recenzeze doar cărțile trimise revistei (comedia *Un tutor* de Matilda Cugler-Poni, *Cântece și plângeri* de Mihail Zamphirescu, *Poezii* de Alexandru Macedonski ș.a.). Colaborează cu versuri și proză Demetru Constantinescu (D. Teleor), Mircea C. Demetriade (poeziile *Ași vrea să-mi uit!*, *Te iubesc!* ș.a., nuvela *Victima societății*), T.G. Djuvara (*Steaua României*), G.D. Georgian, D. Petrino (*Speranța României* ș.a.) Pantazi Ghica (*Neacșa și Mircore*, nuvelă umoristică, o parodie a prozei romantice). Se publică traduceri din literatura populară poloneză și cehă, realizate de T. Dumbrăveanu. O cronică dramatică vie, susținută în fiecare număr de Pantazi Ghica, discută viața teatrală a Bucureștilor și mai ales literatura dramatică, semnalând lipsa de originalitate și desprinderea de realitate a unor piese. ***R.Z.***

PORTO-FRANCO, publicație apărută la Galați, lunar, din 4 februarie 1990. Redacția are, inițial, următoarea componență: Ion Chiric (redactor-șef), Theodor Codreanu și Sterian Vicol (redactori-șefi adjuncți), Ion Trif Pleșa (secretar general de redacție), Simion Ajarescu, Viorel Dinescu, C. Gherghinoiu, Radu Macovei (redactori). Din ianuarie 2000 colegiul redacțional se schimbă: Sterian Vicol devine redactor-șef, Mircea Mihai e redactor-șef adjunct, iar Radu Dorin Mihăescu consilier editorial. Articolul-program (*Destin*) și editorialul celui de-al doilea număr (*Proba de mare*) menționează că orașul Galați „vrea să devină un port al culturii, să-și demonstreze forța creatoare și să se pună pentru totdeauna în slujba spiritualității românești”. Editată de Societatea „Costache Negri” și de Editura Porto-Franco, revista va găzdui mai cu seamă producția scriitorilor din zonă, fiind în același timp sensibilă la evenimentele politice și literare de peste Prut. În articolul bilanțier *La 8 ani de la apariție* (1–2/1998) se afirmă că **P.-F.** a militat pentru „promovarea atentă a valorii și descurajarea vedetismului, a exclusivismului estetic și ideologic, a practicii etichetării proletcultiste”, dezbaterile tinzând să propună „puncte de vedere diferite, de pe platforme democratice” și situându-se „între extreme atent depărtată de ele, pe linia relevanței intelectuale și a echilibrului, a valorii autentice”. În ciuda acestor deziderate, revista impune – cel puțin la început – un apăsat profil naționalist, cu credință în „românismul curat” și cu dorința afirmării „principiului ofensiv față de identitatea proprie, în primul rând”. În acest spirit, la rubrica „Scepticul de serviciu”, Dan Țepelea reacționează față de afirmațiile defăimătorare la adresa basarabenilor dintr-un interviu al lui Gheorghe Grigurcu, iar împreună cu Ion Trif Pleșa se războiește cu detractorii „dilematici” ai lui Eminescu (*Grama are ucenici*, 1998). La rubrica „O carte în dezbatere” e abordat volumul lui Theodor Codreanu *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, ce avansează supoziția eliminării poetului de către serviciile secrete austriece. Semnează versuri Sterian Vicol, Sebastian Costin, Grigore Vieru,

Leo Butnaru, Ana Blandiana ș.a. Dacă sectorul prozei este mai restrâns (Ioan Neșu, Vasile Pop-Hominceanu), compartimentul rezervat publicisticii are deschidere. Printre semnatari se numără Ion Rotaru (*Dimitrie Cantemir despre scrierea cu litere latine*), George Lateș (*Eminescu și percepția sacrului*), Marcel Crihană (*Ieri și azi despre realism*), Lucian Vasiliu (*Optzecismul – ca stare de spirit*) ș.a. Bine ilustrată este cronica literară. În spirit cumpănit-polemic, Theodor Codreanu – inițial titularul rubricii – scrie despre volumul lui Z. Ornea *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, decelând mecanismul „antitezelor neîmpăcate” ale gândirii critice a acestuia, afirmând, însă, convingerea că „dacă nu ar suferi de partizanat ideologic, studiile sale ar putea deveni repere fundamentale în cultura românească” (*Recursul la culpabilizare*). Ulterior, rubrica este susținută și de alți semnatari, precum Liviu Grăsoiu, Mihai Cimpoi, Vasile Spiridon, Ionel Necula ș.a. Generos este și sectorul istoriei literare, ilustrat, la rubricile consacrate, prin interesante documente. Corneliu Ștefan caută cauza sinuciderii primarului din Mizil, Leonida Condeescu, în paginile schiței *O zi solemnă* de I.L. Caragiale. Marcel Crihană publică pagini din corespondența lui Perpessicius cu Mihai Beniuc, Al. Balaci, Al. T. Stamatiad, Petru Comarnescu, Vasile Băncilă, Cella Delavrancea, Camil Baltazar, Eugen Simion sau reproduce textul unei conferințe de la Radio Londra a lui Ion Caraion (*Revista „Ethos” nu mai apare*) ori scrie despre Dimitrie Cuclin, la două decenii de la dispariția acestuia. Theodor Codreanu aduce pagini din corespondența sa cu Edgar Papu. Emoționante sunt și scrisorile de pe front ale lui Alexie Mateevici. Sterian Vicol semnează rubrica „Jurnal de poet”. La rubrica „Interviul nostru” Angela Baciu dialoghează cu George Vulturescu, Fănuș Neagu, Emil Manu, Constantin Ciopraga ș.a. Mihai Avramescu dezbate, alături de Constantin Vremuleț, romanul *Profesoara și gardianul*, în vreme ce Ioan Manea îl intervievează pe Ion Mihai Cantacuzino în legătură cu volumul *O mie de ani în Balcani*. În 2008 Oana Dugan discută cu Orhan Pamuk, laureatul Premiului Nobel pentru Literatură pe 2006. Rubrica „Galaxiile spiritului” găzduiește traducerile. Pot fi citite pagini din literatura de sertar a unor scriitori disidenți, sub genericul „Universul arhivelor românești” sunt relatate episoade din istoria Moldovei de Sud, la rubrica „Mărturii” sunt evocate personalități originare de pe aceste meleaguri (Ion Petrovici), se publică cronici la spectacole teatrale ori muzicale sau la expoziții de artă plastică. Cu prilejul aniversărilor sunt aduse în actualitate nume sonore ale culturii românești. Alte rubrici: „Rug de cuvinte”, „Spații lirice”, Limba română – patria comună”, iar după 2000 „Remember”, „Debut”, „Poeți gălățeni”, „Pagini dunărene”, „Lecturi incomode” ș.a. Mai figurează în revistă Ion Zamfirescu, Petru Creția, Gheorghe Buzatu, Barbu Cioculescu, Mircea Zaciu, Al. Zub, Mihai Ungheanu, Ilie Bădescu, Leonida Lari, Nicolae Dabija, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, C. Trandafir, Petru Ursache ș.a. ***I.B., D.B.***

PORUMBACU, Veronica (24.X.1921, București – 4.III.1977, București), poetă, prozatoare, traducătoare

Este fiica lui Betty (n. Grünbaum) și a lui Arnold Schwefelberg, avocat. Iscălind Ieronim Laurian, fratele tatălui, Wilhelm, a publicat poezii în „Convorbiri critice”, „Versuri și proză”, „Rampa”, adunate în placheta *Mea parvitas* (1921). **P. (**care s-a considerat formată sufletește de Lina Solomie, doica sa din Porumbacu de Sus–Făgăraș**)** învață la Liceul „Elena Doamna” din București(1932–1940), urmează cursuri particulare de stenodactilografie (meserie practicată până în 1944, un an funcționând și ca învățătoare, la o școală elementară de periferie), frecventează Colegiul Omescu pentru studenți evrei (1943–1944), având printre profesori pe Mihail Sebastian și pe F. Aderca, apoi se înscrie, inițial la cursurile fără frecvență, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, absolvită în 1948. Și-a însușit, mai ales ca autodidact, principalele limbi de cultură europene, studiind totodată desenul (cu pictorița Zoe Vermont; va publica, în 1974, un volum de schițe portretistice) și acuarela (cu Ecaterina Delighioz). În 1941 se înscrie în Uniunea Tineretului Comunist. Între 1945 și 1949 lucrează ca redactor la Radio (emisiunile pentru străinătate), între 1949 și 1953 este

redactor, apoi redactor-șef adjunct la revista „Viața românească”, ocupând aceeași funcție la „Gazeta literară” din 1953 până în 1956, când devine șef de secție în administrația Uniunii Scriitorilor. În 1970 preia postul de profesor la cercul literar al Palatului Pionierilor din București. Împreună cu soțul ei, Mihail Petroveanu, a fost printre victimele cutremurului din martie 1977. A debutat, susținută de Miron Radu Paraschivescu, Geo Dumitrescu și Ion Caraion, în 1943, cu versuri, semnate Maria Radu, în pagina literară a ziarului „Ecoul”, colaborând ulterior la principalele publicații cultural-politice ale deceniilor comuniste: „Lumea” (sub direcția lui G. Călinescu), „Flacăra”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Gazeta literară”, „Steaua”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Orizont” ș.a. În 1947 debutează editorial cu două plachete, una de proză scurtă, *La capătul lui ‘38*, cealaltă de versuri, *Visele Babei Dochia*, apreciată, în avanpremieră, de G. Călinescu în „Națiunea” („este un poet autentic”). Va scrie, vreme de trei decenii, extrem de abundent, mai ales poezie, notabile fiind, pe varii criterii, volumele *Anii aceștia* (1950), *Mărturii* (1951), *Ilie Pintilie* (1953), *Prietenii mei* (1953), *Generația mea* (1955), *Lirice* (1957), *Diminețile simple* (1961), *Poezii* (1962), *Memoria cuvintelor* (1963), *Întoarcerea din Cythera* (1966), *Histriana* (1968), *Mineralia* (1970), *Ferestre deschise* (1971), *Cerc* (retrospectivă de autor, 1971) *Voce* (1974). Ca prozatoare, practică mai ales, în linia ideologică a momentului, reportajul social-politic și de călătorie – *Note din R.P. Ungară* (1952), *Pagini din Coreea* (1960), *Bilet în circuit* (1965), *Drumuri și zile* (1969), mai târziu abordând și romanul, de fapt evocarea memorialistică străveziu deghizată, în *Porțile* (1968) și *Voce și val* (1976). Realizează și câteva zeci de traduceri, dintre care se remarcă Louise Labé, *Sonete* (1957), *Din lirica feminină*, o antologie cu arie de cuprindere pe toate meridianele (1960), Mariana Alcoforado, *Scrisorile portugheze* (1967), Emily Dickinson, *Versuri* (1969) și *Poeme* (1974, 1977), Edith Irene Södergran, *Poeme* (1972), dar și alte transpuneri, din Schiller, Racine, Max Frisch, care au reprezentat în epocă momente consemnabile, iar pentru scrisul propriu nutrimente fertile (cazul Emily Dickinson îi atrage chiar o comparare flatantă). A scris și un poem dramatic, *Fata apelor* (1954), dar nu a perseverat în dramaturgie. I s-au publicat versuri în reviste din Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, SUA și a fost inclusă în antologii editate în franceză (Alain Bosquet), italiană (Mario de Micheli), greacă (Iannis Ritsos), spaniolă (Pablo Neruda), rusă (Iuri Kojevnikov) ș.a. A fost distinsă cu Medalia Muncii (1949), Premiul de Stat (1953), Ordinul Muncii (1954), Premiul Ministerului Artelor (1957), Premiul Ministerului Învățământului și Culturii (1958), Meritul Cultural (1969) și Premiul Uniunii Scriitorilor (1971).

În ultimul val al „generației războiului”, precedată la un deceniu de Maria Banuș, iar cu Nina Cassian debutând concomitent, **P.** nu lansa, asemenea celor două, o „voce” poetică sau un mesaj aparte. Obținând intermitent acuratețe formală, ea etala doar o foame juvenilă de expresie, distonând cu înclinările spre intimism și dezabuzare. Dar adevăratul preludiu la prestația din următoarele două decenii este *Baladă din 16 februarie*, închinată grevelor ceferiste din 1933 și lui Vasile Roaită, „mucenicul” „fâlfâind în loc de flamură” pe sirena uzinei. Îndată după aplicarea dictatului jdanovist asupra literaturii ca „armă” de agitație și propagandă supusă „metodei de creație” a realismului socialist, **P.** s-a precipitat în primul eșalon al scriitorimii de serviciu, devenind un model de „poet fruntaș” în aplicarea directivelor, citat în toate bilanțurile și laureat cu toate distincțiile orei. În contextul anilor ’50 e reprezentativă pentru un studiu de caz angajarea ei totală, fără conflict interior. Nici un rest din formulele literare antebelice, pentru care alții sunt „criticați” violent și penalizați în consecință. Dimpotrivă, poeta e printre oficianții rechizitoriilor (în cazul notoriu al Ninei Cassian) și o vădită jubilație a înregimentării „proletare” face din versurile publicate până în 1965 cea mai exactă ilustrare a succesivelor rețete obligatorii lansate sub umbrela realist-socialistă. Când linia partidului se revizuiește, fatalmente unele cărți îi sunt retrase din circulație (*Mărturii*, *Note din R.P. Ungară*), iar cum majoritatea volumelor sunt și antologii din precedentele, sumarul tot mai rarefiat al ciclurilor reluate indică ultima grilă a „actualităților” partinice. Principala marcă „realistă” a reprezentat-o, timp de un deceniu, reportajul versificat, așa-numita lirică epică, pretinzând a capta „pulsul” vieții noi prin fabulații eroice. Atât temele zilei – priorități de partid în consolidarea regimului –, cât și modelele de vers admise – de la metrul baladei populare la catrenele cu rimă regulată – se pot inventaria în variante standard, câte o imagine ingenioasă fiind anevoie de detectat: lupta pentru pace, glorificarea

URSS, a lui Lenin, Stalin și a „victoriilor" poporului sovietic în construirea socialismului, eșaloanele de tineri (foști mineri ilegaliști, foști ocnași) plecând la studii în URSS, imnuri pentru Hristo Botev, Iannis Ritsos sau Nazim Hikmet, imprecarea Wall-Street-ului, ura de clasă („și versul tău să fie fără milă"), conjugată cu „alianța dintre clasa muncitoare și țărănime", chipul hidos al speculantului, al chiaburului („...vor chiaburi să-ndese-n cota lor/ nisip și grâu hoțește, la grămadă"; „Dar iată-ți scărmănarăm noi cojocul,/ Mineri, strungari, mulțimea de țărani"), mai apoi țăranul mijlocaș în frământarea tonică a aderării la colectiv, miciuriniștii, legumele gigant produse de irigații, electrificarea, potrivit chemării lui Lenin, întrecerile socialiste, strungarii, turnătorii, cazangiii, tractoriștii, textilistele, zidărițele, scriitoarea activistă candidând pentru consiliul popular, poetul conștient că scrisul lui e o armă. Şi la începutul anilor '60 volumele *Diminețile simple* sau *Memoria cuvintelor*, mult comentate ca regenerare lirică, prezintă încă perspectiva socialistă asupra vieții, cu biografii luminoase de oameni simpli, hrăniți de speranțe și idealuri, dar survin acum o „melancolie optimistă" (Paul Georgescu) și o „litanie", în manieră minoră, a domesticității feminine „umile", panicată de semnele alterării tinereții. După „deschiderea" politică din 1965, scriind *Întoarcerea din Cythera*, **P.** abandonează „lirismul ideologic" și, potrivit unui loc comun din critica vremii, „își regăsește vocea proprie", abordând acum versul liber. În realitate, îndatorată formulei lirice baconskiene, își caută un „teritoriu liric" prin interiorizare. Pentru prima oară tatonează înțelepciunea tăcerii, temă care va da unor poeme din lirica ei târzie substanță și dramatism: „Toate cuvintele, toate,/ retrase-n cochilii,/ Şi înseși coarnele n-ar/ Mai ieși cercetătoare-n văzduh./ Toate privirile, toate,/ Sub pleoape retrase. Şi palid,/ Strâns între buze, de mult,/ Zâmbetul mult așteptat". Domină confesarea dezamăgirii, a însingurării și dezolării după mari himere risipite: „Odată, spre Cythera vântu-i purtase./ Morții curenți submarini/ singuri i-aduc înapoi./ Nude catarge. Scheletul văzduhului mort i-nsoțește./ Singuri și-alături se-ntorc./ Țărmii de aur dispar...". În *Histriana* poeta adoptă formula epitafului lapidar și astenic, gravitând cu o seninitate amară pe tema clipei inundate în milenii. Nouă ca stare a eului e reflexivitatea calofilă asupra morții: „Estetică, pe țărmul pontic, Moartea". Un *memento mori*, de astă dată sub emblematica expresă a macabrului, e și volumul *Mineralia*. Ca prozatoare, fără vocația ficțiunii, **P.** a practicat de la început notația biografică sumar disimulată. *La capătul lui '38* asambla minuscule decupaje din „jurnalul de dăscăliță" într-o școală de periferie, cu exaltări umanitariste și anxietăți biografice: războiul, handicapul etnic, un mariaj de teama singurătății, suspansul activităților conspirative ale uteciștilor. Reportajele anilor '50 ilustrează, cu binecunoscutul triumfalism coborât în cotidian, „turismul politic" în patrie și pe alte meridiane, etalând felurite fapte „mirabile" ale unor personaje, femei mai cu seamă, transfigurate de hipnoza comunistă. *Drumuri și zile* aduce și o mostră de turism cultural dincolo de Cortina de Fier, unde, în sfârșit conștiință estetică și nu ideologică, **P.** colindă avizat cetăți și muzee din Italia până în Scandinavia. Comentate ca proză de mărturisire, *Porțile* și *Voce și val*, în care lumea literară a „obsedantului deceniu" e deghizată sub nume fictive, sunt mai ales cărți de autojustificare a unei angajări, a opțiunii „între moartea de deportat docil și sfârșitul de luptător. Tertium non datur". Scrise fluent, cu vătuit regret al ieșirii din avanscenă, ambele sunt un colaj de pagini diaristice și retrospectivă târzie, avansând, cu rare asprimi, multă autocompasiune și versiuni eufemistice ale unor acte imputabile.

SCRIERI: *La capătul lui '38*, București, 1947; *Visele Babei Dochia*, București, 1947; *Anii aceștia*, București, 1950; *Festivalul păcii*, București, 1950; *Mărturii*, București, 1951; *Femeia în Republica Populară Română, constructor activ al socialismului*, București, 1952; *Note din R.P. Ungară*, București, 1952; *Ilie Pintilie*, București, 1953; *Prietenii mei*, București, 1953; *Fata apelor*, București, 1954; *Generația mea*, București, 1955; *Ilinca pleacă la țară*, București, 1957; *Lirice*, București, 1957; *Întreg și parte*, București, 1959; *Din lumea noastră*, București, 1960; *Pagini din Coreea*, București, 1960; *Diminețile simple*, București, 1961; *Poezii*, București, 1962; *Memoria cuvintelor*, București, 1963; *Poezii*, București, 1963; *Lung e drumul Dunării*, București, 1964; *Bilet în circuit*, București, 1965; *Întoarcerea din Cythera*, București, 1966; *Histriana*, București, 1968; *Porțile*, București, 1968; *Drumuri și zile*, București, 1969; *Mineralia*, București, 1970; *Cerc*, București, 1971; *Ferestre deschise*, București, 1971; *Cercul și Anamaria*, București, 1974; ed. București, 1979; *Legende la niște portrete*, București, 1974; *Voce*, București, 1974; *Voce și val*, București, 1976; *Versuri*, îngr. și introd. Paul Georgescu, București, 1977. **Traduceri:** Louis Aragon, *Poeme*, București, 1947; Friedrich Schiller, *Wilhelm Tell*, introd. Alfred Margul-Sperber, București,

1950, *Teatru*, I–II, introd. Lothar Rădăceanu, București, 1955; Louise Labé, *Sonete*, introd. Al.A. Philippide, București, 1957; Racine, *Atalia*, București, 1959; *Poeți nordici*, București, 1962 (în colaborare cu Tașcu Gheorghiu); Rafael Alberti, *Poezii*, pref. Mihai Beniuc, introd. Francisc Păcurariu, București, 1964 (în colaborare cu Geo Dumitrescu); Alain Bosquet, *Poezii*, pref. Geo Dumitrescu, București, 1965 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); Mariana Alcoforado, *Scrisorile portugheze*, pref. Al.A. Philippide, București, 1967; *Poezia nordică modernă*, I, îngr. și introd. trad., București, 1968 (în colaborare); Max Frisch, *Biografia timpului fugar. Don Juan sau Dragostea pentru geometrie*, București, 1968; Emily Dickinson, *Versuri*, pref. Dan Grigorescu, București, 1969, *Poeme*, București, 1974, *Poeme*, introd. trad., București, 1977; Weöres Sándor, *Versuri*, București, 1972; Edith Irene Södergran, *Poeme*, pref. A.E. Baconsky, București, 1972; Carlos Buosoño, *Teoria expresiei poetice*, introd. Mircea Martin, București, 1975 (în colaboarre cu Ileana Georgescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, VI, *28–31*, IX, *627–635*, *910*, X, *772–776*; Nestor Ignat, *O carte despre frumusețea vieții noi*, „Scânteia", 1952, 2254; I. Vitner, *Firul Ariadnei*, București, 1957, *195–203*; Georgescu, *Încercări*, II, *131–135*; I. Vitner, *Meridiane literare*, București, 1960, *70–78*; Georgescu, *Păreri*, *169–174*; Felea, *Dialoguri*, *188–202*; Micu–Manolescu, *Literatura*, *121–122*; Călinescu, *Aspecte*, *281–287*; Paul Georgescu, *„Întoarcerea din Cythera"*, GL, 1966, 13; Şerban Foarță, *„Întoarcerea din Cythera"*, O, 1966, 6; Gabriel Dimisianu, *„Întoarcerea din Cythera"*, VR, 1966, 8; Magdalena Popescu, *„Porțile"*, RL, 1968, 31; Ion Caraion, *Planete*, VR, 1968, 7; Felea, *Reflexii*, *75–79*; Piru, *Panorama*, *191–193*; Dana Dumitriu, *„Drumuri și zile"*, RL, 1970, 10; Ilie Constantin, *„Mineralia"*, RL, 1970, 25; Constantin Ciopraga, *Voci feminine*, CRC, 1970, 47; Felea, *Poezie*, *100–107;* Perpessicius, *Lecturi*, *123–125*; Daniel Dimitriu, [*Veronica Porumbacu*], CL, 1972, 9, RL, 1974, 23; Poantă, *Modalități*, *35–39*; Valeriu Cristea, *„Voce și val"*, RL, 1976, 50; Ov.S. Crohmălniceanu, *Vocea și valul*, LCF, 1977, 6; Felea, *Aspecte*, I, *109–112*, *228–230*, II, *8–9*; *9 pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, București, 1977, *371–404*; Ion Caraion, *Aceste culori coborâte din lucruri*, RL, 1978, 14; Georgescu, *Volume*, *96–99*; Micu, *Limbaje, 170–178*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *865–867*; Dumitru Micu, *Timpuri zbuciumate*, București, 2001, *323–324*; Nina Cassian, *Memoria ca zestre*, I, București, 2003, *43*, *165*, *187*, *283*, *344*, *347*, *348*; Negrici, *Comunism, Poezia*, *53*, *80*, *149–150*; Popa, *Ist. lit.*, *312–313*. ***G.O.***

PORUMBESCU, Marin (12.V.1921, București – 21.X.1994, Constanța), prozator. După absolvirea liceului bucureștean „Mihai Viteazul" (1941), urmează, între 1945 și 1949, studii de drept. Participă la al Doilea Război Mondial ca sublocotenent în rezervă, prozele sale de mai târziu descriind de regulă universul absurd-apocaliptic al războiului și tragicele bulversări pe care le produce omenirii. Între 1946 și 1951 este funcționar în Ministerul de Comerț Exterior, iar între 1951 și 1957 ofițer. Stabilit la Constanța, se implică în activități culturale la nivel local: între 1959 și 1967 lucrează la Casa Regională a Creației Populare (alcătuind în 1963 și două culegeri de gen), o perioadă este și secretar al cenaclului Ovidius, inițiază și conduce studioul experimental Teatrul de Duminică. Debutează în 1941, ca elev de liceu, la revista „Mugurul". Colaborează la „Gazeta literară", „Luceafărul", „Viața românească", „Steaua", „România literară", „Viața militară", „Dobrogea nouă" ș.a., fiind și unul dintre inițiatorii revistei constănțene „Tomis". Prima lui carte e, în spiritul epocii, o scriere între reportaj și monografie, realizată în colaborare, *Constanța și împrejurimile ei* (1960).

Încă de la volumul de povestiri și nuvele *Ucigașul de papagali* (1968), incluzând de altfel și cele mai reușite proze, **P.** se relevă ca un scriitor greu de anexat unui curent sau unei generații: scopul său pare a fi singularitatea de dragul singularității. Într-o oarecare măsură, povestirile pot fi afiliate canavalei expresioniste prin predilecția pentru cronotopul universului închis, prin reprezentarea (schematic) contorsionată a lumii, populată de oameni-voci-manechin. Majoritatea prozelor sunt parabole și par a fi construite, într-o manieră bizară, prin înțesarea metaforelor sau a nucleelor liricoide sau eseistice pe un vag schelet epic. Cultivarea fragmentarismului și a rupturilor epice sau finalul, imprevizibil, obscurizează și mai mult conținutul unor scrieri ce par emanația unei schizoidii auctoriale. În general, aspectul de incoerență vine din amalgamarea mai multor formule tematice și narative, din beția de cuvinte sau din incapacitatea scriitorului de a fixa un palier epic. *Calul troian* este o istorie insolită, care se alcătuiește ca o succesiune de povestiri stranii, cu deschideri spre miraculos, eseu mitologic, parabolă sau povestire fantastică. *Tauromahie* începe ca un comentariu detaliat al unei coride, iar în ultima parte devine o parabolă despre conflictul adevăr–aparență. *Piraia*, cea mai izbutită proză de aici, descrie o evadare, prezentarea fluxului interior derapând brusc în analiză de tip comportamentist, pentru a se îmblânzi în final într-un eseu demonstrativ despre sacrificiu. Alte narațiuni utilizează formule complet stranii, cum

se întâmplă în *Ultimul apel*, unde sunt consemnate sincopat, haotic și dezlânat stilistic, ca într-un proces-verbal al unui autist, vorbele unor deținuți dintr-un lagăr de concentrare, pentru ca în cele din urmă și acest text să se revendice ca discurs al unui personaj desprins din panoplia absurdului. Următoarele culegeri de proză scurtă, *Gușterii și patru pipe* (*literatură de scurt metraj*)(1970) și *Ceasul viu* (1973), par a fi rezultatul unei crize de creație. **P.** parcă a înțepenit în propria formulă și schițele de acum sunt fragmente caricatural-absurde ale textelor anterioare: fie metafore dezvoltate ale războiului (*Ceasul viu*), fie „parabole dramatizate" pe tema morții (*Cumătra joacă loto*), fie „satire audio-vizuale" în registrul absurdului, fie îmbină fabula cu straniul (*Casa*). Prozatorul depășește, parțial, faza minimalistă în textele din *Păsări subterane* (1972), unde, silit să evolueze pe spații mai ample sau să articuleze un discurs epic, se retrage în cele din urmă în aceeași cochilie a bizareriei ca formulă de construcție. În nuvela *Frații Euscorpius* este conturat parabolic și poematic un univers carceral, unde defilează umbre umane care gândesc sau vorbesc sincopat în metafore. Nu există granițe bine delimitate între monologul interior al personajelor și dialogul dintre ele sau între planul real și cel fantastic, precum într-o secvență ce surprinde (sau imaginează) invazia scorpionilor.

SCRIERI: *Constanța și împrejurimile ei* (în colaborare cu Tiberiu Petrilă și Demetru Popescu), București, 1960; *Constanța-Litoral*, București, 1962; *Ucigașul de papagali*, București, 1968; *Gușterii și patru pipe (literatură de scurt metraj)*, București, 1970; *Păsări subterane*, București, 1972; *Ceasul viu*, București, 1973. **Antologii:** *Trepte*, Constanța, 1960; *Miniaturi dobrogene*, Constanța, 1962; *Epistole de pe malul mării*, pref. Aurel Martin, București, 1963; *Dialoguri de pe malul mării*, București, 1964; *Secvențe marine*, pref. Cornel Regman, București, 1966 (în colaborare cu Nicolae Motoc).

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, *„Ucigașul de papagali"*, RL, 1969, 17; Dan Radu Stănescu, *„Ucigașul de papagali"*, VR, 1969, 11; Eugen Lumezianu, *„Ucigașul de papagali"*, TMS, 1970, 1; Mircea Iorgulescu, *„Gușterii și patru pipe"*, RL, 1971, 4; Mirela Roznoveanu, *„Ceasul viu"*, TMS, 1971, 7; Nicolae Balotă, *„Ceasul viu"*, RL, 1971, 34; Ovidiu Dunăreanu, *Marin Porumbescu*, TMS, 1986, 2; Sorin Roșca, *„Ucigașul de papagali"*, TMS, 1992, 5; *Dicț. scriit. rom.*, III, *869–870;* Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, *517–519*. ***O.S.***

PORUNCA VREMII, periodic apărut la București între 18 decembrie 1932 și 30 iunie 1944, la început săptămânal (până la 11 mai 1935), apoi zilnic. Subtitlul suferă câteva modificări, din „Tribună de luptă cetățenească" devenind, atunci când publicația se transformă în cotidian, „Tribună zilnică de luptă naționalistă și creștină", formulă menținută în antet până în 1939. Fondator și director este Ilie Rădulescu. Organ de presă al extremei drepte românești, **P.v.** oglindește fondul de idei și de mentalitate care va permite angajarea țării în aventura războiului, așa cum se observă și din articolul-program, intitulat *O spovedanie…*, semnat cu numele revistei. Intoleranța, adeseori xenofobă, dă și tonul multora din intervențiile privind viața literară, autorii lor simțindu-se îndreptățiți când să laude (N. Crevedia, *Scrisoare deschisă poetului Ion Pillat*), când să vitupereze, în funcție de poziția personalităților avute în vedere față de ideologia extremei drepte: t. m. (Teodor Al. Munteanu), *«Marele» critic Gh. Călinescu demascat definitiv*, *D. Lovinescu șomează…*, N. Crevedia, *Trista sărbătorire a d-lui Ionel Teodoreanu*, Horia Nițulescu, *Scandalul Şerban Cioculescu*, A., *Domnul Camil Petrescu și colaborările mediocre* ș.a. Calul de bătaie al multor comentatori este „literatura Sărindarului", cu trimitere la presa de pe această stradă bucureșteană. Așa procedează Ovid Densusianu - fiul în *Literatura Sărindarului*, unde sunt atacați, de pildă, Mihai Ralea și Demostene Botez, cel mai adesea fiind vizați însă scriitorii evrei, ca în cazul textului semnat de Th. Râșcanu, *Jidanii în literatură*, cu referire la I. Peltz, Ury Benador, Sergiu Dan ș.a. Este veștejit romanul foileton (Ion M. Negreanu, *Romanul foileton*), ca produs subcultural iudaic; sunt colportate, cu evidentă plăcere și „sfântă indignare", știri referitoare la plagiate imaginare, cum ar fi acela al lui Thomas Mann, care s-ar fi „inspirat" din opera unui prozator român, Aurel Păcurariu (Petru Sfetca, *Scriitorul-jidan Thomas Mann fură dreptul de proprietate literară al unui scriitor român*). Toate acestea în vreme ce, într-o suită de omnisciente articole de direcție, sunt indicate „cu claritate" prioritățile „adevăratului" creator de ficțiune (Pan M. Vizirescu, *Scriitorul în Statul Național*, I.P. Prundeni, *Rostul scriitorilor*). Caracterul imperativ al unor formulări, alături de permanentul apel la intransigență față de dușmanul „de rasă" ajung să caracterizeze pagina a doua a jurnalului, care găzduiește rubrici precum

„Litere–Ştiință–Arte”, „Teatru–Revistă–Cinema”, „Lampa lui Aladin”, „Porunca literară, artistică și culturală”, „Mișcarea literară și artistică”, „Minte și inimă românească”, „Carnet literar și artistic”, „Cărți noi”. Ani întregi în pagina întâi apare câte un poem antisemit semnat Radu Bardă, pseudonim aparținând lui Vasile Militaru, ori câte o fabulă, de obicei cu același mesaj, a aceluiași, dar semnată adesea cu numele real. Între poeții publicați de **P.v.** se numără Radu Gyr (*Balada tâlharului în ștreang*, *Soartă*, poem interzis pe vremea dictaturii carliste, *Noi, nevrednicii*), Pan M. Vizirescu (*Avram Iancu*), Virgil Carianopol (*Scrisoare către Radu Gyr*), Ion Potopin, V. Copilu Cheatră, Constantin Barcaroiu, G. Şt. Cazacu, Vasile Dobrescu, I. D. Pietrari, Aurel D. Ene ș.a. În cursul anului 1939 se promovează rubrica „Antologia sonetului”, în care sunt incluse texte de M. Eminescu, N. Iorga, N. Rădulescu-Niger. Despre poezia lui Radu Gyr scrie Constantin Orăscu, în timp ce Liviu Stan recenzează volumul *Horia* de Aron Cotruș. Pan M. Vizirescu se referă la volumul de poeme postume *Din larg* de Octavian Goga, George Sbârcea face o cronică la volumul *Poezia lui Lucian Blaga* de C. Fântâneru, iar Petre Paulescu recenzează antologia lui Matei Alexandrescu *Ardealul cântat de poeți*. Un caz interesant este acela al articolului *O eroare: spațiul mioritic al domnului Blaga* de Dan Botta, tipărit în mai multe numere din 1941, unde Lucian Blaga este acuzat că în *Spațiul mioritic* i-ar fi plagiat semnatarului studiul *Frumosul românesc*, apărut în „Gândirea” (octombrie 1935). În intenția de a da colorit național puternicului său partizanat politic, **P.v.** organizează numeroase numere tematice (închinate lui Eminescu, Octavian Goga). Apar și articole (de obicei nesemnate) despre Rilke, Hölderlin ș.a. Un eclectism tot atât de puternic motivat politic se recunoaște și în domeniul prozei. Al. Gregorian recenzează *Donna Alba* de Gib I. Mihăescu, autor pentru care **P.v.** are un adevărat cult, de vreme ce despre el scriu Dragoș Protopopescu ș.a., iar pagina a doua a numărului 1503/1939 este dedicată în întregime prozatorului (semnează A. Pop-Marțian, Apriliana Medianu ș.a.), ca și aceea a numărului 1730/1940. Sunt recenzate laudativ volumele unor colaboratori apropiați, cu vederi politice de dreapta. Este cazul romanului *Fortul 13* al lui Dragoș Protopopescu (despre care scrie Toma Vlădescu), autor intervievat de C. Panaitescu (*D. Dragoș Protopopescu ne inițiază în secretele „Fortului 13”*). Despre *Buruieni de dragoste* de N. Crevedia scrie Nicolae Bogdan (*N. Crevedia, romancier*), după ce din același roman apăruseră în periodic două fragmente masive (*Candidat la însurătoare* și *În Italia, cu o fată*). Fraze generoase, ignorând ierarhia valorică, dedică unor romane modeste Nicolae Bogdan (semnează Adrian Baltag și comentează *Căsătorii – 5 lei cuvântul* de G. M. Amza), Const. Tomescu (despre Al. Antemireanu, *Din vremea lui Căpitan Costache*), Radu Gyr (cartea avută în vedere e *Invitația la vals* de Mihail Drumeș). De la un moment dat, printre colaboratori se numără și prozatorul Vintilă Horia, care tipărește o suită de articole doctrinare (*Despre moartea scriitorilor*, *Criza culturii franceze*, *Noul sens al „gândirismului”*). În anul 1944 Elena Bacaloglu începe publicarea unui lung serial intitulat *Amintiri și documente istorice: Rusia, Dostoievski și fiica lui*, în care marele romancier e înfățișat ca fondatorul naționalismului rus. E semnalată apariția traducerii integrale, datorată lui Al. Popescu-Telega, a romanului *Don Quijote* de Cervantes și se vorbește despre *Din jale se întrupează Electra*, tălmăcire din Eugene O'Neill făcută de Petru Comarnescu, piesa fiind jucată la Teatrul Național din București. Alți colaboratori: N. Olt (D. Nicolescu-Olt), Dem. I. Iliescu Palanca, Victor George Dumitrescu, Nichifor Crainic, Septimiu Bucur, Eugen Victor Popa. ***I.I.***

POSTELNICU, Ioana (pseudonim al Eugeniei Banu; 18.III.1910, Poiana Sibiului, j. Sibiu – 28.XI.2004, Bacău), prozatoare

Este, alături de șase frați, fiica Evei (n. Albu) și a lui Constantin Banu, staroste al breslei curelarilor din Cetatea Sibiului. Are parte de o educație rigoristă, tipică pentru o familie din mica burghezie transilvăneană a vremii. Învață la Institutul Călugărițelor Ursuline (1917–1920) și la Liceul „Domnița Ileana“ din Sibiu (1920–1928). La vârsta de 16 ani trimite revistei „Rampa“ un articol pentru o anchetă intitulată *S-a schimbat amorul?*, publicat

sub pseudonimul Hildegard. Imediat după absolvirea studiilor secundare, la insistențele familiei se înscrie la Facultatea de Litere din Cluj. Frecventează doi ani cursurile universitare, timp în care locuiește la Institutul de Călugărițe Marianum. În 1930, căsătorindu-se cu inginerul de aviație Felix Pop (de care divorțează în 1949), se transferă la Facultatea de Litere din București, fără a-și finaliza studiile. După război se va recăsători de două ori – cu gazetarul și scriitorul Tiberiu Vornic, apoi cu Mircea Ionescu, contabil-șef la Patriarhia Română. În 1937 începe să frecventeze cenaclul Sburătorul, bucurându-se de susținerea lui E. Lovinescu, cu care avusese o relație nu doar literară; contemporanii au recunoscut-o în Mili, protagonista romanului eponim cvasiautobiografic al criticului. Între 1940 și 1945 activează, cu intermitențe, ca secretar literar și de presă la Teatrul Național din București. În perioada 1947–1949 deține funcția de inspector al teatrelor la Departamentul Artelor. Din 1944 până în 1949 colaborează constant la „Națiunea". În anii '40 îi apar articole sau fragmente de proză și în „Vremea", „Viața românească", „Revista Fundațiilor Regale", „Revista Cercului Literar", „Democrația" ș.a., iar mai târziu în „Veac nou", „Iașul literar", „Gazeta literară", „România literară", „Ateneu" ș.a. După moartea lui E. Lovinescu, timp de câțiva ani, încearcă să întrețină memoria criticului găzduind în propria-i casă ședințele unui cenaclu ce continuă să se numească Sburătorul. După 1950 se dedică aproape exclusiv scrisului. Își petrece ultimii ani din viață (1997–2004) retrasă la Bacău, în familia fiicei sale, Milena. A obținut, între alte distincții, Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești" al Societății Scriitorilor Români (unde intră în 1943) pentru romanul *Beznă* (apărut în același an), Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR pentru romanul *Întoarcerea Vlașinilor* (1979), Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate (1995), Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler și Ordinul Pentru Merit în grad de Comandor (2001).

În 1937 **P.** publică în „Adevărul" schița *Necunoscutul*, debutul semnificativ al autoarei, după textul adolescentin din „Rampa". La sugestia lui E. Lovinescu, schița o semnează cu un pseudonim masculin: Sergiu Dușescu. Sub același nume va mai publica, tot în „Adevărul", în foileton, în 1937–1938, niște note de călătorie. Debutează editorial în 1939 cu romanul *Bogdana*, semnând pentru prima dată Ioana Postelnicu, după ce în 1938 publicase în „Vremea", sub numele Bogdana Postelnicu, un fragment din acest roman, intitulat inițial *Ioana*. Cartea de debut a autoarei se subsumează unei formule autenticiste ce privilegiază tema corporalității feminine, în descendența scrierilor Hortensiei Papadat-Bengescu, dar fără anvergura analitică a creatoarei Hallipilor. În *Bogdana* **P.** dă o proză a senzorialității, centrată pe analiza unor stări de conștiință care își au rădăcina în fiziologie. În prim-plan stă o femeie abulică, a cărei claustrare în spațiul unui cămin familial auster generează un întreg proces fantasmatic, urmărit printr-o notație introspectivă nu lipsită de acuitate. În puținele secvențe în care apare alături de alte personaje (câteva scene de familie, episodul unui bal din adolescență etc.) Bogdana rămâne o prezență stingheră și aproape invizibilă pentru ceilalți. Ceea ce se întâmplă efectiv în spațiul romanului poate fi rezumat într-o frază: formând la întâmplare un număr de telefon, Bogdana face cunoștință cu Val, un bărbat la fel de singur ca și ea; se înfiripă astfel o idilă telefonică, alimentată de imaginația naivă a femeii, dar când, după câteva săptămâni de iluzii, cei doi se întâlnesc față în față, mirajul se spulberă. Intervalul dintre aceste două momente e umplut cu secvențe analeptice prin care se reconstituie, pe un fir cronologic cuminte, trecutul protagonistei, copilăria ei traumatică, adolescența nevrotică, istoria mariajului cu un bărbat față de care manifestă la început indiferență, iar mai târziu oroare. Rețin atenția paginile de analiză a infinitezimalului psihologic, laolaltă cu intuiția unei abisalități scrutate într-o manieră cvasiblecheriană. Odată cu al doilea roman, *Beznă*, autoarea avansează spre o proză mai vertebrată epic și mai complexă tematic, concentrându-se cu precădere asupra unor zone problematice, precum aceea a corporalității și a maladivității și trasând o întreagă rețea de corespondențe între obsesia corpului bolnav și aceea a disoluției familiei burgheze. Pe o ereditate încărcată, corpuri minate de suferință, dezechilibre psihice, sinucideri, orgolii achizitive, libidou exacerbat, extravaganță, aberație, în jurul acestor elemente – locuri comune ale unei proze de tip naturalist – se construiește narațiunea insuficient echilibrată, întrucâtva senzaționalistă a romanului. O primă parte a romanului, intitulată *Cosma*, este istoria unei familii de la începutul secolului al XX-lea asupra căreia apasă blestemul disoluției. Deși formal obiectivă, narațiunea se articulează din

perspectiva unui personaj, Cosma, copil mai întâi, apoi adolescent sau în pragul tinereții, care supraviețuiește unei lungi serii de dezastre familiale. Acțiunea se desfășoară, în bună parte, în perioada interbelică, în atmosfera tenebroasă a unei case bucureștene ce pare să-și devoreze, rând pe rând, locatarii. **P.** exersează aici partituri foarte diferite: sunt perceptibile, astfel, ecouri din proza engleză victoriană, din Balzac și Zola, din Proust ori din Thomas Mann. A doua parte a cărții, intitulată *Marta*, evoluează în registrul unui roman al educației sentimentale. Figura cea mai pregnantă din *Beznă*, de la primele până la ultimele pagini, este guvernanta Ema Schmidt, siluetă victoriană, caz spectaculos de transformare morală și afectivă la limita monstruozității. În epoca postbelică **P.** abandonează proza de introspecție și de notație autenticistă. Se (re)orientează – într-o anumită măsură în virtutea comandamentelor ideologice ale vremii, ceea ce explică și câteva traduceri de conjunctură, în fapt doar stilizări cu care scriitoarea participă la realizarea unor transpuneri din limba rusă – spre o formulă prozastică obiectivă și spre construcția narativă cu arhitectură solidă, redescoperind valențele frescei realiste și ale romanului istoric. Timp de mai multe decenii, de la mijlocul anilor ’60 până după 1989, autoarea s-a bucurat de recunoaștere în special datorită celor două romane ample ce construiesc o saga transilvăneană, *Plecarea Vlașinilor* (1964) și *Întoarcerea Vlașinilor*, cartea de debut (reeditată abia în 1979) și aceea din 1943 (republicată în 1970) rămânând într-un con de umbră. Trei sunt, în principal, direcțiile pe care se dezvoltă scrisul prozatoarei după al Doilea Război Mondial: romanul istoric cu o amplă desfășurare, ilustrat de saga Vlașinilor, apoi proza de aventură „pentru copii și tineret“ și (auto)ficțiunea memorialistică, aceasta din urmă prezentă în două volume utile documentar, *Roată gândului, roată pământului* (1977) și *Seva din adâncuri* (1985). Compromisurile ideologice ale autoarei, detectabile mai ales în primul deceniu de comunism, s-au manifestat în special în *Povestea lui Toma Ferigă* (1952), în romanul realist-socialist *Pădurea Poienari* (1953) și, într-o măsură mai mică, în proza pentru copii și tineret publicată înainte de epoca dezghețului, chiar dacă anumite tente ideologizante pot fi întrevăzute și în câteva cărți de după 1965. *Orașul minunilor* (1957) este povestea unui copil care, ajungând la Sibiu, la bunici, descoperă în sfârșit lumea, de care îl ținuseră până atunci departe rigorile unei mame prea posesive. Tot un bildungsroman adecvat vârstei juvenile, dar mai complicat sub aspect narativ, se configurează în *Adolescenții* (1962), carte înrudită, inclusiv prin atmosferă, cu *Cireșarii* lui Constantin Chiriță. Forțând limitele esteticii realismului socialist, autoarea înscrie un conflict de natură etică în interiorul unei proze cu tentă senzaționalistă, virând evazionist din cotidian în fantastic; tunelul unei ocne părăsite, o grotă a misterelor, o cârciumă stranie pe o stradă lăturalnică și alte astfel de locuri constituie decorul în care se consumă o serie întreagă de aventuri adolescentine. Critica vremii i-a reproșat autoarei că asupra personajelor pozitive ale acestui roman nu suficient de „educativ“ societatea socialistă exercită o suspect de mică influență, în timp ce forța de seducție a personajului negativ (Manole) este considerabilă. Sub semnul aventurii stă și romanul *Frank and Smith Company* (1982), care amestecă exotismul unui loc precum Calcutta cu cosmopolitismul londonez și cu pitorescul unei Românii interbelice situate, simbolic, la marginea Europei civilizate. *Toate au pornit de la păpușă* (1972), roman stufos, de peste șase sute de pagini, îmbină o intrigă sentimentală cu una politică, urmărind drama unei familii în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Volumul *Eternele iubiri* (1986) adună, cu unele modificări, o serie de povestiri mai vechi, publicate de autoare în anii ’40 în diferite reviste literare. În colaborare cu Tiberiu Vornic, **P.** a scris și o piesă de teatru în trei acte, *Împărăția lui Machidon* (1955). Dar cel mai ambițios proiect prozastic postbelic ale autoarei a fost pus în pagină în *Plecarea Vlașinilor* și în *Întoarcerea Vlașinilor*, romane istorice masive, în descendența lui Ioan Slavici, Liviu Rebreanu sau Pavel Dan. Renunțând la „eleganta expresie de salon“ a prozei sale interbelice, „cu tendință spre abstracțiune și prețiozitate“, **P.** optează pentru un „stil pastoral, însă deloc barbar“ (I. Negoițescu) și pentru construcția de tip frescă. Ciclul Vlașinilor reconstituie plastic existența unei comunități românești din Transilvania secolului al XVIII-lea, aflată sub stăpânire habsburgică. Evenimentele relatate se derulează în intervalul dintre sfârșitul regimului Mariei Tereza și începutul domniei lui Iosif al II-lea, prinzând inclusiv momentul revoltei lui Horea. În circumstanțe istorice dure o obște de oieri din preajma Sibiului, comunitate cvasiarhaică, ascultând de legi aspre,

dar drepte, se zbate să supraviețuiască, să-și păstreze drepturile și tradițiile străvechi, într-o dublă confruntare: cu rapacitatea patriciatului săsesc, care ia în stăpânire abuziv locurile de pășunat ale ciobanilor, și cu obstinația puterii de la Viena, care și-a propus să-i catolicizeze pe români, sub amenințarea iobăgiei. Aceste conflicte, documentabile istoric, trec în roman fără o prea pronunțată tendențiozitate, ilustrate într-o narațiune convingătoare prin coerență, rotunjime, ca și prin pregnanta concretețe a situațiilor și a caracterelor. Două figuri distincte, baciul Alexa Banu, starostele înțelept al obștii, și ambițiosul Nicolae Branga, personaj cvasipicaresc, polarizează spațiul narativ. În jurul opoziției dintre apărătorul obștii și foarte abilul vânzător al acesteia, unealtă a autorităților imperiale, se realizează armătura epică (și implicit simbolică) a ambelor romane din ciclul Vlașinilor. De remarcat că această opoziție nu este una maniheică, profilurile personajelor se desenează nuanțat, în acord cu situații și procese psihologice complicate, cu frământări și ezitări în plan moral, urmărite cu mijloacele tradiționale ale romanului realist. Astfel încât, personaj negativ, Branga se prezintă ca un caracter complex, pus în fața unor situații-limită. „Veritabilă monografie literară a vieții transilvane" (Dan Zamfirescu), alăturând pitorescul unei așezări arhetipale precum satul Vlașini – „un Macondo al păstorilor români" (Elena Tacciu) – și pitorescul unui burg precum Sibiul, ciclul Vlașinilor restituie ficțional o epocă, o lume. În al doilea roman al ciclului, pe urmele Vlașinilor pribegiți dincolo de munți, printre valahi, și ale întreprinzătorului Nicolae Branga, purtat de interese negustorești până la Curtea domnească din București, este reconstituită, în paralel cu atmosfera tensionată a Ardealului multietnic, imaginea unei Valahii aflate sub fanarioți. Dense epic, *Plecarea...* și *Întoarcerea Vlașinilor* sunt, dincolo de dimensiunea lor de frescă istorică și de epopee pastorală, și romane de aventură, din care nu lipsesc întâmplările cu haiduci. În 1982 *Plecarea Vlașinilor* a beneficiat de o adaptare cinematografică în regia lui Mircea Drăgan. Scris în a doua jumătate a anilor '80 și publicat după căderea comunismului, romanul *Urmașii Vlașinilor* (1999) nu mai are nici construcția solidă și închegată, nici culoarea locală a precedentelor două romane ale ciclului. Autoarea pune față în față, într-un conflict de natură sentimentală și morală, un alter ego feminin, scriitoarea Suzana Ban, și un personaj masculin, Brutus Trifan (în care poate fi recunoscut Tiberiu Vornic) – afacerist și aventurier în Bucureștiul interbelic, jurnalist și scriitor veleitar după instaurarea comunismului –, reeditând astfel, la distanță de două secole, mai vechea vrăjmășie dintre ciobanii sibieni Alexa Banu și Nicolae Branga, ai căror urmași sunt cei doi protagoniști. Tribulațiilor sentimentale ale Suzanei Ban li se adaugă eforturile ei de a așterne pe hârtie povestea străbunilor săi, Vlașinii. Printre personajele acestui roman cvasiautobigrafic, în care este ficționalizată chiar și receptarea *Plecării...* și *Întoarcerii Vlașinilor*, cărți atribuite personajului Suzana Ban, se regăsesc, într-un plan secundar, personaje reale din lumea scriitoricească – Zaharia Stancu, Sanda Movilă, F. Aderca. După 1989 **P.** a mai publicat un roman psihologizant, *Remember* (1994), a cărui protagonistă (tot o scriitoare, ca și Suzana Ban), veghindu-și soțul mort în preziua izbucnirii Revoluției din decembrie, face, „fără falsă pudoare" (Teodor Vârgolici), bilanțul unei vieți aventuroase și totodată al unei jumătăți de secol trăite în comunism.

SCRIERI: *Bogdana*, București, 1939; ed. București, 1979; *Beznă*, București, 1943; ed. București, 1970; *Povestea lui Toma Ferigă*, București, 1952; *Pădurea Poenari*, București, 1953; *Împărăția lui Machidon* (în colaborare cu Tiberiu Vornic), București, 1955; *Orașul minunilor*, București, 1957; *Şerfi. Șase povestiri adevărate pentru copii cuminți și mai puțin cuminți*, București, 1958; *Adolescenții*, București, 1962; *Plecarea Vlașinilor*, București, 1964; ed. 2, București, 1967; ed. 3, pref. Dan Zamfirescu, București, 1974; *Toate au pornit de la păpușă*, București, 1972; *Roată gândului, roată pământului*, București, 1977; *Întoarcerea Vlașinilor*, București, 1979; *Ce ne povestesc Milena și Crina*, București, 1982; *Frank and Smith Company*, București, 1982; *Seva din adâncuri*, București, 1985; *Eternele iubiri*, București, 1986; *Remember*, București, 1994; *Urmașii Vlașinilor*, București, 1999.

Repere bibliografice: Dan Petrașincu, [*Ioana Postelnicu*], RML, 1939, 8, VAA, 1943, 822; Aida Vrioni, *„Bogdana"*, JL, 1939, 25; Streinu, *Pagini*, V, *269–276*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *851*, *Ist. lit.* (1982), *936*; E. Lovinescu, *Aqua forte*, București, 1941, *316–323*; Virgil Ierunca, *„Beznă"*, TIL, 1942, 1948; I. Negoițescu, [*Ioana Postelnicu*], VAA, 1943, 895, 896, GL, 1996, 13; Ion Caraion, *„Beznă"*, „Kalende", 1943, 8–9; Geo Dumitrescu, *„Beznă"*, TIL, 1943, 2188; Petru Comarnescu, *„Beznă"*, TIL, 1943, 2219; Dinu Nicodin, *„Beznă"*, „Acțiunea", 1943, 851; Octav Şuluțiu, *„Beznă"*, RFR, 1943, 11; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *435–437*; Valeriu Râpeanu, *„Adolescenții"*, LCF, 1962, 7; Eugenia Tudor, *„Adolescenții"*, VR,

1962, 5; S. Damian, *„Adolescenții“*, GL, 1962, 21; Mircea Iorgulescu, *„Toate au pornit de la păpușă“*, LCF, 1972, 25; Negoițescu, *Scriitori*, *477–482*; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, 1978, *247–260*; Elena Tacciu, *Istorie și mit*, RL, 1979, 22; Regman, *Noi explorări*, *75–78*; George, *Sfârșitul*, IV, *238–242*; Liana Cozea, [*Ioana Postelnicu*], F, 1995, 7–8, ST, 1997, 6; Teodor Vârgolici, [*Ioana Postelnicu*], ALA, 1995, 254, 1996, 312, 2000, 509, 2002, 609, 2003, 685, 2004, 746; Vlad Sorianu, [*Ioana Postelnicu*], ATN, 1997, 12, 2000, 2; Dorina Grăsoiu, *Ioana Postelnicu – între plecarea și întoarcerea Vlașinilor*, LCF, 1997, 10; *Ioana Postelnicu de vorbă cu Ovidiu Genaru*, RL, 2000, 9; *Ioana Postelnicu – 90*, Sibiu, 2000; Fabian Anton, *„Nu cred decât în Dumnezeul pe care-l port în mine!”* (interviu cu Ioana Postelnicu), OC, 2001, 91; *Dicț. analitic*, III, *343–346*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *870–872*; Lovinescu, *Sburătorul*, V, *89*, *96*, *passim*, VI, *7–9*, *passim*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *577–583*; Budău, *Bacăul lit.*, *259–264*; Popa, *Ist. lit.*, II, *621–622*; Burța-Cernat, *Fotografie*, *282–307*. ***B.B.-C.***

POSTEUCA, Vasile (10.IX.1912, Stăneștii de Jos, azi în Ucraina – 6.XII.1972, Chicago, SUA), poet, gazetar, prozator

Este penultimul copil din cei șase ai unei familii de țărani bucovineni: mama se numea Ileana (n. Posteucă), iar tatăl, Ieremie Posteucă, a murit în 1914 pe front, în Galiția. **P.** face clasele primare în satul natal, pe cele secundare la Liceul „Lațcu Vodă” din Siret, absolvit în 1931, și Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din Cernăuți, fiind licențiat *magna cum laude* în 1936, în limba și literatura română, secundar istorie și pedagogie. În timpul studenției devine membru al Asociației Arboroasa, căreia în 1934–1935 i-a fost și președinte, ulterior fiind vicepreședinte al Centrului Studențesc din Cernăuți (1936). Se orientează spre mișcarea legionară și spre extrema dreaptă, reprezentând studențimea bucovineană la congresele Uniunii Naționale a Studenților Creștini din România. În 1936 el redactează, de altfel, *Cartea Congresului Studențesc de la Suceava*. Până în 1940 predă limba și literatura română la Liceul „Carmen Sylva” din Cernăuți și apoi la Hotin, fiind îndepărtat de câteva ori din învățământ și arestat din cauza activității legionare. Afirmația potrivit căreia **P.** ar fi organizat „echipe ale morții”, lansată sub presiunea Securității de Radu Gyr (în „Glasul Patriei”,1964), nu se confirmă. Nu este mai puțin adevărat că ținuta sa înflăcărată, participarea în costum național la manifestările legionare, folosirea versului în scop agitatoric au creat în epocă imaginea unui luptător fervent, iar aceasta l-a însoțit pretutindeni, de la un moment dat plasându-l într-un con de umbră și damnându-l sub raport social și politic. Debutul scriitoricesc are loc în 1932 cu poeme publicate în „Junimea literară” din Cernăuți, **P.** fiind susținut de profesorul Leca Morariu, sub îndrumarea căruia și-a elaborat teza de licență *Viața și opera lui Emanoil Grigorovitza*. În cercul „Junimii literare” stabilește strânse relații de prietenie cu Traian Chelariu și cu profesorul Ion I. Nistor, directorul publicației; de asemenea, cu sociologul Traian Brăileanu, în casa căruia se inițiază în 1935 revista „Iconar”, unde va fi prezent. Mai colaborează cu versuri la „Convorbiri literare”, „Universul literar”, „Buna Vestire”, „Glasul Bucovinei”, „Gazeta gospodarilor”. Mircea Streinul îi publică un grupaj de poeme în antologia *Poeți tineri bucovineni* (1938). Primul volum de poeme, *Cântece de țară*, i-a fost confiscat în 1938, de la Editura Bucovina, unde se tipărea, din dispoziția lui Armand Călinescu, întrucât s-ar fi descoperit în unele versuri aluzii critice și remarci directe la persoana regelui, după cum mărturisește mai târziu, în anii exilului, poetul. Aceeași soartă a avut-o și „manuscrisul unei culegeri folclorice, de câteva sute de cântece și descântece”, întocmită în colaborare cu profesorul Gavril Ionescu, volum care în 1940 s-a aflat în pragul tipăririi, dar recuperat și editat abia postum, în 2003. De altfel, acum **P.** se refugiază la București, continuându-și activitatea literară și jurnalistică la „Cuvântul”, precum și la alte publicații de extremă dreapta. După rebeliunea legionară din ianuarie 1941, spre a se salva de urmărirea poliției antonesciene, își lasă soția și copiii în țară, trece singur în Polonia, unde este arestat de autoritățile germane de ocupație și dus la Rostock, aici lucrând în fabrici de avioane până în decembrie 1942, când este internat în lagărul de la Buchenwald. În țară fusese condamnat în contumacie la cincisprezece ani de închisoare. În etapa petrecută la Rostock a colaborat, se pare, la cea de-a treia serie a revistei „Axa”, editată sub direcția lui Paul Costin Deleanu, iar în timpul detenției de

la Buchenwald a început să redacteze, într-o primă variantă, cartea de amintiri *Țâlică, băiatul drumului* și a ținut un jurnal detaliat asupra vieții din lagăr, pe care avea să-l continue până la moarte. Eliberat în august 1944, e trimis în „armata națională” încropită la Viena de „guvernul național” constituit, sub conducerea lui Horia Sima, de trupele germane aflate în retragere. În mai 1947 sosește la Freiburg im Breisgau, unde, până în 1949, va fi lector onorific de limba română la Universitate și președinte al Comitetului Român din zona franceză a Germaniei. Ceva mai târziu **P.** trece prin Paris, se întâlnește cu scriitorii pribegiți acolo, frecventează scurtă vreme cenaclul literar organizat la cafeneaua Corona de Mircea Eliade și începe să publice versuri, note critice, prezentări literare și eseuri în primele reviste ale exilului românesc, precum „Luceafărul” și „Caete de dor”; nu va mai semna Posteucă, ci Posteuca. În iunie 1950 emigrează în Canada, locuind la Windsor, apoi la Toronto. Colaborează cu poeme, pagini de proză și eseuri la „Vers”, „Îndreptar”, „Dacia”, „Înșir'te mărgărite”, „Arc”, „Semne”, „Carpații”, „America” (în „Calendarul” căreia îi apar fragmente din romanul *Băiatul drumului*), „Cuvântul în exil”, „Bună Vestire”, „Ființa românească”, „Exil”, „Revista scriitorilor români” ș.a. Întrucât diploma universitară nu îi este recunoscută, se vede nevoit, spre a deveni profesor secundar de limbile germană și franceză, să susțină o nouă licență (1955), ceea ce îi permite să se înscrie la doctorat, obținând titlul în 1962, la Toronto, cu teza *Experiența interioară în opera lui Rainer Maria Rilke*. Profesor de liceu la Toronto, Lakefield, Sydenham și King-City (1956–1966), abia în ultima perioadă a existenței sale reușește să obțină suplinirea unei catedre universitare la State College din Mankato, în Minnesota, SUA. În 1963, împreună cu Nicolae Petra, din 1967 și cu Nicolae Novac, iar din 1968 alături și de Ion Cârja, face să apară revista literară „Drum”, care în 1967 devine organul de presă al Asociației pentru Literatura și Cultura Românească în America.

În 1953, la Madrid, **P.** dă publicității o interesantă antologie, *Carte de cântece românești*, în care accentuează rolul instructiv și formativ al demersului, acela de a oferi o culegere „de imnuri naționale, de cântece patriotice, de romanțe, de cântece populare, de doine, colinde și plugușoare”. Poetul recurge apoi la o selecție din propria producție lirică din anii de lagăr, inclusă, alături de versurile lui Nicolae Novac și N.S. Govora, în volumul colectiv *Poeme fără țară* (1954). Punând în evidență condiția poetului damnat, această lirică a înstrăinării și a disperării, e similară cu aceea a lui Octavian Goga sau a lui Aron Cotruș, modele pentru cei trei autori ai cărții madrilene. Se desprinde însă și răzbate mai puternic mesajul particular al lui **P.** din ciclul *Icoane de dor*. Există, de asemenea, destule elemente și sintagme eminesciene încorporate. Pe de altă parte, valențele unor prelucrări nuanțate ale motivelor populare se impun în *Cântece din fluier* (1960), prima carte personală din exil, unde se instituie un dialog al singurătății pe plaiul veșnic invocat, înfrățit cu celestul: „Revarsă-ți harul tău pe plaiuri,/ Pe coama munților, pe ape./ Aprinse rugi din mii de naiuri/ Mireasma inimii-n năstrape//[...]// Întâiul cântec, Doamne, iată-l.../ Ning flori de rai și clopoței./ Tu-mi cânți în fluier: Unul, Tatăl.../ Tot cerul cântă-n anii mei”. Se remarcă predilecția autorului pentru cântec: plecând de la „cântece de țară”, el se regăsește sub alte orizonturi în „cântece din fluier”, adaptate firesc exilului: „Gârboviți de mers și de-așteptare,/ Gândul ni-i cu spini și ciumăfăi,/ Hăulind a dor din zare-n zare,/ Ca demult, când am pornit, flăcăi,/ Cu icoana țării-n chiotoare...”. Eul liric se regăsește adesea în ipostaza pastorală, doar cu imaginile de acasă, derulate cândva, în alt anotimp, în preajma femeii iubite și cu dorul secătuitor după copii. În viziunea lui **P.**, prezentă și în poemul *Rumânească*, se invocă iarăși un „neam al nevoii” și se preconizează recuperarea unui drum al ispășirii spre țară. *Cântece din fluier* adună poeme datând din anii ’50–’51, din care doar puține și-au găsit locul în paginile revistelor românești din exil. De aici, și o anume tentație a înregistrării conjuncturale, ca și o vizibilă tendință spre nararea în versuri. Dacă în *Poeme ghivizii* (1962) jocul liric antrenează la un moment dat desprinderea de temele frecventate anterior și înscrierea într-o modernitate a poeticului ușor pastișată și parodiată, în *Catapeteasmă bucovineană* (1963) revenirea la obsesivele imagini ale tragediei românești după sovietizare ocupă tot spațiul trăirii poetice, autorul rămânând încrâncenat în spovedania sa mistică. Poetul își spune și aici „băiatul drumului”, ca și în prozele publicate în „Calendarul «America»”, începând din 1952. Sensul căutărilor privește întoarcerea, răscumpărarea și datoria asumată față de un trecut răvășit de o istorie bolnavă: „Mă cheamă, mamă, glas

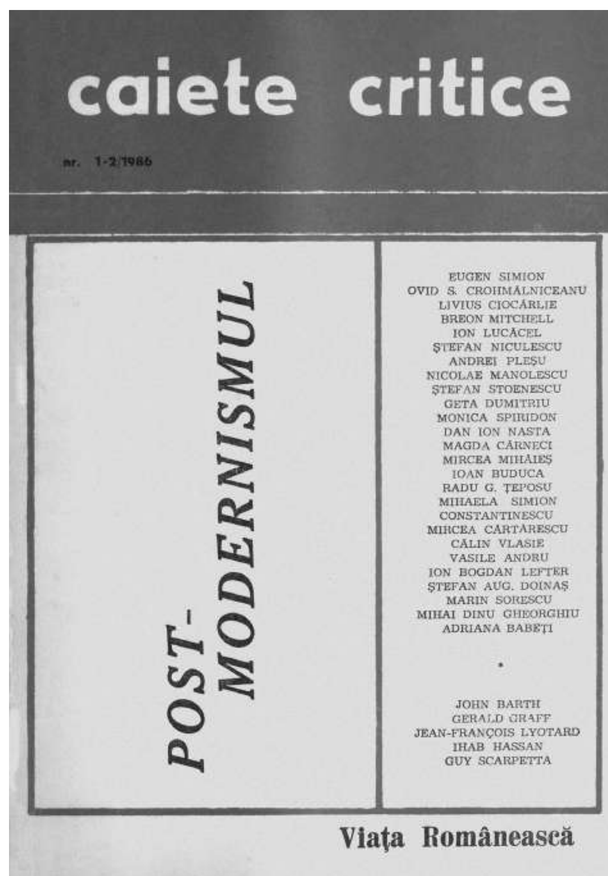
din pământ,/ Mă cheamă mormintele, fagii;/ Mă dor anii pribegi, m-apleacă desagii./ Aș vrea să mă-ntorc cu iuțeală de vânt". Întregul poem, conceput ca o rugă, se încheie aproape apoteotic, dincolo de discursivitatea în care alunecă pe alocuri textul. Ultima carte de versuri antumă a lui **P.**, *În marea și-n mormintele din noi* (1967), oferă parcă o sinteză a motivelor. Poetul și-a limpezit cântarea, metafora drumului inițial s-a revelat în drumul lăuntric, sensul religios al cântecului se descifrează în răstignire, jertfă și renaștere spirituală, peisajul se transformă în rost, în destin stelar al ființei, moartea e numai adormire. *În marea și-n mormintele din noi* reprezintă, probabil, cea mai semnificativă carte de cântece ale lui **P.** Romanul *Băiatul drumului*, editat postum, în 2000, ilustrează altă dimensiune, cea narativă, ce se lăsa întrevăzută pe alocuri chiar în versuri. Este o proză de evocare prin excelență, în care filonul liric se descătușează deseori din chingile acțiunii propriu-zise, autorul preferând o relatare și o descripție statică a întâmplărilor narate. Demersul epic amintește de tipul de proză vizibil în începuturile lui Eusebiu Camilar sau în ale lui Mircea Streinul, cu aceeași stăruitoare preocupare pentru reînvierea tipologiilor specifice satului bucovinean, într-o succesiune de tablouri ce caută să ilustreze trecerea și petrecerea vieții în acest spațiu. Timpul trecut, în care sunt proiectate faptele, caracterizarea personajelor prin pitorescul rostirii, excesiva folosire a anecdoticului și cantonarea în fragment, fără grijă pentru construcție, înlocuită prin adiționarea episoadelor, ce par cel mai adesea independente, sau prin intercalarea unor scene retrospective ce tind să dilate limitele între care scriitorul își propune să nareze, fracturează unitatea romanului. De altfel, nu puține capitole au fost publicate separat, ca nuvele, majoritatea în revista „Vers". În fine, extrem de variată se dovedește a fi publicistica literar-culturală și eseistica din exil a lui **P.** Risipite în presă, textele transpun, în bună măsură, episoade memorialistice, în general reconstituite în lumina adevărului și a obiectivității, cum ar fi, printre altele, *Amintiri de la „Iconar"*, apărute postum în „Drum" (1975, 1976). Scrisul are nerv gazetăresc, impunând mereu un punct de vedere personal, chiar cu riscul ca semnatarul să intre în răspăr cu tendințele momentului istoric.

SCRIERI: *Viața și opera lui Emanoil Grigorovitza*, Cernăuți, 1936; *Cântece de țară*, București, 1938; *Icoane de dor*, în *Poeme fără țară*, pref. Aron Cotruș, cu ilustrații de Eugen Drăguțescu, Madrid, 1954; *Cântece din fluier*, Cleveland (SUA), 1960; *Poeme ghivizii*, introd. Horia Tănăsescu, Ciudad de México, 1962; *Catapeteasmă bucovineană*, cu schițe de Nicolae Petra, Ciudad de México, 1963; *În marea și-n mormintele din noi*, Madrid, 1967; *Icoane de dor*, îngr. și pref. Ion Crețu, postfață Dorin Murariu, Lugoj, 1997; *Poeme fără țară*, îngr. Gabriel Stănescu, pref. Gheorghe Rădulescu, postfață Ovidiu Vuia, Norcross (SUA), 2000; *Băiatul drumului*, îngr. și pref. Ion Crețu, Câmpulung Moldovenesc, 2000; *Destinul imperial al românilor*, introd. Alexander E. Ronnett, postfață Aron Grămadă, Norcross (SUA), 2004; *Poeme prigonite*, îngr. și pref. Ion Crețu, Herța, 2012. **Ediții, antologii:** Mihai Horodnic**,** *File de poveste*, Cernăuți, 1936 (în colaborare cu Ion Negură), *Haiducii*, București, 1938; *Carte de cântece românești*, pref. Aron Cotruș, Madrid, 1953; *Poeme din închisori*, Madrid, 1970 (în colaborare cu Nicolae Novac); Leca Morariu, *De la noi*, Madrid, 1970; *Folclor stăneștean*, îngr. Ion Crețu, Ion Filipciuc și Ion Posteucă, Câmpulung, 2003 (în colaborare).

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Opere*, III, *1432–1433*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *79–80*, X, *257–259*; Mircea Streinul, *Note la poezia bucovineană de azi*, RFR, 1938, 5; Pamfil Șeicaru, [*Vasile Posteucă*], „Carpații", 1954, 2, 1954–1955, 4–5; Nicolae Novac, [*Vasile Posteuca*], „America", 1962, 24, „Revista scriitorilor români", 1963, 2; I.G. Dumitriu, *Cărțile exilului*, „Revista scriitorilor români", 1966, 5; Nicolae Cârja, *„În marea și-n mormintele din noi"*, „Drum", 1968, 4; [*Vasile Posteuca*], „Drum", 1973, 1–2 (grupaj special); Vianor Bendescu, *Vasile Posteuca. Bibliografie*, Madrid, 1982; Ion Crețu, *Vasile Posteucă – necunoscut acasă*, LA, 1993, 32; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *339–345*; Sergiu Grossu, *Scrisorile lui Vasile Posteuca*, JL, 1998, 21–24; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar". Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, 1999, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *872–874*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *238–241*; Florescu, *Aristarc*, I, *241–256*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *258–260*; Manolescu, *Enciclopedia*, *599–601*. ***N.F.***

POSTMODERNISM. Termen frecvent utilizat și examinat în ultimele decenii în câmpul disciplinelor umaniste (filosofia culturii, istoria civilizațiilor și a mentalităților, istoriografie, teoria artei și critica de artă, teoria, istoria și critica literară etc.), **p.** rămâne mai degrabă un subiect de dispute și controverse decât un concept pe deplin clarificat, fixat și general acceptat. Nu este considerat un curent artistic și/sau literar cu identitate și cuprindere relativ bine definite – cum au fost simbolismul, parnasianismul, dadaismul, letrismul, constructivismul, expresionismul, chiar suprarealismul –, și nici o modalitate estetică cu desfășurare istorică mai amplă, ca romantismul ori realismul. E

mai degrabă un stil cultural atotcuprinzător, ca barocul, de pildă, ba chiar un concept prioritar filosofic, interesând situarea ontologică și gnoseologică a omului în postmodernitate. Acest mod de a-l concepe este îndrăzneț și riscant, dat fiind că **p.** se raportează la trecutul recent și la prezentul imediat, epoci despre care se pot formula mai degrabă ipoteze și presupuneri prudente. Literal, termenul înseamnă „după modernism”, dar lucrurile rămân vagi în privința datării și a periodizării. Nici durata de manifestare a modernismului nu e fixată consensual. Utilizat sporadic, cu înțelesuri diferite, încă din prima parte a secolului al XX-lea – istoricul Arnold Toynbee, bunăoară, numea postmodernă epoca de după anul 1870 –, mai târziu tot mai frecvent, vizând evoluții din domeniul artelor (arhitectura și literatura, dar și artele plastice și muzica), adjectivul „postmodern” (împreună cu derivatele sale) s-a specializat în desemnarea unui anumit tip de literatură americană din perioada de după al Doilea Război Mondial, și în special după 1960 (literatura unor autori ca Thomas Pynchon, John Barth, William Gass, Donald Barthelme, Kurt Vonnegut ș.a.). În scurtă vreme accepțiunea s-a amplificat, ajungând la numirea unui nou spirit al veacului, a condiției civilizației în epoca actuală (o carte a filosofului Jean-François Lyotard, apărută în 1979, se intitulează *La Condition postmoderne. Rapport sur le savoir*), cu implicații în plan ontologic și gnoseologic. Definitorii pentru **p.** ar fi renunțarea la credința în posibilitatea unui adevăr transcendent, dobândirea conștiinței că lumea nu poate fi reprezentată și că, de fapt, reprezentările nu reflectă realitatea, ci o creează. La nivelul de conceptualizare cel mai cuprinzător, se vorbește de lumea postmodernă, lume care ar fi intrat în epoca postmodernității. Așadar, termenul a devenit un concept mai ales filosofic, dar în contexte particulare continuă să aibă și semnificația de stil cultural, chiar de curent literar. Deocamdată **p.** e un termen mobil, fluid, în permanentă redefinire. S-ar putea ca aceasta să rămână principala lui caracteristică și poate de aceea comentatorii aduc în atenție mai întâi un tablou al fluidității și polisemiei extreme a termenului. Iată un exemplu, dintre numeroase altele similare: „Pe traseul întortocheat al devenirii noțiunii, au survenit uitări și reveniri spectaculoase, ajustări și aclimatizări puțin previzibile. Ricoșeul de la un continent la altul (Europa–America–Europa) i-a deviat considerabil

sensul originar (valabil exclusiv în sfera istoriei civilizațiilor și a mentalităților). Dinamica de ping-pong între țărmurile opuse (nu doar geografic) ale Atlanticului, între un domeniu și altul, mergând de la urbanistică și arhitectură la teoria literară, apoi la metadiscursurile plasticii, filmului sau coregrafiei, între o etnie și alta ș.a.m.d. – dinamica aceasta explică extensia semantică aiuritoare a conceptului, un veritabil leviathan de înțelesuri, adesea ori contrare. Astăzi, postmodernism înseamnă aproape *totul* (o variantă antifrastică a lui *nimic*). O secțiune transversală prin bibliografia – imensă – acumulată în ultimul timp pe marginea problemei în cauză demonstrează că există cam atâtea postmodernisme câte zone geografice, culturi, domenii speculative și de creație există (eventual și câteva în plus). [...] Acoperind o simptomatologie culturală imposibil de stăpânit într-un sistem unic de referință, postmodernismul este actualmente, în plan noțional, o *omonimie generică* derutantă, alimentând o serie de confuzii” (Monica Spiridon). Există totuși un set de trăsături care sunt invocate

și larg acceptate pentru recunoașterea și identificarea **p**., există un fel de portret robot operațional, obținut prin adiționarea sau compilarea particularităților pregnante ale diferitelor **p**. În ce privește literatura, și în special proza literară, se admite că ar fi caracteristice trăsături și practici precum deconstrucția, intermitența vieții ficționale, descentrarea, eclectismul, scepticismul generalizat, absența oricărei pretenții de obiectivitate și adevăr, solipsismul și narcisismul auctorial, destructurarea deliberată și mereu surprinzătoare a formei, în general pluralitatea și mobilitatea infinită a formelor artistice și a procedeelor narative (de pildă, schimbarea frecventă a naratorului, a registrului stilistic, a timpului ori locului narațiunii, destructurarea până la aneantizare a cronologiei ficționale etc.), fantezismul fără limite, subminarea funcției de reprezentare a realului (susținută de credința că realul nu există în afara jocurilor de limbaj), autoreferențialitatea, deconspirarea ficțiunii ca artefact și convenție, recursul la metalimbaj, preferința accentuată pentru ludic, ironie, contradictoriu, incertitudine referențială, experiment lexical, caracterul fragmentar și dezorganizat al textului, repudierea elitismului și a seriozității convenționale, caracterul aparent fortuit și derizoriu al imageriei și al intrigii (conform unui model entropic), recurgerea la sarcasm, la grotesc și la bizarerie, la elemente tematice șocante și la procedee compoziționale abstruse, amestecul derutant între fabulos și realism, manipularea kitschului și conivența deliberată cu arsenalul de teme și procedee ale culturii „populare”, excelența și sofisticarea tehnicii. Acestea sunt dublate însă de refuzul fetișizării performanței tehnice de tip modernist și de întoarcerea la conținuturi, la atracțiozitatea și savoarea povestirii, la vigoarea narațiunii, intertextualitate și apel la pastișă și parodie, revizitarea deliberată a trecutului, adică utilizarea, cu distanțare ironică, dar cu îndemânare tehnică, a unor procedări proprii unor epoci anterioare, ficționalizarea istoriei și, în subtext, refuzul oricărei „mari narațiuni totalizatoare”, al oricărui discurs legitimator, al vreunei realități transcendente și al vreunui adevăr obiectiv. La toate nivelurile conceptuale la care este vehiculat, **p.** rămâne însă o realitate incertă, plurală, în permanentă redefinire, nelăsându-se supusă vreunei sistematizări descriptive scientist-obiective. E adevărat că teoriile postmoderniste tocmai asta susțin: că de acum înainte ar fi imposibile o descriere și o analiză științifică sau obiectivă (în înțelesul „vechi”, presupus perimat, al termenilor), întemeiată pe logica binară, pe principiul noncontradicției ș.a.m.d., logica postmodernă fiind una de tipul „și-și”, iar nu una de tip „sau-sau”. Mobilizând, în toată lumea, impresionante energii teoretice și hermeneutice, pătrunzând și difuzându-se și la nivelul orizontului cotidian și al mentalităților populare, **p.** – căruia unii îi prevăd un viitor infinit, iar alții i-au proclamat deja sfârșitul –, acest „concept-șperaclu”, maleabil până la irelevanță, văzut a da seama de o vârstă a civilizației care a generat o „literatură a epuizării”, calificat în fel și chip (considerat, spre exemplu, un „nihilism voios”, sau un „romantism postelectronic”, sau o „epocă de aur postistorică” ș.a.m.d.), a devenit un adevărat mit cultural, al cărui proteism nu îi afectează, ci, dimpotrivă, îi sporește importanța.

În cultura și în literatura română referirile la **p.** au intervenit odată cu consolidarea „modei” pe plan mondial. Prima utilizare cu oarecare ecou a termenului pare să fi fost aceea din numărul 4/1978 al revistei „Secolul 20”, în care erau publicate, sub genericul *Proza post-modernă americană*, trei texte de Donald Barthelme traduse de Radu Surdulescu, Antoaneta Ralian și Mircea Ivănescu și precedate de un studiu al lui Andrei Brezianu, intitulat *Post-modernii americani, o traiectorie spre viitor*, care prezenta noua proză nord-americană și se încheia într-o notă de circumspecție și ușor scepticism. Ulterior termenul apare sporadic în presa culturală românească, pentru ca pe la mijlocul anilor ’80 interesul pentru **p.** să cunoască, destul de brusc, o intensificare sensibilă, chiar spectaculoasă. De îndată ce rigoarea și strășnicia controlului ideologic slăbiseră, necesitatea sincronizării, postulată de E. Lovinescu în epoca interbelică, fusese asumată ca o datorie în mediile literar-artistice și academice umaniste, mai cu seamă de fracțiunea lor novatoare și prooccidentală. În cei aproximativ cincisprezece ani anteriori avuseseră loc și alte preluări rapide și entuziaste de curente de gândire, teorii sau metodologii în vogă în cultura occidentală – structuralismul, semiotica, contribuțiile de teorie literară ale Școlii Formale Ruse, venite tot prin filieră occidentală, precum și diferite metode de hermeneutică literară etc., în oarecare măsură și poststructuralismul și deconstructivismul. În cazul **p.**, a cărui aclimatizare la noi este inițiată în anii ’80, acesta privea în mod direct creația literară, nu

numai cercetarea și interpretarea ei, fiind recepționat, în primă instanță, ca un curent literar. Centrul de iradiere din care provenea nu mai era cel selectat tradițional de cultura română modernă, ci cel nord-american, chiar dacă prestigiul exegezei europene, mai ales al celei filosofice, îl consolida. Termenul era, de pildă, folosit cu naturalețe de Nicolae Manolescu în 1986, într-un eseu despre poezie. După mărturia lui Alexandru Mușina, cam în aceeași epocă „termenul în cauză a fost dezbătut în două (furtunoase) ședințe ale Cercului de critică al Facultății de Limba și Literatura Română (condus de criticul Eugen Simion)”. Un moment însemnat a fost marcat de apariția în 1986 a unui număr al revistei „Caiete critice” consacrat integral **p.** Colectivul de redacție al numărului era alcătuit din Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Ion Bogdan Lefter, Damian Necula, iar drept consultanți speciali erau menționați Monica Spiridon și Ștefan Stoenescu. Sumarul cuprindea texte semnate de Eugen Simion, Ov. S. Crohmălniceanu, Livius Ciocârlie, Breon Mitchell, Ion Lucăcel, Ștefan Niculescu, Andrei Pleșu, Nicolae Manolescu, Geta Dumitriu, Monica Spiridon, Dan Ion Nasta, Magda Cârneci, Mircea Mihăieș, Ioan Buduca, Radu G. Țeposu, Mihaela Simion Constantinescu, Mircea Cărtărescu, Călin Vlasie, Vasile Andru, Ion Bogdan Lefter, Ștefan Aug. Doinaș, Marin Sorescu, Mihai Dinu Gheorghiu, precum și, publicate în traducere, importante texte teoretice sau fragmente eseistice de John Barth, Gerald Graff, Jean-François Lyotard, Ihab Hassan, Guy Scarpetta. Acest consistent dosar-dezbatere a produs un ecou deosebit și persistent. După 1989 discuțiile și cercetările privind **p.** se amplifică mult, conceptul fiind practic instituționalizat prin acordul unei importante părți a obștii scriitoricești și a mediilor universitare, masiv primenite prin accesul unor specialiști din rândul generațiilor mai tinere. Dar se poate vorbi de **p.** – fie și pe plan strict literar – într-o societate precum cea românească, al cărei deplin acces la modernitate rămâne ezitant? Întrebarea, incomodă, a fost pusă, iar răspunsul posibil se cade să fie unul nuanțat. Sigur că **p.** e produsul firesc al unor societăți care au intrat în epoca postindustrială, adică este propriu evoluțiilor din Statele Unite ale Americii, din Europa Occidentală și din alte câteva țări industriale avansate, dar în materie de evoluții culturale excesul de determinism socioeconomic nu are cum fi recomandabil. Mult invocata, la noi, „ardere a etapelor” e totuși posibilă, măcar într-o măsură. În etapa globalizării circulația și transferul codurilor și practicilor culturale se face cu mai mare ușurință. Și dacă prin **p.** se înțelege un ansamblu de strategii artistice și un set, relativ coerent, de sugestii teoretice asociate acestora, atunci poate ființa chiar și acolo unde societatea nu a pătruns efectiv în ceea ce se numește postmodernitate. La fel cum, spre pildă, romantismul s-a putut manifesta în literatura din Țările Române într-o epocă în care stadiul lor de dezvoltare istorică era foarte diferit, în zilele noastre poate exista **p.** în literatura română. Au apărut importante sinteze de critică, istorie și teorie literară aplicată care au identificat, investigat și legitimat filonul postmodernist în literatura română contemporană (Liviu Petrescu, Gheorghe Perian, Mircea Cărtărescu, Mircea A. Diaconu, Maria-Ana Tupan, Adrian Dinu Rachieru ș.a.), iar comparatiști ori specialiști în literaturi străine (Dan Grigorescu, Mihaela Constantinescu) au publicat pertinente cercetări vizând fenomenul și manifestarea lui în culturile în care s-a cristalizat. Consolidat astfel în spațiul literar românesc, **p.** dobândește o conotație axiologică pozitivă: ceea ce este identificat drept postmodern este considerat automat bun, valoros ori, în orice caz, dezirabil, dată fiind sincronicitatea – fie ea și întârziată – cu literatura americană. În confruntarea doctrinelor estetice, această conotație valorizantă a fost utilizată pentru tranșarea unor rivalități de prestigiu și legitimitate, cu substrat generaționist. S-a acreditat, la nivelul percepției curente, ideea că în literatura română **p.** este perfect echivalent cu optzecismul, fiind manifest exclusiv în literatura generației ’80. Analize mai nuanțate – datorate chiar unor reprezentanți ai generației ’80 (cum este Mircea Cărtărescu) – vin să precizeze termenii chestiunii: nu toți optzeciștii sunt pe deplin și în egală măsură postmoderni, **p.** ar fi reprezentat în poezie numai de câțiva dintre cei afirmați la Cenaclul de Luni, iar în proza optzecistă ar fi ilustrat mai ales de roman, exemplul emblematic fiind *Femeia în roșu* de Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș, în vreme ce proza scurtă optzecistă și experiențele prozastice textualiste (calificate ca „tardo-moderniste”) nu i-ar aparține. Din rândul generațiilor anterioare, optzeciștii care și-au asumat postura de corifei ai **p.** – Mircea Cărtărescu în studiul *Postmodernismul românesc* (1999) și Ion Bogdan Lefter, critic de direcție și ideolog al **p.** optzecist – îi

recunosc drept precursori pe reprezentanții Şcolii de la Târgoviște (Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olăreanu) și pe unii mari poeți – considerați a fi fost marginalizați – contemporani cu epoca modernismului postbelic (Leonid Dimov, Mircea Ivănescu). Din epocile mai vechi este identificată o întreagă constelație de autori și opere reprezentând „curiozități literare, experimente, anticipări", Mircea Cărtărescu aflând prefigurări „postmoderniste" în cronici rimate din secolul al XVIII-lea, în *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, în scrieri ale lui Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Iordache Golescu, Ion Heliade-Rădulescu, Costache Negruzzi, Anton Pann, Al. Macedonski. Exponenții modernismului postbelic, activi în anii '60–'80, sunt, cu rare excepții, contestați și depreciați valoric, acuzați de retardare estetică, dar și de culpa de a fi cauționat, prin pasivitate, regimul totalitar comunist, lăsându-se „recuperați" și recunoscuți drept valori „oficiale". Implicarea subiectivă a comentatorilor, viziunea polemică duc însă la simplificarea partizană a unui „dosar" prin excelență complicat. Deși e evident că „puțini autori și puține opere întregi sunt pur postmoderne" (Mircea Cărtărescu), susținătorii **p.** ideologic tind să afirme că **p.** literar ar fi reprezentat integral și exclusiv de o fracțiune a generației optzeciste și să ignore, cu unele excepții, premise sau anticipări postmoderniste prezente în scrierile antecesorilor și ale contemporanilor lor moderniști. Dar încă în „Caiete critice" din 1986, într-un studiu dens și documentat, care viza cu precădere modernismul și **p.** literar occidental, Ştefan Stoenescu semnala drept exemple de opere postmoderne din literatura română contemporană poemul *Ziua în care îl înmormântează pe tata* de Constantin Abăluță și romanul *F* de D. R. Popescu. Acestor exemple le-ar putea fi adăugate altele, tot din operele unor preoptzeciști, precum Marin Sorescu sau oniricii Dumitru Țepeneag, Vintilă Ivănceanu ș.a. În *Poetica postmodernismului* (1996) Liviu Petrescu face referiri nu numai la proza optzecistă, ci și la *Galeria cu viță sălbatică* de Constantin Țoiu, la romanele lui Paul Georgescu, la *Corn de vânătoare* de Al. Ivasiuc și chiar la *Huliganii* de Mircea Eliade, scrieri în care depistează manifestarea uneia sau alteia din trăsăturile ce vor defini poetica **p.**

Trebuie însă menționat că, deși există argumente serioase care să susțină existența efectivă a orientării în literatura română contemporană, ilustrată nu numai de unii dintre optzeciștii canonici, ci și de scriitori ceva mai tineri, afirmați după 1989, cum ar fi prozatorii Adrian Oțoiu și Dan Perșa, totuși scenariul întrucâtva triumfalist acreditat de exegeza militantă a **p.** românesc – linia Cărtărescu–Lefter – nu se bucură de o acceptare unanimă. Contestările comportă, și ele, un sistem de argumentație convingător. Unul dintre cei mai energici contestatari, considerând imaginea **p.** românesc inautentică, idilic-voluntaristă, manipulată și confecționată, va fi, de la începuturile dezbaterii, poetul și eseistul Alexandru Mușina, tot un reprezentant al generației '80. Încă din 1986, într-un text intitulat *Postmodernismul la porțile Orientului*, pregătit pentru numărul special din „Caiete critice" – și, se pare, refuzat sau omis de la publicare de redacție, poate pentru caracterul lui net „în răspăr" față de sensul general al discuției –, Mușina își exprima scepticismul față de posibilitatea de a se vorbi despre un **p.** românesc în condițiile istorice date. Constatând „manifestarea – în câmpul literelor române – a două fenomene, de anvergură diferită", și anume: „*apariția unei remarcabile și «revoluționare»* (în plan literar) *generații de scriitori* (generația '80)" și „*brusca «modă» a termenului postmodernism*", scriitorul opina că problemele asupra cărora trebuia meditat erau: „1) cu ce sens este și poate fi folosit în literele noastre cuvântul postmodernism? 2) este sau *nu este* generația '80 postmodernistă? 3) cât de utilă și stimulatoare este, pentru înțelegerea literaturii contemporane, pentru nivelul discuțiilor teoretice și pentru producerea literaturii înseși, folosirea vocabulei postmodernism?". Propriile-i răspunsuri la chestiunile formulate erau marcate de rezervă și scepticism. Trecând în revistă utilizarea termenului **p.** aplicat la literatura română, Mușina conchidea asupra impreciziei și confuziei vădite de accepțiuni foarte diverse și contradictorii: „Sintetizând și ordonând, postmodernist e Mircea Cărtărescu (Mircea Cărtărescu), postmoderniști sunt poeții Cenaclului de Luni (Florin Iaru), postmoderniști sunt «textualiștii» (Cristian Livescu), postmoderniști sunt poeții generației '80 (Ion Bogdan Lefter și «red» din «Caiete critice»), postmoderniști sunt toți poeții contemporani valoroși, de la Ion Gheorghe la Mircea Cărtărescu (Nicolae Manolescu)". Concluzie care îl îndemna să avanseze, swiftian, o „modestă propunere": „Logic, există următoarele posibilități: *1. să renunțăm la termen; 2. să-l folosim*

cu sensul (sensurile) pe care termenul îl (le) are în Occident, și anume: *a) curent din proza ultimilor 20 de ani, mai ales cea anglo-saxonă* (cu autori ca Pynchon sau Barth); *b) tipologie creatoare* […]; *c) un anume moment cultural, ce urmează modernismului*, caracterizat printr-o anume epuizare a invenției, prin sentimentul că tradiția nu e sufocantă, prin eclectism și reluarea/sinteza (în cheie ironică și parodică) a tuturor formelor/manierelor anterioare; *3. să-l folosim pentru a desemna fenomene specifice literaturii noastre contemporane, ireductibile la modelele occidentale*. Operație care presupune o reconstrucție a sensurilor, o reelaborare teoretică a unui concept care are deja o altă «biografie» și un alt sens în Occident. Toate astea nu înainte să optăm între următoarele puncte de plecare: postmodernismul desemnează în spațiul literar românesc: *a) curent poetic lansat în* Cenaclul de Luni*; b) generație de creație distinctă; c) un anume moment poetic, și anume cel postbelic,* caracterizat printr-o «rescriere» în altă cheie a modelelor (tipurilor) poeziei interbelice. […] *d) nu în ultimul rând, un anume mod de a face proza care consună cu cel al lui Barth sau Pynchon.* Aici chiar că pot spune liniștit că Mircea Horia Simionescu e un postmodern […]. Cum sunt postmoderni și Paul Georgescu, Ștefan Agopian sau Ioan Groșan (din *Caravana cinematografică* și *Școala ludică*, dar nu și din *Marea amărăciune*) sau același, sub pseudonimul Ars Amatoria, în seriale ca *O sută de ani de zile la porțile Orientului.* Dar, și aici e întrebarea, sunt oare Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Alexandru Vlad, Sorin Preda, Viorel Marineasa sau Daniel Vighi, șase dintre cei mai importanți prozatori tineri, postmoderniști? Eu cred că *nu*[…]”. După o pledoarie detaliată în favoarea scepticismului față de utilizarea dată la noi termenului **p.,** Alexandru Mușina considera îndreptățit să reafirme, între altele: „ – *a susține că întreaga poezie română contemporană e postmodernistă e un generos și frumos sofism*, care funcționează compensator și calmant (în plan sociocultural) și narcotizant (în plan estetic); […] – *poeții și prozatorii generației ’80 nu sunt*, în marea lor majoritate, niște postmoderniști; [...] – *folosirea termenului se impune*, deci, *dar numai cu accepțiunea pe care i-o dau teoreticienii occidentali*, fără a încerca să îl manipulăm și, mai ales, fără iluzii; – fără iluzii, în sensul că *folosirea unui termen nou nu ne face neapărat mai inteligenți sau mai talentați*, că literatura noastră nu devine mai valoroasă sau mai «competitivă» pe plan universal dacă «avem și noi postmoderniștii noștri»”. Optzecist disident față de vulgata lui Ion Bogdan Lefter și a lui Mircea Cărtărescu privind **p.** românesc, Mușina și-a afirmat poziția critică, a susținut necesitatea și legitimitatea în poezie a unui „nou antropocentrism”, pe care l-a teoretizat, și a continuat să critice îndârjit fetișizarea fenomenului prin texte cu caracter cvasipamfletar: *Să-avem și noi postmoderniștii noștri* (1989), *Paradisul din tomberon* (1994), *Postmodernismul socialist* (1999) ș.a. O critică la fel de aspră va fi formulată de Ciprian Șiulea într-un text cu titlu ironic – *Postmodernismul iluminist* –, inclus în volumul *Retori, simulacre, imposturi* (2003). Ținta principală este activitatea de „corifeu” și ideolog a lui Ion Bogdan Lefter, examinată pornind de la volumul acestuia *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, apărut în 2000, pe care comentatorul îl consideră a fi „un text mai degrabă de propagandă decât de teorie”. Ciprian Șiulea reamintește din capul locului faptul că „de aproape două secole, românii creează mitologii naționale compensatorii, care devin repede referințe obligatorii în scrierea istoriei și pentru proiectele societății (sau pentru lipsa lor)” și identifică în **p.** românesc un astfel de mit compensatoriu, cel mai recent dintre ele: „Mitul postmodernismului românesc datează dinainte de 1989. El avea atunci și o valoare instrumentală în cadrul strategiei cultural-politice de impunere a noilor generații și de evitare a ingerințelor sistemului, dar, tocmai pentru a dovedi că funcția lui nu depinde neapărat de conjunctura politică și culturală a comunismului, adevărata maturitate a dobândit-o doar în ultimii ani. În numele acestui mit legitimator, care dezminte categoric retardarea noastră (nu numai culturală), s-au rostit destule aberații, găsindu-se destui reprezentanți români (protocroniști, eventual) ai postmodernismului: Blaga și Noica, Teodor Mazilu și D. R. Popescu, Nichita Stănescu și Marin Sorescu”. Identificând teza principală a lui Ion Bogdan Lefter – „există un postmodernism românesc incontestabil, anticipat în anii ’60 și definitiv instalat în anii ’80, care sincronizează, dar nu prin imitație, cultura română cu cea occidentală. Postmodernismul este rezultatul unei evoluții organice a culturii române și, pe alt plan, al rezistenței prin cultură și al unei bătălii canonice pe care această generație a purtat-o nu doar în numele ei personal, ci și în al întregii culturi române” –,

Ciprian Şiulea procedează la o critică amănunțită, contestând-o „din perspectiva adevărului, în sensul general de confruntare cu realitatea”, nu pentru a o respinge în numele unei alte versiuni, proprii, despre **p.** românesc, ci preocupat să examineze „coerența internă a demersului, pertinența acestui discurs în contextul imediat al culturii române”. Eseistul reamintește trăsături definitorii**:** „Postmodernismul înseamnă, pe scurt, declinul transcendenței, relativizarea valorii și conștientizarea caracterului de convenție al reprezentărilor noastre despre lume, despre noi înșine și despre creațiile noastre, în particular, literare. Odată cu anunțata moarte a lui Dumnezeu, moare și omul ca ființă plenară (de unde imposibilitatea unui nou umanism sau antropocentrism), pentru că Dumnezeu nu a fost, de fapt, decât valoarea transcendentă și absolută, fundamentul pe care omul a putut concepe unitatea existenței, sensul ei și al lui propriu. Dispariția transcendenței aduce o doar temporară și iluzorie centralitate a omului; în fapt, el îl urmează imediat pe zeul ucis, rămânând un simplu individ lipsit de o rațiune mai înaltă decât cea personală, care poate oricând să alunece spre absurd și aberație (de unde și angoasa ce servește de contrapunct hedonismului postmodern). […] Un postmodernism «autenticist» e o contradicție în termeni, în măsura în care a fi postmodern înseamnă (și) a conștientiza și a accepta un număr maxim de convenții, însă nu din resemnare, ci […] prin asumarea totală a riscurilor și savurarea precarității condiției ca atare, prin integrarea ludică și ironică în mecanismul proliferării convențiilor”. În continuare el opinează că raportarea la acestea ar învedera inadecvarea susținerilor celui avut în vedere: „Postmodernismul românesc descris de Ion Bogdan Lefter este, în mod cel puțin bizar, unul umanist, antropocentric și realist. Autorul descrie postmodernismul în termeni precum: «întoarcerea la real», «reumanizarea», «recâștigarea referențialității textului», «un patetism mai profund» și «patetica angajare ontologică», întoarcerea la mesaj și la figurativ. Bizareria vine în parte din faptul că generația ’80, despre care se discută în principal, e mult mai complexă decât această descriere ideologizantă, dar mai ales din constatarea că trăsăturile respective nu prea au mult de-a face cu postmodernismul. Un curent literar (cultural) care este umanist, realist, autenticist etc. pur și simplu nu are cum să fie postmodern”. Demersul critic al lui Ciprian Şiulea vizează în esență un anumit mod de a transforma **p.** românesc într-un mit compensator triumfalist prin nesocotirea spiritului critic, rămas într-o marginalitate categorică „față de mainstream-ul mesianic, delirant propagandistic și «constructiv» cu orice preț și în orice condiții”. Existența unor asemenea controverse vădește faptul că un consens cu privire la identitatea, natura, particularitățile, amploarea și importanța fenomenului pe tărâm românesc e departe de a se fi produs. Nu numai pe plan teoretic, ideologic și principial, dar și la nivelul scrisului literar propriu-zis **p.** „canonizat” al optzeciștilor e supus unor provocări de natură să îi fragilizeze aparenta preeminență. **P.** literar nu rămâne monopolul unei generații de creatori. Câțiva autori afirmați în anii ’90 – Adrian Oțoiu, Daniel Bănulescu, Dan Perșa, Ioan Es. Pop ș.a. – pot apărea ca fiind „încă și mai postmoderniști” decât optzeciștii canonici, deși li se contestă importanța și legitimitatea, fiind considerați mai degrabă epigoni imperfecți sau retrograzi ai optzeciștilor: „Ca atmosferă artistică și, câtă e, ca ideologie literară, cei ce se intitulează nouăzeciști sunt cu un pas înapoi față de anii ’80”, crede Mircea Cărtărescu. Pe de altă parte, după 1989 romanul postmodernist a fost ilustrat, strălucit, nu numai de optzeciști (Mircea Cărtărescu, George Cușnarencu) și de nouăzeciști (Daniel Bănulescu, Adrian Oțoiu, Dan Perșa), ci și de scriitori din generații mai vârstnice (Dumitru Țepeneag), iar unul dintre prozatorii români postmoderni cei mai importanți – nu numai romancier – s-a dovedit Livius Ciocârlie, care, prin vârstă, nu aparține generației ’80. Perspectiva cumva milenaristă în care unii optzeciști afirmă și susțin **p.**, considerat ca ultimă și de nedepășit modalitate literară, subapreciindu-i atât pe preoptzeciști, cât și pe postoptzeciști – văzuți ca autori retrograzi, neinteresanți și nelegitimi, reiteratori naivi de procedee și viziuni descalificate istoricește, afiliați unor etape ori formule anterioare **p.**, unor viziuni ori modalități de creație iremediabil caduce: modernism „metafizic”, autenticism, orfism, minimalism, mizerabilism patetic, „nou realism”, angajare etică și socială etc. –, stârnește iritare și reacții de ripostă. Unii dintre cei vizați contraatacă, contestându-le optzeciștilor valoarea, învinuindu-i de a fi livrești, inautentici, confecționeri manieriști, plăsmuitori de „universuri de carton” și evazioniști, demisionari de la angajarea existențială (din

nou valorizată, mai ales în rândul foarte tinerilor scriitori), și, în focul polemicii, procedează fie la contestarea **p.**, fie la redefiniri pro domo, uneori fanteziste și discutabile. În ultimii ani, după o oarecare „inflație" în materie de invocare a **p.** ca element de legitimare și valorizare a creației literar-artistice recente și, totodată, în calitate de „cheie" pentru interpretarea unor producții mai vechi, precum și după o recoltă relativ bogată de cercetări academice, serioase și aplicate, asupra chestiunii, dezbaterea s-a mai domolit, conceptul a fost oarecum stabilizat și canonizat, dar și, într-un fel, „depășit", banalizat și „clasat", oarecum abandonat ca armă în lupta ideologico-literară de extremă actualitate.

Repere bibliografice: *Postmodernismul*, CC, 1986, 1–2 (număr special); *Exploring Postmodernism*, îngr. Matei Călinescu și Douwe W. Fokkema, Amsterdam, 1988; *Antologia poeziei generației '80*, îngr. și pref. Alexandru Mușina, Pitești, 1993; Ioana Em. Petrescu, *Ion Barbu și poetica postmodernismului*, București, 1993; ed. îngr. Ioana Bot și Ligia Tudurachi, Cluj-Napoca, 2006; Țeposu, *Istoria*, *passim*; *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, îngr. Gheorghe Crăciun, București, 1994; Emilia Parpală-Afana, *Poezia semiotică: promoția '80*, Craiova, 1994; [*Postmodernismul*], E, 1994, 43–45, „Euresis", 1995, 1–2, ECH, 1995, 6–9 (numere speciale); Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, tr. Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, postfață Mircea Martin, București, 1995, *221–259*; Magda Cârneci, *Arta anilor '80. Texte despre postmodernism*, București, 1996; Alexandru Mușina, *Unde se află poezia?*, Târgu Mureș, 1996; Spiridon, *Apărarea*, *93–169*; Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, București, 1996; Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului*, Pitești, 1996; Marcel Corniș-Pop, *The Unfinished Battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Iași, 1997; Gheorghe Crăciun, *În căutarea referinței*, Pitești, 1998; Carmen Mușat, *Perspective asupra romanului postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Pitești, 1998; Monica Spiridon, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Crăciun, *Experimentul literar românesc postbelic*, Pitești, 1998; Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfață Paul Cornea, București, 1999; Adrian Dinu Rachieru, *Elitism și postmodernism*, Iași, 1999; Mihaela Constantinescu, *Forme în mișcare: postmodernismul*, București, 1999; Mihaela Ursa, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Pitești, 1999; Dan Grigorescu, *Jocul cu oglinzile. Însemnări despre literatura și arta postmodernă*, București, 2000; Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii" culturale*, Pitești, 2000; ed. 2, Pitești, 2002; Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003; Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanța, 2000–2001; Mihaela Constantinescu, *Post/postmodernismul: cultura divertismentului*, București, 2001; Cristian Moraru, *Rewriting. Postmodern Narrative and Cultural Critique in the Age of Cloning*, New York, 2001; Alexandru Mușina, *Sinapse*, Brașov, 2001, *61–66*, *99–128*, *183–220*; Dan Eugen Rațiu, *Disputa modernism–postmodernism*, Cluj-Napoca, 2001; Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Brașov, 2002; Florin Mihăilescu, *De la proletcultism la postmodernism*, Constanța, 2002, *213–321*; Mușat, *Strategiile*, *passim*; Maria-Ana Tupan, *Discursul postmodern*, București, 2002; Gheorghe Crăciun, *Literatura – posibilități și limite postmoderne*, OC, 2003, 176; Ioana Em. Petrescu, *Modernism/postmodernism. O ipoteză*, îngr. Ioana Bot, Cluj-Napoca, 2003; Buciu, *Panorama*, I, *56–219*; Șiulea, *Retori*, *185–218*; Ion Bogdan Lefter, *Despre identitate. Temele postmodernității*, Pitești, 2004; Gheorghe Manolache, *Degradarea lui Proteu*, Sibiu, 2004; George Ceaușu, *Spațiul literar românesc și „postmodernismul fără postmodernitate"*, Iași, 2005; *Dicționar de postmodernism*, coordonator Sorin Pârvu, Iași, 2005; Theodor Codreanu, *Transmodernismul*, Iași, 2005; George Bădărău, *Postmodernismul românesc*, Iași, 2007; *Repertoar de termeni postmoderni*, coordonatori Andrei Bodiu și Caius Dobrescu, Brașov, 2009; Daniel Corbu, *Postmodernism și postmodernitate în Româna de azi*, Iași, 2010; Ion Bogdan Lefter, *O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească*, Pitești, 2010; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu*, Pitești, 2010; Delia Pop, *Provocări ale postmodernității: pornind de la Mircea Cărtărescu*, Iași, 2010; Virgil Nemoianu, *Postmodernismul și identitățile culturale*, tr. Laura Carmen Cuțitaru, pref. Codrin Liviu Cuțitaru, Iași, 2011; Virgil Șoptereanu, *Modernism, avangardă, postmodernism*, București, 2012. ***N.Br.***

POSTOLACHE, Ion Larian (18.XI.1916, Adjud – 7.XII.1997, București), poet, traducător. Este fiul Siminei (n. Dobre) și al lui Dumitru Postolache, tâmplar. Învață la Liceul Unirea (1928–1936) și la Liceul Comercial (1936–1939) din Focșani. Face studii universitare la Academia Comercială din București. Între anii 1942 și 1945 este reporter de război. Tehnician la Gazmetan București (1947–1951), lucrează ca proiectant și funcționar până la pensionare (1966). Debutează cu poezie în 1933 la revista „Căminul" din Focșani. Face parte din grupul Adonis și frecventează cenaclul Sburătorul (1940–1943). În 1945 conduce, la Sibiu, gazeta „Curierul", pe lângă care funcționează un cenaclu la care participă Lucian Blaga, Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Ioana Postelnicu, Ecaterina Săndulescu. În anii 1946–1947 înființează în locuința

sa din București un cenaclu literar, care va dura până în 1953, reunind scriitori interbelici, dar și tineri în curs de afirmare, iar în 1970 ia parte la fondarea cenaclului „Tudor Vianu". Colaborează la gazetele focșănene „Atacul", „Milcovul", „Pentru patrie" și apoi la „Prepoem", „Adonis", „Curentul literar", „Universul literar", mai târziu la „Luceafărul", „Argeș", „Ateneu". După 1989 înființează Editura Apollo. Prima carte, *Fluturi de bronz*, îi apare în 1937, fiind urmată în 1941 de *Hronic (divertisment)*. Pentru tălmăcirile din poetul pakistanez Allama Mohamed Iqbal i s-a conferit o medalie comemorativă la Lahore (1977).

Poet livresc în ansamblu, **P.** reține în versurile de început (*Fluturi de bronz*) prin ecouri simbolist-decadentiste și reminiscențe tradiționaliste, dar și printr-o febrilă preocupare pentru cizelare stilistică. Următoarea plachetă, *Hronic (divertisment)*, îmbrățișează maniera parodică gen Topîrceanu și Păstorel Teodoreanu, inițiind totodată baladele de atmosferă legendară, pline de culoare și vioiciune, lipsite totuși de o epicitate susținută. După o tăcere de aproape trei decenii, în *Grădina de cactuși* (1969) **P.** cântă parcul, cu havuzul „ca o liră de cristal", luna trecând printre ramuri, „banca" pe care „vingt ans après" stau alți îndrăgostiți, copilăria de școlar, cu „vacanțe care au fost de demult", salcâmul sub care dorm morții, reinterpretând nostalgic pe Lucian Blaga, satul de obârșie „de la Focșani mai la vale", sat din vremea lui vodă Cantemir, via etc. Accentele pillatiene sunt și ele vizibile: „La vie, Strâmbă-Lemne, bătrânul mic te-mbată/ Cu verzile miresme de iod și-amărăciuni;/ În el rămâne luna ușor decolorată,/ Când ziua stinge jarul cereștilor tăciuni". Acolo, în vie, studentul de odinioară citise pe Dante și pe Baudelaire. Se remarcă evocările stilizate în maniera lui Mateiu I. Caragiale, cel din *Pajere*, reînviind amintirea domniței Ralu Caragea, întemeietoarea teatrului: „Comedianții-s în favor la Curte./ S-amestecă cu dânșii chiar Ralu/ Şi parc-aud grăind pe-un velpostelnic:/ «Diseară avem teatru, psihimu»". Interesante, prin acuitatea notației ivite din faptul trăit, însă lipsite de imagistică, dar energice, se dovedesc compunerile intitulate *Poeme de front*. Când în *Orații* (1972), de pildă, poetul încearcă să cânte cu tot dinadinsul „noul", Pillat și Blaga sunt uitați cu totul și banalitățile goale își fac locul de îndată. Meșter neoparnasian într-ale prozodiei, **P**. încearcă să se sincronizeze cu mai tinerii emuli ai lui Miron Radu Paraschivescu, inovând în sensul lui Ion Caraion sau al lui Geo Dumitrescu, adoptând și el disimetria în versificație și mai ales expresia accentuat prozaică, precum în *Balada diminețílor cenușii*, dedicată filosofului Ion Petrovici: „La cinci și jumătate precis,/ Ceasornicul mă dă afară din Paradis./ Pe străzi trec tramvaie cu scrâșnet de fier,/ Sirena fabricei aleargă înnebunită prin cartier". Fascinația pentru baladă l-a determinat să-și adune producția de acest gen într-un volum de sine stătător, intitulat *Balade apocrife* (1992), în care se întâlnesc episoade de epocă fanariotă și legendară (*Balada argintarului care a vrut să se facă vrăjitor*, *Baladă în stil cronicăresc*, *Balada lui Beizadea Tingire* sau *Balada despre întârziatul cardinal*), unele cu tramă erotico-anecdotică, dar și altele, simple pretexte, dedicații pentru numeroșii săi prieteni (cum sunt *Baladă despre poetul singaporean*, *Balada șlefuitorului de cuvinte*), versuri cărora nu li se poate nega o anume disponibilitate jucăușă și ușurință prozodică. De altfel, virtuozitatea prozodică îi caracterizează și tălmăcirile (de regulă în colaborare) din literaturile orientale vechi (imnuri vedice, literatură sanscrită, epopeea *Mahabharata* sau texte poetice din Egiptul faraonic) ori din clasici precum Allama Mohammad Iqbal.

SCRIERI: *Fluturi de bronz*, Focșani, 1937; *Hronic (divertisment)*, București, 1941; *Grădina de cactuși*, București, 1969; *Orații*, București, 1972; *Amurgul zăpezilor*, București, 1982; *Mătănii*, cu gravuri de Dragoș Morărescu, București, 1990; *Balade apocrife*, cu ilustrații de Adrian Ionescu, București, 1992. **Traduceri:** *Imnuri vedice*, pref. Sergiu Al. George, București, 1969 (în colaborare cu Viorica Vizante); *Texte alese din lirica sanscrită*, București, 1973 (în colaborare cu Charlotte Filotti); *Poezia Egiptului faraonic*, pref. Constantin Daniel, București, 1974 (în colaborare cu Ion Acsan); *Mahabharata (Legenda lui Nala și a frumoasei Damayanti)*, pref. Mircea Malița, introd. Constantin Daniel, București, 1975 (în colaborare cu Charlotte Filitti); Thomas Malory, *Moartea regelui Arthur*, I–V, pref. Dan Grigorescu, București, 1979 (în colaborare cu Charlotte Filitti); Allama Mohammad Iqbal, *Mesaj din Orient*, București, 1992 (în colaborare cu Charlotte Filitti), pref. trad., București, 1999, *Poezii alese*, București, 2009.

Repere bibliografice: [*Ion Larian Postolache*], „Prepoem", 1940, 9; D. Karnabatt, *Poetul Ion Postolache*, SE, 1943, 1634; D. Micu, *„Grădina de cactuși"*, RL, 1969, 38; Adrian Beldeanu, *„Orații"*, CRC, 1973, 4; Mircea Iorgulescu, *„Orații"*, LCF, 1973, 8; *Lit. rom. cont.*, I, *511–512*; Gh. Bulgăr, *„Amurgul zăpezilor"*, RL, 1984, 8; Al. Raicu, *Un baladist autentic*, RL, 1986, 46; Rotaru, *O ist.*, III, *148–149*;

Dicț. scriit. rom., III, *874–875*; Florentin Popescu, *De vorbă cu Ion Larian Postolache*, „Saeculum”, 2002, 2; Mircea Dinutz, *Ion Larian Postolache. Drumul de la Obor la „Cazemata cu îngeri”*, „ProSaeculum”, 2005, 8; Alexandru Deșliu, Mircea Dinutz, *Ion Larian Postolache*, Focșani, 2006; C. D. Zeletin, *Vocația prieteniei sau Poetul Ion Larian Postolache*, „Oglinda literară”, 2008, 77. ***I.Rt., G.Dn.***

POŞTA ROMÂNĂ, publicație apărută la Brașov, bisăptămânal, între 1 ianuarie 1888 și 6 aprilie 1889. Theochar Alexi era editor și redactor responsabil al acestui periodic, pe care îl subintitula „Foaie pentru poporul român”. Într-un prospect difuzat la sfârșitul anului 1887 se arată că **P.r.** va urmări să îndrepte interesul publicului către problemele politice, culturale și literare la ordinea zilei. Un editorial din 1888 subliniază nevoia dezvoltării gustului pentru lectură, în scopul consolidării sentimentelor naționale și al cultivării datinilor strămoșești. Beletristica inserată, mediocră, se circumscrie acestui program. Th. Alexi este autorul unor nuvele istorice prolixe, al unor comedii (*Vistavoiul Marcu*), pe care le traduce și le localizează fără a indica sursa, al unei tragedii (*Domnul Tudor*) și al unui vodevil, *Lăcustele*, în care printre personajele principale figurează Al. I. Cuza și Moș Ion Roată. Alături de Th. Alexi, cu poezii de valoare modestă colaborează George Simu, I. P. Coman, Valentin Dioniu și Iuliu I. Roșca. Învățătorii A. Hodârnău, Z. Florian ș.a. trimit literatură populară culeasă din satele unde profesau. Din scrierile lui Costache Negruzzi se republică *O alergare de cai* și *Istoria unei plăcinte*. În mai multe recenzii ample (la *Fata de la Cozia* de Iuliu I. Roșca, la *Logofătul Matei* de I. C. Panțu), N. Ch. Quintescu face observații pertinente în legătură cu relația dintre literatură și istorie. Tot el critică imitarea exagerată a modelelor străine. La „Poșta redacției” din mai 1888 i se răspunde unui I. P. în B. (poate I. Popovici-Bănățeanul), care trimisese mai multe încercări de proză și poezie. Începătorul este sfătuit să persevereze, deoarece textele trimise, deși nepublicabile, mărturisesc semnele unui „frumos talent”. Fără a constitui o preocupare principală, se face loc și câtorva traduceri. Din Petrarca dă o *Madrigală* și mai multe sonete I. Bocaniciu, din Hans Christian Andersen tălmăcește Maria S. Dănăilă o nuvelă, sub titlul *Mitutica*. Alte transpuneri sunt din Mark Twain (*Istoria Venerei capitoline*), din Guy de Maupassant și François Coppée. ***R.Z.***

POTECA, Eufrosin (c. 1785, Nucșoara, j. Prahova – 10.XII.1858, Gura Motrului, j. Mehedinți), scriitor bisericesc

Fiu de țărani, **P.** (la botez Radu, iar după călugărirea din 1808 Eufrosin) a studiat la București, la Academia Domnească, între 1812 și 1816. Remarcându-se la cursurile de filosofie, a fost numit profesor la aceeași școală, condusă de Neofit Duca, de unde în 1818 se transferă ca profesor de geografie și religie la școala românească înființată de Gh. Lazăr. Trimis de Eforia Şcoalelor la studii în străinătate, împreună cu alți trei tineri bursieri, urmează cursuri de filosofie, istorie și teologie la Pisa (1820–1823) și Paris (1823–1825). La întoarcere este numit profesor de filosofie la „Sf. Sava”, unde rămâne până în 1832, cu o întrerupere de un an (1828), când pleacă la Buda pentru a-și tipări traducerea *Filosofia cuvântului și a năravurilor adecă Logica și ithica elementare cărora se pune înainte istoria filosoficească* după J.G. Heineccius, filosof raționalist folosit de **P.** în cursurile sale. În urma conflictului cu mitropolitul Neofit al Munteniei, este înlăturat de la catedră și se va retrage, până la sfârșitul vieții, ca egumen la mănăstirea Gura Motrului, de unde și numele Motreanu, cu care a semnat uneori.

Cursul de filosofie, lăsat în manuscris, și numeroasele cuvântări festive, parțial adunate de **P.** în *Cuvinte panighirice și moralnice* (1826), puneau în evidență un spirit iluminist care atribuia discursului filosofic o finalitate justificată de genealogia nobilă: „fericirea omenirei pre pământ, care să naște din dragoste, fiica dreptății, fiica adevărului, fiul filosofiei”. Printre cărturarii munteni din generația premergătoare Revoluției de la 1848, **P.** a fost unul dintre cei mai radicali adversari ai instituțiilor feudale din Țările Române. Se bucură, în epocă, de o oarecare notorietate, reflectată în formule dintre cele mai entuziaste, precum „filosoful nostru de la Paris”, „Eufrosin filosoful” sau „un Socrate al românilor”. Influențat de Bacon și Descartes, el se vrea un adept al „dreptului natural”, al reformelor

sociale, al răspândirii culturii prin școli și tipărituri în limba națională. Cere în repetate rânduri o „lege a dreptății", conformă cu ordinea firească, cu „regula magnifică a lumii". Este interesat îndeosebi de problema „învățăturei de obște", care ar trebui să insufle „patriotism și unire". Astfel de idei au justificat plasarea lui **P.** în galeria personalităților care au jucat un rol important în mișcarea de redeșteptare națională din prima jumătate a secolului al XIX-lea. A fost și un orator remarcabil, priceput mânuitor al procedeelor retorice. Cuvântările sale abundă în lamentații patetice pentru soarta țării, mlădiate cu o artă rafinată, cu grijă pentru echilibrul și sonoritatea frazei. Din perspectiva cititorului modern, ele au și un cert pitoresc de limbaj, datorat inclusiv adaptării unor neologisme științifice sau a unor nume proprii admirate de cărturar („Manuil Kant", „Georgie Bercleiu", „Leibniț" ș.a.). Limba expresivă și suplă a textelor sale oratorice se regăsește în traducerile pe care le face, din franceză și greacă, după cărțile de morală religioasă ale lui Claude Fleury și J.-B. Massillon și îndeosebi în transpunerea după cartea lui Bossuet, *Vorbire asupra istoriii universale* (I–II, 1853). Un farmec aparte îl au însemnările autobiografice recuperate în volum în 2005, unde imaginea călugărului cu veleități filosofice și talent oratoric este fasonată de întâmplări sau de nostalgii cu totul omenești.

SCRIERI: *Cuvinte panighirice și moralnice*, București, 1826; [*Cuvântări*], în J.G. Heineccius, *Filosofia cuvântului și a năravurilor adecă Logica și ithica elementare cărora se pune înainte istoria filosoficească*, Buda, 1829, în G. Dem. Teodorescu, *Viața și operile lui Eufrosin Poteca,* București, 1883; *Predici și cuvântări*, pref. Veniamin Micle, Râmnicu Vâlcea, 1993; *Însemnări autobiografice*, îngr. și introd. Adrian Michiduță, Craiova, 2005; *Scrieri filosofice*, pref. Adrian Michiduță, Craiova, 2008. **Traduceri:** Dim. Darvari, *Mai nainte gătire spre cunoștința de Dumnezeu prin privirea celor ce sunt*, pref. trad., Buda, 1818; J.G. Heineccius, *Filosofia cuvântului și a năravurilor...*, Buda, 1829; ed. îngr. și introd. Adrian Michiduță, Craiova, 2006; *Sfânta Scriptură pe scurt*, Buzău, 1836; ed. 2, București, 1847; Claude Fleury, *Obiceiurile israieltenilor și ale creștinilor*, București, 1845; J.-B. Massillon, *Mic post ori Cuvinte alese*, București, 1846; Bossuet, *Vorbire asupra istoriii universale*, I–II, București, 1853.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Viața și operile lui Eufrosin Poteca*, București, 1883; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *61–64*, *135–136*; Dan Simonescu, *Bossuet în literatura românească*, CL, 1927, septembrie–noiembrie; Petre V. Haneș, *Eufrosin Poteca traducător al lui Bossuet*, PIL, 1931; I. Vîrtosu, *Pagini din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, București, 1937; C. Rădulescu-Motru, *Catehismul mititel al lui Eufrosin Poteca*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *122–123*, *Ist. lit.* (1982), *120–122*; C. Rădulescu-Motru, *Din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XII, 1943; I. Vîrtosu, *Eufrosin Poteca egumen la mănăstirea Motru*, Craiova, 1944; Gabriel Cocora, *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca*, MO, 1959, 3–4; Adrian Marino, *Iluminiștii români și idealul „luminării"*, IL, 1965, 4; G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, București, 1966, *84–95*; Piru, *Ist. lit.*, II, *249–252*; *Ist. lit.*, II, *164–168*; Cornea, *Originile*, *224–225*, *229–230*; *Ist. filos. rom.*, I, *180–182*, *208–209*; *Dicț. lit. 1900*, *705*; Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Eufrosin Poteca inedit: Elemente de metafizică*, BOR, 1981, 5–6; *Dicț. scriit. rom.*, III, *875–876*; Elvira-Ecaterina Ivănescu, *Eufrosin Poteca – un european din Valahia*, Craiova, 2006; Nicolae Isar, *De la ortodoxie la redeșteptare națională. Viața și opera lui Eufrosin Poteca*, București, 2008; Vasile Diacon, *Un moment din istoria limbii române literare: Eufrosin Poteca*, Iași, 2009; Sorin Lavric, *Un duios iremediabil*, RL, 2010, 7. ***L.V., E.I.***

POTOPIN, Ion (2.IX.1916, Potopinu, j. Olt – 10.V.1998, București), poet. Este fiul Mariei (n. Mitrache) și al lui Antonie Magnea, țărani; va adopta mai târziu numele satului în care s-a născut. După absolvirea Liceului „Ioniță Asan" din Caracal, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care nu o va termina din cauza războiului. Încorporat în 1939, va fi trimis pe front în 1941, fiind demobilizat în 1945, cu gradul de locotenent de infanterie. Târziu, în 1960, va reuși să-și ia licența la Facultatea de Cinematografie, secția teatrologie, a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București. Se înscrie la doctorat, dar teza, *Dialectica eroului tragic*, nu va fi finalizată. Între 1945 și 1949 profesează ca ziarist și șef de birou în Ministerul Comunicațiilor, din 1950 e inspector de cadre la Banca de Investiții din Brașov, iar între 1952 și 1955 este inspector cultural la Sfatul Popular al regiunii Brașov. În 1956 se transferă la Oficiul de Stat pentru Turnee Artistice din București, în același an fiind angajat la Biblioteca Academiei Române, ca șef al Cabinetului de muzică, unde va lucra până la pensionare, în 1981. Încă elev, debutează cu versuri în 1934, la ziarul „Zorile Romanațului". Literatura lui va ilustra un oportunism imperturbabil, angajat publicistic și editorial în trena tuturor regimurilor politice: legionarism, dejism, ceaușism.

Prima carte a lui **P.**, *Cartea rănilor*, apărută în 1946, este prezentată de Editura Casa Şcoalelor ca o expresie a unui „lirism realist și progresist”, iar autorul drept un reprezentant al generației tinere care a rupt tăcerea și s-a alăturat cu versul său eforturilor de înnoire a țării. Poemul inaugural este intitulat chiar *Cântec de țară*, tonul declarativ, emfatic și hiperbolizant anunțând parcă viitorul traseu al unui poet ce vrea să prindă în lăncile sunetelor „fruntea furtunilor ce s-au întors” să calce „din tunete-n sunete” etc. Măsura relativă a talentului o dau însă versurile care consemnează, ca într-un jurnal de front, impresii de pe câmpul de luptă. Cu inima ca o „hieratică rană”, **P.** nu observă latura spectaculară a războiului, faptele de eroism, ci aspectele tragice: „moartea calcă dreaptă peste trupuri/unindu-ne prin foc cu inamicul”. Este sensibil la „frunțile enigmatice de soldați”, la oamenii care nu înțeleg ce se întâmplă cu ei, la întâlnirea cu „arhanghelul negru”, sentimentul dominant fiind de mirare și oboseală: „Atâtea izbânzi ne-au obosit/ prea mult sânge am irosit” (*Revedere*). Volumul *Clamor* (1968) are profilul unei ediții de autor, fiind o selecție din versuri scrise de-a lungul a trei decenii. De la *Toamna-n hlamide cenușii*, datând din 1938, până la poeziile de acum, totul e învăluit într-o melancolie difuză, epigonic romantică, punctată când și când de clamări în pustiu. O *Efemeridă* care încheie placheta vorbește despre inutilitate și gol lăuntric în curgerea implacabilă a timpului. Imaginea dată de versurile din cărțile ce vor urma nu se compune la **P.** dintr-o poezie interiorizată a senectuții, ci dintr-o accentuare a adecvării la conjunctural. *Discobolul* (1972), *Poema română* (1980), *Maieutica luminii* (1985), *Drumul luminilor* (1987) conțin texte encomiastice folosind o anume îndemânare a punerii în scenă și deturnând unele concepte estetice pentru a da oarece lustru versului obedient, suprasaturat de clișee, proslăvind partidul și conducătorul lui. Sonetul este specia pe care autorul o exersează abuziv, titlul unei poezii fiind *Tortură-mi e tiparul tău sonor*. Antologia *Poarta cuvintelor* (1971), două ediții din amintirile și teatrul lui Valjan, alcătuite în colaborare, precum și câteva traduceri din poezia Iuliei Hasdeu sau altele legate de istoria muzicii îi completează bibliografia.

SCRIERI: *Cartea rănilor*, București, 1946; *Clamor*, București, 1968; *Discobolul*, București, 1972; *Murmurul statuilor*, București, 1974; *Profil de ivoriu*, București, 1976; *Poema română*, București, 1980; *Maieutica luminii*, București, 1985; *Drumul luminilor*, Iași, 1987; *Gheorghe Lovendal*, București, 1987.

Repere bibliografice: Const. Ciopraga, *„Discobolul”*, CRC, 1972, 51; *Lit. rom. cont.*, I, *509–511*; Nicolae Georgescu, *„Maieutica luminii”*, LCF, 1986, 4; Simion Bărbulescu, *„Maieutica luminii”*, RL, 1986, 35; *Dicț. scriit. rom.*, III, *876–877*; Firan, *Profiluri*, II, *202–203*. ***S.I.***

POTRA, **Florian** (3.III.1925, Timişoara – 6.V.1997, Bucureşti), eseist, traducător. Este fiul Anittei Francisca Maria (n. Brusaco) şi al lui Iulian Potra, licenţiat în ştiinţe economice şi sociale. Urmează Liceul „C. Diaconovici-Loga” din Timişoara, trecându-şi bacalaureatul în 1943. Face apoi studii la Universitatea La Sapienza din Roma, unde obţine licenţa în litere *magna cum laude* în 1948. Câţiva ani trăieşte din sport, devenind căpitanul echipei naţionale de scrimă. Este cercetător la Academia RPR (1953–1954), redactor la Uniunea Scriitorilor (1954–1955), la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (1955–1956) şi la revista „Teatrul” (1956–1961), secretar literar la Teatrul Regional Bucureşti (1961–1963), redactor şi secretar general de redacţie la „Secolul 20” (1963–1968), consilier general, inspector general la Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă (1968–1970), inspector principal la Centrul Naţional al Cinematografiei (1970–1971), conferenţiar, profesor, şef de catedră la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale”, titular al cursului de istoria şi teoria filmului (1971–1997). Debutează în 1956, la revista „Teatrul”, cu articolul *Neajunsurile monocroniei*, iar editorial cu volumul *Experienţă şi speranţă. Ecran românesc* (1968). În afară de revista „Teatrul”, unde colaborarea lui e sistematică până în 1989, mai e prezent în „Cinema”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Revue roumaine d’histoire de l’art”, „Contemporanul”, „România literară”, „Steaua”, „Viaţa românească” ș.a. I s-au conferit numeroase distincţii internaţionale: Ordinul Meritul Republicii Italia (1978, 1995), Premiul şi Medalia pentru cel mai bun traducător al teatrului italian în Europa, acordat de Institutul Italian al Dramei (1979), precum şi premii naţionale: Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea în italiană a romanului *Craii de Curtea-Veche* şi a nuvelei *Remember* de Mateiu I. Caragiale (1980), Premiul Academiei RSR (1981, 1983), Premiul Uniunii Cineaştilor pentru Opera Omnia (1996).

Deși recrutat de pe băncile facultății în rândurile celor desemnați să susțină propaganda oficială, la fel ca alți critici de teatru din aceeași generație (Mira Iosif, Valeria Ducea, Ana Maria Marti), **P.** nu a jucat rolul unui simplu executant politic. Spirit cu o temeinică pregătire filosofică, estetică şi culturală, el a constituit de-a lungul câtorva decenii un factor de echilibru în ierarhizarea valorilor, încurajând în același timp tentativele de sistematizare şi structurare a cercetării teatrologice şi filmologice româneşti. Principalele sale preocupări, ilustrate în *O voce din off* (1973), *Voci şi vocaţii cinematografice. Național și niversal în arta filmului* (1975) și *Aurul filmului* (I–II,1984–1987), s-au îndreptat spre definirea unui stil naţional în filmografie. Inspirat, printre alții, de ideile lui Antonio Gramsci, **P.** nu ezită să ilustreze existența unei arte cinematografice naționale chiar și în filmul hollywoodian american, unde iluzia unei arte universale era mai mult decât evidentă. Cele două volume intitulate *Aurul filmului* reprezintă o ambițioasă încercare de a defini o așa-numită „estetică populară" cinematografică, concretizată printr-un clasament al celor mai importante filme românești și străine. Singurul „gen" popular care interesează cu adevărat (drama, melodrama, musicalul sau filmul polițist sunt de-abia amintite) e filmul istoric, relevant ca expresie a realităților naționale. Definirea „omului total", făcută prin invocarea nu doar a textelor lui Georg Lukács, ci și a studiilor de estetică ale lui Tudor Vianu, completează modurile de înscriere a valorilor naționale în arta cinematografică, pe care **P.** le caracterizase anterior prin elemente ce țineau de receptare („publicul e mereu național"), de ritmul de construcție al imaginii (extraordinara lentoare a cinematografului japonez) sau de exploatarea spațiului în filmele marilor regizori. Nu lipsește de aici nici preocuparea metodologică, în deschiderea celui de-al doilea volum din *Aurul filmului* formulându-se o adevărată „poetică personală a criticului". **P.** se pronunță în favoarea unei analize militante, dar și experimentale, în conturarea căreia literatura rămâne un termen permanent de raportare, când refuzat, când acceptat. Pe de o parte, producția filmică românească ar fi în măsură prea mare dependentă de scenariile scriitorilor, idee de care se leagă mai multe observații ce țin de fenomenologia culturală: faptul, de pildă, că scriitorii Ardealului, precum Ioan Slavici, Liviu Rebreanu sau Ion Agârbiceanu, s-au dovedit a fi mai „cinematografiabili" decât cei moldoveni – Mihail Sadoveanu, Ion Creangă ș.a. Drept consecință, constituirea unei categorii de scenariști profesioniști i se prezintă ca o absolută necesitate. Pe de altă parte, **P.** crede în utilitatea unui raport între cineaști și critici, după modelul celui dintre scriitori și critici (Titu Maiorescu și Eminescu), fiindcă o asemenea însoțire ar permite păstrarea prospețimii și naivității „dintâi" a artistului și recuperarea energiilor lui inițiale. Meditația asupra metodei rămâne esențială și în volumul *Reconstituiri. Scrieri de critică teatrală* (1981), dedicat spectacolului teatral. Situându-se împotriva criticii impresioniste, a amatorismului și „spontaneității" practicate în interbelic, dar și împotriva „naturalismului" critic (descrierea amănunțită a jocului actoricesc și a mijloacelor regizorale), **P.** susține, în descendență marxistă, modelul unei critici teatrale riguroase, normativă, chiar dogmatică, care să propună programe artistico-ideologice: în acest context sunt apreciate montările dramei *Danton* a lui Camil Petrescu și explorarea altor forme de „teatru politic", „piese-anchetă", „colaje agitatorice" etc. **P.** e și autorul unei piese de teatru, *În noaptea asta nu doarme nimeni* (1961), publicată în revista „Teatrul", care urmărește desființarea și demolarea unei mahalale bucureștene, precum și mutarea, chipurile entuziastă, a oamenilor de acolo într-un bloc nou. Ca traducător, **P.** a oferit nu numai versiuni din literaturile lumii, preferinţele lui îndreptându-se către literatura italiană, de unde selectează teatru și proză, ci şi transpuneri apreciate, îndeosebi în italiană, ale unor scrieri de Mateiu I. Caragiale, Mircea Eliade, Tudor Arghezi, Ştefan Aug. Doinaş, Marin Sorescu, Laurenţiu Fulga ş. a.

SCRIERI: *Experienţă şi speranţă. Ecran românesc*, Bucureşti, 1968; *O voce din off. Teme cinematografice*, Bucureşti, 1973; *Voci şi vocaţii cinematografice. Naţional şi universal în arta filmului*, Bucureşti, 1975; *Profesiune: filmul. Incursiune în timpul şi spaţiul cinematografului românesc*, Bucureşti, 1979; *Reconstruiri. Scrieri de critică teatrală*, Bucureşti, 1981; *Aurul filmului*, I–II, Bucureşti, 1984–1987. **Ediţii:** Pavel Dan, *Scrieri alese*, pref. edit., Bucureşti, 1956. **Traduceri:** Carlo Goldoni, *Gâlcevile din Chioggia*, Bucureşti, 1957, *Războiul*, Bucureşti, 1957; Giovanni Grazzini, *Fellini despre Fellini. Convorbiri despre cinema*, Bucureşti, 1960; Aldo Nicolaj, *Soldatul Piccicò*, Bucureşti, 1960; Guido Aristarco, *Cinematografia ca artă. Istoria teoriilor filmului*, Bucureşti, 1965, *Utopia cinematografică*, pref. trad., Bucureşti, 1992; *Nuvele italiene contemporane*, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Alexandru

Balaci și Despina Mladoveanu); Vasco Pratolini, *Statornicia rațiunii*, pref. trad., Bucureşti, 1966; Luigi Pirandello, *Teatru*, introd. trad., Bucureşti, 1967, *Uriaşii munţilor*, Bucureşti, 1971; Tudor Arghezi, *Animali piccoli e grandi*, Bucureşti, 1968; Italo Svevo, *Senilitate*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Ştefan Delureanu); Giorgio Bassani, *Bâtlanul*, pref. trad., Bucureşti, 1973, *Romanul Ferrarei*, Bucureşti, 1990 (în colaborare cu Rodica Locusteanu); Antonio Gramsci, *Cinci minute pentru tata. Scrisori către copii. Însemnări pedagogice*, pref. trad., Bucureşti, 1974, *Intelectuali, literatură și viață națională*, pref. trad., București, 1983; Giuseppe Dessi, *Ţară de umbre*, pref. trad., Bucureşti, 1976; Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Veche. Remember – I crai della Vecchia Corte. Remember*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1980; Corado Calabra, *Vento di altura*, ed. bilingvă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Roma, 1996; Ioana Crăciunescu, *Creștet și gheare – Du front et des griffes*, ed. bilingvă, București, 1998.

Repere bibliografice: Ileana Berlogea, *Pirandello în România*, SXX, 1967, 6; Michaela Şchiopu, *Pirandello*, RITL, 1967, 4; Ion Cantacuzino, *„O voce din off”*, RL, 1973, 29; Valerian Sava, [*Florian Potra*], „Cinema”, 1973, 7, 1975, 8, L, 1997, 9–22; Aurel Bădescu, *Giorgio Bassani, „Bâtlanul”*, CNT, 1973, 34; Constantin Hârlav, *Giorgio Bassani, „Bâtlanul”*, TR, 1973, 39; Ion Lazăr, *Mai mult decât o „propunere”*, LCF, 1975, 31; Sorin Titel, *Lecturi cinematografice*, RL, 1976, 14; Manuela Cernat, [*Florian Potra*], „Scânteia”, 1980, 11 695, LCF, 1997, 22; Elena Nestor, *„Reconstruiri”*, RL, 1981, 52; Dan Ciachir, *Mateiu I. Caragiale în italiană*, SPM, 1982, 613; Ştefan Cazimir, *Nu numai Caragiale*, Bucureşti, 1984, *246–256*; Oltea Vasilescu, *In memoriam Florian Potra*, „Études et recherches d’histoire de l’art”, théâtre, musique, cinéma, 1997, 44; Călin Căliman, [*Florian Potra*], CNT, 1998, 7, 2000, 6; Alex. Leo Șerban, *Demonul ideologiei*, „Idei în dialog”, 2005, 8; Teodor Tanco, *O ediție din obsedantul deceniu*, ST, 2008, 1. ***C.Cl., L.Td.***

POVESTEA VIEȚII, revistă apărută la București și apoi la Focșani, săptămânal, între 13 februarie și 10 aprilie 1900. S-au editat șase numere în care, alături de proza și versurile lui Al. Şt. Vernescu (directorul revistei) și de cele ale prim-redactorului Adrian Sulcină, se publică diverse scrieri aparținând lui Al. Macedonski (poezia *Doina fetei* ș.a.), Panait Mușoiu, Petru Vulcan, Radu D. Rosetti, Panaite Zosân, D. Nanu, G. Marinescu, Eugen Herovanu, Matei Rusu, I. Neagu (care semna și Elena Dăscălescu), Const. Cantilli, Dem. Demetrescu-Piatra ș.a. Al. Macedonski recenzează volumul de versuri *Romanițe* al directorului revistei și, folosind recenzia ca pretext, întreprinde o trecere în revistă cuprinzătoare a situației literaturii naționale, urmărind mai ales principalele curente literare (romantism, simbolism ș.a.). Lui C. Dobrogeanu-Gherea i s-a republicat aici studiul dedicat scriitorului ucrainean Taras Şevcenko, iar Panait Mușoiu colaborează cu două traduceri din Leopardi. ***R.Z.***

POVESTEA VORBEI, revistă apărută la București, săptămânal, între 10 octombrie 1896 și 4 mai 1897. Eclectismul ideilor și imprecizia formulărilor caracterizează programul acestei publicații. Colaboratorii și mai ales caracterul literaturii incluse indică, totuși, o tendință națională și populară, care s-ar fi vrut situată în prelungirea orientării de la „Vatra”. Ion Gorun (pseudonim folosit de Alexandru I. Hodoș), redactorul și criticul literar al revistei, nu avea însă autoritatea și experiența necesare pentru a strânge în jurul noului periodic același grup de scriitori sau pentru a forma un altul, echivalent ca valoare ori, cel puțin, ca influență. Dacă nu a reușit să constituie un cerc și o direcție de opinie literară, **P.v.** a asigurat o continuitate de preocupări. Este vorba de cultivarea unei literaturi pentru popor, inspirată din realitatea autohtonă, și de străduința de a oglindi cât mai obiectiv viața culturală și literară a țării. Mai mult decât atât, **P.v.** s-a preocupat de îndrumarea și formarea tinerilor scriitori, în primul rând a debutanților. O atentă „Poștă a redacției”, scrisă probabil de Ion Gorun, se adresa cu răbdare și cu o prietenească ironie corespondenților din toată țara. Comprehensiunea arătată de redacție începătorilor avea să fie răsplătită de valoarea celor care și-au legat începuturile literare de această revistă. La 12 decembrie 1896 (numărul 12) i se răspundea unui Nirvan (sub pseudonim se afla Ion Minulescu): „Poate altele sau nu!”, pentru ca același Nirvan să publice în 20 aprilie 1897 (numărul 28) o poezie încărcată de juvenilă melancolie, *Gândurile*, iar o săptămână mai târziu, de data aceasta semnând I. M., *În așteptare*, versuri de atmosferă eminesciană. *Sonet*, poezie pe care o publică la 17 ianuarie 1897 Panait Cerna, reprezintă, de asemenea, un debut. Aceluiași i se

răspunde în aprilie: „P. Cerna. *Belbruno și Almi*, prea subită și neexplicată catastrofă. Versuri frumoase”, dar nu i se mai tipărește nimic, ca, de altfel, și lui Mihail Sadoveanu, căruia i se răspundea la 18 februarie 1897: „Misad, idei frumoase, dar formă cam neglijată”. Alături de Ion Gorun (care semna și Cr.), cu articole și recenzii sunt prezenți H. Sanielevici (Hassan), S. Sanielevici (Sandu, Sanea) și I. Teodorescu (*Amintiri din viața de ziarist*). Fără a fi un colaborator permanent, G. Coșbuc publică notițe filologice, nuvele și traducerea unui fragment din *Eneida* de Vergiliu. I. L. Caragiale trimite schița *O blană rară*, critică a literaturizării excesive, iar Al. Vlahuță dă un sonet. Scriu frecvent poeții Artur Stavri și Raul Stavri, A. Toma (care iscălea Ștefan Tomșa), H. G. Lecca, Radu D. Rosetti, Cincinat Pavelescu, A. Steuerman, G. Murnu, D. Teleor și G. Ranetti (*Fracul lui Caragiale*, semnată Tarascon). Aici D. Teleor și D. Marinescu-Marion au tipărit și schițe umoristice în care se ironizează, câteodată prea apăsat, neajunsurile vieții cotidiene. Alte schițe și nuvele, cu subiecte extrase în primul rând din mediul rural, aparțin lui Ion Gorun, Constanței Hodoș, lui Petru Vulcan, V. Pop, Ioan Adam, Spiru Hasnaș, Șt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), Artur Gorovei, Matei Rusu, A. Steuerman, I. Teodorescu. Câteva traduceri din Guy de Maupassant, Anatole France și Marcel Prévost sunt făcute, probabil, tot de Ion Gorun. Din Lenau și Petőfi tălmăcește St. O. Iosif, din Petőfi și Heine transpune A. Toma, iar din poeziile lui Jean Lahor realizează o versiune D. Anghel. ***R.Z.***

POVESTIRE DESPRE DRACULA VOIEVOD, scriere anonimă redactată în secolul al XV-lea, în versiuni germane și slavone. Povestirile despre Vlad Țepeș, larg răspîndite în Europa Centrală și de Sud-Est, își au sorgintea în creațiile folclorice din Țara Românească privitoare la domnul român, creații al căror ecou s-a răsfrânt în spațiul din sudul Dunării și în Transilvania. Anecdotele populare reunesc o serie de mărturii și fapte reale, alături de motive folclorice universale, adaptate figurii lui Vlad Țepeș, și de câteva povestiri tendențioase. Ele sunt prelucrate și dezvoltate original în două scrieri literar-istorice (una germană, alta slavonă), ce reflectă viziuni etice și filosofice diferite. Cele două versiuni reprezintă expresia artistică a unui larg curent de opinie asupra lui Vlad Țepeș, înregistrat în epocă, creând o imagine favorabilă acestuia în aria Țării Românești și în sudul Dunării și una deformată, negativă, în spațiul din nordul Carpaților până la Buda. *Povestire despre Dracula voievod* are, în general, în numeroasele variante din germană și rusă, titlurile *Geschichte Dracole Waide* și *Skazanie o Drakule voevode.* Versiunea germană, având la bază textul original, scris în intervalul august – noiembrie 1462 de un sas, probabil din Brașov, creează domnitorului român efigia literară a tiranului Dracula. Această optică asupra lui Vlad Țepeș servea intenției lui Matei Corvin de a-l discredita pe domnitorul român în fața Apusului, justificând astfel schimbarea atitudinii politice față de acesta și abandonarea campaniei antiotomane în care se angajase. Portretul lui Dracula din versiunea germană, în care se accentuează cruzimea, demonismul și inumanitatea eroului, prin descrierea unor suplicii și atrocități, corespunde și mentalității medievale occidentale, unde predomină ideea morții asociată cu imaginea tiranului sadic. Larga difuzare a povestirii germane în Europa Centrală și Apuseană s-a datorat atât legăturilor ecleziastice din mediul catolic, cât și celor comerciale întreținute de sași cu centrul Europei, dar și relațiilor politice ale Curții de la Buda. Popularitatea textului german este asigurată și de o serie de broșuri, tipărite în numeroase ediții, unele nedatate, la Nürnberg (1488, 1499, 1515, 1521), Bamberg (1491), Leipzig (1493), Augsburg (1494, 1530), Strassburg (1500). Personalitatea lui Vlad Țepeș și legendele despre el au avut ecou în literatura umaniștilor europeni, interesați nu numai de originea latină a românilor, ci și de rolul acestora în stăvilirea expansiunii otomane. Povestirile germane au fost integrate în aceeași perioadă în cronica austriacului Thomas Ebendorfer, în comentariile lui Enea Silvio Piccolomini (papa Pius II), au fost folosite de legatul papal Nicolae de Modrussa și prelucrate în versuri în poemul lui Michael Beheim. Mai târziu anecdotele despre Vlad Țepeș sunt receptate de scrierile istoriografice ale lui Filippo Buonaccorsi-Callimachus și mai ales de cronica lui Antonio Bonfini, de unde pasajul trece în cosmografia lui Sebastian Münster și în prelucrarea cehă a acesteia, datorată lui Jan din Puchow. Cronica abației de la Melk *(Chronicon Mellicense)* și cea a lui Jacob Unrest, ambele opere istoriografice austriece din a doua jumătate a secolului al XV-lea, conțin date și elemente legendare despre Vlad Țepeș. Versiunea slavonă, ulterioară celei germane, având cu aceasta

o serie de elemente anecdotice comune, dar cu episoade mai dezvoltate literar, se deosebește prin optica favorabilă în care este așezat domnul român. Textul slavon îmbină anecdote de sursă folclorică și înregistrări de fapte sau situații istorice precise – luarea lui Vlad Țepeș ca prizonier, eliberarea lui, ultima sa domnie, informații despre familia și moartea acestuia. Varianta slavonă nu s-a păstrat în redacția originală, ci, ca rezultat al circulației în mediul ortodox, în numeroase manuscrise rusești, cel mai vechi fiind copia din 1490 a călugărului Efrosin. Versiunea rusă a fost considerată însă fie o producție originală, independentă de versiunea occidentală, ea fiind opera unui călător rus (poate chiar solul și diacul Feodor Kurîțin) la Buda, la Curtea lui Matei Corvin, în 1481–1482, fie o adaptare sau traducere a unui original slav anterior, scris în mediobulgară, probabil de un român ce trăise la Buda, și în acest caz povestirea despre Vlad Țepeș ar reprezenta o lucrare aparținând literaturii slavo-române. Altă opinie consideră, de asemenea, povestirea slavonă o operă originală, redactată în nordul Transilvaniei și Maramureș. Rămas anonim, autorul acestei scrieri, ce se poate încadra, ca și *O samă de cuvinte* a lui Ion Neculce, într-o tipologie literară medievală românească de sorginte populară, pare a fi un român, probabil cleric ortodox din Transilvania, preot sau călugăr, care și-ar fi încheiat redactarea textului, scris în slavona de redacție română, în cursul unui an, până la 13 februarie 1486 sau, oricum, în intervalul 1482–1486. Mult mai apropiată de realitatea istorică decât versiunea germană (ce i-a putut servi ca izvor numai prin informațiile legate de relațiile și expedițiile lui Vlad Țepeș în mediul negustorilor sași), povestirea slavonă, nu lipsită de unele accente cu privire la cruzimea excesivă a voievodului, îi compune acestuia un portret ale cărui dominante sunt vitejia, înțelepciunea, mândria, orgoliul de „mare stăpânitor", trăsătură preluată din tradiția bizantină. Sunt scoase în evidență latura antiotomană a acțiunilor voievodului, lupta cu boierimea pentru centralizarea statului, măsurile sale de o extremă severitate fiind menite să îndrepte neajunsuri social-morale frecvente în epocă: hoția, trândăvia, ignoranța, trufia celor puternici, necinstea ș. a. Solilor turci care nu se descoperă, motivând că păstrează obiceiul țării lor, vodă, spre a le întări această obișnuință, le fixează fesurile pe cap cu câteva cuie. În lupta pe care o dă cu sultanul, înfuriat de tratamentul aplicat solilor, domnul român pedepsește cu tragerea în țeapă pe cei răniți la spate. Oferindu-se să intre în slujba sultanului, el își îndeplinește serviciul omorând o mulțime de turci din locurile prin care trece. În țară stârpește cerșetoria, iar hoția dispare în vremea sa, încât la o fântână publică se putea bea apă cu o cană de aur, pe care nimeni nu îndrăznea să o fure. Un negustor își recapătă repede punga furată și mărturisește deschis că a primit un galben în plus care, tăinuit, i-ar fi atras lui însuși moartea. Cu viața plătesc și femeile trândave (bunăoară, cea care își lasă bărbatul să umble cu o cămașă ruptă și murdară), precum și cele certate cu virtutea. Un călugăr ipocrit, care îndrăznește a-l dojeni pe vodă pentru pedepsele date, este omorât și el, pasămite pentru a nu pierde ocazia de a deveni mucenic. Unei slugi care strâmbă din nas la mirosul trupurilor trase în țeapă i se oferă o țeapă mai înaltă, în vârful căreia va avea mai mult aer. Domnitorul știe să răsplătească un răspuns sau o faptă înțeleaptă; în felul acesta se acoperă de cinste solul care ghicise că țeapa strălucită era destinată unui personaj de vază, ce putea fi chiar el dacă s-ar fi arătat fricos sau șovăielnic. Întemnițat, apoi eliberat și ajuns din nou la domnie, Țepeș moare într-o luptă, ucis de ai săi, care îl luaseră drept turc. Pe lângă informațiile istorice conținute, povestirea despre Vlad Țepeș se impune prin elemente caracteristice literaturii medievale: satira, sarcasmul, ironia dialogurilor, tablouri grotești și eroice. Mai vechi probabil decât celelalte două versiuni, povestirile românești despre Vlad Țepeș s-au transmis doar pe cale orală, prezența lor, identificabilă ca sursă de inspirație, fiind atestată și prin cercetări de folclor în satele argeșene învecinate reședinței voievodale de la Poienari. Anecdotele despre Vlad Țepeș au influențat în secolul următor paginile consacrate domniei acestuia în *Letopisețul Cantacuzinesc*, iar mai târziu oferă motive de inspirație pentru *Țiganiada*, epopeea lui Ion Budai-Deleanu. Povestirile sunt prelucrate de Petre Ispirescu în *Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș*, una dintre anecdote servește drept punct de plecare în piesa *Praznicul calicilor* de Mihail Sorbul, după cum imaginea voievodului este evocată după alte câteva decenii în „tragedia populară" *A treia țeapă* de Marin Sorescu. Vlad Țepeș din povestirea germană devine în romanul *Contele Dracula* (1897) al irlandezului Bram Stoker prototipul, de largă circulație, al literaturii de

groază, legenda astfel modificată fiind menținută în atenție prin dramatizări și prin numeroase ecranizări.

Ediții: *Povestire despre Dracula Voievod*, în I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1896; reed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, *200–214;* [*Povestiri despre Dracula Voievod*], în Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, București, 1961, în Ion Stăvăruș, *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș-Draculea*, București, 1978.

Repere bibliografice: I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1896; Grigore C. Conduratu, *Michael Beheims „Gedicht über den Woiwoden Wlad II – Drakul”*, București, 1903; N. Iorga, [*Povestire despre Dracula Voievod*], CL, 1904, 4, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXI, 1939; N. P. Smochină, *Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș*, Iași, 1939; P. P. Panaitescu, *Viața lui Vlad Țepeș. Povestire despre Dracula Voievod. Introducere*, în *Cronicile slavo–române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, București, 1959, *197–200*; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, București, 1961; Piru, *Ist. lit.*, I, *24–26*; P.P. Panaitescu, *J. Striedter, „Die Erzählung vom walachischen vojevoden Drakula in der russischen und deutschen Überlieferung”*, „Revue roumaine d'histoire”, 1963, 1; I.S. Luria, *Povest o Drakule*, Moscova–Leningrad, 1964; I.S. Luria, *În legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Țepeș)*, RSL, 1964; *Ist. lit.*, I, *277–278*; Șerban Papacostea, *Cu privire la geneza și răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș*, RSL, 1968; Emil Vrabie, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, RSL, 1968; Alexandru V. Boldur, *Un român transilvănean – autor presupus al „Povestirii ruse despre Dracula”*, în *Apulum*, Alba Iulia, 1970; Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș (Dracula)*, București, 1976, *147–269*; Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, București, 1976, *175–226*; Ion Stăvăruș, *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș-Draculea*, București, 1978; *Dicț. lit. 1900*, *707–709*; Radu Florescu, Raymond McNally, *În căutarea lui Dracula*, tr. Antoaneta Ralian, București, 1992; Tudor Nedelcea, *Vlad Țepeș Dracula*, Craiova, 1994; Matei Cazacu, *L'Histoire du prince Dracula en Europe Centrale et Orientale*, Geneva, 1996; Sorohan, *Introducere*, *59–62*; Dan Horia Mazilu, *Un „Dracula” pe care Occidentul l-a ratat*, București, 2001, *152–158*; Dumitru Constantin, *Dracula: voievod, demon și vampir*, București, 2005; Matei Cazacu, *Dracula*, tr. Dana-Ligia Ilin, București, 2008; *Dracula voievod și vampir*, tr. Codruța Cruceanu, pref. Roxana Theodorescu și Sabine Haag, București, 2010; Ana Maria Boboc, *Dracula de la gotic la postmodernism*, Iași, 2011. ***A.Sm.***

POVESTITORUL, revistă apărută la București, neregulat, între 4 iulie și 19 septembrie 1876. Redactată de Bonifaciu Florescu, prezent cu versuri în limba franceză, proză și numeroase traduceri, **P.** poate fi socotită una din primele publicații românești dedicate difuzării literaturii străine de calitate. Mai colaborează cu versuri și proză N. V. Scurtescu, I. Al. Lapedatu, D. N. Saphir, V. D. Păun, Pantazi Ghica și N. Țincu. Traduceri fac B. Florescu, V. D. Păun, N. Țincu, P. V. Grigoriu și I. Alessandrescu. Sunt selectate pagini din La Rochefoucauld, Voltaire, Vauvenargues, M-me Colomb, Xavier de Maistre, George Sand, Sainte-Beuve, Gérard de Nerval, Henri Murger, Nathaniel Hawthorne (prin intermediar francez), E.A. Poe (se folosește versiunea lui Charles Baudelaire), precum și din A. Karr, L.-A. Garnier, L. Ernault, A. Second, Charles Lemonnier, Jules Tardieu. Câteva contribuții critice, dintre care se detașează aceea dedicată lui Grigore Alexandrescu, unde sunt analizate paralel versurile scriitorului român și cele ale lui Lamartine, făcându-se astfel printre cele dintâi încercări de literatură comparată la noi, îi aparțin, de asemenea, lui Bonifaciu Florescu. ***R.Z.***

PRALE, Ioan (1769, Vulcinetul Răzeși–Soroca – 1847, Iași), poet. Figură bizară, care amuză și consternează deopotrivă, **P.** a lăsat nu atât o operă, cât o legendă. A putut fi chiar socotit de unii un bărbat genial, care aspiră la universalitate. Era însă numai un om ciudat, poate nu tocmai întreg la minte, de o inventivitate aiuristică. Prin 1824 născocise un curios sistem de scriere pasămite simplificată la șapte semne. Nu se știe unde și-a făcut studiile. De tânăr, s-a stabilit la Iași, unde îndeplinește funcția de psalt bisericesc. E posibil ca „micul între musicoșii sistimii vechi”, cum avea să iscălească, să fi predat un timp la Seminarul de la Socola. Înainte de a-și da sfârșitul, în septembrie 1847, și-a compus singur epitaful.

Nici în poezie **P.** nu-și dezminte firea plină de ciudățenii. În 1820 „potrivise” în românește și în grecește o carte – un prohod al Domnului și al Sfintei Fecioare – cu un titlu contrariant: *Urmări pe mormintiri. Giamnân limbi*, ceea ce vrea să însemne că e vorba de un text bilingv. Confuză e și o psaltire în versuri, alcătuită în 1827 și prefațată de Vasilie Popp, *Psaltirea prorocului și împărat David*. Nebulosul stihuitor ticluiește o sumedenie de forme lexicale, cuvinte compuse („omfăt” – copil,

„călclegi” – călcător de legi) și expresii năstrușnice („moldovelinească”, „grădină florue”, „ilectră de fânear” ș.a.), în împerecheri nu rareori absurde („pomul lângă al său lapte”), înșiruite în fraze care par sau chiar sunt fără nici o noimă. Versurile lui **P.**, numit de Eminescu „firea cea întoarsă”, sunt dintre cele mai stranii ce s-au iscodit în literatura română.

SCRIERI: *Urmări pe mormintiri. Giamnân limbi*, Iași, 1820; *Psaltirea prorocului și împărat David*, pref. Vasilie Popp, Brașov, 1827.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, *127–129;* Pop, *Conspect*, II, *241–242*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *401–402*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *95–96*, *Ist. lit.* (1982), *93*; Piru, *Ist. lit.*, II, *304–307*; *Ist. lit.* II, *216–218*; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, 1977, *654–656*; *Dicț. lit. 1900*, *709*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *877–879*. ***F.F.***

PRASIN, Spiru (1.VIII.1872, Corfu, Grecia – 14.I.1904, Iași), prozator, dramaturg, publicist. Data și locul nașterii sunt diferite în funcție de documentul în care apar. Este fiul Aglaiei și al lui Nicolae Prasin. Cert este că, deși familia vine destul de târziu în România, Nicolae Prasin ajunge relativ repede „mare proprietar“ (în Tutova), cum e catalogat în mai 1899, când se stingea din viață. **P.** își începe învățătura în casă, cu preceptori străini, ori, poate, chiar peste hotare, în Franța; ciclul secundar îl urmează în întregime la Liceul Național din Iași, terminându-l în 1893, când își ia, cu rezultate foarte bune, și bacalaureatul. Se înscrie de îndată la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Mihăilene, mai târziu, în anii 1896–1897, figurând și în scriptele Facultății de Drept. Profesor de latină și greacă la Institutul Warlam („Liceul nou de domnișoare“) în 1898–1899, era totodată subdirector la Noul Institut D.D. Pastia. După ce, în timpul școlii, **P.** scrisese versuri întâi în franceză, apoi și în română, debutează în „Adevărul“ din vara lui 1891 – ascuns sub numele său inversat (S. Nisarp) – cu o scurtă povestire intitulată *Bietul Eminescu*. Ca student, ar fi publicat în ziarul „Lumina“, „din Muntenia“, „nuveleta“ *Miriam din Magdala*, reluată și în „Arhiva“ din mai–iunie 1898 (sub pseudonimul Rama), precum și în unicul număr al săptămânalului „Poveste“ (1899), scos de autor împreună cu mai tânărul coleg Eugen Herovanu. Cu acesta compunea tot atunci „feeria“ *Luceafărul* (pe muzica lui Enrico Mezetti), din care un fragment e găzduit în efemera „Lumea“ (octombrie 1899), precum și în 1901, „revista“ politică *Irozii*, propusă – sub pseudonimul Mor-dax – Comitetului Teatrului Național din Iași și respinsă în urma referatului negativ întocmit de G. Ibrăileanu (fapt care a determinat pe cei doi autori să deschidă o acțiune în justiție). Singur, **P.** scrie acum, de asemenea, piesa într-un act *Pentru țară*, „în genul lui François Coppée“ (având ca erou pe Mihai Viteazul), și drama în patru acte *Ceea ce nu moare*, care e reprezentată pe scena ieșeană la sfârșitul lui ianuarie 1899. Sub iscălitura Paul, autorul dădea la iveală în „Evenimentul“ un soi de comentariu explicativ al subiectului dramatic abordat. Colaborând tot mai asiduu atât la „Evenimentul”, cât și la „Opinia“, când, în pragul lui 1900, cele două ziare conservatoare ieșene fuzionează (sub titlul celui dintâi), **P.** devine prim-redactor. Concomitent cu articole și note politice, nesemnate sau iscălite Priar și Marcial, el mai furnizează, sub pseudonimele Child, Senex, Endymion, End., versuri satirice și epigrame, precum și cronici dramatice și note relative la activitatea teatrului, semnate rar Cellini, Paul și mai des Paul Celian; pseudonimul (care e, de fapt, numele unui personaj din *Ceea ce nu moare*) se regăsește și sub numeroase povestiri, schițe și nuvele. În foileton, din iunie 1901, dădea (fără să semneze) romanul *Misterele Iașilor*, care, cu titlul schimbat în *Calea robilor*, apare și în „Adevărul“, în 1903, an în care este tipărit și ca volum. Mai publica în „Arhiva“ din 1901 și 1902 un ciclu amplu de poezii, iscălit cu pseudonimul Rama, iar scenei îi încredința comedia în trei acte *Mioara*, scrisă în colaborare cu Gh. Volenti, precum și „pentalogia biblică“ *Miriam din Magdala*, a cărei premieră are loc în ianuarie 1903. La finele aceluiași an, în timp ce colabora la mai vechile „Mișcarea. Literară și artistică“ și „Carmen Sylva“ ori la nou apărutele „Arta“ și „Mihai Eminescu“, **P.** scoate revista „de sociologie, știință și literatură“ „Epigonii“, cu participarea celor din preajma „Evenimentului“ (Eugen Herovanu, A. Steuerman, Mihai Codreanu, G. Botez-Gordon, epigramistul Giordano, profesorul N. Leon), dar și a altor nume pe cale de afirmare. În numărul al doilea, care avea să fie ultimul, apărea ca supliment și tălmăcirea franceză a „pentalogiei biblice“, făcută de ieșeanul de origine franceză Eugène Petit, în vederea reprezentării ei pe o scenă pariziană, și se lansa ancheta literară *Moartea versului?*. **P.** a murit într-un „duel nenorocit“, victimă – s-a spus – a cavalerismului arătat insignifiantului gazetar și poet V. Scânteie, care, lezat de acuzația

de șantaj ce i se adusese anonim în „Evenimentul“, a cerut prim-redactorului „reparația onoarei“ pe calea armelor.

Dispariția lui **P.** a avut, neîndoielnic, consecințe mai mult decât fericite pentru tabăra adversă, dat fiind că, prin campaniile publicistice virulente (îndeosebi în chestiunea „monumentului lui Al. I. Cuza”), prelungite și potențate prin conferințele răsunătoare pe care le ține (*Legenda liberală* și *Clica și claca junimistă*, ambele din 1903), el ajunsese în primii ani ai secolului al XX-lea cel mai energic combatant conservator din capitala Moldovei, asalturile sale punând la grea încercare nu doar pe liberalii ieșeni (C. Stere, G. Ibrăileanu, Gh. Kernbach, George G. Mârzescu), ci și pe cei din București, mai ales când loviturile sale ajung să vizeze ținte sus-puse – Tache Protopopescu, prim-ministrul D.A. Sturdza și chiar regele Carol I. Lupta antiliberală o dusese prim-redactorul „Evenimentului“ și când se ocupase de probleme culturale mai generale (apărând, de pildă, prestigiul Iașului împotriva „detractorului“ N. Iorga) ori, mai ales, de cele ale teatrului. Atât lecturile relativ bogate, cât și experiența de autor dramatic au asigurat pertinență cronicilor consacrate pieselor jucate, dar îndeosebi luărilor de poziție în problemele instituției – selectarea actorilor și a regizorilor, alcătuirea repertoriului, atragerea publicului etc. Apariția în librării a romanului *Calea robilor* cu puțin timp înainte de moartea autorului a făcut ca acesta să fie pus în fruntea realizărilor sale literare. În fapt, aparținând unui anume gen, lucru pe care titlul său inițial – *Misterele Iașilor* – nu-l ascundea, valoarea lui este minimă. Încercările de a se diferenția de lucrările lui Eugène Sue, Ponson du Terrail ș.a., în direcția romanului istoric propriu-zis, prin plasarea începuturilor intrigii în timpul Revoluției de la 1848, ori în direcția celui social, cu oglindirea luptelor politice din penultimul deceniu al secolului al XIX-lea, eșuează, pricinile fiind atât incapacitatea de a prinde culoarea locală, prezența a numeroase anacronisme, cât și alunecarea în gazetăria partizană. Câteva capitole sunt mai izbutite, și ele parțial, precum cele centrate pe trăirile protagonistului (ultimul călău moldovean, Gavril Buzatu) în timpul detenției într-o ocnă, pagini de un naturalism puternic, alterat însă de o lungă digresiune asupra istoricului pedepselor în Țările Române, ori cele consacrate vieții la țară a micii boierimii tutovene, în mod vădit cu infiltrații autobiografice. Cu adevărat prozator însă este **P.** în povestirile, schițele și nuvelele lăsate în periodice. Neînzestrat cu suficientă putere de creație, format, de asemenea, prin lecturi din proza parnasiană sau „decadentă“ franceză, el se întoarce cu predilecție către un trecut „exotic“ în fastul său, precum cel reconstituit de Gustave Flaubert, dar mai ales loc al insolitului, al paradoxalului, dacă nu chiar al extramundanului, incomprehensibil, terifiant – Roma lui Nero în *Voci din Rama*, Iudeea secolului I în *Steaua*, *Zorobail*, *Christ*, *Bar-Rabbam*, *Învierea*, Spania medievală în *O cugetare a lui Marc Aureliu*, *Iertare*, *Sonata diavolului*, *Liniște*, *Trandafirul alb*, narațiuni având în centru pe Don Juan, puse sub genericele *Lumini stinse*, *Povești pentru Stella*, *Subt tei* și *Legenda iubitorului* –, întoarcere susținută de o scriitură împodobită. Neînregimentat propriu-zis școlii macedonskiene, **P.** merge pe același drum cu aceasta. Ca și autorul *Nopților*, el se încearcă și în dramaturgie, abordând în *Ceea ce nu moare* un subiect atractiv pentru publicul sfârșitului de secol XIX, aplecându-se asupra atavismelor psihice și obsesiilor irepresibile. Din păcate, pentru ilustrarea lor recurge la caractere și secvențe de intrigă din teatrul bulevardier, transpuse, fără abilitate, în spațiul românesc. Chiar și așa, pentru un critic de talia lui C. Dobrogeanu-Gherea, textul justifica o încurajare deloc de conivență. Prins între două feluri de abordare teatrală, **P.** scrie comedia de moravuri *Mioara*, dar și „pentalogia biblică“ *Miriam din Magdala*. Aceasta din urmă „a căzut“ atât la premieră, cât și la reluarea din 1907, cauza fiind însă pauperitatea montării și prestația actoricească foarte slabă, ca și anumite prejudecăți ale publicului. Piesa era, negreșit, superioară altor producții ale momentului prin resemantizarea laconicelor relatări din *Evanghelii*, printr-o nu foarte mare, dar veritabilă, încărcătură simbolică.

SCRIERI: *Pentru țară*, Iași, 1898; *Mioara* (în colaborare cu Gh. Volenti), Iași 1903; *Calea robilor*, București, 1903; ed. 2, București, 1929; *Miriam din Magdala*, Iași, 1905.

Repere bibliografice: D. Evolceanu, *„Ceea ce nu moare”*, CL, 1899, 11; I. Gaiger, *„Ceea ce nu moare“. Interviu cu d. C. Dobrogeanu-Gherea*, „Evenimentul“, 1899, 1735; Rodion [A. Steuerman], *„Miriam din Magdala“*, „Carmen Sylva“, 1903, 5; A.D. Xenopol, *„Miriam din Magdala“*, „Evenimentul“, 1903, 5; I. Nestor [N. Petrașcu], *„Miriam din Magdala“*, LAR, 1906, 6; V. A. [Victor Anestin], *„Calea robilor“*, „Țara literară și politică“, 1903, 5; Ilarie Chendi, *Două romane*, „Voința națională“, 1904, 5634; [*In memoriam.*

S. Prasin], „Evenimentul“, 1904, 272–274 (grupaj special); Dafin, *Figuri*, III, *15–18*; E. Herovanu, *Orașul amintirilor*, București, 1936, *226*, *334–335*; Theodor Râșcanu, *Spiru Prasin*, „Acțiunea“, 1941, 346; Sadoveanu, *Opere*, XVI, *506–507*; Constantin Ostap, Ionel Maftei, *Trăitori și trecători prin Târgu' Ieșului*, II, Iași, 2006, *150–156*. ***V.D.***

PRAVILA RITORULUI LUCACI, manuscris juridic datând din penultimul deceniu al secolului a XVI-lea. Miscelaneul, păstrat în fondurile Bibliotecii Academiei Române, a fost cunoscut o vreme ca *Pravila de la Putna*. Cuprinde, în cele 354 de file ale sale, o pravilă integral slavonă (*Pravila sfinţilor apostoli şi a celor şapte sfinte soboare ale preacuvioşilor şi purtătorilor de Dumnezeu părinţii noştri*), două fragmente slavo-române, *Cuvântul lui Ioan Damaschin despre dumnezeire* (o exegeză despre cele trei ipostaze ale dumnezeirii, căreia îi este alăturată o mărturisire de credinţă) și *Spiţele de semenţie şi de nuntă cu leage* (text util pentru a stabili gradele de înrudire şi interdicţiile privind căsătoria între rude), precum şi un text integral românesc, *Pravila svenţilor oteţi după învăţătura a marelui Vasilie*. Întreg manuscrisul a fost copiat într-o frumoasă scriere semiuncială, trădând un exerciţiu constant de utilizare a alfabetului chirilic, de „ritorul şi sholasticul Lucaci”, ajutat, se pare (după cum arată grafia şi unele inconsecvenţe fonetice), de un copist necunoscut. Potrivit unei însemnări autografe, Lucaci, profesor de retorică şi logică la şcoala ce funcţiona în cadrul mănăstirii Putna, a alcătuit miscelaneul la cererea şi cu cheltuiala călugărului Eremia, cum se numea Eustatie, fostul episcop de Roman, cunoscut pentru interesul acordat în timp scrierilor juridice. Foarte probabil acelaşi „ritor” Lucaci a reunit cele patru texte, copiate iniţial ca manuscrise distincte, renumerotând caietele pentru a forma un singur miscelaneu, destinat utilizării ca material didactic în şcoala monahală din nordul Moldovei. Copierea (şi adaptarea lingvistică a) textelor, crearea celor bilingve prin punerea alături a unei versiuni slavone cu o traducere românească provenind dintr-o altă sursă şi chiar constituirea sbornicului într-o anumită structură au fost făcute de Lucaci, „ritor şi sholastic”, cum mărturiseşte acesta într-o însemnare autografă din 8 iulie 1581, care atestă şi intrarea manuscrisului în posesia mănăstirii Putna după moartea comanditarului. Izvorul *Pravilei sfinţilor părinţi*, acelaşi cu al celorlalte pravile bisericeşti din veacul al XVI-lea, l-a constituit o versiune prelucrată a traducerii româneşti originare a *Pravilei svenţilor oteţi după învăţătura a marelui Vasilie*, păstrată în epocă şi în tipăritura coresiană din 1560–1562, în aşa-numita *Pravilă de ispravă oamenilor*, ca și în *Pravila* din *Codex Neagoeanus*. *Pravila ritorului Lucaci* este astfel un vechi manuscris nord-moldovenesc important nu atât prin vechime (*Pravila* coresiană este, ca text juridic destinat Bisericii, anterior cu aproximativ două decenii), cât prin prezenţa în cadrul său a unor prime scrieri de teorie juridică traduse în limba română şi destinate aproape sigur unui scop didactic.

Ediţii: *Pravila ritorului Lucaci*, îngr. și introd. I. Rizescu, Bucureşti, 1971, *161–183*; reed. fragm., în *Crestomația limbii române vechi*, I, coordonator Al. Mareș, București, 1994, *114–117*.

Repere bibliografice: Al. Grecu [P. P Panaitescu], *Începuturile dreptului scris în limba română*, STD, 1954, 4; I. Rizescu, *Un text puţin cunoscut de drept vechi românesc*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Bucureşti, 1965, *767–771*; I. Rizescu, *Raportul dintre versiunea slavă şi cea românească a „Pravilei ritorului Lucaci”*, LR, 1965, 4; Nicolae N. Smochină, N. Smochină, *O pravilă românească din veacul al XVI-lea – „Pravila sfinţilor părinţi după învăţătura lui Vasilie cel Mare”, întocmită de ritorul şi scolasticul Lucaci, în 1581*, BOR, 1965, 11–12; Al. Mareş, *Prima pravilă bisericească tipărită în limba română şi raporturile ei cu cele mai vechi versiuni ale Nomocanonului prescurtat*, SLF, I, *269–293*; Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, *241–246*; *Dicţ. lit. 1900*, *709–710*; Gheorghe Chivu, în *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, coordonator Ion Gheție, București, 1982, *145–159*; R. Constantinescu, *Vechiul drept românesc scris. Repertoriul izvoarelor, 1340–1640*, București, 1984, *56–62*, *115–117*; Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985, *251–253*, *280–289*. ***Gh.C.***

PREDA, Constantin (12.I.1961, Damian, azi Sadova, j. Dolj), poet, jurnalist. Este fiul Gheorghiței (n. Apostolache) și al lui Petre Preda, țărani. Își începe învățătura în localitatea natală, continuând-o la Liceul „Frații Buzești” din Craiova (1974–1978). În 1994 devine absolvent al Facultății de Jurnalism și Științele Comunicării a Universității din București. Lucrează ca metodist la Casa de Cultură a Tineretului din Craiova (1982–1990) și ulterior ca redactor la periodicele „Cuvântul libertății”, „Gazeta de Sud” și „Național”, „7 plus”, „Meridian”, redactor-șef al revistei „Balcania” etc. Debutează la „Flacăra”, în 1981, cu un articol despre Fănuș Neagu, ulterior

publicând și un grupaj de versuri, *Despre starea planetei,* în „Viața românească” (1982). Prima carte, *Sora mea, înserarea*, îi apare în 1984. Mai e prezent în „Flacăra”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Ramuri”, „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „România literară”, „Steaua”, „Literatorul”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare” ș.a. I s-au decernat mai multe premii, între care Premiul Uniunii Tineretului Comunist (1984), Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor (1998, 2001), Premiul „Mihai Eminescu” al Fundației Scrisul Românesc (2000).

Deși debutul lui **P.** prefigurează o accentuată preferință pentru banalizarea intenționată a recuzitei poetice tradiționale, pentru acuta autoreflexivitate a eului, sunt căutate sursele de inspirație în cadre și situații dintre cele mai derizorii („în noaptea asta/ vreau să scriu cel mai lung poem/ de dragoste/ e ora zero unu/ sunt schimbul trei/ și în atelierul electric colegul meu/ de serviciu discută cu nea firu – mecanicul/ de la compresoare –/ despre starea planetei// tu (poate) dormi iubito cu genunchii/ albi, ușor desfăcuți peste cearșaful/ violaceu/ (sunt sigur că ai sânii calzi)/ ca o respirație de luceafăr/ eu rătăcit printre metafore/ albe/ aud numai apa pulsând/ în calorifere” – *Despre starea planetei*). Poetul se impune ca un imaginativ romantic la vremuri noi, un creator de tablouri în care satul natal, fără a-și pierde identitatea, capătă dimensiuni fantastic-suprarealiste. La fel ca în picturile lui Chagall, îngerii se strecoară epifanic printre case rustice nămețite („și trece îngerul în fiecare seară călare/ pe-o rază de aur și nani, nani/ îmi așez pe frunte coroana// adorm cu capul pe butucul călăului/ și butucul înverzește/ zăpezile înalte au stins lămpile din pereți” – *p.s.*), animalele planează prin aer, elementele primordiale învăluiesc protector ființa („să-ți iei aerul ca zid de apărare/ și-o stea să-ți iei apoi s-o faci femeia ta/ cu ochii unui arbore într-o-nserare/ să plângi de parcă ai fi-nmormântat pe cineva” – *să plângi*). Registrul metaforic, ale cărui simboluri recurente sunt ninsoarea, teiul, toamna, păsările, fluturii, compensează un discurs axat pe teme cu rezonanțe grave, precum însingurarea, moartea, uitarea. Tot în direcția relativizării tragicului funcționează recursul la soluții metrice similare celor populare, jongleurul cu imaginile zicându-și cu măiestrie cântecul de jale pe uliți, prin crâșme, pe la nunți („surioară, soțioară/ cu mijloc de tămâioară/ cu lacremi de gheață-n vară// lasă-mă să-ți fiu cărare/ printr-un fir de lumânare/ care plânge în uitare” – *mort pribeag pe sub coline*; „soldă risipită prin taverne mici/ jumătate lapoviță jumătate bici// tristețea dă cu banu-n sus/ e pajură sau chipul meu bălai apus?” – *noaptea mea e mai mult zi*). Adesea efectul textului este susținut vizual prin desenele realizate de Florin Pucă sau de Florin Preda-Dochinoiu, fratele autorului, cartea în sine căpătând statutul unui proiect al interferențelor artistice. O varietate compozițională se reunește în cadrul volumului *Tablou cu îngeri păzitori* (2000), unde **P.** alătură portrete de scriitori (Nicolae Labiș, Marin Sorescu, Florin Mugur, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Emil Brumaru ș.a.), construite în stilul unor naiv-patetice, plurimetaforizate poeme în proză („Poezia lui Sorescu […] este o vlăstărie frumoasă, în care dorm cuiburi de cuci”; „poezia lui Păunescu nu este numai flora – alpină, ci și zarea scursă în bobul de grâu; are ceva din măreția cerbului carpatin, dar și tremurul păpădiei; e apartenența poetului la istorie, dar și vocea sa de copil; e credință, orație, vin și imposibilă nuntă”), părți de jurnal (*Fantasme cu mirese zburând*) și un album cu fotografii personale (*Țechinii amintirilor*).

SCRIERI: *Sora mea, înserarea*, Craiova, 1984; *Fiecare cu steaua lui*, cu ilustrații de Florin Pucă și cu o prezentare de Fănuș Neagu, Craiova, 1985; *Fire de poet*, Craiova, 1988; *Oare acesta să fie sufletul?*, Craiova, 1990; *Plânsul, floarea secretă a morții*, Craiova, 1995; *Teama de a te pierde*, pref. Nicolae Țone, București, 1997; *Simbria mea, sărutul*, Timișoara, 1998; *Te-am iubit soldățește, cu dragostea unui întreg regiment*, București, 1999; *Tablou cu îngeri păzitori*, Craiova, 2000; *Fantasme cu mirese zburând*, pref. Ovidiu Ghidirmic, Craiova, 2001; *Ştiu pe de rost moartea*, Craiova, 2002; *Poezii*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Melopee pentru Anița*, Craiova, 2003; *Craiova, dulcea mea „groapă cu lei”*, Craiova, 2005; *Flacăra din inima cenușei*, Craiova, 2005; *Lăcrimariu*, pref. Gabriel Chifu, Craiova, 2005; *Cântece despre frumoasa inimii trecere*, Craiova, 2006; *Mama, cel mai frumos surâs al lui Dumnezeu*, postfață Ionel Groza, Craiova, 2007; *Ești cea mai frumoasă femeie/care m-a iubit vreodată*, Craiova, 2012; *Fruntea mea, în cătarea puștii*, Craiova, 2012; *Lacrima Ana*, Craiova, 2012.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *O creangă cu albine cu tot*, AFT, 1986, 1; Laurențiu Ulici, *Prima verba*, RL, 1986, 6; Al. Călinescu, *Lirism și reflexivitate*, CRC, 1986, 18; Valeriu Cristea, *Valențele talentului*, RL, 1989, 10; Gheorghe Tomozei, *Cu o floare-n colțul gurii*, FLC, 1989, 14; Coșovei, *Pornind*, *54–56*; Lucian Chișu, *Forța ascunsă a lirismului*, L, 1996, 34; C. Stănescu, *Un extraterestru*, ADV, 1997, 2260; Ion Roșioru, [*Constantin Preda*],

TMS, 1999, 1, 2000, 3; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, II, Petroșani, 2002, *78–85*; Vasile, *Poezia*, *224–225*; Florea Miu, *Un neoexpresionist modern*, LCF, 2003, 4; Firan, *Profiluri*, II, *204–205;* Popa, *Ist. lit.*, II, *418–419*. ***C.M.B.***

PREDA, Marin (5.VIII.1922, Siliștea Gumești, j. Teleorman – 16.V.1980, Mogoșoaia), prozator, eseist, traducător

Este fiul Joiței Preda și al lui Tudor Călărașu, necăsătoriți legal pentru a-și păstra, fiecare, lotul de pământ primit la sfârșitul războiului (Joița Preda, ca văduvă de război). Tatăl are din prima căsătorie trei băieți: Ilie, Gheorghe și Ion (deveniți Paraschiv, Achim și Nilă în *Moromeții*), iar mama are două fete: Maria și Mița (Ilinca și Tita în roman). Din noua relație se nasc Marin și Alexandru (Sae), care vor lua numele de familie al mamei. Tatăl este prototipul lui Ilie Moromete. Prozatorul se desparte, astfel, de mentalitatea secolului său: nu crede că instituția paternității este putredă. Face din Ilie Moromete o figură emblematică a lumii țărănești, un mit care – explică el într-o convorbire din ianuarie 1968 – l-a împiedicat să dea prioritate violenței și abjecției în literatura sa: „Scriind, totdeauna am urmărit ceva, o creație preexistentă care mi-a fermecat nu numai copilăria, ci și maturitatea: eroul preferat, Moromete, care a existat în realitate, a fost tatăl meu; acest sentiment a rămas stabil și profund pentru toată viața, și de aceea cruzimea, cât și josnicia, omorurile și spânzurătorile întâlnite des la Rebreanu și Sadoveanu, și existente, de altfel, și în viața țăranilor, nu și-au mai găsit loc în universul meu scăldat în lumina admirației”. Despre copilăria sa **P.** va scrie în repetate rânduri în opera de ficțiune, în publicistică și, direct, în proza confesivă. Nu o idealizează, nici nu o ponegrește. „Se spune – remarcă prozatorul în aceeași convorbire – că există o nostalgie a paradisului pierdut, care este copilăria; în realitate copilăria este locul de refugiu al problemelor insolubile.” Copilul **P.** nu este, într-o familie de țărani atât de numeroasă, răsfățat. Este socotit „blegul” familiei, pare adormit, frații mai mari își bat joc de el, îl trimit să ia o greblă sau o lopată și el stă, ca prostul, în fața uneltei și nu o găsește sau, de-o găsește, nu știe de unde să o apuce. Suferă – spune prozatorul mai târziu – de un fel de „încetineală”, o maladie bizară de care, în copilărie, era atins, se pare, și Gustave Flaubert, „idiotul familiei”, cum îl prezintă Sartre în celebrul său studiu. Blegul din familia lui Tudor Călărașu are însă tragere de inimă la carte și, când învață să citească, împrumută cărți de la un consătean. Dar familia nu îl lasă să lenevească, lectura nu e ocupație activă, folositoare, așa că Marin este trimis să pască oile și, ca păstor, are probleme cu o oaie rea, Bisisica, opusă din toate punctele de vedere mitului mioritic. Când se îmbolnăvește de friguri, mama îi pregătește cămașa de înmormântare și discută cu sanitarul satului despre iminența decesului. Copilul ascultă convorbirea și o va nota, mai târziu, într-o schiță memorabilă. În 1930 este dat la școală, la opt ani. Intenția tatălui autoritar este ca, după ce învață să citească și să scrie, Marin să fie retras de la școală și pus la muncă. Este un elev bun, dar nu încă un elev eminent. La sfârșitul clasei a IV-a (1933–1934) se clasifică al treilea, cu media 8. Are un învățător capabil, Ionel Teodorescu, care pune o vorbă bună pe lângă familie să îl dea la carte. O fotografie din această perioadă arată un băiat care, comentează scriitorul, „parcă avea mintea undeva, pierdută în somn [...] nu părea încă să se fi trezit la o gândire mai vioaie, mai sprintenă [...] aveam într-adevăr această stare de încetineală”. Neavând mijloace materiale să meargă la Școala Normală, continuă școala în sat, clasele V–VII, pe care le termină primul dintre cei doisprezece elevi. Susține examenul final la o școală dintr-un sat vecin, Ciolănești. În vara anului 1937 merge cu tatăl său la Câmpulung Muscel pentru a da examen la Școala Normală. Călătorie celebră, descrisă în proza lui memorialistică. O schiță, de fapt, despre despărțirea de sat. Nu este admis la examen din cauza miopiei; încearcă la Școala de Arte și Meserii de la Miroși (Teleorman), dar nici aici nu are succes. Sfătuit de un „fals librar”, Constantin Păun, ajunge la Abrud și apoi la Cristur-Odorhei (septembrie 1938). Aici are ca profesor de română un om inimos și priceput, Iustin Solanțiu. Acesta remarcă o parafrază după Calistrat Hogaș făcută de elev și îi prevede un mare destin: „Bravo! Ai să ajungi un mare scriitor”. Neîncrezător, școlarul zice în gând: „Hodoronc,

tronc”. În 1940, în urma Dictatului de la Viena, Şcoala Normală din Cristur-Odorhei este desființată și **P.** ajunge la Şcoala Normală din București, după ce, în prealabil, trece pe la Siliștea Gumești. A doua călătorie cu tatăl său. Adolescentul are sentimentul că tatăl își ia mâna de pe umărul lui și îl trimite, singur și neajutorat, în lume. La București are profesor, între alții, pe Vladimir Streinu. Nu îl place, nu se știe prea bine de ce. Începe să scrie un roman pe care îl va abandona. Citește Balzac și Stendhal, *Biblia*, *Mizerabilii*, *Dialogurile* lui Platon. Mai înainte citise Descartes. Lecturile vor fi vaste, preferințele merg spre domeniul filosofiei și, de bună seamă, al prozei. Citește din „marii ruși” (Tolstoi și Dostoievski), iar mai târziu, în tinerețe, din prozatorii americani și francezi. Citește în felul lui profund, atent la nuanțe. Valeriu Cristea a scris un studiu convingător despre lecturile lui **P.**, răsturnând prejudecata că un scriitor venit de la țară nu poate avea acces la marea cultură. Își face o cultură

solidă și este unul dintre creatorii cei mai culți din generația sa. Nu e doctor docent în literatură sau în filosofie, dar era imprudent să începi cu el o discuție despre literatură: putea, oricând, să te surclaseze. Constantin Noica a dovedit, după moartea prozatorului, că **P.** citise bine pe Nietzsche și îl înțelesese, iarăși, bine. Era un spirit profund și lecturile lui merg de la *Biblie* la *Cartea tibetană a morților*. La începutul anilor ’40 asistă la mișcările politice ale momentului și le va fixa, peste câteva decenii, în *Delirul* (1975), romanul unei epoci tragice și, totodată, romanul generației sale. „Înainte să ajung s-o fac eu, istoria tulbure și amenințătoare dădea buzna peste noi” – scrie prozatorul în romanul autobiografic *Viața ca o pradă* (1977). Îi apare prima oară numele la poșta redacției a revistei „Albatros” (1941), publicație studențească condusă de Geo Dumitrescu. „Scrieți mai explicit, păstrăm *De capul ei*” – notează redactorul. Încearcă să-și găsească o slujbă, nu prea reușește. Cei care l-au cunoscut în această perioadă (Al. Cerna-Rădulescu, George Macovescu, Geo Dumitrescu) îl prezintă ca pe un tânăr firav, famelic, cu fața întunecată, tăcut. Frecventează cercul de la Tiparul Universitar și pe cel de la ziarul „Timpul”. Este gata să publice, în 1942, în „Albatros”, poemul *Întoarcerea fiului rătăcit*, pregătit pentru „caietul” colectiv *Sârmă ghimpată*, a cărui apariție este oprită de cenzură. Un vers anunță: „nu mai scrie versuri prozatorule care faci patetic foame”. În primăvara aceluiași an intră corector la „Timpul”, ziar ce are o pagină literară („Popasuri”), coordonată de Miron Radu Paraschivescu. I se tipărește, în martie, schița *Pârlitu’*. Amintindu-și de acest debut, Miron Radu Paraschivescu va spune că numai faptul de a-l fi publicat pe **P.** i-ar da dreptul de a intra în istoria literaturii române. Tânărul mai semnează aici povestirile *Strigoaica*, *Calul*, *Salcâmul*, *Noaptea*, *La câmp*. Cele mai multe vor intra în volumul de debut *Întâlnirea din Pământuri* (1948). Citește în cenaclul Sburătorul, și ceea ce citește îi place lui E. Lovinescu. „Are talent, are talent”, ar fi zis criticul. Încurajat, tânărul revine cu o proză dură, *Calul*, care descumpănește pe Lovinescu: „Descriptiv, descriptiv”. Un intim al cenaclului (s-a dovedit mai târziu că e vorba de prozatorul Dinu Nicodin, om bogat) cumpără, la îndemnul lui Lovinescu, manuscrisul nuvelei *Calul*. O formă delicată de a-l ajuta pe autorul ei, care, încolțit de mizerie, acceptă oferta. „Reprezentau cam două salarii ale mele de

proaspăt secretar de redacție", notează el. În 1943, primăvara, este încorporat la Turnu Măgurele, apoi într-o localitate de lângă Cernăuți (Regimentul 3 Grăniceri). În aprilie–mai 1944 se află la Bârlad, iar în aprilie 1945 este lăsat la vatră și redevine corector și colaborator la „Timpul" (până la sfârșitul anului 1946). Cunoscuse, mai înainte, în timp ce lucra în redacțiile ziarelor bucureștene, o tânără femeie, N. S., soția altui gazetar. Are cu ea o legătură de aproximativ zece ani. S-au păstrat circa șaptezeci de scrisori, extraordinar de importante, din această perioadă. Se află aici, notată cu o sinceritate maximă, psihologia unui tânăr creator îndrăgostit și speriat că poate rata în ambiția lui de a face o mare operă literară. Colaborează la revista „Tinerețea" (1945) și la săptămânalul „Lumea" al lui G. Călinescu. Este corector, pentru puțină vreme (toamna–iarna 1946), la „România liberă", apoi funcționar la Societatea Scriitorilor Români. Participă, în 1946, la un concurs deschis de Editura Cultura Națională, dar nu câștigă. Premiul este dat Cellei Delavrancea pentru volumul *Vraja*. **P.** își revede prozele și, în 1948, câștigă concursul de la Cultura Națională (în juriu se află și unul dintre prietenii săi, poetul Ion Caraion). Tot în 1948 apare *Întâlnirea din Pământuri*, punct de reper în istoria literaturii române. Cartea este primită favorabil de Ov. S. Crohmălniceanu și, mai ales, de tânărul prozator Petru Dumitriu. Critica literară, din ce în ce mai politizată, rămâne reticentă. Cum arată scriitorul la douăzeci și cinci de ani? Iată un portret făcut de Paul Georgescu: „Ceea ce izbea la el era fixitatea privirii, atenția nemaipomenită a privirii, care nu se îndrepta totdeauna către convorbitor sau spre ceea ce vedea; era o privire atentă, întoarsă asupra lui însuși, asupra senzațiilor lui, poate. [...] Lui, lumea îi apărea plină de semne ciudate, foarte semnificative, dar greu de descifrat. Era un tip obsesiv, de o gravitate adâncă, atent să nu treacă pe lângă el o esență sau formula cosmosului, poate". Începe să scrie pe la sfârșitul anului 1948 un roman despre lumea țărănească. Sunt temele și personajele din *Moromeții*. Nu e mulțumit și îl abandonează. Trece printr-un moment de criză. Este bolnav, nu poate să scrie și, când poate, nu îi place ce scrie. Publică nuvela *Ana Roșculeț* (1949), proză cu temă proletară, în spiritul realismului socialist, metodă recomandată de ideologii epocii. **P.** răspunde comenzii sociale și ce iese este o catastrofă. Se va rușina, mai târziu, de acest eșec și va cere prietenilor săi literari să-l elimine din bibliografia scrierilor sale. Unii comentatori, printre ei vechiul său prieten Geo Dumitrescu, alături de Mihai Novicov (critic partinic), îl acuză de naturalism, deviațiuni ideologice etc. În 1950 încearcă un nou roman (*Matei Dimir*), dar nu reușește nici cu el. Călătorește în Moldova (prin părțile Hușilor) și asistă la inaugurarea unei gospodării colective. Observă un tânăr țăran tăcut și ignorat de ceilalți, „un om de la marginea adunărilor" – cum va spune în alt loc prozatorul – și este atras de gesturile lui. Scrie nuvela *Desfășurarea* (1952), bine primită de critică. Proză de actualitate, cu o teză politică formulată explicit, amenințată de clișeele „metodei unice" (realismul socialist), nu lipsită, totuși, de calități estetice. Prozatorul autentic care este **P.** reușește, chiar în condiții ideologice precare, să creeze un personaj notabil: omul de la marginea adunărilor. Revine, în 1953, la romanul abandonat. În 1954 începe o idilă, la mare, cu tânăra poetă Aurora Cornu. Căsătoria cu ea durează până în 1959. S-au păstrat scrisorile pe care **P.** i le trimite. Apare romanul *Moromeții* (1955), cu ilustrații de Perahim. Are un mare succes și va fi socotit, de aici înainte, capodopera scriitorului. Este urmat în 1956 de povestirea *Ferestre întunecate*. Călătorește în Vietnam (decembrie 1957) și, în 1959, în Uniunea Sovietică. Se îmbolnăvește grav de nevroză. S-a păstrat un jurnal intim din timpul bolii; este consemnată aici despărțirea de Aurora Cornu care – va mărturisi ea mai târziu – voia să-și regăsească identitatea ca artist și să facă o mare carieră internațională. **P.**, mai realist, primește cu alte motivații (mai intime și, evident, mai profunde) această ruptură care, în mod cert, îl afectează. Nevroza, o „boală albă", nedefinită, perfidă, îl împiedică să scrie. După succesul cu *Moromeții* încearcă să evadeze din universul țărănesc. Vrea să devină un scriitor profesionist, ca Balzac, un scriitor care poate ataca orice subiect, nu numai ceea ce a trăit nemijlocit. Vrea să devină, pe scurt, și un prozator citadin. Începe *Risipitorii*, unde schimbă nu numai tipologia, dar și tehnica epică, aducând în prim-plan individul care se luptă cu cruzimile istoriei. Din numeroasele variante, nici una nu îl satisface. Romanul apare în 1962 și este primit cu rezerve de critica literară. Autorul revine asupra cărții, o rescrie în mai multe rânduri. Ceva câștigă **P.** – și literatura română – prin acest roman experimental: prozatorul se vindecă, scriind, de nevroză și impune o nouă viziune asupra

relației dintre individ și istorie; scriitorul trebuie să ia apărarea omului, nu a istoriei, care se dovedește a nu fi o zeiță nepătată. S-au păstrat carnetele de atelier și din ele se vede limpede ce chin (este termenul ce se repetă) presupune scrisul la **P.** „Chinul" este amplificat în acest caz de voința de a depăși ceea ce în altă parte el numește „tema naratorului". Tema și, desigur, viziunea asupra ei. Autorul ține o condică a numelor, face fișa personajelor, stabilește scenariul, apoi îl schimbă și o ia de la capăt. Este limpede, nu scrie ușor, nu merge pe mâna inspirației, gândește mult și notează esențialul. Când reușește, este extraordinar de bucuros. „Deodată neputința de a scrie a dispărut. Eram atât de entuziasmat încât socoteam acest roman, în sinea mea, mai bun decât ce scrisesem până atunci. În doi ani l-am terminat și abia peste opt sute de pagini [...] mi-am recitit romanul și nu l-am mai regăsit bun", notează el. În 1963 tipărește *Friguri* și, în vara aceluiași an, îi moare tatăl, simbolul acelei calme lumini de vară din Câmpia Dunării („s-a stins ca o lumânare, începând din primăvară și până în toamnă"). Traduce, împreună cu Eta Vexler (cu care se căsătorise în 1959; se desparte de ea în 1966), *Ciuma* de Albert Camus, un scriitor pe care **P.** îl admiră. Publică, după doisprezece ani, al doilea volum din *Moromeții* (1967), atacat dur de „Luceafărul" condus de Eugen Barbu. Tinerii critici de la „Gazeta literară", la care se asociază și seniorul Șerban Cioculescu, apără romanul ce înfățișează o lume țărănească peste care năvălește brutal istoria. Unii critici cred că nu are strălucirea stilistică din primul volum. În adevăr, n-o are, stilul este mai puțin armonios, dar are ceea ce trebuie unui roman: substanță epică, o tipologie ce se reține și, mai ales, sugerează cu pregnanță estetică destrămarea lumii rurale. Moartea lui Ilie Moromete este simbolică. **P.** încearcă să scrie o piesă de teatru, *Martin Bormann* (premieră la 29 decembrie 1967), dar fără succes. Romanul *Intrusul* (1968) înregistrează, în schimb, un mare ecou. Prozatorul pleacă de la un accident de muncă semnalat de Ion Băieșu (un tânăr muncitor de la Săvinești care, făcând o faptă de eroism, este mutilat și părăsit de toți, inclusiv de femeia pe care o scosese din condiția ei lamentabilă de existență). De ce? Este tema autorului, o temă camusiană. **P.** se căsătorește cu Elena Mitev (1968) și în 1970 i se naște primul copil (Nicolae), urmat în 1971 de Alexandru. În martie 1970 se înființează Editura Cartea Românească, iar **P.** este numit director. Rămâne în această funcție (singura pe care a avut-o) până la moarte. Directorul îi publică pe toți scriitori buni, inclusiv pe adversari. Cele mai bune cărți din deceniul al optulea apar aici. Adrian Păunescu îl convinge să răspundă săptămânal la o întrebare în „Luceafărul". Așa a fost scrisă *Imposibila întoarcere* (1971), o carte excepțională de mici eseuri, reflecții literare și morale. Traduce, împreună cu Nicolae Gane, *Demonii* de Dostoievski, unul din marile lui modele literare. Când, după apariția „tezelor" din iulie 1971, află că Nicolae Ceaușescu are de gând să reintroducă în literatură realismul socialist, scriitorul se duce, la incitarea lui Adrian Păunescu, să îi spună lui Ceaușescu: „Dacă introduceți realismul socialist, eu, Marin Preda, mă sinucid". Relatarea dialogului este semnată de Adrian Păunescu în volumul *Timpul n-a mai avut răbdare* (1981). **P.** revine la ciclul *Moromeților* și publică, în 1972, *Marele singuratic.* În aprilie–octombrie același an au loc „convorbirile" cu Florin Mugur, poet remarcabil și redactor la Cartea Românească. Rezultă o carte splendidă de confesiuni, reflecții morale, filosofice, apărută în 1973. Face o antologie din scrierile lui I.L. Caragiale (*Opere alese*, I–II, 1972), cu o prefață în care definește personajele marelui comediograf ca niște indivizi „buimăciți de vorbe". I.L. Caragiale e modelul lui stilistic. Este și el un auditiv. „Dacă aș ști că efortul pentru scrierea unui roman mă poate costa viața, mi-aș lua toate măsurile de siguranță pentru a înlătura o eventualitate cum ar fi boala din care să mi se tragă moartea. Dar unica măsură hotărâtoare, acea de a renunța la scris, nu aș lua-o", declară prozatorul. O confesiune care spune esențialul despre destinul lui **P.** Începe să pregătească romanul *Delirul.* Consultă la Biblioteca Academiei Române ziarele din vremea războiului. Carnetele rămase (carnetele de atelier) arată seriozitatea acestei documentări. Romanul apare în 1975. „*Delirul* a fost cartea pe care am dorit s-o scriu încă de la începutul carierei mele literare [...] nu este o operă a cărei gestație să fie scurtă", comentează autorul. Cartea are un enorm succes de public. Sentimentul aproape general este că aici se demistifică istoriografia oficială și se încearcă să se spună adevărul despre o istorie complexă și tragică. Apar reacții violente în unele publicații sovietice. Convinși că scriitorul încearcă să îl reabiliteze pe mareșalul Ion Antonescu, unii critici literari contestă politicește romanul. Contestațiile continuă și după

Virgil Teodorescu, Marin Preda și Eugen Simion

1989 (S. Damian), cu argumente mai mult sau mai puțin estetice. Ca să echilibreze lucrurile, scriitorul introduce, în ediția a doua, istoria unui tânăr revoluționar ucis la Jilava. Comentatorii de la Europa Liberă au identificat în acest personaj pe tânărul Nicolae Ceaușescu și, de atunci, l-au repudiat pe **P.** Suspiciunea nu se susține. Personajul are un nume și, în roman, el este deja mort. Cum l-ar fi putut flata pe Nicolae Ceaușescu această ipostază? Acuzație fără noimă, în stilul războiului rece. Iritat, hărțuit din toate părțile, **P.** se gândește la altă carte. Scrie într-un timp record *Viața ca o pradă* (1977), roman autobiografic, și începe altul, *Cel mai iubit dintre pământeni*, la care lucrează trei ani. Nu vrea să vorbească despre tema lui. Întrebat de prieteni, dă răspunsuri vagi. Trece, în acest timp, printr-o dramă familială, este preocupat de soarta copiilor săi și de destinul creației sale, uneori chiar disperat; scrisul îl acaparează și îl epuizează. Are presentimentul morții și este îngrijorat în privința soartei manuscrisului său. Trăiește la Mogoșoaia de mulți ani. Camera lui este plină de cărți, așezate peste tot. Jumătate din pat este acoperit de un maldăr de volume. Ferestrele se deschid spre Parcul Bibeștilor, cu o pajiște splendidă și copaci mari, seculari. Scriitorul se plimbă, ritualic, seara cu un băț sculptat în mână pentru a se apăra de cîinii de care, nu se știe de ce, se teme. Nu îi place să se plimbe decât pe asfalt. „Am mers prea mult, când eram copil, desculț pe pământul gol”, replica el curioșilor. Stă de vorbă cu oameni simpli (portarii de la Casa de Creație), ascultă poveștile lor, îi trage de limbă, reține câte o expresie interesantă, regăsită, apoi, în cărțile sale. Când călătorește de la București cu taxiul, îi provoacă la discuții pe șoferi și, de la unii, află istorii de viață crude și pitorești, pe care le trece în carnetele sale. Așa descoperă pedagogia unui tânăr șofer care potolește gura rea a soacrei într-un mod ieșit din comun. În viața literară este stimat, criticii literari îl numesc „un clasic în viață”, scriitorii buni îi caută prietenia, unii confrați îl urăsc sincer și îl injuriază sistematic (în „Săptămâna”, de pildă), criticii tineri sunt, în majoritate, alături de el și îi susțin cărțile. Când nu e provocat, **P.** este un om

fermecător, îi plac mesele bune la Capșa, spune istorii amuzante, savurează vorbele de spirit, ascultă cu interes întâmplări cu miez, râde cu poftă (râsul lui e celebru). Nu-i plac indivizii retorici, îi oprește brutal: „Ce tot spui d-ta, acolo? Ştii, doar, că eu sunt un om serios?!" – adică: Domnule, vorbești prostii, nu mă interesează ce spui, bați câmpii de pomană. Uneori este tăcut și se uită la individul din fața lui cu o privire albită, absentă. Privirea arată că nu îl interesează discuția și nu îi place compania interlocutorului. Este preocupat de altceva, are temele lui. Romanul la care lucrase în mare secret apare, în trei volume, la începutul anului 1980. Cu puțin înainte fusese propus candidat pentru Marea Adunare Națională în județul natal, avându-l contracandidat pe Laurențiu Fulga. Se duce în campanie electorală și, de la aceste întâlniri, au rămas documentele unor gazetari. Este ales deputat, dar când să se ducă la prima sesiune, întârzie două ore, spre stupoarea conducerii de stat și de partid. Apariția romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* reprezintă un mare eveniment. Mii, zeci de mii de oameni îl caută, îl citesc, îl comentează, autorul este chemat peste tot, dă interviuri etc. Un eseu din interiorul romanului (eseul naratorului) se numește emblematic *Era ticăloșilor.* Criticii vorbesc de un „roman total" și laudă curajul moral și curajul estetic. Alții îi reproșează inapetența filosofică și stilul prea crud al narațiunii. Filosoful Constantin Noica o găsește totuși autentică și originală. O discuție care nu s-a încheiat încă. Dușmanii, din ce în ce mai iritați și mai inflexibili, dau un verdict negativ, radical. Opiniile lor nu tulbură însă receptarea, cu adevărat nemaipomenită, a trilogiei. În noaptea de 15 spre 16 mai **P.** moare în condiții nici azi elucidate. Unii vorbesc de un asasinat bine executat, adică fără urme, alții cred că a fost un accident tragic. Marele public percepe dispariția prozatorului ca o tragedie națională și o primește cu o mare emoție. „Va trebui să învățăm să trăim, de acum înainte, fără Marin Preda", spune la căpătâiul scriitorului unul din prietenii săi. Peste un an apare, sub îngrijirea lui Eugen Simion și a Magdalenei Bedrosian (din redacție), volumul *Timpul n-a mai avut răbdare*: mărturii, documente, eseuri scrise de cei care l-au cunoscut și i-au admirat opera. Adversarii nu întârzie să îl atace, contestându-i, întâi, etica, apoi opera. Posteritatea nu a fost ușoară pentru **P.** După decembrie 1989 a intrat în vizorul revizioniștilor de tot felul. A fost și este încă demonizat, contestat, marginalizat, socotit „o dejecție a lumii rurale", cum zice un scriitor (Alexandru George) despre el, și trecut în categoria scriitorilor „nomenclaturiști" (Gheorghe Grigurcu). Portret completamente fals, acuzații nedrepte. **P.** este un scriitor moral și, trăind și scriind într-o dictatură, a căutat să spună adevărul și să-și salveze, astfel, opera. Era convins că este posibilă o rezistență prin cultură: „Trebuie să facem în așa fel, încât să rezistăm o sută de ani". A dispărut, ca și Liviu Rebreanu, înainte de a împlini cincizeci și opt de ani.

Întâlnirea din Pământuri, prima carte a lui **P.**, reprezintă un moment decisiv în evoluția prozei rurale românești. Mitizată, idilizată și, de cele mai multe ori, falsificată de sămănătoriști și de alte curente tradiționaliste, lumea țărănească nu este, pentru criticii moderniști, un subiect atractiv. E. Lovinescu recomandă evoluția de la rural la urban ca premisă a sincronizării literaturii române, Camil Petrescu avertizează că nu poți face roman de analiză cu psihologii elementare. G. Călinescu este mai receptiv (și mai obiectiv), spunând fraza celebră, în esență justă, că un mare filosof și un țăran sunt pentru literatură subiecte egal de îndreptățite. Liviu Rebreanu părea că epuizase, prin realismul lui complex, posibilitățile prozei rurale, Mihail Sadoveanu continua, imperturbabil, să facă o proză mitică, fastuoasă, privind țăranul român dinspre partea rânduielilor vechi. Cel care încearcă să schimbe aceste modele și să înfrângă, astfel, prejudecata că modernitatea epicii depinde de temele alese este **P.** Ideea lui, exprimată în mai multe rânduri, este că, pentru un prozator autentic, un filosof de profesie și un tăietor de lemne au o egală valoare epică, deoarece scriitorul nu analizează complexitățile și subtilitățile profesiunii, ci condiția umană a individului. Idee justă într-o literatură cum e cea română, unde false dileme provoacă interminabile discuții. Nouă este, întâi, în povestirile din *Întâlnirea din Pământuri* și mai ales în *Moromeții*, viziunea asupra țăranului. Deosebirea față de Rebreanu e esențială. Pentru **P.**, țăranul este un individ complex, cu părți întunecate în ființa lui, dar și cu un spirit capabil să ajungă la contemplație. Se prefigurează, încă de pe acum, ceea ce s-ar putea numi natura moromețiană: ironică, subtilă, imaginativă, în stare de o reprezentare complexă despre lume. Pațanghel din *O adunare liniștită* e un exemplu. Este, apoi, stilul epic,

	VIAȚA	OPERA
1922	**august 5** Se naște în comuna Siliștea Gumești, județul Teleorman, Marin Preda, fiul Joiței Preda și al lui Tudor Călărașu.	
1930-1934	Frecventează, cu unele întreruperi și la insistența învățătorului Ionel Teodorescu, școala primară în comuna natală.	
1934–1937	Își continuă învățătura la aceeași școală. Examenul de absolvire a clasei a VII-a îl susține în comuna Ciolănești, județul Teleorman.	
1937	**vara** Respins, din cauza miopiei, la examenul medical efectuat la Școala Normală din Câmpulung Muscel, încearcă să se înscrie la Școala de Arte și Meserii din localitatea teleormăneană Miroși, dar refuză să-și redacteze teza. Este primul admis la Școala Normală din Abrud.	
1938	**toamna** Din cauza desființării școlii din Abrud, se transferă la Școala Normală din Cristur-Odorhei.	
1940	**septembrie** În urma Dictatului de la Viena, localitatea Cristur-Odorhei intrând în teritoriul ocupat, se transferă la Școala Normală din București, unde îl va avea profesor de literatura română pe Vladimir Streinu.	
1941		Trimite două schițe publicației „Albatros”; potrivit unei consemnări la „Poșta redacției”, ar fi fost reținută doar cea intitulată *De capul ei*, fără a fi publicată, din cauza suspendării revistei. Scrie poezia *Întoarcerea fiului rătăcit*, care urma să intre în volumul colectiv *Sârmă ghimpată*, alcătuit de grupul de la „Albatros” și interzis de cenzură.
	primăvara Prin intermediul lui Geo Dumitrescu face cunoștință cu membrii grupării poetice Albatros: Al. Cerna-Rădulescu, Sergiu Filerot, Virgil Untaru (Virgil Ierunca), Marin Sârbulescu ș.a. **iunie** Termină anul al IV-lea al Școlii Normale. Lucrează la un șantier din Fierbinți. Încearcă să-și găsească un mijloc de trai.	
1942	**primăvara** Sprijinit de Geo Dumitrescu, e angajat corector la ziarul „Timpul”. Lucrează o vreme și la Institutul de Statistică.	
		aprilie 15, 16 Debutează cu schița *Pârlitu’* în ziarul „Timpul”, la rubrica „Popasuri”, coordonată de Miron Radu Paraschivescu. Tot aici publică povestirile *Calul* și *La câmp*, incluse cu modificări semnificative în volumul de debut, și *Salcâmul*, nucleul constitutiv al viitorului roman *Moromeții*. Alte schițe publicate: *Strigoaica*, *Noaptea*.
	toamna Chemat pentru recrutare la Turnu Măgurele, se constată că nu poate urma Școala de Subofițeri întrucât nu își terminase studiile.	

1943	**ianuarie-aprilie** Frecventează cenaclul Sburătorul. **primăvara** Își începe stagiul militar (încheiat în aprilie 1945). **iulie** Împreună cu Constant Tonegaru, ia parte la înmormântarea lui E. Lovinescu. Cu sprijinul lui Ion Vinea, este angajat secretar de redacție la „Evenimentul zilei”.	Va citi în cenaclul Sburătorul schițele *De capul ei* (publicată ulterior cu titlul *Măritișul*) și *Calul*, aceasta din urmă achiziționată, cu o sumă considerabilă, de Dinu Nicodin. În „Vremea războiului” îi apare povestirea *Colina*.
1945–1947	Este corector la „Timpul” (până la sfârșitul anului 1946) și, pentru un timp, la „România liberă”. O vreme este angajat la Societatea Scriitorilor Români.	Colaborează la „Tinerețea”, „Lumea”, „Contemporanul”, „Studentul român”, „Revista literară” ș.a. Mai toate prozele publicate în acest răstimp (*Plecarea*, *Măritișul*, *Nepotul*, *Casa de-a doua oară*, *Întâia moarte a lui Anton Tudose*) nu vor intra în cartea de debut, dar din ele vor fi preluate diferite elemente în *Moromeții*.
1946		Alcătuiește volumul *Întâlnirea din Pământuri* pentru a participa la un concurs de debut organizat de Editura Cultura Națională (câștigat de Cella Delavrancea).
1948	**septembrie** Intră ca secretar de presă la Ministerul Informațiilor, unde primește spre lectură manuscrisul romanului *Desculț* de Zaharia Stancu; intenționa să îi facă un referat negativ, găsind lipsită de autenticitate viziunea asupra lumii rurale. Încearcă să îl cunoască pe G. Călinescu, dar este decepționat de lipsa de reacție a criticului. **decembrie** Își părăsește slujba de la Ministerul Informațiilor.	Apare, în două ediții succesive, volumul *Întâlnirea din Pământuri*. Deși întâmpinat favorabil, este criticat din punct de vedere ideologic. Scriitorul mărturisește că intenționează să scrie un roman din viața oamenilor de la câmpie, netributar viziunii lui Liviu Rebreanu sau celei a lui Mihail Sadoveanu.
1949	Devine membru al Uniunii Scriitorilor.	Se republică, separat, în colecția „Cartea poporului” a Editurii pentru Literatură și Artă, nuvela *O adunare liniștită*. Apare nuvela *Ana Roșculeț* care, în pofida caracterului conformist, este supusă atacurilor în presa vremii. Potrivit mărturisirilor scriitorului, de acum datează o primă versiune a romanului *Moromeții*.

1952	I se acordă Premiul de Stat pentru nuvela *Desfășurarea*. Este redactor la revista „Viața românească”.	Publică în volum nuvela *Desfășurarea* (apărută inițial în „Viața românească”).
1953		Conform propriilor mărturisiri, ar fi început să lucreze la al doilea volum din romanul *Moromeții*.
1954	Se căsătorește cu poeta Aurora Cornu.	Nuvela *Desfășurarea* este ecranizată de regizorul Paul Călinescu.
1955	Călătorește la Kiev, ca delegat al Uniunii Scriitorilor.	Apare romanul *Moromeții* (publicat mai întâi în „Viața românească”).
1956	Își aduce părinții în București.	Se tipărește în volum nuvela *Ferestre întunecate* (apărută anterior în „Viața românească”), din care se vor prelua diferite elemente în volumul al doilea din *Moromeții*.
1957	**martie 20** Este distins cu Premiul de Stat pentru Literatură, clasa I, pentru romanul *Moromeții*. Este ales membru în Biroul Uniunii Scriitorilor. **octombrie–noiembrie** Ia parte la o excursie a oamenilor de artă în câteva țări din Mediterana. **decembrie** Face o călătorie de documentare în Vietnam, pe ruta București–Moscova–Omsk–Tomsk–Irkuțk–Ulan Bator– Beijing–Hanoi.	
1959	Divorțează de Aurora Cornu. (Această relație va fi restituită în volumul *Scrisori către Aurora* [1998] care include și o secvență de convorbiri Eugen Simion–Aurora Cornu despre scriitor.) **vara** Călătorește la Moscova, Leningrad și în Crimeea. Se căsătorește cu Eta Vexler (de care se va despărți în 1966).	Apare nuvela *Îndrăzneala* (publicată inițial în „Viața românească”).
1959-1960		De acum datează proiectele *Ion Fântână*, *Adam Fântână*, *Marioara Fântână*, încercări de constituire a volumului al doilea din *Moromeții*.
1962		Iese de sub tipar prima versiune din *Risipitorii*, roman cu o geneză prelungită.
1963	La Conferința Scriitorilor critică activitatea lui Mihai Beniuc și a conducerii Uniunii, pledând pentru respectarea scriitorului și a misiunii lui. **vara** Îi moare tatăl.	Susține o rubrică în „Scânteia tineretului”, unde răspunde scrisorilor primite la redacție. Cazul înfățișat în una din ele îi reține atenția, fiind dezvoltat ulterior în romanul *Intrusul*. I se tipărește în volum nuvela *Friguri*, inspirată de experiența vietnameză.

1964		Apare ediția a VII-a, revăzută, a primului volum din romanul *Moromeții*.
1965	Participă, alături de Ov. S. Crohmălniceanu, la un colocviu dedicat romanului contemporan, desfășurat la Viena. **martie** Este ales deputat într-o circumscripție din București. **mai** Călătorește, pentru o întrunire a PEN-Clubului Francez, la Paris, unde îi cunoaște pe Elvira Popescu și pe Eugen Ionescu. Este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor.	Împreună cu Eta Preda, traduce romanul *Ciuma* de Albert Camus. Apare ediția a II-a, „în întregime revăzută”, a romanului *Risipitorii*.
1967		Publică volumul al doilea al romanului *Moromeții*.
1968	I se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor pentru romanul *Intrusul*. Se căsătorește cu Elena Mitev.	Iese de sub tipar romanul *Intrusul*. I se editează piesa *Martin Bormann*, jucată la Teatrul Național din București în stagiunea 1967–1968.
1969	Timp de o lună de zile vizitează Germania Federală.	Apare ediția a III-a, „revăzută, definitivă”, a romanului *Risipitorii*.
1970	**februarie 24** I se naște primul fiu, Nicolae. **martie** Este numit director al Editurii Cartea Românească.	**aprilie** Începe să colaboreze la „Luceafărul” (seria condusă de Ștefan Bănulescu), în cadrul rubricii „În fiecare săptămână Marin Preda răspunde la o întrebare”. Un articol, *Obsedantul deceniu*, va avea un puternic ecou în lumea scriitoricească. Traduce, împreună cu Nicolae Gane, romanul *Demonii* de Dostoievski.
1971	**ianuarie 6** Se naște al doilea fiu, Alexandru. Călătorește în Elveția și în Franța. Ia atitudine împotriva „tezelor din iulie”.	Apare volumul de eseuri *Imposibila întoarcere*, rod al colaborării la „Luceafărul”.
1972	**mai** Este reales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor. **august 5** Este sărbătorit la Uniunea Scriitorilor. **toamna** Stă un timp la Paris. E distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Marele singuratic*.	

Publică romanul *Marele singuratic*.
Alcătuiește o antologie în două volume din scrierile lui I.L. Caragiale, pe care o prefațează cu paginile intitulate *Despre actualitatea lui I.L. Caragiale*.

1973

Începe documentarea, îndeosebi în fondurile de la Biblioteca Academiei, pentru romanul *Delirul*.
Apare volumul *Convorbiri cu Marin Preda*, realizat de Florin Mugur.
Este publicată ediția definitivă a cărții *Întâlnirea din Pământuri*.

1974

martie 1 Este ales membru corespondent al Academiei RSR.

1975

vara Face o călătorie în Grecia.

Apare prima ediție a romanului *Delirul*, și, la scurt timp, a doua, revizuită. Romanul este criticat în presa românească și străină, atât din motive ideologice (reabilitarea figurii mareșalului Ion Antonescu), dar și ca realizare artistică.
Iese de sub tipar o nouă ediție a celor două volume ale romanului *Moromeții*, socotită de scriitor „definitivă". (În 1987 Stere Gulea realizează o ecranizare după roman, premiată la Festivalul de la San Remo.)

1977

mai 26–27 La Conferința Națională a Scriitorilor este reales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor.
I se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Viața ca o pradă*.

Editează romanul memorialistic *Viața ca o pradă*. (Alte pagini rememorative vor alcătui volumul *Jurnal intim. Carnete de atelier*, publicat postum, în 2004.)

1978

Face parte din delegația Uniunii Scriitorilor la Congresul PEN-Clubului.
iunie La invitația unor scriitori, vizitează Olanda.

1980

februarie–martie Candidează, în circumscripția Drăcșenei–Teleorman, pentru un loc de deputat în Marea Adunare Națională.

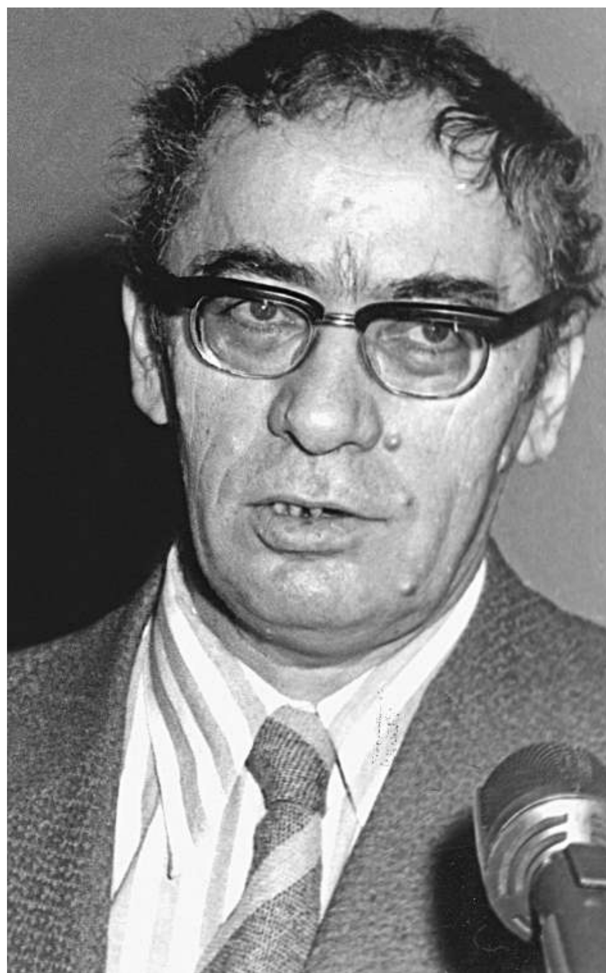
Îi apare ultima scriere antumă, trilogia romanescă *Cel mai iubit dintre pământeni*, care cunoaște un mare succes de critică și de public.

mai 16 Marin Preda se stinge din viață la Mogoșoaia.
Este înmormântat în cimitirul Bellu din București.

1981

La Editura Cartea Românească este publicat volumul *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda* (cu un cuvânt înainte de Eugen Simion), reunind articole, evocări, dar și o serie de documente (scrisori, manuscrise).

construit după modelul lui I. L. Caragiale, prozator al lumii urbane. Stilul se bizuie pe subtilitățile limbajului oral. Sunt cel puțin trei categorii de povestiri în *Întâlnirea din Pământuri*, în funcție de tema dominantă (și viziunea asupra ei). Prima este aceea a narațiunilor scrise în modul unui realism modern dur (*Calul*, *La câmp*, *Înainte de moarte*). Un țăran hotărăște să ucidă calul bătrân, devenit o povară în curte. În drum spre locul de sacrificiu dialoghează omenește cu el, apoi îl omoară și-l jupoaie, supunându-se, astfel, pragmatismului lumii rurale. Nota lirică este totalmente absentă. E doar prezentarea rece, concentrată, a faptelor (*Calul*). Doi tineri ciobani, Stroe și Bâlea, surprind pe câmp o fată dormind și o violează. O replică brutală la vechile scrieri despre amorul câmpenesc. Scena pare filmată cu încetinitorul, fără comentarii, lăsând cititorul să înțeleagă elementele acestei psihologii abisale (*La câmp*). Când află că va muri în curând, un țăran bolnav se manifestă sălbatic împotriva doctorului care îi stabilise sorocul. Şi aici faptele sunt înregistrate metodic și rece, fără alunecări sentimentale (*Înainte de moarte*). A doua categorie este aceea a povestirilor în care intervine o notă fantastică, anxioasă. În *Colina*, de pildă, fantasticul e, ca în *Vedenia* lui Gib I. Mihăescu, o proiecție a spaimei. Vasile Catrina merge la câmp și acolo, împresurat de o ceață deasă, amețește și observă că păduricea se aprinde și piere, colina se umflă și plesnește ca o bășică uriașă, în fine, apare și un moșneag care, apoi, dispare. Personajul lui **P.**, spirit lucid, nu poate să spună, în fața atâtor semne de irealitate, decât „Ei?, ce, m-au găsit dracii?!". Mai subtilă, de un fantastic poesc, este povestirea *Amiază de vară*, scrisă mai târziu și inclusă de autor în ediția definitivă a nuvelelor sale. Într-o zi caniculară de vară o țărancă aude mașina de cusut mergând singură, e înspăimântată, nu înțelege nimic. Vocea aspră a bărbatului sosit de la câmp (vocea lucidității) destramă această vrajă plină de teamă. Este, în fine, a treia categorie (*Întâlnirea din Pământuri*, *O adunare liniștită*), unde **P.** înregistrează subtilitățile sufletului rural. Adolescentul Dugu o vede goală pe Drina și se îndrăgostește fulgerător de ea. Pentru a o cuceri, se bate cu Achim, un măgădău care își revendică prioritatea asupra fetei. Lupta pentru inima Drinei sugerează nu numai inițierea tânărului în dragoste, potrivit canoanelor lumii rurale, dar și trecerea adolescentului în vârsta bărbăției. După ce câștigă bătălia cu Achim, Dugu are alt comportament, calcă altfel – observă părinții. Toate acestea sunt bine prinse într-un text strâns, de o excepțională finețe. *O adunare liniștită* indică deja un mare prozator. Tehnica narativă este mai complexă și mai profundă, știința de a povesti e vizibilă. Nuvela – o capodoperă în felul ei – prefigurează stilul ironic din *Moromeții*. Pațanghel a făcut o călătorie la munte și povestește, acum, prietenilor săi ce a pățit cu vecinul său, Miai, om rău și lacom. Povestirea este o petrecere cu vorbe, cu treceri de la stilul direct la stilul indirect liber, o suită de scene dintr-o comedie umană în tonuri țărănești. Petru Dumitriu are dreptate să spună despre această carte de debut că „e de îndeajuns spre a-l clasa pe autor ca mare meșter al povestirii, al retoricii rurale [...] de asemenea, ca scormonitor încăpățânat și îndrăzneț al sufletului omenesc". „Puterile mari" (epice, desigur) pe care i le prevedea Petru Dumitriu în 1948 se verifică după

câțiva ani în *Moromeții*, o capodoperă de stil, unul dintre cele mai puternice romane din literatura română. Este istoria unei familii țărănești din Câmpia Dunării, din primăvară până în toamnă. Satul se cheamă Siliștea Gumești (ca și satul natal al autorului) și, reluat în alte cărți (*Marele singuratic, Delirul*), devine un fel de *imago mundi*. Alungate de istorie în alte locuri, personajele lui **P.** revin cu gândul sau cu pasul la Siliștea Gumești, drumurile lor trec totdeauna prin acest spațiu privilegiat, individualizat literar în chipul în care alte spații reale (Salinas – marea vale din romanele lui John Steinbeck sau comitatul Yoknapatawpha în romanele lui William Faulkner) au devenit puncte de reper într-o geografie a imaginarului. Satul se concentrează în *Moromeții* la viața unei familii și numai prin atingere la viața unei comunități mai largi. Dar sonda, fixată pe un spațiu restrâns, intră adânc în straturile unei spiritualități vechi. Din înregistrarea vieții de familie în fazele ei tipice – trezirea dimineața sub glasul aspru al tatălui, plecarea la câmp, masa, întoarcerea de la câmp, din nou masa, cu participarea ritualică a întregii familii etc. – iese la iveală un cod al existenței țărănești. Nimic extraordinar nu se petrece la acest prim nivel în roman. Un țăran se întoarce de la câmp și, înconjurat de întreaga familie, mănâncă așezat pe prag, „parcă deasupra tuturor". Un prim indiciu de autoritate într-o lume în care tiparele arhaice au supraviețuit. Această cină țărănească, prezentată pe mai multe pagini, nu are nimic din culoarea și opulența marilor ospețe din pictura olandeză. Solemnitatea și modestia culinară îi dau, dimpotrivă, un caracter aproape sacru. Ca în picturile vechi, lumina narațiunii cade pe chipul părintelui care veghează asupra copiilor înghesuiți în jurul unei mese joase: „Moromete stătea parcă deasupra tuturor. Locul era pragul celei de-a doua odăi, de pe care el stăpânea cu privirea pe fiecare. Toți ceilalți stăteau umăr lângă umăr, înghesuiți, masa fiind prea mică. Moromete n-o mai schimbase de pe vremea primei lui căsătorii, deși numărul copiilor crescuse. El ședea bine pe pragul lui, putea să se miște în voie și de altfel nimănui nu-i trecuse prin cap că ar fi bine să se schimbe masa aceea joasă și plină de arsurile de la tigaie". Ilie Moromete stăpânește în chip absolut peste o familie formată din două rânduri de copii învrăjbiți între ei din cauza pământului. Descrierea mesei este înceată și ritualul ei dezvăluie relațiile adevărate din sânul familiei. Copiii din prima căsătorie nu se înțeleg cu cei din a doua, iar tatăl, pentru a păstra unitatea familiei, este dur și justițiar. Când mezinul, Niculae, face mofturi la masă, mâna tatălui îl lovește necruțător. Din primele douăzeci de pagini cititorul ia cunoștință de toate problemele familiei: existența celor două loturi de pământ și lupta pentru a le păstra neștirbite, disensiunile dintre frații vitregi, planul lui Paraschiv, Achim și Nilă de a fugi la București, bigotismul mamei, primejdia „foncierii" și a datoriei la bancă, dorința băiatului cel mic, Niculae, de a merge la școală și ostilitatea celorlalți copii față de această năzuință etc. **P.** se folosește de aceste scene expozitive pentru a studia în liniște râurile ce se vor desface apoi în numeroase ramificații. *Moromeții* are trei părți și toate încep cu o prezentare de ansamblu: aici masa, în partea a doua prispa pe care sunt înșirați la adăpost de ploaie toți membrii familiei, în ultima secerișul, precedat de o pregătire aproape mistică, sub puterea unei mari exaltări, în orice caz, a plecării la câmp. Indivizii se diferențiază prin mici detalii de comportament. Nilă are o frunte „lată și groasă" și ori de câte ori acest personaj greoi, ezitant, apare în carte, fruntea încordată, marcând chinul unei gândiri încete, nu va lipsi din notațiile prozatorului. Paraschiv are un râs ciudat („parcă ar fi pârâit ceva"), și semnul lui fizionomic distinctiv este satisfacția rea, vulgară, exprimată de împletirea buzelor lungi („întinzându-și cu plăcere buzele lui împletite"). Însă modificarea vieții interioare în *Moromeții* este marcată mai ales de glasuri. Glasul arată umoarea, caracterul și poziția individului în ierarhia socială. Catrina, supusă bărbatului, temătoare de copiii vitregi, are un glas „îndepărtat și îmbulzit de gânduri". Tatăl autoritar are mai multe glasuri, când „puternic și amenințător, făcându-i pe toți să tresară de teamă", când un glas „schimbat și necunoscut", fals, ironic. Victor Bălosu, voiajorul, are un glas „spălat", Țugurlan are un glas „neprietenos și străin", Guica – spioana satului – unul înecat de curiozitate și plăcere. Cuvântul exprimă o relație, glasul marchează natura acestei relații. Boțoghină, țăranul bolnav, nevoit să-și vândă o parte din pământ, discută cu Tudor Bălosu și cu fiul acestuia, Victor, într-un chip care indică o înstrăinare totală: „Fiecare cuvânt scos de cei trei oameni scârțâia, nu se lipea de celălalt, nimerea alături, nu se putea rotunji și încălzi, atât Boțoghină, cât și Bălosu se uitau în lături, întorceau capetele în altă parte

când unul din ei deschidea gura". Tema centrală în *Moromeții* ar fi, din acest punct de vedere, libertatea morală în lupta cu fatalitățile istoriei. Ea este anunțată de prozator într-o frază liminară, programatică, de care s-a făcut în interpretarea critică mult caz: „În câmpia Dunării, cu câțiva ani înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, se pare că timpul avea cu oamenii nesfârșită răbdare; viața se scurgea aici fără conflicte mari". Ceea ce urmează în roman contrazice această imagine. Timpul este viclean, răbdarea nu e decât o formă de acumulare pentru o nouă criză. La sfârșit, când drama Moromeților este narată și, prin ea, imaginea vieții liniștite spulberată, prozatorul revine asupra notației de început: „Timpul nu mai avea răbdare". Este una din multele imagini ale simetriei în literatura lui **P.**, plină de evoluții închise, de ample mișcări în cerc, și vrea să dea o idee despre rotația procesuală a vieții după o lege statornică și misterioasă care acționează și în natură. Chiar demersul epic se înscrie în fatalitatea acestei repetiții. Scriitorul revine într-o carte nouă la simbolurile pe care le-a părăsit în cartea anterioară, proza lui trăiește sub puterea unei obsesii a întoarcerii la un punct originar. Lui Moromete nu îi place negustoria, iar banii îi pricinuiesc o furie neputincioasă. Disprețul lui față de Bălosu vine de aici. Pământul este făcut să dea produse, iar produsele să îi hrănească pe membrii familiei și să acopere cheltuielile casei, atât. Paraschiv, Achim și Nilă au o poftă nemăsurată de câștig și prima lor formă de răzvrătire față de autoritatea tatălui este nemulțumirea față de imobilitatea lui socială. Ei murmură și îl vorbesc de rău în sat că a dat grâul ieftin și că, în genere, el „nu face nimic", „stă toată ziua". A face ceva este a face bani. Tinerii Moromete au simțul acumulării capitaliste, ei vor să transforme grâul, lâna, laptele în bani. Modelul lor e Tudor Bălosu, semnul noilor relații în economia satului. E momentul în care începe declinul protagonistului. Până atunci el ținuse piept perceptorului, jandarmului, lui Tudor Bălosu, trăise senin, cu un sentiment înalt al independenței. Spargerea familiei duce la prăbușirea lui morală, și semnalul acestui proces este, ca și înainte, glasul: „Băieții mei! exclamă Moromete cu un glas de parcă n-ar fi știut că avea băieți. Băieții mei, Scămosule, sunt bolnavi. Să fugă de acasă! De ce asta? Nu i-am lăsat eu să facă ce vor? Absolută, absolută libertate le-am dat! Dacă veneau și-mi spuneau: «Mă, noi vrem să fugim de acasă» – crezi că i-aș fi împiedicat eu, Scămosule!? «De ce să fugiți, frățioare? le-aș fi spus. Încet nu puteți merge?»". Schimbarea glasului („tulbure și însingurat") anunță o modificare interioară profundă. Lumina pe care Moromete o descoperea în întâmplările și în faptele vieții se stinge, liniștea îl părăsește, iar fără liniște existența nu mai este o încântare, ci o povară: „Cum să trăiești dacă nu ești liniștit?". Moromete și Dumitru lui Nae, prieteni vechi, nu se mai văd, ei, care se vedeau de departe și totdeauna cu o mare bucurie. Ideea romanului este că omul poate fi învins de circumstanțele istoriei. Din Moromete, senior al câmpiei, om inteligent și cu o fantezie bogată, comentator subtil al moravurilor țărănești, nu mai rămâne decât capul de humă făcut de Din Vasilescu în timpul unei adunări în Poiana lui Iocan. Existența dăinuie, carevasăzică, prin artă. În al doilea volum din *Moromeții* drama idealismului țărănesc este tema prioritară. La început ideea mare a cărții – dispariția unei civilizații străvechi și, fatal, a unui mod de existență sub presiunea schimbărilor fulgerătoare prin care trece satul românesc – nu se vede limpede. Stilul este mai eseistic și cititorul, obișnuit cu personajele din primul volum, acceptă cu greu ipostaza lor (mediocră social) de acum. Când pe scena cărții reapare Ilie Moromete, lucrurile se schimbă. Ilie Moromete e, și aici, personajul unei proze superioare. Îndată ce, ieșit dintr-o lungă, mediocră amorțeală, își recapătă plăcerea de a medita, de a ironiza, statura lui ia proporți fabuloase. Ea stă însă sub semnul unui hotărât tragism. În spatele replicilor formulate cu aceeași dezinvoltură se simte că mulțumirea lui Moromete nu mai e aceeași, loturile, în parte refăcute, nu îi mai dau siguranța dinainte. Rolul lui de stăpân absolut în familie îi fusese retras, feciorii plecați la București nu se mai întorc, iar când tatăl, decis să refacă unitatea pierdută a familiei, îi cheamă cu o nefirească duioșie, refuzul lor ia forme neașteptate. Moromete încearcă, atunci, să-și recâștige fiul ce îi mai rămăsese (Niculae), și el nedreptățit. Față de Niculae, acum activist de partid, bătrânul țăran are conștiința încărcată: îl împiedicase să învețe. Constrâns de „fonciere", de cotele împovărătoare, Moromete îi solicită bani, speriat că într-o zi și aceștia îi vor fi refuzați. Este evident că autoritatea lui nu mai are asupra cui se exercita, și în iluzia că mai poate reface ceva, că mai poate trăi ocolit de evenimente stă măreția tragică a acestui bătrân țăran idealist. Nici un copil nu

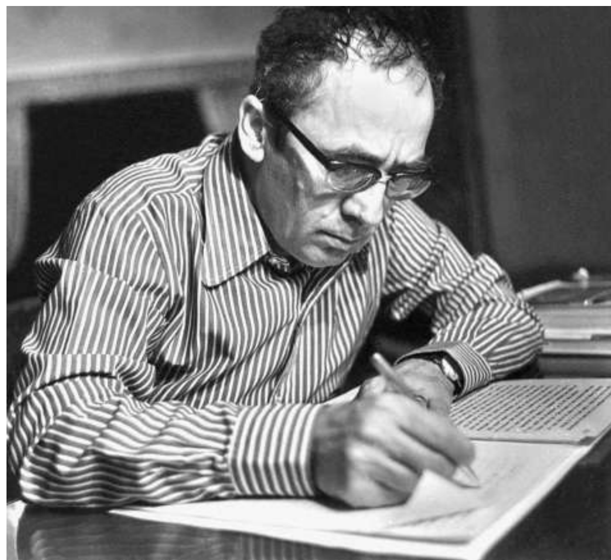
îl mai ascultă și observațiile lui spirituale se întorc împotriva sa. Ilinca îi răspunde: „vorbim duminică", adică altă dată, când n-avem de lucru; Niculae îi respinge cu agresivitate ideile. Discuțiile dintre tată și fiu capătă, în acest context, sensul unei confruntări între două moduri de a concepe viața, în ultimă instanță între două civilizații. Tânărul Moromete crede într-o nouă religie a binelui și a răului și, odată câștigat de ideile schimbărilor, el devine apostolul lor incoruptibil. Ideile de înnoire radicală a satului, afirmate de fiu, întâmpină protestul tatălui, neîmpăcat cu gândul că tot ceea ce a făcut el a fost greșit și că rosturile țărănești trebuie schimbate. Niciodată în proza postbelică nu s-a pus în discuție cu un mai mare curaj estetic destinul civilizației țărănești în regimul totalitar și nu a căpătat, până acum, o motivare literară mai pregnantă. Ce se impune înainte de orice e iluzia lui Ilie Moromete. Prezentând-o sub toate formele, **P.** se menține aproape peste tot în linia fină și înaltă a vocației sale epice. Sunt, în acest sens, câteva scene antologice. Cea care vine imediat în minte e aceea în care bătrânul țăran, udat până la piele de o ploaie repede și caldă de vară, sapă cu o hotărâre ce vine din adâncurile ființei lui șanțul care să apere șura de paie, în timp ce, în altă parte a satului, se pregătesc răsturnări spectaculoase. În îndârjirea cu care el vrea să apere nenorocitele de paie se citește o disperare fără margini, formulată și altfel, în frazele pe care le adresează cuiva, un personaj nevăzut. Vorbele capătă, deodată, altă rezonanță decât cea obișnuită, și Moromete pare profetul unei cauze iremediabil pierdute: „Până în clipa din urmă omul e dator să țină la rostul lui, chit că rostul ăsta cine știe ce s-o alege de el! [...] Că tu vii să-mi spui că noi suntem ultimii țărani de pe lume și că trebuie să dispărem. Şi de ce crezi tu că n-ai fi ultimul prost de pe lume și că mai degrabă tu ar trebui să dispari, nu eu? [...] Așa că vezi [...] eu te las pe tine să trăiești! Dar rău fac, că tu vii pe urmă și-mi spui mie că nu mai am nici un rost pe lumea asta... Şi ce-o să mănânci, mă Biznac? Ce-o să mănânci, mă, tâmpitule?". Moromete se vede, în continuare, cu vechii săi prieteni liberali (Matei Dimir, Nae Cismaru, Costache al Joichii, Giugurdel), dar adunările lor nu mai au fastul și hazul celor de altădată. Figurile centrale ale satului sunt acum Bilă, Isosică, Mantaroșie, Ouăbei, Adam Fântână, actori ai puterii comuniste. Isosică, fiul unei femei care îl văzuse pe Dumnezeu, este secretar de partid. Inteligent, inventiv, el pune

Marin Preda, Constantin Țoiu și Fănuș Neagu

la cale intrigi pentru a-și îndepărta adversarii politici. Instrumentul este Ciulca, nevasta, femeie rea de gură, spioana satului. Isosică vrea să îl compromită pe Adam Fântână, responsabilul morii din sat, însă operațiunea eșuează prin trădare. Învingător în cele din urmă iese Vasile al Moașii, om dur, simbol al violenței politice care pătrunde în viața tradițională a satului. Satul autentic, satul adunărilor liniștite și al dialogurilor socratice, pe scurt, civilizația moromețiană nu mai poate supraviețui. Exponentul acestei civilizații în asfințit, Ilie Moromete, are, după un moment de revitalizare (dragostea pentru Fica), o agonie lentă, lipsită de măreție. Fără cai, el este purtat în roabă de nepotul Sande și, după un timp, moare spunând doctorului: „Domnule, eu totdeauna am dus o viață independentă". Fiii s-au împrăștiat de mult, casa Moromeților trece în mâinile Titei, unicul copil rămas în preajma bătrânului țăran. Dispare, odată ce praporii flutură la poarta Moromeților, satul ca imagine a lumii statornice, arhetipale. Moromete, omul unei civilizații care piere, trăiește de aici înainte în închipuirea fiului. Capitolul despre moartea lui Moromete e tot ce s-a scris mai profund, în legătură cu această temă gravă, în literatura română. Romanul, în ansamblu, este substanțial, răstoarnă convențiile literare ale momentului, sugerând tragedia lumii țărănești în perioada comunistă.

Între primul și al doilea volum din *Moromeții* **P.** a încercat să înfățișeze și lumea urbană. Sunt două cicluri romanești în opera lui: ciclul moromețian

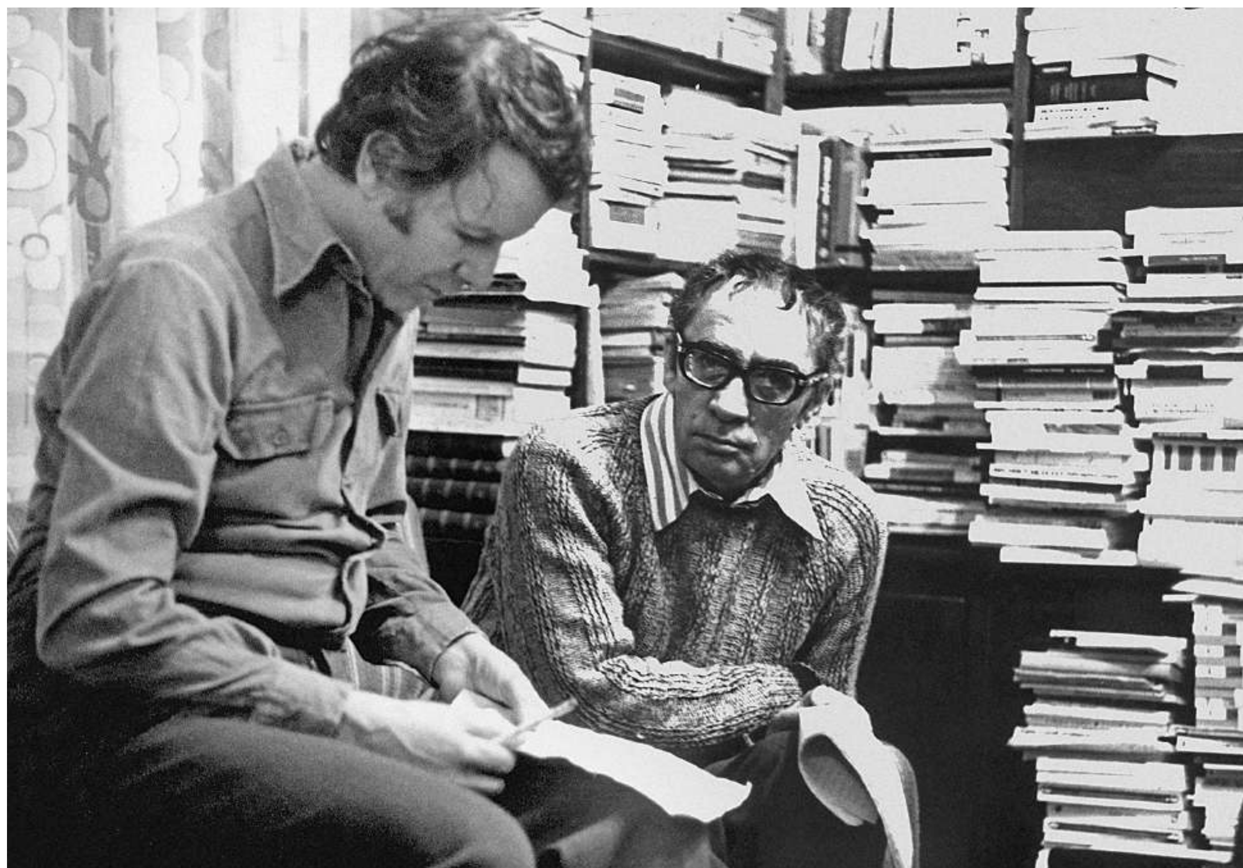
(*Moromeții*, I–II, *Marele singuratic*, parțial *Delirul* și, tot parțial, romanul autobiografic *Viața ca o pradă*) și ciclul care ar fi nimerit să fie numit, după o definiție memorabilă dată de prozator, ciclul în care omul este prezentat ca o divinitate încolțită de circumstanțe. Cadrul este aici lumea citadină, iar temele se referă la relația dintre individ și istorie (*Risipitorii*, *Intrusul*, *Delirul*, bună parte din *Viața ca o pradă*, *Cel mai iubit dintre pământeni*). Ar trebui, poate, să fie distinsă și a treia categorie, aceea a romanelor ce fac legătura între cele două medii (sat–oraș) și dintre cele două cicluri (*Delirul*, *Viața ca o pradă*, în parte *Marele singuratic*). Satul nu dispare complet în aceste romane orășenești. Scriitorul are mereu un ochi atent la ceea ce se petrece acolo. Spionii lui se duc sau se întorc din satul românesc postbelic și îi dau de veste. Trebuie precizat, de la început, că nu toate romanele pe teme urbane au aceeași valoare estetică. *Risipitorii* este un experiment în care faptul important este că **P.** nu mai acceptă rațiunile superioare ale istoriei în raport cu destinul individului. Din roman al spațiului social, *Risipitorii* devine un roman al timpului psihologic, accentul căzând pe funcțiile morale ale individului, urmărite în existența (sau existențialitatea) lor. Constanța, doctorul Munteanu, Gabi Sterian ratează în viața sentimentală și eșecul lor provoacă eșecul altora. Explicațiile diferă, într-un caz e vorba de conformism moral, în altul de incapacitatea de a vedea și accepta eroarea. Prozatorul descoperă o relație coerentă, secretă, care leagă viața individului de ceea ce el numește, în altă parte, „subdestin". Epoca, destinul pot justifica multe, dar nu totul. În triumful sau în eșecul individului intră și o voință bine sau rău dirijată, o ezitare, o lipsă de angajare morală, complicitatea, pe scurt, a forțelor subiective lângă complicitatea existenței obiective. Doctorul Munteanu ratează în dragoste și profesiune pentru că vrea să facă o carieră socială. Este un risipitor. Voind să slujească adevărul, el acceptă compromisul. Eșecul lui este existențial, dar nici o cauză nu îl poate explica până la capăt. Prietenul său, doctorul Sârbu, este personajul socratic al cărții, un doctor Munteanu mai puțin orgolios și mai intransigent moral. Viciul lui este viciul reflecției. Constanța, tânăra pe care o părăsește Munteanu pentru a se recăsători profitabil cu fiica unui demnitar comunist, reprezintă eșecul prin ricoșeu. Este tipul femeii buimace, femeia „cu două mâini stângi", de o anumită profunzime psihologică. *Risipitorii* nu e un mare roman, dar este unul care schimbă ceva (important) în proza românească. Readuce în prim-plan condiția existențială a individului în luptă cu fatalitățile istoriei și cu alte fatalități (acelea ale subdestinului), greu de prevăzut și greu de definit. De ce ratează acești tineri făcuți să fie triumfători și fericiți în viață? *Intrusul* reia tema într-un roman mai substanțial. O istorie simplă: un tânăr, Călin Surupăceanu, ucenic vopsitor într-o mahala bucureșteană, ajunge pe un șantier. La îndemnul inginerului Dan, se califică, devine electrician, ajută la ridicarea unui oraș nou și se pregătește, după o complicată poveste sentimentală, să se stabilească în mijlocul unei lumi venite de peste tot. Omul este sociabil, se împrietenește repede, are ceea ce se cheamă vocația adaptării, se pare că nimic nu o să îl împiedice să trăiască mulțumit în orașul unde el a pus prima piatră. Nimic nu anunță în el un Meursault, o victimă a complicității vieții și a istoriei. Nu e totuși așa, ceva neprevăzut se întâmplă și curmă firul unei existențe fără traumatisme. Cartea începe în momentul în care neprevăzutul apare și împinge destinul acestui mărunt electrician spre o zonă tragică de existență. Călin Surupăceanu săvârșește un act curajos (salvează un om de la moarte), având pentru el consecințele cele mai dureroase. Ars pe față și pe mâini, mutilat, el încearcă să ducă viața dinainte, dar nu mai e posibil. Accidentul pune între el și lumea în care până atunci se integrase o barieră de netrecut. Cartea se deschide în clipa în care personajul se hotărăște să părăsească orașul

în care își lasă soția, copilul și prietenii, pentru a merge în altă parte, într-un loc necunoscut, fără să se știe dacă acolo unde se duce, alungat de neliniști, va găsi liniște și înțelegere. Ca Meursault, personajul lui Camus, Călin Surupăceanu este victima unei conjurații de forțe pe care nu le pricepe. Există o culpabilitate a omului, a istoriei, a lumii, un complot al indiferenței generale? Cine este vinovat de eșecul unui individ care făcuse un act de eroism? E un capitol în *Intrusul* în care protagonistul încearcă să-și explice această tristă și obscură înlănțuire pe deasupra voinței și înțelegerii oamenilor. E un fel de parabolă a posibilităților de existență. Ca un nou Candide (un Candide al epocii industriale), Călin Surupăceanu reface în imaginația lui istoria societății omenești și în această utopică derulare vrea să afle care este cea mai bună dintre existențe și în ce chip trebuie să trăiască omul pentru ca fratele să nu își omoare fratele, pentru ca ura și violența să nu triumfe în lume, împiedicând să se manifeste vocația spre fericire a omului. El încearcă puterea religiei, verifică efectele forței, ale înțelepciunii, se întreabă, apoi, dacă omul nu ar trebui readus în starea lui paradisiacă, adică la starea inocenței. Totul e însă zadarnic, pentru că în insula utopică unde Călin și Maria se retrag, pentru a pune bazele unei lumi fără tragedii, încolțesc ura și îndoiala, violența și complicitatea. Încheierea e că nu se poate ieși din propria condiție și că o fatală complicitate împinge individul spre zone abisale de existență. „Omul – spune prozatorul – e o divinitate înlănțuită de puterea condițiilor.” Ce se sugerează aici este că nu este totdeauna o potrivire între logica destinului individual și logica existenței, că individul poate deveni, împotriva voinței și a calităților sale, victima istoriei, mânat de o forță oarbă, căreia prozatorul îi spune subdestin. Cu *Marele singuratic* **P.** revine la romanul tradițional (istoria unui destin, prezentarea mediilor sociale, conflict moral, intrigă sentimentală etc.). Cu o experiență nouă, totuși, în ceea ce privește tehnica epică (introduce masiv eseul romanesc). Tema mai intimă este încercarea de a ieși din istorie. Eșuând în încercarea de a impune o „nouă religie”, Niculae Moromete încearcă acum să trăiască în umbra istoriei. Istoria pătrunde însă și în acest refugiu. Întâi sub forma unei fatalități existențiale: dragostea pentru Simina, o pictoriță care își arată talentul numai când este îndrăgostită; ea îl scoate pe Niculae Moromete din izolare și îl aduce în istorie. Dar Simina moare și Niculae cunoaște o nouă decepție. Circumstanțele se dovedesc mai puternice decât divinitatea din omul tare, inteligent, obsedat de o nouă morală în lume. Epilogul nu e reușit în acest roman al Fiului, în care apare și bătrânul Moromete, tatăl autoritar, personajul fabulos al literaturii lui **P.** Cu *Delirul* scriitorul continuă, dar pe o linie colaterală, istoria *Moromeților*, eludând cronologia reală în favoarea unei cronologii stricte de creație. El procedează în felul unui pictor mural care, fixând scenele esențiale, observă că a mai rămas spațiu gol și îl acoperă trăgând din tema centrală un fir ce duce în cele din urmă la o creație nouă, autonomă și, în același timp, solidară prin simbolurile fundamentale cu celelalte secvențe ale compoziției. Punctul de plecare este și aici Siliștea Gumești, centrul universului romanesc al lui **P.**, însă după cincizeci de pagini pregătitoare, excepționale sub raport literar (scena de dragoste dintre Paul Ştefan – „al lui Parizianu” – și tânăra țărancă Ioana), acțiunea se mută la oraș (București), și de aici, pe urmele evenimentelor, în alte centre europene. O scenă se petrece în cabinetul lui Hitler, alta în biroul lui Stalin sau a treia la cartierul general al armatei engleze, un personaj ajunge pe Frontul de Răsărit și narează ce vede acolo etc. Romanul are structura unui evantai și îmbrățișează, racordând totul la un punct fix de observație, un număr enorm de fapte și destine. Ideea care stă în spatele acestor evaziuni, neobișnuite în proza românească, este simplă: istoria timpurilor moderne este contagioasă, un fenomen apărut într-un punct geografic tinde să se universalizeze, faptele izolate comunică între ele ca lichidul în vasele comunicante. Totul este interdependent, și a trăi în afara acestor determinări este imposibil. *Delirul* ar putea fi definit ca istoria a trei tineri care iubesc aceeași femeie în niște timpuri grele. Unul este un intelectual de proveniență rurală, cu studii neîncheiate, dar cu o inteligență pătrunzătoare și un mare instinct de adaptare (Paul Ştefan), al doilea e un medic tăcut și dur (Spurcaciu), iar ultimul – un jurnalist inteligent și intrigant (Adrian Popescu). Femeia pe care și-o dispută tinerii este Luchi, o medicinistă orgolioasă și imprevizibilă, ca toate femeile din proza lui **P.** Studiul acestor pasiuni va ocupa un loc important în roman, însă, înainte de a defini psihologia individuală, prozatorul încearcă să fixeze, potrivit metodelor sale, psihologia socială a momentului și, astfel, prezintă un număr de documente, face

istorie pură, copiază articole din presa timpului, rezumă în chip personal conflictul dintre Garda de Fier și mareșalul Antonescu, descrie scene de război și dă, după William L. Shirer, o versiune pitorească și sugestivă a bătăliei pentru Anglia. Toate acestea se citesc cu interes, iar cei care îi reproșează prozatorului excesul de informații cad într-un suspect purism estetic. Totdeauna romancierul realist a pus psihologiei o ramă istorică și, întâlnind un eveniment capital (războiul), l-a descris în chip documentat pentru a justifica o stare de spirit mai generală. Un exemplu, pe care îl citează și **P.**, e Lev Tolstoi, altul, mai aproape de noi, e Camil Petrescu. Ideea ce stă în centrul cărții este că nu numai istoria își selectează exponenții, ci și indivizii superior dotați (în bine sau în rău) pot orienta într-un sens sau altul istoria. Istoria, în orice caz, nu este o zeiță inocentă, indivizi abjecți fac uneori ceea ce vor cu ea. Romancierul mărturisește a fi interesat de latura umană a acestui complicat determinism, respingând ideea fatalității, despre care Tolstoi credea că acționează și în istorie. Ca personaj literar, Paul Ştefan se definește mai ales prin viața lui sentimentală. Cariera socială este un pretext pentru prozator de a înfățișa un mediu și a pune cu acuitate probleme de ordin istoric. Iubirea pentru Luchi îi dezvăluie complexitatea morală. Invitat de secretarul de redacție, proaspătul jurnalist intră în familia Dumitrescu, unde o cunoaște pe Luchi, tânără voluntară și capricioasă, anturată de alți doi tineri intelectuali. O veche rivalitate și totodată o veche prietenie îi leagă pe aceștia, sub supravegherea și încurajarea medicinistei care, în ciuda aparențelor, se dovedește o ființă inocentă. Luchi fusese la un pas de căsătoria cu doctorul Spurcaciu, preferat pentru sentimentul de stabilitate pe care îl inspiră. Logodna s-a stricat din cauza intrigii celuilalt concurent, Adrian Popescu (el mărturisește a fi avut legături intime cu Luchi), scuzat în intervenția lui neloială de pasiunea pe care o are pentru fată. Conflictul este pe cale de a se aplana, cei doi o frecventează din nou pe Luchi și caută, separat, să îi obțină deciziunea. Medicinista se simte fericită în compania acestor bărbați inteligenți și evită să ia o hotărâre. Li se alătură Paul Ştefan care, mai norocos decât ceilalți, câștigă repede simpatia fetei și chiar mai mult decât atât. Inteligenta, imprevizibila Luchi este, erotic, o neștiutoare și, din motive ce se vor lămuri mai târziu, se dăruie tânărului ziarist, după care, jignită și înspăimântată de fapta ei, evită să îl mai vadă. Fericirea lui Paul Ştefan a fost, și pe un plan, și pe celălalt, scurtă, istoria, care se arătase binevoitoare cu el, se dovedește a fi necruțătoare. **P.** voia să continue această cronică și a lăsat în manuscris un număr de pagini care urmăresc destinul personajului central, Paul Ştefan, după război. Acesta e arestat, întâi, pentru acțiuni antifasciste, apoi din nou, după 23 august 1944, din cauza bănuielii că, sub un nume de împrumut, a atacat, în ziarele din epocă, Uniunea Sovietică. O confuzie de nume care îl duce în închisoare. Prozatorul intenționa să se întoarcă la destinul protagonistului din *Delirul* după publicarea romanului *Cel mai iubit dintre pământeni*. Nu a mai avut timp. A scris, între timp, *Viața ca o pradă*, roman cu o formulă complexă: autoficțiune, portrete de scriitori cunoscuți, experiențe de lectură, reflecții morale, mici narațiuni ce pot fi citite independent. Tema prioritară este nașterea și criza vocației literare, temă care îl preocupă și pe Jean-Paul Sartre în *Cuvintele*. **P.** vorbește despre personajele din cărțile sale anterioare (Nilă, Ilie, Paraschiv, Gheorghe, „omul chemat” din *Delirul*, Megherel ș.a.) ca de niște indivizi cu o stare civilă precisă și reia la persoana întâi scene pe care le-a narat înainte, indirect, în opera de ficțiune. Trecerea de la universul livresc la cel existențial se face fără nici o pregătire specială. Prozatorul este sigur de complicitatea și de puterea de înțelegere a cititorului său; fratele Nilă, portarul unui bloc de pe strada C.A. Rosetti, nu este altul decât personajul din *Moromeții* și *Delirul*. Greoi, cu fruntea groasă și pururi încruntată, ca și când destinul întregii lumi s-ar sprijini pe ea, omul se plimbă cu aceleași gesturi și trece prin aceleași evenimente și în confesiunea autobiografică de acum. **P.** nu spune în nici un loc: fiți atenți că Nilă de aici, fratele meu, este prototipul personajelor din cărțile mele! Nu simte nevoia unei justificări. Această confuzie voită de planuri îi dă cititorului sentimentul că faptele s-au petrecut întocmai în creația literară și în viață. Rar caz de identificare între literatura și existența biografică a creatorului. *Viața ca o pradă* s-ar putea numi, din toate aceste pricini, un roman indirect (ca *Şantier* al lui Mircea Eliade), unde personajele, după ce au trăit o dată ca ficțiuni, vin a doua oară în fața ochilor noștri ca indivizi reali, identificabili, într-o nouă narațiune, ce își propune să deconspire literatura în umbra căreia a crescut. Cartea a avut succes (de public și de critică). Asemenea scrieri

plac din motive diferite. Unii sunt interesați de biografia autorului, alții vor să afle lucruri noi despre opera lui. **P.** vine, prin structura specială a cărții, în întâmpinarea tuturor. Romanul începe cu faptele petrecute în planul existenței (deșteptarea conștiinței individuale în mijlocul familiei) și dezbate în primele capitole o temă ce a intrat și în epica propriu-zisă: despărțirea de familie, evadarea din lumea țărănească. Despărțirea de familie este, în primul rând, despărțirea de părintele autoritar. Mitul paternității este reluat aici din alt unghi. Tatăl mai apare o dată, mișcându-se, stângaci, în hainele unui mare personaj. Moromețianismul a devenit, ca și donquijotismul, bovarismul, o atitudine umană, determinabilă, un stil de existență. După ce a creat un concept moral prin opera lui literară, prozatorul îl identifică, acum, în sfera vieții obișnuite. Viața începe să imite literatura. În fine, *Cel mai iubit dintre pământeni* poate fi definit ca un roman total: romanul unui destin care asumă o istorie, romanul unei istorii care trăiește printr-un destin. Este rodul unei lecturi întinse și profunde, iar prin numărul de idei pe care le pune în discuție poate fi socotit un roman intelectual. Meditația devine o formă a epicului (un epic al ideilor), noțiunile curente de fericire, iubire, existență, autoritate, putere, familie trec prin mintea unor indivizi care exercită profesiuni intelectuale (profesori de filosofie, scriitori, istorici) și fac din speculație bucuria existenței lor. Această latură este puternică și seducătoare, totuși romanul tinde să fie mai mult decât atât. El își asumă problemele mari ale unei istorii complicate, personajul central trece prin mai multe medii sociale și, direct sau indirect, trăiește evenimentele importante ale epocii. Un roman politic, așadar. *Cel mai iubit dintre pământeni* este, negreșit, și un roman politic, cel mai substanțial, cel mai curajos (un curaj al esteticului) ce s-a scris la noi pe o temă gravă, cercetată ulterior de mulți prozatori. Nota dominantă a cărții nu este

Eugen Simion și Marin Preda

însă dată de manifestarea politicului în existența individului, tema privilegiată nu e puterea. **P.** scrie, în esență, istoria unui sentiment (iubirea) și îi analizează degradarea progresivă până ce iubirea coboară aproape de abjecție. Destinele personajelor sunt luate de valul unei pasiuni obscure, demențiale și duse spre limita de jos a existenței lor (limita insuportabilului). Luciditatea mărește forța pasiunii, dar nu o apără de suferință și cădere. *Cel mai iubit dintre pământeni* este un roman de dragoste și un roman despre mitul fericirii. Fericirea prin iubire, cum zice naratorul (eroul) la sfârșit, parafrazându-l pe Sfântul Pavel: „dacă dragoste nu e, nimic nu e!”. Asta vrea să sugereze că existența omului nu are sens în afara acestui mit, chiar dacă mitul imprimă destinului – cum se întâmplă cu Victor Petrini – un curs tragic. E un punct esențial al cărții, însă epicul evadează mereu din el, meditația împinge romanul spre alt cerc de probleme, erosul nu este pur, izolat, ci angajează toți factorii existenței. A îmbrățișa totalitatea unei existențe este ambiția romancierului. Ambiție veche în literatură. Balzac nu gândea altfel când studia viața unui sentiment în raport cu banii și puterea. Stendhal vede în iubire un mod de a fi, orgoliul este motorul care pune în mișcare, în cărțile lui, marile pasiuni. Şi orgoliul duce deseori spre moarte. Dostoievski a dovedit că iubirea poate fi o poartă ce dă spre infernul uman. Există un sublim în abjecție, există totdeauna puțină abjecție în sublimul pasiunilor. De ce cad atât de jos unele suflete, de ce sentimentele cele mai curate coboară, cu trufie, în subteran? – se întreabă el. Roman total (prin premise, formulă epică și deschidere socială și spirituală), vast, arborescent și, prin realismul fundamental, profund, ieșit dintr-o gândire matură, decisă să înfățișeze fără cruțare adevărurile unei epoci. Fapt esențial într-o operă unde ficțiunea se însoțește cu o istorie relativ recentă și, în consecință, verificabilă. Iar **P.** câștigă acest dificil pariu. Impresia de autenticitate în confesiune este, de la început, izbitoare. Istoria nu e nici înfrumusețată, nici inutil coborâtă, cum se întâmplă adesea în cărțile proaste. Printr-un efort de analiză, e înțeleasă și înfățișată din unghiul unui destin uman. Se regăsesc, în fond, mai toate temele prozei lui **P.** Scriitorul le mai convoacă o dată, într-o ceremonie finală. Ceremonia se întâmplă să fie dominată de o mare dramă socială. Iubirile, urile, carierele, trădările și suferințele sunt, toate, prinse într-un capitol numit *Era ticăloșilor*. Cea dintâi temă este de ordin sentimental. Un intelectual, Victor Petrini, se vede închis pentru o faptă pe care cititorul nu o află decât la sfârșit, după ce biografia personajului este povestită de el însuși. Un roman, așadar, de o mie două sute de pagini narat la persoana întâi. Motivul detenției este politic, însă tema politică se pierde și se regăsește în râul unei istorii vaste. O istorie care începe cu o intrigă sentimentală, ca toate marile romane din secolul al XIX-lea. Petrini o cunoaște pe Matilda, soția prietenului său, poetul Petrică Nicolau. E o femeie voluntară și, din nou, imprevizibilă. Căsnicia cuplului Nicolau este un infern. Poetul are o fire sucită, tenebros de bănuitoare. Căsătorit, este dominat de tatăl său, autoritar și absurd. Matilda nu e însă o inocentă, umorile ei sunt teribile, inventivitatea ei în rău nu are măsură. Petrică este, în varianta dată de el însuși, un martir, iubirea nu e libertatea, ci servitutea lui cea mai înjositoare. Avertizat, Victor Petrini intră în viața acestui cuplu în destrămare și, trecând peste prietenie, încurajează un sentiment care va fi și pentru el fatal. Cronica acestei iubiri nefericite cuprinde o bună parte din roman. Matilda este primul caracter puternic al cărții, greu de definit ca tip de sensibilitate feminină. Nu seamănă cu nici una din femeile din cărțile anterioare ale lui **P.** Mai toate erau buimace și intransigente, iar lumina era semnul frumuseții lor interioare. Matilda este o ființă abisală, jucărie a unei forțe obscure. Faptul că ea are sânge rusesc ar explica, printr-o prejudecată literară, complicația psihologiei, căderile și înălțările ei. Prozatorul nu vrea să dea o explicație a psihologiei, construiește numai un caracter și introduce un număr de situații în care caracterul se verifică. Matilda are în interiorul ei „dușmani bizari […] care îi chinuiau puternica ei forță vitală”, însă care sunt acești dușmani nici naratorul (victima) nu știe. Femeie instruită (este arhitectă), Matilda cade periodic sub puterea acestui rău incontrolabil și atunci femeia tandră și atrăgătoare devine de nerecunoscut: dă un spectacol lamentabil în fața familiei reunite cu ocazia unui botez, își lovește soțul și sparge, spumegând de furie, niște frumoase vitralii. „Ştiu – justifică ea în stilul eroilor dostoievskieni – eu am în mine și ceva grosolan”, însă căința e scurtă și, după oarecare timp, violența și grosolănia pun din nou stăpânire pe ea. Femeia intratabilă îl iubise însă pe Petrini doi ani (cât durase despărțirea de Petrică Nicolau), fusese

extraordinară, și Petrini, bărbatul îndrăgostit, nu înțelege ce s-a petrecut cu femeia pe fața căreia apăruse, atât de promițător, lumina simbolică. Matilda are o forță de mistificare neistovită, în ea renaște, periodic, „blestemata chestiune insolubilă”, o ură năprasnică încolțește contra bărbatului cu care a făcut un copil. Romanul adună probele, dar refuză să dea un verdict. Când Petrini se îndrăgostește de altă femeie, Suzy Culala, se întâmplă ca Matilda, disponibilă, să apară la momentul potrivit, tulburând încă o dată existența profesorului de filosofie. Suzy reprezintă alt tip de feminitate, opus Matildei, însă nu mai puțin fatal pentru Petrini. Feminitatea ei se bazează pe o continuă fugă de identitate. Trăiește mereu în alt registru, inventează disponibilități, stări ce îl fascinează pe filosof. Nu e trufașă și nu are crize de demnitate, existența ei lunecă la suprafața evenimentelor, fără mari traume. A trecut, totuși, prin situații grele (eliminată din facultate, a muncit ca zidăriță pe un șantier), dar sufletul ei nu s-a înăsprit. Îndrăgostită de Petrini, îi mărturisește, cu o panică pe jumătate jucată: „Te iubesc! Aoleo…”, ca și când o tandră tragedie ar fi atins-o. Suzy își ascunde însă adevăratul statut conjugal (e căsătorită cu un inginer dipsoman, Pencea), și lipsa ei de curaj, explicabilă altfel, provoacă un deznodământ grav. Atacat în timpul unei excursii la munte de voinicul, bestialul dipsoman, Petrini este nevoit să se apere și, în încăierarea ce urmează (lupta are loc în cabina unui teleferic), îl împinge pe Pencea în prăpastie. O crimă involuntară, a doua (Petrini omorâse, în detenție, un torționar care își pusese în gând să îl extermine) în viața filosofului. Romanul tinde, aici, spre un dubios senzațional (o situație asemănătoare se întâlnește în *Intrusul*), dar senzaționalul este scurt și, ca în literatura lui Dostoievski, nu are alt rol decât să radicalizeze pozițiile și caracterele în narațiune. Petrini ajunge la închisoare și, în așteptarea procesului, își scrie romanul vieții cu sentimentul că o carte este un fenomen tot atât de miraculos și fatal ca și celelalte mari fenomene ale existenței: nașterea, iubirea, moartea. Înfrânt în viața socială, înfrânt de mai multe ori în iubire, filosoful, care nu încetează să se gândească la gnoză și la noua lui religie, află în scriitură o bucurie recuperatoare. Realizarea în spirit, sugerează naratorul, poate fi șansa noastră. Despărțirea de Suzy este fatală, chiar atunci când Petrini, după doi ani de detenție, o regăsește și îi află adevărata identitate. Femeia își pierduse fascinația. Sinceră, fixată într-o structură determinabilă, Suzy devine o femeie comună. Fără fantezie, feminitatea ei e mediocră. Filosoful o părăsește și se dedică, de aici înainte, micii zeități ocrotitoare Silvia, fiica lui. Lângă romanul sentimental există și un roman politic. Victor Petrini este un caracter tare, un om „care își asumă totul”, incapabil de compromis. O suspiciune a Securității îi provoacă detenția la Canal și apoi într-o mină de plumb timp de trei ani. Prilej pentru autor de a înregistra fapte abominabile, într-o narațiune bine articulată estetic. Confesiunile, portretele, reflecțiile morale (foarte serioase, foarte profunde) alcătuiesc un dens roman de moravuri, scris de un moralist de forță. Puțini au remarcat această dimensiune (excepțională) a epicii lui **P.** Prozatorul este un moralist autentic, aforismele lui (în sferă existențială) sunt memorabile. A scris, în fond, un roman puternic, care nu s-ar putea numi altfel decât romanul unei conștiințe reflexive în timpul unei dictaturi odioase. Pe de altă parte, **P.** a publicat și un număr important de însemnări despre literatură, articole, portrete, adunate în 1989 în *Creație și morală*. Acestea, asociate cu *Imposibila întoarcere*, pot da o idee despre opiniile estetice ale prozatorului și despre capacitatea lui de reflecție. Reiese limpede, la lectură, că realismul lui psihologic se bizuie pe valorile clasice ale omului. Familia, prietenia, iubirea, relațiile dintre părinți și copii, morala comunitară, respectarea rosturilor și a regulilor de conviețuire sunt lucruri esențiale pentru el. Nu îi plac oamenii „nesăbuiți”, ființele întunecate, naturile abjecte, și, într-un articol din 1968, devenit celebru, a făcut un portret memorabil al „spiritului primar agresiv”, manifestat în toate compartimentele vieții sociale. Tânăr, propune patru modele epice (Tolstoi, Dostoievski, Hugo și Balzac), mai târziu lărgește aria lecturii. Îl citise pe Proust și admira, pentru cruzimea realismului, pe Céline. Nu îi iubea pe „noii romancieri” și, în genere, pe cei care nu țin seama de condiția umană a individului. Prețuiește, din literatura română, înainte de orice, pe I. L. Caragiale și nu îi plac „făcătorii de cuvinte”. La moartea lui s-a vorbit mult de existența unui jurnal intim care ar fi dispărut în chip misterios. O parte s-a găsit după câteva decenii, fragmente s-au publicat în „Ziua” (2002), apoi, în 2004, s-a editat un volum în care au fost recuperate, de asemenea, ceea ce s-ar putea numi carnetele de atelier ale romanelor *Risipitorii*, *Delirul* și câteva note

privitoare la *Cel mai iubit dintre pământeni*. **P.** nu crede că jurnalul intim poate avea valoare literară și e de părerea lui G. Călinescu că a-l da publicității este un nonsens. Nu îi place diaristica lui André Gide („operă ininteligibilă"). Acceptă, totuși, că jurnalul poate însoți opera „pe dedăsupt, luminând-o de aproape cu o lumină crudă".

Obsedantă la Marin Preda a fost și rămâne tentativa de a găsi și de a regăsi punctul de echilibru între vocația unui realism frust, neînduplecat în observarea aspectelor crude, de o cruzime inocentă (vocație ce s-a manifestat cu o violență triumfătoare în nuvelele de debut) și preocuparea dobândită, din ce în ce mai pronunțată și tinzând să acopere tot orizontul operei, pentru viața conștiinței morale: de a păstra, în condițiile unei literaturi acut deliberative, ceva din decizia aspră, din violența primei sale naturi.

LUCIAN RAICU

E din ce în ce mai greu să ne închipuim literatura română fără Marin Preda. Pe măsură ce trec anii, contribuția sa – devenită masivă – la dezvoltarea și consolidarea romanului național – recunoscută de la început ca demnă de un interes deosebit – ne apare drept una din cele mai importante. În ce constă ea? La o întrebare atât de directă nu putem răspunde decât tot într-un mod direct. Reducând în același timp discuția la ceea ce considerăm esențial, determinant. Meritul principal al lui Marin Preda e de a fi dat prozei noastre un volum de conștiință corespunzător. Cum trebuie să înțelegem termenul de conștiință în legătură cu ceea ce vrem să spunem? Nu în sens civic, moral sau artistic – sensuri față de care autorul Imposibilei întoarceri *și al unei opere atât de perfecte ca* Moromeții *nu este și nu poate rămâne străin, ci în acela mai special de complexitate a trăirii, de totalitate a experiențelor interioare (și orice experiență, de orice natură, devine în ultimă instanță interioară), de amplitudine a comprehensiunii.*

VALERIU CRISTEA

Dacă romanul n-ar fi îmbibat de o mare poezie – a nu se confunda cu lirismul – și de o mare știință a poeziei, distribuită savant, cu o cunoaștere strategică a dozajelor, amintindu-ne de cuvintele lui Malraux că „Orice artă este lupta contra destinului", paginile Moromeților *ar ilustra doar un magistral sculptor și rapsod. Originalitatea însă a artei ce se descoperă în această carte demarează pare-se tocmai din poezia gândirii sale, a unei inteligențe care sublimează și preschimbă filosofia în metaforă și dă narațiunii un sistem nervos în continuă alertă, introducând o trusă de acute în epica obișnuită, însă care știe proceda concomitent cu atâta obiectivă plasticitate și finețe încât combustiunile, acuitatea și violența irecuzabilelor sale argumente trec direct în sângele puterii noastre de asimilare, de disponibilitate, cu revelabila lesniciune încorporată medicamentelor ideale. Rebreanu, descriind țărani, descria forțe și mulțimi; literatura lui e parcă o literatură a biologiei. Sadoveanu, povestind țăranii, a poetizat instincte, înțelepciuni și elemente; literatura lui e parcă o simfonie cvasivegetală. Marin Preda, urmărind prosopopeea rurală, problematizează și adună sub proiectoarele gândirii circumvoluțiuni și conștiințe care sunt ale unor pături socotite amorfe, dar care nu-s amorfe, și pe care parcă le auzi murmurând introspectiv: „Prea multă mare, noi am văzut destulă mare" (l-am citat pe Cesare Pavese). Literatura lui Preda e o literatură a potențializării cerebrale, a focarelor nervoase. „Ce este stilul?", se întreabă Apollinaire. Pentru o sută de oameni, o manieră complicată de a spune lucruri simple. După noi, o manieră foarte simplă de a spune lucruri complicate.*

ION CARAION

SCRIERI: *Întâlnirea din Pământuri*, București, 1948; ed. pref. Nicolae Manolescu, București, 1973; *O adunare liniștită*, București, 1949; *Ana Roșculeț*, București, 1949; *Desfășurarea*, București, 1952; ed. pref. Dumitru Micu, București, 1964; *Moromeții*, [I], cu ilustrații de Jules Perahim, București, 1955; ed. 7, București, 1964; *Moromeții*, I–II, București, 1967; ed. pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1968; ed. I–II, București, 1975; *Ferestre întunecate*, București, 1956; *Îndrăzneala*, București, 1959; *Risipitorii*, București, 1962; ed. 2, București, 1965; ed. 3, București, 1969; ed. I–II, pref. Magdalena Popescu, București, 1972; *Friguri*, București, 1963; ed. 2, București, 1966; *Intrusul*, București, 1968; ed. îngr. și pref. Mihai Ungheanu, București, 1974; *Martin Bormann*, București, 1968; *Imposibila întoarcere*, București, 1971; ed. București, 1972; *Marele singuratic*, București, 1972; ed. I–II, pref. Magdalena Popescu, București, 1978; *Delirul*, București, 1975; ed. 2, București, 1975; *Viața ca o pradă*, București, 1977; *Cel mai iubit dintre pământeni*, I–III, București, 1980; ed. I–III, pref. Eugen Simion, București, 1984; *Albastra zare a morții*, îngr. și pref. Mircea Iorgulescu, București, 1983; *Scrieri de tinerețe*, îngr. și introd. Ion Cristoiu, București, 1987; *Creație și morală*, îngr. Victor Crăciun și Corneliu Popescu, pref. Victor Crăciun, București, 1989; *Scrisori către Aurora*. Eugen Simion – Aurora Cornu, *Convorbiri despre Marin Preda*, postfață Eugen Simion, București, 1998; *Opere*, I–IV, îngr. Victor Crăciun, introd. Eugen Simion, București, 2002–2003; *Jurnal intim. Carnete de atelier*, îngr. Eugen Simion și Oana Soare, introd. Eugen Simion, București, 2004; [*Scrisori, pagini de jurnal etc.*], în Eugen Simion, *Portretul scriitorului îndrăgostit. Marin Preda*, îngr. Oana Soare, București, 2010. **Antologii:** I. L. Caragiale, *Opere alese*, I–II, pref. edit., București, 1972. **Traduceri:** Albert Camus, *Ciuma*, introd. Constantin Ciopraga, București, 1965 (în colaborare cu Eta Preda): F.M. Dostoievski, *Demonii*, București, 1970 (în colaborare cu Nicolae Gane).

Repere bibliografice: Petru Dumitriu, *Despre viață și cărți*, București, 1954, *38–44*, *223–231*; Bratu, *Cronici*, I, *219–237*; Iosifescu, *Drumuri*, *242–268*; Crohmălniceanu, *Cronici*, *366–391*; Micu, *Romanul*, *108–137*; Silvian Iosifescu, *În jurul romanului*, București, 1961, *218–235*; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, I, București, 1961, *7–64*, *313–315*; Streinu, *Pagini*, IV, *154–156*; Damian, *Direcții*, *7–76*; Lungu, *Itinerar*, *31–46*, *119–162*; Mihai Novicov, *Literatura și viața*, București, 1965, *29–49*; Simion, *Orientări*, *260–266*; Regman, *Cărți*, *205–215*; Dimisianu, *Prozatori*, *21–46*; Caraion, *Duelul*, *329–353*; Florin Mugur, *Convorbiri cu Marin Preda*, București, 1973; Mihai Ungheanu, *Marin Preda. Vocație și aspirație*, București, 1973; Andriescu, *Relief*, *158–171*; Iorgulescu, *Rondul*, *230–256*; Cristea, *Domeniul*, *164–195*; Ungheanu, *Arhipelag*, *29–58*; Vlad, *Lecturi*, *200–248*, *345–350*; Ion Bălu, *Marin Preda*, București, 1976; Raicu, *Critica*, *74–114*; Regman, *Colocvial*, *91–100*; *Marin Preda interpretat de...*, îngr. și pref. Mihai Ungheanu, București, 1976; Cristea, *Alianțe*, *393–489*; Ştefănescu, *Preludiu*, *133–149*; Ungureanu, *Proză*, *6–40*; Dimisianu, *Opinii*, *105–115*, *142–145*; Georgescu, *Volume*, *13–23*; Horodincă, *Studii*, *76–159*; Manu, *Eseu*, *169–209*; Raicu, *Practica scrisului*, *222–234*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *398–465*; Stănescu, *Jurnal*, I, *47–85*, II, *100–103*, III, *118–121*; Ungureanu, *Contextul*, *236–272*; Mugur, *Profesiunea*, *36–54*; Manolescu, *Arca*, I, *270–319*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *135–155*; Iorgulescu, *Critică*, *87–98*; Piru, *Ist. lit.*, *507–513*; Simion, *Întoarcerea autorului*, *255–282*; *Timpul n-a mai avut răbdare*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 1981; Zaciu, *Cu cărțile*, *23–47*; Iorgulescu, *Ceara*, *109–128*; Popa, *Competență*, *155–212*; Ciocârlie, *Eseuri*, *13–29*; Dimisianu, *Lecturi*, *104–118*; Paleologu, *Alchimia*, *96–103*; Vasile Popovici, *Marin Preda – timpul dialogului*, București, 1983; Țeposu, *Viața*, *118–132*; Vlad, *Lectura rom.*, *65–79*; Ciopraga, *Propilee*, *118–127*; Cristea, *Modestie*, *105–133*; Leonte, *Prozatori*, I, *102–119*, II, *32–97*, *239–252*; Raicu, *Fragmente*, *119–130*; Ştefănescu, *Dialog*, *196–216*; Simion, *Sfidarea*, *303–335*; Sorescu, *Ușor cu pianul*, *115–130*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *198–263*; Ion Cristoiu, *Lumea literaturii*, București, 1986, *159–181*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *103–120*; Zamfir, *Cealaltă față*, *201–220*; Holban, *Literatura*, I, *294–304*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *257–262*, *332–336*, II, *17–20*, *120–126*, III, *131–141*, VI, *316–321*; Petreu, *Teze*, *32–71*; Cristea, *A scrie*, *10–42*; Andreea Vlădescu, *Marin Preda sau Triumful conștiinței*, București, 1993; Monica Spiridon, *Omul supt vremi (Eseu despre Marin Preda, romancierul)*, București, 1993; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *353–368*; Simuț, *Incursiuni*, *235–249*; Grigore Smeu, *Marin Preda: o filosofie a naturii*, București, 1994; Caraion, *Tristețe*, *29–53*; Marin Iancu, Andreea Vlădescu, *Marin Preda. Dicționar de personaje*, București, 1995; Andrei Grigor, *Marin Preda–incomodul*, Galați, 1996; Cornel Munteanu, *Marin Preda. Fascinația iubirii*, București, 1996; Adrian Dinu Rachieru, *Marin Preda. Omul utopic*, București, 1996; *Dicț. analitic*, I, *161–164*, *281–284*, II, *175–178*, *260–263*, III, *97–102*, IV, *377–379*; Simion, *Fragmente*, I, *358–362*, II, *261–273*, V, *59–79*, VI, *116–123*, *215–218*; Grigurcu, *Amurgul*, *129–166*; Mariana Sipoș, *Dosarul „Marin Preda"*, Timișoara, 1999; *Dicț. esențial*, *690–694*; Manolescu, *Lista*, II, *35–55*, III, *148–150*; Rodica Zane, *Marin Preda*, Brașov, 2001; *Marin Preda '80*, CC, 2002, 8–10 (grupaj special); Negrici, *Comunism*, *Proza*, *130–132*, *169–171*, *180–181*, *254–259*, *280–282*; Victor Crăciun, *Marin Preda – necunoscut*, I, îngr. Cristiana Crăciun, pref. Eugen Simion, cu un album fotografic de Vasie Blendea, București, 2003; Emil Manu, *Viața lui Marin Preda*, București, 2003; Gelu Negrea, *„Cine ești dumneata, domnule Moromete?"*, București, 2003; Răzvan Voncu, *Despre Preda și alte eseuri neconvenționale*, București, 2003, *7–74*; George Geacăr, *Marin Preda și mitul omului nou*, București, 2004; Simuț, *Reabilitarea*, *77–78*, *135–149*; Cristea-Enache, *București*, *11–19*; Ștefănescu, *Istoria*, *229–250*; Manolescu, *Istoria*, *950–965*; Nicolae Bârna, *Ipostaze ale modernizării prozei rurale*, București, 2009, *91–130*, *passim*; Popa, *Ist.lit.*, I, *259–268*, *901–907*, II, *630–642*, *passim*; Monica Spiridon, *Marin Preda: paradoxul despre actor*, Craiova, 2009; Marin Iancu, *Marin Preda: reflecții, amintiri, confesiuni*, pref. Eugen Negrici, București, 2010; Simuț, *Vămile*, *345–348*; Stan V. Cristea, *Marin Preda – repere bibliografice*, București, 2012. ***E.S.***

PREDA, Mira (16.VI.1925, Ocna Sibiului–8.I.2019, Sibiu), poetă, prozatoare. Este fiica Paraschivei (n. Topîrceanu), nepoată a poetului G. Topîrceanu, și a lui Ioan Preda. După absolvirea Şcolii de Aplicație „Andrei Şaguna" din Sibiu (1938) și a liceului de specialitate din aceeași localitate (1946), urmează un timp cursuri la Institutul de Limbă Italiană din Sibiu, iar în 1949 obține diploma de absolvire a Institutului „Nicolae Amira" (arte industriale) din București. Târziu, în 1978, obține și atestatul de ziarist profesionist. Ocupă de-a lungul anilor mai multe funcții: profesoară de desen, desenator decorator la Ateneul Român, bibliotecară la Sibiu. Debutează cu poezie în „Gazeta Sibiului" (1941) și colaborează cu versuri la „Flacăra Sibiului", „Tribuna Sibiului", „Arcade", „Transilvania", unde semnează și critică literară, „Drum nou", „Steaua", „Tribuna", „România literară", „Scânteia", „Luceafărul", „Ateneu", precum și la reviste din Italia, Belgia ș.a.

Prima carte publicată de **P.**, *Promontorii* (1968), cuprinde versuri solemne, de un lirism adesea fascinant, iar sonetele din *Ascunsa vulnerare* (1971; Premiul revistei „Tribuna") dezvăluie afinitatea poetei pentru cultura elină, ca refugiu ideal din

fața unei realități agresive. Victor Eftimiu, care îi prefațează volumul, opinează că sonetele închid „o sensibilitate modernă, în care limbajul de cronicar se împletește armonios cu neologismul științific". Urmează alte volume de versuri, ce au menirea de a configura personalitatea autoarei lor: *Cenușa unui ceas* (1975), *Legile zborului* (1976), *Cuantele liniștii* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Amor in patriam* (1982) ș.a., expresie în bună măsură neconvențională a iubirii de țară ca identificare cu rostul poetului. Strămoșii, originile, vestigiile, ce se regăsesc într-un prezent continuu, oferă sursa unor versuri și a unor modalități destul de variate, atinse totuși de o oarecare emfază meditativ-pedagogică. Distihurile din *Adevăruri de pe Podul Minciunilor* (1985) conturează mai pregnant originalitatea poetei, ce „pare a fi – dincolo de datele sensibilității feminine – crearea unei viziuni poetice unitare", cum remarcă Mircea Ivănescu într-un text de prezentare. În câteva, masive, antologii lirice publicate în 2000 (*Meridiane de singurătate*) și în 2007 (*Arhipelaguri de dor* și *Caratele interioare*, aceasta din urmă alcătuită din „aforisme lirice, florilegium: distihuri, terține, catrene"), poata explorează, fără o detentă reală, și alte zone tematice, întorcându-se către interioritate și trăiri mai adânci, exersând însă constant virtuți ale versificației, meșteșug ce-i stă la îndemână și pe care știe să-l stăpânească. Și aforismele din *Arhitecturi stelare* (2009) au o rostire supravegheată, dar nespectaculoasă. Trecând la proză, **P.** desfășoară acțiunea romanului *Riposta* (1989), proiectată pe fondul unor trăiri sufletești dramatice, pentru a crea cadrul propice investigației psihologice, marcând astfel un crez uman cu rezonanțe mai ample. Este cea dintâi carte dintr-o trilogie romanescă din care mai fac parte *Avalanșa* (1998) și *Frontul alb* (2000). Paginile sunt despre război și împotriva războaielor, concomitent fiind un elogiu adus medicilor de front în timpul ultimei conflagrații. Dialogurile și reflecțiile pe care le polarizează restituie dura realitate a epocii, iar claritatea, ordinea, logica și elocvența narațiunii rețin atenția. Altă trilogie, „matrimonială", din care au apărut romanele *Adulter și iubire* (2004) și *Deznodământul încifrat* (2006), este sub cota scrierilor anterioare. În etapa inițială a biografiei sale literare **P.** transpune în volumul *Rememorând fântâna* (1974, în colaborare cu Corneliu Micandru Buchholzer) din sonetele poetului sibian Christian Maurer.

SCRIERI: *Promontorii*, București, 1968; *Ascunsa vulnerare*, pref. Victor Eftimiu, București, 1971; *Cenușa unui ceas*, București, 1975; *Legile zborului*, București, 1976; *Cuantele liniștii*, postfață Mircea Tomuș, București, 1979; *Amor in patriam*, București, 1982; *Adevăruri de pe Podul Minciunilor*, București, 1985; *Riposta*, București, 1989; *Avalanșa*, București, 1998; *Frontul alb*, București, 2000; *Meridiane de singurătate*, București, 2003; *Adulter și iubire*, București, 2004; *Deznodământul încifrat*, București, 2006; *Arhipelaguri de dor*, București, 2007; *Caratele interioare*, București, 2007; *Arhitecturi stelare*, [București], 2009. **Traduceri:** Christian Maurer, *Rememorând fântâna*, București, 1974 (în colaborare cu Corneliu Micandru Buchholzer).

Repere bibliografice: D. Micu, *„Promontorii"*, GL, 1968, 23; Alex. Ştefănescu, *„Ascunsa vulnerare"*, LCF, 1971, 39; Mircea Ivănescu, *Mira Preda*, T, 1974, 4; Mirela Roznoveanu, *„Legile zborului"*, RL, 1976, 35; Ilie Guțan, *„Legile zborului"*, T, 1976, 9; Emil Manu, *Puritatea emoției*, RMB, 1980, 9 ianuarie; Mircea Tomuș, *„Cuantele liniștii"*, T, 1980, 2; Simion Bărbulescu, *„Amor in patriam"*, RL, 1982, 51; *Dicț. scriit. rom.*, III, *885–886*; C. Șipot, *Mira Preda – 80*, T, 2005, 6. ***A.Gț.***

PREDA, Sorin (12.XII.1951, București – 26.XI.2014, București), prozator, jurnalist. Este fiul Anicăi Preda (n. Astene), actriță la Teatrul de Păpuși din Bacău, și al lui Alexandru Preda (frate al lui Marin Preda), funcționar. Urmează Liceul de Muzică la Bacău (1965–1969) și Facultatea de Limba și Literatura Română, secția română–franceză, a Universității din București (1970–1974). Ca student, este membru al cenaclului Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu, și al grupării literare care scoate revista murală „Noii". Lucrează ca profesor la Roman (1975–1981), redactor la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" (1982–1989), apoi la „Tineretul liber" (1989–1993), „Zig-zag" (1993–1994), „Arc" (ianuarie–iulie 1995) și la „Formula AS" (timp de două decenii). Din 1997 este cadru didactic asociat la Universitatea Media, iar în 2003 și la Facultatea de Jurnalism și Ştiințe ale Comunicării a Universității din București, apoi și la Universitatea Dunărea de Jos din Galați. Publică lucrări de specialitate, referitoare la tehnici de redactare în presa scrisă și la jurnalismul cultural de opinie. Debutează în 1967 în presa băcăuană, dar adevăratul debut poate fi considerat cel din 1972 la „Amfiteatru", iar prima carte, *Povestiri terminate înainte de a începe*, îi apare în 1981. Este inclus în culegerea colectivă *Desant '83*, alături de Mircea Nedelciu, George Cușnarencu, Ioan Lăcustă,

Constantin Stan, Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu ș.a., scriitori care vor ilustra optzecismul, precum și în alte câteva volume consacrate acestei direcții. Mai colaborează la „Luceafărul", „România literară", „Vatra", „Ateneu", „Tomis", „Contrapunct" ș.a. A semnat și Andrei Tomșa. I s-au acordat mai multe premii, unele din partea revistelor „Luceafărul" (1980), „Ateneu" (1981), „Amfiteatru" (1985) ș.a., iar în 2010 a fost distins cu Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române.

Sub un titlu provocator, primul volum al lui **P.** însumează teste de abilitare prozastică, atestând o surprinzătoare maturitate. Deținător al secretelor de meșteșug, autorul „povestirilor terminate înainte de a începe" experimentează, ca mai toți optzeciștii, modalități de scriitură modernă dintre cele mai diferite, de la literaturizarea, în spiritul Noului Roman, a „micului fapt adevărat" (ca în *Nina*) la transfigurarea banalului prin inserții de bizar, absurd, „miraculos" cotidian, de senzațional și fantastic terifiant, prin cultivarea oniricului. De pildă, înconjurată pe patul de moarte de fii, o bătrână cere să fie întinsă pe podea, pentru că altfel nu-și poate da sufletul. Unui moșneag îi e teamă de fotografii. Crede că, dacă ar fi fotografiat, ar muri. Şi chiar asta se întâmplă. Într-o seară, auzind un hârșâit ce venea din baie, locatarul ciudat al unei garsoniere practică o spărtură în perete, și prin aceasta pătrunde în casă o arătare: un moșneag fioros, cu unghii încovoiate ca niște gheare, cu „trupul sucit și răsucit, disproporționat", cu „picioarele mai mici decât trupul, mâinile mai mici decât picioarele, gâtul gros și prost plasat (aproape în dreptul umărului)". Altuia nebunia i se trage de la nevastă, care l-a părăsit. Nenorocitul sfârșește în pădure, sfâșiat de câini, zdrobit de măciuci. O compunere demonstrativă e și primul roman al lui **P.**, *Parțial color* (1985), ce dă în vileag viața (pseudo)conjugală, de după divorț, a naratorului. Despărțit de nevastă, sub efectul intrigilor soacrei, Traian Daia, actor și regizor, cadru didactic la o școală populară de teatru, apoi instructor al unei formații artistice uzinale, comunică în continuare cu Mara. Cu timpul, cei doi chiar vor locui împreună, nu fără a întreține paralel relații de amor extradomiciliale. Scriere autoreferențială într-un fel, romanul se autoprezintă și ca „document". Pe de o parte, naratorul lasă să se înțeleagă că lucrează la un roman, insinuând astfel că paginile pe care le scrie nu sunt decât literatură, pe de alta, ultima filă reia începutul cărții, cu specificarea că o face spre edificarea unui psihanalist, căruia Traian Daia i se încredințase. Autoreferențialism și autenticism, contopite. Concret, *Parțial color* pare un colaj naturalist de „felii de viață". În text sunt intercalate, frecvent, citate dintr-un manual privitor la ceea ce s-ar putea numi mediocritate mic-burgheză (*Calea fericirii* de dr. Victor Pouchet, București, 1934), unica lectură a Marei. Nu lipsesc discuțiile despre literatura franceză. Finalul e ambiguu, întreținându-se deliberat echivocul asupra raportului dintre real și halucinație: nu e clar ce trăiește aievea și ce delirează personajul. Prin medicul curant din spitalul psihiatric în care ajunsese naratorul, **P.** încearcă să exemplifice teze ale psihanalizei. „Endoestezia" și „isteria" omului de teatru, tentativele lui de a evada din ambianța familială pot semnifica o reacție viscerală împotriva unui mediu sufocant și imbecilizant. Literar, romanul excelează în construcția unor scene de viață cotidiană fadă, în conturarea de profiluri banale, dar și în dezvăluirea unor psihologii tarate, printre care și aceea a lui Andrei Daia, copil îndărătnic, obraznic, înclinat spre cruzime și perversitate. Analog este construit romanul *Plus–minus o zi* (1988). Exmatriculat din facultate pentru un act de indisciplină chiar în anul întâi, studentul Emil Cela, șahist de performanță, primește ordin de încorporare. Având vocația scrisului, el ține un jurnal și pagini din acesta trec ca atare în roman. Dar, în proporție covârșitoare, cartea e un memorial, redactat când la persoana întâi, când la a doua, naratorul adresându-se formal sie însuși. Rezultă un document subiectiv al vieții de cazarmă, incluzând și reconstituiri autobiografice din memorie, incursiuni în existența familiei personajului și mai ales dezvăluiri ale experiențelor sale erotice. Cu o minuție vrednică de Noul Roman și care pe alocuri arată influențe din James Joyce, prozatorul descrie ambianța cazonă, dar mai cu seamă detaliază acte, impresii, stări sufletești proprii în exclusivitate personajului. Sensibilitatea soldatului cu dar de scriitor mai înregistrează priveliști bucureștene din diverse momente ale zilei, îndeosebi matinale, peisaje rustice, imagini nocturne metropolitane ș.a.m.d. Suportul epic, sumar, al inepuizabilului flux descriptiv este – în exprimarea eufemistică a mamei lui Emil Cela – „petrecerea timpului liber" de către „domnul soldat", „în afara cazărmii", cu „acea ființă detestabilă și mult mai în vârstă" decât el, o chelneriță la un restaurant.

Cartea se încheie cu sugerarea posibilității de recuperare a fericirii lui Emil Cela plecând de la o nouă iubire. Scriere de același tip ca *Parțial color*, cel de-al doilea roman al lui **P**. dobândește o dimensiune în plus prin insinuarea ideii, existentă în nuvele, că în viața omului acționează uneori puteri oculte, demonice, incontrolabile, precum cele pe care le deține un ins ciudat, pretins medic, care se „joacă” după cum vrea cu mintea celor din jur. Inserție de mister într-un roman al cotidianului. După 1989 **P.** a lucrat ca jurnalist, realizând numeroase interviuri, dintre care unele cu scriitori. Tot tehnici gazetărești, la marginea reportajului, folosește și volumul *Moromeții, ultimul capitol* (2010), un documentar extrem de bine montat despre lumea din care a pornit Marin Preda și despre relațiile acesteia cu ficțiunea romanescă. **P.** a avut nu doar inspirata idee de a aduna laolaltă mărturii ale unor rude, consăteni, cunoscuți, colegi, prieteni ai scriitorului, ci și talentul de a regiza aceste mărturii, de a le direcționa discret în măcar două direcții: pe de o parte, este vorba de o refacere a climatului din satul Siliștea, matca Moromeților, pe de alta, de recuperarea unor scene din viața lui Marin Preda, de realizarea unui portret al omului de dincolo de platoșa pe care o afișa. Contribuie la acest efort frații scriitorului, în special Sae și Ilinca, fostele soții (Aurora Cornu, Eta Vexler), nepoții, fiii, colegi de școală, subalterni de la editură. Ceea ce rezultă nu este nicidecum un volum comemorativ sau o culegere cu o compoziție aleatorie. **P.** construiește cartea cu mâna și știința unui prozator care lucrează cu decupaje din realitate, astfel încât iese o carte de proză, nu una de jurnalistică sau de reportaje. Şi nici măcar una de istorie literară. O carte cu o lume aparte (satul Siliștea Gumești) și cu personaje care se rețin. În plus, deloc întâmplător, textul se deschide cu o evocare a satului din vremea copilăriei lui Preda și se încheie cu o imagine din prezent a acestuia. Ceva din spiritul de odinioară s-a păstrat, dar e vorba de o cu totul altă lume. Diferența dintre cele două lumi și volume ale romanului *Moromeții* s-a adâncit considerabil, peste silișteni au trecut nu doar anii, ci mai ales deceniile de comunism și de tranziție postrevoluționară. Primul lucru care atrage atenția este efortul autorului de a pune față în față, într-o oglindă care deformează, imaginea „reală” a satului și cea rezultată din capodopera lui Marin Preda. Este o lecție foarte bună despre trecerea realului în ficțiune: nu realul conduce la ficțiune, ci aceasta din urmă influențează și, în cele din urmă, ajunge să instituie realul. **P.** se încumetă el însuși să reconstituie atmosfera gospodăriei lui Tudor Călărașu, tatăl romancierului și modelul lui Moromete. O face cu mult haz și cu o subtilă artă a perspectivei narative, pe care știe să o adapteze firii personajului. Instrumentele sale sunt cele ale romancierului, nu ale memorialistului. Principalul model nu este realitatea (la care, de altfel, nu a fost martor), ci romanul *Moromeții*. Paginile cărții sunt, inevitabil, copii după roman, nu după natură, iar autenticitatea lor devine o problemă de intertextualitate, nu de fidelitate față de realitate. Cum reacționează siliștenii la notorietatea lui Marin Preda și la succesul *Moromeților*? Chiar dacă nu au citit cartea, sătenii resping romanul. Sau bagatelizează reușita, prețuind viața, nu măsluirea sa textuală. Îi reproșează scriitorului în primul rând că nu respectă realitatea, **P.** rezumă abil această atitudine reticentă: „În Siliștea Gumești oamenii au înțeles *Moromeții* care cum a citit-o. În general, nu le-a plăcut. Văzându-și numele în carte, mulți au crezut că băiatul lui Tudor Călărașu a vrut să-i denunțe, să le facă rău. Alții, cum a fost Ilie Barbu, au venit la Marin să-i ceară drepturi de autor, încercau și ei marea cu degetul. Chiar și acum, dacă mergi la crâșma din centrul satului și deschizi discuția, țăranii nu dau prea multe parale pe Marin Preda. Omul cel mai respectat în Siliștea rămâne în continuare generalul Dragnea. El a făcut – se zice – șosea asfaltată până în sat, el a ajutat mulți veterani de război să obțină o pensie mai bună. Marin Preda, cu casa lui memorială, mai poate să aștepte. În lipsă de altceva, s-a amenajat la școala veche o sală cu cărțile lui. Decât deloc, mai bine așa.” **P.** a avut inspirația și priceperea să regizeze o carte care să nu trădeze spiritul moromețian. Or, acesta este un efort de ficționar. Lumea reală nu mai are de ales, este nevoită să se conformeze unei realități mai puternice: cea a literaturii.

SCRIERI: *Povestiri terminate înainte de a începe*, București, 1981; *Întâlnirea*, în *Desant ’83*, București, 1983; *Parțial color*, București, 1985; *Plus-minus o zi*, București, 1988; *Moromeții, ultimul capitol*, București, 2010.

Repere bibliografice: Constantin Călin, *„Povestiri terminate înainte de a începe”*, ATN, 1981, 4; Nicolae Manolescu, *„Povestiri terminate înainte de a începe”*, RL, 1981, 25; Ion Bogdan Lefter, [*Sorin Preda*], VST, 1982, 19, VR, 1986, 8; Mihai Ungheanu, *„Parțial color”*, LCF, 1985, 24;

Ioan Holban, [*Sorin Preda*], CRC, 1985, 37, 1989, 9, CL, 2003, 9; Radu G. Țeposu, [*Sorin Preda*], FLC, 1985, 38, AFT, 1988, 6; Virgil Podoabă, [*Sorin Preda*], F, 1985, 11, 1989, 2; Al. Piru, *Memoria și viața*, SLAST, 1989, 5; Romul Munteanu, *Amintirile unui soldat amnezic*, FLC, 1989, 12; Vlad Sorianu, *„Plus-minus o zi”*, ATN, 1989, 3; Cornel Moraru, *Criza de imaginație*, VTRA, 1989, 3; Laurențiu Ulici, *Criza de identitate*, CNT, 1989, 21; Doru Burlacu, *„Plus-minus o zi”*, ST, 1989, 6; Adrian Dinu Rachieru, *„Plus-minus o zi”*, AST, 1989, 7; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *162–169*; Cristea, *A scrie*, *206–210*; Eugen Simion, *Infernul conjugal*, L, 1993, 26; Ioana Pârvulescu, *Luxul lecturii*, RL, 1993, 22; Țeposu, *Istoria*, *127–129*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *419–422*; Raluca Alexandrescu, *Despre un vapor care se clatină, dar nu se scufundă* (interviu cu Sorin Preda), OC, 2000, 39, 40; *Dicț. analitic*, III, *275–277*; Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90*, II, *103–105*; Holban, *Ist. lit.*, II, *223–229*; Popa, *Ist. lit.*, II, *845*; Cornel Ungureanu, *Marile familii*, LCF, 2011, 2; Constantin Stan, *Moromeții, ultimul capitol (I–II)*, LCF, 2011, 8, 9; Bogdan Crețu, *Despre moromețianism sau Despre cum literatura creează realitatea (I–II)*, CNT, 2011, 11, 12. ***D.Mc., B.C.***

PREDESCU, Lucian (27.VII.1907, Iași – 12.I.1983, București), istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Savu) și al lui Lucian Predescu, funcționar. Urmează clasele primare la Botoșani, Galați, Iași și din nou la Galați, unde frecventează și Liceul „Vasile Alecsandri” (1918–1926). Este absolvent al Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din Iași (1931). Își susține teza de doctorat cu monografia *Diaconul Coresi* la Universitatea din Cluj (1933). Funcționează ca paleograf la Arhivele Statului din Iași (1930–1931), iar mai târziu se angajează ca redactor la ziarele „Universul” (1935–1937) și „Cuvântul” (1937). Referent la Ministerul Propagandei (1942), impiegat la Ministerul Culturii Naționale (noiembrie 1942 – iunie 1943), devine, de la sfârșitul anului 1943 până în primăvara lui 1945, șef de serviciu la Președinția Consiliului de Miniștri, Subsecretariatul Românizării. Rămas cinci ani fără slujbă, va fi angajat, abia în 1951, bibliotecar-șef și apoi referent tehnic la Muzeul Militar Central din București. Pensionat în 1956, se reîncadrează bibliograf-șef la Biblioteca Academiei RPR, unde rămâne până în martie 1958, când este înlăturat din motive politice, ca autor al lucrării *Enciclopedia „Cugetarea”*, pe care o publicase în 1940. Debutează încă din anii studenției în paginile revistei „Cercetări istorice” (1926), iar prima carte, *O controversă literară: cine e autorul poemei „Cântarea României”*, îi apare în 1929. A colaborat, în afara ziarelor „Universul” și „Cuvântul”, la „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Albina”, „Analele Dobrogei”, „Arhiva” (Iași), „Arhivele Olteniei”, „Almanahul ziarului «Dimineața»”, „Buletinul «Mihai Eminescu»”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Cercetări istorice”, „Convorbiri literare”, „Cuget clar”, „Calendarul ziarului «Universul»”, „Datina” (Craiova), „Dimineața” (Cernăuți), „Făt-Frumos”, „Floarea de foc”, „Glasul Bisericii”, „Junimea literară”, „Limba română”, „Lumea românească”, „Neamul românesc”, „Opinia” (Iași), unde e redactor, „Prada gândului”, „Revista arhivelor”, „Revista de pedagogie”, „Secolul”, „Şcoala vremii”, „Tempo” ș.a. Între 1944 și 1960 i s-a interzis să publice. A reușit, totuși, să dea tiparului numeroase articole nesemnate sau sub inițiale. A folosit și pseudonimul Ciluna Căluci.

Stăpânind deopotrivă domeniul istoriei literare și al istoriei propriu-zise, **P.** se apleacă asupra începuturilor scrisului și literaturii române în două momente distincte ale vieții sale: în perioada elaborării tezei de doctorat dedicată diaconului Coresi, când poartă polemici cu Giorge Pascu și cu Dan Simonescu și publică fragmente comentate din cronicarii Grigore Ureche, Miron Costin, Eustratie Logofătul, Radu Popescu, Mihail Moxa, Udriște Năsturel, Radu și Şerban Greceanu; în anii 1960–1974, când îi apar în reviste o serie de lucrări: *Mihail Moxa și opera sa*, *O controversă literară-religioasă. Contribuția fraților Radu și Şerban Greceanu în cultura bisericească și laică*, *Udriște Năsturel și răspândirea romanului religios „Varlaam și Ioasaf”*, *Influența romanului „Varlaam și Ioasaf” în folclorul românesc*, *Contribuții la viața cronicarului Gr. Ureche*, *Contribuții la două opere bisericești: I. „Palia de la Orăștie”, 1582, II. „Leviticul de la Belgrad”, cam 1650*, *Contribuții la viața și opera lui Dragoș Eustratie Logofătul*, *Informațiuni necunoscute asupra lui Dimitrie Cantemir, Al. Hâjdeu, Mitropolitul Dosoftei, Neculai Milescu, Miron Costin, Mitropolitul Veniamin Costache, Vlad Dracul și Tudosie Dubău*, *Schitul „Petru și Pavel”*, *Carantinele în toponimia și literatura românească* ș.a. Prin datele și informațiile noi – extrase în genere din manuscrise vechi, unele necunoscute – **P.** pune de multe ori într-o altă lumină contribuția cărturarilor de care se ocupă. Cu egală perseverență abordează literatura secolului al XIX-lea, de la Gh. Asachi, Vasile Cârlova, Nicolae Bălcescu, Al. Sihleanu, Alecu Russo la Ion Creangă, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, din opera cărora publică ediții

comentate sau cărora le dedică studii monografice. Exceptând lucrarea *Caragiale*, subintitulată *Tragicul destin al unui mare scriitor* (1939, în colaborare cu B. Jordan), ce se dezvoltă într-o atractivă viață romanțată, monografiile închinate lui Ion Creangă (I–II, 1932), Duiliu Zamfirescu (1937), Barbu Delavrancea (1938) și Panait Cerna (1933) sau studiul introductiv la ediția Ion Creangă, *Opere complete* (1940) se închegă pe structura clasică a prezentării vieții și operei, cu o tentă vizibil didactică. Scrierile sunt înfățișate pe genuri și specii, în mod cronologic, cu evidențierea valorii și a specificului utilizării mijloacelor artistice. Se insistă însă prea mult pe rezumarea subiectelor în detrimentul analizelor. Familiarizat cu aproape toate momentele de seamă ale literaturii și culturii române, **P.** încearcă să le cuprindă în sinteza *Istoria literaturii române* (1936). Amplificată la ediția a doua (1937), cartea este intitulată aproape călinescian *avant la date*: *Istoria literaturii române de la început până astăzi*. Materia este împărțită pe provincii istorice și pe curente, foarte succint, în genere conform viziunii încetățenite. Contribuția esențială e de marcare a unor detalii. Lucrarea cea mai importantă a lui **P.** rămâne însă *Enciclopedia „Cugetarea”*, subintitulată *Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, cu o ediție cenzurată și alta necenzurată. Propunându-și să recupereze o imagine cât mai completă și mai fidelă a culturii și a civilizației române din cele mai vechi timpuri, autorul ține să noteze domeniile abordate chiar pe pagina de titlu a lucrării: „Istorică, culturală, literară, publicistică, ziaristică, folklorică, militară, religioasă, juridică, economică, medicală, tehnică, științifică, artistică (muzică, pictură, sculptură, dramaturgie), politică, diplomatică, sportivă etc.” Limitându-se strict la spațiul național, el nu înglobează decât personalitățile străine care au avut în vreun fel de-a face cu românii și România: au scris despre noi, au îmbrățișat și au susținut cauza românească de-a lungul timpului, s-au căsătorit cu nativi români sau au vizitat țara. Deși îmbrățișează toate domeniile, oferind informații care nu se găseau în nici o altă lucrare, *Enciclopedia*... pune în evidență – datorită formației filologice a alcătuitorului – în principal aspectele literar-culturale: scriitorii și artiștii, operele lor (prezentate succint în articole de sine stătătoare), periodicele, instituțiile și ctitoriile. **P.** și-a îmbogățit lucrarea, cu intenția de a o tipări, în 1942, apoi în 1965. Din cauza războiului, ulterior din cauza interdicției, reeditarea nu a fost posibilă, autorul continuând, totuși, întregirea cărții până la stingerea sa din viață. Cu aspirații de proiect hasdeean, manuscrisul, sub formă de fișe (aproximativ 160 000 de termeni și c. 500 000 de fișe, aproximativ 18 000 de pagini de tipar, 16–17 volume), reprezintă cel mai important efort de acest fel din cultura noastră. **P**. a lăsat în manuscris și o culegere de proză artistică sub titlul *Nuvele, schițe și descrieri*, texte din anii 1921–1923, relevând disponibilitate tematică și aptitudini literare.

SCRIERI: *O controversă literară: cine e autorul poemei „Cântarea României”*, pref. Ilie Bărbulescu, Iași, [1929]; *„Giorge” Pascu și istoria literaturii române sau O nulitate universitară*, Turnu Severin, 1932; *Ion Creangă. Viața și opera*, I–II, București, 1932; *Panait Cerna. Viața și opera*, Cernăuți, 1933; *Diaconul Coresi*, București, 1933; *Între nepricepere și știință*, București, 1933; *Istoria literaturii române*, București, 1936; ed. 2 (*Istoria literaturii române de la început până astăzi*), București, 1937; *Duiliu Zamfirescu. Viața și opera*, București, 1937; *Barbu Delavrancea. Viața și opera*, București, 1938; *Caragiale. Tragicul destin al unui mare scriitor* (în colaborare cu B. Jordan), București, 1939; *Doi cronicari moldoveni: Grigore Ureche și Miron Costin*, București, 1939; *Enciclopedia „Cugetarea”*, București, 1940; ed. anastatică, București, 1999. **Ediții:** *Din cronicarii români. Grigore Ureche, Eustratie Logofătul, Miron Costin*, București, [1933]; *Din cronicarii români. Radu Hrizea Popescu, Mihail Moxa, Radu și Şerban Greceanu, Udriște Năsturel*, București, f.a.; Vasile Cârlova, Al. Sihleanu, *Poezii*, pref. edit., București, 1933; Ion Creangă, *Opere complete*, introd. edit., București, 1940; Alecu Russo, *Opere complete*, București, 1942; N. Bălcescu, *Opere complete*, I–II, pref. edit., București, [1944].

Repere bibliografice: J. Byck, *O lucrare despre Coresi*, București, 1933; Dan Simonescu, *„Diaconul Coresi”*, „Raza de lumină”, 1933, *86–101*; Perpessicius, *Opere*, IX, *79–87*; Bucur, *Istoriografia*, *363–364*; Maftei, *Personalități*, V, *212–214*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *887–888*. ***I.O.***

PREDESCU, Nicolae (26.XI.1834, București – 26.IV.1906, București), prozator, critic literar. Strănepot al lui Filaret, episcop de Râmnic, și văr cu Eugeniu Predescu, membru al Asociației Literare (1845), **P.** își va face studiile în capitala Franței, după ce trecuse prin școala de la „Sf. Sava”. După o călătorie aventuroasă pe Dunăre, evocată mai târziu, în 1855 descinde la Paris, pentru a urma dreptul. Își ia licența în 1859, iar în 1861 își trece, tot la Paris, și doctoratul. Întors în țară, avea să fie consilier la Înalta Curte de Casație.

Într-un elan de tinerețe, **P.** scrie în franțuzește un roman, apărut la Paris, *Le Comte de Walneg* (1862), a cărui teză e supremația spiritului asupra materiei, a idealului asupra realului. Totul, de la personaje la stil, este de împrumut în această carte care, altminteri, vădește aptitudinile de prozator ale autorului și o anume ușurință a expresiei, abundentă, retorică și adeseori convențională. Contele de Walneg este o plăsmuire livrescă, însumând trăsături ale eroilor „damnați" din literatura romantică. Palid, sumbru și tăcut, învăluit în melancolie, pare marcat de o suferință fără leac. E un solitar, disprețuind viața artificială și zgomotoasă din saloane și regăsindu-și liniștea în mijlocul unei naturi luxuriante, „templu" în care poate medita în voie la deșertăciunea și nestatornicia celor lumești. O idilă castă se înfiripă între el și o tânără, Aurélie, dragostea lor fiind tratată de romancier într-un registru de melodramă, cu lacrimi și extazuri, până la sfârșitul patetic al celor doi. Fata moare de ftizie, iar contele de prea multă durere. Lecturile, trimiterile livrești sunt puse mereu, din plin, la contribuție. În descrierea ambianței sau a personajelor (visătorul conte, însetat de absolut, baronul de Brinville, juisor cinic și amoral, nefericita actriță Aurélie, un „înger căzut", încercată, ca și contele, de ardoare mistică pentru sublimități), scriitorul se folosește de foarte multe referințe, îndeosebi din domeniul picturii și al sculpturii. De altfel, în „Trompeta Carpaților" (1865), publică un studiu despre Theodor Aman, **P.** fiind unul dintre premergătorii criticii plastice românești. El s-a încumetat și în critica literară, articolele fiind reunite în volum abia în 1900, sub titlul *Poeți și artiști*. Sunt aici aprecieri asupra operei lui Ienăchiță Văcărescu, Iancu Văcărescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, precum și comentarii despre pictura lui Theodor Aman și Nicolae Grigorescu. Într-o manieră predominant asociativă, adeseori prolixă, și într-un limbaj vag, învechit, înțesat de construcții gramaticale greoaie, discursul e descriptiv, cu incursiuni în artele plastice, zonă în care autorul manifestă nu numai gust și o gândire nuanțată, dar și dezinvoltură. Sensibilitatea criticului reacționează mai ales la colorit, el vede plastic, încercând să facă apoi literatură pe marginea operelor luate în discuție. Sunt presărate din loc în loc și opinii de teorie a literaturii și a artei: în artă predomină „modul de a spune", arta nu trebuie să moralizeze cu dinadinsul, tendința se cuvine să fie resorbită în materia operei, iar realitatea se cere a fi înfățișată nu ca atare, în nuditatea ei, ci transfigurat. Aportul cert al cărții este însă mai ales documentar, atât prin mărturiile autobiografice, cât și prin informațiile inedite furnizate despre unii poeți și artiști ai epocii, pe care **P.** îi studiază cu destulă râvnă, dar fără prea multă pătrundere.

SCRIERI: *Le Comte de Walneg*, Paris, 1862; *Poeți și artiști*, București, 1900; *Păgânul și creștina*, București, 1914.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, III, *31*; Cornea, *Oamenii*, *128–144*; *Dicț. lit. 1900*, *710*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *888–889*.

F.F.

PRELIPCEANU, Nicolae (10.VIII.1942, Suceava), poet, prozator, jurnalist

Este fiul Elenei (n. Dima) și al lui Vasile Prelipceanu, avocat. Face școala elementară la Crasna (județul Sălaj) și la Marghita (județul Bihor), urmează liceul la Curtea de Argeș (1956–1960), iar în 1961 este admis la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj, pe care o va absolvi în 1966. După efectuarea serviciului militar la Şcoala de Ofițeri în Rezervă de la Otopeni (1967), ocupă diverse funcții: director de club la Universitatea „Babeș–Bolyai", redactor la ziarul județean „Unirea" din Alba Iulia. În 1969 este angajat redactor la revista „Tribuna" din Cluj, unde rămâne până în 1986, când se mută la București. Aici schimbă mai multe locuri de muncă, fiind când ziarist, când funcționar în aparatul cultural, când om politic. Este redactor la „Viața românească" (1987–1990), apoi redactor-șef adjunct la „Luceafărul", face parte din redacția „Cotidianului" (1991–1992) și a revistei „Alianța civică". Se numără între membrii fondatori ai Alianței Civice, în 1995 ajungând vicepreședinte al acesteia. Poetul nu refuză funcțiile cu caracter managerial sau politic: secretar al Uniunii Scriitorilor (1991–1992), consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură București (1992–1993), director de programe TV la SOTI (1996–1997),

consilier de stat pentru mass-media și imagine al prim-ministrului Victor Ciorbea (1996–1997). Fire greu adaptabilă la rigorile vieții oficiale, își dă aproape de fiecare dată demisia (chiar și din postul de secretar al Uniunii Scriitorilor) și revine ca șef al secției de cultură la cotidianul „România liberă", unde mai lucrase în 1994. Din anul 2006 este redactor-șef al revistei „Viața românească". Debutează cu poezie în 1962 la „Contemporanul", dar se impune atenției cu un ciclu de poezii publicat în „Tribuna" (1965). Prima lui carte, *Turnul înclinat*, apare în 1966 și se bucură de o bună primire, cum îi vor fi primite aproape toate cărțile, **P.** fiind unul din cei mai „bogați" posesori de premii literare. Obține Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj pentru volumul de versuri *13 iluzii* (1971) și pentru romanul *Tunelul norvegian* (1978), iar pentru volumul de interviuri *Dialoguri fără Platon* (1976) i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor, ca și pentru *Vine istoria* (1972), carte de reportaje scrisă în colaborare cu Radu Mareș și cu Vasile Sălăjan. Are, de asemenea, Premiul Uniunii Scriitorilor pentru poezie cu *De neatins, de neatins* (1978), *Fericit prin corespondență* (1982), *Binemuritorul* (1996) și *La pierderea speranței* (2012). Opera poetică i-a fost antologată în câteva volume: *Degetul de gheață* (1984), *Ce-ai făcut în Noaptea Sfântului Bartolomeu?* (1999), *Versuri* (2000), *Portret sumar al unui necunoscut de altădată* (2011). Este prezent în majoritatea antologiilor de poezie română contemporană apărute în țară și peste hotare, versurile fiindu-i traduse în maghiară, germană, engleză, franceză, suedeză ș.a.

Poate că vocația lui **P.** a fost publicistica, el fiind un jurnalist înnăscut, activ și „posedat" de meserie. Nu a făcut însă din aceasta o obsesie. Vocația în care a „produs" s-a dovedit, până la urmă, proza: *Vara unui fost campion de pian* (1973), romanul *Tunelul norvegian*, iarăși un volum de proză scurtă, *Zece minute de nemurire* (1983), și încă un roman, *Scara interioară* (1987). Rafinat în povestiri, fantezist și ingenios în romane, care sunt inundate și obscurizate de „valul" poetic, autorul își mobilizează și aici acele resorturi care deconspiră vocația sa „celestă". De fapt, mai nimeni nu a reținut că el ar fi altceva decât poet, deși a experimentat destul de perseverent în proză, fiind în egală măsură textualist, „realist magic" (Ion Vlad) sau „postmodernist" (Liviu Petrescu). În poezie, în schimb, s-a menținut în permanență la aceeași cotă, înaltă, determinată în primul rând de constanta sa esențială: ironia. Cu această „armă", mai mult decât o unealtă, **P.** s-a fixat în zona denumită de el însuși „calmul plat", în toate timpurile prin care a trecut, deși acestea au fost deseori contradictorii: reculul proletcultismului, explozia vitalistă a lui Nicolae Labiș și a lui Ioan Alexandru, revoluția metaforizantă a lui Nichita Stănescu, textualismul, revolta surdă a optzeciștilor, postmodernismul și toate celelalte tendințe ale liricii contemporane. Drapelul său, păstrat neabătut în banduliera ironiei, l-a ferit de orice contaminare și nu l-a obligat să-și schimbe maniera, de vreme ce a sa era de fiecare dată adaptabilă la cerințele momentului. Ironia, o artă greu de exersat, este folosită drept „scut și pavăză". Prin cunoașterea de sine și mai ales acceptându-se, **P.** a scris poate cel mai clar poem al autodefinirii, *Poetul ironic*, din volumul *Jurnal de noapte* (1980), ce nu are nimic comun cu timpul ideologic în care a apărut: „Poetul ironic stă în bucătărie și spală vasele/ din care a mâncat o pâine ironică/ tot acolo scrie și gândește/ mirosul complex al bucătăriei fiind mai aproape/ de adevăratul miros al lumii" ș.a. De la și spre acest centru de greutate pleacă și vin fără excepție metaforele poetului. În *Antù* (1968) se află rostiri cam în spiritul lui Don Quijote (cu care este oarecum afin) sau se tratează timpul și vremea cam într-o doară (chiar dacă „în dulcele stil clasic"): „Altminteri va fi toamnă/ altminteri vor fi ploi/ ovalul picăturii/ îl vom trăi și noi/ mai neștiind de nimeni/ mai altfel decât este/ se va uimi pământul/ de faptele aceste". Apoi totul devine „de neatins, de neatins", ca în cartea cu același titlu, cadru ironic în care își permite să lanseze o interogație, adică o anchetă cu întrebarea „Ce-ai făcut în Noaptea Sfântului Bartolomeu?", semn sub care își va strânge poeziile într-o antologie: „Știu vei răspunde că ai stat singur la tine în casă/ că ai gândit singur la tine în casă împotriva/ Nopții Sfântului Bartolomeu/ că ți-ai scris gândurile pe hârtie singur/ că de fapt nici nu te născuseși în secolul ăla/ că gândeai împotriva Nopții Sfântului Bartolomeu/ așa nenăscut cum erai". Surprinde premoniția situațiilor sufletești din decembrie 1989. Avalanșa, neîntreruptă, egală cu ea însăși în orice situație, ajunge până la momentul nostalgiei și al presentimentului inevitabilului (tratat și el cu aceeași nuanță nonșalantă): „Adevărul gol-goluț ăsta e/ că tare aș mai vrea să mor/ într-o zi însorită de primăvară/ când proștii/ printre care și eu/ se bucură de viață". Autobiografia pare astfel scrisă meticulos, în versuri deseori memorabile. Lui **P.** i s-au dedicat

câteva portrete, unele cu plasticitate și exactă privire, cum ar fi cel semnat de Dan Cristea: „Așadar, depănând amintiri, în verile anilor ’70, putea fi văzut la mare un tânăr cu alură de baschetbalist, cu mâini și picioare lungi, umblând ușor aplecat, probabil din cauza înălțimii apreciabile. Era căutat, chiar răsfățat și disputat de grupuri de prieteni, căci constituia, în genere, un ferment al veseliei și bunei dispoziții de vacanță […] Extrem de mobil și volubil, își sprijinea vorbirea abundentă cu o tot atât de abundentă gestică, mâinile zbătându-i-se, pur și simplu, în momentele discuțiilor prelungite, ca niște aripi grele de pelican. Umorul și ironia îi punctau orice intervenție verbală, creând astfel parcă un aer de securitate a întâlnirii, după cum nu-i erau defel străine clipele de tăcere melancolică sau reverie solitară”. După evenimentele din 1989 **P.** și-a confirmat, încă o dată, vocația de polemist, așa cum o arată colaborarea la „România liberă” ori la „Ramuri”, prin texte acide despre viața socială a României, pe care le-a adunat într-un „jurnal pe sărite”, *Odioseea*, a cărui tipărire a fost motivată, într-un poem din *La pierderea speranței*, intitulat *Şcoala pentru bătrâni,* în registru ironic, stârnind numeroase comentarii critice. De altfel, schimbările apărute în structura intimă a liricii profesate de **P.** în această perioadă nu sunt puține. Cu trecerea timpului, poetul, care nu se mai arată pătruns de încrederea în fluența verbului în stare să proiecteze realitatea, se dovedește dominat de obsesii pe care nu își mai permite să le subsumeze ori să le trateze în registru preferențial. Câtă vreme „jos de tot a și început întunericul/ care e în ascensiune/ ca orice tânăr de viitor”, cel pierdut, dezbărat de iluzii, de orgolii, așteaptă „ca vântul/ să întoarcă singur/ ultima foaie”, spune poetul într-un poem din *La pierderea speranței*, volum care articulează tematic, cum îl definește Ioan Holban, o adevărată „enciclopedie a nimicului” și deplasează, fără a insista, cursorul evocării, care „adoptă un limbaj sec, noțional, de nuanță brechtiană” (Gheorghe Grigurcu), pe o scală foarte amplă, pentru a identifica astfel pulsația vieții. Însă la scara sufletului „mărunțit pe un tocător”, versul nu reușește să reînvie decât ecouri stranii, premonitorii, observă tot Ioan Holban, ele reverberând, mai mult sau mai puțin diferențiat, „în turnul înclinat spre partea neagră a existenței și, deopotrivă, spre partea de lumină a poeziei înalte”.

SCRIERI: *Turnul înclinat*, București, 1966; *Antù*, București, 1968; *13 iluzii*, Cluj, 1971; *Vine istoria* (în colaborare cu Radu Mareș și Vasile Sălăjan), Cluj, 1972; *Arheopterix*, București, 1973; *Vara unui fost campion de pian*, Cluj, 1973; *Întrebați fumul*, Cluj-Napoca, 1975; *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976; *Ieri, azi și mai ales mâine*, Cluj-Napoca, 1977; *De neatins, de neatins*, Iași, 1978; *Tunelul norvegian*, Cluj-Napoca, 1978; *Jurnal de noapte*, Cluj-Napoca, 1980; *Un civil în secolul douăzeci*, București, 1980; *Fericit prin corespondență*, Iași, 1982; *Zece minute de nemurire*, Cluj-Napoca, 1983; *Degetul de gheață*, postfață Dan Cristea, București, 1984; *Arma anatomică*, București, 1985; *Scara interioară*, Cluj-Napoca, 1987; *Mașina de uitat*, București, 1990; *Binemuritorul*, București, 1996; *Ce-ai făcut în Noaptea Sfântului Bartolomeu?*, postfață Eugen Negrici, București, 1999; *Versuri*, postfață Eugen Negrici, București, 2000; *Un teatru de altă natură*, București, 2006; *Portret sumar al unui necunoscut de altădată*, Chișinău, 2011; *Odioseea. Un jurnal pe sărite*, București, 2011; *La pierderea speranței*, București, 2012.

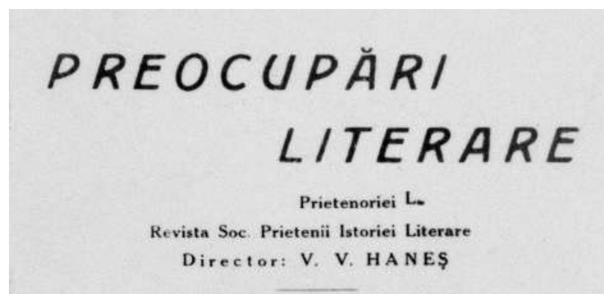
Repere bibliografice: Nicolae Baltag, *„Turnul înclinat”*, GL, 1967, 13; [*Nicolae Prelipceanu*], TR, 1971, 14 (grupaj special); Marcel Pop-Corniș, *Nicolae Prelipceanu prozator și poet*, O, 1973, 29; Daniel Dimitriu, *N. Prelipceanu*, CL, 1973, 14; Dan Laurențiu, *Univers deschis*, LCF, 1975, 51; Piru, *Poezia*, II, *403–406*; Dana Dumitriu, *Imagini și cuvinte*, RL, 1976, 7; Felea, *Aspecte*, I, *163–167*, II, *204–206*; Vlad, *Lectura*, *195–197*; Poantă, *Radiografii*, I, *245–247*, II, *22–27*; Raicu, *Practica scrisului*, *372–375*; Nicolae Manolescu, *Delicata ironie*, RL, 1979, 11; Grigurcu, *Poeți*, *359–362*; Cristea, *Faptul*, *162–165*; Regman, *Noi explorări*, *59–67*; Mircea Popa, *Poezia unui sceptic*, ST, 1983, 2; Tartler, *Melopoetica*, *159–162*; Ştefan Aug. Doinaș, *Disciplina inspirației*, VR, 1985, 3; Tașcu, *Poezia*, *197–204*; Grigurcu, *Existența*, *349–353*; Ion Vlad, *Jocul prozei*, TR, 1988, 15; Liviu Petrescu, *Insul de hârtie*, ST, 1988, 4; Ulici, *Lit. rom.*, I, *112–116*; *Dicț. analitic*, I, *274–276*; Grigurcu, *Poezie*, II, *313–319*; Alex. Ştefănescu, *Frumusețea ideilor*, RL, 2000, 9; *Dicț. esențial*, *694–697*; Holban, *Portrete*, I, *37–41*; Holban, *Ist. lit.*, I, *92–97*; Popa, *Ist. lit.*, II, *452–455*; Gheorghe Grigurcu, *O speță de avangardă*, RL, 2011, 50; Ioan Groșan, *Constanța obsesiilor*, LCF, 2012, 5–6; Cosmin Ciotloș, *Ceva despre speranță*, RL, 2012, 13; Adina Dinițoiu, *A scrie despre „partea neagră” a existenței*, OC, 2012, 620; Barbu Cioculescu, *O liniște ca aceea...*, „Acolada”, 2012, 4; Irina Petraș, *Nicolae Prelipceanu și moartea la purtător*, APF, 2012, 5; Ioan Holban, [*Nicolae Prelipceanu*], CL, 2012, 5, RL, 2012, 24; Ion Pop, *Tristețea, o meserie poetică*, ST, 2012, 7–8; Radu Voinescu, *Nicolae Prelipceanu – natura eului poetic*, „Cafeneaua literară”, 2012, 11; Al. Cistelecan, *Iluzii de intelectual*, ARG, 2012, 11. ***V.T., I.I.***

PREMIERA ARTISTICĂ-LITERARĂ, publicație apărută la Iași în 3 octombrie 1929 (un singur număr) și în 1930 (douăsprezece numere), cu

prilejul fiecărei premiere a Teatrului Național, sub direcția lui I. Fr. Botez și Jean Melle. În consens cu programele oficiale ale teatrelor din marile orașe, care nu sunt „simple și banale realizări redacționale”, **P.a.-l.** își asumă un rol deopotrivă informativ și formativ cu privire la fenomenul artistic și cultural al timpului, pentru a oferi lectorului o perspectivă „adecvată, reală și serioasă” asupra „posibilităților de creație ale literaturii dramatice moderne”. Astfel, revista nu intenționează să fie un îndreptar artistic, ci „un organism complet, în care vor găsi explicație toate problemele de actualitate, cum și considerațiunile de ordin istoric pe care teatrul și literatura teatrală, în variatele lor domenii de desfășurare, le-au propus an cu an”. **P.a.-l.** se dorește a fi „o revistă-program cu o contribuție literară valoroasă și cu un variat și bogat material informativ asupra întregii mișcări artistice din țară și din străinătate”, printr-o cât mai largă contextualizare a operelor dramatice jucate pe scena teatrului ieșean (*Cuvântul nostru*, 1/1929). În pofida numărului redus de apariții, publicația își atinge obiectivele atât prin conținutul amplu și adecvat orientării sale generale, cât și prin calitatea colaboratorilor săi. Încă din primul număr, ce anunță premiera pieselor *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă* de Vasile Alecsandri și *Anno Domini* de Ion Marin Sadoveanu, Iorgu Iordan, directorul instituției, publică o radiografie a teatrului din Moldova de la începuturile sale, datorate lui Gh. Asachi, „cel dintâi și cel mai mare introducător de cultură în Moldova”, și scriitorilor pașoptiști, până la înființarea noului teatru și a Societății Dramatice (*Din trecutul teatrului moldovenesc*). Printre colaboratorii marcanți al publicației se numără E. Lovinescu (*Analiza emoțiilor*, *Femeia în teatrul lui Alecsandri*), Adrian Maniu (*Adevărul în teatru*) și Nichifor Crainic (*Literatură și politică*). Alături de textele referitoare la spectacolele puse în scenă la Iași, însoțite de câte o scurtă prezentare a pieselor și, uneori, de un istoric al acestora, **P.a.-l.** găzduiește numeroase articole despre literatura dramatică românească și universală, informații despre diferitele reprezentații scenice din țară și din străinătate, repertorii ale altor teatre, precum și interviuri cu diferite personalități cultural-artistice ale timpului. Revista mai cuprinde, sporadic, versuri semnate de Gerry Spina și I. Fr. Botez, un necrolog consacrat lui Al. Davila, fostul director al Teatrului Național din București, scrisori primite la redacție, știri despre reprezentații muzicale și cinematografice și reclame. Alți colaboratori: Scarlat Froda, Adrian Pascu, Vladimir Orleanu. ***A.P., M.W.***

PREMIERA ILUSTRATĂ, publicație apărută la București între 17 noiembrie 1928 și iulie 1929 (30 de numere în total), cu subtitlul „Bazar săptămânal de critică și informație. Teatru & cinema”. Numărul 29/1929 anunță că, din cauza încetării activității teatrale în perioada verii, până la 1 septembrie revista va fi mensuală. Redactori: N.N. Şerbănescu (care semnează și Teofil Şerban) și Mihai Arțăreanu. Ulterior, într-o prezentare a redactorilor și a colaboratorilor (6–7/1928), primelor nume li se alătură C. Tavernier, Isaiia Răcăciuni, Jean Vulpescu, Ion Timuș, Nicolae Bogdan, Beno Sârcu și caricaturistul Sell. Publicația își fixează ca țel „să îmbrățișeze toate manifestările de cultură ale teatrului românesc” și să promoveze „literatura cuminte și sănătoasă a unor vremi trecute, dar nu prea depărtate”; aceasta „se va împleti cu literatura nouă, fără ca setea de noutate să ne facă să admitem «curentele» răsunătoare, izvorâte din minți bântuite de furtună. [...] Arta va fi, de asemenea, bine primită în casa noastră, dar numai aceea care nu va uita adevărul că, în primul rând, artă înseamnă Frumusețe și armonie [...]. Într-un cuvânt, *Premiera* voim să fie un altar, nu o vitrină; o tribună, nu o tarabă” (*Lămuriri*, 1/1928). Una dintre cele mai importante reviste de tip magazin ale vremii, **P.i.** încearcă să surprindă viața cultural-artistică a momentului printr-o o serie de cronici la evenimente teatrale, cinematografice, literare, culturale, muzicale din țară și din străinătate. Dintre rubricile permanente se rețin: „Teatru” (și „Cronica dramatică”), „Cinema” (sub redacția lui Jean Vulpescu), „Săptămâna muzicală” („Cronica muzicală”, sub semnătura lui Beno Sârcu), „De la corespondenții noștri”, „Însemnări hebdomadare”, „Note pe marginea actualității”, „Literare”, „Culturale”, „Divagații”, „Lampioane” (cu informații privind mișcarea dramatică din capitalele europene), „Panorama” (unde Teofil Șerban face cronica producției cinematografice românești *Simfonia dragostei*, cu Vivian Gibson, Ion Livescu și Alexandru Critico). Cel mai mare spațiu este rezervat teatrului și cinematografiei, literatura fiind prezentă prin recenzii la ultimele apariții editoriale (Gala Galaction, Al. O. Teodoreanu, I. Peltz, Ion Minulescu, Al. Cazaban), dar și prin articole despre literatura română (G.M. Zamfirescu, *Eminescu*,

personaj dramatic, Nicolae Bogdan despre Ion Vinea, Tudor Arghezi sau despre Cezar Petrescu), americană (Sherwood Anderson, Walt Whitman), franceză (Anatole France), austriacă (Stefan Zweig), germană (Erich Maria Remarque, Walter Hasenclever, Frank Wedekind, Georg Kaiser, Carl Sternheim) și rusă (Dostoievski, Ilya Ehrenburg). O suită de radiografii ale literaturii ruse după revoluția din 1917 oferă Nicolae Bogdan. Anterior, Ion Stâncă, în *Rușii*, făcea o serie de considerații în jurul spectacolelor ansamblului din Moscova, după trecerea „fazei acute" a exodului înspre Occident, iar Isaiia Răcăciuni reliefa personalitatea regizorului Konstantin Stanislavski. Proză semnează Ion Vinea (*Lumină de femeie*), G.M. Zamfirescu, I. Peltz, Adrian Hurmuz, Al. Văitoianu, Mircea Damian (*În tren*), Lazăr Oltea, Nicolae Bogdan, Ion Pas (fragment din romanul *Omul de mâine*). Scarlat Callimachi publică în foileton romanul *Ruben Hirsch* (11–30/1929). Publicistica, alta decât cea strict literar-teatrală, este bine reprezentată. Nicolae Bogdan semnează însemnările *Marea necunoscută: Rusia,* țara fiind văzută „pitorească, tânără și originală", apoi se ocupă de regionalismul cultural, dar și de deprecierea intelectualilor români, „dezrădăcinați sufletește de solul natal". Tot el propune, sarcastic, „reabilitarea mediocrității" și glosează în marginea „utilității naționale a prostiei". Articolul lui A. Mihai are ca temă *Statul și radiofonia*. Sub titlul *Arabescuri*, Ion Pas militează pentru dreptul și chiar datoria artiștilor de „a lua atitudine față de epoca în care trăiesc, dezvăluindu-le relele și biciuindu-le cu gândul tămăduirii lor". În două articole Const. Cehan-Racoviță scrie despre Teatrul Național din Cluj, sugerându-le celor responsabili că „la cultură adevărată trebuie să opunem cultură, iar nicidecum naționalism ieftin". N.N. Șerbănescu revine asupra culturii prin radio. Ion Stâncă face considerațiuni în jurul culturii nudului, în vreme ce sub pseudonimul Charlie apare un serial consacrat Hollywoodului. Fragmentele din piese de teatru sunt semnate de N. Iorga (*Fratele păgân*), Ion Minulescu (*Amantul anonim*), G.M. Zamfirescu (*Sam, poveste cu mine, cu tine, cu el...*), Mircea Ştefănescu, Ştefania Zottoviceanu, Dida Solomon-Callimachi ș.a. Mai semnează Isaiia Răcăciuni (*O răscruce în dramă: expresionismul*), George Silviu, Sarina Cassvan, C. Cehan-Racoviță, Matei Nisipeanu, Scarlat Callimachi, Marius Verbiceanu, Const. Rîuleț. Sunt lansate două anchete. La prima, *Cuvinte despre cinematograf,* inițiată în urma disputei dintre Ioan Timuș, semnatarul articolului *Este cinematograful o artă?*, și C. Tavernier, răspund Ion Marin Sadoveanu, pictorul Theodor Kiriacas, Marcel L'Herbier ș.a. Pentru cea de-a doua, *Publicul și autorii*, la întrebarea: „Cărui fapt credeți că datorați marele succes al operelor domniei voastre?" interesul este mai crescut. Sunt prezenți cu opinii Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, I. Al. Brătescu-Voinești, Ion Minulescu, Ion Vinea, George Ciprian, Corneliu Moldovanu. În paginile revistei N.N. Șerbănescu și Romulus Antonescu propun un scenariu cinematografic în șapte acte după *O făclie de Paște* de I.L. Caragiale. Alți colaboratori: Radu Mislea, Sandu Teleajen, N. Crevedia, N. Ghenadie. ***L.Bc.***

PREOCUPĂRI LITERARE, revistă apărută la București, lunar, între 1 ianuarie 1936 și august 1944, ca publicație a Societății Prietenii Istoriei Literare. Directori sunt: Petre V. Haneș (1936–1938), Vasile V. Haneș (1939–1942), Vladimir Streinu (3/1942–1943), Virgil Tempeanu (de la numerele 3–4/1943 până la încetarea apariției). Redacția confirmă orientarea revistei, apărută ca urmare a „fuziunii" dintre „Buletinul Societății Prietenii Istoriei Literare" și „Luminătorul": „să propage interesul pentru scriitorii români în genere și, în special, pentru cei consacrați", „să creeze un mediu favorabil cercetărilor de istorie literară privitoare la scriitorii români, fără să excludă însă pe scriitorii străini", îndemnând, totodată, ca „propagandei furibunde pentru operele ucigătoare de suflete" să i se opună „una tot atât de furibundă pentru operele înălțătoare" (*Propagați, răspândiți...*, 1/1936). În 1942 Vladimir Streinu consideră depășită vârsta „militantismului teoretic", încercând să imprime **P.l.** „o direcție nouă": „un nivel mai ridicat"și „o pulsație mai tinerească". „Vom deschide revista atât scriitorului cultivator al tradiției, cât și celui ce se iluzionează a fi împotriva ei și care, dacă e scriitor adevărat, nu face decât să o sporească", declară

noul director, intenționând să publice mai multă literatură de imaginație și de idei, precum și critică literară (*Cuvânt*, 3/1942). E perioada când **P.l.** include în paginile ei cele mai prestigioase semnături. Cu poezie sunt prezenți Lucian Blaga (*Mânzul, Răsărit magic, Veghe, Sfântul Gheorghe bătrân*), Ion Pillat (*Pândă*, *Iarnă târzie*, *Spectrul rozei*, *Eternități, vremelnicii*), Al. A. Philippide (*Viziune, Pământului)*, V. Voiculescu (*Lunaticii*), Miron Radu Paraschivescu, Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Eugen Jebeleanu, Dimitrie Stelaru, Virgil Carianopol, Mihail Cruceanu, Mihai Moșandrei, Ion Petrovici, Mircea Pavelescu, George Dan ș.a. Se publică sau se reproduce proză de Tudor Arghezi (un fragment din romanul *Lina*), Mihail Sadoveanu (fragmente din *Frații Jderi* și *Oamenii Măriei Sale*), Calistrat Hogaș, George Mihail Zamfirescu, E. Lovinescu, Ion Biberi, Radu Tudoran, Emanoil Bucuța, Ionel Teodoreanu, Dan Petrașincu, Ioanei Postelnicu, lui Ioan Popovici-Bănățeanul, Ioanei Tăutu (pseudonim aparținând Monicăi Lovinescu) ș.a. Cele mai semnificative articole de estetică și teorie literară apar începând din 1942: *Epocile criticii literare* și *Noi izvoare ale esteticii lui Maiorescu* de Tudor Vianu, *Critica prin contradicție principială* de E. Lovinescu, *Conceptul de creație și de normă* de Pompiliu Constantinescu, *Criza teatrului nostru* de Şerban Cioculescu, *Estetica lui Schopenhauer* de N. Mihăescu-Nigrim, *Concepția lui Gustave Lanson despre istoria literară* de Petre V. Haneș, *Metodele actuale în istoria literară* de Radu Manoliu, *Creațiunea poetică după Miguel de Unamuno* de Adrian Maniu, *Artă pentru artă* de Eugen Ciuchi, *Semnificația etică a artei* de Victor Iancu, *Instinctul creator în arta literară* de Grigore Tăușan. Analizei unor aspecte ale operei și vieții lui M. Eminescu îi sunt consacrate numeroase, și inegale, articole: *Structura motivului în poezia lui Eminescu „O, mamă...”* de Tudor Vianu, *Sonet și cântec de lume la Eminescu* de Perpessicius, *Romantismul lui Eminescu* de Sever A. Constantinescu, *Mihai Eminescu la 21 de ani* de Petre V. Haneș, *Din izvoarele poeziei „Epigonii*” de D. Murărașu, *Izvoarele motivelor și procedeelor din poeziile lui Eminescu* de Radu Manoliu, *Portretistica la Eminescu* de Zinca Milcovici, *Mihai Eminescu în englezește* de Al. Emery-Kish. Dintre articolele dedicate altor scriitori sunt de menționat: *N. Iorga, stilist* (E. Lovinescu), *I. Petrovici, scriitor* (Vladimir Streinu), *Ienăchiță Văcărescu, poet* (Petre V. Haneș), *Poeții Bucovinei* (Agatha Grigorescu-Bacovia), *Hasdeu și filosofia istoriei* (Mihail Iorgulescu), *Opera lui Nicolae Bălcescu* (Vasile V. Haneș), *Poetul Grigore Alexandrescu* (Eugen Ciuchi), *Maiorescu și „Convorbirile literare”* (C. Gerota), *Opera lui George Topîrceanu* (Al. Epure), *Versiunile „Țiganiadei” lui I. Budai-Deleanu* (Mihail Gregorian). Interesul pentru literatura universală este vizibil: *Habent sua fata*… de Vladimir Streinu, un studiu consacrat lui Mallarmé, *Destinul lui Balzac* de Ion Biberi, *Nuvela clasică germană* de Virgil Tempeanu, *Literatura slovacă* de Elena Eftimiu, *Începuturile literaturii poloneze* de I. C. Chițimia, *Versul japonez* de Ana Xenofon ș.a., precum și o serie de conferințe și comunicări. Se fac traduceri din poezia lui Horațiu, Ovidiu, La Fontaine, Baudelaire (Tudor Arghezi), Verlaine, Mistral, Petőfi și din proza lui Walter Scott, Edmondo De Amicis, Władysław Reymont, Hector Malot. Numărul 6–7/1942 este dedicat lui Ion Petrovici, despre care scriu E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Şerban Cioculescu, I.M. Sadoveanu, Pompiliu Constantinescu ș.a. Revista mai publică un articol al lui Liviu Rebreanu (*Geneza romanului meu „Adam și Eva*”), eseul filosofic *Apocalips și umor*, semnat M.D. Ralea, *Din corespondența inedită a lui Caragiale* de Şerban Cioculescu, scrisori necunoscute ale lui D. Țichindeal, un fragment inedit din Samuil Micu, *Începutul Mănăstirii Blajului*, altul aparținând lui Calistrat Hogaș, *Mustățile și Politica*, amintiri, folclor (poezii populare din război, balade, doine, colinde, strigături, descântece, obiceiuri de Crăciun). Alți colaboratori: Paul I. Papadopol, Dan Smântânescu, Gh. I. Neagu, Mia Frollo, V. Lainiceanu, Gallia Tudor, C. Goran, I. Şiadbei, Al. Tzigara-Samurcaș, Romulus Demetrescu, D. Iamandi, Augustin Z.N. Pop, Cicerone Theodorescu, Ioan C. Filitti, Al. Iordan, Traian Topliceanu, George Baiculescu, Eufrosina Dvoicenko, Emilia Șt. Milicescu, Claudia Millian. Prin opțiunea pentru articolul și eseul de istorie literară bine documentat și prin prestigiul său în epocă, **P. l.** a atras semnături ale unor oameni de cultură importanți ai momentului. ***A.P., L.Bc.***

PREPELIȚĂ, Mihai (19.X.1947, Bahrinești–Cernăuți), poet, prozator, dramaturg, publicist. Este fiul Savetei (n. Patraș) și a ui Vasile Prepeliță, țărani întorși în locurile de baștină după ani de deportare

în Siberia și Kazahstan. Învață la Bahrinești, apoi la Cernăuți și urmează Facultatea de Filologie a Universității din Chișinău, pe care o va absolvi în 1970. Concomitent, este doctorand la Universitatea de Arte din Moscova (1969–1971), funcționând ulterior ca secretar literar și pictor-scenograf la Teatrul „A.S. Pușkin" din Chișinău (1972–1976) și ca pictor-scenograf la Teatrul „Vasile Alecsandri" din Bălți (1978–1979). Își face aspirantura în cadrul Institutului de Artă Dramatică „A.V. Lunacearski" din Moscova (1979–1982). Din 1994 acest „pelerin disperat" (cum îl numește Adrian Dinu Rachieru), care a suportat expulzări, ani de vagabondaj forțat și de internare în spitale psihiatrice, are cetățenie română și se stabilește la București, unde inițial e redactor la „Glasul națiunii". Membru al mai multor asociații și organizații europene, face parte și din colegiul redacțional al revistei „La Pensée européenne".

Potrivit mărturisirilor proprii, **P.** debutează „furtunos" cu versuri prin 1969, împreună cu Leonida Lari, la o ședință de cenaclu a Universității din Chișinău. Publică apoi versuri în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1973). Prima carte individuală, *Mama noastră – pasăre albastră* (1980) e dedicată celor mici. Va semna mai târziu volumele de poezie *Peste Carpați, peste cutremure...* (1989), *101 poeme haiku* (1994), cuprinzând versuri aforistice de un dramatism incisiv, ca și cele din cartea *Necropole pentru suflet* (1996) ori ca unele „poeme uitate" sau versurile despre „Bucovina cea martiră" (2006) și „Basarabia martiră" (2007). Proza, îndeosebi romanul *Îmblânzirea curcubeului* (1981), conține pagini memorabile despre viața tragică a părinților săi, a consătenilor pierduți în „Siberii de gheață". Se adaugă nuvelele care alcătuiesc sumarul mai multor cărți – *De dragoste și singurătate* (2010), *Șarpele cu două capete* (2012) ș.a. O lucrare valoroasă sub aspect istorico-literar este evocarea documentară *Za gorizontom* (1986), ca și romanul *Tânguiosul glas de clopot...* (I, 1989), care reconstituie perioada cernăuțeană a lui M. Eminescu, incluzând anii 1858–1869. „Cultivând cu ușurință toate genurile posibile de artă", acest „peregrin romantic incurabil" (Mihai Cimpoi) iscălește și o carte despre „constelația tinerelor talente" (1982), alta de interviuri, *Dialoguri de sânge* (1995), adăugită substanțial în 1996, precum și numeroase pagini (articole, interviuri) despre drama „românilor uitați în imperiul răului", ca în „spovedaniile" așezate sub titlul *Din gulagul românilor...* (1998) ori în *Dincolo și dincoace de viață* (2005) sau în *Dincolo și dincoace de sârma ghimpată* (2007) ș.a. Îi aparțin, de asemenea, piesele *Îndurarea norocului* și *Țipăt fără drept de apel*, în limba rusă, intrate în anii '80 în circuitul samizdatului, drama *Doi plus unu și un cal* (2004), textele dramatice din volumul *Dacă rusoaicele nu mai au de la cine naște copii, agață un român...* (2003) ș.a., câteva adaptări pentru spectacole de teatru (după Eminescu, Mihail Sadoveanu, Ion Druță ș.a.), cărți pentru copii, monografii (*Constantin Constantinov*, 1982, *În căutarea lui Emil Loteanu*, în volumul *Altarul muzelor*, 1997), eseuri despre teatru, muzică, cinema, literatură, o antologie (*Eterna iubire*, 1999), alcătuită în colaborare, care repertorizează poezie din Basarabia și din nordul Bucovinei. În bibliografia lui, **P.**, s-ar putea spune industrioasă, intră și numeroase traduceri, inclusiv o carte de transpuneri în rusește din poezia optzeciștilor români, realizată în colaborare.

SCRIERI: *Mama noastră – pasăre albastră*, Chișinău, 1980; *Îmblânzirea curcubeului*, Chișinău, 1981; ed. I–II, București, 1997; *Constelația tinerelor talente*, Chișinău, 1982; *Constantin Constantinov*, Chișinău, 1982; *Za gorizontom*, Moscova, 1986; *Tânguiosul glas de clopot...*, I, Chișinău, 1989; *Peste Carpați, peste cutremure...*, Chișinău, 1989; *101 poeme haiku – 101 poèmes haiku – 101 Haiku Poems*, ed. trilingvă, tr. Constantin Frosin și Virginia Cazacu, București, 1994; *Dialoguri de sânge*, București, 1995; ed. București, 1996; *Necropole pentru suflet*, București, 1996; *Altarul muzelor*, București, 1997; *La casa cu nebuni*, București, 1997; *Ucenic la Eminescu*, București, 1997; *Din gulagul românilor...*, București, 1998; *Eu sunt născut în Bucovina...*, București, 1999; *Codrii Cosminului*, București, 1999; *Poem nocturn sau Testamentul unui poet postmodernist*, Timișoara, 2000; *111 poeme haiku*, București, 2001; *1001 poeme haiku*, București, 2002; *Dacă rusoaicele nu mai au de la cine naște copii, agață un român...*, București, 2003; *Dincolo și dincoace de moarte*, București, 2004; *Doi plus unu și un cal*, București, 2004; *Poeme uitate*, Timișoara, 2004; *Alte poeme uitate*, București, 2005; *Dincolo și dincoace de viață*, București, 2005; *Bucovina cea martiră*, București, 2006; *Basarabia martiră*, București, 2007; *Dincolo și dincoace de sârma ghimpată*, București, 2007; *Dincolo și dincoace de adevăr*, pref. Ștefan Broască, București, 2008; *Ochiul lui Dumnezeu*, București, 2008; *Crinii de la Parcova*, București, 2009; *Dincolo și dincoace de neputințele unirii*, București, 2009; *De dragoste și singurătate*, București, 2010; *Dragoste și moarte la sfârșit de mileniu*, ed. 2, București, 2010; *Moartea din gelozie...*, București, 2010; *Somnambuliada sau Manifestul unui poet postmodernist*, București, 2010; *Basarabia – 200*, București,

2012; *Martyrion*, București, 2012; *Șarpele cu două capete*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Preludiu la un destin artistic*, „Tinerimea Moldovei", 1982, 10 ianuarie; Eliza Botezatu, *O realizare literară*, LA, 1982, 24 iunie; Liliana Lazia, *„101 poeme haiku"*, TMS, 1996, 11; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *354–355*; Ioan Romeo Roșiianu, *„101 poeme haiku"*, CRC, 1997, 5; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *234–235*; Dimitrie Vatamaniuc, *„Ucenic la Eminescu"*, „Familia română", 2000, 1; Ion Rotaru, *„Din gulagul românilor..."*, VR, 2000, 9; Ghițulescu, *Istoria*, *456–457*; Ion Murgeanu, *Ut pictura poesis*, „Curierul român", 2003, 8; Vasile Bardan, *Itinerar basarabean*, CC, 2003, 3–5; *Dicț. Chișinău*, *432–433*; Marius Chelaru, *„Crinii de la Parcova"*, „Poezia", 2011, 3. ***G.B.***

PREPOEM, publicație apărută la București, lunar, din iulie 1939 până în decembrie 1940, iar seria a doua din martie până în iunie 1941, inițial cu subtitlul „Revistă de afirmare a tinerei poezii românești", modificat, de la numărul 16/1941, „Revistă românească de poezie", când își schimbă și formatul. Redactor, girant responsabil și proprietar: Traian Mihăilescu. Prima pagină a numărului inaugural transcrie câteva gânduri programatice. „Refractari oricăror formule tranzitorii", colaboratorii adoptă de la început „o atitudine de viu entuziasm", chemând „la această realitate pe toți acei ce-și găsesc în ei marea menire a scrisului albastru". Inițiatorii își propun să șteargă „colbul negru al deosebirilor de concepții", să întindă „mâini prietenești valorilor ascunse", sădind „în sufletul celor mulți o estimațiune deplină în favoarea liricei tinere. Fiecare literă scrisă aici va căuta să însemne o mărturie a unei tinereți clare și intens trăită – oricare ar fi forma trăirii ei în autenticitate. Cioburi de soare – zvârlite din înalt de mâinile menite destinului creator". Articolul nesemnat *Destinele liricei tinere românești – Spre o circulație mai activă a sa* aduce alte lămuriri. Astfel, pe lângă radiografia fenomenului liric din presă, sunt anunțate inițiative menite să transforme intenția redacției într-o „mișcare". Pe un ton de militantism acid, se reproșează presei literare că nu a susținut suficient fenomenul liric, propunându-se înființarea bibliotecilor literare în fiecare școală secundară, crearea unei publicații literare pentru fiecare ținut, concursuri anuale organizate de edituri, reducerea prețului cărților de poezie, crearea grupării Prietenii Poesiei, cu membri cotizanți, publicarea a două volume lunar, selecția manuscriselor publicabile. Primul număr mai conține versuri de Coca Farago, un studiu al lui Alexandru Busuioceanu despre Walt Whitman, o cronică la volumul lui Emil Botta *Întunecatul april* și traduceri din lirica austriacă, italiană și franceză. Numărul următor inițiază colecția „Caiete negre", consacrată „poeților români morți tineri", având-l în prim plan pe Alexandru Călinescu. Numărul 12 îl omagiază pe Nicolae Milcu, căruia îi sunt reproduse poezii, fragmente de proză și teatru (*Chip cioplit*), articolele critice purtând semnătura lui Radu Gyr. Dintre numeroasele rubrici poate fi citată „Cronica literară" – nesemnată, conținând cronici mărunte la volume precum *Cartea Morții* de Pavel Nedelcu, *Furci caudine* de Ion Pena, *Interior* de Aurel Fediuc ș.a. „Paranteze" – devenită „SO4H2" – cuprinde, sub semnăturile f.c., g.m., mici articole ce consemnează diverse evenimente și fenomene literare. Mai consistentă este rubrica „Arta poetică", unde C. Pârlea scrie despre Boileau, Stelian Segarcea despre Benedetto Croce, Petru Stati se ocupă de realitatea din opera de artă, Marin Sârbulescu de Paul Verlaine, iar Virgil Treboniu de Horațiu. Fapte din viața literară găzduiește rubrica „Cronica". În „Critica" C. Pârlea recenzează volumul de versuri al lui George Lesnea *Argint*. Tot el se ocupă în rubrica pusă sub titlul „Comentariu critic" de volumele lui Dimitrie Scheianu și Mircea Papadopol, iar Traian Mihăilescu îl acuză de plagiat și uzurpare pe Ștefan Baciu (*În genunchi, Ștefan Baciu!*). La rubrica „Lirica universală" Pimen Constantinescu oferă studiul *Gabriele D'Annunzio*, adăugând câteva poeme, în vreme ce Ovidiu Râureanu scrie despre Pușkin. „Carnet" cuprinde informații diverse, „Debut", include versuri de Alexandru Lungu și Ion Marin Nicola, iar în „Miscellanea" Pimen Constantinescu abordează legăturile literare italo–române. Articolul lui Tudor Arghezi *Cuvinte către tineret*, din rubrica „Inscripții", condamnă imitația și sterilitatea creatoare a tinerilor și cere mobilizarea elanurilor. În „Actualitatea" e celebrată „ziua biruinței legionare: 6 septembrie 1940" și se face un portret al lui Corneliu Zelea Codreanu. Poeme de Ionel Hențiu, Dimitrie Scheianu, George Valea, Paul Bărbulescu, Geo Dumitrescu (Bachanaia) ș.a. intră la rubrica „În turnul de fildeș". În secțiunea „Documente" Mircea Streinul publică articolul *Câteva cuvinte lămuritoare la antologia „Tinerii poeți bucovineni"*, în „Actualitatea" Traian Mihăilescu scrie despre lirica legionară a lui Vasile I. Posteucă. Poemele lui Eugen Enăchescu apar în cadrul rubricii „Din călimări cu sânge", iar

„Azur și oțel" include versurile unor semnatari puțin cunoscuți, precum Alexandru Mircescu, Ion Zeana, Gh. Burdea, Mihail Bădescu, Florin Dumitrana, Florea Crețeanu, Marin Sârbulescu; „Koh-i-noor" se ocupă de cărți și reviste. De asemenea, publică poezii alți autori, unii intrând în galeria numelor notorii: Ştefan Baciu, Virgil Carianopol, Mircea Streinul (inedite: *18.XII.1939*, *Pădurea, prietena*, 7/1940), Mihu Dragomir, Ovidiu Râureanu**,** V. Spiridonică, Ion Horia Munteanu, Dimitrie Danciu, Ion Aurel Manolescu, Virgil Treboniu, Dan Mureș, Ion Negescu, Grigore Ancu, Vladimir Cavarnali, A. Bogaci, C. Aldea ș.a. Mihail Chirnoagă publică *Literatura tinereții…*, C. Pârlea *Perspectivele poesiei tinere*, iar Traian Mihăilescu, după ce semnalează, în articolul *Reportaj*, prea marea importanță acordată literaturii străine în dauna aceleia autohtone, consacră un articol polemic detractorilor revistei. Sunt vizați Ștefan Baciu, G. Demetru Pan, G. Călinescu (care, recenzând primul număr, concluziona: „Prepoem, un efort inutil!"), Zaharia Stancu. Se rețin și contribuțiile lui Florea Crețeanu (*Preludiu la poesia nouă*), Vladimir Cavarnali (*Kalevala. Epopee populară finlandeză*) sau Zaharia Buruiană (*Cântarea Cântărilor*). Ovidiu Râureanu oferă un portret al lui Radu Gyr, iar Gabriel Oriță polemizează cu „Universul literar" (*Buline de otravă*). Pimen Constantinescu traduce din poezia lui Gabriele D'Annunzio, Massimo Bontempelli și Nicola Moscardelli, Mircea Streinul din versurile lui Georg Trakl, Alex. Tair dă versiuni tălmăcite din lirica lui Francis Jammes, iar Florea Crețeanu din poezia lui Serghei Esenin. Sub genericul *Idealul dv. poetic?* „stă marea anchetă literară deschisă printre tinerii poeți români"; răspund Mihail Bădescu și Ion Pena. În articolul *Pentru destinul împărătesc al scriitorului* Dimitrie Scheianu se ocupă de „alegerile prezidențiale de la Societatea Scriitorilor Români", salutând instalarea lui N.I. Herescu. Traian Mihăilescu adresează câteva cuvinte amicale lui Mircea Georgescu la reluarea revistei „Freamătul", ocupându-se și de „preocupările generației lirice de la 1940". E anunțat concursul de catrene al revistei și semnalată reapariția publicației timișorene „Luceafărul". ***A.P.***, ***L.Bc.***

PREROMANTISM. Curent artistic apărut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, **p.** s-a manifestat ca reacție la clasicism și ca prefigurare a romantismului. Apărut în terminologia istorico-literară franceză abia către sfârșitul secolului al XIX-lea, **p.** a devenit un concept frecvent și operațional după Primul Război Mondial, datorită în special monografiei lui Paul van Tieghem *Le Préromantisme* (I–III, 1924–1947). Anterior termenul fusese întrebuințat de Fernand Baldensperger, prima dată doar pentru desemnarea fazei incipiente a romantismului, fiind considerat o „prefață" a marelui curent, iar după A. Monglond o „uvertură a simfoniei". Van Tieghem numește, de altfel, prin acest termen „ansamblul stărilor de spirit sau de sensibilitate, al tendințelor, sentimentelor, ideilor, formelor, operelor care, la sfârșitul perioadei clasice, conțin trăsături ce anunță romantismul secolului al XIX-lea". Unii istorici literari postbelici îl prezintă însă ca un curent de sine stătător. Fapt este că **p.** marchează o etapă de tranziție între cele două curente ce se exclud principial. Încă de la începutul secolului al XVIII-lea, clasicismul începe să fie zdruncinat din afară și din interior. Giambattista Vico afirmă că sentimentul premerge rațiunii și chiar o predetermină, iar abatele Du Bos, Fénelon, Ludovico Muratori atribuie sensibilității o funcție creatoare decisivă. În planul creației clasicismul e dinamitat de Marivaux, prin îmbinarea originală a comicului cu psihologicul. Creșterea continuă a interesului pentru stările afective, pentru sensibilitate, viață interioară duce în secolul al XVIII-lea la apariția, în marile literaturi, a sentimentalismului (Samuel Richardson, Mackenzie, Jean-Jacques Rousseau, Bernardin de Saint-Pierre, Goethe). Unii cercetători identifică această orientare cu **p.**, pe care îl includ în ea, sau, invers, integrează sentimentalismul în **p.** Orientarea proliferează mai cu seamă pe tărâmul liric, procurându-și noi conținuturi, îndeosebi prin englezii Robert Blair, James Herway, Thomas Gray, francezul Volney, rușii N. M. Karamzin și V. A. Jukovski. În poezia românească s-au produs infiltrații preromantice încă de la primii poeți, modelați de clasicism (Alecu Văcărescu, Iancu Văcărescu, Costache Conachi, Gheorghe Asachi), însă **p.** pătrunde masiv în versurile lui Barbu Paris Mumuleanu, Mihail Cuciuran, I. Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Costache Stamati, Al. Hrisoverghi, N. Dimachi și în proza poetică a lui Cezar Bolliac. Integral preromantică e lirica lui Vasile Cârlova. La toți ceilalți poeți **p.** coexistă, fuzionează chiar, într-o manieră specifică literaturii române, cu romantismul și clasicismul. Disocierea de romantism e, de altfel, în genere greu de operat. Ambele curente afirmă subiectivitatea,

cultivă sentimentul, urmează principiul înfățișării lumii așa cum este percepută de subiectul liric, și nu așa cum pare a fi aievea, obiectiv. Însă în timp ce romantismul arborează acest principiu cu ostentație, programatic, îl teoretizează, îl expune în manifeste orgolioase, **p.** îl aplică discret, neavând o estetică proprie, explicită. S-a spus, pe bună dreptate, că „preromantismul exprimă mai mult o psihologie decât o filosofie" (Mircea Anghelescu). Îi lipsește și combativitatea. Pasiv, „feminin", **p.** nu adoptă atitudini polemice, nu cultivă ironia ce va caracteriza epoca romantică. Eminamente interiorizată, poezia preromantică instaurează climate de singurătate, dominate de liniște, posibile doar departe de zgomotul cetății, sub regimul toamnei, al amurgului, al serii, al nopții, pe fundalul unor peisaje cu păduri, lacuri, râuri ori cu cimitire, morminte, biserici părăsite, ruine transfigurate de lumină selenară sau survolate de vânt, cutreierate de stafii. Dând expresie și impresiilor auditive (dar nu până la absolutizarea muzicii, ca mai târziu în simbolism), poetul preromantic reține vaierul copacilor, susurul apei, ciripitul păsărilor, dangătul clopotelor. Fără să aibă, ca Charles Baudelaire, intuiția „corespondențelor", el semnalează asemănări între ipostazele sau mișcările naturii și emoțiile sale. Starea cea mai caracteristică pentru preromantic e melancolia, iar aceasta poate include sentimentul morții, care nu provoacă anxietăți, ci predispune la meditație asupra eternei treceri. De aici, frecvența motivului *fortuna labilis*. Simțăminte delicate sunt generate de iubire, specificul expresiei preromantice fiind determinat de spiritualizarea și idealizarea acesteia. **P.** propune un eros serafic, evanescent. Modelul **p.** își găsește ilustrarea și în producții ale poeților români de prim-plan, în poezii de Heliade-Rădulescu (*O noapte pe ruinele Târgoviștii*, *Zburătorul*), în versurile lui V. Cârlova (*Păstorul întristat*, *Ruinurile Târgoviștii*, *Înserare*), Grigore Alexandrescu (*Miezul nopții*, *Adio. La Târgoviște*, *Eliza*, *Așteptarea*, *Inima mea e tristă*, *Candela*, *Cimitirul*, *Câinele soldatului*, *Meditație*). Motive asemănătoare, uneori chiar identice, vor apărea la simboliști, îndeosebi la cei originari din Moldova (D. Anghel, Ştefan Petică, I. M. Rașcu, Barbu Nemțeanu, Demostene Botez), interpretate, firește, cu altă tehnică.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, București, 1971; Cornea, *Originile*, *passim*; Iosif Pervain, *Secvențe preromantice*, îngr. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, 1999; Alin-Mihai Gherman, *Între iluminism și preromantism*, Cluj-Napoca, 2003; Virgil Lefter, *Între rațiune și sensibilitate. Preromantici români și englezi*, București, 2004; Ioana Sasu-Bolba, *Preromanticism*, Cluj-Napoca, 2006. ***D.Mc.***

PRESA, publicație apărută la Craiova, săptămânal, între 20 octombrie 1930 și 23 decembrie 1935, cu subtitlul „Ziar independent redactat de membrii Sindicatului Presei din Oltenia". **P.** propune o mai bună punere în relație a ziaristului cu societatea (D. Tomescu) și discutarea ideilor „ce frământă societatea noastră" (C. D. Fortunescu). Cu articole colaborează Al. Popescu-Telega, Gh. D. Mugur, Ion Călugăru, Al. Iacobescu (sub pseudonimul Daniel Aramă), D. Tomescu, Corneliu I. Mihăescu, mulți dintre aceștia susținând ideea înființării unei universități și a unei asociații a scriitorilor la Craiova. O rubrică permanentă, „Presa literară și artistică", cuprinde o cronică dramatică și un carnet literar care prezintă în special manifestări dramatice și muzicale locale sau cărți, sub semnăturile lui Corneliu I. Dumitrescu, G. Diamandi, Nelu Ionescu, George Mătăsaru, Ion I. Rujeanu, Const. Jaleș. Sunt publicate sau republicate epigrame, unele reușite, precum și poezii de Numa Cartianu, Constantin Nisipeanu, D. Ciurezu, N. Vulovici, Eugen Constant, Eugenia Lupoiu, Mihail Negru, Al. Iacobescu (care dă și traduceri din Pușkin și Camões). O transpunere din Emil Ludwig e semnată de D. Tomescu. ***E.M.***

PRESSA, gazetă politică și literară apărută la București, de trei ori pe săptămână între 18 februarie 1868 și 15 februarie 1869, apoi zilnic de la 16 februarie 1869 la 26 aprilie 1876 și de la 23 ianuarie 1877 la 14 mai 1881. Orientarea politică era liberală, dar periodicul reprezenta o anumită fracțiune a partidului, nemulțumită de ideile lui C. A. Rosetti și de ziarul acestuia, „Românul". Cu articole politice au colaborat, printre alții, C. Esarcu, I. Strat, Gr. Vulturescu și mai ales D. A. Sturdza, autor al editorialelor și, probabil, redactor în primii ani de apariție. În 1870 gazeta a fost administrată de C. D. Aricescu, prezent în gazetă și mai înainte, apoi de B. V. Vermont și de la 30 octombrie de Gr. H. Grandea. **P.** a publicat rar literatură originală, și atunci mai mult reluări din „Convorbiri literare". Printre cei care au scris aici se află Al. Macedonski – cu proză, D. Petrino (după conflictul cu Junimea), N. Skelitti, M. Gregoriady de Bonacchi, Pantazi Ghica.

O bogată activitate jurnalistică are, în primii ani (1868–1869), Gr. Alexandrescu, semnatar de articole politice, înviorate de accente satirice (*Leneșa*, *Arendașul prudent* ș.a.), și traducător din Ed. Laboulaye. Cu articole de polemică politică sau de critică figurează și Pantazi Ghica, acesta tipărind aici și o scrisoare în care critică scrierile teatrale ale lui B. P. Hasdeu. Cezar Bolliac dă fragmente din studiile sale de arheologie, Gr. H. Grandea își republică articole literare (*Geneza poeziei*, *Starea literaturii noastre. Câțiva poeți noi*), iar I. Heliade-Rădulescu trimite redacției, în 1868, o scrisoare în care își reafirmă credința în principiile etimologiste. **P.** retipărește, din „Convorbiri literare”, poezii de V. Alecsandri și Iacob Negruzzi, precum și studiul lui Titu Maiorescu *În contra direcției de astăzi în cultura română*. Lui G. Sion i se reproduce o conferință despre *Țiganiada* de I. Budai-Deleanu. În decursul anilor se fac și traduceri din scrierile lui Petrarca, Shakespeare, Young, Goethe, Schiller, E.T.A. Hoffmann, Byron, Heine, Hugo, Al. Dumas, dar și din scriitori mai puțin cunoscuți cum sunt Ed. About, E.-J. Delécluze, Ad. Mützelburg ș.a. O tălmăcire îngrijită a romanului *Wilhelm Meister. Anii de învățătură* de Goethe, făcută de B. V. Vermont, este tipărită în foileton în cursul anului 1872. ***R.Z.***

PREZENTUL, revistă apărută la Galați, săptămânal, între 7 martie 1932 și 17 iulie 1933. Director este Ion Florin Begnescu. Publicația își propune să realizeze „o prezentare a celor mai recente fapte din domeniul politicii, literaturii, etc. […] într-un mod cât se poate de obiectiv”, dovedind „curaj, cinste, precizie”, așa cum indică și cuvintele înscrise pe frontispiciu. Deși ponderea o dețin informațiile din actualitatea politică, se întâlnesc și rubrici de cultură generală, scurte articole de orientare culturală, semnalări de cărți și expoziții, articole omagiale dedicate unor scriitori. „Variété”, o pagină eclectică, însumează însemnări despre lumea filmului și a vedetelor sale, informații sportive, sfaturi practice, dar și comentarii pe teme literare (*Între Bernard Shaw și Clément Vautel*). La rubrica intitulată „Curier literar” intră semnale referitoare la apariții editoriale, de exemplu, romanele *Răscoala* de Liviu Rebreanu și *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, sau la cărți aflate în acel moment în lucru: sunt anunțate volumul al treilea din *Antologia poeților de azi* de Ion Pillat („secondat de Z. Stancu”), romanul *Mica publicitate* de Tudor Mușatescu, un volum de nuvele al lui Mihail Sebastian. În 1933 „Cronica literară” devine o rubrică aproape permanentă, Lucian Ruga, semnatarul ei, comentând cu aplicație romane precum *Camere mobilate* de Damian Stănoiu, *Europolis* de Jean Bart, *Maidanul cu dragoste* de George Mihail Zamfirescu („această dantescă a mahalalei bucureștene consemnată într-un roman de necruțătoare și pătimașă forță”), *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* („Trebuia un Mihail Sadoveanu, […] variat scriitor, care să cuteze să pătrundă în stepa aceasta a banalului și să reușească, prin minuțioase și răbdătoare introspecțiuni, să dea lumii personaje literare viabile”) sau *Adela*, scrierea lui G. Ibrăileanu. În schimb, *Cartea nunții* de G. Călinescu este doar „un roman de revizuire, de critică, de rafinare a dragostei”, întrucât „apreciabilul și subtilul nostru critic […] nu se dezbără de scrutarea critică”. Cel mai mare entuziasm îl stârnește însă romanul *Maitreyi* al lui Mircea Eliade, prin construcția personajelor, abordarea inovatoare a narațiunii („sub forma originală a revizuirii unui jurnal”) și mai ales prin măiestria expunerii și arta cuvântului („fraza reală, copie fidelă și nudă a ideii, expresia românului civilizat și sobru”). ***Il.C.***

PRIBEAGUL, revistă apărută la New York la 1 februarie 1911 (număr unic). Proprietari sunt George Zamfir și Ioan Stanciu. Idealul formulat în articolul *Programul de muncă* este îndeplinirea „datorinței de român”. Poezie semnează George Zamfir (*Pribeagul*, *Visuri),* Ecaterina Pitiș (*La coliba din pădure),* A. Seca (*Scrisoare din America),* iar lui Octavian Goga i se reproduce poezia *De demult…* . Proza este reprezentată de Ion Chiru-Nanov (*Două lumânări*), C. Cerna (*Plin de carte până-n gât*) și Const. Nutzescu (*O clipă de viață*). Publicația se deschide cu un articol de protest privind starea țăranului român din Transilvania (*Drepturile țăranului român din Țara ungurească* de G.Z. Brașoveanul, pseudonim al lui George Zamfir), urmat de o relatare, *Măcelul de la Galați*. Redactorii militează pentru drepturile sociale și naționale ale românilor din Transilvania, exprimându-și solidaritatea cu acțiunile și cauza lor (*Paznicii păcii și cinstei*). ***M.Pp.***

PRICOP, **Constantin** (20.I.1949, Piatra Neamț), critic și istoric literar, poet. Este fiul Aurorei Pricop (n. Pătrașcu), învățătoare, și al lui Constantin Pricop, profesor. Urmează școala elementară la

Piatra Neamț, apoi Liceul „Ştefan cel Mare" din Suceava și Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Al I. Cuza" din Iași, absolvită în 1972. În ultimii doi ani de studenție este redactor-șef al revistei „Alma Mater". Lucrează, succesiv, pe posturile de corector, redactor și secretar general de redacție la revista „Convorbiri literare" (1972–1991). În 1991 intră ca lector la Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, iar din 1992 predă la Facultatea de Litere a Universității ieșene, unde își ia doctoratul în 1999 și avansează până la gradul de profesor în 2005, fiind și prodecan (2004–2006) și șef al Catedrei de literatură română (din 2006). Mai îndeplinește funcția de redactor-șef adjunct al publicației „Sud-Est" (1991–1992) și redactor-șef la „Continent. Revistă de dialog Est-Vest" din 1999 și „La Page blanche" (Bordeaux) din 2000; de asemenea, este redactor din 1998 la „Analele Universității «Al. I. Cuza» din Iași", secția litere. În anii 1986–1988 a condus cenaclul Junimea al revistei „Convorbiri literare", iar în 1998–1999 a realizat suplimentul săptămânal „Monitorul Arte" al ziarului „Monitorul de Suceava". Mai colaborează cu poezii și critică literară la „România literară", „Cronica", „Dacia literară", „Steaua", „Contrafort", „Contrapunct", „Dilema", „Timpul" ș.a.

P. debutează în revista școlară suceveană „Sinteze", iar editorial cu volumul de versuri *Viața fără sentimente* (1982), unde „acumulează observații nonsubiective în naturi moarte de-a binelea" (Marian Popa). Se remarcă stilistica austeră și sentimentalitatea reprimată, dar prezentă în subtext, jucând la alibiul cerebralității. În montajul imaginilor predomină ralantiul, semantizarea lentă. O autodescriere plauzibilă apare în versurile: „Lama taie orice;/ zâmbetul sticlos/ nu lasă speranțe./ Stă sub apă, subțire,/ gata să separe/ orice imagine/ de modelul ei viu./ Secționare nesângeroasă./ În fisură se preling/ aburi otrăvitori./ Cel viu rămâne/ pentru totdeauna singur./ Imaginea mai plutește o vreme./ Se descompune apoi/ într-un ochi de baltă./ Tulburat de vânt" (*Cuțit*). Din această poezie uniform minoră se rețin înainte de toate câteva definiții: „în fiecare noapte/ o gură nesătulă/ ne înghite" (*Seară*); „linia orizontului se-ascute/ și taie" (*Clip și pick-nick*). Mult mai semnificativ va apărea criticul **P.**. Volumul *Marginea și centrul* (1990) poate fi citit ca un manifest pe două fronturi. Primul este unul formal și teoretizează fragmentaritatea, „singura formă la care mai poate aspira spiritul teoretic". De altfel, cartea e construită din fragmente dispuse tematic. Pe al doilea front, autorul pledează pentru reformarea conceptului de critică estetică din comunism, construit de criticii șaizeciști, și a canonului aferent. Pentru **P.**, vechiul principiu al autonomiei esteticului reprezintă o bătălie dusă în trecut și epuizată în prezentul în care apare fie ca tautologică, fie ca insuficientă. De asemenea, centrarea estetică a paradigmei critice șaizeciste neglijează problemele majore ale vieții puse în joc de literatură, reducând literatura la condiția de hobby, ceea ce îi afectează drastic complexitatea și disponibilitatea selectivă. Complementar acestor teoretizări modulare, **P.** oferă o arheologie pe sărite a modernității literare românești. Studiile – sau mai bine zis fragmentele – de caz, consacrate lui I. L. Caragiale, Urmuz, Constant Tonegaru, Nichita Stănescu ș.a., sunt percutante și polemice. Se mai reține un text despre versiunea românească a postmodernismului, în care criticul vede o aclimatizare epigonică, sectară, autistă și insuficientă, ce nu corespunde unei autentice schimbări de mentalitate. **P.** preia ideea lui Gianni Vattimo a modernității fără sfârșit, care, deși explorează scenarii ale propriei morți, nu poate fi depășită. O continuare a acestor idei, inclusiv prin forma fragmentară, apare în *Literatura și tranziția* (2000), care comunică la rândul său cu primul volum din *Literatura română postbelică* (2005), de pildă prin considerațiile asupra cenzurii sau asupra preluării abuzive în comunism, în numele unei false continuități, a moștenirii unor reviste de tradiție. În *Seducția ideologiilor și luciditatea criticii. Privire asupra criticii literare românești din perioada interbelică* (1999; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), valorificare a tezei de doctorat, **P.** identifică în literarocentrismul culturii române o cauză și un mediu favorabil pentru succesul unor ideologii adesea vicioase: „Spre deosebire de intelectualii din generația de la începutul secolului, majoritatea lor formați în spiritul științific al școlilor occidentale, pe care îl preluau și transmiteau, reprezentanții generației interbelice nu oferă proiecte «practice», de schimbare a stărilor de lucruri din România, nu caută soluții, ci impun mituri, credințe, viziuni". Bine documentată, argumentată și contextualizată, cartea evadează adesea din planul conceptual al epocii tratate, mutând discuția în termeni contemporani – ceea ce poate conta, alternativ, drept calitate sau defect. **P.** a mai

publicat studii și lucrări academice privind literatura română veche: *Naratori și modelare umană în medievalitatea românească* (2000), semnată alături de Elvira Sorohan și Valeriu P. Stancu, și *Începuturile literaturii române. Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir* (2012).

SCRIERI: *Viața fără sentimente*, București, 1982; *Marginea și centrul*, București, 1990; *Seducția ideologiilor și luciditatea criticii. Privire asupra criticii literare românești din perioada interbelică*, București, 1999; *Literatura și tranziția*, Iași, 2000; *Naratori și modelare umană în medievalitatea românească* (în colaborare cu Elvira Sorohan și Valeriu P. Stancu), Iași, 2000; *Literatura română postbelică*, vol. I: *Preliminarii*, Iași, 2005; *Începuturile literaturii române. Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *„Viața fără sentimente”*, AFT, 1982, 7; Ion Bogdan Lefter, *Nu risipi cuvintele*, VR, 1982, 9; N. Steinhardt, *Tactica tirului camuflat*, AST, 1984, 3; Alex. Ştefănescu, *Refuzul locului comun*, RL, 1991, 6; Gheorghe Grigurcu, [*Constantin Pricop*], F, 1991, 5, RL, 2002, 4, 2006, 46, 47; Adrian Marino, *Semne noi în critică*, JL, 1991, 27–30; Codrin Liviu Cuțitaru, *Ideologii, mentalități și elite*, OC, 2000, 9; Florin Mihăilescu, *Critică și ideologie*, ST, 2001, 4; *Dicț. scriit. rom.*, III, *892–893*; Ulici, *Prima verba*, IV, *92–93*; Al. Cistelecan, *1. Paul Cernat; 2. Constantin Pricop; 3. Tudorel Urian*, VTRA, 2008, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, II, *569*; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, *237–239*; Emanuela Ilie, *Degajat, despre începuturile literaturii române*, CRC, 2012, 7. ***M.I.***

PRICOP, Dumitru (21.V.1943, Negrileşti, j. Vrancea – 29.VII.2007, Focșani), poet, publicist. Este fiul Ioanei şi al lui Ion Pricop, ţărani. Urmează cursul primar în satul natal, şcoala generală la Bârseşti, liceul la Vidra, județul Vrancea, apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română la Universitatea din Bucureşti (1964–1970). Este profesor în localitățile vrâncene Păuleşti, Negrilești, Jariştea, apoi redactor la ziarul „Milcovul” (1969), director al Casei de Cultură din Odobeşti (1971–1972), activist în cadrul Inspectoratului Judeţean pentru Cultură și Educație Socialistă Vrancea (1973–1978), profesor la licee din Focşani (1978–2000). Prima poezie o publică în 1964, în revista „Tomis”, dar debutul semnificativ, cu un grupaj de poezii, are loc în *Caietul debutanţilor* pe 1975, Editura Albatros. Ulterior mai colaborează la „Astra”, „Ateneu”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Poesis”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Vatra” ş.a. Poezii i-au apărut în traducere franceză, engleză, italiană, hindi, albaneză, greacă etc. A obținut Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Locuitor în Oedip* (1983).

În primul volum, *Patima muntelui* (1978), **P.** își revendică o identitate locală, pe urmele lui Ioan Alexandru și ale geografiei spiritualizate pe care o practica acesta în volumele sale de „imne”. El este vrâncean, descendent al unui neam de țărani, silit de datoria inefabilă a genealogiei să înalțe, prin poezie, un monument munților săi natali: „Eu mai înalț un munte spre ochii tuturor/ o pasăre încheagă pământul cu vecia/ sub aripile-i albe cu Vrancea sunt dator/ pământul plin de taine, mai vechi ca poezia”. Ciclul *Mioritice*, care continuă în următoarele volume, este inspirat de existența baciului vrâncean în balada populară, sugerând tragismul condiției poetului: „nu de blestem mi-e teamă! Mi-e teamă ca lumina/ să cadă-n altă parte mai mult decât pe noi.../ al celui mort – înaltul! Dar eu rămân cu vina/ de-a fi lăsat în urmă un cântec despre oi”. În versurile lui **P.** inspirația devine tot mai livrescă, înrădăcinarea locală este mai puțin prezentă, acum fiind invocate simboluri culturale prestigioase: Oedip, Socrate, teatrul arhaic, craii mateini. Cartea *Locuitor în Oedip* este dedicată eroului de tragedie greacă, prezentat ca figură simbolică a vinei tragice, a păcatului inocent, a ispășirii unei sorți absurde: „Venea frumos destinul, într-un dans/ de ieftine podoabe și de rochii/ și nu știam că toată-această farsă/ eu, dintre toți, o voi plăti cu ochii”. Formula va rămâne una neomodernistă, pendulând între simbolurile culturale majore și naționalismul localist, după 1989 cu tot mai mare aplecare către cel din urmă. În poemele mai reușite **P.** atinge o notă argheziană în ton și tematică: „Și tare aș striga că e-n zadar/ alt munte-n loc, o altfel de pășune/ venim cu talpa grea de bălegar/ direct din psalmi, direct din rugăciune”. Pe ansamblu, vocea poetică devine tot mai amară, dezamăgită, acuzând în *Scrisori din temnița libertății* (2005), spre exemplu, neajunsurile democrației, libertatea ca o formă de servitute și revendicându-și poezia ca pe un refugiu: „Oricum vom muri, oricum vom trăi/ suspectați, urmăriți, timorați.../ Rămâne metafora, prostituată/ pe centura localităților/ ori chiar în mijlocul târgului”. Postura poetului este acum defensivă, ostilă lumii noi, în care nu sunt văzute decât primejdii și nedreptăți; patriotismul local e revendicat cu emfază și violență, ca o ultimă redută. În ultimul volum antum, *Nemona, la jumătatea drumului spre iad* (2007), tonalitatea

e melancolică, femeia și frumusețea fiind celebrate ca lucruri ale trecutului. Apărute în același an, dar postum, versurile din *Memoria neuitării* (2007) cuprind fotografii „comentate” liric, ceea ce dă modelului clasic un aer enigmistic.

SCRIERI: *Patima muntelui*, Bucureşti, 1978; *Lumile din strigăt*, Bucureşti, 1981; *Locuitor în Oedip*, Bucureşti, 1983; *Lacrima arlechinului*, Bucureşti, 1985; *Stelele din adâncuri*, Bucureşti, 1988; *Iniţiere în obsesii*, Bucureşti, 1990; *Paharul însângerat*, Galaţi, 2001; *Iniţiere în obsesii*, Ploieşti, 2002; *În căutarea muntelui albastru*, Focşani, 2003; *Muntele patimii*, Ploieşti, 2003; *Scrisori din temnița libertății*, Râmnicu Sărat, 2005; *Nemona, la jumătatea drumului spre iad*, Râmnicu Sărat, 2007; *Memoria neuitării*, Râmnicu Sărat, 2007; *Alcătuirea mea de prinț vrâncean*, pref. Costică Neagu, Focşani, 2008.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Poeţi în antologie*, RL, 1976, 37; Al. Piru, *„Patima muntelui”*, LCF, 1978, 42; Constanţa Buzea, *„Patima muntelui”*, AFT, 1978, 10; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Patima muntelui”*, CL, 1978, 11; Valentin F. Mihăescu, [*Dumitru Pricop*], LCF, 1981, 25, 1985, 44; Liviu Papadima, *„Locuitor în Oedip”*, TBR, 1984, 207; Alex. Ştefănescu, *„Lacrima arlechinului”*, RL, 1985, 38; Ulici, *Lit. rom.*, I, *302–304*; Florin Muscalu, *„Dumitru al peşterii”*, „Revista V”, 1998, 4; Viorel Dinescu, [*Dumitru Pricop*], „Antares”, 2002, 55–57, CNT, 2006, 9; Constantin Ciopraga, *Un sonetist: Dumitru Pricop*, CL, 2003, 1; Victor Sterom, *„Muntele patimii”*, ATN, 2004, 3; Stan Brebenel, *„Inițiere în obsesii”*, VR, 2004, 3; Valeria Manta-Tăicuțu, *Măști alternative*, LCF, 2005, 25; Popa, *Ist. lit.*, II, *261*–262; Ionel Necula, *Spiritul vrâncean în oglinzi elective*, Râmnicu Sărat, 2010, *135–165*; Constantin Marafet, Traian Gh. Cristea, *Prințul poeziei vrâncene. Dumitru Pricop, diagnosticat de criticii săi*, Râmnicu Sărat, 2012. ***D.Mn.***

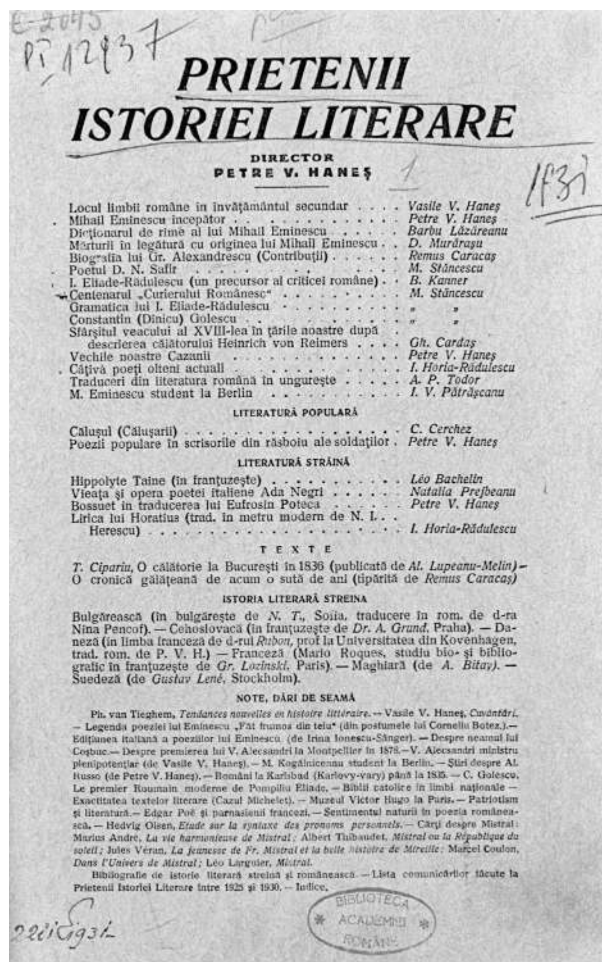
PRICULICIUL, gazetă satirică apărută la Pesta și apoi la Timișoara, săptămânal între 2 ianuarie și 30 aprilie 1872, 31 martie și 31 decembrie 1874, bilunar între 13 ianuarie și 15 septembrie 1875. În 1872 periodicul, redactat de poetul Iulian Grozescu, este un supliment al ziarului politic „Albina” și se află, astfel, sub influența politică a familiei bănățene Mocioni. În consecință, **P.** combate politica activistă și pe reprezentanții ei din Banat, precum și excesele administrației dualiste, dar, prin pana, uneori inspirată, a lui Iulian Grozescu, satira capătă un sens mai general. Schițele, anecdotele, versurile satirice critică politicianismul, parvenitismul. Hazul nu lipsește, deși referirile frecvente la evenimente nesemnificative, cu răsunet local, fac astăzi textele mai greu de înțeles. ***R.Z.***

PRIETENIA LITERARĂ, revistă apărută la Caracal, lunar, din noiembrie 1938 până în 15 aprilie 1941. Numărul 2, purtând titlul „Prietenia” și subtitlul „Culturală și informativă”, are format de ziar, iar o pagină este consacrată „Prieteniei literare”. Publicația este reluată cu titlul inițial și subtitlul „Revistă bilunară de literatură” la 1 februarie 1941. Director este Nellu Cristescu, iar redactori Emil Gavriliu, Gh. Miulescu și M. Lefter. În articolul *Întru început* D. Eftimescu salută intenția „fondatorilor” de a „combate” criza publicisticii locale, **P. l.** autodefinindu-se mult mai târziu (5/1941) ca o publicație „pur literară”, „în afară de orice zbucium privitor la social”, neangajată politic sau ideologic. Se publică sau se republică poezie de factură tradiționalistă: Nellu Cristescu, Vasile Dumitrescu, Gh. Miulescu, Ion Potopin, Petre A. Butucea, Virgil Treboniu ș.a., în timp ce proză semnează Emil Gavriliu și Ion Potopin, un articol de critică literară, *„Glossa” lui Mihai Eminescu*, aparținându-i lui C.D. Uță. Revista reproduce *Amintiri din „Junimea”* de Iacob Negruzzi, inserează în câteva numere o conferință a lui Ionel Teodoreanu, *Cum am scris „Medelenii”*, rostită la Caracal în ianuarie 1941, scurte articole despre George Coșbuc, G. Topîrceanu, I. Budai-Deleanu, Octavian Goga, G. Ibrăileanu. Mai sunt incluse în revistă o traducere din François Coppée, precum și epigrame, strigături, rebusuri. În sumar intră și rubricile „Recenzii” și „Poșta redacției”. Alți colaboratori: V. Enescu, Marin I. Georgescu-Celaru, Ion P. Dacianu. ***A.P.***

PRIETENII ARTEI, revistă apărută la Carei, ca bilunar, la 1 și 15 iunie 1947. Director este Ion Cherejan, comitetul de redacție fiind format din Ovidiu Drimba, Ion Caraion, Emil Manu, Gh. Bulgăr, Ion Apostol Popescu. Orientarea publicației este neoumanistă, ca reacție la confuzia generală din perioada postbelică; în articolul- program *Noi și arta* Ion Cherejan afirmă: „Să refuzăm confuzia și s-o denunțăm”; întrucât „arta este cea mai nobilă răzvrătire a omului”, vicisitudinile contextului istoric pot fi „depășite de generația tânără care, adeptă a principiilor creștine”, respinge „planul demonic” și devine conștientă că o resurecție a omului nu este posibilă decât prin artă. O rubrică permanentă, „Cronică”, e susținută de N.T. (Nae Tarabă), semnătură sub care scrie Nae Antonescu. El îi comemorează pe Pavel Dan și pe Duiliu Zamfirescu, îl elogiază pe C. Daicoviciu, iar

pe Zaharia Stancu îl consideră lipsit de conștiință estetică: „are talent, scrie frumos, dar își bate joc de artă”. Texte programatice mai dă Călin Popovici, de asemenea asupra „confuziei”, intervenția având unele accente antiestetizante. Gh. Bulgăr scrie despre necesitatea cultivării individualismului în vederea renașterii Europei, iar I.A. Terebești (adică Nae Antonescu) despre originea sinonimelor. Poezie semnează Margareta Dorian – *Ileana Cosânzeana*, cu câteva versuri în stil modernist („Odăile umblă – ciorapi, dezmățați, prin casă”), A. E. Baconsky – *Nocturnă*, cu intuiții poetice încă necristalizate, Emil Vora – *Corăbiile negre*. ***E.M.***

PRIETENII ISTORIEI LITERARE, publicație apărută la București în 1931, în aprilie și în august 1933, apoi în decembrie 1934. Director: Petre V. Haneș. **P.i.l.** este un buletin informativ al societății cu același nume, înființată în 1926 și menită „să creeze un mediu favorabil cercetărilor privitoare la trecutul nostru literar” (1931), din convingerea că „nu poate fi vorba de o operă de mari sinteze, de apropieri, de influențe și legături cu celelalte literaturi până ce nu vom avea cercetări cât mai precise, controlate, complete în domeniul istoriei literare românești”, așa cum afirmă I. Rădulescu Horia în articolul de fond din primul număr al anului 1933. Acesta cuprinde un facsimil M. Eminescu, o scrisoare inedită a poetului către Samson Bodnărescu și o epistolă inedită a Veronicăi Micle către Eugenia Frangolea. Tot aici apare un articol semnat de Ana Xenofon, *Istoria teatrală*, alături de texte precum cel aparținând lui Petre V. Haneș, *Reeditarea literaturii clasice românești*, și de lista comunicărilor făcute la Societatea Prietenii Istoriei Literare. De Eminescu se mai ocupă Barbu Lăzăreanu (*Dicționarul de rime*), I.V. Pătrășcanu, Petre V. Haneș, ultimul semnând și articole despre Eufrosin Poteca, I. Heliade-Rădulescu, Timotei Cipariu. Alte trei scrisori inedite, de la Titu Maiorescu către Samson Bodnărescu, o traducere a articolului *Mari lucrări publice literare* de Mario Roques, datorată lui Petre V. Haneș, care mai semnează câteva note despre editarea *Fabulelor* lui Grigore Alexandrescu și prezentări ale edițiilor *Poezii populare* de V. Alecsandri și *Basme* de Petre Ispirescu, recent apărute, întregesc sumarul revistei. Numărul din 1931, cel mai consistent, oferă la rubrica „Literatură populară”, un material despre căluș, sub semnătura lui C. Cerchez. În compartimentul dedicat „textelor” I. Lupeanu-Melin se ocupă de memorialul de călătorie al lui Timotei Cipariu, iar Remus Caracaș tipărește articolul *O cronică gălățeană de acum o sută de ani*. Plină de substanță este secțiunea „Note, dări de seamă”, ce găzduiește, alături de cronici la cărți de rezonanță ale unor istorici literari precum Philippe Van Tieghem, Albert Thibaudet, numeroase materiale consacrate clasicilor literaturii române. Spre exemplu, se republică paginile lui Pompiliu Eliade despre Dinicu Golescu, „le premier Roumain moderne”. Numărul din același an propune două rubrici speciale – „Literatura străină” și „Istoria literară străină”, oferind, la final, *o Bibliografie de istorie literară străină și românească*. ***T.H., L.Bc.***

PRIETENII ISTORIEI LITERARE

DIRECTOR
PETRE V. HANEȘ

Locul limbii române în învățământul secundar	*Vasile V. Haneș*
Mihail Eminescu începător	*Petre V. Haneș*
Dicționarul de rime al lui Mihail Eminescu	*Barbu Lăzăreanu*
Mărturii în legătură cu originea lui Mihail Eminescu	*D. Murărașu*
Biografia lui Gr. Alexandrescu (Contribuții)	*Remus Caracaș*
Poetul D. N. Safir	*M. Stăncescu*
I. Eliade-Rădulescu (un precursor al criticei române)	*B. Kanner*
Centenarul „Curierului Românesc”	*M. Stăncescu*
Gramatica lui I. Eliade-Rădulescu	„ „
Constantin (Dinicu) Golescu	„ „
Sfârșitul veacului al XVIII-lea în țările noastre după descrierea călătorului Heinrich von Reimers	*Gh. Cardaș*
Vechile noastre Cazanii	*Petre V. Haneș*
Câțivà poeți olteni actuali	*I. Horia-Rădulescu*
Traduceri din literatura română în ungurește	*A. P. Todor*
M. Eminescu student la Berlin	*I. V. Pătrășcanu*

LITERATURĂ POPULARĂ

Călușul (Călușarii)	*C. Cerchez*
Poezii populare în scrisorile din războiu ale soldaților	*Petre V. Haneș*

LITERATURĂ STRĂINĂ

Hippolyte Taine (în franțuzește)	*Léo Bachelin*
Vieața și opera poetei italiene Ada Negri	*Natalia Prejbeanu*
Bossuet în traducerea lui Eufrosin Poteca	*Petre V. Haneș*
Lirica lui Horatius (trad. în metru modern de N. I. Herescu)	*I. Horia-Rădulescu*

TEXTE

T. Cipariu, O călătorie la București în 1836 (publicată de *Al. Lupeanu-Melin*) — O cronică gălățeană de acum o sută de ani (tipărită de *Remus Caracaș*)

ISTORIA LITERARĂ STREINA

Bulgărească (în bulgărește de *N. T.*, Sofia, traducere în rom. de d-ra Nina Pencof). — Cehoslovacă (în franțuzește de *Dr. A. Grund*, Praha). — Daneză (în limba franceză de d-rul *Rubon*, prof la Universitatea din Kovenhagen, trad. rom. de P. V. H.) — Franceză (Mario Roques, studiu bio- și bibliografic în franțuzește de *Gr. Lozinski*, Paris). — Maghiară (de *A. Bitay*). — Suedeză (de *Gustav Lené*, Stockholm).

NOTE, DĂRI DE SEAMĂ

Ph. van Tieghem, *Tendances nouvelles en histoire littéraire*. — Vasile V. Haneș, *Cuvântări*. — Legenda poeziei lui Eminescu „Făt frumos din teiu” (din postumele lui Corneliu Botez.). — Edițiunea italiană a poeziilor lui Eminescu (de Irina Ionescu-Sânger). — Despre neamul lui Coșbuc. — Despre premierea lui V. Alecsandri la Montpellier în 1878. — V. Alecsandri ministru plenipotențiar (de Vasile V. Haneș). — M. Kogălniceanu student la Berlin. — Știri despre Al. Russo (de Petre V. Haneș). — Români la Karlsbad (Karlovy-vary) până la 1835. — C. Golescu, Le premier Roumain moderne de Pompiliu Eliade. — Biblii catolice în limbi naționale — Exactitatea textelor literare (Cazul Michelet). — Muzeul Victor Hugo la Paris. — Patriotism și literatură. — Edgar Poë și parnasienii francezi. — Sentimentul naturii în poezia românească. — Hedvig Olsen, *Etude sur la syntaxe des pronoms personnels*. — Cărți despre Mistral: Marius André, *La vie harmonieuse de Mistral*; Albert Thibaudet, *Mistral ou la République du soleil*; Jules Véran, *La jeunesse de Fr. Mistral et la belle histoire de Mireille*; Marcel Coulon, *Dans l'Univers de Mistral*; Léo Larguier, *Mistral*.

Bibliografie de istorie literară streină și românească. — Lista comunicărilor făcute la Prietenii Istoriei Literare între 1925 și 1930. — Indice.

PRIGOR, Maura (pseudonim al Eleonorei Coralia Simionescu-Costescu; 15.VIII.1901, Slatina – 19.IX.1973), prozatoare. Soție de colonel, **P.** era fiica medicului bacteriolog Sava Simionescu, care a profesat și în Dobrogea. Nostalgia acelor ținuturi,

unde viitoarea scriitoare a copilărit, se va răsfrânge în prozele ei. A învățat la Şcoala Centrală de Fete din București, făcându-și apoi studiile la Universitatea din Geneva. Împinsă de veleități scriitoricești, participă la ședințele cenaclului Sburătorul, unde, potrivit însemnărilor amfitrionului, face o figură mediocră. S-a avântat și în politică, aderând la Partidul Național Agrar, ulterior la Partidul Național Creștin. De numele ei se leagă înființarea unor cooperative pentru femei la sate. A elaborat, se pare, și un roman inspirat de viața de la țară – care nu se găsește în marile biblioteci –, *O comoară de fată (Scrisori cu întâmplări adevărate către prietenele mele sătence)*. „De profesie casnică", după cum o încondeiază, răutăcios cum îi era felul, Mircea Damian, are timp să publice articole în care își dezvăluie aptitudini de temperamentoasă militantă. Fondatoare și directoare a săptămânalului „Tribuna femeii" (1930), care se ocupă, după cum ricanează același Mircea Damian, „exclusiv de chestiuni femeiești, feminine și feministe", **P.** se agită pentru drepturile semenelor ei, punându-și speranțe în „femeia nouă", cu felul ei de a fi „curajos, nou, întreprinzător". Cu o retorică de căuzașă, ea cere și un „teatru nou", „un teatru comprimat, scăpat de regulile învechite, descătușat și îndrăzneț". Debutul într-ale literaturii și-l făcuse în 1929, la „Vitrina literară". Mai colaborează, cu proză, publicistică și, foarte rar, cu versuri, la „Adevărul literar și artistic", „Țara noastră", „Munca literară și artistică", „Familia", „Curentul magazin", „Vremea". În 1934 avea „sub tipar" un volum de poezii, *Corăbii de argint*. Un an mai târziu a fost primită în Societatea Scriitorilor Români.

Scris la persoana întâi, romanul *Biserica nouă* (1930) nutrește oarecari ambiții, trădate însă de insuficiențele narațiunii. Afundându-se, ca într-o „aiurare", în zone unde stranietatea înlătură coerența limpede, iar „halucinația" învârtejește totul, **P.**, care se crede o subtilă analistă, se pierde într-o volbură „complicată și obscură". Un preot, Andronic, pus pe reforme prin care vrea să edifice „biserica nouă", se îndrăgostește amarnic de o evreică, „splendidă și îmbătătoare", Rahila, ce pare că ar vrea să treacă la creștinism. Patima „teribilă și arzătoare" îi întețește înnebunitor „vibrațiunile" inimii, împingându-l spre păcatul pe care nu ajunge să-l săvârșească. Puterea de neînvins a instinctului îi dă o surescitare învecinată cu sminteala. Luptându-se din greu cu propria senzualitate, idealistul Andronic, cel ce năzuise să fie un „popă reformator", zbătându-se între căință și dorință, se prăvălește în marasmul unor trăiri haotice și impure. După sinuciderea, nemotivată, a Rahilei, degringolada lui se precipită spre un jalnic sfârșit. Dacă postura sentențios-cogitativă nu o prinde deloc pe autoare, târând confesiunea într-o încețoșare fără speranță, stările fluide, închipuirile vaporoase îi smulg, nu chiar „vorbe de argint", dar, orișicât, exprimări ceva mai norocoase. Cu un fir epic încâlcit, romanul *Statuia care arde* (1934) plutește în aceeași nebuloasă cu pretenții moral-filosofice. Codrea, un „răzvrătit" pe care nu îl sperie hărțuielile la care se vede supus, e stăpânit de un ideal, de un „vis luxuriant". Un proiect utopic și confuz, vizând, din câte se poate înțelege, reformarea justiției (în iluminările lui crede în posibilitatea unei „justiții ideale") și chiar a sistemului social (întrezărind, înfrigurat, „un sistem social în stare să ridice la înălțimi necugetate idealul moralității"). Tiradele de „apostol nebun", cuprins de delir, îi aduc mulți adepți, printre care, în Dobrogea fierbinte, frumoasa, dar ciudata, fanatica turcoaică Ijleal. Fata cu plete negre și ochi verzi se lasă îndată fascinată de „erou". Farmecul ei îl tulbură pe rebel, care va afla târziu, după moartea tinerei într-un groaznic accident, că banii pe care ea îi trimitea și care erau meniți să susțină reforma erau dobândiți într-un chip necurat, Ijleal oferindu-și grațiile unui bulgar respingător, șef al iridentei din Cadrilater. Şi în *Statuia care arde,* același conflict între spirit și trup, între real și ireal. Întretăiat, ca și în romanul precedent, de prețios ilare cogitații sau de bruște scăpătări în sentimentalitate (suspinuri, leșinuri, frecvente izbucniri în plâns), discursul se reabilitează cât de cât în pasajele în care fâlfâie „nălucirea" și imaginile eterice par să lunece din vis într-un coșmar. La fel, în nuvelele din *Tunda* (1940), unde se salvează rare insulițe conturate în registrul sugestivității vagi, nelămurite, cu vedenii „fumegânde", ca într-un „miragiu". Peisajul dobrogean, cu întinderile de nisip pârjolit de soare și cu tainice bălți străjuite de stufărișuri, o incită pe prozatoare, care, pe alocuri, surprinde câte ceva din atmosfera locului, ca și din psihologia aparte a pătimașelor ființe, de etnii diferite și cu un colorit exotic, ce își duc traiul aici. Iubirile sunt aprinse, au ceva sălbatic în această lume ce nu s-a desprins de primitivitate. Şi tot astfel vrăjmășiile, ducând la năprasnice întâmplări.

SCRIERI: *Biserica nouă*, Craiova, 1930; *Statuia care arde*, București, 1934; *Tunda*, București, 1940.

Repere bibliografice: I. Peltz, *Maura Prigor*, „Zodiac", 1930, 1–2; Mărgărita Miller-Verghi, *„Biserica nouă"*, RVS, 1930, 8–10; M. D. [Mircea Damian], *Femeile între ele*, FCL, 1930, 883; D. N. [Dinu Nicodin], *„Statuia care arde"*, ȚA, 1934, 566; Al. Robot, *„Statuia care arde"*, RP, 1934, 4888; [*Maura Prigor*], „Almanahul Asociației Publiciștilor Români", 1938, *76–77*; G. Bota, *„Tunda"*, F, 1940, 3–4; Predescu, *Encicl.*, *694*; Ion Samarineanu, *„Biserica nouă"*, F, 1942, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, III, *893*; Florin Faifer, *„Analista"*, CL, 2006, 3. ***F.F.***

PRIVIGHETOAREA, revistă editată la Bocșa și la Reșița, bilunar, între 1 octombrie 1882 și 1 octombrie 1883. Primele nouă numere au apărut în redacția lui G. Crăiniceanu, înlocuit apoi de C. Groza, dar inițiativa editării aparține tipografului reșițean Simion Pocreanu. **P.** era concepută ca o „foaie populară", după modelul publicațiilor similare din Germania. Rolul ei era, în intenția celor care o redactau, acela de a contribui la dezvoltarea literaturii naționale, prin includerea în sumar a unor pagini de poezie populară și prin stimularea interesului pentru lectură și pentru scris, mai ales în rândul celor cu un nivel de cultură modest. Au publicat, alături de Simion Pocreanu și de cei doi redactori, Constantin Almăjanu, Şt. Albu, A. Roxim, Th. D. Sperantia. Se tipăresc doine din Maramureș culese de I. S. Bădescu, anecdote versificate, articole despre reprezentanții Şcolii Ardelene sau despre mai mulți scriitori români. Câteva traduceri de basme germane se adaugă materialului literar original. ***R.Z.***

PROCA, Vasile (2.I.1949, Curături, j. Iași), poet, prozator, publicist. Urmează primele patru clase în satul natal, apoi învață la liceele ieșene „C. Negruzzi" și „Al. I. Cuza". După absolvire (1972) își continuă studiile la Școala Postliceală Comercială din Iași. Între 1977 și 1980 este student la AISPA, dar este nevoit să se retragă de la această facultate din cauza unei boli grave. Vreme de zece ani (1978–1988) frecventează cenaclul Junimea. După încercări de poezie în revista școală „Licăriri", în 1978 debutează semnificativ în „Convorbiri literare". Mai colaborează la „Cronica", „Luceafărul", „Familia", „Dacia literară", „Poesis", „Ziarul de duminică" ș.a. Este redactor la „Poezia" între 2000 și 2006 (unde folosește și pseudonimul Abatele de Cumania), mai târziu e redactor-șef adjunct la „Marmația literară" (Sighetu Marmației). *Ruperea ritmurilor*, primul lui volum de versuri, apare în 1987, urmat de multe altele, până la *Fericit cel care înmulțește timpul cu lumina* (2012). A mai publicat *Povestiri din Cumania* (2004) și cartea de dialoguri *Născuți din pânda timpului* (2012). I s-au acordat câteva premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași (1998).

Lirica lui **P.** are ca nucleu tematic căutarea unui loc poetic personal, un spațiu ambiguu ce generează – prin lipsa lui de fixitate – o tensiune lăuntrică tot mai puternică. Ritmurile unei existențe fără relief trebuie rupte, accelerate, pentru a se ajunge la o trăire mai intensă și mai asumată. Afirmația, numirea creatoare, nu se poate valida decât prin negație: „zidului îi dai nume de zid/ și te întorci spunând:/ nu există,/ voi sunteți pietrele –/ dezgropate cetăți ale ființei./ propria ta mână care a făcut zidul/ o numești mână./ dar întorci privirea și zici:/ nu există" (*Ou Topos*). „Frânturile unui epos tenebros țâșnesc din abisurile care dovedesc că negația însăși dorește a deveni fertilă", afirmă Gheorghe Grigurcu. În unele texte se simte voința de depășire a propriilor mijloace poetice, se tinde către un nou tip de discurs, dar ce rezultă nu e decât o artificializare a expresiei: „în prima strofă mă voi pândi:/ zi,/ noapte/ zi./ să văd de unde apar/ singur și urmuz și amar./ în strofa a doua mă voi striga:/ așa,/ mai tare,/ așa.../ să vă aud. să mă vorbesc. rece,/ revoltat prin mine voi trece" (*Manifeste pour une poésie nouvelle*); experimentul rămâne doar la nivel declarativ. Există și texte în care tensiunea internă conduce spre unele reușite poetice notabile. În astfel de cazuri **P.** pune mai puțin preț pe formă : „Teama de viață viața e o pedeapsă/ teama de teamă are chip de om obosit în marșul/ lui subteran până la capătul limbajului ca o excitație: pe cerul minții în pielea goală trece cu frig pătimaș –/ îi trimit să-ți sărute mugurii sânilor" (*Sub pământ din moarte în moarte curge cerul IV*). Pe un ton cvasioracular se țes viziuni întunecate. Toate gesturile sunt niște „ceremonii ale nimicului", iar viața nu e decât o palidă umbră a nonexistenței. Tema morții se dovedește a fi o constantă a întregii poezii a lui **P.** Ființa trebuie să facă un salt, să se desprindă de pământ înaintea sfârșitului iminent; în lipsa acestui exercițiu, transcendența nu e posibilă: „ Moartea trece flegmatică goală/ îi lipsea coapsa stângă,/ îmi lipsea regatul stâng/ erau mai mulți care s-o plângă,/ eram mai mult decât un ciung/ dăruindu-se tânără moartea în noi/ pândește atât de crudă/ ca o curvă pipăită orbește/ de

fiecare respirație” (*frânghiile senzațiilor*). Volumul *Născuți din pânda timpului* reunește mai multe „dialoguri elective” pe care autorul le-a purtat cu scriitori precum Cezar Ivănescu, Gheorghe Grigurcu, Grigore Vieru, Ion Mureșan, Ioan Es. Pop ș.a.

SCRIERI: *Ruperea ritmurilor*, Iași, 1987; *Ambigua*, Iași, 1992; *Cerul pe pământ*, postfață Emil Iordache, Iași, 1998; *Abatorul îngerilor*, Oradea, 1998; *Poeme în pielea goală*, Iași, 1998; *Prada din rai*, postfață Gheorghe Grigurcu, Botoșani, 2000; *Duminica din trăsnet*, București, 2002; *Jocul de-a Dumnezeu*, Cluj-Napoca, 2002; *Povestiri din Cumania*, Iași, 2004; *Ambigua*, pref. Gheorghe Grigurcu, Iași, 2005; *Variațiunile Goldberg*, Iași, 2008; *Ceremoniile nimicului*, Timișoara, 2011; *Fericit cel care înmulțește timpul cu lumina*, pref. Ioan Holban, Iași, 2012; *Născuți din pânda timpului. Dialoguri elective*, îngr. Ingrid-Hera Ciobanu, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ioan Holban, *„Ambigua”*, CRC, 1992, 27; George Bădărău, *Tentația negației*, LCF, 1998, 37; Mircea A. Diaconu, *Vasile Proca la limită*, CRC, 1999, 3; Gheorghe Grigurcu, *Poezie*, II, *320–323*; Adrian Alui Gheorghe, *„Prada din rai”*, „Poezia”, 2001, 1; Daniel Corbu, *Vasile Proca – un eretic rafinat*, „Poezia”, 2001, 1; Lucian Alecsa, *„Prada din rai”*, CL, 2001, 4; Sergiu Ailenei, *Înger și demon*, PSS, 2002, 1–2; Octavian Soviany, *Sărbătorile morții*, LCF, 2003, 23; Bogdan Alexandru Stănescu, *Despre moarte și sărbătoare*, LCF, 2004, 45; Constantin Dram, *Lumi narative*, II, Iași, 2005, *238–245*. ***Ș.A.***

PROCOPOVICI, Alexe (14.III.1884, Cernăuți – 22.VI.1946, Cluj), filolog, istoric literar

Absolvent al Liceului „Aron Pumnul” și al Facultății de Litere a Universității din Cernăuți (unde i-a fost student lui Sextil Pușcariu), **P.** a fost profesor de liceu la Cernăuți și Siret (1906–1919), apoi succesorul lui Pușcariu la Catedra de limba și literatura română de la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți: agregat stagiar (până în 1921, an când începe să colaboreze la „Dacoromania”), agregat (1921–1922), profesor titular (până în 1938). Aflat în primele rânduri ale luptei pentru dezrobire națională, suferind urmări ale acestei atitudini, **P.** este un militant în presa unionistă și un nume care începea să se afirme în publicațiile cu caracter științific. Înființează el însuși la Cernăuți, împreună cu romanistul E. Herzog, un cerc de studii filologice și fondează „Revista filologică” (1927–1928). În 1919 își ia doctoratul în litere și, pe baza unui raport alcătuit de Sextil Pușcariu (dar prezentat membrilor Secției literare a Academiei de Ioan Bianu), **P.** – „cel mai de seamă filolog pe care îl are Bucovina” (Sextil Pușcariu) – devine membru corespondent al Academiei Române, primire care i-a iritat nespus pe E. Lovinescu și pe alții. Tot Pușcariu l-a ajutat pe **P.** – a cărui semnătură era tot mai prezentă în numeroase publicații științifice din țară și din străinătate, iar pentru *Mic tratat de lingvistică generală* (1930) primise o parte a Premiului „Ion Heliade-Rădulescu” al Academiei Române – să se transfere în 1938 la Universitatea din Cluj, ca titular al Catedrei de lingvistică generală. Își va urma apoi maestrul la Catedra de limba română. Din 1939 face parte din comitetul de direcție al revistei „Dacoromania”, iar în 1941 îi succedă lui Sextil Pușcariu la conducerea Muzeului Limbii Române de la Cluj. A fost în câteva rânduri prodecan și decan al Facultății de Litere, iar când, în urma Dictatului de la Viena, Universitatea clujeană a trebuit să se refugieze la Sibiu, a funcționat o vreme și ca prorector. Moartea l-a surprins în plină putere pe acest devotat slujitor al filologiei și lingvisticii românești ce și-a făcut datoria în spiritul pe care îl deprinsese – cum singur afirmă în *Mic tratat...* – la „buna școală românească pe care o ilustrează nume ca B. P. Hasdeu, A. Philippide, Ovid Densusianu și Sextil Pușcariu”.

Adept al unei documentări exhaustive și al unei solide informări în analizele duse uneori până la rafinări extreme, nesfiindu-se să adopte adesea poziții polemice, **P.** și-a folosit contribuțiile din domeniile istoriei limbii române – *Din istoria raporturilor noastre interdialectale* („Dacoromania”, 1927), *Din istoria pronumelui în limba românească* („Revista filologică”, 1927) ș.a. –, ale foneticii, lexicografiei și sintaxei atât în eșafodajul cercetărilor sale de filologie, cât și în construcțiile cu care opera istoricul literar. S-a aflat mereu în apropierea subiectelor „fierbinți” ale filologiei românești a timpului: vechile traduceri românești cu chestiunile privind datarea, localizarea, raportul dintre versiuni, identificarea izvoarelor, a traducătorilor și copiștilor, evoluția tiparului în limba română (*De la Coresi diaconul la Teofil, mitropolitul lui Matei Basarab*, în volumul

Omagiu lui Ioan Bianu, 1927), înrâurirea husită în vechea cultură română (*Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane*, „Făt-Frumos”, 1927), idee în care **P.** l-a urmat pe N. Iorga, momentele importante ale sintezei culturale românești (*Limpeziri. Grecism, fanariotism, slavonism, românism, întâietăți regionale*, în volumul omagial dedicat lui Ioan Lupaș, 1941) etc. În 1922 a publicat la Cernăuți, sub titlul *Introducere în studiul literaturii vechi*, câteva lecții de istorie a literaturii românești prezentate în fața studenților în anul universitar 1920–1921. Avea doi profesori față de care a nutrit o statornică admirație: Iorga și Pușcariu. Mai mult „manual îndrumător” decât carte savantă, *Introducerea...* (cu absențe semnalate de recenzenți) propune un unghi de analiză a fenomenului literar și cultural ce nu și-a pierdut valabilitatea. Sub semnul prețuirii valorilor literare și culturale românești, autorul caută să pună în lumină faptele ce au realizat coerența sistemului, au definit rosturile și semnificațiile elementelor participante, relațiile dintre ele. Sunt definite comprehensiv contactele cu textele bizantine (cunoscute, cele mai multe, în redacție slavonă), stratul creștin și dezvoltarea instituției religioase. Teza fundamentală a cărții lui **P.** privește reevaluarea, în mersul culturii și literaturii române, a importanței veacului al XV-lea, cu prelevarea însemnătății acelui „val trecător, răcoritor și binefăcător” care ar fi fost husitismul, dezvoltările depășind însă uneori cuprinderea unei „inițieri” și tinzând să contureze acea „hegemonie română” atât de apropiată convingerilor autorului. *Introducerea...* valorifică (într-o selecție personală, ce a fost amendată de cercetarea ulterioară) informațiile aflate atunci în circulație în istoriografia literară românească, propune o metodă și un inventar metodologic, deslușește transformările petrecute în etapa de început a literaturii românești și încearcă să le angreneze într-un proces și într-un sistem.

SCRIERI: *Introducere în studiul literaturii vechi*, Cernăuți, 1922; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2006. **Ediții:** Coresi, *Carte cu învățătură (1581*), București, 1914 (în colaborare cu Sextil Pușcariu); *Cronica lui I. Neculce*, I–II, introd. edit., Craiova, 1932.

Repere bibliografice: Sextil Pușcariu, *Raport (prezentat de I. Bianu) asupra activității d-lui Alexie Procopovici*, AAR, partea administrativă, t. XXXIX, 1919; Lovinescu, *Critice*, V, *101–109*; Șt. Pașca, *Alexe Procopovici (1884–1946)*, DR, 1948; Romulus Todoran, *Alexe Procopovici*, „Langue et littérature”, 1948, 1–2; Bucur, *Istoriografia*, *187–189*; Mircea Borcilă, *Alexe Procopovici*, CLG, 1977, 1; Sextil Pușcariu, *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. I. Bulei, București, 1978, *318–323*, *341*; Eugen Pavel, *Al. Procopovici și vechiul scris românesc*, CLG, 1985, 1; Elisabeta Faiciuc, *Bibliografia lucrărilor lui Alexe Procopovici (1906–1984)*, CLG, 1985, 1; Dan Horia Mazilu, *Alexe Procopovici și literatura română veche*, LL, 1990, 2–4; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii române vechi*, I, București, 1996, *22–23*, *38–39*. ***D.H.M.***

PRODAN, Paul I. (29.VI.1890, Focșani – 29.IV.1938, București), cronicar dramatic, dramaturg. Urmează cursurile liceale la București, unde va absolvi și Facultatea de Drept. Face și un stagiu de doctorat la Paris, nefinalizat. Practică avocatura și intră în ziaristică, mai întâi ca redactor la ziarele liberale „L'Indépendance roumaine” și „Viitorul”. Scoate la București „Revista critică” (1918–1919), la care va fi și director. Jurnalistica lui **P.**, cu vederi originale, noi – a scris cronici teatrale, literare, artistice, dar și articole politice – și fecunda activitate de autor dramatic, jucat și pe scenele particulare, fac să fie numit în 1927 inspector general al teatrelor. După un an era inspector în Ministerul Artelor. Este ales secretar general al Societății Autorilor Dramatici (1931) și membru în Asociația Criticilor Dramatici și Muzicali. O perioadă intră în diplomație, ca atașat comercial, fiind la un moment dat și șef de cabinet în Ministerul Industriilor. Din 1933 a condus un timp, în calitate de director general, Teatrul Național din București. Debutează în 1910, cu schița *Trandafirul galben*, la revista „Junimea” din Râmnicu Vâlcea, iar prima carte, piesa de teatru *Viță de neam*, îi apare în 1914. Colaborează la „Epoca”, „Neamul românesc”, „Rampa”, „Cronicarul”, „Cuvântul liber”, „Izbânda”, „Teatrul” ș.a. A mai semnat Fidelio, Pan, Pan-dor.

După Primul Război Mondial **P.** va scrie numeroase drame și comedii, dintre care nu puține sunt și reprezentate în epocă: *Cărarea* (jucată în 1918), alegoria *Raze de soare* (1919, în colaborare cu Ion Dragu), *Vârtejul* (1922), *Concert simfonic* (montată în 1922), *Iubire* (pusă în scenă în 1924), *Galantonu* (1925), *Procesu altuia* (1926, în colaborare cu Paul Porumbeanu), comediile *Prietenii* (1927), *Bilet permanent* (1927), *Vocațiunea* (1927), *Ultima dragoste* (1927, în colaborare cu Al. G. Florescu), *Frați de cruce* (jucată în 1929), *Printre artiști* (1929), *Menaj de artiști* (1930), *Adevăratul Cristodulo* (1933), *E așa de drăguț!* (1933), *Licuricii* (1933, în colaborare). Traduce de asemenea piesa lui Bjørnstjerne Bjørnson *Când vița tânără înflorește...* (reprezentată în 1935).

Cronicarul, bine informat în legătură cu actualitatea teatrală europeană, susține repertoriul dramatic autohton, dar nu respinge deschiderea către autorii străini. El cere cu insistență respectarea spiritului propriu fiecărui text dramatic, face observații judicioase referitoare la regie sau la jocul actorilor și recunoaște ce este viabil în noile orientări ale vremii. Sub raport valoric însă, producția dramatică a lui **P.**, în a cărei construcție se vede mâna unui bun meșteșugar, deși jucată cu succes, suferă în conturarea personajelor și în validarea artistică a acțiunii.

SCRIERI: *Viță de neam*, cu o scrisoare de A. de Herz, București, 1914; *Teatrul românesc în război*, pref. I. Al. Brătescu-Voinești, București, 1921; *Cărarea*, București, 1922; *Concert simfonic*, București, 1924; *Iubire*, București, 1925; *Teatrul românesc contimporan*, București, 1927; *Frați de cruce*, București, 1932. **Traduceri:** M. Constantin-Weyer, *Cavalier de la Salle*, București, 1934.

Repere bibliografice: Emil Nicolau, *„Raze de soare”*, U, 1919, 106; Romicus [Romulus Seișanu], [*Paul I. Prodan*], U, 1921, 84, 1924, 248, 1930, 14; Emil D. Fagure, *„Teatrul românesc în război”*, LUT, 1921, 9; I. M. S. [Ion Marin Sadoveanu], *„Teatrul românesc în război”*, RVVR, 1922, 6; Rebreanu, *Opere*, XIV, *155–156*; A. de Herz, *Cronica teatrală*, DMN, 1925, 6 575; H. Blazian, [*Paul I. Prodan*], DEP, 1929, 625, 1930, 683; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *352–353*; Dr. Pr.[Dragoș Protopopescu], *„Adevăratul Cristodulo”*, „Calendarul”, 1933, 339; Adrian Maniu, *O carte dintr-un șir de cărți*, U, 1934, 87; Călinescu, *Opere*, II, *1070*; Lovinescu, *Ist lit. rom. cont.*, *374*; Predescu, *Encicl.*, *696*; *Ist. teatr. Rom.*, III, *72*, *201–202*; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *124, passim*; George Genoiu, *Un cronicar dramatic: Paul I. Prodan*, CRC, 1981, 42. ***R.Z.***

PRODROMOS, revistă apărută între 1964 și 1970, cu redacția la Freiburg im Breisgau (Germania) și la Évry (Franța), inițiată de Paul Miron și de Ioan Cușa. Are o apariție bianuală în primii doi ani, anuală în următorii, cu o întrerupere în 1969. Odată cu creșterea numărului de pagini, în subtitlul „Foaie de gând și apropiere creștină”, „foaie” e înlocuit cu „revistă”. Alături de texte teologice (D. Stăniloae, fragmente din *Filocalia*, Victor Moldovan, *Căile teologiei românești*), eseuri și articole cu teme religioase (M. Eminescu, *Religia*, Mircea Vulcănescu, *Creștinul în lumea modernă*, Nae Ionescu, *Ştiințificii și teologia, Simbolism mistic* ș.a.), informații despre viața ecumenică și despre așezămintele monahale românești, găzduite la rubrica „Așezăminte românești în străinătate” (Dumitru Bacu, *Capela Sturdza din Baden-Baden*, N. A. Gheorghiu, *Biserica ortodoxă din Paris*), **P.** cuprinde multe pagini de poezie, proză scurtă, memorialistică, texte critice și prezentări ale revistelor literare din exil. În primul număr apar două poezii de V. Voiculescu (facsimile după manuscris) – *Doamne* și *Călătorie spre locul inimii*, și două „închinări” de Ioan Cușa – *Ușile, Sunt Paul.* Ulterior contribuțiile literare ocupă cea mai mare parte, dacă nu tot spațiul. Sunt publicate alte scrieri ale lui V. Voiculescu (versuri inedite – *Clopotul, Amputatul*, 8–9/1968), Ioan Cușa (poezii), Paul Miron (versuri, proză scurtă), Nicu Caranica, care a făcut parte la un moment dat din redacție (versuri în dialect aromân și fragmente din *Povestea foamei*), Horia Stamatu (poezii și eseuri critice – *Ion Barbu: „Ochean”*, *Mircea Vulcănescu și generația sa*, *Dan Botta, exponent liric al unei generații* ș.a.), Mircea Eliade (*Fragmente pentru Dan Botta*, *Trepte pentru Mircea Vulcănescu*, *Profesorul Nae Ionescu*), Vintilă Horia (versuri), Mircea Popescu (*Dan Botta și tainele poeziei populare*), André Scrima (*Fărădesațiul limitelor*, *După o rostire inedită a lui Heidegger, Cuvinte târzii despre Nae Ionescu*), Monica Lovinescu (*Despre un sens al istoriei și două jilțuri, O istorie a logicii fără Nae Ionescu*), Virgil Ierunca (versuri, articolul *Dan Botta, traducător al lui François Villon* ș.a.), I. Dominic, Jean Pârvulescu (poeme), D.C. Amzăr, Paul Barbăneagră ș.a. Numerele 5/1966 și 10/1970 cuprind mari grupaje de texte de și despre Mircea Vulcănescu și Nae Ionescu, iar numărul 7/1967 este dedicat integral lui Dan Botta. În cel mai realizat număr al colecției, 8–9/1968, considerat „o dată în istoria spiritualității exilului românesc” (cum se afirmă în revista „Ființa românească”), sunt prezenți, alături de scriitorii exilului, și „acei scriitori care, în țară, n-au prostituat cuvântul”: Lucian Blaga (inedite), V. Voiculescu (inedite), Constantin Noica, Nicolae Manolescu, Dumitru Țepeneag, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Fănuș Neagu, Matei Călinescu, I. Negoițescu. În același număr sunt incluse un text de Martin Heidegger (cuvântul la aniversarea lui Ludwig von Ficker), un grupaj de traduceri sub genericul *Poeți francezi de azi...* , realizat de Ioan Cușa și Paul Miron (versuri de Pierre Emmanuel, Michel Deguy, Jean-Claude Renard ș.a.), și un poem de Hölderlin, tălmăcit de Paul Miron. ***M.P.-C.***

PROGRES ŞI CULTURĂ, revistă apărută la Târgu Mureș, lunar (mai puțin în iulie și august), între octombrie 1933 și iunie 1938. Primul număr are

subtitlul „Revista Asociației Învățătorilor Români din județul Mureș"; începând cu numărul 2, subtitlul se schimbă în „Revistă pedagogică–socială–literară". Redactor responsabil: Ion Butnariu, secretar de redacție: Nicolae Albu. În aprilie 1935 revista își schimbă comitetul (președinte va fi I. Runcu; secretar: Fl. Nistor), noul program anunțând un accent suplimentar pe „localismul educativ". Realizată de învățători, revista le e în primul rând destinată lor. Se vrea „o operă de progres și de cultură dăscălească", făcută după modelele faimoase ale unor dascăli „mureșeni", precum Petru Maior, Alexandru Papiu-Ilarian și Vasilie Popp, cărora le va și dedica portrete monografice. Alături de texte în care se discută problemele învățământului din secuime, de texte informative privind programa școlară și de o rubrică destinată comunicărilor oficiale ale organelor școlare, există și un spațiu destinat producției literare, încurajându-se, și aici, „încercarea condeiului" de către învățători. Se publică mai ales poezie, semnată printre alții de Ştefan Baciu (*Dedicație*, *Rugăciunea poetului*, *Fum de inspirație*, *Grimm*), Mircea Streinul, Vasile Netea, Ion Budnaru, D. Gherghinescu-Vania, Traian Chelariu, Teofil Lianu, Vlaicu Bârna. Prozele incluse în sumar sunt, în general, schițe (Nicolae Albu, Gh. Atanasiu, Vladimir Nicoară), nuvele (Alex. Ceușianu, Victor Măgură) ori impresii de călătorie (I. Comănescu), tratând teme rurale, cu o aplecare specială spre formele de alienare fizică sau morală din mediul țărănesc (ciungi, cerșetori, vagabonzi etc.). Revista promovează, în același timp, printr-o serie de texte ale lui Vasile Netea, Ioan Bucur, I. Popescu-Sibiu, Ion Hurdubețiu, o politică eugenică, în cadrul căreia educația morală este văzută ca un mijloc alternativ de îmbunătățire a rasei. O rubrică stabilă numită „Cărți–Ziare–Reviste" comentează texte ale literaturii contemporane (semnate de Nicolae S. Ursu, Vasile Netea, Ion Th. Ilea, Septimiu Bucur), selectate în funcție de utilitatea lor în educația elevilor. Literatura tinerei generații e privită cu reticență. Romanului *Ioana* al lui Anton Holban i se face cronică negativă, *Nopțile la Ada-Kaleh* de Romulus Dianu și *Condamnați la castitate* , cartea lui Dragoș Protopopescu, sunt considerate exemple de „stil rău"; chiar și în ceea ce se scrie despre *Întoarcerea din rai* a lui Mircea Eliade se speculează unele aspecte așa-zis dezamăgitoare. În schimb, romanele lui Cezar Petrescu se bucură de multă prețuire. De asemenea, sunt apreciați *in corpore* poeții din gruparea de la „Iconar" – Mircea Streinul, Iulian Vesper, Teofil Lianu, E.Ar. Zaharia. Se publică și câteva traduceri din poezia lui Paul Verlaine (D. Gherghinescu-Vania), Stéphane Mallarmé (Maximilian Costin) și Zareh Boronian (E.C. Zamfir). ***A.P., L.Td.***

PROGRESUL, gazetă politică și literară apărută la București, bisăptămânal, din 5 septembrie până la 29 decembrie 1861. Un I. A. Comăneanu este redactorul acestei publicații ale cărei simpatii se îndreaptă către grupările politice de centru, nedecise încă între liberali și conservatori. Colaboratori literari sunt Al. Pelimon și Al. Depărățeanu, primul cu versuri și proză (*Zâna sărăcie*, *Femeia*, *Iubite, spune ce mai dorești?* ș.a.), cel de-al doilea cu versuri (*Calul*). Dimitrie Bolintineanu dă articolul *Chestiunea Unirii la Constantinopol*, iar Cezar Bolliac publică o retrospectivă a evenimentelor premergătoare Unirii, intitulată *Acțiunea română și reacțiunea boierimii antinaționale*. ***R.Z.***

PROGRESUL SOCIAL, periodic apărut la București din 20 martie 1932 până la 20 decembrie 1933, cu subtitlul „Revistă lunară de studii politice, sociale și economice". Director: Ştefan Mihăiescu; H. Blazian e asociat în editarea publicației. În articolul-program *Rostul nostru* redacția își declară intenția de a se detașa de „presa zilnică", preocupată doar de „satisfacerea curiozității", consacrându-se „studiului senin și documentat al vieții politice, sociale și economice": „Nădăjduim că astfel se va prinde sensul în care se mișcă astăzi omenirea și după ea colectivitatea românească. Nădăjduim să contribuim, prin studiile ce vom provoca și publica, la cernerea, cu o clipă mai devreme, a neghinii din grâu". Pentru că vede în țărănism un „corolar imediat al democrației", **P.s.** își subordonează activitatea ideologiei și realității democrat-țărăniste, ceea ce reprezintă, în accepția sa, a activa „fără greș pentru progresul social al colectivității românești". Primul număr debutează cu articolul omagial consacrat, la împlinirea a 60 de ani, unuia dintre liderii Partidului Național Țărănesc, Al. Vaida-Voevod, dar și cu o serie de articole cu pronunțat caracter economic sau politic: *Conducătorii noștri* (I. Manliu) ș.a. Cele mai multe rubrici permanente vădesc aceeași orientare: „Cronica politică" (Ion Vinea), „Cronica externă" (Gh. Pop, Liviu P. Nasta), „Cronica economică" (Ștefan Mihăiescu). Lor li se

alătură „Cronica socială” (Dem. Theodorescu) și o alta culturală, ultima avându-l titular pe Tudor Theodorescu-Braniște (*C. Stere romancier*; *Psihologia generației actuale*; *Literatura de mâine. Câteva cărți*; *G. Ibrăileanu romancier. Note despre „Adela”*). Chiar de la primul număr Tudor Arghezi semnează, la rubrica „Buletinul”, comentarii cu caracter politic (*Guvernul Iorga*, *Dictatorul*, *Iuliu Maniu*) și social (*Civilizație americană*), iar în numărul 7/1933, care este unul literar (*Poezia*, *Poetul*), se propune o definiție a poeziei: „Ce-i poezia? O stare religioasă a sufletului nostru; sentimentul care, indiferent de credință și indiferent dacă sau crezi sau nu crezi și pe deasupra dogmelor și mărginirilor și variațiilor de credință, afirmă blând și primește dulce prezența lui Dumnezeu în frumusețile suave ale existenței”. Altă rubrică permanentă, „Note. Cărți. Reviste”, menționează traducerea lui Alexandru Marcu din Dante (*Infernul*). Tot aici este reprodusă prefața lui Arghezi la un volum al lui Ștefan Mihăiescu, *Doi ani de activitate politică*. Începând cu al patrulea număr, revista are și o cronică literară susținută de George Mihail Zamfirescu (despre Panait Istrati, *Vie d'Adrien Zograffi*, Tudor Arghezi, *Tablete din Țara de Kuty*, Liviu Rebreanu, *Răscoala*, C. Stere, *În preajma revoluției*, Mircea Eliade, *Maitreyi*, Aron Cotruș, *Printre oameni în mers*, Ludovic Dauș, *Asfințit de oameni*, Tudor Mușatescu, *Titanic Vals*, E. Lovinescu, *Bizu*). Despre două romane ale lui Johan Bojer, *Puterea minciunii* și *Cel din urmă viking*, publică un amplu articol H. Blazian. Cu proză figurează George Mihail Zamfirescu (*Privighetoarea cu plisc de aur*). Sub genericul „Indiscreții plastice”, N.N. Tonitza semnează, de la numărul 6/1933, însemnări de profil (*Balcicul inedit*, *Distrugătorii de comori*, *Mici erori*); în postura de cronicar literar, artistul plastic prezintă, de pildă, volumul de versuri *Adânc împietrit* de V. Ciocâlteu, având convingerea că autorul lui „aparține acelei familii de scriitori [...] în care pictorul primează, fără a prejudeca prin nimic arta literatorului”, exemplificând cu pasaje „unde sentimentul poetului este hotărât de comandamentul retinei”. **P.s.** mai publică eseurile *Preliminarii despre munca intelectuală* de Camil Petrescu, *Romanul românesc în cadrul evoluției sociale* de Al. A. Philippide, *Georges Duhamel sau O nouă concepție de a fi văzut în artă războiul* de N. Davidescu. Sunt tipărite, de asemenea, două materiale de interes literar aparținând lui Eugen Relgis: *O după-amiază la Romain Rolland*, sub genericul „Peregrinări europene”, și *Înțelesul actual al învățăturii tolstoiene*. Ample studii de urbanism publică Cincinat Sfințescu (*Estetica urbană raportată la estetica Bucureștiului*, *Locuința în România*). Publicistică diversă semnează H. Sanielevici (*Fondul asiatic al bolșevismului*, *Liberalism – ori economie dirijată*), iar reportaje dă D.V. Barnoschi (*Vilegiatura electorală*). Se mai rețin *Considerațiunile economice despre S.-E. Olteniei în vremea romană*, însoțite de bibliografie și imagini, care îi aparțin istoricului D. Tudor. Alți colaboratori: Emil Gulian, Cornel Rudescu, Cristea Niculescu, D. Drăgulănescu. ***L.Bc.***

PROHIN, Victor (2.X.1942, Vindrei, Rusia), prozator. Crescut de la trei ani în nordul Basarabiei, urmează școala medie în satul Verejeni, ulterior frecventând Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău, absolvită în 1965. După efectuarea stagiului militar, rămâne un timp, ca ofițer, în armată, iar din 1970 funcționează ca redactor la Radio, redactor-șef adjunct al revistei „Chipăruș”, secretar responsabil, redactor-șef adjunct la revista „Nistru” („Basarabia”) din 1972 până în 1995, ulterior șef de secție la ziarul „Moldova suverană” și secretar de redacție la revista „Alunelul”. În intervalul 1985–1990 a fost deputat în Sovietul Suprem al RSS Moldovenești. Primele încercări într-ale scrisului le face în 1961 la ziarul raional „Tribuna”.

P. debutează editorial cu volumul de nuvele și povestiri pentru copii *Puiul de stea* (1969), urmat de alte cărți destinate celor mici, de culegerile de nuvele *Supracotoi* (1970), *Olimpia* (1976), romanul *S-a copt frunza* (1979), în care vădește un umor fin, alimentat de observarea atentă a realității și dintr-o înțelegere nuanțată a firii omenești. Autorul nu este un satiric, ci mai curând o fire lirică, chiar sentimentală, care parcă abia cutează să prevină cititorul asupra vreunei metehne a personajelor. Folosirea ingenioasă a detaliului, exprimarea laconică, densitatea evenimentelor și poanta bonomă reprezintă tot atâtea virtuți ale prozatorului. **P.** mai alcătuiește câteva antologii de proză ori de poezie aparținând unor autori basarabeni contemporani.

SCRIERI: *Puiul de stea*, Chișinău, 1969; ed. 2, Chișinău, 1978; *Supracotoi*, Chișinău, 1970; *Orașul fără nume*, Chișinău, 1972; *Olimpia*, Chișinău, 1976; *S-a copt frunza*, Chișinău, 1979; ed. 2, Chișinău, 2008; *Noi doi și bunelul*, Chișinău, 1984; *Dacă ar fi mânzul fotograf...*, Chișinău, 2002.

Repere bibliografice: Antonia Callo, [*Victor Probin*], „Nistru", 1977, 2, 1978, 11, 1987, 11; Vasile Coroban, *Justețea observației*, LA, 1977, 16 iunie; Nicolae Vieru, *Un pui de stea pentru un pui de om*, LA, 1982, 1 octombrie; Efim Tarlapan, *Unul din generația celor însetați*, LA, 1992, 1 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *221*; Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, Timișoara, 2002, *174–176*; Gheorghe Ciocoi, *Povara bunătății adevărate*, LA, 2007, 40; Drăgostița Bujor, *Victor Prohin între liric, real și comic*, LA, 2010, 12 august; *Dicț. Chișinău*, *435–436*. ***I.C.***

PROLETCULTISM. Fenomen artistic sovietic apărut în timpul revoluției ruse, **p.** se situează în contextul ascensiunii mișcărilor avangardiste (constructivism, futurism). Inițiat în octombrie 1917 la Petrograd prin unificarea unor asociații și cluburi muncitorești, **p.** încearcă să pună bazele unei culturi proletare menite să transpună în domeniul artei mutațiile produse de revoluție. Numele grupării reprezintă o prescurtare a sintagmei „proletarskaia kultura", iar principalii săi ideologi sunt A.A. Bogdanov, V.F. Pletnev, N.N. Liașko, S. Iușkevici. Din 1917 până în 1932, când Comitetul Central dizolvă toate asociațiile intelectuale din Uniunea Sovietică, a fost reprezentat de aproximativ cincisprezece periodice, dintre care cele mai importante sunt „Proletarskaia kultura", „Gorn", „Kuznița", „Na postu". Manifestările **p.** au fost inspirate de organizațiile Narkompros-ului (Comisariatul Poporului pentru Educație), coordonate de Anatoli Lunacearski, și includeau ateliere de teatru, de scriere literară sau de arte vizuale, unde muncitorii se familiarizau cu diferite tehnici de creație. În momentul de apogeu, marcat de primul Congres al Proletkultului, din octombrie 1920, mișcarea cuprindea 84 de membri oficiali în 300 de localități diferite, însă era frecventată de mai bine de 500 000 de participanți. Primele cristalizări ale **p.** sunt de găsit în activitățile coordonate de revoluționarul A.A. Bogdanov în cadrul școlilor de la Capri (1909) și Bologna (1911), unde un număr de muncitori cu simpatii marxiste sunt instruiți pentru a deveni reprezentanții viitoarei „inteligențe proletare". Activitățile **p.**, prefigurate de cele două școli, sunt inspirate de proiectele educaționale emergente în societatea rusă la sfârșitul secolului al XIX-lea, când o serie de intelectuali proveniți din grupări și ideologii sociale diverse (populiști, socialiști, filantropi, liberali) se angajaseră în munca de educație a populației sărace prin organizarea unor cursuri serale, școli de duminică, universități deschise sau cluburi de lectură. Sursa ideologică a mișcării e de identificat însă în volumul *Empiriomonism* (1904–1905) al lui Bogdanov, care reinterpretează filosofia lui Marx din unghiul empiriocriticismului lui Ernst Mach. El substituie noțiunii „materie", denunțată drept metafizică și abstractă, conceptul „realitate concretă a experienței", înlăturând astfel opozițiile material – spiritual, muncă manuală – muncă intelectuală. De la acest monism doctrinar se revendică cel mai important principiu al **p.**, refuzul radical al culturii tradiționale – predispusă la astfel de dihotomii – în numele edificării unei culturi specifice proletariatului. Dacă fiecărei epoci a umanității îi era caracteristică o cultură emanată de interesele unor categorii conducătoare (Evul Mediu – cultura feudală; secolele XVI-XIX – cultura burgheză), proletariatul nu-și poate asigura supremația, consideră Bogdanov, decât după ce-și va fi creat o cultură proprie. De aceea, un editorial din „Proletarskaia kultura" cerea ca „proletariatul să înceapă, imediat, să-și creeze propriile forme de gândire, simțire și comportament cotidian, independent de desfășurarea forțelor politice". Cele mai importante obiective ale **p.** nu vizează creații artistice propriu-zise înțelese ca obiecte finite, ci crearea unui cadru de stimulare a instrucției muncitorilor. De aici, preeminența manifestărilor colective (teatru, muzică corală, lecturi publice) și a atelierelor de creație asupra unor preocupări așa-zis individuale, precum pictura, literatura sau sculptura. **P.** deconstruia teoria romantică a geniului și a inspirației, considerând că arta nu e produsul calităților singulare ale unei elite, ci mai degrabă o sumă de deprinderi practice, la îndemâna oricărui individ. Încurajarea unei noi sensibilități, așa-zis proletară, a decis și mutațiile majore din planul artei pe mai multe paliere: în planul curentelor artistice, romantismul e înlocuit cu romantismul revoluționar, considerat singura modalitate de exprimare capabilă să redea viața eroică și lupta de emancipare a muncitorilor față de clasele asupritoare. Dinamica genurilor se supune și ea principiului colectivist: formele clasice de poezie sau de muzică sunt înlocuite cu imnuri revoluționare sau cu improvizații teatrale ce anticipează arta performativă, tablourile sunt substituite cu afișele agitatorice, manifestările artistice ocazionale iau locul așa-numitelor capodopere etc. Din punctul de vedere al inspirației poetice, interesul se mută dinspre tematica general-umană spre concretul vieții sociale: de aici, proliferarea imaginarului industrial (L.N. Kleinbort reunește operele

p. sub termenul general „mașinism”) și înlocuirea sentimentului naturii cu universul „florilor de fier”, metaforă centrală a poeziei lui Mihail Gherasimov. În ciuda acestor inovații învecinate cu spiritul avangardist – în *Noi*, poemul cel mai caracteristic al mișcării, Vladimir Kirilov decretează că „În numele zilei noastre de mâine îl vom arde pe Rafael/ Vom distruge muzeele, vom călca în picioare florile culturii” –, producțiile **p.** rămân tributare retoricii tradiționale datorită efortului de adaptare la orizontul cultural al publicului. Bogdanov se delimitează de experimentele stilistice ale avangardismului, atrăgând atenția că adevărata artă socialistă trebuie să fie „simplă în formă și ambițioasă în conținut”. În ciuda lipsei de coerență a proiectului intelectual, care a suscitat dezbateri intense, **p.** pledează pentru autonomia culturii prin negarea rolului hegemonic al partidului. Un articol din presa anului 1919 precizează mizele culturii proletariatului și diviziunea responsabilităților în noua societate: „Proletcultul este organizația de clasă, de cultură și creație a proletariatului, cum partidul muncitoresc este organizația lui politică, iar sindicatele – organizația economică”. Programul contravenea în mod evident preceptelor leniniste din articolul *Organizația de partid și literatura de partid* (1905), care îi pretindea scriitorului să adopte punctul de vedere al conducerii politice, singura în măsură să se exprime asupra sarcinilor contemporane ale artei. În virtutea acestui principiu, V. I. Lenin combate ideologia **p.** și solicită, în octombrie 1920, Comitetului Central al Partidului o rezoluție prin care să subordoneze mișcarea Comisariatului Poporului pentru Instrucție Publică. La subminarea filosofiei **p.** participă de-a lungul anilor ’20 și critica lui L. D. Troțki din *Literatură și revoluție* (1923), unde ideologul pune la îndoială însăși ideea de cultură proletară, considerând-o doar o etapă tranzitorie spre cultura larg umanistă, eliberată de orice condiționare de clasă. În același timp, însă, tot mai acuta nevoie

Gavril Miklossy, Grivița 1933

a scriitorilor aflați în slujba revoluției de raliere la exigențele partidului va conduce la lichidarea Asociației Scriitorilor Proletari. Rezoluția Comitetului Central din 23 aprilie 1932 postulează „construcția socialistă într-o singură Uniune” și deschide calea spre cultura stalinistă.

Pe teren românesc **p.** reprezintă un termen-umbrelă aplicat de un număr de critici întregii perioade de dominație a realismului socialist (1948–1965). În volumele mai recente ale lui M. Nițescu (*Sub zodia proletcultismului: o carte cu domiciliu forțat (1979–1995). Dialectica puteri* – 1995), Florin Mihăilescu (*De la proletcultism la postmodernism* – 2002) sau Liviu Țeghiu (*Fenomenul proletcultist în literatura română* – 2000) cuvântul desemnează principii generale, precum aservirea totală a vieții culturale de către ideologia comunistă, instrumentarea literaturii în lupta de clasă, conceperea operei literare conform unui rețetar tematic. Cu puține excepții, extensiunea termenului este retrospectivă. Cvasi-absența lui din circuitul ideilor literare înainte de 1990 nu-l împiedică pe Ion Simuț să-i extrapoleze semnificațiile: „Cultura comunistă de masă e o reeditare a proletcultismului”. În sens restrâns, termenul **p.** și cel care va circula ca „realism socialist” nu pot fi suprapuși: pe de o parte, pentru că fundamentul central al mișcării proletcultiste prevedea autonomia creației intelectuale, motiv pentru care fusese dezavuat de Lenin; pe de altă parte, pentru că în context românesc **p.** a fost supus de oficialități unei demascări virulente. La Plenara Uniunii Scriitorilor din 16–17 februarie 1951, urmată de o campanie de presă care se întinde până la finalul anului, sunt denunțate o serie de principii considerate neconforme ideologiei realismului socialist: „caracterul antipatriotic, ostil învățăturii partidului” (Mihai Beniuc), „necunoașterea marxism-leninismului” (N. Moraru), „tendințele de negare a moștenirii culturale a trecutului” (Leonte Răutu). Faptul că **p.** a echivalat, în mediul cultural al anilor ’50, cu o formă de deviaționism a făcut ca unii cercetători aplicați ai fenomenului să atragă atenția asupra faptului că în cultura română „proletcultismul n-a existat” (Sanda Cordoș).

Repere bibliografice: *Lucrările Primului Congres al Scriitorilor din RPR. 18–23 iunie 1956*, București, 1956; Ana Selejan, *România în timpul primului război cultural (1944–1948)*, vol. I: *Trădarea intelectualilor*, Sibiu, 1992, vol. II: *Reeducare și prigoană*, Sibiu, 1993; Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, [I–VI], Sibiu, București, 1994–2000; *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitație și propagandă*, îngr. și introd. Eugen Negrici, București, 1995; M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului: o carte cu domiciliu forțat (1979–1995). Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, București, 1995; Marian Papahagi, *Literatura în criză: din epoca cenzurii până la revoluție*, ECH, 1998, 1–3; Marin Radu Mocanu, *Cazarma scriitorilor*, București, 1998; Liviu Țeghiu, *Fenomenul proletcultist în literatura română*, Timișoara, 2000; Alexandru Ştefan, *Politici culturale în câmpul literar românesc între 1944–1948*, „Sfera politicii”, 2001, 89; Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *În căutarea comunismului pierdut*, Pitești, 2001; Vasile Pistolea, *Generația ’60 și redescoperirea modernității / modernismului*, pref. Iosif Cheie-Pantea, postfață Gheorghe Glodeanu, Reșița, 2001, *45–72*, *113–120*; Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune*, ed. 2, Cluj-Napoca, 2002, *273–279*; Florin Mihăilescu, *De la proletcultism la postmodernism*, Constanța, 2002; Negrici, *Comunism*, *Proza*, *passim*, *Poezia*, *passim*; Constantin Pricop, *Proletkultism și realism socialist în literatura română postbelică*, AUI, t. XLVIII–L, 2002–2004; Ion Istrate, *Panorama romanului proletcultist*, Cluj-Napoca, 2003; *Conferința (secretă) a Uniunii Scriitorilor din iulie 1955*, îngr. și pref. Mircea Coloșenco, București, 2006; Ion Simuț, *Canonul literar proletcultist (I–III)*, RL, 2008, 27–29; Ion Simuț, *Proletcultism sau realism socialist? (I–II)*, RL, 2008, 30, 31; *Literatura română în epoca totalitarismului: perioada 1945–1965 în cultura română*, coordonatori Lucian Chișu și Laurențiu Hanganu, București, 2008; Marin Radu Mocanu, *Cenzura a murit, trăiască cenzura*, București, 2008, *passim*; Manolescu, *Istoria*, *885–897*; Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile, *Perfectul acrobat: Leonte Răutu. Măștile răului*, București, 2008; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*; Viorel Nistor, *Pactul ficțional și istoria. Repere ale romanului politic românesc postbelic*, Cluj-Napoca, 2012, *45–49*. ***Al.G.***

PROMETEU, revistă apărută la Huși, lunar, în noiembrie 1926 (un singur număr), și din august 1929 până în noiembrie 1929 (trei numere), sub îngrijirea lui M. Duhlbog, cu subtitlul „Publicație literar-socială”. Într-o notă intitulată *Programul nostru*, **P**. își dezvăluie dubla preocupare: „Purificarea atmosferei locale de miasma ultimelor rămășițe sioniste” și „promovarea unui curent de idei generoase, corespunzătoare vremii”. Pe frontispiciu figurează două cugetări: „Cine se teme de ridicol nu iubește adevărul” de Dostoievski, cealaltă aparținând lui I. Al. Brătescu-Voinești: „Dacă te-ai hotărât să spui adevărul, pregătește-te de suferință”. Se reproduc fragmente lirice din *Împărat și proletar* de M. Eminescu și din *Triumful așteptării*

de Al. Vlahuță, revista publicând o singură poezie originală (*Prometeu*) de I. Şarvari. Primul număr propune, alături de „fragmente” dintr-o conferință dedicată „problemei evreiești”, câteva republicări: un text al lui Traian Demetrescu intitulat *Evreul*, ca și, în traducere, o proză a lui David Frischman (traducător: Zeling M. Nachim) și un fragment din poemul *Prometeu* de Goethe (în versiunea lui Panait Cerna), numerele din 1929 marcând deja o orientare promarxistă și prosovietică. Și alte texte sunt retipăriri: articolul *Morala socialistă* de C. Dobrogeanu-Gherea, câteva însemnări despre materialismul istoric, munca manuală și munca intelectuală, relatarea unei discuții despre caracterul de clasă al literaturii, purtată de Clara Zetkin cu Lenin, precum și articolul *Închisorile rusești*, în care autorul, un avocat francez, califică, după o vizită în URSS, regimul penitenciar sovietic „uman și acceptabil”. Lui Upton Sinclair, scriitor american cu puternice simpatii de stânga, îi sunt consacrate două articole. Se mai publică diferite materiale despre Revoluția din Octombrie, un articol despre originea și istoricul *Internaționalei*, o declarație de adeziune a lui Romain Rolland la revoluția sovietică, epigrame și aforisme. ***A.P.***

PROMETEU, publicație apărută la Brașov, lunar, din 15 mai 1934 până în februarie 1939, cu subtitlul „Revistă de luptă pentru propășire, frumos și adevăr”. Director: Ioan Al. Bran-Lemeny; redactori: Victor A. Beldiman, Horia E. Frunză (Ioan Gh. Iordache); comitetul de redacție: Mircea Suciu-Sibianu, Ioan Popa, G. Tulliu, Ioan Brânzea. Din 1935 secretar de redacție este Aurel V. Navrea, din noiembrie–decembrie 1935 intră în comitetul de redacție și Petru I. Teodorescu, iar din martie–aprilie 1936 secretar de redacție devine Nae Ieremia, în comitet figurând și Eft. Mărculescu, apoi Ioan Ludu, Radu Prișcu, Victor Munteanu, Al. Popescu-Dorna, V. Marinaș ș.a. La început sumarul cuprinde articole din actualitatea politică, socială (națională și internațională), economică, medicală, eseuri de psihologie și filosofie, apoi din cea culturală și literară, dezbătută în două rubricii permanente: „Literatură, artă, critică” și „Recenzii”. Articolul-program, intitulat *Noi avem ceva de spus*, rezumă intențiile redactorilor de a „susține interesele superioare ale țării în cadrul principiilor generale de dreptate, cinste și legalitate, fără compromisuri”, de a nu „maimuțări curente străine” și de a „nu servi partide, ci, deasupra lor, țara, sub toate aspectele ei”. „Credincioși acestor principii”, se spune în continuare, „nu admitem poezia de meșteșug și de joacă, focul de artificii, jongleria de cuvinte cu inversiuni și perversiuni de imagini și noțiuni, cu escamotări de umbră și lumină, poezia de ifose și poză.” În articolul *Am încheiat un an* comitetul revistei își declară adeziunea la curentul cultural naționalist susținut de Octavian Goga și N. Iorga: „Suntem mândri că ne găsim pe același plan cu acțiunea doctrinară și cristalizatoare a d-lui Octavian Goga, cu munca de sămănător de idei de înaltă cultură a d-lui Nicolae Iorga și acum, în urmă, cu mișcarea epocală și înnoitoare de țară a d-lui Alexandru Vaida-Voevod”. Se publică poezie de Ioan Al. Bran-Lemeny, Horia E. Frunză, Lucian Costin, Ecaterina Pitiș, Victor Tudoran, Vasile Netea, Florica Mușat, Radu Prișcu, Al. Iacobescu, Maria Baiulescu, Dimitrie Danciu, V. Marinaș, Octav Sargețiu, I.Ch. Severeanu, în timp ce cu proză figurează Ecaterina Pitiș, Victor A. Beldiman, Gh. Tulbure, George Moroianu, Mihail Drumeș, Lia Hancu, V. P. Rogoz. Își găsesc loc și câteva articole de critică literară: Ioan Al. Bran-Lemeny, *Cincinat Pavelescu*, Mihail Dragomirescu, *Critica decadentă* (eseu despre Pompiliu Constantinescu, Perpessicius și Șerban Cioculescu – niște „școlari” care, „nerăbdători să producă, nu și-au terminat educațiunea critică și-au ieșit la răspântii cu scrisul lor abundent, dar lipsit de fundament”), Nae Ieremia, *Considerațiuni generale asupra literaturii românești de după război* (despre Cezar Petrescu și Ionel Teodoreanu) ș.a. Pimen Constantinescu îl prezintă pe Arturo Foà (articolul e însoțit de o traducere), Petru I. Teodorescu semnează cronici la poemul dramatic *Tragedia omului* de Imre Madách, apărut în traducerea lui Octavian Goga, la romane de Mihail Dragomirescu, Margareta Mărculescu și Ionel Teodoreanu, tot el scrie despre Mihail Dragomirescu – *Profesorul-criticul-literatul,* în timp ce Ioan Al. Bran-Lemeny recenzează *Puncte cardinale în haos* de Nichifor Crainic, iar articolul *Despre literatura modernistă*, nesemnat, se declară în acord cu opiniile lui Mihail Dragomirescu, Octavian Goga și N. Iorga, împotriva „literaturii corcite, de bâlci și de verbalism hibrid”. Treptat publicația capătă o certă orientare de extrema dreaptă. În 1937 Nae Ieremia elogiază pe Corneliu Zelea Codreanu, în 1938, în articolul *Spiritul literaturii fasciste,* Anton Balotă comentează cu simpatie fascismul, ca și legătura

dintre acesta și literatură. În **P.** apar traduceri din Goethe (*Bun sosit și rămas bun,* în transpunerea lui Ion Sân-Giorgiu), Petőfi Sándor, *Nebunul*, *Ultimul om* (traducător: Nicolau Moisiu), Pimen Constantinescu propune epigrame de Filippo Fananti, iar din Ady Endre se tălmăcește poemul *Fericiți sunt cei ce îmbătrânesc* în versiunea lui Horia E. Frunză. La sfârșitul fiecărui număr este plasată rubrica „Note”, unde sunt găzduite portrete, evocări, epigrame. ***T.H.***

PROPAGANDA, cotidian politic apărut la Iași între 1 iulie 1898 și 9 iunie 1899. Unul din redactori este poetul Mihai Codreanu, a cărui publicistică politică și literară dă culoare paginilor acestei gazete liberale, altfel neglijabilă. El exersează aici, scriind mult și semnând puțin, în mod obișnuit cu pseudonime (Cain, Cod, Macbeth, Don Sallust) și inițiale. De la comentariul evenimentelor politice din țară și din Iași la discutarea afacerilor de politică externă, făcută cu un aplomb de cronicar avizat, dar și cu o umbră de scepticism și ironie, el atacă cele mai variate domenii ale gazetăriei – rubrica „Palatului de justiție”, rubrica „pieței”, faptul divers, cronica teatrală, știrile politice sau culturale ș.a. Totodată, este principalul susținător al paginii literare, pentru care traduce din Charles Baudelaire (*Miezul nopții*, *Plângerile unui Icar*, *Mormântul unui poet blestemat* ș.a.) și din Jean Richepin (*Martira* ș.a.), compune versuri, influențate de Baudelaire sau de Eminescu, și proză (*Sirena*, *Manuelita Gregorini*, *În fața mărei* ș.a.), relevându-se ca nuvelist, fin observator al unor medii sociale specifice epocii. Mai scriu în **P.** I. Dafin, Adrian Milan, H. Sanielevici (Hassan), precum și C. Stere, care justifică angajarea sa în Partidul Național Liberal. ***R.Z.***

PROPAGANDA LITERARĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 25 decembrie 1903 și 11 ianuarie 1904. Comitetul redacțional nu este menționat. Publicație cu program antisămănătorist, **P.l.** consideră că iese „din nevoia de un dezinfectant puternic care să purifice atmosfera vieții noastre literare”. Apropiată de Partidul Național Liberal, propune în fiecare număr un portret al câte unui fruntaș din partid. O rubrică permanentă, „Ecouri literare”, este un fel de revistă a presei, a cărei țintă preferată e N. Iorga, dar nici C. Dobrogeanu-Gherea nu e privit favorabil. Într-o recenzie despre ediția lui Ioan Scurtu la romanul *Geniu pustiu*, proza lui Eminescu e considerată „banală și copilărească”, iar în altă parte se afirmă că „limba degeneratului Eminescu, limba degeneratului Alecsandri și limba tuturor marilor noștri degenerați a fost primenită cu cuvinte românești, importate... din Transilvania”. În paginile săptămânalului intră poezie de Al. Cantilli (sub pseudonimul I. Costin), de un eminescianism bine asimilat, Nicolae Țimiraș, elegiac și cuminte, Artur Stavri și Mircea C. Demetriade, cu un poem răzvrătit. Proza, nereușită, este semnată Alexandru Florini și Antoinette. ***E.M.***

№ 1.

ПРОПЪШІРЕА.

ФОАІЕ

ПЕНТРЪ ІНТЕРЕСЪРІЛЕ МАТЕРІАЛЕ ШІ ІНТЕЛЕКТЪАЛЕ.

АНЪЛ І. Дѹминікъ ла 2 Іанѹаріе 1844.

PROPĂŞIREA, revistă apărută săptămânal la Iaşi între 9 ianuarie şi 29 octombrie 1844 (42 de numere), „subt redacţia răspunzătoare” a lui Vasile Alecsandri, Panait Balş, Ion Ghica şi Mihail Kogălniceanu. Cel dintâi şi ultimul, implicaţi în editarea cu patru ani în urmă a mensualului „Dacia literară”, încercaseră mereu după interzicerea lui să-l reînvie chiar sub alt nume. Astfel, în luna mai 1843 fuseseră pe punctul de a scoate publicaţia „Album ştiinţific şi literar”. În continuarea acestor eforturi, la 20 noiembrie 1843, cei doi, însoţindu-se cu Panait Balş şi cu Ion Ghica, ambii profesori la Academia Mihăileană, cer stăpânirii autorizaţia de a tipări la Cantora „Foaiei săteşti” a lui Kogălniceanu hebdomadarul **P.**, subintitulat „Foaie pentru interesurile materiale şi intelectuale”, imprimat într-o coală tipografică in 4º (8 pagini). La cererea lor, la care fuseseră anexate un „prospect” şi o „probă” – numărul 1, cu data de 2 ianuarie 1844, când revista urma să îşi înceapă existenţa (număr păstrat la Biblioteca Academiei Române) – , Secretariatul de Stat răspunde la 29 decembrie 1843 indicând corecturile ce urma să fie făcute. Redactorii au operat modificările pe un manuscris prezentat de îndată, astfel încât la 13 ianuarie 1844 i se comunică maiorului Kogălniceanu eliberarea autorizaţiei, tot atunci fiind numit şi un cenzor special al publicaţiei, spătarul Procopie Florescu. Primul

număr a putut ieşi astfel cu data de 9 ianuarie 1844. Întrucât autorităţile solicitaseră să se renunţe la titlul iniţial, considerat prea revoluţionar, redactorii au lăsat locul gol pe frontispiciu, pentru a fi completat de cititori. Şi subtitlul devine acum mai neutru – „Foaie ştiinţifică şi literară". A trebuit să se renunţe de asemenea la introducerea articolului-program, în care se preciza „greşeala capitală" făcută de „deosebitele foi politice şi literare" înfiinţate „în tustrele provincii a vechii Dacii", greşeală ce se cerea îndreptată. Aceasta nu mai era, ca atunci când se ivise „Dacia literară", caracterul îngust local, ci faptul că „prea se îndeletnicesc cu cele din afară şi prea puţin cu cele dinăuntru", că „cele politice cuprind numai un extract uscat a întâmplărilor de zi, scoase din jurnaluri străine, şi care multe n-au cel mai mic interes pentru români", iar „cele literare nu se ocupă [...] decât cu literatura uşoară a franţezilor şi a germanilor", că „rareori ele cuprind un articol original românesc, mai rareori încă un articol de ştiinţe sau de interesuri a ţărilor noastre". Se îngăduise să se arate doar că noua revistă, „lepădând din coloanele sale tot ce se înţălege subt strânsul cuvânt de Politică [...], izgonind orice traduceri din scrieri străine care, neavând niciun interes pozitiv pentru noi, nici nu ne pot îmbogăţi literatura," va cuprinde în cele trei „secţii" („ştiinţele exacte",„ştiinţele morale şi politice", literatura) „numai compuneri originale româneşti", ce ar fi trebuit astfel „a deştepta şi interes mai viu pentru ştiinţă şi naţie". Fuseseră şterse şi unele precizări referitoare la articolele asupra „jurisprudenţei", ce s-ar fi ocupat, pe lângă „istoria dritului românesc în deosebitele timpuri", şi de „lipsele şi îmbunătăţirile driturilor civil şi penal", ori la „feluritele articole de interes social, precum acelea despre învăţătura publică, despre reforma temniţelor ş.a.". În schimb, fusese lăsat intact pasajul privitor la „secţia a treia, a literaturei", care, fiind „cea mai bogată", urma să conţină „tot felul de articole originale, proză şi poezie, viaţa celor mai cunoscuţi autori, traduceri şi extracturi din cărţile publicate în țări străine, dar a cărora sujet să atinge de noi, priviri asupra limbii, bucăţi umoristice şi, în sfârşit, critica şi înştiinţarea tuturor scrierilor nouă româneşti", fiind „menită să împărtăşească cetitorilor noştri o idee dreaptă şi îndestulătoare a mişcării literare din Moldavia, Valahia şi Transilvania". În lista colaboratorilor potenţiali, în care figurau la început muntenii Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, N. Bălcescu, Ion Voinescu II şi moldovenii Alecu Donici şi Costache Negruzzi, doar Bălcescu este înlocuit cu Ion Maiorescu, acesta, ca fost profesor la Academia Mihăileană, fiind desigur mai cunoscut. Şi sumarul primului număr este parţial modificat faţă de cel de probă. Fără îndoială, stăpânirea a solicitat ca articolul *Unirea vămilor dintre Valahia şi Muntenia* să fie scos, deşi era iscălit de un prinţ, Ion Ghica. În locul lui va fi pus *Ministerul public* de P. Balş, continuat în mai multe numere. În schimb, înlocuirea unei fabule a lui Donici cu textul *Despre limba românească. Întâia scrisoare* de C. Negruzzi este motivată vădit doar de un mai mare interes pentru cititori. Odată cu primul număr se fixează în linii mari şi structura revistei. Ea se deschide îndeobşte cu un articol pe teme ştiinţifice ori sociale şi se închide cu o parte informativ-distractivă (cuprinzând „înştinţări bibliografice", „Miscele" – ce va inspira peste decenii „Miscellanea" „Vieţii româneşti" –, comentarii redacţionale, logogrife, şarade, „bucăţi umoristice"). Partea mediană e consacrată literaturii, în sens larg, incluzând poezii, schiţe şi nuvele, însemnări de călătorie, cronici sau recenzii, articole despre limbă, texte la graniţa dintre istorie şi beletristică. În primul compartiment intră veritabile studii ample, extinse pe mai multe numere, semnate de P. Balş (*Ministerul public* şi *Comentarii asupra capului al doilea din Codica Civilă a Moldaviei*, privitor la căsătorie şi divorţ, subiect de mare interes în epocă), Ion Ghica (*Însămnări asupra învăţăturii publice*, *Despre importenţa economiei politice* – lecţie de deschidere a unui curs la Academia Mihăileană –, *Ochire asupra ştiinţelor*), N. Bălcescu (*Puterea armată şi arta militară. De la întemeierea Principatului Valahiei până acum*, *Comentarii asupra bătăliei de la Câmpii Rigăi sau Cosova*), Ion Ionescu [de la Brad] (*Îmbunătăţiri în agricultura noastră*), A. Vincler (*Despre cămătărie*, *Privire asupra agriculturii, industriei şi comerţului Moldovii*), dr. [L.] Steege (*Despre întrebuinţarea rachiului la boale şi despre primejdiile pricinuite prin abuzul acestei băuturi*) sau neiscălite (*Despre legislaţia criminală*). Demn de remarcat este faptul că peste tot se vădesc vederi progresiste şi democratice. Astfel, în textul lui Ion Ghica relativ la învăţătura publică se propune, în fond, un întreg sistem, care le pare reprezentanţilor regimului (de pildă, lui Gh. Asachi, membru al Epitropiei Școalelor şi director

al „Albinei românești") că sapă la temeliile Academiei Mihăilene. Nu au plăcut desigur nici un citat din „marele Frideric", după care „învățătura țărănească este mijlocul de civilizație cel mai repede și mai temeinic", și nici ideea că marii proprietari trebuie să acopere cheltuielile cu școlile primare de pe moșiile lor, ei fiind în ultimă instanță beneficiarii. La fel, în studiul lui N. Bălcescu, aserțiunea că românii „încă în veacul al XIV-lea, pe când toată Europa era cufundată în barbarie, aveau niște instituții cu care în acele vremi ar fi ajuns o nație puternică în Europa dacă unirea ar fi domnit între dânșiii" era o implicită pledoarie unionistă; o alta, însă, anume că boierii deși „nu primeau lefe pentru slujbele lor [...], cu toate că erau îndatorați [...] să meargă la război pe cheltuiala lor, dar tot plăteau dăjdiile cele mai însemnate", nu putea decât să supere clasa „de sus", în acel moment scutită cu totul de impozite. În același sens, tot Mihail Kogălniceanu, în lecția de deschidere a cursului de istorie națională la Academia Mihăileană, reprodusă în coloanele revistei, nu uita să aducă pilda țăranului „prusian", „care cetește faptele marelui Frideric" (o carte de istorie, adică), pentru că „fiecare cetățean are drit și îndatorire de a se ocupa cu trebile statului". Aceleași idei progresiste, democratice, unele „subversive" în ochii stăpânirii, transpar și în articolul lui Ion Ionescu [de la Brad], care stârnește mânia „Comisiei centrale de economie agrară". Ele se strecoară apoi și în partea strict literară. Așa de pildă, numărul 5, din 6 februarie 1844, iese cu un supliment în 4 pagini prilejuit de eliberarea robilor țigani de pe moșiile mănăstirești și ale statului. Acest supliment cuprinde un „editorial" (*Dezrobirea țiganilor*) scris de Mihail Kogălniceanu, o *Urare*, în stil folcloric, de Costache Negri, și trei ode în cinstea evenimentului (toate având ca titlu data decretului oficial: *31 ianuarie 1844)*, compuse de Vasile Alecsandri, N. Istrati și de M.A. Corradini (în franceză). Deși se elogia o măsură luată de stăpânire, aceasta reacționează cu un drastic „ofis domnesc" (datat 17 martie 1844), care cere redactorilor „foii" să se mărginească la cele declarate în textul-program și care îl însărcinează cu supravegherea acestei chestiuni în continuare pe Ion Ghica. La „secția literaturei" cel mai harnic dintre redactorii **P.** se arată a fi Vasile Alecsandri, care este prezent cu o serie de „doine" (*Baba Cloanța, Sora și hoțul, Cine-cinel, Crai-nou, Mândrulița de la munte, Strunga, Tătarul, Andrii Popa, Doină, Făt-Logofăt, Visul*), ce-i asigură în ochii tuturor locul de frunte între poeții români, dar și cu proză (*Călugărul și pistolul, O preumblare prin munți*, *O intrigă de bal masché*, *Istoria unui galbân și a unei parale* în mai multe „foiletoane", *Borsec*, *Lăpușna*), cu articole de critică literară (relative la cărțile *Stanțe epice închinate românilor* de C. Aristia și *Satire și alte poetice compuneri* de Antioh Cantemir). Multilateral e și C. Negruzi, prezent cu trei „scrisori despre limba românească", cu basmul *Toderică*, prelucrat probabil după *Fédérico* al lui Prosper Mérimée, basm ce avea să stârnească furia unor înalte fețe bisericești, cu poezia *Gelozia* (iscălită Carlu Nervil) și cu tălmăciri în versuri (*Satiră cătră mintea sa* de Antioh Cantemir, în colaborare cu A. Donici) ori în proză (fragmentul relativ la Moldova din *Călătoria arabului patriarh Macarie de la Alep la Moscva*, după versiunea rusă a lui P. Saveliev). Foarte activ e și Mihail Kogălniceanu, ce dă prelucrări de legende (*Un vis al lui Petru Rareș*, *Ștefan cel Mare arhitect*), o cvasinuvelă (*Trei zile din istoria Moldaviei*), precum și mai multe note spirituale (*Case de măritișuri*, *Agataggel*, *Doftorii lui Molière în Moldova*), poate și schița *Pustnicul* (iscălită cu pseudonimul Graf Valberg). Tot el traduce dintr-o gazetă din Augsburg relatarea *Mănăstirile Moldaviei din Carpați*, al cărei autor se crede a fi Wilhelm von Kotzebue. Mai colaborează Alecu Donici (fabulele *Păstorul și țânțarul* și *Musca*, meditația *Gândul* și traducerile *Satiră cătră mintea sa*, din Antioh Cantemir, în colaborare, și proza *Tunsul. O întâmplare adevărată din Valahia*, al cărei autor prezumtiv este rusul A.F. Veltman, ce ar fi publicat bucata într-o gazetă din Odessa, ascuns sub pseudonimul Radu Curălescu de la Cișmeaua văruită), C. Negri (cu *Veneția*, o povestire în trei episoade, și cu poezia *Moartea Emiliei*), D. Ralet cu proză eseistică (*O plimbare la iarmarocul Fălticenilor*, *Provincialii și iașenii*, *Amorezii și interesații de îmbe sexe*, *Vânătoria*) și M. Cuciuran (*Piatra Corbului*). Mai sporadice, dar unele de valoare deosebită, sunt colaborările muntenilor. Gr. Alexandrescu trimite poeziile *În ceasuri de mâhnire* și *Umbra lui Mircea sau O seară la Cozia*, precum și două „pasaje" dintr-o „relație de voiaj" (la mănăstirile din Oltenia), Cezar Boliac vine cu poemul umanitarist *Muncitorul*, iar din generația vârstnică e prezent Iancu Văcărescu, mai puțin semnificativ totuși (*Roma* și *La Eliza*). Cinci poezii (*La o vergură*, *Vergura*, *Plăceri*, *Barcarolă*, *O noapte la*

morminte) i se publică tânărului ce iscăleşte Taki sau T. Bolintineanu şi, la sfârşit, D. Bolintineanu. Notabile sunt şi textele *Câteva zile pe munţi* şi *Anica şi Tudor N. Suvenir din copilărie*, al căror autor, aşa cum crede Paul Cornea în prefaţa ediţiei anastastice a **P.**, scoasă la Editura Minerva în 1980, este Ion Voinescu II. Multă dexteritate în versificare arată în producţiile sale enigmistice Eric Vinterhalder, care, în opinia aceluiaşi istoric literar, ar mai fi dat fabula *Lupul, vulpea şi gangurul* şi poemul *Femeia părăsită*, autorul fiind indicat doar prin trei steluţe. Ardealul e reprezentat în paginile **P.** de un singur poet – Andrei Mureşanu (*O privire pe Carpaţi*). I. Maiorescu, anunţat în „program", n-a mai trimis nimic, dar a publicat două articole un alt ardelean stabilit la Bucureşti – lingvistul August Treboniu Laurian. Nemulţumind multă lume din administraţia lui Mihail Sturdza, din înaltul cler ori din protipendadă, redactorii „răspunzători" au avut parte de nenumeroase reclamaţii. Acumularea acestora, precum şi faptul că Mihail Kogălniceanu este exilat la o mănăstire la mijlocul lunii octombrie 1844, pentru că părăsise neautorizat teritoriul ţării şi, apoi, ca avocat, formulase într-o pledoarie adevăruri dezagreabile, au făcut ca **P.** să-şi continue cu greu apariţia. Ultimul număr păstrat poartă data de 29 octombrie 1844. Însă decizia Sfatului Administrativ de suspendare a apariţiei este luată abia la 11 noiembrie 1844. Deşi în motivarea ei nu se face referire decât la „desele necuviincioase materii şi rostiri introduse", este posibil ca hotărâtor să fi fost ceva din numărul ce va fi apărut pe 6 noiembrie şi va fi fost sesizat şi distrus de poliţie. Peste mai mulţi ani, Ion Ghica susţinea că interzicerea revistei a fost urmarea întâlnirii dintre Mihail Sturdza şi Gheorghe Bibescu, la începutul lunii noiembrie 1844, la Focşani. Dispariţia **P.** a fost regretată în lumea intelectuală (de pildă, de G. Bariţiu), iar redactorii şi colaboratorii vor încerca ulterior să o scoată din nou la Bucureşti (sub numele „Săptămâna") sau tot la Iaşi. În cele din urmă, în februarie 1847 vede lumina zilei la Bucureşti „Album ştiinţific şi literar", care în „program" se declară continuator al „glorioasei reviste ieşene", al „celui mai interesant jurnal ce am avut vreodată", jurnal „redijat de tinerii cei mai cu talent din această vecină ţară, îmbogăţit de tot ce limba noastră producea mai original". Strict obiectivă, în ton impersonal este şi aprecierea făcută de Mihail Kogălniceanu într-o retrospectivă asupra „jurnalismului" în Principate, publicată în „România literară" (1855): „«Propăşirea» fost organul ei [al tinerimii din urmă cu zece ani] cel mai însemnat; cu toate împiedicările unei cenzuri aspre, care, la sfârşit, a reuşit a-i precurma existenţa, această foaie izbutise a exerţia o mare înrâurire asupra întregii dezvoltări a vieţii sociale. Ea este încă martoră a puterii ce tinerimea exerţia atunce asupra opiniei publice şi chiar asupra ocârmuirei...". ***V.D.***

PROPILEE LITERARE, revistă apărută la București, bilunar, între 15 martie 1926 și decembrie 1930, avându-i ca directori pe Romulus P. Voinescu (șeful Siguranței Statului, cu veleități de dramaturg, membru în comitetul de conducere al Societății Scriitorilor Români între 1920 și 1925) și pe Ion Foti, iar ca secretar general pe Nestor Urechia. În lipsa unei „mari tribune pentru public în general", publicația își propune să fie „o foaie cinstită, eclectică, imparțială, instructivă și beletristică, de îndrumare și de informație, care să aparțină tuturor". Respingând orice vulgaritate, cât și polemica stearpă și răuvoitoare, redactorii anunță că vor „ține la curent cititorii, în multe și variate rubrici, de ceea ce se întâmplă peste tot", cele treizeci și două de pagini ale revistei fiind gata să găzduiască „toate părerile, toate școlile, toate talentele, cu condiția să fie reale și să intereseze". Consecventă cu titlul ales, publicația, cu precădere universitară, este structurată în rubrici stabile, vizând cronica literară, culturală, teatrală, muzicală, artistică, politică și economică, iar pe parcurs se face loc și altora, precum cronica științifică, cinematografică, fantezistă, a revistelor, a Bucegilor etc. În afara rubricilor consacrate, se tipăresc poezie, poeme în proză, eseuri, schițe, nuvele, romane în foileton, teatru, aforisme, cugetări, traduceri (îndeosebi din literatura clasică greacă și latină), pagini de istorie „povestită", curiozități diverse (un fel de meridiane socioculturale) și „Ştiați că?", însoțite de caricaturi, desene, reproduceri. În articolul *Un program de activitate*, sub pseudonimul Simeon Rufu, Ion Foti anunță că redactorii nu își vor lua vacanță în timpul verii, rămânând să-și informeze cititorii despre fenomenul cultural de pretutindeni. Declarându-se „monarhici din convingere", „tradiționaliști prin educație și cultură", „susținători numai ai ideilor sănătoase, ai concepțiilor clare în artă" și „propovăduitori ai Frumosului, unit

numai cu Binele", ei își definesc în continuare un program susținut de bilanțul numerelor apărute: „La această revistă noi ne-am propus să apărăm eternele principii ale artei clasice, care este una în toate timpurile. Am deschis rubrici pentru toate specialitățile artei; am găsit colaboratori, de mâna întâia, care pot face cinste cu articolele lor oricărei mari publicații străine. Studiile magistrale ale dl. profesor Șt. Bezdechi, ale eminentului matematician, o ilustrație a științei noastre, dl. profesor Petre Sergescu; articole admirabile muzicale ale lui Pryam, care constituie o înaltă autoritate, apoi minunatele schițe, povestiri și articole ale marelui povestitor Nestor Urechia, colaborarea atât de prețioasă a dl. profesor G. Murnu, a finului poet Horia Furtună, a excelentului critic T. T. Braniște, precum și plăcerea pe care o avem anunțând și colaborarea ilustrului nostru învățat, dl. profesor Vasile Pârvan, apoi înalta cinste pe care ne-a făcut-o marea noastră regină, publicând articolele în revista noastră, ca și articolele promise, în afară de cel apărut, ale grațioasei principese Ileana, toate acestea au făcut din publicația noastră cea mai autorizată tribună a sufletului și a culturii românești". Dovedindu-se, într-adevăr, o tribună culturală, **P.l.** a grupat în jurul ei mulți scriitori de renume. În paginile de poezie apar semnăturile lui Ion Minulescu, D. Nanu, Horia Furtună, N. Davidescu, George Murnu, Al. T. Stamatiad, Virgil Tempeanu, Victor Eftimiu, Radu Gyr, Const. Rîuleț, V. Demetrius ș.a. Proza este ilustrată de Nestor Urechia și Aurel Savela, care scriu schițe și nuvele, de Ion Foti cu numeroase „apoloage" (fabule, basme, povești orientale), dar și cu un roman în foileton, „de moravuri din Turcia", intitulat *Vis și realitate* (15–23/1926). Vasile Pârvan este prezent cu studiul *Dacia în epoca celtică*, iar Șt. Bezdechi (și sub pseudonimul Tiberiu Boldur) semnează ample articole dedicate artei și culturii grecești, exemplificate adesea cu traduceri (Euripide, Aristofan, poezie clasică în genere). Îl secondează cu transpuneri din aceeași zonă G. Murnu. Lirica franceză își găsește un bun traducător în D. Nanu. Tălmăcirile în proză aparțin acelorași G. Murnu și Șt. Bezdechi, dar sunt realizate și de D. Ciurezu (din Aleksandr Kuprin) sau de Ioan Cazacu (din Dmitri Merejkovski). La rubrica de teatru sunt găzduite fragmente din comedia *Păcală* de Horia Furtună, piese într-un act semnate de Ion Foti și de Romulus P. Voinescu (uneori coautori). Rubrica de istorie, intitulată „Din trecutul nostru", este ținută de Nestor Urechia (și sub pseudonimele N. Pan și Stroe Milescu), dar mai ales de Em. C. Grigoraș, care publică prezentări ale lui Dimitrie Cantemir, reproducând și fragmente din *Istoria ieroglifică*, a cărei valoare literară e, de asemenea, subliniată. Cronică literară fac din când în când Șt. Bezdechi (cu texte referitoare tot la reprezentanții culturii clasice) sau Ion Foti, dar mai cu seamă George Baiculescu și Tudor Teodorescu-Braniște. Astfel, Baiculescu discută cu precădere autori români, de la I.A. Bassarabescu și C. Sandu-Aldea la Gh. Brăescu, Aron Cotruș, Ilarie Chendi, Gib I. Mihăescu sau la Radu Gyr, Ion Pillat, Perpessicius, Tudor Mușatescu, Emanoil Bucuța, Elena Farago, Ioan Adam, Ionel Teodoreanu, în timp ce Const. Rîuleț publică *Amintiri de la cenaclul maestrului Macedonski*, iar Tudor Teodorescu-Braniște alcătuiește fișe biobibliografice amănunțite și articole docte despre autori străini încă puțin cunoscuți publicului larg: Luigi Pirandello, Bernard Shaw, Henri Béraud, dar și despre Jean Richepin, Georges Courteline, Balzac ș.a. Comentarii despre literatura polonă semnează, din al doilea an de apariție, Marya Kasterska. Cronica teatrală este asigurată de B. Cecropide, iar din 1927 de A. Clarnet, cea muzicală de Pryam, cea artistică de Claudinus, cea politică de Ion Foti, care mai folosește pseudonimele Virgiliu Cuffa, Publiu Serena. ***C.Br.***

PROPRIETARUL ROMÂN, gazetă politică și literară apărută la București, de două ori pe săptămână, între 23 decembrie 1860 și 19 aprilie 1862. Așa cum specifică I. Heliade-Rădulescu în editorialul intitulat *Proprietarul român*, jurnalul trebuie încadrat între periodicele care continuă „Curierul românesc". Tot Heliade indică și programul cultural al gazetei (*Programa*), care își propune să urmărească viața literară românească și să publice scrieri originale și traduceri ale celor mai bune opere literare străine. Heliade, care recurge și la pseudonimul I.C. Cumpănășescu, și-a tipărit în coloanele gazetei multe articole politice (*Revoluția*, *Luptele*, *Ciocoii antici și ciocoii moderni*, *Din codicele lui Caragea*, *Din Regulamentul Organic* ș.a.). Tot aici a apărut „misterul" *Proces general între două ordii și nația sau Spoiții cu roșu și spoiții cu alb*, satiră politică violentă, între ale cărei personaje pot fi recunoscuți C. A. Rosetti (Musiu Rapace) și I. C. Brătianu (Musiu Bimbirică). Sunt criticați în această satiră și poeții epocii (poetul „urlător", poetul „zis

umanitar”). Petre Grădișteanu a susținut în **P.r.** cronica dramatică. Se mai tipărește un roman, neterminat și nesemnat, intitulat *Zece ani din viața unui om de lume*, dedicat lui Matei Millo. ***R.Z.***

PRO SAECULUM, revistă care apare la Focșani din iulie 2002. Fondatori: Alexandru Deșliu (redactor-șef) și Valeriu Anghel (secretar general de redacție); începând din 2008 redactor-șef este Mircea Dinutz. Colegiul redacțional inițial: Constantin Coroiu, Lucia Dărămuș, Mircea Dinutz, Horia Dumitrescu, Constantin Frosin, Andrei Milca, Maria Nițu, Florentin Popescu. Deși nu conține un articol-program, direcția revistei poate fi dedusă din totalitatea textelor publicate și mai ales din modul în care acestea sunt organizate număr de număr. **P.S.** s-a făcut repede remarcată prin calitatea și diversitatea materialelor și prin eleganța grafică a fiecărui număr. Între cei prezenți în paginile revistei se numără Eugen Simion, D.R. Popescu, Mihai Cimpoi, Constantin Ciopraga, Mircea Radu Iacoban, Dan Mănucă, Irina Petraș, Liviu Ioan Stoiciu, Leo Butnaru, Marius Sala, Theodor Codreanu, Ioan Adam, Petru Ursache ș.a. Primul număr inaugurează rubrica „Contemporanii noștri”, unde apar mai multe interviuri cu personalități precum Virgil Cândea, Ion Irimescu, Viorel Cozma, Eugen Simion, Irina Mavrodin, Constantin Ciopraga, Gavril Istrate, Irina Petraș, Vasile Andru ș.a.; rubrica este asigurată de Alexandru Deșliu. Portrete bine realizate sunt subsumate rubricilor „Aniversări” și „Comemorări”. Notabilă este prestația Irinei Petraș, aflată sub titlul „Fragmente despre traducere”, care debutează la începutul anului 2005: „Deschid această nouă rubrică, nădăjduind să-mi pot pune, prin ea, puțină ordine în gândurile mele despre traducere, mai exact, să reexaminez, să dezvolt, să precizez anumite reflecții despre traducere la care am ajuns de-a lungul anilor printr-o îndelungată și diversificată practică de traducere” (*Lectură plurală, ambiguitate*). Alte titluri: *Autorul și traducătorul său: o relație imposibilă?*, *Traducându-l pe Stendhal*, *Scrisoare către virtuoșii balerini ai traducerii*, *Capcane și (false?) dileme*, *Retragerea dreptului de semnătură*, *Dinamica unei figuri triunghiulare sau Obsedanta limbă română*, *Înfloriturі și contrasensuri*, *Autotraducerea: o altă lectură posibilă a scriiturii lui Cioran*. Aflate tot în această arie, articolele Irinei Mavrodin nu se referă doar la traducere, ci și la literatura ca atare, elementele de estetică și cele de lingvistică concurând la realizarea unor adevărate teorii despre traduceri și literatură. În cadrul rubricii „Eseu” sunt invitați să colaboreze scriitori și critici de primă mărime. Aceștia propun, de multe ori, relecturi ale unor opere canonice, cu scopul renegocierii imaginii și a locului în istoria literaturii române a unor scriitori considerați clasicizați. În editorialul *Mereu...de la capăt!*, apărut în primul număr din 2008, Mircea Dinutz face un scurt bilanț al activității revistei, luând în discuție și controversata relație centru – provincie: „Marea literatură, cultura autentică se face peste tot, nu numai la Centru (cum cred unii), ci și în provincie, cu șanse egale. […]. Nu refuzăm competiția, nu ne considerăm superiori nimănui, dar nici nu ne plecăm fruntea cu umilință pentru simplul motiv să nu avem de ce. Aici viețuiesc și-și desfășoară activitatea intelectuali autentici, poeți și prozatori de reală valoare, dar mai ales eseiști care mi se par – în momentul de față – punctul forte al literaturii vrâncene contemporane. Timpul – suntem siguri – va hotărî ce este și ce nu este adevărat în credința aceasta a noastră”. După un timp, în numărul 6 este marcată aniversarea celor cincizeci de numere editate, prilej de a înscrie în sumar intervenții semnate de Liviu Ioan Stoiciu, Constantin Ciopraga, George Popa, Grigore Ilisei ș.a. Magda Ursache publică în numerele 2 –4/2008 un material amplu, *Universitatea care ucide*, o oglindă acidă a ceea ce crede că poate fi calificată drept impostură a unor cadre didactice de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Liviu Ioan Stoiciu deține o rubrică intitulată „Jurnalul poemelor”, un pseudojurnal de creație din anii comunismului din care nu lipsesc trimiteri la realitățile sociale ale epocii. În anul 2012 revista pierde pe unul din cei mai consecvenți colaboratori, Irina Mavrodin, omagiată în numărul 3–4. Alți colaboratori: Adrian Botez, Florin Paraschiv, Ioan D. Denciu. ***Ș.A.***

PROTASE, Maria (30.X.1929, Rupea), istoric literar, editoare. Este fiica Mariei (n. Borcoman) şi a lui Ioan Magdun, agricultori. Urmează Liceul de Fete din Sighişoara (1945–1949) şi Facultatea de Filologie a Universităţii clujene (1949–1953). După absolvire devine cadru didactic la Universitatea din Cluj, unde va preda până la pensionare. În 1972 îşi ia doctoratul în filologie cu un studiu monografic despre Petru Maior. Debutează în „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»” (1958) cu studiul

Preocupări de teorie literară la români (1780–1830), şi editorial cu volumul *Petru Maior – un ctitor de conştiinţe* (1973). A mai colaborat la „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»", „Studii literare", „Studii şi cercetări lingvistice", „Cercetări de lingvistică", „Revue des études sud-est européennes", „Studii. Revistă de istorie", „Steaua", „Tribuna", „Manuscriptum" ş.a. De asemenea, participă la realizarea unor importante proiecte colective, cum ar fi *Istoria literaturii române* (II, 1968), *Scriitori români* (1978), *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002) şi *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* (2000). A fost căsătorită cu istoricul Dumitru Protase.

Pentru **P.** domeniul predilect de cercetare îl constituie istoria literaturii române din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, cu accent pe autorii din Transilvania. Prin diverse studii, ediţii (Timotei Cipariu, Ion Heliade-Rădulescu, Ioan Slavici) şi colaborări la volume colective, autoarea urmăreşte o cât mai adecvată contextualizare a personalităţilor şi operelor investigate, mobilizându-şi în acest scop competenţele istorice, filologice şi exegetice. Aceste trăsături se concretizează îndeosebi în lucrarea *Petru Maior – un ctitor de conştiinţe*, care se încadrează în tradiţia canonică a studiului monografic, desfăşurându-se pe două planuri (viaţa şi opera) şi speculând interferenţele dintre acestea. Construit pe o bază documentară solidă, studiul corectează o serie de erori biografice, reconstituie atmosfera ideologică a perioadei iluministe şi oferă un portret coerent şi plauzibil al cărturarului ardelean. **P.** nu se rezumă la factologia seacă, întrucât, pe lângă abordarea sursologică şi stilistică a textelor lui Petru Maior, întreprinde o analiză complexă a gândirii autorului, relevând conexiunile invizibile dintre feluritele compartimente ale operei. Totodată, interpretarea vizează desprinderea cărturarului din contextul strict iluminist, scrierile lui Petru Maior fiind percepute ca punţi de trecere către romantismul generaţiilor următoare.

SCRIERI: *Petru Maior – un ctitor de conştiinţe*, Bucureşti, 1973. **Ediţii:** Ioan Slavici, *Nuvele*, pref. Ion Breazu, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Iosif Pervain şi Romulus Todoran), *Moara cu noroc*, pref. Domnica Filimon-Stoicescu, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Iosif Pervain şi Romulus Todoran); Timotei Cipariu, *Jurnal*, pref. edit., Cluj, 1972; Ion Heliade-Rădulescu, *Suvenire şi impresii ale unui proscris*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1975.

Repere bibliografice: Ion Buzaşi, *Timotei Cipariu, „Jurnal"*, UR, 1972, 1447; Serafim Duicu, *„Petru Maior – un ctitor de conştiinţe"*, „Steaua roşie", 1973, 271; Aurel Şorobetea, *„Petru Maior – un ctitor de conştiinţe"*, ST, 1974, 1; Alexandru Duţu, *„Petru Maior – un ctitor de conştiinţe"*, RSE, 1974, 2; Ioana Em. Petrescu, *„Petru Maior – un ctitor de conştiinţe"*, SUB, Philologia, 1975, 1. ***A.T.***

PROTESTAREA, ziar care apare la București între 20 februarie și 22 iulie 1906, când își anunță suspendarea temporară în vederea „adunării de forțe mai numeroase" (numărul 128). Publicația, cu două ediții, de dimineață și de seară, se folosește, în general, de anonimatul finanțatorilor, autorilor de articole, colaboratorilor sau de pseudonime (C. Ulysse, Saltarello, Spiriduș, Ianina, Un nedumerit, Cucurigu, Aghiuță ș.a.). Sunt și câteva excepții: Ion G. Miclescu, care ar putea fi „director politic", George Ranetti, Petre Locusteanu („Viața teatrală"). În primul număr editorialul nesemnat *Scopul nostru* declară că **P.** alege să adopte o poziție independentă, în contrast cu ziaristica partidelor politice, și că urmărește exclusiv interesele de informare corectă a opiniei publice: „Precum în starea actuală a presei noastre sunt prea multe cestiuni cari sufăr și se compromit din cauza ziarelor de partid cari le tratează astăzi într-un fel, mâine cu totul în alt fel, după cum bate vântul, sunt o mulțime de alte cestiuni esențiale, vitale pentru dezvoltarea neamului și întărirea patriei, de cari nimenea nu se atinge măcar, fie într-un fel, fie într-altul. Sunt rezervate, interzise". Cauza imediată ar fi însă organizarea Expoziției de la Filaret, unde, „sub cuvânt de jubileu pentru 40 ani de domnie, se aruncă milioanele țărei"; momentul este considerat cu totul nepotrivit, „o provocare" chiar, pentru situația economică precară a României. Fondul orientării radical antidinastice este asigurat de tendințe rezistente la modernizare, expuse într-o retorică cu ieșiri eticiste sau naționalist-xenofobe. Principalele rubrici sunt „Culise politice" de C. Ulysse, „Pamflete", ținută de Spiriduș (*Imnul Expoziției „Le Roi s'amuse"*, *Duelurile d-lui Bădărău*, *România în streinătate*, *Cerem un minister Iorga!*, *Propun un guvern jubilar*, *Bietul Bădărău!*, *Aventurile lui Bădărău*, *Crucea românului* ș.a.). În fiecare număr **P.** abordează teme de ansamblu: *Politica externă a Regelui*, *Regele și Cuza*, *Boicotarea Expoziției Jubiliare*, *Țara lui Păpușă-Vodă*, *Lupta dintre D. Greceanu și Bădărău*, *40 de ani de decadență morală* ș.a. Acestea se regăsesc dezvoltate în editorial sau în articolele lui C. Ulysse. Dintre

personalitățile supuse atacurilor, cu insistență apar generalul Iacob N. Lahovary, Iancu Kalinderu (comisarul Expoziției), Al. Davila (directorul Teatrului Național), Smara, Carmen Sylva, G. Bengescu (ambasadorul României la Constantinopol); ultimul, autor al unei bibliografii despre Regină, intră sub tirul lui C. Ulysse într-o investigație care dorește să aducă argumente cu privire la corupția acordării posturilor din diplomație. Numărul 2 deschide rubrica „Pagini literare” cu E. Lovinescu, autor al studiului *D. M. Sadoveanu, zugrăvit de el însuși*, continuat în numărul 8 cu articolul *D. M. Sadoveanu*. Odată cu numărul 4, sumarul se diversifică; apar rubricile „Tribuna liberă”, „Fapte diverse” și „Revista revistelor”, în ultima fiind incluse materiale despre „Sămănătorul”, „Vieața nouă”, „Viața literară”, „Revista noastră”, semnate de Aurel, ori articolele *„Semănătorul” și manifestațiile pentru limba românească*, *„Gelozia” d-lui Ion Gorun*, *Anicuța Manului*, *„Arta pentru artă” a d-lui O. Densușianu*, scrise de P. Locusteanu; se adaugă „Cronica artistică”, ilustrată în numărul 38–40 prin serialul *Naționalism în artă* de Eug. Ghica-Budești. Cu fiecare număr, **P.** se înverșunează să practice un jurnalism polemic, urmărindu-și consecvent adversarii politici sau aducând laude necondiționate personalităților agreate. Astfel, un portret N. Iorga este realizat dintr-o dispoziție aproape mistică, de adulație, în care superlativele se înșiruie parcă la nesfârșit. În schimb, articolul *În pragul Orientului* taxează duplicitatea camarilei regale în termeni fără echivoc, ca și poemul-pamflet *Cartea țăranilor către vodă Carol* I, semnat Urminiș. Se mai publică articolul *Jos franțuzomania!* de G. Ranetti, expresie a unui naționalism xenofob camuflat sub ideea politică de eliberare a limbii române literare de influențele străine exagerate „ce mijesc sistematic și sfidător în anume parte din pătura conducătoare a societății noastre”. În relatarea „măcelului din Piața Teatrului Național”, când la 13 martie 1906 a fost reprimată o manifestație a studenților, se arată că „adevărata țintă a manifestației a fost o protestare contra tendințelor antiromânești”, în paginile **P.** pledându-se insistent pentru ceea ce se consideră a fi „interesele superioare ale limbei și literaturei românești”. Și articolul *Limba noastră* de A. D. Holban dă indicații pe o tonalitate gregar naționalistă, frecventă în mai toate paginile jurnalului: „Este datoria mamelor, soțielor și fiicelor române să se ridice contra acestei invazii de școli streine, care demoralizează neamul nostru”. Relatarea de la o întrunire politică amintește participarea lui N. Iorga, a lui B. Delavrancea și a lui I. Slavici; fiecare rostește câte un discurs mobilizator, acțiunea având drept scop întemeierea Frăției Bunilor Români. Ingratitudinea străinilor și „dedesubturile” legate de autorul unor pagini memorialistice ale lui Carol I revin cu înverșunare (*Năsdrăvănii regale*, *De cine sunt scrise memoriile regelui?*). Sumarul **P.** cuprinde și traduceri, atât din proza rusă (N.V. Gogol, *Taras Bulba*), cât și din poezia italiană: Ada Negri (*Învinșii*, *Cei mari*), Giosuè Carducci (*Imnul Satanei*), Giovanni Pascoli (*Cei doi copii*), transpuse în limba română de N. Țincu. ***C.M.B.***

PROTOCRONISM. Termenul a fost propus de Edgar Papu în 1974 pentru a denumi „una dintre dominantele trăsături definitorii” ale literaturii române în context universal, anume caracterul său „anticipator” în raport cu diferite forme și conținuturi „oficializate” în „cadrele unor literaturi străine de mare circulație”. Ulterior, în deschiderea volumului *Din clasicii noștri. Contribuții la ideea unui protocronism românesc* (1977), Papu definește formula ca replică la sincronismul lovinescian, evaluat drept „năzuința” care ar alimenta „o conștiință retardatară”, pentru ca într-un interviu din 1981 să precizeze că această contestare nu instituie un raport de excluziune, ci de complementaritate: „Protocronismul nu înlocuiește, ci completează sincronismul, care lăsase o lacună. [...] Sincronismul, lipsit de necesarul său complement, care este protocronismul, a dat astfel naștere complexului de inferioritate”. Lovinescu ar fi fost preocupat exclusiv de „forțele receptoare” care imită ceea ce difuzează Occidentul limitativ și constrângător, ignorând „forțele creatoare”, singurele care conferă specificitate unei culturi. Propunându-și să contribuie la metamorfoza identității românești de „periferie” într-una de „centru” și de „răscruce”, Edgar Papu face risipă de erudiție, de spirit speculativ și de fantezie exegetică în ilustrarea precursorilor autohtoni ai unor stiluri, procedee, genuri, direcții sau curente literare globale: Neagoe Basarab ar anticipa barocul, Dimitrie Cantemir ar prefigura romantismul, Costache Negruzzi l-ar devansa pe Gustave Flaubert în realizarea deplină a formulelor epice realiste, Ion Heliade-Rădulescu ar metaforiza concepții psihanalitice, Vasile Alecsandri ar fi un impresionist *avant la lettre*, în timp ce M.

Eminescu, I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu ș.a. s-ar plasa în avangarda multor orientări moderniste occidentale, de la expresionism și existențialism până la Noul Roman. În consecință, la origine, **p.** nu constituie o metodă analitică, nici o teorie critică și, cu atât mai puțin, o ideologie culturală cu implicații politice. Noțiunea, identificată constant de Papu prin calificativul „idee", este mai degrabă menită să delimiteze o atitudine critică pe care exegeții (în special, comparatiștii) ar trebui să o manifeste pentru a contracara complexele de inferioritate persistente în cadrul culturilor așa-zis „subalterne". Dincolo de abuzurile interpretative pe care le va favoriza, **p.** promovat de Edgar Papu poate fi integrat în seria proiectelor culturale prilejuite de interesul programatic din ce în ce mai accentuat arătat de regimul comunist (îndeosebi cel ceaușist) față de ceea ce se considera a fi restaurarea valorilor naționale. O deschidere ideologică în fond conjuncturală, receptată inițial de intelectualii umaniști ca oportunitate majoră și de neratat, fiindcă, în termenii lui Mircea Martin, în România anilor 1960–1970, „naționalul" nu se reducea la „naționalism", pentru scriitori sau artiști „acreditarea națiunii ca nou orizont de idei" fiind sinonimă „cu dreptul de a se întoarce la temele obișnuite și la uneltele lor specifice, după constrângerile dogmatice la care fuseseră supuși". Abordată din această perspectivă, **p.** lui Edgar Papu constituie nu „o creație ex-nihilo, îndatorată exclusiv conjuncturii ideologice a «epocii de aur»", ci un „avatar postbelic" al amplei dezbateri ante- și interbelice despre specificul românesc, opunându-se atât realismului socialist, cât și programului de restalinizare a culturii proiectat în 1971 prin „tezele din iulie" (Lionel Decebal Roșca). De altfel, chiar Edgar Papu își plasează volumul *Din clasicii noștri* în descendența a ceea consideră a fi „dedogmatizarea" și „renaționalizarea" criticii românești din jurul anului 1970, mutație pe care o exemplifică prin cărțile lui Ov. S. Crohmălniceanu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, George Munteanu, George Ivașcu, Solomon Marcus, Constantin Noica ș.a. Mai mult, **p.** stârnește în epocă reflecții teoretice susținute, inclusiv o inflație de alternative terminologice: „pancronismul" (Adrian Marino), „neosincronismul" (Ilie Bădescu), „sincronizare", în contradicție cu sincronismul lovinescian (Marin Mincu), „asincronie" (Ov. S. Crohmălniceanu), „antisincronismul" (Solomon Marcus) etc. Și totuși, după cum reiese dintr-un dosar dens consacrat fenomenului, în majoritatea studiilor postcomuniste, fie ele de istorie și critică literară sau de politologie, sociologie, istoriografie etc., **p.** va fi manipulat și considerat ideologia „de bază" sau chiar „oficială" a național-comunismului instaurat de Nicolae Ceaușescu. Această judecată, pe cât de hiperbolizantă, pe atât de acuzatoare, este tributară logicii și retoricii combatante imprimate dezbaterii de reviste precum „Luceafărul", „Săptămâna", „Flacăra" ori „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»". Prin numeroase articole de susținere, de direcție sau de sinteză, dintre care se disting cele semnate de Paul Anghel, Mihai Ungheanu și Dan Zamfirescu, înțelesurile **p.** sunt potențate și manipulate oportunist provocând deturnarea funcționalității lor dinspre câmpul cultural-științific spre propaganda politică, spre megalomania care deforma sentimentul național. Diversiunea, tolerată și uneori girată – din naivitate, vanitate sau oportunism – de Edgar Papu, se explică prin presiunea exercitată după 1977 de amplificarea ideologiei naționaliste a dictaturii ceaușiste în tentativa de a camufla ratarea reformelor structurale proiectate în 1971 (Mircea Martin). În plus, pe fondul crizei economice, se intensifică și lupta pentru puterea culturală și pentru accesul la resurse, scriitorii care nu dețineau prestigiu în cadrul sistemului literar încercând să profite tot mai mult de influența politică (Katherine Verdery). Prin urmare, **p.** începe să fie utilizat ca un concept-umbrelă, cauționând în mediile literare excese etnocentrist-autohtoniste ori puseuri de grandomanie patriotică, conforme directivelor aparatului de propagandă comunistă. „Genialitatea", „unicitatea", „excepționalitatea" și „universalitatea" literaturii române sunt proclamate atât de frecvent, încât devin formule lozincarde, după cum etalon al asimilării noii ideologii cultural-politice este și denunțarea obtuzității sau chiar a conspirației occidentale față de recunoașterea așa-numitelor pionierate artistice sau științifice românești. Orice critici la adresa **p.** sau a mentorului, promotorilor și adepților săi – găzduite, de obicei, de „România literară" și de alte câteva reviste, precum „Convorbiri literare", „Familia", „Steaua" – sunt denunțate ca probe ale „snobismului", „cosmopolitismului", „nepatriotismului" ori „antiromânismului". Iar odată cu intrarea în scenă a unor susținători ai **p.** precum Artur Silvestri,

Corneliu Vadim Tudor, Constantin Sorescu, Eugen Barbu, Ilie Purcaru, Eugen Florescu sau Ion Lăncrănjan, care nu pregetă să utilizeze atacuri la persoană, atitudini șovine și delațiuni publice, câmpul cultural românesc se polarizează definitiv. Clasicele dihotomii autohtoniști – europeniști, tradiționaliști – moderniști sunt reactivate. Totuși, confruntarea este mult mai echilibrată decât susțin mulți cercetători ai fenomenului. Pe de o parte, într-adevăr, tabăra **p.** este mai activă, mai vocală și mai cu seamă agresivă, beneficiază de sprijinul unor publicații controlate direct de Partid și de Securitate și își face o preocupare din lărgirea bazei de reprezentanți/susținători. Pornind de la afinități reale sau închipuite (de altfel, C. Sorescu desfășoară în „Luceafărul" un serial dedicat protocroniștilor „fără voie"), ideologii grupării încearcă anexarea unor personalități culturale, inclusiv Mircea Eliade și Constantin Noica, stimulează adeziunea tinerilor scriitori și promovează asiduu afirmarea precursorilor români din cele mai variate domenii științifice și tehnice: biologie, istorie, medicină, lingvistică, matematică, aeronautică etc. Pe de altă parte, patosul susținătorilor **p.** nu e completat de clarificări conceptuale elementare, așa încât antiprotocroniștii, majoritatea critici literari proeminenți ai perioadei, precum Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Gheorghe Grigurcu, Alex. Ștefănescu, Z. Ornea, susținuți de Radio Europa Liberă, denunță carența epistemologică și metodologică a așa-zisei teorii. Simptomatic în acest sens este tocmai modul în care propagandiștii **p.** coordonează ceea ce ar fi trebuit să fie principala platformă legitimatoare a mișcării: opoziția față de activitatea și posteritatea lui E. Lovinescu. În locul problematizării propriu-zise a sistemului critic lovinescian, polemica la adresa sincronismului se limitează la identificarea sa cu imitația modelelor occidentale și cu negarea specificității naționale ori la șarje absurde despre lipsa de patriotism, mai mult, despre „xenofilia" criticului interbelic. Totodată, în ciuda sprijinului politic fățiș, liderii **p.** nu dobândesc poziții academice sau instituționale însemnate, ba chiar – la alegerile din 1977 și din 1981 – pierd toate funcțiile de conducere ale Uniunii Scriitorilor. Deloc în ultimul rând, nici protecția oferită de regimul totalitar nu este deplină și necondiționată. Drept dovadă, în 1986, Gheorghe (Gogu) Rădulescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat și membru al Comitetului Executiv al CC al PCR, publică în „România literară" un atac virulent împotriva „provincializării în noi înșine sau într-un Orient și acela indistinct" din cauza unor „năstrușnice teorii ale diletanților", rod al „imaginației nesăbuite a unor ipoteze niciodată verificate științific". Exaltarea autohtonismului, a specificității ori a excepționalității naționale sunt recuzate cât se poate de direct și de „oficial" prin catalogarea lor drept deviații ideologice de sorginte legionară. Această „veritabilă lovitură de măciucă în zidurile de carton ale cetății protocronismului" (Florin Mihăilescu) nici măcar nu acceptă riposta celor vizați, solicitarea lui Edgar Papu (adresată Suzanei Gâdea) de a-i fi tipărit „dreptul la replică" fiind respinsă. Încercarea de reabilitare a **p.** se concretizează totuși chiar în toamna lui 1986 prin lansarea unei broșuri la Editura Nagard din Roma, patronată de Iosif Constantin Drăgan, sponsor și animator prin revista „Noi, tracii" al „tracologiei", una dintre cele mai simplificatoare și mai aberante mistificări ale teoriilor autohtoniste lansate de B.P. Hasdeu, Nicolae Densușianu, Vasile Pârvan sau Lucian Blaga. Publicația ar fi trebuit să confirme unitatea și consistența ideatică a grupării protocroniste atacate de Gogu Rădulescu, însă dezvăluie – încă din titlul bombastic – deruta și trivializarea definitivă a tezelor **p.**: *Originea limbii și a neamului românesc, Răspunsul generației tinere la recrudescența vechii gărzi dogmatice din țară, O undă de șoc produsă în cultura noastră la 2500 de ani de la prima atestare documentară a traco-geto-dacilor, Câteva articole și scrisori din portofoliul redacțiilor „Luceafărul", „România literară", „Convorbiri literare" și „Săptămâna"*. În fapt, după 1989, pe fondul marginalizării promotorilor săi în cadrul câmpului cultural, **p.** aproape că se confundă cu orientările spiritualist-mistice care proslăvesc o românitate ancestrală, superioară civilizațiilor care i s-au succedat. În timp ce Edgar Papu ajunge să poată publica doar în „România Mare", revista lui Corneliu Vadim Tudor (devenit principala figură postcomunistă a extremismului naționalist), Mihai Ungheanu se preocupă de cariera politică și de reinventarea propriului trecut, iar Dan Zamfirescu își continuă preocupările autohtoniste, valuri de „tracomani" sau „dacomani" recuperează tiparele retorice și de gândire care împânziseră în anii '70–'80 publicații ca „Luceafărul" și „Săptămâna". Manifestat plenar între 1977 și 1986, având – cum admite Monica Lovinescu – puțin peste douăzeci

de susținători activi în perioada de maximă afirmare a grupării, fără a impune o metodă sau o teorie critică propriu-zisă și fără a-și putea impune reprezentanții în sferele centrale de putere politică și culturală, **p.** se dovedește un proiect literar-ideologic mult mai puțin influent decât au lăsat să se înțeleagă atât inițiatorii, cât și contestatarii săi. Departe de a fi fost propagatorul „unei noi misiuni, fundamentale, a geniului creator românesc" (Dan Zamfirescu) sau, dimpotrivă, „fundamentul tiraniei naționaliste a lui Ceaușescu" (Vladimir Tismăneanu), fenomenul ce iradiază de la termenul lansat de Edgar Papu revelează atât prolificitatea miturilor autohtonist-naționaliste în câmpul cultural românesc, cât și rolul ideologic însemnat jucat de mediul literar în timpul regimului comunist.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *Protocronism românesc*, SXX, 1974, 5–6; Ilie Purcaru, *România – convergențe la universal*, București, 1975; Edgar Papu, *Protocronism și sinteză*, SXX, 1976, 6; Edgar Papu, *Din clasicii noștri. Contribuție la ideea unui protocronism românesc*, București, 1977; Marin Mincu, *Pentru o nouă conștiință de sine a literaturii române (I-II)*, VST, 1977, 31, 32; Nicolae Manolescu, *Tezism și spontaneitate*, RL, 1977, 32; *Protocronism și sincronism (I–II)*, LCF, 1977, 41, 42; *Protocronism și sincronism. Ecouri la colocviile „Luceafărului"*, LCF, 1977, 44, 46, 47, 51; Petru Poantă, *Protocronism sau sincronism?*, ST, 1977, 10; Nicolae Balotă, *Sincronism – protocronism, idei forță*, LCF, 1977, 46; Adrian Marino, *Protocronism, pancronism, sincronism*, LCF, 1977, 51; *Personalitatea culturii române (I–II)*, AFT, 1977, 11, 12; *Dezbaterile Colocviului național de critică și istorie literară*, RL, 1977, 51; I. Constantinescu, *De ce protocronismul?*, ATN, 1977, 12; I. Buduca, *Protocronismul, o falsă polemică*, CL, 1978, 2; *Protocronism și sincronism (I–II)*, LCF, 1978, 43, 44; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *163–169*; Dan Zamfirescu, *Via magna*, București, 1979, *109–294*; Andrei Pleșu, *Rigorile ideii naționale și legitimitatea universalului*, SXX, 1981, 1–3; Constantin Sorescu, *„Protocroniști fără voie..." (I–II)*, LCF, 1982, 48, 49; Mihai Ungheanu, *Interviuri neconvenționale*, București, 1982, *passim*; Paleologu, *Alchimia*, *7–14*; Papu, *Motive*, *passim*; Dan Zamfirescu, *Accente şi profiluri*, Bucureşti, 1983, *passim*; Corneliu Vadim Tudor, *Istorie și civilizație*, București, 1983; Ilie Bădescu, *Sincronism european şi cultură critică românească*, Bucureşti, 1984; Adrian Dinu Rachieru, *Vocația sintezei*, Timișoara, 1985, *36–59*; Mihai Ungheanu, *Exactitatea admirației*, București, 1985, *159–223*, *387–477*; Artur Silvestri, *Protocronism și antidogmatism*, LCF, 1986, 32; Gheorghe Rădulescu, *Profesorii mei de limba și literatura română*, RL, 1986, 42; Ilie Purcaru, *Literatură şi naţiune*, Bucureşti, 1986, *82–94*, *passim*; Corneliu Vadim Tudor, *Mândria de a fi români*, Bucureşti, 1986, *209–263*, *passim*; Lovinescu, *Unde scurte*, III, IV, *passim*; Katherine Verdery, *Compromis şi rezistenţă. Cultura română sub Ceauşescu*, tr. Mona Antohi şi Sorin Antohi, Bucureşti, 1994, *152–204*; Adrian Marino, *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română*, Iași, 1996, *passim*; Gheorghe Grigurcu, *E. Lovinescu între continuatori și uzurpatori*, București, 1997; Ştefan Aug. Doinaş, *Protocronismul recurent*, „22", 2001, 35; Mircea Martin, *Cultura română între comunism şi naţionalism (I–VIII)*, „22", 2002, 652, 660, 661, 665, 2003, 675, 678, 692, 693; Florin Mihăilescu, *De la proletcultism la postmodernism. O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice*, Constanţa, 2002, *113–192*; Paul Anghel, *O istorie posibilă a literaturii române. Modelul magic*, Timișoara, 2002; Zamfirescu, *Istorie*, *passim*; Edgar Papu, *Interviuri*, îngr. Ilie Rad și Grațian Cormoș, Cluj-Napoca, 2005; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, tr. Cristina Petrescu și Dragoș Petrescu, Iași, 2005, *223–268*; Gheorghe Grigurcu, *Protocronismul proteic*, RL, 2006, 50; Alexandra Tomiță, *O istorie „glorioasă". Dosarul protocronismului românesc*, București, 2007; Popa, *Ist. lit.*, II, *87–91*; Terian, *A cincea esență*, *567–574*; Grațian Cormoș, *Edgar Papu și teoria protocronismului românesc*, Cluj-Napoca, 2012; Lionel Decebal Roșca, *La umbra timpului în floare. Protocronismul – prolegomene la monografia unei idei*, Cluj-Napoca, 2012. ***Cs.B.***

PROTOPOPESCU, Alexandru (30.VIII.1942, Fălticeni – 17.X.1994, București), critic literar, poet. Este fiul Matildei (n. Procopie) și al lui Dan Protopopescu, profesor de limba și literatura română. Urmează cursurile liceale în Târgu Ocna și din 1960 devine student al Facultății de Filologie din cadrul Universității „Al.I. Cuza" din Iași, pe care o va absolvi în 1965. Lucrează ca asistent la Institutul Pedagogic din Constanța (1965–1967), redactor la revista „Tomis" (1967–1974), bibliotecar principal la Biblioteca Județeană din Constanța (1974–1976) și ca profesor de liceu, ducând apoi, ani în șir, o existență de boem incurabil. Și-a luat doctoratul în filologie. Debutează cu versuri la „Iașul literar" în 1960, colaborând cu critică și versuri și la „Argeș", „Ateneu", „Orizont", „Viața românească" ș.a., iar cu publicistică la „Dobrogea nouă". Cronicile literare, publicate ani în șir în „Tomis", îl anunțau ca pe unul dintre cei mai înzestrați comentatori ai anilor '70.

Volumul de debut al lui **P.**, *Exilul imaginar* (1968), caută să refacă traseul de formare a unei conștiințe poetice, transpus în versuri de factură foarte diferită, de la simplul calambur la elegia meditativă gravă, de la poemul livresc la cel de

confesiune directă. Scriind, adeseori artificial și retoric, o poezie cu ecouri din Lucian Blaga și V. Voiculescu, dar și din Ion Minulescu sau Ion Vinea, autorul pare să își demonstreze mai mult cultura poetică și stăpânirea mijloacelor decât o vibrație lirică autentică: „Port pe cap nenumărate turnuri,/ Rotitoare zidiri, foișoare – ale lumii,/ Răcoroase capete de mare,/ Începute și neterminate”. Intuiții critice notabile, exprimate câteodată prețios, apar în *Volumul și esența* (1972), grupaj de studii privitoare la romane românești interbelice și contemporane, axate mai cu seamă pe problemele configurării direcției psihologice în literatura noastră, ca reflectare specifică a modelului introspectiv european. *Romanul psihologic românesc* (1978) aprofundează cercetarea anterioară și se impune drept cea dintâi lucrare de sinteză asupra psihologismului în construcțiile romanești de la noi. După ce stabilește premisele teoretice ale analizei, fundamentate pe importante lucrări de estetică a romanului, criticul realizează un tablou aproape exhaustiv al speciei pentru epoca interbelică. Chiar dacă uneori ezită în demarcarea vechiului roman de analiză de noul roman psihologic și manifestă o anumită opacitate față de scrierile lui Gib I. Mihăescu sau față de cele ale lui Mircea Eliade, **P.** dovedește că nu se livrează locurilor comune în investigarea acestui subiect, ci dezvoltă o viziune, o interpretare liberă, foarte personală, mergând nu o dată împotriva curentului critic anterior. Lectura lui relevă acuitate a observației și o reală capacitate analitică atunci când surprinde situarea romanelor autohtone în vecinătatea, dar și, în același timp, în afara psihologismului modern. Un volum postum îngrijit de Vasile Andru, *Un mileniu de copilărie* (2000), reunește eseuri pe tema copilăriei, precum și reflecții privitoare la literatura pentru copii sau la încercările unor autori copii în diferite epoci din istoria culturii.

SCRIERI: *Exilul imaginar*, București, 1968; *Volumul și esența*, București, 1972; *Romanul psihologic românesc*, București, 1978; ed. 2, postfață Vasile Andru, Pitești, 2000; *Un mileniu de copilărie*, îngr. Vasile Andru, Pitești, 2000.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Exilul imaginar”*, RL, 1968, 4; Nicolae Motoc, *„Exilul imaginar”*, TMS, 1968, 12; Iorgulescu, *Scriitori*, *340–341*; Nicolae Manolescu, *Psihologie și romanesc*, RL, 1978, 25; Dan C. Mihăilescu, *Critica romanului psihologic*, TR, 1980, 38; Al. Piru, *Marginalia*, București, 1980, *137–140*; Ștefănescu, *Jurnal*, *62–63*; Grigurcu, *Critici*, *413–420*; Simuț, *Diferența*, *97–102*; Grigurcu, *Între critici*, *280–284*; Vasile Andru, *Un boem atipic*, VR, 1995, 5–6; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *370–371*; Marin Mincu, *Un destin critic întrerupt imprevizibil*, LCF, 2001, 9; Nicolae Motoc, *Un as al confesiunii indirecte*, TMS, 2001, 7; *Dicț. scriit. rom.*, III, *893–894*; Ștefănescu, *Istoria*, *1057–1059*. ***A.C.***

PROTOPOPESCU, Dragoș
(17.X.1892, Călărași – 26.XI.1948, București), eseist, poet, prozator, dramaturg, traducător

Este fiul Octaviei (n. Blebea) și al lui Constantin Protopopescu, profesor de limba latină și, o vreme, revizor școlar (scriitorul va semna câtva timp Protopopescu-Blebea sau Dragoș Blebea). Urmează școala primară în orașul natal, liceul la Colegiul „Sf. Sava” din București, iar în 1911 devine student al Facultății de Filosofie și Litere din București. După cum va mărturisi mai târziu, profesorii ale căror prelegeri l-au atras cel mai mult au fost N. Iorga, Mihail Dragomirescu și Ovid Densusianu. Sub protecția acestuia din urmă, publica primele versuri în revista „Vieața nouă”. La început e ispitit exclusiv de poezie: în nici una din publicațiile la care a colaborat în anii studenției nu s-a manifestat în genul ce avea să îl consacre – eseul. Adeziunea sa la programul antisămănătorist s-a produs în primul rând ca urmare a influenței lui Densusianu, influență ce va rămâne o trăsătură permanentă a liricii lui. E. Lovinescu va recunoaște în tânărul poet „un urmaș al lui Anghel”. Simbolismul lui **P.** e însă o rezultantă a unor înrâuriri diverse în care se numără, de pildă, și Panait Cerna, și poeții belgieni, cu efectele lor cromatice și cu fragmentele de peisaj industrial, și Ion Minulescu (fără tehnica melodică a cantilenei acestuia), și G. Bacovia (fără ca lexicul voit „nepoetic” să producă aceeași tensiune tragică). În afara „Vieții noi”, unde scrie frecvent, el colaborează în perioada 1911–1916 la diverse reviste al căror program era apropiat de simbolism: „Farul”, „Versuri și proză” (unde semnează cu pseudonimul Valde), „Sărbătoarea eroilor”, „Flacăra”, dar și la altele cu o

orientare mai puțin decisă – de pildă, „Poezia”. Mai târziu, în 1918–1919, va conduce revista „Letopiseți”. Pe de altă parte, publică în paginile unor reviste ce se declarau net pentru o intervenție, în războiul ce izbucnise în Europa, alături de Franța și Anglia, cum erau „Vremuri nouă” sau „Calendarul «Luceafărul»”, unde colaborările se explică mai curând prin afinitățile cu cei care militau pentru idealul unității naționale. Din 1913 începe să manifeste interes față de realizarea unor traduceri din literatura occidentală, prima fiind un fragment din *Maiorul Barbara* de G. B. Shaw, apărută în „Vieața nouă”; e, de altfel, cea dintâi transpunere în limba română dintr-un text al dramaturgului irlandez și singura publicată până la război. Şi alte personalități ale literaturii engleze moderne sunt prezentate pentru întâia oară cititorilor români prin versiunile sau prin articolele lui **P.**: Oscar Wilde, Arthur Symons, W. B. Yeats sau canadianul Bliss Carman, „tragicul și pitorescul poet vagabond”. Se poate spune că tânărul își alege cu grijă subiectele în stare să pledeze pentru cauza intrării României în război. În acest sens merg intervențiile lui în favoarea valorilor culturale franceze, comentariile despre forța lor de infuzie benefică în cultura Belgiei, a țărilor Maghrebului sau chiar a Suediei, fiind subliniată atitudinea francofonă a unor scriitori, în frunte cu Selma Lagerlöf și Ludvig Nordström. Între timp publică multe traduceri din latină și din engleză, transpuneri făcute direct, nu prin intermediar, ceea ce creează una din problemele încă nelămurite ale biografiei sale: când și cum a învățat limba engleză care, atunci, nu se studia nici în liceu, nici la universitate. La fel de neclară, din pricina lipsei informațiilor directe și a marii discreții a lui **P.**, va fi perioada Primului Război Mondial. Probabil că a fost pe front, date fiind absența în acești ani din paginile publicațiilor și tonul unor poeme de acum (*Poemele restriștei*, 1920), în care se pot recunoaște impresii, amintiri, notații din război. În 1915 își susținuse licența cu o teză intitulată *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, sub îndrumarea lui Ovid Densusianu. Demersul analitic se sprijină, pe de o parte, pe unele sugestii preluate dintr-o încercare de istorie a prozodiei românești publicată în 1909 de N. I. Apostolescu și, pe de alta, pe principiile relativ recente ale lui W. Thomson și Paul Verrier. Studiul stilistic nu va rămâne o preocupare singulară, de vreme ce, aproape de sfârșitul carierei, **P.** va aborda una dintre cele mai complicate chestiuni din istoria poeticii engleze – stilul lui Shakespeare. Sunt prea puțin cunoscute circumstanțele plecării lui la studii în Franța. În primăvara lui 1924 își susține teza de doctorat la Sorbona, *Un Classique moderne: William Congreve*, sub conducerea unuia din cei mai de seamă angliști ai timpului, Louis Cazamian. Ceea ce uimește e repeziciunea cu care și-a redactat lucrarea, din moment ce ediția operelor complete ale lui Congreve apăruse în 1923 și e limpede că acesta e textul folosit de doctorandul român. Mai mult decât atât: în bibliografie sunt citate ediții foarte recente și lucrări de istorie literară apărute în 1924. Textul e compus cu acribie, nu e doar o înșiruire de scânteietoare impresii de lectură, ci, fără să evite paradoxul (care va fi una din marile plăceri ale eseistului), analizează în profunzime opera lui Congreve, argumentându-i convingător apartenența la poetica Restaurației. În general, în spiritul școlii lui Cazamian, dar și al aceleia a lui Densusianu, tânărul anglist consideră că nici o informație de bibliotecă sau de arhivă nu trebuie lăsată deoparte, că istoria literară înseamnă, mai presus de orice, informație completă asupra unui subiect. Încă înainte de a-i fi apărut, la Paris, teza de doctorat, el publicase în țară o selecție din scrierile autorului englez, versuri și fragmente din comedii, foarte asemănătoare culegerilor de texte pentru studenți, așa cum erau ele folosite în universitățile din Anglia: *A Sheaf of Poetical Scraps* (*Unknown Congreve*) (1923). Din 1921 inaugurase o activitate care avea să dea scrierilor sale un profil foarte caracteristic. Se afla la Londra, fapt natural pentru un doctorand care își pregătea o teză cu subiect de literatură engleză, și cerceta în biblioteci – îndeosebi în cea de la British Museum – ediții vechi, colecții de publicații din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, memorii (cartea din 1923 va purta subtitlul *Unknown Congreve* și va cuprinde texte nepublicate în ediții). Nu rezultă că ar fi fost acum, așa cum se credea la un moment dat, atașat de presă la Londra, iar părerea potrivit căreia **P.** s-ar fi întreținut din onorariile articolelor publicate în presa franceză nu se susține decât în parte: colaborările sale (în general, corespondențe culturale) în paginile ziarului „Le Temps” sunt foarte puține. În schimb, probabil că primise drepturi de autor din țară. Majoritatea însemnărilor privitoare la cultura mai veche sau contemporană a Angliei, care vor fi publicate și în volumul *Pagini engleze* (1925), fuseseră tipărite în perioada 1921–1924 în reviste românești, îndeosebi în „Viața

românească” (unde semnează și Dinu Lance) și „Ideea europeană”, în „Glasul Bucovinei”, „Codrul Cosminului”, dar și în „Roma”, revista lui Ramiro Ortiz, „Dreptatea” sau „Mișcarea literară”. Colaborează la început cu versuri, unele semnate cu pseudonimul Dinu Lance, altele cu numele adevărat; în presă a mai folosit pseudonimele Eustratie Logofătul, iar unele texte le-a semnat P. Dragoș. Tonalitatea poeziei e aceeași ca în poemele de dinainte de război, din „Vieața nouă”. Contactul direct cu atmosfera culturală a Occidentului, într-o vreme când poetica simbolistă părea un fapt al trecutului, nu i-a modificat viziunea. Consecvența (între timp, în 1919, colaborase și la „Literatorul” lui Al. Macedonski, adăugând astfel un argument la adeziunea lui la simbolism) e una dintre trăsăturile caracteristice ale portretului său intelectual, deși, ca teoretician, **P.** era deschis spre diverse forme ale poeziei mai noi. Lui i se datorează cel dintâi studiu de mare întindere consacrat lui W.B. Yeats, după cum în corespondențele sale londoneze apar pentru prima oară în paginile unor publicații românești scurte caracterizări – în general judicioase – ale unor reprezentanți ai poeziei tinere anglo-saxone: Ezra Pound, T. S. Eliot, Robert Graves, Wilfred Owen, Laurence Binyon, Stephen Phillips, Laurence Hausman, T.S. Moore. În *Fenomenul englez*, cartea lui din 1936, vor fi adăugați imagiștii, gruparea din jurul revistei „Criterion”, tinerii W.H. Auden, Stephen Spender, Dylan Thomas. **P.** e un spirit clasicist care, nu o dată, se sfiește de propriile preferințe literare și caută să le estompeze printr-o proclamare a adeziunii totale la doctrinele moderne. De altminteri, există o perioadă culturală față de care manifestă o reticență vădită – romantismul. Ciudată atitudine a celui care, alături de Lucian Blaga, O.W. Cisek, Tudor Vianu, Petre Andrei, aduce înaintea conștiinței literare românești exemplul expresionismului, al acestui „romantism al secolului XX”, cum aveau să îl numească atâția comentatori. În prezentarea lui, romantismul englez e prețuit pentru formele echilibrate, de felul celor din poezia lui James Thomson sau William Wordsworth, puse aproape întotdeauna în opoziție cu cele ale liricii lui Byron și, într-o anumită măsură, a lui Shelley. E adevărat că, în general, **P.** nu depășește în demersurile sale comparatiste liniile tradiționale trasate de școala lui Fernand Baldensperger și Paul Hazard. Implicarea politică în Garda de Fier în anii ’30 nu i-a adus succesul social pe care îl sconta. Între ianuarie 1932 și decembrie 1933 apare, cu întreruperi, ziarul prolegionar „Calendarul”, tutelat de Nichifor Crainic, unde **P.** scrie nu numai cronică literară, ci și mai multe pamflete și diagnostice exaltate ale stării politice a țării. După uciderea, în decembrie 1933, a lui I. G. Duca, prim-ministru al țării, în afara asasinilor au fost arestați patruzeci de membri și simpatizanți ai Gărzii de Fier, printre ei aflându-se și **P.**, care va fi în cele din urmă achitat. După dispariția „Calendarului”, el devine, în noiembrie 1935, redactor la ziarul extremist al lui Crainic „Sfarmă-Piatră”, de unde se mută, în 1937, la o altă publicație prolegionară, ziarul „Buna Vestire”, la care este codirector din 1937 până la dispariția primei serii, în primăvara lui 1938. În 1939 e invitat să preia șefia Catedrei de limba și literatura engleză a Facultății de Litere și Filosofie din București, după ce din 1925 fusese titularul aceleiași catedre la Universitatea din Cernăuți, oraș unde în 1926–1927 este și director al Teatrului Național. Sfârșitul i-a fost tragic. Cei apropiați de el în anii de după război, mai ales în 1947–1948, își amintesc că devenise de nerecunoscut: era deprimat, de-a dreptul înfricoșat, viitorul i se înfățișa crâncen. **P.**, pe care G. Călinescu îl cunoscuse ca pe „un om dedicat bucuriilor inedite, somptuos, plin de o jovială comunicativitate”, era acum doborât de o mare tristețe. Era atât de speriat, încât se mutase de acasă într-o odăiță din clădirea Facultății de Litere, unde se credea mai la adăpost. S-a dovedit că avea, într-adevăr, motive de teamă: în 1948 era epurat din învățământul universitar, asemenea multora dintre colegii săi. În toamna acelui an încearcă să se sinucidă, tăindu-și venele. E salvat și internat în Spitalul Filantropia, dar nu renunță la gândul de a-și curma zilele: ia liftul până la ultimul etaj, coboară apoi pe scări, apasă pe butonul de apel și, cățărându-se pe grilajul de protecție, își pune capul în calea liftului care venea în jos. Moare cu baza craniului sfărâmată. Ziarele nu au relatat nimic, dar vestea a ajuns repede în mediile intelectuale. Apoi, ca în cazul atâtor cărturari români, numele lui a dispărut din fișierele bibliotecilor, scrierile au fost trecute în ceea ce se numea „fondul special”. Abia către sfârșitul anilor ’60 a putut să fie menționat în lucrările de specialitate. Mult mai târziu au început să fie publicate ediții conținând opera lui **P.** de exeget al literaturii anglo-saxone și de comentator al literaturii române.

Pagini engleze cuprinde studii și eseuri inițial publicate de **P.** în presa culturală. Ele deschid un

orizont puțin luminat de cercetările românești ale vremii. Tânărul autor avea o cultură istorico-literară solidă și nu se limita la perioada clasicismului englez, spre care îl îndreptau în chip firesc preocupările de până atunci, el fiind unul dintre primii angliști români care s-au familiarizat cu problemele literaturii medievale, inclusiv ale celei din epoca anglo-saxonă și ale începuturilor în limba engleză. Cea de-a doua carte, *Fenomenul englez*, este cea mai importantă cercetare a lumii din Insulele Britanice din câte au fost publicate la noi până după cel de-al Doilea Război Mondial. La curent cu principalele evoluții ale spiritului englez, **P.** asociază modalități critice provenind din viziuni tradiționale – de pildă, din *Völkerpsychologie* a lui Wilhelm Wundt, în versiunea, relativ recentă, a lui D. Harding – cu unele mai noi, cum era energetismul preluat de la profesorul său C. Rădulescu-Motru. Un loc central îl ocupă aici studiile referitoare la Shakespeare. Astfel, *Miracolul shakespearian* este, înaintea unui curs ținut în 1945–1946, cea mai amplă cuprindere a marilor probleme ale creației dramaturgului realizată până la acea dată în România. Textele shakespeariene îi erau familiare; de altfel, până în anul apariției *Fenomenului englez*, tradusese mai multe piese, dintre care unele fuseseră reprezentate la Teatrul Național din București, altele difuzate la Radio; ulterior, în anii ’40, va traduce masiv din piesele lui Shakespeare, majoritatea fiind editate, iar câteva – *Iuliu Cezar*, *Macbeth*, *Visul unei nopți de vară*, *Mult zgomot pentru nimic* – lăsate în manuscris. Cercetase epoca elisabethană (mai mulți ani ține cursuri și seminarii consacrate acestei perioade la Universitatea din Cernăuți), iar istoria Angliei renascentiste îi era bine cunoscută. În *Fenomenul englez* pornește de la un studiu apărut, tot în 1936, în „Revista Fundațiilor Regale”, cu un titlu, *Shakespeare printre noi*, ce pare să îl anticipeze, aproape cu trei decenii, pe cel al lui Jan Kott, *Shakespeare, contemporanul nostru*. Cercetarea e o sinteză la care participă și biografismul de factură Sidney Lee, și critica de text, pe temeiul unor criterii diverse, precum analiza psihologică a lui A.C. Bradley, comentariul istorico-filologic al lui Furners, critica sociologică a lui Gustav Rümelin. În spiritul interpretărilor – foarte noi – ale lui Middleton Murry, **P.** se opune tendinței de a-l socoti pe Shakespeare doar ca pe un vehicul al „faptului divers” și îndeamnă la repetarea demonstrației privind discrepanța dintre biografie și creație (discrepanță numită de autor „miracol”). În tradiția școlii românești de interpretare a lui Shakespeare, dar cu argumente mai numeroase și mai pertinente, el se declară partizan al „teoriei stratfordiene”, care îl identifică pe autorul operei în persoana actorului de la The Globe. Teoria e dezvoltată și altfel, adoptându-se uneori tonul pamfletului: inițiatorii dezintegraționismului shakespearian sunt atacați cu vehemență și reduși la ridicol cu arme extraliterare. Complexitatea afilierii culturale a lui **P.** iese mai limpede la iveală când se urmărește reacția lui față de literatura română, mai ales față de cea contemporană. Semnificativ e, din această perspectivă, interesul față de formele tradiționale, chiar și atunci când s-ar spune că el descoperă creația literară a secolului al XX-lea. Era un spirit a cărui colaborare la diverse reviste nu pare să fi fost întotdeauna urmarea unor afinități ideologice. Publică aproape concomitent la „Viața românească”, la „Sburătorul literar”, „Universul literar”, „Cuget românesc”, „Ideea europeană”, „Gândirea”, „Calendarul”, „Sfarmă-Piatră”, „Buna Vestire” și „Porunca vremii”, reviste ale căror programe se rânduiesc precumpănitor în sfera tradiționalismului de diverse nuanțe și origini teoretice, de la poporanism la ortodoxism și la naționalismul exacerbat al extremei drepte. Dar el va răspunde și apelului lansat în 1925, la reapariția „Neamului românesc literar”, către colaboratori de la „Sămănătorul”, „Floarea darurilor” și de la seria mai veche a „Neamului românesc literar”. Trecând peste marea inimiciție față de Ion Sân-Giorgiu, redactorul revistei, va colabora și la această publicație, dominată de personalitatea lui N. Iorga. Admirator constant și entuziast al lui Iorga, i-a și dedicat un amplu articol referitor la teatrul său. Ilustrând orientarea spre formele literaturii tradiționaliste, alte articole sunt consacrate dramaturgiei lui Octavian Goga și celei a lui Lucian Blaga, acestea fiind în epocă printre puținele studii despre opera teatrală a scriitorilor avuți în vedere. Admirația (nu o dată, cu accente encomiastice) față de Iorga pune în lumină o contradicție dramatică a biografiei lui **P.** Cel care a aderat la politica Legiunii „Arhanghelul Mihail” (a fost delegat de Corneliu Zelea Codreanu să conducă tratativele cu Iuliu Maniu pentru stabilirea unui pact electoral și a candidat pentru un loc de deputat, fiind desemnat de legionari) a rămas, în plan cultural, un admirator al Occidentului anglo-francez. Chiar și în privința ideilor politice, poziția lui este de-a dreptul uimitoare: articolele din presa cotidiană (de obicei în ziarele de

extrema dreaptă) sunt vizibil influențate de ideile legionarismului și conțin adesea formulări puerile, în vreme ce eseurile pe teme culturale vorbesc cu mare respect despre democrațiile europene și ironizează „pasul de gâscă" al militarismului german. Stimat ca exeget al literaturii engleze – G. Călinescu, de pildă, cunoscut pentru parcimonia calificativelor de acest fel, îl considera „un om de fină cultură" –, **P.** a fost privit cu multe rezerve când a scris proză narativă, schițe, nuvele și mai ales romane. Plasate într-o zonă a absurdului cu consecințe benigne, textele prozastice sunt concepute – mai curând decât în maniera lui Mark Twain, pe care o sugera G. Călinescu – în stilul cultivat în paginile săptămânalului american „The New Yorker", asemănările cu literatura lui E. B. White sau James Thurber fiind evidente. Sunt în *Iarmarocul metehnelor* (1932) povești cu vapoare navigând în mări exotice, macabre relatări ale unor crime, încheiate cu glume năucitoare: exasperat că nu îi vine rândul la bărbierit, un personaj taie gâtul frizerului și e mulțumit că, de acum încolo, va rezolva definitiv chestiunea, de vreme ce „ocnașii sunt rași complet"; un birtaș, îndurerat că papagalul său și-a pierdut frumosul penaj, se îmbarcă pe un vas încărcat cu fosfați care, însă, explodează; birtașul își pierde un picior (recuperat, bineînțeles, cu un colac de salvare) și, după o înfocată controversă privind felul înmormântării, se hotărăște să înhumeze piciorul ș.a.m.d. Autorul însuși își dădea seama că aceste compuneri nu pot aspira la o recunoaștere critică și le numea „simple tatonări", cu toate că uneori nu erau lipsite de fantezie și de umor. Și romanele lui **P.** – *Condamnații la castitate* (1933), *Fortul 13* (1936), *Tigrii* (I–II, 1937) – continuă să surprindă prin rezolvări facile, prin lipsa unei preocupări de a realiza o construcție narativă coerentă, de felul celor pe care comentatorul le punea în evidență în proza modernă din Anglia. Perioada detenției din 1934 va fi valorificată literar în romanul *Fortul 13*, care se ocupă, într-o manieră detașată și ironică, de atmosfera închisorii politice, descrisă ca o aventură grotescă. În 1940, într-o perioadă de ascensiune a legionarismului, romanul *Tigrii* va continua relatarea detenției. Comentariul autorului înregistrează însă o schimbare de ton, de la atitudinea voit detașată a romanului anterior se trece la una participativă, elogioasă la adresa mișcării legionare.

SCRIERI: *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, București, 1915; *Poemele restriștei*, București, 1920; *Zvon de pretutindeni*, București, 1921; *Valoarea latină a culturei engleze*, Cernăuți, 1923; *Un Classique moderne: William Congreve*, pref. Louis Cazamian, Paris, 1924; *Caracterul de rasă al literaturii engleze*, Cernăuți, 1925; *William Congreve. Prose, Miscellanies, and Letters*, București, 1925; *Pagini engleze*, București, 1925; *Iarmarocul metehnelor*, București, [1932]; *Romantismul englez*, București, 1932; *Condamnații la castitate*, București, 1933; *Fenomenul englez*, București, 1936; *Fortul 13*, București, [1936]; *Tigrii*, I–II, pref. Paul Zarifopol, București, 1937; *Curs de engleză. Romanul englez*, București, 1945–1946; *Curs de engleză. Shakespeare*, București, 1945–1946; *Gramatica vie a limbii engleze. Introducere la grai și suflet englez*, București, [1947]; *Fenomenul englez*, vol. I, îngr. Dan Grigorescu și Horia Florian Popescu, introd. Dan Grigorescu, vol. II–III, îngr. Dan Grigorescu, București, 1996–2003; *Shakespeare. Viața și opera*, îngr. Fabian Anton, București, 1998; *Shakespeare. Romanul englez*, îngr. și introd. Andi Bălu, București, 2000. **Traduceri:** Shakespeare, *Hamlet*, București, 1938, *Coriolan*, București, 1940, *Furtuna*, București, 1940, *Henric V*, București, 1940, *Poveste de iarnă*, București, 1942, *Regele Lear*, București, 1942, *Tragica poveste a lui Hamlet, prințul Danemarcei*, București, [1942], *Scorpia îmblânzită*, București, 1943, *Tragedia lui Othello, maurul din Veneția*, București, 1943, *Doi domni din Verona*, București, 1944, *Noaptea regilor* (*A douăsprezecea noapte*), București, 1945, *Nevestele vesele din Windsor*, București, f.a.; *Teatru englez (Bernard Shaw, Eugene O'Neill, John M. Synge)*, I, București, 1943; Eugene O'Neill, *Michael și Anna* (*Welded*), București, 1946; G. B. Shaw, *Casa inimilor sfărâmate*, București, f.a.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, *416–419*, VI, *71–75*, *318–321*, IX, *136–144*, XII, *242–244*, *419*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *542*, *566–567*, VI, *264*; Camil Petrescu, *„Fântâna Domnului"*, „Argus", 1932, 5716; Pompiliu Constantinescu, *„Iarmarocul metehnelor"*, VRA, 1933, 275; Călinescu, *Opere*, II, *76*, *611–612*, III, *1397–1403*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, II, *61–63*; Ovidiu Papadima, [*Dragoș Protopopescu*], G, 1936, 5, 1937, 2; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *714*, *Ist. lit.* (1982), *798*; Ion Marin Sadoveanu, [*Dragoș Protopopescu*], TIL, 1942, 1 741, 1780; Eliade, *Împotriva*, *50–52*; Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, București, 1971, *206*, *209–218*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *375–376*; Nae Antonescu, *Dragoș Protopopescu*, RL, 1992, 32; Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, 1996, *54–55*, *242–245*, *24–255*; *Dicț. esențial*, *697–698*; Andi Bălu, *O perspectivă românească asupra literaturii engleze*, București, 2002; Anca Mateescu, *Între „Fortul 13" și „Patimile după Pitești" (I–II)*, JL, 2003, 21–24, 2004, 1–6; Alexandra Maria Rusu, *Recuperarea unui anglist: Dragoș Protopopescu*, VR, 2004, 6–7. ***D.G.***

PROVERB, specie folclorică exprimând, adeseori metaforic și uneori rimat, într-o propoziție sau într-o frază, un adevăr cu valabilitate generală, impus prin tradiție. Denumirea speciei este de proveniență cultă (din latinescul *proverbium* și francezul *proverbe*) și a înlocuit mai vechiul „parimie", de origine neogrecească. În popor se folosesc termenii „cuvânt", „pildă", „vorbă", „zicală", „zicătoare". Izvorât dintr-o experiență colectivă îndelungată, **p.** a circulat la toate popoarele, din cele mai vechi timpuri. Pătrunzând foarte devreme în scris, s-a confundat cu maximele, sentințele, pildele filosofilor și scriitorilor din Antichitate, a fost difuzat prin texte juridice, religioase și cărți populare. Şi-a păstrat, totuși, o existență folclorică proprie. Odată intrate în circuitul oral, **p.** presupuse a fi de origine cultă au devenit anonime, nedeosebindu-se de creațiile moștenite prin tradiție. În legătură cu geneza speciei, se poate stabili o clasificare: **p.** universale, aflate în patrimoniul folcloric al tuturor popoarelor din cele mai vechi timpuri, **p.** împrumutate fie pe cale orală, fie prin scris, **p.** locale, sintetizând experiența și situații specifice din viața unui popor. Ultimele pot fi, după conținut, istorice, religioase, mitologice, reflectând evoluția istorică, socială și filosofică a unui popor. Altă clasificare ține seama de forma artistică a acestor creații populare: metaforice (sau alegorice) și nemetaforice, în proză sau în versuri. Din punct de vedere gramatical, **p.** sunt propriu-zise – cele ce apar sub forma unei propoziții enunțiative, afirmative sau negative, care exprimă în mod direct o judecată completă – și imperative, sub forma unor propoziții imperative, afirmative sau negative, care prin conținutul lor implică ideea de bine și impun un sfat, un îndemn. Derivate din **p.** propriu-zise sunt **p.** exclamative și **p.** dialogate. Tematica relevă cele mai variate aspecte ale existenței umane, **p.** fiind, în ansamblu, expresia unei filosofii de viață, în care conținutul etic se îmbină cu cel social-istoric și cu povețele practice. Creat într-un anumit moment istoric, **p.** are un sens inițial, care exprimă ideea de la care se pleacă. Cu cât această idee este mai generală, cu atât pot apărea semnificații mai numeroase, în contexte particulare, dar subordonându-se sensului primar. **P.** universale au un caracter general valabil („Corb la corb nu-și scoate ochii", „Spune-mi cu cine te aduni, ca să-ți spun cine ești", „Câinele care latră nu mușcă", „Unde nu-i cap, vai de picioare", „Ulciorul nu merge de multe ori la apă"), pe când cele locale, istorice, îmbrățișează o arie mai restrânsă („Vodă da și Hâncu ba", „Turcul te bate, turcul te judecă"). Numeroase sunt aspectele negative selectate, față de care **p.** dezvăluie o atitudine cu tendințe explicit educative („Lupul păru-și schimbă, dar năravul ba"). Multe **p.** care conțin norme de conduită raportate la condițiile de viață din diferite epoci exprimă concepții contradictorii („Aurul deschide raiul", dar „Mai bine sărac și curat, decât bogat și pătat"). În centrul atenției stă omul cu calitățile și mai ales cu defectele sale; de aici, un mare număr de **p.** satirice („După război mulți viteji s-arată", „Popa mănâncă și de pe viu și de pe mort"). Spre deosebire de zicătoare (care se constituie ca expresie figurată fără o existență independentă și nu exprimă o concluzie, ci doar o sugerează), cu care este înrudit, **p.** are un conținut bine determinat, exprimând o judecată completă și o concluzie. Prin conținut se apropie de maximă, dar se deosebește de aceasta prin alcătuirea lui metaforică. **P.** se exprimă prin propoziții sau prin fraze întregi, concise, uneori eliptice, cu o accentuată stereotipie sintactică. Pentru a-i spori valoarea, se folosesc comparații, metafore, alegorii și uneori elemente de versificație, ritm sau rimă. Chiar în cazul **p.** metaforice, plasticitatea se realizează printr-o anume simetrie a frazei, prin concizia și selecția termenilor („Cine se scoală de dimineață departe ajunge"). Intonația și accentul sunt folosite pentru relevarea sensului. Un procedeu care subliniază atitudinea selectivă pe care specia o implică este exagerarea („Femeia îl scoate dator și pe dracu"). Caracteristice sunt posibilitatea aplicării la situații practic nelimitate ca număr și îmbinarea mai multor sensuri, uneori contradictorii. În circulația orală **p.** dobândește un mare număr de variante, prin adaos sau prin eliminare, prin nuanțări diferite în raport cu semnificația de bază sau prin substituiri. Cu toate acestea, dintre speciile folclorice, **p.** este cel mai apropiat de literatura cultă. În scris a circulat, la noi, prin intermediul cărților populare (*Albinușa, Archirie și Anadan* ș.a.), al diferitelor manuscrise și al operelor marilor cronicari din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Îndemnuri la culegerea „vorbelor cu tâlc" vin îndeosebi din Transilvania, de la Dimitrie Țichindeal, Timotei Cipariu ș.a. Prin 1845 vornicul Iordache Golescu întocmește o culegere intitulată *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești*. Culegeri propriu-zise sunt cele ale lui Anton Pann, I.C. Hințescu, Petre

Ispirescu, iar cea mai importantă colecție o publică Iuliu A. Zanne. **P.** se întâlnesc în literatura cultă, la începutul veacului al XIX-lea, în *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, dar mai ales în a doua jumătate a secolului ele colorează poveștile, povestirile și amintirile lui Ion Creangă.

Surse: Anton Pann, *Culegere de proverburi sau Povestea vorbii*, București, 1847; I. C. Hințescu, *Proverbele românilor*, Sibiu, 1877; Petre Ispirescu, *Zicători populare*, RIAF, 1885, vol. V, *153–165*; Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, I–X, pref. G. Dem. Teodorescu, București, 1895–1903; I.-A. Candrea, *Dicționar de proverbe și zicători*, București, 1912**;** *Din înțelepciunea poporului. Proverbe, zicători, ghicitori*, îngr. Corneliu Bărbulescu și Gh. Ghiță, București, 1957; *Ghicitori și proverbe*, I–II, îngr. Monica Rahmil [Monica Brătulescu], București, 1957; *Proverbe românești*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1967; Iordache Golescu, *Proverbe comentate*, îngr. și pref. Gh. Paschia, București, 1973; *Proverbe și zicători bănățene*, îngr. Costa Roșu, Novi Sad, 1996; *Dicționar de proverbe și zicători românești*, îngr. și pref. Grigore Botezatu și Andrei Hâncu, București–Chișinău, 2001; *Psihologia omului în proverbe*, îngr. Tiberiu Rudică și Daniela Costea, Iași, 2004; Ion Cuceu, *Dicționarul proverbelor românești: 7777 texte din Dicționarul tezaur al paremiologiei românești*, București, 2006.

Repere bibliografice: G. Dem.Teodorescu, *Cercetări asupra proverbelor române*, București, 1877; Gaster, *Lit. pop.*, *197–201*; I.C. Chițimia, *Paremiologie*, RITL, 1960, 3; *Ist. lit.*, I, *193–199*; Ovidiu Bârlea, *Proverbe și zicători românești*, București, 1966; Pavel Ruxăndoiu, *Aspectul metaforic al proverbelor*, SPS, *94–113*; Pavel Ruxăndoiu, *Proverbele ca gen folcloric*, în *Folclor literar*, I, îngr. Eugen Todoran și Gabriel Manolescu, Timișoara, 1967, *183–199*; Vasile Netea, *Primele colecții de proverbe românești publicate*, în *Studii de folclor și literatură*, București, 1967, *401–439*; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București, 1968, *596–605*; Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă*, București, 1970, *276–282*; I. C. Chițimia, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, 1971, *239–267*; *Dicț. lit. 1900*, *712–713*; Cezar Tabarcea, *Poetica proverbului*, București, 1982; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, București, 1983, *313–344*; Constantin Negreanu, *Structura proverbelor românești*, București, 1983; Gabriel Gheorghe, *Proverbe românești și proverbele lumii romanice*, București, 1986; Constantin Negreanu, Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Istoria proverbului românesc*, Bârda, 1998; Stelian Dumistrăcel, *Dicționar de expresii românești*, Iași, 2001; Pavel Ruxăndoiu, *Proverb și context*, București, 2003; Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Povestea vorbelor de duh*, Bârda, 2003. ***L.Bd.***

PROVINCIA, revistă apărută la Turnu Severin, săptămânal sau bilunar din decembrie 1944 până în noiembrie 1946, apoi lunar din decembrie 1946 până în mai 1947. Directori sunt Ion Baloșin (până în iulie 1946) și ulterior Constant Răutu. Subtitlul, modificat în repetate rânduri, este inițial „Gazetă independentă de informație și reportaj", iar în 1947 „Revistă de literatură și artă". Intenția redactorilor este de a informa opinia publică „corect și cinstit" asupra „tuturor problemelor ce guvernează viața sub aspectul lor multiplu – social, cultural, economic etc." (Ion Baloșin, *Rostul nostru*, 1/1944). Timp de aproape doi ani, **P.** este preponderent informativă, axată îndeosebi pe publicistica socială și politică. Comentariile pe teme culturale în această perioadă se rezumă la pagina „Gând și slovă", apărută sub îngrijirea lui Ion Antonie, care publică o serie de articole de critică și istorie literară și atrage colaborarea câtorva poeți. O schimbare de perspectivă are loc sub conducerea lui Constant Răutu, inițiatorul unei noi orientări, reflectată în articolul *După trei ani.* **P.** devine, astfel, exclusiv literară și se împarte în trei secțiuni: „Proză", „Versuri" și „Cronica". Pe parcursul existenței sale publicația pune accent pe „puterile creatoare ale locului", în spiritul unui regionalism menit să contribuie prin valorile proprii la „marele element al românismului" (I. Cetină, *Rostul periodicelor provinciale*). Printre rubricile obișnuite se numără „Ştiri – Fapte – Comentarii", „Cronica", „Epigramă și humor", „Şcoala și biserica", „Tribuna liberă", „Diverse", „Anchetele noastre". Gazeta publică (sau republică) versuri de Ion Pillat (*Singur* și *Vechime*), Verona Brateș, Petru Homoceanul, Emil Vora, Grigore Bugarin, Emil Zegreanu, Veturia Constantinescu, proză de V. Voiculescu (*Capul de zimbru*), Victor Papilian (fragmente din romanul *Bogdanus infidelis notarius)*, Theodor Râșcanu (*Pui de cuc*, fragment de roman), Constantin Neicu-Calotescu, Gh. Atanasiu. În domeniul dramaturgiei este de remarcat prezența lui Camil Petrescu, printr-un fragment din piesa *Mitică Popescu* (21/1945). Cronica literară e semnată de Ion Antonie, care publică și articole despre Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Ion Pillat, V. Voiculescu, Ion Minulescu, G. Ibrăileanu, Duiliu Zamfirescu, Calistrat Hogaș, Ovid Densusianu, Panait Istrati. Din septembrie 1946 cronica de carte și studiile de istorie literară aparțin lui Al. Dima (*Structura estetică a lui G. Ibrăileanu*), Mihail Atanasescu (*Un distins romantic: Matei Caragiale*), P. Isvoranu (*Ideile lui Titu Maiorescu*), Constant Răutu. La rândul său, Const. D. Ionescu recenzează

volumul *Vraja* de Cella Delavrancea, iar Gh. Atanasiu are în vedere romanul Cellei Serghi *Pânza de păianjen*. Printre colaboratori se mai numără C. Rădulescu-Motru, autorul articolului *Filosofia lui Caragiale*, Petru Comarnescu (*Capitala și provincia)* și Ion Potopin. Nu lipsesc nici transpunerile din literatura universală: Petre Stănescu traduce cartea a VI-a din *Eneida* (*Charon, luntrașul infernului*), Ion Țundrea dă fragmente din *Divina Comedia* de Dante, Const. Vulturescu din *Kalevala*. A. E. Baconsky tălmăcește poeme de M.I. Lermontov și A.S. Pușkin, Petru Sfetca versuri de Rainer Maria Rilke, iar Francisc Păcurariu semnează transpunerea *Balada domnițelor de odinioară* de François Villon. Se publică, de asemenea, interviuri cu Victor Papilian, N.D. Cocea, Virgil Birou, Mihail Drumeș și o anchetă privind problemele literaturii, cu colaborarea lui Ion Agârbiceanu, Emil Isac, George Păun, Al. Dima, Theodor Râșcanu, Tudor Teodorescu-Braniște. În paginile revistei se găsesc și câteva articole comemorative (despre Nicolae Bălcescu, Nicolae Cartojan și Romain Rolland), iscălite de Ion Antonie și Constant Răutu, precum și scrieri memorialistice (Anton Bibescu, *Amintiri despre Mihail Sebastian*). **P.** mai cuprinde anchete teatrale, o cronică a gazetelor în cadrul unei rubrici intitulate „Cărți și reviste”, alături de cronica teatrală, cinematografică, plastică, muzicală, precum și de numeroase știri politice, artistice, culturale, sportive, informații medicale, reflecții, anecdote, epigrame. Alți colaboratori: Ionel Sârbu, Nicolae Bocșa, Teofil Lianu, Vasile Dobrian, Mircea Popovici, Pimen Constantinescu, Ion Apostol Popescu, Mihai Spiridonică, Victor Jurcă, D. Hinoveanu. ***M.W.***

PROVINCIA LITERARĂ, publicație apărută la Tecuci, bilunar, între 4 martie și 20 august 1908, sub îngrijirea lui Constantin Muche Blond. Este o revistă eclectică, fără program, tipic provincială, orientată în genere spre o literatură puternic marcată de sentimentalism. Sunt tipărite două postume ale lui Ştefan Petică (*Pelerin* și *Serenadă demonică)*, versuri de Traian Demetrescu (reluări), Alice Călugăru, Constantin Muche Blond (C.M. Blond), G. Tutoveanu, Tr. Alexandrescu, Const. Nutzescu, N. Burlănescu-Alin, Basil Gheorghiu ș.a. Cu proză intră în sumar Neli Cornea, H. Coșoi, Constantin Muche Blond, D. Karnabatt, G. N. David, Nestor Ionescu. Apar traduceri din Heinrich Heine, Maxim Gorki, Jean Richepin, Catulle Mendès, Alexis Bouvier. Revista mai conține epigrame, maxime, cugetări, anecdote, curiozități. Alți colaboratori: I. Duca, Const. S. Stoenescu, T.A. Teodoru. ***A.P.***

PROVINCIA LITERARĂ, revistă apărută la Câmpulung (Muscel), lunar, din mai până în decembrie 1928 și în iulie–august 1938, ca „organ de propagandă al Cercului Cultural Provincia”, având subtitlul „Culturală. Artistică. Socială” (4/1928), iar din 1938 „Revistă de cultură, literatură, sociologie și știință”. Director-fondator este I. C. Jinga, iar redactor Alexandru Robaș. Editată de cei care scoseseră „Muguri” (1922–1923), noua publicație își face cunoscută intenția în *Câteva cuvinte* din debut: „Cu entuziasmul tineresc al sufletului dornic să mențină tradițiile literare, venim cu această modestă dar și temeinică înjghebare să sprijinim, în limita puterilor noastre, orice mișcare culturală românească, sub al cărui steag făurit din credințe și speranțe ne adunăm gândurile și puterile”, fiind deschisă „tuturor acelora care au îndrăgit meșteșugul scrisului ideilor alese”. „Nota justeții și a corectitudinii literare”, asigură redacția, va caracteriza noutățile editoriale prezentate la rubrici permanente, precum „Cronica” și „Recenzii”; „lauda va fi sinceră și necondiționată”, în timp ce „ocara va fi fără menajamente pentru înfumurații și pretențioșii neunși cu mirul sacru al talentului”. Primul număr publică, sub pseudonimul Semper, un articol al lui Nicolae Gr. Mihăescu-Nigrim, *Tudor Arghezi. Fragment critic penultim*, alături de cugetări de Carmen Sylva și de o traducere din Alphonse Daudet a lui I.C. Jinga, *Mincinoasa*. „Un simbol în mijlocul disprețului celor mai mulți pentru efortul de expresie” este, pentru Alexandru Robaș, Tudor Arghezi (*Popas: „Cuvinte potrivite”*), prezent în numerele ulterioare cu reproduceri din volumul prin care „și-a trecut cu succes examenul de ucenic” (*Duhovnicească*, *Psalm*). Cu versuri mai sunt tipăriți G. Bacovia (*Versuri*), Eugen Jebeleanu (*Poezie tristă...*), Dinu Sever (*Femeie...*, *Noapte...*), Anton Gurgu, Vasile Dobrescu, Pavel Nedelcu, Vasile Georgescu, V. Oancea, Alexandru Călinescu, Agatha Grigorescu-Bacovia ș.a., în timp ce proză semnează Const. Râureanu (*Noduri*), Neculae Patraulea (*Myriam*), Eugeniu Florian, Al. Petrescu, Dan Silvianu. O traducere din E.A. Poe, *Ulalume*, îi aparține lui George Ulieru (sub pseudonimul Alma Deodor), cea din Jules de Marthold, *Anapoda*, lui I.C. Jinga, iar cea din Oliver Schreiner, *Secretul*

artistului, lui Aurel Bugariu. Se mai publică articolul *Nicolae Iorga. Omul și opera* de Eugen Jebeleanu, alături de cel al lui Aurel Chirescu, *Problema „generației noi”*, prin care se amendează pesimismul lui Camil Petrescu privind generația scriitorilor care s-au afirmat după război, polemică inițiată în „Universul literar” și care-i antrenase și pe Romulus Dianu sau pe Mircea Eliade. La reapariția sa din 1938, Jules Țepeș, semnatarul articolului *Pentru cititori*, constata „sublima nepăsare” cu care „publicul Câmpulungului” primea revenirea „acestei reviste locale”. Alături de articole date de Ecaterina Caragea sau de Dimitrie Dem. Dimăncescu (*Regina Maria și orbii de război*), se publică proză de Stelian Manta-Jugureanu (*Inimă de putregai*), poezie de Aurelian Taina (*Glosă modernă*) și Vasile Georgescu, note și epigrame. Alți colaboratori: Nic. Manolescu, Mircea I. Jereghie, Alexe Marinescu, Cezar Robeanu. ***A.P.***, ***L.Bc.***

PROVINCIA LITERARĂ, publicație apărută la Sibiu, lunar, din octombrie 1932 până în decembrie 1934, cu subtitlul „Revistă de literatură, critică și artă”. Directori sunt Eugen Constant și Paul Constant. Al treilea frate, poetul Savin Constant, e comemorat în 1933, la cinci ani de la dispariția sa. Eugen Constant este un critic declarat al societății burgheze, subliniind de la început că „trăim sub hipnoza tutelară a fetișismelor”. Se dorește „trezirea tineretului din provincie”, în special prin conferințele Grupării Intelectuale Thesis, din care fac parte Al. Dima, I. Popescu-Sibiu, Horia Petra-Petrescu, Pimen Constantinescu ș.a. Printre cei care conferențiază la Thesis se află și Emil Cioran, care prezintă tema *Experiența eternității*, o pledoarie „împotriva temporalismului și istorismului modern”, și susține o amplă expunere intitulată *Antropologia filosofică*, în timp ce I. Popescu-Sibiu alege subiectul *Psihanaliza în literatură*. Dacă Horia Petra-Petrescu ajunge la concluzia că „poezia pare o regină detronată” (*Puterea poeziei mai există?*), Al. Dima consideră, în *Generalități substanțiale*, că tineretul e tot mai mult absorbit de roman și de eseu, neglijând nuvela și poezia. Pe tema *Revistele de provincie* vor scrie Paul I. Papadopol și C. D. Fortunescu, amândoi afirmând că acestea sunt „pe nedrept hulite”. Papadopol mai intervine cu un articol, *Rolul social al literaturii*, în care creația literară este socotită „cea mai înaltă școală a omenirii”. Poezie și proză publică atât frații Constant, cât și Dem. Bassarabeanu, Numa Cartianu, C. Nisipeanu, Ion Th. Ilea. Câteva profiluri reușite ale criticilor G. Călinescu, Şerban Cioculescu și Mihail Sebastian sunt grupate de Tiberiu Iliescu sub titlul *Momente de critică de anotimp*. Pimen Constantinescu semnează cronică literară, traduceri din Giovanni Papini și Arturo Graf, iar Giuseppe Cifarelli transpune versuri de Gabriele D'Annunzio, Giovanni Pascoli, Liomello Fiumi. ***M.Ş.***

PROZA, revistă apărută la Craiova, bilunar, între 1 februarie și 1 martie 1914. Publicația, „scrisă de Emil Gârleanu”, are ca obiectiv principal stimularea vieții intelectuale a localității. Principalele rubrici sunt „Vești” și „Bibliografie”. Emil Gârleanu, devenit din 1913 director al Teatrului Național craiovean, include în sumar patru proze: schița *Sultan*, nuvela *Geloșii*, *Pe Bistrița la vale. Pe potecile Ceahlăului* și *De pe un carnet. Însemnări din zilele mobilizării.* Tot lui îi aparțin și câteva articole de atitudine, unde critică felul puțin onest în care francezul André De Lorde a adaptat *Năpasta* lui I.L. Caragiale, pledează, într-o scrisoare deschisă adresată lui I.G. Duca, ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, pentru transformarea bojdeucii lui Ion Creangă într-un „mic muzeu”, susține, în *Teatrul la sate*, organizarea de reprezentații teatrale în mediul rural și condamnă pătrunderea în Europa a tangoului, dans care „prinde, ca meserie, la femeia cabareturilor”, dar „pare josnic pentru doamna sau domnișoara din societate”. Revista mai publică procesul-verbal din ziua de 28 aprilie 1908, întocmit de St. O. Iosif cu ocazia ședinței de constituire a Societății Scriitorilor Români (încercare eșuată), Emil Gârleanu făcând și unele considerații referitoare la istoricul SSR și la schimbările care au avut loc între timp în comitetul de conducere. ***A.P.***

PRUNCU, Nicolae I. (1845, Focșani – 14.VII.1888, Focșani), poet. Printre colaboratorii „Convorbirilor literare” se numără și focșăneanul **P**., primar al orașului între 1881 și 1884, căruia i-au apărut versuri încă în primele numere, din 1867, ale revistei și apoi în 1880–1881. El este autorul a două volume, *Suspinele primăverei* (1868) și *Poezii* (1887), cuprinzând stanțe tipărite inițial în gazetele vremii: „Originea” și „Curierul de Iași”, „Oltul”, „Revista literară și științifică”, „Timpul”, „Pressa”, „Amicul familiei”, „Album macedo-român”. La „Literatorul”, care i-a

publicat o epistolă în 1881, era considerat convorbirist. **P**. încearcă o poezie de atitudini byroniene – contraste tari, senzații puternice și gesticulație patetică, traducându-i disperarea de proscris al sorții. Nereușita este totală, prin lipsa fiorului liric și platitudinea limbajului. Eronat, lui **P**. i-a fost atribuit pseudonimul Gr. Gellianu.

SCRIERI: *Suspinele primăverei*, Focșani, 1868; *Poezii*, pref. Alexandru Mavrocordat, Focșani, 1887.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *58–59*; Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867–1895*, SIL, *165–166*; *Dicț. lit. 1900*, *713–714*. ***S.C.***

ПРȢNКȢЛ РОМЪN.

12 Iunie 1848. № 1. БȢКȢРЕ

PRUNCUL ROMÂN, periodic politic și literar apărut la București, de trei ori pe săptămână, între 12 iunie și 11 septembrie 1848. Redactorii „răspunzători” ai acestui adevărat buletin neoficial al Revoluției au fost C.A. Rosetti și Enrich Winterhalder. Primul a dat și orientarea politică a gazetei, prin articole de fond, și a scris relatări amănunțite ale evenimentelor importante. **P.r**. reprezintă publicistic o fracțiune a mișcării revoluționare, fracțiune condusă de I.C. Brătianu și de C.A. Rosetti. Tinerii colaboratori – poetul I. Catina, C.I. Arion, Gh. Bacaloglu, Barbu G. Gănescu, V. Boerescu, G. Vernescu și I. Ionescu de la Brad – își redactau articolele sub imperiul unei stări de exaltare patriotică și revoluționară. Îndemnurile la luptă, care se succedă număr de număr, adresate către „frații români” „din toate clasele”, reflectă ceva din febrilitatea acelor zile. Sinceritatea sentimentelor compensează, în parte, emfaza tonului și indecizia stilistică, dar nu poate ascunde o oarecare dezorientare, manifestată în exprimarea crezurilor politice. Se reține, totuși, apelul la unitate națională adresat românilor de dincolo de Milcov (*Către frații noștri din Moldova*). Puțina literatură apărută în coloanele **P.r.** nu este la nivelul publicisticii politice. Versurile lui C.D. Aricescu (*Libertatea României*, *Ruga copiilor*, *Marșul libertății* ș.a.), G. Crețeanu (*Odă la Patrie*) și Al. Pelimon (*Păstorului* ș.a.) rămân doar exerciții ocazionale, care ilustrează momentele memorabile ale verii anului 1848. Mai inspirat pare să fi fost doar I. Catina, în ale cărui înflăcărate imnuri răsună ecourile Revoluției (*Aideți frați într-o unire...*). ***R.Z.***

PRUTEANU, Aglae (22.X.1866, Vaslui – 28.III.1941, Iași), memorialistă. Viitoarea mare tragediană s-a născut într-o familie de condiție modestă. Mama, Ecaterina, era casnică, iar tatăl, Constantin Theodoru, lucra ca intendent de spital. **P.** urmează clasele primare la Vaslui, fiind dată apoi la un pension particular. Curând, din pricina taxei prea ridicate, e retrasă de acolo și o vreme va învăța acasă, cu o profesoară din vecini. După o scurtă trecere prin Școala Profesională „Sf. Sava” din Iași, este înscrisă în 1885 la Conservator, având șansa, la clasa de declamație și mimică, să fie eleva unui maestru, Mihail Galino. Nu-i trebuie mult ca să-și afirme calitățile ieșite din comun, astfel încât în 1886, după producția de sfârșit de an, e angajată la teatrul din urbe. Devenită Aglae Pruteanu prin căsătoria, în 1887, cu actorul Dimitrie Pruteanu, urcă repede treptele: societară clasa II în 1894, societară clasa I în 1895. Până în 1896, când se inaugurează edificiul Teatrului Național ieșean, actrița evoluează la teatrul din Copou și, după ce clădirea se mistuie într-un incendiu, în sala Pastia și în aceea a circului Sidoli. I se dusese vestea și, mai ales după câteva reprezentații susținute în Capitală, ar fi putut ușor să devină o stea a scenei bucureștene. Atașamentul față de Naționalul ieșean, ca și afecțiunea ce o lega de State Dragomir, partenerul din atâtea spectacole de răsunet, au făcut-o să nu dea curs unor astfel de chemări. În 1930 a trebuit să accepte ieșirea la pensie. În 1932, după o ultimă apariție, peste cariera marii actrițe s-a lăsat definitiv cortina. Ultimii ani i-a trăit în singurătatea unui cămin în care doar câteva fotografii și teancul de cronici mai aminteau de strălucirea din trecut. Cu vocea ei vibrantă, cu timbru de argint (deși, amănunt contrariant, fuma mahorcă) și cu temperamentul ei generos, **P.** a pășit încă din timpul vieții în legendă. Era o răsfățată a publicului ieșean, pe care îl electriza cu interpretări pline de nerv în roluri de primă ingenuă, mai întâi, iar în zenitul carierei, de femei pasionale, etalând o întreagă gamă de exaltări. Cu o intuiție suplă, căutând să pătrundă în tainițele sufletești ale personajelor, trecea ușor de la vodeviluri la melodrame și drame psihologice ori la partituri din repertoriul clasic și romantic; aici, îndeosebi, se manifesta la cote înalte jocul ei fremătător. O avantaja și silueta cu atribute statuare. Din sutele de creații, au rămas multă vreme în amintirea spectatorilor cele realizate în *Anna Karenina* și *Cadavrul viu*, după Lev Tolstoi, *Hamlet*, *Romeo și Julieta*, *Othello* de

Shakespeare, *Dama cu camelii* de Al. Dumas-fiul, *Hedda Gabler* și *Nora* de Henrik Ibsen, *Maria Stuart* de Schiller.

P. a încercat să se apropie și de literatură. A început cu versuri, care i s-au publicat, sub semnătura Geta, în „Opinia" (1898–1899). Sunt naive pianotări de flagrant mimetism eminescianizant. Cu „glasul trist și plângător", tânăra se cufundă în reverii, suspinând după un „vis pierdut de mângâiere", un amor „ideal, ceresc". Sentimentalele notații au pe alocuri o oarecare muzicalitate. Surprinzător, **P.** s-a apucat și de publicistică, scriind nu numai despre teatru (o incursiune în istoria mișcării teatrale din Moldova, apărută în „Cele trei Crișuri"), ci atacând și teme sociale (în „Revista scriitoarei", „Lumea", „Opinia"). Încercările dramatice – comediile într-un act *Trei fete de măritat* și *Altădată și acum* – ale artistei nu au ajuns să fie reprezentate. Mai mult contur au paginile memorialistice. Începută în manieră literaturizantă, cu patetisme candide, suita *Amintiri din teatru* (1922) se încarcă pe parcurs de accentele unei deprimări provenite dintr-un șir de nemulțumiri și frustrări. Replierea în amintire are o funcție consolatoare, atenuând senzația de oboseală și sentimentul de zădărnicie pe care i-l provoacă memorialistei „zilele reci și întunecoase din prezent". Când nu se lasă biruită de melancolie, **P.** retrăiește cu un viu simțământ serile când evolua, sub luminile rampei, în compania unor colegi de neuitat. Portretistica – se rețin figurile lui Mihail Galino, Neculai Luchian, C. Bălănescu, Grigore Manolescu și cea a Aristizzei Romanescu – colorează întrucâtva filele nostalgicelor suveniruri. Capacitatea de a admira a autoarei nu îi diminuează reflexivitatea, ea discutând, în limitele unei „critici impresioniste" în care afectul se conjugă cu luciditatea, „concepția" unor întruchipări scenice. Mai există în carte „autocritica", adică o rememorare, în deplină, orgolioasă conștiință de sine, fără false sfiiciuni, a vieții unei dive căreia ursitoarele nu s-au îndurat să-i menească și o faimă europeană.

SCRIERI: *Amintiri din teatru*, Iași, [1922]; ed. Iași, 2007.

Repere bibliografice: Dafin, *Figuri*, I, *65–67*; Dafin, *Iașul*, I, *213–216*; Otilia Cazimir, *A murit și Aglae Pruteanu*, RFR, 1941, 5; N. Barbu, *Aglae Pruteanu*, București, 1965; N. Barbu, *Dicționarul actorilor Teatrului Național din Iași*, Iași, 1976, *207*; Maftei, *Personalități*, II, *216*; Nicola, *Valori*, II, *189–204*; Bogdan Ulmu, *Amintirile unei mari actrițe*, CL, 2007, 8. ***F.F.***

PRUTEANU, George (15.XII.1947, București – 27.III.2008, București), eseist, publicist. Este fiul Sofiei Pruteanu (n. Musafia), telefonistă, și al lui Paul Pruteanu, profesor universitar, specialist în istoria medicinei. Absolvent în 1965 al Liceului „Vasile Alecsandri" din Iași, **P.** devine în același an student al Facultății de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Al. I. Cuza". Se transferă la București, obținând diploma de licență în 1970. Debutează cu versuri în 1965 la „Familia". Este ziarist la „Contemporanul" (1971), apoi, la Iași, lucrează ca redactor al revistelor „Cronica" (1972–1975) și „Convorbiri literare" (1976–1980, 1984–1986) și este cadru didactic la Catedra de limbi moderne a Facultății de Filologie (1980–1984). Din 1990, vreme de zece ani, ocupă funcția de lector la facultatea similară a Universității din București. Își ia doctoratul în 2001 cu teza *Structuri filosofice și de limbaj în opera lui G. Călinescu*, devine conferențiar, predând la mai multe unități de învățământ superior din țară. Are o bogată activitate publicistică. În 1997–1999 a moderat la televiziune o emisiune de cultură a limbii, care a avut o foarte bună audiență. După 1989 s-a implicat și în viața politică, fiind, succesiv, parlamentar din partea câtorva partide.

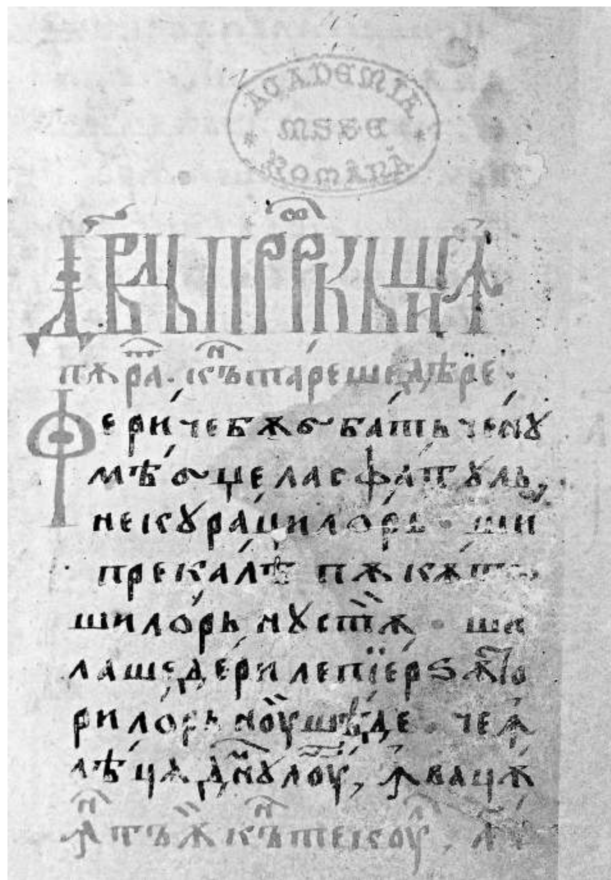
Demersul critic al lui **P.**, ce poate fi urmărit în numeroase cronici, recenzii și note publicate în presă, face dovada unui spirit aflat la intersecția dintre rigoarea academică și tonul pe alocuri ludic al ironistului; nu lipsesc pasajele în care autorul își etalează erudiția, nici cele de o vioiciune mai rar întâlnită în texte de această factură. Impresia dominantă rămâne una de ascuțime a percepției, de sagacitate, la care se adaugă efectele unei abordări îndeobște situate în perspectivă interdisciplinară. Prima carte, *Pactul cu diavolul. Şase zile cu Petru Dumitriu* (1995), este un interviu amplu, care îi oferă lui **P.** ocazia de a-și pune în valoare calitățile de interlocutor atent și implicat în discuția pe care o dirijează cu abilitate. Reconstituirea unor evenimente din viața lui Petru Dumitriu duce la reliefarea unui punct de vedere nepătimaș asupra perioadei istorice pe care scriitorul a traversat-o nu fără accidente. Deși subiectele dezbătute sunt încărcate de dramatism, cei doi nu devin nici o clipă patetici, iar luciditatea și, uneori, detașarea caracterizează acest discurs ambivalent. Trebuie remarcată și iscusința lui **P.** de a-și pune în dificultate interlocutorul, care câteodată se eschivează, nu răspunde direct provocărilor. Textul nu e numai un interviu,

ci o carte bine construită, din care se deduc cu claritate și opiniile celui care întreabă. Fără îndoială, **P.** excelează în publicistică, fiind un observator și un interpret de cele mai multe ori critic al societății românești postrevoluționare. *Cronica unei mari dezamăgiri (Politică între „Da” și „Nem”). O istorie mediatică* (2000) este urmată în același an de *Partidul și partida (atitudini politice)*. Ambele culegeri lasă să se întrevadă traiectoria sinuoasă a unui intelectual care se expune în permanență, având pretenția ca propriile convingeri să devină model paideic. Aparent neomogene, articolele selectate au o coordonată comună, afirmată cu o anume ostentație declarativă – intoleranța față de impostură, lichelism și demagogie. Prin *Feldeința călinesciană* (2001) **P.** revine la vocația sa adevărată, comentariul de literatură. Ca și în *Pactul cu diavolul*, el întreprinde un studiu de caz – subtitlul e „studiu monografic” –, de această dată în mod declarat. Termenul „feldeință” este împrumutat din limbajul lui Dimitrie Cantemir. Personalitatea lui G. Călinescu, considerată chiar de majoritatea celor apropiați plină de contraste și paradoxuri, e supusă unei analize lucide, amănunțite și lipsite de complexe. După mărturisirea autorului, cartea încearcă reconstituirea „specificității psihicului călinescian, ca o pregătire și o anticipare a dezvoltărilor referitoare la duhul variatelor lucrări pe care le-a elaborat”. Sunt decelate documente semnificative, „pornind de la premisa că un om este și ceea ce face, dar și ceea ce ascunde”. Liantul dintre teoria literară (*Călinescu citind*) și psihologia aplicată (*Narcisism. Frondă*), complementaritatea între istoria literaturii (*Călinescu și Arghezi*) și cea a culturii, văzută ca suport al creației (*Cultul culturii*), oferă studiului substanță și coerență. Prin reconstituire se ajunge la portret: „Sistemul de contraste funcționează implacabil. Un anxios care se voia olimpian. Individ de geniu, așezat pe un agresiv complex de superioritate – poate fi inhibat de privirea rece a unui student! Orgolioasă timiditate, sensibilitate exacerbată. Călinescu era un Hercule cu multe călcâie ahileene”. **P.** se arată preocupat și de teoretizarea anumitor aspecte ale mass-media. În *Elemente esențiale de tehnică mediatică* (2001) prezintă sistematic noțiuni, concepte și practici proprii domeniului. Autorul e și aici aplecat spre interdisciplinaritate, iar discursul său nu neglijează raporturile ce se stabilesc între text, imagine și valoare estetică.

SCRIERI: *Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu*, București, 1995; *Cronica unei mari dezamăgiri (Politică între „Da” și „Nem”). O istorie mediatică*, Iași, 2000; *Partidul și partida (atitudini politice)*, București, 2000; *Feldeința călinesciană*, Constanța, 2001; *Elemente esențiale de tehnică mediatică*, Constanța, 2001; *„Brazde peste haturi” revisited* (în colaborare cu Sorin Antohi, Dan Petrescu și Luca Pițu), pref. Sorin Antohi, Iași, 2011. **Traduceri:** Robert K. Ressler, Tom Shachtman, *Vânător de ucigași*, București, 1993.

Repere bibliografice: Radu G. Țeposu, *Un boier cu frică de Dumnezeu*, CU, 1995, 2; Alex. Ştefănescu, [*George Pruteanu*], RL, 1995, 7, 2001, 19, 2008, 13, CLT, 2010, 7; C. Stănescu, *Un om „dublu”*, ALA, 1995, 259; Gabriel Liiceanu, *Arheul Pruteanu*, „22”, 1996, 10; Tudor Octavian, *În genul lui Pruteanu*, RMB, 1996, 18; Dorin Tudoran, *A venit impersonalul*, RMB, 1999, 15; Luca Pițu, *Divagând despre Georgel Pruteanu*, F, 2000, 11–12; Nicolae Manolescu, *Legea Pruteanu*, RL, 2002, 43; Mircea Mihăieș, *Terorismul prin „rating”*, RL, 2005, 2; Alina Mungiu, *La moartea unui clovn*, RMB, 2008, 5495; C. Coroiu, *Linii la un portret*, DL, 2008, 79. ***Ş.A.***

PSALTIRI ROTACIZANTE, manuscrise religioase din secolul al XVI-lea. Sub acest generic sunt incluse trei culegeri ale psalmilor scrise în limba română: *Psaltirea Hurmuzaki*, *Psaltirea Scheiană* şi *Psaltirea Voroneţeană*. Acestea prezintă fenomenul rotacismului, care constă în trecerea lui „n“ intervocalic la „r“ în cuvinte de origine latină („bire”, „irimă“ ş.a.). Cea mai veche este *Psaltirea Hurmuzaki*, datată de Al. Mareş, pe baza filigranelor hârtiei, în primul deceniu al secolului al XVI-lea sau chiar în ultimul deceniu al celui precedent. Manuscrisul este denumit astfel după Eudoxiu Hurmuzaki, care l-a donat Bibliotecii Academiei Române, unde se păstrează, de altfel, toate cele trei culegeri manuscrise. Există diferenţe între *Psaltirea Hurmuzaki* şi celelalte psaltiri din secolul al XVI-lea, care se explică prin faptul că aceasta conservă „o prelucrare destul de liberă a vechii întorsuri” (Al. Mareş), toate fiind însă copii ale unei tălmăciri unice a psalmilor. *Psaltirea Scheiană* cuprinde cei 151 de psalmi, cântările scriptuare şi *Simbolul atanasian* (*Crezul Sfântului Atanasie*) într-o variantă incompletă. Manuscrisul a aparţinut iniţial lui Gh. Asachi, apoi a trecut în posesia lui Dimitrie C. Sturdza-Scheianul, care l-a donat Academiei Române. Această psaltire a fost datată de Al. Mareş, tot pe criterii filigranologice, în intervalul 1573–1578. *Psaltirea Voroneţeană* este singura versiune bilingvă dintre cele trei **p. r.** având

Psaltirea Scheiană, BAR, ms. rom. 449

Psaltirea Voronețeană, BAR, ms. rom. 693

intercalat textul slav corespunzător. Descoperit la sfârşitul secolului al XIX-lea la mănăstirea Voroneţ, manuscrisul a fost cumpărat de D. A. Sturdza de la Simion Florea Marian şi donat Bibliotecii Academiei Române. Potrivit filigranelor hârtiei, *Psaltirea Voroneţeană* datează din perioada 1551–1558, după cum a stabilit Al. Mareş. În privinţa localizării, a predominat multă vreme teoria maramureşeană lansată de N. Iorga în 1904, căreia i s-a raliat I.-A. Candrea. Potrivit istoricului, „patria" primelor tălmăciri a fost Maramureşul, probabil şi Transilvania vecină, unde existenţa patronajului husit asupra transpunerii scrierilor religioase ar fi favorizat această acţiune. Cercetările filologice întreprinse de Ion Gheţie în ultimele decenii au infirmat această ipoteză, demonstrând că activitatea de copiere a fost efectuată cel mai probabil în Moldova de Nord după o traducere românească realizată în zona Banat–Hunedoara, textul acestei tălmăciri constituind originalul comun al tuturor versiunilor româneşti (manuscrise şi tipărite) ale *Psaltirii* din secolul al XVI-lea.

Ediţii: *Psaltirea Scheiană (1482)*, I, îngr. și pref. Ioan Bianu, București, 1889; *„Psaltirea Scheiană" (1482)*, tom I: *Textul*, publ. N. Iorga, „Arhiva", 1889–1890; *Psaltirea Voroneţeană*, publ. G. Giuglea, RIAF, vol. IX, 1910, partea II, vol. XII, 1911, partea I–II; *Slavisch-rumänisches Psalterbruchstück*, îngr. Constantin Găluşcă, Halle, 1913; I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din secolele XVI şi XVII, traduse din slavoneşte*, I–II, Bucureşti, 1916; *Psaltirea Hurmuzaki*, I–II, îngr. Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Ovid Densusianu, *Studii de filologie română*, Bucureşti, 1898, *17–43*; Iorga, *Ist. lit. relig.*, *15–41*; Constantin Lacea, *Copiştii Psaltirei Scheiene*, DR, 1922–1923; Panaitescu, *Începuturile*, *66–77*; Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, *99–108*; Ion Gheţie, *Psaltirea Hurmuzaki şi filiaţia psaltirilor româneşti din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, LR, 1978, 1; Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*,

București, 1985, *297–304, 308–309*; Al. Mareș, *Considerații pe marginea datării Psaltirii Hurmuzaki*, LR, 2000, 4–6; Ion Gheție, Al. Mareș, *De când se scrie românește*, București, 2001, *35–58*; Al. Mareș, *Scriere și cultură românească veche*, București, 2005, *308–315*. ***E.P.***

PUBLICĂRILE UNUI GRUP DE IUBITORI AI LITERATUREI ŞI AI ŞTIINȚEI, revistă apărută la Ploiești în aprilie 1898. Susținătorul material al publicației pare să fie Victor Bilciurescu. El este prezent cu versuri, cu anecdote versificate și cu un articol în care face istoricul cercului literar de la „Revista nouă". O poezie a lui N. Nicoleanu, pe care Al. Macedonski i-o trimisese lui Bilciurescu pentru a fi publicată, dă prilejul unui studiu asupra celor trei ediții apărute până atunci din scrierile poetului. Se compară – comentatorul dovedind însușiri de istoric literar și editor – textul din ediția Şaraga (1895) cu textul din manuscrisul găsit acum, discutându-se diferențele, lecțiunile greșite etc. Revista reproduce *Apari să dai lumină* de M. Eminescu și articolul *Cele una sută și una fabule ale d-lui Sion* de P. P. Carp. ***R.Z.***

PUIU, Enache (18.IV.1928, Caramurat–Caliacra – 15.III.2005, Constanța), poet, istoric și critic literar. Este fiul Ecaterinei (n. Popescu) și al lui Gheorghe Puiu, țărani. Urmează Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanța și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, absolvită în 1950. Obține, la aceeași universitate, titlul de doctor în filologie în 1972. Cariera sa didactică se desfășoară la Constanța, la Liceul „Mircea cel Bătrân", iar din 1965 ca lector la Catedra de literatura română a Institutului Pedagogic. Odată cu apariția Facultății de Litere și Teologie în cadrul Universității „Ovidius", va deveni conferențiar al acestei instituții, unde lucrează până la pensionare (1990–1999). Debutează, concomitent, în 1947 cu poezii în „Națiunea", condusă de G. Călinescu, și la „Revista literară", al cărei redactor-șef era Miron Radu Paraschivescu. Mai colaborează la „Tomis", „România literară", „Contemporanul", „Steaua", „Ramuri", „Orizont", „Ex Ponto" ș.a., folosind și pseudonimul Ştefan Careja. Este inclus în antologia de poezie contemporană dobrogeană *Fereastra dinspre mare*, editată de revista „Tomis" în 1995. A fost distins cu Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor și al revistei „Tomis" (1997), precum și cu Premiul de Excelență acordat de aceleași instituții (2000).

Așa cum o ilustrează simbolic cele două semnături pe care le folosește alternativ, personalitatea lui **P.** se răsfrânge disjunct asupra celor două arii ale activității sale literare. Pe de o parte, istoricul literar care își înscrie numele în bibliografia esențială a culturii române cu monografia *Viața și opera lui Miron Costin* (1975), debut editorial și totodată lucrare fundamentală într-un domeniu de strict profesionalism. Cartea impresionează prin seriozitate, competență și bogăție a informației, bine puse în lumină de un stil alert, cu certe calități literare. Aceeași rigoare filologică, aceeași minuție niciodată pedantă caracterizează și lucrarea *Scriitori și reviste la Pontul Euxin* (1997), scrisă cu o căldură bine temperată de obiectivitatea criticului, mereu blajin ca om, niciodată îngăduitor peste dreapta măsură când ține condeiul. Altă lucrare, *Istoria literaturii din Dobrogea* (2005), masivă, trece în revistă fenomenul literar din această zonă, de la Antichitate până la cei mai tineri scriitori. Interpretările, cu excepția perspectivei, întru totul discutabilă, asupra „literaturii străromâne", au o rațiune bine argumentată. Organizată cronologic și pe genuri (poezia, proza, critica și istoria literară), cartea se oprește nu numai la scriitori, ci și la ambianța culturală, la presa dobrogeană, la grupări literare din jurul revistelor. Definirea unor orientări sau a individualității unui autor vine să dea o notă personală acestei panorame cuprinzătoare a literaturii dobrogene. Pe de altă parte, istoricul literar l-a purtat vreme de jumătate de veac în filigran pe poetul adolescent cu alt nume, Ştefan Careja, „poet rimbaldian", cum îl considera Al. Piru (având doar pe jumătate dreptate). Departe însă de a-l fi „ucis" pe acest adolescentin „frate de umbră", **P.** îi dăruie o nouă tinerețe publicându-și producțiile lirice, risipite cu parcimonie prin periodice, în două culegeri de poeme, *Bulevardul Şarpe* (1997) și *Lacul laptelui* (2000). O poezie a sentimentelor dulci-amare, oscilând cu grație muzicală între tradiție și modernitate, un spațiu unde autorul pare că descoperă secretul tinereții fără bătrânețe, încheind destinul său de cărturar precum îl începuse, în jocurile calde și înmiresmate de culori dobrogene ale versului.

SCRIERI: *Viața și opera lui Miron Costin*, București, 1975; *Scriitori și reviste la Pontul Euxin*, Constanța, 1997; *Bulevardul Şarpe*, Constanța, 1997; *Lacul laptelui*, Constanța, 2000; *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005.

Repere bibliografice: Ion Caraion, *Reîntâlnire*, RL, 1970, 11; Şerban Cioculescu, *„Viața și opera lui Miron Costin”*, RL, 1975, 28; Mircea Anghelescu, *Miron Costin într-o nouă monografie*, VR, 1975, 9; Liliana Botez, *„Viața și opera lui Miron Costin”*, RITL, 1976, 1; Piru, *Ist. lit.*, *547*; Mona Momescu, Ion Roșioru, [*Enache Puiu*], TMS, 1997, 6, 2005, 2; Constantin Cubleșan, *La Pontul Euxin*, ST, 1997, 9–10; Nicolae Rotund, [*Enache Puiu*], TMS, 1998, 5, „Ex Ponto”, 2005, 2; Gheorghe Grigurcu, *Neconsimțiri*, RL, 1998, 48; Marina Cap-Bun, *Un cântăreț al reveriilor marine*, ST, 2000, 7–8. ***Il.M.***

PUIU, Ion (1.XI.1945, Cornești–Ungheni – 25.VI.2016, Chișinău), dramaturg, poet. Este fiul Lidiei (n. Jantoveanu) și al lui Sava Puiu. Își începe studiile în satul natal, după care absolvește, în 1969, Institutul Unional de Artă Teatrală „A. V. Lunacearski” din Moscova și urmează Facultatea de Scenografie a Teatrului Academic Mossoviet (1978–1980). Este angajat ca actor la Teatrul Academic „A. S. Pușkin”, între 1971 și 1974 este pictor-scenograf la Teatrul Luceafărul din Chișinău, după care funcționează ca scenograf-șef la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți, apoi la Teatrul Licurici din Chișinău, unde au fost reprezentate și piese sale. Organizează numeroase expoziții de grafică și scenografie la Bălți, Chișinău, Tbilisi, Iași, București, ilustrează numeroase cărți. Este distins cu Premiul de Stat al Republicii Moldova (1991).

Piesele *Odochia* (1975, reprezentată în 1980) și *Osânda* (1980, pusă în scenă în 1984), scrise cu o bună cunoaștere a mecanismului dramaturgic, abordează o problematică morală și psihologică generată de impactul pe care îl are asupra oamenilor perioada postbelică, marcată de mari catastrofe morale și sociale – foametea, colectivizarea, deportarea intelectualilor și a țăranilor înstăriți din satele basarabene în Siberia. Meditația etică, exploatarea dimensiunilor simbolice și parabolice ale întâmplărilor, relevarea „pragurilor psihologice” în relație cu momentele unei realități care provoacă înstrăinare sufletească și morală, o amprentă lirică pronunțată, toate sunt trăsături definitorii ale dramaturgiei lui **P.** Volumul de versuri *Doriac* (1997) propune o reînviere a baladescului din perspectivă modernistă, fiind vizibilă experiența dramaturgului în crearea unor situații scenice. Recuzita din folclorul românesc este resorbită de o poezie tensionată, vascularizată, în concordanță cu zodiile nefaste ale prezentului, numit de poet „timp ratat”, „timp sucit”. Astfel, resemnarea în fața morții ca reintegrare în circuitul cosmic din balada *Miorița* devine în poezia lui **P.** un act de cruzime: „Dar cea mioară,/ Moldovioară,/ ziua toată,/ noaptea toată/ e numai lacrimă,/ când vede/ căciula lui,/ căciula baciului –/ pielicica mielului/ jupită,/ apoi căciulă/ răscroită”; câinele turbat își caută stăpânul rătăcit, cina cea de taină se transformă în beție, eroii neamului părăsesc, pe rând, o călugăriță care este nevoită să-și înece pruncii din flori. Această interpretare a unor mituri și simboluri identitare semnifică, de fapt, înstrăinarea Basarabiei, un spațiu sacrificat, vagant, fără repere morale.

SCRIERI: *Harap-Alb*, Chișinău, 1974; *Odochia*, Chișinău, 1975; *Osânda*, Chișinău, 1980; *Molda*, Chișinău, 1985; *Metamorfoza*, Chișinău, 1990; *Doriac*, Chișinău, 1997; *Un clopot pentru Molda*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Irina Nechit, *Metafora omniprezentă*, LA, 1990, 22 noiembrie; Mihai Cimpoi, *Întoarcerea unui poet la unelte*, ATN, 1997, 10; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *266*, *399*; Pavel Proca, *Portrete cu jobenu-n jos*, Chișinău, 2004, *60–62*; Pavel Proca, *Notițe pe nojițe*, Chișinău, 2007, *7–10*; *Dicț. Chișinău*, *438*; Steliana Grama, *Dramaturgia autohtonă în anii 1960–1970 pe scena teatrelor din Moldova*, Chișinău, 2010, *passim*. ***M.C., Mr.M.***

PUMNUL, Aron (27.XI.1818, Cuciulata, j. Brașov – 24.I.1866, Cernăuți), filolog, istoric literar

Provenind dintr-o familie de țărani ardeleni din părțile Făgărașului, **P.** a urmat școala primară la Odorhei, de unde în 1836 trece la liceul din Blaj. Aici are ca profesori, printre alții, pe George Barițiu și pe Simion Bărnuțiu, care l-au îndrumat spre studiul filosofiei. Timp de doi ani, din 1841, este elev al Liceului Piarist din Cluj. Din 1843, primind o bursă de studii din partea Episcopiei din Blaj, urmează cursuri de teologie și filosofie la Colegiul „Sf. Barbara” din Viena. Acum se conturează formația sa intelectuală, **P**. orientându-se hotărâtor înspre filosofia raționalistă a Luminilor, devenită, ca și pentru ceilalți cărturari ardeleni, temeiul unui program de „luminare” a românilor din Transilvania în vederea

consolidării culturii naționale. Idealurile sale iluministe sunt enunțate și în programul societății studențești Românimea cea Tânără, pe care o fondează în cadrul colegiului. Cu o bună pregătire filosofică (citise temeinic pe Aristotel, Spinoza, Voltaire, Rousseau, tradusese *Fizica* lui Fr. Chr. Baumeister), formată mai ales în spiritul kantianismului, se întoarce în 1846 la Blaj, unde ține un curs de filosofie, prelucrând, ca și Bărnuțiu, prelegerile kantianului W. T. Krug. În publicistică debutase încă din 1845, la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, cu un studiu privitor la ortografia limbii române (*Literele corespunzătoare firei limbei rumânești și încă ceva*). Unele articole sunt semnate și Pumne, care pare să fi fost adevăratul lui nume de familie. În 1847 e redactor și frecvent prezent, cu articole filosofice și de morală religioasă, la revista lui Timotei Cipariu „Organul luminărei”, apoi la „Învățătoriul poporului”, unde publică *Viața năciunei române, dulceața limbei și a simțemântelor ei* (1848). La evenimentele din timpul Revoluției de la 1848 a participat intens, influențând și acțiunile tinerilor intelectuali români din Blaj, al căror îndrumător spiritual era. El a redactat proclamația în vederea adunării populare de la Blaj și a fost ales membru al Comitetului Permanent de la Sibiu. Pus sub urmărire de autoritățile maghiare, fuge la București. Aici Guvernul Provizoriu îl numește comisar de propagandă. Din București, după înăbușirea Revoluției, se refugiază la Iași, apoi la Cernăuți, unde, primit cu deosebită căldură de Eudoxiu Hurmuzachi, va rămâne până la sfârșitul vieții. Continuând lupta pentru drepturile românilor, își începe de îndată colaborarea la revista „Bucovina”. Deși departe de ținuturile natale, românii din Făgăraș îl aleg senator în Consiliul Districtual. În 1849 devine primul profesor de limba și literatura română la Ober-Gymnasium, liceul german din Cernăuți. Toate mărturiile foștilor săi elevi confirmă distinctele calități de pedagog ale lui **P.**, ca și atașamentul și afecțiunea cu care era înconjurat. Ca profesor, publicist, autor de manuale, prin activitatea sa fără preget pentru promovarea culturii românești i s-a creat un nimb de „apostol al românismului”, în jurul cărturarului ardelean formându-se o adevărată mișcare culturală. În spiritul acestei mișcări și în cultul reputatului dascăl s-a format, în anii de școală la Cernăuți, și M. Eminescu. Poetul a și locuit o vreme în casa profesorului său, citind neobosit din bogata lui bibliotecă de cărți românești. De numele lui **P.** se leagă și debutul lui Eminescu: în 1866, la moartea profesorului, în culegerea omagială a elevilor, *Lăcrimioarele învățăceilor gimnăziaști den Cernăuți la mormântul preaiubitului lor profesoriu Arune Pumnul*, M. Eminoviciu (privatist) publică elegia *La mormântul lui Arune Pumnul.*

Ideile despre limbă ale lui **P.**, susținute cu pasiune, de la catedră sau în articole, i-au adus, îndeosebi postum, discreditarea ca filolog. E vorba, în primul rând, de încercarea de reformare a lexicului limbii române prin renunțarea la cuvintele de origine străină și înlocuirea lor cu altele create artificial, prin adăugarea unor sufixe românești la rădăcini latine, neținându-se seama de perioada de acțiune, limitată în timp, a legilor fonetice, aplicate de filolog din proprie voință, fără discernământ. În felul acesta el urmărea să „elibereze” limba română de dependența față de latina cultă, pe care o considera, aberant, ulterioară limbii române. Creațiile lexicale hibride ale „pumnismului” au fost ridiculizate de Vasile Alecsandri și respinse, cu argumente lingvistice, de Titu Maiorescu în primele sale articole despre limba română. Studiile lui **P.** au totuși meritul de a fi susținut convingător necesitatea înlocuirii slovelor (chirilice) cu litere latine în scrierea limbii române și de a fi participat la clarificarea căilor de evoluție a limbii literare. În concepția lui, limba este „sufletul” națiunii, temelia și condiția unei culturi naționale. Pe de altă parte, în istoria literară **P.** a rămas cunoscut datorită lucrării *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, prima încercare istorică privind literatura română, alcătuită, cu scopuri didactice, în patru tomuri (șase părți), apărute treptat, din 1862 până în 1865. Inițial simplă culegere de texte literare sau de popularizare a unor cunoștințe practice, *Lepturariu rumânesc…* devine, începând cu tomul al treilea, un tablou cuprinzător al literaturii și culturii. Selecția, bogată, este însoțită de biografiile autorilor, cuprinzând informații adunate cu stăruință din cărți și periodice sau obținute, în scris, direct de la autori. Comentariile urmăresc cu precădere contribuția fiecărui autor la lupta pentru emanciparea națională, fără a se face distincție între activitatea literară și cea cultural-politică. Dincolo de absența unor criterii în alegerea textelor, antologia realizează o perspectivă amplă asupra culturii românești, de la traducătorii textelor religioase și cronicari până la autorii contemporani. Scriitorii din toate provinciile românești se întâlnesc pentru prima dată în paginile aceleiași lucrări. Incluzând peste o sută de nume (cu selecția

de texte cea mai amplă figurează Gh. Asachi, V. Alecsandri, Anton Pann), antologia nu omite aproape nici un scriitor român cunoscut la acea dată. Pentru **P.**, literatura, cum o definea și într-un *Curs de literatură rumânească*, însemna „cuprinsul tuturor scriptelor câte s-au făcut în limba rumânească de când a început a se scrie într-însa și până astăzi", rostul ei fiind, înainte de toate, unul educativ. În același curs sunt prezentați succint Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, Dosoftei, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir. Dintr-o altă lucrare, un tratat de prozodie, nu s-a păstrat decât un fragment intitulat *Foarma din afară a poeziei române*, în care terminologia este artificială și greoaie. Îndeosebi prin *Lepturariu rumânesc…* – carte de căpătâi a viitorului poet Eminescu –, **P.** este unul dintre întemeietorii istoriei literare românești.

SCRIERI: *Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbei și literelor românești*, Cernăuți, 1850; *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, I–IV, Viena, 1862–1865; [*Scrieri filologice și de istorie literară*], în I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui…*, Cernăuți, 1889.

Repere bibliografice: Vulcan, *Panteonul*, *61–66*; Maiorescu, *Critice*, I, *127–131*; I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cernăuți, 1889; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *45–47*; Densusianu, *Lit. rom.*, III, *17–19*; Constantin Loghin, *Aron Pumnul – Mihai Eminescu*, Cernăuți, 1943; *Ist. lit.*, II, *629–632*; Ioana Em. Petrescu, *Un discipol pașoptist al lui W. T. Krug: Aron Pumnul*, SUB, Philologia, 1968, fasc. 1; Paul Leu, *O carte uitată – „Lepturariu rumânesc"*, Bacău, 1972; Bucur, *Istoriografia*, *24–27*; Macrea, *Contribuții*, *74–96*; *Dicț. lit. 1900*, *715–717*; Popa, *Tectonica*, *248–250*; Petru Rezuș, *Aron Pumnul*, Iași, 1994; *Dicț. scriit. rom.*, III, *896–898*; Ilie Rad, *Aron Pumnul (1818–1866)*, pref. V. Fanache, Cluj-Napoca, 2002; Gheorghe Moldoveanu, *Aron Pumnul – profesor la Cernăuți*, RR, 2006, 3; George Corbu, *Aron Pumnul – inedit*, „Acasă", 2009, 1–2. ***L.V.***

PUNCT, publicație apărută la București, săptămânal, între 15 noiembrie 1924 și 7 martie 1925, având subtitlul „Revistă de artă constructivistă internațională". Director este Scarlat Callimachi, iar ca redactori figurează Ștefan Roll și, de la 20 decembrie 1924, Victor Brauner. Primul număr conține, alături de o pictopoezie de Scarlat Calllimachi și un linoleum de Victor Brauner, un fel de manifest avangardist semnat de Ilarie Voronca (*L'Orreille à carreaux*), unde se subliniază ideea de schimbare („trebuie să schimbăm trenul"), revista anunțată fiind una „de literatură constructivistă". Abia de la al doilea număr subtitlul indică o extindere a profilului, iar în numărul 4 Scarlat Callimachi prezintă articolul-program, *Revista „Punct"*, în care declară: „Trebuie să distrugem, cu riscul violențelor și exagerațiunilor inerente unei revoluții – fie ea și în artă –, toate creațiile submediocre fie în pictură, fie în literatură, fie în sculptură și muzică. Trebuie să sădim în firile speriate, revoltate, ale publicului, plăcerea contemplării formelor noi de artă". Aceste „forme noi" sunt identificate în constructivism. Comparat cu „a patra dimensiune" din geometrie, acesta ar depăși „romantismul expresionismului" și ar tinde spre „armonie abstractă" și „creație pură", urmărind sinteza elementelor esențiale. O asemenea artă este socotită ultima expresie a veacului și a timpurilor moderne, „în secolul automobilului și al avionului". În timp ce „sămănătorismul blamează civilizația orașului", „constructivismul o exaltă". Concluzia este: „Vrem artă nouă, într-o țară liberă și nouă" (Scarlat Callimachi). O contribuție importantă la definirea teoretică a conceptelor o are Ilarie Voronca, prezent număr de număr cu serialul *Constatări*, în care abordează rând pe rând problema literaturii constructiviste, a modernizării teatrului, a arhitecturii etc. Pentru el, „literatura și plastica nouă cer o sensibilitate și o inteligență aparte", teatrul trebuie „să se nască spontan", iar imaginea trebuie să fie rezultatul unor ingenioase abstractizări, rezultând din studierea geometrică a raporturilor de linii și culoare abstractă; constructivismul va deveni astfel „stilul epocii, expresia secolului". Noutățile din domeniu sunt ilustrate cu desene de Marcel Iancu, Victor Brauner, M.H. Maxy, Milița Pătrașcu, Hans Mattis-Teutsch, susținute cu informațiile de la rubricile „Etuva" (note semnate Ubu-roi), „Semnalizări" (Ilarie Voronca), „Puncte" (Ion Vinea), „Cronica dramatică" (Scarlat Calllimachi). Este promovată poezia scrisă de Ilarie Voronca, Ion Vinea, Scarlat Callimachi, Ștefan Roll, Dida Solomon, Mihail Cosma, F. Brunea-Fox, F. Aderca. Pentru a realiza ceea ce redactorii numesc „bazar internațional",

textele în limba română sunt amestecate cu cele în franceză, germană, italiană, uneori în cadrul aceleiași poezii, trecându-se cu ușurință de la o limbă la alta, după îndemnul lui Ilarie Voronca din *Gramatică*: „Ciudățenia și ilogismul sau antigramaticalul unui idiotism tradus din o limbă în alta înseamnă cu drept o împrospătare de expresie”, tot ce este vechi fiind socotit „academizat”, uzat, perimat. Astfel de texte provin și de la colaboratorii străini: Theo van Doesburg (*Vers une construction collective*), Louis Emié (*Pourquoi danser sur la corde?*), Pierre Bourgeois (*Suggestions*), Alice Baill (*Pour ma „chambre de rêver”*), Philippe Soupault, Marcel Raval, Alberto Vianello, Lioubomir Mitzitch, Juliette Roche, Kurt Schwitters, Paul Éluard, Georges Linze. De asemenea, foarte mulți dintre colaboratorii români ai revistei scriu în limba franceză. În domeniul prozei, lui Urmuz i se publică aici câteva dintre lucrările care i-au adus faima: *Emil Gayk*, *Plecarea în străinătate*, *Cotadi și Dragomir*. Marcel Iancu e și autor de texte ingenioase (*T.S.F. Dialogue entre le bourgeois mort et l'apôtre de la vie nouvelle*), Scarlat Callimachi scrie piese absurde (*Rebeca* și *Zail Sturm*), tot el prezentând publicului arta lui Marcel Iancu, socotită o manifestare semnificativă a mișcării de avangardă. În literatura și arta din **P.** predomină absurdul, ilogicul, anormalul, elementul care șochează, după „morala” lui Urmuz din finalul prozei *Plecarea în străinătate* : „Dacă vreți cu toții în timpul nopții un somn în tihnă să gustați/ Nu faceți schimb de ilustrate cu cel primar din Cârligați”. În numărul 16 se anunță încetarea apariției revistei, în vederea fuzionării ei cu „Contimporanul”. ***M.Pp.***

PUNTEA DE FILDEŞ, revistă apărută la București în aprilie 1925 și la 2 mai 1926. Poeziile sunt semnate de A. Dominic, B. Fundoianu, Emil Dorian, A. Axelrad, Eugen Relgis, A. Toma, Camil Baltazar, Iser Sol, B. Luca, F. Aderca, Virgiliu Moscovici, Ion Pribeagu, I. Peltz, Horia Carp, Ury Benador, Ion Călugăru, F. Brunea-Fox, I. Ludo. Tot aici A.L. Zissu scrie articolul *Ce-i iudaismul?*, iar St. Antim dezvoltă subiectul *Antisemitism și feudalism*. Interesante sunt contribuțiile referitoare la filosofie ale lui I. Brucăr sau notele semnate de Marcel Iancu, precum și cele ale lui J. Bercovitz (*Dubla naționalitate*). Însemnări despre Israel trimite Horia Carp, iar Adrian Verea și Emil Dorian publică piesele de teatru *Delir* și *Istorie banală*. ***M.Pp.***

PURCARU, Ilie (5.XI.1933, Râmnicu Vâlcea – 10.X.2008, Tuzla, j. Constanța), gazetar, poet. Este fiul Aurorei Purcaru (n. Năchiescu) și al lui Ioan Purcaru, profesori. Urmează la Craiova Liceul „Frații Buzești”, ulterior Şcoala de Literatură „M. Eminescu” din București, devenind apoi redactor la „Scânteia” (1950–1958) și „Scânteia tineretului”, „Contemporanul” și „Luceafărul”. Este cofondator și redactor responsabil, apoi redactor-șef al revistei „Ramuri” (1964–1969) și redactor-șef adjunct (1972–1974) la „Tribuna României”, redactor la revistele „Argeș” și „Flacăra” (din 1974), redactor-șef la „Fapta” (1990), la ziarul „Națiunea” (1990–1991) ș.a. Debutează cu versuri în 1950 la „Contemporanul”, iar editorial în 1955 cu un reportaj în volumul *Zile fierbinți*, alături de V. Negru. A fost distins cu Premiul Comitetului Central al UTC (1967), Premiul Uniunii Scriitorilor (1973), Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova (1979) ș.a.

Consacrat reportajului, **P.** îl practică intens în presă, decenii în șir, nu fără a publica și așa-zise „reportaje monografice”, întinse pe spațiul unor volume. Denumirea e doar parțial adecvată, și anume în ceea ce se referă la „evul nou”, adus în pagină conform paradigmei ideologice impuse în epocă. Deseori scrierile depășesc, totuși, marginile speciei, îi estompează bombasticismul liric și oportunismul perspectivei prin digresiuni istorice, sociologice, etnologice, etnografice, prin analize ce dau unor pagini caracter eseu. Cartea *Ev nou în Țara Banilor* (1961) este deschisă de un capitol structurat ca un poem festivist, *Cântec oltenesc*. Continuând orația poematică într-un ton bemolizat, capitolul *De unde începe istoria* declanșează întoarceri în istorie și coborâri până în arheologie, sugerate de asocierea formei de arc a Olteniei cu firea aprigă a locuitorilor ei. În alt stil, cu oarecare rezonanțe din *Cântarea României*, de tabletă argheziană imnică ori din *Cartea Oltului* a lui Geo Bogza, uneori cu un meșteșug parcă împrumutat cusăturilor țărănești, paginile consacrate lumii oltene de altădată exemplifică abundent și variat, până la *Cartea Loviștei* (2007), imaginea entuziastă, declarat ritos „îndrăgostită”, pe care intenționează să o compună autorul. Analog sunt concepute și următoarele cărți. În *Harpe și ape* (1962), de exemplu, România privită pe hartă apare, prin sistemul ei hidrografic, ca o harpă al cărei „punct de reazim” e Dunărea. Uzând frecvent (și în exces) de poetizare și de hiperbolă, **P.** imaginează Dunărea (precum Bogza, Oltul) urcând

la cer și o aseamănă cu un arbore gigantic, ale cărui crengi se pierd în stratosferă. „Copac” de apă, Istrul a fost și o „arteră de foc” în lupta popoarelor riverane. Numai că predomină retorismul, imaginația e rutinieră și discursul e politizat în litera politicii naționaliste a regimului comunist, a protocronismului pentru care **P.** a pledat zelos alături de alți companioni, într-un moment propice unor astfel de „teorii”. În general, în publicistica lui tendențiozitatea devine stridentă, iar imagistica exaltată, tulbure a scriitorului lasă cititorul pradă de-a dreptul unui sentiment de suprasaturație și lehamite. Pe de altă parte, o logoree servilă, extatică vine să dea contur, de un fals aproape grotesc, mai marilor zilei din epoca ceaușistă. Concomitent cu reportajul, **P.** profesează eseul publicistic, prezent în paginile din *Un elefant pentru doi oameni. Scurt periplu prin civilizațiile tinere ale planetei* (1973), *România – convergențe la universal* (1975), alcătuiește culegeri de interviuri – *Poezie și politică* (1972), *Literatură și națiune* (1986) ș.a. Situarea într-un fel de scriitură grandilocventă, atacând subiecte mari, e vizibilă încă din aceste titluri, ca și din altele. În poezie **P.** debutează editorial în 1974 cu *Bunica Beps*, volum integrat ulterior în mai amplul op *Mausoleul bunicii Beps* (1999). Traversând etape diverse ale poeziei române din secolul al XX-lea, de la St. O. Iosif la Ion Barbu, de la Mateiu I. Caragiale la Radu Stanca, bătând cu specială insistență pe clape călinesciene, nu fără a recurge la jonglerii care lui Călinescu îi displăceau (rime funambulești, de exemplu), autorul pastișează cu oarecare grație, surâsul ironic fiind însoțit de admirație. Bunica Beps e un fel de Ghenca, iar într-o piesă (*Înspre noapte*) e portretizată paralel cu aceasta, transcriindu-se și versuri din poemul călinescian.

SCRIERI: *Zile fierbinți*, București, 1955; *Calitatea producției – onoarea fabricii*, București 1956; *Ev nou în Țara Banilor*, București, 1961; *Harpe și ape. Album dunărean*, București, 1962; *Colocvii. Artistul și epoca sa* (în colaborare cu Ștefan Bănulescu), București, 1964; *Escale spre noi înșine*, București, 1966; *Focuri în junglă*, București, 1967; *La Roumanie*, București, 1967; *Poezie și politică. Convorbiri cu...*, București, 1972; *Un elefant pentru doi oameni. Scurt periplu prin civilizațiile tinere ale planetei*, Craiova, 1973; *Asaltul*, Craiova 1974; *Bunica Beps*, București, 1974; *România – convergențe la universal*, București, 1975; *Încă 3 kilometri până la Apele Vii*, Craiova, 1976; *Paralaxe la „Miorița”. 30 de sate în 30 de ani*, București, 1978; *Planuri în lut*, Craiova, 1979; *Marșul de August*, București, 1980; *Țara Loviștei – oameni și locuri*, București, 1980; *Geografii rebele*, București 1984; *Vorbesc țăranii*, București 1985; *Literatură și națiune*, București, 1986; *Carte cu olteni și neolteni care au consacrat Oltenia oltenilor*, Craiova, 1988; *Mausoleul bunicii Beps*, pref. Marin Sorescu, postfață Paul Anghel, București, 1999; *O expediție în „Sahara Olteană”*, Craiova, 2001; *Eu și Dunărea*, București, 2003; *Aventurile Doamnei*, București, 2005; *Coșmar în junglă*, Râmnicu Vâlcea, 2006; *Cartea Loviștei*, București, 2007.

Repere bibliografice: Gh. Ardeleanu, *„Escale spre noi înșine”*, F, 1966,10; Boris Buzilă, *„Escale spre noi înșine”*, „Romanian Review”, 1967, 1; Dana Dumitriu, *„Bunica Beps”*, RL, 1974, 40; Dorin Tudoran, *„Bunica Beps”*, LCF, 1974, 44; Mihai Pelin, *„România – convergențe la universal”*, LCF, 1976, 26; Voicu Bugariu, *Fiorul materiei*, LCF, 1978, 52; Grigurcu, *Poeți*, *278–280*; Dan C. Mihăilescu, *Semnele perenității*, LCF, 1980, 1; Mirela Roznoveanu, *Civilizația satului*, RL, 1980,10; Marcea, *Varietăți*, *261–262;* Eugen Mihăiescu, *„Vorbesc țăranii”*, LCF, 1985, 50; Andrei Corbea, *Purcaru și ai lui*, „Dialog”, 1990, 135; Ovidiu Ghidirmic, *Ilie Purcaru. De la publicistică la poezie*, R, 2000, 1; *Dicț. scriit. rom.*, III, *898–899*; Marian Barbu, *Reportajul în actualitate*, „Lamura”, 2004, 27–29; Ion Predoșanu, *Ilie Purcaru la trecerea Styxului, înainte de borna 75!*, „Oglinda literară”, 2008, 84; Popa, *Ist. lit.*, II, *953–954*. ***D.Mc.***

PURICE, Lucia (24.I.1949, Voloave–Soroca – 23.V.1998, Chișinău), eseistă. Este fiica Tatianei (n. Cramarciuc) și a lui Simion Purice. Absolvind școala medie la Soroca (1966), își continuă studiile la Facultatea de Filologie, secția ziaristică, a Universității de Stat din Chișinău, încheiate în 1972. A fost redactor la televiziune, apoi mai mult timp reporter și cronicar cultural la revistele „Nistru” și „Literatura și arta”. Debutează editorial cu volumul *Eleonora Romanescu* (1983), dedicat activității unei cunoscute plasticiene. A fost distinsă cu mai multe premii oferite de revista „Literatura și arta”, cu Ordinul Gloria Muncii (1996), cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1996, 1998, post-mortem: 2002) ș.a.

Grav bolnavă și imobilizată la pat multă vreme, **P.** continuă să scrie și să publice culegeri de eseuri în care meditează asupra relațiilor dintre artă, consumator și societate, asupra rolului sacrului și asupra condiției umane (*În fața formulelor de veșnicie* –1986, ș.a.). Ea vede lumea din jur prin „chenarul geamului”; este perspectiva dramatică a gânditorului solitar, de fapt forțat să trăiască însingurat, resimțind dureros frustrările, renunțarea la bucuriile vieții obișnuite, nu și la acelea ale

contemplației și reflecției. Dialogul cu lumea și cu Dumnezeu este al unei conștiințe lucide care, împotrivindu-se împrejurărilor ostile, ținându-le piept, face din durere o formă de meditație care cuprinde deopotrivă viața și arta. Reconstituirea unor evenimente culturale și portretizarea unor personalități se face în manieră eseistică și denotă erudiție, inteligență, sensibilitate. Secvențe epistolare inedite, fragmente eseistice, cugetări, fotografii etc. sunt adunate în volumul *Pasăre în alertă* (1998), dedicat artistului plastic Ion Vieru. Tot la arta plastică se referă paginile din *A patra dimensiune* (1991, în colaborare cu Vlad Zbârciog).

SCRIERI: *Eleonora Romanescu*, Chișinău, 1983; *În fața formulelor de veșnicie*, Chișinău, 1986; *A patra dimensiune* (în colaborare cu Vlad Zbârciog), Chișinău, 1991; *Lumea în chenarul geamului*, pref. Mihai Cimpoi, București, 1996; *Pasăre în alertă*, Chișinău, 1998; *Arca lui Noe*, pref. Tudor Palladi, Chișinău, 1999; *Viul din noi*, pref. Vladimir Beșleagă, București, 2002.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Lumea privită prin geam*, LA, 1995, 38; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *208*; Vlad Zbârciog, *Lumina falnicei Veneții...*, LA, 1999, 23 mai; *Dicț. Chișinău*, *438–439*. ***M.C.***

PUSLOJIĆ, Adam (11.III.1943, Kobișnița, Serbia), traducător, poet

Este fiul Elenei și al lui Dragoliub Puslojić, țărani români din Valea Timocului. Tatăl moare la douăzeci și trei de ani, fără să-și vadă fiul, fiind ucis de fasciștii croați, iar copilul este crescut de bunicii paterni. Clasele primare le urmează la Kobișnița, apoi se mută în orașul apropiat, Negotin, unde va absolvi liceul; între 1962 și 1967 e student la Facultatea de Filologie din Belgrad. Primele versuri le publică în 1963–1964, în revistele „Vidici" (Belgrad) și „Razvitak" (Zaječar), acum semnând și traducerea unor poeme de Nichita Stănescu. Cartea de debut, *Postoji zemlja*, îi apare în 1967, iar peste doi ani iese de sub tipar și volumul de traduceri *Život u točku*, o selecție din versurile lui Marin Sorescu. Contactul cu limba și poezia română îi fusese mediat mai cu seamă de întâlnirea cu Nichita Stănescu, la Festivalul de Poezie de la Struga, în 1962. Între cei doi se va lega, în timp, o prietenie cvasimitologică. Alături de Anghel Dumbrăveanu, Petre Stoica și Srba Ignjatović, **P.** este unul din poeții cărora Nichita Stănescu le dedică *Beograd u pet prijatelja – Belgradul în cinci prieteni* (1971). În 1986 Nichita Stănescu și Ioan Flora îi traduc o selecție din poezia în limba sârbă, alcătuind antologia *Apă de băut*. **P.** este unul dintre membrii fondatori ai Laboratorului Literar 9 și ai asociației Krajinski Krug, inițiator al „clocotrismului", orientare artistică de avangardă. E o figură importantă care animă viața literară mai cu seamă în Belgradul anilor '60–'80, redactor sau redactor-șef al mai multor reviste de cultură („Vidici", „Književna reč", „F", „Relations", „Knijiževne novine", „Doroteus", „Pesnićke novine" ș.a.), secretar general al Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia (1988–1990), și, de asemenea, un ferment al relațiilor culturale româno–sârbe, întemeietor al Asociației de Creație și Prietenie Frăția Sârbo–Română. A jucat un rol decisiv în impunerea lui Nichita Stănescu în orizontul culturii sârbe, la un moment dat, în presa belgrădeană, poetul român fiind propus pentru Premiul Nobel din partea unui grup de scriitori sârbi. Distins cu numeroase premii în primul rând în Serbia, **P.** e și membru de onoare al Academiei Române (1995), *doctor honoris causa* al Universității din Oradea (2001) și al Universității din Arad (2004).

P. a tradus mult din poeți români contemporani (Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Petre Stoica ș.a.), moderni (Lucian Blaga, Ion Barbu, Tudor Arghezi, G. Bacovia) și clasici (M. Eminescu), a îngrijit ediții bilingve. A publicat circa douăzeci de volume în limba sârbă, câteva i-au fost traduse de Nichita Stănescu și de Ioan Flora, iar după 1995 a scris și publicat mai multe volume direct în limba română. Primul volum de versuri scris integral în limba română este *Plâng, nu plâng* (1995), o experiență ce stă sub semnul unei literaturi „filo-române" (Adrian Dinu Rachieru), în sensul că marele model, Nichita Stănescu, alături de Blaga și Arghezi, guvernează universul său liric. Este o poezie modernistă în linia neoexpresionismului tradiționalist blagian, frământată de îndoieli și revolte argheziene, uneori încărcată de o tristețe bacoviană și mai ales de un puternic lirism, care irumpe în maniera impetuoasă a lui Nichita

Stănescu. Lirica, directă, de tipul confesiunii adresate unei persoane anume (poemele sunt datate și, majoritatea, poartă o dedicație), este dominată de două mari teme: scrisul și prietenia. De altfel, ele se întrepătrund, Nichita și Adam, asemenea eroilor antici Ghilgameș și Enkidu, sunt în primul rând prieteni, suferind împreună în aceeași aventură dureroasă a ființei și a limbajului. Poezia constituie în mod esențial o formă de comunicare cu lumea, cu celălalt și cu acel Cuvânt primordial. Ceea ce caracterizează versul lui **P.** este o religiozitate vie, interogativă, precum și simplitatea dicțiunii poetice. Cu toate că unele poeme sunt celebrări melodioase ale unor emoții sau întâmplări reale, multe reușesc să ridice evenimentul la nivelul unei epifanii, astfel încât *Plâng, nu plâng* merită să fie reținut dincolo de calitatea sa de experiment lingvistic „filoromân". Altă carte, *Versuri din mers* (2003), care conține și un frumos ciclu de poeme traduse de Nichita Stănescu, adâncește un fel de patos al simplității, în poeme cvasireligioase, străbătute de fior metafizic, de o suferință de netămăduit, obsedate de moarte și de scris. Metafora este limbajul însuși, poezia e act al ființei, spontan, total, a scrie înseamnă a trăi. Această suprapunere conduce la o producție inegală: pe lângă poeme valoroase, în care se simte o emoție profundă, apar și alte texte, rod al unor efuziuni lirice ocazionale, nesubstanțiale poetic. Antologia *Asimetria durerii* (I–III, 2008–2009) conține aproape întreaga creație a lui **P.** în limba română, inclusiv inedite, oferind o imagine de ansamblu: pe de o parte, poezia „ultimului boem balcanic", uneori de gesticulație patetică, inspirată de diverse evenimente culturale, poezie pe care o dedică unor prieteni-participanți; pe de altă parte, o lirică preocupată de absolut, dar într-o formulă concentrată, cu versuri scurte și un limbaj simbolic simplificat, nemetaforic: „Sunt orb/ Ca năzuirea.// Iar atunci/ când sunt/ mulțumit cu/ ziua de astăzi/ din nou/ încep să văd.// Și văd/ orice" (*Năzuință*). Unele poeme sunt colocviale, jucăușe, altele grave, ca un bocet, cu tentă expresionistă, pe când altele păstrează reminiscențe ale începuturilor clocotriste. De multe ori formulele moderniste și cele postmoderniste se amestecă în spațiul aceluiași poem; reușite sunt acele versuri care au aerul de ingenuitate al unei pagini de jurnal, precum *Nicodim, la capul meu* (purtând inscripția „La Kobișnița, 24/25. XI. 2006"): „L-am adus/ pe Nicodim cel sfânt/ la mine/ acasă// de mult/ n-am fost la noi/ în Serbia,/ copilule...// o icoană/ mică de tot/ și o cruce/ de lumină// discut acum/cu un perete,/ascuns peste/ capul meu". Paginile intitulate *Sub podul lui Apollodor. Despre Nichita Stănescu și alți poeți din lume* (1998), un dialog între **P.** și ziaristul Gheorghe Pârja, gazda lui Nichita din Desești ul maramureșean, se transformă într-un text memorialistic în care cei doi încearcă să fixeze biografia întâlnirilor și a „prieteniei năprasnice" (Mircea Dinescu) cu „îngerul blond". Este o evocare, dureroasă și încă mirată, a personalității lui Nichita Stănescu, văzută prin ochii prietenului care participă, se împărtășește din miracolul unui spectacol continuu, dar în același timp și cronică a boemei româno–sârbe, a unei epoci de nebunie întru poezie.

O față tragică, bărbătească, încercând, parcă, să se regăsească după un dezastru… Între timp omul care plânge în gând și are fața tragică și dârză și-a lăsat o barbă de călugăr himalaian și-l plânge în poeme pe prietenul său dispărut, ca Ghilgameș pe Enkidu în celebrul poem sumerian. A publicat recent un volum scris direct în limba română [Plâng, nu plâng] *și cine îl răsfoiește are surpriza să descopere un poet aproape mistic. Ceea ce nu se potrivește deloc cu firea sârbului agitat, vorbăreț, cu mintea plină de fantasme ce bat adesea spre onirismul balcanic. Este un om original și un poet, îmi dau seama, remarcabil. Un spirit care nu are stare și din nestarea lui iese mereu câte ceva: o traducere, un volum de versuri proprii, o carte cu traduceri din poezia românească… A publicat până acum în jur de 70 de volume din literatura română și a scris el însuși peste 20 de volume.* […] *Adam Puslojić este, în fond, un mare fantast care n-a obosit să cutreiere și să petreacă într-o Balcanie a spiritului, ca și prietenul său Nichita Stănescu și cei care au fost și sunt ca ei…*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Pasărea dezaripată*, tr. Nichita Stănescu, București, 1972; *Apă de băut*, tr. Nichita Stănescu și Ioan Flora, postfață Mircea Tomuș, București, 1986; *Nu-mi amintesc prea bine, bunul meu prieten*, tr. Ioan Flora, Pančevo, 1986; *Plâng, nu plâng*, pref. Mariana Dan, postfață Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 1995; *Adaos*, București, 1997; *Gradul zero al poeziei – Nulti stepen poezije*, ed. bilingvă, tr. Nichita Stănescu și Ioan Flora, postfață Mircea Tomuș, Timișoara, 1998; *Sub podul lui Apollodor. Despre Nichita Stănescu și alți poeți din lume (Gheorghe Pârja în dialog deschis cu Adam Puslojić)*, București, 1998; *Versuri din mers*, București, 2003; *Trimitor la vise*, pref. Mariana Dan, Craiova, 2005; *Tăcere lustruită*, Târgu Jiu, 2006; *Hai să vorbim!*, Iași, 2008; *Negleduș*, tr. Nichita Stănescu, îngr. Victor Adam, Ploiești, 2008; *Asimetria durerii*, I–III, cu ilustrații de Mircia Dumitrescu, Baia Mare, 2008–2009.

Traduceri: Marin Sorescu, *Život u točku* [*Viața în roată*], Kruševac, 1969, *Jona* [*Iona*], Kragujevac, 1972, *Povratak faraona* [*Întoarcerea faraonului*], Podgorica, 1988, *Pesme* [*Poeme*], Novi Sad, 1993, *Nove, neobjavljne pesme* [*Poeme noi, inedite*] , Belgrad, 1995, *Mladost Don Kihota* [*Tinerețea lui Don Quijote*], Belgrad, 1996, *Marinova kuća – Casa lui Marin*, ed. bilingvă, Negotin, 1996, *Lestve za nebo* [*Scară la cer*], Kruševac, 1997; Anghel Dumbrăveanu, *Tristija* [*Tristia*], Kruševac, 1970, *Bunari Srbije* [*Fântânile Serbiei*], Belgrad, 1993 (în colaborare); Nichita Stănescu, *Nereči* [*Necuvinte*], Kruševac, 1970, *Beograd u pet prijatelja – Belgradul în cinci prieteni*, ed. bilingvă, Vršac, 1971; ed. Timișoara, 1997, *Strigarea numelui – Doživanie imena*, ed. bilingvă, Timișoara, 1973, *Elegija osma, hiperborejska – Elegia a opta, hiperboreeană,* ed. bilingvă, Belgrad, 1974, *Čovek rupa – Omul-fantă*, ed. bilingvă, Belgrad, 1979, *Jedino moj život* [*Numai viața mea*], Belgrad, 1984, *Pesme odabrane i neobjavljene* [*Poeme alese și inedite*], Belgrad, 1995 (în colaborare); Petre Stoica, *Kutja za zmijama* [*O casetă cu șerpi*], Kruševac, 1971, *Na licu mesta* [*La fața locului*], Belgrad, 2007; Lucian Blaga, *Nebeski dodir* [*Atingere cerească*], Belgrad, 1975, *Sto pesama. Linija mog života* [*100 poeme. Linia vieții mele*], ed. bilingvă, îngr. trad., pref. Srba Ignjatović, Belgrad, 1996; *Patru poeți – Četiri pesnika* (*Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga*), ed. bilingvă, pref. Mircea Tomuș, București, 1978; *Antologija savremene rumunske poezije* [*Antologia de poezie română contemporană*], Sarajevo, 1978; G. Bacovia, *Olovo* [*Plumb*], Sarajevo, 1979; Geo Bogza, *Bogza Djeo, zašto usta ne zatvaraš* [*Bogza Geo, de ce nu taci din gură*], Niš Priština, 1981, *Pesma pobune – Poemul invectivă,* ed. bilingvă, Smederevo, 1982, *Živim il sanjam istoriju – Trăiesc sau visez istoria*, ed. bilingvă, pref. Aleksandr Petrov, Belgrad, 1986; Ioan Flora, *Terapija rada* [*Terapia bucuriei*], Belgrad, 1981, *Činjenicno stanje* [*Starea de fapt*], Belgrad, 1985, *Izdaja metafore* [*Trădarea metaforei*], Priština, 1985, *Mlada sova na samrtnoj postelji* [*O bufniță tânără pe patul morții*], Belgrad, 1989; Dumitru Radu Popescu, *Anastasijan žalan beše hod* [*Duios Anastasia trecea*], Belgrad, 1988 (în colaborare cu Voislava Stojanović); M. Eminescu, *Pesme* [*Poeme*], Belgrad, 1989; Mircea Dinescu, *Pesme* [*Poeme*], Belgrad, 1992, *Pijanstvo s Marksom* [*O beție cu Marx*], Belgrad, 1997; Ion Miloș, *Ovidije na ledenom bregu* [*Ovidiu pe iceberg*], Belgrad, 1995; *Šta danas, šta sutra? – 36 savremenih rumunskih pesnika* [*Ce azi și ce mâine? – 36 de poeți români contemporani*], Belgrad, 1995; *Sveti čin opela bratu našemu imenom Nikita Hristea Stanesku – Sfântă pomenire fratelui nostru pre nume Nichita Hristea Stănescu,* ed. bilingvă, Negotin, 1996; Ioan Țepelea, *Hölderlin, izbliza* [*Hölderlin, din aproape*], Užice, 1997; Predrag Bogdanović Ci, *Biblioteca rătăcitoare*, îngr. și postfață Răzvan Voncu, Oradea, 2000 (în colaborare cu Ioan Flora și Răzvan Voncu); Adrian Păunescu, *Povratak na Atlantidu* [*Întoarcerea pe Atlantida*], Belgrad, 2003; Eugen Simion, *Umoran je demon teorije* [*Demonul teoriei a obosit*], Belgrad, 2004; Srba Ignjatović, *Slepi pytnik – Călătorul orb*, ed. bilingvă, îngr. trad, postfață Răzvan Voncu, București, 2010.

Repere bibliografice: Radu G. Țeposu, *Sarcasm și ideal*, FLC, 1987, 6; Dinu Flămând, *Spectacolul prudenței*, RL, 1987, 10; Marin Sorescu, *Adam Puslojić – omul, opera și încă ceva*, R, 1987, 10; Munteanu, *Jurnal*, IV, *131–135*; Ungureanu, *Imediata*, II, *336–345*; Alexandra Crăciun, *Împărtășania prin cuvânt*, CC, 1995, 3–4; Virgil Mihaiu, *A plânge, a nu plânge*, ST, 1995, 4–5; Simion, *Fragmente*, I, *164–167*, VI, *32–34*; Mircea Cau, *Un dramatism detensionat*, CC, 1999, 10–12; Voncu, *Secvențe*, I, *145–147*, II, *188–193*; Rusu, *Membrii Academiei*, *690*; Adrian Dinu Rachieru, *Despre „nichitizare”*, CL, 2005, 5; Eugen Simion, *Adam Puslojić, clocotristul (I–II)*, „Ziua”, 2006, 3451, 3547; Răzvan Voncu, *Împotriva Limitei*, CC, 2006, 8–9; Gheorghe Grigurcu, *Poet și personaj*, RL, 2009, 5; Gheorghe Glodeanu, *„Asimetria durerii”*, „Nord literar”, 2009, 3; Irina Petraș, *„Hai să vorbim!”*, APF, 2009, 7; Vasile, *Mărci*, *126–128*; Horia Gârbea, *„Tăcere lustruită”*, LCF, 2011, 30. ***R.D.***

PUȘCARIU, Ioan (10.X.1824, Sohodol, j. Brașov – 24.XII.1911, Sohodol, j. Brașov), publicist, autor de versuri. Este unul din cei nouă copii ai Stanei (n. Tăulea) și ai preotului Ioan Pușcașiu, fiind frate cu cărturarii Iosif și Ilarion Pușcariu; filologul Sextil Pușcariu îi e nepot de frate. După ce a urmat școala primară în comuna natală, s-a înscris, în 1834, la școala normală germană din Brașov, trecând, peste trei ani, la gimnaziul catolic. Din 1841 s-a mutat la Sibiu, unde audiază cursuri de teologie. Între 1843 și 1846 urmează și termină liceul la Cluj, înscriindu-se apoi la Academia de Drept din Sibiu (1846–1848). Participă la evenimentele de la 1848 (acum își schimbă numele din Pușcașiu în Pușcariu), fiind membru în Comitetul Permanent al revoluționarilor români transilvăneni, iar ceva mai târziu, în Țara Românească, comisar de propagandă pentru județul Argeș. După înăbușirea Revoluției va îndeplini diverse funcții în administrația din districtul Făgărașului, fiind, din 1862 până la pensionarea sa, în 1890, administrator al comitatului Cetatea de Baltă, calitate în care a fost distins cu titlul de cavaler ereditar, căpitan suprem al districtului Făgăraș (din 1865), consilier în Ministerul Cultelor (1867) și membru al Curții Supreme Judecătorești din Budapesta. În 1877 este ales membru onorar al Societății Academice Române, iar în 1900 membru titular al secției literare. A colaborat cu articole de popularizare și versuri umoristice la „Aurora română” și „Viitorul”, periodice care apăreau la

Budapesta, la „Telegraful român” și „Almanahul scriitorilor de la noi”. Prima lui carte, *Orele libere* (1867), e semnată cu inițialele I.c.d.P. A mai folosit pseudonimele Ioan de la Buceci, Non quis, sed quid, Un contemporan.

P. a fost unul dintre animatorii vieții culturale a românilor din Transilvania. A avut o grijă deosebită față de bunul mers al școlilor românești, a introdus limba română în administrația politică și juridică a Făgărașului, a făcut parte din comisia pentru stabilirea unei ortografii unitare românești în Ardeal. Publică în „Telegraful român” (1860) un articol unde propune înființarea unei societăți („pentru cunoașterea literaturii române și pentru cultura poporului român”), care să organizeze viața culturală ardeleană. Propunerile sale constituie punctul de plecare al Astrei. A alcătuit, nu totdeauna cu rigoarea necesară, studii de istorie, între care se disting lucrările *Date istorice privitorie la familiele nobile române* (I–II, 1892–1895) și *Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului* (I–IV, 1904–1907). Volumele de amintiri *Reminiscentie din anul 1860* (1897) și *Notițe despre întâmplările contemporane* (1913) cuprind date despre viața politică și socială a Transilvaniei și sunt scrise într-o limbă lipsită de asperități. Autor a numeroase versuri, **P.** prefera satira și anecdota, specii pe care le-a cultivat cu stăruință. Volumul său de „imitațiuni” (1900) este însă firav, încercând să se susțină prin umor, dar unul lipsit de finețe. Ceva mai reușite sunt poemele didactice (*Mărul*, 1883, *Strugurii*, 1898), cu atmosfera lor bucolică. Foarte cunoscut era **P.** ca autor al poeziei *Patria română*, ale cărei avântate sentimente patriotice i-au asigurat o largă răspândire în Transilvania.

SCRIERI: *Orele libere*, Sibiu, 1867; *Mărul*, Budapesta, 1883; *Reminiscentie din anul 1860*, Sibiu, 1897; *Strugurii*, Sibiu, 1898; *Dintre imitațiunile lui Ioan de la Buceci*, Brașov, 1900; *Alfabetul secuilor și slovele cirilice*, București, 1905; *Notițe despre întâmplările contemporane*, pref. Ilarion Pușcariu, postfață Ioan Lupaș, Sibiu, 1913; ed. 2, îngr. Vasile Iuga, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, II, *46–47*; Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, *62–64*; Emil Micu, *„Stegarul național” de pe Câmpul Libertății: Ioan Pușcariu*, AST, 1968, 5; Al. I. Ciurea, *Ioan Pușcariu*, MO, 1969, 1–2; *Dicț. lit. 1900*, *717*; Nicolae Josan, *Ioan Pușcariu (1824–1912)*, Alba Iulia, 1997; Rusu, *Membrii Academiei*, *438*. ***D.M.***

PUŞCARIU, Sextil (4.I.1877, Brașov – 5.V.1948, Bran), filolog, critic și istoric literar, memorialist

Este fiul Eufrosinei (n. Ciurcu), descendentă dintr-o familie de aromâni, și al lui Iosif Pușcariu, judecător la Zărnești, apoi avocat la Brașov, unde desfășoară o bogată activitate culturală și publicistică; **P.** este nepot de frate al istoricului Ioan Pușcariu. După terminarea școlii primare și a gimnaziului din Brașov, urmează Liceul „Andrei Şaguna” și Liceul German din același oraș, unde în 1895 își trece examenul de absolvire. Între 1895 și 1899 este student al Universității din Leipzig, unde va deveni elevul lui Gustav Weigand și unul din colaboratorii Institutului de Limba Română, înființat de acesta pe lângă Universitate. După ce își dă doctoratul, în 1899, cu disertația *Die rumänischen Diminutivsuffixe*, va continua studiile filologice și lingvistice la École Pratique des Hautes Études din Paris (1899–1901), cu Gaston Paris, Antoine Meillet și Jules Gilliéron, apoi la Viena (1901–1904), cu Wilhelm Meyer-Lübke. În 1904 își susține examenul de abilitare și obține docența în filologie romanică, iar din toamna anului 1905 își începe cariera universitară în capitala Austro-Ungariei, unde conduce Seminarul Român, înființat la inițiativa lui și suprimat în 1906 la presiunile guvernului de la Budapesta. Devine membru corespondent al Academiei Române în 1905, iar membru activ în 1914. În 1906 este numit profesor de filologie română la Universitatea din Cernăuți, unde va îndeplini și funcția de decan. Tot la Cernăuți conduce „Glasul Bucovinei” (1918–1919), care milita pentru unirea cu România. Stabilit la Cluj în 1919, participă la organizarea noii Universități a Daciei Superioare, numită ulterior Universitatea „Regele Ferdinand I”, unde va fi, în două rânduri, rector (1919–1920, 1940–1941), funcționând ca profesor la Facultatea de Filosofie și Litere până în 1944, când este pensionat. Întemeiază în 1919 Muzeul Limbii Române, primul institut

de lingvistică din țară, fiind, totodată, director al buletinului „Dacoromania” (1920–1948), considerată cea mai importantă publicație periodică de specialitate din epocă. Încă din noiembrie 1905, Academia Română îi încredințase continuarea *Dicționarului limbii române*, după încercările anterioare ale lui B. P. Hasdeu și ale lui A. Philippide. **P**. reușește, împreună cu echipa sa de „muzeiști”, să elaboreze până în 1948 trei tomuri (literele A–C, D–*de*, F–L, până la cuvântul *lojniță* inclusiv), lucrarea rămânând, din păcate, neterminată. Tot el inițiază și conduce *Atlasul lingvistic român*, din care au apărut șapte volume, avându-i ca anchetatori și redactori pe doi dintre discipolii săi, Sever Pop și Emil Petrovici; Academia Română îl distinge cu Premiul „Ion Heliade-Rădulescu” (1907). Întemeietor al școlii lingvistice clujene, cu realizări incontestabile în domeniul istoriei și teoriei limbii române, a romanisticii, dialectologiei și lexicologiei, **P.** se bucură de recunoaștere, fiind ales membru al mai multor foruri științifice europene: Academia Saxonă din Leipzig, Academia de Ştiințe din Berlin, Comitetul Permanent Internațional de Lingvistică ș.a. A funcționat, de asemenea, ca membru onorar al Universității din Berlin și președinte al Institutului Român din Berlin între 1941 și 1944, perioadă controversată din biografia sa. A fost reprezentantul României la Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală de pe lângă Liga Națiunilor. Se afirmă, în același timp, ca prozator și poet (deseori ca epigramist), dar mai cu seamă ca istoric și critic literar, colaborând la „Gazeta Transilvaniei”, „Foaia poporului”, „Calendarul poporului”, „Lumea ilustrată”, „Familia”, „Tribuna”, „Vatra”, „Transilvania”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Sămănătorul”, „Junimea literară”, „Viața românească”, „Noua revistă română”, „Convorbiri literare”, „Telegraful român”, „Țara Bârsei”, „România jună”, „Cele trei Crișuri”, „Societatea de mâine”, „Gândirea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Cugetul românesc”, „Darul vremii”, „Dacia”, „Zeitschrift für romanische Philologie”, „Literaturblatt für germanische und romanische Philologie”, „Revue des langues romanes” ș.a. A fost director al revistei „Cultura” (1924) și al ziarului „Drumul nou” (1931), apărute la Cluj. S-a implicat, de asemenea, efectiv în activitatea Astrei și a Frăției Ortodoxe Române. A mai semnat Sex.Til., Sextil, Sextiliu P., S.P., Dr. Matei Genune, M. Corvin.

P. debutează cu mici snoave, schițe și povești în „Gazeta Transilvaniei” din 1892, unde în anul următor va publica nuvela *Un vis scurt*. Îi apar în presă și primele traduceri (din Lessing, Heine, Paul Schöntau, M. G. Saphir, Cehov și Turgheniev), iar tot în „Gazeta Transilvaniei”, în 1898, o suită de note de călătorie intitulată *Scrisori din Italia*. În același deceniu îi ies de sub tipar primele volume: *Schițe* (1896), *Snoave* (1897) și *Juvenilia* (1898), din ultimul fiind remarcată povestirea *Pagini triste*, sugestivă pentru acel „colorit pronunțat naturalist” (Ilarie Chendi). Au fost lăsate în manuscris câteva piese de teatru scrise tot în acea perioadă, între care drama *Ministrul* și tragedia *Surori*. Dându-și seama de modicitatea talentului scriitoricesc, **P.** nu perseverează, renunțând la această „himeră” și socotind exercițiile sale literare simple rătăciri ale tinereții. Numele îi poate fi întâlnit, în schimb, cu o anumită frecvență în presă, în calitate de critic și istoric literar. Reprezentativ este amplul studiu critic despre Henrik Ibsen, publicat în foileton în „Familia” din 1897. Își adună rapoartele anuale asupra literaturii române (apărute inițial în germană) într-o culegere din 1909, sub titlul *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*. Comentariile sunt scrise dintr-o perspectivă cvasisămănătoristă, care va trezi reacții negative din partea lui Ovid Densusianu, E. Lovinescu și G. Ibrăileanu. În paralel cu publicarea unor studii lingvistice de referință, scoate un prim volum din *Istoria literaturii române. Epoca veche* (1920), cu subtitlul „cursuri populare”, apărute mai întâi, cu intermitențe, în revista „Transilvania” din 1914 și din 1920. Se adaugă la aceasta lucrarea informativă *Literatura română* (1925), o traducere a unui studiu publicat în italiană în „L'Europa Orientale” (1923), apoi expunerea *Calendare și almanahuri* din „Almanahul graficei române” (1927), precum și numeroasele notițe critice incluse la rubrica „Pe marginea cărților” din „Dacoromania”. Deși receptiv în tinerețe la fenomenul modern european (îndeosebi la teatrul naturalist și simbolist, la dramaturgia lui Frank Wedekind și a lui August Strindberg), **P**. este în esență un critic tradiționalist. A nutrit o mare admirație față de N. Iorga, căruia i-a dedicat un studiu extins, *Iorga ca istoric literar* („Ramuri”, 1911), fiind influențat de critica sociologică, biografică și psihologică. E activ mai ales în „Luceafărul” de la Buda, unde chiar din primii ani de apariție a revistei, într-un serial intitulat „Foi răzlețe”, popularizează operele scriitorilor din Regat. Admiră poezia populară, în care crede că

predomină lirismul, îl preocupă modul în care se reflectă în literatură „făptura noastră etnică”, analizată prin grila filosofiei culturii în articolul *Ce e românesc în literatura noastră?* („Țara Bârsei”, 1929), sau influența romantismului european și a literaturii germane asupra literaturii de la noi, dezbătută în *Deutsche Kultureinflüsse auf das rumänische Volk* (1933). Scrie, cu sensibilitate și înțelegere, despre mai toți marii autori de literatură, de la I. Heliade-Rădulescu la M. Eminescu, de la Costache Negruzzi și Vasile Alecsandri la George Coșbuc, Ioan Slavici și Liviu Rebreanu, practicând frecvent o critică stilistică. Din literatura contemporană îi rețin atenția duioșia și sinceritatea lui St. O. Iosif, versurile din primul volum al lui Octavian Goga, filonul vigurosului talent epic al lui Mihail Sadoveanu. Surprinzător pentru un critic care nu gusta poezia lui Al. Macedonski și nici curentele de avangardă, în timp ce se entuziasma citind versurile Mariei Cunțan, este modul în care analizează poezia lui D. Anghel (prieten vechi, din epoca studiilor la Paris), elogiind-o chiar pentru elementele ei simboliste. Marele merit al lui **P**. rămâne însă acela de a-l fi descoperit pe Lucian Blaga și de a-i fi girat debutul poetic în „Glasul Bucovinei”, unde în 1919 apar *Gorunul, Eu nu strivesc corola de minuni a lumii, Lumina, Vreau să joc!* și alte poezii care vor intra în volumul *Poemele luminii,* premiat de Academia Română, împreună cu *Pietre pentru templul meu*, la propunerea sa. El îi va mai consacra scriitorului o cronică la piesa *Zamolxe* („Cugetul românesc”, 1922), precum și un studiu solid, *Poezia și drama lui Lucian Blaga* („Revista Fundațiilor Regale”, 1935), care a stat la baza raportului prezentat la Academie pentru a i se decerna acestuia Marele Premiu „C. Hamangiu”. La rândul său, Blaga îi dedică lui **P.**, „iubitorului de știință și legende”, drama *Meșterul Manole* (1927). Deși se situa în umbra modelului instituit de N. Iorga, tratatul *Istoria literaturii române. Epoca veche* venea cu o notă aparte în istoriografia noastră, prin accentul pus pe implicarea afectivă a autorului în comentarea datelor și a evenimentelor culturale, precum și prin perspectiva din care pot fi ele percepute la adevărata lor dimensiune. **P.** înțelegea demersul istoricului literar ca un act de empatie, participativ, căruia i se cere să-și arate „iubirea pentru subiectul său”, datoria sa fiind, totodată, aceea de „a se transpune în vremile cu care se ocupă”. Cât privește metoda de lucru, pledează pentru o exegeză de factură evoluționistă, în care să se prezinte „dezvoltarea firească a literaturii”, cu acumulările ei de la o perioadă la alta. Prin acest mod de abordare, o operă fără o valoare literară semnificativă poate avea un rol de care nu se poate face abstracție în evoluția scrisului românesc. Autorul lucrării nu aderă la împărțirea istoriei literaturii pe genuri literare, preferând o periodizare pe epoci și generații. Manualul este structurat în patru capitole (*Înainte de întâia carte românească*, *Întâiele scrieri și tipărituri în limba română*, *Epoca de înflorire (1630–1720)* și *Epoca de decadență*), pe parcursul cărora istoricul literar decelează câteva idei dominante: raportul dintre orientalism și occidentalism, între ortodoxismul conservator, dar fertil artistic, și catolicismul luminat, ponderea factorilor istorici în evoluția literaturii, interferențele dintre arte în cultura veche, succesiunea influențelor cultural-religioase, contribuția textelor vechi în formarea limbii române literare, răspândirea literaturii profane și de imaginație, renașterea de sorginte romanică din literatura noastră, decadența produsă în veacul al XVIII-lea prin „întronarea” culturii grecești în Principate ș.a. Chiar dacă unele teorii sunt discutabile, cartea și-a păstrat în multe privințe actualitatea, fiind considerată, totodată, „cea mai frumos scrisă și mai clară istorie a literaturii noastre vechi” (N. Drăganu). Ca editor, **P.** s-a remarcat prin publicarea, în 1914, în colaborare cu Alexe Procopovici, a uneia dintre cele dintâi ediții critice riguroase de la noi, realizată prin metoda transcrierii interpretative: *Evanghelia cu învățătură* a lui Coresi din 1581. A îngrijit, de asemenea, între 1922 și 1924, colecția „Cartea cea bună” de la Editura Cultura Națională, în care i-au apărut ediții din scrierile lui C. Negruzzi, V. Alecsandri și M. Eminescu. Cartea de căpătâi a lingvistului **P.**, *Limba română*, apărută într-un prim volum în 1940, urmat de al doilea, postum, în 1959, își propunea să încerce o „evadare din lanțurile manualelor tradiționale”, după cum mărturisea autorul la început. Fiind o solidă introducere teoretică și istorică, totodată, în studiul limbii noastre, acest tratat s-a impus și în mediile literare, receptat ca o expunere „savantă, metodică, luminoasă în problemele de lingvistică” (Pompiliu Constantinescu). Ceea ce rezistă cu adevărat din activitatea literară a lui **P.** este memorialistica, publicată postum în volumele *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, apărut în 1968, și *Memorii*, editat în 1978, unde însemnările merg

până în 1928. În același context se înscriu și volumele *Brașovul de altădată* (1977) și *Spița unui neam din Ardeal* (1998), evocări și reconstituiri aflate sub semnul adevărului, dar însoțite de patos confesiv. Valoarea amintirilor este în primul rând documentară, privind excursul biografic al autorului și implicit viața politică, apoi una literară, poate mai modestă, dar nu lipsită de relevanță, prin evocarea peisajului literar și artistic al vremii, prin surprinderea unor momente și scene semnificative și, în chip deosebit, prin seria de portrete ale unor personalități emblematice ale sfârșitului de veac XIX și din primele trei decenii ale celui următor. Redactarea amintirilor propriu-zise, incluse în volumul *Călare pe două veacuri*, se plasează în perioada în care **P.** se retrăsese la Bran, în ultimii ani ai vieții. Este reconstituită atmosfera culturală din vechea Lipsca, orașul primei sale studenții, unde frecventează cu asiduitate librăriile, magazinele cu obiecte de artă, concertele de la Gewandhaus. În tainele muzicii îl introduce Fany Dobrogeanu-Gherea (căsătorită cu Paul Zarifopol), care studia aici la Conservator. Rafinându-și sensibilitatea, tânărul devine un pasionat meloman. La Sinaia, în timpul verii, îi cunoaște pe C. Dobrogeanu-Gherea și pe I.L. Caragiale, cărora le schițează în fugă portretele, dar în tușe inconfundabile. Periplul său cunoaște noi efuziuni la Paris, metropola a cărei puternică individualitate, în primul rând artistică, o fixează memorabil. E fascinat de muzee (îi admiră pe impresioniști, nu și pe viitorii cubiști și suprarealiști) și de cafeneaua Closerie des Lilas, unul din locurile tradiționale de întâlnire ale poeților și artiștilor. Veneau aici și români, printre care St. O. Iosif și D. Anghel, ultimul imortalizat într-un crochiu sugestiv: „acest pachet de nervi, mic, slăbuț, cu ochii bulbucați și pleoapele înroșite de nopți nedormite, cu o țăcălie mefistotelică ce îl făcea să pară și mai tras la față, cu o chelie de diplomat și cu un râs de copil". De asemenea, este de reținut imaginea tânărului Mihail Sadoveanu sau aceea a lui Titu Maiorescu. Memorialistul face elogiul „Sămănătorului" și își declară afinitatea cu orientarea culturală a revistei. Ajuns la Viena, în acea urbe „veselă, strălucitoare, ușuratică și iubitoare de artă", trăiește noi momente care îi vor persista în amintire, oferindu-i prilejul să-și etaleze calitățile de povestitor. Nu lipsesc digresiunile academice, cum ar fi cele privitoare la altă etapă, la „ascunzișurile unui atelier", așa cum e numită munca de elaborare a dicționarului-tezaur cu echipa clujeană. După 1914 memoriile lui **P.** se intersectează cu însemnările de jurnal și cu sutele de scrisori către soția sa, mai toate fără relief literar, dar calde, afectuoase. Mobilizat în armata austriacă pe frontul italian, el nu încetează să spere în realizarea visului unirii cu țara. Revenit la Cernăuți, în 1918, relatează activitatea febrilă întreprinsă în vederea reîntoarcerii la patria-mamă a provinciilor românești înstrăinate. Memoriile capătă o tentă politică și națională, fără a fi totuși ignorată literatura, o pagină aproape antologică fiind aceea în care descrie modul în care a luat cunoștință de poezia lui Blaga. Se află aici o bogăție covârșitoare de date privind activitatea prodigioasă a lui **P.** ca întâiul rector al Universității Daciei Superioare de la Cluj, despre aprecierea de care se bucura lingvistul pe plan internațional și despre misiunea la Liga Națiunilor, unde îi cunoaște pe Elena Văcărescu, pe Nicolae Titulescu sau asistă la conferințele lui Henri Bergson. Privind cu emoție în urmă, **P.** are sentimentul că evenimentele la care a fost martor „au fost mai mari decât putința de a [le] scrie în jurnal".

SCRIERI: *Schițe*, Craiova, 1896; *Snoave*, Brașov, 1897; *Juvenilia*, Brașov, 1898; *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909; *Istoria literaturii române*, vol. I: *Epoca veche*, Sibiu, 1920; ed. 2, Sibiu, 1930; ed. 3, Sibiu, 1936; ed. îngr. Magdalena Vulpe, postfață Dan C. Mihăilescu, București, 1987; *Literatura română*, Arad, 1925; *Deutsche Kultureinflüsse auf das rumänische Volk*, Jena–Leipzig, 1933; *Limba română*, vol. I. *Privire generală*, București, 1940; ed. 2, îngr. Ilie Dan, pref. G. Istrate, București, 1976; *Die rumänische Sprache*, tr. Heinrich Kuen, Leipzig, 1943, reed. postfață Artur Greive, București, 1997; vol. II. *Rostirea*, București, 1959; ed. 2, îngr. Magdalena Vulpe, introd. Andrei Avram, București, 1994; *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, îngr. Magdalena Vulpe, București, 1968; *Cercetări și studii*, îngr. Ilie Dan, pref. G. Istrate, București, 1974; *Brașovul de altădată*, îngr. Şerban Polverejan, pref. Ion Colan, Cluj-Napoca, 1977; ed. 2, Brașov, 2001; *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. Ion Bulei, București, 1978; *Spița unui neam din Ardeal*, îngr. Magdalena Vulpe, Cluj-Napoca, 1998; *Pagini din corespondența Vasile Pârvan – Sextil Pușcariu*, îngr. Magdalena Vulpe, București, 2002; *Latinitate și ortodoxie*, îngr. și introd. Gabriel Vasiliu, Cluj-Napoca, 2006. **Ediții:** Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, București, 1914 (în colaborare cu Alexe Procopovici); **Antologii:** *Antologie română*, Halle, 1938 (în colaborare cu Ion Breazu).

Repere bibliografice: Ilarie Chendi, *Zece ani de mișcare literară în Transilvania. 1890–1900*, F, 1901, 6; Nicolae Drăganu, *„Istoria literaturii române. Epoca veche”*, DR, 1920–1921; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *30–31*, *108–109*; Al Dima, *Sextil Pușcariu despre specificul românesc*, D, 1929, 4–6; Ion Breazu, *„Istoria literaturii române. Epoca veche”*, DR, 1931–1933; Sever Pop, *Sextil Pușcariu. Cu prilejul sărbătoririi sale*, „Țara Bârsei”, 1937, 2; Th. Capidan, *Limbă și cultură*, București, 1943, *361–373*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *438–447*; Manolescu, *Poezia*, *27–32*, *121*; Mircea Vaida, *Sextil Pușcariu, critic și istoric literar*, Cluj, 1972; Bucur, *Istoriografia*, *180–182*; Dan, *Contribuții*, *105–132*; Macrea, *Contribuții*, *269–308*; Sasu, *În căutarea*, *55–61*; Anghelescu, *Lectura*, *183–186*; Țepelea, *Opțiuni*, *239–258*; Domițian Cesereanu, *Sextil Pușcariu, critic literar (I–II)*, TR, 1993, 44, 45; Georgeta Antonescu, *Sextil Pușcariu memorialist. Între erudiție și literatură*, ST, 1994, 7–8; Ion Ștefan, *Sextil Pușcariu și poezia*, PSS, 1996, 11–12; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii române vechi*, I, București, 1996, *18–19*, *39–40*; Zaciu, *O scenă*, *Transilvania*, *482–485*; Georgeta Antonescu, *Sextil Pușcariu. Generozitatea cărturarului*, SUB, Philologia, 1999, 1–2; *Dicț. esențial*, *698–701*; Elisabeta Faiciuc, *Sextil Pușcariu (1877–1948). Biobibliografie*, ed. 2, Cluj-Napoca, 2000; Istrate, *Portrete*, I, *186–221*; Mircea Popa, *Figuri universitare clujene*, Cluj-Napoca, 2002, *5–23*; Săndulescu, *Memorialiști*, *137–145*; Mircea Vaida-Voevod, *Turnul de fildeș. Însemnări solitare despre literatura română*, București, 2003, *169–200*; Gabriel Vasiliu, *Sextil Pușcariu, director de publicații*, Cluj-Napoca, 2004; Dascălu, *Germanitatea*, *214–229*; Gabriel Vasiliu, *Sextil Pușcariu în gândirea contemporanilor*, pref. Andrei Marga, Cluj-Napoca, 2008; Daniela Olărescu, *Sextil Pușcariu – președintele Institutului Român din Berlin: un subiect tabu?*, RA, 2009, 1; Gabriel Vasiliu, *Sextil Pușcariu și dicționarul limbii române*, Cluj-Napoca, 2011. ***Al.S., E.P.***

PUTNA, gazetă politică apărută la Focșani, bisăptămânal, între 10 mai 1880 și februarie 1881; din numerele ieșite după 25 decembrie 1880 nu s-a păstrat nici un exemplar. La acest periodic a colaborat, cu poezia *Ecoul*, Duiliu Zamfirescu în iulie 1880. Este una din primele lui producții lirice tipărite, la trei ani după debutul în „Ghimpele”. Apar, de asemenea, știri privind studiile universitare ale scriitorului, examenul de licență, întâii pași în magistratură, ca supleant la tribunalul din Hârșova. Mai publică aici I. C. Tacit, profesor din Brașov (nuvela *O scenă din anul 1866 petrecută în Capitala României*), și se retipăresc, din „Ghimpele”, poezii de N. Nicoleanu (*O victimă. La râul Moldova*) și o biografie a poetului, scrisă de G. Dem. Teodorescu, însoțite de un studiu al operei, care s-ar putea să-i aparțină lui Duiliu Zamfirescu. ***R.Z.***

PYGMALION, revistă apărută la Iași, ca bilunar, la 15 februarie și la 1 martie 1947. Girant responsabil: Jacob Popper. În articolul-program *Secretul lui Pygmalion* se pledează pentru literatura angajată „în problemele vitale ale vremii noastre”, punând însă accentul pe literatură, nu pe angajare: „adjectivele «angajat», «social» și altele au servit deja prea des ca bilete de intrare în incinta literelor ca să nu ne temem de năvala recidivistă a literatorilor cu etichetă. Vom cultiva literatura”. Colaborează cu poezie Constant Tonegaru (*Pădurea împietrită*), Otilia Cazimir (*Cu Dumnezeu de vorbă*), George Mărgărit (*Litania poetului*), Sebastian Agnezia, Nicolae Țațomir (*Orașul cu steme*), Alecu Popovici, Gh. Chivu (*Natura cu cerbi*), Radu Vasiliu (*Apocalips*), iar proza este semnată de Ion Istrati (*La stadoale*), Otilia Cazimir (*Care-i Leiba, care-i Samy?...*), Leonard Gavriliu (*Balaurul*) ș.a. Tudor Arghezi e inclus în sumar cu un medalion consacrat lui G. Ibrăileanu, Henri Dona scrie despre „libertatea artistului” („artistul comunist este și trebuie să fie în creațiile sale un purtător al făcliei revoluționare fără a trebui pentru aceasta să se limiteze la o anumită formulă «realistă» sau ne-«realistă»), Savin Bratu despre cartea străină. J. Popper semnează reflecții pe o temă de Julien Benda (*Ceea ce ar vrea să spună clericul*), despre „cearta existențialismului” (cu aplicație la Jean-Paul Sartre) sau despre „artă și realitate”. G. Mărgărit recenzează *Cântec de galeră* de Cicerone Theodorescu și *Un om așteaptă răsăritul* de Mihai Beniuc, în timp ce George Lesnea traduce din Pușkin, **P.** este o revistă tipică pentru perioada de tranziție spre literatura dirijată, impusă de noul regim. ***M.Pp.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

Q

QUIL, Tana (pseudonim al Anei Maria Băjescu Oardă; 24.IX.1894, București – 27.III.1976, București), poetă. Este fiica Cleopatrei Băjescu Oardă, profesoară, și a lui Constantin Băjescu Oardă, medic; își va alcătui pseudonimul pornind de la Tanaquil, numele soției împăratului roman Tarquinius Priscus (Tarquiniu cel Bătrân). Tânăra urmează tradiția familiei pe linie maternă și începe studii de filologie romanică și filosofie la București, iar după refugiul la Iași revine în Capitală, unde susține examenul de licență cu Ovid Densusianu, Mihail Dragomirescu și Ioan Bianu. În perioada ieșeană drumul i se intersectează cu al lui Ion Vinea, a cărui soție devine. Chiar dacă mariajul nu va dura, relația de prietenie dintre cei doi continuă pe tot parcursul vieții. **Q.** funcționează ca profesoară de literatura română și istorie la Institutul Notre-Dame din București, apoi ca translator de limba franceză în Ministerul Muncii. Colaborează la „Contimporanul", „Facla", „Tiparnița literară", „unu", „Chemarea", „Clopotul" ș.a.

Semnătura pentru care optase apare pentru prima oară în săptămânalul „Deșteptarea politică și socială" din Iași (2/1917), sub un articol de atitudine feministă. Revista se edita datorită moștenirii primite de **Q.** în urma decesului tatălui său, conducerea asumându-și-o Ion Vinea. În paginile publicației sunt găzduite scrieri de B. Fundoianu, Tita Bobeș, I. Ludo, Alexis Nour. Abia odată cu apariția revistei avangardiste „Contimporanul", la a cărei finanțare contribuie, aici fiind o colaboratoare constantă între 1923 și 1931, va fi prezentă și cu versuri, grupate, mult mai târziu, sub titlul *Nocturne*, într-o plachetă din 1968. Ciclul *Dedicații*, care deschide singura ei carte, reunește versuri adresate lui Geo Bogza, Perpessicius, Marcel Iancu, Petru Comarnescu, Zaharia Stancu, Camil Baltazar, Ion Vinea. Timbrul liric care o definește poate fi însă recuperat din alte poeme, ce respiră un expresionism temperat, pe fondul unui feminism pronunțat. Iubirea înseamnă foc devastator, de aceea obrazul iubitului e „palid ca pământul în care/ n-a plouat", iar chipul lui pare „icoană arsă în pământ". Catrenele de inspirație iberică, „cople", emană temperatura și senzualitatea proprii erosului hispanic, cu toate că uneori cadența și vocabulele vin dintr-o gamă minoră: „Nici cu tine, nici fără tine/ Nu-mi pot găsi leac de dor/ Cu tine fiindcă mă ucizi/ Şi fără tine fiindcă mor". Deși face o notabilă muncă de traducător, preferându-i pe Romain Rolland (*Antoaneta*, 1924) și pe Barbey d'Aurevilly (*Răzbunarea unei femei*, 1927), pe coperta volumelor, ca autor al versiunilor românești figurează, la dorința editorilor, Ion Vinea.

SCRIERI: *Nocturne*, pref. Sașa Pană, București, 1968. **Traduceri:** Romain Rolland, *Antoaneta*, București, 1924; Barbey d'Aurevilly, *Răzbunarea unei femei*, București, 1927.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Nocturne"*, RL, 1969, 3; *Tana Quil*, ALR, *418–423*; Elena Zaharia-Filipaș, *Ion Vinea*, București, 1972, *45–46*; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, *133*, *346*, *357*; Straje, *Dicț. pseud.*, *581*; Sașa Pană, *Tana Quil*, RL, 1976, 15; Pop, *Avangarda*, *156*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *34*; Lucian Pricop, *Dicționar de avangardă literară românească*, București, 2001, *137*; Popa, *Ist. lit.*, II, *396*. ***N.Bc.***

QUINTESCU, Nicolae Ch. (21.II.1841, Craiova – 12.VIII.1913, București), filolog, critic literar, traducător. Fiu al unui negustor pe nume Chiriac, **Q.** urmează cursurile Colegiului „Sf. Sava" din București, iar din 1861 studiază filologia la Berlin și la Bonn. Termină studiile universitare în 1867, susținându-și doctoratul în același an, cu o teză despre diminutivele limbii române. Întors în țară, este profesor de limba și literatura latină la Universitatea din Iași, transferându-se în 1881 la Universitatea din București; va fi, din 1898, și director al Şcolii Normale Superiore. În 1865 **Q.** devinise membru al societății Junimea, colaborând la „Convorbiri literare" cu studii, articole și recenzii. În urma unui conflict cu Titu Maiorescu, împotriva căruia scrie și un pamflet (sub pseudonimul Victor Motreanu), în 1875 îi părăsește pe junimiști. În septembrie 1877 este ales membru al Societății Academice Române (Academia Română), în secția literară, al cărei secretar a fost aproape două decenii.

Deși funcționează ca profesor de limba și literatura latină, **Q.** nu a publicat decât un singur studiu de specialitate, dedicându-se problemelor de filologie română. Prin lucrările sale susține câteva din principalele idei junimiste. Arată o deosebită prețuire pentru limba vie, condamnând excesele neologice. Apreciază și recomandă pe acei scriitori la care află subiecte naționale și o limbă curată. Rapoartele sale academice, printre cele mai amănunțite și mai documentate din câte se prezentau în epocă, sunt extrem de favorabile, de pildă lui Ioan Slavici, Barbu Delavrancea ori lui St. O. Iosif,

chiar dacă altcândva trec cu vederea, în mod intenționat de altfel, neajunsurile artistice ale unui Iuliu I. Roșca sau ale lui Aron Densușianu. Alături de alți junimiști, **Q.** a contribuit la cunoașterea operelor lui Goethe în limba română, traducând, în 1876, *Egmont* într-o versiune în care elementul popular este precumpănitor, iar fraza are o cursivitate în bună măsură modernă. Mai puțin izbutite sunt *Omagiul artelor*, prelucrare după Schiller, precum și jurnalul de călătorie intitulat *De la Bonn la Coblenz, pe apă și pe jos* (1881), însăilare firavă de impresii comune.

SCRIERI: *De la Bonn la Coblenz, pe apă și pe jos*, cu o scrisoare de V.A. Urechia, București, 1881; *„Pygmalion", „Fata de la Cozia" și „Lăpușneanu". Studiu critic comparativ*, București, 1887. **Traduceri:** Goethe, *Egmont*, pref. trad., Iași, 1876; Schiller, *Omagiul artelor*, București, 1882.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, II, *141*, *151*, *153*, *160*; C. I. Istrati, Ioan Bianu, [*Discursuri funebre*], AAR, partea administrativă, t. XXXVI, 1913–1914; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, București, 1931, *75–77*; Marian Popa, *Călătoriile epocii romantice*, București, 1972, *93–94*, *104*, *112*, *287–288*, *343*; *Dicț. lit. 1900*, *718*; Faifer, *Semnele*, *229*; *Dicț. scriit. rom.*, III, *904–905*. ***D.M.***

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

PUNCTE DE VEDERE

COMENTARII CRITICE

CRONICI

LUMEA DE AZI

RECENZII

PRESA MONDIALĂ

NOTE

R

RACHICI, Dim. [Dimitrie] (6.III.1934, Călugăreni, j. Arad – 1.II.1999, București), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Hedeș) și al lui Sava Rachici, țărani. Își începe învățătura în satul natal, apoi frecventează cursurile liceale la Arad, absolvindu-le în 1953. Se înscrie la Institutul Pedagogic din Timișoara, după terminarea căruia devine student al Facultății de Filologie, secția limba rusă, la Universitatea din București, susținându-și licența în 1963. Bibliotecar în Capitală (1963–1966), lucrează ulterior în presă, unde îndeplinește funcția de redactor al revistelor „Colocvii" (1966–1971) și „Tribuna școlii" (1971–1988). Debutează în 1952, cu poezia *Republică, slavă ție!*, la ziarul „Flacăra roșie" din Arad. Colaborează la „Scrisul bănățean" („Orizont"), „Viața românească", „România literară", „Iașul literar", „Argeș", „Steaua" ș.a. A mai semnat D. Cichira.

Primul volum al lui **R.**, *Între mare și cer* (1964), amalgamează cu zel retoric atât poezii despre mare și timp (*Pescăruș*, *Farul de pe coastă*) ori despre natură (*Poemul vântului*, *Dansul ploii dintâi*, *Primăvara intimă*), cât și versificări teziste, avându-i ca protagoniști pe „eroii" zilei: colectiviști, cosmonauți, muncitori pe șantierele „mândriei socialiste". Dacă „jurnalele" în versuri preiau locurile comune trasate ideologic în epocă, ori de câte ori **R.** tinde să adopte stilul poeziei autentice, în cărțile ulterioare inițiativa sa cade în exces imagistic, risipire de tropi și vertij al unei „metafizici" în care simbolurile de bestiar fabulos eșuează deseori în grotesc, iar temele (iubirea, moartea) nu depășesc stadiul unor elemente de recuzită: „Parcă asul de ghindă/ parcă cerul cu oase/ de îngeri,/ totuși/ poate gările – aprinse –/ fiindcă trecem uniți/ peste ape ce-ntreabă,/ fiindcă răspunsul/ aruncat ni-e în față –/ pod fără-ntoarcere" (*Șansă*); „Iar râul a pornit la deal/ și dealul a pornit la vale:/ pe-ntinsu-acesta mineral/ plouau secunde abisale" (*Secunda abisală*). Excepția de la această grandilocvență a discursului poetic o reprezintă prelucrarea „în viziuni antinomice moderne" prezentă în *Proverbele lui Solomon*, carte apărută în 1996. Colaj versificat de cuvinte biblice, de proverbe românești sau extrase din folclorul altor popoare, de snoave și anecdote, aceste stihuri ludic-moralizatoare lasă a se întrezări o posibilitate mai adecvată lirismului lui **R.**, mizând pe umor, ironie și sarcasm dezabuzat: „Nu șovăi în viață, de ești bărbat întreg:/ Bărbații șovăielnici doar firimituri culeg"; „…Iar dacă știi că nu știi, dar totuși vrei să știi,/ Fă-ți din știință capră și mulge-o zi de zi"; „La-nchidere de carte, proverbul cel mai scurt:/ Fii înțelept, fii rege, dar suflă și-n iaurt". Marcă a derutei permanente de a găsi matca într-un spațiu în care apetitul pentru literatură nu avea cum să fie condiție suficientă este și romanul *O liceană diabolică* (1996). Anterior **R.** încercase, odată cu seria scrierilor avându-l drept personaj principal pe Târlici, deschisă în 1967, să abordeze domeniul al cărui public-țintă îl compun copiii și adolescenții. Numai că între naivele aventuri ale lui Târlici și pornografia afișată în narațiunea din 1996, involuția frizează lipsa de măsură în relatarea unor întâmplări, chipurile de o „extraordinară" complexitate existențială. În fața acestui deșeu epic, cu greu se poate ascunde regretul că **R.** nu s-a oprit la banalele, dar, în fond, acceptabilele încercări poetice de până atunci.

SCRIERI: *Între mare și cer*, pref. Mihail Davidoglu, București, 1964; *Târlici*, București, 1967; *Dinamica secundă*, București, 1968; *Absolvo te*, București, 1970; *Căldura pământului*, București, 1972; *Întindere solară*, București, 1973; *Într-un auz de floare*, București, 1974; *Teritoriul unui surâs*, București, 1976; *Îngândurările*, București, 1978; *Cu Târlici și alți voinici*, București, 1980; *Apropierea planurilor*, București, 1982; *Contaminarea de ireal*, București, 1982; *Târlici și trandafirii îndrăgostiți*, București, 1983; *Instanța retinei*, București, 1984; *Scrierea cu safire*, București, 1986; *Drumurile lui Târlici*, București, 1987; *Rana de argint*, București, 1988; *Veghe solemnă*, București; 1990; *Viteji ai neamului*, București, 1990; *O liceană diabolică*, București, 1996; *Omul cu cheile*, București, 1996; *Proverbele lui Solomon*, București, 1996; *Femeile regelui David*, București, 1998.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Poezie*, GL, 1968, 23; Cornel Ungureanu, *„Căldura pământului"*, O, 1972, 9; Constantin, *A doua carte*, *231–233*; Dana Dumitriu, *„Într-un auz de floare"*, O, 1974, 42; Piru, *Poezia*, II, *213–216*; Paul Dugneanu, *„Teritoriul unui surâs"*, LCF, 1976, 15; Mircea Mihăieș, *„Apropierea planurilor"*, O, 1982, 15; Virgil Mazilescu, *„Contaminarea de ireal"*, RL, 1983, 22; Petre Gheorghe Bârlea, *„Târlici și trandafirii îndrăgostiți"*, RL, 1983, 47; Alexandru Ruja, *„Instanța retinei"*, O, 1985, 6; Marian Popa, *Lirism ilustrativ*, LCF, 1987, 42; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *286–288*; Nicolae Bârna, *Sufletul de schimb*, RL, 1989, 35; Ileana Comănescu, *Mima lui Solomon*, CC, 1996, 6–7; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *3–4*; Popa, *Ist. lit.*, II, *416*. ***C.M.B.***

RACHIERU, Adrian Dinu (15.IX.1949, Soloneț, j. Suceava), eseist, critic literar, prozator. Este fiul Feliciei Rachieru (n. Strilciuc) și al lui Ioan V. Rachieru, învățători. Urmează Liceul „Ştefan cel Mare" din

Suceava și cursurile Facultății de Filosofie, secția sociologie, a Universității din București (1966–1971). Funcționează ca sociolog la diverse întreprinderi timișorene (1971–1986), apoi în calitate de cercetător științific la Centrul de Igienă și Sănătate Publică (1986–1993), inspector-șef la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Timiș (1993–1994), consilier la Editura Augusta și din 1995 este cadru didactic la Facultatea de Jurnalistică a Universității Tibiscus din Timișoara. În 1999 își ia doctoratul în sociologie cu teza *Postmodernism românesc și circulația elitelor în context postdecembrist*, susținută la Universitatea din București. Colaborează la „Orizont", „Luceafărul", „Astra", „Ateneu", „Rostirea românească", „Glasul Bucovinei", „Literatorul", „Meridianul Timișoara", „Tribuna", „Adevărul literar și artistic", „Convorbiri literare", „Transilvania" ș.a. A fost distins cu mai multe premii, între care Premiul revistei „Luceafărul" (1982), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1996, 2001, 2011, 2012), iar în 2002 i se acordă Ordinul Național în grad de Cavaler.

R. debutează în „Viitorul social" (1973) și editorial cu *Orizontul lecturii* (1983), volum ce relevă câteva trăsături constante ale comentariilor sale: nesaț informativ, supus însă unei cenzuri delimitatoare, capacitate de sinteză, cu știința de a impune ceea ce este esențial în subiectele tratate, în cazul de față romanul politic, romanul „obsedantului deceniu", teoria curajului auctorial, tradiție și inovație în critică, problema generației literare etc. Preocuparea de a înțelege literatura ca pe un câmp de relații este evidentă în cartea următoare, *Vocația sintezei* (1985), cuprinzând „eseuri asupra spiritualității românești" în care sunt discutate, fără idei preconcepute, relațiile dintre literatură și cultură (apoi dintre aceasta și istorie), dintre occidental și oriental, dintre protocronism și sincronism. În prima parte este evidențiat rolul de normă îndeplinit de tradiție, iar în partea a doua sunt prezentate câteva „serii" de scriitori, grupați nu atât pe principiul afinității literare, cât pe acela al atitudinii lor culturale. Dacă *Pe urmele lui Liviu Rebreanu* (1986) are în atenție, nu fără un discret sentimentalism, relația dintre scriitor și lumea în care a viețuit, propunându-se ca o veritabilă „carte de recitire" a tot ce cuprinde semnificativ vasta bibliografie asupra prozatorului, *Scriitorul și umbra* (1995), eseu consacrat lui Sorin Titel, impune ca dominantă relația dintre autor și propriul său text. Refuzând didacticismul critic și privind opera printr-o lentilă livrescă, **R.** se oprește asupra temelor (naștere și moarte, inocență, singurătate, suferință) și a simbolurilor (casa, circul, călătoria). **R.** aduce în cercetarea literară o perspectivă sociologică proaspătă, dovedind, îndeosebi prin efectele ei în plan interpretativ, cât de utilă este o asemenea abordare, când domolită de un spirit erudit, când stimulată de cel polemic. **R.** practică, pe de o parte, critica militantă (pentru teoria literară și pentru sinteză, pledoaria pentru modelul Adrian Marino, dar și pentru recuperarea literaturii din Bucovina istorică și din Basarabia ca părți integrante ale culturii române), dar nu ocolește nici studiile dedicate clasicilor. De fapt, adoptând și adaptând metoda sociologică, el face o critică a receptării. În *Nichita Stănescu – un idol fals?* (2006) se încearcă o împăcare a sanctificării poetului și a contestărilor vehemente, concluzia fiind totuși lipsită de spectaculozitate: Nichita Stănescu este un poet foarte bun, care merită cu prisosință toate aprecierile. Pentru a demonstra acest lucru, **R.** încearcă să îl analizeze ca poet postmodernist. *Eminescu după Eminescu. Texte și contexte* (2009) urmărește, tot cu instrumente sociologice, istoria receptării vieții și operei poetului, analizând diferite clișee sau deformări ideologice. Criticul consideră că e necesară o luptă pentru apărarea imaginii poetului în contextul unui „război imagologic" și crede că în postmodernism contestarea lui Eminescu echivalează cu o campanie antinațională. În pofida echilibrului de care dă dovadă, atunci când discută „mitizarea", idolatrizarea lui Eminescu, precum și atunci când critică acțiunea detractorilor de ieri și de azi, **R.** aderă regretabil la teoriile „conspiraționiste", care văd în poetul național un „condamnat politic", care vorbesc despre „sacrificarea" sa politică. *Ion Creangă. Spectacolul disimulării* (2012) se ocupă în aceeași manieră de receptarea imaginii și operei humuleșteanului. Autorul *Amintirilor din copilărie* – afirmă eseistul – „practică denunțarea ironică, iubește spectacolul disimulării. Al doilea Creangă (scriitorul), asaltat de privațiuni, ros de boală, propulsat în legendă, se revanșează imaginar; creează, ca «demiurg rustic», o a doua lume (opera). Reinventează raiul humuleștean, deși – negreșit – satul lui Creangă nu putea fi «o insulă fericită»". În postură de romancier, **R.** și-a propus să scrie trilogia *Legea conservării scaunului*, anunțată încă în 1987 (într-un interviu din „Tribuna"). Sociologul, mizând pe „argumentele"

prozatorului, avansează, în cheie postmodernă, o radiografie a patologiei puterii, așa cum s-a manifestat ea ante- și postdecembrist. Alert, alternând bucolicul cu inciziile sarcastice, romanul *Vina* (2002), prima parte a trilogiei, îl are ca protagonist pe Alex Trifa, un profesor de istorie trăitor în satul Strâmtura, ins dilematic, ezitant, posibil scriitor, decis să reconstituie epic odiseea tatălui, mort pe Frontul de Răsărit. Al doilea volum al proiectatei trilogii, *Frica* (2004), continuă odiseea personajului central din *Vina*, care nu e decât o fărâmă a unei istorii anapoda. Ultimul roman al trilogiei, *Revoluția SRL*, urmează să fie editat. **R.** a mai publicat, în presă și în volume, cronici fotbalistice.

SCRIERI: *Orizontul lecturii*, Timișoara, 1983; *Vocația sintezei. Eseuri asupra spiritualității românești*, Timișoara, 1985; *Pe urmele lui Liviu Rebreanu*, București, 1986; *Cele două Românii?*, Timișoara, 1993; *Scriitorul și umbra. Eseu despre proza lui Sorin Titel*, Reșița, 1995; *Marin Preda. Omul utopic*, București, 1996; *Liviu Rebreanu. Utopia erotică*, Timișoara, 1997; *Elitism și postmodernism*, Chișinău, 1999; *Bătălia pentru Basarabia*, Timișoara, 2000; *Alternativa Marino*, Iași, 2002; *Biblioteca din iarbă. Cronici fotbalistice*, Timișoara, 2002; *Legea conservării scaunului*, vol. I: *Vina*, Timișoara, 2002, vol. II: *Frica*, Timișoara, 2004; *Globalizare și cultură media*, Iași, 2003; *Viață de microbist*, Timișoara, 2004; *Mutumania (cronici fotbalistice)*, Timișoara, 2005; *Nichita Stănescu – un idol fals?*, Iași, 2006; *Cei doi Hagi*, Timișoara, 2007; *McLumea și cultura publicitară*, Timișoara, 2008; *Eminescu după Eminescu. Texte și contexte*, Timișoara, 2009; *Despărțirea de Eminescu?*, Uzdin, 2012; *Ion Creangă. Spectacolul disimulării*, Timișoara, 2012. **Antologii:** *Poeți din Bucovina.*, introd. edit., Timișoara, 1996; *Poeți din Basarabia*, București – Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Dan Culcer, *„Orizontul lecturii”*, VTRA, 1985, 2; Ion Simuț, *„Vocația sintezei”*, F, 1986, 9; Roxana Sorescu, *O premieră*, LCF, 1996, 7; Mircea Popa, *Sorin Titel sau Scurta călătorie printr-o existență*, TR, 1996, 18; Cristian Livescu, *Manipularea prin utopie*, CL, 1997, 10; Petru Poantă, *„Poeți din Bucovina”*, ATN, 1997, 5; Petraș, *Panorama*, *550–551*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *4–6*; Constantin Dram, *Scriitura aventurii și aventura scriiturii*, CL, 2003, 2; Virginia Blaga, *În contra beletristicii critice*, „Bucovina literară”, 2003, 3–4; Lucian Chișu, *Accente*, București, 2003, *195–200*; *Dicț. Banat*, *631–636*; Cimpoi, *Critice*, VIII, *125–127*; Răzvan Voncu, *Nici depozit, nici manifest*, RL, 2010, 44; Dan Mănucă, *Poezie „moldovenească” sau „românească”?*, CL, 2011, 5; Gheorghe Grigurcu, *Creangă, un autor „epuizat”?*, RL, 2012, 37. ***C.D., B.C.***

RACOVEANU, George (10.II.1900, Crăguești, j. Mehedinți – 1.V.1967, Freising, Germania), gazetar, prozator, eseist. Este fiul Anei și al lui Constantin Racoveanu, învățător. Își începe învățătura în satul natal, apoi urmează Liceul „Traian” din Turnu Severin, Seminarul Teologic din Râmnicu Vâlcea și Facultatea de Teologie din București, în paralel frecventând și cursuri de filosofie. Colaborator apropiat al lui Nae Ionescu la „Cuvântul”, unde e intermitent redactor, dar și director al revistei de teologie „Predania” (1937), **R.** se distinge ca un incisiv polemist încă de la începutul activității sale. Prieten al lui Mircea Eliade, apreciat în mod deosebit de Mircea Vulcănescu, intră în polemică deschisă cu aceștia în 1934–1935, cu ocazia apariției romanului *De două mii de ani...* de Mihail Sebastian, în care el însuși s-a identificat cu personajul Marin Dronțu. Ca teolog creștin ortodox, neagă posibilitatea mântuirii lui Iosif Hechter, eroul lui Sebastian, susținând cu argumente de dogmatică punctul de vedere expus de Nae Ionescu în prefața cărții, ceea ce a determinat reacțiile adverse ale celor doi discipoli, printre numeroși alți cronicari literari, sociologi, politologi, inclusiv replicile lui Mihail Sebastian în eseul polemic *Cum am devenit huligan*. Scandalul în jurul romanului *De două mii de ani...* a clarificat oarecum poziția doctrinară de extremă dreapta adoptată de **R.**, dar a revelat și o închistare a teologului într-o atitudine îngust tradiționalistă, prin nimic confirmată ulterior. Monografia asupra lui Paisie de la Neamț (1935) sau aceea consacrată gravurii în lemn din Moldova (1940) evidențiază, pe lângă un spirit erudit, o bună intuiție în descifrarea valorilor artistice autentice și o viziune ivită dintr-o sinteză a elementelor specificității naționale, de unde lipsa de exces și de vulgaritate din polemicile sale, perspectiva metafizică a dezbaterilor publice pe care le propune, într-un fel înrudită cu cea proprie lui Nae Ionescu, pe care l-a recunoscut mereu ca magistru. De aceea, eroarea de ordin politic pe care a comis-o ca legionar nu a umbrit decât parțial calitățile intelectualului, care a reușit să-și înțeleagă, în îndelungatul său exil, confuziile tinereții. După rebeliunea legionară din ianuarie 1941 a părăsit țara urmărit de poliția antonesciană, s-a refugiat în Germania și a suportat, împreună cu alți intelectuali români de aceeași orientare, internarea în lagărul de la Buchenwald. După terminarea războiului s-a stabilit la Freising, lângă München. A trăit până la moarte „fără salariu, fără siguranță, de pe azi

pe mâine, în contact doar cu câteva persoane, cu câțiva prieteni, cu o familie în care își regăsea atmosfera din țară" (Octavian Bârlea).

Precaritatea existenței lui **R.** indică și starea de provizorat pe care el înțelege să și-o asume, viețuind numai între parametrii spirituali ai românității și preocupat doar de realitățile politice din țara față de care se simte obligat să adopte o atitudine de soldat incapabil să accepte înfrângerea. Este punctul de vedere exprimat în noiembrie 1948, în „Foaie volantă", sub titlul *Dreptul de a hotărî în numele națiunii*, ca replică la apelul lansat de generalul Nicolae Rădescu, prin publicația „Uniunea română", către toți românii din exil. E un program politic ivit din experiența gazetarului, gata să considere că lupta pentru eliberarea țării este un deziderat major al tuturor cetățenilor ei, indiferent unde se găsesc. Un asemenea program se află și în activitatea gazetarului, fiindcă acesta acordă paginii tipărite o greutate considerabilă. Pentru **R**. gazetăria oferă mai mult decât un jurnal de existență, devenind expresie a creativității în raport și în funcție de rosturile de impunere a adevărului, fie el istoric, teologic, estetic sau moral. Publicațiile „Îndreptar" („foaie pentru gând și faptă creștinească", 1950–1953), „Legea" („organ de luptă creștină românească", 1955–1957) și mai ales „Cuvântul în exil" (1962–1967) îi marchează biografia din refugiu pe întreaga ei durată, ceea ce dovedește cât de necesară i-a fost tribuna presei. Editorialele din „Cuvântul în exil" sunt tipărite atât în germană, cât și în engleză, demonstrând nu numai capacitatea jurnalistului de a se mișca în spații lingvistice ample, ci și convingerea că problematica românească reprezenta în acel moment o obligație europeană în fața agresiunii comuniste. De altfel, *Stâlpii de foc*, articol cu care „Țara" își deschidea, la Roma, numărul 3 din primul an de apariție (1949), anunță modul în care **R.** înțelegea să-și desfășoare misiunea publicistică. La fel, în plan teologic gazetarul impune un concept „ecumenic", dar niciodată nu acceptă denigrarea sau minimalizarea „mesajului creștin ortodox" și replică adesea polemic și virulent la atacuri ale Bisericii Catolice și ale celei Unite, fără a le ignora sau discredita meritele într-o Europă pe care o vede desăvârșit creștină. Sub raport strict literar, **R.** încearcă, în colaborare cu Octavian Bârlea, o traducere liberă a *Psalmilor* (în „Îndreptar") și scrie, de asemenea, câteva povestiri, precum *Omorârea lui Robete*, *Prunii*, *Luptele stareţului Athanasie cu diavolul din mănăstiri*, ce pun în valoare un talent narativ, un limbaj hâtru cu subtile trimiteri spre parabolic, darul caracterizărilor succinte, pline de vervă și culoare anecdotică. Altă categorie de proze, risipite tot în revistele exilului, au o pronunțată tentă memorialistică, de pildă *Fapte și cuvinte din preajma lui Nae Ionescu* (proiect al unui volum care nu a ajuns să fie realizat), dar și *Însemnări pentru îndreptarea păcătoșilor*. Interesul pentru Nae Ionescu e vizibil și în faptul că **R.** retipărește la Freiburg, în 1951, câteva texte publicistice ale acestuia, prefațându-le cu o tabletă semnată împreună cu Mircea Eliade, în care subliniază rolul logicianului român în familiarizarea auditoriului universitar „cu problemele existențialismului într-un timp când acest curent era aproape ignorat în Occident". Celelalte broșuri și lucrări, fie că este vorba de eseul *Omenia și „frumusețea cea dintâi"* (1962), o schiță tipologică asupra specificității românești, sau de *Noua gravură românească în lemn pentru ilustrarea cărții* (1949), reflectă o structură intelectuală aparte și relația nedezmințită a autorului cu spațiul său de obârșie.

SCRIERI: *Viața și nevoințele fericitului Paisie, starețul sfintelor monastiri Neamțul și Secul*, Râmnicu Vâlcea, 1935; *Gravura în lemn la mănăstirea Neamțul*, București, 1940; *Noua gravură românească în lemn pentru ilustrarea cărții*, cu gravuri originale de George Russu, Freising (Germania), 1949; *Omenia și „frumusețea cea dintâi"*, ed. 2, pref. Mircea Eliade, Freising, 1962; *Omorârea lui Robete*, pref. Nicolae Florescu, București, 2001.

Repere bibliografice: Eliade, *Împotriva*, *202–205*, *245–250*; [*George Racoveanu*], „Cuvântul în exil", 1967, 58–59 (grupaj special); Ierunca, *Subiect*, *252–254*; Mircea Handoca, *George Racoveanu*, ALA, 2001, 551; Florescu, *Menirea*, *138–146*; Manolescu, *Enciclopedia*, *603–604*; Neagu Basarab, *Conferințe*, I, *65–93*. ***N.F.***

RACOVIȚĂ, Dimitrie D. (10.X.1862, Buzău – 8.VII.1891, București), critic dramatic, prozator. Este fiul pitarului Dumitru Racoviță, profesor și publicist el însuși. Un publicist interesant, cu vână de critic, se dovedește și **R.**, care, semnând adesea cu pseudonimul Sphinx, colaborează intens la „Binele public", unde a debutat în 1879, „Literatorul", „Epoca", la „România liberă" și „Revista nouă", unde era și redactor.

Articolele sale pe teme diverse din „România liberă", făcute cu un condei incisiv, uneori caustic,

iau în derâdere moravuri ale vieții politice, parlamentare, surprinzând fizionomii și atitudini caracteristice. Însemnările din „Binele public” și le-a înmănuncheat în culegerea *Observări sociale și morale* (1881). Sunt meditații, copleșite de poncife, asupra nestatorniciei destinului, asupra familiei și a societății, a sărăciei și a bogăției, a fericirii. În fiziologiile lui (ciclul *Tipuri apărute* din „Literatorul”) **R.** configurează în tușe repezi, nervoase, profiluri sugestive (parvenitul, cocheta ș.a.m.d.). Este în această pictură de caractere o pornire pătimașă, disimulată îndeobște sub scepticism ironic, divulgată în accentele de sarcasm. Schițele și nuvelele, alunecând spre melodramă, pendulează între real și ireal. Protagonistul e de obicei un visător, suflet romantic, fascinat de himere, întotdeauna înfrânt în contactul cu realitatea care îi spulberă orice iluzie. Ar putea să pară curioasă o afirmație a criticului care – admirator al lui Émile Zola – își mărturisește „fanatizmul” pentru „naturalizm” și pentru „adevăr”. Însă crezul lui literar este tocmai acesta. Într-o cronică amplă consacrată nuvelelor lui B. Delavrancea, Sphinx – în care C. Dobrogeanu-Gherea întrezărea un critic de valoare – formulează condiția operei de artă: adevăr, coerență lăuntrică, sinceritate în analiza simțămintelor, exactitate în descrierea ambianței; arta nu trebuie să aibă de-a face cu politica („frumosul e frumos ori de unde ar fi, independent de timp și de loc”). Vocația lui **R.** e însă cronica dramatică, susținută asiduu în „România literară” și intermitent la „Epoca”. Fire polemică, el își comunică impresiile „verde”, „neted”, fără a menaja pe nimeni, nici chiar o personalitate ca V. Alecsandri. Recunoaște dramelor acestuia calități poematice, nu și disciplina unei construcții dramaturgice, evidentă la I.L. Caragiale, ale cărui comedii sunt prețuite mai mult pentru autenticitatea personajelor și a mediului. Cu toate acestea, dacă unele mărturii sunt adevărate, **R.** ar fi pus la cale, la premiera cu *D-ale carnavalului*, o zgomotoasă manifestație de ostilitate. Excedat de inflația piesei istorice, falsă și grandilocventă, Sphinx recomandă inspirația din viața societății românești, precum și „compilarea” de „documente omenești”, deziderat ce exclude zugrăvirea de „ființe ideale”. Ironizează „căznitele producțiuni dramatice” ale lui Schiller și teatrul, „ruină măreață”, al lui Victor Hugo. În privința repertoriului, e de părere că ar trebui să cuprindă scrieri de valoare (indiferent dacă sunt indigene sau traduceri), chiar peste putința de apreciere a publicului, la un moment dat. Respinge farsa, feeria, opereta și acceptă cu multe rezerve (îi displace, de pildă, Victorien Sardou) melodrama. Zăbovind mai puțin asupra creațiilor actoricești, criticul nu-și ascunde admirația pentru marii interpreți, dintre care lui Ştefan Iulian, Grigore Manolescu, C. I. Nottara le consacră pătrunzătoare portrete (*Profile din teatru*, „Revista nouă”). În publicistica vremii, o voce de luat în seamă, din păcate stinsă prematur, a fost aceea a lui Sphinx. A tradus, după un text intermediar francez, *Othello* de Shakespeare.

SCRIERI: *Observări sociale și morale*, București, 1881.

Repere bibliografice: C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, I, îngr. Z. Ornea, București, 1976, *35–67*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *462–463*; *Ist. lit.*, III, *947–948*; Ionuț Niculescu, *D.D. Racoviță – Sphinx*, TTR, 1975, 11; Dicț. *lit. 1900*, *719–720*. ***F.F.***

RAD, Ilie (18.II.1955, Nandra, j. Mureș), istoric literar, istoric al presei, editor. Este fiul Jozefei (n. Trif) și al lui Gaftonie Rad, țărani. Urmează liceul la Luduș (1970–1974) și Facultatea de Filologie la Universitatea „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca, secția română (1975–1979). După absolvire va fi profesor la Timișoara (1979–1982), apoi se transferă la Cluj-Napoca, lucrând o vreme și la Casa Pionerilor, ca instructor (1982–1989), apoi ca profesor la Liceul de Ştiințe Naturale și la Şcoala nr. 7 (1990–1995). În această calitate a redactat revista „Excelsior” (1992–2005), dedicată profesorilor din învățământul secundar. În 1995 devine cercetător științific la sectorul de istorie literară al Institutului „Sextil Pușcariu”. Doctor în filologie cu o teză despre Aron Pumnul (1997), intră în învățământul superior la Catedra de jurnalism a Facultății de Ştiințe Politice, Administrative și ale Comunicării din cadrul Universității „Babeș–Bolyai”, unde predă cursuri de istoria presei, de comunicare, redactare și stilistică jurnalistică, urcând treptele ierarhiei universitare (profesor din 2003), îndeplinind și funcțiile de șef de Catedră (2001–2007) și cancelar al Facultății (1996–2000, 2007–2011). Redactor al revistelor „Ephemerides” și „Reporter” (1998), din 2009 este președintele Asociației Române de Istorie a Presei și director al „Revistei române de istorie a presei”. În 1977 a debutat cu articole în „Echinox”, al cărei redactor a fost în intervalul 1977–1979, iar editorial în 1980 cu ediția Horia Bottea, *Game și pendulări* (realizată în colaborare cu Zaharia Macovei), după care în 1998 publică volumul *Peregrin prin Europa*.

File de jurnal: Viena, Praga, Varșovia, Budapesta. A îngrijit volume în seria „Restituiri” condusă de Mircea Zaciu, a colaborat la *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), la *Dicționarul esențial al literaturii române* (2000), precum și la *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), la *Encyclopedia of World's Minorities* (SUA, 2005), la *Encyclopedia of the Developing World* (SUA, 2005), dar și la enciclopedii apărute în Rusia sau în Anglia. A semnat și Ilie Radu-Nandra.

Principala trăsătură a formației profesionale a lui **R.** este îmbinarea pregătirii filologice cu aceea de istoric literar și de istoric al presei. Investigațiile de istorie literară se așază pregnant la granița dintre aceste trei discipline, la care s-ar adăuga interesul statornic pentru promovarea cât mai multor genuri și specii ale comunicării de tip jurnalistic. S-a ocupat astfel de memorialistica și de jurnalele unor scriitori, a adoptat rolul de reporter și autor de notații de călătorie, de jurnalist de investigație și de mânuitor dibaci al interviului literar. În monografia despre Aron Pumnul (2002) **R.** reface pas cu pas drumul devenirii unui scriitor în raport cu epoca și cu principalele sale obiective literare, scriitor pe care îl vede atât ca un autentic reformator de limbă și sistem ortografic, ca pe întâiul istoric literar român preocupat să ofere o panoramă diacronică a acestei literaturi prin *Lepturariul* său, cât și apt să traducă în practică crezurile politice prin participarea la Revoluția de la 1848. Rolul cărturarului transilvănean este întregit prin reliefarea activității sale pe tărâm școlar, prin acțiunile corelate cu frații Hurmuzachi pe tărâm istoric și național, prin ducerea la îndeplinire a unor proiecte de studii și de cercetări care vor influența viața Bucovinei, unde spiritul limbii române este afirmat pentru întâia oară la nivel înalt de un cărturar cu pregătire academică de prim rang. Alte contribuții de istorie literară, prezente în presă și parțial reunite în volum vor consemna apartenența lui **R.** la riguroasa școală clujeană. Faptul este demonstrat și de numeroasele articole oferite pentru dicționarele literare din acești ani, în care se arată stăpân pe tehnica reconstituirilor biografice și pe analiza competentă a textului. Aceeași înzestrare este vizibilă în cartea *La un ceai cu Ștefan J. Fay* (2003), în care el atrage atenția asupra unuia din cei mai dotați scriitori români din exil, un autor cu structură polivalentă, dar înainte de toate devotat culturii și spiritului românesc. Percutanța și relevanța întrebărilor, știința conducerii unui subtil dialog cultural fac din textul propus spre lectură un capitol de istorie culturală și de valorizare a componentelor memoriei colective pentru cel puțin două sau trei perioade distincte din istoria spiritului public în România. Aceste perioade de dezvoltare literară sunt puse în mod constant în relație cu cele de înflorire a presei, de libertate a cuvântului și de luptă împotriva cenzurii și a controlului comunicării cu publicul. Asupra acestor aspecte stăruie cu deosebire în volumului *Incursiuni în istoria presei românești* (2008), o succintă sinteză centrată pe principalii protagoniști și pe gazetele care au făcut epocă în decursul timpului, impunând un stil de presă, o formulă jurnalistică adecvată și un nivel informativ în continuă creștere. Este un domeniu în care **R.** știe să recupereze o moștenire jurnalistică bogată, dar insuficient pusă în valoare, atrăgând atenția asupra unor inițiative noi atât în legătură cu birourile de presă, cât și cu încercările de a fonda un învățământ de presă autohton, așa cum se poate desprinde dintr-o altă lucrare a sa, apărută în 2006, *Învățământul jurnalistic clujean (1993–2006)*. Însemnările sale de călătorie – *Peregrin prin Europa. File de jurnal: Viena, Praga, Varșovia, Budapesta*, *De la Moscova la New York. Note de drum din Federația Rusă și fragmente de jurnal american* (2005), *Un ardelean la București* (2011), *O călătorie în Țara Kangurului* (2012) – vin să continue formula de turism intelectual revelator, de tip instructiv-documentar, acreditată de Eugen Simion, Adrian Marino sau de Mircea Zaciu, autorul fiind un călător cu pixul și carnetul de notițe la îndemână, dar și cu principalele repere stabilite, cu obiective precise, urmărite tenace, pentru a aduce lămuriri asupra unor aspecte neclare sau insuficient elucidate. Așa, de pildă, el călătorește la Moscova și cu scopul de a-l căuta pe Mihail Friedman, cercetător al relațiilor româno–ruse, și pentru a înțelege și fixa liniile care îi orientează activitatea. La Viena urmărește modul în care românii vienezi au contribuit la dezvoltarea culturii locale, rolul formativ al Vienei asupra intelectualului transilvănean, modul în care cultura Mitteleuropei a jucat un rol catalizator. Pretutindeni **R.** caută români, urmele lor în cultura locală sau în cea de acasă, preocuparea pentru scriitorii din exil și diaspora fiind continuă. Exemplară este în acest sens călătoria sa în Australia, unde paginile vizând pe Anamaria Beligan sau pe Lucian Boz

pot fi citite ca inedite contribuții de istorie literară, fiind însoțite de portrete inspirate. **R.** s-a implicat în proiecte cum ar fi *Memoria culturii române*, care urmărește valorificarea interviurilor, el însuși publicând, singur sau în colaborare, o serie de cărți de interviuri și corespondență dedicate unor personalități precum Edgar Papu, Ștefan Fay, Iorgu Iordan, Cella Serghi, Geo Bogza, Fănuș Neagu, Ion Lăncrănjan ș.a. **R.** este, de asemenea, un neobosit organizator de simpozioane, conferințe, colocvii, reuniuni pe teme de presă sau de cultură scrisă și vorbită, a căror desfășurare e transpusă în numeroase culegeri pe care le coordonează: *Curente și tendințe în jurnalismul contemporan* (2003), *Jurnalismul cultural în actualitate* (2005), *Secvențe de istoria presei românești* (2007), *Limba de lemn în presă – ieri și azi* (2009), *Jurnalismul românesc din exil și diaspora* (2010), *Documentarea în jurnalism* (2010), *Cenzura în România* (2012), *Obiectivitatea în jurnalism* (2012) ș.a.

SCRIERI: *Peregrin prin Europa. File de jurnal: Viena, Praga, Varșovia, Budapesta*, pref. Constantin Ciopraga, București, 1998; *Memorialistica de război în literatura română*, Timișoara, 1999; *Stilistică și mass-media*, pref. G. Gruiță, Cluj-Napoca, 1999; *Aron Pumnul (1818–1866)*, pref. V. Fanache, Cluj-Napoca, 2002; *La un ceai cu Ștefan J. Fay*, Iași, 2003; *De la Moscova la New York. Note de drum din Federația Rusă și fragmente de jurnal american*, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2005; *Învățământul jurnalistic clujean (1993–2006)*, Cluj-Napoca, 2006; *Incursiuni în istoria presei românești*, Cluj-Napoca, 2008; *Un ardelean la București*, Cluj-Napoca, 2011; *O călătorie în Țara Kangurului*, pref. Anamaria Beligan, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii, ediții:** Horia Bottea, *Game și pendulări*, postfața edit., Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Zaharia Macovei); Geo Bogza, *Rânduri către tineri scriitori ardeleni*, Cluj-Napoca, 2003; Edgar Papu, *Interviuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Grațian Cormoș); Cella Serghi, *Interviuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Maria Judele); Constantin Ciopraga, *Interviuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2007 (în colaborare cu Raluca-Simion Deac); *De amicitia. Scrisori trimise de Ștefan J. Fay lui Ilie Rad (1988–2009)*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2009; Fănuș Neagu, *Interviuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Maria Judele); *Întâlnirile mele cu Iorgu Iordan. Scrisori și interviuri*, pref. edit., cu un argument de Marius Sala, Cluj-Napoca, 2011; Ion Lăncrănjan, *Interviuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Daniela Bolog).

Repere bibliografice: Nae Antonescu, *Horia Bottea*, RL, 1984, 8; Ioan-Aurel Pop, *Călătoria ca pretext a evocării trecutului*, ST, 1999, 1; Mircea Popa, [*Ilie Rad*], TR, 1999, 9–10, 2002, 5, 2011, 214; Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu Mureș, 2000, *129–130*; Ion Buzași, *Portretul unui cărturar pașoptist*, ALA, 2002, 638; Alexandru Ruja, *Ideea ardeleană*, O, 2002, 12; Iulian Boldea, *Reconstituirea unui destin*, VR, 2003, 6–7; Petraș, *Cărțile*, *359–360*; *Dicț. Echinox*, *343–346*; Alex. Ștefănescu, [*Ilie Rad*], RL, 2005, 43, 2010, 8, „Evenimentul zilei”, 2012, 2146; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, V, Craiova, 2008, *479–484*; Gabriela Rusu-Păsărin, [*Ilie Rad*], „Mozaicul”, 2009, 10, „Scrisul românesc”, 2011, 11; Răzvan Voncu, *Iorgu Iordan în scrisori și interviuri*, RL, 2011, 33; Irina Petraș, *Dictatura perspectivei unice*, RL, 2012, 7. ***M.Pp.***

RADIAN, H.R. [Henri R.] (27.VI.1907, București – 9.IX.1992, București), traducător. Este fiul Sofiei (n. Pollinger) și al lui Jean Radian, licențiat în comerț. Face clasele primare în limba germană, apoi urmează la București Liceul „Matei Basarab” și Liceul „Dimitrie Cantemir”, unde își va susține bacalaureatul. În 1924–1925 face parte din redacția ziarului „Rampa”, unde și debutează, sub pseudonim, continuând să publice, în același mod, poezii, epigrame și proză la „Vremea”, „Ziarul călătoriilor”, „Adevărul literar și artistic”, „Epigrama” ș.a. Își încheie studiile la Academia de Arhitectură (luându-și licența în 1937) și profesează ca arhitect până la pensionare (1969), preocupare finalizată și în plan teoretic cu publicarea eseului *Cartea proporțiilor* (1981), altă lucrare, un dicționar de arhitectură, fiind lăsată în manuscris. Editorial, debutează tălmăcind, în 1957, împreună cu Constantin Țoiu, romanul *Subteranele libertății* al brazilianului Jorge Amado. Prima traducere publicată independent e piesa *Vizita bătrânei doamne* de Friedrich Dürrenmatt, apărută în 1961 în revista „Secolul 20”, în volum în 1965 și pusă în scenă la Teatrul Național „I.L. Caragiale” din București. **R.** va colabora, de altfel, atât la Radio, cât și cu teatre din București și din țară, multe dintre versiunile sale la piese din dramaturgia universală, clasică ori contemporană, fiind jucate: drama *Câinii* de Tone Brulin, *Regele Ioan*, prelucrarea lui Friedrich Dürrenmatt după Shakespeare, comedia de succes *De ce dormi, iubito?* de Jos Vandeloo ori *Burgravii*, drama istorică a lui Victor Hugo, transpusă tot în versuri ș.a. A fost distins cu numeroase premii, între care Premiul „Martinus Nijhoff” (Olanda, 1976) și Premiul Ministerului Culturii din Belgia (1977).

R. a desfășurat o laborioasă activitate de traducător (cunoștea limbile germană, franceză, spaniolă,

portugheză, italiană, olandeză), orientându-se mai cu seamă către spații lingvistice și perioade istorice puțin sau deloc cunoscute, creând punți spirituale între acestea și cultura românească. Au fost considerate adevărate evenimente echivalențele sale la eruditele studii ale lui Johan Huizinga (*Amurgul Evului Mediu*, *Erasm*, *Homo ludens*, *Cultura olandeză în secolul al XVII-lea*), ca și transpunerea tragediei clasice în versuri a lui Joost van den Vondel, *Gijsbreght van Aemstel*, ori a *Sonetelor* lui Camões. A făcut cunoscute pentru prima oară la noi opere din literaturile Țărilor de Jos ale unor scriitori clasici (Hendrik Conscience, Multatuli, Louis Couperus, Herman Teirlinck, Simon Vestdijk) sau contemporani (Heere Heeresma, Hugo Claus, Oek De Jong sau Jan Mens), autori cu stiluri foarte diferite, într-un efort de recreare, cu sensibilitate și profesionalism, a originalului în veșmânt românesc, cu grija pentru păstrarea specificului fiecărui autor. A tradus din germană studii dificile de teorie literară și estetică din Wolfgang Kayser, Karl Vossler ori Georg Lukács (capitolele XIV–XVI transpuse din *Estetica* reprezentând cam o treime din tratat), precum și proză artistică, bunăoară masivul roman *Toamna* de Adalbert Stifter, ce constituie o încercare stilistică pentru oricare germanist. **R.** probează o mare disponibilitate pentru actul traducerii, adaptându-se oricărei culturi și oricărui gen – versuri, roman, dramă, eseu, studiu literar sau de artă.

Traduceri: Jorge Amado, *Subteranele libertății*, I–III, București, 1957 (în colaborare cu Constantin Țoiu); Friedrich Dürrenmatt, *Vizita bătrânei doamne*, în Friedrich Dürenmatt, *Romulus cel Mare*, pref. Romul Munteanu, București, 1965; Multatuli, *Max Havelaar în Indiile Olandeze*, pref. Alexandru Sever, București, 1967; André Gide, *Fructele pământului. Noile fructe*, pref. Toma Pavel, București, 1968 (în colaborare cu Mona Rădulescu și Corneliu Rădulescu), *Isabela. Simfonia pastorală*, București, 1973 (în colaborare cu Mona Rădulescu și Corneliu Rădulescu); Lion Feuchtwanger, *Arme pentru America*, București, 1970; Johan Huizinga, *Amurgul Evului Mediu*, pref. Edgar Papu, București, 1970, *Homo ludens*, pref. Gabriel Liiceanu, București, 1977; Georg Lukács, *Estetica*, II, București, 1974 (în colaborare cu Dieter Paul Fuhrmann); Luis de Camões, *Sonete*, pref. Paul Alexandru Georgescu, București, 1974; Wolfgang Kayser, *Opera literară*, pref. Mihai Pop, București, 1979; Vicente Blasco Ibáñez, *Călătoria unui romancier în jurul lumii*, I–III, pref. trad., București, 1983–1984; Adalbert Stifter, *Toamna*, pref. trad., București, 1984; Karl Vossler, *Din lumea romanică*, pref. Mihai Pop, București, 1986; Hugo Claus, *Mâhnirea Belgiei*, București, 1989; Heinrich von Kleist, *Logodna din Santo Domingo*, pref. Thomas Kleininger, București, 1989 (în colaborare cu Alice Voinescu).

Repere bibliografice: Marin Tarangul, *Johan Huizinga, „Amurgul Evului Mediu”*, RL, 1970, 19; Alexandru Balaci, *Luis de Camões, „Sonete”*, RMB, 1974, 10 iulie; Nicolae Balotă, *O sumă a esteticii*, RL, 1974, 45; Gelu Ionescu, *Johan Huizinga, „Homo ludens”*, ST, 1977, 5; Thomas *Matteij*, *Brieven uit Bockarest*, *1986–1990*, Haga, 1991, *60*, *99–100*, *231*; Thea Julieta Radian, *In memoriam H.R. Radian*, SXX, 1993, 349–351; Andreea Deciu, *Miza cea mare și o miză mai mică*, RL, 1998, 43. ***G.Dn.***

RADIAN, Sanda (pseudonim al Ricăi Bralover; 13.XII.1929, București – 13.VII.1991, București), istoric literar, prozatoare, traducătoare. Este fiica Ernestinei (n. Șmilovici), soră cu mama poetei Nina Cassian, și a lui Solomon Bralover, funcționar. A urmat școala primară și liceul în București. După absolvirea Facultății de Filologie la Universitatea din București (1951), a practicat diverse activități redacționale, fiind și lector universitar între 1955 și 1961, iar mai târziu redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă. A colaborat, de-a lungul anilor, cu articole și recenzii la „Tânărul leninist”, „Lupta de clasă”, „Viața românească”, „Gazeta literară”, „Limbă și literatură”, „România literară” ș.a.

Contribuția principală adusă de **R.** în domeniul istoriei literare se află în studiul din 1983 despre evoluția fabulei în literatura română – *Măștile fabulei* (istoric, izvoare, precursori, tradiționalism și inovație, perspective contemporane) – și în cel despre tipologiile feminine în proza din prima jumătate a secolului trecut – *Portrete feminine în romanul românesc interbelic* (1986). Acesta din urmă pleacă de la observația că personajul feminin joacă în istoria genului un rol preponderent ca ferment al diegezei și că, în ciuda trecerii timpului și a fluctuațiilor modei, concepția despre feminitate „s-a păstrat în aceleași limite, aproape intactă”. Punând în lumină rolul pe care eroinele l-au jucat în modernizarea genului la noi, autoarea se oprește asupra exemplarității sub aspect sociologic. Analiza raporturilor dintre spațiul public și cel privat în romanele interbelice, realizată în spiritul orientărilor contemporane ale științei istorice și răspunzând provocărilor criticii literare feministe, este o tentativă meritorie de sincronizare cu evoluțiile recente ale studiilor culturale (capitolul *Arte frumoase și arte menajere*). **R.** a alcătuit și prefațat

numeroase ediții de uz școlar din clasicii literaturii române (V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Alecu Russo, I. Creangă), precum și câteva ediții comentate (I.I. Mironescu, G. Topîrceanu, I.L. Caragiale). De experiența în acest domeniu, de familiarizarea cu diversele formule ale literaturii române este legată și opera sa de prozator. Două volume de povestiri, purtând etichetele „fantastice”, „științifico-fantastice” și „aproape fantastice” – *Reverberație rupestră* (1982), *Locuitorii planetei albastre* (1988), ultimul pentru copii –, schițează o tentativă de a explora umoristic, înaintea modei intertextualismului, cele mai neașteptate surse livrești și de a experimenta formule narative diverse (*Misiune disciplinară*, *Metropolitană*, *În adâncuri*). Conținutul baladei *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu este dezvoltat într-o mică nuvelă, *La izvoarele poeziei*, plină de pitoresc, cu personaje din lumea satului. De menționat că **R.** a realizat și traduceri, în special din literatura franceză (Alphonse Daudet, Jules Verne) și din cea belgiană (Georges Rodenbach, Hendrik Conscience).

SCRIERI: *Sinteze de istoria literaturii române* (în colaborare cu Venera Dogaru), București, 1971; *Corelații între literatura română și literatura universală*, București, 1978; *Maupassant între realism și fantastic*, București, 1979; *Reverberație rupestră*, București, 1982; *Măștile fabulei*, București, 1983; *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986; *Locuitorii planetei albastre*, București, 1988. **Ediții:** I.I. Mironescu, *Oameni și vremuri*, pref. Pompiliu Marcea, București, 1959; G. Topîrceanu, *Balade vesele și triste*, pref. edit., București, 1973; I.L. Caragiale, *Nuvele și povestiri*, pref. edit., București, 1991. **Antologii:** *Antologia fabulei românești*, București, 1961. **Traduceri:** Jules Verne, *O fantezie a doctorului Ox*, I–III, pref. Ion Hobana, București, 1973, *Ţinutul blănurilor*, I–II, București, 1980, *Agenția Thompson and Co.*, București, 1983, *Satul aerian. Închipuirile lui Jean-Marie Cabidoulin*, București, 1986; Alphonse Daudet, *Frumoasa nivernezǎ*, pref. trad., București, 1978; Georges Thinès, *Ochiul de fier*, pref. trad., București, 1980, *Vacanța de la Rocroi*, pref. trad., București, 1988; Georges Rodenbach, *Clopotarul*, pref. trad., București, 1982; Hendrik Conscience, *Războiul țăranilor*, pref. trad., București, 1984.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *„Măștile fabulei”*, RL, 1983, 51; Paul Cornea, *„Măștile fabulei”*, LL, 1984, 1; Al. Călinescu, *„Portrete feminine în romanul românesc interbelic”*, CRC, 1986, 45; Nicolae Bârna, *„Portrete feminine în romanul românesc interbelic”*, RL, 1987, 23; Cornea, *Semnele*, *50–55*; Opriță, *Anticipația*, *436–438, 478–480*. ***C.Pp.***

RADICAL, publicație apărută la Craiova și București, lunar, din ianuarie până în iulie 1929, apoi între 15 septembrie 1930 și iunie 1931. Prim-redactor: A. Caten. De la numărul 16/1931 director este Constantin Nisipeanu. Ca redactor mai figurează Numa Cartianu (în 1929–1930). Programul modernist este semnat de Ionathan X. Uranus (pseudonimul lui Mihail Avramescu). Considerând că „o revistă fără program e ca o vacă fără macaz”, Uranus enunță intențiile grupării: „Noi vrem, anume, în primul rând, regenerarea deplină a celulei vegetale... reîntronarea, în vechile lui drepturi de natură divină, a liberului arbitru... recunoașterea superiorității incontestabile a idolatriei asupra oricăror altor procedee terapeutice, declarându-ne, fără nicio ezitare, împotriva tuturor șarlatanilor și a filoxerei”. Este evident că această „grupare efervescentă de juni quintessențiali”, căreia Uranus „îi este cu beatitudine exponentul”, vrea, în primul rând, să șocheze prin atitudinea de frondă și răzvrătire împotriva comodității spiritului mic-burghez. Poeții publicației sunt Constantin Nisipeanu, Mircea Pavelescu, Mihail Steriade (*Dezamăgire*), G.

An I, No. 1 Apare lunar Ianuarie 1929

Radical

3 Lei 3

PROGRAM

O revistă fără program, e ca o vacă fără macaz, sau ca un drum căruia i-ai retezat capătul cu foarfeca, lăsând calea bearcă. Sunt, adică, realități ce se cer una pe alta, se caută și se îmbină, spre a înfăptui, astfel, o unitate plăcută și reconfortantă: principiu în virtutea căruia găina se complectează grațios cu cocoșul, iar revista literară cu programul, care devine, în acest scop, o rețetă, o sumă de aspirații, și o ferestruică, prin care se zgâiește înăuntru publicul cititor, ca să vadă dacă-i convine conținutul brut și echilibrul moral ce se degaje din patru pagini tipărite.

În lumina acestor considerațiuni, programul nostru („nostru” designează o grupare efervescentă de juni quintessențiali, căreia subsemnatul îi este, cu beatitudine, exponentul ocazional,) se vădește simplu și precis, ca relativitatea universală, despre al cărui angrenaj interior, întreaga Dacie se simte, cu satisfacție, copios informată.

Noi voim, anume, în primul rând, regenerarea deplină a celulei vegetale, care a căzut în decrepitudine, zădărnicind entuziasmul popular, și îndreptățind teama pe care o nutresc unii, în secret, de iremediabila eventualitate a scopirei masselor. Voim, apoi, reîntronarea, în vechile lui drepturi de natură divină, a liberului arbitru, care a fost confiscat, noaptea, la frontieră, de niște ingineri travestiți, și lăsat să putrezească într'o temniță igrasioasă, departe de splendorile naturii și de afecțiunea părintească. Voim, însfârșit, recunoașterea superiorității incontestabile a idolatriei asupra ori căror altor procedee terapeutice, declarându-ne, fără nici-o ezitare, împotriva tututor șarlatanilor și a filoxerei.

Mijloacele de acțiune? Aceleași ca și ale străbunilor noștrii, dar aplicate cu mai multă abnegație și, mai ales, cu mult mai mult sifon, știut fiind că sifonul e singurul aparat ieftin, cu care se poate stropi la distanță.

Ionathan X. Uranus

Dezacord

Zâmbetul purtat alb ca un baldachin
Peste mâini delicate răsucind amintiri
Și viziuni aprinse, de platină, în crepuscul de venin
Ce insomnii parfumate au scăpărat din priviri...

Ţi-am dăruit oglindă, sufletul, să-ți limpezești ochii.
Săgeți de raze se înfigeau în inimi ca gloanțele 'n panou
În mătasa [illegible] se destrăma adierea rochii
Și în plumbul din sânge tăceri de cavou.

Constantin Nisipeanu.

Poemă pierdută

Am fost și mai sunt în tine ca zbuciumul inimii între coaste
Cu dorința sleiță unde-ți calcă piciorul.
Te văd flacără albastră mistuită în văi și pe coaste
Dar nu te mai chem precum altădată vrăjitorul.

Cândva când altul te va găsi cu trupul frânt
Jeratic mă vei simți ascuns în carnea ta.
În noaptea aceea nu știu ce voi fi,—prin vânt
Și'n ploaie voi fi poate cântec și te voi cânta.

Suivom drum fără întoarcere și urmă
Mai aproape de îngeri și zori :
Și de unde tăcerile nici un zgomot nu le curmă
Vom coborî pe câmp îmbrățișate umbre de nori.

N. Fercă.

IDILA

A fost o străfulgerare parcă în noapte, de sticla cu clipiri de fildeș și atmosferă de spital funerară. Mergeam cu sufletul în gol și cu golul întreg în suflet. Fără țintă, ca viața de orb, mă rostogoleam la întâmplare pe străzile smălțuite cu întuneric și printre care, răsfățată, se strecură din când în când cu surâsul ei de ghiață și banal, pata lunii albă.

Capul îmi atârnă ca de plumb și vâjâind stupid ca o morișcă, iar prins ca în plasa unor fulgeri cu zguduiri de contact electric și alternând, paralizat, corpul înainta în aer greu ca prin apă, dându-mi, tăioase, amețeli continuui și viziuni bizare... Parcursesem în zig-zag, o porțiune de drum bună când, un fior mă cutremură scurt, din nou și mai tare, ca lovit din senin de trăsnet. Încercai, cu răsuflări din ce în ce mai curmate, să mă smulg îndemnului căderii la pământ, izbutind, dezorientat, să-mi mențin o clipă și imobil, în echilibru, corpul.

Ironic, caldarâmul începu să-mi joace din ce în ce mai frenetic și modern sub picior, dându-mi, alternativ, senzația că plutesc în aer—și a patinării.

Până când, oscilând, pe o bancă de lemn ca peste o comoară...

Și jazz-ul greerilor noctambuli din iarbă, zgomotoși, își ancorară surdina, svârlind, întreagă cu accesoriile ei barbare, toba.

Din amețitoarea lui învârtire cu întretăieri continuuă și multiplicate la infinit de linii strâmbe ce se'ndecetau, brusc, lungindu-se și revenind, o clipă numai după aceia, strânse, toate, ca într'un ghem enorm, multicolor ce însă-și dispărea, topindu-se, ca bulgărul de nea la

Ivașcu (*Romanța*), Mihail Avramescu, Mihail Werner (Mihail Dan), Camil Petrescu (*Aspecte*), Grigore Cugler, Ionel Marinescu, Dem. Bassarabeanu, Andrei Tudor, Ilariu Dobridor, Petre Strihan, Ioan Georgescu, C.I. Şicloveanu, Ion Pogan, Nelu Ivanovici, Cicerone Theodorescu, Liviu Deleanu, Eugen Constant. Se distinge, însă, mai ales lirica „ființelor mici”, ilustrată prin Eugen Ionescu, cel care în *Elegie hârtiei roz* deplânge „toată jalea hârtiei roz” care „se blegi și stânge”, precum și prin Emil Gulian, care oferă o fabulă absurdă și o poezie de dragoste nonconformistă (*Femeia de lemn*: „Pe o casă, pe-un drum, când privirea-mi îndemn, / Între gene se ține tot femeia de lemn”). Între prozatorii revistei se numără Cosma Damian, Virgil Huzum, Mircea Damian, Traian Mateescu, C.N. Negoiță ș.a. Octav Şuluțiu publică o interesantă proză scurtă, *Moartea pianului*, iar Al. Sahia poemul în proză *Mărturisire oamenilor și Malvei*. Alexe Robu contribuie cu un fragment din romanul *Călătorul de la nr.15*. Eseul este reprezentat prin Constantin Noica (*Neliniștea logică*). A. Caten ia interviuri colegului de redacție Ionathan X. Uranus. La rubrica „Ecouri” sunt anunțate noi cărți ale lui Mihail Sadoveanu, F. Aderca, Gala Galaction, Aron Cotruș, Cezar Petrescu, Cincinat Pavelescu. Pe coperta fiecărui număr se reproduce o fotografie sau o caricatură a unor scriitori, precum Tudor Arghezi, E. Lovinescu, Mihail Sadoveanu, Elena Farago, cărora li se și consacră articole în aceste numere. Astfel, Numa Cartianu îl comentează pe Arghezi, la care „cuvântul este ciocnit și silit până la ultimele rezonanțe și resorturi, frământat și topit in dospelile cele mai reușite”. Proza lui Sadoveanu „aducea un filon de umanitate adâncă, de înțelegere intensă a realității și de cristalizare maximă a mentalității”, iar E. Lovinescu, „cu talentul său robust, cu mintea sa ageră și cu munca sa perseverentă, a creat un ideal în mediul infect al scriitorilor români”. Geo Bogza publică articolul *Arta lui Sașa Pană*, în care explică pătrunzător noțiunea de absurd literar: „În cursul unei pagini”, creatorul adept al acestei estetici „nu caută să realizeze niciodată nimic. Ştie că, mai curând sau mai târziu, cheagul ideilor, al stilului, al sentimentelor tot se va desface din construcție, și atunci frazele vor rămâne goale ca niște oale crăpate din care s-ar fi scurs conținutul”. Virgil Huzum lansează o chemare la o adevărată cruciadă estetică: „Să crucificăm romantismul indolent și anarhic...”. Numa Cartianu recenzează *Roxana* de Gala Galaction, *Paradisul suspinelor* de Ion Vinea, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, *Poarta neagră* de Tudor Arghezi, *Zodiac* de Ilarie Voronca, *Memoriile* lui E. Lovinescu. Ionathan X. Uranus scrie despre el însuși și semnează *Manifest către hingheri*, unde amenință pe un ton care se vrea revoluționar, profetic: „voi aduna în preajma mea pe toți constipații cerebrali” pe care apoi îi va sugruma până „vor horcăi definitiv”. Tot el figurează sub alt pseudonim – M. Abrams (*Note preliminarii la o filosofie a magiei*, dar și o interpretare ezoterică a personalității lui Iisus Hristos). Gh. Crețoiu este principalul muzicolog al publicației. Se remarcă expresia percutantă a aprecierilor sale privind jazzul, înțeles ca o artă populară legată de dans, muza Euterpe fiind văzută ca „o fecioară gingașă” care „nu trebuie confundată niciodată cu o femeie de stradă” chiar atunci când îi inspiră pe muzicienii din Harlem (*O estetică „neagră”*). Leon Aderca analizează influențele reciproce între diferite arte (*Între muzică și literatură*). Se urmărește cu atenție fenomenul teatral și cinematografic contemporan. Polemicile cu Petre Comarnescu, Ionel Jianu, Constantin Noica și Mihail Polihroniade, care, după opinia celor de la **R.**, constituie „o gașcă intelectuală” influențată de ideile lui Octavian Goga și care ar fi căutat „să introducă dictatura sub egida marelui bard național”, aduc în prim-plan tensiunile epocii. ***M.Pp., M.Md.***

RADICALUL, gazetă politică săptămânală apărută la Iași din martie până la 26 iunie 1891. Ca atâtea alte publicații politice, **R.** era editată în scopuri electorale de gruparea locală a Partidului Conservator. Redactorii au însă experiență jurnalistică. O cronică științifică, literară și artistică, alta a vieții ieșene, parodii și satire ale activității partidelor se adaugă publicisticii electorale, înviorând paginile foii, la care colaborează Ovid Densusianu (cu studiul *Primele ambasade ruse în Apus*), Al.A. Bădărău (*Mihail Kogălniceanu*, articol scris cu prilejul decesului marelui om politic) și un M.C., probabil Mihai Codreanu, atunci în vârstă de cincisprezece ani, care comentează în versuri diverse evenimente politice. ***R.Z.***

RADINA, Remus (9.IV.1924, Craiova – 7.V.2012, Paris), memorialist. Este fiul Eufrosinei și al Iorga Radina. Şi-a petrecut copilăria la Segarcea, județul Dolj, a urmat Liceul Militar „D.A. Sturdza” din

Craiova, absolvit în 1943. Este premiat în 1941 de cotidianul „Curentul” pentru povestirea *Legenda Crinului*. Frecventează cursurile Şcolii de Ofițeri Activi de Cavalerie din Târgoviște, pe care le încheie în 1945 cu gradul de sublocotenent, între timp făcând o specializare în Germania. După alegerile din 1946 demisionează din armată, pentru a nu participa la reprimarea mișcărilor anticomuniste. Timp de trei ani este student al Facultății de Drept din București, dar este arestat și condamnat la cinci ani de închisoare corecțională. În noiembrie 1948 trece clandestin granița în Iugoslavia, este întemnițat la Covacița și expulzat în România. Din nou deținut în închisorile din Timișoara, Jilava și Uranus, va fi judecat de Tribunalul Militar și internat în lagărele de muncă forțată de la Peninsulă, Poarta Albă și Galeș. În închisoare, unde rămâne din 1950 până în 1956 și din nou între 1957 și 1960, se află în preajma numeroșilor intelectuali victime ale regimului comunist, devenind un militant pentru drepturile deținuților politici și, totodată, autor de versuri, difuzate oral. După câțiva ani de spital, în 1979 emigrează în Franța, în țară fiind acuzat și condamnat pentru textul *Testamentul din morgă*; în fine, prin intervenția asociației Amnesty International, sentința este comutată în amendă. Va ajunge, alături de Cicerone Ionițoiu și alții, un luptător pentru cunoașterea în Occident a dramelor poporului român și a victimelor lagărului comunist. Membru fondator al Asociației Deținuților Anticomuniști Români, cu sediul la Paris, participă la manifestările organizate împotriva regimului dictatorial din România.

Cartea *Testamentul din morgă*, scrisă în țară, va fi dată în manuscris lui Eugen Ionescu în 1978, când **R.** face o călătorie în Franța. Publicată curând după aceea în foiletonul „Cuvântului românesc” din Hamilton (Canada), este difuzată în 1979 și prin postul de radio Europa Liberă (emisiunea Tinerama), iar în 1981 apare la München, la Editura Ion Dumitru. Adevărată proză autenticistă, *Testamentul din morgă* sfidează prin duritatea faptelor relatate – experiențele trăite în lagărele comuniste – orice plăsmuire ficțională. Fără a avea merite literare deosebite, scrierea este, după Eugen Ionescu, semnatarul prefeței, „o carte mare, pe care puriștii o vor găsi simplă uneori, dar care este o mare mărturisire, încă una, vibrantă, simplă pe bună dreptate și, din fericire, adevărată, înalt și brav omenească”, ce „răscumpără josniciile noastre, slăbiciunile noastre: cine își pierde viața o va câștiga: cine crede că o câștigă, o va pierde. Remus a câștigat-o”.

SCRIERI: *Testamentul din morgă*, pref. Eugen Ionescu, München, 1981; ed. București, 1990; ed. București, 2008.

Repere bibliografice: George Ciorănescu, *Testamentul din morgă al unui supraviețuitor al temnițelor comuniste*, „Apoziția” (München), 1982–1985, 8–9; Ilie Mihalcea, *Nevoia de neuitare* (interviu cu Remus Radina și Cicerone Ionițoiu), JL, 1999, 21–24; Nicolae Stroescu-Stănișoară, *Anul 1980: un proces la București și un post de radio la München*, CL, 2006, 3; Nicolae Florescu, *Dialoguri esențiale*, JL, 2007, 21–24; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși*, IX, București, 2007, *9–10*, *21–24*; *„Testamentul din morgă”*, JL, 2008, 17–20 (grupaj special); Popa, *Ist. lit.*, I, *134*, *448*, *485*, *741*, II, *962*; Manolescu, *Enciclopedia*, *604–605*. ***M.P.-C.***

RADIO, săptămânal apărut la București între 23 septembrie 1928 și 21 decembrie 1940, cu subtitlul „Jurnal practic, folositor, științific și distractiv”. Destinată, în primul rând, popularizării radiofoniei, publicația se contopește, de la numărul 28/1929, cu „Radiofonia”, „organ de publicitate al Societății de Difuziune Radiotelefonică din România”. Nu se menționează echipa redacțională până la numărul 53/1929, când director apare E. Petrașcu. În același număr articolul semnat de Nic. Constantin vorbește despre intenția „de a educa pe amatorii începători, de a iniția și entuziasma marele public pentru ideea radiofoniei”, menționând că aceasta reprezintă „cel mai indicat mijloc pentru spulberarea întunericului în care sunt cufundate satele noastre”. Rubrici: „Tribuna liberă”, „Revista revistelor”, „Lexiconul radiofoniei”. Cu toate că are un profil tehnic, cuprinzând programele radio curente, publicația vădește și preocupări literare, deoarece în eter se trimit „lecturi și recenzii” ori sunt chemați în fața microfonului scriitori români. Astfel, aici apar versuri de Horia Furtună, iar F. Aderca susține cronica radio într-o rubrică permanentă, „Carnetul bunului radiofonist”, structurată în câteva secțiuni: „partea vorbită, partea muzicală și interviuri cu personalități ale momentului”. **R.** anunță intrarea în comitetul programelor Societății Române de Radiodifuziune a lui Liviu Rebreanu (72/1930). Totodată, se publică articole sub semnătura lui Tudor Arghezi (*Parazitul mătușii)* și a lui Adrian Maniu. E.Petrașcu scrie despre presa radiofonică românească, iar Ion Golea face comentarii la pagina literară. În sumar intră

și un interviu cu Dragomir Hurmuzescu, fizician, membru corespondent al Academiei Române, de numele căruia este legată prima emisiune radio oficială. Sunt prezentate programele literare radio, cuprinzând emisiuni realizate de Tudor Arghezi (cu precădere în anii 1931 și 1932), F. Aderca, Ion Manu, Ion Pribeagu, Perpessicius, N. Iorga. Din 1930 programul literar al ziarului se îmbogățește cu rubrica „Universitatea radio" ce găzduiește serii de conferințe ținute de C. Rădulescu-Motru, Ion Pillat, Alice Voinescu, D. Gusti, V. Madgearu ș.a. În același an se publică traducerea din germană a *Insulei fără nume* de Maurice Level. *Revista* mai cuprinde sfaturi tehnice, corespondență cu cititorii, știri de pretutindeni, caricaturi. ***T.H., L.Bc.***

RADOF, Ştefan (1.XII.1934, Buftea – 28.III.2012, București), poet. Şi-a făcut studiile la București, la Colegiul Național „Sf. Sava" (1944–1948) și la Şcoala Medie Tehnică de Comerț Exterior (1948–1952). Între 1953 și 1955 a fost deținut politic, pentru „uneltire împotriva orânduirii de stat". A urmat apoi cursurile Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" (1960–1964). După un stagiu la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, din 1965 a fost actor la Teatrul „Constantin I. Nottara" din București. A debutat în 1964, cu poezie, la revista „Ateneu", colaborând apoi la „Gazeta literară", „Luceafărul", „Viața românească", „România literară", „Contemporanul" ș.a..

Lirica lui **R.**, modernă prin limbaj și tehnică, este, pe de altă parte, purtătoarea unei stări de spirit romantice în ceea ce privește înțelegerea sensurilor poeziei și a rosturilor actului creator. Încă de la debut – *Casca de foc* (1972) – poemul apare ca rod al unei stări de grație, un „foc verde" în ale cărui flăcări se întrezăresc tâlcurile ascunse ale lumii. Tematica biblică a celor mai multe poezii (*Ziua întâi*, *Facerea*, *Adam*, *Ieșirea din rai*), constituite în subiecte de meditație asupra rosturilor existenței umane, îndeamnă la o lectură atentă, în consonanță cu hieratismul tonalității lirice. Versurile din *Şoimul în iarnă* (1986), cel mai reprezentativ volum al lui **R.**, fixează estetic un vizionarism tot de factură romantică. Atitudinea poetului-profet, oficiant al misiunii sale sacre – de martor al „trecerii zeului" –, este susținută de un limbaj intens metaforic, a cărui gravitate, asemănătoare sunetului de violoncel, urmărește curgerea clipei de grație, într-un montaj regizoral în care se simte sensibilitatea și experiența actorului: „Cu rouă pe față/ și ceața-n spinare;/ prin ocheane de nori/ din templul fără coloane/ coboară/ jefuitorii de nopți,/ s-adune rămășițele voastre/ din iarba sărată/ de ploi selenare// Transparenți ca un nimb/ puterile-n ei/ până-n seară se sting".

SCRIERI: *Casca de foc*, București, 1972; *Iris*, București, 1976; *Statui în iarbă*, București, 1983; *Şoimul în iarnă*, București, 1986; *Efectul de seră*, București, 2002; *Balade, Doamnelor, balade...*, București, 2008.

Repere bibliografice: Adrian Popescu, *„Casca de foc"*, VR, 1972, 9; Artur Silvestri, *Orgoliile cuvântului*, LCF, 1977, 42; *Lit. rom. cont.*, I, *494–495*; Daniel Nicolescu, *„Statui în iarbă"*, RL, 1984, 19; Sanda Diaconescu, *„Statui în iarbă"*, TTR, 1984, 1; Nicolae Georgescu, *„Statui în iarbă"*, LCF, 1984, 22; Alexandru Horia, *„Şoimul în iarnă"*, LCF, 1987, 7; Popa, *Ist. lit.*, II, *542*; Liviu Grăsoiu, *Vocile interioare ale actorilor*, LCF, 2003, 8; Daniela Firescu, *Întoarcerea lui Prospero*, LCF, 2008, 33; Antoaneta Turda, *Recitindu-l pe Ștefan Radof*, VR, 2012, 5–6. ***L.H.***

RADOS, Andreas (4.X.1938, Nestorio–Kastoria, Grecia–24.XI.2019, Atena), elenist, traducător. Părinții, Anghelikia (n. Paliobei) și Aristidis Rados, se exilează în timpul războiului civil din Grecia. De aceea, **R.** își începe învățătura în Grecia, continuându-și educația în Albania și în România. Face liceul la București (1951–1955), începe apoi cursurile Facultății de Filologie din Capitală, iar din 1956 se mută la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, unde va absolvi în 1960 secția de limbi slave. Asistent la Institutul Pedagogic din Galați (1960–1962), se transferă la cel din Iași, iar din 1965 funcționează la Catedra de limbi slave a Universității din Iași, unde va fi lector din 1978 până la pensionare (1999), predând limbă și literatură rusă, cursuri de psihologie și sociologie literară. În 1973 înființează Seminarul de neogreacă (devenit în timp Lectorat), multă vreme singurul centru specializat din țară în acest domeniu, pe care îl coordonează până la sfârșitul carierei sale didactice. A debutat în 1958 la revista „Iașul literar", de-a lungul vremii colaborând la numeroase publicații din țară („Convorbiri literare", „Cronica", „Steaua", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", „Luceafărul", „Dacia literară", „Orizont", „Transilvania", „Ateneu", „Secolul 20" ș.a.), din Grecia și Cipru („Nea synora", „Kainourghia epohi", „Ipeirotiki estia", „Grammata kai tehnes", „Logotehnjki dimiourghia"). Este fondator și președinte al Fundației pentru Promovarea Culturii Balcanice și Europene „Rigas Ferreos" din

România. A fost distins cu Premiul Valoarea Culturală acordat de Uniunea Literaților Greci (1984), cu Premiul revistei „Cronica” (1995, 2003), în fine, cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași pentru traduceri (2006) ș.a., în 2008 primind din partea aceleiași instituții Diploma de Excelență.

Pe lângă inițierea Seminarului de neogreacă, **R.** s-a dedicat mai bunei cunoașteri a spiritualității elene în spațiul românesc, precum și a celei românești în cel grecesc și cipriot. Se află printre cei care au păstorit, timp de mai multe decenii, în cadrul revistei ieșene „Cronica”, o pagină specială consacrată culturii și literaturii grecești, dar și relațiilor reciproce româno-elene, activitate fructificată în masiva antologie *Spiritul elen – Sinteze europene la revista „Cronica” din Iași* (2008, coordonată în colaborare cu Valeriu Mardare). Cartea cuprinde intervenții aparținând mai multor personalități din spațiul elen și din cel românesc, și anume studii, comentarii, eseuri, articole, prezentări de cărți și de evenimente, noutăți culturale și artistice, interviuri ș.a., precum și o amplă secțiune consacrată traducerilor din literatura greacă publicate în revistă. În volumul *De la Odysseas Elytis la Nichita Stănescu. Echivalențe culturale* (2001) **R.** a reunit eseuri, studii, materiale publicistice, interviuri apărute în reviste din țară ori din Grecia și Cipru. Se remarcă prezentarea unor personalități ca Dionysios Solomos, poetul național al elenității, Kostas Kariotakis, precursor al modernismului, Alexis Minotis, complex om de teatru, ori dramaturgul Iakovos Kambanellis ș.a., precum și mereu actualul Homer. De interes sunt secvențele panoramice despre caracteristicile limbii neogrecești, despre motivele românești în poezia Greciei moderne sau despre scriitori români contemporani, precum eseul despre Nichita Stănescu. Traducerile lui **R.**, majoritatea în colaborare, dau seamă de efortul de a-l familiariza pe cititorul român îndeosebi cu lirica neogreacă a contemporaneității, aflată într-un moment fast: peste o sută de poeți neoeleni și ciprioți și-au găsit un loc în antologiile editate la noi, marcând o mare diversitate de creație, de la militantismul prometeic la ermetism, de la onirism la deschiderea către social și uman, de la Iannis Ritsos, Nikiforos Vrettakis, Odysseas Elytis la Rita Boumi-Pappà, Jean Coutsocheras, Anghelos Sykelianos sau Tassos Livaditis ori la ciprioții Vasilis Mihailidis, Dimitris Lipertis, Konstantinos Hatzigheorghiou ș.a. De asemenea, o serie de poeți contemporani români reprezentativi, precum Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu ș.a. s-au bucurat de transpuneri în neogreacă, facilitându-se astfel cunoașterea spirituală între națiunile sud-estului european.

SCRIERI: *Scriitori ruși și sovietici în România. Bibliografie* (în colaborare cu Liviu Moscovici), Iași, 1974; *Literatura neogreacă în România. Bibliografie* (în colaborare cu Liviu Moscovici), Iași, 1998; *De la Odysseas Elytis la Nichita Stănescu. Echivalențe culturale*, Iași, 2001. **Antologii, ediții:** *Spiritul elen – Sinteze europene la revista „Cronica” din Iași*, coordonator în colaborare cu Valeriu Mardare, pref. edit., Iași, 2008. **Traduceri:** Rita Boumi-Pappà, *Înflorire în pustiu*, București, 1974 (în colaborare cu Leonida Maniu); *Un cântec despre România. Poeți greci contemporani*, pref. trad., Iași, 1980 (în colaborare cu Leonida Maniu); Jean Coutsocheras, *Cu aripa și tridentul*, îngr. Romul Munteanu, pref. trad., București, 1990 (în colaborare cu Constantin Crișan); *Odele Mării Egee. Poeți greci contemporani*, pref. trad., București,1990 (în colaborare cu Ioanid Romanescu); *Surâsul Afroditei. Poeți ciprioți contemporani*, îngr. și pref. trad., Iași, 1995 (în colaborare cu Leonida Maniu și Leonidas Rados); [*Antologia poeților balcanici*], Salonic, 1998; *O Elios tes Berginas. Sighronoi poietes tes Thessalonikes – Soarele Verghinei. Poeți contemporani din Salonic*, ed. bilingvă, îngr. trad., pref. Konstantinos Plastiras, postfață Valeriu Stancu, Iași, 2003 (în colaborare cu Leonida Maniu); *Zăvorăște Grecia, în inima ta! Poeți greci contemporani*, îngr. trad., Iași, 2005 (în colaborare); *Lupamai pou den eimai Ellenas. Tesseris roumanoi poietes: Anna Mplantiana, Marin Soreskou, Niketa Staneskou, Ioanina Romaneskou* [*Regret că nu sunt grec. Patru poeți români contemporani*], Atena, 2007; *Odele Olimpului. Poeți greci contemporani*, Iași, 2007 (în colaborare cu Ioanid Romanescu); Kyriakos Mitsotakis, *Kazantzakis despre Dumnezeu*, îngr. Elena Lazăr, pref. trad., București, 2009 (în colaborare cu Gheorghe Badea); Prodromos H. Markoglou, *Versuri și proze*, pref. Dimitrios Kokoris, Iași, 2011 (în colaborare cu Valeriu Mardare).

Repere bibliografice: Adrian Popescu, *Rita Boumi–Pappà, „Înflorire în pustiu”*, ST, 1974, 12; Constantin Coroiu, *Dedicații lirice*, RMB, 1980, 11 227; Irina Petraș, *„Un cântec despre România”*, ST, 1981, 5; [*Studii neogrecești în Iași*], „Elliniki Diaspora”, 1996, 110; A. Balaș, *„Antologia poeților balcanici”*, LCF, 1998, 29; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, *355–356*; Valeriu Mardare, *Soarele Verghinei, între mit și sărbătoare*, CL, 2004, 8; Amalia Voicu, *„De la Odysseas Elytis la Nichita Stănescu”*, CL, 2004, 11; Liviu Apetroaie, *„Zăvorăște, Grecia, în inima ta!”*, DL, 2007, 71; Elena Lazăr, *Poeți români traduși în grecește*, RL, 2008, 4; Gheorghe Badea, *„Regret că nu sunt grec. Patru poeți români”*, CL, 2008, 2. ***G.Dn.***

RADU, George (18.XII.1930, Cuza Vodă, j. Călărași – 21.VI.2013, București), prozator, eseist. Este fiul Saftei (n. Codru-Gherman) și al lui Marin Radu, crescător de cai de rasă. Face școala primară în satul natal (1937–1942), urmează Liceul „Știrbei Vodă” din Călărași (1942–1950) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1951–1955). Paralel, audiază cursuri la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” și la Facultatea de Arte Plastice. După absolvire devine cadru didactic la Catedra de literatură a Facultății de Ziaristică din București, iar între 1968 și 1970 conduce Direcția Bibliotecilor din Ministerul Culturii. Își susține doctoratul în filosofia culturii (1978) cu teza *Circulația ideii de progres în cultură*. Debutează în „Contemporanul” cu *Eseu despre lectură* (1958), iar editorial, ca prozator, cu volumul *Cântecul drumului* (1977), cuprinzând texte scurte, tributare unui moment tezist, dar din care se rețin povestirile *Sărbătoarea cailor, Cântecul drumului* și *Pantofii*. Mai colaborează la „România literară”, „Teatrul”, „Luceafărul”, „Tomis”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. În urma unor vizite în Finlanda (a creat o bibliotecă de carte românească în orașul Toijala), publică mai multe cărți consacrate culturii și civilizației finlandeze.

În romanul *Funia de nisip* (1987) **R.** dezvoltă teme din viața satului, prezente anterior în câteva povestiri din *Cântecul drumului*, carte din care, la rândul lui, romanul *Aniversarea* (1990) reia temele citadine. *Funia de nisip* folosește ca metaforă, pentru situația țărănimii din România postbelică, povestirea populară despre țara învinsă căreia puterea învingătoare îi pretinde să facă o funie de nisip, după ce îi ceruse, mai înainte, să-și omoare toți bătrânii. Când reprezentantul țării învinse solicită să i se dea un model de funie de nisip, învingătorul înțelege că „nu și-au omorât toți bătrânii”. *Aniversarea* exploatează tot o metaforă, a ciocârliei închise într-o colivie de aur, care, deși are grăunțe din belșug, dorește să se elibereze și să-și caute singură hrana. Alexandru Zevedei, personajul principal al romanului, preferă „izgonirea din rai” pentru a se consacra nestingherit muncii științifice. Prietenul său, Cristian Balaur, tip conformist, ajunge ministru în ierarhia socialistă și se confruntă cu propriul fiu, care îl face responsabil de situația gravă în care se află țara. Romanul *Ave, Maria* (2000) este o poveste de dragoste între un student român, Paul, și colega sa evreică, Miria-Maria. Iubirea lor evoluează nu fără complicații, într-o societate de oameni normali, nesofisticați, demonstrând că atunci când există cunoaștere și înțelegere, obstacolele de orice fel sunt depășite. Volumul *Așa grăit-a Patapievici... Așa grăit-a Blandiana... Așa grăit-a Manolescu... Așa grăit-a Pleșu* (2011) reunește publicistică postdecembristă.

SCRIERI: *Finlanda*, București, 1976; *Cântecul drumului*, București, 1977; *Ideea de progres cultural*, Iași, 1981; *Suomi, terra magica. Pe urmele eroilor „Kalevalei”*, București, 1984; *Funia de nisip*, București, 1987; ed. 2, pref. Herta Spuhn, București, 2009; *Aniversarea*, Cluj-Napoca, 1990; *Finlanda, la noi acasă*, București, 1993; *Ave, Maria*, București, 2000; *Așa grăit-a Patapievici... Așa grăit-a Blandiana... Așa grăit-a Manolescu... Așa grăit-a Pleșu*, București, 2011.

Repere bibliografice: Al. Tănase, *Criteriile progresului cultural*, RL, 1981, 34; Dem. Niculescu, *Evocarea tradițiilor rurale*, CNT, 1987, 16; Mihai Ungheanu, *„Funia de nisip”*, LCF, 1987, 18; Laurențiu Ulici, *„Funia de nisip”*, RL, 1987, 27; I.P. Haneș, *„Aniversarea” – un roman vizionar*, „Evenimentul”, 1990, 23; Victor Bârlădeanu, *O premieră în biblioteca românească: „Ave, Maria” de George Radu*, „Ultima oră” (Tel Aviv), 2000, 1772. ***Șt.C.***

RADU, Olimpia (14.V.1947, Cluj – 24.VI.1973, Cluj), critic literar. Este fiica Corneliei (n. Hentea) și a lui Ștefan Radu, matematician și astronom. Învață la Liceul „Gh. Barițiu” (1954–1965) și la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj (1965–1970). Face parte din grupul de studenți și tineri scriitori care întemeiază cenaclul Echinox (1967) și revista cu același nume, unde este redactor (1968–1973) și unde va debuta, semnând uneori și Lia Negru, trece apoi la „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”. Mai colaborează la „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Steaua”, „Tribuna”, „Viața studențească”.

Dispariția prematură a frânt evoluția unui talent „de superioară înzestrare” (Ioana Em. Petrescu), **R.** fiind un critic ce s-a ilustrat convingător prin eseurile, cronicile și recenziile risipite în paginile publicațiilor la care a colaborat. Așa încât restituirea scrierilor sale în volumul *Pagini de critică* (1988), alcătuit de Marian Papahagi, este considerată „o ediție îndelung așteptată”, „un act de dreptate” și „un act necesar mișcării ideilor în critica actuală” (Ioana Bot). Comentatorii observă, pe temeiul textelor, o preferință pentru interpretarea prozei, evidentă atât în eseuri succinte și pătrunzătoare, ca *Spiritul epopeic, Paradoxul povestirii* sau *Arhetipuri ale personajelor sadoveniene*, cât și în studiul, de altă anvergură, intitulat *Surse ale fantasticului în proza*

românească. Paginile rămase de la **R.**, elaborate în intervalul a doar câțiva ani, răspund unor destinații și exigențe diferite, publicistice sau didactice, însă ele poartă amprenta unității de atitudine și viziune. Pretutindeni, explicitată și în micul eseu programatic *Critica – lectură*, există o particulară coeziune a demersului, marcată de apelul constant la modalitatea și conceptele analizei arhetipale, cu aplicare în primul rând la proza lui Mihail Sadoveanu (*Arhetipuri ale personajelor sadoveniene*), dar și la scriitori ca V. Voiculescu, Marin Preda, Ștefan Bănulescu. Edificată asupra orientărilor contemporane, **R.** se înscrie între primii critici români care cultivă, la sfârșitul anilor ’60 din secolul trecut, analiza arhetipală (Ioana Em. Petrescu). Explorările în problematica prozei fantastice indică siguranță analitică, exactitate, finețe disociativă și simț teoretic, imaginație a ideilor, orientare pertinentă în bibliografia critică a temei, semn că eseista intrase pe un făgaș propice pentru lansarea proiectului său critic. **R.** este un nume reprezentativ nu numai pentru configurația inițială a „Echinoxului”, ci, așa cum observa Laurențiu Ulici, și pentru profilul scriitoricesc al promoției ’70.

SCRIERI: *Pagini de critică*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988.

Repere bibliografice: [*Olimpia Radu*], ECH, 1973, 5–6 (grupaj special); Adrian Popescu, *Pia*, ECH, 1975, 6; Aurel Șorobetea, *Pietà*, ECH, 1976, 6–7; Petrescu, *Configurații*, *44*; Adriana Babeți, *Textul întrerupt*, O, 1988, 31; Ioana Bot, *O ediție îndelung așteptată*, TR, 1988, 32; Grigurcu, *Peisaj*, II, *314–318*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *530–531*; Carmen Varfalvi-Berinde, *Olimpia Radu*, ECH, 1994, 1–3; Nicolae Oprea, *Literatura „Echinoxului”*, I, Cluj-Napoca, 2003, *18–21*; Petru Poantă, *Efectul „Echinox” sau Despre echilibru*, Cluj-Napoca, 2003, *133–139*, *Dicț. Echinox*, *342–343*. ***C.H.***

RADU, Pavel Gheo (3.X.1969, Oravița), prozator, eseist, traducător. Este fiul Ioanei (n. Hotea) și al lui Gheorghe Radu; prenumele la naștere: Gheorghiță. Urmează la Timișoara Liceul Silvic (1983–1987) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția română–engleză, din cadrul Universității de Vest (1989–1994). După absolvire este profesor la Iași și Timișoara (1994–1999), redactor-șef adjunct al revistei „Helikon” din Timișoara (1998), redactor la „Timpul” din Iași (2000–2001), redactor și realizator la Studioul de Radio Iași (1999–2001). În 2001 emigrează în Statele Unite ale Americii, unde stă numai un an, lucrând ca vânzător, recepționer marfă etc. Se întoarce în țară și din 2002 este redactor la Editura Polirom, iar din 2005 redactor la revista „Orizont”. Debutează cu proză, în 1993, la săptămânalul „Jurnalul SF”. Mai colaborează cu proză, poeme, cronici, eseuri, traduceri la „Dilema”, „Timpul”, „Ficțiuni” (Satu Mare), „ArtPanorama”, „România literară”, „Monitorul”, „Obiectiv” ș.a. Prima carte, culegerea de povestiri SF *Valea Cerului Senin*, îi apare în 1997. În stagiunile 2007–2008 și 2008–2009 i s-a jucat la Teatrul Național din Timișoara piesa *Hold-Up Akbar sau Toți în America*. Este membru fondator al asociației culturale Club 8 din Iași (2003).

În peisajul dinamic al comunității SF din deceniul al zecelea din secolul trecut, **R.** este o prezență vizibilă și semnificativă. Prin ce are mai relevant ca literatură propriu-zisă, vocabularul său (stilistic, imaginar) poartă amprenta literaturii SF anglo-saxone din anii ’80; William Gibson ar fi referința care aproximează acest aer de familie, fără să fie vorba de un simplu mimetism. Povestirile cele mai bune din cartea de debut (*Legea talionului generalizată*, *Poveste cu umbre și eroi*, *Ziua verde a lui Percival*, *Valea Cerului Senin*) ficționalizează spațiile dintre franjele unui decor postatomic, posttraumatic, populat de o umanitate decrepită și mutantă. Omogenitatea ținând de anecdotică și imaginar este coroborată cu omogenitatea stilistică: tăietură sigură a frazelor, simetrizare între enciclopedia de bază și cea imaginară, etalare precisă a jargonului și argoului, tranzitivitate coruptă nestrident de irizări întunecat-melancolice. Volumul mai conține digitații relativ minore de ludică textuală (*Bede*, *Personae*), de satiră ucronică (*Țară în carnaval*) sau de transfer mimetic (*Insula viermilor*). O scriere de vârf a genului – și nu numai – apare prin romanul *Fairia – o lume îndepărtată* (2004), în care fuzionează codul SF-ului *space opera*, cel al basmului și cel al fantasy-ului de serie, într-o cheie ironică și chiar parodică finalizată totuși într-o notă melancolică, reflectând, în stilul lui Michael Ende din *Poveste fără sfârșit*, la rolul Poveștii și la alienarea pe care absența ei o produce. Conform unui astfel de aliaj, narațiunea nu este defel inocentă, fiind înscrisă într-un amplu sistem de aluzii culturale: ea prelucrează o serie de surse din bibliografia genului, începând cu *Odiseea* și sfârșind cu basmele românești, pe lungimea unui raft în care mai intră clasici precum Edgar Allan Poe, Edgar Rice Burroughs, Stanislaw Lem sau cărți de toată mâna

de tip fantasy, intens popularizate la nivelul recuzitei prin benzi desenate și seriale TV. **R.** exploatează excelent potențialul comic al impactului dintre cele două tipuri de imaginar – cel pragmatic, realist, al pământenilor, și cel de tip mitologic al ființelor de pe Fairia. Asupra forței poveștii, de această dată într-un registru preponderent realist, cu o tehnică foarte cinematografică, reflectează și romanul *Noapte bună, copii!* (2010; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara), a doua scriere importantă a lui **R.** după *Fairia...*. Trei adolescenți din România comunistă visează să fugă din țară pentru a ajunge în Statele Unite ale unei Americi prezumate prin intermediul bunurilor de consum (alimentar, vestimentar și cultural) care răzbat în lumea lor. Cartea urmărește în mai multe decupaje temporale destinele lor – în speță dizolvarea visului american sub acizii realității. Evenimentele sunt raportate la o ramă având ca personaje pe Sf. Petre și pe Dumnezeu, coborâți printre oameni ca drumeți anonimi, dar oportun antagonizați Diavolului reprezentat de falsul filantrop Dunkelman. O astfel de supratemă reduce complexitatea morală a traseelor existențiale la o simplă luptă între bine și rău; dar are și avantajul că lumina problematică de basm pe care o aruncă reprezintă, posibil, una dintre mărcile autorului. Culegerea *Despre science fiction* (2001) selectează o parte din eseistica lui **R.** dedicată genului. Cartea conține cronici și recenzii la scrieri autohtone sau traduse (semnate de Sebastian A. Corn, Voicu Bugariu, Michael Haulică, Liviu Radu, Cristian Tudor Popescu, Ona Frantz ș.a.), studii de caz (Philip K. Dick; volumul colectiv *Motocentauri pe acoperișul lumii* , cu valoare de manifest al generației SF a anilor ’90) și eseuri teoretice (*Science fiction-ul și literatura înaltă*, *Science fiction-ul și judecata canonică*, *Subiectivismul în literatura SF*, *Fantasticul în SF* ș.a.). Urmând specializării inițiale de publicist SF, **R.** are o bogată activitate de eseist în câmpul general-cultural. Inspirat de experiența americană, volumul *Adio, adio, patria mea, cu* î *din* i*, cu* â *din* a (2003; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) e un non-fiction structurat secvențial-epistolar, o decompoziție a visului american executată de la firul ierbii. Personajul este un intelectual estic care lasă în urmă o Românie a unei dezamăgitoare tranziții. America părea să fie pentru imigrant o soluție pe termen indefinit, ceea ce justifică o serie de posturi în meserii necalificate, dar rezonabil remunerate (vânzător la KFC, recepționer marfă la librăria „Barnes & Noble” din Washington). Presiunea modelului idilic inițial din mintea tânărului asupra vieții *made in USA* slăbește pentru a face loc unei perspective dezvrăjite, chiar cinice, exersată asupra clișeelor existențiale din Lumea Nouă. Pentru parcursul narativ al cărții, întoarcerea în România reprezintă finalizarea logică a unei inițieri care eșuează ca inițiere, nu și ca exercițiu bibliografic-documentar. Mai puțin remarcabile sunt culegerile *Românii e deștepți* (2004) și *DEX-ul și sexul* (2005; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara), conținând o publicistică a bunului simț, rezonabilă, ironică și perisabilă. Între ficțiune și publicistică se situează volumul *Numele mierlei* (2008), „50 de clipuri vesele și triste” ce ilustrează cu precădere satiric-ironic-umoristic și amplu dialogal, adesea fabulistic, scene din viața măruntă. Paralel cu activitatea de prozator și eseist, **R.** s-a impus ca un remarcabil traducător al lui Philip Roth, Cormac McCarthy sau Ernest Hemingway – versiunea la *Bătrânul și marea* (2007) a fost distinsă cu Premiul „Andrei Bantaș” al Uniunii Scriitorilor –, dar și din romanele umoristice ale lui David Lodge și Tom Sharpe.

SCRIERI: *Valea Cerului Senin*, București, 1997; *Despre science fiction*, Satu Mare, 2001, ed. 2 București, 2007; *Adio, adio, patria mea, cu* î *din* i*, cu* â *din* a, pref. Liviu Antonesei, Iași, 2003; *Fairia - o lume îndepărtată*, pref. Ovidiu Nimigean, Iași, 2004; *Românii e deștepți*, Iași, 2004; *DEX-ul și sexul*, Iași, 2005; *Numele mierlei*, Iași, 2008; *Noapte bună, copii!*, Iași, 2010. **Antologii:** *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*, pref. edit., Iași, 2008 (în colaborare cu Dan Lungu). **Traduceri:** Leo Strauss, *Cetatea și omul*, Iași, 2000; David Lodge, *Muzeul Britanic s-a dărâmat!*, Iași, 2003, *Cât să-ntindem coarda?*, Iași, 2004, *Afară din adăpost*, Iași, 2005; Tom Sharpe, *Marea aspirație*, Iași, 2005, *Wilt*, Iași, 2005, *Alternativa Wilt*, Iași, 2006, *Wilt e tare*, Iași, 2007, *Wilt haihui*, Iași, 2008; Carl Sagan, *Contact*, București, 2006; John O’Brien, *Leaving Las Vegas*, Iași, 2007; Ernest Hemingway, *Bătrânul și marea*, Iași, 2007, *Fiesta*, Iași, 2008; Philip Roth, *Indignare*, Iași, 2009, *Nemesis*, Iași, 2011; Cormac McCarthy, *Nu există țară pentru bătrâni*, Iași, 2010; Michael Ondaatje, *Masa pisicii*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Liviu Radu, [*Radu Pavel Gheo*], „ArtPanorama”, 1997, 1, „Ficțiuni”, 1998, 2; Voicu Bugariu, *Un debut remarcabil*, „Ficțiuni”, 1998, 2; Al. Călinescu, *America, America...*, ATN, 2003, 8; Mircea Iorgulescu, *Din Far East în Far West și înapoi*, „22”, 2003, 711; Opriță, *Anticipația*, *564–568*; Paul Cernat, *Mirajul fantasy*, OC, 2004, 230; Marius Chivu, [*Radu Pavel Gheo*],

RL, 2004, 37, ALA, 2008, 935, DM, 2008, 243, 2011, 365; Cristea-Enache, *București, 401–405*; Cătălin Sturza, *Între science fiction și fantasy*, CLT, 2007, 18; Opriță, *Cronici, 154–160*; Cristina Balinte, *Playlist de țară*, CLT, 2009, 11; Bianca Burța-Cernat, *Romanul High Definition*, OC, 2010, 528; C. Rogozanu, *Nostalgia ucigașă*, SDC, 2010, 278; Cosmin Borza, *Un „debut" de succes*, DMT, 2010, 53. ***M.I.***

RAHOVEANU, **Ion** (pseudonim al lui Ion Bâscă; 5.X.1928, Răhău, j. Alba – 27.VI.1994, Sebeș), poet. Este fiul Anei (n. Neaga) și al lui Gheorghe Bâscă, agricultori. Urmează primele clase în comuna natală, gimnaziul la Sebeș, liceul la Alba Iulia și Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, absolvită în 1955. Este redactor la Studioul de Radio Cluj (1957–1970) și la revista „Tribuna" (1970–1972), inspector principal la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Cluj (1972–1975), director al Centrului de Îndrumare a Mișcării Artistice din Județul Sibiu (1975). În 1975 se pensionează medical. Debutează cu poezie în „Lupta Ardealului" (1948) și editorial cu volumul *Creanga de măslin* (1961). Mai colaborează la „Steaua", „Luceafărul", „Orizont", „Transilvania", „Convorbiri literare", „România literară" ș.a.

De la *Creanga de măslin* până la *Rugul palidității* (1973)și la *Orizontul regăsirilor* (1976) **R.** se dovedește un fidel slujitor al poeziei înregimentate politic, în registrul minor al genului. Versurile publicate în anii '60 –'70 sunt dedicate partidului, războiului nuclear, reconstrucției lumii noi, minerilor, lui Lenin, oțelarilor, patriei, chiar demolărilor și noii „urbanistici", așa cum se întâmplă în *Urbanistică* din volumul *Cerul dintre noi* (1963) sau într-un text cu titlu cinic, *Lasciate ogni dolore*, din *Strada mică* (1964). Poemele, simple ca formulă, melodioase, multe cu rimă pereche, sunt optimist sau amenințător revoluționare, animate de un idilism muncitoresc, „angajate", mimând un sentiment romantic-auroral. Universul „pastelurilor" lui **R.** este însuflețit, în plus, de un panteism specific, astfel încât toate elementele sunt în mod straniu purtătoare ale unui „mesaj" comunist, de la „mestecenii-stindard" la „privighetoarea din Carpați" (metaforă pentru poet) sau la „steaua roșie a zării". Culegerile conțin și câteva poezii erotice, candide sau elegiace. În *Rugul palidității* se oferă spectacolul unei lirici de sugestie, ermetizante, în care ideologicul s-a disipat într-un metaforism obscur: „În această singurătate meditativă,/ în trecerea străvezie a durerii,/ printre degete, ca de nisip a timpului,/ o ancoră sau o fântână/ peste efemerida copilărie –/ existența își lasă uitarea și mâna/ ce ni se subțiază pământie.// Oștile totuși durabil ne intră în lupte,/ rosturile ni se răresc în zadar,/ între înfrângeri bătălii se câștigă/ în amurgul nostru intermediar" (*Investiție în alb*). În *Orizontul regăsirilor*, „volum submediocru" (Dana Dumitriu), ideologia național-comunistă se discerne ușor (Munții Apuseni, străbunii, Horea, eroii, lupta pentru patrie etc.), surprinzând însă violența acesteia: „Lumină decisiv de clară-aștept,/ pedepsitoare și înălțătoare,/ spectralul său augur de monument / care ucide spre eternizare" (*Vârstă de răscruce*). Placheta *Râul târziu* (1981), dincolo de un ciclu întru totul comunist, poate prezenta un oarecare interes pentru poemele de dragoste, elegiace, influențate de Lucian Blaga. Aceeași tematică erotică se regăsește în *Spațiu cardinal* (1982), deși unele versuri mai sunt tributare național-comunismului, ceea ce se observă și în *Sideralul vis* (1984). Există aici și o ușoară epurare de excesul metaforic șaizecist, o citadinizare a inspirației. *Sideralul vis* este, totuși, mai degrabă un volum de versuri patriotice în descendența lui Ioan Alexandru și descriptiv în cheie pillatiană, prin revenirea la ruralitate. Toate aceste elemente – rural și citadin, poezie șaptezecist-patriotică și șaizecist-erotică – se reîntâlnesc, într-o formulă eteroclită, în *Intrarea în memorie* (1987), autorul nereușind să atingă nici acum corzile unui lirism autentic.

SCRIERI: *Creanga de măslin*, București, 1961; *Cerul dintre noi*, București, 1963; *Strada mică*, București, 1964; *Zile de munte*, București, 1965; *Între cetăți și râuri*, București, 1966; *Țară de cântec*, București, 1966; *Decolare*, București, 1967; *Zodie milenară*, București, 1968; *Lacrimi pe spadă*, București, 1969; *Baba Novac*, Cluj, 1971; *În constelația Clujului*, Cluj, 1971; *Imn copilăriei*, București, 1973; *Rugul palidității*, Cluj, 1973; *Porți de legendă*, București, 1975; *Orizontul regăsirilor*, Cluj-Napoca, 1976; *Drumuri de duminică*, București,1979; *Râul târziu*, Cluj-Napoca, 1981; *Spațiu cardinal*, București, 1982; *Sideralul vis*, Timișoara, 1984; *Intrarea în memorie*, Cluj-Napoca, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Trei poeți tineri*, CNT, 1962, 11; Mihai Botez, *„Decolare" și „Țară de cântec"*, LCF, 1967, 19; Mircea Vaida, *„Lacrimi pe spadă"*, TR, 1969, 20; D. Micu, *„Lacrimi pe spadă"*, RL, 1969, 25; Daniel Dimitriu, *Ion Rahoveanu*, CL, 1973, 16; Pamfil Matei, *„Imn copilăriei"*, T, 1974, 3; Piru, *Poezia*, II, *151–154*; Dana Dumitriu, *Confesiuni rimate*,

RL, 1976, 39; Olimpia Berca, *„Orizontul regăsirilor”*, O, 1977, 2; Ion Arieșanu, [*Ion Rahovenu*], O, 1982, 48; 1987, 24; Micu, *Limbaje, 284–286; Dicț. scriit. rom.*, IV, *6–8*; Radu Săplăcan, *Exerciții de balistică*, îngr. Ioan Pintea și Sorin Gârjan, Cluj-Napoca, 2003, *186–189*. ***R.D.***

RAICU, Al. [**Alexandru**] (18.VI.1914, Hârșova – 22.II.1991, București), poet, prozator, jurnalist. Este fiul Mariei (n. Bicovescu) și al lui Cristea Raicu, mecanic. În 1932 a absolvit Liceul „C. Alimănișteanu” din Oltenița, iar în 1936, după un an la Medicină, Facultatea de Litere și Filosofie din București. Până în 1945 a funcționat ca profesor de limba română la liceele bucureștene „Matei Basarab”, „Nicolae Bălcescu”, „Mihai Viteazul”, „N. Kretulescu”, „Profesorii Asociați” și, în paralel, ca director al revistei „Pegas” (1932–1933), redactor la „Seara”, „Capitala”, „Curentul”, „Fapta”, secretar general de redacție la cotidianul „Națiunea”, condus de G. Călinescu, redactor-șef adjunct la „Frontul plugarilor” (1949–1952), redactor la „Agricultura nouă” (devenită „Agricultura socialistă”), de unde în 1974 a ieșit la pensie. A debutat în 1929 la revista „Limba română”. A mai colaborat la „Răboj”, „Plai”, „Litere”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar”, „Facla”, „Credința”, „Însemnări ieșene”, „Orion”, „Bobi”, iar timp de peste un deceniu, până la moarte, a realizat pagina a doua a „României literare”. A semnat și cu pseudonimele Ralex, Ion Drincea și Alexandru Iancu. Deși era membru al Societății Scriitorilor Români, a fost exclus ulterior din Uniunea Scriitorilor, invocându-se drept motiv „lipsa de activitate”. În realitate, fusese trecut la index pentru volumul de versuri *Carnet de soldat* (1942), carte antibolșevică, având ca temă războiul pentru recucerirea Basarabiei. S-a văzut astfel constrâns să lucreze o lungă perioadă în anonimat, fiind apoi reprimit în breasla scriitoricească și recompensat cu un premiu pentru cărțile destinate copiilor.

R. este autorul a peste douăzeci și cinci de volume originale și a câtorva traduceri. De la poezie la proză, de la reportaj la cărți pentru copii, de la memorialistică la istorie literară – nimic nu i-a fost străin. Totuși, predominantă în creația sa rămâne poezia. Debutând în 1936 cu placheta *Vitralii*, continuă să dea la iveală alte producții lirice: *Hronic* (1939), *Cântec de țărână* (1939), *Cetățile înecate* (1941), *Carnet de soldat*. Poet sensibil, cu înclinație spre lirismul nostalgic, el nu se poate sustrage total influențelor și în multe versuri se pot depista cu ușurință rezonanțe argheziene sau chiar timbrul de romanță din *Intimă* de Cincinat Pavelescu. Atent la valoarea sonoră a cuvântului și la forța sugestivă a imaginii, **R.** cizelează cu grijă versul, asociind, nu o dată, vizualul cu auditivul, în tablouri memorabile. Nu se ferește să îmbine (uneori bizar) lirismul cu erudiția istorico-literară. Volumul *Cetățile înecate*, notabil prin coerența imagistică, e conceput ca proiecție a unui vis-coșmar, cu un univers gata să se descompună, cu cetăți pustii, unde foarte rar figurile legendare ale copilăriei – domnița din basme, îngerii nopții – mai vizitează imaginația. În 1968 poetul revine cu placheta *Sosesc romantic*, deosebită în esență, dar păstrând delicatețea și suavitatea sentimentului, precum și dezinvoltura stilului. Trăiește acum din amintiri, cu vaga impresie că timpul începe să îl apese, dar, programatic, își tempereazā efuziunile, reușind să evite sentimentalismul. Cu ciclul *Corăbii romane*, poetul „sosește” mai degrabă simbolist decât romantic. Dacă până acum contururile se profilau discret, în nuanțe austere de alb și negru, aici poeziile aduc o varietate cromatică neașteptată. *Necunoscutele scrisori de dragoste ale preadevotatului slujitor Alexandru* (1971) e un lung poem de dragoste, alcătuit din diverse fragmente, fiecare purtând un titlu. Cele patru mari cicluri, *Dimineața, Amiaza, Amurgul, Noaptea*, diferențiate stilistic, marchează momentele virtuale în evoluția oricărui sentiment. Adept și al formelor fixe, **R.** se manifestă ca un virtuoz al genului în *Rondelul grădinii de sidef* (1974), unde echilibrul, armonia, muzicalitatea versurilor creează atmosferă, chiar dacă, uneori, frapează asemănarea cu Al. Macedonski. *Anotimpul izvoarelor* (1975) este un omagiu adus eroilor neamului, atât celor din trecut, cât și celor din contemporaneitate. Volumele următoare – *Viața, cântecele și speranțele cioplitorului de barcaze* (1976), *Cartea dimineții* (1978), *Adio, Baudelaire* (1981), *Intrarea în pădure* (1984), *Pasteluri și balade* (1987), *Cristalul de sare* (1990) – evidențiază un bun meșteșugar al versului, poet elegiac, înfiorat de nostalgii, dar fără cutremurări dramatice, tonalitatea esențială rămânând tristețea resemnată, calmă. Surprinzător, singurul său roman, *Puntea din vale* (1948, cu o postfață de G. Călinescu), nu este liric, ci are un pronunțat caracter epic, autorul dovedind și calități narative deosebite (ca, de altfel, și în nuvela *Vâltoarea*, 1950). E drept, cărțile de memorialistică

și istorie literară tipărite ulterior – *Luminile oglinzilor* (1974), *Autografe* (1983), *Descoperirea păsării Sitela* (1989) – reliefează disponibilitatea pentru evocare, pentru portretizare, capacitatea de a surprinde personalitatea unui scriitor, trăsătura lui specifică prin relatarea unor întâmplări mai puțin cunoscute. Talent literar mai arată **R.** în reportaje și în notele de călătorie, chiar dacă amprenta ideologică a epocii nu poate fi ignorată: *Hai cu mine* (1942), *Vizite* (1955) și *Pe drumuri de țară* (1957). O mare parte a activității sale a dedicat-o însă literaturii pentru copii: *Un alai la pescuit* (1972), *Cerbul de lumină* (1977), *Secretul de la Fântâna Roșie* (1981), *În grădina de lumină* (1984). Ca traducător, s-a manifestat sporadic și nesemnificativ, în anii ’40 dând versiuni românești din proza lui James Hilton și a lui Lajos de Zilahy.

SCRIERI: *Vitralii*, București, 1936; *Hronic*, București, 1939; *Cântec de țărână*, București, 1939; *Cetățile înecate*, Bucureși, 1941; *Carnet de soldat*, București, 1942; *Hai cu mine*, pref. Ionel Teodoreanu, București, 1942; *Puntea din vale*, postfață G. Călinescu, București, 1948; *Vâltoarea*, București, 1950; *Vizite*, București, 1955; *O întâmplare cu tâlc*, București, 1956; *Pe drumuri de țară*, București, 1957; *Sosesc romantic*, București, 1968; *Necunoscutele scrisori de dragoste ale preadevotatului slujitor Alexandru*, București, 1971; *Un alai la pescuit*, București, 1972; *Luminile oglinzilor*, București, 1974; *Rondelul grădinii de sidef*, București, 1974; *Anotimpul izvoarelor*, București, 1975; *Viața, cântecele și speranțele cioplitorului de barcaze*, București, 1976; *Cerbul de lumină*, București, 1977; *Cu George Franga despre Muzeul Teatrului Național*, București, 1977; *Cartea dimineții*, București, 1978; *Adio, Baudelaire*, București, 1981; *Secretul de la Fântâna Roșie*, București, 1981; *Autografe*, București, 1983; *Intrarea în pădure*, București, 1984; *În grădina de lumină*, București, 1984; *Pasteluri și balade*, București, 1987; *Un caz neobișnuit*, București, 1989; *Descoperirea păsării Sitela*, pref. George Macovescu, București, 1989; *Cristalul de sare*, București, 1990.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, *390–391*; C. Fântâneru, *„Hronic”*, UVR, 1939, 5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *858, Ist. lit.* (1982), *944*; Radu Tudoran, *„Hai cu mine”*, „Evenimentul zilei”, 1942, 1252; Gheorghe Cătană, *Alexandru Raicu*, ARG, 1972, 5; Caraion, *Duelul*, *130–132*; Dana Dumitriu, *„Rondelul grădinii de sidef”*, RL, 1974, 42; Piru, *Poezia*, I, *182–185*; Streinu, *Pagini*, V, *150*; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *461*; Valeriu Cristea, *Literatura educativă*, RL, 1978, 26; *Lit. rom. cont.*, I, *196–198*; George Muntean, *Luminile oglinzilor*, RL, 1984, 24; Teodor Vârgolici, *Confesiuni literare*, RL, 1989, 29; Faifer, *Faldurile*, *69–72*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *8–10*. ***D.Gr.***

RAICU, Anda (12.I.1941, Oltenița – 18.I.2002, București), prozatoare, jurnalistă. Este fiica Mariei (n. Crângașu) și a scriitorului Alexandru Raicu; prenumele la naștere: Paula Vicenția. În 1957 a absolvit Liceul „Gheorghe Lazăr” din București și în 1963 Facultatea de Limba și Literatura Rusă (secundar româna). A funcționat ca redactor la ziarul „Informația Bucureștiului” (1965), la biroul de presă al ONT (1965–1968), la „Vacanța în România”, publicație turistică pentru străinătate, editată în trei limbi (1968–1989), la „România pitorească”, în 1990 devenind redactor-șef, ulterior director al acestor reviste și al SC România Pitorească SA. A realizat, în colaborare, numeroase prezentări ale zonelor, localităților și punctelor de interes turistic din țară. În 1995 va fi desemnată prim-vicepreședinte al Asociațiilor Jurnaliștilor și Scriitorilor de Turism din România. Debutează în 1968 la revista „Luceafărul” și mai colaborează la „România literară”, „Orizont”, „Tomis” ș.a. A semnat și Anda Basarab, Andreea Ilveanu, Rodica Nisipeanu, Paula Manolescu. În 1987 i se acordă Premiul Uniunii Ziariștilor pentru reportaj, iar în 1995 Asociația Jurnaliștilor și Scriitorilor de Turism din România îi conferă distincția Senior al Profesiei.

Primul volum de proză scurtă, *Deschiderea spaniolă*, publicat de **R.** în 1971, a oferit o certitudine în privința talentului autoarei. Caracteristicile esențiale, păstrate și în cărțile următoare – romanele *Norda* (1979), *Fiul luminii* (1983), *Valsul dimineții* (1987) și culegerea de nuvele *Catalan* (1981) –, sunt acuitatea observației, capacitatea de a conferi semnificație de simbol unor elemente din cotidianul imediat (sesizabile cu preponderență în prozele scurte), îmbinarea suflului epic cu finețea analizei psihologice, posibilitatea de a recrea atmosfera unor medii sociale diverse. Continuând tradiția prozei realiste, **R.** reușește să construiască o galerie de personaje dintr-o varietate de unghiuri de abordare. Și modernitatea narațiunii rezultă din modul caleidoscopic al prezentării aceluiași eveniment. Astfel, în *Valsul dimineții*, un prim roman dintr-un ciclu anunțat, urmărind destinul familiei Voican, care trăiește într-un orășel de provincie într-un moment ce pare a fi deceniul al patrulea al secolului trecut, prozatoarea surprinde nu doar psihologia unor oameni maturi, extrem de diferiți între ei, chiar dacă sunt frați, dar mai ales pe aceea atât de labilă a copiilor deveniți adolescenți, Matei și sora sa, Regina. În plus, aici, mai marcat poate

decât în scrierile anterioare, e pus în evidență și umorul, este exploatat darul de a creiona personaje nu doar prin ceea ce spun, ci și prin modul cum o spun, de multe ori ele individualizându-se tocmai prin coloritul verbal, prin spontaneitate în dialog.

SCRIERI: *Deschiderea spaniolă*, București, 1971; *Norda*, București, 1979; *Catalan*, București, 1981; *Fiul luminii*, București, 1983; *Valsul dimineții*, București, 1987.

Repere bibliografice: Costin Tuchilă, *„Norda”*, LCF, 1979, 37; Mircea Bențea, *„Norda”*, ST, 1980, 6; Eugenia Tudor-Anton, *Un roman de debut*, VR, 1980, 6–7; Titel, *Cehov*, *203–206*; Olimpia Berca, *„Valsul dimineții”*, O, 1988, 17; Liviu Grăsoiu, *Tradiția prozei obiective*, LCF, 1988, 30. ***D.Gr.***

RAICU, Lucian (12.V.1934, Iași – 22.XI.2006, Paris), critic literar.

Este fiul Ucăi Leibovici (n. Solomon), funcționară, și al lui Carol Leibovici, mic comerciant, și frate cu prozatorul Virgil Duda; prenumele la naștere: Bernard. Va absolvi liceul la Bârlad (1952), Şcoala de Literatură „M. Eminescu” (1954) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1958). Face parte din redacția revistelor „Viața românească”, unde debutează în decembrie 1951, „Gazeta literară” (1954–1968) și „România literară” (1968–1986). Din 1986 se stabilește, împreună cu soția sa, scriitoarea Sonia Larian, la Paris, unde colaborează cu cronici la Radio France Internationale și la Europa Liberă. Prima carte, monografia *Liviu Rebreanu*, îi apare în 1967, fiind distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Urmează eseuri – *Gogol sau Fantasticul banalității* (1974), *Nicolae Labiș* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Calea de acces* (1982), *Journal en miettes cu Eugène Ionesco* (1993) –, culegeri de cronici – *Structuri literare* (1973; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Critica – formă de viață* (1976), *Practica scrisului și experiența lecturii* (1978), *Printre contemporani* (1980; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR), *Fragmente de timp* (1984; Premiul Uniunii Scriitorilor) – și volume de reflecții – *Reflecții asupra spiritului creator* (1979), *Scene din romanul literaturii* (1985), *Scene, reflecții, fragmente* (1994) ș.a. În 2003 i s-a acordat Premiul Special al Uniunii Scriitorilor.

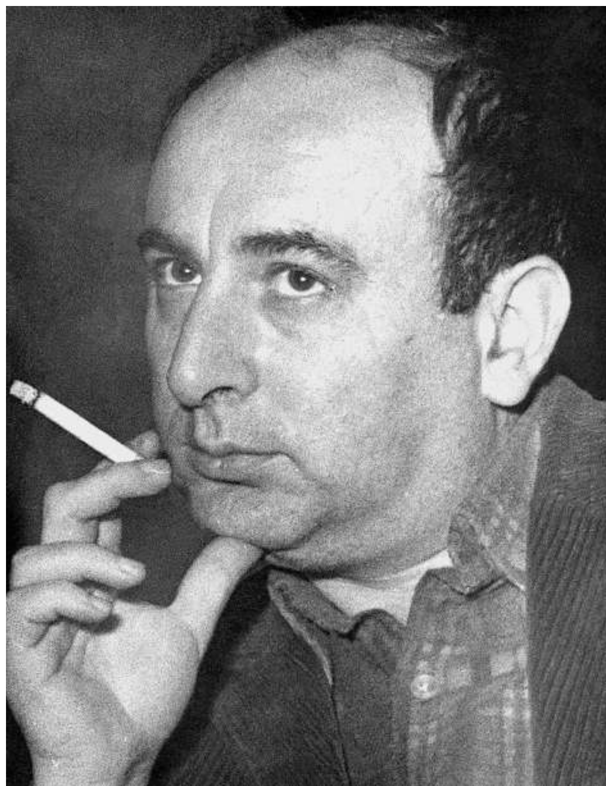
Adept al criticii de participare, **R.** nu are, propriu-zis, o metodă, ci recurge la o lectură atentă și comprehensivă. Dornic să intre în intimitatea textelor, el disprețuiește blazarea și suficiența unor confrați care, comentând, nu fac decât să-și confirme părerile prestabilite, de aceea fiind ostil pedanteriei, atribuită criticilor întemeiați pe o teorie. Nu validitatea propriului demers îl preocupă, ci adevărul lui. Suspectează orice abordare obiectivă, „științifică” a literaturii, chiar și când aceasta dă rezultate, după cum îl pun în alertă contextualizarea operei și situarea ei într-o desfășurare istorică. Gândește literatura din toate timpurile ca pe un prezent continuu și se pronunță pentru așezarea împreună a clasicilor și a modernilor. E drept însă că, în ceea ce privește literatura română, nu are o chemare deosebită către cei dintâi. Caută unicitatea ireductibilă a operei, nu locul ocupat într-un ansamblu. Se ferește de clasificări, caracterizări, concepte, aruncă o privire înnoitoare, conformă spiritului modern, fără să pornească de la o concepție prestabilită și fără să folosească un aparat sofisticat. Cu o astfel de perspectivă, nu se apropie de metodele noii critici, ale cărei grile de lectură le socotește constrângătoare. Nu e mai puțin adevărat că, în acest fel, suspicios față de orice abordare obiectivă a literaturii, minimalizează contribuția reală a criticii noi, în schimb previne cu justețe împotriva exagerărilor ei. Practicat în felul acesta, exercițiul criticii devine o experiență interioară, atât a sensibilității, cât și a spiritului. Deși desăvârșit profesionist al scrisului și al aprecierii, **R.** scapă de blazarea specialistului, păstrându-și intactă bucuria de a citi. Pornește de la „tăcerea” originară, acea tăcere dinspre care, în ceasurile fericite, urcă ecourile operei. Caută mijlocul de a rămâne fidel acesteia, nefăcând altceva decât să o pună pe ea în valoare, nicidecum pe sine. Numai dacă accepți smerenia de a te supune operei, vei avea tu însuți voce personală – crede criticul. Ştiind că adaptarea la capodoperă e dificilă, se silește să nu simplifice ceea ce este complex. Totuși, după părerea lui, a fi excesiv de clar înseamnă a sacrifica densitatea operei de dragul unei plăcute transparențe. Sceptic întrucâtva, conștient de limitele actului critic, își spune că uneori în fața operei mari

Marin Preda, Eugen Simion și Lucian Raicu

trebuie să și taci, mărturisind, de pildă, neputința de a scrie despre Eminescu. Dă cât poate mai mult cuvântul scriitorului, se lasă călăuzit de citatul semnificativ, încât textul critic este, pe mari porțiuni, punerea în pagină a dezvăluirii de sine a autorului avut în vedere, demers completat însă de comentariul analitic, cel mai adesea subtil și revelator. Un exemplu este secvența din interpretarea romanului *Zodia Cancerului* de Mihail Sadoveanu, unde, procedând astfel, reușește să absoarbă în textul critic toată savoarea petrecerii împreună a abatelui de Marenne cu Ilie Turculeț. **R.** nu neglijează limbajul, în care știe că se încorporează sensurile literaturii, ale poeziei îndeosebi, dar ceea ce caută el este altceva. Așa se explică poate faptul că, deși acordă cel mai înalt prestigiu poeziei, iar în calitate de cronicar al „României literare" i se dedică aproape exclusiv, fiind considerat, alături de Gheorghe Grigurcu, unul dintre cei mai subtili analiști de poezie ai epocii, el scrie cu har mai ales despre prozatori, iar când se apleacă asupra poeților reține, ca la G. Bacovia (în *Calea de acces*) ori la Mircea Ivănescu (în *Practica scrisului și experiența lecturii* sau în *Fragmente de timp*), prozaismul poeziei lor. Dacă situează pe primul loc poezia este pentru că versul înfrânge rutina sufletească și te învață să trăiești. A trăi cum se cuvine înseamnă, în vederile criticului, a fi sensibil la suferință, iar literatura cultivă această sensibilitate. Ea nu golește cititorul de anxietăți, ci, dimpotrivă, le accentuează, dar le luminează sensul, îți permite să reflectezi asupra lor și, astfel, să le exorcizezi. Adevărurile există, dar sunt difuzate în meandrele textului ori chiar ascunse îndărătul lui, iar hermeneutul le descoperă numai atât cât trebuie ca să se înțeleagă care este prețul vieții, după cum și ce este derizoriu în ea. Cele două aspecte fac corp comun și de aceea **R.** privilegiază acele opere în care comicul și tragicul se întrepătrund până la a nu se mai putea disocia. În afara relației literaturii cu viața, îl interesează creativitatea, natura ei, funcționarea spiritului creator. O adevărată revelație au produs textele din *Reflecții asupra spiritului creator* și din *Scene din romanul literaturii*, care au început să apară după ce criticul atinsese deplina maturitate, acordându-și acum libertatea de a reflecta – în afara obligațiilor profesionale – asupra cărților, scriitorilor și existenței în fragmente ce nu se organizează

într-un tot articulat. Profunzimea, ca și finețea deosebită a spiritului dobândesc acum o rezonanță și mai intensă decât în cronici și eseuri. Din loc în loc apar și momente autobiografice atât de vii, încât îi dau cititorului regretul că autorul nu a trecut totuși pragul către memorialistica propriu-zisă. Poate că nicăieri altundeva inconfundabila îmbinare de gravitate cutremurată și de umor subțire nu este mai evidentă decât în aceste cărți. Analistul dezvelește cu aceeași grijă ființa artistului, ca și pe a omului în general, cu atât mai mult cu cât are de dat seama despre un paradox: artistul este un ins de mare vitalitate, dar, pe de altă parte, și sărăcia interioară poate fi un factor de creație, uneori mai intens decât bogăția. Există, prin urmare, fără ca această distincție să îi ierarhizeze valoric, artiștii „calzi" și artiștii „reci". Pe **R.** îl fascinează vidul lăuntric când devine instrument de captare a sensului, mai exact – a pierderii de sens. El nu ezită să pună în legătură vidul cu puterea de viață și obține mari performanțe când se ocupă de scriitori ca Bacovia sau Gogol, la care oboseala și vitalitatea s-au manifestat complementar. Nu înseamnă că prima sa monografie, cea despre Liviu Rebreanu, ar fi mai puțin însemnată. Dimpotrivă, reprezintă, așa cum s-a spus, întâia exegeză a marelui prozator făcută din unghi modern. **R.** îl privește pe Rebreanu în perspectivă existențială, urmărind să facă înțeles procesul prin care freamătul interior și neliniștea s-au transformat în operă, devenind calm și obiectivitate. Cu alte cuvinte, tot spiritul creator este cel observat. Totuși, însușirile criticului își dau întreaga măsură în cartea *Gogol sau Fantasticul banalității*, unde reușește să evite ceea ce i s-a întâmplat în întâlnirea cu alți mari scriitori, și anume ca, însuflețit de religia literaturii, să îi așeze într-o lumină transcendentă, de infailibilitate, de supremă înțelegere a vieții, până la a stârni o reacție de respingere. La Gogol descoperă mai mult decât la oricine fuziunea dintre sentimentul derizoriului și imboldul creator, adică strania fertilitate a stării de gol. Gogol apare ca un scriitor care își confruntă genialitatea cu propria mediocritate: el este un Cicikov înstrăinat de sine. Pornind de la acest nucleu, care face ca totul să ajungă posibil, prozatorul rus a destrămat – crede **R.** – orice respectabilitate și chiar ordinea lumii. Acțiunea corozivă a râsului pare să nu fi avut niciodată rezonanțe mai tragice. Aspecte asemănătoare, mai puțin vâna comică, scoate la iveală și eseul

concentrat asupra lui Bacovia din volumul *Calea de acces*. Prin astfel de analize se ajunge la concluzia că a fi mare scriitor nu este un privilegiu, ci aproape un calvar, de vreme ce literatura mare se naște din inaptitudinea de a trăi. Pe de altă parte, ea reprezintă și o privire edificatoare asupra vieții. Scriitorul mare este un știutor, căci înțelege totul și nimic nu îi scapă. Cu această convingere, criticul îi supradimensionează întrucâtva chiar și pe cei mai mari, fie ei Lev Tolstoi sau Eugen Ionescu. Încrederea totală, aproape religioasă, în ei îl face să valorifice și latura autobiografică a operei, deși tendința e să rămână rezervat față de confesiuni, ca adevărată literatură apărându-i numai aceea în care chipul autorului se ascunde după măști. Nu lipsește din cărțile lui **R.** nici reflecția asupra propriului act creator, a criticii în general, ca în paginile din *Critica – formă de viață* ori din *Practica scrisului și experiența lecturii*. Din unghiul lui de vedere, criticul nu este numai un observator al scenei literaturii, ci și un participant activ la ea, mai întâi fiindcă, la fel ca oricare alt scriitor, se revelează pe el însuși; în al doilea rând, tot ca orice scriitor autentic, el scrutează în amănunțime lucrurile, în cazul lui operele, degajat de ceea ce fusese dinainte știut. Pe

deplin scriitor se vădește a fi **R.** însuși. Chiar faptul că practică o critică de participare, de unde și emoția și freamătul din voce, contribuie la aceasta. Emoția este stârnită și de contemplarea propriului abis, energia căutării se alimentează din tensiunea produsă la întâlnirea dintre entuziasm și scepticism, dintre vitalitate și oboseală. Criticul este un afectiv, dar și un ironic, iar ironia o îndreaptă spre sine ca și spre alții, textul critic fiind, nu de puține ori, subiacent polemic. Toate aceste trăsături se exprimă nespectaculos, într-o frază aparent ternă, prin mici inflexiuni, prin străluciri mărunte care pot încânta. Ele sunt reunite sub arcul unei inteligențe remarcabile și al unei adânci sensibilități. Din păcate, după plecarea din țară, frecvența scrierilor lui **R.** a scăzut. Cea mai importantă carte a sa, cea despre Gogol, a fost tradusă în limba franceză (1992), dar valoarea acestui eseu admirabil nu s-a impus în spațiul criticii franceze. În Franța **R.** se consacră cronicii radiofonice de carte apuseană, activitate nu lipsită de interes, dar în care investiția spirituală nu mai este cea din trecut. În cele două volume de trecere dintre perioada bucureșteană și cea pariziană – *Scene, reflecții, fragmente*, situat în continuarea reflecțiilor despre „scena" literaturii, și *Journal en miettes cu Eugène Ionesco* – e inserată și evocarea unor momente din viața literară românească a anilor '50–'60. Se dovedește cu acest prilej că lui **R.** i-ar fi stat în putere să reconstituie, cu pătrundere, finețe și discernământ, peisajul cultural al momentului, mai complicat și mai plin de nuanțe decât se crede îndeobște. Oricum, criticul a ieșit nealterat din acea epocă, încât a putut apoi să dea, începând cu monografia despre Rebreanu, măsura marelui său talent.

Principala calitate a lui Lucian Raicu, pe care o posedă într-un grad excepțional și care ar putea fi definită prin cuvintele inteligență, capacitate analitică, perspicacitate, determină nu numai întreaga structură a criticii sale, ci și obiectul și finalitatea ei. Instrumentul își creează, în acest caz, domeniul asupra căruia se exercită un spațiu de pătrundere nelimitat. Din care suprafețele sunt, bineînțeles, excluse. Pentru criticul preocupat întotdeauna doar de partea ascunsă, mai greu accesibilă a operei, o cantonare, fie și de moment, în locul comun sau într-un plan al evidenței, devine insuportabilă. […] *O altă calitate de prim ordin a criticii lui Lucian Raicu este marea disponibilitate a expresiei. Criticul are nu numai serii de idei, ci și serii de cuvinte, gata în orice moment să le „îmbrace" pe cele dintâi, fără nici o urmă de crispare, cu o ușurință ce ține de har, de talent, în fraze precise, limpezi, cursive, „rotunde". Stilul, deși „sec", place, are un farmec al său, specific, ce ține probabil de modul „ascuțit" al rostirii, de proprietatea termenilor, de adecvarea netrudnică a expresiei.*

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Liviu Rebreanu*, București, 1967; *Structuri literare*, București, 1973; *Gogol sau Fantasticul banalității*, București, 1974; ed. (*Avec Gogol*), tr. Odile Serre, Lausanne, 1992; *Critica – formă de viață*, București, 1976; *Nicolae Labiș*, București, 1977; *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978; *Reflecții asupra spiritului creator*, București, 1979; *Printre contemporani*, București, 1980; *Calea de acces*, București, 1982; *Fragmente de timp*, București, 1984; *Scene din romanul literaturii*, București, 1985; *Journal en miettes cu Eugène Ionesco*, București, 1993; *Scene, reflecții, fragmente*, București, 1994; *Scene, fragmente, reflecții*, îngr. și pref. Vasile Popovici, București, 2000; *Dincolo de literatură*, îngr. Carmen Mușat, București, 2008; *O sută de scrisori din Paris*, îngr. Livius Ciocârlie, pref. Vasile Popovici, București, 2010.

Repere bibliografice: Regman, *Cronicari*, *29–38*; Grigurcu, *Idei*, *121–125*; Martin, *Metonimii*, *377–381*; Dimisianu, *Valori*, *160–164*; Ungheanu, *Arhipelag*, *338–345*; Cristea, *Domeniul*, *374–383*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *116–125*; Ștefănescu, *Preludiu*, *281–284*; Georgescu, *Volume*, *161–165*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *723–726*; Stănescu, *Jurnal*, *250–255*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *137–143*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *98–109*; Zaciu, *Lancea*, *185–189*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *305–310*; Zaciu, *Cu cărțile*, *171–180*; Grigurcu, *Critici*, *313–330*; Steinhardt, *Critică*, *200–204*; Manea, *Contur*, *118–127*; Cristea, *Modestie*, *229–232*; Martin, *Singura critică*, *148–179*; Cristea, *A scrie*, *102–107*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *290–305*, II, *330–332*; Papahagi, *Fragmente*, *193–199*; *Lucian Raicu văzut de …*, VTRA, 1994, 2 (grupaj special); Mircea Iorgulescu, *„Bătrânul Raicu" și noi, ceilalți*, RL, 1994, 18; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *111–116*; Dimisianu, *Lumea*, *339–347*; *Dicț. esențial*, *702–704*; Micu, *Ist. lit.*, *711–712*; Cristea-Enache, *Concert*, *311–317*; Manolescu, *Lista*, III, *233–241*; Livius Ciocârlie, *Et in Arcadia ego*, RL, 2004, 20; Grigurcu, *De la un critic*, *141–145*; Boldea, *Vârstele*, *37–40*; Ștefănescu, *Istoria*, *733–740*; Dimisianu, *Oameni*, *230–234*; Manolescu, *Istoria*, *1232–1236*; Popa, *Ist. lit.*, I–II, *passim*; Simion, *Fragmente*, VI, *189–190*; Nicolae Breban, [*Lucian Raicu*], CNT, 2010, 3,5; *Dosar 22. Lucian Raicu*, „22", 2010, 39; Manolescu, *Enciclopedia*, *605–607*; Goldiș, *Critica*, *251–255*, *passim*; Alex Goldiș, [*Lucian Raicu*], CLT, 2012, 36, 38, 45. ***A.C.***

RALEA, Catinca (5.IX.1929, București – 19.I.1981, București), traducătoare, jurnalistă. Este fiica Ioanei (sora lui D.I. Suchianu) și a esteticianului și sociologului Mihai Ralea. Urmează cursurile secundare în SUA și este absolventă a Facultății

de Limba și Literatura Franceză a Universității din București (1953). Se impune ca reporter și realizator de emisiuni radio și televiziune, coordonând mulți ani secția de limbă engleză a Radiodifuziunii Române. Ca traducătoare, a debutat în 1957 cu *Jurnalul Annei Frank*, piesă de Frances Goodrich și Albert Hackett. A publicat interviuri, traduceri și comentarii mai cu seamă în revista „Secolul 20". A fost căsătorită cu actorul Emanoil Petruț.

Personalitate cu un farmec cuceritor, înzestrată cu o inteligență ascuțită și cu o exprimare limpede și atrăgătoare, **R.** a stăpânit cu succes arta radiofonică. În reportajele și emisiunile sale se comenta informația culturală, se stabileau conexiuni, se sugerau contexte. Totdeauna în actualitate, jurnalista a realizat interviuri cu un număr impresionant de personalități din toate sferele vieții sociale, ale celei culturale îndeosebi: Samuel Beckett, William Saroyan, Saul Bellow, Henry Moore sau Marshall McLuhan, Henry Kissinger, Edward Heath, Christian Barnard, Louis Armstrong, Duke Ellington, Grigore Moisil ș.a. Între traducători, **R.** ocupă un loc de seamă prin echivalențe perfecte ale expresivității moderne. A transpus pentru cititorul român fie coerența stilistică din proza lui D.H. Lawrence prin contrapunctări de ritmuri, nuanțe și tonalități, fie limbajul și stilul colocvial, cu multe repetiții și expresii specifice englezei americane, proprii lui J. D. Salinger, fie stilul baroc al lui Lawrence Durrell din *Justine* și din *Balthazar*, transpunerea acestor prime două romane din *Cvartetul din Alexandria*, publicată postum, în 1983, reprezentând și încununarea carierei sale de traducător.

Traduceri: Frances Goodrich, Albert Hackett, *Jurnalul Annei Frank*, București, 1957; Thomas Hardy, *Tess d'Urberville*, București, 1960 (în colaborare cu Eugenia Câncea); George Eliot, *Moara de pe Floss*, București, 1964 (în colaborare cu Eugenia Câncea); J. D. Salinger, *De veghe în lanul de secară*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1964 (în colaborare cu Lucian Bratu); D.H. Lawrence, *Parfum de crizanteme*, București, 1967, *Prințesa*, Chișinău, 1993; Truman Capote, *Harfa de iarbă și alte povestiri*, București, 1967 (în colaborare cu Constantin Popescu); John Updike, *Centaurul*, București, 1968; Albert Camus, *Neînțelegerea*, în Albert Camus, *Teatru*, pref. B. Elvin, București, 1970; Françoise Sagan, *Vă place Brahms?*, București, 1971 (în colaborare cu Cella Serghi); J.R.R. Tolkien, *O poveste cu un hobbit*, București, 1975; ed. (*Hobbitul*), București, 2002; Lawrence Durrell, *Justine*, București, 1983, *Balthazar*, București, 1983.

Repere bibliografice: [*Catinca Ralea*], SXX, 1980, 10–12 (grupaj special); Grigore Ilisei, *Un mare gazetar: Catinca Ralea*, CL, 1981, 2; Valentin Lipatti, *Catinca*, RL, 1982, 3; Gheorghe Tomozei, *Catinca*, RL, 1983, 9; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *12–13*; Patricia-Dorli Dumescu, *Recuperarea stării ideale*, O, 2002, 4; Mircea Morariu, *După puteri*, F, 2005, 10; Elisabeta Pop, *Ce curios, ce curios și ce bizar...*, TTR, 2006, 1–2. ***Il.C.***

RALEA, Mihai (1.V.1896, București – 17.VIII.1964, Berlin), estetician, eseist, critic literar, memorialist.

Este fiul Ecaterinei (n. Botezatu) și al lui Dumitru Ralea, magistrat-procuror la Tribunalul Județului Fălciu și proprietar la Huși al unei moșii cu o bogată plantație de viță de vie. Învață pentru început la Huși, apoi este trimis de familie la Iași, continuându-și școala la Liceul Internat. Se numără, în 1915, printre cei patru șefi de promoție alături de D. I. Suchianu, de care îl va lega toată viața o mare prietenie, N. I. Popa și Horia Hulubei. Se înscrie la Universitatea din București, Facultatea de Litere și Filosofie, însă examenele de licență în Litere, Filosofie, Drept le susține la Iași. În 1916 debutase în „Convorbiri literare" cu articolul *Importanța sociologică a lui Gabr. Tarde*. În aceeași perioadă scrie tot aici cronici de întâmpinare la cărți precum H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, C. Rădulescu-Motru, *F. W. Nietzsche. Viața și filosofia sa.* Remarcat de C. Rădulescu-Motru, este invitat să publice în „Studii filosofice" din București, prima colaborare fiind articolul *Relațiunile dintre imagine și gândire*. Tot C. Rădulescu-Motru ia inițiativa de a trimite la studii în străinătate câțiva tineri, printre care și **R.**, care în 1919 ajunge la Paris, unde, la École Normale Supérieure, este acceptat la doctorat de Célestin Bouglé, profesor de filosofie socială, colaborator al lui Émile Durkheim. După obținerea titlului academic de doctor în politică economică în cadrul Facultății de Drept în 1922, reușește să publice prima parte a tezei *Proudhon. Sa conception du progrès et son attitude sociale*. Un an

mai târziu, pe cheltuială proprie, apare, la un alt editor parizian, textul complet al tezei: *L'Idée de la révolution dans les doctrines sociales. Étude sur l'évolution de la tactique révolutionnaire*. Într-o serie de bibliografii tematice, coordonată de Célestin Bouglé, i se publică *Révolution et socialisme*, de fapt o anexă a tezei de doctorat, care cataloghează referințele cronologice esențiale asupra conceptului „revoluție". Deși primește invitația de a rămâne la Paris printre asistenții lui Célestin Bouglé, se vede nevoit să recunoască imposibilitatea de a se întreține financiar la standarde de la care nu dorea să facă rabat. Din corespondența pe care o poartă, de-a lungul întregii perioade a doctoratului, cu G. Ibrăileanu reiese că fructifică totuși ocazia de a călători în țări învecinate Franței: în Italia vizitează Florența și Roma, în Germania se oprește pentru o lună la Freiburg și la Schwartzwald, apoi pentru mai multă vreme la Berlin, de unde va trimite „Vieții românești" o serie numită *Scrisori din Germania*, centrată pe teme politice și sociale. Se întoarce în țară, la Iași, nu fără regrete („ne ofilim aici de dorul Parisului", îi scrie lui Al. Rosetti, alt prieten al său), dar compensează căsătorindu-se, în toamna lui 1923, cu Ioana, sora lui D. I. Suchianu. Profesează cu gradul de conferențiar la Catedra de pedagogie socială de la Universitatea ieșeană (refuză mai întâi posturi la Cluj și București), predând în fața unei „asistențe de 80% fete", după cum îi mărturisește lui Al. Rosetti. Își intensifică frecvența colaborărilor la „Însemnări literare" și „Viața românească", reviste la care trimisese între 1919 și 1923 numeroase corespondențe („scrisori") din Paris. Angajamentul de fidelitate făcut lui G. Ibrăileanu indică o legătură sufletească, dar și una ideologică și intenția unei implicări aproape totale în realizarea revistei. Astfel, el ajunge să acopere și spațiul de note „Miscellanea", intrând în polemici acerbe: în 1924 reacționează la entuziasmul din studiul *Clasicismul proletariatului* de H. Sanielevici și îi neagă lui Panait Istrati statutul de scriitor român, acceptând pentru o eventuală omologare numai criteriul limbii naționale; în 1926 combate „esteticul pur" susținut de Paul Zarifopol, arătând că în „realitatea creației" opera reflectă și caracterul, personalitatea autorului ei; în 1928 ia atitudine împotriva „misiunii tinerei generații" într-o dispută cu Petre Pandrea; în 1929 critică opiniile lui Nichifor Crainic despre ortodoxism, argumentând că „sufletul nostru național e mai larg decât formula ortodoxă". În 1925, sprijinit de Ion Petrovici, este promovat profesor titular al Catedrei de psihologie și estetică. La sfârșitul verii lui 1927 pornește într-o croazieră spre „acea mult visată Spanie", pe itinerariul Constanța–Constantinopol–Napoli–Marsilia. Speră să valorifice experiența cu „amintiri de călătorie" trimise revistei „Viața românească" și ține să îi precizeze lui Ibrăileanu că „voi intra cu această ocazie oarecum în literatură". Este din ce în ce mai atent la mișcările politice, primind și diverse „misiuni" în străinătate. În 1928 are prilejul să viziteze Elveția (Geneva). La alegerile din decembrie 1928 este ales deputat de Fălciu al Partidului Național Țărănesc. Un an mai târziu revine la Paris. În 1930 publică *Memorial*, subintitulat „note de drum din Spania". Călătorește în octombrie–decembrie 1931 în Egipt (împreună cu Demostene Botez) și în Sudan, iar în august–septembrie 1932 în Germania (Berlin, Hamburg), Olanda (Amsterdam, Delft, Leyda, Harlem), Anglia etc. Din ianuarie 1933, când „Viața românească" își mută redacția la București, Ibrăileanu îl include în grupul de „oameni tineri", alături de G. Călinescu și Mihail Sevastos, aleși să facă eficient schimbul de generații la conducerea revistei. În paralel, influențat de „aureola generozității socialiste" și de tipul-model de revoluționar pe care îl întruchipa, de pildă, doctorul N. Lupu („a fost dascălul ce mi-a îndreptat pașii politici în viață"), scrie articole de primă pagină la oficiosul național țărănesc „Dreptatea", pe care îl conduce din 1934 până în 1938 și unde îi are colegi pe Ilariu Dobridor, Petre Pandrea, Octav Livezeanu ș.a. Primește funcția de ministru secretar de stat la Departamentul muncii, în guvernul prezidat de patriarhul Miron Cristea (februarie–martie 1938). În același an este profesor la Facultatea de Litere a Universității bucureștene. În decembrie 1938 Carol al II-lea instituie Frontul Renașterii Naționale ca unică formațiune politică, la care aderă și **R.**, numit în ianuarie 1939 membru în conducerea partidului. Între martie și septembrie 1939 este ministru al Muncii și Ocrotirilor Sociale în guvernul condus de Armand Călinescu. Se ocupă de implantarea pe teren românesc a modelului fascist Dopolavoro, sub denumirea Muncă și Voie Bună. Înființează Casa Scriitorilor, cartierul de locuințe popular-muncitorești Vatra Luminoasă, Teatrul Muncă și Voie Bună din cartierul Giulești. În 1940, după venirea legionarilor la putere, **R.** apare pe o listă publicată în „Curentul", cuprinzând numele

profesorilor universitari „puși în concediu din oficiu”. Este reținut pentru câteva zile, împreună cu alți politicieni carliști, pentru a nu fi în raza de răzbunare a legionarilor solitari; vor fi puși în libertate de Horia Sima. În luna decembrie a aceluiași an comisia prezidată de P. P. Panaitescu, rectorul Universității, declară că „transferarea s-a făcut în condiții ilegale și că toată activitatea științifică are o valoare nulă, iar activitate didactică de asemenea nu are”. În mai 1941 altă comisie, numită de această dată de generalul Ion Antonescu, anchetează abuzurile comisiei legionare de la Universitate, stabilind că la mijloc e o infamie. Mai târziu, în decembrie 1942, **R.** este închis pentru trei luni în lagărul de la Târgu Jiu, în baza unui denunț că ar fi practicat „spionajul în favoarea sovietelor”, acuzat fiind de sprijinirea mișcării comuniste din țară și de „nepăsare față de muncitori”. Siguranța îl va urmări în permanență. Între 1943 și 1944 acționează din umbră, într-o activitate de răspândire a ideilor de stânga în structurile afiliate Partidului Național Țărănesc, gruparea condusă de el aderând în septembrie 1944 la platforma Frontului Național Democrat și în decembrie fuzionând cu Frontul Plugarilor. La 6 martie 1945 **R.** este cooptat în guvernul condus de Petru Groza, îndeplinind, până în august 1946, când este acceptat ambasador în Statele Unite ale Americii, funcția de ministru al Artelor. Printr-un proiect de lege el cere să le fie protejate scriitorilor drepturile de autor, aducând astfel îmbunătățiri unor măsuri stipulate încă din 1924. Atribuțiile politice i se multiplică vertiginos: în iulie 1945 e în conducerea Frontului Plugarilor, ulterior primește responsabilități de vicepreședinte al formațiunii, componentă a Frontului Național Democrat, etc. În 1946 publică *Explicarea omului*, lucrare scrisă cu ambiția de a alcătui un „sistem de rațiune practică”, proiect demarat din 1928, când în „Viața românească” dăduse studiul *Definiția omului*; în 1949 cartea va fi tradusă de Eugen Ionescu pentru Presses Universitaires de France. Sprijină reluarea apariției revistei „Viața românească” (1948), înființează secția de psihologie de pe lângă Facultatea de Filosofie bucureșteană (1952), inițiază „Revista de psihologie” (1955) și suplimentul „Caiete critice” al „Vieții românești”

Mihai Ralea şi I.M. Sadoveanu; în fundal Ion Minulescu, Lucrezzia Karnabatt

(1957). În plan politic i se încredințează misiunea de a fi șeful delegației care aduce de la Moscova, în 1956, o parte a tezaurului României. La sfârșitul lui 1960 este atras în scandalul provocat de ziarul „L'Humanité" cu ocazia atribuirii Premiului Goncourt, distincție la care Vintilă Horia, autorul romanului *Dumnezeu s-a născut în exil*, este nevoit să renunțe. Reacția diasporei române nu întârzie să apară, încât peste puțin timp se pune în circulație o fotografie cu **R.** în uniformă, salutând cu brațul întins și ridicat, la o defilare a Frontului Renașterii Naționale. Până la decesul survenit în tren, la Berlin, pe drumul către o conferință politică organizată în Copenhaga, **R.** a deținut numeroase demnități și titluri: membru al Academiei RPR din 1948, director al Institutului de Psihologie din 1956, șef al Catedrei de psihologie la Universitate, președinte al Institutului Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea și al Comisiei Naționale a României pentru UNESCO ș.a.m.d. Ultimul lui articol, căruia D. I. Suchianu îi conferea o semnificație simbolică, a fost *Actualitatea lui Jules Verne*, inclus în al doilea număr din 1964 al revistei „Secolul 20".

Spirit înclinat către elaborarea de construcții teoretice și către explicarea mecanismelor structurale din domeniul științelor omului, comentator incisiv al fenomenelor societății, posesor al unei fraze pe cât de plăcută stilistic, pe atât de concisă noțional, **R.** este un literat în măsura în care literatura intră în obiectivul său specializat în psihologie, sociologie, circulația ideilor politice, filosofie. Într-o „scrisoare din Paris", publicată la sfârșitul lui 1920, consideră ca fiind de la sine înțeles, asemenea funcționării unui element structural organic, că în „natura" oricărui intelectual trebuie să existe „nevoia de a citi". Colaboratorul „Vieții românești" transmite din capitala Franței, într-o intensă corespondență, mai ales pe teme politice, notații despre „literatura anului". Printre autorii – deocamdată de vitrină – selectați și citați în principal spre informarea cititorilor din țară se numără „câțiva necunoscuți și câteva vechi cunoștințe, autori preferați, prieteni fideli pe care îi revezi cu dor". Coexistă în rubrică Jules Renard, Henri de Régnier și scriitori precum André Gide și Marcel Proust. Cu bune intuiții pe terenul actualității literare, **R.** eșuează în tentativele de stabilire a filiațiilor, comițând erori flagrante în procedeul de apropiere stilistică de un scriitor consacrat sau de asociere la un curent de notorietate, cum se întâmplă în cazul lui Proust, pe care îl consideră „un neoclasic", epigon al lui Dickens, de vreme ce n-ar urmări decât „reabilitarea romanului descriptiv". În schimb, reușește să adopte de la început postura cea mai potrivită, aceea de diagnostician al „sufletului" unor „personalități gânditoare", sintagmă cu valoare constantă, dezvăluită de-abia în prefața la un volum din 1942, intitulat nu întâmplător, ci în logica unui traseu hermeneutic, *Înțelesuri*. Ori de câte ori alege să scrie despre cărți, **R.** recurge la echivalarea investigației de profunzime a „cazului" cu o metodă critică, obținând rezultate concludente prin supunerea operei la filtrul de analiză a psihismului autorului. Asupra lui Proust revine, în 1924, cu ocazia unui articol-studiu de sociologie, după ce, „intrigat de o pagină citată de criticul A. Thibaudet", se vede nevoit să efectueze o nouă lectură, dar și aceasta pe eșantion, de vreme ce mărturisește că: „după primele 50 de pagini [...], am fost recompensat îndestul de sforțarea făcută". Deși subiectul principal este Proust, ceea ce ar trimite imediat către specia clasică a portretului sau a medalionului literar, o rutină în epocă, **R.** își îndreaptă într-un mod mai puțin obișnuit interesul către unul dintre „punctele de vedere noi în raport cu o operă": popularitatea dobândită de un profil uman plin de bizarerii, devenit scriitor la modă. Așa cum o va defini ulterior în articolul *Despre critica literară* (1927), această cale de acces democratică, „antidogmatică" la operă este deschisă oricărui cititor în măsura în care printr-o grilă proprie de lectură poate propune „un sens nou ceva mai general, menit să intereseze mai mulți oameni, să le atragă atenția la alte aspecte care se pot dezvolta și care au fost până acum ignorate". Fenomen social, proustianismul încadrat de **R.** în paradigmă deterministă stă sub influența snobismului (mediul), a filosofiei lui Henri Bergson (momentul) și a evreității (rasa). Contribuția personală, adăugată teoriei lui Hippolyte Taine, constă în ancorarea mecanismului modei la conceptul „revoluție", sub formă de „contradicție, ca o nesocotire sfidătoare a tradiției", și în evidențierea unei laturi derivate din caracteristici etnice: „nerăbdarea febrilă cu care așteaptă ziua de mâine". Spațiul predilect de manifestare a lui **R.** se găsește inițial în publicistica din „Viața românească", mai exact pe teritoriul activ-reactiv al rubricilor „Miscellanea", „Cronica ideilor", „Cronica literară", punct de plecare pentru majoritatea cărților pe care le-a scris. În fond, culegeri de articole

subsumate unei idei comune, precizată uneori în prefațe, atât ca o posibilă direcție de lectură, cât și ca indiciu de orientare în arhitectura sistemului propriu de gândire. *Interpretări* (1927), *Comentarii și sugestii* (1928), *Perspective* (1928), *Atitudini* (1931), *Valori* (1935), *Psihologie și viață* (1938), *Înțelesuri*, *Între două lumi* (1943) coagulează performanțele unui traseu intelectual cu vârful de formă atins între anii 1926 și 1930. Sunt microeseuri care l-au făcut pe **R.** să se distingă în confruntările ideologice ale interbelicului românesc, rămânând totodată surprinzător de actual prin judecăți și formulări. Sunt de amintit *Militantism ideologic*, *Fenomenul românesc*, *Etnic și estetic*, episoade remarcabile ale unor polemici încrâncenate, pe care el le abordează cu justificată maliție, pe teme precum esteticul pur în literatura română și specificul național. Mefient față de idealizări, exaltări, mistificări, combate excesele cu ajutorul unor probe de realitate. În opinia sa, literatura română nu a depășit faza copilăriei. Stadiul de dezvoltare mentală a scriitorilor, care au orgolii snoabe, iluzionându-se că au contact privilegiat cu estetica pură, stagnează, de fapt, în „puerilitate”, în infantilismul jocului de cuburi, fără să se înregistreze deocamdată vreun salt evolutiv către inteligența jocului de șah. Verdictul e dur, exprimat clar, tranșant, chiar dacă poate fi considerat excesiv: „Scriitorii noștri au trăit puțin, n-au experiență sufletească, n-au acumulat într-înșii acel contact profund cu viața care călește încet sufletul și-i dă comprehensiunea umanității, a vieții și a morții. Artiștii noștri n-au sentimentul tragic al vieții, nu știu ce înseamnă grozăvia ei mută, nu bănuiesc maiestatea morții, mândria umilinței, gustul oțelit al orgoliului, n-au iubit disperat și n-au disprețuit resemnat. Nici unul din capitolele în adevăr teribile ale vieții nu le e familiar. Nu sunt oameni, sunt clovni (*Militantism ideologic*). În privința „specificului sufletesc ireductibil, deosebit cu totul de acela al altor popoare”, eseistul constată că, dincolo de reprezentările propagandei naționaliste, psihologia românului se caracterizează prin strategii de supraviețuire, cum sunt „adaptabilitatea”, element general de sinteză și echilibru, între mentalități occidentale și orientale, împreună cu una din componentele sale particulare – o „apucătură” numită elegant „spirit tranzacțional” –, care traduce lipsa de „combativitate” pentru o cauză justă, „absența opiniei publice” sau cenzurarea atitudinilor de revoltă prin apelul împăciuitor la cuvinte de duh din bătrâni: „Echilibrul nostru sufletesc se cheamă *adaptabilitate*. Prin el ne deosebim de toată lumea Orientului, dar și de cea a Apusului. Există în caracterul nostru accese de lene, de plictiseală, de îndurare, de răbdare excesivă care ne împiedică să fim occidentali. Pe de altă parte, găsim în noi inițiative, o anumită hărnicie în a pricepe ce e bun în altă parte și a ni-l apropria, o vioiciune în a pricepe imediat mecanismul unei noutăți, o agerime în a nu fi dezorientați și nici intimidați în fața neprevăzutului, care ne îndepărtează cu mult de apatia indolentă a Orientului. N-am avut timp să construim noutăți, dar am avut meritul de a pricepe și asimila imediat ce au făcut alții. Această adaptabilitate am perfecționat-o, făcând din ea arma noastră de luptă” (*Fenomenul românesc*, 1927). În discuția mai largă despre „stilul național”, **R.** susține arta de utilitate în cadrul colectiv al societății în detrimentul artei generatoare de satisfacții individuale: „Stilul cu tendință numai individuală e agreabil, interesant, dar e ușuratic și trecător. Ceea ce e individual e pieritor. Numai ceea ce e colectiv e durabil. Stilul național în ceea ce are în același timp special – față de omenire – și general omenesc – față de individ – găsește exact acel loc geometric între tipic și caracteristic care constituie arta mare” (*Etnic și estetic*). Tot în paginile „Vieții românești” avansează în 1927 un răspuns la întrebarea *De ce nu avem roman?*, în condițiile unei agitații generalizate al cărei efect ar fi trebuit să fie recuperarea ecartului față de literatura europeană occidentală. Pentru **R.**, care consideră din perspectivă sociologizantă că „literatura oglindește perfect structura societății”, în cazul literaturii române contextul de evoluție nu este încă favorabil dezvoltării naturale a speciei: „cultura noastră e recentă”, „individul nu e încă complet detașat de mediu” spre a deveni erou, personaj sau măcar „o persoană cu viață sufletească autonomă, cu propriile sale probleme de conștiință, cu caracteristicul visurilor și aspirațiilor sale bine delimitat”. Are bune intuiții referitoare la autori străini contemporani, selectați din spațiile de limbă franceză și de limbă germană, pe care îi prezintă, recenzează sau comentează aprofundat. Printre aceștia se află André Gide, omul contrastelor, „puritan și voluptuos”, „între naționalism și internaționalism”, mult mai bine înțeles decât Marcel Proust, Arthur Schnitzler, Jean Cocteau, François Mauriac, Stefan Zweig ș.a. Când se

ocupă de autori români, **R.** dovedește rareori capacitatea de a judeca în afara influenței politicii de grup duse de „Viața românească". În 1927, scriind despre *Concert din muzică de Bach*, o tratează pe Hortensia Papadat-Bengescu într-o demonstrație tendențioasă și plină de clișee: „o femeie poate face autoanaliză, dar nu poate face observație psihologică asupra altuia fără s-o falsifice prin punctul propriu de vedere", deoarece „nu se poate depersonaliza". Pe Lucia Mantu, în schimb, o întâmpină, în 1928, cu admirație pentru „știința senzorială [...] fără de pereche", „obiectivitatea în feminitate", „stilul" care „n-are pereche în literatura noastră", comparând-o chiar cu Mihail Sadoveanu. Contradictorii sunt afirmația că Arghezi „este o mare energie sufletească lipsită de facilitatea de exprimare" și, în perimetrul aceluiași articol, plasarea ierarhică imediat după Eminescu („Dl. T. Arghezi e cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoace"). Fără multe nuanțe, cu un comportament dihotomic, **R.** știe să fie generos cu prietenii și intransigent cu adversarii. Alți scriitori susținuți solidar, dintr-o vocație a prieteniei necondiționate, sunt cei din gruparea de la „Gândirea" (Tudor Vianu, N. I. Herescu, Ion Pillat), în pofida șarjelor polemice cu Nichifor Crainic, ideolog al ortodoxismului. În „Gândirea", condusă în faza ei clujeană de Cezar Petrescu și D. I. Cucu, publicase el însuși articolul *Europa și Rusia* (1922), axat pe „problema raporturilor politice și intelectuale", evaluate ca fiind incompatibile între cele două teritorii geopolitice din cauza „hotarului mental și moral care desparte două interpretări contradictorii ale lumii și ale vieții". Pe baza concluziilor desprinse din analiză, semnatarul articolului anticipa că „într-o zi, pe neașteptate", va fi să „asistăm la o lume nouă; fără să înțelegem cum s-a realizat", adăugând, nu fără preocupare: „poate suntem aproape de agonia spiritului logic și tot așa de aproape de afirmarea unei noi religii". La apariția în 1941 a *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent*, salută în „Revista română", condusă de Zaharia Stancu, „o carte mare în sensul larg al cuvântului, un monument al culturii românești", văzând în G. Călinescu un critic atipic, neconvențional, dat fiind „talentul de scriitor" care „îl indică definitiv printre primele rânduri ale literaturii noastre". Scrierile de călătorie sunt un alt registru de interferență cu literarul, în mod evident cel mai spectaculos, mai plastic și mai degajat din opera lui **R.**, care poate fi numit

memorialist în măsura în care publică note de drum, arondate speciei memorialului, nu memoriilor, un proiect schițat abia în ultimii ani de viață. Cele dintâi însemnări, unele precis datate, provin dintr-o incursiune de plăcere pe un vas de croazieră de la Constanța la Marsilia, apoi cu trenul de la Marsilia prin toată Spania (Barcelona, Madrid, Sevilla, Toledo, Cordoba), cu întoarcere în Franța. Spre deosebire de restul notelor de drum, în Egipt, Sudan sau în zona centrală și nordică a Europei – Polonia, Germania, Olanda, Anglia, Scoția, prilejuite de câte o misiune politică, acestea transmit, sub influența scrierilor similare ale lui Taine, ecourile unor impresii care sunt relatate cu grijă în vederea tezaurizării lor în pagina scrisă. Călătoria este o trăire stimulată de ghidul Baedeker din 1912, sursă de cunoaștere livrescă, pe punctul de a fi verificată la fața locului. **R.** studiază, din deprindere profesională, criteriile ce definesc psihologia popoarelor întâlnite în funcție de ideologia diferențială nord/sud sau de contrastele, cu repercusiuni atât

caracteriale, cât și antropologice, Orient/Occident, locuitor al zonelor de munte/locuitor al zonelor de mare etc.: „Levantinul nu e omul unei rase. Sub această denumire se adăpostesc greci, armeni, siriaci, albanezi, arabi etc. Ceea ce se cheamă levantin e ceva intermediar între pirat și cavaler de industrie: amestec simultan de perfidie, șiretenie și cruzime”; „Spaniolul e mândru, dar foarte social. [...] Ploconelile și reveransele sunt ample, arhaice și ușor teatrale. În general însă, poporul, chiar și în clasele de jos, are un aspect dârz și, evident, de rasă veche, de noblețǎ perfect filtrată. Ovalul figurii e regulat și armonios. Trăsăturile sunt fine, în linii acuzate, fără dulcegărie, de o asprime nobilă și pură”. În alte memoriale intervine câte un amănunt picant-aventuros tratat cu umor, precum descoperirea într-o cameră de hotel din Khartoum a unui scorpion, în zonă animal venerat. Cartea *În Extremul Occident (Note de drum din Antile, California, Canada)* (1955) păstrează aceeași manieră a relatărilor. Dar experiența privilegiată a autorului în spații prohibite majorității cititorilor din țară devine nu atât sursă de cunoaștere (în Cuba), cât mai ales sursă de propagandă (în Statele Unite ale Americii), semnalând capacitatea de adaptare a unui intelectual de vârf, cum era **R.**, la cerințele ideologice și politice ale vremii. În SUA el se simte „în plină orgie capitalistă”, înconjurat de mormoni, gangsteri, cititori a căror cultură se extrage „trivial” din „Reader's digest”. Oripilat de mediul străin, „rătăcit și singur într-o lume care nu e a mea”, călătorul nu întârzie să ia un pachebot, accentuând tendențios: drumul acestuia e „către Răsărit, unde se aprind, rând pe rând, făcliile unor noi lumini”. Cea de-a treia ocurență cu literarul se înregistrează la **R.** în fragmentele de tipul „disociațiilor”, cum au fost definite inițial (1924–1932), în rubrici de autor din „Cuvântul liber”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, unificate în volumul *Valori*. Fragmentele înseriate, eterogene tematic, asociază în stil concis fișe de observație și constatare, fără intenții moralizatoare. Sunt crochiuri autoreferențiale (*Invitație la călătorie*, *Lumea lui Caragiale*, *Definiția omului inteligent*), meditații asupra unor tipologii umane (*Fiziologia ascetismului*), reflecții provocate de lecturi (*Cehov*, *Freud și Marx*, *Impotența și creația*), puneri în pagină a unor idei și teorii amplificate ulterior în studii și articole (*Clasicism*, *Criteriul tehnic în artă*, *Estetica și calmul*, *Don Juan misogin*), funcționând asemenea unei plase de rezistență a edificiului operei, ridicat fundamental pe cunoaștere. În toată activitatea sa, bogată, diversă, variată, **R.** procedează lucrând ca în laborator: își fixează obiectul, îl studiază, obține rezultate parțiale, creează ipoteze, avansează în actul cunoașterii, nu încetează să cerceteze până când nu înțelege. Articolele joacă rolul de medii de testare a ideilor și a stilului. Cărțile sunt fazele concluziilor intermediare, treptele care conduc înspre semnificațiile de ansamblu, definitive. Personalitate plurivalentă, versatilă, refractară la înseriere, **R.** se dovedește a fi fost cu mult mai mult decât eseist, moralist, critic, ideolog, așa l-a definit în timp exegeza. E un intelectual „între lumi”, acționând „în vid”, în zone de incertitudine și instabilitate, cu „zbuciumul și miopia unei generații suspendate”, într-o confruntare permanentă a minții cu mecanismul greu de controlat al conceptului, încercând să-l cuprindă totuși, ambițios, într-o teorie: „obstacolul”.

Structura eseistică a gândirii lui Ralea oferă un spectacol ideologic sui-generis; fenomenul supus analizei de eseist și ideolog este sondat dintr-o multiplicitate vertiginoasă de perspective, în care sociologia materialismului istoric la fel ca și sociologia durkheimistă, considerații de psihologie socială, alături de observații culese din câmpul patologiei mentale, analize cu o bază riguros pozitivă, alături de speculații și analogii fulgurante de tipul celor practicate de faimoasa „Geisteswissenschaft” diltheyană, sugestiile antropogeografiei și antropologiei – sunt puse deopotrivă la contribuție spre a configura fenomenul analizat. O asemenea variație a unghiurilor de vedere trădează un spirit de o mare elasticitate intelectuală, tendința către un antidogmatism structural, dar implică până la un punct și un anume pluralism ideologic.

N. TERTULIAN

Raționalismul structural și umanismul consecvent al gândirii lui Mihai Ralea, asociate unui temperament generos, robust și plenar, și-a găsit o limpede expresie în convingerile sale, susținute și reafirmate, asupra legitimității *criticii literare, în viguroasa conștiință a* utilității *acesteia ca act de cultură și manifestare a vieții. Fără a fi desigur un profesionist în materie, un cronicar* sistematic *al fenomenului literar, Ralea credea sincer ca puțini alții, în necesitatea, în funcția activă, în eficiența practică și totodată în nobila frumusețe intrinsecă a criticii literare.* [...] *Caracteristică pentru Mihai Ralea este marea capacitate de a vibra ideologic și de a îmbrățișa opera cu un fel de voluptate a inteligenței, cu un înalt lirism al ideilor, cu însușirea rară de a preface „ideile” în sentimente pătrunzătoare și sentimentele în „idei” de o infinită complexitate. Ralea comentează literatura, scriitorii, epocile*

și curentele literare ca pe niște realități tangibile, ca pe niște organisme vii, perceptibile pe toate căile spiritului și deopotrivă prin simțuri. El este un senzual amator de literatură și totodată un ideolog și un estetician, în stare să cuprindă de sus, prin rotiri înalte, direcțiile fundamentale, tipologiile generice.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Proudhon. Sa conception du progrès et son attitude sociale*, Paris, 1922; *L'Idée de la révolution dans les doctrines sociales*, Paris, 1923; ed. (*Ideea de revoluție în doctrinele socialiste*), București, 1930; ed. 2, îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 1997; *Révolution et Socialisme*, Paris, 1923; *Formația ideii de personalitate. Studiu de psihologie genetică*, Iași, 1924; *Ipoteze și precizări în știința sufletului*, București, 1926; *Democrație și creație*, București, 1926; *Fenomenul românesc*, București, [1927]; *Introducere în sociologie*, București, 1926; *Contribuții la știința societății*, București, 1927; *Interpretări*, București, 1927; *Comentarii și sugestii*, București, 1928; *Perspective*, București, 1928; *Istoria ideilor sociale*, Craiova, 1970; *Memorial (Note de drum în Spania)*, București, 1930; *Atitudini*, București, 1931; *Valori*, București, 1935; *Psihologie și viață*, București, 1938; *Înțelesuri*, București, 1942; *Între două lumi*, București, 1943; *Introducere în sociologie*, București, 1944; *Nord-Sud (Egiptul, Olanda, Anglia, Spania)*, București, 1945; *Curs de psihologie socială (1945–1946)*, București, 1946; *Explicarea omului*, București, 1946; ed. 2, îngr. N. Tertulian, pref. Florin Mihăilescu, București, 1996; ed. (*Explication de l'homme*), tr. Eugène Ionesco, Paris, 1949; *Caracterul antiuman și antiștiințific al psihologiei burgheze americane*, București, 1954; *Războiul psihologic, instrument al agresiunii imperialiste*, București, 1954; *Anatole France*, București, 1955; *Căile de asigurare a păcii în Europa*, București, 1955; *În Extremul Occident (Note de drum din Antile, California, Canada)*, București, 1955; ed. 2, București, 1963; *Studii de psihologie și filosofie*, București, 1955; *Istoria psihologiei*, (în colaborare cu C. I. Botez), I–II, București, 1955–1956; *Cele două Franțe*, București, 1956; ed. 2, București, 1962; ed. (*Les Visages de France*), pref. Roger Garaudy, Paris, 1959; *Scrieri din trecut*, I–III, București, 1957–1958; *Sociologia succesului* (în colaborare cu T. Hariton [Traian Herseni]), București, 1962; *Introducere în psihologia socială* (în colaborare cu Traian Herseni), București, 1966; *Portrete, cărți, idei. Studii de literatură universală*, București, 1966; *Prelegeri de estetică*, îngr. Ion Pascadi, București, 1972; *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989; *Note de călătorie*, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1980; *Fenomenul românesc*, îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 1997; *Cultura în criză. Conferințe la Radio (1932–1940)*, îngr. Valentin Protopopescu, București, 2005. **Ediții:** G. Ibrăileanu, *Pagini alese*, I–II, pref. edit., București, 1957. **Traduceri:** Lu Sin, *Opere alese*, I–II, pref. Ion Vitner, București, 1959–1962 (în colaborare cu Ioana Ralea), *Adevărata poveste a lui A Q*, ed. 2, București, 1972 (în colaborare cu Ioana Ralea).

Repere bibliografice: Marcel Martinet, *Une Étude sur l'évolution de la tactique révolutionnaire*, „L'Humanité", 1923, 7216; Célestin Bouglé, *„L'Idée de la révolution dans les doctrines sociales"*; *„Révolution et Socialisme"*, „Revue philosophique de la France et de l'étranger", 1924, 7–12; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *116–128*; Călinescu, *Opere*, I, *229–232*, *385–292*, *956–961*, II, *843–847*, III, *1208–1218*, *1346–1348*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *448–462*; Aderca, *Contribuții*, II, *24–29*, *55–57*; Davidescu, *Aspecte*, *459–465*; Perpessicius, *Opere*, VII, *117*, XI, *189–193*; Vianu, *Opere*, III, *323–337*, V, *266–267*; Streinu, *Pagini*, I, *225–229*, II, *319–325*; Munteano, *Panorama*, *172–173*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *827–828*, *Ist. lit.* (1982), *911–912*; Biberi, *Lumea*, *83–88*; Ivașcu, *Confruntări*, I, *393–404*; Negoițescu, *Scriitori*, *296–301*; Tertulian, *Eseuri*, *73–102*; Ion Pascadi, *Esteticieni români*, București, 1969, *113–174*; Cesereanu, *Ipostaze*, *90–100*; Elena Voiculescu, *Concepția sociologică a lui Mihail Ralea*, București, 1970; D. I. Suchianu, *Amintiri despre Mihai Ralea*, TR, 1971, 50, 51; Petre Anghel, *Mihai Ralea și vocația eseului*, București, 1973; Georgescu, *Printre cărți*, *108–113*; Piru, *Varia*, II, *231–233*, *313–316*; Petrescu, *Scriitori*, *89–93*; Paleologu, *Simțul practic*, *49–54*; Titu Popescu, *Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea*, Cluj-Napoca, 1974; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *360–378*; D. D. Roșca, *Mihai Ralea. Omul și opera* (discurs de recepție la Academia RSR), București, 1975; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *445–450*; Simion, *Scriitori*, II, *354–368*; Raicu, *Critica*, *31–34*; Cristea, *Arcadia*, *127–132*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *227–231*; Paleologu, *Ipoteze*, *232–236*; Catherine Durandin, *Les Intellectuels et la paysannerie roumaine*, „Revue d'histoire moderne et contemporaine", 1979, 1–3; Sorescu, *Interpretări*, *226–275*; Grigurcu, *Între critici*, *34–41*; Sângeorzan, *Anotimpurile*, *45–89*; Florin Mihăilescu, *Introducere în opera lui Mihai Ralea*, București, 1997; Ornea, *Portrete*, *86–95*; Al. Săndulescu, [*Mihai Ralea*], ALA, 1999, 474, 475, 480, 485; Grigurcu, *Peisaj*, III, *13–21*; *Dicț. esențial*, *704–707*; Petre Pandrea, *Memoriile mandarinului valah*, București, 2000, *passim*; Rusu, *Membrii Academiei*, *705*; Elena Cobianu, *Mihai Ralea. Universul unei opere*, București, 2006; Filon Morar, *La Mémoire courte du mal. Oublier, pardonner, connaître: dans quel ordre ?*, „Cités", 2007, 1; Manolescu, *Istoria*, *803–804*; Popa, *Ist. lit.*, I, *290–293*; Stelian Tănase, *Arhivele „Sfera politicii" – Mihail Ralea*, „Sfera politicii", 2010, 154; Constantin Coroiu, *Mihai Ralea, elogiul valorii*, CLT, 2011, 20. ***C.M.B.***

RALET, Dimitrie (1817 – 25.X.1858, Botoșani), poet, prozator, dramaturg, traducător. Este întâiul născut al Mariei (n. Mustață) și al spătarului Alexandru (Alecu) Ralet. În jurul anului 1840 și-ar

fi încheiat, pe cât se pare, studiile de drept, poate la Universitatea din Cracovia. Intrat în magistratură, este în 1841 judecător și apoi președinte de tribunal în orașul copilăriei lui, Botoșani, îndeplinind această funcție și în 1842–1843, 1847–1848. Atașat „partidei naționale" din Moldova, fruntaș al mișcării liberale, ia parte la evenimentele ce au loc aici în 1848, către sfârșitul lui martie. Director în 1849 în Departamentul Dreptății, va fi numit în 1854 vornic al averilor mănăstirești. În 1855 a fost ales președinte al Societății de Medici și Naturaliști din Iași. În același an este trimis, împreună cu C. Negri, de domnitorul Grigore Al. Ghica, la Constantinopol, în chestiunea spinoasă a averilor mănăstirilor închinate. Întors la Iași în vara lui 1856, se angajează, intrând în felurite comitete și comisii, în campania de înfăptuire a unuia din marile sale idealuri – Unirea. În locuința lui din clădirea Societății de Medici și Naturaliști se desfășoară adunarea care va propune susținerea candidaturii lui Al. I. Cuza. Dar **R.**, care se îmbolnăvise în timpul misiunii pe care o îndeplinise la Constantinopol, se stinge înainte ca marele act al Unirii să fi fost un fapt împlinit.

R. a scris mult și variat, recurgând uneori la semnăturile D. Ralleti, D. Ralleto, Raleto. În 1840 îi apare un volumaș intitulat *Scrieri*, cuprinzând proză în care, cu sentențiozitatea vârstei și cu unele accente de mizantropie, își dezvăluie predilecția pentru tipologia și reflecția morală și, totodată, aplecarea spre satiră. Dar cu trei ani mai devreme el încă se mai afla sub zodie romantică, de vreme ce traducea în placheta *Plăcerea sâmțirei* (1837) din Lamartine, precum și alte stihuri, împânzite de simțăminte din „ceasuri singuratice". Poeziile proprii, unele de înrâurire folclorică, și le publică, înainte și după 1848, în „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Zimbrul", „Calendarul literar al «Foii Zimbrului»". Cu un ascuțit simț al ridicolului, **R.**, pe care stilul mușcător, sarcastic sau persiflant îl prinde, reușește mai bine în fabule, care au și o construcție ingenioasă. Vituperând multe din „rălele" ce dăunau vieții sociale a vremii, îi șfichiuie, bineînțeles, pe cei care nu pricep necesitatea Unirii. I se datorează și câteva epigrame. Că scriitorul s-a subordonat câteodată căuzașului o dovedesc pamfletele lui versificate, care au circulat pe foi volante sub titlul *Plutarhul Moldovei* și care i-au fost atribuite de Mihail Kogălniceanu. O însemnătate pur documentară prezintă două broșuri, *România după tractat* (1857), o indignată cronică satirică în versuri, și *Unirea și clevetitorii ei* (1857). Cele *101 maxime și întrebări* sunt cugetări retorice lipsite de adâncime, un fel de jocuri de cuvinte vizând politica, dragostea, morala. În „România literară" lui **R.** îi apare *O scrisoare de pe Bosfor*, în care orice urmă de blazare și de mizantropie s-a șters, deși acum era bolnav și singur. O proză, *Soarta cânelui*, e inserată în „Almanah de petrecere pentru moldo-români" (1852). Om cult – cunoștea limbile greacă și latină, franceză și germană –, publicistul intervine în dezbaterile filologice ale vremii în articolul *Limba noastră*, combătând purismul și etimologismul latinist și sugerând folosirea limbii populare și a celei cronicărești. În proza satirică **R.** șarjează o serie de ciudățenii sau fapte compromițătoare, ridicole, din viața boierului sau a burghezului arivist. Apetența pentru portretul moral este evidentă, scriitorul izbutind câteva tipuri caracteristice. Schițele de moravuri, aceste „caractere" ale lui **R.**, apar în „Propășirea" (1844). „Cânticelele comice", „scenele naționale" pe care le-a scris (*Bețivul*, *Păun Burlacul*, *Pavel Clopotarul*, *Harță sau Balaban Răzeșu*, toate publicate în 1857) dau în vileag, cu năduf, dar și cu ironie, păcate morale și anomalii sociale. Însemnările prilejuite de misiunea diplomatică pe care a întreprins-o, *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole* (1858), sunt scrise, cu nedezmințita ironie a autorului, într-o manieră ce dezvăluie plăcerea digresiunii. De aici, structura oarecum mozaicată. Obsedat de marile chestiuni politice la ordinea zilei, **R.** le face loc și în paginile jurnalului său.

SCRIERI: *Scrieri*, Iași, 1840; *Bețivul*, București, 1857; *Harță sau Balaban Răzeșu*, București, 1857; *Păun Burlacul*, București, 1857; *România după tractat*, Bruxelles, 1857; *Scene naționale*, București, 1857; *Unirea și clevetitorii ei*, Iași, 1857; *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, Paris, 1858; ed. îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1979. **Traduceri:** [Lamartine, autori neidentificați], în *Plăcerea sâmțirei*, Iași, 1837.

Repere bibliografice: Popovici, *Romant. rom.*, *364–367*; *Ist. lit.*, II, *597–599*; Cornea, *Originile*, *595–596*; Titus Moraru, *Fiziologia literară*, Cluj, 1972, *149–153*; Mircea Anghelescu, *Necunoscutul D. Rallet*, RITL, 1975, 4; *Dicț. lit. 1900*, *721–722*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *17–19*; Mircea Anghelescu, *Călătoriile, între literatură și viața reală*, OC, 2006, 55; Manolescu, *Istoria*, *277–281*; Zamfir, *Panorama*, I, *257–261*. ***F.F.***

RALIAN, Antoaneta (24.V.1924, București – 26.XI.2015, București), traducătoare, memorialistă. Este fiica lui Peppy (n. Rosenblatt) și a lui Leon Stein, director de bancă. Din 1936 urmează liceul la Roman și, între 1944 și 1948, Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, secția engleză–italiană. Între 1950 și 1961 coordonează traducerile din limbi străine în cadrul Direcției Generale a Editurilor, iar ulterior, până la pensionare (1982), este redactor la Editura pentru Literatură Universală, devenită Editura Univers. Debutului din 1956, cu volumul *Ochelarii*, cuprinzând transpuneri din nuvelele scriitoarei italiene Anna Maria Ortese, îi urmează, întinsă pe multe decade, o carieră de traducător preponderent din literaturile anglo-saxone. De-a lungul anilor a colaborat cu recenzii, note de călătorie, interviuri cu scriitori britanici și americani, tălmăciri în „Luceafărul", „România literară", „Secolul 20" ș.a. A fost distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București în 1979 pentru traducerea romanului *Darul lui Humboldt* de Saul Bellow, în 1984 pentru versiunile la două romane ale lui Lawrence Durrell, *Clea* și *Mountolive* (încheind astfel transpunerea în românește a *Cvartetului din Alexandria*, începută de Catinca Ralea), în 2000 pentru tălmăcirea romanului *Sexus* al lui Henry Miller. Uniunea Scriitorilor a premiat-o în 1997 și în 2006, iar în 2002 pentru întreaga activitate. Tot în 2002 primește Diploma de Apreciere din partea Departamentului de Stat al SUA pentru activitatea de promovare a literaturii americane în România. Din 2010 Târgul Internațional de Carte Gaudeamus înființează „Premiul Antoaneta Ralian" pentru traduceri.

Prin cele peste o sută de romane, piese de teatru și eseuri traduse de **R**. au intrat în circuitul culturii românești autori britanici și americani de renume. Fluența versiunilor semnate de **R**., asigurând un transfer firesc și lăsând impresia întâlnirii fericite cu originalul, implică de fapt aptitudini cu totul speciale: intuiție în înțelegerea autorului tradus, pătrunderea sensurilor ocultate sau doar sugerate, cunoașterea contextului cultural al operei și, nu în ultimul rând, un gust literar sigur, antrenat prin lectura de bună calitate. Sunt trăsăturile unui pasionat om de cultură pentru care actul traducerii înseamnă „o indispensabilă necesitate culturală". Înzestrată cu „o mentalitate de rebusistă", pasionată de jocul echivalențelor lingvistice, **R**. a selectat autori foarte diferiți, păstrând intacte, în ciuda dificultăților de transpunere, particularitățile stilistice ale textelor și întreaga lor aură de unicat. A redat simțul atmosferei și ritmul narativ al lui Henry James, a sesizat forța intuitivă specific feminină, greu de reprodus, din romanele Katherinei Mansfield sau particularitățile lui Iris Murdoch, calitatea poetică a romanelor Virginiei Woolf, fluiditatea trecerilor de la gândurile personajelor la dialogul nerostit dintre ele și virtuozitatea mânuirii vorbirii libere indirecte, a obținut intensitatea pătimașă din scrisul lui D.H. Lawrence, coerența pe care romanele acestuia o capătă tocmai din alternanțe de ritm narativ, nuanțe ori tonalități, a găsit echivalențe pentru stilul eseistic al lui Aldous Huxley, ca și pentru inventivitatea stilistică a lui Raymond Federman ori pentru jocul ludic și umorul lui Saul Bellow; a recreat amalgamarea magiei verbale orientale cu ironia nostalgică a modului narativ postmodern din opera lui Salman Rushdie ș.a.m.d. Depășind, după cum mărturisește într-un interviu, reticențe de mentalitate, autoarea a oferit publicului românesc romanele lui Henry Miller, aparițiile fiind salutate de critica literară ca veritabile evenimente editoriale. Sesizând alternanța registrelor într-o proză poetică de o senzualitate ardentă și spiritul de frondă care țintește dezinhibarea instinctuală, **R**. a transpus, fără referiri aluzive sau perifraze, argoul erotic sexual din cărți care nu au nimic comun cu pornografia. În traducerea sa au fost jucate, pe scene din întreaga țară, piese de Edward Albee, Arthur Miller, Tennessee Williams, Arnold Wesker, Iris Murdoch, Tom Stoppard. De multe ori și-a însoțit cărțile cu prefețe și comentarii avizate. După 1989, ca semn al recunoașterii valorii pe care o au, versiunile sale au fost reeditate în mai multe rânduri.

Traduceri: Anna Maria Ortese, *Ochelarii*, București, 1956; H.G. Wells, *Omul invizibil*, București, 1957; Oscar Wilde, *Prințul fericit și alte nuvele*, București, 1966; Carlo Collodi, *Aventurile lui Pinocchio*, București, 1967; Henry James, *Daisy Miller*, pref. Sorin Alexandrescu, București, 1968; Katherine Mansfield, *Preludiu*, București, 1969, *Garden Party*, București, 2002, *Jurnal trist*, București, 2008; Nathaniel Hawthorne, *Casa cu șapte frontoane*, pref. trad., București, 1969; D.H. Lawrence, *Fii și îndrăgostiți*, București, 1971, *Șarpele cu pene*, București, 1989, *Amantul doamnei Chatterley*, București, 1991; Virginia Woolf, *Spre far*, pref. Vera Călin, București, 1972; Charles Dickens, *Poveste despre două orașe*, București, 1973; Saul Bellow, *Darul lui Humboldt*, pref. Dan Grigorescu, București, 1979, *Iarna decanului*, București,

1992, *Ravelstein*, postfață Sorin Antohi, Iași, 2001; Daniel Defoe, *Jurnal din anul ciumei*, pref. trad., București, 1980; Iris Murdoch, *Vlăstarul cuvintelor*, București, 1981, *Marea, marea*, București, 1983, *Discipolul*, București, 1987; J.C. Powys, *Cercul nebunilor*, București, 1982; Lawrence Durrell, *Mountolive*, București, 1984, *Clea*, București, 1984; Thomas Hardy, *Idilă pe un turn*, București, 1988; Raymond Federman, *Îndoita vibrație. Zâmbete în Washington Square*, București, 1989, *Celor pe care i-ar putea interesa*, București, 2000; Henry Miller, *Tropicul Capricornului*, București, 1997, *Tropicul Cancerului*, București, 2002, *Sexus*, București, 2000, *Plexus*, București, 2002, *Nexus*, Iași, 2010; Bernard Malamud, *Cârpaciul*, București, 1998; J.D. Salinger, *Dulgheri, înălțați grinda acoperișului*, București, 1998; Salman Rushdie, *Pământul de sub tălpile ei*, Iași, 2003; Amos Oz, *Să cunoști o femeie*, Iași, 2004; Truman Capote, *O vară la răscruce*, Iași, 2006; E.L. Doctorow, *Ragtime*, pref. Paul Cernat, București, 2007; John Updike, *Fugi, Rabbit*, București, 2008 (în colaborare cu George Volceanov); Tennessee Williams, *Un tramvai numit dorință. Trandafirul tatuat*, *Pisica pe acoperișul fierbinte*, *Noaptea iguanei*, București, 2010, *Memoriile unui bătrân crocodil*, București, 2011; Nadine Gordimer, *Nimeni alături de mine*, București, 2012.

Repere bibliografice: Petru Popescu, *Catherine Mansfield, „Preludiu”*, RL, 1969, 14; Nicolae Balotă, *Romanul poetic al Virginiei Woolf*, RL, 1972, 43; Dan Grigorescu, [*Antoaneta Ralian, traducătoare*], CNT, 1977, 38, RL, 1984, 30; Geta Dimitriu, *„Darul lui Humboldt” în românește*, SXX, 1979, 226–227; Livia Szasz Câmpeanu, *În căutarea formei*, RL, 1983, 44; Aurel Dragoș Munteanu, *Nostalgia Mediteranei*, LCF, 1983, 52; Nicolae Manolescu, *Basic Instinct*, RL, 1993, 14; Adriana Bittel, *Harul doamnei Ralian*, RL, 1999, 22; Grete Tartler, *Sub grinzile înțelepciunii zen; Zeița fiica negustorului*, RL, 2002, 39*; Dicț. scriit. rom.*, IV, *19–20*; Simona Sora, *Erotice*, DM, 2003, 55; Vasile, *Lumea*, *23*, *passim*; Radu Paraschivescu, [*Antoaneta Ralian*], RL, 2004, 19, CU, 2006, 9; Liviu Codrin Cuțitaru, [*Antoaneta Ralian, traducătoare*], RL, 2008, 2, 2010, 20; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, *107–109*; Rodica Grigore, [*Antoaneta Ralian*], CNT, 2010, 7, 8, E, 2011, 1–2; Cosmin Ciotloș, *Un spectacol desăvârșit*, RL, 2011, 50; Luminița Voina-Răuț, *Portretul unei doamne*, OC, 2011, 349; Radu Paraschivescu, *Toamna decanei. Convorbiri cu Antoaneta Ralian*, București, 2011. ***Il.C.***

RALLY, Alexandru (7.IX.1897, Brăila – 16.III.1986, București), poet, traducător, bibliograf; prenumele la naștere: Alexandru-Traian. Este fiul Coraliei-Alexandrina (n. Pavlu) și al lui Heraclie Ralli, funcționar, poet de expresie franceză, cu două plachete tipărite la Brăila în 1885 și 1886. După terminarea școlii primare în urbea natală, **R.** a urmat ciclul secundar la liceele „Sf. Gheorghe” și „Gh. Lazăr” din București, trecându-și bacalaureatul în 1916. Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din același oraș, absolvită abia în 1921, după război, la care a participat ca sublocotenent. Și-a completat studiile în Franța, mai întâi cu o bursă la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses, pregătind o teză de doctorat în literatura franceză medievală. După ce debutează în 1915, cu o traducere din Alfred Tennyson, în ziarul „Acțiunea”, până la începerea conflagrației mai colaborează cu versuri (originale și tălmăciri) la „Noi pagini literare”, „Flacăra” și „Capitala”, iar în anii 1919–1921 la „Dunărea” (Galați), „Sburătorul”, „Lectura pentru toți”, „Revista critică”, „Adevărul literar și artistic” și „Roma”. Probabil în aceeași perioadă propunea Teatrului Național din București traducerea piesei în trei acte *Linda* de Jay Mallory. Editorial, debutează în 1925 cu volumașul *Studente. Luminițe. Flori presate*. La Paris, abandonându-și proiectul inițial, s-a consacrat, împreună cu soția sa, Getta Hélène Rally, studiului bibliografic, concretizat în lucrarea *Bibliographie franco–roumaine* (I–II, 1930). Întors în țară, a fost o vreme secretar al Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă. După cel de-al Doilea Război Mondial s-a dedicat traducerilor din lirica medievală franceză, izbutind să tipărească transpuneri din lirica Pleiadei, mai întâi din opera lui Ronsard (I, 1967), apoi din alte creații (II, partea 1–2, 1975–1976), precum și *Tristan și Iseut*, în versiunea modernă a lui Joseph Bédier (1970).

Preferințele lirice ale tânărului **R.** sunt destul de eclectice: în ciclul *Flori presate*, din cartea de debut, stau alături versiuni din Tennyson, Édouard Pailleron, Sully Prudhomme, Rückert, François Coppée, Paul Verlaine, Francis Viélé-Griffin și Edmond Rostand. Balanța se înclină oarecum în favoarea simbolismului în ciclul *Studente*, ce reține atenția prin surprinderea atmosferei de un exotism sublimat, intelectualizat, a lumii amfiteatrelor. Originalitatea temei, buna utilizare a sugestiei și stăpânirea versificației nu compensează total deficitul de forță lirică. Însușirile artizanului, familiarizarea îndelungă cu spiritul culturii medievale, răbdarea de giuvaergiu în cizelarea poeziilor cu forme fixe vor face însă din **R.** un tălmăcitor de excepție al vechilor lirici francezi, nu o dată versiunile lui fiind aproape desăvârșite. Valoarea antologiilor alcătuite de el este sporită de note și comentarii,

toate dezvăluind o cunoaștere în profunzime a subiectului, concurând-o pe aceea a specialiștilor francezi. Merite deosebite are și *Bibliographie franco–roumaine*, „operă excepțională prin proporții, prin erudiție și prin utilitate” (Perpessicius), care, completând și îmbunătățind lucrarea lui G. Bengescu din 1907, rămâne un instrument prețios, indispensabil pentru studierea relațiilor culturale româno–franceze.

SCRIERI: *Studente. Luminițe. Flori presate*, Craiova, [1925]; *Bibliographie franco–roumaine* (în colaborare cu Getta Hélène Rally), I–II, pref. Mario Roques, Paris, 1930. **Traduceri:** *Antologie lirică: Pleiada*, vol. I, îngr. și introd. trad., pref. Șerban Cioculescu, București, 1967, vol. II, partea 1–2, București, 1975–1976; *Tristan și Iseut*, reînnoire de Joseph Bédier, pref. Gaston Paris, București, 1970.

Repere bibliografice: A. Bădăuță, *„Studente”*, G, 1925, 11; P. Bănescu, *„Studente”*, „Țara voievozilor”, 1925, 6–7; B. Vr. [Bogdan Varvara], *„Studente”*, LUT, 1925, 975; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *passim*; Al.A.Ph. [Al.A. Philippide], *„Bibliographie franco–roumaine”*, ALA, 1930, 495; Șerban Cioculescu, *„Bibliographie franco–roumaine”*, ADV, 1930, 14 267; Mihai Ralea, *„Bibliographie franco–roumaine”*, VR, 1930, 9–10; Perpessicius, *Opere*, V, *121–124*; Predescu, *Encicl.*, *714*; Streinu, *Pagini*, IV, *53–56*; Perpessicius, *Lecturi*, *293–295*; Nicolae Scurtu, *Un cărturar – Al. Rally*, RL, 1986, 13; Buculei, *Prezențe*, *201*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *20–22*. ***V.D.***

RAMPA, revistă apărută la București, de cinci ori pe săptămână, între 16 octombrie 1911 și 22 iunie 1913 și între 28 septembrie 1913 și 27 august 1914, sub direcția lui N.D. Cocea; va fi continuată de „Rampa nouă ilustrată” (1915–1916, 1918–1938, 1941–1948), din 1941 fiind editată cu titlul inițial, „Rampa”. Articolul-program din primul număr al **R.**, subintitulată „Teatru, muzică, literatură, artă”, exprimă intenția de a fi „un organ de informație, de critică și de îndrumare pentru artiști și pentru public”, menit să trezească interesul pentru „admirabilele manifestări ale artei” și „credința în puterea de prefacere și înălțare sufletească a cuvântului scris”. Publicația se axează îndeosebi pe dramaturgie, comentând reprezentațiile scenice din București și din provincie, și se ocupă cu precădere de activitatea și opera autorilor dramatici, în consens cu articolul-program, unde teatrul este considerat „dascăl suprem, care unește într-o sinteză desăvârșită toate artele: arhitectură, pictură, sculptură, dans, poezie și muzică”. În numărul 4/1911 Mihail Sadoveanu își declară sprijinul necondiționat pentru editarea revistei, încredințat că „teatrul este o școală și că trebuie să fie o școală pentru păturile mari ale populației”. La șase luni de la apariție, în textul intitulat *Ce-a fost și ce trebuie să fie „Rampa”*, N.D. Cocea consideră că gazeta „nu s-a ocupat îndeajuns de literatură sau prea puțin” și propune lărgirea considerabilă a ariei tematice. Între rubricile mai importante se numără „Informațiuni”, „Ecouri”, „Din culisele teatrului”, „Revista revistelor”, „Moda la teatru”, „Rampa la Paris”, „Noutăți literare și artistice”, „Însemnări literare”, „Viața intelectuală”, „Știri” ș.a. Sunt publicate versuri de Elena Văcărescu, Al. T. Stamatiad, Ion Pribeagu, scrieri în proză de Liviu Rebreanu (*Boierul și bărbierul*), Gala Galaction (*Bisericuța din Răzoare*), I. Al. Brătescu- Voinești, Emil Isac, D. Anghel, I.C. Vissarion, V. Demetrius, Petre Aldea, Al. Cazaban și piese de teatru de Al. Davila (*Sutașul Traian*), Victor Eftimiu, E. Lovinescu (*Cine era?*, comedie într-un act), Radu D. Rosetti,

Mihail Săulescu. Fără a neglija informația și dezbaterea în jurul problemelor legate de teatru, **R.** devine treptat, prin prestigiul colaboratorilor săi și prin varietatea subiectelor abordate, o oglindă a întregii vieți culturale a momentului. Alături de cronicile literare propriu-zise, există în paginile sale articole de doctrină literară, unele cu caracter polemic. Acuzat de un critic anonim de lipsa talentului literar la apariția volumului *Scenete și fantezii*, E. Lovinescu răspunde în 1912 printr-o serie de texte cu accente pamfletare, înfierând caracterul rudimentar și resentimentar al anonimatului în critică, adevărat simptom al declinului speciei: „Critica tinde să dispară. În locul oamenilor de autoritate și de răspundere, se ridică aceste gângănii, această vermină odioasă care se lățește ca o pânză între artiști și neamul românesc" (*Gândaci*). Un reprezentant al „perfidiei" în judecata literară este considerat și Ilarie Chendi, creatorul așa-numitului „chendism", ca „spirit de intrigă și de ceartă", lipsă de moralitate și rea-credință (*Perfidia*). Promotorul modernismului românesc denunță, în texte pline de vervă, mediocritatea literaturii și a criticii, reprezentată, pe de o parte, de N. Iorga și, pe de altă parte, de Ovid Densusianu, urmat de „neputincioși efebi simboliști" (*Răscoala robilor*). Ţinte ale atacurilor lovinesciene sunt și Emil Isac, autorul unor pagini de „proză chinuită", al câtorva portrete literare „zugrăvite cu piciorul" și al „dramoletei neoromantice" cu „iz de omletă" *Maica cea tânără* (*Bluff*) sau Izabela Sadoveanu, unul din recenzenții volumului *Scenete și fantezii*. Împotriva „chendismului" și a „iorgaismului" se pronunță și Emil Isac (*Literatura progresului*), purtătorul unei polemici pe marginea presupusului provincialism al culturii noastre. Printre vocile critice contestatare din diverse rațiuni se mai numără Ion Minulescu (*Agonia criticii*), Liviu Rebreanu (*Premiul Năsturel și d. Brătescu-Voinești*), Mihai Cruceanu sau A. Orna-Galați, care se situează împotriva literaturii feminine în genere, a „sărăciei de idei" din literatura noastră și a „mizeriei intelectuale" a timpului. Nu lipsesc, desigur, nici interpretările elogioase, consacrate, de pildă, lui St. O. Iosif, prețuit atât de E. Lovinescu, cât și de Mihail Dragomirescu. Într-o evocare a poetului, susținătorul integralismului profită de prilej pentru a-și reafirma ideile teoretice: „Deși, în bună doctrină literară, amănuntele asupra vieții scriitorilor nu numai că nu contribuie la înțelegerea frumuseții din opera lor, dar o și întunecă, totuși aceste amănunte au deșteptat și vor deștepta întotdeauna un viu interes. Ele sunt hrana curiozității istorice, cea mai puternică dintre formele cu care se înfățișează setea noastră de știință" (*Amintiri despre St. O. Iosif*). În vreme ce orientarea antitradiționalistă a publicației este evidentă, pozițiile sale în privința modernismului simbolist rămân fluctuante. Într-o cronică dedicată volumului *De vorbă cu mine însumi* de Ion Minulescu, Mihai Sorbul consideră nocivă influența poetului, „sub care se pot adăposti și trăi artificial o sumedenie de tineri fără nici un talent". La rândul său, Liviu Rebreanu îl consideră pe poet „un romantic în vremea biedermeyerilor", un „dandy" vinovat de a fi creat „pleiada tinerilor făptuitori de versuri subțiri" (*Minulescu*). În opinia lui Rebreanu, ar exista două modernisme, și anume, cel autentic, pe deplin lăudabil, și cel tributar purei industrii literare (*Modernismul*). În intenția de a defini și de a circumscrie curentele literare ale timpului într-un context național și universal, **R.** inițiază ample dezbateri prin anchetele realizate de Mihai Cruceanu în 1911 și în 1912. Astfel, E. Lovinescu publică aici texte reprezentative pentru concepția sa estetică, precum *Latinitate*, *Intelectualizarea literaturii* și *Înnoiri*, acesta din urmă o pledoarie pentru „rodirea, fertilizarea propriei noastre individualități prin înrâuriri culturale ce pornesc din îndelungata dezvoltare și înflorire a unor individualități apropiate, peste care s-au așternut vremuri de civilizație". Cât privește curentele literare, criticul își exprimă neîncrederea în valoarea lor de sine stătătoare: „Literatura e una singură: literatura bună. Ea poate îmbrăca, firește, deosebite forme. Aceste forme exagerate se numesc de obicei curente" (*Curentele ca frunzele*). Şi Alexandru Macedonski apreciază că singurul curent cu sorți de izbândă este „cel al bunului simț". Un elogiu al simbolismului, prin care „literatura a ajuns să exprime cele mai subtile nuanțe de gândire, de sensibilitate", îi aparține lui Ovid Densusianu, în timp ce Mihai Dragomirescu vorbește despre o adevărată criză a literaturii, pricinuită de primatul interesului comercial. Împotriva imitației franceze și a „goanei după noutate" se declară Barbu Delavrancea, la fel ca I. Al. Brătescu-Voinești, simpatizant al poporanismului și adversar al simbolismului. Printre participanții la ancheta consacrată curentelor literare se mai numără Al. Vlahuță, D. Anghel, Emil Isac, Al. T. Stamatiad și I.A. Bassarabescu. Alte articole de critică literară semnează Corneliu

Moldovanu, Petre Aldea, Ion Dragoslav, Emil Nicolau, Dinu Dumbravă, iar eseuri dau Ion Minulescu (*Elogiul imperfecției*, *Imperiul modei*), Emil Isac, Ion Vinea și D. Anghel, acesta din urmă considerat de C. Sp. Hasnaș (sub pseudonimul Const. Paul) „cel mai artist dintre literații noștri". Cronica dramatică este susținută de N.D. Cocea, N. Davidescu, Mihail Sorbul și Liviu Rebreanu, din februarie 1913 până în august 1914. Publicistica de actualitate, destul de consistentă, este ilustrată de G. Topîrceanu, Gala Galaction, Al. Davila, Mihail Săulescu, Mihail Cruceanu, Ion Dragu, Petre Locusteanu ș.a. Sunt comentate aici diverse aspecte ale realității culturale, în special teatrale, într-un context sociopolitic mai amplu. Prin orientarea sa de ansamblu, revista se pronunță împotriva legislației legate de drepturile pecuniare în domeniul culturii, deplânge, prin vocea lui Liviu Rebreanu, situația precară a Societății Scriitorilor Români, militează pentru o politică culturală echilibrată și pentru adoptarea unor măsuri destinate îmbogățirii repertoriului teatral. În 1911 E. Lovinescu observă progresul Teatrului Național, pentru ca un an mai târziu I.C. Aslan să invoce o supraproducție a literaturii dramatice originale. De menționat sunt și traducerile din Boccaccio, Racine, Goethe, Schiller, Cehov, Pușkin, P.B. Shelley, S.T. Coleridge, Émile Zola, Stéphane Mallarmé, Henrik Ibsen. În **R.** Tudor Arghezi tălmăcește poezia *Iubire de vulturi* de Walt Whitman și piesa *Cafeneaua cea mică* de Tristan Bernard, N.D. Cocea transpune romanul *Thaïs* de Anatole France și fragmente din *Maria-Clara (Marie-Claire)* de Margueritte Audoux. Gazeta mai conține în 1912 un necrolog I.L. Caragiale, în 1913 discursul de recepție al lui Barbu Delavrancea cu prilejul primirii în Academia Română, prezentări ale revistelor literare, semnalări de apariții editoriale, știri din actualitatea literară și culturală, cronica cinematografică, muzicală, sportivă și mondenă, reproduceri de afișe cu spectacole de teatru, programele concertelor simfonice, epigrame, anecdote, ilustrații, publicitate. Alți colaboratori: Theodor Solacolu, A. de Herz, Zaharia Bârsan, I. Massoff, Mihail Sevastos. ***M.W.***

RAMPA NOUĂ ILUSTRATĂ, publicație apărută la București, zilnic de la 2 septembrie 1915 până la 16 august 1916, de la 15 noiembrie 1918 până la 20 iunie 1938, apoi săptămânal între 30 noiembrie 1941 și 16 aprilie 1944, cu titlul „Rampa. Teatrală și cinematografică"; din 21 octombrie 1946 apare din nou cotidian, apoi săptămânal în perioada ianuarie 1947 – 18 iulie 1948, cu titlul „Rampa". În fapt, continuă revista „Rampa", editată în intervalul 1911–1914. Directori: M. Faust Mohr (1915–1926), Scarlat Froda (1927–1938), George Gregorian (1941–1944). În 1946 din comitetul de redacție fac parte N.D. Cocea, Petru Comarnescu, I. Flavius, Alexandru Kirițescu, Ioan Massoff ș.a. Din 16 aprilie 1916 subtitlul este „Ziar artistic, teatral, literar, sportiv, cotidian", modificat în câteva rânduri, pentru a deveni peste trei decenii „Revistă de teatru, muzică, plastică și cinema", iar din 1947 „Mare revistă săptămânală ilustrată de teatru, muzică, plastică și cinema". Se urmărește în primul rând promovarea informațiilor din actualitatea teatrală, fără însă a neglija fenomenul literar și cultural în ansamblu, ilustrat prin colaborarea unor autori marcanți ai timpului. Până în 1924 continuă să publice aici Liviu Rebreanu, E. Lovinescu, Victor Eftimiu, Adrian Maniu, Emil Isac, cărora li se alătură B. Fundoianu

Anul I. – No. 2 5 Bani 3 Septembrie, 1915

Rampa nouă ilustrată
ziar cotidian

ABONAMENTELE: Biurourile: Strada Sărindar No. 7 Telefon 48/46 ANUNCIURILE DUPĂ INVOIALĂ

Patriotismul nou

De râsu oamenilor

CRONICA RAUTACIOASA
SONET TUCIURIU

INTERVIEWUL ZILEI
Cespune Alexandru Davila despre actuala mișcare teatrală
Convorbire cu fostul director general al teatrelor

ECOURI

INSTANTANEU

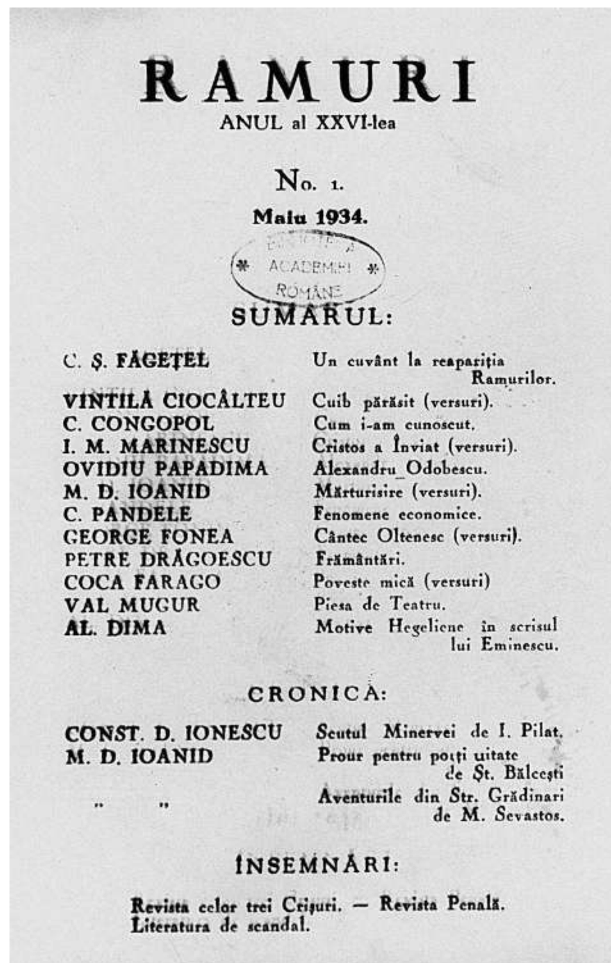
Repertoriul stabil la Teatrul Național

Colaboratorii noștri

sau Andrei Braniște (Tudor Teodorescu-Braniște). În deceniul următor gazeta atrage colaborarea marii majorități a scriitorilor reprezentativi ai epocii, cu orientări ideologice din cele mai diverse. Prin calitatea articolelor și prin prestigiul colaboratorilor săi, **R.n.i.** se impune ca una dintre cele mai importante publicații culturale ale vremii, oferind o panoramă consistentă și extrem de generoasă a literaturii noastre. Printre rubricile mai importante se numără „Informațiuni", „Ecouri", „Cronica teatrală", „Cărți și reviste", „Teatru în teatru", „Teatru în provincie". „Rubrica femeii", „Sport", „Note", „Cronica modei", „Cronica muzicală", „Rubrica filmului", „Viața în aer liber", „Cronica mondenă", „Vitrina cărții românești", „Cronica zilei", „Rampa în provincie" ș.a. Se publică versuri de Octavian Goga (*Atât de veche*, *Răsună toaca*, *Moș Crăciun*, *Coboară toamna*), Tudor Arghezi (*Peisaj*, *Monotonie creștină*), Lucian Blaga (*În marea trecere*), Ion Barbu (*Panteism*), G. Bacovia, Ion Minulescu, Ion Pillat, Nichifor Crainic, V. Voiculescu, Adrian Maniu, Ștefan Roll (debut în 1923), Ştefan Petică (inedit, în numărul 2558/1926), Demostene Botez, B. Fundoianu, Elena Farago, Eugen Jebeleanu, Camil Baltazar, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Aron Cotruș, Tudor Mușatescu, Victor Eftimiu, F. Aderca ș.a. Cele mai multe scrieri în proză sunt semnate de Victor Eftimiu, Emil Isac și Tudor Mușatescu, dar sunt inserate și pagini din I.L. Caragiale (*Ion Brezeanu*), Ioan Slavici (*Eminescu la București*), Mihail Sadoveanu (*Incident dramatic*), Liviu Rebreanu (*Răzbunarea*), Camil Petrescu (*Pagini de ciornă*, *Despre teatru*), E. Lovinescu (*Moartea lui Iov)*, Ion Marin Sadoveanu, Gh. Brăescu, Ion Vinea, Gala Galaction, A. Dumbrăveanu, Cezar Petrescu și B. Fundoianu. Dramaturgia este ilustrată de Ion Minulescu (*Manechinul sentimental*), Tudor Mușatescu, Gh. Brăescu, Victor Eftimiu, Alfred Moșoiu, Anton Bibescu, Paul I. Prodan, Adrian Pascu, Mircea Rădulescu. Cronica de carte și rubricile care se ocupă de mișcarea literară a vremii sunt susținute din 1915 până în 1922 de Tudor Teodorescu-Braniște, care iscălește constant Andrei Braniște, iar din 1925 până în 1930 de Romulus Dianu, alături de Petru Comarnescu și Adrian Maniu (semnatar și al cronicii plastice), de Octav Şuluțiu și A.P. Samson în 1930, de Eugen Jebeleanu și Al. Sahia în 1932, de Horia Groza și Al. Robot până în 1935, iar între 1935 și 1937 de Mihail Sebastian. Sunt recenzate volume aparținând lui Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, G. Călinescu, Ion Pillat, V. Voiculescu, Anton Holban, Emil Cioran, Ion Minulescu, Nae Ionescu, Aron Cotruș, Ilarie Voronca ș.a. **R.n.i.** cuprinde numeroase texte de critică și istorie literară, profiluri de scriitori din literatura română și universală, prezentări de reviste literare din țară și străinătate, studii de teorie literară și estetică. E. Lovinescu publică articole despre D. Anghel, despre piesa *O scrisoare pierdută* a lui I.L. Caragiale și despre Panait Istrati, alături de alte studii, precum *Sămănătorismul*, *Localul și universalul*, *Importanța studiului prozei lui Eminescu*, *Literatura moldoveană*. În numărul 2045/1924 Lucian Blaga semnează un articol despre literatura postbelică (*Din viața culturală românească. Prozatorii de după război*), unde remarcă „gesturi abrupte, o voință ciudată spre o adâncire de perspectivă, patimă crescândă, dar și o liniște contemplativă cum n-am cunoscut acum zece ani", analizând apoi contribuția adusă de Liviu Rebreanu, Emanoil Bucuța, Cezar Petrescu, Adrian Maniu, F. Aderca, Ionel Teodoreanu ș.a. B. Fundoianu scrie în 1915–1916, dar și după război, despre Tudor Arghezi, D. Anghel, Stéphane Mallarmé, Albert Thibaudet, Marcel Proust ș.a., iar Ion Vinea despre Heinrich Heine. Mai colaborează cu însemnări și comentarii de critică și istorie literară Perpessicius (*Romanul de război*, *Premiile literare*, în care propune rotația criticilor în juriile premiilor literare, *Ioan Slavici și Premiul Național de proză*), Mihail Dragomirescu, Nichifor Crainic (*Arta lui Lucian Blaga*), Cezar Petrescu (*André Maurois*), Dan Botta, Ion Marin Sadoveanu *(Pentru romantism)*, N. Davidescu, Emil Isac, Dragoș Protopopescu, Lucian Boz, D. Trost, Mihail Săulescu, Alfred Moșoiu, Paul I. Prodan, Al. Bogdan, Corneliu Moldovanu, Cincinat Pavelescu. În 1947 și 1948 cronica literaturii dramatice este semnată de Nina Cassian, apoi de Camil Baltazar. Foarte consistentă în domeniul publicisticii pe teme culturale și literare, **R.n.i.** atrage contribuția lui Ioan Slavici (*Cultul formei*, *Cum se scrie românește*), Liviu Rebreanu (*Artă pentru artă?*, *Primejdia cărții*, note despre criza editorială din țară), Tudor Arghezi, cu un număr mare de intervenții începând din 1925. E. Lovinescu, unul dintre cei mai fideli colaboratori, publică articole de fond, printre care *Războiul generator de frumos estetic*, *De la „Mite" la „Bălăuca"*, *Mai mare ca natura* (despre arta realistă și simbolism), *Cum devii pamfletar*, în care îl acuză pe Tudor Arghezi de „lipsă de inspirație și o atât de puțină stăpânire a materialului sensibil

al poeziei", *Critica*, un articol ilustrativ pentru concepția sa asupra criticii, sau *Istoria civilizației române moderne*. Alt colaborator constant este Camil Petrescu, cu articole precum *Scriitorul român*, *Modernism și modern*, *Teatrul de idei*, *Despre teatru*, *Între artă și fotografie*, *Cărțile noui*. Cu eseuri contribuie Cezar Petrescu (*Teatru și literatură*, *Romanul orașelor*, despre romanul românesc citadin, în care vede „oglinda realității românești", *Imaginație, realitate și literatură*), Constantin Noica (*Noi și cultura străină*, *Literatura e a nebunilor, nu a noastră*, *Filosofie și public*), Mircea Eliade (*Teme folcloristice și creație artistică*, *Nimic altceva decât romane?*, o pledoarie pentru literatura eseistică, similară cu aceea a lui Mihail Sebastian din *Eseu și critică*). La rândul său, Eugen Ionescu semnează mai multe texte în 1933, printre care *Decesul criticei* („Critica literară a murit, cum au murit epopeea și tragedia clasică"). Eseul, privilegiat în paginile gazetei, e ilustrat și de Nae Ionescu, Emil Cioran, B. Fundoianu, Panait Istrati, Gib I. Mihăescu, Carol Ardeleanu, Emanoil Bucuța, Horia Stamatu sau de Lucia Demetrius, care asigură și cronica dramatică în câteva numere din 1947, Petru Manoliu, Mihail Sebastian, colaborator fidel în 1935 (*Renașterea nuvelei*, *Artă și revoluție*, *Cum mor cuvintele*, *Critica, funcțiune publică*), Anton Holban, Dan Petrașincu, Mihail Sorbul, N. Tonitza, F. Aderca, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu (*Pledoarie pentru actori*), Zaharia Stancu, Valentin Silvestru, G. Topîrceanu. În cadrul rubricii „Foiletonul Rampei" sunt incluse traduceri din Molière (*Burghezul gentilom*), Anatole France (*Insula pinguinilor* și *Domnul Thomas*), F.M. Dostoievski (*Spovedania lui Stavroghin*), A.P. Cehov, Balzac, Henryk Sienkiewicz, Émile Zola, Oscar Wilde. Victor Eftimiu traduce poeme de Jean Moréas, Const. A.I. Ghica transpune *O aventură pariziană* de Guy de Maupassant, Al. Iacobescu tălmăcește două poezii de Giacomo Leopardi, iar Tulliu Robeanu dă o versiune la *Căsătoria Juliei* de Marcel Prévost. La rubrica „Anchetele Rampei", realizată o vreme de Mihail Cruceanu, dar asigurată majoritar de I. Massoff, sunt cuprinse interviuri cu scriitori, critici și oameni de cultură români, care își expun părerile despre fenomenul literar al timpului și, uneori, despre propriile opere. Astfel, N. Iorga vorbește despre *Istoria literaturii române*, Octavian Goga face o expunere cu caracter autobiografic, G. Călinescu se referă la *Cartea nunții*, *Viața lui Mihai Eminescu* și la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, carte în curs de apariție în acel moment. Referitor la mișcarea literară a primelor decenii din secolul al XX-lea, Ioan Slavici consideră că „s-a pierdut cultul formei, la care Junimea ținea atât de mult", literatura actuală fiind caracterizată de „goană mare, grabă, ușurință, superficialitate", cu o singură excepție, și anume Victor Eftimiu, în timp ce Lucian Blaga afirmă că „trebuie să ieșim din revoluția literară și să începem organizarea materialului poetic țâșnit din Sturm und Drang-ul ultimului deceniu". Interesante sunt și interviurile cu Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu (care susține că „romanul, aproape inexistent înainte de război, la noi este azi cu mult superior poeziei"), cu E. Lovinescu (despre locul poporanismului în istoria civilizației române și despre „căderea" sa în alegerile pentru Academia Română), cu Camil Petrescu (despre piesele *Suflete tari* și *Mitică Popescu,* dar și despre școlile literare și procesul de creație în general). De asemenea, convorbirile cu Cezar Petrescu (despre proiectele sale literare și romanul *1907*), cu Tudor Arghezi, cu Mircea Eliade (despre *Întoarcerea din rai*, *Huliganii* și *Domnișoara Christina*), cu Emil Cioran, Ion Minulescu, G. Bogdan-Duică, Nichifor Crainic, Tudor Vianu, Panait Istrati, Ion Agârbiceanu, Peter Neagoe, Hortensia Papadat-Bengescu, George Enescu și cu scriitori străini, precum George Bernard Shaw, André Maurois sau François Mauriac. În 1922 și 1923 se editează un supliment săptămânal, iar în 1924 și 1925 „Almanahul «Rampa»", ce cuprinde interviuri cu actori și oameni de teatru, comentarii și corespondențe referitoare la viața teatrală din București și din țară și repertoriul teatral. Paginile publicației, întotdeauna dense și atractive, mai conțin articole comemorative (despre Al. Davila, Anton Holban ș.a.), scrieri cu caracter memorialistic, articole-bilanț privind evenimentele editoriale, informații cu privire la premiile Societății Scriitorilor Români și la cele teatrale, cuvântări rostite de diferite personalități, cronici plastice, muzicale, medicale, precum și cugetări, aforisme, curiozități, știri sportive, ilustrații, caricaturi. Mai colaborează Ion Pribeagu, Haralamb G. Lecca, George Voevidca, George Nutzescu, Lucrezzia Karnabatt, Ioan I. Livescu, Ioan Timuș, Const. Graur, Emanoil Cerbu, Grigore Tăușan, Victor Rodan, N. Carandino, Victor Kernbach ș.a. ***M.W.***

RAMURI, revistă apărută inițial la Craiova la 5 decembrie 1905, editată până în mai 1947, cu unele întreruperi, schimbându-și locul de apariție și periodicitatea. La început este o publicație lunară, în 1908–1910, 1912–1914, 1919–1921, 1923–1924 apare bilunar, în octombrie 1910 – mai 1911, în 1915–1916 și în 1922 iese săptămânal, iar în 1945 apare un singur număr. Nu apare în anii 1918, 1930–1933, 1946. În 1913 are subtitlul „Revistă literară ilustrată”, apoi în perioada 24 ianuarie 1915 – 15 iulie 1917 fuzionează cu revista „Drum drept” a lui N. Iorga și apare cu acest titlu; între ianuarie 1915 și 10 iulie 1916 este editată la București, iar în 1917 la Iași, din ianuarie 1922 până în aprilie 1927 titlul „Drum drept” devenind subtitlu. Fondatori ai publicației sunt C.Ș. Făgețel, D. Tomescu, N. Bănescu, ca director figurând și N. Iorga (1 ianuarie 1922–1927); din ianuarie 1928 director este C.Ș. Făgețel. De-a lungul anilor va fi condusă de un comitet,

RAMURI

ANUL al XXVI-lea

No. 1.

Maiu 1934.

SUMARUL:

C. Ș. FĂGEȚEL	Un cuvânt la reapariția Ramurilor.
VINTILĂ CIOCÂLTEU	Cuib părăsit (versuri).
C. CONGOPOL	Cum i-am cunoscut.
I. M. MARINESCU	Cristos a Înviat (versuri).
OVIDIU PAPADIMA	Alexandru Odobescu.
M. D. IOANID	Mărturisire (versuri).
C. PANDELE	Fenomene economice.
GEORGE FONEA	Cântec Oltenesc (versuri).
PETRE DRĂGOESCU	Frământări.
COCA FARAGO	Poveste mică (versuri)
VAL MUGUR	Piesa de Teatru.
AL. DIMA	Motive Hegeliene în scrisul lui Eminescu.

CRONICA:

CONST. D. IONESCU	Scutul Minervei de I. Pilat.
M. D. IOANID	Prour pentru poeți uitate de Șt. Bălcești
„ „	Aventurile din Str. Grădinari de M. Sevastos.

ÎNSEMNĂRI:

Revista celor trei Crișuri. — Revista Penală. Literatura de scandal.

care este menționat pe coperta revistei; începând cu 1923 se renunță la caseta redacțională. În primii ani acest comitet are următoarea componență: N. Bănescu, Șt. Braborescu, D.N. Ciotori, C.Ș. Făgețel, G.C. Ionescu-Sisești, Nicolae Vulovici. Alte nume de redactori: Elena Farago, Emil Gârleanu, I.M. Marinescu, C.D. Fortunescu, C.S. Nicolăescu-Plopșor, Ștefan Bălcești, Nicolae Milcu, Al. Iacobescu. Încă din primii ani periodicul intră în confreria grupării sămănătoriste, al cărei program îl susține și și-l însușește. Articolul-program *Credințele și gândul nostru*, semnat de D. Tomescu, face elogiul direcției literare conduse de Iorga, acesta fiind considerat un adevărat „împărat al gândirii”, iar „Sămănătorul” reprezentând „direcția cea cuminte și sănătoasă” din viața literară românească. **R.** se consideră „o mlădiță sfioasă, răsărită din trunchiul viguros al unui curent literar care cucerise întregul suflet românesc”, cum scrie C.Ș. Făgețel. Alte articole de directivă: *Rostul și atitudinea noastră* (1908, D. Tomescu), *După șase ani de luptă. Literatura în 1911* (1911, C.Ș. Făgețel). Revista cuprinde o cronică literară și una artistică, rubrici de poezie, proză, traduceri, comentarii („Notițe”), folclor, articole de estetică, teoria artei, filosofie, psihologie, morală, religie, istorie, geografie, etnografie, precum și corespondență, evocări, comemorări, necrologuri ș.a. Printre cei care contribuie la ilustrarea paginilor se numără Francisc Șirato, Mircea Olarian, Costin Oper, Nadia Bulyghin, I. Nițescu, Sever Burada, O. Rădulescu, G. Billek. Poezia deține în **R.** un loc important și e reprezentată de Octavian Goga (*Revedere, A fost odată*…), G. Topîrceanu, Ion Minulescu, St. O. Iosif, N. Davidescu, Elena Farago, Eugen Constant, Marcel Romanescu, Nicolae Vulovici, Al. Iacobescu, Al. C. Calotescu-Neicu, Nicolae Milcu, Ștefan Bălcești, I.C. Popescu-Polyclet, Victor Eftimiu, Ecaterina Pitiș, I.M. Marinescu, Maria Nicolau, G. Tutoveanu, Dem. Bassarabescu ș.a. După 1920 între colaboratori figurează Lucian Blaga (*Lume*), Tudor Arghezi (*Oraș medieval*), Ion Pillat (*Elegie*, *Recuerdo*, *Cules*), V. Voiculescu (*Avariție*, *Înaintea aurorei*, *Apocalips*), Zaharia Stancu. Dintre prozatori pot fi întâlniți Ioan Slavici (*Amurg de viață*, *Fragmente din jurnalul intim în formă epistolară*), D. Anghel (*Pelerinul pasionat*, *Povestea celor necăjiți*, *Tinerețǎ*), Mihail Sadoveanu (*Biserica Jitarului*), Liviu Rebreanu (*Ordonanța domnului colonel*, *Mărturisire*), Gib I. Mihăescu (*Squarul*), Victor Papilian (*P.N.V.*, *Popa ăl bătrân*) ș.a. Ion

Agârbiceanu este prezent aproape de la început cu un mare număr de schițe și nuvele (*Adormirea lui Moș Ioniță*, *Râvna părintelui Man*, *Lumea bătrânilor*, *Legământul diavolului*, *Baba Ilina se pregătește de drum*, *Se-mpacă doi dușmani*, *Pocăința neamului*). Alți prozatori cu afinități sămănătoriste: Emil Gârleanu (*Călătorie*, *O lacrimă pe o geană*), I. Al. Brătescu-Voinești (*Părtașul*), Cezar Petrescu (*Învierea căpitanului Lazăr*, *Omul din vis*), Caton Theodorian (*De închiriat*, *În paraclisul iubirii*), Al. Lascarov-Moldovanu (*O vizită*), Ion Ciocârlan, Eugen Boureanul, Petre Partenie, Tiberiu Crudu, Ion Dragu. Texte dramatice dau Victor Eftimiu (*Rapsozii*), N. Iorga (*Tudor Vladimirescu*, *Sarmală, amicul poporului*), G.M. Vlădescu (*Omul care nu mai vine*), Lucian Blaga (un fragment din *Zamolxe*) ș.a. Cu literatură de călătorie colaborează N. Iorga, G.C. Ionescu-Sisești (note din Germania), Virgil Tempeanu (*Note de drum*), C.D. Ionescu (*Prin Munții Mehedinților*) ș.a. Se publică, de asemenea, numeroase traduceri din Goethe, Schiller, Dante, Boccaccio, Leopardi, Tagore, Pușkin, Lermontov, Krîlov, Sienkiewicz, Cehov, Rilke, Valéry și chiar din versurile lui Baudelaire, transpuse de Ion Pillat și de Al. T. Stamatiad, în timp ce Elena Farago dă versiuni din Verhaeren, iar D. Nanu din Leconte de Lisle. Alți traducători: Al. Iacobescu, I.M. Marinescu, N. Iorga, M.D. Ioanid. Un loc important se acordă literaturii populare. Dintre culegătorii de folclor pot fi amintiți C. Rădulescu-Codin, D. Lungulescu, T. Păunescu-Ulmu, serioase studii în domeniu fiind semnate de Al. Dima, Scarlat Struțeanu, Ovidiu Papadima, D. Caracostea, Al. Popescu-Telega. În ceea ce privește comentariul literar, acesta e susținut de N. Iorga, G. Bogdan-Duică, D. Caracostea, Tudor Vianu, D. Tomescu, C.Ș. Făgețel, Al. Dima, T. Păunescu- Ulmu. Cele mai multe articole se ocupă de promovarea literaturii tradiționaliste, față de arta modernă înregistrându-se adesea vizibile rezerve (*Extremismul literar* de Petre Drăgescu, *Tradiție și literatură* de T. Păunescu-Ulmu). Revista duce chiar polemici cu E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, Ovid Densusianu și cu unele reviste de avangardă, pe tema promovării specificului național (*Intelectualizarea*, *Impertinență sau aiurea* de D. Tomescu). Tudor Vianu scrie articolele *Universul moral al lui Macedonski* și *Gustul estetic*, Scarlat Struțeanu investighează opera eminesciană, Petre Partenie se ocupă de Vasile Alecsandri. O prezență deosebită are în paginile revistei N. Iorga, care abordează numeroase probleme de istorie literară sau aspecte privitoare la viața din trecut. Astfel, el semnează un articol despre orașele oltenești în perioada modernizării (1760–1830), în aceeași zonă de preocupări fiind secondat de N. Bănescu, D. Furtună, Lazăr Toma, C.D. Fortunescu, Sextil Pușcariu, Ioan Lupaș, Mihail Strajanu, Constantin Cehan-Racoviță. Interesul pentru document și arhivă este viu și sunt scoase la lumină numeroase date noi despre scriitori ca Gr. Alexandrescu, B.P. Hasdeu, Iosif Vulcan, Costache Caragiali, Ion Maiorescu, Traian Demetrescu. Publicația mai include o bună „revistă a revistelor”, precum și note și comentarii despre morală, religie, psihologie, învățământ, istorie, geografie, etnologie etc., contribuind în chip esențial la configurarea peisajului cultural al vremii. Alți colaboratori: Emanoil Bucuța, Zaharia Bârsan, Aron Cotruș, N. Batzaria, N.M. Condiescu, N.I. Herescu, Ion Dongorozi, A. Mândru, Mihai Moșandrei, I.U. Soricu, George Voevidca, George Vâlsan, I. Pavelescu, G.D. Pencioiu, G. Rotică, Liviu Marian. ***M.Pp.***

RAMURI, revistă apărută la Craiova, lunar, din august 1964, ca serie nouă a publicației din perioada 1905–1947. A fost inițial editată de Comitetul de Cultură și Artă al regiunii Oltenia; din 1968 a devenit publicație a Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă Dolj. În numărul 3/1964 se consemnează membrii conducerii: Ilie Purcaru, redactor responsabil, apoi redactor-șef, Benedict Gănescu – prezentarea artistică. În numărul 1/1965 este menționat și un colegiu de redacție, din care fac parte Eugen Constant, Sina Dănciulescu, Petre Dragu, Ilarie Hinoveanu, C.S. Nicolăescu-Plopșor. De la numărul 6/1969 redactor-șef devine Al. Piru, iar redactor-șef adjunct Ilarie Hinoveanu. De la numărul 4/1976 conducerea revistei e preluată de un „colegiu redacțional”, în care Romulus Diaconescu este numit întâi „șef de rubrică” (mai târziu redactor-șef adjunct), iar Mihai Pelin rămâne redactor-șef adjunct. Revista câștigă în prestigiu odată cu numirea ca redactor-șef a lui Marin Sorescu (7/1978), secondat, ca redactor-șef adjunct, de Romulus Diaconescu. Marin Sorescu avea să rămână la conducerea publicației culturale craiovene timp de mai bine de un deceniu, răstimp care avea să se remarce ca o perioadă în care calitatea, reputația și prestigiul acesteia au sporit considerabil. Într-un text de rezumare sintetică a

istoricului seriei postbelice a revistei, publicat într-un număr (12/2010) dedicat împlinirii a 105 ani de la înființare, Florea Firan schițează în chip adecvat o prezentare a unor caracteristici importante ale „perioadei Sorescu” din existența revistei **R.**: „Timp de peste 12 ani, cât [Marin Sorescu] se va afla la conducerea revistei, «Ramuri» se va situa în rândul celor mai bune publicații de profil din țară, Craiova devenind, astfel, un oraș cu reverberații și dincolo de granițele țării. În ianuarie 1990 apare o serie nouă a revistei, editată de acum înainte de Uniunea Scriitorilor, serie care se deschide cu un articol-program al lui Marin Sorescu, intitulat *Coșmarul s-a terminat*. Marin Sorescu figurează în continuare ca redactor-șef al revistei, iar colectivul de redacție e alcătuit din Romulus Diaconescu, Gabriel Chifu, Marius Ghica, George Popescu. După scurtă vreme colectivul se lărgește, apoi se stabilizează: Ion Buzera, Valentin Bază-Verde (secretar de redacție), Gabriel Chifu (redactor-șef adjunct), Romulus Diaconescu, Nicolae Diaconu, Sabin Gherman, Marius Ghica (secretar responsabil, mai

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

ramuri

Anul I • Numărul 3 • Craiova • Octombrie 1964 • 24 pagini • 1 leu

REVISTĂ DE CULTURĂ

în pag. 11—14 colocvii: energie — lignitul, uzina, forța, omul

sumar:

TINERET 1964
Acad. Al. Philippide: De juventute
Conf. univ. Paul Popescu-Neveanu: Ideal-convingeri-adeziune socială
Ilarie Hinoveanu: Caligrafia cocorilor
Ing. Gh. Prie: Fundamente pentru psihologia muncii
Jud. C. Barbu: Sociologia divorțului
Radu Severin: G. R. 42
Al. Firescu: Lauda păpușii
Conf. univ. M. N. Popescu-Nicolae: Semnificații
Dr. Al. Longo: Tinerețea lui Hipocrat
Schițe de: Ștefan Bănulescu, I. Tărâpoancă, Marin Budică
Poezii de: Romulus Cojocaru, George Sorescu, Victor Belciug, Traian Mihăescu, Valeriu Armeanu, Ion Mirea, Dumitru Udrea, George Niță, Vasile Pătru, Marius Tupan, Ilarie Popescu
ARTICOLE, REPORTAJE, CONTRIBUȚII
Acad. G. Oprescu: Theodor Aman
George Sbârcea: Ludwig van Beethoven
Paul Anghel: Arta restaurării
Petre Dragu: Vorbiți cu Mării
ECUAȚII CRITICE
Șerban Cioculescu: O veche revistă craioveană și începuturile literare ale lui Al. Vlahuță
CRONICA...
Ideilor: Traian Herseni
Științifică: conf. univ. Edmond Nicolau
Artistică: I. Sava, Andrei Firescu
Internațională: Dragoș Vrânceanu, I. Firu
BIBLIOGRAFIE, NOTE, ECOURI, CORESPONDENȚE
Reproduceri după: I. Țuculescu, George Apostu, Adriana Cloșca
Desene de: Benedict Gănescu, Gabriel Bratu
Fotografii: Dan Grigorescu, George Stoica

LA PAGINA 22, O RUBRICĂ NOUĂ, SCRISĂ DE CITITORI: ECOURI

Acad. Al. Philippide

DE JUVENTUTE

TINERET • 1964

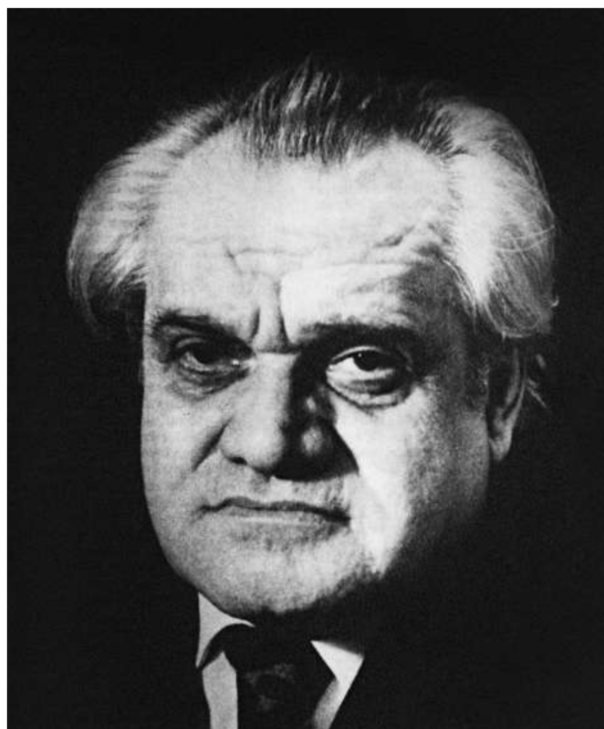
IDEAL • CONVINGERI • ADEZIUNE SOCIALĂ

FUNDAMENTE PENTRU PSIHOLOGIA MUNCII

Continuare în pagina 8

târziu secretar general de redacție), Ioan Lascu, George Popescu. Din martie 1991 revista apare fără menționarea redactorului-șef, dar și fără vreo explicație privind acea omisiune, colectivul redacțional menționat în casetă fiind același din numerele anterioare. În numărul următor Gabriel Chifu semnează un editorial intitulat *RAMURI. Punct și de la capăt*, în care, făcându-se apel la natura contextului social-politic al momentului, se afirmă necesitatea unei schimbări de orientare a revistei față de, se subînțelege, orientarea inadecvată vremii pe care ar fi avut-o până în acel moment. Înlăturarea lui Sorescu de la conducerea revistei din Craiova a purces dintr-o răzvrătire a colectivului redacțional împotriva redactorului-șef. O scrisoare a fost adresată, la 21 februarie 1991, președintelui de onoare Ştefan Aug. Doinaș și președintelui Uniunii Scriitorilor Mircea Dinescu, cu următorul conținut: ,,Având în vedere că activitatea lui Marin Sorescu în cadrul revistei «Ramuri» este aproape nulă; având în vedere că Marin Sorescu denigrează marii scriitori de azi (Şt. Aug. Doinaș, Mircea Dinescu, Ana Blandiana, N. Manolescu), refuzând sistematic să-i publice; având în vedere că denigrează marii scriitori din exil: Eugen Ionescu, Emil Cioran («E. Cioran a ajuns ca Ceaușescu pe toate gardurile») și denigrează U.S. («Uniunea Scriitorilor se va desființa; s-o ajutăm să se prăbușească»); având în vedere că în redacție se poartă dictatorial, socotind redacția și Oltenia ca pe o moșie proprie, devenind o piedică în dezvoltarea spirituală a acestei regiuni; îl recuzăm pe Marin Sorescu din funcția de redactor-șef al revistei «Ramuri». […] Menționăm […] că prezentul memoriu n-a fost semnat de dactilografă, de tehnoredactorul Alin Roșca și de femeia de serviciu”. Memoriul era semnat de Ion Buzera, Valentin Bază-Verde, Gabriel Chifu, Romulus Diaconescu, Marius Ghica, Sabin Gherman, Ion Lascu, George Popescu și Constantin Barbu. În urma acestei „răscoale” redacționale, Marin Sorescu a demisionat de îndată de la conducerea revistei, dar și din Uniunea Scriitorilor, afirmând, în documentul adresat cu acel prilej președintelui Uniunii Scriitorilor, Mircea Dinescu, următoarele: „Subsemnatul Marin Sorescu îmi dau demisia: – din funcția de redactor-șef al revistei «Ramuri» – din Uniunea Scriitorilor. Mă simt în plus, uluit de ceea ce se întâmplă, umilit. Plecând la cerere de la revista «Ramuri», aș preciza că înlăturarea mea de la această publicație

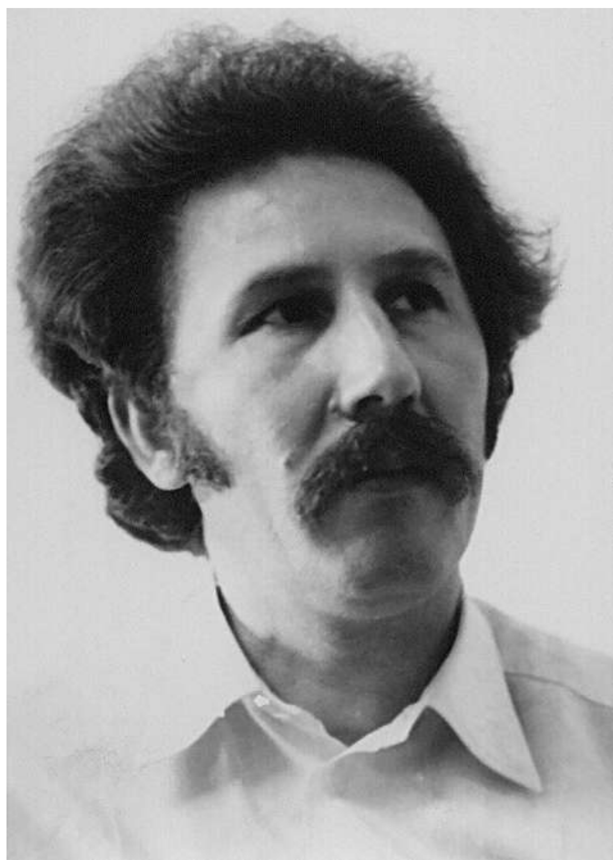
era o veche obsesie a fostului pcr. Încercările energice în acest sens au început încă din 1981, cu ocazia «complotului» Meditația transcendentală și au continuat, cu puseuri, mai tot timpul, până în anul de groază 1989, când, prin octombrie, fusesem practic înlocuit cu Romulus Diaconescu. Ședința Comitetului director din 21 februarie 1991 m-a descumpănit. Dacă o fi existând și pe lumea cealaltă pcr, are acum (acolo sus sau acolo jos) un bun prilej de-a se bucura. […] Plec de la Uniunea Scriitorilor și pentru că am înțeles că orice pretext e bun pentru înlăturarea unui redactor-șef, care, acum ca și în trecut, refuză să se alinieze". De la numărul 4/1991 se reduce formatul publicației, care se tipărește în condiții mai modeste. Explicația se găsește în numărul 12/1991, când, în articolul *Moartea culturii române*, încadrat în chenar negru, este acuzată scumpirea peste măsură a hârtiei și a manoperei tipografice și se anunță că „revista își suspendă apariția până la decizia Guvernului de a sprijini cultura națională". **R.** reapare în 1993, editată de Uniunea Scriitorilor și de Fundația Ramuri, cu Gabriel Chifu ca redactor-șef și un „colegiu de onoare" format din Ştefan Aug. Doinaș, Mircea Dinescu, Mircea Iorgulescu, Virgil Nemoianu și Eugen Negrici. În 2006 subtitlul este „Revistă lunară de cultură. Fondată în 1905", cu un colegiu format din Marin Beșteliu, Ana Blandiana, Gabriel Dimisianu, Nicolae Prelipceanu, Mihai Șora și Eugen Uricaru, avându-l pe Dan Cristea redactor-șef adjunct. Din ianuarie 2010 redacția este menționată în următoarea componență: Paul Aretzu (redactor-șef), Florea Miu (redactor-șef adjunct), Gabriela Gheorghișor, Valentin Bază-Verde (secretar de redacție), Mihaela Iovan (secretariat, culegere); sunt menționați de asemenea redactori asociați, unii din Craiova (Ionel Bușe, Cătălin Davidescu, Bucur Demetrian, Ioan Lascu, Victor Olaru, Marcel Voinea, alții din București (Marian Drăghici, Horia Gârbea), precum și alcătuitorii colegiului revistei (Gabriel Chifu, Gabriel Coșoveanu, Dan Cristea, Gabriel Dimisianu, Nicolae Prelipceanu, Mihai Şora). În 2011 Paul Aretzu figurează ca redactor-șef, Florea Miu redactor-șef adjunct, iar Valentin Bază-Verde secretar de redacție. Și colegiul revistei suferă modificări: Gabriel Chifu, Gabriel Coșoveanu (ulterior redactor-șef), Dan Cristea, Gabriel Dimisianu, Nicolae Prelipceanu și Mihai Șora. La începutul apariției **R.**, în numărul 1/1964, însoțit de o tabletă de salut

Ion D. Sîrbu

semnată de Tudor Arghezi, se afirmă, într-un cuvânt de deschidere ce respectă spiritul ideologiei oficiale, că revista „își trage sevele din izvorul învățăturii marxist-leniniste, din tradițiile progresiste ale culturii noastre și din marile elanuri ale contemporaneității". Este doar un protocol obligatoriu, fiindcă în realitate **R.** urmărește emanciparea de canonul strict realist-socialist. Mai modestă în acești ani când predomină reportajul și dezbaterile pe teme de actualitate, intenția este formulată explicit în deceniul al optulea. Un program novator limpede exprimat îi aparține lui Marin Sorescu, adept al „descătușării energiilor creatoare" chiar prin „forțarea imposibilului", în vederea reînnodării cu tradiția interbelică a literaturii noastre și a sincronizării cu valorile universale (*Aburul din oglindă*, 7/1978). Abia în 1990, după Revoluția anticomunistă, Marin Sorescu descrie într-un articol de bilanț parcursul revistei sub „teroarea cenzurii", îndemnând la recuperarea tradiției „cinstite a culturii noastre adevărate" și la descentralizarea valorilor literare, desprinse de acum definitiv de sfera politicului (*Coșmarul s-a terminat*, 1/1990). Încă din primii ani de apariție, **R.** își atrage colaborarea unor personalități culturale marcante ale așa-zisei

„tradiții” literare, precum G. Călinescu, semnatar al câtorva articole „de direcție” (*Patriotismul nostru*, 2/1964, *Înainte, pe această cale*, 1/1965), Tudor Vianu, Tudor Arghezi ș.a. Alături de reportaje și de alte scrieri cu caracter publicistic, sociopolitic, sunt tipărite versuri, scrieri în proză și alte texte aparținând unor tineri scriitori de pretutindeni din țară. În timp ce unele rubrici se ocupă de promovarea tinerelor talente sau de „cultura de masă”, alte secțiuni, precum „Studii, mărturii, documente” sau „Mișcarea ideilor”, se axează pe revalorificarea literaturii și a filosofiei românești trecute sub tăcere în primele decenii de comunism. Astfel, mai multe numere din anul 1967 conțin ample „fișe de dicționar filosofic”, cu prezentări succinte ale operelor lui Mircea Eliade, Mircea Florian, P.P. Negulescu, Constantin Noica și chiar Nae Ionescu. Comentariile pe marginea congreselor Partidului Comunist sunt deseori însoțite, într-unul și același număr, de scrieri ale unor scriitori importanți, unii dintre ei dezavuați de regim. De la început gazeta vrea să cultive o gamă largă de genuri, cu accent pe poezia locală, reportaj, eseistică. În primii ani Miron Radu Paraschivescu este titularul rubricii „Corespondență”, pe care o transformă, începând cu aprilie 1966, într-un supliment literar intitulat „Povestea vorbii”, inclus în corpul revistei și apărut până în mai 1969. Aici sunt prezentați și publicați cu versuri, proză și articole teoretice mulți scriitori care în acești ani își recapătă dreptul de semnătură (Gellu Naum, Iordan Chimet, Andrei Ciurunga, Virgil Carianopol, N. Crevedia ș.a.) sau se află la începutul carierei (Mircea Ivănescu, Radu Petrescu, Petru Popescu, Leonid Dimov, Dumitru Ţepeneag ș.a.). Înainte de 1989 calitatea liricii propuse oscilează între festivismul impus de cadrul politic al epocii și intenția de aliniere la valorile naționale și europene. Deși lirica găzduită acoperă întreaga arie a creației naționale, **R.** caută să impună o grupare oltenească, promovând forțe poetice locale și din zona învecinată. De-a lungul timpului se afirmă numeroase nume care, în absența acestei reviste, ar fi fost condamnate la un ecou provincial: Romulus Cojocaru, Valeriu Armeanu, Petre Ghelmez, Nadina Cordun, Mihai Duțescu, Dragoș Vrânceanu, Mariana Costescu, Ileana Roman, Ioana Dinulescu, Dumitru Velea, Ovidiu Hotinceanu, Ioana Proca, Gabriel Chifu, Dan Lupescu, Florea Miu ș.a. **R.** acordă un spațiu și o importanță deosebită și criticii, atât prin analiza fenomenului literar actual, cât și printr-un amplu demers de revalorificare a tradiției culturale românești și de peste hotare. Faptul că primul ei cronicar literar este Şerban Cioculescu rămâne semnificativ. În cadrul rubricilor „Ecuații critice”, „Cronica literară” sau „Reevaluări” sunt luate în discuție, dintr-o perspectivă opusă vechiului dogmatism, operele lui Mateiu I. Caragiale, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Camil Petrescu, G. Călinescu ș.a. În paralel, sunt recenzate ultimele apariții editoriale, prin Mihai Ungheanu, George Ivașcu și C. Stănescu, iar sub semnătura lui Ion Biberi sunt publicate texte consacrate literaturii universale, lui William Shakespeare, Marcel Proust sau lui Saint-John Perse, de pildă. Mai târziu autoritatea, ca și maniera ironică, proprii lui Al. Piru, devenit cronicar literar al revistei, sporesc spiritul ofensiv al acestui sector. Împreună cu Mircea Iorgulescu, Eugen Negrici, Ovidiu Ghidirmic ș.a., criticul recenzează volume de poezie și proză, înregistrând debuturi semnificative, ca, de pildă, cel al lui Mircea Horia Simionescu cu romanul *Ingeniosul bine temperat* sau cel al lui Radu Petrescu cu *Matei Iliescu*. Studiile și cronicile literare sunt deseori prilej pentru considerații teoretice pe marginea raportului dintre scriitor și societate, dintre literatură și critica literară, pentru redefinirea unor concepte, precum cel de artă angajată, sau pentru reevaluarea literaturii noastre de factură modernistă. Sugestivă în acest sens este și colaborarea lui Adrian Marino, care publică pe parcursul câtorva ani fragmente din *Critica ideilor literare* și din *Biografia ideii de literatură*. Studiile teoreticianului despre formalism, estetism, avangardă, estetica gustului etc., ca și prezentările consacrate de Romul Munteanu unor concepte și metode critice, cum sunt critica tematică sau cea psihanalitică, conferă revistei o autentică deschidere înspre modernitatea propriu-zisă. Şi Constantin Noica colaborează la începutul deceniului al nouălea cu studii despre M. Eminescu, Constantin Brâncuși sau despre cultura de performanță. În sfârșit, Marin Sorescu face ca oficiul critic de la **R.** să conteze și mai mult în peisajul cultural al momentului, orientat către resurecția esteticului. Cu venirea sa la conducere, tonul general devine mai viu, metaforic-agresiv, cronica literară fiind scrisă într-un stil personal (*Ușor cu pianul pe scări* este titlul volumului de critică în care sunt reunite în 1985 o bună parte din aceste cronici). Îmbinând lirismul constitutiv cu apetența pentru lectura atentă și

Marin Sorescu

avizată, poetul se dovedește a fi un excelent critic, așa cum transpare din comentariile consacrate lui Ion Alexandru, Constantin Noica, Geo Bogza, Mircea Eliade, Nichita Stănescu, Alexandru Macedonski, D.R. Popescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, V. Voiculescu, Emil Cioran ș.a. și ca titular al rubricii „Poșta redacției”, unde se ocupă de tinerele talente, Marin Sorescu se angajează în procesul de selecție a valorilor. Rubrica „Memento” de pe prima pagină are în vedere, uneori prin texte inedite, opera autorilor clasici și interbelici, în timp ce „Scriitori uitați” și „Semnalizări” propun, sub semnătura lui Şerban Cioculescu, repunerea în lumină a unor nume ieșite din circuitul public în deceniile anterioare. Articole precum *Creația militantă*, scrise de colaboratori ocazionali, ca Toma Grigorie, apar în același număr cu *Centenarul Vasile Voiculescu* de Şerban Cioculescu și cu o cronică dedicată lui Eugen Ionescu de Eugen Simion. La rubrica intitulată „Caligrame” autorul *Scriitorilor români de azi* publică, începând din 1981, texte despre Mircea Eliade, N. Steinhardt, Constantin Noica, Eugen Ionescu ș.a., despre concepte, curente și idei literare din spațiul românesc și străin. În apărarea lui E. Lovinescu, considerat în paginile revistei „Săptămâna” un fost simpatizant nazist, Eugen Simion invocă autoritatea argumentelor călinesciene într-un articol despre un alt fost scriitor interzis, Eugen Ionescu (1/1982). Pentru reabilitarea marelui dramaturg pledaseră de la început și alți colaboratori ai revistei. Încă din 1965, în cadrul unui colocviu despre teatru, Horia Lovinescu afirmă necesitatea sincronizării teatrului românesc cu cel universal prin introducerea pieselor ionesciene în repertoriul național. În jurul celor trei personalități ale revistei, Şerban Cioculescu, Al. Piru și Marin Sorescu, se strâng cu timpul un grup de critici: C.D. Papastate, Florea Firan, Ilina Grigorovici, Titus Bălașa, G. Gheorghiță, George Sorescu, Ion Pecie, Fănuș Băileșteanu, Constantin Barbu, Patrel Berceanu, Ion Deaconescu, Constantin M. Popa, Mihaela Andreescu, Ion Buzera, Bucur Demetrian. Cu o frecvență variabilă sunt inserate studii, articole, recenzii, semnate de critici din toate zonele țării: G. Ivașcu, Al. Dima, Vladimir Streinu, Mircea Zaciu, Gheorghe Grigurcu, Mihai Novicov, Dan Culcer, Laurențiu Ulici, Niculae Gheran, Mircea Anghelescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Dinu Flămând, Nicolae Manolescu, Cornel Ungureanu, Valentin Tașcu ș.a. Compartimentul eseisticii este ilustrat prin semnăturile lui Ion Militaru (*Apariția filosofiei pure în România. Vasile Conta*), Nicolae Balotă (*Tradiție și originalitate*), Petre Țuțea (*Despre existențialism*), Octavian Soviany (*Avangardistul perpetuu*). După 2000 la rubrica „Critice” semnează Daniel Cristea-Enache, iar cea intitulată „Cărți și autori în selecția Ramuri” este rezervată recenziilor. La început, proza ocupă un spațiu mai restrâns, nefiind unul dintre punctele forte ale publicației. Rar se face loc unor fragmente de roman, unor nuvele și schițe de Marin Preda (fragmente din romanele *Risipitorii*, *Cel mai iubit dintre pământeni* și dintr-un roman inedit, *Întâia moarte a lui Micula Mircea*), Eugen Barbu (*Cheshire Cat*, *Jurnal din China*), Radu Tudoran (un fragment din *Oglinda retrovizoare* și din *File din jurnalul de bord*), Dumitru Radu Popescu (*Teorema*, *Ostrovul luminos*), Mircea Horia Simionescu (*Norul de argint*), Al. Ivasiuc (*Revenirea doamnei în verde*), Nicolae Breban (fragmente din romanele *Don Juan* și *Drumul la zid*), Mircea Ciobanu

(fragmente din *Istorii*), Ion D. Sîrbu (*Din însemnările unui navetist*, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*). Dintre scriitorii olteni pot fi menționați Vasile Băran, Mihai Pelin, Liviu Hotinceanu, Mircea Cojocaru, Andrei Pandrea, Marius Tupan, Constantin Mateescu, Nicolae Calomfirescu, Jean Băileșteanu, Romeo Popescu ș.a. Situația se schimbă după 2000 când numărul textelor în proză crește substanțial. Piese de teatru se publică mai rar, autorii selectați fiind Ion D. Sîrbu (*Plautus și fanfaronii*), Marin Sorescu (*A treia țeapă*, *Luptătorul pe două fronturi* și *Vărul Shakespeare*) ș.a. Critica de teatru și cea plastică încearcă să scoată în evidență valorile locale. Constantin Brâncuși și Ion Ţuculescu sunt creatori care oferă dese prilejuri de afirmare a orgoliului local, lor consacrându-li-se mai multe dezbateri, mese rotunde, numere omagiale. De atenție se bucură și teatrul craiovean. Chiar dacă nu sunt prea numeroase, comentariile pe marginea fenomenului artistic compensează prin prestigiul semnatarilor: Petru Comarnescu, Lucian Pintilie, Ion D. Sîrbu, Ion Zamfirescu. Mai scriu aici Victor Parhon, Dinu Săraru, Valentin Silvestru, Anatol Vieru, Iosif Sava. În jurul revistei se formează criticii Al. Fințescu, Romulus Diaconescu, Paul Rezeanu, Patrel Berceanu ș.a. Horia Gârbea ține rubrica „Artele plastice”. Unul dintre capitolele cele mai interesante ale sumarului îl constituie reportajul literar, pe teme de interes social-politic. Reporterii cu o frecvență constantă sunt Ilie Purcaru, Paul Anghel, Mihai Caranfil, Adrian Păunescu, Mihai Pelin, Ştefan Tunsoiu, Constantin Dumitrache, Mihai Duțescu. Atent structurat este și sectorul traducerilor, care beneficiază de contribuția lui Tașcu Gheorghiu, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Ştefan Aug. Doinaș, Marin Sorescu, lista autorilor tălmăciți fiind foarte amplă. **R.** își deschide paginile multor intervenții în domeniile științelor, filosofiei, sociologiei, economiei, istoriei, politicii, aparținând lui C.I. Gulian, Octav Onicescu, George Vâlsan, Tudor Bugnariu, H.H. Stahl, Vasile Netea, Nicolae Mărgineanu, Vasile Vetișanu, Ovidiu Trăsnea, N. Bagdasar, Pavel Ţugui, Virgil Mocanu, Alexandru Balaci, Petre Preoteasa, Elisabeta Trăistaru, Constantin Noica, N. Steinhardt, H. Zalis, Emil Cioran, Mihai Şora. O atenție deosebită se acordă studiilor folcloristice. De evidențiat sunt anchetele, dezbaterile, colocviile pe diverse teme, cu participare națională și internațională. Încă din 1965 **R.** inițiază, prin Ilie Purcaru, un dialog pe tema poeziei, în contextul discuțiilor din presa timpului pe marginea conceptului „realism”. Cu acest prilej Geo Dumitrescu se pronunță pentru lărgirea ariei tematice și pentru revenirea la lirismul autentic, prin renunțarea la dogmatism și convenționalism. Alte anchete au în vedere probleme cum sunt condiția creatorului, cultura de masă, specificul național, generația 1970 sau, după 1989, presupusa criză a literaturii. Sunt de semnalat și interviurile luate de Matei Alexandrescu, Ilarie Hinoveanu, Ion Jianu și Marin Sorescu unor personalități culturale precum Cella Delavrancea, Mircea-Horia Simionescu, Ion Vinea, D.R. Popescu, Zaharia Stancu, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Octavian Paler, Zoe Dumitrescu-Bușulenga. După 2000 li se alătură Paul Aretzu și Dora Pavel, care discută cu Gheorghe Grigurcu, dar și M. V. Buciu, care dezbate cu Dumitru Țepeneag problema deconspirării Securității, în vreme ce Alex. Ștefănescu dialoghează cu Ovidiu Hurduzeu, Horia Gârbea cu Petru Cimpoieșu, cu Florina Ilis și cu Radu Aldulescu, Bogdan Ghiță cu Mihai Șora. Florea Firan prezintă numeroase pagini de corespondență, interesând mai multe etape din existența revistei. Se publică, astfel, scrisori inedite aparținând lui Tudor Arghezi (6/1969, 3/1980), E. Lovinescu (7/1969, 12/1969), Petre Pandrea (6/1979), Liviu Rebreanu (11/1979), Mihail Sadoveanu (10/1980), Lucian Blaga (9/1981), alături de alte texte inedite semnate de G. Călinescu, Panait Istrati, Ion Minulescu, Gib I. Mihăescu, Camil Petrescu, Titu Maiorescu, Dinu Pillat ș.a., unele dintre acestea în cadrul rubricii „Memento”. În genere, publicația nu are profil polemic, totuși poate fi citit și un text incriminant precum cel semnat de Mihai Șora, *O crimă împotriva gândirii*, în controversata dispută a reeditării lui Benjamin Fondane (9–10/2008). Printre cei prezenți în paginile revistei se mai află Andrei Zanca, Gellu Dorian, Nora Iuga, Radu Cange, Constantin Abăluță, Ion Highiduș, Adam Puslojić, Adrian Popescu, titular al rubricii „Rememorări și revelații”, Gabriel Dimisianu, care asigură rubrica „Subiecte”, unde publică regulat pagini de jurnal, dar și critică și istorie literară: *Cazul Caraion*, *Uitatul Camil Petrescu*, *Pavel Chihaia*, *Starea criticii*, sau Mircea Ghițulescu, care semnează la rubrica „Literatura vorbită”. ***V.T., N. Br.***

RAMURI FRAGEDE, publicație apărută la București între 18 decembrie 1922 și 29 martie 1923 (trei

numere). Director este Mihail Aur. Antonescu, iar prim-redactor N. Turculeț. Revistă a Societății „Ioan Heliade Rădulescu” a elevilor Liceului „Sf. Sava” din București, **R.f.** are ca scop „să probeze dragostea de frumos a elevilor colaboratori”. În cuprins se includ versuri, schițe, maxime și aforisme (din Seneca, Michelangelo, Shakespeare, Byron, Ernest Renan, Eminescu), glume, șarade. La cronica dramatică se prezintă spectacolul *Înșir’te mărgărite* de Victor Eftimiu, iar cronica științifică propune articole de mediatizare a unor cunoștințe de astronomie, fizică ș.a. Petru Comarnescu, secretar al Societății, își inaugurează aici activitatea de critic, semnând cronica muzicală și pe cea artistică. Scriind despre expozițiile „Tinerimea artistică” și „Arta română”, el semnalează „o seamă de talente menite să facă școală publicului încă nedeprins cu arta nouă și oarecum abstractă”. Pictorii remarcați pentru curajul de a prezenta „lucrări cu totul ieșite din cadrul banal și tradiționalist” sunt Nicolae Tonitza, Ion Theodorescu-Sion, Camil Ressu, Theodor Pallady, Marius Bunescu, Francisc Şirato, Dimitrie Ghiață ș.a. Tot aici Dan Botha, viitorul poet Dan Botta, acum elev și bibliotecar al Societății, debutează în 1923 cu sonetul *Clopotul sfărâmat*, traducere din Charles Baudelaire. Și Romulus Dianu, care semna încă Romulus Dima, debutează aici cu o poezie. **R.f.** va fi continuată de „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»”, editată în 1927. ***Il.C.***

RANETTI, George (19.X.1875, Mizil – 2.V.1928, București), gazetar, umorist.

Este fiul Linei (n. Ioachimescu) și al lui Mathei Vasile Ranete, avocat. Urmează școala primară la Mizil și Liceul „Sf. Petru și Pavel” la Ploiești. Frecventează o vreme cursurile Facultății de Drept din București. Funcționar la poștă (1896–1897), conduce apoi publicațiile „Moș Teacă” (1899–1901) și „Zeflemeaua” (1901–1904) și face gazetărie la „Moftul român”, revista lui I. L. Caragiale. Împreună cu N. D. Ţăranu editează revista satirică „Furnica” (1904–1916, 1918–1930), pe care o va scrie mulți ani aproape în întregime, cu un remarcabil succes de public. A colaborat și la alte publicații: „Epoca”, „Lupta”, „Povestea vorbei”, „Pagini literare”, „Viața românească”, „România” (Iași). A semnat cu numeroase pseudonime, printre care Kiriak Napadarjan, Romeo, Prințul Ghytza, Contele de Techirghiol, Gheorghe Delacoperativă, Dom Paladu, Farmazon, Menelic, Coco, Ghiță Delagambrinus, Tarascon, Cyrano, Gheorghe Biciușcă, Jorj Delamizil ș.a.

„Crescut în umbra marelui Caragiale” (Perpessicius), **R.** se face repede cunoscut și apreciat pentru verva umoristică și pentru ușurința cu care versifică în cele mai diverse stiluri, parodiind deseori opere cunoscute. Fabulele sale mizează în special pe dialogul plin de surprize al obiectelor sau animalelor, iar cupletele în limba franceză pe traducerea literală a unor expresii idiomatice românești, efectele comice fiind nu o dată la limita decenței. O prezență constantă este personajul Dom Paladu – inițial caricatură a unui om politic al vremii, apoi „un moș Teacă țivil” –, prototip al bucureșteanului gălăgios și atoateștiutor, surprins în cele mai variate ipostaze. O tentativă de a crea tipuri contemporane reprezentative conțin și „istorioarele cinematografice” de atmosferă caragialescă având-l drept erou pe Matache Pisălog, mahalagiu de un grobianism inocent, refugiat la berărie pentru a scăpa de teroarea consoartei. Inventivitatea jovială caracterizează majoritatea prozelor scurte, mai cu seamă pe cele care aduc în scenă animale cu tabieturi și comportamente omenești: caii de birjă hotărăsc să intre în grevă sprijinindu-se pe autoritatea Societății pentru Protecția Animalelor (*O tragicomedie în Piața Teatrului*), un câine își istorisește pățaniile (*Domnul Cuțu prizonier*) etc. Nu s-au păstrat localizările și traducerile scriitorului (se pare, numeroase) din repertoriul teatral al momentului. Vocația teatrală a lui **R.** este ilustrată însă pe deplin de scenetele versificate în care predomină șarja lexicală. Se distinge dintre acestea *Romeo și Julieta la Mizil* (1907), poveste a unor intrigi amoroase și electorale pline de pitoresc dintr-o urbe de provincie. Dacă „jurnalistul n-a avut o conștiință estetică pe măsura fanteziei comice” (Constantin Ciopraga), publicistica de atitudine a lui **R.** dovedește în schimb o anumită ținută civică. Sunt abordate aici teme la ordinea zilei: răscoalele

țărănești, războiul balcanic, viața parlamentară, tragedia soldaților în Primul Război Mondial. Se remarcă seria de articole din „Epoca” (1902–1904) în sprijinul demonstrațiilor studențești împotriva spectacolelor de teatru în limba franceză, reproduse în volumul *Franțuzomania* (1904). Implicarea într-o mai amplă acțiune de utilitate socială pare să fi fost intenția permanentă a scriitorului: o afirmă răspicat într-o profesiune de credință datând din 1914: „E-o mătură/ E-o mătură de rând/ Obiectul ce port eu în mână/ În vraja nopților cu lună./ Şi-a mă numi poet, artist/ Sau dramaturg, sau ziarist/ Ar fi... s-o faceți prea de oaie./ Eu sunt: măturătorul de gunoaie” (*Adevărata mea meserie*).

SCRIERI: *De inimă albastră*, București, 1899; *Strofe și apostrofe*, București, 1900; *Ahturi și ofuri*, pref. Anton Bacalbașa, București, 1901; *Eu râd, tu râzi, el râde*, București, 1903; *Franțuzomania*, București, 1904; *Scrisori din Italia*, București, [1904]; *Fabule*, București, 1907; *Romeo și Julieta la Mizil. Săracu' Dumitrescu*, București, 1907; ed. îngr. și pref. Iordan Datcu, București, 2007; *Schițe vesele*, București, [1908]; *Matache Pisălog*, București, 1914; *D-atunci și d-acolo. Versuri ușurele scrise-n clipe grele*, București, 1921; *Poezii*, București, 1924; *Domnișoara Miau*, București, 1926; *De inimă albastră. Dom Paladu*, București, 1928; *Madam Strakinidy*, București, [1928]; *Versuri*, îngr. și pref. Mihu Dragomir, București, 1956. **Traduceri:** August Strindberg, *Tată*, București, 1895.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Dramaturgia română*, București, 1905, *171–175*, *189*; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *227–231*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *188–189*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *728–729*, *Ist. lit.* (1982), *728–729*, *1019*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *298–300*; Perpessicius, *Memorial de ziaristică*, București, 1970, *257–258*; Straje, *Dicț. pseud.*, *587–589*; Brădățeanu, *Istoria*, II, *76–77*; Constantin Paiu, *„Romeo și Julieta la Mizil”*, RL, 1986, 41; Cioculescu, *Itinerar*, V, *360–365*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *22–23*; Liviu Papuc, *George Ranetti și moștenirea eminesciană*, CL, 2004, 6. ***C.Pp.***

RANTA-BUTICESCU, Vasile (1841, Mierța, j. Sălaj – 8.X.1922, Cluj), prozator, autor de versuri. Fiu al unui primar poreclit Butica, de unde și cognomenul Buticescu, **R.-B.** învață la Beiuș, Şimleu Silvaniei și la Liceul Piarist din Cluj, unde face și studii de drept. Din 1867 este notar la Tribunalul Comitatului Cojocna și judecător la Tribunalul Urbarial din Cluj, iar din 1872 judecător la Bistrița. Debutând cu versuri în 1864, la „Aurora română” din Pesta, devine, din 1866, când îi este premiată o nuvelă, unul din colaboratorii statornici ai revistei „Familia”, unde publică, până în 1903, versuri, povestiri, nuvele. Mai scrie în almanahul orădean „Fenice”, în „Amicul familiei”, „Minerva”, „Lumea literară”, „Rândunica” ș.a. La Gherla îi apar volumele *Poezii* (1881) și *Novele* (I, 1902).

Dacă în versuri – de dragoste, mergând spre istorie ori având-și sorgintea în poezia populară – **R.-B.** îi imită greoi pe Vasile Alecsandri și pe Dimitrie Bolintineanu, în proză se simte mai în largul lui. Ca și alți colaboratori ai „Familiei”, preferă subiectele istorice și legendare, dându-le o interpretare apăsat moralizatoare. Melodramatice și schematizate sunt și câteva nuvele cu personaje din lumea „inteligheției” ardelene. Doar în proza care se oprește asupra vieții țărănești, autorul, eliberat de clișee fals cărturărești, câștigă în adecvare și știe să nareze simplu, sprinten și armonios. De la un timp aici poate fi pusă în discuție și influența lui Ioan Slavici. Ţărani care au mereu în gând munca, bunăstarea și răsplata după faptă, personaje a căror soartă e legată de credințe și vrăji, ca în *Florile dragostei*, *Florile codrului*, *Dracul*, *Dragostea unchiașului* ș.a., întrupează ceea ce ține de realitatea și poezia rusticității. Vorbe înțelepte, proverbe și zicători colorează aceste pagini alerte, care au făcut din autorul lor unul din cei mai citiți povestitori ai Transilvaniei, prezent și în numeroase antologii.

SCRIERI: *Poezii*, Gherla, 1881; *Novele*, I, Gherla, 1902.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *187–188*; N. Drăganu, *Vasile Ranta-Buticescu*, DR, 1921–1922; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *271–272*; Breazu, *Studii*, I, *166–167*; Vasile Vartolomei, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, 1944, *153–159*; Georgeta Antonescu, *Nuvela țărănească a lui V. Ranta-Buticescu*, SUB, Philologia, 1979, 1; *Dicț. lit. 1900*, *722–723*; Tanco, *Dicț. lit. Bistrița*, *295–297*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *23–24*. ***G.D.***

RAŞCU, I.M. [Ion M.] (19.III.1890, Iași – 7.XII.1971, București), poet, critic și istoric literar. Este fiul Cleliei (n. Horquisse) și al lui Mihai Rașcu, profesor. Mama provenea dintr-o familie de origine franceză, din Pierrefonds, departamentul

Oise. După ce a absolvit Școala „Vasile Alecsandri" și Liceul Național din Iași, urmează tot aici cursurile Facultății de Litere și Filosofie (1909–1913), avându-l printre profesori pe G. Ibrăileanu. Din 1916 este profesor la licee din Iași, Brăila, Tecuci și Bârlad. Între 1919 și 1923 este profesor la Liceul Unirea din Focșani, unde organizează o societate literară a elevilor, „Grigore Alexandrescu", editând și anuarul acesteia (1919–1922). Din 1925 până în 1929 este bursier al Şcolii Române de la Fontenay-aux-Roses, unde se interesează de noile apariții în domeniul teoriei și criticii literare, audiind totodată, la Sorbona, cursurile de literatură comparată ale profesorilor Fernand Baldensperger și Paul Hazard. În 1924 se convertise la catolicism, religia strămoșilor săi materni, ceremonia având loc la Paris, în biserica unde era înmormântat Pascal. Întors în țară, funcționează ca profesor la Liceul „Gh. Șincai", iar mai târziu la Liceul „Mihai Viteazul" din București. Debutează cu versuri, sub pseudonimul Ieronim, la cincisprezece ani, în revista „Dumineca", cu proză la „Veselia", iar cu critică literară în 1910 la „Opinia" ieșeană, susținând mișcarea simbolistă și apreciind, printre primii, valoarea poeziei lui G. Bacovia. Mai colaborează la „Spre lumină" (revistă școlară din a cărei redacție a făcut parte), „Universul literar", „Sămănătorul", „Fronda", „Farul", „Grădina Hesperidelor", „Simbolul", „Gând românesc" ș.a. și, mai frecvent, la „Vieața nouă" a lui Ovid Densusianu. A folosit pseudonimele I. Cim., I. Cimbru, I. Cimbru-Frăgar, Evandru, I. Frăgar, I. Ieronim, I. Ieronim-Cimbru, I. Raș-Cimbru, M. Zopir ș.a. **R.** a fost și un animator și editor de reviste literare. Cea mai importantă realizare a sa a fost revista modernistă „Versuri", apărută în septembrie 1911, la Iași, și devenită în decembrie 1911 „Versuri și proză", pe care inițial o conduce și unde publică autori precum V. Demetrius, G. Bacovia, F. Aderca, N. Davidescu, Claudia Millian, Ion Minulescu, Mihail Cruceanu, Ion Pillat ș.a. Revista va rămâne fidelă simbolismului predicat de Ovid Densusianu, câștigând totuși respectul „Vieții românești". În ianuarie–decembrie 1930 **R.** face parte din gruparea care conduce „Îndreptar", revistă ce găzduiește simboliști români și prezintă moderniști francezi mai puțin cunoscuți.

R. este unul din poeții simboliști notabili ai generației afirmate în primele două decenii ale secolului al XX-lea. Animator neobosit al mișcării, distingându-se în special prin susținerea poeziei lui G. Bacovia, el începe prin traduceri din Marcel Schwob și Albert Samain. Influența acestora, dar și a lui Jules Laforgue și Francis Jammes, îmbinată cu cea a lui Macedonski, Minulescu și Bacovia, se face simțită în primul său volum, *Sub cupole de vis* (1913). Nota macabră macedonskiană, tentația exoticului, setea de ireal proprie acestui curent se observă în poemele pline de peisaje îndepărtate, catedrale sumbre, corăbii în naufragiu. Dar tot acum își descoperă **R.** și un sunet propriu, deocamdată atât de difuz încât pare o simplă prefigurare a vocii lui Ion Pillat din *Aci sosi pe vremuri.* Este vorba de nostalgia după o lume veche, fanată, legată de evocarea strămoșilor francezi din secole de mult trecute (*Strămoșii*, *Caretele*, *Albumuri*) și, pornind de aici, de descrierea copilăriei proprii ca o lume destrămată în ciclul *Binoclul întors*: copii „scăldați în catifele", convalescența petrecută în casă, „mistericele pensioane" de pe vremuri, convoaiele de înmormântare defilând pe stradă, lojele sclipitoare de la teatru sau emoțiile naive ale întâlnirii cu bunicii, tabieturile casei: „Zburau apoi din urna sporadicelor cești/ Fâșii subțiri de aburi în formă de inele.../ Ascuns în colțuri roze, sub ploaia de perdele,/ Vrăjit sorbeam aroma cafelelor turcești". Explorarea universului poetic propriu, care e cel al orașului de provincie, continuă în *Orașele dezamăgite* (1914), cu imagini pitorești, mai puțin scuturate de frisonul existențial bacovian, mai nostalgice. **R.** evocă periferiile urbane, casele în construcție, berăriile, tramvaiele, flașnetarii și geamgiii, toți surprinși în posturi decorative, alcătuind un peisaj butaforic („Ah, berăriile de lângă bariere,/ La care-abia tramvaiele de-ajung"). *Neliniști* (1927) mută decorul simbolist la sat, în cerdacuri, în saloanele cu pianină ale conacelor, pe câmp, prin livezi, unde poetul constată, cu sensibilitate decadentă, că „pământul, după ploaie, a cucută miroase", folosindu-se și de ecouri eminesciene în recapitularea nostalgică a unui trecut autohton. Volumul *Renunțările luminoase* (1939) se folosește de inspirația religioasă, catolică, cum arată și titlul împrumutat din Pascal: poetul descrie liric taina euharistiei și planează sufletește „spre sihăstria de la Port-Royal". Un ciclu de inedite publicat în 1967 într-o antologie reia tonalitatea nostalgică și atmosfera provincială, cu un plus de amărăciune pentru „veștedа cenușă-a Vremei" trecute. Proza de ficțiune, o proză poetică, simbolistă, publicată mai ales în „Versuri și proză" în cursul deceniului al doilea, este adunată

de autor în volumul *Vibrări* (1935). Este o proză de atmosferă, în descendența lui I. A. Bassarabescu și D. Anghel, cu descrieri poematice ale interioarelor uitate sau ale unor stări sufletești: ciorile țipând, siluetele pasagere văzute din tren, mirosul cărților de școală noi, fascinația mahalalei pentru copilul care nu poate ieși din curte. Volumul, inegal, este tipărit prea târziu, după ce epoca lui trecuse. Restul prozei lui **R.** ține de specia literaturii de devoțiune. *La Lisieux, cu Sfânta Tereza* (1934) este o biografie romanțată a sfintei carmelite normande, completând tiparul unei scrieri hagiografice cu impresiile unui pelerinaj la Lisieux, „luminoasa fervență a credinței autorului" fiind „exprimată în fraze muzicale ca o rugăciune" (G. Călinescu). De asemenea, în 1943 **R.** publică volumul *Setea liniștei eterne*, cuprinzând consemnarea unei șederi de nouă zile într-o mănăstire trapistă franceză, la Soligny, în 1929. Titlul eminescian acoperă dorința experienței mistice, ritualul tăcerii din mănăstire și, totodată, sugerează și cadrul de referință literar românesc, cu reflecții și evocări despre G. Ibrăileanu, Al. Vlahuță sau M. Eminescu. Activitatea critică a lui **R.** începe cu cronica literară militant simbolistă în deceniul al doilea al secolului al XX-lea, trecând apoi la istoria literară făcută cu responsabilitate de către un om al școlii. Foiletoanele de tinerețe (despre G. Bacovia, Ion Minulescu, Mihail Săulescu, Perpessicius, Martha Bibescu ș.a.) sunt adunate în *Convingeri literare* (1937), iar articolele de istorie literară (de la Costache Conachi, Vasile Cârlova, Costache Negruzzi la Creangă și Eminescu), în *Alte opere din literatura română* (1938). Culegerea *32 de opere din literatura română* (1933) conține producția societății literare a elevilor liceului din Focșani, atent urmăriți, îndrumați și corijați de profesorul lor. *Amintiri și medalioane literare* (1967) cuprinde considerații critice, dar mai ales evocări ale figurilor lui G. Bacovia și G. Ibrăileanu ori tablouri ale Iașului din prima decadă a veacului trecut. Cea mai importantă scriere critică a lui **R.**, editată postum, este *Eminescu și cultura franceză* (1976), cuprinzând majoritatea lucrărilor sale de eminescologie: articole despre relația literară a lui Eminescu cu Alecsandri, Lamartine și Théophile Gautier, despre „poezia de iubire" a acestuia și un studiu vast despre ecourile franceze din opera romanticului român. Metoda de lucru a istoricului literar este una clasică. Referindu-se la altă lucrare, *Eminescu și catolicismul* (1935), G. Călinescu îi caracteriza și perseverența în susținerea unor idei: „Rașcu este un intelectual onest care, dacă e în stare să stoarcă apă din pietrele cele mai uscate, se bizuie totdeauna pe un material adevărat". Pentru a infirma prejudecata unei ostilități sau cel puțin indiferențe a poetului român față de literatura și cultura franceză, el purcede să indexeze harnic toate aspectele francofone din scrierile eminesciene și din orizontul cultural în care se mișca scriitorul. Criticul subliniază influența covârșitoare a culturii franceze asupra culturii române din timpul lui Eminescu și chiar asupra culturii germane care îl alimenta direct pe poet, abundența citatelor și trimiterilor franceze din opera eminesciană, prezența franțuzismelor în scrisul său și gradul bun de cunoaștere a limbii de către acesta, existența unor teme cultivate și de scriitorii francezi, excelenta informație a gazetarului Eminescu cu privire la viața politică franceză etc. Consideră că Eminescu nu era nici germanofil, nici francofob, având o atitudine nuanțată față de Franța și apreciere față de „viața franceză și buna ei influență asupra tinerimei". Concluziile vorbesc despre influența probabilă a lui Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu, Tocqueville, De Bonald și a altor scriitori mai mărunți asupra gândirii lui Eminescu.

SCRIERI: *Sub cupole de vis*, Iași, 1913; *Orașele dezamăgite*, cu un portret de Iser, Iași, 1914; *Neliniști*, București, 1927; *Cum se dezorganizează învățământul*, București, 1933; *La Lisieux, cu Sfânta Tereza*, București, 1934; *Eminescu și catolicismul*, București, 1935; *Vibrări*, București, 1935; *Eminescu și Alecsandri*, București, 1936; *Convingeri literare*, București, 1937; *Alte opere din literatura română*, București, 1938; *Renunțările luminoase*, București, 1939; *Setea liniștei eterne*, București, 1943; *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967; *Poeme*, îngr. și pref. D. Micu, București, 1967; *Eminescu și cultura franceză*, îngr. Albert Schreiber și D. Murărașu, pref. D. Murărașu, București, 1976. **Antologii:** *32 opere din literatura română*, București, 1933. **Traduceri:** Albert Samain, *Polyphem*, Iași, 1911; Marcel Schwob, *Cruciada copiilor*, Iași, 1912.

Repere bibliografice: G. Topîrceanu, *„Sub cupole de vis"*, VR, 1913, 4; Pamfil Şeicaru, *I. M. Rașcu*, „Răsăritul", 1913, 3; Emil Isac, *„Orașele dezamăgite"*, GT, 1916, 2; Perpessicius, *Opere*, III, *9–13*, V, *148–151*, VII, *160–161*, VIII, *254–258*, X, *178–183*; Octav Botez, *„Neliniști"*, VR, 1927, 5; Pompiliu Constantinescu, *„Neliniști"*, SBR, 1927, 11–12; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *291–293*; N.I. Popa, [*I. M. Rașcu*], VR, 1932, 1–2, IIȘ, 1937, 2, 13–14, 1939, 8; Călinescu, *Opere*, I, *1170*, II, *328–330*, *332*, *661–665*, *985–992*, *1074–1079*, VIII, *275*, *492*, X, *636–637*, *830–831*; Nichifor Crainic, *I.M. Rașcu*, G, 1934, 7; D. Popovici,

„Eminescu și catolicismul”, „Atheneum”, 1935, 5; Vladimir Streinu, *Despre o modalitate a judecății literare*, RFR, 1936, 7; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *148–149*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *626–627*, *Ist. lit.* (1982), *705–705*; Adrian Marino, [*I. M. Rașcu*], RFR, 1945, 2, UVR, 1945, 6; Ciopraga, *Lit. rom.*, *416–420*; Micu, *Început*, *478–483*; Barbu Solacolu, *Poetul I. M. Rașcu*, VR, 1972, 2; Bucur, *Istoriografia*, *211–212*; Straje, *Dicț. pseud.*, *589–590*; Nicolae Mecu, *„Eminescu și cultura franceză”*, LL, 1977; Manolescu, *Teme*, III, *108–112*; Micu, *Scriitori*, *219–241*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *344–347*; Mihail Steriade, *Scrisori către I. M. Rașcu și Florin Steriade*, București, 1984; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *24–26*; Cernat, *Avangarda*, *passim*. ***D.Mn.***

RAŢIU, Iuliu (20.VII.1930, Crasna, j. Vaslui – 18.VII.2009, București), prozator. Este fiul Mariei Rațiu (n. Stan) și al lui Dumitru Rațiu, funcționari. Urmează cursul elementar la Vaslui și pe cel liceal la Vaslui, Huși și în cele din urmă la București, unde va frecventa și Facultatea de Pedagogie–Psihologie, absolvită în 1952. Debutează în 1948 la „Revista elevilor”, în același an devenind redactor al publicației „Îndrumătorul cultural”, unde funcționează până în 1968. Ulterior va activa în cadrul Consiliului Național al Pionierilor de la înființarea acestui organism, ocupându-se, printre altele, cu editarea revistei „Luminița” (ca redactor-șef), dar și a numeroase broșuri de propagandă și de popularizare. A fost textier al multor cântece adresate tineretului. A înființat, după 1989, revistele „Spiriduș” (1993), „Top Junior” (1997), „Luceafărul copiilor” (2001). Prima carte, *O nemaipomenită colivie*, îi apare în 1961. I se acordă Premiul „Albatros” pentru romanul *Planetă de adolescent* (1967), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978, 1999, 2001), Premiul Special al Ministerului Culturii și Cultelor pentru *O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți* (2003).

Câteva dintre scrierile lui **R.** – *O nemaipomenită colivie, Uluitorul zbor al rachetei Excelsior I* (1963), *Soarele din peșteră* (1966), *Cei mai buni prieteni* (1989) –, încadrabile în seria literaturii pentru copii și tineret, păcătuiesc prin schematismul tematicii sau al situațiilor prezentate, precum și prin tonul moralizator. Autorul preia multe dintre șabloanele prozei de gen din epocă: imaginarea unor situații convenționale, meliorismul perspectivei, personaje tip, bunăoară profesori cu deosebit tact pedagogic care le înlesnesc elevilor rebeli fie vindecarea unor presupuse vicii caracterologice, fie depășirea unor stări sufletești speciale. Concepute convențional și utilizând nu o dată clișeul tematic al utopiei tangibile (de pildă, în *Uluitorul zbor al rachetei...*, inspirați de primii cosmonauți sovietici, câțiva adolescenți ajung să proiecteze în laboratorul școlii o microrachetă), scrierile sale – „pilde mălăiețe”, cum le caracterizează Mircea Iorgulescu – vădesc o capacitate de invenție minimă, frecvent bruiată de corectivul moralizator. În altele, precum romanele *Planetă de adolescent* și *La revedere, Făt-Frumos* (1969), **R.** încearcă să diminueze viciul șablonard prin structurarea materialului narativ pe mai multe paliere tematice sau prin apelul la elemente de butaforie epică uneori ridicole. Cea mai izbutită narațiune pare să se afle în miniromanul *Anotimpul dragostei* (1973), unde trăirile tulburi ale sufletului adolescentin sunt plasate într-o parabolă despre risipire. Intenția de a epuiza tema îl face însă pe autor să adune la un loc mai multe personaje decât era necesar, fiecare ilustrând un alt caz de „ratare” provizorie și să complice excesiv firul epic. Interesante sunt și câteva povestiri din volumul *Răzbunarea roboților* (2001), care evoluează sub semnul pseudofabulosului – cearta cailor „albaștri, roșii, violeți” din *Cai verzi*, „armăsarul cu aripi” din imaginația unui copil, răzbunarea benignă a unor roboți – sau a deliberatei confuzii livrești – „judecata” personajelor din literatura universală pentru copii. La un arsenal livresc recurge **R.** și în volumul de povestiri *Rivalii lui Harry Potter* (2004, adaptat și pentru teatru sub titlul *Eroii din Galaxia Gutenberg*, 2005), unde alături de personajul central apar eroi și simboluri celebre din scrierile de gen: Harry Potter, Lizuca, crăiasa zăpezii, Alice, motanul încălțat, sicriul plutitor, submarinul Nautilus etc. **R.** a elaborat și *O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți*, redactată într-un stil colocvial și prezentată ca scurtă „sinteză analitică”, în care inventariază, amalgamat, diferite scrieri socotite subsumabile genului: epopeile antice, literatura medievală, literatura populară românească, opere din literatura franceză, engleză, germană, americană ș.a.

SCRIERI: *O nemaipomenită colivie*, București, 1961; *Uluitorul zbor al rachetei Excelsior I*, București, 1963; *Floare de pe Bărăgan*, București, 1965; *Soarele din peșteră*, București, 1966; *Planetă de adolescent*, București, 1967; *Clasa în care nu se întâmplă nimic*, București, 1968; *La revedere, Făt-Frumos*, București, 1969; *Ah, acești adolescenți!*, București, 1970; *Dincolo de joc*, București, 1972; *Anotimpul dragostei*, București, 1973; *Împărăția*

de zahăr, București, 1974; *Enigma florii albe*, București, 1975; *Vulturi pe arborele de foc. Călătorii geografice în Nigeria*, București, 1978; *Rondul de flori*, București, 1979; *Şopârla electronică*, București, 1982; *Copilul invizibil*, București, 1983; *Fratele meu, curajul*, București, 1985; *Gustul mărului de aur*, București, 1987; *Cei mai buni prieteni*, București, 1989; *Animale, păsări...și desene*, București, 1993; *Telefonul galben*, București, 1999; *Praful de pe cutia Pandorei*, București, 2000; *Răzbunarea roboților*, București, 2001; *Anotimpul clipei*, București, 2003; *O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți*, București, 2003; *Rivalii lui Harry Potter*, București, 2004; *Eroii din Galaxia Gutenberg*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2005; *Alo, la telefon... Soarele*, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Viniciu Gafița, *Două cărți pentru adolescenți*, „Revista de bibliografie", 1967, 8; Eugenia Anton, *„Planetă de adolescent"*, VR, 1969, 3; Mircea Iorgulescu, *„Ah, acești adolescenți!"*, RL, 1970, 41; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *467–468*; George Chirilă, *„Rondul de flori"*, CNT, 1980, 44; Constantin Paiu, *Un basm modern. Cine oare-i Făt-Frumos?*, RL, 1984, 22; Gheorghe Zarafu, *„Copilul invizibil"*, CNT, 1984, 45; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *184–188*; Mariana Ionescu, *„Răzbunarea roboților"*, „Universul cărții", 2003, 1–2; Teodor Vârgolici, *„O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți"*, ALA, 2004, 719; Mircea Ghițulescu, *Şcoala veselă*, TTR, 2005, 9–10; Geo Vasile, *De la Ghilgameș la Harry Potter*, RL, 2008, 12; Horia Gârbea, *Planetă de adolescent*, LCF, 2008, 35; Vasile Voia, *Iuliu Rațiu*, APF, 2009, 9. ***O.S.***

RAŢIU, Virgil (21.III.1951, Sânmărtinu de Câmpie, j. Mureș), poet, prozator, publicist. Este fiul Dorinei (n. Săcărea) și al lui Zacheiu Rațiu, preot greco-catolic. Urmează Şcoala Generală nr. 1 și Liceul „Liviu Rebreanu" la Bistrița, absolvind în 1970. Lucrează ca muncitor la Combinatul de Prelucrare a Lemnului din același oraș (1972–1975), iar din 1975 este administrator, metodist, referent de specialitate (literatură–teatru) și director la Casa Municipală de Cultură din Bistrița. Din 1996 este director al Editurii Aletheia, redactor, apoi redactor-șef (din 2007) la „Mesagerul literar și artistic", suplimentul cotidianului „Mesagerul de Bistrița-Năsăud", precum și secretar de redacție al revistei „Mișcarea literară". Debutează în 1973, cu poeme, în ziarul bistrițean „Ecoul", iar editorial cu volumul de poezie *Atunci când te reîntorci acasă* (1976). Colaborează la „Vatra", „Tribuna", „Astra", „Luceafărul", „Cronica", „Interval", „Euphorion", „Familia", „Minerva" ș.a. A semnat și cu pseudonimul Septimiu Nicușan.

La început poezia lui **R**. este exuberantă, cu un discurs pe alocuri patetic, prin retorica iubirii de patrie, de Ardeal și de locurile natale. În *Carte de bucate necolorate* (1996), destinată copiilor, se inventează un univers gastronomic în rețetar ludic, cu ingrediente alimentare și rapel explicit la joc (*Sandviciul din jocul de moară*, *Ciorba de șotron*, *Chec cu șah și stafide* ș.a.). Formula lirică extrem de accesibilă din minivolumul *Cartea cu Alfonzel conectat la Internel – The Book of Alfonzel connected to Internel* (1999) limitează, intenționat, teritoriul vârstei destinatarului, pentru care glosarul din final cuprinde explicația unor termeni precum: „Internet, Internel, Interneți, Internetat" ș.a., ce devin, nu întâmplător, „fondul principal de cuvinte" al textului. În alt registru se înscrie *Carte de rugăciuniţe* (2000; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor), o culegere adresată tot copiilor, cuprinzând rugi (*Tatălui*, *Maicii*, *Îngerului*), dar și poeme precum *Ruga părintească către ai săi*, *Cum mă închin*, *Titanic* ș.a. Expresia sentimentelor candide în dialogul cu divinitatea se oglindește într-o scriere naivă, de aparentă sorginte folclorică. Romanul parodic *Cărțile cu Alfonz. Dintre primele cărți* (1988) este construit în jurul personajului principal, vânzătorul de ziare Alfonz Carbit, surprins într-o lume absurdă și grotescă, amendat de narator la fiecare pas cu ironie și sarcasm. În final Alfonz se „demască", el fiind, deopotrivă, creator și personaj al romanului. Tot el explicitează proveniența titlului, care se datorează unor manuscrise, unor „tabele privind mișcările planetare extrase din Tabelele alfonsiene", dar și inadvertența demersului său în construcția personajului al cărui nume îl poartă. Alfonz este o marionetă într-o lume privită cu lupa, o lume fără identitate. Autorul intenționa alcătuirea unui al doilea volum, însă, renunțând la idee, capitolele plănuite (și multe alte proze inedite) au intrat în *Cartea persoanelor* (2005). Cu o notă comună, ironia, publicistica lui **R.** din *Cartea cu politice* (2001) cuprinde articole apărute în „Cadran", „Contrapunct", „Cotidianul", „Minerva", „România liberă" ș.a., în perioada 1990–2001. Realitatea este surprinsă cu umor amar, uneori în apoftegme murphyene, alteori în texte „prozo-politice", urmărind consecvent critic clișeele contemporane prin subiecte ca „limba de lemn", „calitatea și cantitatea manipulărilor", „cantitatea și calitatea prietenilor" ș.a.

SCRIERI: *Atunci când te reîntorci acasă*, București, 1976; *Cărțile cu Alfonz. Dintre primele cărți*, Cluj-Napoca, 1988; ed. 2 (*Cărțile cu Alfonz*), pref. Ion Bogdan Lefter,

Pitești, 2011; *Carte de bucate necolorate*, Cluj-Napoca, 1996; *Cartea cu Alfonzel conectat la Internel – The Book of Alfonzel connected to Internel*, ed. bilingvă, tr. Zoia Onița, Deva, 1999; *Carte de rugăciunițe*, Deva, 2000; *Cartea cu politice*, Bistrița, 2001; *Cartea persoanelor*, Cluj-Napoca, 2005.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *În discurs*, RL, 1977, 12; Alex. Ştefănescu, *Comicul gravității*, „Urzica", 1989, 766; Cornel Moraru, *Vocație satirică*, VTRA, 1989, 4; Oliv Mircea, *Patimile după Alfonz*, TR, 1989, 22; Ioan Holban, *Exerciții de intuiție*, CRC, 1989, 29; Ion Mureșan, *Romanul ca mozaic*, TR, 1989, 37; Alexandru Ţion, *Registre ale comicului*, AST, 1989, 9; Cristina Müller, *Ficțiuni utile*, AFT, 1989,10; Tanco**,** *Dicț. lit. Bistrița, 298–299*; Ion Moise, [*Virgil Rațiu*], „Răsunetul", 1999, 28 decembrie, 2000, 20 aprilie, „Mișcarea literară", 2006, 2; Victor Știr, *Sarcasm și politice*, CRC, 2001, 11; Ion Buzași, *„Rugăciunițele" lui Virgil Rațiu*, „Mișcarea literară", 2003, 1; Elena Butușină, *„Cartea persoanelor"*, ST, 2006, 9. ***L.T.***

RAZA LITERARĂ, revistă apărută la București, lunar, seria I de la 15 septembrie 1932 până la 15 ianuarie 1933 și între decembrie 1933 și noiembrie 1938, iar seria a II-a între noiembrie 1938 și martie 1940. Pentru scurtă vreme, în 1936, a ieșit săptămânal, în format de gazetă literară, cu subtitlul „Artistică – Socială – Critică". Director fondator: Al. Alexandrescu, director literar: Nicolae Graur, redactor: George Tăvală. De la numărul 6 directori sunt Al. Alexandrescu și George Tăvală, apoi George Tăvală și Mitică Badea. După 1936 George Tăvală e menționat ca director fondator, iar redacția va fi asigurată succesiv de Ion Sabaru și de Alexandru Cerbu, apoi de Petre Mihăilescu. Publicația, care excelează în poezie și în critică, stă sub semnul recuperării operei lui Al. Macedonski (între redactori aflându-se și fiul acestuia, Pavel A. Macedonski) și a orientării moderniste, pusă în evidență de articolele critice și de selecția colaboratorilor. La început se structurează în jurul câte unei personalități, fiind omagiați Victor Eftimiu, Mihail Dragomirescu, Al. Macedonski, Octavian Goga, N. Titulescu, I.A. Bassarabescu ș.a. Colaborează un mare număr de scriitori, mulți poeți din generația tânără debutând sau scriind frecvent aici: Gh. Tudor, Radu Gyr, Dimitrie Danciu, Vintilă Horia (sub numele său adevărat, V. Caftangioglu, cu *Iluzii spulberate*), Ştefan Tita, Ticu Archip, Mihu Dragomir, Sidonia Drăgușanu, Al. Călinescu, Lucian Costin, Aurel Chirescu, Aurel Marin, Geo Bogza, Eugen Ionescu, Virgil Treboniu, Constantin Virgil Gheorghiu. Se publică, de asemenea, versuri de G. Bacovia, Vasile Militaru, Victor Eftimiu, G. Gregorian, Artur Enășescu, Isaiia Răcăciuni, Horia Furtună, Ion Pillat, Zaharia Stancu, Emil Botta, Ion Vinea, D. Iov, Al. T. Stamatiad, Dimitrie Stelaru ș.a. Proza este ilustrată de Gala Galaction, Tudor Arghezi, I.C. Vissarion, Mihail Lungianu, George B. Rareș, George Tăvală, Zaharia C. Buruiană, G. Tacu (cu un fragment din romanul *Sacrificiul*), Ştefan Stănescu, Pavel A. Macedonski, George Nedelcovici (cu un fragment din romanul *Amor și agonie*) ș.a. În sumar figurează multe articole pe teme de actualitate literară, cronici, prezentări de cărți. Dumitru Almaș vorbește despre importanța implicării scriitorilor în societate (*Scriitorii n-au trădat*), iar Ștefan Tita semnează *Pledoarie pentru romanul polițist*. Un colaborator constant este Mihail Dragomirescu, cu fragmente din dialogurile sale estetice (*Clasificarea artelor*), un interviu, un fragment de roman, un eseu cu tematică religioasă (*Isus și Ioan Botezătorul*) etc. Numeroase texte au în vedere opera lui Al. Macedonski, din scrierile mai puțin cunoscute ale acestuia reținându-se poezia *Doina sărăciei* (3/1937). T.D. Răducanu se întreabă: *Merită opera lui Macedonski o reabilitare?*, iar Tudor Vianu oferă o parte din prefața la ediția scrierilor macedonskiene. Revista publică numeroase traduceri din Catul, Leopardi, Vigny, Verlaine, Baudelaire, Esenin, Petőfi, Goethe, Lenau, Carducci, Whitman, Amy Lowel, Jovan Ducić, iar poetul bulgar Nikola Mihalov își găsește doi fideli admiratori în N. Teodorova și George B. Rareș, care îi transpun frecvent versurile. În ianuarie 1940 este inaugurată o pagină în limba franceză îngrijită de Argentina D.C. Monteoru, care conține recenzii, traducerea unui fragment din *Doamna Chiajna* și articole despre obiceiuri românești. ***M.Pp.***

RĂBOJ, revistă apărută la București, lunar, din martie 1932 până în aprilie 1933 și de la 7 martie 1935 până la l februarie 1936. Redactori: Horia Fulger și Bazil V. Nistor (prima serie), Ioan Vasiliu, V. Scupra și M. Georgescu (seria a doua). În subtitlu publicația își precizează profilul, marcând interesul pentru „literatură, polemică și informație literară". Primul număr nu include un articol-program și doar mai târziu, de la numărul 4, din articolele semnate de Horia Fulger se poate desprinde mesajul noii generații. Acest mesaj merge în direcția organizării sindicale a tinerilor scriitori, care se desprind polemic

de idealurile „generației bătrâne”, trăitoare doar pentru prezent și prea puțin preocupată de consecințele pe care le vor suporta cei tineri (*E primejdie!*). În numărul următor Horia Fulger atacă „literatura de succes”, adică producția facilă a lui Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, Pitigrilli, „tiribiri și alți în iri” și este comentat modul de acordare a premiilor literare de către Societatea Scriitorilor Români, care i-ar fi nedreptățit pe Tudor Arghezi, Ion Barbu, G. Bacovia și Lucian Blaga, preferându-l pe Eftimiu, „actual deputat guvernamental, autorul *Kimonoului înstelat* et ejusdem farinae” (*Reflecții întârziate*). Predomină articolele de atitudine și polemică literară, orientarea vădită spre literatura tânără (*Manifestul cultural* de Mihail Ilovici, *Critici, cronicari și moașe literare* de Ovidiu Constant), paginile incisive precum cele de la secțiunea „Cărți, autori, păreri”. Alte comentarii au în vedere grava problemă a analfabetismului (*Toamna întunericului*), conservatorismul revistelor de dreapta (*Simple constatări*), lipsa de îndrumare ideologică și critică și de fermitate în judecata de valoare, ceea ce trimite la concluzia că „e nevoie de un critic”. Se aduc în discuție și alte probleme de actualitate, cum ar fi modernismul, avangarda, tradiția literară din Bucovina (*Gama literară a „Arboroasei”* de E. Ar. Zaharia), situația revistelor mici (*Reviste mici* de Camil Petrescu, *Dezarmare pentru „Răboj”* de Mihail Sebastian) etc. Poezia, inserată în rubrica „Stihuri pe răboj”, e bine reprezentată de voci tinere: Mircea Streinul, George Drumur, E. Ar. Zaharia, Ion Roșca, Aurel (George) Putneanu, Al. Raicu, Gheorghe Antonovici, Ștefan Horint, Ghedeon Coca, Teodor Scarlat, Virgil Carianopol, Al. Șerban și tânărul istoric literar D. Popovici, în timp ce proză semnează Bazil V. Nistor, Gheorghe Antonovici, Horia Fulger, Ovidiu Constant, Neculai Roșca și Mircea Streinul (*Vraciul vorbă rea*), Dan Petrașincu (*Roma*), Silviu Cernea, Adam Lăpușneanu ș.a. Rubricile de note și comentarii polemice intitulate „Încrustări pe răboj”, „Din condei”, „Prin vitrine”, „Frânturi” dau sare și piper paginilor și ancorează publicația în actualitate. Seria a doua impune altă echipă redacțională și o nouă structură a revistei. Aceasta beneficiază acum de o cronică literară ținută de Ioan Vasiliu, care scrie despre *Huliganii* lui Mircea Eliade, *Fata din umbră* de Radu Boureanu, *Rabbi Haies Reful* de Petru Manoliu, *Cara-Su* de I. Valerian, are o „cronică dramatică” și o „cronică plastică” datorate lui Mihail N. Georgescu. Sectorul de eseistică este remarcabil ilustrat de Mircea Eliade (*Câți din d-voastră?*, *Studentul de ieri, studentul de azi*), Anton Holban (comentarii referitoare la Marcel Proust), C. Rădulescu-Motru, Al. Talex. Poezia este semnată de C. Crețeanu, D.G. Luca, V. Scupra, Constantin Barcaroiu, George Vaida, Ion Sofia Manolescu, proza de Anton Holban (*Puiu*), V. Scupra și Ion Silvian (fragmente din romanul *Înfrângeri*). Medalioane consacrate lui Liviu Rebreanu, Vladimir Cavarnali, Al. Rosetti, Artur Enășescu, J.R. Kipling sunt semnate de Paul Bărbulescu și M. Vlădescu, iar notele, redactate cu vivacitate, comentează aspecte ale actualității literare. ***M.Pp.***

RĂCĂCIUNI, Isaiia (pseudonim al lui Isaiia Nacht; 21.IX.1900, Gâșteni-Răcăciuni, j. Bacău – 16.VI.1976, București), dramaturg, prozator, traducător.

Este fiul Zeldei (n. Gittner) și al lui Beniamin Nacht, arendaș; actorul N. Stroe este fratele său. Din 1909 învață la București, urmând gimnaziul la Şcoala Evanghelică (1911–1912), unde îl are profesor de limba română pe Ioan Slavici. Ar fi frecventat apoi Academia Comercială. În 1920–1921 este secretar literar la Editura Gutenberg, iar după stagiul militar devine contabil la Centrala Cărții (unde îi cunoaște pe Emanoil Bucuța, Perpessicius ș.a.). Are preocupări literare timpurii, traducând din Maxim Gorki, Paul Verlaine, R. M. Rilke. Debutează în ziarul „Dacia” (1920) sub pseudonimul Ion Negrea, iar ca dramaturg, cu piesa *Trei cruci*, „apocalips în nouă tablouri”, datată de autor 1922. Din 1924 susține cronica dramatică la săptămânalul „Clipa”, participă la reuniunile cenaclului literar organizat de redacția revistei, frecventează seminarul condus de Mihail Dragomirescu la Facultatea de Litere, e prezent și devine cunoscut în mediile teatrale și literare. În 1927 îi sunt reprezentate comedia *Mirele* și drama *Uzina* la Teatrul Popular din Tismana. Tot în 1927 scrie, împreună cu N.N. Şerbănescu, scenariul pentru filmul *Iancu Jianu*. Publică în „Premiera ilustrată” (1928–1929) o serie de articole

(despre K. S. Stanislavski, Hermann Sudermann, Georg Kaiser, Franz Wedekind, Karl Sternheim, August Strindberg, despre estetica dramei expresioniste etc.), în care își afirmă adeziunea la curentul expresionist, pe care îl elogiază și îl explică teoretic. Mai colaborează la „Adevărul”, „Azi”, „Ecoul”, „Rampa”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a., folosind și pseudonimele Ion Negrea, Ion Noapte, I. Nopteanu, Vladimir Spătaru și Ric-Rac (în colaborare cu N. Stroe și N. Vlădoianu). Din 1929 lucrează ca secretar literar la Editura Cultura Națională, sub directoratul lui Al. Rosetti, iar din 1933, îndeplinind aceeași funcție, și la Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, unde director era tot Al. Rosetti. Participă astfel nemijlocit la editarea operelor multora din marii scriitori din perioada interbelică (G. Călinescu, Ion Barbu, G. Bacovia, Camil Petrescu ș.a.). În 1931 i se reprezintă drama *Poste-restante* la Teatrul Maria Ventura, în regia lui Victor Ion Popa și având în distribuție actori precum Aura Buzescu, George Vraca, Romald Bulfinski, Ion Iancovescu ș.a. Debutul ca prozator îl reprezintă romanul *Mâl* (1934). În 1935 comedia *Bursa neagră* i-a fost pusă în scenă de George Mihail Zamfirescu la Teatrul Național din Iași; originea dramaturgului stârnind ostilitatea unor cercuri antisemite, acestea au obținut suspendarea spectacolului după doar două reprezentații. În 1939 un scenariu pe care îl realizează după o nuvelă a lui N. Porsenna, *Se aprind făcliile*, stă la baza unui film realizat în regia lui I. Șahighian. În 1944 i se reprezintă *Omul de departe* la Teatrul Barașeum din București. Între 1945 și 1948 e director la Editura Cugetarea-Georgescu Delafras. Ulterior, retras din viața literară, continuă să scrie, însă nu publică decât un volum de memorialistică, *Amintiri* (1967), precum și câteva traduceri. A lăsat în manuscris texte dramatice (parțial tipărite postum) și un jurnal care „acoperă” patru decenii.

R. este considerat unul din pionierii dramaturgiei expresioniste în literatura română (Ov. S. Crohmălniceanu). Cea mai apropiată de expresionism este drama *Trei cruci*, dar și alte piese, în special *Omul de departe*, unde se pot depista motive și procedee expresioniste: frenezia erotică, elogiul instinctualității privite ca o cale de regenerare față cu marasmul „burghez”, iluminări mistice extatice, contestarea civilizației, constatarea demoniei orașului modern, apelul la idei nietzscheene și la idealul unui „om nou”, introspecția nemiloasă și autodevorantă, amestecul de blazare și de exaltare, gesturile bruște, imprevizibile, stilul patetic, imaginile șocante, energia conflictului, organizat antitetic. Interesante sub aspectul acomodării expresionismului la noi, piesele rămân modeste sub raport estetic, cea mai izbutită fiind, probabil, *Poste-restante*, prin însușiri mai degrabă realiste decât expresioniste, ca și *Omul de departe*, aceasta din urmă reductibilă, în cele din urmă, la genul bulevardier superior, ilustrat cu succes și de alți dramaturgi, de la A. de Herz la Victor Eftimiu. Ca prozator, **R.** a fost remarcat mai ales pentru romanul cu substrat autobiografic *Mâl*, proiecție a unei obsesii erotice. Scris într-un stil limpede și alert, gazetăresc, marcat de ritmul precipitat al dezvoltării conflictului, ca într-o piesă de teatru (Perpessicius l-a numit, prin opoziție cu romanul-fluviu, „roman-cascadă” sau „roman-torent”), *Mâl* poate interesa prin tematică, fiind – observa tot Perpessicius – „un roman de predestinări tragice, un roman de dragoste nefericită, dragostea unui tânăr autor dramatic și a unei tinere baletiste, prinși în șuvoiul patimei”, cât și prin recursul la sugestiile psihanalizei. Ca document, aduce o imagine sugestivă a lumii tineretului „occidentalizat” al Bucureștilor anilor ’30 ai secolului trecut, tineret noctambul, care practică amorul liber și se bucură cu voluptate de confortul modern, „exotic”. Elogiat de G. Călinescu și de Perpessicius, *Mâl* a fost judecat cu asprime de E. Lovinescu („...viața de culise, de zonă inferioară, e zugrăvită în scene filmate, inexperimentate, deși cu intenții moderniste și de pigmentare sexuală”). Alt roman, *Paradis uitat* (1937), tot cu substrat autobiografic, evocă nostalgic copilăria personajului principal în atmosfera idilică a vieții rurale patriarhale („...fenomen de sămănătorism evreiesc” – E. Lovinescu). *„Dați-mi-L înapoi pe Iisus”* e o nuvelă amplă (tipărită în 1944, scrisă însă în anii ’30), în care **R.** investighează problema identității spirituale a intelectualului român de origine evreiască, ilustrată prin forma acută a conflictului lăuntric între tentația sionismului militant și combatant, cu năzuință mesianică, și atașamentul față de țara de baștină. În final protagonistul, Jair Stuparu, sfâșiat între imboldul de a emigra în Palestina și cel de a nu se despărți de solul natal și de spiritualitatea românească, se sinucide. Autorul includea această nuvelă într-un proiectat ciclu de scrieri dramatice și în proză, realizat doar în parte și lăsat în manuscris. În amintirile sale a schițat, selectiv, episoade din cariera de dramaturg și de editor, evocând

figurile unor personalități literare și teatrale pe care le-a cunoscut: George Mihail Zamfirescu, Mateiu I. Caragiale, G. Bacovia, N. D. Cocea, Mihail Sebastian, G. Călinescu, Ilarie Voronca, Gala Galaction, Camil Petrescu ș. a.

SCRIERI: *Trei cruci*, București, [1922]; *Mâl*, București, 1934; *Paradis uitat*, București, 1937; *„Dați-mi-L înapoi pe Iisus”*, București, 1944; *Amintiri*, București, 1967; *Teatru*, îngr. și pref. Elena Zaharia-Filipaș, București, 1990. **Traduceri:** John Drinkwater, *Viața lui Cromwell*, București, f.a.; Edmond Flegg, *Moise*, București, f.a.; Heinrich Mann, *Vânătoarea dragostei*, București, 1935 (în colaborare cu Camil Baltazar); Lytton Strachey, *Regina Victoria*, București, f.a. ; A.S. Pușkin, *Fata căpitanului*, București, 1938; Prosper Mérimée, *Carmen*, București, 1938; Heinrich Heine, *Atta Troll. Visul unei nopți de vară*, București, 1945; H. Kellermann, *Dansul morții*, București, 1950; Luise Dornemann, *Jenny Marx*, București, 1957 (în colaborare cu H. Dumitru); Anna Seghers, *Morții rămân tineri*, I–II, București, 1964 (în colaborare cu P. Mureșanu).

Repere bibliografice: N. Stancovici, *„Trei cruci”*, „Clipa”, 1925, 99; Călinescu, *Opere*, II, *711–716*; Perpessicius, *Opere*, VII, *73–74*; Sărmanul Klopștock, *Isaiia Răcăciuni*, RP, 1934, 5084; Vlaicu Bârna, *„Paradis uitat”*, RP, 1936, 5676; Dan Petrașincu, *„Paradis uitat”*, DMN, 1937, 10 065; Gala Galaction, *Romanul din care înveți*, ADV, 1937, 16 380; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *287*; Perpessicius, *Lecturi*, *248–251*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *170–174*; Micu, *Lecturi*, *151–152;* Sebastian Vlad Popa, *„Post-restante”*, CC, 1991, 3; Ghițulescu, *Istoria*, *167–169*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *26–28*; Evelin Fonea, *Un scriitor pe nedrept uitat*, RCM, 2003, 190–191; Cornel Galben, *Personalități băcăuane: Isaiia Răcăciuni*, ATN, 2011, 7. ***N.Br.***

RĂCHIŢEANU, Teofil (pseudonim al lui Teofil Purcel; 5.I.1943, Răchițele, j. Cluj), poet. Este fiul Minei (n. Capota) și al lui Petru Purcel, țărani. După absolvirea școlii elementare în satul natal, urmează Liceul Teoretic din Huedin (1959–1963), apoi se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj, secția limba și literatura română, pe care o va absolvi în 1969, susținându-și licența cu un studiu monografic consacrat lui Radu Stanca. Student încă, se remarcă în cenaclurile literare clujene, debutând cu versuri în 1964 la „Tribuna”. În 1969 îi apare primul volum de poezii, *Elegii sub stele*. Mai colaborează la „Steaua”, „Transilvania”, „Viața românească”, „România literară”, „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Echinox”, „Vatra” ș.a., iar după 1989 și la „Minerva” (Bistrița), „Târgoviștea”, „Adevărul de Cluj” ș.a. La terminarea studiilor universitare este angajat muzeograf la Muzeul „Octavian Goga” de la Ciucea (1970–1971), apoi, timp de trei ani, își caută loc într-o redacție, dar în 1974 optează definitiv pentru Catedra de limba și literatura română de la școala din comuna natală. După unsprezece ani de la debutul editorial, îi apare volumul *Somn de voevod* (1980), ce echivalează cu o adevărată lansare în cadrul promoției tinere. De altfel, Geo Bogza îl remarcase încă din 1973, când îi consacrase o tabletă în „Contemporanul” (*Scrisori de la un tânăr poet*).

Dezinteresat de căutările formale ale liricii moderne și, în general, de orice fel de artificiu prozodic, **R.** este fidel formulei clasice, cultivând versul tradițional, cu pregnante rezonanțe folclorice, într-o atitudine contemplativă, elegiacă. El stă retras undeva la munte, departe de zgomotul cafenelelor literare, înfășurat în norul său de melancolie („Mai singur, tot mai singur, în munții mei bătrâni,/ Nici o dorință-n mine, nici un îndemn. Doar zvonul/ Declinului, cum, parcă, pe cerul altui ev,/ Suflând, un zeu ar duce spre orizonturi norii...”). Poetul cutreieră ținuturi păduroase, în care trecutul istoric vibrează încă viu în oameni, dar și în frunzele copacilor, în ierburi, unde „și-n aer a rai și a vecie amiroase” și își decantează sentimentele în litanii de o mare discreție pe eternele teme: viața, moartea, ciclicitatea anotimpurilor, istoria neamului. Ardealul se regăsește nu atât în peisaj – deși pastelul îi stă mereu la îndemână –, cât în duhul lui, prin sufletul jelalnic al îngemănării cu natura, cu istoria, ca însemne ale dăinuirii: „Lângă morminte stau – de-un ceas? De-o zi? –/ Oh, mut eu stau acolo ca pământul/ Pe dealuri iarba vălure-se lin/ Şi zăvorât în mine stă cuvântul” (*Lângă morminte*). Structural, **R.** este un bard, un cântăreț, având-și ascendența nu în Lucian Blaga, ci în Octavian Goga și în Aron Cotruș, iar pe linia St. O. Iosif – Panait Cerna vădește filiații eminesciene: „Cade frunza, cade frunza/ Şi, noian s-așază-n vale –/ Este jalea? Este jalea: Codrului Măriei Sale?”. Stilul popular se regăsește într-o asimilare organică a modelului poetic, care obligă la respectarea structurii formale tipice, pe care autorul o exersează cu ușurință de la colind până la bocet și blestem sau la rezonanțe baladești pe motivul Iancului, ca în *Patimile după Iancu* (2006) . Un ciclu de elegii închinate satului patriarhal ce se stinge mocnit într-o vatră ancestrală lipsită azi de credință este *Satul care moare*. Lamentoul atinge coardele grave ale resemnării, când însuși sensul dumnezeiesc

dătător de viață pare să fi dispărut. Un sentiment al zădărniciei învăluie suflul ființării. Aceleași mâhniri ale însingurării se degajă și din ciclul de catrene din antologia de autor *Efulgurații* (2002), în care poetul, retras dintr-o lume ce-i este străină, sentimentalizează romanțios pe pragul unor iubiri pierdute. De o limpezime cristalină, lirica lui aduce miresmele unor spații agreste sacre, nealterate de surogate ale vieții moderne. Chiar dacă s-ar părea că „retragerea poetului în Munții Apusului echivalează cu simbolicul boicot al istoriei la care lumea noastră a recurs nu o dată” (V. Fanache), controversele legate de unele episoade din rezistența anticomunistă din zona Huedin – Răchițele l-au determinat să alcătuiască, în colaborare cu Teodor Boc, o antologie de istorii orale – *Cazul Șușman în judecata răchițenilor* (2005) și să intre în polemici acerbe. Altfel, dincolo de episoadele acestea **R.** e un solitar, un sihăstrit în felul său, rezonanța în actualitate asigurându-i-o în primul rând meditația asupra eternului uman recuperată în poezie.

SCRIERI: *Elegii sub stele*, București, 1969; *Somn de voevod*, București, 1980; *Planete de melancolie*, Cluj-Napoca, 1986; *Poeme-nserate,* București, 1990; *Poesii de mai demult*, Cluj-Napoca, 1994; *Partea mea de dragoste*, Cluj-Napoca, 1996; *Ora singurătății (alte poeme de mai demult)*, Cluj-Napoca, 1998; *Efulgurații (Pagini de jurnal. 1967–1990)*, Cluj-Napoca, 2002; *Efulgurații*, Cluj-Napoca, 2002; *Tărâmul de rouă*, București, 2002; *Alizeul de dor (Poesii din celălalt mileniu)*, Cluj-Napoca, 2006; *Munții Apuseni* (în colaborare cu Pompei Cocean și Cristian Lascu), Oradea, 2006; *Patimile după Iancu*, pref. Constantin Cublešan, Cluj-Napoca, 2006; *Lumina din lacrimă (poesii din două milenii)*, Cluj-Napoca, 2007; *Apa din care bea curcubeul*, pref. V. Fanache, Cluj-Napoca, 2008; *Efulgurații (din vechi scrinuri adunate)*, pref. Mircea Vaida-Voevod, Cluj-Napoca, 2008; *Improvizații – glume, gânduri, poezele, cu de-ai mei din Răchițele*, Cluj-Napoca, 2008; *Din vechi scrinuri adunate*, Cluj-Napoca, 2009; *Lebăda neagră*, Cluj-Napoca, 2011; *Cu doru' și dragostea*, postfață Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Elegii sub stele”*, TR, 1969, 37; Geo Bogza, *Paznic de far*, București, 1974, *534–536*; Ion Cristofor, *„Planete de melancolie”*, ST, 1986, 11; Constantin Cubleșan, *„Poeme-nserate”*, „Mesagerul transilvan”, 1990, 16; Mircea Țicudean, *Poezie „pură” românească*, APF, 1990, 3–4; Cornel Regman, *„Poeme-nserate”*, JL, 1990, 44; Al. Cistelecan, *Eleghii căielnice și traghicești*, LCF, 1995, 11; Adrian Țion, *„Voievodul melancoliei” din Munții Apuseni*, TR, 1995, 46–47; Ulici, *Lit. rom.*, I, *304–305*; Poantă, *Dicț. poeți*, *173–175*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *28–29*; Teodor Tihan, *Ora cărților deschise*, Cluj-Napoca, 2003, *208–210*; Iosif-Cristian Pașcalău, *„Alizeul de dor” sau Năzuința de recuperare a sacrului*, VTRA, 2008, 1–2; Pop, *Vocile poeziei*, *69–71*; Gheorghe Mocuța, *„Din vechi scrinuri adunate”*, „Arca”, 2011, 4–6; Popa, *Prezențe*, *256–264*. ***Ct.C.***

RĂCNETUL CARPAȚILOR, revistă apărută la București, lunar, din martie 1990 până în iulie 1992, cu subtitlul „Organ al Partidului Liber Schimbist”, sub conducerea unui colegiu de redacție. În articolul-program *Caragiale e cu noi*, semnat de Ștefan Cazimir, se menționează că **R.C.** își propune „să practice umorul intenționat”. Valentin Silvestru, Octavian Andronic, Mircea Cornișteanu, Florin Andrei Ionescu, Leonard Gavriliu, Grid Modorcea, Ion Rotaru, Al. Andrițoiu, Tudor Vasiliu ș.a. colaborează cu o serie de texte umoristice urmărind să aducă în atenția opiniei publice măsuri și hotărâri politice neinspirate, să satirizeze politicianismul patibular al perioadei postdecembriste, să încurajeze literatura de tip umoristico-satiric, văzută ca formă de apărare a valorilor. ***M.Pp.***

RĂDĂCEANU, Lothar (19.V.1894, Rădăuți – 24.VIII.1955, Helsinki), eseist, autor de versuri. Este fiul lui Doris (n. Andrimovitsch) și al lui Ludwig Wurzer, profesor. Face liceul la Cernăuți și la Viena. Între 1919 și 1924 studiază filosofia, germanistica și romanistica la Universitatea din Cernăuți, susținându-și licența în 1925. S-a angajat încă din tinerețe în mișcarea socialistă. Din 1920 intră și în jurnalistică, fiind redactor la „Vorwärts” din Cernăuți, iar din 1925 la „Socialismul”. A publicat studii, eseuri și articole pe teme sociale și politice, toate ghidate de ideologia marxistă, în „Der Kampf” din Viena, „Gesellschaft” din Berlin, „Mișcarea socială” ș.a. *Oligarhia economică. Studiu asupra istoriei capitalismului în România* (1927) poate fi considerată o lucrare semnificativă pentru orientarea publicisticii lui. Este, de asemenea, autor de versuri, găzduite de diferite reviste și iscălite cu pseudonimele Robert Hart și Walter Rahuz. Câteva articole privitoare la cultură i-au apărut în „Icoane maramureșene”, „Cugetul liber”, „Șantier”, „Gândul vremii” ș.a. A fost unul dintre fruntașii Partidului Socialist din România, militând pentru formarea și consolidarea Federației Partidelor Socialiste din România (1924–1927). Membru în Comitetul Executiv al Partidului Social Democrat din România (1926–1938), s-a aflat printre cei care au acceptat unificarea cu Partidul Comunist

Român și mai târziu înființarea Partidului Muncitoresc Român, fiind ales membru al Comitetului Central (1948). A deținut funcțiile de ministru al Muncii (1944–1946), al Muncii și Prevederilor Sociale (1946–1952), președinte al resortului afaceri externe în Marea Adunare Națională ș.a. Din 1952 devine profesor de germanistică la Facultatea de Filologie a Universității din București, iar în 1955 este ales membru titular al Academiei RPR. A murit la Helsinki, unde participa la o conferință interparlamentară.

Articolele semnate împreună cu Eugen Relgis în volumul *Umanitarism și socialism* (1925) dezvoltă pe un ton polemic idei legate de evoluția culturii moderne. *Studii literare marxiste* (1946) și *Probleme de istorie a literaturii germane* (1956) reiau, amplificând sau schematizând, idei prezente în critica literară de orientare socialistă din lucrările de limbă germană. Interpretările lui **R.** sunt teziste, manihеiste, simplificatoare. Ele ignoră condiția artistică a textelor invocate, cât și mersul general al literaturii, evidențiind însă, într-o manieră tendențioasă, atitudinea politică a scriitorilor.

SCRIERI: *Umanitarism și socialism* (în colaborare cu Eugen Relgis), București, 1925; *Studii literare marxiste,* București, 1946; *Probleme de istorie a literaturii germane,* București, 1956.

Repere bibliografice: Popa, *Dicț. lit.* (1977), *468;* Horst Fassel, *Deutsche Literatur von den Anfängen bis 1770,* I, Iași, 1977, *35–36;* Rusu, *Membrii Academiei, 446.* ***M.D.***

RĂDUICĂ, Georgeta (13.VIII.1914, Crevenicu, j. Teleorman – 22.X.2002, București), bibliograf. Fiică de învățători, **R.** a urmat școala primară în comuna Bălăria, județul Teleorman, iar la București, Școala Centrală de Fete (1926–1933) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția română–germană (1933–1937), apoi Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu" (1938) și Școala de Paleografie de la Arhivele Statului (1937–1938). Încadrată la Biblioteca Academiei Române, unde lucrează până în 1975, a fost, succesiv, bibliograf, șef de serviciu, cercetător științiific. Paralel, funcționează un timp ca profesoară la Școala Normală de Fete, la Liceul „Gh. Lazăr", la Gimnaziul „Costeasca" (1945–1948). Colaborează la „Deutsche Bücherei" (Leipzig), „Verlagsbuchhandlung" (Düsseldorf), la „Contemporanul", „Almanah literar", „Studii și cercetări de bibliologie", „Revista bibliotecilor", „Studia et Acta Musei «Nicolae Bălcescu»", „Almanahul Societății România Jună" (Viena), „Revista germaniștilor români" ș.a. Este unul din coordonatorii și autorii lucrării bibliografice *Publicațiile periodice românești* (II–III, 1969–1987).

R. elaborează, împreună cu soțul ei, Nicolin Răduică, două lucrări fundamentale de informare. Prima, *Calendare și almanahuri românești* (*1731–1918*). *Dicționar bibliografic* (1981; Premiul Academiei RSR), înregistrează și prezintă monografic, din punctul de vedere al bibliografiei, 450 de colecții de calendare și almahuri, cu un total de peste două mii de volume, apărute în Muntenia, Transilvania, Moldova, Bucovina, Crișana, Banat, Oltenia, Dobrogea și peste hotare. Materia e sistematizată în capitole care au în vedere partea calendaristică, proza, poezia, partiturile, iconografia, colaboratorii etc. Lucrarea a fost considerată încă de la apariție „monumentală, menită a fi pentru multă vreme un inegalabil termen de referință" (Mircea Zaciu). Cea de-a doua, *Dicționarul presei românești (1731–1918*) (1995), cuprinde descrieri bibliografice de o mare rigoare științifică a peste 7500 de publicații, începând cu *Calendar*, scos de Petcu Șoanul în Șcheii Brașovului (1731). Pentru prima dată sunt prezentate multe publicații puțin cunoscute, editate în Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia, între care și acelea scoase de prizonierii români în lagăre, de meglenoromâni sau istroromâni și de românii din exil.

SCRIERI: *Calendare și almanahuri românești (1731–1918). Dicționar bibliografic* (în colaborare cu Nicolin Răduică), pref. Mircea Zaciu, București, 1981; *Dicționarul presei românești (1731–1918)* (în colaborare cu Nicolin Răduică), București, 1995.

Repere bibliografice: Mircea Zaciu, *Calendare și almanahuri,* T, 1980, 2. ***I.D.***

RĂDULESCU, Banu (**Șerban**) (12.II.1924, București – 9.XII.1998, Berlin), prozator.

Este fiul Angelei (n. Lovin) și al lui Alexandru Rădulescu, profesor de muzică. Studiile secundare le-a început la Liceul Militar „Ștefan cel Mare" din

Cernăuți, unde l-a avut profesor de limba română pe Augustin Z.N. Pop, care i-a descoperit înclinațiile literare, trimițându-l la concursurile Tinerimii Române, unde obține diverse premii. S-a transferat la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, pe care îl va absolvi în 1943. Dă examen la Institutul Medico-Militar din București. În 1947 este scos din armată din cauza atitudinii sale anticomuniste, continuându-și studiile ca student civil. La 23 august 1948 este arestat într-un grup de medici cu convingeri liberale și face închisoare până în 1954, la Constanța, Văcărești, Jilava, Caransebeș, Pitești, Gherla și la Canal. Încearcă să își reia studiile, dar abia în toamna anului 1955 i se admite reînmatricularea. După ce își susține examenul de stat, profesează ca medic stagiar (1956–1957) la Spitalul Filantropia din București, perioadă în care, în timpul revoluției din Ungaria, se vede din nou arestat, fiind eliberat însă la scurt timp. Între 1957 și 1963 funcționează ca medic de circumscripție în comuna Geoagiu din județul Hunedoara, iar apoi ca medic de policlinică în București. Îmbolnăvindu-se de tuberculoză, e nevoit să abandoneze medicina, dedicându-se în exclusivitate literaturii. După decembrie 1989 ia inițiativa înființării publicației „Memoria. Revista gândirii arestate", al cărei redactor-șef devine în mai 1990, din noiembrie 1991 fiind desemnat și președinte al Fundației Culturale Memoria. Debutul publicistic s-a produs la vârsta de treisprezece ani în revista craioveană „Flamuri", revista liceelor militare. A mai colaborat la „Viața socială", „Ramuri", „Pagini dunărene", „Viața militară". A fost distins cu diverse premii, acordate de revistele „Ramuri" și „Viața militară" sau, în 1984, de Asociația Scriitorilor din București pentru romanul *Nimic despre fericire*. După perioada de detenție a semnat cu pseudonimul Andrei Rotaru.

Debutând târziu, la patruzeci și trei de ani, **R.** se dovedește încă de la primul volum – *Dincolo de așteptare* (1967) – un prozator matur, stăpân pe mijloacele de expresie. Nuvelele cuprinse aici – reluate în volumul *Oameni și oameni* (1973) – se axează pe diverse întâmplări din viața soldaților. Concepute cinematografic, ca niște secvențe de film, ele creează prin succesiune senzația de viață trăită în momentele ei cele mai semnificative: iluzia dragostei împlinite (*Visul soldatului*), gustul amar al iubirii înșelate (*Erika*), speranța în supraviețuire (*Speranța*), certitudinea sfârșitului iminent (*Dincolo de așteptare*). Varietatea modalităților narative, finețea analizei, autenticitatea întâmplărilor relatate dovedesc calități ce nu vor fi infirmate de scrierile ce vor urma. Astfel, în romanul *Verdictul* (1970) pretextul care declanșează și impulsionează „acțiunea" este de factură polițistă, autorul păstrând un timp indecizia asupra genului de literatură pe care intenționează să îl abordeze. Curând ciudatul caz pe care protagonista trebuie să îl elucideze – crimă sau sinucidere – se transformă într-o adevărată problemă de autognoză, fiindcă similitudinile cu propria-i viață sunt atât de flagrante, încât la un moment dat se creează impresia bizară că procuroarea își anchetează propriul caz. În nuvelele din *Lumină și piatră* (1972) intenția autorului se concentrează asupra unor trăiri-limită, ocolind cotidianul banal. Discursul narativ este însă firesc, evitându-se deliberat patetismul, chiar când acesta, din cauza subiectului, s-ar fi impus. Este cazul doctorului din nuvela *Noaptea*, care, cunoscându-și diagnosticul de canceros, își trăiește ultimele clipe cu demnitate și decență și evită compasiunea semenilor. Cea mai izbutită carte a lui **R.** rămâne romanul *Păsările mari nu cântă* (1976). Tot excursul narativ este alcătuit din amintirile disparate ale unui medic care suferă un puternic traumatism psihic după ce a leșinat în timp ce își opera propriul băiat. Deși aparent incoerente, rememorările se dovedesc suficient de logice ca să se poată reconstitui nu doar destinul personajului, ci și al întregii sale familii. Cartea, plină de sugestii și întrebări dramatice, conduce spre o concluzie unică: o personalitate de excepție, tiranică în formele ei de manifestare, îi anulează pe cei din jur chiar atunci când toate acțiunile izvorăsc din cele mai lăudabile intenții. *Nimic despre fericire* este un roman de dragoste al cărui final îl constituie actul răpirii Transilvaniei de către horthiști. Sunt analizate destinele unor tineri siliți să își plieze existențele în funcție de un implacabil eveniment istoric, cu totul străin lor. *În iarbă, cu fața la soare* (1989), un roman cu evidentă tentă autobiografică (de fapt, memoriile abia deghizate ale prozatorului), desfășoară povestea existenței unui medic extrem de dotat, ins de o mare puritate sufletească și cu o exemplară capacitate de dăruire. Închis sub regimul comunist și suferind o grea condamnare politică, el nu mai reușește să își reia drumul firesc al profesiunii, eșecul marcându-i și viața intimă.

SCRIERI: *Dincolo de așteptare*, București, 1967; *Verdictul*, București, 1970; *Lumină și piatră*, București, 1972; *Oameni și oameni*, București, 1973; *Păsările mari nu cântă*, București, 1976; ed. 2, postfață Gheorghe Derevencu, București, 2005; *Nimic despre fericire*, București, 1984; *În iarbă, cu fața la soare*, București, 1989.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Verdictul”*, RL, 1970, 15; Valentin F. Mihăescu, *Un roman al eșecului*, LCF, 1977, 23; Romulus Vulpescu, *„Păsările mari nu cântă”*, RL, 1977, 32; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *468–469*; Marius Petrescu, *Într-un registru „egal cu sine”*, LCF, 1989, 50; Radu Ciobanu, *Un roman cu medici și despre medici*, T, 1990, 3; Nicolae Baltă, *Povestea unei vieți*, CC, 1990, 2; Virgil Leon, *Conversații cu Banu Rădulescu*, APF, 1992, 3–5; Octavian Saiu, *Ceva din ceea ce înseamnă frumusețe, speranță*, TTR, 2000, 5–6; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *30–31*. ***D.Gr.***

RĂDULESCU, Corneliu (25.X.1937, Coșuleni–Hotin – 14.XII.2011, Lupeni), prozator. Este fiul Ninei Rădulescu (n. Gumeniuc), învățătoare, și al lui Nicodim Rădulescu, preot. Urmează cursurile primare și gimnaziale la Oteșani (județul Vâlcea), Homorod și Geoagiu (județul Hunedoara), iar pe cele liceale la Alba Iulia (1951–1954). Va frecventa două secții filologice ale Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj, secția rusă (1955–1959) și secția română (1966–1971). Își începe cariera didactică la Școala Generală din Orăștioara de Sus, județul Hunedoara, iar din 1959 până în 1980 este profesor la Liceul nr. 2 din Lupeni. Debutează cu o recenzie în revista „Steaua” (1957), apoi publică proză în „Tribuna” (1958). Mai colaborează la „Cariatide” (Hunedoara), „Abataj” (Petroșani), „Arhipelag”, „Opinii culturale”, „Semenicul” (Reșița), „Semne” (Deva), „România literară”, „Luceafărul” ș.a.

Cea dintâi carte a lui **R.**, *Vara* (1972), împrumută titlul unei ample nuvele ce reconstituie cu mijloace narative moderne, bine stăpânite, evenimente din trecut (aici, din perioada de sfârșit a războiului) văzute prin caleidoscopul mișcător al amintirilor. De altfel, autorul excelează în registrul prozei scurte, de varii dimensiuni, găsind în fragmentarul viziunii subiective a naratorului-actant un mijloc adecvat de recompunere a realului la nivelul limbajului. Deseori apelează la lungi monologuri pigmentate cu rememorări de dialoguri, asumate însă de aceeași voce narativă, ca un gând neîntrerupt transcris în plan literar. Unele reușite ale acestei tehnici sunt certe și au fost confirmate de critică. În *Bocet pentru Ion Zăpadă* sau în *Farfuria zburătoare*, din volumul *Zidul în care s-a tras cu pușca* (1979), realul contemporan, de o banalitate adesea sordidă, este proiectat în transistoric, dobândind valențe mitice. Această carte, poate cea mai interesantă ca varietate, are și o valoare de document, aici **R.** aplicând cu mare curaj tehnicile sale compoziționale pentru a camufla și scoate în afara timpului prezent mărturiile cu privire la greva minerilor din Valea Jiului din 1977 (*Nenumăratele oglinzi ale memoriei. File dintr-un dosar posibil*). Celor două culegeri li se adaugă *Povestiri pe o temă dată sau Pseudo-etico-panorama* (1987), un adevărat exercițiu de virtuozitate narativă. Fiecare din cele trei tomuri va furniza câte unul din capitolele „romanului în trei povestiri sau trei povestiri într-un roman” intitulat *Ta-ram-ta-ta sau Cinci băieți și dulcea libertate* (2000), unde aceste episoade disparate sunt redistribuite într-o încercare de recompunere a unui destin pe modelul romanului-puzzle. Şi alte două romane anterioare, *Prin defileu* (1975) și *Uitarea și neuitarea inocenților* (1983), sunt construite pe aceleași jocuri de clarobscur ale memoriei subiective. În vreme ce primul ridică din apele timpului continentul trecutului în folosul unui cuplu de îndrăgostiți în căutarea fericirii, în fapt a propriei identități profunde, miza celui de-al doilea este mult mai gravă. Înrudită în esență, preocuparea pentru recuperarea timpului de odinioară se realizează aici polifonic, pe multiple planuri și cu o varietate de tehnici, mergând de la inserarea de text „autentic” (jurnal, scrisoare) la monologuri îmbinate cu narațiuni ce au valențe dramatice. Condiția de „suplinitori” devine o categorie socială specifică epocii, reprezentând refuzul accesului la împlinire. Colectivitatea însăși este pusă în discuție în momentul când bătălia care se dă pentru memorie depășește granițele dramelor individuale și atacă însăși ființa etnică. Lupta pentru esențele transistorice revine sub forma umbrei omniprezente a Cetății, a cărei înrădăcinare în trecut apare ca unică pavază în fața turpitudinilor prezentului socialist, mergând de la degradare morală până la crimă. Dreptul la neuitare al „inocenților” capătă accente eroice și sensuri vizibil politice. *Jocul cu umbre*, subintitulat „roman (oarecum) parodic”, redactat în 1988, dar publicat abia în 2000, reia, cu nuanțe kafkiene, problematica reconstruirii identității prin recursul la memorie în contextul anamnezei (aici, cu justificare terapeutică), al obsedantei vinovății fără vină, înscrisă în codul genetic al

lumii căreia **R.** îi alcătuiește rechizitoriul în jocurile de oglinzi ale memoriei.

SCRIERI: *Vara*, Cluj, 1972; *Prin defileu*, București, 1975; *Zidul în care s-a tras cu pușca*, București, 1979; *Uitarea și neuitarea inocenților*, București, 1983; ed. 2, Sibiu, 2002; *Povestiri pe o temă dată sau Pseudo-etico-panorama*, București, 1987; *Jocul cu umbre*, Petroșani, 2000; *Ta-ram-ta-ta sau Cinci băieți și dulcea libertate*, Cluj-Napoca, 2000; *Enigmele insulei Bwu-kyphy, tablete pentru dureri de cap*, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, *„Vara"*, RL, 1972, 22; Petru Poantă, *„Prin defileu"*, ST, 1976, 3; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *469*; Mircea Popa, [*Corneliu Rădulescu*], TR, 1979, 44, ST, 2003, 4–5; Radu Ciobanu, *„Uitarea și neuitarea inocenților"*, T, 1984, 4; Ovidiu Moceanu, *„Uitarea și neuitarea inocenților"*, ST, 1984, 10; Braga, *Sensul*, *178–182*; Maria Razba, *Corneliu Rădulescu. Biobibliografie*, Deva, 1987; Gheorghe S. Suciu, *Subtext și motivare*, TR, 1988, 43; Dumitru Hurubă, *„Jocul cu umbre"*, „Cuvântul liber", 2001, 2 943. ***Il.M.***

RĂDULESCU, **Dan** (13.XI.1884, București – 14.XI.1969, Sinaia), poet, dramaturg, memorialist. Este fiul Mariei Rădulescu (n. Aricescu-Criteanu, nepoată a scriitorului Constantin D. Aricescu) și al lui Grigore Procopiu, avocat vâlcean, senator în mai multe rânduri, o dată ales vicepreședinte al Senatului. Crescut numai de mama sa, **R.** începe școala primară la București, dar ultimele trei clase le face în particular, examenele de sfârșit de an dându-le, de asemenea, în Capitală. Tot acolo intră, pentru ciclul secundar, la „Sf. Sava". Între colegi îi are pe Marin Lișcu (viitor latinist), N. Cartojan, N. Abramescu și (într-o clasă mai mare) pe Ion Petrovici. La sugestia lui Spiru Haret, prieten din copilărie al mamei, ultimele patru clase le urmează la nou-înființatul liceu din Pitești, singurul cu o „secție modernă". Interesat de botanică, de paleontologie, dar și de fizică și de chimie, elevul scrie și versuri. Terminând liceul la 17 ani, se înscrie la Facultatea de Științe a Universității din București. Încă student, în 1904, devine asistent suplinitor al profesorului Adriano Ostrogovitch, la Catedra de chimie organică a Institutului de Chimie, unde realizează primele sale lucrări științifice, unele date la lumină în reviste de specialitate din Occident. Cu o bursă „Răducanu-Simonide" oferită de Casa Școalelor, timp de șase ani (1907–1913) își desăvârșește studiile la Universitatea din Berlin, unde îi are profesori pe filosoful Alois Riehl, pe chimistul Emil Fischer și pe fizicianul Max Planck. Aici își susține și doctoratul, încununat cu distincția *magna cum laude*. Întors în țară, e numit profesor la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, totodată fiind colaborator la „comisia științifică" a Ministerului Armamentului. După intrarea României în război, e mobilizat pe lângă același minister. Printr-o întâmplare nefericită, pierde trenul cu care trebuia să se refugieze în Moldova, rămânând astfel în teritoriul ocupat de armatele Puterilor Centrale. După Pacea de la București, în toamna anului 1918, este chemat la Universitate ca profesor însărcinat cu cursul de chimie organică. Un an mai târziu, în aceeași calitate, împreună cu Adriano Ostrogovich și cu alți colegi, se angajează în opera de întemeiere a Institutului de Chimie al Universității Daciei Superioare la Cluj. Debuta totodată și ca poet, E. Lovinescu publicându-i în „Sburătorul", începând din august 1919, mai multe poezii, semnate Ignotus. Același pseudonim apare și pe coperta plachetei intitulate *În umbră și tăcere*, cu care debutează editorial în 1922, precum și pe aceea a dramei în trei acte *Fericirea* (1922). Dacă preocupările literare erau astfel încheiate, activitatea științifică și didactică nu va împiedica nașterea și fructificarea altora colaterale. Doctorandul universității berlineze aborda în paralel probleme de istorie a filosofiei antice, de psihofiziologie ori gnoseologie. În anii marii crize economice se pronunță asupra remediilor preconizate de Hoover, un moment părând câștigat chiar de economia dirijată de tip sovietic. Intervine de asemenea în presă (în revista „Gândirea", în ziare ori prin broșuri) în câteva dezbateri și promovează, prin exemplul personal, schiul și turismul montan. În urma Dictatului de la Viena, când Universitatea clujeană se mută la Sibiu, profesorul se pensionează, stabilindu-se la Sinaia. Va continua să desfășoare o intensă activitate în domeniul chimiei aplicate, implicându-se în mai multe proiecte, între care rafinarea țițeiului, fabricarea hârtiei din stuf ori a unor medicamente (hormonul folicular, penicilina etc.) Deși nu este în grațiile noului regim, prin grija unor prieteni și foști colaboratori primește titlul Profesor Emerit. La vârsta de 82 de ani începe să-și scrie amintirile, dar manuscrisul, predat unei edituri, va fi tipărit după mai bine de un deceniu, postum: *Memorii* (1979). A fost tatăl prozatoarei Marta D. Rădulescu și al chimistului Fluor Mihail Rădulescu, autor și el al unui roman (*Descătușare*, 1936).

Încadrându-l pe Ignotus în grupul „intimiștilor”, G. Călinescu valorizează doar un aspect al liricii lui, exprimat plenar doar în câteva poezii și îndeosebi în *Reîntoarcere*, citată în întregime. Mai just percepea textele Lovinescu atunci când releva „sub arhaismul unei versificații simpliste și al unui material poetic scos din uz, o sensibilitate caracterizată prin dulcea melancolie a revoluției iremediabile a timpului, dar și o tendință de intelectualizare (cu mijloace verbale insuficiente)”. Poetul, talentat, dar nu îndeajuns de cultivat literar, nu era deloc monocord: în prima parte a plachetei *În umbră și tăcere* erau cuprinse și poezii de dragoste, în care se alternează registrul „înalt” (*Cântec vechi*, *Rugăciune*, *Plimbare de seară*) cu cel simplu, galant (*Corintiana*) ori glumeț-colocvial (*În grădină*), o confesiune de savant ieremit (*Scrisoarea unui singuratic*), un imn închinat memoriei (*Amintirile*). Evantaiul tematic se lărgește și mai mult în partea a doua, în care figurează câteva poezii axate pe simboluri și alegorii semănând celor din faza „parnasiană” a lui Ion Barbu (*Paharul*, *Mărgăritarul*, *Munții*, *Căutătorul de comori*), o viziune eshatologică (*Finală*), tablouri cosmice (*Stelele*, *Intermezzo stelar*, *Soarele*), dar și parabole ale unei umanități deficiente (*Învinșii*, *Orbii*). Dotat era profesorul chimist și pentru teatru, căci primei (și ultimei sale) încercări, *Fericirea*, îi lipsește foarte puțin pentru a fi o dramă susceptibilă de a fi reprezentată cu succes pe scenă, și anume o mai elaborată soluționare a conflictului, la baza căruia se află iubirea purtată aceluiași bărbat de două femei, mamă și fiică, și o individualizare mai pregnantă a personajelor centrale. În *Cuvântul înainte* ce deschide volumul *Memorii* autorul declară că scrierea acestora, începută la o vârstă foarte înaintată, s-a datorat insistențelor unor colegi și „elevi”, care au adus și argumentul că profesorul „a trăit intens […] în «epoca descălecătoare a culturii fizico-chimice moderne […] în țara noastră»” și „a trăit-o intens”, nu doar ca spectator. Insistențele vin totuși în prelungirea unor puternice imbolduri proprii, unele ținând de presiunea „amintirilor scumpe”, altele de dorința corectării judecăților pronunțate asupra omului de știință și, nu în ultimul rând, de „fabulația lăudăroasă”, pe care memorialistul o execrează verbal, întrucât erodează valoarea documentară a textului, dar căreia, în fapt, îi cedează. Construcția este însă, în mod vădit, serios grevată de trebuința de a se conforma cerințelor cenzurii comuniste, de unde numeroase croșete. Volumul e structurat în trei părți inegale, ca proporții și mai ales sub raportul episoadelor biografice omise ori rezumate în chip drastic. Ca atare, primele două părți, aferente copilăriei și anilor de învățătură în țară și la Berlin, sunt aproape cât cea de-a treia parte, consacrată perioadelor trăite la Cluj (1919–1940), la București și Sinaia (în timpul războiului și în primul deceniu și jumătate de regim socialist). Subiectivitatea din tabloul „epocii descălecătoare a culturii fizico-chimice moderne” este copleșitoare, părând să se apropie uneori de mitomanie. La fel, încercările în istoria filosofiei grecești ar fi „contribuții originale” etc. Totuși, tabloul rămâne prețios sub raport documentar, mai ales că exagerările, denaturările, erorile sunt semnalate și corijate de prefațatorul volumului, George Ostrogovich, specialist în domeniu. Dar memoriile lui **R**. au, de asemenea, o certă valoare literară, datorată talentului scriitoricesc al autorului. Bune pagini de narațiune captivantă, agrementată de umor și ironie, nedisprețuind nici anecdoticul, alternează cu scene dramatice, în care dialogul e susținut cu vioiciune, și cu portrete schițate rapid, în câteva tușe. Filonul literar e mai substanțial în „amintirile din copilărie” și în cele „din anii de învățătură”, la care se adaugă cele din anii războiului, bogați în relatarea unor peripeții de tot soiul. Memorialistul inserează în text poezii proprii, scrisori primite, precum și rezumate ale unor încercări de filosofie ori temele de seminar pe care i le-a dat Max Planck în anii pregătirii doctoratului.

SCRIERI: *În umbră și tăcere*, București, [1922]; *Fericirea*, București, 1922; *Pentru conștiința românească*, I–II, Cluj, 1933; *Memorii. Şaizeci și cinci de ani de activitate științifică și culturală între anii 1902 și 1967*, pref. George Ostrogovich, Cluj-Napoca, 1979.

Repere bibliografice: E. Lovinescu, *„În umbră și tăcere”*, SB, 1922, 43; Marcel N. Romanescu, *„În umbră și tăcere”*, SB, 1922, 47; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *763–764*, *Ist. lit.* (1982), *847–848*.
V.D.

RĂDULESCU, Dorina (25.V.1909, Roznov – 21.VIII.1982, București), prozatoare, poetă, publicistă. Este fiica Mariei și a lui Isac Rudich și soția lui Gogu Rădulescu, înalt demnitar în regimul comunist. Prin 1922–1923, în casa familiei din strada bucureșteană Labirint se ținea un cenaclu, al cărui animator era B. Fundoianu și pe care îl frecventau Ilarie Voronca, Victor Brauner, Claude Sernet, F. Brunea-Fox, Ion Călugăru, Ştefan Roll (care își face

cunoscut acest lucru într-o evocare). Tânăra **R.** are, se pare, simpatii pentru mișcarea comunistă și o existență desprinsă parcă dintr-o viitoare scriere de gen: autodidactă, este funcționară la un magazin, debutează cu reportaje la „Cuvântul liber" (1935), iar în anii războiului scrie într-un ziar de front. A mai colaborat la „Graiul nou", apoi la „Contemporanul", „Lumea", „Gazeta literară", „România literară" ș.a. A fost redactor, în 1947–1948, la revista „Viața Capitalei".

Cu toată discreția și detașarea presupuse de adoptarea persoanei a treia singular și de formula rememorării, pe care le utilizează **R.**, în romanul *Vârtej* (1964) se poate întrezări transpunerea ficțională a unui fragment autobiografic (copilăria și tinerețea). Scrierea este un bildungsroman, care reconstituie aventura formării unei conștiințe prinse în vârtejul istoriei, de la evocarea copilăriei într-un târgușor patriarhal (cu reminiscențe din proza scriitorilor din Moldova sau din cea a lui B. Delavrancea în creionarea portretelor bunicilor) la aceea a uceniciei într-un magazin bucureștean și până la cotitura surprinzătoare a experienței de pe frontul din Rusia. Dat fiind caracterul puțin comun al unor întâmplări, reinvestirea ficțională a propriei biografii se face cu un permanent scrupul de a îmblânzi neobișnuitul și de a evita pateticul unor situații, alegându-se maniera amintirii trucate (și nu aceea similidiaristică), cenzurată și prin ironia blândă și folosindu-se uneori notația seacă, reportericească (scenele din periplul ca asistentă medicală, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial). Cu tot caleidoscopul de evenimente și medii – descrierea activității legionarilor, a comuniștilor din ilegalitate, pagini menționabile despre periferia bucureșteană, în tradiția lui Ion Călugăru sau a lui I. Peltz –, romanul ar fi fost unul comun fără încorporarea memorialului rusesc, unde autoarea reușește, prin notația de tip fragmentar, cu fraze scurte, sacadate, atente la nuanțele sordidului sau ale dramaticului, să creeze o bună proză de atmosferă. În chip neașteptat, descrierea colhozurilor ori a unei experiențe siberiene e făcută netendențios; există chiar pasaje antologice: bombardarea unui tren de refugiați, convoiul evacuaților, unele scene din spitale. Din volumul *Adevăr și fantezie* (1970), în care sunt reunite diferite intervenții publicistice, interesează însemnările de călătorie (acelea din Italia, spre exemplu) și îndeosebi câteva reportaje din „Cuvântul liber", un colaj aproape fotografic, unde **R.** surprinde, într-un stil nestrident contestatar, „pulsul" realității din lumea de „umiliți și obidiți" ai periferiei, cu „carnavalele monstruozității" (*Moșii*, *Ghetto*) și figurile ei specifice (*Ghiță Boambă*, *Orbul*, *Păsărarul* etc.). De reținut sunt și tușele de tip suprarealist și absurd din *Magazinul.*

SCRIERI: *Vârtej*, București, 1964; *Adevăr și fantezie*, București, 1970; *Taina crăiesei. Basme*, cu ilustrații de Lena Constante, București, 1972; *Ancora*, pref. Ana Blandiana, București, 1982.

Repere bibliografice: Gheorghe Drăgan, *„Vârtej"*, IL, 1965, 1; Dinu Săraru, *„Adevăr și fantezie"*, „Scânteia", 1970, 8652; Mircea Iorgulescu, [*Dorina Rădulescu*], RL, 1971, 6, 1986, 33; Ștefan Roll, *Numai adevăr*, LCF, 1971, 9; Sorin Titel, *Întoarcerea în timp*, RL, 1973, 46; George Macovescu, *Dorina Rădulescu*, RL, 1982, 35; Radu Popescu, *Cu sufletul viu*, RL, 1982, 37; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *31–32*. ***O.S.***

RĂDULESCU, D. St. [Dumitru St.] (6.III.1908, Bechet, j. Dolj – ?), prozator, dramaturg, istoric literar. Este fiul Stanei (n. Ionescu) și al lui Stelian Rădulescu, mic comerciant. Absolvind gimnaziul la Craiova, se înscrie la Școala Superioară de Comerț din Brăila, după care frecventează cursurile Academiei Comerciale din București, fără să obțină licența. Funcționar la Primăria Capitalei, în anii celui de-al Doilea Război Mondial ajunge proprietar al unui anticariat și al unei edituri (Văpaia). Manifesta destul de devreme și preocupări literare, din 1933 participând la ședințele cenaclului Sburătorul, unde citește proză și teatru. Debutează în august 1934, cu o nuvelă, în revista „Vremea", în care mai semnează schițe, povestiri, scurte piese de teatru. Debutul editorial se produce cu comedia în opt tablouri *Popa Borcea* (1938). Mai colaborează la „Adevărul literar și artistic", „Reporter", „Expres", „Realitatea ilustrată", „Naționalul nou", „Tribuna politică" ș.a., precum și la Radiodifuziunea Română, unde i se pun în undă piesele *Simfonia tăcerii* (1938) și *Excursia* (1943). După război este documentarist la institute de cercetare, în paralel ocupându-se cu tranzacționarea de tablouri, el însuși fiind un pasionat colecționar. Făcea, de asemenea, diligențe asidue la direcțiile teatrelor din Capitală și din țară în vederea punerii în scenă a unor piese (*Vine nebunu!*, *Luță*), eșuate după ce fiul său, student, este închis pe motive politice. De-abia târziu, în anii ’80 ai veacului trecut, i se tipăresc două traduceri și o antologie, iar teatrul radiofonic îi prezintă scurte dramatizări după

Masca de A.P. Cehov și *Două loturi* de I.L. Caragiale. Elaborează și un dicționar al personajelor din proza lui Liviu Rebreanu, propus fără succes unor edituri. După 1989, în ciuda vârstei înaintate, își intensifică activitatea: dă la iveală amintiri, articole și traduceri (din Thomas Mann, Tzvetan Todorov, Truman Capote ș.a.) în revistele „Luceafărul", „Adevărul literar și artistic", „Contemporanul – Ideea europeană", prepară alte dicționare de personaje, pe care le tipărește, împreună cu o parte dintre cărțile elaborate mai de mult, la Ramida, editura înființată de fiul său, Mihai Rădulescu, scriitor și el.

Cu o înzestrare specific oltenească pentru dialogul plin de nerv și de culoare, **R.** găsește firesc drumul spre dramaturgie. Prima sa comedie, *Popa Borcea*, valorifică, pe urmele *Scrisorii pierdute*, demagogia electorală, adusă însă la actualitate, în locul dascălului ce jonglează cu clișee naționaliste aflându-se un slujitor al bisericii, care, după ce își pierde soția și copiii într-un incendiu, își descoperă vocație de predicator iluminat. Ctitorind o asociație religioasă, constată cu stupoare că aceasta este transformată de un coleg preot în sursă de câștiguri bănești, iar de un politician local într-un foarte eficace instrument electoral. Revoltat de cei care-l „exploatează", Popa Borcea se debarasează de ei, dar nu pentru a reintra în rândul oamenilor cinstiți, ci pentru a profita singur de avantaje, ajungând astfel deputat și chiar ministru. Naturalețea și vivacitatea dialogului caracterizează și comediile *Vine nebunu!* și *Luță* ori piesele într-un act *Vecinele*, *La bătrânețǎ*, *Porumbel vânător*. Acțiunea primelor două e plasată în lumea micilor funcționari de la o percepție provincială ori dintr-un minister bucureștean, medii ale căror tare sunt bine cunoscute autorului, însă nici intriga, nici personajele nu le diferențiază suficient de piesele lui Tudor Mușatescu, Mircea Ștefănescu ori Sică Alexandrescu. Aceleași caracteristici se regăsesc în schițele umoristice adunate târziu în volumul *Casa de odihnă* (1996), dintre care unele sunt veritabile scenete. **R.** dispune însă de alte calități, care conduc proza sa în zone neașteptate. Dacă nuvelele *La barbut!*, *Mecanicul*, *Gheorghiță*, *Vis rău* aduc în prim-plan drame teribile, petrecute în lumea măruntă a mahalalei, vag amintind de *Maidanul cu dragoste* și de *Domnișoara Nastasia* ale lui G.M. Zamfirescu ori de câteva dintre nuvelele lui Cehov, unul din scriitorii preferați ai lui **R.,** în schimb *Sportul alb* brodează cu îndemânare un scenariu fantastic. Prezentat ca roman, *Tinca* (1996) cuprinde de fapt două nuvele a căror acțiune e plasată în lumea colecționarilor amatori de pictură. Într-o măsură ambele sunt autobiografice, hrănindu-se din experiența autorului. Mai mult, în cea de-a doua nuvelă, al cărei titlu e pus și pe coperta cărții, prozatorul împrumută o parte din propria sa viață personajelor principale, Tinca și fratele său, medicul Florea Dudulea, originari din Caracal. Acestea, ca și „colecționarii" Tudor Stoian și Fănică Georgescu, în consecință trăiesc în narațiune, au oarecare relief. De altfel, paginile memorialistice ale lui **R.** – *Către cetitori* (în volumul *Vine nebunu! Luță*, 1995) și *10 ani la „Sburătorul"*, publicat inițial în „Luceafărul" (1991) și reluat în *Dicționarul personajelor din „Sfârșit de veac în București" de Ion Marin Sadoveanu* (1997) – nu numai că aduc informații prețioase despre lumea literară, dar au o savoare aparte, împletind ironia fină și umorul amărui. Fără să conțină un demers interpretativ aprofundat, dicționarele de personaje din operele unor romancieri clasici – Liviu Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Ion Marin Sadoveanu, Nicolae Filimon – sunt foarte utile îndeosebi elevilor.

SCRIERI: *Popa Borcea*, București, [1938]; *La barbut*, București, 1942; *Dicționarul personajelor din opera lui Liviu Rebreanu*, București, 1994; *Vine nebunu*! *Luță*, pref. Sică Alexandrescu, București, 1995; *Casa de odihnă*, București, 1996; *Tinca*, București, 1996; *Dicționarul personajelor din „Sfârșit de veac în București" de Ion Marin Sadoveanu*, București, 1997; *Obsesia*, București, 1997; *Dicționarul personajelor din „Viața la țară" și „Tănase Scatiu" de Duiliu Zamfirescu*, București, 1998; *Vecinele. Teatru II*, București, 1999; *Dicționarul personajelor din „Ciocoii vechi și noi" de Nicolae Filimon*, București, 2000. **Traduceri:** Alexandre Dumas, *1001 de fantome. Testamentul domnului de Chauvelin*, Cluj-Napoca, 1981; ed. București, 1992; Quintus din Smirna, *Războiul Troiei sau Sfârșitul „Iliadei"*, București, 1988. **Ediții**: Anton Pann, *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea*, Iași, 1985.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Liviu Rebreanu: 2284 personaje*, LCF, 1980, 7; H. Zalis, *Liviu Rebreanu în trei fațete definitorii*, LCF, 1995, 31; George Munteanu, *O performanță dicționaricească*, LCF, 1995, 41; Constantin Cubleșan, *„Dicționarul personajelor din opera lui Liviu Rebreanu"*, ST, 1995, 12; Gh. Bulgăr, [*D. St. Rădulescu*], LL, 1996, 2, LCF, 2001, 23; Fănuș Băileșteanu, *Personajele lui Liviu Rebreanu*, L, 1996, 3; D. Micu, *„Dicționarul personajelor din opera lui Liviu Rebreanu"*, L, 1996, 11–12; H. Zalis, *Tipuri de investigație deosebit de utile*, „Azi literar", 1998, 2 martie; Maria Laiu, *Portret sentimental*, LCF, 1999, 26. ***V.D.***

RĂDULESCU, Marin (3.V.1932, Șuța Seacă, j. Dâmbovița – 6.XII.2011, București), istoric literar, prozator, traducător. Este fiul Ioanei (n. Bonaș) și al lui Ion I. Rădulescu, țărani. Urmează cursul primar la școala din satul natal (1945), apoi Liceul Militar „General de Divizie Makarovici" din Iași (1945–1949) și își continuă liceul la Târgoviște (1949–1952). Va fi student la Facultății de Filologie a Universității din București, secția traducători (1952–1956) și al Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu" din București, secția pictură (1964–1970). Profesor de limba și literatura franceză, literatură universală, istoria artei, desen și matematică la câteva licee din București (1956–1990), e și secretar al societății literare Relief Românesc (1977–1985). Mai întâi director al Editurii Cuvântul Românesc (1990–1991), va fi ulterior manager al Editurii Spirale (1991–2009). Colaborează la revistele „Interferențe", „Litere" ș.a. Ca pictor, are mai multe expoziții în țară și peste hotare, unele lucrări aflându-se în colecții prestigioase. De asemenea, realizează numeroase ilustrații la volumele proprii și nu numai.

Cea mai importantă carte semnată de **R.** este monografia în trei volume *Baudelaire. Existență și creație* (1992), în care cercetătorul caută să surprindă „aspectele și sensurile creației" poetului printr-o restituire cu ajutorul documentelor (mărturii ale contemporanilor, presa timpului, corespondența etc.), a edițiilor critice, a iconografiei și a informațiilor provenite din discipline conexe literaturii, precum artele plastice, muzica, filosofia, psihologia sau sociologia. Scopul mărturisit ar fi acela de a asigura o mai bună receptare a poetului francez în spațiul românesc. Instrumentele utilizate sunt, în principal, cele ale istoriei și criticii literare, căutându-se, pe de o parte, o reconstituire acurată a biografiei și gândirii poetice ale lui Baudelaire, iar, pe de altă parte, o analiză a operei cu mijloacele criticii estetice. Primul volum, intitulat *Estetica baudelairiană*, cuprinde trasarea și descrierea etapelor vieții de la copilărie și adolescență până la maturitate și interpretarea gândirii și a esteticii baudelairiene. Cele două paliere ale analizei sunt complementare, în opinia autorului existența și creația luminându-se reciproc: „viața lui nu poate fi căutată, cântărită și explicată decât în raport cu creația pe care a generat-o". Evenimentele marcante ale vieții poetului, care fasonează un stil de viață particular, mediile, atmosfera intelectuală în care se învârte tânărul Baudelaire, cu insistență asupra locuințelor pe care le închiriază, asupra cafenelelor frecventate, a întâlnirilor cu boema artistică, a presei cu care colaborează sau asupra lecturilor care l-au influențat, alcătuiesc un tablou larg, semnificativ totodată pentru epocă. Al doilea volum, *Creativitatea baudelairiană*, are drept fundament ideea că estetica și creativitatea se intercondiționează printr-o permanentă corespondență între subiect, formele de expresie și filosofia poeziei. Cea mai mare parte a cărții este dedicată volumului *Les Fleurs du mal*. În interpretarea poeziilor **R.** coroborează analiza tematică cu decuparea ariilor de semnificații ale unor laitmotive și cu analiza stilistică. Sunt interpretate și poeme neincluse în edițiile antume, bruioane, versuri de album și parodii, precum și proza din *Les Paradis artificiels* ori din *Petits poèmes en prose (Le Spleen de Paris)*. Volumul ultim, *Limanul speranței. Exilul*, are în atenție ultima perioadă a vieții poetului, analizează proiectul autobiografic *Mon coeur mis à nu*, lăsat în manuscris, corespondența poetului ș.a. Se propune un istoric al receptării lui Baudelaire în Franța, în lume și în România, urmat de o cronologie minuțioasă, o bibliografie exhaustivă și un istoric al traducerilor lui Baudelaire în România. Fără a formula puncte de vedere originale, cartea dedicată lui Baudelaire valorizează, în schimb, instrumente de cercetare utile, prezintă documente, antologii de texte, date biografice și bibliografice, documentează traducerile românești. Mărturisind existența unei „afinități elective" cu Baudelaire, cu care se întâlnește mai ales în felul de a vedea sincronismul artelor, **R.** își exersează în *Mozaic artistic* (2006) și în *Reflecții asupra artelor* (2006) cunoștințele din domeniul literaturii, picturii, muzicii și arhitecturii. Consacră pagini unor scriitori și artiști precum François Villon, Arthur Rimbaud, Paul Verlaine, Edgar Allan Poe, M. Eminescu, Camil Petrescu, Eugène Delacroix, Richard Wagner, Le Corbusier ș.a., dar și unor perioade de cultură, precum Antichitatea greacă sau romantismul. Sunt însă, cel mai frecvent, simple notații de lectură, pe alocuri diletante, ce reiterează clișee arhicunoscute. *Jurnalul unui spirit zbuciumat* (2007) recompune, destul de tern, traseul biografic al lui autorului, majoritatea episoadelor fiind reluate în „romanul autobiografic" *Riman* (2008), în fapt o repovestire, adesea cu formulări identice, a jurnalului, completată cu o încercare de a propune un soi de filosofie mistică. **R.** a mai publicat un volum de cugetări și aforisme,

Flori spirituale (2006), și altele de reflecții și povestiri despre existența spirituală, precum *Lumini și umbre* (2006) și *Povestiri mistice subiective* (2008).

SCRIERI: *Originile spiritului francez*, București, 1980; *Omul este ce gândește*, București, 1985; *Baudelaire. Existență și creație*, I–III, București, 1992; ed. 2, București, 2006; *Flori spirituale*, București, 2006; *Lumini și umbre*, București, 2006; *Mozaic artistic*, București, 2006; *Reflecții asupra artelor*, București, 2006; *Desenele lui Baudelaire*, București, 2007; *Jurnalul unui spirit zbuciumat*, București, 2007; *Aventurile spiritului în materie*, București, 2007; *Amintiri din copilărie*, București, 2008; *Între cer și pământ*, București, 2008; *Luminile existenței*, București, 2008; *Povestiri mistice subiective*, București, 2008; *Riman*, București, 2008; *Treptele devenirii*, București, 2009. **Traduceri:** Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, introd. trad., București, 2007; *Les Écrits de Baudelaire sur ses phares esthétiques: Delacroix, Poe, Wagner* – [*Scrierile lui Baudelaire despre farurile sale estetice: Delacroix, Poe, Wagner*], ed. bilingvă, introd. trad., București, 2007.

Repere bibliografice: Al. Piru, *„Baudelaire. Existență și creație”*, L, 1993, 2–4; Mioara Caragea, *„În karma mea era scris să-l slujesc pe Baudelaire”* (interviu cu Marin Rădulescu), „Cotidianul”, 1993, 2 martie; Ileana Mihăilă, *„Baudelaire. Existență și creație”*, RITL, 1993, 1–2; Elena Hotineanu, *„Baudelaire. Existență și creație”*, RLSL, 1993, 5; Victor Petrescu, *Marin Rădulescu. Arta, pasiunea unei vieți*, „Litere”, 2012, 2. ***Mr.M.***

RĂDULESCU, Marta D. (24.IV.1912, Pitești – 5.IX.1959), prozatoare, autoare de versuri. Este fiica Elizei (n. Băjenaru) și a lui Dan Rădulescu, profesor universitar, scriitor. Urmează Liceul „Regina Maria” din Cluj și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care nu o termină. Debutează cu o poezie în „Dimineața copiilor” (1929) și editorial cu volumul de „schițe ușoare” *Clasa VII A* (1931). A editat și condus „Revista mea” (1935–1936), o publicație „de cultură generală și literară”, și a colaborat la „Curentul”, „Gândirea”, „Ideea literară”, „Realitatea ilustrată”, „Societatea de mâine”, „Viața literară”, „Ziarul științelor și călătoriilor” ș.a.

O oarecare vâlvă locală a produs, la momentul apariției, *Clasa VII A*. Observația directă, neprelucrată, din schițele cu caracter de pamflet unora le-a părut „lucidă” și a trecut drept talent, altora, însă, intenționat malițioasă la adresa corpului profesoral, în special a celui feminin, maliție născută dintr-un veșnic spirit de frondă al unei eleve protejate de un tată universitar. Dacă acest prim volum publicat de **R.** a putut lăsa impresia unei oarecare înzestrări pentru observația realistă și vioiciunea dialogului, cert este că *Sunt studentă!* (1933), construit pe același calapod, schimbat fiind doar cadrul școlar cu cel universitar, fixează coordonatele în care se înscrie prozatoarea: schițe satirice și caricaturi ce nu pot depăși nivelul de copiere a realității, fără nici o tentativă de transfigurare artistică. Literatura genului va cunoaște multe cărți inspirate din viața școlară, unele devenite bestselleruri, precum *Cișmigiu et Comp.* de Grigore Băjenaru, care, deși facile, sunt salvate de umorul, nostalgia, duioșia cu care sunt rememorate scenele din viața școlară. În cazul prozei scrise de **R.**, clișeele abundente, artificialitatea dialogului, comparațiile extrem de banale vin să sublinieze caracterul de „schițe ușoare”. Același caracter minor este întâlnit în poeziile din *Mărgele de măceș* (1931), versificate în maniera cântecelor de lume ale lui Anton Pann: „Dragoste, de n-ai mai fi, dulce în viață cum ar fi”; „Totul însă printre oameni se strecoară binișor/ Ca și apa ce din munte lunecă încetișor”. Dintr-un ciclu romanesc intitulat *Ferentarii* a fost editat doar primul volum, *Streina* (1940), cel de-al doilea, *Privighetorile mute,* căruia I. Al. Brătescu-Voinești îi făcuse o prefață, trebuia să apară în anul următor, dar evenimentele au făcut imposibilă tipărirea lui.

SCRIERI: *Clasa VII A*, Craiova, 1931; *Mărgele de măceș*, Craiova, 1931; *Sunt studentă!*, București, 1933; *Cartea celor șapte basme*, București, 1934; *Să ne logodim!*, București, 1934; *Ferentarii*, vol. I: *Streina*, București, 1940.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, IV, *463–469*; Perpessicius, *Opere*, V, *140–142*, *253–254*, VI, *201–203*, *348*, VII, *57–58*; Şerban Cioculescu, *„Clasa VII A”*, ADV, 1931, 14 577; F. Aderca, *E studentă!*, ADV, 1933, 15 176; Al. A. Philippide, *„Sunt studentă!”*, ALA, 1933, 15 176; Dragoș Protopopescu, *O fată de talent*, „Calendarul”, 1933, 371; Bogdan Amaru, *Colivia cu „sburători”*, VRA, 1934, 566; I. Massoff, *Cazul Marta D. Rădulescu*, RP, 1934, 4 904; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *265–266*; Sterian Segarcea, *„Streina”*, „Progresul”, 1940, 106; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *32–34*. ***C.Br.***

RĂDULESCU, Mihai (15.V.1936, București – 20.I.2009, București), prozator, eseist, traducător. Aparține unei familii de intelectuali, părinții find Toni și Dumitru St. Rădulescu, scriitor. Urmează școala primară și cursul secundar la Maison des Français, la Liceul Francez și la Liceul „Matei Basarab” din București, apoi devine student la Conservatorul „Ciprian Porumbescu”, secția regie de operă, dar aceasta desființându-se în 1955, trece la

Facultatea de Filologie a Universității din București. În noiembrie 1956 este arestat pe motive politice în lotul mediciniștilor și condamnat la patru ani de închisoare, pe care îi execută la Jilava, Gherla și în lagărele de muncă forțată de la Periprava, Salcia și Luciu-Giurgeni. După eliberare își câștigă existența pe șantiere, ca instalator de calorifere și hamal, iar ceva mai târziu ca instructor pentru teatrul de păpuși. I se admite să-și continue studiile universitare și frecventează cursurile secției de limba și literatura engleză a Facultății de Limbi Germanice din București, pe care le încheie în 1968. Rămâne asistent la facultatea pe care a absolvit-o, iar din 1972 e angajat lector de limba engleză și limba franceză la Institutul Teologic din București, de unde se și pensionează. Debutează ca poet în volumul *Delta*, alături de Hrandt Avachian, volum apărut în 1974 cu o prefață de Adrian Maniu. După 1989 fondează Editura Ramida.

R. a abordat mai multe domenii, remarcându-se mai ales ca prozator și eseist. Până în 1990 i se editează mai ales transpuneri din literatura engleză și americană (George Eliot, Oscar Wilde) sau franceză (Montaigne, Victor Hugo), dar și din literatura armeană (prelucrări sau repovestiri). „Transpuneri" în alt limbaj sunt și multe piese scrise acum – dramatizări, adaptări, scenarii radiofonice după opere celebre românești și străine: *Mitică Râmătorian* după N. Filimon (1976), *Micul Eyolf* (1967), adaptare radiofonică după H. Ibsen, *Peripețiile lui Nils Holgersson* (1969) după Selma Lagerlöf ș.a. Cele câteva piese originale – unele pentru teatrul de păpuși – par simple divertismente. Se reține, totuși, *Ceasornicarul revoluției sau Beaumarchais la St. Lazar* (1982), prin intermediul căreia autorul face să răbufnească privațiunile trăite în închisoare. Contribuția cu adevărat originală a lui **R.** se conturează abia după 1989, când poate să publice paginile de sertar și să dezvăluie dramatica sa experiență din detenție. Pasiunea pentru subiecte care să îi prilejuiască amestecul documentului cu ficțiunea era vizibilă încă din romanul *Mozart. Şapte zile pentru nemurire* (1987). „Romanele" *Casa lacrimilor neplânse. Martor al acuzării în procesul „reeducatorilor"* (1993), *Codrul scufundat* (1994), *Popa Piso din Zărnești* (1994), *Condamnat să învingă* (1995), *„Rugul Aprins" de la mănăstirea Antim la Aiud* (1998) sunt clădite pe structura unor experiențe reale, în evidențierea cărora perspectiva auctorială este de multe ori înlăturată spre a face loc documentului nud: materiale de arhivă, mărturii ale contemporanilor sau pur și simplu înregistrări pe bandă, în care personajul se destăinuie. E un fel de proză autenticistă, pe care autorul o practică intuitiv. *Hrandt* (2002), „portret al unui om – pictorul Hrandt Avachian – și al unui secol" constituie pentru **R.**, după cum s-a afirmat, un prilej de incursiune în trecutul personal și istoric. După romanul *Încleștare* (2001) **R.** se dedică tot mai mult publicării de „mărturii și documente", precum *La capătul iadului* (2005) ș.a., ori a unor lucrări de teologie. În 1998 tipărește *Istoria literaturii române de detenție*, în două volume intitulate *Memorialistica reeducărilor* și *Mărturisirea colaborării*.

SCRIERI: *Shakespeare, un psiholog modern*, București, 1979; *Civilizația armenilor*, București, 1983; *Ultima nădejde*, București, 1983; *Stilistica spectacolului. Elemente de stilistică antropologică în teatru*, Iași, 1985; *Mozart. Şapte zile pentru nemurire*, București, 1987; *Pe bulevard în jos…*, București, 1990; *Caidul. Nuvelele adolescenței în temnițele comuniste*, București,1992; *Sânge pe Râul Doamnei*, București, 1992; *Casa lacrimilor neplânse. Martor al acuzării în procesul „reeducatorilor"*, București, 1993; *„Rugul Aprins". Duhovnicii ortodoxiei, sub lespezi, în gherlele comuniste*, București, 1993; *Codrul scufundat*, București, 1994; *Evadarea lui Liviu Rebreanu*, pref. George Anca, Romulus Vulcănescu, București, 1994; *Împușcarea călărețului*, București, 1994; *Popa Piso din Zărnești*, București, 1994; *Antropologia stilistică. Lumea lui Charles Dickens*, pref. Victor Săhleanu, București, 1995; *Condamnat să învingă*, pref. Barbu Cioculescu, București, 1995; *Flăcări sub cruce*, cuvânt înainte Teodosie Snagoveanul, București, 1995; *Haiku-urile putrezirii de viu*, București, 1996; *Dubla personalitate în Renaștere. Studiu monografic de antropologie stilistică*, București, 1996; *Şoareci de apă*, București, 1996; *Antim Ivireanul – învățător, scriitor, personaj*, cuvânt înainte Irineu Slătineanu, București, 1997; *Preoți în cătușe*, cuvânt înainte Irineu Slătineanu, București, 1997; *„Rugul Aprins" de la mănăstirea Antim la Aiud*, pref. Vasile Andru, București, 1998; *Istoria literaturii române de detenție*, I–II, pref. Nicolae Balotă, București, 1998; *Patru eseuri despre Mircea Eliade*, București, 1998; *Bucuriile și mâhnirile părintelui Sisoe din Boteni*, București, 1999; *Iubirea ca pasărea cerului și alte povestiri*, București, 1999; *Jocul cu moartea*, îngr. și pref. Dan Rădulescu, postfață Stelian Tănase, București, 1999; *Povestiri din viața părintelui Nicodim*, cartea a II-a: *Încleștare*, București, 2001; *De viu a ars pe rug Don Juan*, București, 2002; *Hrandt*, pref. Bedros Horasangian, postfață Barbu Cioculescu, București, 2002; *Însemnări pe „Calendarul meu" de Radu Gyr*, pref. Mircea Nicolau, București, 2003; *„Rugul Aprins". Arestare. Condamnare. Achitare*, București, 2003;

Bursierul în SUA și alte povestiri, București, 2004; *La capătul iadului*, București, 2005; *Hiroshige – soarele meu*, postfață Mihaela Varga, București, 2008; *Sandu Tudor și „Floarea de foc"*, Vatra Dornei, 2008. **Traduceri:** *Oaspetele nepoftit. Povești armenești*, București, 1968 (în colaborare cu Dirayr Mardichian); George Eliot, *Silas Marner*, București, 1969; Victor Hugo, *Ultima zi a unui condamnat la moarte. Bug-Jargal*, Iași, 1971; Oscar Wilde, *Intențiuni*, pref. Mihai Miroiu, București, 1972; *Povestiri stranii. Pagini antologice din literatura anglo-saxonă*, Cluj, 1973 (în colaborare cu Grigore Năstase); Montaigne, *Aforisme*, pref. trad., București, [1977]; *Necunoscutul. Antologie din literatura anglo-saxonă*, Iași, 1981.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Opera*, *286–289*; Nicolae Ciobanu, *Un spirit heliadesc*, „Spectator", 1983–1984, 3; Răzvan Theodorescu, *Întregirea operei*, CNT, 1986, 31 mai; Romulus Vulcănescu, *Antropologia stilistică*, LCF, 1986, 42; Dionisie Mirea, *Orizontul cotidianului*, CC, 1991, 4–5; Romanița Constantinescu, *Poveste și proteste*, RL, 1992, 22; Al. Ruja, *Dubla față a jurnalului*, O, 2000, 2; Alexandru Mihalcea, *„Hrandt"*, TMS, 2003, 3; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *131–136*. ***I.O.***

RĂDULESCU, **Mircea Dem.** (21.VII.1889, Giurgiu – 6.VII.1946, București), poet, dramaturg.

Este fiul Ecaterinei (n. Drăgănescu) și al lui Dumitru Rădulescu, profesor. Urmează în orașul natal școala primară și gimnazială, începând tot aici și liceul. La paisprezece ani se mută la București și își continuă studiile la liceele „Mihai Viteazul" și „Sf. Sava", absolvind în 1909. Se înscrie la cursurile Facultății de Drept, fără a se dedica unei cariere de jurist. Ia parte activă la Primul Război Mondial, luptând la Bălănoaia și Comana, ca simplu soldat în Regimentul 5 Vlașca. E mutat ulterior la biroul de cenzură militară din cadrul Marelui Cartier General de la Iași, unde rămâne până la încheierea păcii. După război va fi, pentru scurtă vreme, director al Școlii de Comerț nr. 1 din București și inspector la Direcția Artelor. Redactor al ziarului „România" de la Iași (1917–1918), mai târziu, în 1931, va figura ca prim-redactor al revistei „Dacia". Încă înainte de absolvirea liceului îi apare în „Sămănătorul" o traducere din Chamisso (1908), pentru care îi e recomandat lui St. O. Iosif de Ghiță Popp, unul din profesorii săi. Debutează cu poemul *Povestea firului de argint* în martie 1909, în „Viața românească", și editorial în 1914 cu *Leii de piatră.* A mai colaborat la „Adevărul", „Convorbiri critice", „Flacăra", „Ilustrațiunea română", „Minerva literară ilustrată", „Ramuri", „Rampa", „Revista teatrală" (Brașov), „La Revue roumaine", „România nouă", „Teatrul", „Tribuna română", „Săptămâna CFR", „Universul", „Universul literar", „Universul copiilor" ș.a. Este membru al Societății Scriitorilor Români din 1914 și membru în conducerea SSR din 1919, membru al Societății Autorilor Dramatici Români începând cu 1923. I se acordă Premiul Academiei Române pentru *Poeme eroice* (1915) și pentru *Suflet și uzină* (1919), primul volum în urma unui raport făcut de Barbu Delavrancea. În 1943 primește Premiul Național pentru Artă Dramatică.

În volumul de debut, *Leii de piatră*, **R.** cultivă o poezie citadină și mondenă, ilustrată printr-o serie de „priveliști moderne": tablouri ale străzii, cu atmosfera și aglomerările urbane, cu vitrine și automobile, cu mult lux și siluete feminine frivole. Modernismul se reduce însă la elemente exterioare și în epocă i s-a reproșat lipsa de profunzime. „Vechi ca formă, dar cu intenții moderniste", îl caracteriza E. Lovinescu. Orașul e mai degrabă un decor, tratat fie în registru romantic-somptuos (transfigurat ca sală de bal, în care strălucesc safire, salbe, pânze albe, evantaie, diamante), fie în registru decadent, ca burg simbolist, cu glicine, crini și clavecine. Uneori în acest cadru poetul imaginează plimbări nocturne în care e urmărită, baudelairian, o apariție feminină care își etalează toaletele (blănuri, manșoane, mănuși) și carnația: „Și-atunci, când treci pe stradă și nu mai văd nimic/ În jurul meu, frumoaso, decât piciorul mic". Același gen de figură feminină revine în volumul din 1925, *Poeme pentru Galateea* („Nu-ți voi trimite daruri, nici elegii și nici/ Nu voi striga pe urma pantofilor tăi mici"), ca arhetip al femeii eterne surprinse în ipostaze cochete (Galateea, Eva, Sulamita). Din tablourile urbane ale lui **R.** nu lipsește însă figurația constructivistă. Agitația din porturi, gări, șantiere și fabrici e adesea figurată în genul lui Émile Verhaeren, ca expresie a unui proletariat care construiește ritmic cetățile viitorului: „Pământul îmi pare un vast șantier/ Și

cântecul muncii răsună sub cer/ Din sute de mii de ciocane” (*Cântecul ciocanelor*). Apărute la distanță de un an de la volumul de debut, versurile din *Poeme eroice* sunt scrise într-un context naționalist, aproape fără puncte de contact cu imaginația modernistă a celorlalte cicluri poetice. Strâns legate de experiența Primului Război Mondial, poemele angajează o poetică romantică a glorificării patriotice, transformându-l pe **R.** într-un „bard național” (E. Lovinescu). Militantismul și naționalismul amintesc nu doar prin retorică de Vasile Cârlova și D. Bolintineanu, ci și tematic ori formal. Predilecte sunt balada, legenda, doina, sonetul și, cel puțin într-un poem, se redescoperă tema ruinelor. Rămâne insolită reprezentarea antitetică a celor două forțe aflate în conflict, armata română și cea germană. Dacă prima e o armată de plugari, obligată să lupte, ca în vremurile vechi, cu furci și coase, trupele germane sunt, dimpotrivă, ultratehnologizate, proiectate, prozaic, în ample tablouri cvasifuturiste: „Veneau aruncătoare de bombe, mortiere,/ Imensele lor tunuri păreau că sunt cratere,/ Păreau că sunt scafandri la chip soldații lor./ Ei aduceau incendii și gaze-asfixiante/ Şi tot ce biruința sforțărilor savante/ Alcătuise-acolo ca-ntr-un laborator”. Aceeași combinație între un romantism schematic și o simplistă panoramare tehnologică se regăsește în *Suflet și uzină*, care transcrie contrastul între „sufletul” (românesc) și „uzina” (germană), opoziție exprimată la nivelul unei stilistici a muncii: românii pornesc la luptă ca la o zi de câmp, „scuipând în palme” („E cald ca-n zile calde de seceriș. Broboane/ De sânge și sudoare le lunecă pe frunte”), în vreme ce nemții, în efortul lor de stăpânire a mașinilor, privesc războiul ca pe o muncă în fabrică. În *Cântarea eroilor* (1933) **R.** va încerca să aplice aceeași rețetă, asociind prin metaforă reprezentări ale tehnologiei moderne cu teme folclorice inspirate din mitologia românească; astfel, ciclul *Patria-pasăre măiastră* leagă figura „păsării măiestre” de imaginea avionului. Tonalitatea este, ca în volumele precedente, păstrată și în abundenta producție ulterioară, triumfalistă, versurile înscriindu-se în literatura minoră a propagandei care a marcat regimul lui Carol al II-lea. În perioada sa ieșeană **R.** se implică în compunerea unui gen de teatru ușor, semnând singur sau împreună cu Corneliu Moldovanu, Alfred Moșoiu, Costică Solomonescu mai multe piese de teatru și de revistă care s-au bucurat de un notabil succes de public. Gustul pentru somptuos și atașamentul față de convenția romantică îl fac să aleagă subiecte din istoria antică și medievală, prelucrând în scheme melodramatice, apreciate încă de un anume public, viața de Curte. *Serenada din trecut* (1921) reconstituie moravurile de la curtea lui Petru Cercel, *Maria din Mangop* (1933) se întoarce la vremea lui Ștefan cel Mare, în timp ce *Bizanț* (1924) sau *Petronius* (1928) pun în scenă Curtea împărătesei Theophana sau pe aceea a lui Neron. Ca și în poezie, căutarea antitezelor, abundența artificioasă a conflictelor morale și a înfruntărilor pasionale compromit în bună parte teatrul lui **R.**, ancorându-l în literatura secolului anterior. „Cu elemente mai mult din V. Alecsandri și poezia acestuia decât din Victor Eftimiu și fără poezia acestuia din urmă” – e o caracterizare pe care o făcea G. Călinescu.

SCRIERI: *Leii de piatră*, București, 1914; ed. 2, București, 1924; *Poeme eroice*, București, 1915; ed. 2 (*Sufletul patriei. Poezii eroice*), pref. Barbu Delavrancea, București, 1921; ed. 3 (*Eroice. Sufletul patriei*), București, 1922; *Pe-aicea nu se trece* (în colaborare cu Corneliu Moldovanu), Iași, 1917; ed. 2, București, 1938; *Cupletele din celebra revistă „Di granda”*, București, 1919; *Suflet și uzină*, pref. Barbu Delavrancea, București, 1919; *O noapte la Mircești* (în colaborare cu Alfred Moșoiu), București, 1920; *Serenada din trecut*, București, 1921; ed. 2, București, 1936; *Legenda Coroanei*, București, 1922; *Bizanț*, București, 1924; *Portrete și amintiri*, București, 1924; *Poeme pentru Galateea*, București, 1925; *Petronius*, București, 1928; *Rapsodii românești*, București, 1928; ed. 2 (*Hotarele sfinte. Rapsodii românești*), București, 1935; ed. 3, Galați, 1937; *Cântarea eroilor*, București, 1933; *Făuritorii*, București, 1937; *Povestea ghiocelului*, București, 1937; *Barbă-Roșie*, București, 1940; *Cruciada noastră*, București, 1942; *Războiul nostru sfânt pentru țară și cruce*, București, 1943; *Crăiasa piticilor*, București, 1945.

Repere bibliografice: G. Topîrceanu, [*Mircea Dem. Rădulescu*], VR, 1913, 11–12, 1915, 11–12; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc în război*, București, 1921, *56–58*; Aderca, *Contribuții*, I, *471–472*; Busuioceanu, *Figuri*, *142–155*; Ion Marin Sadoveanu, *„Bizanț”*, G, 1925, 8; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *219–223*; Ion Anestin, *„Maria din Mangop”*, VRA, 1933, 306; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *835*, *Ist. lit.* (1982), *920–921*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *287–289*; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, *114*; Şerban Cioculescu, *O samă de cuvinte... contemporane*, FLC, 1979, 34; Brădățeanu, *Istoria*, II, *315–316*; Nicolae Scurtu, *Întregiri la dialogul epistolar al scriitorului*, MS, 1985, 3; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *98–99*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *34–35*. ***L.Td.***

RĂDULESCU, Neagu (26.XII.1912, București – 3.VI.1972, București), prozator.

Este fiul Ecaterinei Rădulescu, balerină, și al lui Radu Rădulescu, funcționar. Urmează la București cursurile primare (la „Sf. Iosif") și secundare (Liceul „Sf. Sava"), apoi Facultatea de Litere și Filosofie, al cărei licențiat devine în 1936. Talent precoce și fire activă, încă elev fiind debutează în 1927 la „Revista literară a Liceului «Sf. Sava»". În 1931 (februarie–decembrie) este redactor responsabil la „X.Y. Literatură și artă", „revistă a noii generații", la care scriu, între alții, Eugen Ionescu, Emil Botta, Octav Șuluțiu. Împreună cu Miron Suru, scoate în 1933–1934 caietul de literatură „Herald", care se voia un „bazar de literatură tânără" și unde publică poezie Nicolae Crevedia, Ilarie Voronca, Mircea Streinul, dar și V. Voiculescu, proza fiind ilustrată de Anton Holban (un fragment din romanul *Ioana*), Tudor Teodorescu-Braniște, Traian Mateescu ș.a., eseurile de C. Noica și Vlaicu Bârna, iar critica literară de Octav Șuluțiu. În aceiași ani plănuiește și o antologie a poeților tineri, care nu e finalizată. Debutează editorial în 1934 cu o carte de proze scurte, *Dragostea noastră cea de toate zilele*, distinsă cu Premiul Societății Scriitorilor Români. Colaborează cu articole de atitudine civică, dar și cu proză, eseuri, cronici și caricaturi la „Ulise", „Facla", „România literară", „Bobi", „Cronicarul", „Viața literară", „Luceafărul literar", „Linia nouă", „Reporter", „Decembrie", „Rampa", „Drum", „Drum nou" ș.a., iar după război la „Revista familiei", „Revista literară", „Luceafărul", „România literară", „Tribuna" ș.a. În 1931–1932 frecventează cenaclul Sburătorul, unde îi prezintă lui E. Lovinescu revista „X.Y. Literatură și artă", citește proză și schițează caricaturile celor prezenți. De altfel, scriitorul își va însoți opera literară cu desenele proprii, caricaturistul, care își alege modelele îndeosebi din lumea literar-artistică și sportivă, numărându-se între cei mai apreciați profesioniști ai genului.

Dragostea noastră cea de toate zilele anunța un prozator cu ochi de caracterolog și de umorist, recrutându-și materia din lumea mahalalei bucureștene, a vieții de provincie și a mânăstirii. Dacă se adaugă și lumea cazonă, școlărească și sportivă, sunt aici principalele ținte asupra cărora moralistul **R.** își fixează atenția. E. Lovinescu îl reținea în *Istoria literaturii române contemporane* din 1937 la secțiunea *Poezia epică urbană*, capitolul *Epica umoristică și satirică*: „Tânărul caricaturist [...] e ultimul nostru umorist, cu spirite dislocate, dar cu o notație plină de fantezie și de pitoresc", iar G. Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* din 1941, îl plasa în secțiunea *Momentul 1932*, menționându-l, după Mircea Damian și Stoian Gh. Tudor, la „umorul proletar": „evocă umoristic, pe urmele lui Bacalbașa, mizeriile vieții de cazarmă și stenografiază nu fără pitoresc limbajul mahalalelor". Prozatorul practică incizii scurte, dar cu alonjă nuvelistică, în biografia oamenilor obișnuiți, valorificând resursele cotidianului, deopotrivă dramatice, mizere și stereotipe, ca și potențialul său de insolit și pitoresc: un amploiat ajuns muritor de foame din cauza firii lui idealist-fantaste e luat, la o înmormântare, drept prietenul preferat al decedatului, având astfel ocazia să se înfrupte copios din pomana făcută cu ostentație ridicolă (prilej de șarjare a convențiilor și ipocriziei); un „domn în redingotă" e un strigoi în ochii paznicului de la cimitir; un muribund, trăgând cu urechea la meschinele socoteli de înmormântare făcute de rude, își regizează singur un pompos ceremonial ș.a.m.d. În general, tehnica narativă mizează pe răsturnarea expectației (anticlimax comic sau, dimpotrivă, tragic), reușind să alieze dimensiunea gravă a vieții cu grotescul, privirea înduioșată cu observația tăioasă, la nevoie sarcastică, a mediilor și tipurilor. Profilurile au uneori linii argheziene, mai ales în prezentarea lumii monahale. Anunțat de unele proze din *Nimic despre Japonia* (1935), sondajul lumii literare și artistice se continuă la scara întregii cărți în *Turnul Babel* (1940), colecție de situații anecdotice cu subtext caracterologic inspirate din viața scriitorilor și a oamenilor de teatru. Profilurile sunt realizate rapid, dintr-o singură tușă: la Capșa cutare poet e „galben ca o lămâie, strecurându-și sub trenchcoat o față de masă să-și facă din ea cămașe", un altul pare „un copil de trupă timid", în vreme ce comeseanul lui

stă „încruntat într-o atitudine de neînțeles Edgar Poe dâmbovițean"; cutare actor seamănă „și cu un intendent, și cu un șef peste plasatori, și cu un oltean cu cobilița pe umeri: hai la pere! Periliii! Pergamutiliii! – cu orice, numai cu o vedetă nu". Lumea scenei revine în *Teatru în bețe* (1943), suită de benzi desenate prilejuind lui Pamfil Şeicaru să scrie în cuvântul înainte (intitulat *Neagu Rădulescu, istoric literar și artistic*): „Mai mult decât un caricaturist, Neagu Rădulescu reprezintă o splendidă manifestare a spiritului critic, rezumând în câteva linii o judecată precisă, clară, de o seducătoare independență. Albumul lui este un capitol introductiv dintr-o vastă istorie a vieții literare și artistice românești". Romanul *Sunt soldat și călăreț* (1937), cu sursa în experiența de ostaș „teterist" a autorului, este de fapt tot o suită de schițe, scrise „fără venin" – cum le califică autorul însuși –, nu însă și fără irepresibila vocație a șarjei. Liantul episoadelor (încorporarea recrutului și repartizarea sa la „pifani", instrucția „de front", cu stupidele reluări la infinit ale întoarcerilor pe loc, vizita mătușii nurlii care provoacă latențele sexuale ale militarilor, concediul, lăsarea la vatră etc.) îl reprezintă soldatul Neață Ion, alter ego al scriitorului în notă autoironică și umoristică. Personajul – un Păcală cazon – e reluat picaresc în *Soldatul Neață în război* (1943), *Pățaniile soldatului Neață* (1943), *Neață în concediu* (1944). Liceul și universitatea prilejuiesc sondajul altei zone, aceea a adolescenței. *4 pe trimestrul 2* (1941) și *Fetele au crescut* (1943) radiografiază psihologia unei vârste dificile, fragilă, dar și rebelă, contorsionată în inhibiții, dar și cu nesecate disponibilități de visare și de emancipare: eliberare de tutela și convențiile adulților, eliberare de propriile complexe. În obsesia erotică, apropiată ca manieră de abordare de proza lui Gib I. Mihăescu, s-au identificat influența lecturilor din Freud, dar și o dimensiune coextensivă firii de artist a prozatorului: „Caricaturală în genere, viziunea lui Neagu Rădulescu e structural senzuală [...]. Fenomen natural la un scriitor secondat de un artist al formelor, al volumelor, al culorilor, al liniilor, al imaginației plastice" (Aurel Martin). Narațiunile pe teme sportive – hipismul în *Napoleon fugea repede* (1947), fotbalul românesc interbelic în *Un balon râdea în poartă* (1968) – sunt creația unui scriitor agreabil, sprijinit consecvent de talentul graficianului. Pretutindeni în prozele lui **R.** notarea realistă, exactă și totodată dezinvoltă

Caricaturi de Neagu Rădulescu

a gesturilor și vorbirii se îmbină în chip firesc cu tentația senzaționalului, fantasticului și abisalului psihologic. Definitorie rămâne însă perspectiva moralistului și a umoristului, care uzează de o gamă largă de mijloace, de la zâmbetul îngăduitor, solidar cu duioșia, până la distanțarea sarcastică. Sub camuflajul ironiei și al jovialității sudice, cu tentă caragialescă (s-a vorbit de „miticismul" naratorului și al eroilor săi), se ascunde un liric și un sentimental care râde ca să nu plângă, dotat cu înțelepciunea celui ce privește viața, semenii și pe sine însuși ca spectacol. Povestirile avându-l ca protagonist pe Neagu Beagu, alături de alte câteva cărți, îl înfățișează și în postura – nu mai puțin autentică și atractivă – de scriitor pentru copii.

SCRIERI: *Dragostea noastră cea de toate zilele*, București, 1934; *Nimic despre Japonia*, Călărași, 1935; *Sunt soldat și călăreț*, București, 1937; *Neagu*, București, 1937; *Turnul Babel*, București, 1940; ed. București, 1999; *4 pe trimestrul 2*, București, 1941; *Fetele au crescut*, București, 1943; ed. pref. Mihai Gheorghe Andrieș, București, 1999; *Soldatul Neață în război*, București, 1943; *Pățaniile soldatului Neață*, București, [1943]; *Teatru în bețe*, pref. Pamfil Șeicaru, București, 1943; *Neață în concediu*, București, 1944; *Viața în patru labe*, București, 1944; *Goe fotbalist*, București, 1945; *Neagu Beagu Cotoiagu*, București, 1945; *Luluța Pămpărluța*, București, 1947; *Marinică Mănâncătot*, București, 1947; *Napoleon fugea repede*, București, 1947; *Paiațe*, București, 1947; *Un balon râdea în poartă*, București, 1968; *Un creion pe stadioane*, pref. Fănuș Neagu, București, 1968; *Din fotoliul 13*, pref. Aurel Baranga, București, 1969; *Un catâr binecrescut*, pref. Aurel Martin, București, 1970; *Fotbal cu pâine*, București, 1971. **Traduceri:** Marcelle Tinayre, *Madame de Pompadour*, București, 1945.

Repere bibliografice: Dan Petrașincu, *„Sunt soldat și călăreț"*, DMN, 1937, 10 858; Călinescu, *Opere*, III, *621–622*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *266*; Perpessicius, *Opere*, IX, *156–158*, *433–435*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *844*, *Ist. lit.* (1982), *929*; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *469*; Opriș, *Reviste*, *99–100*; Traian Stoica, *O convorbire cu Pericle Martinescu despre Neagu Rădulescu*, „Almanahul «Flacăra»", 1982; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *35–36*; Cristea, *Teleorman*, *416–417*; Victoria Anghelescu, *„Un catâr binecrescut"*, ALA, 2008, 904. ***N.M.***

RĂDULESCU-CODIN, Constantin (1.XI.1875, Zgripcești, j. Argeș – 29.III.1926, Priboieni, j. Argeș), folclorist. Este fiul Stanei și al lui Radu Uța, țărani. Face clasele primare în satul natal și la Pitești, iar Școala Normală la București și la Câmpulung (1891–1896), timp în care se formează sub îndrumarea profesorului de limba și literatura română Gh. Șapcaliu, fost student al lui A. I. Odobescu și al lui B. P. Hasdeu. Din 1897 a fost învățător în comuna argeșeană Priboieni și apoi revizor școlar al județului Muscel (1914–1926). A condus publicațiile „Prietenul nostru" (1911–1916, 1923–1926), „Gazeta țăranilor din Muscel" (1920–1921) ș.a. Debutează ca folclorist în 1896, publicând o poezie populară în „Convorbiri literare", și editorial în același an cu volumul *Din Muscel. Cântece poporane*. Mai colaborează la „Albina", „Ion Creangă", „Neamul românesc literar", „Sămănătorul", „Ramuri", „Șezătoarea", „Foaia interesantă" ș.a. Culege proză populară, îndeosebi legende, pe care le include în mai multe volume: *Dăfii, snoave și povești* (1904, în colaborare cu Șt. Duțescu), *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel* (1910), *Îngerul românului. Povești și legende din popor* (1913), *Făt-Frumos. Povești* (1913), *Vine roata la știrbină. Povești, snoave și legende* (1914), *Cojocul lui Sărăcilă* (1925), *Cal de zmeu, Leu paraleu și alte povești, legende, pilde, snoave din popor* (1926), *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice* ș.a.

În toate culegerile sale **R.-C.** dovedește o grijă deosebită pentru autenticitatea materialelor, pentru puritatea limbii, pentru relevarea unității fenomenului creației populare. Totuși, el nu redă cu fidelitate textele, ci le repovestește pe baza schemei originare și a expresiilor specifice pe care, ca și Petre Ispirescu și D. Stăncescu, le notează în timpul povestirii: „O bună parte din ele sunt scrise vorbă cu vorbă, așa cum le-am auzit din gura povestitorilor, și la foarte puține povești n-am putut da pe lângă fondul – care e nealterat – forma așa cum am auzit-o; am căutat să le scriu totuși în felul cum le spun povestitorii". Într-o colecție amplă alcătuită încă din 1913, lăsată în manuscris și apărută postum, *Literatură populară*, volumul I: *Cântece și descântece ale poporului* (1986), folcloristul se apropie de exigențe ale cercetării moderne, îndeosebi prin atenția acordată culegerii mai multor variante ale unui cântec, aspect chiar teoretizat („S-au trecut atâtea variante pentru a se vedea cum – la depărtări nu prea mari – cântecul variază și ca formă, având diferite expresii și cuvinte dialectale de mare însemnătate, cât și ca fond"), apoi prin racordarea unor creații poetice la vechi credințe (ca în cazul cântecului *Manole*), prin trimiterea la variante din alte colecții (autorul a avut în vedere

douăzeci și cinci de culegeri mai importante), prin cercetarea sistematică a repertoriului unor rapsozi. Sunt calități care situează această lucrare între cele mai interesante din secolul al XX-lea. Spre deosebire de majoritatea culegătorilor, **R.-C.** și-a exprimat și ideile în volumul *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe* (1906). Racordat la opiniile lui V. Alecsandri, M. Eminescu, Adam Mickiewicz, Gustav Weigand ș.a., el consideră folclorul o vastă enciclopedie, în care include creațiile anonime, cât și pe cele culte devenite populare.

SCRIERI: *Monografia comunei Priboieni–Muscel*, Câmpulung, 1904; *Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe*, Câmpulung, 1906; *Cuvântări pentru popor*, I, Câmpulung, 1906; *Școalele din județul Muscel în timpul războiului și ocupațiunii 1916–1917 și 1917–1918*, Câmpulung, 1918; *Comuna Corbii din Muscel și locuitorii săi*, Pitești, 1921; *Muscelul nostru. Lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiei județului și celor 63 comune*, Câmpulung, 1922; *Muscelul nostru*, vol. I: *Comuna Corbii și locuitorii săi*, Câmpulung, 1922; *Dragoslavele* (în colaborare cu I. Răuțescu), Câmpulung, 1923; *Câmpulungul Muscelului*, Câmpulung, 1925. **Culegeri:** *Din Muscel. Cântece poporane*, I, pref. G. Coșbuc, București, 1896; *O seamă de cuvinte din Muscel*, introd. Gustav Weigand, Câmpulung, 1901; *Dăfii, snoave și povești*, Craiova, 1904 (în colaborare cu Șt. Dușescu); *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele. Culegere din părțile Muscelului*, București, 1909 (în colaborare cu D. Mihalache); *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel*, București, 1910; *Cântece voinicești și ostășești*, București, 1910 (în colaborare); *Îngerul românului. Povești și legende din popor*, București, 1913; *Făt-Frumos. Povești*, București, 1913; *Vine roata la știrbină. Povești, snoave și legende*, București, 1914; *Chira Chiralina. Cântece bătrânești*, București, 1916; *Ghiță Bondoc. Schițe și povești din popor*, București, 1916; *Cântece din război zise de flăcăi și fete mari între 1914–1919*, Câmpulung, 1919; *Cojocul lui Sărăcilă*, București, 1925; *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, f.a.; *Cal de zmeu, Leu paraleu și alte povești, legende, pilde, snoave din popor*, București, 1926; *Nevasta leneșă și alte povești, legende, pilde, snoave din popor*, București, 1926; *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbii Muscelului*, București, 1929; *Povești*, îngr. și pref. Virgiliu Ene, București, 1957; *Literatură populară*, vol. I: *Cântece și descântece ale poporului*, îngr. Ioan Șerb și Florica Șerb, pref. Dan Simonescu, București, 1986.

Repere bibliografice: I. Bianu, *„Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1906–1907; Vasile Bogrea, *„Muscelul nostru"*, DR, 1922–1923; Dan Simonescu, *În amintirea folcloristului C. Rădulescu-Codin*, „Șezătoarea", 1927, 1–2; M. M. Robea, [*C. Rădulescu-Codin*], „Cultura poporului", 1956, 5, REF, 1958, 4; Dan Simonescu, *Folcloristul C. Rădulescu-Codin*, REF, 1958, 4; D. Udrescu, *Învățători de altădată*, ARG, 1968, 1; Bârlea, *Ist. folc.*, *383–387*; Silvestru Voinescu, *Argeșeni în spiritualitatea românească*, Pitești, 1980, *94–99*; Maria Cuceu, *„Literatură populară", I*, AAF, 1987; Ion M. Dinu, *Figuri de dascăli argeșeni*, Golești, 1991, *79–83*; Gh. Pârnuță, Ovidiu Isbășescu, Flaminiu Mârțu, *Oameni din cetatea de scaun. Personalități și figuri muscelene*, Câmpulung, 1995, *237–238*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *37–39*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *750–752*; Vintilă Perdichi, *C. Rădulescu-Codin inedit*, „Cafeneaua literară", 2007, 2. ***I.D.***

RĂDULESCU-DULGHERU, Georgeta (31.VII.1924, Bălănești, j. Olt – 17.XII.1994, București), editoare, traducătoare. Este fiica Elenei (n. Vitan) și a lui Marin Rădulescu, funcționar în Ministerul Lucrărilor Publice. După absolvirea Facultății de Filologie din București (1948), a lucrat ca redactor la Editura Științifică (1948–1951), la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1951–1959), apoi a fost corector la Editura Științifică (1959–1963) și documentarist la Institutul de Lingvistică al Academiei până în 1977, când se pensionează din motive de sănătate. La debut a semnat cu numele Georgeta Rădulescu.

Excelentă editoare de texte, cu preponderență din clasicii români din secolul al XIX-lea, **R.-D.** a debutat cu o ediție (în colaborare) din poeziile lui V. Alecsandri (1957). Autorul *Pastelurilor* va rămâne multă vreme o preocupare constantă. Seria *Opere* (I–VII, 1966–1981, primele trei volume în colaborare cu G.C. Nicolescu) este remarcabilă pentru acuratețea textului și pentru aparatul de note și variante. Importantă va fi, de asemenea, ediția dedicată lui Titu Maiorescu, *Opere* (I–IV, 1978–1988), realizată în colaborare cu Domnica Filimon. Publicarea *Jurnalului* și a *Epistolarului* (I–IX, 1975–1989), tot împreună cu Domnica Filimon (unde **R.-D.** a tălmăcit textele din limba germană, iar Domnica Filimon pe cele din franceză), operă de restituire a scrisului intim al lui Titu Maiorescu, deși neîncheiată, reprezintă unul din evenimentele istoriografiei literare românești după cel de-al Doilea Război Mondial. **R.-D.** a mai alcătuit ediții (antologie, stabilire de texte), singură sau în colaborare, din operele lui G. Coșbuc, D. Anghel, Al. Davila, Mihail Sadoveanu. În colaborare cu Aurel Petrescu a alcătuit, în 1967, antologia *Din presa literară românească a secolului XIX*.

Ediții: V. Alecsandri, *Poezii*, I–II, introd. Cornel Regman, București, 1957 (în colaborare cu G.C. Nicolescu și C. Căplescu), *Opere*, vol. I, introd. G.C. Nicolescu, București, 1965 (în colaborare cu G.C. Nicolescu), vol. III, introd. Gheorghe Vrabie, București, 1978 (în colaborare cu Gheorghe Vrabie), *Opere*, vol. I–III, introd. G.C. Nicolescu, București, 1966 (în colaborare cu G.C. Nicolescu), vol. IV–VII, București, 1974–1981; *Coșbuc văzut de contemporani*, București, 1966 (în colaborare cu Al. Husar); *Din presa literară românească a secolului XIX*, pref. Romul Munteanu, București, 1967 (în colaborare cu Aurel Petrescu); Titu Maiorescu, *Jurnal* și *Epistolar*, I–IX, introd. Liviu Rusu, pref. edit., București, 1975–1989 (în colaborare cu Domnica Filimon), *Opere*, vol. I–IV, introd. Eugen Tudoran, București, 1978–1988 (în colaborare cu Domnica Filimon). **Traduceri:** K. Schweikert, *Cineva a cerut vin roșu*, București, 1955; Matilde Serao, *Țara făgăduințelor*, București, 1970 (în colaborare cu Doina Condrea Derer).

Repere bibliografice: Ion Maxim, *Înțelegerea și însemnătatea lui Titu Maiorescu*, VR, 1979, 4; Cioculescu, *Poeți*, *47–51*; Săndulescu, *Portrete*, *91–104*; Ornea, *Actualitatea*, *59–72*; Anghelescu, *Lectura*, *43–48*; Ornea, *Interpretări*, *194–199*; Ornea, *Înțelesuri*, *43–48*. ***Al.S.***

RĂDULESCU-LEMNARU, N. [Nicolae] (14.X.1908, Sălciile, j. Prahova – 15.VI.2007, Ploiești), prozator, publicist, poet. Este fiul Constanței (n. Constantinescu) și al lui Ștefan Lemnaru, agricultor, mulți ani primar al comunei. **R.-L.** a absolvit Școala Normală din Buzău în 1927 și ulterior a urmat matematica la București. Din 1927 este învățător în localitatea Plăcinta din județul Tighina. Revine peste câțiva ani în județul Prahova și predă matematica timp de patru decenii în diverse localități și în cele din urmă la Ploiești. A participat la al Doilea Război Mondial și, pentru fapte de arme, pe lângă alte medalii, i s-a acordat în august 1943 Coroana României. Debutează cu versuri și proză în 1928 la revista „Înfrățirea". Se numără printre cei care au pus bazele cenaclului literar Lectura (1944) sau ale revistelor „Miorița" (1931), „Școala Prahovei" (1934–1944) și „Opinia liberă" (1944). După război lucrează câțiva ani ca inspector școlar de Prahova, apoi, urmare a faptului că în vara lui 1942 publicase în revista „Școala Prahovei" (din al cărei comitet de redacție făcea parte) un articol antibolșevic, o vreme este eliminat din învățământ. Ecoul articolului antibolșevic îi întârzie și publicarea cărților: în 1968, la șaizeci de ani, îi apare placheta *Primăvară târzie*, urmată de un număr mare de volume.

În *Primăvară târzie* și în *Firul de păr alb* (2000) **R.-L.** propune o poezie stenică de factură clasică (prin tehnica prozodică și motive), exprimând trăirile unui eu în care se reflectă frumusețea lumii și a existenței. Dar **R.-L.** s-a impus îndeosebi prin proza cu tematică istorică. Profesiunea de credință mărturisită în *Cuvânt înainte* la *Fiica lui Zoltes* (1975) explică preocuparea constantă pentru istorie, susținută de o combustie patriotică. Romanul imaginează povestea unei comunități daco-romane din locurile prahovene de azi, cât și drama daco-romanilor de pe toată întinderea Daciei sub împăratul Aurelian: rezistența lor împotriva valurilor de barbari. În același gen, cu precădere instructiv, se va încadra și *Burebista* (1982). Al doilea traseu al prozei lui **R.-L.** are ca tematică istoria imediată, trăită de scriitor cu conștiința semnificației și importanței faptelor. Povestirile de război din volumul *Povestea caporalului Filip* (1970), situate între reportaj și ficțiune, dovedesc interesul pentru literaritate, preocuparea de structurare a textului, fie prin folosirea laitmotivului (*Marșul*) sau a ramei tematice (*Povestea caporalului Filip*, *Însemnările căpitanului Comșa*), fie prin discernerea dramelor mărunte (*Vavilia*), ca în prozele lui I. Al. Brătescu-Voinești, sau prin creionarea sarcastic reprobatoare a unor caractere (*Țigara*). **R.-L.** a mai scris literatură pentru copii, piese de teatru.

SCRIERI: *Figurine*, Ploiești, 1935; *Strămoșii*, Ploiești, 1936; *Primăvară târzie*, pref. Demostene Botez, București, 1968; *Povestea caporalului Filip*, București, 1970; *Ruinele castelului*, București, 1972; *Ursuleții lui Rădună*, București, 1973; *Fiica lui Zoltes*, București, 1975; *Mălin, feciorul codrului*, București, 1975; *Zăpezile*, București, 1978; *Burebista*, București, 1982; *Povestiri din veac în veac*, București, 1984; *Teorema celor trei perpendiculare*, București, 1989; *Povestea coifului tracic*, București, 1991; *Iepurele cel isteț. Vitejii*, București, 1993; *Firul de păr alb*, pref. Ioan Romeo Roșiianu, Baia Mare, 2000; *Discurs parlamentar*, Ploiești, f.a.; *Sunt străjer!*, Ploiești, f.a.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Povestea caporalului Filip"*, RL, 1975, 35; Simion Bărbulescu, *„Burebista"*, CNT, 1982, 38; Constantin Michael-Titus, *Pagini românești. Priviri din afară*, Londra, 1983, *107–110*; Al. Raicu, *„Burebista"*, RL, 1983, 10; Petru Rezuș, *Roman istoric*, LCF, 1983, 25; Marian Chirulescu, Paul D. Popescu, Gabriel Stoian, *Personalități prahovene. Dicționar biobibliografic*, Ploiești, 1997, *326*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1002*. ***M.In.***

RĂDULESCU-MOTRU, C. [Constantin] (2.II.1868, Butoiești, j. Mehedinți – 4.III.1957, București), filosof al culturii, dramaturg, memorialist.

Este fiul Justinei (n. Butoi) și al lui Radu Popescu, proprietar și secretar particular al lui Eufrosin Poteca. Copilului i se va da la naștere numele bunicului său, pandurul Constantin Rădulescu din Cărbunești, refugiat, după evenimentele din 1821, la mănăstirea Gura Motrului, unde starețul Eufrosin Poteca îl pregătește pentru misiunea de preot în satul Butoiești, schimbându-i numele în Popescu. **R.-M.** începe școala în satul natal. După un an intră la Institutul Gustav Arnold din Craiova, frecventând în paralel și cursurile Liceului „Carol I", absolvit în 1885. Urmează apoi la București Facultatea de Drept, absolvită în 1888, și Facultatea de Litere și Filosofie, luându-și licența în filosofie în 1889. În vara aceluiași an, în drum spre Franța, îl însoțește pe Titu Maiorescu, profesorul său, într-o călătorie în Austria, Germania și Elveția. În toamnă se va înscrie la École Pratique des Hautes Études din Paris, unde nu rămâne decât un an, plecând în Germania să se specializeze în psihologie, după sfatul profesorului său francez, neurologul și filosoful Jules Soury. Un semestru, în 1890–1891, se află la München, atras de cursurile profesorului Carl Stumpf, dar va pleca la Leipzig, unde va lucra în laboratorul filosofului și psihologului Wilhelm Wundt și unde își pregătește teza de doctorat *Zur Entwicklung von Kant's Theorie der Naturkausalität*, pe care o va susține în 1893. Se întoarce în țară și funcționează, între 1894 și 1898, ca bibliotecar al proaspăt înființatei Fundații Universitare „Carol I". În 1897 își începe și cariera didactică, fiind numit conferențiar de istoria filosofiei antice și estetică la Facultatea de Litere și Filosofie din București. În 1900 devine docent în psihologie și istoria filosofiei, fiind numit profesor definitiv abia în 1904. În 1906 înființează primul laborator de psihologie experimentală din țară. Fondează „Noua revistă română", apărută în două serii (1900–1902 și 1908–1916), continuată după război de „Ideea europeană" (1919–1928). Din 1905 scoate seria „Studii filosofice", continuată din 1923 de „Revista de filosofie". În 1910 pune bazele Societății de Studii Filosofice, devenită Societatea Română de Filosofie. Ales în 1923 membru titular al Academiei Române, în iunie 1924 își susține discursul de recepție *Andrei Bârseanu și naționalismul*, cu un răspuns al lui Dimitrie Gusti. Este președinte al secțiunii literare (1931–1935), vicepreședinte (31 mai 1935–3 iunie 1938, 31 mai 1941–2 iunie 1944) și președinte al Academiei Române (3 iunie 1938–31 mai 1941). În 1948, odată cu reorganizarea forului academic, va fi înlăturat din Academia Republicii Populare Române, fiind repus în drepturi postum, în iulie 1990.

Filosof prin vocație, cum îl definea Dimitrie Gusti, **R.-M.** este preocupat de crearea unui sistem propriu, denumit personalismul energetic, pornind de la Kant, dar dezvoltând idei neokantiene. În cartea sa din 1927, *Personalismul energetic*, scrie că personalitatea este „rezultatul sintetic al evoluției prin care a trecut întreaga energie universală". Realitatea exterioară și interioară fiind energie, în cursul său de psihologie încerca să depășească, încă din 1899, vorbind „despre suflet", dualismul materie–spiritualitate. Aceste idei le expune și în lucrarea *Puterea sufletească* (1908), mai cu seamă în capitolele *Afirmarea personalității omenești în principalele momente ale culturii* și *Puterile sociale. Cultura*. Autorul insistă asupra relației dintre cultură și individualitate și în domeniul psihologiei colective, societatea fiind un organism, iar conștiința ei manifestându-se tot în forme individuale. Creația și-o justifică individul în măsura în care contribuie la dezvoltarea bunurilor sufletești, la cultura poporului din care face parte. În studiul *Cultura română și politicianismul* (1904) se afirmă peremptoriu: „Dar bucuriile sufletești, deși transformă și înnobilează activitatea individului, nu nimicesc însă rațiunea de a fi a acestuia, adică individualitatea [...]. Cultura desăvârșită hotărăște diferențierea permanentă între popoare; ea este, neîndoios, cea mai înaltă manifestare a individualității". În spirit maiorescian, **R.-M.** critică deformările politicianiste ale filosofiei sociale, conform cărora un popor își poate împrumuta valorile și instituțiile, amintind în acest context de lumea satirizată de I.L. Caragiale. Într-un studiu din 1918, *Cultură și vocație*, își nuanțează poziția, în sensul

că nu e împotriva europenizării, ci doar împotriva „importurilor" greșite, care nu țin seama de „afinitățile" dintre culturi, de permisibilitatea sau respingerea imitației, de vocația noastră etnică. Din perspectiva filosofiei culturii, relațiile lui **R.-M.** cu literatura se impun de la sine. În 1901, sub titlul *Cestiuni de estetică*, își pune întrebarea *De ce literatura română e lipsită de actualitate?*. Răspunsul s-ar afla în dezinteresul publicului românesc, obișnuit a privi producțiile literare prin prisma culturii apusene. Îndemnul său către cititor era în tonul discuțiilor literare ale începutului de veac XX, acordând literaturii naționale „actualitatea pe care o merită, fiindcă această actualitate trăiește în cea mai bună parte a sufletului tău, sufletul națiunii tale". Chiar din prima lui carte, *F. W. Nietzsche. Viața și filosofia sa* (1897), în capitolul *Originea tragediei*, filosoful român analizează lucrarea *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*. El explicitează categoriile estetice apolinic și dionisiac (din îmbinarea cărora, printr-un act al voinței eline, s-a născut tragedia antică) și rolul lor în dezvoltarea ulterioară a artelor. Principiile erau ale lui Schopenhauer și Wagner, pe ultimul repudiindu-l spre sfârșitul vieții. **R.-M.** ține să precizeze în introducere: „Dând publicității rezumatul filosofiei lui Nietzsche n-am deloc intențiunea s-o recomand ca pe o direcțiune sănătoasă a filosofiei contemporane. Sunt departe de a o aproba, necum să doresc a-i face prozeliți". Adaugă însă că filosoful este foarte popular în Germania și cunoscut în Franța (mai cu seamă sub influența lui Georg Brandes), difuzarea ideilor lui și în România părându-i-se foarte probabilă. Profeția se va adeveri, și **R.-M.**, format în spiritul filosofiei clasice germane, va scoate două noi ediții (1916, 1921), din care înlătură observațiile restrictive, iar după război, în 1925, publică un articol intitulat *De la Kant la Nietzsche*, în care recunoaște că Nietzsche este totdeauna interesant și original: „Între Kant și Nietzsche filosofia a înregistrat o mare schimbare. Punctul de vedere al lui Nietzsche nu mai este static, cum era la Kant, sau panlogic, cum era la Hegel, ci evolutiv biologic". Kant are cultul rațiunii, pe când Nietzsche pe acela al instinctului. El reprezintă personalismul în chipul cel mai radical, conchide autorul, citând lucrarea *Also sprach Zarathustra*, pe care o consideră „biblia personalismului nietzschean". În anii '30–'40 ai secolului trecut **R.-M.** va fi tot mai mult preocupat de sintezele sale: *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități* (1936), *Psihologia poporului român* (1936) și *Timp și destin* (1940); în 1942 va da *Etnicul românesc. Comunitate de origine, limbă și destin*, iar după război va publica *Morala personalismului energetic* (1946) și va încerca să „împace" două concepte, elaborând *Materialismul și personalismul energetic* (1947). În scrierile lui există o simbioză profitabilă între filosofie și literatură, iar apropierea de opera lui Nietzsche i-a accentuat această tendință. La „Noua revistă română"– unde nu face politică militantă, deși era un doctrinar conservator – se va înconjura de critici și scriitori tineri, cunoscând pulsul viu al vieții literare. În cercul de semnatari, unii făcând parte din redacție, erau H. Sanielevici, Ovid Densusianu, Mircea Florian, Mihail Dragomirescu, N. Iorga, Ion Petrovici, I.-A. Candrea, Lazăr Şăineanu, Simion Florea Marian, Nae Ionescu (semnează și Mihai Tonca), Cora Irineu, Izabela Sadoveanu, F. Aderca ș.a. În seria a doua a revistei este promovată poezia semnată de I. Vinea, N. Davidescu, Tristan Tzara, G. Bacovia, Emil Isac ș.a. și sunt publicate fragmente din teatrul lui Mihail Sorbul. Pe lângă munca de îndrumare, directorul va fi prezent în paginile revistei cu numeroase eseuri, precum *Ideile sociale și arta*, *Literatură și patriotism*, *Jubileul lui Caragiale*, *Din psihologia ziariștilor noștri: mahalagismul*, *Ce însemnează Eminescu pentru cultura românească* ș.a. În acest din urmă articol este apreciată poezia lui Eminescu, afirmându-se că influența sa asupra generațiilor ce vor urma „va sta încrustată de-a pururi între podoabele sufletului românesc, cât timp acesta va exista". **R.-M.** va păstra interesul pentru presă și după Primul Război Mondial, mai cu seamă prin săptămânalul „Ideea europeană", realizat cu echipa de la „Noua revistă română", însă orientat spre cultura europeană. Spațiul acordat literaturii propriu-zise este restrâns, dar un loc important îl au eseurile și anchetele sociale și literare. Dintre textele semnate de redactorul responsabil se rețin *Intelectualii*, *Adevăruri pentru România Mare. Scrisori din mijlocul țăranilor*, *Intelectualii și țărănimea*, *Românism – europenism*. Spiritul deschis către marile literaturi și spre curentele literare noi explică prezența în paginile publicației a lui Charles Drouhet, cu articolul *Cultura franceză în România*, sau a lui Tudor Vianu, cu *Expresionismul, o estetică nouă*. O relație specială are, în cadrul colaborărilor sale la reviste literare, cu I. L.

Caragiale. Încă din 1896 trimite ziarului „Epoca", pentru rubrica „Litere–Arte–Ştiință", coordonată de I. L. Caragiale, un articol critic la adresa lui G.I. Ionnescu-Gion, *Un caz de literatură patologică – Marea frescă istorică a Ateneului Român.* Cu exemplele oferite aici, Caragiale realizează o parodie ucigătoare în „Epoca literară", sub titlul *Literatura patologică.* În suplimentul literar „Epoca literară" I. L. Caragiale îi va cere imperios lui **R.-M.** o colaborare permanentă și astfel tânărul filosof întors de la studii din Germania va publica între 15 aprilie și 10 iunie 1896, „de dragul lui Caragiale", un serial despre F. W. Nietzsche. De altfel, broșura despre filosofia germană va fi sub îngrijirea specială a prietenului său, cu posibile ecouri în *Scrisorile unui egoist.* Între profesor și scriitor se stabilește o frățească prietenie în timpul campaniei electorale în favoarea lui Take Ionescu. Apoi, în „Noua revistă română" se reproduce, în 1910, o epistolă în facsimil a dramaturgului, cu nota că piesa *Titircă, Sotirescu et Co* era așteptată cu nerăbdare de „elita intelectualilor noștri". Tot aici apare instantaneul *Începem!,* scris de Caragiale pentru Compania Davila, iar la sărbătorirea a șaizeci de ani de viață ai scriitorului revista inițiază o subscripție națională pentru marele exilat, pe care însă acesta o refuză politicos într-o scrisoare. În 1932 filosoful ține câteva conferințe radiofonice, printre care *Amintiri despre Caragiale* și *Caragiale și filosofia,* lăsate în manuscris. În spațiul aceluiași interes special se înscrie și publicarea în „Ideea europeană" a unor *Amintiri despre Caragiale* de Luca Ion Caragiale. În fine, nu s-au impus încercările literare ale lui **R.-M.**: comedia într-un act *Domnul Luca* (1910) și drama în patru acte *Păr de lup* (1911). În prima piesă acțiunea se petrece în salonul unui avocat, în centrul ei fiind Luca, om de afaceri ce poartă discuții hilare despre „filosofia" afacerilor, iar comicul dintre aparență și esență este adeseori reușit. În *Păr de lup* acțiunea se petrece în Oltenia, în 1860. Conflictul se declanșează între Traian, un tânăr întors de la studii din străinătate, numit judecător de noua administrație a lui Al. I. Cuza, și tatăl său, boierul Colfescu, care se asociază cu un spoliator al țăranilor, hangiul Vlaicu. Traian e ajutat de Matei Triteanu, ginerele lui Colfescu, pe care vrea să îl îndoctrineze cu ideile lui Saint-Simon și să îl transforme într-un „adevărat element de cultură pentru satul nostru atât de înapoiat". Tânărul judecător îi îndeamnă pe țărani la răzmeriță, simțind atavic „părul de lup". Când răsculații se pornesc, Traian este împușcat de tatăl său. Cu toată calitatea artistică modestă, cele două piese au fost jucate pe scena Teatrului Național din București, sub directoratul lui Pompiliu Eliade. Ultima mare realizare a lui **R.-M.** este jurnalul, început în 1943, în ziua când împlinea șaptezeci și cinci de ani, și încheiat în 1952. Intitulat *Revizuiri și adăugiri* va fi editat după mai bine de patru decenii (I–VIII, 1996–2001). Paginile sunt un hibrid între memorii și jurnalul intim. Menționabile sunt părerile despre Titu Maiorescu, de pildă, dar mult mai interesante se arată însemnările jurnaliere. Există cel puțin trei straturi ale scriiturii. Primul ar fi dat de evenimentele dramatice la care diaristul a asistat: sfârșitul războiului, ocuparea țării de către ruși, abdicarea regelui, comunizarea țării, încercarea de suprimare a unei părți a intelectualității românești; al doilea strat se naște din consemnarea zvonurilor care circulau în București despre evenimentele ce se precipitau, iar al treilea rezultă din încercările savantului de a adăugi și revizui postulatele propriei filosofii sub asaltul unei noi realități. Prețioase sunt și notațiile privind familia, formația intelectuală a tatălui sub oblăduirea părintească a lui Eufrosin Poteca, ce i-a lăsat, prin testament, cărți și acte. Sub zodia tragicului se înscriu suferințele morale și materiale ale lui **R.-M.** În ciuda vicisitudinilor, el are puterea să spere și să prevadă aproape exact durata epocii comuniste: cel mult cincizeci de ani. Stilul este sobru, cu un ritm determinat de evenimentele vremii și marcat de observații morale acide, îndeosebi în portretele unor colegi sau în evocările foștilor profesori. Jurnalul sfârșește prin a fi citit ca o ficțiune, sau, cum ar spune Eugen Simion, ca „ficțiunea nonficțiunii".

SCRIERI: *F. W. Nietzsche. Viața și filosofia sa,* București, 1897; ed. îngr. și postfață Marta Petreu, Cluj-Napoca, 1997; *Cestiuni de estetică. De ce literatura română e lipsită de actualitate?,* București, 1901; *Cultura română și politicianismul,* București, 1904; *Puterea sufletească,* București, 1908; ed. București, 1930; ed. București, 2009; *Domnul Luca,* București, [1910]; *Sufletul neamului nostru. Calități bune și defecte,* București, 1910; *Păr de lup,* București, [1911]; *Andrei Bârseanul și naționalismul,* București, 1924; *Personalismul energetic,* București, 1927; ed. îngr. G. Pienescu, București, 1984; ed. îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 2005; *Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor,* București, 1935; ed. îngr. și introd., Constantin Schifirneț, București, 2005; *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități,*

București, 1936; ed. îngr. Gheorghe Al. Cazan, București, 1992; *Psihologia poporului român*, București, 1936; *Catehismul mititel al lui Eufrosin Poteca*, București, 1940; *Timp și destin*, București, 1940; ed. îngr. și pref. Constantin Schifirneț, București, 1997; *Etnicul românesc. Comunitate de origine, limbă și destin*, București, 1942; ed. pref. Marin Diaconu, București, 1999; *Din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, București, 1943; *Morala personalismului energetic*, București, 1946; *Materialismul și personalismul energetic*, București, 1947; *Mărturisiri*, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1990; *Etnicul românesc. Naționalismul*, îngr. și pref. Constantin Schifirneț, București, 1996; *Revizuiri și adăugiri*, I–VIII, îngr. Rodica Bichis, Gabriela Dumitrescu și Stancu Ilin, cu un comentariu de Dinu C. Giurescu, București, 1996–2001; *Dialectica*, îngr. Gabriela Dumitrescu, postfață Gh. Vlăduțescu, București, 2002; *Publicistică politică*, îngr. și pref. Marin Diaconu, București, 2002; *Caracter și destin, Conferințe la radio. 1930–1943*, îngr. și introd. Marin Diaconu, București, 2003; *Opere alese*, I–II, îngr. Gh. Vlăduțescu, Alexandru Boboc și Sabin Totu, București, 2005–2006; *Discursuri parlamentare*, îngr. Petre Dan Străulești, București, 2008; *Elemente de metafizică și alte scrieri filosofice*, București, 2009.

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, IV, 178–186; A.D. Xenopol, *Raport despre „Puterea sufletească”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXI, 1908–1909; Ion Petrovici, [*C. Rădulescu-Motru*], SBR, 1919, 35, „Revista de filosofie”, 1924, 1–2, VR, 1926, 53; Aderca, *Contribuții*, I, *176–183*, *245–247*; [*Alocuțiunea de primire în Academie, rostită de V. Pârvan în ședința Academiei Române de la 5 iunie 1923*], AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XLIII, 1922–1923; *Răspunsul dlui D. Gusti la discursul de recepție al dlui C. Rădulescu-Motru*, AAR, discursuri de recepțiune, t. LVIII, 1924; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, II, *177–186*, III, *6–19*, *passim*; Vasile Băncilă, *Constantin Rădulescu-Motru*, îngr. Ileana Băncilă, București, 1997; N. Bagdasar, *„Puterea sufletească”*, „Revista de filosofie”, 1930, 3; *Omagiu profesorului C. Rădulescu-Motru*, București, 1932; Munteano, *Panorama*, *78–80*, *177–179*; Mircea Djuvara, *C. Rădulescu-Motru*, „Revista de filosofie”, 1940, 3–4; Simion Ghiță, *C. Rădulescu-Motru et la philosophie kantiénne*, „Revue roumaine des sciences sociales”, philosophie et logique, 1968, 2–3; Nicolae Gogoneață, *Sistemul filosofic al lui C. Rădulescu-Motru*, „Revista de filosofie”, 1968, 4; Ornea, *Actualitatea*, *184–189*; Corina Hrișcă, *C. Rădulescu-Motru, filosof al culturii*, Cluj-Napoca, 1987; Mircea Anghelescu, *Amintirile unui filosof*, LCF, 1990, 33; D. Otovescu, *Cultură, personalitate, vocație în concepția lui C. Rădulescu-Motru*, Craiova, 1990; Ștefan Afloroaei, *Timp istoric și critică a culturii: C. Rădulescu-Motru*, în *Cultură și societate*, îngr. Al. Zub, București, 1991, *344–366*; Z. Ornea, [*C. Rădulescu-Motru*], RL, 1992, 14, 1996, 8, 1997, 21, 40, 44, 1998, 10, 1999, 24, 2000, 1, 36; Teodor Vârgolici, *Confesiunile lui C. Rădulescu-Motru*, ALA, 1997, 380, 1999, 461, 2000, 520, 2001, 559; Gheorghe Grigurcu, *Rădulescu-Motru a avut dreptate*, RL, 1999, 1; Marin Diaconu, *C. Rădulescu-Motru. Biobibliografie*, București, 2000; Simion, *Ficțiunea*, III, *121–122*; Săndulescu, *Memorialiști*, *82–97*; Constantin Schifirneț, *C. Rădulescu-Motru. Viața și faptele sale*, I–III, București, 2003–2005; Mircea Popa, *Timp și destin la Rădulescu-Motru*, „Revista de filosofie”, 2009, 5–6; Adrian Dobre, *Filosofie socială în context interbelic la C. Rădulescu-Motru*, București, 2011. ***S.I.***

RĂDULESCU-NIGER, Nicolae G. (2.I.1861, Bârlad – 3.VI.1944, Câineni, j. Vâlcea), prozator, poet, dramaturg, traducător. Este fiul negustorului Radu Gheorghiu. A copilărit la Brăila, fiind înmatriculat la școală cu numele Nicolae Gheorghiu Rădulescu. După moartea tatălui (1877) revine la Bârlad, unde, încă elev, debutează în presă în 1879, an în care îi apare și romanul *Fiii ucigașului*. Termină liceul și pleacă la București, unde începe o îndelungată activitate de ziarist, lucrând sau doar colaborând la „România”, „Revista societății Tinerimea Română”, „Revista literară”, „Dacia viitoare”, „Revista nouă”, „Revista copiilor”, „România muzicală”, „Ovidiu”, „Familia” ș.a. A condus „Apărătorul săteanului” (1906–1907), „De vorbă” (1908), „Cultura” (1920–1922), în toate publicând masiv versuri, proză, piese de teatru, articole. În 1892 devenise funcționar, urcând în ierarhie până la treapta de director în Ministerul Cultelor și Artelor (1920–1926). În aprilie 1914 e admis în Societatea Scriitorilor Români. Şirul aparițiilor editoriale e foarte abundent. Caracterul explicit instructiv al scrierilor din prima parte a vieții îi aduce recunoașterea oficială (premii, medalii – Bene Merenti în 1900 ș.a.).

Poporanist, dar și sămănătorist *avant la lettre*, **R.-N.** și-a fixat, pare-se, un program de ameliorare a realităților rurale (în urma unui stagiu de câțiva ani la țară și prin țară). În cele patru volume intitulate *Rustice* (1893–1894, ultimul premiat de Academia Română), el descrie, în versuri și în proză, peisaje sau munci campestre, aspecte „din viața zilnică a țăranului” (cum sună titlul unui ciclu), versifică în manieră folclorică diverse motive. Mici întâmplări constituie nuclee epice pentru prozele din aceste culegeri fără virtuți deosebite, dar considerate de autor bune prilejuri de a-i instrui și moraliza pe săteni. În anii următori scrisul său vine în întâmpinarea programului inițiat de Spiru Haret, cu intenția precisă de a reforma viața

satului. Elaborează trilogia *Patriotism*, cuprinzând romanele *Străin în țara lui...* (1900), *Tribunul poporului* (1903) și *Măria sa, Ogorul* (1907), care au în comun nu numai tema, ci și câteva personaje și trasee epice. Victor Cozmin și fiul acestuia sunt văzuți ca oameni ideali, care joacă un rol providențial în satele unde trăiesc, sunt niște reformatori, schimbând mentalități și comportamente. Acestor romane li se adaugă câteva proze scurte: *Satul Grivița* (1908), *La gura văiei* (1908), *Povestirile lui moș Iftimie Hârobor* (1910). Meliorist convins, **R.-N.** dă lecții în diferite domenii, inclusiv în cel al dragostei și căsniciei, toate „pildele" fiind cuprinse în povești „captivante", din care nu lipsește senzaționalul. Tema patriotismului are și o componentă apăsat naționalistă, semnalând pericolul reprezentat de elementul etnic alogen. Dacă în trilogie acesta rămânea un aspect tangențial, în romanele *Orfanii neamului* (1913), *Ciormăreanu & Faerman* (1916) conflictul cu străinii devine motorul acțiunii, resortul imaginării unor tipuri de români exemplari. În tentativa de a acoperi literar mai toate mediile sociale, după ce în *Tribunul poporului* romancierul criticase clasa politică, dezvăluind și unele mecanisme prin care aceasta își aservea presa, cu gazetarii ei corupți, versatili, în *Magistrații noștri* (1908), *Viață de artistă* (1909), *Ciormăreanu...* („roman din lumea comerțului"), *Părintele Veniamin* (1921, „romanul tainelor călugărești") **R.-N.** prezintă figuri din ce în ce mai diverse. Realitățile sociale constituie fundalul evoluției unor personaje destul de bine individualizate, chiar dacă nu totdeauna verosimile. Tendința de reconstituire biografică și de configurare a unor personaje devine uneori un fel de „studiu de caz", ca în *Căpitanul Ropotă* (1893), *Viață de artistă*, *Fire de artist* (1928; manuscrisul, semnat Ignotus, câștigase concursul Editurii Cartea Românească), *Inimi de femei* (1928). Felul particular de a fi al protagonistului, fie el actor, pictor sau scriitor, succesele, cu efectul lor asupra vieții și psihologiei individului, constituie substanța epică descriptivă a acestor romane, revenind ca teme secundare și în alte proze. Un „caz" deosebit e adus de romanul *De la leagăn până la mormânt* (1925), unde personajul principal, care identifică omenescul cu răul și se dedică cercetării naturii și horticulturii, pare să întruchipeze mizantropia (teoretică) a lui **R.-N.** Extinzându-și interesul și spre „inimi de femei", el alcătuiește o adevărată galerie de eroine sublime, completată cu povești de dragoste, nelipsite în proza sa, dar devenite subiecte în sine în mai multe romane. Unele sunt tragice (*Romanul căsniciei*, 1898, *A fost un vis…*, 1920), altele triste, dar terminate cu bine (*Gelozie*, 1890, *Puterea destinului*, 1914), câteva au finaluri eclatante, după traversarea unor momente de criză (*Jertfă*, 1890, *Două dureri*, 1921), mai toate sunt convenționale, desfășurate manihეist. De altfel, multe volume ale lui **R.-N.** sunt doar rodul dorinței de a face literatură de agrement: întâmplări senzaționale, descriere pitorească a unor petreceri și amoruri de vacanță în stațiuni turistice exotice ș.a.m.d. Tehnica narativă constă, în general, într-o țesătură de intrigi, întâmplări, dialoguri cu pretenții intelectuale, considerații eticiste, menite să pună în valoare un protagonist ori să mențină tensiunea epică, dar alunecând în platitudine și nesemnificativ. Între literatura cu teză strident moralizatoare și cea ușoară, naiv „captivantă", **R.-N.** ratează șansa de a scrie literatură adevărată, paginile lăsând impresia că sunt fie niște compuneri didactice cu ambalaj literar, fie producție artificială, ieftină, de coloratură melodramatică. Doar parțial există și secvențe izbutite, axate în special pe relatarea unor situații dramatice, care au darul să miște pe cititorul mai sentimental. O prelucrare după Doamna de Ségur (*Bietul Tudorel!*, „roman pentru copii și tineret", 1921), traducerile – din Maupassant, Sienkiewicz, Maxim Gorki – ar putea fi și un indiciu cu privire la preferințele prozatorului. Drama *Doamna Kiajna* (scrisă în colaborare cu N. Ţincu), reprezentată în 1891 la Teatrul Național din București (apoi tipărită), este o exemplificare pentru abordarea simplistă a caracterului aprig, mândru, crud al personajului. Două comedii cu subiecte din mahalaua bucureșteană – *Printre vecini*, jucată la Teatrul Național din Iași (1893) și la cel din Craiova (1895) și *Nunta lui Lică*, reprezentată la Craiova (1894), ambele nepublicate – sunt urmate, mult mai târziu, de *Poștașul dragostei* (1913), cu un umor forțat, generat de niște banale intrigi din același mediu. Pentru săteni **R.-N.** a scris câteva comedioare – *Talpa iadului* (1906), *De pe urma beției* (1906), *Păcală argat* (1907), *Păcatele lui Gânju* (1907). Ele vin în completarea mesajelor moralizatoare din proza cu ambianță rurală. Pentru copii, cărora le va dedica și *Cartea școlarilor* (1923), alcătuiește piesa într-un act *Povestea vorbei* (1907) și „poemul dramatic" *Crăciunul* (1912). Tot în categoria compozițiilor dramatice

instructive se înscriu două texte ocazionale – *De vorbă-n sat* (1913, omagiere a memoriei lui Spiru Haret) și sceneta *Veniți, copile scumpe* (1918, glorificare a Marii Uniri) –, dramatizarea în versuri a unui roman de Carmen Sylva (*Astra*, 1905), o localizare (*Bărbații noștri*, jucată în 1890) ș.a. **R.-N.** a scris enorm și a fost citit în epocă, versurile fiindu-i puse pe muzică, iar romanele din prima perioadă având impact asupra cititorilor interesați de lumea rurală. Superficial și plat, în pofida sentimentelor înalte pe care ar fi vrut să le pună în mișcare, scrisul său, întâmpinat cu mari rezerve de criticii literari ai vremii, nu a rezistat în timp.

SCRIERI: *Fiii ucigașului*, Bârlad, 1879; *Memoriile unei cățelușe*, Bârlad, 1880; *Ion Luca Caragiali, autor dramatic* (în colaborare cu Ștefan C. Mihăilescu), București, 1885; *Jertfă. Gelozie*, București, 1890; *Doamna Kiajna* (în colaborare cu N. Ţincu), București, 1891; *Scriitori, cetitori și critici*, București, 1892; *Căpitanul Ropotă*, București, 1893; *Rustice*, I–IV, București, 1893–1894; *Romanul căsniciei*, București, 1898; *Străin în țara lui...*, București, 1900; *Din valurile vieței*, București, 1901; *Tribunul poporului*, București, 1903; *Astra*, București, 1905; *Talpa iadului*, Brașov, 1906; *De pe urma beției*, Brașov, 1906; *Păcală argat*, Brașov, 1907; *Păcatele lui Gânju*, Brașov, 1907; *Povestea vorbei*, Brașov, 1907; *Măria sa, Ogorul*, București, 1907; *La gura văiei*, București, 1908; *Magistrații noștri*, București, 1908; *Satul Grivița*, București, 1908; *Viață de artistă*, București, [1909]; *Povestirile lui moș Iftimie Hârobor*, București, 1910; *Mintea și norocul*, Brașov, 1910; *Alegătorul liber și alte 13 monoloage*, Brașov, 1910; *Furtună... trecătoare*, București, [1911]; *Crăciunul*, București, 1912; *Poștașul dragostei*, Brașov, 1913; *De vorbă-n sat*, București, [1913]; *Orfanii neamului*, București, 1913; *Puterea destinului*, București, 1914; *Pe Coasta de Azur. O iarnă la Menton*, București, 1914; *Viață zbuciumată*, București, 1914; *Unchiul Christea*, București, [1914]; *Pentru patrie*, București, 1915; *Glasul apelor*, București, 1915; *Rătăciții*, București, 1915; *Ciormăreanu & Faerman*, București, 1916; *Veniți, copile scumpe*, Piatra Neamț, 1918; *Logodnicul durerii*, București, 1919; *Intrigă amoroasă*, București, 1920; *Romanul unei iubiri*, București, 1920; *Seducătorul*, București, 1920; *Dascălul*, București, 1920; *Măriuca*, București, 1920; *A fost un vis!.... „Suharea” la Dom' Tănase în Delea-Nouă*, București, 1920; *Bietul Tudorel!*, București, 1921; *Două dureri*, București, 1921; *Bucuria cea din urmă*, București, 1921; *Deziluzii*, București, 1921; *Părintele Veniamin*, București, 1921; *Cartea școlarilor*, București, 1923; *Dor ascuns*, București, 1924; *De la leagăn până la mormânt*, București, 1925; *Teatru școlar și sătesc*, București, 1926; *Fire de artist*, București, 1928; *Inimi de femei*, București, [1928]; *Omul de cristal*, București, 1930. **Traduceri:** Edmond Rostand, *Wilhelm al Doilea Otrăvitorul*, București, 1915; Henryk Sienkiewicz, *Amantă*, București, [1920], *Micul lăutar*, București, 1920, *Eterna victimă*, București, 1922; Maxim Gorki, *Lepădăturile societății*, București, 1921; Guy de Maupassant, *Femeea plăcerilor*, București, [1921].

Repere bibliografice: D.C. Ollănescu, *„Rustice”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1893–1894; Iosif Vulcan, *„Romanul căsniciei”. „Străin în țara lui...”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1900–1901; G.I. Ionescu-Gion, [*„Amor criminal”*], U, 1902, 33; A.D. Xenopol, *„Din valurile vieței”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1902–1903; Titu Maiorescu, *„Tribunul poporului”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, 1903–1904; Botez, *Scrieri*, *265–272*; G.C. Ionescu-Şișești, *„Măria sa, Ogorul”*, R, 1908, 9; P. Partenie, *„La gura văiei”*, R, 1908, 9; Mihail Dragomirescu, *„Magistrații noștri”*, CVC, 1909, 1; M. C. [Mihai Carp], *„Povestirile lui moș Iftimie Hârobor”*, VR, 1911, 5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *525*, *Ist. lit.* (1982), *592*; Leontin Iliescu, *Rădulescu-Niger*, U, 1944, 195; Miron Radu Paraschivescu, *N. Rădulescu-Niger*, „Ecoul”, 1944, 230; G.T. Niculescu-Varone, *Un scriitor uitat: N.G. Rădulescu-Niger*, RL, 1969, 46; Massoff, *Teatr. rom.*, VI, *442*, *451*, VII, *536*; Modola, *Dramaturgia*, *305*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *39–42*; Nicola, *Valori*, VI, *70–76*. ***C.T.***

RĂDULESCU-POGONEANU, Elena (29.I.1876, Râmnicu Sărat – 1958, București), istoric literar, publicistă. Este fiica lui Ion Datcu, blănar, și soția lui I.A. Rădulescu-Pogoneanu. După ce urmează Şcoala Normală în București, absolvită în 1899, face studii în Franța, la Şcoala Normală Superioară de la Sèvres, încheiate în 1901. Obține în 1904 și licența în filologie modernă la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Își desfășoară cariera de profesoară de limba franceză și de limba română la Şcoala Normală „Azilul Elena Doamna”, apoi la Şcoala Centrală de Fete și la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu” din București. Alcătuiește mai multe lucrări de metodică și manuale pentru clasele secundare.

R.-P. este prezentă cu articole și eseuri la „Arhiva românească”, „Boabe de grâu”, „Convorbiri literare”, „Lamura” ș.a. Preocupată de viața și opera lui Vasile Alecsandri, precum și de epoca lui, după un studiu apărut în „Lamura” (1921), elaborează o documentată monografie, publicată inițial ca studiu introductiv la ediția *Poezii* (I–II, 1940), pe care o îngrijește. Predilecția pentru reconstituiri biografice se manifestă și în alte studii, incluse în sumarul unor reviste sau tipărite separat: *Vasile Alecsandri și Wilhelm de Kotzebue. O scrisoare către Alecsandri* (1942), *Maria Cantacuzino* (1943) ș.a.

Traduce și literatură pentru copii (Kate Douglas Wiggin, *Rebecca de la Valea Soarelui*, 1928).

SCRIERI: *Școala Centrală de Fete*, București, 1935; *Viața lui Alecsandri*, Craiova, [1940]; *Vasile Alecsandri și Wilhelm de Kotzebue. O scrisoare către Alecsandri*, București, 1942; *Maria Cantacuzino*, București, 1943. **Ediții:** Vasile Alecsandri, *Poezii*, I–II, introd. edit., Craiova, 1940. **Traduceri:** Kate Douglas Wiggin, *Rebecca de la Valea Soarelui*, București, 1928.

Repere bibliografice: D. Popovici, *„Viața lui Alecsandri”*, SL, 1942; Bucur, *Istoriografia*, *390*; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni. Fișier istorico-literar*, Buzău, 1980, *70–71*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, I, *378*. ***I.D.***

RĂDULESCU-POGONEANU, I.A. [Ion A.] (14. VIII.1870, Pogoanele, j. Buzău – 14. III. 1945, București), istoric literar, editor. Este fiul Mariței și al lui Anghel Rădulescu, mic comerciant. Urmează gimnaziul și liceul la Buzău. Licențiat al Facultății de Litere și Filosofie din București cu teza *Morala stoică* (1893), obține titlul de doctor în filosofie la Leipzig cu teza *Über das Leben und die Philosophie Contas* (1901). Funcționează ca profesor de liceu în București (la „Sf. Sava”, „Matei Basarab”, „Mihai Viteazul”, „Gh. Lazăr”) și tot aici, din 1913, ca profesor de pedagogie, sociologie, etică și estetică la Universitate, fiind titularizat în 1923. A fost ales în 1919 membru corespondent al Academiei Române. S-a format sub înrâurirea directă a lui Titu Maiorescu, față de care a nutrit întreaga viață un veritabil cult, și s-a numărat între tinerii pe care Iacob Negruzzi și-i asocia în 1893 la conducerea revistei „Convorbiri literare”, **R.-P.**făcând parte din redacție până la 1900. Aici și-a publicat majoritatea studiilor filosofice și literare. A mai colaborat la „Arhiva românească”, „Noua revistă română”, „România jună”, „Adevărul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Argus” ș.a.

Ca istoric literar, **R.-P.** aduce contribuții notabile în eminescologie, cercetând printre primii manuscrisele depuse de Titu Maiorescu la Biblioteca Academiei. Editează, în cadrul unui studiu referitor la epoca vieneză a poetului – *Câteva pagini inedite din tinerețea lui Eminescu* (1903) –, o parte din articolul *Naționalii și cosmopoliții*, iar în altă lucrare, *Kant și Eminescu. Traducerea „Criticii rațiunii pure”* (1906), semnalează și comentează echilibrat (ținând seama de dificultățile întâmpinate de tălmăcitor) traducerea opului kantian, urmărindu-i implicațiile în opera eminesciană și inserând în corpul studiului fragmente elocvente. Cercetează laboratorul nuvelei *Cezara*, editează fragmente din *Archaeus*, articolul *Ecuilibrul* (vorbind primul de influența lui Hegel), precum și pagini din corespondența poetului cu Maiorescu și Creangă. Alte contribuții documentare se referă la Vasile Alecsandri (pagini din corespondență), A.I. Odobescu și Maiorescu (preocupările lor pedagogice), Panait Cerna (pe care însă îl supralicitează ca poet). O atenție specială îi acordă **R-P.** lui Maiorescu în calitate de profesor și mentor (*Profesorul Maiorescu* și *Un adevărat „învățător” al neamului*, articole din 1910, ș.a.), într-un ton encomiastic care îl va face pe E. Lovinescu să îl înscrie, alături de Simion Mehedinți, în „ortodoxia cultului” întreținut magistrului. Cea mai importantă contribuție a istoricului literar rămâne însă editarea *Jurnalului* lui Titu Maiorescu (perioada 1855–1891), sub titlul *Însemnări zilnice* (I–III, 1937–1943). Textul este prefațat de ample studii introductive și însoțit de informate note explicative și de traducerea pasajelor scrise de critic în limba germană. Din același devotament pentru maestru au ieșit edițiile *Istoria contimporană a României (1866–1900)* (1925) și *Critice* (I–III, 1926–1930). Colaborator la *Dicționarul limbii române* realizat sub auspiciile Academiei Române, scrie și articole despre ortografie și gramatică și întocmește, împreună cu I.-A. Candrea, Mihail Dragomirescu sau cu Nicolae Cartojan, manuale de limba și literatura română pentru gimnazii și licee. Preocupat intens de educație, transpune în românește *Lienhard und Gertrud*, romanul lui J.H. Pestalozzi, și întocmește o sinteză privitoare la viața și opera ilustrului pedagog elvețian.

SCRIERI: *Morala stoică*, București, 1893; *Über das Leben und die Philosophie Contas*, Leipzig, 1902; *Probleme ale culturii românești*, București, 1902; *Johann Heinrich Pestalozzi*, București, 1910; *Studii*, București, 1910; *Despre Eminescu*, îngr. Marcela Chiriță și Mioara Neagu, Buzău, 1995; *Scrieri despre educație și învățământ*, îngr. Dumitru Muster, București, 1999. **Ediții:** Titu Maiorescu, *Istoria contimporană a României (1866–1900)*, pref. edit., București, 1925, *Critice*, I–III, pref. edit., București, 1926–1930, *Însemnări zilnice*, I–III, introd. edit., București, 1937–1943. **Traduceri:** J.H. Pestalozzi, *Leonard și Gertruda*, introd. trad., București, 1909.

Repere bibliografice: Gr. G. Tocilescu, *„Probleme ale culturii românești”*, AAR, memoriile secțiunii literare, t. XXV, 1902–1903; Izabela Sadoveanu, *Studii*, VR, 1910, 5; Lovinescu, *Scrieri*, III, *230–234*, VIII, *70–74*; Gala Galaction, *Galeria dascălilor mei*, DMN, 1931, 8 723; Perpessicius,

Opere, XII, *344–351*; Pompiliu Constantinescu, *Titu Maiorescu, „Însemnări zilnice"*, VRA, 1937, 479; Vladimir Streinu, *Spre Titu Maiorescu*, RFR, 1937, 5; Aurelian Sacerdoțeanu, *I.A. Rădulescu-Pogoneanu*, RA, 1944–1945, 2; Ornea, *Junimismul*, *passim*; Bucur, *Istoriografia*, *110*; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni. Fișier istorico-literar*, Buzău, 1980, *20–22*; Ştefan Bârsănescu, *Medalioane*, Iași, 1983, *64–69*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *141–143*; Z. Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, I–II, București, 1986–1987, *passim*; Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat*, I, *377–378*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *42–44*; Ștefan Munteanu, *I.A. Rădulescu-Pogoneanu despre traducerea lui Eminescu din „Critica rațiunii pure" (I–II)*, ATN, 2012, 2, 3. ***N.M.***

RĂILEANU, Petre (13.IV.1951, Brăila), critic literar, eseist. Este fiul Georgetei (n. Nedelcu) și al lui Petrică Răileanu, artizan, proprietar al unui atelier de mobilă, sub regimul comunist trecând prin închisoare, apoi angajându-se ca muncitor la Arta Lemnului din Brăila. **R.** urmează școala elementară și liceul în orașul natal, după care studiază la Facultatea de Filologie, secția română–franceză, a Universității din București, absolvind în 1974. Urmează un an de profesorat în Ivești, județul Galați, apoi devine redactor al Editurii Militare, trecând în 1991 la Editura Fundației Culturale Române, unde funcționează ca redactor, apoi ca redactor-șef. În 1992 se stabilește în Franța, unde, în anul următor, obține diploma de studii aprofundate în literatura și civilizația franceză la Université Sorbonne Nouvelle – Paris III, teza fiind dedicată avangardei literar-artistice românești și prezenței ei europene. Va lucra, până în anul 2011, ca jurnalist la Radio France Internationale și, în paralel, la revista „Lettres roumaines". În țară colaborează la „Viața românească", „România literară", „Contemporanul", „Ramuri", „Mozaicul", „Manuscriptum", „Dilemateca", „Steaua", „Plural", „Suplimentul literar-artistic «Tineretul liber»", „Observator cultural", „Cultura" ș.a, iar în străinătate la „Mélusine", „Dada/ Surrealism" etc. În 2012 este laureat al Bursei „Sarane Alexandrian" acordată de Société des Gens de Lettres, al cărei membru este; bursa i-a fost acordată pentru un studiu-proiect referitor la Grupul Suprarealist Român.

Cartea de debut a lui **R.**, *Corabia lui Ghilgameș* (1990), este un eseu de literatură universală care analizează eroismul și noțiunea de glorie pornind de la câteva texte fundamentale din istoria culturii: *Epopeea lui Ghilgameș*, *Iliada*, relatările despre Alexandru Macedon ale lui Ptolemeu Lagos, Aristobul, Plutarh, Diodor din Sicilia, Curtius Rufus ș.a., poezia unor trubaduri precum Jaufré Rudel, romanele cavalerești ale lui Chrétien de Troyes, *Don Quijote*, romanul lui Cervantes. Lumea eroică e definită de acțiune, supradimensionare, supralicitare, extraordinar, extravertire, învestitura unor idealuri colective. Deși literatura română nu a cunoscut condițiile istorice pentru a exprima valorile epocii eroice, există în folclorul românesc și la autori precum Mihail Sadoveanu reprezentări ale eroismului, între care legătura între eroi și înțelepți. Semnificația mai profundă a eseului devine limpede în a doua parte a cărții, cea care se ocupă de mecanismul faimei prin lectura romanului lui Cervantes. Este vorba de decalajul care intervine între acțiune și consemnarea ei, de deosebirea între oamenii de acțiune și oamenii literei, de complexul scriitorului care consemnează, fatal, aventurile altora. **R.** interpretează romanul „cu credința – pe alocuri – că a fost scris înaintea tuturor romanelor cavalerești și după *Ulysses*", deci îl studiază ca pe o operă literară hipermodernă, animată de anxietatea influenței. Astfel, Don Quijote suferă de „kriptomnezie", afecțiunea care te face să consideri drept întâmplări proprii fapte citite în texte literare scrise de alții. Apariția noțiunii de glorie literară în finalul părții a doua a romanului sugerează o concepție despre scris ca făcând parte din procesul construcției de sine: „Propria viață a fost dirijată în vederea operei și [...] aceasta – opera – a fost nutrită cu propria-i substanță vitală, ca o promisiune de veșnicie și ca o revanșă luată împotriva vremelniciei omului care a scris-o". Expatriat la Paris, **R.** își exprimă profesiunea de credință proeuropeană în volumul de însemnări de călătorie *Europa, mon amour* (2003). Consemnând mai multe călătorii făcute în perioade diferite în Grecia, Italia, Egipt, Maroc, Turcia, Austria, Elveția, Spania, Germania și mai cu seamă în Franța, autorul explorează peisajele ca pe niște muzee deschise. Considerațiile asupra deosebirilor de „mentalitate" dintre Nord și Sud, asupra „cartezianismului" culturii franceze sau a „preciziei lipsite de metodă" a germanilor sunt, totuși, clișee culturale provenind dintr-un secol mai îndepărtat. În eseurile finale este comentată francofilia tradițională a românilor, sunt discutate cazurile de scriitori români stabiliți la Paris și se fac pronosticuri cu privire la viitorul Europei unite. Francofilia autorului fusese afirmată în volumul de interviuri cu personalități ale vieții culturale franceze, printre

care François Furet, Catherine Durandin, Mona Ozouf, Elisabeth Roudinesco, Maurice Nadeau, Sarane Alexandrian, publicat în 1999 sub titlul *Fin de siècle: un nou început*. Profilul de cercetător al avangardei franco–române al lui **R.** a fost stabilit printr-o serie de studii și eseuri publicate în presă, prin contribuții substanțiale la volume colective apărute în anii 1990–2000, dar și prin realizarea de ediții importante, precum cea de corespondență inedită primită de B. Fondane (*Iubite Fondane...*, 1998, în colaborare cu Michel Carassou). În 2004 publică în Franța, la Editura Oxus coordonată de Basarab Nicolescu, monografia *Gherasim Luca*, în care se ocupă de perioada românească a poetului avangardist emigrat în 1953. Criticul practică o binevenită lectură biografistă a scrierilor poetului („Am citit opera lui Luca cu convingerea că este viața sa"), descoperind astfel interesante corespondențe și legături între evenimentele istorice și parcursul biografic al scriitorului, de la momentul apariției tinerei reviste „Alge" și până la practica suprarealistă realizată la București în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în condiții semiclandestine, de către membrii Grupului Suprarealist Român. Recurgând la toate informațiile disponibile, autorul descâlcește ițele numeroaselor conflicte între reprezentanții sectarei avangarde românești din anii '30, creând și portrete credibile ale lui Victor Brauner, Geo Bogza, Gellu Naum, Sesto Pals, cărora le descrie proiectele artistice, doctrina, operele. **R.** realizează o critică ce reinterpretează documente literare, poeme, scrieri teoretice, atent la redescoperirea contextului în care acestea sunt create. Astfel, este degajată poziția lui Gherasim Luca față de poezia politică în articole scrise, nu întâmplător, în preajma Congresului Scriitorilor Antifasciști de la Paris, din 1935, ca o respingere simetrică atât a modernismului estetic, cât și a poeziei-propagandă proletară. Descoperirile cu caracter „teoretic" ale acestuia – „Obiectul Oferit Obiectiv", fetișismul, inventarea dragostei – sunt urmărite în succesiunea, deslușită cu greu, a textelor lui Luca din anii războiului și puse în legătură cu biografia lui. Adoptarea unei poziții „anti-oedipiene", spre exemplu, este citită ca ilustrând relația neconflictuală a poetului cu figura tatălui său, dispărut încă din primii ani de viață ai fiului și pierzând astfel valențele amenințătoare pe care psihanaliza freudiană le considera canonice. Complementar, **R.** editează în patru cărți – *Istoria unei candidaturi deturnate* (2001), *Marele lobby. România în NATO* (2002), *Ăștia aspiră să conducă o țară?* (2005) și *Lăsământul meu* (2007) – notele zilnice ale lui Ion Rațiu, acoperind intervalul 1992–2000.

SCRIERI: *Corabia lui Ghilgameș*, București, 1990; *Le Surréalisme et l'amour* (în colaborare), Paris, 1997; *Fin de siècle: un nou început*, București, 1999; *Tristan Tzara, le surréalisme et l'internationale poètique* (în colaborare), Paris, 2000; *Europa, mon amour*, București, 2003; *Ruptures. Moments de vérité* (în colaborare), Paris, 2003; *Gherasim Luca*, Paris, 2004; ed. 2, tr. Anișoara Biru, Iași, 2005; *L'Art du décentrage dans la poésie et le roman contemporains* (în colaborare), Paris, 2009. **Ediții, antologii:** *L'Avant-garde roumaine*, București, 1996; ed. 2 (*The Romanian Avant-Garde*), București, 1999; *Iubite Fondane… (scrisori inedite)*, București, 1998 (în colaborare cu Michel Carassou); ed. 2 (*Fundoianu/ Fondane et l'Avant-garde*), București–Paris, 1999 (în colaborare cu Michel Carassou). **Traduceri:** Jacques Herold, *Maltraité de peinture*, introd. trad., București, 2001.

Repere bibliografice: Gabriel Rusu, *Despre eroi și cărți*, „Suplimentul literar-artistic «Tineretul liber»", 1991, 2; Florin Ioniță, *Despre eroi și „fabricanțiii de ecouri"*, RL, 1991, 7; Émile Lanc, *Les Avant-gardes roumaines*, „Le Mensuel littéraire et poétique" (Bruxelles), 1996, 10; Édouard Jaguer, *„L'Avant-garde roumaine" – L'Europe à l'heure de ses capitales: Bucarest*, „Infosurr" (Paris), 1996, 4; Marius Chelaru, *Fin de siècle – început de eternitate?*, CL 1999, 11; Costi Rogozanu, *Alte priveliști în opera lui Fondane*, RL, 1999, 31; Lefter, *Scriit. rom. '80–'90*, III, *116–118*; Paul Cornea, *Din nou despre Fundoianu*, OC, 2000, 5; *Petre Răileanu în dialog cu Maurice Nadeau*, CC, 2002, 8–10; Irina Marin, *Peregrinări prin trecutul Europei*, RL, 2003, 29; Alexandru Lungu, *„Herold" în ediție Răileanu*, CL, 2003, 8; Ion Pop, *Gherasim Luca la Paris*, CLT, 2004, 1; Radu Voinescu, *Europa – declarație de iubire*, VR, 2004, 1–2; Titu Popescu, [*Petre Răileanu*], JL, 2004, 1–6, ST, 2004, 6; Simona Modreanu, *„Ontofonia" lui Gherasim Luca*, CL, 2004, 9; Luiza Mitu, *Construcția universului non-oedipian*, „Mozaicul", 2011, 2. ***D.Mn.***

RĂSĂRITUL, publicație apărută la Bârlad, săptămânal, între 15 ianuarie 1912 și 23 aprilie 1915, editată de G. Tutoveanu. În articolul-program, intitulat *Pentru cei mulți*, editorul reclamă proasta organizare a sistemului educativ românesc, propunându-și să publice informații de politică internă (declarat anticonservatoare) și externă (cu precădere privitoare la chestiunea bulgară și la Basarabia), calendarul săptămânii, sfaturi medicale, agricole, juridice, știri diverse și o poștă a redacției. Încă de la al treilea număr, directorul ziarului inaugurează „Tribuna literară", o rubrică prin care se

dorește ca literatura de bună calitate să depășească cercul restrâns al inițiaților. Cele mai importante contribuții rămân intervențiile lui Pamfil Şeicaru, care semnează tableta *Târziu și singur* (ecou al luptelor din Bulgaria), o revistă a presei intitulată „Săptămâna literară” (în mai multe numere), un medalion închinat publicistului D. Tomescu sau „celui mai mare poet al neamului”, M. Eminescu, uneori cronica artistică ori cea literară, unde comentează volumele de poezii *La arme* și *Albastru* ale lui G. Tutoveanu. Gazeta include și versuri de același G. Tutoveanu (*La Putna*, *Cuza-Vodă* etc.) sau reproduce din Al. Vlahuță (*Hristos a înviat!*), I. Stătescu, D. Iov, dar și poeme satirice la adresa liberalilor sau a conservatorilor, iscălite cu pseudonime. Epigrame cu aceeași tematică apar în majoritatea numerelor, unele semnate N. Grozea. De reținut sunt și cugetările grupate la rubrica „O vorbă pe săptămână” (semnată Filosof), explicațiile privind tradiția înroșirii ouălor datorate lui Simion Florea Marian ori necrologurile despre Aurel Vlaicu (redactat de învățătorul Vasile I. Stoica) și Emil Gârleanu (scris de Pamfil Şeicaru). În numărul 16/1912 Vasile I. Stoica salută, într-un amplu articol, înființarea la Bârlad a primei biblioteci publice orășenești din țară, din inițiativa și prin grija lui G. Tutoveanu. În numărul din 26 martie 1915 se anunță cedarea drepturilor de editare lui I.G. Ciorescu. Noua conducere subliniază, în următoarele două numere care vor mai apărea, că **R.** „acum mai mult ca oricând, este izvorâtă din necesități politice locale”. Cu toate acestea, în noua formulă, gazeta nu va rezista. ***C.Br.***

RĂSĂRITUL, revistă apărută la Chișinău, lunar, între 1 septembrie și 25 decembrie 1918, apoi la Chișinău și București, bilunar și mai târziu săptămânal, între 15 ianuarie 1919 și mai 1944. În primul an iese sub redacția colonelului I. Manolescu (care devine director) și a lui I.U. Soricu. Între 1919 și 1920 redactor-șef este Vasile Militaru. Din septembrie 1919 în comitetul de redacție figurează G. Țițeica, Floria Capsali, Marin Ştefănescu, C. Sandu-Aldea, Nichifor Crainic, Ion Dragoslav, redactori fiind ulterior I. Gr. Oprișan (1927), Scarlat Preajbă (1932) ș.a. Din 1936 apare sub conducerea unui comitet director compus din Scarlat Preajbă și Enescu-Bughea. Publicația, subintitulată la un moment dat „Revistă pentru învățături și îndemnuri bune”, are, în general, orientare tradiționalistă și religioasă. Sunt frecvente numerele comemorative și jubiliare sau se elogiază personalitățile care au animat și sprijinit periodicul. Așa se întâmplă în 1928, la zece ani de la apariție, când se dă și sumarul pe 1918–1928, apoi în numărul închinat lui G. Țițeica (2/1930, unde semnează și Dan Barbilian), în altele închinate lui Ion Manolescu, Mihail Dragomirescu, Ion Petrovici, M. Eminescu. Interesant este numărul jubiliar 1–4/1938, în care se reproduc fotografiile principalilor colaboratori. **R.** parcurge mai multe etape de evoluție. În primul an colaborează numeroși scriitori basarabeni (Nadejda Ştirbei, Elena Dobroșinschi, George Lungulescu), apoi predomină scriitorii tradiționaliști, indiferent de zona de proveniență: poeții V. Militaru, I.U. Soricu, Ion Al-George, Constantin Asiminei, Ion Buzdugan, N. Batzaria, Nuși Tulliu, Ion G. Dinu, Gr. Vêja, Const. Goran, I. Dragoslav, Christea N. Dimitrescu (Cridim), D. Iov, George Voevidca, Nichifor Crainic, A. Mândru, Artur Enășescu, Teodor Castrișeanu, Const. Barcaroiu, Zaharia Stancu, Agatha Grigorescu-Bacovia, Leon M. Negruzzi, D. Nanu, I. Valerian, V. Voiculescu, Ion Ojog, Mihai Moșandrei, Gallia Tudor. Se publică proză de C. Sandu-Aldea,

RĂSĂRITUL
REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ

ANUL III. No. 45—48. 1—31 AUGUST 1921

Sumarul acestui număr:

Colonel I. Manolescu	*Botoşanii şi N. Iorga*
Florica Rădulescu	*Uraganul*
I. Mănoiu	*Legi cu portiţe*
Barbu Teslui	*Schiţă din viaţa militară*
General Alexe Atanasiu	*Domnului N. Iorga*
Caporalul Bratu Ion	*Populară din războiu*
Teodor Costrişanu	*Eroul Gică Oprescu*
Nicolae Arghir	*Măsuri pentru combaterea alcolismului*
Teodor Castrişanu	*Pagină pentru copii*
* * *	*Cronica*

TIPOGRAFIA, REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: BUCUREŞTI, STRADA SF. APOSTOLI No. 22A, Telefon 60; Biroul regional: CHIŞINĂU, Str. Leovei 10 (Telefon 436)

ABONAMENTUL: 30 lei pe an (*hârtie obişnuită*); 200 lei pe an (*hârtie velină*)

Preţul unui exemplar lunar, LEI 2.50

Pentru a nu ridica abonamentul revista apare lunar până ce se vor mai eftini condiţiunile de tipar

G. Țițeica, Al. Cazaban, A. Mândru, Al. Lascarov-Moldovanu, N. Pora, Eugen Boureanul, I. Gr. Oprișan, Gh. D. Mugur, Jean Bart, Lia Hârsu, I. Dragoslav, Carol Ardeleanu, Camil Petrescu. Revista dispune de un sector de propagandă culturală și religioasă (Marin Simionescu, G. Țițeica, Petre Sergescu, Gh. D. Mugur), la un moment dat fiind invadată de psalmi și de literatură religioasă. Istoria și critica literară sunt ilustrate o vreme de Al. Lascarov-Moldovanu, I. Valerian, Mihail Dragomirescu, Toma G. Spătaru (*Pe urmele lui Creangă*), N. Iosif (date despre St. O. Iosif) ș.a. Ulterior intervin și semnăturile lui E. Lovinescu, Aron Cotruș, Liviu Rebreanu, Radu Gyr, George Dumitrescu, Eugen Constant, G.M. Vlădescu, Emanoil Bucuța, Nichifor Crainic, Victor Bilciurescu, Dan Smântânescu, I. Agârbiceanu, Maria Cunțan. În **R.** lui V. Militaru i se tipăresc fragmente din romanul *Voichița*, iar lui Mihail Şerban din romanul *Sanda*. Se publică mult folclor și traduceri din Horațiu (N.I. Herescu), Racine (D. Nanu), Albert Samain, Ada Negri, Baudelaire. În bună parte, revista nu depășește granițele regionalismului și ale unei activități limitate la propaganda culturală. ***M.Pp.***

RĂSĂRITUL, publicație apărută la București, zilnic, între 4 februarie și 4 aprilie 1938, sub direcția lui Ilie Rădulescu. În loc de program, se publică o scrisoare a lui Octavian Goga. În primul număr Cezar Petrescu semnează articolul *Nu așteptăm minuni, ci fapte!*, în care pledează pentru „primenire”, scriitorul oferind apoi câteva fragmente din romanele *1907* și *Două lumi*. De altfel, Cezar Petrescu e unul dintre cei mai activi contributori ai ziarului, cu numeroase articole pe temele cele mai diverse. Alături de el se află Constantin Virgil Gheorghiu, care ține o vreme și cronica literară, și D. Murărașu. Sporadic semnează Nichifor Crainic (*Fondul muncii*), C. Barcaroiu, N. Crevedia (proza *Din pățaniile lui Vasile Tăgârțan*). Pentru scurt timp gazeta dispune de o pagină de satiră și umor, „Cucurigu”, redactată de Ion Manu. **R.** se ocupă și de popularizarea operei lui D'Annunzio sau a pictorului Löwendal, dar, în general, partea politică, de orientare extremist-naționalistă, o copleșește pe cea literar-artistică. ***M.Pp.***

RĂSCRUCI, revistă apărută la Alba Iulia la 1 februarie și 1 martie 1941 (două numere), sub direcția lui Gheorghe Moise, cu subtitlul „Revistă literară lunară”. Articolul-program, „Cuvinte pentru început”, semnat Ion Oană, subliniază deschiderea estetică a publicației: „nu vom întârzia să adunăm în aceste pagini tot ce e rod pârguit în razele frumosului artistic, fie că el și-a supt seva din pământul autohton, fie că a văzut lumina pe alte meleaguri”. Poezie publică Ion Oană, Emil Târnoveanu, Ion Gheorghe, Mircea Şandru, Petru Şipoş, I. Negoițescu (*Cetate cu palmieri, Pinguinul ou*), iar proză scriu I.D. Sîrbu, Romulus Rusu, Letiția Petrescu, Ion Oană. Ultimul redactează majoritatea marginaliilor (cronica, rubrica de însemnări, revista presei literare), traduce de asemenea din Paul Valéry și Maurice Maeterlinck, însoțind versurile cu scurte prezentări. I. Negoițescu semnează comentariul intitulat *Despre poezie*. Revista prefigurează acțiunea Cercului Literar de la Sibiu, înscriindu-se în mișcarea de rezistență împotriva Dictatului de la Viena: „În versurile noastre să plângă Ardealul, în gândirea noastră să zvâcnească tăria pumnului lui Horia, în hotărârea noastră să ardă jalea pribegitului Iancu” (I.D. Sîrbu, *La răscruci*). ***M.Pp.***

RĂSPÂNTIA, revistă apărută la București, bilunar, între 1 decembrie 1944 și 1 februarie 1947, sub direcția lui I. Ludo. Articolul-program, intitulat *De ce suntem nerăbdători* și semnat de Leopold Filderman, are în atenție suferințele îndurate de evrei. În consecință, publicația se ocupă de problemele comunității evreiești din România, de trecutul ei cultural, politic, social, religios, în articole aparținând lui Z. Leon, Arnold Dagani, I. Sachter, H. Hahn, Manuel Menicovici, Marius Mircu ș.a. În mai multe episoade Barbu Lăzăreanu face o critică a alunecărilor antisemite ale dicționarului lui August Scriban. Tot I. Ludo semnează articolul *În memoria lui N. Iorga*. Sunt evocate crime legionare și naziste, mai ales deportările și pogromurile, redacția susținând regimul instaurat în august 1944 și incriminând vechile partide politice (de pildă, articolul de condamnare a lui Iuliu Maniu, intitulat *Procesul*, scris de I. Ludo). Se publică și literatură, comentarii, traduceri, cele mai multe din scriitori evrei, precum Lion Feuchtwanger, Şalom Alehem, Ben. Aharon, A. Kabac, Isaia Horowitz, Rachel Korn, Z. Weinper, Eliezer Steinbarg, Itzik Manger, mulți dintre ei în transpunerea lui Emil Dorian. În **R.** sunt prezenți Liana și M.H. Maxy, Dan Faur, Margareta Dorian, Gerry Spina, Lascăr Şaraga ș.a., alcătuind gruparea de sprijin a revistei. Proză scriu I. Ludo,

Lucian Boz, A.L. Zissu, Ada Ludo, F. Brunea-Fox. Alți colaboratori: Ion Pas, Gala Galaction, George Silviu, Tudor Teodorescu-Braniște, Lucrețiu Pătrășcanu (cu un fragment din cartea *Un veac de frământări sociale*), C.I. Parhon, Athanase Joja. ***M.Pp.***

RĂSTIMP, revistă „de cultură și tradiție populară" apărută la Turnu Severin, trimestrial, din ianuarie 1998. Este editată de Consiliul Județean Mehedinți, Centrul Cultural Mehedinți și de Secția de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare. Din colegiul de redacție fac parte Isidor Chicet (redactor-șef până la nr. 2/2012), Marius Arbănași, Al. Stănciulescu-Bârda, Cornel Boteanu, Nicolae Chipurici, Titu Dinuț, Dumitru Gălățan-Jieț, Iftimie Nesfântu, Constantin Juan Petroi, Vasile Şișu, Ion M. Ungureanu și Ionela Curtu. Începând cu numărul 3/2012, redactor-șef este Ioan Lascu, iar secretar general de redacție Jean Băileșteanu, doi scriitori și publiciști craioveni. Rubrici: „Gânduri", „Eseu", „Folclor coregrafic", „Tradiții", „Studii", „Arhiva de folclor", „Calendarul popular", „Folclor muzical", „Meșteșuguri", „Ritualuri" ș.a. De la numărul 1/2002 Iordan Datcu semnează la rubrica intitulată „Cartea de etnologie și editorii ei", textele de aici publicându-le în 2009 într-un volum special. Dacă până la momentul schimbării redacției studiile, articolele, recenziile și culegerile din cuprinsul publicației făceau cunoscute valori ale tradiției populare mehedințene, noii editori aduc în atenția cititorilor și zone etnoculturale conexe, cum ar fi Doljul, Gorjul și zona montană a Văii Jiului. De asemenea, revista își lărgește centrul de interes de la o dominantă circumscriere etnografică la o perspectivă culturală mai vastă, etnologică și antropologică. **R.** se remarcă în contextul publicațiilor de specialitate prin înregistrarea tradițiilor mehedințene arhaice și prin recuperarea unor date din prezentul și trecutul folcloristicii autohtone. Colaborează Petru Ursache, Pavel Ciobanu, Lucia Berdan, Nicolae Constantinescu, Silvia Chițimia, Liviu Gavriluță, Ion Pogorilovschi, Nicolae Panea, Constantin Eretescu, Ion Ghinoiu, Ștefan Enache, Virgil Tătaru, Gh. I. Cernăianu, Silvia Badea, Gh. T. Popescu, Eugenia Ioniță, Mihai Cosma, V. Oprenescu, Petrică Birău, Victor Rusu, C.A. Protopopescu, Vasile Golban ș.a. ***I.D.***

RĂU, Aurel (9.XI.1930, Josenii Bârgăului, j. Bistrița-Năsăud), poet, eseist, traducător.

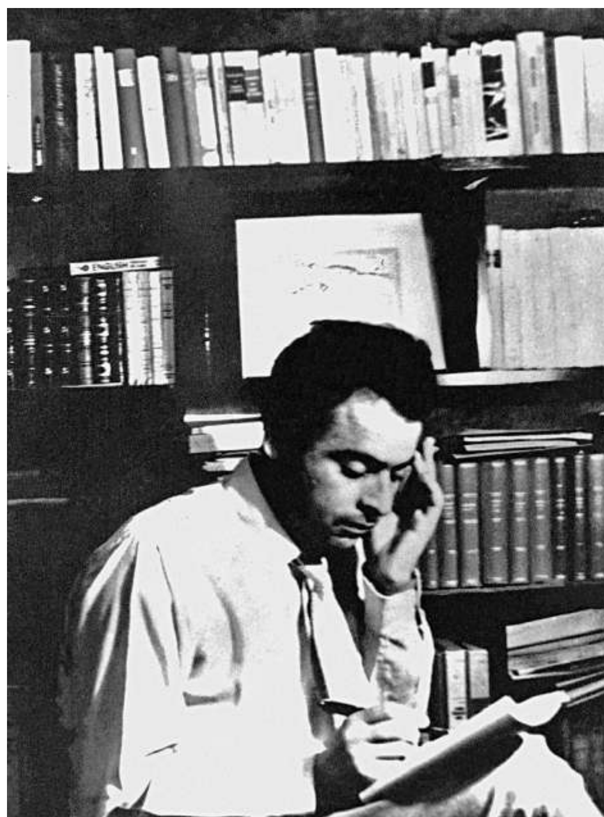

Este fiul Floarei (n. Chibulcutean) și al lui Iacob Rău, țărani. Urmează cursul liceal la Năsăud, Bistrița și Cluj (1942–1949), apoi Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, absolvită în 1953, luându-și licența în 1964 la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași. În 1950–1951 este cursant al Şcolii de Literatură „M. Eminescu" din București. Debutează cu versuri în suplimentul cultural al ziarului „Lupta Ardealului", în 1948. Va fi redactor la „Almanahul literar" (1949–1953), iar când publicația devine „Steaua" e promovat redactor-șef adjunct (1954–1959), apoi redactor-șef (1959–2000). Este deputat în Marea Adunare Națională (1965–1975, 1985–1989), îndeplinește totodată diverse funcții în forurile de conducere ale Uniunii Scriitorilor. Între 1991 și 1993 conduce Redacția publicațiilor pentru străinătate. A călătorit în Iugoslavia, Mongolia, Grecia, Japonia, Franța, Italia, SUA, Elveția, participând la reuniuni literare. Prima carte, *Mesteacănul*, apărută în 1953, va fi urmată de numeroase volume de versuri, tălmăciri, însemnări de călătorie, eseuri și articole, memorialistică. Traduce din Antonio Machado, Gheorghios Seferis, Saint-John Perse, Konstantin Kavafis, precum și din numeroși poeți francezi. Versurile îi sunt transpuse în limbile maghiară, greacă, germană ș.a. A întocmit și prefațat ediții din Ion Pillat, Lucian Blaga, V. Voiculescu. A fost distins cu Premiul Academiei (1956, 1969), cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1971, 1975), Premiul Opera Omnia al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2000) ș.a.

Încă din adolescență **R.** se arată ca un poet aproape format, mânuind cu dezinvoltură atât versul rimat, cât și pe cel liber. Nici o stângăcie, nici o nesiguranță, nici un exces, un perfect simț al limbii, al ritmului, al compoziției, terminologie matură, discret neologistică, o sintaxă impecabilă,

procedee interesante, precum rimarea ultimului vers al fiecărei strofe cu primul din strofa următoare, și imagini de o noutate reală, deloc ostentativă. Poetul de șaptesprezece ani nu compune fără modele, dar acestea sunt dintre cele mai bune: Lucian Blaga, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Adrian Maniu. Un model e și St. O. Iosif, îndeosebi în latura prozodică. Principiul poetic ce structurează lirica lui **R.** ar putea fi numit obiectivitate, de vreme ce, undeva, în volumul *Mișcarea de revoluție* (1985), e omagiat „poemul obiect", menit să servească „doar pentru privit". În covârșitoarea lor majoritate, poeziile solicită în special văzul. Meșteșugul poetic, „joc de-a stelele" e omologat, metaforic, cu olăria: „Să modelăm cuvintele ca olarii lutul". Vorbind în termeni conceptuali, climatul propice unei asemenea poezii nu este cel romantic, cu atât mai puțin cel simbolist (cu toate că în cazul acesta nici unul, nici altul nu e ocolit), ci climatul clasic. Era în firea lucrurilor ca, la început, într-o perioadă în care poeții aveau de ales, dacă voiau să publice, între reportaj și discurs pe teme date, autorul *Focurilor sacre* (1956), natură clasică, să aleagă reportajul, ca fiind mai obiectiv. O carte editată în 1964 se intitulează *Stampe*. Multe versuri și din alte culegeri ar putea fi publicate sub acest generic. Avid de peisaj, poetul a avut șansa de a străbate spații din trei continente, și muza sa n-a dormit în cursul călătoriilor. *Cuvinte deasupra vămii* (1976), un ciclu cuprinzând piese compuse între 1956 și 1976, însumează priveliști cam de pe tot cuprinsul Europei, de la Paris la Atena, de la Stralsund la Roma și Veneția, alături de imagini extrem-orientale, asiatice în general. Cu toate deosebirile prozodice și în pofida notei personale, poeziile cu imagini de peste mări și țări sunt aproximativ de genul celor din perioada parnasiană a lui Ion Pillat, unele fiind, de altminteri, inspirate de ținuturi și localități vizitate cu gândul și de autorul *Visărilor păgâne*, invocat nominal: „Aici izvoare sacre încă sună,/ Bolnavi veniți pe mare – aduc prinos./ Ion Pillat, iau toana ta drept bună,/ Mă-nchin smerit luminii mari din Cos". De altfel, poeticul realizat frecvent în versurile lui **R.** e, în esență, de tip parnasian. Emoția e încătușată în descripție: „Pe-un turn, Sfântul Gheorghe răpune fiara/ lângă o floare de fier enormă, ușor mișcată/ de lună. Se măsoară în chihlimbaruri/ Femeia lungă din nord" (*Oraș hanseatic*). Cu tot numărul impresionant de vederi extranee (unele contrapunctate de amintirea tărâmurilor carpatice), priveliștile autohtone dețin ponderea covârșitoare. Un întreg volum, *Unde apele vorbesc cu pământul* (1961), se întocmește din stampe de Deltă dunăreană, nu fără a include și orații în stil whitmanian, adus la diapazon românesc prin nuanțări ce sună puțin a Geo Bogza. Celelalte volume și cicluri – *Pe înaltele reliefuri* (1967), *Turn cu ceas* (1971), *Septentrion* (1980) – sunt alcătuite prin însumarea de pasteluri sau poezii cu elemente de pastel proiectate în spațiul românesc. Sunt invocați o seamă de munți (ai Rodnei, ai Bicazului, Călimanul, Ceahlăul, Apusenii) și apar frecvent hidronime (Dunărea, Bistrița, Tazlău, Mureșul, Someșul), precum și nume de ținuturi și de localități: Transilvania, Maramureș, Țara Românească, Câmpia Ardealului, Cluj, Sibiu, Sighișoara, Blaj, Alba, Scheii Brașovului, Bran, Vatra Dornei, Cetatea Neamțului. „Rotundă și mare", luna se ridică „deasupra Ardealului,/ Deasupra cetăților vechi și deasupra câmpiei". „Florile de gheață" din poezia cu acest titlu se află la Vatra Dornei. Cele „de sub stânci", dintr-o altă piesă, cresc „în partea de nord a Carpaților". Chiar și constelațiile sunt, uneori, autohtonizate, prin utilizarea denumirilor populare: Carul Mare, Găinușa, Drumul Robilor. Mai mult decât atât, Carul Mare e „încărcat cu fân", Pleiadele sunt desprinse de poet de pe cer pentru a „sorcovi" cu ele „pe tot românul", în timp ce Orionul e un „zmeu săltat". Înscrisă tematic în linia tradiției, lirica din aceste culegeri este de accentuată factură modernă. Materialul de inspirație e transfigurat cu mijloace făurite în atelierele lui Arghezi, Blaga, Pillat, Voiculescu, Maniu, Vinea și ale poeților străini din care **R.** a tradus. Cele mai substanțiale afinități par a fi cele cu Adrian Maniu și cu Ion Pillat. De primul îl apropie pe **R.**, mai ales după 1960, opțiunea pentru versul liber și, în general, lipsa de preocupare pentru fluența muzicală. Ce îl deosebește de Maniu e faptul că nu pictează la modul „naiv". Lirismul său pictural e punctat uneori de un umor subtil, dar de alt tip, mai țărănesc și cu o tentă ardelenească. Evocând, de pildă, drumuri ale tatălui și bunicului, poetul o face fără adoptarea opticii și a rostirii copilului de odinioară. Viziunea e alta, a maturului cu percepții rafinate. Ducându-se în Câmpia Transilvaniei, tatăl „lăsa în urmă cortegiile de munți,/ Lăsa în urmă grija ogoarelor,/ Prindea la căruță cai negri". Străbătând noaptea sate ce „se înșiruiau unele după altele/ În lătrat de câini și miresme de iarbă tăiată", el vedea

cum „în dreptul lunii se așază nori vineți/ Cu chenar de aur și formă de vultur". Deasupra lui „până târziu […] cântau stelele", în timp ce „suia la cer, asemenea ciocârliilor, cântecul greierilor,/ Slomneau copitele de pământ și clinchetul frâielor,/ Murmurau focurile ce parcă înviau, parcă mureau,/ Departe, la o stână din câmp, alcătuită din taine" (*Tata se ducea în câmpia Ardealului*). Impunându-și rigori clasicizante, în linia lui Pillat, **R.** nu rămâne la stanță și sonet, ci compune și în forme fixe proprii poeziei orientale (gazel, haiku). Dar utilizează, pe de altă parte, și tehnici constructiviste, simultaneiste, produce imagini de tip suprarealist („moara mănâncă râul", „Luceafărul schimbă garda"), scrie versuri în monorimă, inventează caligrame, practică exhibiționisme grafice. Cu Ion Vinea are în comun imagismul. Astfel, „străzile cântă ca un pian", crengile unei sălcii aplecate peste râu „atârnă ca niște sfori lungi", sturionii sunt „fluierele mute prin care cântă marea", într-o anume seară „stelele sunt ca înflorite" și „șuvițe de nori, hașurate secret de lună, le dau ceva tandru". În unele poeme se regăsesc inflexiuni din Saint-John Perse. Versurilor citabile în acest sens, ample, torențiale, le răspund „micropoemele" din ciclul astfel intitulat și „miniaturile" din *Zodiac: 1987* (1991). Concentrarea, cu efecte adesea ermetice, a acestor poezii de o strofă–două ar putea fi pusă în relație cu lapidaritatea lui René Char. Sonurile apolinice din grupajul *Arpegii* (și din alte stihuri) nu sunt fără asemănare cu acelea din *Farmecele* lui Paul Valéry. Trei cicluri din culegerea *Lucruri și stele* (2003) interpretează motive explicit autohtone (datini, sărbători, reminiscențe istorice, elemente de peisaj), multe evocând scene din copilărie cu specific local, transilvan, valorificând inedit procedee din folclor. Cu toată lunga tradiție a poetizării unor obiceiuri, poetul care a scris versurile din *Ritualuri* (1987) imprimă icoanelor construite de el un ce inedit, un inefabil individualizant, printr-o stilizare proprie. Noutatea rezultă fie din tratarea unui motiv folcloric în vers liber și alb, cu formulări pe alocuri ușor prozaice, bunăoară, în *Brad sau buhaș* („Bradule, care stai la fereastra mea/ înăuntru sau afară/ să încercăm să găsim un limbaj, ceva,/ cât pe-amintiri nu se lasă seară// că ai venit dintre sihăstrii/ dintre zăpodii și fețe cu barba-ursului și cât de multe nu știu că știi…"), alteori, dimpotrivă, din giuvaerizarea versului regulat, inclusiv a celui de factură populară. Această din urmă

operație implică, nu în puține cazuri, preluarea, cu sau fără subtile retușuri, a unor refrene sau formule stereotipe, mai ales de colinde: „Strugure, pe-un gard, de lemn,/ Strugurel de ziuă,// Să-ți țin partea îmi faci semn,/ Strugurel de ziuă"; „Frunză verde brad frumos/ Măi doruleț măi/ Astăzi s-a născut Hristos/ Măi doruleț măi/ Îngeri tot cu capu-n jos/ Măi doruleț măi". Cele mai izbutite texte sunt, poate, acelea în care se creează o atmosferă de patriarhalitate rurală idilică prin evocarea unor situații din copilărie. În noaptea solstițiului de vară copiii aruncau, fără știrea părinților, cununi de sânziene pe casă, cu credința că, dacă vreuna cădea, cel căruia îi aparținea avea să moară. Scena e, parcă, de ritual ezoteric: „lună ce-mi bați la fereastră ca o fată a munților/ cu o cofă de mure plină,/ când părinții, dușmanii, dorm ca morții,/ și mă răpești din oraș la sat în această formă –/ un an, o cunună fiecare" (*Cununi de sânziene*). Un episod de basm pare mersul cu caii la scăldat, duminica: „N-am ce să fac astăzi, mamă și tată,/ o să merg la scăldat cu caii// O să-mi trag o pereche de nădragi mai purtați,/ din șură/ și fără cămașă, în galop/ o să merg la scăldat cu caii la râu, în urmă/ lăsând

grădina și casa-n Duminică/ și printre roiuri de copii veseli și muște de cai/ și libelule cu aripi ca site/ o să m-arunc în apa de munte răcoroasă și caldă/ și dulce, până la piept,/ toată numai sori și planete" (*Să merg la scăldat cu caii*). Placheta *Gutui japonez* (1996) însumează îndeosebi haikuuri, și multe dintre acestea surprind, cu finețe, detalii de peisaj, mai ales citadin, nipon, însă nu descripția predomină, și mai ales nu cea localizantă. Iată un bazin, într-un parc: „Culori în bazin./ Ca să cred iar în basme,/ un crap de aur" ori frânturi de priveliști diverse: „A face/ umbră pământului/ Om sau cruce/ Cum vrei s-o iei"; „decupat de lac/ cerul albastru un safir/ cât inelul". Sub titlul *Coloana Infinită* apare aici un text tipografiat, cu excepția ultimului (pseudo)vers, în verticală monosilabică. Asemenea excentricități, grafice și de alte feluri, există și în alte cicluri. De pildă, un text din *Piatra scrisă* (2002), intitulat *Joc de cifre*, jonglează cu anii răscrucii de milenii: „N-a fost nimic nici pragul 2000,/ Nici anul 1 din mileniul 3,/ 2002! Drept care, poți să vii/ Mai relaxat în brațe să ne iei". Numeroase sunt jocurile sonore, constând mai cu seamă în rimarea insolită: rime interioare, rima a două cuvinte alăturate, monorime, rime în cascadă. O așa-zisă „baladă" e compusă din șaisprezece versuri rimate toate în „an", unele având această rimă și în interior. Stăpânind, încă de la debut, versul oricât de nărăvaș, **R.** a ajuns la o virtuozitate demnă de orice maestru consacrat al cuvântului. *Poem ligur* (2007), *Optzeci de poezii* (2010), *O sută de sonete* (2011) confirmă abilitățile de mânuire flexibilă a formelor poetice, fiind proiecte prozodice rezultate din burse de creație (în Italia, la Bogliasco) sau replici la antologii proprii.

Aurel Rău nu desfășoară un ceremonial al melancoliei livrești și nici al ironiei circumscriindu-și banalul ca Mircea Ivănescu. El este un melancolic, dar tristețea provine dintr-o supunere față de lucrurile consemnate cu obiectivitate fără subtext ironic. […] *Desenul deslușit al poeziei lui Aurel Rău, fără încordare și tușe nervoase, conturează un univers original în care lucrurile au energia „ivirii prime". Poetul nu e un volubil și nici un senzual, ci un contemplativ fără poză, un elegiac desprinzând un sens prin organizarea liniilor într-un „cântec șoptit", pe fondul unei reflexivități discrete.*

ION SIMUȚ

SCRIERI: *Mesteacănul*, București, 1953; *Focurile sacre*, București, 1956; *La marginea deșertului Gobi*, București, 1960; *Unde apele vorbesc cu pământul*, București, 1961; *Jocul de-a stelele*, București, 1963; *Stampe*, București, 1964; *Pe înaltele reliefuri*, București, 1967; *Poezii*, pref. I. Negoițescu, București, 1967; *Elogii*, București, 1968; *Turn cu ceas*, Cluj, 1971; *False proze*, București, 1972; *Trei poeți. Perse, Machado, Kavafis*, Cluj, 1972; *Zeii asediați*, București, 1972; *În inima lui Yamato. 9 priviri lirice asupra Japoniei*, București, 1973; ed. Constanța, 1999; *Micropoeme și alte poezii*, Cluj-Napoca, 1975; *Cuvinte deasupra vămii*, București, 1976; *Întâlniri cu scriitori*, București, 1976; *Grecia. Călătorie incompletă*, București, 1978; *Omul de zăpadă*, București, 1978; *Flori din cuvinte*, București, 1980; *Septentrion*, București, 1980; ed. pref. D. Micu, București, 1994; *Versuri*, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1982; *Oameni de aer*, București, 1983; *Mișcarea de revoluție*, Cluj-Napoca, 1985; *Ritualuri*, București, 1987; *Versuri*, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1989; *Efigii*, București, 1989; *Zodiac: 1987*, București, 1991; *În povești cu Ion Creangă*, București, 1994; *Andrei Mureșanu în răsăririle magicului*, Cluj-Napoca, 1996; *Gutui japonez*, Iași, 1996; *Seară cu versuri în lectura autorilor*, București, 1997; *Expo 99: de la Olahus la Emil Cioran*, București, 1999; *Școli*, vol. I: *Un infinit*, București, 2000; *Portrete la zile mari*, București, 2000; *Piatra scrisă*, Cluj-Napoca, 2002; *Alcinous și zarva pețitorilor*, Cluj-Napoca, 2003; *Cu Victor Hugo prin trei veacuri*, Cluj-Napoca, 2003; *Lucruri și stele*, București, 2003; *Poem ligur*, Cluj-Napoca, 2007; *Optzeci de poezii*, Cluj-Napoca, 2010; *Ochiul de acvilă*, I–II, Cluj-Napoca, 2011; *O sută de sonete*, București, 2011; *Filmări de sus*, Iași, 2012. **Ediții:** *Octavian Goga într-un număr monografic „Steaua" cenzurat*, Cluj-Napoca, 2004. **Traduceri:** Antonio Machado, *Poezii și poeme*, pref. Rafael Alberti, postfața trad., București, 1964; Gheorghios Seferis, *Poezii*, pref. trad., București, 1965; ed. 2, Cluj-Napoca, 2000; Saint-John Perse, *Poeme*, pref. trad., București, 1969, *Poeme alese*, București, 1983, *Poeme. Opera completă*, pref. trad., Cluj-Napoca, 2007; Konstantin Kavafis, *Poezii*, pref. trad., București, 1971; Aleksandr Blok, *12*, pref. trad., Cluj, 1972; *Mică antologie de poezie japoneză*, în *În inima lui Yamato. 9 priviri asupra Japoniei*, București, 1973, *101–149*; *42 de poeți greci contemporani*, pref. Alexis Ziras, postfața trad., Cluj-Napoca, 1984 (în colaborare); *Poeți francezi*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1987; Michel Deguy, *Poeme*, București, 1995 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Mazilescu și Dumitru Țepeneag); Mimmo Morina, *Democraticon*, București, 1995 (în colaborare cu Ștefan Damian); Matsuo Bashô, *Note de drumeție*, pref. trad., București, 1998.

Repere bibliografice: Petroveanu, *Pagini*, *198–204*; Călinescu, *Opere*, IX, *879–884*; Felea, *Dialoguri*, *203–225*; Simion, *Orientări*, *144–153*; Tomuș, *Carnet*, *115–121*; Martin, *Poeți*, II, *141–147*; Grigurcu, *Teritoriu*, *119–122*; Poantă, *Modalități*, *50–56*; Petroveanu, *Traiectorii*, *225–231*; Negoițescu, *Engrame*, *86–90*; Piru, *Poezia*, II, *44–47*; Poantă, *Radiografii*, I, *142–146*, II, *30–37*; Băileșteanu,

Abside, *87–128*; Grigurcu, *Poeți*, *162–172*; Nicolae Manolescu, *Nordul și sudul poeziei*, RL, 1980, 34; Pop, *Lecturi*, *68–72*; Simion, *Scriitori*, III, *179–186*; Felea, *Aspecte*, III, *43–47*; Tașcu, *Poezia*, *205–212*; Grigurcu, *Existența*, *143–152*; Micu, *Limbaje*, *249–260*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *178–181*; Steinhardt, *Monologul*, *83–89*; Simuț, *Incursiuni*, *86–88*; Pop, *Pagini*, *9–16*, *61–65*; *Dicț. esențial*, *707–709*; Grigurcu, *Poezie*, II, *324–335*; Micu, *Ist. lit.*, *393–394*; *Dicț. analitic*, III, *69–71*, IV, *260–261*; Ion Pop, *Poezia la „masa stil"*, ST, 2003, 1–2; Geo Vasile, [*Aurel Rău*], CNT, 2003, 5, LCF, 2007, 40; Caius Traian Dragomir, *Poetul și omul de cultură*, LCF, 2005, 42; Ioan Holban, *O poveste cu pământ și stele*, CL, 2009, 8; Gheorghe Grigurcu, [*Aurel Rău*], RL, 2009, 35, 2011, 42; Popa, *Ist. lit.*, I, *832–833*; Vasile, *Mărci*, *32–38*; Ovidiu Pecican, *Locuri intacte*, ST, 2011, 5; Petru Poantă, *Aurel Rău, memorialist*, „Acasă", 2011, 3–4. ***D.Mc.***

RĂUŢĂ, Aureliu (10.II.1912, Câmpulung – 13.VI.1995, Madrid), traducător, editor. Este fiul Domnicăi (n. Ţuţuianu) și al lui Ioan Răuță, funcționar CFR. După studii de agronomie și farmacie la București, lucrează ca asistent universitar la Institutul Agronomic bucureștean până în 1941, când pleacă în Germania pentru a-și susține doctoratul la Institutul Dahlem din Berlin. Ca să nu fie internat la Rostock după rebeliunea legionară, se refugiază până în 1944 în Italia, unde obține licența în litere, apoi se stabilește în Spania, la Madrid, aici reprezentând, în calitate de consilier economic, așa-zisul guvern al lui Horia Sima. Profesor la Universitatea din Salamanca (1946–1985), unde fusese invitat să predea filologie romanică, introduce în programul Universității și un curs de limba română, pentru care a elaborat o *Gramática rumana* (1948), apărută în trei ediții, o antologie de literatură română, texte folclorice etc. și un mic dicționar spaniol–român. A susținut activitatea Bibliotecii Române din Freiburg. A fost membru al Academiei Româno–Americane de Arte și Științe și vicepreședinte al Societății Numismatice Spaniole, între altele semnând volumul *Modern Romanian Coins. 1867–1966* (1974), în care catalogheazǎ și descrie monedele emise timp de un secol în România.

Preocupat permanent de problemele românești, **R.** se angajează în numeroase acțiuni, menite, pe de o parte, să atragă atenția Occidentului asupra României sovietizate și asupra procesului de degradare și mistificare culturală, pe de altă parte, să susțină activitatea culturală și literară a românilor din exil. Este, alături de alți intelectuali români, inițiator de conferințe, mese rotunde și congrese, fondator de asociații, societăți și edituri. În 1948, cu sprijinul lui Cirilo Popovici și al lui George Uscătescu, **R.** înființează Asociația Hispano–Română din Salamanca, în care activează și profesorii spanioli Antonio Tovar, José Beltran de Heredia, Francesco Elias de Tejada, Manuel García Blanco. Din 1951 face parte din comitetul de redacție al revistei „Destin", unde îi apar studii și eseuri pe teme istorice și culturale. Sub auspiciile Asociației Hispano–Române și ale Seminarului de limbă română de la Universitatea din Salamanca, au loc, din inițiativa lui, „Săptămâna juridică românească" (1949), numeroase conferințe cu tematică literară și culturală – Santiago Montero Diaz, *Gândirea filosofică și istorică a lui Lucian Blaga* (1950), *Problema relațiilor dintre cultura românească și Occident* (susținută de **R.** în 1963), Vintilă Horia, *Romanul contemporan* (1966) ș.a. –, cât și Congresul al X-lea al Societății Academice Române (1966), desfășurat sub genericul „Romanitate–hispanitate–românitate" (manifestare la care participă și Mircea Eliade). Programul editorial al Asociației Hispano–Române a vizat traducerea în limba spaniolă a unor creații literare românești – poezii de M. Eminescu și Horia Stamatu, proza lui I.L. Caragiale și o antologie de poezie populară românească (tălmăciri realizate de **R.**) –, precum și promovarea cărților unor scriitori români din exil: *Poezia românească nouă*, antologie întocmită de Vintilă Horia (1956), Vintilă Horia, *Viitor petrecut* (1976), Horia Stamatu, *Jurnal* (1979), Al. Gregorian, *Pete de lumină* (1980), *Coasta soarelui* (1982), *În creștetul luminii* (1984). Împreună cu L.M. Arcade și în colaborare cu Basarab Nicolescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Theodor Cazaban, Matei Cazacu ș.a., fondează în 1981 Asociația Hyperion din Paris și Centrul de Promovare a Cărții Românești. Din sediul de la Madrid al Centrului **R.** difuzează cărțile a șapte edituri și câteva dintre cele mai importante reviste literare ale exilului („Ethos", „Limite", „Mele" „Destin", „Revue des études roumaines") în toate țările cu emigrație românească. Prin Fundația Culturală Română de la Madrid, înființată în 1983 din inițiativa sa și a lui Vintilă Horia, Al. Gregorian, Radu Enescu și Al. Mircea, se susțin manifestări culturale importante: simpozioane la Paris (1983, 1985, 1989), München (1984) și Madrid (1984), care dezbat teme precum *Românii între Apus și Răsărit*, *Ortodoxia și Apusul*, *Exilul românesc. Identitate și*

conștiință istorică. Și programul editorial început la Salamanca este continuat, acordându-se prioritate operei lui Eminescu. Alături de edițiile în limba română (prefațate de Al. Ciorănescu), o ediție în limba italiană (transpunere de Rosa Del Conte) și una în germană (traducere de Wolf von Aichelburg) întâmpină comemorarea din 1989, la Paris, a poetului național. Cu același prilej **R.** face demersurile necesare pentru amplasarea la Paris a statuii lui Eminescu realizată de Ion Vlad (rue Jean de Beauvais, lângă Biserica Ortodoxă Română), lucrare pe care, de asemenea, a subvenționat-o.

Traduceri: M. Eminescu, *Poesías*, Salamanca, 1950; I.L. Caragiale, *Cuentos rumanos*, Salamanca, 1952; *Antologia de la poesía popular rumana*, Salamanca, 1955 (în colaborare cu Luis Cortes); Horia Stamatu, *Diálogos* (*Poemas*), Salamanca, 1971; Mircea Eliade, *El viejo y el funcionario. En la calle Mantuleasa*, Barcelona, 1984.

Repere bibliografice: Nicolae Novac, *Mihai Eminescu în exil*, „America", 1954, 99; *Români*, *315*; Chihaia, *Mărturisiri*, *157–163*; Radu Enescu, [*Aureliu Răuță*], „Lupta", 1995, 249; Pavel Chihaia, *O personalitate de seamă a exilului – Aurelio Răuță*, JL, 2003, 21–34; Manolescu, *Enciclopedia*, *612–613*. ***M.P.-C.***

RĂVAŞUL, publicație apărută la Cluj, săptămânal din 4 aprilie 1903, bilunar în 1908 și 1909, apoi lunar până în decembrie 1910. În 1905 își adaugă subtitlul „Revistă culturală ilustrată". Proprietar-editor: Elie Dăianu; redactor responsabil: Basil Moldovanu (1903–1904), Iuliu Florian (1905), Petru P. Barițiu (1906). Caracterul religios al publicației este accentuat din primul număr, unde se afirmă că **R.** este „menită să propovăduiască adevărurile mântuitoare ale legii creștine în mijlocul iubitului popor". Aparițiile editoriale sunt consemnate în cadrul rubricilor „Cărți noi și reviste", „Cărți din orice părți". Aproape fiecare număr conține câteva poezii, cele mai multe retipăriri: Eminescu (*Către Preacurata Fecioară*), Octavian Goga (*Dascălul, Scrisoare, Străbunii, Dedicație*), St.O. Iosif (*Iisus*), G. Coșbuc (*În treacăt*), Th.D. Speranția (*Învățătorul*), Aron Cotruș, D. Petrino, Panait Cerna (*Spre Bucovina*), N.G. Rădulescu-Niger (*Cântecul ogarului*), Carol Scrob, Th.M. Stoenescu, Veronica Micle, I.U. Soricu (iscălește Al. Dafin și M. Iustin), G. Tutoveanu. Proza, de asemenea alcătuită în bună parte din republicări și găzduită de obicei la rubrica „Foița «Răvașului»", este semnată de George Coșbuc (*Pădurile din America Latină*), Ion Agârbiceanu (*Domnișoara*), Delavrancea (*Paraziții*, *Trubadurul*), I.Al. Brătescu-Voinești (*Puiul*) ș.a. În afară de versuri, N. Iorga are câteva importante contribuții pe subiecte de istorie națională: *Căutați urmele trecutului vostru!*, *Neamul românesc din Basarabia*, *Vorbe înțelepte*, *Iorga despre Goga* (1905), *Neamul românesc din Bucovina*, *Despre discuții* (1906). Sporadic se tipăresc ghicitori, balade și colinde comunicate de abonați sau provenind de la folcloriști consacrați (D. Stăncescu, I. Pop-Reteganul). Rubrici fixe, dar firave, sunt „Foița «Răvașului»", „Răvașe de la orașe" – cu scrisori de la cititori, apoi „Cărți noi și reviste" împreună cu „Crestături" – miscelanee, iar „Cronica literară", întâmplătoare, e susținută de Sever C. Dan (*De ce-i O. Goga poetul nostru*), Petru Suciu (St.O. Iosif, *Credințe*), Elie Dăianu (N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene*), D. Tomescu (Delavrancea, *Apus de soare*) etc. Pe parcursul mai multor numere sunt amplu prezentate, cu reportaje de la fața locului și reproducerea unor alocuții, serbările Astrei și ale Societății pentru Fond de Teatru Român ținute la Sibiu. Se dau câteva fragmente intitulate *Din predicile lui Petru Maior. Pizma celor răi asupra celor buni*. Sunt prezentați în articole speciale Iosif Vulcan, Octavian Goga, Titu Maiorescu. Un articol amplu, nesemnat, se referă la „episcopii literați" (1905). Mai sunt incluse povestiri de Maxim Gorki și H. Sienkienwicz în traducerea lui I.E. Torouțiu și un eseu de Aurel C. Popovici. În ultimul număr din 1906 redacția anunță încheierea unei epoci redacționale și renunțarea la formatul de ziar în favoarea celui de revistă, „ce corespunde cel mai bine caracterului ei de organ popular", după modelul „Neamului românesc", care poate asigura păstrarea publicului tradițional, „țărani și conducătorii lor firești, preoți și învățători". ***L.Cr., R.P.***

RĂVAŞUL POPORULUI, publicație apărută la Fălticeni, bilunar, între 15 noiembrie 1907 și 1 octombrie 1909, editată de un comitet de învățători sub conducerea lui Mihail Sadoveanu și Artur Gorovei. Revista a fost proiectată în vara anului 1907, când Sadoveanu se afla la Fălticeni în calitate de inspector al Cercurilor Culturale, fiind precedată de o foiță promoțională. Membrii fondatori sunt în același timp și finanțatorii revistei, ei refuzând subvenția oferită de Spiru Haret, deși cheltuielile de editare nu erau de neglijat. Colaboratorii sunt în marea lor majoritate învățători: M. Catrinici, V. Cornescu, V. Costăchescu, D.I. Gavrilescu, P. Gheorgheasa, Ilie Mihailescu, Teodor Radovici, Neculai Stoleriu,

Elena I. Teodorescu, I. Teodorescu, S.T. Kirileanu (fratele lui G.T. Kirileanu), V. M. Tomegea, Al. Vasiliu, astfel explicându-se și largul ecou al publicației. Îngrijirea textelor i-a revenit lui Mihail Sadoveanu, trecut în caseta redacțională drept „publicist”, și lui Artur Gorovei, „publicist și avocat”. Revista a impus de la început un număr de rubrici: „Calendarul”, „Despre datorii și drepturi” (în care Artur Gorovei explica legile țării pe înțelesul țăranilor), „Sfaturi despre gospodărie”, „Răvașele unui doctor” (sfaturi practice semnate de Andrei Iliescu), „Prețuri din târguri”, „Glume” și „Știri”. Din cel de-al patrulea număr fiecărei rubrici i se atribuie câte o vinietă, desenată de V. Rolla-Piekarski. Nici unul din materialele cu caracter juridic, medical sau agricol nu este iscălit, tot așa cum nici foiletoanele literare (cu unele excepții) nu poartă semnătură. Pe lângă texte folclorice (plugușor, orație de nuntă, cântece populare, strigături la joc și balade, precum *Toma Alimoș* sau *Miorița*), sunt reproduse scurte povestiri – dacă nu de-a dreptul snoave – cu pronunțat caracter moralizator, scrise în grai popular, ca de altfel întreaga revistă. Mai multe texte îi aparțin lui Mihail Sadoveanu și, deși nesemnate, sunt destul de lesne de identificat, altele sunt retipăriri din proza lui Nicolae Gane (câteva nuvele) sau a lui Ion Creangă (*Povestea unui om leneș*, *Cinci pâni*, *Moș Ion Roată și Cuza Vodă*). Se adaugă încercări literare ale unor învățători sau ale unor țărani care împărtășesc din experiența proprie. **R.p.**, care își impune să fie un adevărat luminător și culturalizator al lumii satelor, a avut o bună răspândire, dovadă numeroasele întrebări și propuneri venite din rândul oamenilor simpli și publicate într-un soi de „Poșta redacției”. G. Ibrăileanu o socotea un model pentru orice periodic destinat satelor. ***C.Br.***

RĂZEŞUL, revistă apărută la Bârlad, lunar, din februarie 1926 până în ianuarie 1927, sub direcția lui Virgil Caraivan. Preocupările redacției se îndreaptă spre reconstituirea istoriei zonei (istoria Hușilor, a Bârladului), publicându-se numeroase documente și contribuții istorice, semnate de episcopul Iacov Antonie, de Petru T. Gâdei, Gh. Ghibănescu și Virgil Caraivan, sau de interes istorico-literar: rapoarte școlare redactate de M. Eminescu, informații despre începuturile Societății Scriitorilor Români. În poezie se manifestă câteva talente locale: Gh. Nedelea, Constantin Asiminei, G. Pallady, Constantin Goran, Cezar Cristea, A. Mândru, Ciprian Doicescu, Mircea Pavelescu; la fel și în proză: Virgil Caraivan, Constantin Cehan-Racoviță, Dumitru Fărcășanu, Ion Palodă (I. Weinfeld), cărora li se alătură Ion Dragoslav. Se includ în sumar și diverse comentarii literare: N. Pora dă evocarea *Cafeneaua literară*, Petru T. Gâdei scrie despre basarabeanul Dimitrie Moruzi, Sterian Dumbravă prezintă volumul *Stropi de rouă* de V. Militaru și semnează mai multe eseuri critice (*Evoluționism literar*, *Spontaneitatea în opera de artă*, *Demagogie literară*), iar Constantin Asiminei figurează cu articolul *Directive literare*. Interesante sunt notele de călătorie în Argentina ale lui Iustin Stancovschi și compunerea epică în versuri, „în douăzeci și patru de cărți”, *Cântarea neamului românesc* de Constantin Asiminei, din care se publică câteva fragmente. La capitolul dedicat traducerilor se inserează pagini din literatura lui Giovanni Papini. Sunt reluate, de asemenea, câteva texte publicate de N. Iorga în „Neamul românesc” și în „Floarea darurilor”. ***M.Pp.***

RÂNDUIALA, publicație apărută la București, trimestrial, din ianuarie 1935 până în august 1938, în mai multe „caiete”, cu subtitlul „Arhivă de gând și faptă românească”. Conducerea este alcătuită din D.C. Amzăr, Ernest Bernea, Ion I. Ionică, Ion Samarineanu. Din cercul revistei fac parte personalități de orientare etnicist-naționalistă, precum Ion Conea, Mac Constantinescu, Valeriu Papahagi, N. Brânzeu ș.a. Articolul *O arhivă de gând și faptă românească* anunță că se vor publica mai ales „cercetări privitoare la problemele cugetului și vieții românești de azi și din trecut; urmează înfățișări de oameni și locuri”. Predomină abordările filosofice și etnografice privitoare la spiritualitatea românească: D.C. Amzăr, *Gând și cuvânt*, *Despre înțelesul și condițiile unei filosofii românești*, Vasile Băncilă, *Sensul culturii și „culturalizarea” satelor*, Ernest Bernea, *Poezia românească contemporană*, *Avram Iancu*, *Poezia lui Adrian Maniu*, *Filosofia la Universitate*. Începând din 1937 **R.** devine declarat legionară, adăpostind semnăturile lui Mihail Polihroniade (*Politica externă a României*), Victor P. Gărcomeanu (*Tudor Arghezi și spiritul iudaic în literatură*), Radu Gyr (*Cântec pentru slavă de arhangheli*), Corneliu Zelea Codreanu (*Pentru noua rânduială*), D.C. Amzăr (*Căpitanul întregului neam* și *Destin legionar*). Pe aceeași linie merg și versurile publicate de Virgil Carianopol, Ion Samarineanu, Aron Cotruș, Victor Tudoran, Iulian

Vesper, Tudor Codreanu, Radu Gyr. Eseuri marcate de idei asemănătoare semnează Ion Conea, Haig Acterian, Ernest Verzea, dar nu și Lucian Blaga (*Aspecte fundamentale de creație culturală*). ***M.Pp.***

RÂNDUNICA, revistă de literatură și folclor apărută la Iași, lunar, din ianuarie până în decembrie 1893, sub direcția Elenei Sevastos. Orientarea publicației, în care se disting câteva din ideile „Contemporanului", o încadrează în mișcarea feministă a vremii. Ca urmare, în coloanele **R**., deschise numai colaboratoarelor, ocupă un loc însemnat articolele tratând problema emancipării femeii. Ponderea o au, totuși, literatura și folclorul. Alături de Matilda Cugler-Poni, Adela Xenopol, Virginia Micle-Gruber, semnau și Emilia Teodor, Stanca Fulger, Elena Dimitrovici, Ana Stănescu ș.a. În domeniul folclorului publică unele contribuții notabile Elena Sevastos: anecdote, cântece populare din Ţara Oltului, cântece populare și strigături din Ardeal, precum și fragmente din studiile *Nașterea la români* și *Înmormântarea la români*, în timp ce Elena Niculiță-Voronca dă revistei observații despre povești și descântece. O încercare de exegeză asupra operei lui Titu Maiorescu, semnată Alexandrina, a rămas neîncheiată, întrucât, din motive pecuniare, revista și-a încetat apariția. ***I.H.C.***

RÂNDUNICA, revistă apărută la Sibiu, de trei ori pe lună, între 30 martie 1894 și 10 iunie 1895, cu subtitlul „Foaie literară beletristică". Atenția pentru literatura originală și pentru mișcarea literară și culturală a românilor este principalul element al programului anunțat de editorul și redactorul Silvestru Moldovan. Totodată, ca și la alte publicații transilvănene, se dă un spațiu întins rubricilor cu un conținut atractiv sau moralizator, cu jocuri distractive, modă etc. Dintre colaboratori se remarcă Ilarie Chendi, cu note critice, proză (*Schițe și portrete*, *Domnica*, *Roza ultimă* ș.a.), și I. Scurtu, în postura de autor de versuri. Nuvele și schițe semnează V. Ranta-Buticescu, Margareta Moldovan, Emilia Lungu, iar Ieronim G. Barițiu este autorul unor *Reminiscențe* dedicate lui M. Eminescu. În **R.** s-a publicat multă poezie, aparținând fie transilvănenilor Andrei Bârseanu, Aurel Ciato, George Simu, Lucreția Suciu-Rudow, V.B. Muntenescu, Petrea de la Cluj (P. Conda), O. Bocea, Viora Magdu, Elena din Ardeal și Emilia Sabo, fie unor autori mai cunoscuți de peste munți, printre care M. Gregoriady de Bonacchi, Gh. Becescu-Silvan, Carol Scrob, Iuliu I. Roșca. Se tipărește și literatură populară culeasă de Antoniu Papp, se dau anecdote versificate de I. Cândea și Petre Dulfu. Din Heine și din Platen traduce frecvent M. Gregoriady de Bonacchi, pe când Camil B. (Ieronim G. Barițiu) transpune din Teofrast, iar I.I. Schiopul realizează o versiune fragmentară a comediei *Georges Dandin* de Molière. ***R.Z.***

RÂPEANU, Sanda (25.IV.1929, București), traducătoare, editoare. Este fiica Georgetei (n. Ionescu) și a lui Dimitrie Marinescu, avocat, și soția lui Valeriu Râpeanu. Învață la Şcoala de Fete din Deva și la Liceul „Regina Maria" din aceeași localitate (1939–1947), apoi urmează cursurile Facultății de Ştiințe Juridice din București (1947–1951). A lucrat, începând din studenție, ca redactor la revista pentru copii „Licurici" (1949–1952), apoi ca secretar de redacție la „Viața românească" (1952–1963) și la publicațiile Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene (1963–1972). Debutează în 1952, la „Licurici", cu reportaje, sub semnătura Sanda Marinescu, și editorial în 1966 cu traducerea lucrării *Şapte secole de roman* de Pierre Daix. Colaborează cu prezentări de carte și traduceri (din Albert Camus, Honoré de Balzac, Mircea Eliade, André Malraux ș.a.) la „Viața românească", „Secolul 20", „Curierul național", „Caietele Teatrului Național" ș.a.

Traducerile realizate de **R.** din franceză și engleză au fost remarcate pentru exactitatea lexicală și stilistică, autoarea versiunilor românești știind să se adapteze de fiecare dată particularităților unor autori diferiți ca scriitură, cum sunt François Mauriac și André Maurois, Charles Morgan sau William Somerset Maugham, W. D. Howells, Pierre de Boisdeffre sau René Huyghe. Din 1972 **R.** colaborează cu Valeriu Râpeanu în special la publicarea unor ediții critice ale cărților lui N. Iorga, activitate ce are drept rezultat o operă solidă, cu meritul de a aduce în actualitate personalitatea unuia din marii intelectuali români. A prezentat, în emisiuni radiofonice, comentarii semnificative despre relațiile cu muzica ale lui Marcel Proust sau André Gide și a realizat cicluri de emisiuni consacrate memoriilor și corespondenței unor muzicieni – Francis Poulenc, Darius Milhaud, Albert Schweitzer.

Ediții: N. Iorga, *O viață de om, așa cum a fost*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1972 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu), *Oameni cari au fost*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1975 (în colaborare cu Valeriu

Râpeanu); ed. 2, I–III, introd. Valeriu Râpeanu, Galați, 1994–1997 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu), ed. I–III, introd. Valeriu Râpeanu, București, 2009–2012 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu), *O luptă literară*, I–II, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu), *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral și național*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1999 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu), *Sfaturi pe întunerec,* I–II, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1996 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu), *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral și național*, introd. Valeriu Răpeanu, București, 1999 (în colaborare cu Valeriu Răpeanu); Al. Kirițescu, *Gaițele*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1976 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu); C. Rădulescu-Motru, *Mărturisiri*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1990 (în colaborare cu Valeriu Râpeanu). **Traduceri:** Pierre Daix, *Şapte secole de roman*, București, 1966; Paul Surer, *Teatrul francez contemporan*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1968; Gaston Baty, René Chavance, *Viața artei teatrale de la începuturi până în zilele noastre*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1969; Pierre de Boisdeffre, *O istorie vie a literaturii franceze de azi*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1972 (în colaborare cu Cireașa Gabriela Grecescu), *Şi totuși… De Gaulle*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1997; André Maurois, *Mașina de citit gândurile*, pref. Silvian Iosifescu, București, 1973 (în colaborare cu Ruxandra Soroiu); Charles Chaplin, *Povestea vieții mele*, București, 1973; François Mauriac, *Un adolescent de altădată. Maltaverne*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1974; E.H. Gombrich, *O istorie a artei*, București, 1975; Claude Spaak, *Ordinea și dezordinea*, București, 1977, *Marianne, frumoasa mea*, București, 1979, *Ecouri în memoria timpului*, București, 1987; Charles Morgan, *Portret într-o oglindă*, București, 1978; Yves Gandon, *Destinație necunoscută*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979; René Huyghe, *Dialog cu vizibilul*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1981; William Somerset Maugham, *Bilanț*, București, 1982; ed. pref. Tudor Octavian, București, 2006; William Dean Howells, *Un caz modern*, București, 1987; Catherine Lépront, *Clara Schumann. Viața la patru mâini*, pref. Alice Mavrodin, București, 1993; Jean d'Ormesson, *Gloria Imperiului*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1996; Alain Decaux, *Abdicarea*, postfață Valeriu Râpeanu, București, 1999.

Repere bibliografice*:* Alexandru Balaci, *François Mauriac, „Un adolescent de altădată"*, RMB, 1974, 9377; Bb [N. Barbu], *E. H. Gombrich, „O istorie a artei"*, CRC, 1976, 23 aprilie; Dan Grigorescu, [*Sanda Râpeanu, traducătoare*], CNT, 1979, 10, 1983, 28, 1996, 5; Kalustian, *Simple note*, I, *267–270*; Tudor Octavian, *Scris și profesionalitate*, RMB, 1983, 12 020; Andrei Bălu, *Obsesia amintirii*, RL, 1988, 7; Costin Tuchilă, *Sub semnul pasiunii romantice*, ALA, 1993, 176; Cornelia Maria Savu, *Când romancierul îl imită pe Dumnezeu*, „Curierul național", 1996, 12 ianuarie; Grete Tartler, *Gloria fragilului*, RL, 1996, 7; Gheorghe I. Florescu, *Sfaturi peste timp*, CL, 2001, 10. ***D.G.***

RÂPEANU, Valeriu (28.IX.1931, Ploieștiori, j. Prahova), critic și istoric literar, editor. Este fiul Anastasiei Râpeanu (n. Stănescu) și al lui Gheorghe Râpeanu, învățători. Absolvent de liceu la Ploiești (1950), urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura română (1950–1954). Devine doctor în filologie, la specializarea literatură universală și comparată, cu teza *N. Iorga – exeget al literaturii universale*. Și-a desfășurat activitatea ca redactor la „Gazeta literară" (1954–1959), la „Luceafărul" (1959–1962) și ca redactor-șef adjunct la „Scânteia" (1962–1969). A fost vicepreședinte al RadioTeleviziunii Române (1970–1972) și director al Editurii Eminescu (1972–1990). În calitate de cadru didactic, a funcționat ca lector la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu" din București (1966–1969), lector suplinitor la Facultatea de Limba și Literatura Română (1966–1970) și, din 1991, conferențiar al Facultății de Filosofie–Jurnalistică de la Universitatea „Spiru Haret" din București. În publicistică a debutat la „Gazeta literară" în 1954, devenind apoi colaborator la „România literară", „România liberă", „Flacăra", „Curierul național" ș.a., precum și la revistele „Maske und Kothurn" (Viena), „Rivista di etnografia" (Napoli), „Diogène" (Paris), „Cuadernos Hispanoamericanos" (Madrid), „Balkan Studies" (Salonic) etc. A debutat editorial în 1958 cu volumul *George Mihail Zamfirescu – schiță monografică.* A obținut Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR (1982), Premiul Uniunii Scriitorilor (1982), Premiul Asociației Oamenilor de Teatru (1987) ș.a. Traducătoarea și editoarea Sanda Râpeanu este soția sa.

Activitatea de critic și de istoric literar a lui **R.** este complementară preocupărilor pentru realizarea de ediții fundamentale ale unor scriitori români (Nicolae Iorga, Al. Vlahuță, George Mihail Zamfirescu, Cella Delavrancea, Hortensia Papadat-Bengescu ș.a.), în care aparatul critic riguros, amplu reprezintă în sine o contribuție istorico-literară. În calitate de monograf, el s-a aplecat asupra unor cazuri controversate ale literaturii române, încercând, atunci când climatul politic era propice, să repună în circulație

operele unor scriitori puțin frecventați sau aflați în declin din punctul de vedere al receptării. O expresivitate critică austeră și echilibrată, fără expansivități stilistice, stă la baza relecturilor din primele două volume ale autorului. Monografia dedicată lui George Mihail Zamfirescu readuce în prim-plan figura prozatorului și a dramaturgului interbelic, insistând, în spiritul epocii, asupra ineditului tematic: romanul *Maidanul cu dragoste* îl consacră pe George Mihail Zamfirescu drept „scriitorul periferiei românești”, în descendența imaginarului picaresc specific epicii europene de secol XVIII–XIX. În *Alexandru Vlahuță și epoca sa* (1965) istoricul literar soluționează dilema actualității scriitorului prin ample contextualizări. Deși îi retrage, prudent, contribuția originală în vreun domeniu al literaturii române, **R.** recunoaște câteva merite ale scrierilor lui Vlahuță: în poezie el revitalizează romantismul prin redescoperirea „patosului militant”; în proză „a creat câteva tipuri fundamentale”, în timp ce în publicistică a introdus concizia stilului. Primele volume ale lui **R.** stabilesc, de altfel, aria de interes a comentariului, autorul lor fiind mai degrabă precupat de probleme ideologice ale literaturii decât de dimensiunea estetică. Tripticul *Cultură și istorie* (1979–1989) reflectă interesul pentru istoria ideilor românești pornind de la figura lui Nicolae Iorga. Deși cuprind eseuri pe teme diverse, cele trei volume compun, din fragmente, o monografie a operei marelui om de cultură, încercând să-i surprindă caracterul proteic. Contrar opiniilor critice dominante, care îi restrângeau activitatea literară la contribuția sămănătorismului, **R.**, care va fi un exeget și editor important al lui Iorga, insistă asupra

Cornel Simionescu, Z. Ornea, Valeriu Râpeanu și Alexandru Condeescu

abordărilor cosmopolite. Constatarea că operele de tinerețe ale savantului marchează „prima dată când un critic nu privea literatura română în sine [...], ci o compara și o confrunta cu literatura universală” reașază contribuțiile lui în câmpul de idei al modernității. Reflecțiile asupra ideologiei lui Iorga rămân, de altfel, o constantă a preocupărilor lui **R.** În volumul *Nicolae Iorga. Mircea Eliade. Nae Ionescu* (1993) el investighează relația sinuoasă dintre personalitatea ideologului și generația postbelică, punând în evidență deopotrivă continuitățile și rupturile. Ca istoric al ideilor literare românești, este interesat de statutul dramaturgiei, căreia îi stabilește, în eseurile din *Cultură și istorie* și din *Trei dramaturgi contemporani* (1976), originile și morfologia. Departe de a idealiza istoria genului în cultura română, istoricul literar îi constată toate dificultățile și accidentele de parcurs, de la „lipsa unei tradiții de autentică dramaturgie românească” până la diferențele de nivel din secolul al XX-lea: efervescenței interbelice îi succedă, după 1944, un „amurg al zeilor” cauzat de intruziunile politice, pentru ca abia după 1965 să se poată vorbi despre o nouă diversificare a expresiei în dramaturgie. Deși aspirația spre studiul totalizator lipsește din scrisul lui **R.** (majoritatea cărților sale având aspect caleidoscopic), abordări de sinteză asupra unor fenomene puțin studiate sunt evidente mai târziu. *O istorie a presei românești. De la Mihail Kogălniceanu la N. Iorga* (2009) trasează jaloanele de evoluție a genului din perspectiva istoriei literare, insistând asupra valorilor stilistice ale textelor și asupra contribuției scriitorilor (printre care Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, M. Eminescu, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu sau Mircea Eliade), în dauna ziariștilor propriu-ziși. Același interes pentru discursul situat la limita dintre literar și publicistic e evidentă și în *Oameni iluștri. Convorbiri și comemorări* (2009), unde se reface istoria interviului ca gen în cultura română, de la primele personalități care i-au acordat o atenție specială (I.L. Caragiale), trecând la semnalarea configurării interbelice a unei poetici autonome, inaugurată de *Mărturia unei generații* a lui F. Aderca, până la perioada realismului socialist, când interviul sucombă în pura „declarație” ideologică. Specializate în morfologia ideilor literare românești și în contextele lor de formare și propagare, studiile lui **R.** sunt mai puțin relevante când abordează cazuri individuale ale istoriei literaturii române. Culegeri de articole și eseuri precum *Interpretări și înțelesuri* (1975), *Memoria și fețele timpului* (1983), *Orientări în cultura română modernă* (1999) sau *Scriitori români. De la I.L. Caragiale la Radu Tudoran* (2010) reiau, cu puține nuanțe, tipuri de interpretare și teme existente deja în critica anterioară. Nuvelistica lui Rebreanu e explorată din unghiul continuităților cu proza de maturitate, operele lui Mateiu I. Caragiale sunt investigate din perspectiva concordanței cu biografia scriitorului, în timp ce ciclul Hallipa al Hortensiei Papadat-Bengescu e privit drept simptomatic pentru tipologia romanului-frescă. Predilecția vădită pentru circumstanțele de producere a literarului și pentru circulația socială a semnificației sale ocultează, adesea, trăsăturile estetice ale textului. De aceea, comentariile dedicate strict unor opere individuale țin mai degrabă de critica generală decât de hermeneutica propriu-zisă.

SCRIERI: *George Mihail Zamfirescu*, București, 1958; *Alexandru Vlahuță și epoca sa*, București, 1965; *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966; *Călător pe două continente*, București, 1970; *Interferențe spirituale*, București, 1970; *Pe drumurile tradiției*, Cluj, 1973; *Interpretări și înțelesuri*, Iași, 1975; *Trei dramaturgi contemporani*, București, 1976; *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989; *Tărâmul unde nu ajungi niciodată*, București, 1982; *Memoria și fețele timpului*, București, 1983; *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986; *N. Iorga. La Vie de l’histoire et l’histoire d’une vie*, București, 1989; *N. Iorga, Mircea Eliade, Nae Ionescu*, București, 1993; *Nicolae Iorga*, București, 1994; *Enescu. Contribuții documentare. Reconstituiri. Interpretări*, București, 1998; *Orientări în cultura română modernă*, București, 1999; *N. Iorga. 1940–1947*, I–II, București, 2001–2002; *I.G. Duca*, București, 2004; *O istorie a presei românești. De la Mihail Kogălniceanu la N. Iorga*, București, 2008; *Oameni iluștri. Convorbiri și rememorări*, București, 2009; *Scriitori români. De la I.L. Caragiale la Radu Tudoran*, Târgoviște, 2010. **Ediții:** Al. Vlahuță, *Scrieri alese*, I–III, introd. edit., București, 1963–1964; Panait Cerna, *De-aș avea coiful din poveste*, pref. edit., București, 1965, *Floare și genune*, pref. edit., București, 1968; N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, introd. edit., București, 1972 (în colaborare cu Sanda Râpeanu), *Oameni cari au fost*, introd. edit., București, 1975 (în colaborare cu Sanda Râpeanu); ed. 2, I–III, introd. edit., Galați, 1994–1997; ed. 3, I–III, Craiova, 2009–2012, *O luptă literară*, I–II, pref. edit., București, 1979 (în colaborare cu Sanda Râpeanu), *Pagini de critică*

literară, pref. edit., București, 1993, *Sfaturi pe întunerec*, I–II, introd. edit., București, 1996 (în colaborare cu Sanda Râpeanu), *Supt trei regi. Istoria luptei pentru un ideal moral și național*, introd. edit., București, 1999 (în colaborare cu Sanda Râpeanu); George Mihail Zamfirescu, *Teatru. Mărturii în contemporaneitate*, I–II, introd. edit., București, 1974, *Pe drumuri depărtate*, I–III, pref. edit., București, 1987, *Maidanul cu dragoste*, I–II, pref. edit., Galați, 1993, *Teatru*, București, 1996, *Sfânta mare nerușinare*, pref. edit., București, 1998; Al. Kirițescu, *Gaițele*, pref. edit., București, 1976 (în colaborare cu Sanda Râpeanu), *Gaițele și alte piese de teatru*, introd. edit., București, 1986; Gheorghe I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, introd. edit., București, 1980; Cella Delavrancea, *Scrieri*, București, 1982, *Dintr-un secol de viață*, introd. edit., București, 1987; Victor Ion Popa, *Mușcata din fereastră*, pref. edit., București, 1984; Marcel Mihalovici, *Amintiri despre Enescu, Brâncuși și alți prieteni*, tr. Alice Mavrodin, pref. edit., București, 1987; C. Rădulescu-Motru, *Mărturisiri*, pref. edit., București, 1990 (în colaborare cu Sanda Râpeanu); Hortensia Papadat-Bengescu, *Ciclul familiei Hallipa*, București, 2001; I.L. Caragiale, *Nuvele*, București, 2003. **Antologii:** *Dramaturgia română contemporană*, I–II, pref. edit., București, 1964; *O antologie a dramaturgiei românești. 1944–1977*, I–II, pref. edit., București, 1978; N. Iorga, *Opera, omul, prietenii*, București, 1992; *De la Octavian Goga la George Bacovia. Poezie românească în primele două decenii ale secolului XX*, București, 2003.

Repere bibliografice: Biberi, *Lumea*, *239–246*; Barbu, *Sine ira*, *229–236*; Perpessicius, *Lecturi*, *252–260*; Stănescu, *Poeți și critici*, *121–127*; Const. Ciopraga, *Critică și cultură*, CRC, 1973, 47; Cioculescu, *Itinerar*, II, *337–341*, *389–391*, III, *193–207*, *268–274*, *339–345*; Vlad, *Lectura*, *129–138*; Dimisianu, *Opinii*, *340–345*; Al. Dobrescu, *„Interpretări și înțelesuri”*, CL, 1976, 1; Liviu Leonte, *Perspectiva socio-culturală*, CRC, 1979, 45; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *186–188*; Băileșteanu, *Refracții*, *47–49*; Felea, *Prezența*, *74–80*; Kalustian, *Simple note*, II, *185–192*; Marcea, *Concordanțe*, *304–307*; Adam, *Planetariu*, *148–151*; Silvestru, *Un deceniu*, *269–281*; Stănescu, *Jurnal*, II, *181–190*, III, *130–133*; Iorgulescu, *Prezent*, *271–276*; Florin Faifer, [*Valeriu Râpeanu*], „Dialog”, 1986, 114, CRC, 1989, 45; Dimisianu, *Subiecte*, *189–193*; Ion Zamfirescu, *„Mărturisirile” lui C. Rădulescu-Motru*, JL, 1991, 7–8; Z. Ornea, *Iorga, Nae Ionescu, Eliade*, RL, 1993, 34; Teodor Vârgolici, [*Valeriu Râpeanu*], ALA, 1995, 260, 2001, 593; Ioan Holban, *N. Iorga – justificarea unui destin*, CL, 1999, 3; Andrei Pippidi, *Sfaturi pe întuneric*, ALA, 2001, 573; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *47–49*; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Portrete*, București, 2002, *137–150*; Sultana Craia, [*Valeriu Râpeanu*], „Acasă”, 2009, 3–4, 2011, 1–4; Popa, *Ist. lit.*, II, *1022*. ***Al.G.***

RÂŞCANU, Theodor (4.XI.1888, Iași – 29.VII.1952, Vaslui), poet, prozator, publicist.

Este fiul Mariei (n. Ghica-Trifești) și al lui August Râșcanu, descendenți ai unor mari proprietari vasluieni. După ce **R.** termină în particular cursul primar, este înscris la Liceul Național din Iași, dar, rămânând corigent, este retras. Face tot în particular primele cinci clase ale cursului secundar, apoi, pentru ultimele trei, este înmatriculat la același liceu ieșean. Împreună cu colegii săi scoate în 1904 revista „Spre lumină”, în ale cărei pagini semnează poezii, adunate în 1906 în placheta *Pagini intime*. După absolvirea liceului, în 1907, urmează cursurile Facultății de Drept din Iași. Licențiat în 1910, se înscrie la doctorat, alegându-și pentru teză un subiect de economie politică. Aceasta va fi tipărită mai târziu, în 1922, sub titlul *Problema pământului în România*. Admis în barou, rareori pledează la bară, deși își face necontenit publicitate. Intră însă în politică și este ales secretar în Consiliul județului Vaslui în 1912. Participă ca voluntar la campania din Bulgaria, în urmă dând la tipar volumul de note *Spre Sofia cu Regimentul 8 de Artilerie* (1914). În timpul studenției colaborează cu proză și versuri la „Evenimentul”, „Conservatorul”, „Mișcarea”, „Unirea” și „Universul literar”. Anunță acum și un nou volum de poezii, *Clipele de aur*, netipărit. Articole politice semnează în ziarul ieșean conservator „Cuvântul”. Face să apară revista „Politica” (1914–1919), pe care, de la un moment, imitându-l pe G. Panu, o scrie în întregime, utilizând și pseudonime precum Criton sau Dinu Buhuș. Din când în când semnătura îi mai apare în „Arhiva genealogică” ori în cotidienele „Adevărul” și „Universul”, în care, ca și în revista sa, după declararea Primului Război Mondial, dă glas credinței că Imperiul Habsburgic e în pragul prăbușirii (*Finis Austriae*) și că imperialismul lui Wilhelm II constituie maxima primejdie pentru România. Mai târziu, cum va mărturisi, „i se

deschid ochii” și trece în tabăra „germanofililor”, pentru care pledează în „Politica”, dar și în ziarul bucureștean „Seara”. Totuși, când România intră în război, **R.** îmbracă din nou uniforma militară, ca voluntar. A făcut, pare-se, atât campania ofensivă în Ardeal, cât și retragerea din Muntenia, iar anul următor participă la bătălia de la Mărășești ca ofițer de legătură. După război își reia preocupările publicistice, scoțând din nou „Politica”, al cărui titlu este apoi schimbat în „Gândul liber”. Părăsește totodată Partidul Conservator, pentru Liga Poporului, însă, lipsit de temperamentul necesar, nu face nici aici carieră. Nici literatul nu pare înclinat spre perseverență. La răstimpuri dă la iveală nuvele și povestiri în „Răsăritul”, „Dacia”, „Adevărul literar și artistic” ș.a., „scrisori din Capitală” în cotidianul ieșean „Lumea”. De sub tipar îi iese și un roman – *Aceea care trebuia iubită* (1925). Urmează o absență mai îndelungată din presă, care nu înseamnă abandonarea literaturii. În 1932 ziarul „Dreptatea” îi adăpostește în foileton romanul *A fost o năpastă...*, care este editat apoi ca volum sub titlul *Ileana Lupului* (1934). Cu acest prilej autorul anunța că mai are gata de tipar placheta *Numai sonete*, culegerea de nuvele *Blana de lup* și romanele *Vârtejul* și *Promoția ’907*. Acesta din urmă este găzduit în foiletonul ziarului „Epoca” în 1935. Primit în Societatea Scriitorilor Români în aprilie 1935, **R.** colaborează cu articole, versuri și proză la „Cuvântul liber”, „Credința”, „Tribuna politică, parlamentară și economică”, „Magazin”, „Sânzana”, „Viața românească”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Din trecutul nostru”, „Pământul” (Călărași), „Libertatea”, „Reporter”, „România literară”, „Universul literar” ș.a. Din 1940 este redactor la ziarul bucureștean „Acțiunea”, aici semnând până în 1944 proză, numeroase articole pe teme diverse (cu predilecție pentru istoria Moldovei), amintiri, portrete („figuri literare”). Semnătura îi mai apare destul de des și în „Săptămâna CFR”, „Viața”, „Evenimentul zilei”, „Gazeta refugiaților”. În vitrinele librăriilor e prezent cu *Ruginoasa* (1939), *Banul... ochiul dracului* (1941), *Dragostea în furtună* (1942) și *Fermecătorul Hrisoverghi* (1943). În 1944 conacul său de la Buhăiești, moștenit de la părinți, este incendiat de sătenii instigați de ostașii sovietici și **R.**, vânzând moșia, se mută la Roșiori de Vede. Până la sfârșitul anului 1947, mai iscălește relativ frecvent în „Era nouă” și în „Provincia” (Turnu Severin). Ulterior, când noua ideologie literară devine atotstăpânitoare, scriitorul se retrage pe meleagurile natale. Aici, conform unor relatări târzii, dându-și seama de iminența arestării, se sinucide. După aproape trei decenii rudele propun Editurii Eminescu tipărirea unui roman inedit, dar proiectul nu este dus la bun sfârșit. Manuscrisul, recuperat, va fi editat totuși în 2009, de un nepot, sub titlul *Răzvrătitul Toderiță*, în Germania, urmat în același an de al doilea roman, *Pui de cuc*.

În *Pagini intime* se decelează ușor partea expansiunilor specifice adolescenței de aceea a exercițiilor în față cu partiturile maeștrilor – G. Coșbuc, în primul rând, și mai puțin V. Alecsandri și M. Eminescu. Conștient de lipsa talentului, **R.** nu va părăsi totuși poezia; își va impune însă traduceri dificile, din parnasieni și simboliști (J.M. de Hérédia, Leconte de Lisle, Henri de Régnier, Paul Bourget), precum și utilizarea cu predilecție a formelor fixe. Un volum de sonete este anunțat din timp în timp, fără să vadă totuși în cele din urmă lumina zilei. Nici în domeniul prozei înzestrarea lui **R.** nu se arată la început deosebit de promițătoare: primele sale povestiri și nuvele din 1908–1910, precum *Femeia*, *Deșteptarea*, *Boierul de la Mărgineni* nu aduc personaje originale ori care măcar să aibă un contur pregnant, implicate într-o intrigă mai complexă, cum nu aduc nici tablouri plastice ori dialoguri vii. Aceste carențe se relevă și în primul roman, *Aceea care trebuia iubită*, de fapt o nuvelă mai amplă. Acțiunea este schematizată în două episoade având rostul de evidenția greșeala de a părăsi „ceea ce trebuia iubit” pentru „ceea ce nu trebuia iubit”, episoade trăite de un tânăr pictor, în compania a două femei. Impresia de sărăcie epică și de insuficientă motivare psihologică este accentuată de așteptările născute de fundalul pe care se desfășoară acțiunea, în Franța și în România cuprinse de flăcările războiului. Autorul nu izbutește să evite nici alunecările în gazetărie, când încearcă să-și justifice germanofilia din 1916 ori când se indignează de comportamentul unora, fie ei conducători, fie oameni de rând. Aproape toate aceste defecte sunt atenuate în versiunea pe care **R.** o dă peste două decenii sub titlul *Dragostea în furtună*, care capătă și un deznodământ fericit. Războiul constituie, de asemenea, fundalul romanului *Vârtejul*, din care s-au publicat doar câteva fragmente, dar apare doar episodic în altele două, în *Ileana Lupului* și în *Promoția ’907*. Titlul *Ileana Lupului* nu e și cel mai inspirat, personajul eponim

fiind, în realitate, unul secundar. În centrul acțiunii este fiica Ilenei, Safta, care, precum Ion al Glanetașului, trăiește, pe rând, sub „blestemul pământului" și sub cel „al iubirii": pentru avere, ea se mărită cu cincatenarul Tănasă Maftei, pentru ca mai târziu să pună la cale uciderea lui, împreună cu ibovnicul, șeful de post Ion Asandei. Victimă va cădea însă mama, Ileana Lupului, care îl sedusese pe jandarm. Crima este înscenată lui Tănasă Maftei, acțiunea intrând astfel pe un făgaș de roman polițist, cu un nevinovat condamnat la închisoare. Adevăratul făptaș, Safta, își mărturisește înaintea morții fapta, determinând în final arestarea celui care o instigase la crimă. Scăpat din ocnă, nevinovatul revine la casa lui, bântuită de stafii, pentru a începe o viață nouă alături de fiica sa vitregă și de soțul ei. Așteptat cu interes a fost *Promoția '907*, bănuit ca roman „cu cheie", ce ar expune într-o lumină crudă evoluția socială a foștilor colegi de liceu ai autorului. Lucrarea rămâne însă o colecție de schițe biografice, acuzând porniri resentimentare, rezolvate prin șarjarea celor portretizați, între care se numără politicieni precum Victor Iamă (Victor Iamandi) ori ziariști și scriitori ca Adolf Hefner (Alfred Hefter), Pamfil Popescu (Pamfil Şeicaru), Zissu Felz (I. Peltz), Ionel Vineș (I. Vinea), „Ciobănel" (Al.O. Teodoreanu) ș.a. Reminiscențe sămănătoriste nu lipsesc în romanul *Banul… ochiul dracului,* precum figura „luminoasă" a unui boier ori sancționarea finală a unui arivist. Ele sunt asumate de altfel și prin titlu, dar nici lecția lui Rebreanu nu a rămas fără urmări, **R.** silindu-se să păstreze narațiunea în registrul obiectivității. Romanul *Pui de cuc*, prin personajele principale, un boier de stirpe veche și soția sa, pare să se plaseze nu departe de romanul de debut. Însă viața celor doi soți, ce se dedau fără reținere aventurilor extraconjugale, este doar cadrul în care evoluează relația complicată dintre bărbat și „puiul de cuc" ivit în „cuibul" său. Repulsia inițială se transformă într-o iubire ce trece peste marginile celei normale. Totul se menține în chip abil într-o anume ambiguitate, inclusiv prin aluzii la teoriile lui Sigmund Freud. În pragul vârstei de 50 de ani, **R.** se arată tot mai fascinat de lumea ascendenților săi, studiată cu pasiune. Aceasta îl face să calce pe urmele lui D.C. Moruzi și Radu Rosetti întru evocarea oamenilor și a întâmplărilor din Moldova primei jumătăți a secolului al XIX-lea. O serie de reconstituiri situate la granița dintre istorie și literatură – *„Curtea veche" de la Solești, Curtea de la Drăgușeni, Curtea de la Ţibănești, Curtea de la Rotopănești, Maria Obrenovici, Conu Nicu* – culminează în volumul *Ruginoasa*. Un pas mai departe va face **R.** primind o sugestie formulată cu mult timp înainte de Ilarie Chendi, de a alcătui o „viață romanțată" a autorului odei *Ruinele Cetății Neamțului*. *Fermecătorul Hrisoverghi* nu se încadrează întru totul genului, prozatorul mărginindu-se la un singur episod mai semnificativ – o poveste de dragoste. Aceasta începe sub zodia romantismului sentimental, cu îndrăgostirea la prima vedere, și se încheie cu o catastrofă subită. Însă atât „fermecătorul Hrisoverghi", cât și mai ales iubita lui, Catinca Beldiman, capătă mai curând înfățișarea unor personaje de „roman burghez". După ce **R.** publicase în 1937 studiul *Zbuciumata viață a postelnicului Toderiță Râșcanu*, el reia subiectul cu uneltele romancierului istoric în *Răzvrătitul Toderiță.* Totuși înrudirea directă cu postelnicul pare să fi impus prozatorului un fel de monocromie, iar documentele (acte și scrisori) și tradițiile de familie l-au făcut să refuze tot ce se apropia de ficțiune. Spațiul cel mai larg în narațiune îl ocupă „prigoana" trăită de boierul vasluian pentru vina de a se fi opus unor măsuri ale domnitorului Mihail Sturdza, „prigoană" de-a lungul și de-a latul Moldovei, continuată apoi în vestul Europei, la Paris, unde îl prinde revoluția, apoi la Stambul. În perindările sale Toderiță Râșcanu contactează o bună parte a protipendadei moldovene, vizitează curți boierești renumite, prilej de a le zugrăvi plastic. Cu mai multă libertate în privința preciziei documentare și cu cizelarea literară a mai multor detalii, romanul ar fi putut fi o frescă a epocii de dinaintea Revoluției de la 1848 și din ajunul Unirii Principatelor.

SCRIERI: *Pagini intime*, Iași, 1906; *Spre Sofia cu Regimentul 8 de Artilerie,* Iași, 1914; *Aceea care trebuia iubită*, Iași, 1925; *Ileana Lupului*, București, [1934]; *Ruginoasa*, București, [1939]; *Banul… ochiul dracului*, București, [1941]; *Dragostea în furtună*, București, [1942]; *Fermecătorul Hrisoverghi*, București, 1943; *Pui de cuc*, îngr. Mircea Ciubotaru și Dan D. Râșcanu, Mühlheim am Main, 2009; *Răzvrătitul Toderiță*, pref. Dan Berindei, cu o prezentare de Gh. G. Bezviconi, Mühlheim am Main, 2009.

Repere bibliografice: [*Interviuri*], RRI, III, *31-36*; Şerban Cioculescu, [*„Ileana Lupului"*], RFR, 1934, 10; C. Panaitescu, *„Ileana Lupului"*, FCL, 1934, 998; Perpessicius, *Opere*, VII, *39-40*; C. Gerota, *„Ileana Lupului"*, CL, 1934, 10; Erasm [Petru Manoliu], *„Promoția '907"*, „Credința", 1935, 348; Lovinescu, *Scrieri*, III, *249*; D.V. Barnoschi,

Cronica Ruginoasei și cronicarul ei, „Acțiunea", 1940, 15; Predescu, *Encicl.*, *716*; Bezviconi, *Profiluri*, *308–310*; Artur Gorovei, *Ultimul roman al lui Theodor Râșcanu*, „Acțiunea", 1942, 644; Marin Sârbulescu, *De la Ion al Glănetașului la Petrache Drăgan*, „Tribuna tineretului", 1942, 126; Mihail Chirnoagă, *„Dragostea în furtună"*, VAA, 1943, 872, 1944, 101; Ovidiu Constantinescu, *„Dragostea în furtună"*, „Bis", 1943, 16; Pompiliu Constantinescu, *„Fermecătorul Hrisoverghi"*, VRA, 1944, 739; Al. C. Calotescu-Neicu, *Câteva considerații cu privire la opera d-lui Theodor Râșcanu*, „Gând și slovă oltenească", 1944, 3; [G. Bezviconi], [*Theodor Râșcanu*], în *Scrisoare de la Traian Picincu. 1980*, ADLTR, P-55; Colesnic, *Basarabia*, IV, *264–285*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, 49–51. ***V.D.***

REACŢIUNEA LITERARĂ, publicație apărută la București în 16 iulie 1933 și în 11–15 martie 1935, cu subtitlul „Revistă bilunară de literatură, artă, critică și informație culturală". Director: Gabriel Drăgan. Articolul-program, publicat în nr. 1–2/1935 cu titlul *Rostul Reacțiunii literare*, denunță, pe un ton marcat polemic, deriva valorilor și a ierarhiilor după război, precum și spiritul decadent al literaturii contemporane. Sunt menționați ca „tribuni ai unor idealuri mai curate" Victor Papilian, Romulus Demetrescu, Sandu Teleajen și Eugen Constant. **R.l.** cuprinde poezie de Bazil Gruia, Gabriel Drăgan (ciclul *Trofee de aur*), Dem. Bassarabeanu, Eugen Constant, Vladimir Nicoară, Nichita Bradovan. În primul număr Gabriel Drăgan semnează comentariul *Tragedia lui Panait Istrati*, în cel de-al doilea evocarea *Fantoma străzilor: poetul Artur Enășescu*. Cu proză sunt prezenți Sandu Teleajen, Const. I. Săndulescu și Victor Papilian. Cronici și note scriu Romulus Demetrescu, George Breazul, Tiberiu Iliescu, Eugen Constant (despre *Răscoala* lui Liviu Rebreanu), Constantin Stelian, iar Pimen Constantinescu traduce din D'Annunzio. Revista promovează valorile ignorate ale provinciei, cu vizibile accente naționaliste (e reprodus un fragment dintr-un volum al lui Petre Petrinca, sub titlul *România și revizionismul. Un scurt istoric al mișcării revizioniste maghiare*). ***M.Pp.***

REALISM. Termen de origine latină (de la *realis*, „real"), **r.** este folosit în Evul Mediu drept concept filosofic, iar din secolul al XIX-lea și în calitate de concept estetic. În sensul său larg, de „imitație" (mimesis) sau „fidelitate față de natură", e întâlnit încă din Antichitatea elină, în *Poetica* lui Aristotel, dar și în *Metafizica* sa (la Platon ideile universale având caracter de *realia*: *universalia ante res*, iar la Aristotel fiind traduse prin forme: *universalia in rebus*) și poate fi urmărit în variatele sale avataruri de-a lungul istoriei artelor și ideilor. În scolastica medievală occidentală „cearta universaliilor" – introdusă de Boethius prin traducerea sa din Porfir – s-a manifestat prin disputa filosofică dintre adepții **r.** și cei ai nominalismului: pentru „realiști", între care Toma d'Aquino, Guillaume de Champeaux, Anselm de Canterbury ș.a., *universalia sunt realia* (ideile generale au existență obiectivă), iar pentru reprezentanții curentului nominalist, ilustrat de William of Ockham, Pierre Abelard, Duns Scotus ș.a., universaliile au doar o existență nominală, existentă în mintea oamenilor, dar fără corespondent în lumea exterioară (*universalia sunt nominalia*). Disputa cunoaște actualizări specifice în epoca modernă, când conceptul „realitate" se laicizează și se de-metafizicizează (dezidealizează), mergând până la pragmatismul lui William James și la disputele contemporane dintre raționaliștii universaliști și relativiștii pentru care realitatea e un construct social. La începuturile criticii literare moderne, conceptul „imitație" primește, cel mai adesea, accepțiunea „copiere literală", „după natură", „naturalism"; spre exemplu, la Samuel Johnson, Diderot, Lessing sau la D`Aubignac, și în teoria neoclasică a celor trei unități (de timp, de loc și de acțiune). Dacă în Evul Mediu și în Renaștere prin realitate se înțelege mai ales o realitate a ideilor, a esențelor, visurilor sau simbolurilor, ținând de *mundus imaginalis*, raporturile dintre **r.** și idealism se modifică fundamental în modernitatea iluministă și postiluministă. Ele pot fi urmărite mai ales spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, de la Kant și Hegel (în filosofie) la romanticii Schiller (care e de părere că francezii sunt, în literatură, realiști, nu idealiști, și prin acesta inapți pentru marea poezie), la Schelling și Friedrich Schlegel în estetică și literatură (poezie, cu precădere). Accepția inițial peiorativă a termenului **r.** se va resorbi treptat, secularizarea noțiunii, după schimbările de paradigmă aduse de știința modernă și de raționalismul postcartezian, de revoluția industrială și iluminism, ducând la marginalizarea imaginarului în favoarea vizibilului, palpabilului și cuantificabilului, iar ascensiunea burgheziei și a valorilor sale, în detrimentul paradigmei feudal-aristocratice, are drept rezultat echivalarea mentalității acesteia cu proza și drama

r., deși ca precursori ai dezvrăjirii realiste pot fi – și au fost – considerați François Rabelais (pe linia antiscolastic-hedonistă a „culturii carnavalului”), William Shakespeare (prin fresca totalizantă a pasiunilor umane) sau Cervantes (prin deziluzionarea ironică din *Don Quijote*). Noțiunea „**r.** burghez” are, de fapt, în vedere același proces al de-metafizicizării (epifenomen al laicizării elitelor și societății, îndeosebi după 1789), legitimat filosofic de empirismul lui George Berkley sau de senzualismul lui John Locke și David Hume, până la școala utilitaristă (cu Jeremy Bentham, John Stuart Mill, Saint-Simon ș.a.) și pragmatismul lui William James. În Franța termenul **r.** a fost aplicat operelor literare în primele decenii ale secolului al XIX-lea (ca „imitare fidelă nu doar a capodoperelor artistice, ci și a originalelor oferite de natură”), reevaluarea conceptului „natură” ca realitate esențială jucând un rol important în acest sens. Pe de altă parte, reformularea **r.** nu poate fi separată de contribuția decisivă a materialismului și a pozitivismului științific în explicarea lumii. Romantismul german, antirevoluționar, metafizic și legitimist, vede în **r.** decădere prin excluderea miticului, alegoricului, fantasticului și feericului în favoarea unei realități dezvrăjite, meschine. Dimpotrivă, în Franța (post)revoluționară **r.** indică o reformulare scientistă a neoclasicismului, fiind valorizat mai degrabă pozitiv. În ambele variante **r.** are însă un caracter antiromantic sau, în orice caz, de pandant al romantismului. Pentru Gustave Planche (1833), **r.** capătă un sens materialist-etnografic, desemnând descrierea cât mai fidelă a moravurilor și costumelor specific locale în romanul istoric (similar costumbrismului spaniol). E de notat echivalarea **r.**, pe de o parte, cu exactitatea imitației și, pe de altă parte, cu accepția romantică și materialistă a obiectului imitat – termenul „natură”, identificat în operele unor scriitori romantici, autori (sau nu) de romane istorice, ca Walter Scott, Victor Hugo sau Prosper Mérimée. Prin urmare, dacă estetica romantică germană identifica **r.** mai ales în poezie și îi dădea accepții preponderent negative (prin comparație cu idealismul), perspectiva franceză dă prioritate romanului istoric. În același timp, mai mult decât o perspectivă filosofică asupra lumii reale, **r.** constituie o metodă de lucru, concurentă științelor socioistorice. Dezidealizarea realității sociale, prezentată „obiectiv”, „așa cum e”, devine profesiune de

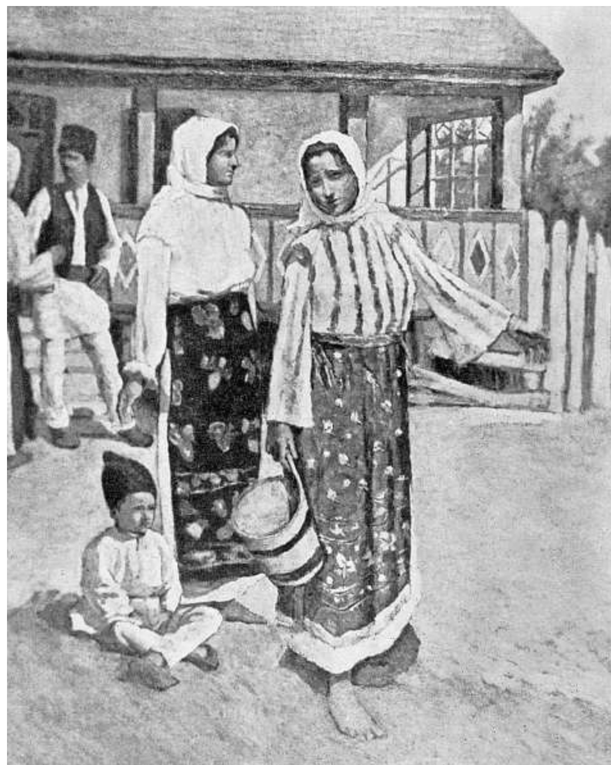
Octav Băncilă, Întoarcerea de la câmp

credință la Balzac, invocat ca premergător al curentului realist, alături de Stendhal (romane), Henri Murger, Henri Monnier (piese de teatru) și de Gustave Courbet (pictură). Un principiu de bază al **r.** este verosimilitatea (*le vraisemblable*), cu caracter deopotrivă etic (ca „adevăr romanesc” opus „minciunii romantice”, în termenii lui René Girard), cognitiv și estetic. Omnisciența persoanei a treia auctoriale, asociată fenomenului, are implicații ideologice asupra cărora s-a discutat mult: în romanul realist individul este integrat în societate și, spre deosebire de individualismul romantic – eroic, excepțional, revoltat împotriva normelor și a societății –, o reprezintă la nivel categorial, ca tip; din acest motiv, ficțiunea realistă e, în secolul al XIX-lea, o „frescă” socioistorică a colectivității și a mediilor. În 1856 Louis Edmond Duranty scoate revista „Réalisme”, care militează în favoarea principiului accesibilității („Realismul impune o redare exactă, completă, sinceră a mediului social, a epocii în care trăim [...]. Modalitatea de redare trebuie să fie cât mai simplă, pentru ca toți să o poată înțelege”), iar prietenul său Jules Champfleury (romancier modest, dar eseist combativ), publică în anul următor un volum de eseuri sub titlul *Le Réalisme*. Accesibilitatea poate fi privită ca un corelativ al mentalității demofile, exactitatea ca o consecință a spiritului științific modern, iar sinceritatea ca un corelativ al adevărului; centrarea asupra mediului istoricosocial și obiectivitatea perspectivei sunt atribute definitorii atât pentru adepți, cât și pentru adversari. Termenul **r.** devine

astfel emblema unui curent inseparabil de etosul burgheziei în ascensiune, avându-i printre figurile caracteristice pe Al. Dumas-fiul, Gustave Flaubert, Ernest Feydeau și pe frații Goncourt (unii dintre ei fiind asociați mai târziu naturalismului). În legătură cu Flaubert, care nu aderă la **r.**, procesul de imoralitate intentat în 1857 pentru *Madame Bovary* evidențiază suplimentar asocierea oficială a **r.** cu cinismul și imoralitatea. Relativa lipsă de cristalizare doctrinară face ca fenomenul să aibă o identitate ambiguă și fluctuantă, multă vreme tratată în principalele istorii literare franceze ca verigă între romantism și naturalism. În *Histoire de la littérature française* (1894) a lui Gustave Lanson **r.** este pomenit, în capitolul *Le Roman romantique*, ca fenomen de tranziție spre naturalism (acesta din urmă, mult mai amplu prezentat și ilustrat), fiind asociat exclusiv cu Balzac; În *Histoire de la littérature française ilustrée* (1923–1924), elaborată sub direcția lui Joseph Bédier și Paul Hazard, scriitori precum Balzac, Stendhal și George Sand sunt considerați romantici, iar Stendhal și Flaubert realiști. În schimb, Albert Thibaudet îi tratează pe Balzac și pe Stendhal ca romantici, iar **r.** este disociat între un **r.** popular (ilustrat prin Champfleury, Durant și Murger) și un **r.** istoric (ilustrat prin frații Goncourt). Pentru Gaëtan Picon, frații Goncourt sunt romantici, iar naturalistul Guy de Maupassant e „realist obiectiv”. Termenii „realist” și „naturalist” rămân practic interșanjabili (inclusiv în *Le Roman naturaliste* din 1883 al lui Ferdinand Brunetière) până la asumarea programatică a celui din urmă de către Émile Zola și identificarea cu romanul „experimental”, „felie de viață” axată pe examinarea „științifică” a patologiilor fizice și mintale, individuale și sociale, a eredităților încărcate, a determinismelor instinctuale și biologice. Ideologic, naturalismul noii școli are un caracter emancipator și demofil, orientat spre critica socială „demascatoare”; nu întâmplător, va fi adoptat de numeroși scriitori de stânga, începând cu Zola însuși (totuși, în România, critici precum C. Dobrogeanu-Gherea sau H. Sanielevici îl denunță ca „scârbos” sau „nesănătos”); prin comparație, **r.** „burghez” evocă echilibrul și măsura clasicismului (identificarea retrospectivă a **r.** englez cu victorianismul e simptomatică). Abia o dată cu lucrările lui Pierre Martino (*Le Roman réaliste*, 1913, și *Le Naturalisme français*, 1923), distincția dintre **r.** și naturalism este așezată pe un fundament teoretic ceva mai solid și în istoriografia literară. Însă confuziile vor persista, naturalismul fiind, într-un sens, o variantă de **r.**, o fază extremă sau „decadentă” a acestuia. **R.** socialist condamnă ca erezii „naturaliste” orice abatere în sens licențios și orice exces de cruzime descriptivă; pe de altă parte, un critic anticomunist ca I. Negoițescu va identifica, în *Istoria literaturii române* (1991), întregul **r.** interbelic autohton cu naturalismul. În Anglia **r.** prozastic apare atestat ceva mai târziu decât în Franța; în 1853 William Thackeray era numit „șef al școlii realiste”, fapt reluat mai coerent de David Masson într-un studiu din 1859, *British Novelists and their Styles*, unde Dickens e alocat „școlii ideale sau romantice”. George Henry Lewis pare a fi primul critic britanic care a teoretizat termenul în recenzia *Realism in Art: Recent German Fiction* (1858), unde afirmă că „realismul e baza oricărei arte” și îi taxează dur pe câțiva prozatori germani care nu s-ar ridica la exigențele ei (este apreciat în schimb Gottfried Keller). În Italia Francesco de Sanctis a susținut inițial **r.** naturalistului Zola, respins ulterior, **r.** romanesc fiind ipostaziat ca verism. În Germania Otto Ludwig inventează termenul „poetischer Realismus” legat de **r.** lui Shakespeare, pe care-l deosebește de al literaturii contemporane franceze. Abia peste câteva decenii Engels – mare admirator al lui Balzac – definește **r.**, într-o scrisoare către Margaret Hartness (1888), ca implicând, pe lângă „adevărul detaliului”, o „redare veridică a caracterelor tipice, în circumstanțe tipice”. Ideea tipicului, debitoare (neo)clasicismului, dar amorsată de estetica romantică (Charles Nodier, Schelling), va fi preluată mai târziu de ideologii **r.** socialist, brevetat oficial în 1934 la Primul Congres al Uniunii Scriitorilor Sovietici și având drept principiu director „zugrăvirea realității în dezvoltarea ei revoluționară”. O interpretare vitalistă cunoaște **r.** în Rusia, mai ales în accepția principalilor lui reprezentanți, F. M. Dostoievski și Lev Tolstoi, primul vorbind despre un „realism al sufletului omenesc”, opus psihologismului raționalist și superficial. V. S. Bielinski, care folosise termenul încă din 1836 în cazul lui Shakespeare, vedea în **r.** o „împăcare” a poeziei cu „viața reală”, considerându-l pe Walter Scott un „al doilea Shakespeare”; acesta folosește, în schimb, termenul „școală naturală” pentru încadrarea realiștilor ruși contemporani. În Statele Unite termenul **r.** apare mai târziu,

fiind conotat de regulă pozitiv, ca noutate asociată cu filosofia deterministă și naturalismul, acoperind cu aproximație perioada 1870–1880 și aplicată unor scriitori ca W. D. Howells, Mark Twain sau Henry James. Abia în 1882 Howells îl indică pe Henry James drept reprezentant al școlii realiste americane, după ce tot el îi recomandase (în 1862) romancierei Harriet Prescott studierea sistemului realist francez în vederea mai bunei cultivări a percepției realului. Concepția normativă asupra realității în literatură are, de asemenea, un caracter fluid, instabil. Pentru unii autori, „realitatea" exclude doar dimensiunea fantastică sau fantasmatică, pentru alții și latura considerată „imorală" a socialului (de pildă, vizând sexualitatea, fiziologicul, promiscuitatea ș.a., recuperate de naturaliști). O definire prudentă lansează Réné Wellek într-o sinteză de etapă a istoriei conceptului (1960), unde **r.** este considerat o „reprezentare obiectivă a realității sociale", istorice sau contemporane, teoreticianul atrăgând însă atenția asupra tensiunii existente între a descrie și a prescrie, a reda adevărul și a instrui. În cazul extrem al **r.** socialist, de exemplu, tensiunea se manifestă între redarea a ceea ce este (domeniu al **r.** critic, burghez) și ceea ce ar trebui să fie (o realitate superioară, care ar surveni prin necesitate istorică); un **r.** involuntar idealist, dar care nu are în vedere un ideal metafizic absolutist, asemenea romantismului, ci unul social. **R.** socialist este, în plus, o estetică unică și obligatorie, impusă coercitiv de un partid unic al „celor ce muncesc" (ipostaziat drept „forță conducătoare a societății") prin reprimarea tendințelor „dușmănoase", intimist-estetizante, cosmopolite, burgheze sau reacționare. Repulsia la adresa naturalismului se întâlnește cu mefiențele criticilor victorieni din secolul al XIX-lea, care valorizau **r.** mai ales prin prisma echilibrului său clasic și a eventualei dimensiuni etico-pedagogice. Pentru aceștia din urmă, ca și pentru **r.** socialist, naturalismul e respins din unghiul codurilor clasicizante ale pudorii și „sănătății" morale (fiind denunțat la limită drept „degenerat", „imoral" și „scârbos", la fel ca materia sa epică primă), dar și din perspectiva totalei sale dezidealizări, prin raportare chiar la **r.** „critic", burghez; în definitiv, **r.** socialist are un ideal moral, antimetafizic, dar nu mai puțin absolutist decât cel pe care-l răstoarnă. Într-un fel, naturalismul epurase **r.** (din care provine) de elementele sale clasice sau romantice „înalte". Dincolo de disputele privind accepțiile „realității sociale", ca și la limbajul sau stilul adecvat reprezentării acesteia, o problemă importantă ridică noțiunea obiectivității. În principiu, aceasta incumbă un ideal de neutralitate, imparțialitate, impasibilitate sau impersonalitate absolută a perspectivei auctoriale. Opoziția subiectiv versus obiectiv traversează întreaga estetică romantică occidentală; dacă însă la Charles Dickens, George Eliot, Henry Fielding, William Thackeray sau la Lev Tolstoi naratorul omniscient nu se sfiește să fie didactic, moralizator, subiectiv-partizan, opoziția față de cultul romantic al eului, al subiectivității dezlănțuite, devine manifestă și programatică la romancieri ca Henry James, Gustave Flaubert sau Guy de Maupassant, unii expunându-se acuzelor publice de iresponsabilitate și amoralitate. În secolul al XX-lea **r.** își extinde și diversifică accepțiile până la confuzie și autoanulare, orientându-se tot mai mult spre teritoriile interiorității psihice (așa-numitul **r.** psihologic, de sondaj analitic introspectiv) sau către explorarea subconștientului. În cazul naturalismului, disciplina-pilot la nivel literar fusese dată de științele naturii, de data aceasta este psihologia sau psihiatria, așa cum în cazul unor realiști ca Walter Scott sau Balzac istoria și sociologia fuseseră științe-model în reprezentarea realității obiective. Totodată, obiectivitatea tinde să devină, paradoxal sau nu, o formă de asumare a subiectivității eului confesiv (Camil Petrescu: „Eu nu pot fi onest decât la persoana întâi"), ceea ce împinge în caducitate distincția lui E. Lovinescu între subiectiv și obiectiv în proză (subiectivul fiind asimilat cu tezismul afectiv al naratorului omniscient la persoana a treia, iar obiectivul cu impersonalitatea auctorială). Pentru **r.**, realitatea socială are o evoluție dinamică, ireductibilă la „istorism", deși are în vedere omul ca ființă morală integrată în istorie, iar caracterul didactic, tipizant, eventual idilic, nu îi e străin, caracterul sociodocumentar rămânând caracteristic. Printre cele mai influente teorii ale **r.** în secolul al XX-lea se înscriu cea a marxistului Georg Lukács (*Probleme des Realismus*, 1955) și a lui Erich Auerbach (*Mimesis*, 1946). Cel dintâi preia ideea marxistă a literaturii ca „reflectare a realității" (parțial convergentă cu viziunea din *Roșu și negru* sau din *Armance* de Stendhal despre roman ca „oglindă"), văzând în ea „oglindirea" cea mai fidelă a realității sociale, caracterul ei etic,

necesarmente „progresist”, fiind pus în relație cu reprezentativitatea ideal-tipurilor pe linia esteticii clasice germane. Urmărind istoria mimesisului romanesc ca „reprezentare a realității în literatura occidentală”, prin fuziunea stilului înalt cu cel jos și ridicarea personajelor umile la condiția de subiecți ai istoriei sociale, Auerbach lucrează cu o concepție în același timp prea extinsă și prea restrictivă a **r.**, distingând între două sensuri opuse: un **r.** existențial, manifestat ca revelație a realității în situații de criză, și un **r.** istorist, angajat în concretul istoriei contemporane și ilustrat în special de realiștii francezi (sunt excluși însă realiștii ruși, germani sau englezi, caracterizați procustian drept moralizatori, didactici, comici, retorici sau idilici). În *Conceptele științei literaturii* Henryk Markiewicz inventariază numeroase accepții interbelice ale **r.**. Concretul cotidian, contingent, va fi totuși mereu avut în vedere, fie că este vorba despre un **r.** focalizat pe individ sau pe societate (colectiv), cu precizarea că în cazul reprezentării individului determinant e caracterul tipic, reprezentativ pentru o categorie comună, în detrimentul excepționalismului romantic idealizant. Adâncirea **r**. în interioritatea psihologică și psihică sau deliteraturizarea sa prin apropiere de autenticismul jurnalului intim sunt, pe de o parte, expresia unei crize (cu implicații filosofice și epistemologice) a reprezentării mimetice de secol XIX, denunțată după Primul Război Mondial ca „minciună” ficțională, și, pe de altă parte, expresia căutării unui nou pact cu realul, documentul personal fiind învestit cu valoare de adevăr, iar autenticitatea ca expresie originară, necontrafăcută a naturii (existenței) umane. După 1950 **r**. explodează în varii configurații artistice, de la neorealismul italian din cinematografie la hiperrealism și **r.** magic sud-american (apărut deja în deceniul al patrulea, ca o extindere a **r.** asupra fantasmelor și tradiițiilor arhaice ale unor societăți modernizate forțat de colonialism). Inclusiv suprarealismul conține, în formula sa, o respingere programatică a **r.** înțeles ca unidimensionalizare „burgheză” și represivă a existenței. Astfel încât e de la sine înțeleasă concluzia trasă de Roger Garaudy în lucrarea *D'un Réalisme sans rivages* (1963), tradusă la noi în 1968, într-un context al eliberării euforice de dictatura **r.** socialist. Justificată prin argumentul ontologic, ca expresie a extinderii realului asupra tuturor formelor de existență – socială, fantasmatică, psihică

Camil Ressu, Țărănci în curte

etc. –, includerea în sfera **r.** a tuturor formelor de artă, pe motiv că „orice operă de artă autentică exprimă o formă a prezenței omului în lume”, împinge totuși în irelevanță termenul – când orice e **r.**, nimic nu mai e **r.**; din perspectivă axiologizantă, Stanisław Ossowski considera, în *Bazele esteticii* (1933), că „orice creator mare și original [...] a fost realist”. Totuși, ideea unui **r.** tipologic, transistoric, actualizabil în funcție de noțiunea dominantă de realitate într-un cadru social sau altul (preistoric, oriental, greco-latin, medieval, renascentist, clasic sau romantic), poate fi susținută, ca și interpretarea Noului Roman francez ca aparținând tot **r.**, formulată de Lucien Goldmann. Cu toate acestea, simțul comun tinde să identifice **r.** cu marele **r.** social burghez sau romanesc din epoca sa de glorie din secolul al XIX-lea,prin nume precum Balzac, Dickens, Gogol, Tolstoi, Dostoievski, Turgheniev, Thackeray, George Eliot, Ibsen, Jókai Mor, Flaubert, Mark Twain, Bret Harte, Henry James, chiar dacă unii dintre ei (Balzac, Flaubert ș.a.) au scris și opere non- sau antirealiste. Ulterior biografismul postmodern va aduce cu sine reformulări (contrageri, replieri) ale **r.**, de tipul

„microrealismului social” sau al „realismului minimalist”, odată cu focalizarea predilectă pe istoriile personale (micro- sau egoistorii) în opoziție cu „istoria mare”, eroică și evenimențială, resimțită ca totalitar-opresivă și propagandistică.

În proza și în dramaturgia românească modernă, ca și în valorizările criticii literare canonice, chiar dacă rareori este teoretizat ca atare, de la Titu Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea la E. Lovinescu și G. Călinescu, **r.** înregistrează o preeminență masivă; în general, în literaturile europene și în cea americană **r.** se bucură de un ascendent în fața genurilor non- sau antirealiste. Mentalitatea pozitivist-scientistă a exilat mitul și basmul în zona minoră a literaturii pentru copii sau a paraliteraturii; totuși, contracurentul romantic, apoi estetismele și decadentismele postromantice, avangardele și suprarealismul, ficțiunile speculative și distopiile, narațiunile simbolico-ezoterice, mitice și inițiatice vor face o concurență acerbă *mainstream*-ului mai mult sau mai puțin realist-clasicizant, contaminându-l și fisurându-l. Poezia și artele plastice vor fi purtătoare de stindard ale tendinței antimimetice (și, implicit, antiburgheze), forțând proza și, în particular, romanul să le preia descoperirile. Potrivit lui Tudor Vianu (*Arta prozatorilor români*), primul nostru **r.** este cel „memorialistic”. Distincția operată de Mihai Zamfir, în volumul *Din secolul romantic*, între „memorie” și „imaginație”, cu indicarea preeminenței zdrobitoare a celei dintâi în defavoarea celei din urmă, rămâne valabilă nu pentru întregul secol XIX românesc, ci și pentru o mare parte a secolului al XX-lea, chiar dacă, de la M. Eminescu și I. L. Caragiale, via Gala Galaction (*Moara lui Călifar*), Cezar Petrescu (*Aranka, știma lacurilor*, *Simfonia fantastică*), Mircea Eliade (proza de după 1936), V. Voiculescu, Urmuz, avangarda și proza poetică, până la Ștefan Bănulescu, Ștefan Agopian, Mircea Cărtărescu ș.a., fantasticul, miticul și simbolicul câștigă teren, cu observația că fantasticul însuși „crește” dintr-un *Grund* realist, fiind la limită el însuși o derivație a **r.** Elemente de **r.** social și istoric apar deja în *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, în narațiunile paremiologic-balcanice ale lui Anton Pann și, dincolo de contaminările romantice, în proza lui Costache Negruzzi și Mihail Kogălniceanu, în memorialistica ficționalizată a lui G. Sion și în cea naivă a colonelului Grigore Lăcusteanu, în scrisorile către Vasile Alecsandri ale lui Ion Ghica, și, evident, în infuziile din narațiunile satirice ale lui N. Filimon (*Ciocoii vechi și noi, Nenoricirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala* ș.a.). În perioada Junimii Titu Maiorescu enunță teoria **r.** poporan, indicând realitatea socială țărănească drept sursă dezirabilă de inspirație pentru prozatorii autohtoni (prin analogie cu idilismul comunitar al prozei conservatoare germane). *Amintiri din copilărie* și poveștile lui Ion Creangă conțin un viguros filon de **r.** țărănesc, I. L. Caragiale-prozatorul (dar și dramaturgul) combină **r.** cu neoclasicismul și naturalismul, Duiliu Zamfirescu dezvoltă **r.** social într-o cheie aristocratizantă (mai degrabă în descendența lui Ivan Turgheniev decât a admiratului Lev Tolstoi), eticistul Ioan Slavici e un reprezentant robust al **r.** central-european, iar Iacob Negruzzi își intitulează o culegere de proze realist-satirice *Copii după natură*. Proza antebelică minoră, a periferiilor urbane și a târgurilor de provincie – I. A. Brătescu-Voinești, Emil Gârleanu, C. Sandu-Aldea, I.Al. Bassarabescu, Barbu Delavrancea, primul Mihail Sadoveanu ș.a. – oferă o combinație de idilism romantic, **r.** și naturalism. Mult diversificat tipologic, **r.** continuă să domine în România dintre cele două războaie mondiale, când romanul (reflex al mentalității burgheze în ascensiune) devine hegemonic și se citadinizează tematic, iar filonul non-mimetic se refugiază aproape exclusiv în proza scurtă – nuvelă sau povestire. Dominația difuză a **r.** nu implică însă existența unui curent, nici teoretizări ale criticilor, ci e o dominație difuză, cu recuperarea din mers a unor restanțe și sincronizarea cu diferite influențe europene. Maestrul **r.** „obiectiv” e considerat, în epocă, Liviu Rebreanu, asimilat de unii critici, precum Ov. S. Crohmălniceanu, **r.** „dur”. Modelul balzacian este recuperat demonstrativ de G. Călinescu în *Enigma Otiliei*, dar și de Mihail Sadoveanu în câteva romane mai puțin concludente (*Strada Lăpușneanu*, *Oameni din lună*), marile sale realizări aparținând zonei **r.** mitic, magic și a fabulosului istoric sau istorico-inițiatic. Un **r.** postbalzacian „autentic” (trecut prin alambicurile psihologismului) poate fi găsit în *Sfârșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu, în vreme ce romanele-cronică ale lui Cezar Petrescu ambiționează să realizeze, ciclic, o frescă sociopolitică a României moderne în maniera Émile Zola – Theodore Dreiser, cu o masivă infuzie de senzaționalism gazetăresc. Ascensiunea individualismului liberal, cu sensibilitatea și stilul de viață proprii, se traduce și prin dezvoltarea romanului analitic-introspectiv,

numit multă vreme, în critica românească, **r.** psihologic, analitism sau psihologism. Aici eul își subordonează socialul (nu invers, ca în **r.** clasic), căpătând rol central și perspectivă focală. Altă tendință a epocii, polemică la adresa romanului realist de secol XIX, dar ambiționând, la rândul ei, să instituie un nou pact cu realul, este autenticismul/experiențialismul existențial (ist), prin infuzia de jurnal intim, document biografic brut sau reportaj. În acest caz, nu romantismul defunct, ci **r.** e denunțat – etic și artistic - ca „minciună”, cum se va întâmpla și după Revoluția din decembrie 1989, când ficțiunea realistă e delegitimată, la nivelul interesului public și al criticii, ca valoare de adevăr istoric și existențial, odată cu revelația jurnalelor intime și a memorialisticii „de sertar”. Paralel, se poate constata o resurecție a mitului, fantasticului, parabolicului și simbolicului, inclusiv în miezul ficțiunii realiste. Într-o antologie comentată despre romanul românesc interbelic Carmen Matei Mușat face, sintetizând principalele opinii ale criticii, o tipologie simptomatică a speciei în cauză în funcție de diferite variante de **r.**: „realismul epic și descriptiv” (Liviu Rebreanu), „realismul balzacian” (G. Călinescu, I. M. Sadoveanu, Cezar Petrescu), „realismul psihologic” și „realismul fenomenologic” (Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Anton Holban, Mircea Eliade, Mihail Sebastian), „realismul simbolist și estetizant” (Mateiu I. Caragiale). După 1948 **r.** socialist, dar și **r.** „critic” ieșit de sub tutela celui dintâi dețin vreme de un deceniu și jumătate monopolul politic în literatură; hibridizat după 1965, **r.** se regăsește în formula „romanului politic” (Marin Preda, ConstantinȚoiu, Al. Ivasiuc, Petre Sălcudeanu, Ion Lăncrănjan), în noul **r.** magic (Ștefan Bănulescu, D. R. Popescu, Fănuș Neagu) sau în avatarurile „psihologismului” introspectiv interbelic (Gabriela Adameșteanu, Dana Dumitriu), romanul fantastic, onirismul, experimentul textualizant sau metaromanul livresc fiind tratate drept curiozități (deloc lipsite, altfel, de incidențe realiste), iar proza SF având un statut „paraliterar”. Noul pact cu realul propus de microrealismul prozei optzeciste – promovat și ca „nou autenticism” – are în vedere asumarea caracterului convențional, construit al literaturii și societății, cu focalizare pe contingența autobiografică și a vieții cotidiene. Noile științe-pilot ale acestui tip de literatură sunt teoria comunicării, microistoria și antropologia culturală. Odată cu apariția generației ’80 și a postmodernismului, se vorbește, în critica românească, și despre un **r.** poetic (un articol programatic al lui Mircea Cărtărescu din deceniul al nouălea se intitulează *Realismul poeziei tinere*), asociat biografismului prozaizant, cotidianist și tranzitivității limbajului și a contingenței reprezentării. Etosul „burghez” nu lipsește (ca și, cu câteva decenii înainte, în *Stanțele burgheze* ale ultimului G. Bacovia), doar că, de această dată, se observă prezența unor ipostaze locale ale globalizării modelului poetic american. Poezia cunoaște, în postmodernitate, un proces de de-mitizare, dez-abstractizare și de-metafizicizare (cu rădăcini în avangarda istorică), omolog celui prin care a trecut proza europeană la intrarea în modernitatea „capitalistă” din secolul al XIX-lea. După 1989 se ajunge la o reformulare a **r.** atât în fomule minimal-biografiste și autoficționale, cât și prin dezvoltarea unor filoane anterioare. Indiferent de metamorfozele și ipostazele sale, **r.** rămâne o prezență continuă în literatură.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, București, 1968; *Realismul*, I–III, îngr. și introd. Marian Popa, București, 1969; Dan Grigorescu, Sorin Alexandrescu, *Romanul realist în secolul al XIX-lea*, București, 1971; *Conceptul de realitate în artă*, București, 1972; *Conceptul de realism în literatura română*, îngr. Al. Săndulescu, Marcel Duță și Adriana Mitescu, București, 1974; Livius Ciocârlie, *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, Timișoara, 1974; Adriana Iliescu, *Realismul în literatura română în secolul al XIX-lea*, București, 1975; Marin Beșteliu, *Realismul literaturii fantastice*, Craiova, 1975; H. Zalis, *Realismul în literatura românească. Cercetare bibliografică*, București, 1977; Adriana Iliescu, *Proza realistă în secolul al XIX-lea*, București, 1978; Toma Roman, *Mișcarea realistă și realitatea*, București, 1988; Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989; *Competiția continuă. Generația ’80 în texte teoretice*, îngr. Gheorghe Crăciun, București, 1994; D. Păcurariu, *Curente literare românești și context european*, București, 1998, *164–201*; *Romanul românesc interbelic*, îngr. și pref. Carmen Matei Mușat, București, 1998. ***D.Mc, P.C.***

REALISM SOCIALIST. Modalitate de expresie a literaturii impusă scriitorilor din țările aflate în sfera de influență a URSS, **r.s.** este o sintagmă apărută pentru prima dată în revista „Literaturnaia gazeta” din mai 1932 sub semnătura lui Ivan Gronski, avându-și originile în discursul ținut de I.V. Stalin la o întâlnire cu o delegație a Asociației Ruse a Scriitorilor Proletari (RAPP). **R.s.** se naște în urma unui efort de omogenizare a direcțiilor culturale,

inițiat prin măsuri administrative dure de către statul sovietic, care dizolvă toate asociațiile artistice independente. Fundamentele conceptului sunt elaborate însă abia în august 1934, în cadrul Primului Congres al Uniunii Scriitorilor Sovietici. Proiectul **r.s.** face parte dintr-o strategie generală de unificare ideologică prin renunțarea la obiectivul „revoluției mondiale” în favoarea construirii „socialismului într-o singură țară”. Sub pretextul unui ecumenism care pretinde a concilia dezideratele „scriitorilor proletari” cu cele ale „tovarășilor de drum” e modificat chiar statutul literaturii: din artă autonomă, ea se transformă în instrument propagandistic al statului stalinist, iar scriitorul devine „inginer al sufletului omenesc”, după o formulă atribuită lui Stalin. Conform raportului Uniunii Scriitorilor citit la congres de Andrei Jdanov, **r.s.** devine „metoda fundamentală a literaturii și criticii literaturii sovietice” și pretinde scriitorilor „o reprezentare veridică [...] a realității în dezvoltarea ei revoluționară”, în vederea „educării ideologice a muncitorilor în spiritul socialismului”. Dacă sub aspect politic mizele **r.s.** sunt precis formulate, principiile de compoziție care stau la baza noii arte adoptă o terminologie vagă: nici „curent”, nici „poetică”, nici „stil” (concepte cu încărcătură istorică insurmontabilă), ea este aproximată prin termenul „metodă de creație”. Dincolo de formulele stilistice, arta se supune însă unui sistem de precepte directoare: *partiinost* (postulatul partinității), *ideinost* (principiul doctrinar), *klasovost* (criteriul luptei de clasă) și *narodnost* (teza apropierii față de popor). Întrunirea celor patru fundamente e menită să reglementeze raportul dintre viziunea artistică a scriitorului și realitatea reflectată în operă. Principiul partinității e preluat din articolul fondator al lui V.I. Lenin *Organizația de partid și literatura de partid* (1906). Pledând pentru tendenționismul în artă, ideologul pretindea artistului să adopte punctul de vedere al Partidului, singurul în măsură să asigure o viziune în același timp romantică și obiectivă a realității. Termenii „realism” și „romantism”, simptomatici pentru dualitatea esteticii **r.s.**, reflectă contradicția, niciodată soluționată, între redarea realității ca atare și reflectarea ei în viziunea idealizată a Partidului. Deși se delimitează atât de realismul tradițional („critic”), cât și de romantismul ca atare, pe care-l secționează în „progresist” și „reacționar”, **r.s.** le revendică pe amândouă, într-o nouă sinteză. Dezideratul

orizont

ANUL I, Nr. 2 | LITERATURĂ · ARTĂ · CULTURĂ · GÎNDIRE SOCIALĂ | 1 DECEMVRIE 1944

NUMAI 12 CEASURI

G. D. COCEA

Iosif Vissarionovici Stalin

Aşa cum Maiacovschi l-a cîntat pe marele Lenin,
Vreau eu să-l cînt astăzi pe marele Stalin;
Dar nu la moartea lui, ci'n viaţă fiind,
Fiindcă Stalin e însăşi viaţa
Ca şi viaţa de suplu, de temeinic, de măreţ,
de nou, mereu neaşteptat,
de categoric, de neînfrînt,
Ca şi ea de generos, de necruţător,
Tovarăşul Stalin e viaţa noastră, a tuturor.

Nu l-am cunoscut pînă azi personal;
N'are-a face!
Mîine sau altădată am să-i dau mîna.
Dealtfel, pot da mîna oricui crede în viaţă şi dreptate
Fiindcă sîngele şi viaţa care curge printr'o asemenea mînă
Este dinainte garantat de Stalin.

Dau mîna deci, cu tovarăşul Stalin
cînd dau mîna cu toată lumea
cînd prin mîna pe un mugur, pe o creangă, pe o plantă,
cînd lunecă mîna peste creştetul ţepos al spicelor foşnitoare:
fiindcă atunci dau mîna cu viaţa.

Nu-l ştiu pe Stalin decît din filme şi din fotografii,
dar ce nevoie mai mare pot avea ca să-l ştiu,
cînd tot ce e'n jurul meu sănătos şi viu
e opera lui,
e gîndul, lupta şi nădejdile lui?

Îi privesc totuşi faţa, uneori,
Îmi place să-i văd mustăţile grele, lăsate pe oală,
ca ale ţăranilor noştri de munte, ca ale lui Horia.
Îmi place să-i văd ochii zîmbitori,
gura hohotind triumfător,
simple şi fără ifose,
aşa cum rîdem cînd ştim că ne e bine
şi că ne-am făcut bine treaba pînă la capăt.

Uneori, iau o fotografie mai veche
şi-i privesc umbra de încruntare dintre sprîncene;
acolo sunt luptele şi rezistenţa lui,
acolo sunt tăcerile, durerile prin care a trecut, greutăţile
pe care le-a înlăturat.

Totul se citeşte pe faţa lui deschis, ca'ntr'o palmă,
fiindcă tot ce a avut el a dat şi a spus tuturor.

Din Ţiriţin pînă la Murmansc,
dela gărzile albe pînă la hoardele brune,
din seminar pînă la Înaltul Comandament Militar,
Stalin a purtat crîncene lupte
şi a biruit
Fiindcă în adevărat luptător, a ştiut
să înţeleagă, să îndure şi să creadă.

Nici nu se putea, d'altfel, să fie alt militant de partid,
altul mai conştient decît el,
care nu s'a abătut niciodată dela drumul cel drept
arătat de voinţa şi lupta popoarelor întregi.

Şi azi, cînd trec printre ruine şi urme de bombe,
cînd de la un capăt la altul al lumii oamenii mor, suferă,
plîng şi aşteaptă.
Eu ştiu că luptei glorioase a armatelor,
o alta subterană îi răspunde.

Când mareşalul Stalin ne cere tuturor
să ne-ascuţim nervii şi răbdarea – armele viitoarei biruinţe
de mîine –
Iar cînd văd în ochii cuiva o singură stea de speranţă,
în ochii îngroziţi ai concetăţenilor mei din Bucureşti,
cînd văd sclipind o singură stea de credinţă în viaţă,
Eu ştiu că aceasta e steaua cu cinci colţuri, proectată în
inima şi sufletul lor
de mersul cosmic al patriei lui Stalin,
steaua vestitoare dela răsărit
călăuzind prin bezna preistoriei,
toate noroadele lumii.

miron radu PARASCHIVESCU

dublului mimesis al partinității, care ia în calcul deopotrivă realitatea prezentă și „realitatea viitorului”, intră definitiv în repertoriul **r.s.** prin aportul lui Maxim Gorki, teoretician și practician al noii metode literare și scriitor revendicat, prin romanul *Mama* (1907), drept un artist realist-socialist *avant la lettre*: „Noi trebuie să cunoaștem nu numai două realități, trecută și prezentă, la făurirea căreia participăm, într-o anumită măsură. Noi trebuie să cunoaștem a treia realitate, realitatea viitorului”. În strânsă conexiune cu ideea de partinitate se află principiul conștiinței de clasă. Conform acestuia, mesajul operei de artă trebuie să vină în întâmpinarea clasei sociale revoluționare, iar deznodământul ei să confirme evoluția istoriei în direcția opticii marxist-leniniste. Iluminarea conștiinței de clasă are loc prin descrierea victoriei omului nou provenit din rândurile proletariatului asupra claselor asupritoare. Dincolo de portretizarea „eroului pozitiv”, în psihologia căruia scindarea dintre realitate și dorință e depășită prin faptul că trăiește

într-o realitate ideală, scriitorilor li se pretinde descrierea metamorfozei omului cu deprinderi vechi (burgheze, reacționare) într-un cetățean superior, dedicat construcției noii societăți. Dacă într-o primă etapă redarea transformării avea un aspect mecanic, prin directivele oficiale în favoarea creșterii calității literare și a „luptei împotriva schematismului” surprinderea devenirii omului vechi în om nou devine tot mai complexă. *Ideinost* se referă la permanenta adaptare a conținutului literaturii la doctrina marxism-leninismului, obiectiv atins prin activitatea de îndrumare a organizațiilor de partid din uniunile de creație. În schimb, principiul *narodnost*-ului vizează conformarea mesajului artistic la temele și la retorica maselor. Operele trebuie să se supună criteriului accesibilității și al directeții, respingând în același timp formulele ezoterice sau ermetice. Din această cauză, formulele experimentale practicate de mișcările de avangardă sovietică din anii ’20 ai secolului al XX-lea sunt înlocuite cu modalități de expresie tradiționale: în proză domină formula realismului clasic, consacrat de scriitorii veacului al XIX-lea (Lev Tolstoi, Balzac sau Flaubert), în timp ce poezia redescoperă specii epice precum balada sau fabula, dar și tehnici de expresie „ușor descifrabile și traductibile” (Eugen Negrici). Fie că e vorba de proză sau de poezie, dezideratul „tipicului” ca modalitate de adaptare la orizontul cultural al cititorului mediu cumulează exigențele de simplificare ale noii arte. În România bornele de circulație și de influență ale **r.s.** sunt fixate de două repere: înființarea Uniunii Scriitorilor din 1949, când noua metodă de creație devine program de stat, și Conferința Uniunii Scriitorilor din 1965, când termenul e înlocuit prin sintagma mai permisivă „umanism socialist”. Primul manifest îi aparține lui Leonte Răutu (*Despre realismul socialist*, 1947), unde ideologul îndeamnă la „pictarea omului nou, ziditor activ al societății socialiste”, la „înfăţişarea realităţii în dezvoltare şi transformare”, la „reflectarea cu ceea ce este nou”, la „îmbinarea realismului cu romantismul revoluţionar”, în numele unei formule literare „a cărei paternitate o împart Stalin și Gorki”. Articolul lui Răutu este însoțit de „contribuțiile” unor critici precum Nicolae Moraru, I. Vitner, Mihai Novicov sau Ov. S. Crohmălniceanu. Adoptând vehemența de atitudine și de limbaj din *Raportul asupra revistelor „Zvezda” și „Leningrad”* al lui A. Jdanov (1946), ideologii **r.s.** denunță caracterul individualist al literaturii române anterioare. În paralel cu condamnarea temelor individuale ale scriitorilor se conturează ideile-forță conform cărora „arta este ideologie” (I. Vitner), iar „spiritul de partid în literatură este condiția veracității ei” (N. Moraru). Acești propagandiști nu fac decât să reformuleze câteva idei-șablon care circulau în presa sovietică, contribuind cu articole și broșuri la campanii împotriva unor fenomene literare considerate deviaționiste: formalism, evazionism, proletcultism sau naturalism. În volum, prima dezvoltare „teoretică” a **r.s.** – cu o delimitare de celelalte curente și cu o încercare de definire – îi aparține lui N. Moraru. Broșura *Realismul în literatură* (1948) preia literal termeni curenți în cultura sovietică, acreditând ideea că **r.s.** este o realitate oximoronică, punct terminus al istoriei literaturii: „Aci și rezidă adevărul, pentru unii curios, pentru alții inexplicabil: de ce realismul socialist aprofundând realitatea este și romantic. Şi totuși e simplu: în calitate de realist, el confirmă realitatea socialistă înconjurătoare; ca romantic revoluționar, el visează lumea de mâine”. Doctrinarul cel mai prolific din anii de fundamentare a **r.s.** este însă I. Vitner, care recitește în spirit marxist-leninist operele criticilor români tradiționali demascându-le caracterul așa-zis burghez (*Critica criticii*, 1949). Printr-o serie de studii despre Eminescu și Caragiale, același ideolog inițiază relectura clasicilor folosindu-se de dogma „moștenirii literare” ca modalitate de separare a operelor utile propagandisticii de partid de cele considerate irecuperabile. Îl secondează, în amplul proces de relectură a scriitorilor români tradiționali, critici precum Silvian Iosifescu, N. Moraru, Traian Șelmaru sau S. Damian. Moartea lui Stalin în 1953 provoacă o ușoară revizuire a normelor **r.s.**, cunoscută în limbajul epocii sub termenul „dezgheț”. În cadrul celui de-al Doilea Congres al Uniunii Scriitorilor din URSS din decembrie 1954 se inițiază o reformă internă a **r.s.**, plecând de la argumentul lărgirii paletei stilistice: chiar dacă ideile operelor literare se supun directivelor partinice, soluțiile de transpunere artistică le aparțin scriitorilor. Semne firave ale destalinizării sunt detectabile și la noi în cadrul lucrărilor Primului Congres al Scriitorilor din RPR din 1956, când gruparea de poeți de la revista „Steaua” își manifestă adeziunea față de tradiția modernistă, condamnând indirect dogmatismul **r.s.** În perioada imediat următoare Congresului și a dezbaterilor

despre modernitate câștigă tot mai mult teren ideea că **r.s.** a devenit un „Babel armonios" (Mihail Petroveanu), numele generic al unei infinite varietăți de stiluri. Cele mai notabile tendințe de revizuire din interior le aparțin criticilor George Munteanu și Vera Călin. Într-o serie de articole intitulate *Asupra realismului socialist* (1957) G. Munteanu încearcă să disemineze sensurile **r.s.**, care ar exista doar ca teorie sau atitudine generală, în practică materializându-se sub forma realismului critic, a clasicismului și a romantismului. În *Pornind de la clasici* (1957) Vera Călin resemantizează **r.s.**, înțeles ca nucleu în jurul căruia gravitează o serie largă de direcții estetice, termeni și sintagme respinse anterior din rațiuni ideologice: clasicism, roman de analiză, roman proustian, tip oblomovian etc. Tendințele de disipare a poeticii **r.s.** sunt demascate însă în volumul *Pentru realismul socialist* (1960) al lui Ov. S. Crohmălniceanu. Ca portavoce a oficialităților politice, criticul denunță principiul diversificării stilurilor și a inovațiilor de tehnică drept „o diversiune" menită să slăbească

Scînteia

SUPLIMENTUL DUMINICA

Oameni ai artei și științei, puneți-vă talentul în slujba Republicii Populare Române!

POEZIA PUTREFACȚIEI SAU PUTREFACȚIA POEZIEI

Din plastica bulgară

Moș Vasile Amuntenoci

Poșta Suplimentului

Cărți apărute în Editura PARTIDULUI COMUNIST ROMAN

principiul partinității. Sub eticheta „revizionism" sunt condamnate toate gesturile care reclamă libertatea scriitorilor de a-și alege mijloacele de expresie, fapt care amână abandonarea metodei de expresie a **r.s.** până în 1965. Pe de altă parte, cele mai reprezentative proze ale **r.s.** reflectă procesul de conversie a unui personaj format în vechea orânduire burgheză într-un om nou. Traseul, uneori sinuos, al „dumiririi" nu poate fi ocultat, întrucât el asigură operei miezul propagandistic necesar popularizării *ideinost*-ului. Simptomatice, în acest sens, sunt romanul *Mitrea Cocor* (1949) de Mihail Sadoveanu, care stabilește rețetarul genului în spațiul românesc, sau nuvelele *Ana Roșculeț* (1949) și *Desfășurarea* (1952) de Marin Preda. Păstrând adesea canavaua metamorfozelor ideologice, romanele din această perioadă surprind, într-o manieră idilizată, marile transformări ale societății românești din deceniul al șaselea, de la procesul colectivizării (Eusebiu Camilar, *Temelia*, 1951, V. Em. Galan, *Bărăgan*, I–II, 1954–1959) până la cele mai semnificative episoade ale industrializării socialiste: romanul uzinei (*Oțel și pâine* de Ion Călugăru, 1951), munca la Canalul Dunărea-Marea Neagră (Petru Dumitriu, *Drum fără pulbere*, 1951), construcția unei hidrocentrale (N. Jianu, *Cumpăna luminilor*, 1952) sau a primului strung românesc (Francisc Munteanu, *În orașul de pe Mureș*, 1954). Nu lipsește din proză nici inspirația din episoade politice recente, menite să demonstreze superioritatea orânduirii socialiste și existența unei tradiții autohtone de luptă contra claselor stăpânitoare: romanele lui Alexandru Jar *Sfârșitul jalbelor* (1950) și *Marea pregătire* (1952) sunt dedicate grevelor de la atelierele Grivița, *Străinul* (1955) al lui Titus Popovici și *Șoseaua Nordului* (1959) al lui Eugen Barbu transpun ficțional experiențele comuniștilor ilegaliști, în timp ce *Desculț* (1948) al lui Zaharia Stancu insistă asupra dramelor țărănești din timpul răscoalei de la 1907. Sub aspect compozițional, proza realist-socialistă nu depășește formula realismului clasic, caracterizat prin linearitate narativă, desfășurare teleologică a acțiunii, circumscriere tipologică a personajelor. Frecvent promovate propagandistic sunt în această perioadă reportajele, convenabile, accesibile prin nonficționalitate și prin așa-zisa priză la real. Producția lor pe bandă, fără scrupul artistic, face concurență sau se asamblează cu puzderia de proze realist-socialiste ratate integral, fără drept de apel. În poezie campaniile

de condamnare a intimismului inițiate de raportul lui Jdanov din 1946 și reluate în context românesc în 1951–1952 conduc spre eradicarea poeziei de sorginte modernistă în favoarea unei formule agitatorice, care urmărește efecte imediate asupra publicului. Locul temelor și al problematicilor individuale precum moartea, iubirea, natura, tristețea sau fiorul mistic e luat de o gamă de atitudini și sentimente puse în slujba construcției noii realități. Antiteza ca „figură cheie a poeziei realismului socialist, căci este ecoul – în planul expresiei – al luptei de clasă însesi” (cum observa Eugen Negrici), organizează raportul dintre odă și satiră, cele două specii privilegiate ale poeziei. Discursul encomiastic prevede sanctificarea eroilor noii societăți, fie că e vorba de tipologii progresiste precum activistul, muncitorul, minerul, ilegalistul, tractoristul (Dan Deșliu, *Minerii din Maramureș*, *Lazăr de la Rusca*), de partidul însuși (Mihai Beniuc, *Partidul, tot partid*, Eugen Frunză, *Întrebare*) sau de liderii ai comunismului din URSS și din țară (Maria Banuș, *Slavă lui Stalin*). De cealaltă parte, poezia scrisă conform **r.s.** înfățișează în culori caricaturale opozanții noii politici de stat, identificați în figura burghezului sau a agentului de influență american (Maria Banuș, *Patronul*, *Ție-ți vorbesc, Americă!*). Poeme precum *Pământ, tu dă-ne pâinea păcii* de A. Toma sau *În satul lui Sahia* (1952) de Eugen Jebeleanu stăruie asupra lipsurilor materiale ale satului românesc tradițional, opunându-i proiectul gospodăriei colective. Mai ușor de instrumentat contextual decât proza, poezia devine un gen prin excelență ocazional, dedicat noului calendar al regimului stalinist: sunt marcate evenimente politice importante (23 August, 1 mai, comemorări ale biografiei liderilor comuniști etc.) sau momentele anului agricol, menite să pună în evidență prosperitatea noii societăți. Sub aspectul expresiei, poezia încadrabilă **r.s.** este în întregime epică și denotativă, cultivând figuri retorice ușor de decriptat. Alături de antiteză, predominante sunt tehnici literare consacrate, pasibile de a transpune în operă principiul *klasovost*-ului: comparații, alegorii, hiperbole, susținute de topoi clasici și de recuzita liricii folclorice.

Repere bibliografice: Leonte Răutu, *Despre realismul socialist*, „Revista literară”, 1947, 32; N. Moraru, *Realismul în literatură*, București, 1948; I. Vitner, *Critica criticii*, București, 1949; I. Vitner, *Problema moștenirii culturale*, București, 1949; *Pentru realismul socialist în literatură și artă*, București, 1951; Mihai Novicov, *Pentru literatura vieții noi*, București, 1953; Mihai Novicov, *Principiul leninist al spiritului de partid și unele probleme ale creației literare*, București, 1956; Ov. S. Crohmălniceanu, *Pentru realismul socialist*, București, 1960; Mihai Novicov, *Chipul luptătorului comunist în proza literară*, București, 1961; Mihai Novicov, *Realism, realism critic, realism socialist*, București, 1961; Mihai Novicov, *Literatura și viața*, București, 1965; Ana Selejan, *România în timpul primului război cultural (1944–1948)*, vol. I: *Trădarea intelectualilor*, Sibiu, 1992, vol. II: *Reeducare și prigoană*, Sibiu, 1993; Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, [I–VI], Sibiu, București, 1994–2000; ed. 2, București, 2007–2010; *Poezia unei religii politice. Patru decenii de agitație și propagandă*, îngr. și introd. Eugen Negrici, București, 1995; M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, București, 1995; Marin Radu Mocanu, *Cazarma scriitorilor*, București, 1998; Paul Cernat, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *În căutarea comunismului pierdut*, Pitești, 2001, *passim*; Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune*, ed. 2, Cluj-Napoca, 2002; Florin Mihăilescu, *De la proletcultism la postmodernism. O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice*, Constanța, 2002, *19–113*; Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism, Proza*, București, 2002, *Poezia, I*, București, 2003;Ion Istrate, *Panorama romanului proletcultist*, Cluj-Napoca, 2003; Nicolae Manolescu, *Realismul socialist. Literatura „nouă”*, VTRA, 2004, 9–10; Ion Simuț, *Proletcultism sau realism socialist (I–II)*, RL, 2008, 30, 31; Manolescu, *Istoria*, *885–897, passim*; Laurențiu Hanganu, *Proletcultism și realism socialist (I–II)*, CLT, 2009, 2, 3; Popa, *Ist. lit.*, I–II, *passim*; Terian, *A cincea esență*, *368–401*; Goldiș, *Critica*, *11–70*; Sanda Cordoș, *Lumi din cuvinte. Reprezentări și identități în literatura română postbelică*, București, 2012, *16–43*; Viorel Nistor, *Pactul ficțional și istoria. Repere ale romanului politic românesc postbelic*, Cluj-Napoca, 2012, *11–113*. ***Al.G.***

REALITATEA, publicație apărută la București, săptămânal, apoi neregulat, între 6 aprilie 1913 și 22 mai 1915, între 28 ianuarie 1919 și 12 august 1923, la 15 martie 1925, între 7 noiembrie 1926 și 16 mai 1927, apoi în noiembrie 1931. Director-proprietar: Aristotel Sardelly; redactori: G. Mărgărit, Eugen Bărbulescu, Christea N. Dimitrescu (Cridim), V. Ballaban. **R.** și-a schimbat subtitlul de nenumărate ori: „Politică, financiară, literară, comercială”, „Cotidian politic, economic, social, carpato-balcanic” (1919), „Ziar pentru apărarea intereselor balcanice” (1919–1920), „Foaie săptămânală pentru educația și îndrumarea poporului în toate domeniile” (1921), „Buletin săptămânal al organizării Capitalei” (1923), „Buletin al organizației Partidului

Poporului din Culoarea de Galben” (1925), „Foaia organizației Partidului Poporului din Capitală” (1926–1927), „Organ politic interbalcanic” (1931). La rubrica „Literatură–Știință–Artă” sunt enumerate, foarte rar, noutățile literare. Se republică A.D. Xenopol (*Franța și România)*, N. Iorga (*Asia Mică grecească*). D. Russo dă un fragment din studiul *Elenizmul în România. Epoca bizantină și fanariotă*. În cadrul rubricilor „Fragmente literare”, „Schițe și nuvele” sunt prezenți G. Mărgărit (*În drum spre casă*, *Așa e lumea. O chestie de principii*), Radu Boureanu, Al. Lascarov-Moldovanu, Septimiu Popa. În altă secțiune Al. Şerban (C. Banu) publică studiul *Teatrul antic la greci* (la rubrica „Convorbiri despre artă”), iar Octavian Dobrin articolul *Rolul femeii românce în război*. Poezii semnează Vasile Costopol, Dimitrie Vasilescu ș.a. Apar, în traducere, texte de Andreas Karkavitsas, Elise Despréaux, Otto Marschalek. Alți colaboratori: Demostene Botez, N. Zaharia, Eugen Boureanul, Adrian Pascu. ***L.Cr.***

REALITATEA ILUSTRATĂ (SAU LUCRURILE AŞA CUM LE VEDEM CU OCHII), revistă apărută săptămânal, între 6 februarie 1927 și 10 aprilie 1949, inițial la Cluj, având-l editor și redactor pe J.B. Sima; de la numărul 6/1928 apare sub direcția unui comitet, iar din 13 mai 1928 redacția se mută la București. Deși lipsită de un program literar explicit, revista militează pentru „o lume nouă și un duh nou”, convinsă că „o viață reală, adevărată, cinstită, deschisă, se poate numai pe baza unei reorganizări sufletești” (*Realitatea*). Cu o prezentare grafică deosebită, publicația beneficiază de colaborarea unor scriitori importanți: prozatorii Gh. Brăescu (*Înzestrarea, În cantonament, Paștele, Joia Moșilor*, *Cunoștință veche, Schitul lui Tărâță*), F. Aderca (*Un fugar, frumosul invalid*, *Cei trei magi*, *Rusia și Japonia*, *Trecutul gratuit*, *De ce uităm?*), Ion Pas (*La locul Calvarului, Plăceri de iarnă*, *Bătrânul*, *Învierea adevărată*), V. Demetrius (*Sacrificarea mielului)*, Victor Eftimiu (*Omul care a vorbit regelui*), Gala Galaction (*Întâiul Paște petrecut în Bucovina*), C. Gane (*Viața adevărată a postelnicesei Marghioala*), poeții Adrian Maniu (*An nou*), Tudor Arghezi (*Sf. Gheorghe*, *O poveste cu șapte ouă*, *Fuga în stadion închis*), Al. T. Stamatiad (*Un singur suflet*), reporterii F. Brunea-Fox (*Larvele întunericului*), Ioan Massoff (*Cum trăiește George Enescu*, *Impresiile unui operat, La Bellu*, *în căutarea mormântului lui Ion Luca Caragiale*, *Cum a fost luminatul electric la Teatrul Național*), Oscar Lemnaru (*Viața stranie a unei posedate*). Tot reportaje dau N. Papatanasiu (*Hârșova*, *Delta*, *Domnul*), Liviu Floda (*Un ceas printre chipuri de bronz*, *Când vine trenul de noapte…*, *Teatru în cantonament*, *Periferia se amuză*, *Un misionar român în inima Africii*) ș.a. „Cronica cinematografică” (intitulată uneori „Filme care vor fi”) este susținută de D.I. Suchianu. La rubricile „Caleidoscop teatral” și „Săptămâna teatrală” semnează Ion Golea și I. Massoff. Se traduce din Jack London, Conan Doyle, Ernest Renan, Ventura García Calderón, Luigi Pirandello, Georges Duhamel, Georges Simenon, E.A. Poe, Boris Polevoi ș.a. Apar, de asemenea, portrete critice, contribuții biografice și evocări de Al. Iordan (*Traian Demetrescu*, *Grigore Alexandrescu*, *Iacob Negruzzi*, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, *Ion Creangă*, *N. Bălcescu*, *Duiliu Zamfirescu*, *T. Maiorescu*), Alex. F. Mihail (*Creangă. Eminescu. Hasdeu*) și Paul B. Marian (*Bogdan Petriceicu Hasdeu*). Adresându-se unui public extrem de larg, eterogen, revista prezintă fapte senzaționale (uneori într-un supliment gratuit), curiozități „din lumea largă”, reportaje din țară și străinătate (Japonia, Statele Unite ale Americii, Rusia, Spania, Germania, China, Danemarca, Suedia), informații despre viața vedetelor, spionaj, crimă, știri din sport (aviație), medicină și astronomie. La „Cronica sportivă” Arghezi scrie un comentariu intitulat *Aruncarea cu ghiuleaua*, iar D.I. Suchianu, *Despre înot*. Adrian Costea este autorul unui roman inspirat din viața aviatorilor (*Camaradul invizibil)*. Programul periodicului se schimbă brusc începând cu 1944: din octombrie pe prima pagină se imprimă secera și ciocanul, înmulțindu-se articolele despre Uniunea Sovietică și „glorioasa” ei armată. Prin schimbarea formatului, **R.** se adaptează „dificultăților” și mai cu seamă noilor imperative ideologice. Promovează, prin urmare, „reportaje scoase din lupta popoarelor pentru libertate”, iar din țară se aleg „aspecte încă inedite și de multe ori dureroase prin amărăciunea socială”. Temele predilecte sunt acum lupta antiimperialistă, experiența stahanovistă, lupta pentru pace, depășirile de sarcini, „viața nouă, fericită” și transformarea naturii. Sorana Gurian, Sidonia Drăgușanu, H. Blazian, Octavian Corbea, Silvia Slăvescu, Al. Calistrat ș.a. susțin cu zel facila euforie a noilor vremuri. ***A.S.***

REBREANU, Dan (15.XII.1933, Cluj), prozator. Este fiul Ofeliei Rebreanu (n. Balotă), funcționară, și al lui Traian Rebreanu, avocat. Clasele primare le urmează la Timișoara și la Lugoj, unde frecventează și liceul (1948–1952). Va fi un an student la Facultatea de Chimie Industrială din Timișoara, iar după efectuarea serviciului militar, în 1956, devine student al Facultății de Filologie, secția română, a Universității din București, urmând anii II–V la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj, unde susține în 1961 examenul de stat. O vreme va fi profesor de limba și literatura română la liceul din comuna Sărmașu și la școala generală din satul Balda, județul Mureș (1961–1969). Din 1970 până în 1986 este redactor la secția de proză a revistei „Tribuna", apoi trece ca redactor, iar mai târziu ca redactor-șef adjunct la ziarul județean „Făclia" (după decembrie 1989 „Adevărul de Cluj"), pensionându-se în ianuarie 1996. Debutează în 1958 la revista „Licurici" cu o povestire semnată Michi. Urmează o perioadă în care face gazetărie, iar din 1966 colaborează îndeosebi cu proză scurtă la „Scrisul bănățean" („Orizont"), „Tribuna", „Steaua", „Luceafărul", „România literară", „Contemporanul", „Cronica", „Vatra" ș.a. Prima carte de proză surtă, *Dacă vrei să fii bărbat*, îi apare în 1968. O piesă de teatru, *Cocoșul de tablă*, e inclusă în repertoriul Teatrului de Stat din Târgu Mureș (stagiunea 1975–1976) și al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București (stagiunea 1976–1977).

Fire mai degrabă retrasă, izolat de boema scriitoricească, deși a trăit în mijlocul ei, **R.** părea, până la un moment dat, să fi scris relativ puțin. După *Dacă vrei să fii bărbat*, volum alcătuit din cincisprezece nuvele și schițe de un nivel peste media vremii, autorul nu s-a bucurat de răsfățul criticii. Profitând de perioada de „deschidere" de la mijlocul anilor '60, a reușit să se sustragă comandamentelor ideologice agresive, dar și tendințelor „evazioniste". Literatura sa este echilibrată, pe calea de mijloc, urmând o tradiție a prozei intelectualiste dintre cele două războaie. În narațiunile de început **R.** se preocupă în special de personaje, mai mult decât de acțiune, fapt observat de critică: „excelează în caracterele de tineri a căror inocență sau puritate sufletească constituie mize pentru victorii sau eșecuri în medii care-și fac din culpabilitatea colectivă o scuză sau o justificare nemijlocită sau simulată" (Marian Popa). Autorul se mulțumește cu analize vag psihologice, de gen comportamentist mai degrabă, colorate de un erotism discret. Critica va remarca povestirile din *Iepurele sub acoperiș* (1973), precum și romanul *Un loc printre voi* (1976), alte două volume – *Împușcătura* (1974) și *Miraj* (1986) – rămânând aproape fără ecou. Păstrându-și în mare egalitatea de ton, **R.** are câteva tentative de dezinhibare, în încercarea de a da coerență narativă și sens banalității și stereotipiilor. Mai ales ca romancier, el exploatează tehnici moderne, alternând câteva „voci" într-un dialog continuu. După o pauză de aproape două decenii, scriitorul revine spectaculos, dată fiind linia medie pentru care optase până atunci, cu romanul *Domnul singur și femeia nimănui* (2003). E o târzie „eliberare" de sine, o neașteptată schimbare de perspectivă. Romanul are același aspect comportamentist, numai că evenimentele care îl susțin, inspirate din actualitatea clujeană, sunt altele. Un personaj sexagenar, rămas văduv, Sabin Iova, încearcă să își rezolve singurătatea prin anunțuri la mica publicitate (rubrica „Matrimoniale"). Starea lui materială atrage mai multe persoane, dintre care una reușește să se insinueze, satisfăcându-i o serie de iluzii, cea erotică fiind dominantă. Pentru a o menține în preajmă, bătrânul joacă la Caritas și pierde totul. Deși nu este apăsată, satira la adresa unor moravuri nu e de neglijat. Critica se întoarce și asupra vremurilor anterevoluționare, viața „femeii nimănui", povestită de ea însăși cu cinism, fiind un exemplu de imoralitate a unor potentați. Cartea dă o surprinzătoare deschidere unei opere care părea finită. De altfel, după evenimentele din decembrie 1989, autorul se manifestă mai ales ca prozator, *Domnul singur și femeia nimănui* fiind urmat de o suită de romane scrise cu aplomb și în care dezbaterea morală ocupă un loc predominant: *Romeo fără Julieta* (2004), *Dușurile reci* (2007), *Micile sirene* (2011), *Va fi seară, va fi bine* (2012). Din ele se poate afla, cum spune Irina Petraș, „ce crede Dan Rebreanu și ce cred personajele sale despre datoria de frate, despre familie și femeie, despre copii și părinți". Adică despre rațiuni nemărturisite ale existenței cotidiene, despre trăiri în care pulsează dorința de iubire, dar și o neliniște venită din sentimentul singurătății și din conștiința iminenței morții.

SCRIERI: *Dacă vrei să fii bărbat*, București, 1968; *Iepurele sub acoperiș*, Cluj, 1973; *Împușcătura*, București, 1974; *Cocoșul de tablă*, 1975; *Un loc printre voi*, Cluj-Napoca, 1976; *Miraj*, Cluj-Napoca, 1986; *Domnul singur și*

femeia nimănui, Cluj-Napoca, 2003; *Romeo fără Julieta*, Cluj-Napoca, 2004; *Dușurile reci*, Cluj-Napoca, 2007; *Micile sirene*, Cluj-Napoca, 2011; *Va fi seară, va fi bine*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, *Tehnică și artificiu în proză*, GL, 1967, 14; Ion Vlad, *„Iepurele sub acoperiș"*, TR, 1973, 18; *Dan Rebreanu, „Iepurele sub acoperiș"* (masă rotundă), TR, 1973, 26; Mircea Iorgulescu, *„Iepurele sub acoperiș"*, LCF, 1973, 28; Valentin Tașcu, *„Iepurele sub acoperiș"*, F, 1973, 8; Eugen Uricaru, *„Iepurele sub acoperiș"*, ST, 1973, 16; Radu Mareș, *Dan Rebreanu*, TR, 1983, 50; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *51–52*; Anca Muntean, *Femeia ca element de figurare progresivă a echilibrului*, ST, 2005, 7–8; Irina Petraș, *Literatură română contemporană. O panoramă*, București, 2008, *791–793*; Popa, *Ist. lit.*, II, *859*; Ştefan Borbely, *Voci de la Limes*, CNT, 2011, 9; Vasile Vidican, *Micile sirene sau Despre după-amieze cu mărturisiri terapeutice*, „Mișcarea literară" (Bistrița), 2012, 4. ***V.T., I.I.***

REBREANU, Liviu (27.XI.1885, Târlișua, j. Bistrița-Năsăud – 1.IX.1944, Valea Mare, j. Argeș), prozator, dramaturg.

Este primul născut din cei paisprezece copii, dintre care numai opt trec de vârsta copilăriei, ai Ludovicăi (n. Diugan) și ai lui Vasile Rebreanu, învățător. Urmează școala primară la Maieru (1891–1895), considerat paradisul copilăriei sale, „cuibul visurilor". Gimnaziul grăniceresc din Năsăud în 1895–1897 va aduce prima schimbare de mediu, într-un regim urban modest, păstrat și pe timpul Şcolii Civile de Băieți din Bistrița, în 1897–1900, cu predare în limba maghiară. Alegerea grea abia acum vine, după absolvirea școlilor din Năsăud și Bistrița. Mama îl voia preot. Opțiunea o face tatăl, propunând cariera armelor, ca fiind mai lesnicioasă material decât posibilitatea de a-și face fiul avocat, preot, învățător sau medic, aceasta din urmă fiind adevărata dorință a adolescentului. Urmează, în anii 1900–1903, Şcoala Superioară de Honvezi din Sopron, apoi Academia Militară Ludoviceum din Budapesta în intervalul 1903–1906, cu numele maghiarizat Rebreán Olivér. Destinul părea pecetluit, dar protagonistul nu i se poate conforma. La prima din cele două școli militare are rezultate foarte bune, este elev eminent, dar cu unele abateri de disciplină. Are aplecări extravagante (își face în secret și pe datorie un costum), probabil din necesitatea firească de a arăta bine la întrunirile civile din oraș. Începe să scrie și să publice (conform propriilor mărturisiri) în ultimul an de studii la Sopron și e sigur că din aceste preocupări i se trag inconformismele și necazurile. Ca student trei ani la Budapesta, începe bine, e considerat inteligent, plăcut și influent asupra colegilor, dar termină Academia aproape în silă, mai mult dintr-un pariu cu sine însuși, din necesitatea de a-și face un rost, gândindu-se că va scăpa de privațiuni și își va dobândi independența. Cariera sa de ofițer va dura mai puțin de un an și jumătate. Este repartizat la Regimentul 2 de honvezi regali din Gyula începând cu 18 august 1906, iar din 5 februarie 1908 își încetează activitatea în urma demisiei. În fișa sa de serviciu, în 1906, este apreciat ca bun ofițer. După cum se mai notează în aceeași fișă, vorbea bine și scria fluent sau perfect ungurește, nemțește, românește și franțuzește. În 1907 lucrurile se schimbă; prezența profesională a ofițerului nu mai inspiră aceeași încredere: în noua fișă se spune ceva deosebit despre însușirile de caracter, capacitatea intelectuală, competență și iscusință, anume că „are un caracter labil, instabil, ușuratic și de aceea nu sunt, deocamdată, speranțe să devină un bun ofițer de trupă". O problemă financiară (o încurcătură cu banii popotei) a fost numai prilejul, iar nu cauza demisiei locotenentului. În fișa de comportament în serviciu se face următoarea observație: „Ca responsabil al bucătăriei de la popota ofițerilor, a mânuit neglijent sumele încredințate, nereușind să dea socoteală de întrebuințarea lor". În „mărturisirile" din 1932 Liviu Rebreanu aprecia că una din rațiunile pentru care a ales armata, în locul preoției sau medicinei, consta în faptul că „i s-a părut atunci mai compatibilă cu pasiunea scrisului". Speranța îi va fi nu numai clătinată, dar chiar zdruncinată de împrejurările concrete, de severitățile și servituțile carierei militare. Firea lui independentă, doritoare de afirmare, trebuia să rupă zăgazurile mediocrității și impedimentele regulamentelor. Conflictul era inevitabil. Tânărul tăinuia o altă ipostază, avea la activ și o altă experiență decât aceea de ofițer maghiar, de astă dată o experiență strict particulară: aceea de scriitor maghiar. Despre

începuturile sale literare Liviu Rebreanu are versiuni diferite, amintiri variabile, imposibil de verificat, ipoteze nebuloase despre aventura incipientă a scrisului condiționat de biografia adolescentului. În răspunsul *Cum am debutat în literatură*, formulat în 1927 la solicitarea unei anchete din „Rampa", afirmă că ar fi început cu versuri, la treisprezece ani, și ar fi continuat, pe timpul Academiei budapestane, cu piese de teatru, cu schițe și nuvele: „Operele dramatice le cream în nemțește, iar proza cu contese și prinți în ungurește". Alte detalii din alte locuri (interviuri, confesiuni) oferă versiuni și mai fanteziste: pierzând cu totul simțul măsurii, prozatorul matur declară o dată că ar fi scris cincizeci de piese, altă dată că ar fi scris o sută de piese de teatru „nepublicate și manuscrisele lor pierdute". Sensul acestor exagerări poate fi numai acela de a releva marea pasiune pentru teatru. Nebulozitatea începuturilor este întreținută de autorul însuși; impreciziile și contrazicerile alimentează îndoielile și neîncrederea în autenticitatea răspunsurilor: ba e vorba de o piesă de teatru, ba de articole, ba de proză – încât se poate crede că acele apariții revuistice budapestane, date ca sigure, nici nu au existat. În mod cert au existat ambițiile scriitorului. Într-un proiectat volum *Spovedanii*, rămas în stadiul schițelor de sumar, era prevăzut un capitol special despre începuturile maghiare; astfel, „cei dintâi pași" i-ar fi constituit nuvela *Ex-învățătorul*, un libret de operetă, drama *Alcohol* și volumul *Scara*. Singurul documentabil, volumul *Scara*, este, mai exact spus, *Scara măgarilor*, în maghiară *Szamárlétra*, păstrat în manuscris și publicat postum în 1968, cuprinzând povestiri pe tema vieții cazone. Din cauza interdicțiilor de semnătură, în conformitate cu disciplina militară, există pe filele păstrate notația unor pseudonime de uz în vederea publicării: Remy sau Olly Olivér. **R.** descoperise că nu putea fi în același timp și ofițer, și scriitor, cu aceeași identitate. Conflictul cu lumea cazonă a ofițerului care scrie se acutizează treptat. E obligat să se întoarcă acasă, definitiv, dar asta însemna că trebuie să redevină român. Dacă va fi scriitor (și alegerea fusese făcută mai demult), nu putea fi decât scriitor român. Întregul proces de conștiință este evocat cu luciditate în 1928, într-un interviu consemnat de Tudor Mușatescu: „Se apropia timpul când trebuia să mă gândesc la o problemă gravă: să rămân român sau să mă fac ungur? N-am stat mult pe gânduri. Cariera armelor nu-mi convenea. Am lichidat-o și mi-am pus atunci o nouă problemă: a scrisului". De fapt, problema nouă nu era aceea a scrisului, a proiectului de scriitor, ci aceea a scrisului în limba română. Fostul ofițer se întoarce acasă și, în așteptarea unei soluții, în 1908–1909 este ajutor de notar în satele vecine, Măgura Ilvei și Nimigea, sau funcționar la primăria din Vărarea. Tânărul părăsea o lume în care își construise premisele afirmării, pentru a se adapta la alta, unde trebuia să ia totul de la capăt. E cea mai dificilă perioadă de tranziție în evoluția lui. Simțea foarte bine că trebuie să adopte o soluție radicală (plecarea la București), pe care o va și pune în practică din 1909. Numai astfel se putea elibera deplin, pentru a urma drumul șansei maxime. Caietele de însemnări din acești ani sunt o mărturie extraordinară a frământărilor de zi cu zi, dar și a preocupărilor artistice. Treptat, notațiile în maghiară, predominante la început, cu adaosuri în germană și

extrase în franceză, sunt înlocuite cu cele în limba română. Un mare grupaj din caiete realizează un fel de glosar al prozei lui Ion Creangă. Sute de cuvinte, expresii, sintagme, așezate sub titlul *Românisme*, sunt copiate și însoțite de explicații. Din însemnările de până la 1910 nu se anunță prin nimic marele prozator, deși unele detalii vor fi dezvoltate în nuvele sau în romanul *Ion*. Experiența anilor 1907–1910, dincolo de bariera demisiei din armată, conduce la o integrală reconstrucție de sine, înainte de a-și reconstrui identitatea creatoare. Rebreán Olivér trebuie să-și refacă din temelii identitatea națională: să devină Liviu Rebreanu, să-și dobândească acest nume, pe care nu l-a avut. În octombrie 1909 participă la Sibiu la serbările Astrei, ca trimis special de la „Revista Bistriței". Acest drept de reprezentare dă publicistului un necesar suport de încredere în sine, căci, altfel, în acel moment, el avea de înfruntat dramatice incertitudini, deși debutase în presă ca prozator cu un an în urmă: primele proze pe care reușește să le finalizeze sunt, firește, tot episoade rustice. *Codrea* (cu titlul schimbat ulterior, cu ocazia altor publicări, în *Lacrima* sau în *Glasul inimii*) și *Ofilire* părăsesc cele dintâi laboratorul de creație și se îndreaptă spre revista „Luceafărul" de la Sibiu, unde întâlnesc generozitatea lui Octavian C. Tăslăuanu și apar, pe rând, prima în numărul din 1 noiembrie 1908, a doua în numărul din 15 decembrie același an. Dintr-o eroare tipografică, inițiala prenumelui apare modificată în semnătura primului text: C. Rebreanu. Dar pasul decisiv fusese făcut. Cea de-a treia nuvelă destinată revistei „Luceafărul" de la Sibiu, *Răfuiala*, cea mai izbutită, apare în numărul de la 1 mai 1909. Maturizarea se vede în primul rând în capacitatea de construcție și în gradarea mai obiectivă a conflictului. Deși aceste trei nuvele vor fi cuprinse în volumul de debut, *Frământări* (1912), totuși, în proiectul *Spovedanii*, „cea dintâi nuvelă" e considerată *Volbura dragostei*, devenită ulterior *Cântecul iubirii*, publicată de Mihail Dragomirescu în „Convorbiri critice", în numărul din 25 octombrie 1909. Este interesant de subliniat că, după părăsirea garnizoanei de la Gyula, **R.** are de suferit mai mult de pe urma activității sale de publicist român decât de pe urma neglijențelor ofițerului. Gazetăria i-a atras – cum va mărturisi mai târziu – „urmărirea autorității ungurești, care nu putea tolera ca un fost ofițer activ să devină «agitator șovinist»". După mai multe articole despre situația românilor din Ardeal, semnate cu pseudonim, numele îi apare întreg sub articolul *Arestarea poetului Octavian Goga*, pe prima pagină, în „Ordinea" din 24 decembrie 1909. Astfel că s-a făcut ușor identificarea autorului de către partea maghiară, fiind considerat un cetățean austro-ungar neloial. În ianuarie 1910 autoritățile austro-ungare, sub pretextul elucidării vechilor nereguli financiare, cer extrădarea fostului ofițer, care este arestat, închis la Văcărești, iar în iunie este predat peste graniță, urmând o scurtă detenție la Gyula. E achitat, se întoarce la Prislop, iar apoi revine la București, construindu-și răbdător cariera de scriitor român. Mihail Dragomirescu, care se va dovedi „omul providențial" pentru **R.**, îi propusese activitatea de secretar de redacție la „Falanga literară și artistică", îl publică cu alte nuvele – *Proștii*, *Culcușul*, *Golanii*, *Dintele* – în „Convorbiri critice" pe parcursul anului 1910, iar în 1916 îi va prefața cel de-al doilea volum de nuvele, *Golanii*, apărut simultan cu un altul, *Mărturisire*. În 1911 era membru al Societății Scriitorilor Români, în 1914 devenise secretarul ei, dar va fi exclus în iunie 1915. Teatrul rămâne marea lui pasiune. În anii 1910–1911 editează revista „Scena", împreună cu Mihail Sorbul. În 1911–1912 este secretar literar la Teatrul Național din Craiova, unde o cunoaște pe actrița Fanny Rădulescu, care va deveni soția sa, adoptând-o și pe fiica acesteia, Puia Florica. Scrie cronici de teatru la „Rampa" (1912–1914), ulterior și la alte publicații. Nuvelistul, puțin creditat de critica de receptare a acestui moment, și cronicarul de teatru (cu sute de texte) sunt ipostazele principale ale scriitorului până la Primul Război Mondial. Rămâne în București în timpul ocupației germane și colaborează cu articole culturale și cronici de teatru la ziarul progerman „Lumina", editat de C. Stere, și la „Scena" lui A. de Herz. Acesta din urmă îl va denunța, sub acuzația că, fiind cetățean austro-ungar, s-a sustras de la mobilizare, denunț care va duce la arestarea sa. Reușind să evadeze, trece clandestin frontul de la Mărășești, se refugiază la Iași, unde este privit cu suspiciune. Experiența va fi transcrisă într-o confesiune deghizată, atribuită unui personaj fictiv, în narațiunea din *Calvarul* (1919). După încheierea războiului revine în București, frecventează cenaclul Sburătorul, iar E. Lovinescu îi încredințează funcția de secretar de redacție al revistei. În 1919 mai publică volumul de nuvele *Răfuiala* și la finele aceluiași an are loc

	VIAȚA	OPERA
1885	**noiembrie 27** Se naște la Târlișua, în fostul comitat Solnoc-Dobâca, azi județul Bistrița-Năsăud, Liviu Rebreanu, primul din cei paisprezece copii ai Ludovicăi (n. Diugan) și ai învățătorului Vasile Rebreanu.	
1891–1895	Urmează școala primară la Maieru, unde se mutase familia.	
1895–1897	Își continuă învățătura la Gimnaziul Superior Fundațional din Năsăud.	
1897	Familia Rebreanu se mută la Prislop.	
1897–1900	Învață la Școala Civilă de Băieți din Bistrița, cu predare în limba maghiară.	
1900–1903	Urmează cursurile Școlii Reale Superioare de Honvezi din Sopron.	
1903–1906	Își continuă studiile la Academia Militară Ludoviceum din Budapesta, pe care o va absolvi cu gradul de locotenent de infanterie.	
1906	Este trimis la Regimentul 2 de honvezi regali din garnizoana Gyula.	
1907		Scrie piese de teatru, proză, finalizează un manuscris cu povestiri satirice în limba maghiară, intitulat *Szamárlétra* [*Scara măgarilor*]. Rămase nepublicate, textele vor fi reluate, unele dintre ele fiind tipărite în românește.
1908	**februarie 5** Acuzat de nereguli administrative, i se aprobă demisia din armată și renunțarea la gradul de ofițer. Va funcționa ca ajutor de notar la Măgura Ilvei și apoi la Nimigea.	
		noiembrie 1 Debutează în revista sibiană „Luceafărul” cu nuvela *Codrea*, republicată ulterior sub titlurile *Lacrima, Glasul inimii.*
1909	Este funcționar la primăria din Vărarea.	
		aprilie 18 În „Țara noastră” publică poemul în proză *Moartea șoimului*, tradus din Maxim Gorki. **mai 1** În „Luceafărul” apare nuvela *Răfuiala*.
	octombrie 12–14 Participă la serbările Astrei de la Sibiu. **octombrie 15** Trece munții în România și vine la București. **octombrie 19** Participă la cenaclul lui Mihail Dragomirescu.	
		octombrie 25 Tipărește în „Convorbiri critice” nuvela *Volbura dragostei*, republicată ulterior sub titlurile *Cântec de dragoste, Răzbunarea* și *Cântecul iubirii*.
	decembrie La propunerea lui Mihail Dragomirescu, este angajat la ziarul „Ordinea” al Partidului Conservator Democrat.	

1910

Îi apar în „Convorbiri critice” nuvelele *Proștii*, *Culcușul*, *Golanii*, *Dintele*.
O crimă recentă, săvârșită la Prislop și relatată de sora sa Livia, îi dă ideea romanului *Ion*.

ianuarie Este numit secretar de redacție al revistei „Falanga”, funcție pe care Mihail Dragomirescu i-o va încredința, mai mult onorific, și la „Convorbiri critice”.
februarie 15 Arestat la cererea autorităților austro-ungare, este depus la închisoarea Văcărești.
iunie Este extrădat și încarcerat la Gyula.
august Eliberat, revine în familie, la Prislop.
septembrie Se înapoiază la București.

septembrie 15 Editează, împreună cu Mihail Sorbul, revista „Scena” (care va apărea până în ianuarie 1911).

1911

octombrie Este numit secretar literar al Teatrului Național din Craiova, sub directoratul lui Emil Gârleanu.
noiembrie Devine membru al Societății Scriitorilor Români.

1912

ianuarie 19 Se căsătorește cu actrița Ștefana (Fanny) Rădulescu, adoptând-o pe fiica acesteia, Puia Florica.

februarie 10 Își începe activitatea de cronicar dramatic la „Rampa” (continuată până la 25 august 1914).

mai 1 În urma concedierii soției sale de către conducerea Teatrului Național din Craiova, își dă demisia din postul de secretar literar.

iunie Debutează editorial la Orăștie cu volumul de nuvele *Frământări*.

1913–1916

Colaborează la „Universul literar”, „Scena”, la ziarele „Ziua”, „Moldova” și „Capitala”.

1914

iunie 14 Îi moare tatăl.
Este ales secretar al Societății Scriitorilor Români.

1916

aprilie Apare culegerea de nuvele *Golanii*, prefațată de Mihail Dragomirescu.
iulie Editează volumul de nuvele și schițe *Mărturisire*.
Scrie comedia *Cadrilul*.

1917

mai Fratele său Emil, încorporat în armata austro-ungară, încearcă să treacă frontiera românească la Ghimeș, dar va fi prins, acuzat pentru dezertare și spionaj și executat prin spânzurare. Destinul lui îi va oferi subiectul pentru romanul *Pădurea spânzuraților*.

august Termină prima versiune a romanului *Ion*.
Sub ocupație, colaborează la ziarul „Lumina”, editat de C. Stere, și la „Scena” lui A. de Herz, cu articole despre viața teatrală și culturală.

1918 Ca director al colecției „Scriitori celebri”, funcție încredințată de editorul H. Steinberg, va coordona antologarea și prefațarea a peste treizeci de volume din autori români și străini.

iulie 15 Denunțat de A. de Herz, în urma unei altercații, ca eschivându-se de la mobilizare în calitate de cetățean austro-ungar, este arestat de autoritățile germane.
Reușește să evadeze și se refugiază la Iași, unde va fi privit cu suspiciune.
noiembrie Revine la București.

1919 Frecventează cenaclul condus de E. Lovinescu, fiind numit totodată secretar de redacție la nou-înființata revistă „Sburătorul”.

Scrie la „Sburătorul” și la „Lectura pentru toți”.
Apar „romanul-jurnal” *Calvarul* și culegerea de nuvele *Răfuiala*.
Încearcă, de mai multe ori, să lucreze la *Pădurea spânzuraților*.
decembrie 29 Are loc premiera comediei *Cadrilul* la Teatrul Național din București.

1920 **noiembrie** Publică romanul *Ion*, care va fi comentat prompt de E. Lovinescu în „Sburătorul” și ulterior, printre alții, de Tudor Vianu în „Viața românească”.

1921 **iunie 12** I se decernează Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române pentru romanul *Ion*.

I se încredințează cronica teatrală la „Viața românească”.
Îi apare culegerea *Catastrofa*, cuprinzând nuvele de război.

1922 **decembrie** Publică *Pădurea spânzuraților*.

1923 **aprilie 12** Are loc premiera comediei *Plicul* la Teatrul Național din București, cu N. Soreanu și Fanny Rebreanu în rolurile principale.
Colaborează cu articole, majoritatea dedicate teatrului, la ziarul „România”.

iunie 17 Este ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români.

1924 **februarie** Societatea Scriitorilor Români îl distinge cu Marele Premiu al Romanului pentru *Pădurea spânzuraților*.

noiembrie 15 Editează, împreună cu A. Dominic, „Mișcarea literară”, săptămânal de critică și informație literară, artistică și culturală (care va apărea până în decembrie 1925); între colaboratori se numără E. Lovinescu, Ion Pillat, Tudor Vianu, Perpessicius, Mihail Sorbul, Pompiliu Constantinescu, Anton Holban ș.a.

1925 Este ales președinte al Societății Scriitorilor Români.

mai Apare romanul *Adam și Eva*, publicat inițial în foileton la „Adevărul”.

1926 Este delegat la Congresul Internațional al Scriitorilor, desfășurat la Berlin.
Participă la Congresul Autorilor Dramatici, ținut la Madrid.

martie 17 Are loc premiera comediei *Apostolii* la Teatrul Național din București, cu N. Soreanu și Fanny Rebreanu în rolurile principale.

1927 Este reales președinte al Societății Scriitorilor Români.
Călătorește la Roma și Veneția, ca delegat al PEN-Clubului, iar toamna se află la Paris, cu familia.

Apar volumele de nuvele *Cuibul visurilor* și *Cântecul lebedei*, precum și romanul *Ciuleandra*.

1928 **martie** Participă la festivitățile centenarului Ibsen, la Oslo și Bergen. Vizitează apoi New Castle și Londra, se oprește la Paris, unde se afla Puia.
noiembrie 29 Este numit director general al teatrelor și asigură direcția Teatrului Național din București (funcție deținută până la sfârșitul anului 1929).

septembrie-octombrie I se tipăresc în „Adevărul literar și artistic" fragmente din *Metropole*.
Apare volumul de nuvele *Cântecul iubirii*.

1929 **ianuarie 31** Se editează, sub direcția sa, săptămânalul „Gazeta literară" (din care vor apărea două numere).
Publică romanul *Crăișorul*.

mai–iunie Călătorește în Spania, unde are loc Congresul Autorilor Dramatici, și la Paris.
iunie 14 I se decernează Premiul Național pentru Literatură.

1930 **ianuarie 23** Este instalat la conducerea Direcției Educației Poporului din cadrul Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, cu misiunea de a sprijini dezvoltarea culturii și artei (va deține postul un an, demisionând în urma unor vehemente atacuri în presă).
Cumpără o casă cu vie la Valea Mare, lângă Pitești, unde se va retrage temporar să scrie.

octombrie 29 Are loc premiera filmului *Ciuleandra*, primul film sonor românesc, care se dovedește a fi un eșec.

1931 Apare volumul de impresii de călătorie *Metropole*.

1932 **februarie 20** Editează „România literară", gazetă săptămânală de critică și informație literară, artistică și culturală (care va apărea până la 6 ianuarie 1934); Între colaboratori se află Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Perpessicius, G. Călinescu, Mihail Sebastian, Eugen Ionescu ș.a.
Spre sfârșitul anului apare romanul *Răscoala*, care va fi primit cu entuziasm de critică.

1933	**mai** Participă la Congresul Internațional al PEN-Clubului, ținut pe coasta dalmată, la Ragusa. Devine vicepreședinte al Societății Române de Radio (va rămâne la conducere până în ianuarie 1937).	
1934		Publică romanul *Jar*.
1935	Este sărbătorit la împlinirea vârstei de cincizeci de ani, fiind considerat cel mai important romancier român.	
1936		Ies de sub tipar culegerile *Trei povestiri* și *Oameni de pe Someș*, cuprinzând schițe și nuvele.
1938		Publică romanul *Gorila*.
1939	**mai 25** La propunerea lui Mihail Sadoveanu, este ales membru titular al Academiei Române. **iulie** Este numit în Comisia de control al filmelor.	
1940		Apare romanul *Amândoi*. **mai 29** Rostește discursul de recepție la Academia Română, intitulat *Lauda țăranului român*, publicat tot acum.
1941	**ianuarie 31** Într-o comunicare la Academia Română, *Centenarul nuvelei românești*, protestează public împotriva Dictatului de la Viena. **februarie 12** Este numit pentru a doua oară director al Teatrului Național din București (la conducerea căruia va rămâne până la sfârșitul vieții).	**martie 31** Editează „Viața”, „ziarul de dimineață al tuturor cetățenilor” (apărut până la 20 august 1944), publicație finanțată de Ministerul Propagandei.
1942	Conferențiază în Germania, Croația, Italia, Austria, Polonia. **martie 24–28** Participă în Germania la crearea Societății Scriitorilor Europeni; va reveni la Berlin în octombrie ca delegat la lucrările Societății. **octombrie 10–noiembrie 1** Călătorește în Italia, unde va ține și o cuvântare în fața Papei.	
1943	Susține conferințe despre cultura română în Suedia și în Finlanda.	Tipărește culegerea de studii, articole, conferințe, mărturisiri *Amalgam*, ultimul volum antum.
1944	**septembrie 1** Liviu Rebreanu se stinge la Valea Mare, unde se retrăsese, bolnav de cancer pulmonar. Peste câteva luni va fi reînhumat la cimitirul Bellu din București.	
1954		După aproape un deceniu, încetează interdicția care plana asupra numelui și operei lui în regimul comunist, începând să i se retipărească scrierile.

premiera comediei *Cadrilul* la Teatrul Național din București, apărută tot acum în volum. Romanul *Ion* (1920) îl consacră ca scriitor, întâmpinat favorabil de E. Lovinescu și de Tudor Vianu, și îi aduce Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române. Prozatorul și dramaturgul se afirmă simultan. Schimbând mereu temele și tehnicile narative, publică romanele *Pădurea spânzuraților* (1922), *Adam și Eva* (1925), *Ciuleandra* (1927), *Crăișorul* (1929), *Răscoala* (I–II, 1932), alternând cu volume de nuvele: *Catastrofa* (1921), *Cuibul visurilor* și *Cântecul lebedei* (ambele în 1927), *Cântecul iubirii* (1928), *Ițic Ştrul, dezertor* (1932). Iubitorul de teatru scrie cronici de spectacol la „Viața românească" (1921), ziarul „România" (1923–1924) și asistă la premiera comediilor *Plicul* (1923) și *Apostolii* (1926), care i se pun în scenă la Teatrul Național din București. Scriitorul, bucurându-se de o recunoaștere națională, beneficiază de funcții și onoruri. În 1923 Societatea Scriitorilor Români îl alege vicepreședinte, iar în 1925 președinte; în 1924 îi decernează Marele Premiu al Romanului pentru *Pădurea spânzuraților*. În 1928 este numit director general al teatrelor, funcție în care cumulează și direcția Teatrului Național din București, post la care va reveni în 1941, păstrându-l până la sfârșitul vieții. În 1930 deține conducerea la Direcția Educației Poporului. Ca reprezentant al scriitorilor sau al autorilor dramatici, călătorește mult, la Berlin (1926), la Roma, Veneția și Paris (1927), la Oslo, Bergen, Londra și din nou la Paris (1928), în Spania (1929). Notele de călătorie sunt adunate în volumul *Metropole* (1931). Romanul *Jar* (1934) e primul semn al epuizării forței și resurselor narative. În 1935, la cincizeci de ani, sărbătorit de publicații și instituții, este punctul de vârf al gloriei, dar mai ales al talentului său. După această cumpănă, romanele intră într-un traiect declinant: *Gorila* (I–II, 1938) și *Amândoi* (1940), ultimul roman publicat. În 1939 este ales membru titular al Academiei Române, la propunerea lui Mihai Sadoveanu, iar după un an rostește discursul de recepție, intitulat *Lauda țăranului român*. În anii 1942 și 1943 susține conferințe în Germania, Croația, Italia, Ungaria, Polonia, Suedia și Finlanda. În 1943 publică volumul *Amalgam*, o culegere de studii, articole, conferințe și mărturisiri. Periodic, într-o activitate culturală extrem de solicitantă, se retrage la Valea Mare, lângă Pitești, unde are o casă și vie, cumpărate în 1930. Aici se va sfârși, bolnav de cancer pulmonar și cu teama apropierii frontului sovietic. Va fi reînhumat după câteva luni la cimitirul Bellu din București. Lasă postumității un jurnal, scris cu intermitențe începând din 1927, diagrama conștiinței sale literare și politice.

În 1908, când debuta în presa literară românească, **R.** avea în urmă o experiență juvenilă de scriitor în limba maghiară, pe subiecte de viață cazonă în *Scara măgarilor*, în elaborări rămase în manuscris. Tinerețea ofițerului era profund marcată de febrilitatea creației literare. „În adolescență eram și eu foarte fecund" – constată cu nostalgie prozatorul la împlinirea vârstei de cincizeci de ani. Frământările, „spaima în fața cuvântului scris", „responsabilitatea nemărginită față de orice rând" au venit mai târziu. Tânărul se adaptează modei, scriind, după cum recunoaște el însuși, pentru „delectarea publicului", în ziare. Existau premisele unui posibil scriitor maghiar. Specia preocupărilor sale o vede încadrată în ceea

ce numește „nuvela de salon”. *Marcsi* este titlul unei astfel de scrieri (păstrată în manuscris în versiuni paralele, maghiară și română), o schiță pe care autorul intenționa să o publice sub pseudonimul Remy. O tânără delicată și senzuală, de optsprezece ani, Marcsi, are de ales între chipeșul Ajkay și zglobiul sublocotenent Rohonczy: primul e deștept, frumos și bogat, dar timid, iar cel de-al doilea isteț, spiritual și plin de inițiativă. *Szamárlétra (Scara măgarilor)* cuprinde, în fond, tot „nuvele de salon”, cu intrigi vaporoase și rapide, însă încheiate nu cu un deznodământ blând, ca *Marcsi*, ci cu un deznodământ violent. Atmosfera este la fel de tributară romantismului minor, anecdotic, și într-un caz și în celălalt. *Scara măgarilor* nu este, așa cum a putut fi reconstituit din plasma manuscriselor, decât un proiect de volum, cu părți care se găsesc în diferite stadii de elaborare. E propusă, fără dubiu, o viziune satirică asupra lumii cazone, atât de bine cunoscută tânărului ofițer. Cu câteva excepții, narațiunile sunt variațiuni pe aceeași temă: triunghiul erotic. Doi militari, de diverse grade de la o nuvelă la alta, concurează pentru aceeași femeie; unul dintre ei va ucide sau se va sinucide. Narațiunea vădește mai puțin o preocupare realistă cât una sentimentală, în registrul minor pe care îl practica acum. Tânărul ofițer ascundea mari eforturi pentru a deveni scriitor maghiar, chiar dacă nu depășea registrul frivolităților. O dovedesc nu numai exercițiile epice, dar și schițele de teatru din manuscris, destul de numeroase. Visul de dramaturg, atât de greu de realizat, îl va chinui tot timpul pe scriitor, nemulțumit cu ipostaza olimpiană de prozator. Trecerea de la o limbă la alta s-a petrecut după numeroase exerciții de adaptare și după o reflecție matură de reconsiderare radicală a unei cariere. Ofițerul demisionat din armata austro-ungară își propunea să devină scriitor român învingându-și reflexele regionaliste de ardelean care își caută subiectele, de teatru sau de proză, cu mize prea mici, cu un orizont existențial prea îngust, dar tratate cu o fidelitate realistă de transcriere, de reflectare a mediului rural și nu de transfigurare (în primele exerciții). Plecarea sa dincolo de munți, integrarea în viața literară de la București îi dau detașarea necesară de propriile origini și mai ales îl stimulează să-și construiască perspectiva narativă de prozator. Își dă seama că nu poate fi un simplu descriptiv și că e necesar să devină un reflector mai complicat, prin construcții simbolice, al unei filosofii implicite de viață, care trebuie să aibă referințe și rezonanțe dincolo de orizontul îngust al unei provincii. Într-un timp scurt tânărul **R.** parcurge drumul extrem de anevoios de la însușirea limbii române literare la asumarea limbajului realist, depășind regionalismul etnografic spre un profesionalism ce se rafinează lent dar sigur: de la nuvelele din primele volume, *Frământări* și *Golanii*, spre adevăratele sale performanțe în genul scurt din *Catastrofa* și *Ițic Ştrul, dezertor*, publicate inițial în presă în 1919 și 1920 și apoi împreună într-un volum din 1921. Până să se compună simfonic în romanul *Ion*, „glasul pământului” și „glasul iubirii” își răspund mai întâi în nuvele ca *Răfuiala* (prefigurare a conflictului din roman), cu un exercițiu de eufonizare nelipsit de ezitări și de stângăcii stilistice. Totuși, câteva piese se detașează în structuri epice puternice, cu accente sociale, morale și psihologice. „Omul elementar”, cum observa Tudor Vianu, este preferința nuvelistului, fie în varianta rurală, fie în varianta urbană. Prozator al mediului social, **R.** individualizează personaje, situații și conflicte semnificative:

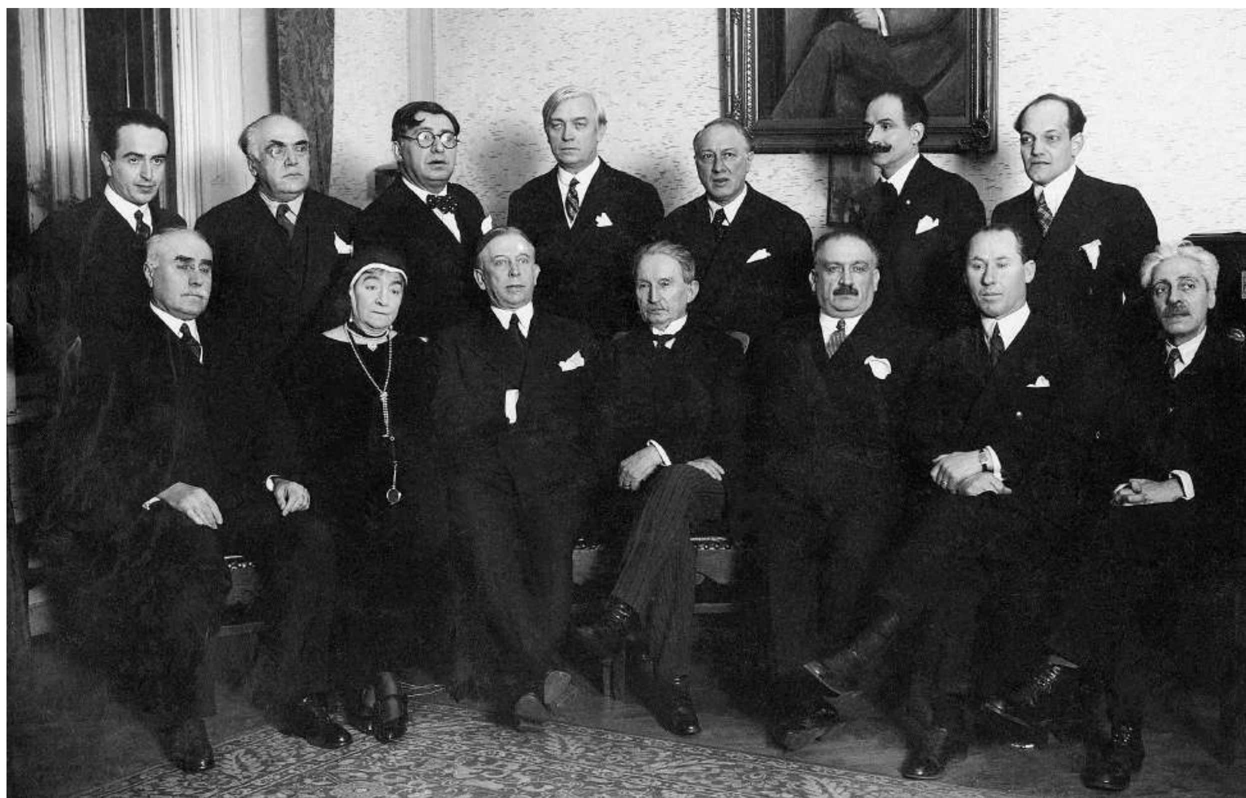

Fanny Rebreanu și Liviu Rebreanu

în *Proștii* țăranul intimidat de civilizație ca de altă lume pierzând trenul, deși venise cu multă vreme înainte la gară; pitorescul din lumea declasaților din *Culcușul* sau din *Golanii*; compasiunea cehoviană pentru micii slujbași din *Ocrotitorul* sau în *Norocul*. Războiul oferă prozatorului alte subiecte și alte drame, complicate național în amestecul de identități de pe frontul austro-ungar. Combatantul român David Pop, un paranoic al datoriei, lipsit de o minimă raționalitate, din *Catastrofa*, dovedește exces de zel, ucigându-și, într-un adevărat măcel, confrații situați de cealaltă parte, producându-le stupefacție și oroare; el nu are scrupulele morale, nici complicațiile sufletești și intelectuale ale lui Apostol Bologa din *Pădurea spânzuraților*. În nuvela *Ițic Ştrul, dezertor*, studiu expresionist al fricii, evreul, incapabil de a ucide, împins la nevroză, nu poate scăpa din infernul frontului decât prin dezertare și sinucidere. Dramaturgul **R.** e un comediograf de inspirație caragialiană, beneficiind mai mult de prestigiul prozatorului decât de propriile merite: *Cadrilul*, *Plicul* și *Apostolii*, toate reprezentate în premieră pe prima scenă a țării. Subiectele îmbină critica socială cu aventurile adulterine. Om de teatru cu o pasiune constantă din prima tinerețe, iubitor de mondenități ca alternativă la singurătatea prozatorului, el are și o activitate impresionantă de cronicar de spectacole, receptiv la toate experiențele până la limita rezonabilă a modernismului.

O narațiune de o mai mare amploare decât nuvelele este proiecția autobiografică din *Calvarul*, care ar putea fi considerată primul roman al scriitorului. **R.** nu va fi un român întreg până la unirea Transilvaniei cu România, pentru că avea dincolo o parte blestemată, nebuloasă și suspectă, care risca să se răzbune împotriva lui periodic, devastator, până la a-l obliga să ia totul de la început. Aceste resturi maghiare și transilvane, care îi vor fi imputate mereu de presa interbelică regățeană, îi vor da în permanență senzația umilitoare că nu este liber de trecut – un trecut demonizat de alții, considerat obscur și încărcat de vinovății ascunse. Protagonistul, Remus Lunceanu, trăia obsesia acestor suspiciuni, pe care autorul, îndeosebi până la Unirea din 1918, o trăise el însuși exasperant. Confesiunea din *Calvarul* se naște din dorința de a elucida un trecut ce părea altora culpabil. Asupra lui **R.** însuși pluteau în timpul Primului Război Mondial suspiciuni de spionaj și colaboraționism. De aceea, *Calvarul* devine proiecția în ficțiune a unei autoanalize morale, o formă de disculpare, narațiunea unui proces de conștiință, valabil în ambele planuri – în ficțiunea lui Remus Lunceanu sau în realitatea biografiei lui **R.** Învinsul, ratatul, suspectul din *Calvarul* și de dinainte de *Calvarul* va deveni învingătorul, scriitorul de succes din romanul *Ion* și de după romanul *Ion*, etalând în 1920 argumentul capodoperei. Modul polemic în care *Ion* compromite idilismul sămănătorist era în măsură să releve adevărul crud despre viața țărănească, un adevăr a cărui relevare predispunea la naturalism; or, această duritate a observației realiste era o noutate șocantă. Reacția negativă a lui Nicolae Iorga semnalează ieșirea din imaginea convențională a satului românesc. E. Lovinescu era obligat el însuși să uite temporar lupta pentru citadinizarea și intelectualizarea literaturii și să recunoască exemplaritatea unui roman rural prin tematică: „*Ion* reprezintă o revoluție și față de lirismul sămănătorist sau de atitudinea poporanistă, și față de eticismul ardelean, constituind o dată, istorică am putea spune, în procesul de obiectivare a literaturii noastre epice”. Înainte de toate, romanul *Ion* reprezenta o victorie a prozatorului asupra lui însuși. După ce nuvelistul evoluase până atunci aproape în anonimat, romanul aducea o probă impunătoare a virtuozității artistice și a complexității mijloacelor de care dispunea scriitorul, un triumf al puterii de construcție, o conjugare fericită de planuri și de bogate resurse epice. Începutul romanului *Ion* (drumul ce intră în satul Pripas) a devenit cu timpul, prin lecturi repetate, metafora însăși a alunecării imperceptibile pe teritoriile imaginarului. Fire voluntară, dramatică și reprezentativă pentru mediul său social, Ion domină romanul ridicându-se deasupra varietăților umane ale satului și deasupra țesăturii de planuri narative, ce oferă, în succesiunea lor (viața tradițională a țăranilor, cu obiceiurile, aspirațiile și îndârjirea lor, în alternanță cu viața micii intelectualități rurale), dinamismul necesar al epicului. Individualitatea lui Ion se compune din convergența a trei coordonate – socialitate, eros, moralitate – și se conturează din intersectarea experiențelor corespunzătoare: socială, erotică și morală. Ion este transgresat ca individualitate de ideea posesiunii, specifică unei lumi obsedate de proprietatea agricolă. Ţăran sărac, el trebuie să obțină pe orice cale pământ. Această coordonată a personajului este foarte clară, întrucât este susținută de o narațiune

transparentă, expunându-și și motivându-și la fiecare pas sensul evoluției. Toată experiența lui socială se verifică în viclenia prin care îl va determina pe Vasile Baciu să-i dea ca zestre o parte din pământurile lui. Pentru E. Lovinescu este un erou al voinței și un personaj stendhalian. Autorul îi insuflă personajului său o forță atavică a dorinței de proprietate, în care vorbește irepresibil un „glas al pământului". În aceasta constă interesul psihologic al personajului: în felul în care se conjugă resursele iraționale ale voinței cu inteligența diabolică a procedurii sociale. Inteligent și capabil de studii, după cum susține învățătorul Herdelea, Ion nu este robul și victima instinctelor, ci al prea marii lui ambiții, ca și al lipsei de moralitate. În țesătura de fapte ale romanului, eșecul lui Ion apare legat de cel puțin două cauze așa-zicând obiective, exterioare eredit-ății sau atavismului. Una e strict socială: incompatibilitatea dintre sărăcia lui și mândria lui Vasile Baciu, care, din orgoliu, nu vrea să-i cedeze scriptic, cu acte, nici o bucată de pământ; este în fond un conflict dintre două forme opuse ale instinctului de posesiune. Cel care are nu lasă din mână averea, nu o cedează, iar cel care nu are nu o poate apuca din mâna celuilalt. E un conflict irezolvabil între a avea și a nu avea, fără o amprentă biologică în diferența dintre cele două condiții. O altă cauză e de natură erotică: Ion își trădează adevărata iubire pentru pământ prin aspirația lui febrilă de a reface legătura cu Florica, devenită soția lui George Bulbuc, rivalul său. Integritatea lui morală este fisurată: realizarea într-o parte (averea) înseamnă nerealizarea în cealaltă (dragostea). De aceea, pare justificat să se discute în primul rând de un eșec moral al lui Ion, sancționat în zona experienței lui sociale. Ion nu iubește, el posedă. Femeia este pentru el numai un mijloc de a parveni. În acest sens, el este un Julien Sorel rural, cum l-a numit E. Lovinescu, dar fără să aibă subtilitatea și rafinamentul aceluia. Ana, fata lui Vasile Baciu, este pentru Ion un simplu instrument de dobândire a proprietății agricole, iar Florica joacă rolul unei nostalgii pure, a cărei împlinire îi e inutilă în ordinea materială, dar necesară pentru a-și realiza râvnita abstragere din determinațiile ei prea presante. Învățătorul Herdelea, împreună cu Titu Herdelea (care nu e decât o altă voce a tatălui), îl mână din spate pe Ion spre destinul său tragic, întreținându-i pornirea posesivă cu sfaturi strategice: va trebui să-l constrângă pe Vasile Baciu să-i dea pământul râvnit după ce se va căsători cu Ana. Dorind să revină la Florica, dragostea lui dezinteresată, Ion va fi ucis de George Bulbuc. Finalul tragic decurge dintr-o confruntare care angajează profund destinele, într-o rivalitate ce implică în egală măsură proprietatea și dragostea, „glasul pământului" și „glasul iubirii" (cum se intitulează cele două părți ale romanului). Epopeea țărănească (lupta pentru pământ) este dublată de confruntarea protagonistului cu destinul – adevărata temă profundă a romanului, tema generală pusă în contextul realist al unui sat românesc de la început de secol XX. Dar nici unul din romanele lui **R.** nu a predispus la atâtea tipuri de lectură ca *Pădurea spânzuraților*. O lectură realistă poate înțelege romanul ca axat în principal pe realitățile războiului și ale situației naționale a românilor transilvăneni în preajma Marii Uniri. De aici se poate dezvolta foarte firesc o lectură politică, prin prisma căreia personajul central, Apostol Bologa, poate fi văzut, așa cum îndeamnă **R.**, oscilând între postura de soldat credincios Imperiului Austro-Ungar și postura de bun român. Dar evoluția conștiinței lui îl scoate din conjuncturile de orice fel (războiul, provincia, naționalitatea). Altfel spus, la nivelul unui roman al opțiunii care se transformă într-o problemă morală, fluctuațiile căutărilor lui Apostol Bologa așază la un pol datoria de cetățean (după cum notează autorul într-un proiect teoretic al romanului), pune pe o treaptă intermediară conștiința apartenenței naționale („Apostol devine român"), iar la celălalt pol situează integrarea în umanitatea universală („Apostol devine om", caracterizat de „dragostea pentru toată omenirea"). Atât o lectură realistă, cât și una politică, deopotrivă cu o interpretare psihologică pusă pe baze morale se dovedesc insuficiente dacă nu găsesc cheia de boltă a acestei cărți unice în literatura română. Tema iubirii universale conduce spre miezul romanului: *Pădurea spânzuraților* este cel mai important roman religios al literaturii noastre. Căutarea credinței, sinonimă cu interogația asupra sensului existenței, nu este nicăieri mai patetic și mai veridic pusă în ecuație epică. Se înfățișează de la început ca un roman al crizei mistice, din momentul revelației pe care o are în copilărie Apostol Bologa. Episodul formulează nu numai tema, dar și mijloacele metaforic-simbolice de care va fi însoțită: obsesia luminii cerești, a unui dincolo care trimite semnele transcendenței locuite, promisiunea fericirii postume pentru a cărei realizare pragul morții e trecut blând și transfigurator. Exaltarea

La sărbătorirea a 50 de ani de viață ai lui Octavian Goga: Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Camil Ressu, Ion Minulescu, Eugen Trancu-Iaşi, Ion Buzdugan, Caton Theodorian, V. Demetrius, Ioan Bianu şi alții

religioasă se pierde la scurtă vreme după moartea tatălui, când Apostol „avea impresia foarte clară că se prăbușește într-o prăpastie fără fund și nu se poate opri, nu se poate agăța de nimic". De acum pune stăpânire pe el dezorientarea, neliniștea, frica, singurătatea, „ca și când s-ar fi trezit, în miez de noapte, singur, într-un cimitir imens, fără să știe încotro să apuce". Experiențele care urmează nu conduc decât la înstrăinarea de Dumnezeu și la o rătăcire ce părea iremediabilă. Războiul său cu necunoscutul se atenuează când protagonistul se agață de problema datoriei față de stat ca de un reper salvator. Confruntarea , în momentul evadării, cu lumina reflectorului aduce o primă limpezire, incertă însă; în noapte, razele albe, orbitoare, îl învăluiau „cu farmecul lor rece, străbătându-i, prin ochii bolnavi, în toate ascunzătorile inimii, răscolindu-i și tulburându-i gândurile ca un neașteptat răsărit de soare". Atitudinea contradictorie, de fascinație și ură, se explică prin nedorita amintire a acelei puternice lumini a credinței revelate în copilărie. Distrugând lumina obsesivă a reflectorului o va putea descoperi apoi pe cea dinlăuntru, a credinței. Credința se reînfiripă în sufletul lui ca o „punte vie – cum spune preotul Boteanu – peste prăpastiile dintre sufletul zbuciumat și lumea plină de enigme și mai cu seamă între om și Dumnezeu". Devine clar că drama războiului trăită de Apostol Bologa e numai un reper exterior, realist, pentru o dramă mult mai profundă: aceea a îndoielii și a regăsirii credinței religioase. Biografia lui socială, istorică, politică și erotică nu se derulează decât pentru a susține acest adevăr concluziv: „Suferințele mi-au înfrânt mândria, încât azi știu bine că numai credința căreia îi jertfești fără șovăire însăși viața ta, numai aceea te poate mântui". *Pădurea spânzuraților* este în primul rând un roman al crizei mistice. Apostol Bologa nu traversează doar o transformare politică sau morală, ci mai mult decât atât: o transformare spirituală profundă, în căutarea și în numele credinței. El trece în mod chinuitor de vămile datoriei sociale, ale misiunii politice și ale iubirii terestre, pentru a ajunge, fără să-și dea seama decât în ultimul moment, în pragul lumii de

dincolo pe care o râvnise. Sufletul este împăcat numai atunci când găsește credința, iar moartea devine un simplu ritual de trecere „spre strălucirea cerească” din finalul romanului, când, în spânzurătoare, Apostol Bologa se desparte de lume „cu ochii însetați de lumina răsăritului”. *Pădurea spânzuraților* rămâne în literatura română nu numai un reper important pentru romanul conștiinței politice și morale, ci și (mai ales) ca un reper major, inegalabil, pentru romanul conștiinței religioase. Felul în care **R.** năzuise să transgreseze limitele realismului se vede cel mai bine din romanul *Adam și Eva*, construit din șapte nuvele care se supun tezei indiene a migrației sufletului în șapte vieți până să-și găsească liniștea în Nirvana. E povestea de iubire a două suflete ce nu se pot contopi decât după suferințele celor șapte experiențe în epoci istorice diferite. Fiecare secvență este însă scrisă în cel mai perfect ton realist, numai articulațiile sunt fragil și genuin spiritualiste. Rezultatul e un realism metafizic. În *Adam și Eva* autorul s-a străduit din răsputeri să realizeze compatibilitatea dintre rigoarea realist-naturalistă a scenariului social și poezia spiritualistă a iubirii. Fantezia filosofică de aici e cea mai radicală noutate în evoluția romancierului, o breșă considerabilă în realismul său, deloc uniform în retorica lui. Romanul a ieșit din spuma unei vaste

bibliografii consultate de autor. Eșafodajul filosofic, metempsihoza, canavaua istorică, apoteoza iubirii converg într-un roman filosofic și mitologic care poate fi calificat drept corintic. *Adam și Eva*, deși fundamental romantic, e un roman livresc, bazat pe o ipoteză intelectuală, un joc cu mărgelele de sticlă ale temporalității. Basmul, căci un basm este, cum bine a intuit Perpessicius în cronica de întâmpinare, rezistă prin fantezia erudită. Alt roman, *Ciuleandra*, se prezintă înșelător, la o privire și o lectură fugară, ca povestea unei crime senzaționale. Puiu Faranga își ucide nevasta, frumoasa Mădălina, devenită Madeleine prin emancipare. Tatăl, Policarp Faranga, om bogat și influent, plănuiește să-și interneze fiul într-un ospiciu, să întrețină aparențele unei nebunii ca explicație acoperitoare și să-l salveze astfel de la un proces rușinos și o condamnare severă, care i-ar ruina poziția socială. Voia să acrediteze ideea unei clipe de nebunie, a unui moment trecător de întunecare a minții, când fiul său, recuperabil și reintegrabil social, a comis crima. De aceea, tatăl insistă complice ca fiul să simuleze nebunia pentru a i se diminua responsabilitatea. Întorsătura dramatică survine când Puiu Faranga refuză subterfugiul nebuniei episodice și al simulării ei pentru a-și asuma nebunia integrală sau structurală. Pe un spațiu mai mic decât în *Adam și Eva*, **R.** implică în *Ciuleandra*, într-o ecuație destul de complicată, mai multe elemente imponderabile: mistere psihologice, stranietăți, fantasme tulburi ale inconștientului, vectori pulsionali ai erosului și ai morții, doze apreciabile de necunoscut și de inexplicabil, care invită cititorul la speculații psihiatrice și psihanalitice. *Crăișorul* (cu titlu modificat în *Crăișorul Horia* la ediția din 1940) e un interludiu epic, cu un profil cam eteric al lui Horia ca personaj istoric, căruia i se atribuie și o viață sentimentală, un mic exercițiu de compoziție înaintea desfășurării unei vaste pânze epice a răscoalei din 1907, unde autonomizarea textului realist emană din enunțul demiurgic, alb și impersonal. În textul realist al *Răscoalei* nu se simte un arbitraj interesat între forțele în conflict, ci un arbitraj al imanenței, o justificare, cum afirmă autorul, „în virtutea unui destin”. Construcția coerentă și omogenă sprijină ideea de obiectivitate. *Răscoala* este o astfel de operă de pură virtuozitate tehnică, în care triumfă epicul pur. Subiectul răscoalei de la 1907 există între proiectele și intențiile autorului cu mult înainte de 1920, data apariției primului său roman, o

dată ca o posibilă piesă de teatru, altă dată ca o probabilă „serie de nuvele”. În forma finală caracterul teatral (oralitatea și asprimea replicilor, decuparea de scene) se îmbină cu virtuozitatea nuvelistică a episoadelor. În privința construcției, problemele esențiale ale romanului *Răscoala* sunt tehnica cinematografică (în vizualizarea panoramică a mișcărilor colective), contrapunctul epic și narațiunea secvențială. Echilibrul de forțe e realizat de scriitor cu o magistrală stăpânire a intensităților și motivațiilor, căci se înfruntă două principii sociale – autoritatea statului și revolta țăranilor. Ideologia e subiacentă, confruntările sunt de energii sociale nebuloase, având răbufniri violente izvorâte dintr-o subtil detaliată psihologie a mulțimii revoltate. Observația grupului și a reacțiilor individuale în cadrul masei, relevarea creșterii intensive a revoltei colective au antecedente. Hora din *Ion* sau talazul mulțimii din *Crăișorul Horia* sunt exerciții pregătitoare în vederea marii fresce. *Răscoala* are astăzi de suferit de pe urma unei modificări de context: o deplasare a interesului dinspre o problemă a masei spre o problematică a individualismului, care, în competiția postumă, dă câștig de cauză romanului *Ciuleandra*. Ultimele creații epice ale lui **R.** au fost în general calificate drept scrieri minore: *Jar*, *Gorila* și *Amândoi*, unde e mai puțin vizibilă arta maestrului, recunoscut ca unul dintre cei mai mari romancieri români. Concluzionând, numai o mică parte din opera lui **R.** corespunde unei definiții clasice a realismului: cele mai multe nuvele, romanele *Ion* și *Răscoala*. E adevărat că aceasta e considerată partea cea mai valoroasă, împreună cu *Pădurea spânzuraților*. În cealaltă parte a operei, mult mai întinsă, există indubitabil o tehnică realistă evidentă, dar ea este pusă în slujba unor intenții ce ies din perimetrul strict al realismului: un idealism mistic în *Pădurea spânzuraților*, o aspirație metafizică la eternizarea cuplului în *Adam și Eva*, un caz naturalist de ereditate nefastă și nebunie în *Ciuleandra*, conturarea romantică a unei figuri de erou legendar în *Crăișorul Horia*, povestea melodramatică, romanțioasă, a unei iubiri nefericite în *Jar*, o intrigă polițistă fără implicații sociale serioase în *Amândoi*, ca simplu exercițiu de creație epică lejeră. În toate aceste narațiuni intențiile religioase, metafizice, naturaliste, romantic-istorice, melodramatice sau polițiste ale autorului sunt susținute de o recuzită realistă, care este însă un simplu mijloc, iar nu marea miză. *Gorila*, prin preocuparea de panoramare a moravurilor politice interbelice, ar putea fi asociat narațiunilor major realiste. Față de realismul dur din *Ion* și din *Răscoala*, psihologismul crizei mistice din *Pădurea spânzuraților* și spiritualismul din *Adam și Eva* reprezintă cele mai frapante experiențe epice, radicale inconsecvențe. Realismul, grație onestității intelectuale și artistice a scriitorului, tinde să-și depășească fatala unilateralitate. Astăzi e din ce în ce mai clar adevărul că puternicul lui realism se sprijină pe un fragil idealism de concepție. Fundamental la **R.**, realismul își demonstrează generos permeabilitatea și receptivitatea în interiorul unei conștiințe estetice deschise spre metafizic, simbol și intelectualism, deopotrivă cu capacitatea de asimilare a unor tendințe clasice, romantice, naturaliste, involuntar expresioniste, al căror „amalgam” dă o amprentă de modernitate discretă, neprogramatică, sub semnul unei sinteze creatoare.

Formula lui Ion *este îngrămădirea unui fluviu curgător de fapte ce se perindă aproape fără început și fără sfârșit, fără o necesitate apreciabilă, fără finalitate. E, negreșit, o metodă lipsită de strălucire artistică și de stil, cu mari primejdii, dar care ne dă impresia vieții în toate dimensiunile ei, nu izolată pe planșe anatomice de studiu, ci curgătoare și naturală; formulă realizată rar în toate literaturile și pentru prima dată la noi.* [...] *Dacă în* Ion *se simte, poate, voința de a crea o figură simbolică, mai mare decât natura, ce depășește tendința spre nivelare a naturalismului, în toți ceilalți eroi – atât de numeroși – sunt păstrate cu rigurozitate legile obiectivității. Sunt oameni mijlocii, priviți fără nici un fel de pasiune, fără ură sau dragoste, în meritele sau slăbiciunile lor, alternate în același individ după împrejurări, oportuniști cei mai mulți, oameni smulși din umanitatea înconjurătoare.* Pădurea spânzuraților *(1922), unul din cele mai bune romane psihologice române, în sensul analizei evolutive a unui singur caz de conștiință, e un studiu metodic alimentat de fapte precise și de incidente și împins dincolo de țesătura logică în adâncurile inconștientului.*

E. LOVINESCU

Din felul regresiv cum s-a desfășurat talentul lui Liviu Rebreanu se pot desprinde aceste constatări: romancierul percepe ruralul și aproape deloc orășenescul, îmbrățișează colectivul și nu înregistrează individualul, pătrunde mințile haotice întunecate, prăbușite în instinct și nu e în stare să analizeze conștiința, poate urmări dezlănțuirile brutale, fioroase chiar, dar nu-i este în putință să noteze deplasările nevăzute ale sufletului subtil, el are aproape geniu în producerea gloatelor și exponenților ei, și e un scriitor adesea cu totul inferior al lumii de la nivelul orizontului nostru. Cu toate aceste inegalități, Liviu

Rebreanu este un mare scriitor și pe drept cuvânt creatorul romanului românesc modern, cu mult asupra a ceea ce epoca lui produsese.

G. CĂLINESCU

Rebreanu scrie un roman al marilor ciocniri, al marilor conflicte dramatice, al momentelor de tensiune. Este un romancier al luptei și al pasiunilor. Schema tuturor creațiilor sale ar putea fi reprezentată într-un fel generalizat prin imaginea liniștii sfâșiate, a tăcerilor aparente sub care mocnesc pasiuni. Satul „părea" mort în Ion*, țara – liniștită în* Răscoala*, conștiința lui Apostol Bologa – împăcată în* Pădurea spânzuraților*. Scriitorul este puternic atras de suflul dramatic al vieții, știe să-l descopere chiar în pragul dezlănțuirii, când nici un semn nu pare încă a prevesti tăria cu care se va abate asupra destinelor. Tema generală o constituie precipitarea plină de dramatism a timpului, revelarea momentelor când timpul iese din tiparele sale constante și se dezlănțuie, pentru a reintra în tiparul constant sau într-o nouă epocă de așteptare când criza s-a consumat.*

LUCIAN RAICU

Undeva la mijloc, între Sadoveanu și Camil Petrescu, se situează Personajul lui Liviu Rebreanu, căruia îi convine cuvântul autoritar, dar totodată îl și respinge vehement. Aria de extracție este foarte întinsă, de la tradiție (Crăișorul) *și politică* (Gorila) *la religie și morală* (Pădurea spânzuraților, Adam și Eva)*. Nici un domeniu al spiritualității nu este într-atât inaccesibil încât să nu se afle acolo o urmă de autoritate. Ceea ce înseamnă atât nemulțumire, cât și atracție perpetuă, îndepărtare și apropiere, împotrivire și învingere.*

DAN MĂNUCĂ

Revăzând toate însemnările intime, ce putem spune despre diaristul Rebreanu? Să reamintim, mai întâi, că el gândește jurnalul ca o cunoaștere de sine („o încercare de pătrundere în mine însumi, lentă, necruțătoare, francă și de absolută sinceritate"), o autoanaliză și, totodată, o judecată rece și obiectivă a lumii din afară. Motive clasice, motivații ce se repetă. Răspândită este și justificarea jurnalului ca antrenament *dinaintea scrierii operei de ficțiune. Rebreanu precizează că notează seara în caietul secret (se antrenează!) pentru a fi în formă a doua zi când de regulă „se chinuie" (să nu uităm acest verb cu mare frecvență în confesiunea prozatorului) cu romanul aflat pe masa de lucru. În fine, jurnalul este acceptat ca document uman, nu ca artă. Însă, cum am dovedit de atâtea ori până acum, documentul poate fi atât de profund și atrăgător la lectură încât poate deveni o formă de artă. Nu este decât parțial cazul jurnalului intim al lui Rebreanu, foarte amestecat și inegal din multe puncte de vedere.* [...] *Ar fi nedrept, totuși, să nu vedem ceea ce este esențial în jurnal, și anume faptul că, direct sau indirect (prin absențele, tăcerile lui), el ne dă vești despre destinul unui mare scriitor. Omul care scrie este un spirit grav și, în același timp, iritabil, își scrie cu mare dificultate romanele, are impresia că este vânat cu mare cruzime de oamenii din meseria lui (și impresia este în bună parte îndreptățită), este patriot și participă în chip dramatic la evenimentele istoriei, în fine, jurnalul îl arată și ca un om cu simț gospodăresc dezvoltat. Când se înșală (în politică), are inteligența să nu persevereze în greșeală, scrie ce crede, condamnă barbariile istoriei și încearcă să se strecoare fără mari concesii printre ele. Ca mare scriitor, este o victimă de preț printre contemporanii care-l agresează cu solicitările, geloziile și răzbunările lor pe față sau în ascuns. Nu-și înregistrează în caietele secrete fericirile, ci aproape sistematic decepțiile, supărările, eșecurile.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Frământări*, Orăștie, 1912; *Golanii*, introd. Mihail Dragomirescu, București, 1916; *Mărturisire*, București, 1916; *Cadrilul*, București, 1919; *Calvarul*, București, 1919; *Răfuiala*, București, 1919; *Răscoala moților*, București, 1919; *Ion*, I–II, București, 1920; *Catastrofa*, București, 1921; *Hora morții*, București, 1921; *Norocul*, București, 1921; *Nuvele și schițe*, București, 1921; *Pădurea spânzuraților*, București, 1922; *Plicul*, București, 1923; *Trei nuvele*, București, 1924; *Adam și Eva*, București, 1925; *Apostolii*, București, 1926; *Cântecul lebedei*, București, 1927; *Cuibul visurilor*, București, 1927; *Ciuleandra*, București, 1927; *Cântecul iubirii*, București, 1928; *Crăișorul*, București, 1929; ed. 3 (*Crăișorul Horia*), București, 1940; *Metropole*, București, 1931; *Ițic Ştrul, dezertor*, București, 1932; *Răscoala*, I–II, București, 1932; *Jar*, București, 1934; *Trei povestiri*, București, 1936; *Oameni de pe Someș*, cu desene de Lena Constante, București, 1936; *Calea sufletului*, București, 1936; *Gorila*, I–II, București, 1938; *Amândoi*, București, 1940; *Lauda țăranului român*, București, 1940; *Amalgam*, București, 1943; *Nuvele*, București, 1946; *Nuvele*, București, 1954; *Opere alese*, I–V, îngr. Nicolae Liu, introd. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1959–1961; *Opere*, vol. I–III, îngr. Niculae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, 1968, vol. IV–XXIII, îngr. Niculae Gheran, București, 1970–2005; *Caiete*, I, îngr. Niculae Gheran, Cluj-Napoca, 1974; *Amalgam*, îngr. și pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 1976; *Jurnal*, I–II, îngr. Puia Florica Rebreanu și Niculae Gheran, București, 1984; *Opere*, I–III, îngr. Mircea Coloșenco și Ilderim Rebreanu, introd. Eugen Simion, București, 2001; Liviu Rebreanu–Fanny Rebreanu, *Intime*, îngr. Niculae Gheran, Dana Hiticaș-Moldovan, Teodor Papuc și Lorența Popescu, pref. Niculae Gheran, București, 2012. **Traduceri:** Mikszáth Kálmán, *Cavalerii*, București, 1912; A. P. Cehov, *Gura femeii...*, București, [1916]; Bernhard Kelermann, *Povestea unui dor (Yester și Li)*, București, 1918; Marcel Prévost, *Fecioarele nebune*, București, 1921; *O mie și una de nopți*, I–II, București, 1922.

Repere bibliografice: Dragomirescu, *Scrieri*, *150–154*; Lovinescu, *Critice*, VII, *119–136*; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, *264–270*; Aderca, *Contribuții*, I, *184–192*, *248–252*, *388–390*, *511–513*, *525–526*, II, *5–8*, *49–51*, *139–142*, *156–159*, *238–241*, *317–320*, *367–370*; Vianu, *Opere*, I, *234–236*, III, *192–197*, *542–563*, IV, *401–403*, *415–417*, *500–502*, V, *269–280*; Perpessicius, *Opere*, II, *282–286*, III, *57–64*, IV, *121–124*, *236–239*, V, *144–146*, VI, *119–127*, VII, *48–50*, VIII, *35–42*, *383–387*, XII, *258–259*, *358–360*, *380*, *453–455*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *470–492*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *354–375*; Sebastian, *Eseuri*, *350–357*; Călinescu, *Opere*, II, *30–36*, *73–76*, *1155–1161*, IV, *393–410*, XI, *443–445*; Cioculescu, *Aspecte*, *320–328*, *414–416*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *239–242*, *361–362*; Munteano, *Panorama*, *227–232*; G. Călinescu, *Liviu Rebreanu*, Iași, 1939; Streinu, *Pagini*, II, *175–188*, *412–437*, III, *125–131*, IV, *115–125*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *647–653*, *Ist. lit.* (1982), *731–737*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Liviu Rebreanu*, București, 1954; Georgescu, *Încercări*, II, *84–99*; Ianoși, *Romanul*, *383–422*; Fanny L. Rebreanu, *Cu soțul meu*, București, 1963; Al. Piru, *Liviu Rebreanu*, București, 1965; Lucian Raicu, *Liviu Rebreanu*, București, 1967; Zaciu, *Masca*, *189–197*; Puia Florica Rebreanu, *Zilele care au plecat*, București, 1969; Petrescu, *Realitate*, *65–81*, *257–261*; Oprea, *5 prozatori*, *65–122*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *255–299*; *Liviu Rebreanu interpretat de...*, îngr. și pref. Al. Piru, București, 1973; Ciopraga, *Personalitatea*, *177–187*; Ungheanu, *Pădurea*, *159–170*; Todoran, *Secțiuni*, *189–242*; Balotă, *Ion*, *5–38*; Al. Săndulescu, *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu*, București, 1976; Vlad, *Lectura*, *16–31*; Andriescu, *Stil*, *186–208*; Piru, *Permanențe*, *190–260*; Protopopescu, *Romanul*, *78–104*; George, *Sfârșitul*, *198–207*; Aurel Sasu, *Liviu Rebreanu. Sărbătoarea operei*, București, 1978; Puia Florica Rebreanu, *Pământul bătătorit de părintele meu*, București, 1980; Manolescu, *Arca*, I, *158–196*; Piru, *Ist. lit.*, *301–307*; Crețu, *Constructori*, *30–90*; Elena Stan, *Perspectivă sociologică și restructurare literară în romanele lui Liviu Rebreanu*, DCF, *89–119*; Săndulescu, *Portrete*, *244–259*; Ţeposu, *Viața*, *46–54*; Crohmălniceanu, *Cinci prozatori*, *59–97*; Stancu Ilin, *Liviu Rebreanu în atelierul de creație*, București, 1985; *Liviu Rebreanu după un veac*, îngr. Mircea Zaciu, Cluj-Napoca, 1985; Niculae Gheran, *Tânărul Rebreanu*, București, 1986; *Liviu Rebreanu*, îngr. și pref. Paul Dugneanu, București, 1987; Stancu Ilin, *Liviu Rebreanu în agora*, București, 1988; Zamfir, *Cealaltă față*, *11–20*; Popovici, *Eu, personajul*, *104–108*, *144–157*; Holban, *Literatura*, I, *116–126*; Niculae Gheran, *Rebreanu. Amiaza unei vieți*, București, 1989; Regman, *Întâlniri*, *178–190*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *213–216*; Mircea Muthu, *Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului*, Cluj-Napoca, 1993; Dan Mănucă, *Liviu Rebreanu sau Lumea prezumtivului*, Iași, 1995; Constantin Paiu, *Rebreanu, omul de teatru*, Iași, 1995; Tiberiu Rebreanu, *Calvarul gloriei*, Bacău, 1995; Simuț, *Revizuiri*, *162–213*; Zaciu, *O scenă*, *Transilvania*, *298–357*; Petrescu, *Studii transilvane*, *37–52*, *101–122*; Adrian Dinu Rachieru, *Liviu Rebreanu. Utopia erotică*, Timișoara, 1997; Ion Simuț, *Rebreanu. Dincolo de realism*, Oradea, 1997; *Dicț. analitic*, I, *146–148*, *185–187*, II, *110–112*, *180–182*, *202–205*, *302–305*, III, *309–312*, IV, *20–23*; Tomuș, *Romanul*, I, *178–221*; *Dicț. esențial*, *709–719*; Liviu Malița, *Alt Rebreanu*, Cluj-Napoca, 2000; Ilderim Rebreanu, *Minciuna și impostura*, București, 2000; Constantin Cubleșan, *Romancierul Rebreanu*, București, 2001; Ion Bogdan Lefter, *Doi nuveliști: Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu*, Pitești, 2001; Al. Săndulescu, *„Pădurea spânzuraților" de Liviu Rebreanu*, Cluj-Napoca, 2002; Tiberiu Rebreanu, *Geneza romanului „Pădurea spânzuraților"*, București, 2002; Ilderim Rebreanu, *Efigii în bronz. Scrisori în umbra ștreangului (Emil Rebreanu)*, București, 2002; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Cluj-Napoca, 2003, *89–98*; Simion, *Ficțiunea*, III, *185–213*; Săluc Horvat, *Liviu Rebreanu: Ion – universul uman*, Cluj-Napoca, 2003; Istrate, *Portrete*, III, *195–211*; Ion Simuț, *Liviu Rebreanu*, Brașov, 2003; Niculae Gheran, *Sertar*, București, 2004, *11–213*; Niculae Gheran, *Cu Liviu Rebreanu și nu numai. Evocări și documente*, București, 2007, *7–167*; Dascălu, *Germanitatea*, *284–288*; Niculae Gheran, Andrei Moldovan, *Liviu Rebreanu prin el însuși*, București, 2008; Ilderim Rebreanu, *Neamul Rebrenilor către Liviu*, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, *599–609*; Mircea Ghițulescu, *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, București, 2008, *307–310*; Ion Simuț, *Liviu Rebreanu și contradicțiile realismului*, Cluj-Napoca, 2010; Simuț, *Vămile*, *63–116*; Constantin Cubleșan, *Nuvelistul Rebreanu*, București, 2012; Iacob Naroș, *Romanele lui Rebreanu*, Cluj-Napoca, 2012. ***I.S.***

REBREANU, Vasile (11.XI.1934, Florești, j. Bistrița-Năsăud – 28.IV.2006, București), prozator, dramaturg, eseist.

Este fiul Georgetei (n. Ilișiu) și al lui Ştefan Rebreanu, țărani. Face școala primară în satul natal, urmând apoi Liceul „George Coșbuc" din Năsăud (1944–1952) și Facultatea de Filologie la București (1952–1957). Va lucra ca redactor, apoi ca șef de secție la revista „Tribuna" din Cluj. În 1969

este numit director al Studioului de Radio-Televiziune Cluj, funcție pe care a deținut-o până în 1985, când studioul a fost desființat. În același an devine redactor-șef al Editurii Dacia din Cluj. În 1989 s-a pensionat medical, iar în primăvara anului 1990 a înființat Editura Sfinx. Debutează în timpul studenției cu o povestire publicată în „Tânărul scriitor" (1956), iar prima carte, *În plină zi*, îi apare în 1959. Mai colaborează la „Almanahul literar", „Gazeta literară", „Viața românească", „Familia", „Steaua", „Utunk" ș.a. Este deținătorul mai multor premii ale Uniunii Scriitorilor, precum și al unor premii internaționale.

Încă de la primele schițe și povestiri **R.** se manifestă ca o structură duală, tentat, în egală măsură, de proza poetică simbolică și de proza realistă, în maniera tradiției ardelene, apropiindu-se însă mai mult de Pavel Dan decât de Ion Agârbiceanu, Ioan Slavici sau Liviu Rebreanu. Aceste predispoziții contrare, spre lirism și spre obiectivare, capătă, pe rând, pondere în scrierile sale. La început pregnantă apare tendința către prezentarea poematică, fără a fi ignorate câștigurile atitudinii narative detașate, finalizată în trei texte epice mai ample (*În plină zi, Nopți fără somn, Pământ amar*), care vor constitui, cu mici modificări, nucleul romanului *Casa* (1962, ediția a doua 1968), izbânda certă a scriitorului. Conceput ca o replică orgolioasă la *Ion* de Liviu Rebreanu, romanul se structurează polemic, și nu mimetic. Protagonistul, fiul unor țărani săraci, se însoară cu fata chiaburului din sat, sperând că astfel își va astâmpăra setea de pământ. Până aici similitudinea cu Ion al Glanetașului e frapantă: aceeași obsesie a pământului dusă până la fetișizare, aceeași tentativă de a-l obține prin căsătorie. Dar drama personajului lui **R.** nu mai e a opțiunii între „glasul pământului" și „glasul iubirii", ci este drama omului care, atingându-și „idealul", își dă seama de zădărnicia lui, fiindcă încercarea de a ieși dintr-o categorie socială implică și ieșirea dintr-o categorie morală. Romanul, inegal totuși, cu reușite secvențiale, are în centru momentul de criză din conștiința tânărului țăran, fluxul și refluxul stărilor sale sufletești. Atmosfera sumbră ce domnește în familia Udilă, relațiile crâncene dintre membrii ei, cruzimile la care fiul își supune părinții pentru a ajunge unicul proprietar al pământului, toate acestea acționează asupra sa, alienându-l treptat. Numai că pecetea ideologică a epocii în care era publicat nu putea ocoli romanul și, în maniera tipică realismului socialist, drama înavuțirii ia sfârșit într-un mod cu totul fals: întoarcerea printre oameni și înscrierea tânărului în gospodăria colectivă. În volumul de nuvele *Dimineață de toamnă* (1962) **R.** se servește cu precădere de tehnica sugestiei. Preocupat mai ales de felul în care întâmplările din exterior se repercutează în psihologia individului, prozatorul recompune, din amănunte aparent nesemnificative, fie coșmarul războiului, fie schimbări de atitudine și conflicte legate de noile realități. Două nuvele – *Balerina singuratică* și *A treia zi după război* – surprind acel moment unic în care femeia începe să existe pentru bărbat. Cu romanul *Călăul cel bun* (1965) se înfăptuiește trecerea la proza bazată pe simbol, pe parabolă. Înnebunită de ororile războiului, bântuită încă de spaimele cataclismului, lumea întruchipată aici simte nevoia purității, a candorii și a tandreții. Băiatul cu fesul alb – „călăul cel bun", menit să pedepsească în numele bunătății – pornește într-un lung pelerinaj ca să aducă în orașul dezumanizat caii, adică să le reîntoarcă oamenilor virtuțile pierdute: curajul, speranța, credința, dragostea. Luptând cu tristețea, boala și mizeria, biruind cu surâsul său chiar moartea, învățându-i pe oameni să iubească stelele, copacii, păsările și caii, băiatul cu fesul alb iese din această experiență apăsat de suferința tuturor înfrânților. În ansamblu, cartea rămâne o pledoarie, poate prea patetică, pentru apărarea „călăilor buni", pentru făurirea „zilei a opta", când oamenilor li se va da „puțină tandrețe, puțină candoare, puțină fericire, puțină inocență". Următoarele culegeri de nuvele, *Pisica roșcată și îngerii* și *De chemat bărbatul pe stele*, ambele din 1966, sunt ilustrative pentru disponibilitățile atât de diverse ale autorului. Proza lirico-simbolică se îngemănează cu aceea obiectiv-psihologică, proza bazată pe fantasticul folcloric cu aceea ermetică. Tema morții, laitmotiv obsedant, tratată în maniera eposului popular, are semnificații explorate nuanțat în nuvela *Ţiganca albă*, care dă și titlul unei cuprinzătoare antologii din 1968. Ca și în *Ciuleandra* lui Liviu Rebreanu, narațiunea constă în rememorarea de către ucigaș a unei crime de care s-a făcut vinovat. Însă accentul nu cade pe latura instinctuală a personajului, ci pe noianul de gânduri ale acestuia în așteptarea morții. Parabola vieții ca meditație și așteptare înfrigurată a morții capătă o anume notă de morbiditate, de macabru, iar întâmplările plutesc

parcă într-o ceață groasă, care creează o atmosferă apăsătoare, de taină și păcat. Şi aici, ca și în *Securi pentru funii* (1970), **R.** manifestă o înclinație aparte pentru latura absurdă a vieții, lăsându-se totuși, de cele mai multe ori, tentat doar de jocul cuvintelor, de speculațiile lexicale. El nu investighează întâmplări paradoxale sau inexplicabile, ci încearcă să inoculeze mister unor fapte absolut banale. Partea cu adevărat rezistentă din aceste culegeri o constituie proza fantastică, halucinantă, la granița dintre vis și realitate, cum ar fi povestirea *Târgul cel mare*, ce amintește prin detalii și atmosferă de *La hanul lui Mânjoală*, nuvela lui I.L. Caragiale, precum și *Descântecele*, poem de factură folclorică, unde se încearcă valorificarea stilistică a stratului primar al mitului. Capacitatea de a pendula între universuri și stiluri diverse, cu o dezinvoltură nu o dată derutantă, se manifestă și în romanul *Iubirile cascadorului* (1976), ce are la bază nuvela *A.B.C.* din *Ţiganca albă*, precum și în nuvelele incluse în *Moartea comandorului* (1976), *Un caz de iubire la Hollywood* (1978), *Mireasmă și suspin* (1985). Dacă prozatorul s-a revelat ca o personalitate tentată fie de lirism, fie de obiectivizare, fie, în sfârșit, de o literatură încifrată ce frizează deseori absurdul, în teatrul lui **R.** pot fi remarcate apetențe pentru formule dramatice și mai diferite. De la piesele de factură polițistă la cele abstracționiste, de la dramele problematice la farse, de la parabole poetice la comedii cu subiect rural sau la satire virulente, nimic nu i-a rămas străin, autorul reușind în textele adunate în *Sechestrul* (1972, în colaborare cu Mircea Zaciu), *Teatru* (1972), *Fântâna cu patru adevăruri* (1980) să le abordeze pe toate. Câteva piese i-au fost reprezentate: *Pe-o gură de rai, Singurătatea trăgătorului la țintă, Un om mușcat de oaie sau Sutiene pentru călugări*, care a atins peste patru sute de reprezentații la Cluj, *Frumoasa Fernanda comp. sau Pe loc repaus, asasini*, interzisă după zece reprezentații. Din cauza piesei *Conferința de la Balta* i-a fost topit un volum de teatru, iar ultima sa piesă, *Marea năpârlire* (publicată în 1996 și jucată pe scena Naționalului din Cluj-Napoca, dar și în străinătate), a provocat reacții dintre cele mai violente. Ceea ce și-a propus dramaturgul a reușit: „Am vrut să exprim ceea ce contemporanii noștri simt, au simțit și au gândit în acești șase ani care au trecut de la suspectul decembrie ’89. Asta a fost intenția mea. Este o satiră fierbinte, tragică, cu un ochi râdem, cu celălalt plângem”. Eroarea scriitorului a fost aceea de a crede că vorbește în numele tuturor contemporanilor.

SCRIERI: *În plină zi*, București, 1959; *Casa*, București, 1962; ed. 2, București, 1968; *Dimineață de toamnă*, 1962; *Călăul cel bun*, București, 1965; ed. 2, îngr. Nicu Dragoș, postfață Mircea Vaida Voevod, Cluj-Napoca, 2004; *De chemat bărbatul pe stele*, București, 1966; *Pisica roșcată și îngerii*, București, 1966; *Marșul*, București, 1967; *Muntele cărunt*, București, 1968; *Ţiganca albă*, București, 1968; *Securi pentru funii*, Cluj, 1970; *Jaguarul*, București, 1972; *Marele prinț*, Cluj, 1972; *Sechestrul* (în colaborare cu Mircea Zaciu), Cluj, 1972; *Teatru*, București, 1972; *A treia zi după război*, Cluj-Napoca, 1974; *Iubirile cascadorului*, București, 1976; *Moartea comandorului*, Cluj-Napoca, 1976; *Un caz de iubire la Hollywood*, Cluj-Napoca, 1978; *Cu microfonul dincoace și dincolo de Styx* (în colaborare cu Miron Scorobete), I–II, Cluj-Napoca, 1979–1981; *Fântâna cu patru adevăruri*, București, 1980; *Cum o vezi cu ochii verzi*, București, 1982; *Mireasmă și suspin*, Cluj-Napoca, 1985; *Marea năpârlire*, Cluj-Napoca, 1996; *Legați-vă centurile de siguranță*, îngr. Maria Vaida Voevod, introd. Mircea Vaida Voevod, Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Friedrich Dürrenmatt, *Acuzatul*, București, 1990, *Violul*, Cluj-Napoca, 1990; Agatha Christie, *Cursa de șoareci*, București, 1990.

Repere bibliografice: I. Vitner, *Prozatori contemporani*, II, București, 1962, *313–323*, *381*; Silvian Iosifescu, *Artă și arte*, București, 1965, *108–112*; Mihai Novicov, *Literatura și viața*, București, 1965, *65–74*; Ardeleanu, *Însemnări*, *177–181*; Oprea, *Mișcarea*, *101–109*; Dimisianu, *Prozatori*, *139–143*; Andriescu, *Disocieri*, *229–234*; Brădățeanu, *Viziune*, *366–372*; Poantă, *Radiografii*, I, *47–50*, II, *148–151*; Vaida, *Mitologii*, *149–151*; Raicu, *Practica scrisului*, *264–267*; Popescu, *Cărți*, *116–119*, *159–161*; Virgil Nistor, *Incursiuni în lumea candorii*, ST, 1983, 6; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *437–451*; Dorina Grăsoiu, *Proza lui Vasile Rebreanu*, TR, 1982, 4; Constantin Cubleșan, *Vasile Rebreanu*, ST, 1994, 10–11; Petraș, *Lit. rom.*, *98–102*; Lovinescu, *Unde scurte*, V, *111–115*; Ghițulescu, *Istoria*, *357–361*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *61–63*; Constantin Cubleșan, *Prozatorul sentimental*, ST, 2006, 6; Irina Petraș, *Restanțele criticii*, CNT, 2006, 9; Fornade, *Personalități clujene*, *526*. ***D.Gr.***

REBUŞAPCĂ, Ioan (29.V.1935, Dărmănești, j. Suceava), comparatist, folclorist, traducător. Este fiul Elisavetei și al lui Gheorghe Rebușapcă. Frecventează școala elementară în satul natal, liceul la Siret (1951–1955), devenind apoi student al secției de slavistică a Facultății de Filologie de la Universitatea din București (1955–1960). După absolvire funcționează la Facultatea de Limbi Străine din cadrul Universității bucureștene, parcurgând

toate treptele didactice până la aceea de profesor (1997). Urmează stagii de specializare în Ucraina (în 1969, la Lvov și Kiev) și în Bulgaria (în 1976, la Universitatea din Sofia), iar în 1993 este *visiting professor* la Universitatea din Edmonton (Canada). Și-a susținut doctoratul în filologie în 1971 cu teza *Poezia populară de urare și felicitare*. Întâlnirea cu profesorul Mihai Pop i-a marcat decisiv destinul de cercetător, în anii următori **R.** ilustrându-se prin numeroase contribuții în domeniul folclorului și etnografiei, prin cercetări de comparatistică, istorie literară și lingvistică. Studiile și articolele sale sunt răspândite în reviste românești („Romanoslavica", „Analele Universității București", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Luceafărul", „Curierul ucrainean", „Folclor literar", „Revista de folclor", „Memoria ethnologica", „Vilne slovo", „Naș holos", „Universalia" ș.a.) și de peste hotare („Bălgarski folklor" – Sofia, „Demos" – Berlin, „Pagine di ucrainistica europea. Slavica" – Alessandria, Italia). Între 1994 și 1996 s-a numărat printre colaboratorii postului Radio România Internațional. Este membru al Asociației Slaviștilor din România, precum și al unor societăți științifice de peste hotare – Société Scientifique Sevcenko de la Paris, The International School of Ukrainian Studies din Kiev.

Folclorist și comparatist reputat, cu concluzii acceptate în exegetica românească și străină, bun cunoscător (culegător și editor) al culturii populare ucrainene și al literaturii orale a ucrainenilor din România, **R.** investighează faptul folcloric din perspectivă semiotică, începând chiar cu teza de doctorat consacrată colindelor. E un unghi de vedere deosebit de fertil, calitate ce poate fi constatată în cartea *Narodjennia symvolu. Aspekty vzaemodii obrjadu ta obrjadovoi poezii* (1975), în care autorul ajunge la concluzii incitante și convingătoare cu privire la chestiunea genezei colindelor și a relațiilor dintre specii. Odată intrat în acest „unghi" de investigație, **R.** detectează funcționarea unor „universalii" de origine populară, cu valoare dată de simboluri și stereotipii în literatura scrisă în epocile culturale vechi. Mai multe contribuții din „Curierul ucrainean" și din „Naș holos" dezvăluie atenția cercetătorului față de vechea „oralitate" cu reflexe în epopeile antice. Acest tip de abordare, exersat pe texte de mare strălucire ale literaturii universale, descoperă deschideri interesante în instrumentarul celui care în primele sale contribuții subliniase – fără a uita „specificitățile" locale – funcția spectacolului simbolic („nunta ca dramă", cum spunea N. Cartojan) și primordialitatea ritului pe un spațiu întins din Europa și din Asia. Cartea *Individualitatea clasicilor. Impresii asupra receptării literare româno–ucrainene* (1997), ca și multe articole răspândite prin reviste conțin puncte de vedere ce pot fi integrate într-o „teorie a receptării", care pornesc mai mereu „din interiorul" individualității scriitorilor români. **R.** nu se sfiește „să citească" în ucraineană scrieri de Eminescu, Caragiale, Creangă, Sadoveanu, Arghezi. Este un „interior" descifrat din textul literar și din definițiile criticii literare românești, adică prin folosirea unor modalități aferente interpretării, precum și a altora ce țin de cercetarea receptării. Același țel e urmărit și în convorbirile cu tălmăcitori reputați, ca poetul Andrii Miastkivski, profesorul universitar Stanislav Semcinski sau cercetătoarea Tamara Nosenko. De menționat și faptul că pentru **R.** studierea literaturii de expresie ucraineană din România reprezintă un spațiu de interes constant (incluzând valorificarea textelor mai vechi), ca și preocuparea pentru stimularea „purtătorilor" ei, mai cu seamă a celor tineri. Mai recenta lucrare *Poezia colindelor. I. Constructe simbolice și stereotipii culturale în repertoriul tinerilor* (2006) constituie o primă sinteză, de etapă, care propune o inventariere a constructelor poetice (obiecte-simbol, gesturi-simbol, stereotipii motivice sau discursive), relevate în colindele de fată și de flăcău, ce concură la realizarea comunicării rituale.

SCRIERI: *Narodjennia symvolu. Aspekty vzaemodii obrjadu ta obrjadovoi poezii* [*Nașterea simbolului. Aspecte ale interacțiunii dintre rit și poezia rituală*], București, 1975; *Curs de folclor literar ucrainean*, București, 1977; *Individualitatea clasicilor. Impresii asupra receptării literare româno–ucrainene*, București, 1997; *Poezia colindelor*, vol. I: *Constructe simbolice și stereotipii culturale în repertoriul tinerilor*, Ploiești, 2006. **Ediții:** *Narodni spivanky* [*Cântece populare*], București, 1969; *Oi, u sadu vynohradu* [*Hei, în vie-n razachie*], București, 1971; *Vidhomony vikiv* [*Ecourile veacurilor*], București, 1974; *Dorobok pokolin* [*Prinosul generațiilor*], București, 1978; *Cununa anului – Vinok roku*, ed. bilingvă, tr. edit., București, 2002; *Simpozion omagial Ivan Franko (1856–1916) – Jubilejnij Simposisium Ivan Franko (1856–1916)*, ed. bilingvă, București, 2008. **Traduceri:** Maria Prihara, *Cazacul Holota*, București, 1968; Vsevolod Nestaiko, *Necunoscutul din apartamentul treisprezece*, București, 1969; Ostap Vișnia, *Luceafărul meu de seară*, cu ilustrații de Tia Peltz, București, 1974; Sofronie Poceaski,

Euharistie sau Recunoștință, Ivan Velicikovski, *Dedal*, în *Antologie de poezie slavă premodernă (sec. IX–XVIII)*, îngr. Corneliu Barborică și Octavia Nedelcu, București, 2003, *93–105*; Iuri Andruhovici, *Douăsprezece inele*, București, 2010.

Repere bibliografice: Bârlea, *Ist. folc.*, *560–561*; Sonia Burlașova, [*Ioan Rebușapcă*], „Slovensky narodopis", 1975, 4, 1976, 4; Corneliu Barborică, Voislava Stoianovici, *Bibliografia lucrărilor cadrelor didactice de la Facultatea de Limbi Străine referitoare la raporturile literare româno–slave*, în *Raporturi literare româno–slave*, București, 1976, *405–406*; Robert Klymasz, *„Narodjennia symvolu"*, „Journal of Ukrainian Studies" (University of California), 1980, 2; Magdalena Kuțiuk, *Contribuția slaviștilor români*, în Elena Linţa, *Din istoricul slavisticii românești*, București, 1982, *86–99*; *Ukrainska literaturna ențiklopedia*, Kiev, 1996, *315*; Tiberiu Pleter, *„Individualitatea clasicilor"*, în *Comunicările „Hyperion"*, VII, București, 1998, *202–203*; Ion Dodu Bălan, *Trandafirii și scaieții…*, „Națiunea", 1998, 20 mai; Sergii Lucikanin, *„Individualitatea clasicilor"*, „Slovo i cias" (Kiev), 1998, 12; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *296–297*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *758–759*. ***D.H.M.***

RECREAŢIUNI LITERARE, revistă care a apărut la București, lunar, din ianuarie până în octombrie 1887. Director și proprietar al periodicului: Dem. Demetrescu. În octombrie, în cel de-al zecelea număr, se anunță fuziunea cu grupul de la „România literară", revista lui Eduard M. Adamski, contopirea petrecându-se în februarie 1888. La **R.l.** au fost prezenți cu versuri Al. Stroja, Dem. Demetrescu, G. Calognomo, Al. Văitoianu, Carol Scrob (*Lacrimele* ș.a.) și Th. Şerbănescu (*Poetului Vasile Alecsandri – Cu ocaziunea facerei cunoștinței sale*). *Mihnea Vodă*, o nuvelă istorică minată de toate locurile comune ale genului, aparține lui C. Crișan. Se republică fragmente din nuvela *Baba-oarba* a lui Duiliu Zamfirescu, din proza lui V. Alecsandri (*Borsek*) și din publicistica lui Cezar Bolliac (articolul *Despre poeți și poezie*). O poezie de Victor Hugo este tradusă, sub titlul *Moartea și floarea*, tot de Bolliac. ***R.Z.***

REFLEX, publicație literară apărută la Reșița, mai întâi neregulat, din iulie 1984 până în 1987, sub egida Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă Caraș-Severin; a doua serie apare lunar, începând din iulie 2000, sub auspiciile Centrului Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Caraș-Severin (ulterior Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale), cu subtitlul „Artă, cultură, civilizație". Din colectivul redacțional al primei serii fac parte Ada Cruceanu, Octavian Doclin, Gheorghe Jurma, Nicolae Irimia, Gheorghe Zincescu și Petru Oallde. Directorul noii serii este Gheorghe Ţunea, redactor-șef Octavian Doclin, iar membrii ai redacției Ada D. Cruceanu și, succesiv, Gheorghe Ţunea și Angelica Herac. Din 2001 **R.** organizează anual Colocviile „Reflex", surprinse pe larg în paginile publicației. În 2002 **R.** inițiază Biblioteca „Reflex", alcătuită din titluri semnate de colaboratorii revistei. De-a lungul anilor **R.** și-a schimbat de mai multe ori formatul. Ca foaie volantă sau pliant, prima serie se remarcă prin numere dedicate scriitorilor bănățeni. În format de revistă, seria nouă conturează un program editorial ancorat în tradiția constituită de publicația „Banatul" (1926–1930) și aliniat devizei „Şi ține-te de Banat!", îndemnul formulat de cronicarul Nicolae Stoica de Haţeg, pe care **R.** îl preia drept motto. Astfel, **R.** se interesează de spațiul Banatului „din toate perspectivele și realitățile lui: geografic, istoric, cultural și […] civilizator" (Octavian Doclin, *Reflex – „5"*, 7–12/2005). Pe de o parte, studii, eseuri, cronici, medalioane, fișe monografice sau interviuri cartografiază spațiul bănățean – prin prisma istoriei culturale – și interoghează existența unui model cultural bănățean. În acest sens, unor rubrici precum „Sud-Est" (semnată de Viorel Marineasa), „Banatul valorilor" (Liviu Groza), „Valori ale Banatului" (Cornelia Ştefănescu, Liviu Bogdan), „Banatul personalităților" (Vasile Bogdan, Mihai Alexandru), „Biblioteca din Vest" (Dorin Murariu), „Geographica" (Nicolae Hillinger) ș.a. li se adaugă anchete despre receptarea istoriei, a tradiției și a culturii Banatului (2001–2002), despre conceptul geografie literară (7–9/2003) sau despre spațiul multietnic bănățean (7–12/2005). Pe de altă parte, paginile revistei fac loc scriitorilor considerați ca fiind ai locului, fie aceștia Sorin Titel, Viorel Marineasa, Livius Ciocârlie sau Petre Stoica, fie nume aflate la debut sau nume de restituit (precum Virgil Birou, autorul romanului *Lumea fără cer*, sau Ion Dimitrie Suciu, autorul retrospectivei *Literatura bănățeană de la început până la Unire. 1582–1918*). Seria nouă lărgește spațiul alocat literaturii, în pagini alcătuite ca miniantologii de poezie sau de proză scurtă sau în rubrici deja consacrate. Se publică poeme de Gheorghe Azap, Leo Butnaru, Iosif Caraiman, Nicolae Irimia, Mariana Pândaru, Nicolae Sârbu, Gheorghe Zincescu ș.a., precum și texte ale unor poeți sârbi și basarabeni. Proza aparține lui Ion Marin Almăjan, Paul

Eugen Banciu, Gheorghe Schwartz, Daniel Vighi ș.a., fiind găzduite, în traducere, și textele unor prozatori germani contemporani. Rubrici precum „Interpretări critice” (Olimpia Berca) sau „Lecturi” (Marian Barbu, Iosif Băcilă, Ionel Bota, Călin Chincea, Eugen Evu, Iacob Roman, Alexandru Ruja, Doru Timofte ș.a.) cuprind recenzii sau studii, consacrate, în mod preponderent, fenomenului literar bănățean. A treia etapă a revistei se profilează spre finele primului deceniu al seriei noi, când, după ce temele programatice au fost consumate, ducând la o diminuare a efervescenței publicației, colaborările se extind dincolo de nucleul ei local. ***I.T.***

REFORMA, gazetă politică și literară editată la București, bisăptămânal, între 6 septembrie 1859 și mai 1870, 1 noiembrie 1872 și 25 decembrie 1879, 13 noiembrie 1880 și martie 1881, 30 august 1882 și 6 aprilie 1888. Apariția fragmentată se explică prin desele suspendări pe care le-a provocat atitudinea combativă și intratabilă a redactorului și proprietarului, ziaristul I.G. Valentineanu. Alături de el au participat la redactarea **R.**, pentru diverse perioade de timp, I.A. Comăneanu și N. Coculescu. Şi între aceste limite cronologice periodicul a apărut neregulat, schimbându-și uneori și titlul (în anul 1861 s-a tipărit sub titlul „Popolul”, iar în 1866 sub acela de „Constituționalul”) sau scoţând ediții în limba franceză (o versiune a fost redactată de V. d’Equevilley în 1863–1864 și de J.A. Vaillant în 1864). Veșnic în opoziție, Valentineanu a combătut mai întâi antiunionismul, apoi ideile politice ale unor miniștri ai lui Al.I. Cuza (N. Kretzulescu, Manolache Costache Epureanu), pentru a continua să-l atace pe domnitorul străin și „nedreptățile sociale” puse pe seama noilor guvernări sub deviza „dreptate–naționalitate–adevăr”. Au colaborat, cu intervenții de natură politică, C.D. Aricescu, Th. Paschides, Th. Pascal (și cu cronici teatrale), D. Bolintineanu (o scrisoare către redacție în care refuză „onoarea” de a fi înscris într-o listă de posibili deputați) și, probabil, I. Heliade-Rădulescu. La **R.** au mai dat versuri, în primii ani, Gr. Alexandrescu (*Epurile*, *Ogarul și copoiul*, *Porcul liberat*, *Ursul și vulpea* ș.a.), D. Bolintineanu (*La Edesa. Macedoneana I*), V. Alecsandri (*Bucovina*), D. Petrino, N. Nicoleanu, Maria Flechtenmacher, V.Gr. Pop, Gr. H. Grandea, Gh. Tăutu, I.C. Gârleanu, Z. Antinescu, I.C. Drăgescu, V. Bumbac, S.Fl. Marian, Iulian Grozescu, D. Vellisson, Th. Şerbănescu, D. Teleor (care debutează aici în 1874) și I.P. Bancov. Se tipăresc și versuri de Al. Sihleanu. Într-o scrisoare către redacție Bolintineanu recomandă spre publicare fragmente din *Contractul social* de J.-J. Rousseau, traduse de Adelaida S., care apar în 1863. Alte transpuneri, puține, aparțin chiar lui Bolintineanu (Horațiu, *Odă la țară*) și lui Gr.H. Grandea (fragmente din *Străbunii* de Mickiewicz). Se mai tălmăcesc versuri din Uhland (M. Strajanu), Schiller (*Mănușa* în versiunea lui Adolf Stern) și Musset (N. Nicoleanu). În decembrie 1863, sub semnătura M.L., se publică *Proiect pentru fondarea unei societăți literare, dedicat d-lui Dimitrie Bolintineanu. Unirea face forța!*. Demnă de semnalat este atitudinea față de Transilvania, manifestată în articole prin care se semnalează opiniei publice din Principate situația politică și socială a românilor transilvăneni și se susține ideea realizării unității naționale. ***R.Z.***

REGMAN, Cornel (28.XI.1919, Daneș, j. Mureș – 14.VII.1999, București), critic și istoric literar.

Este fiul Victoriei (n. Cristea) și al lui Ioan Regman, funcționar rural. Urmează clasele primare în satul natal (1926–1930), la Cluj învață la Liceul „Gh. Barițiu” (1930–1938), iar la Cluj și la Sibiu e student la Facultatea de Litere și Filosofie (1938–1942). Va face parte din nucleul tinerilor care vor înființa Cercul Literar de la Sibiu. În anii postbelici lucrează la Inspectoratul Şcolar din Cluj, apoi, în același oraș, ca profesor la Liceul „Emil Racoviță” (1946–1950), asistent la Catedra de literatură română de la Universitate (1950–1952), redactor la „Almanahul literar”, devenit „Steaua” (1951–1955). Vine în București, unde va fi redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1955–1956) și la revista „Cartea” (1956–1957), cercetător la Institutul de Lingvistică (1957–1963), ulterior conferențiar la Institutul Pedagogic din Constanța (1963–1974), în acest răstimp luându-și și doctoratul cu o teză despre Ion Agârbiceanu, și din nou redactor, acum

la revista „Viața românească” (1974–1979), de unde se pensionează. Debutează în 1941, la revista studențească „Curțile dorului”, cu câteva note critice. Semnificativ va fi, totuși, studiul *Ion Pillat, poet al tradiției*, apărut în „Revista Fundațiilor Regale”, în septembrie 1942. Va mai colabora la „Revista Cercului Literar” din Sibiu, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Tomis”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Jurnalul literar”. A semnat în perioada 1947–1957, folosind și pseudonimul impus Dan Costa, texte obediente față de canonul realismului socialist. Un exemplu ar fi articolul *Naționalism și cosmopolitism în literatura română*, publicat în 1949, în primul număr din „Almanahul literar”, în care **R.** se aliniază marii campanii împotriva cosmopolitismului – definit drept „naționalismul marelui capital expansionist, care în înțelegere cu burghezia trădătoare locală (ce-și rezervă partea sa din beneficii) pregătește justificarea ideologică a invaziei streine, pentru a dezarma orice împotrivire”. Înfierând, pe de o parte, „spiritul strein de neam al Junimii”, criticul elogiază rolul organizațiilor politice muncitorești din secolul al XIX-lea. Tot aici este delaționat Constant Tonegaru (despre care **R.** referise pozitiv la începuturile lui critice), laolaltă cu „grupul poeților «teribiliști» de la revista «Kalende»”, pentru „lirismul superficial, tipic cosmopolit, desprins parcă din școala filmului american”. Identitatea autorului se dizolvă în aceste pagini de poziționare ideologică a literarului, paupere ideatic și stilistic. Chiar atunci când **R.** își permite să livreze cronici negative la cărți semnate de Ion Călugăru, Eusebiu Camilar, Eugen Frunză sau chiar de Mihail Sadoveanu, critica vine de pe poziții ideologice, nu estetice; de pildă, *Mitrea Cocor* este criticat pe motiv că nu surprinde lupta de clasă (tocmai această cronică a provocat „ascunderea” criticului sub pseudonimul Dan Costa).

Debutul editorial al lui **R.**, produs la patruzeci și șapte de ani, cu volumul de foiletoane *Confluențe literare* (1966), aplicate unor eșantioane clasice și contemporane, oferă o fotografie indecisă între canonul estetic și cel realist-socialist. În sumar apare studiul din 1963 *Neculuță și Bacovia*, în care se discută fără multă ironie (deși cu unele precauții) despre influența primului asupra celui de-al doilea. Personalitatea autorului se limpezește parțial în *Cărți, autori, tendințe* (1968). Nu atât prin textele recente, ci mai curând prin recuperarea, în secțiunea *Începuturi (1942–1947)*, a articolelor sale din prima etapă. Printre ele, un studiu ezitant despre imaginarul „galant” al poeziei lui M. Eminescu și articole despre Perpessicius, Constant Tonegaru ori despre Pompiliu Constantinescu. Acestuia din urmă i se reproșează, de exemplu, carența în „înțelegerea vie a epocilor și a generațiilor în raporturile lor cu zodia particulară a fiecărei opere de artă”. Abia prin *Cică niște cronicari...* (1970), rezultat al unei „campanii” de critică a criticii duse de-a lungul a aproape doi ani în revista „Tomis”, rolul jucat de **R.** își găsește replicile definitorii. Fără a se reduce la stilistica ei, particulară cu adevărat, critica lui e totuși identificabilă în primul rând ca spectacol literar: digresivă și colorată, ardelenească prin spiritul canonic al adevărului ce o animă și muntenească prin otrăvurile și malițiozitățile ce o compun, melanj de artificialitate și oralitate, de sarcasm și înclinație către calambur. „Combinație inelucidabilă între facondă și căzneală”, emisă cu „o ușurință anevoioasă a exprimării”, maniera criticului este a unui „cronicar cu sămânță de vorbă”, care prețuiește „risipa, ocolurile, introducerile, parantezele. Până să ajungi să afli ce vrea să spună, trebuie să te înarmezi cu răbdare” (Nicolae Manolescu). Alt critic (Gheorghe Grigurcu) i-a aproximat plastic identitatea stilistică prin imaginea „reunirii într-o singură conștiință” a lui Marius Chicoș Rostogan și a lui I. L. Caragiale. Dincolo de amprenta expresivă, se poate observa însă că **R.** toarnă în tiparele unui conservatorism al gustului ticăiala unui birocrat al interpretării de text, care strânge nenumărate fișe înainte de a pune ștampila verdictului. Paginile lui nu merg către compunerea de hărți la scară mare; nu execută o cartografiere, ci o scufundare în detalii. Esențialul, pentru critic, ține de accidental, e o acumulare sagace de observații mărunte. Instinctul său cel mai sigur se aplică la prelevarea episodicului, segmentului. Când trece la judecăți globale, cade nu o dată în suprainterpretare sau în alte tipuri de falsificare evaluativă. O cauză ar fi slaba apetență, chiar o anumită mefiență față de teorie și conceptual. Articolele oarecum teoretice sunt plate și, până la urmă, vânează tot accidentalul. Cecitatea conceptuală („critica în genere, cronica literară îndeosebi, când devine – chiar pentru scurtă vreme și fragmentar – *ancilla*, serva fidelă a modelor filosofice și de tot felul, nu mai vede la doi pași”) e în fond o chestiune asumată, căci **R.** se dovedește un spirit empiric pentru care teoretizarea ar fi cel mult un

instrument pentru a vedea aproape, mai niciodată global. Cărțile sale pot fi împărțite în două categorii, asimetrice cantitativ. Categoria cel mai bine reprezentată este aceea a cronicilor literare (în sumar adăugându-se, de regulă, interviuri, dialoguri critice, răspunsuri la anchete ș.a.). Criticul s-a autodiagnosticat de altfel cu precizie („Niște culegeri de «cronici literare» sunt cele mai multe dintre cărțile mele”), situându-se în descendența lui Șerban Cioculescu. În acest context, *Cică niște cronicari...* este volumul cel mai important al lui **R.** Rolul semnificativ al comentatorului – critic relevant de proză și comentator minor de poezie – a fost jucat în critica criticii; mobilizarea lui predilectă se face nu în calitatea de prim interpret, ci de interpret al interpretărilor. Aici el a combătut, uzând din plin de sarcasm, pe frontul pragmatic al bunului simț. A contribuit la realizarea (în sensul de aplicare la realitatea textului) și în același timp la responsabilizarea (inclusiv în regimul eticii profesionale) actului critic. Una din operațiile preferate – executată mai întotdeauna impecabil – este demascarea suprainterpretărilor și aducerea oponentului cu picioarele pe pământ. Se detașează, în sensul gustului conservator al criticului, șarja lansată în direcția experimentală a noului psihologism din anii ’60–’70, căruia nu îi lipseau, e drept, rigiditățile, mimetismele și naivitățile începutului: „Plictisiți de a fi purtat pe umeri atâta vreme un cap normal, unii dintre eroii acestor prozatori prizează bizareria experimentală, cherhanalele pescărești se umplu de cazuri psihiatrice, traume pitorești în cadru dunărean; Bucureștiul însuși devine sediul unui panopticum reînviat, cu figuri de balet mecanic, fără identitate precisă sau, mai degrabă, cu una violent mistificată”. Se mai rețin, de asemenea, câteva considerații privind „metodologia cronicii literare”: calitățile acesteia ar fi întinderea („Cronica-pilulă nu servește nimănui”), contextualizarea (situarea operei comentate într-un „gen proxim”), deschiderea către dialog critic (cronica e văzută ideal ca „o discuție deschisă” între participanți), evitarea epigonismului călinescian (dialogul cu Toma Pavel despre moștenirea lui G. Călinescu, deși echilibrat și pertinent, o stârnit în epocă o întreagă discuție). Altfel, pentru câmpul politicii culturale a timpului trebuie menționate reproșurile privind prudența lui **R.** în orientarea tirului, țintele lui fiind selectate preponderent din rândul criticilor tineri, lipsiți de influență politică și deci de posibilitatea de a reacționa pe linie socială sau administrativă. De asemenea, se mai poate observa că rolul lui **R.** în campania din *Cică niște cronicari...* (deschiderea ei se face încă din *Cărți, autori, tendințe* cu texte precum *Din nou despre limbajul criticii literare*) este, pe fondul unei acțiuni critice indubitabil pozitive, unul ambiguu. Sumarele foarte amestecate ale primelor două volume ale criticului dau bine seama despre felul neconvins și echivoc în care regulile jocului în regim literar se vor schimba de la începutul deceniului al șaptelea, când, deși valorile partinice continuă să existe (într-o versiune slăbită), spațiul literar începe să se autonomizeze față de spațiul deciziei politice. În aceste condiții, ambiguitatea poziției lui **R.** poate fi rezumată astfel : conservatorismul gustului său, deși autentic, a servit pozițiilor ce căutau să conserve realismul socialist. Într-un sistem liberal oarecare, luările sale de poziție (împotriva imitării clasicilor interbelici, împotriva importului de concepte, teorii și metode în critică, împotriva direcției realismului bizar practicat de D.R. Popescu, Nicolae Velea ș.a.) n-ar fi părut altceva decât pozițiile unui conservator; în sistemul real însă ele au fost infiltrate ideologic în sensul inerțial al remanențelor vechiului dogmatism, **R.** făcând jocul rezistenței la reformă. Următoarele volume de cronici – *Colocvial* (1976; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Explorări în actualitatea imediată* (1978), *Noi explorări critice* (1982), *De la imperfect la mai puțin ca perfect* (1987), *Nu numai despre critici* (1990), *Dinspre „Cercul Literar” spre „optzeciști”* (1997), *Ultime explorări critice* (2000) – variază tipul de sumar în funcție de literatura momentului. Structurarea actualității nu se face într-un sens eterogen sau aleatoriu, ci pe direcția unor „campanii” (cuvântul este al criticului): intră în vizor, succesiv sau simultan, romanul politic din deceniul al optulea, prelungirile poeziei șaizeciste, Școala de la Târgoviște, echinoxiștii, optzeciștii, chiar un segment al nouăzecismului, și, desigur, criticii. Cu interes constant și prietenie nedezmințită au fost urmăriți reprezentanții Cercului Literar de la Sibiu, evidență asociată relativei mefiențe cu care criticul a receptat literatura șaizeciștilor. A doua categorie a scrierilor lui **R.** e compusă din investigațiile mai ample, inițiate tot în scop polemic, ale operelor lui Agârbiceanu și Creangă. *Agârbiceanu și demonii* (1973), inițial lucrare de doctorat, e doar un „studiu de tipologie literară”, fără să ambiționeze

exhaustivitatea monografică. Exegetul polemizează cu „imaginea mediocrității respectabile” construită de critică, reconsiderarea vizând nu impunerea unui Agârbiceanu „mai modern”, ci a unui „scriitor mai substanțial și mai puțin previzibil decât era socotit”. Ineditul perspectivei stă în identificarea unei zone de umbră în scrierile prozatorului ardelean, în structurarea căreia ar fi investită adevărata vocație: „Preferințele lui merg hotărât spre ceea ce iese din comun, spre originali, spre comportările mai aparte”. **R.** improvizează o dialectică a tipurilor de personaje, între „normali”, „obișnuiți” (personaje mediocre, simpli „mijlocitori de replici”) și „originali”, „demoniaci”, „posedați”. În interiorul categoriei „demoniacilor” acționează „demonul dezordinii”, „demonul orgoliului”, „diavolul burlesc”, „demonul pierzaniei”, „demonul seducției”, „demonul vitalului”. Scrisă tot într-un spirit pronunțat polemic, monografia *Ion Creangă. O biografie a operei* (1995; Premiul Asociației Scriitorilor din București) urmărește, cel mai adesea cu instrumentele naratologiei, recontextualizarea lui Creangă, atât prin valorificarea influenței lui Ioan Slavici și a lui M. Eminescu, cât și prin combaterea lecturilor greșite și a suprainterpretărilor. De pildă, se polemizează cu linia G. Ibrăileanu – Jean Boutière – Vladimir Streinu, care supralicitase latura țărănească sau mahalagească a prozatorului. **R.** arată cum tocmai anii petrecuți la Iași au produs „ecloziunea forțelor ludice” tipice personalității lui Creangă, fiind urmărită în special influența „folclorului de pahar” orășenesc asupra unor texte precum *Ivan Turbincă* sau *Capra cu trei iezi*. În *Acul și barosul* se discerne „manifestul” ce anunță „desfacerea din indistinctul folcloric” în favoarea cultivării diferenței specifice și a individualității; mai mult, lui Creangă i se atribuie chiar rudimentele unei estetici a urâtului, acționând contra idilei și idilismului popular, precum și o bună conștiință textuală acționând parcă în sensul programului lovinescian de mai târziu, dovedind în acest sens „voința și capacitatea […] de a se

Ana Blandiana, Cornel Regman, Georgeta Dimisianu, Emil Hurezeanu și Ștefan Aug. Doinaș

obiectiva construind epic și totodată construind un *text*" (în alt loc exagerări similare ale criticului îl leagă pe Creangă de unanimismul lui Jules Romains). Un punct de vedere fertil stă în reconceptualizarea *Amintirilor*… dincolo de etichete precum bildungsroman, autobiografie sau memorii; este descompusă și analizată „tehnica modulară, selectiv-eficientă" care potențează efectele de comic. Predilecția nu întotdeauna fericită a lui **R.** pentru calambururi s-a concentrat în *Reflexii și reflexe* (1997; Premiul Uniunii Scriitorilor), pagini adunându-i „zicerile", multe intrate în circuitul oral: „Și ce făceai toată ziua cât ai stat în Germania? – Beam *bier* cu fugiții"; „Am constatat că nu puțini confrați (Adrian Marino, de pildă) suferă de megalomania persecuției"; „Somație făcută plagiatorilor: *Ciorna, ciorna, fratre!*"; „Dacă grota e fără ieșire – atunci romanul e existențialist. Cea mai mică șansă de salvare oferită transformă romanul într-unul de aventuri"; „Înjurăturile românești cu trimitere fac parte din *mătalimbaj*"; „Surdului să-i vorbești citeț"; „Reclamă postbacoviană pentru sutiene: «… Și azi chiar sânul tău e mai săltat!»". O culegere, *Întâlniri cu clasicii* (1998 ; Premiul Uniunii Scriitorilor), rezumă activitatea de prefațator a criticului, și nu numai. „Întâlnirile" sunt fericite măcar prin spiritul dezinhibat și prin stilistica neconvențională care le organizează. Comentatorul de proză a publicat, în 1974 și în 1983, și două antologii care includ, într-o selecție verosimilă, piese importante ale producției nuvelistice din perioada postbelică.

Ca un spadasin încercat […]*, Regman folosea cuvântul ca pe un mulinet care știa să rănească fără a ucide; fraza lui era floretă, nu iatagan. De altfel, aceste fraze erau adevărate tezaurizări de limbă română sprințară, abundentă, neașteptată și consistentă în chiar întortocherile ei. Nici metoda critică nu diferea de acest model general.* […] *Tipică pentru criticul nostru rămâne maniera de a aborda „critica criticii". Aici găsesc eu partea cea mai modernă a lui Regman, înțelegerea aceasta a felului în care orice carte e construită pe altă carte, a felului în care interpretarea este* parte integrantă *din însuși textul de bază.*

VIRGIL NEMOIANU

SCRIERI: *Confluențe literare*, București, 1966; *Cărți, autori, tendințe*, București, 1968; *Cică niște cronicari…*, București, 1970; *Selecție din selecție*, București, 1972; *Agârbiceanu și demonii*, București, 1973; *Colocvial*, București, 1976; *Explorări în actualitatea imediată*, București, 1978; *Noi explorări critice*, București, 1982; *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987; *Nu numai despre critici*, București, 1990; *Ion Creangă. O biografie a operei*, București, 1995; *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzeciști"*, București, 1997; *Reflexii și reflexe*, pref. Alexandru Paleologu, București, 1997; ed. 2, îngr. Ștefăniță Regman, prefață Alexandru Paleologu, postfață Emil Hurezeanu, București, 2011; *Întâlniri cu clasicii*, București, 1998; *Ultime explorări critice*, București, 2000; *Patru decenii de proză literară românească*, îngr. Ștefăniță Regman, București, 2004. **Antologii:** *Nuvela și povestirea românească contemporană (1944–1974)*, introd. edit., București, 1974; *Nuvela și povestirea românească în deceniul opt*, pref. edit., București, 1983.

Repere bibliografice: Cristea, *Interpretări*, *163–168*; Felea, *Poezie*, *221–234*; Stănescu, *Poeți și critici*, *182–192*; Călinescu, *Fragmentarium*, *162–164*; Grigurcu, *Idei*, *91–102*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *20–24*; Culcer, *Citind*, *88–95*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *44–48*; George, *Sfârșitul*, II, *316–321*; Raicu, *Practica scrisului*, *434–439*; Ungheanu, *Lecturi*, *336–341*; Zaciu, *Lancea*, *233–237*; Grigurcu, *Critici*, *272–297*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *145–152*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *57–65*, III, *147–167*; Ștefan Aug. Doinaș, *Starea de critică*, JL, 1994, 39–42; Simuț, *Incursiuni*, *103–110*; Gheorghe Grigurcu, [*Cornel Regman*], JL, 1994, 39–42, RL, 2001, 37, 38; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *368–374*; *Dicț. esențial*, *719–721*; Dimisianu, *Lumea*, *394–399*; Manolescu, *Lista*, III, *107–118*; Virgil Nemoianu, *Tradiție și libertate*, București, 2001, *281–284*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *162–164*, II, *213–220*; Grigurcu, *De la un critic*, *71–85*; Mihai Iovănel, *Cornel Regman*, CLT, 2006, 33, VTRA, 2008, 10; Manolescu, *Istoria*, *1202–1205*; Nicolae Balotă, *La nouăzeci de ani neîmpliniți*, RL, 2009, 47; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *351–354*; Terian, *A cincea esență*, *555–556*, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1070–1071*; Al. Cistelecan, *Cornel Regman, ultimul cronicar interbelic*, CLT, 2011, 10. ***M.I.***

REICHMANN, Sebastian (16.I.1947, Galați), poet, traducător. Este fiul unui comerciant de vinuri și avocat. După absolvirea liceului urmează doi ani la Facultatea de Electronică a Institutului Politehnic din București, după care este admis la Facultatea de Filosofie, de unde este exmatriculat după un semestru (1967); termină totuși secția de sociologie a aceleiași facultăți (1971). În 1966 debutează cu versuri în „Povestea vorbii", supliment al revistei „Ramuri" condus de Miron Radu Paraschivescu, și editorial în 1969 cu volumul de poezii *Geraldine*; următorul volum, *Acceptarea inițială* (1971) este retras din librării, probabil ca efect al „tezelor din iulie". În 1972 emigrează în Israel, iar în 1973 ajunge la Paris, unde își continuă studiile de psiho-sociologie, întregite printr-un masterat (1973–1974) și

un doctorat (1975–1981) la École de Hautes Études en Sciences Sociales – Paris VIII Vincennes, precum și de o specializare în Statele Unite ale Americii. Din 2001 funcționează ca medic psiholog la un spital din proximitatea Parisului. Cariera științifică este dublată de una literară, în 1982 apărându-i la Paris primul volum de versuri scrise în franceză (*Pour un complot mystique*), urmat de altele, fapt ce impune tratarea sa ca poet bilingv. A tradus din opera lui Gellu Naum și a Marianei Marin.

Dacă debutul publicistic al lui **R.** a fost întâmpinat nefavorabil în „Scânteia", ca poezie a „golului ideatic" și a nonsensului, volumul de debut *Geraldine* a avut parte de receptări comprehensive, apreciindu-se moderația raportării la avangarda interbelică. S-a încercat atenuarea verdictului negativ prin surprinderea unei coerențe și a unor jocuri de inteligență ce l-ar situa pe **R.** în linia unui suprarealism îmblânzit, guvernat de rațiune și de o viziune întrucâtva „cibernetică" asupra lumii (Florin Manolescu), compatibilă cu ofensiva tehno-industrială promovată de regim. Cu debutul în „Povestea vorbii" și apropiat de poeticile lui Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Vintilă Ivănceanu sau a lui Virgil Mazilescu, **R.** s-a declarat marcat îndeosebi de întâlnirea, în 1967, cu poetul Gellu Naum. Dar mesajul lui **R.** nu e simpla dislocare sau dinamitare a limbajului; poemele sale au un mesaj care se servește din plin de vechiul limbaj și de ancestrale presupoziții etice și culturale. „Taurul se odihnește ca o tresă pe pieptul unui general/ taurul se odihnește ca o metresă printre cadavre de raci și plăceri de alge grase" propune, de pildă, o imagine aparent gratuită, obținută din contaminarea eufonică (tresă-metresă), dar finalul poemului e grav, vaticinant: „acum pe sub ocean prin cabluri se transportă tauri/ milioane înlăcrimate încearcă apa". Imaginarul baroc sau clasic, de stampă medievală, cu simbolistici oculte și în același timp banalizate (piramidele, crocodilul, rechinii, „taurul rahitic", „rinocerul fantastic", „sabia împăratului Alexandru", Grecia, „crucea cavalerului") se juxtapune unuia modern (megafoanele, butoanele) și de aici impresia de asociere sau de colaj suprarealiste. **R.** practică, apoi, o reorchestrare a marilor mituri ale umanității, însă, iarăși, nu neapărat în registrul oniric suprarealist, cât într-un gest de reflectare infinită a modernului în luciul marilor narațiuni ale umanității, de la mitul cuplului primordial („Noi Eva sub frunzăriș, trăind cu Dumnezeu pentru că s-a/ îmbrăcat în Adam, Noe, Edison și Poet", *Eva*) la mitul întoarcerii fiului risipitor (*Întoarcerea fiului*). Se remarcă acroșarea mai degrabă gravă decât parodic-deconstructivă a acestor mituri. **R.** nu destructurează sintaxa și nu forțează lexicul; stranietatea poeziei sale vine din uzul particular al epitetului („bulevardele ilogice") și din colajul inedit de referințe, dar pe structura vechiului limbaj, a vechilor scheme de captare a mesajului. Al doilea volum, *Acceptarea inițială*, mizează pe aceeași înfășurare a mesajului într-o hârtie colorată suprarealist, care protejează un mesaj ferm subiacent. „Sfârșitul iernii cuibărit în ceafă", „noii preoți care încasează seva", „viețile" care „emigrează în modele șterse", noaptea care „ascute contrariile" și „aranjează corbi în ierarhii", legea care „își face loc printre civili/ o stare a machiajului total/ falansterizând simplificând dezinvolturizând", „înțelepciunea silită să ardă și să violeze" sau „o atitudine cernită/ sub care se va desfășura realul" stimulează receptarea și în alt cod decât în cel pur suprarealist sau absurd: un cod în care acestea din urmă funcționează ca substitute ale comunicării comune. Volumele publicate în Franța după 1989 – *Balayeur devant sa porte* (2000), *Le Pont Charles de l'Apocalypse* și *La Cage centrifuge*, ambele din 2003 – poartă amprenta tribulațiilor identitare ale poetului, scindat între, pe de o parte, universalitatea condiției de artist și de om de știință francez și, pe de altă parte, memoria irepresibilă a începuturilor românești. *Mocheta lui Klimt* (2008), prima carte scrisă în românește după plecarea din 1972, imaginează odiseea (sau un jurnal databil 2005–2006) a prezenței poetului în mari orașe ale Europei, între care, firește, Parisul, și în Bucureștiul postrevoluționar. Scenariile poemelor sunt „biografic livrești, post-suprarealiste", incomodate de „excesul inhibant de explicitare" (Paul Cernat). Se reafirmă obsesia genealogiei, a identității și a „stărilor civile imperfecte" („La îndemâna trecătorilor/ cu haine destrămate și piele intactă// trunchiuri umede și subțiri cu nume necunoscute/ într-un tablou general al încrengăturilor de familie/ natura își pedepsește autoneatârnarea […] cărțile se nasc încontinuu din stările civile imperfecte", *Carne vie*). Volumului de poeme *Dimensiunea „Umbrella"* (2009), un *cadavre esquis* conceput în colaborare cu poetul Dan Stanciu, îi urmează antologia *Perioada translucidă. Poeme 1965–2012* (2012), cu o secțiune de poeme inedite, *Tavane*

franțuzești extensibile, mizând pe aceeași tensiune între notația realist-biografistă și semantica „fără domiciliu fix”, eventual suprarealistă.

SCRIERI: *Geraldine*, București, 1969; *Acceptarea inițială*, București, 1971; *Pour un complot mystique*, Paris, 1982; *Audience captive*, Paris, 1988; ed. *(Audiență captivă)*, tr. Constantin Abăluță și Dan Stanciu, cuvânt înainte Gellu Naum, postfață Constantin Abăluță, București, 1999; *Umbletul șopârlei*, Pitești, 1992; *Balayeur devant sa porte*, Paris, 2000; *Podul Charles al Apocalipsei*, tr. Constantin Abăluță, București, 2000; ed. (*Le Pont Charles de l'Apocalypse)*, Creil (Oise), 2003; *La Cage centrifuge*, pref. Gérard Augustin, Paris, 2003; *Mocheta lui Klimt*, București, 2008; *Dimensiunea „Umbrella”* (în colaborare cu Dan Stanciu), București, 2009; *L'Unité a déménagé dans le monde d'en face*, Paris, 2010; *Le Livre-varappe*, București, 2012; *Perioada translucidă. Poeme 1965–2012*, pref. Ion Bogdan Lefter, Pitești, 2012.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, *Ca cine scrii?*, „Scânteia”, 1966, 7158; Aurel Martin, *Logica imaginii poetice*, „Scânteia”, 1967, 7215; Florin Manolescu, *„Geraldine”*, RL, 1969, 51; I. Negoițescu, *Despre un debut poetic*, TMS, 1970, 3; Radu Enescu, *„Geraldine”*, F, 1970, 6; Marin Mincu, *Un poet bilingv – Sebastian Reichmann*, CNT, 2000, 10; C. Rogozanu, *Mic regal poetic*, RL, 2000, 20; Gheorghe Grigurcu, *Feeria libertății*, RL, 2000, 26; Nicolae Manolescu, *Limbile materne ale poetului*, RL, 2001, 26; Ion Bogdan Lefter, *Despre identitatea poetului*, OC, 2001, 85; Cosmin Ciotloș, *Covorul lui Sierpinski*, RL, 2008, 32; Paul Cernat, *Poezia de sub mocheta lui Klimt*, DMT, 2009, 37; Manolescu, *Enciclopedia, 615–616*; Ion Pop, *Perioada „translucidă” a lui Sebastian Reichmann*, VR, 2012, 11–12. ***T.D.***

REÎNVIEREA, publicație editată la Iași și Botoșani la 1 decembrie 1903, având subtitlul „Sociologie, literatură. Revistă naționalistă ilustrată”. Directori: A.D. Xenopol (pentru sociologie) și Riria (Coralia Xenopol) (pentru literatură). Prim-redactor: A.Vojen. Unicul număr din **R.** cuprinde un amplu articol, *Curentul naționalist*, și o cronică literară, *Părerea domnului Pompiliu Eliad asupra istoriei*, semnate de A.D. Xenopol, care prefațează și rubrica „Chestiunea țărănească și a românilor din țările străine”. Convins că viitorul poporului român stă în cultivarea „elementului țărănesc” și a „românilor de sub stăpânirile străine”, directorul promite că revista va alterna în fiecare număr articole privind cei doi factori. În aceeași ordine de idei, se publică o scrisoare adresată lui Xenopol de D. Drăghicescu-De la Olt, student la Sorbona, viitorul filosof și sociolog; textul e intitulat *Asupra idealului nostru național*. Riria semnează cronica artistică, dar și poemul *Limiah și Nicovera*, iar lui A. Vojen îi aparține poezia *Eureka*; G. Tutoveanu, Cincinat Pavelescu, Barbu Lăzărescu ș.a. sunt prezenți tot cu versuri. A. Nora și Constantin I. Nottara dau câte o nuvelă, iar lui Bogdan Ionescu i se tipărește o conferință ținută la Ateneul Român, *Formarea lumilor din Univers*. Nemulțumiți că „graiul adevărat românesc este mereu bătut de valurile străinismului”, redactorii propun rubrica „Pagini uitate” (deschisă de publicarea *Predosloviei* lui Grigore Ureche), văzută ca mijloc potrivit de îmbogățire a limbii, ce trebuie căutată „mai nimerit în limba mai veche, decât în idiomul străin”. Cele mai importante pagini republicate sunt însă *Amintirile despre Eminescu* de T.V. Ştefanelli, colegul poetului la Viena, și *Prefața* semnată de Mihail Kogălniceanu la piesa *O repetiție moldovenească* a lui Costachi Caragiale. ***C.Br.***

REÎNVIEREA, revistă apărută la Târgu Mureș din noiembrie 1937 până în martie 1938, cu o periodicitate neregulată, director fiind Gh. Târnăveanu, iar redactor G. Belea. Ultimul număr iese cu titlul „Reînvierea românească”, având subtitlul „Organ de luptă antirevizionistă și de reromânizare”. Mai mult decât în *Cuvânt înainte*, al cărui semnatar, G. Belea, promovează ca program „lupta curajoasă”, iar ca ideal „replantarea vlăstarelor românești pe ogoarele părinților noștri”, **R.** se definește, într-un *Apel*, drept „tribună liberă de luptă antirevizionistă”. Cea mai mare parte a paginilor este consacrată publicisticii, ilustrată de Gh. Târnăveanu, Ion Banu, G. Popa-Lisseanu, Aurel Filimon, Teodor Chindea, D. Ciurezu; Nicolae Sulică propune *Contribuții la istoria vechimei elementului românesc și a circulației cărții românești în regiunile secuizate*, iar Fl. Țuțugan dă articolul *Dimitrie Cantemir ca autor de opere filosofice*. Maximele și cugetările atribuite lui Leonardo da Vinci sunt reproduse dintr-un roman al lui Dmitri Merejkovski. În numărul 1/1937 apare un articol semnat B. Cocoș, *Inactualitatea lui Caragiale?*, răspuns polemic la intervenția cu același titlu a lui Victor Eftimiu din „Adevărul”. În sumar intră și cronici la cărți de I. Petrovici *(Viața și opera lui Kant), C. Noica (Descartes), Petre Andrei (Sociologia generală),* iar în 1938 I. Iacob publică articolul *Metafizica satului românesc*, note la discursul de recepție în Academia Română al lui Lucian Blaga, intitulat *Elogiul*

satului românesc, în vreme ce E. Munteanu face o cronică la romanul *1907* de Cezar Petrescu. ***T.H.***

RELGIS, Eugen (pseudonim al lui Eisig Siegler; 2.III.1895, Piatra Neamț – 22.III.1987, Montevideo), poet, prozator, eseist, traducător. Este fiul Sifrei-Brana (n. Wachtel) și al lui David Şloim Siegler. În urma unei boli, rămâne la șapte ani fără auz. Urmează Liceul „Petru Rareș” la Piatra Neamț și se înscrie la Facutatea de Litere și Filosofie din București, pe care o abandonează curând pentru a urma Şcoala de Arhitectură (1914–1916). După primul Război Mondial lucrează la Fabrica Vulcan din București și pe mai multe șantiere de construcții (București, Iași, Crevedia). Bibliotecar al Cercului Libertatea, va îndeplini la sfârșitul deceniului al patrulea și funcția de inspector al bibliotecilor în cadrul Centralei Evreilor din România. Înființase în 1920, la Iași, revista „Umanitatea”, la care au colaborat, printre alții, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Gala Galaction, Al. A. Philippide, iar în 1923 a fondat Grupul Umanitarist, la care aderă mai mulți intelectuali de peste hotare. A mai condus, împreună cu Ion Pas, „Cugetul liber” (1927–1928) și „Umanitarismul” (1929–1930). Debutează, cu articolul *Colonii de lucrători*, în ziarul „Dimineața” (1912), iar editorial cu „fanteziile” în proză din *Triumful neființei* (1913). Versurile, proza, articolele literare și intervențiile de natură socială, precum și cele privind credințele sale umanitariste și pacifiste ori problemele iudaismului i-au apărut în numeroase reviste și gazete din țară și din străinătate, între care „Rampa”, „Absolutio”, „Vieața nouă”, „Flacăra”, „Sburătorul”, „Mântuirea” (e în comitetul de redacție), „Adevărul literar și artistic”, „Opinia”, „Viitorul”, „Libertatea”, „Progresul social”, „Renașterea noastră”, „Adam”, „Vremea”, „Lumea evree”, „Sinai”, „Libertatea”, „Era nouă”, „Curier israelit”, „Lumina” ș.a., dar și „Clarté” (Paris), „La Pensée” (Bruxelles), „Arbeiter Zeitung” (Viena), „Die Wahrhait” (Praga), „The War Resisters” (Londra) ș.a. Aflat la Paris când se declanșează cel de-al Doilea Război Mondial, se întoarce în țară spre a-și continua activitatea publicistică. În 1946 devine membru al Societății Scriitorilor Români. În 1947 pleacă la Paris, în decembrie stabilindu-se în Uruguay, la Montevideo, unde înființează Editura Humanidad, unde își va publica, în românește sau în traducere, multe scrieri. Acum colaborează la „Înșir’te mărgărite”, „Vers”, „Exil”, „Mele”, „Revista scriitorilor români” ș.a. În 1972 i s-a acordat titlul de membru de onoare al Universității Ebraice din Ierusalim. O parte din biblioteca sa, deosebit de bogată, a fost donată Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași.

Desen de Marcel Iancu

La începuturile sale literare **R.** cultivă o proză poematică, meditativă, creează „fantezii”, cum indică și subtitlul primului său volum, *Triumful neființei*, invocând timpul „capricios”, sălbatic, răutăcios, omagiindu-și părintele (*De ziua tatei*), descriind „dansul norilor” și „glasul apelor”. În *Sonetele nebuniei* (1914), o primă variantă tipărită, dar retrasă din librării a volumului *Nebunia* (1915), și în *Poezii* (1926) sau mai târziu în *Sud-America* (1954) sunt adunate versuri cu o tematică variată, evidențiind preocuparea tot mai acută a autorului pentru problematica socială (*Cântecul mașinii*, *Cerul muncii*, *Elevatorul* etc.). Nu lipsesc temele etern umane (*Iubirea*, *Credința*) sau liricizarea senzațiilor (*Convalescență*, *Ascetism*). În proza de după Primul Război Mondial – trilogia romanescă cu substanță autobiografică *Petru Arbore* (1924),

romanele *Glasuri în surdină* (1927) și *Prieteniile lui Miron* (1934) – **R.** și-a ilustrat mai accentuat concepția umanitarist-pacifistă, pe care o slujește toată viața. În *Petru Arbore* e urmărit, în trei etape (*Întâile năzuinți*, *Izvoarele interioare* și *Prăbușiri creatoare*), destinul unui personaj cu o structură reflexivă, care împrumută multe elemente din biografia romancierului. Absolvent al Facultății de Arhitectură, Petru Arbore e constrâns de împrejurări să construiască, împotriva voinței sale, o uzină de armament în preajma războiului din 1914–1918, ceea ce declanșează o adevărată dramă lăuntrică pe tema contradicției dintre idealuri și realitate. Prăbușirea interioară este însă depășită, transfigurându-se în elan creator, iar epilogul romanului înalță un imn păcii. Al doilea roman, *Glasuri în surdină*, cu substrat de asemenea umanitarist, înfățișează, în frazări poematice, destinul nefericit al unui copil, Miron, care, rămas surd în urma unei boli (altă reminiscență autobiografică), trăiește complexul izolării și al confruntării cu răutatea celor din jur. Copilul deține totuși puterea de a se ridica deasupra suferinței, având revelația frumuseții naturii și a vieții prin activitate creatoare. Valoarea epică a romanelor e diminuată de dantelăria lirică, abuzivă pe alocuri. Câteva cărți, *Testigo de mi tiempo* (1961), *Mărturii de ieri și de azi* (1962), *Alte mărturii de ieri și de azi* (1967) ș.a., sunt dedicate unor confrați din România, evrei sau nu, a căror amintire nu se estompase cu trecerea timpului, invocate fiind și contribuțiile culturale ale acestora. În paralel cu elaborarea prozei, **R.** s-a dedicat febril și consecvent militantismului umanist și pacifist, cum se întâmplă cu pledoaria din *Principiile umanitariste* (cu traduceri în numeroase limbi) sau din *Umanitarismul și Internaționala intelectualilor*, ambele apărute în 1922, unde sunt analizate atitudini văzute ca unic instrument eficace pentru solidarizarea popoarelor, în timp ce *Umanitarismul biblic* (1926) propagă eterna idee a fraternității umane. Altundeva forțele luminate sunt chemate să susțină ideea pacifistă, ca în *Internaționala pacifistă* (1928) sau în *Căile păcii* (1929). Încă pe când se afla în țară, **R.** editează ori îi sunt traduse și în limbi de circulație o serie de intervenții în favoarea păcii, sprijinit în demersurile sale de Romain Rolland. După stabilirea în Uruguay continuă să militeze pentru întronarea valorilor umaniste și a păcii. De aceea, în 1955, la împlinirea vârstei de șaizeci de ani, a fost propus la Premiul Nobel pentru Pace, publicându-i-se, la Montevideo, un volum omagial. Prieten cu Emil Ludwig, **R.** își consacră o bună parte a activității sale transpunerii operei acestuia în românește. A tradus mult și din alți autori, în special de limbă germană, remarcabile fiind versiunile din Stefan Zweig.

SCRIERI: *Triumful neființei*, Iași, 1913; *Sonetele nebuniei*, Iași, 1914; ed. (*Nebunia*), București, 1915; *Soare-Răsare. Schițe, legende și însemnări japoneze*, Iași, 1918; *Literatura războiului și era nouă*, București, 1919; *Coloana printre ruini*, București, 1921; *Principiile umanitariste*, București, 1922; *Umanitarismul și Internaționala intelectualilor*, pref. Georg Fr. Nicolai, București, 1922; *Peregrinări*, București, 1923; *Petru Arbore*, I–III, București, 1924; *Umanitarismul și socialismul* (în colaborare cu Lothar Rădăceanu), București, 1925; *Melodiile tăcerii*, București, 1926; *Poezii*, București, 1926; *Umanitarismul biblic*, Iași, 1926; *Glasuri în surdină*, București, 1927; *Haluțismul*, București, 1927; *Drumuri în spirală*, București, 1928; *Internaționala pacifistă*, cu o scrisoare și un mesaj de Romain Rolland, București, 1928; *Căile păcii*, București, 1929; *Peregrinări europene. Bulgaria necunoscută*, București, 1932; *Prieteniile lui Miron*, București, 1934; *Umanitarism și eugenism*, București, 1934; *Europa cea tânără*, introd. Romain Rolland, București, 1935; *Eseuri despre iudaism*, București, 1936; *Spiritul activ*, București, 1940; *Ultimele poeme*, București, 1941; *Popasuri la mari europeni*, pref. Han Ryner, București, 1945; *Romain Rolland și Uniunea Sovietică*, București, 1945; *Eros în al Treilea Reich*, București, 1946; *Inimi și motoare*, introd. George Silviu, București, 1946; *Pace și omenie (1920–1946)*, București, 1946; *Istoria sexuală a omenirii*, București, 1947; *Peregrinări europene. Zece capitale*, București, 1947; *Georg Fr. Nicolai. Un sabio y un hombre del porvenir*, Buenos Aires, 1949; *Stefan Zweig: cazador de almas*, Montevideo, 1952; *Sud-America. Poeme (1948–1954)*, pref. Narcos Lijtenstein, Montevideo, 1954; *Profetas y poetas*, Buenos Aires, 1955; ed. Montevideo, 1981; *Testigo de mi tiempo*, Montevideo, 1961; *Obras. La paz del hombre. La literatura, el arte y la guerra*, Montevideo, 1961; *Mărturii de ieri și de azi*, pref. Arian Banta, Tel Aviv, 1962; *Alte mărturii de ieri și de azi*, Ierusalim, 1967; *Despărțirea ce unește*, Ierusalim, 1967; *Pe urmele lui Stefan Zweig*, pref. Israel Bar Avi, Ierusalim, 1967; *Últimos poemas*, Montevideo, 1967; *Hojas de mi calendario*, Montevideo, 1970; *Luminarias en la tormenta*, Montevideo, 1970; *Eseuri despre iudaism. Mărturii de ieri și de azi*, îngr. Camelia Crăciun și Leon Volovici, pref. Leon Volovici, București, 2011; *Glasuri în surdină, roman urmat de Prieteniile lui Miron*, pref. Stefan Zweig, București, f.a. **Traduceri:** Friederich Nietzsche, *Așa vorbit-a Zarathustra*, București, 1915; Georg Fr. Nicolai, *Biologia războiului*, introd. trad., Iași, 1921; Selma Lagerlöf, *Conacul vrăjit*, pref. Oscar Levertin, București, 1923; Knut

Hamsun, *Sclavii iubirii*, București, 1925; Stefan Zweig, *Joseph Fouché*, București, 1934, *Amok*, București, 1934, *Erasmus de Rotterdam*, București, 1935, *Noapte fantastică*, București, 1935, *Maria Stuart*, București, 1936, *Trei maeștri (Balzac, Dickens, Dostoievski)*, București, 1937, *Tolstoi, Nietzsche*, București, 1938, *Magellan. Omul și fapta sa*, București, 1938, *Obsedatul (Jucătorul de șah)*, București, 1945, *Tămăduire prin spirit*, București, 1945 (în colaborare), *În luptă cu demonul*, București, 1946 (în colaborare); Emil Ludwig, *Conducătorii Europei*, București, 1934, *Fiul Omului. Istoria unui profet*, București, 1935, *Convorbiri cu Masaryk, filosof și bărbat de stat*, București, 1935, *Hindenburg (Legenda Republicii Germane)*, București, 1936, *Trei titani (Michelangelo, Rembrandt, Beethoven)*, București, 1937, *Cleopatra. Istoria unei regine*, București, 1938, *Roosevelt. Studiu despre fericire și putere*, București, 1938; Jacob Wassermann, *A treia existență a lui Joseph Kerkhoven*, pref. trad., București, 1935; Romain Rolland, [*Articole, note și scrisori despre URSS*], în *Romain Rolland și Uniunea Sovietică*, București, 1945; Ludwig Berghoff, *Balul leproșilor*, introd. C. I. Parhon, pref. trad., București, 1947.

Repere bibliografice: Octav Botez, *„Petru Arbore”*, VR, 1924, 12; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *207–209*; Călinescu, *Opere*, I, *179*, II, *582–583*; Perpessicius, *Opere*, II, *270–272*, VI, *226–227*, XII, *334*, *504–505*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *127*, *295*; Constantin Şăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, *112–115*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *851*, *Ist. lit.* (1982), *936*; Horia Verzeanu, *Opera lui Eugen Relgis*, „Era nouă”, 1946, 416; *Homenaje a Eugen Relgis en su 60–o aniversario*, Montevideo, 1955; Norma Suiffet, *Eugen Relgis, escritor humanista y maestro*, Montevideo, 1970; Ștefan Baciu, *Eugen Relgis: un om dintr-o bucată*, „Limite” (Paris), 1975, 19; Mircea Handoca, *Un umanist al zilelor noastre: Eugen Relgis*, RL, 1980, 9; Leon Volovici, *Eseurile deuspre iudaism ale lui Eugen Relgis*, RCM, 1982, 15 aprilie; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *65–68*; Boris Marian Mehr, *Iudaistul Eugen Relgis*, CNT, 2005, 12; *Nicolas Catanoy prezintă un poet: Eugen Relgis*, PSS, 2007, 6–8; *Eugen Relgis*, RCM, 2008–2009, 310–311 (supliment special); Manolescu, *Enciclopedia*, *616–618*; Mircea Handoca, *Eugen Relgis. Studiu monografic. 1983 (ms.)*, ADLTR, Fondul Eugen Relgis. ***I.O.***

RENASCENTISM ȘI CULTURĂ MEDIEVALĂ. În discuția asupra începuturilor epocii de tranziție de la medieval la modern o chestiune importantă este legată de istoricul culturii românești. Redusă la cea mai lapidară formulare, ea s-ar putea numi „chestiunea Renașterii românești”, dezbatere cu o „vârstă” în istoriografia noastră atât pentru domeniul textelor, cât și pentru cel al imaginilor. În primul rând, pentru secolul al XV-lea nu se poate vorbi (așa cum a făcut-o Dan Horia Mazilu), într-o atmosferă aulică amintind, la Curtea lui Ștefan cel Mare, de aristocratismul Bizanțului paleolog, fie și numai de elemente ale unei Prerenașteri identificabile într-o sumă de trăsături care au fost detectate, pornindu-se de la cazul rusesc, în sporul de afectivitate și emotivitate, de individualism și „caracter național” din civilizația est-europeană dinainte și după 1400. Toate aceste caracteristici ale mentalității și sensibilității colective ale unei lumi ce se desprindea treptat de Bizanțul crepuscular țin încă de un „internaționalism” cosmopolit și eclectic al finalului de Ev Mediu. Într-a doua parte a secolului al XIV-lea și la începutul celui următor eleganța căutată a formelor, rafinamentul, gustul pentru narație și enciclopedism teologal, o undă de melancolie și un freamăt de neliniște escatologică sunt evidente în arta și în literatura de expresie greacă sau slavonă a Europei răsăritene, de la Constantinopol în Macedonia și până la Ivanovo sau Mesembria, de la Mistra până pe Valea Moravei și mai departe până la Argeș și Moscova. Sunt trăsături care conferă acestei părți de continent o unitate culturală subsumată unui internaționalism medieval târziu al Orientului european, întru totul contemporan și comparabil „goticului internațional”, aristocratic și aulic, cu violența, fastul, pioșenia, trufia și emotivitatea sa exacerbată. Nu este mai puțin adevărat că tot acum viața spirituală se identifică în Orient cu două registre culturale contradictorii și complementare: pe de-o parte, cu un tip de „internaționalism” monastic, al isihasmului palamit, de profundă esență medievală și mistică, niciodată asimilabil vreunei forme de Renaștere, pe de altă parte, cu înclinarea antichizantă spre anume moșteniri formale sau livrești ale tradiției păgâne greco-romane, îndeosebi elenistice, pe care le respiră grația, eleganța curteană, suavitatea unor chipuri desprinse din frescele unor lăcașuri ale despotatului din Peloponez, ale țaratului de la Târnovo sau ale Serbiei de nord-est, până în vremea căderii Bizanțului sub turci. Acest medievalism târziu, cultivat și înflorit, are prelungiri și analogii în Moldova lui Ştefan cel Mare, ale cărei scriptorii și monumente sunt strâns legate de altă formă, ideologică, de Ev Mediu tardiv, aceea a „cruciadei perpetue” (regăsită ca o moștenire medievală a unui ideal politic și cavaleresc până în Italia Quattrocento-ului). Nu înseamnă totuși, în ciuda unor morfologii înnoitoare, că ar intra în discuție un spirit nou, pentru că inițial „noul vine ca formă exterioară”, pe când Renașterea

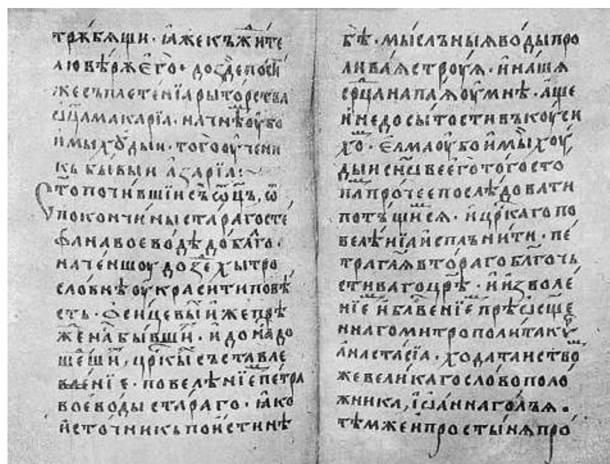
Cetatea Martinuzzi din Vințu de Jos

„vine abia când tonul de viață se schimbă" (Johan Huizinga). Disjuncția aceasta între morfologii și spirit este pe cât de firească, pe atât de limpezitoare în discuția privitoare la ceea ce s-ar putea numi Renaștere în spațiul est-european, așadar și în spațiul românesc, unde nu a putut să fie niciodată o realitate esențială a spiritului, ci doar una, exterioară, a formelor. Faptul că în Europa de Răsărit nici antropocentrismul renascentist, nici emulația burgheză, nici fundamentalele răsturnări ale perspectivei științifice nu au putut avea temeiuri între 1400 și 1600 nu indică însă că vasta sferă de tradiție bizantină, de strălucită cultură medievală greacă, slavă și romanică, în cele din urmă o „Europă fără Renaștere", ar fi zăbovit în medievalitate. Această parte de lume a stat în legături directe și constante cu arii imediat învecinate anexate de Renaștere, precum Polonia Iagellonilor sau Ungaria și Curtea italienizată a lui Matei Corvin, nu a ignorat la nivelurile ei superioare, aulice, nici formele de viață, nici cele de artă, de literatură, de gândire chiar, din Italia, din Germania sau din Ţările de Jos, aparținătoare Renașterii și Reformei, va fi cunoscut, îndeosebi după 1500, acele mutații structurale care să îndreptățească opinia că Evul Mediu se încheia și aici. Pentru că în veacul al XVI-lea ceasul noutății bătuse și pentru civilizația românilor. Cu un sunet ce i-a fost specific și inconfundabil. O parte reprezentativă a acestei noutăți îmbrăcase, în cazul zonei transilvane, haina morfologiilor renascentiste propriu-zise încă din veacul al XV-lea. De momentul patronajului corvinian – dintre 1460 și 1490 – fuseseră legate, de pildă, unele singulare noutăți, precum formele arhitecturale și sculpturale întâlnite la loggia castelului de la Hunedoara sau la sarcofagele din Catedrala de la Alba Iulia etc. În cazul Transilvaniei, așa cum observa Jan Białostocki, în veacul scurs între 1460 și 1560 morfologiile renascentiste ale Europei răsăritene au adesea o mai mare puritate decât cele din Occidentul de la nord de Alpi din punctul de vedere al normelor peninsulare, generate de prezența artiștilor italieni sau a emulilor lor direcți. Mai mult, legăturile avute mai ales cu Italia septentrională deveneau treptat o constantă a istoriei cultural-artistice a Transilvaniei în pragul epocii moderne. Elementele lombarde, împletite cu cele florentine, sunt întâlnite încă de la 1512, apoi ecourile morfologiilor renascentiste nord-italice – distingând arii diferite cu epicentrul la Bologna, Milano, Veneția sau din zona Ticino-Como – devin tot mai abundente spre mijlocul veacului. Înrâurirea formelor de Renaștere italiană – dar și a unor forme ale goticului, cu supraviețuiri din fondul local sau cu adaosuri de origine germană, central-europeană – este resimțită din arhitectura bisericilor și a unor cetăți de felul celor de la Gherla și Vințu de Jos, până în arta bijuteriilor sau în aceea, mai modestă, a tavanelor pictate casetate. Apar sporadic și câteva înnoiri formale de sorginte renascentistă la ctitoriile din Moldova lui Petru Rareș, Probota către 1530 sau la ades citata pisanie cu „putti", din 1535, de la biserica Sf. Dumitru din Suceava. În cazul Moldovei permeabilitatea la ceea ce va fi însemnat înnoire pe tărâmul spiritului – o înclinare care va conferi anume trăsături specifice mentalității și sensibilității moldovenești în pragul timpurilor moderne – se vădește încă din prima jumătate a veacului al XVI-lea, prin susținutele raporturi cu Transilvania și Polonia, în legătură cu capitolul, mai puțin notabil estetic, dar foarte semnificativ sub specie culturală, care este cel al morfologiilor renascentiste. Deschiderea firească spre Occident a țării pe care Ştefan cel Mare o putuse desemna, înaintea Apusului, într-un text din 1475, „questa porta della christianità", făcea ca noile forme – venite pe calea Bistriței ardelene îndeobște, ca și cele ale goticului câteva decenii înainte – să fie aici întru totul la locul lor. Cu mult mai relevante în comparație cu realitățile morfologice sunt noile trăsături care, fără să aparțină neapărat Renașterii, indică și ele un sfârșit de spiritualitate medievală în spațiul românesc de-a lungul veacului al XVI-lea, îndeosebi la mijlocul și într-a doua jumătate a acestuia. De relevat în primul rând faptul că încă înainte de sfârșitul veacului al XV-lea se conturase

incipient o conștiință de neam a românilor – ceea ce nu se putuse întâmpla un secol înainte nici la noi și nici măcar în Occident – sau că în veacul al XVI-lea, pe făgașul trasat de umaniștii italieni din Quattrocento, prin cărturari călători ca Olahus sau prin aventurieri cultivați ca Despot se afirma sonor, în auzul întregii Europe, romanitatea românilor sau că în spirit umanist și livresc unele familii boierești și apoi princiare ale Moldovei – Movileștii, în speță – cochetau cu orgoliul unor genealogii romane într-un moment în care nobilii poloni își construiau genealogii sarmatice, iar cei maghiari descendențe hunice. După cum se poate spune că prin tiparul slavon din primele două decenii ale veacului al XVI-lea, prin truda lui Coresi și întemeierea tiparului românesc (nu fără legături cu spiritul reformat din Ardeal), prin apariția textelor rotacizante, prin folosirea tot mai frecventă a limbii vernaculare în documente princiare precum cele ale lui Petru Şchiopul (care știa să sublinieze precis înrudirea limbii sale materne cu italiana) sau prin folosirea alfabetului latin de către înalți dregători moldavi ca Luca Stroici, tendințele vădite în cultură aliniau realitățile românești la cele europene ale timpului Renașterii (sentimentul comunității naționale, al „țării" în cazul românesc, aparținând totuși, în mod esențial, veacului următor, al XVII-lea). Într-un timp al afirmării treptate a individualității creatoare artistice, dar și a celei literare, a celei politice, într-o vreme a misionarilor, a călătorilor, a aventurierilor chiar, deschiși spre toate noutățile zilei, ajunși efemer pe tronuri ale Răsăritului european – indiferent dacă descindeau dintr-o mare casă regală, precum Henric, rege al Poloniei, fiul Caterinei de Medici, sau dintr-un neam obscur, ca voievodul Moldovei Iacob Heraclid Despotul –, ceea ce apare ca impetuoasă nouă nevoie a spiritului în spațiul românesc este setea de a povesti, de a istorisi, de a scoate la lumină istoria sfântă și profană, deopotrivă depărtată și apropiată. Este o vreme în care triumfa narația ce depășește canonul sec al analisticii medievale, indicând și în cazul românesc un sfârșit efectiv al medievalității. Narația, privită nu ca o specie literară, ci ca o modalitate de a transfera în scris și în imagine rezultatul a tot mai numeroaselor experiențe ale individului creator și ale comunității ce l-a ivit și pentru care ostenește, poate fi de variate tipuri. Toate sunt întâlnite îndeosebi în prima jumătate și la mijlocul veacului al XVI-lea, ceea ce oferă, și în registrul cultural, un reper definitoriu pentru cumpăna dintre Evul Mediu și evul modern. Se manifestă mai mult sau mai puțin simultan – chiar dacă în veșmânt bisericesc și sub semnul încă stăruitor al Bizanțului, al tradiției instituite de acesta, ceea ce nu trebuie să înșele în privința caracterului nou – forme diverse ținând de această propensiune spirituală, mentală și afectivă, de a comunica în cuvinte sau în culoare preaplinul unor idei, sentimente, experiențe individuale sau colective, pe care demersul narativ îl cuprinde. În Moldova epocii lui Petru Rareș – personaj complex, încă medieval, dar cu nu puține licăriri de ideologie, comportament și țeluri moderne – în deceniile al patrulea și al cincilea ale veacului al XVI-lea sunt decelabile multe elemente ce pot justifica socotirea epocii drept cea a începutului unor mutații în ordinea spiritului, indicând calea spre o tranziție de aproape un secol de la medieval la modern. Elemente ce nu mai aparțin Evului de Mijloc vor deveni tot mai vizibile în

Biserica mănăstirii Sucevița

Cronica lui Azarie

următoarele două decenii, marcate de personalitatea lui Alexandru Lăpușneanu și a lui Despot în Moldova, iar în Muntenia abia în deceniul al nouălea, odată cu domnia lui Petru Cercel, cel puțin în mediile Curții domnești, nu fără influență în restul straturilor sociale. O stare de spirit care, avându-și premisele în prima parte a secolului, se datora în bună măsură individualității acestor voievozi, a cărturarilor de care au știut să se înconjoare, experiențelor lor culturale, călătoriilor făcute de ei în mari centre culturale ale Poloniei și Germaniei, ale Franței și Italiei. De pildă, desăvârșirea picturii murale exterioare a câtorva monumente din Moldova de Nord, fenomen plastic complex ce exprimă în ultimă instanță – la început, către 1530, într-un mediu princiar, apoi și în cel monastic – estetica unui nou moment de artă, altul decât cel medieval, din care, iconografic, își trăgea rădăcinile, stă sub același semn definitoriu al narației. Se preschimbă, de fapt, expresia sobră, clasică, concentrată a frescei medievale din vremea lui Ștefan cel Mare într-un spectacol luxuriant, cu sute de figuri izbucnind pe zidurile dinafară ale bisericilor, abolind aievea hotarul medieval dintre libertatea naturii înconjurătoare și rigorile lăcașului de cult. Trebuie adăugat că tot în veacul al XVI-lea se constată în arta românească întrepătrunderea nuanțată, subtilă a spațiului construit sacral și a spațiului natural prin noutatea arhitectonică hotărâtoare a pridvoarelor, menite unei lungi și pitorești cariere în veșmântul somptuos al tradiției artistice a Evului Mediu. Dar spectacolul unei asemenea picturi exterioare, nevoia retorică a discursivității ce recurge la imagini ale iconografiei răsăritene stau în legătură nu numai cu episodicele reprezentații cu caracter dramatic – acele „ludi” cu tradiții de mister medieval occidental, regăsite și în mediul săsesc transilvan, ce se desfășurau, potrivit unui izvor polonez, prin 1537–1538, la Suceava, „primaria civitas” a Moldovei, ca și în alte locuri –, ci și cu paginile de retorică a povestirii ce încep a fi scrise, cu duh monastic, în aceeași Moldovă, odată cu sfârșitul deceniului al treilea al veacului al XVI-lea, de către starețul de la Neamț și episcopul de Roman Macarie, apoi de Eftimie, egumenul de la Căpriana, după mijlocul secolului, în sfârșit de Azarie către încheierea veacului. Dacă primul, „învățătorul Moldovei”, cronicarul lui „Petru cel Minunat” (Petru Rareș), făcea dovada unei forțe narative în care „împletirea ritoricească” era omniprezentă în buna tradiție a Bizanțului, de unde și venea printr-o filieră balcanică slavă Manasses, model adesea evocat, el știa menirea celor de cinul și chemarea lui („să înfrumusețăm cununa cuvântului cu cuvinte împletite cu aur”), ba avea chiar gustul unor aluzii clasice, greco-romane, la „calende”, la „bătrânul Cronos” sau la „Tindarida”. Urmașii săi întru scris și cin călugăresc, „macarienii”, interesați de filologia slavonă și preocupați de istoria timpului lor – trăsături ale unei noi tipologii de cărturar – vor duce retorica și „istorisirea” la un prag neatins până atunci în spațiul nostru cultural: Eftimie, mai ales prin procedeul stilistic al aglomerării epitetelor în encomiastica lui cronică despre „minunatul Alexandru” (Alexandru Lăpușneanu), apoi Azarie, care își spune în mai multe rânduri „povestitor”, autor de „povestire bogată”, prin epicul cronicii sale, prin digresiuni, prin mulțimea personajelor puse în scenă, amintind, nu întâmplător, de numărul neobișnuit al figurilor pictate cu vervă retorică pe zidurile aproape contemporanei mănăstiri Sucevița, ctitorie a Movileștilor. Retoricul și narativul unor texte slavone, ca și cele ale unor picturi murale făceau parte, stilistic vorbind, din aceeași nouă etapă a culturii noastre, răspundeau nevoii de poveste, de istorie în sensul cel mai strict al cuvântului. Semnificativ, curând după 1550 alt grup de mărturii culturale, ținând și el de lumea ecleziastică ce se adresa într-un chip nou întregii comunități, comunicând date ale istoriei mai vechi sau mai recente, venea să completeze ceea ce se știe, fragmentar încă, despre structura mentală din acest spațiu de civilizație, ilustrarea aflându-se în fiecare din cele trei țări române: cazul „cronicilor

murale" pictate în lăcașuri slujind unor medii atât de diferite ca mentalitate și cultură, precum cele ortodoxe și luterane, databile toate – coincidență tulburătoare – în a doua jumătate a veacului al XVI-lea. Dacă narația fusese prezentă prin câteva pagini remarcabile în epigrafia medievală la sfârșitul veacului al XV-lea și la începutul celui de-al XVI-lea (pisania din 1476 a bisericii din Războieni sau lespedea funerară a lui Radu de la Afumați la Curtea de Argeș în 1529), abia odată cu anii '60-'70 ai veacului al XVI-lea înflorirea ei este evidentă, dar într-un cadru doar aparent legat încă de medievalitate, influențat din plin de noul spirit al timpului. În Transilvania exemplarele cele mai expresive provin din bisericile sașilor, pentru care parohi și profesori luterani ce se îndeletniceau cu istoriografia au redactat cronici murale (*Wandchroniken*) ce „popularizau" istoria săsească și ardeleană, coborând până la veacul colonizării sau referindu-se la stricta contemporaneitate, într-un spirit educativ și civic legat de climatul Renașterii. Este cazul „cronicii" din biserica sibiană, pictată la 1566–1569, al celei de la Ațel din 1577, al celei din Biserica Neagră din Brașov (1585) și Bistrița (1590), în fine, al celei din 1592 de la Sighișoara. Dincoace de munți, în cu totul alte condiții, dar izvorât dintr-un spirit asemănător, gustul pentru cronistica murală, ce se adresa unor grupuri mai largi decât cele ce se puteau îndeletnici cu lectura cronicilor scrise prin scriptorii mănăstirești, e regăsit în ctitorii din Oltenia și din Moldova, din vremea celor doi frați Mihnești, ce au asigurat o efemeră unire dinastică a celor două țări române la finele veacului al XVI-lea. La Bucovăț, în 1574, era pictat, lângă portretele din naos ale lui Alexandru al II-lea Mircea și Petru Şchiopul, un text în care, la persoana întâi – o altă noutate stilistică –, primul dintre cei doi voievozi se adresează parcă privitorului evocând războiul dus alături de turci în Moldova învecinată și soldat cu înscăunarea la Iași a celui de-al doilea voievod. Mai târziu, la Suceava, în biserica Sf. Gheorghe, în 1590, sub Petru Şchiopul, literele de aur ale inscripției pictate tot în naos vorbesc despre diferite evenimente legate de neamul său princiar, de raporturile cu Stambulul ce-i sprijinea și avea să-i sprijine constant stirpea sau de unele întâmplări din istoria lăcașului și a Moldovei. Chiar dacă nu este tot o cronică murală, folosirea procedeului adresării directe în curioasa inscripție îndemnând la pace, la nevărsare de sânge și la dreaptă judecată, inscripție ce întovărășește portretul din 1594 al lui Petru Cercel din ctitoria boierilor Buzești de la Căluiu, face ca această mărturie epigrafică să aparțină aceleași mentalități narative; ea se înrudește, la rându-i, cu spiritul unor documente domnești ale epocii, cum ar fi cel dat de Alexandru al II-lea Mircea, în ianuarie 1575, mănăstirii Vieroși pentru sufletul jupânului Albu Golescu, mare clucer, ruda sa prin alianță, ale cărui fapte de arme sunt istorisite pe larg aici, după ce fuseseră amintite și în cronica murală de la Bucovăț.

Petru Cercel

În mutația lentă dinspre medieval spre modern Moldova s-a dovedit mai permeabilă, mai deschisă noutății, înrâuririlor culturii apusene ce îmbrăca în această vreme mai ales haina Renașterii. Împrejurarea, facilitată de poziția geografică a Moldovei, de proximitatea Transilvaniei, a posesiunilor habsburgice și mai ales a Poloniei, de relativa depărtare față de lumea turco-balcanică, ce nu a încetat a o înrâuri adesea, a determinat o autentică constantă a civilizației moldovenești, o dimensiune interioară din ce în ce mai evidentă în veacurile următoare, al XVII-lea și al XVIII-lea. Tradițiile politice și dinastice

ale Moldovei, mai stabile decât cele ale Țării Românești, nu au venit în contradicție cu gustul înnoirii sensibile și mentale atunci când veacul al XVI-lea a adus cu sine, după momentul Petru Rareș, o încheiere a șirului – până atunci neîntrerupt – al Bogdăneștilor, chiar dacă feluriți pretendenți și aventurieri năzuind la scaunul domnesc își caută legături fictive sau reale cu legitima dinastie moldovenească din Evul Mediu sau chiar dacă descendenți direcți ai acesteia ajung la un moment dat pe tron, înainte sau după anii în care Petru Șchiopul cârmuise țara vecină. Voievozii de la Suceava și Iași, înconjurați în parte de o nouă boierime – din care nu vor lipsi cu timpul adaosuri levantine – ce apăruse și în jurul domnilor de la Târgoviște și București mai ales după „tăierile" poruncite de Alexandru Lăpușneanu și de Mircea Ciobanul, aveau să întrețină o atmosferă de civilizație aulică ce le compensa, adesea, lipsa de forță sau de legitimitate. O civilizație în care, mai ales după 1600, se vor ilustra, uneori cu cariere de excepție și mai de fiecare dată printr-un patronaj cultural-artistic plin de roade, acei „oameni noi" pe care sfârșitul extrem al Evului Mediu și primele începuturi de vreme modernă îi înregistrează ca un important ferment de spiritualitate. Din mai multe rațiuni se poate socoti că domniile lui Lăpușneanu, în deceniul 1552–1561 și apoi în anii 1564–1568, marchează și una dintre etapele mutației lăuntrice survenite într-o civilizație ce se rupea de Evul Mediu, și o etapă de împrumuturi formale din repertoriul renascentismului transilvano-polon. Afirmarea legitimității a îmbrăcat, la Alexandru Lăpușneanu, forma obișnuită a grijii pentru ctitoriile reprezentative ale dinastiei tradiționale, de la atenția specială acordată mănăstirii de la Bistrița, ctitorită de Alexandru cel Bun și rezidită de el, la necropola princiară de la Rădăuți sau a copierii, în opere de artă pe care le comanda, a unor piese liturgice de excepție ale înaintașilor. Între 1554 și 1558, pe la începutul domniei, Lăpușneanu ridica, poate cu același meșter ce lucrase și la Bistrița, ctitoria sa monastică și necropola neamului său de la Slatina, unde coexistă tradiționalismul medieval al arhitecturii lăcașului de cult cu semnele inconfundabile ale timpului cel nou, evidente mai ales în podoaba sculptată. Ele par a se datora unei etape ceva mai noi, din jurul anilor 1560–1561, dacă se ține seamă de o pisanie, dar și de câteva scrisori schimbate cu Bistrița ardelenească de către voievodul aflat cu toată Curtea la Huși în primăvara lui 1560. Astfel, în corespondența lui cu bistrițenii erau ceruți pietrari calificați: „Habemus animum hoc anno presenti erigendi aliqua edificia in regno nostro ex lapidibus, sed lapicide in regno nostro quam pauci et rarissimi comperiuntur". Rezultatul – casa domnească de la Slatina, cu o fațadă impunătoare, lungă de patruzeci de metri, cu portal și ferestre de Renaștere. Între acest edificiu și biserică, dispusă în ax, într-o simetrie ce nu fusese proprie așezămintelor medievale, înconjurată de o grădină, se ridica în 1561 – data propriei inscripții decorate cu doi lei și cu stema Moldovei – o fântână poligonală din care s-au păstrat, lucrate în marmură de Hațeg, fragmente din ghizd, profilat în manieră renascentistă, și o placă împodobită în relief cu motivul Gorgonei mitologice. Existența unui asemenea decor arhitectural, familiar mai curând grădinilor unor palate și mănăstiri din Renașterea central-europeană și, desigur, din cea italiană, trimite la altă scrisoare a lui Lăpușneanu, din aprilie 1560, către același oraș transilvan, prin care repeta cererea unor meșteri pietrari, anume pentru lucrări atât de speciale și de puțin obișnuite în Țara Moldovei. Un nou moment de la începuturile acestei lungi etape de tranziție a civilizației românești spre modernitate a fost cel marcat de cârmuirea, tot în Moldova, între 1561 și 1563, a lui Iacob Basilikos Cretanul, ce și-a zis Heraclide, dar care s-a dat și drept descendent al Bogdăneștilor, iscălind documente ca fiind „nepotul lui Ștefan voievod cel Bătrân". Personaj reprezentativ, dar cu un spor de spectaculos față de alții, pentru ceea ce a însemnat sincretismul atmosferei de cultură levantino-occidentală înainte de 1600, acest „despot de Samos", devenit Despot Vodă în tradiția locală, era predispus prin biografia sa de călător pentru studii și glorie de la Montpellier și Paris, la Wittenberg și în Polonia, de conte palatin al Imperiului lui Carol Quintul, de prozelit al luteranismului într-o vreme în care unii privesc tot mai mult către lumea de moștenire bizantină, să încerce, cu ambiții și orgolii imense, să împământenească, prin Curtea sa, forme culturale superioare, de sorginte occidentală, în țara în care avea să domnească, legat însă cu Apusul unde își petrecuse o parte din viață. Înconjurat de cărturari ca Johannes Sommer, autor de elegii latinești și a unei biografii a voievodului, scrisă în latină, întâlnit apoi și în mediul transilvan reformat, întemeind la Cotnari Schola Latina, redactând – iarăși în gust renascentist – scrieri

militare, colecționând copii manuscrise după opuri cunoscute ale autorilor clasici antici, Despot nu a disprețuit, ca plus de prestigiu cultural și politic, desfășurarea unor forțe artistice puse programatic în serviciul domniei. La Curtea sa se aflau – împărtășind în cele din urmă soarta tragică a patronului și protectorului lor – „fauri, zidari... arhitecți... care mai toți erau germani sau italieni”, așadar veniți din acele zone de Renaștere de unde voise principele străin să aducă și profesori pentru efemera sa școală. Acest amator de înscenări cu țel politic în viața de toate zilele ținea să-și nemurească victoriile pe calea artelor, cum a făcut-o după victoria de la Verbia, în noiembrie 1561, asupra lui Lăpușneanu: „Au pus” – va scrie după mai bine de un secol Nicolae Costin – „de au zugrăvit pe păreți la ulița ce să chiamă Ulița Tătărească războiul lui Dispot cu Alexandru Vodă, chipurili căpitanilor osăbit de a domnilor, cu mare meșterșug scrise chipurile hatmanilor și anume; care zugrăvitură și scrisoare cu vremea pre urmă au cădzut și s-au ștersu”. Un asemenea caz de pictare murală exterioară, nu pe zidurile unei biserici – altă noutate a acestor decenii –, ci pe acelea ale unei construcții civile sucevene era nu doar retoric, narativ și memorabil, ci și realizat în spiritul unei arte de for ce se practica acum în multe orașe ale Europei renascentiste, poruncite de magistrați ai cetății sau de suverani ai locului. Dispariția, însă, din vechime, a unei asemenea opere privează urmașii de orice mărturie majoră despre ce va fi fost arta patronată de Iacob Heraclid Despotul, dacă se face excepție de monedele – ducați de aur, taleri și dinari de argint, oboli de aramă – pe care acest principe veleitar le-a bătut, ca semn de independență spirituală și dignitate politică, deși în Moldova emisiunile monetare încetaseră de câteva zeci de ani. Efigiile lui Despot se aliniază portretelor monetare de suverani europeni ai vremii – spre exemplu, celor ale lui Carol al V-lea, împăratul ce-i conferise domnului moldav blazonul și îl făcuse „comes palatinus”. Ele prezintă, îndeobște, imaginea antichizantă a eroului, cizelată, probabil la Suceava, de meșterul sas Wolfgang Midwischer, pe aversul monedelor înfățișând bustul princiar cu coroană deschisă, cuirasă, spadă într-o mână și glob crucifer în cealaltă (mărturiile vremii vorbesc despre un „sceptrum aureum” al voievodului); pe reversul acelorași monede apar complexe armoarii din care nu lipsește acvila bicefală trimițând la nobilitatea într-un imperiu cu vocație universalistă, ca și legende latinești tot de sonoritate renascentistă, precum „Heraclidis Despote Patris Patriae”, „Vindex et Defensor Libertatis Patriae”. Pe cât se pare, acest tip de efigii renascentiste au fost mult gustate în epocă, de vreme ce tot în Moldova reapar în emisiunile altor voievozi. E cazul originalei monede de aramă din 1573 („acceaua”) a lui Ion Vodă, unde pe avers bustul domnului se profilează sobru, purtând o pălărie cu boruri mici de felul calotelor apusene, însoțit de legenda românească cu caractere chirilice care calchia o inscripție de pe monedele lui Despot („Pater Patriae” devenind „oteț Moldovei”), sau cel al monedei de argint emise în prima parte a anului 1595 de Ştefan Răzvan, unde bustul princiar cu coroană închisă, văzut din profil, pe avers, imita fidel, pe cât se pare, chipul regelui Sigismund al III-lea de pe monedele polone. În paralel cu astfel de forme exterioare ale unei plastici înnoitoare, renascentiste – mărunte, dar legate de viața cotidiană, circulând mult și prin aceasta purtătoare de morfologii noi, ce înrâureau ochiul contemporanilor –, Curtea de la Iași a lui Petru Şchiopul (ca și aceea bucureșteană a rudelor sale apropiate din stirpea Mihneștilor, mărturisea un gust, și el înnoitor, al domnului și al familiarilor săi, pentru arta cea nouă a picturii de șevalet, a portretului nobiliar de origine italiană – știut și prin filierea Poloniei și prin aceea a Levantului –, într-un mod pe care documente de epocă îl pun în lumină foarte limpede. Același caracter exterior, episodic, redus la nivelul aulic, dar nu mai puțin simptomatic pentru mutațiile timpului, l-au îmbrăcat vagile ecouri de

Biserica mănăstirii Slatina

Renaștere din Muntenia domniei lui Petru Cercel. Personaj insolit, aidoma lui Despot – dar, spre deosebire de acesta, făcând parte din dinastia legitimă a Basarabilor –, a făcut din scurta sa domnie (1583–1585) un episod cultural plin de noutăți. Stăpânirea munteană, cu sensuri europene, a acestui călător învățat, legat de grecitatea constantinopolitană, ce stihuia imnuri religioase în italienește, s-a materializat și în ridicarea în cuprinsul vechii Curți domnești din Târgoviște a unei biserici îndatorate din plin tradiției bizantine și locale medievale, dar și a unei case domnești în vecinătatea celei vechi de două secole a strămoșilor săi. Semn vizibil al unei vremi de înnoire, de separare față de formele Evului Mediu întrupate într-o reședință domnească cu trecut glorios, casa domnească a lui Petru Cercel prezintă din plin noutăți planimetrice și de decor, neștiute până atunci în Muntenia, și care țin, structural, de gusturile și înclinațiile acestui principe occidentalizat și „modern". Planul casei indică o simetrie de negăsit în construcțiile medievale ale locului, în timp ce decorația exteriorului, cu totul nouă în Ţara Românească (poate și ca un ecou de ornamentică renascentistă din Ardeal), e reprezentată de o tehnică menită a se răspândi rapid: o tencuială subțire pe care era zugrăvită cu roșu o imitație de cărămidă incizată în prealabil. Noutatea ansamblului nu trece neconsemnată de un clasicist erudit precum seniorul Jacques Bongars, amator de antichități romane în spiritul umanist al veacului, sau de genovezul Franco Sivori, secretarul princiar familiarizat cu peisajul artistic al patriei lui. Celui dintâi, în 1585, abia terminata construcție din Târgoviște îi apărea drept „un palat mic, dar frumos și impunător", în timp ce al doilea vorbește pe larg despre palatul princiar, cu arhitectura sa monumentală („il Palazzo del Principe è di molta grandezza e conveniente architectura"), cu apartamente frumoase („belle e nobili stancie"), având alături – în gustul renascentist găsit cu douăzeci de ani înainte în Moldova, la Slatina lui Lăpușneanu – o fântână, ca și grădini italienești („belli giardini alla italiana") sau – exotism pe care mai ales Renașterea târzie și manierismul l-au gustat din plin ca o „meraviglia" invocată și de Sivori – cuști cu sălbăticiuni nenumite („bellissimi e grandissimi seragli da metter selvaticine"). În cazul în care acest principe ce a ridicat, într-o impecabilă și rapidă acțiune constructivă, un reprezentativ monument de arhitectură civilă, va fi avut și portrete pictate în manieră occidentală sau sigilii cu însemne heraldice apusene, ele nu făceau decât să întregească imaginea unei scurte domnii muntene dinainte de 1600 unde, ca și în Moldova, semnele timpului cel nou se vădiseră din plin pe tărâmul formelor și nu numai acolo.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Arte și fragmente cu privire la istoria românilor*, I, București, 1895; N. Iorga, *Byzance après Byzance*, București, 1935; Ștefan Pascu, *Petru Cercel și Ţara Românească la sfârșitul sec. XVI*, Sibiu–Cluj, 1944; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Ţările Române*, I, București, 1959; Victor Eskenasy, *Note asupra teatrului medieval românesc*, SCIA, teatru – muzică – cinematografie, 1973, 2; Al. Alexianu, *Acest ev mediu românesc*, București, 1973; Răzvan Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X–XIV)*, București, 1974; Răzvan Theodorescu, *Itinerarii medievale*, București, 1979; Adolf Armbruster, *Dacoromano–Saxonica*, București, 1980; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1980; Emil Condurachi, Răzvan Theodorescu, *Europa de Est – ariile de convergență a civilizațiilor (II)*, „Revista de istorie", 1981, 2; S. Ulea, *La Peinture extérieure moldave*, „Revue roumaine d'histoire", 1984, 4; Al. Duțu, *Humanisme, baroque, Lumières. L'exemple roumain*, București, 1984; Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984; P.P. Panaitescu, *Renașterea și românii*, AIX, 1985, 2; *Poezie veche românească*, îngr. și postfață Mircea Scarlat, București, 1985; Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern*, I, București, 1987; Mazilu, *Recitind*, I–III, *passim*. ***R.T.***

RENAŞTEREA, publicație apărută la Cluj, săptămânal, între 1 septembrie 1923 și 30 iunie 1940, ca „organ oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului", și la Alba Iulia de la 10 noiembrie 1940 până la 8 octombrie 1944, când poartă subtitlul „Organ național-bisericesc săptămânal", revenind apoi la Cluj din 7 octombrie 1945 până în 15 iunie 1950. La conducerea revistei s-au succedat: Sebastian Stanca, Orest Bucevschi (în 1927), Dumitru Antal (din 1928), I. Mateiu (din 1934). În a doua perioadă director este P.N. Vasiu, redactor responsabil T. Ciuruș (din 1942) și A. Faur (din 1946). Pe lângă știri și informații legate de situația preoțimii ardelene, revista este preocupată să aducă în fața cititorilor momente din istoria vieții religioase a românilor din Transilvania, să evoce personalități istorice, mari figuri ale culturii, crâmpeie de viață religioasă sau monahală și să promoveze literatura cu puternică încărcătură creștină. Se publică astfel articole despre Gh. Lazăr,

Emanuil Gojdu, Andrei Şaguna, Miron Românul, Ioan Moga ș.a., semnate de I. Lupaș, Lucian Blaga, Sebastian Stanca, N. Iorga, Gala Galaction, Florea Mureșan, Ion Pașca, Dominic Stanca ș.a. **R.** dobândește un conținut mai bogat sub episcopul Nicolae Ivan, care organizează în 1933 la Cluj asociația Frăția Ortodoxă Română, ce îl are președinte pe Sextil Pușcariu și din al cărei comitet de inițiativă au făcut parte G. Bogdan-Duică, I. Lupaș, Victor Papilian, Silviu Dragomir, aleși apoi în organele de conducere alături de D.D. Roșca și Sebastian Bornemisa. Ca atare, sunt prezenți cu articole G. Bogdan-Duică (*Petru Maior și Iustinus Febronius sau Petru Maior ca vrăjmaș al Papei*, *Mici studii istorice. Ceva despre Maramureș și Muncaciu*, *Psihologia unui articol anticatolic*, *Catedrala*), I. Lupaș (*Matei Voileanu*, *Puterea morală a conștiinței naționale*, *Testamentul episcopului N. Ivan*, *Transilvania sau Ardeal?*), Al. Lapedatu (*Statul și Biserica Ortodoxă*), Sextil Pușcariu (*Românism și ortodoxie*, *În noaptea Învierii*, *Brâul crucii ortodoxe*, *Veac nou*), Em. Panaitescu, Victor Stanciu, Victor Papilian, Nichifor Crainic, Onisifor Ghibu, Ioachim Crăciun, Florian Ştefănescu-Goangă, N. Drăganu, D. Stăniloae, Iosif E. Naghiu ș.a. Sunt incluse în sumar versuri de C. Dumitrescu, Florea Mureșan, Sanda Mateiu, Ion Pillat (*Nașterea Domnului*), Octavian Goga (*Iisus pe valuri*, *Îmi cântă moartea*, *Bisericuța din Albac*) ș.a. De semnalat faptul că aici sunt găzduite în 1934–1935 câteva din primele versuri ale lui Radu Stanca, „elev în cl. V-a liceală" (*Mesia*, *Hristos a înviat!*). Cu proză este prezent Victor Papilian (*Din alte timpuri*), acestuia discutându-i-se și piesele de teatru *Cerurile spun*, *Alt glas*, precum și romanul *În credința celor șapte sfeșnice*. De o atenție specială se bucură opera lui Lucian Blaga, intrat în aria de interes a revistei cu ocazia primirii sale în Academia Română, apoi prin suita de articole pe care profesorul I. Todoran o consacră operei sale filosofice și implicațiilor ei teologice (*Un mit metafizic*, *Marele Anonim*, *Diferențialele divine*). Şi Nichifor Crainic are raporturi bune cu **R.** Mai întâi, în 1933, el conferențiază, în cadrul Asociației „Andrei Şaguna", iar mai târziu i se publică *Ortodoxie și naționalism* și *Nostalgia paradisului* și i se comentează conferința *Creștinism și artă*, susținută în 1940, precum și primirea în Academie. Iosif E. Naghiu este unul din comentatorii literari cei mai activi pe care i-a format colectivul redacțional, tema lui predilectă fiind literatura văzută din perspectivă religioasă. Astfel, comentează poezia lui Panait Cerna, a lui Octavian Goga, motivele religioase din poezia lui Eminescu (*Eminescu și Sf. Lucia* și *Eminescu și cultul Maicii Domnului*). Un număr întreg (20/1938) este închinat lui Octavian Goga, la moartea acestuia, articolele și evocările fiind și ulterior foarte numeroase. În perioada de la Alba Iulia se reproduc în revistă poezii de Andrei Mureșanu, Mihai Codreanu, N. Iorga, V. Voiculescu, Mircea Dem. Rădulescu, I.U. Soricu, Romeo Dăscălescu, Mihai Beniuc. Articolele vorbesc acum despre „tragedia învățământului românesc din Ardealul ocupat", despre suferințele îndurate de populație și privațiunile în materie de cultură, dar și despre rezistența spirituală din ținuturile românești înstrăinate prin Dictatul de la Viena. Printre noii colaboratori se numără Gh. Ciuhandu, V. Oprescu-Spineni ș.a. ***M.Pp.***

RENAŞTEREA MOLDOVEI, publicație apărută la Chișinău, bilunar, de la 1 aprilie 1920 până în iulie 1921, cu subtitlul „Revistă literară și de propagandă națională", sub conducerea lui Nicolae Dunăreanu și a lui Liviu Marian, cărora li se vor adăuga de la 1 ianuarie 1921 D. Iov, Tudor Pamfile și Al. Terziman. Orientarea revistei se cristalizează pe parcurs, identificându-se cu idealul de propășire culturală a Basarabiei, obiectiv pe care redactorii înțeleg să îl atingă prin familiarizarea cititorilor cu literatura română contemporană și prin încurajarea scriitorilor din zonă. **R.M.** a animat considerabil climatul cultural basarabean și s-a remarcat prin calitatea conținutului său. Se publică proză de Mihail Sadoveanu, Nicolae N. Beldiceanu, Nicolae Dunăreanu, Tudor Pamfile, Leon Donici, Artur Gorovei, D. Iov, Liviu Marian. Poezia este ilustrată de Nichifor Crainic, G. Gregorian, Nicolae N. Beldiceanu, D. Iov, Nuși Tulliu, Al. Terziman, Ion Buzdugan, Pan Halippa ș.a., iar publicistica de Ştefan Ciobanu, Liviu Marian, Apostol D. Culea, Paul Gore. Materialele de la rubrica „Cronică literară", semnate cu pseudonimul Ramvil, aparțin lui Liviu Marian. ***I.Dg.***

RENAŞTEREA ROMÂNĂ, cotidian apărut la Sibiu între 19 ianuarie și 26 octombrie 1919, la București între 22 noiembrie 1919 și 13 mai 1921 și la Arad între 5 februarie și 30 decembrie 1929, cu subtitlul „Ziar național-poporan independent". Director și responsabil: Victor Hotăran pentru numerele apărute la Sibiu și Eugen Goga (din 26 octombrie 1919) pentru cele editate la București; la numărul 67/1919

A.P. Bănuț trece la direcția ziarului alături de V. Hotăran, de la numărul 87/1919 I. U. Soricu e menționat ca redactor-șef, la numărul 158/1919 director e Eugen Goga și tot acum își începe colaborarea Octavian Goga, uneori sub pseudonimul Aegrotus și Ion Codru; la seria din 1929 ca redactor-șef figurează Tiberiu Vuia. Colaboratorii încearcă să surprindă cele mai importante evenimente social-politice și culturale de pe teritoriul României întregite. Cu o anumită regularitate sunt publicate articole cu un caracter informativ, precum *Mișcarea culturală în Banat*, *Situația în Bucovina*, *Cultura românească în Basarabia*, *Propaganda culturală în Ardeal*. În prima pagină se inserează articole de Octavian Goga (*Vreme nouă, Criza cea mare, O pagină de istorie: Consiliul Dirigent din Transilvania*), Al. Vlahuță, Sever C. Dan. Cele mai multe poezii publicate în **R.r.** îi aparțin lui Aron Cotruș (*În țara morții, Vin vânturile roșii*), lui Lucian Blaga (*Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, *Pământul*), V. Voiculescu (*Țării mele*, *Isus*), Nichifor Crainic (*Parabole: Fata profetului*, *Exploratorul*), Sebastian Bornemisa (*Căsuță albă fermecată*), Victor Eftimiu (*Clopotele Sucevei*). Tot cu versuri figurează Mihail Dragoș, Adrian Hulea, I.U. Soricu (mai iscălește Laokoon, T. Miron și Păr de lup), Emil A. Chiffa, Liviu Opriș, George Gregorian, Șerban Bascovici. Proza este ilustrată de D. Iov (*Pe drumuri basarabene. Propagandistul*), Al.A. Busuioceanu (*Blestem*), Ion Gorun (Al.I. Hodoș; *Pedeapsa solgăbirăului*), Al. Cazaban (*Căldura bolnavilor. Din iarna anului 1917*), Viora din Bihor (semnează și Viora dr. Ciordaș; *Bihorul*), Cincinat Pavelescu, Victor Eftimiu, Onisifor O. Borcea, I.C. Vissarion, Carol Ardeleanu, Gh. Brăescu, unele fiind retipăriri. În cadrul rubricii „Foiletonul «Renașterii române»” sunt tipărite *Romanul Ariadnei* de Hortensia Papadat-Bengescu și *Un om supărător* de Al. Cazaban. Tudor Vianu intră în sumar în 1920 cu *Scrisori din Viena*. Se publică traduceri din Frédéric Mistral, Anatole France, Frații Goncourt, Marc Aureliu, Jan Neruda. O importanță deosebită se acordă în 1919 comemorării lui Eminescu la treizeci de ani de la dispariție. La „Revista presei” A.P. Bănuț analizează campania inițiată de C. Banu în „Viitorul” despre pretinse articole publicate de Victor Eftimiu la Paris, unde se afla în turneu cu piesa *Înșir-te mărgărite*, texte în care ar fi denigrat țăranul român. Cronica teatrală e semnată de Vasile Timuș, iar rubrica „Mișcarea culturală (cărți și reviste)” de D.I. Cucu. Alte rubrici: „Din lumea artelor (teatru–muzică–artă)”, „Știri artistice”, „Mișcarea literară”. Alți colaboratori: Elena din Ardeal (Elena Simtion), Radu Cosmin (Nicolae Tănăsescu), C. Pajură (C. Papacostea), Horia Petra-Petrescu, V.R.S. (Vintilă Russu-Șirianu), Eugen Herovanu, G. Bogdan-Duică, Adrian Corbul (Radu Baltag). ***L.Cr., R.P.***

REPORTAJ. Specie publicistică axată pe relatarea unor fapte, întâmplări sau situații „de la fața locului”, **r.** devine uneori, mai ales în secolul al XX-lea, asimilabilă literaturii artistice prin tehnicile sale de persuasiune, utilizate adeseori de scriitori sau de jurnaliști care au și talent literar. Termenul provine din anglo-americanul *report* (contiguu cu „raport”) și, spre deosebire de alte forme de investigație, are de regulă în vedere umanul (sau natura antropizată) și are un caracter subiectiv, de reconstituire a unor situații, sau monografic, pornind de la date ale actualității imediate. Fie că are un caracter preponderent „de informație” sau „de creație”, social sau politic, oficial sau subversiv, fie că urmărește relatarea declarat obiectivă a unor evenimente ieșite din comun sau că exploatează senzaționalul, interesat de *terra incognita* sau *extrema* ori de medii sociale greu accesibile („de jos” sau din *high life*), **r.** răspunde nevoii de informare și document a publicului. **R.** e direct legat de apariția mass-media, de revoluția tehnologică și de mobilitatea pe care aceasta o presupune. În funcție de suportul mediatic utilizat, **r.** poate fi ziaristic, fotografic, cinematografic (mai nou, televizat – de tip docudrama) sau radiofonic, fiecare cu istoria și particularitățile sale. Există o legătură istorică între **r.** și specia memorialului de călătorie, o expresie autohtonă incipientă, evident hibridă, impură, constituind-o, de pildă, serialul *Escursiuni în Germania meridională* al lui Nicolae Filimon, publicat în foiletonul ziarului „Naționalul” din București între septembrie 1859 și martie 1860. Axat tot mai mult, în secolul al XIX-lea, pe relatarea conflictelor militare și a vieții politice, **r.** are drept debușeu presa cotidiană, care-i imprimă fizionomia și standardele. În România **r.** scriitorilor se îndepărtează uneori de canoanele genului, inclusiv prin ironizarea convențiilor speciei. Un exemplu notoriu este cel în care I. L. Caragiale prezintă, în schița *Reportaj*, un corespondent politic (Caracudi) care-și compune reportajele în Cișmigiu, imaginându-și „ce gândește suveranul”. Tot Caragiale publică în

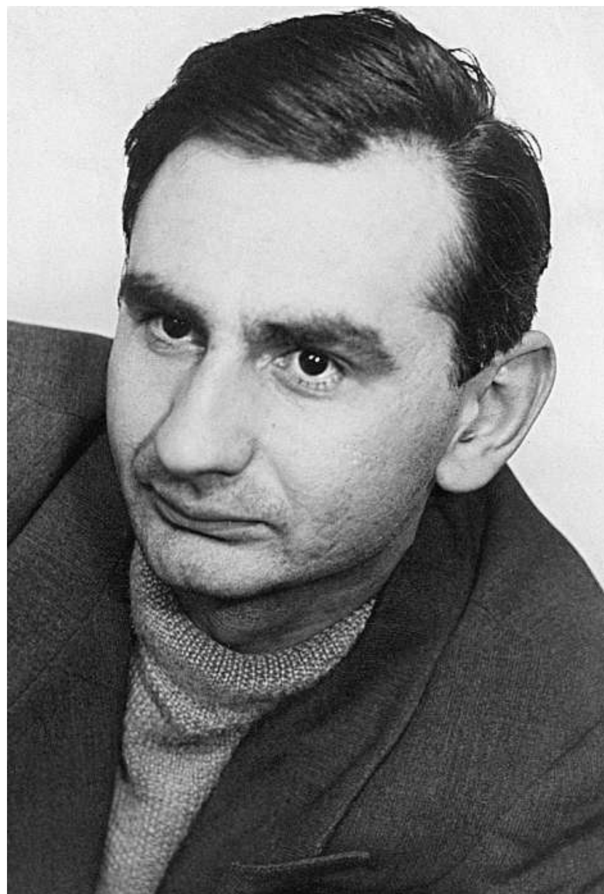
F. Brunea-Fox

„Epoca” din iunie–iulie 1897 un amplu **r.** ambiguu-ironic, *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu”*, în care figura bătrânului savant e reconstituită cu maliție admirativă. Există, pe de altă parte, o legătură între nevoia de senzațional, mistere și aventură a cititorilor de roman foileton și aceea a publicului de **r.**; nu întâmplător, **r.** foileton ajunge să fie perceput de unii scriitori ca alternativă nonficțională la ficțiunea realistă. **R.** ca școală a „vieții imediate” corespunde vitalismului angajat și demofil. Romanul polițist (detectivistic) impulsionează, la rândul lui, **r.** pe filiera investigației jurnalistice. Apariția fotografiei, a cinematografului, a radioului și televiziunii au stimulat, în maniere specifice, dezvoltarea speciei, modificând percepția asupra realului și a convențiilor reprezentării sale. În fapt, convenția reportericească presupune imediatul, simultaneitatea comunicării, dar și impresionarea, captarea atenției, șocarea publicului prin tehnici ale dezvăluirii și ale maximizării intensității, cu mize care pot fi, după caz, comerciale, estetice sau politice. Fapt esențial, **r.** exprimă o politică și o etică a reprezentării, centrarea pe documentul brut și informație fiind învestită cu un caracter veridic pe care ficțiunea realistă a secolului al XIX-lea nu-l avea. Sub presiunea emancipărilor democratice și a dezvoltării mass-media, treptat culturii elitiste și convenționale a pudorii îi ia locul o cultură a dezvăluirii și exhibării (la limită, a demascării), puternic voyeuristă. Pactul stabilit între reporter și publicul său țintă nu e, în primul rând, unul autobiografic (ca în cazul autobiografiilor sau al diarismului), deși este garantat de prezența la fața locului a autorului, ci sociografic. El implică, așadar, adevărul faptic și transparența, care se suprapun total sau parțial noțiunii de autenticitate și se opun inautenticului, minciunii, contrafacerii ficționale sau distanței obscurizante. Stilul nud, dinamic și anticalofil, dar nu inexpresiv, definește această nouă atitudine, iar documentarea proprie relatării reportericești are, la rândul ei, un caracter subordonat actualității socioistorice, culturale și politice. Primul Război Mondial, Revoluția sovietică din 1917 (relatată pentru publicul american de la „New York Times” de admiratorul ei John Reed) și evenimentele politice ulterioare au alimentat substanțial interesul pentru **r.** prin intermediul unor corespondenți talentați, uneori cu niște calități literare certe. Statutul artistic al speciei crește spectaculos, **r.** începând să fie privit, în cercurile de avangardă, nu doar ca alternativă modernă, adaptată actualității imediate, a romanului realist-social sau de aventuri, ci și ca un indiciu al „morții romanului”. Într-una dintre cele mai relevante investigații cultural-istorice dedicate fenomenului, *Reportajul interbelic românesc. Senzaționalism, aventură și extremism politic*, Radu Ciobotea distinge între două „școli” influente de **r.** la finele secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea – cea americană, mai pragmatică, axată îndeosebi pe *facts*, informație și senzațional, și cea franceză, elitistă, centrată pe aventură (în aceeași paradigmă europeană, occidentală, s-ar putea adăuga și gustul postnietzschean pentru „trăirea periculoasă”): „...reportajul american «de scandal» este rezultatul unei strategii jurnalistice bazate pe marketing și iluzie, în vreme ce reportajul francez este rezultatul unei evoluții organice aflate în continuă interferență cu literatura. Senzaționalul francez se construiește în efervescența epocii dominate de avântul presei americane, dar în opoziție cu aceasta. El conține încă structuri ale romanului foileton [...], combinate cu incursiunile cronicii bulevardiere în lumea strălucitoare a elitelor sau invers, în cea misterioasă a subteranelor. Drept urmare, modelul francez

consolidează rolul aventurii (și mai puțin al scandalului) în reportajul modern". În a doua categorie pot fi incluși reporteri ca Albert Londres, Blaise Cendrars, Joseph Kessel sau Pierre Mac Orlan. Nu poate fi omisă relația stabilită de **r.** cu alte specii jurnalistice, în special cu pamfletul, caracteristică a reportajelor de atitudine, contestatare la adresa unor realități social-politice sau economice resimțite drept moralmente revoltătoare sau scandaloase. În a doua jumătate a secolului trecut **r.** stă la baza așa-numitelor narațiuni de tip docudrama – reconstituiri documentare de tip anchetă, dar cu anumite calități romanești, ale unor cazuri istorice sau judiciare celebre și/sau spectaculoase; printre capodoperele genului se numără romanul *Cu sânge rece* al lui Truman Capote.

În primul manifest al avangardei românești interbelice (*Manifest activist către tinerime*), publicat în „Contimporanul" din 1924, Ion Vinea sintetizează alegațiile avangardiștilor europeni ai momentului (îndeosebi ale futuriștilor italieni, promotori asumați ai **r.**) privind „moartea romanului" și a convenției verosimilității realiste, văzând în **r.** cotidian – cu rezerva calității –ilustrarea prin excelență a noului mimesis modern, alternativă a celui tradițional: „anecdota și nuvela sentimentală, realismul, exotismul, romanescul să rămână obiectul reporterilor iscusiți (Un bun reportaj cotidian înlocuiește azi orice lung roman de aventuri sau de analiză)". Un avantaj decisiv îl reprezintă, prin urmare, scurtimea, concizia, corespunzătoare ritmului modern de viață din noul „secol al vitezei". Spre deosebire de cititorul de roman, cititorul de **r.** „nu mai are răbdare". Romanul interbelic a încorporat elemente de **r.**, iar poeți care în anii '20 gravitau în cercurile de avangardă, devin, la rândul lor, reporteri apreciați, participând la învestirea „literară" a speciei. Este, mai ales, cazul lui Geo Bogza, a cărui poezie avangardistă valorifică elemente brute ale realului într-o manieră reportericească – s-a vorbit despre o „poezie-reportaj", care va face școală în rândul adepților, plecând de la unele texte poetice care preiau explicit formula, ca în *Reportaj de toamnă*. Într-un manifest apărut în revista avangardistă „unu" (1931) poetul ortodoxist Paul Sterian e prezent – surprinzător – cu un manifest postfuturist intitulat *Despre poezia agresivă și poemul-reportaj*, în care figura reporterului apare învestită cu atribute de mesianism modern. Războiul, revoluția, expediția, aventura devin subiecte predilecte ale **r.**, găzduite pretutindeni, în paginile marilor cotidiene, dar și (adeseori) valorificate în paginile romanelor moderne ale epocii. Antoine de Saint-Exupéry, Ernest Hemingway, George Orwell, Curzio Malaparte, Egon Erwin Kisch, Joseph Kessel, Blaise Cendrars, Geo Bogza ș.a. sunt scriitori-reporteri prin excelență. Unii sunt corespondenți de presă pe front, alții sunt chiar luptători profesioniști (în forțele terestre, maritime sau de aviație), alții relatează evenimentele retrospectiv, în narațiuni de sine stătătoare. În România scriitori care lucrează ca reporteri profesioniști sunt totuși relativ puțini, cei mai proeminenți în perioada interbelică fiind Geo Bogza și F. Brunea-Fox („prințul reportajului"). Al doilea volum din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* al lui Camil Petrescu are, în cea mai mare parte, aspectul unui lung **r.** (sau jurnal) de front, asemănător celor ale lui Erich Maria Remarque (*Pe Frontul de Vest nimic nou*), Ernest Hemingway (*Adio, arme!*) sau Ernst Jünger (*Furtuni de oțel*). Chiar dacă originalitatea inspirației a fost pusă la îndoială, **r.** lui Geo Bogza de pe frontul războiului civil spaniol (ca și ale altor scriitori, români sau străini) rămân piese notabile, infuzate de un lirism fantasmatic. Nu doar romanele de război, ci și romanele asiatice și așa-zicând revoluționare ale lui André Malraux (*Cuceritorii*, *Calea regală*, *Condiția umană* ș.a.) conțin elemente certe de **r.** și (precum în cazul **r.** de război) un etos aventuros, eroic al camaraderiei și al riscului în confruntarea cu limita. Relatarea de călătorie întâlnește, la rândul ei, specia **r.**, la Blaise Cendrars, Paul Morand, Joseph Conrad, Camil Petrescu (*Rapid–Constantinopol–Bioram*), Mihail Sadoveanu (*Olanda*) sau Liviu Rebreanu (*Metropole*), la care se adaugă **r.** de călătorie prin provinciile românești nou-alipite (Cadrilater, Basarabia, Transilvania) ale lui Mihail Sadoveanu (*Drumuri basarabene*, *Priveliști dobrogene*), Geo Bogza (*Țări de piatră, de foc și de pământ*, unde explorarea provinciei o întâlnește pe aceea a periferiei sociale) sau, la alt nivel, Miron Radu Paraschivescu (*Peste inima țării*). Calități scriitoricești precum descripția reconstitutivă, portretistica, lirismul, dramatizarea (prin folosirea interviului) ș.a. constituie atuuri menite să impresioneze publicul receptor. Un dens volum-**r.** despre India îi aparține lui Mircea Eliade, care surprinde cu acuitate perceptivă nu doar natura și cultura subcontinentului indian, ci și tectonica sa politicosocială din

perioada revoltei anticoloniale a lui Gandhi; înaintea plecării în India, studentul Eliade publică în „Cuvântul" și un serial de **r.** despre Italia. La frontiera **r.** se situează consemnările lui Petru Comarnescu din cărțile sale despre America (*America prin ochii unui tânăr de azi*, *Chipuri și priveliști ale Americii* etc.). Nu poate fi omisă nici categoria cvasiepistolară a „scrisorilor" trimise din diverse orașe pentru diferite publicații, cum sunt „scrisorile din Paris" ale lui Mihai Ralea, Victor Eftimiu, Mihail Sebastian, Petru Comarnescu sau Eugen Ionescu, cele din Londra ale lui Dragoș Protopopescu ș.a., serialul lui Gala Galaction din Palestina – *Din Țara Făgăduinței*, apărut în „Dimineața" din 1927. **R.** propagandistic interbelic e adeseori atras de forța transformistă a regimurilor totalitare (fasciste sau comuniste) și a liderilor carismatici ai acestora. În discuție ar fi relatările lui Emil Cioran și Emil Huszar din Germania hitleristă (primul – admirator al lui Hitler, celălalt – ostil) sau ale lui Liviu Rebreanu din Italia lui Mussolini (reunite, alături de **r.** din Paris și Berlin, în volumul *Metropole*), dar și cele ale călătorilor în URSS pe urmele sau în paralel cu călători-simpatizanți occidentali ai sovietelor, ca Romain Rolland, Georges Duhamel sau Henri Barbusse. Un reporter afin stângii comunizante este Al. Sahia, a cărui carte de călătorie (*URSS azi*, 1935) se înscrie în această serie a „pelerinajelor". Pe o poziție opusă se situează Panait Istrati în *Confession pour vaincus*, publicată la Paris într-un volum (*Vers l'autre flame*, 1929), alături de alți doi disidenți comuniști, Victor Serge și Boris Souvarine; textul relatează, în crescendo, istoria unei inițieri negative, prin revelația „feței ascunse" a stalinismului ca „fascism roșu", revelație căpătată prin ieșirea din traseul oficial prestabilit. **R.** social capătă consistență în România către 1910 prin Jean Bart, Panait Istrati ș.a., cu o pondere crescândă în interbelic, îndeosebi prin F. Brunea-Fox și Geo Bogza, dar și prin Tudor Teodorescu-Braniște, Mircea Damian, Bogdan Amaru, Marius Mircu, Alex. F. Mihail, Paul B. Marian, Al. Sahia, Gheorghe Dinu (Ștefan Roll), Miron Radu Paraschivescu, Sanda Movilă, Ieronim Șerbu ș.a. Inevitabile în acest tip de **r.** sunt investigațiile aplicate mediilor declasate, marginalilor și exclușilor de tot felul, periferiei urbane interlope sau lumpenproletare; există și aici o pasiune a explorării împinse către tărâmurile necunoscute ale realului ocultat, ilustrat de personaje revelatoare. Remarcabile

Geo Bogza

deopotrivă ca piese jurnalistice și ca realizare literară, avându-l ca ilustrator pe un maestru al fotografiei realiste (Iosif Berman), rămân **r.** de investigație ale lui Brunea-Fox – comparabil cu francezul Albert Londres – pentru „Adevărul", „Dimineața" sau „Cuvântul liber", cu incursiuni spectaculoase în lumea interlopă, în cea a prostituatelor, a închisorilor și a leproșilor de la Tichilești; parte a acestor texte au fost incluse postum în culegerile *Reportajele mele. 1927–1938* și *Memoria reportajului*. De referință sunt și **r.** lui Brunea-Fox despre pogromurile legionare ce au ca victimă populația evreiească. Receptivitatea la diversele fețe ale realului e fixată de el într-o inspirată formulă – „ochiul reporterului e ca un ochi de muscă: un ochi multiplu". Foarte expresive sunt, de asemenea, **r.** lui Geo Bogza despre evreii basarabeni sau „fișele de închisoare" pe care le întocmește cu privire la experiența detenției pentru pornografie la închisoarea Văcărești. Un element aparte îl constituie așa-numitele

„aventuri ale banalului”, ca în **r.** experimental *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*, unde convenția speciei e ironizată din interior, printr-un senzațional antifrastic, iar narativul e descompus în secvențe minut cu minut. Dacă textele lui Geo Bogza vădesc mai degrabă viziunea deformatoare a unui poet trecut prin experiența suprarealismului și prin cea a expresionismului, cele ale lui Brunea-Fox trădează în mai mare măsură virtuți epice de prozator detectiv. După instaurarea regimului comunist în România, specia **r.** social – demascatoare, subversiv-antiburgheză în varianta ei anterioară – capătă un rol oficial de legitimare a „construcției socialismului” și a actualității partinice, „munca de teren” și „contactul cu realitatea” reformulând propagandistic mai vechea concepție a **r.** ca „școală a vieții” și a aventurii. Din nou Geo Bogza devine un model autohton al genului. Până în 1948 **r.** sale sunt încă dominate de reconstituiri acute ale dezastrelor anterioare, ca în *Pe urmele războiului în Moldova*, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului* sau în nuvela *Sfârșitul lui Iacob Onisia* (despre moartea unui miner suspendat într-un vagonet în preajma Crăciunului), pentru ca după 1950 Bogza să se transforme în autor-standard al **r.** oficial, optimist și triumfalist (*Șantierul de la cumpăna apelor*, *Porțile măreției*, *Meridiane sovietice* ș.a.). Evoluția sa conformistă poate fi urmărită până la peisagismul liric și euforic din *Priveliști și sentimente*. Printre discipolii „de teren” de pe șantierele țării se numără, în anii ’50, numeroși tineri scriitori recalificați, precum Radu Cosașu sau Traian Coșovei, practicanți ai unui realism socialist combinat cu „romantismul revoluționar”. Nu lipsesc însă nici scriitori prestigioși din vechile generații – G. Călinescu în itinerariile din *Kiev–Moscova–Leningrad* și din *Am fost în China nouă*, Cezar Petrescu ș.a. În anii ’70–’80 noii reporteri recuperează însă tot mai mult stilistica hiperrealistă a interbelicului Bogza – este cazul lui Cornel Nistorescu, cel mai valoros reporter al perioadei. Alți reporteri, precum Adrian Păunescu, Victor Bârlădeanu, Pop Simion, Ilie Purcaru, Sânziana Pop, Ion Gheorghe, Ioan Grigorescu, Ștefan Bănulescu (cel din volumul de debut *Drum în câmpie*) ș.a., combină servituțile oficiale și investigația obiectivă. Rezultate mai puțin afectate de imperativele ideologice sunt de găsit în **r.** de călătorie: *America ogarului cenușiu* de Romulus Rusan, cărțile itinerante ale lui Ioan Grigorescu, Grigore Ilisei ș.a. Dacă până în 1965 **r.** despre țările vestice erau rare și integral negative, ca în *Extremul Occident (Note de drum din Antile, California, Canada)* de Mihai Ralea, predominante fiind cele despre țările socialiste, călătorii find G. Călinescu, Geo Bogza, Ion Pas, Scarlat Callimachi în URSS, Eugen Frunză în China, Veronica Porumbacu în Coreea de Nord, „descoperitori” programați ai „noilor realități”, ulterior lucrurile se nuanțează, iar destinațiile se multiplică, odată cu normalizarea relațiilor diplomatice cu țările occidentale. La frontiera **r.** cu analiza culturală se situează memorialele americane ale lui Dan Grigorescu (*Marile canioane*) și Viorel Sălăgean, secvențele franceze ale lui Victor Torynopol (*Franța în patru anotimpuri*), *Spectacolul lumii* de Ioan Grigorescu, *De la Bârca la Viena și înapoi* de Adrian Păunescu, dar și însemnările culturale de călătorie prin Europa ale lui Adrian Marino – *¡Ole! España*, *Carnete europene*, *Evadări în lumea liberă*. În schimb, dezastre naturale precum inundațiile din primăvara lui 1970 sau cutremurul din 4 martie 1977 oferă prilejul unor **r.** angajate din presa scrisă sau audiovizuală. Unele dintre cele dintâi au fost reunite în volume colective cum ar fi *Dramatism, eroism, solidaritate, optimism* (1971, realizator Ion Mărgineanu), *Secunde tragice, zile eroice. 4 martie 1977. Din cronica unui cutremur* (realizator Artistide Buhoiu) sau *Durere și eroism. După zguduitoarea noapte din 4 martie 1977* (1980, fără autor). Pe lângă jurnaliști sportivi ca Ioan Chirilă sau Ovidiu Ioanițoaia, nu puțini scriitori se dedică **r.** sportiv – Adrian Păunescu, Radu Cosașu, Fănuș Neagu, Eugen Barbu ș.a. Unii scriu chiar romane axate pe mediile fotbalistice (Eugen Barbu, *Balonul e rotund* sau *Unsprezece*). Nu lipsesc parodierile subtile ale clișeelor genului (în versiunea sa proletară), ca în volumele lui Alexandru Monciu-Sudinski (*Rebarbor*, *Biografii comune*). Tehnicile **r.** (montajul cinematografic, relatarea în priză directă etc.) vor fi valorificate și în zona neorealistă a prozei optzeciștilor – Mircea Nedelciu, Cristian Teodorescu, Bedros Horasangian ș.a. După 1989, din motive multiple, specia înregistrează un recul, tentative mai relevante de resuscitare a **r.** cu virtuți artistice înregistrându-se mai ales în rândul unor tineri admiratori ai lui Radu Cosașu. Pentru prozatori ca Sorin Stoica, Adina Popescu, Ciprian Voicilă sau Matei Florian, de pildă, **r.** a reprezentat o școală a microrealismului cotidian. Făcând parte din generațiile anterioare, prozatorul și specialistul în

comunicare Sorin Preda se impune ca unul dintre autorii de **r.**-anchetă.

Repere bibliografice: *Reflector peste timp. Din istoria reportajului românesc. 1829–1966*, îngr. și introd. George Ivașcu, București, 1966; *Reviste progresiste românești interbelice*, coordonator Marin Bucur, București, 1972; Horia Matei, *Literatura și fascinația aventurii*, București, 1986; Șerban Foarță, *Dublul regim (diurn–nocturn) al presei*, Timișoara, 1997; Marian Popa, *Ist. lit.*, I, *905–908*, *passim*, II, *passim*; Radu Ciobotea, *Reportajul românesc interbelic. Senzationalism, aventură și extremism politic*, Iași, 2006; Romanița Constantinescu, *Pași pe graniță*, Iași, 2009. ***P.C.***

REPORTER, revistă apărută la București, între 6 decembrie 1933 și 6 februarie 1938, cu subtitlul „Săptămânal ilustrat, politic, literar și artistic". Director: A.G. Grama (1933–1936). De la numărul 35/1937, N.D. Cocea devine redactor responsabil, iar secretar de redacție este Gina Strunga Cocea (37/1937). Articolul-program *Justificare,* semnat de directorul publicației, promite: „Fără să încetăm de a da literaturii și artelor locul lor de căpetenie, nu vom neglija nici problemele politice și nici pe cele economice, de care depinde însăși existența noastră", exprimând, totodată, speranța într-o „colaborare însuflețită din partea tineretului cu pasiune pentru cuvântul scris". Același număr publică o recenzie la romanul lui N.D. Cocea *Fecior de slugă* și semnalează romanul Henriettei Yvonne Stahl *Steaua robilor*; poezia lui Ion Vinea *Apa nopților* este prezentă alături de reportajul politic al lui N.D. Cocea *Procesul incendierii Reichstagului* și de articolul lui Mihail Sebastian despre arta dansului la Gabriel Negry. Camil Petrescu își începe colaborarea printr-o cronică politică, *Conjunctură externă*. Ulterior, pe prima pagină, vor semna editoriale A.G. Grama și N.D. Cocea. La doi ani de la apariție, într-un articol de bilanț, **R.** se va apleca asupra rezultatului eforturilor proprii, autodefinindu-se: „o gazetă obiectivă bine informată, îmbrățișând toate chestiunile la ordinea zilei cât și toate problemele interesând aspectele multiple ale vieții noastre publice" (*1935*). Oameni de litere și personalități ale jurnalisticii social-politice sunt prezenți în paginile revistei. Alături de aceștia, se află, ca editorialiști, Zaharia Stancu și Gala Galaction. Publicația este deschisă și scriitorilor tineri. Geo Bogza figurează cu reportajele *Oameni fără paltoane*, *Bursa mizeriei*, *Viața în Blok-Hausuri*, *Timpuri care s-au schimbat.* Camil Baltazar realizează interviuri cu Liviu Rebreanu, cu prilejul apariției romanului *Jar*, și cu Mihail Sebastian, într-un număr unde se inserează și un fragment din romanul *De două mii de ani...*. **R.** acordă spațiu și textelor în proză. Nuvele inedite publică Mihail Celarianu (*Vindecat-am pe Mirodot*, *Clopotul*), Matei Alexandrescu (*Tinca, nepoata popii*), Const. Fântâneru (*Dușița*), D. St. Rădulescu (*Caporalul Gheorghiță*). Cu proză intră în sumar Emil Botta (*Cel mai tare*, *Oameni care așteaptă*), Sandu Teleajen (*Într-o dimineață de iunie*), Lucia Demetrius (*Seri*), Ury Benador (*Radio-Tiraspol*), Dan Petrașincu, Victor Eftimiu, Ștefan Tita, Al. Sahia, Tudor Mușatescu. Sunt publicate, de asemenea, pagini aparținând lui Gala Galaction (*Siluete de o clipă*), precum și numeroase fragmente de roman (Mihail Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*; Sergiu Dan, *Arsenic*; I. Peltz, *Foc în Hanul cu tei*, *Nopțile Domnișoarei Mili*; Anton Holban, *Ioana*; Cezar Petrescu, *Dumineca Orbului*, *Luceafărul sau Romanul lui Eminescu*; N.D. Cocea, *Otrava*; F. Aderca, *Orașele înecate*; Coca Farago, *Sunt fata lui Ion Gheorghe Antim*; Ticu Archip, *Soarele negru*). Alți autori activi în **R.** sunt Victor Ion Popa, precum și Victor Eftimiu, care, în afara cronicilor și recenziilor literare, publică reportajul *Sezon londonez* și eseurile *Cum se fac sfinții*, *Dreptate.* Numerele 66–68, 69/1935 găzduiesc nuvela *Astfel vorbi comediantul* de Cezar Petrescu și un articol de E. Lovinescu, *A.B.C.*, despre cum se face literatură, precum și o schiță de Tudor Mușatescu, *Perpetuum mobile.* Numărul din 24 ianuarie 1937 grupează o serie de articole comemorative dedicate lui Anton Holban. Despre el scriu Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, E. Lovinescu (*Sensul romanului „O moarte care nu dovedește nimic"*), N. Carandino (*Cuvinte pentru Anton Holban*), Eugen Ionescu, Mihail Sebastian, F. Aderca. Lirica este ilustrată de Tudor Arghezi (*Mă uit*, *Portret*, *Epitaf*), Cicerone Theodorescu (*Năluca*), Victor Eftimiu (*Înviere*, *La Nistru*), Ion Vinea (*Margini, anno 1918*), dar și cu un grupaj de cinci poezii reunite sub titlul viitorului său volum *Ora Fântânilor* (*Amintirile false*, *Regie 1915*, *Ton*, *Steaua morților*, *Pantelimon 115*). Se reproduc poezii de V. Voiculescu dintr-un

recent volum, *Destin* (1933). Piese de teatru publică Tudor Mușatescu (*Vilegiatura*) și D. Rădulescu, iar cronică dramatică semnează sporadic Haig Acterian și Isaiia Răcăciuni. Camil Petrescu este prezent cu *Marcel Proust – început de conferință*, dar și cu note și cugetări, iar Cicerone Theodorescu cu interviul *Cu I. Peltz pe „Calea Bucureşti”*. Al. Robot scrie *Amintiri despre Panait Istrati*, iar Miron R. Paraschivescu despre „cel mai întârziat și mai strălucit reprezentant al ciocoimii românești”, Mateiu I. Caragiale (*Un cavaler al crepusculului*). Textul *Spre deplina pedepsire a porcografilor* (15/1937) reprezintă scrisoarea deschisă adresată procurorului general al României, prin care Zaharia Stancu condamnă ironic excesul de zel al autorităților care l-au încarcerat la Văcărești, sub acuza de pornografie literară, pe Geo Bogza. Semnatarul sugerează autorităților să-și extindă vigilența, cu același zel, și în alte cazuri, cum ar fi Camil Petrescu, Liviu Rebreanu sau Mircea Eliade. O „privire istorică” asupra proceselor privind moralitatea literară oferă B. Sârcu în articolul *Justiția și pornografia*; un text numit *Zola pornograful sau Un moment al conștiinței umane* scrie și Lascăr Sebastian. Se dă o replică dură articolelor *Tineri și bătrâni – Ravagiile criterionismului* de Nae Ionescu și *Expansiunea* de Mircea Eliade, acuzate de legionarism și de antisemitism. Astfel, **R.** se conturează din ce în ce mai pregnant ca o publicație de atitudine sociopolitică cu simpatii de stânga. Rubricatura diversă reflectă atât actualitatea politică și economică a țării – „Între da și nu”, „Europa et Co”, „Cazanul Satanei” (titular Sergiu Dan) –, cât și viața culturală: „Mărturia unei generații”, care devine, începând cu numărul 17/1934, „Reporter literar” și unde, pe parcursul mai multor numere, e inițiată ancheta *Pentru ce scrieți? Pentru cine scrieți? Credeți în ceea ce scrieți?*, la care răspund Gala Galaction, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, Tudor Vianu, Mihail Sebastian ș.a. Rubrica „Strada” însumează interviuri (C. Balț, *De vorbă cu Ury Benador*) și articole (Emanoil Bucuța, *O tipografie de 400 de ani*, Alexandru Marcu, *Activitatea diplomatică a lui Alecsandri în Italia*). Eugen Ionescu semnează, în câteva numere disparate (45–46/1934, 10–11/1936), cronici literare (Panait Istrati, *Biroul de plasare*, Damian Stănoiu, *O zi din viața unui mitropolit*, Cezar Petrescu, *Duminica orbului*, C. Hogaș, *În Munții Neamțului*, Sașa Pană, *Sadismul adevărului*), dar și un articol consacrat lui C. Stere („nu este, în toată cultura românească, un om care să fi avut un destin mai tragic, mai esențial tragic”). Cronici oferă și Octav Şuluțiu, Mihail Sebastian, Pericle Martinescu. Și Sidonia Drăgușanu este prezentă cu proză la rubrica „Adam și Eva”, iar „Zigzag” include medalioane consacrate lui Karel van de Woestijne, Erich Kästner, René Guénon, E.A. Poe, semnate de Victor Valeriu Martinescu. Despre Maria Konopnicka publică Dusza Czara (*Poeta iubirii și a fraternității*), alături de alte câteva articole despre literatura străină (*Femeia iugoslavă în literatură*, *Femeia în literatura polonă*). Rubrica mai propune traduceri din Dante (Alexandru Marcu), D.H. Lawrence (Camil Baltazar și Mircea Eliade), Charles Morgan, H.G. Wells, Ortega y Gasset, Lautréamont, André Malraux (romanul *L'Espoir*, sub titlul *Nădejdea*, începând cu numărul 36/1936), Charles Dickens, I.I. Peretz, Rafael Alberti, Edgar Wallace. Sub genericul „Cartea franceză” se prezintă ultimele noutăți editoriale. Ample reportaje despre India, Cuba, Algeria, Maroc semnează I. Marius Mircu. Alți colaboratori: Sărmanul Klopștock, Mircea Damian, Oscar Lemnaru, Aurel Baranga, Silvian Iosifescu, Matei Socor, Ion Călugăru, Sergiu Dan, I. Peltz, alături de avangardiștii Gherasim Luca, Paul Păun, D. Trost. ***L.Bc.***

REPUBLICA RUMĂNĂ, revistă politică și literară din care au apărut două numere, în 1851 la Paris și în 1853 la Bruxelles. Comitetul de redacție este reprezentat de C.A. Rosetti, care semnează în numărul din 1853 o *Înștiințare*, definind publicația drept „o tribună dupe care fiecare rumăn să poată spune în toată libertatea ideile și credința sa”. Articolele politice scrise de I.C. Brătianu (*Naționalitatea* ș.a.) și C.A. Rosetti (*Rusia*) analizează învățămintele rezultând din desfășurarea evenimentelor de la 1848 și caută un drum politic și social nou pentru cei din emigrația revoluționară, ca și pentru partizanii lor din țară. Versuri de inspirație națională și patriotică, unele nesemnate, altele aparținând lui G. Crețeanu (care iscălea L. Fabian), ar fi trebuit să învioreze publicația, dar paginile încărcate cu argumentația susținută de realități politice, istorice și statistice dau nota caracteristică. Cu un studiu de arheologie și filologie, pe care N. Iorga îl va defini ca fiind o colecție de „curate fantasii arheologice și filologice” și de „ciudate elucubrații”, colaborează Cezar Bolliac. ***R.Z.***

RESBOIUL, cotidian politic și literar apărut la București, cu multe întreruperi, de la 23 iulie 1877 până la 6 iulie 1902. În septembrie 1877 Gr. H. Grandea, până atunci membru în redacția cotidianului „Timpul”, ia conducerea gazetei, fiind redactor-responsabil până la 27 iunie 1879. Un conflict survenit între el și tipograful Ioan Weiss, care era și proprietarul ziarului, are ca rezultat un proces intentat de Grandea și desfășurat până în 1882. Începând cu 20 martie 1880 Grandea scoate o serie nouă, în paralel cu vechiul **R.** al lui Weiss. Din noiembrie 1880 titlul devine „Resboiul român”, din 1881 „Resboiul, organul Partidului Național”, iar din martie 1882 din nou „Resboiul român”. Între 2 mai și octombrie 1882, pentru a pune capăt procesului, Grandea schimbă titlul ziarului în „Steaua Dunărei”; în această perioadă va fi subvenționat de Mihail Kogălniceanu, care este prezent și cu articole politice. Din noiembrie se revine la „Resboiul român”, denumire sub care gazeta se va edita, cu alte numeroase întreruperi, până în iulie 1892, când Weiss renunță la drepturile sale și Grandea poate relua titlul inițial. La **R.** Grandea a scris articole politice, romane (în foileton), versuri, articole de critică literară și teatrală, recenzii, articole polemice. Aici au apărut sau au fost retipărite poeziile sale cu subiecte din istoria națională, romanul satiric cu cheie *Berlicoco*, romanul *Fulga*, evocările *D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, Victor Hugo* ș.a. Au mai colaborat G. Crețeanu, cu articole și amintiri despre scriitori (*Alexandru Sihleanu*), Iosif Sterca-Şuluțiu (memorii privind evenimentele de la 1848–1849), iar cu versuri C.C. Pleșoianu, N.T. Orășanu, Pantazi Ghica, Al. G. Drăghicescu, Th. M. Stoenescu, Bonifaciu Florescu, Panait Macri, N. Beldiceanu, N.I. Pruncu, Scarlat Moscu, Al.I. Şonțu ș.a. Prin 1880, poate și mai înainte, se alătură și Al. Macedonski, reluând poezii tipărite cu puțină vreme înainte în „Literatorul”, pentru a le da o circulație mai mare (satira *Formele* ș.a.), sau trimițând altele întâi aici (*Lacrimi*, dedicată Caliopei Poenaru); el scrie și articole polemice, răspunzând astfel la criticile lui Frédéric Damé privind piesa *Unchiașul Sărăcilă* (în *Cum se face critica*), sau o satiră, *Viața de apoi*, care îi vizează pe V. Alecsandri și pe M. Eminescu. În 1878 Duiliu Zamfirescu încredințează **R.** poeziile *Bătrânul și fluturul* și *Oh! taci*, iar peste doi ani, în martie–aprilie 1880, prima lui nuvelă, *Natalia Anisimovna*. Din I. Heliade-Rădulescu și din D. Bolintineanu se

No. 252 — 1878 | Un numër 10 banĭ. | SAMBATA 1 APRILI[E]

RESBOIUL

Biuroul Redacțiuniĭ și Administrațiuniĭ Palatul „Dacia”. | Abonamentul pe un an 38 leĭ; pentru străinătate 40 leĭ. Inserțiĭ și reclame 2 leĭ linia. Anunciurĭ pe pagina IV-a 60 banĭ linia. | Ese în fie-care diminéță la 7 ore.

CANARIS

Anul trecut Grecia a perdut pe unul din ceĭ maĭ marĭ cetățenĭ, pe cel din urmă erou al Independințeĭ sale.

Canaris a fost cântat de ceĭ maĭ marĭ poețĭ aĭ acestuĭ secul. Versurile luĭ lord Byron și Victor Hugo resună numele luĭ. El s'a născut în mica insulă Ipsara. În ce an? Nu se scie bine. Atât se scie că la 1806, în acele cuibarĭ de corsarĭ, carĭ aŭ produs atâtea legende tragice în cronicele venețiane, Constantin Canaris trecea de cel maĭ dibaciŭ și cutezător marinar al Arhipelagului și mărilor Resăritului.

Ca toțĭ compatrioțiĭ seĭ el se ocupa cu transporturile și contrabanda. Dar nu se aventura de cât până la Cattaro, la intrarea măreĭ Adriatice.

Inamicul seŭ personal era Ali-Tepeleni pașia de la Ianina. Grecul nu perdea din vedere pe Musulman, a căruĭ selbatică împilare crescea din di în di.

Gloriósa expediție a Francesilor în Egipet puse lumea resăriténă în ferbere. Dece anĭ toțĭ locuitoriĭ grecĭ din insule și continent se pregătiră pentru a scutura jugul Osmanliilor. La cel întâiŭ semn al insurecțieĭ, Canaris și soțul luĭ Pipinos, în capul a treĭ-decĭ curagioșĭ marinarĭ cu un bric ușor sburară pe mare. Eĭ n'aveaŭ artilerie ca să atace vasele de resboiŭ; dar perfecționară mijlocul d'a le aprinde. Orĭ unde s'ar fi retras flota otomană, ea nu era la adăpost de încercările și surprinderile incendiare ale luĭ Canaris.

Canalul Hios, prunturile Samosuluĭ și Mitileneĭ, sinul Tenoduluĭ, cincĭ anĭ d'a rêndul, de la 1820 până la 1825, vĕdură faptele cele maĭ neaudite pe carĭ nicĭ un alt marinar n'ar fi cutezat să le în-

demne, și carĭ tóte isbutiră.

După înființarea regatuluĭ Grecieĭ, Canaris începu viața politică. De treĭ-decĭ și șése orĭ a fost ministru, retrăgêndu-se îndată ce nu se simțea la locul luĭ.

Când Grecia înțelese că nu póte sta nepăsătóre, vĕdênd cum panslavismul amenință să cotropéscă peninsula Balcanilor, opinia publică arătă ca prim-ministru pe Canaris. Patriotul libertățeĭ grece primi, dar mórtea îl răpi prea de timpuriŭ din mijlocul compatrioților seĭ.

Ĭéca bărbatul a căruĭ viață este una din cele maĭ frumóse paginĭ ale Grecieĭ actuale.

BUCURESCI 31 MARTIE

De câte-va dile circulă la Viena o hartă nouă, venită din Englitera. In acéstă hartă se vede Grecia coprindênd despre nord tóte provinciile Turcieĭ până la Balcanĭ; România coprindênd, despre sud, Bulgaria cu Dobrogea până la Balcanĭ, iar despre resărit, tótă Basarabia ce 'ĭ s'a răpit la 1812 adică până în Nistru. Bosnia și Herțegovina sunt încorporate cu Austria. Al-

reiau texte cu caracter politic (articolul *România în 1866* de Heliade sau poezia antidinastică *România sub roșii* de Bolintineanu). Foiletonul conține prelucrări ale lui Grandea după romane străine, de preferință franceze, inegale ca valoare, dar alese pentru a atrage cititorii: după Swift – *Călătoriile lui Gulliver*, după Zola – *Potopul*, după Jules Verne – *Michel Strogoff* ș.a. Se traduce din scriitori puțin cunoscuți, ca Ch.-L. Mollevaut (poezia *Moartea lui Abel*, tălmăcită de Al. I. Şonțu), sau din alții care abia atunci se impuneau (Sully Prudhomme, din care Grandea transpune, în 1882, poezia *Un vis*). La 20 iulie 1889 în paginile ziarului debutează G. Ibrăileanu cu articolul *O poezie din „Romanu[l]”*. Înființat în zilele de început ale Războiului pentru Independență, pentru a informa opinia publică în legătură cu mersul operațiunilor militare, **R.** a cunoscut în primii ani un succes pe care nu îl vor mai obține decât alte două ziare de informație, „Universul” și „Adevărul”. Mai târziu gazeta își pierde din importanță, căzând, cu trecerea anilor, în uitarea care îl învăluise și pe Grandea. ***R.Z.***

RÉTHY Andor (pseudonim al lui Reischel Artúr; 10.III.1904, Timișoara – 29.X.1972, Cluj), bibliograf. Face studii secundare la Timișoara, luându-și bacalaureatul în 1922, apoi urmează Institutul Teologic al Piariștilor și, concomitent, filologia (maghiară–germană–română) la Universitatea din Cluj (1922–1927). Funcționează ca profesor la Liceul Romano-Catolic din Cluj (1926–1941), angajat al Bibliotecii Universitare din același oraș (1942–1948) și bibliograf al Filialei clujene a Bibliotecii Academiei (1949–1959).

R. a fost interesat de receptarea scriitorilor români în literatura maghiară și invers. A colaborat la „Igaz szó", „Könyvtári szemle", „Nyelv- és irodalomtudományi közlemények", „Utunk", unde și-a publicat contribuțiile privitoare la traducerile maghiare din operele lui V. Alecsandri, Lucian Blaga, I.L. Caragiale, N.D. Cocea, G. Coșbuc, Ion Creangă, M. Eminescu, Octavian Goga, St. O. Iosif, Petre Ispirescu, Ioan Slavici, Panait Istrati, Nicolae Labiș, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, cât și la transpunerile românești din scrierile lui Ady Endre, Arany János, Jókai Mór, József Attila, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond ș.a. Cea mai însemnată lucrare a sa, bibliografia bilingvă *Literatură maghiară în limba română – Magyar irodalom románul. 1830–1970* (1983), a fost realizată în colaborare cu Váczy Leona.

SCRIERI: *Romániai magyar irodalom* (*1945–1970*). *Könyvészeti adalék* [*Literatura maghiară din România (1945–1970). Contribuții bibliografice*], în Kántor Lajos, Láng Gusztáv, *Romániai magyar irodalom. 1945–1970*, București, 1971, *259–476*; *Literatură maghiară în limba română – Magyar irodalom románul. 1830–1970* (în colaborare cu Váczy Leona), introd. Köllő Károly, București, 1983.

Repere bibliografice: Marosi Péter, *Eminescu în ungurește. Pe marginea unei bibliografii*, TR, 1957, 2; Balogh József, *Napirenden a bibliográfia. Intervjú Réthy Andorral*, „Könyvtári szemle", 1972, 1; David Gyula, *Contribuții ale comparatiștilor maghiari din România în perioada 1944–1970*, în *Ist. comp. Rom*, *280*; Kántor Lajos, *A bibliográfus optimizmusa*, HT, 1972, 45; Láng Gusztáv, *Réthy Andor halálára*, UTK, 1972, 45; Váczy Leona, *Réthy Andor. 1904–1972. Könyvészeti munkáinak jegyzéke*, „Könyvtári szemle", 1973, 3; Mózes Huba, *„Magyar irodalom románul"*, NYRK, 1984, 1; Ion Itu, *Eminescu și Brașovul*, Brașov, 1990, *244*. ***O.K.***

REUNIUNEA LITERARĂ DIN REGIUNEA CERNĂUŢI, cenaclu înființat în 1958 la Cernăuți de poeții Vasile Levițchi, Ion Găiniceru, Alexandru Burlă, Ilie Damaschin, Dumitru Grinciuc, Ion Bejenaru, Ion Chilaru, Ion Gheorghiță, Grigore Bostan, Alexandru Sadovnik ș.a. A fost prima grupare a scriitorilor români din nordul Bucovinei după un deceniu și jumătate de întrerupere a oricărei vieți literare naționale în acest ținut. A funcționat ca un important laborator de creație pe lângă ziarul regional „Bucovina sovietică" (din 1967 – „Zorile Bucovinei"), mai cu seamă în anii '60, cât timp redactor al acestui cotidian a fost Vasile Levițchi. Se discutau manuscrise ale viitoarelor cărți, se pregăteau pagini literare (care apăreau lunar) etc. Membrii cenaclului au editat culegerile de versuri *Plaiul doinelor* (Ujgorod, 1968), *Glasuri tinere* (Ujgorod, 1971) ș.a. Trecut în 1969 sub conducerea lui Ion Chilaru, noul redactor al ziarului „Zorile Bucovinei", cenaclul s-a dezmembrat treptat.

Repere bibliografice: Ştefan Hostiuc, *Poezia română postbelică din nordul Bucovinei. Generații și paradigme*, „Glasul Bucovinei", 1994, 3. ***G.B.***

RÉVAI Károly (2.X.1856, Abrud – 16.IV.1923, Baia Mare), traducător. A urmat cursurile Liceului Piariștilor din Cluj și ale Liceului Romano-Catolic din Brașov. A făcut studii filologice la Cluj, iar după absolvire (1881) a fost funcționar la Săcărâmb, județul Hunedoara, apoi director general fiscal la Baia Mare. A colaborat la mai multe publicații din Budapesta și Transilvania („Fövárosi Lapok", „Vasárnapi Ujság", „Erdély Muzeum") și a fost membru al Societății Literare Ardelene.

Deși a publicat mai multe volume de poezie, posteritatea îl reține pe **R.** mai ales ca autor al primului volum de traduceri în limba maghiară din versurile lui George Coșbuc – *Költemények* (1905). Culegerea a avut un deosebit succes în epocă, datorită, în primul rând, transpunerilor izbutite, dar și antologării competente, **R.** reușind să prezinte varietatea tematică și stilistică a operei lui Coșbuc. Împreună cu Brán Lőrinc (Laurențiu Bran), a realizat și antologia *Román költőkből* (1910), care cuprinde versuri de M. Eminescu, G. Coșbuc, Octavian Goga, Anton Naum, Matilda Cugler-Poni, Al. Vlahuță, Petre Dulfu ș.a.

Traduceri: George Coșbuc, *Költemények (Versuri)*, Budapesta, 1905; *Román költőkből (Din poeții români)*, Budapesta, 1910 (în colaborare cu Brán Lőrinc).

Repere bibliografice: Al. Ciura, *Coșbuc în ungurește*, F, 1904, 20; Ilarie Chendi, *Literatură și politică. Coșbuc în ungurește*, „Voința națională", 1905, 6; Gyorgy

Kristof, *Carol Révai*, DR, II, 1922–1923; Elena Stan, *Az első magyara fordított G. Coşbuc kötet*, NYRK, 1967, 1; Mario D. Fenyo, *Literature and Political Change: Budapest, 1908–1918*, „Transactions of the American Philosophical Society", 1987; *Új magyar irodalmi lexicon*, III, Budapesta, 1994, *1717*; Laura Temian, Otilia Marinescu, Ana-Maria Brezovszki, *Autori maramureșeni*, Baia Mare, 2000, *481–482*; *Rom. magy. ir. lex.*, IV, *682–683*. ***O.K.***

REVENT, Eugeniu (25.VII.1881, Vutcani, j. Vaslui – 25.III.1918, Bacău), poet, publicist. Este fiul preotului Ioan Revent. Învață la Iași, unde urmează, ca bursier, Liceul Internat, absolvit în 1901, și Facultatea de Litere și Filosofie, luându-și licența în istorie în 1907, din comisie făcând parte A. Philippide și Ion Găvănescul. E profesor suplinitor la Şcoala Normală,,Vasile Lupu" din Iași (1905–1907) și la liceul al cărui elev fusese (1907–1908), continuându-și activitatea didactică în următorii doi ani la Seminarul Pedagogic Universitar (1907–1909). Ulterior predă istorie, filosofie, drept și română la Liceul ,,Principele Ferdinand" din Bacău, ca profesor provizoriu (1909–1912). Își întrerupe activitatea în timpul campaniei din Bulgaria, la care participă cu gradul de sublocotenent în cadrul Regimentului „Ştefan cel Mare" nr.13 Iași, fiind grav rănit și distins cu Medalia Avântul Țării. Cu sănătatea șubrezită, în ciuda eforturilor de a se întoarce la catedră, se stinge la nici treizeci și șapte de ani. Debutul se produce cu versuri la ,,Ramuri" (1906), unde vor apărea majoritatea scrierilor sale. În ,,Chemarea", „revistă de cultură și politică naționalistă" (1912–1913), al cărei inițiator și director este, R. își expune opiniile, nu o dată excesive. Semnătura lui mai poate fi întâlnită în ,,Arhiva", ,,Alecsandri", ,,Frăția românească", ,,Flacăra", „Foaia noastră" , ,,Evenimentul", ,,Revista «Liga Culturală»", ,,Drum drept", ,,Cuvântul moldovenesc", ,,Viața literară", ,,Apărarea națională", ,,Solia" ș.a. A folosit și pseudonimele Horia Rămurel, Aureliu Mălin, Alexandru Roură.

Două volume, *Poezii. Din povestea vieții* (1910) și *Cântecul neamului* (1913), aduc în atenție atitudinea intransigentă a poetului **R.** față de realitatea socială, poziție datorată atât temperamentului, cât și apropierii de ideile lui N. Iorga. Câteva satire, cuprinse în plachetele *Scrisoare unui necunoscut*, *A doua scrisoare către un necunoscut*, *A treia scrisoare către un necunoscut*, toate apărute în 1910, și în *A patra scrisoare către un necunoscut* (1917), îl definesc ca pe un adversar convins al modernismului și al avangardei. Simbolismul minulescian s-ar cantona în zona decadentismului, D. Anghel este ,,cântăreț de măghirani", dar sunt criticați și G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu. Spiritul critic al contestatarului nu e dublat, din păcate, de umor și nici susținut de o argumentație demnă de luat în seamă. Poetul, care stăpânește totuși arta versificației (lucru vizibil și în epigramele sale), are un lexic obosit, de pașoptist întârziat. În versurile cu pretext social el arborează un aer de tribun, printre îndemnuri și regrete răzbătând influențe ușor detectabile din M. Eminescu și din Octavian Goga. Şi publicistica din revista ,,Chemarea" – gazetă pe care o scrie aproape singur –, este caracterizată de exagerări și izbucniri antisemite, un fel de legionarism *avant la lettre*. Este condamnat vehement politicianismul, autorul proclamând că ,,scăparea, însănătoșirea și regenerarea" țării pot veni numai de la ,,naționalismul" pe care îl promova cu asiduitate.

SCRIERI: *Poezii. Din povestea vieții*, Vălenii de Munte, 1910; *Scrisoare unui necunoscut*, f.l., [1910]; *A doua scrisoare către un necunoscut*, f.l., [1910]; *A treia scrisoare către un necunoscut*, f.l., [1910]; *Cântecul neamului*, Craiova, 1913; *A patra scrisoare către un necunoscut*, f.l., [1917].

Repere bibliografice: N. Iorga, *Poezii nouă*, NRL, 1910, 15; Léo Clarétie, *La Roumanie intélectuelle contemporaine*, Paris, 1912, *29*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *415*, III, 78 ; Budău, *Bacăul lit.*, *159–162*. ***N.Bc.***

REVISTA ALEXANDRI, publicație apărută la București, lunar, de la 15 ianuarie până în iunie 1891. S-au editat cinci numere, dintre care ultimul dublu. Ţelul redactorilor era acela de a urma „școala curat românească", adică o direcție socială și culturală situată în continuarea pașoptismului (*Câteva cuvinte înainte*). Redactor al revistei pare să fie N.D. Georgian, încercat de ambiția de a iniția un cerc și chiar o mișcare literară, dar lipsit de talent. Tot el, sub inițiala G**.**, publică în fiecare număr note bibliografice, atent și informat scrise, la cărți precum *Monologuri în versuri* de N. Ţincu, *Nuvele* de I.T. Florescu, *Petale* de Caton Theodorian ș.a. Colaborează N.G. Rădulescu-Niger și N. Ţincu, coautori ai dramei *Doamna Chiajna*, N. Vaschide cu versuri și proză, Mircea C. Demetriade, Scarlat Orăscu, epigon eminescian, poet sensibil și discret, precum și D. Teleor cu bune schițe de moravuri sau satirice și un R. Cotorca, prozator înzestrat cu spirit de observație și imaginație. În sumar

mai intră N. Vaschide, V. Pantazi și D. Stăncescu, care publică literatură populară. În ultimul număr Dem. Moldoveanu dă o traducere din Montesquieu, poemul în proză *Le Temple de Guide*. ***R.Z.***

REVISTA BISTRIŢEI, publicație apărută la Bistrița, săptămânal, între 4 ianuarie și 18 octombrie 1903 și din ianuarie 1906 până în 6 martie 1910, având ca proprietar-editor pe Victor Onișor, ca redactor responsabil pe G. Magyar Ungureanu, înlocuit în 1906 de Gh. Mateiu ca editor și redactor responsabil, apoi cu Nicolae Prișcu (34/1907), dată când revista devine „organ politic", apoi cu I. Zinveliu (30/1909). Articolul-program *Gândul nostru* arată că scopul publicației este de a „lumina poporul și a-l îndemna la o viață mai trezvie și cu mai mare interes față de trebile obștești". În primul număr este inserată poezia *Noaptea Crăciunului* de G. Coșbuc; versuri vor mai semna V.B. Muntenescu, Valentin Drăganu, Antoniu Popp, St. O. Iosif (cu o prelucrare după o baladă populară), P. Grappini, Emil A. Chiffa, Theodor A. Bogdan, Petre Dulfu, Emil V. Degan ș.a. Proza e ilustrată de o povestire de Tit Chitul (*O idee genială*), de mai multe impresii de călătorie peste munți (Ion Baciu) și la Constantinopol (un serial-foileton în 27 episoade de Emil Tișca), de nuvela *Prea târziu* a lui Theodor A. Bogdan, publicată de asemenea în serial etc. La sectorul critic figurează mai multe intervenții ale lui Ion Corbu (iscălite IC) cu privire la ideile expuse în revista „Luceafărul" de Oct. C. Tăslăuanu în articolul *Două culturi*. Începând cu anul 1906, o nouă rubrică de „Cronică literară" semnalează sistematic conferințele lui Nicolae Iorga, precum și aparițiile „Vieții românești". Se acordă un spațiu important manifestărilor culturale și teatrale locale, reprezentațiilor de diletanți, ca și activităților Astrei, precum adunarea de la Bistrița din 1907, la care a participat și poetul O. Goga. Se publică frecvent folclor, de pildă texte despre obiceiurile locale „gogea" și „cununa", iar câteva balade despre Avram Iancu editează Th. A. Bogdan. În domeniul istoriei se remarcă articolele lui Constantin Moisil (*Din trecutul ținutului nostru* ș.a.). Alți colaboratori: Petre Poruțiu, Mihai Teliman, Stelian Rusu, Emil Tripon, Victor Moldovan, Victor Bontescu. ***M.Pp.***

REVISTA BUCOVINEI, publicație apărută la București, bilunar, între 1 aprilie și 1 august 1916, cu subtitlul „Culturală – Politică – Economică – Literară", „sub îngrijirea unui comitet". În articolul-program, *Rostul nostru*, Iorgu G. Toma-Corduneanu precizează că revista are menirea să sensibilizeze opinia publică în problema Bucovinei, aflată sub ocupația Imperiului Austro-Ungar. După cum se specifică în editorialul *A cui e vina?* (9/1916), materialele editate urmează „crezul național al refugiaților bucovineni grupați în jurul acestei publicații", pornindu-se de la ideea că „Bucovina e și astăzi insuficient cunoscută românilor din țara liberă". În afara materialelor bogate cu caracter politic, istoric, etnografic și social (semnate în mare parte de I.E. Torouțiu și Iorgu G. Toma-Corduneanu), revista publică cronicile lui D. Marmeliuc la volumul *Cântece fără țară* de O. Goga, la piesa *Patima roșie* de Mihail Sorbul și la *Şesuri natale* de Nichifor Crainic. În necrologul consacrat lui Nicolae Gane, I.E. Torouțiu menționează că Iaroslaus Kramenius a tradus din povestirile acestuia în limba germană. Volumul *Din țara fagilor*, semnat de V. Huțan, este un prilej pentru I.E. Torouțiu să prezinte succint poeții și prozatorii Bucovinei. Poezia e inclusă în fiecare număr, textele aparținând lui V. Huțan, G. Rotică, Ion Dragoslav, Ion Ojog, A. Marinescu-Nour (sub pseudonimul Maria Dragu) ș.a. Se publică și traduceri din Lenau, August von Platen, Eugène Lemercier, Lucien Boyer. ***A.-M.B.***

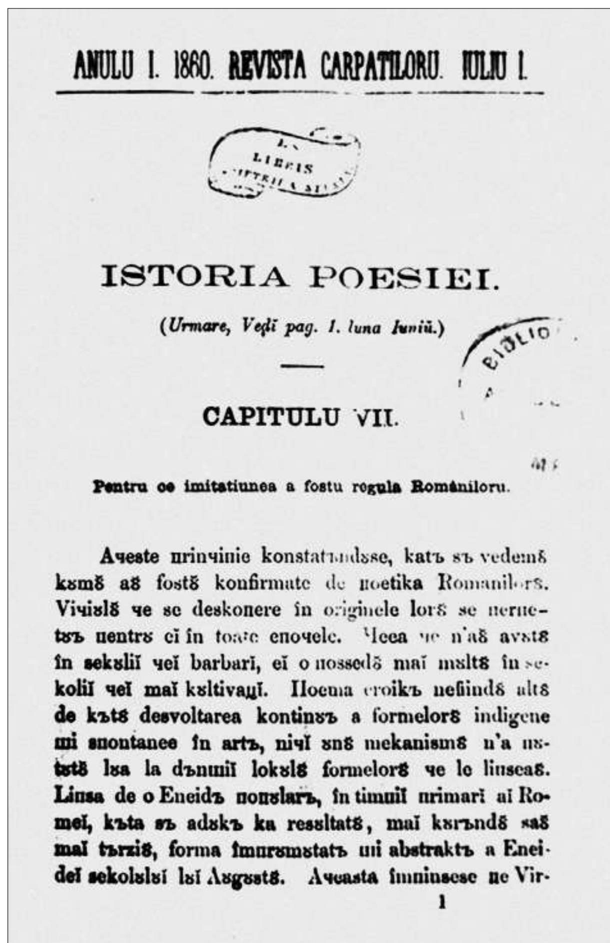
REVISTA BURGHEZĂ, publicație apărută la București, bilunar, între 5 noiembrie 1934 și 10 mai 1935. De orientare conservatoare, **R.b**. tipărește proză, studii, cronici, recenzii și semnalări editoriale. Articolul-program *Constatări și directive* afirmă necesitatea „întoarcerii la estetica pură", dar motivațiile sunt confuze, iar formulările neconcludente. O pronunțată notă polemică se face simțită în text, însă enunțurile rămân la nivel de generalitate: „Acum fac ravagii în cultura noastră două curente: al esteticei editoriale și al esteticei cu tendințe. Un scriitor e bun pentru că l-am editat eu, cutare casă de editură, sau e bun [...] pentru că vorbește de proletari și susține superioritatea morală a concubinajului" etc. În raport cu asemenea „erezii", programul propune întoarcerea obligatorie la studiile umaniste în general și la estetismul înalt în speță. Colaborează cu proză Em. Neuman (*Ostracizarea lui Toto* și *Ciocoi regățeni și elită ardeleană*, fragmente din romanul *Freud și Conul Costache*). Cu studii este prezent George H. Juvara, care publică o serie de articole

despre Titu Maiorescu și Junimea (inclusiv câteva scrisori ale lui Maiorescu adresate lui A.D. Holban), precum și o biografie (*Lascar Catargi*). **R.b** găzduiește debutul publicistic propriu-zis al lui N. Steinhardt cu textul *Admiratorii domnului Paul Valéry* (1/1934), urmat de *Un mare critic burghez: d. Eugen Lovinescu* (6/1935). Articolele relevă două fațete ale personalității critice a autorului, proprii pe tot parcursul carierei sale eseistice. Primul text constituie o polemică la adresa poetului francez, mai exact a succesului acestuia în epocă. Steinhardt operează aici cu instrumentele sociologiei receptării și ale marketingului cultural, totul în cheie ironică: „Gloria [...] de astăzi a lui Paul Valéry înseamnă o înfrângere pentru toți oamenii normali, care au rămas reci față de autorul lansat de isteria colectivă a unui tineret dezechilibrat și dezamăgit, de leșinurile cucoanelor din lumea interlopă și pleava saloanelor, de reclama abilă, și – mai ales – de prostia celor mulți [...]. Ajutată de tropăiturile jurnaliștilor, de zâmbetele doamnelor din societate, de felicitările subtile ale unor filosofi eterici, de snobii de toate felurile [...], de lipsa de cultură și gust a ultimilor ani, gloria lui Paul Valéry înseamnă cel mai mare succes al escrocheriei literare de mare avânt”. În schimb, în studiul dedicat lui Lovinescu tonul este sobru și academic, iar comentatorul construiește o imagine duală a maestrului de la „Sburătorul”, de critic estetic, pe de-o parte, și de critic cultural, pe de alta. Concluziile sunt reverențioase: „Lăsând la o parte aprecierile izolate sau consacrările vremelnice, reducându-i activitatea la partea ei esențială, concretizată în două mari opere de ansamblu” și „socotit [...] în adevărata lumină de îndrumător al unei culturi, urmaș demn al unei evoluțiuni pe care Junimea n-o condamna, [Lovinescu] apare, dincolo de atacurile îndreptate contra unei civilizații, ca unul din reprezentanții ei străluciți, autor al unei opere care justifică o cultură”. Alte articole semnate de N. Steinhardt (uneori cu pseudonimul Antisthius) sunt caustice: *În genul... revistei „Criterion”*, *În genul... ziarului „Vremea”* , *În genul lui... Eugen Ionescu.* Mai colaborează cu studii A. Gârdea (*Elementul burghez în opera lui Thomas Mann*). Sunt publicate recenzii despre *Oceanografie* de Mircea Eliade, *Duminica Orbului* de Cezar Petrescu, *Oameni excepționali* de F. Aderca, *Ioana* de Anton Holban ș.a. Rubrica „Cronica engleză” este susținută de N. Steinhardt, iar cronica muzicală de Th. Al. Balan. Alți colaboratori: V. Dănilă, I. Kirmaier. ***C.Tt.***

REVISTA BUZĂULUI, publicație apărută la Buzău, bilunar, între 1 martie și 2 iunie 1896. Redactorii își propun să ofere „o citire plăcută și instructivă” și „tot ce poate răspândi învățături folositoare și sentimente nobile” (*Către cititori*). Figurează cu versuri și proză O. Carp (poezia *Zori de ziuă*), N. Beldiceanu (poezia *Doina însurățeilor*), Gheorghe din Moldova, Lucreția Suciu-Rudow, Ana Ciupagea, Laura Vampa (nuvela *Doctorul*), N.G. Rădulescu-Niger, Gr. N. Lazu. Lui Traian Demetrescu i se publică versuri (*Mariei* ș.a.), Petre Liciu semnează epigrame, în timp ce Ludovic Leist, traduce din I.S. Turgheniev (schițele *Vizita*, *Moșneagul*, *Călugărul*, *Auzi-vei judecata proștilor*). Alte tălmăciri, făcute probabil tot de L. Leist, sunt din Alphonse Karr și din O. Klaussmann, C. Schiffer, P. Gyulai, Ch. Monselet. Literatura din **R.B.** răspunde întru totul programului enunțat inițial. ***R.Z.***

REVISTA CARPAŢILOR, publicație literară, științifică și politică apărută la București între 1 ianuarie 1860 și 15 decembrie 1861, mai întâi lunar, iar de la 1 ianuarie 1861 bilunar. Întâia revistă de literatură editată după Unirea Principatelor se adresa, așa cum arată și titlul, românilor de pe ambele părți ale Carpaților. Modele în ceea ce privește aspectul general par să fi fost „Revue des deux mondes” a lui Fr. Buloz și „La Revue britannique” a lui A. Pichot. Ţelul periodicului era acela de a contribui la progresul cultural și științific, la dezvoltarea sentimentelor naționale și cultivarea gustului literar, după cum precizează G. Sion, redactorul ei. Se publică aici contribuții variate, de la cele literare sau istorice la cele politice, filologice, juridice, de folclor sau de artă. Între colaboratori se numără Al. Papiu-Ilarian, autor al unor articole privind „independența constituțională” a Transilvaniei, Ion Ionescu de la Brad, Iulia Aricescu, I. Missail și I. Hodoș, care, sub pseudonimul Gemenul, trimitea articolul *Răsunet din M-ții Apuseni ai Transilvaniei.* G. Sion semnează, la rubrica intitulată „Convorbiri literare”, încercări de critică (*Pleiada poeților români* sau *Nemesis–Satire politice*), lipsite uneori de obiectivitate, apoi articole în care discută situația literaturii și a scriitorului român (*Poetul de pe Milcov*, despre D. Dăscălescu), dezvoltarea presei periodice (o analiză critică a

gazetelor „Steaua Dunării”, „Românul”, „Tribuna României”), evoluția limbii literare ș.a. De la Iași se primesc mai multe corespondențe politice semnate Iassiorum Municipium. Se traduc studii și articole din gazetele și revistele franceze și italiene. Th. Aman este prezent cu studiul *Despre pictură* și cu schița *1 mai 1860. Din carnetul unui artist.* Alături de proza lui Sion – *Galeria calomniatorilor, Suvenire contimpurane (Anul 1848)* – sunt incluse scrieri de G. Crețeanu (încercarea dramatică *Sburătorul* și nuvela *Două amoruri*), A.I. Odobescu și N. Filimon. Versurile aparțin lui I. Heliade-Rădulescu (fabula *Baciul*), G. Sion, Al. Donici, C.D. Aricescu, N.G. Negulici, G. Baronzi, G. Crețeanu, D. Dăscălescu, Justin Popfiu, Gr.H. Grandea, M. Zamphirescu. În **R.C.** publică N. Filimon două articole (*Idei repezi despre muzica și opera maghiară* și *Maddalena* – cronică la o operetă a lui A.T. Zissu, reluată din „Independința”), precum și *Mateo Cipriani, Orașul Bergamo și monumentul maestrului Donizetti,* reluate după „Naționalul” din 1858, *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala* și o versiune a nuvelei *Friederich Staaps sau Atentatul de la Schönbrunn în contra vieței lui Napoleon I,* diferită de cea din „Naționalul” din 1860. A.I. Odobescu tipărește aici întâia dată *Doamna Chiajna.* Sion face și câteva traduceri din Musset (*Namuna* ș.a.) și din poetul ceh K.J. Erben (*Plopul*), Grandea tălmăcește *Lacul* de Lamartine, iar I. Barasch transpune povestirea *Istoria lui Harvey, fabricantul de mănuși.* ***R.Z.***

ANULU I. 1860. REVISTA CARPATILORU. IULIU I.

ISTORIA POESIEI.

(*Urmare, Veḑi pag. 1. luna Iuniŭ.*)

CAPITULU VII.

Pentru ce imitatiunea a fostu regula Româniloru.

Aчeste прінчіпіе konstatъndȣse, katъ sъ vedemȣ kȣmȣ aȣ fostȣ konfirmate de поetika Romanilorȣ. Vічіȣlȣ че se deskoпere în originele lorȣ se пerпetȣъ пentrȣ ci în toate eпочele. Чеea че п'aȣ avȣtȣ în sekȣliĭ чeĭ barbari, eĭ o поssedȣ maĭ mȣltȣ în sekoliĭ чeĭ maĭ kȣltivaцĭ. Поema eroikъ пefiindȣ altȣ de kъtȣ desvoltarea kontinȣъ a formelorȣ indigene шi sпontanee în artъ, пічĭ ȣnȣ mekanismȣ n'a пȣtȣtȣ lȣa la dъпиiĭ lokȣlȣ formelorȣ че le lipseaȣ. Lipsa de o Eneidъ пoпȣlarъ, în timпiĭ пrimari aĭ Romeĭ, kъta sъ adȣkъ ka resȣltatȣ, maĭ kȣrъndȣ saȣ maĭ tъrziȣ, forma împrȣmȣtatъ шi abstraktъ a Eneideĭ sekolȣlȣĭ lȣĭ Augȣstȣ. Aчeasta împinsese пe Vir-

1

REVISTA CELORLALŢI, apărută la București, o dată la zece zile, între 20 martie și 10 aprilie 1908 (în total trei numere), secretar de redacție fiind Ion Minulescu. În grafia originală, titlul este „Revista celor l'alți”. Publicație simbolistă, **R.c.** își asumă, în articolul-program *Aprindeți torțele!*, semnat de Ion Minulescu, detașarea polemică de linia tradițională a literaturii de până atunci, în vederea impunerii unui nou mod de a scrie, proiect susținut de un grup de tineri scriitori care aderă la această poziție culturală. Formulările programatice sunt imperative, relevând nevoia unei noi generații creatoare de a-și face loc pe o piață literară predominant conservatoare: „Intrați în templul literaturii pe poarta cea mare, nu pe porțile lăturalnice. Prosternați-vă în fața morților de lângă intrare. Dar atâta tot... Pe mormintele lor ard candele. Voi purtați în mâini torțe aprinse”. Retorica declarativă păstrează, cel puțin în aparență, o formă de respect (deci, de relație) față de arta anterioară, dar aceasta din urmă se cere depășită estetic de noua poezie, adică de poezia simbolistă. Din punct de vedere al dialecticii formelor și ideilor literare, asemenea gesturi pregătesc și anticipează literatura avangardistă a manifestelor, care își va propune depășirea vechii arte nu doar estetic, ci, mai ales, ideologic. Deocamdată, manifestul simbolist relevă inclusiv câteva ecouri postromantice, cu precădere în poza retorică a poetului inspirat și a „templului literaturii”. Ipoteza simbolistă privitoare la cum trebuie să arate această artă se bazează pe principii precum „libertatea” și „individualitatea”, pe „părăsirea formulelor învățate de la cei mai bătrâni, tendința spre ceea ce este nou, ciudat, bizar chiar” și pe atenția exclusivă asupra „actelor prin care un om se deosebește de altul”. De pe o poziție mai puțin inflamată retoric, dar păstrând ideea inspirației ca sursă a actului de

creație, Ovid Densusianu propune în *Dhvani* o versiune modernistă a conceptului de artă și a funcției acesteia. Articolul se concentrează asupra substituirii foștilor zei romantici, tutelari ai artei, cu arta însăși, care-și descoperă în propria substanță sursele de manifestare și își devine sieși inspirație. În egală măsură, pe fondul mutațiilor de epistemă care determină, în modernism, întoarcerea privirii dinspre lumea ca model al creației către subiectul ca arbitru individual al acesteia, Densusianu formulează și o teză, postnietzscheană, a puterii individuale de construcție a artei, dincolo de orice fenomene extrinseci acesteia, fie ele chiar metafizice: „Noi nu mai credem în zeițe și în zei cărora să le ducem ca prinos rodul gândurilor noastre, cum nu mai socotim inspirațiunea ca un dar venit din cer [...]. Închipuiți-vă pe poeții vremilor de demult scriindu-și versurile în credința că priviri de sus îi urmăresc, că e cineva – un simbol divin al artei – care nu primește decât ce are putere să se înalțe până la el [...]. În locul credințelor, azi altceva trebuie să susțină cultul pentru artă. Mulți n-au găsit încă pe acest *altceva*, n-au ajuns să înțeleagă că cine vrea să-și îndreptățească titlul de artist trebuie să simtă înainte de toate singur forța care-l înalță până la artă și îndatoririle care-l leagă de ea". **R.c.** tipărește versuri, proză, microbiografii, traduceri, revista revistelor, semnalări editoriale. Colaborează cu poezie Ion Minulescu (*Romanța regelui*), N. Davidescu (*Excelsior*, *Sonet*, *De profundis*), Eugeniu Ştefănescu (*Vis*, *Trece bacanala*, *Elegie*), Eugeniu Sperantia (*Trei mori de vânt ardeau departe*, *Balada peregrinului*, *Wagner*), Mihail Cruceanu (*Fantomele-nserării*), Grigore Sevastin. Cu proză sunt prezenți Th. Cornel (*În preajma nebuniei*) și Mihail Cruceanu (*Tabloul al patrulea*, *Spre mare*). O mențiune aparte pentru nuvela-parabolă a lui Ion Minulescu, *În grădina prietenului meu*, text cu pronunțate note programatice, cuprinse în formulări de tipul „simbolismul înseamnă punctul culminant al artei" sau „Arta de ieri [...] n-are decât valoarea monedelor antice de prin muzee". Textul se va regăsi în volumul de nuvele al lui Minulescu *Casa cu geamurile portocalii* (1908). Crochiuri despre autori din literatura universală scriu N. Davidescu (*Villiers de l'Isle-Adam*), Ion Minulescu (*Arthur Rimbaud*), iar traduceri semnează N. Davidescu, din Villiers de l'Isle-Adam (*Regina Isabela*), Ion Minulescu și D. Anghel, din Albert Samain (*Pannyra cu tocurile de aur*) și din Henri de Régnier (*Oraș francez*). Apar, de asemenea, reproduceri după desene de Iser, de Edouard Manet, de James Ensor și de Bernard Naudin. Rubrica permanentă „Prin prisma policandrului" conține o revistă a presei culturale a vremii. Alți colaboratori: George Duma, Donar Munteanu. ***C.Tt.***

REVISTA CERCULUI LITERAR, publicație culturală apărută la Sibiu, lunar, din ianuarie până în august 1945, ultimul număr fiind triplu. La realizarea celor șase numere ale revistei subintitulate „de literatură, filosofie și artă", tipărite în format de carte și conținând 80, dar și 130 de pagini (numărul triplu 6–8), participă toți membrii marcanți ai Cercului Literar de la Sibiu, chiar dacă pe copertă este menționat un singur redactor – I. Negoițescu. Că **R.C.L.** este o operă colectivă a „cerchiștilor" sibieni o dovedește, mai întâi, caracterul exclusivist al publicației, colaborările din afara Cercului fiind extrem de rare și aparținând unor apropiați ai mișcării: un fragment inedit,

Gâzuca, din romanul postum al lui E. Lovinescu, *Mălurenii*, trei poeme de Constant Tonegaru, aforisme și însemnări din *Discobolul* lui Lucian Blaga, proza *Două vieți* de Ioana Postelnicu. Mai mult, majoritatea textelor din revistă, de la studii ample până la simple note, de la cronici de carte la poezii, fragmente epice sau dramatice, sunt menite să susțină, să exemplifice, să explice ori să nuanțeze principiile directoare estetice și ideologice enunțate în așa-numitul „manifest" al grupării: *Ardealul estetic. O scrisoare către d. E. Lovinescu a „Cercului literar de la Sibiu"*. Articolul-program al **R.C.L.**, *Perspectivă*, nesemnat, scris de I. Negoițescu după consultări cu Radu Stanca, se deschide tocmai cu radiografierea reacțiilor stârnite de „manifestul" publicat în 1943 în „Viața". Astfel, ceea ce se dorea „un elogiu al spiritului de libertate", „o reintegrare a generației tinere în romanitatea de perspectivă universală, ruptă de nebuloasele conjuncturii politice și regionaliste", adică o luare de poziție pozitivă și constructivă, devine, „în lumea literaturii propagandistice și a ortodoxismului pe de o parte, în lumea stângii oprimate pe de altă parte", „un act de semnificații politice". Tocmai de aceea, articolul-program confirmă viziunea estetică integratoare a „cerchiștilor", singurele disocieri tranșante vizând extremismele de orice fel. E vorba nu doar de excesele naționaliste, regionaliste, ortodoxiste, „pășuniste" (neosămănătoriste), ci și de cele considerate „formaliste" („revoluționarea tiparelor literare", „formulări îndrăznețe", „invenții fantaste"), identificate la avangardiștii nihiliști interbelici, la noii experimentaliști de la gruparea Albatros ori la scriitorii socialiști din imediata contemporaneitate. Repudiat e și „estetismul" (etichetă atașată în mod repetat „cerchiștilor" de către detractori), fiecare număr incluzând măcar un articol dedicat problematizării acestui concept. În *Actualitatea atitudinii estetice*, publicat în primul număr, Victor Iancu pledează pentru reîntoarcerea la „homo aestheticus", la modelul omului „moderat

Membrii Cercului Literar de la Sibiu

estetic”, reprezentat de Hugo von Hofmannsthal sau de Stefan George, opunându-se deci „cultului” modernist pentru estetic ce își are rădăcinile în activitatea Fraților Goncourt, a lui Flaubert sau a lui Oscar Wilde. Convingerea că „fundamentarea valorii estetice pe alte valori, ca de pildă pe valoarea morală, religioasă, socială etc., departe de a o anula, este adesea de natură s-o potențeze” devine un laitmotiv al multor altor texte din **R.C.L.**: însemnările lui Ștefan Aug. Doinaș în cadrul rubricii permanente „Revista revistelor”, cronica lui Nicolae Balotă la volumul lui Mihai Ralea, *Între două lumi*, studiile realizate de Toma Ralet (pseudonimul lui Wolf von Aichelburg), *Un maestru al criticii estetice*, *Criza sufletului modern în poezie*, *Despre prețiozitate în poezie*, medalioanele lui Henri Jacquier de la „Cronica ideilor” ori de la „Note”, dedicate lui Henri Bergson, lui Gerard Manley Hopkins și lui Paul Valéry, microsinteza lui Eugen Tudoran, *Tendințe în evoluția literaturii*, precum și ceea ce avea să devină cel mai influent eseu-manifest al revistei – *Resurecția baladei* de Radu Stanca (numărul 5). Deplângând faptul că obsesia liricii moderniste pentru „poezia pură” a condus la o devitalizare/desubstanțializare totală a literaturii, echivalentă „haosului” sau „neantului” spiritului, Radu Stanca își fundamentează demersul recuperator chiar pe dependența capodoperei poetice atât față de valorile așa-zis extraestetice (etice, filosofice, existențiale ș.a.), cât și față de „infiltrația paralirică” (conflictul dramatic, anecdota, dialogul etc.). Nu întâmplător, „poezia viitorului” dobândită prin „resurecția baladei”, adică, în termenii lui Stanca, „prin ridicarea tuturor acelor elemente poetice care, pe nedrept, au fost exceptate de la bucuria prefacerii apei în vin”, relativizează în mod vădit legitimarea **R.C.L.** exclusiv prin modernismul lovinescian. Baladescul de inspirație (neo)romantică îi preocupă pe poeții revistei – Radu Stanca, Ioanichie Olteanu, Ștefan Aug. Doinaș, Ovidiu Cotruș, care semnează Ovidiu Sabin – într-o măsură mai însemnată decât sincronizarea cu direcțiile lirice occidentale recente. O contribuție consistentă în acest sens o are Doinaș, care publică, număr de număr, 16 poeme, printre care și cele care îi vor aduce consacrarea: *Forma îngerului*, *Soarele și scoica*, *A cerului pădure răsturnată*, *Mistrețul cu colți de argint*, *Acela-care-nu-se-teme-de-nimic*, *Regele, fiul copacului*. Același deziderat al reconceptualizării modernității artistice atât prin îmblânzirea abstracțiunilor estetizante, cât și prin recuperarea unor forme/formule estetice „tradiționale”, considerate caduce, stă la baza rubricii – inedită pentru presa culturală românească – „Cronica artelor minore”, care beneficiază mereu de un număr însemnat de pagini. În cadrul ei Radu Stanca, I. Negoițescu, Cornel Regman, Deliu Petroiu sau Henri Jacquier scrutează analitic și transformă în subiecte de interes științific artele „industriale” ale decorativului, marionetele, epigramistica, varieteul, machiajul, degustarea vinului etc. Dar cea mai importantă revizuire a modernismului purist e de găsit în eseurile și cronicile literare semnate de I. Negoițescu. În articolul cu valoare de manifest al **R.C.L.**, *Viitorul literaturii române* (numărul 3), criticul, care nu împlinise încă 24 de ani, asumă antitradiționalismul lui E. Lovinescu, respinge reprezentativitatea literaturii cu tematică rurală și fetișizarea poeziei populare, elogiază „asimilarea cu un apetit devorator” a culturilor apusene „rafinate”, însă se desparte de maestru în conceperea specificului național. Negoițescu îl identifică prin balcanism, „apărut odată cu viața noastră urbană, și atunci când materialul poetic se șlefuise îndeajuns” datorită contactului cu marile modele europene. Balcanismul ar face posibilă consolidarea unei tradiții alternative a literaturii române, trasând legături de profunzime între Nicolae Filimon, I.L. Caragiale, G. Călinescu, Anton Pann, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale, Ilarie Voronca, Tudor Arghezi și Hortensia Papadat-Bengescu. Autorul *Florilor de mucigai* câștigă statutul de „poet național, în sensul viziunii celei mai cuprinzătoare a lumii lirice românești”, iar Hortensia Papadat-Bengescu, creatoarea ciclului Hallipilor, se dovedește „romancierul în opera căruia a străbătut pulsația cea mai profundă a societății românești [...] acel amestec tenebros de rase orientale și vestice, acea complexitate curioasă de moravuri, care unește deopotrivă salonul snob al cetății apusene cu promiscuitatea lascivă a târgului balcanic”. Dinu Păturică, Tănase Scatiu, Stănică Rațiu, „văr bun” cu Lică Trubadurul („eroul național al arivismului”), „nepot” al lui Ghiță Pristanda ș.a. ajung, prin urmare, „adevărații” protagoniști ai modernității autohtone. Astfel de revizitări critice și de istorie literară nu sunt singulare în paginile **R.C.L.**. Chiar I. Negoițescu imaginează un alt Bacovia decât exegeții interbelici,

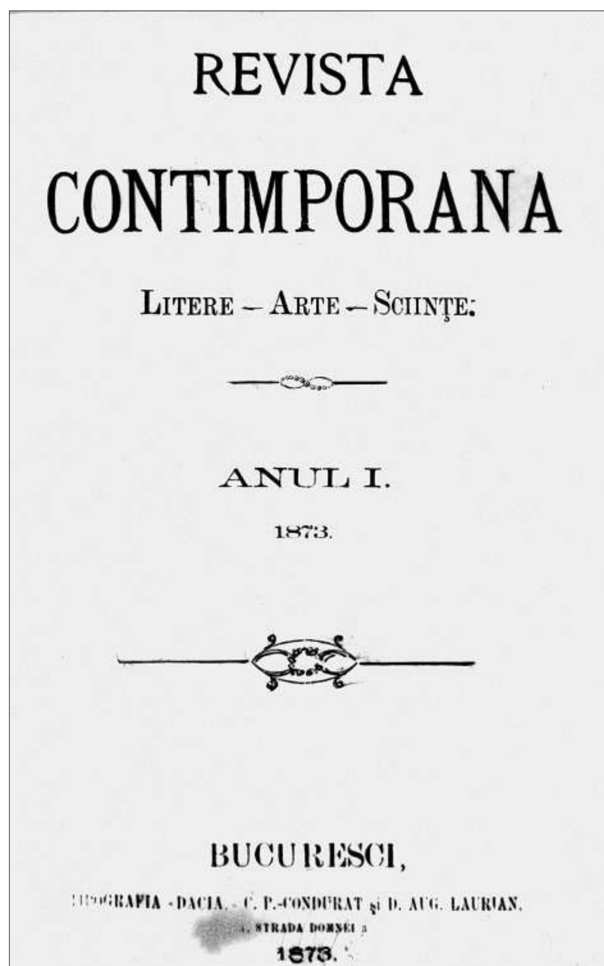
argumentând în favoarea unui poet ironic, parodic, un cinic în stare să sesizeze epuizarea discursului poetic simbolist, adică tocmai ipostazele bacoviene care se vor impune în receptarea critică din ultimele decenii ale secolului al XX-lea. Merită, de asemenea, reținute și demersurile lui Cornel Regman (*Caragialeștii*, *Un galant al lumii dunărene*) de a reîmprospăta perceperea clasicilor: lui I.L. Caragiale îi contestă latura „constructivă" de tipologii umane și îi valorizează temperamentul „febril și secetos" ori spiritul „disociant până la destrămare", iar pe M. Eminescu îl detașează de prelucrările ideologice sămănătoriste și naționaliste pentru a-l integra modelului „arcadic" european prin care fuzionează instinctul „păduratic" cu rafinamentul de „Curte regală". De altfel, I. Negoițescu și Cornel Regman, titularii rubricii „Cronica literară", se disting prin interesul deosebit acordat răsturnărilor interpretative ample. Nici unul nu scrie de obicei critică de întâmpinare propriu-zisă, ci microstudii teoretice sau de istorie literară pentru care aparițiile editoriale recente rămân doar pretexte: un volum de Virgil Gheorghiu prilejuiește o polemică extinsă la adresa „bolborosirii metaforice de un ermetism gratuit" a epigonilor români ai lui Mallarmé; compendiul după *Istoria*... lui G. Călinescu inspiră delimitări conceptuale între critica „artistă" și cea științifică; *Revoluția* lui Dinu Nicodin și *Plantațiile* lui Constant Tonegaru motivează restructurări curajoase ale ierarhiei valorice în detrimentul prozei cu tematică rurală, ca și al liricii din epocă. Reiese, așadar, că **R.C.L.** își configurează o identitate estetică și ideologică mai ales prin promovarea spiritului teoretic, critic și polemic. Nu întâmplător, exceptând poezia, relativ bine reprezentată, creația literară are parte doar de apariții sporadice: proza scurtă a lui Ion D. Sîrbu, *Compartiment*, schița pentru un scenariu cinematografic a lui Deliu Petroiu, *Casa Italianului*, o primă parte din *Hora domnițelor*, piesa lui Radu Stanca, o traducere a lui Ion Oană din Francis Jammes (*Elegia întâi*). Până și rubrica intitulată „Cronica dramatică" nu conține recenzii ale spectacolelor de teatru, ci tot articole de poziționare critică și teoretică: *Despre teatrul literar*, *Teatrul de amatori* (Radu Stanca), *Despre dramatizări* (Deliu Petroiu). Îmbunătățirea revistei a fost printre preocupările centrale ale „cerchiștilor" după revenirea Universității la Cluj (*Despărțirea de Sibiu*), unde plănuiau inițierea unei noi serii a **R.C.L.** sub titlul „Euphorion". Finalizarea studiilor și, mai ales, schimbarea de regim politic au condus la dezintegrarea grupării și la imposibilitatea reluării periodicului. O publicație intitulată „Euphorion", continuatoare asumată a spiritului **R.C.L.**, apare doar în 1990. ***Cs.B.***

REVISTA CLASICĂ, publicație apărută la București în 1910 (un număr). Redacția intenționa să tipărească opera integrală a lui Alexandru Macedonski, pusă la dispoziție de poet, iar apoi să editeze scrierile lui A.I. Odobescu, Ion Ghica, Al. Depărățeanu ș.a. Inițiativa se bizuie pe principiile „asanării limbii literare". Se reproduc câteva poeme macedonskiene, printre care *Stepa, Excelsior*, *Vis de mai*, *Cu morții*, *Cele trei năluci*. ***C.Tt.***

REVISTA CLASICĂ, publicație apărută la Craiova, trimestrial, între ianuarie–martie 1929 și octombrie–decembrie 1943, având ca director pe N. I. Herescu, iar ca redactor pe Valentin Al. Georgescu (1941–1943). Din comitetul de redacție fac parte G. Alexandrescu, D. Evolceanu, Scarlat Lambrino, I. M. Marinescu, Cezar Papacostea, G. Popa-Lisseanu, Iuliu Valaori, Matei Nicolau, D. M. Pippidi, Teodor A. Naum, George Murnu, Th. Capidan. **R.c.** continuă linia altor două publicații, menționate în subtitlu, „Orpheus" (1924–1928) și „Favonius" (1926–1929), prin a căror fuziune se naște. După cum reiese din articolul-program, o elegantă și academică pledoarie proclasicism, revista își propune „o documentată informație despre toată mișcarea de specialitate" a Apusului cultural (Franța, Germania, Italia), precum și cultivarea operei „literar-umaniste a traducerilor și a literaturii clasicizante". Argumentele vin din câmpul valorilor (pedagogică, morală și estetică) pe care clasicismul le conține și le susține intrinsec: „Clasicismul are o valoare morală, pentru disciplina ordinei și a ierarhiei pe care o aduce în activitatea umană [...]. Clasicismul are o valoare estetică, pentru că a legiferat în ordinea frumosului aceleași principii ca și în ordinea morală. Ceea ce era ordine și ierarhie în lumea etică devine armonie și proporție în lumea estetică". Rubricile permanente sunt „Articole și studii", „Traduceri", „Cronica" (o agendă culturală cu note și comentarii extinse) și „Dări de seamă" (recenzii ale aparițiilor editoriale înscrise în profilul revistei). Cu o

mare exigență în privința nivelului științific și consecventă declarațiilor din articolul-program, **R.c.** cuprinde în paginile sale nume importante din peisajul cultural academic al vremii. Textele publicate aici acoperă un câmp disciplinar larg, privitor la Antichitatea greco-latină, analizată din perspectivă istorică, literară, retorică, stilistică, arhetipologică, filosofică, etică, lingvistică, juridică, politică, **R.c.** conturând astfel un amplu demers de arheologie culturală. Sunt prezenți cu studii și cu articole, redactate în română, în franceză, în italiană și în germană, Cezar Papacostea (*Gândirea epică elină* – un studiu socioistoric asupra aspectelor sociale, politice, economice și geografice din textele homerice și hesiodice), I. Valaori (*Pindar* – un studiu de retorică și estetică; *Antichitatea păgână și creștinismul* – o analiză a ecumenismului creștin în Antichitate; *Teatrul vechi și teatrul modern* – eseu despre mistica actului dramatic în Antichitate și estetica actului dramatic modern), N.I. Herescu (*O formulă a stilului epic* – studiu comparatist bazat pe *Odiseea, Eneida* și *Divina Comedie*, din perspectiva narativă a „povestirii în ramă"), Ramiro Ortiz (*Elementul clasic în literatura italiană*), Matei Nicolau (*Câteva particularități ale stilului antic* – un studiu de istoria stilului; *Originea infinitivului de scop în limba latină* – cercetare de gramatică istorică), D.M. Pippidi (*Asupra unui pasaj controversat din Seneca*), Th. Capidan (*Bogdan Petriceicu Hasdeu*). Notabilă este colaborarea lui N. Iorga (*Horațiu al Romei și Horațiu al lumii*), apoi cu *Spiritul clasic în Evul Mediu*, o concisă demonstrație asupra faptului că „ideea unui Ev Mediu ignorant, disprețuitor față de clasicism, trebuie cu desăvârșire părăsită. [...] La începutul Evului Mediu Antichitatea clasică continuă nestingherită; creștinismul n-o respinge, deși n-o respectă, ci caută să se ajute de dânsa". Semnează traduceri G. Murnu (din Lucrețiu), N.I. Herescu (din Vergiliu), Cezar Papacostea (din Homer și din Platon), Em. Ungher, Victor Buescu, V. Theodosiu. Cronicile și recenziile tratează marea majoritate a titlurilor din bibliografia de specialitate (autohtonă și străină) publicate în epocă. Le semnează Ioan Nicu, Valentin Al. Georgescu, N.I. Herescu, D.M. Pippidi, I. Coman, P. Alexiu, Victor Buescu. ***C.Tt.***

REVISTA CONTIMPORANĂ, publicație literară, culturală și științifică apărută la București, lunar, de la 1 martie 1873 până la 1 iunie 1876, cu o

întrerupere în perioada iulie–octombrie 1875. A fost condusă de un grup de literați și publiciști, între care Petre Grădișteanu, V.A. Urechia și Anghel Demetriescu, precum și de D. Aug. Laurian și Șt. C. Michăilescu, veniți de la revista „Tranzacțiuni literare și științifice", pe care **R.c.** o continuă. Fără a anunța vreun program, ei preiau, în bună măsură, profilul și orientarea „Tranzacțiunilor...". Aici se strânge însă un număr mai mare de colaboratori permanenți, mai ales la partea literară. În fruntea lor se află V. Alecsandri, care trimite nuvela *Dridri*, poezii (*O seară de iarnă*, *Odă la statua lui Mihai Viteazul* ș.a.) și câteva comedii într-un act (*Arvinte și Pepelea*, *Concina*, *Nobila cerșetoare*). Cu câte o poezie figurează tinerii Al. Macedonski (*Zuleica*) și I.L. Caragiale (*Versuri. Amicului C.D.*). Poetul cultivat cu deosebire de **R.c.** este Mihail Zamphirescu. Alături de el, versuri dau frecvent G. Crețeanu, Ciru Oeconomu, N.V. Scurtescu și sporadic

C. Aristia, N.T. Orășanu, Gr. Ventura, N. Ţincu, D. Petrino, Th. Şerbănescu. Cu rare excepții, poeții grupați în jurul revistei scriu o poezie minoră, pastișându-i pe romanticii francezi. Prozatorii revistei sunt Pantazi Ghica (nuvele istorice), G. Marian (schițe de moravuri), N.D. Popescu și Bonifaciu Florescu (nuvele). Mai bogată și mai interesantă este partea consacrată dramaturgiei, susținută și de preocuparea lui Grădișteanu pentru teatrul național. Comedia de moravuri într-un act, după modelul lui Alecsandri, este cea mai gustată. Se încearcă în această specie Th. A. Myller, Pantazi Ghica, N. Ţincu și Antonin Roques. Grădișteanu localizează comedia *Revizorul* de Gogol, introducând numeroase elemente de satiră socială autohtonă. N.V. Scurtescu trimite o dramă istorică, *Despot-Vodă*, iar G. Sion încearcă o versiune românească a tragediei *Fedra* de Racine. Prin V.A. Urechia (*Miron Costin*) și G. Sion (*Suvenire despre poetul Conachi*) revista inițiază studiul scriitorilor din trecut, în dorința de a consolida o tradiție literară. Polemica, iscată chiar după primele numere, cu „Convorbiri literare", în urma articolului lui Titu Maiorescu *Beția de cuvinte la „Revista contemporană"* (1873), a determinat orientarea antijunimistă a publicației, care a încercat să opună „noii direcții" ieșene o orientare proprie, promovată de „școala de la București", în frunte cu B.P. Hasdeu. Riposta **R.c.** la atacul lui Maiorescu, susținută de P. Grădișteanu, ca V.A. Urechia, D. Aug. Laurian ș.a., a fost violentă. Deși nu a reprezentat, decât rareori, o confruntare de principii, ci mai degrabă o reacție subiectivă la criticile lui Maiorescu, însoțită de atacarea scriitorilor de la „Convorbiri literare", polemica a avut totuși meritul de a trezi interesul unui public mai larg față de viața literară. Unii dintre colaboratorii **R.c.**, înainte de a fi criticați de Maiorescu, fuseseră chiar simpatizanți ai cercului junimist. În articolele lui Petre Grădișteanu, ca și în cele ale lui Gr. Gellianu, Maiorescu și Eminescu devin ținta celor mai violente diatribe. Unii dintre semnatarii în **R.c.** s-au impus printr-o activitate mai susținută: Anghel Demetriescu elaborează studii substanțiale despre H. Taine și despre poetul Al. Sihleanu, pe când Şt.C. Michăilescu, de obicei sub pseudonimul Stemill, scrie comentarii despre artă și cultură, într-un eseu (*Despre gust*) Bonifaciu Florescu semnalează lipsa gustului artistic și insuficiența criticii literare, iar un studiu despre poezie, știință și religie publică C. Leonardescu. Articolele de filosofie aparțin, cele mai multe, lui Şt. C. Michăilescu, iar cele de istorie lui C. Esarcu, Al. Papadopol-Calimah și Anghel Demetriescu. La 1 iulie 1876 **R.c.** fuzionează cu „Revista literară și științifică", devenind „Revista contimporană, literară și științifică". ***L.V.***

REVISTA CONTIMPORANĂ, publicație apărută la București, bilunar și apoi lunar, între 1 martie și 15 septembrie 1894. Începând din iunie 1894, redactor și proprietar este Ilie Demetrescu-Ghiocel, autor de versuri și publicist literar lipsit, în ambele ipostaze, de înzestrare. În **R.c.**, la care au colaborat I.A. Bassarabescu (schița *Ninge*), Al. Obedenaru (poezia *În noaptea eternă*), Dem. Moldoveanu, Alexandru Naum (versuri, semnate și cu pseudonimul De sub Salcâmi), Gr. Mărunțeanu și Şt. Orășanu (cu pseudonimul Polit; studiul *Prietenia în literatură*), s-a discutat despre organizarea profesională a scriitorilor. Ideea este susținută de Şt. Orășanu și de Ilie Demetrescu-Ghiocel (articolele *Exclusivismul în literatură*, *Romanurile*, în care încearcă să explice de ce autorii autohtoni nu scriu romane, *Critici* ș.a.), ultimul văzând în constituirea asociațiilor scriitoricești o soluție pentru dificilele probleme materiale, dar și de ordin profesional, ale literaților români. ***R.Z.***

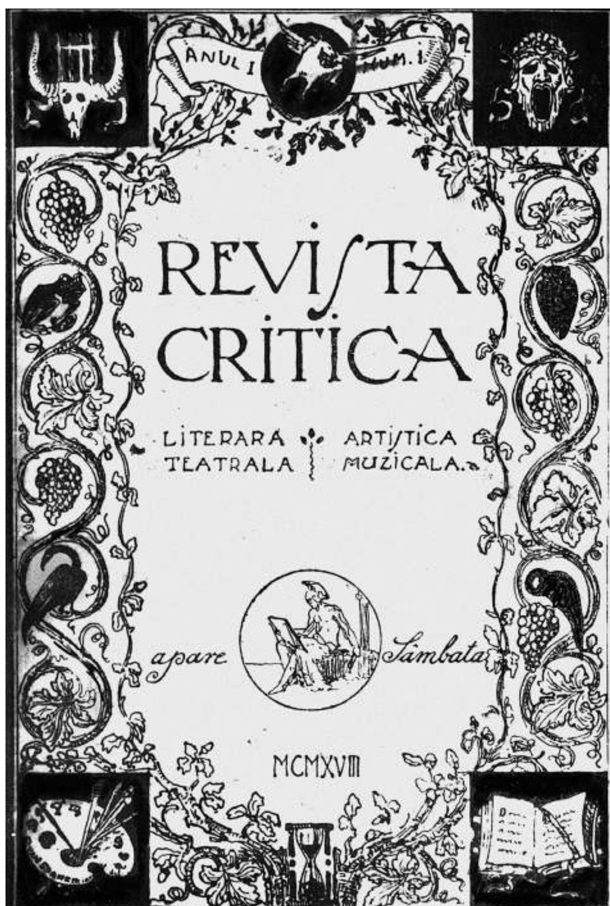
REVISTA COPIILOR, periodic apărut la București sub direcția lui Th. D. Speranția, bilunar de la 5 februarie la 20 august 1896 și între 1 ianuarie și 5 octombrie 1897, iar în intervalul dintre 5 septembrie 1896 și 1 ianuarie 1897 de trei ori pe lună. Dintre revistele pentru copii editate la sfârșitul secolului al XIX-lea, **R.c.** se detașează prin încercarea de a promova mai ales literatură originală. Alături de Speranția, autor de versuri, anecdote versificate și nuvele, mai colaborează B.P. Hasdeu (cu poezia *Renașterea*), I.A. Bassarabescu (schița *Crin* ș.a.), N.G. Rădulescu-Niger, Ludovic Dauș, C. Nădejde, Şt. Cruceanu, N. Ţincu, Dem. Moldoveanu, Gh. Ionescu-Tutoveanu (G. Tutoveanu) și Petre Dulfu. Aici G.I. Demetrescu-Mugur traduce versuri din Heine (*E miros de tei*) și din Petőfi (*Bordeiul*), iar C. Jiquidi este prezent cu desene și caricaturi. Cu literatură populară colaborează D. Popa (culegător de basme) și C.I. Bondescu (autor și de articole despre datinile poporului român). ***R.Z.***

REVISTA COPIILOR ŞI A TINERIMII, publicație apărută la București, săptămânal, cu unele întreruperi, de la 25 mai 1913 până la 12 noiembrie 1916 și de la 1 ianuarie 1919 până în aprilie 1925, sub direcția lui C.G. Costa-Foru, I. Barberis (până în 1915) și Maria Edeleanu (între 1920–1921). Destinată tineretului, găzduiește în paginile sale o literatură care, deși inegală calitativ, se dovedește unitară din perspectiva criteriului tematic: proză istorică și de aventuri, legende eroice, basme și alegorii. Excelează în proza scurtă, prezentată uneori în foileton. Textele se înscriu în registrul fantastic și alegoric, ca și în cel naturalist și modernist, nelipsind, în același timp, o anume notă moralizatoare. Lirica se încadrează, stilistic și tipologic, într-o arie largă, de la poezia clasică (George Coșbuc, Alexandru Vlahuță) la cea neoromantică ori simbolistă sau la genuri „minore" precum fabula, epigrama etc. Dimensiunea teoretică este absentă. Articolele de fond, prezente în fiecare număr, dezbat teme morale, sociale, politice, culturale, în formulări didacticiste. Sunt publicate versuri de Vasile Militaru, Petre Dulfu, Maria Pană, alături de aceștia aflându-se I. Gr. Periețeanu, Ilie Marin, S. Prunculeț, George Silviu, Ioan I. Ciorănescu, Elena Farago, Radu Boureanu, Victor Ion Popa (care semnează în revistă și desene). Este de notat apariția poemului *Lumânările* de Nichifor Crainic și a câtorva poezii de Victor Eftimiu ori a unor fabule de Cincinat Pavelescu; sunt retipărite un *Sonet* de Al. Vlahuță și două poeme, *Copiilor* și *Pace*, de O. Goga. Numărul 2/1921 reproduce texte folclorice din culegerea lui G. Dem. Teodorescu. În sumare intră, de asemenea, proză de Al. Cazaban, Victor Eftimiu, Ilie Marin, C. Săteanu, I.C. Vissarion, Alceu Urechia, Benedict Constantinescu, Carmen Sylva, Ana Codreanu-Niculescu. Basme oferă Victor Eftimiu, Ioan Timuș și Ioan Slavici. Cel din urmă va fi o prezență constantă în paginile revistei, cu legende, schițe și nuvele realizate în cheie realistă sau aparținând tipului de narațiune-fabulă, precum și cu un roman istoric, *Vântură-țară*, în foileton (1922–1924). Elena Farago semnează proză scurtă de factură realistă și un excelent jurnal ficțional, narativ-parabolic – *Ziarul unui motan*; Victor Ion Popa (care probabil e redactor) e prezent cu nuvela *Soldatul Fâlfăloaia*, iar din scrierile lui B. P. Hasdeu se preia în foileton romanul *Ursita* (31/1921–40/1921). Schițe publică E. Lovinescu și Liviu Rebreanu, în timp ce Gala Galaction e prezent cu proză memorialistică. Se mai includ traduceri ale unor basme și legende din literatura europeană și asiatică, o transpunere (semnată Noi) a romanului *Gil Blas* de Lesage, în foileton, și o versiune la *Pasărea albastră*, piesa lui Maurice Maeterlinck, realizată de Elena Farago. Rubrici permanente: „Pagina hazlie" (cuprinzând fabule, epigrame, aforisme), „Jocuri distractive", și, cu o apariție sporadică, rubrica intitulată „Cărți și reviste", susținută de colectivul redacțional. Alți colaboratori: George Caïr, C. Niculescu-Novaci, Barbu Solacolu, Corneliu Dragu, N.T. Cristescu, I. Neagu, Sanda Movilă, Lazăr G. Șoimu. ***C.Tt.***

REVISTA CRAIOVEANĂ, publicație științifică și literară apărută la Craiova la 1 iulie 1890. Din comitetul de redacție probabil că au făcut parte și puținii autori prezenți în sumarul revistei, tinerii N. Burlănescu-Alin, Petru Vulcan, Iulian N. Theodorescu și A. Georgescu. Ultimul este traducătorul unei „legende celto-teutonice", *Hildebrand și Hadenbrand* de Jacob Grimm. Ceilalți figurează cu versuri și cu proză. Burlănescu-Alin este semnatarul nuvelei *O colibă* și al poeziei *Mai vii*, Petru Vulcan dă un sonet, iar Iulian N. Theodorescu o nuvelă, *Răzbunarea unui artist.* ***R.Z.***

REVISTA CRITICĂ, publicație apărută la București, săptămânal, între 5 octombrie 1918 și 1 martie 1919. Director: Paul I. Prodan. Redactori titulari ai rubricilor specializate sunt Edgar Istraty (prim bas al Societății de Operă Română) – pentru „Sonata muzicală" concertistică, în paralel cu violonistul Socrate Barozzi (semnează și Bécarre) și cu pianistul Celestino Riaggio, urmați de Ioan Dolerescu – pentru spectacolele de operă, operetă și muzică vocală până la nr. 15/ianuarie 1919, când titular e menționat compozitorul D. Cuclin. Cuprinzătoare și tocmai de aceea dedicată manifestărilor artistice, „Cronica teatrală" surprinde cu predilecție activitatea companiilor teatrale particulare (Bulandra, Maximilian–Leonard) și a scenelor de prima mână (Teatrul Național), comentând nuanțat repertoriul stagiunii, jocul actorilor, autenticitatea decorurilor, dar mai ales a pieselor prezentate publicului. Paul I. Papadopol (semnează și P.I.P.), deținătorul rubricii împreună cu gazetarul T. Sim (Simionescu) Râmniceanu, cronicar muzical de autoritate în epocă, se dovedește un bun interpret al literaturii dramatice

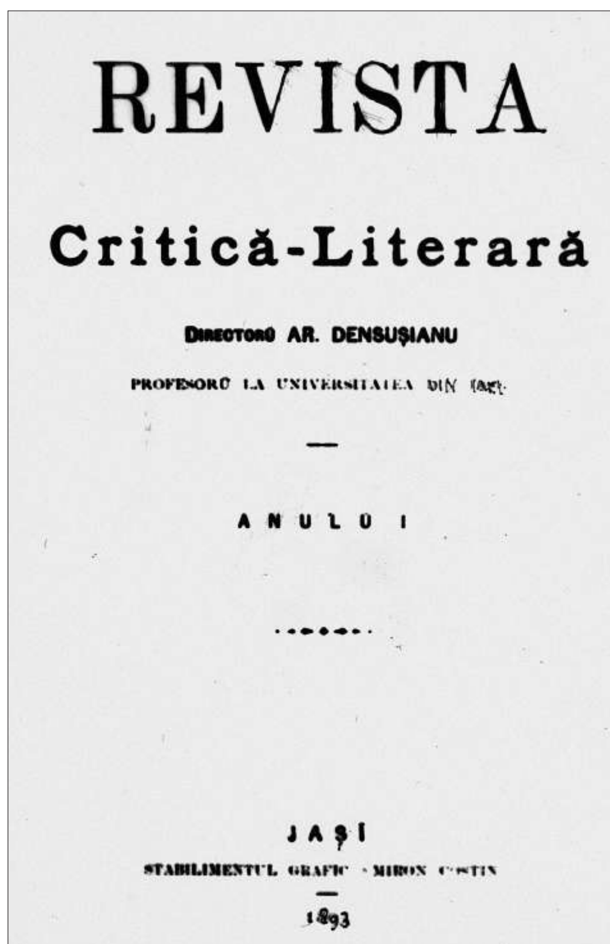
românești, ca și al celei străine. Revista alternează considerațiile de ansamblu ale lui Papadopol (*Teatrul nostru*, *Teatrul Național*, *Teatrul propriu-zis*, *Stilizarea scenei*) cu cele ale lui Tudor Vianu, dintre care se detașează studiul în trei părți *Ibsen contra Ibsen. Pentru o mai bună înțelegere a teatrului său* și mai ales considerațiile prezentate sub genericul *Note de psihologie dramatică*, în continuarea celor tipărite cu ceva timp înainte în „Lumea nouă"; concepute ca niște capitole în succesiune ideatică, *Patetism și dramatism*, *Evoluția tehnicii dramatice*, *Lirismul în teatru*, *Sentimentali și raționaliști* se coagulează în final într-o schiță/ studiu analitico–ilustrativ al artei dramatice din perspectiva prefacerii procedeelor psihologice în procedee tehnice. În această secțiune se remarcă și o subrubrică inedită „Medalioane", care însoțește ilustrativ considerațiile docte expuse în articolele analitice. Semnatarul, Ion Dragu, gazetar cu un condei sigur, creionează sugestiv, adesea cu admirație afectuoasă personalitatea artistică, temperamentul, inteligența scenică și cultura artei interpretative demonstrate într-o diversitate de roluri de actorii C.I. Nottara, Ion Manolescu, Maria Filotti, Tony Bulandra, Marioara Voiculescu ș.a. Accentul de valoare al acestor portrete îl dă în sumar întinderea lor aproximativ egală, plasarea fixă în deschiderea numărului și individualizarea grafică prin litera cursivă. O poziție de autoritate a deținut Nichifor Crainic, evidentă în continua asumare de responsabilități, de la cronică și recenzii literare la editoriale, note polemice, texte omagiale, articole pe subiecte religioase sau informații din viața culturală a cetății. Lui i se datorează și ideea de a rezerva spațiu în fiecare număr și literaturii, revista „păstrându-și totuși caracterul inițial". Așa, odată cu numărul 7 „pagina literară" s-a înviorat cu versuri semnate de poeții momentului (Radu D. Rosetti, Alexandrina Scurtu, G. Rotică, Tudor Vianu, Nichifor Crainic ș.a.) și nu în ultimul rând cu două fabule de Mihail Sorbul (*Boul și cerbul*, *Vaca și iedul*), concurate de schița *Balade* de V. Demetrius. Câteva zvâcniri polemice îl situează în controversă pe Mihail Sorbul cu E. Lovinescu, aceasta fiind prilejuită de comentariile criticului la piesele *Patima roșie* și *Dezertorul (Cazul d-lui Eugen Lovinescu)*, pe Nichifor Crainic cu Simion Mehedinți, fost ministru al Învățământului și Cultelor, pentru simpatii declarat germanofile în războiul abia încheiat (*Nestorul ardelenilor*) și, în fine, redacția în întregul ei cu confrații intriganți și rău-voitori (Nichifor Crainic, *Pentru prieteni și neprieteni*). Două rubrici miscelanee – „Cronica măruntă" alternantă cu „Disecții", ținută sub pseudonimul Fabricio, și „Cronica artistică", semnată de Constantin I. Prodan și interimar de N. Carandino – adună informații de interes general: cărți, publicații noi, vernisaje, activitatea Societății Scriitorilor Români. Dar cea mai prețioasă și izbutită realizare a revistei este amplul studiu de istorie a presei românești de le începuturi, întocmit de Constantin I. Prodan în trei părți: *Cu ocaziunea aparițiunei noilor reviste*, *Reviste din noua perioadă* și *Reviste noi* (unde sunt semnalate „Spicul", „Literatorul", „Cronicarul", „Letopiseți"), completate de analiza făcută de Nichifor Crainic „Luceafărului" de la Sibiu (*O revistă reprezentativă*) și de comentariul lui Constantin I. Prodan, concomitent cu N.C. (Nichifor Crainic), în coloanele „Cronicii mărunte", asupra unora dintre cele mai proeminente publicații cultural-literare ale timpului

(„Lectura pentru toți”, „Florile dalbe”, „Hiena”, „Însemnări literare”). Ultimele numere din 1919 tipăresc repetat anunțul despre apropiata reprezentație a companiei Maximilian–Leonard cu *Raze de soare,* „alegoria războiului național scrisă de Ion Dragu, Paul I. Prodan și un poet necunoscut”. Alți colaboratori: V. Lainiceanu, Paul Florențiu – pseudonime/nume azi opace, Ion Dolerescu, Gala Galaction, Ion Peretz, Luca Ion Caragiale. ***R.P.***

REVISTA CRITICĂ, periodic apărut la Iași, trimestrial, între ianuarie 1927 și decembrie 1940, sub direcția lui Giorge Pascu. **R.c.**, „publicație de cercetări filologice, lingvistice și literare”, tipărește studii, cronici și recenzii prezentate într-o ținută în general academică, dar fără a reuși să impună inițiative literare, culturale sau teoretice de mare anvergură. Unele poziții polemice capătă note personale acute, alunecând în afara profilului academic. Studiile apărute în **R.c.** acoperă, încă de la primul număr, mai multe câmpuri disciplinare umaniste: istorie, filologie, istoria literaturii, drept, economie politică și administrație, antropologie și etnologie, arheologie, pedagogie etc. În a doua jumătate a perioadei sale de apariție, revista se axează cu precădere asupra studiilor lexicografice, care ocupă mare parte a spațiului tipărit. Iorgu Iordan deschide primul număr al publicației cu o discuție extinsă pe marginea lucrării lui A. Philippide *Originea românilor*, apărută în 1925, care prilejuiește semnatarului reflecții pe marginea noțiunii „drepturi istorice”. Într-un număr ulterior tot Iorgu Iordan, în *Literaturile romanice în raporturile lor reciproce*, studiază contextele istorice și sociopolitice care duc la supremația uneia sau a alteia dintre aceste literaturi în bazinul geografic european, cu efecte în dinamica mentalitară și culturală continentală. Șt. Zeletin, în *Începuturile romantismului român*, discută asupra dimensiunii militante a curentului și asupra influențelor pe care romantismul autohton le preia din romantismul german în materie de interes pentru angajamentul politic. Giorge Pascu, pe lângă studii filologice asupra unor autori de literatură veche, precum *Antim Ivireanul*, *Note despre Cantemir* etc., publică în numărul 1/1931 un masiv articol polemic la adresa lui Ovid Densusianu, încărcat de atacuri la persoană („tirteul sclifosit”, „asimetricul”, „rânjitul sclifosit” etc.), la familia acestuia („D-l Ovid Densușianu este fiul vestitului ardelean Arune Densușianu [...], un caracter imposibil: ca coleg nu se putea împăca cu nimenea, iar ca profesor... varga lui Dumnezeu, căci el trata pe student [...] ca pe un dușman care trebuia răpus cu orice preț. N-am avut ghinionul să fiu elevul acestui personaj”) și la operă, vorbind despre *Histoire de la langue roumaine*: „Părerile d-lui Densușianu în chestiile fundamentale sunt toate greșite”. Atacul face parte dintr-o mai lungă serie, desfășurată pe parcursul câtorva ani, în mai multe reviste (Giorge Pascu însuși relatează, în text, istoricul acestei polemici unilaterale). O. Densusianu nu răspunde nici unuia dintre ele. Altă țintă polemică a directorului revistei este Traian Bratu, rector al Universității din Iași, acuzat de masonerie și de impostură academică și administrativă. Numărul 2–3/1929 îi este dedicat lui A. Philippide și conține o biografie a savantului, precum și studii asupra operei acestuia, semnate de Giorge Pascu, Iorgu Iordan și Teodor Roșculeț. Mai scriu în **R.c.** Traian Bratu, Constantin Balmuș, P. Constantinescu-Iași, Titus Hotnog, Ion Petrovici, Liviu Marian, G. Zane, Karol Kurt Klein, N. Andrieș ș.a. ***C.Tt.***

REVISTA CRITICĂ-LITERARĂ, publicație apărută la Iași, lunar, din ianuarie 1893 până în iunie 1897, sub direcția lui Aron Densușianu. În cea mai mare parte, sumarul e alcătuit din studii de istorie și critică literară, studii etnografice și de filologie, care reflectă preocupările și ideile conducătorului revistei și ale principalilor săi colaboratori apropiați: fratele său, istoricul Nicolae Densușianu, și fiul său, Ovid Densusianu, care debutează aici în 1893. Aron Densușianu publică articole ample despre cronicari și despre primele texte religioase, despre cărturarii Școlii Ardelene și despre poemele lui I. Budai-Deleanu. Tot el continuă aici violentele atacuri la adresa poeziei lui M. Eminescu (*Literatură bolnavă*, 1894), începute în *Istoria limbei și literaturei române* (1885). Prin articolele lui Ovid Densusianu revista își manifestă interesul pentru problemele generale ale literaturii (curente și genuri literare, evoluția criticii literare), în pas cu ideile criticii literare europene (Hippolyte Taine, Ferdinand Brunetière, Sainte-Beuve, M.-J. Guyau ș.a.). Aceiași autori, cărora li se alătură sporadic S. Fl. Marian, Tit Bud ș.a., scriu numeroase articole despre folclorul românesc, Nicolae Densușianu fiind autorul unui important *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilor locuite de români*, prin

REVISTA

Critică-Literară

DIRECTORŬ AR. DENSUŞIANU

PROFESORŬ LA UNIVERSITATEA DIN IAŞI

ANULŬ I

IAŞI

STABILIMENTUL GRAFIC «MIRON COSTIN»

1893

care intenționa colecționarea datinilor populare și a legendelor străvechi. Printre producțiile folclorice culese și tipărite figurează o variantă a baladei *Iovan Iorgovan* și una a *Mioriței*, neautentică însă. În paginile rezervate poeziei, în afară de Aron Densușianu și de Ovid Densusianu (primul cu pseudonimul I. Corban), mai sunt prezenți V.C. Molna și G. Dâmbovițeanu. În 1897 se publică tragedia *Optum* de Aron Densușianu. ***L.V.***

REVISTA CULTULUI MOZAIC, publicație apărută la București, mai întâi bilunar din octombrie 1956 până în decembrie 1958, apoi lunar din ianuarie 1959 până în mai 1965 și din nou bilunar începând din iunie 1965 (multe numere fiind însă duble). Indicația inițială „din R.P.R." va dispărea din titlu la 15 septembrie 1965. Este editată de Federația Comunităților Evreiești din România. Până în 1994 director a fost Moses Rosen, cel care, în calitatea de președinte al acestei federații și de șef-rabin al Cultului Mozaic din România, a contribuit în mod decisiv la fondarea ei. Nu se precizează componența redacției, dar din surse documentare reiese că primi-redactori au fost Ezra Fleischer (1956–1960), Victor Rusu (1960–1978), Haim Riemer (1978 – octombrie 1995). De la 1 aprilie 1995 își schimbă denumirea în „Realitatea evreiască" și începe o serie nouă, care i-a avut ca redactori-șefi pe Dorel Dorian (noiembrie 1995 – martie 2009), Aurel Storin (aprilie 2009 – martie 2011), Alexandru Marinescu (din iunie 2011). La această serie, din colectivul redacțional au mai făcut parte, de-a lungul anilor, ca secretari de redacție: Florin Dumitrache, Florin Z. Florin, Elena Marinescu, iar ca redactori: Iulia Deleanu, Evelin Fonea, Solomon Florian, Boris Marian, Andrei Banc, Luciana Friedmann, Avram Croitoru, Eva Galambos, Nedeea Burcă, Diana Medan. Publicația include, în mod constant, și pagini redactate în ebraică și engleză. Seria a doua are și un supliment anual intitulat „Caietele culturale «Realitatea evreiască»", îngrijit de Geo Șerban. Profitând de situația creată de revolta anticomunistă maghiară din 1956 și de dorința autorităților române de a-și etala, în context, toleranța față de minorități, **R.C.M.** a apărut cu intenția de a fi o oglindă a comunității evreiești din România și a aspirațiilor sale. În articolul inaugural *La început de drum*, semnat de rabinul Moses Rosen, se spune că revista va fi un „eișel", un copac al lui Abraham „menit să poarte pe ramurile sale rodul activității ce o desfășurăm", prin ea împlinindu-se „o nevoie de multă vreme resimțită, căci instituțiile noastre religioase, activitatea noastră cultural-religioasă sunt realități vii care se cer a fi cunoscute de masele largi ale credincioșilor mozaici". Se mai subliniază idealul păcii și al unei apartenențe armonioase la spațiul românesc, recunoscându-se că viitorul obștei este „profund legat de acela al țării", „care ne-a redat demnitatea și drepturi egale cu ceilalți cetățeni". Cu prețul unor permanente adaptări ideologice și chiar al unor compromisuri majore, practicate, de altfel, de toată presa din perioada totalitară, **R.C.M.** a reușit să reflecte viața, istoria, tradițiile, spiritualitatea și cultura unei comunități importante. Preponderent religioasă și comunitară, revista are totuși și o dimensiune culturală deloc neglijabilă, din care nu lipsește nici literatura. Aceasta este tratată, desigur, tot din perspectivă etnico-religioasă. Se publică aproape exclusiv texte ale autorilor evrei din țară și din străinătate,

REVISTA CULTULUI MOZAIC

APARE BILUNAR

Anul XXXVI
Nr. 711
15 MARTIE 1991
29 ADAR 5751
12 pag. 3,50 lei

MESAJUL DE PESAH 5751

adresat de Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen către comunitățile evreiești din România

DR. MOSES ROSEN

ARTA HAGADEI

urmărindu-se cu precădere interferențele româno–ebraice și aportul unor scriitori de origine evreiască la cultura română și la cea universală. Chiar dacă acccentul nu cade pe literatura propriu-zisă, ci pe comentarea ei, apar destul de frecvent scrieri ale unor autori mai mult sau mai puțin cunoscuți. Pot fi citite aici, în traducere, vechi poeme sinagogale de Rabi Yehudah (Iuda) Halevi, Rabi Israel Najara, Solomon ibn Gabirol, dar și versuri ale unor contemporani ca Nelly Sachs, laureată, în 1966, a Premiului Nobel (*Corul celor ce au supraviețuit*, *O, noapte a copiilor plângând*, *În această noapte*), Robert Malatt, poet trecut prin experiența lagărului, un fragment dintr-un amplu poem al pictorului Marc Chagall (*Țara mea, departe…*, în traducerea lui Enric Furtună), poeme de Paul Celan traduse de Petre Solomon (*Închipuie-ți*, *Podgoreni sapă*), ultimul oferind și o selecție din *Melodiile ebraice* ale lui Byron. Se mai traduce din Eliezer Steinbarg, Ițic Mangher, Israil Bercovici, iar în 1986 Sebastian Costin propune în mai multe numere o antologie din poezia israeliană, incluzând nume ca Avner Treinin, Nathan Zah, Uri Țvi Grinberg, Aba Kovner. Mai rar se publică și poeme ale unor autori din țară, ca Tania Lovinescu, Bianca Marcovici, Evelin Fonea, Boris Marian. O atenție sporită se acordă însă prozei. În afara rubricii „Din povestirile Talmudului", predominantă în primii ani, sumarul cuprinde mai cu seamă scrieri ale unor prozatori din străinătate, adesea celebri. Câțiva sunt cultivați cu precădere: Șalom Alehem, din care se traduc numeroase povestiri (*Jocuri de Purim*, *O suca nemaipomenită*, *Bani de Hanuca*, *Primele amintiri*, *Rubedenii*, *Un om fericit* etc.), Lion Feuchtwanger (fragmente din romanele *Războiul evreilor* și *Jefta și fiica sa*), S.I. Agnon (povestirile *Sabatai*, *Țadicul neștiut* etc.), Isaac Bashevis-Singer (*Darul de Purim*, *O zi a desfătărilor*), Elie Wiesel (povestirea *Ceasul*, un capitol din volumul *Între doi sori*). La aceștia se adaugă nume mari, precum Thomas Mann (fragment din nuvela *Legea*), Erich Maria Remarque (fragment din romanul *O fărâmă de viață*), Romain Gary (nuvela *Cea mai veche istorie…*). Sporadic își face loc în revistă și dramaturgia: un tablou din piesa *Ancheta* a lui Peter Weiss, inspirată din procesul unor comandanți ai lagărului de la Auschwitz, și un altul din *Vicarul*, „piesa care a răscolit conștiința lumii" a dramaturgului german Rolf Hochhuth. Încă și mai consistentă e secțiunea istorico-literară și critică a **R.C.M.**, care se distinge prin varietatea subiectelor, dar și prin unitatea de ansamblu, dată de vădita tendință de a creiona un profil al evreității literare, atât din unghi tematic, cât și din acela al contribuției concrete a scriitorilor de origine evreiască la literatura română și la cea universală. Între colaboratori se remarcă Ov. S. Crohmălniceanu, care oferă revistei mai cu seamă comentarii despre autori moderni, implicați, unii dintre ei, în mișcarea de avangardă: *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, *Ce a rămas din Samuel Rosenstock în Tristan Tzara*, *Mihail Sebastian față cu el însuși*, *„Biblicele" lui Felix Aderca*, *„Biblicele" lui Camil Baltazar*, *O piesă inedită de B. Fundoianu*, *Misteriosul A. Dominic*, *H. Bonciu, alias Sigismund absurdul* etc. Alți semnatari notabili sunt E. Suhor, care contribuie nu doar cu medalioane aniversare despre M. Blecher, Isac Peltz, Lion Feuchtwanger, ci și cu interpretări tematice (*Structuri iudaice în opera lui Proust*, *„Cântarea Cântărilor" în poezia românească*, cu trimiteri speciale la poezia de dragoste a lui Eminescu) și Savin Solomon: *Psalmii lui David și începuturile poeziei românești*, *Motive biblice în folclorul românesc*, *Evreii în opera lui Ion Creangă*, *Personajele evreiești din „Scrinul negru"*, *Moise în literatură*, *„Cântarea Cântărilor" în poezia românească*. Acestuia îi aparțin și o seamă de note și de restituiri istorico-literare: *V. Alecsandri în ebraică și idiș*, *Doi prieteni: Panait Istrati și Isac Horowitz*, *Panait Istrati inedit*, *Amintiri despre Tudor Arghezi*, *Scrisori inedite ale lui Tudor Arghezi*, în numerele din august – septembrie 1967. În anii 1965–1966 un colaborator statornic e Camil Baltazar, îndeosebi cu portrete ale unor scriitori străini (*Destinul lui Stefan Zweig*, *Lion Feuchtwanger*, *Franz Werfel*,

Max Brod) și români (*Amintiri despre Mihail Sebastian*, *Ilarie Voronca*). Între 1982 și 1989 Victor Bârlădeanu publică, la rândul său, articole din aceeași arie tematică, a valorilor și a influențelor iudaice în literatură (*Imagini biblice în lirica lui Ioan Alexandru*, *Victor Hugo și Biblia*, *Lermontov și ale sale melodii evreiești*), așa cum sunt, de altfel, și cele aparținând lui Gh. Cunescu (*Tudor Arghezi și evreii*), C. Isac (*Franz Kafka și cultura idiș*), S. Abraham (*Thomas Mann și valorile iudaice*), Leon Volovici (*Lumea lui Bruno Schulz*, *Lumea lui Isaak Babel*), Petre Solomon (*Mark Twain și înfierarea antisemitismului*, *Romanul evreiesc în America*), Henri Zalis (*Dialogul romanticilor cu lumea ebraică*, *Mihail Sadoveanu și evreii*). O prezență sporadică, dar de semnalat, e aceea a lui Norman Manea, care, în cele câteva articole și eseuri publicate aici, atinge cu acuitate problematica Holocaustului și a implicațiilor sale moral-istorice (*Memorie și literatură*, *Arderea de tot*, *Humboldt și Herzog*, *Holocaustul și literatura*). Dintre scriitorii români, pe lângă Eminescu, comentat și comemorat în mai multe rânduri, și Panait Istrati, evocat memorialistic, de o apreciere aparte se bucură Gala Galaction, „preotul și marele prieten al evreilor". **R.C.M.** are și o bună rubrică de interviuri, „De vorbă cu…", între ai cărei oaspeți se numără, de pildă, pictorul Marc Chagall și scriitorul Elie Wiesel. Între colaboratorii primei serii se mai cuvin amintiți Henri Wald cu eseuri despre mentalitatea și gândirea iudaică (*Despre umor în general și despre evrei în special: umor evreiesc*, *Timpul în mentalitatea iudaică*, *Natură și cultură în gândirea iudaică*) și lingvistul Al. Graur, titularul unei rubrici intitulate „Cuvinte înaripate", dar și al unor articole de sinteză (*Filologi și lingviști evrei în România*). După 1995, în a doua ei serie, componenta literar-culturală se reduce întrucâtva, publicația căpătând acum o mai vădită tentă socială și un caracter de magazin, fiind concepută într-un stil mai dinamic și mai gazetăresc. Deși intitulat *La continuare de drum*, scurtul text de lansare a noii serii sugerează deja această schimbare, arătând că revista „este chemată a se adăpa la izvoarele actualității, slujind puternic autenticul evreiesc, răspândirea lui și sprijinirea unei activități pe care am denumit-o realsemitism, armă pe care o sperăm eficientă împotriva antisemitismului". Totuși, dincolo de această reconfigurare, publicația continuă să aibă și pagini culturale, cu rubrici precum „Literatura", „Literatura și viața", „Cărți noi", „Profesiunea de a citi", „Realitatea cărții", „Restituiri", „Meridiane culturale", „Meridiane, meridiane", „Din presa literară". Chiar dacă versurile și proza devin rarisime, apar, număr de număr, comentarii, medalioane, articole comemorative cu tematică literară, recenzii, relatări și note diverse (despre premii, simpozioane, festivaluri, târguri de carte). Se consacră pagini întregi sau chiar numere speciale lui M. Eminescu (la 150 de ani de la naștere), lui Tudor Vianu (numărul 2/1995, 59–60/1997), Mihail Sebastian (42/1997, cu fragmente din jurnalul acestuia), B. Fundoianu, Paul Celan, Camil Baltazar, Ov. S. Crohmălniceanu, Zigu Ornea, Florin Mugur, Norman Manea (omagiat, la 70 de ani, sub titlul *Un mare scriitor român, afirmat pe meridianele lumii*), Radu Cosașu, Gheorghe Schwartz, Eugen Relgis. În paginile **R.C.M.** se întâlnesc și alte nume, unele de o certă notorietate: Geo Șerban, Felicia Antip, Țicu Goldstein, Sanda Faur. Foarte activi sunt trei dintre redactori: Iulia Deleanu, Evelin Fonea și mai ales Boris Marian, realizator unic, adesea, al paginilor literare. De reținut că, din 1995, reorientarea programatică a revistei spre actualitatea socială și politică e compensată, parțial, de editarea anuală a suplimentelor „Caietele culturale ale «Realității evreiești»", care sunt, de fapt, volume masive și substanțiale consacrate unor scriitori și critici importanți, între care B. Fundoianu, Mihail Sebastian, Paul Celan, Ov. S. Crohmălniceanu. ***I.M.***

REVISTA CULTURALĂ, apărută la Craiova, bilunar, între 15 octombrie 1907 și martie 1911, sub conducerea unui comitet redacțional din care, de la 1 noiembrie 1909, fac parte Mihail Strajanu, D. Demetrescu, Al. Bărbulescu, Th. Ionescu, Gr. D. Gabrielescu, D. Lungulescu, P. Slătineanu, I. Puțurianu. În calitatea ei de „publicație enciclopedică", **R.c.** tipărește sporadic poezie, studii și articole istorice fără anvergură, note critice și muzicale, basme folclorice, scurte prezentări de carte comercială. Colaborează cu versuri, nesemnificative estetic, Scarlat C. Moscu, Maria Moscu. Mihail Strajanu semnează, în foileton, câteva însemnări asupra vieții și operei lui Schopenhauer, într-o manieră apropiată biografiei romanțate. G.L. Meriș publică o comemorare *Ion Creangă*, la douăzeci de ani de la moartea autorului, iar Gr. D. Gabrielescu o scurtă biografie a lui Giuseppe Verdi. Nic. I. Dumitrașcu publică folclor.

În numărul 5/1910 Mihail Strajanu semnează un comentariu asupra conflictului între știință și religie, în favoarea celei din urmă, considerată nu doar în termeni mistici creștini, ci și filosofici și metafizici. Atmosfera ideologică a revistei se reflectă destul de fidel în conținuturile acestui articol și ține de un conservatorism moderat, nu lipsit de anumite nuanțe raționalist critice. Numărul 9–10/1910 găzduiește materialul omagial *Aniversarea de 70 de ani a d-lui T. Maiorescu*. Tot aici este publicat *Chrisovul lui Constantin Vodă Brâncoveanu din 30 aprilie 1689*, reprodus din arhiva personală a unui colaborator al revistei, cu un text însoțitor intitulat *Câteva lămuriri*, care conține un glosar explicativ de termeni și de sintagme din limba română veche. În revistă mai e tipărit textul unei conferințe a lui A.D. Xenopol, *Evoluția în istorie*, susținută la Craiova la 10 aprilie 1910. Revista revistelor este asigurată de M. Strajanu. Alți colaboratori: Eugenia Tănăsescu, P. Georgescu, Cassiu Maniu, Constantin N. Moisiu-Zăpodeni. ***C.Tt.***

REVISTA CURSURILOR ŞI CONFERINŢELOR, publicație apărută la București, lunar, de la 1 martie 1936 până în februarie 1944, cu subtitlul „Antologia cugetătorilor români". Director-fondator este G. Preduț, iar de la numărul 6–8/1938 la direcție îi succedă I. Gr. Periețeanu. Tot acum se schimbă și subtitlul, care devine „Antologia cugetătorilor români și străini". Sub deviza *non multa sed multum*, urmând modelul francez de la „Revue des cours et des conférences", revista își propune să publice „numai conferințe și lecții din cursuri a căror valoare și interes general sunt indiscutabile". Textele străine puteau fi reproduse numai dacă fuseseră prezentate „pe pământ românesc". Se publică studii de filosofie (Mircea Djuvara, *Libertatea, dreptul pozitiv și dreptul național*, C. Rădulescu-Motru, *Caracter și destin*), istorie (Ioan Mihălcescu, *Islamismul*, Ioan Lupaș, *Ioan A. Lapedatu, educator al tineretului, literat și istoric*), de literatură (I. Petrovici, *Titu Maiorescu*, Jean Livescu, *Le Théatre au service de l'éducation populaire*), estetică (Mircea Djuvara, *Contemplația estetică în filosofia lui Schopenhauer*), economie (I. Mărculescu, *Ce este economia dirijată?*), industrie, religie. Sub direcția lui I. Gr. Periețeanu se înmulțesc contribuțiile în domeniul strategiei sociale și politice, al legislației, pedagogiei și educației (C. Chirițescu, *Quo Vadis Universitas?*). Ion Breazu radiografiază literatura română contemporană, în vreme ce G.K. Constantinescu are articolul *Eugenia căsătoriei*. Importante sunt textele (unele reproduse) unor scriitori: Ion Pillat (*Lirica lui Victor Hugo*), G. Ibrăileanu (*Opera lui Mihai Eminescu*), N. Iorga (seria de comentarii intitulată *Figuri reprezentative din istoria universală*), Cezar Petrescu (*Roman și realitate*), Nichifor Crainic (*Mistica paisiană: Rugăciunea lui Iisus*), Ion Breazu, Emanoil Bucuța, Martha Bibescu. Mai sunt publicate (sau republicate) pagini aparținând lui Petre Andrei, Dimitrie Cuclin, C. Argetoianu, Gr. Trancu-Iași, Ion Simionescu, C. Kirițescu și altora. ***A.S.***

REVISTA DE ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR, publicație apărută la București din 1956, editată de Institutul de Folclor al Academiei Române, devenit după 1964 Institutul de Etnografie și Folclor, ulterior schimbându-și de câteva ori denumirea, pentru ca în 1990 să devină Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu"; între 1956 și 1963 titlul a fost „Revista de folclor". Periodicitatea variază: trimestrială (1956–1963), bilunară (1964–1968), lunară (1968–1970), din nou trimestrială (din 1971), semestrială (1975–1986) ș.a. De la numărul 2–3/2000 revista își încetează apariția. O serie nouă, cu titlul „Revista de etnografie și folclor – Journal of Ethnography and Folklore", apare începând din partea a doua a anului 2006, în câte două numere pe an, în limbi străine, preponderent în limba engleză. Consiliul de redacție era format în 1956 din Sabin V. Drăgoi, G. Breazul, I. Mușlea, Mihai Pop (redactor-șef), Tiberiu Alexandru, Gheorghe Ciobanu, Vera Proca-Ciortea, J. Jagamas. Din 1961 Nicolae Jula este redactor-șef adjunct. Din 1980 colegiul de redacție este alcătuit din Al. I. Amzulescu (redactor-șef), Ion Ilișiu (redactor-șef adjunct), Paul Petrescu (redactor-șef adjunct), Al. Dobre (secretar de redacție). Colegiul de redacție din 1985 are următoarea componență: Al. I. Amzulescu (redactor-șef), Ion Ilișiu și Paul Petrescu (redactori-șefi adjuncți), I. Coteanu, Al. Balaci, Tiberiu Alexandru, Pascal Bentoiu, Andrei Bucșan, Corneliu Dan Georgescu, Ion Ghinoiu, Georgeta Caludi. Din 1986 colegiul de redacție îi cuprinde pe Al. Dobre (redactor-șef), Ion Ilișiu și Paul Petrescu (redactori-șefi adjuncți), I. Coteanu, Al. Balaci, Tiberiu Alexandru, Pascal Bentoiu, Andrei Bucșan, Stanca Ciobanu, Nicolae Constantinescu, Ion Ghinoiu, M.M. Robea, Speranța Rădulescu.

Din 1987 secretar responsabil de redacție este Sabina Ispas, iar între membri sunt cooptați și Ion H. Ciubotaru, Ion Cuceu, Iordan Datcu, I. Oprișan. Din 1988 între membri figurează și Boris Zderciuc, iar din 1989 Constantin Costea, Gabriel Gheorghe, Marin Marian și Ilie Moise. Din 1992 până la numărul 1/2000 director este Zoe Dumitrescu-Bușulenga. În *Cuvântul înainte* din numărul inaugural, semnat de Sabin V. Drăgoi, se precizează profilul revistei, aceasta urmând „să cuprindă creația populară în ansamblul ei sincretic". Publicația nu va fi doar a Institutului care o editează, ci a tuturor folcloriștilor: „Scopul revistei este afirmarea tinerei noastre școli folclorice, informarea cititorului asupra rezultatelor muncii noastre, dezbaterea problemelor ce preocupă pe folcloriștii noștri și pe cei din străinătate, informarea celor de la noi asupra stărilor de peste hotare din acest domeniu". Mihai Pop publică tot aici studiul *Perspectivele folcloristicii noastre*. Rubricile din primul număr sunt „Studii", „Materiale", „Din istoria folclorului și folcloristicii", „Cronica", „Recenzii", „Bibliografie". De-a lungul anilor se consemnează, teoretic și metodologic, marile proiecte ale Institutului de Etnografie și Folclor: Ovidiu Bârlea (*Cercetarea prozei populare epice*, 1956), Vera Proca (*Despre notarea dansului popular românesc*, 1956), Al.I. Amzulescu (*Cântecul nostru bătrânesc*, 1960), Corneliu Bărbulescu (*Catalogul poveștilor populare românești*, 1960), Sabina Cornelia Stroescu (*Cu privire la sistemul de clasificare al snoavelor*, 1965), Tony Brill (*Principiile clasificării legendelor populare românești*, 1966) ș.a. Se tipăresc bibliografii și alte instrumente de cercetare, studii de istoria folclorului, folcloristicii și etnografiei, studii de etnologie, antropologie socială și culturală, de etnografie, folclor, artă populară, folclor macedoromân, istroromân, meglenoromân și al altor români de peste hotare, folclor străin, recenzii ș.a. Spre deosebire de publicațiile de profil anterioare („Șezătoarea", „Ion Creangă", „Ghilușul", „Tudor Pamfile", „Făt-Frumos", „Comoara satelor", „Izvorașul" ș.a), **R.e.f.** promovează studii care reflectă preocupările și cercetările Institutului, cercetări în echipă care au angajat toate compartimentele culturii populare și au beneficiat de experiența școlii filologice a lui Ovid Densusianu, a școlii muzicologice a lui Constantin Brăiloiu, precum și a celei sociologice de la București, condusă de Dimitrie Gusti. Alături de redactorii revistei, dintr-o mai lungă listă de colaboratori care au contribuit la alcătuirea unor numere substanțiale, cu deschidere spre preocupările folcloristice și etnologice naționale și deseori spre cele europene, pot fi amintiți V. Adăscăliței, Ion T. Alexandru, István Almási, Șerban Anghelescu, Lucia Apolzan, Emanuela Balaci, Anton Balotă, Ligia Bârgu, Maria Bâtcă, Lucia Berdan, Ernest Bernea, Pamfil Bilțiu, Maria Bocșe, Monica Brătulescu, Corneliu Bucur, Monica Budiș, Valeriu Buturcă, Mihai Canciovici, Cornelia Călin, Eugenia Cernea, I.C. Chițimia, Alina Ioana Ciobănel, Lucia Cireș, Nicoleta Coatu, Mihai Coman, Germina Comanici, Emilia Comișel, Vasile Tudor Crețu, Paul P. Drogeanu, Constantin Eretescu, Virgiliu Florea, Adrian Fochi, Anca Giurchescu, Sanda Golopenția-Eretescu, Iosif Herțea, Mariana Kahane, Radu O. Maier, Hanni Markel, Elena Maxim, Mihail Mihalcu, Constantin Mohanu, Elisabeta Moldoveanu, Viorica Nișcov, Ovidiu Papadima, Dumitru Pop, Rodica Raliade, Radu Răutu, Pavel Ruxăndoiu, Paul Simionescu, Paul H. Stahl, Ghizela Sulițeanu, Ion Taloș, Doina Truță, Petru Ursache, Ofelia Văduva, Adrian Vicol, Romulus Vulcănescu. În primul rând ca „oglindă permanentă a evoluției activității Institutului de Etnografie și Folclor, revista a fost, consecvent și la timpul potrivit, laboratorul proiectării și al mersului marilor lucrări: cercetările monografice zonale sub titlul *Folclorul RPR*, din anii 1960–1965; cercetarea pe domenii de specialitate și „pe genuri" din cadrul „Colecției naționale de folclor", *Atlasul etnografic al României* ș.a." (Al.I. Amzulescu). Prin marea varietate și prin nivelul contribuțiilor paginile publicației alcătuiesc, cum afirma tot Al. I. Amzulescu în 1996, „o veritabilă enciclopedie dinamică, o lucrare omnilaterală a domeniului culturii populare românești, treptat și mereu perfectibilă", înfăptuită de „două generații de colaboratori maturizați în etape distincte: cea încheiată, prerevoluționară; cea în curs de desfășurare – postrevoluționară". Din păcate, sub influența inevitabilă a regimului politic al vremii, numerele apărute în deceniile comuniste fac loc frecvent unor false probleme, precum „cercetarea sistematică a folclorului actual al poporului", „satul colectivizat" și „cântecul nou muncitoresc" ori „mișcarea artistică de amatori". În ciuda acestor compromisuri ideologice, majoritatea studiilor rămân puncte de referință în folcloristica și etnologia românească. Rezultate ale unor importante și inedite cercetări

asupra culturii tradiționale, cum ar fi cea asupra măștilor de priveghi întreprinsă de Constantin Eretescu, analiza *Mioriței* - colindă semnată de Ovidiu Bârlea ori cea privitoare la tradiția „moașei de neam” aparținând Floricăi Lorinț, dau relief revistei. Cu deosebire în seria nouă studiile publicate de autori români și străini se îndreaptă spre o gamă mult mai largă de teme, orientări metodologice și circumscrieri geografice, vizându-se racordarea la stadiul de evoluție europeană/internațională a disciplinei, precum și situarea revistei în cadrele novatoare ale antropologiei sociale și culturale. ***I.D.***

REVISTA DE ISTORIE ŞI TEORIE LITERARĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, anual în 1952, bianual între 1953 şi 1955, trimestrial din 1956, de trei ori pe an din 1983, din nou bianual din 1987, trimestrial din 1991, apoi anual din 2007, când este reluată într-o serie nouă după o întrerupere de zece ani. Editată de Institutul de Istorie Literară şi Folclor al Academiei Române (devenit Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”), publicaţia are între 1952 şi 1963 titlul „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”. Redactor responsabil până în 1965: G. Călinescu. Primul număr din 1964, însumând 212 pagini în format caiet, îi are în comitetul de redacție pe Mihai Novicov (redactor responsabil adjunct), Teodor Vârgolici (secretar de redacție), Mihai Beniuc, Al. A. Philippide, Al. Dima, I.C. Chițimia, Iosif Pervain, Dumitru Micu. Principalele secțiuni ale sumarului sunt „Studii”, „Documente”, „Recenzii”. De la numărul 1/1965 redactor responsabil este Al. Dima, în timp ce poziția de redactor responsabil adjunct este ocupată de M. Novicov, iar funcția de secretar de redacție îi revine lui Barbu Cioculescu. Începând cu numărul 1/1974 Zoe Dumitrescu-Bușulenga este director, George Muntean redactor-șef, Mircea Anghelescu redactor-șef adjunct, Roxana Sorescu secretar de redacție; din 1985 Dan C. Mihăilescu devine secretar de redacție. De la numărul 1–2/1986 Nicolae Florescu este redactor-șef, Andrei Nestorescu redactor-șef adjunct; din redacție mai fac parte Eva Catrinescu, Nicolae Mecu, I. Oprișan, Mihaela Constantinescu-Podocea. În 1988 se asociază colegiului editorial Mircea Vasilescu. Seria postcomunistă debutează în 1991; din conducere fac parte Zoe Dumitrescu-Bușulenga (director), Al. Săndulescu (redactor-șef), Nicolae Mecu (secretar de redacție). O notă numită *Lămurire* arată că „înnoirea nu urmărește nicidecum o schimbare a profilului revistei, ci o continuare a tradiției inaugurate de întemeietorul ei, G. Călinescu, acela care o concepuse ca pe «o publicație de studii și cercetări», cu atât mai necesare azi, când adevărul istoric poate fi, în sfârșit, spus integral, în spiritul celei mai depline obiectivități”. Conform aceluiași program, echipa redacțională se angajează să realizeze „adevăratele exigențe ale culturii noastre naționale”, ilustrate prin „promovarea valorilor, adresarea atât specialistului, cât și cititorului studios, și în primul rând celui tânăr”, „scoaterea la lumină a operelor care au fost interzise sau mistificate, vreme de aproape cinci decenii, restabilirea acelor conexiuni, brutal întrerupte de comunism, între literatura română și cea europeană, între scriitorii de azi și înaintașii lor, clasicii”. După numărul 3–4/1997 revista încetează să mai apară din rațiuni financiare; ultima formulă redacțională îl are director pe Dan Grigorescu, Nicolae Mecu este secretar general de

Revista de istorie și teorie LITERARĂ
ANUL XXXVI
1–2
ianuarie — iunie
1988
Director fondator:
G. Călinescu
În acest număr:
- Idealul clasic în șapte prejudecăți
- Repere: MAIORESCU, ARGHEZI, STĂNESCU, FILIMON, URMUZ
- Nicolae MANOLESCU: Istoria critică a literaturii române. I — poezia medievală
- Profil: Marin SORESCU, Emil CIORAN
- M. HEIDEGGER — Ființă și timp (V)
- Inedit: BĂLCESCU, CARAGIALE, HASDEU, H. P. BENGESCU, ELIADE
- Confesiuni: Al. PALEOLOGU, I. JIANU
- În foileton: OCTAVIAN GOGA «Addenda» la «Jurnal politic»

INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

redacție, redactori fiind Laurențiu Hanganu, Constantin Hârlav, Adriana Mitu, Andrei Nestorescu. După zece ani este inițiată o serie nouă, fără „un program strict”, ci cu unul „din mers”, cum precizează noul director, Eugen Simion: «Revista de istorie şi teorie literară» fondată în 1952, reapare – după o întrerupere de zece ani (ultimele numere din seria veche sunt din 1996–1997) într-o serie nouă, ceea ce vrea să zică: o nouă echipă de redactori, încercarea de a duce mai departe o tradiție bogată în istoriografia românească (tradiţie patronată de geniul lui G. Călinescu) şi totodată efortul de a o sincroniza cu mişcarea de idei a timpului, în fine, o nouă generaţie de colaboratori, formaţi spiritualiceşte după 1989, alături de alţii, mai vechi, cunoscuţi, reputaţi pentru ştiinţa şi devotamentul lor faţă de istoria literară. Nu ştim încă în ce mod şi cât de bine vom putea armoniza aceste exigenţe, dar, în mod sigur, vom încerca. Vom încerca, mai întâi, să rămânem obiectivi şi, pe cât omeneşte va fi posibil, să stăm departe de zarva ce există azi în revistele de cultură, câte mai există. Adică de spectacolul, absolut deplorabil, al „revizuirilor“ morbide care, în fapt ascund eternele resentimente, idiosincrazii, vanităţi literare. Vom încuraja însă revizuirile critice, absolut necesare, în sensul dat acestui proces de E. Lovinescu; vom publica documente, comentarii critice, eseuri privitoare la literatura română şi universală de ieri şi de azi, vom încerca să redefinim conceptele cu care operează în epoca postmodernității disciplina istoriei literare. Se ştie că, în ultima jumătate de secol, mai toate noţiunile pe care le folosim când vorbim de literatură s-au schimbat, noţiunea însăşi de literatură înseamnă azi altceva decât însemna ieri pentru criticii şi teoreticienii literari. [...] Nu avem un program strict, trebuie să precizez, avem doar câteva idei generale şi un număr de proiecte pe care vrem să le înfăptuim. Programul va apărea, ca în atâtea alte situaţii, din mers, făcând, cercetând, comentând fenomenul literar. Vom încerca să publicăm, cum am zis la început, documente, multe documente. După 50 de ani de totalitarism (când multe au fost mistificate în istoria literaturii, ca şi în istoria propriu-zisă!), este normal să deschidem arhivele publice şi particulare, să răsfoim revistele, să demistificăm ceea ce alţii au mistificat înaintea noastră. Vom face loc, dar, în revista noastră documentelor care pot spune ceva important despre opera literară şi de ce nu? despre omul care a scris-o. Nu vom face eroarea de a viola intimitatea lui, dar vom tipări documentele ce pot defini atitudinea lui morală şi estetică într-o istorie tragică. Este bine, este necesar să facem acest lucru, începem, chiar în numărul de faţă, publicând o *Cronologie a vieţii literare după 1944*. O cronologie reală, obiectivă, cu luminile (atâtea câte sunt) şi faptele ei abominabile (multe şi impardonabile). [...] Aşadar, noua serie a «Revistei de istorie şi teorie literară» doreşte să continue tradiţia călinesciană şi, în măsura în care va avea forţele intelectuale necesare, s-o înnoiască şi s-o armonizeze cu spiritul vremii noastre. Să nu uităm că trăim într-o lume care se globalizează şi că am intrat într-o comunitate europeană în care acţionează principiul vaselor comunicante. Ceea ce înseamnă: au dispărut sau sunt pe cale să dispară barierele spiritului, bunurile culturale sunt comune şi, mai ales, ce se descoperă azi la Paris este cunoscut a doua zi în toate oraşele culturale ale lumii. Acest privilegiu – căci este un privilegiu, inimaginabil cu o jumătate de secol în urmă – aduce după sine nu un pericol, ci o exigenţă nouă: necesitatea performanţei, clauza concurenţei reale, obligativitatea de a fi informat... Cu aceste perspective în faţă, deschidem revista noastră *Celor ce sunt* şi deopotrivă *Celor ce vin* în critica, teoria şi istoria literară. Propoziţia lui E. Lovinescu, de acum aproape un secol, mi se pare a fi mai actuală decât oricând. A elimina pe *Cei ce sunt în cultură* pe motiv că sunt „expiraţi“, adică bătrâni, mi se pare o teză nazistă. A nu încuraja pe *Cei ce vin* (pe cei talentaţi şi drepţi, dornici de mari performanţe) mi se pare, vorba crudă a lui C. Noica, o *nemernicie* pe care nici o retorică n-o poate scuza; a sincroniza ştiinţa, experienţa şi abnegaţia *Celor ce sunt* cu ambiţia, talentul şi iubirea irepresibilă pentru adevăr a *Celor ce vin* în cultură (inclusiv în istoria şi critica literară) mi se pare a fi strategia cea mai rodnică şi mai corectă într-o lume care caută şi află, prea uşor, motive de a se învrăjbi. Şi mai ştim din cercetarea culturii din trecut că, acolo unde este vrajbă şi sunt dispute intestine, cultura agonizează” (*Reîncepem*...). Redusă la un număr pe an, revista își păstrează afilierea instituțională; secretar general de redacție este Lucian Chișu. O tipologie a specificului **R.i.t.l.**, de-a lungul parcursului ei editorial, reflectă principalele direcții ale cercetării literare în contexte-cadru variind de la dogmatism la naționalism comunist și de la eclectism recuperator

postcomunist la heteromorfism. Din 1964 până în 1974 domină metodologia restituirilor documentare, concretizată în portrete de autori, numărul 3/1966 fiind unul de referință, în sumar cu articole de Liviu Rusu despre Titu Maiorescu, de Mihai Novicov despre C. Dobrogeanu-Gherea, de Dinu Pillat despre Ov. S. Crohmălniceanu, de Edgar Papu despre Tudor Vianu, de Valeriu Ciobanu despre G. Călinescu ori cu analize ale unor opere canonice sau periferice. Un exemplu edificator este și sumarul numărului 1/1964, cu studii de G. Călinescu (*Ion Eliade Rădulescu*), Mihai Novicov (*Estetica romanului*), Vladimir Streinu (*Din problemele versificației*), Rodica Florea (*Paul Zarifopol*), Marcel Duță (*Problema realizării umane în opera lui Camil Petrescu*), Viorica Nișcov (*Câteva considerații pe marginea baladei Costea Ciobanul*), cu o secțiune de peste o sută de pagini de documente publicate de Radu Flora (*Din relațiile lui Alexandru Odobescu cu iugoslavii. Pe urmele originalului unei scrisori a acestuia către Societatea Sârbă de Știință din Belgrad. 1871*) și cu un compartiment amplu de recenzii, unde semnează George Muntean, I. Oprișan, Cornelia Ștefănescu, Valeriu Ciobanu. În sarcina revistei intră și organizarea unor grupaje tematice aniversare sau comemorative: în numărul 2/1964 (*72 de ani de la moartea lui M. Eminescu*) figurează G. Călinescu (*Eminescu, poet național*), I.C. Chițimia (*Un element folcloric în creația lui Eminescu: codrul*), Vladimir Streinu (*Eminescu văzut de G. Călinescu*), I. Oprișan (*Formele fixe în poezia lui M. Eminescu*) ș.a., la secțiunea „Comunicări" intrând Elena Piru, Gh. Vrabie, Sorin Alexandrescu, Mihai Novicov, Marin Bucur. În numărul 1/1967 Perpessicius este omagiat de Tudor Arghezi, Al. Rosetti, Al. A. Philippide, Mihai Beniuc, Al. Dima, Vladimir Streinu, Eugen Jebeleanu, Liviu Rusu, Ovidiu Papadima, Ov. S. Crohmălniceanu. La secțiunea „Cu prilejul unei comemorări" scriu Roxana Sorescu (*E. Lovinescu sau limitele literaturii*), Anca Rizescu și Gh. Ceaușescu. Sunt prezenți cu recenzii Dinu Pillat, Emil Manu, Petre Costinescu. În numărul 2/1967 sumarul este delimitat în funcției de specializări: la secțiunea „Teorie literară" sunt incluse articole de Al. Dima (*Literatura comparată și perspectivele ei*) și Paul Cornea (*Asupra structuralismului în critica și istoria literară*), la „Istorie literară" apar Victor Eftimiu, I.C. Chițimia, Marin Bucur, Ion Crețu, I. Oprișan, la „Universală și comparată" – Ion Brăescu (*Dramaturgia franceză în România înainte de 23 August 1944*). Începând cu numărul 1/1973 se publică fragmente din *Dicționarul de critică literară*, „inițiativă [...] în cadrul sectorului de teorie literară, atunci când la conducerea acestuia se afla Vladimir Streinu", care îi reunește pe Nicolae Balotă, Marcel Duță, Radu Hâncu, Adriana Mitescu, George Muntean, Mihai Novicov, Dinu Pillat, Al. Săndulescu, Marian Vasile. Tot în 1973 Marin Bucur atrage atenția asupra *Istoriei literaturii românești contemporane*, „lucrare inițiată la Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu»" și „concepută din două perspective, complementare, simultane și interdependente: *istorică* și *valorică*". Perioada cea mai prestigioasă a **R.i.t.l.** se înregistrează între 1974 și 1989: un sumar nu doar diversificat, ci și adaptat la metodologiile internaționale, cu numeroase colaborări remarcabile: Linda Hutcheon, Giulio Carlo Argan, Arnold Rothe, H.R. Jauss, Moriaki Watanabe, Claudio Guillén ș.a. Mircea Martin semnează articolul *O pledoarie firească* (4/1983), care discută felul în care literatura și scriitorii români își pot depăși „complexele" în pofida unui obstacol evident: „circulația strict națională a limbii române [...] îngreunată de caracterul preponderent liric al literaturii române și de înclinația spre pitoresc a prozatorilor noștri". Între 1983 și 1990 **R.i.t.l.** lansează ancheta *De ce scriu? În ce cred?*, la care răspund Nichita Stănescu, Augustin Buzura, George Bălăiță, Mircea Horia Simionescu, Ioan Alexandru, Octavian Paler, Ana Blandiana, Adrian Popescu, Mircea Dinescu, Al. Paleologu, Ioanid Romanescu, Ștefan Aug. Doinaș, Fănuș Neagu, Andrei Pleșu, Marin Sorescu, Valeriu Anania, Victor Felea, Costache Olăreanu, Al. Călinescu, Mircea Martin, Ion Pop, Vladimir Beșleagă, Mircea Cărtărescu, Șerban Foarță, Gheorghe Grigurcu, Bedros Horasangian, Cornel Ungureanu, Livius Ciocârlie, Mircea Muthu, Gheorghe Schwartz. Fragmente din lucrări în pregătire publică Adrian Marino (din *Biografia ideii de literatură*), Nicolae Manolescu (din *Istoria critică a literaturii române*), Marin Sorescu (din antologia comentată *Biblioteca de poezie românească*). Sub îngrijirea lui C. Popescu-Cadem apare la rubrica „În foileton", începând cu numărul 2/1983, teza de doctorat a lui Mircea Eliade, alt document restituit fiind *Jurnalul politic. 1931* al lui Octavian Goga, editat de Ioan Șerb și Mircea Mușat. În sumar intră cu studii

Cornel Mihai Ionescu (*Palimpsestul centenar*, *Complexul Tho[th]d – „palimpsestele” lui J. Derrida*), Ioana Em. Petrescu (*Filosofia post-structuralistă a lui Derrida*), Cătălina Velculescu (*Fiziologul de la Bistrița*, *Variante ale parabolei inorogului*), Andrei Oișteanu (despre dimensiunea culturală a elementelor arhaice: *„Furarea astrelor” – motive și semnificații mitice*, *Mătrăguna și alte plante psihotrope*), Monica Spiridon (*John Searle și campionii deconstrucționismului*), Virgil Nemoianu și Toma Pavel (*Teoria literară și filosofia*), Cristian Moraru (*Poetica imaginii la Adrian Maniu*, *Pentru o arheologie a mimezei*). Caracteristică pentru profilul revistei este structura corpului de colaboratori: cercetători – Nicolae Florescu, Andrei Nestorescu, Dorina Grăsoiu, Catrinel Pleșu-Petrulian, Nicolae Mecu, Barbu Cioculescu, Michaela Șchiopu, Ana Maria Brezuleanu, Mihaela Constantinescu-Podocea, Florin Faifer, Dan C. Mihăilescu, universitari – Paul Cornea, N. Tertulian, Dan Horia Mazilu, Eugen Simion, D. Micu, Ion Pop, Bucur Țincu, Mihai Zamfir, Ion Simuț, Mircea Muthu, Dan Mănucă, George Gană, filosofi – C. Noica, eseiști – N. Steinhardt, Alexandru Paleologu, Octavian Paler. Numerele pe care **R.i.t.l.** reușește, cu greu, să le publice după căderea comunismului au într-un fel statut de apendice, de prezență marginală, în condițiile resemnificării câmpurilor instituționale și ale precarității finanțării. Ultimul număr din 1997 găzduiește un grupaj dedicat centenarului Tudor Vianu, esteticianul fiind omagiat prin contribuțiile lui Dan Grigorescu (*Un model spiritual*) și ale altora: Florin Mihăilescu, Al. Săndulescu, Gabriela Duda, George Gană, Vasile Lungu, Emil Moangă, Constantin Hârlav și Nicolae Mecu; este publicat totodată un material documentar alcătuit din inedite.

Reapariția în 2007 a unei serii noi din **R.i.t.l.** își propunea, ca obiectiv principal, reabilitarea imaginii publicației după sincopa de un deceniu, cât aceasta nu a fost prezentă în peisajul cercetării științifice de profil umanist din țară. Semnificativ este, în contextul de față, numărul tematic din 2009, care marchează împlinirea a 60 de ani de la fondarea Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. În acest număr accentul cade pe recuperarea trecutului, cu aspecte privind „peregrinările” Institutului și componența generațiilor de cercetători care s-au succedat, evocări, însoțite de o serie de documente relevatoare asupra vieții instituției și a prezenței primului ei director, G. Călinescu, în mijlocul cercetătorilor, inclusiv prin adnotări sau consemnări din care nu lipsesc celebrele „fulgurații călinesciene”. Într-un dialog cu I. Oprișan, Eugen Simion definește rolul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din acest lung răstimp: *O familie intelectuală.* La realizarea acestor pagini aniversare și-au adus contribuția numeroși membri ai colectivelor de cercetare, articolele scrise de aceștia luând turnura unor realizări monografice care, de altfel, au fost editate și într-un volum special. Structura tematică a rubricilor **R.i.t.l.** a rămas în linii mari aceeași, concretizată în contribuțiile cercetătorilor Institutului și ale colaboratorilor externi. Prezența celor dintâi s-a manifestat prioritar prin texte istorico-literare și cercetări științifice axate pe vizibilitatea proiectelor interne, cum ar fi elaborarea *Dicționarului general al literaturii române* (la rubrica *Fișe de dicționar*), precum și prin publicarea integrală a lucrărilor unor manifestări științifice de amploare internațională, cu participarea unor personalități ale domeniului din țară (Dan Zamfirescu, Ștefan Afloroaei, Eugen Pavel, Alexandru Gafton, Ioana Feodorov, Alexander Baugmarten, Laura Bădescu) și din străinătate (Peter Mackridge, Anglia, Ștefan Lemny, Franța, Luisa Valmarin, Italia, Cristina Vertan, Germania). Alți colaboratori de peste hotare ai **R.i.t.l.** au fost Serge Fauchereau, Franța (nr. 1-2/ 2008), Michael Metzeltin, Austria; Gisèle Vanhese, Italia, și Mariana Dan, Serbia. De asemenea, **R.i.t.l.** a continuat marcarea prin dosare tematice a celor mai importante evenimente literare din fiecare an: *Centenar Mircea Eliade (1907–2007)*, *Centenar Mihail Sebastian (1907–2007)*, *Fănuș Neagu – 75*, *Centenar Geo Bogza* și *Centenar I.C. Chițimia (1908–2008)*, *Iordan Datcu – 75* (2008), *Centenar Ovidiu Papadima (1909–2009)*, *Centenar Nina Façon (1909–2009)* ș.a. Reluând o idee acreditată de numeroși colaboratori care arătau că Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” a fost un topos autonom al criticii și istoriei literare în epoca totalitarismului, iar publicația acestuia a deținut rolul unei reviste științifice de înaltă ținută istorico-literară și filologică, se poate considera că **R.i.t.l.** își păstrează, în pofida altor vicisitudini, de astă dată de ordin economic, același statut și rol distinct și în postcomunism. ***C.M.B., L.C.***

REVISTA DE LINGVISTICĂ ŞI ŞTIINŢĂ LITERARĂ, publicație apărută la Chișinău, trimestrial, din 1958, sub egida Academiei de Ştiințe și sub îngrijirea Institutului de Lingvistică și a Institutului de Literatură și Folclor. Până în 1989 a avut titlul „Limba și literatura moldovenească", fiind tipărită cu alfabet chirilic. Din 1989 este editată de șase ori pe an, cu caractere latine, titlul devenind „Revista de lingvistică și știință literară", iar din 2009 „Philologia". Redactori-șefi au fost Iosif Varticean (1958–1978), Simion Cibotaru (1978–1984), Haralambie Corbu (1984–1988) și Silviu Berejan (din 1989). În cuvântul adresat cititorilor în primul număr se subliniază că se vor publica rezultatele mai importante ale cercetărilor întreprinse de colaboratorii institutelor academice de profil, precum și materiale ale unor autori de peste hotare. Astfel, au apărut studii privind literatura română clasică și cea contemporană, teoria literară, folcloristica. În conformitate cu programul adoptat, au fost puse la îndemâna cititorului studii și articole ce reflectau preocupările filologilor, grupate în rubricile „Istorie literară", „Teorie literară", „Folcloristică", „Literatură contemporană", „Relații literare moldo–ruso–ucrainene", „Note și comunicări", „Critică și bibliografie" ș.a. Alături de membrii redacției, au colaborat Vasile Coroban, Eugen Russev, Gheorghe Bogaci, Efim Levit, Andrei Hâncu, Nicolae Bilețchi, Mihail Dolgan, Sava Pânzaru, Efim Junghietu, Vasile Badiu, Ion Vasilenco, Grigore Botezatu, Ion Osadcenco, Pavel Zavulan, Nicolae Băieșu, Constantin Popovici, Anatol Gavrilov, Victor Cirimpei ș.a. Au fost prezenți în revistă și autori din alte centre științifice din fosta URSS, precum Efrosinia Dvoicenco-Markova, Mihail Fridman, Nicolae Romanenco, Victor Gațac, Iuri Kojevnikov (Moscova), Alexandru Sadovnik, A. Romaneț, Grigore Bostan, N. Bogaiciuc (Cernăuți), S. Semcinski (Kiev). Începând cu a doua jumătate a anilor '80, se adaugă numele unor prestigioși cercetători din România, care, alături de personalități din domeniul lingvisticii, au contribuit în mod substanțial la sporirea nivelului științific al publicației: Zoe Dumitrescu-Bușulenga, I.C. Chițimia, Constantin Ciopraga, Dan Mănucă, Dan Horia Mazilu, Ion Rotaru, Maria Platon, I. Oprișan, Gabriel Ştrempel, Mihai Drăgan, Stancu Ilin, Iordan Datcu, Mircea A. Diaconu, Mircea Anghelescu, Marin Bucur, Gheorghe Vrabie, Ion Apetroaie, George Muntean ș.a. Revistei i-a revenit un rol important, acela de reconsiderare a fenomenului literar și de reintegrare a cercetărilor în contextul cultural general românesc. ***Vs.C.***

REVISTA DEMOCRAȚIEI ROMÂNE, publicație apărută la București, săptămânal sau bilunar, între 25 ianuarie 1910 și 1 decembrie 1911. Avându-l ca director pe Gh. Diamandi (George Diamandy), unul dintre liderii socialiștilor „generoși" cooptați în Partidul Național Liberal, iar din 1911 ca secretar general de redacție pe Al. Gh. Sturdza, revista este menită să promoveze ideile, proiectele, legile cu caracter social ale formațiunii conduse de Ion I.C. Brătianu, ajunsă la guvernare în timpul răscoalei din 1907. În consecință, **R.d.r.** împărtășește doctrina dezvoltată de C. Stere mai ales în „Viața românească", Diamandi pledând în articolul-program *Rostul nostru* pentru „o nouă formă capitalistă" bazată pe „cooperațiune și sindicate economice". Reformele electorale, agrare, ale sistemului medical și de învățământ ar trebui să garanteze stabilizarea micii burghezii rurale, „dezvoltarea simțului moral, politic, artistic" și „fixarea unui ideal sufletesc național" în rândul țărănimii. De asemenea, publicația își propune să contribuie la emanciparea femeii, precum și la rezolvarea „chestiunii evreiești" prin contracararea antisemitismului. Număr de număr, editoriale, note de la rubrica „Recenzii, informații, polemici" și răspunsuri ale învățătorilor la o anchetă amplă despre satul românesc scot în relief rolul „progresist" jucat de cercurile culturale rurale și de bibliotecile populare. „Datoria poporanistă" a claselor culte față de țărănime este împlinită și prin susținerea unor proiecte de legi care să grăbească „umplerea primejdioasei prăpăstii dintre sate și orașe", prin oferirea unor modele de bune practici (sistemul agricol nordic), prin articole cu funcție moralizatoare (*Femeia și alcoolismul* de Sofia Nădejde), prin elogierea dascălilor și preoților, considerați în repetate rânduri „civilizatori ai satelor", sau, mai rar, prin rubrici culturale. La „Satira politică" D. Anghel și St. O. Iosif dau seamă, ocazional, de moravurile conducătorilor: *Veleitățile lui A. Mirea*, *Farmaciștii și Esculap*, *Balada lui Sparafucilă*. În cadrul unor rubrici cu o existență efemeră, „Cronică literară" și „Figuri literare", C. Teodorescu și Vasile Savel laudă autori apropiați liberalilor „de stânga", precum Barbu Delavrancea, Artur Stavri,

Ion Bârseanul, D.D. Patrașcanu (evaluat inadecvat drept „corespondentul de la oraș” al lui Ion Creangă). Versuri și proză de factură sămănătoristă figurează adesea în revistă: Ion Sân-Gheorghiu (Ion Sân-Giorgiu) și Ion Păun-Pincio, apoi N. Dunăreanu (nuvela *Sara*) și Vasile Savel (fragment din romanul *Jurnalul unui sublocotenent*). Totuși, **R.d.r.** manifestă deschidere și față de orientări literare netradiționaliste: inflexiuni simboliste caracterizează *Sonet* de Victor Eftimiu ori proza *Fantoma amintirii* a lui D. Anghel; în eseul *Tra los montes* Ion Minulescu polemizează cu Ilarie Chendi, luându-le apărarea „autorilor decadenți” din așa-zisa „seminție a lui Macedonski”, Emil Isac îl evocă pe Walt Whitman, Vasile Savel traduce în serial din nuvela lui Anatole France *Putois*, iar C. Teodorescu oferă variante în română din Leconte de Lisle (*Moartea soarelui*), Vogl (*O vizită la cimitir*), Goethe (*Cântece*), Schiller (*Scufundătorul*, *Cucoarele lui Ibicus*, *Cavalerul Togenburg*). ***Cs.B.***

REVISTA DUNĂREANĂ, publicație apărută la Galați, săptămânal, din august până în 6 octombrie 1891, sub redacția lui A. Curteanu. **R.d.** a republicat versuri de M. Eminescu (*Adio*, *Ce e amorul* și fragmente din *Scrisoarea IV*), Matilda Cugler-Poni (*Ai plâns și tu odată*, *O roză veștejită*), Al. Sihleanu (*Revederea*, *Logodnicii morții*, *Sonet*, *La patria*) și Th. D. Speranția (*Boala urâtului*). Un A.G. de la Milcov colabora cu nuvele și schițe. Au mai apărut traduceri, nesemnate, din M.G. Saphir, K. Waldomar, Armand Silvestre și Catulle Mendès. Pentru a atrage cititorii, s-a tipărit în supliment tălmăcirea romanului *Orfana* de Currer Bell (Charlotte Brontë). ***R.Z.***

REVISTA DUNĂRII, periodic științific, literar și politic apărut la București, ca săptămânal, la 19 decembrie 1865 și la 1 ianuarie 1866, sub conducerea unui comitet de direcție format din C. Grădișteanu, Emanuel Kretzulescu, D. Berindei, Radu Ionescu și N. Blaramberg. Redactorii revistei sunt G. Gr. Cantacuzino, I. Fălcoianu, Th. Văcărescu, Gr. I. Lahovari, Aristide Pascal, Pantazi Ghica (redactor-șef) și I. Geanoglu. Editarea **R.D.** face parte din cele câteva tentative de întemeiere a unei publicații serioase, care au precedat apariția „Convorbirilor literare”. În program redactorii își propun să contribuie la îndreptarea situației culturale a României. Deviza pe care o adoptă era „Adevăr și dreptate”. Cele două numere ale revistei (care și-a încetat apariția prin suspendare) cuprind articole și studii politice semnate de C.A. Rosetti, I. Heliade-Rădulescu, D. Brătianu, vădind orientarea liberală a comitetului de direcție. Ion Ghica este autorul articolului polemic *Reflexiuni politice*, semnat G.I.G., foarte critic la adresa domnitorului Al. I. Cuza. Deși promiseseră să colaboreze, de la Iași, Vasile Pogor și alții, în **R.D.** nu se întâlnește, ca literatură, decât o „povestire fantastică” a lui N. Blaramberg, intitulată *Cineva nu se înamorează din suflet* – probabil o traducere din franțuzește. În al doilea număr se mai publică *A doua epistolă deschisă către d. Petriceicu Hajdeu*, constituind răspunsul lui P. P. Carp la întâmpinarea făcută de Hasdeu referitoare la critica adusă monografiei *Ion Vodă cel Cumplit.* ***D.M.***

REVISTA ENCICLOPEDICĂ ROMÂNĂ, publicație apărută la București, bilunar, din 20 ianuarie până la 10 aprilie 1912 și din ianuarie până la 25 februarie 1914, sub conducerea unui comitet. Director-proprietar: D. Urzică, redactor girant: T. (Temistocle) Gheorghiu. Într-o sumară notă programatică, directorul promite angajarea redacției cu toată energia și „priceperea câștigată în școală în serviciul ridicării și întăririi sentimentului național” (*Nevoia de ideal*). Imprimată pe hârtie velină, inspirat paginată pe patru coloane largi, însoțite de fotografii variate, inedite și de litera armonios înfrățită cu textul, **R.e.r.** rezervă prima copertă prezentării sumarului, iar ultima pagină o dedică integral unei plimbări *ad libitum* prin oraș, făcută de reporteri speciali „ca să observe și să consemneze toate instituțiile publice și particulare care contribuie la ridicarea prestigiului Capitalei între orașele mondiale”, iar la momentul oportun întreg materialul urmând să fie reprodus într-o monografie a României dedicată jubileului de cincizeci de ani al regelui Carol I. Astfel, admirația improvizaților călători citadini zăbovește pe fațada impunătorului Hotel Bulevard, pe insolitul decor interior din Carul cu Bere sau în fața polițelor copleșite de delicatese balcanice ferite în cutii și cutiuțe de tablă exotic decorate. Secțiunea beletristică selectează câteva poezii ale lui Leontin Iliescu (*Țărei mele*), B. Nemțeanu (*Primăverii*) și Const. Rîuleț (*Sonet*). Explicabilă numai printr-un renghi jucat redacției poate fi prezentarea cu poezia *Vântul* în rubrica „Tinere talente” a Iuliei Aricescu, autoare cu volumul tipărit încă din

1873 (*Viorele*) și dispărută dintre cei vii în 1910. Se mai remarcă, sub titlul dat de redacție *Tudora de la Vrancea*, o scenă din recent publicata epopee *Ştefaniada* de Ioan Pop-Florentin, *Trăsnet.. din senin* de N. Rădulescu-Niger și *Naturi de elită,* aparținând gazetarului Adrian Sulfină, cunoscut de contemporani mai ales ca traducător. Singurele fragmente de proză ce au un oarecare interes sunt fugarele notații memorialistice datorate tipografului Al. Ionescu, militant socialist, despre I.L. Caragiale (*Caragiale corector*) și despre Anton Bacalbașa (*Din ale lui Tony*). Rubricile de varietăți conțin în special informații și aprecieri despre activitatea Societății Scriitorilor Români, despre progresul evident în repertoriul Teatrului Național, despre volume și publicații nou-apărute. Nelipsitele cugetări și aforisme, spicuite aici din cultura franceză (Jules Michelet, Émile Souvestre, Robert Blondel), sunt concurate de definițiile lexicale meșterite din echivocuri și absurdități semantice ori formale de Sofronie Ivanovici în originalul său *Dicționar al intelectualilor.* Precare prin preocupări și prin structură sunt rubricile „De-ale Bisericei", „Cronica muzicală", „Bibliografii", „Cronica științifică", „Cronica economică". **R.e.r.** are însă meritul de a fi susținut efortul și devotamentul patriotic al ostașilor români. ***R.P.***

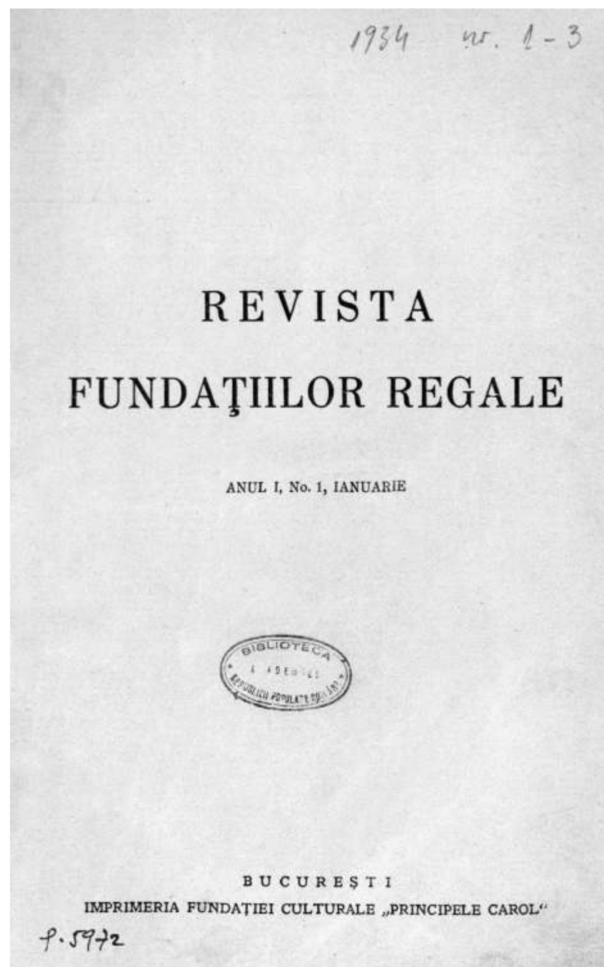
REVISTA FAMILIEI, publicație apărută la București, săptămânal, de la 9 septembrie 1944 până la 12 aprilie 1945, sub direcția lui N. Carandino; de la numărul 8/1945 director este V. Canarache. După cum afirmă N. Carandino în *Cuvânt înainte* (3/1944), preocupările revistei sunt preponderent culturale, literatura ocupând un loc privilegiat. Dintre rubrici, mai importante sunt „Cronica dramatică", ținută la început de Lucia Demetrius, apoi de Neagu Rădulescu, care semnează și secvențele caricaturale incluse sub genericul „Potcoave pentru cai morți", „Cronica cinematografică", „Pagina enigmistică", „Humorul altora", „Cărți noi", „Noi și sexul slab", unde scrie și actorul Radu Beligan, „Prietena noastră cartea", „Numai pentru noi", secțiune rezervată femeilor. Un grupaj de versuri extrase din volumul *Poemele singurătății* aparține lui Victor Eftimiu. Proza îi are ca autori pe Sergiu Dan, Alina Dan, Neagu Rădulescu și Leontin Brudașcu. Sectorul publicistic este bine ilustrat de nume precum Martha Bibescu, Alexandru Kirițescu, Virgil Gheorghiu, Camil Baltazar, Dan Petrașincu, Constant Tonegaru. Numărul 20/1945 publică o încercare dramatică a lui Tudor Mușatescu, *Madona*. Însemnări de călătorie oferă Ioana Postelnicu și Eugen Relgis. Dense sunt medalioanele S*tefan Zweig* de Eugen Relgis, *Ion Minulescu* și *Alexandru Macedonski* de D.N. Teodorescu și *Anton Cehov* de Radu Boureanu. Numeroși sunt și traducătorii. Astfel, Radu Donici se ocupă de Ilya Ehrenburg și Maxim Gorki, Camil Baltazar de nuveliștii sovietici, Radu Cioculescu tălmăcește pagini din Elisabeta Bibescu, iar Horia Stanca și Victor Bănciulescu se opresc la E.A. Poe, în vreme ce T. Andrei traduce *Zidul* de Jean-Paul Sartre. În numărul 14/1944 pot fi parcurse *Amintiri* de Mărgărita Miller-Verghy. Alți colaboratori: I. Valerian, Ovidiu Constantinescu. ***D.B.***

REVISTA FEMEILOR ROMÂNE, publicație apărută la Câmpeni, lunar, din februarie până în octombrie 1938, având ca redactor pe Maria Mihon. Revista cuprinde următoarele rubrici: „Pagina istorică", „Pagina social-culturală", „Pagina medicală", „Ştiri feminine din țară și străinătate". Se publică versuri de V. Copilu Cheatră, Doina Bucur, N. Crevedia, V. Militaru ș.a. Caracter de popularizare au comentariile despre Anna de Noailles, Al. Vlahuță și N. Iorga, un număr fiind închinat morții reginei Maria. Mai semnează Valeria Bologa, S. Mehedinți, Igena Floru și se reproduc „gânduri" selectate din scrieri de Seneca, Dante, Goethe, Panait Cerna, N. Iorga. Publicația continuă tradiția revistelor feministe transilvănene, promovând valorile naționale și morale în fața amenințărilor venite de la Răsărit. ***M.Pp.***

REVISTA FILOLOGICĂ, publicație apărută la Cernăuți, de trei ori pe an, între februarie 1927 și octombrie 1928, ca organ al Cercului de Studii Filologice de pe lângă Facultatea de Filosofie și Litere. Director: Al. Procopovici. La mai puțin de un an de la înființarea Cercului de Studii Filologice (13 mai 1926), membrii acestuia hotărăsc și editarea unei reviste care să reprezinte „un instrument de cooperare și de solidarizare intelectuală în domeniul filologiei" cu centrele românești din țară și din străinătate. În centrul preocupărilor aflându-se limba română, publicația își propune – angajament pe care îl va respecta – să acorde „atenția cuvenită și studiilor de romanistică și lingvistică generală și îndeosebi tuturor

limbilor nelatine care au vreo atingere cu limba românească”. În consecință, în paginile celor șase numere ale revistei apar studii de lingvistică și filologie în mai multe limbi (română, portugheză, franceză, germană, italiană), având ca autori pe W. Meyer-Lübke, M. Friedwagner, Eugen Herzog, Iorgu Iordan, Theodor Capidan, Carlo Tagliavini, Grigore Nandriș, Leca Morariu, Sextil Pușcariu, Al. Procopovici, I. Șiadbei, Leo Spitzer, N. Drăganu ș.a. Primul număr este dedicat lui Sextil Pușcariu, cu prilejul jubileului de cincizeci de ani, marcând și momentul inaugurării cursurilor acestuia la Universitatea din Cernăuți. În afara studiilor de specialitate, a rapoartelor privitoare la congresele filologilor români și a necrologurilor (precum cel închinat lui Vasile Pârvan), N. Cartojan semnează în numărul inaugural *Contribuțiuni privitoare la originile liricii românești în Principate.* ***C.Br.***

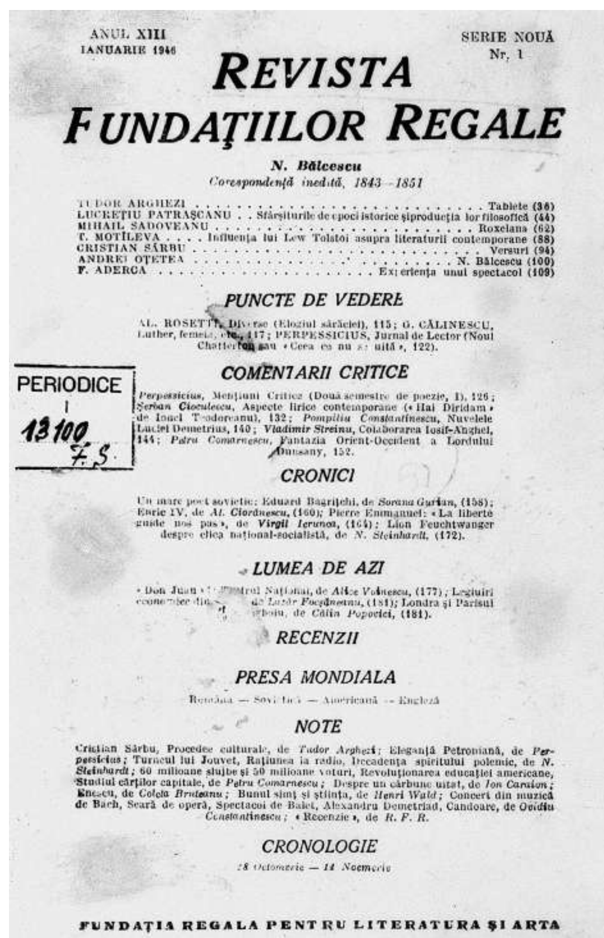
REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE, publicație apărută la Bucureşti, lunar, în două serii, prima din ianuarie 1934 până în august 1945 şi cea de-a doua, fără discontinuitate, din septembrie 1945 până în decembrie 1947. Sub egida revistei, în februarie 1946 şi în mai 1947 se tipăreşte, ca supliment, „Caiet de poezie”. Inițial subtitlul este „Revistă lunară de literatură, artă şi cultură generală”, schimbat în a doua serie în „Literatură – artă – cultură – critică generală”. Instituția editoare indicată pe coperta primelor cinci numere este Fundația Regală pentru Literatură şi Artă „Regele Carol al II-lea”, dar în realitate este vorba de Secretariatul general al Uniunii Fundațiilor Culturale Regale, menționat de la al şaselea număr din 1934 până în aprilie 1941, când funcția o preia Directoratul general al aceleiaşi Uniuni; din aprilie 1942 editorul este din nou Fundația Regală pentru Literatură şi Artă, care, fiind desființată în mai 1944, deodată cu Uniunea, predă ştafeta Fundației „Regele Mihai I” (fosta Fundație „Principele Carol”); în sfârşit, din iulie 1945 sarcina editării revistei revine reînființatei Fundații Regale pentru Literatură şi Artă. În directă legătură cu instituția editoare sunt organele de conducere ale revistei. În primele cinci luni de existență, pe frontispiciu apar un „comitet de direcție”, format din şase academicieni – Ion Al. Brătescu-Voineşti, Octavian Goga, D. Gusti, Emil Racoviță, C. Rădulescu-Motru şi I. Simionescu –, între care sunt directorii a trei dintre fundațiile culturale regale, apoi un redactor-şef – Paul Zarifopol – şi un secretar de redacție şi administrator – Radu Cioculescu. După ce la începutul lunii mai 1934 Paul Zarifopol se stinge din viață, în semn de omagiu, numele său rămâne pe pagina de titlu până în iunie 1940, fiind trecuți în schimb ca redactori Camil Petrescu şi Radu Cioculescu. În afara acestora ar mai fi fost doi redactori – Petru Comarnescu şi Mihail Sebastian –, conform mărturisirilor acestora, poate şi alții. În orice caz, Camil Petrescu este redactorul-şef *de facto*, el iscălind în interval (cu numele său ori „Redacția”) aproape toate precizările programatice şi articolele bilanțiere (*Retrospectivă*, 12/1938). Situația este „legalizată” abia odată cu numărul din iulie 1940. Camil Petrescu este indicat ca redactor-şef şi în intervalul mai 1941 – octombrie 1942, când revista este condusă de „directoratul general” al Uniunii, adică de D. Caracostea, al cărui nume nu este înscris pe frontispiciu decât din noiembrie 1942, când este secondat de

1934 nr. 1-3

REVISTA
FUNDAŢIILOR REGALE

ANUL I, No. 1, IANUARIE

BUCUREŞTI
IMPRIMERIA FUNDAŢIEI CULTURALE „PRINCIPELE CAROL“

ANUL XIII
IANUARIE 1946

SERIE NOUĂ
Nr. 1

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

N. Bălcescu
Corespondență inedită, 1843–1851

TUDOR ARGHEZI . . . . Tablete (36)
LUCREȚIU PATRAȘCANU . . Sfârșiturile de epoci istorice și producția lor filosofică (44)
MIHAIL SADOVEANU . . . . Roxelana (62)
T. MOTÎLEVA . . . . Influența lui Lew Tolstoi asupra literaturii contemporane (88)
CRISTIAN SÂRBU . . . . Versuri (94)
ANDREI OȚETEA . . . . N. Bălcescu (100)
F. ADERCA . . . . Experiența unui spectacol (109)

PUNCTE DE VEDERE

AL. ROSETTI, Diverse (Elogiul sărăciei), 115; G. CĂLINESCU, Luther, femeia, etc., 117; PERPESSICIUS, Jurnal de Lector (Noul Chatterton sau «Ceea ce nu se uită», 122).

COMENTARII CRITICE

Perpessicius, Mențiuni Critice (Două semestre de poezie, I), 126; *Șerban Cioculescu*, Aspecte lirice contemporane («Hai Diridam» de Ionel Teodoreanu), 132; *Pompiliu Constantinescu*, Nuvelele Luciei Demetrius, 140; *Vladimir Streinu*, Colaborarea Iosif-Anghel, 144; *Petru Comarnescu*, Fantazia Orient-Occident a Lordului Dunsany, 152.

CRONICI

Un mare poet sovietic: Eduard Bagrițchi, de *Sorana Gurian*, (158); Enric IV, de *Al. Ciorănescu*, (160); Pierre Emmanuel: «La liberté guide nos pas», de *Virgil Ierunca*, (164); Lion Feuchtwanger despre etica național-socialistă, de *N. Steinhardt*, (172).

LUMEA DE AZI

«Don Juan» [illegible] Teatrul Național, de *Alice Voinescu*, (177); Legiuiri economice din [illegible] de *Lazăr Focșăneanu*, (181); Londra și Parisul [illegible] război, de *Călin Popovici*, (181).

RECENZII

PRESA MONDIALA

[illegible] — Sovietică — Americană — Engleză

NOTE

Cristian Sârbu, Procedee culturale, de *Tudor Arghezi*; Eleganță Petroniană, de *Perpessicius*; Turnul lui Jouvet, Rațiunea la radio, Decadența spiritului polemic, de *N. Steinhardt*; 60 milioane slujbe și 50 milioane voturi, Revoluționarea educației americane, Studiul cărților capitale, de *Petru Comarnescu*; Despre un cărbune uitat, de *Ion Caraion*; Enescu, de *Colela Brudeanu*; Bunul simț și știința, de *Henri Wald*; Concert din muzică de Bach, Seară de operă, Spectacol de Balet, Alexandru Demetriad, Candoare, de *Ovidiu Constantinescu*; «Recenzie», de *R. F. R.*

CRONOLOGIE

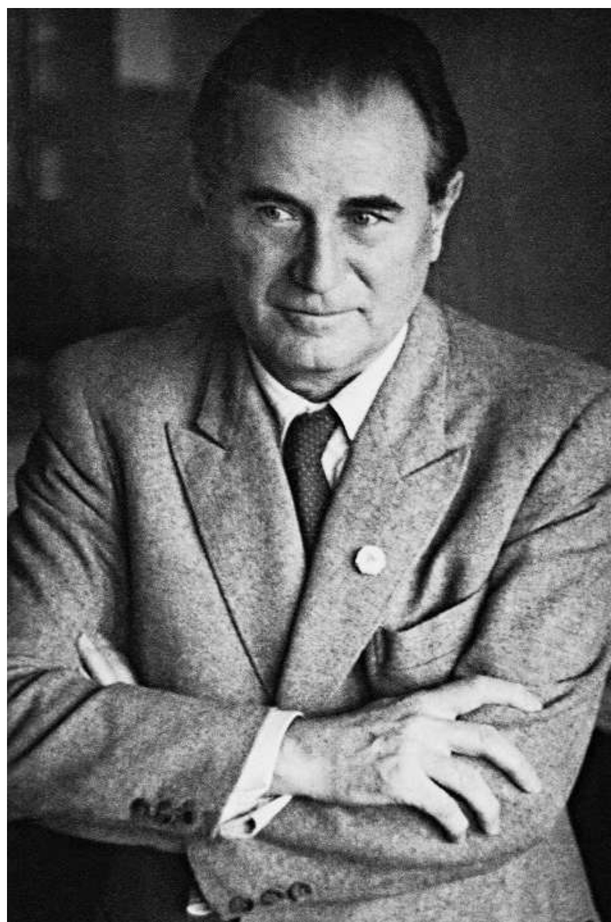
28 Octomerie — 14 Noemerie

FUNDAȚIA REGALA PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

un secretar de redacție: Ovidiu Papadima. În urma unei noi reorganizări a Fundațiilor Culturale Regale, în mai 1944 mandatul lui D. Caracostea încetează, la cârma revistei revenind comitetul de direcție – într-o formulă parțial modificată: în urma decesului lui Octavian Goga şi al lui I. Simionescu şi apoi a epurării lui Ion Al. Brătescu-Voineşti, sunt cooptați Al. Tzigara-Samurcaş, Octavian Neamțu şi Mihail Sadoveanu –, dar şi redactorul-şef Camil Petrescu. Acesta rămâne cu aceeaşi funcție şi la seria nouă a revistei, la care Al. Rosetti este director, iar Corin Grosu secretar de redacție. Cât priveşte comitetul de direcție, acesta se pare că nu a jucat vreodată un rol efectiv; cel mult, unul dintre membri, Octavian Goga, făcea uneori, potrivit unor mărturisiri, selecția poeziilor primite la redacție, iar alții întocmeau din când în când referate pentru studiile ştiințifice prezentate spre publicare. Conform însă unei dezvăluiri a lui Al. Rosetti din necrologul consacrat lui N.M. Condiescu, publicat în **R.F.R**. în octombrie 1939, în primii ani mensualul „a fost dirijat cu discreție din culise" de fostul general adjutant onorific al Regelui Carol al II-lea, care fusese şi secretar general al Uniunii Fundațiilor şi, totodată, preşedinte al Societății Scriitorilor Români. La propunerea generalului ar fi fost desemnat şi redactorul-şef. După moartea lui N.M. Condiescu, în iunie 1939, înlocuitorul său la preşedinția Societății Scriitorilor preia (până în aprilie 1941) şi Secretariatul general al Uniunii Fundațiilor, implicit, probabil, şi sarcina de „a dirija cu discreție" mensualul editat de acesta. (O dovadă este faptul că în interval N.I. Herescu îşi înmulțeşte colaborările, iar în numărul festiv *Restaurația*, din 1940, el este cel ce face bilanțul realizărilor.) Preparativele pentru scoaterea **R.F.R.** debutează la începutul toamnei 1933, când redactorul-şef desemnat adresează o „circulară" potențialilor colaboratori, aleşi cu grijă, pe care îi invită să-şi trimită textele, fixând în subsidiar anumite condiții (evitarea „polemicii pur negative" şi a celei „pur personale", preferința pentru „studii de cadru larg" la antipodul „schiței şi cronicii în tempo expeditiv", pentru care ar avea „o prea mare predilecțiune publicațiile române existente") şi informând că există „suficiente mijloace pentru o mai largă retribuire a colaborării". Cu acelaşi prilej se preciza că „se va urma în format şi în cadru cunoscuta «Revue de deux mondes»", adică va ieşi in 8º şi cu nu mai puțin de 240 de pagini, repartizate în trei mari secțiuni – beletristică şi studii, „Cronici" şi „Revista revistelor". Mai târziu se vor primi sugestii şi de la alte periodice străine, îndeosebi de la „Nouvelle revue française", şi, în consecință, vor apărea rubrici noi: „Comentarii critice", „Actualități culturale europene" (întregită de „Actualități franceze", „Actualități italiene", „Cronici engleze"), apoi „Texte şi documente" şi „Note". Redacția nu dă obişnuitele lămuriri programatice în primul număr, în locul lor stând un text cvasivotiv, intitulat *Închinare*, semnat de „patronul" instituției editoare. Regele Carol al II-lea dedica noua faptă culturală tatălui său, Ferdinand I, de la care primise „un Ideal, o sfântă moştenire", aceea de a face posibilă, printr-o publicație, „mărturia intelectualității poporului nostru şi a afirmării entității culturale româneşti în fața lumii civilizate", şi sublinia că revista ctitorită „porneşte pe o cale lungă şi anevoioasă, o cale spinoasă de luptă pentru un ideal şi o fermă credință în forța de producție a culturii româneşti". Reiterând

afirmația regală în articolul *După întâiul an* (12/1934), Camil Petrescu preciza în numele redacției: „Am căutat şi vom căuta să îmbrățişăm în producția strict literară toate modurile sensibilității româneşti de astăzi, chiar atunci când nu aderăm în totul la vreuna din ele, căci această sensibilitate defineşte stilul unei epoci tocmai prin cusururile aparente şi în orice caz întreține acea efervescență care e mediul viu de creație". Se explica astfel şi dorința „de a nu ignora nimic", de „a încuraja tot ce poate constitui baza selecțiunii viitoare", ceea ce ducea inevitabil şi la includerea în sumar „a unor nume noi şi oarecum incerte". Mai târziu, în articolul *La sfârşitul celui de-al treilea an*, Camil Petrescu insistă asupra faptului că, în raport cu celelalte întreprinderi ale Uniunii Fundațiilor Culturale, revista pe care o conduce are un rol „mai plin de riscuri" „fiindcă ne menține într-una din regiunile cele mai nedefinite şi mai bântuite de controverse ale spiritului omenesc". Relativ la „convulsiile spiritului" ce agită prezentul, se relevă că „tema dihotomică", „a celor vechi şi a celor moderni, a celor tineri şi a celor bătrâni, a moralității şi a imoralității, a tradiționalismului şi a voinței de inovație, a literaturii naționale şi a naționalismului în literatură, a limbii literare şi a celei barbare", e în realitate „glorios dezbătută de la Renaştere, iar sorții de izbândă nu s-au fixat niciodată de o singură parte decât puțin timp". În acest sens, „greşesc cei care cred că anumite campanii pentru moralitate în artă ori pentru limba literară sunt inoperante şi chiar dăunătoare creației literare", dar şi cei ce nu înțeleg că, întrucât „spiritul creator, din irezistibila lui necesitate interioară, irumpe de cele mai adese ori fără luciditatea corespunzătoare impulsivității lui", „e nevoie de anumite atitudini reacționale, care să-l zăgăzuiască, abătându-l de la ocoluri periculoase". Rolul revistei ar fi acela al „pilotului iscusit" care, „printre Scylla unei irumperi oarbe şi Charybda unei ajustări aproape ucigaşe", face ca „nava să nu fie târâtă de nici un curent care ar duce-o dincolo de linia de plutire", iar procedura adoptată a fost „să se îmbrățişeze, în producția strict literară, toate modurile sensibilității româneşti, chiar când nu aderăm organic la atâtea dintre ele". Ideile sunt reluate în *Cuvânt* (1/1938), aici cu o definiție mai plastică a publicației – „o adevărată revistă de sinteză – vie – culturală", deosebită de cele militante (ale „unui singur curent literar"), „călăuzite de o anumită ideologie – pe o singură linie fără meandre", de cele ce „se îndreaptă, schimbând mereu, ca să ție seama de succesivele deziderate, spre toate punctele cardinale", de cele „duminicale, de familie, cuminți ca un muzeu de provincie", dar şi de cele „în genul acestor foi de avangardă tipărite cu litere întoarse şi ilustrate cu desene caricaturale". Iar încheindu-şi articolul *Întâiul popas* (12/1938), Camil Petrescu relevă încă o dată asumarea unei „ținute" care „nu e numai cea esențială, ci e şi cea care îngăduie [...] să depăşească punctele de vedere militant şi partizan dogmatic, necesare adesea, dar sortite unei vremelnice treceri". În fapt, redactorul-şef, dar şi alții care scriu în paginile mensualului, abținându-se de la intervenții directe, de la polemici sau de la pamflete, îşi vor exprima punctele de vedere destul de limpede. Astfel, de pildă, Camil Petrescu, în *Noua structură în cultura românească* (7/1937), glosează pe marginea alocuțiunii Regelui Carol al II-lea în şedința Academiei Române în care Lucian Blaga şi-a rostit discursul de recepție, conchizând în sensul depăşirii sămănătorismului şi poporanismului şi „al trecerii de la sentimental la creație obiectivă". La fel, Vladimir Streinu va găsi prilejul, în articolul *Spre Titu Maiorescu* (5/1937), comentând pe marginea *Însemnărilor zilnice* ale ctitorului Junimii, recent tipărite, să „intervină" cu putere într-una din polemicile fierbinți ale zilei. Sumarul primului număr transpune vizibil în realitate intenția „îmbrățişării" unor manifestări diferite şi chiar contradictorii, dar rezultatul este pentru moment destul de modest. Colaborează, ce-i drept, în prima secțiune Tudor Arghezi (*Rugăciune*), Gala Galaction (*O lecție despre John Stuart Mill*, ce va continua multe numere la rând) şi N.M. Condiescu (*Însemnări pe o criptă regală*), dar centrul de greutate cade pe *Amintirile* colonelului Grigore Lăcusteanu, valorificate acum, şi în introducerea datorată lui I.C. Filitti, mai mult ca document de epocă. (Abia peste câteva luni Camil Petrescu va pleda pentru valoarea lor literară, argumentată cu tezele-i fundamentale, a autenticității şi anticalofilismului.) La capitolul studiilor se remarcă Şerban Cioculescu (*O nouă ediție critică a poeziilor lui Eminescu*) şi G. Bogdan-Duică (*Şcoalele din Blaj*), alături de istoricii Z. Pâclişanu şi Ion Budu, de inginerul V. Vâlcovici şi de politologul R. Patrulius, iar la „Cronici" sunt prezenți Paul Zarifopol (*Roman naturalist?*), Alexandru Marcu, Tudor Teodorescu-Branişte şi G.M. Zamfirescu (ce se ocupă de teatrul ieşean) şi Radu

Georgescu (cu o dare de seamă asupra câtorva concerte). În numărul următor sunt selectați poeții Adrian Maniu şi Victor Eftimiu, prozatorii I. Al. Brătescu-Voineşti şi Marta Rădulescu, filosoful C. Rădulescu-Motru cu amintiri din vremea studiilor, iar la studii apar Barbu Brezianu, Valeriu Marcu, Scarlat Struțeanu, George Stroe, Victor Hillard (ulterior va semna cu prenumele real Richard), Emil Riegler şi C. Noica (*Anul filosofic 1933*). Partea rezistentă se vădeşte a fi cea constituită de textele lui Gala Galaction şi Gr. Lăcusteanu şi de contribuția lui Şerban Cioculescu (*Romanul românesc în 1933*). Şi numărul al treilea vine cu nume noi: G. Topîrceanu (un fragment din *Minunile Sfântului Sisoe*), Al. Robot (versuri), C. Gane (proză), D.I. Suchianu (*Bilanțul cinematografului vorbitor*), Dan Botta (*Poetica lui Paul Valéry*). Semnificativ, în sensul conformării la „programul" declarat, numărul următor este deschis de N. Iorga (*Literatura română necunoscută*), alături de care stau prozatoarea Lucia Mantu (*Strada*), formată la „Viața românească", şi tinerii Barbu Brezianu (versuri), George Magheru, Al. Mironescu (*Tineretul, o nouă categorie socială*), George Sofronie, Ion Budu, Alex. Hodoş (toți cu studii şi articole). Se reține însă tot textul lui Şerban Cioculescu (*Poezia românească în 1933*). În numărul al cincilea Tudor Arghezi (revenit cu o poezie), Gala Galaction (cu urmarea romanului său autoreferențial) şi C. Rădulescu-Motru (cu alte amintiri) sunt secondați de modeştii George Gregorian şi Sandu Teleajen (*Țiganii de la Piscu-Urlii*). Mai frapante sunt aparițiile în compartimentul studiilor şi articolelor: Ion I. Cantacuzino (*Jacob Wassermann*), Mircea Florian (*Antiintelectualism*), Al. Ciorănescu (*De la gesta franceză la Miron Costin*), Dinu C. Arion. La „Cronici" semnează pentru prima dată Camil Petrescu (*Delimitări şi comentarii analitice. Îndoita sursă a termenului experiență*). Tot aici se remarcă textele *Despre ideologia lui Eminescu* de Paul Zarifopol şi *Orientări pentru poporul nostru prin Biserica Ortodoxă* de preot Victor N. Popescu, acesta demonstrând şi el voința „sintezei culturale", a „îmbrățişării" unei manifestări opuse celei reprezentate de „antimisticismul" unora dintre colaboratori mai vechi. În numărul al şaselea se ivesc N. Davidescu (care îşi inaugurează o colaborare extinsă pe mai bine de un deceniu), prozatorii Tudor Muşatescu şi Al. O. Teodoreanu, I. Simionescu, eseistul Grigore Popa şi, la „Cronici", Mircea Eliade. Cele şase numere

Camil Petrescu

evidențiază liniile directoare ale „politicii" revistei: pe de o parte, în sectorul beletristicii, în afară de unele preferințe vădite (Arghezi, Galaction, N. Davidescu, mai târziu G. Brăescu), găzduirea succesivă a cât mai multor scriitori (chiar a unor începători), precum şi atragerea în rândul colaboratorilor permanenți a exponenților unor curente contrare. Astfel, alături de Şerban Cioculescu, Camil Petrescu şi D.I. Suchianu, adepți ai intelectualismului, ai antimisticismului, ai laicismului, stau deocamdată C. Noica, Mircea Eliade, Al. Mironescu. Chiar din a doua jumătate a anului 1934, tabăra celor dintâi, se întăreşte cu Vladimir Streinu, apoi cu G. Călinescu şi Tudor Vianu, în timp ce aceea a ultimilor sporeşte cu Petru Comarnescu şi cu Mihail Sebastian. (Paul Sterian se iveşte şi el o dată, dar nu perseverează.) În contextul anilor 1938–1939, când sunt suspendate pe rând mai multe periodice culturale de stânga şi de dreapta

(„Adevărul literar şi artistic”, „Rampa”, „Reporter”, „Vremea” etc.), devin colaboratori asidui ai **R.F.R**. Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Petru P. Ionescu, N. Steinhardt ş.a. În intervalul 1934 –1941, care formează practic o etapă distinctă în existența revistei, sunt găzduiți numeroşi scriitori, de toate vârstele, cu atât mai mulți cu cât în majoritatea cazurilor următoarea apariție a fiecăruia din ei, dacă are loc, se petrece după un timp destul de îndelungat. Astfel mai sunt prezenţi în paginile revistei poeţii Mihai Moşandrei, Cicerone Theodorescu, Mircea Streinul, Aron Cotruş, Horia Stamatu, Horia Furtună (acesta şi cu fragmente de roman), Camil Baltazar, Virgil Gheorghiu, George Bacovia (cu o singură poezie), Vlaicu Bârna, Radu Gyr, Ion Pillat, Emil Giurgiuca, Ion Minulescu, N. Crevedia, Eugen Jebeleanu, Al. A. Philippide, Zaharia Stancu, V. Voiculescu, Mihail Celarianu, Al. T. Stamatiad (îndeobşte cu traduceri), N. Caranica, Magda Isanos, Const. Virgil Gheorghiu şi mulţi alţii. La fel de mare este şi numărul prozatorilor, între ei numărându-se Dan Petraşincu, Lucia Demetrius, Adrian Maniu, Al. Rosetti, Anton Holban (*Bunica se pregăteşte să moară*, *Cu Dania la telefon*), Victor Papilian, Sanda Movilă, Constantin Fântâneru (*Eglogă*), Ion Agârbiceanu, Hortensia Papadat-Bengescu (*Rochia miresei*), Victor Ion Popa, Gh. Brăescu, Anişoara Odeanu, Liviu Rebreanu (*Întorsătura*, *Pahonţu*), Mihail Sebastian (*Accidentul*), Sărmanul Klopştock, Ion Biberi, Christiana Livia Serghi [Cella Serghi], I. Peltz, Sorana Gurian, E. Lovinescu (*Acord final*), G.M. Zamfirescu (în 1938), Henriette Yvonne Stahl, Ioana Postelnicu, N. Iorga (*Privelişti bănăţene*), Ion Marin Sadoveanu (*Din „Cartea lui Ion Sântu”*), Octavian Goga (*Fărămituri*), Teodor Scorţescu (*Concina prădată*), Mihail Sadoveanu (fragment din *Divanul persian*), Gh. Brăescu (*Margot*), Mircea Eliade (*Tărâmul nevăzut*), Geo Bogza (*Izvorul Oltului*) ş.a. în 1940. Mai preţios totuşi rămâne aportul revistei în materie de studii, eseuri, articole, cronici şi recenzii. Dau strălucire acestui sector redactorii şi titularii unor rubrici, cât şi colaboratorii permanenţi, toţi formând un bine caracterizat „cerc” al revistei. Între cei dintâi: Paul Zarifopol (*Poezia românească în epoca lui Asachi şi Heliade Rădulescu*, *Râs şi comic*), Camil Petrescu (*Delimitări şi comentarii analitice. Primatul creaţiei. Tudor Arghezi şi G. Bacovia*, *Modalitatea şi tehnica romanului poliţist*, *Panait Istrati*, *Noua structură şi opera lui Marcel Proust*, 11/1935, *Libertate şi creaţie*, 7/1935, *Edmund Husserl, Eminescu şi esenţele*), Petru Comarnescu (*Posibilităţile literaturii-confesiune*, 8/1934, *Sistemul de estetică al profesorului T. Vianu*, *Evoluţia scrisului feminin în România*, *Drama vieţii şi a cunoaşterii la Eugene O'Neil*, 2/1937, *Orizontul vieţii sociale şi morale în filosofia lui Descartes*, 6/1937, *Noi înţelegeri şi viziuni în estetică şi ştiinţa artei*, *Teatrul metafizicianului Gabriel Marcel*), Mihail Sebastian (*Lumina ce se stinge*, 8/1934, *Un autor lucid: Sergiu Dan*, *Debuturi la „Revista Fundaţiilor Regale”*, *Corespondenţa lui Marcel Proust*, 9–12/1938). Între colaboratorii permanenţi, Şerban Cioculescu (*Aspecte lirice contemporane* şi *Aspecte epice contemporane*, numeroase glose relative la diverse aspecte ale operei lui I.L. Caragiale, *Un poet neoclasic: Duiliu Zamfirescu, Despre poezia lui Adrian Maniu, G. Ibrăileanu, În marginea operei d-lui Liviu Rebreanu, Poezia d-lui I. Vinea, Critica d-lui Perpessicius*, *Memorialistica d-lui E. Lovinescu*, *Despre Junimea şi Titu Maiorescu*, *Sentimentul etnic şi religios în opera lui Tudor Arghezi*, *O privire asupra poeziei noastre ermetice*, *Poemul ciclic al d-lui N. Davidescu, Romanul d-nei Papadat-Bengescu, Despre poezia lui Lucian Blaga*) ocupă neîndoielnic primul loc. El este urmat de Vladimir Streinu (*Tradiția conceptului modern de poezie*, 4/1935, *Critica şi poezia, O perspectivă asupra poeziei noastre actuale*, *Suprarealismul în antologie, Mateiu I. Caragiale*, *Câțiva poeți tineri*, *Cu privire la versul liber românesc*, 9/1937, *Recitind pe clasicii noştri [Calistrat Hogaş, G. Coşbuc, Ion Creangă, A.I. Odobescu]*), 10/1937, 4 şi 7/1938, *Poezia d-lui A. Maniu*, *Poezia d-lui V. Voiculescu*, *Liviu Rebreanu*, 5/1940), de G. Călinescu (*Erotica eminesciană*, 3/1936, *Al. Depărățeanu şi Al. Sihleanu*, *Poezia lui D. Bolintineanu*, *Fişe literare*), de Pompiliu Constantinescu (*Literatura sub Carol I*, *Eros şi Daimonion*, 7/1939, *Comediile lui Caragiale*, 10–12/1939, *Ediția Perpessicius*, *Notă la estetica argheziană*) şi de Perpessicius (*Jurnal de lector*, începând cu 11/1939). În primii ani, cronica muzicală este alimentată de Radu Cioculescu, de Radu Georgescu şi de Em. Ciomac, acesta semnând, de asemenea, competente studii despre muzicieni români şi străini (*Moştenirea lui Wagner*, *George Enescu*, *Johann Sebastian Bach*, *Modest Mussorgski*), apoi, mai târziu de Virgil Gheorghiu, iar despre pictură scriu K.H. Zambaccian şi G.M. Cantacuzino (care mai dă şi interesante însemnări de călătorie în Orientul

Apropiat). De „Actualități franceze" se ocupă I. Igiroşianu şi, după o vreme, Alexandru Vianu şi Ion I. Cantacuzino, de cele italiene – Alexandru Marcu, de cele „europene" – D.I. Suchianu, iar de cele engleze (şi sub genericul „Cronici engleze") – Dragoş Protopopescu. Colaboratori asidui ai revistei sunt şi C. Noica (*Ortodoxie şi catolicism după Berdiaev*, *Lucian Blaga*, *Reflecții asupra psihologiei româneşti*, *Filosofia lui Ştefan Lupaşcu*, *Cunoaşterea spornică*, *Filosofia d-lui Lucian Blaga după „Trilogia culturii"*), Mircea Eliade (*America văzută de un tânăr de azi*, *Când trebuie citit Paul Zarifopol*, *Elemente preariene în hinduism*, *Ion Ghica scriitorul*, *Înainte de „miracolul grec"*, *Folclorul ca instrument de cunoaştere*), Tudor Vianu (*Generație şi creație*, *Filosofia ca poezie*, *Stil şi destin*, *Atitudinile şi formele eului în lirica lui Eminescu*, *Problema stilistică a imperfectului*, *Prezentul etern în narațiunea istorică*). Mai semnează incitante studii şi eseuri Al. Mironescu, Ion Petrovici (*Reflexii asupra inconsecvenței*), Soare Z. Soare, Ion I. Cantacuzino (*Note despre poezia lui Ion Pillat*), C. Rădulescu-Motru (*Realitatea spiritualității*), Haig

Șerban Cioculescu

Acterian (*Note dramaturgice*), P.P. Negulescu, Sextil Puşcariu (*Poezia şi drama lui Lucian Blaga*), Artur Gorovei, Th. Simenschi, Ion Sân-Giorgiu, N. Steinhardt (*Elementele operei lui Proust*), D. Caracostea (*Arta versificației la M. Eminescu*), D.M. Pippidi, P.P. Panaitescu, Lucian Blaga (două fragmente din *Artă şi valoare*), E. Lovinescu (*Pagini din carnetul unui memorialist*, 10–11/1939, 1–4 şi 7/1940), Anton Dumitriu (*Cunoaşterea microfizică*), C.G. Giurescu (*Târguri şi oraşe româneşti dispărute*), Iorgu Iordan, Ştefan Lupaşcu (*Experiența fizico-biologică a infinitului*), Edgar Papu (*O estetică românească*), Andrei Oţetea ş.a. De notat este şi publicarea de „texte şi documente", acestora mai târziu atribuindu-li-se o rubrică specială. Începutul îl face Şerban Cioculescu prin scrisori ale lui I.L. Caragiale către diverşi destinatari, dar şi altele adresate lui, precum şi prin discursuri politice rostite în diferite campanii. Exemplul este urmat de Scarlat Struțeanu, ce scoate la lumină piese din corespondența lui A.I. Odobescu, şi de Em. Bucuța, care prezintă in extenso schimbul epistolar dintre Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu. La aceeaşi rubrică G. Zane dă la iveală un memoriu al lui N. Bălcescu. Remarcabil este, de asemenea, faptul că, după ce în **R.F.R.** se publică un studiu al lui Béla Bartók despre muzica populară (6/1934), precum şi o proză a ungurului ardelean Kadar Emeric (*Povestea unui măgăruş*), paginile revistei se deschid pentru multe articole şi studii „anume scrise pentru revistă" de personalități din străinătate. Între acestea se numără: Heinrich Wagner (*Constituția austriacă*), Viggo Bröndal (*Franceza, limbă abstractă*, *Hamlet, principe al Danemarcei*), Giulio Bertoni (*Limbă şi limbaj*), Josef Hans Bunzel (*Poezia contemporană austriacă*), Jaromir Dolezal (*Masaryk şi Benes*), Mitia Mayer-Lismann (*Mitologia şi tradiția antică subiect de operă la C.W. Glück şi Richard Strauss*), Rudolf Kastner (*Festivalul internațional de muzică nouă – Paris 1937*, *Alban Berg şi tragedia sa muzicală „Lulu"*), Fernand Perdriel (*Note privind ciclul „Jeunes filles"*), Henry de Montherlant (*Cu privire la „Jurnalul intim" al lui Tolstoi*), Jules de Gaultier (*Trei eseuri despre Flaubert*, *Tema bovarysmului în operele lui Flaubert*), Ralph Tyler Flewelling (*Filosofia unui personalist*), Louis Lavelle (*Arta ca revelație*), Eric J. Jackson (*Supraomul în căutarea unei patrii*), Maurice Blondel (*Aspecte actuale ale problemei transcendenței*, *Datoria filosofilor în războiul actual*), Lucien

Perpessicius

Dubech (*Teatrul francez contemporan*), Daniel Rops (*Chartres și simbolul său*, *Actualitatea lui Péguy*), Emile Bréhier (*Reflecții asupra platonismului*), Lucien van Hoorn (*Igor Stravinski*) ș.a. Jacques Lassaigne, stabilit în țară o vreme, scrie frecvent note și comentarii despre pictori români ori pe alte teme. Spre sfârșitul intervalului se recurge și la grupaje speciale, precum cel consacrat marcării a 50 de ani de la moartea lui Eminescu (7/1939), la care participă Perpessicius, Mihail Sadoveanu (*Amintiri și impresii*, prima colaborare la revistă), Tudor Vianu, Petru Comarnescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Camil Petrescu ș.a., ori altul prilejuit de centenarul nașterii lui Titu Maiorescu (3/1940), unde semnează G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Mihail Sebastian, Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu. Se alcătuiește și un număr festiv, *Restaurația* (6/1940), împărțit în trei compartimente: *Regele*, *Țara cea nouă*, *Creația culturală*, în care semnează Tudor Arghezi (versuri encomiastice), Camil Petrescu (*Serii de semnificații și sensul restaurației*), C. Rădulescu-Motru (*Academia în ultimii zece ani*), Mihail Sadoveanu (*Nistrul*), Lucian Blaga (*Renaștere sau creație?*), N.I. Herescu (*„Regele scriitorilor”*), Cezar Petrescu (*Sceptrul Regelui, profilat pe zonă*), G. Călinescu (*Regele*), Ion Marin Sadoveanu, Perpessicius (*Clasa Marelui Voievod*), Al.O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu (*Scrisoare către un scriitor din anul 2200*), Nichifor Crainic (*Biblia Regelui*), Emanoil Bucuța, Scarlat Lambrino, C. Daicoviciu, Andrei Oțetea, Tudor Vianu (*Mișcarea filosofică în deceniul restaurației*), G.M. Cantacuzino, Vladimir Streinu (*Poezia 1930–1940*), Pompiliu Constantinescu (*Epica 1930–1940*), Șerban Cioculescu (*Critica literară 1930–1940*), Petru Comarnescu (*Fundațiile Culturale Regale*), Mihail Sebastian (*Bucureștii înainte și după restaurație*), Anton Golopenția (*Creșterea nouă a tineretului*), Fr. Șirato ș.a. Întru apologia suveranului toți participanții își aduc obolul, mai mic sau mai mare, mai discret sau mai puțin discret, unii însoțindu-l de atacuri la adresa democrației și de elogierea dictaturii, cu distorsionări vădite ale realității. Negreșit, în unele cazuri era și credința, iluzorie, că astfel se putea salva România în condițiile dramatice ale sfârșitului primei faze a războiului mondial. Etapă în care, în strădiunța de a da o temelie mai solidă dictaturii regale, aceste pagini ar fi trebuit să arate totodată realizările unui stat modern, ale unei națiuni solidare. Izbucnirea conflagrației la 1 septembrie 1939 aduce și ușoare schimbări în structura revistei, ca, de pildă, o rubrică, susținută de redactorul-șef, cu numele lunii precedente drept titlu, conținând „judecăți sumare”, cu multiple precauții, cu abundență de perifraze și aluzii, asupra situației politico-militare internaționale. Ca urmare, deși iese cu regularitate, **R.F.R.** pare instalată într-un anistorism funciar: abia dacă ultimatumul sovietic și trunchierea teritorială a țării au un ecou în comentariul lui Camil Petrescu, prilej de a vitupera încă o dată contra „burgheziei politicianiste care [...] n-a văzut tot ce e amenințare permanentă”. În fața altei amenințări, ce va duce la Dictatul de la Viena, revista face un pas mai departe, publicând studiul lui Emil Gamillscheg *Despre originea românilor.* Eforturile de a se adapta împrejurărilor se materializează și în deschiderea numărului 9, gata de tipar înainte de 30 august, cu un articol al lui Nichifor Crainic, *O nouă misiune*, în care spiritul rector al „Gândirii” preconiza două „condiții” de redresare a țării – „purificarea culturii române de elementele venetice” și „concepția unică și

totalitară a vieții de stat” (în jurul Regelui). În numărul din octombrie, scos după abdicarea lui Carol al II-lea și instalarea regimului antonesciano-legionar, deși continuă a fi redactor-șef, Camil Petrescu nu semnează; absenți sunt și ceilalți doi redactori, Petru Comarnescu și Mihail Sebastian, precum și criticii „obișnuiți” ai revistei, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu și Perpessicius. Un indiciu de schimbare este prezența în sumar a lui N.I. Herescu, noul „dirijor din umbră” al revistei (cu eseul *Suferința creatoare*), a lui Radu Gyr (cu poezia *Baladă*) și a criticului naționalist Nicolae Roșu, a tinerilor I. Frunzetti, anterior colaborator asiduu la „Universul literar”, și Octavian Șuluțiu (*Valoarea tăcerii în poezia lui Lucian Blaga*), apoi revenirea lui N. Davidescu (cu nuvela *Boresele din peșteră*). La fel, în numerele următoare lipsesc vechii redactori și colaboratori critici, cu excepția lui Pompiliu Constantinescu, apoi și a lui Șerban Cioculescu, amândoi iscălind texte „neutre”, ce se ocupă de reeditări eminesciene ori de „Catedra Eminescu”. Sunt prezenți în schimb Liviu Rebreanu (*Mărturisiri*), Ion Pillat, Horia Furtună, D. Caracostea, Ernest Bernea (*Timpul la țăranul român*), Rainer Maria Rilke și Fr. Schiller (în traduceri), dar și din nou Radu Gyr (*Legionarul*), Emil Botta (prima dată, cu ciclul *Elegii*), Erastia Peretz (schițe), Virgil Carianopol (poezii), Al. Dima (*Estetica teologică a d-lui Nichifor Crainic*). Pe aceeași linie se merge și în primele luni ale anului 1941. Notabilă este prezența lui Al. A. Philippide (cu proza *Îmbrățișarea mortului*), a lui Basil Munteanu (*Metodă și personalitate în studiul literaturii*, *Sensul și interesul cunoașterii literaturii*), a traducerii piesei *Mitridate* de Jean Racine, datorată lui Emil Gulian, a lui Al. Dima (*Concepția estetică a lui Liviu Russu*, *Ideile estetice ale lui V. Pârvan*) și a lui Ovidiu Bârlea (*Procesul de creație a baladei populare*). După consolidarea regimului antonescian, în aprilie 1941 este votată legea de reorganizare a Uniunii Fundațiilor Regale, D. Caracostea fiind numit director general. Chiar în luna următoare el prezintă consiliului de direcție al Uniunii Fundațiilor Regale un material în două părți, una privitoare la **R.F.R.,** alta la Uniunea însăși. Ambele vor fi publicate în revistă, prima în iunie 1941, sub titlul *Un nou îndreptar*, cea de-a doua în noiembrie 1941. În concepția noului director general, în cei peste șapte ani de apariție revista avusese o seamă de realizări, dar și neajunsuri, ce se cereau îndreptate. Între acestea era caracterul ei „de magazin general” care „nu putea să aibă o directivă și o concepție unitară” sau, cu alte cuvinte, faptul că „s-a simțit obligată să aibă un caracter neutru”. Or, luarea unei atitudinii, formularea unei judecăți de valoare era nu doar posibilă, ci și necesară, căci „numai astfel poate interesa și călăuzi publicul”. Mai mult, el susține răspicat că „nu e vorba de a da neamului o literatură dirijată, ci de a selecționa valorile în măsura subordonării lor nevoilor obștești”. În același timp, plecând de la ideea că „așteptarea e o formă a creativității”, ca și nemulțumirea, se conchidea că aceste stări de spirit trebuie stimulate și consolidate de critică, de revistă, în genere, pentru a avea operele de valoare necesare. Acest program este pus în aplicare, va declara D. Caracostea, abia în numărul 7–8 al revistei, număr special, cu genericul *Basarabia și Bucovina. Omagiu mareșalului Antonescu.* În fapt, omagial este numai

Vladimir Streinu

textul iscălit de C. Rădulescu-Motru ce deschide numărul dublu, restul celor 480 de pagini fiind alocat poeziei şi prozei inspirate de Basarabia şi Bucovina sau datorate scriitorilor originari din cele două regiuni, precum şi studiilor şi articolelor privitoare la istoria, literatura, folclorul lor, ca și la realizările economice din deceniile ce au urmat Primului Război Mondial. Numărul se încheie cu o notiță a lui D. Caracostea, *Perspectivă spre viitor*, în care se anunță că „se suspendă, timp de şase luni, colaborarea la «Revista Fundațiilor Regale» a criticilor de formațiune fie estetizantă, fie liberalizantă până la simpatii față de ideologia şi literatura semită. Aceasta până ce directivele noi, care au început să fie date în aprilie 1941, vor fi suficient cunoscute prin revistă. De la această dată, revista urmărind nu să strice tot ce a fost bun, dar să împlinească, va primi colaborările vechilor critici numai în măsura în care se va face dovada că ei recunosc cerințele literare ale vremii. Ţinând seamă de imperativele conştiinței estetice, fără de care nu există durată, critica revistei afirmă că literatura nu este un mijloc de destrămare şi nici un simplu joc singularizant, ci o funcțiune de expresie adânc omenească şi românească totodată, fără care poezia nu poate fi integrată în cultura neamului.” În acelaşi număr se introduce o nouă rubrică impusă de circumstanțe, „Acte şi mărturii din războiul nostru”. În ciuda faptului că D. Caracostea îşi asuma noua „directivă”, totuşi pe coperta revistei va rămâne încă un an „comitetul de direcție”. Rămâne şi redactorul-şef Camil Petrescu, deşi nu semnează decât la intervale mari, de pildă, nişte reflecții (*Puncte de reper*), poezii (din ciclul *Transcendentalia*), proză (*Moartea pescăruşului*) şi o piesă de teatru (*Iată femeia pe care o iubesc*). Nici Petru Comarnescu nu mai este prezent decât cu totul sporadic în anii 1941 şi 1942. Va reveni însă la începutul anului 1943 cu studii (*Om, natură şi Dumnezeu în plastica românească*, *Călătoriile lui D. Golescu şi C. Drăguşanu*), apoi inițiind la „Cronici” subrubrica „Lucrări de filosofie românească”. Din „grupul criticilor” rămâne doar Perpessicius cu al său *Jurnal de lector*. Nivelul revistei nu scade totuşi. Publică poezie relativ frecvent Lucian Blaga, V. Voiculescu, Aron Cotruş (*Rapsodie dacă*), Ion Pillat (şi un eseu *Simbolismul ca afirmare a spiritului european*), apoi tinerii Horia Nițulescu, Lucian Valea, Aurel Chirescu, Ion Şiugariu, E.C. Crăciun, Mihnea Dragomir, Mihai Beniuc (*Paharul morții*,

D. Caracostea

Melița, *Secere*, 7/1942, apoi, în 1943 aproape număr de număr), Iulian Popa, Ion Ojog, Iulian Vesper, G. Dăianu, Radu Gyr (poeme de pe front), Mariana Moşoiu, Matei Alexandrescu, Ernest Verzea, Radu Brateş, V. Copilu Cheatră, Eugenia Mureşeanu, D. Stelaru, Petru Manoliu, Al. Raicu şi P. Paulescu, George Popa, George Putneanu, George Mărgărit, Magda Isanos, Ştefan Stănescu, Sergiu Cristian, Constantin Stelian, I. Frunzetti, A. Alexianu, Em. Th. Capidan ş.a. Gala Galaction e prezent cu o piesă de teatru (*Rița Crăița*), ca şi G. Brăescu (*Ministrul*) şi Ion Luca (*Salba Reginei*). În afara vechilor colaboratori cu proză, în frunte cu Mihail Sadoveanu (ce dă fragmente din *Frații Jderi*, apoi, în serial, *Anii de ucenicie*), vin câțiva noi – George Acsinteanu (*Stăpânul Bărăganului*), Eusebiu Camilar (*Costea, fratele meu, Sfârşitul Solobodei*), Petronela Negoşanu (*Mahalaua lunii*), Pericle Martinescu (*Paradisul nostalgiilor*). Debutanți sunt Remus Luca (cu ciclul de poezii *Vitrina cu păpuşi de porțelan*, 11/1943) şi Petru Dumitriu (cu o „cronică”, *Nocturnă în München*, 6/1943, şi cu proza *Niobe*, 3/1944), Studii remarcabile semnează D.

Caracostea (aproape număr de număr), C. Rădulescu-Motru (*Vocație și psihologie de adâncime*), S. Mehedinți (*Întrebări*), Lucian Blaga (*Introducere*), D. Popovici (*Precizări în legătură cu tema „Viața este vis”*), Al. Popescu-Telega (*Spania și hispanismul*) Th. Capidan (*Românii din Peninsula Balcanică*, *Simbioza albano-română*), Al. Dima (*Paul Zarifopol și estetica*, *Reflecțiile estetice ale lui G. Ibrăileanu*, *Definiția artei populare, noi precizări* ș.a.), Anton Dumitriu (*Logica lui David Hilbert*), Nicolae Roşu (*Efemeride poetice*, *Moartea peste timp și iluzie*, *Marginalii la romanul d-lui T. Arghezi*, *Idearium spaniol*), Ovidiu Drimba (*Despre arhitectonica poeziei lui Lucian Blaga*), N. Mărgineanu (*Problema evoluției*), C. Noica (*Filosofia Germaniei de azi*), Ovidiu Papadima (*Neam, sat și oraș în poezia lui Octavian Goga*), Basil Munteanu (*Un romantic rece: Adolphe*), Eugeniu Todoran (*Celălalt tărâm la V. Voiculescu*), Cornel Regman (*Ion Pillat, poet al tradiției*), Octav Şuluțiu (*Schiță asupra teatrului lui Lucian Blaga*), Vladimir Dogaru (*Mitul ca mijloc de creație, Gib. I. Mihăescu*), Adrian Marino (*Rimbaud în trei interpretări*), Vintilă Horia, Eugeniu Sperantia, Olga Caba, D. C. Amzăr (*Jurnal berlinez*), sau Gino Lupi, Giuseppe Ciffarelli, Wolf von Aichelburg ş.a. La „Cronici” Octav Şuluțiu se va ocupa de proză, iar Ion Şiugariu își concepe o subrubrică personală – „Viața poeziei”. Nouă este „Cronica bibliografică” susținută de G. Baiculescu de la numărul 9/1943. O inițiativă deosebită a lui D. Caracostea privește publicarea „mărturisirilor” făcute în 1932 la Facultatea de Litere de scriitori consacrați, din care fuseseră tipărite doar câteva (ale lui Octavian Goga în volum, ale lui Liviu Rebreanu chiar în **R.F.R.** în noiembrie 1940). Au urmat astfel în 1941 Ion Minulescu (*Nu sunt ce par a fi*), Ion Agârbiceanu, în 1942 Nichifor Crainic, Ion Pillat, Cincinat Pavelescu, D. Nanu, Gala Galaction, N. Davidescu, iar în 1944 Jean Bart. Pentru a completa seria, D. Caracostea a apelat și la Tudor Arghezi, care a dat textul *Dintr-un foişor* (12/1941). Revenind pe postul de redactor-şef, Camil Petrescu afirmă într-o notă, la sfârşitul numărului pe iunie 1944, că „experiența din ultimul timp a «Revistei Fundațiilor Regale» arată că este necesar să se revină la acea formă de conducere şi la acea ținută de apreciere obiectivă a valorilor care au prezidat începuturile și dezvoltarea revistei timp de aproape un deceniu”. Însă forma de conducere inițială („comitetul de direcție”) era pur nominală şi, de altfel, va fi abandonată peste un an. Şi „revenirea la aprecierea obiectivă a valorilor” e o formulă fără prea mare consistență. Pe de o parte, unii dintre cei ce semnau înainte de iunie 1944 continuă să fie prezenți şi după aceea, precum Ovidiu Papadima (*Evoluția europeană a pozitivismului*, *Tradiționalismul românesc și pozitivismul*, *Ion Ghica între religie și știință*); pe de altă parte, dintre vechii critici își reia colaborarea asiduă doar Tudor Vianu (cu serialul *Figuri și forme literare*). Intermitent sunt prezenți Şerban Cioculescu (*B.P. Hasdeu*, *Un moment sentimental din tinerețea lui Caragiale* şi *Ion Petrovici: „Raite prin țară”*, *Un clasicist baroc: C. Hogaş*) şi Perpessicius (*Jurnal de lector*). La sfârşitul anului cei doi își încetează cu totul colaborarea. În afara lor, semnează studii, „comentarii” şi „cronici” Petru Comarnescu (*Valoarea românească și universală a sculpturii lui C. Brâncuşi*, *Stilul epopeic al d-lui Mihail Sadoveanu*), Dan Simonescu, N. Cartojan (*Epoca lui Brâncovanu*), Petre Pandrea (*Introducere la „Portrete și controverse”*), Al. Tzigara-Samurcaş (*Supraviețuiri artistice din vremea dacilor*), Anton Dumitriu (*Paradoxele logicei*), Eugen Schileru (*Problema tragicului la Eugene O'Neil*), D.I. Suchianu, Ion Biberi (*Note asupra esteticii romanului*), Gh. Pavelescu, Ion Zamfirescu (*Ce este filosofia culturii*), Basil Munteanu (*Paul Hazard*, *Muzica minulesciană*), Adrian Marino (*Sir Philip Sidney și apărarea poeziei*), Ionel Jianu, N. Steinhardt (*Personalitatea lui André Gide*), Mihail Sadoveanu (*Literatura în Uniunea Sovietică*). La „Cronici” scriu frecvent Adrian Marino, Florian Nicolau, Sorana Gurian (din ianuarie 1945, despre scriitori sovietici), Camil Petrescu (despre Mihail Sebastian, 7/1945), Silvian Iosifescu (*John Steinbeck*) Al. Ciorănescu, Virgil Ierunca (despre scriitori francezi), A. Sacerdoţeanu, Adina Arsenescu-Iamandi ş.a. Nici în compartimentul beletristicii revenirea lui Camil Petrescu la cârma revistei nu aduce modificări substanţiale. Între iunie 1944 şi august 1945 colaborează cu proză Mihail Sadoveanu (*Anii de ucenicie*, *Fantazii răsăritene*), Ion Agârbiceanu (*Prăpastia*), Coca Farago (*Fragment*), Ion Marin Sadoveanu (*Din „Încercările lui Matei Sântu”*), Victor Papilian (*După 25 de ani*), Radu Tudoran (*Noaptea când s-a rătăcit copila*), Lucia Demetrius (*Fantezie romantică*), Petru Dumitriu (*Argonautica sau fabuloasa aventură*,), Hortensia Papadat-Bengescu (*Logodna*), Ticu Archip, Monica Lovinescu (*În contratimp*), I. Peltz (*Maestrul*,), Ioana Postelnicu, Pavel Chihaia,

Eusebiu Camilar, Geo Bogza (*Cartea Oltului*), Henriette Yvonne Stahl (*Păcat*), Cella Serghi (*Madeleine*). Îşi continuă colaborarea cu poezii Tudor Arghezi, V. Voiculescu, I. Vinea, N. Davidescu, Victor Eftimiu, George Dumitrescu, Ion Apostol Popescu, Petru Manoliu, Radu Brateş, George Popa, Al. T. Stamatiad (mereu cu traduceri), Mihai Beniuc (*Un om aşteaptă răsăritul*), G. Mărgărit, Iulian Vesper, Mihail Celarianu, G. Magheru, Radu Teculescu, Al. Vona, Valentin Strava, Raymonde Han, Profira Sadoveanu (şi cu piesa *Piscul Somnului*). Revin după mai mulţi ani de absenţă Zaharia Stancu, Sanda Movilă, Camil Baltazar, Ben Corlaciu, Dominic Stanca. Li se deschid coloanele şi foştilor avangardişti Geo Bogza (*Marele Orion*) şi Miron Radu Paraschivescu, precum şi tinerilor apăruţi pe scena literaturii la începutul războiului: Geo Dumitrescu, Ion Caraion, D. Stelaru, Ştefan Popescu, Constant Tonegaru (*Grădina publică*), Dinu Ianculescu, Sergiu Filerot, J. Popper. De notat e faptul că acum se ivesc primele încercări de adoptare a canonului poetic sovietic, întreprinse de Cicerone Theodorescu (*Cântece de galeră*), Dan Faur (balada *Şoimul munților*), Valeriu Câmpeanu (poemul *Stalingrad*). În numerele ieşite în vara anului 1945 nimic nu indică vreo intenție de restructurare a revistei. Ce-i drept, în iunie se votase legea de „întoarcere” a revistei la Fundația Regală pentru Literatură şi Artă, dar aceasta nu avea prea mare importanță. De aceea, când Al. Rosetti, în calitate de director, încearcă să justifice scoaterea, cu numărul din septembrie, a unei „serii noi”, trebuie să pună între paranteze, dacă nu chiar să nege, ceea ce se făcuse din iunie 1944. El susține astfel, în textul *O lămurire*, că „întoarsă […] la Fundația Regală pentru Literatură şi Artă, căreia îi aparținea dintru început, revista îşi reia atitudinea de sinceră şi largă democrație”. Distanțarea se face totuşi de „vitrega conducere pe care i-a impus-o dictatura fascistă din România”, sub care „revista a devenit organul unor interese străine de năzuințele țării”, „criticii au fost izgoniți de la revistă, dimpreună cu scriitorii democrați şi înlocuiți cu unelte ale dictaturii care guverna țara”. Însă revista ar fi fost „mântuită” încă de „actul de la 23 August”, „deschizător de eră nouă”. Al. Rosetti continuă declarând că „noua direcție […] s-a gândit din primul la modificarea titlului revistei”, care „ar fi avut avantajul de a şterge orice urmă a unui trecut întunecat”, dar că a renunțat din respect pentru „activitatea ei anterioară [ce] alcătuia un început de tradiție” şi că „s-a mulțumit cu înlăturarea ultimelor rămăşițe ale fostei direcții şi a păşit la reorganizarea revistei, chemând un mare număr de colaboratori noi şi încercați, modificând aspectul exterior şi economia ei interioară”. Schimbările constă, în fapt, în reformularea subtitlului, care acum este „Literatură – artă – cultură – critică generală”, şi în introducerea câtorva rubrici noi, şi anume: „Pagini de jurnal”, „Puncte de vedere”, „Lumea de azi” şi „Cronologie”. De asemenea, „Revista revistelor” devine „Presa mondială”. Acestora li se adaugă mai târziu „Glose” şi „Recenzii”. Noile rubrici nu au totuşi o individualitate bine definită: la „Puncte de vedere”, unde se cuprinde un medalion *Mihail Sebastian* de Al. Rosetti şi *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Despre rai* de G. Călinescu, intră şi *Jurnal de lector* al lui Perpessicius, prezent şi la „Comentarii critice” şi la „Note”. La fel, „Lumea de azi” din

Al. Rosetti

primul număr însumează articolele *Concepția sovietică despre artă* de Sorana Gurian, *Note despre tradiția în muzica sovietică* de Andrei Tudor şi cronica plastică *Salonul Oficial* de Florica Cordescu, pentru ca apoi să adăpostească şi cronica teatrală, iscălită de Alice Voinescu. Literaturii propriu-zise i se alocă un spațiu foarte mic. Mai multe numere se deschid cu pagini diaristice de Mihail Sebastian, de Fr. Rainer şi de Gh. Ulieru (*Însemnări din carnetul unui medic de țară*), cu „note de călătorie" ale lui Gala Galaction ori „de lagăr" ale lui Victor Eftimiu. Sunt prezenţi cu versuri Tudor Arghezi (aproape număr de număr), Eugen Jebeleanu (şi traduceri din lirica maghiară), G. Călinescu (*Versuri*, *Trei poeme*), C.T. Lituon, Ion Caraion, Marcel Gafton (*Stampă belică*, 4/1945, debut), Cicerone Theodorescu, Mihai Codreanu, Emil Gulian (postume), Mihail Crama, Al. A. Philippide, Maria Banuş, Victor Eftimiu, Ben Corlaciu, Constant Tonegaru, D. Stelaru, Sanda Movilă, Ion Barbu (*Dedicaţie*, 7/1947), Lucian Blaga (8-9/1947 şi *Aforisme*, 3/1947). Nuvele şi fragmente de roman publică Mihail Sadoveanu (*Roxelana*), Cella Serghi (*Ce ştia Etta*), Laurenţiu Fulga (*Retragerea*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Mama*), Dan Petraşincu (*Dragoste în revoluţie*), G. Călinescu (*Pendulul lui Saferian*), Ieronim Şerbu (*Fragment*), Henriette Yvonne Stahl (*Fântâna adâncului*), Ticu Archip (*Dragoste*), Geo Bogza (*Introducere la „Oameni din Valea Jiului"*), Ovidiu Constantinescu (*Pe unde trece pustiul*). Semnează studii şi articole Marta Bibescu (*La moartea lui Paul Valéry*), Camil Petrescu (*Adenda la Falsul tratat*), F. Aderca (*Originile criticii estetice*), Şerban Cioculescu (*Este Arghezi un poet obscur?*, *Ilarie Voronca*), Vladimir Streinu (în serial, *Versul liber*, *Colaborarea Hogaş – Ibrăileanu*), Geo Dumitrescu (*Un cântăreţ al poporului: M. Beniuc*), Mircea Florian (*Polaritatea culturii moderne*), G. Călinescu (*Sensul clasicismului*, *Petrarca şi petrarchismul*), Ion Biberi (*Literatura fantastică*), Pompiliu Constantinescu (*Concepte maioresciene în critica lui E. Lovinescu*, *Poezia personagiilor lui Caragiale*), Petru Comarnescu (*Walt Withman şi revoluţionarea poeziei moderne*, *Discuţii despre caracterele artei româneşti*), N. Steinhardt (*Neoclasicism sau neotradiţionalism?*), Lucreţiu Pătrăşcanu (*Sfârşiturile de epocă istorică şi producţia lor filosofică*), Andrei Oţetea (*Nicolae Bălcescu*), G. Zane (*N. Bălcescu, precursor al democraţiei româneşti*), D. Panaitescu (*Balzac şi problemele scrisului*), Ionel Jianu (*Constantin Brâncuşi. Mărturii*), O.W. Cisek (*Luchian şi depăşirea impresionismului*), Tudor Vianu (*Simbolul lingvistic*), Eugen Todoran (*Dumnezeu în poezia lui Tudor Arghezi*), Cornel Regman (*Un critic diagnostician: Pompiliu Constantinescu*), Jacques Lassaigne (ce-şi reia colaborarea), lectorul francez Jean Mouton (*Renoir*). De notat este încurajarea tinerilor, cărora li se deschid rubricile „Comentarii critice" şi îndeosebi „Recenzii", „Glose", „Note". Dintre cei ce debutaseră la **R.F.R.** în anii războiului sau imediat după 23 august, continuă să colaboreze Corin Eugeniu Grosu (acum secretar de redacţie al revistei), Sorana Gurian (prezentări de cărţi şi autori sovietici), Oscar Lemnaru, V. Cristian, Mihnea Gheorgiu, Virgil Ierunca (despre autori francezi, în genere), Al. Piru, Pericle Martinescu, Al. Ciorănescu, Henri Wald, Călin Popovici, Adrian Marino (cu documente macedonskiene), George Radu Bogdan, Victor Kernbach, Ovid S. Crohmălniceau, Iordan Chimet, Eugen Schileru, Tatiana Slama, Traian Ionescu-Nişcov, Sanda Popescu ş.a. Se reproduc din reviste străine articole şi studii de Ilya Ehrenburg, Silvio Guarnieri, Michel Dard, Eugen Seidel, Umberto Cianciolo, Egon Weigl, Anatolie Volkov. Criticată în mod repetat de alte reviste de cultură („Viața românească", „Orizont", „Flacăra" etc.) şi de organele de presă ale PCR, redacția **R.F.R.** se apără destul de neconvingător, făcând totodată eforturi majore pentru a se alinia la poziția ideologică a „democrației" instaurate la 6 martie 1946. Înregistrând tot mai des dificultăți, revista apare în chip repetat cu întârziere, îşi diminuează destul de mult volumul şi se tipăresc numere duble. Un astfel de număr, pe octombrie–noiembrie 1947, este consacrat aproape în întregime aniversării Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Cu toate acestea, odată cu abdicarea forțată a Regelui Mihai, revista trebuie să-şi înceteze apariția. ***V.D.***

REVISTA „GÂNDURI BUNE", publicație apărută la București, lunar, între februarie și septembrie 1923, având un profil literar, artistic și cultural de orientare tradiționalistă. Redactor este Dim. C. Zavalide, iar pe coperta interioară sunt enumerați colaboratorii: I.A. Bassarabescu, N.A. Bogdan, Const. Z. Buzdugan, Maria Cunțan, Cridim (Christea N. Dimitrescu), Alex. G. Doinaru (pseudonimul lui Alexandru Gheorghiu), Ion Dongorozi, Elena Farago, Zoe Frasin (Zoe Tutoveanu),

C.D. Fortunescu, C.V. Gerota, Artur Gorovei, Al. Iacobescu, D. Iov, Emil Isac, Vintilă Russu- Şirianu, Mihail Sadoveanu, Sandu Teleajen, G. Tutoveanu, George Voevidca, Elena Voronca. Li s-au alăturat Irina G. Lecca, B. Luca, I. M. Marinescu, C. Nedelescu-Zlotești, Giorge Pascu, G. Ranetti, Horia Robeanu. În programul antimodernist al revistei, prezentat sub formă de „însemnări" pe ultima pagină, se enunță: „Voim să combatem sub toate formele aberațiile literare moderne, care, cu prisosință, au năvălit și stăpânesc în bună parte literatura noastră și să-i împotrivim vechea și buna tradiție literară românească". Redacția își propune să anexeze fiecărui număr secțiunea „Buletin lunar al cărților și revistelor românești", contribuind astfel la alcătuirea unui repertoriu bibliografic. La rubrica „Pagini necunoscute" vor fi scoase din „coloanele vechilor reviste, unde zac uitate", lucrări „ale unor scriitori care, pe vremuri, au reprezentat o valoare bine pronunțată în literatura noastră". Versurile, proza, intervențiile publicistice incluse în sumar sunt orientate exclusiv spre valorile tradiționale. ***Il.C.***

REVISTA GENERALĂ, periodic apărut la București la 15 iunie și la 15 august 1886, sub redacția unui comitet. **R.g.** încerca, fără informația necesară, de unde și nivelul scăzut al contribuțiilor publicistice, să combată curentul materialist și antireligios în știință și literatură. Cu versuri și proză figurează în paginile revistei Grigore Sima al lui Ion (*Colindă*, culeasă din Vidra de Sus, *Baba*, povestire, și schița *Odată și azi*) și Ion Pop-Reteganul (*Aurul Transilvaniei*, *Voivoda țiganilor*). O traducere din scrierile lui Lev Tolstoi (*Cazacii*, primele capitole) aparținea tot lui Ion Pop-Reteganul, care semna cu pseudonimul Anibal. S-a mai tălmăcit, după o versiune franceză, *Cele trei mere de aur* de scriitorul american Nathaniel Hawthorne. ***R.Z.***

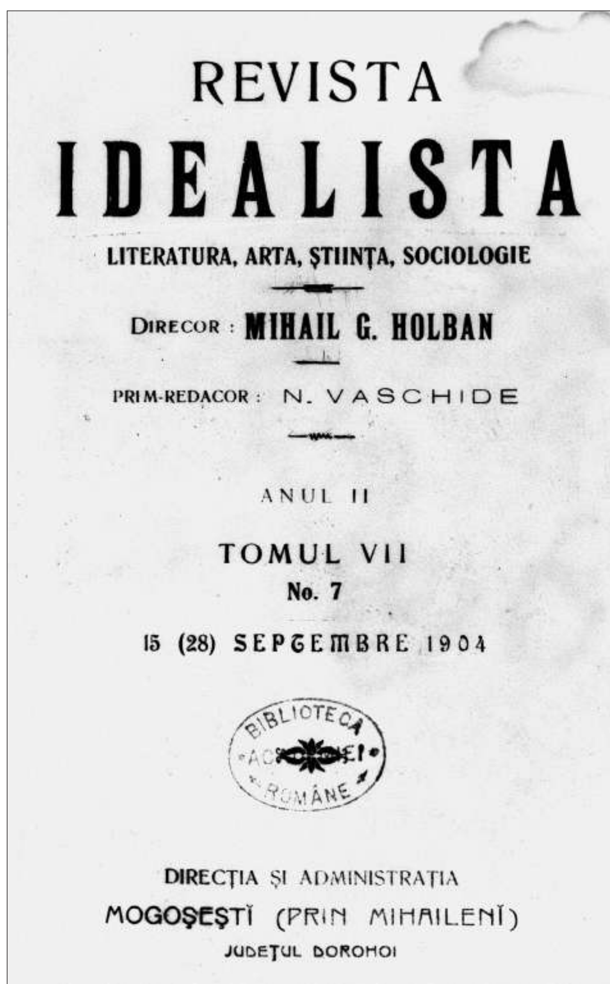
REVISTA GENERALĂ ILUSTRATĂ, publicație apărută la București, lunar, între 15 noiembrie 1925 și august 1939, având ca directori, succesiv, pe Gh. Oroveanu, pe Eusebie Vicol și pe Şt. Oroveanu, care este, în același timp, proprietar și administrator. În numărul 5–6/1939 subtitlul „Politică, literară, științifică, agricolă, comercială, industrială, financiară, mondenă și sportivă" devine „Informație și propagandă străjerească, turistică și literară". Profilul periodicului este de informație generală și de analiză politică și economică. Partea sa culturală și literară cuprinde poezie și proză (texte originale apar, însă, destul de sporadic în sumare și fără o selecție riguroasă), scurte eseuri, portrete. „Note literare și artistice" este o rubrică ocazională, inserând informații culturale de actualitate. Se publică sau se retipărește poezie de Mihai Gregoriady de Bonachi, Mihail Munteanu, Cincinat Pavelescu (epigrame), Gallia Tudor, precum și proză de Ludovic Dauș, Ioan Nicolau, Tudor Arghezi (*Fata de demult*, 2/1932). Sunt reproduse câteva studii și articole mai vechi: A.D. Xenopol (*Literatura haiducească*, un studiu critic acid la adresa contrafacerilor literare, declarate „de inspirație folclorică", ale unor autori obscuri); Ioan Pop-Florantin (*Sufletul artelor*, scurt studiu de estetică a artei). Gh. Oroveanu propune, în *Călătorind prin Ardeal*, un reportaj pe teme de etnografie și folclor. Articole de popularizare sunt *Cultura între anii 1601–1716* și *Premiul Nobel pentru Literatură*. Este de menționat faptul că publicația abundă în texte portretistice (Nicolae Iorga, G.B. Shaw, Dostoievski, Georges Clemenceau, Octavian Goga). ***C.Tt.***

REVISTA GERMANIŞTILOR ROMÂNI, publicație apărută la București, fără o periodicitate precizată, între 22 martie 1932 și decembrie 1938, ca organ al Societății Germaniștilor din România. Director este Simion C. Mândrescu, iar secretar de redacție I.E. Torouțiu. Rubricile obișnuite sunt „Informațiuni și recenzii", „Cărți primite la redacție", „Recenzii și însemnări". **R.g.r.** apare în anul centenarului morții lui Goethe, astfel încât primul număr e consacrat în întregime acestui eveniment: Simion C. Mândrescu, *Caracterul național al operei literare a lui Goethe*, Victor Marian, *Noul Goethe și actualitatea*, Ion Sân-Georgiu – un studiu asupra personalității artistului, Bernhard Capesius, *Poezii lirice de ale lui Goethe ajunse poezii populare în Ardeal*, I.E. Torouțiu, *Copilărie și tinerețe*, *Amurg și noapte* (articole despre biografia poetului), Ion Gherghel, *Baladele lui Goethe în românește*. Notații, articole despre Goethe sunt prezente aproape în fiecare număr, cum se întâmplă și în cel de-al doilea, unde I.V. Pătrășcanu semnează *Influența juridică și religioasă în opera lui Goethe*, iar Eugenia Guneș face o analiză a elegiilor. Ulterior Franz Lang glosează pe marginea coordonatei umane a scriitorului (*Goethe ca german și cetățean mondial*), R. Heinz Schullerus abordează chestiunea

traducerii lui *Faust* în românește, iar Iorgu Iordan relația dintre Goethe și Italia. *Goethe în literatura română* este titlul unei contribuții a lui Ion Gherghel, care alcătuiește și *Bibliografia critică despre Goethe în literatura română*, tipărită în 1934–1936. Același fel de bibliografie îi vizează pe Schiller și pe Heine. Revista se susține, în genere, prin publicistică. Astfel, Filomela Brătianu scrie despre Christian Morgenstern, Bernhard Capesius despre Gerhart Hauptmann, I. O. Ştefanovici-Svensk se ocupă de Richard Wagner, Victor Morariu de Jean Paul, Simion C. Mândrescu analizează modernismul decadent și propune o incitantă introducere în romantismul german, Konrad Richter se oprește asupra personalității lui Martin Luther, Virgil Tempeanu e interesat de Stefan George, dar și de tema *Eminescu în nemțește*, lui Victor Morariu îi aparțin însemnările intitulate *Un nou roman german cu subiect românesc*, lui Dumitru Murărașu articolul *Eminescu și Schopenhauer*. Numărul 1/1937 e dedicat personalității lui Heinrich von Kleist, iar numărul 3/1937 lui Rainer Maria Rilke, din a cărui lirică tălmăcesc Ion Pillat, O.W. Cisek și Virgil Tempeanu. Transpunerile în limba germană reprezintă un sector important, existând intenția consolidării cunoașterii reciproce între cele două culturi. Poeme de M. Eminescu, Octavian Goga, Ion Pillat, G. Bacovia, Adrian Maniu traduc Bernhard Capesius și Konrad Richter, acesta din urmă oprindu-se și la *Ion*, romanul lui Liviu Rebreanu, în vreme ce Hermine Pilder-Klein optează pentru transpunerea unor fragmente din *Pădurea spânzuraților*. Din proza lui Emil Gârleanu și a lui I. Al. Brătescu-Voinești tălmăcește Olimpia Borănescu-Filittis, iar din lirica germană modernă Filomela Brătianu. În numărul 3/1934, dedicat lui Schiller, G. Murnu transpune *Cufundătorul*. Opera și personalitatea lui Friedrich Nietzsche fac obiectul a numeroase intervenții, între care C. Rădulescu-Motru, *Filosofia lui Fr. Nietzsche în România*, Virgil Tempeanu – traducerea unui grupaj consistent din poemele filosofului. Eliza S. Mândrescu oferă câteva versiuni din Gottfried Keller, sub genericul *Nuvele germane moderne*. Directorul publicației se află în centrul unui număr omagial; un număr special i se consacră și lui Carmen Sylva, la două decenii de la trecerea în neființă, despre regina-poetă exprimându-și impresiile Elena Perticari, Irina Procopiu, Otilia Oteteleșanu, Mărgărita Miller-Verghy, Aida Vrioni, Alfred Klug, iar în numărul următor Octavian Goga. ***D.B.***

REVISTA IDEALISTĂ, publicație apărută la București, lunar, între 1 martie 1903 și 15 mai 1904, apoi din ianuarie 1909 până în septembrie 1916; în intervalul 15 iunie 1904–decembrie 1908 își mută sediul la Mogoșești, în județul Botoșani. Director este Mihail G. Holban, prim-redactori fiind N. Vaschide și, pentru o scură perioadă, Aurel Alecsandrescu-Dorna (martie–mai 1904). Ca secretari de redacție figurează, succesiv, Ioan Manolache (până la numărul 12/1906), N. Vaschide (1907), Aurel Alexandrescu–Dorna, N. Zaharia (martie 1911–decembrie 1912). Până în iunie 1909 apare cu subtitlul „Literatură, artă, știință, sociologie", devenit ulterior „Revistă creștină-socială" și, din noiembrie 1910 „Publicație creștină-socială". **R.i.** cuprinde literatură originală, traduceri, eseuri critice, studii, însemnări de călătorie, articole istorice, economice și politice, precum și cronici, recenzii, semnale editoriale și informații culturale. Până în 1909 revista se manifestă pe linia unui modernism moderat. Literatura tipărită în

REVISTA
IDEALISTA
LITERATURA, ARTA, ŞTIINŢA, SOCIOLOGIE

DIRECOR: MIHAIL G. HOLBAN

PRIM-REDACOR: N. VASCHIDE

ANUL II

TOMUL VII
No. 7

15 (28) SEPTEMBRE 1904

DIRECŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
MOGOŞEŞTI (PRIN MIHAILENI)
JUDEŢUL DOROHOI

paginile sale oferă peisajul hibrid al unor producții ce adoptă, pe de-o parte, preceptele ideologice ale modernismului (elasticitatea categoriei temporale, citadinismul, psihologismul – în proză; imagistica de factură decadentistă și convulsiile nevrotice ale eului, de nuanță simbolistă – în poezie), rămânând însă, la nivel formal, îndatorate postromantismului. Pe lângă această literatură tranzitorie, la pragul dintre două tendințe istorice și estetice, sunt găzduite producții fără pretenții, imitative, mergând înapoi, spre secolul al XIX-lea, de la romanul de mistere până la pastelul în maniera lui Vasile Alecsandri. Totuși, calitatea revistei, în prima perioadă, este susținută de o serie de colaborări importante, precum și de un număr de celebrități ale vieții culturale a momentului. În timp, semnăturile prestigioase devin din ce în ce mai rare și, fără a-și pierde întru totul profilul cultural (continuă să publice literatură, cronici, recenzii etc.), **R.i.** dă prioritate unor contribuții care se orientează exclusiv către domeniul economic și social. După cum semnalează și noul subtitlu apărut pe frontispiciu, începând din 1909 periodicul își circumscrie și mai strict zona de interes, ca revistă „creștină-socială”, promovând un misticism ortodoxist moderat, care va duce, fatalmente, la dispariția sa. Sunt prezenți cu poezie Corneliu Botez, C. Teodorescu, Ştefan Cruceanu, D. Nanu, Barbu Lăzărescu (Barbu Lăzăreanu), Corneliu Moldovanu, N.M. Condiescu (care semnează și N. Corbu sau N.C. Corbu), Alexandru Zamfirescu, Hariton Ştefănescu, Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Eugeniu Sperantia, Elena Văcărescu. Un loc special îl are textul eminescian, publicându-se inedite (*Eu pe pieptul tău,* 6/1906, *Locul aripelor*, *Cine-i* și *Prin nopți trecute*, 10/1906), iar în 8/1906 este reprodus textul dramei *Bogdan-Dragoș*. Semnează proză Eugenia Ianculescu de Reus (nuvele și fragmente de roman), Petru Vulcan, Artur Gorovei, Edgar Th. Aslan, I. Ciocârlan. Se publică pagini de Mihail Sadoveanu (*Morarul*), Gala Galaction (*Adamova*), fragmente dramatice de Anton Bibescu (actul al doilea din drama psihologică *Gelosul*) și Grigore Ventura (drama în patru acte *Prejudecăți*). Sunt, de asemenea, inserate studii de Pompiliu Eliade (*Ce este literatura?*), Ion C. Bacalbașa (*Literatura noastră dramatică*), I. Tanoviceanu, Mihail G. Holban (*Victor Hugo și critica contemporană*), N. Zaharia, N. Petrescu-Coman, Petre V. Haneș, Ovid Densusianu (*Poeții noștri și poezia populară*). În numărul 2/1904 Ioan Slavici răspunde, în articolul *Literatura românească și dl. Duiliu Zamfirescu*, la afirmațiile polemice ale autorului *Vieții la țară* în urma obținerii de către Slavici a Premiului Academiei Române, pentru romanul *Din bătrâni*. Replica se axează pe disputa privitoare la naturalismul lui Émile Zola, ale cărui scrieri ar fi „un fel de spital”, și este dată de pe poziția idealismului neoplatonician și a esteticii tradiționale clasice, fundamentată pe principiul frumosului. Traduceri fac Lia Măgură, Mihail G. Holban, Dim. C. Zavalide ș.a. Cronicile literare și teatrale sunt susținute de Aurel Alexandrescu-Dorna și de Ion C. Bacalbașa. Mai colaborează Florea Simionescu, M. Negru, Elena Poenaru, I.G. Duca. ***C.Tt.***

REVISTA IDEII, publicație apărută la București, lunar, din noiembrie 1900 până în noiembrie 1916, sub direcția lui Panait Mușoiu. În articolul-program

Ca să ne facem înțeleși, semnat de director, revista se proclamă un organ al „concepțiilor înaintate”, al anticonvenționalismului, dar formulările sunt confuze și nu lasă să se întrevadă o direcție clară. Interesul este, în primă instanță, de natură socială și propagandistică. **R.i.**, de orientare stângistă, debutează sub semnul unor intenții culturale ambițioase, paginile sale găzduind articole de fond pe teme politice, sociale și istorice, aparținând lui Panait Mușoiu, însemnări și comentarii ale unor autori de prestigiu, texte literare, îndatorate, din punct de vedere tematic, ideilor socialiste, traduceri, biografii și note. Începând cu a doua jumătate a anului 1905, numere întregi cuprind aproape în exclusivitate traduceri ale unor articole ideologice. Din 1907 **R.i.** încetează să mai aibă vreo pretenție literară serioasă, pentru a deveni o tribună de afirmare a ideologiei socialist-umanitariste. În afara includerii relativ constante a versurilor lui Mircea C. Demetriade, sunt publicate poezii de O. Carp, Sergiu Cujbă, I. Neagu, E. Lazăr ș.a. Pe lângă stihuri „de îndemnuri și deplângeri uvriere”, în numărul 112–113/1912 se reproduce poemul *Noapte de mai* de Al. Macedonski, căruia îi mai apăruseră aici, în numărul 1/1900, și câteva pagini de jurnal ficțional (*Din carnetul unui dezertor*). Proza tipărită este realistă, naturalistă și de un eticism demonstrativ. O ilustrează autori precum Valeriu Bernard, I. Neagu, I. Munteanu. În mod întrucâtva surprinzător, dată fiind epoca literară pe care o traversează, periodicul cultivă reportajul, fie prin traduceri, fie prin contribuții ale unor autori români (Gh. Mărculescu ș.a.). Apar (adesea fără semnătura traducătorului) texte de Ada Negri, Maxim Gorki, Maupassant, Verhaeren, G. Herwegh, Villiers de l’Isle-Adam, precum și din Nathaniel Hawthorne (versiuni de Emma Lăzăreanu și Eufrosina Dimitriu), F.W. Weber (transpunere de H. Frollo), N.G. Cernîșevski, Jean Richepin (în tălmăcirea lui Cincinat Pavelescu). Panait Mușoiu traduce o parte din *Lisistrata* de Aristofan. Un fragment preluat din Franklin H. Gidding, *Viața și opera lui Spencer*, în traducerea lui Nath. Finkelștein, constituie un studiu monografic ce insistă pe raționalismul științific al teoriei dezvoltării universale. Capitolul în care **R.i.** excelează este comentariul socioideologic sau moralizator, prin texte selectate din autori străini (adesea nume celebre), în transpuneri de obicei nesemnate și fără specificarea sursei. Apar astfel pagini din Victor Hugo, Aldous Huxley, Maupassant, Lev Tolstoi, A. Lefèvre, William Thackeray, Mirabeau, Paul Lafargue sau chiar din Rabelais, alături de care figurează articole de C. Dumitrescu-Iași, Ioan Nădejde. Alți colaboratori: Constantin Cristescu, Al.C. Stegăreanu, I. Friedman, Petre Locusteanu. ***C.Tt.***

REVISTA ILUSTRATĂ, publicație apărută la Craiova, neregulat, între octombrie 1891 și decembrie 1892. În aprilie 1892 e indicat ca redactor-șef Gr. D. Pencioiu, iar numărul ultim anunță ca editor și proprietar pe C.N. Iovipale. Prospectul face cunoscut un program redacțional cu totul nou pentru anii ’90 ai secolului al XIX-lea și, totodată, promițător. **R.i**. se dorește a fi o revistă de literatură, urmând să tipărească traduceri și informații privind viața culturală și artistică din toată lumea (*Prospect*). Redactorii vor să încerce nu numai o cuprindere largă a literaturilor naționale, ci și o reprezentare onestă și informată a tuturor curentelor și școlilor artistice. Fără a-și realiza programul ambițios și dificil, revista a publicat totuși multă literatură, iar selecția scriitorilor a fost întotdeauna atentă. Este demnă de semnalat încercarea de a se traduce în românește și din scriitori bulgari (Ivan Vazov) și croați (Fr. Mazuranić). S-au făcut tălmăciri din literatura americană (*Un mort viu* și *Corbul* de E.A. Poe), din cea franceză (Victor Hugo, Jules Verne, Ernest Renan, Guy de Maupassant, Alphonse Daudet, Émile Zola, François Coppée, Catulle Mendès, Jules Richepin, Édouard Pailleron, Jules Clarétie, Sully Prudhomme ș.a.), germană (Lessing, Heine, M. G. Saphir), italiană (Leopardi, Giovanni Verga) și rusă (Gogol, Lev Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski). ***R.Z.***

REVISTA ILUSTRATĂ, publicație lunară, apoi bilunară, care a apărut între ianuarie și decembrie 1898 la Reteag și la Şoimuș (județul Bistrița-Năsăud), din ianuarie 1899 până la 15 iulie 1901 la Şoimuș și din 1 august 1901 până la 15 decembrie 1902 la Bistrița. În primul an redactor a fost Ion Pop-Reteganul. I-au urmat Ioan Baciu (1899–15 iulie 1901), Simion P. Simion (până la 15 decembrie 1901) și Victor Onișor. Revista oferă, așa cum se anunță în primul număr, beletristică, literatură populară, note și recenzii (*Onorat public cetitoriu!*). Trăsătura comună a scrierilor este aceea de a fi „instructivă și moralizatoare”. **R.i.** se așază, astfel, în linia publicațiilor

de familie care s-au tipărit în Transilvania spre sfârșitul secolului al XIX-lea. Cu proză (schița *Todorica*, nuvela *Doamne cine a greșit?*) și publicistică (*Visarion Roman și Institutul „Albina”, Gimnaziul român din Năsăud, Țăranii noștri* ș.a.) este prezent I. Pop-Reteganul. Cu versuri și proză colaborează George Simu, Elena Voronca, Maria Ciobanu, I. G. Sbiera. S-au republicat și pagini din V. Alecsandri (*Legenda sfințirii bisericii de la Curtea de Argeș*), G. Coșbuc (*Ştefan Vodă, Doina* ș.a.) sau din autori mai puțin cunoscuți, precum Smara și G. Gr. Caïr. Producțiile folclorice (legende, doine, anecdote) sunt culese, cele mai multe, de I. Pop-Reteganul, dar și de S. Fl. Marian, Gh. Cătană, Iosif Vulcan, Th. A. Bogdan. La „Telegraful redacțiunei” I. Pop-Reteganul îi răspunde elevului Octavian Goga: „Ai talent [...] cultivă-l cu diligență”, iar în numărul următor (5–6/1898) îi publică poezia *Nu-i fericire pe pământ*. ***R.Z.***

REVISTA ILUSTRATĂ, publicație apărută la București, cu periodicitate variabilă (lunar, bilunar, „o dată la 20 de zile”), de la 15 octombrie 1908 până în octombrie 1910, cu o întrerupere între aprilie și august 1909, având subtitlul „Publicațiune bilunară pentru literatură, artă, teatru, muzică, mode, sport și vilegiatură”. Editor-proprietar: M. Faust-Mohr. De la numărul 7/1909 i se alătură H.F. Valentin, iar de la 11/1910 este anunțat ca prim-redactor George Grant. În ultimul număr (17–18) pe frontispiciu va fi trecut și I. Rusu-Abrudeanu (director), ca urmare a fuziunii cu „România ilustrată”. Periodicul își propune să dea „cititorului român o publicațiune ilustrată, în care să se oglindească viața noastră de toată zilele, evenimentele mai de seamă din țară și din străinătate”. Caracterul enciclopedic se vădește în multitudinea de rubrici care oferă informații din varii domenii: „Cronica medicală”, „Galeria parlamentară”, „Din înțelepciunea popoarelor”, „Umoristice”, „Cronica feminină” etc. Partea literară, cea mai extinsă, are în vedere toate genurile, excepție făcând doar comentariul critic, unde ar putea fi menționate totuși paginile lui D. Teleor (*Fabulistul Gr. Alexandrescu, Cum au intrat junimiștii în politică, Un satirist uitat: Ioan Ianov, Spiritul gazetarilor de acum 35 de ani*). Deși se publică, număr de număr, versuri de I. Gr. Periețeanu, Ludovic Dauș, Cincinat Pavelescu, Barbu Nemțeanu, Al. St. Vernescu, G. Millian-Maximin, C. Săteanu și proză scurtă de Vasile Pop, Mihail Mora, V. Scânteie, Emil Gârleanu, A. Nora, accentul cade pe mișcarea teatrală din București (cronici dramatice, interviuri, medalioane dedicate actorilor). Un loc aparte îl ocupă publicitatea și comentariile referitoare la Compania Dramatică Davila, care își deschide porțile la 12 septembrie 1909 cu reprezentarea piesei *Stane de piatră* de Hermann Sudermann. Apar fragmente din piesele *Măgarul lui Buridan* de Robert de Flers și G.A. de Caillavet și *Urmările* de Emil Nicolau, se reproduce integral piesa *Pământ* a lui M. Polizu-Micșunești. Segmentul traducerilor, destul de bogat, este orientat spre literatura franceză, remarcându-se versiunile românești ale lui I. Gr. Periețeanu din poezia lui Charles Baudelaire, Edmond Haraucourt, Armand Silvestre, Albert Samain. Prezintă interes și o transpunere din Leonid Andreev, schița *Masca de chinez*. În numărul 6/1909 este semnalată constituirea Societății Scriitorilor Români. Alți colaboratori: C. S. Ballan, Ana Marcu (sub pseudonimul Mimi Pinson), G. Metaxa-Doro. ***A.-M.B.***

REVISTA INDEPENDENTĂ, publicație editată la București în noiembrie 1887, pentru a suplini „Literatorul”, care își încetase apariția. Număr unic, numerotat în continuarea „Literatorului”, **R.i.** își propune în *Introducere*, redactată de Al. Macedonski, să aibă în vedere doar „arta și frumosul literar”. Colaboratori sunt scriitorii din cercul „Literatorului”. Bonifaciu Florescu și Mircea C. Demetriade experimentează, și aici, poemul în proză, N. Ţincu, N. G. Rădulescu-Niger și D. Manolescu-Sidery publică pagini de proză. Un comentariu politic antigerman (*Buletinul politicii externe*) este semnat de Al. Macedonski, prezent în paginile revistei cu versuri (*Noapte de mai, Supt stele, Leul, Homo sum*) și cu o povestire, *Metzengerstein*, „pe jumătate imitată, pe jumătate tradusă”, din E. A. Poe. La rubrica „Bibliografie” este criticată pătimaș proza lui C. Mille. ***S.C.***

REVISTA INDEPENDENTĂ LITERARĂ-ŞTIINȚIFICĂ, publicație apărută la Craiova, ca bilunar, în decembrie 1890 și în ianuarie 1891. Din comitetul de redacție fac parte Traian Demetrescu, I.T. Izvoranu și Mihail M. Trișcu, toți trei dornici să contribuie la impulsionarea vieții intelectuale din Craiova (*Un cuvânt înainte*). Cel mai activ

este Traian Demetrescu, prezent cu versuri și cu articolul *Portrete din literatura franceză – M. Guyau*. D. Stăncescu publică basme populare, M.M. Trișcu tipărește *Impresii de călătorie*, iar Eugen Vineș alcătuiește note bibliografice. ***R.Z.***

REVISTA JUNIMEI, publicație apărută la București, lunar, între 15 ianuarie și 15 septembrie 1875. Grupul de adolescenți, cei mai mulți elevi de liceu, care participă la redactarea revistei, au oferit conducerea periodicului tânărului Al. Macedonski. Poetul se retrage însă după apariția primului număr, nefiind de acord cu „latinismul" excesiv al grupării. Era mai curând o tendință italienizantă în ortografia și limbajul acestor începători, între care se numără Demetru G. Ionnescu (Take Ionescu), Grigore Andronescu, George I. Ionescu, I.P. Niculescu, Paul Pârvulescu, Paul Scorțeanu și Barbu Păltinianu. Ei sunt prezenți cu versuri modeste, influențate de literatura pașoptistă și de poeții de la „Revista contimporană", cu proză de aceeași factură și cu traduceri. Număr de număr semnează nuvele romanțioase, în care realul și fantasticul se îmbină, Take Ionescu, autor și al uneia dintre primele scrieri românești de anticipație, *Spiritele anului 3000 (Impresiuni de călătorie)*. Viitorul politician face și cronică literară, discutând, cu aplomb dar fără discernământ critic, scrieri literare diverse (*Scarlat*, roman de I.C. Fundescu, *Amor, Patria și Dumnezeu* de G. Baronzi ș.a.). Un P.E. traduce, nu fără o sensibilă înțelegere a originalului, *Tristețea lunii* de Baudelaire și, în versuri curgătoare, *Undinele* de Heine. Poezii ale lui Victor Hugo (*Copilul*, *Libelula*) sunt tălmăcite de Paul Pârvulescu și de D. Petrino, căruia i se publică și versuri proprii. Al. Macedonski a colaborat la **R.j.** cu fragmente din poema *Carminella* și cu *Pastel*, iar lui Alexandru Donici, sub titlul comun *Din fabulele inedite*, i se tipăresc *Gâscele* și *Musca*. ***R.Z.***

REVISTA LILIPUTANĂ, publicație apărută la București, lunar, din noiembrie 1929 până în decembrie 1930, sub conducerea lui Nicolae Roșianu și a lui Vasile Niculescu. Gazetă nepretențioasă, fără o selecție riguroasă a textelor, **R.l.** găzduiește o poezie epigonică posteminesciană, cu tușe simboliste, și o proză (îndeobște scurtă, de dimensiunea tabletei) urmând în general linii psihologizante, cu accente patetic declarative. Pe prima pagină a primului număr apare un text scurt, intitulat *Cuvânt înainte* și semnat Red., care sintetizează în câteva rânduri programul revistei: „«Revista liliputană», cu totul originală în modul în care se prezintă, nesubjugată nici unei școale literare, plămădită din dragostea de frumos a unor tineri, își propune însămânțarea unui nou cerc literar a cărui înmugurire, balsam și roade să le răspândească suflării românești de pretutindeni". Ideile se limpezesc întrucâtva în numărul următor, când redacția răspunde unor atacuri din alte reviste, prilejuite de proaspăta ei apariție: „Apreciem deopotrivă opera de artă tradiționalistă, ca și modernistă. Însă după cum ne ridicăm hotărâți împotriva elucubrațiilor modernismului exagerat, tot astfel ne vom păstra aceeași atitudine de intransigență în fața tradiționalismului decadent". Ultima pagină cuprinde rubrica intitulată „Caleidoscop liliputan", în care se fac scurte recenzii și comentarii de revista presei. Se publică sau se retipăresc versuri de Nicolae Roșianu, Horia Roman. Este prezent Eugen Ionescu cu poezii care vor fi strânse în placheta *Elegii pentru ființe mici* (1931): *Florile*, în cheie simbolistă, cu influențe din D. Anghel, în numărul 1/1929; *Elegie* (2/1929), în maniera lui Ştefan Petică; *Moartea păpușii*, cu elemente expresioniste și tușe bacoviene (3/1930); *Bujorii albi*, decadentistă (4/1930). Semnează proză Virgil Popescu, P. Noaghea ș.a. ***C.Tt.***

ANUL AL XVI-lea No. 1. 10 FEBRUARIE 1895.

„LUPTA PENTRU LUMINĂ" „LUMINA PRIN LUPTĂ"

REVISTA LITERARA

APARE LA 10, 20 ŞI 30 ALE FIE-CAREI LUNI

Director, Th. M. STOENESCU Prim-Redactor, COLONEL G. BOTEANU

Redacția și Administrația la Tip. Curții Regale F. Göbl Fii, Str. Regală, 19. București

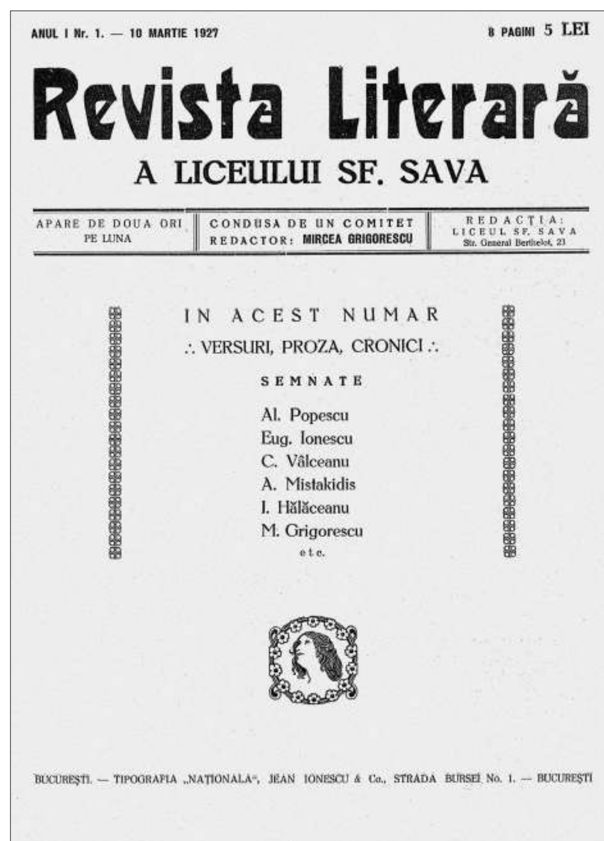
REVISTA LITERARĂ, publicație apărută la București, săptămânal, cu unele întreruperi, de la 7 aprilie 1885 până la 20 noiembrie 1905 și de la 1 martie până la 20 mai 1907. Este editată în locul „Literatorului" care, prin plecarea lui Al. Macedonski la Paris, își suspendase pentru un timp apariția. Subintitulată chiar „Literatorul", revista debuta, în continuarea lui, cu numărul 8 din anul VI. Când „Literatorul" reapare (1886), **R.l.** își continuă, paralel, existența. Macedonski atrăgea atenția asupra distincției care trebuia făcută între cele două

publicații. În primele numere Theodor M. Stoenescu este redactor administrativ, director fiind Ştefan Vellescu, iar V.A. Urechia – președinte de onoare al societății „Revistei literare”. Din 1887 până în 1905 directorul revistei va fi Th. M. Stoenescu, ca prim-redactori figurând Ştefan Vellescu, Gh. Boteanu, C. Al. Ionescu-Caion. În 1907 iese cu titlul „Revista literară și politică”, tot sub direcția lui Th. M. Stoenescu. A început ca revistă a cenaclului macedonskian și nu a avut o poziție independentă, ducând mai departe polemicile „Literatorului”, însă fără verva și orientarea programatică a acestuia. Profilul publicației, în pofida eclectismului ei, rămâne destul de șters. În primii ani colaboratori sunt membrii grupului de la „Literatorul”: Duiliu Zamfirescu, Carol Scrob, Bonifaciu Florescu, Traian Demetrescu, Victor Bilciurescu, D. Karnabatt, I.N. Iancovescu; sporadic apar și Al. Davila (debutează aici cu versuri în 1885), M. Gaster, Al. Vlahuță, B. Delavrancea, C. Mille. A publicat în **R.l.** și Macedonski, dar foarte puțin: nuvela *După perdele* (1885), poeziile *Ospățul lui Pentaur* (1886) și *Sonnet Scythe* (1898). În fiecare număr Th. M. Stoenescu tipărea, neobosit și fără selecție, poezie, proză, teatru, traduceri. Alături de versurile lui Mircea C. Demetriade, Iuliu C. Săvescu, Al. Obedenaru și Al. Petroff – poezie simbolistă și parnasiană –, în **R.l.** apar numeroase încercări sentimentale, lipsite de valoare, semnate de Aristide Cantilli, N. Ţincu, M.I. Toncescu, N. G. Rădulescu-Niger, Carol Scrob, V. Fărcășanu. Cu proză sunt prezenți D. Stăncescu, Th. D. Speranția, neînsemnații G. Dympolescu, Aug. R. Clavel, D.P. Manolescu, superficialul N. G. Rădulescu-Niger, dar și I.A. Bassarabescu (din 1897) și Mihail Sadoveanu (în 1900 și 1901). Scriitorii pașoptiști și postpașoptiști, revendicați de „Literatorul” ca tradiție literară, sunt retipăriți și în paginile **R.l.**: Al. Depărățeanu (vodevilul *Don Gulică sau Pantofii miraculoși*, tipărit postum, în 1892), D. Bolintineanu (cu romanul *Elena*). Studii de istorie literară publică M. Gaster (*Din scrierile lui Constandin Golescul*), T.G. Djuvara (*Încercări asupra literaturii române de la început până în zilele noastre*), Şt. Vellescu (*Pagini din istoria teatrului român*). Mihail Strajanu are preocupări de estetică (*Principiul artei*, *Realism și idealism*, *Estetică*), C. Al. Ionescu-Caion și C. Drăgulinescu apar ca autori de studii clasice; se traduce din Ferdinand Brunetière *Arta și morala*. Mai vie era cronica teatrală, semnată adesea de Th. M. Stoenescu. În 1901, sprijinit de directorul revistei, Caion îl acuză pe I.L. Caragiale de plagiat. Speriat însă de intervenția justiției, Stoenescu se desolidarizează și C. Al. Ionescu-Caion este înlăturat din funcția de prim-redactor al revistei. Fără un principiu călăuzitor în selecție, **R.l.** are o bogată rubrică de traduceri. Precumpănesc transpunerile din romantici (Byron, Hugo, Lamartine, Musset, Bürger, Carducci, Heine). Numeroase sunt și tălmăcirile din poezia franceză simbolistă și parnasiană, prin care **R.l.** făcea, în linia „Literatorului”, atmosferă favorabilă curentelor moderne: Baudelaire (*Poeme în proză*, *Abel și Cain*, *Spleen*, *Cântec de toamnă*), Verlaine (*Cânt de toamnă*), Rollinat (*Amanta macabră*, *Prăpastia*, *Biblioteca*), Jean Richepin, José-Maria de Hérédia, Catulle Mendès. Alături de texte din Barbey d'Aurevilly, François Coppée, Paul Bourget, Georges Ohnet, Armand Silvestre, apar pagini din Émile Zola, Guy de Maupassant, Gustave Flaubert, Lev Tolstoi, E. A. Poe și chiar din Friedrich Nietzsche. ***S.C.***

REVISTA LITERARĂ, publicație apărută la București între 15 martie și 21 decembrie 1947, cu subtitlul „Săptămânal de poezie, proză și critică”; continuă revista „Orizont” a lui Sașa Pană. Redactor-șef este Miron Radu Paraschivescu. Revista intenționează să se adreseze în special tineretului, angajând chiar discuții în contradictoriu (prin înființarea unui cenaclu). Pe parcursul apariției **R.l.**, de la „popularizare” și „lămurire” se ajunge la impunerea unor noi principii, subliniate de Vladimir Colin în articolul din ultimul număr, intitulat *La capăt de drum*. În afara rubricilor „Poezie” și „Proză”, importantă este cea de „Critică”, susținută de așa-zisele revizuiri din „Ferestre”, „Revista revistelor”, „Săptămâna”. Încă din primele numere Paul Cornea, cronicar literar, va afirma că „adevărata critică pornește din sociologie”, luându-l ca exemplu pe C. Dobrogeanu-Gherea. În numele acestei noi orientări, va aprecia că filosofia din romanul *Moartea cotidiană* al lui Dinu Pillat „este una profund decepționistă, a zădărniciei luptei și a fatalității eșecului”. Tot astfel poezia lui Remus Luca este stigmatizată de Sașa Pană drept „poezie de atmosferă lunatecă”, „fără legătură cu viața de azi”. Dar critica cea mai virulentă va fi îndreptată împotriva literaturii promovate de existențialismul francez (Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Gabriel Marcel), contrapusă noii literaturi sovietice, deoarece

– formulează sentențios Nicolae Moraru – „poetul, literatul este ideolog. Este luptător”. Motiv suficient pentru Radu Lupan de a critica revista „Agora”, îngrijită de Ion Caraion și de Virgil Ierunca, acesta din urmă considerând „existențialismul egal cu umanismul”. Prin includerea a numeroase fragmente de jurnal aparținând lui Ion Marin Sadoveanu, Eugen Jebeleanu, M. Blecher și lui Mihail Sebastian, Sașa Pană crede că se poate vorbi de „un nou realism”. El descoperă în Al. Sahia (republicat cu schița *Revoltă în port*) „un antemergător al realismului popular”. Actualitatea – afirmă Sașa Pană – impune însă „realismul democrației populare transformat din realismul durerii populare”. Cu o cronică ușor mai temperată va interveni și Ov. S. Crohmălniceanu, pentru a sublinia legătura dintre suprarealism, ca „diversiune ideologică”, și criza generală a economiei burgheze. Tranșant, într-un limbaj schematizat, se manifestă Leonte Răutu, care scrie articolul *Despre realismul socialist*. Mare emoție stârnește vizita lui Louis Aragon și a Elsei Triolet, despre care relatează Eugen Jebeleanu, Nicolae Moraru și Zaharia Stancu, odată cu publicarea unor traduceri din textele celor doi scriitori francezi, semnate de Mihnea Gheorghiu, Geo Dumitrescu, Veronica Porumbacu ș.a. În schimb, acordarea Premiului Nobel pe 1947 lui André Gide, „apologetul înfiorat al inconsecvenței și al actului gratuit”, îi provoacă indignare lui N. Moraru. Deși militează pentru ceea ce apologeții noii orientări numesc o artă „sănătoasă, clară”, revista acceptă și unele „poezii alambicate”, precum *Protocol al unui club Mateiu Caragiale* de Ion Barbu sau criticatul poem *Somn în oraș* de Remus Luca. De fapt, încă din primele numere, poeții promovați au fost cei considerați, în spiritul și litera recentei modificări de paradigmă ideologică, „luptători” sau scriitorii „sociali”: Magda Isanos, Emil Isac, Nina Cassian, Aurel Baranga, Dumitru Micu, Ilarie Voronca, Mihu Dragomir, Ion Frunzetti, Scarlat Callimachi, Veronica Porumbacu ș.a. În afara micilor medalioane literare de prezentare a poeților prezenți în revistă, Savin Bratu semnează un articol intitulat *Orizontul poetic al lui D. Th. Neculuță*. La rubrica „Proză” Marin Preda se distinge cu schița *Salcâmul*, comentată ca oferind „conturarea unei forțe epice cu totul personale”, și cu *Întâia moarte a lui Anton Tudose*. În afara lui Mihail Sadoveanu, „prozatorul național”, prezent cu *Mărturisire* și *Într-o zi de primăvară*, majoritatea prozatorilor sunt pe cale de afirmare: Aurel Baranga, Eusebiu Camilar, Laurențiu Fulga, Petru Vintilă, Şerban Nedelcu, Traian Coșovei ș.a. Ion Marin Sadoveanu evocă figurile lui Nicolae Filimon și Costache Caragiali, iar Vicu Mîndra pe Mihail Kogălniceanu, C. Facca, Cilibi Moise. Sașa Pană dă la „Restituiri” programele revistelor „Bluze albastre”, „Era nouă” și „Cadran”, comentează, în articolul *O nouă carte de Tr. Tzara*, piesa de teatru *Fuga*, după ce mai înainte scrisese despre un volum al aceluiași autor, *Morceaux choisis*. M.R. Paraschivescu, în comentariul *Traducerile de poezie*, subliniază că „a fi traducător și localizator nu e doar un expedient oarecare, ci o treabă de creație proprie, și nu numai creație, dar de vocație și de cultură”. Într-adevăr, **R.l.** face loc frecvent unor traduceri, orientându-se, din nou conformist, în special spre literaturile țărilor intrate în sfera de influență a URSS. Elena Eftimiu, o bună cunoscătoare a acestui spațiu cultural, realizează grupaje din literaturile cehă, polonă, bulgară, slovacă, Gh. Dinu (Ştefan Roll) traduce din „poeții progresiști ai Bulgariei democrate”, în timp

ce A. Toma transpune din poeții sovietici (Stepan Şcipaciov, Konstantin Simonov). Un număr întreg este consacrat culturii maghiare, între altele Eugen Jebeleanu tălmăcind *Şapte poeme* din Ady Endre, însoțite de ilustrațiile Floricăi Cordescu. Ion Frunzetti, atașat de presă la Belgrad, prezintă și transpune din noua lirică iugoslavă: Vladimir Nazor, Branko Cipić ș.a. În afară de Louis Aragon și Elsa Triolet, sunt puși în evidență poeții Rezistenței Franceze, în versiunea lui Sébastien Agnésia. Sașa Pană traduce nuvela *Masacrul câinilor* de Claude Sernet (Mihail Cosma), „trimisă special revistei", Marcel Breslașu dă o versiune la *Exodul* de Benjamin Fondane (B. Fundoianu). Un grupaj e dedicat poeziei negre, cu o prezentare de Eugen B. Marian, iar Nina Cassian tălmăcește din „poezia cehă de azi", dar și din Jacques Prévert. De o amplă prezentare se bucură Henri Barbusse într-un articol al lui Al. Jar, iar N. Moraru se ocupă de Mihail Şolohov, autor al romanului *Pe Donul liniștit*, și de Lev Tolstoi, cu referire la romanele *Război și pace* și *Învierea*. În **R.l.** sunt și numeroase reproduceri de picturi, de la Botticelli la Magdalena Rădulescu, Marc Chagall, Iser, Matisse, Cézanne, Diego Rivera, sau de sculpturi de Ion Vlasiu, Ivan Mestrović, Rodin. ***M.Ş.***

ANUL I Nr. 1. — 10 MARTIE 1927 8 PAGINI 5 LEI

Revista Literară

A LICEULUI SF. SAVA

APARE DE DOUA ORI PE LUNA | CONDUSA DE UN COMITET REDACTOR: MIRCEA GRIGORESCU | REDACTIA: LICEUL SF. SAVA Str. General Berthelot, 23

IN ACEST NUMAR

∴ VERSURI, PROZA, CRONICI ∴

SEMNATE

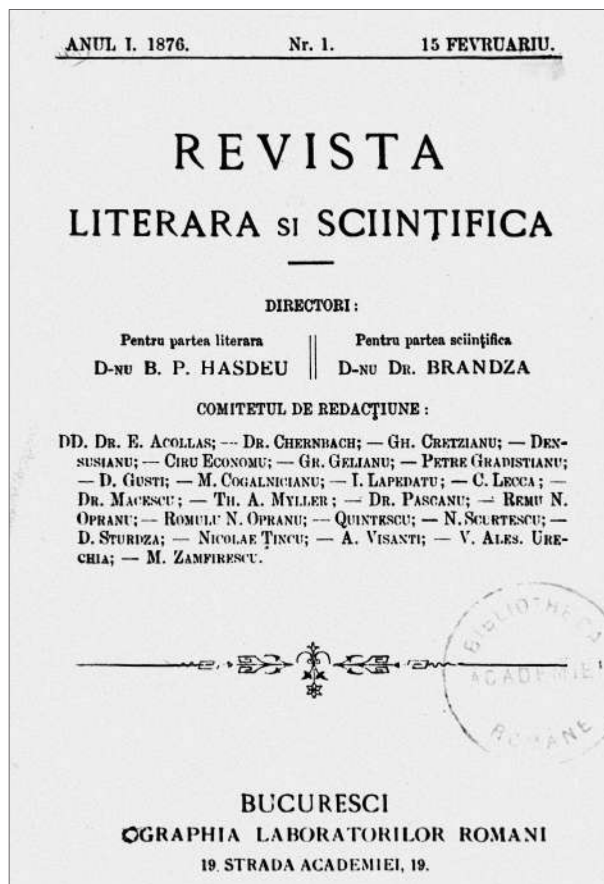
Al. Popescu
Eug. Ionescu
C. Vâlceanu
A. Mistakidis
I. Hălăceanu
M. Grigorescu
etc.

BUCUREȘTI. — TIPOGRAFIA „NAȚIONALA", JEAN IONESCU & Co., STRADA BURSEI No. 1. — BUCUREȘTI

REVISTA LITERARĂ A LICEULUI „SF. SAVA", publicație apărută la București, bilunar, apoi lunar, cu întreruperi, între 10 martie 1927 și decembrie 1943, sub conducerea unui comitet redacțional. Conform unei notițe din numărul 1/1928, semnată de Horia Roman, **R.l. L. „Sf. S."** continuă revista „Ramuri fragede". Fondator este Mircea Grigorescu, iar ca redactori figurează Al. Popescu, G. Melidoneanu, Horia Roman, Barbu Catargi, Emil Caliga, N. Melinescu, Constantin G. Ionescu, George Ciorănescu, Vintilă V. Mihăilescu ș.a. De la numărul 1/1931 are titlul „Revista literară a Colegiului Național «Sf. Sava»", iar de la 1–2/1933 titlul se modifică din nou, devenind „Revista Colegiului Național «Sf. Sava»". În articolul *Literatura tinerească*, semnat de Mircea Grigorescu (1/1927), autorul solicită din partea literaturii tinere, cu titlul de program, „corectitudine formală" și „aptitudini critice". Alte articole-program, care apar uneori în paginile periodicului, fac apel, în termeni generali, mai degrabă la valori etice și mai puțin la cele estetice. Se afirmă independența publicației, distanțarea față de orice școală literară sau cenaclu, păstrându-se în schimb „linia sănătoasă a tradiționalismului", trădată totuși, în destule rânduri, de includerea unor texte literare ce ies din cadrul proiectat sau chiar a unor texte teoretice promovând o orientare diferită. Eclectismul revistei devine astfel un argument în favoarea ei, prin faptul de a nu fi constrâns, printr-un dogmatism estetic rigid, talentele critice și literare ce au gravitat în jurul nucleului redacțional. Începând din 1936, publicația înregistrează o sensibilă scădere, pierzând din substanță și din colaboratori. Eugen Ionescu debutează în numărul 1/1927 cu poezia *Copilul și clopotele*, o combinație paradoxală între instrumentalismul de tip macedonskian și elegia postromantică, urmată de *Crinii* și de *Copacii* – un poem de explicită filiație bacoviană, apoi de *Bujorii albi*, un rondel de asemenea macedonskian, precum și de o *Elegie* dedicată lui Horia Roman. Poeziile vor fi reluate, unele cu mici modificări, în volumul *Elegii pentru ființe mici* (1931). Tot în primul număr Eugen Ionescu semnează o cronică plastică despre D. Ghiață. Poezie de factură simbolistă scriu Horia Roman, Ion Călifar, Alfred Moșoiu, V. Niculescu, poeme clasice (îndeosebi pasteluri)

dau C. Fântâneru, Al. Popescu, Mihail Steriade, iar poezie tradiționalistă C.I. Vâlceanu, Atanasie Nuși, Radu Gyr. Mai colaborează cu versuri Vasile Militaru, Neagu Rădulescu, care debutează aici, Ion Manolescu, Ştefan Stănescu, Radu Moșoiu, Mircea Grigorescu,Leonid Dimov (debutează în revistă în 1943). Paginile epice vin de la Eugen Ionescu, Al. Popescu, V. Diaconescu, Valeriu I. Grecu, George Ciorănescu, C. Fântâneru. Comentarii literare și estetice fac Octav Şuluțiu – un alt debutant –, alături de el aflându-se Al. Popescu, Raul Theodorescu, Radu Gyr, G. Melidoneanu, Zaharia Dan, George Ciorănescu ș.a. Lui Mihail Dragomirescu îi aparține studiul în șase părți *Curente mai noi în literatura română* (1–2/1930), privitor la cele mai importante paradigme literare cu impact asupra scrisului românesc al veacului: sămănătorismul, poporanismul, naționalismul etic (Simion Mehedinți și „Convorbirile literare”) și estetismul (Al. Macedonski, continuat de Ovid Densusianu și „Vieața nouă”). Constantin Micu și C. Maican sunt autorii articolului *De la dada la suprarealism*, iar George Ciorănescu realizează studii monografice despre St. O. Iosif și Duiliu Zamfirescu. Publică traduceri Horia Roman (din Albert Samain), Alexandru Marcu (din Rainer Maria Rilke), Anton Mystakidis, Constantin H. Niculescu (din Luigi Pirandello). Cronicile literare sunt susținute de Constantin Maican, George I. Ştefănescu, George Ciorănescu, Paul I. Papadopol. Eugen Ionescu debutează şi în critica literară, cu o recenzie la volumul de versuri al lui Perpessicius *Scut şi targă* (7/1927), unde conchide că „nu poezia este adevărata vocaţiune a autorului, care e mai mult inteligent decât sensibil-poetic”. Eugen Ionescu și Octav Șuluțiu semnează și cronicile plastice, iar revista presei îi aparține lui Mircea Grigorescu. Alți colaboratori: G. Tătărăscu, Nichifor Crainic, Emanoil Bucuța, Miron Suru, Petru Comarnescu, Vintilă Horia, care, semnând cu numele real, V. Caftangioglu, debutează în 1932 tot în paginile acestei reviste. ***C.Tt.***

REVISTA LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ, publicație apărută la București, lunar, între 15 februarie și 15 mai 1876, sub direcția lui B.P. Hasdeu (partea literară) și a lui Dimitrie Brândza (partea științifică). Într-o notă din primul număr B. P. Hasdeu anunță că va „dirige” partea literară, căreia îi va imprima „nu o direcție nouă, ci o direcție sănătoasă”. Sub titlul *În loc de prefață. Al doilea rămășag*, Hasdeu reia aceleași idei și republică un celebru acrostih îndreptat contra Junimii. Revista păstrează în cele patru luni de apariție orientarea antijunimistă, dar, ca și la „Revista contimporană”, junimismul va fi combătut nu atât în planul principiilor politice și literare, cât în chestiuni de amănunt, privindu-i mai ales pe membrii societății ieșene. Polemica cobora astfel de la idei la persoane, pierzându-și în bună măsură interesul istorico-literar; rămân, totuși, savoarea și ascuțimea de spirit proprii replicilor lui Hasdeu. El a mai publicat aici versuri (*Doine orientale*) și a retipărit *Ursita*. Dintre scriitorii epocii figurează cu versuri G. Crețeanu, N.V. Scurtescu, I.Al. Lapedatu, Mihail Zamphirescu, Ciru Oeconomu, N.I. Pruncu, Ronetti-Roman (*Adio al unui expatriat*), Al. Lara, D. Petrino, Gr. Gellianu, G.G. Meitani, P.V. Grigoriu, Matilda Cugler-Poni și N. Beldiceanu (*Armindenul*). Câteva nuvele, menționabile prin prezența unor trăsături de literatură parțial reușită, îi aparțin lui Theodor A. Myller. N. Ţincu

ANUL I. 1876. Nr. 1. 15 FEVRUARIU.

REVISTA

LITERARA SI SCIINŢIFICA

DIRECTORI:

Pentru partea literara	Pentru partea sciinţifica
D-NU B. P. HASDEU	D-NU DR. BRANDZA

COMITETUL DE REDACŢIUNE:

DD. DR. E. ACOLLAS; — DR. CHERNBACH; — GH. CRETZIANU; — DENSUSIANU; — CIRU ECONOMU; — GR. GELIANU; — PETRE GRADISTIANU; — D. GUSTI; — M. COGALNICIANU; — I. LAPEDATU; — C. LECCA; — DR. MACESCU; — TH. A. MYLLER; — DR. PASCANU; — REMU N. OPRANU; — ROMULU N. OPRANU; — QUINTESCU; — N. SCURTESCU; — D. STURDZA; — NICOLAE ȚINCU; — A. VISANTI; — V. ALES. URECHIA; — M. ZAMFIRESCU.

BUCURESCI
OGRAPHIA LABORATORILOR ROMANI
19. STRADA ACADEMIEI, 19.

tălmăcește poezia *Ninonei*, după Musset, dar, în general, revista nu găzduiește traduceri, excepție făcând tragedia *Egmont* de Goethe, în versiunea românească a lui D. A. Sturdza. La partea științifică au colaborat V. A. Urechia, Petru Grădișteanu, Al. Papadopol-Calimah, precum și Aron Densușianu (cu studiul *Epopeea română*). Din iulie 1876 revista s-a unit cu „Revista contimporană", sub titlul „Revista contimporană, literară și științifică". Tot atunci B. P. Hasdeu încetează să mai redacteze rubricile de literatură. ***R.Z.***

REVISTA LITERARĂ-ŞTIINŢIFICĂ A SOCIETĂŢII „MIHAI EMINESCU", periodic editat la Chișinău, bilunar, cu intermitențe, din 1931 (luna nu este precizată) până în octombrie 1931 și din noiembrie 1934 până în aprilie 1938. Redactori sunt elevi ai Liceului „Mihai Eminescu" din Chișinău. Pentru partea literară și critică în primul comitet de redacție răspund Valentin Gr. Chelaru și E. Seinbaum, succedați de A. Biletov, I. Cuporițchi, I. Ghermanschi; dintr-un comitet de redacție face parte Alex. Oatul, iar colegiul dintre noiembrie 1936 și aprilie 1937 este condus de viitorul poet George Meniuc; redactor-șef în ultimul comitet de redacție e Efim Golovașciuc. Prin conținutul variat, cât și prin forma grafică atractivă, publicația este o prezență demnă de remarcat în presa școlară românească. Aici debutează George Meniuc cu versuri, proză și articole. Sunt prezenți frecvent, cu proză scurtă, versuri, critică literară și recenzii, Alex. Oatul, E. Curtz, T. Erhan, Mihai Boboc, I. Raizu. În afară de partea literară, revista conține rubricile permanente „Pagina științifică" și „Pagina sportivă". ***I.Dg.***

REVISTA MEA, publicație apărută la Cluj, lunar, din ianuarie 1935 până în august 1936, având ca director și redactor responsabil pe Marta D. Rădulescu. Subintitulată „Revistă literară critică și de cultură generală", găzduiește scrieri de factură preponderent sămănătoristă și ortodoxistă, studii, reportaje, interviuri, subsumate însă, toate, unei ideologii antisemite și promovării unui naționalism accentuat. În articolul program *Pentru confrați*, apărut în primul număr, Marta D. Rădulescu definește **R.m**. ca fiind „un organ de luptă [...] nu împotriva unor oameni, ci împotriva unui anumit spirit [...] din literatura noastră". Elanul polemic al autoarei se îndreaptă în primul rând asupra unei forme contemporane de critică („stearpă, personală, superficială și nesinceră, într-un jargon de mahala, veninos și fără spirit"), pentru ca, ulterior, să dea frâu liber diatribelor antisemite, sub pretextul unei analize a trei „simptome de putreziciune" din cultura literară a epocii: „mercantilizarea producției literare [...] din partea scriitorilor înșiși", apoi „năvala producției meschine de bolnav sexualism și ieftină pornografie, sub eticheta de roman și nuvelă", și, în sfârșit, „încercarea, foarte aproape de reușită, de acaparare intenționată a marii literaturi românești de către o coterie evreiască, în scopul îndepărtat, dar vădit, de a se servi de ea pentru țintele lor politice, ca de o puternică armă împotriva unei națiuni pe care o urăsc și vor s-o îngenunchie, pentru a o exploata mai bine". Retorica naționalistă și eticismul conservator constituie platforma de pe care Marta D. Rădulescu lansează apoi un vast dosar incriminator, conținând fapte legate îndeosebi de propria carieră literară, sub teza generalizantă a unui „denunț" al „antiromânismului literar". Sunt tipărite versuri de Marta D. Rădulescu, Constantin I. Goga, Radu Gyr (*Corbea*), Ion Stănescu-Max, Aron Cotruș (un grupaj de trei poeme din ciclul *Horia*), Grigore Bugarin, Ion Hodoș (*Rânduri pentru Dumnezeu*, *Scârbă*). Rubrica „Cronica rimată" publică poeme semnate Palas. Scriu proză Marta D. Rădulescu (narațiuni de factură mitico-simbolică, sub titlul *Prințul din Katmandu*, precum și fragmente din romanul *Frăția de cruce*), Mihail Lungianu (fragmente care mizează pe simbolistica de tip folcloric) ș.a. Conform orientării stabilite de Marta D. Rădulescu în articolul-program, care conținea și un apel fervent la o coaliție culturală antimozaică, apel reluat într-un material din numărul pe aprilie 1935, studiile și articolele selectate în **R.m**. se înscriu pe linia naționalismului exacerbat, subordonând acestui deziderat orice idee culturală. Autorii sunt Titus Mălai, Dan Rădulescu, Ion Hodoș, V. Marin, Radu Gyr (*O generație tânără și un moment istoric*), Mihail Polihroniade (*Editura și presa ca factori de deznaționalizare culturală*, în care semnatarul acuză infiltrația „jidovească" în producția românească de tipărituri). Recenzii semnează Marta D. Rădulescu și Titus Mălai. Începând cu numărul 9–10/1935 revista devine aproape în exclusivitate un organ de propagandă legionară. Alți colaboratori: Iosif C. Dumitrescu, Valeriu Cârdu, Ion Banea, Leon Ţopa, Ion I. Moța, Vasile Cristescu. ***C.Tt.***

ANUL I.—No. 1 20 BANI 20 Duminică 20 Iulie 1897

REVISTA MODERNA

PUBLICAȚIUNE BI-MENSUALA
ȘTIINȚIFICĂ, LITERARA ȘI IN SPECIAL SPORTIVĂ
Apare la 20 și la 5 a le fie-carei luni
Director: CONSTANT CANTILLI

REVISTA MODERNĂ, publicație apărută la București, bilunar și apoi lunar, între 20 iulie 1897 și 26 martie 1898, sub direcția lui Constant(in) Cantilli. Prima publicație românească programatic „modernă”, **R.m.** era deschisă colaboratorilor „Literatorului” într-un moment în care cenaclul macedonskian rămăsese fără revistă proprie. **R.m.** publică versurile de început, de factură simbolist-parnasiană, ale lui Ion Theo (Tudor Arghezi) – *Clara noapte*, reprodusă din „Liga ortodoxă”, *În regiuni bizare*, *Noapte* – și ale lui Grigore Pișculescu (Gala Galaction) – *Pe Ivra* –, precum și poezii de Iuliu Cezar Săvescu, Cincinat Pavelescu, Constantin Cantilli, Al. Bogdan-Pitești. În **R.m.** Al. Macedonski continuă seria demonstrațiilor de versificație începută în „Literatorul” cu *Pe lacul de Garda*. Revista se situează în continuarea „Literatorului” și prin atacurile violente la adresa lui Titu Maiorescu, G. Coșbuc și C. Dobrogeanu-Gherea. Macedonski îi consacră un medalion lui Gr. H. Grandea, socotindu-l „trăsătura de unire” dintre clasicismul nostru și modernitate. Articolul *Literatura modernă*, semnat Marțial (Al. Macedonski), apreciază că rafinamentul, complexitatea de simțiri, caracteristice sensibilității moderne, duc în poezie la complicație artificială și la prețiozitate și recomandă apropierea de trecut, „de natural, de simplu, de clasic”. Este elogiat Paul Verlaine, poetul genial al nevrozei, care depășește orice catalogări: simbolist, decadent, instrumentalist. O prezentare interesantă, prin filiațiile parnasiene pe care le stabilește, face C. Cantilli la un volum al lui Al. Macedonski, *Bronzes*. Tot el ține cronica sportivă și republică un reportaj narând aventura „velocipedică” a sa și a lui Al. Macedonski (*Pe velociped între București și Brașov*), editat în volum în 1894. ***S.C.***

REVISTA MOLDOVEI, publicație apărută la Botoșani, lunar, între 1 mai 1921 și decembrie 1927, sub conducerea unui comitet redacțional din care fac parte Tiberiu Crudu, preotul Thoma Chiricuță, N.N. Răutu, Constantin Oprescu ș.a. Tradiționalismul își pune amprenta în chip precumpănitor asupra orientării **R.M.**, care vine dinspre sămănătorism și poporanism, dar se dovedește permeabilă unor orientări literare aparținând unui modernism de început (simbolismul, de pildă). Literatura tipărită aici beneficiază rar de nume sonore, cum sunt colaborările, sporadice, ale lui V. Voiculescu și ale lui Victor Ion Popa, dar poate fi apreciată din punctul de vedere al unei anume coerențe la nivelul selecției. Într-un tardiv articol-program apărut în numărul 1/1926 și intitulat *Din programul revistei*, se reafirmă caracterul de „regionalitate” al publicației, căruia „chiar va căuta să-i dea un colorit și mai puternic”. Evidentele „iorghisme” („Botoșanii a fost cuibul boierimii moldovene […], al acelei boierimi care, păstrătoare de neam și de tradiție, are un rol mare în viața noastră din trecut”) atestă factura sămănătoristă și dă seamă de confuzia acesteia cu tradiționalismul, pe care, de fapt, revista îl practică. Lui N. Iorga, „membru de onoare” al comitetului de redacție, i se publică, sub titlul *Reviste regionale* (8–9/1924–1925), o scrisoare deschisă adresată redacției. Aici Iorga generalizează *ex cathedra* asupra datoriei unei publicații regionale, care n-ar fi aceea „de a înfățișa viața generală în reducțiunea firească a unui interes local”, ci „de a vădi culturei generale ceea ce viața locală îi poate da și ceea ce ea are dreptul să-i ceară”, obiectiv atins într-o măsură și de **R.M.** În ultimii doi ani de apariție publicația își pierde treptat interesul pentru literatură, găzduind în cel mai fericit caz texte folclorice, inserate într-o puzderie de monografii (despre locuri și personaje) ce inundă paginile. Pe lângă studii, se desfășoară și lungi serii de editoriale pe teme de istorie, geografie și învățământ, caracteristice fiind clișeele, sintagmele-lozincă și formulele de discurs bazate, toate, pe ideea de național, de renaștere românească, de mesianism istoric și politic, cu rădăcini, uneori explicite, în programele culturale ale lui Mihail Kogălniceanu și în dezideratele revoluției pașoptiste. Poemele din **R.M.** evoluează de la un neoromantism minor, posteminescian (Tiberiu Crudu, sub pseudonimul T. Mârza) până la clasicismul livresc (G. Tutoveanu), de la simbolism (George Voevidca), uneori de nuanță decadentistă, bacoviană, până la tradiționalism (G. Pallady) de factură pillatiană, prin invocarea universului copilăriei (V. Gh. Petrescu), sau „purist” (V. Voiculescu, *Răsărit*

pe câmpie). Mai semnează versuri Dumitru Baciu, Petru I. Manoliu (care debutează aici în 1922), C. Gruia. În sumar intră în general schițe, nuvele și note de călătorie, având ca autori pe Tiberiu Crudu, I. Gr. Oprișan ș.a. Traducerile aparțin lui T. Chiricuță (din Giovanni Papini), Beatrice Nițulescu (din Goethe și Maupassant), V. Nițulescu și lui C. Gruia (din Rabindranath Tagore). Apelând la modalități diverse de abordare a literaturii (de la critica textelor la demersul comparatist), eseurile acoperă zona teoretică a publicației, contribuind esențial la calitatea acesteia. Astfel, Leca Morariu întreprinde un studiu al variantelor poeziei *Fatma* de G. Coșbuc, N.N. Răutu deschide o discuție asupra simbolismului, acreditând ideea că acesta nu e o „școală" (un curent), ci o „manieră" (*În legătură cu „poezia nouă"*, 7/1922). Intervenția vine ca o replică la seria de articole publicate de N. Davidescu în revista „Flacăra", comentariile purtându-se pe tema noțiunii de simbolism și a reprezentativității acestuia în peisajul literar românesc. *Sufletul românesc modern: poetul Mihai Eminescu*, în traducerea Ceciliei Halunga, este un studiu de critică biografică scris de N. Iorga și apărut în „Revue bleue". I. Gr. Oprișan se ocupă de Al. Vlahuță și de D. Nanu, evocând mai degrabă omul decât opera. Paul I. Papadopol (*Studii în jurul fabulei*) analizează noțiunile geografice a căror ocurență poate fi detectată în textele fabulistice românești, cu precădere la autori precum Al. Donici și C. Stamati, iar în *D. Cantemir și începuturile fabulei românești* desemnează căile de pătrundere a speciei în spațiul literar românesc, studiază *Istoria ieroglifică* și elaborează, în final, o cronologie a fabulei românești, invocând trei nume de „întemeietori": D. Ţichindeal, Ioan Tomici și Gh. Lazăr. Revista mai găzduiește o dezbatere centrată pe unul din cele mai controversate „cazuri" literare ale vremii – Panait Istrati. Rubrica „Recenzii" e susținută de Tiberiu Crudu, I.V. Luca, Emil Nicolau, N.N. Răutu și Constantin Oprescu, iar „Revista revistelor" este realizată de Constantin Oprescu, N.N. Răutu și Thoma Chiricuță. Diverse contribuții au și Vasile Bogrea, Ion Sân-Giorgiu, D. Furtună. ***C.Tt.***

REVISTA MUNCII, publicație apărută la București, lunar, între 20 noiembrie 1945 și 25 decembrie 1948, având ca director pe Mișa Levin (până la numărul 22/1947), iar ca secretar de redacție pe Paul Teodorescu. Comitetul de redacție este alcătuit din Mircea Florentin, Ștefan Tita, Paul Teodorescu, Horia Liman, G. Stoica, Ed. Borilă, Barbu Zaharescu, C. Sabin, Fl. Tornea. Publicație „de cultură și educație muncitorească", editată din 1946 de Oficiul Muncitoresc de Educație și Cultură, iar din 1947 de Confederația Generală a Muncii, **R.m.** își propune să aibă un rol activ în modelarea etică și culturală a „noului stat" român. Pe parcurs își pierde, însă, interesul pentru sfera culturală, rămânând o tribună pentru lansarea discursului ideologic, cu derapaje grave înspre stalinismul militant și propagandistica specifică blocului comunist răsăritean. Prin literatura publicată se prefigurează un peisaj care va deveni definitoriu în următoarele decenii. În selecția materialelor literare și în comentariile critice relevant este, aproape exclusiv, criteriul tematic al realismului socialist, afirmat ca atare. Colaborează cu poezie Ştefan Tita, Basil Dahl, Ion Pribeagu, Mircea Florentin, N. Nasta, cu proză Horia Iancu, Teodor Mazilu, Eusebiu Camilar, Elisabeta Luca. Articolele își propun să demonstreze, dintr-o perspectivă propagandistică, orientarea ideologică marxistă a unor figuri culturale importante. Semnează studii și articole Ştefan Voicu (*Dobrogeanu-Gherea, critic literar*, o actualizare a figurii criticului pe temeiurile doctrinei gheriste sociologizante), Mircea Florentin (*Misiunea socială a scriitorului*, o teoretizare a literaturii de factură realist-socialistă, și *Walt Whitman, un poet al muncii și al libertății*), I. Şerbeanu (*G.B. Shaw și H.G. Wells*, de asemenea un act de revendicare ideologică, în virtutea categoriilor estetice de satiră și de utopie, practicate de cei doi autori). Apar voci susținând un discurs marxist explicit: Ion Vitner, Mihai Novicov. Se fac traduceri din lirica rusă. Cronica plastică este semnată de Eliza Repețeanu. Rubrica „Vitrina cărților" cuprinde cronici, recenzii, semnalări de carte. Alți colaboratori: Marin Sârbulescu, Eugen B. Marian, Gh. Niculiță. ***C.Tt.***

REVISTA NOASTRĂ, publicație apărută la București de la 15 martie 1905 la 22 aprilie 1907 și de la 1 iunie 1914 până în iunie 1916. Directoare la prima serie: Constanța Hodoș. Periodicitatea a oscilat de mai multe ori între bilunară, la început, și lunară, cu intenția unei tipăriri chiar săptămânale de la 15 septembrie 1915, când devine Organ al Societății Unirea Culturală a Femeilor Române și își adaugă subtitlul „Literară. Socială. Artistică". *Primul cuvânt* încearcă să sistematizeze programatic scopul ambițios căruia redacția i se va dedica: „Printre silințele noastre se va număra și aceea de

ANUL I. No. 1.
15 MARTIE 1905
REVISTA NOASTRĂ
SUB DIRECȚIUNEA DOAMNEI CONSTANȚA HODOȘ

CUPRINSUL NUMĂRULUI ÎNTÂIU:

Primul cuvânt ... de C. H.
Ce voim ... » Sofia Nădejde
Seară, Două cruci, versuri ... » Elena Văcărescu
Mântuirea, dramă într'un act » Constanța Hodoș
Opalul, versuri ... » Maria Baiulescu
Marea, nuvelă ... » Carola Ungarth
Devotare pentru suferinzi » Dr. Ecater. Arbore
Impresii din pinacotecă ... » Neli Cornea
Cântecul trădătoarei ... » Elena Poenaru
Invierea din Macedonia ... » Libertatea Vaian
Cronică literară ... » I. G.
Carnetul meu ... » Petrica Ralet

50 BANI EXEMPLARUL

a dobândi pentru această revistă și contribuirea literară a scriitorilor noștri de căpetenie. În primul rând însă ceea ce dorim și vom urmări este ca «Revista noastră» să devie o oglindă credincioasă a colaborării intelectualității femeiești la patrimoniul comun cultural național”. Unele nuanțări de perspectivă se desprind dintr-un articol similar, *Ce voim*, semnat de Sofia Nădejde: „Vom avea [ca] punct de program a încuraja și a da la iveală toate manifestările artistice ale femeilor române”. Poete cunoscute în epocă și mai înainte, între care Elena Văcărescu, Carmen Sylva, Ana Conta-Kernbach, poeți consacrați precum G. Coșbuc, O. Goga, G. Topîrceanu au alături condeie tinere din școala sămănătoristă în plină expansiune. Această pecete o poartă versurile semnate de Constanța Zissu (*Ofrandă*), Elena Farago (frecvent iscălind Fatma; *Salcie îngemănată, Departe*…), Ana M. (Marcu) Holda (și Mimi Pinson; cu strofe vesele), Ada Umbră (*Streini*), Maria Cunțan (*Târziu, Visez*…), Elena din Ardeal (Elena Simtion), Maria Baiulescu, Elena D. O. Sevastos, Elena N. (Niculiță-) Voronca, Ana Codreanu. Cam aceleași nume apar și ca autoare de schițe și nuvele având în centru chipuri din lumea satelor (Sofia Nădejde, *Fericire*, Ana M. Holda, *Tăticu și mamița*, Elena N. Voronca, *O pagină din Bucovina*), amintiri (Zoe Verzea, *Într-o marți*, Otilia Ghibu, *Trecutul*) ori fragmente de roman în serial (Constanța Hodoș, *Martiri*). O colaborare susținută este a Laurei Vampa nu doar ca prozatoare (cu schițele *În așteptare, El și ea* și cu capitolul I din romanul *Să mai iubim?*), cât mai ales cu *Note*, însemnări nuanțate, pertinente, datând din perioada petrecută ca învățătoare la românii din Monastir (*Învățământul în Macedonia, Învierea din Macedonia* – despre călătoria făcută aici de pașoptistul Dimitrie Bolintineanu în 1854), sub identitatea civilă, Libertatea Vaian. Dar scriitoarea cea mai prolifică este directoarea Constanța Hodoș, care susține sumarul număr de număr cu tablouri dramatice, cu piese de inspirație istorică (*Caterina Varga*), cu comedii ori cu bucăți literare moral educative. Publicație consacrat feministă, **R.n.** nu exclude din paginile ei confrații scriitori, astfel că printre cugetările, articolele feministe, portretele literare dedicate unor figuri de femei de notorietate (Dora d’Istria, Sappho, George Sand, Maria Antoaneta ș.a.) își fac loc versuri de Leontin Iliescu (*Un răspuns*), Gh. D. Mugur (*Lacul*), G. Ranetti (sonetul *Toamna 1915*), Hildebrand Frollo (*Nu ești aceea…, dar…*), J.-B. Hétrat, B. Fundoianu (*Eva, În Evul Mediu,* sonete, și *Muza,* „după un motiv de André Chénier”), Victor Eftimiu. Câteva traduceri din Ada Negri, J.-W. Goethe, Moritz Hartmann și Domenico Oliva epuizează preocupările literare ale primei serii. După întreruperea din 1907, aproape pecetluită de articolul lui Petre Locusteanu *Literatura și răscoalele*, la revenirea din 1914 pune umărul întreaga familie Hodoș, prozatorul și gazetarul Al. I. Hodoș – soțul directoarei, sub pseudonimul consacrat, Ion Gorun, și fiul acestora, Al. Al. (Dan Sandu) Hodoș – completând vechea listă a colaboratorilor, subțiată sensibil de dificultățile timpurilor. Tradiționalele rubrici „Varietăți”, „Cărți noi”, cele de recenzii și cronici literare, teatrale, artistice sunt asigurate de redacție sau prin bunăvoința unui cerc de gazetari apropiați, care aduc noutăți și impresii din sălile de expoziții, de spectacole, despre activitatea revistelor literar-culturale. Efemer mai apar numele Ion Minulescu, Ion Dragoslav, Radu D. Rosetti, Zaharia Bârsan, Romulus Cioflec, Haralamb G. Lecca, A. Toma, Lia Măgură Hârsu, Ecaterina Arbore, Emil A. Chiffa, Vespasian V. Pella. ***R.P.***

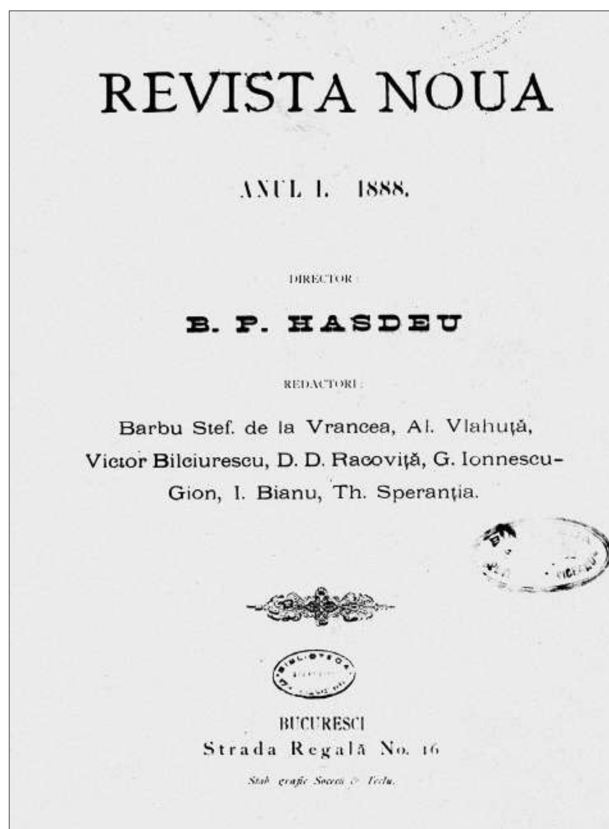
REVISTA NOASTRĂ, publicație apărută la Focșani, bilunar, de la 15 noiembrie 1912 la 15 mai 1914, sub conducerea profesorilor D. Papadopol (1912),

C. Ghifu (1912–1914) și C. Bondescu (1914); o serie nouă, cu apariție trimestrială, iese între 1972 și 1995, în bună parte sub îndrumarea lui Petrache Dima (1977–1989). Revistă a Societății Literare a Liceului Unirea din Focșani, **R.n.** s-a impus de la început prin colaborarea unor profesori și elevi, viitori scriitori, între care Victor Ion Popa, care debutează aici, la 1 decembrie 1912, cu poezia *Liniște*, semnată Gheorghe A. Hamza, urmată de *Opus…* , *Dușmanul meu* (proză), *Românul nu piere* ș.a., sub nume propriu, Octavian D. Moșescu (*Locul copilăriei*), Eugen Relgis sau a unor scriitori consacrați (Zaharia Bârsan, *Ca mâini ne bate ceasul*, versuri). Se mai rețin numele Emilian I. Constantinescu sub câteva însemnări dintr-o călătorie în Italia și Al. Al. Leontescu, „elev în clasa a VI-a, Botoșani", cu poezia *Afară e iarnă*. Alte contribuții, tot cu versuri, aparțin lui Armand G. Constantinescu (*La urne!*), lui S. Mohr, care e prezent și cu desene. La seria nouă, editată după aproape șase decenii, Petrache Dima realizează interviuri cu lingviști și filologi (Iorgu Iordan, Gh. Bulgăr ș.a.), cu scriitorii și critici literari (Mihail Steriade, Marin Preda, Şerban Cioculescu, Al. Piru ș.a.). La numărul special din octombrie–decembrie 1982, marcând șapte decenii de la apariția revistei, colaborează cu versuri Al. Raicu, iar articole publică Al. Piru, Tudor Opriș, Octav Păun, Al. Hanță, Pompiliu Marcea, Liviu Leonte, C. Parfene, Florentin Popescu. Cu un accent instructiv-educativ este și numărul special dedicat poetului focșenean expatriat Mihail Steriade la împlinirea a cincizeci de ani de viață, conținând un interviu cu acesta datat „1972", o suită din poeziile sale traduse, articolele *Orizontul liric al lui Mihail Steriade* de Const. Ciopraga și *Experiment al graiului poetic românesc* de Gh. Bulgăr, completate de un tabel cronologic al vieții și activității celui omagiat. Al. Săndulescu editează câteva scrisori inedite ale lui Duiliu Zamfirescu către fiul său, Alexandru Duiliu Zamfirescu, iar Al. Raicu scrie comentariul *Duiliu Zamfirescu – inedit*. O masă rotundă, sub genericul *Dialog cu poezia*, îi reunește cu elevii liceului pe Romulus Vulpescu, Tudor George și Nina Cassian. Alți colaboratori: Camil Baltazar, Andrei Ciurunga, Mariana Zamfirescu-Rarincescu. ***I.H., R.P.***

REVISTA NOASTRĂ, publicație apărută la Pitești, neregulat, între 1 ianuarie 1919 și 1 decembrie 1923, cu subtitlul „Revistă de cultură generală", sub direcția lui I.N. Izbășanu. Având un caracter pedagogic, **R.n.** acordă mai multă atenție problemelor din învățământ, educației religioase a elevilor (*Idei noi pentru predarea religiei în școala primară* de Tatiana N. Bobancu). Se publică versuri de I. C. Vissarion, D. Udrescu, Halaramb Martinescu, I. U. Soricu. Un ciclu de poeme de Rabindranath Tagore (*Prinos de cântece*) este tradus de George Ulieru. Elevii își trimit versurile la rubrica intitulată „Colaborare școlară". I. N. Izbășanu semnează articolul omagial *Zece ani de la moartea lui Spiru Haret*, iar N. D. Chiriac scrie comentariul *Cărțile sibiline*. Lui Mihail Lungianu i se retipărește povestea *Florile dalbe*, în timp ce N. Iorga e citat la rubrica „Maxime, cugetări, aforisme". Cronica literară e susținută de Al. Ţuțuianu și se referă, între altele, la volumul *Războiul pentru întregirea neamului* de Constantin Kirițescu. ***L.Cr.***

REVISTA NOASTRĂ, publicație apărută la Constanța, lunar, din februarie până în aprilie 1940, sub conducerea unui comitet redacțional format din F. Carp, Pavel Chihaia, V. Georgescu, Ion Sasu, Șt. Remencov. Revistă de literatură, **R.n.** publică proză scurtă, poezie, cronici, informații. Colaborează cu versuri Constantin Cionea, Ion Dumitrescu (ambii fiind autori de poeme în cheie romantică minoră, elegiacă), Niculae Martin, Ion Păcuraru. Prozele aparțin lui Mircea Novac, lui S. Tabacu și lui V. Georgescu (memorialistică). Pavel Chihaia, care își face debutul aici, publică două nuvele (*O moarte tragică* și *La poarta întunericului*), cu puternice ecouri din Ernest Hemingway. Mai apare studiul *Barbu Delavrancea, nuvelist*, semnat de I. Dala, iar M. Vasiliu susține cronica literară. ***C.Tt.***

REVISTA NOUĂ, publicație apărută la București, lunar, între 15 decembrie 1887 și septembrie 1895, sub conducerea lui B.P. Hasdeu. În redacție intră Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță (până în martie 1891), Victor Bilciurescu (donator al unui fond necesar editării publicației), D.D. Racoviță, Ioan Bianu, G.I. Ionnescu-Gion, Th. D. Speranția (1888), Ion Ghica, V. Cosmovici, D.A. Sturdza (1891), Victor Crăsescu (1893). Revista are un program care insistă în primul rând asupra tendințelor ce vor fi evitate, Hasdeu amintind experiențele sale din tinerețe (socialism, zolism, gongorism), acum depășite. În termeni vagi sunt indicate orientări de factură clasicistă, dar se afirmă totodată că va fi îmbrățișat tot „ce merge la inima și la mintea poporului". Promisiune respectată doar în parte, pentru că **R. n.** nu va fi un

REVISTA NOUA

ANUL I. 1888.

DIRECTOR:

B. P. HASDEU

REDACTORI:

Barbu Stef. de la Vrancea, Al. Vlahuţă,
Victor Bilciurescu, D. D. Racoviţă, G. Ionnescu-
Gion, I. Bianu, Th. Speranţia.

BUCURESCI
Strada Regală No. 16

Stab. grafic Socecu & Teclu.

periodic popular, ci se va situa printre publicațiile de elită ale epocii, fiind și o tipăritură elegantă, pe hârtie de lux, bogată în ilustrații și stampe. Apar aici numeroase studii de istorie (Hasdeu, Ionnescu-Gion, Radu Rosetti, D.A. Sturdza, Ioan Bianu) și de filologie (Hasdeu, Lazăr Şăineanu, Ioan Bogdan, Ioan Paul). Caracterul enciclopedic al revistei este susținut nu numai de o foarte diversă rubrică de note bibliografice și de informații științifice, ci și prin contribuții în varii domenii: geologie (Grigore Ştefănescu), arheologie (Al. Ştefulescu), sociologie (Radu Rosetti) ș.a. Literatura rămâne totuși segmentul cel mai bine reprezentat. Nu se poate vorbi de o direcție literară, fie și pentru că scriitorii prezenți aici veneau din cercuri diferite („Literatorul", „Convorbiri literare", „Contemporanul"), dar și pentru că orgoliosul și subiectivul Hasdeu nu putea face școală. De altfel, după moartea fiicei sale, Iulia, rupt de ritmurile vieții reale, obsedat de posibile legături pe cale spiritistă, el lasă liber accesul unor scriitori mediocri. Poezia din **R.n.** este în genere fără strălucire, majoritatea autorilor așezându-se în descendența lirismului eminescian (Al. Vlahuță, N. Iorga, Veronica Micle, Traian Demetrescu și mulți alții). Semnificativă ar fi și stăruința lui Hasdeu în a crede că a descoperit în Gheorghe din Moldova un mare talent. Remarcabile cu adevărat se dovedesc doar versurile lui Hasdeu, izvorâte dintr-o sfâșietoare durere (*Așteptând*, *Gaudeamus*, *Dumnezeu*). Cultul Iuliei Hasdeu este întreținut într-o manieră aparte; în memoria ei sunt publicate versuri, partituri muzicale, imagini picturale. Bogată și frecvent de valoare este proza: Delavrancea (*Hagi-Tudose*, *Sentino*, *Neghiniță*, *Irinel*, *Norocul dracului* ș.a.), Ion Ghica (noi scrisori către Vasile Alecsandri, precum *Amintiri din pribegia după 1848*, *Un bal la Curte în 1827* ș.a.), Victor Crăsescu, I.A. Bassarabescu ș.a. Schițele și mai cu seamă anecdotele versificate ale lui Th. D. Speranția țin însă de un gust îndoielnic. Hasdeu încurajează și în această etapă culegerea și studierea creației populare: Petre Ispirescu, D. Stăncescu, S. Fl. Marian, G.I. Pitiș, Pericle Papahagi publică folclor, iar Hasdeu, Lazăr Şăineanu, Ionnescu-Gion ș.a. scriu despre basm. Caracteristică este prezența în fiecare număr a unui studiu sau a unui medalion în care se evocă o personalitate a literaturii române, de la Dosoftei la Titu Maiorescu. O serie de portrete, vioaie, pitorești, poartă semnăturile lui G.I. Ionnescu-Gion, Delavrancea, N. Ţincu, iar câteva studii substanțiale aparțin lui N. Iorga (despre Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Nicolae Filimon), lui G. Dem. Teodorescu (despre Anton Pann) și altora. Mult mai rar se referă colaboratorii **R.n.** la literatura contemporană: cronici dramatice (D.D. Racoviță, G.I. Ionnescu-Gion), prezentări și note bibliografice. În compensație, scrisul polemic al lui Hasdeu, exprimând fără reticență idiosincrazii de tot felul, dă o viață agitată publicației. Într-o rubrică deschisă în 1893, numită *Zacherlina*, el are izbucniri neelegante față de Al. Vlahuță, C. Dobrogeanu-Gherea, Traian Demetrescu, Anton Bacalbașa ș.a. Aici, dar și cu orice alt prilej, lovește în vechii lui adversari, Titu Maiorescu și scriitorii de la „Convorbiri literare". Valoarea operei lui I.L. Caragiale este pusă la îndoială, versurile lui Eminescu sunt și ele comentate sarcastic, deși tot în **R.n.** apare un necrolog în care imaginea marelui poet este recuperată cu o extraordinară luciditate critică. ***G.D.***

REVISTA NOUĂ, publicație care apare la Câmpina, lunar, între martie 2000 și martie 2004 ca supliment al săptămânalului „Zarva", iar din aprilie 2004 sub egida Cercului „Geo Bogza" al Casei de Cultură din Câmpina și a Fundației „Hasdeu"; anii 2006 și 2007 consemnează, fiecare, doar câte șase numere; cu un

aspect grafic nou, din 2011, apariția este restrânsă la patru numere pe an. În 1967 un grup de scriitori – Nicolae Manolescu, Ştefan Bănulescu, Ion Bălu, Mircea Iorgulescu, Dumitru Țepeneag – scotea la Ploiești, într-un singur număr, **R.n.**, inițiativă reluată în 1990 (două numere, 1 ianuarie și februarie–martie), tot la Ploiești, de Ioan Dan Nicolescu, Constantin Hârlav, Ion Stratan, Florin Toma, Florin Dochia și Ioan Mihai Cochinescu. După un deceniu un grup de intelectuali a avut inițiativa reluării, într-o a patra serie, a **R.n.**, publicația lui B.P. Hasdeu, conferindu-i o anvergură ce depășește nivelul unui periodic provincial. Fondator și director al revistei este criticul și istoricul literar Constantin Trandafir, redactor-șef e Florin Dochia, secretariatul general de redacție fiind asigurat de Emanoil Toma, ulterior de Ștefan Al. Sașa. Li se alătură în echipa redacțională Serghie Bucur, Viorel Cernica, Christian Crăciun, Lidia Nicolae, Jenica Tabacu, Ioana Ursu ș.a. Un program editorial bine conceput, respectat în linii mari, prevede restituirea dintr-o perspectivă actuală a contribuției științifice și literare a lui B.P. Hasdeu. Mărturie stă rubrica permanentă „Enciclopedia Hasdeu”, la care, printre alții, Dumitru Matală semnează în 2005 diverse articole, precum *Eruditul-poet*, *Prozator și îndrumător*, *Sic Cogito*, *Culegător de folclor*, *„Românism și democrație”*. Sfera de preocupări se dovedește însă mult mai largă, după cum o arată repunerea în circulație a unor texte importante, adesea puțin cunoscute, din scrierile lui I.L. Caragiale, Paul Zarifopol ș.a. sau contribuțiile de istorie literară incluse în sumar. Demersul istoriografic e completat de analiza vieții literare a anilor ’90 și mai ales de implicarea în problemele actualității literare. Între colaboratori sunt critici literari și scriitori cu o valoare confirmată, dar și alții aflați la începutul carierei: Constantin Ciopraga, Romul Munteanu, Nicolae Manolescu, Mihai Cimpoi, Ion Stratan, Ion Simuț, Liviu Ioan Stoiciu, Constantin Călin, I. Oprișan, Niculae Gheran, alături de Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Cezar Ivănescu, Eugen Uricariu, Adam Puslojić, Gellu Dorian, Horia Zilieru, Traian T. Coșovei, Ion Lilă, Ion Beldeanu ș.a. Cronica literară, semnată de obicei de Constantin Trandafir, comentează cu aplicație cărțile unor autori precum Nicolae Breban, Emil Brumaru, Sergiu Adam, Virgil Mazilescu, Alexandra Târziu, Lucian Vasiliu, Mircea Cărtărescu ori volume de istorie și critică literară semnate de Constantin Ciopraga, Eugen Simion, Theodor Codreanu, Ion Stratan ș.a. În aceeași secțiune Jenica Tabacu aduce contribuții la o monografie a **R.n.**, Thalia Mușat se oprește la Geo Bogza și la revista „Urmuz”, Niculae Gheran comentează opiniile lui Liviu Rebreanu despre Ion Petrovici, Constantin Trandafir evocă figura lui Marin Preda (*După 30 de ani cu Marin Preda*), iar Ionel Necula readuce în actualitate personalitatea lui Al. Mironescu. La rândul lui, Ștefan Ene comentează o carte a lui Nicolae Manolescu, *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă*, iar Ana-Maria Constantin oferă secvențe intitulate *Din istoria optzeciștilor*. La rubrica „Eseu” semnează Dumitru Matală, Niculae Gheran, Theodor Codreanu (*Creștinismul în oglindă*) sau Florin Dochia (*Lumea bună are la temelii răul?*, *Camus a avut mereu dreptate*). Menționabilă pentru vivacitate și pentru punctele de vedere afirmate este și altă rubrică, „Autori și cărți”, la care scriu, printre alții, Florin Scarlat, Mihail Gâlcă, Victor Sterom, Luana Ursu. Rubrica „Dezbateri” abordează probleme precum generația, starea criticii literare, prietenia literară, lectura. În 2004 și în 2005 se publică la rubrica „Colocvii” mai multe perspective sintetice asupra unor teme literare: *Grafomani și veleitari*, *Cartea și televiziunea*, *Poezia românească postdecembristă*, *Paradoxul și arta*, *Se mai raportează literatura de azi la (vreo) tradiție?* sau *Cum se vede azi avangarda literară românească din secolul 20?*. Consistentă este secțiunea rezervată interviului: Emanoil Toma îl are ca interlocutor pe Nicolae Manolescu, Traian Constantin pe I. Oprișan, iar Theodor Codreanu pe Fănuș Neagu, iar în 2010 Monica Mureșan dialoghează cu Theodor Damian, directorul revistei newyorkeze „Lumină lină”. Se adaugă o bogată secțiune dedicată literaturilor străine – traduceri, însoțite uneori de comentarii, din opera lui Fernando Arrabal, Milan Kundera, Aimé Césaire, Julio Cortázar, Saint-John Perse, Truman Capote, Michel Butor, Samuel Beckett, Arthur Miller, Paul Ricoeur, Michel Tournier ș.a. Liliana Ene traduce din Michel Onfray (*Ordinea libertară. Viața filosofică a lui Albert Camus*), un interviu cu Jean Baudrillard și cercetările lui Philippe Broussard legate de viața și opera lui Franz Kafka (*Pe urma ultimelor manuscrise ale lui Franz Kafka*). În sumar intră și pagini dedicate folclorului (Gherasim Rusu Togan, *Blestemul ca motiv folcloric*), actualității filosofice ori socioculturale, dar și note de călătorie (Diana Trandafir, *Oxford*) sau fragmente de memorialistică (Constantin Trandafir, *Jurnal cu banalități*, Ana Săndulescu, *Anamneza*, ș.a.). ***R.Z., D.B.***

REVISTA OLTEANĂ, publicație apărută la Craiova, lunar, sub direcția lui Traian Demetrescu și a lui Grigore D. Pencioiu, de la 15 martie 1888 până la 15 martie 1890 și între 1 mai și 15 iulie 1892, ca supliment literar al ziarului „Economistul". Dedicată tinerilor din Craiova, pentru a evita „pesimismul dezgustului, ce este simptomul societăților bolnave de anemie intelectuală", revista își datorează existența îndeosebi eforturilor și textelor lui Traian Demetrescu, prezent în fiecare număr. Din numeroasele sale versuri publicate aici, *Clavirul și Simfonie de toamnă* aduc, odată cu proiecția stărilor eului în peisajul simbolic, accente care îl anunță pe G. Bacovia. Prin aceste note de modernitate **R.o.** se apropie de „Literatorul", în cercul căruia se formase Traian Demetrescu. Tot lui îi apar aici pagini de proză, amintiri și portrete literare (V. Alecsandri, N. Nicoleanu, Lamartine, Alfred de Musset, Paul Bourget, François Coppée), schițe de critică literară (*Mișcarea de idei, Forma în artă, O pagină de psihologie literară, Temperamentul în artă*). La rubrica „Portrete și studii literare", susținută în genere de Traian Demetrescu, Grigore D. Pencioiu scrie despre Lenau și Heine, M. Chintescu semnează *Încercări asupra poetului Eminescu*, iar M. Stăureanu traduce din Georg Brandes (*Din literatura generală*). În 1892 colaborează și Mihail Strajanu cu studiile *Însemnătatea și influența literaturei* și *Principii de literatură*. Un articol al lui M. Schwarzfeld asupra culegerii de poezii populare a lui V. Alecsandri, alături de cel al lui Traian Demetrescu, *Folclorul și Alecsandri*, îl acuză pe poet de a fi falsificat materialul popular prin intervenții personale. La moartea lui M. Eminescu, în semn de omagiu, se retipărește, după „Convorbiri literare", nuvela *Sărmanul Dionis*. Notele bibliografice și cronica teatrală sunt redactate de Grigore D. Pencioiu și de Traian Demetrescu. Revista publică și studii de economie politică, sociologie, educație (Gr. D. Pencioiu, *Capitalul și K. Marx*, Traian Demetrescu, *Un cuvânt pentru țărani*, H. Streitman, *Băgări de seamă asupra progresului*). Semnificative sunt tălmăcirile lui Pencioiu din Heine, Lenau, Schiller și Petőfi, ale lui Traian Demetrescu din François Coppée și ale lui H. Certeneanu (H. Streitman) din Turgheniev. N. I. Basilescu transpune în românește un poem de Ossian. Alți colaboratori: Vasile Petrescu, N. H. Popp și, în 1892, Carol Scrob, Th. M. Stoenescu, Ana Ciupagea, Scarlat Moscu, Smara, C. D. Fortunescu. ***S.C.***

REVISTA ORĂŞTIEI, publicație apărută la Orăștie, săptămânal, între 13 ianuarie 1895 și 5 ianuarie 1900. Director și editor: Aurel Popovici-Barcianu. Subintitulată „Organ social, economic și literar", **R.O.** este inițial o gazetă fără preocupări politice explicite, care publică articole de informație sau știri și reproduce multă literatură din periodicele din Regat. Începând cu 16 noiembrie 1895, având o difuzare satisfăcătoare, devine în primul rând politică, susținând cauza națională românească. Se militează, în tradiția „Gazetei de Transilvania", pentru ridicarea culturală a poporului, căruia trebuie să i se dea „hrană sufletească" prin intermediul colecțiilor de cărți accesibile și interesante (articolul *Cărți bune și ieftine* discută activitatea Editurii Müller din București). Se evocă totodată, prin pana lui G. Bogdan-Duică, exemplul înaintașilor (*Grigore Maior*, *Programul de la 1849*). Din „Vatra", „Foaia interesantă" și „Familia" sunt preluate versuri, proză și notițe filologice ale lui G. Coșbuc (poeziile *Unul ca o sută*, *Bradul*, *Iarna pe uliță*, *Ghiaura*, nuvela *Popa Cojoc*, *O notiță filologică*). De fapt, literatura apărută aici este, cu unele excepții, reluată din alte periodice, mai ales din „Vatra". Scrieri de Al. Vlahuță (*Sonet*, *Flori uscate*), I. Popovici-Bănățeanul, Matilda Cugler-Poni, Radu D. Rosetti, I.N. Roman, Traian Demetrescu (*Liniște*), Ion Gorun, Veronica Micle (*Lac-oglindă*), D. Nanu, Artur Stavri, Duiliu Zamfirescu (*Badea Cârțan la Roma*), Şt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), G. Murnu, I. Adam, D. Stăncescu, Sofia Nădejde, Th. D. Speranția, N. Iorga, I.L. Caragiale (*O reparație*, *Norocul culegătorului*) ș.a. sunt puse astfel la îndemâna cititorului din Transilvania. Cu aceeași intenție se reproduc și scrieri ale unor înaintași, printre care Alecu Văcărescu (*Floarea soarelui*), Anton Pann, V. Alecsandri (*Dă-mi o zi din viața ta*). Dintre ardeleni colaborează Ioan Bota, Ioan Scurtu, Emil Sabo, Grigore Sima al lui Ion, Andrei Bârseanu, I. Cândea, I. Moța, Elena din Ardeal. Trimit poezie populară Petre Alexe și Sabin Safta, publicându-se de altfel multe balade, colinde, strigături, la care nu se indică autorul culegerii. Şi sub raportul traducerilor **R.O.** prezintă interes, deoarece selecția scriitorilor străini este, în linii mari, bună. Au apărut tălmăciri din Heinrich von Kleist, Lenau (poezia *Vântul*, adaptată de St. O. Iosif), Heine, Mérimée, Maupassant, Zola, Anatole France, Sully Prudhomme, Catulle Mendès, Lev Tolstoi ș.a. ***R.Z.***

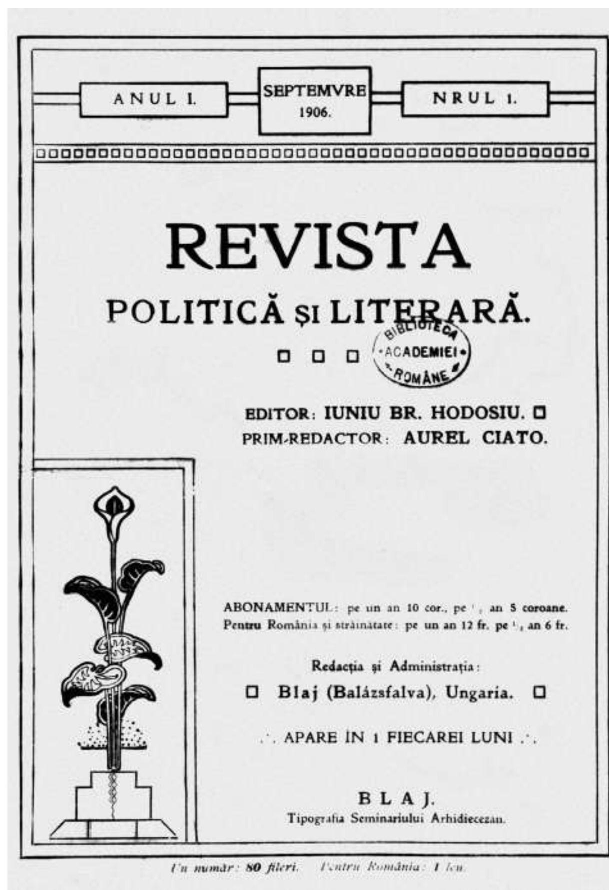
REVISTA ORIENTALĂ, publicație apărută la București din mai până în septembrie 1896 (trei numere). Subintitulându-se inițial „Revue franco–roumaine”, **R.o.** tipărește și articole sau poezii culte și populare traduse în limba franceză. Redactori par să fie Mircea C. Demetriade și Bonifaciu Florescu. În două articole din primul număr (Mircea C. Demetriade, *„Revista orientală”* și Bonifaciu Florescu, *Avant-propos*) se arată că, urmând exemplul „Curierului românesc” al lui I. Heliade-Rădulescu, se va încerca o contribuție la dezvoltarea literaturii originale prin colaborarea unor poeți de valoare. O idee nouă este aceea de a adresa scriitorilor din țările balcanice un apel la „confraternitate poetică”, oferindu-li-se spațiu în paginile revistei, pe care cei doi redactori o vor un „organ literar al Europei carpato-balcanice” (Bonifaciu Florescu, *Appel. Aux écrivains Serbes, Bulgares, Grecs, Turcs etc.*). Au dat versuri Mircea C. Demetriade (influențat, vizibil, de Baudelaire), Carol Scrob, N.G. Rădulescu-Niger, Grigore Ventura, N. Ţincu, Scarlat Orăscu și Iuliu Cezar Săvescu. În limba franceză publică poezii Bonifaciu Florescu, Al. A. Sturdza, Al. Bogdan-Pitești. Se traduce din proza Iuliei Hasdeu, Bonifaciu Florescu dă câteva nuvele, iar I.A. Bassarabescu este autorul unor schițe și nuvele cu subiecte alese din viața micilor funcționari și a studenților săraci. Din Lamartine transpune, în versuri clare, Mircea C. Demetriade (poezia *Bonaparte*), în timp ce Bonifaciu Florescu realizează echivalențe românești pentru versurile poetului albanez Ghusé Schirò. Mai apar cronici artistice – Al. Bogdan-Pitești, *Impressions d'art. M. Vermont*, Panaite Zosân, *Expoziția artiștilor independenți* – și dramatice. ***R.Z.***

REVISTA PENTRU TOŢI, publicație apărută la București în 1892; se păstrează numai numărul 2, ieșit la 20 septembrie. Revista este redactată de tinerii socialiști C.Z. Buzdugan și Th. Voicu. G. Diamandy publică, în traducere românească, studiul *Materialismul în artă*, tipărit mai întâi în „L'Art social”. Th. Voicu eminescianizează, în versuri corecte, pe teme sociale (*Idealul meu*), iar C.Z. Buzdugan scrie versuri, în tonul epocii, dedicate unei iubite care rămâne indiferentă la suferințele poetului (*Ochii dragei mele*). În nuvela *Un priveghi și o legendă* de C.Z. Buzdugan sunt folosite, pentru caracterizarea vieții satului, procedee narative, conflicte și situații care, peste un deceniu, la scriitorii sămănătoriști, vor constitui o manieră. ***R.Z.***

REVISTA POLITICĂ, publicație politică și literară apărută la Suceava, bilunar, între 3 mai 1886 și 1 aprilie 1891. Redactarea este asigurată de Matei Lupu, editor și redactor responsabil, și de Simion Florea Marian, acesta îndeplinind și atribuțiile administratorului. **R.p.** se adresează în primul rând românilor bucovineni, susținând ideea unității naționale, dar încearcă, în absența unei gazete reprezentative pentru întreaga Bucovină, să apere interesele românești în cadrul multinațional al Imperiului Austro-Ungar (*Către publicul român*). Din acest program își trag rădăcinile și inițiativele culturale, precum și grija acordată limbii române și aspectului ei literar, interesul pentru viața socială din România, pentru promovarea scriitorilor locali, ca și încercarea de a atrage atenția asupra valorii artistice și documentare a folclorului. Revista a republicat multe din poeziile lui M. Eminescu (*De ce nu-mi vii*, *La steaua*, *Dorința* ș.a.); sunt tipărite, de asemenea, amintiri și articole dedicate poetului, versuri de Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni și Adela Xenopol. Poezii au semnat și Gheorghe din Moldova, A.C. Cuza, iar din Bucovina au colaborat Vasile Bumbac (*Primăvara*, *Cocostârcii*, *Gangurul*, *Imn festiv* ș.a.), C. Morariu, T. Robeanu, V. Codreanu. În **R.p.** V. Bumbac dă și câteva note de călătorie (*Schițe de escursiuni făcute prin Bucovina*, *Schițe de escursiuni estivale*, *O preumblare până la București*). Fragmente din *O călătorie la Dorna în Bucovina* semnează A.D. Xenopol. În notele intitulate *Un patron în Viena (Amintiri din viața de student)* T.V. Ştefanelli evocă momente semnificative din perioada studiilor, legate mai ales de Eminescu. Alte scrieri în proză aparțin Adelei Xenopol (nuvela *Visul*), lui Averchie Macovei, Olimpiei Iliuț și lui C. Drăgulinescu. Legende populare din Bucovina (culese de S. Fl. Marian) și balade din Transilvania (din colecția lui Ion Pop-Reteganul) apar în fiecare număr. Sunt inserate și note biografice, știri literare, teatrale, muzicale, varietăți, cronici dramatice. Adolf Last este autorul unei pertinente prezentări a piesei *Năpasta* de I.L. Caragiale. **R.p.** își întrerupe apariția pentru a nu face concurență unui nou periodic, „Gazeta Bucovinei”, editat la Cernăuți, la care trec și colaboratorii publicației din Suceava. ***R.Z.***

REVISTA POLITICĂ ŞI LITERARĂ, publicație apărută la Blaj, din septembrie 1906 până în aprilie 1914, mai întâi lunar, dar cu intermitențe (1/1906 – 4/1912), apoi bilunar (5/ 1912 – 7–8/1912) și

din nou lunar (9–10/1912 – 3–4/1914). Editor este Iuniu Br. Hodoșiu și prim-redactor Aurel Ciato. Din 1 aprilie 1909 Aurel Ciato figurează ca director, proprietar și editor, iar Augustin Gruiția ca redactor responsabil până în septembrie 1909, fiind urmat de Ioan Mihu. În articolul *Programul nostru* Aurel Ciato afirmă caracterul preeminent politic al revistei, și anume „rostul tratării teoretice a chestiunii de naționalitate", în slujba căruia va sta și literatura. Ca o subliniere a acestei afirmații, semnatarul va relua pasaje din acest program de mai multe ori pe parcursul apariției **R.p.l.**: „Să ne creăm ideale mari, cari să ne ridice deopotrivă și viața individuală și viața colectivă, să creăm pe baza acestor ideale unitatea de gândire, cari să ne dea putința organizației și a muncii solidare". Cu un articol-program, *Ideea românismului și politica națională*, intervine în numărul inaugural și Iuliu Maniu, pentru a demonstra, printre altele, legătura dintre elementul politic și cel literar: „arta, poezia și modul propriu de a privi lumea sunt tot atâtea însușiri, și prin urmare

ANUL I. | SEPTEMVRE 1906. | NRUL 1.

REVISTA
POLITICĂ ȘI LITERARĂ.

EDITOR: IUNIU BR. HODOSIU.
PRIM-REDACTOR: AUREL CIATO.

ABONAMENTUL: pe un an 10 cor., pe ½ an 5 coroane.
Pentru România și străinătate: pe un an 12 fr. pe ½ an 6 fr.

Redacția și Administrația:
Blaj (Balázsfalva), Ungaria.

APARE ÎN 1 FIECAREI LUNI

BLAJ.
Tipografia Seminariului Arhidiecezan.

Un număr: 80 fileri. Pentru România: 1 leu.

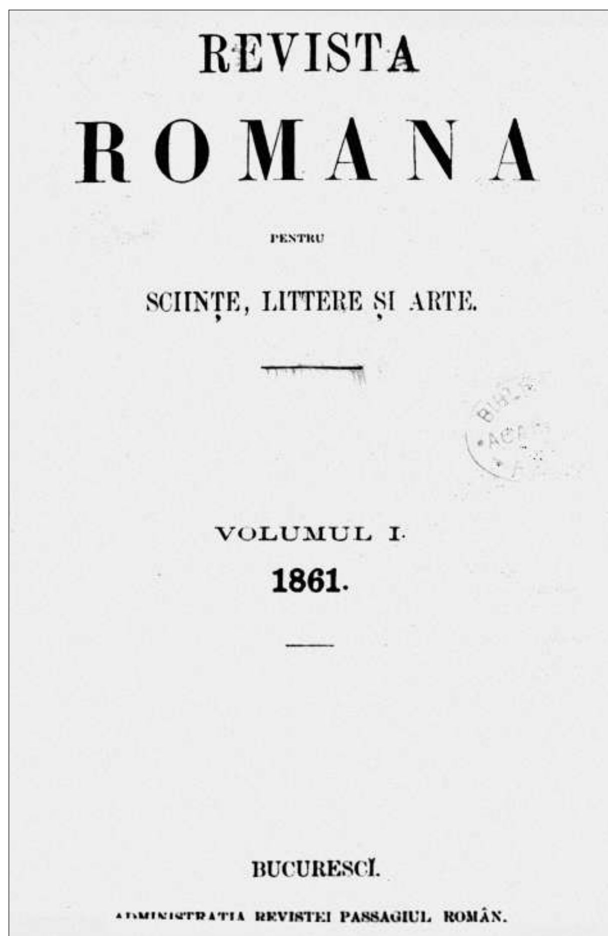
dezvoltarea și apărarea lor este o datorință etnică". În acest sens este publicată și conferința *Literatura ca factor al solidarității neamului*, în care autorul declară: „Literatura națională apropie laolaltă și neamurile cari sunt despărțite, cum este neamul nostru". Proza este ilustrată în primul număr de Mihail Sadoveanu (*Plopul*, scrisoare), pentru ca apoi să fie întâlnit tot mai des numele lui Ion Agârbiceanu, cu texte precum *Moș Viron*, *Fragmente*, *Comoara*, *Surori* ș.a. Se publică sau se reproduc texte de Emil Gârleanu (*La moarte*), H. Stahl, Caton Theodorian, N. Dunăreanu, Al. Ciura, Corneliu Moldovanu, Ioan Pop-Florantin („romanul istoric" *Decebal*), dar și de Liviu Rebreanu (*Talerii*), ultimul semnând și o *Cronică bucureșteană*. Aurel Ciato deschide rubrica de poezie cu versurile intitulate *E moartă limba noastră?*, iar dintre poeți figurează I.U. Soricu, Corneliu Moldovanu, D. Nanu, V. Grivase, Teodor Murășanu, din 1909 Nichifor Crainic, Victor Eftimiu, T. Papazissu, Aron Cotruș (*Din adânc*, *Nocturnă*), George Coșbuc (*Tâlcuire)*. În numărul 1/1911, cu ocazia festivităților jubileului Astrei, apare un medalion *Iacob Mureșianu*. Cu titlul *Critica și istoria literară*, este reprodusă lecția de deschidere a cursului de istoria literaturii române al lui E. Lovinescu. Mihail Strajanu scrie articolul *Simbolismul decadent*, iar lui D. Nanu îi aparțin însemnările intitulate *Anonimii în critică*. Rubrici permanente: „Cronica politică", „Cronica literară" și „Reviste". Chiar din primul număr, ocupându-se de „Cronica literară", Luca Rusu declară că revista va lua în considerare „numai ce e în stare să hrănească sufletul nostru românesc, dându-i mândria și conștiința unității sale etnice". Sunt recenzate scrierile lui Ioan Slavici, Al. Vlahuță, traduceri din H. Sienkiewicz, iar Al. Ciura îl omagiază, la aceeași rubrică, pe I.L. Caragiale la împlinirea vârstei de șaizeci de ani, semnalând refuzul marelui scriitor de a se întoarce în țară. O secțiune intitulată „Filologie" se ocupă de probleme ale limbii, precum Em. Grigorovitza cu articolul *Înrâuriri românești în limba sașilor din Transilvania.* Aurel Ciato (sub semnătura Alco) traduce din poezia lui Lenau, D. Nanu din cea a lui Victor Hugo, din Goethe tălmăcind Ion Gorun *Primul monolog* din *Faust* și Teodor Murășanu *Cântece triste.* Și literatura Antichității beneficiază de interes, fiind selectate versiuni în limba română realizate de Ion Al. George (Safo, *Odă la Afrodita*) și de G. Coșbuc (cântul XXIII din *Odiseea* lui Homer). ***M.Ș.***

REVISTA POPORULUI, publicație apărută la București, lunar, din iunie 1888 până în august 1906 (exceptând lunile iulie–august 1899); între ianuarie 1890 și decembrie 1896 a avut o apariție neregulată, iar unele numere nu sunt datate. Subtitlul inițial, „Litere – științe – arte", va fi modificat de câteva ori, rămânând însă marcat caracterul enciclopedic al revistei. Condusă de un comitet, publicația are pe rând, ca directori, pe Mircea C. Demetriade, Al. Obedenaru, I. S. Spartali, pe doctorul C. N. Chabudeanu și pe Petru Vulcan. Redactori au fost I.I. Livescu, Ilie Ighel-Deleanu, Aurel Alexandrescu-Dorna, I.A. Bassarabescu, I.C. Măldărescu, Sever Moschuna. Cu un cuprins eterogen și fără o orientare a ei, revista precizează, totuși, în numărul 7/1889, că în domeniul literar va urma totdeauna „o linie de mijloc între ideile cele vechi și cele prea nouă". **R.p.** s-a vrut în afara grupărilor și a „coteriilor" literare „străine artei". Promovează însă o literatură minoră, ieșită de sub pana unor scriitori în mare parte fără personalitate: G. Russe-Admirescu, V. Fărcășanu, Victor Anestin, V. Boscu, Alexandru Vântul. Sub conducerea lui Al. Obedenaru, devine, pentru un timp, o tribună a noilor tendințe poetice. Colaborează Mircea C. Demetriade, Iuliu Cezar Săvescu, Aristide Cantilli, toți adepți declarați ai poeziei noi și discipoli ai lui Al. Macedonski. Fantasticul macabru, cu note morbide și artificioase, sonoritățile și neologismele vizând efecte coloristice, în spiritul poeziei decadente, din versurile lui Obedenaru (*Imn funebru*, *Pe undele briliantine*, *În noaptea eternă*, *Agonie*) și din cele ale lui Mircea C. Demetriade (*Florile morții*), trec în încercările unor imitatori: tânărul Ştefan Orășanu, sub pseudonimul Z. Miron (*Fiori morbizi*, *Vibrări albastre*), Gh. Petrescu (*Armonii macabre*), Aurel N. Goran (*Iubire stranie*). Alături de aceștia publică poezie Lucreția Suciu-Rudow, Smara, Traian Demetrescu, Dem. Moldoveanu, Petru Vulcan. Proza și teatrul ocupă un spațiu mai mic. I.A. Bassarabescu e prezent cu câteva nuvele, Petru Vulcan dă fragmente din romanul *Fecioara* și din comedia *Duelul*, D. Teleor semnează schițe, iar I. Catina proză, precum și o dramă (*Pentru tron*). În 1897 **R.p.** realizează un tablou al orientărilor literare ale vremii și al poeților în viață (o sută cincizeci de nume), în care figurează I. Theo (Tudor Arghezi) printre simboliști și D. Anghel la independenți. Petru Vulcan propune, în 1899, critica operelor reprezentative ale secolului al XIX-lea și alcătuirea unor bibliografii. În cadrul acestui program se tipărește un studiu al lui A.D. Xenopol, *Mișcarea literară de la 1822–1848*, medalioane dedicate lui N. Nicoleanu, Al. Macedonski, V.A. Urechia. Cu toate acestea, critica literară e slab reprezentată. În **R.p.** apar traduceri din Byron, André Chénier, Henri Murger, Heine, E.A. Poe (*Corbul*, *Morella*), Giovanni Verga. Din 1899 spațiul acordat literaturii se micșorează foarte mult în favoarea paginilor de știință popularizată. ***S.C.***

REVISTA PRESEI, publicație apărută la București, lunar, din noiembrie 1920 până în februarie 1923, sub conducerea unui comitet. Directori sunt I. Petrescu și I. Marinescu, care de la numărul 4 nu mai sunt amintiți pe frontispiciu. Numai la numărul 2/1922 Romulus Seișanu este trecut ca „director redacțional". Fără să se lanseze cu un articol-program, materialele publicate indică o orientare modernistă, formulată de I. Peltz în articolul *Noile curente literare. Către ascendența morală*, semnat cu inițiale: „producțiunea simbolistă se afirmă azi ca nota predominantă a literaturii românești contemporane" (2/1920). Această idee pare a fi ilustrată de trei articole ale lui D. Karnabatt din același număr, închinate morții lui Al. Macedonski (*Alexandru Macedonski – omul*, *„Noaptea de noiembrie" a lui Macedonski* și *Macedonski și publicul*). De altfel, D. Karnabatt susține partea critică a publicației și cu alte texte: *Chendi și critica impresionistă*, cronica la cartea *Amintiri universitare* a lui Ion Petrovici, *P. P. Negulescu polemist* (semnat de D. Karnabatt cu pseudonimul Diodor). În articolul *Un erou de roman francez* Lucrezzia Karnabatt îl identifică pe psihiatrul și literatul N. Vaschide ca prototip al personajului central din romanele lui Gustave Binet-Valmer, *Les Métèques* și *Lucien*. Partea de literatură propriu-zisă e bogată, cuprinzând versuri de George Mihail Zamfirescu, Ion Foti, Andrei Marga, Vasile Militaru, Al. T. Stamatiad ș.a. Paginile de proză aparțin unor scriitori ca N. Pora, I. Peltz, Th. D. Speranția. Teatrul reprezintă o preocupare constantă a revistei: fragmente din piesele *Sonata umbrelor* de A. Dominic, *O patimă omenească* de Remus C. Dragomirescu, *Mefistofeles* de Romulus Seișanu etc. Literatura străină este prezentă, mai ales în primii doi ani, prin câteva traduceri din Guy de Maupassant, Lev Tolstoi, A.P. Cehov și prin comentarii privindu-i pe Lamartine, Ernest Renan, Gabriele D'Annunzio, Albrecht von Haller. În ultimul an de apariție **R.p.** capătă un profil tot

mai accentuat enciclopedic, oferind informații din varii domenii, mai puțin din cel literar. ***A.-M. B.***

REVISTA ROMÂNĂ, publicație „pentru științe, litere și arte” apărută la București, lunar, din aprilie 1861 până în noiembrie 1863, sub conducerea lui A.I. Odobescu. Redactorii permanenți ai revistei sunt A.I. Odobescu, George Crețeanu, Radu Ionescu, Dimitrie Berindei, I.I. Fălcoianu, Petru Iatropol, Pană Buescu, C. Aninoșanu, A. Gianni, Gr. I. Lahovari și N. Gr. Racoviță. Aici vor veni mulți dintre colegii de studii ai lui Odobescu, legați de societatea și de revista „Junimea română” (Paris, 1851). Cu un program în descendență pașoptistă, **R.r.** tinde să devină un „centru de activitate intelectuală”, reunind colaboratori din toate provinciile românești. Dar se urmărea în primul rând racordul cu un alt timp, modern, acela al „studiilor serioase”, ceea ce înseamnă că erau văzute ca extrem de importante „cultura literilor și gustul artelor”, precum și „noțiunile drepte și serioase despre toate ramurile științei”. Cu toate că a avut o viață scurtă, **R.r.** a reușit să fie cea mai importantă publicație științifică și literară a vremii. În structura ei enciclopedică, precumpănitoare a fost latura științifică, alături de redactori fiind prezenți cu studii Grigore Cobălcescu, Grigore Ştefănescu, Emanoil Bacaloglu, I. Felix, P. S. Aurelian ș.a. Se aduc informații, se fac docte puneri la curent cu cercetările din mai multe domenii (geologie, astronomie, medicină, drept, economie, sociologie). Istoria și istoria culturală sunt privilegiate, fiind ilustrate de contribuțiile lui Ion Ghica, D. Berindei, I. Missail și ale altora. Texte vechi românești beneficiază de comentariile lui Odobescu (despre *Psaltirea* lui Coresi), Şt. D. Greceanu (*Scrierile lui Radu logofătul*), Gr. I. Lahovari (*Despre Izvodul spătarului Clanău*), Radu Ionescu (*Necrologul lui Ștefan cel Mare*). Pios față de înaintași, Odobescu retipărește versuri ale lui Vasile Cârlova, publică *Istoria românilor supt Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu, rămasă între manuscrise în timpul vieții istoricului, precum și unele scrieri ale lui Alecu Russo. Tot Odobescu semnează studiul monografic *Poeții Văcărești* și exegeza comparatistă *Cânticele poporane ale Europei răsăritene, mai cu seamă în raport cu țara, istoria și datinile românilor*. Definindu-și identitatea în primul rând prin genul acesta de preocupări, revista nu a polarizat un cerc de poeți și de prozatori cu o colaborare permanentă. Vasile Alecsandri trimite cu generozitate versuri, ca și Alecu Donici, iar Dimitrie Bolintineanu traduce din Anacreon, alți autori de versuri fiind Dimitrie Dăscălescu, Radu Ionescu. Şi proza este inegală: narațiuni ale lui G. Crețeanu, Pantazi Ghica, dar și *Câteva ore la Snagov*, memorialul lui Odobescu, ori romanul *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon, apărut mai întâi aici. Se disting printre contribuții expunerea *Ziaristica după școala clasică* de I. Missail și studiul *Principiele criticei*, în care Radu Ionescu premerge lui Titu Maiorescu prin idei de sursă hegeliană despre specificul artei și al criticii. ***G.D.***

REVISTA

ROMANA

PENTRU

SCIINȚE, LITTERE ȘI ARTE.

VOLUMUL I.

1861.

BUCURESCÏ.

ADMINISTRAȚIA REVISTEI PASSAGIUL ROMÂN.

REVISTA ROMÂNĂ, publicație apărută la București, bilunar, între 1 februarie și decembrie 1902, sub direcția unui comitet compus din M.B. Cantacuzino, Petru Th. Missir, Petre P. Negulescu, Teohari Antonescu, Ioan Bogdan, Simion Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, Mihai Săulescu, Mihail Dragomirescu. De factură mai degrabă academică, **R.r.** publică îndeosebi studii și articole ale unor

universitari, cuprinse în rubricile „Cronica politică", „Cronica economică", „Istorie", „Literatură și filologie". Așa cum arată Mihail Dragomirescu în textul programatic *Cum înțelegem literatura*, în paginile revistei cititorul va putea găsi „mai mult critică literară sau traduceri decât literatură propriu-zisă". Într-adevăr, cu excepția câtorva poezii de D. Nanu și Cesar I. Vârgolici și a unor proze scurte semnate de I.D. Manolache, nu apar decât texte critice și câteva traduceri. Mihail Dragomirescu contribuie cu un mic studiu intitulat *Câteva pricini de scădere a poeziei*, cu un amplu comentariu despre Anna de Noailles (*O poetă romancă din pământ străin*) și cu mai multe cronici literare. Hugo Friedman semnează articolul *Încercare asupra comediei lui Caragiale „Scrisoarea pierdută"*, iar Simion C. Mândrescu prezintă pe larg lucrarea *Românii în monumentele literare germane medievale* de Em. Grigorovitza. Traducerile sunt ilustrate de poemele *Blestemul bardului* de Uhland și *Veneția* de Platen. Cu studii și comentarii istorice, folcloristice, lingvistice, psihologice, filosofice colaborează N. Iorga, Ovid Densusianu, D. Onciul, Simion Florea Marian, Ilie Bărbulescu, I. Todicescu, Gr. Tăușan. ***I.M.***

REVISTA ROMÂNĂ, periodic apărut la București, lunar, de la 1 iunie până în octombrie 1924, plus un număr dublu în 1925, sub direcția lui Nicolae Alimănescu, purtând subtitlul „Publicație lunară de studii, informații și cercetări". Într-un scurt articol-program se subliniază dorința revistei de a fi una „de cultură generală", care „va lua în considerare curentele de idei ale zilei, chestiuni științifice și economice, problemele societății și producția literară". Aceasta din urmă este într-adevăr reprezentată la un nivel relativ înalt, **R.r.** atrăgându-și colaboratori dintre cei mai valoroși. Aici se tipărește pentru întâia oară *Riga Crypto și lapona Enigel* de Ion Barbu (1/1924) și tot aici pot fi citite poeme de Ion Vinea (*Lui Marcel Iancu*, *Tatăl nostru*, *Răsunet*, *Dor vechi*, *Epilog*), Perpessicius (*Tifla*, *Conversiune*, *Aquarelă*, *Dinasticism*), Mihail Steriade și Camil Baltazar. Dacă proză se publică puțin, de fapt doar un fragment din romanul politic *Conservator & C-ia* de N. Davidescu, în schimb paginile de critică și de eseistică sunt mai consistente. Prin eseul *Delimitări critice: „Limba literară"* Camil Petrescu deschide, în numărul 2/1924, o interesantă dezbatere, la care vor participa Tudor Vianu și Perpessicius. Deplângând, mai întâi, starea culturii de după Primul Război Mondial și faptul că generația nouă, care citește puțin și scrie mult, „pare sortită unei vegetative mediocrizări", Camil Petrescu își anunță intenția polemică de a se ocupa de „o colecție de prejudecăți și superstiții literare: «stil», «poezie», «mister», «frumos», «muzicalitate»" etc. Poziția sa, în favoarea unei literaturi autenticiste în care limba să fie folosită adecvat și expresiv, dar fără înfrumusețări artificiale, e susținută cu câteva exemple și contraexemple luate îndeosebi din traduceri. Justețea de ansamblu a acestei idei e recunoscută de Tudor Vianu, care, în răspunsul său, intitulat *„Limba literară"*, îi combate însă excesele și vehemența polemică. El apără, între altele, traducerile lui George Murnu din Homer, supuse de preopinent unei critici acerbe pe motiv că ar abuza de arhaisme și de neaoșisme, utilizate uneori greșit. Intrat în hora discuției cu o replică la fel de ascuțită (*Pauperizarea limbii literare*), Perpessicius se raliază spuselor lui Vianu, luând și el apărarea traducătorului și arătând că strădania acestuia e „în buna tradiție a limbii literare". Tălmăcirea lui Murnu, spune criticul, poate părea „artificială, arbitrară, livrescă" doar celor ce nu sunt în stare să se apropie cu adevărat de izvoarele limbii. Cei doi, Tudor Vianu și Perpessicius, sunt prezenți în **R.r.** și cu alte câteva texte notabile. Primul cu articolul *Estetica cinematografului* și cu un comentariu despre volumul *În marea trecere* de Lucian Blaga, autor care îi pare a fi și aici „același imagist cu numeroase surprize", doar că imaginile „nu se mai succed pentru a confirma o idee, ci se cheamă tainic între de, se grupează într-o misterioasă elecțiune". Celălalt cu o serie de recenzii despre nuvelele și schițele lui Ion Dongorozi (pe care-l sfătuiește „să-și valorifice toate calitățile pe care și le neglijează astăzi"), despre volumul de poeme *Cântecele clipei* al lui Mircea Gheorghiu (apreciat pentru „versul sculptural, parnasian", dar taxat pentru reminiscențele din alți poeți) și despre comedia *Norii* lui Aristofan în traducerea lui Ștefan Bezdechi, considerată „un eveniment însemnat", care „întrunește calități de utilitate și de artă". Între semnatari mai poate fi întâlnit F. Aderca, autor, sub titlul *Scriitorii și viața*, a două eseuri: unul în care, aducând un amar elogiu scriitorimii adesea ignorate și dezamăgite, lansează întrebarea: „Ce face scriitorul român din viața lui (căci din viața altora nu e îngăduit de legi) spre a o transforma în acea particulară esență care să circule, îmbătătoare și

revelatoare, printre rânduri [...]?”; al doilea schițează un portret șarjat al „scriitorului” Gala Galaction, care, prin ungerea „cu mirul preoției” și prin turnura „misionară” luată de scrisul său, ar fi părăsit „penumbra atât de prielnică artei”. Și alți scriitori au o prezență semnificativă în **R. p.**: Ion Sân-Giorgiu (studiul *Ştiința literară în Germania*), Ion Marin Sadoveanu (rubrica „Viața teatrală”), Al. Claudian, Alice Voinescu, Şt. Zeletin, M.H. Maxy, H. Sanielevici, Mircea Dem. Rădulescu. ***I.M.***

REVISTA ROMÂNĂ, publicație apărută la București, lunar, sub forma unor numere simple, duble, triple sau chiar cvadruple, din mai 1941 până în martie 1942. Director este Zaharia Stancu, iar secretar de redacție N. Carandino. Revista, subintitulată „Literatură – știință – artă”, nu conține un articol-program propriu-zis, ci mai multe texte de la rubricile „Cronică” și „Note și comentarii” îi circumscriu orientarea ideologică. O notă semnată cu inițialele publicației pledează pentru valorile clasice („cele câteva adevăruri mari și simple ale inimii omenești”), amenințate de „anarhiști ai experienței”, incapabili să priceapă că „tinerețea nu-i mai puțin frumoasă când în ochii ei străjuiește înțelepciunea”. Profilul conservator și antilegionar al **R.r.** se vădește și din editorialele curajoase ale lui Șerban Cioculescu: *Sensul unei reforme* (1/1941), în care contrapune studiul limbilor latină și greacă „anarhiei morale de astăzi”, adică „tineretului mistic și vitalist”, urmat de *Un nou fenomen mistic: thracomania*, unde blamează „starea paroxistică de febră” a „tracismului orfic, dionisiac” din imediata contemporaneitate. În aceeași linie de argumentare se înscriu eseul lui Mihai Ralea *Mentalitatea estetică și timpul nostru*, medalionul dedicat de Alexandru Ciorănescu lui N. Iorga, „marele european”, „simbolul naționalismului integral”, și polemica lui Gala Galaction din *Scrisori către epigonii Simforozei* la adresa scriitorilor fals creștini, care „orbecăiesc” „într-un amurg pretins științific, în realitate mincinos și tendențios”. Antidotul pentru criza morală generalizată din România anilor ’40, o societate „care a ajuns să cugete ca lupii și să simtă ca șacalii”, ar putea fi reprezentat, cum se precizează într-o altă notă cu valoare de manifest, deschisă de interogația retorică „De ce purtăm războiul?” (3–6/1941), tocmai de „iubirea lumii vechi”, sinonimă cu „iubirea culturii umane”. De aceea, **R.r.** consacră numeroase pagini scrierilor neviciate de ideologia oficială a perioadei. Cu versuri intră în sumar Tudor Arghezi (*Au trecut...*, *Nu mai zăresc...*, *Mi se pare...*), Ion Pillat (*Regăsire*), Zaharia Stancu, N. Davidescu, Victor Eftimiu, Demostene Botez ș.a., Andrei Corteanu publică în serial drama *Fata furată*, Ion Vinea și Dinu Nicodin sunt prezenți cu mai multe fragmente din romanele *Lunatecii* și *Revoluția*, iar Hortensia Papadat-Bengescu cu nuvela *Fetița între lupi*. Autoarea ciclului Hallipilor este protagonistă și în demersul restitutiv coordonat de E. Lovinescu, *Hortensia Papadat-Bengescu, poet francez* (2/1941), aici apărându-i un grupaj de poeme inedite, de o vădită senzualitate neoromantică. Teodor A. Naum traduce din Catul, Lazăr Iliescu din Arthur Rimbaud (*Caiacul îmbătat*), iar Radu Cioculescu din Marcel Proust (fragmentul *Combray*). Mai mult, număr de număr, eseul critic beneficiază de spații ample, aria de preocupări a exegeților fiind diversă: despre literatură scriu Tudor Vianu (*Eminescu prozator*), Șerban Cioculescu (articolul *Pedelul și*

poetul, de apărare a lui Tudor Arghezi și satiric la adresa lui D. Caracostea), Emil Serghie (*Un înger vagabond: Dimitrie Stelaru*), Ion Biberi (*Rimbaud văzut de Jacques Rivière*, *Jules Romains*), Al. A. Philippide (*Spre o renaștere a nuvelei*, *Senzaționalismul în literatură*). N. Carandino este titularul rubricilor „Teatrale" și „Note teatrale", iar K.H. Zambaccian semnează microstudii despre pictori români și străini (Ștefan Luchian, Ion Andreescu, G. Petrașcu, Auguste Renoir). Comentarii științifice și filosofice publică Al. Mironescu, Mihail Fărcășanu, D. Drăghicescu, Anton Dumitriu, Nicolae Petrescu etc. În ciuda faptului că, de obicei, paginile de cronică literară sunt printre cele mai inconsistente din **R.r.**, antologabile se dovedesc articolele lui Șerban Cioculescu și ale lui Mihai Ralea despre *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, lucrarea lui G. Călinescu editată recent. Apărându-l în fața atacurilor „stupide", vanitoase și elogiindu-i caracterul inaugural, totuși cei doi cronicari analizează meticulos marile neajunsuri ale proiectului călinescian. Ralea argumentează pentru dependența *Istoriei*... de „mentalitatea antiraționalistă, antidemocrată, naționalistă" a anilor '30, sancționând atât „eclectismul metodelor", cât și „spiritul xenofob și rasist", iar Cioculescu pune „lipsa unei concepții estetice bine formulate" pe seama „subiectivității structurale" a unui „senzual foarte impresionabil [...] benedictin vioi, malițios și onctuos". ***M.Pp., Cs.B.***

REVISTA ROMÂNĂ, publicație apărută la Iași, trimestrial, începând de la 1 iunie 1995. Director: Areta Moșu. Colegiul de redacție este alcătuit inițial din Ioan Caproșu, Cătălin Ciolca (redactor-șef), Ion Nuță, Liviu Papuc, Claudiu Paradais, Valeriu Rusu, Nicolae Turtureanu, acestora adăugându-li-se ulterior Ioan Ciupercă, Florin Faifer, Mihai Harea, Dumitru Bunea, Alexandru Dan Ciochină, Bogdan Ulmu, Andrei Stratulat, Mircea Filip, Mircea-Cristian Ghenghea și Iulian Pruteanu-Isăcescu. Între 1997 și 2005 redactor-șef este Victor Durnea, urmat, din 2006, de Liviu Papuc. Editată de despărțământul „Mihail Kogălniceanu", filiala ieșeană a organizației culturale Astra, **R.r.** își propune, între altele, să restituie în paginile sale valoroasa tradiție a acestei organizații, dar și să îi reflecte activitatea curentă. Astfel, număr de număr apar ample articole recuperatoare: *Astra și obiectivele ei*, *Astra și românii de peste hotare*, *Astra în Basarabia interbelică*, *Astra și Banatul sârbesc în perioada interbelică*, *Astra și românii din ținuturile Covasnei* și *Harghitei*, iar rubrici precum „Breviar astrist" și „Revista revistelor noastre" oferă informații despre inițiativele despărțămintelor reînființate ale Astrei. Revista are însă și un îndeajuns de cuprinzător spațiu rezervat culturii și civilizației românești. Rubricile „Studii. Eseuri. Interpretări" și „Restituiri. Evaluări" conțin contribuții de Const. Ciopraga, Gavril Istrate, Al. Zub, Liviu Leonte, Stelian Dumistrăcel, Al. Husar, Florin Faifer, Bogdan Ulmu, Victor Durnea, Eugen Munteanu, Natalia Cantemir, Silvia Ciubotaru, Ion H. Ciubotaru, Lucia Cireș, Cristina Florescu, Victor Spinei, Ion Agrigoroaiei, Petru Zugun, Dorin Lozovanu, Ion Nuță, Ioan Răducea, Andrei Stratulat, Dragoș Petrescu, Liviu Papuc, Ştefan Gencărău, Ilie Dan, Ion Popescu-Sireteanu, Adrian Turculeț, Dan Mănucă, Remus Zăstroiu, Mircea Pahomie ș.a. Un sector ce îi conferă individualitate periodicului este cel de interviuri, aici fiind înregistrate răspunsuri de la Roman Vlad, Ion Ungureanu, Wolfgang Dahmen, Klaus Bochmann, Paul Miron, Andrei Corbea, Const. Ciopraga, Nicolae Dabija, Ion H. Ciubotaru, Ion Taloș, Vitalie Belousov, Valeriu Anania, Eugen Coșeriu, D. Vatamaniuc, Alexandru Moșanu, Gelu Ionescu, Alexandrina Cernov, Ion Iovcev ș.a. Pagina intitulată „Poesis" adăpostește substanțiale grupaje de versuri ale unor poeți consacrați, între care Grigore Vieru, Ioanid Romanescu, Nichita Danilov, Nina Josu, Nicolae Ionel, Arcadie Opaiț, Lucian Vasiliu, Leo Butnaru, Cassian Maria Spiridon, Horia Zilieru, Ion Hadârcă, Ion Beldeanu, Dorin Popa, Liviu Antonesei, Emilian Galaicu-Păun, Ion Miloș, Daniel Corbu ș.a. Meritorie este inițiativa de a evoca scriitori trecuți în uitare: Olga Vrabie, poetă prematur dispărută, Zicu A. Araia, Gheorghe Bezviconi, George Dorul Dumitrescu, Stejar Ionescu ș.a. De asemenea, un bogat material documentar – memorii, jurnale, scrisori și alte texte inedite – readuce în actualitate nume precum Grigore T. Popa, Sergiu Matei Nica, Leca Morariu, Petru Comarnescu, Leon T. Boga, N.I. Herescu, pictorul Ion Neagoe. Alți colaboratori: Dumitru Acu, Ioan Lăcătușu, Ioan Seni, Maria Grămadă, Baruțu T. Arghezi. ***I.M.***

REVISTA ROMÂNO–AMERICANĂ, publicație apărută la București în două serii: prima (patru numere) din decembrie 1945 până în iulie–august 1947, având ca director pe Dimitrie Gusti, iar a doua, cu o periodicitate anuală sau bianuală, începând din decembrie 1998, sub conducerea unui

comitet de redacție. Din comitetul de direcție al primei serii au făcut parte – pe lângă Dimitrie Gusti – Nicolae Petrescu și Petru Comarnescu, iar comitetul de redacție era alcătuit din Ion Vasile Costin, Octav Doicescu, Dan Duțescu, Mihnea Gheorghiu, Anton Golopenția, Ruxandra Oteteleșeanu, Guy Pauker, C. Popa, Margareta Sterian și C. Zehernic, redactori fiind Milton G. Lehrer, Alf Adania, Adina Arsenescu Iamandi, F. Nicolau. Clar definit în chiar subtitlul ei, „Organul Societății Amicii Statelor Unite. Revistă pentru cunoașterea Statelor Unite în România și pentru dezvoltarea relațiilor româno–americane", obiectivul publicației este realizat prin articole pe teme istorice, politice, sociale sau culturale, incluse atât în rubricile „Cronica filosofică", „Cronica plastică", „Cronica muzicală", „Cronica cinematografică" ș.a., cât și în partea ei literară, prin numeroase și bune traduceri din poeți, prozatori și dramaturgi americani. Astfel, apar poeme de E. A. Poe, Walt Whitman, Archibald MacLeish, Carl Sandburg, T. S. Eliot, Edgar Lee Masters (traducători fiind Al. T. Stamatiad, Margareta Sterian, Mihnea Gheorghiu, Ion Caraion), proză de Ernest Hemingway (povestirea *Zăpezile de pe Kilimanjaro*, în versiunea Ruxandrei Oteteleșeanu), Upton Sinclair (fragmentul intitulat *Portretul lui Adolf Hitler*, din romanul *Balaurul*, transpus de Dan Duțescu și de Leon Levițchi, care semna aici L. Leu), teatru de Eugene O'Neill (piesa *Acolo unde este crucea*, în versiunea lui Alf Adania). De menționat că în numărul 2–3/1946 i se dedică mai multe pagini lui E. A. Poe, unde, pe lângă versuri și proză transpuse din creația acestuia, se publică și două comentarii: *Poezia lui Edgar Allan Poe* de Ion Frunzetti și *Nuvelele fantastice ale lui Poe* de Oscar Lemnaru. Tot comentarii semnează Petru Comarnescu (*Realismul poetic al lui Edgar Lee Masters*) și Ionel Jianu (*Petru Neagoe*). Au mai colaborat Iordan Chimet, Nicolae Mărgineanu, Serafim Buta, Paul Donici. Seria a doua este editată de Asociația Amicii Statelor Unite sub conducerea unui comitet de redacție, avându-l ca președinte pe Mihnea Gheorghiu (principalul editorialist al publicației până în 2011), iar ca membri constanți pe Radu Constantinescu, Dan Emanoil Dobreanu și Olga Sandu. Deși își propune explicit să dezvolte proiectul cultural lansat de revista de la mijlocul anilor '40, inclusiv prin republicarea unor articole definitorii pentru prima serie (precum cele în care Dimitrie Gusti, Petru Comarnescu sau Vasile Stoica îi evocă pe Franklin Roosevelt, pe Harry Truman și pe Woodrow Wilson), noua **R.r.-a.** are un caracter mult mai eteroclit din punct de vedere tematic, dar și ideologic. Maria Alexe scrie despre literatura feministă din SUA (10–11/2005), Ramona Mihăilă analizează influența lui Harriet Beecher Stowe asupra tematizării sclaviei romilor în cultura română (18/2009) sau modul în care „lumea nouă" transatlantică este reflectată în scrierile românești de la începutul secolului al XX-lea (21/2011), iar Cristina Verona Tobi evaluează transpunerea efectelor crizei economice de la începutul anilor '30 în literatura lui John Steinbeck (21/2011). Rubricile „Articole", „Mărturii", „Documente" sunt aproape monopolizate de cercetări istoriografice de mari dimensiuni, incluzând anexe cu extrase extinse din arhive românești și americane. Pot fi menționate în acest sens serialele realizate de Gheorghe Buzatu și de Marusia Cîrstea despre relațiile interbelice dintre SUA și marile puteri europene, sau cele semnate de George G. Potra despre activitatea lui N. Titulescu în America de Nord. Aceste secțiuni cuprind și medalioane sau microstudii despre relațiile culturale româno–americane: Alexandru Balaci îl prezintă pe Constantin Chifane-Drăgușani drept „un Marco Polo român", Maya Simionescu îi aduce un omagiu lui George Emil Palade, Radu Varia reface traseul sinuos al receptării creației lui Brâncuși în SUA, Dan Grigorescu elogiază calitatea lui Petru Comarnescu de „ambasador al culturii americane". Totodată, articole semnate de Virgil Cândea și de Sabina Ispas oferă sinteze inedite despre prezența culturală românească în muzeele și în arhivele de folclor nord-americane (1/1998), iar Andrei Brezianu dezvăluie în numărul 12–13/2006 contextele traducerii lui Vasile Alecsandri în SUA, într-o antologie publicată în 1856. Demne de remarcat rămân dosarele tematice *Walt Whitman 190* și *Bicentenar Edgar Allan Poe* (18/2009), în cadrul cărora se disting eseurile semnate de Zoe Dumitrescu-Bușulenga și de Monica Pillat, dar și traducerile din cântece populare americane, din Eugene O'Neill ori din Thornton Wilder, în versiunile interbelice aparținând lui Iordan Chimet, Ion Sava și Mircea Văianu. Arareori revista publică anchete, cum e cea intitulată *Americanism sau europeism în gândirea politică actuală*, la care răspund Mihnea Gheorghiu, Virgiliu N. Constantinescu, Mihai Drăgănescu, Octavian Paler și Al. Zub (7–8/2003), prelungită și în numărul 9/2004 prin intervenția lui Dan Grigorescu despre falsa distincție dintre cei doi termeni în abordarea

literaturii și a artelor vizuale. Mai slab reprezentată este cronica de carte, unde sunt recenzate volume ale autorilor români stabiliți în SUA (Mircea Iorgulescu scrie despre Vladimir Tismăneanu, Mircea Anghelescu despre Constantin Eretescu). Tot aici se comentează cele mai recente traduceri în limba română din scriitorii americani, Dana Ionescu, Monica Bottez sau Cătălin Sturza analizând cărți ale lui John Updike, Cormac McCarthy, Kurt Vonnegut și H.P. Lovecraft. Diversitatea ideologică, tematică și stilistică a **R.r.-a.** este confirmată inclusiv de colaboratorii ocazionali, printre aceștia numărându-se Ștefan Andrei, Mircea Malița, Nicolae Cajal, Geo Saizescu, Ioan Grigorescu, Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Manuela Cernat, Radu Florescu, Geo Şerban sau Gheorghe Istrate. ***I.D., Cs. B.***

REVISTA SCRIITOARELOR ŞI SCRIITORILOR ROMÂNI, publicație apărută la București, lunar, din noiembrie 1926 până în decembrie 1940 și din ianuarie 1942 până în decembrie 1943, sub conducerea unui comitet a cărui componență nu este precizată inițial; de la numărul 10–11/1927 e menționată ca fondatoare Adela Xenopol. Inițial are titlul „Revista scriitoarei" și subtitlul „Literatură – artă – chestiuni sociale". De la numărul 1/1929 titlul se schimbă, iar din comitetul de conducere fac parte Mărgărita Miller-Verghy, Hortensia Papadat-Bengescu, Aida Vrioni, Claudia Millian, Ticu Archip, Liviu Rebreanu, Ion P. Peretz, Ion Pillat, Adrian Maniu. Ulterior comitetul își va schimba periodic alcătuirea, cuprinzându-i și pe I.A. Bassarabescu, Nichifor Crainic, N. Crevedia, Radu Gyr, Agatha Grigorescu-Bacovia, Ion Minulescu, C. Rădulescu-Motru. De la numărul 1/1931 Aida Vrioni devine directoare, iar de la numărul 11–12/1938 directoare-proprietară, în timp ce secretari de redacție sunt, pe rând, Mihail Şerban și Dimitrie Batova. Editată la început ca organ al Societății Scriitoarelor Române, care se înființase la 19 februarie 1925, revista este „închinată talentului feminin", insuficient cunoscut și apreciat. În articolul-program *La merit egal, drept egal* se deplânge condiția scriitoarei române, condamnată la un rol marginal, la a fi doar „tolerată, figurantă" în viața culturală a țării, accesul ei în presă sau în diferitele instituții fiind mult îngrădit: „Scriitoarea nu este încă învestită cu drepturile de valoare intelectuală, ea nu se prezintă, ci se strecoară". Ţelul publicației va fi prin urmare acela de a contribui la ameliorarea situației, oferindu-le scriitoarelor spațiu de manifestare și de afirmare. Deși nu își recunoaște deschis feminismul („Noi nu suntem în faza feministelor…"), în primii trei ani de apariție revista adăpostește exclusiv texte scrise de femei și abia din 1929, când își modifică și titlul, marcând explicit o deschidere, printre colaboratori sunt admiși și bărbați. Momentul coincide cu o evidentă creștere valorică a revistei, fără ca ponderea scrisului și a problematicii feminine să scadă. De altfel, grupul inițial al celor mai importante colaboratoare se va menține și în această nouă etapă: Agatha Grigorescu-Bacovia, Claudia Millian, Maria Cunțan, Cornelia Buzdugan, alături de care pot fi întâlnite acum și numele unor poeți consacrați, ca G. Bacovia (*Umbra*, *Poemă în oglindă*, *Gol*, *Ecou de romanță*, *Noapte*), Tudor Arghezi (*Litanii*), Ion Pillat (*Balcic de seară*, *Vino… e ceasul prielnic*), Mateiu I. Caragiale (*Singurătate*), Ion Minulescu, Victor Eftimiu, Nichifor Crainic. Remarcabilă este prezența autorilor mai tineri, aflați în plină afirmare: Radu Gyr (*Piață*, *Carioca*, *Pentru o alteță japoneză*), Eugen Jebeleanu (*Fulgere*, *Revenire spre ziuă*, *Jertfă îndoită*), apoi Dimitrie Stelaru, Emil Botta, Constant Tonegaru, și chiar includerea în sumar a versurilor unor avangardiști ca Tristan Tzara, Ilarie Voronca, Sașa Pană, ceea ce arată receptivitatea față de modernism, vizibilă și în ancheta *Poezia modernistă* (10–11/1934). De foarte bună calitate și destul de diversă este și proza, printre semnatari numărându-se, de asemenea, autori de valoare. În primul rând, Hortensia Papadat-Bengescu, căreia i se publică fragmente din romanele *Concert din muzică de Bach*, *Drumul ascuns*, *Logodnicul* și câteva povestiri, dar și Camil Petrescu, scriitor care, pe lângă o serie de poezii (*Alchimie*, *Nimfa*, *Apropiere*), oferă un fragment din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. Tot cu fragmente de roman mai contribuie Liviu Rebreanu, Panait Istrati, Cezar Petrescu, Tudor Teodorescu-Braniște, F. Aderca, Dan Petrașincu, Martha Bibescu, Elena Riegler. Mai sunt găzduite povestiri, nuvele și schițe de I.A. Bassarabescu, Sofia Nădejde, Mărgărita Miller-Verghy (serialul *Umbre pe ecran. Nuvelă în ritm de film*, 1933–1934), Lucia Demetrius, Ioana Postelnicu, memorialistică de E. Lovinescu și însemnări diaristice ale reginei Maria (cultivată insistent, dedicându-i-se numere speciale), proză poematică de G. Bacovia (*Târziu*, *Divagări utile*). Spre deosebire de alte periodice din epocă, revista nu neglijează dramaturgia. În sumar își găsesc loc

câteva fragmente de piese de teatru, cum sunt cele ale lui G.M. Zamfirescu (*Sam*), Ion Minulescu (*Nevasta lui Moș Zaharia*), Ticu Archip (*Luminița, Ecoul*), scurte comedii sau drame de Adela Xenopol și de Lucreția Petrescu și un poem dramatic de Adrian Maniu (*Lupii*). Un merit al publicației este acela de a fi continuat să aibă, de-a lungul anilor, o destul de bogată secțiune critică, încercând să țină pasul cu actualitatea literară, să valorifice tradiția, să evidențieze însemnătatea unor personalități. Între cele mai active semnatare sunt Aida Vrioni și Agatha Grigorescu-Bacovia, care dau nu numai o serie de medalioane critice dedicate unor scriitoare, ci și comentarii și însemnări pentru „Cronica literară", rubrică la care mai participă în anumite intervale și Teodor Scarlat, Mărgărita Miller-Verghy, Șerban Voinea, Mihail Ilovici. Un important colaborator este E. Lovinescu, care semnează un eseu intitulat *Emoția estetică* (1–2/1938), un portret al Mărgăritei Miller-Verghy, un articol despre tălmăcirea proprie din Homer (*Limba „Odiseiei" mele*), precum și mici texte de apreciere a revistei cu prilejul diverselor ei aniversări. Traducerile, destul de variate, merg de la poezia clasică chineză și japoneză (în versiunea lui Al. T. Stamatiad) până la lirica unor autori ca Giovanni Pascoli, Georg Trakl, Serghei Esenin. Cele câteva interviuri – cu Panait Istrati (6–7/1934), Camil Petrescu (8–9/1935) –, ca și rubricile „Cronica artistică", „Cronica dramatică" (ținută de Claudia Millian sub pseudonimul Dim. Șerban), „Cronica ideilor" (Oscar Lemnaru) și „Cronica revistelor" întregesc imaginea unei publicații despre care, la un deceniu de la apariție, Hortensia Papadat-Bengescu scria că reprezintă „puterea de perseverare specific feminină, tenacitatea unei mame pentru copilul ei născut prin definiție debil și pe care dragostea ei îl face viabil" (1–2/1936). Alți colaboratori: Mihail Sebastian, Emanoil Bucuța, Petru Manoliu, Isaiia Răcăciuni, Sandu Tzigara-Samurcaș, Lucreția I. Bacalbașa, Elena Niculiță-Voronca, Ovid Densusianu-fiul, Virgil Carianopol, Sanda Movilă, Mia Frollo, Alfred Moșoiu, Mircea Streinul, Iulian Vesper, Ion Aurel Manolescu, Doina Bucur, Vlaicu Bârna, Mircea Damian, Ana Luca. ***I.M.***

REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI, publicație apărută anual la München între 1962 și 1990 (exceptând anii 1976–1977), editată de Societatea Academică Română. Apariția **R.s.r.** s-a decis în 1959, la Congresul al III-lea al Societății Academice Române, într-o ședință restrânsă, prezidată de N. I. Herescu, care i-a dat și titlul. Vintilă Horia, Virgil Ierunca și Mircea Popescu (secretarul general al Societății Academice Române) au fost desemnați pentru comitetul redacțional. După cum se precizează în numărul 2/1963, redactarea este asigurată la început de Mircea Popescu; la numerele 11 și 12 i se alătură de Constantin Sporea, iar după moartea lui Mircea Popescu îngrijirea revistei revine lui C. Sporea pentru numerele 13–15, apoi unor grupuri redacționale din care mai fac parte Mihai Cismărescu, Gh. Drăghicescu, Constantin Nagacevschi, Ion Cicală, Mihnea Romalo, Ioana Angelescu; ultimul număr, 27, a fost realizat de Titu Popescu și Constantin Sporea, iar Horst Fassel a redactat textele în limba germană. Articolul-program, *Cuvânt înainte* (semnat Societatea Academică Română), afirmă dorința fondatorilor de a continua tradițiile literaturii române, „mutilată" în țară „de grădinari travestiți", revista încercând să reunească toate „talentele românești" aflate în libertate. Sumarul se structurează în trei secvențe: creație originală (poezie, proză, jurnal, teatru, eseu), o rubrică permanentă „Negru pe alb. Cronici, idei, fapte" și „Anexe" (până în 1982; lipsă în numerele 15–17, 1978–1980), consacrate activității Societății Academice Române. **R.s.r.** preia astfel atribuțiile buletinului informativ al Societății, a cărui apariție încetase cu numărul 12, din octombrie 1961. Cu întreruperi, figurează rubricile „Tălmăciri", „In memoriam", „Pagini pentru Mircea Eliade" (24/1987) și „Așezăminte culturale românești". La **R.s.r.** au fost prezenți aproape toți scriitorii aflați peste graniță, celor din primul exil alăturându-li-se, de-a lungul timpului, noii sosiți. Publică versuri Al. Busuioceanu, N. I. Herescu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Horia Stamatu, Nicu Caranica, Aron Cotruș, Antoaneta Bodisco, Al. Gregorian, Yvonne Rossignon, Nicolae Novac, Vasile Posteuca, Paul Miron, Mihai Niculescu, George Uscătescu, Ștefan Baciu, Mira Simian, Ion Pârvulescu, N. Petra, Mihai Cismărescu, Miron Kiropol, Sergiu Grossu, Sanda Stolojan, Andrei Codrescu ș.a. Mircea Eliade publică fragmente de jurnal și amintiri (*Războiul la școala primară, Cele dintâi întâlniri cu Jung, Jurnal în Scandinavia, Jurnal în Yucatan și Guatemala, După patruzeci de ani. Amintiri*), nuvele (*Șanțurile, În curte la Dionis, Tinerețe fără tinerețe*), teatru (*Coloana nesfârșită*). Prezență permanentă, Horia Stamatu semnează versuri, eseuri, cronici și recenzii la rubrica „Negru

pe alb” (*Schimbarea poreclei în renume* – despre Vintilă Horia, *„Plângerile” lui Ioan Cușa, Ciprian și Urmuz, „Umorul negru” și „absurdul” în literatura română cultă și populară, Între utopia orfică și hieratismul mioritic*), iar Vintilă Horia trimite eseuri (*Despre posibila descoperire a unui limbaj anagogic, Târziul mesaj venețian, Fragmente despre un timp mai rău decât altul* ș.a.), nuvele și proză memorialistică (*Monstrul, Recviem în trei pentru un oraș dispărut* ș.a), versuri. Între colaboratori se mai află Grigore Cugler (proză), Alexandru Ciorănescu (amintiri), George Racoveanu (proză), Petru Dumitriu (proză), Constantin Amăriuței (eseuri), Eugen Drăguțescu (memorialistică), Leontin Jean Constantinescu, I.G. Dimitriu, Ioan Petru Culianu, Ilie Constantin ș.a. În numărul 8/1969 pot fi citite texte de Marin Sorescu, Ştefan Bănulescu și I. Negoițescu. Rubrica „Negru pe alb. Cronici, idei, fapte”, susținută de Mircea Popescu, Monica Lovinescu, Horia Stamatu, Constantin Sporea, Mihai Niculescu, Eugen Lozovan, Virgil Ierunca, Sanda Stolojan ș.a., urmărește fenomenul cultural românesc din exil și din țară, relevând efectele intruziunii politicului în cultură, manifestările anticulturale din țară și atitudinea scriitorilor și oamenilor de cultură sub presiunea directivelor de partid: Virgil Ierunca (*Lucian Blaga în centrul unei polemici și al unei deriziuni*), Mihai Cismărescu (*Despre protocronism și alte anacronisme*), Monica Lovinescu (*Vocația denunțului la Mihai Beniuc, Două cazuri clinice ale miticismului. Grâul și neghina*) ș.a. Susținând și sub raport grafic ideea de continuitate a tradițiilor presei literare românești interbelice, ilustrația, ce revine mai multor artiști plastici din exil (lui Eugen Drăguțescu mai ales), folosește elemente din pictura bisericească, precum și portrete de voievozi, motive de covoare românești (selectate de George Racoveanu, Eugen Drăguțescu) și de carte veche românească, desene de Constantin Brâncuși, Nina Batali, Marielise Cottescu, Livia Piso ș.a. ***M.P.–C.***

REVISTA SOCIETĂŢII STUDENTUL ROMÂN, publicație apărută la București, lunar, din februarie până în aprilie 1888. Student încă, I.A. Bassarabescu este colaboratorul cel mai perseverent, publicând nuvele (*Flăcău bătrân, Oglinda*) și versuri (*Toamnă*). Mai scriu versuri Const. Conțescu și un epigon eminescian, Scarlat, precum și I.I. Livescu (*Babele flăcăii și moșnegii fetele*). Din Montesquieu se traduce, sub inițialele Gh. T. M., *Gelozia*, C. Mălinescu oferă o variantă românească pentru *Rugăciunea de seară pe podul unei corăbii* de Chateaubriand, iar Al. Slătineanu transpune studiul *Luna este sau nu locuită?* al lui Camille Flammarion. ***R.Z.***

REVISTA SOCIETĂŢII TINERIMEA ROMÂNĂ, publicație lunară de cultură și literatură apărută la București între 15 februarie 1882 și martie 1890, în ianuarie 1891, între mai 1893 și mai 1902; reapare din septembrie 1920 până în iunie 1942. În primii ani direcția este asigurată de poetul Al. I. Şonțu. Îi urmează în 1891 Petre I. Stroescu, în 1897–1898 N.S. Dumitrescu, iar în 1898–1902 Gr. G. Tocilescu. În 1920 și 1921 director este Vasile Pârvan, urmat de Constantin Moisil (1921–1923), iar după un interval în care revista apare sub conducerea unui comitet, din 1929 până în 1942 director este Dimitrie Pompei. Foarte des se modifică și componența comitetului de redacție, din care au făcut parte de-a lungul anilor N.G. Rădulescu-Niger, Victor Babeș, Mihail Dragomirescu, G.O. Gârbea, I. Găvănescul, G.I. Ionnescu-Gion, Şt. C. Michăilescu, George Murnu, Th. M. Stoenescu, D. Teleor, N. Ţincu, V.A. Urechia, iar după 1920 – N. Iorga, Ioan Lupaș, pedagogul G.C. Antonescu, Dragomir Hurmuzescu, Mihail Sadoveanu ș.a. În 1885 revistei i s-a interzis difuzarea în Transilvania. Au mai colaborat, la partea literară, V.D. Păun (redactor-șef prin 1898), N.I. Apostolescu, C. Banu, T. Dragu, Şt. Orășanu, Pericle Papahagi. Versuri dau N.G. Rădulescu-Niger, Tr. Negrescu, N. Ţincu, D. Soreanu, Simion Miculescu, A. Vântul, D. Teleor, Al. I. Şonțu, Şt. R. Michăiescu, George Murnu, G.O. Gârbea, Smaranda Andronescu-Gârbea (Smara). Cu povestirea *Ţară fără bătrâni* e prezent, în 1898, V.A. Urechia; schițe, nuvele și articole de cultură sau de etnografie publică Al. I. Şonțu, V. Pretorian (*Juvenal și satirele lui*), Şt. R. Michăiescu, N.G. Rădulescu-Niger, Ph. I. Gesticone, C.I. Lupu (*Sovejenii*, studiu privind obiceiurile și literatura populară), Gr. Crețulescu. Se fac și câteva traduceri din Musset (fragmente din *La Confession d'un enfant du siècle*, în tălmăcirea lui Şt. R. Michăiescu), Andersen (*Mangu cel mare și Mangu cel mic*, basm adaptat de Gr. Goilav), Paul Bourget (*Amorul și Psycheea*, poem al cărui traducător iscălește Chridest). Al. I. Şonțu (semna și Brutus) critică, uneori cu o ironie prea apăsată, ideile estetice ale lui Al. Macedonski (*Macedonski filosof*), recomandând, în schimb, poezia lui C. Mille sau pe aceea a lui D.N. Saphir. Într-un

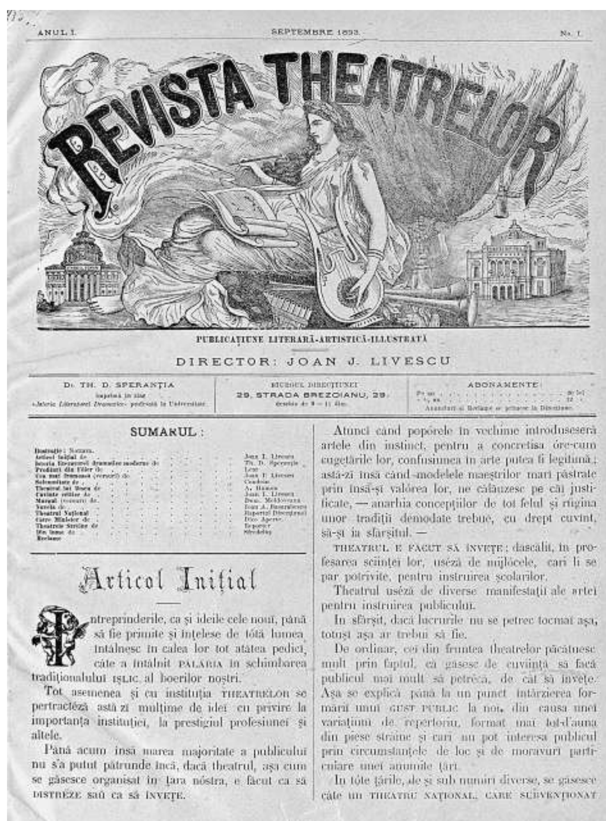
studiu dedicat gustului literar Şt. V. Nanu discută cu pătrundere starea literaturii române la 1890 (*Gustul literar la noi*). Alte studii despre literatura națională scriu N.I. Apostolescu, mai puțin receptiv la valorile autohtone, exagerând efectele influențelor literare (*Despre poeții noștri*), Mihail Dragomirescu (*Cultura populară și revistele populare*, *Individualismul* ș.a.), V.D. Păun, Şt. Orășanu. Poezie populară trimit Sofronie Liuba și D. Stăncescu, dar folclor nu se tipărește în paginile revistei decât întâmplător. Printre cei ce au figurat în revistă după 1920 se numără Al. Bistrițianu, Radu Boureanu, Al. Dima, D. Murărașu, G. Călinescu, Ovidiu Papadima, Pimen Constantinescu (traduceri din Leopardi și din Gabriele D'Annunzio). Doina Peteanu – care mai târziu va semna Anișoara Odeanu – e prezentă în 1928 cu versuri. Începând din 1885, redacția a organizat concursuri școlare. Între premianți s-au aflat, în timp, mulți viitori intelectuali și scriitori, între care, într-o etapă târzie, Valeriu Anania, George Macovescu, Horia Lovinescu, Ovidiu Bârlea, Francisc Păcurariu, Radu Stanca, Nicolae Balotă. ***R.Z.***

REVISTA ŞCOALEI, publicație apărută la Craiova, lunar, între noiembrie 1891 și septembrie 1892, sub direcția unui comitet condus de G.T. Buzoianu. În aprilie 1892 la **R.ș.** intră în sumar cu poezia *Cele trei porunci* Al. Macedonski. Mai scriu Traian Demetrescu (*Sub stele*), Petru Vulcan, N. Burlănescu-Alin, G.T. Buzoianu, C.D. Fortunescu, P. Andreescu și I. Culescu. Cu o cronică la *Variétés littéraires* de E. Caro și cu un articol în care face o paralelă între Caro și Gherea (*E. Caro*), Gh. Țițeica, viitorul matematician, își continuă aici activitatea de recenzent literar, inaugurată înainte de 1890 în câteva efemere reviste editate de el la Turnu Severin. Tot el, semnând Gețit, este autorul unor note intitulate *Matematice* și dedică două articole lui Cicero și lui Jean-Marie Guyau. Alte contribuții cu caracter literar, semnate cu peudonimele Sapho și Atheo, se referă la N. Nicoleanu și la Traian Demetrescu sau la activitatea teatrală craioveană. La „Poșta redacției" din numărul 6 (aprilie 1892) i se răspunde unui tânăr, Ştef. Iosif din București: „Încercați mereu. Este un început". În numărul următor, din mai 1892, sub semnătura Şt. Iosif, se publică poezia *Izvorul*, compusă cu un an înainte. Totodată, debutantul este anunțat că vor ieși de sub tipar și celelalte texte trimise. Primul dintre ele este o traducere a baladei *Craiul ielelor* de Goethe, care va fi inclusă în numărul 8. În rest, nu i se mai reține nimic și, probabil, nici St. O. Iosif nu a încercat să mai colaboreze la **R.ș.** La „Poșta redacției" se mai răspunde macedoromânilor Nuși Tulliu, sfătuit să persevereze, și N. Batzaria, căruia i se cere să trimită articole privitoare la obiceiurile și datinile populare ale românilor din sudul Dunării. Din Béranger traduce N. Burlănescu-Alin (*Lauda beției*), mai apar transpuneri, nesemnate, din Edmond și Jules de Goncourt (*Calinot*), Chateaubriand (fragmente din *Martirii*) și Grillparzer (*Valurile mării și ale iubirii*). ***R.Z.***

REVISTA TEATRALĂ, publicație apărută la Brașov, lunar, din ianuarie 1913 până în august 1914, ca organ al Societății pentru Fond de Teatru Român, sub conducerea secretarului ei literar, Horia Petra-Petrescu. Între membrii comitetului de conducere al Societății se află Iosif Blaga, Gh. Dima, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, iar director artistic este A. P. Bănuț. Horia Petra-Petrescu consideră în *Cuvânt înainte* (1/1913) că prin mișcare teatrală se înțeleg „toate manifestările culturale cari se dau la manifestații publice: declamări, cântări, concerte, conferențe". În rubrica intitulată „Cronică" sunt consemnate evenimente cultural-artistice în care sunt angajați artiști români. Conținutul publicațiilor periodice ale momentului este relatat la rubrica „Revista presei". Aici se fac anual substanțiale rapoarte de activitate și analize de bilanț, care configurează mișcarea teatrală din Transilvania și reprezintă o prețioasă sursă documentară pentru cercetătorii din domeniu. Consistente sunt și rubricile „Piese teatrale vrednice de jucat", „Greutățile începutului", „Din autorii dramatici străini". Se publică versuri de Horia Petra-Petrescu. Proza nu figurează în sumare, în schimb sectorul publicisticii e mai bine ilustrat. Semnează frecvent Horia Petra-Petrescu, care dă câteva amintiri despre I. L. Caragiale, pentru ca apoi, într-o succesiune de articole – în fapt, textul unei conferințe ținute la Caransebeș – să analizeze *O noapte furtunoasă* și *Năpasta* (1–4/1914). Numărul 1/1914 cuprinde și *Jubileul de 25 de ani de activitate literară a lui Caragiale*, ca și *Starea teatrului românesc înainte de Caragiale*, articole aparținând aceluiași publicist. Tot lui îi aparțin un amplu articol intitulat *Este mișcarea noastră teatrală un lux?*, precum și pledoariile pentru câteva producții dramatice „vrednice de jucat", printre acestea figurând *Conul Leonida față cu reacțiunea*

și *Năpasta* de I. L. Caragiale. Virgil Onițiu scrie articolul *La chestia teatrului de la țară*, Reinhard Strecker se ocupă de jubileul lui Richard Wagner, se analizează activitatea de compozitor și dirijor a lui Gh. Dima. Neobositul Horia Petra-Petrescu mai publică textul conferinței *Mișcarea noastră teatrală și zbuciumul sufletesc al intelectualilor de la noi*, un medalion *St. O. Iosif* și *Câteva amintiri*, urmat de un alt medalion, *Ilarie Chendi*. Sunt de reținut și un articol al lui Radu Negură, *Teatrul nostru*, fragmentele intitulate *Din vorbirile lui Iosif Vulcan (Progresul nostru cultural până în 1884*), făcând parte dintr-un volum a cărui apariție e anunțată pentru anul 1914, precum și un medalion *Otto Ludwig*. De reținut sunt și *Ştiința, religia și arta*, un discurs al prelatului Miron Cristea, *Teatrul și cinematograful* de Gligore Ion și *Regizorul viitorului*, o traducere după Gordon Craig. Un repertoriu intitulat *Piesele teatrale originale cari au apărut în decursul anilor 1848–1873 (în România*) figurează în numărul ultim al **R.t.** Publicația găzduiește numeroase fragmente traduse și comentate din piesele *Wilhelm Tell* de Schiller, în tălmăcirea lui St. O. Iosif, și *Înainte de răsăritul soarelui* de Gerhart Hauptmann. Numărul final semnalează și detaliază subiectul unei comedii a lui Ioan Slavici, *Toane sau Vorbe de clacă*. Alți colaboratori: A. Ciortea, Ion Broșu. ***D.B.***

REVISTA THEATRELOR, publicație apărută lunar, la București din septembrie 1893 până în septembrie 1894, la Craiova și București din noiembrie 1896 până în august 1898, iar într-o a doua serie la București din octombrie 1902 până în iunie 1903. Revista, condusă de Ioan I. Livescu, țintește să exprime o atitudine critică față de starea teatrului românesc – repertoriu precar, dominat de traduceri, joc actoricesc empiric sau caracterizat de rutină, lipsă de interes pentru formarea gustului public – și, în același timp, să susțină interesele și prestigiul profesiunii atât în fața publicului, cât și a autorităților. **R.t.** este cea dintâi publicație românească specializată în probleme de teatru, după încercarea, de scurtă durată, făcută de I.C. Fundescu cu revista „Teatrul" (1864). Directorul, actor din generația tânără, pledează pentru înnoirea instituției și reconstituie, împreună cu alți câțiva colaboratori, o imagine văzută din interior a vieții teatrale românești. Om de teatru în formare, preocupat de profesionalismul acestei activități, Livescu are inițiativa consultării autorilor dramatici, a actorilor, publică intervenții,

ANUL I. SEPTEMBRE 1893. No. 1.

REVISTA THEATRELOR

PUBLICAȚIUNE LITERARĂ-ARTISTICĂ-ILLUSTRATĂ

DIRECTOR: JOAN J. LIVESCU

Dr. TH. D. SPERANȚIA | BIUROUL DIRECȚIUNEI 29, STRADA BREZOIANU, 29 | ABONAMENTE

SUMARUL:

Articol Inițial

Intreprinderile, ca și ideile cele nouĭ, până să fie primite și ințelese de tótă lumea, intâlnesc in calea lor tot atâtea pedici, câte a intâlnit PALĂRIA in schimbarea tradiționalului IȘLIC al boerilor noștri.

Tot asemenea și cu instituția THEATRELOR se pertractézâ astă zi mulțime de ideĭ cu privire la importanța instituțieĭ, la prestigiul profesiuneĭ și altele.

Până acum insă marea majoritate a publiculuĭ nu s'a putut pătrunde incă, dacă theatrul, așa cum se găsesce organisat in țara nóstra, e făcut ca să DISTREZE saŭ ca să INVEȚE.

Atunci când popórele in vechime introduseseră artele din instinct, pentru a concretisa óre-cum cugetările lor, confusiunea in arte putea fi legitimă; astă-zi insă când modelele maeștrilor mari păstrate prin insă-și valórea lor, ne călăuzesc pe căi justificate, — anarhia concepțiilor de tot felul și rugina unor tradiții demodate trebue, cu drept cuvint, să-și ia sfarșitul. —

THEATRUL E FACUT SĂ INVEȚE; dascalii, in profesarea sciinței lor, usézâ de mijlócele, cari li se par potrivite, pentru instruirea școlarilor.

Theatrul usézâ de diverse manifestații ale artei pentru instruirea publicului.

In sfârșit, dacă lucrurile nu se petrec tocmai așa, totuși așa ar trebui să fie.

De ordinar, ceĭ din fruntea theatrelor păcătuesc mult prin faptul, că găsesc de cuviință să facă publicul mai mult să petrécă, de cât să invețe. Așa se explică până la un punct intârzierea formării unui GUST PUBLIC la noi, din causa unei variațiuni de repertoriu, format mai tot-d'auna din piese străine și cari nu pot interesa publicul prin circumstanțele de loc și de moravuri particulare unei anumite țări.

In tóte țările, de și sub numiri diverse, se găsesce câte un THEATRU NAȚIONAL, CARE SUBVENȚIONAT

scrisori deschise, anchete incitante. O rubrică, „Profiluri din foaier", portretizează pregnant actori, regizori și directori de scenă, autorul însemnărilor, același Livescu, folosind aici pseudonimul Lear. Se semnalează noutatea și valoarea pieselor lui Henrik Ibsen, recomandându-se punerea lor în scenă. Abia în a doua serie figurează în sumar și o cronică teatrală permanentă, susținută de G. Ranetti. Caracteristice pentru aspirația spre modernitate sunt articolele informative, structurate didactic: *Istoria literaturii dramatice moderne* de Th. D. Speranția (după un curs ținut la Universitatea din București), *Despre poezia lirică a francezilor*, tot un curs, al lui Bonifaciu Florescu (care scrie și despre teatrul antic), *Cum scriem și cum vorbim* de N.G. Rădulescu-Niger, un rezumat al studiului *Audițiunea colorată și noile curente literare* de A. Binet, un fragment din *Psihologia artei moderne* de Hippolyte Taine. Cât despre literatura din **R.t.**, aceasta este constituită frecvent din republicări, considerate mai utile decât un text oarecare, fie el nou. Sporadic, Livescu inserează piese de teatru, improvizații literare ale unor actori-autori. Se publică multă poezie, exerciții modeste în bună parte (Bonifaciu Florescu, Th. M.

Stoenescu, Mircea C. Demetriade, H.G. Lecca ș.a.), mulți scriitori venind din cercul de la „Literatorul" lui Al. Macedonski, pe unde trecuse și directorul **R.t.** Cu proză colaborează I.A. Bassarabescu, N.G. Rădulescu-Niger, I.T. Florescu ș.a., autori întâmpinați în paginile revistei cu prea mare generozitate. ***G.D.***

REVISTA TINERETULUI, publicație apărută la București, lunar, între 25 februarie 1943 și 25 august 1944, editată de Oficiul Educației Tineretului din Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor. Nu se precizează componența redacției. În articolul inaugural, intitulat *În preajma primului pas*, Ion Petrovici, ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, insistă asupra scopului cultural-educativ al periodicului și promite că, „prin selecția materialului" și „evitându-se modelele efemere, ciudățeniile stilistice ticluite de dragul originalității", precum și „subiectele care pângăresc sufletul", **R.t.** va căuta să fie „o revistă *pentru tineret*", care, cu timpul, „să devie într-o bună măsură chiar revista *tineretului*", adică una scrisă de tineri. Ultimul deziderat nu se va împlini, deși sunt găzduite frecvent încercări literare ale unor elevi, printre care și Barbu Cioculescu sau D. Păcurariu, care debutaseră ceva mai înainte. În schimb, revista se bucură de colaborarea unor scriitori cunoscuți. Pot fi întâlnite aici numele poeților Al. A. Philippide (*Lunii*), Mihai Beniuc (*Exil*, *Aeternitas*, *Stele de toamnă*, *Câmp românesc* etc.), Emil Giurgiuca (*Destin*, *Sunt neam de jude*), Mihai Moșandrei, D. Iov, Al. Claudian. Proza, abundentă, include nu numai câteva povestiri ale lui Ticu Archip (*Mami*, *Acceleratul de unu*, *„Măgarule"*), ci și mai multe texte memorialistice aparținând lui Mihail Sadoveanu. Într-unul, *„Liceul Național" în 1897*, evocă cei trei ani petrecuți la prestigioasa instituție de învățământ ieșeană și arată că „popasul acesta" la Iași a fost hotărâtor pentru cariera sa literară. În altul, *Balada*, povestește despre începuturile sale literare din aceeași perioadă, reamintindu-și de o versificație publicată și redescoperită în „Aurora" din 1898, iar în *Cântec bătrânesc* deplânge „invazia lumii noi", care amenință tradițiile și periclitează „poezia nescrisă a pământenilor noștri", adică „portul, cântecul și datina" Tot amintiri publică și Gala Galaction (*Bucuria hărților geografice…*, *Pedagogul suplinitor*, *Vacanțele de iarnă*), I.A. Bassarabescu (*Cezar Bolliac*), Victor Ion Popa (*Din amintirile lui Alexandru Vlahuță*). Toate aceste texte au, pe lângă relevanța lor literară, și o implicită valoare educativă, în acord cu profilul **R.t.** Același lucru se poate spune și despre cuprinzătoarea și variata secțiune critică a revistei, unde printre semnatari se regăsesc, de asemenea, autori importanți. În articolul *Realismul* (1/1944) Tudor Vianu vorbește despre însemnătatea acestui curent, a cărui apariție a fost „un fenomen capital, revoluționar în esența lui" și a cărui noutate nu constă atât în „a fi urmărit redarea adevărului psihologic și social", cât în a-i „smulge vieții cununa idealului", în a-i risipi „aureola care o împodobea altădată". Într-un alt text, tot Tudor Vianu încearcă să le explice tinerilor „ce este un mare scriitor", iar în *Disociații critice* Pompiliu Constantinescu le atrage atenția asupra faptului că, „istoria literară, fără discernământ critic, este un catalog de nume și date" și că toate clasificările și caracterizările trebuie adaptate la „individualitatea strictă a scriitorilor. D. Murărașu contribuie, între altele, cu un mic studiu despre literatura răscoalelor din 1907, Vladimir Streinu cu un medalion *Ion Minulescu*, V.V. Haneș scrie despre Ovid Densusianu ca istoric literar. Titularul cronicii literare este I. Șiadbei, căruia i se alătură sporadic D. Murărașu și Şerban Cioculescu. Cel din urmă ține și cronica teatrală. Rubricatura publicației e completată de „Cronica științifică", „Cronica plastică", „Cronica cinematografică", „Cronica muzicală". Din sumar nu lipsesc nici traducerile, care au aceeași tentă pilduitoare și instructivă (texte din clasici greci și latini ca Herodot și Ovidiu, din Victor Hugo). Între colaboratori se mai numără Alice Voinescu, Dan Petrașincu, Octav Şuluțiu, Emanoil Bucuța, Victor Papacostea, Constantin C. Giurescu. ***I.M.***

REVISTA TINERIMII, publicație apărută la Mihăileni, în județul Dorohoi, lunar, din octombrie 1927 până în 1935, cu subtitlul „Organ de cultură al societății Tinerimea". Director este Filimon Rusu, iar redactori sunt N. Puiu și Gr. Constantinescu. În editorialul *Scopul nostru* se arată că „editarea unei reviste pentru creșterea tineretului nostru este o necesitate", iar strădania redactorilor va fi să ofere tineretului „pe lângă literatură, și o educație bună". Schimbarea titlului în „Moldova literară", din ianuarie 1929, vine, în accepția redactorilor, „să respecte tradiția geniului literar moldovean", revista „căutând a face cinste țării de la care a luat numele". Cantonată într-un perimetru provincial, **R.t.** nu a putut recruta colaboratori de marcă. În paginile ei publică versificatori obscuri și doar

sporadic poeți precum George Lesnea sau Eusebiu Camilar. F. Robescu dă un lung serial cu amintiri din Primul Război Mondial. Cu o colaborare susținută figurează Lucian Predescu, titularul rubricii „Contribuțiuni la istoria literară”, unde apar numeroase documente inedite despre B.P. Hasdeu, Ioan Adam, N. Beldiceanu, N.N. Beldiceanu, G. Ibrăileanu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc și A. Philippide, dar și *Privire generală asupra ciclului Comăneștenilor al lui Duiliu Zamfirescu*. Se cuvine menționat, de asemenea, D. Furtună, autorul mai multor lucrări de istorie literară și editor al revistei de cultură populară „Tudor Pamfile”, prezent aproape în fiecare număr. În două articole este omagiat poetul Ion Păun-Pincio, iar în numărul 3–4/1929 redacția polemizează cu „grămăticul” Mircea Eliade. O rubrică originală este „Cartea neagră”, unde sunt nominalizați „cetitori ai noștri care au avut eleganta obrăznicie de a ne ceti și a nu ne plăti revista”. Alți colaboratori: Octav Sargețiu, Aurel Lambrino, Aspazia Munte (Aspazia Munteanu), Toma Nour (pseudonimul lui I.-M. Nistor), Gr. Constantinescu. ***I.Rt.***

REVISTA TINERIMII, publicație apărută la București, bilunar, între 1 noiembrie 1933 și 15 aprilie 1935, sub redacția lui M. Lonea. Definindu-se ca „publicațiune de cultură generală”, **R.t.** cuprinde nu numai texte cu caracter educativ, informativ și distractiv, ci și multe producții literare ale tinerilor sau destinate lor. În rubrica „Muguri”, rezervată începătorilor, pot fi citite versuri de Nutzi Mărgărit, Dem. Pârâianu, Radu Stanca (poezia *Sărbătorile*). În aceeași rubrică este inclusă proză de I. Berceanu, Costică Dimitriu, Mirco Lazăr. Cu poezii sau cu proză scurtă mai colaborează I. Manolescu, Mircea Ionescu, Dimitrie Danciu, Lucreția Carandino, Paul B. Marian, ultimul semnând și câteva comentarii critice (*Romantismul* ș.a.). Se publică, de asemenea, cronici literare și recenzii de Liviu Teodoru și Tudor Mihail Bogdan, în sumar figurând și o contribuție critică a lui Pompiliu Constantinescu (*Povestirile lui Creangă*, 6/1933). Dintre traduceri, merită amintite mai ales câteva versiuni ale unor povestiri de Mark Twain. De notat că revista are și numere tematice, bunăoară unul „închinat cărții” (cu un text introductiv de Ion Marin Sadoveanu) și unul de comemorare a Iuliei Hasdeu. Alți colaboratori: Gigi Tomaziu, Traian Șelmaru, Mia Frollo, Mihail Costescu. ***I.M.***

REVISTA UNIVERSITARĂ, publicație „pentru cursuri și conferințe de psihologie, estetică, pedagogie, istorie, istoria literaturilor” apărută la București, săptămânal, între 20 ianuarie și 15 noiembrie 1900, apoi la 15 februarie 1901, sub redacția lui P.V. Haneș. În sumar intră cursurile ținute de profesorii Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București: Titu Maiorescu (*Istoria filosofiei franceze contemporane*), N. Iorga (*Istoria medie*), C. Rădulescu-Motru (*Estetica* și *Psihologia experimentală*), Ion Crăciunescu (*Pedagogia*), Pompiliu Eliade (*Istoria literaturii franceze*), Ovid Densusianu (*Școala latinistă*, *Samuil Micu*, *Gh. Șincai*, *Petru Maior*), D. Evolceanu (*Limba latină*), Gh. Pop (*Istoria literaturii germane*) ș.a., precum și note privitoare la seminariile ținute de Ioan Bogdan și de N. Ch. Quintescu sau conspecte ale unor studenți (Al. G. Dimitrescu, V. Vârcol, An. Ștefănescu, Gh. Oprescu). ***M.Pp.***

REVISTA UNIVERSITARĂ, publicație apărută la București, lunar, din ianuarie până în mai 1926, sub îngrijirea Cercului Studențesc Ilfovean. Efemeră, **R.u.** nu și-a putut realiza pe deplin intenția de a publica „atât contribuții la lămurirea problemelor de cultură românească, cât și studii informative asupra culturii europene” (*Cuvânt înainte*), dar a reușit să adune în jurul ei câțiva colaboratori de seamă. Printre aceștia se numără profesorii C. Rădulescu-Motru (*Filosofia românească*) și D. Gusti (*Necesitatea culturii sociale și politice în Universitate*). Studentul Mircea Eliade e semnatarul mai multor recenzii, al unui medalion critic despre Ionel Teodoreanu, prozator în care vede „un amestec ciudat de Proust și Sadoveanu”, ca și al articolului intitulat *Sinteza istorică a d-lui Iorga*, cu aprecieri destul de puțin favorabile savantului. Lui Petru Comarnescu îi aparține eseul *Reîntoarcerea la simplitate*, conținând o evaluare globală a artei momentului, în care „ritmul nou al vremii bate puternic”. Ideea se regăsește și într-un text al lui Haig Acterian (*Însemnări asupra mișcării noastre artistice după război*). Se cuvine menționată, de asemenea, *Scrisoare deschisă d-lui Panait Istrati*, în care Ioseph Igiroșianu îl atacă virulent pe scriitor, căruia tocmai îi apăruse volumul *Trecut și viitor*, acuzându-l că otrăvește sufletele „cu veninul revoltei inutile”. Alți colaboratori: G. Marinescu, Stelian Mateescu, Constantin Ionescu, Em. Grigoraș. ***I.M.***

REVISTA V, publicație editată la Focșani, bilunar din 15 ianuarie 1990 până în februarie 1992 și trimestrial din martie 1992 până în decembrie 2001, sub conducerea lui Liviu Ioan Stoiciu (ianuarie–aprilie 1990) și a lui Traian Olteanu (din aprilie 1990). Din colectivul redacțional inițial mai fac parte Florin Muscalu (redactor-șef adjunct), Ion Panait, Dumitru Pricop (secretari generali de redacție), Ioan Dumitru Denciu, Constantin Ciopraga, Al. Hanță, Irina Mavrodin, Al. Protopopescu, Cornel Regman, Corneliu Ştefanache, Al. Piru. **R.V**, cea dintâi publicație culturală apărută în Vrancea după decembrie 1989, își propune valorificarea „generosului climat al unei revoluții" pentru „a repune cultura în drepturile ei firești" (*De ce V?*). Mai consistentă în 1991, ea se caracterizează prin „investigarea unor noi drumuri estetice", reflectând „trăsătura esențială a tradițiilor noastre artistice și culturale – unitatea în diversitate" (Alexandru Balaci). Sunt publicate sau reproduse poezii semnate de Ştefan Aug. Doinaș, Vasile Băran, Dumitru Pricop, precum și scrieri în proză de Ion D. Sîrbu (*Adio, Europa!*), D.R. Popescu (*Căciula rusească*), Fănuș Neagu (*Partida de pocher*), Gheorghe Neagu, Doina Popa, Virginia Paraschiv. Cronicile literare, semnate de Florin Muscalu, Ioan Dumitru Denciu sau Mircea Dinutz, sunt consacrate celor mai noi apariții editoriale, îndeosebi în proză și critică, prin comentarii echilibrate și echidistante. În cadrul unei rubrici cu titlul „Da și nu" Alex. Ştefănescu publică o serie de fragmente dintr-un „jurnal de critic literar" elaborat pe parcursul deceniului al nouălea. Sunt de menționat, de asemenea, studiile de istorie literară semnate de Mihai Cimpoi (*Eminescu în viziunea lui Mircea Eliade*), Edgar Papu (*Surdina eminesciană*), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (*Miorița*), Ovidiu Papadima, Constantin Ciopraga, Al. Piru, Cornel Moraru sau Constantin Coroiu. La rubrica „Sempre l'Italia" Alexandru Balaci publică reflecții pe marginea relațiilor dintre cultura română și cea italiană. Revista mai cuprinde o suită de eseuri ale lui George Sbârcea (în cadrul rubricii „Răbojul meu"), Ioan Dumitru Denciu, George Popa și Constantin Ţoiu. La secțiunea „Document" apar texte de B. Fundoianu, un număr închinat centenarului Ion Creangă (21/1990), câteva scrisori aparținând lui Ştefan Baciu (6/1990) și amintiri inedite ale lui Vasile I. Ţiroiu despre Duiliu Zamfirescu (1–2/1999). **R.V** conține și numeroase traduceri de poezie, proză și eseuri (Alexandr Soljenițîn în transpunerea lui V. Loteanu, Rainer Maria Rilke în tălmăcirea lui George Popa, Charles Baudelaire în versiunea lui Radu Cârneci, Chateaubriand tradus de Ioan Dumitru Denciu), însoțite uneori de o scurtă prezentare critică. Preocupată de destinul literaturii noastre din ultima jumătate de veac, revista inițiază în 1991 o amplă anchetă privind eventuala necesitate a unei critici de direcție, în contextul presupusului declin al speciei prin imixtiunea cu eseistica. Printre respondenți se numără Cornel Regman, Al. Cistelecan, Al. Piru, Gheorghe Grigurcu. Mânată de aceeași intenție de a surprinde fenomenul literar al tranziției, publicația găzduiește colocvii și interviuri cu scriitori și critici precum Al. Piru, Grigore Vieru, Ştefan Aug. Doinaș, Fănuș Neagu, Alexandru Paleologu ș.a. **R.V** mai cuprinde știri din actualitatea culturală și literară, cronica plastică, cinematografică și muzicală, articole aniversare, revista revistelor, un dicționar al scriitorilor și publiciștilor vrânceni, aforisme, epigrame etc. Alți colaboratori: Constantin Vremuleț, Dan Laurențiu, Cornelia Ştefănescu, Al. Husar, Ion Stratan, Florin Paraschiv, Silvia Barbu, Corneliu Fotea. ***M.W.***

REVISTA VREMII, publicație apărută la Galați, bilunar, apoi lunar, între 25 septembrie 1934 și februarie 1937, sub direcția lui Grig. Mich. Cotlaru. De la numărul 10–11/1935 secretar de redacție este Virgil Claudian, de la numărul 3–4/1936 Emil Lovin, iar de la numărul 7–8/1936 Ioan Şt. Botez. Deschizându-se cu un articol programatic al lui Nichifor Crainic (*Epocă de tranziție*) și conținând și altele de același fel semnate de Mihail Cruceanu, Ion Nisipeanu, Toma Vlădescu ș.a., revista, subintitulată „Socială – literară – polemică", manifestă la început o orientare naționalistă, de care se debarasează treptat, pe măsură ce capătă un caracter mai pronunțat literar. Cu toate că materialul e organizat doar în câteva rubrici („Cărți și reviste", „Polemice", „Recenzii"), sumarul este variat. Se reproduc sau se publică poeme de Mateiu I. Caragiale (*Trântorul*, *Boierul*), G. Tutoveanu (*Privighetoarea*, *Nici un cuvânt*, *Povestea lor*), G. Nedelea, Mihai Teodorescu, note de călătorie de Anton Holban (*O călătorie în Palestina*), Grig. Mich. Cotlaru (*Curtea de Argeș, Sulina*), Emil Lovin (*Brăila*), proze scurte de Andrei Voinea, Cinel C. Teodorescu, Maria Vartic, precum și piesa într-un act *Noaptea Învierii* de

Mircea Mărcoi și Gheorghe Baiculescu, inclusă în suplimentul „Biblioteca «Revista vremii»”. Cea mai substanțială este însă secțiunea critică, unde, în afara cronicilor și recenziilor lui G. Prim, I. Argintescu, Silviu Damian, își găsesc loc medalioanele consacrate de Ghiță Popescu lui Panait Istrati și lui C. Stere și mai ales contribuțiile de istorie literară ale lui G.G. Ursu, care scrie despre Emil Gârleanu, Al. Epure (cercetător al începuturilor literare ale lui G. Ibrăileanu) ori intervențiile lui Ioan Șt. Botez, autor al unor mici studii. ca *Mișcarea literară a Galațiului* sau *Mișcarea modernistă în literatura română*, al unor însemnări despre revista „Convorbiri critice” și al unui articol referitor la istoricul literar Lucian Predescu, acuzat de plagiat. Nu sunt neglijate nici traducerile, cele mai importante fiind cele ale italienistului Pimen Constantinescu din poezia lui Carducci, D'Annunzio, Ada Negri, Ramiro Ortiz. Alți colaboratori: Ioan Licea, Mariana Rarincescu, Al. Tătaru. ***I.M.***

REVISTA VREMII POLITICE, LITERARE ȘI ECONOMICE, publicație care a apărut la București, bilunar, din 30 octombrie 1921 până în 20 aprilie 1924, sub directoratul lui Grigore Gafencu și S. Șerbescu; din 7 mai 1922 precizările legate de componența redacțională sunt înlocuite cu mențiunea „Apare sub direcțiunea unui comitet”, însă numele celor doi continuă să se regăsească constant în paginile revistei. Articolul-program din primul număr, *Cuvântul nostru*, stabilește coordonatele generale ale publicației, păstrate de-a lungul celor patru ani de apariție. Din unghiul discursului și al abordării, ea se delimitează de spiritul jurnalistic imediat și de evenimențialul strict („vestea zilei care fărâmițează timpul în evenimente”) în favoarea unei analize mai profunde a actualității: declarând că „se oprește în fața faptelor care au dat viață trecutului, cercetează pe acele în care se plămădește viitorul, și, privindu-le în șirul lor, încheagă vremea la un loc”. Condițiile *sine qua non* menționate în program vizează respingerea ideilor preconcepute printr-un caracter analitic pronunțat („venim să observăm și să cercetăm”) și prin racordarea la actualitate. Sub aspectul conținutului, colaboratorii se apleacă asupra unor problematici politice, economice și literare deopotrivă din spațiul românesc și din mediul internațional. Politica editorială urmează o agendă democratică, găzduind cu echidistanță perspective ideologice contrare. Sunt dezavuate manifestările totalitariste, semnalându-se deopotrivă „pericolul rusesc” și posibilitatea inflamării „problemei evreiești”. Un principiu constant, menționat deschis de Grigore Gafencu într-un editorial (1/1924), vizează racordarea cititorului la surse bibliografice din afara mediului autohton: „problemele externe au fost judecate după datele găsite în cărți și reviste străine”. Caracterul cosmopolit și modern al **R.v.p.l.e.** nu se regăsește doar în analizele politico-financiare (strategii monetare și geostrategice în urma Primului Război Mondial; necesitatea unei noi constituții), ci și în abordările culturale. Titularii rubricilor de literatură și arte, restrânse ca număr de pagini în economia publicației, sunt Em. Ciomac (responsabil de secțiunea „Litere, arte, știință”), André Joubert (cu articole despre literatura franceză actuală), Ioan Marin Sadoveanu („Cronica teatrală”) și Mihail Jora („Cronica muzicală”), apoi, începând cu 1922, Camil Petrescu (care semnează articole de sinteză și concepe ocazional rubricile „Cărți și comentarii” și „Revista revistelor”). Sporadic sunt prezenți scriitori și eseiști precum I. Al. Brătescu-Voinești, Paul Zarifopol sau Stelian Mateescu. În domeniul literaturii revista practică o politică a deschiderilor deopotrivă spre cultura internațională – cu preponderența spațiului francez – și spre problematica actualității. Dincolo de anunțurile constante cu privire la premianții Nobel, Goncourt, Vie Hereuse, titularii de rubrică își propun familiarizarea cititorului român cu fenomene ale literaturii contemporane. În acest sens, sunt semnalate volumele cele mai recente, se discută tendințele „noului roman” de idei, care tinde să înglobeze „polemici politice” (Em. Ciomac), ba chiar se denunță lipsa de receptivitate în publicistica românească a unor scriitori recenți precum Marcel Proust, Paul Claudel, René Maran, Raymond Escholier, Frații Tharaud. Opțiunile moderniste sunt vizibile și în modalitățile de raportare la fenomenul intern, semnatarii rubricilor literare manifestându-și adeziunea față de valorile promovate de E. Lovinescu. La încetarea apariției primei serii a „Sburătorului”, Camil Petrescu constată că publicația a reușit să grupeze în jurul său o parte din cei mai buni scriitori recenți. Prozatorul este, de altfel, responsabil de aspectul polemic al **R.v.p.l.e.**, prin radiografierea mutațiilor de sensibilitate ale ideilor literare românești de după Primul Război Mondial: într-un articol sinteză intitulat *Criza de autoritate. Cu prilejul noului an*

al muncii intelectuale (13/1923) Camil Petrescu denunță lipsa ideilor teoretice și a principiilor unificatoare în spațiul publicistic românesc, subordonat „capriciului și interesului”. De referință rămâne și dezbaterea „cazului «Vieții românești»” (14/1922), în cadrul căreia viitorul romancier problematizează raportul artă cu tendință versus artă pentru artă în noul context ideologic, prezentând o primă punere în scenă a autenticismului teoretizat ulterior. Optând pentru concepția asupra creației ca „mijloc de cunoaștere”, Camil Petrescu respinge gratuitatea și anacronismul scriitorilor „Vieții românești” de după război. Proza lui Sadoveanu i se pare „searbădă”, iar „acrobațiile lui Topîrceanu de gust îndoielnic”, în condițiile în care experiența războiului presupune o asumare existențială a literaturii: „am învățat să prețuim viața în scurgerea ei pentru ea însăși, sufletul care lâncezea cu noi alături, gestul care, acolo, nu mințea, «sensul» care în clipele de îndoială și deznădejde ne chinuia răscolitor”. Constatarea se înscrie într-o serie de preocupări mai largi ale scriitorului cu privire la „problemele unificării și reintegrării” societății românești după 1918, de la reformele în educație și economie până la aspectul orașelor sau la introducerea limbii române în regiunile reunite. ***Al.G.***

REVOLTA, gazetă politică și literară apărută la Craiova, săptămânal, între 2 decembrie 1892 și 12 martie 1893. De orientare liberală, **R.** este redactată de Caton Theodorian, ziarist și dramaturg, coleg de școală cu Traian Demetrescu. Cu numărul 8, director va fi G.T. Buzoianu (*La un banchet*), iar Caton Theodorian e prim-redactor. În afară de producțiile literare ale directorului – proză modestă, vag romantică –, apar versuri de Traian Demetrescu (*La un banchet*). Caton Theodorian figurează în revista sa și cu cronici dramatice, în care se arată preocupat de repertoriul teatrului din localitate, de valoarea literară a pieselor. Tot el schițează, atent la trăsăturile care particularizează, portrete de actori (*Teatru*), iar în articolul *Impresioniste. Traian Demetrescu și „Intim”* dă câteva amintiri încărcate de nostalgia adolescenței, surprinzând cu pătrundere și procesul de formare intelectuală a poetului. Sub titlul *Schiță asupra literaturii române*, lui Al. Macedonski i se traduce, din „La Nouvelle revue internationale”, publicație din Paris, un eseu în care este urmărită evoluția scrisului românesc de la poeții Văcărești la M. Eminescu și la Barbu Delavrancea, sub semnătura L. d’Arti comentându-se cartea *Paraziții*, semnificația socială și valoarea artistică a prozei acestui ultim autor. ***R.Z.***

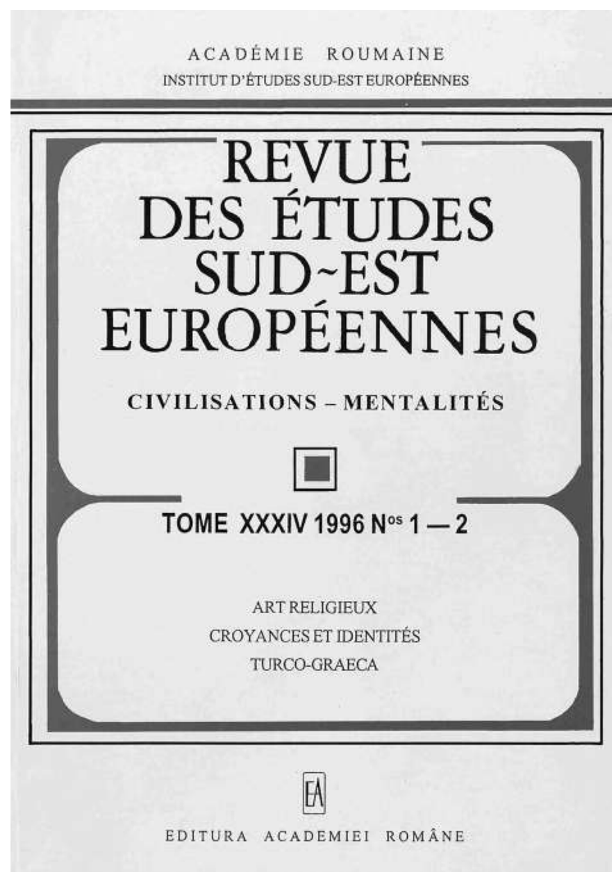
REVUE DE ROUMANIE, publicație apărută la București, lunar, din ianuarie până în iunie 1910, sub direcția lui Virgil Arion. Redactată exclusiv în limba franceză, cuprinde articole și studii pe teme politice, sociale, istorice și științifice, cronici teatrale, artistice și muzicale, rubrica „Revista revistelor”, cât și numeroase texte cu caracter literar. Dintre acestea, se rețin câteva traduceri în franceză din Ion Creangă (povestirea *Moș Ion Roată și Unirea*), Barbu Delavrancea (un fragment din drama *Viforul*), I. Al. Brătescu-Voinești (povestirea *Puiul*). Tot aici apar note de călătorie ale Elenei Văcărescu, pagini memorialistice despre A.S. Pușkin aparținând lui Zamfir C. Arbore și fragmente din romanul *Haiducul* de Bucura Dumbravă. Pe lângă recenziile de la rubrica „Bibliografie”, secțiunea de critică mai include o serie de comentarii folcloristice semnate de Mihail Solca, Ion Peretz, Jules Brun. Alți colaboratori: Teodor T. Burada, N. Iorga, N.I. Apostolescu, Pompiliu Eliade. ***I.M.***

REVUE DES ÉTUDES ROUMAINES, publicație apărută la Paris, proiectată ca anuar, dar editată neregulat, din 1953 până în 1975, sub egida Fundației Regale Universitare „Carol I” și cu sprijinul regelui Mihai I; va fi editată și la Atena în 1981, apoi la Iași în 1993. Din comitetul de redacție inițial fac parte Constantin Brăiloiu (până la moartea sa, în 1958), Victor Buescu, C. Marinescu, Emil Turdeanu, V. Veniamin; în 1974 redactarea a fost girată de Emil Turdeanu și de Eugen Lozovan, volumul din 1981 va fi redactat de Eugen Lozovan, Petre Şt. Năsturel, Paul H. Stahl, Mihai Dim. Sturdza și Emil Turdeanu, iar volumul din 1993 a fost publicat sub îngrijirea lui Ștefan S. Gorovei. Secretari de redacție sunt Emil Turdeanu (din Paris) și Victor Buescu (din Lisabona). Subtitlul „Arts, folklore, histoire, langue et littérature, philosophie, sciences juridiques et sociales” ilustrează o paletă largă de preocupări destinată să contribuie la dezvoltarea culturii românești din exil. Încă din 1950, într-o scrisoare a lui Emil Turdeanu către Victor Buescu, este definit profilul viitoarei reviste academice: „Conținutul: filologie română și romanică, istorie și istorie literară consacrată problemelor românești”, fiind subliniat și faptul că „politica și polemica politică vor

fi riguros evitate". Un *Cuvânt înainte* afirmă orientarea publicației, ce vrea să devină „un organism de cercetare și de difuzare a cercetării", care se va dedica „studiului riguros obiectiv al civilizației române vechi și moderne". Sunt desemnați printre colaboratori nu doar intelectualii români refugiați, ci și străinii „fideli cauzei României". În paginile acestei reviste scrise în limba franceză și având un înalt nivel științific, semnează studii de critică și istorie literară Mircea Eliade (*Meșterul Manole și Mănăstirea Argeșului*, 1957, *Dragoș și „vânătoarea rituală"*, 1969), Constantin Brăiloiu (*Versul popular românesc cântat*, 1954), Emil Turdeanu (*Primii scriitori religioși în Valahia*, 1954, *Lordul Byron în poezia română* și *În jurul unui vers al lui Eminescu*, 1957, *Activitatea literară în epoca lui Ştefan cel Mare*, 1960, *Activitatea literară în Moldova între 1504 și 1552*, 1965), George Ciorănescu (între altele, câteva articole dedicate lui Dimitrie Cantemir), Titus Bărbulescu (*Timp exterior și interior la Mihai Eminescu*, 1974, *Lucian Blaga, poet de azi*, 1975), Sanda Stolojan (*Societatea românească văzută de Duiliu Zamfirescu: arivism sau continuitate*, 1975), Grigore Nandriș ș.a. O atenție deosebită se acordă și cercetărilor de artă, încă din primul număr Emil Turdeanu publicând *Reliura românească veche*, text însoțit de reproduceri iconografice. P.G. Bruguière semnează *Omagiu lui Constantin Brâncuși* (1965), iar Grigore Nandriș se ocupă de arta medievală – *Umanismul creștin exprimat în pictura murală neobizantină din bisericile din Bucovina și alte centre ortodoxe din Europa de Est* (1969). O realizare o reprezintă publicarea, începând din primul număr, a bibliografiei studiilor de romanistică din străinătate din intervalul 1947–1962. Sunt editate actele Congresului Zilele Studiilor Românești, care a avut loc în intervalul 24–26 ianuarie 1959 la Paris, marcând centenarul Unirii Principatelor. În secțiunea de filosofie figurează textele unor conferințe ținute de D.C. Amzăr, Jean Daniélou, Mircea Eliade (*Lupii și lupoaica*). La secțiunea de filologie Al. Ciorănescu scrie articolul *Începuturile filologiei românești în Franța*. O secțiune specială abordează aspecte ale culturii române și ale relațiilor culturale franco–române: Yves Auger, *Se pot traduce textele lui Creangă în franceză?*, L.M. Arcade, *Observații asupra teatrului de avangardă*, Manuel de Diéguez, *Moștenirea lui Pascal în opera lui Cioran*, Alain Guillermou, *„Oda (în metru antic)". Geneza unui poem al lui Eminescu*, Marcel Brion, *Teatrul lui Eugen Ionescu*, Vintilă Horia, *Simbolul înțelepciunii țărănești la romancierii români din exil*, Raymond Lebèque, *Contribuția savanților români la studiul literaturii franceze*, ș.a. O serie de studii este dedicată artelor plastice: Al. Busuioceanu, *Pictorul Andreescu în Franța*, C. L. Popovici, *Arta abstractă română de la Brâncuși până în zilele noastre*. Și studiile despre marii muzicieni români sunt bine reprezentate: Jacques Chailley, *Omagiu lui Constantin Brăiloiu*, Bernard Gavoty, *George Enescu*. Dintre recenzii, poate fi citat comentariul lui Petre Şt. Năsturel la ediția de poezii din Lucian Blaga în versiunea Rosei Del Conte. ***M.Dr.***

REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES, publicaţie apărută la Bucureşti, de regulă trimestrial, din 1963, editată de Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române. Este condusă, succesiv, de următorii redactori-şefi: Mihai Berza (1963– 1982), Alexandru Duţu (1982–1998), Nicolae Şerban Tanaşoca (1998–1999, 2007-2012), Paul Stahl (1999–2006). Din comitetul de redacţie au făcut parte, de-a lungul anilor, Emil Condurachi, Emil Petrovici, Al. Rosetti, D.M. Pippidi, Victor Papacostea, Alexandru Elian, Fr. Pall, Eugen Stănescu, H. Mihăescu, Valentin Al. Georgescu, Mihai Pop, Lidia Simion, Mircea Voican, Elena Scărlătoiu, Gh. I. Ioniţă, Cornelia Papacostea Danielopolu, Andrei Pippidi, Laurenţiu Ştefan-Scarlat, Virgil Cândea, Sabina Ispas, Petre Alexandrescu, G. Mihăilă, Remus Niculescu, Şerban Papacostea, Marius Sala, Ioana Vâlcu, Elena Siupiur, Cătălina Vătășescu, Zamfira Mihail. Revista abordează studiul sud-estului european într-o perspectivă pluridisciplinară: istorie, filologie şi istoria literaturii, folclor şi etnografie, istoria artei, drept, economie şi sociologie. Conţinutul este structurat pe teme, dintre care pot fi semnalate câteva referitoare la istoria literaturii: scris românesc vechi tipărit (P.P. Panaitescu şi Ludovic Demény – originile imprimării cărţii în limba română; Liliana Popa – cartea românească tipărită la Sibiu în secolul al XVIII-lea); literatură istoriografică (Damian P. Bogdan – *Letopiseţul de la Bistriţa*; Ştefan Andreescu – primele forme de literatură istorică românească în Transilvania; Dan Simonescu – traducerea în româneşte a *Istoriei* lui Matei al Mirelor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea; Doru Mihăescu – o versiune românească din secolul al XVII-lea a *Istoriilor* lui Herodot; Corneliu Dima-Drăgan – relaţiile

culturale dintre cronicarul sârb Gheorghe Brancovici şi stolnicul Constantin Cantacuzino; Alexandru Zub – modernitatea istoriografiei româneşti din secolul al XVIII-lea; Florin Curta – reflectarea imaginii împăratului Iulian Apostatul la Gheorghe Şincai); cărţi populare (Mircea Popa – rolul cărţilor populare în menţinerea tradiţiei bizantine în cultura română); cărţi bisericeşti (Ion Radu Mircea – activitatea lui Gavriil Uric; Cătălina Velculescu – versiunile slavone şi româneşti ale proloagelor); scrieri de polemică religioasă (Maria Protase despre *Procanonul* lui Petru Maior, ca replică sud-est europeană la atacurile antipapale din secolul al XVIII-lea); literatură parenetică (studiile lui Alexandru Duţu cu privire la „oglinzile principilor" şi „cărţile de înţelepciune" în cultura română); literatură hagiografică (Cătălina Velculescu – „nebunii întru Hristos" și tradiția românească; Zamfira Mihail – viețile de sfinți latini în manuscrisele ortodoxe din secolele al XIV-lea – al XV-lea; Krista Zach – noii martiri și identitatea lui Ioan cel Nou de la Suceava; Ivan Biliarsky – contribuție la studiul

cultului Sfântului Constantin în Țara Românească în secolul al XVII-lea; Silvia Marin-Barutcieff – o abordare semantică a vieților de sfinți); texte juridice (Valentin Al. Georgescu – manuscrisele juridice româneşti din secolele XV–XIX); carte şi societate (Paul Mihail – circulaţia în Ţările Române a psaltirii slavone; Corneliu Dima-Drăgan şi Mihail Carataşu – scrierile de istorie bizantină în biblioteca lui Constantin Brâncoveanu; Ćedomir Denić – circulaţia gramaticii slavone de la Râmnic din anul 1755 a lui Meletie Smotriţki; Iacob Mârza – o listă de cărţi interzise în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; Cătălina Velculescu şi Victor George Velculescu – prenumeranţii cărţii româneşti din primele trei decenii ale secolului al XIX-lea); scrieri didactice şi învăţământ (Victor Papacostea şi Gheorghe Cronţ – originile învăţământului superior în Ţara Românească; Ştefan Bălan şi Eliza Roman – academiile din Constantinopol şi şcolile din Principate; Iacob Mârza – ideile pedagogice ale reprezentanţilor Şcolii Ardelene; Cornelia Papacostea Danielopolu – predarea limbii greceşti în şcolile româneşti după anul 1821; Mirela Luminiţa Murgescu – discursul oficial difuzat în şcolile româneşti la mijlocul secolului al XIX-lea; Luminiţa Fassel – învăţământul german în Basarabia între 1812 şi 1940); publicistică (Lidia Simion – modernizarea vocabularului social-politic reflectată în periodicele româneşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea); documente literare (Mihail Carataşu – cărţile şi documentele Văcăreştilor); problema editării critice a textelor vechi româneşti (Liviu Onu); cultură scrisă şi folclor (Felix Karlinger cu privire la funcţia „poveştilor" în balada populară românească; Adrian Fochi – motive etnografice sud-est europene în opera lui George Coşbuc). De-a lungul timpului colaboratorii revistei manifestă un interes deosebit pentru viaţa şi activitatea lui Dimitrie Cantemir: Paul Cernovodeanu (*Démètre Cantemir vu par ses contemporains, Les Œuvres de Démètre Cantemir présentées par «Acta eruditorum» de Leipzig (1714–1738), Le Plan de Constantinople par Démètre Cantemir* şi *Démètre Cantemir et l'Orient musulman*), Virgil Cândea (*Life Story of a Manuscript: Dimitrie Cantemir's History of the Othman Empire* şi *La Vie du Prince Dimitrie Cantemir écrite par son fils Antioh. Texte intégral d'après le manuscrit original de la Houghton Library*), Valentin Al. Georgescu (*Rénovation de valeurs européennes et innovations*

roumains chez D. Cantemir), Anca Iancu (*L'Image du sud-est européen dans l'historiographie roumaine du XVIIe siècle et au début du siècle suivant*), Andrei Brezianu (*Swift and the Cantemirs: an 18th Century Case in Literary Contingency*), Viorel Cosma (*Le Musicien Démètre Cantemir dans la littérature européenne du XVIIIe siècle*), Maria-Ana Musicescu (*Démètre Cantemir et ses contemporains vus à travers leurs portraits*), Anca Irina Ionescu (*Considérations sur la traduction du «Livre sur le système de la religion des Musulmans» de Cantemir par Sofronie Vračanski*), Ioana Feodorov (*The Arabic Version of Dimitrie Cantemir's „Divan": A Supplement to the Editor's Note*), Serge A. Frantsouzoff (*Les Fonds de Dimitrie Cantemir dans les archives de l'Institute des Manuscrits Orientaux de l'Académie des Sciences de Russie* și *Le Manifeste de Pierre le Grand du 15/26 juillet 1722 rédigé et imprimé par Dimitrie Cantemir. Une mise au point*) și Vlad Alexandrescu (*Autour de la Carte de la Moldavie par Démètre Cantemir*). Sunt studiate scrieri şi programe culturale ale lui Udrişte Năsturel (Virgil Cândea, *L'Humanisme d'Udrişte Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valachie)*, Nicolae Milescu (Zamfira Mihail, *Nicolae Milescu, le spathaire – Un «encyclopédiste» roumain du XVIIe siècle, La Diffusion des écrits «orientaux» de Nicholas le Spathaire Milescu* și *Les Intellectuels «sans frontières» du XVII*e *siècle: Nicolae le Spathaire Milescu*, Liviu Onu, *Concordances onomasiologiques dans les traductions de Nicolas Spathar Milescu*, M.A. Momina, *Grečeskij perevod XVII veka «Opisanie Sibiri» N. G. Spafarija* și *«Atlas Sinensis» i «Opisanie Kitaja» (1677 g.) Nikolaja Spafarija*), Paisie Velicikovski (Călugărul Ioannikios, *A Homily for the Monastic Tonsure by St. Paisy Velichkovsky*, Alexandru Duţu, *Pour une Histoire de la dévotion sud-est européenne. Contributions récentes,* Valentina Pelin, *The Correspondence of Starets Païsie of the Neamts Monastery*), Mircea Eliade (Al. Zub, *Histoire et anthropologie: la contribution de Mircea Eliade*), Emil Cioran (Florin Țurcanu, *«Transfiguration de la Roumanie» contre «malédiction balkanique». Cioran et le Sud-Est européen dans la années 1930*). Un spaţiu important se acordă contactelor literaturii române cu literaturile din sud-estul european. Specialişti recunoscuţi semnează articole despre relaţiile literare şi culturale româno–greceşti (Nestor Camariano, *Sur l'Activité de la «Société littéraire gréco-dacique» de Bucarest (1810–1812)*, Ariadna Camariano-Cioran, *Jérémie Cacavela et ses relations avec les Principautés Roumaines,* Cornelia Papacostea Danielopolu, *Les Contacts des intellectuels roumains avec les «hellénismes périphériques», 1818–1830*, Lia Brad Chisacof, *Greek–Romanian Dictionaries between the 17th and the 19th Centuries, Closed-doors Performance of Dancing Poetry in Wallachia at the End of the 18th Century* și *So the Last Will Be First. On some Manuscripts Containing Phanariot Poetry Kept in the Library of the Romanian Academy*, Elisabeta Negrău, *Byzantine Legacy and Modern Greek Influences in the Wallachian Culture of the 17*th *– 18*th *Centuries* și Andrei Pippidi, *From Phanariote Chronicles to Nation-Building* și *Two Old Files on Nicholas Mavrocordatos*), româno–bulgare (Ilia Konev, *Prosveșcenie v balkanskih stranah i rumâno–bolgarskie literaturnîe otnoșeniia*, Elena Siupiur, *Les Relations littéraires roumaino-bulgares pendant la période 1878–1916*, Irina Vainovski–Mihai, *The Discreet Other in a Hybrid Space: the Image of the Bulgarians in Dimitrie Bolintineanu's Travelogue*, Andrei Timotin, *Croyances et idées eschatologiques dans le folklore roumain et bulgares*, Cristina Bogdan, *Sous le Signe de Chronos ou de Fortuna. Les avatars d'un motif iconographique – la Roue de la vie – dans l'espace roumain et bulgare (XVII*e *– XIX*e *siècles)* și Margarita Kuyumdzhieva, *On the Interrelations between Wallachia and Bulgarians during the 17*th *Century: Benefactors and Beneficiaries*), româno–sârbe (Ioan Radu, *Relations culturelles roumaino–serbes au XVI-e siècle,* Iovan Deretić, *La Signification de l'œuvre de Dositej Obradović pour les études comparées*, Nikola Gavrilović, *Importance de Timişoara pour la coopération culturelle serbo–roumaine au XVIII-e siècle,* Eugenia Ioan, *Les Interférences historiques roumaino–yougoslaves et les relations littéraires à l'époque moderne*) și româno–turceşti (Elena-Natalia Ionescu, *Relations littéraires roumaino–turques au XX-e siècle*). ***M.A.***

REVUE DE TRANSYLVANIE, publicație apărută la Cluj și la Sibiu din mai 1934 până în decembrie 1944, sub auspiciile Astrei. Directorul publicației este Silviu Dragomir, iar funcția de redactor-șef este ocupată de D.D. Roșca (1934–1937), Ioachim Crăciun (1938–1941) și George Sofronie (1941–1944). În *Cuvântul înainte* din primul număr se prezintă orientarea revistei, care își propune „să informeze cititorii din Occident asupra diverselor aspecte ale

vieții dintr-o importantă provincie românească", acordând o atenție specială problemei minorităților. Pe lângă articolele privitoare la viața politică a momentului, se prezintă ample studii de istorie a Transilvaniei. Rubrici: „Studii", „Note", „Recenzii" și „Necrologuri". Dintre studiile literare se disting *O literatură a urei*, articol împotriva propagandei iredentismului maghiar, și *Octavian Goga, poet al destinului român*, ambele aparținând lui Ion Chinezu. Numeroase materiale evocă personalități ale culturii române – Sextil Pușcariu este prezentat de Theodor Capidan (*Profesorul Sextil Pușcariu*), Ioachim Crăciun publică studiul *Un geniu creator al românilor: Nicolae Iorga*, și străine – George Oprescu trimite articolul *Un mare istoric al artei, prieten al românilor: Henri Focillon* ș.a. Dintre articolele de istorie a românilor se reliefează o contribuție a lui C. Daicoviciu, intitulată *Problema continuității în Dacia*. În direcția înregistrării faptelor culturale locale se înscrie *Bibliografia Transilvaniei române între anii 1916–1936*, elaborată de Ioachim Crăciun, lucrare ce acoperă mai toate aspectele vieții culturale ale provinciei: reviste, istoriografie, statistici etc. În sumar nu intră producții literare, cărțile recenzate în bibliografie fiind monografii, lucrări istorice sau studii lingvistice. Se remarcă recenzia lui N. Bănescu la *Memoriile reginei Maria*, Aurel Decei semnalează *Istoria românilor* de N. Iorga, Ovidiu Boitoș scrie despre *Peregrinul transilvan* al lui I. Codru-Drăgușanu. Proiectul de elaborare a *Atlasului lingvistic român* este amplu discutat de Sextil Pușcariu (1/1936). Deși articolele de artă nu reprezintă o prioritate a revistei, e de menționat un studiu al lui C. Petranu, *Arhitectura în lemn a Transilvaniei*. ***M.Dr.***

REVUE ROUMAINE, **LA**, publicație apărută la București, bilunar, între 20 februarie 1912 și 5 mai 1916. Așa cum se anunță încă din subtitlul „Littérature, arts, sciences", revista, redactată în limba franceză, include în paginile sale cu deosebire producții literare. În primul număr se afirmă orientarea publicației, care aspiră să devină „o punte de legătură între Franța și România, un tablou viu al celor ce se petrec în Țările Române". Se vorbește, de asemenea, despre caracterul eclectic al periodicului, care nu va face distincție între școlile literare, combătând „polemicile violente și elogiile hiperbolice" și cultivând un aspect „demn și occidental". În general, se evidențiază

La
Revue roumaine
Recueil bi-mensuel

1915
5/18 mars
20 mars/2 avril

Prix : Un franc
le numéro
(Etranger : 1 fr. 25)

Elie Barbulesco

SOMMAIRE

IV-e ANNÉE
Tome VII, No. 1 (56), 2 (57).

No. 1 (56) :

L'amour et la guerre . . Léon Lahovary
Le peuple roumain . . . A. D. Xénopol
Sonnet . . . . Jules Brun
France et Transylvanie Ô Kelly de Galway
Sonnet . . . . B. Bossy
La vie à la campagne . Duilius Zamfiresco
La quinzaine littéraire . Caïon
Revue de la quinzaine . La Revue

No. 2 (57) :

La France de demain . Caïon
L'anathème . . . . Alexandre de Lincke
La vie à la campagne . Duilius Zamfiresco
Sur la route . . . . . . Hélène Vacaresco
Une voix . . . . N. Mihaesco-Nigrim
Sonnet . . . . Ch.-Ad. Cantacuzène
Le sort de l'Autriche . . Jacques Bainville
Revue de la quinzaine . La Revue

ABONNEMENTS ANNUELS :
Roumanie : 20 francs ; Union Postale : 30 francs.
REDACTION & ADMINISTRATION: 10 STR. LUCACI, BUCAREST
NOUVELLE LIBRAIRIE NATIONALE, 11, RUE DE MÉDICIS, PARIS, SEUL DÉPOSITAIRE POUR LA FRANCE
Prix de ce numéro : 2 francs
(A l'étranger : 2 fr. 50)

o direcție filofranceză și antigermană printr-o serie de intervenții teoretice: C. Al. Ionescu-Caion scrie articolul *Cultura germană și spiritul român*, Henry Bogniart semnează comentariul *Doctrina pangermanică*. Dintre genurile literare poezia ocupă un loc privilegiat. Se publică poeme de Elena Văcărescu, Charles Adolphe Cantacuzène, Cincinat Pavelescu, Iuliu Cezar Săvescu sau N. Davidescu. Poeme de M. Eminescu sunt prezentate în versiunea franceză a lui Al. Gr. Suțu și a lui Matei Rusu (*La steaua*, *Somnoroase păsărele*, *Ce te legeni…*, *Despărțire* etc.). Din clasicii români se includ versuri de George Goșbuc, Alexandru Macedonski, St. O. Iosif. Proza este prezentă în două ipostaze, fie apar fragmente scurte, precum Emil Gârleanu, *În timpul fericit al copilăriei mele*, Al. T. Stamatiad, *Simfonie tristă* ș.a., fie se reproduc fragmente din scrieri consacrate, cum se întâmplă cu *Stepa Bărăganului* din *Pseudo cynegeticos* de A. I. Odobescu și cu paginile din *Viața la țară* de Duiliu Zamfirescu. În foileton apar piesele *Cocoșul negru* de Victor Eftimiu și *Ultima zi*

de Caton Theodorian. Cronica literară este susținută de Ionescu-Caion, care se referă la personalități ale literaturii române (*Viața și moartea lui Ștefan Petică*, *Doi umaniști: A.D. Xenopol și Nicolae Iorga*, *Alexandru Macedonski*, *Un poet nou: Ion Pillat*). Trebuie menționat un scurt articol al lui B. Delavrancea, în care este evocat Petre Ispirescu. E de remarcat și contribuția lui A.D. Xenopol, unul din colaboratorii constanți ai revistei, cu o serie de articole teoretice: *Poporul român*, *Imaginația în istorie*, *Politica raselor*, *Postulatul psihologic*, *Rolul românilor în Orient* etc. Dintre eseuri se evidențiază *Punctul de vedere românesc* de Pompiliu Eliade și un studiu critic al lui G. Ibrăileanu, *Literatura și societatea.* Prin alegerea și conținutul articolelor, **R.r.** rămâne fidelă programului anunțat, deschizându-și paginile cunoașterii valorilor literaturii române din secolul al XIX-lea și din primii ani ai secolului al XX-lea. ***M.Dr.***

REZUŞ, Petru (22.VI.1913, Rădăuți – 7.V.1995, București), poet, prozator, folclorist, istoric literar, traducător. Este fiul Domnicăi (n. Popadiuc) și al lui Alexiu Rezuș, țăran. A urmat Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din orașul natal (1924–1931), apoi Facultatea de Teologie și Facultatea de Litere și Filosofie de la Cernăuți (1931–1935), desăvârșindu-și studiile teologice în Anglia (Oxford), Franța (Strasbourg), Austria (Viena). După ce își ia doctoratul (1937) va ocupa un post de profesor la Academia Teologică din Caransebeș, la Facultatea de Teologie din București (din 1947), la Universitatea din Cernăuți–Suceava și din nou la București (1949–1974). Încă de prin 1931 se arată interesat de literatura populară și în 1940 devine membru al Institutului de Etnografie și Folclor de la Cernăuți, condus de Leca Morariu. Debutează în „Almanahul literar” (Cernăuți, 1935). La Caransebeș înființează revista „Altarul Banatului” (1944–1947). A colaborat la „Albina”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Cronica”, „Flacăra”, „Luceafărul” (Timișoara), „Mitropolia Banatului”, „Mitropolia Moldovei și Bucovinei”, „Națiunea”, „Ortodoxia”, „Ramuri”, „Revista Bucovinei”, „România literară”, „Viața nouă”. Semnează și Ion Aluion, Ion Temnic, Alior Samuilă.

Ca poet, **R.** debutează destul de târziu, în culegerea colectivă *Floare de gând*, apărută în 1947. După mai bine de două decenii tipărește un volum individual, *Poeme* (1973), urmat de *La vaduri de vreme* (1974), *Trecere înaltă* (1976), *Vama de aur* (1977), *Pe aripi* (1987). Versurile îmbină patriarhalul, limpiditatea și lentoarea discursului cu deschiderile spre modernitate. Poetul nu se teme de utilizarea limbajului comun, convins că inculcarea unor sensuri profunde îl poate revitaliza. Tematica aleasă ține de erotică, dar și de meditația asupra trecerii timpului, efemeritatea ființei umane fiind de cele mai multe ori privită – ca la Lucian Blaga – cu un resemnat dramatism, chiar cu o anumită seninătate, dincolo de notele elegiace. Alte teme sunt nostalgia pentru locurile natale, văzute sub semnul fabulosului, atașamentul față de oameni și de înfăptuirile ce înfruntă efemerul. Autorul își însușește mai multe surse folclorice, le utilizează direct (*Miorița*) sau aluziv, proiectându-le, fără siluiri intelectualiste, într-un orizont estetic în parte inedit. **R.** are, de altfel, o valoroasă activitate de folclorist, ilustrată de culegeri ca *Dochița împărătița* („basme și poezii populare din Țara de Sus”, 1972), *Frumoasa Frumoaselor* (1973) sau *Dacă poți râde, să râzi* (1974), cuprinzând peste șase mii de proverbe și zicători în versuri din Banat. S-a încercat, fără rezultate notabile, și în proză – inclusiv în romanul de inspirație istorică, ilustrat de *Cosițele Doamnei* (1979), *Războieni* (1980), *Dansul șerpilor* (1981) și *Dumbrava Roșie* (1984) –, precum și în literatura pentru copii. De luat în seamă, uneori cu o contribuție documentară și interpretativă deosebită, sunt, în schimb, lucrările de istorie literară *Pe urmele lui Ion Creangă* (1977), *Ion Creangă. Mit și adevăr* (1981) sau monografia biografică *Mihai Eminescu* (1983). De asemenea, notabilă, prin efort, este traducerea integrală a sonetelor lui Shakespeare (1991).

SCRIERI: *Poeme*, București, 1973; *Cătănoaia*, București, 1973; *La vaduri de vreme*, București, 1974; *Sub umbra Sfinxului*, Ontario, 1975; *Trecere înaltă*, București, 1976; *Pe urmele lui Ion Creangă*, București, 1977; *Vama de aur*, București, 1977; *Cosițele Doamnei*, București, 1979; *Războieni*, București, 1980; *Dansul șerpilor*, București, 1981; *Ion Creangă. Mit și adevăr*, București, 1981; *Mihai Eminescu*, București, 1983; *Dumbrava Roșie*, București, 1984; *Pe aripi*, București, 1987; *O copilărie nepereche*, București, 1990; *Aron Pumnul*, Iași, 1994; *Domnul Iisus Hristos*, București, 1994; *Amintiri din Țara Dornelor*, Iași, 2003; *Cumințenia pământului: contribuții la arhetipologia folclorică românească*, București, 2003; *De vorbă cu nepoții*, Iași, 2005; *Ion Creangă: spațiul memoriei*, îngr. Daniel Corbu, pref. Mihai Cimpoi, Iași, 2011. **Culegeri:** *Făt-Frumos cu tichia de aur*, București, 1971 (în colaborare cu Dumitru Lazăr); *Dochița împărătița. Basme*

și poezii populare din Țara de Sus, București, 1972; *Frumoasa Frumoaselor*, București, 1973; *Dacă poți râde, să râzi. Proverbe și zicători din Banat*, introd. Dumitru Lazăr, Timișoara, 1974; *Blana ursului din pădure*, București, 1976; *Făt-Frumos cel luminos*, Timișoara, 1979. **Ediții:** Leca Morariu, *De la noi: povești, poezii și cimilituri populare*, pref. edit., București, 1983. **Traduceri:** William Shakespeare, *Sonete*, București, 1991.

Repere bibliografice: George Muntean, *„Poeme”*, RL, 1973, 10; Ulici, *Prima verba*, I, *121–124*; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *474*; *Lit. rom. cont.*, I, *506–508*; Nicolae Manolescu, *Creangă între legendă și realitate*, RL, 1982, 5; Al. Piru, *O biografie documentară*, ATN, 1982, 6; Grigurcu, *Între critici*, *324–326*; Nicolae Georgescu, *Continuarea amintirilor din copilărie*, LCF, 1989, 36; Ion Buzași, *„O copilărie nepereche”*, TR, 1992, 3; Dan Grigorescu, *Sonetele lui Shakespeare*, VR, 1992, 10–11; Petru Zugun, *O reconsiderare a activității lui Aron Pumnul*, CRC, 1996, 17–18; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, *382–384*; Rachieru, *Poeți Bucovina*, *374–375*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *68–70*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *764*. ***E.O.***

RICHTER, Gisela (18.V.1931, Hălchiu, j. Brașov – 6.VII.1998, Mosbach, Germania), traducătoare. Născută Arz, **R.** este fiica unui învățător. Absolventă a Liceului de Comerț din Brașov (1950), urmează cursurile Facultății de Filologie, secția germanistică, la Universitatea din București. În 1956 a fost încadrată cercetător științific la secția sibiană a Filialei Cluj a Academiei RPR, devenită în 1970 Centrul de Științe Sociale Sibiu. Lucrând în cadrul sectorului de dialectologie, publică o serie de studii și comunicări referitoare la specificul limbii germane vorbite în Transilvania și la interferențele lingvistice româno–germane. Este coautoare la volumele V și VI din *Siebenbürgisch – Sächsisches Wörterbuch* (1975 și 1993), amplă lucrare lexicografică a graiurilor săsești. Părăsind țara în 1978, se stabilește în Germania, la Mosbach, mai târziu la Gundelsheim/Neckar, unde își continuă activitatea lingvistică în calitate de redactor al *Dicționarului graiurilor săsești din nordul Transilvaniei.* În 1994 obține, pentru merite în domeniul cultural, gratificația de onoare a Premiului „Georg Dehio”, oferită de Breasla Artiștilor din Esslingen.

Ca traducătoare, **R.** s-a îndreptat mai mult spre proză, cu predilecție spre narațiunile sugerând dinamismul vieții, ceea ce o face aptă pentru transpunerea literaturii destinate adolescenților. Tălmăcește, printre altele, romanul *Seri albastre* de Costache Anton și două volume din ciclul *Cireșarii* de Constantin Chiriță. O atrag, de asemenea, alte scrieri din perioada contemporană – Eusebiu Camilar, *Cordun*, Geo Bogza, *Cartea Oltului*, Eugen Barbu, *Şoseaua Nordului*, Marin Preda, *Friguri*, Dumitru Radu Popescu, *Vânătoare regală* ș.a. –, dar și proza unor clasici – nuvele de Ioan Slavici (*Moara cu noroc*), romanul *Patul lui Procust* de Camil Petrescu. Lista ei de traduceri este completată de seria prozelor care vor fi selectate și incluse în sumarul unor antologii și în reviste – povestiri de Ştefan Bănulescu, Augustin Buzura, Lucia Demetrius, Fănuș Neagu, Francisc Munteanu. Îndeosebi au fost apreciate transpunerile romanelor lui Camil Petrescu și D.R. Popescu, „pietre de încercare pentru traducător; ele impun exigențe dintre cele mai înalte de ordinul limbii, esteticii, atmosferei și conținutului” (Eva Behring).

Traduceri: Eusebiu Camilar, *Cordun*, București, 1962; Constantin Chiriță, *Das Traumschloß des Mädchens in Weiß*, București, 1962, *Die Kirschwinkler*, București, 1967; Costache Anton, *Blaue Abende*, București, 1963; Camil Petrescu, *Das Prokrustesbett*, București, 1963; Geo Bogza, *Das Buch vom Olt*, București, 1964; Marin Preda, *Fieber*, București, 1965; Otilia Cazimir, *Lucki ist gestorben*, București, 1966; Ioan Slavici, *Die Glücksmühle*, București, 1966, *Floritza, das Waldmädchen*, București, 1973; Vasile Rebreanu, *Hungriger Nachmittag*, București, 1967; Eugen Barbu, *Nordchaussee*, București, 1968; Theodor Constantin, *Die Dame in Lila*, București, 1969; Alexandru Mitru, *Die Sagen des Olimp*, vol. I: *Die Götter*, București, 1970; Dumitru Radu Popescu, *Königliche Jagd*, București, 1977.

Repere bibliografice: Gisela Richter, *Gedanken eines Übersetzers*, NL, 1976, 3; Eva Behring, *Probleme ale traducerilor germane din literatura română*, RITL, 1985, 1; A. Ga.[Anneli Ute Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung 1945–1981*, în *Rumänisch–deutsche Interferenzen*, îngr. Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, *274–306*; Helmut Kelp, *Germanistische Linguistik in Rumänien 1945–1985. Bibliographie*, München, 1990; *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, îngr. Walter Myß, Innsbruck, 1993. ***J.W.***

RICHTER, Konrad (28.II.1872, Berlin – 10.I.1941, București), traducător. Este fiul unui comerciant, Rudolf Richter. După frecventarea liceului (1881–1890), studiază filologia germană, istoria artei și filosofia la Universitatea din Berlin (va frecventa un semestru și la München), obținând titlul de doctor în 1895, sub îndrumarea lui Erich Schmidt, cu o „analiză istorico-critică” despre variantele germane ale legendei Sfântului Cristofor, lucrare publicată în același an la Berlin, în seria „Acta Germanica”. Recomandat lui Take Ionescu, ministrul

Instrucțiunii Publice, chiar de profesorul său, va ocupa un post de preparator de limbă germană la Liceul Internat din Iași, stabilindu-se în România. Învățând bine limba română, își susține în 1898 examenul de capacitate în învățământul secundar. Va fi din 1899 profesor la Liceul „Traian" din Turnu Severin, apoi la București, din 1902 la Liceul „Mihai Viteazul", iar din 1906 la Liceul „Sf. Sava". E chemat să activeze și în învățământul universitar bucureștean: conferențiar din 1906, profesor din 1912 la Catedra de germană condusă de Simion Mândrescu, membru în Comisia pentru aprobarea manualelor, coordonator al studiului limbii germane în cadrul Seminarului Pedagogic al Universității, profesor la Academia Comercială din 1911. Manualele pe care le întocmește au avut înainte de Primul Război Mondial o răspândire largă. Fiind cetățean german, la intrarea României în război este internat într-un lagăr din Ialomița (august–decembrie 1916). În 1917–1918 predă la Universitatea înființată de trupele de ocupație. Demis din învățământul public, preia în 1920 administrarea comunității luterane din București, având în cele din urmă satisfacția ca, după intervenții repetate, să fie repus în drepturi la Academia Comercială și la Seminarul Pedagogic. În 1934 obține cetățenia română. Remarcabile sunt și eforturile sale de animator cultural, impulsurile date propagării unor realizări literar-artistice, bunăoară în cadrul Institutului de Cultură Româno–German, pe care îl conduce temporar.

În toată activitatea sa **R.** și-a asumat rolul de mijlocitor între spiritualitatea românească și cea germană, chiar și în momente nefavorabile contactelor culturale, ca în timpul și după primul flagel mondial, considerând că, în mod cert, „contradicția politică, survenită sub presiunea unor împrejurări istorice, nu poate întrerupe pentru multă vreme relațiile spirituale dintre două popoare" și fiind convins că dorința de „a contribui la refacerea acestor relații se va bucura de o justă apreciere". Traduce o sumedenie de texte lirice (din V. Alecsandri, G. Coșbuc, O. Goga ș.a.), precum și din proza românească (I.L. Caragiale, I.A. Bassarabescu, I. Al. Brătescu-Voinești). Multe tălmăciri au totuși o circulație restrânsă, rămânând numai în periodicele academice în care au fost incluse: „Revista germaniștilor români", „Stimmen aus dem Südosten", buletinul Comisiei pentru Sud-Est al Academiei Germane din München. A transpus pastelurile lui Vasile Alecsandri, *Ion* de Liviu Rebreanu (versiunea sa a apărut în 1941) și, în colaborare cu Bernhard Capesius, un volum de versuri din Ion Pillat (1943). Punctul culminant al activității de traducător l-a atins cu versiunile la poezii eminesciene, strânse în 1937 în volum și distinse de Academia Română cu Premiul „Constantin Hamangiu". **R.** excelează – după aprecierea lui Harald Krasser – în tălmăcirea poemelor filosofice (*Scrisori* ș.a.), fiind mai puțin norocos în alegerea echivalențelor pentru versurile de inspirație folclorică. Traducerile lui și-au păstrat valabilitatea, la ele apelând frecvent cei care alcătuiesc antologii sau ediții în limba germană din lirica lui Eminescu.

Traduceri: Vasile Alecsandri, *Pastelle*, București, 1904; M. Eminescu, *Gedichte*, Jena–Leipzig, 1937; ed. îngr. Christian Wilhelm Schenk și Simona Reicherts-Schenk, Kastellaun, 2000; Liviu Rebreanu, *Die Erde die trunken macht*, Viena–Leipzig, 1941; *Blütenlese rumänischer Novellen, Skizzen und Erzählungen*, Jena–Leipzig, 1942; Ion Pillat, *Ausgewählte Gedichte*, Jena–Leipzig, 1943 (în colaborare cu Bernhard Capesius).

Repere bibliografice: Harald Krasser, *Begegnung im lyrischen Wort. Zu Konrad Richters Eminescu-Übersetzung und Ion Pillats „Din poezia germană"*, „Klingsor", 1938, 2; *Prof. dr. Konrad Richter zum Gedächtnis*, „Bukarester Tageblatt", 1941, 13 ianuarie; H. P. [Hans Petri], *Konrad Richter zum Gedächtnis*, „Bukarester Gemeindeblatt", 1941, 19 ianuarie; Dan Petrașincu, *Romanul „Ion" în germană*, UVR, 1944, 46; Georg Stadtmüller, *Deutsche Übertragungen rumänischer Dichtung*, supliment la Basil Munteanu, *Geschichte der neueren rumänischen Literatur*, Viena, 1943, *279–290*; Dan Mănucă, *Eminescu în germană*, DL, 2000, 38; Mircea M. Pop, *Eminescu la editura germană Dionysos*, CL, 2000, 7; Horst Fassel, *Konrad Richter – 130 Jahre seit der Geburt des Germanisten und Wahlbukaresters*, în *Zur Geschichte der Germanistik in Rumänien*, vol. II: *Der Bukarester Germanistiklehrstuhl*, îngr. George Guțu și Doina Sandu, București, 2005, *139–148*. ***J.W.***

RITMUL VREMII, revistă apărută la București, lunar, din februarie 1925 până în iulie 1929, apoi în martie 1930, ca publicație a Institutului de Literatură, condus de Mihail Dragomirescu. În prima serie, care poartă subtitlul „Revistă literară, critică, socială", nu se precizează componența redacției. În ultimul număr, unde subtitlul se schimbă în „Revistă pentru literatură", redacția este alcătuită din Mihail Dragomirescu și George Murnu – directori, George Dumitrescu, N.I. Rusu, Raul Teodorescu – redactori. Într-o *Predoslovie* se exprimă intenția de a oglindi cât mai complet viața culturală

și socială din epocă. Criticând „moravurile literare de astăzi”, redactorii promit să lupte „împotriva acestei realități dezastruoase” și să încerce a reabilita „demnitatea pierdută a scriitorului român”. Programul este expus mai clar în alt articol din numărul inaugural, unde se spune: „Critica va fi pozitivă sau negativă, după dreptate. Nu în înțelesul că vom fi un magazin literar al tuturor exhibițiilor timpului ne intitulăm astfel. A merge în pas cu vremea nu e a te lăsa târât cu docilitate în vârtejul modelor efemere și al snobismului umflat. Ţinând contact cu realitatea, vom căuta, totuși, să ne ridicăm deasupra ei”. La început implicită, adoptarea principiilor maioresciene va fi asumată deschis ulterior, în articole precum *Titu Maiorescu* de Pompiliu Constantinescu (2/1925) și *Orientarea noastră* de Mihail Dragomirescu (1/1930). Accentul pus, în spirit maiorescian, pe tradiție, pe ideea de valoare și pe necesitatea unei critici fundamentate filosofic transpare din selecția colaboratorilor și a tematicii textelor. **R.v.** publică, în genere, literatură de bună calitate, aparținând unor autori din diverse generații, cei tineri nefiind deloc neglijați. Astfel, dintre poeți, se disting în primul rând Radu Gyr, căruia îi apar numeroase poeme, multe incluse ulterior în volumul *Cerbul de lumină*, și George Dumitrescu, cu poeme din ciclul *Cântece pentru madona mică* (și nu numai). Pot fi citite și versuri de Cincinat Pavelescu, Zaharia Stancu, Radu Boureanu, Mihail Steriade, G. Talaz, N. Milcu, Radu Bucov (pseudonim al lui Mihail Dragomirescu), Cicerone Theodorescu, Ion Pogan ș.a. Un loc însemnat îl ocupă proza, ilustrată, între alții, de un „specialist” al genului scurt, I.A. Bassarabescu – schițele *Simțul realității*, *Zi de martie*, *Într-un orășel mic de provincie* ș.a., care vor intra în volumul *Un om în toată firea* – sau de Carol Ardeleanu și Eugen Boureanul. O prezență constantă este, în anii 1925–1926, aceea a tânărului prozator Adrian Hurmuz, apreciat într-o prezentare drept „un talent original, cu daruri proprii”, „cu o personală caracterizare a vieții mărunte și umile”. Pe lângă povestirile acestuia (*Copilul buruienilor*, *Profesoara de dragoste*, *Aventura*, *Ceasul din zid*), merită amintite cele semnate de Elena Vellescu, George Acsinteanu, Constantin Apostol (care folosește pseudonimul Apostol Fulga), Savin Constant, textele memorialistice ale lui Mircea Damian și fragmentul de roman *Casa verde* al lui A. Mândru. Un spațiu larg li se rezervă în **R.v.** teoriei, criticii și istoriei literare,

ANUL I. — No. 2 Martie 1925

RITMUL VREMII

REVISTĂ LITERARĂ, CRITICĂ, SOCIALĂ

TITU MAIORESCU

În cultura română, Maiorescu întrupează o etapă și un spirit. Etapa și-a pecetluit-o printr'o atitudine curagioasă: negațiunea. Spiritul l-a infiltrat printr'o credință: adevărul.

Vremea în care s'a manifestat l-a ursit unei misiuni culturale: când a apărut pe arena literaturii, eram contimporani numai vegetativ cu popoarele ce-și tăiaseră drum propriu în existența spirituală. El a înălțat prima treaptă ce duce în panteonul culturii umane.

Formelor goale pe care le agitam sgomotos, le-a redus proporțiile la micimea fondului real. A statornicit vorbelor un conținut, iar frazeologiei o ideație.

Minte luminoasă, dar ponderată, organizată temeinic și înfiorată de mirajul credinței în adevăr, și-a luat asupră-și cea mai grea, dar și mai impunătoare sarcină: a îndreptat cursul unei culturi eronate la matca adevărului. Și a biruit!...

În mediocritatea gălăgioasă a înfipt lama sclipitoare a ironiei. Pentru afirmarea «direcției nouă» a relevat originalitatea spontană a poeziei populare și a mănunchiat pe cei mai mari purtători ai geniului românesc: Eminescu, Creangă, Caragiale, Odobescu.

Pe negația necesară la început, a așezat soclul de granit al literaturii române. De el s'au legat astfel destinele ei. Și Maiorescu însuș a însuflețit principiile pe care le-a impus conștiinții culturale a epocii sale. Redusă ca opere, activitatea lui e totuș variată și complexă: e soarta tuturor personalităților, la începutul unei culturi tinere, nediferențiate.

Minunat profesor, a cucerit sufletul câtorva generații, prin cultură și talentul expunerii. Prin finețea și siguranța gestului, prin măsura și justețea aprecierilor a întemeiat critica literară.

— 25 —

îndatorate, în mod vizibil, spiritului maiorescian. Principal exponent al acestuia, Mihail Dragomirescu contribuie număr de număr cu editoriale de factură pronunțat teoretică (*Autoritatea critică*, *„Statul cultural”*, *Frumosul în natură și frumosul în artă* ș.a.), cu fragmente din studiile *Ştiința literaturii*, *Istoria spiritului românesc din sec. XX* și cu dialogul critico-filosofic *În empireu*, tipărit în serial între 1926 și 1928 și avându-i ca personaje pe Titu Maiorescu, Vasile Conta, Grigore Alexandrescu, I.L. Caragiale, B. Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Al. Vlahuță, I. Trivale. El va fi continuat de *Dialoguri* (în 1928–1929), printre protagoniști figurând de data aceasta Eminescu și Ion Creangă. În primii doi ani de apariție titularul cronicii literare este Pompiliu Constantinescu. Se mai publică frecvent comentarii eminesciene, studii comparatiste semnate de Cora Valescu și D. Al. Nanu, portrete critice de Ion M. Gane, articole despre literatura universală de N.I. Rusu (de pildă, despre Rudyard Kipling), recenzii de George Dumitrescu, D. Murărașu, N.N. Crețu, Radu Gyr ș.a. Traducerile întregesc bogatul

sumar al publicației, fiind la rândul lor destul de diverse: transpuneri din scriitori greci și latini (Homer, Lucrețiu, Horațiu, Catul), orientali (Omar Khayyam în versiunea lui Al. T. Stamatiad), versuri din clasici (Racine, Goethe), romantici (Hugo, Leopardi, Alfred de Vigny), simboliști (Baudelaire, Verlaine, Samain). Alți colaboratori: Agatha Grigorescu-Bacovia, Constant C. Cristea. ***I.M.***

RITMURI, revistă apărută la Brașov, lunar, de la 1 septembrie 1929 până în august 1930, având directori pe Ion Focșeneanu și pe Ioan Al. Bran-Lemeny; cu numerele 4-5/1930 redactor este Ion Focșeneanu, iar de la numărul 6 doar Ioan Al. Bran-Lemeny. Numărul 10/1930 intră cu subtitlul „Literară și critică". Inițiatorii publicației doresc „organizarea unei vieți cultural-artistice locale", precum și „crearea unui suport etico-estetic [...] prin comemorarea marilor noștri precursori" (*Cuvântul nostru*, 1/1929). Dintre numeroasele rubrici, mai importante sunt „Poezii originale", „Proză originală", „Poezii–traduceri", „Autori și opere străine", „Recenzii", „Poșta redacției", „Revista revistelor", „Cronica dramatică", „Cronica muzicală", „Ecouri din...", „Cronica cinematografică", „Note și ecouri". **R.** se deschide cu *Rânduri despre St. O. Iosif* de Ion Minulescu, la care se adaugă un articol al lui Ion Foti și altul al Mariei Baiulescu, oferindu-se și un grupaj din lirica poetului. În *Gânduri...* (2/1929) Ion Focșeneanu mărturisește, pe un ton mai apăsat, refuzul grupării brașovene de a face „«pasul înainte»... în gol" precum „domnii «scriitori francezi de la Capșa»", copiindu-i, paștișându-i ori compilându-i pe Tristan Tzara, Paul Éluard, Marcel Proust, Jean Cocteau sau colecțiile revistelor „Nouvelle revue française" și „Littérature". De aceea, și acest număr omagiază un clasic – Andrei Mureșanu, prilej cu care Aurel A. Mureșianu oferă informații și amintiri în articolul intitulat *Andrei Mureșanu, intim*. Orientarea tradiționalistă a publicației e întărită prin alte intervenții, precum acelea semnate de I. Al. Bran-Lemeny (*Problema artei*, *Religie și artă*) și Ion Focșeneanu (*Neoromantism sau neoclasicism?*). La rubrica „Poezii originale" se impun atenției mai multe versuri selectate: G. Bacovia (*Pantofi*, *Toamnă*, *Psalm*) și Emil Isac (*Vară*, *Cântare*, *Medalion*). Mai figurează în sumar poeții George Voevidca, Alexandru Călinescu, Ştefan Stănescu, Pavel Nedelcu, G. Şt. Cazacu, Ion Iordache, Mia Cerna (Maria Florescu), Lucian Costin, Ecaterina Pitiș, Dumitru Olariu și Cincinat Pavelescu (*Sonet*) ș.a. Proza aparține lui Ion Focșeneanu, George Acsinteanu, Miei Cerna și lui Alexandru Sever. Publicistica este mai bine ilustrată. Lucian Costin oferă fragmente din lucrarea *Inducția poetică*, I. Al. Bran-Lemeny semnează *Literatura și Brașovul în lumina materialismului și a idealismului*, iar Aurel A. Mureșianu – *Încercări de îndreptare a limbii în Ardeal înaintea „Junimei"*. Sub genericul „Creionări", Luciu Marian realizează scurte profiluri scriitoricești: Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Al. O. Teodoreanu, Tudor Arghezi, Ionel Teodoreanu și Damian Stănoiu. Compartimentul traducerilor este consistent, ilustrat printr-o selecție generoasă. Astfel, Ion Focșeneanu, Lucian Costin, I. Al. Bran-Lemeny transpun din lirica lui Baudelaire, Verlaine, Ady Endre, Kácso Sándor, A.V. Kolțov, H. Zillich, Heine, Rilke, Egon Hayek ș.a., pe când G. M. Ivanov tălmăcește fragmente de proză din opera lui Mihail Zoșcenko și A. K. Kuprin, iar Radu Prișcu schițe de Cehov. Un medalion Frédéric Mistral poartă semnătura Ion Focșeneanu, un grupaj de versuri ale aceluiași poet traducând Al. Iacobescu. Rubricile „Recenzii", „Note și ecouri" semnalează și analizează apariții din literatura română și străină, precum ediția a treia din *Plumb* de G. Bacovia, *Darurile pământului* de Nichifor Crainic ori *Cuvinte potrivite* și *Icoane de lemn* de Tudor Arghezi, dar și *Pe Frontul de Vest nimic nou*, romanul lui E. M. Remarque. În sumar intră și folclor cules de Ştefania Crișan. ***D.B.***

RIVISTA DI LITIRATURÃ SHI STUDII ARMÃNI, publicație în dialect aromân care apare la Constanța, bianual, din 1 aprilie 1994, sub egida Editurii Cartea Aromãnã din Fayetteville (SUA) și a Fundației Cartea Aromãnã din Constanța. Între 1994 și 1996 revista a fost condusă de Teohar Mihadaș, ulterior funcția de redactor-șef fiind asumată de Tiberius Cunia, menționat pe frontispiciul primelor numere ca „fondator". Comitetul de redacție a fost alcătuit inițial din Ilie Ceara, Steliana Bajdechi, Vasile Tode și Dumitru Garofil. Acestora li s-au adăugat, în timp, Maria Pariza (de la numărul 4/1995), Sutiri Galani (de la numărul 8/1997), Dina Vangheli (de la numărul 11/1998) și Mariana Bara (de la numărul 29/2005). După cum precizează *Cuvântul redacției* din primul număr, semnat de Tiberius Cunia, revista urmărește „să publice literatură aromână, clasică și modernă, de preferință

inedită [...]; să publice studii de cultură aromână, de filologie, istorie, antropologie, etnografie". Într-adevăr, publicația e concepută ca o tribună a comunității aromâne, dedicată atât unui proiect patrimonial de restituire a memoriei culturale, cât și unui proiect normativ, de standardizare a practicilor lingvistice. Mai ales această ultimă direcție de acțiune este definitorie pentru politica editorială a revistei. În programul ei se afirmă necesitatea constituirii unei norme unitare a limbii, importanța neologismelor și intenția de cultivare a dialectului aromân: „Noi vrem să publicăm revista exclusiv în limba aromână". În acest sens, încă din primul număr, un consistent articol intitulat *Normele de scriere ale editurii* promovează sistemul propriu de notare a dialectului aromân folosit în cadrul Editurii Cartea Aromãnã. Numeroase alte texte vădesc aceeași preocupare pentru impunerea unor practici lingvistice unitare: un studiu, *Problema neologismelor*, susține modernizarea vocabularului aromânei prin asimilarea unor împrumuturi din franceză și engleză, altundeva se face o analiză a pluralului substantivelor masculine și feminine, propunându-se un *Îndreptar ortografic al scrierii aromâne* etc. În același scop, texte clasice aromâne sau chiar versiuni în dialect ale unor opere consacrate din literatura română sunt propuse ca modele de limbă literară, însoțite uneori de observații filologice. Astfel, în mai multe numere din 2005–2006 se reproduc nuvelele lui Ioan Slavici, după o prelucrare în aromână realizată de Apostol Caciuperi în 1969. Articolele referitoare la istoria și tradițiile comunității aromâne, sistematic prezente în sumarul publicației, nu sunt contribuții originale, ci reeditări ale unor texte de la sfârșitul secolului al XIX-lea sau din prima jumătate a secolului al XX-lea, unele cu caracter didactic. Se reiau în foileton o istorie din 1887 a comunității aromâne în Evul Mediu, o biografie a învățătorului Ianci Cosmescu din 1912, un basm cules de Tache Papahagi în 1905, o evocare a lui Caciandoni scrisă de Sterie Diamandi în 1940 etc. Privită ca o formă de conservare a memoriei culturale, restituirea documentelor referitoare la aromâni este urmărită programatic, publicația propunându-și să dedice numere speciale reimprimării unor „reviste și cărți vechi aromâne". Acestea apar ca supliment începând cu numărul 4/1995 și ca volum separat de la numărul 9/1997. În acest fel sunt redate texte din revista „Macedonia" (1888–1889), „Frãtsilja" (1901–1903) sau mai mulți ani din colecția revistei „Lumina", editată între 1903 și 1908 de elevii și profesorii liceului aromân din Bitolia. Literatura aromână este reprezentată eclectic și nesistematic, atât prin autori din secolele anterioare, cât și prin cei din generațiile mai noi. Colaborează cu poezie Victor Ceara, Ilia Colonja, Spiru Fuchi, Gica Godi, Kira Iorgoveanu-Mantsu, Teohar Mihadaș, Mihali al Prefti ș.a. Ocazional se tipăresc piese de teatru (Mihali Custula) sau se reproduc fragmente de roman (Petru Vulcan). Emblematice sunt textele cu valențe memorialistice, precum povestirile Marianei Bara sau evocările în versuri semnate de Dumitru Garofil, care recuperează frânturi din viața cotidiană sau din istoria recentă a comunității aromâne, ele constituind și un document etnografic. ***A.Td.***

RÎULEȚ, Const. (pseudonim al lui Sofocle Verigopol; 22.VIII.1882, București – 17.I.1968, București), gazetar, dramaturg, prozator, autor de versuri.

Este fiul Vasilichiței (n. Dodopol) și al macedoneanului Sofocle Verigopolu. Intră în 1901 în gazetărie, semnând la început cu numele adevărat sau cu derivate precum Rigo Pol, apoi și S.S. sau Const. Rîuleț în „Apărarea națională", „Acțiunea (conservatoare)", „Revista literară", „Cronica", ori în „Cortina" (Ploiești), „Viitorul" (unde a fost și redactor). Din primele încercări își adună catrenele care vor constitui debutul său editorial, placheta *Epigramele lui Const. Rîuleț* (1908). Devine un notoriu ziarist profesionist, lucrând sau doar colaborând până în 1945 și la „Voința națională", „Biblioteca modernă", „Veselia", „Acțiunea română", „Universul literar", „Teatrul de mâine" (Iași, 1918–1920, al cărei director a fost), „Biblioteca soldatului și a cetățeanului" (Cluj, 1921, unde e prim-redactor), „Victoria" (1921, e membru în comitetul de redacție), „Nașa reci" (ziar în limba rusă, din 1922), „Revista poliției române" (al cărei secretar de redacție a fost între 1936 și 1941), „Universul copiilor", „Naționalul nou", „Păcală", „Neamul nostru", „Presa",

semnând articole diverse sau în cadrul rubricilor „Cronica teatrală”/„Viața teatrală”, „Cronica literară”, „Pentru cititoare”, „Impresii”, precum și versuri, proză, teatru, traduceri. Având un caracter informativ, publicistica sa conține opinii și idei comune. O situație aparte au textele de propagandă antigermană din timpul Primului Război Mondial, reluate și în culegerea *Germania neagră* (1917). Concomitent, lucrează la Biroul de Presă, devenit mai târziu Direcția Presei din Ministerul de Interne, al cărei șef a fost mulți ani. S-a implicat și în promovarea celei de-a șaptea arte, conducând o comisie însărcinată cu supravegherea calității filmelor și elaborând, împreună cu un director al poliției sociale, un fel de normativ pentru respectarea criteriilor morale în acest domeniu, intitulat *Chemarea cinematografului* (1915, în colaborare). A fost membru al Societății Scriitorilor Români (1911), al Societății Autorilor Dramatici Români (din a cărei conducere a făcut parte) și al Sindicatului Ziariștilor.

Epigramele lui **R.**, adunate în câteva plachete cu acest titlu sau în *Surâsul unui trecător* (1910), *Mărunte* (1914, în colaborare), ca și celelalte versificări, strânse în volumele *Poemele despărțirii* (1921), *Poezii* (1925; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Sensibilitate* (1938), suferă de o exprimare precară, ce anulează speranța autorului: „am îngropat un suflet într-o carte”, „ca să trăiască singur, mai departe” (*Închinare*). Culegerea de poeme în proză *Cimitire* (1920) nu depășește o banală tentație de a fi liric și meditativ. În schimb, **R.** a reușit să atragă atenția contemporanilor ca autor de teatru, chiar de la debutul, în 1910, pe scena Companiei Dramatice Davila, cu piesa într-un act *Femeile ciudate* (scrisă în colaborare cu Al. T. Stamatiad), a cărei „ciudățenie”, ce îi asigura și caracterul spectacular, era că o femeie prefera să stea lângă un bărbat care o brutaliza sistematic. Modul în care autorii conduc intriga a contribuit la reeditări și la montarea ei, în 1920, și la Teatrul Național din București. **R.** mai aduce la lumina rampei câteva texte cu adresă critică. Un „mare” publicist și deputat, protagonistul piesei *Cei mai de seamă* (jucată în 1913 la Teatrul Național din Craiova), se arată a fi un mare impostor, datorând totul unui amic din umbră; pentru a nu fi dat de gol, nu ezită să provoace moartea binefăcătorului său. În *Baia domniței* alt personaj, de un egoism brutal, cu instincte sălbatice, concepe căsnicia ca pe o posesiune absolută a femeii și este bântuit de o gelozie atroce, astfel încât un diafan tablou (care dă și titlul piesei, reprezentată în 1920 la Naționalul bucureștean), înfățișând-o pe soția sa pictată de un adorator platonic, îl incită la crimă. Piesa *Pentru țară!* (jucată la Teatrul Popular în 1922), e dedicată celor care înțeleg să se sacrifice pentru interesul obștesc. O privire mai degrabă plină de umor decât de intenții satirice aruncă autorul asupra periferiei Capitalei. Defecte mărunte, rivalități femeiești, ilare apucături de mahalagii, prejudecăți sociale sunt prezentate ca elemente care colorează viața, fără să o degradeze prea mult. Este cazul comediilor *Pălăria* și *Urechea mahalalei* (ambele jucate la Teatrul Național bucureștean, prima în 1924, cealaltă în 1926), simpatice defilări de „caractere”, gesturi și limbaj specifice acestui spațiu, montate în mici intrigi, menite să captiveze atenția binevoitoare a spectatorilor. De alt gen este cea mai aplaudată piesă a lui **R.**, drama *Papagalii* (reprezentată la Teatrul Național din București în 1928), o investigare psihologică a tragediei unei femei care se sinucide din cauza unui păcat obișnuit. Şocată de infidelitatea soțului, aceasta comite un adulter, dar împrejurările îi permit să își continue viața normal. Soarta decide însă ca accidentalul său amant să devină soțul surorii ei, ceea ce face din pasagera eroare o mare și ireparabilă vină, deoarece, ca niște „papagali” infernali, cei din preajmă îi amintesc mereu fapta, aducând-o la disperare. Obsesia vinovăției, întreținută și augmentată de ceilalți, devine astfel fatală. De aici, tensiunea trăirilor, replicilor și monologurilor, precum și caracterul protagonistei, combinație de temperament aprig, necontrolat și natură profund morală, autopunitivă. Slăbiciunii și nefericirii acesteia autorul le opune în *Coleoptere* (dramă pusă în scenă la Craiova în 1935 și la Cluj în 1937) prospețimea și vigoarea sufletească proprii unei fete de la țară care, angajată în biroul unui important avocat, reușește să neutralizeze roiul de viespi și „coleoptere” ce se agită cu intenții otrăvite în jurul ei și al maestrului, să își impună voința dreaptă, conducând totul, inclusiv propria-i soartă, spre un final fericit. Alte piese, jucate și editate – comedia cu cântece *Un rege Lear al mahalalei* (Teatrul Grădina Blanduziei în 1911), *Păcat cu gândul* (1913), *Cu perdelele lăsate* (Teatrul Național din București în 1916), *Primejdioșii* (1926), *Taina*, tragedie pe un motiv epic din John Galsworthy (jucată la Craiova și Cluj în 1935) – sau rămase în

periodice ori prin arhivele teatrelor, completează un repertoriu destul de vast, dar modest ca expresie literară și teatrală. Principala defecțiune pare a fi artificialitatea, cauzată de ușurința în selecția și montajul episoadelor (uneori excesive, neverosimile sau nefiresc combinate), de limbajul căutat, când forțând un stil „literar”, când unul comic (prin inserții de automatisme verbale, de construcții voit hazoase) sau de-a dreptul stângaci. Ar rămâne intenția de a pune în discuție câteva idei, aspecte ale unei comunicări fragile, prin intermediul unor personaje destul de bine conturate, unele chiar vii, puternice. Primul volum de proză al lui **R.**, *Piedica* (1923), indică preferința pentru dezbaterea unor aspecte ale naturii omenești, folosind secvențele epice doar ca semne exterioare ale stărilor sufletești. Autorul intenționează să înțeleagă și să explice, nu să „reflecte” realitatea. Acțiunea s-ar afla în conștiință, actant e gândul, care analizează, constată, se zbate, caută soluții, ia decizii, uneori fatale. Mai consistente sunt prozele din culegerea *Mânia lui Hercule* (1943), unde, în nuvela titulară, se încearcă reconstituirea fluxului conștiinței unui om care, cu mintea aprinsă de febră, ucide, totul fiind confuz, într-o atmosferă clar-obscură, specifică unui psihic bolnav. În alt loc un personaj plin de ură, ateu, comite un atentat și dintr-o dată devine foarte omenos și credincios doar prin schimbarea în mintea sa a unui set de informații cu altul. Capacitatea de a elabora, totuși, o scriitură de calitate este vizibilă în *Diavolul citadin*, o proză eseistică, experimentală, în care literatura e doar un pretext de a face observații despre paradoxurile existenței. Invocând și caracterizând precedentele apariții ale diavolului în literatură, **R.** le opune propriul personaj, fără nimic diabolic, în afara faptului că e, prin voință divină, de partea răului. Noul Mefisto, foarte civilizat, doct, pașnic, e siderat de capacitatea, cu mult superioară celei drăcești, a omului de a comite răul și de previzibilul reacțiilor sale. Alte culegeri de proză – *Ordaliile lui Mionel* (1924; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Noaptea măștilor sfâșiate* (1926) – conțin noi ilustrări ale suferințelor umane. Tripticul *Cazul Soniei Dimitrievna* (1933), *Pielea îngerului negru* (1934) și *Zidul socotelilor* (1935), „romane” polițiste pentru „Colecția celor 15 lei”, cu niște protagoniști care fac minuni la Londra, aruncă serioase îndoieli asupra discernământului literar al lui **R.**, deși conțin unele dovezi, dacă nu de talent, măcar de sensibilitate. Contemporanii (în special comentatorii teatrali) i-au acordat câteodată prea mult, comparându-l cu August Strindberg sau cu Henrik Ibsen, după cum și comediile s-au bucurat de notorietate în epocă. Unele piese – *Baia domniței*, *Pălăria*, *Femei ciudate* – au fost traduse în maghiară, rusă, franceză, germană, *Papagalii* i-a fost solicitată de case de filme din Paris și București, iar volumul de proză *Piedica* a apărut și în maghiară. Destul de atent la literatura europeană, din care se resimt multe influențe în scrisul său, **R.** traduce câteva secvențe în versuri (unele inserate și în propriile volume) sau în proză din diverși autori, precum și o piesă de Ibsen, *Doamna Inger din Østråt*, lăsată în manuscris.

SCRIERI: *Epigramele lui...*, București, 1908; *Surâsul unui trecător*, București, 1910; *Femeile ciudate* (în colaborare cu Al.T. Stamatiad), pref. Emil Gârleanu, București, 1911; ed. (*Femei ciudate*), Slobozia, 1926; *Cei mai de seamă*, București, 1912; *Păcat cu gândul*, București, 1913; *Mărunte* (în colaborare cu I. Niculescu-Chic), București, 1914; *Chemarea cinematografului* (în colaborare cu George Olărașu), București, 1915; *Cu perdelele lăsate*, pref. Mihail Dragomirescu, București, 1916; ed. București, 1927; *Germania neagră*, Iași, 1917; *Baia domniței*, București, 1919; *Cimitire*, București, 1920; *Poemele despărțirii*, Cluj, 1921; *Pentru țară!*, București, 1922; *Piedica*, Brăila, 1923; *Ordaliile lui Mionel*, București, [1924]; *Pălăria*, București, 1924; *Poezii*, pref. George Murnu și Liviu Rebreanu, București, 1925; *Noaptea măștilor sfâșiate*, București, 1926; *Primejdioșii*, Slobozia, 1926; *Urechea mahalalei*, Făgăraș, 1926; *Epigrame*, Slobozia, 1927; *Cinci piese jucate*, București, 1928; *Papagalii*, București, 1929; *Cazul Soniei Dimitrievna*, București, 1933; *Pielea îngerului negru*, București, 1934; *Taina*, Craiova, 1935; *Zidul socotelilor*, București, 1935; *Epigrame*, București, 1938; *Replici*, București, 1938; *Sensibiltate*, București, 1938; *Mânia lui Hercule*, București, 1943.

Repere bibliografice: G. Beldiman, *„Femeile ciudate”*, „Opinia”, 1910, 1132; *Emil Gârleanu și contemporanii săi*, îngr. Georgeta Stoia-Mănescu, București, 1988, *202–205*, *252–254*; Rebreanu, *Opere*, XII, *254–257*, *591–592*, XIII, *218–219*; D. Karnabatt, *„Cu perdelele lăsate”*, „Seara”, 1916, 2237; Dim. Şerban [Claudia Millian], [*Const. Rîuleț*], „Viitorul”, 1920, 3597, 3818; I. Peltz, [*Const. Rîuleț*], CLI, 1920, 35, „Revista pentru toți”, 1925, 1; Paul I. Prodan, *„Femeile ciudate”*, CLI, 1920, 46; A. de Herz, [*Const. Rîuleț*], DMN, 1922, 5485, ALA, 1924, 182, DMN, 1926, 6934, 1928, 7904, 7905; [*Interviuri*], DRI, IV, *292–306*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *233–234*; C. Tavernier, *„Papagalii”*, „Premiera ilustrată”, 1928, 5; Horia Stanca, [*Const. Rîuleț*], „Națiunea română”, 1935, 207, 1937, 17, „Freamătul școalei”, 1938, 3–4; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *522–523*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *641*, *Ist. lit.* (1982), *722*, *1018*;

Corneliu Moldovanu, *Autori și actori*, București, 1944, *239–240*, *259–261*; Valentin Silvestru, *„Pălăria". „Urechea mahalalei"*, F, 1975, 3; Brădățeanu, *Istoria*, II, *75–76*; Modola, *Dramaturgia*, *216–217*; Dan Giurea, *„Urechea mahalalei"*, ARG, 1984, 1; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *72–73*. ***C.T.***

ROBEA, Mihail M. (16.X.1928, Mioveni, j. Argeș), folclorist. Este fiul Zoei (n. Năstase) și al lui Mihai Robea, țărani. După studii liceale la Pitești (1942–1952) și universitare la Facultatea de Filologie a Universității din București (1950–1954), devine profesor de limba și literatura română la școli din Breaza (1954–1957), Brănești, județul Ilfov (1957–1959), director al Liceului nr. 27 din București (1959–1961) și apoi lector de limba română la Institutul de Petrol, Gaze și Geologie din București (din 1964). Este doctor în științe filologice cu teza *Folclorul din Valea Vâlsanului* (1978). Colaborează la „Gazeta învățământului", „Interferențe", „Museum", „Revista de etnografie și folclor", „Tribuna școlii", „Tribuna școlii argeșene".

Specialist bine familiarizat cu aspectele etnografice ale zonei Argeș, **M.** tipărește culegerile *Basme, snoave, legende și povestiri populare. Folclor din Valea Vâlsanului – Argeș* (1979), *Folclor poetic din Stroești–Argeș* (1980), *Basmul cu Ion Săracu și Sfântu Soare* (1994), *Basme și legende populare românești* (1996) ș.a. Cea mai reprezentativă colecție a sa, *Basme populare românești* (1986), un masiv volum de peste nouă sute de pagini, conține texte înregistrate pe bandă magnetică și publicate cu păstrarea particularităților graiului popular, fără semne diacritice, graiul din Argeș neprezentând mari abateri de la limba literară. Metoda de cercetare și de editare a poveștilor populare promovată de Ovidiu Bârlea se regăsește în colecția lui **R.**, care notează gestica povestitorilor, raportează textele la contextul sociocultural din care au provenit, alătură un indice tipologic al narațiunilor, pentru încadrarea în basmul universal urmând tipologia lui Antti Aarne, pentru basmul românesc catalogul lui Corneliu Bărbulescu, pentru snoave tipologia Sabinei Cornelia Stroescu, iar pentru legende pe aceea a lui Tony Brill. La fel ca Ovidiu Bârlea, adaugă la culegerea propriu-zisă texte–convorbiri cu povestitorii, biografiile și repertoriile informatorilor. În calitate de editor, contribuie la recuperarea și publicarea importantelor studii de folcloristică ale lui Mihail Canianu.

Culegeri: *Basme, snoave, legende și povestiri populare. Folclor din Valea Vâlsanului–Argeș*, București, 1979; *Folclor poetic din Stroești–Argeș*, București, 1980; *Basme populare românești*, București, 1986; *Basmul cu Ion Săracu și Sfântu Soare*, București, 1994; *Basme și legende populare românești*, București, 1996; *Proză populară din Stroești–Argeș*, București, 1997; *Băiatul de împărat și Iosefina cea frumoasă*, București, 1998; *Proverbe și ghicitori*, București, 1998; *Proverbe, zicători, ghicitori și strigături*, București, 2001; *Cântece și poezii populare românești*, București, 2004. **Ediții, antologii**: George Ulieru, *Scrieri*, pref. edit., București, 1967; Mihail Canianu, *Studii și culegeri de folclor românesc*, București, 1999 (în colaborare cu Al. Dobre); George Coșbuc, *Poezii și proză*, București, 2003.

Repere bibliografice: Al. Dobre, *„Basme, snoave, legende și povestiri populare"*, „Interferențe", 1979, *280–282*; Constantin Negreanu, *„Basme populare românești"*, REF, 1989, 1; Maria Cuceu, *„Basme populare românești"*, AAF, 1993; Ion T. Alexandru, *„Basme și legende populare românești"*, REF, 1996, 3–4; Nicolae Constantinescu, *Studii și culegeri de folclor românesc*, LL, 1999, 2; Evelin Fonea, *Munca de-o viață a lui Mihail Canianu*, RCM, 1999, 106; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *766–767*. ***I.D.***

ROBEANU, T. (pseudonim al lui George Popovici; 20.XI.1863, Cernăuți – 26.VII.1905, Munkács, Ungaria), poet. Este fiul lui Eusebie Popovici, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Urmează liceul și Facultatea de Drept în același oraș, absolvită în 1886. Își continuă studiile la Innsbruck și Viena, obținând doctoratul în 1894. În paralel, colaborează cu articole de istorie și cu versuri la „Convorbiri literare", „Candela", „Gazeta Bucovinei", „Revista politică" ș.a. Ales deputat în Parlamentul de la Viena (1897), devine și redactor al publicației „Foile legilor imperiale". Ca deputat în Dieta Bucovinei, activează cu dăruire, fiind un talentat orator și organizator al Partidului Național Român. În urma unor intrigi, se vede obligat să treacă în România (1901) și se afirmă în domeniul istoriei dreptului românesc. La doar două luni după ce fusese ales membru corespondent al Academiei Române, se sinucide în împrejurări obscure.

Impresionați de poezia, dar mai ales de soarta lui **R.**, St. O. Iosif și D. Anghel îi adună versurile din periodice într-un mic volum, *Poezii postume* (1908). Fire delicată, autorul lui se lasă în voia imaginației, cel mai adesea în liniștea adâncă a nopților, când evocă și iubirea duioasă, eterată, tristețea lăsată de moartea neașteptată a logodnicei. Căutarea sensului vieții, contemplarea senină a

morții, pierderea iubitei generează o stare nostalgică, o durere resemnată. Tonul coborât, melodios, hipnotic uneori, precum și desele aluzii metaforice fac să se infiltreze aproape pretutindeni sentimentul morții, transformând starea lirică într-o comunicare cu lumea umbrelor. Din trecut străbate și amintirea de vis a eroilor istoriei, cu gloriile și vitejiile lor apuse ireversibil. *În umbra de gardine* este o meditație asupra efemerității fericirii și a condiției poetului. *Novelă de castel* (1894), amplu poem epic pe un motiv istoric, bine realizat dramatic și psihologic, are o tensiune gradată. Imaginile din versurile lui **R.**, construite din sugestii fine, sunt fulgurante și transpun armonios sensibilitatea și visarea. O viziune romantică se sprijină pe o recuzită adecvată: decoruri misterioase, tablouri luminate de vis și de lună, codri seculari, stânci etc. **R.** se distinge prin lirismul pur, printr-o trăire evanescentă, prin vagul melodios desfășurat în imagini de o sugestivitate delicată, fiind considerat de St. O. Iosif și D. Anghel un precursor al lor și al simbolismului românesc.

SCRIERI: *Novelă de castel*, Cernăuți, 1894; *Poezii postume*, îngr. și postfață St. O. Iosif și D. Anghel, pref. N. Iorga, București, 1908.

Repere bibliografice: Vasile Savel, *Contimporanii. Schițe și portrete literare*, I, Arad, 1920, *31–36*; Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *173–180*; [*Scrisori. Note*], SDL, I, *394–419*, VII, *XCI–XCVIII*, *207–222*, *367*; Iulian Vesper, *Bucovina literară*, „Junimea literară”, 1933, 10–12, 1934, 1–6; Leca Morariu, *T. Robeanu*, Siret, 1936; *Dicț. lit. 1900*, *737–738*; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, *152–156*. ***C.T.***

ROBESCU, Marius (20.III.1943, București – 20.X.1985, București), poet, prozator.

Este fiul Ioanei (n. Chiriță) și al lui Florian Robescu, ofițer. La București urmează Liceul „Tudor Vladimirescu” (1954–1962) și Facultatea de Limba și Literatura Română, absolvită în 1967. Lucrează ca redactor la revista „Luceafărul” (din 1975), unde dăduse primele versuri în 1965, prezentat de Ion Gheorghe. Debutează editorial cu placheta *Ninge la izvoare* (1967), publicată în colecția „Luceafărul”. A mai colaborat cu poezii, eseuri, cronici dramatice la „România literară”, „Tribuna”, „Steaua”, „Viața românească” ș.a.

Într-un tablou convențional, **R.** ar putea fi înscris în al doilea val al poeților apăruți în anii ’60 ai secolului trecut, val identificat de regulă prin termenul „șaptezecism”. Poetul nu se sustrage aerului de familie: un modernism târziu, obosit cu distincție, lipsit de mari investiții energice, rafinat și calofil, uniformizând într-o dicție stinsă eterogenitatea influențelor livrești. Abia al cincilea volum, *Spiritul însetat de real* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor), a provocat receptivitatea criticii. Motivul ține de accidental: poezia lui **R.** oferă un caz neproblematic de evoluție nesinuoasă, discretă, de augmentare prin proliferare, și nu prin bruscare calitativă, a unor coordonate inițiale. Un text de aici, intitulat chiar *Poezia*, poate fi citit ca artă poetică: „Pentru prefăcuți poezia e un cub de gheață/ adică un obiect totuși solid/ (deși până la urmă incert)/ care dă fiori pe șira spinării// cu înnăscută știință o pescuiesc ei/ din paharul tulbure – exact ca un cleștișor –/ apoi o așază simplă și unică/ pe farfurie în toată splendoarea// eu însă pentru ca s-o întâlnesc/ trebuie să umblu cu mâinile oarbe/ în cămara nădușită a sângelui/ neștiind dacă nu cumva o sugrum pe întuneric// zi de zi mă uit ca un fotograf/ prin mâneca hainei tatălui meu mort/ unde roiesc de șapte ani furnicile/ pândind să-i imprim pe suflet imaginea// plângându-mi mie însumi de milă/ uneori sunt silit s-o prind de urechi/ ca pe un elev ascuns de teama pedepsei/ sau ca pe o pradă// dar cruzimea și riscul nu mă rușinează/ ci mă umplu cu un fel de dibăcie din dragoste/ nu e de mirare: i-aș fi croitorul/ care și legat la ochi îi coase veșmintele”. Poezia nu este, așadar, nici concretă, nici complementară sau decorativă, nici apă chioară (ca un cub topit). Dimpotrivă, ea ar fi personală („haina tatălui” trimițând la spațiul cel mai intim), regresivă (caută să recupereze ceva esențial din trecut) și la fel de sensibilă precum un clișeu fotografic ce se poate oricând voala. În versurile „cruzimea și riscul nu mă rușinează” trebuie văzută totuși o formă de *wishful thinking*, tocmai acestea fiind trăsăturile cel mai greu de întâlnit la **R.**, poet prin excelență catifelat și prudent. Literatura lui nu este „crudă” în nici un

sens posibil, fiind, dimpotrivă, blândă și „preparată” în sensul resorbirii realului în artificialitatea livrescă. Tot astfel, titlul *Spiritul însetat de real* mărturisește mai mult complexul unei aspirații decât satisfacerea ei. Singurul real frecventat, departe de a fi realul contingent identificat de comentatori, e un compus simbolic, spațiu de lentă răsfrângere ce nu acceptă decât o privire mioapă: „În noi fiecare e un tablou/ asemenea unui tablou adevărat/ pictat în ulei de o mână divină/ și scufundat în apa verde a mării/ [...] și totuși nu se poate ști/ ce reprezintă el și cât de minunat/ chiar și în diminețile senine când ne ajută raza/ sub apă culorile se tulbură privite” (*Tabloul*). Placheta de debut *Ninge la izvoare* schița un portret ce va evolua mai mult în chestiuni de amănunt. Pliurile unei recuzite modic decrepite, de factură preponderent lichidă (vocabularul e compus din cuvinte precum izvoare, ninsoare, ploaie, ceață, fântâni, lacuri, „nori aburoși”, bărci, seve, „rouă fierbinte”, valuri) și direcționată cel mai adesea regresiv, către un spațiu al unei domoale surpări amniotice, sunt umplute cu sonoritățile unei retorici care, deși trădează un temperament reflexiv și timid, lasă suficient spațiu pozei incongruente, ce se caută într-un trecut din care răsună arme și răzbat ca ecouri Gorgona, ciclopi, sirene, Ulise, scuturi, „nostalgici hectori”, Acteon. Nu doar trecutul antic e frecventat, ci și cel autohton, fiind evocate Miorița sau „firea călare a primului voievod și domn”. Miticul este la el acasă. Câteva versuri concentrează esențialul: „Timp adumbrit, nenatural,/ sunete și chipuri haotic/ trec de departe/ prin raza vieții mele” (*Istorie*). Media nu depășește însă mediocritatea, excepție făcând puține versuri, de pildă, *Ploaie deasupra mării*: „Un marinar mâncat de pești pe jumătate/ cu un tricou murdar, ținându-și steagul,/ îmbătrânit, dar spân,/ mințea că a prădat arhipelagul./ Şi altul care-ar fi putut/ umbla în chip de câine pe sub mese,/aceștia doi săriră primii/ în două lame desfăcând cuțitul –/ dar barca lor îngreunată/ cutremură în alee asfințitul./ Cei tineri mai așteaptă țărmul/ să-și stingă armele-n nisip…/ Plouă ca-n alte ere barca lor,/ ci zeii n-au cerut nimic în schimb”. Se rețin și câteva versuri ce par a-l anunța pe Mircea Dinescu: „Din vârful lăncii rupt în carne/ un arbore-ncolțește straniu/ și galbene-ntrebări, cu ac,/ roiesc în fragedul meu craniu” . Recuzita este păstrată în versurile din *Viața și petrecerea* (1969), *Clar și singurătate* (1972), în timp ce dicția se rafinează și își perfecționează maniera tot minoră. În *Viața și petrecerea* apare cel mai reușit text al autorului, poemul modular *Săptămâna firească*. Compus din șapte secvențe (*Coliba*, *Visul*, *Dimineața*, *Parcul cu animale*, *Îngerul*, *Nașterea*, *Ţinut*), poemul înfățișează în prima din ele un pustnic hrănindu-se „cu pâine și pește sărat” pe malul mării, în a doua un coșmar în care cineva (poate pustnicul) declină ispitirea de către trei bărbați veniți de pe ape cu un vas nălucă, în a treia scena unei învieri, în a patra o parte ca de basm din copilăria unui împărat vânător, în a cincea un înger exterminator, în a șasea, ca într-un poem de W. B. Yeats care demonizează scena natalității cristice, nașterea într-o iesle a unui prunc cu „gheare și dinți”, „două capete și solzi”, în timp ce a șaptea ajunge într-un loc neștiut de hărți, la „sfârșitul imperiului”, acolo unde sunt doar nisipuri otrăvitoare. Aparent, părțile nu au legătură și sunt de-a binelea obscure. Citite mai atent, ele dezvăluie un scenariu cristic inversat și simbolic (Iisus fiind schimbat de poet în demon, în balaur), și cronologic (moartea și învierea precedă nașterea). Spațiul generator al acestui scenariu, dar și punctul său final, este nisipul otrăvit ca „sângele lui Nessus”. În *Utopia ninsorii* (1975), ca și în *Spiritul însetat de real*, Nicolae Manolescu vedea „un punct de răscruce”, marcând trecerea de la minor la major prin abstractizarea reflexivității, depoetizare și intrarea în scenă a ironiei. Criticul nu făcea decât să îl raporteze pe **R.** noilor criterii de poeticitate care începuseră să apară cu avangarda generației ’80, crezând că el încearcă să li se adecveze din mers. Este adevărat că textele devin ceva mai tranzitive, chiar modic narative prin cultivarea parabolei, abstractizându-se totodată, dar abstractizarea privește mai mult consecvența cu care sunt atacate teme filosofice precum timpul. Rămânându-și consecvent, poetul nu repetă evoluția lui Dorin Tudoran (pe care l-a influențat în partea de început) către ascetismul prozaic, subversiv și ironic. Doar câte un rar poem, precum *Predica modernă*, publicat în secțiunea de inedite din volumul antologic *Spiritul însetat de real* (1980), arată cum s-ar fi comportat în această direcție: „Mașinăria lumii păcăne greoi/ însă puțini își vâră astăzi capul/ între ferocile roți dințate/ amare ca gura unui leu prizonier// se-nvârte osia bătrână/ singură ca de la-nceput/ clipesc somnoros din ochii înroșiți/ monitorii destinelor// dau ordine să fie abolit/ până și cucul din ceasornice/ (timpul înaintează la fel de

implacabil/ și fără duhul sfânt)// iar muritorii simpli tac/ își văd de lenea și de foamea lor”. **R.** a mai scris literatură pentru copii, ca în *Mușuroiul* (1970), cronici dramatice, strânse în *Autori și spectacole* (1980), și aforisme – *Ideogramă: arta insomniei* (1986). Într-un text din deceniul al optulea mărturisea că influențele care l-au marcat au fost haikuurile, teatrul lui Jerzy Grotowski și, surprinzător, poezia lui G. Bacovia. A lăsat în manuscris *Trunchiul și așchia* (publicat în două volume în 2005–2006), care, terminat, ar fost probabil unul dintre romanele majore apărute după 1947. Autorul este un prozator perfect stăpân pe sine ca fluență și greutate ale frazei. Tipul de narațiune ales valorifică o combinație fertilă între narațiunea omniscientă, care nu își refuză glosarea cu accente filosofice, și infiltrațiile participative ale stilului indirect liber, acesta din urmă absorbind de regulă dialogul, de altfel destul de redus. „Cronică de familie”, romanul acoperă aproape un secol, începând să curgă dinspre sfârșitul veacului al XIX-lea și intrând în era postbelică a comunismului. Fără a fi inocent în raport cu evoluția romanului românesc, textul reface mișcarea istorică de plecare dinspre rural cu ieșire în urban și revizitează istoria prozei noastre, începând cu Ioan Slavici, Liviu Rebreanu sau Ion Agârbiceanu, continuând cu Camil Petrescu pentru partea de război, cu Cezar Petrescu din *Apostol* sau cu Hortensia Papadat-Bengescu ori M. Blecher pentru partea de roman de sanatoriu și terminând cu Marin Preda, cel din *Risipitorii* sau din *Delirul*. Multe secvențe și momente de referință ale vieții rurale canonizate în proza autohtonă (preotul gospodar, fata bogată răpită de băiatul fără pământ, cearta pe avere) apar în *Trunchiul și așchia*, dar nu ca imitații, ci ca episoade originale și subtile. Ieșind din lumea rurală, vor fi atinse în roman, urmând linia genealogică a personajelor principale, Primul Război Mondial și catastrofala dar norocoasa campanie românească, forfota politică care îi urmează (însuși N. Iorga apare într-un episod pitoresc), viața într-un orfelinat și într-o școală normală, viața de provincie cu bovarismele ei, lumea învățătorilor, mica existență funcționărească și burghezia măruntă din Capitală, ascensiunea legionarilor, amorsarea celui de-al Doilea Război Mondial și intrarea României pe Frontul de Răsărit, insurecția din august 1944 și impunerea comuniștilor în viața politică și socială. Totul cu un instinct sigur al psihologiilor și al nuanței juste, cu o admirabilă stăpânire a informației, culorilor și detaliilor istorice. **R.** a tradus romanul *Greața* de Jean-Paul Sartre (1981).

SCRIERI: *Ninge la izvoare*, București, 1967; *Viața și petrecerea*, București, 1969; *Mușuroiul*, București, 1970; *Clar și singurătate*, București, 1972; *Utopia ninsorii*, București, 1975; *Spiritul însetat de real*, București, 1978; *Autori și spectacole*, București, 1980; *Spiritul însetat de real*, postfață Petru Poantă, București, 1980; *Pielea minotaurului*, București, 1982; *Inimile de platină*, București, 1984; *Joc și înviere*, București, 1985; *Ideogramă: arta insomniei*, București, 1986; *Trunchiul și așchia*, I–II, îngr. Aurelia Dumitrașcu, pref. Iolanda Malamen, București, 2005–2006.

Repere bibliografice: Caraion, *Duelul*, *133–135*; Iorgulescu, *Scriitori*, *135–136*; Raicu, *Practica scrisului*, *355–359*; Doinaș, *Lectura*, *230–235*; Raicu, *Printre contemporani*, *136–140*; Poantă, *Radiografii*, II, *41–47*; Tuchilă, *Cetățile*, *149–165*; Cristea, *Modestie*, *69–76*; Raicu, *Fragmente*, *271–280*; Simion, *Scriitori*, III, *366–375*; Grigurcu, *Existența*, *447–452*; Cristea, *Fereastra*, *228–235*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *66–72*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *373–377*; Poantă, *Scriitori*, *81–84*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *151–154*; *Dicț. analitic*, II, *168–170*; Milea, *Sub semnul*, *52–67*; Manolescu, *Lista*, I, *289–294*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *74–75*; Ciopraga, *Efigii*, *83–88*; Mihai Iovănel, *Un roman necunoscut*, CLT, 2009, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, *455–457*; Nicolae Prelipceanu, *Un poet*, VR, 2010, 3-4; Daniel Cristea-Enache, *Un poet complet (I–II)*, „Bucureștiul cultural”, 2012, 119, 120. ***M.I.***

ROBOT, Al. (pseudonim al lui Alter Rotmann; 15.I.1916, București – 1941), poet, prozator, gazetar. Este fiul Toniei (n. Israel) și a unui funcționar comercial, Carol Rotmann. Învață la București, unde urmează școala primară și începe cursurile liceale la „Spiru Haret”, fără a le finaliza, angajându-se în redacția „Rampei”. A fost, în mare măsură, un autodidact. Din adolescență și-a descoperit două vocații: de poet și de gazetar. Frecventarea cenaclului Sburătorul, lecturile numeroase, prezența constantă la reprezentații teatrale, interesul pentru orice eveniment cultural, politic, sportiv, monden conturează profilul unui ziarist înnăscut, avid să cunoască și să reflecte esența realității. Debutează în revista „Copilul evreu” (1929) cu o poezie. Mai colaborează la „Facla”, „Dumineca Universului”, „Păreri libere”, „Bobi”, „Cronicarul”, „Cristalul”, „Discobolul”, „Floarea de foc”, „Freamătul vremii”, „Ulise”, „Rampa” (unde a susținut un timp o rubrică zilnică), „Vremea”, „Azi”, „Cuvântul liber”, „Reporter”, „Litere”, „Meridian”, „Opinia”,

„Revista Fundațiilor Regale”, „Succes”, „Lumea românească”, „Adam” ș. a. În toamna anului 1935 se mută la Chișinău, unde își continuă activitatea scriind în presa bucureșteană, fiind secretar de redacție la „Gazeta Basarabiei”, unde publică intens (reportaje, interviuri, tablete, eseuri, însemnări despre cultura română și universală). În 1940 rămâne în provincia ocupată de URSS, e redactor la „Moldova socialistă”, e prezent și în alte publicații, vorbește la Radio Chișinău ș.a. În mai 1941 este primit în Uniunea Scriitorilor Sovietici. La sfârșitul lui iulie sau la începutul lunii august 1941 se găsea la Odessa, încorporat în armata sovietică. Împreună cu alți camarazi de arme îmbarcați pe un vapor care naviga în Marea Neagră, probabil cu destinația Crimeea, va fi ucis într-un bombardament declanșat asupra vasului.

Cele două volume antume ale lui **R.**, *Apocalips terestru* (1932) și *Somnul singurătății* (1936), pun în evidență o poezie care a stârnit controverse, etichetată fie „ermetică”, fie mesageră a unui „fals ermetism”; *Antologia poeților tineri* (1934), alcătuită de Zaharia Stancu, îi rezervă loc în sumar. Muzicalitatea poemelor impresionează, însă alăturările de cuvinte sunt șocante, bizare, menite a se încadra cu orice preț în tendințele novatoare ale epocii. Se disting, totodată, atât accente argheziene, cât și macedonskiene. Nesedimentate, permeabile la influențe, textele nu ocolesc nici poezia lui B. Fundoianu, așa cum versul lui Camil Baltazar inspiră ciclul *Sărbători trupești*. Gustul pentru încifrare duce și spre poezia lui Ion Barbu. Însă toate aceste înrâuriri nu ajung să acopere glasul poetului, nu ocultează ceea ce el are personal, autentic, nu îi transformă versurile în simple pastișe. Ciclurile de poeme se centrează pe o imagine sau pe un simbol. G. Călinescu sesiza în acest prim volum accentul pus pe stările interioare, precum și „ușurința de a face versuri prelungi, detunate sub o boltă gotică sau pe sub dealuri”. În *Sărbători trupești* laitmotivul este dansul, și titlurile sunt sugestive: *Danț pe aproape de păcat*, *Melodie pentru dansul pântecului*. În *Vedenii sălbatice* poetul recurge la imagini a căror simbolistică trimite spre peisajul autohton ca fundal al unor ocupații ancestrale: culesul viei, poveștile ce „curg în ulcele”, „raiul turnat într-un picior de plai”, „câmpuri împușcate cu flori neîncepute”, iezii alături de care cerul paște în ochii uzi, într-o figurație ușor stranie, cu o nuanță de fantastic. Alt ciclu, *Veac și răzmeriță*, exprimă solidaritatea cu suferința celor ce mor „cu rănile culcate pe năsălia humii”. Două caiete lăsate în manuscris în timpul vieții autorului, *Îmblânzitorul de cuvinte* și *Plecările și popasurile poetului*, conțin versuri care par a se așeza într-o matcă. Poemul *Prefață* e o profesiune de credință și o încercare de autodefinire: „Am îmblânzit cuvinte sălbatice, sfioase”, se destăinuie **R.**, din „pacea” lor „simplă”, ca un trubadur și-a scris „cartea visată leneș cu sânge și azur”. Mult mai intens, mai acut devine acum sentimentul extincției: „E undeva un sunet de cuie și de scânduri,/ Prin toamnă simți o trudă de meșter de sicrie”. Inexorabilul drum al vieții spre moarte ar fi unica șansă de a supraviețui în eternitate: „Te căutăm, vecie, noi, putrezi călători”. Percepția morții se convertește în sentință și, totodată, în izbăvire. Câteva inflexiuni luminoase surprind, ca în niște stampe, peisaje din așezări precum Balcic, Sulina, Babadag, Brașov. În fine, o narațiune de mari dimensiuni, *Music-hall* (publicată postum, inițial în „Viața românească”, 1969), stă mărturie pentru intuiția de romancier a lui **R.** Este vorba de un fel de descindere psihanalitică într-un caz tipic pentru complexul oedipian. Registrul tensionat, diversitatea și nuditatea distorsionărilor sufletești ale unei legături ambigue au ca punct de plecare psihologia incertă a trecerii de la vârsta adolescenței la aceea a maturității: protagonistul încearcă, mai mult sau mai puțin conștient, să își reprime sentimentele incestuoase față de mama sa. **R.** construiește aici, cu siguranță și pătrundere, trasee analitice surprinzătoare, precum și o atmosferă bizară, în care viața artiștilor de circ își află o aproape inspirată rescriere literară.

SCRIERI: *Apocalips terestru*, București, 1932; *Somnul singurătății*, Chișinău, 1936; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Simion Cibotaru, Chișinău, 1968; *N-am dovedit că scriu...*, îngr. Arcadie Suceveanu, Chișinău, 1985, *59–171*; *Scrieri*, îngr. Aristide Popescu, pref. Dumitru Micu, București, 1985; *Îmblânzitorul de cuvinte*, Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, II, *83–84*; Şerban Cioculescu, *Un poet nou: Al. Robot*, ADV, 1932, 14829; Călinescu, *Opere*, I, *1200–1206*, III, *454–459*; Perpessicius, *Opere*, V, *317–318*; Constantinescu, *Scrieri*, IV, *493–497*; Rafail Radiana [Nicolai Costenco], *„Somnul singurătății”*, VBA, 1937, 1–2; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *175–176*; Streinu, *Pagini*, V, *142*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *817–818*, *Ist. lit.* (1982), *902–903*; F. A. [F. Aderca], *Unde e Al. Robot?*, RFR, 1945, 8; Camil Baltazar, *Scriitor și om*, București, 1946, *145–158*; Dumitru Micu, *Al. Robot*, VR, 1970, 1; Simion Cibotaru, *Alexandru Robot*, în *Profiluri*,

483–488; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *510–511*; Micu, *Modernismul*, II, *162–174*; Ov. S. Crohmălniceanu, *Scurta trecere prin lume a lui Al. Robot*, RCM, 1990, 684; Ciocanu, *Critică*, *233–241*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *333–334*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *135–136*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *126–133*, *205–207*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *75–76*; Constantin Ciopraga, *Poezie interbelică: Al. Robot*, DL, 2004, 56; *Mică encicl.*, *459–504*; Diana Vrabie, *Al. Robot – urcarea în trepte (I–II)*, „Dunărea de Jos", 2008, 78, 79; Dumitru Timonu, *Scară din umbră și lumină*, Chișinău, 2008, *201–208*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *41–45*. ***O.I.***

RODICA, revistă apărută la București, neregulat, între 14 octombrie 1901 și 10 martie 1902 (patru numere), având subtitlurile „Literatură – critică – artă" în primele două numere, „Ziar enciclopedic săptămânal" în numărul 3 și „Literatură – critică – artă. Originalitate de idei" în ultimul număr. Își ia titlul de la poezia lui Vasile Alecsandri, reprodusă ca motto. În articolul-program *Spre adevăr*, semnat de Caion (C. Al. Ionescu-Caion), se exprimă insatisfacția față de literatura produsă de o puzderie de condeieri și preferința pentru scrisul cu valoare estetică pronunțată aparținând unor Alexandru Macedonski, Th. M. Stoenescu, Titu Maiorescu, Barbu Delavrancea, Nicolae Gane sau Duiliu Zamfirescu. Scris vădit polemic, de pe poziția unei autoproclamate superiorități intelectuale („am căutat să spun tuturor adevărul și, grație superiorității mele, am putut și am avut curajul să-l arăt și să-l găsesc"), articolul se referă și la „campania" dusă de autorul său „în apărarea bunului simț [care] a revoltat pe unii, a supărat pe domnul Caragiale, a indignat pe toți iubiții maestrului de la Gambrinus, a mulțumit însă bunul simț". „Avem o poezie, avem o proză și o critică, dar totuși n-avem nimic": în sfera acestei perspective nihiliste intră poeții, prozatorii și criticii tineri, precum Mihail Dragomirescu, acuzați că „scriu prost și gândesc și mai rău", dar și Al. Vlahuță, căruia i se reproșează lipsa de vitalitate creatoare. Continuarea articolului-program în numărul secund vizează „noua poezie românească". Inițiată contrapunctic cu elogierea lui Radu D. Rosetti, deconstrucția acidă a poeziei moderniste, catalogată drept „simplă aberațiune de om bolnav", ancorează în ipoteza că „nu putem avea o poezie nouă când cea veche abia se află în scutece la sânul doicei". Paginile celui dintâi număr conțin povestea *Spre ideal*, piesa într-un singur act *Vocea sângelui* de Rachilde (pseudonimul scriitoarei franceze Marguerite Vallette-Eymery), *Iubirea!* de Sofia Nădejde, un profil literar dedicat lui Ioan Păun-Pincio, semnat de Ștefan Micu, *O cugetare asupra literaturii române* de I. Gherea, câteva cugetări ale umoristului Christ N. Dimitrescu și o suită de poezii, între care și *Rămas bun* de Carmen Sylva în tălmăcirea lui V.D. Păun. Din suita de *Profiluri literare* face parte și un articol consacrat lui G. Ionnescu-Gion. Seria traducerilor include fragment substanțial din poemul lui Henrik Ibsen *Terje Vigen*, apoi *Lili* de Émile Zola și drama *Struensée* de Paul Meurice. Sunt publicate poezii de Th. M. Stoenescu, Haralamb G. Lecca, Radu D. Rosetti, V.G. Morțun, V.D. Păun, Th. D. Speranția, Panaite Zosân, C.S. Petrini. Sumarul revistei mai cuprinde piesele de teatru *Ziua învierei* de Ștefan Micu și *Cydnus* de Constantin Cantilli, câteva fragmente de proză și articole semnate de Caion, precum și un studiu de heraldică al lui Octav G. Lecca. Revista se numără printre publicațiile-satelit ale cenaclului macedonskian, fiind scoasă de Ionescu-Caion pentru a susține în fața opiniei publice acuza de plagiat la adresa lui I.L. Caragiale. Aici se publică articolele *O scrisoare a d-lui Caion. Dl. Caragiale refuză juriul de literați,* precum și *Prinderea în cursă a d-lui Caragiale. Tolstoi–Kemeny și dl. Caragiale*, în care Caion încearcă să demonstreze asemănarea dintre personajele din *Năpasta* și cele din *Puterea întunericului*, drama lui Lev Tolstoi. ***M.Pp.***, ***C.R.B.***

RODICA, revistă apărută la București, săptămânal, între 4 martie și 11 aprilie 1910, cu subtitlul „Literatură–critică–artă" și cu un motto din poezia omonimă a lui V. Alecsandri. Secretar de redacție este Arthur Smutny. Într-o belicoasă „introducere", aparținând redacției, se spune că **R.** nu vrea să fie altceva decât „o stavilă înaintea puhoiului cotropitor de hârtie rău scrisă" și să arate „că nebunia literară nu poate duce la o literatură trainică". Așezându-se „sub ocrotirea lui Alecsandri, cel mai senin, cel mai român dintre puținii noștri poeți", spre a se deosebi de cei ce stau „sub patronajul lui Ervin, Mihalache Dragomirescu sau al S.S.R.", **R.** se declară a fi „o revistă de luptă" care, întrucât nu caută „nici bani, nici editori, nici subvenții", își permite să combată veleitarismul și falsele tendințe literare ce l-ar încuraja. Atacurile sale ascund însă mai degrabă idiosincrazii sau adversități personale, cum pare a fi și aceea a lui C. Al. Ionescu-Caion (cu o prezență marcată în revistă) față de Ion Minulescu și poezia sa. Într-un comentariu necruțător,

intitulat *Poezia nouă românească*, autorul *Romanțelor pentru mai târziu* e denigrat cu înverșunare. Considerat drept „fruct necopt al școalelor noastre superficiale”, „aruncat în valurile noroioase ale literaturii românești”, acesta „n-a putut să-și limpezească biata sa inteligență și a ajuns la anarhia mintală în care se zbate azi”, producând versuri care sunt „colosale” doar prin „cutezanța cu care înșiră una după alta cele mai mari caraghioslâcuri”. Adevăratul cal de bătaie al „caionismului” (definit de Tudor Dumbravă drept „un adevăr prezentat sub forma aspră a negațiunii”) este însă, în primul rând, Mihail Dragomirescu. Într-un limbaj ce tinde spre suburban, lui se pun în cârcă toate relele posibile, fiind atacat necruțător nu numai în texte ca *Literații români și demnitatea*, *Opriți-vă, băieți!*, ci și în aproape întregul număr ultim al revistei. El ar fi adunat „în staulul său literar” „drojdia socială, pe elevii lui Macedonski și pe toți ieșiții la pensie din oficiu”. Dincolo de aceste diatribe, **R.** nu respinge totuși din principiu modernismul și atrage, chiar, în jurul său câțiva poeți trecuți prin cenaclul macedonskian. Astfel, despre cel mai notoriu dintre aceștia, G. Bacovia, tot Caion scrie elogios în numărul 3, unde se publică și poemul *Panoramă*. „Poet blestemat” în sensul cel mai profund al cuvântului, Bacovia îi apare, în ciuda influențelor simboliste, „un inovator fericit și un precursor al poeziei românești mai noi, am putea zice al poeziei de mâine”. Majoritatea poeților de la **R.** sunt însă nume mai puțin cunoscute: Ioan M. Bejan, Florian I. Becescu, I.C. Popescu-Polyclet și Mircea C. Demetriade, cel din urmă, considerat „un talent viguros și original”, fiind și cel mai prezent (poeziile *Lied*, *Blestem*, *Fatalității*, *Când m-am născut*, *În pădure*, *Când*). O trăsătură distinctă și meritorie este atenția acordată de revistă culturilor și literaturilor străine. Ion Carp și Victor Macri recenzează noi apariții editoriale, îndeosebi cărți franțuzești (de filosofie, artă, religie etc.), iar Caion oferă ample comentarii: *Georges Sorel și lașitatea* sau *Antiromantismul și Pierre Lasserre*. Aceeași opțiune pentru estetica parnasiană și simbolistă este vădită de traducerile din poezia lui Maurice Maeterlinck (*Cântec*) și Jean Moréas (*Stanțe*) și din proza lui Paul Bourget (*Peisagii englezești*). Rubricile „Reviste și ziare” (unde se preiau, uneori direct în limbile în care au fost scrise, note despre publicații franceze, italiene), „Ecouri” (titular Ion Caracostea), „Viața teatrală” (Ion Carp) întregesc profilul acestei publicații pe cât de bătăioase și de ambițioase, pe atât de efemere. ***I.M.***

ROD NOU, revistă apărută la Silistra, lunar, din ianuarie 1934 până în februarie 1935. Este editată sub conducerea unui comitet, în cadrul bibliotecii liceului din localitate. Punându-se „în slujba talentului” cu dorința de a umple un gol în „beletristica acestui oraș”, inițiatorii publicației se declară „tradiționaliști” și îi iau drept călăuze pe scriitorii marcanți ai celor „trei mari orientări tradiționaliste: sămănătorism, poporanism, ortodoxism” (*În loc de program*). Rubricile obișnuite sunt „Carnet dobrogean”, „Cronica literară”, „Cronica teatrală”, „Ateneul popular”, „Cronica științifică”, „Reviste, ziare, cărți”, „Poșta redacției”, „Recenzii”, „Cronica măruntă”. Versuri semnează Liuben Dumitru, Laurențiu Georgescu, T. Moisescu, Dimitrie Batova (care semnează și Kamadeva), George Danubia (George Dan), Boris N. Deșliu ș.a., iar proză scriu Mircea Mărdărescu, Simeon Dumitriu, Dorin Moisescu, P. Deleanu, George Miriște. La „Cronica literară” Val. Neagu se ocupă de romanul *Golia* al lui Ionel Teodoreanu, D. Florea se oprește asupra volumului *Fecior de slugă* de N.D. Cocea, iar Cezar Miron asupra romanului *Aurul negru* al lui Cezar Petrescu. Sub titlul *Un mare critic român*, I. Brezoiu comentează activitatea lui Al. Busuioceanu și analizează lirica bacoviană (*Poetul Bacovia*), în vreme ce V. Petrovici scrie despre „artă și moral.” De reținut e și portretul *Paul Zarifopol*, schițat de Radu P. Niculescu. Un medalion *Henrik Ibsen* este urmat de analiza piesei *Nora*, sub semnătura Moh. Cara Ali. În foileton, Dimităr Petrof traduce din bulgară *Strein* de Fani Popova Mutafova. Alți colaboratori: Eugen Cealâc, B. Jordan. ***D.B.***

ROGOZ, Adrian (19.IV.1921, București – 28.VII.1996, Bad Nauheim, Germania), prozator, poet, dramaturg, traducător. Este fiul Madeleinei (n. Daniel) și al lui Raoul Sommer, inginer, autor (sub pseudonimul Raoul Vera) al broșurii *Problema comunicării cu Marte și enigma marțiană* (1924). Urmează cursurile liceale până în 1939, obținând bacalaureatul în 1944, când se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universității din București. Termină facultatea în 1948, susținându-și examenul de licență în 1971 cu lucrarea *Epistemologia genetică a lui Jean Piaget.* Va ocupa o serie de posturi tehnice – laborant (1939–1940), muncitor la CFR (1941–1944),

funcționar la Societatea de Telefoane (1946–1948) – înainte de a deveni, din 1955, reporter și redactor la revista „Știință și tehnică”, de care își va lega destinul, inițiind și publicând suplimentul literar al revistei, „Colecția «Povestiri științifico-fantastice»”. Apărute cu o regularitate de metronom, la începutul și la jumătatea lunii, la prețuri modice, dar în condiții editoriale de înalt profesionalism, micile broșuri SF au reprezentat, din octombrie 1955 și până în aprilie 1974, când au dispărut brusc din peisajul literar, o adevărată poartă deschisă spre marea literatură fantastică universală. Prin ele cititorul român s-a familiarizat cu scrierile unor nume precum Stanisław Lem, J. L. Borges, Gabriel García Márquez, H. P. Lovecraft sau Isaac Asimov. Calitatea traducerilor, atent selectate, a influențat benefic creația autohtonă, ea însăși generos găzduită în paginile colecției, permițând afirmarea și consacrarea unei literaturi SF de bună calitate, care a reprezentat în acei ani o posibilitate deloc neglijabilă de a evada dintr-un univers marcat concentraționar în ucronii serafice sau malefice, dar desprinse de apăsătorul cotidian. Continuată, cu mai mici resurse și impact, dar fără întrerupere, încă mulți ani, de „Almanahul «Anticipația»” și chiar de o încercare de a o resuscita, după 1990, vreme de câțiva ani – cu o colaborare sporadică a lui **R.,** stabilit în Germania din 1989 –, orientarea spre proza științifico-fantastică a ajuns să devină, în imaginarul colectiv al culturii române, consubstanțială cu creatorul și animatorul ei, ocultând adesea celelalte aspecte ale activității sale. A fost căsătorit cu scriitoarea Georgina Viorica Rogoz

Începuturile literare ale lui **R.**, duble într-un anume sens, îmbrățișau cele două laturi esențiale ale evoluției sale ulterioare: literatura de anticipație – reprezentată de prima povestire, *Astrul principal*, scrisă în 1934 – și marea tentație, o poezie care, precum muzica, să traducă în armonii inefabile esteticul inerent al matematicii superioare și al logicii: debutează în „Revista Fundațiilor Regale” în octombrie 1944 cu poemul *Nimfaunesca*, redactat în hexametri și distins anterior cu Premiul ziarului „Ecoul” la un concurs inițiat de Miron Radu Paraschivescu, care îl va și recomanda atenției lui Ion Barbu. Mai publică în „Viața românească”, „Democrația” ș.a., utilizând uneori pseudonimul-anagramă Dorin A. Groza. Debutul editorial îl reprezintă piesa în patru acte *Martin Rogers descoperă America*, scrisă în colaborare cu C. Constantin, reprezentată în 1952, editată în 1953 și distinsă cu Premiul de Stat. A lăsat în manuscris alte două piese: *Simion de Mondfort* și *Privire din pom asupra realității*. Ultima, după o încercare de a fi inclusă în revista „Echinox” în 1984, fiind oprită de cenzură după prima parte, va ieși de sub tipar postum, abia în 2003. Interesul ei rezidă nu atât în tema propusă – supraviețuirea unui cuplu în condițiile unui dezastru atomic –, cât în ideea de a exploata, cu mijloacele registrelor de limbaj, incompatibilitatea socială inițială dintre protagoniști, ca și treptata lor armonizare, născătoare (la propriu) de speranțe pentru omenire. Poetul își continuă însă, după debutul fulgurant, căutările în umbra tăcerii, revenind surprinzător, după decenii de discretă trudă experimentală, cu volumul *Inima rezistentă* (1981). Într-un text teoretic, *Metaliteratura auxiliară*, își expune principiile (și artificiile), în continuarea inovațiilor barbiene, în direcția unei „ciberliteraturi” apropiate în structură de căutările grupului Oulipo, condus de Raymond Queneau în vederea creării „literaturii potențiale”. Merită evidențiată, în cuprinsul teoriei poetice schițate de **R.**, lauda limbii române, purtătoare prin sonoritățile cuvintelor ei a unor posibilități lirice net superioare, în viziunea sa, celor ale limbii franceze. Poezia lui **R.**, „invariantele” sale „fono-grafematice” sunt mai mult decât simple jocuri de virtuozitate verbală, sunt căutări logico-poetice de certă valoare literară, nu doar experimentală. „Poemul matematic” – consideră Ov. S. Crohmălniceanu – „naște alt poem, țâșnit din fruntea lui ca Minerva, dar fără cască și lance, într-o dezarmantă gingășie”. În căutarea sensului major pierdut și cu mijloacele condensării verbale maxime, **R.** se revelează postum, de data aceasta în câmpul prozei, prin textul caleidoscopic de mici nuclee epice intitulat *Roman aforistic* (2000). Nu pot fi însă trecute cu vederea contribuțiile din anii ’50–’60 la evoluția literaturii românești de anticipație: *Inimă de ciută* (1955) și *Uraniu* (1956), ambele scrise în colaborare cu Christian Ghenea. Romanele *Planeta Mrina în alarmă* (1959), dar mai ales *Omul și Năluca* (1965), centrate pe tema aspirației spre stele, atrag atenția prin aceeași combinație, proprie autorului, între valențele literare ale jocurilor infinit posibile logic. În special cel de-al doilea combină plăcerea gândirii ordonatoare din prima parte (preparativele zborului cosmic) cu poezia unei posibilități create de jocul variațiilor mentale infinite privind reprezentarea existenței. Ideea este

fericit completată de analiza compatibilității dintre formele de real deja cunoscute cu cele potențiale, probabile (aici ilustrate de dezvoltarea, în condițiile Planetei Venus, a inteligenței și sensibilității pe tărâm vegetal), bine pusă în evidență de ideea atracției pe care o resimte cosmonautul pământean pentru echivalentul venusian al „eternului feminin". Talentul de explorator narativ al spațiului științifico-fantastic găsește, totuși, cea mai bună concretizare în prozele scurte. Volumul care le reunește, *Prețul secant al genunii* (1974), cuprinde o serie de narațiuni, unele devenind texte clasice ale genului, și nu doar în context românesc. Chiar dacă, pentru Mircea Opriță, *Altarul zeilor stohastici* (Premiul Special la Primul Congres European de Science-Fiction, 1972), „o rece, ironică disecție a absurdului", ar rămâne „cea mai bună lucrare a autorului", povestirea care dă titlul volumului din 1974 conservă și confirmă, peste timp, preferința pe care i-o acordase prozatorul. Textul, conceput ca viziune halucinantă a înfruntării dintre inteligența umană (aici, astronomul Dav Bogar) și nooplaneta Tehom, angajați pe viață și pe moarte într-o partidă de șah cosmică, reface, în palimpsest, toate marile întrebări ale căutătorului de absolut care a fost **R.** Ca traducător, îndeosebi din limba rusă, s-a conformat, cel mai adesea, unor cerințe conjuncturale obligatorii în anii '50 ai secolului trecut. Afine se vor dovedi însă transpunerile, realizate în colaborare, din literatura lui Ivan Efremov (*Nebuloasa din Andromeda*, 1957, *Cor serpentis*, 1959), Stanisław Lem (*Solaris*, 1974) ș.a.

SCRIERI: *Martin Rogers descoperă America* (în colaborare cu C. Constantin), București, 1953; *Inimă de ciută* (în colaborare cu Christian Ghenea), București, 1955; *Uraniu* (în colaborare cu Christian Ghenea), București, 1956; *Planeta Mrina în alarmă*, București, 1959; *Omul și Năluca*, București, 1965; *Prețul secant al genunii*, București, 1974; *Inima rezistentă*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1981; *Roman aforistic*, îngr. Georgiana Viorica Rogoz, Nørresundby (Danemarca), 2000; *Privire din pom asupra realității*, București, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Opriță, *„Prețul secant al genunii"*, TR, 1966, 21; Ion Bălu, *Viitorul enigmatic*, VR, 1966, 7; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *475*; Manolescu, *Literatura SF*, *passim*; Paul Miclău, *Pluralitatea poetică în caligramele lui Adrian Rogoz*, VR, 1982, 10; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *76–79*; *Dicț. analitic*, III, *549–552*; Opriță, *Anticipația*, *112–120*, *480–484*; Geo Şerban, *Adrian Rogoz, concis și cuprinzător*, OC, 2011, 332. ***Il.M.***

ROGOZ, Georgina Viorica (5.IV.1927, Timișoara – 20.I.2020, Bad Nauheim, Germania), prozatoare. Este fiica Stelinei Ionescu-Sadova, autoare a trei cărți (publicate abia după 1989), și a lui George Paul Huber, procuror la Curtea de Conturi înainte de 1947. Urmează la București cursurile Liceului „Ion Heliade-Rădulescu", apoi pe cele ale Facultății de Litere și Filosofie, absolvite în 1950. Debutează încă de pe băncile școlii cu volumul de povestiri *Schițe* (1943), semnat, ca și o parte din scrierile ulterioare, Viorica Huber. După terminarea studiilor devine asistent, apoi lector la Universitatea din București (1950–1957); lucrează o vreme în calitate de cercetătoare la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române și ca metodistă la Casa Centrală a Creației Populare. În această perioadă compune scenarii de filme pentru copii (*Petrolache Făt-Frumos*, 1962), piese pentru teatrul radiofonic (*Măiastra lumii*, 1968) sau pentru teatrul de păpuși (*Reportaj cu păpuși și țepi*, 1963, *Cine va păzi clopoțeii?*, 1967, *Basme în examene*, 1977, *Nepoții lui Făt-Frumos*, 1980), multe premiate în țară și peste hotare (Zagreb, 1976), alcătuiește ediții școlare, face traduceri. În 1985 se stabilește în Germania, la Bad Nauheim (Hessen), urmată, în 1989, de soțul ei, scriitorul Adrian Rogoz.

Proza publicată de **R.** în prima perioadă este centrată aproape exclusiv pe valorificarea, cu sensibilitate și talent, a valențelor basmului cult: *Vălurea* (1953), *Ulcicuța cu vrăji* (1957), *De ce nu mai are puricele potcoave de argint* (1958), *Ghil-Thagár* (1959), premiat la Festivalul Tineretului de la Moscova). O situație aparte a avut volumul *Basme țigănești,* publicat în 1960, interzis și dat la topit imediat, ca urmare a modificării politicii oficiale privind minoritățile. Cartea, rod al unei fericite îmbinări între o serioasă cercetare filologico-istorică și avântul poetic care înnobila filonul documentar, cuprinde o serie de basme parțial derivate din fondul tematic al etniei și parțial recompuse într-un stil liric menit să le purifice de aluviuni multimilenare, într-un generos efort recuperator. Abia în 1997 volumul va putea fi editat, fiind și premiat de Asociația Scriitorilor din București. Alte două filoane tematice o vor atrage pe **R**. în anii care vor urma: narațiunile cu subiect istoric și literatura științifico-fantastică. *Pe Argeș în sus. Secvențe istorice* (1964) anunță interesul pentru trecutul național, pe care îl va aduce în pagină, cu originalitate și forță compozițională, și în romanul *Vlad,*

fiul Dracului (1970), devenit, în varianta definitivă, *Drăculeștii* (1977; Premiul Asociației Scriitorilor din București), primit favorabil de critică, mai cu seamă pentru capacitatea de a recompune trecutul prin apelul la documente istorice consultate cu acribie filologică (de care autoarea dă seamă în prefețe) și pentru nonconformista – dar cu atât mai veridica – imagine pe care o oferă despre personalitatea lui Vlad Ţepeș. „Toate se leagă în adevăr și ficțiune – scrie Zoe Dumitrescu-Bușulenga – așa încât, de la descripție și portret până la scena de bătălie, toate sunt istoric determinate, dar capătă o integrare literară, estetic certă." Compoziția polifonică, recursul la tehnici narative moderne conduc la o reușită în regândirea cu mijloacele prozei contemporane a unui gen precum romanul istoric. Dar **R.** rămâne în istoria literară deopotrivă pentru proza ei științifico-fantastică: *Strania maladie siderală* (1963), *Aventură în Gondwana* (1964), *Eu și Bătrânul Lup de Stele* (1966), *Taina Sfinxului de pe Marte* (1967), *Anotimpul sirenelor* (1975) și *Să nu afle Aladin* (1981, premiat la Concursul European de Literatură pentru Copii, Padova, 1982, precum și de Asociația Scriitorilor din București) ș.a. Nota dominantă a scrierilor din această categorie este o îmbinare foarte personală de calități poetice (fragmentar, textele au valențe estetice de poeme în proză), mesaj simbolic generos, fără a cădea în didacticism, și o paletă largă de tonalități narative, perspectiva fiind asumată din unghiuri diferite de naratori neconvenționali: copii, tinere fete, întrupări terestre ale miticelor ondine ori sirene, extratereștri cu simțiri pământene. Uneori aceste narațiuni inocente, perfect circumscrise genului, trimit spre realități cu posibile semnificații grave. Astfel, *Astralofagul sau Lupta solarienilor cu electropirații* (din volumul *Taina Sfinxului de pe Marte*) descrie tulburător drama unei lumi căzute sub dominația unei rase care o înrobește dezumanizând-o, golind creierele, în imagini de infern dantesc. Salvarea nu poate veni însă numai dinafară, avertizează autoarea, ci doar din organizarea unei rezistențe interne, în rândurile tinerilor, cu ajutorul memoriei celor nemutilați sufletește. Povestirea e astfel o parabolă vizionară asupra universului concentraționar. Pagini de memorialistică reconstituie autoarea în volumul *Jurnal discontinuu* (2009).

SCRIERI: *Schițe*, pref. Cicerone Theodorescu, București, 1943; *Vălurea*, București, 1953; *Căluțul de foc*, București, 1957; *Ulcicuța cu vrăji*, București, 1957; *De ce nu mai are puricele potcoave de argint*, București,1958; *Ghil-Thagár*, București, 1959; *Corabia de pe câmpie*, București, 1961; *Petrolache Făt-Frumos*, București, 1962; *Strania maladie siderală*, București, 1963; *Toc-Năpârstoc și Tița-Fetița*, București, 1963; *Aventură în Gondwana*, București, 1964; *Pe Argeș în sus. Secvențe istorice*, București, 1964; *Moșneguțul de zăpadă*, București, 1965; *Câte-n lună și în soare*, București, 1966; *Eu și Bătrânul Lup de Stele*, București, 1966; *Cine va păzi clopoțeii?*, București, 1967; *Taina Sfinxului de pe Marte*, București, 1967; *La braț cu ultimul zmeu*, București, 1970; *Vlad, fiul Dracului*, București, 1970; ed. (*Drăculeștii*), București, 1977; *Pe cai, pe cai, pe cai!*, București, 1972; *Giumbuș Măgăruș*, București, 1974; *Anotimpul sirenelor*, București, 1975; ed. 2, București, 2009; *Porumbița albă*, București, 1978; *Y.R. 7 245*, București, 1979; *O poveste din cronici*, București, 1980. *Hai să facem o poveste*, București; 1981; *Să nu afle Aladin*, București, 1981; *O întrecere ca-n basme*, București, 1982; *Basme țigănești*, București, 1997; *Măiastra lumii*, Nørresundby (Danemarca), 1999; *Istoria despre Dracula*, București, 2004; *Jurnal discontinuu*, București, 2009; *Opt piese pentru teatrul de păpuși*, București, 2012. **Traduceri:** Anna și József Méliusz, *Nae deșteptul*, București, 1961 (în colaborare cu Péter Bokor); Edouard Laboulaye, *Basme*, București, 1962.

Repere bibliografice: Matei Călinescu, Eugen Simion, *Probleme ale literaturii pentru cei mici*, VR, 1962, 10; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Istorie și ficțiune*, RL, 1970, 47; Dan Zamfirescu, *„Vlad, fiul Dracului"*, CNT, 1971, 6; Camil Baltazar, *„Vlad, fiul Dracului"*, CL, 1971, 4; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *475*; Viniciu Gafița, *Bibliografie de literatură română pentru copii*, București, 1978, *146*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *286–290*; Cosma, *Romanul*, II, *193–194*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *79–80*; Opriță, *Anticipația*, *190–194*; Popa, *Ist. lit.*, I, *950.* ***Il.M.***

ROJA, Gheorghe Constantin (1786, Bitolia, azi în Republica Macedonia – 12.II.1847, Oravița), filolog. Stabilit la vârsta de opt ani la Timișoara, unde a absolvit liceul, **R.** provenea dintr-o familie de aromâni originară din Moscopole. Studiază medicina la Viena. Absolvind în 1812, devine medic la Spitalul Universității din Pesta. Preocupat de istorie și filologie, publică două lucrări, *Untersuchungen über die Geschichte der Romanier oder sogenannten Wlachen, welche jenseits der Donau wohnen* (1808) și *Măestria ghiovăsirii românești cu litere latinești, care sânt literele românilor ceale vechi* (1809). În prima, ocupându-se de istoria aromânilor, prezintă originea comună a românilor nord- și sud-dunăreni, ca urmași ai populației autohtone romanizate. Lucrarea are și interes filologic: ocupându-se de originea a circa două sute

de cuvinte, autorul pune în evidență faptul că cele mai multe provin din latină. Mult mai importantă sub aspect filologic este a doua lucrare, o metodă de citire („ghiovăsire” în aromână), în care autorul și-a asumat sarcina realizării unei scrieri unitare cu alfabet latin și a unei limbi literare comune românilor „de dincoace și de dincolo de Dunăre”. În încercarea sa **R.** a fost sprijinit de Petru Maior, pe care îl numește „un bărbat învățat”, „un domn mare, oaspele a meu și romănu aleptu tru discursu tră curăția a limbii romănească” și care era, la data apariției cărții, cenzor al Tipografiei Universității din Buda. *Măestria ghiovăsirii romănești...* cuprinde două părți: un amplu *Cuvânt către români*, în care autorul își expune principiile teoretice și practice privind formarea limbii române literare și scrierea ei cu alfabet latin, urmat de ilustrarea acestei concepții cu texte literare, alcătuite din *Sentenții*, *Vorbe iscusite*, *Glume* și *Fabule*. Prin ideile teoretice privind semnul lingvistic (dubla sa natură și caracterul său arbitrar, convențional), **R.** poate fi considerat, într-o anumită măsură, un fel de structuralist *avant la lettre*. Arătând că limbile literare se formează „cu tocmeala a mai mulți într-o soțietate”, adică prin convenție, el propune crearea unei limbi literare comune românilor din nordul și din sudul Dunării prin eliminarea cuvintelor străine (slave, grecești) și înlocuirea lor cu cuvinte latinești, dintre care unele s-au păstrat numai în dacoromână, altele numai în aromână; în felul acesta s-ar face „o limbă românească tocma curată”. Sunt idei în descendența direcției puriste și latinizante promovate de Școala Ardeleană. Rezultatul lucrării, unică în epocă, este un sistem greoi de scriere latinizantă a unei limbi literare comune românilor nord- și sud-dunăreni, aceasta fiind, de fapt, dacoromâna, în care s-au introdus unele fonetisme și forme lexicale aromânești. Pe de altă parte, textele care ilustrează ideile lui **R.** îl relevă și ca pe un veritabil moralist ce face apel deopotrivă la depozitele livrești și la cele populare.

SCRIERI: *Untersuchungen über die Geschichte der Romanier oder sogenannten Wlachen, welche jenseits der Donau wohnen*, Pesta, 1808; *Măestria ghiovăsirii romănești cu litere latinești, care sânt literele românilor ceale vechi*, Buda, 1809.

Repere bibliografice: V. L. Bologa, *Gheorghe Constantin Roja, un savant medic aromân din Transilvania*, „Viața medicală”, 1928, 2; Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, București, 1932, *67–77*; Nicolae Saramandu, *Pentru o limbă literară comună românilor nord- și sud-dunăreni. O încercare de la începutul secolului al XIX-lea*, în *Beiträge zur rumänischen Sprache im 19. Jahrhundert*, Tübingen, 1992, *133–141*; Nicolae Saramandu, *Studii aromâne și meglenoromâne*, Constanța, 2003, *97–103*. ***N.Sr.***

ROLL, Ștefan (pseudonim al lui Gheorghe Dinu; 5.VI.1904, Precopana, Grecia – 14.V.1974, București), poet, prozator, eseist, traducător. Este fiul Paraschivei și al lui Enache Dinu, țăran bulgar refugiat la București în 1907. Face cursurile primare la școala bulgară din București (1911–1915). Lucrează până în 1929 ca băiat de prăvălie în lăptăria tatălui său din strada Bărăției 37, loc de întâlnire cu prietenii avangardiști Ilarie Voronca, Victor Brauner, Sașa Pană, Geo Bogza, numit ironic „Secolul”. Este redactor al revistei de avangardă „75 HP”, alături de Voronca și de Victor Brauner (număr unic, octombrie 1924), apoi la „Integral” (1925–1928) și la „unu” (1928–1932). Este prezent și în „Rampa”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Cuvântul liber” (1934–1938), e redactor la „Lumea românească” (1938–1943) și la „Timpul” (1940–1947), publică în „Ecoul”, „Viața sindicală”. A mai scris la „România liberă” și, sporadic, la „Contimporanul”, „Urmuz”, „Meridian”, „Facla”, apoi la „Orizont”, „Veac nou”, „Revista literară”, „Umanitatea”, „Flacăra”. Între 1959 și 1967 este secretar al Uniunii Ziariștilor din România. Ca poet, a publicat sub pseudonimul Stephan Roll, articolele și eseurile apărând sub numele real, Gheorghe Dinu. Folosește și pseudonimele Sașa Tenevicin, Dinu Precopan, Jack Spintecătorul, Teodor Cristea.

După debutul cu versuri în „Rampa” (1923), **R.** a publicat frecvent mai ales în presa de avangardă și în publicațiile de stânga ale anilor ’30. Avangardistul aderă din primele momente la doctrina constructivistă din zona de influență a revistei „Contimporanul”. Un poem programatic, *Metaloid*, din „75 HP”, exaltă, într-un limbaj impregnat de energii futuriste, pe poeții „sportsmani”, „vibranți prin latitudini”, prinși în „vertigiunea” și „incandescența” a ceea ce Ion Vinea numise „faza activistă industrială”, evocată aici de elemente din universul mecanic și de sloganul „sintezei”, afișat de constructiviști. În revista „Integral” îi va invoca elgios tot pe „poeții sportsmani și poezia agilă fecund din universul electricității și al vitezei”, „atelierul cu viziuni inedite al inginerului intelectual” și-l va aplauda pe „actorul acrobat” de pe scena cu

„mișcări de piață, de uzină, de epocă”. Poezia sa ilustrează fidel acest program, apelând la un vocabular ce răsfrânge „ritmul epocii”, uzând de un stil îndatorat *Manifestului activist către tinerime* al revistei „Contimporanul”, care ceruse „imaginea plastică, strictă și rapidă a aparatelor Morse”. Sunt și ecouri futuriste aici, și poetul îi va închina o poezie lui F.T. Marinetti într-un număr special din „Integral”, dedicat mișcării italiene („Integraliști vom skia în văzduh cu avioane/ să ne amuzăm vom aprinde constelațiile de cox/ ultra-poeți vom ateriza dinadins pe stadioane/ ca să scrim poeme și să facem matchuri de box”). Versurile de acum tind în general spre concentrarea expresiei prin parataxă, dar lasă destul spațiu și pentru „cuvintele în libertate”, ca la futuriști, ce se combină adesea îndrăzneț, mai ales în sensul asocierii „mecanicului” cu „viul”, cu rezultate remarcabile, de culoare parodic-umoristică, mai ales în poezia de dragoste, ce aduce aminte și de comicul sau de grotescul lui Urmuz. E parodiată lirica romantică („Iubita mea dezarticulată perpendiculară/ splina ta e mașină de cusut nori”; „prin sânge circulă-mi ca un ford cu faruri”), tradiționalul pastel e remodelat în același stil („Norii au staționat preocupați de probleme agrare”; „păsări de sifon trec în văzduh, în staul vacile solfegiază în saboți”), se demitizează, pe linie mai general modernistă, și viziunea metafizică asupra lumii, proces anunțat încă de Apollinaire: „inutili în infern, arhanghelii sunt suplinitori la școala de piloți”. Editorial, **R.** debutează cu placheta de versuri *Poeme în aer liber* (1929), în care e abandonat stilul „poetului inginer” în favoarea unui discurs abundent imagistic (apropiat de viziunile „naturiste” ale lui Ilarie Voronca din *Plante și animale*, volum apărut în același an). Sunt versuri fantezist-descriptive ce propun imaginea unei naturi spectaculare, sărbătorești, feerice, cu frăgezimi de paradis inocent, contemplat cu ochiul uimit al copilului: „Privește lumina e albă/ ca pieptul păsărilor de mare/ în corpore pitpalacii își chiuie limbile/ ecoul umple gurile văzduhului și clopotele de aer/ Eu sunt mai înalt decât tine cu o vrabie”. Regimul solar domină aceste „priveliști” desfășurate într-o „cale lactee de imagini” – cum se exprima Voronca recenzându-l entuziast –, apropiind într-o oarecare măsură acest discurs de dicteul automat suprarealist, dar fără nici o urmă de angoasă; dimpotrivă, starea de spirit e a spectatorului fericit să descopere miracolele din jur, să inventeze altele,

Desen de Marcel Iancu

destins, „gratuit”, uneori cu un umor bonom: „ca rândunica ochii în azur ți-i pierzi/ și la un pas lângă tine/ excursioniști cu frânghii/ cad fără nici un folos în prăpăstii”; „zimbrii se decapitau pentru stemele Moldovei”; „fii fără grijă: praful de pușcă/ a dezinfectat pentru azi pădurea de lupi”; „potecile-s dulci, cărările feline/ toate florile sunt școlărițele câmpului”. Remarcabile sunt și cele câteva balade: *Poemă printre regi*, *Poemă printre mateloți*, *Erotică în tavernă*, cu prospețimi de desen naiv-infantil și cu note de pitoresc „balcanic”. În anii următori, ai colaborării la revista „unu”, poezia lui **R.** se apropie în mai mare măsură de universul imaginar suprarealist și de atmosfera sa onirică. De reținut sunt și spectaculoasele poeme în proză din *Moartea vie a Eleonorei* (1930), ilustrate de Victor Brauner, ca și versurile din anul precedent, unde această apropiere e și mai evidentă, iar imagismul cunoaște amplificări ce dau frazei un aspect neobaroc. Expresiei directe a stărilor de spirit i se preferă mereu aproximarea metaforică, în lanțuri de imagini insolite, ajungându-se uneori la un exces de „codificare” ce face oarecum dificilă descifrarea mesajului. La începutul deceniului al patrulea, când dispărea și

revista „unu”, **R.** își reneagă trecutul avangardist, considerând că adevărata avangardă e cea politică, a proletariatului (aderase la Partidul Comunist aflat în ilegalitate), drept care califică suprarealismul drept „burghezism artistic” decadent și optează pentru transformarea alchimiei în „chimia științifică” și pentru „materialismul istoric”. Pe de altă parte, numeroasele sale articole de accent avangardist se apropie de proza poetică saturată metaforic, înregistrând treptat și noile adeziuni ideologice ale autorului. Poetul revine în scenă, după sincopa realist-socialistă – placheta de versuri din 1945, *Manifestație*, retorică și superficial jurnalistică, e fără valoare –, abia în 1968, când își recuperează creația avangardistă, inclusiv versuri și articole „rămase acasă”, sub titlul *Ospățul de aur*. În postumele din volumul *Statuile de fum* (1984) poetul reapare „înveșmântat în metafore ca în paiete”, într-o poezie-„perete de suave panoplii”, adică regăsindu-și ceva din fervoarea imagisticii de odinioară.

SCRIERI: *Poeme în aer liber*, cu ilustrații de Victor Brauner, Paris, 1929; *Moartea vie a Eleonorei*, cu ilustrații de Victor Brauner, București, 1930; *Manifestație*, București, 1945; *Ospățul de aur*, pref. Al. A. Philippide, București,1968; *Baricada din călimară*, București, 1979; *Statuile de fum*, pref. George Macovescu, București, 1984; *Ospățul de aur*, îngr. și introd. Ion Pop, București, 1986; *Poeme în aer liber. Moartea vie a Eleonorei*, îngr. și pref. Ion Pop, Cluj-Napoca, 2004. **Traduceri:** A. Hyatt-Verrill, *Inchiziția*, București, 1939; Antoine de Saint-Exupéry, *Zborul de noapte*, pref. André Gide, Craiova, 1943; Sotiris Patadzis, *Ani sângeroși*, București, 1948; Alexandru Ghirghinov, *Focurile din Pernic*, București, 1948; Dimităr Talev, *Sfeșnicul de fier*, pref. Mihai Gafița, București, 1962 (în colaborare cu Alice Gabrielescu); Dimităr Ianakiev, *Experiența nu a reușit*, București, 1964; Nevena Stefanova, *Mulajul de ghips*, București, 1980.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *288–289*, IV, *248*; Camil Baltazar, *„Poeme în aer liber”*, „Tiparnița literară”, 1929, 6–7; P.C. [Petru Comarnescu], *„Poeme în aer liber”*, „Ultima oră”, 1929, 100; Virgil Ierunca, *„Manifestație”*, RMB, 1945, 379; Iosifescu, *Drumuri*, *93–96*; Philippide, *Considerații*, I, *275–283*; Eugen Luca, *Ștefan Roll sau Despre structura poemului*, CNT, 1969, 11; Pop, *Avangardismul*, *192–205*; Nicolae Manolescu, *„Ospățul de aur”*, CNT, 1970, 8; Ion Bălu, [*Ștefan Roll*], CRC, 1970, 8, RL, 1984, 50; Ilarie Voronca, *Act de prezență*, îngr. și introd. Ion Pop, Cluj, 1972, *65–69*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *420–425*; Petroveanu, *Traiectorii*, *34–40*; Barbu, *O ist.*, I, *56–58*; Zamfir, *Poemul*, *369–380*; Al. Raicu, *Autografe*, București, 1983, *148–159*; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *38–40*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, *349–355*; Pop, *Avangarda*, *142–151*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *495–497*; Ornea, *Înțelesuri*, *237–241*; Ciopraga, *Amfiteatru*, *421–424*; *Dicț. esențial*, *721–723*; *Dicț. analitic*, III, *250–252*; Ion Pop, *Între Gheorghe Dinu și Ștefan Roll*, RL, 2004, 20; Paul Dugneanu, *Sinteză și integralitate*, CC, 2005, 7–8. ***I.Pp.***

ROMA, revistă apărută la București, lunar din ianuarie 1921 până în decembrie 1926, apoi trimestrial din ianuarie 1927 până în decembrie 1933, avându-l director pe Ramiro Ortiz, secondat, începând cu numărul 1 din 1927, de Alexandru Marcu, în calitate de redactor. **R.** apare cu subtitlul „Revistă de cultură italiană”, excepție făcând numerele din perioada ianuarie 1927 – decembrie 1929, când se subintitulează „Revista Institutului de Cultură Italiană”. În articolul-program *Ce vrem* se arată intenția de a-l familiariza pe cititorul român „cu tot ce apare mai de seamă în librăria italiană, în legătură cu literatura, arta și cultura poporului care a născut pe Dante, pe Leonardo da Vinci și pe Galilei, și tot ceea ce-i poate face înțelese viața și năzuințele”, în vreme ce, în articolul consacrat prezentării activității Catedrei de limba și literatura italiană de la Universitatea din București, Ramiro Ortiz precizează că revista reprezintă încununarea unui vis al studenților din cadrul Seminarului de literatură italiană. Numărul 2/1921 anunță alcătuirea Cercului de studii italiene, prima ședință având loc în data de 13 februarie 1921, la biblioteca Facultății de Litere. În articolul *După șase ani*, publicat în numărul 1 din 1927, când își schimbă formatul și periodicitatea, se constată că revista „și-a desfășurat activitatea cu modestie, dar și cu stăruință, ferindu-se de orice polemică deșartă, cu ochii țintă numai către nobilul ei scop: de a strânge tot mai trainic legăturile culturale între cele două nații surori, fiice ale Romei și ale culturii ei glorioase”. Devenită oficios al Institutului de Cultură Italiană de la București, condus de Ramiro Ortiz, **R.** își respectă cu consecvență programul, publicând medalioane despre scriitori italieni clasici și moderni, traduceri și comentarii, recenzii ș.a. Astfel, numărul inaugural conține studii despre Dante, aparținând lui Giosuè Carducci și Benedetto Croce, aceluiași poet fiindu-i consacrat și numărul 5/1922, în care printre semnatari se numără Ramiro Ortiz, Emanoil Bucuța, Șt. I. Nenițescu ș.a. Creația dantescă revine în paginile revistei cu prilejul comemorării celui de-al

șaselea centenar al morții poetului, grație unor articole precum *Centenarul lui Dante*, semnat de N. Iorga, sau *Dante Alighieri*, cronica Anitei Linden dedicată manifestărilor organizate de Academia Română. În cadrul rubricii „Cronica”, Ramiro Ortiz, Emanoil Bucuța, Al. Popescu-Telega sau Al. Marcu scriu despre evenimente literare, artistice, politice, sociale sau științifice. La rubrica „Profiluri clasice” sunt prezentați Virgiliu, Petrarca, Machiavelli, Gabriele D'Annunzio, Giosuè Carducci, Alessandro Manzoni, Giacomo Leopardi, G.A. Borgese, Ugo Foscolo. Un spațiu amplu este atribuit discutării confluențelor culturale româno–italiene: *Eminescu și Italia*, *Eminescu și Machiavelli* de G. Călinescu, *Românii priviți din Italia în sec. al XIX-lea*, *V. Alecsandri și G.V. Ruscalla* de Al. Marcu, *Un pictor român la Veneția în sec. al XVIII-lea* de Ramiro Ortiz, *Goldoni în România* de Const. Radu, *Italia în literatura română* de Al. Ciorănescu. Numărul 2 din 1921 consemnează ecourile avute în presa italiană de trecerea lui Iorga prin Milano. Prezență constantă în paginile revistei, acesta publică aici nu numai studii, ci și poezii sau *Impresii din Roma si Veneția. Note de drum*. Ramiro Ortiz este sărbătorit în numărul 2 din 1930 de Dimitrie Gusti, D. Caracostea și Al. Marcu, Seminarul de literatură italiană închinându-i integral numărul 3 din 1933 cu ocazia plecării sale din România. În ultimul număr Edgar Papu dă studiul *Însemnări asupra misticismului estetic*. Se publică numeroase traduceri, aparținând lui Al. Marcu, Emanoil Bucuța, Al. Popescu-Telega, N. Iorga, Alexandrina Mititelu, G. Călinescu, Elena Farago, G. Murnu, Al. Rally, Anita Belciugățeanu, Pimen Constantinescu, I.U. Soricu, Al. Busuioceanu, Irina C. Ionescu-Sânger ș.a. Uneori se reproduc tălmăciri mai vechi, Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif, Octavian Goga, Ovid Densusianu. Privilegiate în paginile revistei, scrierile lui Luigi Pirandello se bucură nu numai de numeroase traduceri, ci și de cronici și studii datorate lui Ramiro Ortiz, G. Călinescu sau lui Leon Diculescu. De un tratament similar are parte atât opera Graziei Deledda, analizată de E. Munteanu, Al. Marcu, Mia Frollo, Alice Pavelescu sau de Ramiro Ortiz, cât și cea a lui Gabriele D'Annunzio, „faur magnificent al limbei”, în aprecierea elogioasă a Hortensiei Papadat-Bengescu, publicată în numărul consacrat scriitorului italian (februarie 1922). Numărul dublu 7–8 din 1922 omagiază opera literară a lui Giovanni Verga, prin traduceri și articole precum *Închinare lui Giovanni Verga. La moartea lui Giovanni Verga* de Nicolae Iorga sau *Literatura contemporană față de Verga* de Luigi Tonelli, în vreme ce numărul 10–11 din 1922 se concentrează asupra poeziei lui Petrarca și a influenței sale în perimetrul românesc, notabil în acest sens fiind un studiu al lui E. Lovinescu, *Un petrarchist român: Gheorghe Asachi*. Criticul revine în numărul 7–8 din 1926 cu însemnări despre Matilde Serao, ce acompaniază interviul cu aceasta realizat de Ramiro Ortiz. Consacrate lui Giosuè Carducci, numerele 3–6 din 1923 se bucură de colaborarea lui Nicolae Iorga, Ovid Densusianu, Mihail Dragomirescu, Ramiro Ortiz sau Benedetto De Luca. Alături de pagini din poezia, proza și dramaturgia italiană, **R.** reproduce studii ale unor autori din Peninsulă: Giovanni Papini, Luigi Maria Persone, Renato Serra, Mario Puccini, Giovanni Gentile sau Guido De Ruggiero. După șase ani, când revista își micșorează formatul, redacția constată, pe bună dreptate: „Nu s-a întâmplat în Italia niciun eveniment cu adevărat demn de luat în seamă despre care «Roma» să nu fi informat la timp pe cititorii săi; nu s-a ivit în Italia nici o carte sau mișcare de idei care să nu fi găsit ecou în paginile ei”. Dacă în primii ani publicația și-a menținut preocupările într-un perimetru strict cultural, din 1927, pe măsură ce fascismul italian ia amploare, intruziunile politice sunt tot mai evidente. Ramiro Ortiz publică studiul *Catolicism și fascism*, pentru ca ulterior să se facă elogiul lui Benito Mussolini și să se anunțe în articolul *Reînnoire* intrarea revistei într-o nouă fază, justificată de „noul avânt pe care l-a dat atât culturii, cât și tuturor celorlalte activități naționale Benito Mussolini”. Încep să se publice fragmente din discursurile acestuia, încorporate în rubrica „Din discursurile Ducelui”, iar în articole traduse, precum *Statul fascist* și *Originile și doctrina fascismului* de Giovanni Gentile, se condamnă bolșevismul. Acestei tendințe i se raliază o conferință a lui Octav Onicescu pe tema *Fascismul teoretic în gândirea lui Gentile și Rocco*, despre care informează revista. Documente inedite, precum *Un deputat moldovean la Garibaldi (1876)*, note de călătorie, cronici și recenzii, semnale editoriale etc. întregesc profilul revistei. Alți colaboratori: Traian Lalescu, Carlo Tagliavini, Dragoș Protopopescu, H. Frollo, Gr. Trancu-Iași, Al. Dima (cu studii de estetică), Nina Façon. ***I.Rt.***, ***C.R.B.***

ROMAN. Specie narativă desemnând o narațiune de mari dimensiuni, cu intrigă complexă, în proză și (mai rar) în versuri, **r.** e centrat pe problematica umanului și tipărit de regulă în format carte. Termenul a apărut în franceza medievală (secolul al XII-lea) pentru a defini narațiuni cu caracter eroico-inițiatic sau fabulistico-alegoric (*romance*, *roman*), precum **r.** cavalerești și curtenești ale Graalului și ale Mesei Rotunde, în versuri sau în proză, dar și cele animaliere, fabulistice, cum e *Le Roman de Renart*. În limba engleză **r.** este desemnat prin termenul *novel*. Walter Scott distingea, la 1800, între **r.** (*novel*), în care evenimentele sunt adaptate ordinii umane comune și condiției sociale moderne, și *romance*, unde accentul cade pe neobișnuitul întâmplărilor relatate; alte limbi europene nu preiau însă distincția terminologică (germanul *der Roman*, italianul *romanzo* etc.), dar în română există disocierea teoretică între **r.** (definit de realismul modern) și „romanț" (miraculosul premodern). **R.** extrem orientale stau alături de pastorala elină *Daphnis și Chloe* de Longos, de **r.** elenistice de aventuri (*Leucip și Clitophon*, *Theagene și Haricleea*, *Chaireas și Callirhoe*, *Etiopicele* lui Heliodor ș.a.) sau de cele satirice latine (*Satyricon* de Petronius, *Măgarul de aur* de Apuleius). O discuție particulară comportă raporturile **r.** cu textele sacre (*Biblia*), cu diferitele forme de epos eroic (epopeea, saga) sau moral (fabula), de la care poate prelua unele ingrediente, ori cu cărțile populare. Georg Lukács diferențiază **r.** de epopee în funcție de relația dintre personaj și comunitate: dacă eroul epopeic reprezintă o conștiință supraindividuală, generică, stabilă și autosuficientă, eroul de **r.** este un „individ înzestrat cu o serie de trăsături distincte de ceilalți membri ai comunității și care, descoperindu-și propria interioritate, se transformă într-o personalitate". Devenirea, transformarea, „metamorfoza" identității constituie, așadar, indicatori caracteristici. Pentru Mihail Bahtin, **r.** se deosebește de celelalte genuri și specii narative prin (între altele) „conștiința plurilingvă" și „tridimensionalitate stilistică"; vitalitatea speciei de-a lungul istoriei, dar și specificitatea ei sunt justificate și de capacitatea ei extraordinară de a asimila discursuri dintre cele mai diferite într-o polifonie specifică. **R.** poate fi definit însă și printr-o fizionomie sau atitudine specifică, prin hibridizarea cu un alt domeniu sau printr-o atitudine definitorie: **r.** al condiției umane, al universurilor crepusculare sau ținând de curente literare sau/și filosofice: realist, naturalist, decadent, simbolist, absurdist, existențialist, realist-magic etc. ori ținând de tipologii culturale cu un caracter mai general: clasic, baroc, romantic, modernist, avangardist, postmodern. Alt criteriu ordonator vizează mimesis-ul (sau antimimesis-ul), care cunoaște actualizări de-a lungul paradigmelor istorice și al modificărilor de epistemă, o istorie a **r.** de la mimesis-ul platonic și artistotelic la relativismul modern fiind propusă de Erich Auerbach; ea are în vedere accepția acordată unor noțiuni ca „realitate" sau „realism" și poate fi extinsă până la perspectiva „realismului fără margini" al lui Roger Garaudy. Există, astfel, pe lângă **r.** realist, un **r.** fantastic sau oniric (dar și un **r.** științifico-fantastic, fantasy etc.); de asemenea, un **r.** livresc sau un **r.** parodic, fără a mai vorbi de antiroman – care implică, între altele, abandonarea epicului tradițional, sau de metaroman – în care definitorie devine autoreferențialitatea. O tensiune între **r.** „înalt", „aristocratic" și cel „popular" a existat întotdeauna; ea a fost urmărită, între alții, de teoreticieni ca Yves Reuter sau Salvatore Battaglia, potrivit cărora **r.** desemna în Evul Mediu francez o povestire extinsă (în versuri sau în proză) redactată în limba vulgară. Odată cu avansul umanismului laic are loc o deplasare dinspre caracterul idealist sau eroic al aventurii inițiatico-simbolice spre „dezvrăjire", ca în carnavalescul *Gargantua et Pantagruel* de François Rabelais sau, mai ales, în *Don Quijote* de Cervantes. Ultimul marchează intrarea într-o altă vârstă, postidealistă, și despărțirea ironică de iluziile **r.** cavalerești. **R.** comic și cel picaresc sunt narațiuni „ale imperfecțiunii" realului; aventuroase, plasate în orizontul unei morale practice a vieții, ele țin de un registru plebeu implicând „înlocuirea unei umanități exemplare cu cea a imoralității" (Toma Pavel). În schimb, **r.** alegorice baroce, precum *Criticonul* lui Baltasar Gracián sau *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, reformulează tradiția aristocratică a fabulelor medievale. Călătoria, aventura, metamorfozele protagonistului în confruntare cu lumea exterioară și cu sine însuși sunt trăsături ale **r.** premodern, de regăsit în vârsta modernă a acestuia, ca și formarea, asigurată în cazul picaroului de probele vieții imediate, ale confruntării cu realul. Apocriful *Lazarillo de Tormes* e, în acest sens, premergător și model pentru **r.** ale secolului al XVIII-lea, precum *Moll Flanders* de Daniel Defoe sau *Tom Jones* de Henry

Fielding. Preluat raționalist și ludic, picarescul va alimenta narațiuni ca *Diavolul șchiop* de Lesage sau *Jacques fatalistul și stăpânul său* de Denis Diderot, autor și al unui **r.** explicit anticlerical, *Călugărița*, și al unuia licențios, *Les Bijoux indiscrets*. Altă metamorfoză a speciei, cea sentimentală, merge de la Marivaux și ajunge la **r.** scrise de Jane Austen. La rândul său, neoclasicismul european aduce cu sine **r.** cazuistic și sentimental-psihologizant, prin scrieri de salon precum *Principesa de Clèves* de Madame de la Fayette ș.a. Odată cu secolul al XVIII-lea și laicizarea adusă de iluminism, specia cunoaște o diversificare și mai pronunțată: **r.** sentimentale ale lui Marivaux, Samuel Richardson, Henry Fielding, Abatele Prévost, Jean-Jacques Rousseau, redimensionate în preromantism prin conflictul dintre datorie și pasiune la Jane Austen, stau alături de **r.** filosofico-satirice, precum *Călătoriile lui Gulliver* de Jonathan Swift, *Scrisorile persane* ale lui Montesquieu sau narațiunile filosofice ale lui Voltaire (*Zadig*, *Candide*, *Huronul*, *Micromégas*). Anticlericalismul Luminilor se traduce adesea prin libertinism, ca în *Legăturile primejdioase* de Cholderlos de Laclos. Indiferent de formulă, intrarea în modernitate a **r.** aduce cu sine o tot mai accentuată detașare a vocii narative în raport cu evenimentele narate și cu morala lor. Apar reformulări moderne ale **r.** pastoral grec, ca la Salomon Gessner și la Ch. M. Wieland sau ca la Fénelon, iar fascinația (pre)romantică pentru naturism și exotism se traduce în narațiuni idilice precum *Paul și Virginia* de Bernardin de Saint-Pierre, *Atala* și *Réné* de Chateaubriand, *Corrine sau Italia* de Madame de Staël. În alt plan idila comunitară conservatoare se aliază cu realismul incipient la Oliver Goldsmith, iar **r.** inițiatice înalte (eroice, cavalerești) și cele ale inițierii picarești intră, la Goethe, într-o nouă vârstă (bildungsromanul intelectual *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*). Preromantismul, apoi romantismul înalt aduc însă cu sine, pe fondul nostalgiei legitimiste pentru Evul Mediu, dar și al emergenței pasiunilor erotice neconforme cu morala creștină, și demonismul **r.** gotic (în spațiul anglo-saxon). Filonul antimimetic se amplifică pe filiera fantasticului metafizic sau umoristic, a fantasmaticului și a fabulosului la Gérard de Nerval, Jean Paul, E. T. A. Hoffmann. O întoarcere în negativ a idealismului apare în conflictul dintre libertatea sentimentului și reprimarea sa de către legile colectivității, ca în *Suferințele tânărului Werther* de Goethe, care impune în literatura europeană eroul inadaptabil, în conflict cu norma societății. Problematizarea consecințelor – adeseori nefaste – ale iubirii-pasiune e prezentă, în alt registru, și în *Afinitățile elective* (unde e tematizată „iubirea târzie”), dar mai ales la romantici: la Novalis, la Friedrich von Schlegel sau la Emily Brontë; tot drame ale incompatibilității afective se întâlnesc, sub semnul „răului secolului”, în **r.** rusești –*Evgheni Oneghin* al lui A. S. Pușkin și, îndeosebi, *Un erou al timpului nostru* de M. I. Lermontov, care impune și tipologia „omului de prisos”, reverberând în *Suflete moarte* de N. V. Gogol. Problematizarea răului în modernitatea incipientă aduce cu sine primele imagini ale monstruozității tehnologice în *Frankenstein* de Mary Shelley. Cu Alessandro Manzoni și mai ales cu Walter Scott, **r.** intră, decis, în paradigma național-istorică și emancipator-demofilă, liberală a realismului. Atitudinea naratorială, mult mai liberă anterior, lasă loc unei atitudini deterministe, în care auctorialitatea își asumă condiția unui *deus absconditus* și a unui *deus ex machina*. Tot la Walter Scott, proiectat în istoria Scoției (*Rob Roy* ș.a.), noul realism istoric reunește imperativul specificității (culoarea locală) și al verosimilității documentare. O versiune americană a **r.** lui Scott se află la James Fenimore Cooper, care își înscrie **r.** în orizontul mitului civilizator al „ultimei frontiere”. Liberalismul egalității și demofilia domină **r.** de familie al lui Charles Dickens. Realismul cunoaște și o versiune feministă, în descendența **r.** lui Samuel Richardson și ale celor publicate de Jane Austen, la George Sand sau la Charlotte Brontë. În schimb, George Eliot nu se mulțumește să abordeze problemele condiției feminine în societate, ci dezvoltă o critică politică, pe urmele cărora se vor afla alți romancieri victorieni, ca Thomas Hardy și Anthony Troloppe. Cel care, în descendența lui Walter Scott, va defini realismul romanesc burghez în prima jumătate a secolului a XIX-lea, „secolul romantic”, este Honoré de Balzac. Proiectul *Comediei umane*, compus din circa o sută de titluri, e o replică (modernă) la adresa *Divinei comedii* a lui Dante; **r.** devine emblema noii ordini burgheze, în care umanul ia locul divinului. Prin marile **r.** ale ciclului Balzac a brevetat și un model paradigmatic al **r.** realist, definit de omnisciență auctorială, verosimilitate, determinism psihosocial (în acord cu determinismul filosofic hegelian), acord moral între decoruri

și personaj, tipicitate a caracterelor (în linia clasicismului satiric al lui Molière), reconstituiri meticulos-elocvente de medii și ambianțe etc. Gândirea determinist-cauzală (și implicit obiectivistă), devenită dominantă, se aliază cu principiul autorității unice, destituit în plan politic după abolirea absolutismului monarhic, dar transferat în planul laic al conștiinței narative; ceea ce nu exclude emergența subiectivității (reflex al individualismului modern), care va exploda în preajma secolului al XX-lea. Modelul Walter Scott înregistrează însă și o evoluție către **r.** de aventuri istorice, ca la Alexandre Dumas-père, iar cel balzacian va cunoaște o variantă populară în **r.** senzațional sau de mistere (Eugène Sue, Paul Féval ș.a.). Opera uneori industrioasă a lui Dumas-pére, ilustrată la vârf de *Contele de Monte-Cristo*, e reprezentativă pentru retorismul romantic. Reprezentarea realistă intră într-o nouă fază odată cu Stendhal, printr-o atitudine „cinică" dezvrăjită atât în *Roșu și negru*, cât și în *Mănăstirea din Parma*. Adept al poeticii reflectării („oglinda purtată de-a lungul unui drum"), autorul recomandă pentru **r.** un stil de proces verbal. Dacă Dickens poate fi privit drept corespondentul britanic al lui Balzac, echivalentul britanic al lui Stendhal ar putea fi W. M. Thackeray, cum se poate observa în capodopera sa, *Bâlciul deșertăciunilor*. Balzac va reprezenta un model și pentru marii realiști ruși Lev Tolstoi și F. M. Dostoievski, la care accentul cade pe meditația spirituală, pe psihologiile abisale sau pe criza existențială a personajelor. Linia Balzac–Stendhal va fi continuată de Gustave Flaubert, cu un corespondent anglo-american în Henry James, el inovând și perspectiva romanescă prin introducerea personajelor-reflector și a monologului interior. Cu Flaubert, maestru al tehnicii contrapunctului narativ și inovator în raportul dintre narațiune și descriere, omnisciența realistă a vocii auctoriale intră sub zodia impersonalității, adică a neutralității morale în raport cu intriga și personajele; *Doamna Bovary* va impune nu doar un model literar, ci și unul filosofic – bovarismul, expresie a autoiluzionării fatale. Dezidealizarea se asociază însă unei atenții sporite acordate stilului, indicând evoluția spre amoralismul estetizant al decadenței. Optica deziluzionată asupra Revoluției de la 1848 face loc unei atitudini critice la adresa etosului burghez, împinsă până la caricatura morală, iar **r.** istorico-exotic cunoaște în *Sallambô* o ipostază artistă. Dacă sub presiunea noilor descoperiri în științe în literatura realistă franceză epicul intră treptat în criză, el cunoaște o vitalitate spectaculoasă în spațiul rus: **r.** lui Lev Tolstoi (*Război și pace*, *Anna Karenina*, *Învierea*) și F. M. Dostoievski (*Crimă și pedeapsă*, *Demonii*, *Frații Karamazov* ș.a.) ridică realismul social la puterea unui realism sufletesc specific. Însă modelul flaubertian va influența literatura rusă mai ales prin Ivan Turgheniev (*Părinți și copii*), dar va stimula și filosofia (la postnietzscheanul Jules de Gautier). O combinație aparte de romantism și realism poate fi întâlnită la Victor Hugo în *Mizerabilii*, tablou dinamic al Revoluției de la 1848, impregnat de o critică sociomorală acută, sau în romanul istoric *Notre Dame de Paris*. Un avatar al realismului trecut prin noile descoperiri ale biologiei, geneticii și psihiatriei e după 1870 naturalismul: „felia de viață" teoretizată de Émile Zola în *Le Roman expérimental* nu mai „face concurență stării civile", ca la Balzac, ci, prin ciclul familiei Rougon-Macquart, oferă materia primă densă, colcăitoare a unei fresce deziluzionate a societății franceze din perioada celei de-a Treia Republici, cu accent asupra eredităților tarate, a mediilor sărace sau declasate, a categoriilor „joase" ale existenței; demofilia e asociată aici cu legitimarea literară a biologicului și fiziologicului. Naturalismul, cu a sa critică acidă, e asociat și **r.** publicate de Edmond și Jules de Goncourt și celor ale lui Guy de Maupassant, reverberând și în Rusia prin M. E. Saltîkov-Șcedrin sau prin Maxim Gorki. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe linia costumbrismului romantic de tip Biedermeier, se dezvoltă în Europa Sudică și Centrală, dar și în afara Europei, un tip aparte de **r.** microcomunitar, rural – de la spaniolul Juan Valera la germanul Adalbert Stifter și canadianul Louis Hemon. În Statele Unite realismul cunoaște o dezvoltare specifică: într-un fel în *Coliba unchiului Tom* de Harriet Beecher-Stowe, altfel la Herman Melville în *Moby Dick*, pe când narațiunile lui Mark Twain surprind în cheie fantezist-ironică identitatea americană în relație cu picarescul european al secolului anterior. Un avatar francez al lui Twain e Alphonse Daudet, cu **r.** sale despre mediul provensal; postromantismul cunoaște, în Franța, și recuperări subtile ale clasicismului la Anatole France sau la Charles Maurras. Romantismul negru va fi și el redimensionat în **r.** lui Nathaniel Hawthorne, dar și în **r.** neterminat al lui Edgar Allan Poe (*Aventurile lui Arthur Gordon Pym din Nantuckett*), afin

narațiunilor lui Joseph Conrad și Robert Louis Stevenson. În descendența narațiunilor utopice, a memorialelor exploratorilor și a **r.** filosofico-satirice de tip Voltaire, Swift sau Defoe (*Robinson Crusoe*) se plasează narațiuni utopice moderne culminând cu *Erewhon* de Samuel Butler. Anticipația clasică, din care se va dezvolta spre 1900 science-fiction-ul, brevetat, între alții, de Herbert George Wells, este ilustrată spectaculos prin seria enciclopedică a lui Jules Verne. Optimismului îi ia însă locul către 1900 un pesimism apocaliptic, generator de distopii care se vor perpetua până în postmodernitate (la Kurt Vonnegut sau la Margaret Atwood). Ia avânt și **r.** detectiv (polițist) sau enigmistic („polar" în franceză), ilustrat la vârf de Arthur Conan Doyle, Agatha Christie, Raymond Chandler, G. K. Chesterton sau Georges Simenon. **R.** negru, pe filiera goticului, va genera, la rândul său, horror-ul modern (legat în interbelic de numele lui H. P. Lovecraft). În pragul celui de-al Doilea Război Mondial se cristalizează genul *heroic fantasy*, prefigurat în secolul anterior de Lewis Carroll în *Alice în țara minunilor* și în *Alice dincolo de oglindă.* El va fi omologat ca atare, în anii '40, de gânditorul creștin C. S. Lewis și de mitologul J. R.R. Tolkien în epopeile sale celtice cu substrat filosofic (*Hobbitul*, *Trilogia inelului*). Cultura decadenței *fin-de-siècle* se traduce prin **r.** amoralist-estetizante, cultul „artei pentru artă" ducând până la ultimele consecințe sfidarea la adresa moralei tradiționale: de la ekfrasticul *Portretul lui Dorian Gray* al lui Oscar Wilde la *Petersburg* de Andrei Belîi, *În răspăr* de J.-K. Huysmans și la primele **r.** ale lui André Gide (*Paludes*, *Fructele pământului*, *Imoralistul* ș.a.), care, alături de cele ale lui Maurice Barrès, indică deplasarea estetismului vitalist, de filiație nietzscheană, către un cult al eului, ilustrat între cele două războaie de autori precum Giovanni Papini în *Un om sfârșit* sau în *Gog*, unde bildung-ul e tratat în cheie antieroică, sfidătoare; în aceeași perioadă Gide amorsează și metaromanul în *Jurnalul falsificatorilor de bani*, anexă a **r.** *Falsificatorii de bani.* Într-un registru flamboyant sunt scrise narațiunile romanești lirico-decadente ale lui Gabriele d'Annunzio, care fac tranziția spre vitalismul modernismului interbelic. *În căutarea timpului pierdut,* seria romanescă a lui Marcel Proust, marchează descompunerea aristocrației istorice și, totodată, o nouă paradigmă a artei **r.**; centrată pe recuperarea senzorială a identității prin intermediul „memoriei involuntare" (legitimată filosofic de intuiționismul lui Henri Bergson – ideea „timpului subiectiv"), vasta narațiune la persoana întâi combină autobiografia deghizată cu o frescă ironică a societății. Abstractizarea intelectualizată, explorarea subconștientului și compoziția muzicală se vor regăsi în cazul mai multor scriitori moderniști, de la Thomas Mann la Hermann Broch. Format la școala **r.** burghez de familie (*Casa Buddenbrook*) și a realismului flaubertian, Thomas Mann consacră o nouă formulă, cea a **r.**- dezbatere filosofică (*Muntele vrăjit*, *Doctor Faustus*). Pe de altă parte, monologul interior experimentat de Henry James va fi amplificat în experimentele introspectiv-analitice ale Virginei Woolf (*Spre far*, *Doamna Dalloway*, *Valurile* ș.a.), ca și „fluxul conștiinței". O revoluție la nivelul limbajului și al mimesis-ului, într-o polifonie de registre și voci, se manifestă în *Ulysses* de James Joyce, unde arhitextul odiseic e resemnificat ca mit al modernității metropolitane, fluidă și polimorfă, comprimând timpul narațiunii într-o singură zi, iar miticul Ulise fiind translat într-un evreu mic-burghez. Autor și al unui **r.** de formare (*Portretul artistului la tinerețe*), Joyce va împinge modernismul până la limita hipersofisticării plurilingvistice în *Veghea lui Finnegan.* „Fluxul conștiinței" va alimenta și **r.** psiho-labirintice ale lui William Faulkner, creator al unei monografii a Sudului (*Yoknapatawpha*). **R.** central-european posthabsburgic cunoaște după 1920 o înflorire spectaculoasă: de la narațiunile nostalgic neoclasice ale lui Joseph Roth și arpegiile sentimentale ale lui Stefan Zweig până la marea compoziție a lui Robert Musil din *Omul fără însușiri*, radiografie psihosocială și filosofică a crizelor modernității vieneze, ca și la, în alt plan, viziunile concentraționare ale lui Franz Kafka asupra mecanismelor impersonale de opresiune ale modernității burgheze (*Colonia penitenciară*, *Procesul*, *Castelul*, *America*). **R.** cazuist-sentimental francez își continuă aventura și în secolul al XX-lea, de la narațiunile lui Paul Bourget la Colette și André Maurois, iar **r.** de familie cunoaște o nouă glorie prin seriile lui Roger Martin du Gard și prin cele ale lui Jules Romains. În Marea Britanie o retrospectivă critică a victorianismului se întâlnește la John Galsworthy în *Forsythe Saga*, diseminată însă și în alte scrieri ale sale, aflate în descendența lui Henry James. Eposul realist și **r.** de formare sunt reeditate în trilogia *Jean Cristophe* a lui Romain Rolland sau

în narațiunile vitaliste ale lui Jack London (*Martin Eden*), iar valorile purității și ale inocenței în **r.** evazionist *Le Grand Meaulnes* al lui Henri Alain-Fournier. pe când valorile umaniste ale solidarității eroice sunt preeminente în **r.** conștiinței etice și ale „condiției umane" la André Malraux (*Cuceritorii*, *Condiția umană*). Experiența traumatică a Primului Război Mondial produce, în descendența lui Stendhal și în acord cu autenticismul reportajului modern, experiențe epice precum *Pe Frontul de Vest nimic nou* de Erich Maria Remarque sau *Adio arme!* de Ernest Hemingway (autor care brevetează un tip comportamentist de narațiune obiectivă), satire picarești ca *Peripețiile bravului soldat Svejk* de Jaroslav Hašek, fresce istorico-apocaliptice de familie la Ricardo Bacchelli sau eposuri eroic-crepusculare la Arnold Zweig, dar și **r.** de Henri Barbusse, Robert Walser ș.a. Noua sensibilitate modernă e surprinsă de **r.** „generației pierdute" americane, la Gertrude Stein, Katherine Mansfield și Francis Scott Fitzgerald (cu imagini ale dezabuzării *high life*-ului din „epoca jazzului"), iar conflictele sociale ale noului ev industrial american sunt ilustrate de frescele neorealiste ale lui John Dos Passos, Thomas Wolfe și, într-o cheie realist-socială acută, uneori cu tentă epopeică, la John Steinbeck (*Fructele mâniei*, *Iarna vrajbei noastre*), Erskine Caldwell sau la Theodore Dreiser. În proximitatea lor poate fi plasat și scriitorul norvegian Knut Hamsun. Voga psihanalizei precipită și în **r.** o „revoluție sexuală" prin D. H. Lawrence, în narațiunile aluvionare ale lui Henry Miller și, în al registru, în **r.** suprarealist al lui André Breton, mai puțin în cele cu tentă socială ale lui Louis Aragon; antebelicul *Onze mille verges* al lui Guillaume Apolinnaire e mai curând o variantă comică a **r.** libertin. Prin *Berlin Alexanderplaz* Alfred Döblin marchează un standard al **r.** expresionist, alături de Franz Werfel. Picarescul modern definește multe producții romanești interbelice, începând cu *Ulysses*; o reeditare a formulei în registrul unui nihilism cinic apare în **r.** lui Louis-Ferdinand Céline (*Călătorie la capătul nopții*, *Moarte pe credit*). **R.** „catolic" al crizei metafizice e ilustrat de François Mauriac (*Thérèse Desqueyroux*), Georges Bernanos sau Julien Green. În Uniunea Sovietică, dincolo de resurecția eposului (post)revoluționar (*Calvarul* de Alexei Tolstoi, saga *Pe Donul liniștit* de Mihail Șolohov) și a realismului socialist incipient, prin pionieri ai genului precum Maxim Gorki sau Ilya Ehrenburg, se disting **r.** neopicarești și satirice ale lui Ilf și Petrov (*Vițelul de aur*, *Douăsprezece scaune*), dar și **r.** subversive *Cevengur* al lui Andrei Platonov, *Garda albă* și mai ales *Maestrul și Margareta*, ambele scrise de Mihail Bulgakov. Critica la adresa totalitarismului stalinist ia forma unor distopii vizionare în ficțiunile lui George Orwell (*1984*) și și în cele ale lui Evgheni Zamiatin (*Noi*), afine cu critica anticipativă a modernității tehnologice din **r.** lui Aldous Huxley, în vreme ce critica voalată la adresa nazismului asigură substratul **r.** parabolic la Ernst Jünger. Scris în Italia lui Mussolini, *Deșertul tătarilor* de Dino Buzatti e în schimb o satiră a vieții militare, iar experiența celui de-al Doilea Război Mondial se regăsește din plin la Antoine de Saint-Exupéry. Ernst Jünger este însă și autorul unor **r.** ezoterice sofisticate, în care modernității tehnologice îi sunt contrapuse valori spirituale uitate ș.a.; pe aceeași linie a (anti)modernității conservatoare dublate de o critică a eurocentrismului modern și de atracția înțelepciunii Orientului se înscriu **r.** inițiatice ale lui Hermann Hesse (*Jocul cu mărgele de sticlă*, *Lupul de stepă*). Antichitatea greco-latină e recuperată în cheia meditației moderne de Marguerite Yourcenar (*Memoriile lui Hadrian*), Robert Graves, Thornton Wilder sau de Vintilă Horia (*Dumnezeu s-a născut în exil*). În convergență cu modelele europene, dar și în descendența unor tradiții locale, se plasează **r.** din Japonia (între alții, la aristocraticul Yukio Mishima, decadentul Yasunari Kawabata, obsesionalul Junichiro Tanizaki) și din China. **R.** anglo-indian englez (Rudyard Kipling ș.a.) sau cel exotic francez (Pierre Loti) lasă treptat loc unor perspective anticoloniale (ca la Pearl S. Buck). Lista premiilor Nobel pentru Literatură din anii 1920–1940 evidențiază prezența a numeroși autori de **r.** rurale sau ale provinciei. În descendența **r.** eului și a **r.** conștiinței, dar în cheia alienării metafizice moderne a individului se situează **r.** existențialiste ale lui Jean-Paul Sartre (*Greața*, *Drumurile libertății*) sau, după 1950, cele ale lui Albert Camus (*Străinul*, *Ciuma*), marcând o nouă cultură a crizei. Marele realism social sau problematizant își continuă cursa prin narațiunile semnate de Heinrich Mann, Evelyn Waugh, Iris Murdoch, William Styron, Vladimir Nabokov, apoi de Witold Gombrowicz. Astfel, Nabokov își redimensionează opera de rafinament psihologic în *Lolita*, alegorie erotică a confruntării dintre cultura europeană și seducția americană. În URSS-ul postbelic, pe lângă

vasta producție oficială, realist-socialistă (Aleksandr Fadeev, Nikolai Ostrovski), apar autori care demască prin scrierile lor, de impact în Occident, represiunea stalinistă: Boris Pasternak (*Doctor Jivago*), Aleksandr Soljenițîn (*Arhipeleagul Gulag*) sau Vasili Grossman; pe de altă parte, după „dezghețul" poststalinist își fac apariția noi tendințe: valul siberienilor (Valentin Rasputin, Evgheni Evtușenko), **r.** esopic (Iuri Dombrovski), neopicarescul (Venedikt Erofeev). Redescoperirea mitologicului și a arhaicității reprimate, supraviețuind sub presiunea modernității industriale, se întâlnește cu explozia **r.** politic și al realismului magic sud-american (termen creat de criticul de artă Franz Roh), liderul acestei tendințe fiind, probabil, Gabriel Garcia Márquez, din *Un veac de singurătate*, dar și din *Toamna patriarhului*, alături de Mario Vargas Llosa, de Augusto Roa Bastos sau de Alejo Carpentier, pe când Jorge Luis Borges e, în acest sens, un precursor ajuns la excelență nu în **r.**, ci în micile ficțiuni parabolice. Realismul polifonic și **r.** politic fuzionează, grav sau ironic, în narațiunile greu clasabile ale lui Günter Grass și Heinrich Böll sau ale albanezului Ismail Kadare. O figură aparte fac **r.** psihanalitic-eseistice și simbolice ale lui Michel Tournier, ce se dedică și unor rescrieri (postmoderne) ale unor narațiuni exemplare; în același registru, dar cu alte mize, s-a ilustrat și Julian Barnes, romancier ironic versatil. Existențialismul italian (Cesare Pavese), cu altoi verist (Elio Vittorini), va fi concurat după al Doilea Război Mondial de valul postmodern reprezentat de pluriperspectivistul Italo Calvino sau de metaficționarul Umberto Eco. În Franța modernismul târziu și postsuprarealismul produc absurdismul întunecat al lui Samuel Beckett (*Molloy*), alături de autori greu inseriabili, precum antimodernul Henry de Montherlant, neodecadentul André Pieyre de Mandiargues și fantezistul morbid Boris Vian. Marcat de un refuz al epicului în favoarea descripției și a mecanismelor impersonale ale textului, avangardismul postbelic se manifestă în formula experimentală a Noului Roman (Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Nathalie Sarraute, Claude Simon, alături de mai „tradiționala" Marguerite Duras) și a Noului Nou Roman (Jean Ricardou) și de alergători solitari ca obiectualistul Georges Perec sau Jean Echenoz. O dezvoltare aparte a genului, în cadrul căreia absurdul se îmbină cu comicul, iar picarescul cu satira politică, cunoaște în perioada posbelică **r.** în țările Europei Centrale, la scriitori (unii dintre ei emigrați), între care Bohumil Hrabal, Sławomir Mrożek, Witold Gombrowicz, Milan Kundera (care e și un teoretician al **r.**) sau Peter Esterhazy. În Statele Unite se dezvoltă genul „docudrama", valorificând cruzimea documentului existențial brut (Truman Capote), în timp ce picarescul e redimensionat anarhic de generația beat (Jack Kerouac, William Burroughs), ficțiunea politică și intelectuală de Saul Bellow, Philip Roth sau E. L. Doktorow; **r.** adolescenței intră într-o nouă vârstă prin J. D. Salinger (*De veghe în lanul de secară*), **r.** postmodern reface legăturile cu ficțiunea premodernă, dar și cu distopia tehnologică, SF-ul sau picarescul prin autori extrem de diferiți, precum John Barth, Raymond Federman, Kurt Vonegut, Paul Auster sau Thomas Pynchon (autor de „ficțiuni paranoice" despre societatea postindustrială). Narațiunea romanescă feministă sau decolonială e reprezentată în Statele Unite, la vârf, de Toni Morrison, în Canada de Margaret Atwood, iar în Marea Britanie de Doris Lessing. Hiperrealismul și biografismul devin tendințe globale, cu o derivație mai acută în „autoficțiunea" franceză (termen lansat de Serge Doubrovsky). Genurile populare (SF, fantasy, cyberpunk, policier, horror, thriller) își impun în *mainstream* „clasicii" și „avangardiștii", după ce unele deveniseră populare prin pierderea vechiului statut cult (cazul **r.** gotic). Globalizarea aduce cu sine o nouă dinamică a genului. **R.** contemporan reunește, într-un metisaj derutant, identități culturale diferite, uneori hibride, dificil sau chiar imposibil de asociat unei singure tradiții naționale, rămânând însă, dincolo de orice metamorfoze, fidel funcției sale dintotdeauna, ca hartă a istoriei unei epoci.

Începuturile **r.** românesc stau sub semnul autohtonizărilor de texte străine la modă și al paternităților problematice. Modelele sunt romantice, sentimentale sau satirice, cu narațiuni în general naive, retorice, având un cadru preponderent citadin (Bucureștiul îndeosebi), intrigi sentimentale, social-istorice și de moravuri, subordonate de regulă unei agende emancipatoare, cu naratori limbuți, moralizator-teziști. Dezvoltarea presei și, implicit, a publicului favorizează apariția **r.** foileton sau în fascicule; publicul fiind mai cu seamă feminin, într-o societate patriarhală specia e conotată de multe ori ca „minoră" și normată prin exigențe morale în acord cu o cultură a

pudorii și a datoriei. Prima încercare cunoscută de **r.** autohton, *Elvira sau Amorul făr'de sfârșit*, datează din 1845 și poartă pe foaia de titlu mențiunea „romans compus de D.F.B.". Textul e o adaptare stângace a unui model străin, rămas, ca și autorul său, neidentificat. Tot din 1845 datează și încercarea de **r.** istoric *Radu al VII-lea de la Afumați*, despre care se precizează în subtitlu că ar fi fost tradus de S. Andronic după un presupus manuscris original al profesorului francez Buvelot, stabilit la București. O tentativă de **r.** a lui Ion Ghica, *Istoria lui Alecu*, datează din 1847; autorul nu a scris însă decât un fragment, rămas necunoscut mai bine de un secol; modelul e, și aici, un **r.** francez – *Jérôme Paturot à la recherche d'une position sociale* al lui Louis Reybaud. La stadiul de încercare a rămas și **r.** *Tainele inimei* al lui Mihail Kogălniceanu, publicat în 1850 în „Gazeta de Moldavia". Modelul balzacian este explicit – Kogălniceanu a și tradus trei capitole din *Physiologie du mariage* și a compus o proză cu titlu balzacian (*Iluzii pierdute. Un întâi amor*). Tot el a prefațat în 1853 – cu o „ochire asupra sclaviei"

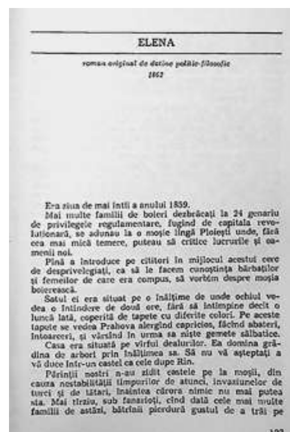

– prima traducere românească, realizată de Teodor Codrescu, din *Coliba unchiului Tom* de Harriet Beecher-Stowe. Trimiteri la Balzac apar (prin intermediul protagonistei, doamna B.) și în nuvela sentimental-ironică *O alergare de cai* a lui Costache Negruzzi. O tentativă modestă de **r.** sociomoral are în 1853 și Alexandru Pelimon (*Hoții și hagiul*). În același an, în februarie, G. Sion prezintă elogios în „Gazeta de Moldavia" **r.** *Manoil sau Căderea și înălțarea omului prin femeie* al lui Dimitrie Bolintineanu, pe care intenționa să-l publice în volum: „Romanul încă nu este cunoscut în literatura noastră decât prin traduceri. Mai multe romansuri, bune și rele, avurăm traduse până acum, dar aceste nu ne dau idee decât de deprinderile, năravurile, viața și istoria altor popoare. Ne trebuie un roman național; o scriere originală care să ne puie sub ochi societatea noastră așa cum este, și care desfătându-ne totdeodată să ne formeze inimile și să ne abată prin exemple de la viciurile cu care adeseori ne vedem căzuți. Lacuna aceasta ne-o împlinește D. Bolintineanu, poetul care adeseori ne-a desfătat prin versurile sale cele frumoase [...]. Cartea se va tipări într-un frumos format, pe hârtie velină, în Tipografia Româno–Franceză". Scrierea romantică a lui Bolintineanu – un **r.** epistolar și sentimental naiv inspirat de goetheanul *Suferințele tânărului Werther* – începuse a fi publicată însă în 1852, în singurul număr tipărit, dar nedifuzat din cauza cenzurii, al revistei „România literară" a lui V. Alecsandri. Tot Alecsandri îl va da în foileton (iulie–octombrie 1855), când se reia „România literară", după care apare și în volum. În „România literară" din 1855 iese, tot în foileton, **r.** *Serile de toamnă la țară* de Alecu Cantacuzino, una dintre cele mai mature producții autohtone de acest fel din epocă, și *Coliba Măriucăi*, o stângace adaptare umanitaristă a lui V. A. Urechia după *Coliba unchiului Tom*. Tot aici Urechia semnează **r.** istoric *Logofătul Baptiste Veleli*, alături de o schiță de **r.** inspirată de nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzi. Prolific, acesta mai publică în foiletonul ziarului „Românul" din 1857 un **r.** „psihologic" – *Omul muntelui*, semnat cu un pseudonim feminin (Doamna L.) și scris în colaborare cu scriitoarea franceză Marie Boucher, împreună cu care compune și (micro) **r.** *Les Sept montagnes* (*histoire moldave*), imprimat la Paris în 1863, sub o altă semnătură feminină, Marie Movila. După Unirea din 1859 producțiile se înmulțesc. În 1862 Bolintineanu

ELENA

roman original de datine politic-filosofic
1862

Era ziua de mai întîi a anului 1859.

Mai multe familii de boieri dezbrăcați la 24 genariu de privilegele regulamentare, fugind de capitala revoluționară, se adunau la o moșie lîngă Ploiești unde, fără cea mai mică temere, puteau să critice lucrurile și oamenii noi.

Pînă a introduce pe cititori în mijlocul acestui cerc de desprivelegiați, ca să le facem cunoștința bărbaților și femeilor de care era compus, să vorbim despre moșia boierească.

Satul ei era situat pe o înălțime de unde ochiul vedea o întindere de două ore, fără să întîmpine decît o luncă lată, coperită de tapete cu diferite colori. Pe aceste tapete se vedea Prahova alergînd capricios, făcînd abateri, întoarceri, și vărsînd în urma sa niște gemete sălbatice.

Casa era situată pe vîrful dealurilor. Ea domina grădina de arbori prin înălțimea sa. Să nu vă așteptați a vă duce într-un castel ca cele dupe Rin.

Părinții noștri n-au zidit castele pe la moșii, din cauza nestabilității timpurilor de atunci, invaziunelor de turci și de tătari, înaintea cărora nimic nu mai putea sta. Mai tîrziu, sub fanarioți, cînd dată cele mai multe familii de astăzi, bătrînii pierdură gustul de a trăi pe

123

publică un nou op romanesc, mai matur decât cel dintâi: subintitulat „roman original de datine politic-filosofic”, *Elena* reușește creionarea unei intrigi amoroase mai complexe, pe modelul balzacianului *Crinul din vale*, și câteva reconstituiri critice ale societății românești din preajma Unirii; al treilea **r.**, *Doritorii nebuni*, dat în foiletonul gazetei „Dâmbovița”, a rămas neterminat. Posibilă sursă de inspirație pentru *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, *Don Juanii de București*, nesemnat, apărut în „Independința” (1861-1862) și atribuit lui Radu Ionescu, are, totuși, o paternitate incertă. În introducere sunt semnalate încă de pe acum polimorfismul și anvergura genului: „romanțul poate lua toate formele, ne poate spune tot, ne poate descrie tot” sau „romanțul cuprinde tot, exprimă tot”. O paternitate incertă are și scrierea romanescă *Catastihul amorului* și *La gura sobei* (1865), alcătuită din două secvențe, atribuită tot lui Radu Ionescu, dar și lui Pantazi Ghica (autor, în 1860, al **r.** satiric *Un boem român*). Este primul metaroman din literatura română, cu un inventar parodic de incipituri în varii registre, continuat printr-un **r.** sentimental epistolar de factură psihologizantă care îl anunță, timid, pe Camil Petrescu. **R.** foileton, senzațional și „de mistere”, în linia Eugène Sue, cunoaște o vogă aparte în rândul clasei de mijloc incipiente (și odată cu dezvoltarea presei): cele două volume din **r.** de moravuri erotice *Misterele căsătoriei* de C. D. Aricescu (1861–1863), *Mistere din București* de Ioan M. Bujoreanu (1862) original și superior artistic altor scrieri de gen din epocă, adaptarea senzaționalistă *Misterele Bucureștilor* de George Baronzi (I–III, 1862–1864), **r.** basarabean anonim *Aglaia*, descoperit în 1997 în arhivele Ministerului de Externe rus, și alte câteva asemenea producții. Reușita autohtonă cea mai semnificativă a epocii o constituie *Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoareci mănâncă*. Publicat în foiletonul „Revistei române” conduse de A. I. Odobescu în 1862–1863 și apărut în volum în 1863, cu o intrigă maniheică plasată în ultimii ani ai domniilor fanariote și în primii ani ai domniilor pământene, **r.** a impus o imagine pitorească a Bucureștiului balcanic-fanariot, o critică socială și un erou paradigmatic, de o vitalitate care sfidează intențiile moralizant-pedagogice ale autorului: Dinu Păturică, tip inteligent și machiavelic de nou arivist social, cu o posteritate literară considerabilă. Inserturile documentare sau eseistice (despre teatru și muzică), combinația de realism (puțin probabil de sursă balzaciană, de vreme ce Filimon nu-l citise pe autorul francez) și romanț moralizator premodern, ca și viziunea dramaturgică fac din această scriere un hibrid la răscruce de drumuri. După 1870 **r.** lui Gr. H. Grandea indică un romantism aventuros deja fanat. Experiențele junimiștilor atestă însă o altă vârstă a speciei: elaborat în 1870, în perioada studenției sale vieneze, dar neterminat și rămas nepublicat în timpul vieții, *Geniu pustiu* de M. Eminescu nu e doar o narațiune romantică despre Revoluția pașoptistă din Transilvania, ci o compoziție de idei în care poematicul nocturn se aliază cu metaficțiunea, iar intriga sentimentală are o dimensiune livrescă (este enunțată de la început și o mică teorie ironică a **r.**, obținut în principiu prin eliminarea „poeziei”). Menționabil prin finețea comicului și complexitatea realistă a picturii de medii (cu ecouri din Lev Tolstoi) e *Mihai Vereanu* de Iacob Negruzzi (1873). Mult inferior e tezistul foileton satiric al lui Nicolae Xenopol, *Păsurile unui american în România* („Convorbiri literare”,

1879–1880), urmat de mai închegata scriere de „moravuri provinciale române” *Brazi și putregai* (1881), semnalând (unul prin „ficțiunea străinului”, celălalt prin examinarea unei familii boierești locale) interesul pentru realism social. Din cercul Junimii vor proveni, altfel, cele dintâi texte prin care maturitatea narativă a speciei va fi în fine atinsă. Considerat, pe urmele lui G. Călinescu, o „primă capodoperă a genului la noi”, *Mara* de Ioan Slavici (inserat parțial în revista „Vatra”, 1894, și tipărit în volum în 1906) e un bun **r.** „realist-poporan” și de familie al târgului multietnic bănățean și al lumii breslelor. Primul romancier român cu program și bune lecturi din marii realiști ruși și francezi va fi Duiliu Zamfirescu. *În fața vieții* (1884), *Lume nouă și lume veche* (1895), deși **r.** teziste, vădesc un prozator cu lecturi asimilate (Tolstoi, cu precădere) și o concepție teoretică formată (corespondența cu Titu Maiorescu o va pune foarte bine în evidență). Primul e un **r.** sentimental-social vizând pesimismul omului superior în fața vieții; C. Dobrogeanu-Gherea îl va numi pe romancier „pesimistul de la Soleni”, atribuind cărții un model livresc francez – minorul Octave Feuillet. *Lume nouă*... e un **r.** citadin inspirat direct din ambianța primelor mișcări socialiste românești. Piesele de rezistență ale autorului apar însă în intervalul 1894–1911: ele alcătuiesc o saga a familiei Comăneștieanu, cu posibil model zolist (ciclul Rougon–Macquart) și tolstoian, axată pe conflictul sociomoral dintre vechea boierime de țară (vădit idealizată) și noii îmbogățiți, corespunzând conflictului dintre ideal și real: *Viața la țară* (tipărit începând din 1894 în „Convorbiri literare”, iar în volum în 1898), de atmosferă boieresc-campestră, *Tănase Scatiu* (1907), **r**. social plasat în cadrul răscoalelor țărănești din 1888, *În război* (1902), dedicat Războiului pentru Independență, unde e folosit insertul documentar, urmate de mai modestele *Îndreptări* și *Anna sau Ceea ce nu se poate* (erotic-sentimentale). În afara seriei se plasează subtil-estetizantul **r.** epistolar *Lydda* (1911), unde intriga sentimentală e servită de un psihologism intelectualizat, prefigurând **r.** lui Camil Petrescu sau *Adela* lui G. Ibrăileanu. 1894 e un an favorabil **r.** autohton: pe lângă *Mara* și *Viața la țară*, poate fi consemnat *Dan* de Al. Vlahuță (modest calitativ), care impune, într-o cheie psihologizată, un tip al inadaptatului postromantic, tânăr intelectual idealist eșuând în lupta vieții moderne. Multe tentative romanești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, de la cele ale poetului Traian Demetrescu (*Cum iubim* ș.a.) sau ale lui C.I.A. Nottara (*Suflete obosite*) la Mihail Sadoveanu (*Însemnările lui Neculai Manea*, *Floare ofilită*), se plasează în descendența sa. Sunt ani în care apar și primele dezbateri mai serioase în jurul **r.**, cel mai articulat comentator fiind tânărul Nicolae Iorga, ale cărui articole (de o modernitate surprinzătoare la un viitor tradiționalist militant) și interogații despre statutul speciei („De ce nu avem roman?”) vor fi relansate în anii ’20, la ele răspunzând, cu începere din 1927, Mihai Ralea, Camil Petrescu, Mihail Sebastian și mulți alții. Apar și primele **r.** de anticipație prin Victor Anestin (*În anul 4000 sau O călătorie la Venus*) sau prin Henri Stahl (*Un român la Lună*). Pe urmele **r.** neterminat *Ursita* al lui B.P. Hasdeu (centrat pe drama cvasinaturalistă a unei eredități încărcate), **r.** social-istoric se dezvoltă, deocamdată timid, în ampla narațiune *Cu paloșul* de Radu Rosetti, în ciclul eteroclit *Din bătrâni* al lui Ioan Slavici (1905) sau pe o linie neoromantică și eroic-aventuroasă la

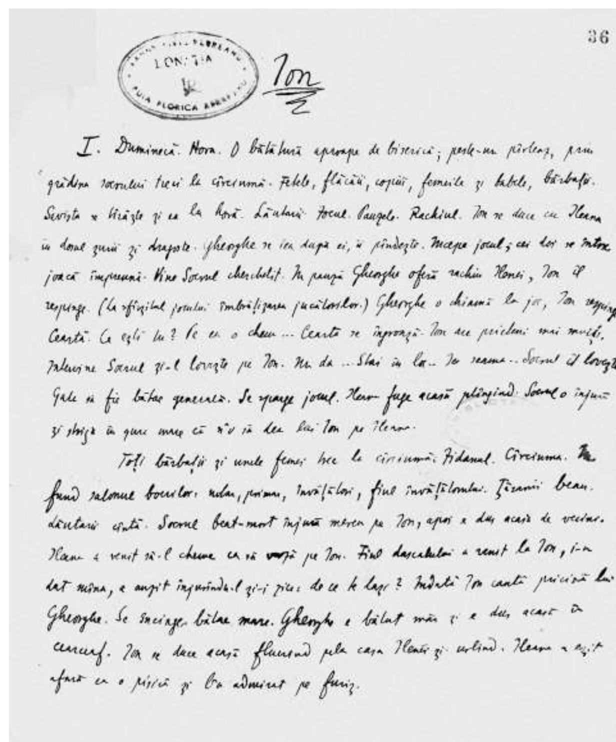

Mihail Sadoveanu (*Șoimii*, *Vremuri de bejenie*, stimulate de modelele Dumas–Sienkewicz, dar și de narațiunile populare „cu haiduci" ale lui N. D. Popescu; o realizare mai substanțială: *Neamul Șoimăreștilor*, 1915). Apar și primele tentative de **r.** poetic decadent – insolitul *Le Calvaire du feu* de Al. Macedonski, editat inițial în franceză și redimensionat substanțial în varianta românească *Thalassa* (publicată fragmentar în „Flacăra", 1916), „epopee a simțurilor" fantast-erotică în stilul flamboyant al italianului Gabriele d`Annunzio. Influența realiștilor și a naturaliștilor francezi se alătură celei a realiștilor ruși în proza minoră a târgurilor de provincie, care va da, înainte și după 1910, câteva **r.** mai coagulate (îndeosebi cele ale lui Sadoveanu: *Floare ofilită*, *Apa morților* ș.a.) într-o perioadă de dominație a genului scurt. Un bun **r.** realist „din viața românilor ardeleni", cu un conflict moral dramatic, axat pe viața minerilor din Munții Apuseni, este *Arhanghelii* de Ion Agârbiceanu (1914). **R.** rural, asociat ideologiilor populist-agrariene (sămănătorism, poporanism) în perioada de consolidare a proiectului național prin politici de ridicare a satului, este totuși slab reprezentat prin comparație cu proza de mici dimensiuni; apar mai ales **r.** corespunzând unui public de proletari intelectuali și dezrădăcinați, produs de urbanizarea și industrializarea incipiente. După 1918 statul român unificat, intrat într-o nouă fază a dezvoltării economic-sociale, politice și culturale, creează și premisele unei liberalizări a **r.** Acesta cunoaște un avânt fără precedent, sincron cu marile modele moderne internaționale și cu modificările produse la nivelul publicului. În fapt, sincronizarea are loc simultan cu recuperarea din mers a decalajelor și restanțelor. Maturizarea **r.** realist se produce, spre exemplu, abia acum, fiind însă hibridizată cu tehnici și perspective modern(ist)e, în sinteze specifice. Balzacianismul sau zolismul, **r.** de familie ș.a. sunt ilustrate în cele două decenii interbelice de marile **r.** ale lui Liviu Rebreanu (*Ion*, *Pădurea spânzuraților*, *Răscoala*), de experimentele balzaciene ale lui G. Călinescu (*Enigma Otiliei*, în special) și de retrospecțiile lui Ion Marin Sadoveanu (*Sfârșit de veac în București*) sau de frescele sociale cu tentă jurnalistică ale lui Cezar Petrescu (afine realismului social american de tip Theodore Dreiser) sau de cele ale lui Corneliu Moldovanu. Autori ilustrați înainte de 1918 în proza scurtă (Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu) devin romancieri importanți; alții (ca Mihail Sadoveanu) își redimensionează **r.** în interiorul unor formule personale mult mai elaborate, cu filtru modern. Ciclul familiei Hallipa al Hortensiei Papadat-Bengescu (dar și **r.** din afara seriei) combină analiza modernistă (afină Virginiei Woolf) cu reformulări sofisticate ale realismului și naturalismului, societatea fiind scrutată dinspre diformitățile și bolile protagoniștilor. În *Craii de Curtea-Veche* Mateiu I. Caragiale sublimează decadentismul balcanic bucureștean într-un text „heraldic" și ezoteric, pe fundal realist, dar cu atmosferă și compoziție poematică. Proza abisală rusă (de la Dostoievski la Leonid Andreev) e valorificată de Gib I. Mihăiescu (*Rusoaica*) și de Henriette Yvonne-Stahl (*Steaua robilor*), pitorescul etnografic de Emanoil Bucuța, iar bovarismele exotismului cosmopolit în *Europolis* al lui Jean Bart. În *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (1930) Camil Petrescu – admirator al lui Marcel Proust – combină formula analizei introspective franceze cu observația critică socială și reportajul de front practicat de Erich Maria Remarque, în timp ce în polifonic-experimentalul *Patul lui Procust* amorsează **r.** unui București din epoca jazzului, afin cu narațiunile lui Francis Scott Fitzgerald. În trilogia de mare succes *La Medeleni* Ionel Teodoreanu impune un standard al romanului adolescenței; ecouri tolstoiene, dar și proustiene, contaminări cu eposul lui Romain Rolland din *Jean-Cristophe* și elemente ale estetismului decadentist se regăsesc într-o formulă eclectică, al cărui lirism metaforizant, de atmosferă, îmbibă tot mai mult **r.** ulterioare, poematic-sentimentale sau sociale ale autorului ieșean. Într-o variantă mai limpezită evoluează, ca romancier liric, Mihail Sebastian în *Orașul cu salcâmi*, **r.** sentimental-ironic al adolescenței provinciale, înrudit cu *Romanul lui Mirel* de Anton Holban, și în *Accidentul*, **r.** al vacanței și al aventurii eliberatoare, trimițând, între alții, la Norah James, André Maurois și mai ales la Henri Alain-Fournier. O alternativă la **r.** patriarhal-decadent al adolescenței de tip Ionel Teodoreanu există la Mircea Eliade (postumul *Roman al adolescentului miop*, amintind de *Un om sfârșit* al lui Giovanni Papini). În descendența lui André Gide, cu care a fost adesea comparat, Eliade va practica, din 1930, un tip de **r.** al autenticității și experienței, mai întâi în desfășurări ale experiențelor anglo-indiene, precum *Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi* sau *Șantier* (**r.**-jurnal, livrat drept „roman indirect"),

pentru ca, întors din India, să practice un **r.** ideologic-generaționist de tip frescă la persoana a treia, stimulat de **r.** american de tip John Don Passos (în *Întoarcerea din rai* și în *Huliganii*), evoluând în anii următori către un fantastic neogotic inspirat de magia folclorică autohtonă (*Domnișoara Christina*) și către un **r.** liric cu substrat mitic (*Nuntă în cer*). Și modelul joycean va fi revendicat de Eliade (fără mare acoperire) în **r.** „italian" cu substrat ezoteric *Lumina ce se stinge*, fiind prezent mai explicit în monologul interior din *Proces* al lui Ion Biberi (și cu ecouri kafkiene). Autobiograficul deghizat definește narațiunile romanești confesiv-analitice ale lui Anton Holban (*O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*, *Jocurile Daniei*), unde angoasa morții subminează o cazuistică a geloziei în siajul lui Proust, trecută prin moralismul clasic francez. O variantă stranie de **r.** al adolescenței inocente este *Interior* de C. Fântâneru, unde confesiunea la persoana întâi se asociază unui prezent narativ de tip jurnal. În asemenea narațiuni, cărora le pot fi adăugate și altele, precum postumele *Gaudeamus* de Mircea Eliade și *Într-un cămin de domnișoare* de Anișoara Odeanu sau mai puțin izbutitul **r.** *Adolescenții din Brașov* de Pericle Martinescu, adolescența e abordată mai estompat exterior decât la Ionel Teodoreanu sau la Ion Minulescu. O ipostază încă mai stranie, în care epicul e abolit în favoarea unui interiorități halucinante, transcrisă la rece, este *Întâmplări în irealitatea imediată* de M. Blecher, mai obiectivat epic în cosmopolitul *Inimi cicatrizate*, **r.** al vieții la limită într-un sanatoriu francez pentru bolnavi de tuberculoză osoasă, diferit de eseismul filosofic din *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann. Altfel decât Hortensia Papadat-Bengescu, Blecher abordează fiziologicul, sexualitatea și corporalitatea bolnavă într-o formulă în care poematicul, meditația și confesiunea diaristică fuzionează intens. Emanciparea sexualității, comună **r.** românesc modern din anii 1920–1940, se traduce uneori prin ipostaze deviante sau, la limită, monstruoase (*Ambigen* de Octav Șuluțiu, dar și la Tudor Arghezi, H. Bonciu, F. Aderca, Dan Petrașincu sau Ion Călugăru). Naratologic, omnisciența de varii nuanțe (de la impersonalitate la delegări către personaje reflector) se asociază cu tehnici perspectiviste (pluralitate a naratorilor, stil indirect liber, dar și introspecție sau observație la persoana întâi), ale captării subconștientului (fluxul conștiinței ș.a.), cu inserturi documentare (jurnal intim, reportaj) sau eseism. **R.** lui F. Aderca experimentează un mare număr de formule, de la cel erotic (*Caporalul Aurel*, *Domnișoara din str. Neptun*), de război (*1916*, *Moartea unei republici roșii*), sau SF (*Orașele înecate*) la **r.** parodic (*Aventurile lui Ionel Lăcustă Thermidor*). Un caracter aparte au scrierile grotesc-apocaliptice ale lui H. Bonciu, influențate de expresionismul vienez (*Bagaj*, *Pensiunea doamnei Pippersberg*), sau utopia neagră, cu infuzii swiftiene, din *Cimitirul Buna-Vestire* de Tudor Arghezi, autor și al altor **r.** satirice, însă de factură diferită (*Lina*, *Ochii Maicii Domnului*), în care fragmentul, tableta, prozopoemul devin, ca și manierismul stilistic, ingrediente de bază, programatic opuse realismului „lipsit de stil" al lui Liviu Rebreanu. Stimulat mai ales de traducerile din producția sentimentală a lui Pitigrilli sau a lui Maurice Dekobra, **r.** popular de dragoste e bine ilustrat (prin Mihail Drumeș ș.a.) sau cel de aventuri (pe urmele antebeliculului N. D. Popescu). În schimb, **r.** polițist e deocamdată puțin reprezentat și în general hibrid. O oarecare vogă, dar cu puține realizări notabile, înregistrează în anii '30 **r.** social sau proletar prin Petre Bellu (*Apărarea are cuvântul*) sau prin Gherasim Luca (*Roman de dragoste*), **r.** periferiei urbane (și al mahalalei) prin

36

Ion

I. Duminică. Hora. [illegible]

G.M. Zamfirescu, Tudor Teodorescu-Braniște, Carol Ardeleanu, Sărmanul Klopștock, Mircea Damian, Constantin Barcaroiu ș.a., **r.** cartierelor (și, în genere, al mediilor) evreiești prin I. Peltz (*Calea Văcărești*), Ion Călugăru (*Copilăria unui netrebnic*), Ury Benador, I. Ludo, incidental prin Mihail Sebastian (în *De două mii de ani...*). Un caz aparte îl constituie **r.**, de un succes care a depășit granițele, ale lui Panait Istrati, scrise inițial în franceză și traduse (câteodată chiar de autor) în română, unde picarescul „vagabond" de „Gorki balcanic" (Romain Rolland) asociază eposul oriental cu un umanitarism social fără frontiere. Emancipării marginalității sociale sau etnice i se adaugă și cea de gen, numărul romancierelor crescând spectaculos între cele două războaie și în perioada imediat următoare față de perioada antebelică, în care nume ca Sofia Nădejde sau Bucura Dumbravă reprezintă excepții. Alături de scrierile de prim rang ale Hortensiei Papadat-Bengescu, **r.** unor autoare precum Henriette Yvonne Stahl, Anișoara Odeanu, Lucia Demetrius, Cella Serghi, Ioana Postelnicu, Sorana Gurian, Sanda Movilă, Georgeta Mircea-Cancicov lansează doar câteva din zecile de nume care se afirmă în acești ani, în acord cu modelele feminine ale genului din proza internațională (Virginia Woolf, Mary Webb, Rosamond Lehmann, Colette, Katherine Mansfield) și cu aproape toate formulele narative practicate de scriitorii-bărbați, de la realismul social la analiza introspectivă și autobiografismul autenticist. Diversitatea tipologică e, în ansamblu, considerabilă; se pot adăuga **r.** cazuist-morale ale lui Gala Galaction (*Roxana*, *Doctorul Taifun*, multietnicul *Papucii lui Mahmud*), în prelungirea manierei lui Lev Tolstoi din *Sonata Kreutzer*, sau experiențele epice ale lui Victor Ion Popa din *Sfârlează cu fofează* (o variantă autohtonă a „romanului aviatic" de tip Antoine de Saint-Exupéry), afirmat cu umanitaristul *Velerim și veler Doamne*. Nu în ultimul rând se cuvin evidențiate **r.** criticilor literari: E. Lovinescu substituie, în *Mite* și *Bălăuca*, o potențială biografie a lui Eminescu prin pagini documentare despre iubitele acestuia și climatul epocii, iar în *Bizu* ș.a. recondiționează, demonstrativ, problematica intelectuală a inadaptării. Singurul **r.** al lui G. Ibrăileanu, confesiv-introspectivul *Adela* (1933), dă o replică retro **r.** autenticist al noilor generații; narațiunea de atmosferă moldovenească *fin-de-siècle* îmbină aici cazuistica proustiană a iubirii imposibile cu ecouri din Ivan Turgheniev. Cea mai puternică vocație de romancier se întâlnește însă la G. Călinescu, ale cărui producții interbelice – neolongosianul, în cadru urban modern, *Cartea nunții* (1933), metabalzacianul *Enigma Otiliei* (1938) – sunt repere autohtone ale genului, de un clasicism (sau realism clasic) trecut prin alambicurile unei modernități citadine subtile și complexe.

Ideile teoretice în legătură cu **r.** apar încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, ulterior devin substanțiale prin scrisul lui Radu Ionescu, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Duiliu Zamfirescu ș.a., pentru ca în primele trei decenii ale secolului următor să se impună ca preocupare majoră. Dezbaterile capătă amploare mai ales după 1925, sub impulsul teoriilor lui E. Lovinescu privind modernizarea speciei, anume prin evoluția de la subiectivismul naratorial (moralizant și liric) al prozei antebelice la intelectualizare compozițională și „obiectivare epică" (în sensul impersonalității, neutralității etico-subiective a naratorului), dar și pe palierul sociotematic, de la rural la citadin, corespunzător evoluției liberal-burgheze a civilizației române moderne. G. Ibrăileanu, criticul de la „Viața românească", dezvoltă în eseul *Creație și analiză* (1926) o tipologie dihotomică a **r.** „de creație" (centrat pe „iluzia vieții" de tipul mimesis-ului realist) și a **r.** „de analiză" (având ca model tipul de analiză intelectualizată a lui Proust); tot el face teoria **r.** „total". Mai târziu G. Călinescu va face o apologie a vieții moderne în **r.**, paralel cu o reabilitare a tematicii rurale și a modelului realist-balzacian ca expresie a nevoii de clasicitate arhitectonică, înțeleasă, la rându-i, ca refuz al accidentalului și documentarului în favoarea creației „durabile și esențiale". Este o modernizare paradoxală a speciei, după cum, la Lovinescu, dezideratul modernizării conține o propensiune realist-clasicizantă. Pe linie lovinesciană, Camil Petrescu se declară în favoarea citadinizării **r.**, dar și a unei „noi structuri" moderniste (ca la Marcel Proust) și a „autenticității" anticalofile la persoana întâi. Mihail Sebastian pledează pentru un nou **r.** „liric", în alt sens decât cel avut în vedere de Lovinescu, după cum Camil Petrescu are în vedere un alt tip de subiectivare, o „subiectivare obiectivă" a perspectivei, de fapt. Există în cercurile de avangardă și voci care decretează „moartea" **r.**, considerat inapt (prea lent și prea fals) pentru noul ritm al vieții moderne, alternativele invocate fiind cu precădere nonficționale: reportajul sau jurnalul

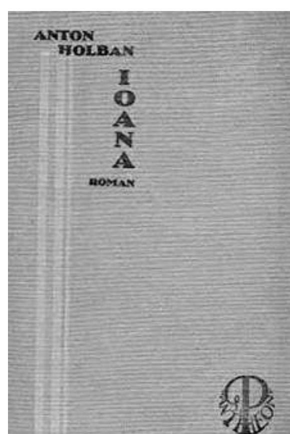

intim. Astfel, Ion Vinea afirmă în *Manifest activist către tinerime*: „Un bun reportaj cotidian valorează mai mult decât un roman de aventuri sau de analiză”. Suprarealiștii refuză **r.** (și „romanescul” burghez) în favoarea „poemului”; sunt experimentate și caricaturi ale speciei, precum „romanul în patru părți” *Pâlnia și Stamate* al lui Urmuz, luat adesea în serios ca (anti)**r.**, burlesc-absurdistele *Apunake* de Grigore Cugler, *Cocktail* de Victor Valeriu Martinescu ș.a. Paradoxal, reluarea la 1927 a dezbaterii *De ce nu avem roman?*, lansată de N. Iorga în urmă cu aproape patru decenii, coincide cu boom-ul fără precedent al **r.**, iar eforturile unor sociologi ai literaturii precum Mihai Ralea de a explica prezumata carență printr-un deficit al tradiției culte sunt spectaculos infirmate. În anii ’30 **r.** își schimbă treptat modelele, de la cele franceze (mai puțin germane) spre cele anglo-saxone (engleze, americane etc.), în primul rând prin Mircea Eliade și prin colegii săi de generație. Eliade enunță și câteva mici teorii, cum ar fi articolul *Romanul oceanografic*, unde tropismele și clișeele care bântuie subconștientul omului modern întâlnesc involuntar psihologia abisală a lui Carl Gustav Jung. Anul 1933 a fost considerat, retrospectiv, „anul romanului românesc”, cum va aprecia Paul Cornea într-un studiu de sociologia literaturii din volumul *Aproapele și departele*; producția de **r.** valoroase sau notabile este, statistic, superioară celorlalți ani interbelici. Dezbaterile – alimentate, între alții, de G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Al. A. Philippide – despre **r.** și viața modernă, despre raporturile cu biografia etc., considerațiile lui Mihail Sebastian sau cele ale lui Camil Petrescu se cer a fi consemnate. Fără a emite (cu puține excepții) teorii naratologice sau stilistice, comentatorii evidențiază tendința de intelectualizare și abstractizare proprii **r.** modern, deplasarea dinspre omnisciență către subiectivitatea persoanei întâi sau către pluriperspectivism, tehnica memoriei involuntare, adâncirea în subconștient prin intermediul fluxului conștiinței. **R.** modern(ist) este asimilat „analitismului”, individualismului sau psihologismului. Sunt aduse în discuție și raporturile între **r.** (asimilat construcției complexe) și povestire (asimilată narativității simple, genuine); de aici și distincția între romancierii de vocație și romancierii-povestitori, unde sunt plasați Panait Istrati și, câteodată, M. Sadoveanu. Pe urmele lui Albert Thibaudet, care considera geniul (și personajul excepțional în genere) inapt pentru **r.**, este pus în discuție eroul de biografie, vorbindu-se despre felul în care e privit Eminescu în biografiile sau în **r.** care-i sunt dedicate. Are loc, oricum, o deconcertantă diversificare a formulelor; apar **r.** politice (*Gorila* de Liviu Rebreanu) și primele **r.** polițiste autohtone, **r.** istorice ale lui Mihail Sadoveanu sunt redimensionate intelectual-ezoteric (*Creanga de aur*, 1933) sau fabulos-epopeic (*Frații Jderi*, I–III, 1935–1942) într-o direcție compatibilă cu a germanilor Hermann Hesse și Ernst Jünger, iar altele transgresează vechile granițe ale speciei (M. Blecher), transformă istoria premodernă în spectacol livresc-lingvistic (Dinu Nicodin în *Lupii* sau în *Revoluția*), cochetează cu fantasticul și miticul etc. În anii ’40, înainte de instaurarea regimului stalinist, experiențialismul Tinerei Generații interbelice și literatura adolescenței cunoaște un avatar în existențialismul **r.** lui Dinu Pillat (*Tinerețe ciudată*, *Moartea cotidiană*) și în cel al lui Alexandru Vona (*Ferestrele zidite*, editat postum, în 1993), iar epicul tradițional se întoarce în variante cosmopolit-exotice, ca

în *Frunzele nu mai sunt aceleași* de Mihai Villara, *Zilele nu se întorc niciodată* de Sorana Gurian, *Blocada* de Pavel Chihaia sau în primele **r.** ale lui Radu Tudoran (*Un port la Răsărit*, *Întoarcerea fiului risipitor*), la care există și experimente de tip distopic în *Ferma „Coțofana veselă”*, date la tipar aproape simultan cu *Ferma animalelor* de George Orwell.

După 1948 instaurarea stalinismului și a realismului socialist schimbă radical evoluția internă a speciei. Naturalismul, estetismul, modernismul sunt repudiate ca „dușmănoase”, ilustrări ale valorilor unui vechi regim condamnat de istorie, iar **r.** realist-socialist recondiționează realismul (recuperat ca „realism critic” pe direcția sa socială și antiburgheză) pe formula unui „clasicism proletar” și a unui „romantism revoluționar” sui-generis. S-ar putea spune că este o reeditare laică a romanțului medieval, vechiul idealism metafizic fiind substituit cu idealismul materialist-comunist pe formula basmului eroic în care binele ideologic învinge răul exploatării, prin determinismul implacabil al istoriei și al luptei de clasă. Stereotip-propagandistice, **r.** recicleează adesea scrieri mai vechi în cazul unor autori „burghezi” care-și manifestă adeziunea la noua ordine (Ion Marin Sadoveanu în *Ion Sântu*, Henriette Yvonne Stahl în noua ediție la *Voica*, Mihail Sadoveanu în *Nada florilor* ș.a.). Totuși, nu de puține ori, dincolo de scheletul ideologico-propagandistic, asemenea scrieri conțin pagini de observație socioumană și istorică relevantă: Petru Dumitriu în *Pasărea furtunii* și în *Drum fără pulbere*, Mihail Sadoveanu în *Mitrea Cocor*, Zaharia Stancu în *Rădăcinile sunt amare*, Iulia Soare în *Familia Calaff*, V. Em. Galan în *Bărăgan*, Lucia Demetrius în *Primăvara pe Târnave*, Nagy Istvan în *La cea mai înaltă tensiune* ș.a. Apar tot acum și **r.** propagandistice în versuri. Transformarea familiei burgheze impune un **r.** de familie: câteva dintre cele mai valoroase producții ale epocii, parțial sau (câteodată) total sustrase canoanelor realismului socialist, vin pe filiera realistă social-istorică: trilogia *Cronică de familie* de Petru Dumitriu (1956, frescă a unui secol de istorie modernă, unde tezismul ideologic e amortizat de bogăția și complexitatea intrigii), *Bietul Ioanide* (1953, satiră și parabolă a intelectualului ca victimă și agent al istoriei) și *Scrinul negru* (1960, satiră antiaristocratică polifonică) de G. Călinescu, *Ion Sântu* de Ion Marin Sadoveanu (1957), *Desculț* de Zaharia Stancu (1948) și, nu în ultimul rând, *Moromeții* de Marin Preda (1955, **r.** paradigmatic al țărănimii în pragul celui de-al Doilea Război Mondial). Scepticismul ironic al protagoniștilor și replierea parțială din calea actualității înspre epoci anterioare creează breșe în frontul propagandistic, discursul romanesc recuperând naturalismul repudiat oficial și o autenticitate a limbajului de sursă caragialiană. Apar **r.** SF, polițiste, istorice și de aventuri, uneori sustrase ingerințelor politico-propagandistice, ca în *Toate pânzele sus!* de Radu Tudoran (1954), una dintre cele mai valoroase cărți de aventuri din literatura română, plasată în atmosfera narațiunilor cu exploratori din secolul al XIX-lea; ulterior autorul va continua pe o linie neoromantică în seria *Fiul risipitor* sau de frescă istorică în ciclul *Sfârșit de mileniu*, cu episoade conformist-actualiste gen *Dunărea revărsată*. Aproape toate abaterile de la canonul realist-socialist se manifestă în relativa relaxare de după moartea lui Stalin (1953). În pofida reprimării altor formule, în interiorul celor permise poate fi constatată o evoluție și o maturizare în raport cu experiențele romanești

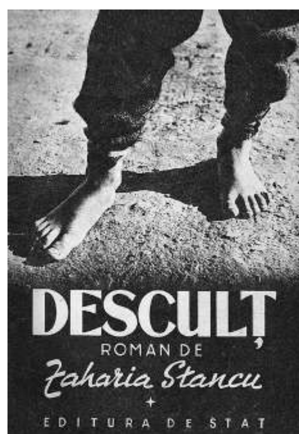

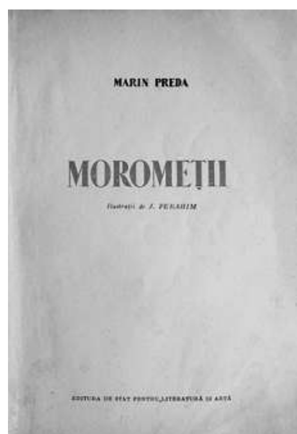
anterioare: explorarea periferiei urbane înregistrează prin *Groapa* de Eugen Barbu (1957) prima reușită majoră (un **r.** de calitate al periferiei, mai puțin semnalat, este scris de Ion Băieșu). Notabile, cu fresce credibile ale mediilor ardelenești imediat postbelice sunt *Străinul* și *Setea* de Titus Popovici. Cu cât intriga e mai depărtată de actualitatea colonizată propagandistic, rezultatele sunt mai complexe, ca în *Nicoară Potcoavă* de Mihail Sadoveanu (rescriere superioară a textului din *Șoimii*). Există în epocă și o literatură subterană, nepublicabilă în contextul politic dat, precum **r.** parabolă mistică al lui V. Voiculescu, *Zahei Orbul* etc. Exilul are în aceeași perioadă câteva producții importante, apărute inițial în franceză: *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu, **r.** total *Noaptea de Sânziene* de Mircea Eliade – frescă istorico-politică și simbolică a României din anii ’30–’40, parabola *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia; după 1960 vor urma **r.** lui Petru Dumitriu, Dumitru Țepeneag, Paul Goma și Virgil Tănase. Destalinizarea din anii următori va aduce cu sine, pe lângă renunțarea la dogma realismului socialist, noi formule ale **r.** politic: cel al dezvăluirilor despre abuzurile anilor ’50 (colectivizarea îndeosebi), **r.**-parabolă (așa-numitele **r.** esopice), **r.**-anchetă ș.a. Modelele se schimbă semnificativ în raport cu interbelicul, îndepărtându-se de Europa Occidentală în favoarea unor zone extraeuropene, de contact traumatic între tradiții arhaice și o modernizare industrială agresivă: narațiunile romanești ale realismului magic sud-american, **r.** „siberienilor”, narațiunea labirintică a lui William Faulkner sunt câteva dintre cele mai influente. Modelele moderniste interbelice de tip „ionic” (în sensul lui Albert Thibaudet și în cel al lui Nicolae Manolescu) sunt mai slab reprezentate, în special la Al. Ivasiuc, Gabriela Adameșteanu, Dana Dumitriu, iar modelele franceze (neo)avangardiste de tip Nouveau Roman au o influență relativ limitată. Ca alternativă la „colectivizarea” literaturii, apar tentative de „privatizare” prin cartografierea unor „proprietăți imaginare” (după modeleul Macondo-ului marquezian sau al Yoknapatawpha-ei faulkneriene): Metopolisul postbizantin din *Cartea milionarului* de Ștefan Bănulescu (1977), Pătârlagele din **r.** mitico-politice lui Dumitru Radu Popescu, Platoneștiul din cele social-livrești ale lui Paul Georgescu, Bărăganul lui Marin Preda, Zaharia Stancu sau al lui Fănuș Neagu (*Îngerul a strigat*) ș.a. Fănuș Neagu reformulează, într-un lirism sălbatic, exuberant, povestirea „vagabondajelor” lui Panait Istrati, iar Zaharia Stancu, după câteva **r.** imediat postbelice de moravuri burgheze, cuantifică experiența biografică a alter ego-ului Darie într-o serie picarescă inegală, dar notabilă, proiectată în primele decenii ale secolului al XX-lea; o excepție notabilă: *Șatra*, **r.** despre viața romilor din lagărele de concentrare ale anilor ’40. Apărut ca reacție permisă (după liberalizarea din 1965 a sistemului comunist) la abuzurile stalinizării, **r.** privind „obsedantul deceniu” este ilustrat în special prin ficțiunile realiste, realist-mitice sau realist-parabolice ale lui Marin Preda (volumul II din *Moromeții*, *Intrusul*), Augustin Buzura (**r.**-anchetă *Fețele tăcerii*), Dumitru Radu Popescu (ciclul *F.*, compus pe o formulă labirintic-faulkneriană), Constantin Țoiu (sofisticatul *Galeria cu viță sălbatică*), Al. Ivasiuc (*Păsările*), Ion Lăncrănjan (*Cordovanii*, *Fiul secetei*), Petre Sălcudeanu (*Biblioteca din Alexandria*) ș.a. Un **r.** politic pe model sud-american oferă Al. Ivasiuc în *Racul*, parabolă a puterii care contrastează cu cazuistica anterioară a activiștilor de partid poststaliniști, prinși în „dileme” etice, intelectuale și sentimentale insolubile, transpuse de multe ori prin tehnica monologului interior, a dezbaterii sau a fluxului conștiinței, căutarea adevărului fiind condusă epic prin intermediul unor ziariști, exploratori sau anchetatori (investigatori). **R.** istoric cunoaște multiple variante, de la ciclul „tolstoian” al lui Paul Anghel din *Zăpezile de-acum un veac*, trecând prin eposurile postcamilpetresciene ale lui Eugen Uricaru (*Rug și flacără*, *Așteptându-i pe învingători* ș.a.) la psihologizantul *Prințul Ghica* al Danei Dumitriu, dar și la eposul liric al Ilenei Vulpescu (*Sărută pământul acesta*), la parabolele neobizantine ale lui Alice Botez (*Dioptrele*, *Eclipsa*, *Emifera de dor*) sau la ficțiunile stranii, ironic-ezoterice și estetizante ale lui Ștefan Agopian (*Ziua mâniei*, *Tobit*, *Sara*). În registru popular-senzațional, cu epic cinematografic, se situează frescele lui Vintilă Corbul (*Căderea Constantinopolelui*, *Uragan asupra Europei*), unde romanescul de tip Cezar Petrescu se aliază cu narațiunea istorică post-dumasiană de tip Maurice Druon. După **r.** lui Titus Popovici și după cele ale lui Eugen Barbu (autori și de „**r.** cinematografice” de tip istoric), abordarea celui de-al Doilea Război Mondial se schimbă dramatic prin disputatul *Delirul* al lui Marin Preda (1975), **r.** al inițierii unui tânăr intelectual de la țară

în „delirul” istoriei mari a Europei. Narațiunea lui Preda – care a generat și un scandal diplomatic în relațiile cu URSS și RFG – poate fi citit în oglindă cu o altă scriere controversată, *Ora 25* a lui Constantin Virgil Gheorghiu, apărută în Franța prin intermediul Monicăi Lovinescu și ecranizată cu succes; controverse politice asemănătoare va genera, un deceniu mai târziu, și *Căderea în lume* de Constantin Țoiu, prin abordarea neconvențională a legionarismului și a comunismului ilegalist interbelic. Autorul *Moromeților* va transpune în intelectualizatul *Risipitorii*, dar mai ales în camusianul *Intrusul*, și dramele urbanizării industriale a țărănimii în epoca postbelică. Istoria recentă, cu dramele sale greu avuabile politic, va fi recuperată frontal în *Cel mai iubit dintre pământeni* (I–III, 1980), un **r.** complex și puternic, cu tentă etico-filosofică, prin care autorul iese din zona „moromețiană” către teritorii tematice noi – orașul transilvănean multietnic, represiunea politică a intelectualității. **R.**-eseu, **r.**-meditație filosofică, **r.**-dezbatere etico-ideologică, **r.**-anchetă sunt formulele care dau tonul începând din anii ’70, centrate în jurul marilor teme ale puterii și adevărului. Pe urmele tânărului Mircea Eliade (*Huliganii*), dar mai ales în descendența lui Petru Dumitriu (psihanaliticul *Proprietatea și posesiunea*), stimulate suplimentar de filosofia lui Nietzsche și de literatura lui Dostoievski și Thomas Mann, se înscriu **r.** de idei ale lui Nicolae Breban (*În absența stăpânilor*, *Animale bolnave*, *Bunavestire*, *Don Juan* ș.a.), care tematizează „demonia” imprevizibilă a relațiilor de putere dintre indivizi. În siajul prozei ardelene de tip Slavici–Rebreanu–Victor Papilian se situează **r.** „conștiinței etice” ale lui Augustin Buzura, anchete realist-existențialiste în care, dincolo de explorarea unor medii sociale sustrase propagandei, miza moral-politică o constituie dezvăluirea unor adevăruri care pun individul în conflict cu societatea – *Absenții*, tributar literaturii absurdului, psihologizantul *Orgolii*, „proletarul” *Vocile nopții*, cazuisticul *Refugii*, subversivul *Drumul cenușii*, prima abordare epică, indirectă, a grevei minerilor din 1977. O variantă mai alambicat-intelectuală de discurs romanesc politic-existențial dezvoltă Norman Manea în *Cartea fiului*, *Zilele și jocul*, *Plicul negru*. Nu lipsesc frescele panoramice – ciclul *Sfârșit de mileniu* al lui Radu Tudoran; un proiect mai ambițios, vizând istoria lumii, va propune mai târziu, în anii ’90, Gheorghe Schwartz în *Cei o sută*. Apar și texte dificil clasabile, cum ar fi *Lumea în două zile* de George Bălăiță, unde o anchetă fabulos-ocultă a unor morți inexplicabile generează o narațiune multistratificată, cu incidențe joyciene, gogoliene și musiliene plasate în zona crepusculară a provinciei. O direcție alexandrină aparte a **r.** românesc poststalinist este cea livresc-autoreferențială, ilustrată de Radu Petrescu (*Matei Iliescu*, *Ce se vede*) sau de Mircea Horia Simionescu (îndeosebi în *Ingeniosul bine temperat*, I–V, 1969–1983). Stimulate de **r.** lui G. Călinescu, ele sunt, în egală măsură, debitoare unor scrieri premoderne (Cervantes, Swift, Sterne) sau experiențelor de secol XIX (Flaubert), trecute prin filtrul estetic al modernității radicale și al hibridizării genurilor; ea va fi emulată, mai târziu, de adepții postmodernismului programatic. Experimentul romanesc înregistrează la finele anilor ’60 și în anii ’70–’80 câteva realizări notabile: de la kafkianismul oniric al lui Vintilă Ivănceanu (*Până la dispariție*) și atipicul eseu biografic *Viața și întâmplările lui Zacharias Lichter* al lui Matei Călinescu până la fantezismul lui Marin

Sorescu (*Viziunea vizuinii*, *Trei dinți din față*) sau la **r.** (neo)suprarealist *Zenobia* de Gellu Naum (replică textualizantă la *Nadja* de André Breton). Apar și variante de **r.** spiritual-simbolic filtrate prin experimente moderniste la Mircea Ciobanu (*Martorii*) sau la Alice Botez (*Iarna fimbul*, *Pădurea și trei zile*), de pildă. **R.** de familie e redimensionat, via Petru Dumitriu, în cheia politică a istoriei recente comuniste, dar cu perspectivă schimbată (saga Vlașinilor a Ioanei Postelnicu, *Dimineață pierdută* de Gabriela Adameșteanu, cu ecouri din Proust și Joyce, *Triptic* de Lucia Demetrius), cu dezvoltări mitico-simbolice în seria *Istoriilor* lui Mircea Ciobanu. După unele experiențe de **r.** al periferiei încă tributar schemelor realismului socialist (*Facerea lumii*, *Șoseaua Nordului*), dar și după capodopera din *Groapa*, Eugen Barbu abordează noi teritorii – mediile fotbalistice (*Unsprezece*), timpul fanariot (*Princepele* sau *Săptămâna nebunilor*, parabole decadente despre deșertăciunea puterii), culisele presei interbelice (*Incognito*, care va face, în 1979, obiectul unui scandal de plagiat după Konstantin Paustovski). Pe lângă voga istorizantă a „marilor teme”, anii ’70–’80 marchează însă și o întoarcere către mica istorie cotidiană, fără a ignora contextul politic mare: este cazul lui Mihai Sin (*Ierarhii*), al Gabrielei Adameșteanu (*Drumul egal al fiecărei zile*) și al altor romancieri care fac trecerea către microrealismul generației ’80. Odată cu degradarea regimului politic și înăsprirea totalitarismului, apar tot mai multe parabole politice întunecate (*Racul* de Alexandru Ivasiuc, *Viața pe un peron* și *Un om norocos* de Octavian Paler, *Zile de nisip* și *Somnul vameșului* de Bujor Nedelcovici, *Glorie* de Eugen Uricaru ș.a.) sau chiar distopii apocaliptice (ca în postumul *Biserica neagră* de A. E. Baconsky, nepublicabil în țară și difuzat la posturile occidentale de radio). Eflorescența aceasta pare să contrazică teoria lui Georg Lukacs despre **r.** ca „gen burghez”. Apar și producții hibride, de tipul bildungsromanului filosofic deghizat în jurnal (*Jurnalul de la Păltiniș* de Gabriel Liiceanu). Beneficiar al politicilor de culturalizare în masă, ca și al rolului instituționalizat al culturii generale ca suport simbolic al statului național și al umanismului socialist, stimulat, de asemenea, printr-o politică dirijată de traduceri din literatura universală, tot mai diversificată după 1965, **r.** a avut parte de tiraje fără precedent; printre best seller-uri s-au numărat *Arta conversației* de Ileana Vulpescu și cărțile lui Vintilă Corbul, iar **r.** lui Augustin Buzura și mai ales cele ale lui Marin Preda, în frunte cu *Cel mai iubit dintre pământeni*, au devenit fenomene sociale, cu aproape un milion de exemplare tiraj; cinematograful și televiziunea contribuie suplimentar la succesul genului prin numeroase ecranizări ale unor scrieri clasice și contemporane. Potențialul subversiv, neconform cu politica oficială (a existat în acest sens un pact politic între autori și public, dublat de o marjă de toleranță a cenzurii), a amplificat succesul unor cărți al căror interes s-a pierdut după dispariția contextului istoric favorizant. A fost semnalat faptul că în perioada liberalizării poststaliniste **r.** a servit adeseori – ca discurs public de impact – drept substitut pentru deficitul de libertate în științele sociale, istorie, politologie ș.a., ca hinterland și, eventual ca supapă (cazul **r.** esopic, subversiv, parabolic sau distopic, practicând uneori și o critică „oblică”, indirectă la adresa sistemului); polifonia – pluralismul și hibriditatea specifice genului – funcționează astfel eficient și în interiorul unui regim centralist și

monopartid. Efect al reformulării educativ-propagandistice a unor forme ale culturii populare occidentale, speciile **r.** pentru copii și tineret, **r.** de aventură, **r.** detectiv sau **r.** de anticipație (SF îndeosebi, mai rar fantasy, ca la Iordan Chimet în parabola *Închide ochii și vei vedea Orașul*) cunosc o dezvoltare spectaculoasă, producând și câteva piese de rezistență (nu doar de succes): seria *Cireșarii* de Constantin Chiriță (1956–1968), romanele polițiste ale Rodicăi Ojog-Brașoveanu, ale lui Nicolae Mărgeanu, George Arion, Vlad Mușatescu sau Haralamb Zincă. Pe urmele avangardei interbelice, generația ’80 se manifestă inițial printr-o aversiune la adresa **r.** instituționalizat ca gen canonic, fiind denunțat, în subsidiar, ca purtător de mitologii eroice oficiale, discursiv-emfatic și asimilat, ca tehnologie narativă, industriei grele, uzată moral și energofagă într-o epocă a miniaturizării și a tehnologiei de vârf. Preluând din textualismul francez (Tel Quel ș.a.) ideea transgresării granițelor tradiționale de specie și gen în numele unei textualități fără frontiere, omoloage structurilor „textului social”, tinerii scriitori opun, o vreme, proza scurtă **r.**, privit ca „proză lungă”; atunci când îl practică, experimentaliștii optzeciști recurg la formule modulare, la parodie, pastișă, autoreferință, deconspirare a mecanismelor textuale (ca forme de rezistență la manipulare), deconstruiesc iluzia ficțională reabilitând autobiograficul etc. Modelele Noului Roman și ale Noului Nou Roman francez, ale metaficțiunii americane (Raymond Federman, John Barth), ale minimalismului și hiperrealismului postbeat, ale postexistențialismului și experimentalismului postbelic, dar și noua vogă a sud-americanilor (J. L. Borges și Julio Cortázar, în primul rând) indică o schimbare epistemică radicală. Mefiența față de teleologia istoriei (ca mare narațiune legitimatoare, totalizantă, în termenii lui J.-F. Lyotard) se suprapune unei delegitimări a teleologiei istorice marxist-leniniste și a istorismului naționalist, în cheia unui „sfârșit al istoriei”; accentul cade acum nu pe evenimențialul mare, ci pe microistoriile cotidiene, biografice, personale, incapabile să ofere un sens metafizic, integrator. Omnisciența, epicul tradițional, eroul exemplar sunt refuzate, căpătând teren descrierea, detaliul anodin, antieroii, indeterminarea și autoreferențialitatea narativă, relativizarea (și deconspirarea) convențiilor, pluralitatea limbajelor. Deplasarea treptată dinspre proza scurtă (asumată programatic) spre **r.** este vizibilă, totuși, la majoritatea reprezentanților generației, odată cu avansarea dinspre „marginea” spre „centrul” sistemului literar: Mircea Nedelciu evoluează de la experimentul antiepic și (meta)istoric din *Zmeura de câmpie* spre un **r.** „utopic” închegat (*Tratament fabulatoriu*), apoi – împreună cu eseiștii Adriana Babeți și Mircea Mihăieș – compune un metaroman complex al frontierei (*Femeia în roșu*); de la debutul cu *Acte oficiale, copii legalizate*, Gheorghe Crăciun recuperează „oblic” coerența romanescă în *Compunere cu paralele inegale*, *Frumoasa fără corp* și în *Pupa russa*; afirmat ca poet, apoi ca autor de nuvele, Mircea Cărtărescu se va reinventa, după 1989, mai ales ca romancier total (în trilogia *Orbitor*, 1996–2007), afin cu formulele lui Umberto Eco, Ernesto Sabato, Salman Rushdie sau ale lui Thomas Pynchon. Reinventat la rândul său (în Franța) ca dramaturg, poetul Matei Vișniec va deveni și el, tot după 1989, romancier în game diverse. Prozator „al provinciei”, Petru Cimpoieșu va inaugura **r.** vieții postdecembriste la bloc (*Simion liftnicul*), afirmându-se ca romancier și în alte formule ale carnavalescului și satiricului postmodern. După un **r.** împotriva memoriei (*Frigul verii*) apărut în anii ’80, Alexandru Vlad va publica, spre sfârșitul vieții, **r.** în tradiția realismului magic șaizecist (*Ploile amare* ș.a.). **R.** „obsedantului deceniu” din anii ’60–’70 e reluat și el într-o cheie direct anticomunistă, eliberată de vechea cenzură (la Alexandru Vlad, dar și la Lucian Dan Teodorovici în *Matei Brunul* sau la Doina Ruști în *Fantoma din moară*), cu diferențe importante față de docuficțiunea concentraționară de tip Paul Goma (*Patimile după Pitești*). Din zona optzecismului transilvănean, Radu Țuculescu s-a ilustrat mai ales ca romancier imposibil de situat într-o unică formulă, iar Alexandru Ecovoiu (care a debutat tardiv) continuă într-o manieră personală **r.-** parabolă, politic și de idei de tip Ivasiuc. În descendența realismului magic și-a scris **r.** Tudor Dumitru Savu. Autori afirmați în proza scurtă (Ioan Groșan, Sorin Preda, Ioan Lăcustă) au publicat, de asemenea, texte romanești. Excentrici în raport cu optzecismul, autori precum Bedros Horasangian, Stelian Tănase, Rodica Palade sau Horia Ursu recuperează, la rândul lor, istoria politică recentă. Noua schimbare de paradigmă politic-instituțională de după Revoluția din decembrie 1989 aduce cu sine reluarea unor dimensiuni refulate anterior (politică, sexualitate, domeniul spiritual-religios etc.);

Nicolae Filimon

Duiliu Zamfirescu

Ioan Slavici

Ionel Teodoreanu

Liviu Rebreanu

Constantin Stere

Panait Istrati

Cezar Petrescu

Mihail Sadoveanu

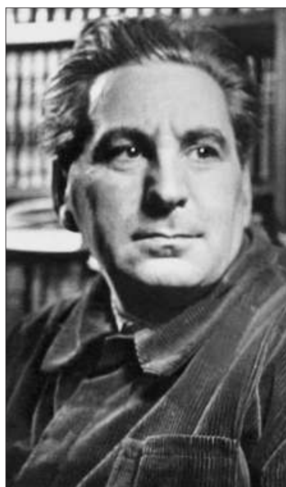

Mateiu I. Caragiale

Mircea Eliade

Anton Holban

Camil Petrescu

Hortensia Papadat-Bengescu

G. Călinescu

Petru Dumitriu

Marin Preda

Eugen Barbu

Nicolae Breban

D.R. Popescu

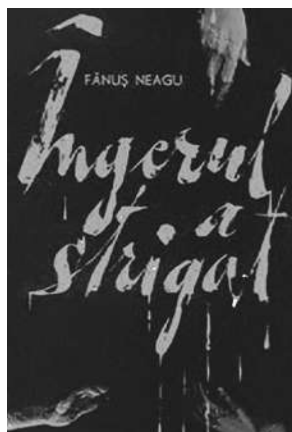

Ștefam Bănulescu

Fănuș Neagu

Augustin Buzura

Dumitru Țepeneag

mizerabilismul apocaliptic, excesul de grotesc și satiric, stridența polemică sunt prezente, cu rezultate variabile, la Radu Aldulescu (principalul neorealist lansat în perioada postcomunistă, explorator de medii interlope sau declasate), Caius Dobrescu (thriller social-politic, intelectual sau etnic), Dan Stanca (**r.** apocaliptic-ezoterice), Daniel Bănulescu (picaresc *underground* în registru carnavalizat), Petre Barbu sau Bogdan Suceavă (realism fantasmatic). Structura narativă e adesea eterogenă, chiar informă, dezechilibrată prin comparație cu tehnica riguroasă a optzeciștilor, împinsă până la discursul teoretic. Sunt experimentate și noi structuri mediatice sau „fractalice" (Ion Manolescu, Simona Popescu, Mircea Cărtărescu) în **r.** de formare cu caracter autobiografic. Nu lipsesc hibridizările cu zona SF sau cyberpunk (prolificul și experimentatorul Sebastian A. Corn). Anii '90 sunt o perioadă a recuperărilor în **r.**, ca „întoarcere a refulatului" după cenzura anterioară. Este însă și un moment al revenirii unor teritorii narative excluse anterior. Sunt reintegrați prozatori-disidenți și romancieri ai exilului. Paul Goma, emul politic al lui Soljenițîn în maniera unui hiperrealism trecut prin Céline, apoi Dumitru Țepeneag, experimentator versatil, în multiple game post-Nouveau Roman, Virgil Tănase, care combină rafinat onirismul cu reflecția istorică ș.a. Au apărut totodată nume noi în **r.**, continuând filoane postmoderne deschise de generația optzecistă sau experiențe narative mai vechi, îndeosebi estetizante sau realist magice, ca la Ruxandra Cesereanu, Răzvan Rădulescu, Bogdan Suceavă, Bogdan Popescu, Doina Ruști, Filip Florian, T.O. Bobe, Simona Sora. Experiența noilor medii rurale apare consemnată în socioantropografiile minimaliste ale lui Dan Lungu, Florin Lăzărescu sau ale lui Sorin Stoica, iar experiența diasporei postdecembriste (preponderent economică) a produs nu puține **r.** „migrante". Apar și **r.** identitar-comunitare, valorificând cvasimemorialistic experiența traumatică a unor comunități etnice (Norman Manea în *Întoarcerea huliganului*, Bedros Horasangian în *Enciclopedia armenilor*, Varujan Vosganian în *Cartea șoaptelor*, Eginald Schlattner în *Cocoșul decapitat*); de asemenea, docudrame arhivistice aflate la frontiera dintre **r.** și jurnal sau colaj documentar. Pe de altă parte, vechiul contract cu publicul a fost rupt odată cu prăbușirea regimului totalitar, iar renegocierea altuia s-a dovedit a fi un

proces dificil. Mai bine de un deceniu nevoia de adevăr istoric netrucat, dezvăluiri de sertar și de autenticitate biografică reprimată a fost satisfăcută nu de realismul și de ficțiunea romanescă, ci de memorii, jurnale și alte genuri ale biograficului; autoficțiunea, biografismul, istoria personală vor alimenta, în consecință, și o parte a noilor **r.**, îndeosebi cele ale noilor veniți, care-și valorifică (de regulă) experiențele din copilăria și adolescența petrecute la finalul regimului Ceaușescu (Radu Pavel Gheo, Ionuț Chiva ș.a.). **R.** politic cunoaște și el, sub presiunea senzaționalului gazetăresc, ipostaze noi, ca și cel erotic, beneficiar al dezinhibiției generale (sunt recondiționate și tematici legate de sexualități alternative, experiențe psihedelice etc.). Presiunea traducerilor va marginaliza însă o vreme ficțiunea endogenă, inclusiv la nivelul genurilor populare: SF, fantasy, policier, thriller, erotic, aventură, literatură pentru copii. O „reabilitare" va avea loc abia de pe la mijlocul anilor 2000, odată cu maturizarea noilor politici editoriale. Între timp romancierii din generațiile anterioare continuă să

publice, uneori masiv, alteori cu lungi pauze motivate de implicarea civică; unii dintre ei încearcă să-și adapteze din mers formulele noilor provocări contemporane. Între inovațiile mai recente (cu antecedente, totuși, în experiențe mai vechi, precum *Al doilea amant al doamnei Chatterley* al lui F. Aderca) se află **r**.-rescriere de texte clasice (Ion Iovan, *MJC* – biografie ficționalizată a lui Mateiu I. Caragiale, Stelian Țurlea, *Relatare despre Harap-Alb*, *Învoiala* de George Bălăiță, rescriere a *Poveștii lui Stan Pățitul* de Ion Creangă). Se constată și un reflux în **r.** al minimalismului autobiografic în favoarea revenirii unor formule clasice. Epuizarea postmodernismului face imposibilă identificarea unei noi dominante, iar diversitatea și proteismul acestei specii lasă locul oricăror dezvoltări posibile.

Repere bibliografice: Radu Ionescu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1974, *316–320*; Maiorescu, *Critice*, *5–48*; Duiliu Zamfirescu, *Opere*, VII, îngr. Al. Săndulescu, București, 1984, *219–400*; Iorga, *Pagini*, I, *24*, *120–139*, *passim*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *245–253*, *403–409*, III, *199–245*, X, *123–162*; Lovinescu, *Opere*, IV, *408–419*; Ralea, *Scrieri*, II, *64–75*; Mircea Eliade, *Drumul spre centru*, București, 1991, *135–136*, *147–148*; Petrescu, *Teze*, *21–63*; Streinu, *Pagini*, V, *391–392*; Călinescu, *Opere*, I, *831–834, passim*, II, *130–133, passim*, III, *1476–1479*, IV, *83–97, 99–113*; Cioculescu, *Aspecte*, *259–268*, *passim*; Vianu, *Arta*, I–II, *passim*; *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962; Ianoși, *Romanul monumental și secolul XX*, București, 1963; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *38–76*; Romul Munteanu, *Noul Roman francez*, București, 1967; Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, București, 1969; Pillat, *Mozaic*, *87–101*; Dan Grigorescu, Sorin Alexandrescu, *Romanul realist în secolul al XIX-lea*, București, 1971; Ștefănescu, *Momente*, *passim*; Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, București, 1974; Tudor Olteanu, *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea*, București, 1974; Dana Dumitriu, *„Ambasadorii" sau Despre realismul psihologic*, București, 1976; Tudor Olteanu, *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea*, București, 1977; Ungureanu, *Proză*, *passim*; Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978; Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane*, București, 1979; Cornea, *Regula*, *263–285*; Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, București, 1980–1983; Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981; Marcel Corniș-Pop, *Anatomia balenei albe*, București, 1982; Nicolae Crețu, *Constructori ai romanului*, București, 1982; *De la Filimon la Călinescu*, introd. Paul Cornea, București, 1982; Raicu, *Calea de acces*, *47–135*, *184–400*; Simion, *Întoarcerea autorului*, *453–461*, *passim*; Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, București, 1983; Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, București, 1985; *Romanul românesc în interviuri*, I–IV, îngr. Aurel Sasu și Mariana Vartic, București, 1985–1991; *Poetica romanului românesc*, îngr. Mircea Regneală, pref. Radu G. Țeposu, București, 1987, *V-XXXI*; Mănucă, *Lectură*, *passim*; Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988; Cornea, *Aproapele*, *375–384*; Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, București, 1992; Simuț, *Incursiuni*, *359–376*; Vasile Popovici, *Lumea personajului*, București, 1997; *Bătălia pentru roman*, îngr. și pref. Aurel Sasu și Mariana Vartic, București, 1997; Corina Ciocârlie, *Femei în fața oglinzii*, Cluj-Napoca, 1998; Carmen Mușat, *Perspective asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Pitești, 1998; *Romanul românesc interbelic. Dezbateri teoretice, polemici, opinii critice*, îngr. și pref. Carmen Mușat, București, 1998; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *passim*; Dan Grigorescu, *Romanul american al secolului XX*, București, 1999; Mariana Neț, *O poetică a atmosferei*, București, 1999; Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor*, București, 1999;Mircea Tomuș, *Romanul romanului românesc*, I–II, București, 1999–2000; *Opinii românești despre roman*, I–II, îngr. Justin Constantinescu, Octavian Lohon și Pompiliu-Mihai Constantinescu, Craiova, 2000; Ioan Paler, *Romanul românesc interbelic*, Pitești, 2000; Ioana Drăgan, *Romanul popular în România: literar și paraliterar*, Cluj-Napoca, 2001; Ion Bogdan Lefter, *Scurtă istorie a romanului românesc*, Pitești, 2001; Andrei Bodiu, *Șapte teme ale romanului postpașoptist*, Pitești, 2002; Mușat, *Strategiile*, *passim*; Dascal, *Aventuri*, *3–48*; Simuț, *Reabilitarea*, *passim*; *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989*, București, 2004; *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989*, București, 2005; *Poetica romanului românesc interbelic în texte reprezentative*, coordonare și introd. Valentina Marin Curticeanu, București, 2005; Lăcrămioara Petrescu, *Scena romanului*, Iași, 2005; Ion Vlad, *Romanul universurilor crepusculare*, Cluj-Napoca, 2005; Daniela Zeca, *Melonul domnului comisar*, București, 2005; Zamfir, *Cealaltă față* (2006), *passim*; Toma Pavel, *Gândirea romanului*, tr. Mihaela Mancaș, București, 2008; Mirela Roznoveanu, *Civilizația romanului. O istorie a romanului de la Ramayana la Don Quijote*, București, 2008; Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009; Șerban Axinte, *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu*, pref. Antonio Patraș, Iași, 2011; *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000*, București, 2011; Mihaela Ursa, *Eroticon. Tratat despre ficțiunea amoroasă*, București, 2012. ***P.C.***

ROMAN, Andrei (16.IX.1951, București), poet. Este fiul Elizei (n. Marcu) și al lui Micu Roman, funcționar în domeniul producției cinematografice. Urmează liceul în Capitală, apoi, tot aici, se înscrie

în 1970 la Facultatea de Fizică, pe care o abandonează însă după un an, optând pentru Facultatea de Limba și Literatura Română (1971–1975). A fost angajat, în funcții de specialitate (referent literar, redactor), la Centrul de Producție Cinematografică (1976–1977) și la Studioul Cinematografic Animafilm (din 1978). După ce debutase, în 1969, la „Luceafărul", cu poemul *Rugă pentru izbăvirea speranței*, publică primul volum, *Neîncetata ninsoare*, în 1971. Spre sfârșitul deceniului al nouălea s-a exilat, stabilindu-se în cele din urmă în Statele Unite ale Americii. În țară îi mai apar două cărți de versuri, *Omul nedesăvârșit* (1981) și *Insomnia ideală* (1983). A scris și articole, cronici, recenzii etc., a editat texte inedite din Ion Barbu, a îngrijit o ediție din *Opera lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, a alcătuit și prefațat o amplă antologie din textele lui Perpessicius, *Scriitori români*, pentru colecția „Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva (numai primele două volume, tipărite în 1986, menționează numele său ca antologator), a tradus, în colaborare, *Oraș în profil* de Iacob Sternberg.

La **R.**, ecloziunea și afirmarea poetică – remarcate și prețuite de voci critice de anume autoritate, între care ale lui Paul Georgescu și N. Steinhardt – au loc oarecum în răspăr față de tendințele dominante în rândul promoției poetice optzeciste căreia, prin vârstă, îi aparține. Debutând la nici douăzeci de ani, maturizat ca scriitor la începutul anilor '80, **R.** întruchipează – se poate spune – opusul spiritului optzecist. Nicidecum ludic, cultivând, cu intermitențe, (auto)ironia, dar într-o cheie cu totul diferită de cea canonic optzecistă, deloc postmodernist, poet reflexiv, învederând o miză filosofică, preocupat de transcendență și de problemele etice, el pare să fi fost – în generația sa – ultimul modernist, dar un modernist autentic, neafectat de mode. Investigarea rosturilor ultime, aproximate și captate în textura cotidianului, e tematica omniprezentă a lirismului lui **R.** Emoția este filtrată prin intelect, sau, mai bine zis, chiar suscitată de funcționarea efervescentă a intelectului, modulată de o cheie etică. Starea predominantă și caracteristică este tensiunea, confruntarea între aprehendarea existentului și neîmplinirea sau suferința, decepționantă și tonifiantă totodată, care se desprind din introspecția necomplezentă. Începuturile poetice ale lui **R.** au fost departe de a întruni admirația generală, debutantului reproșându-i-se – nu fără oarecare temei – exagerat sofisticata construcție frastică, apetența pentru excesul de neologisme rare, demonstrația ostentativă de erudiție și abuzul de recurs la intertextualitate. Cărțile următoare, apărute după o pauză de un deceniu, învederează o echilibrare și o „disciplinare" – pe un traiect fidel propriilor coordonate – ale emisiei lirice, acreditând un poet adevărat, reflexiv cu autenticitate, practicând „un lirism țâșnit din intensa trăire a ideilor" (Paul Georgescu), într-o expresie densă, cultivată și concentrată, nu lipsită de vigoare, supravegheată, cu predilecție pentru paradox și pentru formularea sentențioasă, gnomică. Cu deosebire remarcabile sunt textele din volumul *Insomnia ideală*, multe în proză, cu aspect narativ sau eseistic. Definitorie este coerența de ansamblu, piesele componente articulându-se în grila unui scenariu, cu înfățișarea unui epistolar erotico-filosofic. Într-o primă instanță, textul, în principal adresat iubitei tot mai înstrăinate, poate părea o cercetare amănunțită a dinamicii subtile a unei relații erotice eșuate, victimă a incomunicării, a ambiguității, reticențelor, tristeților. Erotica este esteță și reflexivă, vitalist-eterată, îndrăzneață și intelectualistă deopotrivă. Dar, după cum s-a remarcat, discursul poetic transcende erosul, instalându-se invariabil pe tărâmul meditației filosofice. Rostirea este distinsă și energică, temperată de o detașare mai degrabă jucată, limbajul e măiestrit, textele caligrafiate cu aerul autenticității, iar rarele accente de colocvialitate nu subminează „noblețea" modernistă. Paginile dezvăluie un ego poetic amplu, „plin de el", de o mare disponibilitate pentru încorporarea existentului, raportând cotidianul, accidentalul, contingentul la marile noime existențiale și etice, cu stoicism și neobosită neliniște.

SCRIERI: *Neîncetata ninsoare*, București, 1971; *Omul nedesăvârșit*, București, 1981; *Insomnia ideală*, București, 1983.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *„Neîncetata ninsoare"*, RL, 1971, 39; Alex. Ștefănescu, *„Neîncetata ninsoare"*, LCF, 1971, 43; Valentin F. Mihăescu, [*Andrei Roman*], LCF, 1981, 15, 1983, 25; Paul Georgescu, *Trăirea conceptelor*, RL, 1981, 20; Monica Pillat, *Sensul nedesăvârșirii*, ST, 1981, 11; N. Steinhardt, *Andrei Roman, poet al somnului și insomniei*, VR, 1983, 10; Costin Tuchilă, *Aventura ideală*, ST, 1984, 2; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *83–84*. ***N.Br.***

ROMAN, Horia (9.XII.1910, Constanța – 23.XII.1982, Roma), gazetar, memorialist. Este fiul gazetarului și poetului Ioan N. Roman. Elev la Liceul „Sf. Sava"

și licențiat al Facultății de Drept de la Universitatea din București, **R.** își începe activitatea gazetărească în adolescență, fiind unul dintre redactorii „Revistei literare a Liceului «Sf. Sava»”, înființată în martie 1927. În anii liceului frecventează uneori, după propriile mărturisiri, cenaclul lui E. Lovinescu, fără să fi citit însă vreodată din producțiile sale literare. La șaptesprezece ani e prezent cu versuri și proză în „Bilete de papagal” (martie 1928). Tot atunci, la îndemnul lui Petru Comarnescu și al lui Ionel Jianu, începe să publice, alături de alți tineri absolvenți de liceu (Constantin Noica, Barbu Brezianu, Octav Șuluțiu), la „Ultima oră”. În primăvara lui 1930, împreună cu Eugen Ionescu, N. Cristea, Mircea Grigorescu și Al. Sahia, încearcă să organizeze un cerc studențesc socialist. În același an intră în redacțiile ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”, apoi devine secretar de redacție la „Cuvântul liber” și colaborator la „Stânga” și „Viața literară”. În 1942 este trimis în Italia, corespondent al Agenției Rador și funcționează ulterior ca atașat de presă în cadrul Legației României de pe lângă Sfântul Scaun. În 1943 părăsește pentru totdeauna țara și se stabilește la Roma. A devenit corespondent al postului de radio Europa Liberă.

Activitatea lui **R.** a fost dedicată exclusiv jurnalismului, fiind „unul dintre cei mai interesanți gazetari din presa de stânga” (Monica Lovinescu). Fidel ideilor sale democratice, în anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial intră în echipa lui Grigore Gafencu de la „Timpul”, unde „reportajele lui – cum va relata peste ani George Ciorănescu – se ridicau deasupra faptului frust până la semnificații etico-sociale. Într-o vreme în care democrații erau prea ușor și interesat asimilați cu o stângă antidemocratică, Horia Roman a rămas pe pozițiile adevărat democratice, ce păreau iremediabil pierdute”. În exil publică în revistele „Limite”, „Le Courrier roumain”, „Revista scriitorilor români” ș.a. versuri proprii și traduceri din poezia italiană (Giuseppe Ungaretti) și mai ales multe fragmente memorialistice, în care evocă o galerie de personalități politice și culturale, de la Al. Beldiman și Scarlat Callimachi la Iuliu Maniu și Grigore Gafencu. Colaborează, de asemenea, la „Bulletin européen” (*Marcel Proust et les Roumains*, *Les Rats de l'Europe* ș.a), fiind aici, un timp, redactor, și la „Azione cattolica romena” din Roma (*Ritorno a Eminescu*). O suită de amintiri care sunt precis localizate și datate fac obiectul unei intervenții la Congresul Societății Academice Române de la Salzburg (1968) și apar în „Revista scriitorilor români” din München, cu titlul *Din amintirile unui „ziarist profesionist”*, întrucât chiar întâlnirile târzii – precum cea cu Ștefan Roll, în 1967 – sunt pentru **R**. un pretext de întoarcere în trecut. La sugestia lui Mircea Eliade, textele memorialistice vor constitui materia volumului *Cenușa visărilor noastre* (1969). Titlul, preluat din poezia lui Tudor Arghezi, relevă și el natura acestui gazetar, „poet prin vocație, jurnalist prin profesie” (George Ciorănescu), care conferă, prin talentul său „spontan, șăgalnic și cu inflexiuni pline de o duioșie de bună calitate”, valențe artistice rememorărilor.

SCRIERI: *Cenușa visărilor noastre*, Roma, 1969.

Repere bibliografice: Monica Lovinescu, *Horia Roman*, „Limite”, 1983, 40–41; George Ciorănescu, *Horia Roman: poet prin vocație, jurnalist prin profesie*, „Apoziția”, 1982–1985, 8–9; Ionel Jianu, *Povestea unei prietenii*, „Apoziția” , 1986–1988, 10–11; *Români, 317–318*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *17–23*; Monica Lovinescu, *Jurnal (1981–1984)*, București, 2002, *170–171*; Titus Rusu, [*Horia Roman*], TMS, 2003, 5, „Agora” (Constanța), 2003, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, *967*; Manolescu, *Enciclopedia*, *624–625*. ***M.P.-C.***

ROMAN, Ioan N. (20.VII.1866, Tropocla–Ismail – 12.VII.1931, Constanța), gazetar, poet. Este fiul Mariei și al lui Neculai Roman, oieri, originari din Săliște. Face școala primară la Săliște și Hârlău, termină liceul la Iași și începe, tot aici, studii de drept. Debutează sub pseudonim în 1882 la „Albina Botoșanilor”; versuri îi apar apoi în „România liberă. Număr literar” (1884), iar în „Adevărul” i se tipăresc poezii antimonarhice. Între 1885 și 1887 este redactor-șef al ziarului ieșean „Liberalul”, în paginile căruia, sub anagrama Morna, a purtat cu revista „Contemporanul” o polemică, editată în 1887 în broșura *În contra direcțiunei literare de la „Contemporanul”*. În 1888 scoate „Drapelul” și continuă să polemizeze cu periodicul socialist ieșean. Publică *Un răspuns domnului Ioan Gherea* în 1889. Este chemat în 1892 la București, ca prim-redactor al „Adevărului”. În 1894 trimitea de la Bruxelles, unde își termina studiile, obținând mai târziu și titlul de doctor în drept, colaborări la „Vieața” lui Al. Vlahuță și la ziarul „Evenimentul”. Mai colaborează la „Evenimentul literar”, „Literatură și artă română”, „Neamul românesc”, „Revista literară”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Lumea ilustrată” ș.a. Până la sfârșitul vieții va practica avocatura la Constanța, fiind de mai multe ori deputat și la un moment

dat primar al orașului. Animator al vieții culturale dobrogene, conduce publicațiile „Drepturile Dobrogei” (1902), „Farul” (1903–1904) și publică în revista „Ovidiu”, condusă de Petru Vulcan (1905), „Analele Dobrogei”, „Dobrogea jună”. A semnat și Chisoi, Ghib, Inero, Mărgineanul, Meșterul Manole, Morna, Nichifor Norma, Doctorul Romanus, Rozmarin, Tiflă.

R. s-a făcut cunoscut mai ales datorită polemicii cu C. Dobrogeanu-Gherea în jurul principiilor estetice ale „Contemporanului”. El reproșa criticului întâietatea acordată ideilor sociale față de arta propriu-zisă, amestecul utilului cu poeticul, noțiuni care în filosofia lui Herbert Spencer (utilizat de **R.**) se exclud. Nega existența unei direcții a „Contemporanului”, relevând discordanța dintre principiile programatice și literatura revistei, de nivel artistic scăzut prin epigonism eminescian și naturalism, și sublinia inconsecvența ideologică, ceea ce provoacă demonstrația lui Dobrogeanu-Gherea din *Direcțiunea „Contemporanului”*, privind mecanismul determinării în raportul artă–societate, cu definirea tendinței și a tezei în artă. Ulterior **R.** a devenit însă colaborator al publicațiilor socialiste „Munca”, „Literatură și știință”, cu versuri închinate existențelor umile. Volumul *Poezii* (1894) rămâne, totuși, în sfera influenței eminesciene. Nota personală apare în pasteluri, unde autorul cultivă notația și amănuntul plastic colorat. A făcut și câteva traduceri – poezii din Ch.-H. Millevoye, André Chénier, François Coppée, Sully Prudhomme ș.a. Memorialistica lui, risipită în publicații după 1900, depășește prin scriitură interesul strict de cronică istorică.

SCRIERI: *În contra direcțiunei literare de la „Contemporanul”*, Iași, 1887; *Un răspuns domnului Ioan Gherea*, Iași, 1889; *Poezii*, București, 1894; *Pagini din istoria culturii românești în Dobrogea*, 1920; *Despre Dobrogea și dobrogeni*, îngr. și pref. Virgil Coman, postfață Radu Ștefan Vergatti, Constanța, 2008. **Traduceri:** [François Coppée, Sully Prudhomme, Édouard Grenier], în *Poezii*, București, 1894.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, III, *355–356*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *529–530*, *Ist. lit.* (1982), *598*; I. Vitner, *Literatura în publicațiile socialiste și muncitorești (1880–1900)*, București, 1966, *111–113*; Rodica Florea, *Poeți convorbiriști în perioada 1867–1895*, SIL, *184–185*; Constanța Călinescu, *Reprezentanți ai Dobrogei în știința și cultura românească*, Constanța, 1969, *263–270*; Bucur, *Istoriografia*, *76–77*; *Dicț. lit. 1900*, *739–740*; Stoica Lascu, *Ioan N. Roman*, în *Comunicări de istorie a Dobrogei*, Constanța, 1980, *159–186*; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, *247–256*; Magdalena Tiță, *„Despre Dobrogea și dobrogeni” – o rememorare salutară*, „Ex Ponto”, 2006, 2. ***S.C.***

ROMAN, Ion (14.I.1917, București – 1.XII.1989, București), istoric literar, editor, traducător.

Este fiul Iuliei (n. Calman) și al lui Alexandru Roman. Urmează la București școala primară și Liceul „Sf. Iosif”, absolvit în 1934, apoi Facultatea de Litere și Filosofie, obținând licența în 1939. A fost multă vreme profesor de liceu în Capitală (1939–1952), după aceea redactor-șef la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (1952–1956), redactor la „Gazeta literară” (1956–1958) și șef de redacție la Editura Științifică. Îndepărtat din motive politice, ceea ce explică și pseudonimul Ion Manole, prezent pe coperta primei sale monografii, *Anton Pann* (1954), **R.** a trăit până la sfârșitul vieții mai cu seamă din munca literară, în calitate de colaborator extern al editurilor. Debutează în „Vremea” (1936), iar editorial cu volumul de poezii *Fulgerul domesticit* (1954). Colaborează la „Universul literar” cu poezie, proză și îndeosebi cu articole de istorie literară. Mai ales începând din anii ’60 activitatea lui devine prodigioasă. Alcătuiește antologii tematice: *Vorbiți mai bine, scrieți mai bine românește* (1966), *Eroica 1877* (1967); publică scrieri pentru copii: *Cavalerii danubieni* (1982), *Prietenul meu Topsi* (1982); semnează numeroase traduceri, îngrijește ediții sau prefațează operele unor scriitori ca Anton Pann, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, Petre Ispirescu, D. Anghel, N. Iorga, Mihail Sadoveanu, N. D. Cocea, Victor Ion Popa ș.a. Realizează două ediții critice fundamentale: Ion Ghica, *Opere* (I–VI, 1967–1988) și St. O. Iosif, *Opere* (I–IV, 1970–1981) și scrie câteva biografii, în colecția „Oameni de seamă”, despre Dimitrie Bolintineanu (1962), I. L. Caragiale (1964), Ion Ghica (1970), Vasile Alecsandri (1973).

În biografiile de scriitori, toate concepute ca lucrări cu scop didactic, **R.** descrie universul tematic, pune în relief contribuția autorului la viața cultural-artistică și insistă mai puțin asupra originalității scrierilor. E un cercetător bine informat, are talent de evocator și de portretist, mânuiește un stil narativ plăcut, știe să recompună atmosfera de epocă, mai ales a Bucureștiului din secolul al XIX-lea. Remarcabilă în acest sens este *Viața lui Ion Ghica*. Celelalte biografii suferă, totuși, de politizare și de interpretări sociologiste, proprii, de altfel, epocii. Poate cel mai puțin fericit acționează viziunea dogmatică în monografia *St. O. Iosif* (1964), unde calitățile autorului – temeinicia documentării, spiritul de analiză minuțioasă, stilul atractiv – sunt puse în umbră de câteva teze falsificatoare: sămănătorismul văzut ca „diversiune”, ca un „atentat împotriva realismului” etc. În schimb, prima monografie a lui **R.**, *Anton Pann*, apărută în anii ’50, fusese puțin atinsă de sociologism, cartea impunându-se prin soliditatea ei, până azi inatacabilă. Corelând viața cu opera, istoricul literar vorbește pe larg și în deplină cunoștință de cauză despre cântărețul de strană și despre folclorist, despre moralist, fabulist, editor și povestitor, despre influența și impactul critic al scrierilor lui în posteritate. Se fac observații judicioase în legătură cu circulația universală a motivelor, cu străluciții descendenți ai lui Anton Pann, precum I.L. Caragiale din *Kir Ianulea* și Mateiu I. Caragiale din *Craii de Curtea-Veche*. În alt plan, remarcabilă, de asemenea, este lucrarea de sinteză *Ecouri goetheene în cultura română* (1980), tema fiind urmărită, pe baza unei vaste documentații și cu un bun spirit de sistematizare a materiei, de la primele consemnări în „Albina românească” (1832) până la marii poeți contemporani ori la comentatori și traducători de renume, precum Tudor Vianu și Al. A. Philippide. Sunt consacrate capitole speciale Junimii și lui Titu Maiorescu, lui M. Eminescu, bogatelor traduceri de la sfârșitul secolului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea, lui Lucian Blaga, care dă și una din strălucitele tălmăciri din *Faust*. Istoricul literar stabilește paralelisme, efectuează analize comparate ale versiunilor românești, urmărește bibliografia până în periodice și înregistrează receptarea critică. Profund cunoscător al literaturilor din spațiul germanic, **R.** s-a afirmat, începând cu deceniul al șaptelea, ca excelent traducător al unor opere de mare dificultate stilistică, aparținând îndeosebi prozatorilor din secolul al XX-lea: Alfred Döblin (*Berlin Alexanderplatz*), Hermann Hesse (*Jocul cu mărgele de sticlă*), Hermann Broch (*Moartea lui Virgiliu*), Ernst Jünger (*Pe falezele de marmură*, *Praștia*, *Albine de sticlă*), Thomas Mann (integrala povestirilor), Siegfried Lenz (*Ora de germană*, *Modelul*) ș.a., transpunerile fiind adesea însoțite de ample și solid documentate studii. A realizat traduceri din teatrul expresionist german (Reinhard Johannes Sorge, Walter Hasenclever, Ernst Toller), din critica lui Friedrich Gundolf și Georg Lukács, precum și din studii de filosofia culturii și istoria civilizației – Heinrich Schliemann și Leo Frobenius. A transpus, de asemenea, pagini ale unor scriitori de expresie germană din România (Oskar Walter Cisek, Hans Liebhardt). Două premii, acordate în 1980 și în 1984 de Asociația Scriitorilor din București, îi încununează activitatea de traducător.

SCRIERI: *Fulgerul domesticit*, București, 1954; *Anton Pann*, București, 1954; *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1962; *Caragiale*, București, 1964; *St. O. Iosif*, București, 1964; *Viața lui Ion Ghica*, București, 1970; *Vasile Alecsandri. Orizonturi și repere*, București, 1973; *Ecouri goetheene în cultura română*, București, 1980; *Cavalerii danubieni*, Craiova, 1982; *Prietenul meu Topsi*, București, 1982. **Antologii:** *Eroica 1877*, București, 1967; *Umor și... gramatică*, București, 1968; *Umoriști de altădată*, pref. edit., București, 1969; *Studii despre opera lui I.L. Caragiale*, pref. edit., București, 1976. **Ediții:** Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–II, pref. edit., București, 1967; Ion Ghica, *Opere*, I–VI, introd. edit., București, 1967–1988; Dimitrie Bolintineanu, *Călătorii*, I–II, pref. edit., București, 1968; St. O. Iosif, *Opere*, I–IV, București, 1970–1981; D. Anghel, St. O. Iosif, *Scrieri*, I–II, pref. edit., București, 1982. **Traduceri:** Lion Feuchtwanger, *Ducesa slută*, București, 1968; Hermann Hesse, *Jocul cu mărgele de sticlă*, pref. trad., București, 1969; Robert Musil, *Trei femei*, pref. Romul Munteanu, București, 1970; Friedrich Gundolf, *Goethe*, I–III, îngr. și pref. trad., București, 1971; Ernst Jünger, *Pe falezele de marmură*, pref. trad., București, 1971, *Praștia*, București, 1981, *Albine de sticlă*, pref. trad., București, 1989; Siegfried Lenz, *Ora de germană*, pref. trad., București, 1972, *Modelul*, București, 1978; Heinrich Mann, *Orășelul*, pref. trad., București, 1973; *Teatru expresionist german*, îngr. și pref. Ileana Berlogea, București, 1974 (în colaborare cu Dieter Fuhrmann și Liviu Ciulei); Hermann Broch, *Moartea lui Virgiliu*, pref. trad., București, 1975; Oskar Walter Cisek, *Tătăroaica*, pref. trad., București, 1975; Wilhelm Raabe, *Reduta roșie*, București, 1977; Georg Lukács, *Romanul istoric*, I–II, îngr. trad., pref. Nicolae Tertulian, București, 1978; Heinrich Schliemann, *Pe urmele lui Homer*, I–II, introd. Radu Florescu, București, 1979; Leo Frobenius, *Cultura*

Africii. Prolegomene la o teorie a configurării istorice, I–II, introd. Ion Frunzetti, București, 1982, *Paideuma. Schițe ale unei filosofii a culturii. Aspecte ale culturii și civilizației africane*, pref. Ion Frunzetti, București, 1985; Conrad Ferdinand Meyer, *Ispitirea lui Pescara*, pref. trad., București, 1984, *Pajul lui Gustav Adolf. Amuletul*, București, f.a.; Hugo von Hofmannsthal, *Femeia fără umbră*, pref. trad., București, 1986, *Aventura mareșalului de Bassompierre*, pref. Cornel Ungureanu, Pitești, 2002, *Andreas sau Reuniții. Femeia fără umbră*, Pitești, 2003; Alfred Döblin, *Berlin Alexanderplatz. Povestea lui Franz Biberkopf*, pref. trad., București, 1987; Thomas Mann, *Povestiri*, I–III, îngr. și postfață Thomas Kleininger, pref. Ion Ianoși, București, 1992–1994.

Repere bibliografice: Magda Ciopraga, *Alecsandri, contemporanul nostru*, „Alma Mater", 1973, 9–10; Elena Tacciu, *Succesul lui Goethe*, RL, 1981, 36; Ovidiu Papadima, *„Ecouri goetheene în cultura română"*, MS, 1982, 3; Ioan Holban, *Două romane despre daci*, CRC, 1983, 15; Z. Ornea, *Memorialistica unui pașoptist*, RL, 1986, 4; Gabriela Danțiș, *Modernitatea eposului*, RL, 1987, 50; Petre Solomon, *Un cărturar adevărat*, RL, 1989, 50; Andreea Deciu, *Calmul valorilor*, RL, 2000, 14; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *84–86*; Rodica Grigore, *Jocurile spiritului*, CNT, 2009, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, *1022*. ***Al.S.***

ROMAN, Radu Anton (19.VIII.1948, Făgăraș – 29.VIII.2005, București), poet, prozator, gazetar. Este fiul Antoanetei Coralia Roman (n. Mârza) și al lui Gheorghe Roman, contabili. Urmează liceul în orașul natal, terminat în 1966, și doi ani de studii juridice (1968–1970), fiind apoi învățător suplinitor, pedagog, bibliotecar. Este absolvent al Facultății de Ziaristică la Academia de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu" (1977). Inițiator al cenaclului literar Atlantida din București, va publica, mai ales în deceniul '70–'80 al secolului trecut, reportaje, romane, poezii, fiind și semnatarul rubricii „Cronica dramatică" între 1971 și 1990 la „România literară" și „Luceafărul". A făcut parte în 1991 din echipa lui Jacques-Yves Cousteau în timpul filmării a patru pelicule despre Dunăre, a fost director al revistei „Turist Club", atașat de presă, redactor la Editura Paideia. A alcătuit textul unui album fotografic despre București (1999), revenind cu *Suflet candriu de papugiu* (I–II, 2005-2008), alt album, gândit ca o plimbare prin Bucureștii anilor '25 din secolul trecut etc. Devine însă cunoscut mai cu seamă datorită televiziunii, în intervalul 2001–2005 realizând o emisiune gastronomică intitulată „Bucătăria lui Radu", veritabil serial documentar în care caracteristice sunt implicațiile culturale.

Ardelean atras, paradoxal, de zona Deltei Dunării, **R.** încearcă să acopere cu entuziasm toate compartimentele literaturii, iar pasiunile sale – pescuitul, gastronomia, filatelia – se regăsesc și în cărți. Cu modele în scrisul lui A. E. Baconsky sau al lui Pop Simion, dar și în proza lui Calistrat Hogaș ori a lui Geo Bogza, literatul amator – și atipic pentru lumea culturală din Ardeal – debutează cu un lirism „prudent", de circumstanță. „Decența în verb", pe care i-o remarca Marian Popa, caracterizează și patriotismul cu vag iz protocronist, poeziile sale despre frumusețile țării apărând, de altfel, în plin naționalism ceaușist. Cele mai izbutite rămân totuși versurile din *Ohaba, țara asta* (1972) și *Elegii* (1980). Este prezent aici motivul unui ținut aproape mitic („Ohaba, să ducem la gură/ un cântec plecării în noapte"), personificat uneori într-o „iubită cu umeri pustiiți" (*Ohaba, doamna mea dintâi*), pe când elegiile se opresc mai ales la lumea Deltei, cu sirene mitice și blesteme, năluci și pești de aur, iazuri cu taine și ființe cu „gheare lungi", „pulberi de nuferi" etc.: „Frumoase știme când se-mbată luna/ și sângele și-l culcă la picioare/ când cântă iarba – palidă, stăpâna/ caleștilor de fum și de ninsoare". Poemele capătă inflexiuni dionisiace, depășind exoticul, și celebrează vitalitatea, dragostea: „noi ne iubim și totuși suntem zei"; „atât de verzi suntem și atât de înalți". Registrul nu se schimbă în publicistica din *Țările de sus ale merilor* (1974), autorul transferând filonul sentimental și în aceste pagini. Se descriu și alte ținuturi patriarhale dintre Olt și munte, unde poezia este aducere-aminte, bradul, soarele, mănăstirea, șarpele devin simboluri laice, iar locuitorii apar precum cei arhaici, oameni ai munților, aspri, „crescători de vulpi argintii". Reporterul pendulează mereu între Țara Făgărașului – „ținutul alb", „țara de sus a sufletelor și merilor" – și toposul marin, la care se întoarce în *Zile de pescuit* (1985) și în *Haz cu pește (sau Fals tratat de adolescență și pescuit)* (1994), ca și în romanul *Vara nimănui* (1978). Tărâmul mirific al Deltei este chiar personaj în *Vara nimănui*, o poveste specifică anilor '70, cu gazetari – ca protagonistul Mihai Lupașcu – și tovarăși de „bine", cu pescari, miliție, întâmplări din combinat, fabrica de pește, inundații sau celebra „practică" din agricultură. Dincolo de opoziția, aproape ca la Fănuș Neagu, dintre București și Brăila, cartea se vrea, reminiscență a paginilor de reportaj, mai mult un basm modern, în „45 de nopți", timp în care se

parcurge drumul de la ancestral către industrializare, de la tezaurul vechi al „oamenilor apelor" (ai unui pământ cu „taine" și „adevărat rai") la o țară în care „timpul se oprește și se face cântec". Predilecția pentru lumea Dunării, cu mâl, stuf, ghioluri, câini-enoți, știuci, se păstrează și în cărțile despre pescuit, până la urmă niște „fantezii" anecdotice, amuzante, care fac din memorie un „tărâm străin". „Participă" la această patimă comună, în *Haz cu pește,* Ion Băieșu, Mircea Dinescu, D. R. Popescu, Titus Popovici, dar și actori și cântăreți de notorietate. Autorul pare a nu se lua în serios în discursul său asupra naturii, uneori licențios, cu post-scriptumuri și o pseudoîncheiere. În 1998 **R.** a publicat o carte de mare succes, *Bucate, vinuri și obiceiuri românești* (variantă adăugită în 2002 și reeditată în mai multe rânduri), o călătorie în timp prin cultură, folclor și sociologie, polarizată de „secretele" bucătăriei tradiționale, pentru că la **R.** „a găti înseamnă a scrie" (Andrei Pleșu).

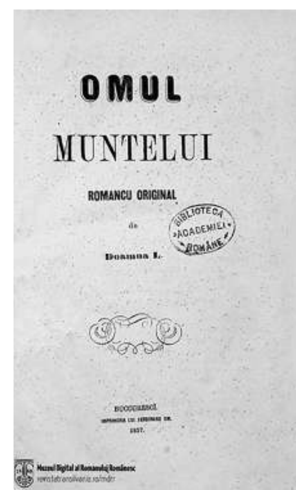
SCRIERI: *Ohaba, țara asta*, București, 1972; *Țările de sus ale merilor*, București, 1974; *Călătorie spre nord*, București, 1976; *Vara nimănui*, București, 1978; *Elegii*, București, 1980; *Zile de pescuit*, București, 1985; ed. 2, București, 1996; ed. (*Des Poissons sur le table*), tr. Odile și René Cagnat, Montricher (Elveția), 1997; *Haz cu pește (sau Fals tratat de adolescență și pescuit)*, București, 1994; *Precum fumul*, București, 1996; *Bucate, vinuri și obiceiuri românești*, București, 1998; ed. 2, pref. Andrei Pleșu, București, 2002; ed. I–IV. București, 2008; *În Deltă cu Jacques-Yves Cousteau*, București, 2001; *Savoureuse Roumanie*, tr. Marily Le Nir, Montricher (Elveția), 2001; *Suflet candriu de papugiu*, I–II, București, 2005–2008; *Poveștile bucătăriei românești*, I–IV, îngr. Simona Lazăr, București, 2010.

Repere bibliografice: Mircea Constantinescu, *Poezia unui pelerin poet*, VR, 1976, 1; Virgil Mazilescu, *„Călătorie spre nord"*, RL, 1976, 12; Voicu Bugariu, *Reportajul unui sentiment*, LCF, 1976, 26; Tia Şerbănescu, *Epică și etică*, RMB, 1978, 10 596; Sultana Craia, *De la reportaj la roman*, LCF, 1979, 35; Artur Silvestri, *„Zile de pescuit"*, LCF, 1985, 20; Mircea Constantinescu, *Poezie epică*, RL, 1985, 24; Al. Ruja, *Simțul dimensiunii fundamentale*, LCF, 1986, 19; Stelian Tăbăraș, *Se doarme în… post*, LCF, 2003, 15; Ştefănescu, *Istoria, 997–1002*; Popa, *Ist. lit.*, II, *542*; Marian Rădulescu, *Dialoguri cu și despre Radu Anton Roman*, Buzău, 2009. ***A.Ml.***

ROMAN POPULAR. Specie literară aflată la frontiera dintre circuitul literar și cel paraliterar, **r.p.** este un fenomen cultural, social și sociologic care aparține secolului al XIX-lea, prin formele pe care le-a cunoscut și prin contextul în care a apărut ca gen literar în primul rând, apoi ca tip de ficțiune și, nu în ultimul rând, ca impact asupra cititorilor. Sintagma „roman popular" a fost întâlnită ca atare în Franța, în anul 1845, ca titlu al unei colecții, mult după ce o „capodoperă" a genului, romanul *Misterele Parisului* de Eugène Sue, cucerise celebritatea (1842–1843). Se pot pune în ecuație chestiunile fundamentale referitoare la această specie, în fapt o proză extrem de eclectică: în primul rând, ce este **r.p.** și cum se definește el în sfera romanului; în al doilea rând, care este originea (sursa) acestui gen și de ce s-a petrecut glisarea lui dinspre literatură către paraliteratură; în al treilea rând, care este specificul raportului operă–receptor. Definirea lui ca specie autonomă, istoria spectaculoasă, pornind de la momentul începuturilor, trecând prin perioada celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea de înflorire și stabilitate a genului, în paralel cu dezvoltarea fără precedent a presei, ceea ce a permis difuzarea prin intermediul foiletonului, și încheind cu „decadența" și degenerarea în subgenuri minore, chiar triviale, apoi stabilirea tipologiei și a mecanismelor narative de funcționare și de garantare a succesului, care îi condiționează însăși definiția, sunt tot atâtea piste în studiul teoriei și poeticii **r.p.**. Este un gen multiform și complex, cu o denumire ambiguă, cel mai „consumat" gen romanesc în secolul al XIX-lea, care desemnează în principal un ansamblu de texte publicate mai întâi în Franța și apoi, prin extindere, în întreaga Europă, începând cu prima jumătate a veacului și încetând să funcționeze în anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial. Cartea ca simbol al dreptului universal la instruire, proclamat de Revoluția Franceză, va cunoaște la rândul său o meritată și așteptată revoluție: difuzarea la scară industrială în ediții „populare", ieftine, accesibile puterii de cumpărare a unui nou public, însetat de lectură. Anul 1845 marchează consacrarea termenului pe piața literară. Editorul francez Gustave Barba lansează colecția „Romane populare ilustrate", în volume in-folio, la prețuri mici, tentante pentru publicul larg, tipărindu-i alături de scriitori de rangul întâi precum Balzac, Chateaubriand, Hugo, Charles Dickens ș.a. și pe câțiva dintre reprezentanții „literaturii vii" ai epocii: Pigault–Lebrun, Paul de Kock, Ducray-Duminil, Auguste Ricard ș.a. „Să editezi luxos, scrie Barba, însă în același timp ieftin capodoperele literaturii franceze și străine înseamnă să propagi cunoașterea umană; înseamnă să răspândești lumina, să deschizi tuturor noi izvoare de instruire. Acesta este scopul pe

care mi-l propun publicând Panteonul popular ilustrat". Justificarea editorului francez, care prin publicarea atât a marilor clasici (Homer, Corneille, Molière, Racine, Rabelais ș.a.), cât și a scriitorilor din secolul al XIX-lea, asimilați în epocă unui singur circuit, încă neîmpărțit între literar și paraliterar, și prin difuzarea în volume de 20 de centime (*à quatre sous*), intenționa constituirea unei biblioteci „personale" a unui public nou, era să le permită celor mulți achiziționarea de cărți și totodată accesul la marea cultură a lumii. Se poate vorbi la noi despre o punere în paralel cu ambiția „îndrumătorilor", a „deschizătorilor de drumuri" pașoptiști din România, care visau o imensă „Bibliotecă universală" (cum o proiectase Ion Heliade-Rădulescu). Supus gustului publicului larg, romanul devine popular în măsura în care satisface un număr cât mai mare de cititori. Odată cu impunerea termenului și a genului **r.p.** prin colecții specializate și prin texte semnate de „maeștri" ai acestui nou tip de ficțiune populară, precum Paul de Kock, Eugène Sue, Frédéric Soulié, Ponson du Terrail, Paul Féval, Jules Mary, Xavier de Montépin, Émile de Richebourg, Pierre Decourcelle ș.a., al căror succes a fost uriaș în secolul al XIX-lea, cunoscând o rapidă traducere și răspândire a modelului și în restul Europei, se înregistrează un fenomen conex, reprezentând o revoluție în procesul lecturii. Apare modul de difuzare a romanului prin foiletonul de ziar, ceea ce slujește de minune noului gen. În spațiul pe care și-l alocă, ca text cu o funcționalitate precisă, **r.p.** este făcut pentru plăcerea imediată, obținută în momentul strict al consumului. El nu există decât prin cititorii săi, el nu își are, așadar, justificarea decât dacă întrunește un număr suficient de mare de destinatari, care intră astfel în regula jocului. Se poate spune că în această caracteristică funcțională, în această relație „intimă", de parteneriat cu lectorul stă specificul **r.p.** Există delimitări importante care se impun în definirea și încadrarea acestui gen. În primul rând, **r.p.** nu trebuie confundat cu romanul foileton. Este vorba, în general, de tendința generată de preponderența **r.p.** sub forma foiletonului, care nu e însă decât un mod de difuzare printre multe altele (colportajul, de exemplu), chiar dacă cel mai răspândit la un moment dat. În foileton a apărut aproape întreaga producție romanescă franceză a secolului al XIX-lea, de la Honoré de Balzac, Eugène Sue, Alexandre Dumas, Maurice Leblanc, George Sand, Barbey d'Aurevilly, Georges-Charles Huysmans până la Émile Zola. Abia sfârșitul secolului aduce departajarea între literar și paraliterar, în ultimul fiind inclus și **r.p.**. Tot acum se produce o cristalizare a canonului explicit/implicit și ia naștere conștiința literară aptă să distingă între scriitura ca marfă, destinată consumului popular, și arta înaltă ce-și permite, făcându-și o profesiune de credință din aceasta, să se adreseze unei categorii de public incomparabil mai redusă numeric și capabilă să refuze facilul ori gratuitul. O altă distincție importantă este cea legată de terminologie: sensul conferit cuvântului „popular" (expresie ambiguă, polisemică, încărcată de echivoc atunci când este aplicată unui obiect cultural și care, în plus, variază în funcție de critici, istorici și epoci diferite) în sintagma **r.p.** „Popular" în privința romanului nu se confundă cu „literatura populară", „orală", „folclorică", „tradițională", în sensul întrebuințat de etnologi și folcloriști. Folcloricul, cultura folclorică văzute din perspectiva geografiei culturale (*cultural geography*,

ALDO ȘI AMINTA
SAU
BANDIȚII
DE
C. BOERESCU.
BUKURESTI.
1855.

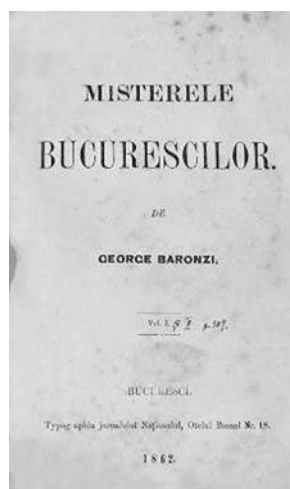

OMUL
MUNTELUI
ROMANCU ORIGINAL
de
Doamna I.
1857.

C. D. ARICESCU.
MYSTERELE
CĂSĂTORIEĬ.
PARTEA II.
BARBATUL DIPLOMATU.
BUCURESCI.
TIPOGRAPHIA STEPHAN RASSIDESCU,
1863.

CATASTIHUL AMORULUI
și
LA GURA SOBEI
Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de
DUMITRU BĂLĂEȚ
Editura Dacia — Cluj-Napoca 1986

știință cu impact mare în special în spațiul anglo-saxon) sunt noțiuni care trimit la rural, la ansamblul culturii și al civilizației tradiționale. Din contră, popularul și cultura populară prin formele pe care le cunoaște în societatea modernă ori contemporană vizează cu preponderență spațiul urban, de care sunt legate indisolubil prin modurile industriale care le-au generat: mijloacele de difuzare în masă, printre care, la loc de frunte, s-a aflat în secolul al XIX-lea și foiletonul. „Popular" nu derivă nici din celălalt înțeles al termenului: „ceva foarte cunoscut, răspândit, familiar", chiar dacă, finalmente, includerea **r.p.** în paraliteratură a ținut cont și de gradul de răspândire în mediile sociale „de jos", necultivate, cărora accesul la un corpus de texte fabricate pentru ei și în funcție de ei le era extrem de familiar. Finalmente, sensul cel mai des atribuit până astăzi **r.p.** este cel care trimite la consum, iar accepția pe care publicul o acordă cuvântului „popular" se extinde încă și astăzi asupra unui ansamblu de cărți aparținând unor genuri distincte, difuzate în colecții specializate (romane polițiste, de spionaj, thrillere, scrieri pornografice, roz-sentimentale etc.). Acest fapt nu reduce însă nimic din arbitrariul și confuzia expresiei în sine, mai cu seamă că ea trimite la literaturi complet diferite, la categorii de public eterogene și are la bază o altă noțiune ambiguă: poporul. Din această perspectivă asupra noțiunii „popular", survine încă o delimitare în cazul genului: **r.p.** nu sunt vestitele și extrem de răspânditele „cărți populare", *Volksbücher* în Germania, *libri populari* în Italia, *pliegos sueltos* și *literatura de cordel* în Spania, *folhetos* în Portugalia, *chapbooks* în Anglia, *livrets bleus, livrets de colportage* (după culoarea coperților sau modul de vânzare), care pot fi asimilate paraliteraturii doar prin amploarea difuzării, prin natura consumului, prin succesul avut ca lectură dominantă, populară, ignorată și disprețuită de circuitul savant, de publicul nobiliar și clerical, care le-au ignorat și chiar le-au interzis în anumite perioade. Cărțile populare sunt, în genere, texte care incită la o lectură colectivă în care se îmbină tradiția povestitorilor de literatură orală cu noutatea tipăriturilor, unele asumându-și o paternitate și mai ales o originalitate îndoielnice, de cele mai multe ori fiind plagiate sau contrafăcute, fără nici un scrupul auctorial.

Plecând din Franța în prima parte a secolului al XIX-lea, **r.p.** ajunge și în România, inițial prin acea abundență de traduceri care îl determină pe Mihail Kogălniceanu, la 1840, să ia printre primii atitudine,

în *Introducție* la „Dacia literară", împotriva imitațiilor care „omoară la noi duhul național" și care nu se pot constitui într-o literatură. Romanele originale de calitate lipsesc însă din peisajul cultural românesc al primei jumătăți de secol XIX. Absența lor ține, fără îndoială, de eșecul pașoptiștilor în materie de roman, dar poate, în primul rând, de contextul unor mentalități și prejudecăți care respingeau aprioric genul: „romanțul nu prea are nume bun" (I.D. Negulici, 1844). „Bătălia" pentru roman din epocă a antrenat și **r.p.**, pătruns inițial în țară prin traduceri și preluat de romancieri postpașoptiști obscuri, cărora li se datorează cele dintâi romane „originale". Specificul romanului românesc, confirmat de evoluția sa de la primul roman, *Elvira sau Amorul făr' de sfârșit*, scris în 1845 de încă necunoscutul D.F.B., și până la începuturile romanului modern prin *Ion* (1920) de Liviu Rebreanu, este dat de sincronizarea cu ultimele forme romanești vestice, iar în cazul **r.p.** cu cele

minore, de consum, ale romanelor senzaționale, de „mistere", „criminale" ș.a., tributare gustului publicului. Romanele românești postpașoptiste, aparținând celor dintâi „profesioniști" ai scrisului, nu pot fi încadrate cu strictețe într-o paradigmă clară, întrucât ele înglobează multe din motivele, tehnicile și procedeele unor registre literare diverse, iar categoriile de public cărora li se adresează nu sunt încă bine definite. Fenomenul de disociere între „literatura industrială" și literatura de valoare nu se produsese nici în Franța în deceniul 1831–1840. Cu toate acestea, genul romanului se impune. Într-o scrisoare introductivă autorul romanului *Don Juanii din București* se extazia la 1861: „Romanțul poate lua toate formele, ne poate spune tot, ne poate descrie tot, faptele mari ale istoriei, sentimentele puternice ale sufletului, obiceiurile vieții, romanțul cuprinde tot, exprimă tot". O analiză a cazului **r.p.**, dublată de o aplicație statistică asupra romanului românesc și străin din sfera literară și paraliterară editat în România între 1831 și 1918, în conformitate cu datele oferite de *Bibliografia românească modernă. 1831–1918* (I–IV, 1984–1996), a relevat că raportul cantitativ între romanele aparținând circuitului paraliterar și cele din circuitul literar este de 1069 la 194, dintre care 271 la 28 reprezintă numărul de romane având autori români. Cifrele indică succesul și înflorirea fără precedent a **r.p.** în spațiul românesc, în care circuitul de piață a început să funcționeze abia pe la mijlocul deceniului 1851–1860, s-a stabilizat după 1870, când rolul presei și al editurilor a devenit important, și s-a consolidat abia după 1890, când raportul dintre cerere și ofertă se echilibrează și când, în fine, încep să se plătească drepturi de autor pe baza unor contracte între editor și scriitor. Această ultimă perioadă poate fi numită epoca de glorie a **r.p.** foileton în România, întrucât în Franța genul pierduse deja mult din teren. De altfel, romanul în sine reprezintă în epocă genul literar cel mai atractiv pentru o clasă largă de cititori. În perioada 1871–1900 este o „explozie" de edituri, tipografii și librării, ceea ce demonstrează existența unei piețe literare remarcabile și faptul că raporturile dintre cerere și ofertă funcționează foarte bine, spre deosebire de perioada postpașoptistă (din 175 de edituri menționate în descrierile bibliografice, la care au apărut romanele din circuitul paraliterar, 104 edituri sunt în București). Voga **r. p.** determină chiar apariția unei Edituri a Romancierului Popular. În momentul când, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și în primii ani ai secolului următor, se lansează o dispută literară de anvergură în jurul întrebării „De ce nu avem roman?", despartajarea între literatură și paraliteratură se produsese de mult, Titu Maiorescu și mișcarea reformatoare de la Junimea îi desființaseră, prin exigențele estetice pe care le promovau, pe toți romancierii populari și întreaga literatură senzațională de duzină, de *bas-étage*. Iar întrebarea pornea de la constatarea, pe de o parte, a existenței unui public doritor de romane, avid după traducerile franțuzești și, pe de altă parte, de la absența la noi a romanului de bună calitate. Acesta, însă, nu avea să mai întârzie multă vreme. Deja la sfârșitul secolului se impun romanele lui Ioan Slavici și Duiliu Zamfirescu, iar începutul de secol XX se remarcă și prin pătrunderea în circuitul literar „elitist" a marilor romane ale veacului anterior. Această realitate mai dovedește faptul că și în circuitul exemplar raportul dintre cerere și ofertă începuse să funcționeze coerent, iar publicul depășise faza căutărilor, un segment important devenind pretențios și rafinat. Receptarea **r.p.** în epocă, de la contestări fulminante până la dovezi neașteptate de simpatie, oferă piste interesante pentru analizarea evoluției privitoare la prejudecăți, mentalități și curente de opinie care au stat la baza formării și consolidării conștiinței critice literare. Felul în care I.L. Caragiale avea să utilizeze și să prelucreze genurile paraliterare în scrierile pe care le producea, diversele sale tehnici de valorificare a genurilor mici, triviale, periferice nu fac decât să indice o dată în plus nivelul înalt la care se ajunsese după „consumul" efectiv de paraliteratură. Tehnica foarte subtilă a amestecurilor genurilor pe care o practică I. L. Caragiale, interferența unor elemente paraliterare în proza unor scriitori precum B.P. Hasdeu, Iacob Negruzzi, Ioan Slavici, M. Eminescu și Al. Macedonski stau mărturie pentru întrepătrunderea circuitelor popular și cărturăresc. Analiza lor permite o abordare mai tolerantă a scrierilor din zona „interzisă" a paraliterarului, foarte bogată în teme și motive captivante, care au hrănit nevoia de imaginar a unui public ce descoperea abia atunci fascinația lecturii, deschizându-i-se în cele din urmă gustul pentru literatura de valoare. În anii de înflorire a **r.p.** pot fi structurate câteva profiluri ale genului. Romanele „de mistere", cele mai multe de false mistere, de la *Misterele Bucureștilor* de George Baronzi până la romanele cu haiduci în care au „excelat" N.D. Popescu sau Ilie Ighel-Deleanu, romanele „criminale", de „senzații tari" ale lui Panait Macri, interesante mai ales prin modul de „adaptare literară" a

unor procese de delincvență celebre (*Omorul din strada Soarelui sau Asasinii Mariei Popovici*) sau la Ilie Ighel-Deleanu (*Banditul Simion Licinsky, Moartea banditului Simion Licinsky* ș.a.), sunt tot atâtea exemple care ilustrează tipologii, scheme și clișee valorificate de autorii de **r.p.**, evidențiind mecanismele de acroșare a publicului. Este o literatură de evadare, de senzație, de consum, și devine, în consecință, best-seller, atingând cele mai mari tiraje, cunoscând numeroase ediții și circulând în întreaga lume inițial sub forma colportajului, apoi, până în zilele noastre, a traducerilor. Şi în România gustul publicului mic-burghez, necultivat, fără pretenții estetice, public în care un rol important îl dețin femeile, cititoare avide de senzații și drame pasionale, decide orientările de bază ale acestei producții. Epic senzațional, înclinație spre latura socială, exploatarea rudimentară a sentimentalului și epistolarului, atracția către „mistere" ale urbanului (peripețiile fraților Lungeanu sau ale lui Alexandru Dăngescu – personajele din romanul *Misterele din București* de I.M. Bujoreanu, de pildă, fiind antrenate într-un labirint de adulteruri, seduceri ori dueluri), dar și aplecarea marcată de compasiune și revoltă asupra suferințelor și mizeriei celor mulți, cu o ideologie sentimentală de import, însă rapid adaptată realităților autohtone. Se adaugă preferința atât pentru exotic, cât și pentru „culoarea locală", pentru erotic, intim și macabru, pentru aventuri, călătorii, crime, bandiți, domnitori și prinți, femei oropsite, domnițe și curtezane, toate într-o schemă maniheistă fără excepție. În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea de mare succes se bucură romanele lui N. D. Popescu, populate cu haiduci și cu personaje din istoria națională (peste patruzeci de titluri de romane și de „nuvele" istorice publicate între 1881 și 1912), romanele „criminale" ale lui Ilie Ighel-Deleanu și Panait Macri, *Misterele unui nabab*, *Tragediile Bucureștiului* și *Clotilda sau Crimele unei femei* de Alexandru I. Alexandrescu, numeroasele romane de colportaj ale lui Theochar Alexi, câteva noi producții ale lui George Baronzi, *Chiva cea frumoasă* de Contesa Dash, *Misterele românilor* (devenit în 1898 *Din altă lume*), *Vlăsia sau Ciocoii noi* de Grigore H. Grandea, *O călătorie în aer* și *Lumea de azi* de Grigore Mărunțeanu, *Horea și Avram Iancu, regele Carpaților* (scris „după publicațiuni și comunicări date de martori oculari și părtași la lupte") de Ioan Pop-Florentin, *Banditul Râureanu sau Un înger în infern* („roman dramatic-senzațional") de George Rădulescu (Archibald) și unele romane de început ale lui N. Rădulescu-Niger. Pe de altă parte, poate că și din solul fecund de paraliteratură s-a ivit și o scriere de valoare, primul adevărat roman al literaturii române: *Ciocoii vechi și noi* de Nicolae Filimon, apărut în 1863, „într-un moment de răspântie culturală" (Paul Cornea), în faza de separare a celor două paradigme, cea literară propriu-zisă și cea populară. Dintr-o atare perspectivă, deși nu poate fi ignorat aportul culturii teatrale a autorului, romanul aduce în pagină, pe de-o parte, documentarism „arheologic", personaje istorice și elemente de roman realist tipic secolului al XIX-lea, pe de altă parte, sistem de personaje structurate strict antitetic, scene „tari", urzeli tenebroase, proprii romanelor de mistere la modă, triumf al virtuților asupra viciilor, final justițiar, prezența, în concluzie, a arsenalului **r.p.** Cu toate că în epocă romanul lui Filimon s-a bucurat de o anume circulație și chiar de succes, având în vedere cele șapte ediții până în 1918 (primul loc în lista celor mai reeditați romancieri români), el a fost complet neglijat de Titu Maiorescu, fiind reintrodus și recuperat într-o oarecare măsură de circuitul cărturăresc mult mai târziu, grație lui Nicolae Iorga. Tânărul istoric și scriitor salută în 1891 talentul romancierului, creator al unui „personaj" memorabil, Dinu Păturică, cap de serie în galeria arivistilor din literatura română. La polul opus scrierii lui Filimon se află alta cu un destin bizar, un roman cu dublu titlu, marcând cele două părți componente, redescoperit recent, a cărui paternitate rămâne până astăzi în discuție, o ipoteză creditabilă propunându-l ca autor pe Radu Ionescu. Este vorba despre *Catastihul amorului* și *La gura sobei*, „o ciudățenie" literară în contextul romanului românesc postpașoptist. Publicat în 1865, la doi ani de la apariția *Ciocoilor...*, romanul, alcătuit din două părți, este nu numai „o bijuterie literară modernă" (Nicolae Manolescu), cu o tehnică inexplicabilă în epoca apariției sale, ceea ce a condus și la teoriile potrivit cărora textul ar fi o traducere localizată, ci și prima scriere ce parodiază excelent cele două circuite, pregătind, fără să știe, terenul pentru perspectiva asupra literaturii de consum pe care o va adopta I.L. Caragiale. Supus gustului publicului, **r.p.** e nevoit să se specializeze, să se conformeze regulilor impuse de formula foiletonistică „va urma", să se plieze dorințelor și rețetelor impuse de cititori. Aceștia își doresc întotdeauna un happy-end meritat pentru cei buni și o pedepsire exemplară pentru cei răi, trăind bucuriile și necazurile personajelor, în ale căror destine cred,

identificându-se cu ele atunci când nu le și creează. Controlat de un anume public, de la nivelul formal și structural până la cel al orizontului de așteptare privind lumea întruchipată și „eroii” ei, **r.p.** cunoaște, deloc paradoxal, un succes previzibil, urmat de rapida trecere în uitare. Cu alte cuvinte, genul, ca fenomen social și literar, subzistă pentru și prin cititorii săi. E un tip de ficțiune construită din mituri și simboluri populare, având menirea de a exprima un vis colectiv, un mental care aduce la suprafață pulsiuni secrete ale lectorilor și conturează în același timp mai pregnant identitatea lor socială. Gen complex, eterogen, decomplexat, liber, inepuizabil, el semnalează, cu toate imperfecțiunile ce-i sunt proprii, succesul de public, priza și, în fapt, puterea de fascinație pe care le-a avut de-a lungul unui secol de existență în formele paraliteraturii. **R.p.** conține semnificații care se pot întrevedea și în „moștenirea” lăsată următoarelor secole, constând într-o diversitate de forme, subgenuri și manifestări care au transgresat granița paraliterarului. Ca model viabil și proteic de receptare a intențiilor narative, ca structură permeabilă, mereu supusă verificărilor colective și mentalităților în continuă schimbare, **r.p.** rămâne și astăzi o sursă aptă de a furniza unor categorii variate de cititori bucuria lecturii.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *120–139*; Ralea, *Scrieri*, II, *64–75*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *343–396*, *Ist. lit* (1982), *303–340*; *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962; Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, București, 1963; Mihai Zamfir, *Încercare asupra începuturilor romanului românesc*, LL, 1965; Pillat, *Mozaic*, *87–101*; Cornelia Ştefănescu, *Romanul misterelor*, în *Studii de literatură universală și comparată* , îngr. I. C. Chițimia și Stan Velea, București, 1971, *11–33*; Ştefănescu, *Momente*, *7–45*; Dorina Grăsoiu, *O cercetare sociologică asupra stratificării publicului românesc din prima jumătate a secolului XIX*, RITL, 1974, 2; Cornea, *Oamenii*, *124–125*; Cornea, *Regula*, *263–285*; Manolescu, *Arca*, I, *65–137*; Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981; Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, București, 1985; Teodor Vârgolici, *Aspecte ale romanului românesc din secolul al XIX-lea*, București, 1985; Mănucă, *Lectură*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *341–355*; Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, ed. 2, Iași, 1998, *passim*; Mircea Tomuș, *Romanul romanului românesc*, II, București, 2000; Ioana Drăgan, *Romanul popular în România: literar și paraliterar*, Cluj-Napoca, 2001; ed. 2, Cluj-Napoca, 2006; Mihai Fulger, *Pe când romanțul era rege*, CC, 2002, 3–4; Dan Mănucă, *Romanul popular*, CL, 2002, 6; Andrei Bodiu, *Șapte teme ale romanului postpașoptist*, Pitești, 2002; Şerban Axinte, *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu*, pref. Antonio Patraș, Iași, 2011, *passim*; Zamfir, *Panorama*, I, *139–172*. ***I. Dr.***

ROMANCIERUL ILUSTRAT, revistă apărută la București, neregulat, între august 1875 și mai 1878. Prin 1875 redactor era E.I. Popescu. În anii următori este posibil să fi redactat revista I.S. Spartali, autor al celor mai multe traduceri incluse în sumar. Foiletonul marilor gazete din Paris era sursa literaturii publicate în **R.i.**, periodic destinat cititorilor de nivel cultural mediu. Scriitorii din ale căror opere se tălmăcește mai des sunt Al. Dumas (*Istoria unui mort*, traducere de Iuliu I. Roșca), Paul de Kock (*Înfumuratul păcălit*, *Învățătorul*, traduceri de I.S. Spartali), Léuzon Le Duc, Paul Bocage. În 1884 s-a editat „Romancierul popular ilustrat”, o reluare a acestei reviste, în care, în cele 13 numere apărute, se oferă cititorului versiunea românească a romanului *Domnișoara de Pluernel* de Éugene Sue. Alți colaboratori: Iuliu I. Roșca, L. Koslinski, Gh. Tabacovici, C.D. Ştefănescu, G.I. Goleșteanu. ***R.Z.***

ROMANCIUC, Vasile (17.XII.1947, Bădragii Vechi–Edineț), poet. Este fiul Olgăi (n. Pirijoc) și al lui Alexei Romanciuc. A absolvit cursul primar în satul natal, școala medie la Edineț (1966) și Facultatea de Filologie, secția ziaristică, a Universității de Stat din Chișinău (1972). A fost redactor la Radio Chișinău, redactor la Editura Literatura Artistică, consultant la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, șef de secție la revista „Orizontul”, redactor-șef adjunct la „Literatura și arta”, redactor la Editura „Gh. Asachi” și la Editura Prut Internațional. Face parte din generația „ochiului al treilea” (Nicolae Dabija), care și-a propus să repună esteticul în drepturile lui. Debutează în 1974 cu placheta *Genealogie*. Figurează în câteva antologii poetice, una româno–franceză (1998), alta în italiană (1999) și una în engleză (2003). Este laureat al Premiului „George Bacovia” (Bacău, 1996), e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1996, 1998, 2008, 2010), Premiul Național al Republicii Moldova (2000), Marele Premiul „Nichita Stănescu” (2001), Ordinul de Onoare al Republicii Moldova (2010), deține alte numeroase premii, îndeosebi la saloanele de carte pentru copii organizate la Chișinău, Iași ș.a.

R. se înscrie în albia liricii de factură tradițională, de o mare melodicitate, degajată și sinceră,

cu o „genealogie” declarată: „Toate cântecele mele/ Se încep de la pământ”. Și-a descoperit repede formula – cea a „citirii” și „recitirii” într-un mod nou a proverbelor populare (*Citirea proverbelor*, 1979, *Recitirea proverbelor*, 2007), practicând o poezie sentențioasă, rostită lapidar, fără emfază, ceea ce face din autorul ei „o voce morală” (Adrian Dinu Rachieru). Echilibrul între reflecție și simțire, expresia concentrat-metaforică reprezintă particularități ale manierei sale lirice. Asimilând poetica folclorică și bogatul ei registru de formule și tipare, ritmuri și tonalități, definiții metaforice și repetiții stilistice, **R.** a împrumutat, de fapt, și fondul etosului popular. Volumele de versuri mai târzii – *Din tată-n fiu* (1984), *Ce am pe suflet* (1988), *Note de provincial* (1991), *Un timp fără nume* (1996), *Îndoiala de sine* (1997), *Marele pustiu invizibil* (2001), *Olimpul de plastic* (2007) ș.a. – afirmă un poet care cultivă lirica de meditație, celebrând sacralitatea pământului de acasă, rădăcinile și traiul firesc, dar invocând și spaima, disperarea care îi încearcă nu o dată neamul: „Noi nu ne grăbim sau ne grăbim foarte-ncet,/ la capăt de drum ne așteaptă ocara,/ noi nu ne grăbim, timp avem berechet –/ în clepsidra noastră/ își toarce nisipul Sahara” (*Desen pe nisip*). Refractar la modele de avangardă, **R.** este însă modern prin sensibilitate și viziune, printr-un lirism paradoxal cu accente gnomice, obținute din poante de efect sau construcții oximoronice (*Răsai, soare*, *De parcă te ascultă Eminescu*, *Veșnicul mire*, *L-ați văzut pe Ianus?*, *Busuioc*, *Masca*, *Focul ascuns* ș.a.). A semnat mai multe plachete de versuri pentru copii, vădind o înțelegere subtilă a sufletului infantil. Alcătuiește, de asemenea, antologia *Bucurii pentru copii: poeți contemporani din Basarabia* (2010).

SCRIERI: *Genealogie*, Chișinău, 1974; *Citirea proverbelor*, Chișinău, 1979; *Dacă ai un prieten*, Chișinău, 1983; *Din tată-n fiu*, pref. Liviu Damian, Chișinău, 1984; *Mama coase-o floricea*, 1987; *Ce am pe suflet*, Chișinău, 1988; *Pământul părinților, pământul copiilor*, pref. Gheorghe Mazilu, Chișinău, 1989; *Doi iezi*, Chișinău, 1990; *Note de provincial*, îngr. și pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1991; *Uriașul cu trei ochi*, Chișinău, 1991; *Ursul dirijor*, Chișinău, 1992; *Un timp fără nume*, Chișinău, 1996; *Îndoiala de sine*, Chișinău, 1997; *Floarea zburătoare*, Chișinău, 1998; *Muntele de aur*, Chișinău, 1998; *Toate întâmplările se prefac în cuvinte*, Chișinău, 2000; *E toamnă, cad măștile*, Chișinău, 2001; *Marele pustiu invizibil*, Timișoara, 2001; *Încetul cu-ncetul învăț alfabetul*, Chișinău, 2002; *Poezii despre... cifre*, Chișinău, 2002; *Copilul cu aripi de carte*, Chișinău, 2006; *O furnică în bibliotecă*, Chișinău, 2007; *Olimpul de plastic*, Chișinău, 2007; *Recitirea proverbelor*, Chișinău, 2007; *De ce plânge clovnul?*, Chișinău, 2009; *Alfabetul vesel* (în colaborare cu Arcadie Suceveanu), Chișinău, 2011; *Purtătorul de cuvânt al tăcerii*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 2011; *Veșminte de gală pentru marii pitici*, Iași, 2011; *Cuvântul ne adaugă vedere*, Chișinău, 2012; *Lasă un semn*, Târgoviște, 2012.

Repere bibliografice: Andrei Țurcanu, *Martor ocular*, Chișinău, 1983, *204–211*; Ana Bantoș, *Creație și atitudine*, Chișinău, 1985, *160–169*; Mihai Cimpoi, *Tradiționalismul ingenuu*, RL, 1992, 33; Al. Pintescu, *Mithos și ethos*, PSS, 1992, 9; Dinu Pătulea, *„Peisajul condamnat” sau Cum se vede lumea din Basarabia*, CC, 1994, 1–3; Ion Ciocanu, *Amiaza poetului*, LA, 1997, 18 decembrie; Elena Cucut, *Vasile Romanciuc. Biobibliografie*, Chișinău, 1997; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *226*; *Mică encicl.*, *505–512*; Suceveanu, *Emisferele*, *133–136*; Dolgan, *Poezia*, *475–480*; Grigore Chiper, *Cetatea din piatra de pe suflet*, CF, 2008, 9; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *328–334*. ***M.Dg.***

ROMANESCU, Ioanid (4.X.1937, Voinești, j. Iași – 20.III.1996, Iași), poet.

Este fiul Margaretei (n. Ivașcu) și al lui Teodor Tudose, muncitor; prenumele la naștere: Valentin. Face primele șapte clase la școala din satul natal (care azi îi poartă numele), apoi urmează Școala Normală din Iași (1951–1955) și, după ce lucrează ca învățător și profesor suplinitor la școala din Românești, județul Iași și ca director al Căminului Cultural din Voinești, devine student la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1962–1968). Încearcă mai multe slujbe: este corector la revista „Ateneu” (1965–1969), inspector la Casa Județeană de Creație Iași (1970–1972), ulterior redactor la revista „Convorbiri literare”, de unde se pensionează pe caz de boală în 1981, după ce i se desfăcuse contractul de muncă în urma rămânerii în străinătate a unor rude. Debutează cu două poeme la „Iașul literar” în 1961, prilej cu care își fixează și pseudonimul. În 1966 îi apare, în colecția „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură,

volumul de debut *Singurătatea în doi*, cu o recomandare a Otiliei Cazimir. Publică peste douăzeci și cinci de cărți și câteva antologii de autor, textele sale find traduse în reviste sau în antologii din Belgia, Franța, Italia, Germania, Polonia, Grecia, Cehoslovacia, Spania, URSS, Ungaria, Iugoslavia, Suedia, SUA. Traduce și editează, în colaborare cu Andreas Rados, antologia *Odele Mării Egee. Poeți greci contemporani* (1990). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1972, 1977), Premiul Uniunii Scriitorilor (1981, 1995), Premiul Academiei RSR (1986), Premiul Asociației Scriitorilor din Republica Moldova (1992) ș.a. Fire boemă, dă naștere unei adevărate legende, contemporanii amintindu-și-l în ipostaza de veșnic amorezat, de împătimit jucător de șah sau de interpret la trompetă.

Poezia de început a lui **R.** nu este, așa acum a fost adesea percepută de critici, retardată, încremenită în admirația față de o tradiție arhetipală, suspicioasă față de modernitate. Încă din primul volum, un poem precum *Ave Maria* indică posibilitățile unui autor gata format, cu un imaginar flexibil și cu o retorică exersată, bine tăiată: „O dată pe an păpușile sparg vitrinele/ se furișează printre salarii printre/ pâini și alcool până la sania albă/ din barba unui înțelept, apoi/ se urcă pe burlane traversează/ religii, se opresc în pantofi/ sub pelerini în somnul tuturor/ copiilor, producând leziuni,/ intrându-le-n carne dinspre iluzii// o dată pe an – atât – dincolo e/ pasiunea de circumstanță, haosul/ necesar de la care oamenii/ învață să vorbească singuri”. Unele imagini sunt forțate, prea abstracte ca să transmită altceva decât o aglutinare aleatorie a unităților semantice („sania albă din barba unui înțelept”), dar poetul e capabil de ruperi de ritm, de treceri firești, expresive de la abstract la concret. Problema este că la **R.** cele mai bune texte, vii și astăzi, s-au rătăcit prin cărțile sale, au fost sufocate de o poezie plăcută, bine executată, dar nu memorabilă. Autorul s-a mulțumit să pună unul lângă altul poeme care nu comunică între ele, care nu trag în aceeași direcție. Unele par nefinisate, încercări de atelier, eboșe dintr-un poem aflat în proiect. În volumul *Presiunea luminii* (1968), de exemplu, un text precum *Halabuș* pare izolat, cu o tonalitate dezinhibat-familiară, marcată de o oralitate care epatează mai ales prin contrastul față de poemele învecinate, cuminți în seriozitatea lor abstractă. Dacă în poemul *Presiunea luminii* totul e lilial, evanescent, esențializat (poetul caută, „cu ochii întorși”, „nordul obiectelor”), dacă în general metafora este bogată, adesea prea concentrată, *Halabuș* șochează nu neapărat în sine (în 1968 discursul poetic se deconvenționalizase deja), cât prin tăietura pe care o produce în convenția destul de cuminte a cărții. În figura cerșetorului Halabuș autorul vede o imagine a libertății. El este cinicul antic, cel care nu depinde de nimeni și de nimic pentru că nevoile sale sunt elementare, cel care trăiește în perfect acord cu sine și în afara oricărei condiționări, cel pentru care politicul, socialul nu există, cel care își poate permite orice și, mai ales, cel care poate exercita suprema libertate, cea a gândirii dezarticulate, în afara sistemului. Dar **R.** nu se fixează într-o revoltă poetică permanentă. Poeme iconoclaste stau senine alături de altele obediente față de stereotipii, care cultivă un frumos inert. Aceasta este una din trăsăturile unui poet cu reale calități și posibilități mari și așa se explică primirea rezervată de care a avut parte; nefixarea, trecerea de la o formulă incisivă, clară la una cu totul opusă, jumătățile de măsură, sabotarea propriilor reușite prin texte de conjunctură reprezintă „caracterul” unei opere netriate. Raportarea sa la propria vocație pare una boemă, accentul e mutat dinspre poezia ca act cultural, așa cum pare a o concepe la început, către poezia ca act de trăire (autorul se va considera un „poet cu inima”), ceea ce duce la un mai vag control asupra producerii textului. Poezia păcătuiește uneori prin retorism, prin artificiu, printr-un caracter factice. Două sunt direcțiile, perspectivele din care lirica lui **R.** poate fi adusă în actualitate. Există, mai întâi, o încredere și un devotament în și pentru Poezie, duse până la intensitatea unui adevărat cult, pe care puțini poeți postbelici le-au întreținut atât de insistent. În al doilea rând, poetul nu s-a ferit de experiment: o bună parte din textele sale cultivă biografismul, discursul oblic, ironic, atitudinea histrionică. Sunt texte care rezistă și pot intra în consonanță cu poezia actuală. Între cele două formule, prima postromantică, declarativă, uneori chiar lozincardă, și cea butaforică, dezinhibată, ironică, există o condiționare: cea de-a doua mască își arogă dreptul de a-și asuma public enormitatea gesturilor, insolența tocmai pentru că intră în joc calitatea cardinală de poet. Autorul paginilor din *Școala de poezie* (1989) scrie întotdeauna din ipostaza de poet, se raportează la realitate, la lume, la istorie, în calitatea sa de ființă aleasă, conștientă că

are „ceva magic”. Afectează o încredere în sine emfatică, o siguranță orgolioasă, încât cititorul nu are de ales și-l crede pe cuvânt: de fapt, aceasta este esența convenției, a cooperării. **R.** nu lasă loc dubiilor, textul funcționează numai dacă rolurile sunt prestabilite și acceptate ca atare. Trebuie însă adăugat că orgoliul auctorial nu înseamnă autosuficiență, ci încredere nu atât în forțele taumaturgice ale poetului, cât în ale poeziei. Aceasta este tema predilectă, aceasta este atitudinea lirică fundamentală. **R.** nu este, în pofida histrionismul său, un autor cu apetit ludic. Gravitatea îl caracterizează mai mult decât ironia sau simțul disproporțiilor. De aceea, el nu este nici un intertextual sau un parodic. Uneori pledoaria sa capătă accente monotone, alteori prețioase, dar autenticitatea implicării, credința în posibilitățile poeziei de a restructura realul ajung până la cititor. Atitudine romantică, presupunând că poetul este un fel de demiurg care construiește lumea a doua oară. E aici o pledoarie pentru puterea verbului poetic de a schimba realitatea, fără să reușească ea însăși așa ceva. Deși se definește drept „cel care vă apără de prea multe cuvinte”, deși declară într-un interviu că intenționează să ajungă „în stadiul în care nici un cuvânt să nu fie în plus” în poezia sa, autorul *Nordului obiectelor* (1979) nu rezistă ispitei de a alegoriza excesiv, de a desfășura discursuri patetice, redundante, dar într-un fel convingătoare în repetitivitatea lor. Tonul poemelor este decis, nu o dată imperativ, transmite o sigură conștiință a propriei valori, încât cititorul tinde să o ia ca atare, ca un adevăr al textului, nu al stării de fapt. *Vă rog să revizuiți statutul meu de poet!* nu e un titlu care să inspire modestie, ci un fel de somație adresată criticii. Argumentele ar fi statutul de poet, de ființă blestemată, care nu trăiește pentru sine, ci pentru ceilalți („pe harta sufletului vostru eu reprezint o cazemată pentru flori și candoare”, „pentru că sunt personal cu originalitatea voastră”), sacrificiul de a fi ales să trăiască în afara convențiilor și să tragă toate ponoasele ș.a.m.d. Hitul absolut al operei lui **R.**, de o popularitate care supraviețuiește, este *Trăiască poezia și marii visători!*, text care închide volumul *Energia visului* (1977). Poetul e cel care nu doarme, ci visează; nu vede, ci are viziuni. Tonul pare destins, cu unele oralități forțate („de-a hoarța”) și amintește, spun mulți critici, de poezia celor de la „Albatros”, de fronda lui Geo Dumitrescu, de pildă, deși sfidarea normei îl apropie mai curând de Serghei Esenin, căci e pigmentată de nostalgie, de un sentiment al risipirii. În primele strofe autorul își creionează un portret de poet rebel, recalcitrant față de norme, de prestabilit: „Al dracului am fost, cu patimă în toate/ – viața mea a curs întâmplătoare – / atâtea drumuri am avut în față/ dar am ales mereu câte-o cărare// n-am ascultat de nimeni niciodată/ n-am calculat nimic – și nu e bine – / ce pacoste de om voi fi fiind? și încă/ nu-mi vine în pământ să intru de rușine”. **R.** respectă mitul poetului gata să dărâme orice convenție. Numai că un poet nu poate rămâne blocat la nesfârșit în fronda lui. Dacă poezia nu are vârstă, poetul are. Mai multe, chiar. Iar una este cea a decontului. Și aici intervine melancolia. Nu regretul, ci melancolia: „azi mă feresc din calea celor dragi – / nervoase, în răspăr mi-s replicile toate,/ mersul mi-a devenit ca al felinelor/ ce se retrag să moară singure departe// am încercat suprema renunțare,/ dar moartea e perfidă și nu din vis ne fură – / mai bine, deci, să ard până la capăt/ decât să port cenușa poemului pe gură”. Interesant este că poetul pare a lua în calcul propriul eșec; nu îl scoate din calcul și nici nu fuge de el, înțelegând că face parte din regulile jocului, că e parte a jertfei. În ordine socială e un paria, un ciudat, un bufon. Singurul lucru pe care nu-l regretă este însă faptul că a ales să fie poet. Această supremă nefericire este fericirea supremă. O altă soluție existențială e limpede că nu și-ar fi dorit: întreaga lui operă repetă acest lucru: „al dracului am fost, cu patimă în toate,/ greșind fundamental de-atâtea ori/ – și totuși printre fericiți mă număr – / trăiască poezia și marii visători!”. Textul este unul dintre cele mai ardente, intense pledoarii pentru poezie, gândită ca mod de viață. Puține poeme din literatura postbelică au angajamentul acestuia. E o reușită pentru că se întâlnesc aici ludicul și patetismul, registrul sobru și cel colocvial, dramatismul și (auto)ironia. A doua ipostază meritorie din poezia lui **R.** este cea „autobiografică”, efect al unui ego extins. Versurile sale, în care se face auzită o voce foarte autoritară, aparțin unui poet în sensul clasic al termenului. Într-un fel, autorul nu duce nici în această privință experimentul până la capăt: nici nu își creează alter ego-uri, măști stângace, „ridicole”, ca în poezia lui Mircea Ivănescu, nici nu pune semnul egalității între vocea discursului și persoana biografică, nici nu renunță la convenție. În orice caz, subiectul poeziei sale nu acceptă anonimatul. Toate textele

cu alură confesivă sunt ale unui poet, nu ale unui individ care depune o mărturie oarecare despre lume. Subiectivitatea are pretenția să fie considerată producătoare de sens tocmai pentru că este a cuiva care a ales și mai ales a fost ales să vadă poezia lumii și să metabolizeze realitatea până devine poezie. Autorul nu se îndură însă să prozaizeze realitatea, să o surprindă, să o înregistreze pur și simplu în articulațiile sale plate, ci caută să o înnobileze, să îi acorde demnitate, pentru a fi pe măsura a ceea ce consideră el că este poezia: o artă cu acces la sacru, care obligă la un anumit protocol retoric, la o gravitate cvasiritualică. De aceea nu se abandonează niciodată până la capăt jocului, deși își încearcă disponibilitățile și în acest registru. În orice caz, tocmai poemele în care se întrezărește, timid, jocul gratuit, și nu cele retorice, mitologice, abstracte, gnomice din seria *Orpheus* (1986) sau din *Zamolxis* (1988), mai au suflu azi. Opera lui **R.** este un amestec febril de reușite și eșecuri, de îndrăzneală și conformism estetic, de inovație și mimetism, în cele din urmă de valoare și non-valoare. Primele volume par culegeri de texte aleatorii: autorul nu pare interesat de consecvența cu sine, e mult mai dispus să (se) caute, să experimenteze, să combine tonuri, să se ascundă sau să se exprime direct, uneori prea direct pentru uzanțele epocii, în fine, să încerce toate registrele stilistice, de la cel sobru, grav, la cel familiar, ușor frivol. Poezia lui **R.** a crescut constant, fără să atingă un punct culminant; dar a ezitat între un retorism abstract filosofard și mitologizant, cu vizibile momente de reușită, și o relativizare a acestei poetici prin ironie, butaforie, histrionism, orientată adesea către biografism. În nici una din aceste direcții nu a mers până la capăt, iar discursul nu a fost radical. Poezia sa este dificil de fixat într-o formulă critică nu datorită dificultății sau profunzimii gnomice, cât din cauza labilității, a inconsecvenței, a naturii ei contradictorii. Această ezitare a putut crea impresia unei lipse de personalitate, a unei instabilități. **R.** a fost sancționat pentru confuziile operei sale și, mai ales, pentru atașamentul său față de o viziune despre poezie care părea vetustă: cea în esență romantică, după care poezia reprezintă principiul de articulare a realității: Poezia, act magic, dă sens realului și, chiar dacă nu mai e situată în centrul lumii, poate schimba esențial realitatea din „provincia” sa.

Între inocența actului labișian și agresarea eseniană se cuprinde o bună parte a producției lui Ioanid Romanescu, producție care nu a reușit, totuși, să-i confere autorului un loc privilegiat, dacă ne raportăm fie la durată, fie la influență: vreau să spun că poetul nu a impus, pe parcursul a două decenii, o modalitate suficient de personală ca să poată influența asupra altor poeți. E drept că discursul acesta nu absentează de o reală vigoare ce-i vine dintr-un neoromantism în răspăr, un sarcasm al spunerii când „inima” („eu sunt poet cu inima”) amenință să sufoce poemul de prea mult lirism. Conform acestei concepții pur empirice, poezia devine o „favoare” existențială și nu poate încăpea o disociere precisă între starea de veghe și detașare a poeziei și anecdotica existenței propriu-zise. Ceea ce trebuie scos în evidență este faptul că Ioanid Romanescu e un poet realmente talentat, dar, iată, astăzi nu mai e suficient numai atât; mai trebuie o anumită doxă, abstragerea instinctului poetic într-o viziune personală, adică depășirea etapei instinctive prin asumarea conceptuală a actului de scriitură.

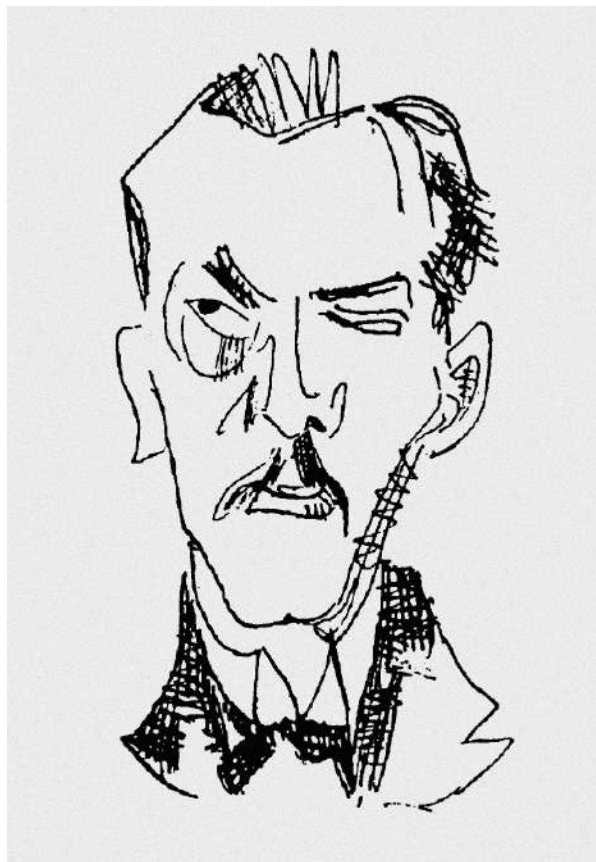
MARIN MINCU

SCRIERI: *Singurătatea în doi*, pref. Otilia Cazimir, București, 1966; *Presiunea luminii*, București, 1968; *Aberații cromatice*, București, 1969; *Poeme*, Iași, 1971; *Favoare*, București, 1972; *Baia de nori*, Iași, 1973; *Poet al uriașilor*, București, 1973; *Lavă*, București, 1974; *Paradisul*, Iași, 1975; *Energia visului*, Iași, 1977; *Trandafirul sălbatic*, București, 1978; *Nordul obiectelor*, pref. Marian Popa, Iași, 1979; *Accente*, Iași, 1981; *Magie*, București, 1982; *Demonul*, postfață Marian Popa, București, 1982; *Flamingo*, Iași, 1984; *A doua zi*, pref. Laurențiu Ulici, București, 1985; *Orpheus*, Iași, 1986; *Zamolxis*, București, 1988; *Școala de poezie*, Iași, 1989; *Morena*, Iași, 1991; *Dilatarea timpului*, București, 1991; *Urania*, Iași, 1992; *Dilatarea timpului*, pref. Costin Tuchilă, București–Iași, 1993; *Mississippi*, Galați, 1993; *Noul Adam*, Iași, 1994; *Paradisul*, postfață Ioan Holban, București, 1996; *Lovitura de maestru*, Iași, 1997; *Trandafirul sălbatic*, îngr. și pref. Daniel Corbu, Iași, 2006. **Traduceri:** *Odele Mării Egee. Poeți greci contemporani*, București, 1990 (în colaborare cu Andreas Rados).

Repere bibliografice: Mincu, *Poezie*, *145–147*; Piru, *Poezia*, II, *266–271*; Raicu, *Critica*, *363–368*; Iorgulescu, *Scriitori*, *137–140*; Dimitriu, *Singurătatea*, *191–197*; Popa, *Competență*, *269–285*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *15–23*; Simion, *Scriitori*, III, *244–255*; Tașcu, *Poezia*, *267–274*; Grigurcu, *Existența*, *336–343*; Călinescu, *Biblioteci*, *152–156*; Mircea A. Diaconu, *În căutarea eului absolut*, RL, 1994, 22; Adrian Popescu, *Lirică gnostică*, ST, 1995, 4–5; Dan Laurențiu, *Ioanid Romanescu*, RL, 1996, 14; Vasile Bardan, *Ioanid Romanescu în apărarea poeziei*, pref. Constantin Crișan, Iași, 1997; *Dicț. analitic*, I, *285–287*; Mincu, *Poeticitate*, *213–217*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *86–89*; *Ioanid Romanescu în amintirile contemporanilor*, îngr. Daniel Corbu,

Iași, 2006; Holban, *Portrete*, I, *23–28*; Ciopraga, *Efigii*, *172–179*; Holban, *Ist. lit.*, I, *75–81*; Popa, *Ist. lit.*, II, *450–452*; Ion Pop, *„Favoarea de a fi poet" a lui Ioanid Romanescu*, CLT, 2010, 18; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, *244–253*. ***B.C.***

ROMANESCU, Marcel (11.X.1897, Liège, Belgia – 21.VII.1955, București), poet, traducător. Este fiul Luciei (n. Vlădoianu) și al lui Nicolae Romanescu, primar al Craiovei. Primele clase le face la Paris și Craiova. După studii liceale la Craiova, Turnu Severin, Iași și Mănăstirea Dealu, își ia licența în drept și filosofie la Universitatea din București (1920). Deține funcția de șef de cabinet la Ministerul de Finanțe, la Interne (1920) și la Externe (1931), este secretar al comisiei româno–ungare însărcinate cu supravegherea aplicării Tratatului de la Trianon (1924), ocupă, între 1920 și 1934, diferite posturi în diplomație, la Vatican, Varșovia, Haga, Cairo, Belgrad și Copenhaga. Debutează în 1916 la „Capitala". Mai colaborează la „Adevărul literar și artistic", „Arhivele Olteniei", „Capitala", „Convorbiri literare", „Cronicarul", „Datina", „Flacăra", „Gândirea", „Ideea europeană", „Luceafărul", „Mișcarea literară", „Ramuri", „România de mâine", „Sburătorul" ș.a. La Craiova redactează, alături de câtiva colegi de liceu, „Viața literară" (1914–1916) și lucrează în redacția revistei „Flamura" (1926–1929). Editează, de asemenea, la Roma, revista „România" (1921). Semnează și cu pseudonimele Barbu Brădescu, Ştefan Fălcoianu, V. Neagu, Dinu Oncică, Pușcașu. Primul volum, *Izvoare limpezi*, apărut în 1923, este întâmpinat elogios de critici și distins cu Premiul Academiei Române.

Desen de Marcel Iancu

Depășind tentația parnasiană, cultul exterior al formei, **R**. scrie o poezie de factură neoclasică, ce nu se limitează la evocarea subiectelor antice, ci se distinge prin echilibrul forțelor sufletești și prin viziunea armonioasă asupra lumii. Poate surprinde plasarea poetului în capitolul *Modernism* din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. În realitate, un asemenea punct de vedere își află clare argumente care îl susțin. Încă din *Izvoare limpezi* – considerată de critica vremii, dar și de cea recentă, drept cea mai izbutită carte a lui **R.** – autorul manifestă un interes semnificativ pentru efectele verbale, în tradiția parnasianismului lui François Coppée și José Maria de Hérédia. Neoclasicismul viziunii, asupra căruia au insistat comentatorii, își are originea tot în arta poetică a parnasianismului. Un lirism unde descrierea peisagistică nu pătrunde decât în forme voit convenționale; notații pe care, uneori, critica le-a caracterizat ca fiind „minor-sentimentale", în realitate decurgând din sistemul tradițional al conceptelor, construit de poezia franceză la sfârșitul secolului al XIX-lea. De fapt, o lirică a abstracțiunilor, așa cum se va clădi în întreaga Europă pe urmele simbolismului și parnasianismului francez. Dacă versurile din *Cuiburi în soare* (1926) și din *Hermanosa din Corint. Povestea unei hetaire* (1927) nu se ridică la nivelul celor din prima culegere, ele eșuând în sentimentalul romanțios sau în clasicismul pur decorativ, monoton și uscat, în schimb critica salută în *Grădina lui Teocrit* (1928) o „revenire la matca primei personalități" (Perpessicius). În forma fixă a sonetului se închid grație și senzualitate, capacitate de evocare și meditație, prospețime de expresie și suavitate de simțire; o apropiere de Duiliu Zamfirescu, poet al idilelor cu figurație păgână, nu pare lipsită de temei. **R**. nu își limitează activitatea literară la aceea de poet.

El traduce *Cântarea Cântărilor* (1925), poezii de Goethe, piese de Sigbjörn Obstfelder, Gunnar Heiberg, Fausto Martini ș.a. Publică studii de genealogie și istorie cu o documentare minuțioasă, dintre acestea remarcându-se lucrarea *Contribuții la cunoașterea lui Tudor Vladimirescu* (1942).

SCRIERI: *Izvoare limpezi*, Craiova, 1923; *Cuiburi în soare*, Craiova, 1926; *Hermanosa din Corint. Povestea unei hetaire*, București, 1927; *Grădina lui Teocrit*, București, 1928; *Efigii latine*, București, 1941; *Petrache Poenaru și neamurile sale*, București, 1944; *Cuiburi în soare*, îngr. și pref. Ion Trăistaru și Ion Pătrașcu, Craiova, 1974. **Traduceri:** *Cântarea Cântărilor*, București, 1925; Gunnar Heiberg, *Balconul*, introd. trad., București, 1925; Fausto Martini, *Teatru*, București, 1925; Paula Yakobi, *Lily chineza*, Craiova, 1927; Charles Vildrac, *Pelerinul*, Craiova, 1927; Sigbjörn Obstfelder, *Teatru*, introd. trad., București, 1927; Goethe, *Poezii*, București, f.a.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *20–24*, *126–130*; Pompiliu Constantinescu, *„Hermanosa din Corint”*, VL, 1927, 51; Călinescu, *Opere*, I, *154–156*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *121–123*; Metzulescu, *Literile*, I, *115–120*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *101–102*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *899*, *920*, *Ist. lit. (1982)*, *1 023*; Eugen Constant, *Reevaluări. Marcel Romanescu*, R, 1966, 9; Micu, *„Gândirea”*, *666–668*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *89–90*; Constantin Ciopraga, *Poeți din trecut: Marcel Romanescu*, CL, 2003, 4; Firan, *Profiluri*, II, *215–217*. ***A.C.***

ROMANITATE – ROMÂNITATE. Popoarele europene sunt – în proporție de aproape 90% – germanice, slave și romanice. Mai sunt grecii, fino-ugricii (ungurii, finlandezii, estonienii), albanezii (iliro-traci), celticii/galicii (risipiți în Irlanda, Scoția, Țara Galilor, Bretania etc.), bascii ș.a. Despre romanici există prejudecata că sunt mult mai puțini, cu spirit practic redus, mai mult poeți și cântăreți decât ingineri și tehnicieni, mari iubitori de petreceri, de lux și de vin bun, amatori de *dolce far niente*. La o analiză atentă, lucrurile nu stau așa. Cei mai mari călători pe uscat și pe apă au fost neolatinii, adică italienii, spaniolii, portughezii și chiar francezii. Marco Polo a fost în China în jurul anilor 1300, apoi Bartolomeu Diaz, Cristofor Columb, Fernando Magellan, Fernando Cortes, Pedro Cabral, Amerigo Vespucci și mulți alții au dominat oceanele în secolele al XV-lea și al XVI-lea. Prin tratatul de la Tordesillas, din 1494, lumea nu se împărțea între Anglia și Imperiul Romano-German, ci între Spania și Portugalia. Franța a avut și ea un rol fundamental peste mări, în Africa și în America, deopotrivă în Canada și în coloniile americane. Înainte ca Napoleon I să vândă Louisiana (Noua Franță) americanilor (1803), Franța domina America de Nord de la Marea Caraibelor până dincolo de Marile Lacuri. Franceza este limbă oficială în treizeci de țări din Europa, Africa și America; spaniola este limbă oficială în douăzeci de țări și are statut special în încă zece; portugheza este limbă oficială în zece țări, începând cu Brazilia (200 de milioane de locuitori); italiana este limbă oficială în trei țări europene, iar româna în două. Italienii nu au construit doar un imperiu, ci și lumea, în sensul că au fost unii dintre cei mai mari arhitecți și constructori. Ei au adus Europei civilizația urbană, prin moștenirea directă din antichitate, fiindcă orașele peninsulare nu au fost abandonate niciodată, ci au fost locuite permanent. Numai în Italia poți vedea biserici medievale construite pe scheletul templelor păgâne și transformate apoi în stilul Renașterii sau în cel baroc. Din Italia a pornit mișcarea comunală, adică revoltele pentru emanciparea orașelor, pentru dreptul la comună, iar orașele au fost o excepție de la feudalism. Ele au ajuns să fie fermenții ideilor de libertate și de modernizare a lumii. Francezii au dat tonul în cultură și în rafinament vreme de câteva secole. De la sfârșitul secolului al XIII-lea, de când regele Filip al IV-lea cel Frumos și-a luat în serios rolul de suveran, opunându-se preeminenței împăratului romano-german, Franța și-a început drumul magistral prin istorie. De la Renaștere încoace curentele culturale și mai ales literare franceze au dat tonul, până de curând, în lumea civilizată, iar limba franceză a jucat în toată epoca modernă rolul jucat de latină în Evul Mediu. Franceza a devenit, până în secolul al XX-lea, limba convorbirilor și a tratatelor internaționale, a înțelegerii între liderii și solii statelor, limba literaturii și a culturii de calitate, limba artelor plastice, limba eleganței și chiar a aventurilor galante. „Ai noștri tineri” care învățau la Paris se chemau „bonjuriști”, iar intelectualii și boierii vorbeau între ei, în saloane, numai franțuzește, ca și elitele italiene, spaniole, germane, rusești, poloneze, sârbe, bulgare etc. Limba franceză era limba curentă la Curtea Angliei până în secolul al XIV-lea, iar faptul data de la invazia normanzilor lui William Cuceritorul, la 1066. Abia spre anul 1400 poetul Geoffrey Chaucer i-a învățat pe ai săi ce sunete armonioase poseda engleza, socotită până atunci limba văcarilor și porcarilor din sate. De aceea, engleza are până azi circa 60% din cuvintele

vocabularului de origine latină, cuvinte ajunse acolo, în cea mai mare parte, prin mijlocirea francezei. Prin urmare, engleza, cea mai răspândită limbă de comunicare și limba oficială a aproape șaizeci de state, are cam două treimi din cuvintele sale provenite sau extrase din limba latină. Lumea noastră nu ar putea să fie fără Vergiliu, Horațiu și Ovidiu, fără Dante și Petrarca, fără Voltaire și Victor Hugo, fără Lamartine și Jacques Prévert, fără Cervantes și Lope de Vega, fără Camoes și Eminescu, la care pot fi adăugate marile contribuții științifice ale savanților de „gintă” latină, de la Galileo la Marconi și de la Blaise Pascal la Foucault. Popoarele romanice principale de astăzi sunt italienii, francezii, spaniolii și portughezii (romanitatea occidentală) și românii (romanitatea orientală). Acestora li se adaugă noile popoare din America Latină (mexican, cubanez, columbian, venezuelean, brazilian, argentinian, chilian etc.), plus popoare și comunități mai mici, precum catalan, friulan, occitan, retoroman, sard etc. Unele au dispărut între timp, cum s-a întâmplat cu poporul dalmat, situat pe coastele de est ale Adriaticii, între romanitatea occidentală și cea orientală. Clasificarea are în vedere în primul rând criterii lingvistice și nu etnice. Prin urmare, latinitatea și romanitatea sunt esențiale în lumea de azi prin limbă, comunicare, cultură, valori spirituale. Latinii – un trib obscur dintr-o câmpie mică, uscată și mlăștinoasă în același timp, din centrul cizmei italice – au fost un grup de oameni energici și răzbătători care au fondat, pe Tibru, după tradiție la 753 î. Hr., cetatea numită Roma. Legenda – transpusă în scris de Titus Livius – spune că erau doi frați gemeni, Romulus și Remus, fiii zeului Marte și ai unei preotese, crescuți de o lupoaică (devenită apoi simbol și cunoscută ca *Lupa Capitolina*), dintre care primul a avut inițiativa fondării orașului omonim. Remus s-a opus, a avut loc o luptă, din care Romulus a ieșit biruitor și și-a ucis fratele. Așa s-ar fi fondat *Roma Quadrata*. După tradiție, în prima etapă de existență a statului roman au fost șapte regi între 753 și 509 î. Hr. Apoi, nemulțumiți de ultimii regi (de origine etruscă), romanii au instaurat republica, care a durat circa cinci secole (509 – 27 î. Hr.) și a însemnat apogeul statului roman. Spre final Iulius Caesar a fost ucis în senat în anul 44 î. Hr., pe motiv că ar fi vrut să refacă monarhia, ca rege sau împărat. La scurt timp, s-a instaurat imperiul, care a mai durat circa o jumătate de mileniu (27 î. Hr. – 476 d. Hr.). În

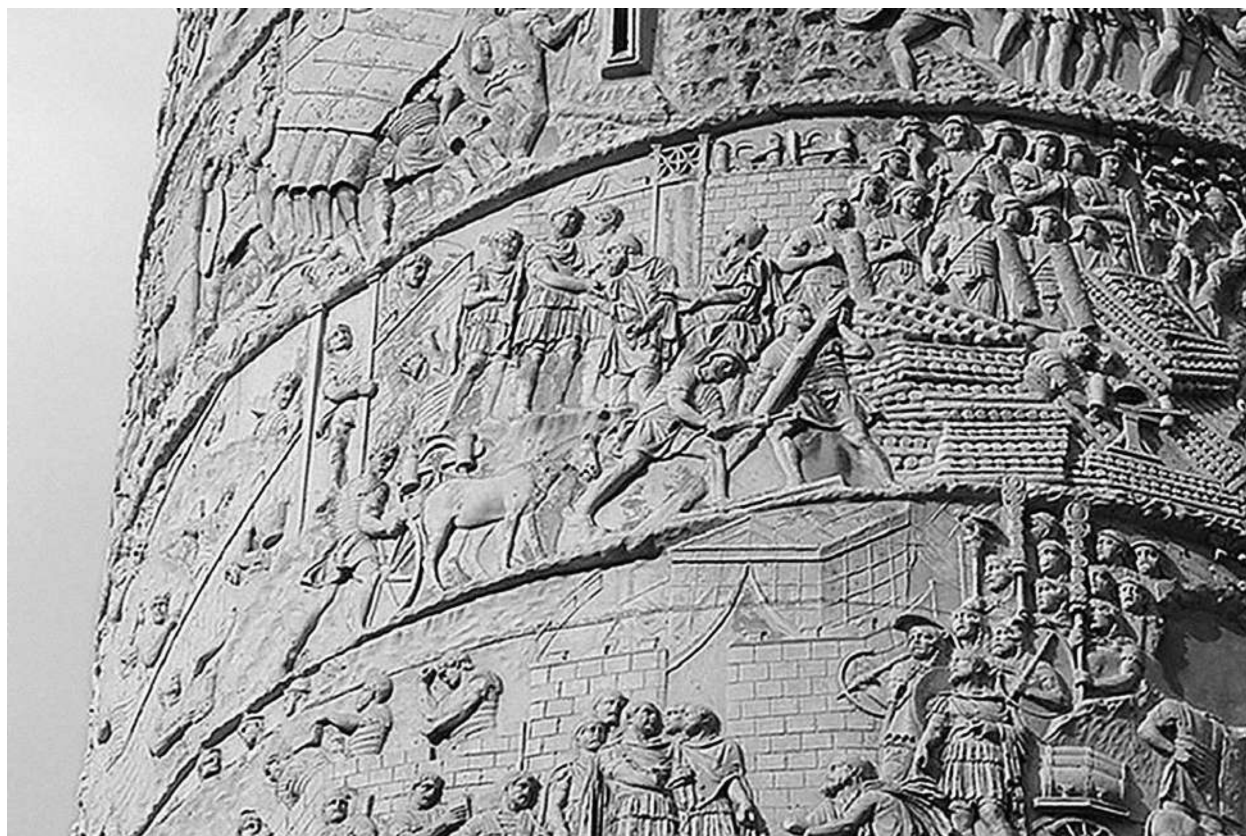
Columna lui Traian, *Roma*

jurul Romei s-a ridicat cu timpul un edificiu politic impresionant. Statul roman propriu-zis are o existență continuă de circa un mileniu și un sfert, Imperiul Roman de Răsărit (476–1453) mai dăinuind un mileniu sub același nume oficial (de Imperiul Roman) și cu cetățenii săi numiți tot romani (romei). Astfel, statul roman sau de model roman a dăinuit, fără întrerupere, circa 2 250 de ani, caz unic în istoria lumii. Se spune că secretul acestei longevități ar fi cumpătarea și spiritul de sacrificiu, bazate pe credința că nimic durabil nu se poate obține fără muncă și fără jertfă. Și poporul român a păstrat această credință, reflectată în povestea genezei Mănăstirii Argeșului, în legenda meșterului Manole: nimic durabil nu se poate obține fără sacrificiu. Statul roman a pornit de la un mic oraș și a ajuns să domine toată Peninsula Italică, să cucerească întreg bazinul Mediteranei și să se întindă apoi, după nici un mileniu de existență, pe trei continente. Mai întâi romanii au purtat războaie de apărare cu etruscii, cu galii, cu grecii și cu punii. Războaiele clasice de cucerire duse de romani au fost cele cu etruscii, sabinii, samniții și latinii, pentru înstăpânirea lor asupra centrului peninsulei; apoi cu grecii pentru ocuparea sudului Italiei, numit atunci Grecia Mare (Magna Graecia); nordul a fost preluat în urma luptelor cu galii, regiunea numindu-se Galia Cisalpină, în fine, bazinul Mediteranei a fost înglobat Romei într-un interval de două secole și jumătate (270–30 î. Hr.), în timpul republicii, când s-a atins și apogeul dezvoltării statului roman. Maxima extensiune a statului roman s-a atins în timpul lui Traian (98–117 d. Hr.), când puterea Romei se întindea de la Oceanul Atlantic în vest până la Tigru și Eufrat în est și din nisipurile fierbinți ale Africii în sud până în cețurile reci ale Britanniei în nord. Marea Mediterană ajunsese în „lac” al Romei și era numită Mare Internum sau Mare Nostrum.

Odată cu extinderea stabilă a Romei, s-au impus peste tot și modelele de viață romane, instituțiile, credințele, veșmintele, mâncărurile, modele și, mai ales, limba latină. Cuceritorii au venit cu propriile cutume, cu propriul fel de viață, cu valorile lor consacrate. Astfel, s-a ajuns la un proces îndelungat prin care populațiile cucerite de romani au început să se poarte, să se manifeste ca romanii, să le copieze felul de viață. Istoricii vorbesc, de regulă, despre două tipuri de romanizare, una superficială și vizibilă, iar alta profundă și mai discretă, mai greu de observat la prima vedere. Romanizarea se referă mai întâi la viața materială, la obiecte, la veșminte, la case etc. Cea mai mare parte a elitelor pe care le aveau celelalte popoare privea cu admirație spre Roma, între primele lucruri pe care le făceau „barbarii” avuți situându-se procurarea de obiecte romane, imitarea stilului de viață roman, adoptarea facilităților traiului roman, de la confortul casnic la canalizare și de la moda vestimentară la mâncăruri și băuturi. Acest fel de romanizare pătrundea adesea chiar înainte de cucerirea propriu-zisă, prin influență, prin comerț, prin contactele cotidiene și prin spiritul de imitație. Cealaltă romanizare este însă mult mai greu de realizat și chiar de explicat. Este vorba despre romanizarea profundă, cea de tip spiritual, prin care se schimbă felul de a comunica și de a percepe lumea, de a crede, de a vorbi și de a gândi. Romanii, după cucerirea și organizarea unor teritorii transformate în provincii romane, au reușit să-i facă, în timp, pe locuitorii acelor provincii să devină ei înșiși romani, să aibă credințele religioase ale romanilor și să vorbească limba latină. Un mare specialist în istorie romană, întrebat odată cum de s-a putut întâmpla această imensă transformare a unor întregi popoare și populații, ar fi răspuns: „Romanii au fost mari cuceritori, dar și mai mari decât cuceritori au fost organizatori și și mai mari decât organizatori au fost legislatori”. Așadar, romanii, mai presus de orice, au organizat și au legiferat, adică au introdus reguli de viețuire în comunitate, știind și cum să facă respectate acele reguli. Astfel, aproape peste tot unde s-au implantat acvilele Romei s-au creat popoare romanice, excepțiile existând, desigur, și ele. Ca să se poată produce romanizarea profundă a fost necesară îndeplinirea unor condiții: deprinderea limbii latine și abandonarea propriei limbi, adoptarea credințelor romane și a viziunii romane despre viață și renunțarea la propriii zei, la propria filosofie de viață. Or, o astfel de transformare fundamentală nu se poate face prin imitare de la distanță, ci doar prin contacte vii, puternice. Prin urmare, o condiție a romanizării a fost colonizarea teritoriului cucerit cu populație latinofonă. Comunicarea cea mai intensă cu lumea romană s-a făcut prin coloniști, iar în Dacia, de pildă, a existat o colonizare directă, masivă și organizată, făcută de statul roman și alta spontană și haotică, făcută individual. Prima avea în vedere exploatarea cât mai eficientă a pământurilor, a sării, a metalelor,

adică funcționarea optimă a economiei. De aceea, au fost aduși din alte provincii în Dacia agricultori experimentați, mineri, meșteșugari, prin translatarea unor grupuri sau așezări întregi de oameni. Dincolo de aceasta, Dacia apărea în ochii celor din Imperiul Roman ca un „pământ al făgăduinței", un El Dorado. După înfrângerea lui Decebal, romanii au plecat la Roma cu o adevărată „comoară" care a aprins imaginația oamenilor sărmani. Așa că au fost aduse de autorități sau au pornit spre Dacia din proprie inițiativă mulțimi nesfârșite „ex toto orbe romano" – după cum scrie Eutropius – cu speranța unei îmbogățiri rapide. A doua condiție necesară romanizării este conviețuirea dintre băștinași și coloniști, iar în Dacia această conviețuire poate fi caracterizată drept strânsă, în acord cu mărturiile rămase, de la cele arheologice până la cele literare. Orașele – colonii și municipii – au fost întemeiate, cu excepția capitalei Ulpia Traiana Sarmizegetusa, pe locurile vechilor așezări dacice, cu populație dacică în preajmă sau cu populație dacică amestecată cu noii veniți. Satele dacice au rămas inițial mai izolate și mai reticente față de noua administrație, dar treptat s-au adaptat și s-au integrat. S-au descoperit nu doar așezări mixte, ci și cimitire în care se vede că romanicii (latinofonii) trăiau și mureau împreună cu autohtonii. Vechile așezări Napoca (Napuca), Drobeta, Potaissa, Apulum etc. au devenit repede, începând cu domnia lui Hadrianus (117–138), municipii și ulterior colonii, adică nuclee de viață romană. A treia condiție a fost superioritatea culturii și civilizației romane față de realitățile localnicilor. Arheologii și istoricii au comparat aceste două lumi și au constatat că civilizația daco-geților era pe o treaptă inferioară de dezvoltare în raport cu Roma și lumea romană. Mai întâi, dacii nu au avut orașe, ci doar cetăți de piatră și un fel de sate mai mari numite de romani *oppida*. De asemenea, daco-geții nu au avut o categorie cultă, știutoare de carte și creatoare de valori spirituale, cu excepția preoților. În plus, de la daco-geți nu a rămas nici o creație scrisă

Scene de pe Columna lui Traian

și nu există nici dovezi să se fi realizat vreuna, cu excepția „cărțuliei” cu litere latine date de Ovidiu și pierdute. Facilitățile vieții cotidiene din Imperiu erau de mare rafinament în raport cu viața dură din Dacia și constituiau permanente ispite, motive de atracție și de imitare. Totuși, aceste deosebiri între cele două moduri de viață nu erau enorme, în sensul că dacii erau în măsură să perceapă valorile romane, să le recepteze și să le înțeleagă. Astfel, se constată că în Dacia (și în Moesia) toate condițiile, adică și colonizarea, și conviețuirea, și superioritatea Romei, erau prezențe vii și concomitente, încât procesul romanizării s-a putut desfășura nestingherit. Pe de alt[parte, când una sau două condiții lipsesc, romanizarea nu se produce. Este, de pildă, cazul Greciei, unde autohtonii aveau conștiința superiorității lor și unde romanii priveau cu admirație creația locală și învățau ei înșiși grecește. În acest spirit a spus Horațiu astfel: „Grecia cucerită l-a cucerit pe sălbaticul ei cuceritor” (*Graecia capta ferum victorem cepit*). În Italia, Galia (Franța de azi și sudul Belgiei), Hispania (Spania și Portugalia), Dacia, Moesia (Bulgaria și Serbia), Dalmația (Croația), Britannia (Anglia), Pannonia (Ungaria), părți mici din Raetia (Elveția) și în alte zone procesul de romanizare a putut avea loc și acolo s-au plămădit (măcar în fază incipientă) popoare romanice. Totuși, în Moesia, Pannonia, Britannia, Dalmația etc. nu există azi popoare romanice. Prin urmare, pentru perpetuarea și afirmarea latinității a fost nevoie de condiții istorice favorabile, care s-au semnalat numai în anumite locuri. Unul dintre aceste locuri a fost Dacia, unde s-a format poporul român, numit de unii istorici „un miracol” sau „o enigmă” nu atât pentru felul în care s-a format și care este tipic oricărui popor romanic, cât pentru modul în care s-a conservat într-o lume neromanică.

La începutul erei creștine densitatea populației în Imperiul Roman era de 15–20 locuitori pe km pătrat, iar în Barbaricum (în afara lumii romane) de până la cinci locuitori în zonele de câmpie și de unu–doi locuitori pe km pătrat în regiunile cu relief înalt și foarte împădurite. Dacia făcea parte din această ultimă categorie. În plus, după nimicitoarele războaie daco–romane și după cei circa douăzeci de ani lupte aproape neîntrerupte „Dacia viris exhausta”, conform mărturiei lui Criton, medicul lui Traian. În al treilea rând, cea mai mare parte din regatul lui Decebal, care fusese cam de întinderea

Piciorul Podului lui Traian *de la Drobeta Turnu-Severin*

României de azi, era ocupat de romani sau se afla sub control ferm roman (inclusiv Dobrogea și Muntenia), ceea ce înseamnă aproape 200 000 de km pătrați. Ideea că dacii erau „câtă frunză, câtă iarbă” și că doar o mică parte au ajuns sub romani este falsă. Firește, anumite fragmente de triburi dacice ajunseseră spre Dunărea Mijlocie (Slovacia), iar altele mult spre răsărit, la nordul Mării Negre, dar peste tot, în acest imens spațiu, erau presărate variate alte populații și triburi. Chiar pe teritoriul de azi al României, în afară de daco-geți, trăiau sciți agatârși, greci, sciți dobrogeni, celți, bastarni, iliri, sarmați iazigi și roxolani, cimerieni etc. Nu existau popoare compacte, ci doar „pânze de populație”, enclave printre alte enclave, ca și imense spații nelocuite, slab locuite sau temporar locuite. Ținând seama de aceste considerente, pe teritoriul dacic cucerit și controlat de romani se poate să fi fost cam 100 000 – 150 000 de daco-geți, mai ales femei, copii și bătrâni (foarte puținii tineri, câți mai rămăseseră, au fost înglobați în unități auxiliare duse departe în Imperiu). Or, numai armatele romane dislocate în Dacia cuprindeau inițial patru legiuni și numeroase trupe auxiliare, până la 40 000 de militari și că, ulterior, din cauza dificultăților apărării zonei, cuantumul soldaților a fost foarte ridicat, cam o zecime din trupele Imperiului. Colonizarea organizată și spontană a adus de la sud de Dunăre și dinspre apus așa de mulți romani (cetățeni) în primul deceniu de stăpânire, încât Hadrian a fost îndemnat să nu abandoneze provincia „ca nu cumva să fie dați pe mâna barbarilor o mulțime de cetățeni romani: deoarece Traian, după cucerirea Daciei, adusese o mulțime foarte mare de oameni din toate colțurile lumii

romane, pentru popularea orașelor și cultivarea ogoarelor: căci Dacia fusese secătuită de bărbați în urma lungului război cu Decebal" (Eutropius). Este, de aceea, de presupus că romanii și latinofonii (de la autorități civile și armată până la mulțimea de coloniști) i-au egalat ca număr pe daci, dacă nu i-au și întrecut, încă din primele decenii de stăpânire romană. Schimbarea profilului etnic al unui teritoriu, dacă sunt întrunite anumite condiții, se poate face pe parcursul a două–trei generații, socotind o generație la 25–30 de ani. Or, romanii au rămas stăpâni în Dacia vreme de cinci–șase generații (circa 170 de ani), iar în Moesia (unde autohtonii erau tot traco-geți, în mare măsură) cu mult mai mult. Modificarea etniei unei familii se poate face chiar după o singură generație. Dacii rămași în provinciile romane au avut tot interesul să devină romani, să se poarte ca romanii și să învețe latinește, mai întâi din rațiuni de viețuire și de supraviețuire și apoi cu scopul obținerii unor avantaje și al asigurării viitorului copiilor. După retragerea aureliană (a armatei, a autorităților civile, a celor bogați etc.), romanitatea a iradiat nestânjenită spre est, nord și vest, comunitățile extinzându-se prin roire în viitoarea Moldovă, în Maramureș, în Crișana și chiar mai departe. Mai întâi era nevoie de hrană pentru turme, de locuri de vărat și de iernat, iar apoi, din cauza rapidei secătuiri a pământului lucrat, erau necesare mereu noi suprafețe, virgine, numai bune de cultivat. Așa că daco-romanii și românii timpurii au roit mereu, inițial la câțiva kilometri de vechea vatră, pentru întemeierea unui nou sat ș.a.m.d. Generații întregi de istorici, pe parcursul câtorva secole, au muncit ca să poată extrage aceste concluzii, iar cercetările cele mai recente le-au confirmat. Plecând de la cronicari, trecând prin Dimitrie Cantemir și prin Școala Ardeleană, ajungând la autorii străini (din Evul Mediu încoace) și la urmele arheologice și epigrafice, cel mai mare arheolog român a putut să afirme că „îi slăvim pe daci pentru vitejia lor și îi binecuvântăm pe romanii cuceritori, căci datorită lor ne-am născut noi, miracolul românesc" (Vasile Pârvan). „Miracolul românesc" s-a născut cu greu, dar în chip perfect explicabil, după „rețeta" de formare a tuturor popoarelor romanice. Peste elementul autohton daco-getic a venit elementul cuceritor roman, iar după romanizare, când daco-romanii erau pe cale să devină români, s-a adăugat elementul migrator, slavii. Romanitatea a biruit, dar în structura românilor au rămas atât elemente din moștenirea dacilor, cât și din aceea a slavilor. Se pune mai întâi chestiunea dăinuirii populației daco-romane, după momentul retragerii aureliene. Romanizare a fost și în Britannia, în regiunile de câmpie (mai puțin în Wales, Cornwall etc.), și în Pannonia, și în Moesia etc. Numai că în Britannia triburile migratorilor anglo-saxoni au fost atât de numeroase și de distrugătoare, încât au măturat aproape toată moștenirea etnică romană destul de firavă. În Pannonia valurile de migratori, mai ales huni, gepizi și avari, și-au fixat centrele chiar în inima fostei provincii romane, obligându-i pe latinofoni să se refugieze în locuri mai ferite, spre sud și est. În Moesia romanitatea și chiar românitatea timpurie au supraviețuit relativ bine până în jurul anilor 600, când masa slavilor de la nord de Dunăre s-a revărsat în sud, obturând complet viitorul romanității de aici și obligându-i pe urmașii traco-geto-romanilor să se refugieze spre Grecia, Macedonia, Albania, Croația etc. Din acești latinofoni pe cale de a deveni români s-au născut la sud de Dunăre trei grupuri etnice românești: aromânii (macedoromânii), meglenoromânii și istroromânii. Primii locuiesc azi în mai multe țări din Balcani, între care Grecia, Macedonia, Albania, Serbia, Bulgaria, meglenoromânii în Grecia, Macedonia și Turcia, iar istroromânii în Peninsula Istria (Croația și Slovenia). Pentru a putea răspunde corect la întrebările: unde, când și cum s-au născut românii?, trebuie pornit de la adevăruri incontestabile: românii sunt un popor romanic și vorbesc o limbă neolatină, precum italienii, francezii, spaniolii, portughezii, provensalii,

Tabula Traiana

catalanii, sarzii, friulanii etc.; românii sunt azi singurul popor romanic complet izolat de masa latinității, adică de ceilalți romanici din Europa; românii sunt cel mai numeros popor din sud-estul Europei și nu există nici un indiciu că în Evul Mediu ar fi fost altminteri; elementele etnice din care s-au format românii – traco-daco-geții, romanicii și slavii – au existat secole la rând și la sud și la nord de Dunăre. Românii s-au format în mileniul I al erei creștine, începând cu impunerea stăpânirii romane în Moesia și apoi în Dacia (sec. I–II d. Hr.); procesul se încheie prin secolele VIII–IX, când ei sunt menționați pentru prima oară în surse scrise cu numele lor etnic. La formarea lor au contribuit trei elemente etnice mai importante (autohton, cuceritor și migrator), dintre care romanii sau latinofonii (elementul cuceritor) au fost factorul decisiv, numitorul comun, esența profilului etnic viitor. Locul lor de formare ca popor este acolo unde cele trei elemente s-au aflat în contact în succesiunea lor firească, acesta fiind regiunea Dunării de Jos, situată deopotrivă la sudul și la nordul fluviului, de la Munții Balcani în sud până la Munții Carpați în nord și de la Marea Neagră și Limanul Nistrului în est până spre Câmpia Tisei în vest. În al doilea rând, nici Imperiul Roman nu a cucerit și dominat în mod uniform această regiune. Au fost zone doar influențate de romani, care s-au romanizat ori chiar românizat ulterior, prin mișcări de populație, de la păstoritul pendulator până la roiri de sate. În al treilea rând, nici slavii migratori nu au fost la fel de numeroși peste tot și nu au exercitat o dominație egală în această arie. Astfel, la anul 602 masa slavilor „dacici”, văzând slăbirea frontierei dunărene a Imperiului Roman (Bizantin), s-au revărsat la sud de fluviu până la Munții Balcani, schimbând structura etnică a zonei dintre Dunăre și Balcani, de pe locul celor două Moesii și al Daciilor sud-dunărene. Până la anii 600 poporul român promitea să se formeze concomitent și aproximativ uniform pe ambele maluri ale Dunării, deopotrivă în Moesia, Dacia Traiană și în Daciile sudice, dar după trecerea majorității slavilor în sud, centrul de greutate al desăvârșirii formării românilor s-a fixat la nord de fluviu. Firește, în tot acest lung interval dintre secolele I și IX au fost mișcări de populație și de la est la vest și de la nord la sud ori viceversa, deopotrivă ale traco-dacilor, ale romanicilor (latinofonilor), ale traco-daco-romanilor, ale slavilor. Astfel, atunci când s-a retras stăpânirea romană de la nord de Dunăre o parte din locuitori s-au mutat cu autoritățile la sud de fluviu, iar când slavii au invadat sudul o parte din romanici va fi trecut și la nord etc. Până la urmă regiunea carpato-dunăreană s-a dovedit a fi cel mai bun teritoriu de finalizare și de conservare a românilor ca popor. Trecerea goților, hunilor, gepizilor, avarilor, slavilor, proto-bulgarilor, pecenegilor etc. i-a făcut pe daco-romani, pe românii timpurii și pe români să se adăpostească în păduri, în munți și depresiuni, unde migratorii nu călcau. De pe malul de nord unii vor fi trecut și la sud de Dunăre, așa cum unii din sud vor fi trecut fluviul spre nord, ca să-și apere și să-și continue viața. Viziunile extreme, care susțin că toți românii s-au format numai la nord sau numai la sud de Dunăre, nu au nici o bază în realitate, fiind menite eventual să justifice așa-anumite „drepturi istorice”. Românii au dăinuit până azi deopotrivă la nord și la sud de Dunăre, cu marea lor masă concentrată în nord, fiindcă cetatea transilvană carpatică, dealurile subcarpatice ale Munteniei, Olteniei, Banatului și Moldovei au fost locul ideal de păstrare, conservare și organizare a lor.

Cea mai eclatantă mărturie a romanității noastre este limba, despre care există date destul de consistente încă din timpurile cele vechi. Ca și în cazul poporului român, la baza românei stau trei elemente lingvistice – substratul dacic, statul latin și superstratul slav, dintre care cel latin este fundamental. S-a vorbit adesea despre „tăcerea de o mie de ani a izvoarelor” în legătură cu românii și cu limba lor. Mileniul acesta ar dura din secolul al IV-lea până în secolul al XIII-lea sau de pe la 300 până la 1300. De fapt, de pe la anii 900 încoace sunt date constante despre români, nu din surse românești, ci din mărturii străine, emise de instituțiile, imperiile și regatele care aveau cancelarii și scriptorii. Așa-numita „mie de ani” se scurtează așadar de la 300 până la 900. În șase secole nu sunt pomeniți românii fiindcă nu erau încă formați sau desăvârșiți. În aceeași situație erau și francezii, și italienii, și portughezii etc. În acest interval nici limba localnicilor nu avea un nume clar, dar este uneori menționată. Astfel, grecul Priscus Panites – ambasador bizantin la Curtea lui Attila în anul 448 – vorbește în trei rânduri despre limba ausonilor. La început spune că la huni trăiau neamuri eterogene și că fiecare se mulțumea cu limba lui barbară, fie că era a hunilor, a goților sau a ausonilor, aceasta din urmă utilizată de cei amestecați cu romanii. Apoi,

scriind despre un banchet de la Curtea lui Attila, solul bizantin zice că bufonul Zercon amestеca în graiul ausonilor vorbe hunice și gotice. În fine, un demnitar „barbar" care vorbea limba ausonilor i-ar fi destăinuit lui Priscus, în secret, ca să nu înțeleagă alții (care vorbeau hună și gotică), de ce regele îl iubea mai mult pe fiul său cel mic. Ausonii erau un trib antic care a populat cea mai mare parte a Italiei înainte de fondarea Romei și care vorbeau o limbă latină veche. Ulterior unii autori bizantini, adepți ai manierei de a arhaiza anumite denumiri, i-au numit pe latinofoni – adică pe cei care vorbeau latina sau variante ale latinei – ausoni. Prin urmare, vorbitori de limbă ausonică nu pot fi, în spațiile dominate vremelnic de huni, decât daco-romanii. Tot Priscus, în trecere prin Banat, spune că li se aducea de prin sate hrană, adică mei și mied, numit în graiul localnicilor „medos". De asemenea, Iordanes – scriitor got romanizat originar din Moesia – scrie în latina locală din secolul al VI-lea cu termeni mult transformați față de latina clasică. Este vorba de latina care evoluase în provincia în care se forma treptat și poporul român. Același fenomen se întâlnește consemnat la Procopius din Caesarea (prima jumătate a secolului al VI-lea) care dă, în *De aedificiis*, denumiri de localități cu semnificative modificări fonetice suferite de limba latină. Faimoasa expresie *Retorna/ Torna, torna, fratre!*, amintită în cronicile lui Teophylactus Simocattes (secolul al VII-lea) și Theophanes Confessor (secolul al VIII-lea), înseamnă „Întoarce-te, întoarce-te, frate!" sau, în limbaj românesc arhaic și regional, „Întoarnă-te/ Toarnă-te, toarnă-te, frate!". La un moment dat, armatele romane care se luptau cu avarii în 587 în regiunea Dunării de Jos au trăit un moment de dezorientare deoarece unui animal de povară (poate catâr) i s-a sucit sarcina în spate gata să cadă; atunci, un tovarăș i-a strigat stăpânului animalului să se întoarcă și să îndrepte povara, folosind cuvintele din graiul băștinașilor: *Torna, torna, fratre!*. S-a spus că aceste trei cuvinte ar fi prima propoziție atestată în limba latină târzie devenită română arhaică sau protoromână. Forma *fratre* nu este în latină, căci vocativul latin ar fi fost *frater*, dar este aproape de vocativul românesc *frate*. Istoricul Konstantin Josef Jireček a scris, în preajma anilor 1900, că *torna* nu este decât o simplă comandă militară în latină și nu o mărturie de limbă veche românească, iar Gustav Weigand a întărit această idee, spunând că în românește „a turna" înseamnă „a vărsa", ceea ce poate fi ușor de contrazis, fiindcă sensul „a întoarce" pentru „a turna" apare încă în primele scrieri românești din secolul al XVI-lea. De altminteri, *Atlasul lingvistic român pe regiuni* consemnează deopotrivă la nord și la sud de Dunăre înțelesul „a întoarce" pentru „a turna" sau „a înturna". Cât privește valoarea de comandă militară pentru *torna*, aceasta nu este atestată nicăieri, ci doar presupusă, fiind improbabilă, deoarece omul tocmit pentru transport, ca și cel căruia i se adresează erau localnici, nu militari. În consecință, întâmplarea relatată nu adeverește ipoteza comenzii militare, ci ideea că este vorba despre o propoziție în limba tracilor romanizați din zonă. Autoritatea lui Alexandru Philippide a statornicit până la urmă interpretarea corectă, lingvistul fiind convins că *torna/ retorna* și *fratre* sunt termeni românești timpurii, dintr-o etapă a evoluției latinei spre limba română. Forma ei literară s-a impus începând cu secolul al XVI-lea, cu o bogată literatură și cu un vocabular la fel de numeros ca al limbilor importante, conținând circa 66 000 de cuvinte-titlu, la rigoare, prin derivări, sinonimii, regionalisme, arhaisme etc., ajungându-se la peste 200 000 de cuvinte. În vocabularul actual al limbii române aproape trei sferturi din cuvinte sunt de origine latină (moștenite sau împrumutate), circa 14% sunt slave (moștenite, preluate pe parcurs din slavonă sau din limbile slave vii), iar sub 1% (multe devenite arhaice) provin din substratul traco-dacic. Prin urmare, limba română este cea mai evidentă mărturie a romanității românilor, fiind și cel mai evident izvor al istoriei românilor, al vechimii lor, al evoluției lor în aceste locuri „de ispititor belșug și de trecere a oștilor".

Etnonimele popoarelor romanice de astăzi, deopotrivă europene și extraeuropene, nu mai amintesc deloc de Roma, de statul roman sau de poporul roman. Cu o excepție: românii și retoromanii (romanșii). Cazul românilor li se pare unora atât de neobișnuit, încât mulți contemporani nu și-o explică ori o explică rău. Pentru unii poporul român se cheamă astfel datorită elitei noastre studioase din secolul al XVIII-lea, reprezentată în special de Școala Ardeleană, preocupată constant de latinitate. Pentru alții, mai buni cunoscători ai istoriei, numele ar veni de la generația renascentistă și mai ales postrenascentistă (din secolele al XVI-lea și al XVII-lea), adică de la umaniștii care studiaseră în școli occidentale și polone, în colegiile iezuite, unde învățaseră despre Dacia romană, despre

acvilele Romei ajunse până la Carpați și la Pontul Euxin. Pentru inculți și ignoranți, numele românilor ar fi sinonim cu cel al romilor, mai ales în lumina mișcărilor acestora din urmă spre vest în ultimele decenii. Azi este însă și mai clar decât altădată că românii s-au numit întotdeauna pe ei înșiși români sau/și rumâni, iar aceasta s-a întâmplat de când există ei ca popor. Vlah/valah este numele dat românilor de străini, dar situația celor două nume – unul intern și altul extern – este departe de a fi una singulară. Grecii își spun eleni, germanii – Deutschen, finlandezii – suomi, albanezii – schipetari, ungurii – magyarok etc., pe când ambele denumiri date românilor amintesc de Roma și de latinitate: termenul „român" vine de la Cetatea Eternă și de la numele poporului roman, iar termenul „vlah" – provenit, se pare, din numele primului trib celtic romanizat, Volcae – duce gândul la limba latină, la cei care vorbesc latinește. Volcae, primul trib celtic romanizat, a lăsat lumii și modelul unor neromanici deveniți vorbitori de limba latină sau neolatină. Astfel, vlahii au fost la început aceia al căror grai suna latinește. De altminteri, multe popoare din jurul românilor îi numeau în Evul Mediu pe italieni vlasi /olaszok, adică printr-un etnonim aproape identic cu acela dat românilor (vlahi/oláhok). Mult mai laborioasă este explicația păstrării la români a etnonimului latin Romanus. Primul motiv ar fi izolarea de celelalte popoare romanice, care aveau interesul practic să se diferențieze între ele; românii s-au putut numi mereu romani, fiindcă nu puteau fi confundați cu nimeni, nemaiexistând popoare romanice vecine directe cu ei. Al doilea motiv este nevoia populației romanizate de la Dunărea de Jos de a se delimita prin numele ei de barbarii înconjurători, de care se ținea, cu mândrie, atunci când putea, la o anumită distanță. Alt motiv este apartenența romanicilor și a românilor timpurii, într-un fel sau altul, la Imperiul Roman (de Răsărit sau Bizantin); numele Imperiul Roman a fost cel oficial până la 1453, iar cetățenii săi s-au numit romani (romei); vag și

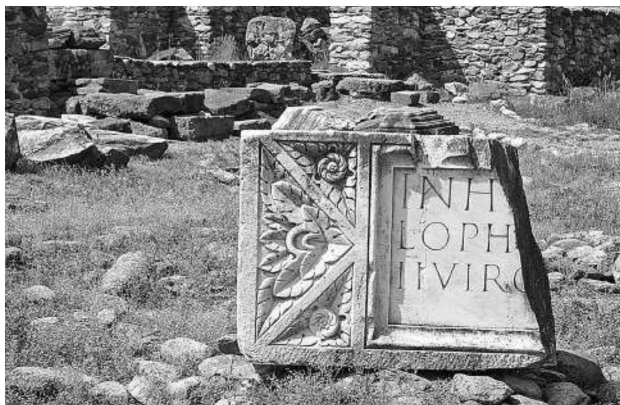
Ruinele cetății Ulpia Traiana Sarmizegetusa

mitic romanicii și românii au avut și au păstrat conștiința acestei apartenențe de mare cinste și tradiție. O dovadă este faptul că, dintre toate limbile romanice, numai în română s-a păstrat neîntrerupt cuvântul „împărat” (din latinescul *imperator*); pentru străromâni și români șeful pământesc suprem, la care s-au raportat mereu, a fost împăratul creștin de la Constantinopol. Altă cauză este dată de legăturile permanente cu Imperiul Roman, de la creștinismul de tip răsăritean și dependența ierarhică bisericească până la originea puterii domnești, cam în sensul în care Nicolae Iorga vorbea despre preluarea misiunii bizantine de noi („Bizanț după Bizanț”). În fine, pe teritoriul fostelor Dacii, au lipsit statele barbare durabile care să fi putut crea etnonime noi, ca în Apus, etnonime pe care să le preia populația băștinașă romanizată; în sud-estul european „regatele” barbare au fost de suprafață, și-au avut centrele lor, de regulă în afara regiunii carpatice, și nu au creat dinastii cu elite statornice, capabile să impună nume noi; cu alte cuvinte, denumirile Gotia, Hunia, Gepidia, Avaria etc. nu au făcut carieră la noi, au rămas livrești, cu ecouri mai mult în Occident; sub pojghița lor subțire, populația romanizată și românii timpurii și-au urmat viața lor reală, instituțională, pe baze romane. Perpetuarea romanității, inclusiv în planul numelui dat poporului, s-a făcut prin limbă, prin latina populară care s-a chemat peste tot, în epoca târzie, *lingua romana*. La noi, spre deosebire de Occident, limba vorbită nu s-a mai putut compara și contrapune limbii culte/ literare, numită *lingua latina*. Mai rămân totuși încă anumite necunoscute în acest edificiu, inclusiv sensul social al numelui „rumân” în Țara Românească medievală: rumânul era în vechime nu doar etnicul român, ci și „cel legat de glie”, de pământul acesta, fapt care pledează, în esență, pentru continuitatea elementului roman la nord de Dunăre. Dacă rumânii erau supușii sau „oamenii pământului”, înseamnă că cei veniți vremelnic peste ei le recunoșteau întâietatea și latinitatea. În consecință, românii sunt urmașii romanității orientale, iar mărturia supremă a acestui fapt este chiar limba lor, din care face parte și numele lor, purtător al amintirii Romei. Eugeniu Coșeriu a dovedit că au existat învățați care au inclus româna între limbile romanice încă din secolul al XVI-lea. Astfel, Gilbert Genebrard, învățat benedictin din Auvergne, profesor la College Royal din Paris, în *Cosmographia*, publicată în 1580 și dedicată originii și diversității limbilor, constată: „Ebraica este limba originară a omenirii”, iar „latina [este matricea] italienei, românei, francezei și spaniolei”. Eruditul trebuie să fi deținut informațiile despre limba română din lucrările unor umaniști italieni și din cosmografiile de epocă; chiar și așa, Genebrard conferă un nou sens, prin enumerarea pe care o face, informațiilor date. Andrés de Poza, avocat din Bilbao, profesor de navigație la San Sebastian, în lucrarea *De la antigua lengua, poblaciones, y comarcas de las Españas* …, apărută în 1587, scrie: „Din limba latină au rezultat limbile naționale care acum se folosesc în Italia, Spania, Franța și Țara Românească”. După textul spaniol în lucrarea lui Poza urmează un fel de rezumat în latină, unde se spune că romanii și-au impus limba lor în întreg cuprinsul Imperiului, cu excepția Greciei și a Cantabriei: „Astfel valahii, ziși așa de la comandantul militar Flaccus, avându-i acum la miazănoapte pe ruteni și Dunărea la miazăzi, păstrează până acum evidente mărturii ale limbii latine, deși așa de schimbată încât cu dificultate un italic l-ar înțelege pe un valah”. La ambii autori româna apare ca limbă romanică de sine stătătoare, alături de italiană, spaniolă și franceză și nu doar ca o formă din secolul al XVI-lea care să poată fi explicată prin alta. Sunt primele texte cunoscute în care i se recunoaște românei această poziție. Româna este plasată de Poza între „limbile naționale” sau principale (*lengua general*) și nu între cele derivate (locale). Originea latină a românei, ca și asemănarea cu italiana erau demult cunoscute autorilor italieni, umaniștilor din Peninsulă, dar, tot prin ei, româna apărea și ca o formă aberantă a italienei. Tot în secolul al XVI-lea elvețianul Conrad Gesner, în lucrarea *Mithridates. De differentiis linguarum*…, afirmă că doar trei limbi romanice sunt de sine stătătoare, anume italica, hispanica și gallica (adică italiana, spaniola și franceza). Despre română spune că „este tot grai romanic (după cum atestă Enea Silvio Piccolomini, papa Pius al II-lea), dar în mare parte schimbat și greu inteligibil pentru un om italic”. Prin urmare, la Gesner, româna este o limbă romanică, dar derivată din italiană și nu o limbă de sine stătătoare. Abia francezul Claude Duret (1570–1611), în lucrarea apărută postum *Trésor de l'histoire des langues*…, traduce în franceză pasajul citat din Genebrard, plasând astfel și româna alături de italiană, spaniolă și franceză. În secolul următor tot alături de italiană, spaniolă și

franceză apare româna în poezia *Zlatna* a germanului Martin Opitz, profesor, pentru un timp, la Alba Iulia: „Și totuși, limba voastră până-astăzi s-a păstrat/ Întreagă și curată, ce-i lucru de mirat!/ Italia e astfel departe de tulpină,/ Precum sunt și Hispania și Gallia vecină;/ Pe cât de vag acestea cu Roma se unesc,/ Pe-atât de mult unit e poporul românesc”. După cum se vede, Opitz spune în aceste versuri că româna este mai apropiată de latină decât italiana, franceza și spaniola. La rândul său, în 1671 englezul Stephen Skinner, în *Etymologicon Linguae Anglicanae*, arăta că din „mama latină” (*matrix Latina*) derivau „italiana, spaniola, franceza și româna”. Aceste patru limbi sunt numite în *Prefatio ad lectorem*, „fiice”, „vițe”/„ramuri” sau „derivate” ale „mamei latine”. Tot în 1671 suedezul Georg Stiernhielm, în prefața, intitulată *De linguarum origine*, a ediției și traducerii sale din Ulfilas (episcop got), enumeră și româna printre limbile romanice. El cunoaște „șapte limbi noi” care își au originea în latină și care sunt „italiana, spaniola, franceza, retoromana, catalana, sarda și româna”. Pentru fiecare autorul dă câte un *Tatăl nostru* ca mostră de limbă. După Stiernhielm se conduce și Georgius-Caspar Kirchmajer, care enumeră în studiul *De lingua vetustissima Europae Celtica et Gothica* (1686) aceleași limbi romanice, dar menționează sarda doar o dată (la predecesorul său, catalana apărea cu numele de sardă, iar sarda propriu-zisă cu numele de sardă populară). Germanul Andreas Müller, în culegerea sa de variante ale *Tatălui nostru* (*Oratio orationum*…), publicată sub numele de Thomas Lüdeken în 1680, include și româna între „mlădițele” sau „fiicele” latinei. Textul *Tatălui nostru* românesc se află, la acest autor, printre versiunile latino-romanice, împreună cu cele în latină, franceză, italiană, friulană, retoromană, spaniolă, catalană sau „sarda vorbită ca în orașe”, sardă sau „sarda ca la sate” și portugheză. Andreas Müller este printre puținii autori vest-europeni care recunosc și afirmă latinitatea românei în secolul al XVII-lea, și o face explicit. În clasificarea limbilor europene (fără să facă vreo deosebire între limbile naționale și dialecte), el distinge o grupă romanică („Latina și mlădițele sau fiicele descendente din ea”): „latina, franceza, italiana, friulana, retoromana, spaniola, catalana, sarda, portugheza, basca, provensala și româna”. Și basca e pusă aici, probabil din rațiuni geografice. Dar nu numai autorii străini știau în vechime că românii sunt romanici și că vorbesc o limbă neolatină, ci și unii dintre români, ceea ce se cunoaște tot datorită unor autori străini. Seria de autori străini care se referă la romanitatea românilor și la latinitatea limbii române a fost reactualizată de Adolf Armbruster. Alături de el stau Șerban Papacostea, Nicolae Stoicescu, George Lăzărescu, pe urmele unor cercetări ale lui Nicolae Iorga, ale Mariei Holban, ale lui Eugeniu Coșeriu și ale multor altora. Ea cuprinde astăzi sute de nume de autori, mai ales din Europa, pornind de la finele mileniului I și ajungând până în timpurile moderne.

Secolul al XVI-lea, spre finele Renașterii, a fost favorabil mobilității oamenilor și a condus la înmulțirea știrilor de acest fel. Astfel, Giovan Andrea Gromo, militar, era din Bergamo și a slujit în oastea unor principi, între care Ioan Sigismund al Transilvaniei, țară în care a locuit în 1564–1565. A alcătuit o descriere a Transilvaniei în două versiuni, una scurtă la 1564, dedicată papei, și alta dezvoltată la 1566–1567, dedicată lui Cosimo de Medici, ducele de Florența și Siena; pentru lucrarea sa a luat adesea date din *Chorographia Transylvaniae* a lui Georg Reicherstorffer. În prima descriere notează despre componența etnică a regiunii: „Toate satele sunt locuite de români, și aceasta nu numai în Banat, ci chiar și în Transilvania”. Mai adaugă: „Limba lor se cheamă romană sau romanesca și este aproape o latină macaronească; se socotesc urmași ai coloniștilor romani”. Este de remarcat că Gromo dă aici numele limbii române în românește (*romanescha*). În lucrarea extinsă Gromo enumeră națiunile recunoscute ale Transilvaniei (ungurii și sașii), iar apoi se referă din nou la supușii români, despre care spune: „Cea de-a treia națiune este cea română, care este răspândită în toate părțile din acea țară (a Transilvaniei) […] limba lor este străină și diferită de ungară, dar cum ei fac profesiune de credință de a fi descinși din colonia romană […], astfel încă folosesc o limbă asemănătoare anticei limbi romane, dar barbară, așa cum le sunt și obiceiurile și veșmintele”. Giulio Ruggiero, abate, protonotar apostolic și nunțiu apostolic în Polonia, s-a interesat și de Moldova, cu principi vasali ai regilor poloni și cu o oarecare populație catolică (de sub 2%). A lăsat un raport din 1568 adresat papei Pius al V-lea, în care vorbește despre Dacia, formată din Moldova, Transilvania și Țara Românească și despre locuitorii săi: „Valahii aceștia sunt, din vechea lor origine, italieni, fiind colonie de romani

Inscripție de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa

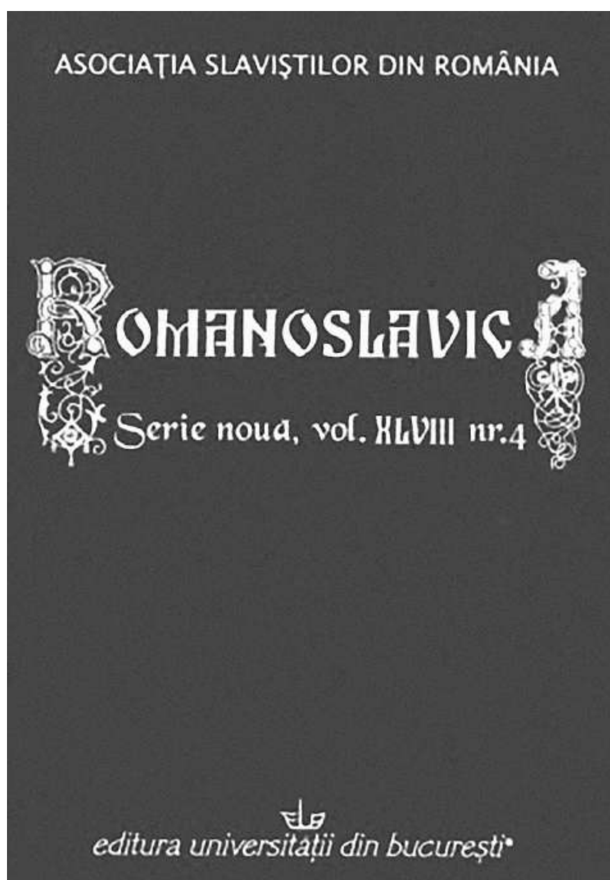
conduși de Flaccus, care, cu termenul stricat, vor mulți să spună că ar fi zișii valahi, dar eu cred mai degrabă că se cheamă așa fiindcă este același nume comun în Polonia pentru toți italienii, din care ei își trag originea. Fapt pentru care păstrează încă în mare parte limba latină coruptă, și nu cu totul neasemănătoare cu a noastră italiană". Romanitatea românilor se bazează și la Ruggiero pe trecutul antic de colonie romană, pe nume și pe limba numită latină coruptă, asemănătoare cu italiana. Aproape la fel spunea, cu peste un secol și jumătate în urmă, episcopul Ioan de Sultanieh. Ruggiero arată că numele dat românilor de către străini nu provine de la numele imaginarului general Flaccus, ci de la denumirea comună dată latinofonilor (pornind de la observația directă că în Polonia italienii și românii erau numiți la fel). Giovanni Francesco Commendone era venețian, devenit cleric, secretar al papei Iuliu al III-lea, apoi episcop și cardinal. Ca nunțiu apostolic în Polonia, a cunoscut Moldova. A scris la 1572 o notiță numită *Valachiae, olim Flacciae, Romanorum coloniae, brevis descriptio*, unde vorbește despre originea latină a românilor. Zice că Valahia înseamnă Italia, „căci polonii îi spun veloc italianului, iar valahii păstrează până astăzi nu numai obiceiurile și legile adevărate ale disciplinei romane, ci au primit chiar și cele mai multe cuvinte ale limbii latine în vorbirea lor, care e slavă". Deși face o confuzie legată, probabil, de prezența la români a limbii slavone ca limbă a bisericii, a cancelariei și a culturii, autorul recunoaște prezența în limba română a numeroase cuvinte latine. Giovanni Lorenzo d'Anania, umanist, în *Universale fabbrica del mondo ovvero Cosmografia*, publicată la Napoli în 1573, apoi la Venezia în 1576, zice că „valahii (moldovenii) sunt foarte instabili și mândri, cu un grai care le demonstrează originea, fiind pe jumătate latin, având și limba slavonă, care e aproape obișnuită în toate aceste părți". Antonio Possevino, părinte iezuit, diplomat în slujba papei, cu misiuni în mai multe țări răsăritene, inclusiv în Transilvania, a scris în 1583 lucrarea *Transilvania*, cu scopul de a susține Contrareforma urmărită de Sfântul Scaun și de Ștefan Bathory, principele Transilvaniei, ajuns, din 1575, și rege al Poloniei. Încă înainte de a ajunge în Transilvania, Possevino îi scrie papei o epistolă, spunând că „toate aceste rămășițe ale vechilor colonii romane" – adică românii – „chiar și astăzi conservă limba noastră coruptă". În lucrarea sa menționează din nou specificul românilor: „Și încă aceia care se cheamă valahi, locuitori în aceeași Transilvanie, dovedesc destul că descind din cei veniți din Italia, având ei limba foarte stricată din italiană sau latină și arătând după înfățișare a se trage din noi". Un însoțitor anonim al lui Possevino – tot un iezuit – a elaborat o descriere a călătoriei acestuia în Transilvania, cu impresii bogate despre de români (inclusiv despre cei din Țara Românească și Moldova), prezentați drept „vechiul neam al romanilor, care își zic până astăzi romani și care descind fie din coloniile romanilor, fie din cei care erau osândiți la muncă în minele de metal", adăugând: ei „vorbesc o limbă stricată", cu „multe cuvinte italice". După cum se vede, în secolul al XVI-lea începea să pătrundă în conștiința elitei europene numele etnic intern (endonimul) pe care și-l dădeau românii și care nu numai că amintea de Roma, dar era aproape identic cu numele „roman". Pe de altă parte, tot mai mulți străini realizau că numele pe care ei îl dădeau românilor (valah cu variante, adică exonimul) este similar numelui dat italienilor, ca dovadă a înrudirii celor două popoare întru latinitate.

Mărturiile despre poporul român și limba română oferă câteva certitudini. În primul rând, ele arată că străinii îi considerau pe români romanici și latinofoni. În al doilea rând, demonstrează că românii aveau în Evul Mediu conștiința romanității lor, adică știau că se trag din romani și, uneori, se mândreau cu această origine. În al treilea rând, denumirea pe care românii și-o dădeau este aceea de „român", provenită din latinescul *Romanus*. Un inventar al autorilor și textelor care, de la finalul etnogenezei până în secolul al XVII-lea inclusiv, susțin latinitatea limbii române ar consemna că,

numai între 1501 și 1593, 35 de autori italieni susțin că româna descinde din latină sau că este înrudită cu latina și italiana. În textele românești din secolul al XVI-lea proporția cuvintelor de origine latină utilizate – fără analize de detaliu – este de circa 75–80%. Detalierile ar demonstra că și incidența cuvintelor, ca și structura gramaticală a acestor texte conduc spre aceeași concluzie: româna e o limbă romanică. Faptul poate să fie cu atât mai surprinzător cu cât româna este singura limbă romanică aflată în Evul Mediu în imposibilitatea de a-și fortifica și lărgi latinitatea prin împrumuturi din limba cultă, așa cum au putut face italiana, franceza, spaniola etc. Românii, având drept limbă de cult, de cancelarie și de cultură slavona, și-au îmbogățit limba lor vernaculară și literară cu slavisme. Și cu toate acestea, latinitatea limbii nu a fost afectată. Prin urmare, limba noastră este cel mai important izvor istoric viu, mărturisitor al romanității românilor. Prin latinitate românii și-au păstrat individualitatea în „marea slavă" în care s-au aflat și s-au legat și re-legat mereu de civilizația occidentală, de unde își trag ființa și rostul. Elementul fundamental de identitate și de identificare a românilor rămâne limba română. Cel mai frumos elogiu în acest sens provine de la umanistul și cronicarul italian Antonio Bonfini, secretar al regelui Matias Corvin, care pe la 1480–1490 i-a lăudat pe români, pe care i-a cunoscut direct, pentru latinitatea lor. Bonfini se mira cum au putut românii, adică acele „colonii romane" aduse de Traian și apoi copleșite de valurile în migrație, să păstreze limba latină la Dunăre și în Carpați. Și tot el răspunde cum s-a putut petrece această minune: „Înecate sub valul de barbari, ele – coloniile romane din Dacia – mai exală limba romană și, ca să nu o părăsească nicidecum, se împotrivesc cu atâta îndârjire, încât îi vezi că luptă nu atât pentru păstrarea neatinsă a vieții, cât a limbii". Italianul crede că românii și-au putut menține identitatea fiindcă și-au prețuit mai mult limba decât viața. Altfel spus, românii au rămas români datorită limbii lor, așezată de ei mai presus de fire.

Repere bibliografice: Sextil Pușcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*, București, 1920; Gheorghe Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor. Fontes Daco–Romanorum*, I–XV, București, 1934–1939; Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române printre limbile romanice*, I–IV, București, Cluj-Napoca, 1965–2004; Carlo Tagliavini, *Le origini delle lingue neolatine*, ed. 6, Bologna, 1972; ed. (*Originile limbilor neolatine. Introducere în filologia romanică*), coordonator Alexandru Niculescu, București, 1977; Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973; Ioan Iosif Rusu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București, 1981; Hadrian Daicoviciu, *Etnogeneza românilor*, în *Națiunea română. Geneză. Afirmare. Orizont contemporan*, coordonator Ștefan Ștefănescu, București, 1984, *136–171*; *Enciclopedia limbilor romanice*, coordonator Marius Sala, București, 1989; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ed. 2, București, 1993; Haralambie Mihăescu, *La Romanité dans le sud-est de l'Europe*, tr. Cireașa Grecescu, București, 1993; Eugeniu Coșeriu, *Limba română în fața Occidentului. De la Genebrardus la Hervás*, Cluj-Napoca, 1994; Marius Sala, *De la latină la română*, București, 1998; Nicolae Saramandru, *La Romanité orientale*, București, 2008. ***I-A.P.***

ROMANOSLAVICA, publicaţie apărută la Bucureşti din 1958, cu o periodicitate variabilă, editată de Asociaţia Slaviştilor din România. Ca redactori responsabili figurează Emil Petrovici (1958–1970), Petru Constantinescu-Iaşi (1962, 1965), Alexandru

Rosetti (1972), Mihai Novicov (1973–1989), G. Mihăilă (1990–1997), Dorin Gămulescu (2000–2005), Antoaneta Olteanu (2006–2010, 2012), Octavia Nedelcu (2011), Anca-Maria Bercaru (2011), Mariana Mangiulea (2011), Dagmar Maria Anoca (2011). Din comitetul de redacţie au mai făcut parte de-a lungul anilor Ion C. Chiţimia, Traian Ionescu-Nişcov, Ion Pătruţ, Pandele Olteanu, Ecaterina Fodor, Emil Vrabie, Corneliu Barborică, Victor Vascenco, Mihai Mitu, Ion Petrică, Mariana Mangiulea, Gheorghe Bolocan, Jiva Milin, Onufrie Vinţeler, Constantin N. Velichi, Dan Horia Mazilu, Virgil Şoptereanu, Solomon Vaimberg, Sorin Paliga ş.a. Revistă de studii, **R.** abordează limbile şi literaturile slave, literatura slavo-română şi contactele culturii şi literaturii române cu aria slavă. În majoritatea volumelor materialul este organizat tematic. Se publică referate, comunicări şi cronici de la congrese, simpozioane, conferinţe şi sesiuni ştiinţifice naţionale şi internaţionale de slavistică. Volumul din 1981 conţine un indice bibliografic. Un loc deosebit îl au în revistă cercetările referitoare la literatura română veche, din care se desprind câteva direcţii: natura receptării culturii slavone scrise în Ţările Române (P.P. Panaitescu despre caracteristicile literaturii slavo-române; Dumitru Fecioru şi Dan Zamfirescu referitor la literatura bizantină şi cea slavă în vechea cultură românească; Anton Balotă despre literatura slavo-română în epoca lui Ştefan cel Mare; Pandele Olteanu cu privire la originile culturii slavone în Transilvania de Nord şi Maramureş; Maria Zdrenghea – problema primelor traduceri româneşti din slavonă în secolul al XVI-lea; Victor Papacostea – şcoala de limbă şi cultură slavonă de la Târgovişte în timpul domniei lui Matei Basarab); literatura cronicilor şi a cronografelor (P.P. Panaitescu referitor la cronicile slave din Moldova în secolul al XV-lea, iar Ion C. Chiţimia despre originalul cronicii lui Mihai Viteazul; Gheorghe Mihăilă – istoriografia română veche în raport cu istoriografia bizantină şi sud-slavă şi despre izvoarele antice, bizantine, sud-slave şi româneşti ale cronografului lui Mihail Moxa; Diomid Strugaru – cel mai vechi cronograf românesc de provenienţă rusă; Alexandru Rosetti – data *Cronicii Ţării Moldovei şi Munteniei* de Miron Costin; Gabriel Ştrempel – un cronograf ilustrat atribuit lui Antim Ivireanul); vechiul drept românesc scris (Pandele Olteanu despre textele juridice slavo-române în raport cu nomocanoanele slave vechi şi despre *Pravila de la Govora* în lumina izvoarelor bizantino-slave); cărţi populare (Ion C. Chiţimia – funcţia literară a romanelor populare în literaturile slave şi în literatura română şi despre *Alexandria* ca roman popular pătruns în literatura română prin filieră slavă; Pandele Olteanu despre *Fiziolog* în literaturile slave şi în literatura română; Gheorghi Dančev – traduceri ale *Alexandriei* din limba română în limba bulgară modernă); cărţi bisericeşti (Ion Radu Mircea despre *Tetraevanghelul popii Nicodim,* 1404–1405, cel mai vechi manuscris miniat din Ţara Românească; Valentina Pelin – aspecte inedite în manuscrisele lui Gavriil Uric; Maria Harisiadis – miniaturile din tetraevanghelul moldovenesc de la Biblioteca „Serai" din Istanbul; Anca-Irina Ionescu despre circulaţia traducerilor româneşti ale *Sinopsisului kievean*; Dan Horia Mazilu – dezvoltarea hagiografiei în literaturile sud-est europene în secolele al XIV-lea–al XVII-lea şi despre izvorul ucrainean al versurilor slavone tipărite în *Antologhionul* din 1643; Henryk Misterski – izvoarele *Psaltirii în versuri* a lui Dosoftei; Elena Ene D. Vasilescu – aspecte noi privind *Tetraevanghelul* lui Gavriil Uric de la mănăstirea Neamț din anul 1429; Cosmin Vilău – răspândirea în Țările Române a izvoarelor istorice despre *Viața cuvioasei Paraschiva* și a scrierii lui Grigorie Țamblac *Panegiricul în cinstea cuvioasei Paraschiva*); literatura parenetică şi omiletică (P.P. Panaitescu, Ion C. Chiţimia, G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu despre *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*; Pandele Olteanu – primele colecţii omiletice în literatura română, izvoarele *Cărţii cu învăţătură* a lui Coresi şi ale celei a lui Varlaam, versiunile slave ale *Florii darurilor* traduse în limba română; Eugenia Ștefan despre reflecțiile patriotice și pacifiste în cazaniile românești și postilele polone din secolele al XVI-lea și al XVII-lea); scrieri culturale din afara sferei religioase (Şerban Papacostea, Emil Vrabie şi Iacov S. Luria despre geneza şi răspândirea povestirilor scrise referitoare la Vlad Ţepeş; Gabriel Andrei despre nebunie în literatura română didactică din secolele al XVI-lea – al XVII-lea); carte şi societate (Ion C. Chiţimia despre importanţa primei tipărituri de la Târgovişte din anul 1508 în context european; Olimpia Mitric despre cărțile slavone în colecția mănăstirii Putna; Lăcrămioara Manea despre cartea românească din secolul al XVII-lea în colecțiile Institutului de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea); manuscrise slave în bibliotecile din România (I. Iufu – manuscrisele slave în bibliotecile din

Transilvania şi Banat; Zlatca Iuffu și Olimpia Mitric – manuscrisele slave din biblioteca şi muzeul mănăstirii Dragomirna; Elena Linţa, Paul Mihail şi Zamfira Mihail despre cele mei vechi manuscrise slave în colecţii din ţara noastră; Cosmin Vilău – manuscrisele slavo-române create în Oltenia); manuscrise şi tipărituri româneşti în biblioteci din străinătate (Maria Rădulescu – manuscrise româneşti şi tipărituri româneşti în limba slavonă în Biblioteca Naţională din Sofia; Ion Radu Mircea – manuscrise slavo-române în biblioteci străine; G. Mihăilă – manuscrise slavo-române din colecţia M.P. Pogodin); texte medicale (Lucia Djamo-Diaconiţă despre un text slavon de farmacoterapie populară din secolul al XVI-lea; Dușița Ristin despre fragmentele de medicină populară din manuscrisele slavone din Banat); istoria mentalităților (Alina Felea – atitudini în fața morții în Moldova în secolele al XVII-lea – al XVIII-lea). O atenţie deosebită se acordă personalităţii lui Petru Movilă. Astfel, Dan Horia Mazilu evidenţiază rolul jucat de ierarhul moldovean în iniţiativele de modernizare a eclesiologiei răsăritene, Stanislav Semcinski tratează problema locului studiilor lui Petru Movilă în cultura românească veche, Magdalena Lászlo-Kuţiuk se referă la Biserica română în scrierile hagiografice ale lui Movilă, iar Pavel Mihail şi Zamfira Mihail se ocupă de difuzarea scrierilor lui Petru Movilă în limba română în secolele al XVIII-lea–al XIX-lea. Dintre articolele referitoare la autorii români de la începutul secolului al XIX-lea sunt de semnalat cel despre Ion Budai-Deleanu, autor tratat de Mihai Mitu ca precursor al studiilor de slavistică în România, şi cel datorat lui Ion C. Chiţimia despre Gh. Asachi şi scriitorii polonezi Adam Naruszewicz şi Adam Mickiewicz. Abordând perioada modernă, Ion C. Chiţimia priveşte *Cântarea României* în raport cu creaţia lui Adam Mickiewicz; Virgil Şoptereanu urmăreşte receptarea lui Mihai Eminescu în cultura rusă şi structurile filosofico-estetice ale lui Schopenhauer în creaţia lui Eminescu şi a neoromanticilor ruşi; G. Mihăilă scrie despre Eminescu şi slavistică; Ion C. Chiţimia compară universul poetic al lui Mihai Eminescu din *Mai am un singur dor* cu acela al lui Stanisław Wyspiański din poezia *Niech nikt nad grobem mi nie płacze*; Gheorghe Călin se referă la stilul poetului slovac Ivan Krasko în raport cu stilul poetic eminescian; Constantin N. Velichi scrie despre poeziile şi proza lui Eminescu în limba bulgară; Ioan Rebuşapcă urmăreşte echivalenţele ucrainene ale „rostirii" poetice eminesciene; Dumitru Ursu prezintă toate datele șederii lui Eminescu la Odesa în vara anului 1885. Este investigată şi cultura secolului al XX-lea: Livia Cotorcea discută criza culturii la Mircea Eliade şi Nikolai Berdeaev, iar Virgil Şoptereanu concepţia mişcării ciclice a timpului la scriitorii ruşi şi în filosofia lui Mircea Eliade, Gheorghe Barbă face o paralelă între Marin Preda şi scriitorii ruşi, Dumitru Balan cercetează influența prozei rusești asupra literaturii române a secolului al XX-lea, Ludmila Braniște abordează tema receptării operei lui Lev Tolstoi în „Mărturisirile" lui Mihail Sadoveanu, Cristina Godun surprinde motive îngemănate în lirica Wisławei Szymborska și a Anei Blandiana, Ivan Stankov analizează proza onirică a anilor 1960, raportându-se la opera lui Dumitru Țepeneag și Vasil Popov ş.a.m.d. În paginile revistei sunt abordate probleme de folclor sud-est european în studii aparţinând lui Ion C. Chiţimia (*L'„Histoire de sage Ahikar" dans les littératures slaves et la littérature roumaine et ses rapports avec le folklore*), Anton Balotă (*În legătură cu istoricitatea epicii orale româneşti şi cântecul „ucrainean" al lui Ştefan Vodă*), N. Ceredarec (*Note despre „Cântecul lui Ştefan Vodă"*), Mihai Pop (*Nouvelles variantes roumaines du chant du Maître Manole. Le sacrifice de l'emmurement*), Magdalena László-Kuţiuk (*Încă o dată despre colinda românească şi cea ucraineană*), Neda Pavlova (*Sravnitelna harakteristika na bălgarskite samodivi, rumănskite zâne i srăbskite vili*), Paula Tănăsescu (*Motivăt za svatbata na slănceto i lunata v bălgarskata i rumănskata mitologhia*), Antoaneta Olteanu (*Personnages démoniaques dans les contes populaires roumains et russes*), Gheorghe Călin (*Concordanţe, interferenţe şi elemente de structură compoziţională în cântecele slovace şi româneşti*), Nicolae Roșianu (*Eposul popular rus şi balada populară românească, Formele tradiţionale în basm. Formule iniţiale, Tradiţie şi inovaţie în basmul contemporan. Destinul formulelor tradiţionale*), G. Mihăilă (*Receptarea în România a baladelor sârbeşti din colecţia lui Vuk Stefanović Karadžić*), Cezar Apreotesei (*Puşkin, Eminescu şi folcloristica lui Vuk Karadžić*), Mihai Marinescu (*Cântecul istoric rusesc despre contribuţia armatei române la războiul din 1877–1878*), Magdalena László-Kuţiuk (*B.P. Hasdeu despre folclorul ucrainean*) şi Albert Kovács (*Literaturile slave – termen de comparaţie în critica lui D. Caracostea*). ***M.A.***

ROMANSKI, Stoian (24.II.1882, Orhanie, azi Botevgrad, Bulgaria – 26.II.1959, Sofia), filolog, etnograf bulgar. Născut într-o familie de agricultori, a învățat în localitatea natală, apoi la gimnaziul din Gabrovo, pe care l-a absolvit în 1900. Între 1901 și 1905 studiază filologia slavă la Universitatea din Sofia, încheindu-și pregătirea cu o lucrare prilejuită de editarea unicului manuscris slavon (incomplet) al *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* și intitulată *Bălgarskata knijnina vă Romănia i edno neino proizvedenie* (1905). Dincolo de unele opinii preconcepute privind specificul culturii vechi românești în limba slavonă, studiul reprezintă o prefigurare a viitoarei sale teze de doctorat, susținută în 1907 la Universitatea din Leipzig, în urma referatelor favorabile date de slavistul August Leskien și de Gustav Weigand, directorul Institutului de Limba Română. După un scurt stagiu ca asistent de limba bulgară pe lângă Weigand, revine în țară, unde este numit docent (1909), apoi profesor suplinitor (1915) și titular (1922) de etnografie bulgară și slavă la Universitatea din Sofia. Mai târziu va preda, până în 1947, lingvistica și etnografia slavă. Unele lucrări istorico-etnografice referitoare la raporturile bulgaro–române scrise în această perioadă sunt grevate în parte de tendințele politice ale vremii. Membru corespondent al Academiei Bulgare de Științe (1918), a fost ales membru activ în 1929, ocupând și funcții de conducere (1940–1946), mai ales la Secția de lingvistică, etnografie și literatură, și luând parte la organizarea unor institute, în special a celui pentru *Dicționarul limbii bulgare* (1947), lărgit în 1951 ca Institut de Limbă Bulgară, unde a condus secția care a realizat *Dicționarul limbii bulgare literare contemporane* (I–III, 1955–1959).

Cunoscând limba română și recurgând la bibliografia fundamentală de la noi, **R.** a reușit să analizeze în paralel textul original slavon al *Învățăturilor lui Neagoe Basarab...*, pe baza studierii manuscrisului păstrat la Sofia și a ediției din 1904 a lui P.A. Lavrov, și textul românesc, prin consultarea ediției din 1843 a lui Ioan Eclesiarhul și a celei din 1865, realizată de B.P. Hasdeu. A identificat astfel cu precizie o serie de izvoare: *Cărțile regilor* din *Vechiul Testament*, *Panegiricul împăraților Constantin și Elena* de Eftimie, patriarhul Târnovei, fragmente din *Varlaam și Ioasaf*, din *Fiziolog* și îndeosebi versiunea slavonă a *Umilinței* lui Simeon Monahul, ascunsă sub numele lui Ioan Hrisostomul, pe care o află, în 1906, într-un manuscris de la Biblioteca Academiei Române. Dincolo de obiecțiile nedrepte ale lui D. Russo (ce îl identificase pe autorul *Umilinței* într-o ediție grecească din 1873 aflată în posesia sa în timp ce **R.** cita în ghilimele (*„Aus «Johannes Chrysostomos»”*), monografia *Mahnreden des Walachischen Wojwoden Neagoe Basarab an seinen Sohn Theodosios* (1908), prima teză de doctorat consacrată *Învățăturilor...* într-o limbă de circulație internațională, face și o caracterizare generală a epocii și personalității lui Neagoe Basarab, rămânând un moment de referință în bibliografia consacrată acestei opere fundamentale a spiritualității românești și locului ei în spațiul cultural european.

SCRIERI: *Bălgarskata knijnina vă Romănia i edno neino proizvedenie*, în *Izvestia na seminara po slavianska filologhia*, Sofia, 1905, *1–100*; *Mahnreden des Walachischen Wojwoden Neagoe Basarab an seinen Sohn Theodosios*, Leipzig, 1908; *Le Caractère ethnique de la Dobroudja*, în *La Dobroudja*, Sofia, 1918, *152–198*; *Bălgarite v Vlasko i Moldova. Dokumenti*, Sofia, 1930; *Românii dintre Timoc și Morava*, în *Românii din Timoc*, îngr. C. Constante și Anton Golopenția, București, 1943, *191–225*; *Macedoromânii*, tr. C. Constante, București, 1944; ed. 2, îngr. Hristu Cândroveanu, București, 1996.

Repere bibliografice: *Ezikovedsko-etnografski izsledvania v pamet na akademik Stoian Romanski*, Sofia, 1960; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile” către fiul său Theodosie. Problemele controversate*, București, 1973, *passim*; G. Mihăilă, *Originalul slavon al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”*, în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, București, 1996, *68–69*. ***Il.M.***

ROMANTISM. Amplă mișcare culturală, **r.** a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale celui următor pe fundalul unor transformări politice majore. Suprapunându-se cu intervalul istoric care a urmat Revoluției Franceze și s-a întins până la ultimele războaie napoleoniene (1792–1815), determinant atât pentru formarea proiectului naționalist, cât și pentru răspândirea idealului democratic, impunerea **r.** a fost indisolubil legată de emergența națiunilor în spațiul european. Chiar dacă literaturile engleză și franceză au jucat un rol esențial în definirea curentului, culturii germane i s-a datorat conținutul său politic și influența exercitată asupra națiunilor din Europa Centrală și de Est. Aici s-a forjat termenul „romantic” în înțelesul său modern (cuvântul a avut multă vreme un destin minor, denumind gustul pentru romane sau situații romanești și, prin extensie, interesul pentru

„pitoresc"), pentru a desemna opoziția tinerei generații, îndeosebi a grupării de la Jena (Wackenroder, Tieck, Novalis) față de raționalismul și clasicismul modelului francez, și tot aici s-a realizat joncțiunea cu ideile lui Herder despre geniul național. În antagonismul dintre universal și particular, declinat atât pe planul identității colective, ca specificitate etnică, cât și pe cel al reprezentării subiectului, ca individualitate ireductibilă, s-a constituit „sensul istorico-estetic" al mișcării (Paul Cornea). Importanța **r.** și a valorilor pe care le-a reprezentat în cultura română nu poate fi ignorată. În plan literar ideile romantice au asigurat trecerea de la vechiul regim, bazat pe modelele atemporale din patrimoniul universal al culturii, ilustrat prin figuri mitologice și prin ierarhia clasică a topoilor, la noua ordine a literaturii naționale, inspirată de singularitatea realităților locale. În plan social curentul a răspuns nevoii unei clase emergente, burghezia, de a constitui un univers al libertății individuale, consacrând forme de expresie ale subiectivității, ale interiorității și ale spațiului intim. În sfârșit, în plan politic, a participat la procesele de consolidare a instituțiilor democratice în Țările Române, prin anticiparea mișcărilor revoluționare și prin legitimarea reprezentării corpului social ca „popor". În mare măsură, impactul **r.** asupra societății românești s-a datorat etapei pe care o traversa mișcarea de idei în spațiul european. Asemeni altor națiuni emergente, românii au intrat în contact cu doctrina romantică după 1830, într-un moment în care aceasta depășea sfera îngustă a programelor estetice, revelându-și semnificația larg culturală. Considerat ca un **r.** întârziat în raport cu școlile marilor literaturi, curentul, așa cum a fost primit în spațiul românesc, era neomogen ideologic, alcătuit prin sedimentarea mai multor interpretări și diversificat prin multitudinea mediilor sale de acțiune. Din perspectiva sentimentului dominant, această receptare târzie corespunde unui moment de recul în raport cu vizionarismul și orizontul vast care a definit primul **r**. Pus pe seama angoasei trăite de generația Europei postnapoleoniene în fața unei „existențe periclitate" și a unei dorințe de a reda controlul individului asupra lumii, cel de-al doilea **r.** ilustra o tendință de „domesticire" (Virgil Nemoianu), care implica replierea sensibilității romantice în universurile mai apropiate ale intimității și ale familiei, precum și ajustarea aspirațiilor ideale în raport cu datele concrete ale realității și cu

Constantin David Rosenthal, România revoluționară

obiectivele practice ale universului economic. În același timp, intrarea curentului în Europa Centrală și de Est a coincis cu o fază de „industrializare" și de difuzare a valorilor sale la nivelul culturii de masă, prin tirajele mari ale cărților și jurnalelor, prin numeroasele produse de serie care caracterizează vestimentația epocii, mobilierul, practicile și ritualurile sociale. Acest fenomen a sprijinit receptivitatea față de **r.**, dar a contribuit și la sublinierea efectului de modă, transformând mișcarea într-un poncif expus deriziunii. Curentul pătrunde astfel în cultura română cu o identitate multiplă. Sunt mai multe **r.**, care evoluează în paralel, fiind adaptate și actualizate în funcție de contexte politice sau culturale, pe diferite paliere ale societății românești. Există, de la Grigore Alexandrescu la M. Eminescu, o inventivitate romantică care inaugurează moduri de enunțare și de descriere, surprinzând stări morale și realități insolite; există, de asemenea, o mitologie romantică, eroică sau boemă, care oferă modele de viață carismatice sau ridicole, de la marile figuri istorice până la portretul poetului romantic, satirizat în piesele lui Matei Millo sau în

cele ale lui Vasile Alecsandri și idealizat în poeziile lui Al. Macedonski; după cum există o recuzită care depășește domeniul literaturii, sprijinindu-se totuși pe iconografia textelor romantice, de la fizionomia byroniană pe care o descoperea portretistica lui C.A. Rosetti până la mantia albă purtată de I. Heliade-Rădulescu în iunie 1848. **R.** nu a fost numai un program literar și artistic, asemeni simbolismului sau avangardei, ci și un element esențial al proiectului identitar care a participat la procesul de fondare a statului național și, prin multe dintre componentele sale, chiar la constituirea universului vieții moderne. Istoricii literari au căzut de acord că primul poet român care a rostit cuvântul „romantic" (de fapt, în spiritul vremii, „romanticesc") a fost Daniil Scavinschi într-o descriere a peisajului de la poalele Ceahlăului, unde vorbea, în 1828, despre o „romanticească priveală" (Paul Cornea). În mod semnificativ, poetul, căruia Negruzzi i-a făcut un portret de geniu romantic în tușe ironice („Totdeauna am gândit că voi muri ca Gilbert într-un spital"), era traducătorul lui Lamartine. Înainte ca ideile noului curent să fie afirmate printr-un program sau printr-o artă poetică, receptarea sa a fost marcată prin prezența traducerilor și a știrilor despre activitatea autorilor romantici. **R.** nu s-a manifestat propriu-zis ca o școală, alcătuită în jurul unui corp de idei coerent și al unei grupări artistice, ci ca un fenomen de receptivitate față de texte și personalități, consolidat prin corespondențe și prin rețelele de contacte stabilite la nivel european sau regional. Ziarele românești raportează încă din deceniul 1830–1840 informații despre viața și scrierile lui Byron și Walter Scott din literatura engleză, despre Chateaubriand, Hugo și Lamartine din literatura franceză, despre Goethe și Schiller din literatura germană. Mulți dintre acești autori sunt traduși. Heliade-Rădulescu transpune în română operele lui Byron și câteva impresii de călătorie ale lui Alexandre Dumas, Negruzzi adaptează baladele și mai multe piese de teatru ale lui Victor Hugo, Kogălniceanu publică în „Alăuta românească" versuri din Schiller etc. Unele dintre aceste lecturi, cum au fost cele hugoliene sau byroniene, au jucat un rol catalizator pentru **r.** românesc. Însă cel mai important reper în tendința de deschidere a scriitorilor față de mișcarea literară și artistică de pe continentul european rămâne traducerea lui Heliade-Rădulescu din *Meditațiile poetice* ale lui Lamartine (1830). Apariția acestui prim volum de versuri romantice, contemporană cu edificarea instituțiilor culturii române moderne, este pe cât de semnificativă, pe atât de influentă în epocă. Cu un impact similar și în alte literaturi din Europa Centrală și de Est, traducerile lamartiniene au fost implicate într-un proces necesar de instituționalizare a subiectului și a universului interior, care a constituit una dintre primele ipostaze caracteristice ale **r.** întârziat. Importanța *Meditațiilor* nu se datorează anvergurii poetului francez, reținut în istoria literaturii prin caracterul monocord al creației, ci modei poetice pe care a declanșat-o, proiectând o întreagă constelație imaginară alcătuită în jurul mitologiei eului. „Mă cântam pe mine, pentru mine" este crezul simplu care exprimă această mutație de sensibilitate. „Revoluția romantică" s-a produs aproape pe nesimțite, sub forma inofensivă a unei colorări emoționale a reprezentărilor, care s-a situat adesea în prelungirea unor stiluri lirice deja existente în spațiul românesc. Sentimentalismul a ceea ce istoricii literari au numit preromantism (Mircea Anghelescu), hedonismul liricii neogrecești ilustrat în versurile lui Costache Conachi, Alecu și Iancu Văcărescu sau în cele ale lui Barbu Paris Mumuleanu („O fire mult simțitoare/ Pă tot ceasul, ohtând, moare" sună un distih din 1822) sunt asemenea prefigurări ale unui orizont de sensibilitate fondat pe explorarea pasiunilor și plăcerii, în detrimentul raționalismului iluminist. Universul de „simțiri" și „patimi" (Eugen Simion), caracteristic epocii de pionierat a literaturii române moderne, se continuă natural în lirica subiectivă care semnalează emergența **r.**, uneori în opera acelorași scriitori. E cazul lui Heliade-Rădulescu și al lui Asachi. Ceea ce aduce în plus lamartinismul este o recuzită mai complexă, care organizează pasiunile în jurul unui eu și al unghiului său particular de percepție, ancorând senzațiile și afecțiunile sufletești în unitatea și singularitatea unei lumi interioare. Influența autorului francez se exprimă în spațiul românesc printr-o poză a poetului contemplativ, care implică în același timp mișcarea de adâncire în sine („Când omul se scoboară în conștiința lui", notează Grigore Alexandrescu într-un vers din *Candela*) și subiectivizarea peisajului exterior, transferul stărilor morale ale eului privitor asupra unei naturi străbătute de curenți afectivi. Un decor idilic, văzut ca spațiu al unei reverii personale și marcat prin câteva imagini recurente (lacul, barca, dealul, valea, izvorul șerpuitor etc.), a constituit între 1830 și 1880 unul dintre cele mai

Theodor Aman, Boierii surprinşi la ospăț de trimişii lui Vlad Țepeş

importante și rezistente filoane lirice ale **r.** românesc, de la peisajele campestre din *Zburătorul* lui Heliade-Rădulescu până la tabloul înserării la Cârlova și de la meditația în cadru nocturn din *Miezul nopții* a lui Alexandrescu până la colțul de natură în care se petrece erotica eminesciană. Dincolo de clișeul liric, lamartinismul participă, alături de modelul byronian, la consolidarea unui mit al poetului. Imaginile însingurării, melancolică și contemplativă pe filiera poetului francez, demoniacă și agitată de frământări lăuntrice pe filiera scriitorului englez („Îmi place a sta singur pe-o stâncă dărâmată,/ S-aud pe maluri vânturi cu groază șuierând", spune Alecsandri într-un poem din 1846, *Pe malul mării*), contribuie la alcătuirea unui complex din care fac parte retorica literară, formele discursive ale eului, iconografia și detaliile biografice, într-un balans greu de disociat între operă și viață. Ilustrat consistent de **r.** românesc, mitul poetului nu asigură numai unitatea universului imaginar al poeziei, ci reprezintă și o valoare socială, justificând de-a lungul întregului secol al XIX-lea amestecul dintre literatură și realitate. În acest cadru se înscriu poza geniului adoptată de C.A. Rosetti sau de Gr. H. Grandea („frunte de poet, fizionomie de pasional"), detaliile biografice care ascund semnele damnării în cazul lui Andrei Mureșanu, moartea tragică la Bolintineanu sau la Veronica Micle, mitul goetheean *Das junge Genie*, caracterizat, printre altele, de viața scurtă și de amenințarea nebuniei, în care Mihai Zamfir îl includea, alături de Eminescu, și pe Cârlova. Relieful pe care mitologia poetică l-a avut în **r.** românesc nu era însă doar o problemă a spațiului literar, el s-a grefat pe fondul procesului de modernizare al Țărilor Române. În registru peiorativ, pentru mulți adversari ai schimbărilor, nu numai din literatură ci, în general, din societatea românească, „romantic" și „bonjurist" însemnau același lucru. O dovedește, de pildă, Matei Millo, al cărui personaj din comedia *Un poet romantic* (1850) e redus la o caricatură a unui admirator al Occidentului. Tot în acest univers de reprezentări intră și imaginile boemei, frecvent invocate în publicistica lui Heliade-Rădulescu (*Domnul Sarsailă autorul*, *Poetul lamartinean*), ale căror ecouri

rezonează până târziu în prozele ironice și parodice ale lui I.L. Caragiale, cum e și *Poetul Vlahuță* (1896).

În contextul acțiunilor care au pregătit mișcările revoluționare de la 1848, s-a dezvoltat un **r.** național, strâns legat de conștiința unui destin colectiv, de conceptualizarea caracterului diferențiat al poporului român și de explorarea modalităților sale de expresie. Mulți istorici literari au văzut în acest **r.**, în tonul său energic și în vocația sa colectivă, influența unui model hugolian, deschis spre ample panorame istorice, cu perspective largi asupra ritmului de succesiune al civilizațiilor și cu viziuni ale etno- și cosmogenezei, menit să contrabalanseze registrul „astenic" al lamartinismului (Elena Tacciu). Însă afirmarea sa nu se poate reduce la contactul cu opera unui singur autor, fiind favorizată, într-un context mai larg, de noile perspective deschise de ideologia romantică a epocii pentru conceptualizarea particularismului etnic. Literatura romantică a momentului pașoptist s-a cristalizat în jurul unei reprezentări a identității naționale care, spre deosebire de ideologia Școlii Ardelene, preocupată de demonstrarea descendenței latine a poporului român, se sprijinea pe ideea de originalitate (Balász Trencsényi). Problema caracterului național este discutată în mai multe texte ale lui Alecsandri (*Românii și poezia lor*), Ion C. Brătianu (*Ce este naționalitatea*) sau Cezar Bolliac (*Mozaicul social*), dar, înainte de acestea, tema romantică a unicității realităților locale articula deja manifestul „Daciei literare", redactat de Mihail Kogălniceanu în 1840. În mare măsură, programul **r.** național este hrănit și de experiențele emigrației românești la Paris care încă din 1845 intră în contact cu doi profesori de la Collège de France, Edgar Quinet și Jules Michelet. După înfrângerea Revoluției, aceeași emigrație, mai numeroasă, își va cristaliza ideile în eforturile de a publica în franceză, germană și engleză colecțiile de poezii populare românești. Ceea ce scriitorii români au descoperit în Franța a fost imaginea unui „popor" romantic, condus de propriul destin. Citind în 1846 textul *Le Peuple* al lui Jules Michelet, D. Brătianu nota cu entuziasm într-o scrisoare adresată profesorului francez: „Que de choses dont je n'avais avant qu'un sentiment confus m'a appris ce petit livre du *Peuple!*". Jules Michelet avea să revină asupra românilor în câteva texte bine cunoscute generației romantice (*Légendes démocratiques du Nord*, *Les Soldats de la révolution*), în care poporul stă în centrul evenimentelor, ca protagonist al istoriei naționale și ca încarnare a unui subiect colectiv frământat de dorința libertății și de sentimente de solidaritate, alternând suferința în fața oprimării cu iubirea față de ceilalți. În spațiul românesc **r.** național a determinat, în primul rând, o retorică a discursului public, care a marcat oratoria parlamentară și gazetăria politică, de la C.A. Rosetti până la V.A. Urechia. Evocarea exaltată a poporului, personificarea și investirea lui cu sentimente de iubire, de fraternitate ori de revoltă, tendința accentuată spre alegorizare a destinului colectiv (tabloul cu Maria Rosetti înfățișând tânăra Românie revoluționară datează din 1850) și proporțiile biblice ale proiecțiilor imaginare sunt câteva dintre notele caracteristice ale acestui discurs. Între precursori G. Călinescu îl trecea și pe Tudor Vladimirescu, căruia i-a acordat un spațiu în capitolul *Romanticii* al *Istoriei literaturii de la origini până în prezent*, argumentând – foarte convingător – că opera literară a acestuia, care „se alcătuiește din scrisori și proclamații", are „un stil viguros și biblic". Însă locul predilect al acestei retorici rămâne cel al stilisticii revoluționare, „aerul romantic" regăsindu-se, de pildă, în tonul patetic cu care se încheie *Proclamația de la Islaz*: „Cu noi este Dumnezeu, fraților! În numele lui sculați-vă și îngerul răzbunării dumnezeiești va stinge pe tot vrăjmașul și va doborî cal și călăreț, carele și armele lui vor fi risipite ca pulberea și planurile lui împrăștiate ca fumul". Dincolo de aceste manifestări de suprafață, reprezentarea poporului ca subiect colectiv al istoriei naționale articulează textul lui Bălcescu *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* (1849–1852) și, mai ales, susține interpretarea poeziilor populare. Pentru toată generația pașoptistă, folclorul, cunoscut prin intermediul colecției lui Alecsandri, publicată sub titlul *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate* în 1852 și 1853 (și reeditată în 1866 ca *Poezii populare ale românilor*), devine expresia sufletului original al poporului și un teren de manifestare a sentimentelor romantice. Cezar Bolliac (*Poezia populară*, *Poezia*), Alecu Russo (*Studii naționale*, *Poezia populară*), până și Titu Maiorescu în articolul *Poezia română. Cercetare critică* (1867) citește în poeziile populare atât debordarea afectivă și excesul pasional, semn al unei preeminențe a emoției, cât și spontaneitatea formelor colective – caracterul lor inspirat – reflectată în simplitatea versificării. Acestei literaturi construite în jurul figurii „poporului" și a noțiunii

herderiene a „geniului național” îi corespund în epocă nu numai colecțiile de folclor, ci și alte antologii de texte, istorice, literare sau lingvistice, constituind domeniul unei filologii romantice, în care rigoarea științifică e subordonată unui ideal al ilustrării etosului național. Așa sunt *Letopisițile Țării Moldovii* adunate de Kogălniceanu între 1845 și 1852 (și republicate între 1872 și 1874 cu titlul *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*), colecția lui Al. Papiu-Ilarian, *Tezaur de monumente istorice pentru România* (1862–1864), sau grandioasele întreprinderi ale lui Hasdeu, *Cuvente den bătrâni* (1877–1881) și *Etymologicum Magnum Romaniae* (1886–1898), care aspiră să recompună singularitatea spiritului colectiv al poporului dintr-un mozaic de documente disparate, ținând de domeniul științelor limbii, al etnografiei sau al istoriei. Din aceeași sursă a **r.** proveneau și numeroasele proiecte de realizare a unui epos după modelul lui Ossian, imitat de toate mișcările naționaliste din literaturile europene. Referința la bardul inventat de James Macpherson era familiară autorilor români și se regăsește la Asachi, la Heliade-Rădulescu (care traduce *Fingal* în *Cursul de poezie* din 1870), la Bolintineanu sau chiar la Gr. H. Grandea (care transpune în română *Cântecele Selmei*), iar elementele imaginare ale acestui lirism în gen nordic iradiază în toată poezia romantică. Idealul marelui poem arhaic, condus de instinctul poetic al unui popor, capabil să ofere perspective totale asupra existenței etnice și cosmice, inspiră o serie de epopei naționale, dar și, în conjuncție cu modelul hugolian al *Legendei secolelor*, ample poeme „inaugurale” ale nașterii lumii și ale destinului umanității: Heliade-Rădulescu (*Umanitatea*, marele proiect neterminat din care fac parte ciclurile *Anatolida*, *Omul și forțele* sau *Căderea dracilor*), Bolintineanu (*Traianida* și mai ales *Conrad*), Aron Densușianu (*Negriada*) etc. În sfârșit, aspirația **r.** național spre o creație literară totală, în măsură să reflecte integral și durabil identitatea colectivă, stă la originea figurii „poetului național”. Încarnată în literatura română de M. Eminescu, pe baza unor mecanisme culturale care l-au consacrat în literatura maghiară pe Petőfi Sándor sau în cea polonă pe Adam Mickiewicz (Virgil Nemoianu), mitologia identitară a „poetului național” implică în același timp ideea realizării excepționale, care își găsește locul în panteonul universal alături de Vergiliu, Dante sau Shakespeare, și larga reprezentativitate a operei în raport cu etosul colectiv. Acest caracter, pus în evidență în cazul lui Eminescu chiar de gruparea junimistă care l-a impus (Maiorescu nota în articolul din 1889 consacrat lui Eminescu: „el trăiește de acum înainte în viața poporului său”), e ilustrat de inspirația istorică, de asimilarea versificației folclorice (*Ce te legeni...*, *La mijloc de codru...*), de abordarea temelor sociale și de mobilizarea unor viziuni vaste asupra succesiunii civilizațiilor (*Împărat și proletar*, *Memento mori*), dar și de preocuparea pentru forma comună a limbii. De aceea, tot Maiorescu cita, la începutul analizei sale, din *Scrisoarea II*: „a turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă”. Atașamentul față de idealurile colective demonstrat de pozițiile naționaliste ale publicisticii eminesciene de la „Timpul”, la care s-au adăugat, după descoperirea postumelor la începutul secolului al XX-lea, eforturile scriitorului de a construi un epos național (*Decebal*, *Dochia*, *Mușatin și codrul*, *Povestea Dochiei și ursitorile* și alte fragmente de aceeași factură) confirmă acest profil al „poetului național”, devenit, prin imensitatea operei sale, o alegorie a totalității vieții naționale și a coeziunii sale etno-lingvistice. Pe teren social cea mai semnificativă realizare a **r.** național o reprezintă apelul literar și artistic la eroii istorici. Combinând trăsături ale geniului romantic însingurat și ale conducătorului mesianic, aceștia sunt rezultatul unui efect de focalizare și de reliefare a unei figuri individuale reprezentative pe fondul identității colective a poporului. Așa cum s-a întâmplat și în alte culturi europene, narațiunea istorică românească a căpătat contur sub influența lui Shakespeare, la care s-au adăugat ecouri ale lecturii lui Walter Scott. Nu a fost o coincidență faptul că primele traduceri din opera dramaturgului englez au fost publicate sau au văzut lumina rampei în preajma revoluției pașoptiste. Sunt anii inaugurării cursului de istorie națională al lui Kogălniceanu (1843), în care numeroase surse referitoare la trecutul național devin accesibile scriitorilor („Magazin istoric pentru Dacia”, prima publicație consacrată editării cronicilor românești, îngrijită de Bălcescu și Aug. T. Laurian, apare în 1845). Compuse în acest spirit, vizând identificarea unor subiecte vrednice de a fi transformate în substanță literară, scrierile ilustrează o trăsătură definitorie a esteticii romantice, valorificând surse locale și turnându-le într-o schemă dramatică împrumutată. Recuperarea figurilor istorice după coduri shakespeariene, care

Alexandru Asachi, Plute pe Bistrița

exploatau conflictul și antitezele, construind personalități puternice, conduse de încrederea în propriul destin și de aspirația la glorie, a justificat atât interesul pentru simbolurile identitare ale istoriei românești, cât și atenția acordată personajelor marginale sau chiar malefice. O dovedește fascinația pentru biografia lui Petru Rareș, asupra căreia Asachi revine în mai multe rânduri (în 1837, 1853 și 1863), alegerea lui Alexandru Lăpușneanu ca subiect al nuvelei omonime a lui Negruzzi și al unei proze de Bolintineanu, preocuparea lui Hasdeu pentru Răzvan-Vodă (*Răzvan și Vidra*) și pentru Ion Vodă cel Cumplit, interesul lui Alecsandri și Bolintineanu pentru Despot-Vodă etc. Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul sau Mircea cel Bătrân au făcut obiectul unor procese culturale mai complexe, în care mitologia literară s-a împletit cu reprezentarea plastică, adesea în funcție de ritualurile de celebrare socială (cum a fost sărbătorirea voievodului moldovean la Putna în 1871). Frecventă e în epocă tratarea unor episoade din viața acestor domnitori, reluate adesea de mai mulți autori. Asemenea decupaje mitizante se regăsesc între nuvelele istorice ale lui Asachi, în biografiile scrise de Bolintineanu (*Viața lui Vlad Țepeș și Mircea Vodă cel Bătrân*, *Viața și faptele lui Ștefan Vodă cel Mare*, *Viața și faptele lui Mihai Viteazul*) și, mai ales, în *Legende sau Basne naționale în versuri* (1858), care fixează în secvențe memorabile, pentru mai multe generații, o hagiografie a marilor voievozi. Mult mai târziu potențialul romantic al acestor eroi avea să fie explorat în cadrul curentelor naționale, prin dramele lui Barbu Delavrancea (*Apus de soare, Luceafărul, Viforul*) și Al. Davila (*Vlaicu Vodă*), construite exemplar în jurul conflictului dintre dimensiunea umană și misiunea politică a personalității istorice.

Posteritatea **r.** a fost bogată, însă inconstantă și dispersată între mai multe domenii ale culturii. Ideologic, sămănătorismul a revendicat marile teme ale **r.** național, așa cum au fost fixate de programul „Daciei literare": atenția față de țărănime, interesul pentru natură și obiceiuri, recuperarea unei istorii mitizate, idealizarea universului rural. Tot în aria curentelor naționale de la începutul secolului al XX-lea s-au ilustrat câteva tipologii de acțiune după model romantic. Discursul liric al lui Octavian Goga, cel publicistic al lui N. Iorga au proiectat în spațiul public o imagine a tribunului sau a profetului, grefată uneori pe conștiința chinuită a poetului byronian, strâns legată de mitologia destinului național și de reprezentarea unui subiect colectiv. Cu implicații mult mai ample, iradiind în domeniul artelor plastice, a fost constituirea unei sfere a stilului național pe baza conceptului originalității etnice. Marcată de opera emblematică a lui Nicolae Grigorescu, larg popularizată în iconografia începutului de secol, această preocupare pentru abordarea stilistică a caracterului identitar alimentează dezbaterile despre specificul național în epoca interbelică, purtate uneori cu argumente romantice. În schimb, mult mai problematică a fost supraviețuirea marilor tipologii din galeria excepționalității romantice, geniul, „poetul blestemat" sau boemul, eroul providențial și conducătorul mesianic, strâns condiționată de exploatarea lor socială și politică. Chiar dacă în câmpul literar interbelic figura geniului a fost considerată desuetă (Tudor Arghezi dezvoltând în acest sens o artă poetică bazată pe valorile contrarii, ale muncii literare), ea continuă să fie semnificativă, de pildă, pentru un reprezentant al generației '27 precum Mircea Eliade, care vede în personalitatea lui B.P. Hasdeu un „geniu romantic" nu numai prin universalismul preocupărilor, ci și prin conștiința destinului național. În același sens, se poate constata revenirea temelor prin care se marchează statutul marginal al poetului (viața în mizerie, conduitele deviante, inadaptarea etc.) în contextul totalitar al anilor '80, în multe din grupările optzeciste, ca strategie de reinvenție

a unei subculturi a vieții literare, departe de cotidianul opresiv al comunismului târziu. Dar cel mai puternic resort de mobilizare a moștenirii romantice a rămas de-a lungul secolului al XX-lea mitul eroului providențial. Modelat de profilul mesianic al lui Mihai Viteazul așa cum l-a imaginat Bălcescu, acesta a contribuit la legitimarea mai multor regimuri și mișcări politice, uneori prin evocarea explicită a realizărilor literare ale **r.** național. D. Caracostea vedea în Mircea cel Bătrân din *Scrisoarea III* un arhetip al conducătorului și alegea să organizeze în jurul acestei idei conferința de comemorare a morții lui Eminescu susținută în fața Academiei Române în iunie 1939, în plină dictatură regală: „Din câte figuri a creat poetul, nici una n-a deșteptat un mai larg răsunet în sufletele românești decât icoana ideală a conducătorului: Mircea cel Bătrân, înălțându-se măreț deasupra apelor putrede ale actualității biciuite". Din această lungă și problematică istorie a exploatării politice a **r.** fac parte atât utilizarea portretelor domnitorilor în reprezentările oficiale din epoca interbelică, cât și apropierea figurilor istorice ale voievozilor de către propaganda comunistă. De altfel, nu e întâmplător faptul că regimul totalitar postbelic a recuperat elemente discursive și retorice din recuzita **r.** „revoluționar" și, uneori, chiar dispozitive de evaluare artistică, câteva trăsături centrale ale esteticii realismului socialist fiind de factură romantică. Prin anvergura și diversitatea manifestărilor sale, **r.** a devenit mișcarea cea mai influentă în epoca de modernizare culturală, însoțind în secolul al XIX-lea evoluția societății românești. Chiar dacă, odată cu stabilizarea instituțiilor politice și sociale după 1880, formele sale de expresie literară și artistică intră în declin, **r.** a supraviețuit mult dincolo de limita anului 1900, prelungindu-se ideologic, estetic și mai ales politic prin curenții subterani care au hrănit imaginarul spiritului public românesc.

Repere bibliografice: N. I. Apostolescu, *Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909; Ralea, *Scrieri*, II, *81–98*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *125–343*, *385–418*, *passim*, *Ist. lit.* (1982), *127–393*, *445–475*; *passim*; G. Călinescu, *Clasicism, romantism, baroc,* în *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, 1946, *11–31*; Paul Cornea, De la *Alecsandrescu la Eminescu*, București, 1966; H. Zalis, *Romantismul românesc. Eseu despre vârstele interioare ale curentului*, București, 1968; D. Popovici, *Romantismul românesc*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969; Vera Călin, *Romantismul*, București, 1970; *Romantismul românesc și romantismul european*, București, 1970; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim*; *Clasicism, baroc, romantism*, Cluj, 1971; Zalis, *Aspecte*, *passim*; Zamfir, *Proza poetică*, *passim*; Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Romantismul românesc*, București, 1972; V. Mîndra, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, București, 1973; Elena Tacciu, *Mitologie romantică*, București, 1973; Dim. Păcurariu, *Clasicism și romantism*, București, 1973; *Structuri tematice și retorico-stilistie în romantismul românesc (1830–1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976; Marin Beștieliu, *Imaginația scriitorilor romantici*, Craiova, 1978; Adrian Marino, *Ossianismul românesc*, RITL, 1978, 2; Cornea, *Regula*, *passim*; Edgar Papu, *Existența romantică. Schiță morfologică a romantismului*, București, 1980; Simion, *Dimineața*, *passim*; H. Zalis, *Romantismul în literatura română. Cercetare bibliografică*, București, 1981; Zamfir, *Poemul*, *passim*; *Arte poetice. Romantismul*, coordonator Angela Ion, introd. Romul Munteanu, București, 1982; Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, București, 1982–1987; Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989; *Poezia românească în epoca romantică*, îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1997; Romul Munteanu, *Iluminismul și romantismul european,* București, 1998; Virgil Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Biedermeier*, tr. Alina Florea și Sanda Aronescu, București, 1998; Dim. Păcurariu, *Curente literare românești și context european*, București, 1998, *121–163*; Virgil Nemoianu, *„National Poets" in the Romantic Age: Emergence and Importance*, în *Romantic Poetry*, îngr. Angela Esterhammer, Amsterdam – Philadephia, 2002, *249–255*; Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, București, 1999; Andi Mihalache, *Mănuși albe, mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzollern*, Cluj-Napoca, 2007; Manolescu, *Istoria*, *145–357*; *Romantism și modernitate. Atitudini, reevaluări, polemici*, coordonatori Andi Mihalache și Alexandru Istrate, Iași, 2009; Balász Trencsényi, *Conceptualizarea caracterului național în tradiția intelectuală românească*, în *Istoria României prin concepte*, îngr. Victor Neumann și Armin Heinen, Iași – București, 2010, *339–378*; Ioana Bot, *Le Romantisme roumain*, în *Dictionnaire du romantisme*, coordonator Alain Vaillant, Paris, 2012, *650–655;* Zamfir, *Panorama*, I, *59–72*, *103–108*, *163–166*, *passim*. ***D.G., A.Td.***

ROMANU, gazetă politică și literară apărută la Roman între august 1879 și 30 noiembrie 1890, între 5 ianuarie și 3 martie 1891 și de la 14 mai până la 21 iunie 1892. Redactor, director și proprietar al acestei publicații a fost Emanoil (Manole) Arghiropol, unchi după mamă al lui Nicolae Iorga. Depinzând, ca orice gazetă de provincie a vremii, de bunul plac al abonaților, **R.** și-a întrerupt deseori apariția și

nu a respectat o periodicitate. Emanoil Arghiropol, care era avocat, iar în orele libere scria versuri, nuvele și traducea din scriitori francezi și ruși, avea experiență de ziarist și redactor, deoarece mai editase revista „Jurnal pentru toți” (1868–1869). În **R.** s-a publicat puțină literatură originală, aparținând lui G.R. Melidon și lui M. Gregoriady de Bonacchi. Se reproduc și poeziile *Hora Dobrogei* de V. Alecsandri și *Pe Dunăre* de Duiliu Zamfirescu. Redactorul își tipărește și propriile scrieri, versuri și proză, lipsite de valoare literară. El traduce, cu mai multă aplicație, din Bossuet, Xavier de Maistre, Xavier Marmier, Victorien Sardou, V.A. Sollogub ș.a. Aici a debutat, după propria-i mărturisire, N. Iorga, în vara anului 1884, cu articole și comentarii de politică externă. În numărul 76, din 28 septembrie 1884, apărea poezia *Dedicațiune amicului meu P... la Giurgiu*, semnată Nicu, diminutiv sub care e foarte probabil să se ascundă tot viitorul istoric. **R.** a însemnat pentru N. Iorga și prima școală ziaristică, Emanoil Arghiropol lăsând uneori în seama nepotului său redactarea paginilor care nu aveau legătură cu viața orașului, precum și a rubricilor de informații culturale. De menționat și faptul că G. Ibrăileanu debutează în iulie 1889 la ziarul bucureștean „Resboiul” criticând poezii apărute în gazeta lui Emanoil Arghiropol. ***R.Z.***

ROMÂNCA, revistă apărută la București, lunar, din noiembrie 1905 până în noiembrie 1906, sub direcția Adelei Xenopol. O notă din ultimul număr precizează faptul că publicația e rodul efortului exclusiv al Adelei Xenopol, „fiind – spune ea – scrisă în cea mai mare parte de mine” și demonstrând că „și o femeie e capabilă să întreție ea singură o revistă și încă în toată gama literaturii”. Rubrici prezente intermitent: „Gânduri”, „Păreri”, „Ştiri feministe”, „Literatura feminină”. Semnează versuri Adela Xenopol și Virginia Micle Gruber. Meritorii sunt și medalioanele cu care se deschide fiecare număr, consacrate diverselor personalități feminine ale lumii românești, precum Maria Rosnovanu, Cornelia Emilian, Agatha Bârsescu și Maria Slătineanu. Pot fi citite și câteva note de curs, extrase din lecții care fuseseră predate la Collège de France ori la Sorbona. Aceeași neobosită Adela Xenopol semnează și traducerea în limba franceză a baladei *Miorița*. În sumar mai intră o piesă folclorică din Bucovina (*Blăstămul*), precum și un serial de note de călătorie, *Scrisori din Elveția*, care aparține Adelei Xenopol și apare în toate numerele. ***D.B.***

ROMÂNIA, publicație politică și literară apărută la București, de șase ori pe săptămână, între 1 ianuarie și 31 decembrie 1838. După un număr de probă, ieșit la 20 decembrie 1837, în prima zi a anului următor se tipărește întâiul cotidian românesc, având-i redactori pe profesorii Florian Aaron și George Hill, iar ca editor pe tipograful și librarul Frederic Walbaum. Gazeta se imprimă mai întâi cu caractere chirilice, pentru a se folosi apoi, de la 9 iunie, alfabetul de tranziție. Era o întreprindere curajoasă, care își găsea un îndemn în existența „Curierului românesc” și o justificare în interesul tot mai pronunțat al păturilor sociale de mijloc pentru viața politică autohtonă și europeană, pentru cultură și literatură. Un program editorial îmbietor promite că vor fi difuzate știri politice din țară și din afara ei, articole dedicate industriei, comerțului, noutăți științifice, „varietăți”, adică nuvele, anecdote, curiozități, și, în sfârșit, dări de seamă („analizuri scurte”) asupra cărților de orice fel, asupra vieții teatrale și a manifestărilor literare (*Înștiințare*). Împrejurările par să fi fost însă vitrege pentru **R.**, care nu izbutește să atragă numărul de abonați ce ar fi făcut-o rentabilă sau, cel puțin, ar fi permis rambursarea cheltuielilor. De aceea, împlinindu-se anul pentru care se angajaseră editorul și cei doi redactori să scoată gazeta, chiar și în pierdere, se anunță suspendarea apariției periodicului. Denumirea și articolul-program lăsau să se înțeleagă că redactorii se adresau tuturor celor ce vorbesc românește în patrie, „cât și în țările vecine”. Articolele păstrează o anume moderație în ton și chiar în atitudine în comparație cu jurnalul lui I. Heliade- Rădulescu. La **R.** colaborează cu versuri Gr. Alexandrescu (*Vulpea, calul și lupul*, *Câinele soldatului*, ambele adaptări din literatura franceză, și *Fericirea*), iar Şt. Stoica publică trei nuvele, probabil traduceri, și un articol politic (*Va banque, nădejdi!*). Alte articole îi aparțin lui Petrache Poenaru. ***R.Z.***

ROMÂNIA, gazetă politică și literară apărută la București, bisăptămânal, între 2 aprilie și 25 octombrie 1857. Suspendată la 6 august pentru articolul

Presa străină despre Principate, **R.** iese din nou la 10 septembrie, dar persecuțiile cenzurii și greutățile financiare obligă redactorii, după patruzeci și opt de numere, să renunțe la editarea periodicului. Sunt susținute vederile unei grupări politice unioniste, reprezentată în comitetul de redacție prin C. Bozianu, autor în primul număr al unui articol intitulat *Programma*, în care subliniază însemnătatea politică și culturală a „jurnalului", ce ar fi „cartea poporului" și a „jurnalismului" și care „este dator a lua inițiativa și a pregăti opinia publică asupra deosebitelor chestii de reorganizare și dezvoltare națională". G. Sion, Cezar Bolliac, G. Crețeanu, M. Costiescu și G.D. Vernescu sunt ceilalți membri ai redacției. **R.** publică și articole în limba franceză, cu scopul de a informa străinătatea asupra desfășurării evenimentelor în Ţările Române. Totodată, se acordă atenție propagandei prin alte mijloace decât publicistica politică, unul dintre acestea constituindu-l poezia. Au colaborat scriitori cunoscuți, alături de alții aflați la începutul carierei literare, cu toții legați prin simțămintele patriotice și prin unionismul lor. Astfel, Cezar Bolliac și-a tipărit aici *La România*, G. Baronzi poezia *Deputatul*, iar G. Crețeanu semnează versurile intitulate *Imn în onoarea Unirei.* N.T. Orășanu este autorul poeziilor *România, Curcubeul* ș.a., C.D. Aricescu al poemei *România (7 și 9 octombrie 1857),* Radu Ionescu dă înflăcărata *Odă. 9 octombrie. Dedicată la deputații români.* Mai scriu în paginile gazetei Gh. Chițu, Eugeniu Carada, I.A. Geanoglu, Gr. Vulturescu, I.C. Fundescu, G. Angelescu. În numărul 5, din 23 aprilie 1857, o notă a redacției însoțea poezia de debut, *La Romania*, a lui Mihail Zamphirescu. Câteva săptămâni mai târziu era prezentat cititorilor alt debutant, Dimitriu Andreianu (poezia *Râulețul*). În **R.** s-au tipărit și câteva traduceri – alese cu grija de a răspunde intereselor politice ale gazetei – din George Sand, A.-F. Villemain și din alți scriitori francezi și germani, neindicați întotdeauna de tălmăcitor. ***R.Z.***

ROMÂNIA, revistă apărută la Iași, săptămânal, între 18 noiembrie 1858 și 26 ianuarie 1859. Au ieșit din acest periodic politic și literar opt numere în două serii, prima în 1858, iar a doua la începutul lui 1859. Redactor este B.P. Hasdeu. Național și unionist, programul politic răspunde întru totul liniei politice de mai târziu a istoricului. În plan cultural și literar ambițiile redactorului sunt de pe acum cele de enciclopedist, el anunțând că va publica articole de istorie, filosofie, „storia firească", beletristică, literatură străină ș.a. Prins însă în campania prounionistă, Hasdeu scrie, ca și în alte periodice la care colabora, articole predominant politice, lăsând realizarea planurilor sale literare pentru vremuri mai liniștite. Câteva note mai dezvoltate dedicate etnografiei (*Etnografia. Vechile așezări romane în Lodomiria*) și poeziei populare (*Poezia populară. Craiul Maro-n țara română*) îl anunță pe viitorul cercetător al folclorului, iar maniera de a scrie, cu referiri erudite, cu aluzii și perifraze, dar și cu fulgerări de ironie, pe viitorul savant și scriitor satiric. ***R.Z.***

ROMÂNIA, cotidian apărut la București între 18 martie 1884 și 29 martie 1892. Oficios al Partidului Liberal-Conservator (poartă pe frontispiciu mențiunea „Organ Liberal-Conservator") creat în 1884 de Lascăr Catargiu și Grigore Vernescu, ca forță de opoziție la guvernarea lui I.C. Brătianu. În 1887 „redactor răspunzător" este Dimitrie Roco. Ziarul trece în 1891 de la un format mare în patru pagini la un format ceva mai mic, ultima pagină fiind reținută pentru publicitate. În afara rubricilor de actualitate politică internă și internațională, precum și a celor de propagandă, ziarul găzduiește constant informații despre viața culturală a Capitalei. Se publică zilnic, sub titluri variate („Cronica spectacolelor", „Ştiri teatrale", „Curierul teatrelor", „Teatre și Belle-Arte", „Expozițiunea de Belle-Arte", „Spectacole și concerte"), programul teatrelor, concertelor și expozițiilor din București, însoțit și de cronici sumare. Astfel, „Critica teatrală" din numărul 218 și 219 din 1887, sub pseudonimul Ramon, face o prezentare a punerii în scenă a piesei *Unchiașul Sărăcie* a lui Al. Macedonski. În privința literaturii, cotidianul are profilul unei publicații generaliste, fără program specific. Aparițiile recente sunt înregistrate bibliografic (în secțiunea „Notițe bibliografice"), de comentarii beneficiind mai ales lucrările de interes larg, eventual cu caracter didactic (*Gramatica* lui Manliu e discutată accentuându-se importanța ei pentru cultivarea limbii române în școală). Singura rubrică fixă de literatură e „Foița ziarului «România»", unde apar în foileton traduceri din literatura străină, cel mai adesea anonime. Între autori se numără Xavier de Maistre (*Călătorie în jurul camerei mele*), I.S. Turgheniev (*Funii*), Émile Chévalier (*Dramele Americii de Nord*), Jules Verne (*Casa cu*

vapor), François Coppée (*Lăutarul din Cremona*). Se reproduc, în foileton, și texte originale din literatura română: *Căpitanul Ropotă* de N.G. Rădulescu-Niger, „drama originală" *Bucur Ciobanul. Inventatorul Bucureștilor* etc. Textele literare tipărite în afara „Foiței", în spațiul destinat actualității social-politice, sunt uneori introduse cu intenția explicitată de a oferi reprezentări relevante ale moravurilor societății contemporane: o traducere nesemnată din Mark Twain, publicată sub titlul *Ziaristica într-un oraș american*, e precedată de o notiță care vorbește despre asemănarea cu ceea ce se petrecuse de curând „la Paris, într-un birou de redacțiune între ziariști de opinii diferite". ***L.Td.***

ROMÂNIA, cotidian apărut la Iași între 2 februarie 1917 și 23 martie 1918, apoi la București între 16 ianuarie și 9 iunie 1919, cu subtitlul „Organ al apărării naționale". Director: Mihail Sadoveanu; nu se precizează componența redacției. După mutarea în Capitală, Petre Locusteanu este unul din conducătorii gazetei, iar Nic. Baboeanu prim-redactor. Așa cum arată și subtitlul, ziarul, editat de Marele Stat Major, tipărit în numai două pagini din cauza lipsei de hârtie, dorește să participe cu arma cuvântului la bătălia purtată în apărarea țării. În paginile sale se reflectă limpede angajamentul publicistic al unor importanți scriitori. În articolul *Spre biruință*, inclus în numărul inaugural, Octavian Goga afirmă orientarea revistei: „Vrem deci să semănăm credința pe tot cuprinsul acestui pământ, [...] să ne facem de-a lungul satelor și orașelor vestitorii cântecului de biruință". Pus sub interdicție de guvernul Alexandru Marghiloman, **R.** își reia apariția după încetarea războiului. Cu articole colaborează în faza ieșeană Ion Agârbiceanu (*Balaurul cu nouă capete*, *În suferința de azi*, *O țară și un popor*), B. Delavrancea (*Anglia nu minte*, *Rușii*), Ion Minulescu (*Aroganță și lașitate*), E. Lovinescu, Corneliu Moldovanu (*În cetatea profetului*, *My Country*), Carol Ardeleanu ș.a. Mihail Sadoveanu contribuie aproape număr de număr cu texte de o mare diversitate: povestiri despre întâmplări de pe front (*Ordonanța*, *Dulham*, *O afacere încurcată*, *Mandache sacagiul*), reportaje de război (serialul *Impresii de pe front*), însemnări cu privire la situația militară (*Vicleniile dușmanului*, *Bătălia de la Mărășești*) și politică (*Politica bulgărească*, *Provizorat*), reflecții mobilizatoare pe teme moral-filosofice (*Fatalismul*, *Munca*, *Jertfa rodnică*, *Altă educație*). Prozatorul-gazetar își va dezavua toată producția când demisionează din postul de director al **R.**, pe motiv că aceasta ar fi fost „comandată", el fiind „mobilizat pe loc".Vădite accente naționaliste au numeroasele articole ale lui Octavian Goga (*Două forțe unite: țara și frontul*, *Sânge și cerneală*, *Talpa țării*, *Politica ungurească* ș.a.). Într-una din aceste luări de poziție, prilejuită de stingerea din viață a lui Titu Maiorescu, tribunul transilvănean nu ezită să îl acuze pe marele critic că, deși „a fost multă vreme un *arbiter elegantiarum*", „a suferit de-un defect organic", și anume acela că i-au lipsit „rădăcini adânci în pământul lui" și de aceea „nu i s-au destăinuit aproape niciodată marile mistere ale acestui popor" (*Maiorescu. Un Petroniu care n-a știut să moară*). Din cuprinsul ziarului nu lipsește nici literatura propriu-zisă. Dacă proza e o prezență rară, fiind de amintit, în afara scrierilor lui Mihail Sadoveanu, doar ciclul de mici povestiri de război ale lui N.N. Beldiceanu (la rubrica „De pe frontul nostru"), poezie se publică frecvent. Alături de poemele *Pământ și cer*, *Ciorile* ș.a. de Octavian Goga, se disting versurile inspirate de drama războiului al căror autor e V. Voiculescu (*Șase cruci*, *Pe Siret*, *Era o zi de bătălie*, *Frunză verde*, *Oaspeții lui Ion*, *La Cheia Buzăului*, *Rănitul* ș.a.). În sumar intră și poezii ocazionale sau patriotice, multe retipărite, aparținând lui Mircea Dem. Rădulescu, Vasile Militaru, George Ranetti, G. Tutoveanu, Al. T. Stamatiad ș.a. Ocazională este, de asemenea, traducerea poemului *Generalul Leman* de Émile Verhaeren. Alți colaboratori: Eugen Goga, Eugen Herovanu, Demostene Botez (care debutează aici ca prozator), Mihail Dragoș, G. Rotică, Ludovic Dauș, Zaharia Bârsan, I.U. Soricu, Claudia Millian, Virgil V. Madgearu, Virgil I. Bărbat. ***I.M.***

ROMANIA
Anul I Nr. 1
2 Iunie 1938
REFORMA ADMINISTRATIVĂ
SPRE O NOUĂ FORMULĂ: ZECE REGIUNI CU DENUMIRI DE RÂURI
AZI și MAINE

ROMÂNIA, cotidian apărut la București între 2 ianuarie 1938 și 8 septembrie 1940, sub direcția lui Cezar Petrescu. Ca expresie a voinței politice a lui

Carol al II-lea, ziarul începe să reproducă însemnele Frontului Renașterii Naționale din numărul 499/1939, de la numărul 510 menționându-se în antet și calitatea de organ de presă al formațiunii politice conducătoare în timpul dictaturii carliste; de la numărul 750/1940, după abdicarea regelui, devine organ al Partidului Națiunii. Articolul-program din numărul inaugural, *Legământ*, nesemnat, reproduce un text al suveranului: „Nu urmărim renovări, ci desăvârșirea operei veacurilor. Este ceasul în care vechile cântece ale neamului și vechile zicale încep să se adeverească deplin: «Apa trece, pietrele rămân», «Românul nu piere». Iată lozincile cele noi și cele vechi, dar care astăzi se vor pune la îndeplinire cu un nou spirit”. Imperativul intenției politice de a uni națiunea în preziua marelui cataclism mondial conduce la înregimentarea unor scriitori care contribuie la cultul personalității lui Carol al II-lea. E vorba despre poeți precum Al. A. Philippide, Vlaicu Bârna, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, care apar în postura de comentatori literari, un număr întreg (18/1938) fiind dedicat, totuși din perspectivă culturală, morții lui Octavian Goga. În iunie 1938 Cezar Petrescu se angajează într-o polemică cu N. Iorga pe tema inevitabilului „amurg al partidelor”. Interviurile luate de Radu Boureanu, N. Carandino, Petru Manoliu, George Demetru Pan, Apriliana Medianu sau Wally Alexandrescu dau ziarului o notă proaspătă, dezinvoltă. Răspund Martha Bibescu, Floria Capsali, Alexandrina Cantacuzino, Marietta Sadova, Lucia Demetrius, Henriette Yvonne Stahl, Mihai Ralea (în calitate de ministru al muncii), Victor Ion Popa sau Ion Marin Sadoveanu. La rubrica „Crestături” își prezintă proiectele literare Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, George Mihail Zamfirescu, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu. În numărul 125/1938 se consemnează pe larg solemnitatea dezvelirii unui bust al lui M. Eminescu la Sibiu. Prin articole aniversare, medalioane și comentarii comemorative se omagiază, de asemenea, personalități precum Ovid Densusianu, Ion Andreescu, Victor Babeș, Duiliu Zamfirescu, Panait Cerna, Aurel Vlaicu, George Barițiu, C.A. Rosetti, Vasile Pârvan, Titu Maiorescu, Ion Ghica, Vasile Conta, Constantin Mavrocordat, Augustin Treboniu Laurian. Poezia este slab reprezentată, de obicei prin ode dedicate suveranului. În rubrica „Fapte și idei” sunt prezenți, cu proze și reportaje, Profira Sadoveanu, Gib I. Mihăescu, Gala Galaction, Al. Rosetti, Dan Petrașincu, alături de Dimitrie Gusti, Nicolae Cruceanu, Cicerone Theodorescu, Petru Manoliu, Nicolae Roșu, Ion Cazan. Este elogiat în mai multe numere romanul *Măști* al reginei Maria, Nicolae Roșu recenzează *Conul Ioniță Hrisanti* de Calistrat Hogaș, iar Dan Petrașincu volumul de nuvele *Trântorul* al lui Emil Botta. Perpessicius este comentatorul cel mai avizat al fenomenului literar curent, susținând rubrica „Mențiuni critice”, unde recenzează *Enigma Otiliei* de G. Călinescu, *Gorila* de Liviu Rebreanu, *Marea fugă* de Lucia Demetrius, *Pânza de păianjen* de Cella Serghi, *Rădăcini* de Hortensia Papadat-Bengescu, *Fundacul Varlaamului* de Ionel Teodoreanu, *Primăvara în Țara Fagilor* de Iulian Vesper ș.a. Tot Perpessicius semnează un semnificativ articol de bilanț, *Anul literar 1938,* net superior intervențiilor gazetărești ale altor colaboratori. Prezența criticului în paginile cotidianului încetează odată cu apariția săptămânalului „România literară”, condus tot de Cezar Petrescu. După 2 aprilie 1939, când începe editarea acestei reviste, Perpessicius va mai da în **R.** câteva cronici: despre Mihail Sebastian, *Corespondența lui Marcel Proust*, și despre Mircea Eliade, *Nuntă în cer*. Seriozitatea contribuției lui Perpessicius nu are un corespondent în beletristica publicată în paginile cotidianului. *Viața de glorie și de pasiune a marei Darclée,* serial inițiat de N. Carandino, nu depășește cadrele epicului senzațional, după cum un roman al lui Sandu Emilian, *Ochiul lui Vishnu*, sau *Viața Annei Donn* de Oscar Ray, tipărite tot în foileton, sunt niște tentative de captare a interesului publicului. Cu *Viața de haz și de necaz a lui Tănase,* N. Carandino apelează la aceleași mijloace facile, întărind ideea de literaturizare în scop comercial. În **R.** Virgil Gheorghiu este cronicar muzical, Alexandru Busuioceanu îi ține la curent pe cititori cu noutățile din artele plastice, iar N. Carandino, Radu Boureanu ori Ştefan Ciocâlteu cu actualitatea teatrală. Pictorul Eustațiu Stoenescu deplânge politica achizițiilor practicată de muzeele românești. Sunt urmărite cu atenție spectacolele Mariei Tănase, ale lui Jean Moscopol și ale balerinei Elena Penescu-Liciu. **R.** are în permanență o rubrică dedicată femeilor. Intitulată inițial „Ştiri feminine”, aceasta devine apoi „Preocupări feminine” și, în fine, la sfârșitul anului 1938, „Bazar feminin”. Apriliana Medianu și Wally Alexandrescu scriu aici despre personalități feminine de la noi (Marina Ştirbey, Smaranda Brăescu, Ioana Cantacuzino, Elena Meissner, Elena Alistar, Alexandrina Cantacuzino,

Calypso Botez) sau din întreaga lume (Sabiha Gökçen, fiica adoptivă a lui Kemal Atatürk, una dintre primele femei pilot din lume, Latife Atatürk, Florence Nightingale, Katherine Mansfield). Zoe Verbiceanu oferă un medalion Iulia Hasdeu. Petre Petrincu scrie despre ceangăii din Moldova, iar Titus Podea informează despre diaspora românească din Statele Unite, ai cărei membri trebuie să fie „supuși loiali ai Statelor Unite", dar și să aibă „conștiința originii lor românești". Sunt preluate informații de actualitate din „Revue de deux mondes", „Time", „Marianne", „Mercure de France" – relatări despre evoluția studiourilor Disney, cariera unor staruri de cinema (Greta Garbo, Jean Harlow, Bette Davis, Shirley Temple, Chaplin, Stan și Bran, Zarah Leander, Leni Riefensthal), despre noile piese ale lui Bernard Shaw ori despre cele ale lui Somerset Maugham sau despre necesitatea unor noi forme de mișcare în balet. ***I.I., M.Md.***

ROMÂNIA, revistă apărută la Buenos Aires, lunar, între 1949 și 1953. Subintitulată „Foaie românească independentă", **R.** este o publicație magazin cu pronunțat caracter informativ. Ca și în alte periodice românești din afara granițelor, tipărite imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, editorialele semnate de Al. Francu dezbat problema poziției occidentalilor față de țările subjugate sovieticilor, pentru care „o pace strâmbă pare preferabilă unui război drept"; un obiectiv major al publicației este scoaterea din starea de indiferență, dacă nu chiar de abandonare în mâinile URSS a țărilor din Răsăritul Europei: „Ne-am gândit – scrie editorialistul – la atitudinea ce va trebui s-o luăm noi, românii, în cazul când într-adevăr ne-ar amenința «pacea universală», care pentru noi nu ar fi decât pacea definitivă a mormântului" (*Conspirația tăcerii*, 2/1952). Apărarea cauzei românești este profesiunea de credință a revistei: „Vom reclama ca fiind demn de prețuirea noastră tot ceea ce este românesc. Și românesc este astăzi tot ceea ce contribuie la eliberarea țării, la izgonirea dușmanului și la repunerea neamului în drepturile sale" (*Tot ce e românesc e al nostru*, 1/1952). Tot Al. Francu susține rubricile „Poșta redacției" și „Revista presei", consacrată mai ales presei literare românești din exil („Caete de dor", „Libertatea", „Vatra", „Înșir'te mărgărite" ș.a.). Rubricile „Știri din toată lumea", care relevă demersurile politice și culturale ale românilor exilați, și „Știri din țară", semnalând dezastrele în plan social, economic și cultural (*Familii de săteni ridicate în timpul nopții de organele de securitate*, *Noi atacuri ale răsculaților* ș.a.), sunt realizate de Nello Manzatti, care semnează, de asemenea, tableta umoristică „Gâgă", ca și alte numeroase note (*Românii din America Latină*, *Românii în lume*, *Prima editură românească*, *Cartea românească în exil* ș.a.). Fiind și o revistă de propagandă culturală, **R.** are o cronică literară permanentă, susținută în primii ani de Vintilă Horia, apoi de Valentin Ocne. Tot Vintilă Horia, cel mai important contributor al publicației, trimite sporadic și versuri: *Scrisoare către un tânăr poet* – răspuns în versuri la *Generația de aur*, poemul lui Ștefan Baciu din „Înșir'te mărgărite" – este ultimul text publicat aici. Alți colaboratori: Stan Ionescu (medalioane culturale), Ion Seceleanu, Ilie Georgescu. ***M.P.-C.***

ROMÂNIA, publicație apărută la New York, mai întâi lunar, apoi cu o periodicitate variabilă, între 15 martie 1956 și decembrie 1971, editată de Comitetul Național Român, sub președinția lui Constantin Vișoianu. Gazetă consacrată problemei naționale, **R.** urmărește evoluția evenimentelor în țară și în plan internațional. Cuprinde informații de politică internațională, despre activitatea Comitetului Național Român și poziția reprezentanților săi (C. Vișoianu, Grigore Gafencu ș.a.) la sesiunile Adunării Națiunilor Captive, știri referitoare la Casa Regală, informații despre Fundația Regală Universitară „Carol I", articole dedicate sărbătorilor naționale, aniversării și comemorării personalităților politice și culturale (*Unirea Principatelor, 44 de ani de la reunirea Basarabiei, Omagiu lui Iuliu Maniu* etc.). Multe comentarii referitoare la situația din România apar în editoriale și articole de fond sau la rubrica „Românii", numită ulterior „Românii. Știri din țară" sau „Știri din țară" (*Comuniștii la București, Situația teatrului din România, Avocatul – auxiliarul justiției în RPR, Soarta a doi scriitori* – despre Radu Gyr și Păstorel Teodoreanu –, *Tragedia scriitorului român*, *Politizarea învățământului* ș.a.). Deși apărea în America, afirmă Theodor Cazaban în câteva mărturisiri referitoare la presa românească din exil, „mai mult de jumătate din textul publicației era scrisă la Paris", de unde și bogăția de informații asupra activității scriitorilor și intelectualilor români aflați în capitala Franței. De la primul număr, paginile 7–8 sunt consacrate rubricii permanente „România literară", devenită, de la numărul 15, „România culturală". Colaboratorii paginilor literar-culturale

sunt Mircea Eliade (*Păstori, haiduci, pribegi*, *Lupii și „Lupoaica”. Introducere la o istorie religioasă a Daciei, Tradiții universale în cultura românească, Amintiri despre Alexandru Busuioceanu)*, Eugen Ionescu (*Caragiale, actual și universal*), Al. Busuioceanu (*Luchian. Patruzeci de ani de la moartea lui, Vasile Pârvan*, *Nicolae Iorga*, *Balcic*, *Marsyas. Un epilog, Despre ironia românească* ș.a.), Basil Munteanu (*Constantin Brâncuși, exponent și vestitor al geniului românesc, Ființa românească și avântul său creator*), Ştefan Lupașcu *(Dialecticile energiei)*, Theodor Cazaban (*Imagini și simboluri în teatrul lui Eugen Ionescu, Din poezia lui Ion Barbu*), Vintilă Horia (*Poetul Alexandru Busuioceanu*), Constantin Amăriuței (*Despre roman, Originea poeziei. Joc primar și joc secund, Luceafărul românesc, Trei tipuri de exil în folclorul românesc, Adevărata Miorița* ș.a.), Virgil Ierunca (*Scriitori și cărturari români în exil, Albert Camus*, *Schimbarea la față a lui Tudor Vianu*, *La moartea lui Lucian Blaga. Gânditorul*, *Mihai Beniuc la avant-garda poliției politice*, *Alice Voinescu* ș.a.), Mira Simian Baciu (*Actualitatea lui Urmuz*), D.C. Amzăr (*C. Rădulescu-Motru și românismul, Ardealul la venirea ungurilor*), Monica Lovinescu (*Confesiunile lui N. Carandino, În centrul neojdanovismului din România*), N.A. Gheorghiu, E.D. Tappe, Victor Buescu (*La moartea lui Sadoveanu*), George Ciorănescu, Eugen Drăguțescu (*Iia românească în pictura lui Matisse*), Eugen Lozovan ș.a. În paginile literar-culturale sunt publicate, de asemenea, versuri de Yvonne Rossignon, Vintilă Horia (*Rugăciune pentru rănile țării*), Ştefan Baciu (*Radiografia cuvântului dor*), Leon Feraru, Constantin Amăriuței, Al. Busuioceanu, Otilia Ghibu ș.a., precum și rubrica „Poezii din închisori”. Tot în aceste pagini sunt inserate „informațiuni culturale” despre scriitori români în librăriile franceze (Mircea Eliade, Vintilă Horia), despre reprezentațiile cu piesele lui Eugen Ionescu, concertele lui George Enescu, expoziții ale pictorilor români în Occident, activitatea Fundației „Carol I”, despre cărți străine referitoare la România, precum și recenzii de cărți. Începând cu numărul 4/1956 intră în sumar rubrica „De la corespondenții noștri. Ştiri despre activitatea românilor din țările europene”. Alte rubrici, inaugurate mai târziu, sunt „Poșta redacției”, „Informațiuni”, apoi „Informațiunile României”, „Dosar istoric” (unde scrie, de pildă, Emil Turdeanu – *Gheorghe Brătianu, istoric*), „Revista presei”, „Reportagii și anchete”. ***M.P.-C.***

ROMÂNIA DE MÂINE, revistă apărută la București, bilunar, între 1 mai 1915 și august 1916, între 15 iunie și 15 septembrie 1919. Director este Christu S. Negoescu, iar secretar de redacție Mihail Ionescu-Miozino. Publicația, „socială, culturală și literară” (subintitulată ulterior „revistă literară de propagandă culturală și națională”), editată, un timp, în condițiile ocupației germane a Bucureștiului, încearcă să mențină trează ideea conștiinței naționale și a solidarității de acțiune. Literatura prezentă aici va fi subsumată acestui program. Pot fi urmărite rubricile „Actualități”, „Cronica dramatică”, „Revista revistelor”. Printre numeroșii poeți publicați figurează George Gregorian, Virgil Cristescu, N. Russu-Ardeleanu, N.G. Rădulescu-Niger, Marcel Romanescu, D. Teleor, Mihail D. Stamate-Cyrus, H. Frollo, D. Iacobescu, Al. Obedenaru, Ioan Al. Bran-Lemeny, iar dintre prozatori – Ion Dragoslav, Al. Cazaban, N. Zaharia. Mai colaborează Toma Dicescu, I. Gr. Periețeanu, N. Pora. ***M.Pp.***

ROMÂNIA EROICĂ, publicație apărută la Cluj, lunar, din mai 1937 până în august 1940, apoi la București din decembrie 1940 până în februarie 1944, sub direcția lui Ion Colfescu-Delaturda. Subintitulată „Revistă pentru promovarea românismului”, **R.e.** va preciza de la numărul 3–5/1938 până la numărul 9–11/1941 că este editată ca „organ al ziariștilor români din Transilvania”. În presa naționalistă din preajma și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial publicația se arată a fi una din promotoarele cele mai consecvente și mai radicale ale ideologiei totalitare, antidemocratice și rasiste. În articolul-program *Ce vrem!* este anunțată intenția de a contribui la „strivirea tuturor agenților dizolvanți și parazitari” din societate și la „ridicarea la suprafață și punerea în valoare a tuturor energiilor vii ale neamului”. Ulterior naționalismul fervent va răzbate continuu din textele pe teme social-politice și istorice semnate, între alții, de Ion Colfescu-Delaturda, Ştefan Meteș, Horia Stanca, Elie Dăianu, Atanasie Motogna, I.O. Suceveanu ș.a. Sub influența ideologiei naționaliste se află, în bună măsură, și paginile culturale și literare. Dacă poeziile aparținând lui Al.T. Stamatiad (*Rugăciune, Psalm, Portul, Sonet, De când ai plecat*), Radu Stanca (*Colind*), Ioan Al. Bran-Lemeny, Iustin Ilieșiu, Verona Brateș, D. Iov ș.a., ca și prozele Martei D. Rădulescu, ale lui Leonard Divarius, Ştefan Popescu,

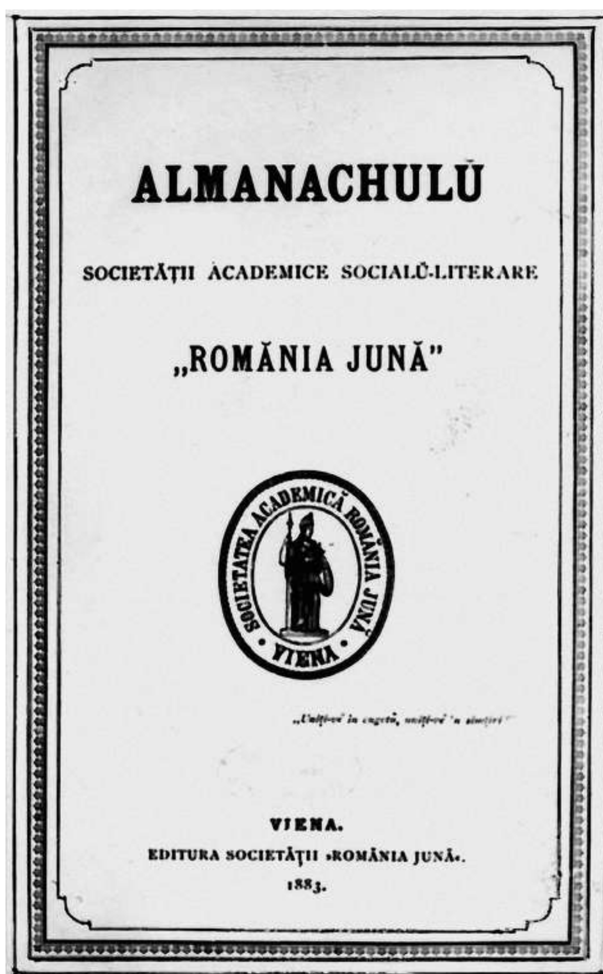
Alecu Vanci sunt mai puțin marcate ideologic, în schimb articolele critice și istorico-literare au frecvent un caracter tendențios fie prin conținut, fie prin implicații. Cele mai flagrante exemple sunt publicarea, sub titlul *Antisemitismul marelui poet Vasile Alecsandri*, a unui discurs ținut de bard în Senatul României și selecția operată de recenzenții anonimi ai revistei, care scriu despre cărți de factură legionară precum *Cruciații* de Bănică Dobre, *Căpitanul* de Ion Banea, *Cuiburi de lumină* de Valeriu Cârdu (versurile acestuia fiind apreciate ca „pline de vervă și avânt legionar"). Relevantă este și abordarea unor subiecte legate de literatura italiană și de relațiile culturale româno–italiene, revista profesând constant cultul latinității și având afinități mai mult cu fascismul mussolinian decât cu nazismul hitlerist. Apar medalioane consacrate lui Gabriele D'Annunzio și lui Luigi Pirandello, este semnalată traducerea versurilor lui Octavian Goga în limba italiană și se reproduc extrase din conferința *Sentimentul național în literatura italiană* a lui Paolo Soldati (profesor la Craiova și traducător al lui Goga). Totuși, nu întreaga publicistică literară din **R.e.** e colorată ideologic, dovadă contribuțiile lui Lucian Costin (*Personalismul în literatură*), Iosif E. Naghiu (*Un poet uitat. Asesorul Zaharia Boiu*), George Sbârcea (*Ion Moldovanu*), Const. Rîuleț (*Epigrama românească*). O prezență insolită în sumar o constituie numeroasele traduceri ale lui Al.T. Stamatiad din poezia chineză și japoneză clasică, tot el tălmăcind câteva haikuuri franțuzești și poemul *Moartea săracilor* al lui Baudelaire. Se publică, de asemenea, o versiune românească a poemului dramatic *Tumulusul* de H. Ibsen. ***I.M.***

ROMÂNIA ILUSTRATĂ, revistă apărută la București, de trei ori pe săptămână între 10 decembrie 1900 și septembrie 1902 și din 1 ianuarie 1905 până în iunie 1907, apoi lunar între aprilie 1908 și iunie 1909, din ianuarie până în iunie 1910, între octombrie 1912 și aprilie 1913 și din noiembrie 1913 până în martie 1914. Cu toate că în octombrie 1910 alt periodic, „Revista ilustrată", anunțase fuziunea cu **R.I.**, apariția se reia abia peste doi ani. Director este Ion Rusu-Abrudeanu, alături de care sunt menționați, pentru scurte perioade, George Rădulescu (1901–1902) și Em. Grigorovitza (primele două numere din 1905). În editorialul *Către cititori* din numărul 1/1905 se arată că publicația (al cărei model declarat îl constituie revista berlineză „Die Woche") se dorește a fi un „organ cultural pentru toate stratele sociale ale țării noastre, un mijloc de instrucție educativă pentru familia românească și educație națională pentru copiii noștri". Sunt prezenți cu poezie Al. Macedonski, G. Coșbuc, Panait Cerna, D. Anghel, Al. Davila, Duiliu Zamfirescu, Corneliu Moldovanu, Cincinat Pavelescu, D. Karnabatt, G. Topîrceanu, George Caïr, I.V. Soricu, iar cu proză figurează I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Al. Cazaban, Em. Grigorovitza, Al. Simionescu, Constantin A. Giulescu, Emanuel Cerbu, Victor Eftimiu (intră în paginile revistei și cu poezie și teatru – tragicomedia într-un act *Crăciunul lui Osman*), V. Demetrius, Mihail Lungianu (care debutează aici) ș.a., în timp ce I. Andriaș realizează câteva traduceri din Maupassant. Se alătură Gr. G. Tocilescu, care semnează articole de istorie, Mihail Lungianu, T. Cercel, Radu Sighiceanu, care trimit folclor. Lui Octavian Goga i se publică articolul *Generația nouă*, Ștefan Petică dă amplul și documentatul eseu *Arta națională*, Ștefan Micu – însemnări (*De la București la Atena*), iar D. Teleor este titularul rubricii „Pagini din trecut". ***Al.F.***

ROMÂNIA JUNĂ, societate culturală și literară înființată la 25 martie 1871 la Viena de studenții români din capitala Austriei. **R.J.** a luat ființă prin contopirea, la îndemnul lui Al. Hurmuzachi, a două societăți studențești: Societatea Literar-Științifică și Societatea Literar-Socială România într-o Societate Academică Social-Literară, după tratative purtate între octombrie 1870 și ianuarie 1871. Numele noii societăți a fost inspirat de Andrei Mureșanu, al cărui vers „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri" a devenit și deviza ei. Imnul societății, compus de Ciprian Porumbescu pe versurile lui Andrei Bârseanu, a devenit ulterior cântec patriotic național (*Pe-al nostru steag e scris unire*). Prima ședință oficială a avut loc la 8 aprilie 1871, când este ales și cel dintâi comitet de conducere, alcătuit din Ioan Slavici (președinte), Emanoil Logotheti (vicepreședinte), Ion I. Bumbac (secretar), Sterie Ciurcu (casier), I. Pop (controlor), M. Eminescu (bibliotecar). Până la desființarea ei, în preajma Primului Război Mondial, societatea a numărat anual între 28 și 88 de membri, studenți din România și din toate provinciile locuite de români. Societatea ținea întruniri „sociale" și „literare". Scopul celor dintâi era de a-i apropia sufletește pe membrii ei,

de a determina schimbul de opinii și de a realiza astfel o mai bună cunoaștere a situației etnografice și sociale a tuturor românilor. Educația patriotică fiind unul dintre scopurile de căpetenie, **R.J.** a organizat diverse manifestări cu caracter național, precum o sărbătorire a lui Avram Iancu (1873) sau la patru sute de ani de la întemeierea mănăstirii Putna (1871, serbare patronată tacit de **R.J.**), una dintre cele mai importante manifestări ale conștiinței naționale a românilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Întrunirile literare erau organizate de un comitet special, alcătuit din cinci membri. Se citeau scrieri originale, traduceri, studii de teorie și critică literară. Cu prilejul acestor întruniri au citit eseuri Petru Th. Missir (*Literatura română până în secolul al XVI-lea* și *Naționalitatea ca element de cultură*), B.M. Lazăr (*Despre tragicomedie*, *Studii critice despre arte*, *Reflexiuni asupra „Paradisului pierdut" de Milton*), I. Pamfilie (*Cultura și arta la români*), I.C. Panțu (*Începutul literaturii române*), Andrei Bârseanu (*V. Alecsandri*), Ioan Paul (*Despre nuvelă și roman*), Ciprian Porumbescu (*Muzica la români*). Versuri și proză au citit Vasile Bumbac, Aurel A. Mureșianu, I.T. Mera, Al. Tuducescu, N. Dracinschi, Lucian Bolcaș. S-au prezentat și traduceri din Herder (B.M. Lazăr și D. Axente), Goethe (N. Dracinschi), J.L. Tieck (D. Marmeliuc), H. Sudermann (Al. Vaida-Voevod), Max Nordau (T. Perșia). Încă de la înființare **R.J.** s-a aflat sub influența ideologiei literare a Junimii, datorită mai ales prezenței lui Eminescu și a lui Slavici. La sfârșitul anului 1871 primul comitet va fi înlocuit cu altul, în fruntea căruia se află Ion I. Bumbac, antijunimist înfocat. Discuțiile din interiorul societății au loc mai ales în chestiuni de limbă și ortografie. Ele sfârșesc în cele din urmă cu victoria partidei favorabile Junimii, fapt consfințit de sărbătorirea care, în 1882, este organizată în onoarea societății ieșene și a „Convorbirilor literare", iar în 1910 de omagierea lui Titu Maiorescu, în intervalul 1910–1912 președinția **R.J.** fiind asigurată de Ion Grămadă. **R.J.** reprezintă unul dintre cele mai importante momente de pătrundere și consolidare în Transilvania și Bucovina a ideilor literare ale Junimii. Un substanțial sprijin a primit **R.J.** din partea Junimii pentru a edita „Almanahul Societății Academice Social-Literare România Jună".

Repere bibliografice: *Statutele Societății Academice Social-Literare „România Jună" din Viena*, Suceava, 1910; Ion Grămadă, *Societatea Academică Socială Literară „România Jună" din Viena (1871–1911)*, Arad, 1912; Curticăpeanu, *Mișc. cult., 147–162*; *Dicț. lit. 1900, 742–743*; Corneliu Crăciun, *Societăți academice române din Viena (1861–1918)*, Oradea, 2001, *58*, *passim*; Ion Grămadă, *Cartea sângelui*, pref. Gheorghe David, Suceava, 2002, *267–400*. ***D.M.***

ALMANACHULŬ

SOCIETĂȚII ACADEMICE SOCIALŬ-LITERARE

„ROMÂNIA JUNĂ"

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNIA JUNĂ · VIENA ·

VIENA.

EDITURA SOCIETĂȚII „ROMÂNIA JUNĂ".

1883.

ROMÂNIA JUNĂ, cotidian politic și cultural apărut la București între 2 decembrie 1899 și 9 octombrie 1900. Între colaboratorii și susținătorii gazetei sunt anunțați, în primul număr, I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, N. Iorga, Ovid Densusianu, G. Bogdan-Duică, I. Gorun, A.C. Cuza, I. Paul, H.G. Lecca, S. Haliță, D.R. Rosetti-Max, Alceu Urechia, Aurel C. Popovici, N. Vaschide, C. Rădulescu-Motru ș.a. Nu toți au participat efectiv la conducerea și redactarea gazetei, pe care a dirijat-o, probabil, A.C. Popovici. În dezacord cu direcția politică a cotidianului, marcată de accente naționaliste, cu timpul unii dintre acești scriitori se retrag. Caragiale e prezent

cu o singură scriere, *Reporter – Reportaj*, Al. Vlahuță semnează mai multe articole referitoare la actualitatea politică și culturală (*Deșteaptă-te, române!*, în primul număr), iar Ovid Densusianu scrie cronici politice și literare, precum și note (semnate D.), în care abordează chestiuni de artă, literatură, știință (*Suflete hibride* ș.a.). Tot cu cronici literare colaborează G. Bogdan-Duică (cronică la romanul *Ovreiul* de Victor Crăsescu), Ilarie Chendi și Ştefan Petică. Publicistica militantă, vizând diverse aspecte ale problemei naționale, aparține lui N. Iorga (*Tinerețea oamenilor mari într-o țară mică* ș.a.), Ion Gorun, I.A. Bassarabescu (*Înspre curent*), în timp ce D. Nanu, P.V. Haneș, E. Lovinescu (*Despre traduceri*), Şt. Orășanu, N. Vaschide și C. Rădulescu-Motru figurează, sporadic, cu studii și articole de istorie, filosofie, literatură etc. Un colaborator statornic, poate chiar redactor salariat al gazetei, este Şt. Petică, autor, sub variate pseudonime (Caton, Fanta-Cella, Mușat, Narcis, M. Pall, Sentino, Sergiu, Stef, Ştefan, Trubadur), de cronici și articole dedicate poeziei moderniste, de recenzii și note (*Critica noastră literară*, *Poezia nouă* ș.a.). El pare să fi redactat, de asemenea, numeroasele informații și știri bibliografice din fiecare număr și tot el dă versuri simboliste, în care se face simțită mai ales influența lui Paul Verlaine. Alături de Petică, publică versuri sonore, dar lipsite uneori de substanță, Cincinat Pavelescu, precum și D. Nanu, aflat sub înrâurire eminesciană, D. Karnabatt ș.a. Prozatorii gazetei sunt Alceu Urechia, Septimiu Sever Secula, Em. Grigorovitza și Al. Cazaban. Apar, în foileton, și traduceri din E. Marlitt, Victor și Paul Margueritte, R. Haggard, Ponson du Terrail, Mark Twain (*Bărbierul anglo-saxon*, în tălmăcirea unui A. Victor, probabil Victor Anestin). În **R.j.**, ca și în alte periodice ale epocii („Epoca", „L'Indépendance roumaine"). Prin articolele politice ale lui A.C. Popovici, dar mai întâi prin colaborarea lui N. Iorga, sunt susținute idei care, după câtiva ani, vor sta la baza sămănătorismului politic și cultural. ***R.Z.***

ROMÂNIA LIBERĂ, cotidian politic și literar apărut la București între 15 mai 1877 și 14 iunie 1889. Printre gazetele înființate în zilele de început ale războiului de la 1877 se numără și **R.l.**, a cărei denumire e inspirată de proclamarea independenței. Inițiator și director este D. Aug. Laurian, intelectual cu solide studii universitare și ziarist cu vederi noi, însuflețit de dorința de a da expresie, prin intermediul presei periodice, elanului patriotic și problemelor politice și culturale care frământau intelectualitatea și, în bună măsură, pe oamenii obișnuiți. Independent ca orientare în primii ani de apariție, ziarul devine din 1881 apropiat junimiștilor, pentru a prelua mai târziu toate răspunderile unui organ politic junimist. După doisprezece ani de apariție neîntreruptă, în 1889 se renunță la editarea gazetei, care este înlocuită, ca și celălalt oficios conservator, „Epoca", cu ziarul „Constituționalul". Prieten apropiat cu marii scriitori ai epocii, Laurian știe să le obțină colaborarea pentru **R.l.**, de multe ori în afara oricăror considerente politice. I.L. Caragiale, sub pseudonimul Luca, scrie cronici dramatice (*O cercetare critică asupra teatrului românesc*, partea I: *Critica teatrală*, partea a II-a: *Literatura în teatrul nostru*; *„Urâta satului", vodevil în 2 acte de d. E Carada*). Semnând cu pseudonimele Argus, Barbu, Fra Dolce, Ignota, Minuzio, Sugra, Un visător, Barbu Delavrancea, debutant aici în 1877, publică cronici literare și dramatice, articole de atitudine politică, note bibliografice, versuri: *Stanțe dedicate Măriei-Sale Carol I și ofițerilor români*, *Odă barbară la o „cronică rimată"*, proză: *Sultănica*, *Şuer*, *Fanta-Cella*, *Iancu Moroi* ș.a., recenzii, cronici: *Cronica teatrală*, *Carlotta Levia*, *Concertul d-nei Emilia Saegiu*, *„Proscrisul român" de V. Maniu* ș.a., un ciclu de comentarii la conferințele ținute de Titu Maiorescu la Ateneul Român și la Clubul Presei. Duiliu Zamfirescu (Don Asturio, Crai nou & Comp, Don Lorenzo, Don Padil, Duna, Rienzi, Zadic) dă proză: romanul *În fața vieții*, *Deputatul*, *La șosea*, *Din Dobrogea*, *Singurătate* ș.a., cronici și articole: *Carol Scrob, „Poezii"*, *„Poezii" de Alex. Macedonski*, *„Prea târziu" de Ștefan Velescu*, *Din viața lui Johann Strauss* ș.a., Al. Vlahuță (Ave, Jehovah) figurează cu publicistică: *O carieră într-un potcap*, *Spoială și funcționarism*, *Depărățeanu* ș.a., iar Al. Macedonski (Luciliu) cu *Odă dedicată armatei române*. Cu beletristică mai sunt prezenți Cezar Bolliac, B.P. Hasdeu, V.A. Urechia, G.I. Ionnescu-Gion, D. Teleor, D. Petrino, G. Al. Zamphirolu, N.V. Scurtescu, V.D. Păun, Maria Flechtenmacher, Virgil Onițiu. S-au preluat din „Convorbiri literare" versuri de V. Alecsandri și nuvele de N. Gane și Iacob Negruzzi. Printre scriitorii străini din care se traduce figurează Lamartine (*Omul către Dumnezeu*, „imitație" de Maria Flechtenmacher), Musset (*Generația franceză după 1815*), Hugo (*Crima din urmă a unui osândit*), Gautier, Maupassant, Zola, Hector Malot, Octave Feuillet, Lermontov,

Turgheniev (*O nenorocită*), Wilhelm von Kotzebue. Într-un șir de numere se inserează o versiune în limba română a studiilor de estetică ale lui Arthur Schopenhauer, pe cât se pare prima lor traducere într-o limbă străină. S-au tălmăcit, de asemenea, multe basme indiene, persane, turcești, precum și numeroase schițe umoristice din literatura engleză și americană. Partea de critică literară și dramatică a gazetei este redactată de D.C. Ollănescu-Ascanio, cronicar circumspect și obiectiv al spectacolelor Teatrului Național din București, de Duiliu Zamfirescu, deținător în intervalul 1882–1884 și al rubricii „De las palabras", unde își semnează foiletoanele satirice Don Padil. Li se alătură D.D. Racoviță-Sphinx, Şt. C. Michăilescu (Stemil), V.D. Păun, Bonifaciu Florescu, G.I. Ionnescu-Gion, un Fedru și un Pseud-d'Onim, ultimii doi relevabili în postura de comentatori ai vieții culturale și teatrale. M. Eminescu figurează în noiembrie 1888 cu două articole politice: *Iconarii d-lui Beldiman*, *Iar iconarii*. ***R.Z.***

ROMÂNIA LIBERĂ, cotidian apărut la București începând din 28 ianuarie 1943. Inițial este tipărit în clandestinitate, cel dintâi număr editat legal datând din 24 august 1944. În 1945 redactor responsabil este Grigore Preoteasa, apoi Nicolae Bellu. Până în decembrie 1950 poartă subtitlul „Cel mai mare ziar de informație și reportaj", ulterior devine „Organul Sfaturilor Populare din Republica Populară Română", iar din 1965 este „cotidianul Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste". Ca ziar social-politic de stânga, **R.l.** oglindește într-o manieră oficială etapele principale ale comunizării României în perioada postbelică. Rubrica literară propriu-zisă, „Pagina a doua", este inițiată de la numărul 170/1945, fiind inaugurată de un articol al lui Miron Radu Paraschivescu, în care se propune ca model umanist imaginea cetățeanului sovietic. Numeroase sunt „luările de atitudine" împotriva autorilor interbelici, unele aparținând lui Miron Radu Paraschivescu (*Un impostor: d. Tudor Arghezi*) sau lui Aurel Baranga (*Ionel Teodoreanu sau Viața romanțată a unui băiat frumos*, *Lucian Blaga și tragicul metafizicei tracice*). Ion Caraion se pronunță împotriva revistelor „estetice, independente, aristocratice, nepolitice", propunând cultivarea unei arte „progresiste, pentru colectivitate, care cucerește și înlocuiește formele vechi" (*Poezia în marș*). Reprezentanți marcanți ai literaturii interbelice își exprimă adeziunea la noua orientare: Gala Galaction publică articolul *O lume nouă*, Perpessicius scrie *Triumful muncii*, Cezar Petrescu își intitulează transparent câteva însemnări conjuncturale – *O literatură care a murit* ș.a.m.d. După o primă etapă de denigrare a scriitorilor consacrați, urmează etapa „revalorificării" literaturii române, citită acum prin grila ideologică a momentului. În „Suplimentul de duminică", ce apare din 1948 până în 1950, se publică articole de tipul *Despre unele aspecte progresiste în opera lui Mihai Eminescu*, *„Sărbătorirea" lui Eminescu în timpul regimului burghezo-moșieresc și sărbătorirea astăzi a marelui poet*. Virgil Ierunca încearcă să promoveze politica oficială într-un spirit mai puțin rigid. Direcția ideologică va fi asigurată însă de Paul Georgescu, Miron Radu Paraschivescu și de Mihai Cosma, care recenzează *Trei nuvele* de Petru Dumitriu, *Lazăr de la Rusca* de Dan Deșliu ș.a.. Apar poeme de Maria Banuș, A. Toma, Mihai Beniuc și Nina Cassian (*Am fost un poet decadent*, debut în 1945), precum și traduceri din poeții ruși și sovietici. Cronica dramatică este semnată de Florica Şelmaru, iar cea muzicală de Andrei Tudor. Acest interval culminează cu Conferința pe Ţară a Scriitorilor, desfășurată la 15 martie 1949, când este decisă formarea Uniunii Scriitorilor, sub președinția lui Mihail Sadoveanu, și cu impunerea, tot atunci, la Academia RPR, a lui Mihail Roller. „Raportorii" acestor evenimente sunt și colaboratori ai unor publicații ca „Orizont" (1944–1947), „Revista literară" (1947), „Flacăra" (1948–1951): Aurel Baranga, Mihai Beniuc, Veronica Porumbacu, Nina Cassian, Geo Dumitrescu, Mihnea Gheorghiu, Al. Jar, Eugen Frunză, Miron Radu Paraschivescu, Zaharia Stancu, Petre Constantinescu-Iași, A. Toma, B. Elvin, Nicolae Moraru, Al. Mirodan, Eusebiu Camilar, Tudor Mușatescu. În deceniul al șaselea **R.l.** continuă să aibă o pronunțată orientare prosovietică, leninist-stalinistă, accentuat anticapitalistă, antiburgheză și, de la un moment dat, antititoistă. Textele oficiale – rapoarte, cuvântări, manifeste, comunicate, decrete, rezoluții – vizează consolidarea regimului instaurat prin îndoctrinarea publicului cititor, „culturalizat" astfel în spiritul noii ideologii. Literatura, atâta câtă există, are un caracter partinic, tezist, violent propagandistic. În 1960 un articol al lui Mihai Novicov, *Preocupări ale frontului literar* – de fapt un comentariu la lucrările Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român –, proclamă ideile normative și dogmatismul vremii : scriitorii au datoria „să dea

ANUL IV – Nr. 658 6 PAGINI 300 LEI

România liberă

PARTICIPAREA OŞTIRII LA VOT ESTE O CINSTE ŞI O DATORIE

In ce constă trădarea

IN JUD. BACĂU AU FOST ARESTAŢI 3 MILITARI GERMANI

SOARECI ŞI OAMENI

DESCHIDEREA TEATRULUI C.F.R.

NOUL AMBASADOR AL U.R.S.S.-ului LA LONDRA

DATE SENZAŢIONALE IN AFACEREA COLECTĂRILOR DE VITE

PUTERNICĂ RAZIE LA «BURSA NEAGRĂ»

EXISTĂ O CRIZĂ A CULTURII ROMÂNEŞTI

AU INFLORIT CIREŞII

WATERSCHOOT A CÂŞTIGAT ETAPA CLUJ-ORADEA

chip eroului nou al epocii”, să contribuie la „munca de lichidare a înrâuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor” etc. Nici *Darea de seamă a Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor la Conferința pe Țară a Scriitorilor* (5375/1962) nu vorbește decât despre „dezvoltarea literaturii noastre noi, realist-socialiste”, despre „principiul leninist al îndrumării literaturii de către partid”. Încă din 1955 Boris Buzilă răspunde de pagina culturală. E lăudat faptul că proza „a realizat progrese în oglindirea vieții clasei muncitoare”, trecându-se în revistă și „împlinirile” din celelalte genuri literare. Cel mai frecvent atacată este critica, acuzată de scăzuta ei combativitate, de faptul că nu contribuie îndeajuns la „educația social-politică și estetică a maselor”. Raportul conține referiri concrete la scriitori și opere. Printre cei acuzați se află A.E. Baconsky, iar *Scrinul negru*, romanul lui G. Călinescu, e incriminat pentru o „vină” singulară: prea multe elogii aduse de critică. Între timp avusese loc Congresul al II-lea al PMR, desfășurat în decembrie 1955, iar în iunie 1956 se ținuse primul Congres al Uniunii Scriitorilor, după ce în februarie 1956 N.S. Hrușciov citise, în cadrul celui de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, faimosul său discurs de denunțare a crimelor staliniste. Au urmat Revoluția din Ungaria, plenara din iunie 1958 a Comitetului Central al PMR, iar în ianuarie 1962 cel de-al doilea Congres al Uniunii Scriitorilor, ultimele două evenimente marcând chiar o accentuare a dogmatismului doctrinar al realismului socialist. Abia după Declarația din 26 aprilie 1964 a comuniștilor români **R.l.** se angajează, alături de întreaga presă, într-un proces de reevaluare a „moștenirii literare”, renunțând la „rețetarul” de proveniență moscovită uzitat anterior, fără a abandona însă comanda de partid, devenită acum imperativ național, „patriotic”. La începutul anilor ’70 preocupările rămân neschimbate: Eugen Barbu este autorul unor articole precum *Etica artistului* și *Scriitorul patriot,* Petru Popescu scrie *Arta angajată*, Ion Lotreanu publică textul doctrinar *Forța și strălucirea literaturii patriotice* ș.a.m.d. În 1977, sub genericul „Anchete, dezbateri”, apărea articolul *Literatura, disciplină formatoare a omului nou*. Dacă pe parcursul acestui deceniu climatul e doar aparent mai detensionat, căci nu poate fi ignorat efectul „tezelor din iulie” 1971 (în perioada 1970–1983 redactor-șef este Octavian Paler), odată cu anii ’80 se revine, abil camuflat, la tonalități virulente. Lirica și publicistica îndeosebi vor sluji propaganda de partid și de stat. Rubricile sunt extrem de numeroase și de variate. Dintre cele consacrate fenomenului cultural-artistic face parte „Cronica literară”, cu apariții sporadice anterior. Semnează Eugen Luca, Georgeta Horodincă, Zaharia Stancu, Silvian Iosifescu, Ion Vitner, Boris Buzilă, Tia Şerbănescu, I.D. Bălan ș.a. „Vitrina cărții” cuprinde recenzii aparținând lui Alex. Ştefănescu, Mircea Martin, Gheorghe Grigurcu, Dumitru Micu, Dana Dumitriu, Ion Brad ș.a. Tot recenziilor și cronicilor literare, de data aceasta pe marginea traducerilor din literaturile străine, le este rezervată „Cartea străină”, susținută de Nicolae Manolescu. În același timp, Titu Popescu asigură rubrica „Provincia cărturarului”, Boris Buzilă îngrijește secțiunea „Profiluri”, specializată în publicarea interviurilor, iar în „File de carnet” Mihai Stoian, Romulus Rusan, Vasile Băran, Sânziana Pop, Corneliu Leu, Mihnea Gheorghiu, Eugen Barbu, George Bălăiță ș.a. publică note, însemnări, eseuri. Adrian Păunescu ține rubrica intitulată „Cetatea”, în vreme ce Nicolae Florescu se ocupă de „Cartea social-politică”. Altă rubrică, „Agenda culturală”, va deveni „Carnet cultural”. Deseori reușesc să degaje un aer

mai proaspăt rubricile „Cronica muzicală" (Alfred Hoffman, George Sbârcea), „Cronica filmului" (Oscar Lemnaru, Florian Potra, Ecaterina Oproiu), „Cronica teatrală" (Radu Popescu și Mariana Pârvulescu), „Cronica plastică" (Petru Comarnescu, Maxim Cosma, Dan Grigorescu). Alte rubrici: „Revista revistelor", „Evocări", „Note de drum", „Însemnări de cititor", „Inscripții", „Artă și realitate", „Cotidiene", „Zigzag", „Semnal", „Agenda zilei", „Creație și angajare", „Festivalul Național «Cântarea României»" ș.a. Lirica de substanță lipsește. Poezia publicată ocazional este, în faza de consolidare a regimului comunist, propagandistică, agitatorică, imnică, iar ulterior invariabil encomiastică, aducând osanale Partidului și conducătorului acestuia. Numărul versificatorilor din această zonă e mare: Miron Radu Paraschivescu, Eugen Jebeleanu, Dan Deșliu, Nicolae Tăutu, Radu Cârneci, Horia Zilieru, Petre Ghelmez, Victor Tulbure, Dragoș Vicol, Ştefan Tita, Adrian Păunescu și mulți alții. Compartimentul prozei are o oarecare prestanță în anii de început ai publicației, când Mihail Sadoveanu e prezent cu fragmente din *Nada Florilor* și din *Nicoară Potcoavă*, Petru Dumitriu cu secvențe din *Drum fără pulbere*, iar Tudor Arghezi cu pagini din *Cu bastonul prin București*. Li se alătură Zaharia Stancu, Radu Tudoran, Eugen Barbu ș.a. Sporadic sunt incluse și texte dramaturgice, sub semnătura lui Aurel Baranga. În publicistică subiectele, temele propuse și impuse oficial sunt acelea cu încărcătură ideologică. Când privesc literatura și arta, reușesc rareori să se desprindă din încorsetarea dogmei. Reportajul este reprezentat de Geo Bogza, F. Brunea-Fox, Eusebiu Camilar. Li se alătură, în anii '60, Eugen Barbu, Ion Caraion, Ion Istrati, Fănuș Neagu, în anii '70 Corneliu Leu și Pop Simion, iar în deceniul următor Florentin Popescu. Secțiunea interviurilor este bine ilustrată, îndeosebi de inițiativele Tiei Şerbănescu, care dialoghează de-a lungul timpului cu Al. Oprea, Petre Ghelmez, Al. Dima, Daniela Crăsnaru, Nicolae Breban, Z. Ornea, Laurențiu Ulici ș.a. Același gen de publicistică face Florica Ichim, care consemnează o convorbire cu Liviu Ciulei, în timp ce Roxana Pană realizează un interviu cu Mircea Sântimbreanu ș.a. **R.l.** marchează întotdeauna momentele aniversare și comemorative. În 1952, cu prilejul centenarului nașterii lui I.L. Caragiale, își expune opiniile Camil Petrescu, în 1964 un număr e dedicat lui Eminescu (la șaptezeci și cinci de ani de la moarte), iar în 1976, sub genericul „Brâncuși 100", scriu Dan Grigorescu, Constantin Vișan, Ana Blandiana și Paul Anghel. În 1982 Mircea Martin, Marian Popa, Gabriel Dimisianu, Edgar Papu și Livius Ciocârlie se referă la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, recent reeditată. Tot acum, la o sută de ani de la nașterea lui Vasile Pârvan, scriu Al. Zub și Radu Vulpe. Dar evenimentul tratat cu obsecvioasă admirație, de obicei pe un ton ditirambic, rămâne tot Festivalul Național „Cântarea României". În ceea ce privește interesul pentru literatura lumii, în anii '50 traducerile îi vizează cu predilecție pe scriitorii sovietici: Boris Gorbatov, Alexei Tolstoi, Mihail Şolohov, Aleksandr Fadeev, Arkadi Gaidar. Totuși, Victor Hugo este selectat în tălmăcirile lui Ioan Botez, Eugen Jebeleanu și Mihu Dragomir. De asemenea, Mihai Beniuc dă versiuni din Pablo Neruda, George Lesnea din lirica lui Serghei Esenin, iar Eusebiu Camilar se oprește la poezia lui Ovidiu.

Seria nouă a **R.l.** apare din 23 decembrie 1989, cu subtitlul „Cotidian al tuturor forțelor patriotice și democratice din România", iar în 1990 ca „Ziar independent, de opinie, informație și reportaj", subtitlu ce va dispărea după câteva luni. În februarie 1990, în caseta redacțională a acestei serii, al cărei director onorific va fi Octavian Paler, figurează în comitetul director Petre Mihai Băcanu – șeful secției „Eveniment", Mihai Creangă – redactor-șef, Florica Ichim – secretar general de redacție, Tia Şerbănescu – șef al secției „Cultură"; conducerea acestei secții va fi asigurată în 1994 de Cristina Dumitrescu, iar din 1995 de Nicolae Prelipceanu, cu o întrerupere în 1997, când, pentru o scurtă perioadă, responsabil va fi Călin Stănculescu. Publicația își precizează o platformă politică nouă, în condiții de libertate, constituindu-se, accentuat, ca tribună de luptă anticomunistă. Deseori editorialele vor fi semnate de Octavian Paler, Tia Şerbănescu, Nicolae Prelipceanu, Tudor Octavian. Pagina culturală iese de două sau de trei ori pe săptămână. O atenție deosebită se acordă literaturii (cronici, interviuri, eseuri scrise de autori consacrați) până în 1993–1994, ulterior predominante fiind informațiile despre film, teatru, evenimente culturale sau de divertisment. Primele numere (din 1989–1990) conțin poezii de Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Mircea Dinescu (la rubrica de pe prima pagină, sub titlul „Din poezia rezistenței") ș.a. În 1991 este prezentat jurnalul inedit al lui Radu Petrescu din 1980–1981, iar în cadrul rubricii „Antologie «România liberă»"

se reproduc fragmente din *Ingeniosul bine temperat. Dicționar onomastic* de Mircea Horia Simionescu. Rubrica denumită „Carnet de scriitor" însumează fragmente de proză ale scriitorilor Eugenia Tudor-Anton, Cristina Tacoi, Bedros Horasangian, Şerban Foarță, Florența Albu, Grete Tartler, Sorana Coroamă Stanca ș.a. Cel mai constant colaborator al „Cronicii literare" este, între 1992 și 1994, Laurențiu Ulici. Rubricile „Cărțile deceniului", „Accente", „Note de lectură" sunt susținute de Geo Şerban, Mirela Roznoveanu, Al. Săndulescu, Ion Bălu, Boris Buzilă ș.a. De actualitate sunt interviurile cu Sorin Alexandrescu, Andrei Pleșu, Mircea Cărtărescu, Nicolae Balotă, Camilian Demetrescu, Andrei Şerban, Pavel Chihaia, Mihai Cimpoi și mulți alții. Amplul material intitulat *Un dialog dramatic: Petre Țuțea și Emil Cioran*, realizat de Liliana Stoicescu și Delia Verdeș, are în prim-plan *Exercițiu de admirație*, filmul de televiziune al lui Constantin Chelba și Gabriel Liiceanu (1992). În secțiunea rezervată culturii se tipăresc și materialele unor universitari, precum Mioara Avram, Cezar Tabarcea, Constantin Iurașcu, Andrei Marga. Numere omagiale sunt dedicate lui Eminescu; de pildă, 314/1991 include articole de Doina Uricariu, George Muntean, Florin Manolescu și preia poeme de Nicolae Dabija și Grigore Vieru. Multe alte personalități se află în atenția redacției: Vintilă Horia, Nicolaus Olahus, Jean Negulesco, Teodor Mazilu, Petőfi Sándor, Petru Creția ș.a. În „Suplimentul de duminică", la pagina „Lumea creștină", inclusă în structura ziarului în 1990, sunt găzduiți Andrei Pleșu, părintele Cleopa, Constantin Galeriu, Ştefan Aug. Doinaș, Sorin Dumitrescu, Ioan Alexandru, Adrian Popescu, ulterior acest supliment transformându-se într-o rubrică sporadică a paginii de cultură. Pe parcursul anilor 1998–2000 prima pagină a ziarului publică tablete de Gheorghe Grigurcu, Alex. Ştefănescu, Gabriela Adameșteanu, Vitalie Ciobanu, Ana Blandiana și, la rubrica „Bloc-notes", eseuri de Ştefan Aug. Doinaș. „Corespondența din Paris" e trimisă de Ion Andreiță, iar „Corespondența de la New York" de Dumitru Radu Popa. În cadrul temei *Anul editorial 2002. Ficțiunea în raport cu memorialistica* invitații lui Dan Stanca vor fi Dan C. Mihăilescu (*Betonarea faliilor ideologice*) și Ion Simuț (*Un an de clarificări*). După 2000 textele și informațiile privind literatura devin tot mai rare, iar cronica de carte este înlocuită cu scurte informații editoriale. Cu regularitate sunt prezenți Nicolae Prelipceanu, Dan Stanca, Doinel Tronaru și Iulia Blaga. La rubrica „Revista revistelor" semnează I. Zubașcu. Cronica de teatru e susținută de Florica Ichim, cea plastică de Mihai Sârbulescu și Nicolae Macovei, cronica muzicală de Tudor Călin Zarojanu, Alfred Hoffman, Octavian Nemescu, în timp ce la rubricile dedicate cinematografiei – „Film", „Revista cinematografică", „Un film pe zi", „Pe ecrane", „Cronica TV"– comentatori sunt Adrian Bucurescu, Sorin Comșa, Ilinca Florescu, Roxana Pană, Călin Stănculescu ș.a. Alte rubrici: „Învățământ", „Tradiții românești", „Forumul artelor", „Ideea europeană în acțiune", „Secvențe plastice", „Muzeul Național de Artă", „Balet", „La radio". Alți colaboratori: Alexandru George, Roxana Iordache, Nora Iuga, Ruxandra Cesereanu, Nicolae Mecu, Mihai Ursachi, Corneliu Antim, Constantin Vrânceanu, Costin Tuchilă, Anca Florea, Simona Hodoș. Informații culturale pot fi găsite și la paginile „Ultima oră", „Zoom", „Rondul de dimineață", dar și în suplimentul săptămânal „Aldine", editat din 1996, avându-l ca redactor coordonator pe Mihai Creangă și unde pot fi întâlnite numele lui Andrei Pleșu (*Cuvânt înainte la „Septuaginta"*, 407/2004), Mihai Vlasie, Adrian O. Vasilescu, Adrian Bucurescu ș.a. ***M.Dr., D.B., I.I.***

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă apărută la Iaşi, săptămânal, între 1 ianuarie şi 3 decembrie 1855 (47 de numere), sub direcţia lui Vasile Alecsandri, care este „redactor răspunzător". Publicaţia a fost proiectată la sfârşitul anului 1851, pe când autorul *Doinelor şi lăcrimioarelor* se afla la Paris. Întors în Moldova cu un portofoliu important de lucrări strânse de la exilaţii români aflaţi în capitala Franţei, el cere „înaltei oblăduiri" autorizarea de a scoate o revistă mensuală, în 20–24 de pagini, tipărind şi un număr de probă, fără dată. Un scurt cuvânt introductiv începea prin a afirma că „titlul însuşi al acestei publicaţii arată ţelul ei", pentru ca apoi să se precizeze că directorul, „înţelegându-se cu literatorii ţărilor româneşti, au adunat un număr ales de compuneri originale [...] şi au hotărât a le împărtăşi publicului cetitor". În consecinţă, se adăuga, noua revistă, „lăsând deoparte tot ce se atinge de politica zilnică, [...] va deschide coloanele sale celor mai bune scrieri istorice, literare şi ştiinţifice". În sumar figurau *Răzvan-Vodă* (fragment din *Românii sub Mihai Viteazul*) de Nicolae Bălcescu (sub pseudonimul Konrad Albrecht), *Înecarea vasului Seceni pe Dunăre* de Vasile Alecsandri, poezia *Stelele* de C. Negri,

Logofătul Trotușanu de G. Sion, „legenda" *Fata de la Cozia* și primul capitol al romanului *Manoil,* ambele aparținând lui Dimitrie Bolintineanu (care iscălește D. Valentin). Alecsandri, care era și directorul Arhivelor Statului, primește autorizația pentru mensual pe la începutul lunii martie 1852, dar ea va fi fost condiționată de o serie de remanieri ce i s-au părut inacceptabile. Trimițându-i lui Bălcescu numărul de probă, el îi scria că „nenorocitul [său] jurnal au fost suspendat până a nu se naște", între „pricini" fiind faptul că *Răzvan Vodă* „a fost socotit de dl. Știrbey un pamflet împotriva lui". Nu este exclus ca Alecsandri să fi amânat totuși apariția „jurnalului", pentru a putea finaliza și tipări unele lucrări personale (vodevilul *Chirița în provinție*, volumul *Poezii poporale I*). Ulterior, însă, odată cu izbucnirea Războiului Crimeii, împrejurările au devenit cu totul neprielnice întreprinderii. Situația se schimbă radical peste doi ani, când începe să se întrevadă clar înfrângerea Rusiei. Aflat iarăși la Paris, Alecsandri pleacă spre țară la mijlocul lunii noiembrie 1854 și, căpătând de îndată încuviințarea „înaltei oblăduiri" „de a scoate o publicare periodică sub titlul «România literară»", către sfârșitul lui decembrie el „face cunoscut publicului cetitor apariția acesteia la 1 ghenar 1855" o dată pe săptămână și că „formatul ei va fi acel al «Propășirei»". În „înștiințare" se reiau precizările formulate încă în *Introducția* „Daciei literare", privitoare la condiționarea publicării materialelor de originalitatea lor (pentru cele literare) și de interesul lor pentru români (cât privește textele științifice și sociale). Detaliindu-se, erau enumerate „genurile" mai importante – „articole de istoria Patriei și de economie politică, romanuri naționale, descrieri de călătorii, poezii alese", cu sublinierea apăsată a ideii că totul „este menit a răspândi lumini, a aduce plăcere cetitorilor și a dezvolta limba românească, cu un chip măsurat și înțelept". Se făcea apoi „chemare tuturor literatorilor români să vie în agiutor foaiei", aceasta fiind „câmpul de întâlnire frățească a tuturor talentelor din țerile noastre". Noua revistă menține formatul „Propășirei", mărit însă la o coală și jumătate (12 pagini), precum și structura ei. În genere, **R. l.** se deschide cu un text pe teme sociale ori tehnico-științifice, după care urmează scrierile literare, iar la sfârșit sunt rubricile „Hronica", „Novele" și „Miscele". Dispensându-se de alte declarații programatice în afara celor din *Înștiințare*, primul număr se deschide, ca și cel din 1852, cu *Răzvan Vodă*, în semn de omagiu pentru N. Bălcescu, stins din viață între timp, cât și pentru convingerile democratice afirmate în finalul fragmentului, relativ la exemplaritatea personajului, care, deși „țigan de neam", fusese „mai patriot decât cei mai neaoși moldoveni", ceea ce demonstra și că „în ochii Providenței nu sunt popoare și clase osândite", că „îndurările Providenței sunt răspândite fără deosebire de națiune și clasă". Cu aceasta implicit se vădește intenția directorului revistei, susținut de vechii săi tovarăși, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, C. Negruzzi, D. Bolintineanu, Ion Ionescu de la Brad ș.a., de a se ține departe de „politica zilnică", așa cum se spunea în *Înștiințare*, dar de a milita, cu armele publicisticii – când direct, când în chip esopic – sau prin limbajul poeziei, pentru propășirea socială și națională a Țărilor Române. Astfel, primul număr cuprinde poeziile *Anul 1855* de Vasile Alecsandri și *Ziorile* de D. Dăscălescu, ce se fac expresia marilor nădejdi în progresul cauzei românești în contextul noii situații politice internaționale. Peste câteva săptămâni, vede lumina zilei amplul „poem istoric" *Sentinela română* al lui

ROMÂNIA LITERARĂ.

№ 2. Iassi. 8. Ianuarie, 1855.

Ромънії din Доброџіа.

Întр'о кълътоrie de трeї лunї шi џimътate, în Доброџіа, stadiul meă speчial n'aă џintit la алтъ чева de кът la inтeресул Турчіеї, în армоnie кu ачел Ромъnілор, în тot чеea че поате sпорі продучереа лоџiеї. Четиторії Журналулуї de Konstantinopoli кunosкă резултатул џенерал ал черчетърілор меле. Ромъnії чеї маї мулџі însъ, sокоtesк къ nu mъ вор џіné de ръu даkъ ле voiu sпуne шi лор în деосебі деспре челе че am deskоперit асупра Ромъnілор din Доброџіа.

Доброџіа este o џеаръ че se întinde, întре Дунъреа шi întре Мареа-Неагръ, într'o лунџіме de 100 de оаре, кuпрinзънd песте 1000 de леге пътрате, шi авънd, de la Дунъре la Маре дistанџеле урмътоаре: чеa маї маре de 40 de оаре, чеa маї міkъ de 9, чеa маї міkъ însъ маї плінъ de вііtор de 11, чеa маї лuкрatінъ de 22 de оаре. Ачеастъ din урмъ аре în Балчік порtул éї менit de натуръ a фі чел маї бun шi маї sігур dintре а ле Мърeї-Негре. Nu este џеаръ пе лume каре, într'аша інгустъ întindере de пъmînt, se кuпрindъ маї мulte monumente антiче ка Доброџіа: лuкру че аратъ маї біne de кът орі-че аш зіче еu, бuне semne асупра віітоrімеї ачестеї џерi, кънd еа ва еші din stареа de сълбътъчiе шi de інџеленіре în каре se афлъ астъзі. Din dіstанџъ în dіstанџъ, фоарте апроапе уnа de алта, пе мовіле шi пе деалурі, se вăd руiнiле четъџuілор романе атът пе џермuріле мърeї кът шi пе малул Дунъреї. Асемене în міжлокул џереї se вăd, din заре în заре, деосебі de руiнеле de четъџі, атът de мulte мовіле натурале шi артiфічiале înкът de ле-ам пріві ка мормinte de оаменi, din каре мulte шi sînt, am путé într'адевър зіче къ „Ромънul în Доброџіа калкъ претutindene пе руiніле мърiреї strъбunілор sеї!"

Пентру un археолог ромън, Доброџіа антікъ (нumitъ шi Sкiтia-Mікъ), este о мінъ нouъ шi неатinsъ. Четъџuіле романе дъръмate de тoате џintеле че аă кълкат пе пъмîntul Доброџеї, sînt semne неdoпрате de темерiле че авеаă Романії de а ведé пъвълind пе а-коло асупра лор, ка прін о поартъ фіреаскъ, тоате неамuріле варваре din Европа шi Asia. Къіле de la Маре la Дунъре sînt фъкuте de Ромъnі, strънепоџiї Романiлор. Аша, între алтеле, este un друм астерnut ку пеатръ каре мерџе паралел ку шанџul кърuіа Турчії, împреunъ ку челелалте попоаре, îi зіkă шанџul луї Траіан; алт друм мерџе de la Sілістра la Балчік. Мангаліа, Кuстенџеа, Баба,

2

Alecsandri, care pune în scenă ideea că românii au fost de-a lungul Evului Mediu „o santinelă avansată" a gintei latine şi a civilizaţiei occidentale, ceea ce le asigură dreptul la recunoştinţa statelor europene. Idealurile paşoptiste sunt slujite, de asemenea, prin poemul în proză *Cântarea României* şi prin *Amintiri* de Alecu Russo, prin poeziile *Credința. La frații mei de exil* de acelaşi Dăscălescu, *Cântic* („Eu sunt român, mi-e dragă ţara mea") de C. Negruzzi, *Limba românească* de G. Sion, prin „legenda" *Preda Buzescu*, *Cântice din exil* şi grupajul dialogic *Fluierul şi Buciumul* de Dimitrie Bolintineanu, prin *Odă României* şi *Întoarcerea în țară pe Dunăre* de tânărul A.I. Odobescu ori prin *Odă. Căderea Sevastopolei* de Radu Ionescu şi *O italiană către Moldavia şi Valahia* de N. Istrati. În sectorul publicisticii social-ştiinţifice, de mare impact este studiul istoric (neterminat) al lui Mihail Kogălniceanu *Sclăvie, vecinătate, boieresc*, ce prilejuieşte şi intervenţia lui A. Hurmuzachi relativă la „urmările desfiinţării boierescului în Bucovina", sau o „hronică" a lui Ion Ionescu de la Brad, în ultimul număr, pe marginea „ofisului domnesc" de dezrobire a ţiganilor aflaţi în proprietatea „particularilor", încheiată cu constatarea: „Astăzi cade şi se desfiinţează sclăviea cea neagră; mâine caută să cadă şi să se desfiinţeze şirbia cea albă". Cauza naţională este vizată de V. Alecsandri (şi în articolele *Melodiile româneşti* şi *Prietenii românilor*), de acelaşi Ion Ionescu de la Brad (în articolele *Românii din Dobrogea* şi *Românii din Macedonia porecliţi koţovlahi sau ţinţari*). De un interes deosebit sunt apoi articolele *Calelendarele anului 1855* şi *Jurnalismul românesc în 1855* de Mihail Kogălniceanu. Cel dintâi cuprinde observaţii acide (prevestind pe Titu Maiorescu) asupra „stilului latino-polono-ruteano-ungaro-germano-românesc, ce a caracterizat totdeauna literatura Bucovinei", asupra „misiei almanahurilor" – „cartea cea mai populară în toate ţările" („a lumina şi a moraliza, iar nu a răspândi prejudeţe, superstiţii, pseudo-profeţii") şi asupra faptului că „poezia este un dar dumnezeiesc care trebuie întrebuinţat pentru celebrarea adevărului şi a frumosului, iar nu a fi prostituată politicei şi personalităţilor". Cel de-al doilea articol începe ca o preţioasă istorie a presei în limba română, pentru a continua cu judecăţi foarte severe asupra atitudinii unor periodice româneşti faţă de problemele zilei. În acest sens, după ce dă o înaltă apreciere „Propăşirii" de la 1844, Kogălniceanu declară că „Gazeta de Transilvania" este „în decadenţă" şi că, rândul ei, „Gazeta de Moldavia" a fost „osândită" la „un nenorocit rol în timpul ocupaţiei rosieneşti din 1853–1854" (redactorul ei, Gh. Asachi, fiind văzut „plângând seara despre injuriile pe care dimineaţa *trebuia* să publice asupra puterilor şi bărbaţilor mari a Europei, cari luaseră în mână apărarea driturilor Principatelor"). Articolul lui Kogălniceanu sfârşeşte prin a formula sarcinile unui jurnal românesc în acel moment, fiind astfel prefigurarea programului pe care-l va avea ziarul său „Steaua Dunării", înfiinţat peste câteva luni. În treacăt, Kogălniceanu vestejea şi un articol lui G. Sion, ce ponegrise pe „damele moldovene". Poetul va replica, la fel ca şi redactorul „Gazetei de Transilvania", ceea ce va determina riposte nimicitoare ale lui Kogălniceanu, care, încă o dată, în *Domnului Iacob Murăşanu, redactor răspunzător al „Gazetei de Transilvania"* şi în *Răspunsul unui pamfletist către un moralist*, se relevă a fi un polemist imbatabil. Din păcate, după aceste articole şi după un studiu monografic (neterminat), consacrat mitropolitului Iacov Stamati, Kogălniceanu îşi încetează colaborarea la **R.l.**, foarte probabil începând pregătirile pentru a scoate ziarul său. Un polemist de mare forţă se arată şi Alecu Russo, care, în *Cugetări*, combate toate exagerările etimologismului latinist ori „sistemul" italienizant al lui Heliade-Rădulescu. În această luptă dau ajutor şi C. Negruzzi (*Slavonisme*) şi Ionescu de la Brad (mai ales la „Miscele", prin note pline de umor relative la „uku scurt"). Tot Alecu Russo vine cu o notă biografică asupra poetului Mihai Cuciureanu, decedat nu de mult, şi cu o „hronică literară" la un volum tipărit de D. Dăscălescu. Consemnabile sunt şi colaborările lui D. Ralet (*Limba noastră*), A.P.[apadopol] Calimah (*Limba românească*) şi A.I. Odobescu (*Despre satira latină*). Pe lângă articole relative „la istoria Patriei" şi la limba naţională, în **R. l.** se publică şi altele circumscrise ştiinţei „pure", dar mai ales celei aplicate, de prinţul N. Suţu (*Folosinţa unui drum de fier*), A. P. Calimah (*Telegraful electric*, *Amintiri despre Ordinul Calțodetei [Jartierei]*), G. Apostoleanu (secvenţe dintr-un curs de economie politică, *Duelul*, *Fabrica de postav a d. colonel Kogălniceanu*), colonel P. Schelitti (*Miliţia Moldovei*), M. Vitlemescu (*Industria mătăsei*, *Despre albine*), I. Sigara (*Consideraţii generale asupra dritului roman*), Grigore Cobălcescu (*Istoria naturală*) etc. Superioară părţii ştiinţifice a revistei este totuşi mereu cea beletristică. În afara scrierilor militante,

revista dă la lumină bucăţi din literatura românească „veche", aparţinând lui Costache Conachi (*Amorul din prieteşug*, *Borsecul din Transilvania*, o traducere din Al. Pope – *Ce este omul?*, o scrisoare-memoriu cu privire la instrucţia publică), lui A. Beldiman (*Lupta de la Slatina la 1821*, fragment din *Jalnica tragodie a Moldovei*) şi C. Negri (*Strigoiul*, *Călugăriţa*). Un spaţiu larg se acordă însemnărilor de călătorie. Alecsandri dă, în serial, *De la Baiona la Marsilia* (de fapt, *De la Baiona la Gibraltar*), prima parte din viitoarea *Călătorie în Africa*, incluzând „în ramă" câteva povestiri (*Muntele de foc*, *Cel dintâi pas în lume)*, şi *24 de ceasuri la Balta Albă. 1847*. Un S. (poate I. Sigara) este prezent cu mai multe *Scrisori*, ce dau seamă de o călătorie prin Germania, iar I. E. Voinescu II semnează impresii din capitala Franţei (*O duminică în Paris*). Cu lirică erotică sau pregnant romantică mai contribuie Alecsandri (*Păsăruica mării*, *Iahtul*, *O noapte la Alhambra*, *Mărgărita*, *Seguidilă*), G. Creţeanu (*La o femeie frumoasă*, *La junimea română*, *Scheletul*, *La Lord Byron*) şi V. Alexandrescu-[Urechia] (*La o copilă*). Se publică un spiritual schimb epistolar în versuri între Grigore Alexandrescu (*Răzbunarea şoaricilor sau Moartea lui Sion*) şi G. Sion (*O muză la spital*), apoi fabule de Alecu Donici (*Nada şi chiticul*, *Ştiuca şi motanul*, *Ogarul şi iepurele*, *Turma şi cânele*) şi D. Negulici (*Momiţa şi amoriul*). V. Alecsandri este prezent şi cu nuvela *Toader şi Mărinda*, precum şi cu un fel de scenetă – *Un salon din Iaşi*. Un G. Stamati (sau Stamatin) semnează povestirile *Vrăjitoarele de noapte* şi *Polcovnicul şi călugării*. Sunt de reţinut şi *Istoria unei plăcinte* a lui C. Negruzzi (care mai iscăleşte articolele şi eseurile *Jidanii şi florile*, *Un proţes de la 1826*, *Ochire retropectivă*, *Despre Mitropolia Moldovei*), precum şi *101 maxime şi întrebări* şi *O scrisoare de pe Bosfor* ale lui D. Ralet. În domeniul prozei, însă, cea mai importantă contribuţie a hebdomadarului o reprezintă „romanurile" naţionale, publicate în foileton, şi anume *Serile de toamnă la ţeară* de Alecu Cantacuzino, *Logof. Baptiste Veleli* de V. Alexandrescu[-Urechia] şi *Manoil* de Dimitrie Bolintineanu. Prin ele se fac paşi decisivi în procesul de încetăţenire a acestei specii epice în literatura românească. Un titlu de glorie îi revine **R. l.** şi pentru publicarea masivă a poeziei populare. În afară de balada *Constandin Brancovanu*, inserată în numărul de Paşti, Alecsandri tipăreşte 12 „suplemente", nedatate (fiecare de 4 pagini), în care sunt strânse aproape 160 de poezii populare din Transilvania şi Banat, din Moldova şi din Valahia (aici preluându-se din cartea lui Anton Pann *Spitalul amorului*). În condiţiile plecării la Paris a directorului, apariţia revistei cade în grija lui Ion Ionescu de la Brad, care devine practic un fel de prim-redactor. El, probabil, lansa cititorilor în noiembrie rugămintea de a-şi reînnoi abonamentul. **R. l.** însă apare pentru ultima dată la începutul lunii decembrie, fiind suspendată, după unii exegeţi, de cenzură pentru cele spuse în „hronică" pe marginea legii de emancipare a ţiganilor. Dar exact în aceeaşi vreme, Vasile Alecsandri îi mărturisea lui Mihail Kogălniceanu într-o epistolă intenţia de a-şi suspenda revista, de care nu mai era întru totul mulţumit, pentru a colabora la „Steaua Dunării". Oricum, redacţia **R. l.** a alcătuit un cvasiindice bibliografic (*Scara*), foarte util, întrucât dă numele întreg al majorităţii colaboratorilor. ***V.D.***

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă apărută la București, lunar, din decembrie 1885 până în septembrie 1889. În primul număr din anul 1888 se amintește că publicația a fost fondată în 1881 de Eduard M. Adamski, cu titlul „Foaia literară", schimbat în 1883 în „România literară". Și „Foaia României" (1882–1884), intitulată „Foaia României literare" în 1884, scoasă de Adamski la București, premerge **R.l.**, care în 1885 era la anul al patrulea de apariție. Organ al societății cu același nume, **R.l.** este succedată de o nouă publicație a lui Adamski, „Generația viitoare". Adamski a fost directorul revistei. În 1886 conducerea este trecută unui comitet de redacție din care fac parte D. Stăncescu, N.D. Georgian, Emil I. Critzman, Dem. Gh. Lupașcu, I. Ștefănescu, C. Crișan, D. Teleor ș.a. În februarie 1888 o revistă a lui Dem. Demetrescu, „Recreațiuni literare", fuzionează cu **R.l.** În același an, pentru câteva luni, Al. Macedonski și Bonifaciu Florescu devin directori ai publicației. De la numărul 9 din 1888 se revine la formula comitetului de redacție. Președintele de onoare al comitetului este V. Alecsandri, alături de profesorul universitar Marin Alexi, în timp ce N.D. Georgian, D. Teleor, Victor Bilciurescu, Scarlat Orăscu sunt redactori, iar secretari de redacție Al.G. Adămescu, Al. Obedenaru și I.I. Livescu. În mai 1889 director al părții științifice devine C.N. Chabudeanu, iar al celei literare Corneliu V. Botez. **R.l.** nu este o publicație care să reunească scriitori importanți: producțiile tipărite aici de Em. I. Critzman, N.D. Georgian, C. Catunoff, V. Petrescu, I. Constantinescu, I.I.

Livescu, precum și de alți poeți ai vremii (Victor Bilciurescu, Scarlat Orăscu, O. Carp) sunt de valoare modestă. I. A. Bassarabescu figurează cu proză scurtă, I. Catina este autorul unei drame istorice (*Ion Mușat*), iar Eduard Th. Aslan și D. Teleor dau mici scenete. Sub conducerea lui Al. Macedonski, **R.l.** urma să devină organul unei mișcări literare tinzând la „reînălțarea școlii franceze în poezia noastră". Macedonski îl atacă nedrept pe M. Eminescu, spre a dovedi eșecul „școlii germane" în lirica românească (*Direcțiunea în poetică*), și face să apară versuri din Iuliu Cezar Săvescu, Al. Obedenaru, Traian Demetrescu, membri ai cenaclului său. De reținut sunt *Cântece ale slavului din sud* și prozele *După perdele*, *Pe drum de poștă*, *Între cotețe*, aparținând lui Al. Macedonski. După retragerea acestuia de la conducere, **R.l.** va proclama drept „fruntaș" al „adevăratei direcțiuni noi" pe Eminescu. La moartea poetului publică versuri omagiale și un entuziast studiu al lui Corneliu V. Botez, *Poeziile de dragoste ale lui Eminescu. Filosofia lui. Limba, forma și gramatica lui Eminescu.* ***S.C.***

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă de literatură, artă și cultură apărută la Aiud, lunar, din martie până în iunie 1930, având ca prim-redactor pe Ovidiu Hulea, ca secretar de redacție pe Emil Giurgiuca, iar ca director administrativ pe G. Avramovici; administrația și editura funcționa la Arad. Deși în articolul-program fondatorii refuză orice ideologie literară explicită, ei își exprimă totuși intenția de a continua o anumită tradiție a culturii transilvănene și preferința pentru o literatură „în care se înveșmântează etnicul nostru", promițând să încurajeze năzuințele „de a tălmăci marele suflet al națiunii". Orientarea tradiționalistă este evidentă în alte articole ulterioare (de exemplu, *Organizarea culturală* de Ovidiu Hulea), ca și, în bună măsură, în textele literare. Calitatea unora dintre acestea e remarcabilă: poeme de Emil Isac (*Poezie*, *Poemă de mai*), Emil Giurgiuca (*Singurătate*, *Câmp bătrân*, *Suferință*) și povestiri de Ion Agârbiceanu (*Inimi simple*, *Prorociile*, *Protectorul*). Tot cu proză colaborează Al. Ciura (schițele *Domnul consilier*, *Revedere*, *Vițelul și boul*) și Teodor Murășanu (fragmentul de roman *Revoluția*). În domeniul criticii sunt de semnalat eseul lui Nicolae Mărgineanu (*Însemnări despre Pirandello*), notele lui Gabriel Drăgan despre romantism și, de asemenea, numeroase cronici și recenzii ale lui Emil Giurgiuca și Romulus Demetrescu despre cărți de G. Bacovia, Ion Barbu, E. Lovinescu, Cezar Petrescu ș.a. Mai puține, paginile de traduceri cuprind doar un fragment din *Novellino*, cea mai veche culegere de povestiri din literatura italiană, și două poezii de Heine (*Cântec* și *Intermezzo liric*). Alți colaboratori: G. Bogdan-Duică, Coriolan Suciu, Oct. Lupeanu, Teofil Bugnariu, Livia Rebreanu-Hulea, Henri Jacquier, Septimiu Popa. ***I.M.***

ROMÂNIA LITERARĂ
GAZETĂ SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ȘI INFORMAȚIE LITERARĂ ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ
No. 1 DIRECTOR LIVIU REBREANU 5 LEI

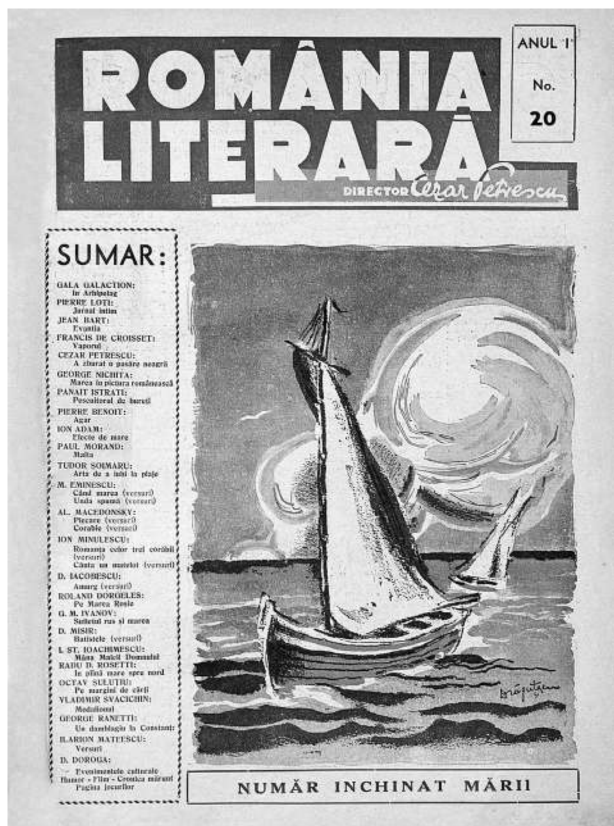
ROMÂNIA LITERARĂ, revistă apărută la București, mai întâi săptămânal între 20 februarie 1932 și 1 septembrie 1933, apoi bilunar între 30 septembrie 1933 și 6 ianuarie 1934, sub direcția lui Liviu Rebreanu. Fondată într-o perioadă de criză social-economică și supraviețuind mai mult datorită generozității unor colaboratori de prestigiu, **R.l.**, publicație „de critică și informație literară, artistică și culturală", nu a pornit la drum cu un program precis, ci doar cu câteva principii respectate cu sfințenie: promovarea talentelor și a valorilor, încurajarea libertății de expresie, ancorarea în actualitate. În articolul *De ce?*, din numărul inaugural, Liviu Rebreanu respinge orice partizanat, subliniind că noua publicație nu s-a născut „pentru a stimula solidarități imposibile", că nu are „nici politică de apărat, nici genialități de impus cu toroipanul" și că singura aspirație pe care o cultivă este aceea de a fi „oglinda sinceră a străduințelor celor buni din toate domeniile artelor" și „un îndreptar pentru cei ce sunt amenințați să nu se mai poată orienta în haosul ce ne înconjoară". Mai târziu, într-un articol de bilanț intitulat *După un an*, directorul arată, cu aceeași modestie, că revista „are cel puțin meritul de a fi mereu în ritmul viu al mișcării literare românești" și că, „indiferent de eventualele exagerări într-o direcție sau alta", aici „cititorii au simțit totdeauna glasul sincerității și al francheții". Iar într-un mesaj concluziv din ultimul număr (*Către cititori*, 89/1934) relevă principala izbândă a **R.l.** : „În coloanele ei zeci de scriitori, în mare majoritate tineri, și-au putut spune gândurile într-o libertate absolută, nestânjenită de nimeni și de nimic. O seamă de noi scriitori și-au stabilit și consolidat reputația în revista aceasta. Atâta numai dacă ar fi făcut și am putea fi mulțumiți". Satisfacția

era justificată, fiindcă, în puținii ei ani de existență, **R.l.** a reușit să reflecte fidel dinamismul vieții culturale a epocii, să obțină colaborarea unor scriitori consacrați și să contribuie la afirmarea unor autori mai tineri, din așa-numita generație a anilor '30. Dintre aceștia o parte sunt poeți, deși nu se poate spune că s-a acordat o atenție specială genului liric, spațiul rezervat acestuia fiind mai degrabă redus. La răstimpuri pot fi citite poeme de Camil Baltazar, Horia Stamatu, Eugen Jebeleanu, Emil Botta, Mihail Celarianu, Cicerone Theodorescu, Virgil Gheorghiu, Emil Gulian, Pericle Martinescu, Ion Pillat ș.a. G. Călinescu, care studia manuscrisele eminesciene, publică aici pentru prima dată (cu o notă introductivă) poemul *Memento mori*. Fără a fi foarte abundentă, proza se distinge prin calitatea și prin diversitatea ei. Sunt găzduite fragmente din romanele *Răscoala* de Liviu Rebreanu, *Ioana* de Anton Holban, *Cartea nunții* de G. Călinescu, *Maitreyi* de Mircea Eliade, *Ion Sântu* de Ion Marin Sadoveanu, *Maidanul cu dragoste* de G.M. Zamfirescu, *Orașul cu salcâmi* de Mihail Sebastian, *Velerim și Veler Doamne* de Victor Ion Popa, *Calea Văcărești* de I. Peltz, *Doctorul Taifun* de Gala Galaction, proze de Hortensia Papadat-Bengescu (*Arpegii în jurul muntelui*, *Vizită la cancelarie)*, Camil Petrescu (din volumul *Rapid–Constantinopol–Bioram*), Ion Călugăru, F. Aderca, Neagu Rădulescu, Ion I. Cantacuzino, Mihail Celarianu ș.a. Notabile sunt prezența lui E. Lovinescu (cu un fragment despre Rebreanu, din *Memorii*) și restituirea de către G. Călinescu a unui text eminescian inedit, *Pustnicul*. Privilegiat este și comentariul asupra literaturii. Deschisă tuturor orientărilor și opiniilor, **R.l.** oferă un spectacol incitant al conștiinței critice românești din epocă. Textele sunt de o mare varietate: contribuții istorico-literare, studii tematice sau stilistice, cronici și recenzii, o multitudine de note adunate în rubrici precum „Curier literar" și „Revista revistelor", semnatarii fiind dintre cei mai importanți. Astfel, G. Călinescu participă nu numai în calitate de eminescolog (cu *Varietăți eminesciene* sau cu fragmente din *Viața lui Mihai Eminescu)*, dar și ca eseist (*Romanul și viața modernă*, *Critici și literați*), Ion I. Cantacuzino analizează pe larg, în seriale, arta de prozator a lui Ionel Teodoreanu și pe aceea de poet a lui Ion Barbu, Anton Holban e prezent cu eseurile *Viața și moartea în opera d-nei H. Papadat-Bengescu* și *Despre dialog*, iar Lucian Boz se apleacă asupra liricii lui Lucian Blaga, Camil Petrescu și Dan Botta. Relevante sunt, de asemenea, intervențiile confesiv-polemice ale lui Eugen Ionescu în legătură cu propriile-i versuri din *Elegii pentru ființe mici* (în *Jurnalul poeziilor*) sau cele referitoare la personalitatea lui E. Lovinescu (în *Jurnal*), criticul fiind atacat într-un amplu și virulent articol și de Camil Petrescu (*Eugen Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*, 11–18/1932). Un spirit incisiv, dar nu neapărat negator, caracterizează și cronicile literare. Titularii rubricii sunt în principal Emil Gulian, care, ocupându-se mai ales de poezie, nu se ferește să emită aprecieri tranșante, și Mihail Sebastian, comentator al cărților de proză și critică. Despre Nichifor Crainic primul cronicar observă că își tratează propria religiozitate „cu superficialitate, discursiv și retoric", versurile lui G. Topîrceanu i se par „șugubețe", simple „exerciții spirituale", despre Ilarie Voronca spune că intră într-un „cerc vițios al metaforei", nemaiputând „să depășească acest joc inferior", iar poezia lui Perpessicius e considerată „un aliaj personal și bizar de rafinate contradicții". Admirativ e, în general, tonul cronicilor lui Mihail Sebastian, care vede în romanul *Papucii lui Mahmud* de Gala Galaction „o carte de nobilă emoție", în timp ce *Adela* lui G. Ibrăileanu i se pare „o carte inexplicabilă, o mică minune", în *Răscoala* lui Rebreanu îl impresionează viziunea „largă și exactă", lui C. Stere îi recunoaște „uluitoarele calități de scriitor", despre *Isabel și apele diavolului* de Mircea Eliade notează că pur și simplu „poate să schimbe soarta romanului la noi, ca gen". Sebastian nu evită totuși judecățile mai severe, de pildă când vorbește despre romanul *Kremlin* ca despre „punctul cel mai de jos al literaturii lui Cezar Petrescu" sau când consideră că în *Memorii* E. Lovinescu e „un excelent portretist", dar „un psiholog nul". Combativă și febrilă, critica practicată în **R.l.** a deviat extrem de rar în denigrare pamfletară și a căutat să se mențină la nivelul argumentației lucide, întemeiată pe criterii pur estetice, așa cum enunța Liviu Rebreanu într-un articol: „când e vorba de opere de artă, ar fi bine să frângem gâtul injuriei, să rămâie numai glasul criticei" (*Între critică și injurie*, 3/1932). Acest „glas" se face, într-adevăr, auzit, și nu doar în cronicile și recenziile literare, ci și în restul bogatei publicistici culturale, ce se caracterizează îndeobște prin echilibru, prin deschidere spre toate tendințele artistice și printr-o mobilitate aparte. Se face loc și unor mărturii

scriitoricești importante (de exemplu, cele ale lui Panait Istrati, 66 și 74/1933), sunt evocate și comemorate personalități, iar editorialele abordează probleme de principiu sau, dimpotrivă, chestiuni foarte concrete ale vieții culturale. Rubricile permanente sunt susținute de comentatori competenți: „Cronica teatrală” – Cicerone Theodorescu, „Cronica muzicală” – Andrei Tudor, „Cronica plastică” – H. Blazian, Ion Zurescu, dar și Eugen Ionescu, „Film și cinema” – Barbu Florian, sub pseudonimul Menalque, între alții, „Cronica ideilor” – I. Brucăr. De remarcat și amplul spațiu destinat filosofiei, în care sunt găzduite texte ce poartă semnăturile lui Emil Cioran, C. Rădulescu-Motru, Anton Dumitriu, Petru Manoliu, Oscar Lemnaru. Revista nu a acordat același interes traducerilor din literatura universală, dar se rețin câteva versiuni reușite din creația lui Dante, Goethe, Hans Sachs, Adolf Meschendörfer, George Adam, D.H. Lawrence, traducătorii fiind Ion Marin Sadoveanu, Alexandru Marcu, Eugen Jebeleanu, Ilarie Voronca. La **R.l.** au mai colaborat Dan Botta, Emanoil Bucuța, Octav Şuluțiu, Vasile Damaschin, Petru Comarnescu, C.N. Negoiță, Eugen Relgis ș.a. ***I.M.***

ROMÂNIA LITERARĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 2 aprilie 1939 și 12 mai 1940, sub direcția lui Cezar Petrescu, ca supliment, tipărit aparte, al ziarului „România” (1938–1940). Din redacție fac parte Pericle Martinescu, G.M. Ivanov, Constantin Virgil Gheorghiu, George Demetru Pan, Virgil Gheorghiu, Octav Şuluțiu, Septimiu Bucur. Condusă cu pricepere de Cezar Petrescu, sub a cărui direcție ieșiseră reviste importante precum „Hiena” și „Gândirea”, noua publicație își propune inițial să fie o exponentă a curentului tradiționalist, foarte puternic în anii ’30. Fără a formula un program precis, directorul susține, în articolul *Cuvinte pentru încă un început*, că soarta multor scriitori, cărți, reviste și cenacluri ar fi fost alta „dacă păstrau un mai viu și instinctiv contact cu pământul obârșiei noastre” și subliniază: „Noi mergem în pas cu viața. Cu viața neamului nostru, românesc”. În alt articol, *O altfel de actualitate a literaturii și artei* (2/1939), elogiind autohtonismul, Cezar Petrescu combate modernismul cosmopolit, pe seama căruia sunt puse erorile și eșecurile culturale din epocă: „Literatura și arta au pregătit un climat. Au pus în circulație principiile specificului nostru național și ale particularismului local, disprețuite până mai ieri de toți doctrinarii reformelor copiate după chipul și asemănarea Occidentului”. Enunțată teoretic, atitudinea tradiționalistă nu va căpăta un caracter dogmatic, ci va rămâne foarte discretă, revista renunțând, în cele din urmă, la orice constrângere ideologică în favoarea promovării valorilor. Așa cum se arată într-un articol de bilanț (*În pragul celui de-al doilea an*), periodicul ignoră „trecătoarele tulburări ale timpului, pentru a urmări afirmarea seninelor puteri ale spiritului omenesc”. Abandonarea oricărui angajament ideologic și a partizanatului politic nu înseamnă totuși o diminuare a implicării în actualitate – dovadă stau rubricile „Evenimente culturale”, „Portretul săptămânii”, „Între șvarț și călimară”, „De la A la Z”, „Răsfoind revistele” –, ci doar acea libertate care i-a îngăduit **R.l.** să devină una dintre cele mai vii și mai complete publicații ale momentului. Extrem de bine redactată, cu rubrici diverse, cu ingenioase numere tematice și texte care ilustrau toate genurile, cu o grafică excelentă, revista are, de asemenea, colaboratori numeroși și de valoare atât din rândul scriitorilor consacrați, cât și al tinerilor în curs de afirmare. Faptul se verifică, de pildă, în cazul poeziei. În sumar intră poeme de V. Voiculescu (*A doua tinerețe, Lui Nicu Condiescu*), Ion Vinea (*Neurastenie*), Al. A. Philippide (*Părul*) și versuri ale unor autori mai tineri, care, în parte, vor reuși să se impună ca talente autentice: Dimitrie Stelaru, George Lesnea, Cicerone Theodorescu, Ştefan Stănescu, Constantin Bivolaru, Ion Ronda, Ana Luca ș.a. Lui Dimitrie Stelaru i se acordă o atenție deosebită. După o prezentare entuziastă făcută de Eugen Jebeleanu, unde este caracterizat drept „prieten al fantomelor din vis, mâhnit – dar și lipsit de gravitate – pelerin al singurătăților stranii, familiar al demonilor de pe tărâmurile lui Edgar Allan Poe”, Stelaru va figura frecvent la rubricile „Poeții tineri” și „Cartea cu poezii” (*Icar*, *Drumuri fără drumeți*, *Cadavrul de aur*, *Omul nou*, *Cei trei*, *Dinspre vest*, *Orbi* ș.a.). De semnalat este și inițiativa redacției de a alcătui periodic grupaje tematice: *Poeții și războiul*, *Poeții mării*, *Poezia primăverii*, *Poeții și toamna*, *Iarna în poezia românească*, în care sunt antologați autori din toate epocile, de la preromantici până la cei contemporani. O grijă deosebită de a armoniza tendințele, de a oferi texte variate, fie și retipărite, aparținând unor scriitori de prestigiu din generații diferite, se observă și în ce privește proza: Mihail Sadoveanu este selectat cu fragmente din *Divanul*

persian, cu povestirile *Meșter dulgher* și *Luna mănăstirilor*, Cezar Petrescu cu republicarea unui fragment din romanul *Întunecare* și cu două scurte nuvele (*Învierea omului* și *A zburat o pasăre neagră*), Victor Ion Popa cu fragmente din romanul *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu*, Gala Galaction cu notele de călătorie intitulate *În Arhipelag* și *La Mănăstirea Neamțu*, Ion Agârbiceanu cu povestirea *Întâiul zbor*. Lui G.M. Zamfirescu i se tipăresc postum proza scurtă *Constandin și nevasta lui, Ioana* și un text dramatic, singurul mai important existent în revistă (*Cântecul vieții*, 29/1939). La aceste nume se adaugă acelea ale unor autori aflați încă în căutarea propriei identități literare: Eusebiu Camilar, Vintilă Horia, Radu Boureanu, Lucia Demetrius, Pericle Martinescu, Ilarion Mateescu, Neagu Rădulescu ș.a. Ca în cazul poeziei, unii dintre tinerii debutanți, chiar premiați de **R.l.** (Alexandru Tzintzu, N. Ivanovici), nu au reușit să se impună ulterior. Incitantă și mereu la zi este secțiunea de publicistică, care include toată gama de texte posibile, de la nota polemică până la eseul de idei. O rubrică permanentă de cronică literară, „Pe margini de cărți", este susținută cu competență mai întâi de Octav Şuluțiu, apoi de Mircea Alexiu și de George Demetru Pan. Există și o rubrică de recenzii, „Cronica măruntă", foarte bogată. Din sumar nu lipsesc studiile tematice: Dan Petrașincu, *Femeile în literatura românească*, N.I. Herescu, *Eminescu și clasicismul* ș.a., nici evocările sau restituirile istorico-literare, aparținând fie lui Constantin Virgil Gheorghiu, fie cuiva care folosește pseudonimul Cronicar și dedicate unor personalități din trecutul mai îndepărtat (Dimitrie Cantemir, Şerban Cantacuzino, Gh. Asachi, N. Filimon) ori mai apropiat (Al. Davila, Panait Cerna, Ştefan Petică). Remarcabile sunt cele câteva articole cu caracter teoretic ale lui Ion Biberi (*Mesagiul unui cărturar*, *Scriitor și operă*, *Romancieri și critici*), ca și eseurile cu deschidere filosofică ale lui Mircea Eliade (*Adam pe Golgotha*, *Carnet de iarnă*, *Lucrurile de taină*, *Dintr-o antropologie*), Vintilă Horia (*Girolamo Savonarola sau Despre artă și religie*), Petru Manoliu (*Sensul și valoarea dorului*) și Septimiu Bucur (*Spre un neoumanism eroic*). Interesul revistei nu se îndreaptă numai spre cultura autohtonă, ci și spre cea universală. Astfel, „Cartea străină", rubrică al cărei titular este I.V. Costin, prezintă prompt unele noi apariții din alte literaturi, îndeosebi franceză și engleză, și consacră substanțiale medalioane unor scriitori, cu o interesantă predilecție pentru cei ruși și, în general, pentru spațiul slav (G.M. Ivanov scrie despre Leonid Andreev, Ján Kollár, Adam Mickiewicz, Taras Şevcenco, N.V. Gogol, Ivan Vazov). Preocuparea de a-i familiariza pe cititori cu literatura universală transpare, de asemenea, din abundentele traduceri, multe dintre ele foarte izbutite. Se disting versiunile lui Al. A. Philippide din creația unor poeți precum Hölderlin, Mörike, Rilke, Baudelaire, dar și tălmăcirile din alți autori: Racine, Dostoievski, Cehov, Nietzsche, Rimbaud, Tagore, Maiakovski, Oscar Wilde, Apollinaire, Kazantzakis ș.a. Originală și inspirată este ideea de a oferi simultan mai multe versiuni ale unor texte celebre, cum se întâmplă cu *Prefața* și *Albatrosul*, poemele lui Baudelaire, sau cu altele, aparținând lui Catul, Petrarca, Leopardi, Goethe ș.a. Această inovație nu este singulară în **R.l.**, ingeniozitatea și chiar spiritul experimental al redactorilor vădindu-se, bunăoară, în încercarea de a armoniza literatura cu ilustrarea ei plastică prin desene, inclusiv ale scriitorilor înșiși, prin fotografii, reproduceri de artă și caricaturi. Foarte expresive sunt, astfel, cele două pagini intitulate

Luminile și umbrele circului. Text și desen, al căror autor este Eugen Jebeleanu (8/1939), ca și întreaga rubrică „Cișmigiul cu sticleți”, în care Neagu Rădulescu „recenzează” prin admirabile desene umoristice cărțile unor cunoscuți scriitori. Gust, pricepere și mobilitate spirituală arată și rubricile speciale rezervate celorlalte arte: Virgil Gheorghiu susține comentariul muzical, scriind despre spectacole și despre mari muzicieni, N. Carandino și Traian Șelmaru urmăresc viața teatrală, George Nichita și Ion Zurescu dau cronici și eseuri despre artele plastice, iar un Kean și Victor Iliu asigură cronica cinematografică. Toate acestea alcătuiesc un sumar extrem de generos, care face din **R.l.** una dintre cele mai dense și mai valoroase publicații românești din perioada interbelică. Alți colaboratori: Gh. Brăescu, Profira Sadoveanu, Martha Bibescu, Jean Bart, Demostene Botez, Perpessicius, D. Iov, Ion Marin Sadoveanu, Vlaicu Bârna, Marcu Beza. ***I.M.***

ROMÂNIA LITERARĂ, săptămânal care apare la București începând din 10 octombrie 1968, editat sub egida Uniunii Scriitorilor și continuând „Gazeta literară” (1954–1968). Redacția îi cuprinde inițial pe Geo Dumitrescu (redactor-șef), Gabriel Dimisianu și Ion Horea (redactori-șefi adjuncți), Teodor Balș (secretar general de redacție), Al. Cerna-Rădulescu (secretar de redacție), Ion Caraion, Valeriu Cristea, S. Damian, Nicolae Jianu, Marcel Mihalaș, Adrian Păunescu, Gheorghe Pituț, Petru Popescu, Lucian Raicu, Constantin Țoiu. De-a lungul anilor componența redacției a cunoscut diferite modificări. De la numărul 5/1968 Nicolae Breban devine redactor-șef adjunct, iar de la numărul 20/1970 redactor-șef. De la numărul 11/1971 până la numărul 26/1988 director este George Ivașcu. Între numerele 31/1974 și 29/1977 revista are și un colegiu alcătuit din Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu. De la numărul 32/1988 este condusă de un consiliu redacțional coordonat de Dumitru Radu Popescu, președinte al Uniunii Scriitorilor. De la numărul 51/1989 până la numărul 13/1990 coordonarea este asigurată de un consiliu provizoriu format din Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Roger Câmpeanu. De la numărul 13/1990 director este Nicolae Manolescu. În 1995 figurează ca director adjunct Gabriel Dimisianu, ca redactor-șef Alex. Ștefănescu, iar ca secretar general de redacție Mihai Pascu. Din redacție au mai făcut parte, în diferite perioade și în diverse compartimente: Nichita Stănescu, Aurel Dragoș Munteanu, Octavian Barbosa, Andriana Fianu, Paul Goma, Magdalena Popescu, Valentin Silvestru, Viorel Burlacu, Tiberiu Tretinescu, Octav Minculescu, Cristina Anastasiu, Teodor Balș, Vasile Băran, S. Damian, Ioana Popescu (Creangă), Gheorghe Catană, Leonid Dimov, Constanța Buzea, Platon Pardău, Mihai Minculescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă, Adriana Bittel, Andreea Deciu, Marina Constantinescu, Ioana Pârvulescu, Ionela Stanciu, Luminița Corneanu, Ana Chirițoiu, Cosmin Ciotloș, Sorin Lavric, Angelo Mitchievici și, fără a fi menționați în casetă, Mircea Grigorescu, Sorin Titel, Marcel Mihalaș, Dana Dumitriu, Virgil Mazilescu, Mircea Iorgulescu, Ștefan Agopian. De la numărul 20/1992, **R.l.** este editată de Grupul de Publicații Topaz, iar de la numărul 31/1993 de Fundația România Literară și de Agenția de Publicitate Topaz, aceasta din urmă retrăgându-se începând cu numărul 39–40/1993, când pe frontispiciu figurează ca director general al Fundației Nicolae Manolescu și ca editor și Ion Rațiu (până la numărul 23/1995). Au mai sprijinit editarea revistei Fundația Soros pentru o Societate Deschisă (până în 1997), Fundația pentru o Societate Deschisă România (din 1998), Editura Național (redactor-șef Violeta Borzea, de la numărul 2/2001) și Fundația Anonimul (de la numărul 8/2002). Continuând în mod direct „Gazeta literară”, dar revendicându-se de la prestigioasa tradiție a revistelor omonime apărute sub direcția lui Vasile Alecsandri (1855), Liviu Rebreanu (1932–1934) și Cezar Petrescu (1939–1940), **R.l.** a fost fondată la sfârșitul anilor ’60, într-o perioadă de relativ dezgheț ideologic și cultural, când realismul socialist agresiv își diminuase acțiunea și regimul comunist încerca să obțină adeziunea intelectualității și scriitorimii. Prin concentrarea numelor de critici de autoritate, prin prezența marilor scriitori ai perioadei și prin densitatea textelor literare de referință, **R.l.** trebuie socotită cea mai importantă revistă din perioada comunistă. Există o diferență între cele două etape de existență literară în comunism, dată de înăsprirea sau relaxarea condiționărilor politice, dar și de abilitatea cu care scriitorii știu să-și negocieze un spațiu de libertate în paginile revistei. Astfel, în perioada octombrie 1968–septembrie 1971, sub directoratul lui Geo Dumitrescu și apoi al lui Nicolae Breban, **R.l.** este o

revistă destul de liberală, deschizând discuții care ar fi fost imposibil de imaginat doar cu câțiva ani mai înainte. Tinerii critici ai revistei (Matei Călinescu, Eugen Simion, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, G. Dimisianu, Mircea Iorgulescu) afirmă în mod repetat importanța autonomiei esteticului, ducând ample polemici fie cu vechii marxiști, acum apărători ai „polivalenței”, fie cu adepți anticălinescieni ai „metodei” în critică, care chestionează dreptul criticii de a fi o artă. Chiar în primul număr al revistei Lucian Raicu proiectează ideea de „spirit critic” ca ilustrând o „natură deschisă, intens receptivă și polivalentă [...], rezultatul unui preaplin lăuntric animat de semnale prea diverse spre a putea conduce la valorificări practice imediate în ordinea creației, obligat de aceea să se consume în repezi exteriorizări și în reacții acute, de o specifică fervoare, răspunsuri patetice, pe durata unei clipe, la provocarea ce-i adresează opera literară”. Și tot aici Eugen Simion propune drept valoare esențială a criticii nu atât funcția ei pedagogică, ci aceea de adâncire, prin lectură, a intuițiilor operei: „Arta de a citi e o artă dificilă și, de ținem seama de recomandările unui critic francez, singura, adevărata artă de a citi e a reciti”. În același număr inaugural Marin Preda publică eseul *Spiritul primar agresiv și spiritul revoluționar*, reluat ulterior în volumul *Imposibila întoarcere*, care acuză direct cenzura regimului de a fi stânjenit dezvoltarea firească a artelor. În alte numere se face un proces deschis al realismului socialist („dogmatismul” anilor ’50), în special în seria de interviuri realizate de Adrian Păunescu cu scriitori tineri sau cu reprezentanți ai orientării, precum Dan Deșliu sau Nina Cassian, care „abjură” de la vechile lor convingeri. Sunt discutate în mod repetat cazuri de cenzură, precum cel al unui poem din volumul *11 elegii* de Nichita Stănescu, în 1966, sau al interzicerii antologiei de poezie modernistă realizate de Nicolae Manolescu în 1968. Al. Ivasiuc scrie eseuri care, prin marxismul lor nonconformist, par subversive față de obtuza ortodoxie partinică, pledând, între altele, pentru înțelegerea dimensiunii politice a romanelor contemporane care au această deschidere, precum *Intrusul* de Marin Preda. Adăugând aici mesele rotunde organizate de Nicolae Breban despre „misiunea criticii” sau despre „mesaj”, se obține profilul unei reviste deschise, polemice, dinamice, străduindu-se să sporească spațiul de dialog al culturii literare într-un moment care pare să prefigureze o dorită libertate a cuvântului și o întărire a statutului literaturii. Autoritatea scriitorului, inclusiv sub raport etic, este ilustrată într-un text al lui Marin Preda din noiembrie 1968 care elogiază forța simbolică a literaturii: „Opera de artă dă naștere la o temere superstițioasă, ca în fața unei zeități, despre care dușmanul ei știe că odată creată nu mai poate fi distrusă”. După înlocuirea lui Nicolae Breban de la conducerea revistei prin George Ivașcu (Breban oferise un interviu ziarului „Le Monde”, critic la adresa „tezelor din iulie” ale lui Nicolae Ceaușescu cu privire la reconvertirea partinică a culturii), această atitudine de polemică deschisă cu „dogmatismul” este înlocuită printr-o acomodare pasivă și o rezistență puțin zgomotoasă, de durată, la ingerințele ideologice ale regimului comunist. Prima sau primele pagini sunt de obicei „sacrificate” unor elogii obligatorii partidului sau cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu, în timp ce restul revistei rămâne cât mai puțin contaminat de discursul oficial. În această perioadă, până în decembrie 1989, a face cronică literară de cursă lungă, cu obiectivul de a menține, fără compromis, standardele estetice de

judecată a operelor literare capătă o semnificație politică. Faptul este dovedit de replicile polemice date în chip repetat de către criticii de la **R.l.** (Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu) unor adversari de la reviste mult mai obediente ideologic, precum „Luceafărul" sau „Săptămâna culturală a Capitalei", care susțineau naționalismul comunist de nuanță protocronistă, în efortul de a confisca ideologic spațiul public intelectual; autorii de la **R.l.** se plasează astfel, din nou, pe poziții liberale, refuzând instrumentalizarea ideologică frauduloasă a trecutului. Se rețin cronicile „curajoase", care joacă un rol hotărâtor în posteritatea operelor comentate; astfel, trebuie menționată recenzarea elogioasă a romanului *Bunavestire* de Nicolae Breban de către Nicolae Manolescu în 1977, în condițiile în care romanul fusese supus unei întâmpinări ostile de la nivelul oficialităților, sau devoalarea, în 1979, tot de Nicolae Manolescu, a plagiatului lui Eugen Barbu în romanul *Incognito*. După cum trebuie semnalat, în noiembrie 1980, în plină epocă de polemică cu calomniatorii de la „Săptămâna", un eseu al lui Eugen Simion care reflectează asupra „profesiunii de scriitor" pornind de la apariția lui în literatura română a secolului al XIX-lea, pentru a conchide că trebuie „ca el, scriitorul, să se respecte și să respecte opera celorlalți. Nu cunosc cazul niciunui scriitor care să fi rămas în literatură prin urile lui abjecte, înjositoare. Și nu mai cred în niciun chip că opera veritabilă (acolo unde există) poate scuza, la infinit, omul mai prejos de talentul său". Pe lângă apărarea valorii estetice, revista se ilustrează prin afirmarea unui discurs „rezistent" față de dogmele regimului, în forme adesea aluzive, „esopice", cu caracter marcat literar. Alexandru Monciu-Sudinski publică, în 1972–1973, interviuri semitrucate cu oameni ai muncii care dau vieții în uzină un aer de carnaval grotesc; titularii de rubrică reușesc uneori să înregistreze, în formă aforistică, atmosfera morală a anilor '80. De pildă, în 1986, Ana Blandiana scria în rubrica sa, „Atlas": „M-au înspăimântat de când mă știu oamenii care știu să tacă", cei pentru care „tăcerea este mai convenabilă, mai precaută decât cuvântul". Pentru astfel de debușee de gândire liberă, chiar în forme mascate, **R.l.** a ocupat, în anii dinaintea lui 1989, o poziție semnificativă politic pentru un public larg, chiar dacă, în contextul existent, o astfel de poziție nu putea fi în vreun fel asumată. Cu rubrici variate și echilibrate, cu o bună distribuire a diferitelor genuri în cuprinsul ei, cu inițiative redacționale uneori interesante și având colaboratori de primă mărime, **R.l.** și-a asumat statutul celei mai importante publicații culturale a perioadei. Faptul că, în ciuda concesiilor la care a fost obligată, a izbutit să nu ignore criteriul valorii și să adune în paginile sale contribuții ale celor mai de seamă scriitori se observă cu ușurință în cazul tuturor genurilor literare găzduite cu generozitate în paginile sale. Se publică versuri inedite de Lucian Blaga, B. Fundoianu ș.a., poeme ample de Al. A. Philippide și Miron Radu Paraschivescu, numeroase poezii ale lui Eugen Jebeleanu, pagini sau grupaje întregi semnate de autori din toate generațiile, cu viziuni și stiluri diferite, ceea ce a permis să se ofere o imagine globală și vie a liricii românești contemporane. Din această panoramă nu lipsesc poeții afirmați încă din perioada interbelică, precum Victor Eftimiu, Demostene Botez, Radu Boureanu, Virgil Gheorghiu, Maria Banuș, Mihai Beniuc, nici cei care debutau în preajma celui de-al doilea război mondial, pentru a se consacra ulterior, ca Ion Caraion, Ştefan Aug. Doinaș, Geo Dumitrescu, Dimitrie Stelaru, Ştefan Roll, Nina Cassian ș.a. Sunt prezenți mai ales cei din generațiile '60 și '70, pe care **R.l.** a înțeles să îi încurajeze și să îi susțină în mod stăruitor: Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Mircea Ivănescu, Cezar Baltag, Leonid Dimov, Ion Horea, Cezar Ivănescu, Eta Boeriu, Virgil Mazilescu, Tudor George, Adrian Păunescu, Florin Mugur, Mihai Ursachi, Florența Albu, Gheorghe Pituț, Aurel Gurghianu, Aurel Rău, Victor Felea, Petre Stoica, Ioan Alexandru, Ileana Mălăncioiu, Marius Robescu, Gabriela Melinescu, Nora Iuga, Angela Marinescu, Adrian Popescu, George Alboiu, Dorin Tudoran, Vasile Petre Fati ș.a. La fel de felurită, abundentă și adeseori de bună calitate este proza nouă, care și-a găsit în **R.l.** unul dintre spațiile predilecte de manifestare, revista fiind o rampă de lansare a unor prozatori importanți și a unor opere ce s-au impus ulterior. Aici au putut fi citite pentru prima oară ample fragmente din scrierile unora din cei mai de seamă romancieri români contemporani: Marin Preda (*Delirul*), Constantin Ţoiu (*Galeria cu viță sălbatică* și *Obligado*), Gabriela Adameșteanu (*Dimineață pierdută*), Sorin Titel (*Melancolia*), Augustin Buzura (*Orgolii*, *Refugii* ș.a.), Mircea Ciobanu (*Istorii*), Eugen Barbu (*Săptămâna nebunilor* și *Ianus*), Dana Dumitriu (*Prințul Ghica*) ș.a. La acestea se adaugă fragmentele de roman, nuvelele și schițele altor

prozatori, între care Norman Manea, Bujor Nedelcovici, Teodor Mazilu, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, Eugen Uricaru, Petre Sălcudeanu, Virgil Duda, Radu Petrescu, Dinu Săraru, Maria-Luiza Cristescu, Radu Tudoran, Vasile Andru, Mihai Sin, Ştefan Agopian, Alexandru Vlad, Ioan Groșan. Încă de la început s-a acordat, de asemenea, atenție prozei autobiografice, memoriilor, jurnalelor și corespondențelor inedite. Aici sunt restituite, între altele, *Însemnările zilnice* ale lui Titu Maiorescu (în mai multe numere din 1968), un fragment de autobiografie bacoviană (46/1975), extrase din jurnalul lui Gala Galaction (37/1977), *12 scrisori inedite* ale lui Ion Barbu (37/1979). Deși cu o frecvență mai redusă, dramaturgia nu este nici ea absentă din sumarul **R.l.**, unde se regăsesc de-a lungul vremii fragmente din piese de teatru ale lui M. Eminescu (*Decebal*, poem dramatic inedit, 12/1976), Nicolae Labiș (*Camera de la mansardă*, tot inedit, 52/1981), Marin Sorescu (*A treia țeapă*), Ion Băieșu, D.R. Popescu, Ion Brad, Paul Everac, Paul Anghel ș.a. În afara sectorului ei beletristic propriu-zis, **R.l.** a avut totdeauna o substanțială secțiune de critică și istorie literară, la care și-au adus contribuția nume cunoscute și apreciate, deseori beneficiind de rubrici speciale, uneori decenii de-a rândul. Cronica literară a fost ținută mulți ani de Nicolae Manolescu, dar tot cronici au publicat frecvent Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Eugen Simion, Lucian Raicu, S. Damian, Mircea Iorgulescu și Magdalena Popescu. Revista a oglindit însă mersul literaturii și în diferitele ei secțiuni de recenzii, organizate pe genuri („Poezia", „Proza", „Critica") sau pe alte criterii, ca în cazul celei destinate debutanților și al cărei titular a fost ani la rând Laurențiu Ulici („Prima verba"). Printre cronicari și recenzenți s-au mai numărat Florin Manolescu, Dumitru Micu, Ov. S. Crohmălniceanu, Ilie Constantin, Dan Cristea, Sorin Titel, Dana Dumitriu, Viola Vancea, Alexandru Paleologu, Doina Uricariu, Ion Bogdan Lefter, Dan C. Mihăilescu, Mihai Dinu Gheorghiu, Constantin Ciopraga, Mihai Drăgan, Andrei Corbea, Ioan Holban ș.a. Istoria literară se regăsește atât în paginile dedicate, îndeosebi în momente aniversare, unor autori, unor publicații, unor curente sau grupări, cât și în glosele unor istorici literari ca Al. Piru (rubrica „Disociații"), Şerban Cioculescu (al cărui „Breviar" a constituit multă vreme unul dintre punctele de atracție ale revistei), Z. Ornea. Demne de amintit sunt nu numai rubricile ce se ocupă de actualitatea imediată, ci și cele rezervate comentariilor mai ample, precum „Lecturi intermitente" de Perpessicius, „Considerații confortabile" și „Din întâlnirile lecturii" de Al. A. Philippide, „Fragmente critice" de Eugen Simion, ori discutării, încinse uneori, a unor probleme teoretice sau a unor opere controversate („Opinii", „Confruntări", „Polemici") și abordării din felurite unghiuri a unei bogate tematici istorico-literare, semnatari fiind Liviu Rusu, Georgeta Horodincă, I. Negoițescu, Silvian Iosifescu, Adrian Marino, Romul Munteanu, Alexandru Duțu, Irina Mavrodin, Gelu Ionescu, Mircea Martin, Al. Călinescu ș.a. O secțiune critică valoroasă a **R.l.** este și aceea dedicată literaturilor străine, cărora li se acordă un spațiu destul de larg și care au avut parte, la rândul lor, de rubrici speciale, cum ar fi „Ce e nou în cultura…", „Cronica traducerilor" (cu contribuții de Petru Popescu, Edgar Papu ș.a.), devenită apoi „Cartea străină" (ținută în anii '70 de Nicolae Balotă). Deschiderea orizonturilor anunțată de programul inițial a avut loc însă, chiar cu dificultăți, și în perioada comunistă și s-a împlinit în **R.l.** nu numai prin comentarea cărților apărute în românește, ci și prin găzduirea unui număr impresionant de traduceri. Deși câteodată conjuncturale, impuse de diversele evenimente politice – de pildă, vizitele în străinătate ale lui Nicolae Ceaușescu erau marcate în mod automat de publicarea unor tălmăciri din literaturile țărilor vizitate –, ele au avut meritul de a-l familiariza pe cititor cu spații culturale mai puțin cunoscute, de a-i propune noi nume din literatura lumii. De pildă, prin **R.l.**, în primul rând, cititorul român a putut citi fragmente din operele în vogă ale romancierilor sud-americani: Gabriel Garcia Márquez (*Toamna patriarhului*), Ernesto Sábato (*Abaddón, exterminatorul*), Mario Vargas Llosa (*Războiul sfârșitului lumii*) ș.a. Relevante și aproape imposibil de antologat sunt tălmăcirile din poezia lumii, spectrul autorilor și literaturilor fiind foarte larg. Totuși, câteva exemple, doar dintre moderni și contemporani: rusul Serghei Esenin, italianul Eugenio Montale, americanul Carl Sandburg, mexicanul Octavio Paz, spaniolul Jorge Guillén, grecul Odysseas Elytis, francezul Saint-John Perse, senegalezul Léopold Sédar Senghor, sârbul Vasko Popa. Nu lipsesc însă nici noi versiuni românești ale unor opere celebre (de exemplu, *Faust* de Goethe, în transpunerea lui Ştefan Aug. Doinaș). Printre traducători figurează, de asemenea, Romulus Vulpescu, Paul Alexandru

P455

ROMÂNIA LITERARĂ

săptămînal de literatură și artă

14

P5119

În acest număr:

Omagiu lui Perpessicius:

Semnează: Al. ROSETTI, Șerban CIOCULESCU, Edgar PAPU, D. PĂCURARIU, Matei CALINESCU

Realitate și simbol în proza lui Al. Philippide

Acad. prof. Petre CONSTANTINESCU-IAȘI: Scriitorii militanți și cuvîntul partidului

O jumătate de mileniu de cultură românească

Etnogeneză, continuitate și permanență istorică

Spre sintezele critice

Georgescu, Francisc Păcurariu, Ion Roman, Pericle Martinescu, Antoaneta Ralian, Petre Solomon, Micaela Ghițescu, Grete Tartler, Mihail Nemeș, Andrei Ionescu ș.a. La această deschidere contribuie totodată unele interviuri în exclusivitate cu personalități precum scriitorii André Malraux, Saul Bellow, Alejo Carpentier sau criticii francezi Marcel Raymond, Jean Rousset, Roland Barthes, interviuri care, din perspectiva timpului, ținând seama de existența „Cortinei de Fier", pot apărea ca mici evenimente în anii '70, când au fost luate (ca și acela din 1981 cu Mircea Eliade). O notă distinctă o dă revistei și existența unor așa-zise „rubrici de autor", care, în timp, au conferit **R.l.** nu numai un plus de interes, ci și culoare. Identificându-se cu personalitatea titularului lor, acestea își au fiecare propriul stil și propria tonalitate inconfundabilă, chiar dacă pot fi incluse, după conținut, în câteva categorii. Unele cuprind, de obicei, mici eseuri de factură lirică („Ideograme" de Cezar Baltag), critică („Carnet '70" de Matei Călinescu), literar-meditativă („Privirea lui Orfeu" de Dan Laurențiu, „Scrisori Provinciale" de Ștefan Bănulescu), filosofico-ideologică („Rostirea filosofică" și apoi „Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței" de C. Noica, „Pro domo" de Alexandru Ivasiuc), iar altele găzduiesc tablete în care lirismul și reflecția morală, uneori parabolică, se îmbină potrivit unei formule personale („Trapez" de Geo Bogza, „Atlas" de Ana Blandiana). Nu mai puțin incitante sunt rubricile cu un caracter informativ și cultural mai larg, menite să reflecte fenomenul viu al literaturii: „Proiecte literare", destinată unor interviuri prospective, prin care se sondează laboratorul de creație al unor scriitori; „Confesiuni literare", rezervată rememorărilor la care sunt invitați autori din generațiile mai vechi; „Viața literară", „Șantier", unde se includ majoritatea notelor și anunțurilor despre actualitatea literară imediată; „Atelier literar", „Poșta redacției", „Voci din public", care mențin legătura concretă cu cititorii și cu aspiranții într-ale literaturii. Rubricatura complexă a revistei e completată de secțiuni în care sunt relevate și discutate intens problemele legate de evoluția limbii și de cultivarea ei („Cronica limbii", „Limba noastră", la care contribuie excelenți specialiști ca D. Macrea, Al. Graur, Iorgu Iordan, Theodor Hristea, G.I. Tohăneanu, Al. Niculescu, Gh. Bulgăr, Ștefan Badea, Valeria Guțu Romalo) sau să consemneze și să analizeze aspecte ale vieții artistice din țară ori din lume. Astfel, la rubrica „Teatru" și la „Cronica dramatică" scriu N. Carandino, Valentin Silvestru, Ludmila Patlanjoglu, la „Cinema" sau „Cronica filmului" între principalii semnatari figurează D.I. Suchianu, Florian Potra, Ecaterina Oproiu, Ioana Creangă, dar și scriitori ce dețin minirubrici ingenioase și atractive, cum sunt Radu Cosașu („Telecinema") și Romulus Rusan („Flash-back"), la rubrica „Muzică" Radu Stan, George Bălan, Alfred Hofmann, Iosif Sava, Liviu Dănceanu, la „Plastică" sunt prezenți Virgil Mocanu, Radu Ionescu, iar rubrica „Radio" este susținută de Ioana Mălin (Antoaneta Tănăsescu). Note și informații variate mai cuprind secțiunile „Meridiane", „Prezențe românești" (despre cultura română în lume), „Revista revistelor". După 1989 **R.l.** caută să își definească un nou profil în condiții de libertate a cuvântului, revendicând pentru intelectuali și scriitori rolul de analiști și critici ai prezentului. O vreme, la începutul anului 1990, se face auzită dorința întoarcerii scriitorilor la uneltele lor și a conservării autonomiei esteticului, mult timp ocultată în vremea dictaturii. În scurt timp însă, echidistanța politică nu mai poate fi menținută și apar clivaje în interiorul vechii echipe critice, mai cu seamă pornind de la gradul de aplicabilitate a „criteriului etic" în judecarea literaturii scrise în comunism. Scriitorii revistei se angajează, în orice caz, în favoarea democrației și a promovării gândirii critice și a valorilor liberale. Fac acest lucru editorialele de pe prima pagină ale lui Nicolae Manolescu, dar și rubricile de atitudine civică și comentariu politic „Tribuna ideilor politice", „Ochiul magic", susținută tot de Nicolae Manolescu, „Contrafort" a lui Mircea Mihăieș, „Cronica melancoliei" a Ilenei Mălăncioiu, „Contur" și „Pupat toți Piața Universității" ale lui Dorin Tudoran, „Mic dicționar" a lui Mihai Zamfir,

„La microscop” a lui Cristian Teodorescu. Problematizante, polemice și uneori pamfletare, textele acestora s-au focalizat atât asupra trecutului totalitar, cât și asupra agitatei actualități social-politice postcomuniste, fiind adesea extrem de critice față de puterea nou instaurată și față de democrația tulbure și deficientă din anii de după 1989. Una dintre temele importante ale revistei în anii ’90 este aceea a scăderii prestigiului culturii într-o perioadă de pierdere a busolei valorice, pierdere manifestată, între altele, prin confruntarea cu „cenzura economică” asupra presei literare. În timp, neajunsurile unei societăți concurențiale, în care divertismentul devine o industrie, iar cultura majoră își pierde o parte din public, sunt tot mai des evocate în paginile revistei. Cu toate acestea, primul deceniu postcomunist este mai curând unul al dezbaterii trecutului, pe fondul unei puternice ofensive a memoriei și a memorialisticii. Trecutul recent este rediscutat, comentate fiind scăderile etice ale unor scriitori clasici, nu întotdeauna în mod echilibrat; disensiunile exilului românesc sunt uneori aduse în față în mod neavenit. Nici trecutul mai îndepărtat nu este scutit de polarizare și receptări distorsionate, pe fondul apariției unor evenimente editoriale îndelung așteptate. După 1989 are loc o explozie a publicării de scrieri memorialistice, care înainte erau supuse unei cenzuri și mai drastice decât cele pur literare sau nu puteau să apară fie din pricina caracterului lor liber, „de sertar”, fie pentru că autorii lor trăiau în exil. Din această categorie fac parte paginile de jurnal ale lui Octavian Paler, Dumitru Ţepeneag (*Un român la Paris*), Ion Ioanid (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*), notele de călătorie ale lui Gheorghe Ursu (*Europa mea*), dar și memorialistica extrem de incitantă a lui Alexandru George (*Sfârșitul unei iluzii*), Adrian Marino (*Viața unui om singur*), Ștefan Cazimir, Arșavir Acterian ș.a. Literatura originală publicată în această perioadă reflectă maturizarea generației ’80, insuficient reprezentată în deceniul anterior, dar care își ia revanșa în deceniul al zecelea prin poeții Florin Iaru, Marta Petreu, Ioan Moldovan, Liviu Antonesei, Aurel Dumitrașcu, Bogdan Ghiu, Alexandru Mușina, Liviu Ioan Stoiciu, Magda Cârneci, Paul Daian, Dorin Popa, Andrei Zanca, Ion Stratan ș.a., prezenți alături de scriitori apăruți după 1989, aparținând promoției nouăzeciste sau generației 2000: Simona Popescu, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Daniel Bănulescu, Cristian Popescu, Ioan Es. Pop, Vasile Baghiu, Nicolae Coande, Judith Meszaros, Dan Bogdan Hanu, Andra Rotaru, Claudiu Komartin, Marius Ianuș, V. Leac ș.a. **R.l.** îi publică acum nu numai pe prozatorii din generațiile mai vechi, ci și pe George Cușnarencu, Dan Grădinaru, Marian Ilea, Alexandru Vlad, Petru Cimpoeșu, Ioan Groșan, Radu Aldulescu, Alexandru Ecovoiu, Dan Stanca. Cronicarii literari ai noii etape de existență a revistei sunt, alături de consacrații Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Gheorghe Grigurcu, Alex. Ștefănescu, autorii nouăzeciști, între care Tudorel Urian, Romanița Constantinescu, Ioana Pârvulescu; li se adaugă nume noi, precum douămiiștii Luminița Marcu, C. Rogozanu, Daniel Cristea-Enache, Marius Chivu, Andrei Terian, Alex Goldiș, Marius Miheț, Simona Vasilache, Antonio Patraș, Raluca Dună, Cosmin Ciotloș ș.a. Trebuie spus că, totuși, unii critici aparținând generației 2000 au avut o prezență episodică la **R.l.**, puțini dintre ei scriind pentru o perioadă mai lungă în paginile revistei. Istoria literară este reprezentată acum îndeosebi de Z. Ornea, Ion Simuț, G. Pienescu, Răzvan Voncu („Cronica edițiilor”), Ion Scurtu („Restituiri”). Li se alătură, cu eseuri, Ion Vartic, Virgil Nemoianu, Al. Paleologu, Alexandru George, Adriana Bittel, George Pruteanu, Vladimir Tismăneanu, Horia-Roman Patapievici, Laszlo Alexandru. Au existat, temporar, și rubrici mai specializate, cum a fost „Lecturi eminesciene” a lui Petru Creția, în care prestigiosul editor a restituit și comentat o serie de poezii din manuscrisele lui Eminescu (1992). Tot de restituiri au parte și alți scriitori, clasici, precum C. Negruzzi (poeme inedite, 25/1991), sau moderni, ca Dimitrie Stelaru (48/1991). Pe un plan mai general, notabile sunt și dezbaterile inițiate periodic fie cu prilejul apariției unora dintre cele mai importante istorii literare publicate după 1989 (a lui I. Negoițescu, N. Manolescu și Laurențiu Ulici), fie cu ocazia unor importante aniversări literare sau apariții editoriale, precum, de exemplu, în anul 2000 când este publicată corespondența inedită Mihai Eminescu–Veronica Micle. După anii 2000 o noutate o reprezintă dezvăluirile de la rubrica „Scriitori în arhiva CNSAS”, unde, mai ales sub semnătura Ioanei Diaconescu, sunt restituite documente despre personalități ce au fost, într-un fel sau altul, ținta Securității (Mircea Vulcănescu, N. Steinhardt, V. Voiculescu, Petre Țuțea, Dinu Pillat, Radu Gyr, Ion Petrovici, Sandu Tudor, Lucian Blaga – 4/2007, Mircea Eliade – 32 și 33/2007, Emil Cioran, Ernest Bernea,

Ștefan Baciu, Alexandru Marcu, Marin Preda, A.E. Baconsky). Noi rubrici critice sunt deținute acum de Alex. Ștefănescu („La o nouă lectură", „Zoom critic"), Mihai Zamfir („Plecând de la cărți"), Gheorghe Grigurcu („Semn de carte"), Lucian Raicu („Scrisori de la Paris"). Rubrica „Păcatele limbii" va fi ținută, la un înalt nivel, de Rodica Zafiu. Recomandările de carte străină vin de la Grete Tartler, Andreea Deciu sau Felicia Antip, în timp ce, ca urmare a deschiderii post-1989, apar rubrici privind noile contacte culturale, precum „Scrisori portugheze" și „Tropice surâzătoare" ale lui Mihai Zamfir. Scriitorii publică tablete în serial, unele de lungă durată, precum „Prepeleac" de Constantin Ţoiu, „Cronica optimistei", „Cronica pesimistei", „Despre literatură cu bucurie" de Ioana Pârvulescu, „Din Cartea cu fleacuri", „Curs practic de cenzură literară", „Însemnări" de Livius Ciocârlie, „Viață literară" de Dan C. Mihăilescu, „Puzzle" de Gabriel Chifu. Ca scriitor invitat, Emil Brumaru publică săptămânal poeme sub titlul generic „Cerșetorul de cafea". După 1989 numelor mai vechi de colaboratori li se alătură, la cronica dramatică, Marina Constantinescu, la cronica de film Eugenia Vodă și Angelo Mitchievici, la „Cronica plastică" Tudor Octavian și Pavel Șușară, la „Cronica ideilor" Sorin Lavric. Deși a îndurat înainte de '89 „sufocanta apăsare a directivelor și a cenzurii comuniste", **R.l.** a năzuit să fie „un far uneori mai palid, mai șters, mai anemic, abia pâlpâind, împresurat de beznă și cețuri cum era", dar, oricum, creator al unui „spațiu al luminii", secretul fiind „întemeierea pe spiritul critic normal" (Mircea Iorgulescu, *Spiritul „României literare"*, 39–40/1993). Revista a beneficiat și de o remarcabilă ilustrație fotografică, datorată în mare parte lui Ion Cucu și lui Vasile Blendea. ***I.M., D.Mn.***

ROMÂNIA LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ, revistă apărută la București, săptămânal, de la 26 februarie 1895 până la 15 februarie 1896 și de la 1 ianuarie până la 15 martie 1897. Condusă de Panait Macri, anunțat ca secretar de redacție, publicația grupează numeroși colaboratori, cu scopul de a constitui o nouă direcție literară, independentă de influența revistelor la care aderau marii scriitori ai epocii („Literatorul", „Vieața" ș.a.). Încercarea va eșua, ca atâtea altele făcute de Panait Macri, prolific organizator de reviste și cercuri literare. Printre autorii de publicistică politică și culturală se numără C. Dimitrescu-Iași, semnatarul unei suite de articole dedicate esteticii (*Frumosul muzical*, *Instinctul frumosului* ș.a.), Cincinat Pavelescu (*Cestiuni literare*), Ludovic Dauș și doctorul Al. Suțu, care studiază psihologia personajelor lui Shakespeare (*Psihologia morbidă*). Lui C. Stamati-Ciurea i se tipăresc mai multe nuvele, între care *Stafia*, cu proză colaborează și V. Grigorescu-Elvir, Anton Bacalbașa (*Din viața militară. Fatme*), Gh. Bengescu-Dabija, V.A. Urechia. Poeții revistei sunt Cincinat Pavelescu, C. Cantilli, Ludovic Dauș, N. Burlănescu-Alin și C. Bucșan. ***R.Z.***

ROMÂNIA MARE, revistă apărută la București, săptămânal, între 17 ianuarie și 14 august 1915, având ca redactori pe Axente Banciu, A. Dobrescu, G. Giuglea, Voicu Nițescu, I.U. Soricu. De la numărul 5 subtitlul este „Ziar ardelenesc". Intenționând să pledeze „cu neînfrântă credință cauza Ardealului" și să contribuie la „desăvârșirea înfrățirii sufletești între fiii aceleiași națiuni", **R.M.** publică mai ales articole pe teme istorice și de politică națională, fără a neglija însă cu totul literatura. În paginile ei pot fi citite versuri populare sau aparținând unor autori ca Aron Cotruș (*În țara morții*), George Gregorian, Ioan Al. Bran-Lemeny, I.U. Soricu (semnatar și al unui fragment din drama *Doamna munților*), Ovidiu Hulea, o proză inedită a lui Emil Gârleanu (*Dragoste de patrie*) și traduceri din Petőfi Sándor și Alphonse Daudet. ***I.M.***

ROMÂNIA MARE, publicaţie apărută la Bucureşti, din 8 iunie 1990, sub conducerea lui Eugen Barbu, în calitate de director, și a lui Corneliu Vadim Tudor, ca redactor-șef. Subintitulată „săptămânal absolut independent", revista se definește polemic în peisajul publicistic de la începutul anilor '90, în raport cu toate tendințele politice și culturale ale momentului. Sincronă, prin chiar data apariției, cu reprimarea manifestațiilor din Piața Universității din iunie 1990, **R.M.** se delimitează atât de noua putere postdecembristă, cât și de vocalele forțe ale opoziției. În contextul tulburărilor sociale care au marcat perioada de tranziție după căderea regimului totalitar, ea resuscitează un discurs aflat în prelungirea liniei oficiale a naționalismului din ultimul deceniu comunist, legitimându-se prin reafirmarea patriotismului, amenințat de relativizarea valorilor și de deriva reperelor într-o societate în schimbare. „Emblema imprimată în antetul revistei noastre transpune codificat idealul unității naționale, evocă

platforma noastră de suflet, slujirea aspirațiilor românilor de pretutindeni", subliniază Corneliu Vadim Tudor într-o notiță privitoare la însemnele care decorează frontispiciul publicației (*Emblema noastră*, 5/1990). În esență, practică o politică de restaurație, ultraconservatoare, orientată spre reabilitarea unor valori marginalizate de noul regim, unde intră de-a valma reprezentanți ai nomenclaturii sau ai instituțiilor de putere, scriitori oficiali sau simboluri culturale canonizate de propaganda comunistă. Temele, stilul vehement, recursul la vituperație sau pamflet amintesc de „Săptămâna culturală a Capitalei", publicație de la care **R.M.** moștenește o formulă editorială, atacul neobosit al adversarilor literari și politici, precum și un cerc de colaboratori, între care se numără Mircea Micu, Dan Zamfirescu, Paul Everac, Romulus Vulpescu sau Edgar Papu. Atitudinea corozivă vizează cam toate tendințele de reformă și democratizare a societății românești în care sunt implicați intelectuali, de la Grupul pentru Dialog Social și Europa Liberă, până la conducerea Uniunii Scriitorilor sau la miniștrii culturii după 1989. Specifică e însă dubla articulare a programului revistei, definită, pe de-o parte de gesticulația polemică și contestatară, și de cealaltă parte de caracterul restitutiv și de retorica pioasă față de patrimoniul național. **R.M.** ocupă, din această perspectivă, un loc distinct în contextul publicistic al tranziției, prin afirmarea unor repere culturale fundamentale, însă cu conștiința marginalității acestora, ca valori identitare periclitate. O mitologie a clasicității traduce acest program cultural, prin recuperarea elementelor centrale din canonul spiritualității naționale și prin monumentalizarea lor resentimentară, într-un spirit înrudit cu cel al protocronismului. „Marii scriitori, coloșii literari" (Florica Mitroi, 24/1990) sunt de altfel evocați constant în paginile revistei. Criticând opțiunile nou înființatei edituri Humanitas, Corneliu Vadim Tudor face apologia „clasicilor spiritualității românești, Nicolaus Olahus, Cantemir, Hasdeu, Odobescu, Eminescu, Xenopol, Iorga, Pârvan, Blaga" (3/1990). Ilustrativă pentru orientarea clasicizantă a publicației rămâne colaborarea lui Edgar Papu, sistematică în primii ani. Cele mai multe sunt articole despre excepționalitatea marilor scriitori naționali în raport cu patrimoniul cultural universal: *Marele Ion Creangă* (8/1990), *Din nou despre Eminescu* (9/1990), *Alecsandri și spiritualitatea noastră* (11/1990). Alte texte, precum *Transilvania și monumentalitatea românească* (6/1990), *Eternitatea limbii române* (25/1990) sau *Latinitate* (50/1991), sunt menite să ilustreze caracterul specific al artei și literaturii românești. În aceeași linie se situează tentativa de a reda prin literatură un profil mentalitar identitar. Astfel, *Rezerve afective* (19/1990) demonstrează, prin exemple literare, disponibilitatea afectivă a românilor, după cum *Tradiția blestemului, urmare a nedreptăților* (41/1991) sau *Motivul prăbușirii cosmice – Cantemir și Eminescu* (43/1991) reconstituie un imaginar al suferinței naționale, ca reacție defensivă în fața agresiunilor străine. Un ciclu intitulat *Universul românesc*, anunțat printr-un prim articol în numărul 44/1991 și continuat prin *Albul românesc* (46/1991) sau *Albastru de Voroneț* (47/1991) își propune să „cuprindă integral un dat atât de complex ca fenomenul românesc". Ocazional, Papu semnează și medalioane ale unor personalități: *Aniversare Brâncuși – 115 ani de la naștere* (39/1991), *Nicolae Titulescu – continuator culminant al tradiției creatoare românești* (49/1991). Dincolo de obsesia clasicității, cultura funcționează pentru **R.M.** ca un blazon de noblețe și o carte de vizită. În locul actualității politice, prima pagină este rezervată pentru semnalarea unor aniversări sau comemorări culturale. Numărul din 11 ianuarie 1991 îl sărbătorește pe Tudor Vladimirescu („Domnul Tudor"), numărul din 15 martie 1991 aniversează împlinirea a 200 de ani de la apariția *Supplex Libellus Valachorum*, iar numărul din 22 martie 1991 comemorează Răscoala din 1907 sub titlul *Măria Sa Țăranul. Lecția marii Răscoale din primăvara anului 1907*. Tot aici se publică poezie în format de antologie (Mircea Dem. Rădulescu, Nicolae Labiș, Justin Ilieșiu ș.a.), traduceri din literatura universală (Anna Ahmatova, W.B. Yeats, Caroline Elisabeth Sarah Norton ș.a.) sau scurte excerptări din autori români, sub titlul „Actualitatea clasicilor": Simion Bărnuțiu, Mihai Eminescu, Mihail Kogălniceanu, un fragment din *Deșteptarea României* (11/1990), un altul din publicistica lui G. Călinescu, *Evreii* (55/1991) ori din aceea a lui Camil Petrescu, *Ce e de făcut* (1059/2010) etc.. În interiorul revistei, scriitorii migrează între mai multe pagini și rubrici. Cea mai veche și mai longevivă dintre acestea este „Polemici. Controverse. Atitudini" (începând din numărul 21/1990). Colaborări literare mai apar sub titlul „Cetatea" (pentru scurtă vreme, în cursul anului 1992), „Bijuterii literare" (din 1993) și „Lecturi la lumina ceaiului" (din 2001). Printre colaboratori

se numără Ion Lăncrănjan, Dumitru Bălăeț, Radu Theodoru, Romulus Vulpescu, Ileana Vulpescu, Paul Everac, Mihai Pelin, Leonard Gavriliu, Dan Zamfirescu, Mihai Ungheanu, Vasile Băran, Vasile Rebreanu. În general, contribuțiile scriitorilor sunt reacții vehemente sau articole de opinie legate, în primii ani, de viața literară și de activitatea Uniunii Scriitorilor, și apoi, în mod constant, de actualitatea politică. Apar astfel numeroase intervenții acide ale lui Eugen Barbu (*Dughenizarea României*, 28/1990, *Literatura de sertar*, 29/1990, chiar un serial cu tipologii corozive, *Galeria monștrilor*), Ion Lăncrănjan (*Dincolo de orice limită*, 7/1990, *Scindarea culturii românești*, 9/1990), Romulus Vulpescu (*Nedumeriri*, 25/1990) dar și, în numărul 42/1991, o reacție a Amitei Bhose față de starea studiilor de indianistică, sub titlul *Rușine să le fie! O mare profesoară din India devine victimă a bandei care terorizează cultura română*. Pe măsură ce gruparea revistei se afiliază politic, paginile de cultură virează spre istoria literară: sunt restituiri, materiale de arhivă, documente inedite sau prezentări istoriografice. Se publică memoriile lui Nichifor Crainic extrase din *Zile albe, zile negre*, fragmente din volumul Emiliei Șt. Milicescu, *Cenușa și balsamul amintirii* (*Delavrancea – primar al Bucureștilor*, *Învingători și învinși în opera lui I. Al. Brătescu-Voinești*), evocări ale anilor ’50: *Memoriile poetului Ion Gheorghe*, care reabilitează în plan literar generația proletcultistă, și amintirile lui George Sbârcea, *Idolii din tinerețe*, referitoare la viața literară din perioada „Tribunei”. Pe lângă unele inedite (cum e confesiunea Mărgăritei Miller-Verghy adresată lui I.E. Torouțiu, *Cum am tradus pe Eminescu*, apărută în mai multe numere din 1998, sau ultimul interviu al lui Gheorghe Eminescu, publicat în numărul 48/1991), se republică studiul lui Valeriu Papahagi din 1935 despre *Aromânii și rolul lor economic în trecut* sau articolul lui Nichifor Crainic, *Elogiu lui Octavian Goga*. Textele de literatură originală sunt puține sau nesemnificative. Prozele lui Eugen Barbu, *Mausoleul* (1–13/1990), *Raderea în cap a maimuței sau epoca stoarcerii și a împuținării oaspeților* (începând cu numărul 175/1993), prezentată ca o parabolă politică inedită care îl viza pe Nicolae Ceaușescu, sunt scrise înainte de 1989. Dacă în domeniul poeziei cele mai multe texte sunt reeditări sau scrieri ale unor debutanți minori, **R.M.** publică în schimb, în 1999–2000, două serii de micromonografii lirice: Mircea Micu, *Dicționar parodistic de la A la Z* și George Alboiu, *Anul 2000 și poezia română*. Prin colaboratori permanenți sunt asigurate câteva rubrici constante, chiar dacă revista nu are propriu-zis cronică specializată: George Sbârcea și Doru Popovici semnează articole de muzicologie, Titus Raveica scrie texte filosofice de vulgarizare și creionează, sub titlul „Memoria amfiteatrelor”, profiluri ale unor personalități din mediul universitar, Paul Suditu are contribuții de istorie literară. În afara paginilor culturale, revista dedică sporadic ample dosare pentru celebrarea unor scriitori apropiați. Este prezentată ca eveniment literar dispariția lui Ion Lăncrănjan (*Funeraliile unui scriitor național*, 40/1991), aniversarea lui Eugen Barbu din 1991 (37–38/1991) și, ulterior, moartea acestuia în 1994 (*Funeraliile naționale ale marelui scriitor Eugen Barbu*, 167/1997), dar și sărbătorirea la 85 de ani a lui Gellu Naum (525/2000). ***A.Td.***

ROMÂNIA MUNCITOARE, publicație care apare la Paris, lunar, între ianuarie 1952 și mai 1961. Redactor este Eftimie Gherman, iar director girant Auguste Callois, apoi Eftimie Gherman. Într-un *Cuvânt înainte* se menționează că publicația apare din inițiativa unui „mănunchi de sindicaliști din mișcarea muncitorească liberă” și că va fi „purtătorul de cuvânt al sindicalismului și socialismului român, mișcare desființată azi în țară, unde domnește o sângeroasă dictatură […] care, în numele mișcării muncitorești, asuprește poporul român”. **R.m.** își propune să adune „fără nici un spirit sectar, pe toți acei ce vor să pună temelie nouă României muncitoare, României de mâine”. Virgil Ierunca a avut un rol important în orientarea acestei „reviste sociale și politice a sindicaliștilor în exil”, cum era subintitulată, spre aspectele culturii: „Din pricina mea, care o redactam de la prima până la ultima pagină, s-ar fi putut intitula mai curând «România intelectuală»” (Virgil Ierunca). Publicație de atitudine anticomunistă și antisovietică, menită să supună atenției românilor din exil procesul de degradare politică, socială și culturală din țară, **R.m.** acordă acestor aspecte aproape întregul spațiu publicistic, divizat în rubrici permanente sau de mai scurtă durată: „Situația în România”, „Buletinul de știri”, „Aspecte din RPR”, „Cultura RPR-istă”, „Fapte diverse”, „Sovrom-portrete”, „Fapte și însemnări”, „Revista presei” (românești – din țară, din exil – și străine) ș.a. De la numărul 71/1957 Virgil Ierunca inaugurează rubrica „Antologia rușinii”, care va face carieră în presa exilului, semnalând, prin

textele citate, treptata abdicare și compromisurile oamenilor de cultură față de regimul comunist. În primul an de apariție textele publicate, cu excepția celor memorialistice, sunt nesemnate. Începând cu numărul 14/1953 rubrica „Situația politică” e asigurată de Grigore Gafencu (*Moartea lui Stalin*, *Depoziția d-lui Grigore Gafencu* – în procesul de la Berna ș.a.); i se alătură Eftimie Gherman, Gabriel Bădărău, N.I. Herescu, Octavian Nandriș, N.A. Gheorghiu. Editorialele lui Virgil Ierunca, a cărui prezență sub semnătură începe în 1956 (înainte de această dată alte editoriale și articole neiscălite îi aparțin, după cum publicistul consemnează mai târziu în jurnalul său), vizează aspecte și evenimente majore din lupta anticomunistă, precum procesul de la Berna al tinerilor contestatari români (*Singurul verdict*) sau revoluția ungară. Editorialele **R.m.** evaluează alteori efectele lipsei de rezistență a scriitorilor români față de regimul comunist (*Ideofilii de la București*), regim privit cu multă luciditate: „Nu există un singur ideal pe care această revoluție să nu-l fi trădat, nici o speranță pe care să n-o fi spulberat, nici un adevăr pe care să nu-l fi exilat. Comunismul a devenit, după o rătăcire de 40 de ani într-un pustiu fals revoluționar, o adevărată ortodoxie a degradării omenești” (*După 40 de ani*). Fermitatea tonului și spiritul critic caracterizează și articolele din rubricile culturale: *Unde e conștiința scriitorilor români?*, *Domesticirea lui Geo Bogza*, *Când Mihail Ralea reconsideră pe Ibrăileanu*, *Bocitoarele lui Stalin* (despre Maria Banuș, Dan Deșliu, Eugen Frunză ș.a.), *O nouă invenție. Literatura vulgară*, *Atunci când „Scânteia” răsfoiește „Viața românească”*, *„Cronica de familie”* – titluri din rubrica „Cultura RPR-istă”. O galerie de necruțătoare „sovrom-portrete” reține, alături de fizionomiile unor lideri comuniști, și pe aceea a „candidatului Sadoveanu” ori pe cele ale lui G. Călinescu, Camil Petrescu, Mihai Beniuc, Miron Radu Paraschivescu, Laurențiu Fulga, Geo Bogza ș.a. Rubricile „Fapte și întâmplări” sau „Note”, de asemenea consacrate culturii, au în vedere și literatura exilului românesc. Comentariul *Vintilă Horia și Premiul Goncourt* consemnează momentul în care „literatura română s-a aflat la loc de cinste și de scandal. De cinste, prin atribuirea Premiului Goncourt pe 1960 scriitorului exilat Vintilă Horia pentru emoționantul jurnal imaginar al lui Ovidiu la Tomis. De scandal, prin campania deșănțată dezlănțuită de Legația Republicii Populare Române de la Paris, cu ajutorul Partidului Comunist Francez, împotriva scriitorului român ce refuzase să privească măcar spre mâna întinsă a aceleiași Legații”. De asemenea, sunt prezente însemnări referitoare la interesul presei franceze pentru unul din cei mai cotați scriitori din România care „alesese libertatea” (*Petru Dumitriu și „Judecata de Apoi”)*, relatări cu privire la publicațiile Societății Române de la Roma, recenzii despre traducerile operelor scriitorilor români, revistele românești din exil etc. Sporadic, în paginile **R.m.** se poate întâlni și literatură propriu-zisă, precum „antipoemul” *Libertate, libertate* de Alexandru Busuioceanu, tipărit pe prima pagină în numărul ce aniversa un an de la revoluția din Ungaria, sau *Fabula fabulelor* de Tudor Arghezi, text cu transparente aluzii la realitățile românești, tipărit cu mențiunea „extras fără comentarii din «Viața românească», ianuarie 1955”. ***M.P.-C.***

ROMÂNIA MUZICALĂ, revistă apărută la București, lunar, între 1 martie 1890 și 15 decembrie 1904. Director și proprietar este profesorul Const. M. Cordoneanu. Pentru partea literară figurează ca redactori V. Grigorescu-Elvir, autor de cronici dramatice (*„O scrisoare pierdută” de I.L. Caragiale*, *„Cerșetorul” de I.I. Livescu* ș.a.), de note istorice vizând Teatrul Național din București și de versuri (*Sărmana copilă*, *Toamna* ș.a.), Ilie Demetrescu-Ghiocel (semnează și Ilig), titularul rubricii „Convorbiri teatrale” și cronicar dramatic (*„Legatarul universal” de I. Regnard*, *„Sapho” de Armand Silvestre*, în prelucrarea lui V.A. Urechia, *„Saul” de Al. Macedonski și Cincinat Pavelescu* ș.a.), N. Țincu și Iuliu I. Roșca. Au mai colaborat Emil I. Critzman (cu articole și cronici dramatice), Th. Aguletti (cu nuvele), Șt. C. Dumitrescu (Stecedum), N.G. Rădulescu-Niger (cu proză și versuri), Petre Dulfu (poezia *Viziune* ș.a.), Gh. Bengescu-Dabija (*Virtute* ș.a.). G. Coșbuc a publicat aici poezia *Cântec*. Cea mai mare parte a revistei este rezervată însă muzicii și vieții muzicale românești, analizată cu profesionalism și, mai mereu, cu obiectivitate. C.M. Cordoneanu este autorul a numeroase comentarii dedicate actualității muzicale bucureștene. Astfel, relatează despre primele concerte ale lui George Enescu, susținute la București (*Concertul Enescu*) sau la Viena (*George Enescu*). De la Iași Titus Cerne trimite contribuții istorice având ca subiect cele dintâi manifestări muzicale la noi, note privind activitatea Conservatorului și multe cronici. ***R.Z.***

ROMÂNIA NOUĂ, revistă apărută la Craiova, săptămânal, de la 13 noiembrie 1905 la 2 noiembrie 1908; ultimul număr iese la 10 februarie 1911. Subintitulată „Organ național-liberal”, publicația dispune de o rubrică în care sunt incluse cronici teatrale și de alta intitulată „Litere – arte – științe”, prin care publicul este ținut la curent cu mișcarea literară și artistică din țară și din străinătate. Aici A. Zaman semnează comentariul *Cum s-a născut poezia*, iar E.P. Eftimiu evocă personalitatea bardului de la Mircești (*La mormântul lui V. Alecsandri*), alți colaboratori fiind I. Strelicescu și Marius Metzulescu. Capitolul cel mai rezistent este cel al traducerilor, care cuprinde versiuni din scrieri aparținând lui Alphonse Daudet, Ar. Charpentier, Catulle Mendès, Ivan Turgheniev, L.N. Tolstoi, Henryk Sienkiewicz, Jókai Mór (*Vis și viață*) ș.a. ***M.Pp.***

ROMÂNIA NOUĂ, publicație apărută la București, săptămânal, de la 1 februarie 1920 la 16 octombrie 1921, ca supliment literar și artistic al cotidianului cu același nume. Pe prima pagină sunt prezentați, în fiecare număr, un scriitor din trecut și un autor contemporan. În sumar intră poezie de Nichifor Crainic, Ion Barbu (*Driada*, *Măcel*, *Gest*, *Hierofantul*, *Cercelul lui Miss*), V. Voiculescu (*Amintirea*), Aron Cotruș (*Din fumul ăstor vechi cetăți*, *Dezrobire*), Tudor Vianu (*Câmpie și seră*), Ion Pillat, Ion Minulescu (*Nihil*, *Nocturnă*), Vladimir Streinu (*Ateul*, *Romanță*), Perpessicius, George Gregorian, Dem. Bassarabescu, Claudia Millian, George Mihail Zamfirescu, D. Nanu, G. Rotică, Mircea Dem. Rădulescu, Mihail Sorbul (care publică și teatru). Proza este semnată de Ion Dragoslav, Artur Gorovei, Carol Ardeleanu, Al. Cazaban, N.N. Beldiceanu, Alfred Moșoiu, V. Demetrius, Ion Marin Sadoveanu (*De șase luni*), Ioan Adam, Alexandru Bilciurescu, Vasile Savel ș.a. Se publică eseuri, cronici și recenzii de D. Nanu, Adrian Hurmuz, George Alexian, Tudor Şoimaru, Ion Barbu (*Dualismul psicologiei ariene*, 24/1921), Alfred Moșoiu. La rubrica „Mișcarea literară” D. Nanu și Alfred Moșoiu trec în revistă titlurile și manifestările literare din străinătate, iar „Colindând prin expoziții” cuprinde cronici plastice semnate de Alfred Moșoiu și A. Agnese. Nu sunt neglijate nici traducerile: Şerban Bascovici tălmăcește, în mai multe numere, din *Istoria naturală* a lui Jules Renard, sunt prezenți cu transpuneri D. Caselli, Ştefan Demetrescu (din Maupassant), Elena Farago (din Verhaeren), Ion I. Ciorănescu (din Lamartine), C. Nedelescu-Zlotești (din Camões, Bernardin de Saint-Pierre), Ion N. Petrescu. Se traduce și din Chateaubriand, Hugo, Marcel Prévost, Alphonse Daudet, Pierre Loti, L.N. Tolstoi, Henryk Sienkiewicz. ***Al.F.***

ROMÂNIA NOUĂ, publicație apărută un timp zilnic, la Cluj între 7 noiembrie 1933 și 19 aprilie 1938, apoi la Sibiu între 7 octombrie 1940 și 24 mai 1941 și la Cluj – Sibiu de la 7 septembrie 1944 la 17 martie 1945; de la numărul 28/1941 apare săptămânal. Director: Zaharia Boilă; redactor responsabil: Paul Boilă; din 1940 prim-redactor este Nicolae Buta, iar din 1945 director devine Victor Iancu. Deși în subtitlu se autodefinește ca „independent”, ziarul are o vădită orientare național-țărănistă, declarată deschis chiar în primul număr, unde se spune: „Militām în cadrele și în ideologia ortodoxă a Partidului Național Ţărănesc”. Această adeziune se manifestă îndeosebi în publicistica social-politică, dar transpare și din conținutul rubricilor culturale. Sub titluri generice care au variat de-a lungul anilor: „Culturale – artistice – literare”, „Sociale – culturale – artistice”, „Literare – artistice – culturale”, rubricile caută să ofere o informație bogată și să cultive valorile tradiționale, mai cu seamă pe cele transilvănene, fără a cădea însă în regionalism. Astfel, pe lângă nenumărate note și articole despre conferințe, expoziții, spectacole de teatru, despre reviste și cărți, despre activitatea unor asociații (de pildă, Astra), sunt inserate frecvent medalioane și texte comemorative consacrate unor personalități ca Ioan Inocențiu Micu-Klein, George Coșbuc, Vasile Pârvan, Andrei Mureșanu, Paul Zarifopol, G. Ibrăileanu, Gib I. Mihăescu, G. Bogdan-Duică, Liviu Rebreanu, Cincinat Pavelescu ș.a. Se dezbate problema relațiilor interculturale dintre români și maghiari, cehi, polonezi, francezi, se comentează poezia populară, se abordează cu pertinență, uneori și cu o pornire polemică, tema raportului dintre tradiție și actualitate. Între publiciștii culturali foarte activi sunt Titus Bunea, I.C. Mălin, Olimpiu Boitoș, care folosește și pseudonimul S. Florea, Iosif E. Naghiu. Se reiau câteva poeme de Aron Cotruș (*Horia*, *Căpetenia*), se publică versuri de Al. Popescu-Negură (prezent constant în 1940 și 1941), Ovidiu Hulea, Ioanichie Olteanu, Vasile Flueraș ș.a., dar un loc special i se acordă prozei. Pot fi citite atât însemnări de călătorie

sau memorialistice, cum sunt cele aparținând lui Augustin Tătaru, I.C. Mălin, A. Bochișiu, Corneliu Coposu, Victor Papilian (*Cu steagul înfășurat. Amintiri de la evacuarea Clujului*, 1940–1941), cât și nuvele sau romane. Se cuvin menționate nuvelele premiate și tipărite în urma unui concurs lansat de ziar: Pavel Dan, *Iobagii*, Victor Papilian, *Se dezmorțesc sufletele*, și Septimiu Sever, *Temnițele Clujului. Din însemnările unui popă român*. De la numărul 1/1933 până la numărul 46/1935 e publicat în foileton romanul *Vâltoarea*, al unui autor ce semnează Eugeniu de Herbay (probabil un pseudonim). Emil Isac colaborează cu un scurt eseu intitulat *Intermezzo liric*, Ion Breazu contribuie cu articolele *Literatura contimporană din România* și *Viața literară românească în Ardealul de după Unire*, Iosif E. Naghiu comentează producțiile unor poeți precum Maria Cunțan, iar Olimpiu Boitoș, care e și recenzentul principal al **R.n.**, acordă o atenție aparte operei lui Lucian Blaga. Traducerile, în schimb, sunt mai rare: poezia *Pilsudski* a polonezului Julian Tuwim în tălmăcirea lui Aron Cotruș și câteva proze transpuse din limbile italiană și franceză. În seria din 1944–1945 pot fi întâlniți Lucian Blaga cu articolul *Amintiri despre Titulescu*, Ion Pillat cu poezia *Steaua*, ca și principalii membri ai Cercului Literar de la Sibiu: Radu Stanca (*Sibiu – Cetatea umbrelor. Mic ghid literar*, *Anul literar 1944*), Ştefan Aug. Doinaș (*Odă patriei*), I. Negoițescu și Nicolae Balotă. Alți colaboratori: Mihail Pop, Octavian Şireagu, Emil Nicolescu, Petre Pascu, N. Carandino, Emil Zegreanu. ***I.M.***

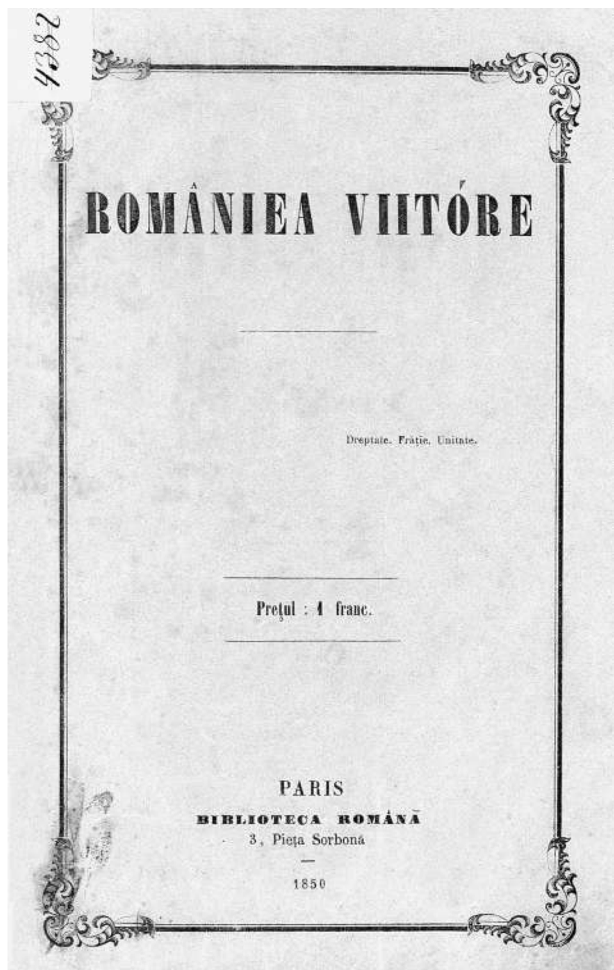
ROMÂNIA NOUĂ ILUSTRATĂ, revistă apărută la București, lunar, din martie 1928 până în februarie 1932. Fondator este Emil I.V. Socec, iar directori René C. Polysu, Victor Bradu Ghițulescu. Este o publicație tip „magazin”, elegantă, bogat ilustrată, cu un aspect modern. Sunt reproduse texte de M. Eminescu, Th. D. Speranția, N. Pora și sunt creionate portrete ale unor personalități (Gh. Mirea, Frederic Storck, I. Al. Brătescu-Voinești, Arthur Verona, D. Paciurea, Vasile Alecsandri, Theodor Aman, Victor Babeș, Camil Ressu, Iuliu Maniu, Nicolae Leonard, Oscar Han, Nicolae Titulescu, Gh. G. Mironescu). Sunt puse în discuție probleme de arhitectură, de protecție a naturii și a mediului, de folclor (*Legendele Argeșului*), apar comentarii despre spectacole de balet, muzică de operă, expoziții de artă, curse de mașini etc. Sporadic se publică proză (Margareta Bradu). N. Pora, care semnează cronici de teatru, comentează, de pildă, piesa *Cleopatra* de N. Iorga. O rubrică semnificativă se numește „Ungurii nu dorm!”, în care sunt trecute în revistă manifestări iredentiste, revanșarde. Frecvent, publicația se ocupă de familiile regale ale Europei și de formațiunile politice ale puterii. ***V.T.***

ROMÂNIA PITOREASCĂ, revistă apărută la București, lunar, din ianuarie 1972; după 1989 se consideră succesoarea publicației omonime fondate în 1933. Inițial redactor-șef este Ioan Crăciun, iar secretar general de redacție Corneliu Simionescu. De la numărul 4/1972 redactor-șef devine Pop Simion, iar de la numărul 5/1972 redactor-șef adjunct e Toma George Maiorescu, căruia i se alătură ulterior Augustin Sandu. Din 1990 componența redacției se modifică sensibil, redactor-șef fiind Anda Raicu, redactor-șef adjunct Alexandru Condeescu și, începând cu numărul 12/1990, Traian Caraciuc, iar secretar general de redacție Mihai Ogrinji, căruia îi succedă Dan Constantinescu și Luminița Bănescu. De la numărul 1/1994 Anda Raicu devine director al publicației, iar Mihai Ogrinji redactor-șef. Din redacție au mai făcut parte, ca redactori-șefi adjuncți, Constantin Priescu (2003–2005), Mihai Vasile (2008–2010), Camelia Manea (2010), iar ca secretar general de redacție Nicu Jianu (2010). **R.p.** și-a schimbat de câteva ori și subtitlul, de la „Revistă lunară de turism” la „Turism, ecologie, cultură”, de la „Revistă lunară de turism fondată în 1933”, la „Revistă lunară fondată în 1933” și „Revistă de turism fondată în 1933”. Din 1974 are ediții în limbile engleză, franceză, germană și rusă. Începând cu numărul 1/1992, trece la format de ziar și editează un supliment intitulat „Montana”. Menită să promoveze „frumusețea meleagului străbun, pitorescul naturii și armonia realităților românești” (articolul *Drum bun!*, 1/1972), revista a avut și deschidere spre cultură, încercând să accentueze dimensiunea spirituală a imaginii turistice a țării. Faptul se reflectă chiar în rubricile sale: „Creion”, apoi „Homo viator”, ce cuprinde scurte editoriale, evocări și însemnări de Pop Simion, „Vatra”, „Datina și dorul”, „Etnos și dăinuire”, consacrate obiceiurilor și tradițiilor populare românești (ultima rubrică fiind

susținută de Vasile Vetișanu), „Ochiul cinematografic”, al cărei titular a fost multă vreme Romulus Rusan, „Limba noastră-i o comoară”, semnată, în perioada 1988–1990, de Dan Slușanschi, „Musafirul nostru”, unde pot fi citite interviuri cu Al. Rosetti, Al. Balaci, Corneliu Baba, Eugen Barbu, George Macovescu, Ion Biberi, Ionel Pop, „Dicționar «România pitorească»”, unde intră, între altele, succinte prezentări ale unor scriitori: Andrei Mureșanu, Alecu Russo, Iulia Hasdeu, Dora D'Istria ș.a. Din punct de vedere literar, cele mai importante sunt însă rubricile „Pastel” și „Lecturi”. În prima se oferă spațiu fie unor versuri (Victor Eftimiu, Ana Blandiana, Zaharia Stancu, Adrian Păunescu, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Virgil Teodorescu, Cicerone Theodorescu, Leonid Dimov, Nina Cassian, Dan Deșliu ș.a.), fie unor tablete poematice (Ion Horea, Ion Lăncrănjan, Nicolae Dragoș, Gheorghe Tomozei, Daniela Crăsnaru, Eugen Barbu, Ion Caraion, Constanța Buzea ș.a.), iar a doua, aproape permanentă, conține în primul rând articole despre cărți de călătorie, dar și însemnări cu privire la volume de proză, poezie, eseuri, principalul recenzent fiind Emil Manu. Apar, de asemenea, și texte critice sau istorico-literare mai ample, îndeosebi cu ocazia unor comemorări: Francisc Păcurariu, *Centenarul Liviu Rebreanu*, Al. Raicu, *Liviu Rebreanu la centenar*, Anda Raicu, *Hasdeu – marele necunoscut*, *Ferește-te, lucrează, taci: Mateiu I. Caragiale*, *Eminescu la București*, Al. Piru, *Călinescu și Eminescu*, I.D. Marin, *Ipotești – soarta unei case* etc. După 1992 **R.p.** își pierde treptat interesul pentru literatură. Dintre cei care au contribuit la realizarea revistei foarte activi au fost, de-a lungul vremii, Nicolae Docsănescu, Anda Raicu, Ion Preda, Mihai Creangă, Valentin Hossu-Longin, Emilian Cristea, Traian Caraciuc ș.a. Printre colaboratori s-au aflat și Constantin C. Giurescu, Paul Anghel, Alexandru Andrițoiu, Emil Condurachi, Victor Kernbach, Florența Albu, Ioan Alexandru, Nicuță Tănase, Ion Buzași. ***I.M.***

ROMÂNIA TÂNĂRĂ, revistă apărută la Brașov, lunar, din mai 1942 până în decembrie 1943, sub direcția lui Ilie Hașeganu. Publicație de orientare tradiționalistă și, concomitent, de promovare a unor repere europene, **R.t.**, subintitulată „Îndreptar politic, economic, literar”, își susține programul prin versuri, articole, interviuri, traduceri, cronici și recenzii, revista revistelor. Poezia este ilustrată de Cornelia Buzdugan-Hașeganu, Radu Gyr, Al. Lungu, Lucian Valea, Mariana Moșoiu, iar istoria și critica literară de Ilie Hașeganu sau de I. Gârbacea. Sub titlul „Cărturarii și destinul neamului nostru”, se publică o anchetă la care răspund, între alții, Basil Munteanu (*Cărturarii și destinul neamului românesc*), C. Rădulescu-Motru (*Etnicul și continuitatea de destin*) și Simion Mehedinți (*O părere*). Traducerile ocupă un loc important, prin fragmentele din *Divina Comedie* de Dante tălmăcite de Const. Z. Buzdugan, prin versiunile lui Pimen Constantinescu din Carducci și Leopardi (*Către lună*, *Către sine însuși*), ale Corneliei Buzdugan-Hașeganu din Baudelaire, prin transpunerile realizate de Filomela Brătianu din Rilke (*Sub cunună de vis*). O rubrică se intitulează „Cronica Brașovului”, iar o secțiune consistentă a revistei se numește „Pagina studențească”. La „Cronici și recenzii” se prezintă cărți de Ion Pillat (*Împlinire*), Lucian Valea (*Întoarcerea lângă pământ*), Mihail Sadoveanu, Victor Vlad-Delamarina ș.a. Numărul 11–12/1943 e dedicat Marii Uniri din 1918, prin aceasta subliniindu-se continuitatea spiritualității transilvănene, greu încercată după Dictatul de la Viena. Revista se înscrie pe linia rezistenței prin cultură și a protestului deschis împotriva dezmembrării teritoriului transilvănean. ***M.Pp.***

ROMÂNIA VIITOARE, revistă apărută la Paris, într-un număr unic, în noiembrie 1850 (datată însă 20 septembrie 1850), editată de N. Bălcescu și de un comitet de redacție compus din C. Bălcescu, D. Brătianu, C.G. Florescu, Șt. Golescu, Gh. Magheru, V. Mălinescu, A. Paleologu, C.A. Rosetti și I. Voinescu II. Sosit din Transilvania în 1849, Bălcescu proiectează editarea unei publicații care să îi regrupeze pe conducătorii Revoluției de la 1848 aflați în exil și să le reorganizeze activitatea politică. După un an reușește să scoată de sub tipar **R.v.**, care, având ca deviză „Dreptate, frăție, unitate”, se deschidea cu o proclamație către poporul român, scrisă de Bălcescu, dar semnată de întregul comitet de redacție. Se publică studiul lui N. Bălcescu *Mersul revoluției în istoria românilor*, precum și alte articole politice legate de activitatea și programul exilaților. Aici apare pentru prima dată poemul în proză *Cântarea României*, cu o

Precuvântare a lui N. Bălcescu, în spiritul mistificărilor romantice opera fiind atribuită unui călugăr necunoscut. Revista mai cuprinde trei poezii, aparținând lui V. Alecsandri (*Cântec haiducesc*), D. Bolintineanu (*La o paseră trecătoare*) – ambele semnate cu inițiale – și lui G. Crețeanu (*Pompierii români*). **R.v.** și-a încetat apariția din lipsă de fonduri și din cauza agravării bolii lui Bălcescu. ***L.V.***

ROMÂNIA VIITOARE, gazetă politică apărută la Brăila din martie 1888 până la 23 mai 1890. Redactată de socialistul Th. C. Mănescu, publicația obține participarea unor tineri militanți, printre care Ion Catina, Zamfir Filotti, Panait Mușoiu și G. Ibrăileanu (Cezar Vraja). De altfel, singurul număr păstrat – în colecția Bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu” din Iași – este adresat „D-lui G. T. Ibrăileanu, Bârlad”. La acest număr Ibrăileanu colaborează două articole: *Propagandă vinovată* (semnat Cezar) și *Socialiști?* (iscălit Vraja), în care se combat predarea religiei în școală, precum și socialismul de fațadă. ***R.Z.***

ROMÂNIA VIITOARE, publicație apărută la București, lunar, între 15 noiembrie 1910 și mai 1914. Director este Alexandru A. Bădărău, politician conservator, susținător al fracțiunii democrate, condusă de Take Ionescu. Sumarul publicației în format caiet, cu număr de pagini variabil, care își schimbă anual sediul redacției, cuprinde mai ales articole de interes pentru difuzarea educației în societate, despre rolul învățătorilor și sprijinirea învățământului în sate. Printre colaboratori se află A.D. Xenopol (*Regenerarea economică a țărei*), Gr. Patriciu (*Piedicile culturei în masele populare*), Maria C. Buțureanu (*Ce ar putea face femeile pentru comuna lor*, *Partea femeii în educație*, *Dezacordul dintre școală și națiune*), C. V. Buțureanu (*Asupra alegerii unei cariere*), Ioan Clinciu (*Legăturile Românilor de dincoace și de dincolo de Carpați*, *Originea și dreptul proprietății la Români*, *Exproprierea și împroprietărirea*). Începând cu numărul 2/1912, Nestor Urechia ține „rubricile” – care în realitate sunt articole – de istorie compilativă: *Călători străini în țara noastră*, *Călători francezi în Țările Române*, *Bucureștii de altădată*. Poetul Th. D. Speranția își pune semnătura pe „anecdote” *(Cățelușa, Orchestră n-aveți, Șapte și cu nouă)* sau pe câteva „fabule” (*Apă la ficat* ș.a.), Vasile Militaru e publicat cu poeziile tradiționaliste *Pe câmp*, *Cică să te joci cu hoțul...*, tipărite cu mențiunea „din volumul ce va apare în curând”, Mircea Dem. Rădulescu dă versurile *În port...*, *Gara*, iar George Duma prelucrează poeme în stilul, declarat, al simbolistului Jean Moréas, în timp ce G.C. Costescu-Ris scrie, la un sfert de veac de la moartea ei, despre Iulia Hasdeu, „o apariție visătoare și supraomenească!”. Nestor Urechia publică fragmentul în proză *Stau de vorbă cu berzele*, parte din volumul în curs de apariție *Aripi și cântec*. Culegătorul de folclor C. Rădulescu-Codin transcrie o legendă (*Sfântu-Nicolaie*) și câteva cântece din Muscel. Purtătorul pseudonimului Simca inserează în paginile revistei balada unionistă *Rămurea de prun uscat...* („Când a sosi ceasul lui/ Și rândul românului/ [...] Din văzduhuri au să pice/ Cu năstrușnice lungi bice/ moldovean, muntean, oltean/ bănățean, bucovinean,/ crișan, maramureșan,/ Chinuitul ardelean”). În numărul 14/1914 V. Voiculescu semnează poezia *Eu nu mă lupt*,

subintitulată „fabulă”. **R.v.** mai cuprinde articole precum *Pictura bisericească* de D. Stănescu, *Expoziția de pictură Aristide Iliescu* de N. Panaitescu, *Artiști dispăruți: Constantin I. Stăncescu* și *Mișcarea artistică la noi* de George Dimitriu ș.a. ***C.M.B.***

ROMÂNIA VIITOARE, gazetă apărută la Ploiești, mai întâi săptămânal, apoi bilunar sau neregulat, de la 5 iunie 1914 până la 1 august 1916 și de la 15 ianuarie 1921 până la 10 februarie 1925, sub direcția profesorului D. Munteanu-Râmnic. Subtitlul primei serii, „Ziar de interes public, educație cetățenească și cultură națională”, devine în a doua „Foaie de interes public, educație națională și cultură generală”. Năzuind să contribuie la informarea și cultivarea cititorilor săi, **R.v.** cuprinde note, articole, documente istorice, texte literare diverse. Dintre colaboratori, cel mai important este N. Iorga, prezent cu poeme (*Un îndemn*), dar mai ales cu fragmente din piesele sale de teatru: *Tudor Vladimirescu*, *Contra patriei*, *Moartea lui Dante*, *Fiul pierdut*. Notabilă este, de asemenea, intenția redactorilor de a restitui unele scrieri inedite, cum se întâmplă în cazul lui Panait Cerna (*Sonet oriental*, câteva epigrame și fragmente din corespondență). În rest, revista găzduiește versuri sentimental-convenționale de George Voevidca, George Dumitrescu, D. Iov, Al. Iacobescu, articole istorico-literare sporadice (de pildă, *I.L. Caragiale ca elev* de G. Zagoriț) și traduceri din Maurice Maeterlinck, Sully Prudhomme ș.a. Alți colaboratori: Sergiu Cujbă, Apostol Culea, Romulus Demetrescu, V. V. Haneș, Const. Rîuleț, Sandu Teleajen, Virgil N. Duiculescu, P.P. Stănescu, Virgil Tempeanu, Cezar T. Stoika, Emil Bărbulescu. ***I.M.***

ROMÂNIA VIITOARE, revistă apărută la București, săptămânal, între 23 martie 1941 și 12 martie 1944, având ca director pe Titu Cureleanu, ca prim-redactor pe N.N. Crețu, iar ca administrator pe Victor Ionescu; de la numărul 53/1942 până la numărul 86–87/1943 director este I. Simionescu, iar de la numărul 1/1944 singurul nume ce apare pe frontispiciu este al prim-redactorului Al. Cerna-Rădulescu. În articolul-program *Rosturile acestei publicații* se declară adeziunea la doctrina naționalistă „pe linia continuității și în spiritul ilustrat de Bălcescu, Kogălniceanu, Eminescu, A.C. Cuza, Octavian Goga, Corneliu Codreanu și alții”, arătându-se că revista va fi „în serviciul naționalismului integral, nu însă în folosul cuiva, ci exclusiv al ideii”, cu aspirația de a deveni „un altar al doctrinei, dar cu acele garanții de intelectualitate care să evite și rătăcirile utopiei și exaltările urii”, „o tribună de românism, unde să se armonizeze tăria credințelor cu discernământul critic, pentru a studia și propune înfăptuiri serioase și durabile”. Deși, un timp, mai moderat decât acela al altor publicații similare din epocă (de exemplu, „Axa”), naționalismul practicat de **R.v.** capătă accente net antidemocratice, antisemite și chiar rasiste, mai ales în paginile de publicistică ideologică și social-politică, unde pot fi întâlnite titluri precum *Despotismul democratic* și *Arianismul românesc*. În acțiunea culturală a revistei orientarea naționalistă se dovedește mai echilibrată, important fiind cultul tradiției și al valorilor acesteia. Astfel, în rubrica „Profeți, luptători, ctitori” apar număr de număr medalioane dedicate unor personalități ale istoriei și culturii românești, începând cu Ştefan cel Mare și Mihai Viteazul, continuând cu cronicarii moldoveni, cu Avram Iancu și Tudor Vladimirescu și încheind cu Andrei Şaguna, B.P. Hasdeu, V. Alecsandri, M. Eminescu. Opțiunea tradiționalistă transpare și din pagina intitulată mai întâi „Însemnări culturale, artistice, literare”, apoi „Însemnări, cronici culturale, literare și artistice”, unde se publică sau se reeditează literatură propriu-zisă, comentarii, note și articole diverse. Printre semnatari se numără autori consacrați sau în curs de afirmare. De reținut e, în primul rând, prezența în sumar a textelor unor poeți cunoscuți, ca V. Voiculescu (*Inscripție pe o piatră de la Epidaur*), Ion Pillat (*Mi-e dragă amintirea…*, *Cină*, *Vestitorul*), Victor Eftimiu (*Vă port pe toți în mine…*), Aron Cotruș (*Horia*), Nichifor Crainic (*Prinos*), ca și a versurilor unora mai tineri, precum Emil Giurgiuca, George Dumitrescu, Virgil Carianopol, Agatha Grigorescu-Bacovia, ultimii doi fiind și cei mai constanți colaboratori în ce privește poezia. Mai slab ilustrată este proza, singurele texte menționabile aparținând lui Mihail Lungianu și lui Ion Gh. Carianopol (o scurtă biografie romanțată a lui Eminescu apărută în serial). Destul de modeste sunt, de asemenea, comentariile critice din cuprinsul paginii culturale. În afara unui fragment din eseul *Profetismul artei* al lui Nichifor Crainic, a unor articole precum *Alexei Mateevici, poetul Basarabiei* de C. Fierăscu și *Un învins: Traian Demetrescu* de Stelian Constantin-Stelian, pot fi citate un mic studiu al lui Nicolae Mihăilescu, *Eminescu economist*,

ca și relativ frecventele recenzii și cronici literare, scrise în primii ani de Gabriel Drăgan, Petre M. Mihăilescu, G. Banea, N. Ladmiss-Andreescu, iar în 1944 de câțiva scriitori care vor dobândi ulterior notorietate: Ion Caraion, Alexandru Lungu și Virgil Ierunca. Revista nu include decât rareori traduceri, notabile fiind versiunile unor poeme baudelairiene: *Viața anterioară*, *Visul unui curios* (traducător Ion Pillat) și *Vorbe de taină* (în versiunea lui Şerban Bascovici). Alți colaboratori: Constantin Barcaroiu, Ovid Caledoniu, George Păun, Ştefan Atanasiu, Cristofor Vitencu, Victor Hâlmu, N. Gherculescu, V. Copilu Cheatră, Emil Manu, Ion Potopin. ***I.M.***

ROMÂNIA VIITOARE, publicație apărută la Sibiu, cu o periodicitate variabilă, între 15 decembrie 1944 și 30 aprilie 1949. Director a fost mai întâi Mihai Kernbach (de la numărul 3/1944), apoi Petre Drăghici (de la numărul 1/1946), pentru ca în cele din urmă direcția să fie asigurată de un comitet (de la numărul 13/1947). Redactori responsabili: Cornel Retegan (de la numărul 42/1945) și Mircea Alexiu (de la numărul 104/1947 până la numărul 4/1948). Fondată în perioada ultimă a celui de-al Doilea Război Mondial, când România intrase deja în sfera de influență a URSS, gazeta are de la bun început o evidentă orientare prosovietică. În articolul *Lupta noastră* din numărul inaugural se afirmă că **R.v.** va fi o „tribună prin care poporul de pretutindeni e chemat să-și spună cuvântul" și că „va demasca și va lovi fără cruțare în toți aceia care sub diferite măști își manifestă gândurile criminale: legionari, fasciști, cu toții dușmani de moarte ai poporului". În starea de confuzie ideologică a momentului, publicația reușește să-și atragă inițial simpatia unor intelectuali ca Emil Petrovici, Liviu Rusu, Alexandru Roșca, Constantin Daicoviciu, care scriu editoriale și articole pe teme de actualitate. Colaborarea acestora încetează curând, iar în locul lor sunt cooptați câțiva scriitori consacrați sau în curs de afirmare. În paginile culturale, la rubricile intitulate „Cultură pentru toți", „Literare – culturale – artistice", „Literatură – artă – știință", „Şantier cultural", pot fi întâlnite semnăturile lui Mihail Sadoveanu (note de călătorie în URSS) și G. Călinescu (articolul *Arta și lumea*), ca și ale multor tineri autori talentați care au aderat, pentru un răstimp mai lung sau mai scurt, la noul curs politic și ideologic. Dacă prezența lui Radu Stanca e doar conjuncturală (poemul *Expediție* și eseul *Reeditându-l pe Caragiale*), nu același lucru se poate spune despre versurile lui Mihai Beniuc, Ioanichie Olteanu, Sașa Pană, Eugen Jebeleanu, Nina Cassian. Deși rămân la un nivel estetic decent, poemele lor (multe republicări) răspund aceleiași „comenzi sociale" căreia i s-au conformat și alte numeroase producții realist-socialiste popularizate aici, aparținând lui Marcel Breslașu, Petru Vintilă, A. Toma, Dumitru Corbea ș.a. Mai puțin marcată de tendențiozitate pare proza, poate și din cauza spațiului ceva mai redus care i se acordă. Sunt de reținut, în afara reluării unor fragmente din opera lui Mihail Sadoveanu, Gala Galaction și Victor Ion Popa, povestirile lui Mircea Alexiu (*Anticarul*, *Cartea condamnă, Ţigarea*), o nuvelă de Mircea Avram (*Întoarcerea la viață*) și mai ales prozele scurte ale lui Paul Constant, publicate în 1946–1947 aproape număr de număr. Extrem de „angajată", de un tezism tot mai strident e, în schimb, critica literară practicată în **R.v.** Cu o orientare mai degrabă filoslavă și prosovietică, așa cum o arată comentariile Elenei Eftimiu (*Recitind pe Dostoievski*, *O aniversare: Ana Karenina*, *Byron și Pușkin* ș.a.), sau „progresistă", cum lasă să se înțeleagă articolele lui Eugen Jebeleanu (*Din mica istorie a rezistenței scriitoricești*), Ion Biberi (*Condiția scriitorului în statul democrat*) și Mircea Mancaș (*Literatura „rezistenței"*), periodicul alunecă treptat într-un dogmatism agresiv, al cărui principal exponent a fost N.N. Munteanu, semnatar al unor texte cu titluri elocvente: *De la modernism la poezia nouă socială*, *Noua orientare a literaturii noastre*, *Paralelă între realismul socialist și clasicism* etc. Un caracter dirijat ideologic au și traducerile, criteriul de selecție a autorilor fiind apartenența la literatura rusă sau sovietică, participarea lor la mișcările de rezistență ori abordarea „progresistă" a tematicii sociale. Se tipăresc poeme de Mihail Lermontov, A.S. Pușkin, Vladimir Maiakovski, Petőfi Sándor, Ady Endre, Walt Whitman, Paul Éluard și proză de Maxim Gorki, Cehov, Alexei Tolstoi, Turgheniev, Ilya Ehrenburg ș.a. ***I.M.***

ROMÂNIA VIITOARE, revistă apărută la Paris, lunar în primul an, din martie 1951 până în decembrie 1953, ca buletin al tineretului național-țărănist din exil. Numărul inaugural are un profil mai afișat politic, dar nu lipsesc materialele cu un caracter cultural-artistic. Articolul de fond *Drumul nostru*, aparținând lui Preda Bunescu, dezvăluie o concepție publicistică destul de apropiată de aceea formulată în aceeași perioadă de Mircea Eliade, care

preconiza o rezistență românească prin cultură, deși coordonarea ideologică și financiară a buletinului aparținea grupării Constantin Vișoianu – Al. Cretzianu, în deschisă opoziție cu perspectiva Ligii Românilor Liberi, coordonată de generalul Nicolae Rădescu. George Ciorănescu, sub pseudonimul G. Timofte, înfățișează într-un comentariu polemic ceea ce el numește „condeie genocide", iar Nicolae Morcovescu aduce în dezbatere actualitatea lui André Gide tocmai în momentul în care marele scriitor intra în eternitate. În numărul din aprilie 1951 apar semnături noi: Nicoară Beldiceanu cu un material intitulat *Basarabia – pământ românesc*, Virgil Micu cu portretul *Constantin Stere* sau Theodor Cazaban cu un scurt eseu, *Democrația persoanei*. Un studiu erudit, intitulat *Climatul spiritual al cuceririi otomane*, cu numeroase trimiteri spre actualitatea imediată, începe Nicoară Beldiceanu în numărul din mai–iunie 1951. În același număr Anton Zigmund Cerbu recenzează *Mitrea Cocor* de Mihail Sadoveanu (*Cartea unui blajin îndoctrinat*), Nicolae Morcovescu relatează detaliat despre o conferință a lui Mircea Eliade, *Cultura română și orientalismul*, și analizează observațiile lui N.A. Berdiaev despre comunismul rusesc, H. Borza scrie articolul *Creștinismul, soluția crizei mondiale*, iar Leonid Mămăligă (L.M. Arcade) glosează despre marginalism și consecințele sale doctrinare. În septembrie 1951 intră în sumar un articol al lui Thedor Cazaban, *Falsele probleme din exil*, și un altul al lui Anton Zigmund Cerbu, *Întâlnirea tineretului european* (*Loreley*). Din cel de-al doilea an de apariție mai pregnant literar-culturale se dovedesc a fi numerele din iulie–august 1952 și din februarie 1953. Th. Cazaban se referă la comemorarea lui I.L. Caragiale și comentează volumul *Iphigenia* de Mircea Eliade, șapirografiat în Editura Cartea Pribegiei, în timp ce Nicoară Beldiceanu scrie articolele polemice *Consecințele politicii moscovite* și *Probleme de istorie românească*, N. Morcovescu e autorul articolului *Forma internă a exilului*, L.M. Arcade dă comentariul *Literatura mâinilor murdare*, vizând compromisurile comuniste, iar Aristide Burileanu are aici o cronică severă în marginea literaturii lui Constantin Virgil Gheorghiu. Din ultimul număr rețin atenția un eseu al lui Th. Cazaban (de altfel, el este, în cel din urmă an, redactor responsabil), *Propaganda refugiaților în lumea liberă*, și cronica lui Aristide Burileanu la volumul *Amintiri în uniformă* al lui Mihai Niculescu. Atât prin calitatea și varietatea materialelor multiplicate, cât și prin valoarea semnăturilor cuprinse în fiecare sumar, **R.v.** este una dintre cele mai izbutite publicații românești apărute în exil. Manifestând o limpede atitudine anticomunistă și antisovietică, revista combate cu luciditate și oscilațiile, cedările ideologice, politice și intelectuale ale democrației franceze. ***N.F.***

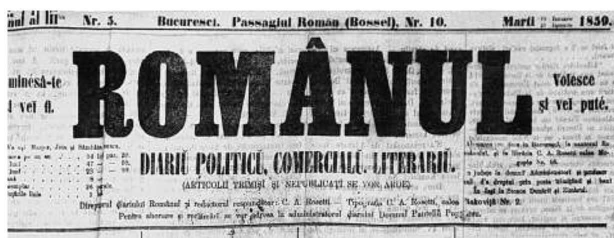
ROMÄNISCHE REVUE, publicație apărută lunar, la Budapesta între iulie 1885 și iunie 1886, la Reșița între iulie 1886 și decembrie 1888, la Viena între ianuarie 1889 și decembrie 1892, la Sibiu în 1893 și la Timișoara în 1894. Revista poartă în anii 1893–1894 titlul „Romänische Jahrbücher", prin această modificare încercându-se o schimbare de categorie și de imagine. Apariția ei este legată aproape până la identificare de persoana fondatorului, Corneliu Diaconovici, redactor responsabil între anii 1885 și 1891 și în 1894. În 1891 și 1892 responsabilitatea, la început parțială, îi revine lui Şt. N. Ciurcu, iar în 1893 periodicul este condus de Petre Broșteanu și de Wilhelm Rudow, și acum fiind prezent însă spiritul coordonator a lui C. Diaconovici. Programul politic al acestui lunar politico-literar este – în mare – cel al Partidului Național al Românilor din Ungaria și Transilvania, așadar revendicativ față de puterea statală din monarhia dualistă. Legăturile cu conducerea partidului nu sunt explicite, pentru a nu atrage atenția oficialității, dimpotrivă, uneori, prin comentarii critice, se manifestă o oarecare independență față de șefii organizației politice. Totuși, relații strânse cu aceștia sunt sesizabile, semnificativ în acest context fiind faptul că odată cu interzicerea Partidului Național dispare și publicația. Revista este sprijinită nu numai de românii din Banat și Transilvania, ci și de unii politicieni din Regat. Ajutorul este atât material (o subvenție din București, a cărei mărime variază în funcție de disponibilitatea guvernelor), cât și moral (C. Diaconovici este decorat cu Medalia Bene Merenti clasa I, la propunerea lui Titu Maiorescu), prin aceasta accentuându-se faptul că revista a fost considerată ca o tribună a românilor de pretutindeni. Ţelul inițial al redacției – informarea cititorilor cu privire la actualitatea politică și promovarea literaturii române prin traduceri – a fost modificat curând prin lărgirea ariei domeniilor culturale. Sunt tipărite, astfel, studii de istorie, de lingvistică etc. și însemnări, recenzii privind diferite ramuri ale

științei, datorate unor specialiști cunoscuți (Mihail Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol, Nicolae Densușianu, Simeon Mangiuca ș.a.). Merite are **R.R.** mai ales pentru efortul familiarizării cititorului de limbă germană cu literatura română, populară și cultă. Din folclor sunt publicate, uneori și comentate, numeroase versuri (doine, balade) și narațiuni în proză (basme, legende, povești). Pagini din literatura contemporană sunt receptate cu promptitudine, versiunile oferite de **R.R.** fiind frecvent primele variante ale acestor texte într-o limbă străină. Sunt prezenți V. Alecsandri și D. Bolintineanu, Ioan Slavici, G. Coșbuc, sunt incluse versiuni din scrierile lui I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea ș.a. La început neglijat, M. Eminescu va fi deseori transpus în limba germană, operei sale acordându-i-se un loc privilegiat. Pentru a oferi traduceri bune, redacția apelează la colaboratori exersați, manifestând interes și pentru atragerea celor în curs de afirmare: Petre Broșteanu, August Franken, Em. Grigorovitza, Mite Kremnitz, Wilhelm Rudow ș.a. Deosebit de rodnică a fost conlucrarea cu un traducător originar din Reșița, Ludwig Vinzenz Fischer, care alcătuiește o amplă prezentare intitulată *Die romänische Literatur in Deutschland. Ein Repertorium* (1885). Trebuie menționat și interesul pentru literatura germană în traducere românească, aici fiind comentate scrieri de Wilhelm von Kotzebue, Albert Amlacher, Rudolf Bergner. ***J.W.***

ROMÂNISMUL, revistă apărută la București între 25 martie și 4 iulie 1937, cu subtitlul „Gazetă săptămânală de atitudine românească”. De la numărul 2 se menționează că redactori sunt I.V. Popescu-Mehedinți și Vasile Craioveanu. Opunându-se atât extremismului de dreapta, cât și celui de stânga, publicația are o orientare democratic-conservatoare și cultivă un naționalism selectiv și realist, așa cum se remarcă nu doar în articolul-program (*Să ne cunoaștem*), ci și în textele lui C. Rădulescu-Motru (*Românismul și imperativele morale ale românismului*), în luările de poziție împotriva curentului legionar (de exemplu, articolul *Cum răspundem?* de Miron Constantinescu) și, în general, în bogata publicistică politico-socială cuprinsă în rubricile „Viața politică”, „Satul”, „Orașul”, „Universitatea”. O pagină intitulată „Cărți, probleme, idei” este rezervată culturii și literaturii. Dacă beletristica propriu-zisă e mai degrabă săracă, putându-se consemna numai câteva poezii de Eusebiu Camilar, Ion Aurel Manolescu, Emil Vora, Constantin Nisipeanu ș.a., ceva mai consistentă e, în schimb, secțiunea critică. În afara unor cronici literare aparținând lui A. Negoescu, Mircea Brătucu, Al. Terzea și Sergiu Ludescu, se publică articole comemorative despre personalități ale culturii române: Corneliu Popescu îl evocă pe Eminescu, Alexandru Talex se oprește la Vasile Pârvan, Petre Bellu semnează articolul *Panait Istrati, omul* (într-o pagină întreagă dedicată acestuia în numărul 4/1937), iar Ion G. Popescu îi consacră un medalion lui C. Stere. Percutante, scrise cu spirit critic și chiar polemic, sunt editorialele cultural-literare ale lui Vladimir Cristescu și ale lui Virgil Treboniu, primul cerând scriitorilor „să nege complet valoarea turnului de fildeș” (*Scriitorul activ*), iar al doilea respingând exhibiționismul poetic (*Expoziția de poezie*) și politizarea poeziei (*Poeme pentru propagandă*). De o deosebită virulență polemică este, de asemenea, *Scrisoare deschisă către Aron Cotruș*, text al lui Matei Socor, unde i se reproșează poetului îndepărtarea de popor, fapt ce ar fi dus la slăbirea inspirației sale. ***I.M.***

ROMÂNIZAREA, publicație apărută la București, bilunar, între 6 aprilie 1935 și 20 aprilie 1941, având ca girant responsabil pe D. Mihăilă. Subtitlul „Organ naționalist independent” se modifică în câteva rânduri, din 1938 fiind „Ziar de atitudine și îndrumare românească”. De la numărul 16/1935 director devine Al. Bertea, iar de la numărul 23/1936 se menționează numele fondatorului: Șt. Tătărescu. Deși mai puțin radical decât alte periodice similare din epocă, **R.** susține un naționalism așa-numit „creator”, menit să ducă la o renaștere morală și spirituală a țării, chiar cu prețul renunțării la principiile democratice. Într-un articol doctrinar intitulat *Programul național al „Românizării”* se arată că prin „românizare” se înțelege „crearea unui suflet românesc unitar și indestructibil”. Această orientare se face simțită întrucâtva și în „Pagina culturală”, mai precis în rubricile ce o compun de-a lungul anilor: „Vitrina literară”, „Cronica literară”, „Recenzii”, „Puncte de lumină”, „Actualități literare”, „Cărți și reviste”, „Cronica dramatică”. Astfel, o anumită ideologizare, deschisă ori mascată, se observă în articolele și comentariile lui C. Nicolau-Stroești (*Precursorul naționalismului. De la Eminescu citire…*) și C. Pârlea (*Misiunea scriitorului român*), ca și în intervențiile polemice

ale lui Stelian Popescu-Segarcea, între care aceea intitulată *Vrem îndreptarea păcătosului profesor Eugen Lovinescu.* Totuși, în afara unor asemenea texte tendențioase, în **R.** sunt găzduite frecvent și articole critice mai puțin pătimașe, deși aparțin acelorași autori, care în acest caz încearcă să oglindească obiectiv viața literară, așa cum se vede în cronicile semnate de Marin Radu Voinea și C. Pârlea (care scrie și sub pseudonimul Horia Şoimaru) sau în recenziile lui Petre A. Butucea și Stelian Popescu-Segarcea. Meritorii sunt și comentariile lui Pimen Constantinescu despre relațiile culturale româno–italiene (*Limba și literatura italiană* și *Limba italiană în Ardeal).* Au mai colaborat N. Crevedia, D. Iov, Mircea Dem. Rădulescu. ***I.M.***

Nr. 5. Bucuresci. Passagiul Român (Bossel), Nr. 10. 1859.
ROMÂNUL
Volesce și vei puté.
DIARIŬ POLITICŬ, COMERCIALŬ, LITERARIŬ.

ROMÂNUL, gazetă politică și literară apărută la București, cu o periodicitate variabilă, între 9 august 1857 și 9 iulie 1864, între 25 martie și 25 aprilie 1865, de la 13 februarie 1866 până în aprilie 1905 și de la 1 mai 1914 la 2 decembrie 1915. Cel care a înființat ziarul și i-a dat orientarea politică și literară a fost C.A. Rosetti, conducător al gazetei între 1857 și 1885, anul morții sale. În trei perioade (1857 – 28 mai 1860, 15 iulie 1860 – 1863 și 1884–1885), Rosetti figurează pe frontispiciul gazetei ca director, succedat, din 1885, de fiul său, Vintilă C.A. Rosetti (director până în 1890, apoi din 1892 până în 1901). În scurtul răstimp dintre mai și iulie 1860, C.A. Rosetti fiind ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, este înlocuit la direcție de C.D. Aricescu, de fapt doar administrator, ca și până atunci. Altă perioadă de interimat este aceea dintre 1890 și 1892, când **R.** va fi condus de un comitet redacțional din care fac parte, printre alții, alături de Vintilă C.A. Rosetti și Take Ionescu, G.I. Ionnescu-Gion, Gr. G. Tocilescu. De la întemeiere și până prin 1870 greutățile muncii de redacție cad pe umerii lui Eugeniu Carada, anunțat în câteva rânduri ca redactor. I se alătură, mai târziu, Emil Costinescu, răspunzător de gazetă în perioadele când C.A. Rosetti lipsea din țară, el având dreptul, de care uzase și Carada, de a scrie editoriale, de a angaja polemici, într-un cuvânt, de a alcătui și conduce ziarul. Cum Rosetti avea vocația opoziției, **R.** se va afla, mai întotdeauna, în luptă cu guvernele, ceea ce îi va aduce frecvente suspendări. În 1864 gazeta fiind interzisă, Rosetti o înlocuiește cu alt periodic, „Libertatea” (12–23 iulie), iar un an mai târziu, pentru a evita din nou suspendarea, prin „Conștiința națională”. Cu începere din 1860 autoritățile din Transilvania au oprit difuzarea gazetei, măsură aplicată din nou în perioada 1873–1876 și în 1894. În aceste situații se recurge la subterfugii, și **R.** va pătrunde în Austro-Ungaria sub denumirile „Unul pentru altul” sau „Pruncul”. De la apariție titlul este imprimat cu caractere latine, în timp ce articolele se culeg în alfabetul de tranziție; din 1861 o parte din text se tipărește cu litere latine, cum se va face, doi ani mai târziu, cu întregul ziar. Pentru întâia dată, în 1864 se editează un supliment duminical („Românul de duminică”), pentru a se concentra materialul referitor la cultură și la literatură. Sub același titlu va mai apărea, în corpul și cu paginația ziarului, un număr de duminică și în august–septembrie 1897. Din când în când, de-a lungul anilor, tot duminica, ziarul e consacrat în întregime literaturii. În 1891 și în 1893 se editează suplimentul „Românul literar”, sub direcția lui Vintilă C.A. Rosetti. În articolul de fond, care avea caracterul unui program, scris de C.A. Rosetti pentru primul număr din 1857, **R.** este definit drept continuatorul gazetei unioniste de nuanță liberală „Concordia”, a lui C.A. Crețulescu. Este, de fapt, o declarație tactică, impusă de necesitățile momentului, deoarece noul ziar adoptă de la început, sub toate aspectele, o ținută inovatoare în raport cu celelalte foi ale epocii. Ambiția lui Rosetti, sprijinit de I.C. Brătianu, de Eugeniu Carada și Enrich Winterhalder, era aceea de a edita un ziar înnoitor și sub aspect tipografic, lucru destul de dificil în condițiile de atunci, dar nou mai ales în ceea ce privește maniera publicistică și structura. O izbândă completă nu a fost posibilă; totuși, prin apariția **R.** presa românească a primit, fără îndoială, un îndemn spre modernizare și spre diversificarea mijloacelor. În ceea ce privește atitudinea politică, se continuă, în linii generale, „Pruncul român”, scos de Rosetti și Winterhalder în vâltoarea evenimentelor de la 1848. Trecuseră nouă ani de la Revoluție, ardoarea „căuzașului” era acum astâmpărată de experiență, de dezamăgiri și de învățămintele exilului. Şi condițiile sociale se modificaseră mult. Steagul sub care,

pentru moment, se concentrau elementele înaintate era acela al Unirii. De la început **R.** este unul dintre principalele periodice unioniste, alături de „Steaua Dunării". După 24 ianuarie 1859 devine însă purtătorul de cuvânt al opoziției liberale, împotriva reformelor preconizate de Al. I. Cuza și de Mihail Kogălniceanu. În raport cu noile stări de lucruri care au urmat evenimentelor de la 11 februarie 1866, atitudinea redacției devine oscilantă, uneori violent antidinastică și anticonservatoare, alteori temperată. Spre 1880 declinul este evident; **R.**, depășit ca ideologie, păstrând un aspect și o organizare învechite, agonizează. Încercările făcute la sfârșitul secolului al XIX-lea de a-l revitaliza nu dau rezultate, gazeta aparținând unei epoci revolute. În perioada de avânt național care a premers Unirii C.A. Rosetti a încercat să impună aici și o direcție culturală. Scrie articole de critică literară și dramatică, își republică studiul despre *Doine și lăcrimioare* de Vasile Alecsandri, încearcă să atragă nume de prestigiu – D. Bolintineanu, Gr. Alexandrescu, G. Sion. Apelează, apoi, la prietenii de la Paris (Taxile Delord), pentru a trimite articole despre situația literaturii franceze, pe care le traduce singur, întocmește note de informație și bibliografice despre literaturile străine. Interesul său pentru literatură scade însă pe măsură ce politica îl acaparează și, cu vremea, rubricile literare se restrâng, pentru a se rezuma, în special după 1866, la un foileton obișnuit, în care se publică un roman francez. În **R.** s-au tipărit traduceri din George Sand, Balzac, Jules Verne, Al. Dumas, Al. Dumas-fiul, A. Karr, Alphonse Daudet, Émile Zola, Anatole France, Ed. About, Émile Souvestre, A. Achard. După 1877 multe dintre aceste tălmăciri sunt făcute de Frédéric Damé, care a fost un timp redactor și a asigurat cronica dramatică, iar în primii ani de Gr. Serrurie și D.G. Negulici. Se mai traduce din Leopardi, Dickens, Turgheniev (prin intermediul limbii franceze), E.T.A. Hoffmann și Christian Wieland. Printre scriitorii prezenți în **R.** se numără Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, A.I. Odobescu, B. P. Hasdeu, N.T. Orășanu, C.D. Aricescu, I.C. Fundescu (multă vreme secretar de redacție), G. Sion, Al. Pelimon, Radu Ionescu, Gr. H. Grandea, E. Winterhalder (cu pseudonimul Iernescu), Maria Rosetti, Maria Flechtenmacher, Constanța Dunca-Schiau. De asemenea, figurează în revistă, semnând adesea cu pseudonim, mulți transilvăneni, între care G. Barițiu (în 1868), Visarion Roman ș.a. După 1885 dau diverse articole și contribuții literare Al. Macedonski, G. Dem. Teodorescu, Vintilă C.A. Rosetti, Frédéric Damé, G.I. Ionnescu-Gion ș.a. Alături de C.A. Rosetti, critică literară și dramatică fac și E. Winterhalder, Costache Caragiali, Eugeniu Carada, Emil Costinescu, Pantazi Ghica, Al. Lăzărescu-Laerțiu, Aron Densușianu, G. Dem. Teodorescu, N.D. Xenopol, Șt. Vellescu; G.I. Ionnescu-Gion semnează aproximativ trei sute de cronici și recenzii. Cu articole dedicate altor culturi participă Ulysse de Marsillac, Ange Pechméja, Taxile Delord, Philarète Chasles, precum și G. Dem. Teodorescu sau Aron Densușianu. Paginile gazetei au adăpostit și multe texte cu caracter polemic îndreptate contra Junimii sau a lui Titu Maiorescu, aparținând lui Pantazi Ghica, B.P. Hasdeu sau lui Bonifaciu Florescu. Alături de redactori, cei mai însemnați comentatori ai părții politice sunt I. C. Brătianu, Ion Ghica, Cezar Bolliac, I.G. Valentineanu, Radu Ionescu. Dar nu prezența acestora a creat atmosfera specifică a ziarului, ci prodigioasa activitate publicistică a lui C.A. Rosetti. Stilul său, pastișat și de cei mai apropiați colaboratori – Winterhalder, Carada sau Costinescu – își are sursa în oratoria revoluționară pașoptistă, amintind și de înflăcărarea romantică a publicisticii franceze de la 1848. Frazele se desfășoară larg, încărcate de patos, argumentele se succedă torențial, repetițiile abundă, trimiterile istorice prisosesc și se sprijină pe date memorabile. Efectul imediat e impresionant. Cu trecerea vremii, se observă totuși reluarea vechilor idei, cât și o anumită desprindere de realitate. Ca om politic, Rosetti rămăsese prizonierul unei epoci, fapt oglindit cu claritate și de scrisul său."

R.Z.

ROMÂNUL, cotidian apărut la Arad între 1 ianuarie 1911 și 28 februarie 1916, din 26 octombrie 1918 până în 22 martie 1922, din 1927 până în 1932 și din 1935 până în 1938; în intervalul 1916–1918 **R.** este suspendat de autoritățile maghiare. Având inițial subtitlul „Organ al Partidului Național Român din Transilvania", în 1926–1927 apare cu o periodicitate săptămânală, sub îngrijirea Organizației Tinerimei Naționale Ţărăniste, iar în 1929 are subtitlul „Organ al Partidului Național Ţărănesc", care în 1935 devine „Organ al Partidului Național Ţărănesc din județul Arad". Din primul comitet de conducere fac parte Teodor Mihali, Vasile Lucaciu, Alexandru Vaida-Voevod, Iuliu Maniu, Aurel Vlad, Ştefan Cicio-Pop, Ioan Suciu, Iustin Marșieu,

Cornel Iancu, Romul Veliciu, Aurel Lazăr, Valeriu Moldovanu; director: Vasile Goldiș. În intervalul decembrie 1911 – martie1912 prim-redactor este Romulus Cioflec. Ulterior redactori responsabili au fost Atanasie Hălmăgean, Constantin Savu, Sever C. Dan, Sever Miclea, Traian P. Nicola, Emil Velciu, Ion Clopoțel, Pompiliu Puticiu, I. Ardelean, iar editori responsabili Atanasie Hălmăgean, Laurențiu Luca, Vasile Stoica, Aurel Rusu, Constantin Savu ș.a. Din martie 1912 **R.** fuzionează cu „Tribuna poporului" din Arad. Un rol important în această fuziune l-a avut C. Stere, ca împuternicit al sprijinitorilor din Regat ai ziarului. Scopul publicației, anunțat în *Programul nostru* din numărul inaugural, constă în lupta pentru drepturile sociale, politice, culturale, economice, naționale ale românilor, pentru solidaritate și unitate națională. Un accent special cade pe fortificarea conștiinței naționale „prin luminarea sufletelor asupra marelui adevăr că drepturile naționale sunt condițiunea neapărat necesară pentru programul economic și cultural, pentru fericirea oricărui popor". Pentru problemele cultural-literare se editează, în interiorul ziarului, „Suplimentul literar", iar până în august 1911 se realizează săptămânal un „număr poporal". La rubrica „Litere–arte–petreceri" sau „Litere–arte–științe" intră comentarii despre cărți noi, reviste, evenimente literare, artistice și culturale. Se tipăresc, de asemenea, studii de istorie, de istorie literară și de istorie a culturii. Ziarul promovează cele mai reprezentative scrieri românești, militând pentru menținerea contactului cultural cu toți vorbitorii de limbă română și pentru apărarea limbii unitare naționale. Se acordă o atenție deosebită literaturii publicate în Regat, precum și prezentării actualității politice, culturale, literare, artistice și științifice de dincolo de munți. Astfel, în 1911 un număr este consacrat lui N. Iorga, iar altul lui M. Eminescu. Pentru a concura „Tribuna", direcția **R.** face eforturi pentru a obține colaborarea unor scriitori renumiți, precum I.L. Caragiale, G. Coșbuc, St. O. Iosif, D. Anghel, M. Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Duiliu Zamfirescu ș.a. După dispariția „Tribunei", în **R.** mai semnează Al. T. Stamatiad, Octavian Goga, Ion Minulescu, Aron Cotruș, Victor Eftimiu, Elena Farago, V. Demetrius, Emil Isac, D. Iacobescu, Mihai Codreanu, Zaharia Bârsan, N. Budurescu, Gabriel Donna, Mihail Cruceanu, G. Rotică, Maria Ciobanu, Ecaterina Pitiș, Vasile Al-George, Teodor Murărașanu, Ovidiu Hulea ș.a. În numărul din 30 noiembrie 1920, cu prilejul morții lui Al. Macedonski, se consacră o pagină poeziilor acestuia. Cu proză sunt prezenți D. Anghel, Emil Isac, Ion Minulescu, Ion Agârbiceanu ș.a. Se publică sau se reproduc scrieri în proză aparținând lui I.L. Caragiale, B. Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Aron Cotruș, dar și unor autori precum Emil Grigorovitza, Horia Petra-Petrescu, Petre V. Haneș, C. Sandu-Aldea, Vasile Goldiș, Zaharia Bârsan, Alex. Șt. Vernescu, Petre Locusteanu, Șt. Opreanu, H. Stahl, Ion Gorun, Al. Cazaban, Marcu Beza, Emil Nicolau, Adrian Corbul (Radu Baltag), Al. Ciura, Al. Bogdan, Traian Gh. Șoimu, Cassian R. Munteanu, Constanța Hodoș, I.C. Vissarion, Alex. Anestin, I.A. Bassarabescu. Note de călătorie și memorialistică dau îndeosebi Romulus Cioflec, Dimitrie H. Ghica, Victor Braniște, E. Lovinescu, G. Murgoci, I. Broșu. Studiile de critică și istorie literară îi au ca autori pe E. Lovinescu (*Literatura, publicul și statul*), G. Bogdan-Duică, I. Scurtu, Octav Minar, Horia Petra-Petrescu, Al. Ciura, D. Nanu, Alex. Anestin, Radu S. Dragnea, Cassian R. Munteanu. Numeroase articole și studii privind istoria, limba, cultura, arta și civilizația românească, ca și unele comentarii politice sunt semnate de A.D. Xenopol, N. Iorga, Marcu Beza, Al. I. Hodoș, Al. Lapedatu, V. Braniște, Iosif Popovici, G. Giuglea, Aurel C. Popovici, Al. I. Bogdan, Onisifor Ghibu, Gh. Ciuhandu, Vasile Goldiș ș.a. Sumarul mai cuprinde folclor, anecdote, proverbe, legende: Petre Dulfu (*Păcală și zmeul*), Nicolae Petra-Petrescu, Horia Petra-Petrescu, N. Stamate, Maria Ciobanu. În domeniul teatrului, scrierile, mai puține, aparțin lui Victor Eftimiu, Petre Locusteanu, Horia Petra-Petrescu, I. Găvănescul, Ion Agârbiceanu. **R.** face cunoscute numeroase valori ale literaturii universale: Dante Alighieri (în traducerea lui G. Coșbuc), Shakespeare, *Othello* (în versiunea lui D. Nanu), Cervantes, Goethe, Lev Tolstoi, Balzac și mulți alții. După război, în 1919, în redacție intră Perpessicius, Al. Anestin, Al. T. Stamatiad ș.a. ***D.V.***

ROMÂNUL, gazetă apărută la Oravița, săptămânal, între 18 februarie 1926 și 29 aprilie 1940, sub direcția lui Ioan Țeicu. Redactori sunt Ion P. Nădășanu (în 1926), Gh. I. Dungan și A.D. Bugariu (din 1939), când subtitlul devine „Gazeta cultural-socială bănățeană", după ce anterior fusese „Gazeta opoziției național-țărăniste din jud. Cărаș", „Organ al Partidului Național Agrar" și „Organ al Partidului Național Creștin". Un articol din 1933 (*Cuvânt*

înainte) indică liniile unui program politic și cultural de factură regionalistă: „«Românul», gazetă bănățenească, pe lângă orientarea în cursul politicii generale inspirată de sufletul marelui nostru poet și bărbat de stat dl. Octavian Goga, va servi în primul rând Banatul". Se reproduc texte de O. Goga (*În vinerea Patimilor*), căruia i se dedică versuri și elogii. În numărul 1/1937 Pavel Bellu publică poezia *Tristețe*, semnătura acestuia fiind tot mai des întâlnită după 1939, când se deschide în pagina a doua rubrica „File de calendar literar", la care colaborează și Petru Sfetca, Pavel Butan, Gh. C. Croitoru, Ion I. Mioc, Leonida Secrețeanu, Grigore Bugarin, Mircea Şerbănescu (cu un fragment din nuvela *Fotografii vechi*), Mihai Novac. Se relatează vizita lui N. Iorga la Lugoj și este comemorată o jumătate de secol de la moartea lui Eminescu. ***M.Pp.***

ROMÂNUL, revistă apărută la Botoșani, săptămânal, între 7 iunie 1934 și 4 iulie 1935, sub direcția lui Dan Patrulius; a doua serie este editată între 14 septembrie 1938 și 1 februarie 1940, bilunar, când subtitlul „Gazeta cercului de cultură românească" va fi schimbat în „Gazetă de cultură și îndrumare gospodărească", director devenind Petru Irimescu, iar redactor responsabil M. Grădinaru, perioadă în care publicația devine organul de presă al Căminului Cultural „Nicolae Iorga" din Botoșani; a treia serie, de la 15 octombrie 1942 la 1 februarie 1944, cu apariție lunară, are subtitlul „Foaie de cultură, îndrumare și informații", fondator fiind I.V. Luca, proprietar Căminul Cultural „Nicolae Iorga", iar redactor responsabil M. Grădinaru. În articolul-program se afirmă: „Drumul nostru este întărirea ideii naționale prin păstrarea și întărirea patrimoniului a tot ce este românesc". Ca atare, numărul 4/1934 este dedicat lui Eminescu: sunt reproduse *Doina* și poemul *Lui Eminescu* de D. Anghel și St. O. Iosif, Cezar Petrescu semnează eseul *Poetul durerilor noastre*, Tiberiu Crudu scrie articolul *Înrâurirea literaturii populare asupra lui Eminescu*, Mihai Ciutea articolul *Eminescu, cugetător politic și gazetar*, iar Mihail I. Ţupa contribuie cu evocarea *După 45 de ani*. Tiberiu Crudu, prezent fără întrerupere în **R.**, publică în prima serie schițele *Ispita*, premiată la concursul „Vieții literare" din București, și *Dezlegare*. Lucia Oprescu îl evocă pe Emil Gârleanu, se comentează volumul V din romanul *În preajma revoluției* de C. Stere. Seria a doua debutează cu un articol al lui I.V. Luca, prin care periodicul își definește orientarea politică și aderența la ideologia carlistă și la Frontul Renașterii Naționale. Alt număr (19/1939) este consacrat memoriei lui Eminescu, găzduind articole de N.N. Răutu (*Poetul gândurilor răzlețe*), Constantin Iordăchescu (*Stabilirea adevărului*), D. Furtună (*Statuia lui Eminescu*), I. A. Marin (*Ipoteștii copilăriei lui Eminescu*) ș.a. Cu poeme sunt prezenți Dumitru Baciu, Maria Gașpar ș.a. Lui Tiberiu Crudu îi aparțin însemnările intitulate *Câteva observații dintr-o călătorie de studii în Germania*, precise în ceea ce privește sesizarea ascensiunii fascismului. Seria a treia, care debutează în 1942, aduce în prim-plan un grup compact de poeți aflați sub înrâurirea lui Nichifor Crainic: N.D. Andrieș, V. Popa-Nicoară, Maria Gașpar, C.A. Negureanu, Ioan D. Bârzoi, Dumitru Strungaru. Într-o secțiune a gazetei Vlad Apăteanu recenzează romanul *Lina* de Tudor Arghezi, iar Tiberiu Crudu continuă să publice povestiri (*David Şerpeanu*) și chiar un fragment de roman (*Ajunurile de altădată*, parte dintr-un proiect, *Învățătorul de la Gladinoasa*). Alți colaboratori: Ş. Cantemir, Gh. Mihalciuc, Emil Antonovici, I. Buțureanu, Al. Moisiu, I. Roman, Beno Gherman. ***I.I.***

ROMÂNUL, publicație apărută la New York, cu periodicitate variabilă, din martie 1951 până în martie 1963; de la numărul 1/1960 se editează în Germania (redacția la New York, administrația la München), iar numărul 1/1963 la Washington. Gazeta, care apare lunar în primul an, apoi la două luni și trimestrial din 1960, este scrisă în limba română, iar din 1960 și în germană. Inițial director este L.G. Venetu, de la numărul 5/1951 în frontispiciul ziarului se menționează „Organ al Asociației Românilor Liberi din Statele Unite ale Americii", de la numărul 6/1951 iese sub conducerea unui comitet. Editorialul primului număr, nesemnat, relevă scopul urmărit: unirea românilor din diasporă, scop subliniat și în *Apelul* generalului Nicolae Rădescu: „închegarea într-un mănunchi a tuturor românilor din exil, în scopul unei cât mai strânse colaborări în lupta pentru eliberarea țării", după dizolvarea primului Comitet Național. Un an mai târziu fondatorul publicației revine cu un nou apel, de această dată către „toți cărturarii români liberi", ceea ce constituie un prim demers pentru înființarea Academiei Române Libere (Societatea Academică Română). Rubricile permanente „Tribuna liberă", „Ştiri din patria martirizată" (de la numărul 3/1951

cu subtitlul „Domnia terorii și nelegiuirile regimului comunist"), „Cronica sud-americană", „Ştiri din țările vecine", „Cronica externă" sunt susținute de personalități ale exilului politic românesc: Grigore Gafencu (prezent permanent cu articole în prima pagină, deține și rubrica „Cronica externă"), Brutus Coste, Anghel Rugină (*Mai multă solidaritate românească*, *Atenție la tineret* ș.a.), Emil Ghilezan, Barbu Niculescu, Claudiu Isopescu, Vasile Mușì, Mihail Fărcășanu (*Sensul permanent al Unirii*), V. Brătianu ș.a. De la numărul 3/1951 în sumar este inclusă și „Cronica literară", asigurată de Vintilă Horia, iar de la numărul 4/1951 un spațiu larg este consacrat problematicii culturale. În „Pagina culturală" sunt cuprinse informații despre scriitorii români din exil și din țară, despre publicațiile și editurile românești din exil (revista „Destin", Editura Cartea Pribegiei ș.a.), cronici de carte, articole și studii de literatură română. Vintilă Horia este cel mai constant susținător al acestei rubrici: cronici literare la cărțile apărute în exil, un eseu consacrat lui Liviu Rebreanu (*Ion, după un sfert de veac*), un text cu memorabile reflecții asupra literaturii „realist-socialiste" (*Răposatul Sadoveanu,* 8/1951). În articolul *De la ignoranță la neobonjurism* Vintilă Horia semnalează pericolul „amatorismului", de această dată în literatura exilului („Din vina celor care ar trebui să facă în exil critică literară, și nu fac, a luat ființă în paginile publicațiilor românești un fel de amatorism critic, evident dăunător evoluției noastre culturale de dincolo de hotarele țării"). Între semnatarii prestigioși se numără, de asemenea, Mircea Eliade (*Cultura și propaganda culturală*, *Literatura românească în exil*), Ştefan Baciu (*O antologie și importanța ei – „Antologia poeților români în exil"*, *O armă veche și totuși nouă: mimeograful*), N.I. Herescu (*Crăciun la răscruce*), Virgil Ierunca (*Cultura cu revolverul sau cu duba*), Eustațiu Stoenescu (*Un artist român autentic: Constantin Brâncuși*,), Alexandru Gregorian, Constantin Amăriuței, George Racoveanu ș.a. ***M.P.-C.***

ROMÂNUL, revistă apărută la București, săptămânal, de la 17 martie 1990 până la 14 decembrie 1998, sub direcția lui Ion Petcu. Din 11 ianuarie 1993 titlul devine „Magazin Românul", din 27 martie 1994 acesta se schimbă în „Intim magazin Românul", pentru ca din 13 iunie 1994 să revină la cel inițial. Şi-a modificat, de asemenea, în mai multe rânduri, subtitlul și periodicitatea. Între 23 octombrie 1994 și 31 mai 1995 director este Ion Badea. Redactori-șefi au fost, succesiv, Ștefan Dimitriu, Nicolae Dan Fruntelată, Vasile Crișu, Ion Badea, Ioan Ciubucă, Liliana Buligan. Secretari generali de redacție: Cornel Tabacu, apoi Mircea Croitoru, Ilie Olteanu, Dumitru Mocanu, Ion Moise. Din 1993, când se transformă într-o publicație de tip „magazin", **R.** își pierde treptat interesul cultural, deși continuă să aibă rubrici precum „Cultura", „De-ale scriitorilor" sau „Dragon", ultima rezervată vieții teatrale și cinematografice. În afara unor texte inedite de Nichita Stănescu (*Asemenea Stemelor*) și Nicolae Velea (*Ultima*), **R.** publică versuri de Adrian Păunescu și Mircea Micu, articole istorico-literare sau biografice de Mihail E. Ionescu (despre activitatea din exil a poetului Aron Cotruș), Nicolae Georgescu (serialele *Apoi a început neantul* și *Eminescu și francmasoneria*) și Mircea Micu (*Marin Preda – file de jurnal*), recenzii semnate de Constantin Cubleșan, Geo Călugăru, G. Făgărășanu, Florea Țuiu, traduceri din Isaac Asimov și Henry Warren (romanul de senzație *Aventurile submarinului Dox*, în foileton), Arthur C. Clark, A.E. van Vogt. În 1998, rubrica „Floarea de pe zid" oferă o antologie a poeziei basarabene în viziunea lui Grigore Vieru, la care, cu scurte prezentări ale poeților, contribuie și Mihai Cimpoi. O mențiune e de făcut pentru interviurile cu Marin Sorescu, Edgar Papu, N. Carandino, ca și pentru interviul cu Aurel Cioran, desfășurat în mai multe numere și evocând copilăria lui Emil Cioran. Alți colaboratori: Ion Mureșan, Ovidiu Bădina, Nicolae Rotaru, Nicolae Scurtu, Ion Dodu Bălan. ***I.M.***

ROMÂNUL DE DUMINICĂ, supliment al ziarului „Românul" apărut la București, săptămânal, între 1 martie și 5 iulie 1864. Într-un amplu articol-program C.A. Rosetti susține necesitatea realizării unității politice, morale și spirituale a românilor. Instrumentele trebuitoare ar fi presa periodică, precum și cărți scrise pentru a ridica nivelul cultural al celor mulți, ceea ce ar face ca distanța care desparte straturile sociale să se micșoreze sau să dispară. Noul periodic era editat în vederea inițierii acestui proces de culturalizare și urma să publice articole explicative, pe înțelesul tuturor, referitoare la viața politică și socială, precum și „varietăți științifice și distractive". Colaboratorii lui C.A. Rosetti sunt Maria Rosetti (*Zicătorile moșului meu*, *Cine-i acolo?*), Mircea C.A. Rosetti

(traduce din autori francezi *Poveste adevărată. Vrăjitorul*, *Povestiri istorice. Guillom Tell* ș.a.), Enrich Winterhalder, S.A. Mihălescu și G. Vârnav. Literatura de aici se compune din traduceri și adaptări. După ce „Românul" a fost suspendat, Rosetti își continuă campania împotriva loviturii de stat de la 2 mai 1864 în paginile suplimentului duminical. Consecința va fi suprimarea periodicului. ***R.Z.***

ROMÂNUL LITERAR, supliment al ziarului „Românul" apărut la București, săptămânal, între 14 ianuarie și 5 august 1891 și de la 7 februarie la 20 iulie 1893. Un „club" literar condus de Vintilă C.A. Rosetti îi reunea, în anii 1890–1891, pe colaboratorii oficiosului liberal. Pentru a face cunoscută activitatea cercului s-a editat **R.l.**, prin transformarea numărului de duminică al „Românului" într-o publicație de beletristică. Paginile consacrate politicii sunt înlocuite cu o succintă rubrică de știri și un rezumat al evenimentelor din săptămâna precedentă. Alături de foiletonul cotidian din „Românul", care continuă în supliment, se publică și cronici literare sau dramatice, poezii, schițe, nuvele. Viața culturală din București, din provincie și din Transilvania este ilustrată cu o pagină de recenzii, note bibliografice, știri și „ecouri". Pentru a atrage cât mai mulți cititori, se recurge la o rubrică de „varietăți", denumire sub care se înglobează povestiri educative sau umoristice, articole medicale, despre modă ș.a. Poezii scriu Traian Demetrescu, asiduu colaborator la prima serie, Gheorghe din Moldova, D. Teleor, Artur Stavri, I.S. Nenițescu, tânărul socialist Const. Z. Buzdugan, Corneliu Budu (Badea Pletea), N. Mihăescu-Nigrim, Radu D. Rosetti, Al. Obedenaru, I. Dragomirescu-Ranu, Ilie Ighel-Deleanu, Dem. Moldoveanu, precum și Lucreția Suciu-Rudow, Elena Niculiță-Voronca, Smaranda Andronescu-Gâdea (Smara). G. Coșbuc este prezent, în câteva rânduri, cu versuri (*Triolete*, *Mi-a zis mama*, *Filosofia șchiopului* și o *Anacreontică*). Unele schițe, cu un lirism bine dozat, aparțin lui Panait Mușoiu, iar altele, de observație socială, lui I.A. Bassarabescu (care în 1893 era și în redacție). Proză, având punctul de plecare în faptul divers cotidian, scriu N.G. Rădulescu-Niger și N. Ţincu, ambii interesanți uneori datorită unei prospețimi pe care literatura lor de mai târziu nu o va mai păstra. Autori de nuvele, schițe și însemnări de călătorie sunt și V.D. Păun, Ilie Ighel-Deleanu, Lazăr Spiridon Bădescu (De la Căscioare), Gr. D. Pencioiu, Elena Niculiță-Voronca, I. Păun-Pincio. Se republică destul de mult din scrierile lui C.A. Rosetti, Ion Ghica și V.A. Urechia. În fiecare număr apar traduceri: Horațiu (*Satira I* ș.a.), Lenau (*Moartea lui Faust*), Goethe (*Prometheus*), Heine, Ossian, Byron (*Grecia*, *Corsarul* ș.a.), Poe (*Corbul*), Longfellow, Leopardi (*Sie însuși*), Montesquieu, Hugo (*Dumnezeu*, fragment), Maupassant (*Copilul*), O. Mirbeau, H. Lavedan, Elena Văcărescu, A. L. Kielland, Petőfi, Lev Tolstoi (*Trei generații*). Cele mai multe tălmăciri, mai ales din limba franceză, sunt făcute de Gr. D. Pencioiu, din engleză transpune Dem. Moldoveanu, iar Ludovic Leist din limba rusă. Vintilă C.A. Rosetti studiază contribuția lui C.A. Rosetti la dezvoltarea literaturii originale, citând documente referitoare la Asociația Literară a României din 1845. În *Note din carnet* H. Streitman, proaspăt absolvent de liceu, analizează starea literaturii române la 1890, încercând o definire nouă, după aceea a lui N. Petrașcu, a personalității lui M. Eminescu. Iuliu Tuducescu recenzează *Balade și idile* de G. Coșbuc și face o amplă prezentare a vieții și operei lui Alfred Tennyson. Cu toate că este publicația unui cerc literar, **R.l.** nu a avut un caracter închis, ci a promovat scriitori de orientări diferite și traducerile din alte literaturi. ***R.Z.***

ROMÂNUL LITERAR, revistă apărută la București, săptămânal de la 10 ianuarie 1905 la 13 decembrie 1908, de trei ori pe lună între 20 decembrie 1908 și 25 ianuarie 1911, bilunar de la 1 noiembrie până în decembrie 1911 și ca serie nouă în numărul din 1 ianuarie 1912; la început avea subtitlul „Anale politice și literare". Redactor este C. Al. Ionescu-Caion (1905–1911), iar director A.D. Xenopol (1908–1909). Revista își schimbă frecvent titlul și subtitlul: „Literar, politic și religios", „Românul. Literatură, politică, religie", „Românul literar", „Românul politic și literar". **R.l.** atacă virulent „Sămănătorul" și mai ales pe N. Iorga (Caion și Ioan Tanoviceanu în *„Iorgaidele"*) și promovează, în revanșă, mai ales traduceri din literatura franceză modernă (Alphonse Daudet, Paul Claudel, Jean Moréas). Spiritul vehement polemic al lui Caion se tempereazǎ temporar odată cu venirea la conducere a lui A.D. Xenopol, care nu tolerează violența de limbaj și atacul la persoană. Rubricile permanente sunt „Note critice", susținută de Caion și uneori de A.D. Xenopol, „Cronica revistelor românești și străine", „Idei și fapte", „Cronica cărților".

Publică versuri Riria (Coralia Xenopol) (*Lesbiene*, *Zohar*), Al. Macedonski, Mircea C. Demetriade, G. Bacovia, Mihail Cruceanu, D. Karnabatt, Elena Văcărescu, proză dau Oreste Tafrali și Caton Theodorian, iar dramaturgie Haralamb G. Lecca. A. D. Xenopol semnează articole de istorie (*Rolul românilor în Orient*, *Expunere pe scurt a principiilor fundamentale ale istoriei*, *Istoria este artă sau știință?*), iar Ovid Densusianu scrie despre versul liber și dezvoltarea estetică a limbii literare. ***P.Ct.***

ROMOŞAN, Petru (30.III.1957, Orăştioara de Sus, j. Hunedoara), poet. Este fiul Floarei (n. Gridan) şi al lui Samoilă Romoşan, funcţionar. După ce face şcoala generală în satul natal, urmează Liceul „George Coşbuc" din Cluj, absolvit în 1976. În perioada 1981–1988 este galerist la Fondul Plastic al Uniunii Artiştilor Plastici. Iese ilegal din ţară în 1988, ajungând, după o scurtă perioadă petrecută în Ungaria (în timpul căreia ia poziţie împotriva regimului comunist din România), la Paris. În Franţa îşi câştigă existenţa ca expert şi negustor de artă. Se întoarce în țară în a doua jumătate a anilor '90 şi înfiinţează Editura Compania împreună cu soţia sa, prozatoarea Adina Kenereş. Debutează cu poeme la „Tribuna" în 1972, iar prima carte, *Ochii lui Homer*, îi apare în 1977, fiind distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor. După cel de-al treilea volum, *Rosa canina* (1982), o antologie de autor, poetul intră într-o tăcere prelungită până azi.

R. este unul dintre primii poeți care anunță apariția optzecismului. El oferă *avant la lettre* o linie de mijloc între influența neoclasicismului lui Konstantinos Kavafis (absorbită de poeți clujeni neoexpresioniști ca Ion Mureșan) și textualismul ironic al autorilor din jurul Cenaclului de Luni bucureștean. Poemele sunt austere ca formă și omogene ca imaginar: parabole ale actului de a scrie sau ale renunțării la scris, scenarii comprimând nuclee narative și un repertoriu mitologic personal (scribul-arlechin ca personaj, floarea de măceș – rosa canina – ca motiv recurent, culorile roșu și verde ca factor cromatic unificator). Între realitate și hârtia manuscrisului granițele se încalcă demonstrativ: „iată-mă foșnind ca o hârtie", sună un vers. Deși în linii mari uniformă, poezia lui **R.** a început printr-un compromis forțat. Într-un interviu din anii 2000 el detalia condițiile în care a debutat editorial: „Când am tipărit *Ochii lui Homer*, cota de participare la activitatea ideologică era de cinci poezii cu partidul, cinci cu patria. [...] În ceea ce mă priveşte, având comanda respectivă, cinci şi cinci, clară şi fermă, m-am refugiat în confecţionarea unor poeme istorice în care încercam să fac ceva asemănător cu ceea ce făcuse Ezra Pound din *Cantos*-uri, aplicând metoda lui Pound pe istoria veche dacică şi obţinând un hibrid mai puţin compromiţător decât cele cinci şi cinci". O mostră din acest compromis tactic cu cenzura amestecă o invocație către marele preot dac Deceneu și o artă poetic ad-hoc, în care poetul ironizează discret tocmai ideea marxistă de istorism: „Deceneu, iată marele cânt promis!/ Ajută-mi tu pana tânără,/ neîncercată nici în sângeroase lupte,/ nici uzată de intrigi./ Pe cel ce ne acuză de fad istorism/ Noi îl suspectăm de lipsa unei urechi,/ iar celui ce ne suspectează de împrumuturi/ Noi îi spunem c-o să-i crească un neg/ tocmai pe partea luminoasă a minții". Stilistic însă, fragmentul este reprezentativ și pentru restul poeziei scrise de **R.** Aceasta se consumă între elanuri retorice (invocații, adresări și exclamații energice din recuzita clasică, hohote etc.), care i-a dus pe critici cu gândul la „o continuă «arlechinadă»" (Ion Bogdan Lefter), și decompresia lor depresivă, sceptică sau ironică. Nu întâmplător al doilea volum al autorului se numește *Comedia literaturii* (1980). Deși foarte tânăr, **R.** vede în literatură doar cenușa răcită a unui repertoriu retoric aflat în divergență cu viața/realitatea. De aici vine pornirea lui demonstrativă de a persifla și de a banaliza. O exclamație caracteristică trimite demitizant la Homer: „Ha! Ha! Junele Homer./ Înverzindu-ne peste măsură și ofilindu-ne apoi./ Bezmeticul!/ Cum își caută sandalele" (*Ochii*). Poetul reface poza sceptică a lui Mallarmé, care a citit zadarnic toate cărțile: „Altădată carnea mea visa. Ce mai visa!/ Astăzi întreb, doar întreb:/ «Și care-i concluzia?» Care-i concluzia?/ «Moartea, nerodule». Moartea:/ «Și care-i concluzia?» Care-i concluzia?/ Și nu mai aud. Și nu mai întreb./ Altădată carnea mea visa. Ce mai visa!" (*Altădată carnea mea visa*). A descrie realitatea prin cuvinte/ retorică/ poezie devine sinonim cu a epuiza și a suprima nu doar obiectul, ci și pe autorul descrierii: „Cândva eram grozavul descriptor al Florii de Măceş, Rosa canina, Rozalia:/ nu începeam bine să o descriu,/ afurisita îmi apuca mâna, gura, capul.// Vinerea trecută:/ descriu un cocoş, cocoşul nu mai cântă,/ se face hârtie mototolită, cade sub masă;/ descriu

un câine, câinele nu mai latră, schelălăie,/ se duce dracului.// pe masa de scris, roşu, alb, verde, măceşul./ Îl privesc cu poftă, îl mângâi nebun./ Măreţul descriptor reîncepe descrierea./ Scriu: Floarea de Măceş.../ Florile de Măceş – scrum!// Nici bucurie, nici spaimă, cu capul pe masă,/ hotărăsc autodescrierea" (*Autodescrierea*). Un poem politic în limitele îngăduite ale unei alegorii, dar nu mai puțin sceptic, este *Aduceți-l pe Dante*. Aici poetul este așteptat cu speranță de mulțime, ca un salvator. Dar ceea ce oferă Dante atunci când își face apariția călare pe un măgar, ca Iisus, nu se ridică la înălțimea imaginii lui idealizate. Încă o dată în comedia literară a lui **R.** poezia trădează viața sau viața trădează poezia: „Dante intră în Siena călare pe un măgar./ În Siena sau altă umbroasă aşezare de oameni./ De un an cetatea îl aşteaptă./ «Dante ne va salva!», surâd municipalii./ «Ciuma, otrăvitoarele zvonuri, plictisul.../ Dante ne va salva!»/ Mândrii cetăţeni ai Sienei, în strai măreţ,/ se înfuriară foarte:/ «Acesta nu-i Dante, acesta nu poate fi Dante,/ Aduceţi-l pe Dante!»/ Cel de pe măgar se ridică în şa./ Strigă şi el după puterea lui:/ «Nu-i vită omul ci-i dator să aducă lumină lumii/ şi să alunge ceaţa!»/ Mândrii cetăţeni ai Sienei, în strai măreţ,/ izbucniră în râs". Antologiile îngrijite de **R.** după 1989, *Cele mai frumoase 100 de poezii ale limbii române* (2001), *100 din cele mai frumoase poeme de dragoste ale românilor* (2003) și *Cele mai frumoase 100 de poeme ale românilor despre ei înșiși și țara lor* (2004), acoperă o perioadă întinsă de la Ienăchiţă Văcărescu până la douămiism. *Compania poeţilor tineri în 100 de titluri* (2011), alcătuită în colaborare cu Dan Coman, oferă o selecție severă a poeților douămiiști.

SCRIERI: *Ochii lui Homer*, Cluj, 1977; *Comedia literaturii*, Bucureşti, 1980; *Rosa canina*, Bucureşti, 1982. **Antologii:** *Cele mai frumoase 100 de poezii ale limbii române*, pref. edit., Bucureşti, 2001; *100 din cele mai frumoase poeme de dragoste ale românilor*, pref. edit., Bucureşti, 2003; *Cele mai frumoase 100 de poeme ale românilor despre ei înșiși și țara lor*, pref. edit. București, 2004; *Compania poeţilor tineri în 100 de titluri*, pref. edit., București, 2011(în colaborare cu Dan Coman).

Repere bibliografice: Ion Pop, *Un debut semnificativ*, RL, 1978, 24; Mincu, *Eseu*, *52–55*; Ulici, *Prima verba*, III, *15–16*; Ţeposu, *Istoria*, *94–96*; *Dicţ. analitic*, I, *213–214*; C. Rogozanu, *Cele mai frumoase poezii*, RL, 2001, 44; *Dicţ. scriit. rom.*, IV, *90–93*; Al. Cistelecan, *Petru Romoşan – înaintemergătorul optzecismului*, F, 2002,1; Svetlana Cârstean, *De la rosa canina la Compania (I). Interviu cu Petru Romoșan*, OC, 2002, 108; Buciu, *Panorama*, *152–156*; Lefter, *Flashback*, *360–376*; Soviany, *Apocaliptica*, *330–333*; Popa, *Ist. lit.*, II, *502*; Manolescu, *Enciclopedia*, *612–613*; Vakulovski, *Portret*, *333–336*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *245–250*. ***M.I.***

RONETTI-ROMAN (pseudonim al lui Aron Blumenfeld; 3.I.1852, Jezierzany, Polonia – 7.I.1908, Iași), dramaturg.

Este fiul Ceciliei și al lui Ioină Roman, așa cum rezultă din declarația din dosarul de împământenire. Şi-a pierdut de timpuriu părinții, evrei săraci din Galiția. Adolescent, s-ar fi stabilit, prin 1868, la Hârlău. Cu un profesor particular învață germana. A fost învățător la Sadagura, apoi contabil la Bacău, pregătindu-se să-și dea bacalaureatul la Suceava. Sigur este că în toamna lui 1869 a plecat la Berlin. Cu bacalaureatul luat, după ce se înscrie aici la Facultatea de Medicină, tânărul se simte mai atras de filologie. Frecventează chiar o „Akademie für Philologie" și, totodată, ca audient, filosofia. Câțiva ani studiază în mai multe orașe din Germania, dar nu termină nici o facultate. În această perioadă își preschimbă numele, împrumutat, de Moise Roman în Ronetti-Roman. La înapoierea în țară se angajează ca pedagog și profesor de limba germană la Institutul lui V.A. Urechia din București, de unde va demisiona în urma unor conflicte, răzbunându-se apoi printr-un pamflet corosiv. În 1878, an în care **R.-R.** colabora la „Timpul", Mihail Kogălniceanu îl cheamă în Departamentul Afacerilor Străine, ca traducător de limbă germană. Peste câțiva ani, căsătorit cu fiica unui arendaș, începe să ducă o viață mai retrasă, de moșier. Răscoala din 1907, în timpul căreia casa îi este mistuită de pârjol, îl înspăimântă și îl zdruncină, determinându-l să se refugieze la Iași. Nu peste multă vreme moare, în urma unui atac de cord. Între anii 1868 și 1872, iscălind Moise Roman (sau Romano), **R.-R.** publicase în „Hamagid" și în alte periodice străine articole în chestiuni de literatură ebraică. O semnătură

anagramată a scriitorului este R. Moran. A mai colaborat la „Adevărul", „Almanahul «Dacia»", „Calendarul «Răsăritul»", „Convorbiri literare" „Curentul nou", „Egalitatea", „Mântuirea", „Opinia", „Reforma", unde îi apar scurte poeme, „Revista literară și științifică", unde debutează cu versuri în 1876, „România literară". Ca publicist, el adoptă, în studiile sale sociale și economice, o atitudine conservatoare.

În literatură, în românește, **R.-R.**, care în tinerețe nu își poate stăpâni pornirile vindicative, se afirmă cu satira *Domnul Kanitferstan, extras din jurnalul unui trândav* (1877). Victima este V.A. Urechia, înfățișat drept un plagiator, un farsor, un om cu o moralitate dubioasă. „Poema" de inspirație byroniană *Radu* (1878) e închinată celor „ce după idealuri zadarnic au umblat". Sortit să alerge după năluciri, dezamăgit în dragoste, în prietenie, proscrisul Radu, bântuit de negre melancolii, își caută refugiul în mijlocul naturii. Iluziile spulberate rând pe rând au făcut din el un sceptic, cu sufletul înveninat. Singur și nemângâiat, pribeagul, care dorise țării lui o grabnică mântuire de „obedele străine", se consacră luptei pentru libertate. Ocolită de lirism, scrierea, adesea nebuloasă, incoerentă, are și dezavantajul unei exprimări impure. Într-un alt poem, tipărit postum, *Ivan* („Flacăra", 1913) – satiră a regimului țarist –, protagonistul e un amoral, seducător frenetic și fără nici un scrupul, dedându-se plăcerilor, cu voluptăți perverse. În alte poeme (*Răzbunare*, „Convorbiri literare", 1892, *Muza tragediei*, „Flacăra", 1913), dincolo de maniera declamatorie, ura este simțământul ce se descătușează, precum și o neînduplecată dorință de răzbunare. Mai izbutită la **R.-R.** se dovedește satira, scriitorul fiind un observator malițios și inteligent. În *Satira jocului* („Flacăra", 1913) el realizează câteva tipuri – cămătarul, senatorul pehlivan, „un poețel simbolic", „o văduvă trezită", un gazetar vândut, un cartofor ș.a.m.d. –, care îi prilejuiesc ironii crude pe seama acestei „lumi nalte" cu „spoiala ei de moravuri". Broșura polemică *Două măsuri* (1898) conține o luare de poziție pătimașă într-o chestiune – situația evreilor în România – care îl obsedează pe autor. În această pledoarie tendențioasă poate interesa sub aspect literar „icoana limpede a ovreiului vechi", zugrăvită cu o anume forță evocatoare. **R.-R.** susține că în literatură, și nu doar în cea română, nu a fost încă înfățișat un chip de evreu adevărat, ci numai „ovreiul" grotesc sau, eventual, hapsân. În piesa *Manasse* (1900, reprezentată în primăvara lui 1901 la Teatrul Național din Iași, iar din 1905 la București), el avea să încerce o reabilitare. Piesa, care a declanșat fie reacții de contestare violentă, fie elogii exagerate, este o operă de maturitate. Tema ar fi aceea a dragostei care triumfă asupra oricăror opreliști – în acest caz, prejudecățile de rasă. Manasse Cohen e un bătrân venerabil, învățat și evlavios, tip de evreu habotnic, devotat cu fanatism idealului său religios. Față de orice încălcare a vechilor rituri, a tradiției, se arată intolerant, cu reacții de o fervoare aproape sălbatică. Orice amestec dintre creștini și evrei, pe care îi socotește inexorabil despărțiți prin ură milenară, i se pare o nelegiuire. Fiul său, Nisim Cohanovici, ilustrează o generație intermediară, care respectă tradiția mai mult de formă, aspirând de fapt către o asimilare, mai ales dacă aceasta aduce un „folos". Lelia, fata acestui arivist, face parte – la fel ca fratele ei, Lazăr, tânăr socialist – din cea de-a treia generație, emancipată de constrângeri religioase. Dragostea ei pentru Matei Frunză provoacă o mare tulburare tuturor, dar mai ales lui Manasse, neîncrezător în imboldul inimii. Dar credința curată a celor doi tineri în forța iubirii, disprețuitoare de îngrădiri și convenții, biruie până la urmă. Bătrânul moare, nesuportând lovitura, iar sfârșitul lui înseamnă și falimentul unei mentalități rigide, înțepenită în dogme. Deși mai discretă ca prezență până aproape de final, figura lui Manasse e, în felul ei, impunătoare, dramaturgul încercând să îi sugereze măreția printr-un patos ca al vechilor profeți. Un personaj pitoresc, guraliv și impertinent, cam fricos și bețiv, uneori bufon, alteori cinic, însă minte ascuțită, manevrând abil pilde și vorbe cu două înțelesuri, glumind întruna, când cu haz amar, când mai facil, este Zelig Şor, misitul, comentator pătrunzător al dramei ce se petrece în casa Cohanovici. Atras de forța piesei lui **R.-R.**, I.L. Caragiale imaginase un alt final.

SCRIERI: *Domnul Kanitferstan, extras din jurnalul unui trândav*, București, 1877; *Radu*, București, 1878; *Două măsuri*, București, 1898; *Manasse*, București, 1900; *Manasse și alte scrieri*, îngr. și pref. Constantin Măciucă, București, 1996.

Repere bibliografice: Pompiliu Eliade, *Causeries littéraires*, I, București, 1903, *131–183*; *Ronetti-Roman. Viața și opera lui*, „Revista israelită", 1908, 4; Sanielevici, *Încercări*, *37–55*; Chendi, *Scrieri*, IV, *90–94*; Arghezi, *Scrieri*, XXVIII, *143–147*; Properțiu, *Chestia Manasse*,

Iași, 1914; Emil I. Critzman, *Ronetti Roman. Amintiri. Opera lui*, București, 1915; Gala Galaction, *„Manasse”*, „Mântuirea”, 1919, 138, 142, 145, 150, 160; Mihail Dragomirescu, *De la misticism la regionalism*, București, 1924, *190–195*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *60–65*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *325–326*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *488–489*, *Ist. lit.* (1982), *553–555*; Aderca, *Contribuții*, II, *457–459*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *217–218*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *646–649*; Mîndra, *Clasicism*, *213–215*; *Dicț. lit. 1900*, *748–750;* Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *145*; *Dicț. analitic*, III, *22–25*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *93–94*; Morar, *Scriitori evrei*, *17–32*; Manolescu, *Istoria*, *524–525*; Michael Shafir, *Un „desuet” (sau Actualitatea lui Ronetti Roman)*, CNT, 2009, 8, 9; Vera Molea, *„Manasse” – istoria unei piese hulite*, „Historia”, 2010, 102. ***F.F.***

RONSARD, publicație în limba franceză apărută la București în 1938 (un număr), având subtitlul „Revue d’information, de critique et de bibliographie littéraires”. Fondatori sunt Francis Lebrun, Léon Thévenin, D.V. Barnoschi, Léon Main. În articolul-program, intitulat *Notre but*, se arată că revista este menită să strângă relațiile de prietenie dintre francezi și români, să publice eseuri, romane, nuvele, versuri și analize literare care să aducă traducerile din literatura română în atenția editurilor din străinătate. **R.** se deschide cu un articol elogios al lui D.V. Barnoschi, închinat regelui Carol al II-lea și literelor românești. Același autor, în articolul *Pierre de Ronsard*, stăruie asupra ipotezei originii românești a poetului și a importanței sale în literatura franceză. Léon Main vorbește despre pătrunderea spiritului francez în România și a rolului jucat de Georges Duhamel în această direcție, iar D.V. Barnoschi, folosind de data aceasta pseudonimul C.S. Bihoran, se referă la importanța simbolică a fondării unui „partid al cărții”. Literatura propriu-zisă este reprezentată de un fragment din romanul *Crowned Queens* al Reginei Maria, în traducerea Mărgăritei Miller-Verghy, și de un fragment de proză semnat de N.M. Condiescu, *Zephir*, în transpunerea lui Léon Thévenin. Lista traducerilor continuă cu un fragment din feeria *Cocoșul negru* de Victor Eftimiu (*Mensonge*), în versiunea lui Léon Main, cu un sonet al lui Eminescu (*À l’Heure où tout se tait, et même la pensée*), tălmăcit de Mărgărita Miller-Verghy, și o poezie (*Dans le Bruit du temps*) a lui Al. A. Philippide. Francis Lebrun oferă versiunea franceză a baladei *Gruia*, luată din colecția de poezii populare a lui G. Dem. Theodorescu, iar Anton Balotă scrie despre istoricul N. Iorga. Revista mai cuprinde rubrica intitulată „Cărți”, în cadrul căreia sunt prezentate volume semnate de Ion Missir (*Fata moartă*), N. Ţimiraș (*Cântece de cristal*), Ion M. Gane (*Ritmuri franceze*), J. Byck și Al. Rosetti (*Istoria limbii române*), Petru Nicolescu ș.a. Într-un comentariu despre saloanele literare de la noi Roxana Berindei Mavrocordat amintește rolul Aidei Vrioni, iar N.I. Herescu îl subliniază pe acela al Institutului de Studii Clasice, în sumar figurând și o scurtă privire asupra teatrelor din București. ***M.Pp.***

ROQUES, Mario (1.VII.1875, Callao, Peru – 8.III.1961, Paris), filolog, istoric literar, editor. Fiu al unui diplomat francez, viceconsul în Peru, **R.** studiază la École Normale Supérieure (1894–1897) și la École Pratique des Hautes Études (1895–1903) din Paris. În 1897, după obținerea agregatului, devine bursier al Fundației Thiers și urmează, până în 1900, École Spéciale des Langues Orientales, specializându-se în filologie romanică. În 1898 efectuează prima călătorie în țara noastră, fiind atras de studierea folclorului și a graiurilor populare românești. Decisivă în cultivarea acestei pasiuni a fost întâlnirea cu Pompiliu Eliade, cu care a fost coleg la École Normale. Începând din 1901, va preda la École Normale Supérieure, apoi la École Pratique des Hautes Études, unde îi succedă, din 1903, lui Gaston Paris, mentorul său, la Catedra de gramatică comparată a limbilor romanice. În 1907 este numit profesor de limba română la École des Langues Orientales Vivantes, urmându-i lui Émile Picot, iar în 1912 în funcția de director la Institut de Philologie Roumaine de la Sorbona. Consacrarea sa didactică survine în 1937, când ajunge profesor la Collège de France. Din 1911 preia direcția revistei „Romania”, în care își va publica cele mai multe contribuții filologice. În 29 mai 1914 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 17 februarie 1928 membru plin, fiind, după caracterizarea lui Ioan Bianu, „de mai mulți ani, unul dintre cei mai devotați prieteni ai românilor”. Începând din 1929 va coordona La Société des Anciens Textes Français. Din 1933 face parte din Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, în 1936 este cooptat în Commission de l’Histoire Littéraire de la France, iar din 1948 este primit în Académie de Langue et de Littérature Françaises de Belgique.

Romanist strălucit, **R.** manifestă un interes constant față de cultura și literatura română, față de lingvistică, filologie, istorie și istorie literară,

domenii cărora le dedică câteva studii esențiale și numeroase recenzii, marea majoritate fiind publicate în revista „Romania" încă din 1899. Promptitudinea cu care va comenta unele apariții din sfera literaturii române vechi este elocventă pentru informarea și deschiderea sa. Va recenza, de exemplu, studiul lui Constantin Lacea despre limba din *Viața și petrecerea svinților* de Dosoftei, apărut la Leipzig în 1898, cel al lui N. Cartojan intitulat *Alexandria în cultura română*, publicat în 1910, ediția *Psaltirii Voronețene* scoasă de C. Gălușcă la Halle în 1913 sau alt volum al lui N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, din 1929. Este receptiv, în același timp, la noile scrieri și culegeri ale unor folcloriști precum Tudor Pamfile, Artur Gorovei, Simion Florea Marian, Constantin Rădulescu-Codin, Alexiu Viciu ș.a. Comentează sistematic manualele și tratatele de istorie a literaturii române semnate de Sextil Pușcariu, Giorge Pascu, Al. Procopovici, Nicolae Iorga, Nicolae Cartojan, prefațând, de asemenea, lucrarea lui Petre V. Haneș, *Histoire de la littérature roumaine* (Paris, 1934). O mențiune aparte se cuvine lucrării *La Poésie roumaine contemporaine* (1934), o conferință rostită cu prilejul conferirii titlului *doctor honoris causa* al Universității din Oxford. Sinteza, mai puțin cunoscută, concepută pe baza *Antologiei poeților de azi* (I–II, 1925–1928) scoasă de Ion Pillat și Perpessicius, dar și a *Antologiei poeților tineri* (1934) îngrijită de Zaharia Stancu, face o radiografie avizată a poeziei de la noi, despre care **R.** crede că oferă „un bel exemple d'évolution intellectuelle et esthétique dans l'Europe moderne". Începând cu formele tradiționale ale poeziei „fraîche et lumineuse" a lui Vasile Alecsandri, apoi cu aceea mai complexă a lui Eminescu, „profondément nationaliste", care se resimte de influențe filosofice germane, perioada clasică este ilustrată și cu poezia rurală a lui George Coșbuc și Octavian Goga, din ultimul citând, în traducere proprie, câteva strofe „d'allure à la fois populaire et douloureuse" din *Noi*. **R.** indică mai multe similitudini între poezia simbolistă franceză și cea românească, pe care le regăsește la Ovid Densusianu, Ion Minulescu sau la „un poète créateur d'atmosphère" precum G. Bacovia. Alte momente semnificative sunt surprinse în versurile lui Ion Pillat, Nichifor Crainic, V. Voiculescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga și Al. A. Philippide, analizate, concomitent cu transpunerea unora în franceză, dintr-o perspectivă comparatistă. Interdependența dintre avangarda franceză și cea românească este examinată subtil în finalul acestei panorame. Un studiu asupra piesei *Conul Leonida față cu reacțiunea* a lui I.L. Caragiale, intitulat *Autour d'une farce roumaine* (1933), precum și prefațarea unui volum de traduceri din literatura română, *Âmes en peine* (Paris, 1946) completează paleta de preocupări românistice ale lui **R.** La el, predilecte rămân însă cercetările asupra textelor vechi românești, acestea fiind inaugurate în 1907 prin studiul *L'Évangéliaire roumain de Coresi (1561)*, publicat tot în „Romania", care cuprinde completări bibliografice și textuale făcute pe baza exemplarului complet păstrat la Muzeul Național din Budapesta. Următoarele două contribuții filologice prefigurează o amplă exegeză consacrată celei dintâi traduceri, parțiale, a *Vechiului Testament* în limba română. Primul studiu, *L'Original de la Palia d'Orăștie*, este publicat în 1913, în tomul al doilea din *Mélanges offerts à M. Émile Picot*. **R.** ajunge, independent de Iosif Popovici, la concluzia că *Palia* este o traducere după o versiune maghiară a *Vechiului Testament*, și anume după *Pentateucul* lui Heltai Gáspár, tipărit la Cluj în 1551. Celălalt studiu, intitulat *Sur Trois fragments manuscrits de traductions roumaines de l'Ancien Testament*, a apărut inițial în *Mélanges publiés en l'honneur de M. Paul Boyer* (1925), ambele urmând să fie înglobate în introducerea la ediția critică a *Paliei*, lansată tot în 1925. Propunându-și să elucideze geneza acestui monument literar, savantul francez consideră că identificarea originalului trebuie să se bazeze, în primul rând, pe compararea minuțioasă a textului cu diferitele surse la care traducătorii ar fi putut avea acces. Dacă în cazul versiunilor ebraică, greacă și a celor occidentale există o multitudine de modele, în cazul versiunii slavone dificultatea identificării este de altă natură. Ipotetic, traducătorii ar fi putut utiliza fie o copie a *Bibliei* manuscrise a lui Gennadius, fie chiar *Biblia* de la Ostrog, care reproduce textul lui Gennadius confruntat cu versiunea greacă. Între încheierea tipăririi *Bibliei* de la Ostrog, în data de 12 august 1581, și începerea imprimării *Paliei*, în 14 noiembrie 1581, există un interval care nu exclude posibilitatea ca sursa slavonă să fi ajuns în posesia cărturarilor ardeleni. Ideea centrală a studiului lui **R.** este aceea că trăsăturile prin care *Palia* se detașează de modelul maghiar nu provin nici din ebraică, nici din greacă,

nici din slavonă, nici dintr-o versiune luterană. Traducătorii au apelat, după părerea sa, la o ediție a *Vulgatei* corectate, care se apropie de *Biblia* publicată la Tübingen, în 1573, de Lucas Osiander. Analiza textuală comparativă pe care o întreprinde **R.** pune în evidență unele „contaminări" care apar între diversele texte originale. El admite ipoteza că traducătorii au avut permanent în față *Pentateucul* lui Heltai, împreună cu o altă *Biblie*, pe care le-au combinat în proporții variabile, după cum nu este exclus să fi urmat un alt izvor, iar numai revizia generală să fi fost efectuată prin colaționarea cu textul maghiar. Pentru a proba supoziția folosirii unei traduceri mai vechi a *Vechiului Testament* din maghiară, autorul compară citatele scripturale din *Molitvenicul* diaconului Coresi cu pasajele corespunzătoare din *Palie*, ajungând la concluzia că între ele nu există nici o legătură de filiație. Editorul încearcă să verifice, în final, în ce măsură afirmațiile din prefața *Paliei* privind traducerea nu numai a *Genezei* și a *Exodului*, ci și a celorlalte cărți din *Pentateuc*, alături de *Regi* și de „alți proroci câțva", pot fi susținute. În legătură cu fragmentul de *Levitic*, publicat de B.P. Hasdeu în *Cuvente den bătrâni*, considerat cel mai vechi text biblic românesc, **R.** crede ar putea descinde dintr-o traducere realizată în jurul anului 1580, care, deși urmează textul lui Heltai, este independentă față de *Palia* de la Orăștie. Cercetările ulterioare au confirmat ipoteza unei traduceri independente, dar care datează abia de la începutul secolului al XVII-lea.

SCRIERI: *La Poésie roumaine contemporaine*, Oxford, 1934. **Ediții:** *Les Premières traductions roumaines de l'Ancien Testament. Palia d'Orăștie (1581–1582)*, Paris, 1925.

Repere bibliografice: N. Drăganu, *„Les Premières traductions roumaines de l'Ancien Testament. Palia d'Orăștie (1581–1582)"*, DR, 1924–1926, partea 2; Teodor Roșculeț, *„Palia d'Orăștie (1581–1582)"*, VR, 1926, 5–6; Horia Rădulescu, Petre V. Haneș, *Viața activă a lui Mario Roques*, PL, 1937, 5–6; *Pour un cinquantenaire scientifique. Mario Roques et les études roumaines*, Paris, 1953; Yves Lefèvre, *Mario Roques*, „Archivum Latinitatis Medii Aevi (Bulletin du Cange)", 1961, 1; Alfred Merlin, *Notice sur la vie et les travaux de M. Mario Roques*, „Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres", 1961, 2; Alf Lombard, *In memoriam Mario Roques*, „Studia Neophilologica", 1962, 1; Pavel, *Arheologia*, *169–175*. ***E.P.***

ROSETTI, Al. [Alexandru] (20.X.1895, București – 27.II.1990, București), filolog, memorialist, editor.

Este fiul Zoei (n. Cornescu) și al lui Petre Rosetti Bălănescu, avocat și moșier; Elenei C. Cornescu, bunica sa după mamă, i-a închinat Ion Heliade-Rădulescu poezia *Zburătorul*. Urmează la București cursurile Liceului „Gh. Lazăr" (1906–1914) și Facultatea de Litere și Filosofie (1914–1916), unde îi are profesori pe Ovid Densusianu, I.-A. Candrea, I. Bianu și D. Onciul. Locotenent în timpul Primului Război Mondial, este rănit la Mărășești și decorat. După război își continuă studiile la aceeași facultate (1919–1920), apoi ca bursier în Franța (1920–1928), unde audiază cursurile lui Antoine Meillet, Jean-Pierre Rousselot, Jules Gilliéron, Mario Roques. În 1923 obține titlul de diplomat la École Pratique des Hautes Études, iar în 1926 își doctoratul în litere la Sorbona. În 1928 va fi promovat conferențiar, în 1932 profesor; din 1938 este titularul Catedrei de limba română la Facultatea de Litere și Filosofie din București, ulterior fiind și decan (1945–1946), apoi rector (1946–1948). Funcționează și ca director al Editurii Cultura Națională (1930–1935) și al Editurii Fundației Regale pentru Literatură și Artă (1934–1940, 1945–1947), precum și ca director al Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale din București (1963–1969). A fondat și condus publicații de specialitate: „Bulletin linguistique" (1933–1948), „Studii și cercetări lingvistice" (din 1950), „Fonetică și dialectologie" (1958–1969), „Revue roumaine de linguistique" (din 1956), „Cahiers de linguistique théorique et appliquée" (din 1962). Studii și articole i-au mai apărut în „Grai și suflet", „Revista Fundațiilor Regale" (unde e și director în 1945–1947, ca și la suplimentul „Caiet de poezie" în 1946 și 1947), în „Viața românească", „Romanoslavica", „Limba română", dar și în „Munca literară", „Gazeta literară", „România literară", „Luceafărul" ș.a. Ales în 1948 membru în Academia RPR va fi, de asemenea, membru corespondent al

Academiei Suedeze și membru al Academiei Iugoslave, fiind distins cu titlul *doctor honoris causa* al universităților din Montpellier, Lyon și Aix-en-Provence. Face parte din Biroul Societății Internaționale de Ştiințe Fonetice, din Comitetul Internațional al Slaviștilor ș.a. În 1962 i s-a acordat Premiul de Stat, în 1965 a primit distincția Om de Știință Emerit, iar în 1980 i s-a decernat Premiul Herder.

Autor al unor lucrări devenite clasice în domeniul lingvisticii și filologiei, precum *Filosofia cuvântului* (1946), *Istoria limbii române* (I–VI, 1938–1966) și *Istoria limbii române literare* (I–II, 1961, în colaborare cu Boris Cazacu și Liviu Onu), **R.** este și un mare om de cultură, un mentor și un remarcabil editor, care a realizat ediții critice din scriitori canonici, precum I. L. Caragiale, B.P. Hasdeu ș.a., dar i-a publicat și pe contemporani: Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Ion Barbu, Lucian Blaga, G. Bacovia, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Perpessicius, Emil Botta ș.a. G. Călinescu, care și-a publicat *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* la Editura Fundațiilor Regale, spunea că **R.** e „îndrăgostit de cărțile pe care le editează”. Este, în egală măsură, și un scriitor original. Prin destinul său a confirmat încă o dată, după Ovid Densusianu și Sextil Pușcariu, că un lingvist poate fi și un creator de literatură. Debutează, concomitent, la revistele „Miron Costin” și „Convorbiri literare”, în primăvara anului 1916, cu două studii de istoria limbii. „Vieața nouă” din 1919 îi găzduiește prima încercare literară, poemul în proză *Fantezia florilor*. Mult mai târziu, în „Revista Fundațiilor Regale” (1935–1938), își va publica însemnările de călătorie pe care le adună în volumul *Note din Grecia* (1938), socotit „o mărturisire de credință clasică” (G. Călinescu), umanistă, exprimată încă din mottoul din Renan: „Il y a un lieu où la perfection existe...”. Tot Călinescu mai afirma că aici „emoția e țâșnitoare și nu se poate extinde în platitudinea descripției”. Călătorul admiră măreția, armonia, echilibrul, perenitatea artei eline: „Arta grecească, radioasă arătare ce se înfățișează de pretutindeni pelerinului pe Acropole,

Gala Galaction, Al. Rosetti, Camil Petrescu, Krikor Zambaccian

nu are început, nici sfârșit. Ea s-a născut o singură dată pe pământul fericit al Eladei și de atunci meșterii cei mai iscusiți caută zadarnic să afle secretul pierdut al creației sale”. Acropole îi produce o „impresie de măreție calmă”, grandoarea templului grecesc stând în „armonia proporțiilor sale”. Mai totul, cu excepția peisajelor de la Eleusis, Delos și Micene, este pentru călător prilej de „fină reculegere”, de „pace muzicală”. În altă ambianță, parcurgând peisajul mirific al munților României și atâtea alte peisaje, **R.** își caută un spațiu predilect: „Gândirii îi sunt necesare pasul călătorului, zvonul apelor, miresmele muntelui, azurul tăriilor albastre, bolta brazilor; verdeața lor perenă e un simbol al perenității la care râvnește ființa noastră plăpândă”. Treptat, orizontul peregrinului se lărgește spre cele mai diverse spații geografice și culturale: India, Israel, SUA, Albania, Africa, Brazilia. Se revelă astfel tot mai pregnant scriitorul „de aleasă sensibilitate, pe care o tempereazǎ singură excesiva sa grijă de expresie” (Perpessicius), „scriitorul delectabil, fin observator al peisajului din afară, ca și al universului interior” (Al. Piru). Altă dimensiune a scrisului lui **R.** este aceea de portretist, învederată în *Cartea albă* (1968), unde închină tablete bunicii sale materne, Elena C. Cornescu, apoi lui Tudor Arghezi, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale, Mihail Sebastian, Camil Petrescu, G. Călinescu, Oscar Lemnaru, pictorului Theodor Pallady, lingviștilor B. P. Hasdeu, Ovid Densusianu și I.-A. Candrea, bizantinologului Demostene Russo, savantului Ioan Cantacuzino. În *Diverse*, grupaj prezent în mai multe cărți, se oprește asupra lui V. Alecsandri, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol, Camil Petrescu, Tudor Vianu, Mihai Ralea ș.a., pentru ca în *Diverse II* (1988) să-și extindă aria observațiilor la cultura franceză – Antoine Meillet, Rabelais, Voltaire, Diderot, Jean-Jacques Rousseau, Aloysius Bertrand, Chateaubriand, Hugo, Jules Michelet, Stendhal, Nerval, Barbey d’Aurevilly, Jules Verne, Mérimée, Claudel, Gide, Rimbaud, Valéry, Camus ș.a. –, realizând portrete care „vădesc disponibilitatea epică a evocatorului, finețea pătrunderii psihologice și ductul plin de siguranță al desenului” (Mircea Zaciu). Scriitorul **R.** rezervă viitorului alte pagini, din volumul *Cartea neagră*, depus, cu mulți ani în urmă, la Vatican, volum care s-ar fi referit la figuri politice și culturale aservite prompt noului regim. Trebuie amintit că alături de o receptare critică în genere favorabilă, el a trezit și altfel de reacții, marcate de circumspecție, în prim-plan fiind plasate permanent meritele lui de editor. La Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă **R.** a inițiat seriile „Ediții definitive”, „Scriitori români vechi și moderni” și „Scriitori români uitați”. Editor de anvergură, cu fler și bun gust, a realizat el însuși atât ediții de texte vechi – *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)* (1926), *Cronicarii români* (1944) –, cât și (în colaborare) ediții critice de mare autoritate științifică din opera lui I.L. Caragiale, Ion Barbu și Camil Petrescu. Îngrijește, de asemenea, câteva volume de scrisori primite de la G. Călinescu – din care rezultă, mai ales, rolul său esențial în editarea lucrării *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* – și de la alți scriitori, ca și epistolele sale către marele critic. Două lucrări ale lui **R.** se situează la granița dintre lingvistică și folcloristică. În *Colindele religioase la români* (1920) el opinează că textele colindelor religioase își au originea în *Noul Testament*, în *Viețile sfinților*, în apocrife și în apocalipse. În *Limba descântecelor românești* (1975) relevă bogăția, inventivitatea și frumusețea lexicului și a formulelor incantatorii din această specie arhaică și analizează mult mai multe unități decât Ovid Densusianu în *Limba descântecelor*, studiu apărut în anii ’30 ai secolului trecut.

Umanismul este termenul ce a definit în totalitate ființa în opera lui Al. Rosetti. Nu umanismul tocit și demonetizat prin aplicări calpe, ci acela care anima, la cumpăna anilor de după prima conflagrație, numeroase spirite europene și românești. […] *De aici interesul – nu doar peisagistic – pentru Elada, căruia Al. Rosetti i-a închinat prima sa creație* literară, *expresie a unui liric nemărturisit, frânat în efuziunile sale de cenzura unei erudiții, ea însăși dozată cu severitate!*

MIRCEA ZACIU

Cum iese până la urmă Al. Rosetti din portretele directe și indirecte făcute de prietenii săi?... În oglinda Arghezi marele filolog este un expert în treburile gospodărești și pedagogice. Pentru Ion Barbu, același om învățat este confidentul erotic, tandru și complice, capabil să înțeleagă complexitățile spiritului poetic și bucuriile trupului juvenil. În imaginația bănuitoare a lui G. Călinescu Al. Rosetti este omul cu multă carte și omul de gust care s-a însoțit pe viață cu valorile literaturii și, în virtutea acestei conjugalități, este condamnat să moștenească marile cărți… De unde reiese limpede că autorul Istoriei limbii române *era pregătit prin cultura și, aș zice, prin* natura *lui să primească cel dintâi țipătul care anunță că pruncul literar s-a născut viu și că destinul îl așteaptă nerăbdător…* […] *Un cărturar generos și un spirit intelectual superior, capabil să se pasioneze de*

poezia ermetizantă a lui Ion Barbu și, în același timp, să analizeze cu o competență indiscutabilă sintaxa și morfologia lui Varlaam. „Marele grec", cum îl numește Ion Barbu, stă în calea tuturor suferințelor și este chemat mereu ori de câte ori izbucnește un incendiu în lumea literelor. Și cu un tact rar, cu un simț neobișnuit al relațiilor sociale și cu o stimă de om inteligent față de talent, Al. Rosetti intervine și, dacă nu curmă de tot suferința și nu stinge focul, diminuează enorm efectele lor. E generos și inventiv, se bate pentru valorile culturii și, ocrotindu-și prietenii, nu reprimă pe adversarii prietenilor. Trece discret peste situațiile dificile și, dacă vorba boier *are un sens mai înalt în limba română, aceasta se potrivește lui Al. Rosetti. M-a uimit (și mi-a plăcut) că, vorbind într-o împrejurare academică de familia sa, cu o ascendență ilustră, filologul amintește doar de Elena G. Cornescu, bunica după mamă, fiica lui Ioan M. Manu și a Anei Manu, aceea căreia Heliade-Rădulescu îi dedicase poezia* Zburătorul. *Aici voia să ajungă omul care putea invoca mai multe titluri princiare: la acea strămoașă și la dedicația dată de un mare poet pe un superb poem. El înțelege că adevărata noblețe este aceea a spiritului și că valoarea nu are o legătură cauzală cu poziția socială. Cine crede că un scriitor care se naște într-un palat este, prin chiar această fatalitate, mai dotat pentru marea literatură decât altul, ivit pe lume într-o casă țărănească, nu trece de nivelul de înțelegere și de morala lui Dinu Păturică… Complexe pe care un om de cultură cu mintea trează și cu sufletul deschis nu trebuie să le aibă…*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Colindele religioase la români*, București, 1920; *Istoria limbii române*, vol. I–IV, VI, București, 1938–1946, vol. V, București, 1966; ed. București, 1986; *Note din Grecia*, București, 1938; *Limba poeziilor lui Eminescu*, București, 1956; *Istoria limbii române literare* (în colaborare cu Boris Cazacu și Liviu Onu), București, 1961; ed. 2, vol. I, București, 1971; *Diverse,* București, 1962; *Note din Grecia. Diverse*, București, 1964; *Cartea albă*, București, 1968; *Note din Grecia, India, Israel. Diverse. Cartea albă*, pref. Liviu Călin, București, 1970; *Câteva precizări asupra literaturii române*, București, 1972; *Limba descântecelor românești*, București, 1975; *Călătorii și portrete. Note din Grecia, India, Israel, SUA, Albania. Diverse. Cartea albă*, București, 1977; *Călătorii și portrete. Note din Grecia, India, Israel, SUA, Albania, Africa, Brazilia. Diverse. Cartea albă*, pref. Liviu Călin, București, 1983; *Diverse II (Câteva precizări asupra literaturii franceze)*, București, 1988; *Dialogue culturel Paris–Bucarest: lettres d' A. Rosetti adressées à T. Papahagi (1922–1925)*, tr. Roland Duflot, îngr. și pref. Valeriu Rusu, Marsilia, 1995; *Din călătoriile lui Don Miguel. Corespondență Ion Barbu – Al. Rosetti*, îngr. Simona Cioculescu, București, 1995; *Corespondență (1934–1990): Al. Rosetti & Alf Lombard*, I–IV, îngr. Nicolae Mocanu, Ioana Anghel și Heinz Hoffmann, Cluj-Napoca, 2000–2009. **Ediții:** *Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)* București, 1926; ed. (*Scrisori românești din arhivele Bistriței.1592–1638)*, București, 1944; *Cronicarii români*, București, 1944; I.L. Caragiale, *Opere*, I–IV, introd. Silvian Iosifescu, București, 1959–1964 (în colaborare cu Şerban Cioculescu și Liviu Călin); Ion Barbu, *Ochean*, pref. edit., București, 1964 (în colaborare cu Liviu Călin), *Joc secund*, pref. edit., București, 1966 (în colaborare cu Liviu Călin); Camil Petrescu, *Opere*, I–VI, introd. Liviu Călin, București, 1973–1983 (în colaborare cu Liviu Călin); *Scrisori către Al. Rosetti (1916–1968)*, pref. edit., București, 1973; *Corespondența lui G. Călinescu cu Al. Rosetti (1935–1951)*, pref. edit., postfață Vasile Nicolescu, București, 1977.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *845–848*, III, *530–533*, *1079–1087*, IV, *75–78*, V, *353–355*, *447–450*, *1080–1093*; Perpessicius, *Opere*, V, *240–244*, VIII, *147–153*, *179–182*, *282–285*, IX, *95–99*, X, *85–89*, XI, *370–374*, *463–467*; Streinu, *Pagini*, III, *392–401*, V, *405–411*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *832–833*, *Ist. lit.* (1982), *917*; *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, 1965; Zaciu, *Masca*, *245–249*; Piru, *Varia*, I, *161–163*, *446–449*, II, *13–15*, *55–57*, *309–312*; Ungheanu, *Lecturi*, *357–362*; Popescu, *Cărți*, *150–153*; Marcea, *Varietăți*, *294–297*; Nicolescu, *Starea*, II, *145–148*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *481–487*; Simion, *Scriitori*, IV, *20–25*; Cornelia Ştefănescu, *Profil de intelectual*, JL, 1990, 1; *Al. Rosetti. In memoriam*, JL, 1990, 10; Paul Cornea, *Al. Rosetti – europeanul*, RL, 1994, 20; Nicolae Manolescu, *Al. Rosetti și cărțile*, RL, 1995, 41; Alex. Ştefănescu, *Un incoruptibil al culturii române*, RL, 1995, 41; *Rosetti în evocări*, îngr. Andriana Fianu, București, 1995; Simion, *Fragmente*, III, *154–162*; *Dicț. esențial*, *723–726*; Mihăilă, *Scriitori*, *363–378*; Marius Sala, *Cei doi stâlpi ai înțelepciunii*, București, 2006; Manolescu, *Istoria*, *305–311*; Popa, *Ist. lit*, II, *969*; Basarab Nicolescu, *Un boier al spiritului: Alexandru Rosetti*, CNT, 2010, 3; Alexandru Niculescu, *Lamento pentru o casă care dispare*, RL, 2011, 46. ***I.D.***

ROSETTI, C.A. [Constantin A.] (2.VI.1816, București – 8.VI.1885, București), poet, memorialist, gazetar.

Tatăl, spătarul Alexandru Rosseti, se născuse la Constantinopol, locul de obârșie al familiei. Căsătorit cu Elena Obedeanu, el a avut doi fii, pe

Dumitru, mort prematur, și pe Constantin (Costache). După lecțiile luate acasă cu profesori particulari, **R.** urmează un an de zile cursurile de la „Sf. Sava”, unul dintre profesori fiind C. Aristia, cu care se inițiază în meșteșugul actoricesc. I se prevedea o bună carieră de actor. Va intra însă în armata națională, cu gradul de praporgic, fiind promovat după un timp aghiotant al domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica. Fire capricioasă, oarecum ciudată, trăiește o tinerețe agitată, cu un gust pronunțat pentru excentricități. Nu rămâne mult timp cantonat în garnizoana Giurgiu, prezentându-și, în august 1836, demisia. În 1842 ajunge șef al Poliției la Pitești, iar în București va obține președinția Tribunalului Comercial. Viața mondenă nu îl răpește cu totul preocupărilor serioase. E unul dintre cei ce contribuie la întemeierea societății secrete Frăția (1843) și a Asociației Literare a României (1845). Împreună cu Enrich Winterhalder, deschide o tipografie și o librărie (1845), dotată cu o sală de lectură care devine un centru de propagandă revoluționară. La începutul lui 1844 se afla în Franța, unde revine în aprilie 1845. La Paris, deși nu prea are tragere de inimă pentru învățătură, urmărește cursurile lui Jules Michelet și Adam Mickiewicz de la Collège de France. E acceptat în loja masonică de orientare republicană L'Athénée des Étrangers și figurează printre întemeietorii publicației „Les Écoles” (1845). O realizare deosebită a lui **R.** o constituie inițierea Societății Studenților Români, al cărei *Apel* îl redactează. Căsătorit în 1847 cu Maria Grant, va avea mai mulți copii, printre care pe Mircea, unul dintre primii socialiști români, și pe Vintilă, care îi va edita scrierile. În mișcarea de la 1848 joacă un rol de frunte. Face parte din Comitetul revoluționar, din Comisia executivă, unde îl suplinește pe Ion Ghica, fiind numit prefect al Poliției și avansat, în noul guvern, secretar de stat. În timpul Locotenenței Domnești îndeplinește funcția de director în Ministerul Dinăuntru. În exil, la Paris, face parte din conducerea emigrației. Cu N. Bălcescu și N. Golescu, semnează *Apel către români*, iar împreună cu I.C. Brătianu un catehism pentru săteni. După o infructuoasă misiune politică la Istanbul, în 1857 revine în țară. Ales deputat în Adunarea Electivă, va participa în toate legislaturile de după 1857, fiind susținut și de negustori și meseriași. De altfel, e desemnat staroste al Corporației de negustori marchitani și prim-staroste al comercianților. Între 29 mai 1859 și 9 iunie 1860 a fost director al Teatrului cel Mare din București. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (mai–iulie 1860), prezintă o schiță de proiect pentru reorganizarea școlilor. Înflăcărat adept al Unirii, salutase cu entuziasm, în „Românul”, dubla alegere a lui Al. I. Cuza, ale cărui inițiative le și susține un timp. Treptat, relațiile devin mai încordate (este și arestat, iar publicațiile sale suspendate) și **R.** se va număra printre organizatorii actului de la 11 februarie 1866. În 1864 publicase la Paris broșura, nesemnată, *Relation authentique du coup d'état du prince Couza*, potrivnică domnitorului. În noul guvern îi revine iarăși funcția de ministru al Cultelor (februarie–iulie 1866). Republican convins, de orientare liberală, nu se împacă nici cu guvernarea lui Carol I și, pentru răsturnarea de la putere a grupării conservatoare, se implică în așa-numita coaliție de la Mazar-Pașa (1875–1876). Primar al Capitalei, apoi, la 1876, președinte al Camerei, are enorma satisfacție de a proclama, el, în 1877, Independența, în numele Adunării Naționale. Între timp duce la capăt o misiune politică la Paris. Din mai 1878 e, câteva luni, ministru de Interne. Cum propunerile sale (revizuirea Constituției din 1866, o nouă lege electorală ș.a.) nu sunt acceptate de primul ministru I.C. Brătianu, demisionează, depărtându-se de fostul prieten și tovarăș de idei din timpul exilului parizian. De fapt, nu se mai socotea membru al Partidului Liberal. Va mai fi, totuși, ministru de Interne (iunie 1881–ianuarie 1882). Girează chiar conducerea Consiliului de Miniștri în perioada când I.C. Brătianu se afla în străinătate și e ales în mai multe rânduri președinte al Camerei Deputaților. Suferea de mai multă vreme de o afecțiune pulmonară, care s-a agravat, grăbindu-i sfârșitul.

Poeziile din tinerețe ale lui **R.** – care debutează în 1836 cu romanța *A cui e vina?* – par urmarea unui capriciu, o expresie a preocupărilor erotice, foarte asidue. Compunând cu înlesnire, în maniera anacreontică a lui Costache Conachi ori a Văcăreștilor, contaminat de poezia galantă a sfârșitului de secol XVIII, el dedică versurile femeii, pentru care nutrește un cult. Poetul e un epicureu, *Ceasurile de mulțumire* (1843) este titlul unicului său volum. În spiritul lui Béranger, izvodește un cântec ușor, sprințar, susținut de refrene, cu unele inflexiuni de satiră socială. Este o lirică simplă, de oarecare grație, uneori didactică, slăvind fericirea în mijlocul naturii, în mediul pastoral sau chiar în sărăcie. În afara

unor versificări prolixe pe subiecte din „romanțuri" străine, **R.** a tradus și a imitat (sau prelucrat) din Byron, Lamartine, Victor Hugo, Béranger, Metastasio (printr-un text intermediar francez), Pierre Daru. Cu ajutorul profesorului Bernhardt Stolz, s-a apucat să tălmăcească, direct din englezește, poema dramatică *Manfred* de Byron. Versiunea, cu pasaje și imagini remarcabile, se poate să fi stat în atenția lui Eminescu (în *Mureșanu*, dacă nu și în *Luceafărul*). În epocă **R.** s-a bucurat, ca poet, de mare popularitate. Stihuiri ale sale sunt transpuse în alte limbi ori incluse de Anton Pann în *Spitalul Amorului*, făcând, până la urmă, și prozeliți (Costache Caragiali, G. Sion ș.a.). La 1848 circulau și satirele lui politice, un fel de fiziologii. În calendarele sale (din 1847, 1848) se mai găsesc o seamă de articole și povestiri. Opiniile lui literare se situează pe linia programului de la „Dacia literară". Cere unei opere să fie „dagherotipia stării sociale a timpului", dar, nu mai puțin, să aibă un tonus combativ, un nerv agitatoric. Critica lui e participativă și, ca metodă, cu elemente deterministe. Apariția poeziilor lui Vasile Alecsandri o explică prin raportări la contextul social-politic, prin ereditatea și educația bardului de la Mircești, ca și prin contactul său cu aspirațiile neamului. În ceea ce privește teatrul, îl socotește a fi o „oglindă", așa cum scena cată să fie un „sanctuariu", un „altar" sau o tribună de la care se pot răspândi ideile de dreptate și libertate. Cu atât mai mult, argumentează publicistul, se cere un repertoriu original, cu piese inspirate din istoria și legendele noastre. Ostil dramelor lacrimogene, se declară în favoarea „comediei naționale". Observațiile, competente, îi vizează pe interpreți, sfătuiți „a imita natura", se referă la decoruri și costume și nu pierd din vedere publicul. În afara unei piese scrise la Paris, *Femeia fără zestre*, **R.** a realizat și câteva tălmăciri: drama *Chatterton* de Alfred de Vigny, *Bogatul și săracul* de Émile Souvestre, *Doctorul negru* după Anicet-Bourgeois și Philippe Dumanoir. I s-a atribuit *Omul muntelui*, „romanț original" publicat în „Românul" (1857–1858) și semnat în volum Doamna L; după alte ipoteze, Doamna L. nu ar fi decât un pseudonim al scriitoarei franceze Marie Boucher (care ar fi fiind, în colaborare cu V.A. Urechia, autoare a romanului). Susținut cu intensitate între anii 1848 și 1859, jurnalul lui **R.** – *Jurnalul meu*, editat postum, în 1974 – oferă o surprinzătoare, paradoxală imagine a omului politic de clocotitoare energie. Exaltatul cu gesturi fastuoase, făcând din fiecare apariție în public un adevărat spectacol, apare în notațiile de aici ca un abulic, bolnăvicios și lacrimogen, lăsându-se pradă unor chinuitoare frământări. O natură hipersensibilă și lucidă deopotrivă, analizându-se necruțător, în dorința de a se autoperfecționa. Auster până la puritanism, zbuciumatul lasă din când în când să i se întrevadă firea de un cotropitor senzualism. E loc, desigur, și pentru meditații despre soartă, fericire, moarte, diaristul având, dincolo de postura livrescă, de inspirație byroniană, un sentiment acut al morții. Se simte, în acest jurnal, o tensiune a sentimentului patriotic, pașoptistul asumându-și cu un soi de fanatism sarcina de „propagandist revoluționar". De memorialistică țin și însemnările *De la Paris la Stambul (Călătorie făcută în 1853)*. Din scrisori se înfățișează un bărbat plin de tandrețe, cu o religie a prieteniei și cu o credință vibrantă în cauza Revoluției, căreia i s-a devotat. Dincolo de alte merite, **R.** a fost un mare ziarist al vremii sale, inaugurând un stil în presa românească, în publicistica politică îndeosebi. Cu Enrich Winterhalder scosese, în 1848, „Pruncul român". În exilul parizian, mânat de același neastâmpăr, înființează cu I.C. Brătianu „Republica rumână" (1851) și intră în comitetul de redacție al „României viitoare" (1850). Triumful activității lui de gazetar este „Românul", organ unionist, de o mare longevitate, apărut la 9 august 1857. În ziar directorul este omniprezent, cu articole de fond, cronici economice, artistice, literare, comentarii asupra evenimentelor interne și internaționale. Uneori numere întregi sunt redactate de el. A întemeiat și a girat și alte periodice: „Apărătorul dreptății" (mai–iulie 1863), răspândit subversiv, în manuscris, apoi „Libertatea" (12–23 iulie 1864), „Românul de duminică" (1864) – o anexă-magazin a „Românului", apoi „Conștiința națională" (1865); de asemenea, o revistă umoristică, „Țânțarul" (1859), împreună cu N. T. Orășanu. A colaborat la „Steaua Dunării", semnând K. sau Constantinescu, la „Revista Dunării", „Cugetarea", „Sentinela română" ș.a. A mai semnat cu inițiale, precum și cu pseudonimele Costin, C. Trandafirescu, Conțopist Trandafirescu, Pitarul Zăvoiescu, Konstantin ș.a. Temperament frenetic, însuflețit de încrederea în „steaua României", în idealurile sale uneori utopice, acest exponent al mesianismului pașoptist a lăsat imaginea unui spirit exaltat și fulgurant, realist și visător. Preconizând revoluția – o revoluție burgheză – ca mijloc radical de

preschimbare a vechilor rânduieli, **R.** se arată un vrăjmaș al marii proprietăți individuale, dar, sub înrâurirea lui Pierre Proudhon, ca și a lui Saint-Simon, admite proprietatea ca rod al muncii. Credința lui în progres e de nezdruncinat și, sub influența socialismului utopic și a iluminismului, el se mai și pierde în reverii despre frăția și solidaritatea națiunilor în marșul lor către o fericire universală. Adept al lui Jean-Jacques Rousseau, îmbrățișează teoria dreptului natural, care ar exclude de la sine oprimarea. Tezele principale ale programului său politic sunt libertatea individuală absolută, salvgardarea naționalității, republica. Ca un profet al revoluției, invocă adeseori divinitatea în maniera, poematică, a *Cântării României*, apelând la citate și ilustrări biblice, ceea ce conferă discursurilor o coloratură mistică, fără ca omul să fi fost un spirit religios. Influența romanticilor Jules Michelet și Edgar Quinet, a lui Lamennais, dar și a socialismului utopic se regăsește în opera lui politică și socială de tribun, în care investește fantezie, patos, o forță reală a elocinței. Ca polemist, jurnalistul se ilustrează în replica pe care o dă, cu sarcasm și întărâtare, în paginile intitulate *Domnilor Eliade și Tell* (1850–1851), dar mai ales în trei epistole adresate domnitorului Barbu Dimitrie Știrbei. Întreprinzând o critică amplă a regimului, scrisorile acestea sunt o adevărată diatribă, folosind o gamă de mijloace din arsenalul pamfletului, de la apelul familiar, în bătaie de joc, la atacul dur, necruțător. Finețea și subtilitatea sunt însușiri mai rar valorificate de **R.**, înclinat, atunci când nu polemizează dur, spre stilul măreț, grandilocvent, câteodată căzând în delir, tinzând spre sublim și neevitând, întotdeauna, ridicolul. Stilul – se poate vorbi de o manieră –, cu efecte oratorice bine calculate, este romantic, mesianic, oracular.

Notarea imediată, proaspătă, zilnică, o va face Rosetti într-o vreme când nu se știa prea bine la noi ce este jurnalul intim. El avea conștiința jurnalului ca parte și interlocutor permanent și discret, ca un documentar pentru sine al întregii sale activități. Jurnalul […] *a fost tot timpul preocuparea sa cea mai statornică* […]. *Notele intime raportează zilnic despre un om cuprins de patima acțiunii, căutând relații, filosofând, avid de plăcere, inhibat de nerealizare, orgolios și smerit, demn și bun, făcându-și visuri să fie util țării* […], *cu o percepție acută a realului, dar și cu predispoziție romantică spre reverie.*

MARIN BUCUR

C. A. Rossetti este unul dintre primii noștri poeți, intră, adică, într-o categorie cu totul extrordinară pentru orice literatură națională, cea a întemeietorilor. Chiar dacă nu se află în plutonul de avangardă (în sens militar, nu literar), alături de Văcărești, Conachi sau Asachi, ci în cel imediat următor – cel al Societății Filarmonice din jurul lui Ion Câmpineanu, mai emancipată, mai bonjuristă –, este unul dintre cei ce au încercat limba română în versuri, i-au acordat claviatura pentru a cânta o sensibilitate și o mentalitate specifică epocii, i-au analizat valențele spirituale (chiar fără a tinde spre o lămurire a tonurilor proprii).

DANA DUMITRIU

SCRIERI: *Ceasurile de mulțumire ale lui...*, București, 1843; *Apel la toate partidele urmat de Încrederea-n sine*, Paris, 1850; *Scrieri din junețe și esiliu*, ed. 2, I–II, îngr. Vintilă C.A. Rosetti, București, 1885; *Scrierile lui...*, I, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, București, 1887; *Amintiri istorice*, îngr. Vintilă C.A. Rosetti, București, 1889; *Pagini din trecut*, îngr. Vintilă C.A. Rosetti, București, 1902; *Note intime*, I–II, îngr. Vintilă C.A. Rosetti, București, 1902–1903; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909; *Jurnalul meu*, îngr. și pref. Marin Bucur, Cluj-Napoca, 1974; *C.A. Rosetti către Maria Rosetti*, I–II, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1988–1998. **Traduceri:** [Byron, Béranger, Lamartine, Victor Higo], în *Scrieri din junețe și esiliu*, ed. 2, I, București, 1885.

Repere bibliografice: G. I. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, București, 1894, *215–235*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *194–198*, III, *73–74*; Ibrăileanu, *Opere*, VIII, *328–352*; Arghezi, *Scrieri*, XXVII, *157–159*; Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *279–290*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *159–165*, *Ist. lit.* (1982), *166–172*; Popovici, *Romant. rom.*, *452–461*; Brădățeanu, *Istoria*, I, *202–206*; *Ist. lit.*, II, *527–539*; Radu Pantazi, *C.A. Rosetti. Gânditorul. Omul*, București, 1969; Vasile Netea, *C.A. Rosetti*, București, 1970; Marin Bucur, *C.A. Rosetti. Mesianism și donquijotism revoluționar*, București, 1970; Zaciu, *Lecturi*, *82–85*; Săndulescu, *Continuități*, *222–227*; *Dicț. lit. 1900*, *751–753*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *64–72*, IV, *71–76*; Dana Dumitriu, *Introducere în opera lui C.A. Rosetti*, București, 1984; Indrieș, *Polifonia*, *66–70*; Anghelescu, *Textul*, *80–88*; Holban, *Literatura*, I, *1–19;* Manolescu, *Istoria*, I, *263–273*; Ioan Holban, *C. A. Rosetti*, CL, 2000, 3–5; Ioana Pârvulescu, [*C.A. Rosetti*], RL, 2000, 31, 32; Simion, *Ficțiunea*, III, *94–102*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *97–101*; Săndulescu, *Memorialiști*, *27–32*; Anca Ursa, *National „History” and Personal „Histories” in C. A. Rosetti, „My Diary”*, „Transylvanian Review”, 2005, 4. ***F.F.***

ROSETTI, Dimitrie R. (17.IV.1850, București – 11.X.1934, București), publicist, autor dramatic. Este fiul Casiei (n. Brăiloiu) și al lui Radu Rosetti. Face studii, neterminate, la Colegiul „Louis Le Grand”, urmând apoi, vreme de doi ani, École des

Sciences Politiques et Administratives din Paris. Întors în țară, ocupă diferite funcții: șef de cabinet al lui I.C. Brătianu (1876), șeful Poliției din Brăila, avocat al statului la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (1910), șef al Serviciului Contencios la același minister (1922–1929). Între 1888 și 1900 a activat ca deputat de Teleorman. Membru în Comitetul teatral (1888–1890), **R.** girează conducerea artistică a Teatrului Național din București în perioada în care I.L. Caragiale se afla în concediu. Sora lui, Ana Rosetti, a fost soția lui Titu Maiorescu. Câteva lucrări pe care le întocmește nu sunt, propriu-zis, de literatură. Apărută în două ediții, *Povețe către săteni* (1885) este de fapt o prelucrare. Realizare meritorie, chiar dacă nu lipsită de erori și omisiuni, *Dicționarul contimporanilor din România (1800–1898)* (1898) cuprinde, în prezentări succinte, biografia și operele unor scriitori, ale unor oameni de știință sau politici. Autorul s-a folosit, între altele, de biografiile românești alcătuite de A. Ubicini pentru un dicționar al lui L.-G. Vapereau. Ca publicist, **R.**, redactor la „Românul", mai colaborează la ziare ca „La Boîte aux lettres", „Timpul", „Constituționalul", „L'Indépendance roumaine", „Epoca". La București lua parte la ședințele Junimii. De altfel, în „Convorbiri literare" i-au și apărut o serie de scrieri. A mai semnat D.R.R., Dim. și cu pseudonimele Max și Stal. Şi-a pierdut viața într-un accident de automobil.

Localizările și prelucrările lui **R.** sunt farse ușoare, frivole, deși cu unele porniri moralizatoare, bizuindu-se pe comicul de situații, mai rar pe acela de limbaj sau chiar onomastic, unde ar exista și un început de tipizare. Totul se sprijină pe quiproquo; ițele se încurcă și se descurcă rapid, din zăpăceala generală iscându-se hazul, destul de îndoielnic. Așa se întâmplă în *Politica babachei* (după Edmond Gondinet), *Nerușinații* (după Émile Augier), *Pățania lui Dumitrache*, *Uite popa... nu e popa* („Convorbiri literare", 1882), *Un leu și un zlot* (1910), *Moștenire de la răposata* (1910, după Eugène Labiche). Temele care îl preocupă pe publicist se regăsesc în revistele lui teatrale, „politice și umoristice". Discursurile patriotarde din Cameră, farsa alegerilor, dezbaterile sterile ale Academiei, situații ilare din presă, administrație, învățământ sunt persiflate în *Vicleimul* (1881), *Nazat!* (1886), compusă, ca și *Zeflemele* („Convorbiri literare", 1889), în asociere cu Iacob Negruzzi, *Scump... dar face!* (1902). E aici un amalgam năstrușnic, în care se învălmășesc neurastenia cu telegraful fără fir, țiganul și arendașul, proprietarul și meseriașul sărăcit, personaje-personificări ca, de pildă, Criza, Naftalina și altele. Probabil că în epocă efectul de ilaritate era asigurat, autorul făcând apel la procedee umoristice verificate (calamburul, limbajul stropșit, parodia ș.a.). Un comentator spiritual, malițios, pus pe arțag se arată a fi **R.** în textele sale din „Epoca", reunite în 1888 în volumul *Cronicele lui Max (1886–1888)*. Cu o limbă rea și ascuțită, Max, aflat în opoziție, batjocorește în șarje brutale oamenii politici aflați la putere (liberalii, în speță), speculând cu o regretabilă insistență chiar defectele lor fizice. Când renunță la poanta de un gust dubios, publicistul practică o cozerie acidulată, dezvăluindu-și oarecare aptitudini narative (ca în notele de voiaj *București–Varna*), precum și resurse umoristice. Însemnările lui au câteodată un aspect de fiziologie, colectând „tipuri și impresii", ca în volumul *Trotuarul Bucureștiului* (1896), unde anomaliile „sistemei" politice, administrative, felurite obiceiuri și năravuri, specimene variate (cămătarul, lingușitorul, ipohondrul ș.a.m.d.) sunt surprinse cu agerime și zugrăvite în trăsături apăsate, care pun mai bine în relief grotescul, uneori evidențiat și prin numele personajului. *Viața în provincie* e o adevărată schiță, creionând automatismele, tabieturile, toropeala, plictisul existenței dintr-un târg de provincie. *Danțuri vechi, danțuri noi* este o meditație asupra vremelniciei, sub semnul unei resemnări senine din care nu lipsește o undă de melancolie. *Între Capșa și Palat... Impresiile unui trecător* (1904) conține notațiile unui observator atent, preocupat de o tipologie diversă, ironizând subțire nestatornicia femeii sau creionând o serie de „moftangii".

SCRIERI: *Vicleimul*, București, 1881; *Povețe către săteni*, București, 1885; *Nazat!* (în colaborare cu Iacob Negruzzi), București, 1886; *Cronicele lui Max (1886–1888)*, București, 1888; *Trotuarul Bucureștiului. Tipuri și impresii*, București, 1896; *Dicționarul contimporanilor din România (1800–1898)*, București, 1898; ed. 2, îngr. Dan Jumară, Iași, 2004; *Scump... dar face!*, București, 1902; *Între Capșa și Palat... Impresiile unui trecător*, București, 1904; *Un leu și un zlot*, București, [1910]; *Moștenire de la răposata*, București, [1910].

Repere bibliografice: Caragiale, *Opere*, IV, *427–428*; Olimpiu Boitoș, *Biografiile românești ale lui Ubicini*, Cluj, 1932, *44–46*; B. Brănișteanu, *Max*, DMN, 1934, 9 886; Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, II, București, 1940, *88–89*; Brădățeanu, *Comedia*, *151–152*; *Dicț. lit. 1900*, *753–754*. ***F.F.***

ROSETTI, Maria (1820, Guernsey, Anglia – 13.II.1893, București), publicistă. Mary Grant, fiica unei franțuzoaice și a unui ofițer scoțian, a trăit ca adolescentă în Provence (Franța). Pentru că fratele său, Effingham Grant, era secretar al Consulatului Marii Britanii din București, vine în România. Prin 1846 era institutoarea copiilor fratelui Catincăi Odobescu. În casa Odobeștilor îl cunoaște pe C.A. Rosetti, cu care se căsătorește în 1847, la Plymouth, în Anglia, unde își avea familia. A împărtășit cu sentimentalism, dar cu același devotament ca și soțul său, ideea Revoluției de la 1848. Primului său copil, născut la 6 iunie 1848, i-a dat numele Libertatea Sophia. **R.** a urmat, pe uscat, de la Giurgiu la Svinița pe revoluționarii exilați aflați în ghimiile turcești, (între ei: C.A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, Dimitrie Bolintineanu), încurajându-i, trasmițându-le informații, procurându-le alimente și îmbrăcăminte, făcând demersurile pentru obținerea pașapoartelor. Jules Michelet i-a făcut în 1853 un elogios portret. A rămas împreună cu C.A. Rosetti în exil, la Paris, până în 1857. În 1853–1854 a colaborat la ziarul „La Presse" și, mai târziu, la „Românul" lui C.A. Rosetti. În 1863 îl ajută pe aceasta să redacteze „Apărătorul dreptății", în 1864 scrie la „Românul de duminică" și în 1865–1866 scoate ea însăși ziarul „Mama și copilul". Semna și cu pseudonimele Elena ori Florica. A fost modelul pentru pânzele *România revoluționară* și *România rupându-și cătușele pe Câmpia Libertății* ale lui Daniel Rosenthal.

R este considerată prima ziaristă româncă. Săptămânalul literar „Mama și copilul" era redactat aproape în întregime de ea. Exaltând maternitatea (ea însăși a avut mai mulți copii) și crezând în influența femeii asupra destinului societății, propovăduia bunătatea și dragostea universală. Totuși, în această publicație pentru copii interesează mai puțin istorioarele scrise sau traduse de ea cu scopul nemijlocit de a educa (*Minciuna*, *Ploaia de aur*), cât mai ales însemnările despre Franklin, Galilei, Newton, Mozart, interesantele *Convorbiri despre univers*, evocările din istoria țării, fabulele alegorice construite în temeiul unui ideal de dreptate, libertate, egalitate. O parte din acestea, precum și din colaborările la „Românul" au fost strânse de Vintilă C.A. Rosetti, fiul său, în volumul *Scrieri din 1864 și 1865* (1893). În „Românul" a mai publicat cronici dramatice și descrieri de călătorie. *Însemnările din timpul călătoriei lui C. A. Rosetti de la Paris la Constantinopol* le-a lăsat în manuscris. Un remarcabil talent epistolar dovedește **R.** în scrisorile către Adèle Dumesnil, fiica lui Jules Michelet.

SCRIERI: *Scrieri din 1864 și 1865*, îngr. Vintilă C. A. Rosetti, pref. Jules Michelet, București, 1893.

Repere bibliografice: Jules Michelet, *Principautés Danubiennes. M-me Rosetti 1848*, Paris,1853; D. Bolintineanu, *Călătorii*, I, îngr. și pref. Ion Roman, București, 1968, *25–27*; C.A. Rosetti, *Jurnalul meu*, îngr. și pref. Marin Bucur, Cluj-Napoca, 1974, *passim*; *Dicț. lit. 1900, 754–755*; Tacciu, *Romant. rom.*, I, *147–151*; *C.A. Rosetti către Maria Rosetti*, I–II, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1988–1998; George Marcu, Rodica Ilinca, *Enciclopedia personalităților feminine din România*, pref. Marius Sala, București, 2012, *254–255*. ***S.C.***

ROSETTI, Radu (14.IX.1853, Iași – 14.II.1926, București), publicist, prozator, memorialist.

Este fiul Aglaei (n. Ghica) și al lui Răducanu Rosetti (Ruset) „cel Tânăr". Ambii părinți, descendenți din familii ce au avut reprezentanți pe tronul țării și în fruntea Bisericii, aveau și o cultură bogată. Mama, fiica ultimului domnitor al Moldovei, Grigore Al. Ghica, petrecuse cinci ani în pensionul Demergel din Viena, iar tatăl făcuse studii de filosofie la München. Adevărat latifundiar, logofătul Răducanu Rosetti ocupă funcții importante atât înainte de Unirea Principatelor („secretar de stat", ministru al Dreptății, președinte al Curții de Apel), cât și după aceea (președinte al Comisiei Centrale). Fiul său are și el parte de o educație îngrijită. După ce se prepară acasă (în ceea ce va numi cu umor „universitatea din Căiuți"), în 1870 este trimis să-și termine liceul la Geneva, dar, neadaptându-se la climatul elvețian și la viața de internat, se mută după un an la Toulouse, unde își trece bacalaureatul în 1873 „cu mențiune onorabilă". Mai frecventează un an la Paris Liceul „Saint Louis", ca să învețe matematici superioare, nutrind gândul să urmeze școala politehnică, pentru a deveni inginer de mine. Lipsindu-i aptitudinile pentru desenul tehnic, planul

eșuează. Şi intenția de a face studii juridice este abandonată, tânărul trebuind să se întoarcă în țară în toamna anului 1874, fiindcă între timp (în 1872) tatăl său murise, iar mama se recăsătorise și îl urmase în Franța pe noul ei soț, Antoine Alaux (fost profesor al fiului). Înainte de plecare **R.** făcea totuși o excursie în Spania și în Portugalia cu unchiul său Lascăr Rosetti. În țară preia o succesiune destul de încurcată, grevată de datorii. Străduințele sale de-a lungul a peste un deceniu nu dau roade, încât este silit să vândă în 1889 moșia Căiuți, fala familiei, și să se instaleze la Târgu Ocna, apoi la Bacău. Intră în viața politică, ajungând prefect de Roman în 1889, apoi de Brăila și, în sfârșit, de Bacău. Deputat de Fălciu în 1891–1892, este apoi câteva luni director general al închisorilor. După căderea guvernului conservator al lui Lascăr Catargiu, în 1895, renunță la cariera politică, mulțumindu-se cu un post de arhivar-ajutor în cadrul Ministerului de Externe. Colaborator încă din 1888 la „Revista nouă" cu studii ce propun teze proprii relative la formarea poporului român și la „clasele agricole" din Moldova, **R.** ajunge, la minister, înainte de 1903, „director al lucrărilor speciale și al cercetării istorice", între sarcinile îndeplinite fiind elaborarea pe baza unei documentări aprofundate a unor lucrări destinate să contracareze atacuri contra țării în presa de peste hotare – *Mémoire sur les prétentions élevées par le Zemstvo de la Bessarabie relativement à la fortune de St. Spiridon dans cette province* (1903), *La Roumanie et les Juifs* (1903, un tiraj semnat Verax, altul Rodolph Rosetti), cu o ediție prescurtată în englezește (1904), *Grèce et Roumanie* (1906), *Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova* (1905) – și participarea la comisiile mixte de „revizuire decenală a fruntariilor". Atenția îi era solicitată, de asemenea, și de genealogie ori de istoria marilor moșii ale înaintașilor săi, memorii precum *Note genealogice și biografice despre famiile Buhuș și Rosetti*, *Cronica Bohotinului*, *Cronica Vascanilor* ș.a. fiind găzduite de „Analele Academiei Române". Pe linia acelorași preocupări se înscriu alte studii, precum *Despre originea și transformările clasei stăpânitoare în Moldova* (1906), *Despre cenzură în Moldova* (1907), *Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească de la 1806–1812* (1909). Competența și-o mai valorifică în lucrările *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, volumul I: *De la origini până la 1834* (1907, Premiul „Năsturel" al Academiei Române) și *Pentru ce s-au răsculat țăranii?* (1907), la care se va adăuga colecția *Acte și legiuiri privitoare la chestiunea țărănească* (editată în colaborare cu D.C. Sturdza-Şcheianu, în două serii, opt volume, 1907–1908). Atacate frontal de Titu Maiorescu, de G. Panu ori de V. Pârvan, autorul le apără cu îndârjire, dovedindu-se un polemist redutabil, în „Viața românească" punându-i-se la dispoziție spații generoase. În aceste împrejurări, propunerea făcută de I. Bianu, de a fi ales membru corespondent al Academiei, întâmpină rezistență. Este și motivul pentru care **R.** demisionează de la Ministerul Afacerilor Străine, când în fruntea lui ajunge criticul junimist. În revista condusă de C. Stere și G. Ibrăileanu iscălește apoi și câteva impresii de călătorie în Maramureș, dar, mai ales, după izbucnirea Primului Război Mondial, articole ce propovăduiesc intrarea în tabăra ce lupta contra Imperiului Ţarist. O selecție de documente din secolul anterior (*Acțiunea politicii rusești în Ţările Române povestită de organele oficiale franceze*, 1914) vestește pledoaria directă (*Acțiunea României în războiul actual* sau *Nici într-un chip cu Rusia*, 1915). Concomitent mai colaborează la ziarul lui P.P. Carp „Moldova" și, sporadic, la „Seara". Ca și bătrânul junimist, rămâne în Capitală după ocuparea ei de armatele inamice, acceptând să fie președinte al Epitropiei spitalelor bucureștene, funcție părăsită când Al. Marghiloman devine prim-ministru. După război dă la iveală „capitole de istorie contemporană" dintr-o monumentală lucrare asupra conflagrației mondiale, ce s-ar fi intitulat *O partidă de stos* (după informațiile lui Victor A. Beldiman și ale lui Mihail Sevastos), lucrare lăsată prin testament spre publicare unui tânăr colaborator. Atașamentul față de trecut și cunoașterea lui aprofundată l-au determinat pe **R.** să-și încerce puterile relativ devreme în epica istorică. Nu mult după întâile sale studii istorice, în 1896–1897, el scria o amplă povestire, *Dragostea lui Osolinski*, pe care, însă, nu se știe din ce motive nu a încredințat-o tiparului, fiind găzduită de „Viața românească" postum, în 1930. Şi tot în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea începea lucrul la romanul *Păunașul Codrilor*, terminat abia peste zece ani; va fi publicat, în 1904–1905, sub titlul *Cu paloșul*, în foiletonul ziarului „Epoca" și în 1905 în volum. A urmat al doilea roman, *Pacatele sulgeriului* (1912). După război, în revistele „Viața românească", „Lumea. Bazar", „Adevărul literar și artistic" semnează o serie de texte memorialistice, strânse de îndată în volumele

Povești moldovenești (1920), *Alte povești moldovenești* (1921), seria *Amintiri*, volumul I: *Ce-am auzit de la alții* (1922), la care se adaugă *Din copilărie* (1925) și *Din prima tinerețe* (1927). Postum, „Adevărul literar și artistic” îi mai dă la iveală câteva povestiri (*Dragostea lui Ştefan Movilă*, *Răzbunarea lui Hascal Haimovici* și *Alba Dărmănescu*), iar în „Dreptatea” apare *Jupânul Berl*.

„Istoric diletant, dar bine informat și pătrunzător”, în opinia nu tocmai obiectivă a lui N. Iorga, **R.** întrunește calitățile unui cercetător meticulos, cu dăruire de benedictin față de urmele trecutului păstrate în arhive, dar și temerar, ce nu pregetă să lanseze teze care neagă total sau parțial ceea ce era cvasiunanim acceptat în epocă. O astfel de teză este cea formulată în 1889, după care romanitatea poporului român vine preponderent de la populația romanizată sud-dunăreană, adusă de slavi în nordul fluviului în urma des repetatelor lor incursiuni în Peninsula Balcanică. Altă teză, mai importantă, se referă la faptul că în țările române, ca și în alte părți, la începutul Evului Mediu, proprietatea pământului ar fi fost obștească, ulterior ea devenind individuală, prin transformarea, abuzivă, a „dreptului de judecie” câștigat/primit ca danie de conducătorii obștiilor. Dezvoltată în studii ori în cărți voluminoase, ca și în replicile date contestatarilor (*Regretabil!, Răspuns la o agresiune, Pentru adevăr și dreptate, D. V. Pârvan despre chestiunea continuității elementului roman în Dacia Traiană*), această ultimă teză a făcut ca **R.** să fie considerat (de Mihai Ralea, de pildă) ca unul din stâlpii poporanismului, alături de C. Stere și G. Ibrăileanu. Povestirea *Dragostea lui Osolinski* relevă un romantic întârziat, cunoscător al romancierilor Walter Scott, Alexandre Dumas și Henryk Sienkiewicz, admirator al „celor trei barzi” polonezi (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki și Zygmunt Krasinski), dar și al conaționalului Vasile Alecsandri, din a cărui poezie *O noapte la țară* extrage mottoul pentru proza sa. Personajul principal, Boleslav Osolinski, este un ardent patriot ce nu pregetă să-și primejduiască viața în răscoala antirusească din 1863, dar fără sorți de izbândă, un cavaler ce manifestă generozitate față de un adversar cu purtări neomenești (ofițerul Nemirov), obligându-l astfel să se schimbe radical, dar și un Tristan ce se jertfește pe sine pentru ca aceea pe care o iubește să fie fericită cu alesul ei. Prototipul este multiplicat în romanul *Cu paloșul*, a cărui acțiune este plasată în Moldova mijlocului de secol XIV, în plină luptă pentru ieșirea de sub suzeranitatea regilor unguri. Multiplicarea are ca rezultat o intrigă extrem de complicată, cu răpiri și urmăriri, substituiri și travestiri, cu capcane de tot felul, cu evadări spectaculoase, cu o Cetate a Neamțului nelipsită de tainițe și drumuri subterane, cu misterioși călugări, cavaleri și mercenari etc. Îndelungata familiarizare cu istoria epocii și cu limba documentelor transmise peste secole fac ca, sub raportul culorii locale, romanul lui **R.**, „cel mai palpitant scris în limba noastră, atât de plin de viață veche românească, istorică și legendară” (G. Ibrăileanu), să fie superior celor mai multe de la începutul secolului al XX-lea, inclusiv romanului *Şoimii* al lui Mihail Sadoveanu. Totuși, verosimilitatea suferă din cauza ideii nefericite de a împrumuta din baladele populare o seamă de personaje, precum Păunașul Codrilor, alias Mihu [Cobiul], Vidra, Toma Alimoș, Şalga, care în narațiune devin toate contemporane între ele, ba chiar unele înrudite. Același efect are faptul că un protagonist se numește Ştefan Stroici, iar un vataman din Humulești poartă numele Ion Creangă. Şi acțiunea din *Pacatele sulgeriului*, plasată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, este foarte bogată, cu întâmplări frizând senzaționalul, antrenând oameni din toate mediile. Totul este tratat cu obiectivitate, ba chiar cu ironie rece și sarcasm, încât se naște impresia că ascensiunea și căderea sulgerului Mihalache Strilea au doar rostul de a ilustra o teză scumpă prozatorului, anume că marile proprietăți funciare s-au format prin nesfârșite abuzuri, siluiri, fărădelegi contra micilor proprietari, a răzeșilor. Şi nucleul epic al multor „povești moldovenești” este constituit din întâmplări neobișnuite, precum o năvălire tătărască (*Ceasul rău*), o „necredință silită”, fapte de haiducie, salvarea unui condamnat la moarte de către o femeie (*Un suflet generos*), pedepsirea necruțătoare a unei soții necredincioase (*Spovădania bulubașei*) etc. Toate sunt creditate ca fiind auzite de autor de la rude, iar unele personaje chiar îi sunt personal cunoscute. „Poveștile” formează astfel un fel de preambul al primului volum din *Amintiri*, subintitulat *Ce am auzit de la alții.* În fapt, acesta înmănunchează mai multe biografii ale înaintașilor memorialistului, a căror reușită stă în creionarea unor portrete deosebit de expresive. Celelalte două volume așezate sub genericul *Amintiri* ar fi trebuit să circumscrie experiențele traversate de **R.**

în copilărie și în „prima tinerețe”. Din cauza pudorii, dar și din conștiința importanței evenimentelor pe fundalul cărora a avut loc înaintarea lui în viață, memorialistul cedează deseori pasul istoricului. Astfel, „celor dintâi amintiri” și unui capitol dedicat mamei le urmează o amplă secvență în care adună „ce știe despre Unire”, iar după relatarea călătoriilor la Viena și în Italia, o lungă expunere asupra domniei lui Al. I. Cuza. Judecata istoricului precumpănește de asemenea asupra „timpului regăsit” în paginile consacrate „rudelor, vecinilor și cunoscuților”, iar în *Iașul decadenței* descrierea este întreruptă de considerații sociologice și reflecții de moralist. În totul, proza lui **R.** justifică însă aprecierile criticilor din epoca interbelică, păstrându-și capacitatea de a interesa și mai târziu.

SCRIERI: *Cu paloșul*, București, [1905]; ed. 2, Iași, 1924; ed. 3, pref. Radu R. Rosetti, București, 1944; ed. 4, îngr. Gheorghe Drăgan, Iași, 1972; *Pacatele sulgeriului*, Iași, 1912; *Povești moldovenești*, Iași, 1920; ed. București, 1999; *Alte povești moldovenești*, Iași 1921; *Amintiri*, vol. I: *Ce-am auzit de la alții*, Iași, [1922]; ed. îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1996, *Din copilărie*, București, 1925; ed. București, 2011, *Din prima tinerețe*, București, 1927; ed. *(Din tinerețe)*, București, 2012; *Scrieri*, îngr. Cătălina Poleacov, pref. Mircea Anghelescu, București, 1980; *Scrieri*, București, 1999.

Repere bibliografice: D.D.P. [D.D. Patrașcanu], *„Cu paloșul”*, VR, 1911, 3; Şr. [C. Stere], *„Pacatele sulgeriului”*, VR, 1912, 5–6; C. Sp. Hasnaș, *„Pacatele sulgeriului”*, FLR, 1912, 52; Mihail Iorgulescu, *„Povești moldovenești”*, „Îndreptarea”, 1920, 5 octombrie; Davidescu, *Aspecte*, *188–190*; Lovinescu, *Ist. civ. rom.*, II, *39–41*, *84–86*, *passim*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *325*; Mihail Sevastos, [*Radu Rosetti*], VR, 1921, 7, 1923, 1; Alfred Hefter, *Radu Rosetti*, „Lumea. Bazar”, 1926, 49; Botez, *Scrieri*, *218–221*; Mihail Sadoveanu, *Bătrânul Radu Rosetti*, VR, 1926, 2–3; M. R. [Mihai Ralea], *Moartea lui Radu Rosetti*, VR, 1926, 2–3; I.D. Filitti, *Radu Rosetti*, CL, 1926, *156*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *106–107*; Victor A. Beldiman, *Istoricul Radu Rosetti*, „Libertatea”, 1937, 8; Iorga, *Ist. lit. cont.*, III, *199*, *passim*; Radu R. Rosetti, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, *230–233*; Călinescu, *Ist. lit.*, (1941), *600–601*, *Ist. lit.* (1982), *677–678*; Sevastos, *Amintiri*, *214–218*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *582–586*; Mihai Vornicu, *Radu Rosetti sau Nedreptatea posterității*, AFT, 1968, 36; *Scrisori către Ioan Bianu*, IV, îngr. și pref. Marieta Croicu și Petre Croicu, București, 1978, *123–207*; Piru, *Ist. lit.*, *243–244*; Ornea, *Interpretări*, *84–165*; Z. Ornea, *Amintiri de demult*, RL, 1996, 41; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *101–103*; Săndulescu, *Memorialiști*, *73–81*; Cosmin Ciotloș, [*Radu Rosetti*], RL, 2011, 27, 2012, 37. ***V.D.***

ROSETTI, Radu D. (18.XII.1874, București – 1964, București), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Eftaliei (Nataliei) (n. Gheorghiu) și al lui Dimitrie R. Rosetti (Max), publicist și autor dramatic, cumnat al junimiștilor Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi. Crescut de bunica maternă după divorțul părinților, **R.** urmează clasele primare în internatul Institutului „Heliade” al lui Ştefan Vellescu, iar următoarea clasă la Gimnaziul Greco-Oriental din Brașov. Coleg aici cu St.O. Iosif, ar fi scos împreună o revistă șapirografiată, intitulată „Păcală” sau „Păcăleandru”. Murindu-i bunica, adolescentul revine în Capitală, unde uneori își câștigă singur existența, o vreme fiind, de pildă, corector la „Adevărul” ori arhivar la Regia Monopolurilor Statului. În același timp învață sau își dă examenele, pregătite în particular, la liceele „Sf. Gheorghe” (aici avându-i ca profesori pe I.L. Caragiale, Al. Vlahuță și Anghel Demetriescu, între colegi numărându-se Cincinat Pavelescu), „Sf. Sava”, „Matei Basarab”. Bacalaureatul îl trece la Bruxelles, unde intenționează, de asemenea, să frecventeze Facultatea de Filosofie. Nevoit să se întoarcă în țară, se înscrie la Conservatorul din București, a cărui clasă de declamațiune o termină ca premiant în 1895. Nu urcă totuși pe scenă, ci intră la Facultatea de Drept, luându-și licența în 1900, cu teza *Delictele de presă în legislația noastră*. După ce este portărel la Tribunalul Ilfov, procuror de secție la Brăila, supleant la Brăila și Constanța, procuror și jude-sindic la Ploiești, demisionează din magistratură, pentru a deveni avocat, înscris în Baroul de Ilfov. Va fi aici membru în Consiliul de disciplină, prodecan și decan în 1933–1934. Mobilizat la intrarea țării în război, e sublocotenent de rezervă într-un regiment de artilerie călăreață, apoi, în 1917, când Marele Cartier General scoate la Iași ziarul „România”, este detașat în redacția acestuia. Pentru activitatea desfășurată a fost distins cu medalii de război, precum și cu Bene Merenti clasa I și cu Meritul

Cultural. **R.** debutează în revista ,,Duminica" (1890) cu versuri prilejuite de dispariția bunicii sale. Prima carte, *Poezii* (1890), prefațată de Const. Mille, e urmată, la scurt timp, de *Foi de toamnă* (1892), conținând versuri și proză, de *Veneția* (1893) și de *Epigrame* (1894). Lăudat de Macedonski, ce îi găzdzuiește poezii în „Literatorul", în 1892 **R.** scoate împreună cu Ludovic Dauș revista „Doina", care nu supraviețuiește decât trei luni. Colaborator asiduu este la ,,Vieața", revista lui Al. Vlahuță, în casa căruia îi cunoaște, între alții, pe Barbu Delavrancea și pe Nicolae Grigorescu. În perioada următoare, până în 1916, e prezent cu versuri, proză, tălmăciri, note de călătorie, articole în paginile periodicelor ,,Ţara noastră", „Familia", „Universul ilustrat", „Adevărul ilustrat" și „Adevărul de joi", „Românul literar", ,,Epoca", „Lupta", ,,Foaia pentru toți", ,,Literatură și artă română", „Traian Demetrescu", „Pagini literare", „Revista noastră", ,,Convorbiri critice", „Minerva", ,,Dimineața", ,,Flacăra", „Adevărul", ,,Universul", ,,Rampa", „Capitala" și, ocazional, la multe altele. Semnează și Ivan, Vladimir, Wladimir, Laura, Max-Junior. Își strânge producția destul de abundentă în volumele *Din inimă* (1895), *Proză și epigrame* (1896), *Fără iubire* (1896), *Sincere* (1896), *Duioase* (1897), *Valuri* (1900), *Cele din urmă* (1902), *Printre picături* (1904), *Trei nuvele* (1909). Pentru scenă compune două drame – *O lecție* (1899) și *Păcate* (1901) – și o comedie – *Jupân Dumitrache* (1899). Fragmente din piesa în versuri *Isus sau Evanghelia rimată* sunt date la iveală în „Noua revistă română", „Flacăra" și în alte reviste. Traduce, de asemenea, piesele *Steaua* de André Gill și Jean Richepin și *De demult...* de Guy de Maupassant. Drumeț pasionat, își adună impresiile în cărțile *Din largul lumii* (1903), *Dincolo de hotare* (1908); ulterior ziare precum „Adevărul", „Universul", „Dimineața" ori „Minerva" îi facilitează călătorii cu destinații mai exotice, al căror rod îl constituie volumele *Din Egipt* (1909), *La capătul pământului* (1910), *Razna* (1912), *Prin pravoslavnica Rusie* (1913). A fost membru fondator al Societății Scriitorilor Români. După încheierea conflagrației mondiale colaborează din vreme în vreme la „Adevărul literar și artistic", „Omul liber", „Cele trei Crișuri", „Universul" etc. și încredințează tiparului alte volume, îndeosebi inspirate din experiența de avocat – *Din sala pașilor pierduți* (1922) – ori cuprinzând amintiri – *Remember* (1921; Premiul Academiei Române), *Obolul meu* (1922), *Ieri*… (1931), *Vechituri* (1936), *Instantanee turistice* (1939), *Odinioară...* (1942) ș.a. Președinte al secției literare a Ateneului Român, susține numeroase conferințe pe teme diverse. Vârsta înaintată, dar și faptul că între cele două războaie mondiale a apărat la bară pe unii socialiști l-au scutit de rigorile regimului instalat după 1944; mai mult, când trece de 85 de ani i se editează chiar o antologie din scrierile sale – *Spicuiri* (1958). Scriitoarea Elena Bacaloglu a fost prima lui soție.

Întâmpinând volumașul *Veneția* al lui **R.**, Macedonski arată o generozitate ce frizează lipsa de spirit critic: cu toate „slăbiciunile și șovăirile" înregistrate, autorul ar fi fost un „adevărat meșter ce amintește prin sobrietatea de stil pe unii clasici greci". Opinia era întemeiată în ultimă instanță pe faptul că tânărul nu recurge la „fiorituri", la „artificii de stil nejustificate", că „povestește cu naivitatea lui de copil zvânturat ce are de spus și […] deșteaptă și în alte inimi emoțiunea sub impulsiunea căreia a scris". Nu altceva gândeau B.P. Hasdeu, care îl vedea pe **R.** în fruntea generației tinere, alături de H.G. Lecca, și îndeosebi Vlahuță, care îi publica poeziile în revista sa. Evaluarea macedonskiană va fi întărită de titlurile plachetelor scoase de cel în cauză în cadență precipitată – *Sincere*, *Din inimă*, *Duioase*, *Valuri* etc. În realitate, acestea se alimentau, cum remarcă Mihail Dragomirescu și G. Ibrăileanu, dintr-o sensibilitate romantică minoră, caducă, apropiată de aceea ilustrată, cu două decenii înainte, de Carol Scrob, Theodor Şerbănescu și Matilda Cugler-Poni. O variație utilă era apoi adusă de numeroasele traduceri, însă și aici nume bine cunoscute (Sully Prudhomme, François Coppée, Leconte de Lisle, Jean Richepin) stau alături de altele cu totul obscure (Lacausade, Jean Varney, Rosemonde Gérard, Xavier Privas). Sentimentalul **R.** cultivă totuși destul de mult și epigrama, împins de o înclinație satirică, dar, pare-se, și cu dorința de a-l concura pe Cincinat Pavelescu. Fără spiritul sclipitor al fostului său coleg (cum observa G. Ibrăileanu), el nu caută să fie cât de cât original, mulțumindu-se cu „poantele" ce plutesc în aer. Cu timpul însă versurile lui atestă un oarecare progres. Acesta, abia întrevăzut în unele pagini din *Valuri* și *Cele din urmă*, e mai palpabil în *Da capo* (1919), la care lucra de prin 1907. Străduința de a da poeziilor un aspect îngrijit, dovedită și de utilizarea tot mai frecventă a sonetului, se aliază cu o manieră parnasiană, în încercarea de a degaja din

„tablouri" o semnificație, dacă nu chiar o „morală", ce se vrea mai deosebită, dar care sfârșește nu de puține ori în platitudini și locuri comune. Sunt totuși câteva sonete, precum *Fluviul*, *Ruina*, *Ahasverus*, *Contrast*, *Oglinda*, *Don Juan*, *Senzitivă* ș.a., care amintesc într-o măsură de prima fază de creație a lui Ion Barbu. Paradoxal, după 1919 uneltele poetului sunt părăsite definitiv. Foarte devreme **R.** își încearcă puterile și în teatru. Dacă traducerile din Jean Richepin și Guy de Maupassant au avut succes, nu la fel s-a întâmplat cu cele trei piese originale ale sale, două drame și o comedie, care, puse în scenă, pare-se toate trei, una chiar și în străinătate (la Budapesta), au suscitat aspre critici (D. Evolceanu) și mai târziu au fost renegate de autorul însuși. Voința acestuia de a fi un scriitor „complet" putea să fie remarcată chiar în a doua sa carte, ce cuprinde, pe lângă poezii, proze poematice, „nuvelete" cu subiecte venețiene, povestiri, pagini memorialistice. La fel de compozit este și volumul *Printre picături*. Fără capacitate de construcție, neavând răbdarea unei aprofundate analize psihologice, prozatorul se mulțumește să dezvolte o serie de istorii aflate în sălile de judecată ori simple anecdote, la care se adaugă note de drum, unele lirice, altele evocatoare ale „timpului pierdut", cum ar fi aceea care rememorează anii petrecuți la Brașov. Ulterior mai dădea rar tiparului proză propriu-zisă (*Trei nuvele*, *Din sala pașilor pierduți*), mărginindu-se tot mai mult la însemnări de călătorie și în cele din urmă la memorialistică. Hărăzite mai întâi ziarelor, „notele din călătorie" poartă o vădită amprentă găzetărească. Textul este limpede, fără exagerate expansiuni lirice, furnizând multe informații culese din ghiduri și din reclama companiilor turistice, dar alternând cu secvențe colocviale, pline de umor, cu inflexiuni (auto)ironice, cu relatări ușor anecdotice ori cu pasaje livrești, decupate din relatările unor predecesori celebri. Prețioasă este și memorialistica lui **R.**, tot mai bogată pe măsura înaintării în vârstă. Şi aceasta este în parte grevată de condiția sa ancilară față de gazetărie, fiindu-i străină aspirația la o portretizare deplină, dar și focalizarea asupra unor lucruri cu adevărat semnificative nu doar din viața sa, ci și a altora, mai ales când aceștia se numesc Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, Alexandru Macedonski, Alexandru Vlahuță, Barbu Delavrancea, Const. Mille sau chiar Al. Bogdan-Pitești. Cât privește cadrul exterior, mai întotdeauna peisajul bucureștean, paginile degajă o undă de paseism, prim-planul ocupându-l totuși nu regretul după timpurile trecute, ci mai degrabă mirarea în fața repeziciunii schimbărilor.

SCRIERI: *Poezii*, pref. Const. Mille, București, 1890; *Foi de toamnă*, București, 1892; *Veneția*, București, 1893; *Epigrame*, București, 1894; *Din inimă*, București, 1895; ed. 2, pref. D. Stăncescu, București, 1896; ed. 3, București, 1909; *Fără iubire*, cu ilustrații de N. Vermont, București, 1896; *Proză și epigrame*, București, 1896; *Sincere*, București, 1896; *Duioase*, București, 1897; *O lecție*, București, 1899; *Pățania lui Dumitrache*, București, [1900]; *Valuri*, București, 1900; *Păcate*, București, 1901; *Cele din urmă*, București, 1902; *Din largul lumii*, Constanța, 1903; *Printre picături*, Ploiești, 1904; *Din toate*, București, 1905; ed. 2, București, 1908; ed. 3, 1920; *Epigrame*, București, 1906; *Dincolo de hotare*, București, 1908; ed. 2, București, 1923; *Din Egipt*, București, 1909; ed. 3, București, 1925; *Trei nuvele*, București, [1909]; *La capătul pământului*, pref. I. Teodorescu, București, 1910; ed. 2, București, 1920; *Razna*, cu o scrisoare de N. Iorga, București, 1912; *Prin pravoslavnica Rusie*, București, 1913; ed. 3, București, 1923; *Da capo*, București, 1919; *Remember*, București, 1921; *Obolul meu*, București, 1922; *Din sala pașilor pierduți*, București, 1922; *Spicuiri*, București, 1923; *Hai-hui*, București, 1924; *Poezii*, București, 1926; *Ieri...*, București, 1931; *Pagini alese*, îngr. George I. Stratulat și N.D. Cocea, București, 1935; *Epigrame*, București, 1936; *Vechituri*, București, [1936]; *Instantanee turistice*, București, [1939]; *Odinioară...*, București, [1942]; *Spicuiri*, postfață Crișan Toescu, București, 1958. **Antologii:** *Cartea dragostei*, București, 1896; ed. București, 1922 (în colaborare cu Emanoil Cerbu); *Anecdote militare*, București, 1898. **Traduceri:** André Gill, Jean Richepin, *Steaua*, București, 1896; Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*, București, 1900; Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, București, 1905; Guy de Maupassant, *De demult...*, București, 1908.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, ,,*Veneția*", L, 1893, 6; Ludovic Dauș, ,,*Din inimă*", ŢA, 1895, 686; Cr. [Ion Gorun], *Versuri nouă: „Sincere"*, „Povestea vorbei", 1896, 2, 6; M. D. [Mihail Dragomirescu], *„Sincere"*, CL, 1896, 11; Rosetti, *Dicț. cont., 163;* Rodion [A. Steuerman], *„Valuri"*, „Opinia", 1899, 172; D. Evolceanu, *Doi poeți dramatici (H.G. Lecca și R.D. Rosetti)*, CL, 1901, 2; Ioan Bianu, [*Radu D. Rosetti*], AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXV, 1902–1903, t. XXXI, 1908–1909; Chendi, *Scrieri*, III, *87–90*; Emil Isac, [*Radu D. Rosetti*], F, 1904, 47, SDM, 1931, 18; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *115–118, passim*; Duiliu Zamfirescu, *„La capătul pământului"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXIII, 1910–1911; N. I. Apostolescu, *Lecca–Rosetti*, NRR, 1912, 13; A. Philippide, *„Prin pravoslavnica Rusie"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVI, 1913–1914; Perpessicius, *Opere*, XII, *506–507;* G. Topîrceanu, *„Da capo"*, „Însemnări literare", 1919, 4; Dem. Teodorescu, ,,*Din sala pașilor pierduți*",

ADV, 1922, 11.649; Mihail Sebastian, *Radu D. Rosetti în intimitate*, RP, 1935, 5204; C. Fântâneru, *„Instantanee turistice"*, UVR, 1939, 21; Radu R. Rosetti, *Familia Rosetti*, II, București, 1940, *88–89*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *526*, *Ist. lit.* (1982), *593–594;* N. Roșu, *„Odinioară..."*, G, 1942, 9; Eftimiu, *Portrete*, *223–225*; Gala Galaction, *Opere alese*, II, București, 1961, *322–324;* Horia Oprescu, *Un bătrân poet a murit*, GL, 1964, 46; Ciopraga, *Lit. rom., 295–297;* Nicolae Dimitriu, *Radu D. Rosetti*, RL, 1975, 2; Șerban Cioculescu, *Radu D. Rosetti*, RL, 1982, 39; Ion Zamfirescu, *Întâlniri cu oameni, întâlniri cu viața*, București, 1990, *36–40;* Mircea Anghelescu, *Călători români în Egipt în prima jumătate a secolului XX*, SXX, 1995, 4–6; Simona Vasilache, *Alintări*, RL, 2007, 26. ***V.D.***

ROSETTI, Radu R. (20.III.1877, Căiuți, j. Bacău –2.VI.1949, București), memorialist.

Este fiul Emmei (n. Bogdan) și al lui Radu Rosetti. De la tatăl său, descendent al unei familii ce a dat mai mulți domnitori și mitropoliți, apreciat istoric și scriitor, **R.** moștenește pasiunea pentru studierea trecutului. Până la vârsta de 15 ani se pregătește în familie, cu profesori angajați special, examenele dându-le la gimnaziile din Târgu Ocna și Bacău. În 1893 termină clasa a II-a liceală la Brăila, de unde se mută, pentru ultimele două, în capitala Moldovei. Absolvent al Liceului Național în 1895, își ia tot atunci bacalaureatul în litere și științe, pentru ca apoi să dea concurs la Şcoala de Poduri și Şosele din București. Nefiind admis, face timp de doi ani un curs pregătitor, dar în cele din urmă se orientează către Şcoala Militară de Ofițeri de Artilerie și Geniu, după a cărei absolvire, în 1899, devine sublocotenent. Pregătirea ostășească și-o desăvârșește la Şcoala Superioară de Război, terminată în 1906. Cu înalte relații, datorate familiei în care s-a născut, dar și celei a soției sale, care este cumnata lui Ion I.C. Brătianu și sora prinților Barbu și George Ştirbey, **R.** este stagiar la Marele Stat Major, apoi este încadrat în diverse unități, la Inspectoratul General al Armatei (al cărui șef este viitorul rege Ferdinand I) ori la Şcoala de Subofițeri de Infanterie, în calitate de comandant. În 1913 ia parte la campania din Bulgaria, iar în august 1916, când țara intră în război împotriva Puterilor Centrale, se află la Marele Cartier General. Bolnav de tifos exantematic în primele luni ale anului 1917, după însănătoșire preia conducerea unui regiment care participă la bătălia de la Mărășești, într-un sector extrem de dificil (Răzoare). În ciuda puternicelor atacuri inamice, poziția va fi menținută, regimentul având însă mari pierderi și comandantul său fiind rănit grav la picior. Fapta lui de vitejie va fi răsplătită cu Ordinul „Mihai Viteazul". Înainte de încheierea Păcii de la București, colonelul **R.** pleacă în Apus cu așa-numitul „tren Take Ionescu", pentru a se încadra în armata franceză. Primit cu gradul său, e pus sub ordinele generalului Henri Berthelot. În fapt, va fi ofițer de legătură între comandamentul trupelor aliate ce urmau să treacă Dunărea și cel românesc, până în iulie 1919, când e trimis ca atașat militar la Legația Română din Londra. Întors în țară în toamna anului 1920, i se încredințează o brigadă, iar în ianuarie 1924 este înaintat general, dar demisionează în aceeași lună, nefiind de acord cu sistemul precipitatelor promovări la gradele cele mai înalte. Între 1925 și 1931 face parte din consiliul de conducere al Muzeului Militar Național, pentru a cărui înființare pledase încă din 1914. Este totodată, începând din 1927, vicepreședinte al Crucii Roșii Române. Având mereu în față modelul părintelui său, manifestă preocupări științifice relativ devreme, publicând numeroase articole și studii în periodice precum „România militară", „Revista infanteriei", „The Geographical Journal", „Neamul românesc", „The Army Quarterly", „Revista istorică", „România eroică", „Credința", „Anuarul Institutului de Istorie Națională", „Revue historique du Sud-Est européen", ,,The Slavonic Review", „Universul", „Ordinea", „Viitorul", „Ilustrațiunea română", „Calendarul", „Anuarul Crucii Roșii", ,,Lumea românească", „Le Temps", ,,Adevărul literar și artistic", ,,Arhiva românească" și „Analele Academiei Române", la secțiunile istorică și literară. Cele mai importante studii sunt tiparite și ca volume, între ele figurând *Partea luată de armata română în războiul din 1877–1878* (1926), *Essais sur l'art militaire des Roumains* (1935), *Participarea populației civile la războiul din 1877–1878* (1941), *Garda națională. Scurt istoric. Rostul ei în războiul din 1877–1878* (1943), *Făuritori de seamă*

ai neatârnării României (1946), *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea* (1947). O lucrarea specială este *Familia Rosetti* (I–II, 1938–1940), care ține de domeniul genealogiei, dar se constituie totodată și ca un lexicon de personalități. Generalul **R.**, membru corespondent (1927) și membru activ (1934) al Academiei Române, se află din 1935 la conducerea Bibliotecii Academiei Române. Face parte din guvernul condus de generalul Ion Antonescu, fiind, între 27 februarie și 11 noiembrie 1941, titularul Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor. După ce iscălește în ziare câteva însemnări de călătorie – *O preumblare la Bugeac* (1906), *Încă o excursie în Gorj* (1906) –, se încearcă și în domeniul prozei ficționale, scriind o nuvelă, intitulată *Cinicul*, pe care o citește unor prieteni și colegi, dar nu o dă tiparului. Din 1933 începe să redacteze o autobiografie, din care tipărește primele două volume sub titlul *Mărturisiri* (1940–1941), al treilea, la care lucrează din 1939, fiind publicat postum (1997). În februarie 1945 **R.** renunță să mai candideze la postul de „conservator al colecțiilor" Bibliotecii Academiei Române. În mai 1946 este arestat și deferit justiției sub acuzația că a subscris la „intrarea trupelor germane în țară", la „declararea războiului împotriva URSS" și la promulgarea legilor rasiste. Achitat din lipsă de probe, va fi din nou arestat la 15 august 1948. Judecat în ianuaruie 1949, este condamnat la doi ani de temniță grea. La scurt timp, fiind bolnav de diabet, se stinge din viață în închisoarea Văcărești din București.

În „cuvântul înainte" ce deschide primul volum de *Mărturisiri* **R.** declară că a purces la redactarea lor din credința că oricine a participat la evenimente importante „e dator să lese o descriere a ceea ce dânsul știe despre ele". Socotea, de asemenea, că „trebuie să facă abstracție de orice sentiment altul decât adevărul", altfel spus, că „trebuie să se pună în starea de spirit în care se află un creștin la spovedanie", lucru subliniat și prin titlul pus pe copertă. Scrierea nu se va mărgini totuși la „evenimentele importante" prin care trece țara. În fond, ea este o amplă autobiografie, care, din păcate, a rămas neterminată. Cele dintâi două volume subîntind perioada copilăriei, „anii de învățătură", precum și începutul carierei militare. Din ele lipsește ceea ce dă farmec „amintirilor" bătrânului Rosetti, și anume harul povestirii molcome, moldovenești, cu inserții de umor blajin, într-o limbă plină de savoare, cu o ușoară tentă arhaizantă. Totuși, chiar fără să părăsească vreodată stilul perfecționat în lucrările de istorie militară, îndeosebi primul volum al *Mărturisirilor* captivează aproape încontinuu. Sunt aduse în pagină o mulțime de întâmplări, relatate rapid, precum și o sumedenie de oameni, de cele mai diverse condiții, de la părinți, frați și surori, rude până la administratori de moșii, slujbași și săteni, apoi prieteni, colegi de școală, profesori ș.a., toți caracterizați laconic, fără sentimentalism, cu respect și iubire discretă uneori, cu o ușoară ironie altădată (de pildă, față de tată, savant, dar cu tabieturi din alt veac, naiv de multe ori și nepriceput în chivernisirea averii), ironie care, în alte cazuri, devine acidă și chiar sarcastică. Volumul al doilea, consacrat perioadei 1907–1914, este inerent mai puțin variat atât sub raportul epic, cât și al tipologiei umane. Dar însăși maturizarea memorialialistului, precum și relațiile strânse pe care le are cu personalități de prim rang – prințul moștenitor Ferdinand, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu, comandanți de armate ș.a. – asigură textului o mai mare valoare documentară. Fenomenul este și mai pregnant în cel de-al treilea volum, dat fiind că redactarea lui nu a fost finalizată. Mai multe capitole se rezumă la seci pagini de jurnal din anii 1914–1919, care, în transcriere, cunosc și o serie de modificări, chiar cu inserarea unor paranteze menite actualizării unor informații, ceea ce face să se piardă parfumul „autenticității" consemnărilor inițiale. În schimb, viziunea asupra evenimentelor e mai largă și judecarea faptelor și a actanților e în genere mai obiectivă, la aceasta contribuind și documentele (scrisori, memorii, rapoarte, ordine de luptă) inserate *in extenso* sau doar fragmentar. De asemenea postum, volumul *Pagini de jurnal 1938–1942*, editat în 1993, reproduce caiete cu însemnările diaristice ale lui **R.**, de astă dată nerevizuite. Sunt de multe ori simple notații de „aide-mémoire", înregistrând evenimente politice și culturale ori din viața celor apropiați, acțiuni întreprinse, întâlniri, lecturi. Trăirile intime lipsesc aproape cu totul, ca și interpretările, comentariile, judecățile retrospective sau anticipative. Diaristul poate fi însă și ceva mai comunicativ, astfel încât într-adevăr însemnările se pot citi ca „o cronică a culiselor vieții academice" (Eugen Simion).

SCRIERI: *Familia Rosetti*, I–II, București, 1938–1940; *Mărturisiri*, vol. I–II, București, 1940–1941, [vol. III], îngr. și introd. Maria Georgescu, pref. Elisaveta (Safta) Varlam

și Ion Varlam, București, 1997; *Pagini de jurnal. 1938-1942*, îngr. și pref. Cristian Popișteanu, Marian Ştefan și Ioana Ursu, București, 1993.

Repere bibliografice: Camil Vasiliu, *Ostaș, viteaz și cărturar*, ,,Moldavia" (Bolgrad), 1941, 135; Perpessicius, *Opere*, IX, *106–116*; Teodor Vârgolici, *Scriitorii clasici și armata română*, București, 1986, *341–342*; Cristian Popișteanu, *Radu R. Rosetti*, ,,Magazin istoric", 1989, 11; Ştefan Manaru, ,,*Pagini de jurnal*", SPM, 1990, 22–28; Zaciu, *Departe, 46–49*; Rusu, *Membrii Academiei, 461–462*; Simion, *Genurile, 156–161*. ***V.D.***

ROSSIGNON, Yvonne (26.I.1912, Studina, j. Olt – 15.I.2000, Roma), poetă. Cu o mamă olteancă, este fiica lui Jean Rossignon, inginer francez stabilit în Oltenia, administrator al domeniilor lui I.C. Brătianu. Școala primară a făcut-o în regim privat, în familie, urmând cursurile gimnaziale și liceale (1926–1930) la „Domnița Ileana" din Sibiu. Studentă la Facultatea de Litere din Cluj (1930–1935), făcând parte aici din cenaclul condus de Victor Papilian, apoi din cenaclul Gând Românesc, condus de Ion Chinezu. În 1932 înființează ea însăși un cerc literar, Oltenia, care funcționează până în 1932. Debutează în „Abecedar" de la Brad cu poemul *Pan* (1933). Între 1934 și 1939 publică sistematic în această revistă, continuându-și colaborarea și după mutarea revistei la Turda și transformarea ei în „Pagini literare". În aceiași ani publică sporadic în „Brașovul literar și artistic", „Iconar" (Chișinău), „Gând românesc", „Lanuri", „Duh" și „Înnoirea" (Arad), „Jar și slovă", „Viața literară". Este prezentă în antologia lui Octavian Şireagu, *Noua lirică ardeleană* (1935), și în cea a lui Emil Giurgiuca, *Poeți tineri ardeleni* (1940). În 1940 pleacă în Italia, ca atașat cultural. Debutul editorial se va produce în spațiul cultural italian, în 1943, cu *La vendemmia del vecchio Pan*. Nemaiîntorcându-se în țară după 1947, la fel ca majoritatea diplomaților și atașaților culturali români din străinătate (Matila Ghyka, Aron Cotruș, Alexandru Busuioceanu, Grigore Cugler, Ștefan Baciu, Horia Roman), **R.** va lucra într-o editură și își va desfășura activitatea literară în diaspora. Poemele scrise acum îi apar în „Caete de dor", „Revista scriitorilor români", „Cuvântul în exil", „Almanahul pribegilor români", „Ființa românească", „Limite", „Ethos", „Buletinul Bibliotecii Române", fiind inclusă de Vintilă Horia în două din antologiile sale, *Antologia poeților români în exil* (1950) și *Poezia românească nouă* (1956). În 1956 Iosif Constantin Drăgan îi oferă postul de redactor-șef la revista „Pro azione cattolica romena", unde **R.** va dedica în același an un poem (*Cu ce vers?*) revoltei anticomuniste din Ungaria. A semnat Olga Bălan și Yvonne Rossignon Menchinelli. Postum, îi apar versuri în țară în „Jurnalul literar".

Rămasă în revistele epocii, poezia de început semnată de **R.**, panteistă și metaforică, stă sub semnul expresionismului blagian. Sunt peisaje oltenești ale unei naturi străbătute de energii primordiale, care îi reîncarcă cu vigoare pe cei storși de vlagă („Pune gura la verdele uger/ Al pământului și bea puteri, de jos"). O gesticulație intens pasională e și ea filtrată prin această vitalitate a naturii, ceea ce apropie această lirică de cea a Magdei Isanos. Un circuit perfect al vieții și al morții, în care continuitatea umanului și a vegetalului se realizează fără nici o tensiune, e ilustrat uneori prin imagini puternice, precum în *Cântec pentru o fetiță moartă*, publicat în 1935: „Într-o zi o să ieși din pământ: întâi au să-ți/ înfrunzească condurii/ [...] Pe urmă degetele au să se facă/ Unul câte unul lujeri cruzi:/ Bobocii unghiilor să-și desfacă/ Asemeni buzelor de copil; uzi". Formele vegetale sunt pe deplin transparente și își răspund unele în altele prin infinit reluate fenomene de oglindire: „Unii prin alții se văd copacii/ Limpezi ca de cer, ca de ape" (*Oltenie*, 1935). Începând din 1935 își fac apariția și câteva tablouri urbane, reprezentând burguri ardelene al căror calm vine din comunicarea esențializată cu natura, viața citadină fiind și ea o reluare reflectată a vieții vegetale. Treptat, poezia se încarcă de spirit religios, luând forma rugăciunii, a psalmului ori a incantației. Perfecțiunea naturii e acum explicată prin creația divină, eul liric continuând să se identifice fără rest cu firea îndumnezeită, de o frumusețe halucinantă. Poemele care alcătuiesc volumul din 1943 se hrănesc din aceeași sensibilitate, dar locul vitalismului, al continuității armonioase între materia umană și cea vegetală e luat de forme ale descompunerii, producând pe alocuri imagini expresioniste de mare cruzime. Ceea ce se transmite nu mai e vitalitatea și plenitudinea, ci dezagregarea și profunda melancolie a morții inevitabile. Peisajului românesc îi ia locul cel mediteranean, reținut printr-o esențializare a liniilor și secătuirea formelor. Tablourile marine, ca și cele urbane (romane ori venețiene), proiectate ca întinderi aride de nisip ori de piatră, sunt străbătute de răceală și ceață, populate fiind cu figuri de

bătrâni debusolați și orbi, aflați pe pragul morții. Pan însuși e un astfel de bătrân, alături de pescari, cavaleri rătăcitori ori de florărese. Specifică exilului, lirica nesiguranței și a golului se întâlnește cu o influență a ermeticilor italieni (Eugenio Montale). În fine, poezia de după 1950, scrisă de **R.** mai cu seamă în limba română, se va caracteriza prin texte cu rezonanțe creștine, în tonalități argheziene. Un „om izgonit" încearcă zadarnic să comunice cu un „Dumnezeu părăsit", într-o lume arbitrară și provizorie, guvernată de accident, în care plânsul, frigul, spasmele sunt simptome ale unei stări agonice. Credința a ajuns o simplă reverie, existând, când nu e doar evocare, într-un registru pur ipotetic: „Și ochii de-aș deschide Te-aș vedea/ cum Te reverși în toată ființa mea,/ ca un izvor de văgăună oarbă/ a vremii mele, care-ar vrea să-l soarbă" (*Vecinătate*, 1975).

SCRIERI: *La vendemmia di Pan*, pref. Paolo Toschi, Milano, 1943; *Giocchi dell'anima*, Reggio Calabria, 1954. **Traduceri**: G. Marcucci, *Apostolatul educativ al lui Giovanni Cena*, Cluj, 1933; Agnès Richomme, *Giovanna Jugan fondatrice delle Piccole suore dei poveri*, Torino, 1961.

Repere bibliografice: Ştefan Baciu, *Câteva gânduri*, UVR, 1939, 23; Predescu, *Encicl.*, *743*; Nae Antonescu, *Yvonne Rossignon*, PSS, 1996, 9–10; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, București, 1999, *102–106*; Monica Lovinescu, *Yvonne Rossignon*, RL, 2000, 4; Dumitru Botar, *Fiii romantismului*, II, Craiova, 2005, *138*; Popa, *Ist. lit.*, I, *576–577*; Manolescu, *Enciclopedia*, *633*; Ileana Corbea, *Lecturi tardive. Poezia lui Yvonne Rossignon*, JL, 2010, 1–6. ***L.Td.***

ROŞCA, Agnesa (17.X.1929, Chișinău – 30.VI.2009, Chișinău), poetă, traducătoare. Este fiica Irinei și a lui Vasile Roșca, protoiereu. A urmat la Chișinău școala primară, Liceul Eparhial, iar după 1944 o școală medie, absolvind apoi Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat (1953). A fost peste douăzeci de ani redactor de poezie la editurile Cartea Moldovenească și Lumina, în 1966–1967 îndeplinind și funcția de șef al Direcției Edituri în Comitetul de Stat pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți. Publică versuri în presă din 1950, debutând editorial cu placheta *Bat gândurile* (1965), remarcată și de A.E. Baconsky. A fost distinsă cu Meritul Civic (1996) și cu Ordinul Gloria Muncii în grad de Cavaler (1999).

Poetă cu un puternic simț al realului, dar și deschisă spre oniric, **R.** a cultivat totuși multă vreme o lirică preponderent ocazională, semnând numeroase stihuri ce au exaltat în tonalități patetice teme de conjunctură. Dincolo de această zgură ideologică, scrisul său cuprinde registre variate, de la versul pur folcloric la cel de factură modernă. **R.** s-a realizat însă în lirica meditativă. Volumul *Scrieri alese* (1987) îi stabilește oarecum evoluția: autoarea se regăsește, ca și alți poeți, sub semnul a tot ce e valență autohtonă, a tot ce e sacru și etern: „Sfinți mucenici basarabeni, scriptura/ De zidul plângerii ne-a amintit,/ Cununi de rouă, de văpaie gura/ Stau ferecate-n clopot sus la schit" (*Sfinți mucenici basarabeni*). Mărturie elocventă stau și alte poezii, *Aerul de taină* (1995) cuprinzând spovedanii unde tendința de clasicizare a formulei lirice se întâlnește cu aceea de purificare estetică a mesajului. Cartea include și câteva notabile poeme închinate limbii române, văzută ca „reazim și alean", elogiul continuându-se în catrenele din *Greutatea limbii materne* (1999). Poetă lirică prin excelență, **R.** practică și satira (ciclurile *Satire*, *Fata morgana*, *Spini rătăcitori*) și manifestă o predilecție aparte pentru epigramă. Împreună cu criticul Vasile Coroban a editat, prefațat și comentat opera lui V. Alecsandri (Opere, I–IV, 1958–1959). Este și autoarea unei ediții *Opere alese* din A. S. Pușkin (I–III, 1966). A mai realizat tălmăciri din mari scriitori clasici: Vergiliu, *Eneida* (în crestomația *Literatura universală. Grecia și Roma antică*, 1972), F. M. Dostoievski, A. P. Cehov, Maxim Gorki, Taras Șevcenko, Petőfi Sándor, Aleksandr Tvardovski ș.a. Un volum, *Frunzele roșii* (1973), cuprinde și transpuneri din limbile rusă, găgăuză și bulgară. Numeroase versuri i-au apărut în rusă, ucraineană, georgiană, estoniană, armeană, turcă ș.a.

SCRIERI: *Bat gândurile*, Chișinău, 1965; *Mozaic*, Chișinău, 1967; *Cântecul tău, Gealil*, Chișinău, 1968; *Balada stropului de soare*, Chișinău, 1969; *Vin negru*, Chișinău, 1969; *Amnar și cremene*, Chișinău, 1971; *Înșiră-te, mărgărite*, Chișinău, 1972; *Frunzele roșii*, Chișinău, 1973; *Pământul patriei*, Chișinău, 1974; *Veverița-Rița*, Chișinău, 1974; *Arțăraș cu dor*, Chișinău, 1976; *Leagănul cel verde*, Chișinău, 1976; *Imnuri în inimi*, Chișinău, 1977; *Darul vieții*, Chișinău, 1978; *Cu tine, țară de mesteceni*, Chișinău, 1979; *Drumuri înfrățite*, Chișinău, 1980; *Flori albe, flori roșii*, Chișinău, 1981; *Veșnică ardere*, Chișinău, 1982; *Vis și veghe*, Chișinău, 1984; *Meșter Zori-de-zi*, Chișinău, 1985; *Clopote în aprilie*, Chișinău, 1986; *Scrieri alese*, pref. Mihail Dolgan, Chișinău, 1987; *Aerul de taină*, Chișinău, 1995; *Greutatea limbii materne*, Chișinău, 1999; *Scrieri alese*, pref. Tudor Palladi, Chișinău, 2004;

Măsura de mărgăritar, Chișinău, 2005; *Flacăra iubirii*, Chișinău, 2006; *Corabia de dor*, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Raisa Suveică, *Agnesa Roșca*, în *Profiluri, 489–498*; Dolgan, *Crez, 304–310*; Grigore Ilisei, *Pământ al poeziei*, LA, 1989, 12 octombrie; Tudor Palladi, [*Agnesa Roșca*], LA, 1996, 7 martie, 2005, 11 iulie, 2007, 18 octombrie; Vasile Constantinescu, *„Aerul de taină”*, RR, 1996, 2; Mihai Cimpoi, *Întoarcerea la unelte*, TR, 1996, 47; Ion Pop, *O poetă din Basarabia*, LA, 1997, 6 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 188–189*; [*Agnesa Roșca*], LA, 1999, 17 octombrie (grupaj special); Silvia Uncu, *Agnesa Roșca. Biobliografie*, Chișinău, 1999; *Femei din Moldova*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, 2000, *240*; *Mică encicl., 513–520*; Șleahtițchi, *Cerc, 141–142*; Rachieru, *Poeți Basarabia, 144–147*. ***M.Dg.***

ROŞCA, D.D. [Dumitru D.] (11.II.1895, Săliște, j. Sibiu – 25.VIII.1980, Cluj-Napoca), traducător.

Urmează școala primară la Săliște, liceul mai întâi la Sibiu, absolvind la „Andrei Şaguna” din Brașov. Aici îl cunoaște pe Lucian Blaga, cu care se împrietenește pe viață. În 1914 intră amândoi la Seminarul Teologic din Sibiu, iar în anii 1917–1918 frecventează împreună Facultatea de Filosofie a Universității din Viena. După un popas la București, din 1919 urmează Facultatea de Litere și Filosofie la Sorbona (licența în 1921), apoi, tot la Paris, École des Sciences Politiques (diploma în 1922). În capitala Franței își susține doctoratul, sub îndrumarea lui Émile Bréhier, cu teza *L'Influence de Hegel sur Taine, théoricien de la connaissance et de l'art* (1928, versiunea românească în 1968), iar ca teză secundară, *Vie de Jésus*, traducerea în franceză a unui text timpuriu din Hegel, precedată de un amplu comentariu. Întors în țară, ocupă postul de conferențiar (1929–1937), apoi pe acela de profesor la Catedra de filosofie a Universității din Cluj (până la pensionare, în 1965). Colaborează la „Viața românească”, „Archiv für Geschichte der Philosophie”, „Luceafărul”, „Minerva”, „Ţara Bârsei”, „Pagini literare” ș.a; în intervalul 1934–1937 e redactor-șef la „Revue de Transylvanie”.În 1935 primește Premiul Academiei Române – instituție al cărei membru corespondent va fi din 1963, iar din 1974 titular – pentru lucrarea *Existența tragică*, publicată cu un an înainte.

L'Influence de Hegel sur Taine... anunța un cercetător dotat cu spirit critic, analitic și disociativ. **R.** demonstra că opera lui Taine e o completare, explicitare și precizare a celei hegeliene, trecută totuși de autorul francez printr-o grilă spinozistă, matematică și mecanicistă. Scrierea ce îi aduce lui **R.** consacrarea ca filosof original este eseul *Existența tragică*, rămasă până astăzi una dintre cele mai frumoase și actuale cărți românești de filosofie. Apărută în 1934, lucrarea cunoaște în 1968 ediția definitivă, din care sunt eliminate referirile (critice) la determinismul economic marxist. „Poem filosofic” situat la egală distanță de perspectiva sentimentală, ca și de cea sceptică sau cinică, *Existența tragică* poate fi revendicată și de literatură, grație vibrației ideilor („idei trăite”), „stării emoționale” (ce le încarcă de seva autenticului), cât și deschiderii problematicii, interesând direct și în mod major întregul câmp umanistic și cuprinzând valorizarea preeminentă a sentimentului estetic și a artei. Arhitectura și conținutul cărții își au originea în propoziția conform căreia „existența este și rațională, și irațională”, și inteligibilă, și neinteligibilă, și rezonabilă, și absurdă. „Sentimentul tragic al existenței”, „neliniștea metafizică” și „tensiunea sufletească”, generate de „absoluta incertitudine” a omului confruntat cu această dualitate conflictuală și veșnic nerezolvată, constituie, după **R.**, nu temeiuri defetiste, ci surse esențiale ale creativității, demnității și libertății umane. Deși atât de diferită în rest, opera lui se apropie în concluzii de *Geneza metaforei și sensul culturii*, lucrarea lui Lucian Blaga. Este propusă o concepție eroică a existenței, cartea pledând cauza valorilor spirituale („gratuite”), care sunt raportate polemic și patetic la condiția omului european modern, aservit valorilor materiale și astfel sărăcit interior. Dezideratele promovate de *Existența tragică* revin neîntrerupt în celelalte cărți, care sunt culegeri de studii și eseuri despre personalități exemplare și despre probleme puse de societatea și de reflecția modernă, dezbătute de un gânditor cu vocația deontologiei și a pedagogiei: *Linii și figuri* (1943), *Puncte de sprijin* (1943), *Oameni și climate* (1971) etc. „Mitul utilului” este radiografiat critic în virtutea ideii că „utilul nu are valoare și sens decât

în măsura în care servește inutilului”, gratuitului. Concomitent, autorul apără șansele de supraviețuire și funcțiile vitale ale filosofiei și ale artei în fața asaltului științei, convins fiind că „atitudinea de la care pornește știința «creează» realitate calitativ alta decât cea estetică, morală sau filosofică” și că „științific este să nu ai nici un fel de superstiție, nici chiar pe cea a științei”. După **R.**, trăsătura definitorie a unei filosofii ce-și merită numele este „atitudinea sufletească din care se pot desprinde [...] viziuni de ansamblu asupra existenței”. Mai mult: el vorbește, cu spirit de finețe, chiar de „funcțiile emoționale-sentimentale” care stau la originea întrebărilor și demersurilor științei. Întreaga creație a lui **R.** se prezintă astfel ca meditația lucidă și activă a unui umanist. Filosoful a adus culturii române servicii inestimabile tălmăcind douăsprezece din cele optsprezece volume ale ediției originale a operelor lui Hegel. *Însemnări despre Hegel* (1967) edifică asupra imensului travaliu depus de traducător, ca și asupra pătrunderii lui profunde și subtile în arcanele sistemului și expresiei hegeliene, care, după Athanase Joja, „nu admite traduceri, ci interpretări: e ceea ce a făcut D.D. Roșca”.

SCRIERI: *L'Influence de Hegel sur Taine, théoricien de la connaissance et de l'art*, Paris, 1928; ed. (*Influența lui Hegel asupra lui Taine, teoretician al cunoașterii și al artei*), București, 1968; *Actualitatea lui Descartes*, Brașov, 1933; *Mitul utilului. Linii de orientare în cultura românească*, Cluj, 1933; *Existența tragică*, București, 1934; ed. București, 1968; ed. pref. Achim Mihu, București, 1995; *Linii și figuri*, Sibiu, 1943; *Puncte de sprijin*, Sibiu, 1943; *Europeanul Bărnuțiu*, Sibiu, 1944; *Însemnări despre Hegel*, București, 1967; *Studii și eseuri filosofice*, București, 1970; *Oameni și climate*, Cluj, 1971; *Prelegeri de istorie a filosofiei antice și medievale*, îngr. și introd. Vasile Muscă, pref. Călina Mare, Cluj-Napoca, 1986; *Atitudini*, îngr. Călina Mare, București, 1995; *Introducere la „Viața lui Isus”*, tr. Dumitru Țepeneag, *Mitul utilului*, îngr. și postfață Marta Petreu, Cluj-Napoca, 1999; *Opere filosofice*, I, îngr. Vasile Muscă, București, 2012. **Traduceri:** Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Vie de Jésus*, pref. trad., Paris, 1928, *Prelegeri de istorie a filosofiei*, I–II, București, 1963–1964, *Știința logicii*, București, 1966, *Prelegeri de estetică*, I–II, București, 1966, *Studii filosofice*, București, 1967, *Prelegeri de filosofie a religiei*, pref. trad., București, 1969.

Repere bibliografice: N. Bagdasar, *Istoria filosofiei românești*, București, 1940, *219–228*; Athanase Joja, *Logos și ethos*, București, 1967, *261–264*; N. Tertulian, *Misiunea unei generații*, RL, 1978, 20; Vaida, *Mitologii*, *204–207; D.D. Roșca în filosofia românească*, coordonator Tudor Cătineanu, pref. Dumitru Ghișe, Cluj-Napoca, 1979; Cotruș, *Meditații*, *502–506*; Tudor Cătineanu, *Structura unei sinteze filosofice*, I–II, Cluj-Napoca, 1984–1985; *D.D. Roșca. 100 de ani de la naștere*, Timișoara, 1995; Vasile Muscă, *Filosofia ideii naționale la Lucian Blaga și D.D. Roșca*, Cluj-Napoca, 1996; *Dicționarul operelor filosofice românești*, coordonator Ion Ianoși, București, 1997, *60–62*; Andrei-Iustin Hossu, *Filosoful și omul D.D. Roșca (1895–1980)*, Pitești, 2002; Rusu, *Membrii Academiei*, *463*; Andrei-Iustin Hossu, *Memorial D.D. Roșca*, București, 2006; Florica Cătineanu, *Condiția umană în concepția lui D.D. Roșca*, pref. Dumitru Ghișe, București, 2006; Ciprian Bota, George State, Ciprian Sonea, Laurențiu Stanciu, *Dicționarul termenilor filosofiei lui D.D. Roșca*, ed. trilingvă, tr. Liana Lăpădatu și Bogdan Aldea, Cluj-Napoca, 2008. ***N.M.***

ROȘCA, Ion (9.VI.1908, Vicovu de Jos, j. Suceava – 3.X.1933, Cernăuți), poet. A absolvit Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți și Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți. Debutează în revista „Muguri” din Rădăuți (1924). Face parte din gruparea revistei „Iconar”, colaborează la „Junimea literară”, „Glasul Bucovinei”, „Răboj”, „Îndrumarea”, „Pana literară” ș.a. A mai semnat R. Ion, E. Valerian.

Volumul postum *Semne-n scuturi* (1937) se bucură de atenția criticii, **R.** fiind considerat un talentat „înfăptuitor de poezie modernă”, un „descătușător (ca și alți «iconari») al versului matern” (Perpessicius) din Bucovina. Poeme notabile sunt *Preludiu* și *Neohaiducească*, cu versuri „crude”, de o vibrantă naturalețe: „Îmi place să trăiesc ca pădureții vara, în pădure./ Cu suflet acru, necioplit și dur./ Să mă hrănesc cu ploi și vânt (sunt și zile pure)/ numai argint suflat pe fond de azur.” În pofida tinereții autorului, poezia este înfiorată de nostalgii după edenul copilăriei pierdute (*Întoarcere*), dar și de un cutremurător, prin premoniție, sentiment al morții iminente (*Ruga*). „Plecarea lui I. Roșca – notează tot Perpessicius – este una dintre cele mai dureroase pentru tânăra lirică bucovineană și pentru poezia românească în genere.”

SCRIERI: *Semne-n scuturi*, pref. Mircea Streinul, București, 1937.

Repere bibliografice: Ghedeon Coca, *Tânăra mișcare literară din Bucovina*, „Grai moldovenesc”, 1932, 7–8; Traian Chelariu, *În memoria lui Ion Roșca*, GBV, 1933, 4 168; George Drumur, *„Semne-n scuturi”*, „Iconar”, 1937, 2; G. Arabolu, *„Semne-n scuturi”*, „Festival”, 1937, 14; Perpessicius, *Opere*, VIII, *75–79*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *181*; Lora Bostan, Grigore C. Bostan, *Pagini de literatură*

română. Bucovina, regiunea Cernăuţi. 1775–2000, Cernăuţi, 2000, *318–320*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *320*. ***G.B.***

ROŞCA, Iuliu I. (10.X.1858, Bucureşti – 15.XI.1940, Bucureşti), autor dramatic, poet, traducător. Învăţător în comuna Bolintinul din Vale, în 1878 **R.** intra în redacţia ziarului bucureştean „Dorobanţul", apoi şi la „Ghimpele". Redactor literar al revistei „Doina" (1884–1886), corespondent al „Familiei" (unde, sub semnătura A.C. Şor, colabora cu versuri şi cronici săptămânale intitulate *Viaţa la Bucureşti*), scrie poezie, proză şi teatru, cronici literare şi muzicale, articole, recenzii şi în „Resboiul", „Femeia română", „Vocea adevărului", „România muzicală", „Universul" (unde era secretar de redacţie în 1885), „Unirea", „Universul literar", „Lumea ilustrată", „Comoara satelor", „Revista muzicală şi teatrală" ş.a. A semnat şi în publicaţiile pariziene „La Renaissance littéraire et artistique", „Revue d'art dramatique et musicale". A publicat volumele *Flori de primăvară. Dora şi Florin* (1879), *Zâna florilor. Crivăţul* (1879), *Zâmbiri şi lacrimi* (1880), *Femeia română după cântecele populare. Calul la români* (1927) ş.a. Prin 1887 era şef de divizie la Prefectura Poliţiei din Bucureşti.

Poet mediocru, **R.** a fost cunoscut datorită a două lucrări dramatice: *Fata de la Cozia* şi *Lăpuşneanu, domnul Moldovei*, publicate în 1886. Cea dintâi, citită la Junimea şi corectată după sugestiile lui Titu Maiorescu, fusese premiată în 1882 cu ocazia concursului iniţiat de Direcţia Generală a Teatrelor. Cea de-a doua a primit, în 1887, Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române. *Lăpuşneanu…* s-a jucat la Teatrul „Dacia" în 1881, iar *Fata de la Cozia* la Teatrul Naţional din Bucureşti în 1883. Nedesprins de influenţa lui V. Alecsandri şi a lui B. P. Hasdeu, în *Fata de la Cozia* **R.** încearcă să mute centrul de greutate al dramei istorice în sfera caracterului rustic şi a psihologiei populare, componente ale specificului naţional. Încercarea eşuează în convenţionalism idilic. Pornind de la nuvela lui C. Negruzzi, *Lăpuşneanu, domnul Moldovei* are o acţiune mai bine legată şi motivată, deşi autorul se arată şi aici preocupat de trăsăturile româneşti ale figurilor aduse în scenă. Conflictul este determinat, ca în tragedia clasică, de caractere şi de hybris, dar rămâne schematic prin reducerea întregului la obsesia crimei şi la setea de sânge, născute de nebunia lui Lăpuşneanu. Piesa nu depăşeşte un nivel mediocru. Ca poet, în *Zâmbiri şi lacrimi* **R.** este un romantic de un decepţionism plat. Citate şi mottouri indică însă preferinţe şi lecturi din Victor Hugo, Théophile Gautier, Byron, Ossian, Chateaubriand, Shakespeare. Încercarea de a ilustra în versuri limbajul simbolic al florilor, ca în *Florile vorbesc* (1927), nu poate reţine atenţia. Ca traducător, **R.** a dat, printre altele, prima tălmăcire în volum (1891) a *Sonatei Kreutzer* de Lev Tolstoi, realizată după o versiune franceză.

SCRIERI: *Flori de primăvară. Dora şi Florin*, Bucureşti, 1879; *Zâna florilor. Crivăţul*, Bucureşti, 1879; *Zâmbiri şi lacrimi*, Bucureşti, 1880; *Ce timpuri. Ce moravuri!*, Bucureşti, 1880; *Sacrificiu pentru sacrificiu*, Oraviţa, 1881; *Fata de la Cozia*, Bucureşti, 1886; *Lăpuşneanu, domnul Moldovei*, Bucureşti, 1886; *Scriitori şi artişti*, Bucureşti, 1890; *Obraze cu mască şi oameni fără obraz*, Bucureşti,1926; *Florile vorbesc*, Bucureşti, 1927; *Femeia română după cântecele populare. Calul la români. Două încercări de psihologie populară*, Bucureşti, 1927; *Quintet*, Bucureşti, 1941; *De prin Bucuresci. Muzica la sfârşit şi început de secol (1882–1904)*, îngr. şi pref. Despina Petecel, Bucureşti, 1987. **Traduceri:** Paul Grimm, *Misterele din palatul ţarilor*, Bucureşti, 1878; A. Bouvier, *Domnul Coquelet, spionul*, Bucureşti, 1879; Wilhelm Hauff, *Corabia blestemată*, Bucureşti, 1880; Lev Tolstoi, *Sonata Kreutzer*, Bucureşti, 1891; Edouard Laboulaye, *Călătorie în ţara libertăţii*, Bucureşti, 1912; O.S. Marden, *Puterea cugetării*, Bucureşti, f.a; Marc Aureliu, *Cugetări asupra vieţii*, Bucureşti, f.a.; Al. Dumas-tatăl, *Istoria unui mort*, Bucureşti, f.a.; Lamartine, *Ischia*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: N.Ch. Quintescu, *„Pygmalion". „Fata de la Cozia". „Lăpuşneanu, domnul Moldovei"*, AAR, partea administrativă, t. IX, 1886–1887; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *268*; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *90–91*; Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori şi muzicologi*, Bucureşti, 1970, *386–387*; *Dicţ. lit. 1900*, *756–757*. ***S.C.***

ROŞCA, Neculai (30.VI.1912, Trestiana–Bucovina – 31.III.1954, Câmpulung Moldovenesc), poet, traducător. Este fiul Vioricăi (n. Şindilar) şi al lui Leon Roşca, preot. Urmează Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuţi (1923–1930), face studii de filosofie şi filologie clasică la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din acelaşi oraş. Obţine licenţa în 1935, devenind profesor la Câmpulung Moldovenesc şi în alte localităţi bucovinene. Frecventează cenaclul revistei „Junimea literară", în care debutează cu versuri în 1932. Mai colaborează la „Iconar", „Însemnări sociologice", „Orion", „Spectatorul", „Glasul Bucovinei", „Tribuna", „Răboj", „Buna Vestire" ş.a., fiind prezent cu versuri proprii, dar şi cu traduceri din Baudelaire, Verlaine şi Rimbaud,

apreciate de Perpessicius, acordându-i-se și Premiul „Baudelaire”, instituit de Ion Pillat. Marcat de suferințe fizice și psihice, **R.** s-a sinucis.

Poezia lui **R.**, inclusă în volumele *Neutral* și *Blocat*, ambele apărute în 1934, e puternic influențată de varii postulate științifice care îi erau familiare, o dovadă concludentă în acest sens fiind titlurile poemelor: *Lume în disoluție*, *Psihastenie*, *Transgresiune*, *Alchimie erotică*, *Panaceu* ș.a. Diverse influențe moderniste, de la Mallarmé la Ion Barbu, obsesia pentru neologisme și un limbaj voit dificil, împrumutat din sfera științelor exacte, dar și note personale ce se înscriu în codul mitologiei grupului de la „Iconar” conturează o arhitectură lirică adesea complicată, de multe ori artificioasă: „Multiplicitate fără importanță,/ inventariată crud și integral,/ umple aureola declinului central:/ Plan suprapus și propriu, sleit în circumstanță” (*Relaxare*). Uneori din noianul acesta eclectic răzbate câte un vers ce învederează lirism autentic, ca în *Primăvară:* „Și primăvara asta mă cheamă spre trecut,/ dar pașii-nsângerați ce-au însemnat cărarea/ spre piscul solitar, înalt și neștiut/ i-a spulberat demult tăcerea și uitarea.// Ovalul fericirii se profilează calm/ în fina broderie a clipelor austere./ În foi schițează vântul un început de psalm/ și-n ierburi înclinate sfârșit de mângâiere”.

SCRIERI: *Neutral*, Cernăuți, 1934; *Blocat*, Cernăuți, 1934.

Repere bibliografice: Ghedeon Coca, *Mișcarea literară din Bucovina*, „Grai moldovenesc”, 1933, 9–13; A.M., *„Neutral”*, FRZ, 1934, 5; George Popescu, *„Blocat”*, „Puncte” (Buzău), 1934, 5; Ionescu, *Război*, II, *127–129*; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Poeții Bucovinei*, PL, 1941, 4; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *822*, *Ist. lit.* (1982), *906*; Predescu, *Encicl.*, *738*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *70–84*; Grațian Jucan, *Un traducător uitat al lui Baudelaire: poetul Nicolae Roșca*, „Zori noi”, 1968, 6 466; Lora Bostan, Grigore C. Bostan, *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000*, Cernăuți, 2000, *348–356*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *320–321*. ***G.B.***

ROŞCA, Valentin (7.I.1925, Alexăndreni–Bălți – 28.IX.1987, Chișinău), poet, prozator. Este fiul lui Teodor Roșca, țăran. A absolvit Şcoala Agricolă din Brânzeni (1944) și Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1957). A fost învățător, redactor literar la diverse reviste, secretar responsabil al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1958–1965). Primele scrieri le-a publicat în presă în 1945, debutând editorial în 1952 cu placheta *Bună dimineața!*. În 1985 i s-a acordat Premiul de Stat al RSS Moldovenești.

Încă de la debut, precum și în cărțile de versuri din deceniul următor, **R.**, autor foarte productiv, se dovedește mai degrabă un dibaci „compunător” de ode și reportaje lirice suprasaturate de patetism, euforie și declarativism despre „realitățile” satului postbelic. Şi în poemele din *Vremea cireșelor* (1972) și *Struguri de foc* (1976) el plătește încă tribut realismului socialist. Când se nutrește din creația populară, din umorul și satira folclorică, scrisul lui are un timbru mai puțin fals. Vocația de liric narativ e fructificată în culegerile din anii ’70–’80: *Descântece de dragoste* (1977), *Patosul potrivirii* (1980), *Amiaza lucrurilor* (1982), *Cu viața de-o ființă* (1982) și *Mereu ucenic* (1984), aceasta din urmă fiind cartea de referință a poetului, axată pe o trăire frenetică a vieții, a minunilor firii, din care se teme a nu-și fi făcut întru totul o religie: „De ce nu mă apropiu/ c-o temenea/ de floarea-soarelui/ de la hotarul meu/ de cumpăt/ la ceasu-naltului dezmăț/ al flăcărilor ei de aur?”. **R.** are cultul strămoșilor și al naturii-mamă, într-un sistem de imagini pitoresc și antropomorfizant, iar fauna și flora autohtonă sunt invocate nu numai ca elemente decorative sau de peisaj, ci și ca simboluri ale neliniștilor provocate de posibila lor distrugere. Autorul utilizează cu dezinvoltură cele mai diverse straturi ale limbii și culturii: grai vorbit, folclor, mitologie etc. Îmbrățișând formele fixe (îndeosebi sonetul, dar și gazelul, haikuul, tanka), poetul, de la un timp un spirit geometric (Adrian Dinu Rachieru), își șlefuiește perseverent versul, spre a dobândi o concentrare aforistică. A scris și un număr mare de cărți pentru copii, cele mai reușite fiind versurile și povestirile din *O sută de ochi* (1974), *Câte sunt pe lumea asta* (1979) și *Pădure, verde pădure* (1982), în care **R.** se arată un bun cunoscător al universului infantil, mereu deschis spre inițiere. De asemenea, este prezent în antologia *Bucurii pentru copii: poeți contemporani din Basarabia* (2010). A semnat și câteva povestiri științifico-fantastice, ca într-o culegere din 1968, *Fantastic! Aventurile unui băiat pe Terra Ignota*.

SCRIERI: *Bună dimineața!*, Chișinău, 1952; *Nuvele*, Chișinău, 1954; *Din câte ochii văd*, Chișinău, 1957; *La ospățul din vâlcea*, Chișinău, 1957; *Moș Ion de la Budăi pentru nepoțeii săi*, Chișinău, 1957; *Poem de primăvară*, Chișinău, 1957; *Legenda rândunicii*, Chișinău, 1958; *Pentru omul harnic*, Chișinău, 1958; *Cin-le paște le cunoaște*,

Chișinău, 1959; *Floare a pământului*, Chișinău, 1960; *Păcălici*, Chișinău, 1960; *Cu soarele și cântecul la drum*, Chișinău, 1961; *Doi rățoi și un cocoș*, Chișinău, 1961; *Hai, urcați-vă și voi*, Chișinău, 1961; *O vară la Nistru*, Chișinău, 1961; *Cine e harnic?*, Chișinău, 1962; *Odă entuziasmului*, Chișinău, 1962; *Cine l-a trezit pe urs?*, Chișinău, 1963; *Întâlnire cu dragostea*, Chișinău, 1963; *Ciuciulete Ghemotoc*, Chișinău, 1964; *Viteazul*, Chișinău, 1964; *Versuri*, Chișinău, 1965; *Aoleu, e primăvară*, Chișinău, 1966; *Mintea de pe urmă*, Chișinău, 1966; *Cântece de la mare*, Chișinău, 1967; *Drumul patimilor*, Chișinău, 1968; *Fantastic! Aventurile unui băiat pe Terra Ignota*, Chișinău, 1968; *Cel mai frumos anotimp*, Chișinău, 1970; *Curcubee*, Chișinău, 1970; *Cei șapte pitici și pădurea*, Chișinău, 1972; *Vremea cireșelor*, Chișinău, 1972; *Nașterea basmului*, Chișinău, 1973; *O sută de ochi*, Chișinău, 1974; *Povestea norocului*, Chișinău, 1974; *Strada*, Chișinău, 1976; *Struguri de foc*, Chișinău, 1976; *Descântece de dragoste*, Chișinău, 1977; *Din podgoria mea*, Chișinău, 1978; *Câte sunt pe lumea asta*, Chișinău, 1979; *Patosul potrivirii*, Chișinău, 1980; *Amiaza lucrurilor*, Chișinău, 1982; *Cu viața de-o ființă*, Chișinău, 1982; *Decorațiile bunelului*, Chișinău, 1982; *Nasul Babei-Cloanța*, Chișinău, 1982; *Pădure, verde pădure*, Chișinău, 1982; *Mereu ucenic*, Chișinău, 1984; *Plină cu minuni ograda...*, Chișinău, 1984; *Ce-avem mai scump*, Chișinău, 1985; *Să fim sănătoși*, Chișinău, 1986; *Scrieri alese*, I–II, Chișinău, 1987; *Stări și prestări*, Chișinău, 1991; *Mereu ucenic*, îngr. Arcadie Suceveanu, Timișoara, 2001; *Când doi se ceartă*, Chișinău, 2002; *Elementul meu*, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: Petre Comarovschi, *Valentin Roșca*, în *Profiluri*, *499–505*; Dolgan, *Crez*, *213–220*; Alexandru Cosmescu, *Duios, sarcastic, mucalit și neîndurat*, „Nistru”, 1986, 8; Eliza Botezatu, *„Plină cu minuni ograda...”*, „Moldova”, 1986, 8; Ion Brad, *Solidaritatea poeziei*, RL, 1988, 14 iulie; Mihail Dolgan, *Poezia: adevăr artistic și angajare socială*, Chișinău, 1988, *250–261*; Andrei Hropotinschi, *Unicul, vulcanicul Valentin Roșca*, „Basarabia”, 1993, 4; Ion C. Ciobanu, *Marele copil Valentin Roșca*, LA, 1995, 3; Mihail Dolgan, *Un modelator ingenios al formelor fixe: Valentin Roșca*, RLSL, 1997, 2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *188*; *Mică encicl.*, *521–528*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *124–130*; Niculae Ionel, *Florilegiu de poezie basarabeană pentru copii*, „Litere”, 2012, 1. ***M.Dg.***

ROȘIANU, Nicolae (10.IV.1935, Mateești, j. Vâlcea – 31.III.2012, București), folclorist. Este fiul Mariei Roșianu (n. Morărescu) și al lui Ion Roșianu, învățători. Urmează școala primară și gimnaziul în localitatea natală, face studii liceale pedagogice la Râmnicu Vâlcea (1949–1953) și Facultatea de Filologie la Universitatea din București, absolvită în 1958. Se specializează în folclor la Universitatea „M.V. Lomonosov” din Moscova (1962–1967), unde își susține și teza de doctorat. Revine la București, la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi Slave, unde parcurge toate treptele universitare până la gradul de profesor (1997). Colaborează la „Analele Universității București”, „Luceafărul”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revista de referate, recenzii și sinteze”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Romanoslavica”, „Secolul 20”, „Vestnik Moskovskogo Universiteta”, „Viața literară sovietică” ș.a.

Format în cadrul școlii lui V. I. Propp, **R.** aplică metoda structuralistă în studiile sale, care au în vedere – și pe urmele unor cercetări românești cu tendințe monografice datorate lui Lazăr Șăineanu, G. Călinescu, Gh. Vrabie și Ovidiu Bârlea – basmul. În cea mai importantă lucrare, *Stereotipia basmului* (1973), analizează formalizarea, un element al stereotipiei–lege a oralității studiată pe plan universal de F.M. Luzel, P. Sébillot, R. Petsch, R. Basset, J. Polívka, R.M. Volkov și, la noi, de G. Călinescu. Abordează concomitent numeroase aspecte care ating raporturile esențiale ale creației folclorice: universal–național, tradiție–inovație, stabil–variabil, toate clarificând, de fapt, raportul stereotipie–originalitate. Spre deosebire de V.I. Propp, care în *Morfologia basmului* (1928) face un examen al stereotipiei compoziției, **R.** își alege ca obiect de studiu „locurile comune” ale formulelor stereotipizate, pe care le inventariază, cercetându-le și funcțiile. Trei mari capitole sunt rezervate formulelor inițiale (de timp, spațiu), finale (inversarea este deliberată, această categorie de formule situându-se ca importanță imediat după cele inițiale) și mediane (externe și interne), în cadrul acestora fiind prezentate și subcategoriile. Construit pe baza unei bibliografii de referințe clasice și contemporane, românești și străine (din aria slavă, romanică, orientală, africană), studiul încearcă și o conturare a profilului basmului contemporan, a mutațiilor ce au avut loc și la nivelul stereotipiei, constatând, printre altele, „tendința spre simplificare a formulelor tradiționale”, îndeosebi a formulelor inițiale și finale, păstrarea celor în versuri, cărora le lipsește uneori rima, demetaforizarea, dispariția unor părți ale formulelor și înlocuirea lor cu altele, un proces de „întrepătrundere a elementelor diferitelor tipuri de formule”, paliditatea inovației, prezența „precizărilor-paranteză”, care trimit la aspecte reale de viață, reducția numărului de formule. Se reliefează, pe baza examenului

comparativ, că și în acest domeniu al formalizării, al stereotipizării expresiei, mai puțin propice ieșirii din tipare, basmul românesc și-a creat și a conservat – ca și în fondul de motive – elemente specifice, bunii povestitori știind să își pună în valoare originalitatea chiar în acest spațiu al „locurilor comune". Altă carte, *Eseuri despre folclor* (1984), reține din nou atenția prin considerațiile despre raportul dintre stereotipie și originalitate, ca și prin reflecțiile din *Avertisment*, privitoare la metodologia cercetării. **R.** acceptă laturile profitabile din punct de vedere științific ale metodelor moderne, însă respinge diletantismul, absolutizarea anumitor metode, „formalizarea" cercetării, investigațiile hibride, experimentele gratuite, ermetismul, „limbajele secrete".

SCRIERI: *Stereotipia basmului*, București, 1973; *Tradiționnâe formulî skazki*, Moscova, 1974; *Folclor literar rus*, București, 1979; *Eseuri despre folclor*, ed. București, 1984; ed. București, 2004; *Folclor și folcloristică*, București, 1996; *Model și variantă în folclor*, București, 1996; *Poetică folclorică*, București, 1997; *Il linguaggio degli inizi: letteratura, cinema, folklore*, Torino, 1998. **Antologii:** *Maxime și cugetări din folclorul și literatura rusă și sovietică*, tr. și introd. edit., București, 1974; *Maxima populară rusă și corespondențele românești*, tr. și introd. edit., București, 1979; ed. București, 2005.

Repere bibliografice: Al. Graur, *Limba basmelor*, RL, 1974, 2; Al. Dobrescu, *Destinul formelor literare*, CL, 1974, 1; Vasile Adăscăliței, *„Stereotipia basmului"*, CRC, 1974, 7; Dumitru Radu Popa, *„Stereotipia basmului"*, ARG, 1974, 5; Radu Răutu, *„Stereotipia basmului"*, REF, 1974, 4; Jerzy Bartminski, *Wokól lordowskiej koncepcji formuly*, „Literatura ludowa" (Varșovia), 1975; Paul Anghel, *Nouă arhivă sentimentală*, București, 1975, *171–181*, *187–196*; Nicolae Constantinescu, *„Stereotipia basmului"*, CREL, 1977, 1; St. Gencărău, *„Eseuri despre folclor"*, AAF, 1987; O. Kovacková, *Tradicna formulka*, „Philologica" (Bratislava), 1992, *151–155*; Antoaneta Olteanu, *„Poetică folclorică"*, REF, 1998, 1–2; Marian Vasile, *Din nou despre teoriile folclorice. Stereotipia*, „Azi literar", 1998, 76, 77; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *772–774*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1068*; Gheorghe Barbă (Jora), *Cuvânt despre profesorul Nicolae Roșianu*, RSL, 2012, 2. ***I.D.***

ROŞU, Costa (30.III.1947, Toracu Mare, Serbia), istoric literar, folclorist, publicist. Este fiul Anei (n. Bontilă) și al lui Costa Roșu, țăran. Urmează școala generală în Toracul natal, iar liceul, în limba română, la Vârșeț (1962–1966). Studiază limba și literatura română la Şcoala Superioară de Pedagogie din Zrenjanin, apoi e student la Institutul de Jurnalistică din Belgrad. Debutează cu proza scurtă *Ileana* în revista „Lumina" (1970), tot acum intrând în gazetărie la săptămânalul „Libertatea" din Pančevo. Este redactor-șef al revistei „Tribuna tineretului" (1978–1986) și al săptămânalului „Libertatea" (1987–1989, 2006–2011), fiind totodată inițiatorul și primul redactor al publicației de etnografie și folclor „Tradiția" (1993–1994). A mai funcționat ca redactor responsabil al Editurii Societății de Limba Română din Voivodina (1990–1995), președinte al Societății /Fundației Române de Etnografie și Folclor din Voivodina (1995–2012), secretar general al Societății de Prietenie Sârbo–Române, pe care o fondează în 1995, vicepreședinte al Societății Ziariștilor Profesioniști din Voivodina (2001–2005). Din 2008 conduce Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina. A fost distins cu numeroase premii, între care Premiul Academiei Române pentru volumul *Cartea veche românească din Voivodina* (2007), Diploma de Onoare „pentru activitatea științifică și promovarea culturii" dată de Universitatea „Babeș – Bolyai" din Cluj-Napoca (2012).

R. este un factor de coagulare a mișcării culturale românești din Voivodina, un inițiator al acțiunilor culturale și un participant activ la acestea, dar și un cercetător a cărui acribie se vede în sintezele bibliografice dedicate publicației „Libertatea" (1997–2010) sau Editurii Libertatea (1995–2005). *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia. 1945–1990* (1989), *Lexiconul jurnalisticii românești din Iugoslavia. 1798–1998* (1998) și *Personalități românești din Voivodina. 1734–2004* (2004) fac parte dintr-un proiect cultural menit să pună mai bine în lumină contribuțiile scriitorilor și jurnaliștilor din Voivodina. „În cei aproape 60 de ani de viață literară postbelică, oamenii noștri de condei au publicat peste 800 de cărți: poezie, proză, teatru, cărți de beletristică traduse în alte limbi, studii de teoria și istoria literaturii, istorii și lexicoane, cărți de teorie politică, sociologie și memorialistică, precum și manuale școlare, într-un tiraj de peste un milion de exemplare", precizează **R**. în *Cuvânt înainte* la volumul *Personalități românești din Voivodina*. Lexiconul mai cuprinde și profiluri de medici, chimiști, matematicieni, istorici ș.a. De altfel, în intenția unei cât mai complete panoramări culturale, multe lucrări sunt reluate și completate în alt format, așa cum se întâmplă, de pildă, cu *Dicționar cronologic. „Libertatea". 1945–2010* (2012) ș.a. Între

numeroasele contribuții de istorie culturală semnate de **R.** se află și cele dedicate Bisericii Ortodoxe din Banatul Sârbesc și colecțiilor de manuscrise și carte veche pe care lăcașurile bisericești le conservă. Astfel, *Cărți vechi românești și cronici bisericești din Banat* (2012, în colaborare cu Valeriu Leu), o prezentare istorică a circulației cărții în Banat, se constituie în cel mai cuprinzător inventar al cărții vechi și al cronicilor bisericești din acest spațiu. O altă preocupare statornică a lui **R.** este cercetarea culturii populare din Voivodina (cântecul, jocul, muzica corală etc.), precum și alcătuirea și editarea unor culegeri de folclor literar din aceeași zonă: doine, descântece, colinde, bocete, strigături, legende, basme, proverbe, zicători ș.a. Multe piese au fost adunate direct, în anchete pe teren efectuate de autor în perioada 1967–1994.

SCRIERI: *Folclor literar. Premise și sinteze,* Pančevo, *1975; Dicționarul literaturii române din Iugoslavia. 1945–1990*, Novi Sad, 1989; *Societatea de Limba Română din Voivodina* (în colaborare), Vârșeț, 1989; *Ani de memorie jurnalistică. Săptămânalul „Libertatea". 1945–1995* (în colaborare cu Ioța Bulic și Simeon Lăzăreanu), pref. Mărioara Stojanović, Pančevo, 1995; *Bibliografia Editurii Libertatea*, vol. I, cartea 1–2, Pančevo, 1995–2005, *Bibliografia săptămânalului „Libertatea"*, vol. II, cartea 1–7, Pančevo, 1997–2010, *Bibliografia revistei „Lumina"*, vol. III, cartea 1–2, Pančevo, 2007; *Lexiconul jurnalisticii românești din Iugoslavia. 1798–1998*, pref. Radmila Milentiević, Pančevo, 1998; *Interviuri. 1970–2000*, I, pref. Florin Ursulescu, Pančevo, 2002; *Personalități românești din Voivodina. 1734–2004*, pref. Valeriu Leu, Pančevo, 2004; *Valahii din Muntenegru–Vlasi u Crnoj Gori* (în colaborare), ed. bilingvă, Novi Sad–Timișoara, 2004; *Cartea veche românească din Voivodina* (în colaborare cu Valeriu Leu), pref. Nicolae Edroiu, Novi Sad, 2007; *Biserica Ortodoxă Română din Banatul Sârbesc și de la sud de Dunăre*, pref. Doru Dinu Glăvan, Reșița, 2008; *Pe aripile inspirației* (în colaborare cu Vasa Barbu și Nicu Ciobanu), Pančevo, 2008; *Cronici bisericești. Manuscrise din Banat, secolele XIX–XX* (în colaborare cu Valeriu Leu), Zrenjanin, 2009; *Istroromânii din Croația. Povestea unei etnii care dispare*, Zrenjanin, 2010; *Călătorii din amintiri*, I, pref. Vasa Barbu, Pančevo, 2011; *Dicționarul preoților români din Banatul Sârbesc. 1761–2010*, pref. Costin Feneșan, Zrenjanin, 2011; *Cărți vechi românești și cronici bisericești din Banat* (în colaborare cu Valeriu Leu), pref. Ioan Aurel Pop, Cluj-Napoca–Zrenjanin, 2012; *Dicționar cronologic. „Libertatea". 1945–2010*, pref. Gheorghe Jurma, Pančevo, 2012; *Patrimoniul cultural al românilor din Voivodina*, pref. Ionela Mengher, Zrenjanin–Alba Iulia, 2012. **Antologii:** *Epigramiști români din Voivodina*, Uzdin, 1994. **Culegeri:** *Legende bănățene*, pref. edit.,Novi Sad, 1994; *Folclor românesc din Banatul Sârbesc*, pref. Nicu Ciobanu, Timișoara–Zrenjanin, 2010.

Repere bibliografice: Ioan Flora, *„Dicționarul literaturii române din Iugoslavia"*, „Libertatea" (Pančevo), 1989, 16 decembrie; Aurel Turcuș, [*Costa Roșu*], „Renașterea bănățeană", 1994, 3 august, „Columna" (Timișoara), 2010, 43–44; Baba, *Compendiu*, *75–77*; Gheorghe Jurma, *Costa Roșu în oglinda marilor proiecte românești*, „Semenicul", 2002, 1; Lia Magdu, [*Costa Roșu*], „Libertatea", 2002, 5 iunie, „Almanah «Libertatea»", 2008; Vasa Barbu, *Amprente durabile în timp*, „Libertatea", 2005, 30 aprilie; *Datcu, Dicț. etnolog., 774;* Marina Ancaițan, [*Costa Roșu*], „Libertatea", 2009, 15, 47, 2012, 47; Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Pančevo, 2010, *197–199*; Ileana Magda, *Lecturi ale unor călătorii*, „Libertatea", 2012, 14 iulie. ***Al.R.***

ROȘU, Dona (1.V.1935, Fierbinții de Jos, j. Ialomița), prozatoare, poetă. Este fiica Mariei (n. Croitoru) și a lui Alexandru A. Dona, fântânar. **R.** (al cărei nume oficial este Dumitra Roșu-Dona) a fost căsătorită cu Lucian Roșu, istoric și arheolog. Urmează la București Liceul „Iulia Hasdeu" (1945–1952) și Facultatea de Filologie–Pedagogie (1952–1956). Este profesoară de limba și literatura română la școli generale (1956–1958), apoi redactor la Editura Meridiane (1962–1964), la emisiunile culturale ale Radiodifuziunii Române (1964–1971), la revista „România pitorească" (1971–1983). În 1987 se stabilește în Statele Unite ale Americii, iar în 1989 obține masteratul la Western Michigan University din Kalamazoo, unde va preda cursul *Istoria culturii. Arte și idei* (1991–1992), iar ulterior va face parte din corpul de consultanță pentru studenți la Colegiul de Arte al Universității (1992–1995). Este membră a Academiei Poeților Americani din SUA. Debutează la „Iașul literar" în 1969, iar editorial cu albumul *Mănăstirea Gura Motrului* (1969), alcătuit în colaborare cu Lucian Roșu. Colaborează la „Holidays in Romania", „Almanahul turistic", „Revista de istorie și teorie literară", „Transilvania", „Almanahul literar",„Mozaicul", apoi la numeroase publicații din SUA – „Michigan Today", „Miorița", „Comuniunea românească", „International Poetry Review", „Webster Review", „Studia Mystica" etc. – și din alte țări, în paginile cărora traduce, alături de W.D. Snodgrass, Luciana Costea și Radu Lupan, poezii de M. Eminescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Doina Uricariu și Ion Mircea.

Culegerea *Voi veni într-o noapte* (1971) include delicate poeme în proză în care **R.** sondează eul. Cititorul este pus față în față cu un univers melancolic, de o grațioasă feminitate, lipsit de frământări și de prefaceri spectaculoase, unde își găsește loc mai degrabă efemeritatea gândului, a trăirii. Poezia închide un monolog pe tema iubirii, a jocului permanent dintre renunțare și speranță, cu fiecare modificare ce poate transfigura teritorii atât de instabile. În cartea următoare, *Ca un clopot sună lutul* (1974), **R.** abordează interviul. Dacă aici tema este arta populară, ilustrată prin convorbiri cu maeștri ai genului, următoarele interviuri vor avea ca puncte de reper imagini din viața cotidiană, relația dintre artă și realitate, preluând adesea din poeme acea problematică a jocului dintre efemer și durabil. Fie că este vorba de discuții cu ingineri, ecologiști, medici sau biologi celebri, cum se întâmplă în *Cineva ne privește* (1982), sau cu universitari, cu artiști din Statele Unite, ca în interviurile adunate în *Clipe de viață de pe alt continent* (1985), sau de convorbiri având ca temă obiceiurile satului, viața de zi cu zi din lumea rurală, purtate cu locuitori din diverse ținuturi, ca în reportajele din *Moartea morilor de apă* (1986), **R.** își păstrează interesul față de relația dintre „ceea ce rămâne" și „ceea ce se pierde" din structura sufletească a individului, indiferent dacă acesta este o celebritate sau un anonim, față de modul în care omul interacționează cu lumea exterioară și amprenta pe care o lasă asupra ei, fiind preocupată de felul în care știința, arta, cultura modelează psihicul uman. Al treilea volum de versuri al autoarei, *Letters to My Mother from Her Emigrant Daughter – Scrisori către mama de la fiica ei emigrantă* (2008), se definește ca o suită de texte lirico-epice pe tema legăturii dintre plecare și reamintire: scrisorile către mamă pornesc din spațiul american pentru a se întoarce către punctul de origine, într-un flux continuu al nașterii, morții și renașterii.

SCRIERI: *Mănăstirea Gura Motrului* (în colaborare cu Lucian Roșu), București, 1969; *Voi veni într-o noapte*, București, 1971; *Ca un clopot sună lutul*, București, 1974; *Cineva ne privește*, București, 1982; *Clipe de viață de pe alt continent*, pref. Virgil Cândea, București, 1985; *Moartea morilor de apă*, București, 1986; *America – vis și realitate* (în colaborare cu Carson Leftwich), București, 2000; *Numele tău – Your Name*, ed. bilingvă, tr. Ann Woodward, Dan Duțescu, Kathleen și W. D. Snodgrass, pref. Alice Fulton, Craiova, 2004; *Letters to My Mother from Her Emigrant Daughter – Scrisori către mama de la fiica ei emigrantă*, ed. bilingvă, tr. Kathleen Snodgrass și Antonio Costea Jr., introd. Martin Tucker, Craiova, 2008. **Traduceri:** [M. Eminescu, Marin Sorescu, Ion Mircea], în W.D. Snodgrass, *Selected Translations*, New York, 1998; W.D. Snodgrass, *Cardinalul*, București, 1999 (în colaborare cu Luciana Costea); Hristache Popescu, *Sons of Cain*, București, 1999 (în colaborare cu Deborah Ann Percy și Arnold Johnston), *Epilogue. A Play*, București, 2011 (în colaborare cu Arnold Johnston și Deborah Ann Percy); Lucian Roșu, *With C.S. Nicolăescu-Plopșor through the ages*, București, 2004 (în colaborare).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Voi veni într-o noapte"*, RL, 1972, 5; Adrian Popescu, *„Voi veni într-o noapte"*, ST, 1972, 2; Daniel Dimitriu, *„Voi veni într-o noapte"*, CL, 1972, 8; Mihaela Andronescu, *Portret prin dialog*, R, 1986, 11; Charles M. Carlton, Thomas Amherst Perry, Ștefan Stoenescu, *Romanian Poetry in English Translations*, Iași, 1997, *passim*; Silvia Kerim, *Diaspora în direct*, „Formula As", 2000, 444; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *249–251*; Gheorghe I. Florescu, *Cartea de vise de la Kalamazoo*, CL, 2003, 2; Alex. Ștefănescu, *N-ar fi exclus ca Dumnezeu să trimită o dezmințire*, RL, 2004, 35; Marian Barbu, *Teme clasice în formulări moderne*, „Scrisul românesc", 2004, 7–8; Constantin M. Popa, *Numele poeziei*, „Mozaicul", 2007, 7; Tudor Negoescu, *Scrisul ca o terapie intensivă*, „Scrisul românesc", 2010, 1. ***C.Dt.***

ROȘU, Nicolae (27.VII.1903, Roman – 21.VII.1962, Aiud), eseist, gazetar. Este fiul lui Grigore Roșu, profesor de latină. Urmează liceul la Constanța, unde familia se mutase, apoi studii universitare medicale la București, finalizate în 1929. Va lucra la Institutul Medico-Legal din București. Încă din timpul studenției scrie, invitat de Pamfil Șeicaru, la „Curentul", devenind și redactor. Mai târziu este redactor la „România" și director al revistei săptămânale „Decembrie" (1937–1938). Semnează în „Apărarea națională", unde și debutează în 1924, „Spitalul", „Cuvântul studențesc", (fiind membru al comitetului de redacție), „Conștiința națională", „Cuvântul", „Revista societății Tinerimea Română", „Viața literară", „Azi", „Buna Vestire", „Gândirea", „Familia", „Convorbiri literare", „Pagini basarabene", „Herald", „Axa", „Sfarmă-Piatră", „Universul literar", „Insemnări sociologice", „Revista Fundațiilor Regale", „Vremea", „Acțiunea", „Viața" ș.a. În 1934 este arestat, împreună cu alți jurnaliști (Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Dragoș Protopopescu, Toma Vlădescu, Mihail Polihroniade ș.a.), considerați de autorități ca autori morali ai asasinării

prim-ministrului I.G. Duca. S-a angrenat în campania electorală a legionarilor (1937). Debutează editorial ca eseist, în 1935, cu *Dialectica naționalismului*. În noiembrie 1941 îi urmează lui Octav Şuluțiu la „Cronica literară" a revistei „Gândirea". Participă, ca medic, la război, pe Frontul de Răsărit, de unde trimite corespondențe „Revistei Fundațiilor Regale". Epurat din presă în primul lot de ziariști, alături de Stelian Popescu, Pamfil Şeicaru, Nichifor Crainic, Ilie Rădulescu, I.P. Prundeni, Romulus Seișanu, Dem Teodorescu, Al. Hodoș, Romulus Dianu, Mircea Grigorescu, Toma Vlădescu, Eugen Titeanu, Emil Ciuceanu, D.I. Cucu (decizie a comisiei de epurație din 16 octombrie 1944), apoi în 1948 și de la Institutul Medico-Legal, ajunge medic de dispensar. Arestat în ianuarie 1959 și condamnat la zece ani de închisoare pe motive politice („uneltire contra ordinii sociale"), **R.** a murit, după o precizare a lui Şerban Mihăileanu, „asasinat prin foame și frig", la Aiud.

Apropiat inițial ca orientare politică de Nichifor Crainic, **R.** s-a făcut cunoscut prin agresivitatea cu care susținea legionarismul, „naționalismul integral", afirmându-se ca adversar al rațiunii, al democrației, exaltând „fapta", instinctualitatea oarbă. El formulează în termeni categorici ideea unei opoziții absolute între intelectualism și cultură („Între intelectualism și cultură există o antiteză de substanță"). În numele unei iluzorii purități de rasă, a scris violent negativ nu numai despre cartea *De două mii de ani...* a lui Mihail Sebastian, ci și despre *Maitreyi* și *Lumina ce se stinge,* romanele lui Mircea Eliade. **R.** a intervenit în discuțiile despre „fenomenul românesc" cu un punct de vedere rigid, restrictiv, xenofob. De asemenea, s-a pronunțat împotriva tipului de românism propus de C. Rădulescu-Motru și a atacat sintezele de istorie literară concepute de E. Lovinescu, pe care l-a considerat un „falsificator al culturii românești", și de G. Călinescu. Acesta din urmă îl executase concis: „Îl continuă pe N. Crainic, caricatural, N. Roșu, fără suficientă cultură și într-un limbaj vehement și grobian". Rar reușește **R.** să se adreseze direct operei, în afara șabloanelor politice deformatoare, și atunci comentează pertinent volume de poezie și proză de Ion Pillat (*Împlinire*), N. Davidescu (*Renașterea),* Emil Giurgiuca (*Dincolo de pădure),* V. Beneș (*Hanul roșu),* vădind o oarecare acuitate a observației.

SCRIERI: *Dialectica naționalismului,* București, 1935; ed. 2; București, 1941; *Orientări în veac,* București, 1937; *Critică și sinteză*, București, 1939; *Destinul ideilor*, București, 1943.

Repere bibliografice: Mihail Sebastian, *Cum am devenit huligan,* București, 1935, *187–192;* Tudor Teodorescu-Braniște, *Dreapta a fost înfrântă la Hunedoara și Mehedinți. Lămuriri,* CLI, 1936, 16; Călinescu, *Opere*, VI, *4–11*; Stelian Constantin-Stelian, *„Orientări în veac"*, „Athenaeum", 1937, 2; Al. Dima, *Fenomenul românesc sub noi priviri critice,* Craiova, 1938, *21–24*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *831, Ist. lit.* (1982), *915*; Papadima, *Creatorii, 93–104*; Al. Piru, *S.S.R. se purifică*, „Victoria", 1944, 27; G. Mărgărit, *Epurația la S.S.R. Nicolae Roșu,* „Victoria", 1944, 38; Murărașu, *Ist. lit., 409–410;* Micu, *„Gândirea", 978–979;* Mircea Braga, *Recursul la tradiție,* Cluj-Napoca, 1987, *104–105;* Tudor Teodorescu-Braniște, *Între presă și literatură,* II, București, 1989*, 125–130;* Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească,* București, 1996, *28–29, passim;* Mihail Sebastian, *Jurnal*, îngr. Gabriela Omăt, pref. L. Volovici, București, 1997, *37–38.* ***C.H.***

ROŞU, GALBEN ŞI ALBASTRU, revistă lunară apărută din august 1948 până în februarie 1949, fără precizarea locului (după toate probabilitățile numerele 1–2 au apărut în Marea Britanie, iar numerele 3–5 în Germania), scoasă de românii din preajma generalului Nicolae Rădescu. Publicația își propune ca țintă îndepărtată „eliberarea patriei". Din articolul-program, intitulat *Pentru unitatea românească,* se rețin îndemnurile la unitate și rezistență: „Umăr la umăr și inimă lângă inimă să înfruntăm viforul de astăzi, croind drum spre zările izbăvirii. Pe-al nostru steag e scris UNIRE". Literatura ocupă aici un loc însemnat. Sunt inserate texte din clasici: N. Bălcescu, D. Bolintineanu, M. Eminescu, O. Goga, unele în traducerea foarte bună, în germană, a lui Arnold Roth. Sunt propuse profiluri ale unor mari personalități (M. Eminescu, M. Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza) și se ia mereu atitudine față de viața culturală din România comunizată. Cu regularitate se realizează și o pagină sau două în limba germană. Colaboratorii sunt greu de identificat, întrucât materialele sunt nesemnate. Dintre cei care apar cu numele real sau cu pseudonim pot fi citați Nicolae Rădescu, Valeriu Toporea (probabil, redactorul publicației), Transilvanius, Traian Tulniceru, Mihai Popescu, Ion Roșioru (Eugen Lozovan). ***I.O.***

ROTARU, Dan (18.I.1943, Slătioara, j. Olt), poet. Este fiul Soficăi (n. Anghel) și al lui Petre Rotaru,

agricultori. După terminarea liceului la Slatina (1960) și a Școlii Tehnice de Chimie din Copșa Mică (1962), urmează Facultatea de Istorie–Filosofie din cadrul Universității „Al. I. Cuza" din Iași, obținând licența în filosofie în 1968. Redactor (1968–1992), secretar general de redacție (1992–1999) la revista „Argeș", devine ulterior redactor-șef la Grupul de Publicații și Editură Cultura din Pitești; din 1992 e și redactor-șef al publicației „Infoarg", apoi numită „Jurnal de afaceri – infoarg". Debutul din „Amfiteatru" (1966) este urmat de apariția, în „Biblioteca «Argeș»", a grupajului de versuri *Teamă de final* (1970) și de volumul *Plânsul oglinzilor* (1971), premiat de revista „Argeș". Mai colaborează la „Convorbiri literare", „Astra", „România literară", „Luceafărul", „Tribuna", „Viața românească", „Contemporanul", „Fakty" (Torun, Polonia), „Journal des poètes" (Belgia) ș.a. Culegerea de poezii *Sunetul visării* (1978) a fost distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova.

Poet al expresiei elegante, cu o sensibilitate neoromantică, **R.** scrie versuri închinate iubirii, în tonalitate elegiacă, cu frecvente nostalgii de toamnă, transpuse adesea în ritmuri tradiționale. O constantă ar fi aspectul calofil și grațios al poemelor, prezent încă din *Plânsul oglinzilor*. Motivul liric fundamental este neliniștea în fața timpului, care nu e durată calculabilă, ci se contopește cu eternitatea: „Este târziu, bătrâne Tom, târziu/ cum n-a mai fost în nici o poezie./ Clepsidrele s-au veștejit și plâng/ într-una veșnicie, veșnicie..." (*Clepsidrele în năruire),* iar în sfera semantică predomină cuvintele cu conotații temporale (veșnicie, trecut, reamintire, memorie). *Lacrima Laurei* (1973) conține versuri de invocare a ființei iubite (așa cum o arată și titlul cu rezonanțe petrarchiene), cu care eul poetic se identifică în încercarea de a-i surprinde și sugera misterul: „Și sunt doar umbra unei statui de-a ta,/ sufletul tău în mine repetându-l" (*Doar umbra*). **R.** meditează asupra poeziei și a condiției poetului, cuvântul acaparându-i întreaga ființă: „Se-așază și dorm în sângele meu,/ poartă inima mea,/ își pun văzul meu pe trup,/ respiră auzul meu...". În *Grădina suspendată* (1984) spațiul liric e dominat de două anotimpuri, toamna și iarna, alternanță susținută de o atmosferă bacoviană. Poezia pare învestită cu o putere catartică („Să zicem că poemul/ e o ploaie în care sufletul ni l-am spălat" – *Până când*) și îi oferă creatorului îndrăzneala gestului demiurgic. În *Castelul de brumă* (1988) tonul devine mai pesimist. Dacă *Tratat de iubire* (1996), care include *Fondul principal de iubire*, *Jocuri de dragoste* și *Să-mi fii Duminică în orice zi*, se menține în linia experiențelor traversate, în *Recurs la iubire* (1996) se întâlnesc semne ale destructurării motivelor anterioare. Notele de deznădejde sunt prezente și în *Steaua de rouă* (1999), eul liric supraviețuind parcă într-un univers în destrămare, apăsat de ploi și moarte. În același timp se poate sesiza o revenire melancolică în spațiul altădată animat de cuvinte și de ființa iubitei: „O, ce frumos atunci suna/ cuvântul, când te viscolea!/ Stăteam și ascultam nătâng/ silabele, trosnind, cum plâng./ Te adunam de prin vocale/ cu trupul tău umpleam pocale/ și închinam doar pentru vis,/ știind că sorb din Paradis" (*Închinare*). Versurile din *Mereu tristețea* (2001) transcriu o regresiune a sentimentelor. Parcurgând o lungă cale de la iubirea adolescentină care anima universul, **R.** devine prizonierul unui spațiu apăsat de umbrele melancoliei. Tristețea se transformă într-o prezență, percepția damnării, a exilului în mijlocul unei lumi părăsite de privilegiile binelui e din ce în ce mai intensă, ca în *Autumnale* (2003) sau în *Răstignire în cuvânt* (2012).

SCRIERI: *Plânsul oglinzilor*, pref. Gheorghe Tomozei, București, 1971; *Lacrima Laurei*, București, 1973; *Mantia de lumină*, București, 1976; *Sunetul visării*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Craiova, 1978; *Mirele zăpezii*, Craiova, 1980; *Grădina suspendată*, București, 1984; *Invitații la dragoste*, Craiova, 1985; *A iubi, iubire,* București, 1987; *Castelul de brumă*, București, 1988; *Tratat de iubire*, Pitești, 1996; *Recurs la iubire*, București, 1996; *Durere în doi*, Pitești, 1997; *Steaua de rouă*, Pitești, 1999; *Tristețe*, Pitești, 2001; *Mereu, tristețea*, Pitești, 2001; *Regele mut*, Pitești, 2002; *Autumnale*, Pitești, 2003; *Balade retro*, Pitești, 2005; *Înfrigurări*, Pitești, 2009; *Răstignire în cuvânt*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Daniel Dimitriu, [*Dan Rotaru*], CL, 1971, 8, 1973, 10; Constantin, *A doua carte*, *233–235*; Cristea, *Un an*, *274–277*; Felea, *Secțiuni*, *273–280*; Barbu, *O ist.*, I, *404–405*; Dumitru Micu, *„Mantia de lumină"*, CNT, 1977, 19; Iorgulescu, *Scriitori*, *140–142*; Ruja, *Valori*, *182–183*; Nicolae Manolescu, *Cronicarul literar*, RL, 1979, 4; Lucian Alexiu, *„Sunetul visării"*, O, 1979, 2; Al. Piru, *Marginalia*, București, 1980, *329–330*; Artur Silvestri, *„Invitație la dragoste"*, *„Grădina suspendată"*, LCF, 1986, 15; Ulici, *Lit. rom.*, I, *306–308*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *103–104*; Firan, *Profiluri*, II, *217–218,* Alex. Ștefănescu, *„Balade retro"*, RL, 2005, 9; Horia Gârbea, *„Înfrigurări"*, LCF, 2010, 21. ***A.St.***

ROTARU, Ion (11.IX.1924, Valea lui Ion, j. Bacău – 18.XII.2006, București), istoric și critic literar.

Este fiul Aristiței (n. Ababei) și al lui Iordache Rotaru, țărani. Urmează cursurile Şcolii Normale din Bacău (1936–1944) și își completează studiile la Liceul „Principele Ferdinand" din același oraș, obținând diploma de bacalaureat în 1947. Ulterior e student la Facultatea de Filologie a Universității din București (1948–1952), secția limba și literatura română. În 1953 devine cadru didactic al Facultății de Filologie bucureștene, la Catedra de literatură română. Își susține doctoratul în 1964 cu teza *Eminescu și poezia populară*, editată în 1965. Între 1968 și 1971 predă în calitate de lector la Facultatea de Litere a Universității din Lyon și la filiala acesteia din Saint-Étienne (Franța), iar la întoarcere devine profesor titular al cursului de literatură română veche și premodernă la Filologia din București. Din 1995 începe să funcționeze, în calitate de cadru didactic și cercetător, la instituții de învățământ particular precum Universitatea „Spiru Haret", Institutul de Istorie a Diplomației „Emil Racoviță" sau Academia pentru Studiul Comparat al Religiilor și Culturilor Universale. Debutează publicistic în „Cum vorbim" (1952) cu o lucrare în domeniul lingvisticii dialectale, iar editorial cu o bibliografie critică a operei lui Ion Creangă (1959). A fost căsătorit cu Rodica Rotaru, editoare.

Activitatea lui **R.** s-a situat, de la început, sub semnul confluenței dintre lingvistică, istorie literară și folclor, domenii care alcătuiesc, conform viziunii autorului, o disciplină unitară. Primul său volum, *Eminescu și poezia populară*, reprezintă o încercare de desprindere de metodele pozitivismului prezent în istoriografia literară interbelică. Astfel, autorul nu semnalează doar înrâuririle folclorice propriu-zise, ci declară că e interesat de „semnificațiile adânci ale influențelor" eminesciene. Reușita demersului e doar parțială, întrucât analize judicioase care privesc comparativ scriitorii români din unghiul asimilării folclorului – Alecsandri rămâne un „pașoptist" pentru care poezia populară reprezintă un fenomen exterior, în timp ce Eminescu „se îndreaptă cu precădere spre temele lirice", adaptând-o propriei sensibilități – sunt afectate de reziduuri ale abordării și jargonului realist-socialist. De pildă, se insistă asupra ideii că Eminescu ar fi un poet al maselor. Îndreptarea permanentă a lui **R.** spre lucrările cu caracter didactic e marcată de *Analize literare și stilistice* (1967), lucrare scrisă în colaborare cu Sorin Alexandrescu. Cartea are un aspect inovator în contextul liberalizării culturii și al reabilitării criteriului estetic: pe de o parte, se repun în circuit autori români valoroși, de la cei de secol XIX până la scriitori interbelici; pe de altă parte, inovațiile metodologice, provenite din sfera structuralismului și a stilisticii, recuperează analiza formală și primatul textului în defavoarea conținutului de idei. Cu toate că se vehiculează nume reprezentative pentru studiul expresivității literare, de la Leo Spitzer și René Wellek până la Tudor Vianu, contribuțiile lui **R.** ajung arareori la analiza legată de particularitățile artistice ale textelor propriu-zise, majoritatea fiind centrate în jurul observațiilor de conținut sau de istoria ideilor: adaptarea la specificul local a caracteristicilor fabulei în *Boul și vițelul* lui Grigore Alexandrescu, analiza personajelor în *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale. Acolo unde criticul se apleacă, totuși, asupra elementelor de retorică, comentariile nu vizează stratul sonor, gramatical sau semantic al textului, ci se rezumă la considerații vagi, fără relief: în *Zburătorul* lui Ion Heliade-Rădulescu personificările sunt „pline de sugestii și prospețime", în timp ce nuvela *Alexandru Lăpușneanul* a lui Costache Negruzzi are un „echilibru clasic în compoziție". Edițiile ulterioare ale volumului, care conțin exclusiv paginile semnate de **R.**, nu atestă revizuiri ale viziunii critice, ci doar adăugiri de opere comentate, în acord cu modificările programelor școlare. Mai eficient e instrumentat studiul textelor în cărțile dedicate literaturii române vechi și de secol XIX, perioadele predilecte de cercetare ale lui **R.** *Valori expresive în literatura română veche* (I–II, 1976–1983) și *Literatura română veche* (1981) pornesc de la premisa utilității „mijloacelor criticii lingvistice" în recuperarea expresivității scrierilor din perioada cronicarilor. Fără a se disocia hotărât de perspectivele anterioare – hermeneutica lui G. Călinescu

ghidează majoritatea observațiilor –, istoricul literar se apleacă asupra scriiturii române vechi la diferite niveluri (fonetic, morfologic și sintactic) prin compararea operei cronicarilor cu a scriitorilor de mai târziu, de la Ion Budai-Deleanu până la Ion Creangă și Mihail Sadoveanu. Majoritatea analizelor dedicate literaturii vechi reconfirmă însă, prin mijloace stilistice, considerații critice curente. Nu este mai elocvent din unghiul originalității nici studiul *Forme ale clasicismului în poezia românească până la Vasile Alecsandri* (1979). Încercare de secționare pe transversală a istoriei literare românești din unghiul categoriilor clasicismului, lucrarea e lacunară din punctul de vedere al delimitărilor teoretice. Definirea extinsă a termenului, înțeles ca aspirație generală spre echilibru, raționalitate și „respectul adevărului", face ca majoritatea scriitorilor de până în secolul al XIX-lea, deopotrivă canonici și minori, să fie considerați ilustrativi pentru clasicismul „de substanță" al culturii române. În fine, seria de volume *O istorie a literaturii române* (I–III, 1971–1987) relevă din nou atât înclinația spre exhaustivitate și didacticism a lui **R.**, care pretinde a scrie pentru „cititorul dezinteresat, dornic să se informeze", cât și ignorarea tot mai vizibilă a tot ceea ce ține de teoria literaturii și de taxonomii în general. Se respinge orice modalitate de organizare a literarului („tipologiile", „structurile" sau „clasificările tematice minuțioase") în favoarea unui „impresionism [...] bine controlat". Sunt eludate chiar înserierile în cadrul unor programe estetice, iar dezbaterile cu privire la tradiționalism, modernism, postmodernism etc., cu ecou în viața literară, lipsesc cu desăvârșire. În fond, așa-zisul călinescianism, omniprezent, se transformă în manieră. Materialul, care acoperă literatura română de la origini până în actualitatea imediată, e organizat cronologic și în funcție de „momente", cu capitole speciale dedicate autorilor canonici. Mimetismul față de abordarea lui Călinescu e evident și în structurarea capitolelor individuale, care practică încercarea de mitologizare a mediului scriitorului, aducerea în prim-plan a interdependențelor dintre om și operă, tehnica lecturilor actualizante etc. În câteva cazuri imitarea stilului impresionist al magistrului devine responsabilă pentru formulări cu caracter de aporie, ceea ce a determinat critica să vorbească despre „un călinescianism caricatural" (Gheorghe Grigurcu). În general, însă, buna cunoaștere a bibliografiei, necitată decât rareori, asimilată totuși în discursul critic, face ca lucrarea să poată fi considerată un instrument didactic util cititorului nespecializat. Mai problematic e conținutul ultimului volum, dedicat fenomenelor literare postbelice, unde ghidul axiologic și tipologiile călinesciene încetează să mai funcționeze. Modalitățile de clasificare, amestecul principiului cronologic cu cel generic și generaționist, prezența numărului mare de scriitori amatori, instabilitatea criteriilor de evaluare ș.a. sunt aici vulnerabilități majore. Critica a observat o mai generală lipsă de receptivitate a lui **R.** cu privire la fenomene literare contemporane, tradusă în „pulsiuni iorghiste mascate" (Ion Simuț). Absența expertizei cu privire la literatura contemporană produce și erori factuale: capitolul despre „generația '80 sau '81" cuprinde autori precum Adrian Popescu sau Dinu Flămând, debutanți la începutul deceniului anterior. Altă ediție la *O istorie...* (I–VI, 1994–2001), apărută în condiții diferite, e revizuită în sensul renunțării la pasajele ideologizate și al extinderii ariei de acoperire. În vreme ce completarea panoramei cu prozatori din exil, cu memorialistica de sertar, dar și cu scriitori de limbă română din Basarabia și Bucovina poate fi considerată binevenită, oțioasă rămâne identificarea punctului de origine a literaturii române în scrierile lui Ovidiu și în civilizația geto-dacă. Acum privirea retrospectivă asupra culturii române îi permite lui **R.** să identifice, într-o postfață, trei constante specifice ale fenomenului literar autohton (caracterul popular, sincronismul și militantismul), discutabile și acestea, deopotrivă prin postulatul peremptoriu și prin absolutizarea lor ca semne distinctive față de alte culturi.

SCRIERI: *Ion Creangă. Bibliografie de recomandare*, București, 1959; *Eminescu și poezia populară*, București, 1965; *Analize literare și stilistice* (în colaborare cu Sorin Alexandrescu), București, 1967; ed. 2, București, 1974; *O istorie a literaturii române*, I–III, București, 1971–1987; ed. I–VI, Galați, București, Cluj-Napoca, 1994–2001; ed. 2, București, 2009; *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, București, 1976–1983; *Forme ale clasicismului în poezia românească până la Vasile Alecsandri*, București, 1979; *Literatura română veche*, București, 1981; *Prezențe militare în știința și cultura românească. Mic dicționar*, București, 1982 (în colaborare cu Florian Gheorghe și Mihai Popescu); *Vasile Voiculescu*, București, 1993; *Comentarii și analize literare*, I–II, București, 1994; *Petre Ghelmez. Viața și opera*, îngr. Vasile Poenaru, București, 2008. **Ediții:** Constantin Stamati, *Muza*

românească, introd. edit., București, 1967 (în colaborare cu Rodica Rotaru).

Repere bibliografice*:* Piru, *Varia*, I, *61–63*; Ungureanu, *La umbra cărților*, *119–121*; Zaharia Sângeorzan, *„Valori expresive în literatura română veche”*, CRC, 1976, 39; Șerban Cioculescu, *În jurul clasicismului nostru*, RL, 1980, 5; Mihai Ungheanu, *Scrieți o istorie a literaturii române?*, LCF, 1982, 30; Gh. Bulgăr, *Valori expresive în vechea noastră literatură*, ST, 1984, 3; Marcea, *Atitudini*, *187–189*; *Literatura actuală – puncte de vedere*, ST, 1988, 4 (grupaj special); Grigurcu, *Peisaj*, I, *217–224*; Horia Gârbea, [*Ion Rotaru*], CNT, 2000, 22, LCF, 2000, 22; Alex. Ștefănescu, *Ceva care seamănă cu o istorie a literaturii*, RL, 2000, 24; Micu, *Ist. lit.*, *741–742*; Simona-Grazia Dima, Mariana Ionescu, *Dialoguri culturale*, „Universul cărții”, 2002, 8–9; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *104–106*; Florentin Popescu, *Literatura ca spectacol în desfășurare (I–X)*, „Oglinda literară”, 2007, 68–2009, 85; Ion Simuț, [*Ion Rotaru*], RL, 2007, 50, 51; Popa, *Ist. lit.*, II, *1022*; Micu, *Mileniu*, *347–350*. ***Al.G.***

ROTARU, Rodica (20.VI.1929, Burdusaci, j. Bacău – 16.XII.1995, București), editoare. Este fiica Virginiei Popa (n. Vasiliu), învățătoare, și a lui Constantin D. Popa, preot și învățător; a fost căsătorită cu istoricul și criticul literar Ion Rotaru. Urmează școala primară în comuna Burdusaci și liceul la Bârlad, apoi Facultatea de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura română, pe care a absolvit-o în 1952. Din motive politice, lucrează multă vreme ca funcționară la Centrul de Librării București. Din 1968 devine redactor la Editura pentru Literatură, iar din 1970 la Editura Minerva, de unde se pensionează în 1985. A fost distinsă cu Premiul „Perpessicius” (împreună cu Al. Piru) pentru ediția G. Ibrăileanu, *Opere* (I–X, 1974–1981). Editoare experimentată, cu o excelentă pregătire filologică, a mai îngrijit, singură sau în colaborare, ediții din opera lui Constantin Stamati, Barbu Paris Mumuleanu, N. Iorga, căruia i-a repus în circulație trei dintre cele mai importante lucrări de istorie literară, N. Cartojan ș.a.

Ediții: Constantin Stamati, *Muza românească*, introd. Ion Rotaru, București, 1967 (în colaborare cu Ion Rotaru); Barbu Paris Mumuleanu, *Scrieri*, pref. edit., București, 1972; Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, pref. Mircea Anghelescu, postfață Ștefan S. Gorovei, București, 1973; G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, pref. Al. Piru, București, 1974–1981 (în colaborare cu Al. Piru); N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, I–III, pref. Ion Rotaru, București, 1983, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, pref. Ion Rotaru, București, 1985, *Istoria literaturii românești contemporane*, I–II, pref. Ion Rotaru, București, 1985–1986; George Crețeanu, *Patrie și libertate*, București, 1988; Vasile Alecsandri, *Poezii*, pref. edit., București, 1994; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996 (în colaborare cu Andrei Rusu). **Traduceri:** Jacques Collin de Plancy, *Dicționar diabolic*, I–II, București, 1992.

Repere bibliografice: Piru, *Varia*, I, *61–63*; Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *Critici în ediție critică: G. Ibrăileanu*, ALIL, t. XXVIII, 1981–1982; Al. Dobrescu, *Ediții critice*, CL, 1982, 12; Ornea, *Actualitatea*, *173–177*; Iordan Datcu, *O editoare eminentă*, L, 1996, 14; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, *183–184*. ***Al.S.***

ROTH, Herman (23.VII.1891, Sighișoara – 16.IX.1959, Sibiu), traducător. Este fiul unui comerciant. După ce urmează gimnaziul în orașul natal, audiază – relativ nesistematic, având însă preferință pentru filologie – cursuri la universitățile din Viena și München. Înrolat în armata austro-ungară în timpul Primului Război Mondial, o părăsește ca locotenent-major. Participă, în vara anului 1919, la intervenția armată împotriva regimului comunist instalat în Ungaria. Studiind, după demobilizare, la Berlin, este nevoit să își câștige existența prin anunțuri publicitare, difuzare de presă etc. În 1923, întors în țară și stabilit la Sibiu, se dedică unor activități redacționale și administrative la cotidianul „Siebenbürgisch–Deutsches Tageblatt”; îmbolnăvindu-se, părăsește redacția în 1927. În anii ’30 lucrează, în cadrul resortului de reclamă al Editurii Krafft & Drotleff, ca funcționar al cinematografelor orășenești și agent al unor instituții de asigurări. Când Institutul Cultural German din București (în fruntea căruia se afla romanistul Ernst Gamillscheg) a deschis o filială la Sibiu, îi este încredințată conducerea acesteia, calitate în care impulsionează acțiunile de traducere reciprocă din literaturile română și germană și contribuie la coordonarea diferitelor proiecte promovate de autori, traducători sau de edituri, conlucrând mai ales cu Institutul Român din Berlin, aflat sub conducerea lui Sextil Pușcariu, dar și cu Ion Pillat. După 1944 trăiește din activități editoriale – redactează, bunăoară, seria de broșuri „Sächsische Selbstbesinnung” (șapte caiete, apărute la Sibiu, Brașov, 1945–1948) – și din onorarii pentru traduceri, iar din 1956 dintr-o pensie acordată de Uniunea Scriitorilor. Contactele pe care le are cu emigranți din Germania și Austria pricinuiesc arestarea sa în primăvara lui 1958. După o congestie cerebrală, este

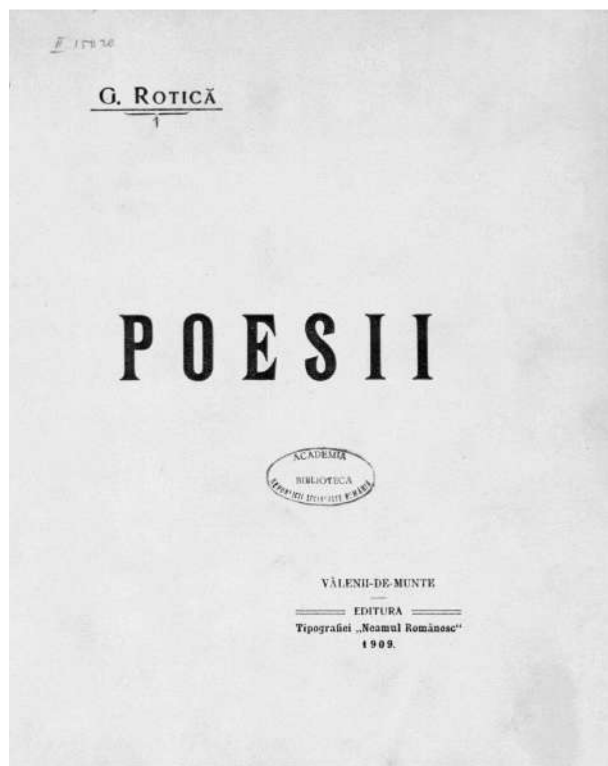
eliberat în același an și moare după câteva luni de suferință.

R. fost un factor important în climatul cultural al primei jumătăți de secol XX, cu un rol marcant în înfăptuirile scriitorilor grupați în jurul revistei „Klingsor” din Brașov. Colaborează cu eseuri și traduceri la reviste din țară și din Germania și realizează o culegere de poezie populară săsească veche (*Alte sächsische Gedichte*, 1945) și alta de poezie germană contemporană din România (*Herz der Heimat*, 1935), împreună cu Harald Krasser. În domeniul traducerilor din literatura română, se concentrează asupra poeziei. A alcătuit, printre altele, antologia *Aus grünen Wäldern weht der Wind* (1941), conținând poezie populară și cultă românească în traduceri aparținând lui Arnold Roth, Hans Diplich și lui însuși. Trei poeți din secolul al XIX-lea l-au atras cu precădere: Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri și M. Eminescu. Traducerile din lirica eminesciană nu sunt prea numeroase, însă cuprind piese însemnate, dificil de transpus. Criticii care au comparat diferitele versiuni în germană ale poeziei *Sara pe deal* au dat întâietate variantei sale, meritul ei fiind „unitatea, măsura – intuitiv găsită sau conștient aplicată – pentru consonanța stilistică, respectiv fonetică. Versiunea sa mijlocește cel mai bine muzicalitatea originalului” (Horst Anger). Varianta lui **R.** se apropie cel mai mult de originalul românesc, cu toate că traducerea nu este fidelă din punct de vedere metric. Alte două poeme, *Trecut-au anii...* și *Mai am un singur dor*, în tălmăcirea sa, răspund celor mai exigente cerințe, iar varianta realizată la *Glossă* este cea mai frecvent reprodusă versiune germană a acestei poezii.

Traduceri: *Aus grünen Wäldern weht der Wind*, îngr. trad., Viena–Leipzig, 1941 (în colaborare cu Arnold Roth și Hans Diplich); Grigore Alexandrescu, *Episteln, Satiren, Fabeln*, pref. Ion Roman, București, 1957; Vasile Alecsandri, *Sânziana und Pepelea*, București, 1957; M. Eminescu, *Gedichte*, ed. plurilingvă, îngr. Dieter Roth, introd. Edgar Papu, București, 1975.

Repere bibliografice: Gisela Richter, *Meisterwerke der Übertragungskunst. Herman Roth – ein Vermittler literarischer Werte*, „Hermannstädter Zeitung”, 1971, 187; Harald Krasser, [*Herman Roth*], NW, 1971, 24 iulie, KR, 1971, 30; Horst Anger, *In neuer Sicht*, KR, 1976, 3; Hans Diplich, *Eminescu in deutschen Übersetzungen, erläutert an einigen Beispielen*, în *Wechselwirkungen in der deutschen und rumänischen Geisteswelt am Beispiel Mihai Eminescu*, Stuttgart, 1977; *Ein Vermittler par excellence. Briefe von Herman Roth an Harald Krasser*, KR, 1984, 37; Horst Weber, *Manischer Verteidiger des Wohllauts. Lebensbild eines Vermittlers von Literatur: Herman Roth*, „Die Woche”, 1984, 874; Joachim Wittstock, [*Herman Roth*], T, 1990, 6, „Germanistische Beiträge” (Sibiu), 1993; Heinz Stănescu, *Ein „siebenbürgisch-sächsischer” Anlaß für Eminescus „Glosse”*, în *Die siebenbürgisch-deutsche Literatur als Beispiel einer Regionalliteratur*, Köln–Weimar–Viena, 1993. ***J.W.***

ROTICĂ, G. (pseudonim al lui Gavril Rotariu; 1.V.1881, Udești, j. Suceava – 1.VI. 1952, București), poet, gazetar. Este fiul Ilincăi și al lui Lazăr Rotariu, țărani. Urmează liceul la Suceava și Școala Normală la Cernăuți, absolvind în 1902. Activează ca învățător la Câmpulung Moldovenesc. Devine unul din fruntașii luptei pentru regenerarea învățământului, fiind ales secretar al societății Școala Română din Câmpulung. Contribuie la înființarea unei școli românești, a unei biblioteci publice, a unei tipografii și a unei librării. În 1914, la izbucnirea războiului, este silit să se refugieze la București, apoi la Iași. În 1919 va fi numit profesor la Școala Normală din Cernăuți, dar este acaparat tot mai mult de politică, fiind, după 1920, deputat și senator liberal. A avut un timp și funcția

de inspector general al artelor pentru Bucovina. Debutează cu versuri la „Deșteptarea” (Cernăuți) în 1901, semnând Rotică-Dumbrăveanu, apoi colaborează la „Junimea literară”, „Sămănătorul”, „Viața românească”, „Neamul românesc”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Flacăra”, „Cosinzeana”, „Capitala”, „Sburătorul”, „România nouă”, „Țara noastră”. Ca jurnalist, își începe activitatea prin 1915 cu o suită de articole în „Naționalul”, urmată de altele în „Voința” și „România” (Iași, ziar unde a și lucrat), iar din 1918 devine unul dintre principalii colaboratori ai gazetei „Glasul Bucovinei”, al cărei redactor va fi după 1929. În 1940 se refugiază din nou la București, dar iese din viața publică din cauza sănătății. A fost un gazetar de marcă, fiind cunoscut în special datorită campaniilor pentru intrarea României în război (în 1915–1916), iar după Unire pentru reintegrarea Bucovinei în sistemul administrativ și cultural românesc, ceea ce a determinat și alegerea sa ca președinte al Sindicatului Ziariștilor din Bucovina. Articolele reprezentative și le-a adunat în broșurile *Cele două Românii* (1919), *Bucovina care s-a dus…* (1919) și *Dintr-un colț al României Mari* (1921), ale căror linii de forță sunt prezentarea (uneori cu o amprentă literară) a realităților și valorilor ținutului natal, îndemnul la recuperarea acestora, lupta pentru unirea reală a provinciei cu țara mamă. A fost și un activ membru al Societății Scriitorilor Români (din 1911), organizând în Bucovina numeroase șezători literare cu cei mai importanți scriitori.

În nota vremii, volumul *Poezii* (1909) este în bună măsură îndatorat sămănătorismului. **R.** e însă, în primul rând, un epigon al lui Octavian Goga, iar contemporanii îl vor aprecia aproape exclusiv pentru locul de unde provenea. Afirmându-și originea țărănească, el încearcă să schițeze frumusețea aspră a copilăriei, farmecul satului și al naturii sau „relatează” cu încântare nostalgică mici întâmplări. Dramatice sunt conștiința acută a oprimării, sentimentul de revoltă, credința în ziua izbăvirii, care dau uneori poeziilor sale accente vaticinare. Nu lipsesc versurile care abordează motive obișnuite ale liricii – contemplarea nemărginirii și aspirația spre o existență înaltă, tristețile provocate de singurătate, de neîmplinirile erotice, reveriile, meditațiile, toate transpuse într-o rostire simplă, chiar desuetă, cu o minimă grijă pentru elaborarea imagistică și prozodică. Militantismul este principala temă a culegerii *Cântarea suferinței* (1920), alcătuită din stihuri mobilizatoare, scrise în perioada 1916–1917, când suferința e văzută ca o forță capabilă să solidarizeze și să regenereze conștiințele. Mai târziu **R.** abandonează această vână lirică și consacră trăirilor erotice un întreg volum – *Paharul blestemat* (1924). Metafora din titlu, de un patetism naiv, trimite la caracterul inexorabil al pasiunii, „otravă” de care omul este dependent, în pofida rațiunii, moralei etc. De aici, starea de zbucium și chin, sentimentele oscilând între bucurie și durere, între adorație și acuzare, între năzuința împlinirii și incertitudine. Variațiile pe aceeași temă, în tonalități mai grave sau mai șăgalnice, aduc nuanțări uneori subtile, mai cu seamă când poetul privește înapoi, într-o rememorare calmă, nostalgică. Având idei elementare despre poezie, **R.** se exprimă direct, preocupat doar să-și facă discursul cât de cât convingător. Cu un vers modest (dar apreciat de contemporani), e un autor care își are locul lui în peisajul literar românesc: este cel mai de seamă poet bucovinean de până la 1918.

SCRIERI: *Poezii*, Vălenii de Munte, 1909; ed. 2, pref. Sextil Pușcariu, Câmpulung Moldovenesc, 1911; *Cele două Românii*, București, 1919; *Bucovina care s-a dus…*, București, 1919; *Cântarea suferinței*, București, 1920; *Dintr-un colț al României Mari*, București, 1921; *Poezii*, pref. Sextil Pușcariu, București, 1922; *Paharul blestemat*, București, 1924.

Repere bibliografice: *Scrisori către N. Iorga*, II, București, 1979, *254–258*, *579–583*; Victor Morariu, *Poetul Bucovinei*, „Junimea literară”, 1909, 9; M. C. [Mihai Carp], *„Poezii”*, VR, 1909, 9; N. Iorga, [*„Poezii”*], NRL, 1909, *735*; Mihail Sadoveanu, [*G. Rotică*], LU, 1910, 4; Titu Maiorescu, *„Poezii”*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXII, 1909–1910; Lovinescu, *Critice*, V, *182–184*; M.V. [Victor Morariu], *„Paharul blestemat”*, GBV, 1924, 1534; Perpessicius, *Opere*, II, *127–131*, XII, *533*; Alexandru Hodoș, *Un poet liric: G. Rotică*, CZ, 1924, 9–10; Constanța Valescu, *„Paharul blestemat”*, „Buletinul Institutului de Literatură”, 1924–1925, broșura 1, buletinul 66; D. Nanu, *„Paharul blestemat”*, CL, 1925, martie; Dragoș Protopopescu, *„Paharul blestemat”*, ALA, 1925, 229; C. Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, *230–235*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *79–81*; Lovinescu, *Memorii*, II, *135–137*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *190–191*; Traian Chelariu, *Un poet al sincerității discrete: G. Rotică*, „Junimea literară”, 1935, 5–7; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *87–88*; Nichifor Crainic, *G. Rotică*, G, 1939, 2; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *763*, *Ist. lit.* (1982), *847*; Constantin Călin, *Semnal: G. Rotică*, ATN, 1968, 4; Ciopraga, *Lit. rom.*, *211–212*; Mircea Popa, *Poeții Bucovinei interbelice*, ST, 1991, 12; *Dicț. scriit.*

rom., IV, *106–107*; Ioan Căpreanu, *Gavril Rotică, un poet uitat*, Iași, 1998; Satco, *Encicl. Bucovinei*, II, *323*. ***C.T.***

ROTUND, Nicolae (30.VIII.1940, Constanța), istoric și critic literar. Este fiul Mariei (n. Cocoș) și al lui Vasile Rotund, mort în 1942 pe front, la Cotul Donului. A absolvit cursurile primare în orașul natal, iar liceul la Alba Iulia. Licențiat al Universității din București, Facultatea de Limba și Literatura Română (1964), își ia doctoratul în filologie la aceeași universitate (1995). Predă în învățământul preuniversitar din Constanța până în 1994, când ocupă prin concurs un post de lector la Facultatea de Litere a Universității „Ovidius", unde e promovat conferențiar, apoi profesor, fiind ales șef al Catedrei de filologie română și filosofie (1998).

R. debutează în presa literară constănțeană în 1958, cea mai importantă activitate publicistică a lui fiind ulterior legată de revista „Tomis", la care devine membru al colegiului redacțional în 2002 și unde se afirmă ca o prezență constantă, mai cu seamă printr-o serie de interviuri cu istorici și critici literari, reunite în volumele *Dialoguri indirecte. Istorie și critică literară* (1996) și *Starea literaturii. Convorbiri* (1998). Tot în publicația constănțeană semnează un număr semnificativ de recenzii și cronici literare, reproduse în mare parte în *Incursiuni critice* (1997) și în *Lecturi și înțelesuri* (2002), alături de articole apărute în „Luceafărul", „Limbă și literatură", „Ex Ponto" ș.a. Prefațează o serie de volume din scriitorii dobrogeni contemporani, dar editează, în 2000, și din Emil Gârleanu sau din Carol Ardeleanu. În *Tudor Arghezi, prozatorul* (1996; Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor), teză de doctorat care reprezintă totodată debutul său editorial, **R.** radiografiază cu finețe spectacolul receptării critice a scrisului arghezian, privilegiind analiza operelor în proză – romane și pamflete – și evidențiind o latură mai puțin cunoscută, anume paginile inspirate de peisajele dobrogene. Un subiect inedit are lucrarea istorico-literară *Două secole de pamflet românesc* (2004), structurată în patru capitole cărora li se adaugă selecții de texte. Precedată de câteva repere teoretice în care pamfletul e disociat de speciile înrudite, exegeza ia în discuție nu numai marii polemiști ai secolului al XX-lea, ci se îndreaptă și spre câțiva „pamfletari *avant la lettre*", începând cu cronicarii munteni, urmați de Dimitrie Cantemir și de spiritele incisive care s-au manifestat în acest gen în secolul al XIX-lea, de la Ion Heliade-Rădulescu la M. Eminescu.

SCRIERI: *Tudor Arghezi, prozatorul*, Constanța, 1996; *Dialoguri indirecte. Istorie și critică literară*, Constanța, 1996; *Incursiuni critice*, Constanța, 1997; *Starea literaturii. Convorbiri*, Constanța, 1998; *Lecturi și înțelesuri*, Constanța, 2002; *Literatura română medievală*, Constanța, 2004; *Două secole de pamflet românesc*, Constanța, 2004; *Critica de la margine la centru*, Constanța, 2005.

Repere bibliografice: Eugen Negrici, *„Tudor Arghezi, prozatorul"*, TMS, 1996, 7; Marin Mincu, *„Tudor Arghezi, prozatorul"*, MS, 1996, 7; Ileana Marin, *„Starea literaturii"*, TMS, 1999, 3; Ion Roșioru, *„Starea literaturii"*, TMS, 1999, 3; Ștefan Cucu, *Nicolae Rotund*, TMS, 2000, 10; Ion Roșioru, *Sub zodia justițiarității*, TMS, 2003, 1; Ileana Marin, *„Două secole de pamflet românesc"*, „Ex Ponto", 2005, 1. ***Il.M.***

ROUMANIE, **LA**, număr special, apărut la Paris în ianuarie 1917, al revistei „L'Art et les artistes. Revue d'art ancien et moderne de deux mondes", condusă de Armand Dayot. Numărul conține versuri de Elena Văcărescu (*Către tranșee* și *Revendicări*), un articol bogat ilustrat cu reproduceri de artă sacră, *Urme din trecut*, și note despre legenda Meșterului Manole, semnate de Victor Eftimiu. C. Dissescu vorbește despre influența Franței asupra intelectualilor români, Maria Ionescu despre mănăstirile din România, Victor Dâmbovița despre pictura și sculptura românească. Se mai publică note despre arhitectura românească (Camille Trubert) și despre Tezaurul de la Pietroasa. ***M.Pp.***

ROUMANIE, **LA**, publicație apărută la București între 25 februarie și 1 aprilie 1939 (trei numere), având subtitlul „Revue bimensuelle politique, économique et sociale". Director este Cezar Petrescu, redactor Jacques Paléologue. Revista are ca obiectiv promovarea relațiilor de prietenie cu țările Răsăritului european și ale bazinului dunărean. Grigore Gafencu semnează un articol despre Pactul Balcanic, iar Jacques Paléologue se referă la reuniunea Consiliului Permanent al Antantei Balcanice. Mai publică Paul Teodorescu, D.I. Suchianu, N. Roșu, D. Gusti, Ion I. Ghelase. Problemele culturale și literare sunt dezbătute de N. Carandino (*Săptămâna teatrală*), Al. Busuioceanu (*Arta modernă în România*, *Monumentele istorice în România*), Victor Eftimiu, Ecaterina Cerkez, Virgil Gheorghiu (*Muzica românească*). Se pot consemna și alte contribuții: Salvatore Sibilia,

Lady Maureen Stanley, Henri de Breteuil, Edith von Colen. La rubrica „Litere, teatru, arte” redacția oferă date despre Societatea Anglo–Română și despre turneul Teatrului din Veneția la București. ***M.Pp.***

ROUMANIE CONTEMPORAINE, **LA**, revistă apărută la Paris–București, lunar, din 1 octombrie 1874 până în decembrie 1875 și la București în martie–aprilie 1877. Director este Frédéric Damé, iar din 1877 și C.N. Chabudianu. Subintitulată „Revue de l'Europe Orientale”, iar din martie 1877 „Revue hebdomadaire. Histoire, politique, science, lettres, beaux arts”, publicația beneficiază de colaborarea slavistului Louis Léger, care semnează articolele *Drama modernă în Serbia* și *Literatura slavă în Bulgaria în timpul Evului Mediu*. Potrivit concepției epocii, cum că literatura populară reprezintă în cel mai înalt grad spiritualitatea unui popor, directorul revistei arată un interes deosebit față de folclorul popoarelor din sud-estul Europei. Bonifaciu Florescu scrie un articol privitor la modul în care istoria românilor se reflectă în poezie, iar A. Ubicini prezintă în versiune franceză baladele *Soarele și Luna* și *Monastirea Argeșului*. Capodopera poeziei populare românești, *Miorița*, e publicată în franceză în două versiuni diferite. Între colaboratori se numără Antonin Roques cu un fragment intitulat *Împăratul Nicolai*, și B.P. Hasdeu cu un fragment dintr-o lucrare despre istoria românească, tradus în franceză de Fr. Damé. Partea literară este reprezentată de nuvela *Balta Albă* și de poemul istoric *Dumbrava Roșie* de Vasile Alecsandri, precum și de fragmente din nuvela istorică *Marele vistier Cândescu* de Pantazi Ghica. Merită atenție și informațiile documentare despre biserica de la Curtea de Argeș, articolul lui Em. Crețulescu despre România și documentele istorice despre familia Cândescu. Ange Pechméja publică însemnări de călătorie în Muntenegru, urmate de comentarii la rubricile „Curier teatral” și „Cronici pariziene”. ***M.Pp.***

ROUMANIE ILLUSTRÉE, **LA**, revistă apărută la București, în fiecare duminică, de la 25 aprilie până la 14 noiembrie 1882 și, din nou, între 6 aprilie și 16 noiembrie 1897, având director pe A. de Peraldi. Este o revistă a high-life-ului românesc, popularizând personalități politice și culturale ale momentului, dar și figuri de doamne din înalta societate a țării. Primul număr se deschide cu prezentarea familiei regale, însoțită de fotografiile lui Carol I și ale reginei Elisabeta, cunoscută ca scriitoare sub numele Carmen Sylva. Numerele următoare îi prezintă pe I.C. Brătianu și pe principesa Brâncoveanu-Rallu, pe Lascăr Catargiu, C.A. Rosetti, Al. Davila, pe generalii Alexandru Cernat, Gheorghe Manu, pe Jean Th. Florescu și D. Lecca, pe Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Brătianu, V.A. Urechia, Gheorghe Chițu, Eugen Stătescu, N.C. Dabija, G. Vernescu, P.S. Aurelian, V. Alecsandri, Ion Ghica, Titu Maiorescu, Dimitrie Geanni, Theodor Văcărescu. Revista dispune de câteva rubrici constante: „Ecouri mondene”, „Teatru”, „Concerte”, „Modă”, „Sport”, „Gânduri”, „Cronica judiciară” ș.a. Cronici teatrale apar aproape în fiecare număr, fiind înregistrate și comentate principalele evenimente artistice din București și Iași, ceea ce sporește valoarea documentară a revistei. ***M.Pp.***

ROUMANIE NOUVELLE, **LA**, publicație apărută la București, lunar, de la 8 aprilie 1925 până în 1944, sub direcția lui Jean Th. Florescu, având subtitlul „Revistă mensuală (de politică și cultură)”. Urmărește cu precădere politica de consolidare a relațiilor României cu vecinii în cadrul tratatelor și al înțelegerilor preconizate de Mica Antantă, dar și făurirea unor noi punți de contact cu principalele aliate din Occident, Franța și Spania, ca țări latine, dar și cu Italia și Germania, atunci când ascensiunea regimurilor de mână forte a impus-o. Se consacră numere speciale lui Hitler, Italiei mussoliniene sau Spaniei franchiste, se publică reportaje de la festivitățile prin care Manfred von Killinger, ministrul regimului hitlerist la București, și cel italian, Raffaele Riccardi, primesc titlul *doctor honoris causa* al Universității din București. Atunci când vine la putere mareșalul Ion Antonescu, i se consacră și lui o prezentare elogioasă, fiind numit *homo novus*. Pe de altă parte, revista caută să țină în frâu puternica propagandă revizionistă dusă de Ungaria, alcătuind numere cu titluri precum *Incorigibila Ungarie* sau *Ungaria provoacă*. **R.n.** urmărește foarte atent schimbările de putere care au loc în viața politică a României. Multe numere au în vedere prietenia cu Cehoslovacia, conducătorii acesteia, T.G. Masaryk și E. Beneš, bucurându-se de prezentări elogioase, cum se întâmplă și în cazul Poloniei, al Iugoslaviei sau al Bulgariei. Aproape nu există număr în care să nu se insereze „scrisori” din capitalele acestor state. Pentru articolele politice și culturale există numeroși colaboratori străini, cum ar fi Léon

Thévenin, Georges Lecomte, J. Bainville, Maurice Bourdet, J.-J. Bernard, Jean Vignaud, Ed. Guérive, Victor Hillard, Georges Bienaimé, Maurius-Ary Leblond, Adolphe Brisson, Henri Bordeaux, Pierre Audibert, Antonio Reyes, Tommaso Tittoni, Gino Lupi ș.a. Alături de ei pot fi întâlnite numele multor politicieni și oameni de cultură români, precum N. Iorga, Elena Văcărescu, G.G. Mironescu, Constantin Obedeanu, Vespasian V. Pella, Traian Lalescu, G. Greceanu, G. Balș, G. Vâlsan, Trandafir Djuvara, C. Bușilă, Gr. Trancu-Iași, Iorgu Popescu ș.a. Se publică poezie de Maurice Rostand, Valentine de Wolmar, I. Birnberg, José-Maria de Hérédia, Laure Elise, Girodet Eymard, Louise Bastien, S. Pavès, iar dintre români, versuri de Mircea F. Gesticone, Mathilde Ralian, Ana Maria Nasta, N.N. Leguceanu, Mugur Mardan (M. Ar. Dan), C. Barcaroiu, cu poezii traduse figurând în sumar și Eminescu (*La steaua* și *Scrisoarea III* în tălmăcirea lui S. Pavès), Ion Minulescu, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Al. T. Stamatiad, I. Gr. Periețeanu, Anișoara Odeanu, Victor Eftimiu, Al. Macedonski. Merită semnalate două poezii închinate lui George Enescu de Louise Bastien, precum și câteva versuri cu autor necunoscut închinate lui Jules Romains, cu prilejul vizitei acestuia la București. Se fac transpuneri din proza lui I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabeanu, Gala Galaction, Victor Eftimiu, Jean Bart, Otilia Cazimir, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu, B. Delavrancea, Cezar Petrescu și e tradus chiar un eseu al lui Mircea Eliade (*Invitație la ridicol*). Revista publică discursurile de recepție ale lui Liviu Rebreanu și Nichifor Crainic la Academia Română și, în cazul celui de-al doilea, și elogiul făcut de Lucian Blaga. De remarcat sunt articolul lui Fernand Baldensperger despre poezia Valentinei de Wolmar (1935), al lui Jacques Dechartre despre G. Coșbuc, cel al lui Léon Thévenin despre Al. Macedonski, cele ale Elenei Văcărescu despre Cincinat Pavelescu și Leo Ferrero, al Anitei Belciugățeanu despre *Cântecul lui Roland.* Prezintă interes numeroasele interviuri sau dări de seamă despre prezența la București a scriitorilor Georges Duhamel, André Maurois, Marcel Prévost, François Mauriac. ***M.Pp.***

ROVINE, Kostya (1893 – 16.VIII.1931), autor de versuri, publicist, traducător. De origine vâlceană, **R.** are o activitate publicistică intensă, ca director al mai multor publicații: ,,Venus” (1921), ,,Civilizația” (1925), și ,,Străbunii” („organ săptămânal al apărării drepturilor românești și creștinești”, 1926–1927), unde va publica articole social-politice și culturale, versuri etc.

R. își face debutul în presă cu versuri publicate înainte de Primul Război Mondial în „Flacăra”; acestea provoacă o oarecare rumoare, suspectate că sunt traduse dintr-un poem sanscrit. Altfel, în anii 1914–1916 el e un bun tălmăcitor din Lamartine și din poemele ossianice. La producțiile sale, de inspirație exotică sau națională, ecourile critice sunt însă cu totul descurajante, ceea ce, probabil, îl va determina să scoată propriile publicații pentru a căpăta independența de a tipări după gustul său. Încearcă să explice *Biblia*, compune versuri de factură religioasă și exersează ca traducător, dezvoltă argumentații vehemente împotriva doctrinei spiritiste. Mai este prezent cu poezie și cu mici fragmente de proză în „Biruința”, „Cuvântul nostru”, „Noua revistă română”, „Vremuri nouă”, „Capitala”, „Viața literară”, „Lupta” ș.a. A mai semnat și Rovinnae Costya. Singura scriere care provoacă o reacție critică mai consistentă este poemul *Thaïs* (1915), cu un subiect plasat în Antichitate. Protagonista, iubita lui Alexandru Macedon, îl incită pe acesta să incendieze cetatea Persepolis. Printre prizonierii de război se află și Lakmi, iubita lui Darius, care îl imploră pe marele comandant să nu dea curs ambiției nejustificate a lui Thaïs. Finalul e previzibil: în incendiu mor și Lakmi, și Thaïs. Cadența susținută, alertă, firul narativ închegat, cu versuri lungi, fără încărcătură stilistică excesivă, fac din *Thaïs* un poem atrăgător pentru cititorul cu gusturi clasice. Nici genul dramatic nu îi scapă lui **R.** Comitetul de lectură al Teatrului Național din București îi acceptă două piese, una de inspirație istorică, *Regele Runa*, iar cealaltă (pretext de a-și afirma poziția antisemită), *Svastica*, însă ambele nu ajung să vadă luminile rampei. Diletantul a avut și preocupări de cosmologie și nu unele întâmplătoare, de vreme ce devine membru al Societății Astronomice din Paris, preocupări ilustrate în volumul *Evoluțiunea cosmică de la ultra-eter la nebuloză* (1921). Firul vieții i se curmă brusc, lăsând în urmă profilul unui condeier care nu-și găsise identitatea.

SCRIERI: *Orfanul*, București, 1912; *Drama de la Serajevo*, București, 1914; *Thaïs*, București, 1915; *Svastica*, București, 1926. **Traduceri:** Alphonse de Lamartine, *Raphael*, București, 1914; Ossian, *Fingal*, București, 1915, *Poeme gaelice*, București, 1915, *Duthona*, București, 1916, *Trathal*, București, 1916; Frédéric Bautet,

Bănuiala, București, 1923; Raul Baylesve, *Tabletele Cyterei*, București, 1923; André Maurois, *Ariel sau Viața lui Shelley* , București, 1923; Lucian, *Jupiter, Esculap și Hercule*, București, 1923; Alphonse Daudet, *Legenda omului cu creierul de aur*, București, 1923; James Branch Cabell, *Jurgen*, București, 1923; Lafcadio Hearn, *Mujina*, București, 1929.

Repere bibliografice: J. d. L. [Jean de Lerésty], *„Thaïs”*, „Făt-Frumos”, București, 1915, 6; Ion Vinea, *„Thaïs”*, „Cronica”, 1915, 41; N. D., *„Thaïs”*, NRR, 1915, 18; *„Thaïs”*, UVR, 1915, 47; Andrei Braniște [Tudor Teodorescu-Braniște], *Note critice*, „Ritmul”, 1916, 145; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *433–434*; [*Kostya Rovine*], „Naționalul Vâlcii”, 1931, 9, U, 1931, 221. ***N.Bc.***

ROZNOVEANU, Mirela (10.IV.1947, Tulcea), poetă, prozatoare, eseistă.

Este fiica Hrisulei (n. Limona) și a lui Iancu Roznovschi, medic stomatolog. Lanțul genealogic al familiei ar fi unul special: tatăl provine din burghezia Imperiului Habsburgic (numele bunicului pe linie paternă, George Roznovschi, s-ar lega de introducerea cinematografului sonor în România, iar acela al străbunicului, Alois, de construirea primei căi ferate din țară); mama este fiica unui negustor și om politic de origine aromână. După ce urmează școala elementară la Baia, județul Tulcea, și Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța (1961–1965), **R.** se înscrie la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București. E o perioadă în care va fi pasionată de studiile de lingvistică structuralistă. În 1970, anul absolvirii facultății, își face debutul în revista „Tomis”, unde va lucra ca redactor. În 1974 este demisă, iar în 1975 se vede destituită și de la Biblioteca Județeană Constanța. Între 1976 și 1980 va colabora cu emisiuni culturale la Televiziune, continuând să publice în „România liberă”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Viața românească” ș.a. Va fi angajată redactor la revista „Magazin” (februarie 1979 – aprilie 1989). Implicată, în primăvara lui 1989, într-o acțiune a „grupului Băcanu”, este anchetată și transferată disciplinar la „Muncitorul sanitar”, interzicându-i-se dreptul de semnătură. În 22 decembrie 1989 participă la transformarea „României libere” în primul ziar independent și anticomunist din România, devenind totodată membră în consiliul de conducere al cotidianului și al Societății „R”. Se numără printre fondatorii Alianței Civice. În 1991 pleacă din țară și se stabilește la New York, unde va obține un masterat la Pratt Institute (1993–1996). Lucrează ca translator într-un birou de avocatură (1991–1992), asistent la New York University, School of Law Library (1992–1996), apoi ca profesor asistent la New York University, iar din 2005 ca profesor asociat. Tot în 2005 înființează revista de cercetare juridică „Globalex”. Continuă să colaboreze la Vocea Americii, „Lumea liberă”, „Origini – Roots”. A fost distinsă în 2008 cu Premiul Asociației de Literatură Generală și Comparată din România și, pentru ediția a doua a lucrării *Civilizația romanului*, cu Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române. I s-a mai conferit Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofițer (2000).

Abordarea de tip tematist, imagologic, structuralist și psihocritic, care va defini demersul practicat de **R.**, e prea puțin pusă în valoare în preambulul volumului de debut *Lecturi moderne* (1978), unde autoarea își revendică miza discursului eseistic dintr-un impuls de tip sociologic sau superior etic. Aproape nimic din această ariergardă a esteticului nu va fi reluat în cărțile următoare, unde domină înțelegerea criticii de identificare sub forma unui scenariu-metaforă mitologic, expus la începutul monografiei *Dumitru Radu Popescu* (1981). Aici opera literară este asemănată cu o succesiune de labirinturi menite a fi descifrate și puse într-o ecuație personală de către critic (la rândul său asemănat cu un Tezeu prudent îndrăgostit), atent la sublinierea enigmelor sau a fețelor ascunse. Astfel, *Lecturi moderne* cuprinde studii asupra operelor unor scriitori de factură diversă, de la M. Eminescu la Nichita Stănescu și Mircea Ivănescu sau de la Gib I. Mihăescu și Liviu Rebreanu la Marin Preda, Dumitru Radu Popescu sau Al. Ivasiuc. Universul scrierilor lui Marin Preda și al celor aparținând lui Nichita Stănescu este circumscris unei rețele de teme obsedante, operele lui Gib I. Mihăescu, Emil Botta sau Eugen Barbu sunt recitite prin prisma metaforelor-cheie. Se rețin comentariile asupra

prozei, îndeosebi acelea despre Eugen Barbu sau despre D.R. Popescu. Analiza imaginarului primului prozator stă sub semnul „metaforei toamnei", echivalată cu supratemele „melanholiei" și mortificării latente, cu predilecție pentru structurile opulente ale narațiunii de tip baroc (ca în *Princepele*) sau, dimpotrivă, pentru epica de tip fragmentarist, utilizând tehnica rupturii și a discontinuității narative, a colajului și citatului. În studiul despre D.R. Popescu se analizează mijloacele epice prin care modalitatea de configurare a personajelor devine analoagă construcției labirintice a scrierilor. Este anticipată una dintre ideile centrale ale monografiei din 1981, primul studiu literar mai amplu asupra operei acestui scriitor, unde sunt inventariate, după regulile structuralismului, principalele scenarii, teme sau cronotopuri din nuvele, romane și dramaturgie. În *Civilizația romanului* – lucrare structurată la prima ediție în două volume, *Rădăcini* (1983) și *Arhitecturi epice* (1991) – eseista analizează avatarurile speciei și îndeosebi metamorfozele suferite de câteva structuri epice de bază („himere" sau „rădăcini" ale romanului) în contactul cu anumite civilizații sau epoci. Plasându-se în răspăr cu teoriile sociologizante (Jan Watt, spre exemplu), **R.** descoperă „embrioane" ale romanului în diferite specii literare precum epopeea, poemul epic și, desigur, în scrierile de gen aparținând Antichității. Sunt cercetate *Ramayana*, *Epopeea lui Ghilgameș*, *Cartea morților* tibetană, *Biblia*, epica chineză antică, *Metamorfozele* lui Ovidiu, *Măgarul de aur* al lui Apuleius ș.a. În volumul al doilea se află o analiză a principalelor „arhitecturi epice", de la aceea a romanului arab, japonez sau bizantin până la cea de tip medieval sau renascentist. Bunăoară, datele fundamentale ale bizantinismului (estetismul duplicității, destinul individual privit ca teleologie mistică) ar explica predilecția pentru cultivarea romanului hagiografic sau a celui „secret" (cele două cronici ale lui Procopiu din Cezareea); scenariul călătoriei și imaginarea schemei „aventurii personalității" sunt întrupate, în maniere specifice, în hagiografie, romanul arab, monogatari, romanul medieval al căutării Graalului, ajungându-se până la parodierea eposului cavaleresc, ca la Cervantes. Și ca romancieră, **R.** își asumă o miză dificilă. *Timpul celor aleși* (1999), varianta necenzurată a romanului *Totdeauna toamna* (1988), se prezintă ca un interesant potpuriu de formule romanești și ca aglomerare, uneori fastidioasă, de ițe tematice. Roman polifonic, demontabil și prin deschiderea mai multor fișiere livrești (cel mai evident vizând pastișarea „trucajului" mitologic din *Maestrul și Margareta* de Mihail Bulgakov), *Timpul celor aleși* poate fi citit ca roman de descriere a mediilor (monden-universitare), ca eseu filosofic altoit pe o poveste de dragoste (tratată excesiv romanțios), dar și ca roman mitic cu irizații mistice. Într-un grup de intelectuali snobi își fac apariția „zeii păgâni" Fausta și Konstantinos, ființe semifantastice și iluzioniști ai proiectării temporalității, în care se concentrează fascinația romancierei pentru timpul-clepsidră, deturnabil spre trecut sau proiectabil spre mitologic. Ei joacă rolul de catalizatori ai metamorfozelor sufletești suferite de „cei aleși", lingvista și romanciera Maria și esteticianul Vizanti, între care ajunge să se țeasă, printr-un intermezzo livresc, o poveste de dragoste. Prin formula romanului în roman – acestea sunt capitolele eliminate de cenzură în prima ediție – se deschide altă breșă ficțională sau metaromanescă, iar scrierea primește implicații parabolice sau mistice. Riscul investirii de tip bovaric în propriul personaj se vede mai ales în romanul *Platonia* (1999), unde **R.** se transformă în apărător necondiționat al protagonistei, a cărei idealizare atacă rezistența estetică a scrierii, dându-i o alură melodramatică. Definită ca o „Madame Bovary într-o societate totalitară", Platonia este o fostă cântăreață de operă care încearcă să își vindece egoul ultragiat de câteva iubiri eșuate prin refugiul în muzică și în cele din urmă în moarte. În ficțiunea autobiografică *Viața pe fugă* (1997), incitantă se arată mai ales analiza stărilor protagonistei, o exilată la New York, căreia i se radiografiază atent metamorfoza interioară. Orașul american, cu al său exponențial Manhattan, este mai mult decât un cadru, de fapt un adevărat personaj și în nuvelele reunite în *The Life Manager and Other Stories* (2004). Câteva interviuri, cu referiri relevante la același peisaj uman se află în *Addenda* la eseul *Mirela – un paradox*, publicat de Titu Popescu în 2005. Și poezia scrisă de **R.**, prezentă în volumul *Învățarea lumii* (1998) sau în *Born Again in Exile* (2004, în traducerea lui Heathrow O'Hare), este o proiecție parabolică, cu unele accente expresioniste, a unor stări dramatice, majoritatea derivate tot din condiția înstrăinării.

SCRIERI: *Lecturi moderne*, București, 1978; *Dumitru Radu Popescu*, București, 1981; *Civilizația romanului*, I–II, București, 1983–1991; ed. 2 (*Civilizația romanului. O istorie a romanului de la Ramayana la Don Quijote*), București, 2008; *Totdeauna toamna*, București, 1988; ed. (*Timpul celor aleși*), București, 1999; *Viața pe fugă*, pref. Ion Ţugui, București, 1997; *Învățarea lumii*, București, 1998; *Platonia*, București, 1999; *Toward a Cyberlegal Culture*, New York, 2002; *Born Again in Exile*, tr. Heathrow O'Hare, New York, 2004; ed. (*The Poems and the Poet: Born Again in Exile*), New York, 2007; *The Life Manager and Other Stories*, New York, 2004; *Elegies from New York City*, tr. Heathrow O'Hare, New York, 2008. **Traduceri:** *Old Romanian Tales*, Bloomington, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Imaginația critică*, „Scânteia tineretului", 1979, 9 241; Vasile Chifor, *Critica printre lecturi moderne*, VR, 1980, 2; Mihai Dinu Gheorghiu, *„Dumitru Radu Popescu"*, CL, 1981, 9; Grigurcu, *Între critici*, *340–344*; Liviu Petrescu, *Bravuri genologice pentru uzul elevilor*, TR, 1984, 20; Mihai Ungheanu, *„Civilizația romanului"*, CREL, 1985, 3; Iorgulescu, *Prezent*, *305–309*; Ioana Bot, *Între romanele posibile*, TR, 1988, 27; Romul Munteanu, *Paradisele artificialității*, FLC, 1988, 35; Gabriela Negreanu, *Romanul unei civilizații*, LCF, 1988, 40, 42; Gabriel Pleșea, *Scriitori români la New York*, București, 1998, *195–230*; Geo Vasile, *Sublimul ce-și ucide eroina*, CNT, 2000, 4; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *251–256*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *107–111*; Constantin Eretescu, *Mirela Roznoveanu și arta supranaturalului exuberant*, „Origini – Roots" (SUA), 2003, 7–8; Titu Popescu, *Mirela – un paradox*, Ludwigsburg – Timișoara, 2005; Popa, *Ist. lit.*, II, *821*; Mihaela Ursa, *Romanul – „a message in a bottle"*, VTRA, 2010, 3–4; Şerban Axinte, *Peripateia, particula romanului*, CL, 2012, 9. ***O.S.***

RUBSEL, Raoul S. (1.XII.1881, Botoșani – 1958, Paris), gazetar, memorialist. Este fiul lui Ștrul Rubsel, croitor. Lucrează ca reprezentant în București al unor firme engleze și elvețiene. Debutează în „Adevărul", la rubrica „Impresii și palavre", unde va colabora cu oarecare consecvență. În 1906 lansează revista „glumeață săptămânală" „Ţivil-cazon". În februarie 1942 își pierde unicul fiu, Mihail, în tragedia vasului Struma, plecat spre Palestina, când au pierit peste 760 de evrei. Persecutat de regimul comunist, **R.** reușește să emigreze în Israel în 1950, în țară fiind condamnat în contumacie la cinci ani închisoare. Se stabilește în anul următor la Paris. Aici redactează (din septembrie 1951 până în februarie 1953) memorialul întâmplărilor nefericite care l-au determinat să părăsească țara. Cartea, semnificativ intitulată *Iadul pe pământ*, a apărut la Paris în 1955 și s-a bucurat de un succes de stimă printre românii din exil, fiind publicată și în versiune franceză în 1958. Conform mărturiei lui Theodor Cazaban, **R.** ar fi murit în decembrie 1958, într-un azil parizian; altă informație, furnizată de René Théo, indică anul 1960 ca dată a decesului. Cheltuise până la ultimul ban pentru ediția franceză a cărții sale.

Versurile și epigramele lui **R.**, dar și cele câteva proze scurte, relevă o înclinare spre sentimentalism, un spirit ușor, agreabil, atras de umorul fără răutate. Scriere târzie, *Iadul pe pământ* adoptă o construcție romanescă în înfățișarea itinerarului existențial al autorului. Povestea, simplă și directă, cu personaje reale, se înscrie într-un orizont foarte larg al societății românești din primii ani după al Doilea Război Mondial. Cartea ajunge să propună o frescă dramatică a vieții de zi cu zi într-o țară năpădită de „eliberatorii" sovietici, confruntată cu jafurile comuniste și cu lipsurile materiale, injustiția socială fiind, într-o „monstruoasă proporție", armă în impunerea „dictaturii proletariatului". Un personaj, Savin, constată la un moment dat: „Justiția aceasta nu-și are rădăcinile în egalitatea tuturor în fața legii: femeia cu privirea acoperită, care atât de sugestiv reprezenta justiția altădată, a fost izgonită din templul dreptății". Există în carte o sumedenie de episoade care interesează direct istoria începuturilor comunismului în România, restabilind adevărul, în contradicție cu mistificările propagandei cominterniste: bunăoară, denunțarea „cazului Alimănescu" și a bandei lui de asasini de la Prefectura Poliției, rolul nefast al lui Al. Cerna-Rădulescu în scoaterea Bisericii Unite în afara legii, arestarea și condamnarea lui I. Vasilescu-Valjean, lichidarea de către comuniști a patriarhului Nicodim și a mitropolitului Irineu Mihălcescu ori tragedia profesorului G. G. Mironescu, mort de inaniție, ș.a. În afara recenziilor și a comentariilor extrem de elogioase privitoare la *Iadul pe pământ*, publicate în presa românească a exilului, **R.** a strâns într-o broșură, *O carte care merită atențiunea dvs.* (1956), și o serie de aprecieri critice primite, prin intermediul corespondenței, de la personalități literare precum Mircea Eliade, N.I. Herescu, Basil Munteanu până la cele politice – Grigore Gafencu, Eftimie Gherman, W. Filderman, Constantin Vișoianu ș.a.

SCRIERI: *Iadul pe pământ*, Paris, 1955; ed. (*Messages de l'Enfer*), tr. Alain Combier, Paris, 1958.

Repere bibliografice: Ion Velicu, *Un document de incontestabilă valoare*, „Buletin de informații al românilor din exil” (Paris), 1955, septembrie; Raoul S. Rubsel, *O carte care merită atențiunea dvs.*, Paris, 1956; Theodor Cazaban, *„Messages de l'Enfer”*, „România” (New York), 1958, noiembrie; René Théo, *Treizeci și cinci de ani de exil românesc*, „Buletin de informații al românilor din exil”, 1989, 889; Dan Ottiger Dumitrescu, *Despre „Iadul pe pământ”, cartea lui Raoul S. Rubsel*, JL, 2008, 1–4; Florescu, *Aristarc*, II, *500–507*; Manolescu, *Enciclopedia*, *634*. ***N.F.***

RUCĂREANU, Nicolae (1811, Câmpulung – 1892, Câmpulung), prozator, poet. Este fiul lui Nicolae Rucăreanu, tretilogofăt și epistat al orașului Câmpulung. Cu o vedere slabă încă din copilărie, **R.** nu a făcut, după cum singur mărturisește, studii sistematice. A învățat acasă cu dascăli particulari, a trecut în București, la „Sf. Sava”, prin școala lui Ion Heliade-Rădulescu, a citit mult, nu numai în românește, dar și în limbile greacă, franceză și germană. La Paris, în 1844, audiază cursurile lui Jules Michelet. Peste doi ani se găsea din nou în capitala Franței, dar pentru afaceri. Mare proprietar, duce o viață retrasă, la moșia lui din Muscel, fiind totodată profesor la Câmpulung. Unionist înfocat, este ales, în septembrie 1857, deputat în Divanul Ad-hoc. În 1861 era președinte al Judecătoriei din Câmpulung. A semnat și Traducătorul sau Un vechi deputat.

Fire agitată, plină de orgolii, **R.,** turmentat de ideile mari pentru care se războiește, își spune părerea, cu vehemență, în chestiuni felurite, de la „sufragiul universal” și „legea rurală” până la ortografie și fonetică, el fiind un zelator ireductibil al lui Heliade (*Statua lui Heliade*, 1882). Nu s-a împăcat cu ideea înscăunării unui domnitor străin (*Principe străin sau domn român*, 1863). Una dintre broșurile lui politice, *Partidul liberal progresist și viitorul său* (1867), este o traducere după Édouard Laboulaye. A colaborat, uneori fără să semneze, la „Muzeu național”, „Foaie pentru mine, inimă și literatură”, „Poporul”, „Tipograful român”, „Gazeta Severinului”, „Trompeta Carpaților”, „Românul”. Înzestrarea de scriitor i-a lipsit lui **R**. O carte, *Impresiuni d-un viagiu la Constantinopole și înapoi* (1886), presărată de cugetările politice ale autorului, nu e decât un prolix jurnal de călătorie, alternând comentariile surescitate cu descrierile incolore. În versuri, o altă cărțulie, *Vade-mecum la Dâmbovicioară* (1889), e un fel de reclamă, zgomotoasă și prozaică, a unor priveliști care îl încântă pe călător, dar nu reușesc să-l și inspire. Produsele poetice și le adună într-un op intitulat *Modeste încercări poetice*, „originale și traducțiuni” (1873). Sunt aici versificările unui amator, care, propunându-și nici mai mult nici mai puțin decât să elibereze poezia din „sclavia rimei”, scrie adesea în versuri albe. În traduceri se folosește, obstinat, de ortografia italienizantă propusă de Heliade. A tălmăcit din Schiller, dar și din alți autori, de pildă „din liricele” lui Athanasie Christopoulos. Creația cea mai cunoscută a lui **R.**, *Vânătorul Carpaților*, având ca model poemul lui Schiller *Cântecul clopotului*, este și cea mai învecinată cu poezia, prin senzația de prospețime care se degajă din versurile ei alerte. A. I. Odobescu o amintește în *Pseudo-cynegeticos*, găsind însă că imaginile au „aspectul tern al fotografiei și nu coloritul viu al vieții”.

SCRIERI: *Modeste încercări poetice*, București, 1873; *Statua lui Heliade*, București, 1882; *Impresiuni d-un viagiu la Constantinopole și înapoi*, București, 1886; *Vade-mecum la Dâmbovicioară*, Câmpulung, 1889. **Traduceri:** Prințesa Constance de S., *Douăzeci și patru de ore ale unei femei simțibile sau O mare lecție*, București, 1843; [Athanasie Christopoulus, Schiller], în *Modeste încercări poetice*, București, 1873.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *103–106*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *301–302*, *Ist. lit.* (1982), *340*; *Ist. lit.*, II, *757–758*; *Dicț. lit. 1900*, *757*; Faifer, *Semnele*, *86–88*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *111–112*. ***F.F.***

RUDEANU, Alexei (12.IV.1939, Chișinău – 2.I.2013, București), prozator. Este fiul lui Leonida Evitsky jurist. După studii primare și liceale în Zalău, Cluj, Aiud, terminate în 1957 la Arad, devine student la Institutul Pedagogic din Suceava (1968–1969). Un timp tehnician pe un șantier la Ocna Mureș, magaziner la un sanatoriu TBC, inspector la ADAS, se statornicește ca redactor la diverse ziare din Botoșani și Suceava. Debutează în suplimentul literar al ziarului sucevean „Zori noi” (1957), continuând să publice reportaje, schițe și povestiri în presa locală. Între 1977 și 1986 se retrage în munți, pentru a se dedica scrisului. În 1992 fondează Liga Legendelor Lumii – Gnomes' Land, care are ca obiectiv promovarea copiilor români talentați, iar în 2000 înființează „Cetatea literară. Revista scriitorilor români de pretutindeni”, care apare doar pe internet. Folosește și pseudonimul Aleksander Mertz.

Debutul editorial al lui **R.** se produce în 1969 cu volumul de povestiri *Exilul pisicilor*, receptat favorabil, fiind considerat o carte stranie, care confirmă un talent ieșit din comun. Ca și în *Ultimul monac*

(1973), prozatorul își construiește narațiunea în jurul unei atmosfere vagi, plină de mister, câteodată de-a dreptul exotică, apropiată într-un fel de maniera narativă a lui Mihail Sadoveanu. Detaliile nu sunt abundente, firul epic își urmează cursul prin acumularea lentă de elemente ce dau sens povestirii, de explicații și de analize amănunțite ale sâmburelui narativ inițial; captivează tocmai această manieră meandrică a scriiturii, dar și siguranța cu care se ilustrează și se argumentează ideile. Trecând de la povestire la roman, **R.** va realiza în *Focul rece* (1973), „tributul unor lecturi americane", îndeosebi din Ernest Hemingway (dacă nu la nivel tematic, cu siguranță la nivel stilistic), o alegorie având ca simbol central casa, element ce va fi regăsit, invariabil, în majoritatea scrierilor sale. Deși subiectul este obișnuit – o poveste de dragoste a cărei împlinire se realizează prin formarea cuplului, ilustrat, simbolic, prin imaginea casei ce susține ideea de stabilitate și armonie –, atrage tocmai prin simplitate, autorul având capacitatea de a face o fină diferențiere între banalul cotidian și universal. Cu *Pietrele acestei case* (1975) **R.** inaugurează un ciclu romanesc ce se încadrează în categoria „cronicilor de familie", care cuprinde și *Mansarda colibei* (1976), *Fratele norocos* (1980) și *Rușinea familiei* (1983). Pe fundalul geografic al Bucovinei se încearcă o prezentare monumentală a realității. Evenimentele istorice reale sunt îmbinate cu cele ficționale, viața cotidiană a personajelor având o importanță la fel de mare în desfășurarea acțiunii ca și cadrul social al epocii. Primul roman al acestui ciclu, în care autorul „își deplânge strămoșii dispăruți", este istoria familiei bucovinene Candrea din satul Ciutacu, un personaj emblematic fiind pădurarul Nicanor Candrea care, alături de ziaristul Hariton Candrea din *Fratele norocos*, poate fi considerat unul dintre cele mai bine conturate personaje ale lui **R.** Ceea ce supără este digresivitatea extremă, care face din aceste scrieri veritabile narațiuni în stilul secolului al XVIII-lea. În ciuda inegalităților, textul rezistă prin ingeniozitate și prin arta cu care sunt manevrate detaliile, prin îmbinarea dramatismului autentic cu falsul patetism, prin trecerea rapidă de la o atitudine jovială la considerații filosofice. **R.** schimbă „frecvent registrele, prozatorul fiind, după caz, patetic, bonom, pitoresc sau grotesc" (Marian Popa). Ca și în povestiri, narațiunea se desfășoară lent, alternează adesea planurile, examinează în amănunțime viața și acțiunile personajelor, provenite din medii variate; interesul scriitorului se îndreaptă nu numai spre țărănime, ci și spre intelectualitatea bucovineană. Scriitorul nu este preocupat de finalizarea povestirii, de narațiunea propriu-zisă, ci de implicațiile umane pe care le provoacă analizarea unor evenimente care, aparent, nu au nici o însemnătate, dovedind de multe ori calități remarcabile de stilist tocmai prin modul cum mânuiește situații lipsite de consistență epică și personaje adesea vag conturate, aflate într-o fluctuație permanentă. După romanul *Capcana albă* (1984) autorul va continua să-și valorizeze calitățile scriitoricești în *Corabia de piatră* (1988), povestea vieții unui aviator, roman ce surprinde tocmai prin ineditul subiectului ales. *Maraton spre fericire* (2008), subintitulat „roman–document" și publicat sub pseudonimul Aleksander Mertz, dedicat unui medic american de origine română, se înscrie în tipologia prozei ce are ca subiect diaspora. Realizat sub forma unei suite de interviuri și fragmente cu tentă memorialistică, romanul încearcă să confere veridicitate poveștii, o variantă a mitului „visului american" care demonstrează posibilitatea realizării acestuia și pentru românii din SUA. Deși acuzat de oportunism ideologic și amintit în special pentru implicarea sa în omagierea lui Nicolae Ceaușescu (reportajul-eseu *Un arbore pentru eterna primăvară*), **R.**, un „creator de atmosferă și de personaje consistente" (Laurențiu Ulici), e totuși un prozator notabil.

SCRIERI: *Exilul pisicilor*, București, 1969; *Ultimul monac*, Iași, 1973; *Focul rece*, București, 1973; *Destine din nord* (în colaborare cu Ion Beldeanu), Iași, 1974; *Pietrele acestei case*, București, 1975; *Mansarda colibei*, Iași, 1976; *Datoria umbrei*, București, 1977; *Fratele norocos*, București, 1980; *Blana ursului din pădure*, București, 1981; *Rușinea familiei*, București, 1983; *Capcana albă*, București, 1984; *Corabia de piatră*, București, 1988; *Rapidul 24 spre iubire*, București, 1988; *Maraton spre fericire*, Suceava, 2007.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, *„Exilul pisicilor"*, RL, 1969, 15; Liviu Leonte, *Două cărți de proză*, CRC, 1969, 33; George Pruteanu, *Critica prozei. Alexei Rudeanu*, CL, 1973, 11; Val Condurache, *„Focul rece"*, CL, 1974, 3; Eugen Uricaru, *„Focul rece"*, ST, 1974, 3; Mirela Roznoveanu, *„Pietrele acestei case"*, RL, 1976, 12; Titel, *Pasiunea*, *157–159*; Iorgulescu, *Scriitori*, *236–238*; Vasile Avram, [*Alexei Rudeanu*], T, 1978, 1, 1980, 5; Ioan Holban, [*Alexei Rudeanu*], CRC, 1982, 15, 1989, 16; Titel, *Cehov*, *180–185*; Valentin F. Mihăescu, *„Capcana albă"*, LCF, 1986, 12; Cosma, *Romanul*, I, *187–189*; Ulici,

Lit. rom., I, *411–413*; Ion Beldeanu, *Alexander Mertz*, „Bucovina literară”, 2007, 10; Tudor Negoescu, *O proză a devenirii personajelor*, „Cetatea culturală”, 2008, 7; Alexandra Săraru, *Prințul Roșu la răscruce de vremuri*, „Clipa”, 2009, decembrie; Popa, *Ist. lit.*, II, *814*. ***C.Dt.***

RUFFINI, Mario (23.IX.1896, La Spezia, Italia – 31.X.1980, Torino, Italia), romānist italian. Este fiul Erminiei (n. Zerega) și al lui Riccardo Ruffini. Licențiat al Universității din Palma de Mallorca, își va susține doctoratul în pedagogie la Universitatea din Torino în 1930 cu lucrarea *La scuola attiva in Romania* (teză complementară *Un pedagogista romeno. Ion Găvănescul*). În 1918, luat prizonier lângă Hanovra, începuse să învețe românește de la ordonanța sa. Mult mai târziu, prin 1926, va relua studierea, preponderent autodidactă, a limbii române, singurele cursuri organizate urmându-le la Universitatea din Torino cu lingvistul Matteo Bartoli. Funcționează un an ca lector de italiană la Universitatea din Cluj, unde se și specializează în română, stabilind totodată relații durabile cu Sextil Pușcariu, Constantin Daicoviciu, Sever Pop, Ion Petrovici, Theodor Capidan. La întoarcerea în Italia continuă tradiția studiului românei la Universitatea din Torino, inițiat în 1863 de Giovenale Vegezzi–Ruscalla, la organizarea lectoratului fiind ajutat de Nicolae Iorga, care îl va invita și la Vălenii de Munte pentru cursuri de italiană. Va fi titularul lectoratului de limbă, literatură și istorie română la Facultatea de Litere a Universității din Torino între 1930 și 1967 (cu o întrerupere în anul academic 1952–1953, când funcționează la Sevilla tot ca profesor de română) și director la Istituto di Romeno, creat în cadrul aceleiași universități. Debutează cu studiul *I romeni d’Istria* și colaborează la numeroase publicații din Italia („Convivium”, „Orientalia christiana periodica”, „Rassegna italo-romena”, „Rivista di letteratura moderna e contemporanea”, „Rivista L’Europa Orientale” ș.a.), precum și din România („Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Secolul 20” ș.a.). Colaborator permanent la *Grande dizionario enciclopedico* (1933–1939) pentru partea românească, a contribuit cu aproape 200 de articole. A fost membru corespondent al Academiei de Buenas Letras din Sevilla, membru agregat al Academiei Tiberine din Roma, membru al Academiei Mediteraneene din Roma, al Academiei del Cinquecento din Roma, al Academiei din La Spezia, *doctor honoris causa* al Universității din București (1971). Pentru traducerile și introducerea la volumul *Poesie d’amore* de M. Eminescu (1964) a fost distins cu Premiul Academiei RPR.

R. marchează prin activitatea și opera sa raporturile culturale italo–române din secolul al XX-lea. Bogata lui operă răspunde unei nevoi de cunoaștere a culturii române, ce se concentra, în spațiul italian din prima jumătate a secolului trecut, preponderent asupra lumii medievale. Dintre numeroasele lucrări ale lui **R.**, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino* (1973) a avut un impact durabil în literatura de specialitate. Interesul pentru Constantin Cantacuzino, egalat de cel manifestat față de Nicolae Milescu și de Dimitrie Cantemir, era viu la cercetătorii moderni din Italia, ca Ramiro Ortiz și Carlo Tagliavini. Personalitatea stolnicului, care se plasa cu eleganță în dialog cu cultura apuseană și cu cea răsăriteană, precum și acest precedent al interesului italian par să explice stăruința cu care i-a cercetat „biblioteca”. Pornind de la un text publicat cu câțiva ani înainte de Corneliu Dima–Drăgan (*Biblioteca unui umanist român – Stolnicul Constantin Cantacuzino*, 1967), **R.** a dorit să refacă portretul interior al învățatului, schițat cu ajutorul cărților pe care le adunase, studiase și îndrăgise. Din analiza categoriilor de scrieri, a limbilor în care erau compuse, din particularitățile de conținut ale edițiilor și manuscriselor prinde contur lumea stolnicului, în ale cărui idei și cunoștințe se răsfrâng lecturile, regăsite adeseori ca ecouri în lucrările și corespondența lui. **R.** prezintă cărturarii cunoscuți de Cantacuzino, cu date referitoare la viața și opera lor, grupându-i după preocupări și contribuții, compartimente și curente de istorie spirituală. Cercetarea sa arhivistică rămâne un bun câștigat al acestui segment de istorie literară. Momentul aniversar al cărții a fost o verigă a legăturii dintre cele două culturi: împlinirea a trei secole (1669–1969) de la frecventarea Universității din Padova de către Cantacuzino. Bibliografia culturii medievale românești datorează lui **R.** și alte contribuții, mai cu seamă cu privire la contextul istoric și la relațiile italo–române. Studiul istorico-filologic din 1941, *La scuola latinista romena (1780–1871)*, apărut în colecția „Piccola biblioteca romena”, urmărește nașterea, din purismul latin, a două curente filologice: italienismul lui Ion Heliade–Rădulescu și purismul românesc al lui Aron Pumnul. Curentul italienizant avusese o primă formulare în introducerea lui Petru Maior pentru *Lexiconul de la Buda*.

În viziunea lui Ion Heliade–Rădulescu purificarea limbii prin asumarea descendenței directe din romani constituia o chestiune de demnitate națională. Studiul *Storia dei Romeni di Transilvania* (1942) este o prezentare amplă a românilor din Transilvania, segmentată în etape istorice: de la origini până la Unirea din 1918, având ca repere, printre altele, colonizarea saxonă, constituirea principatului autonom, moartea lui Ștefan cel Mare, momentul Mihai Viteazul, unirea cu Biserica Catolică, anul 1848. Din perspectiva bibliologiei, sunt relevante și preocupările lui **R.** privind tipăriturile, în care se menține interesul autorului pentru relațiile italo–române: *Influenza della tipografia veneta sulla cultura dell'Oriente europeo* (1962) ilustrează istoricul tiparului venețian (cu caractere latine și grecești) și influența exercitată de acesta în Creta (ca important centru de iradiere culturală) asupra Valahiei și a Moldovei, constituind puntea către difuziunea culturii occidentale în țările Orientului european de religie ortodoxă. Din anul următor (1963) datează o conferință ținută la Universitatea din Torino, *Il primo libro rumeno: il „Liturghier" di Macarie del 1508*, în care învățatul propune stabilirea unui traseu al caracterelor tipografice utilizate de Macarie. O temă înrudită este abordată în studiul *L'opera culturale di Venezia nell'Oriente europeo nei secoli XVI, XVII e XVIII*, apărut în același an, în „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»". Ultimul său volum antum este o sinteză, *Aspetti della cultura religiosa ortodossa romena medievale (secoli XIV–XVIII)* (1980). Fațetele urmărite sunt, și de această dată, relevante pentru lumea cărții: capitolele înregistrează copiști de manuscrise în slavonă, greacă și română. **R.** a studiat îndeaproape 300 de manuscrise slave, 1066 grecești, 1380 românești din fondul Bibliotecii Academiei, schițând un cadru al culturii religioase românești medievale. Tipăriturile au fost cercetate într-un capitol distinct, cu sublinierea diferenței substanțiale între izvoarele manuscrise și cele tipărite: cele dintâi sunt opera călugărilor, fiind destinate exclusiv pietății monastice, iar celelalte întregului cler, celui secular (pentru o mai bună cultură teologică și liturgică) și celui regulat (pentru o mai bună educare religioasă a poporului ce îi fusese încredințat). **R.** a mai semnat în diferite publicații studii monografice despre Antim Ivireanul, Dimitrie Cantemir, Udriște Năsturel, Samuel Micu, Anton Pann sau privind unele aspecte ale contactelor scriitorilor români cu literaturile și spațiile romanice, precum la Alecsandri, Eminescu (din care și traduce), Slavici, Duiliu Zamfirescu, Coșbuc, Macedonski ș.a.

SCRIERI: *L'influenza italiana in Valacchia nell'epoca di Costantino Brâncoveanu (1688–1714),* Milano, 1933; ed. *(L'influsso italiano in Valacchia nell'epoca di Costantino Vodă Brâncoveanu (1688–1714),* Torino, 1974*; La Romania e i romeni*, Milano, 1939; *La scuola latinista romena (1780–1781)*, Roma, 1941; *Il problema della romanità nella Dacia Traiana*, Roma, 1941; *Storia dei romeni di Transilvania*, Torino, 1942; ed. (*Istoria românilor din Transilvania*), tr. Florin Chirițescu, București–Chișinău, 1993; *Contributo alla bibliografia dei manoscritti romeni dei Miracoli della Madonna*, Modena, 1959; *Romania. Lingua e letteratura*, în *Grande Dizionario Enciclopedico*, XI, Torino, [1961]; *Influenza della tipografia veneta sulla cultura dell'Oriente europeo,* Torino, 1962*; Il primo libro romeno: il „Liturghier" di Macarie del 1508,* Torino, 1963*; Il metropolita valacco Antim Ivireanul,* Roma, 1966*; Gli inizi della vita monastica in Romania,* Roma, 1967*; Le opere di omiletica cattolica nella biblioteca dello stolnic Constantin Cantacuzino,* Roma, 1968; *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, tr. D.D. Panaitescu și Titus Pârvulescu, pref. Virgil Cândea, București, 1973; *Aspetti della cultura religiosa ortodossa romena medievale (secoli XIV–XVIII),* Roma, 1980. **Ediții, antologii:** *Antologia romena. Testi moderni*, Modena, 1940; *L'Apocalisse della Madre del Signore – Apocalipsul Maicii Domnului*, ed. bilingvă, introd. edit., Florența, 1954; *Antologia romena dei secoli XVI e XVII*, introd. edit., Torino, 1964. **Traduceri:** M. Eminescu, *Poesie d'amore*, introd. trad., Torino, 1964.

Repere bibliografice: Dumitru Irimia, [*Mario Ruffini*], TR, 1973, 2, CRC, 1976, 46; Dan Simonescu, *O nouă carte a lui Mario Ruffini*, RL, 1975, 18; Dan Simonescu, *Un savant italian îndrăgostit de România*, LCF, 1981, 2; Constantin Sporea, *Mario Ruffini (1896–1980),* „Südost Forschungen", 1982; Istrate, *Portrete,* I, *181–185. **I.Ct.***

RUJA, Alexandru (20.VII.1944, Pădureni, j. Timiș), critic și istoric literar, editor. Este fiul Rozaliei (n. Ardelean) și al lui Petru Ruja, muncitor. Urmează școala elementară în localitatea Şimand, județul Arad, liceul la Chișineu-Criș (1958–1962) și Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1962–1967). Funcționează ca profesor la Şcoala Generală din Șiclău, județul Arad (1967–1969), se transferă apoi la liceul din Chișineu-Criș (1969–1990) și la Şcoala Normală „Eftimie Murgu" din Timișoara (1990–1998). În 1994 își susține doctoratul cu o monografie consacrată lui Aron Cotruș. Trece în învățământul universitar, unde în 1998

devine conferențiar, iar în 2002 profesor la Facultatea de Litere a Universității de Vest din Timișoara. În 1966 debutează la revista „Orizont", iar în 1979 îi apare prima carte, *Valori lirice actuale*. Titular al rubricii „Cronica edițiilor" din „Orizont", se numără printre cei mai consecvenți și avizați specialiști în domeniu. Este preocupat deopotrivă de cronica literară și de istoria literară, precum și de editarea unor autori importanți. Colaborează la „Familia", „Luceafărul", „Tribuna", „Amfiteatru", „Revista de istorie și teorie literară", „Analele Universității de Vest din Timișoara", „Adevărul literar", „Reflex" ș.a. Este redactor responsabil adjunct la „Studii de literatură română și comparată", publicație a Universității de Vest. A coordonat *Dicționarul scriitorilor din Banat* (2005). Între alte distincții i se acordă Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor în 1999 și în 2005.

În critica literaturii curente **R.** manifestă predilecție pentru poezie. Rezultatul unei prime etape foiletonistice e cartea *Valori lirice actuale*, o lucrare sistematică, îmbinând criteriul generațiilor/promoțiilor cu cel tematico-stilistic. Se realizează o panoramă a poeziei române de la al Doilea Război Mondial până la zi, începând cu poeții generației războiului și terminând cu promoția '70, selecția ținând seama în genere de criteriul valoric. Notabile sunt de pe acum câteva aspecte ce îi vor caracteriza toate scrierile: aspirația spre sinteză și spre identificarea de afinități și filiații (în cazul de față, relații de continuitate cu lirica interbelică și familii de spirite – poeți ai realului, poeți ai „expresiei", telurici sau uranici, ironici și alexandrini etc.), ca și înțelegerea criticii în simbioză fertilă cu istoria literară. Comentariul, de bun-simț, nu e lipsit de ezitări și de clișee didactice. Treptat, aceste scăderi își vor diminua ponderea, o dimensiune didactică persistând totuși, în ceea ce are aceasta superior: spiritul de ordine, claritatea și rigoarea. Evoluția se vede limpede în *Parte din întreg* (I–II, 1994–1999), lucrare consacrată literaturii Banatului și care atestă vocația pentru promovarea culturii din zona de vest a țării. Conștient că aici literatura a trăit „mai mult din orgoliu, din aspirație", el nu pierde din vedere nici faptul că ultimele decenii tind să îl contrazică, adică să afirme o viguroasă identitate a contribuției bănățene. Autorul tabloului regional deține o calitate nu tocmai comună: simțul măsurii, care îl ferește atât de frenezia autohtonistă/localistă („Banatu-i fruncea!"), cât și de complexul sterilizant al marginalității. Într-o anumită măsură îl protejează de extreme însăși metoda adoptată, **R.** urmărind cu o implicare detașată cum se inserează literatura bănățeană în „întregul" literaturii naționale și, concomitent, care sunt notele ce îi conferă diferența specifică, într-un joc bine condus între general și particular. Materia cărții e structurată după teme, modalități, linii stilistice, totul abordat cu simț istoric și în contextul specific al culturii zonei. Cu același echilibru al judecății se apleacă istoricul literar asupra contribuției Transilvaniei. După tentative mai reduse ca anvergură, realizează editarea operei lui Aron Cotruș, mai întâi într-o ediție „populară" (I–II, 1991), necesară dat fiind faptul că se publica acum pentru prima oară în țară poezia de exil și se reeditau cărțile din jurul lui 1940, excomunicate de regimul comunist drept naționaliste și antisovietice, apoi cu primele volume dintr-o ediție critică (I–II, 1999–2002) și cu tipărirea corespondenței (2005). În același timp îi apare *Aron Cotruș. Viața și opera* (1996), monografie bazată pe o serioasă documentare în țară și în străinătate, care reconstituie meandrele unei existențe dramatice și ale unei opere deplin solidare cu personalitatea morală și activitatea civică a scriitorului, corectând aserțiuni tendențioase, ideologizante și identificând liniile de forță ale liricii lui Cotruș, diferențele ei de nivel și neajunsul frapant al autopastișării. Nu în ultimul rând, monograful tinde spre o sinteză a opiniilor critice, guvernată de onestitate și simț al valorii, scoțând astfel în relief altă premisă teoretică asumată: istoria literaturii este și istoria receptării ei, idee cu totul modernă. Contribuția literară a Transilvaniei face și obiectul primelor studii din culegerea *Ipostaze critice* (2001), unde se urmărește impactul acestei părți de țară asupra lui M. Eminescu sau „toposul ardelean" în opera lui Ioan Slavici. Ponderea cărții stă însă în comentariile despre alți mari scriitori – Ion Barbu, V. Voiculescu, Liviu Rebreanu, G. Călinescu, Mircea Eliade, M. Blecher, E. Lovinescu, Paul Zarifopol ș.a. – din perspectiva edițiilor critice, al căror cronicar conștiincios este. Se verifică astfel altă idee programatică a lui **R.**, potrivit căreia premisa sigură a exegezei o constituie numai o ediție creditabilă a operei. A treia secțiune a culegerii conține studii de tip micromonografic ale scrierilor unor poeți (de la Dimitrie Stelaru și Ștefan Aug. Doinaș la Nichita Stănescu, Ioan Alexandru și Gheorghe Pituț) și critici contemporani (Ovidiu Cotruș, Eugen Simion,

Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu ș.a.). Comentariile despre poeți trec și în cursul universitar *Literatura română contemporană*, volumul *Poezia* (2002). În partea introductivă se definește conceptul de literatură contemporană, potrivit autorului aceasta începând cu generația celor ce au debutat în timpul sau imediat după război (generația „amânată", după pertinenta formulă a lui Lucian Valea), cuprinzând în chip firesc și creația postbelică (antumă sau/și postumă) a scriitorilor care își au centrul de greutate în epoca interbelică, dar au continuat să scrie și după război. Criteriul selecției rămâne și aici cel valoric. Noua sinteză – nici pe departe doar didactică – îmbină principiul abordării monografice cu cel al generației, grupărilor și familiei de spirite. Perspectiva integratoare devine dominantă: integrare diacronică (literatura contemporană e înscrisă în filiații și serii istorice), dar și geografică. Această concepție asupra înțelegerii literaturii este consubstanțială rolului primordial pe care **R.** îl atribuie criticii și, mai ales, istoriei literare. Spre exemplu, în prima parte din *Literatura prin vremi* (2004), intitulată *Dinspre clasici*, receptării profesioniste și editării academice a operelor complete li se recunoaște menirea salutară de a recupera și a consacra componentele din creația marilor scriitori care riscă să se perimeze. Volumul *Momente*, îngrijit de Ion Vartic, este folosit ca argument principal al demonstrației că, indiferent de epocă, „proza ocazională" a lui I.L. Caragiale nu-și pierde actualitatea, edițiile realizate de Niculae Gheran ajung probe incontestabile pentru confirmarea viabilității estetice a nuvelisticii rebreniene, iar antologiile din poezia lui Blaga și exegezele pe care le prilejuiesc în anii '70–'80 sunt invocate ca puncte nodale pentru reabilitarea liricii postume a autorului. Aceleași criterii de selecție și de evaluare caracterizează alte trei dintre volumele care antologhează activitatea publicistică a lui **R.**: *Printre cărți* (2006), *Printre cărți – prin ani* (2009), *Lecturi – cărți – zile* (2012). Fie că scrie cronici despre ediții critice ale operelor lui Eminescu, E. Lovinescu, Liviu Rebreanu, Ion Pillat, V. Voiculescu, Ion Agârbiceanu, Ion Vinea, George Bălăiță, fie că revine prin analize extinse la Aron Cotruș și la Victor Iancu, autori pentru care a manifestat preocupări constante, fie că recenzează cărți recent apărute, criticul urmărește cu acribie informațiile și ideile care consolidează pozițiile canonice din cadrul sistemului literar românesc.

SCRIERI: *Valori lirice actuale*, Timișoara, 1979; *Parte din întreg*, I–II, Timișoara, 1994–1999; *Aron Cotruș. Viața și opera*, Timișoara, 1996; *Ipostaze critice*, Timișoara, 2001; *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, Timișoara, 2002; *Literatura prin vremi*, Timișoara, 2004; *Printre cărți*, Timișoara, 2006; ; *Interviuri eminesciene. Actualitatea lui Eminescu*, Timișoara, 2008; *Printre cărți – prin ani*, Timișoara, 2009; *Lecturi – cărți – zile*, Timișoara, 2012. **Antologii**: *Merele din Eden*, pref. edit., Timișoara, 1975. **Ediții:** Gala Galaction, *Roxana. Papucii lui Mahmud. Doctorul Taifun*, Timișoara, 1986; St. O. Iosif, *Poezii*, Timișoara, 1988; Aron Cotruș, *Poezii*, I–II, Timișoara, 1991, *Peste prăpastii de potrivnicie*, pref. edit., București, 1995, *Opere*, I–II, introd. edit., București, 1999–2002, *Corespondență. Scrisori trimise*, introd. edit., Timișoara, 2005; Anton Pann, *Povestea vorbii*, Timișoara, 1991; Liviu Rebreanu, *Nuvele*, postfața edit., București, 1991; Al. O. Teodoreanu, *Tămâie și otravă*, Timișoara, 1994; Anghel Dumbrăveanu, *Ceva pentru care merită să pierzi o corabie*, introd. edit., Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Opera*, *292–294*; Grigurcu, *Între critici*, *321–323*; Aurel Turcuș, *Scrisoare către Alexandru Ruja*, O, 1983, 52; Nicolae Mecu, [*Al. Ruja, editor*], F, 1989, 11, VR, 1993, 2–3, CRC, 2003, 3; Mircea Vasilescu, *O ipostază a criticii*, O, 1989, 50; Ulici, *Prima verba*, III, *266–268*; Ion Buzași, [*Al. Ruja*], TR,1992, 33, VR, 2006, 3; Ion Pop, *Despre viața și opera lui Aron Cotruș*, VTRA, 1997, 1; Mircea Mihăieș, *În așteptarea sintezei*, CU, 1997, 7; Eugen Todoran, *Punerea în proprietate*, RL, 1997, 27; Cornel Ungureanu, *Despre timpul recuperărilor*, O, 1997, 7; Mircea Borcilă, *Spre o definire a expresionismului românesc*, ST, 1997, 9–10; Teodor Vârgolici, *Ediția critică Aron Cotruș*, ALA, 2000, 543; Cornelia Ştefănescu, *Stăruința pe documente*, RL, 2003, 34; Al. Cistelecan, *Critica de austeritate*, VTRA, 2004, 5–6; *Dicț. Banat*, *651–656*; Dan Negrescu, *Marginea lumii (românești)*, O, 2007, 2; Eugen Dorcescu, *Critica antropoglosică*, O, 2007, 2; Dan Mănucă, [*Alexandru Ruja*], CL, 2007, 7, 2012, 9; Dumitru Vlăduţ, *Eminescologi în interviuri*, O, 2009, 1; Cornel Ungureanu, *„Printre cărți – prin ani"*, O, 2009, 6; Petru Sebastian Hamat, *În intimitatea operei literare*, O, 2012, 7.

N.M., Cs. B.

RUNCANU, Marcel Constantin (9.VIII.1947, Priseaca, j. Olt – 13.IV.1987, Cluj-Napoca), prozator, eseist. Este fiul Mariei (n. Pârvulescu) și al lui Constantin Runcanu, ofițer. Urmează Liceul „Emanuil Gojdu" din Oradea (1961–1965), iar între 1966 și 1971 Facultatea de Filologie, secția română–italiană, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj. În 1968 face parte din prima echipă redacțională a revistei studențești de cultură „Echinox", din 1969 fiind secretar general de redacție, când și debutează cu proza *Ziua în care vin peștii*, susținând totodată

rubrica „Muncile lui Dedal”. După licență este redactor la „Tribuna”, lucrând aici până la sfârșitul prematur. Debutează editorial în 1973 cu romanul *Sepia* (Premiul Uniunii Scriitorilor), apărut în colecția de proză îndrumată de D. R. Popescu. Mai colaborează cu proză, eseu și traduceri la „Steaua”, „România literară”, „Luceafărul”, „Vatra”, „Viața românească”, „Familia”, „Ateneu” ș.a.

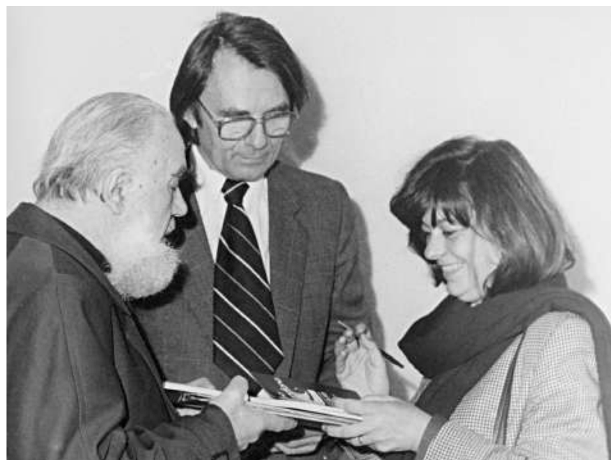
În romanele *Sepia* și *Febră vesperală* (1982), ca și în volumul de povestiri *Nostalgii secrete* (1976), **R.** dăduse măsura valorii sale scriitoricești. În cea de-a patra carte, *Vară indiană* (1987), încheiată în ultimele săptămâni de viață, și-a repertoriat aproape toată proza scurtă, completată cu cicluri noi, definitorii pentru o artă narativă riguroasă și inventivă, sobră și nuanțată, desfășurată într-un registru tematic și formal foarte larg. Amplei nuvele *Nostalgii secrete*, subintitulată S*chițe pentru un tablou de familie*, de fapt un roman concentrat, în tablouri dense, pe tema reunirii familiei, îi corespund, la polul opus, „exercițiile pentru mâna stângă”, „capriciile” epice, prozele miniaturale, în care, părăsind tehnica observației, prozatorul reface, cu mijloacele sugestiei, ale reinterpretării mitului și ale parabolei, stări difuze, deschideri spre insolitul din cotidian, proiecții în fantastic și mister (*Acvariul, Dispărând într-o bună zi, Ninge pe contrabas, Vară indiană, Dimineața unei nimfe, Întoarcerea lui Odiseu*). Dimensiunea experimentală rămâne explicită în câteva tablete eseistice, transpuse în registru epic (*Joc secund, Cuvintele*), în filigranul cărora se pot citi confesiunea de atelier și crezul estetic al scriitorului. Latura autoreflexivă a prozei lui **R.** este constitutivă romanelor, mai elocvent în *Febră vesperală*. Condiția omului supus unor dramatice limitări existențiale și istorice este, simultan, temă de meditație despre destinul creatorului de literatură și capacitatea lui de a înțelege. Secvențele epice, distribuite în două planuri – lumea surprinsă de „febra vesperală” (metaforă a declinului, a stingerii) și naratorul –, sunt ordonate pe traiectele, în contrapunct, ale unei logici autoironice.

SCRIERI : *Sepia*, Cluj, 1973; *Nostalgii secrete*, Cluj-Napoca, 1976; *Febră vesperală*, Cluj-Napoca, 1982; *Vară indiană*, Cluj-Napoca, 1987.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Generația 47*, RL, 1972, 12; Ion Marcoș, *„Sepia”*, TR, 1973, 26; Valentin Tașcu, *„Sepia”*, F, 1973, 9; Eugen Uricaru, *„Sepia”*, ST, 1973, 18; Val Condurache, *„Sepia”*, CL, 1973, 19; Nicolae Manolescu, *Ficțiune și reportaj*, RL, 1973, 41; Silvia Urdea, *„Sepia”*, VTRA, 1973, 10; Al. Th. Ionescu, *Construcție și simbol*, ECH, 1974, 1–3; Aurel Sasu, *Iluzia zborului*, TR, 1974, 23; Constantin Hârlav, *„Sepia”*, TR, 1974, 45; Ulici, *Prima verba,* I, *191–193*; Titel, *Pasiunea*, *164–166*; Ion Simuț, *„Nostalgii secrete”,* ECH, 1977, 1; Radu G. Țeposu, *„Nostalgii secrete*”, ST, 1977, 4; Iorgulescu, *Scriitori*, *238–239*; Traian Ungureanu, *Șansa naratorului*, AFT, 1982, 12; Mircea Muthu, *Romanul și «sferele din China»*, ST, 1983, 2; Vlad, *Lectura rom.*, *205–209*; Vasile Petre Fati, *Ultima vară indiană*, VR, 1988, 6; Papahagi, *Cumpănă*, *253–257*; Laura Pavel, *Marcel Constantin Runcanu*, ECH, 1994, 1–3; Mircea Bențea, *Arhipelagul prozei*, Oradea, 1995, *141–150*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *413–415*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *112–113; Dicț. Echinox*, *352–355*; Holban, *Ist. lit.*, II, *170–173*. ***C.H.***

RUSAN, Romulus (13.III.1935, Alba Iulia – 8.XII.2016, București), prozator, eseist, editor. Este fiul Silviei (n. Dobrotă) și al lui Romulus Octavian Macavei Rusan, funcționar; prenumele la naștere Romulus Cornel Florian. Urmează cursurile primare în Alba Iulia și la Aiud, pe cele gimnaziale și liceale la Liceul „Titu Maiorescu” din Aiud (1945–1949) și la Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia (1949–1952). Un an, până să devină student al Facultății de Tehnologie Mecanică din cadrul Institutului Politehnic din Cluj, lucrează ca operator-chimist la Întreprinderea Carbochim. Din 1953 datează și începutul activității publicistice la „Tribuna”, menținută cu statut de colaborare în anii studenției și continuată ca redactor după absolvire (1957–1967). O scurtă perioadă redactor la Filiala Cluj a Editurii pentru Literatură, alege să profeseze în presă, angajându-se în redacțiile revistelor „Viața studențească” (1967–1968), „Cinema” (1970–1974), „Tribuna României”. Mai colaborează la „Steaua”, unde era prezent încă din 1954, la „România literară”, „Luceafărul” ș.a. Este membru fondator, în 1990, al Alianței Civice, în 1994 al Fundației Academia Civică, fondator, alături de Ana Blandiana, soția sa, al Memorialului de la Sighet și director al Centrului Internațional pentru Studii asupra Comunismului.

Cel dintâi volum al lui **R.**, *Râul ascuns*, roman al vieții de șantier, apare în 1963. Acest debut conform cu orientările ideologice din epocă îi aduce tânărului autor Premiul Uniunii Scriitorilor și îl încurajează să publice doi ani mai târziu, sub titlul *Expres ’65*, o altă proză de gen, reflectând de această dată lumea lucrătorilor feroviari și a muncitorilor de la Atelierele CFR. Chiar dacă în spatele narațiunilor

Valeriu Anania, Romulus Rusan și Ana Blandiana

cu Dimitrie Cuclin, Grigore Moisil, C. Daicoviciu, Marin Preda, Liviu Ciulei ș.a., prezente în *Convorbiri subiective* (1971) și în *O discuție la Masa Tăcerii și alte convorbiri subiective* (1976), ambele cărți fiind alcătuite în colaborare cu Ana Blandiana. De relevat și pasiunea pentru arta cinematografică, formatoare (prin cunoaștere) și deformatoare (prin iluzie) a privirii, materializată în cronici și eseuri publicate inițial în reviste (la „România literară" a deținut rubricile „La început n-a fost cuvântul" și „Arta fără muză"), apoi ca substanță a volumelor *La început n-a fost cuvântul* (1977), *Arta fără muză* (1980), *Filmar* (1984). Rezultatul acestor experiențe se regăsește în două cărți de proză scurtă – *Roua și bruma. Stări* (1982), *Cauze provizorii* (1983), și în jurnalele de călătorie – *America ogarului cenușiu* (1977), *O călătorie spre marea interioară* (I–III, 1986–1990). În narațiuni sinteza rămâne în majoritatea situațiilor mai puțin reușită, observatorul-narator constituindu-se stângaci în personaj de ficțiune, cel mai adesea el limitându-se la notații ce aparțin unui reporter aflat în documentare cu scopul întocmirii unui articol de gazetă. Asistă la discuțiile bețivilor dintr-un compartiment de tren, legate de certurile dintre vecini (*În forum*), prezintă întâmplări ale banalului de fiecare zi, cu situații caracteristice pentru anii '80 ai secolului trecut (un funcționar, obligat să își petreacă niște ore în Capitală până la trenul ce urma să îl ducă acasă, încearcă disperat să găsească vreun cunoscut îndeajuns de amabil, încât să îi „găzduiască" cele cinci pachete cu pui de care făcuse rost în delegație – *Time out*), consemnează transformări comportamentale (nea Voicu Năstac, ajuns, după momentul „crucial" al existenței reprezentat de nunta fiului său, flăcăul tomnatic Luluțu, din prădător un intransigent paznic al livezii de caiși – *După nuntă*; fostul țăran Raru, stabilit la oraș, moștenitor al unei gospodării situate pe curba șoselei, deprinde regulile cererii și ale ofertei de piață, învățând că de pe urma oricărui incident nefericit se pot obține profituri nebănuite – *Omul din curbă*). De cealaltă parte, formula utilizată în jurnalele de călătorie, îmbinarea observației cu tehnica reconstituirii și competența de privitor își manifestă pe deplin adecvarea. Fructificând literar două ocazii prilejuite de participarea, împreună cu Ana Blandiana, la un program internațional destinat scriitorilor, organizat de Universitatea din Iowa, și la o călătorie pe Marea Mediterană, după obținerea de către poetă a Premiului Herder, în 1982, **R.** mediază cititorilor contactul cu cei doi poli istorici ai civilizației: universul vestigiilor Antichității în *O călătorie spre marea interioară* și societatea utilitarismului și a standardizării de peste Atlantic în *America ogarului cenușiu*, unde Greyhound – rețeaua de autobuze preferată de săraci și de afroamericani, care străbate de la un capăt la altul teritoriul Statelor Unite, ar reprezenta „un simbol al unității în diversitate ce caracterizează fenomenul american". După 1989 activitatea lui **R.** este consacrată în exclusivitate restituirii și editării unui important fond documentar, încurajării dezbaterilor și analizelor prin intermediul cărora să poată fi definită imaginea reală a comunismului românesc. Programul editorial al Fundației Academia Civică, pe care l-a inițiat și coordonat, înscrie, în cadrul mai multor colecții („Analele Sighet", „Biblioteca Sighet", „Documente", „Istorie orală" „Ora de istorie" ș.a.), publicarea a zeci de mii de pagini, organizate în majoritatea lor pe ani, de la 1946, „începutul sfârșitului", până la 1989, „sfârșitul de sistem". Sunt editate, de asemenea, cărți de autor (Ruben M. Markhan, Maria G. Brătianu, Dennis Deletant, Nicoleta Frank, Thierry Wolton ș.a.) care dezvăluie, din unghiuri diferite, „mecanismele terorii" în România comunistă și formele de rezistență la represiune, cultivând permanent „memoria ca formă de justiție". Alături de Ana Blandiana, **R.** a organizat anual Școala de Vară de la Sighet, simpozioane la Memorialul din aceeași localitate ș.a. A redactat capitolele *Cronologia și geografia represiunii comuniste* și *Recensământul populației concentraționare. 1945–1989*, publicate

în 2006 în Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România (Raportul Tismăneanu), iar în 2007 în volum, acesta fiind și tradus în franceză, engleză, germană.

SCRIERI: *Râul ascuns*, pref. Al. I. Ştefănescu, București, 1963; *Expres '65*, București, 1965; *Convorbiri subiective*, București, 1971 (în colaborare cu Ana Blandiana); *O discuție la Masa Tăcerii și ale convorbiri subiective*, București, 1976 (în colaborare cu Ana Blandiana); *America ogarului cenușiu*, București, 1977; ed. 2, Iași, 1979; ed. 3, București, 2000; *La început n-a fost cuvântul*, București, 1977; *Arta fără muză*, Cluj-Napoca, 1980; *Roua și bruma. Stări*, București, 1982; *Cauze provizorii*, București, 1983; *Filmar*, București, 1984; *O călătorie spre marea interioară*, I–III, București, 1986–1990; *Permisul de pieton*, București, 2000.

Repere bibliografice: Lungu, *Itinerar*, *349–354*; Dimisianu, *Schițe*, *93–98*; Ion Vlad, *În „lumea de azi" a gândirii și meditației*, TR, 1972, 16; Petrescu, *Scriitori*, *156–159*; Lucian Raicu, *Reportaj și meditație*, RL, 1977, 31; D. Micu, [*Romulus Rusan*], CNT, 1977, 33, VR, 1986, 10; Ion Maxim, *„America ogarului cenușiu"*, O, 1977, 33; Adrian Popescu, *Între mărturie și reflecții*, TR, 1977, 33; Mihai Dragolea, *Pasiunea trăirii*, ECH, 1977, 8–9; Zaciu, *Alte lecturi*, *269–276*; Popescu, *Cărți*, *144–146*; Cristea, *Faptul*, *273–277*; Virgil Podoabă, [*Romulus Rusan*], F, 1984, 8, 1986, 10; Mircea Iorgulescu, *Starea de călătorie*, RL, 1986, 23; Marian Papahagi, *Spre Mediterana*, TR, 1986, 26; George Pruteanu, *Diferite*, CL, 1986, 6; Ioan Holban, [*Romulus Rusan*], CRC, 1986, 28, 1990, 37; Corina Ciocârlie, *Călătoria ca basm*, O, 1986, 39; Dimisianu, *Subiecte*, *134–138*; Ioana Bot, *Realitatea și textul*, TR, 1990, 32; Faifer, *Faldurile*, *125–127*; Al. Niculescu, *O mărturie obiectivă*, RL, 2001, 18; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *114–116*; Vladimir Bukowski, *Şi se întoarce vântul*, LCF, 2003, 5; Stéphane Courtois, *Abuzurile psihiatrice din Europa de Est în perioada comunistă*, OC, 2003, 182; *Dicț. analitic*, IV, *618–621;* Ion Simuț, *Inițiativele disidenței*, RL, 2006, 45; Gabriel Dimisianu, *Tragismul statisticii*, RL, 2011, 47. ***C.M.B.***

RUSĂNESCU, Vasile (a doua jumătate a sec. XIX), autor dramatic. Grefier la Consiliul de Război din București, **R.** va absolvi târziu, în 1891, cursurile Şcolii de Ştiințe Politice și Administrative, cu o teză intitulată *Despre complicitate în dreptul penal român*.

R. e un autor zelos de compuneri dramatice minore. Piesa în versuri *Smârdanul și Vidinul* (1878), scrisă pe un ton înalt, de odă, exaltă fie măreția trecutului, fie bravura ostașilor români care, ca în ciclul *Ostașii noștri* al lui V. Alecsandri, merg la război cântând și se bat cu o frenezie învecinată cu euforia, încingând o „horă a libertății". Hiperbola, solicitată din plin, nu aduce un spor de relief unei monotone desfășurări narative, în care, totuși, sugestia ritmului învârtejit al bătăliei se face simțită. Încurajat de „buna primire" care s-ar fi făcut acestei scrieri fade, **R**. dă în 1879 o „poemă eroică" în patru cânturi, *Predilă (Un prizonier la turci)*. Dezvăluind gustul pentru senzațional al autorului, cât și înclinația sa de a supradimensiona personaje și întâmplări, plăsmuirea, cu țesătura ei de fapte pe cât de grozave, pe atât de neverosimile, ia o turnură de naivă și ușuratică legendă. Versificația, chiar dacă avariată pe alocuri de rime forțate, e în genere corectă, tacticoasă, în contrast flagrant cu patimile mari (ură, iubire, dor de răzbunare) care se agită. Prolixă este drama în cinci acte, tot în versuri, *Dorin* (1883), din care un crâmpei apăruse în „Literatorul". Drama, erotică, sentimentală, orchestrată zgomotos, are implicații etice și sociale. Dragostea nefericită a poetului „damnat" Dorin e comunicată în aceeași retorică naiv exclamativă, cu vagi inflexiuni de melancolie și o gesticulație teatrală (invocații deznădăjduite, zbateri zadarnice, exaltări, lacrimi, efuziuni), cu o poză așa-zicând byroniană în monologurile tenebroase. Meditațiile asupra timpului, ca și cugetările pe tema *vanitas vanitatum* sunt livrești, cu totul impersonale. Ca autor dramatic, **R**. nu avea prea multe de spus.

SCRIERI: *Smârdanul și Vidinul*, București, 1878; *Predilă (Un prizonier la turci)*, pref. G. Sion, București, 1879; *Dorin*, București, 1883.

Repere bibliografice: Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *158–159*; *Dicț. lit. 1900*, *758–759*. ***F.F.***

RUSE, Ion (pseudonim al lui Ion Eclemea; 1.XI.1926, Turtucaia, azi Tutrakan, Bulgaria), prozator. Este fiul Mariei (n. Bombiță) și al lui Ruse Petre Eclemea, care se pare că ar fi fost proprietar de moară. Face școala primară și primii doi ani ai cursului secundar în localitatea natală, continuând apoi în Oltenița, unde familia se mută în 1940, după cedarea județelor Durostor și Caliacra Bulgariei. Alte două clase le urmează la Liceul „Diacon Dobrescu" din Călărași, iar pe ultimele la Liceul „C. Alimănișteanu" din Oltenița. Bacalaureatul îl susține la Liceul „Dimitrie Cantemir" din București în 1947, tot atunci înscriindu-se la Facultatea de Filosofie. În vara anului 1949 este „brigadier" pe șantierul Bumbești – Livezeni. În același an, probabil pentru a-și face uitată „originea nesănătoasă",

lucrează noaptea ca betonist pe șantiere din Capitală, apoi chiar își întrerupe studiile, angajându-se la o cooperativă ca manipulant de mărfuri. Le reia în 1951 și le încheie în 1953, fiind angajat ca redactor la Direcția Documentare a Institutului Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea, post pe care îl pierde în 1958, în urma unei restrângeri de activitate. Debutează în „Viața militară" cu proză și editorial cu romanul *În portul de pescari* (1960), pe care îl va continua în 1963 cu un volum secund. S-au succedat apoi la intervale destul de regulate alte romane, din care publică fragmente în „Viața românească", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Flacăra" ș.a. Este pensionat la împlinirea vârstei de cincizeci de ani din motive medicale. Succesul primei cărți a făcut să fie primit imediat în Uniunea Scriitorilor. După 1989 declara că mai are gata de publicare romanele *Oaza*, *Naufragiul*, *Mă cântă aproapele, Doamne*, *Pleacă Dunărea*, un volum de poezii, precum și mai multe povestiri, scenarii de film, piese de teatru.

Apariția primului volum al romanului *În portul de pescari* a surprins critica literară pentru că **R.**, ca și absent din presa vremii, se vădea un prozator format, chiar dacă nu tindea spre formule mai noi, moderniste, ci spre cele clasice, ținând de realismul obiectiv. Rămâne desigur tributar canonului impus de regim, ușor vizibilă fiind în cartea sa o temă la mare cinste în „obsedantul deceniu" – „formarea conștiinței colective noi, revoluționare" în contextul ultimilor ani de război antisovietic și al „întoarcerii armelor contra hitleriștilor". Critica vremii a observat totuși anume cusururi în transpunerea temei, precum „rolul destul de șters al partidului", faptul că „eroul comunist nu se impune". Ca atare, lăsând la o parte și accentele prea apăsate și invențiunile ad-hoc, precum lupta pescarilor din Getuza contra armatei germane ce ar fi dorit să facă din port o bază militară, romanul izbutește să dea, pe secvențe ample, impresia de viață autentică a pescarilor dunăreni în anii '40 ai secolului trecut, o lume frustă, ghidată cu precădere de instincte primare, într-un mediu în care catastrofele abundă, iar lupta pentru supraviețuire dezvoltă o agresivitate extremă. Pe acest fond, ostilitatea dintre locuitorii a două mahalale, dintre „cuțitari" și „colivari", ia proporții de sagă medievală. Psihologia individuală este rudimentară, dar câteva personaje capătă în narațiune o consistență deosebită. Se rețin astfel câteva figuri, precum Radu Ceafalan, cu fii săi Nicolae și Gheorghe (fost legionar, apoi prizonier în Rusia), Tudor Vetrineanu, Culae Torlac, Marin Buloi, Vasile Cârnu, moș Tună Caraghioz, popa Colacmare, scafandrul Zotea, primarul Borea, comisarul Vlădeasa ș.a. Narator abil al unei acțiuni palpitante, în care se succedă nenumărate episoade tensionate, unele totuși inutile întregului, ba chiar dăunătoare când alunecă în trivial (Ov. S. Crohmălniceanu, B. Elvin), **R.** știe să înfățișeze bine scenele de masă, în lenta lor evoluție de la impuls la mișcarea cu proporții de avalanșă, știe apoi să prindă cu fidelitate dialogul plin de vervă și de o culoare balcanică, la care contribuie regionalismele, jargonul pescăresc și argoul. E de consemnat, de asemenea, încercarea de a da romanului și o dimensiune psihologică, prin locul ocupat de complicatele tribulații erotice ale unui personaj feminin. Al doilea volum al romanului narează întâmplările prin care trec pescarii getuzeni după război, ponderea cea mai mare având-o acum alungarea vechilor autorități („antonesciene"), instalarea celor noi, „democratice", „populare", reforma agrară, alegerile din toamna anului 1946, formarea întreprinderii de stat Piscicola etc. În ciuda insistenței asupra caracterului „revoluționar" al acestora, în prim-plan ajunge tot ancestrala confruntare a omului cu o natură deloc clementă. Prozatorul execută variațiuni pe aceeași temă, care, urmărite ca de obiectivul unui aparat de filmat, continuă să capteze interesul cititorului. La fel se întâmplă și cu romanele *Coșava în port* (1970) și *Asediul* (1978), în care la locuitorii din Getuza, cu aceiași exponenți, se confruntă cu o distrugătoare furtună ce aduce după sine și măsuri radicale luate de autorități sau cu inundațiile catastrofale din 1975. Şi aici unele episoade nu adaugă nimic tabloului general, având o autonomie aproape deplină. O nuvelă de sine stătătoare se rotunjește în jurul construirii unui dig de către sezonieri aduși din satele lipovenești, o alta se concentrează asupra accidentului produs la construirea unui pilon de pod, căruia îi cad victime doi oameni, a treia relatează pur și simplu o zi din viața unui câine. Nu în chip diferit procedează **R.** când atacă alte medii, precum acela al constructorilor unui mare combinat chimic la Şireni (Borzești) în *Martor în constelații* (1964) ori viața studențească din anii '50 ai secolului trecut în *Pasajul* (1967). Filonul autobiografic e prezent, dar mai substanțial se relevă în *De la cer la pământ* (1971), unde personajul principal,

Răduș Mină, este un alter ego al prozatorului. Miza este însă mai ambițioasă, autorul încercând să recreeze lumea aparte a tânărului, lume în care e o veșnică trecere de la realitate la vis și invers, „de la cer la pământ". Aceeași împletire de realitate, vis și reverie se regăsește în romanele *Pe valuri, spre Dacidava* (1966) și *În Ostrovul lui Soare* (1982), sau în povestirea *Fidelis* (din volumul colectiv *Clopote de argint*, 1974). În ultima, de pildă, dezgropând un castru roman, un arheolog „participă" în reveriile sale la luptele legiunii a XI-a Claudia Pia Fidelis. Şi narațiunile ce au în centrul lor mari confruntări militare – retragerea flotei germane în susul Dunării la începutul lui septembrie 1944 (*Oameni și epave*,1988), căderea portului Turtucaia și apărarea Deltei în 1917 de către cele patru monitoare românești (*Transmarisca sub canonade*, 1982) ori preludiul Războiului pentru Independență (*Fii Dunării*, 1990) aduc desfășurări epice ample, dar personajele, numeroase, rămân cu unele excepții, precum un general german din *Oameni și epave*, fără relief.

SCRIERI: *În portul de pescari*, București, I–II, București, 1960–1963; ed. 3, București, 1967; *Martor în constelații*, București, 1964; *Pe valuri, spre Dacidava*, București, 1966; *Pasajul*, București, 1967; *Coșava în port*, București, 1970; *De la cer la pământ*, București, 1971; *Clopote de argint* (în colaborare), București, 1974; *Iță Perpiliță cu frumoasa pământului*; *Zâna zânelor*, București, 1974; *Asediul*, București, 1978; *Transmarisca sub canonade*, București, 1982; *În Ostrovul lui Soare*, București, 1982; *Oameni și epave*, București, 1988; *Fiii Dunării*, București, 1990.

Repere bibliografice: Gh. Achiței, *„În portul de pescari"*, LCF, 1961, 7; B. Elvin, *Puterea de selecție a romancierului*, GL, 1961, 9; Eugen Luca, [*Ion Ruse*], CNT, 1961, 15, 1963, 22; Matei Călinescu, [*Ion Ruse*], „Scânteia", 1961, 24 martie, 1963, 27 aprilie; Ov. S. Crohmălniceanu, [*Ion Ruse*], VR, 1961, 3, GL, 1963, 25; Ion Lungu, *„În portul de pescari"*, TR, 1961, 13; Sorin Alexandrescu, *„În portul de pescari"*, RITL, 1961, 2; Dumitru Solomon, *„În portul de pescari II"*, LCF, 1963, 10; Const. Cublesan, *„În portul de pescari"*, TR, 1963, 26; Victor Crăciun, *„Martor în constelații"*, GL, 1964, 8; Iulian Neacșu, *„Martor în constelații"*, CNT, 1964, 52; Sergiu Teodorovici, *„Martor în constelații"*, IL, 1965, 1; Al. Tudorică, *„Martor în constelații"*, VR, 1965, 5; I. Oprișan, *Dicționar de istorie literară contemporană: Ion Ruse*, LCF, 1965, 12; Gh. Anca, *„Pe valuri spre Dacidava"*, GL, 1966, 27; Silviu Guga, *„Pasajul"*, O, 1968, 1; Mircea Iorgulescu, *„Coșava în port"*, RL, 1970, 29; Ion Marcoș, *„De la cer la pământ"*, TR, 1971, 2; Henri Zalis, *Experimente mai mult sau mai puțin controversate*, RL, 1971, 32; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *48*; Popa, *Ist. lit.*, I, *924*. ***V.D.***

RUSNAC, Vladimir (22.VI.1936, Ciorna–Orhei), poet, traducător. Este fiul Agafiei și al lui Toader Rusnac, țărani. După absolvirea școlii de șapte clase din satul natal (1944–1951), urmează cursul mediu la Rezina (1951–1954) și Institutul Pedagogic din Tiraspol, Facultatea de Fizică și Matematică (1954–1958). Este redactor la editurile Cartea Moldovenească și Lumina (1969–1970), apoi șef de secție la Comitetul de Stat pentru Televiziune și Radiodifuziune până în 1979. Debutează cu volumul de versuri satirice și umoristice *Poamă acră* (1969). O parte din scrierile sale e tradusă în limbile rusă, ucraineană, georgiană, armeană, azeră, tătară ș. a. La rândul lui, **R.** tălmăcește din Maxim Gorki, din poezia georgiană, rusă, armeană, azeră etc. Este distins cu Medalia Meritul Civic.

Aderând la lirica tradiționalistă, poezia lui **R.** este străbătută de un suflu stenic și candid, care preferă claritatea imaginilor și a expresiei artistice în detrimentul rafinamentului, prețiozității sau echivocului de limbaj. Pentru poet, cuvântul simplu, neatins reprezintă șansa omului de a se întoarce în timp, la „sfintele rădăcini", întruchipate fie de satul copilăriei, fie de o tradiție folclorică arhetipală. Ca și în cazul altor poeți, există o conexiune destul de transparentă între limbaj, numit „graiul matern", și pământul natal, poetul recurgând deseori la spații-simbol precum casa părintească, satul, Nistrul, biserica sau imagini arhetipale precum pâinea, lacrima, copilăria, înscriindu-se în linia mesianismului liric, inspirat de Alexie Mateevici: „Aceste cântece sunt grâul/ Ce umple-al dealurilor gol,/ Sunt valul ce frământă râul/ Descătușându-l de nămol". Poetul este văzut ca un *homo christianus*, care, pe de o parte, figurează ca poet-conștiință, misionar al identității românești, iar, pe de altă parte, ca îndrumător către cele spirituale, precum nevoia de bine și de frumos, dragostea, armonia, dreptatea. Spirit civic, **R.** critică, prin rondelurile satirice, epigramele și fabulele din volumele *Poamă acră*, *Ultima modă* (1982), *Cioara celebră* (1984), *Lumânărele* (1986), *Fabule* (2004), cecitatea civilizației moderne față de valorile autentice, promovând un soi de activism tenace, menit să purifice tarele sociale. **R.** scrie și literatură pentru copii: *Cine stinge stelele* (1972), *M-a chemat la el izvorul* (1977), *Bobița de poamă* (1983), *Țărmul de aur al zilei* (1985), *Telegrama* (1986).

SCRIERI: *Poamă acră*, Chișinău, 1969; *Cine stinge stelele*, Chișinău, 1972; *Zi de sărbătoare*, Chișinău, 1973; *Cântecele verii*, Chișinău, 1975; *M-a chemat la el izvorul*, Chișinău, 1977; *Ultima modă*, Chișinău, 1982; *Bobița de poamă*, Chișinău, 1983; *Sunt fragezi zorii țării*, Chișinău, 1984; *Cioara celebră*, Chișinău, 1984; *Țărmul de aur al zilei*, Chișinău, 1985; *Lumânărele*, Chișinău, 1986; *Telegrama*, Chișinău, 1986; *Mărgeanul zilelor*, Chișinău, 1987; *Sfintele rădăcini*, postfață Tudor Palladi, Chișinău, 1997; *Patimile vieții*, Chișinău, 2000; *Fabule*, Chișinău, 2004; *Scrieri alese*, pref. Tudor Palladi, Chișinău, 2005; *Fără tine. În amintirea Agnesei Roșca*, Chișinău, 2010; *Adânc de mare și adânc de cer*, Chișinău, 2011.

Scrieri bibliografice: Petru Cărare, *Vladimir Rusnac*, „Tinerimea Moldovei", 1965, 8 august; Anatol Ciocanu, *„Zi de sărbătoare"*, „Tinerimea Moldovei", 1973, 4 noiembrie; Nicolae Bilețchi, *Pecetea timpului*, „Cultura", 1974, 29 iunie; Mihail Dolgan, *A exprima cât simți și cugeți*, LA, 1987, 18 iunie; Vasile Romanciuc, *Vremea cântecelor*, LA, 1987, 18 iunie; Octavian Ungureanu, *Vladimir Rusnac*, „Argeșul liber", 1990, 8 iulie; Tudor Palladi, [*Vladimir Rusnac*], LA, 1996, 20 iunie, 2001, 21 iunie, 2004, 17 iunie; Ion Proca, *Un poet ancorat în sfinte rădăcini*, „Glasul națiunii", 1997, 17 septembrie; Valentina Mitrofan, [*Vladimir Rusnac*], „Glasul națiunii", 2001, 12 aprilie, LA, 2002, 20 iunie; Agnesa Roșca, *Lumina de înviere a poeziei*, LA, 2006, 2 februarie; *Dicț. Chișinău*, *458–460*; Andrei Moroșanu, *Povara albului de trandafir*, LA, 2011, 23 iunie. ***Mr.M.***

RUSSEV, Eugeniu (24.XII.1915, Cubei–Bolgrad – 17.V.1982, Chișinău), istoric literar. Este fiul Anei și al lui Mihail Russev, învățător, deputat în Sfatul Țării. Își începe studiile la Liceul nr. 5 din Chișinău, apoi urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, specializarea istoria slavilor (1934–1939). Se înscrie la doctorat, sub conducerea istoricului P. P. Panaitescu, dar nu reușește să-și încheie studiile, după evenimentele din iunie 1940 luând decizia să se întoarcă la Chișinău. În 1941 este angajat ca instructor-traducător de ,,limbă moldovenească" la Comisariatul Învățământului Public din Chișinău, dar după numai trei luni este mobilizat în unitățile de muncă ale Armatei Roșii, în regiunea Rostov, apoi în Kirghizstan. În 1943 este transferat în orașul Buguruslan, la Institutul de Istorie, Economie, Limbă și Literatură, având sarcina să elaboreze, alături de Nicolae Corlăteanu, un abecedar pentru adulți. În 1944 se întoarce la Chișinău, unde urmează studiile doctorale la Institutul de Istorie al Academiei de Științe (1948–1951). Este învinuit de naționalism burghez, drept consecință i se retrage titlul de doctor, este dat afară din partid și concediat. În condițiile „dezghețului" hrușciovist **R.** este reabilitat și ocupă pe rând funcțiile de cercetător științific inferior, secretar științific, șef de sector în cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe, iar din 1961 este numit director al aceleiași instituții și membru corepondent al Academiei de Științe. În 1970 este destituit din postul de director și angajat cercetător științific superior la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe. În calitate de paleograf, coordonează un grup de medieviști care adună documente privitoare la secolele XV–XVII din arhivele din Moscova, Leningrad, Kiev, Odessa, Cernăuți și Chișinău, care sunt publicate în volumul *Moldova în epoca feudalismului* (1961). Între 1965 și 1970 colaborează la editarea a trei volume din lucrarea *Relațiile istorice dintre popoarele URSS și România*, cuprinzând documente din anii 1408–1711. A fost distins cu Premiul de Stat al RSS Moldovenești (1972) și cu Ordinul Drapelul Roșu de Muncă.

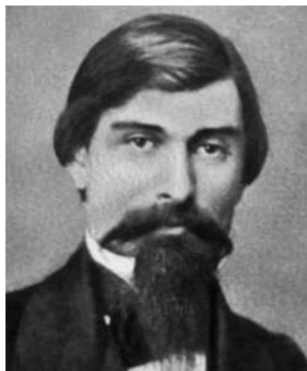
În studiul *Cronografia moldovenească din secolele XV–XVIII* (1977) **R.** propune o abordare multidisciplinară care întrunește câteva perspective de cercetare: istorică, mentalitară, filosofică și literară. Considerând cronografia ca gen sincretic, el delimitează mai multe trăsături definitorii ale fenomenului: document istoric, radiografie a ideologiei medievale și a gândirii social-politice, sursă a genului publicistic, a istoriografiei și memorialisticii românești, vehicul al limbii literare și valoare stilistică. Cronografia moldovenească este situată în contextul istoric, politic și mentalitar al epocii, dar și în contextul cronografiei europene, prin analiza interferențelor unor spații culturale diferite (de exemplu, influența polonă asupra cronografiei din Moldova). Premisa aleasă de **R.** constă în studierea cronografiei ca ecou al unei anumite realități politice și sociale, ceea ce îl conduce la împărțirea în două perioade: cronografia domnească, oficială, în secolele XIV–XVI, prin care se urmărește consolidarea puterii feudale, și cronografia boierească a secolului al XVII-lea, care este marcată de consolidarea politică a clasei boierești. Așadar, cronografia este văzută, în primul rând, ca activitate politică, iar cronicarul considerat o personalitate angajată. În micromonografiile *Miron Costin* (1978) și *Ion Neculce* (1980), cu miză de popularizare, **R.** face portretul celor doi cronicari, pe care îi consideră exponenți ai ideologiei epocii lor, investigând ipostazele de „demnitar", „oligarh", „patriot", „istoric"

sau „umanist”. Se poate observa o tendință marxizantă în sintagma „ideologie feudală”, prin care se înțelege, printre altele, întărirea puterii boierești și ostilitatea față de „lupta de clasă”, însă de reținut este corelația între cronicile moldovenești și structurile mentalitare ale diferitor categorii sociale din epoca medievală.

SCRIERI: *Cronicarul Ioan Neculce* (în colaborare cu Vasile Coroban), Chișinău, 1956; *Slova cronicărească – ecoul bătrânei Moldove*, Chișinău, 1974; *Cronografia moldovenească din veacurile XV–XVIII*, Chișinău, 1977; *Miron Costin*, Chișinău, 1978; *Ion Neculce*, Chișinău, 1980; *Cronografia moldovenească – monument al ideologiei feudale*, Chișinău, 1982.

Repere bibliografice: Efim Levit, [*Eugeniu Russev*], „Nistru”, 1974, 5, „Basarabia”, 1991, 3; Nicolae Bilețchi, [*Eugeniu Russev*], „Nistru”, 1977, 12, LA, 1979, 7 iunie; Vladimir Beșleagă, *Actualitatea cronicarilor*, „Nistru”, 1979, 7; Nicolae Corlăteanu, *Un savant eminent*, RLSL, 1982, 2; *Bibliografia lucrărilor lui E. M. Russev*, RLSL, 1985, 4; Andrei Eșanu, *Personalitate de rară cultură și forță intelectuală*, „Știința”, 1995, 12; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 274*; *Dicț. Chișinău, 460.* ***Mr.M.***

RUSSO, Alecu (17.III.1819, Strășeni – Lăpușna – 5.II.1859, Iași), prozator.

Era fiul lui Iancu Rusul (sau Russul), proprietar de moșii, arendaș și negustător de cereale. Mama făcea parte din neamul Donici, ca fiică a pârcălabului Miron Donici și soră a mamei lui Costache Negri. Învață acasă cu un dascăl grec, iar în 1829 este trimis în Elveția, la Institutul „François Naville” din Vernier, lângă Geneva, unde rămâne până în toamna anului 1835. Receptiv la ideile democratice și liberale care agitau Europa apuseană în preajma Revoluției, el compune, în limba franceză, poeme celebrând revolta împotriva tiraniei. Scrise, probabil, la Viena, unde în 1835–1836 **R**. ar fi făcut studii practice la o casă de comerț turcească, aceste texte îi atrag expulzarea. Întors în țară, petrece un timp la moșia părintească din ținutul Neamțului, după care, relația cu familia înăsprindu-se, se stabilește la Iași. Între timp, asesor judecătoresc la Piatra Neamț (1841–1844), va fi destituit ca urmare a repetatelor absențe. Pentru unele aluzii îndrăznețe din piesa *Jignicerul Vadră sau Provincialul la Teatrul Național*, se vede surghiunit la schitul de la Soveja. Consemnat acolo aproape două luni (februarie–aprilie 1846), **R**. are șansa să descopere „cea mai frumoasă epopee păstorească din lume”, balada *Miorița*. În 1848 se implică în mișcarea revoluționară din Moldova, după înfrângerea căreia pleacă în exil, în Bucovina. De aici ia drumul Vienei, spre a face propagandă în favoarea Principatelor. În mai 1848 participă la marea adunare de pe Câmpia Libertății de lângă Blaj. Suspectat de autoritățile maghiare, e arestat la Dej și trimis în prevențiune la Cluj, fiind eliberat în urma intervenției unor prieteni. După câteva escale, în 1849, la Viena și Paris, se întoarce la începutul lui 1851 la Iași, unde i se oferă un loc în Divanul Apelativ. O vreme profesează avocatura, dar e concediat pentru că s-ar fi „sumețit” contra stăpânirii. Iertat de domnitorul Grigore Alexandru Ghica, își reia slujba în august 1853. În iulie 1856 e numit director în Departamentul Lucrărilor Publice, iar în septembrie membru al Sfatului Administrativ. Renunță nu după multă vreme, dar, ca să aibă din ce trăi, reintră în avocatură. În aprilie 1857 devine procuristul Băncii Moldovei. Cu sănătatea din ce în ce mai șubredă, se va retrage din viața publică. Se stinge de ftizie.

Modest și de o discreție rară, **R**. nu a avut ambiții de notorietate ca om de condei. O bună parte a scrisului său s-a editat postum, paginile fiind „sigilate cu două peceți, cu cea a limbii străine și cu cea a îngropării lor printre alte hârtii” (Mihai Zamfir). Cât despre antume, în afara unui singur articol de polemică literară (*Critica criticii*), iscălit A. Rusu, celelalte au fost semnate de obicei cu inițiale sau, o singură dată, cu un pseudonim (Terentie Hora). Scriitorul a adoptat și varianta Russo, cu o grafie sugerând pronunția franțuzească a numelui său. În opera lui – redactată preponderent în franceză, limbă în care se exprima cu ușurință – lirismul amintirii se întrepătrunde cu proza de idei, febrilă și tensionată. Elegiac sau reflexiv, scriitorul este în primul rând un memorialist. În scrierea parțial autobiografică, neterminată, *Amintiri* („România literară”, 1855), imagini din copilărie și adolescență se perindă într-o evocare melancolică, în care **R**.,

suspinând după anii care nu se mai întorc, idealizează – așa cum procedează și în *Studie moldavă* („Zimbrul”, 1851) – epocile de demult. Narațiunea face loc reflecțiilor sociologice, psihologice sau filosofice, dominante, ca în *Yassy et ses habitants en 1840*, apărută postum. Panorama Iașilor oferă „un vrednic subiect de cugetare pentru observatorul filosof”. Când se sustrage reveriilor paseiste, **R**. aruncă o privire ascuțită asupra societății contemporane, în care vechiul și noul, orientalul și occidentalul se întrepătrund, oferindu-i prilejul să se delecteze fixând tipuri și moravuri în ce au ele caracteristic. Avusese chiar de gând să scoată un volum intitulat *Mœurs moldaves.* Pasionat călător, își consemnează impresiile de voiaj: *La Pierre du Tilleul, légende montagnarde, fragment d'un voyage dans la haute Moldavie en 1839*, *Le Rocher du Corbeau.* Şi în *Amintiri* contemplativul descoperă peisajul cu o sensibilitate proaspătă, simțindu-se atras de tot ce i se pare ascuns, misterios. În jurnalul de surghiun, *Sovéja, journal d'un exilé politique en 1846*, se manifestă, într-o variată gamă de tonuri afective, dispoziția cogitativă, pigmentată de un umor ce glisează de la gluma aparent nevinovată la sarcasm. **R.** e întotdeauna mare amator să asculte și câte o istorie palpitantă cu haiduci și bandiți. Ar fi scris el însuși un fel de reportaj, *Groază, ultimul haiduc român,* apărut postum în „Columna lui Traian” (1873). Se încântă de povești și basme, îi plac legendele. De beletristică ține și *Holera* (1853), o evocare realistă a cumplitei molime care bântuise Moldova pe vremuri. În litigiu de mai bine de o sută de ani, *Cântarea României* a fost atribuită, pe rând, lui **R**., lui Nicolae Bălcescu, precum și amândurora. Autor dramatic lipsit de șansă, **R**. a compus două piese într-un act, care s-au pierdut: *Băcălia ambițioasă* (jucată în ianuarie 1846) și *Jignicerul Vadră sau Provincialul la Teatrul Național* (pusă în scenă în februarie același an), care nu era doar o „scenă de haiduci”, ci, după spusele autorului, și o satiră a melodramelor ce invadaseră scena. A făcut și prelucrări de vodeviluri franțuzești. Lucrarea *Şezătorile la țară* s-a pierdut, la fel *Réflexions politiques, écrites dans la prison d'Edimburg.* Miezul ideilor lui **R.** despre literatură stă – în spiritul „Daciei literare” – în credința că, trăgându-și sevele din istorie, din realitatea autohtonă, din creația populară, ea cată să fie „expresia vieții unei nații”. Prețuitor al tradiției, ideea moștenirii culturale („clironomia părintească”) apare, la el, ca o consecință firească. Pe de altă parte, precursor al junimismului prin criticismul său, scriitorul anticipează, prin șarjele împotriva „imitației necugetate” și a stricătorilor de limbă, campania pe care o va desfășura Titu Maiorescu. Cerând unui critic să aibă o „giudecată nepărtinitoare”, el refuză să admită ceea ce numește „socotințile judecătorești”. Unele chestiuni de măiestrie artistică, de stil, de formă și compoziție fac, de asemenea, obiectul preocupărilor sale. Încercările de critică aplicată (despre Mihail Cuciuran sau despre Dimitrie Dăscălescu) sunt cu totul modeste. În ceea ce privește limba, prisma lui e una istorică, opusă celei raționaliste, a cărturarilor ardeleni. În disputa filologică la care ia parte, polemizează îndeosebi cu „pedanții”, cu „fabricanții de sisteme”, recomandând ca sursă limba populară. Cu aplomb și cu nerv satiric, având și darul formulării pregnante, denunță ca aberante și chiar ilare curente ca latinismul, purismul ori italienismul propovăduit de Ion Heliade-Rădulescu. Polemica împotriva latinizanților ardeleni va continua în „Steaua Dunării”. Entuziast al creației folclorice încă de prin 1839, într-o pornire romantică **R**. începe să adune balade și doine. În studiul *Poezia poporală*, schițând anumite generalizări asupra materialului cules, ajunge la o clasificare a poeziilor populare (cântece bătrânești, de frunză, doine și hore), preluată și de Vasile Alecsandri. Valoarea documentară a acestor producții, păstrătoare ale limbii și obiceiurilor străvechi, o cântărește în spiritul gândirii lui Herder („Datinile, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor”). Dar nici palierul estetic nu e cu totul neglijat. Liric sau retoric, ironic și bătăios, scrisul lui **R**. e nuanțat de un anume spirit de finețe. Rostirea cu vibrări afective din evocări lasă loc, în proza de atitudine, discursului eseistic, pasionat, scăpărător de vervă a ideii.

Trebuie să recunoaștem că el a fost spiritul cel mai distins, mai larg, mai comprehensiv de pe la jumătatea secolului al XIX-lea.

G. IBRĂILEANU

Vocația lui Russo este în proza memorialistică. El și-a însușit până la virtuozitate maniera clasicilor târzii, a lui Xavier de Maistre, a lui Paul-Louis Courier, umorul acela fin eseistic, scutit de dezordinea fantastică, nu însă scos cu totul din sensibilitatea romantică, ce se strecoară în ușoara melancolie, în sentimentul grandoarei geologice.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Scrieri*, îngr. și pref. Petre V. Haneș, București, 1908; *Piatra Corbului. Soveja*, tr. Vasile Alecsandri și A. I. Odobescu, pref. Petre V. Haneș, București, 1908; *Scrieri*, pref. G. Bogdan-Duică, București, 1910; *Piatra-Teiului și Iașii în 1840*, tr. Mihail Sadoveanu, București, 1915; *Scrieri*, îngr. și introd. Petre V. Haneș, Craiova, 1937; *Scrieri postume*, tr. Vasile Alecsandri, A.I. Odobescu, Mihail Sadoveanu, îngr. Petre V. Haneș, Craiova, 1940; *Scrieri alese,* îngr. și pref. Emil Boldan, București, 1956; *Piatra-Teiului. Scrieri alese*, îngr. și pref. Geo Şerban, București, 1967; *Cugetări*, îngr. și postfață Mihai Zamfir, București, 1977; *Scrieri literare*, îngr. și postfață Teodor Vârgolici, București, 1996.

Repere bibliografice: Haneș, *Studii ist. lit., 1–6, 245–298*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *255–257*, III, *177–180*, *228–230*; Ibrăileanu, *Opere*, IV, *387–393*, VIII, *149–227*; Densusianu, *Lit. rom.*, III, *72–85*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *182–186*, *Ist. lit.* (1982), *191–194*; Vianu, *Opere*, V, *28–34*; Cioculescu– Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *64–68*; Popovici, *Romant. rom.*, *407–442*; Emil Boldan, *Alecu Russo. Omul, opera*, București, 1948; Al. Dima, *Alecu Russo*, București, 1957; Cornea, *Studii*, *269–290*, *334–345*; Teodor Vârgolici, *Alecu Russo*, București, 1964; Brădățeanu, *Istoria*, I, *147–150*; *Ist. lit.*, II, *489–507*; Şerban, *Exegeze*, *5–41*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *449–454*; Cornea, *Oamenii*, *99–107*; Negoițescu, *Analize*, *46–52*; *Dicț. lit. 1900*, *759–761*; Şerban, *Ispita*, *24–41*; Mircea Anghelescu, *Alecu Russo sau Literatura ca expresie a vieții unei nații*, RL, 1989, 12; Manolescu, *Istoria*, I, *213–218*; Regman, *Nu numai*, *33–63*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *51–54*; Faifer, *Semnele*, *173–174*, *189–207*; *Dicț. analitic*, I, *31–33*, *193–195*, III, *60–62*; Regman, *Întâlniri*, *5–30*; *Dicț. esențial*, *726–727*; Zamfir, *Panorama*, I, *177–182*. ***F.F.***

RUSSO, Demostene (22.I.1869, Peristasi, Grecia – 5.X.1938, București), bizantinolog. Părinții se numeau Caterina (n. Hagi Zaharia) și Constantin. Şi-a făcut studiile secundare la Constantinopol, la Marea Şcoală din Fanar, și pe cele universitare la Atena, Berlin și la Leipzig, unde a obținut și titlul de doctor în litere, în 1893, cu o lucrare despre „filosofia școlii din Ghaza". Vine în România în 1894, la invitația lui C. Rădulescu-Motru, cu care fusese coleg de studii în Germania. Profesor la Liceul „Venieri" din Galați, unde a predat greaca, latina, germana și filosofia, se mută în 1897 la București. Între 1900 și 1920 este interpret pentru limbile greacă și engleză la Ministerul Afacerilor Străine. A fost fondator, împreună cu Ioan Bogdan, al Comisiunii Istorice a României. Universitatea din București îl „cheamă" între profesorii ei în 1915, ca titular al noii Catedre de istorie a civilizației bizantine de la Facultatea de Litere și Filosofie. În 1919 a devenit membru corespondent al Academiei Române. S-a stins la puțină vreme după pensionare, în urma unui atac de cord.

Lecția inaugurală pe care **R.** a ținut-o la Universitate s-a intitulat *Bizanțul reabilitat* și a reprezentat o pledoarie convingătoare privind rolul culturii grecești. „Importanța cunoașterii limbii grecești și a culturii bizantine pentru români" este covârșitoare în evoluția spiritualității românești, afirmase învățatul încă din 1912, în cartea *Elenizmul în România.* Reconstituirea „punctelor principale" ale acestei înrâuriri a constituit țelul căruia i-a subordonat întreaga sa activitate științifică, desfășurată sub semnul acribiei (cuvânt des întâlnit în aprecierile unor contemporani), al efortului de documentare integrală, de epuizare a surselor, chiar dacă – spunea N. Iorga – drumul spre sintetizarea acestor date nu i-a apărut mereu cu limpezime. „Rigoarea în metodă" l-a caracterizat pe **R.,** „cea mai de seamă figură a științei noastre în domeniul bizantinisticii și al legăturilor greco–române" (Constantin C. Giurescu). O rigoare care nu îl lăsa să treacă neanalizate nici o ipoteză, nici un detaliu, indiferent dacă era vorba de clarificarea atmosferei (umbrită, la noi, multă vreme din pricina prejudecăților legate de fanariotism) din jurul Bizanțului și a bizantinologiei sau despre cercetarea in extenso a poemei lui Stavrinos sau a cronicii în versuri a lui Matei al Mirelor. Istoric cu o bună școală, el a dezbătut chestiuni fundamentale ce interesează și literatura română veche, cu atâtea deschideri culturale date de raporturile cu Bizanțul. A înțeles foarte bine realitățile care au făcut din spațiul românesc o „lume postbizantină" solidară cu dezvoltările din Europa de sud-est, pendinte, în proiectarea propriilor traiectorii culturale, de sugestiile și modelele elaborate în creuzetele strălucite ale Imperiului Bizantin. L-au interesat apoi, în egală măsură, legăturile grecității postmedievale cu lumea românească și ecourile pe care românii le-au stârnit între scriitorii eleni, mulți dintre ei adăpostiți la curțile generoșilor voievozi români, gata mereu să patroneze elaborarea unui cronograf sau să înființeze școli care să își pună catedrele la dispoziția umaniștilor din veacul al XVIII-lea. Toate aceste întrepătrunderi și-au găsit locul în scrierile cu caracter istoriografic ale lui Mitrofan Grigoras sau ale lui N. Chiparissa, pe care **R.** le-a cercetat minuțios, în parte publicându-le. În privința editării textelor vechi, a compus – din însărcinarea

Comisiunii Istorice a României – un „manual al editorului”, *Critica textelor și tehnica edițiilor* (tipărit chiar în primul volum, cel din 1912, al buletinului Comisiunii), aducând multe limpeziri, căci manevra cu egală abilitate și instrumentele istoricului, și pe cele ale filologului, într-un domeniu apăsat încă de un amatorism deloc dispus să recunoască specificitatea unei profesii dificile. O legătură nemijlocită cu literatura română veche au opiniile lui **R.** despre *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Cu merite deosebite în identificarea unor surse (având și șansa descoperirii versiunii grecești de la mănăstirea athonită Dionisiu), **R.** a dat consistență șirului (ce începea cu A. Philippide și Teodor Codrescu) celor ce nu acceptau autenticitatea scrierii și paternitatea lui Neagoe Basarab asupra ei. Îndoindu-se de existența unei versiuni slavone primordiale (opinie la care fragmentele descoperite de P.A. Lavrov l-au făcut ulterior să renunțe), a considerat *Învățăturile...* drept un „pseudoepigraf” târziu, compus de un călugăr din secolul al XVII-lea ce avea drept principală lectură *Umilința* lui Simion Monahul. „Mozaic”, a spus bizantinologul, încercând să definească felul în care autorul *Învățăturilor...* (un biet „plagiator”) a așezat într-un text nou – la ale cărui virtuți literare și filosofice învățatul nu a prea fost atent – fragmentele împrumutate din mai multe cărți. **R.** le-a dat mult de lucru, în deceniile ce vor veni, partizanilor autenticității acestui text parenetic.

SCRIERI: *Manuscrisele grecești din Biblioteca Academiei Române*, București, 1901; *Studii bizantino–române*, București, 1907; *Studii și critice*, București, 1910; *Critica textelor și tehnica edițiilor*, București, 1912; *Elenizmul în România*, București, 1912; *Studii istorice greco–române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano și Nestor Camariano, București, 1939. **Ediții:** *Cronica Ghiculeștilor. Un nou letopiseț al Moldovei (1695–1754)*, București, 1915.

Repere bibliografice: Al. Rosetti, *Demostene Russo*, „România”, 1938, 129; Franz Babinger, *Demosthenes Russo zum Gedächtnis*, CL, 1938, 11–12; Alexandru Elian, *Demostene Russo*, CL, 1938, 11–12; Constantin C. Giurescu, *D. Russo*, București, 1939; N. Iorga, *Un om, o metodă, o școală (D. Russo)*, RI, 1940, 1–3; Al. Rosetti, *Cartea albă*, București, 1968, *94–97*; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și „Învățăturile” către fiul său Theodosie. Probleme controversate*, București, 1973, *passim*; Bucur, *Istoriografia*, *215–217*; *Encicl. istoriografiei rom.*, *287*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *119–121*; Mazilu, *Recitind*, II, *239–246*. ***D.H.M.***

RUSSO, Veronica (17.IX.1918, Răspopeni–Orhei – 13.I.2001, București), poetă, publicistă. Descendentă a unei familii de moșieri, **R.** își începe studiile universitare în 1937 la Iași și le termină la București, în 1942 fiind licențiată a Facultății de Litere și Filosofie. Publică de timpuriu și își continuă activitatea în timpul studenției. Debutează în 1936, la revista „Pagini basarabene”, cu poezia *O stea*, semnată Nirvana Runcu, iar în volum, în 1968, cu placheta *Despre suflet, despre cuvânt*. Mai scrie la „Pagini literare”, „Luptătorul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Transilvania noastră”, iar după 1959 colaborează la „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Săptămâna”, „Secolul 20”, „Flacăra”, folosind și pseudonimele V. Banu, Vera Petri, Svetlana Russo, Adrian Niculescu ș.a. A fost președinta Societății Culturale Ginta Latină, Filiala București.

Temele predilecte pentru **R.** sunt aceleași de fiecare dată: nostalgia copilăriei, toamna, Moldova și Ștefan cel Mare, toate versurile ei – prin structură și subiectele abordate – fiind variațiuni pe aceeași canava. Descendentă a lui Alecu Russo („Un străbun/ Mi-a lăsat harul să cânt”), poeta aduce prin lirica sa tot o „cântare României”, simțind ca o datorie să descrie, în imagini grațioase și în versuri sensibile, meleagurile natale. Ea creează un spațiu de basm, un sat moldovenesc plin de arome și culori și un timp miraculos al anilor copilăriei, la care se întoarce mereu cu bucurie și nostalgie. Regretă nu atât trecerea vârstei fragede, cât puterile magice pe care inocența ei i le conferea: „Plâng anii de ucenicie în pădure/ Plâng după semnele lăsate pe mure/ Azi doar scâncetul viezurelui uneori îl mai aud...”. Poeta pare că îl ia de mână pe cel crescut la oraș și îi dezvăluie misterioasele leacuri pentru suflet: minunile naturii. Dealuri molatice, câmpii nesfârșite, mesteceni, cireși amari, prin care „ochi de bufnițe aprind lampioane”, crini, iasomie, „poame văratice unse cu miere”, fragi, cantalupi, dovleci, ciorchini de struguri – toate se rotesc într-o horă a bucuriei și a belșugului, prinse în „transparența verdelui proaspăt” și a auriului solar. Un număr de piese din finalul fiecărui volum, intitulate *Miniaturi*, definite de Cristian Livescu drept „reflecții circumstanțiale cu doze variabile de lirism”, sunt tot poeme, reduse prin distilări repetate ale expresiei la catrene, terține sau distihuri, uneori veritabile haikuuri. **R.** este o poetă discretă, de nuanță tradiționalistă, rămasă fidelă devizei *Semper poesis*,

asumată, după mărturisirile autoarei, încă de la treisprezece ani.

SCRIERI: *Despre suflet, despre cuvânt*, București, 1968; *Tinerețea toamnei*, București, 1977; *În freamăt de luceferi*, București, 1979; *Semper poesis*, București, 1982; *Din herb moldav răsună lira*, București, 1985; *Sunt doamna frunzelor de toamnă…*, Paris–Piatra Neamț, 1997; *Tăcut-au harpa sfintei inimi*, Paris–Piatra Neamț, 1997.

Repere bibliografice: Piru, *Poezia*, I, *391–392*; Al. Piru, *Marginalia*, București, 1980, *338*; Cristian Livescu, *Varia*, RL, 1983, 25; Alex Leon, *„Viața mea e poezie și zbor…”*, LA, 2000, 11; Ion Țurcanu, *Gânduri despre poezia Veronicăi Russo*, JL, 2000, 9–12. ***C.Br.***

RUSSO, Vlad (5.II.1950, București), traducător. Este fiul Suzanei Russo (n. Lara), actriță, și al lui Iacob Russo, avocat. Urmează Liceul „Dimitrie Cantemir”, apoi Facultatea de Filosofie, secția sociologie, a Universității din București, absolvind în 1973. În același an este angajat cercetător în sociologia medicinei la Institutul de Igienă și Sănătate Publică din București, iar din 1990 devine editor la Humanitas. Debutează în 1982 la „Viața românească”, unde va continua să susțină rubrica „Cronica ideilor”, colaborând cu articole, eseuri, traduceri și la „Secolul 20”, „Contrapunct”, „România literară”, „Lettre internationale” ș.a. Editorial, debutează în 1995 cu versiunea românească la *Écartèlement* de Emil Cioran.

Traducător îndeosebi din limbile franceză și engleză, **R.** s-a îndreptat spre texte de natură ideologică de actualitate sau care urmăresc, pe lângă istoria ideilor, și destinul unor personalități (Freud, Proust, Buddha). A manifestat interes pentru scriitori contemporani precum Salman Rushdie ori Milan Kundera sau pentru tălmăcirea unor opere franceze ale lui Emil Cioran. Demersul restituirii integrale a dramaturgiei lui Eugen Ionescu – a treia versiune în românește (*Teatru*, I–XI, 2003–2010, în fructuoasa colaborare cu Vlad Zografi) – a avut ca scop „fidelitatea față de teatralitatea” scriitorului, nu numai aceea față de text. Cum avertizează traducătorii în nota introductivă la ediție, s-a ținut seama de reprezentativitatea scenică, de articularea textului în spectacol, de construirea replicilor astfel încât „să poată face pasul de la cuvântul scris la cel rostit, jucat”. Dificultățile în găsirea echivalențelor pentru jocurile de cuvinte, multitudinea sensurilor în redarea ludicului verbal al originalului nu au fost puține, uneori traducătorii izbindu-se chiar de limitele lexicale inerente ale limbii-țintă. S-a urmărit totodată și reconstituirea altor calități ale viziunii teatrale ionesciene, precum firescul oniricului vizual, poezia implicită a unor piese, spectacolul imagistic ca atare.

Traduceri: E.M. Cioran, *Sfârtecare*, București, 1995, *Caiete*, I–III, pref. Simone Boué, București, 1999–2000 (în colaborare cu Emanoil Marcu); François Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul 20*, București, 1996 (în colaborare cu Emanoil Marcu); Michael Carrithers, *Buddha*, București, 1996; Clives Staples Lewis, *Problema durerii. Eseuri religioase*, București, 1997; Anthony Storr, *Freud*, București, 1998; Jean-François Revel, *Marea paradă. Eseu despre supraviețuirea utopiei socialiste*, București, 2002; Salman Rushdie, *Furie*, București, 2002; Eugène Ionesco, *Teatru*, I–XI, introd. edit., București, 2003–2010 (în colaborare cu Vlad Zografi); Samuel Beckett, *Proust*, București, 2004; Jean-Marie Le Breton, *Măreția și destinul bătrânei Europe. 1492–2004*, București, 2006; Pascal Quignard, *Noaptea sexuală*, București, 2008; Milan Kundera, *Testamente trădate*, București, 2008, *Cortina*, București, 2008, *O întâlnire*, București, 2009; Michel Onfray, *Amurgul unui idol. Afabulația freudiană*, București, 2011 (în colaborare cu Emanoil Marcu); Eugenio Barba, Nicola Savarese, *Arta secretă a actorului. Dicționar de antropologie teatrală*, București, 2012; Giorgio Agamben, *Prietenul. Ce este un dispozitiv. Biserica și Împărăția*, București, 2012.

Repere bibliografice: Patricia-Dorli Dumescu, *Povești pentru suflet*, O, 2002, 12; Constantin Mihai, *Imaginarul politic al comunismului*, JL, 2003, 1–6; Marina Constantinescu, *Eugen Ionescu – o nouă traducere*, TTR, 2004, 3; Andrei Badea, *Istoria unui om fără istorie*, CLT, 2004, 11; Cristina Chevereșan, *Proust*, O, 2004, 12; Alex Leo Șerban, *„Du côté de chez Proust”*, RL, 2005, 2; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, *87–91*; Victoria Anghelescu, *Fantasmele erotice ale nopții*, ALA, 2008, 952; Horia Pătrașcu, *Excluderea lui Sigmund Freud din Partidul Comunist Francez*, OC, 2012, 363. ***G.Dn.***

RUSSU-ŞIRIANU, Ioan (22.VI.1864, Şiria, j. Arad – 12.XII.1909, București), ziarist, prozator. Provenea dintr-o familie de meseriași; mama lui, Maria, era sora lui Ioan Slavici, iar Vintilă Russu-Şirianu este fiul său. După ce a absolvit Şcoala Normală din Arad, a trecut munții în România (1884). Slavici l-a recomandat lui Titu Maiorescu, dar **R.-Ş.** a preferat cercurile liberale. În redacția ziarului „Românul”, condus de Vintilă C.A. Rosetti, și-a făcut ucenicia în ziaristică. A publicat în „Voința națională” și, în același timp, a trimis colaborări la „Tribuna” din Sibiu. Era pedagog la o școală de institutori și profesor la un institut particular. În 1891, întorcându-se în

Transilvania, continuă să susțină la „Tribuna”, în calitate de redactor, crezul politic și literar al lui Slavici. Apără, cu o rară energie, curaj și vehemență, cauza românilor în procesele de presă intentate de autoritățile maghiare unor ziariști sau gazetelor „Tribuna” și „Foaia poporului”. Este închis la Seghedin timp de șase luni. După procesul Memorandumului, **R.-Ș.**, care avea temperament de luptător politic, a colindat satele pentru a propaga în rândurile țăranilor încrederea în idealul libertății și unității naționale. După ce, în 1895, vechii tribuniști părăsesc ziarul, el scoate, în 1897, împreună cu Aurel P. Barcianu, „Tribuna poporului”, continuând aici, dar și în „Tribuna” din Arad (1903), să militeze pentru idealurile politice și programul cultural al „Tribunei” sibiene. Corespondent al „Tribunei” la Conferința Interparlamentară de Pace de la Bruxelles (1894), și-a adunat într-un jurnal impresiile călătoriei prin Europa. A mai colaborat la „Familia” și la „Luceafărul” din Budapesta; semna și Leandru. În 1905–1906 era deputat în Parlamentul de la Budapesta.

R.-Ș. a fost un ziarist talentat și un combatant hotărât pentru drepturile românilor ardeleni. La „Tribuna” și „Familia” a semnat articole politice, dar și nuvele și povestiri, pagini memorialistice, recenzii și cronici dramatice. Și-a strâns o parte din scrierile literare în volumul *Moara din vale* (1894), pe când altele au fost publicate postum în culegerea *Schițe și nuvele inedite* (1911), ca și comedia într-un act *Militărește* (1913). Contrastând cu militantismul ziaristului, proza lui e romanțioasă și convențională. Iubiri pătimașe, intrigi de serai, idile rustice, chiar evocarea unor episoade ale Revoluției din 1848 se îneacă într-un romanesc foiletonistic. Culoarea istorică sau locală nu îi reușește lui **R-Ș.,** dar limba este curată, fără construcții străine. Un stil viguros, încărcat de autenticitate, au amintirile din temnița de la Seghedin, publicate în „Tribuna” sub pseudonimul Bül-A.-Zam. Traducerile („Tribuna”, 1891–1894) au popularizat în Transilvania mari scriitori francezi – Émile Zola, Guy de Maupassant, Alphonse Daudet – și pe I.S. Turgheniev, în „Tribuna” din 1891, cu romanul *Apele primăverii*.

SCRIERI: *Moara din vale*, Sibiu, 1894; *La Roma*, Arad, 1903; *Schițe și nuvele inedite*, Vălenii de Munte, 1911; *Militărește*, Brașov, 1913.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, I, *379–380*; Octavian C. Tăslăuanu, *Informații literare și culturale*, Sibiu, 1910, *57–60*; I. Breazu, *Literatura „Tribunei (1884–1895)*, DR, 1934–1935; Gabriel Ștrempel, *Din activitatea lui I. Russu-Șirianu la „Tribuna”*, în *Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, 1969, *151–161*; *Dicț. lit. 1900*, *762*. **S.C.**

RUSSU-ȘIRIANU, Vintilă (20.IV.1897, Arad – 25.II.1973, București), memorialist, publicist, dramaturg. Este fiul Lucreției și al lui Ioan Russu-Șirianu, ziarist și prozator, a cărui mamă era sora lui Ioan Slavici. Studiile liceale le face la Arad și Ploiești, frecventează inițial cursurile Conservatorului de Artă Dramatică și ale Facultății de Medicină din București, apoi urmează Facultatea de Litere și Filosofie, fiind în același timp secretarul lui N. Iorga la Liga Culturală. Pentru un timp este audient la școli superioare din Londra și Paris. După război, la care ia parte ca voluntar încă din primele luni (resortul pare a fi fost moartea fratelui său, Mircea, în luptele de la Turtucaia), se angajează la Biblioteca Academiei Române (1919). Apropiat de Octavian Goga, al cărui secretar a fost o vreme, este și secretar al Societății Scriitorilor Români (1923–1924). Debutează la „Luceafărul” în 1919. În perioada dintre cele două războaie e redactor la „Flacăra”; mai colaborează cu versuri, proză, cronici la „Gândirea”, „Cugetul românesc”, „Minerva”, „Sfatul țării”, „Adevărul literar și artistic”, „Rampa”, „Universul literar”, „Îndreptatea” ș.a. I se joacă, în 1924, la Teatrul Național din București, piesa *Biruitorul* (scrisă în colaborare cu Alexandru Băbeanu). În 1927 pleacă la Paris, unde conduce periodicul lunar „Revue franco–roumaine”, promovând valorile literaturii și culturii românești. Revenit în țară la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, se dedică dramaturgiei: piesa *Clocot*, cu premiera în septembrie 1946, prilej cu care se inaugurează Teatrul CFR Giulești, apoi în tandem cu Cezar Petrescu o dramatizare după romanul *Ochii strigoiului* și piesa *Mânzul nebun* (premiera la Teatrul Național din București în martie 1947), dar și o serie de lucrări dramatice a căror tematică și destinație își dezvăluie caracterul conjunctural și tezismul ostentativ prin chiar titlurile lor – *Fiul pământului*, *Cozile de topor*, *Să strângem fiecare bob*, *Ei sunt aleșii noștri*, *Cel mai bun din clasă*, *Nu mai cred în farmece* ș.a. – ori câteva „portrete dramatice” de asemenea propagandistice (Vasile Roaită, Ilie Pintilie, Filimon Sârbu ș.a.), unele fiind strânse în volumul colectiv *Teatru pentru muncitori* (1947), în „caiete” și „îndrumătoare” culturale sau înregistrate pentru emisiuni radiofonice.

Dezinteresat de soarta propriilor scrieri, cea mai mare parte rămânând risipită în publicațiile vremii, de multe ori **R.-Ş.** preferă să folosească pseudonime: Cronicarul Dâmboviței, Ion Dacu, D. Dinu, Mefistofel (cu Horia Furtună), V. Ronea și V. Rugă (cu Al. Băbeanu), V. Sângeru, V. Şerban. În poezie trece prin diferite formule, de la cele tradiționale la cele moderat moderniste, fiind caracterizat de E. Lovinescu drept „un fraged pastelist și un frenetic căutător și chiar acumulator de imagini". Dintre scrierile în proză se remarcă o serie de schițe din „Gândirea" (1921–1923), primele trei apărute sub titlul *Pe marginea vieții*, iar următoarele cinci, *După-amiezi de duminică*, situându-se între poemul în proză și „momentul" caragialian. Lucrarea sa cea mai importantă, *Vinurile lor...* (1969), este o suită de schițe constituite din amintiri restituind cu detalii puțin cunoscute atmosfera unei epoci și aducând în pagină portrete ale unor personalități literare și artistice pe care **R.-Ş.** le-a cunoscut: George Enescu, Constantin Brâncuși, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, și Panait Istrati, Iancu Brezianu, Nicolae Bălțățeanu. Tot aici include suvenirele tatălui său despre M. Eminescu, I.L. Caragiale și George Coșbuc. A tradus, îndeobște în colaborare, din Balzac (*Cămătarul*), Erskine Caldwell, Roger Martin du Gard (*Familia Thibault*) și mai multe librete de operă (*Aida*, *Faust*, *Madame Butterfly* ș.a.).

SCRIERI: *Foi galbene*, București, 1921; *Biruitorul* (în colaborare cu Alexandru Băbeanu), București, 1925; *Teatru pentru muncitori* (în colaborare), București,1947; *Vinurile lor....*, București, 1969; *Îmi amintesc de aceste versuri*, postfață Mihai Gafița, București, 1972. **Traduceri:** Erskine Caldwell, *Pământ tragic*, București, 1948 (în colaborare cu Eugen B. Marian); Roger Martin du Gard, *Familia Thibault*, I–X, pref. Al. Dimitriu-Păușești, București, 1947–1950 (în colaborare cu Al. Dimitriu-Păușești).

Repere bibliografice: Scarlat Froda, *„Biruitorul"*, ALA, 1924, 183; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *432–433*; Perpesicius, *Lecturi*, *373–380*; Vlaicu Bârna, *Vintilă Russu-Şirianu la 75 de ani*, RL, 1972, 17; Piru, *Varia*, I, *411–413*; Mihai Gafița, *Vintilă Russu-Şirianu*, RL, 1973, 9; Boris Buzilă, *Mărturii în amurg*, Cluj-Napoca, 1974, *175–177*; Marcel Marcian, *Vintilă Russu-Şirianu*, CNT, 2001, 46–47; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *121–122*. ***L.D.***

RUSU, Andrei (15.XI.1926, Chișinău), editor. Este fiul Anastasiei (n. Neaga) și al lui Ilie Rusu, comisar de poliție. Urmează școala primară și liceul la Chișinău; refugiat în 1944 din Basarabia, își termină studiile liceale la Roman, trecându-și examenul de bacalaureat în 1946. Până în 1950 frecventează cursurile Facultății de Litere a Universității din București, unde în ultimul an școlar a funcționat și ca preparator la Catedra de istoria limbii române, condusă de Al. Rosetti. Din 1950 până în 1987, când se pensionează, se dedică activității de editare a clasicilor literaturii române, ca redactor și șef de redacție, succesiv, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, Editura pentru Literatură și, din 1969, la Editura Minerva.

Reprezentant al școlii de editare a textelor clasice, **R.** s-a remarcat atât ca redactor de editură, cât și ca autor de ediții critice elaborate cu acribie științifică, potrivit unor norme textologice riguroase. Cărțile îngrijite de el asigură o maximă acuratețe filologică operelor publicate, cuprinzând, de regulă, atât textele cunoscute, cât și numeroase alte pagini aflate în publicațiile periodice sau în manuscrise. Prima ediție importantă e Cezar Bolliac, *Opere* (I–II, 1956), urmată patru ani mai târziu de o bună ediție a scrierilor lui Nicolae Bălcescu, *Opere alese* (I–II, 1960), în cadrul căreia a fost inclus textul lucrării *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*, pentru prima oară reprodus după criterii științifice, pe baza unei colaționări migăloase cu manuscrisul aflat la Biblioteca Academiei Române. Mulți ani de activitate tenace a dedicat **R.** editării operelor lui G. Călinescu, îndeosebi în cadrul seriei *Opere*, inaugurată în 1965, chiar în anul morții scriitorului, serie ajunsă în 1983 la volumul XVII. La început „redactor de carte", iar de la volumul V ca „îngrijitor de ediție" (realizată în redacție) s-a ocupat de publicarea majorității operelor lui Călinescu (romane, studii critice, sinteze de istorie literară, monografii ș.a.). Întâmpinând mulți ani rezistența cenzurii, monografia *Opera lui Mihai Eminescu*, bunăoară, apare în anii '70 cu textul integral – fapt mai puțin obișnuit pe atunci –, dar în „tiraj dirijat". De-a lungul a o jumătate de veac de activitate neîntreruptă, **R.** s-a ocupat de publicarea în ediții impecabile și a lucrărilor altor scriitori: Ion Păun-Pincio (volum cu care debutează ca editor în 1955), I. Al. Brătescu-Voinești, B.P. Hasdeu, N. Iorga, N. Cartojan ș.a.

Ediții: Ion Păun-Pincio, *Versuri, proză, scrisori*, pref. Ion Vitner, București, 1955; Cezar Bolliac, *Opere*, I–II, introd. George Munteanu, București, 1956; Nicolae Bălcescu, *Opere alese*, I–II, introd. Gh. Georgescu-Buzău, București, 1960; B.P. Hasdeu, *Scrieri literare*, I–II, pref. George Munteanu, 1960, *Etymologicum Magnum Romaniae*,

I–II, pref. Paul Cornea, București, 1970; I. Al. Brătescu-Voinești, *Întuneric și lumină*, pref. Mihai Gafița, București, 1963; G. Călinescu, *Opere*, V–XVII, București, 1967–1983, *Însemnări și polemici*, postfață Mircea Scarlat, București, 1988, *Cronici literare și recenzii*, I–II, București, 1991–1992 (în colaborare cu Ion Bălu), *Principii de estetică*, pref. Al. Săndulescu, București, 1999; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996 (în colaborare cu Rodica Rotaru); N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, București, 1999.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *G. Călinescu, polemist*, RL, 1988, 29; Geo Şerban, *Încă o dată Călinescu*, RL, 1992, 73; Z. Ornea, [*Andrei Rusu, editor*], RL, 1993, 7, 1995, 37, 1997, 38; Al. Piru, *G. Călinescu, cronicar literar*, L, 1993, 17; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, *185–187*; Ioan Holban, *Ediții, editori și critici*, RL, 2001, 49; Teodor Vârgolici, *G. Călinescu într-o remarcabilă ediție*, ALA, 2001, 578; Cornelia Ştefănescu, *Istorie și literatură*, RL, 2002, 49. ***T.A.***

RUSU, Aurelia (30.I.1935, Brețcu, j. Covasna), editor, istoric literar. Este fiica Aureliei Ileana (n. Fenechiu) și a lui Ioan Bârlă, țărani oieri. Face ciclul secundar la Brașov, apoi Facultatea de Filologie a Universității din București (1953–1958), devenind, din septembrie 1958, redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, mai întâi în redacția care răspundea de colecția „Biblioteca pentru toți", unde, în mod semnificativ, este redactor de carte, în 1960, al volumului Mihai Eminescu, *Poezii*, sumarul fiind alcătuit de Mihai Șora. Ulterior a lucrat în cadrul redacției de clasici a Editurii Minerva, numită multă vreme „Valorificarea moștenirii literare" apoi „Ediții critice", fiind redactor responsabil al unor ediții din scrierile lui M. Eminescu, George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Gib I. Mihăescu, toate în seria *Opere*. Totul până în 1988 când, după cum scrie într-o notă biobibliografică, cerând „plecarea în străinătate (Aix en Provence), pentru a se alătura soțului ei, lingvistul Valeriu Rusu, a fost dată afară din editură, la 6 februarie 1989, și a lucrat ca încărcător-descărcător la depozitul de carte din str. Sf. Gheorghe din București". Și-a dat doctoratul în filologie cu o teză despre *Convergențe rustice la Giono și Sadoveanu*, susținută la Universitatea Montpellier. A făcut parte din colectivul redacțional al revistei „Vieața nouă" (1992–1993) condusă de Ioan Șerb. A mai colaborat la „Gazeta literară", „Contemporanul", „Teatru", „Synthesis", „Revista de istorie și teorie literară", „Caietele Mihai Eminescu", „Vatra", „Convorbiri literare", „Axioma", „Limba română" (Chișinău) ș.a.

Dacă toți colegii săi de la Editura de Stat pentru Literatură și Artă și de la Editura Minerva aveau un cult pentru Perpessicius, **R.** a avut rarul privilegiu de a fi redactor al celor trei volume (I–II, 1963, III, 1964) Mihai Eminescu, *Opere alese*, îngrijite de acesta (care au cuprins poezii publicate în timpul vieții poetului, poezii postume și literatură populară) și mai ales de a beneficia de îndrumarea lui din anul 1970, când tânăra editoare începea munca pentru editarea teatrului eminescian. Mai mult decât atât, **R.** a lucrat și cu celălalt editor și exeget al operei eminesciene, Dumitru Murărașu, căruia i-a fost redactor al unor ediții și studii. Ediția lui Perpessicius rămânând la volumul al treilea, **R.** s-a angajat s-o continue și astfel a fost posibilă apariția a încă șase tomuri (IV, 1978, V, 1979, VI, 1982, VII, 1984, VIII, 1986, IX, 2000). Nu a alcătuit o ediție repetitivă, ci a luat totul pe cont propriu. Volumul IV, *Teatru*, are un studiu introductiv de George Munteanu; vol. V, *Teatru–Traduceri*, conține, în cea de-a doua parte a lui, traducerea *Artei reprezentării dramatice*..., de Enric Th. Rötscher; vol. VI include proza literară, volumele al VII-lea și al VIII-lea traduceri, transcrieri, excerpte, vol. IX, istorice. La vol. al VII-lea, care include și *Gramatica paleoslavă*, textul stabilit la aceasta și notele sunt semnate de Gheorghe Mihăilă, iar la volumul al VIII-lea la alcătuirea notelor și comentariilor a fost solicitat N. Petrovanu. **R.** cercetează cu onestitate și rigoare, cu religiozitate chiar, manuscrisele eminesciene fiindcă, scrie ea, „se cuvine să ne apropiem de manuscrisele eminesciene cu sentimentul pe care poetul le avea apropiindu-se de zidirea sanctuarului limbii românești." Alcătuind o ediție critică, proba cea mai importantă pe care a trebuit s-o treacă a fost tocmai studierea cu scrupulozitate filologică a manuscriselor. S-a adăugat, probă și ea foarte angajantă, confruntarea cu edițiile anterioare și delimitarea, unde a fost cazul, de ele; exegeta a înlăturat, în consecință, „convoiul enorm al lecțiunilor găunoase, fanteziste, incriminatorii până la indecență, aberante". Asumându-și editarea doar a unor secțiuni ale operei eminesciene – teatru, proza, traducerile – **R.** a socotit că este de datoria sa să examineze toate edițiile anterioare; în cazul teatrului, contribuția sa a fost una esențială, după cum a observat Mircea Zaciu: „Interesul ediției de *Teatru* este enorm, în multiple sensuri. Nu numai fiindcă «defrișează într-un imens și miraculos domeniu – acela al manuscriselor Marelui Inspirat», cum se exprimă, la capătul eforturilor, Aurelia Rusu [...], dar însuși faptul că putem urmări acum, într-un

impresionant *legato*, întreaga partitură a intențiilor ce animă subteran dramaturgia eminesciană". Ca și la Perpessicius, demersul lui **R.** este dublu: editorial și interpretativ-teoretic, acest din urmă compartiment fiind ilustrat, mai întâi, de volumul *Lecțiuni și convergențe* (1984), în care a comunicat, în secțiunea *Lecțiuni eminesciene*, o serie de constatări personale în urma unui asiduu, filologic, sistematic și relevant examen al manuscriselor, rezultate remarcabile, elogios remarcate de Zoe Dumitrescu-Bușulenga: „Pasiunea și competența o așează în descendența celor mai buni interpreți ai textului eminescian arzător ca o ordalie a focului purificator." Semnificația sintagmei din titlul volumului următor, *Eminescu, orizonturi succesive* (2006), este interpretată de **R.** ca o stare de spirit a editorului comentator: „Gândul dintâi a fost, în consecință, acela de fidelitate față de bucuriile de editor, acelea ale lecturii în tăcere și ascultare disociativă – stare de spirit pe care, pentru a o menține nealterată, am denumit-o, metaforic și ascensiv, *orizonturi succesive*, orizonturi de surpriză și întrebare, iluminări și transfigurare, prin culoarea ce se încarnează configurându-se, cale de introducere în misterul ascuns al ființei noastre, remediu prin gestul comunicării la însingurarea nimicitoare și tentație de a continua și participa jubilatoriu." *Eminescu. Ipoteza atomilor* (2010) desfășoară o amplă analiză a ceea ce Eminescu a numit, în ms. 2257, fila 406r, „ipoteza atomelor", concept din gândirea și imaginarul lui poetic. Este un lung examen, la finele căruia exegeta își pune problema concepției gnoseologice a gânditorului și poetului Eminescu. Există apoi, în ultimele două volume publicate, o serie de studii de caz, precum amplul studiu *Gruie sânger „măr însângerat"*, tipul inocentului-vinovat, mântuit prin suferință și *Doină, doiniță, un răsunet juvenil perenizat prin „Doina"*. Bogate în observații critice și puneri la punct sunt *Considerații asupra restituirii operei lui Eminescu în ediții critice. Despre relativitatea atribuirilor și Dramaturgia eminesciană. Ediția critică și critica de ediție*. Și traducerea *Țiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu (2003), realizată în colaborare cu Romanița Rusu și cu Valeriu Rusu a beneficiat de competențele de editor care au impus-o pe **R.**

SCRIERI: *Lecturi și convergențe*, București, 1984; *Eminescu. Orizonturi succesive*, Cluj-Napoca, 2006; *Eminescu. Ipoteza atomilor*, Ploiești, 2010. **Ediții:** *Antologia basmului „cult" românesc*, pref. și postfață Ioan Șerb, îngr. Aurelia Rusu, București, I–II, 1968; ed. a II-a, București, 2003; Ionel Teodoreanu, *Opere*, îngr. în colaborare cu Nicolae Ciobanu, IV–V, București, 1970–1971; M. Eminescu, *Poezii*, îngr. Perpessicius, antologie și repere critice Aurelia Rusu, București, 1975; Eminescu, *Opere*, îngr. Aurelia Rusu, pref. la vol. I George Munteanu, IV–IX, București, 1978–2000; Eminescu, *Proza literară*, îngr., București, 1984; Eminescu, *Teatru*, îngr. pref., București, 1984; *Fata din grădina de aur*, pref. Ioan Șerb, îngr. Aurelia Rusu, București, 1992; Eminescu, *Proza literară*, ed. revăzută, București, 1999. **Traduceri:** Baltasar Porcel, *Galop către adâncuri*, tr. din limba franceză, București, 2002; Ion Budai-Deleanu, *Tsiganiada ou Le Campement des Tsiganes*, ediție bilingvă, adaptare și pref. Françoise Mingot-Tauran, Port-de-Bouc (Franța), București, 2003 (în colaborare cu Romița și Valeriu Rusu).

Repere bibliografice: Zaciu, *Lecturi*, *47–56*; Zaciu, *Viaticum*, *134–141*; Șerban Cioculescu, *Eminesciana*, București, 1985, *133–136*, *137–139*; Mihai Cimpoi, *Dedalul manuscriselor eminesciene*, LRC, 1998, 4; Constantin Cubleșan, *Eminescu în orizontul criticii*, Cluj-Napoca, 2000, *112–115*; *Eminescu în comentarii critice*, Cluj-Napoca, 2008, *204–207*, *Eminescu în exegeze critice*, Cluj-Napoca, 2014, *277–282*; Dan Mănucă, *Eminesciene*, CL, 2001, 8; Gabriel Georgescu, *Un nume pentru eminescologie: Aurelia Rusu*, ARG, 2002, 8; Elvira Sorohan, *„Țiganiada" în franceză*, RL, 2004, 13; Petrescu, *Studii*, *304*, *308*; Georgeta Antonescu, *„Țiganiada" în franceză*, ST, 2006, 1–2; Christian Crăciun, *Grea epocă*, ALA, 2007, 882; Viorica-Ela Caraman, *Orizonturile eminesciene succesive în imediata noastră vecinătate*, LRC, 2008, 1–2; Theodor Codreanu, *Eminesciene*, Iași, 2012, 229–230. ***I.D.***

RUSU, Gheorghe A. (11.I.1909, Gura Camencii–Soroca – 27.II.1942, Ivdel, azi în Federația Rusă), poet, dramaturg. Este fiul Mariei și al lui Antonie Rusu. Urmează școala primară în satul natal, iar din 1922 Școala Normală „Petru Maior" din Soroca. Lucrează o perioadă ca învățător pentru clasele primare la școala din satul de obârșie. În 1933 va absolvi Liceul „A. D. Xenopol" din Soroca, pentru a obține dreptul de a lucra în învățământul urban, însă, în cele din urmă, se stabilește la Cosăuți, județul Soroca. În calitate de pedagog, colaborează cu articole despre modernizarea învățământului la „Solidaritatea", buletinul Asociației Învățătorilor din Soroca. În iunie 1941 este arestat și deportat în Siberia împreună cu familia sa, aflându-și moartea în lagăr.

Volumul *Freamăt* (1934), prezentând similitudini cu poezia lui Eminescu și Coșbuc atât prin repetarea unor motive, cât și prin pastișarea unor forme de versificație, este organizat în jurul câtorva nuclee tematice. O mare parte din versuri dezvoltă tema iubirii, valorificând o serie de semnificații

proprii liricii romantice. Astfel, iubirea este văzută ca principiu cosmogonic ce pune în mișcare lumea (*Fantastică*) sau ca element armonizator al omului cu universul (*Evocare*), dar și ca manifestare a instinctului și catalizator al suferinței (*Eternul feminin*), valențe ilustrate la nivel stilistic prin oximoron și antiteză. În același timp **R.** explorează, cu aceeași propensiune spre reflexivitate, însă fără anvergură, durerile existențiale, interogând despre sensul vieții, abandonul iluziilor sau despre moarte: „O pasăre de-argint,/ În sufletul meu țipă,/ S-aruncă-n calea lor/ Și-și mușcă din aripă.// [...] În mine-un muribund/ Își tânguie prohodul.../ Azi moartea și-a trimis/ În calea mea năvodul" (*Tentațiune*). Sunt versuri în pur stil romantic, cultivând fantasticul, macabrul, demonismul, ironia filosofică sau sentimentele intense. În contrast cu lirica romantismului înalt, poeziile „în genul lui Coșbuc" stilizează într-o formă epico-lirică minoră mentalitatea și emoții specifice lumii sătești, felul în care sunt trăite iubirea, suferința și revoltele. **R.** e un poet cu dexteritate, însușindu-și cu acuratețe, dar într-o manieră epigonică modelele. El este și autor a două piese, *Pietrarii* (1939), montată la Teatrul Național din Iași, și *Văpăi*, lăsată în manuscris.

SCRIERI: *Freamăt*, Soroca, 1934; *Pietrarii*, Iași, 1939.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *„Freamăt"*, LRC, 1991, 3–4; Colesnic, *Basarabia*, I, *234– 235*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 145*; *Dicț. Chișinău, 464*. ***Mr.M.***

RUSU, Liviu (9.XI.1901, Sărmașu, j. Mureș – 17.XII.1985, Cluj-Napoca), estetician, istoric literar.

Este fiul Elei (n. Turi) și al preotului Constantin Rusu. Cursurile primare le face în comuna natală și la Bistrița, urmează apoi Liceul Evanghelic din același oraș (1912–1920) și Facultatea de Drept (1920–1921), precum și Facultatea de Litere și Filosofie (1921–1925) la Universitatea din Cluj. Se specializează la Leipzig, Berlin și Hamburg (1928–1929), dând un doctorat în psihologie la Universitatea din Cluj (1928) și unul în estetică în Franța, la Sorbona (1935). Numit preparator la Institutul de Psihologie din Cluj (1923–1925), ulterior asistent tot aici, va fi conferențiar la Facultatea de Litere și Filosofie clujeană (1929–1938), docent din 1931 și profesor titular de estetică din 1938. În 1948 se vede îndepărtat de la Catedră și funcționează ca bibliotecar, apoi în calitate de cercetător la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei RPR, împărtășind aceleași condiții ca și colegul și prietenul său Lucian Blaga, și la Institutul de Lingvistică din Cluj. În 1961 este reintegrat în învățământ ca profesor de literatură universală și comparată; se pensionează în 1971. În 1980 i se acordă Premiul Special al Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate. Primul articol îi apare în 1923, în „Lumea universitară". Ulterior colaborează la numeroase publicații, între care „Națiunea", „Societatea de mâine", „Revista de psihologie", „Revista de filosofie", „Ethos", „Țara nouă", „Revue d'esthétique", „Lenau-Forum", „Zeitschrift für Kulturaustausch", „Südosteuropa Mitteilungen", „Steaua", „Tribuna", „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Viața românească" ș.a.

După un debut legat de preocupări în domeniul psihologiei, **R.** se orientează definitiv către cercetările de estetică și teorie literară, în care va da contribuții fundamentale. Din prima etapă a carierei sale au rezultat câteva lucrări, precum cele elaborate în cadrul Institutului de Psihologie din Cluj: *Principiile de bază ale psihologiei aplicate, Problema orientării profesionale*, *Selecția copiilor dotați*, *Începuturile psihologiei configurației* etc. În 1932 o broșură, *Goethe. Câteva aspecte*, adunând cinci conferințe, anunța deja schimbarea de direcție a cercetărilor și reflecțiilor lui **R.** După câțiva ani de stagiu parizian (1933–1935), el prezintă ca teză principală de doctorat lucrarea *Essai sur la création artistique. Contribution à une esthétique dynamique*, iar ca teză secundară *Le Sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine*, ambele editate în 1935. Cele două lucrări s-au bucurat și de o receptare deosebită, despre ele scriind Hector Talvart, Guillaume de Bricqueville, D.Z. Milacici, Edgar de Bruyne, Charles Lalo, V. Feldman, B. Fondane, P. Panici, Charles Werner ș.a. *Essai sur la création artistique* rămâne opera capitală a lui **R.** Autorul își propune scopul ambițios de a elucida esența creației artistice, clasificând tipurile ei în trei categorii, după cum în sufletul creatorilor, ca și în structura operei lor se concretizează tensiunea

generatoare. S-ar afla, așadar, în diversitatea fără sfârșit a metomorfozelor istorice ale artei, următoarele tipuri fundamentale: unul simpatetic, altul demoniac-echilibrat și, în fine, ultimul, demoniac-anarhic, redenumit ulterior demoniac-expansiv. Opera de artă ar fi produsul unei anume opoziții față de pulsiunile inconștientului ce amenință cu instalarea haosului existențial. Creația restabilește o ordine, un echilibru, după cum tensiunea lăuntrică generatoare poate fi mai bine sau mai puțin bine stăpânită și transfigurată în operă. Creația este ostilă oricărei instinctualități sau manipulări utilitare, urmărind doar reconstituirea unității ființei și relevarea unui sens al existenței printr-o viziune a lumii. **R.** depășește psihologismul, care i-ar putea fi eventual reproșat într-o primă interpretare, și tinde către elaborarea unei concepții în care forma devine energia organizatoare a sensului. Dar această formă nu se manifestă nici un moment ca un element care ar interveni din exterior, ci este însăși structura internă a viziunii artistice asupra lumii. Caracterele formale „nu ar putea constitui o problemă estetică decât ca mijloc de pătrundere a acestei viziuni", care, în ultimă instanță, este adevărata sursă a satisfacției estetice: „O operă ne place nu fiindcă exprimă Frumosul în sine, ci pentru că încarnează o viziune asupra lumii, adică un sens profund al existenței". Multe sunt însă noutățile pe care le aduce lucrarea privind cele mai variate probleme ale esteticii: geneza procesului de creație, rolul inconștientului înnăscut și dobândit, ca și acela al conștiinței care se cristalizează în cele trei faze ale procesului, și anume inspirația, elaborarea și executarea, în sfârșit – interferența factorului colectiv în dialectica eului originar al artistului, care este veritabilul izvor al creației, zonă nucleară a unității existențiale, în opoziție cu caracterul individuat și pragmatic al așa-numitului eu derivat. Tripla tipologie a formelor și viziunilor artistice va fi ulterior extinsă asupra genurilor literare în altă carte, *Estetica poeziei lirice* (1937). Fără a se gândi la o suprapunere totală, ci doar la o concordanță esențială, **R.** socotește genul liric reprezentativ pentru tipul simpatetic, cel epic pentru tipul demoniac-echilibrat și cel dramatic pentru tipul demoniac-expansiv. Specificul poeziei e raportat la capacitatea ei de a exprima fondul eului originar sau logosul lui „viu, proaspăt, ferit de primejdia rigidității, caracteristică abstracțiunilor" și care dă seama de autenticitatea și unitatea vieții spirituale profunde. Capitole speciale sunt consacrate limbajului și atmosferei lirice, analizei formale (ritmul, melodia, imaginea intuitivă, tectonica) și așa-numitelor genuri lirice. Considerațiile despre raționalitatea și iraționalitatea poeziei deschid o perspectivă directă către altă lucrare deosebit de semnificativă, *Logica frumosului* (1946). Aici se întâlnește o tentativă temerară de a regândi întreaga disciplină a esteticii prin reafirmarea frumosului drept categorie centrală a acesteia și studierea lui în cadrul sistemului de valori spirituale și, mai ales, în relațiile cu celelalte două componente ale clasicei trinități axiologice, adevărul și binele. Esența raționalității frumosului e demonstrată prin apelul la acea zonă a personalității care este eul originar și care constituie, la rândul său, substanța creației. Caracterizată prin unitate dinamică, această zonă are o logică proprie și specifică, pe care **R.** o denumește, după Ernst Barthel, *logodynamos* și care nu este nici rațională, nici irațională, ci supraratională. Frumosul nu e nici el obiectiv, ca adevărul, nici subiectiv, ca binele, ci obiectiv-subiectiv sau, cu un cuvânt preluat de la Max Dessoir, coniectiv. „Specificul frumosului este că din sânul lumii individuale el scoate în evidență unitatea, pe care o exprimă în forme concrete. Această unitate nu este altceva decât sinteza

adâncă a trăsăturilor esențiale care stau la baza existenței noastre și care țin în coeziune vastitatea lumii individuale. În frumos unitatea inerentă lumii obiective se întâlnește cu unitatea inerentă lumii subiective și se pun de acord. De aici sentimentul de mulțumire pe care îl trezește". Esteticianul și-a valorificat ideile și în două cercetări folcloristice, *Le Sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine* și *Viziunea lumii în poezia noastră populară* (1967). Dacă prima accentuează caracterul contemplativ al folclorului poetic românesc și include creatorul popular în categoria temperamental-estetică a tipului simpatetic, cealaltă urmărește evoluția liricii noastre folclorice „de la resemnare la acțiunea creatoare", cum sună chiar subtitlul ei. Sunt identificate și aici trei tipuri reprezentative pentru spiritualitatea românească, așa cum apar ele în câteva capodopere: *homo contemplativus* în *Miorița* și în *Ciobănașul*, *homo activus* în *Toma Alimoș*, *homo constructivus* în *Meșterul Manole*. Deși interesul esențial al lui **R.** merge către estetică și aplicarea principiilor acesteia la celelalte domenii, între care folclorul ocupă un loc privilegiat, sfera preocupărilor este mai largă, incluzând atât probleme de literatură universală, cât și aspecte ale literaturii române. Astfel, în 1961 îi apare un studiu substanțial despre Eschil, Sofocle și Euripide, evocați ca „oameni de seamă", pe baza puținelor date istorico-documentare existente și mai ales plecând de la piesele care s-au păstrat de la ei. Cartea este implicit și o meditație asupra genului dramatic, dar în special asupra tragediei antice. În 1979 și în 1981 îi sunt editate două ample culegeri de studii și articole – *Scrieri despre Titu Maiorescu* (Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu" al Academiei RSR) și *De la Eminescu la Lucian Blaga și alte studii literare și estetice*. După ce în 1963 avusese temeritatea și meritul de a declanșa procesul de reconsiderare și reabilitare a lecției maioresciene, merit nu îndeajuns subliniat de-a lungul anilor ce au urmat, **R.** va continua să închine multe pagini marelui predecesor, privitoare la cele mai diverse aspecte ale personalității și operei acestuia: jurnalul, doctoratul, izvoarele filosofice etc., polemizând totodată cu adversarii sau cu unii comentatori ai criticului de pe pozițiile unei obiectivități câteodată cam rigide, dar niciodată lipsită de argumente și de seriozitate. Mult mai eteroclit este volumul din 1981, care cuprinde, completat, un studiu mai vechi, *Eminescu și Schopenhauer* (1966). Este avansată aici ideea unui fond originar luminos al poetului, pe care s-ar fi aplicat influența filosofului german. Acestui text, mai întins decât celelalte, îi sunt adăugate numeroase și felurite contribuții despre Blaga, considerat cel mai mare poet român după Eminescu, ori despre controverse teoretice și istorico-literare legate de iluminism, romantism, folclor, literatură comparată, estetică generală sau despre personalități ale culturii naționale, ca G. Bogdan-Duică, Liviu Rebreanu, Romulus Ladea ș.a., ori ale culturii universale, precum Goethe, Beethoven, Dante ș.a. Activitatea publicistică a lui **R.** valorifică mai bine decât cea savantă calitățile de polemist de idei, solid fixat într-o logică inflexibilă și oportun servit de o documentație de specialitate precisă și esențială. Stilul, în genere sobru, uscat și bine raționalizat, se potrivește unei gândiri de mare austeritate și de reconfortantă demnitate intelectuală. Fără a fi scutite de posibilitatea unor obiecții sau amendamente, scrierile lui **R.** ocupă un loc original și important în cultura națională, în special în istoria esteticii contemporane.

Autor al unui eseu despre Goethe, Liviu Rusu pare să fie urmărit de ideea Urphaenomen*-ului. Creația ca act primordial, față de care contemplarea nu poate avea decât rolul unui gest secund, este un asemenea «fenomen originar» al artei și al esteticii. A merge la «sursele înseși ale forțelor creatoare», a descoperi un punct* origo*, un „sens profund al operei de artă", un* arhé *al artei, iată ambiția autorului tezei despre creația artistică.*

NICOLAE BALOTĂ

SCRIERI: *Goethe. Câteva aspecte*, Cluj, 1932; ed. pref. Vasile Voia, Cluj-Napoca, 2001; *Max Dessoir, estetician și filosof*, Cluj, 1933; *Essai sur la création artistique. Contribution à une esthétique dynamique*, Paris, 1935; ed. București, 1972; ed. (*Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică*), tr. Cristina Rusu, introd. Marian Papahagi, București, 1989; *Le Sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine*, Paris, 1935; *Estetica poeziei lirice*, Cluj, 1937; ed. București, 1969; *Logica frumosului*, Cluj, 1946; ed. București, 1968; *Eschil, Sofocle, Euripide*, București, 1961; *Eminescu și Schopenhauer*, București, 1966; *Viziunea lumii în poezia noastră populară. De la resemnare la acțiunea creatoare*, București, 1967; *Scrieri despre Titu Maiorescu*, București, 1979; *De la Eminescu la Lucian Blaga și alte studii literare și estetice*, București, 1981; *Opere*, I–III, îngr. și pref. Vasile Voia, introd. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 2004–2011.

Repere bibliografice: Petru Comarnescu, *Studiile de estetică ale lui Liviu Rusu*, RFR, 1936, 5; I. Negoițescu, *„Estetica poeziei lirice"*, „Națiunea română", 1944, 4; Nicolae

Constantinescu, *„Viziunea lumii în poezia noastră populară”*, GL, 1967, 34; Ion Taloș, *„Viziunea lumii în poezia noastră populară”*, „Jahrbuch für Volksliedforschung” (Berlin), 1968, *247*; Balotă, *Euphorion*, *365–397*; Tomuș, *Carnet*, *128–132*; Nicolae Manolescu, *„Estetica poeziei lirice”*, CNT, 1970, 9; Al. Dima, *Liviu Rusu la 75 de ani*, VR, 1976, 11; Balotă, *Arte*, *296–322*; Micu, *Lecturi*, *199–204*; George, *Sfârșitul*, III, *46–53*; I.D. Sîrbu, *Liviu Rusu la 80 de ani*, VR, 1981, 9; Mihai Ungheanu, *Interviuri neconvenționale*, București, 1982, *76–92;* Liviu Petrescu, *O lecție de logică*, ST, 1984, 3; Ștefan Aug. Doinaș, *Liviu Rusu sau Voluptatea catedratică*, RL, 1985, 52; Mircea Mancaș, *Liviu Rusu*, VR, 1986, 2; Z. Ornea, *Liviu Rusu estetician*, RL, 1989, 26; Ierunca, *Semnul*, *251–254*; *Dicț. esențial*, *728–732*; Mircea Muthu, *Liviu Rusu și teoria genurilor*, ST, 2002, 1; Al. Husar, *Estetica militans*, VR, 2002, 3–4; Borbély, *Cercul*, *19–25*; *Liviu Rusu – 100*, îngr. Vasile Voia, Cluj-Napoca, 2004; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *778–779*; Holban, *Ist. lit.*, III, *120–129*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1077–1078*; Goldiș, *Critica*, *81–83*; Scurtu, *Contribuții*, II, *148–163*. ***F.M.***

RUSU, M.N. [**Mircea Nicolae**] (28.X.1938, Brașov), critic și istoric literar, gazetar. Este fiul Victoriei (n. Mureșan) și al lui Ioan Rusu, maistru la IAR Brașov. Mediul în care a crescut își va pune amprenta și asupra orientării sale profesionale, determinându-l să opteze, după terminarea, în orașul natal, a școlii primare și a celei gimnaziale, mai întâi pentru Școala Tehnică de Motoare Auto–Aero din București (1954–1955) și apoi pentru Școala Medie Tehnică de Mecanică (1955–1957). Paralel își va completa instrucția școlară urmând cursurile liceale, pe care le va termina în 1958. Ceva mai târziu vine în Capitală ca student al Facultății de Filosofie, luându-și licența în 1964. Doi ani lucrează ca funcționar al Uniunii Scriitorilor, după care devine redactor, cronicar literar la „Luceafărul” (1966–1968), „Viața studențească” și la „Amfiteatru” (1968–1983), unde va conduce și cenaclul literar al revistei. Refuzând să scrie articole „omagiale”, va fi dat afară din presă. Colaborează, intermitent, cu articole de istorie literară la „Săptămâna”. Mulți ani se va dedica ziaristicii la „Informația Bucureștiului”, fără să își uite preocupările critice. În 1992 pleacă în Statele Unite ale Americii, unde fondează, la New York, împreună cu preotul Theodor Damian, revista „Lumină lină – Gracious Light”, pe care o și conduce în calitate de redactor-șef. **R.** debutase în 1962 la ziarul „Drum nou” din Brașov, dar perioada lui fastă rămâne aceea cât a fost redactor și, alături de Marian Popa, cronicar literar la „Luceafărul”. A mai colaborat la „România literară”, „Astra”, „Manuscriptum”, „Brașovul cultural” ș.a., publicistica sa de peste trei mii de articole rămânând în paginile gazetelor. O parte infimă va figura în cuprinsul volumului *Utopica*, apărut în 1969.

R. își găsește repede timbrul propriu în critică, probând maturitate și bun gust. S-a simțit cu adevărat în largul său mai cu seamă în comentariile închinate poeziei. Avea, de altminteri, însușirea de a ști să asculte muzica acesteia, fiind un rezonator pentru ea, prelungindu-i reverberațiile. Percepția genuină i-a și îngăduit să treacă ușor peste locurile îndelung bătătorite. Privit sub varii incidențe analitice, universul unei opere este recreat cu un simț sigur al nuanțelor, aducându-se în sprijin mai totdeauna și citatul revelator. Într-un asemenea demers își face loc și un anume impresionism care, pe alocuri, tinde să paraziteze textul investigat, cum se întâmplă într-un eseu despre Tudor Arghezi și Nichita Stănescu. E aici nu doar o carență de ordin personal, ci un impas în care critica se află de multe ori în tentativa de a „raționaliza” ceea ce se numește, cu un cuvânt vag, „inefabilul” poeziei. **R.** e conștient că misterul acesteia ar putea să dispară în tentativa de a-l „traduce” în alt limbaj. Ceea ce nu înseamnă că nu încearcă să depășească o astfel de imposibilitate lăuntrică a disciplinei pe care o practică. Singur se va convinge însă că himera, cum ar spune Lucian Blaga, e sortită să îi scape „ca nisipurile-n ape”. În asemenea momente, nu îi mai rămâne decât să facă recomandarea de rigoare: „Recitiți ambele poeme pentru a reface atmosfera distrusă de subsemnatul”. Preferințele sale merg înspre o poezie dificilă, cum e aceea a lui Ion Barbu, Constant Tonegaru, Nichita Stănescu, Ion Gheorghe sau Virgil Mazilescu. În funcție de astfel de structuri și modalități lirice se adecvează și partitura comentariului. Vădind o „educație lirică specială”, interpretul se exersează pe întreaga claviatură a textului, pentru a pune în valoare registrele acute, grave sau numai pe cele în care înțelesul se insinuează ambiguu. Căci fenomenologia actului poetic îl interesează atât cât să îi îngăduie depistarea nucleelor lui ontice. Când are în vedere proza, **R.** nu mai dovedește aceeași suplețe în analiză, deși înregistrează și în acest sector unele reușite. Revelatoare sunt, de pildă, paginile despre Petre Pandrea, în care se stabilesc subtile corespondențe între om și substanța operei. Procedeul, tipic călinescian, e susținut de ochiul unui profesionist, apt

să rețină acele detalii fizionomice sau de caracter prin care se trădează starea de spirit a operei. Părăsind aproape cu totul exercițiul foiletonistic de actualitate, **R.** a lăsat impresia că va evolua mai mult în registrul istoriei literare. S-a concentrat asupra cercetărilor de arhivă (întreprinse și la Budapesta, Roma sau Viena), a publicat multe documente privitoare la scriitori români, a descoperit și comentat scrierile pamfletarului pașoptist Dimitrie Ciocârdia-Matila ori texte inedite aparținând lui Dinicu Golescu, Iancu și Nicolae Văcărescu sau lui Vasile Cârlova, dar și lui Pamfil Șeicaru.

SCRIERI: *Utopica*, București, 1969. **Ediții:** Theodor Damian, *Stihiri cu stânjenei*, Iași, 2007; George Dan, *Oamenii din lande*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *„Utopica”*, RL, 1969, 9; Teodor Tihan, [*M. N. Rusu*], ST, 1969, 4, 2001, 1; Magda Ursache, *„Utopica”*, CRC, 1969, 20; Regman, *Cronicari, 157–162;* Popa, *Dicț. lit.* (1977), *482–483*; Iorgulescu, *Scriitori, 341–342*; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, *256–258*; *Dicț. scriit. rom.*, IV, *129–130*; Vasile Andru, *Poezie și preoție*, CL, 2007, 9; Marius Chelaru, *Theodor Damian, „Stihiri cu stânjenei”*, CL, 2008, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, *1048*; Veronica Bârlădeanu, *„Cu... și despre M. N. Rusu”*, București, 2010; Dan Popovici, *Un eveniment editorial*, „Amurg sentimental”, 2011, 4; Mihaela Malea Stroe, *George Dan, „Oamenii din lande”*, VTRA, 2012, 8. ***T.T.***

RUSU, Nicolae (26.II.1948, Risipeni – Fălești), prozator. Este fiul Emiliei (n. Tudorache) și al lui Petru Rusu, țărani. Își începe studiile la școala din satul natal (1955–1966), după care se înscrie la Facultatea de Economie a Politehnicii din Chișinău, finalizată în 1970. Frecventează cenaclul literar Ritmuri și publică câteva povestiri în ziarul „Inginerul” al Politehnicii. Debutul semnificativ are loc în 1970, cu povestirea *Casa*, în „Tinerimea Moldovei”, proză care va fi și prima lui traducere în limba rusă (în 1976, în revista „Kodrî”). Continuă să publice în diverse ziare și reviste literare, precum „Femeia Moldovei”, „Nistru”, „Literatura și arta”, „Moldova”, și este inclus cu două proze scurte în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1977). Individual debutează în 1978 cu volumul *Pânzele babei*. Inițial economist la un trust de construcții din Chișinău, între 1983 și 1985 face studii la Institutul de Literatură „M. Gorki” din Moscova, în calitate de membru al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească. Revenind la Chișinău, devine colaborator al Biroului de propagare a literaturii din cadrul Uniunii Scriitorilor, iar din 1987 până în 2010 ocupă funcția de director al Fondului Literar. În 1992 scriitorul este victima unui atac cu vitriol, în urma căruia urmează o serie de intervenții chirurgicale care îi pun în pericol viața. A fost distins cu mai multe premii, între care Premiul „Nikolai Ostrovski” al Uniunii Scriitorilor din URSS (1986), Premiul Uniuni Scriitorilor din Republica Moldova (1992, 2000, 2010). O parte din opera sa este tradusă în limbile rusă, tătară, letonă, gruzină, ucraineană, mongolă, kazahă, cehă.

În *Pânzele babei* și în *Havuzul* (1982) **R.** caută să surprindă atmosfera unui sat moldovenesc, cu pitorescul, sensibilitatea, transformările sociale și dozajul său de anecdotic. Personajele – țărani, adolescenți, dezrădăcinați, visători – sunt înfățișate în situații banale, specifice lumii rurale atinse de ecourile tehnologizării din perioada comunistă. Fără a crea tipologii, autorul, atent la detalii, valorifică gesturi, comportamente, expresii locale (uneori, introduce în mod conștient rusisme), nume și porecle, sondând psihologia personajelor, dar și caracteristicile epidermei sociale. Romanul *Lia* (1983), o dezvoltare a nuvelei *Pălărie pentru bunel* din volumul de debut, are ca subiect o poveste de iubire, conținând *in nuce* gustul autorului pentru parabolă și meditație filosofică. Construit prin tehnica contrapunctului, romanul reiterează câteva nuclee romantice, precum femeia-mister, iubirea imposibilă, reconfigurarea basmului, fiind o reflecție asupra limitărilor și ratării unei iubiri care ajunge, în cele din urmă, să se autodevoreze. Romanul este integrat, ulterior, alături de alte două nuvele, în volumul *Ploaia de aur* (1997), unde **R.** continuă să exploreze conflictul dintre idealitate și lumea reală. În nuvela care dă și titlul cărții scriitorul formulează chiar o teorie a basmului, considerând că teogoniile și poveștile lumii vorbesc despre posibilitățile nelimitate ale omului, de unde și problema etică pe care o implică nuvela: dacă omul ar avea acces la cele mai înalte sfere ale spiritului, realitatea ar dispărea și ea. Culegerea de povestiri *Treacă alții puntea* (2000) se menține în limitele micului realism pe care îl anunțau cărțile de debut. „Puntea”, simbol împrumutat din paremiologia populară („Fă-te frate cu dracul până treci puntea”), reprezintă tranziția de la comunismul retard către capitalismul incipient și rudimentar, care face loc unei lumi ce colcăie de parveniți, hoți, oportuniști, dar și de oameni inocenți care fac pactul cu diavolul în căutarea unei vieți mai bune.

Este vorba, aici, de ideea perisabilității morale a omului mărunt, aflat „supt vremi" și confruntat cu bolile sociale ale istoriei. Un loc aparte îl deține proza *Geniosfera*, un soi de scenariu SF cu inflexiuni distopice, unde se imaginează o lume în care oamenii sunt vindecați de limitările și de viciile lor, dar care ajung să-și piardă identitatea și libertatea, cu alte cuvinte, umanitatea. *Marginea lumii* (2001) reia câteva povestiri din volumul precedent, adăugate nuvelei omonime, una din cele mai bune scrieri ale autorului. Povestirea este un *travelogue* spiritual în care sunt angajați patru țărani plătiți să facă înconjurul lumii, dar care, din varii motive, dispar pe parcursul traseului, găsindu-și fericirea în altă parte. „Marginea lumii", sintagmă cu reverberații în proza fantastică a lui Mircea Eliade, reprezintă, de fapt, drumul spre centru, spre ființa interioară a omului, dar și calea către pământul natal, fiind o alegorie a dezrădăcinării și reîntoarcerii. *Orație de ursitoare* (2004), o culegere de parabole, cu pilde destul de transparente, chiar de multe ori „didactice", are drept teme imposibilitatea fericirii, dezrădăcinarea țării, fragilitatea frumosului, menirea artistului, tirania, perfecțiunea dezumanizantă ș.a. *Hai la mere!* (2005) întrunește, după cum mărturisește subtitlul cărții, „povestiri, schițe, miniaturi" prin care se conturează o lume instabilă și fără repere din cauza permanentei deplasări a plăcilor tectonice sociale: țărani dezorientați de forfota marilor orașe, politicieni demagogi, pseudointelectuali, renegați și tot soiul de căpătuiți, distribuiți de autor în situații ridicole, din care transpare caricatura unei lumi aflate într-o nesfârșită tranziție. Dilogia *Naufragiul* (2005) reia romanul *Șobolaniada*, apărut inițial în 1998, continuat aici de *Revelion pe epavă*. Mai reușit este primul roman datorită unei construcții narative mai bine stăpânite, cu fire epice contorsionate, care rezonează cu lumea alambicată a finanțelor și politicului, și cu personaje mai bine studiate din punct de vedere psihologic. Având inserturi autobiografice și referințe transparente la anumite personaje-cheie din viața politică și literară a țării la sfârșitul secolului al XX-lea, romanul sondează cu luciditate dedesubturile unei „lumi paralele" care trage sforile politicii și ale istoriei, caracterizată prin corupție, activități ilegale și crimă organizată. Însă dincolo de viermuiala sociopolitică, romanul explorează subteranele, o adevărată lume *ad inferos*, în care principala maladie este voința de putere, controlul absolut al lumii, ce îi macină nu doar pe cei din vârful ierarhiei, dar și pe pionii acestora. Numai câteva personaje, puține, întruchipări ale rezistenței și libertății, reușesc, în pofida absurdității răului, să-și mențină conștiința și echilibrul. Cărțile *Alunel* (1981), *Unde crește ploaia?* (1990), *Fără antract* (1996), *Să fim privighetori* (2000), *Facă-se voia noastră!* (2008), *Coada iepurașului* (2010) și *Frați de stele* (2011) cuprind pagini de literatură pentru copii (proză scurtă, piese, scenete, dialoguri).

SCRIERI: *Pânzele babei*, pref. Vladimir Beșleagă, Chișinău, 1978; *Alunel*, Chișinău, 1981; *Havuzul*, Chișinău, 1982; *Lia*, Chișinău, 1983; *Meri sălbatici*, Chișinău, 1987; *Totul se repetă*, Chișinău, 1988; *Unde crește ploaia?*, Chișinău, 1990; *Avem de trăit și mâine*, Chișinău, 1992; *Fără antract*, Chișinău, 1996; *Ploaia de aur*, Chișinău, 1997; *Șobolaniada*, Chișinău, 1998; *Să fim privighetori*, Chișinău, 2000; *Treacă alții puntea*, Chișinău, 2000; *Marginea lumii*, Timișoara, 2001; *Orație de ursitoare*, Chișinău, 2004; *Hai la mere!*, Chișinău, 2005; *Naufragiul*, București, 2005; *Robul de ieri*, București, 2007; *Facă-se voia noastră!*, Chișinău, 2008; *Coada iepurașului*, Chișinău, 2010; *Frați de stele*, Chișinău, 2011; *Ieșirea din clișeu*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Tentația romanului*, LA, 1983, 10 noiembrie; Ioan Lăcustă, *Din purgatoriul zilei de azi*, LA, 1993, 28 octombrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *230*; Nicolae Bilețchi, *Căutări rodnice și realizări prestigioase*, LA, 1998, 26 februarie; Theodor Codreanu, [*Nicolae Rusu*], LA, 1999, 13 mai, 2002, 14 februarie; Constantin Cubleșan, *„Șobolaniada"*, „Cetatea culturală", 1999, 4; Anatol Ciocanu, [*Nicolae Rusu*], „Glasul națiunii", 1999, 9 iunie, LA, 2001, 28 iunie, 2005, 1 septembrie; Grigore Chiper, *O „istorie ieroglifică" a Casei Literaților*, „Flux", 1999, 17 decembrie; Vitalie Ciobanu, *Romane postcomuniste*, RMB, 1999, 14 mai; Aura Christi, *Ex libris*, CNT, 2001, 20; Mihail Gheorghe Cibotaru, *Lecția cercului*, VBA, 2004, 4; Ciocan, *Incursiuni*, *21–22*, *71–75*; [*Nicolae Rusu*], LA, 2008, 8 (grupaj special); Aliona Grati, *Imaginarul antropologic al romanului basarabean actual*, „Metaliteratură", 2010, 1; *Dicț. Chișinău*, *466–467*. ***Mr.M.***

RUSU, Silviu (3.IV.1929, Băița, j. Mureș – 31.III.1982, Iași), poet. Este fiul Anei (n. Vultur) și al lui Nicolae Rusu, agricultori. Urmează primii ani de școală în satul natal. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, la paisprezece ani, devine copil de trupă. Face liceul la seral și ulterior se înscrie la Conservatorul din Iași. După doar un an se îmbolnăvește și este nevoit să se retragă. Întors la Băița, lucrează în 1949 și 1950 ca secretar de plasă la Teaca, după aceea fiind ofițer la Ministerul de Interne. În 1955

pleacă la Moscova pentru un stagiu de pregătire la Academia Militară „M. V. Frunze". Revenit în țară, va lucra în cadrul unei unități MAI din Iași, oraș unde se înscrie la secția fără frecvență a Facultății de Drept (1957–1961), susținându-și lucrarea de licență în 1962. În anul următor este numit inspector principal la Comitetul de Cultură și Artă al regiunii Iași, funcție pe care o ocupă până în 1968, apoi director la Casa de Creație Populară. Debutează la „Contemporanul", cu poezia *Partidului*, în 1956. Va colabora în special la publicații ieșene: „Iașul literar", „Convorbiri literare", „Cronica", „Opinia", „Flacăra Iașului", dar și la „România literară", „Luceafărul", „Ateneu", „Vremea nouă". Prima plachetă, *Întoarcerea lui Făt Frumos*, îi apare în 1969, fiind urmată de alte cinci. Postum, îi sunt editate culegerea de versuri *Obsesii* (1983) și volumul *Siguranța eternului* (1998), cuprinzând „extrase de jurnal".

Poezia scrisă de **R.** este expresia ezitării unei conștiințe ce se raportează la două tipuri de lume diametral opuse. Primul pornește de la tradiția românească, celălalt reflectă un spirit al timpului postbelic, încătușat în dogme și cu numeroase rigori ideologice, față de care scriitorul are o atitudine nu o dată obedientă. Unele texte se apropie prin simplitate de poezia populară, dar tezismul unor idei propagandistice impuse subminează vizibil versurile. Pâlpâirile de talent nu lipsesc, ca atunci când lumea miraculoasă a eroilor din basmele românești se vrea transplantată în lumea poeziei: „totul e s-ajungi/ înaintea florilor/ la cules de păpădii/ nu mai merge nimeni,/ se întoarce/ ultimul fluture în lut/ și cade la picioarele mele./ M-așteaptă Făt-Frumos în copaci/ să-mi aleg ortacii/ pe rând când se vor ivi/ din revolta lutului/ în zodia furtunii". Încercând să imprime versului o mai accentuată dimensiune reflexivă, poetul eșuează de cele mai multe ori, iar lirismul rămâne fără consistență, exterior.

SCRIERI: *Întoarcerea lui Făt-Frumos*, Iași, 1969; *Sînt*, Iași, 1971; *Rost*, Iași, 1972; *Pământul din frunze*, Iași, 1976; *Însemne în porți*, Iași, 1979; *Uimiri*, Iași, 1981; *Obsesii*, Iași, 1983; *Siguranța eternului*, Iași, 1998.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Versuri de debut*, CNT, 1969, 43; D. Florea-Rariște, *„Întoarcerea lui Făt-Frumos"*, IL, 1970, 3; Constantin Coroiu, *„Sînt"*, CRC, 1971, 32; Const. Ciopraga, *Profiluri de poeți: Silviu Rusu*, CRC, 1973, 8; Popa, *Dicț. lit.* (1977), *483*; Ion Țăranu, *Silviu Rusu*, CRC, 1982, 14; Gavril Istrate, *Profil de poet*, CRC, 1983, 25; Daniel Dimitriu, *Starea de impact*, CL, 1983, 7; Liviu Leonte, *Amintirea poetului*, CRC, 1984, 14; Maftei, *Personalități*, V, *227–229*. ***Ș.A.***

RUȘTI, Doina (15.II.1957, Comoșteni, j. Dolj), prozatoare, eseistă. Este fiica Getei Stănculescu (n. Gongea), educatoare, și a lui Corneliu Stănculescu, contabil. Rămasă orfană, intră în grija bunicilor paterni, ambii învățători. Urmează Liceul „G. Ibrăileanu" din Iași, secția limbi clasice, absolvind în 1976. E studentă, în același oraș, la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" (1976–1980). Obține titlul de doctor în filologie la Universitatea din București cu teza *Simboluri ale alterității în literatura română*, susținută în 2000. Este profesor la Facultatea de Arte a Universității Hyperion din București. A publicat povestiri, fragmente de proză, recenzii în „România literară", „Convorbiri literare", „Vatra" ș.a. Printre distincțiile primite sunt de menționat Premiul Asociației Scriitorilor din București (2006), Premiul Uniunii Scriitorilor (2008), Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române (2011). Este prezentă în numeroase antologii tematice. Cărțile, în special romanele, i-au fost traduse în limbile italiană și bulgară, autoarea fiind constant invitată la târguri internaționale de carte, ateliere și reuniuni de lectură din țară sau de peste hotare.

R. se înscrie în profilul literar-biografic al scriitorului optzecist: dislocat prin repartiție, trimis la țară cu misiunea de a răspândi știința în zone fără minime condiții de civilizație, își găsește refugiul în lectura asiduă și, pentru a o fructifica, începe să practice literatura. După 1989 libertatea îi pune la dispoziție posibilități de publicare, nu însă și certitudini, înainte de a fi scriitoare **R.** elaborând manuale și auxiliare școlare, suporturi de curs etc. În aceste condiții, debutează ca autoare de ficțiuni de-abia în 2004, cu romanul *Omulețul roșu*. Ea mizează pe imaginația antrenată de mediul informatic virtual și mimează în formatul carte dinamica din lumea internetului, construiește personaje ce țin de mentalul preferențial al publicului contemporan, asaltat de negativi care se doresc simpatici, precum vampirul în *Zogru* (2006), fantoma în *Fantoma din moară* (2008), utilizează elementele unor geografii simbolice, care dau „culoare locală" magicului București vechi, acordează mesajul narativ la rezonanța subliminală a Comoștenilor, sat de luncă dunăreană perceput ca *axis mundi*, prin prisma stilistică a unei forme adaptate a realismului magic. Astfel a reușit să facă

saltul de pe lista de așteptare pe aceea a scriitorilor remarcați în deceniul imediat următor anului 2000. Romanele ei aparțin în majoritate tipului frescă, epic de anduranță, studiat, exersat și ameliorat de la o carte la alta. Prozatoare pragmatică, povestitoare înzestrată cu har, **R.** preferă să testeze formule noi, mai atractive și mai percutante pentru cititorii contemporani. *Omulețul roșu* propune o regie adaptată la structurile internetului: secvențele de viață cotidiană din biografia Laurei Iosa, aspirantă la un loc de muncă de nivel intelectual superior și autoare a unei *Enciclopedii de cultură universală*, carte „plimbată" prin sertarele editurilor, sunt dispuse sub forma unui dialog epistolar („pe mail") cu Andrei Scarlat, administratorul unei biblioteci virtuale, cel care gestionează și comentariile de pe forum, referitoare la pasajele de tip jurnal postate de protagonistă. Modul de acțiune propriu societății nouăzeciste, reflectat de roman, este o pagină virusată de parvenirea cu orice preț, concurența prin relații personale, de numeroasele drame de familie venite din trecut. Dincolo de această lume începe să se profileze compensator, dar și acuzator, universul simbolic al Comoștenilor, indecidibil ca paradis ori infern; în mod cert, locul „eternei reîntoarceri". *Zogru* și *Fantoma din moară*, romanele care îi aduc autoarei vizibilitatea în plan literar, își iau drept element central câte un simbol racordat la registrul fantasticului. Acesta poate fi mobil, precum vampirul Zogru, care circulă prin rețelele sanguine ale istoriei Valahiei de Sud, sau fix, de felul morii părăsite, încărcată de legende locale transmise de la sătean la sătean și privite ca modalități caracteristice ariei balcanic-dunărene, care asociază viața obștei cu prezența unei ruine fără acte de identitate documentară. Pornind de la simbolul de sprijin, **R.** scrie cu pasiune despre universul Comoștenilor, despre lumea mai veche sau mai nouă, restituită fie în spiritul unor întâmplări parcă desprinse din filele cronicilor, traversate de apariția secvențială a jupânilor și jupâneselor, a spătarilor, vlădicilor și a lui Vodă însuși (cum este cazul în *Zogru*), fie prin redeschiderea arhivelor de familie, conținând trauma din perioada primelor decenii de comunism, soldată cu decăderea lumii rurale tradiționale (*Fantoma din moară*). Alături de Comoșteni, alt stâlp pe care se întinde țesătura ficțiunilor la **R.** este Bucureștiul de adopție. Cele două coordonate interferează mereu, stimulând o dinamică narativă reciprocă trecut–prezent. Inevitabil asaltată de modele provenite din lecturi, prozatoarea are meritul de a fi conștientă de capcanele livrescului și de a ocoli translațiile prea directe. Referințele trimit la clasici, la noutăți de librărie, la teme de film cu rezonanță, spre exemplu, la strategia narativă a „manuscrisului regăsit", cu sugestii din literatura douămiismului consumist american populat de supereroi, cu influențe ale unor pelicule de succes internațional (filmele mexicanului Guillermo del Toro), care au produs modificări în fizionomia fantasticului vizual și au propus o formă de realism de tip magic reglată după lentila subsumabilă perspectivei „irealității imediate" (*Fantoma din moară*), cu preluări, din presă, de subiecte vandabile prin încărcătura de senzațional, în linia „romanului nonfictiv" ilustrat de Truman Capote, și transformarea lor în ficțiuni neorealist-sociale (*Lizoanca la 11 ani*, 2009). O carte stimulată de geografia simbolică a prozelor fantastice ale lui Mircea Eliade este *Cămașa în carouri și alte 10 întâmplări din București* (2010), cuprinzând narațiuni scurte care, asamblate, pot genera coerența unui roman pe fragmente, cu aspectul unui puzzle din „carouri". Acestea fac să se ivească figura unui București de amurg fanariot, un loc de întrepătrundere caracteristică, plin la tot pasul de simboluri (Biserica Sf. Silvestru, Dudul lui Brâncoveanu, cartierul Andronache, mănăstirea Pasărea, mahalaua Pantelimonului, Curtea Veche, Podul Mogoșoaiei, Turnul Colței ș.a.), tot atâtea „porți" de acces în misterioase spații paralele. La nivelul cartografiei Bucureștiului arhetipal, **R.** trece strada de la Mântuleasa lui Eliade la perimetrul Moșilor–Silvestru–Darvari, cu ariile învecinate, aflate la periferia Capitalei. Plasat în lumea evaluatorilor de scenarii de film, romanul *Patru bărbați plus Aurelius* (2011) toarce firele unor fatalități amoroase legate de prezența obsesivă, pe fundal, a unui motan malefic. Destul de abuzivă în violența de limbaj și acțiune, având cadre de melanj între (sub)cultura *hipster*-ilor și cea de maidan, cartea este expresia „literaturii" scrise sub influența emoțională a trendurilor de librărie, care oferă abundent agresivitate liminară, devieri comportamentale, sexualitate dezlănțuită. Mai puțin comentate, lucrările teoretice semnate de **R.** sintetizează, în general, o bibliografie clasică. În cărți-suport de curs își fac apariția, prin citare și îmbinare logic-discursivă, structuraliști, semioticieni, simboliști: Mihail Bahtin, Roland Barthes, Gilbert Durand, Umberto Eco, Gérard Genette, Julia

Kristeva, Jacques Lacan, Paul Ricœur ș.a. Alteori, ca în articolul *București*, din *Dicționarul de simboluri din opera lui Mircea Eliade* (1997), autoarea merge în cadența lui Eugen Simion, explicând geografia locului simbolic în stilul formulelor meditative: „Eliade sacralizează lumea lui Mitică”. *Presa culturală. Specii, tehnici compoziționale* (2002) este o sistematizare utilă cu privire la practica redactării speciilor jurnalistice narative (știrea scurtă, reportajul, jurnalul foileton, portretul) și nonnarative (manifestul și programul, eseul, editorialul, tableta sentențioasă, recenzia, cronica, pamfletul, interviul, polemica, scrisoarea deschisă). Un studiu aplicat, scris cu nerv și aplomb, prin care se ilustrează teoriile legate de funcționarea „mesajului de sub prag” în actul comunicării ideologice, se dovedește capitolul *Experimentul comunist: arhetipul vătafului*, inclus în cartea *Mesajul subliminal în comunicarea actuală* (2005). Conform funcționării acestui mecanism analizat minuțios de **R.**, opozantul cel mai îndârjit al unui dictator este condamnat să devină, în momentul când accede, la rândul său, la o poziție de putere, posesorul copiei comportamentale a personajului detestat cândva.

SCRIERI: *Dicționar de simboluri din opera lui Mircea Eliade*, București, 1997; *Presa culturală. Specii, tehnici compoziționale*, București, 2002; *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, București, 2002; *Scriitori canonici*, București, 2003; *Enciclopedia culturii umaniste (religie, literatură, filosofie)*, București, 2004; *Omulețul roșu*, București, 2004; *Scriitori români*, București, 2004; *Mesajul subliminal în comunicarea actuală*, București, 2005; *Zogru*, pref. Ioan Groșan, Iași, 2006; *Bestiarul cantemirian*, Iași, 2007; *Fantoma din moară*, Iași, 2008; *Lizoanca la 11 ani*, București, 2009; *Cămașa în carouri și alte 10 întâmplări din București*, Iași, 2010; *Patru bărbați plus Aurelius*, Iași, 2011; *Ochelarii de fum*, București, 2011.

Repere bibliografice: Lăcrămioara Petrescu, *Enciclopedii moderne*, CL, 2004, 7; Alex. Ştefănescu, [*Doina Ruști*], RL, 2005, 8, 2006, 16; Geo Vasile, [*Doina Ruști*], LCF, 2005, 13, 2006, 20; Mircea Platon, *Note de lectură*, CRC, 2005, 12; Cristina Balinte, [*Doina Ruști*], CLT, 2006, 16, 2009, 210; Luminița Marcu, *Doina Ruști, pe fâșia îngustă dintre kitsch și literatură adevărată*, SDC, 2006, 89; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *248–251*; Mihai Iovănel, *Travelling circular*, CLT, 2009, 4; Marius Chivu, [*Doina Ruști*], ALA, 2009, 960, 2010, 1023; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *171–177*; Gelu Ionescu, *Viața la țară*, APF, 2009, 10; Paul Cernat, *Valachia News*, „22”, 2009, 45; Cătălin Sturza, *Mesaj într-o sticlă de aer*, OC, 2010, 520; Cosmin Ciotloș, *Tichia de mărgăritar*, RL, 2010, 13; Victor Cubleșan, [*Doina Ruști*], ST, 2010, 4–5, 2011, 5; Alex Goldiș, *Defect de fabricație*, CLT, 2011, 19; Gabriel Coșoveanu, *Animalul terorii*, RL, 2011, 27. ***C.M.B.***

RUXĂNDOIU, Pavel (15. VIII. 1934, București – 18.XI.2015, București), folclorist. Este fiul Aureliei (n. Săvescu) și al lui Ion Ruxăndoiu, lucrător în comerț. Urmează gimnaziul la Pucioasa, județul Dâmbovița (1944–1948), liceul (1948–1952) și Facultatea de Filologie (1952–1957) la București, după absolvire fiind angajat la Catedra de folclor a Universității bucureștene, condusă de Mihai Pop. Este doctor în filologie (1997) cu teza *Proverb și context*. A debutat la „Gazeta literară” în 1956. Mai colaborează la „Analele Universității București”, „Contemporanul”, „Folclor literar”, „Forum”, „Limbă și literatură”, „Luceafărul”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revista de folclor”, „Scânteia tineretului”, „Viața românească” ș.a.

În colaborare cu Mihai Pop, **R.** a semnat mai întâi lucrarea *Folclor literar românesc* (1976), text de bază al cursurilor universitare, care descrie comprehensiv conceptele privitoare la folclorul literar și la sistemul genurilor folclorice românești. Plecând de la propria contribuție la acest volum, pe care o dezvoltă conform noilor informații și metode ale domeniului, **R.** publică *Folclorul literar în contextul culturii populare românești* (2001), carte adresată unui cerc mai larg de cititori. Sunt avute în vedere obiectul de studiu și metodele de investigație a folclorului, văzut ca ansamblu al „creațiilor artistice aparținând culturii spirituale a poporului”. Faptul folcloric este examinat în funcție de cele trei niveluri de reprezentare: textul interpretat, textul înregistrat și textul transcris și publicat. Fără să nege că există o „indisolubilă relație” între poezie și muzică – după cum observase C. Brăiloiu –, autorul optează pentru „examinarea valorii autonome” a textului poetic, deoarece „cuvintele prin care este realizat sunt integrate în text nu numai cu valorile semantice ale uzului curent, ci și cu încărcătura semantică și culturală exterioară textului”. Atent la particularitățile diverselor compartimente, **R.** definește tiparele și codurile de limbaj ale acestora, legăturile dintre ele; basmul, spre exemplu, în relația sa cu mitul și legenda își elaborează încă din perioada incipientă un asemenea cod și tipare specifice. Creații precum *Miorița* și *Meșterul Manole* au legi proprii, cea dintâi având un lexic special și chiar o gramatică „mioritică”. O serie de studii,

apărute în volume colective ori în reviste, apoi strânse de **R.** în volumul *Proverb și context* (2003), vădesc interesul constant pentru literatura paremiologică, despre care folcloristul năzuiește să alcătuiască o exegeză semiotico-structurală. Aceste studii au în vedere atât faptele stilistice particulare proverbului ca formă de comunicare verbală, ca limbaj filosofic și artistic, cât și sensul educațional, funcția social-etică formativă a speciei, funcție examinată minuțios. Prin analiză stilistică **R.** distinge proverbele metaforice de cele nemetaforice, treptele valorice ale proverbelor, originea populară sau cultă a unora, raportul dintre tradiție și inovație în proverbe, notele deosebitoare față de zicători și expresiile proverbiale.

SCRIERI: *Folclor literar românesc* (în colaborare cu Mihai Pop), București, 1976; ed. 2, București, 1990; *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, 2001; *Istoria literaturii române*, vol. I (în colaborare), București, 2001; *Proverb și context*, București, 2003. **Ediții:** *Folclor poetic*, București, 1967.

Repere bibliografice: Dumitru Pop, *„Folclor literar românesc”*, LL, 1976, 2; Nicolae Constantinescu, *„Folclor literar românesc”*, RL, 1976, 34; Octavian Păun, *„Folclor literar românesc”*, AUB, limbă și literatură, t. XXVIII, 1979; Şerban Anghelescu, *„Folclor literar românesc”*, AAF, 1980; Ioana-Ruxandra Fruntelată, *Folclorul literar ca fapt de cultură*, OC, 2002, 108; Lucia Ofrim, *„Folclorul literar în contextul culturii populare românești”*, LL, 2002, 1–2; Nicolae Constantinescu, *Pavel Ruxăndoiu la 70 de ani*, „CERC”, 2005, 1; Datcu, *Dicț. etnolog., 780–781*; Petru Ursache, *Antropologia, o știință neocolonială*, Iași, 2006, *13–17*. ***I.D.***